CBEN
S328
IV

PHYSICA SACRA

JOHANNIS JACOBI SCHEVCHZERI,

Medicinæ Doctoris, & Math. in Lyceo Tigurino Prof.
Academiæ Imperialis Naturæ Curioſor. LEOPOLDINO-CAROLINÆ Adjuncti, Socc. Regg. Anglicæ ac Pruſſicæ Membri.

ICONIBVS ÆNEIS

illuſtrata,

procurante & ſumtus ſuppeditante

JOHANNE ANDREA PFEFFEL,

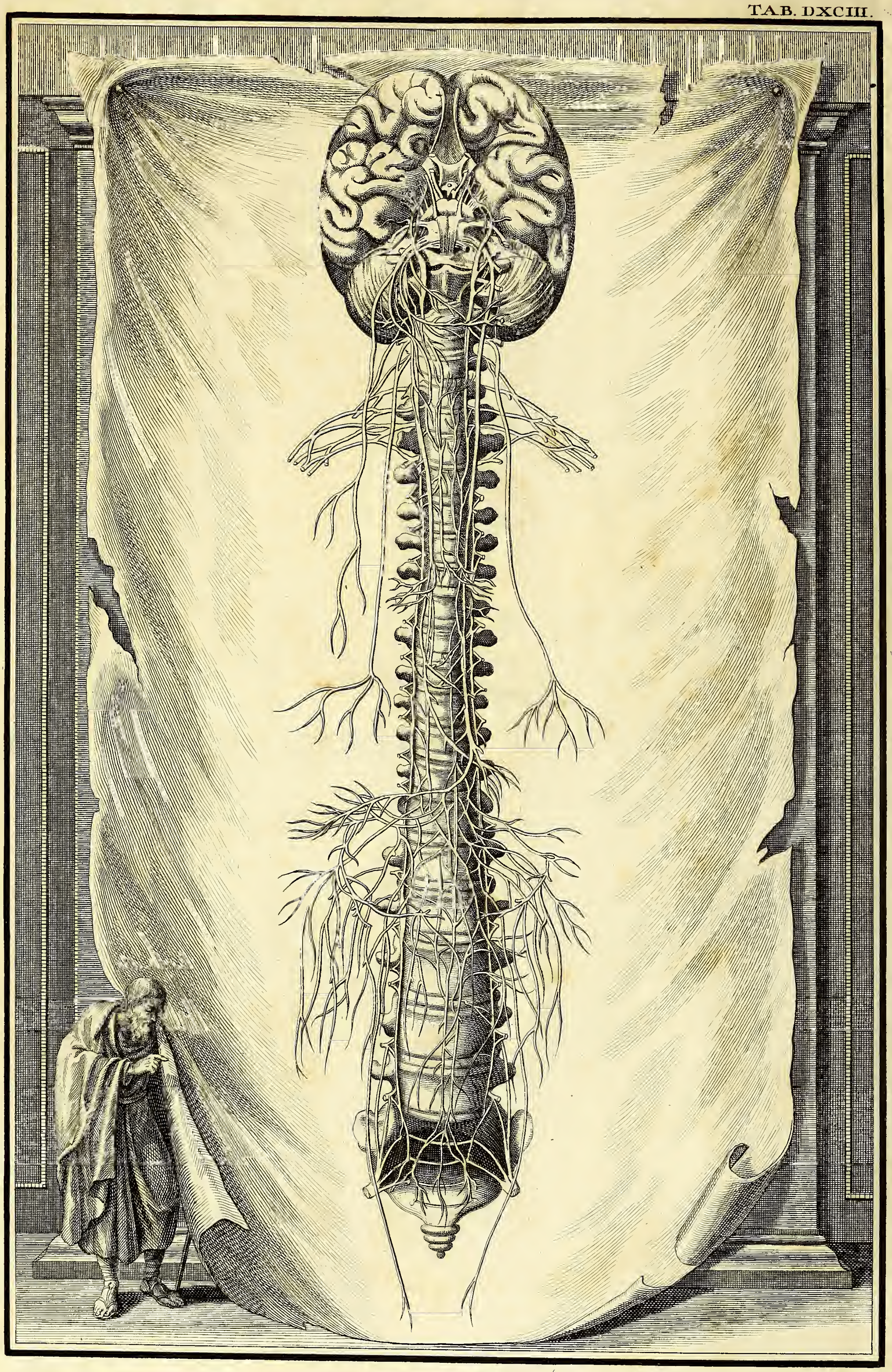
Auguſtano, SACRÆ CÆSAREÆ MAJESTATIS Chalcographo Aulico.

TOMVS IV.

A TAB. DXCIV. ad DCCL.

AVGVSTÆ VINDELICORVM & VLMÆ,
MDCC XXXV.

RPJCB

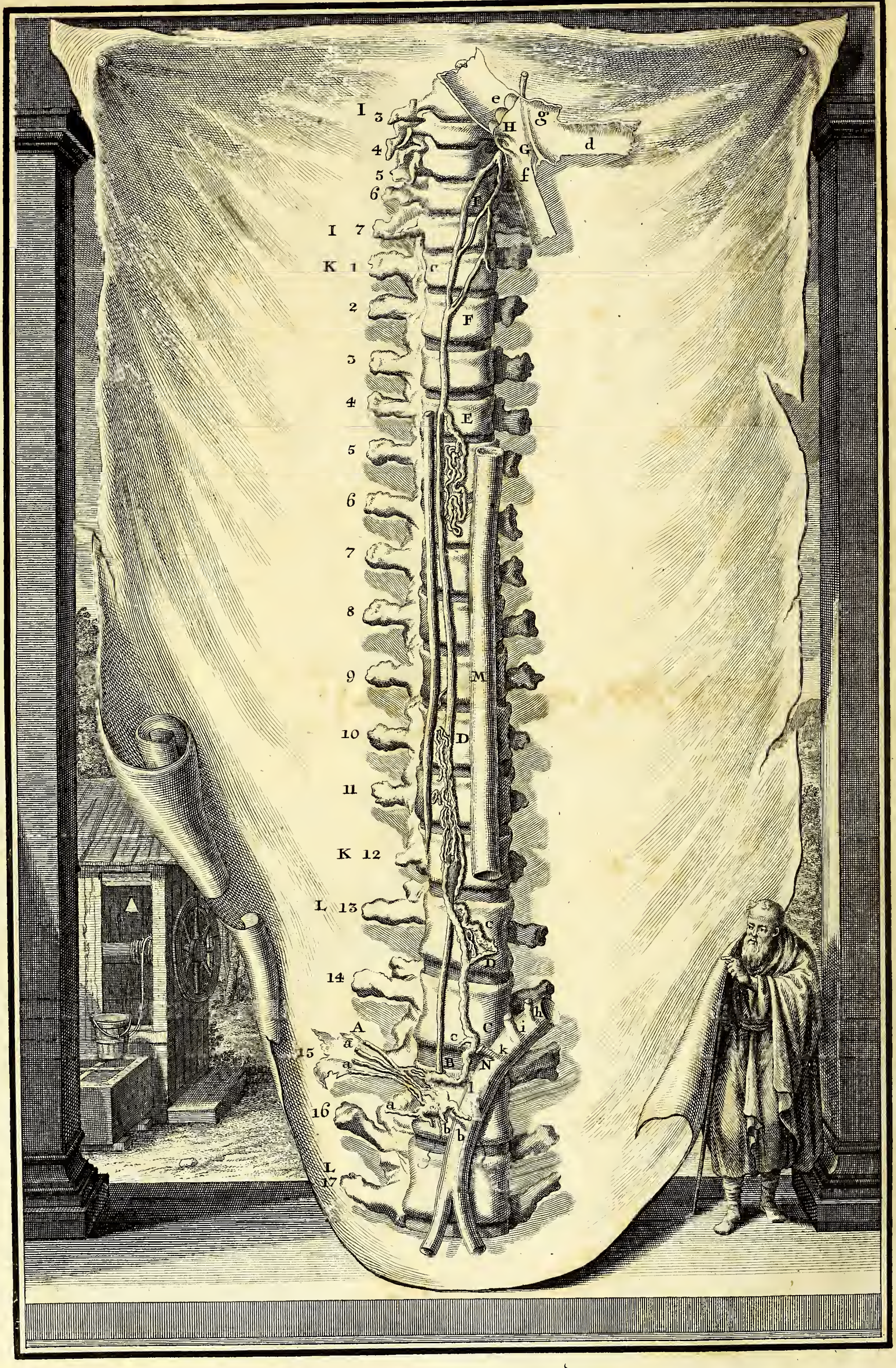

KOHEL. Cap. XII. v. 6.
Funis argenteus.

Pred. Cap. XII. v. 6.
Die ſilberne Schnür.

I. G. Pintz sculps.

JCB

Kohel. Cap. XII. v. 6.
Cadus ad fontem.

Pred. Cap. XII. v. 6.
Eimer am Born.

I. G. Pintz sculps.

TABB. DXCIII. DXCIV.

Eccleſiaſt. Cap. XII. verſ. 6.

Antequam *(a)* funis argenteus ſubtrahatur, & *(b)* diffluat collectio aurei liquoris, & frangatur *(c)* cadus ad fontem, & rota puteo impoſita currat.

(*a*) Spiritus vitalis elongatur ſiue liberabitur in morte. Quidam legunt jerathek, rumpatur.
(*b*) Et curret collectio (aquarum) auri, i. e. pallor diffunditur per totum corpus.
(*c*) Fons & puteus cor, rota cerebrum, cadus ratio vel intellectus diſcurrens.

Antequam rumpatur funiculus argenteus, & recurrat vitta aurea, & conteratur hydria ſuper fontem, & confringatur rota ſuper ciſternam.

Siſtunt hæ ſapientiſſimi Eccleſiaſtæ meteoricæ locutiones ultimas cumprimis ſenii moribundi moleſtias, agonizantium ipſorum ſymptomata, oſtenduntque ſimul, fuiſſe Regem Anatomes ipſius gnariſſimum.

Antequam funis argenteus ſubtrahatur, LXX. ἕως ὅτου μὴ ἀνατραπῇ σχοινίον τοῦ ἀργυρίου, *usque quo non euertatur funiculus argenti*. Symmachus, καὶ πρινὴ κοπῆναι ἀπὸ σχοινίου ἀργυρίου, *& antequam ſuccidatur à funiculo argenti*. Quærenda venit pro חֶבֶל־ הַכֶּסֶף pars corporis alba, imo argenti colorem habens, funiculi ad inſtar longa, forſan & tenſa, & ex plurimis aliis fibrillis compoſita, quò plura autem inuenerimus funiculo eoque argenteo conuenientia prædicata, eò propius collimabimus ad ſcopum. Et optimi quique Interpretes erunt Anatomici, qui nobis ſiſtunt *neruorum* integrum ſyſtema, ſpeciatim medullam ſpinalem. Sunt nerui coloris albi, argentei, funiculi ad inſtar è pluribus filamentis compoſiti, per totum corpus, pro motu & ſenſu, extenſi: horum filamentorum prima ſtamina dat cerebrum, ultima finiuntur in omnibus corporis partibus. In horum neruorum moderata tenſione conſiſtit & vita & ſanitas, in nimia, vel laxa nimis, elongatione vel contractione nimia innumeri morbi. Originalis Textus hæc habet verba, עַד אֲשֶׁר לֹא־יֵרָחֵק, *ad aſcher lo jerachek*, *donec non elongetur*, donec in eum deuenerit ſtatum, quo elongari amplius nequit, quinimo contrahitur potius; indicare proin vult Solomon morbos omnes eos, qui à contractione, decurtatione, corrugatione, criſpatura neruorum deducendi veniunt. Ut vocabulum יֵרָתֵק *jerathek*, Lectio ex variantibus, quod notat *decatenari*, *diſſolui*, *laxari*, comprehendit omnes eos morbos, qui à nimia oriuntur relaxatione, elongatione, quò pertinent Paralyſis, Apoplexia, languores, tumores. Utrumque ſi admiſerimus, ſiſtet peritiſſimus noſter Anatomicus omnes morbos à tono laxo vel ſtricto, qui utriusque generis ſenilem ætatem veluti agmine facto aggrediuntur. Occurrit & alia coloris argentei pars, & ex nobiliſſimis pariter, & ſummè neceſſariis, funiculum quoque, ſed cauum, ſtructurâ referens, *Ductus Thoracicus chyliferus*, ab inuentore *Pecquetianus* dictus, A°. circiter 1650. detectus, qui lactei coloris chylum à *vaſis lacteis* primi & ſecundi generis in *receptaculo chyli* collectum recipit, & juxta dorſi longitudinem ſub aorta aſcendens defert ad venam ſubclauiam, & porrò ad ſanguinis maſſam & cor, ut multiplici circulatione vertatur in purpureum ſanguinis laticem. Hic ductus primus in moribundis euaneſcit, & in conſpectum vix prodit, niſi in viuorum animalium ſectionibus, & niueâ ſua albedine cum argento præ omnibus aliis corporis partibus comparari poteſt. Placet hæc poſterior de ductu thoracico ſententia Cl. D. *Prauinio*. Neque obſtarem, ſi quis funiculi argentei nomine intellexerit omnem chyli viam, omnia *lactea vaſa*, ſeſe ab inteſtinis protendentia usque ad venam ſubclauiam: imo ſocia inſuper adſciſceret *lymphatica vaſa*, quæ pariter colore albo, ſubtilitate, & uſu in ſenibus fatiſcente ſeſe commendant, quorumue *disruptio* hydropis variantes producit ſpecies.

Antequam diffluat collectio aurei liquoris, συνθλιβῇ τὸ ἀνθέμιον τοῦ χρυσίου, *& conteratur vitta auri*, Symmachus, καὶ ἐλαθῇ τὸ περιφερὲς καὶ συνθραυσθῇ, *& percuſſus fuerit orbis*, *& conuulneratus*, Arias, *& confringatur lenticula aurea*, Lutherus, *und die güldene Quell verlauffe*, Nos, *ehe das güldene Band zerbreche*, Textus originalis וְתָרֻץ גֻּלַּת הַזָּהָב, cujus tot diuerſi fere ſunt ſenſus, quot variantes Verſiones. Inhærebimus probabiliſſimis, quæſituri aliquid, quod aureo fulgore ſeſe commendet. Scopo igitur minimè faciet ſatis *cerebrum*, quod pro *lenticula aurea*, lenti quoad figuram ſimilem partem, ex nobi-

nobiliſſimis quidem, agnouit Celeb. *Witſius.* Placet magis, quæ χαριεςάτῳ noſtro *Sol. Hottingero*, & colori ſaltem ſatisfacit, *bilis* cum *veſicula biliaria*, cujus exundatio, moroſæ ætati familiaris, Lutheri verſioni aptè reſpondet, ſpeciatim ſi intellexeris exundantem & per totum corpus diffluentem bilem in *Ictero*, morbo & ſenili, & fatali. Cel. *Wedelius* adoptat *cor*, vitæ primariam rotam. Explicaui jam olim per fontem auream ipſam *ſanguinis maſſam*, & adſtipulantem nunc ſiſto Cl. *Praunium*, qui ita in rem præſentem: *Anima corpori adeò arctè jungitur, ut ſine extrema agentium euerſione ab hoc ſecedere nequeat, vincula, quæ illam ligant, nonniſi ſummâ vi, luctâ, niſuque extremo ſolui ſolent. Hinc ſpirituum furor enormis, cordis tremor terribilis, ſenſuum miſera confuſio, mentis turbatio tenebricoſa, paucis, domus ſeditionibus internis adeò defatigatur, quouſque corruat. Sic phiala aurea, ſeu* maſſa ſanguinea, *tumultuoſa exagitatione, qua pars partem conterit, diſſoluitur, ſpirituoſa pars plus juſto exaltata, à compedibus liberata, tenues euaneſcit in auras, latex autem aquoſus ob reactionem attenuatus, vaporetenus cutis per poros colatur, ut extus undique ſudor gelidus corpus humectet, intus vero ſanguis humidò orbus idem vehementer calefaciat, tandemque ſupra modum expanſus, conſumtis partibus actiuis, in vappam dehiſcat, placidius agi incipiat, ac pulſu denique remittente congelet.* Ad ſaluandum *diadema* vel *vittam auream* τῶν LXX. placet honoratiſſimo Amico ſanguinem reſpectu partium ſpirituoſarum adnumerare ſolidis, *quippe qui fibris carneis ſolidis eſt refertus, imo ſi extrauaſatur in corpus ſolidum inſtar Epatis coire ſolet.* Allegat tandem *aureum balſamum, ſanguinis* epitheton apud *Gerardum Dorneum Expoſ.* L. III. *de vita longa Paracelſi* c. 6. ubi de viribus antimonii in purgando auro & ſanguine humano ita: *Ut latius confundam eos, qui prorſum ignorant, quidnam ſit aurum in homine, dicam: Balſamum aureum in humano corpore purgatur aureo Balſamo Antimonii, non ſecus atque hoc ipſo balſamum auri purgatur.* Ordo tandem in moribundis poſt funem argenteum tangit auream ſcaturiginem, & deſtruitur ſanguis ante, quam *cadus contunditur apud ſcaturiginem.*

Antequam frangatur cadus ad fontem, συνθλιβῇ ὑδρία ἐπὶ τῇ πηγῇ, *conteratur hydria ad fontem.* Heic iterum variant Interpretum ſententiæ. Hydriam quærit *Witſius* in Hepate, *Wedelius* in Lympha, cujus defectus corpori Atrophiam inducit, *Hottingerus* in ventriculo & vicinia, alii in venis meſentericis, alii forte alibi, Cl. *Praun* cadum in corde, fontem in ciſterna chyli, quæ interpretatio ſatisfacit ex aſſe. Audiamus eum: *Cadi proprium eſt, haurire è fonte ſeu ſcaturigine aquas, eaſque in alia vaſa effundere, cui muneri non eſt viſcus quod magis idoneum aptumque ſit* quàm cor. *Diſſolutionem ſanguineæ maſſæ*, (quem aureum liquorem modò vidimus,) *excipit immediatè cordis deſtructio, ſeu motuum ejuſdem abolitio. Cor ceu amphora ex ſcaturigine vel ciſterna, quæ eſt receptaculum chyli, chyli ſtagnum, penus, ſaccus lacteus, ope rotæ, per funem argenteum, chylum haurit & lympham: præter hæc quoque ſanguinem excipit, hoſque liquores denuò in arterias effundit, & toti corpori communicat. Interim dum venæ reuehunt ſanguinem ab extremitatibus ad idem cor, qui motus perpetuus vocatur circulatio. Reuera enim tam figura, quàm munere imitatur Cadum, & per motus continuos, Syſtolen & Diaſtolen, quibus conſtanter ſanguinem chylumque haurit atque effundit, officio fungitur amphoræ. Deficiente igitur ſcaturigine tum lymphatico-chyloſa, tum ſanguinea Cadus annihilatur. — In lingua ſacra vocatur ciſterna* הַמַּבּוּעַ *hammabbua, ab eructatione, eructat enim chylum inſtar ſcaturiginis, hinc Coccejus interpretatus eſt per fontem ſalientem.* Hæc ille.

Antequam rota puteo impoſita currat, καὶ συντροχάσῃ ὁ τροχὸς ἐπὶ τὸν λάκκον, *& conuoluatur rota ad ciſternam.* Heic iterum haud conformes ſunt Interpretes. Quærunt moderni Anatomici integrum *circulationis* myſterium, qua ſanguis ex *corde* tanquam *puteo*, ejuſque thalamo ſiniſtro, per *arterias* ad omnes totius corporis partes expulſus, per *venas* ad cor reuehitur, hujus *ventriculo dextro* ex *vena caua* infunditur; hinc per *pulmones* circulans, & arterioſus factus ventriculo ſiniſtro per *venam pulmonalem* infertur. In quo negotio proi[illegible]*otæ* officio defunguntur *pulmones*, *aorta* item & *vena caua* amphoras rotis affixas repræſentant. Accommodè ſanè. Ad abdomen deſcendens *Wedelius rotam ad puteum* quærit in *renibus*, *ductibus urinariis* & *veſica.* Melius iterum Cl. D. *Praunius*, qui ita: *In Sacro Codice Ciſterna hoc loco vocatur* בּוֹר *bhor, qua voce inſignitur propriè fouea nullas continens aquas, ſeu Ciſterna ad illas colligendas apta nata, paulò ſupra verò ſcaturigo* הַמַּבּוּעַ fons ſaliens *vocabatur. Quæ duo vocabula unum quidem ſubjectum, nempe Ciſternam, ſeu ſcaturiginem, at diuerſimodè conſtitutam exhibent. Ciſterna hæc (chyli) dum viuente adhuc animali chylo & lympha turget, ſub fontis ſalientis ſeu ſcaturiginis figura proponitur. Cum verò in agonizantibus poſtmodum chylo & lympha dilabentibus exinanita eſt, ſub ſchemate Ciſternæ vacuæ conſideratur. Inuenta Ciſterna facile erit ad cognitionem* rotæ *peruenire, quæ* ad *vel ſupra* illam eſſe dicitur, & nihil *aliud eſt quàm* motus inteſtinorum periſtalticus, *ceu ultimum moriens. Eſt motus ille inteſtinis proprius, vermicularis, à fibrarum circularium per ſpiritum intrinſecum orta perpetua contractione dependens: ſeu eſt motus, quo inteſtina ſe continuò inſtar lumbrici repentis contrahendo mouent, à ventriculo ad anum ſeſe extendens, cujus ope excrementa ad aluum, ut ſecernantur, promouentur; hinc ſi ex diſpoſitione morboſa inuertitur, & ſurſum tendit, oritur* Ileus *ſeu* Miſerere, *& excrementa per os ejiciuntur. Hujus ope chylus ex inteſtinis per vaſa lactea verſus ciſternam ſeu receptaculum propellitur,*

tur, è receptaculo verò per funem in cadum eleuatur, adjuuat enim & ipſe progreſſum chyli per funem in cadum, gutta guttam ut unda undam pellente, & rotæ *vices reuera gerit.*

Hodie ſi quis ita, ut Eccleſiaſtes, ſcriberet, figuratè licet & metaphoricè, intelligeretur facile, facilis foret ad enarrata modernorum ſeculorum inuenta applicatio. Sed an perſpecta fuerint Solomoni, dubitationi locus eſſe videtur. Huic objectioni ut obuiam eat laudatus ſæpe *Praunius*, de Rege ſapientiſſimo, cœlitus omnium rerum naturam edocto, id perſuaſum habet, potuiſſe per ſacrificia quotidie & magno numerò mactari ſolita ſibi comparare Oeconomiæ animalis notitiam, & Leuitas ipſos, dum celeri manu operationes ſuas, alter Pontifici ſanguinem Altari aſpergendum afferendo, alter exercitata manu abdomen ſecando, abſoluebant, dictarum partium uſum & ſtructuram detegere, certè deglubendo toties ab inteſtinis & reticulo adipem, motum illorum periſtalticum, cordis, imo & curſum chyli ad receptaculum, & per ductum ipſum thoracicum obſeruare.

Nollem tamen contentionis ſerram reciprocare cum illis, qui prætendunt, Solomonem non adeò peritum fuiſſe Anatomicum, cui cognitæ fuerint partes maximè reconditæ, ſeculo elapſo in lucem protractæ: comparaſſe in genere corpus hom[illegible]s viuens & agonizans cum puteo, qui tamdiu [illegible]it uſui, quamdiu rota integra eſt & mobilis, Hydria non rimoſa, funes fortes, Machinæ omnes ad hanc ſtructuram pertinentes partes benè coordinatæ, ſuis functionibus peragendis aptæ, ſed inutilis, rotâ confractâ, cado hiulco, fune disrupto. Quadrat huic vitæ humanæ caducitati & parabolæ Solomoneæ Germanorum, ſi hydriam ſpectes vel ſitellam, quæ ad puteum fertur: *Man trägt den Krug zum Brunnen, bis er bricht*, quo utimur de eo, qui ſæpius offendens tandem pedem lædit, vel de improbo, cujus conſilium in extremum incidit malum.

E re interim fore exiſtimo, ſi quæ illuſtrandæ explicationi inſeruire poſſunt, viua veluti in iconibus ſiſtam.

Exhibet TAB. DXCIII. potiorem funiculi argentei, ſi per eum intellexeris neruos, partem, decem nimirum neruorum paria intra cranium oriunda, ſed quoque alios, par vagum, intercoſtales, neruos ex ſpinali medulla prodeuntes. Ex Tab. XVIII. *Euſtachii.*

TAB. DXCIV. Ductum thoracicum, qui quidem quoad ramificationes variat in variis ſubjectis. Hæc, quam ſiſto, Figura mutuò petita eſt ex *Ephemer. Germ. Cent.* III. & IV. *App.* p. 120. obſeruante *Joh. Sigiſmundo Henninger*, Med. D. & Prof. Argentor. ubi.

A a a. ſunt vaſa lactea tendentia ad receptaculum.

B. Receptaculum chyli, ſecundæ vertebræ lumborum incumbens, ſub remota Aorta.

b b b. Vaſa lymphatica à variis abdominis viſceribus progredientia ad receptaculum.

c c c. Vaſa lymphatica in ipſum ductum thoracicum ſe exonerantia.

C. Ductus thoracicus, à ſecunda lumborum vertebra ſub tendine diaphragmatis incipiens, moxque in thorace inter Aortam deſcendentem & Azygon decurrentes ſuper dorſi omnes fere vertebras.

D. Canales flexuoſi, ac in varios gyros contorti majores ac minores, circa primam lumborum & ultimam ac penultimam dorſi vertebram obuii.

E. Similes canaliculi tortuoſi, vertebræ ſextæ ac quintæ ad quartam usque dorſi incumbentes.

F. Bifurcatio ductus thoracici à ſecunda dorſi vertebra ſub Oeſophago ad inſectionem usque protenſa.

G. Inſertio ductus thoracici hic ſimplex, aliàs duplex, & quidem non præcisè in ſubclauiam, ſed in triuio aut quadriuio, nempe d. ſubclauiæ, e. jugularis, f. axillaris, ac g. ceruicalis, tribus prioribus expanſis, & extra ſitum locatis.

H. Valuula inſertioni ductus thoracici appoſita, & verſus venam axillarem reſpiciens.

I. Vertebræ colli, nempe 3. 4. 5. 6. 7.

K. Vertebræ dorſi duodecim 1. ad 12.

L. Vertebræ lumborum quinque priores, nempe 13. 14. 15. 16. 17.

M. Truncus Aortæ deſcendens, utrinque abſciſſus.

N. Ejusdem continuatio in abdomine h. cum cœliaca, i. meſaraica ſuperiori, k. duabus emulgentibus, & l. meſaraica inferiori.

O. Azygos vena in medio lateris trunci aortalis.

Eccleſiaſt. Cap. XII. verſ. 7.

Redeatque puluis in terram, qualis fuit, & ſpiritus redeat ad DEUM, qui dedit illum.

Et reuertatur puluis in terram ſuam, unde erat: & ſpiritus redeat ad DEUM, qui dedit illum.

EST hic Locus pro Solomone apologeticus, nobis argumentum pro immortalitate animæ demonſtratiuum. Sunt namque ex Libertinis modernis, qui ex Eccleſ. III. 18. &c. probare contendunt, adnumerandum eſſe ſapientiſſimum Regem Epicureis & mortalis animæ defenſoribus. Sed eſt Eccleſiaſtæ confeſſio clara: ἐπιςρέψει ὁ χοῦς, corporis humani artificioſiſſima compages, ex meris conſtans puluiſculis, ἐπὶ τὴν γῆν ὡς ἦν, καὶ τὸ πνεῦμα, anima hominis rationalis, ens illud cogitando actuoſum, judicans, affirmans, negans, volens, amans, metuens, ſentiens, ἐπιςρέψει πρὸς τὸν ΘΕΟΝ, ὅς ἔδωκεν αὐτὸ. Duplici proin facie ſeſe conſpiciendum dat homo; ab una parte exhibens vanitatem, caducitatem, aliquid contemptu dignum, ab altera verò ens conſtans, indeſtructibile, immortale, cui lux manet æterna, nullo caritura fine, vel tenebræ æternæ. Fuit Eccleſiaſtæ ſcopus juuenibus perennem commendare & inculcare Conditoris memoriam: argumenta perſuaſoria deducit à vitæ humanæ vanitate, à ſenii moleſtiis, ὡς ἐν κατόπτρῳ ſiſtit hominem agonizantem, tandemque tractationem ſuam obſignat conſideratione animæ immortalis, quæ non perit, non annihilatur, ſed manet, rationem redditura DEO, Judici ut ſanctiſſimo, ita juſtiſſimo. Cogita jam, quàm ridicula hæc fuiſſet admonitio: memento Conditoris tui, vitam age piam, nam poſt mortem annihilantur omnia, pereunt corpus & anima. Dubio omni nos liberant ultima duo Eccleſiaſtæ commata. *Finis uniuerſi negotii auditus eſt, DEUM timeto, & præcepta illius ſeruato, nam in hoc conſiſtit omnium hominum perfectio. DEUS enim in judicium adducet omne opus, cum omni occulta re, ſiue quid bonum, ſiue malum fuerit. (Finem loquendi, pariter omnes audiamus. DEUM time, & mandata ejus obſerua, hoc eſt enim omnis homo. Et cuncta, quæ fiunt, adducet DEUS in judicium pro omni errato, ſiue bonum, ſiue malum ſit.)* Egregia ſunt illa *Sophoclis* Gentilis apud *Clementem Strom.* L. II.

Πρὸς δῖον ἥξεις δαίμων; ὡς ἀρηρότα;
Ὅς οὔτε τοὐπιεικὲς, οὔτε τὴν χάριν
Ἤδει, μόνην δ' ἔςεργε τὴν ἁπλῶς δίκην.

Heu quam ſeueri pectoris viſis DEUM,
Qui gratiæ largitur aut æquo nihil,
Sed jure ſummo ſemper & ubique utitur.

Proſternit Solomonea Confeſſio tum Platonicorum μετενσωμάτωσιν, qua demortuorum corpora iterum comparent in hac terra, ſed mutata quoad formam ab illis; tum μετεμψύχωσιν Pythagoræ, ſiue animarum migrationem ex uno corpore in aliud; vel & ex hominum corporibus in bruta; qui error ut antiquiſſimus eſt, ita adhuc dum per Orientem latè diffuſus; cui fauiſſe videntur ipſi Judæi, uti conſtat ex Matth. XIV. 1. & XVI. 1. Spiritus hominis ſi ad DEUM redit, qui illum dedit, nullum inuenient locum binæ hæ opiniones erroneæ.

Euripides, laudatus *Philoni Libro de Immortalitate Animæ*:

Χωρεῖ δ' ὀπίσω τὰ μὲν ἐκ γαίας
Φύντ' εἰς γαῖαν, τὰ δ' ἀπ' αἰθερίου
Βλαςόντα γονῆς εἰς οὐράνιον
Πῦλον ἦλθε πάλιν.

Retroque meant, quæ terra dedit,
Iterum in terram. Quod ab ætheris
Venerat ortu, cœleſte poli
Repetit Templum.

Interprete *Grotio*.

CAN-

RPJCB

CANTIC. Cap. I. v. 12.
Nardus ἔυοσμος.

Hohel. Cap. I. v. 12.
Die wolriechende Narden.

I. G. Pintz sculps.

CANTICUM CANTICORUM.

TAB. DXCV.

Cantic. Cap. I. verſ. 5. 6.

5. Fuſca quidem ſum, cæterum (a) amabilis, o fœminæ Hieroſolymitanæ, ſicut tentoria Cedræorum, ſicut Solomonis cortinæ.

(a) Venuſta, vel gratioſa, nam iva ſignificat appetere.

6. Ne me ſpectetis, quia fuſca ſum, eo quod Sol me (radiis feriendo) intuitus eſt: filii (namque) matris meæ in me excandeſcentes, poſuerunt me cuſtodem vinearum, ego autem vineam meam non cuſtodiui.

5. Nigra ſum, ſed formoſa, filiæ Jeruſalem, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis.

6. Nolite me conſiderare, quod fuſca ſim, quia decolorauit me Sol: filii matris meæ pugnauerunt contra me, poſuerunt me cuſtodem vineis: vineam meam non cuſtodiui.

K*Edar* קֵדָר nigredo eſt non Æthiopum illa atra, ſed fuſca, non naturalis, ſed aduentitia à Sole, vel & triſtitia. Jobus XXX. 28. *Lugubri* (nigro, קֹדֵר) *habitu inceſſi, ut Solem non ſentiens.* (*Mœrens incedebam, ſine furore.*) Heic querula CHRISTI ſponſa: *Fuſca quidem ſum, — ſicut tentoria Cedræorum, — eo quod Sol me intuitus eſt.* Μέλαινα εἰμὶ ἐγὼ, — ὡς σκηνώματα Κηδὰρ, — ὅτι περιέβλεψέν με ὁ ἥλιος. Juxta originalem Textum, ut filii Chus, qui habitant in tentoriis Kedar; vel, ut Iſmaelitæ, quibus adnumerantur Kedareni, Arabes. Quorum & meminit *Plinius* L. V. c. 11. *His Arabes junguntur ab Oriente Chanclei* (vel Chauilei,) *à Meridie Cedrei, qui deinde ambo Nabatæis.* Stephanus: Κεδρανίτας, ἔθνος τῆς εὐδαίμονος Ἀραβίας, Οὐρανίος Ἀραβικῶν τρίτῳ, *Cedranitæ Gens Arabiæ Felicis, Uranius Arabicorum tertio.* Circa Babelem habitauit hæc Natio, ſi *Suidæ* fides. Sed de hac re nihil Scriptores Arabes.

Eſt, quod ſupra monui, diſtinguenda probè Æthiopibus naturalis & connata nigredo à colore illo fuſco, qui à Solis radiis cuti inducitur. Eſt illa glabra, nitens, pinguis, hæc contractæ ſiccioris cutis ſymptoma, familiaris Mediterranei Maris accolis, præſertim Africanis, Mauritanis, Feſſanis, Maroccanis, quibus ſiccior eſt cutis textura, quàm Angolanis, Seneganis, licet hi fortiorem ſuſtineant Solis æſtum, quàm illi. Crediderit quiſpiam, in Torrida Zona torreri viuentia omnia, & ſiccari, & tamen ſunt in Inſula Thomæ, Æquatori ipſi ſubjecta, uti & in Guinea, homines & animalia pinguiſſimi habitus, & eſt adeò fertile Angolæ ſolum, ut quotannis 15000. Æthiopes transportari ſoleant in Americæ Colonias, mancipiorum ſeruitia præſtituri. Fertilitatis hujus, olim incredibilis, quæ obſeruari ſolet in vegetabilibus, animalibus, hominibus, cauſa tribui debet partim copiæ aquarum per flumina ſeſe exonerantium, partim rori quotidiano, denſo, pretioſo, ὑετομόρφῳ, quo defendi ſolent corpora & refici, neque duntaxat per noctis decurſum, ſiue 12. horas, ſed per integrum fere diem. Et memorabile cumprimis eſt, tolerabiliorem eſſe Solis æquatorem tranſeuntis, ſiue in Zenith exiſtentis, æſtum, quàm quem Sol ad Tropicos declinans excitare ſolet. Ibi quippe brutorum & hominum corpora conſtanti fere nebula viuunt obuoluta, regnante tunc hyeme, non, quod mirum, æſtate. Idem beneficium præſtat Ægyptiis Nilus, quod Æthiopici Maris accolis copioſiſſimi undequaque ſurgentes vapores. Teſtem audi *Alpinum, Med. Ægypt.* c. 9. *Nuſquam gentium memini me vidiſſe in tanto numero tam præpingues homines, quales Cairi obſeruantur, ex viris plurimos usque adeò pingues inſpexi, ut mammas haberent longè mulierum mammis maximis majores, craſſiores & pinguiores.* Celebratas olim Me-

Meroiticarum nutricum mammas lege apud *Juuenalem:*

Quis tumidum guttur miratur in Alpibus, & quis
In Meroe craſſo majorem infante papillam?

Redeo ad ſponſam, quæ ſeſe in Cantico prædicat nigram, vel fuſcam, non à natura, ſcilicet ut Æthiopes, ſed à Sole. Infuſcare hunc omnium Regionum homines, ipſarum quoque Septentrionalium docet experientia. Veritatem hanc oſtendit proprium cuilibet corpus, quod in facie retecta ſemper fuſcum magis eſt reliquo à veſtibus tecto. Sol nempe ſi radiis ſuis immediatè ferit corpus, non dilatat duntaxat poros, ſed tubulos ipſos extremos, per quos transparet ſanguis: quin imò in ipſos hos ampliatos poros admittuntur plures & craſſiores ſanguinis partes, imo heic condenſantur, exhalantibus tenuioribus aqueis per poros cutis: patiuntur quoque fibrillæ extremæ, & ſeſe contrahunt. Obſeruare licet heic ὡς ἐν παρόδῳ diuerſos eorundem radiorum ſolarium in variis corporibus effectus. Corpora hominum infuſcari videmus, ſed lapides, ſaxa, terris exciſa, ceram, linteamina, lilia alba, flores alios dealbari. Plura in hanc rem dici poſſent, ſi id permitteret & tempus & locus. Aliis quoque deſcribendam linquo nigredinem myſticam ſponſæ, Eccleſiæ oppreſſiones, perſecutiones.

Cantic. Cap. I. verſ. 7.

Indica mihi tu, quem diligit anima mea, quomodo paſcas, & quomodo cubare facias (pecus) in meridie?

Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie.

NOtandum, pro Loci hujus illuſtratione, in Orientalibus Regionibus, & calidioribus quibusuis climatibus, ad potationem deduci pecora, cumprimis oues bihorio circiter ante Meridiem, dehinc verò ad umbroſa loca, ut quieti indulgeant; qua refecta potantur iterum poſt Meridiem, paſcuis fruitura usque ad veſperam. Audiamus ſolertem Oeconomum *Virgilium Eclog.* 5.

Inde ubi quarta ſitim collegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbuſta cicadæ,
Ad puteos, aut alta greges ad ſtagna jubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam;
Æſtibus & mediis umbroſam exquirere vallem,
Sicubi magna Jouis antiquo robore quercus
Ingentes tendat ramos: aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacrâ nemus accubet umbrâ.
Tum tenues dare rurſus aquas, & paſcere rurſus
Solis ad occaſum, cum frigidus aëra veſper
Temperat, & ſaltus reficit jam roſcida Luna.

Hujusdem tenoris regulas lege apud Rei Ruſticæ Scriptores alios, *Varronem*, *Columellam*, *Palladium*. In graues incidunt morbos, nî ſollicitè tractentur, pecora, oues in ſpecie in hepatis inflammationes & apoſtemata. Vocant id Arabes *ramadha*, *torrere*, ſi oues quaſi torreantur ad Solem. Corrumpitur & lac. Hinc Paſtor *Menalcas* apud *Virgilium Eclog.* 3.

Cogite oues, pueri, ſi lac præceperit æſtus,
Ut nuper, fruſtra preſſabimus ubera palmis.

Nimio quippe motu exæſtuat ſanguis, imo adaucta tranſpiratione condenſatur, unde varii gignuntur morbi. Inſeruit hæc explicatio quoque Pſ. XXIII. 1. 2. DOMINUS *paſtor meus eſt, non egebo. In paſcuis herbidis accubare me facit, & ad aquas tranquillas me minat: (DOMINUS regit me, & nihil mihi deerit: In loco paſcuæ ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me:)* ad quas nempe grex ſub arborum umbra quieti indulget. Ita quoque Jeſ. XLIX. 10. *Non eſurient, neque ſitient, non feriet eos neque æſtus neque Sol, quia, qui eorum miſeretur, diriget eos, & ad ſcaturigines aquarum ducet eos. (Non eſurient, neque ſitient, & non percutiet eos æſtus & Sol: quia miſerator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos.)*

Cantic. Cap. I. verſ. 12.

Dum Rex mihi (a) accumbit, nardus mea reddit odorem ſuum.

(a) In accubitu vel aſſeſſu ſuo.

Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum.

NArdus, origine Orientalis vox, נֵרְדְּ *nerd*, in Textu, LXX. νάρδος, in omnem occidentem tranſiit, licet in Oriente quoque manſerit. Arabes & Perſæ *nardin*, *nerdin*. Turcæ *nard*. Poloni *Nardá*. *Meninzk. Lex.* 5093. 5161. Græcis etiam ναρδόσταχυς. νάρδου στάχυς, hinc & Latinis *Spica Nardi*, Italis *Nardo*, *Spigonardo*, & ſimpliciter *Spigo*, Anglis *Spiknard*, Germanis *Spicnarde*. Intelligitur namque *Nardus Indica, quæ Spica, Spica Nardi, & Spica Indica officinis.* C. B. *Nardus Indica vulgaris.* I. B. Nomen fortè à *Naardo* urbe Syriaca, Euphrati contermina. Nardus ipſa Orientalis, quæ heic intelligitur, in Europam adfertur ex Ægypto & Aſia, & una eademque eſt Syriaca & Gangetica, natali ſaltem loco differens, eſtque ſuperior piloſa pars radicis *Cyperi Gangetici*, digitum longa & craſſa, rubro-fuſca, ſaporis acris, amari, aromatici, odore Cyperi. Hujus Nardi Indicæ non vidimus hactenus niſi radicem piloſam, quam exhibet Fig. A. majorem ex *Pomet. Hiſt. des Drog.* L. VI. c. 9. Tit. *Petit Nard Indic*, *grand Nard Indic.* Eſt & Europæis ſua Nardus, hujusque variantes ſpecies in Valerianæ genere. Eſt namque *Valeriana tuberoſa* I. B. *Tourn. Coroll. Valeriana tuberoſa Imperati ſeu Telephii radice. Barrel. Icon.* 825. *le premier Nard de montagne de Leon. Lugd. Gall.* 805. Fig. C. *Valeriana alpina minor* C. B. *Valeriana alpina Nardo Celticæ ſimilis* C. B. *Nardus montana radice oliuari* C. B. *Nardus montana radice oblonga.* C. B. quas omnes ad unam reducit *Vaillant dans les Mem. de l'Acad. Roy.* 1722. p. 250. Edit. Belg. Fig. D. *Nardus Gallica*, *Nard de France.* Fig. E. *Nardus adulterina*, *Nard batard.* Fig. F. Redimus veluti ex diuerticulo facto in Europam ad Nardum Orientalem, ſeu Indicam, quæ magni olim fuit habita, & pluris æſtimata, quàm quidem nunc fit. Joh. XII. 3. mentio fit μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτίμου, quod & *Dioſcorides* deſcribit L. I. c. 76. ναρδίνου μύρου titulo. Tradunt nonnulli, Nardum illam odorem acquirere grauem, aduerſum, ſi transportetur per maria, & humida fiat. Hujusmodi Nardum graueolentem intellexit fortè Chaldæus interpres, qui verba Textus רֵיחֵהּ בִּישׁ לַחֲדָא reddit, *cujus odor valde malus eſt.* LXX. generatim promunt odorem. Νάρδος μου ἔδωκεν ὀσμὴν αὐτοῦ. Myſticam Textus explicationem aliis linquo.

Cantic. Cap. I. verſ. 13.

Eſtque mihi dilectus meus myrrhæ faſciculus, (qui) morabitur inter ubera mea.

Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.

DEnotat *mor*, *myrrha*, nunc fruticem ipſum, quam delineauimus TAB. CII. CCX. nunc Gummi illud reſinoſum εὔοσμον, ex cortice inciſo effluens ſponte. Poſteriori hoc ſenſu ſumitur communiter in Medicina, & pro ſuffumigiis, ſed quoque in Scriptura Sacra. Cantic. III. 6. eſt Eccleſiæ ſymbolum *fumus altiſſimus*, — *qui generatur ſuffitu myrrhæ & thuris, & omnium puluerum pharmacopolæ. (Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum, ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & uniuerſi pulueris pigmentarii.)* V. 1. *Diſtrinxi myrrham meam cum aromate. (Meſſui myrrham meam cum aromatibus meis.)* V. 5. *Manus meæ ſtillauerunt myrrham, ac digiti mei myrrham probam, quæ peſſulum madefecit. (Manus meæ ſtillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatiſſima. Peſſulum oſtii mei.)* V. 13. *Labia ſponſi ut lilia, nec non ſtillantia myrrham probam. (Labia ejus lilia diſtillantia myrrham primam.)* Exod. XXX. 23. jubetur ſumere Moſes *odoramenta præſtantiſſima, myrrhæ ſponte fluentis quingentos. (Sume tibi aromata, primæ myrrhæ & electæ quingentos ſiclos.)* Pro balſamatione CHRISTI adhibuit Nicodemus μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης, Joh. XIX. 39.

Vox צְרוֹר *tſeror*, quam nos reddimus *faſciculum*, *Büſchelein*, notat aliàs crumenam, quæ colligari ſolet, à צָרַר *tſarar*, *ligauit*, *arctauit*, *colligauit*. Hoc ſenſu ſumitur Gen. XLII. 35. *Cumque ſaccos ſuos effunderent, quisque reperit faſciculum pecuniæ ſuæ*, צְרוֹר כַּסְפּוֹ. *Videntes autem ipſi & pater illorum faſciculos pecuniarum ſuarum*, אֶת־צְרוֹרוֹת, *metu perculſi ſunt. (Cum frumenta effunderent, ſinguli repererunt in ore ſaccorum ligatas pecunias, exterritisque ſimul*

omnibus.) Prov. VII. 20. *Sacculum,* צְרוֹר, *pecuniæ accepit in manum ſuam. (Sacculum pecuniæ ſecum tulit.)* 1. Sam. XXV. 29. *Erit anima Domini mei ligata in faſciculo,* צְרוֹר, *viuentium.* Ita commodè in Textu noſtro intelligi poteſt faſciculus florum & myrrhæ ſelectæ, è collo geſtari ſolitus à ſexu ſequiori Orientali inter ubera, ut hodie ſæpe noſtrates virgines & mulieres geſtant clinodia, Catholicæ Reliquias Sanctorum, ægri ſacculos ophthalmicos, ad atrophiam. Ita olim Deorum factitiorum icunculas geſtabant idololatræ inter mammas, teſte graui querela, quæ extat Hoſ. II. 2. *Auferat ſcortationes ſuas à facie ſua, & adulteria ſua ab uberibus ſuis. (Auferat fornicationes ſuas à facie ſua, & adulteria ſua de medio uberum ſuorum.)* Legatur *Georg. Henr. Hæberlin Faſciculus Myrrhæ,* Reſp. *Joh. Wilh. Baumann.* Tubing. 1690.

TAB. DXCVI.

Cantic. Cap. I. verſ. 14.

Dilectus meus eſt mihi botrus Caphuræ in vineis Engedi.

Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis En-gaddi.

ERat עֵין גֶּדִי *En-gedi* vicus in vicinia Hierichunti, Plinio *Engadda* dictus. L. V. c. 17. *Ab Occidente* (Aſphaltitis) *Engadda oppidum fuit, ſecundum ab Hieroſolymis fertilitate, palmetorumque nemoribus, nunc alterum buſtum.* Ptolemæo & Stephano *Engada*, LXX. ἐνγαδδί. Hebræa vox idem ſonat, quod *fons capri*, uti & *Hieronymus* explicat in *nominibus*. Altæ rupi nempe inſediſſe dicitur, ubi fons fuit capris duntaxat acceſſibilis, qui oppido nomen dedit. Idem Locus 2. Paral. XX. 2. vocatur חַצְצוֹן תָּמָר *chatſatſon thamar*, à tentoriis, ſiue tuguriis, quæ in Palmetis illius loci fuerunt obuiæ, *thamar* quippe *Palma* eſt, & *chuſas* adhuc hodie apud Arabes notat caſas, tuguria. Ad vicum autem hunc non ſolùm fuit Palmetum jucundum, ſed & Balſametum, de quo *Joſephus Antiquit.* L. IX. c. 1. *Bello oppugnabant* (Moabitæ & Ammonitæ) *Engadde, oppidum Aſphaltiti lacui vicinum, ſtadiis 300. diſſitum à Hieroſolymis.* Γεννᾶται δὲ ἐν αὐτῇ φοίνιξ ὁ κάλλιςος, καὶ ὀποβάλσαμον. *In eo autem naſcuntur egregiæ Palmæ & Opobalſamum.* Hinc eſt, quod multi heic per *Vineas Engedi* intelligant ipſa hæc Balſameta, quoniam Balſami frutices vitium ad inſtar fuere plantati. *Plin.* L. XII. c. 25. *Oſtendêre arbuſculam hanc urbi Imperatores Veſpaſiani. — In totum alia eſt natura, quam noſtri externique prodiderant. Quippe viti ſimilior eſt quàm Myrto. Malleolis ſeri dicitur, nuper vincta, ut vitis, & implet colles vinearum modo. Juſtinus* L. XXXVI. *Arbores opobalſami formam ſimilem piceis arboribus habent, niſi quod ſunt humiles magis, & in vinearum morem excoluntur.* Delineatum hunc fruticem ſiſtit TAB. CII. Talmudiſtis quoque fuere illi, quibus *Nebuſaradan dedit vineas & arua*, Jer. XXXIX. 10. coloni, quibus tradita fuit Balſametorum cura, Balſamique collectio inde ab Engeddi usque ad Ramath.

Sequitur אֶשְׁכּוֹל — כֹּפֶר *eſcol copher*, βότρυς τῆς Κύπρε. Reddunt nonnulli cum *Pagnino Camphoram*, ita quoque Latina noſtra, *botrus Caphuræ*, haud dubiè propter affinitatem vocum *Caphura*, *Camphora* & *Copher*. Nunquam enim in Judæa plantata fuit *Camphorifera Arbor*, in Japonia, Sumatra, Borneo, aliisque Indiæ Orientalis locis obuia, quam *Kafur*, Plur. *Kewafir* nuncupant Turcæ. *Men. Lex.* p. 3849. Camphoram licet heic non admittamus, ſiſtere tamen voluimus Fig. I. *Lauri Camphoriferæ* Iconem ex *Kæmpfer. Amœnitat. Exotic.* p. 770. ejusque ſimul addere deſcriptionem: *Arbor eſt ſylueſtris, in Japonia occidentali & adjacentibus Inſulis in lætam vaſtamque Tiliæ magnitudinem adoleſcens. Radice nititur valida ac parum brachiata, quæ Camphoram præ ceteris partibus ſpirat, & coctione impertitur. Cortex quodammodo eſt ſcaber, coloris pulli, in ramis junioribus læuis, viridans, nitens, interiori ſuperficie glabrâ & mucoſa, adeoque facile abſcedens. Medulla magna, fungoſa & lignoſa: Lignum candidum per ſiccitatem ex rufo variegatum, ſubſtantiæ laxioris ex fibris craſſiuſculis compactæ, aliquando ſeruiens pro fabricandis ſcriniis: ſed quorum ſuperficies per vetuſtatem aſperatur, dum volatilis reſina poros deſtituit. Pediculis carinatis, tenuibus, ſeſcuncialibus, nonnunquam ex viridi rubentibus inſiſtunt folia promiſcuo loco ſingula, membranacea, triuncialia, vel longiora, ex breui acuto principio ouata, mucrone oblongo anguſto, margine integro undulato, non rarò tenui palleſcente virgula fimbriato, ſupina facie ſaturo virore imbuta ac micante, dorſo herbaceo, & quaſi holoſerico: neruo uno medio utrinque prominulo, ex viridi albicante, & paucis neruis lateralibus ad ambitum arcuatim protendentibus. Floſculi in faſtigiis ramulorum, ſed arboris prouectæ ætatis & magnitudinis, menſe Majo Junioque inter foliorum axillas prodeunt, pediculis ni-*

xi

CANT. Cap. I. v. 14.
Botrus Caphuræ.

Hohel. Cap. I. v. 14.
Traube von Cypern.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

xi biuncialibus, tenuibus, in fine racemoſis, ac in pediculos breuiſſimos ſingulis perianthiis præ paruis inſtructos diuulſis. Sunt flores albi hexapetali, intra ſeminis Coriandri ambitum radiantes, petalis ouatis, ſtaminibus apicatis nouem, ea diſpoſitione locatis, ut terni medium ſtylum premant, hos ceteri in orbem ambiant, intercepti ſingulis tuberculis, carnoſis, exiguis, luteis, mollibus, umbilico laxè adnatis. Florem bacca excipit per maturitatem atro purpurea & ſplendens, magnitudine Piſi majoris, figuræ quodammodo turbinatæ pericarpio molli purpuraſcente, ſaporis ex Camphora caryophyllacei: nucleo intus piperis magnitudine, corticula nigra micante obducto, bifido, oleoſo, ſaporis fatui.

Intelligit *AbenEzra Copher* titulo כְּתוֹבֶת, *cethobbeth*, *Palmæ* fructum, ſed neminem ferme habet adſtipulantem. *Junius* & alii *Cyprum* arborem, de qua *Plinius* L. XII. c. 24. *Cyprus in Ægypto eſt arbor zizyphi foliis, ſemine Coriandri, flore candido odorato. Coquitur hoc* (fortè ſemen) *in oleo, premiturque poſtea, quod Cyprus nominatur.* Eſt hic frutex *Liguſtrum Orientale ſiue Cyprus Dioſcoridis & Plinii*, Park. *Liguſtrum Ægyptium, Cyprus Græcorum, Elhanne Arabum* I. B. *Liguſtrum Ægyptiacum latifolium & anguſtifolium* C. B. Deſcriptio hæc eſt: *Folia oliuæ foliis non abſimilia, ſed latiora, & ſub grato virore magis tenella, ſapore acidulo ſubadſtringente: nec ternis tantum quaternisue ordinibus tanquam alis, ſed pro virgularum longitudine denis, duodenis, pluribusque ramorum latera ſtipant: ſic tamen, ut inferiora folia ampliora, ab his ſuccedentia deinceps ad extremum usque rami paulatim minora conſpiciantur,* μονοφύλλῳ *circa apicem vix ullo ſuperſtite. Flores Alpino coloris cinericei non albi, Sambuci floribus proximi, minores tamen: Rauwolfio ex luteo pallidi ſunt, odoris ſuauis, admodùm acuti, Moſchi: concolores floribus baccilli: Semen ei pulchellum, ſpadiceum, pyramidale trigonum eleganter exprimens, baſi ita æquali, ut ſurrectum latrunculi inſtar ſtet. Baccæ numeroſiſſimæ, noſtratis Liguſtri baccis fere pares, magis ſeſſiles, coloris cinerei fere (in ſicca) quatuor decuſſatas impreſſiones oſtentantes, ſemine referto copioſiſſimo minuto, Melochiæ & figura anguloſa & magnitudine æquali, coloris ruſi, ſaporis ſtrenuè adſtringentis, idque citra omnem morſum.* De hac planta, quam exhibet Fig. II. dubium fere haud eſt, eſſe כֹּפֶר. Pro ea militant 1. vocum כֹּפֶר & *Cypri* conuenientia, 2. botriformis fructus, ut אֶשְׁכֹּל כֹּפֶר *eſcol copher* reddi poſſet *botrus Cypri* vel *Liguſtri*, *ein Cypern-Traube*, melius certè ſic, quam *ein Traube von Cypern*, 3. ſuauis odor moſchi æmulus, quem magni adhucdum æſtimant in Oriente, 4. latè patens per Turcarum Imperium uſus, ſpeciatim in gynæceis. Folia quippe ſiccata & pulueriſata adhibent ad tincturas flauas & rufas, quibus fœminæ manus, pedes, ungues, pilos ornant, balneis egreſſæ; pilos quoque defluos decocto foliorum in aqua ſimplici firmant, pediculosue fugant. *Elhanne* vocant & fruticem ipſum, & folia, & puluerem ex iis. Corrigendus hic venit *Meninzk.* qui in *Lexic.* p. 1810. & 5526. inter *Cyperi* ſynonyma Turcica refert *hyna, kyna, hine, hynna, hynneet*, pertinent quippe hæc non ad *Cyperum*, ſed ad *Cyprum*; nam & *Alfena*, *Alhena* Hiſpani *Liguſtrum* vocant.

Eſt quidem & *Cyperus*, κύπειρος, noſtro *Copher* nominetenus affinis. Placuit ſanè hæc *Origeni*. Hic ſi Cypro præponderaret, attentionem mereretur *Cyperus rotundus Orientalis major* C. B. *Cyperus Syriaca & Cretica rotundior* I. B. qui *radicibus eſt rotundis, Oliuæ craſſitie, multis, media quadam fibra quaſi filo filipendulæ modo connexis, variis ſtriis aſperſis, foris ſubruſis, aliquando rubentibus, aliquando etiam nigris, intus albidis, aromatici odoris & acuti ſaporis. Foliis porraceis, longioribus tamen atque anguſtioribus: caule cubitali, anguloſo, in cujus cacumine folia aliquot, Stellæ in modum diſpoſita, è quibus ſpicæ aliquot herbacei coloris ſemina continentes prodeunt. In Nilo flumine copioſè naſcitur.* Vide Fig. III. Sed heic locum non inuenit Cyperus, nihil botriforme habens, niſi huc traxeris paniculam, vel radicem. Conſideranti verò attentè prolata hactenus in medium ſeſe commendabit Cyprus potius quàm Cyperus.

Cantic. Cap. I. verſ. 15.

Ecce tu, amica mea, formoſa es, ecce, tu formoſa es, & oculi tibi ſunt columbarum.

Ecce, tu pulchra es, amica mea, ecce, tu pulchra es, oculi tui columbarum.

Sic & Sponſo ſunt oculi, *quales columbarum ſuper alueis aquarum, quæ ſe abluunt lacte, & ſedent ad plenitudinem. (Oculi ejus ſicut columbæ ſuper riuulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident juxta fluenta pleniſſima.)* Cant. V. 12. Nempe pulchelli, nitidi, caſti: ita explicant Doctores Judæi, R. *Selomo*, *AbenEzra*, quod in conjuges quæque ſuas oculos conjiciant columbæ, non in alienas. Judicent de hac brutorum Ethica περιστερόφιλοι, & an vera ſint, quæ *Ælianus* narrat *Hiſt.* L. III. c. 44. in judicio columbarum criminali ſententiâ latâ di-

diſcerpi adulteram à fœmellis, adulterum à maſculis. Narrationi huic ſi fides eſt adhibenda, tribuendum erit columbis non ſolum Jus Naturæ, ſed Ciuile quoque, imo addideris Canonicum. Utitur *Ælianus* voce emphatica ἐποφθαλμιᾷν de libidinoſo, impuro aſpectu, quoniam oculi non duntaxat organa ſunt amoris, ſed & ὁδηγὸς atque index cogitationum cordis. ἐκ τȣ͂ ὁρᾷν γίνεται ἐρᾷν. Lucem fœnerantur hæc diuerſis Scripturæ Locis. 1. Joh. II. 16. legitur ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν. 2. Pet. II. 14. ὀφθαλμȣ̀ς ἔχοντες μεςȣ̀ς μοιχαλίδος. Hanc oculorum ἐπιθυμίαν damno ſuo expertus eſt Dauid, qui oculis ad auia tractis petierat à DEO, ut *auerteret oculos ſuos, ne videant vanitatem.* Pſ. CXIX. 37. Inficias haud imus, animaduerti apud bruta mechanicum quendam, ſi ita loqui licet, amorem, qui comparari commodè poteſt cum amore ferri erga magnetem. Animal quodcunque amoris oeſtro erga fœmellam agitatum proſequitur eam ſemper viſu, volatu, greſſu, curſu, reptatu, natatu, neque admittit facile alienigenum: unde omninò poterit Verbi Diuini Præco applicare amorem huncce ad indiſſolubile illud ſinceri & puri amoris vinculum, quo CHRISTUS Sponſus fertur erga Eccleſiam. Forſan & Solomo in Textu noſtro digitum intendit ad pulchritudinem oculorum columbæ, ut notum, habere & oculos hominum ἑλκυςικόν τι.

TAB. DXCVII.

Cantic. Cap. I. verſ. 17.

Suntque noſtræ ædes cedrinæ, & canales noſtri cupreſſini.

Ligna domorum noſtrarum cedrina, laquearia noſtra cypreſſina.

ARazim, ▭אֲרָזִים, reddunt LXX. κέδρȣς, nos quoque *Cedros*, *Cedern*, Arias *Larices*. Affines ſunt hæ arbores, ſub eodem coniferarum genere, durabiles propter reſinoſam ſuam ſubſtantiam. ▭בְּרוֹתִים *Berothim* vertunt LXX. per κυπαρίσσȣς, nos etiam *Cupreſſos*, *Cypreſſen*. Arias legit ▭בְּרוֹשִׁים *beroſchim*, *abietes*, Junius potiori forſan jure brutam arborem, quæ vox Hebraicæ noſtræ eſt affinis. Deſcribit hanc *Plinius* L. XII. c. 17. *Petunt in Helimæos arborem brutam, cupreſſo fuſæ ſimilem, ex albidis ramis, jucundi odoris accenſam, & cum miraculo hiſtoriis Claudii Cæſaris prædicatam. Folia ejus inſpergere potionibus Parthos tradit. Odorem eſſe proximum Cedro, fumumque ejus contra alia ligna remedio.* Ubi pro *brutam*, *brathyn* legit *Salmaſ. Exerc. Plinian.* p. 260. Aquila Hebræum ſeruauit nomen, βοράτιναι. Eſt autem βράθυς *Sabina*, quæ apud *Dioſcor.* L. I. c. 105. duum generum, una τοῖς φύλλοις ὅμοιος Κυπαρίσσῳ, *foliis Cupreſſo ſimilis*, *Sabina folio Cupreſſi* C. B. quæ in arborem excreſcit, & quotannis baccas Juniperinis ſimiles producit; altera μυρίκῃ τοῖς φύλλοις ὅμοιος, *Tamariſci folio ſimilis*, *Sabina folio Tamariſci Dioſcoridis* C. B. Affine eſt Arabum nomen *beraſi*, Turcarum *ardig*, quibus Sabinam intelligunt. *Meninzk. Lex.* 34. 744. 5705. Arbori huic quia vota noſtra damus, largimur & iconem; Sabinæ nempe foliis *Cupreſſi.*

CANT. Cap. I. v. 17.
Ædes Cypreſsinæ.

Hohel. Cap. I. v. 17.
Haüſer von Zeder = Baüm.

I. G. Pintz sculps.

RP.

RPJCB

CANT. Cap. II. v. 1. 2.
Roſæ Saron, Lilia Vallium.

Hohel. Cap. II. v. 1. 2.
Saarons-Roſen, Thal-Lilien.

I. G. Pintz sculps.

TAB. DXCVIII.

Cantic. Cap. II. verſ. 1. 2.

1. Ego ſum Roſa (a) Saron, & Lilium gaudens vallibus.

(a) i. e. ſaturitatis, quemadmodum DEUS dicitur Sadai, copia omnium bonorum.

2. Eſtque amica mea inter fœminas, ut Lilium inter ſpinas.

1. Ego flos campi, & lilium conuallium.

2. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.

C*Habbatſeleth haſcharon* חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן reddunt LXX. ἄνθος τοῦ πεδίου, *florem campi*, ſic & *Hieronymus*. Binæ noſtræ Verſiones *Roſam*, nixi Verſione Chaldaica, quæ habet יַרְדָּא *jardah*, unde forſan deſcendit Græcorum ῥόδον, & Latinorum, plerarumque Europæarum Nationum *Roſa*, *Roſe*, commutato d in s quæ vox etiam prodit per μετάθεσιν literarum ex *Saron*. Superſunt & in Oriente Roſæ nomina שָׁרוֹן affinia: Perſis *ſyhrewah*, *Suri*, ſpecies rubra elegans, *Meninzk. Lex.* 2706. 2721. 3987. *neſrin* iisdem, Arabibus *niſrin*, Roſa canina, ſyluatica. Id. 5173. Fulciunt hæc Roſæ, quam Tigurini aſſumſimus, authoritatem. Aliis dijudicandum linquo, an שָׁרוֹן in genere denotet campum, vel certum quendam locum? & cur Syri heic intelligant *florem abietum?*

Florum ſpecioſorum alter, quo cum CHRISTUS ipſe, vel Eccleſia confertur, eſt שׁוֹשַׁנָּה, שׁוֹשַׁן, *ſchoſchannah*, *ſchoſchan*, haud dubiè *Lilium*, cujus flos hexapetalos, radix שֵׁשׁ *ſcheſch*, *ſex*. Habent LXX. κρίνον τῶν κοιλάδων, *Lilium conuallium*, Aquila καλύκωσις τοῦ σαρὼν, *calyculus Saron*. De Lilio, שׁוֹשַׁן, egimus alibi: uti & de חוֹחִים *chochim*, *ſpinetis*, *dumis*, quæ leguntur 2.Reg.XIV.9. Job.XXXI.40. Prov.XXVI.9.

Dum hæc ſcribo, incido in Cl. *Hilleri Hierophyt*. P. II. p. 30. ubi vocem Hebraicam חֲבַצֶּלֶת deriuat à חָבַב *chabhabh*, *dilexit*, & בָּצָל *batſal*, *bulbus*, *cepa*; ex bulboſis autem plantis, quæ numeroſæ ſunt, & Tuliparum, Iridis bulboſæ, Coronæ Imperialis, Narciſſorum, Hyacinthorum, Ceparum genera dant, ſeligit *Aſphodelum*, utpote qui maximè abundat bulbis. *Plin.* L. XXI. c. 17. *Radix Aſphodeli napis modicis ſimilis eſt, octoginta ſimul aceruatis ſæpe bulbulis*. Commendat hanc plantam flos liliaceus, egregiè vel rubens, vel flauus, odor ſuauiſſimus, ſcapus procerus cubitalis & bicubitalis: antiquiſſimus *Homero* & *Heſiodo* laudatus honos. Natale ſolum, ſiluæ *Heſiodo*, irrigua prata *Homero Odyſſ.* Α & Ω, ubi amœna Elyſii campi vireta ἀσφόδελον λειμῶνα, *aſphodelo florentia prata* vocitat, quæ verba ſignificatu ſuo reſpondent Hebraicis חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן. Unde laudatus *Hillerus* vertit ita Textum noſtrum: *Ego ſum Aſphodelus Saronis, Lilium conuallium.* Sanè videtur ipſa vox *Aſphodelus* affinis illi חֲבַצֶּלֶת. Placeret mihi ex Aſphodelorum propagine Lilio-*Aſphodelus luteus* Park. *Lilium luteum Aſphodeli radice* C. B. *Aſphodeli radice luteum ſiue Lilio-aſphodelus quorundam flore luteo* I. B. vel & *Lilio-aſphodelus phœniceus* Park. *Lilium radice Aſphodeli phœniceum ſiue Lilio-aſphodelus quorundam* I. B. *Lilium rubrum Aſphodeli radice* C. B. quorum deſcriptiones lege in *Raji Hiſt. Plant.* p. 1191.

In gratiam Verſionis Tigurinæ &, quam modò dedi, Hillerianæ appono Icones

A. *Roſæ rubræ multiplicis* C. B. *Roſæ rubræ flore valde pleno* I. B.

B. *Liliaſphodeli lutei*, cujus character viſundus ad marginem c.

Cantic. Cap. II. verſ. 7.

Obteſtor vos, o fœminæ Hieroſolymitanæ, (a) per capreas & per ceruas in agris agentes, ne excitetis, neue (b) extinguatis amorem, donec ipſa velit.

(a) Venatorium eſt juramentum. Cæterum illis vocibus ſignificantur etiam exercitus cœleſtes, & virtutes aliæ.

(b) Theoreru deſtruere ſignificat. Hier. euigilare faciatis. Et amorem pro amica ipſa quidam capiunt.

Adjuro vos, filiæ Jeruſalem, per capreas, ceruoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam, quoad usque ipſa velit.

JUrare ſolemus per ea, quæ nobis ſunt chariſſima. *Dido* apud *Virgil. Æneid.* L. IV.

— per ego has lacrymas dextramque tuam te,
(Quando aliud mihi jam miſeræ nihil ipſa reliqui)
Per connubia noſtra, per inceptos Hymenæos:
Si benè quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum.

Sunt, qui jurare *per capreas & per ceruas* idem volunt, quod jurare per DEUM, cujus ſunt illæ; alii, per fideles; unde fuere, qui cultum & adorationem Sanctorum ex hoc loco probare contendunt. Sed rectius *conjurare*, *adjurare* heic idem denotat, quod anxiè flagitare, obteſtari. Sic reddunt Tigurinæ, *obteſtor vos*, *ich ermahne euch hoch und theuer.* Congruit Gallis uſitatum, *conjurer.*

TAB. DXCIX.

Cantic. Cap. II. verſ. 9.

Eſtque dilectus meus ſimilis capreæ, aut hinnulo ceruorum. —

Similis eſt dilectus meus capreæ, hinnuloque ceruorum. —

SIc & v. 17. *Reuertere, dilecte mi, ſisque ſimilis capreæ, & hinnulo ceruorum in montibus Bather. (Beth-er.)* VIII. 14. *Fugito, dilecte mi, & ſimilis ſis tibi capreæ, hinnuloque ceruorum in montibus aromatum.* Occurrit heic, & in Locis allegatis vox עֹפֶר *opher*, extra Canticum nullibi obuia in Sacris, ignota quoque Syris & Chaldæis, ſed uſitata Arabibus, qui *algophro, algaphro* vocant *ibicis hinnulum.* De Græcis conſtat, ſollicitè diſtinxiſſe nominibus ceruorum ætates, id quod facere ſolent quoque venatores Germani. Cerui bimuli vocantur illis πατταλίαι, σπαθῆναι ἀπὸ τῆς σπάθης, à radio textorio lanâ inuoluto, item ἀχαΐναι, ſunt autem ἀχαιὰ ἔρια μαλακὰ, lanæ molles. Sic deriuat *Bochart. Hieroz.* P. I. L. III. c. 24. 25. עֹפֶר noſtrum ab Arabico *pharon*, quod villos veſtium, pilos molles in facie, collo, & auribus ſignificat, quoniam cornua in hinnulis ceruorum in hac ætate molli lanugine ſunt tecta. Rationem non unam allegant Interpretes, cur CHRISTUS, Eccleſiæ Sponſus, in Cantico toties conferatur cum caprea & hinnulo ceruorum. *Origenes in Cantic. Hom.* 3. *Gregor. Nyſſen. Hom.* 5. Patres alii allegant aciem viſus, qua pollent illa animalia, & allegoricè applicant Omniſcientiæ CHRISTI. Sed potiori forſan jure in cenſum venit promptiſſima voluntatis diuinæ executio, ſpeciatim in propagatione regni inter Gentes, quoniam expreſſa locis cicatis fit mentio citæ fugæ, vel celeris acceſſus. Sed hanc dilucidationem, quæ mei fori non eſt, aliis lubens linquo.

Cantic. Cap. II. verſ. 11. 12. 13.

11. Quoniam ecce hyems præteriit, (&) imber ſe recipiens abiit ſibi.
12. Ac flores apparuerunt in terra, appetiuitque tempus (idoneum) cantui, ac vox turturis auditur in terra noſtra.
13. Ficus protruſit groſſos ſuos, & vineæ florentes odorem reddunt.

11. Jam enim hyems tranſiit, imber abiit & receſſit.
12. Flores apparuerunt in terra noſtra, tempus putationis aduenit: vox turturis audita eſt in terra noſtra.
13. Ficus protulit groſſos ſuos, vineæ florentes dederunt odorem.

DEſcribuntur heic blandi tempora veris, quo nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbor: ſed non aſtronomicè, ab ingreſſu Solis in arietem, verùm ab operationibus Solis per gradus aſcendentis in iis, quibus vixerat Solomon, Regionibus.

Ecce, inquit, *hyems præteriit, & imber ſe recipiens abiit ſibi*, ἰδοὺ, ὁ χειμὼν παρῆλθεν, ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ. Diceremus nos, & omnes Septentrionaliores nobis populi: *Hyems præteriit, tranſiit nix.* Clarum hinc, loqui ſapientiſſimum Regem de Hyeme Climatum Orientalium,

CANT. Cap. II. v. 9.
Sponsus Capreæ similis.

Hohel. Cap. II. v. 9.
Der Geliebte wie ein Reh-Böcklein.

G. D. Heüman sculps.

JCB

talium, qualis in imbribus conſiſtit, continuis fere per menſes, vel interruptis. Quo tempore DEUS *intra domos cogit omnes homines, ut cuncti mortales ſciant opus ſuum, feraque ſubit luſtrum ſuum, & degit in ſuis cubilibus. (Qui in manu omnium hominum ſignat, ut nouerint ſinguli opera ſua. Ingredietur beſtia latibulum ſuum, & in antro ſuo morabitur.)* Job. XXXVII. 7. 8.

Ac flores apparuerunt in terra, appetiuitque tempus idoneum cantui, ac vox turturis auditur in terra noſtra. τὰ ἄνθη ὤφθη ἐν τῇ γῇ, καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθακεν, φωνὴ τῆς τρυγόνος ἠκέσθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν. Recludit conſtrictos aquaue repletos terræ poros accreſcens gradatim Solis calor, animantur de nouo vegetabilia & animalia, nouo inducto fluidis ſolidisque motu. Congruit Solomoneo Textui *Ouidiana* deſcriptio *Faſt.* I.

Omnia nunc florent, nunc eſt noua temporis ætas,
Et noua de grauido palmite gemma tumet;
Et modo formatis operitur frondibus arbos,
Prodit & in ſummum ſeminis herba ſolum.
Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent.

Ex auibus autem, quæ vernum, vel, ſi cum Judæis loquamur, æſtiuum annuntiant tempus, eſt *turtur*, תּוֹר *thor*, migratoria auis, hyeme abſens, rediens vere. Jer. VIII. 7. *Ciconia in aëre nouit ſua ſtata tempora, turtur, grus & hirundo obſeruant tempus profectionis ſuæ. (Miluus in cœlo cognouit tempus ſuum: turtur & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui.) Ariſtot. Hiſt.* L. VIII. c. 3. τρυγὼν δὲ τοῦ θέρους φαίνεται, τοῦ γὰρ χειμῶνος ἀφανίζεται. *Turtur æſtate conſpicitur, hyeme diſparet. Varro Ruſtic.* L. III. c. 5. *Turdi quotannis in Italiam trans Mare aduolant circiter Æquinoctium autumnale, & eodem reuolant ad Æquinoctium vernum. Et alio tempore turtures ac coturnices immani numero. Cicero de Finib.* L. II. *Turtures curſu & peregrinatione lætantur.* Num reuerà migratoriæ hæ aues relictis his terris transuolent in alias, vel duntaxat ſeſe per hyemem abſcondant, quæſtio eſt enucleanda occaſione Loci ex Jeremia citati. Poſtremam de turturibus ſententiam adoptat *Plinius* L. X. c. 24. *Verius turtur occultatur, pennasque emittit. Ariſtot.* Lib. cit. c. 12. morari per hyemem ἐν εὐηλίοις χώροις, locis udis.

קוֹל הַתּוֹר *kol hatthor, vox turturis, das Seufzen des Turtel-Däubleins*, Græcis vocatur τρυσμὸς à τρύζειν, hinc & τρυγών. Eſt verò τρύζειν apud *Suidam* & Etymologum ψιθυρίζειν, γογγύζειν, ἀσήμως λαλεῖν παρὰ καὶ ἡ τρυγὼν, ἐπεὶ καὶ ἀσήμως φθέγγεται, καὶ γογγυσικῶς, murmurando vel ſuſurrando obſcurè loqui ut turtur. Hinc *Clemens Strom.* L. V. Γογγύζουσα ἡ τρυγὼν μέμψεως καταλαλιὰν ἀχάριστον ἐμφαίνουσα εἰκότως ἐξοικίζεται. *Murmurans turtur propter turpem ingratitudinem domo expellitur.* Aliàs τρύζειν notat πολυφωνεῖν, πολυλογεῖν, *multa loqui*, unde Græcorum Prouerbium, λαλίστερος τῶν τρυγόνων, *turture loquacior. Euſtath. in Homeri Iliad.* ι. v. 31.

Ὡς μή μοι τρύζητε παρήμενοι ἄλλοθεν ἄλλος,

Ut ne mihi garriatis aſſidentes aliunde alius.

Loquaces mulieres deſcribuntur ita in *Theocriti Syracuſiis.*

Τρυγόνες ἐκκναισεῦντι πλατυάσδοισαι ἅπαντα,

Ut turtures obtundunt ad omnia os diducentes.

Turturis myſtici gemitus explicandos aliis linquo.

Ficus protruſit groſſos ſuos, & vineæ florentes odorem reddunt. ἡ συκῆ ἐξήνεγκεν ὀλύνθους αὐτῆς, αἱ ἄμπελοι κυπρίζουσιν, ἔδωκαν ὀσμήν. In præcedenti commate legitur, *flores apparuerunt in terra.* Eſt נִצָּה *nitſah* propriè flos arboris, qui oculum ſequitur. Nunc promouet Scriptor ſacer pedem ad æſtatem usque. Notandum de *ficu*, non protrudere flores, ſed groſſos, in Textu פַּגֶּיהָ *paggeha.* Et סְמָדַר *ſemadar* non tam ſunt flores vitis, quam minutulæ uuæ, quæ apparent, poſtquam defloruere vites, dum interim aliæ vites florentes adhuc ſuauem ſpargunt ſpirantque odorem. Conſtat ex hoc Textu, in Oriente ficus protrudere groſſos, vitesque tenellos botros uno eodemque tempore.

Cantic. Cap. II. verſ. 15.

O mea columba in cauernis iſtius petræ, in receſſu ſcalarum oſtende mihi formam tuam. —

Columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ, oſtende mihi faciem tuam.

SUnt columbis in Periſterotrophiis foramina ſua & nidi, אֲרֻבּוֹת *arybboth*, ubi ſeſe recipiunt. *Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant, & tanquam columbæ ad feneſtras ſuas?* אֲרֻבֹּתֵיהֶם Jeſ. LX. 8. Sed in fugam actæ degunt ubi poſſunt cunque. *Relinquite ciuitates, & habitate in petra, o habitantes Moab, & eſtote ſimiles columbæ nidulanti in prominentiis foraminis foueæ, (in ſummo ore foraminis.)* Jer. XLVIII. 28. In Textu hoſpitatur per-

perſecutione agitata columba *in cauernis petræ*, בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע, propriè *in ſciſſuris petræ*, & *in receſſu ſcalarum*, בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה, *in abſcondito gradus*. LXX. ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας ἐχόμενα τῦ προτειχίσματος, *in tegumento petræ juxta promurale*. Sic legimus apud *Homerum* L. XII.

Ἴριξ σεῦε πέλειαν. ἐπειγομένη δ᾽ ἄρα κείνη
Κήραμον ἐς πέτρης κατεδύσατο. —

Accipiter columbam perſequebatur: illa autem, cum urgeretur,
In ſcopuli cauernam ſe ſubduxit. —

Et *Iliad.* φ'. v. 495.

— φύγεν, ὥς τε πέλεια,
Ἥρα θ᾽ ὑφ᾽ ἴρηκος κοίλην εἰσέπτατο πέτρην.

- - *Fugit ut columba,*
Quæ ab accipitre volauit in cauam petram, in antrum.

Sed notandum heic, in Orientalibus Regionibus tantam eſſe columbarum copiam, ut perſæpe non in columbariis ſolis degant, ſed quoque in petrarum fiſſuris & cauernis. *Virgilius:*

Qualis ſpelunca ſubitò commota columba,
Cui domus, & dulces latebroſo in pumice nidi.

Ita *Semiramis* apud *Diodorum* repoſita legitur in petroſa columbaria, εἴς τινας ἐρήμȣς, καὶ πετρώδεις τόπȣς, ἐν οἷς πολλȣ̃ πλῆθȣς περιςερῶν ἐννοσσεύειν εἰωθότος. Quærant, per me licet, Judæi columbam ſuam myſticam, Eccleſiam, in ultimas redactam anguſtias ad Maris Rubri littus, & Doctores Chriſtiani Eccleſiam Noui Fœderis hinc inde in exilio & aſylis.

Cantic. Cap. II. verſ. 16.

Capite vobis vulpes, vulpes (inquam) paruas, quæ vaſtant vineas, quum noſtræ vineæ floreant.

Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas, nam vinea noſtra floruit.

SUnt vulpes carniuora animalia, ſed quoque frugiuora & herbiuora. Conſtat id ex Textu, quem experientia fulcit. Occurrunt & teſtimonia apud Scriptores profanos. *Nicander in Alexipharm.* v. 185.

Πιοτέρην ὅτε βότρυν ἐσίνα κηκὰς ἀλώπηξ.

Cum pingui nocuit vulpes verſuta racemo.

Theocrit. Idyll. ί.

Πυρναίαις ςαφυλαῖσι καλὸν βέβριθεν ἀλωὰ
Τὰν ὀλίγος τις κῶρος ἐφ᾽ αἱμασιαῖσι φυλάσσει
Ἥμερος. ἀμφὶ δὲ μιν δύ᾽ ἀλώπεκες. ἁ μ᾽ ἂν ὄρχως
Φοιτῇ, σινωμένα τὰν τρώξιμον &c.

Heinſio interprete.

Area purpureis pulchrè circumdatur uuis,
Quam puer exiguus reſidens cuſtodit in horti
Sepibus. Hunc circum vulpecula bina, racemos
Altera percurrens depaſcitur, &c.

Idyll. 5.

Μισέω τὰς δασυκέρκος ἀλώπεκας, αἳ τὰ Μίκωνος
Ἀεὶ φοιτῶσαι τὰ ποθέσπερα ῥαγίζοντι.

Odi vulpes denſis caudis, quæ Miconis
Vites frequentes veſperi decerpunt.

Phædrus Fab. de vulpe & uua.

Fame coacta vulpis alta in vinea
Uuam adpetebat, ſummis ſaliens viribus,
Quam tangere ut non potuit, diſcedens ait,
Nondum matura eſt, nolo acerbam ſumere.

Galeno teſte *de Alim. Facult.* L. III. c. 2. Venatores vulpium carnes autumno pro menſa apponunt, quod tunc caro ab uuarum eſu teneraſcat & pingueſcat. Quas delicias venatoribus noſtris nec ſuaderem, nec adponerem. Illuſtrando Textui noſtro id facit, abundare Aſiaticas Terras vulpibus. Conſtat id vel ex Simſonis Hiſtoria, ſi verum eſt, fuiſſe animalia illa, quorum caudas colligauerat heros, vulpes. *Æliano* teſte *Hiſt.* L. XVII. c. 17. ad Caſpium Mare tantâ degunt copiâ vulpes, ut agris haud contentæ urbes ipſas, ædesque ingrediantur.

CANT. Cap. IV. v. 1.
Pili Sponsi ut grex caprarum.

Hohel. Cap. IV. v. 1.
Die Locken des Freündes wie eine Ziegen-Heerde.

G. D. Heüman sculps.

Cantic. Cap. II. verſ. 17.

Dilectus meus mihi (proprius erit) & ego illius, qui paſcit inter lilia. Dum *(a)* eſt flagrantiſſimus æſtus diei, & umbræ fugiunt, reuertere, dilecte mi, ſisque ſimilis capreæ & hinnulo ceruorum in montibus *(b)* Bather.

(a) Dum ſpirabit dies.
(b) Id eſt, diuiſionis.

Dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia: Donec aſpiret dies, & inclinentur umbræ, reuertere. Similis eſto, dilecte mi, capreæ hinnuloque ceruorum ſuper montes Bether.

De עֹפֶר *opher*, *caprea* & *hinnulo ceruorum*, egimus ſupra ad v. 9. *Paſcit* hic *inter Lilia*, fruitur proin graminis loco floribus herbisue delicatiſſimis, & *in montibus Bather*, propriè *montibus ſciſſionis*, fortè quod ibi fuerint multi ῥωχμοὶ, χάσματα, *ſciſſuræ terræ*, quales in montoſis locis cauari ſolent ab imbribus, aut torrentibus, qui ex alto feruntur præcipites: vel ipſi illi montes fuere naturâ fracti, qualis eſt Lucernenſium *Mons Pilati*, *Fractus* hinc, *Fracmünt*, κατ᾽ ἐξοχὴν dictus, vel tandem ob cauitates ibi obuias. LXX. habent ὄρη κοιλωμάτων, *montes cauitatum*, legunt alii κυκλωμάτων, qui fortè pro בֶּתֶר *bether* legerunt כֶּתֶר *cether*, corona, κυκλοειδής. Hoc ſenſu poſſent הָרֵי כֶּתֶר, *montes coronæ*, vocari, qui *circum Jeruſalem ſunt*, Pſal. CXXV. 2. Vernacula noſtra habet *Scheid-Berge*, quæ potuiſſet quoque altero ſenſu ponere *geſpaltene Berge*.

Cantic. Cap. III. verſ. 6. (5.)

Obteſtor vos, o fœminæ Hieroſolymitanæ, per capreas & ceruas in agro agentes, ne excitetis, neue extinguatis amorem, donec ipſa velit.

Adjuro vos, filiæ Jeruſalem, per capreas, ceruosque camporum, ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam, donec ipſa velit.

Vid. Cantic. Cap. II. verſ. 7.

TAB. DC.

Cantic. Cap. IV. verſ. 1.

Ecce tu formoſa es, amica mea, ecce tu formoſa es: *(a)* oculi tui columbini ſunt extra comam tuam promicantes: *(b)* pilus tuus eſt quaſi grex caprarum, quæ fabrum (depaſcendo) reddiderunt montem Gilead.

(a) Fidei ſimplicitas notatur.
(b) Cogitationes compoſitæ.

Quàm pulchra es, amica mea, quàm pulchra es: Oculi tui, columbarum: absque eo quod intrinſecus latet: capilli tui ſicut greges caprarum, quæ aſcenderunt de monte Galaad.

De columbinis oculis egimus ad Cant. I. 15. Capilli ſponſæ conferuntur cum *grege caprarum*, עֵדֶר הָעִזִּים, ἀγέλαις τῶν αἰγῶν, intellige *caprarum pilos*, eosque prælongos. Vide Exod. XXV. 4. ubi pro Tabernaculi ſtructura adhibiti leguntur *caprarum pili*, Textus verò habet עִזִּים *capras*. Verſiones proin noſtræ ita poſſunt & debent reddi, *pilus tuus eſt*

quaſi gregis caprarum, *deine Haupt-Haare ſind wie einer Heerd Geiſſen.* Reiterantur hæc verba Cant. VI. 4. In fauorem pilorum caprillorum adduco Locum ex *Æliano* L. XVI. c. 30. Ἐν Λυκίᾳ λέγει Καλλισθένης ὁ Ὀλύνθιος κείρεσθαι ϗ τὰς αἶγας ὥσπερ ἐν παντάχῆ τὰ πρόβατα, γίνεσθαι καὶ δασυτάτας, καὶ ἐύτριχας. δεννῶς τὰς αἶγας, ὡς εἰπεῖν βοστρύχους, ὥς τινας ἕλικας κόμης ἐξηρτῆσθαι αὐτῶν. *In Lycia dicit Calliſthenes etiam capras tonderi ut oues ubique locorum: Ibi enim eſſe hirſutiſſimas, & egregiis villis, ita ut ab iis cincinni, & tanquam retorti capilli dependere videantur.* Eundem ſenſum dat *Gregor. Nyſſen. in Cant. Hom.* 13. Paſcuis montium Gileaditicorum inprimis delectatæ videntur capræ, utpote arboribus & plantis reſinoſis, olea, lentiſco, terebintho, uberes, ex quibus optimum lac deſcendit. *Dioſcor.* L. II. Cap. *de Lacte.* Sanè *Iſmaelitarum venientium è Gilead Cameli ferebant aromata, reſinam & ſtacten.* Gen. XXXVII. 25. *Num reſina nulla eſt in Galaad?* Jer. VIII. 22. *Aſcende in Gilead, & reſinam accipe (tolle), o virgo, filia Ægypti.* Jer. XLVI. 11.

Cantic. Cap. IV. verſ. 2.

Dentes tui ſunt ſicut grex (ouium) concinnè tonſarum, quæ aſcenderunt à lauacro, quæ uniuerſæ gemellos pariunt, nec ulla eſt inter eas effœta.

Dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt inter eas.

NOn conuenit heic Latina noſtra cum Vernacula; illa, *dentes tui ſunt ſicut grex ouium concinnè tonſarum*, hæc, *deine Zähne ſind wie eine Heerd Schaafe, welche in der Ordnung gehen.* Prior aſſentientem habet τῶν LXX. ὀδόντες σου ὡς ἀγέλαι τῶν κεκαρμένων. In Textu originali legitur קְצוּבוֹת *ketſubboth*, vox non obuia, ubi de ouium agitur tonſione. Radix קָצַב *katſabb* notat propriè *lignum cædere & dedolare*, quacum congruere debet ſenſus verborum, quæ occurrunt in Textu. Dedolari ſolent aſſeres eum in finem, ut ſibi inuicem commodè poſſint aptari, & ſeſe ipſos in omnibus ſuarum ſuperficierum punctis tangere. Applicare commodè dentibus licet hunc ſenſum, qui ſcilicet inter ſe æquales concinnâ ſerie diſponuntur ita, ut nullus alteri præemineat. Senſum hunc adoptant *Aben-Ezra*, *R. Kimchi*, *Pagninus*, qui ita, *dentes tui ſunt ut grex ouium æqualium*; Junius: *Dentes tui ſimiles gregi æquarum pecudum.* *Æſtimantur* nempe dentes, qui non ſolùm egregiè nitent, ſed ejusdem ſunt altitudinis, concinna ſerie poſiti. Extat Locus, qui huc quadrat, apud *Lucianum in Imaginibus:* πλὴν μειδιάσασά γε, ὦ Πολύστρατε, ὀδόντας ἐξέφηνε, πῶς ἂν εἰ ποιμίσε, ὅπως μὲν λευκοὺς, ὅπως δὲ συμμέτρους, καὶ πρὸς ἀλλήλους συνηροσμένους; εἴπου κάλλιστον ὅρμον εἶδες ἐκ τῶν στιλπνοτάτων ϗ ἰσομεγέθων μαργαρίτων, οὕτως ἐπὶ στίχου ἐπεφύκεσαν. *At ſubridendo, Polyſtrate, dentes oſtendebat, quomodo dixerim tibi quàm albos, quàm æquales, & inter ſe coaptatos? Sicubi monile pulcherrimum vidiſti ex nitidiſſimis & magnitudine paribus margaritis: adeò concinna ſerie erant nati.*

Concipiunt oues ut plurimùm ſemel duntaxat in anno, & unicum fœtum. Sed διδυμοτόκους, gemelliparas, ſiſtit Textus. Omittitur vox ouium in originali Textu, qui duntaxat habet *gregem*, ἀγέλην. Subintelligi autem debere oues, conſtat ex Cant. VI. 5. ubi harum expreſſa fit mentio. Extant hac de re etiam teſtimonia apud profanos Scriptores, *Ariſt. Hiſt.* L. VI. c. 19. eſſe oues & capras non ſolùm gemelliparas, ſed quæ 3. & 4. pariant fœtus, & in *Mirabil.* eſſe biferas in anno, & bis gemelliparas. Hujusmodi oues Græcis dicebantur δικῦμα πρόβατα, ἀπὸ τοῦ δὶς κύειν. *Suidas* & *Phauorinus*: δικῦμα, τὰ διδυμοτόκα πρόβατα. Romanis veteribus *Ambegnæ, quaſi ex utraque parte agnos habentes. Fulgentius de priſco ſermone ad Chalcidium.* c. 6. Hanc ouium fœcunditatem tribuebant Græci *Apollini Nomio*, à quo petierat *Callimachus* in *Hymno*, ut ouem ſuam redderet biferam.

Ἡ δέκε μουνοτόκος διδυμοτόκος αἶψα γένοιτο.

Cantic. Cap. IV. verſ. 3.

Labia tua ſimilia ſunt filo coccineo, & eloquium tuum gratioſum; tempora tua ſimilia ſunt fragmini mali punici ex coma tua (prominentia.)

Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce: ſicut fragmen mali punici, ita & genæ tuæ, absque eo, quod intrinſecus latet.

Est verecundæ, venuſtæ, caſtæ virgini, qualicum Sponſa confertur in Cantico, tenerrima cutis in labiis, & genis. Sunt hæc purpureis anteferenda Roſis. Transparet per vaſcula extrema purpureus latex ſanguinis, & hac ipſa amabili rubedine perfunditur mox tota facies, atque modeſtiæ ac verecundiæ idea ſeſe animo ſiſtit. Hinc eſt, quod Sponſus amaſiæ ſuæ *labia* comparet *filo coccineo*, & *genas fragmini mali punici*, diſſecto malo punico, in quo videas ſimul alborem nitentem, atque gratiſſimum ruborem. Sic & ſponſa habet purpureis æmula labra Roſis, & facies niueo pulcra colore nitet. LXX. ὡς σπαρτίον τὸ κόκκινον χεῖλη σȣ, — ὡς λέπυρον ῥοᾶς μῆλόν σȣ ἐκτὸς τῆς σιωπήσεώς σȣ. *Sicut funiculus coccineus labia tua. — Sicut cortex mali punici gena tua extra taciturnitatem tuam.* Notandum heic, Doctoribus Talmudicis vocari ſuperiorem genarum partem רִמּוֹנֵי דְאַפֵּי, *malogranata faciei.*

Cantic. Cap. IV. verſ. 5.

Geminæ tuæ mammæ ſimiles ſunt hinnulis gemellis capreæ paſcentis inter Lilia.

Duo ubera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur in liliis.

Fundatur ut venuſtas omnium totius corporis partium, geminarum in eodem, ita heic *mammarum* comparatio cum *hinnulis gemellis capreæ* ſimilitudine, imo æqualitate. De gemellorum ſimilitudine *Plautus in Menæchmorum Prologo.*

Si nati ſunt filii duo gemini,
Ita forma ſimili pueri, ubi mater ſua
Non internoſſe poſſet, quæ mammam dabat,
Neque adeò mater ipſa, quæ illos pepererat.

Ouid. Metam. L. XIII. *Fab.* 8.

Inueni geminos, qui tecum ludere poſſint,
Inter ſe ſimiles, vix ut dignoſcere poſſis,
Villoſæ catulos ſummis in montibus urſæ.

Hinc & *gemellorum* nomine veniunt *Somnus* & *Mors Homero Iliad.* π'.

Ὕπνῳ καὶ θανάτῳ διδυμάοσιν.

Sumunt & Latini *geminum* & *gemellum* pro *ſimili. Pacuuius in Hermiona* apud *Nonnium.*

Par fortitudo, gemina confidentia.

Horatius L. II. *Sat.* 3.

- - - *par nobile fratrum*
Nequitia & nugis, prauorum & amore gemellum.

L. I. *Ep.* 10.

- - *hac in re ſcilicet una*
Multùm diſſimiles, ad cætera penè gemelli.

Mammas tales ſimiles *Plautus in Friuolaria* nuncupat *ſororiantes.* Sed vult *Bochartus Hieroz.* P. I. L. III. c. 24. non integras mammas heic, ſed *papillas*, comparari cum *hinnulis gemellis capreæ paſcentis inter lilia*; & *mammas* ipſas propter earum nitentem albedinem confert *liliis*, de quibus Veteres, nata eſſe ex lacte Junonis. Notandum ὡς ἐν παρόδῳ, ſponte in Judæa & Syria naſci lilia in agris, Matth. VI. 28. κρίνα τȣ ἀγρȣ. Quadrat Textui noſtro, quæ *Calphurnius* habet *in Litigio.*

- - - *en! aſpicis illum,*
Candida qui medius cubat inter lilia ceruum?

De *capreis* tandem notari meretur, ut plurimùm parere unum duntaxat fœtum, ſed tamen aliquando *gemellas*, qualium mentio fit in Textu.

TAB. DCI.

Cantic. Cap. IV. verſ. 8.

Mecum à Libano, ſponſa, mecum à Libano venias, (&) ſpectes è vertice Amana, è vertice Senir & Hermon, è luſtris Leonum, è montibus Pardorum.

Veni de Libano, ſponſa mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus Leonum, de montibus Pardorum.

Vocatur *Pardus*, πάρδαλις, in Textu נָמֵר *namer*. Affinia ſunt in Oriente vocabula, ſpeciatim apud Arabes, *nimr*. Plur. *nümr*, item *nümret*, Plur. *nümer*: & *nemir*, Plur. *enmir*, *enmür*, fœmina *nemiret*. *Meninzk. Lex.* 5258. 5853. 6070. Fig. A. Animal à Tigride differens magnitudine, quâ ei cedit, & macularum figurâ orbiculatâ, quum illarum ſit virgata. Baccho olim ſacrum, teſtibus antiquis monumentis. Exhibet Fig. B. *Vibiæ* Gentis Nummum, in cujus uno latere caput liberi hederà coronatum, in auerſo C. VIBIUS VARUS. Ara, ſupra quam perſona & thyrſus, ſuper eum pedes attollit Panthera. Fig. C. *Gallieni* Numum, cujus auerſa exhibet Pantheram LIBERO P. CONS. AUG. Fig. D. *Conſtantini Maximi* Numiſma, quo Criſpum Cæſarem deuictis Francis, ferociſſima gente, hoc ſenſu comparanda cum Panthera, victorioſè reducem in Imperii curam admittit: Apud *Beger. Theſ. Brand.* Vol. III. p. 173. Fig. E. Bacchum barbatum ſeu Indicum, παλαιὸν ϗ καταπώγωνα, in Gemma Achate exciſum, cum adſitente Pantheriſco, apud eundem *Theſ. Brand.* p. 15. Animal nobilitate Leoni ſecundum, unde & ei non ſolùm heic in Textu, ſed alibi quoque in Sacris adſociatur. Jeſ. XI. 6. *Pardus cum hœdo accubabit, identidem Juuencus, Leo & pecus pingue ſimul erunt. (Pardus cum hœdo accubabit: vitulus & leo, & ouis ſimul morabuntur.)* Jer. V. 6. *Percutiet eos Leo de ſylua, Lupus ſolitudinum vaſtabit eos, Pardus incumbens ſuper ciuitates eorum omnem iſthinc exeuntem diſcerpet. (Percuſſit eos Leo de ſylua, lupus ad veſperam vaſtauit eos, pardus vigilans ſuper ciuitates eorum: omnis, qui egreſſus fuerit ex eis, capietur.)* Hoſ. XIII. 7. *Factus ſum eis ſicut Panthera, & ſicut Pardus, ad viam inſidiabor. (Et ego ero eis quaſi Leæna, ſicut Pardus in via Aſſyriorum.)* Junctos Leonibus Pardos inuenias quoque apud profanos Scriptores. *Homer. Iliad.* ρ′.

Ουτ᾽ ἐν πορδάλιος τόσσον μένος, ὄτε λέοντος.

Nec Pardi vis tanta, nec eſt vis tanta Leonis.

Actæon apud *Nonnum* L. V.

Αιθε λέων με δάμασσεν ὀρείδρομος, Αιθε με σύρων
Πόρδαλις αἰολόνωτος ἀνέχισεν.

Utinam me domuiſſet montanus Leo! Utinam me trahens
Vario dorſo Pardus diſcerpſiſſet!

Mei non eſt, inquirere, an *Luſtra Leonum* מְעֹנוֹת אֲרָיוֹת *meonoth arajoth*, μάνδραι λεόντων, & *montes Pardorum*, הַרְרֵי נְמֵרִים *barre nemerim*, ὄρεα παρδαλέων, fuerint certi quidam montes in Palæſtina his nominibus inſigniti? vel, an animalia hæc ferocia luſtra ſua habuerint in montibus Libano, Amana, Senir & Hermon? Locat *Brocardus* Pardorum montem milliaris diſtantiâ à Libano, teretem & altum. Nominetenus conueniunt hi montes cum *Montibus Tigridum*, *Tyger-Bergen* in Capite Bonæ Spei, ſed ita dictis à maculis, Tigrinis ſimilibus. *Kolb. Cap. Bon. Spei.* p. 65.

Can-

CANT. Cap. IV. v. 8.
Mecum à Libano Sponsa.

Hohel. Cap. IV. v. 8.
Braut, kome mit vom Libano.

I. A. Fridrich sculps.

RPJCB

RPJCB

CANT. Cap. IV. v. 13. 14.
Crocus, Curcuma.

Hohel. Cap. IV. v. 13. 14.
Saffran, Indianiſcher Saffran.

I. G. Pintz sculps.

Cantic. Cap. IV. verſ. 11.

Fauum ſtillant labia tua, o Sponſa, (&) mel & lac ineſt linguæ tuæ, ac odor veſtimentorum tuorum eſt, qualis fragrantia Libani.

Fauus diſtillans labia tua, ſponſa, mel & lac ſub lingua tua: & odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris.

Gratum ſi quid eſt, & delicioſum, ſunt melle ſtillantes faui, mel ipſum & lac, odores fragrantes ex herbis floribusue aromaticis. Quibuscum nunc comparat Sponſus labia ſponſæ, ſapientiam, veſtes, *veſtes acu pictas, in quibus adducetur Regi*, Pſal. XLV. 15. conſpergi ſolitas & imbui odoribus fragrantiſſimis. Sumitur autem hic Libanus pro herbis & arboribus Libanicis, ſpeciatim quoque vite. Uti & Hoſ. XIV. 6. *Odor ei tanquam Libani.*

TAB. DCII.

Cantic. Cap. IV. verſ. 13. 14.

13. Emiſſiones tuæ (ſunt) Paradiſus malorum punicorum cum fructu pomorum, & (a) Cyperi cum Nardis.

(a) Cepharim non videtur Plur. à copher, i. e. caphura.

14. Nardus & crocus, fiſtula, & cinamomum cum omnibus arboribus thuriferis, myrrha & aloe, cum omnibus præſtantiſſimis aromatibus.

13. Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus, cypri cum nardo.

14. Nardus & crocus, fiſtula & cinnamomum, cum uniuerſis lignis Libani, & myrrha & aloë, cum omnibus primis unguentis.

Quicquid iterum amabile, lætum, gratum, extollendæ pulchritudini Sponſæ, aliisue ejus dotibus commendandis inſeruit. *Paradiſus malorum punicorum cum fructu pomorum*, παράδεισος ῥοῶν μετὰ καρποῦ ἀκροδρύων. Heic מְגָדִים *megadim* per ἀκρόδρυα vertunt LXX. Eſt autem hæc vox πολύσημος. Auctores γεοπονικῶν ἀκρόδρυα interpretantur, quæ τό ξυλῶδες foris habent, ut nuces. Alii de omnibus frugibus uſurpant. At *Theophraſtus* baccas & fructus ſilueſtres intelligit, atque à nucibus & malis diſtinguit: πληθούσης τῆς ἀγορᾶς προσελθὼν πρὸς τὰ κάρυα καὶ τὰ μῆλα, ἢ τὰ ἀκρόδρυα τραγηματίζεσθαι ἅμα τῷ πολοῦντι προσλαλοῦν. *Quando maximè frequens forum, ad nuces, mala, &* ἀκρόδρυα *accedens, ibique ſtans de iis comedit, ſermones interea cum eorum venditore ſerens.* Vid. *Salmaſ. in Solin.* p. 430. כֹּפֶר *Copher, Cyperus*, κύπρος, Cant. I. 14. נֵרְדְּ *nerd, Nardus*, νάρδος, *Narden*, Cant. I. 12. כַּרְכֹּם *carcom*, κρόκος, *Crocus, Saffran*, planta pulchritudine, mira colorum varietate, & amplo in Medicina atque culina uſu valde commendata, odore quoque præſtantiam ſuam prodens. Nobis heic placet non tam *Crocus vulgaris*, quàm *Indicus Garciæ* C. B. *Crocus Indicus*, Arabibus *Curcum officinis. Curcuma Bontii: Curcuma Parkins. Cyperus Indicus ſiue Curcuma Ger. Kerkem, Kürkiim Arab. Perſ. Meninzk. Lex.* 3923. Hæc, deſcribente *Bontio*, folia habet lata, non abſimilia foliis hellebori albi, ſed læuia; Radicem fere Gentianæ; florem pulcherrimè purpureum, fructum echinatum inſtar caſtanearum, ſemen piſorum formâ rotundum, quod in juſculo gallinarum vel carnium hœdinarum coctum alimenti ſimul & medicamenti præſtantiſſimi vicem præſtat. Hanc radicem Indicam puluere ſantali & floribus odoratis in marmore ſubigunt in unguenti conſiſtentiam, & uniuerſum corpus tam viri quàm fœminæ inungunt, maximo contra calores febriles, ardores Solis, & culicum morſus leuamini. Sequitur קָנֶה *kaneh*, κάλαμος, *Calamus*, nobis *Fiſtula, Kalmus*. De quo vide Exod.

XXX. 23. קִנָּמוֹן *kinnamon*, κιννάμωμον, *Cinnamomum*, *Zimmet*: de quo l. c. לְבוֹנָה *lebbonah*, λίβανος, *Libanus*, *Thus*, *Weyhrauch*, de quo Exod. XXX. 34. מוֹר *mor*, σμύρνα, *myrrha*, אֲהָלוֹת *ahaloth*, ἀλωθ, *aloë*, de quibus alibi egimus abundè.

Fig. A. Crocus.
Fig. B. Curcuma.

Cantic. Cap. IV. verſ. 15.

Fons hortorum, puteus viuæ aquæ, quæ profluit è Libano.

Fons hortorum: puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano.

B*Eer majim chaijim* בְּאֵר מַיִם חַיִּים, Φρέαρ ὕδατος ζῶντος, *puteus viuæ aquæ*, *ein Sod-Brunn der lebendigen Waſſeren*, non eſt puteus omnis, ex qualibuscunque aquis fortè confluis, & ſtagnando putreſcentibus, ſed cujus aquæ viuas habent ſcaturigines. Commentarii vicem præbent *Fontes Mutinenſes*, quos alibi deſcripſimus, & integro Libro explicauit *Ramazzinus de Origine Fontium Mutinenſium.* Qui ſanè egregium dant ſymbolum *aquarum è limine domus egredientium*, Ezech. XLVII. 1 - 5. Πηγῆς ὕδατος ἁλλομένε εἰς ζωὴν αἰώνιον, Joh. IV. 14. VII. 38. Apoc. XXII. 1. Donorum nempe Spiritus Sancti, quorum & ſymbolum fuere aquæ illæ per canales ſubterraneos *ex Libano profluentes.*

Cantic. Cap. IV. verſ. 16.

Surge, Aquilo, & Auſter, veni, (ac) perfla hortum meum, ut fluant aromata: veniat dilectus meus ad hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum.

Surge, Aquilo, & veni, Auſter, perfla hortum meum, & fluant aromata illius. Veniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum.

EST variatio ventorum res maximi momenti & uſus, Sapientiæ & Bonitatis DEI euidentiſſimum τεκμήριον. Corporum noſtrorum, & ſic brutorum atque vegetabilium mutabilis in momenta mutatio hæc nociua, ni interuenerint media, & remedia. Sanitas, illa in ſpecie ad pondus, conſiſtit in æquilibrio, & hoc in indiuiſibili puncto, quod ultra citraque nequit illa eſſe firma. Lanx una præponderans releuari iterum debet alterâ grauiori pondere aucta. Vires hæ corporum naturalium mutatæ continuò vergunt ad totalem tandem & finalem noſtram conſumptionem, ſed faciunt quoque ad conſeruationem. Ita varians conſtitutio temporum anni, frigoris, caloris, humiditatis, ſiccitatis, grauitatis & leuitatis in aëre, cibi & potus; Motus & quies, ſomnus & vigiliæ, animi pathemata, & quæ hujusmodi ſunt alia. Fugandæ ſunt paſſiones, ſanitatis noſtræ infenſiſſimi hoſtes, ab oppoſitis quibusuis: Obſideri dixeris continuò fortalitium corporis noſtri, iterumque ab obſidione liberari. *Aquilone* ſpirante, ut accedam Textui, tenduntur fortius tubuli fibræque corporum animatorum, & ſimul anguſtantur: in hoc autem ſtatu perſiſtere nequit corpus absque ſanitatis detrimento: impediretur circulus fluidorum, opprimeretur cor à nimia mole ſanguinis, condenſaretur hic ipſe, & irruerent morbi innumeri. Obrigereſceremus continua hyeme, deficeret meſſis & autumnus. Sed labanti naturæ ſuccurrit *Auſter*: hoc pelli videas frigus, caleſcere omnia, relaxari fibras, promoueri circulationem, conciliari creaturis vitam. Sed nec huic vento, leni licet, concedi poteſt dominium. Luxuriarent plantæ, deciderent flores, ad maturitatem tenderent fruges præcipites nimis. *Perflandus* proin eſt naturæ *hortus* nunc ab hoc vento Cardinali, nunc ab illo, vel & ab intermediis, ſiquidem velimus gaudere fructibus benè maturis, percoctis. *Venit à Septentrione ſerenitas. (Ab Aquilone aurum venit.)* Job. XXXVII. 21. En effectum Aquilonis! ſed & Auſtri Verſ. 17. *Num intelligis — ut tuæ veſtes caleant, quum terræ quietem ac tranquillitatem inducit à Meridie? (Nunquid noſti — ut veſtimenta tua calida ſint, cum perflata fuerit terra Auſtro?)* Ex hisce præmiſſis facilis erit Præconi Verbi Diuini applicatio ad Eccleſiam CHRISTI, & perſpirantia Spiritus Sancti dona. Diſſipat *Aquilo* intellectus obſcuri, paſſionum corruptarum, vitioſorum motuum, concupiſcentiarum prauarum nebulas, & his diſpulſis læti aſpicimus verita-

tis

tis Solem. Ita fit Spiritus DEI *veluti ignis excoquens, & ut Borith fullonum, (quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum.)* Mal. III. 2. At ſæuientibus perſecutionum procellis, concuſſis violenter Quercubus Baſaniticis & Cedris Libani, tenſo fortiter & ad rupturam usque dolorifico Eccleſiarum ſtatu, placidus mox ſpirat ſolatiorum diuinorum *Auſter*, reficitur & liberatur oppreſſum antea cor, cadet pluuia verna & ſerotina, *deſcendet ſuper deſectum pratum, ut guttæ imbris ſenſim irrigantis terram; (deſcendet ſicut pluuia in vellus: & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram.)* Pſ. LXXII. 6. *Fluent aromata*, ita quoque vertunt LXX. verba Textus יִזְלוּ בְשָׂמָיו *jizlu beſamav*, ῥευσάτωσαν ἀρώματά μȣ. Paulò aliter Vernacula noſtra: *Es wird ſein Geruch allenthalben hingetragen werden*, appoſitè ad ventorum efficaciam. Sed eſt ipſe Balſamicorum ſuccorum *fluxus* effectus ſuccedentium inuicem ventorum. Conſtrictis arctius ab Aquilone arborum tubulis propellitur ſuccus ille reſinoſus ad aperturas quasuis, vel ſpontaneâ rupturâ, vel inciſione factas, & hic ipſe *fluet* adſpirante Auſtro.

Cantic. Cap. V. verſ. 2.

— Siquidem caput meum repletum eſt rore, & cincinni mei guttis nocturnis.

— Quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium.

DIſtinguit Scriptor Sacer טַל *tal*, δρόσον, *rorem*, propriè & κατ᾽ ἐξοχὴν, qui matutinus eſt, à רְסִיסֵי לָיְלָה *reſiſe lailah*, ψεκάδων νυκτὸς LXX. Symmachus νυκτερινῶν, *guttis noctis*, *nocturnis*, rore ſcilicet nocturno & veſpertino, veſperi vel nocte deciduo. Sic & Arabibus *tal* eſt in genere ros, *nedan* ros matutinus, *ſedan* nocturnus. Prior Hoſ. VI. 4. & XIII. 3. vocatur טַל מַשְׁכִּים *tal maſchcim*, δρόσος ὀρθρινὴ, & Sap. XI. 23. ῥανὶς δρόσȣ ὀρθρινὴ, *gutta roris matutina.*

Cantic. Cap. V. verſ. 5.

— Et manus meæ ſtillauerunt myrrham, ac digiti mei (a) myrrham probam, quæ peſſulum madefecit.

(a) Myrrham tranſeuntem ſuper manus peſſuli: dicitur autem myrrha proba tranſiens, ut argentum ſiue pecunia tranſiens Gen. XXIII.

— Manus meæ ſtillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatiſſima, peſſulum oſtii mei aperui.

ESt מוֹר עֹבֵר *mor obher*, *myrrha tranſiens* ſcilicet per manus mercatorum, *eine Myrrhe, die paſſirt*, proin δόκιμος καὶ πιςικὴ, πλήρης LXX. qualis eſt liquida, optima, ſtacte.

Cantic. Cap. V. verſ. 11.

Cujus caput redimitum eſt auro obrizo, ejusque cincinni ut tiliæ, nigri ut coruus.

Caput ejus aurum optimum: comæ ejus ſicut elatæ palmarum, nigræ quaſi coruus.

ATro colore nitent coruorum plumæ, hominumque capilli: hinc κοράκινον χρῶμα Græcis eſt color cum aliquo ſplendore nigerrimus, qualis in Gagate, & holoſerico. Magni autem olim æſtimati fuere hujusmodi atro-nitentes pili, & ars ipſa in eo occupata, ut illos imitari poſſet. *Martial.* L. III. *Epigr.* 43.

Mentiris juuenem tinctis, Lentine, capillis,
Tam ſubitò Coruus, qui modò Cygnus eras.

Apulejo L. II. laudatur *capillus coruina nigredine cærulus.* Heic, in Textu, fuere Sponſi *cincinni nigri ut Coruus*, βόςρυχοι- μέλανες ὡς κόραξ. Cum Hebræo קְוֻצּוֹת *kerytſoth* coincidit Arabicum *kutſtſa*, denotatque cincinnos ab ante ex fron-

te pendentes. Tanti habita fuit atrorum capillorum cum Coruo comparatio, ut ipſi veteres in hac aue media quæſiuerint, quibus pilos atro colore tingere poſſent. *Plin.* L. XXIX. c. 6. *Corui ouum in æreo vaſe permixtum illitumque deraſo capite nigritiam capillis affert. — Alii ſanguine & cerebro ejus utuntur cum vino nigro. Alii excoquunt ipſum, & nocte concubia in plumbeum vas condunt. Ælian.* L. I. c. 48. προσακέω δὲ κỳ ὠὰ κόρακος μελαίνειν τρίχας. *Audio corui oua denigrare pilos.* Plus heic, quod quidem exiſtimo, ſubeſt ſuperſtitionis, quàm vel rationis, aut experientiæ. Solomon ſi conſideretur tanquam Typus CHRISTI conciliandus venit Textus noſter cum Dan. VII. 9. ubi *capillus capitis ejus* deſcribitur *ut munda lana.* Apoc. I. 14. αἱ τρίχες λευκαὶ ὡσεὶ ἔριον λευκόν. Symbolum fortitudinis, qua pollet juuenis, ſunt atri, ſenilis grauitatis & prudentiæ conſummatæ albi capilli.

Cantic. Cap. V. verſ. 12.

Oculi ejus ſunt, quales columbarum ſuper alueis aquarum, quæ ſe abluunt lacte, & ſedent ad plenitudinem.

Oculi ejus ſicut columbæ ſuper riuulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident juxta fluenta pleniſſima.

Operum DEI (quæ corporum naturalium Gentili nomine veniunt) perfectiſſima pulchritudo ſi commouere valet homines ad illorundem conſiderationem, ſuadere deberet eam Chriſticolis ſaltem totuplex DEI ipſius ſummi, & ſacratiſſimorum ſalutis myſteriorum comparatio cum rebus naturalibus. Ridiculi paſſim occurrunt in Judæorum & priſcorum quoque Patrum Scriptis errores, ignorantiæ in rebus phyſicis unicè tribuendi: & quoties impingunt adhuc hodie Theologi & Commentatores moderni in hunc ſcopulum? Somniat *Gregorius in Cant.* IV. degere *columbas ſuper alueis aquarum*, ut in his conſpicere queant umbras præteruolantium fortè auium rapacium, ſicque euadere ex harum inſidiis. Quibus cogitatis anſam dedit fortè fabula illa de Arabica aue *Chatipho-dhillibi*, quæ umbram ſuam intercipere conatur ſemper, ſui amore flagrans. Reddunt Judæi verba Textus יֹשְׁבוֹת עַל מִלֵּאת *inſiti in plenitudine*, & volunt, eſſe columbarum oculos gemmarum ad inſtar fulgentium orbitis ſuis ita inſitos, ut eas præcisè expleant; ſed hanc veritatem de omnibus omnium aliarum auium, imo plerorumque animalium oculis enuntiare licet. Rationi & naturæ conforme magis eſt, ſi dixerimus, ad alueos aquarum conſidere frequenter columbas, non ſolùm potandi, ſed ſeſe quoque lauandi ergò. *Varro de Re Ruſt.* L. III. c. 7. ubi de columbario, *aquam puram eſſe oportet, quæ influat, unde & bibere, & ubi lauari poſſint, permundæ enim ſunt hæ volucres.* Et notandum, מִלֵּאת ſignificare plenam aquam, alueum aquâ plenum. Hac autem lotione mundantur columbæ & candidæ fiunt, בֶּחָלָב *bechalabh*, quaſi *lacte* ſuperfuſæ, *ablutæ*, λελουσμέναι ἐν γάλακτι.

Cantic. Cap. V. verſ. 13.

Ejus malæ ſimiles ſunt areolis aromatum, & (a) turribus ſeplaſiariæ officinæ: labia ejus ut lilia, nec non ſtillantia myrrham probam.

(a) Turres, pro quibus Hieron. conſitæ, pyxides & loculi poſſunt intelligi, quales in officinis & tabernis unguentariis, vel ubi creſcunt ſpecies aromaticæ.

Genæ illius ſicut areolæ aromatum, conſitæ à pigmentariis: labia ejus lilia diſtillantia myrrham primam.

De Parabolis Solomoneis genuinus formandus eſt conceptus ex Orientalium Climatum & Linguarum, Arabiæ præſertim, genio, haud rarò tamen in obſcuro manent non probè informatis de indole locorum, & creſcentium ibi plantarum. Ita ſanè haud adeò facile eſt dicere, quid ſint *lilia ſtillantia myrrham probam*, κρίνα στάζοντα σμύρναν πλήρη, Aquila ἐκλεκτὴν, *ſelectam*, Symmachus πρωτείαν, *primam*, quum hodie nil quicquam conſtet de lilio qualiſcunque coloris, vel Iride, unde defluat myrrha. Et non, meo judicio, huc quadrat niſi *Aloe* magna, liliaceis, iisque ſucco balſamico ſtillantibus ſuperba, digniſſi-

gniſſima ſanè, quæ ob pulchritudinem ſuam Solomoneis hortis inferatur, ut hodie magnâ curâ in viridariis Regum & Principum Europæorum colitur, admirationi omnibus tum ob magnitudinem ſuam, quâ alias plantas vincit, tum ob florum elegantiam & numerum bis terue millenarium, tum ob ſuccum dulcem, in receſſu acidum, inde ſtillantem. Legatur *Scarella Ragguaglio intorno al Fiore dell' Aloe Americana*, & *Vallisnerius* nelle ſue *Eſperienze & Oſſervazioni.* Deſcribitur planta ipſa in *Muntingii Aloidario* P. I. titulo *Aloes mucronato folio Americanæ majoris.* Commouit florum myrrham ſtillantium in qualibuscunque liliis defectus Interpretes, ut ſejunxerint, quas nos jungimus, ideas verborum, quæ occurrunt in Textu. Ita Cl. *Hiller. Hieroph.* P. II. p. 25. hunc reddit ſenſum: *Genæ ejus ſicut areolæ aromatum ſicut puluini pigmentorum. Similia ſunt labia ejus liliis: labia ejus ſtillant myrrham tranſeuntem.* Intellectu facilior eſt comparatio *malarum* cum *areolis aromatum*, & *turribus ſeplaſiariæ officinæ.* LXX. Σιαγόνες αὐτῦ ὡς φιάλαι τῦ ἀρώματος φύȣσαι μυρεψικὰ, *maxillæ ejus ſicut phialæ aromatis germinantes unguentaria.* Aquila πρασιαὶ, *ſulci.* Sunt nempe עֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם *areolæ aromatum.* עֲרוּגָה *arugah* eſt πρασιὰ, *areola horti*, ſed intelligi quoque poteſt pyxis qualiscunque, vel phiala quadrata, aliterque figurata, pretioſis aromatibus referta. Difficilius eſt dictu, quid ſint מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים, *migdeloth mærkachim.* Nos vertimus, *turres ſeplaſiariæ officinæ*, *Gewächſe der Apotheckeren.* Hieronymus pyxides & loculos, quales in officinis & tabernis unguentariis; alii aliter. Quidſi huc traxeris turres illas conditorum fructuum vel aromatum, in lautis conuiuiis cœnæ ſecundæ loco apponi ſolitas, pyramidales?

Cantic. Cap. V. verſ. 14.

Manus ejus (ut) orbes aurei, habentes incluſum hyacinthum: viſcera ejus ut alabaſtrum eburneum, ſapphiris contectum.

Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis: venter ejus eburneus, diſtinctus ſapphiris.

Occurrunt heic iterum difficultates, vix niſi per conjecturas ſoluendæ. Sunt תַּרְשִׁישׁ *tharſchiſch*, & סַפִּיר *ſapphir* gemmæ in pectorali Aharonis conſpicuæ, ad quod Lectorem ablego. *Manus ejus*, inquit Solomon, *ut orbes aurei, habentes incluſum hyacinthum.* LXX. χεῖρες αὐτῦ τορευταὶ χρυσαῖ πεπληρωμέναι θαρσὶς, *manus ejus tornatæ aureæ, impletæ tharſis;* Symmachus, πλήρεις ὑακίνθων, & Vulgata, *plenæ Hyacinthis*, Sexta Editio, χρυσολίθων, *Chryſolithis*, qui & placent *Braunio*, Latinæ noſtræ *Hyacinthi*, Vernaculæ *Turcois*, *Türkis.* גְּלִילִים vel גְּלִילֵי, *gelilim*, *gelile*, annuli ſunt, ex quibus pendebant aulæa funiculis ſericeis. Prætendunt Interpretes, non tam intelligi debere annulos, quales hodie digitis geſtari ſolent, cum gemmis inſertis; ſed potius cum prioribus illis conferas orbem, quem manus pollex cum indice format.

Notior eſt סַפִּיר *Sapphirus*, qui & nomen retinuit & omen. *Viſcera ejus ut Alabaſtrum eburneum, ſapphiris contextum.* LXX. Κοιλία αὐτῦ πυξίον ἐλεφάντινον ἐπὶ λίθȣ σαπφείρȣ. Candida nitensque cutis percommodè confertur *ebori.* Nos Germani, *er hat einen Leib wie Elffenbein.* De collo *Ouidius Met.* III.

Impubesque genas, & eburnea colla.

De Æneæ manibus *Virgilius Æn.* L. I.

Quale manus addunt ebori decus.

De hera ſua laudat ancilla apud *Plautum Moſtell. Act.* 1. *Scen.* 3. ebore eſſe candidiorem, & ceruſſam ipſam, quâ ceu fuco ſeſe oblinunt puellæ vulgares, certo mercabiles ære, atramentum dici poſſe collatum cum illius albo nitore:

Phi. *Cedo Ceruſſam.* Sc. *Quid Ceruſſa opus nam?*
Phi. *Qui malas oblinam.*
Sc. *Una opera Ebur atramento candefacere poſtulas.*

Heic Solomon ventrem ſponſi, ita *Braun. Veſtit. Sacerd. Hebr.* L. II. c. 12. & 17. Scilicet, in quo videas ſapphirini coloris venas ex alba cute pronitentes. Ex hoc ipſo proin Textu colligere licet, non rubri eſſe coloris ſapphirum, ſed cœrulei. Theologis autem per me licet, Eboris nomine intelligere CHRISTI humanam naturam, & Sapphiri diuinam: vel nitenti Ebore adumbrare ſponſi ſanctitatem & innocentiam, ut Sapphiro plagas, vulnera, ecchymomata. Quadrat huc Germanorum phraſis, *einen braun und blau ſchlagen.*

Cantic. Cap. V. verſ. 15.

Crura ejus ut columnæ marmoreæ, ſuffultæ baſibus ex obrizo auro: aſpectus ei quaſi Libanus, & ſtatura eminet ut Cedri.

Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas: ſpecies ejus ut Libani, electus ut Cedri.

Nihil inuoluit hic Textus difficultatis: Obuerſabantur oculis ditiſſimi & ſapientiſſimi Regis quotidie columnæ ex pretioſo marmore aureis baſibus ſuffultæ, quibuscum comparat crura Sponſi, quæ *virorum validorum* nomine veniunt eidem Eccleſiaſt. XII. 3. qui in ultima ætate *vacillant.* Suffulciunt nempe hæc corpus, ut illæ ædificium. Proſpectus, quo gaudebat in Libanum montem, Cedris totum tunc temporis obſitum, anſam dabat comparandi hisce totam Sponſi formam ſeu *ſtaturam*, non faciem, *das Angeſicht*, duntaxat, quam Vernacula noſtra habet. Ἔιδος ἀυτȣ̃ ὡς Λίβανος, ἐκλεκτὸς ὡς Κέδροι.

Cantic. Cap. VI. verſ. 5. 6.

5. Dentes tui ſimiles ſunt gregi ouium, quæ aſcenderunt à lauacro, quæ uniuerſæ gemellos pariunt, nec eſt inter eas effœta.

6. Tempora tua ſimilia ſunt (a) fragmini mali punici, promicantia ex coma tua.

(a) Hieron. Sicut cortex mali punici, ſic genæ tuæ absque occultis. Paulò aliter tamen 4. Cap.

5. Dentes tui ſicut grex ouium, quæ aſcenderunt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt in eis.

6. Sicut cortex mali punici, ſic genæ tuæ absque occultis tuis.

Vid. Cantic. Cap. IV. verſ. 2. 3.

Cantic. Cap. VI. verſ. 9.

Quæ eſt illa, quæ proſpectat ſicut aurora, formoſa ut Luna, electa ut Sol, formidabilis ut acies inſtructæ?

Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra ut Luna, electa ut Sol, terribilis ut caſtrorum acies ordinata?

Ampla heic foret occaſio loquendi de *Aurora*, roſeo ſpectabili ore, de fulgore *Solis* & *Lunæ*, imò & de *Aurora* illa *Boreali*, quæ pyramidibus ſuis ignitis, & jactatis hinc inde flammis, exercitum benè ordinatum, imo acies dimicantes repræſentat, *formidabilis ut acies inſtructæ*, θάμβος ὡς τεταγμέναι, Symmacho ἐπίφοβος μετὰ ςίφȣς, *terribilis cum acie;* ἐπιφανὴς ὡς μεγαλυνόμεναι, *illuſtris, ſicut illæ, quæ magnificantur:* καταπληκτικὴ ἐν μεμεγαλυμμέναις, *terrefaciens inter eas, quæ ſunt magnificatæ.* Quinta & Sexta τῶν LXX. Editio. Sed de his omnibus differui alibi abundè, & foret fortè tractatio de Aurora boreali extra rhombum.

[illegible]

CANT. Cap. VI. v. 10.
Hortus Nucum.

Hohel. Cap. VI. v. 10.
Der Nuß-Garten.

I. G. Pintz sculps.

TAB. DCIII.

Cantic. Cap. VI. verſ. 10.

Ad hortum nucum deſcendi, ut ſpectarem virentes plantas ad torrentem, ut viderem, num germinet vitis, (&) num floreant mali punicæ.

Deſcendi in hortum nucum, ut viderem poma conuallium, & inſpicerem, ſi floruiſſet vinea, & germinaſſent mala punica.

Occurrit in Textu vox אֱגוֹז *egoz*, quam καρύαν, *nucem*, ſpeciatim *juglandem* vertunt, & rectè. Uſitata eſt adhuc hæc, vel affinis, vox pro juglande in Oriente, qua latè ferè patet. Perſæ dicunt & legunt *guz,goz,kewz, gewz, kewiz, gewiz, kewiiz, kuz*, Arabes *gewz, gewzi rumi, gewzi aghagi*, Turcæ *gewiz*, *koz*. *Meninzk. Lex.* 4068. 4071. 1677. 3793. Et quemadmodum in Occidente voces, κάρυον, *Nux*, *Nuß* (fortè ex ipſo Oriente ad nos deriuatæ, mutata ג in N.) generatim denotant omnem fructum corio duriore vel putamine tectum, quales ſunt auellanæ, juglandes, caſtaneæ, terebinthus, piſtacia, ſic & in Oriente *Koz kabughy* Turcis eſt nux; putamen, *kuzi ſekawine*, *cetin koz*, nux dura, *lübbi gewiz*, *nucis nucleus*. Id. 3670. 4072. 4142. 5563. Nux Indica magna, *Cocos*, (quæ vox videtur ad Indos ex Perſia & Arabia delata) *ceaghuze*, *cæghuze* Turc. Id. 6029. Nux Moſchata iisdem *gewzi büwwa*, *hindi gewiz*, *hind gewizi*, *gewzut-tyb.* Id. 5970. Hujusmodi nomina benè multa habent Græci, Latini, Germani, Nationes aliæ. Illuſtrando Textui id facit, quod nucifera admodùm fuerit Palæſtina, ſpeciatim Genneſaritica Regio, teſte *Joſepho Bell. Jud.* L. III. c. 35. In hujusmodi nucetum, *hortum nucum*, Κῆπον καρύας, ſeu juglandium, ſeu auellanarum, deſcenderat Sponſus oblectamenti ergo, tempore verno, quo *germinat vitis*, *florentque mali punicæ*, ἰδεῖν εἰ ἤνθησεν ἡ ἄμπελος, ἐξήνθησαν αἱ ῥοαί.

— Circum colles camposque per omnes
Florida fulſerunt viridanti prata colore.

Siſtit Tabula præſens *juglandem*, cujus characteres conſpiciuntur ad marginem.

Cantic. Cap. VII. verſ. 13.

Mandragoræ fragrant, & pro foribus noſtris omnia poma ſunt: tam noua enim quàm vetera tibi repoſui.

Mandragoræ dederunt odorem: in portis noſtris omnia poma: noua & vetera, dilecte mi, ſeruaui tibi.

Vid. Gen. Cap. XXX. verſ. 14.

PROPHETA JESAIAS.

TAB. DCIV.

Jeſ. Cap. I. verſ. 3.

Agnoſcit bos Dominum ſuum, & aſinus præſepe heri ſui, at Iſrael non agnoſcit, populus meus ſeſe non intelligit.

Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui: Iſrael autem me non cognouit, & populus meus non intellexit.

Est deuotâ attentione digniſſimum alloquium DEI v. 2. *Audite cœli, auſculta tellus, quoniam DOMINUS loquitur.* Aures habeant oportet cœli, aures terra, ſi quidem velint, vel debeant, audire loquentem DOMINUM, imo tribuendus eſt illis intellectus, ſermo, ſiquidem juſſa DEI debeant exequi. Si *cœli enarrant Gloriam DEI, & extenſio opus manuum ejus annuntiat. (Cœli enarrant Gloriam DEI, & opera manuum ejus annunciat firmamentum.)* Pſ. XIX. 1. Si *jubilant ſtellæ.* Job. XXXVIII. 7. Si ſenſu proprio DEI laudes concelebrent Cœli, Sol, Luna, Stellæ, ratione carere haud poſſunt. Ita & heic: ſi *bos agnoſcit Dominum ſuum, & aſinus præſepe heri ſui,* ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ, habebunt, quod volunt, qui pro brutorum ratione militant. Specimina en conſequentiarum, quas incauti ex ſenſu literali formant præcipites! Eſt decantatio laudum, de qua heic, materialis, ſi ita loqui licet, ἄλογος, non λογική. Artificem opus commendat, *das Werck lobet den Meiſter,* ſed laudat & hic opus ſuum, ſed impar prorſus eſt utriusque ratio. Ibi quiuis ſanâ mente præditus ex artificioſa automati ſtructura judicare poteſt facile, pollere horologiopœum ingenio, judicio, arte. Sed heîc nouit hic ipſe rationem reddere de ſuo artificio, de ſtructura & uſu ſingularum rotarum, elateris, ponderum appenſorum, numero dentium, connexione & motu partium. Celebrant laudes DEI creaturæ omnes alogæ, ſed absque ratione, executioni dant illius mandata, quæ haud intelligunt, mouentur juxta præſcriptas leges, & adeò quidem exactè, ac ſi haud exiguâ, imo ſummâ præditæ eſſent ratione. DEUS ipſe, mundi Architectus, gloriatur de ſuis operibus, quorum ideas ab æternitate poſſidebat in intellectu ſuo infinito, puriſſimo, nunquam non præſentes, ex nihilo in entia commutauit realia in creatione, & adhuc potentiſſimo ſuo Verbo conſeruat. Nos quoque mortales laudamus & artificem, & opera infiniti artificii, ſollicitâ indagine, conſideratione ſtructuræ & qualitatum, quæ ipſa nos ducit ad cognitionem DEI. Agnoſcit bos Dominum ſuum, & homo bouem, DEUS & hunc & illum. Sed laudare bouis & aſini eſt merè materiale, hominis rationale, DEI infinitè perfectum. De boue conſimilia legas in *Florentini Geoponicis* L. XVII. οἱ δὲ βόες καὶ τὴν φωνὴν τοῦ βουκόλου γνωρίζουσι, καὶ καλούμενοι τοῖς ἐπιτεθεῖσιν ὀνόμασι συνίασι, καὶ ἀποκλίνουσι πρὸς τὰ ἐπιταττόμενα παρὰ τοῦ ἐπιτάκτου. *Boues etiam bubulci vocem nouerunt, propriisque vocati nominibus intelligunt, & attendunt ad præfecti juſſa.* *Oppianus* de equo *Cyneget.* L. I.

Αἰὲν γινώσκουσιν ἑὸν φίλον ἡνιοχῆα,
Καὶ χρεμέθουσιν ἰδόντες ἀγάκλυτον ἡγεμονῆα.

Charum ſuum aurigam ſemper agnoſcunt,
Et inclyto rectore viſo adhinniunt.

At Iſrael, inquit DOMINUS, *non agnoſcit, populus meus ſeſe non intelligit.* Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός μου οὐ συνῆκεν. Antitheſis rara prorſus & ſui generis: bina hæc ſtupida bruta, bos & aſinus, cognoſcunt, quod quidem cognoſcere debent, agunt, quod agendum incumbit: ille aratro admoueri ſe patitur, hic grauia ſibi imponere onera, quibus tantùm non ſuccumbit. Quin imo tota natura ἄλογος operatur continuò ad fines certos, conſtitutos, ſed ſibi ignotos. Sed homo, κτίσεων nobiliſſima, ad DEI imaginem condita, ratione & infiniti artificii corpore prædita, omnium aliarum creaturarum caudidicus; imò Iſrael, peculium DEI, DEUM non agnoſcit, neque ſeſe ſuaque officia, neque DEUM intelligit. Triſtiſſimum en, commiſeratione quidem, ſed & damnatione dignum ſtatum! Pſ. XLIX. 21. de Judice indigno, idiota, legitur: *Homo, quum ſit pretioſus & nobilis, non expendit: ſimilis ergo erit jumentis, quæ prorſus intereunt. (Homo cum in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt jumentis inſipientibus,*

IES. Cap. II. v. 20.
Sciurus volans.

Jeſ. Cap. II. v. 20.
Fliegendes Eichhorn.

I. G. Pintz sculps.

[illegible]

bus, & ſimilis factus eſt illis.) Heic adhuc conuenientia quædam foret, vel æquatio, inter homines & bruta. Sed in Textu noſtro detruditur homo infra bruta, imò infra ſtupidiſſima omnium reponitur natio integra. Ita & Jer. VIII. 7. *Equidem Ciconia in aëre nouit ſua ſtata tempora, turtur, grus & hirundo obſeruant tempus profectionis ſuæ, at populus meus non cognouit judicium* DOMINI. *(Miluus in cœlo cognouit tempus ſuum: turtur & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui: populus autem meus non cognouit judicium* DOMINI.)

Jeſ. Cap. I. verſ. 18.

Adeſte, quæſo, & diſputemus; dicit DOMINUS. Si peccata veſtra fuerint ut coccus, niue redduntur albidiora: ſi rubent inſtar purpuræ, ſicut natiua lana fiunt.

Et venite, & arguite me, dicit DOMINUS: ſi fuerint peccata veſtra ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur: & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, quaſi lana, alba erunt.

Oculis ſcrutatoris Naturæ illucent heic *coccus, purpura, nix, lana.*

De flammantibus *cocci* & *purpuræ* coloribus egimus abundè ad Exod. XXV. 4. ubi, & alibi quoque, conjuncta videas, quæ heic ſeparata leguntur, תּוֹלַעַת שָׁנִי *tholaath ſchani*, & in Vernacula noſtra redduntur, ibi *Scharlach*, *roſinroth*, heic loci *Scharlach*, *Purpur.* Vult *Braunius Veſtit. Sacerd. Hebr.* L. I. c. 9. & 15. L. II. c. 27. non denotare hæc vocabula colores diſtinctos ab inuicem, ſed unicum duntaxat, quem ipſum tamen non ſub una idea concipiunt omnes. Prætendit *Abarbanel ad Legem Paraſcha Thruma*, eſſe natiuum ſerico pulcherrimumque colorem, ab omni artis lenocinio immunem, quod, qui ſericum viderunt vel tractarunt unquam, haud admittunt; eſt quippe ejus color albus, vel flauus, albidior ſemper, ſi tranſeat per artificum manus. Ex Textu noſtro clarum, intelligi debere colorem ex rubris, *ſi peccata veſtra fuerint ut coccus*, ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ἐὰν δὲ ὦσιν ὡς κόκκινον, preſſius Vernacula, *wann euere Sünden ſo roth wären als Scharlach, wann ſie brunnen wie Purpur.* Conſentiunt Interpretes tam Judæi quàm Chriſtiani. LXX. תּוֹלַעַת *tholaath* κόκκινον, Vulgata *coccinum*, qui color eſt *carmeſinus*, Gallorum *cramoiſi*, Germanorum *Kermeſin*, color igneus; Philo κόκκινον comparat πυρί. Eodem ſenſu ſumitur alterum vocabulum שָׁנִי LXX. φοινικοῦν. Hieronymo teſte, Judæi coccum שֵׁן *ſchen* vocant. Erit igitur תּוֹלַעַת שָׁנִי cocci vermiculus coloris ignei. De quo plura l. c.

Haud morantur nos *nix* & *lana.* Textus originalis duntaxat habet צֶמֶר *tſemer*, *lanam*, ſed ſubintelligi debet *alba.* Tinctoribus notum, nullos aſſumere colores lanam nigram, albam è contra omnes. Album quoque colorem volunt circumſtantiæ Textus. Confer Dan. VII. 9. *veſtimentum candidum erat ut nix, & capillus capitis ejus ut munda lana.* Locus parallelus, idemque eſt Apoc. I. 14. ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αἱ τρίχες λευκαὶ ὡσεὶ ἔριον λευκὸν, ὡς χιών. Pſ. CXLVII. 16. *Dat niuem tanquam lanam.*

Rabbinos ſi conſulamus, ſignificatur in Textu linguæformis illa ignei coloris ex panno lacinia, quæ duorum Siclorum pondere alligari debebat hirco mittendo in deſertum: qualis & affigi ſolebat portæ exterioris, vel & interioris, atrii: tradunt autem Doctores illi de illa, ſignum fuiſſe remiſſionis peccatorum, ſi albuerit. Legatur *Gemara in Joma* c. 6. Miraculum, quod ceſſaſſe dicunt 40. annis ante deſtructionem Templi, indicio deſtruendi cultus ceremonialis per CHRISTUM. Chriſticolis nobis, certiori ſenſu, eoque ſolatii pleno, ſignificatur expiatio peccatorum per ſanguinem CHRISTI, utpote qui καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας 1. Joh. I. 7. Apoc. I. 6. λευκαίνει τὰς ςολὰς Apoc. VII. 14.

Jeſ. Cap. I. verſ. 22. 25.

22. Argentum tuum ſcoria factum eſt, & merum tuum aqua vitiatum.
25. Et admoliar manum meam tibi, & excoquam ad purum putum

22. Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam: vinum tuum miſtum eſt aqua.
25. Et conuertam manum meam ad te, & excoquam ad purum ſco-

ſcoriam tuam, & auferam omne (a) ſtannum tuum.

(a) Alii plumbum legunt.

riam tuam, & auferam omne ſtannum tuum.

DOcent nos, qui vel parum ſunt in δοκιμασίᾳ metallorum verſati, בְּדִיל bedil v. 25. non eſſe *ſtannum*, quod Verſiones noſtræ habent, utpote quod ab argento & auro non facile ſeparari poteſt absque combuſtione ſtanni. Intelligimus proin, quod & Latinæ Gloſſa ſiſtit, *plumbum*, vel Lithargyrium, aliudue additamentum, quo proceſſu non ſolùm plumbum venis additum, ſed quæuis aliæ heterogeneæ impuritates igne diſpelluntur, ut tandem argentum purum putum, *Blick- und Brand-Silber*, in teſta remaneat.

Jeſ. Cap. II. verſ. 20.

In illo die abjiciet homo idola ſua argentea, & idola ſua aurea, quæ ſibi fecerant, ut ea colerent, in foramina talparum & veſpertilionum.

In die illa projiciet homo idola argenti ſui, & ſimulachra auri ſui, quæ fecerat ſibi, ut adoraret, talpas & veſpertiliones.

C*Haphorpheroth* חֲפוֹרפֵּרוֹת reddimus nos *Talpas*, *Schär-Mäuſe*, ſed diſcerpunt alii hanc vocem in duas, ſenſumque ſimul mutant, ita Arias לַחְפּוֹר פֵּרוֹת *lachpor pheroth*, *ad fodiendum foſſas*, vel ſcrobes. Certum eſt, vetuſtiſſimos Interpretes pro unica legiſſe voce, licet eam non uno explicauerint ſenſu. LXX. μάταια, *vana*, Aquila habet ὀρυγὰς, *foſſuras*, Symmachus ἄκαρπα, *infructuoſa*, Theodotion incertus, quò ſe verteret, ſeruauit Hebræam vocem ἀφαρφερὼθ. Verſiones noſtræ, quas & adoptat *Bochartus Hieroz.* P. I. L. III. c. 35. nituntur authoritate *Hieronymi*, R. *Solomonis*, & radice חָפַר *chaphar*, *fodere*. Commodè in eadem ſocietate locantur *talpæ* & *veſpertiliones*, utræque murium habent Epitheton apud Germanos, *Schär-Mäuſe*, *Fleder-Mäuſe*, & ſunt hi mures volantes. *Varro* apud *Nonnium* in *Agathone*: *Factus ſum veſpertilio, neque in muribus planè, neque in volucribus ſum.* Apud *Æſopum* veſpertilio à muſtela pro aue captus fruſtra ſe liberare conatur hoc prætextu, ſe non eſſe ex auium, ſed murium genere, οὐκ ὄρνις, ἀλλὰ μῦς εἶναι. Italis hoc animal audit *ratto penago*, mus alatus, Hiſpanis *morcego*, mus cæcus, Gallis *chauve-ſouris*, mus caluus. Conueniunt & in hoc animalia hæc, quod uti talpa ſub terra, ita veſpertiliones in cauernis degant ſubterraneis,

- - - lucemque peroſi
Nocte volant, ſeroque tenent à veſpere nomen.

Ouid. Met. L. IV. *Fab.* 12. In hodiernis Orientalium Gentium linguis non occurrit inter talparum veſpertilionumue nomina, quod חֲפוֹרפֵּרוֹת noſtro ſit affine. Quadrant interim, quæ hactenus attulimus, illuſtrando Textui. *In illo die*, inquit Propheta, *abjiciet homo idola ſua argentea, & idola ſua aurea, quæ ſibi fecerant, ut ea colerent, in foramina talparum & veſpertilionum.* τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐκβαλεῖ ἄνθρωπος τὰ βδελύγματα αὐτοῦ τὰ ἀργυρᾶ, καὶ τὰ χρυσᾶ, ἃ ἐποίησαν προσκυνεῖν τοῖς ματαίοις καὶ ταῖς νυκτερίσι. *Die illa ejiciet homo abominationes ſuas argenteas, & aureas, quas fecerunt, ad adorandum vana, & veſpertiliones:* id eſt, ex altiori altarium loco præcipitabunt in loca tenebricoſa, abdita, ut occaſio ſuperſtitioſis præripiatur ſeſe contaminandi. Videntur autem Judæi prouerbiali hac locutione *talpis & veſpertilionibus aliquid objicere*, indicaſſe extremum contemptum. Ita *defoderat* Jacob *omnes Deos alienos, quos habuerunt* domeſtici ſui, *inaures quoque, quæ erant in auribus illorum, ſubter quercum, (terebinthum) quæ erat juxta (poſt) Sichem*, Gen. XXXV. 4. id eſt, relegabat ad talpas. Solemus & nos Germani de homine ad tumulum properante dicere, *er muß den Schär-Mäuſen zu, oder, zu Theil werden.* Planior eſt hæc, & ſimplicior, naturæ quoque rerum conuenientior, exegeſis, quàm Hieronymi illa, LXX.virali Textu fundata, qui vult, abjecturum hominem Deos argenteos & aureos, & adoraturum talpas atque veſpertiliones. Nullibi enim leguntur adorata hæc animalia, ne apud Ægyptios quidem, qui ad contemptibiles maximè creaturas usque deſcenderant.

Quis neſcit, Voluſi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat?

Sunt, referente *Kanoldo Breßl. Samml. Suppl.* II. p. 99. quibus pro talpa heic placet *Cricetus*, *der*

der Hamſter, *Furo* & *Furunculus* aliàs dictus, quia plurima furatur & comportat in ſuos ſpecus. Deſcriptionem legas tum l. c. tum XVII. *Verſuch.* p. 287. XVIII. 605. XXI. 301. XXXV. 211.

Talpæ & *veſpertilionis* icones dedi alibi. Hac vice Lectori curioſo ſiſto iconem ſimul & deſcriptionem *Sciuri volantis* ſeu *Muris Pontici* aut *Scythici* Geſneri, ſiue *Veſpertilionis admirabilis Bontii*, quas mecum beneuolè communicauit Naturæ ſimul & Juris Conſultus præcellens *Klein*, Inclytæ Reipublicæ Gedanenſis à Secretis, qui patietur facilè, pro ſuo erga Rem Literariam publicam, ſpeciatim verò Hiſtoriam Naturalem affectu, ut ex Scripto mihi transmiſſo ea excerpam, quæ ad notitiam exactam hujus animalis faciunt. *Ex Sciuris volatilibus*, ita Amicus haud ex multis, *alterum inuenio in* Catalogo & deſcriptione animalium Leuini Vincentii 1726. p. 8. Centur. I. n. 92. *ſub nomine* Sciurus Virginienſis volans. *Interim Amicus quidam mihi retulit*, Henricum Sperling, *Londinenſem*, *Sciurum Virginienſem habuiſſe*, *qui per integram hyemem dormitans nonniſi admoto calefactorio quodam euigilaret*, *ubi pedem unum alterumque mouerat*, *usque dum plenè expergefactus vitam rurſus agere videretur. Sciuri* volantis *in Carolina meminit etiam* Lawſon *in Hiſtoria ſua*, *& in Muſeo Regali*, *quod Dreſdæ aſſeruatur*, *exiſtit Sciurus volans ex Ingria. Alterum* Geſnerus de Quadrup. p. 743. Murem Ponticum aut Scythicum, ſiue Sciurum volantem & alatum *appellat. Animal ipſum non vidit*, *ſed tantùm cutem expanſam*, *quam etiam delineari curauit. Dabo aliquam hujus ultimi Hiſtoriam. Superiori Anno* 1727. 19. *Mart. Sereniſſimo Poloniarum Regi*, Auguſto II. *dico*, *ejusmodi* Sciuri volantes *viui à Capitaneo* Minſcenſi, Johanne Ignatio Zawiſza, *Varſauiæ fuerant oblati: Hos obſeruauit*, *&*, *alterum eorundem mortuum examini ſubjecit Magnificus* à Heucher, *Conſiliarius Aulicus & Archiater Regius*, *ejusdemque figuram corporis expanſi*, *nec non ſceleton delineatum mecum communicauit. Eodem anno Celſiſſima* Princeps Radziuilia, *ſupremi olim Cancellarii Magni Ducatus Lithuaniæ Illuſtriſſima Conjux*, *Hortum & Muſeum meum præſentiâ ſuâ illuſtrans*, *ejusmodi animalculum viuum mihi promiſerat*, *quod etiam præterita æſtate anni præſentis* 1728. *curante Clariſſimo* Flœrcke, M. D. *& Archiatro Principis obtinui*, *vitam adhuc agens. Quod ad patriam ejus attinet*, *ortum ſuum habet ex ſyluis* Capitaneatus Kriczouienſis, *Diſtrictus* Mohilouienſis, *in confiniis* Ruſſiæ. *Ajunt autem Mobilouienſes*, *hæc animalia cauas inhabitare quercus*, *& muſco betularum congeſto*, *eidem ſe inuoluentia*, *per integram diem dormire*, *noctu verò lætari*, *eſcamque ſibi quærere. Hinc fieri*, *ut ſequentem in modum capiantur: Ubi venatores judicant*, *Sciurum latitare*, *in quadam arbore caua*, *retia ad foramina ex arbore exeuntia applicant*, *&*, *circa radicem arboris*, *ad truncum cauum ignem excitant. Quamprimum ergo fumus in arborem ſurgit*, *& cauitates permeat*, *illico Sciuri derelinquunt nidum*, *retibusque irretiti in terram decidunt*, *& venatoribus in prædam cedunt. Magnitudo*, *quam exhibeo*, *eſt naturali* (transmiſſâ) *paulò minor*, *minor itaque Sciuro vulgari*, *major Mure Auellano*, *noſtras ſyluas frequentantibus. Noſtratibus* Sciuri volantes *Reges familiæ ſuæ*, Könige der Grauwercke *audiunt. Pellis molliſſima*, *pilis canis*, *& ex nigrocinereis eleganter picta. Ingentes & extantes habet oculos nigros*, *aſpectu pulcherrimos*, *aures paruas*, *dentes acutiſſimos*, *quibus exquiſitè mordet: plerique enim maligni ſunt. Noſter ſatis mitis eſt; non appetit morſu digitum, ori ipſius admotum. Irritato tamen fidem vix habeat curioſus. Caudam*, *extra ſaltum conſtitutus*, *grato aſpectu tergo apprimit*, *Petauriſtam verò agens*, *demittit*, *hinc inde agitans. Veſcitur pane absque ſale*, *& ſummitates betulæ recentes in deliciis habet. Nuces non curat*, *neque Amygdalas. Lectum ex muſco betularum egregiè diſponit*, *eundemque undique pedibus mira facilitate attrahens*, *in ipſo quaſi ſepultus jacet. Interdiu eodem*, *nonniſi ſollicitatus*, *aut ſiti preſſus*, *exit. Quod ejus inſtrumentum volatorium attinet: Cutis à lateribus inſtar veli ad palmam fere expandi poteſt*, *quod ipſum velum poſteriorum pedum genubus adhæret*, *cum anterioribus verò articulatione oſſeæ adnectitur. Ad extremitatem modò dictæ articulationis cutis quaſi plumoſa. Ubi quietus conſidet*, *aut greſſus naturales facit*, *articulatio hæc cum pedibus parallela diſtingui nequit. Quamprimum verò ſaltum facit*, *mouetur illa*, *&*, *cum anteriori pede angulum quaſi rectum format*, *unde cutis*, *prout antea dictum*, *expanditur*, *quamuis etiam validus panniculus carnoſus*, *integram cutem permeans*, *ſaltum fortiter ſecundet. Hinc colligo*, *animalculum hoc propriè non volare*, *ſed loca*, *quæ ſibi propoſuit*, *magis diſſita*, *facilius*, *ac reliqua animalia ſui generis*, *ſaltu attingere*, *ſaltusque majores perficere poſſe*, *quod velis ſuis mediantibus diutius in aëre morari valeat. Cum hoc* Sciuro *noſtro* volante *conferatur* Veſpertilio admirabilis Bontii in Hiſt. Nat. & Med. Ind. Orient. Cap. XVI. apud Piſonem p. 68. *Ipſe* Piſo *dubitare voluit*, *an* veſpertilionum *familiæ adſcribendus eſſet*, quod felis ſit magnitudine, ventre & pectore craſſo, & carnoſo, item à ceruice capitis, ad unguium usque extremitatem, membranâ continuata, inſtar veli expanſi pone cooperiatur. Adde, quod per velum hoc ſubtus quidem membranaceum, & in aliis lanugine venulis & fibris obductum appareat, ſed extus, perpetuis molliſſimis pilis, cuniculorum more, canis, & ex nigro cinereis, mirum in modum veſtiatur, tum quoque plicis illis, quibus alæ more aliorum contrahuntur & relaxantur, deſtitutus, *longitudinis* autem ſit trium fere pedum, ejusdemque latitudinis, &c. *Quod verò*, *ut* Bontius *aſſerit*, *hujusmodi* veſpertiliones admirabiles gregatim, anſerum ſylue-

 ſtrium

ſtrium inſtar volitent, *illud ipſum, mole hujus animalis ejusque ſtructurâ rectè perpenſâ, mihi perſuadere non poſſum, quin potius exiſtimem, ad Sciuros noſtros volantes talia animalia propius accedere, eademque velis ſuis, prout noſtros, eundemque in finem uti. Nec obſtat fides* Bontii *in eo*, quod circa veſperam in aëre, vel arboribus, penduli conſpiciantur. *Quin potius inde euinci poterit, illos veſpertiliones æquè ac Sciuros noſtros volantes interdiu dormire, circa veſperam verò latebras ſuas derelinquere, atque arbores, per ſaltus, frequentare, itaque tanquam petauriſtas veluti pendulos in aëre conſpici, ſaltu autem abſoluto, in arboribus pendulos inueniri. De cætero, num hi* veſpertiliones admirabiles *pari jure, quo Geſnerus* Sciuros *noſtros* volantes *dixit, appellari queant* feles volantes, *de eo non adeò ſollicitus ſum.* Hæc laudatus ſupra *Klein.*

Jeſ. Cap. V. verſ. 10.

Porrò vinearum decem jugera reddent Batum unum, & Homer ſementis reddet Epha.

Decem enim jugera vinearum facient laguncùlam unam, & triginta modii ſementis facient modios tres.

De vocabulo צֶמֶד *tſemed, jugerum*, egi ad 1. Sam. XIV. 14. ubi videre eſt, eſſe veram Jugeri Hebraici dimenſionem ignotam nobis, ſed *Hieronymum* more loquendi Romanis uſitato pro jugero ſumſiſſe eam agri magnitudinem, quam bini boues jugati aratro ſcindere valent per diei decurſum, nempe 28800. pedd. quadrat. ſcilicet Romanorum. Continet *Bathus* ex mea reductione, alibi expoſita, menſuras $12\frac{1}{2}$. incirca Tigurini agri, ſiue 15. menſuras cum ſesqui quartali urbicas. *Homer* in ſiccis quartalia 11. cum modiolis $6\frac{10}{17}$. menſuræ Tigurinæ. *Epha* 1. quartale $2\frac{22}{85}$. modiolos. Inde nunc clara naſcitur idea de ſterilitate, quam comminatus eſt DEUS per Prophetam. Jugera 10. vitium 12. duntaxat vel 15. dant menſuras vini, & quartalia 11. in terram projecta $\frac{1}{11}$. duntaxat, ſiue 1. quartale prouentus.

Jeſ. Cap. V. verſ. 17.

Tum paſcentur agni (a) juxta demenſum ſuum, & arietes (b) balantes ſolitudines detondebunt.

(a) Al. juxta morem ſuum.
(b) Al. ſolitudines pinguium aduenæ comedent.

Et paſcentur agni juxta ordinem ſuum, & deſerta in ubertatem verſa aduenæ comedent.

וְרָעוּ כְבָשִׂים כְּדָבְרָם vertunt LXX. καὶ βοσκηθήσονται οἱ διηρπασμένοι ὡς ταῦροι, *paſcentur direpti ut tauri*, nullo ſenſu, quod fusè demonſtrat *Bochartus* in *Hierozoico*. דֹּבֶר *dobber* notat vel *caulam*, vel, ut heîc loci, *ductum*, ut כְּדָבְרָם vertendum ſit, *ſecundum ductum ſuum*, vel, ut Vulgata, *juxta ordinem ſuum*. Alterum Textus Lemma aliter iterum reddunt LXX. nempe מֵחִים גָּרִים *mechim garim*, τὰς ἐρήμους τῶν ἀπαλειφομένων ἄρνες φάγονται, *deſerta eorum, qui capti ſunt, agni comedent*. Per מֵחִים *mechim* Rabbini intelligunt *medullatos arietes, pingui medulla plenos*, eſt quippe מֹחַ *moach, medulla*.

Jeſ. Cap. V. verſ. 28.

— Ungulæ equorum ejus ſilici, & rotæ ejus turbini ſimiles exiſtimantur.

Ungulæ equorum ejus ut ſilex, & rotæ ejus, quaſi impetus tempeſtatis.

Ut hodienum magni æſtimantur Perſarum & Turcarum equi, ita celebrantur à Prophetis Aſſyriorum illi, quibus inſidebant vaſtatores Judææ; ab Eſaia in Textu: à Jeremia IV. 13. *Ecce aſcendet ſicut nubes, & currus ejus procellæ ſimiles erunt, equi autem ejus aquilis celeriores.* Habac.

Habac. I. 8. *Equi ejus velociores ſunt pardis, & auidiores lupis veſpertinis: equites ejus diffuſi irruunt, equites ejus è longinquo veniunt, aduolant ut aquila feſtina ad vorandum. (Leuiores pardis equi ejus, & velociores lupis veſpertinis, & diffundentur equites ejus: equites namque ejus de longe venient, volabunt quaſi aquila feſtinans ad comedendum.) Ungulas equorum ſilici* comparat Propheta noſter, כַּצָּר *catſar*, ὡς στερεὰ πέτρα, ratione duritiei nempe, qua longum iter ſuſtinere valent, etiam per aſperas & petroſas vias. Hujusmodi equi *Homero Iliad.* θ΄. χαλκόποδες vocantur.

— ὑπ' ὄχεσφι τιτύσκετο χαλκόποδ' ἵππω.

— *Currui adaptauit æripedes equos.*

Odyſſ. φ΄. κρατερώνυχες.

Ἵππους δ' αὐτὸς ἔχε κρατερώνυχας ἐν μεγάροισι.

Equos autem ille tenuit fortes ungulis in domibus.

Abſyrto c. 106. εὔποδες, & στερεόποδες, contra diſtinctè ad μαλακόποδας.

Porrò à Jeſaia & Jeremia & *equi* & curruum *rotæ turbini ſimiles exiſtimantur.* Hoc ſenſu Poëtis Græcis audiunt ἀελλώδεις, ἀελλόποδες, ἀελλοδρόμοι, ita *Homero*, *Simonidi*, *Sophocli*. Alii Scriptores paſſim comparant ventis. Tales fuere equi Aeætæ à Sole dati, *Apollon. Argon.* L. IV.

— πνοιῇσιν ἐειδομένους ἀνέμοιο,

— *venti flatibus ſimiles.*

Equi Achillis apud Q. *Calabrum* L. VIII.

Ἶσον δ' ἀνέμοισι φέρονται,

Ventorum inſtar feruntur.

Equi Rheſi apud *Homer. Iliad.* κ΄.

Λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι,

Niue candidiores, & curſu ventis ſimiles.

Hujusmodi equos veloces deſiderat *Turnus* apud *Virg. Æn.* L. XII.

Qui candore niues anteirent, curſibus auras.

Ventoſos nuncupat *Ouid.* L. IV. *Faſt.*

Primaque ventoſis palma petetur equis.

Ita deſcribuntur Hiſpanici Equi *Oppian.* L. I. *Cyneget.*

Τόσσον Ἴβηρες ἔασι θοοὶ πόδας ἠνεμόεντας,

Adeò ventoſis pedibus ſunt celeres Iberi equi.

Hinc nata fabula de Equabus Luſitaniæ, quod concipiant vento, quæ apud *Trogum* legitur.

Jeſ. Cap. V. verſ. 29. 30.

29. Vox ejus (Gentis) par eſt Leonis rugitui, rugitque ſicut Leonum catuli. Frendet ergo, & prædam apprehendet: dimittet, nec tamen euadere ſinet.

30. Frendet in eum iſto die, ſicut mare fremit. Intuebimur tunc terram, & en (nobis) tenebras, & anguſtiam, & lux obtenebreſcet in caligine ſua.

29. Rugitus ejus ut leonis, rugiet ut catuli leonum: & frendet, & tenebit prædam, & amplexabitur, & non erit, qui eruat.

30. Et ſonabit ſuper eum in die illa ſicut ſonitus maris: aſpiciemus in terram, & ecce tenebræ tribulationis, & lux obtenebrata eſt in caligine ejus.

Obuia ſunt heic bina, quæ Leonis actioni tribuuntur, verba ſynonyma, שָׁאַג *ſchaag* & נָהַם *naham*; prius notat propriè *rugire*, ὠρύειν, ὠρύεσθαι, *brüllen*, hoc *fremere*, vel potius, ut Latina noſtra reddit, *frendere*, *knirſchen*, *ſchnauben*, *rauſchen*, ut mare fremit, & ipſe v. 30. explicat. *Frendet in eum — ſicut mare fremit.* Vid. Prov. XIX. 12. De Eclipſatione Solis alibi commodior dabitur loquendi occaſio.

Jeſ. Cap. VI. verſ. 13.

Erit tamen adhuc in ea (a) decima, quæ capietur & diripietur, ſicut Ulmus & Quercus, quum fulcrum eis ſubmittitur: ſemen ſanctum fulcrum ejus.

(a) Pro decima alii legunt decimatio: alii decas.

Et adhuc in ea decimatio, & conuertetur, & erit in oſtenſionem ſicut terebinthus, & ſicut quercus, quæ expandit ramos ſuos: ſemen ſanctum erit id, quod ſteterit in ea.

VAriant Interpretes. LXX. καὶ ἔτι ἐπ' αὐτῆς ἔςι τὸ ἐπιδέκατον, καὶ πάλιν ἔςαι εἰς προνομὴν ὡς τερέβινθος, καὶ ὡς βάλανος, ὅταν ἐκπέσῃ ἐκ τῆς θήκης αὐτῆς. *Et adhuc ſuper ipſam erit decimatio : & rurſum erit in deprecationem, ſicut terebinthus, & ſicut glans, cum exciderit è theca ſua.* Arbores heic obuiæ ſunt אֵלָה *elah* & אַלּוֹן *allon*, illam *Ulmum* vertit Latina noſtra, LXX. τερέβινθον, Vernacula noſtra *Linde*, alii *Quercum*: hanc *Quercum* plerique, alii *Eſculum*. Pro *Tilia* & *Ulmo* ſtant affinia quodammodo Turcarum cognomina *ulamur*, *oghlamur*, *filamur*, *Meninzk. Lex.* 524. 540. 3543. Quicquid ſit, intelligendæ videntur arbores latè ſpargentes brachia, frondoſæ, eæque glandiferæ. De hujusmodi arboribus, quæ latè pandunt ramos, id ex Hiſtoria Naturæ memorari meretur, quod à ventorum vi dejiciantur facile, ſi quidem illa fortior ſit reſiſtente radice; Sed fortius reſiſtant ventorum impetui, ſi ſint vel rami aliquot jam dejecti, vel foliis vacui. Prior illa idea ſymbolum ſuggerit Eccleſiæ preſſæ, hæc non oppreſſæ, ſed reſurgentis, ut arbores illæ dejectæ licet prorſus reſurgere queunt, vel ex glande, βαλάνῳ relicta, vel ex radice. ἐν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' ὐ ςενοχωρέμενοι· ἀπορέμενοι, ἀλλ' ὐκ ἐξαπορέμενοι· διωκόμενοι, ἀλλ' ὐκ ἐγκαταλειπόμενοι· καταβαλλόμενοι, ἀλλ' ὐκ ἀπολλύμενοι. 2. Cor. IV. 8. 9.

Duris ut ilex tonſa bipennibus
Nigræ feraci frondis in algido
Per damna per cædes ab ipſo
Ducit opes animumque ferro.

Horat. Carm. L. IV. Huc collimat Cl. *Hilleri* exegeſis *Hierophyt.* P. I. p. 361. ubi ita Textum noſtrum reddit: *Ut Quercus & Eſculus, quarum in dejectu ſtatumen eſt, ſemen ſanctum erit in reſtitutione ſua.*

Jeſ. Cap. VII. verſ. 14. 15.

14. Idcirco daturus eſt vobis ſignum DOMINUS ipſe: Ecce, virgo illa concipiens & pariens eſt filium, & vocabis nomen ejus ImmanuEl.
15. Butyro & melle veſcetur, ut ſciat auerſari malum, & eligere bonum.

14. Propter hoc dabit DOMINUS ipſe vobis ſignum: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel.
15. Butyrum & mel comedet, ut ſciat reprobare malum, & eligere bonum.

LEge ſapientiſſimi Creatoris immutabili ſtatutum, ut neque vir ſolus, neque fœmina ſola generationis negotio ſufficerent, quod in effectum deducitur copulâ utriusque ſexus. *Marem & fœminam creauit eos. Et benedixit illis DEUS, dixitque ad eos DEUS, fructum edite, (creſcite) & augeſcite, & implete terram.* Gen. I. 27. 28. Sed debebat conſtans hic ordo, ſemperque idem interrumpi in Natiuitate Meſſiæ, & hujus miraculoſa conceptio & generatio ex immaculata Virgine, ſignum eſſe Diuinitatis CHRISTI. Theologis linquo explicationem uberiorem inſignis hujus oraculi, applicationem ad Natiuitatem & Perſonam Saluatoris, defenſionem item aduerſus Judæos, qui per עַלְמָה *almah* non præciſè intelligi volunt intemeratam virginem, ſed quamuis nuptam vel innuptam fœminam, imò & Prov. XXX. 18. 19. ſcortum atque adulteram. Hæc non ſunt mei fori. Sufficiat mihi dixiſſe, eſſe juxta ſtatuminatas à DEO in natura leges generationem infantis ex immaculata virgine (qualis eſt עַלְמָה ab omni commercio cum viris remota q. עוּלְמָה *alumah*, *abſcondita*, à עָלַם *alam*, quod in Niphal ſignificat *latitare*, *abſconditum eſſe*,) miraculum, potuiſſe proin Nationi Judaicæ eſſe ſigno, imo miraculoſo prodigio.

De

De ſequentibus v. 15. verbis myſtici multa ogganniunt. *Butyro & melle veſcetur, ut ſciat auerſari malum, & eligere bonum.* LXX. paulò aliter: βȣ́τυρον καὶ μέλι φάγεται, πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν προελέσθαι πονηρὰ, ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθὸν. *Butyrum & mel comedet, antequam ſciat, præeligere mala, eligere bonum. Abulenſis*, CHRISTUM uſu butyri & mellis, tanquam mediis naturalibus, acquiſiuiſſe ſcientiam & prudentiam: *Salmeron*, butyri & mellis nomine intelligi debere binas Immanuelis naturas: *Richardus de S. Victore*, humiliationem ad infimum usque muſcarum ſtatum, quæ butyro delectantur & melle: alii, bina Sancti Baptiſmatis ſymbola in primitiua Eccleſia uſitata, lac & mel: alii, dulciſſimam ſapientiam & ſanctiſſimam CHRISTI innocentiam. Scopum attigiſſe mihi videntur primitiuæ Eccleſiæ Patres, *Cyrillus*, *Hieronymus*, *Tertullianus*, *Bernardus*, *Baſilius*, nutrimento fore CHRISTO infanti eosdem cibos, quibus veſcuntur in prima infantia alii, butyrum nempe, ſiue lac & mel, de quo plura ad Prov. XXIV. 13. *Mel comedis, fili mi, quoniam bonum eſt, & fauum dulce palato (gutturi) tuo.*

Jeſ. Cap. VII. verſ. 18. 19.

18. Fit eodem tempore, ut DOMINUS ſibilo annuet muſcæ, quæ eſt ad finem fluminum Ægypti: & api, quæ eſt in terra Aſſyriorum.

19. Hæ omnes venient & conſident in vallibus deſertis, & cauernis petrarum, in omnibus caſis, & (*a*) in omnibus palatiis.

(*a*) Al. legunt, in frutetis & foraminibus: alii, in ſpinetis & dumetis.

18. Et erit in die illa, ſibilabit DOMINUS muſcæ, quæ eſt in extremo fluminum Ægypti, & api, quæ eſt in terra Aſſur.

19. Et venient, & requieſcent omnes in torrentibus vallium, & in cauernis petrarum, & in omnibus frutetis, & in uniuerſis foraminibus.

Dubium haud eſt, quin זְבוּב *zebbubh* denotet *muſcam*, (affinia nomina adhuc in Oriente obuia attuli ad Eccleſ. X. 1.) & דְּבֹרָה *debhorah apem.* Cur verò *Ægyptii muſcis* comparentur, *apibus Aſſyrii*, terram Judæorum vaſtaturis, meum non eſt inquirere operoſius. *Hieronymo* merentur illi muſcarum nomen propter ſordes idololatriæ & imbellem populum. Reſpicit *Baſilius* τὸ ἐυτελὲς τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, *Cyrillus* τὸ πλῆθος καὶ μὴ λίαν ἔυηχες τῆς φωνῆς, *Abarbanel* copiam partim, partim velocitatem. Populoſiſſimam olim fuiſſe Ægyptum neceſſe eſt, quum *Herodoto* teſte L. II. c. 60. & 177. in Dianæ Feſto Bubaſti conuenerint 700000. homines, & ſub Amaſi regimine fuerint 20000. urbes & oppida, Ptolomæo Philadelpho regnante 33000. quorum maxima pars pertinebat ad Ægyptum. Teſtis eſt *Theocritus Idyll.* 17. Commodè proin conferri poterant Ægyptii muſcis, quibuscum & *Homerus Iliad.* β΄. v. 469. comparauit Græcorum copias in campis Scamandrii:

Ἠΰτε μυιάων ἁδινάων ἔθνεα πολλὰ.

Sibilum, quo DEUS allectat muſcas & apes ex Ægypto & Aſſyria, perpulchrè comparat *Cyrillus* ſono illi ſiue ſuſurro, quo, qui res apum tractant, eas alliciunt ad aluearia, ſcilicet circumuolitantes, ad quietem diſponunt, ut ſeſe demittant in arborem quandam. Videtur hic proceſſus inſtitutus olim ſibilo certo, qui nunc fit, in noſtris ſaltem oris, percuſſione tinnientis ænei vaſis, vel & terrei. Ita & rem agebant Romani. *Columella* L. X. c. 7. *Quod* (examen) *ſiue eſt abditum ſpecu, fumo elicietur, & cum erupit, æris ſtrepitu coërcetur.* c. 12. *Crepitaculis æreis aut teſtarum plerumque vulgò jacentium ſonitu terreatur fugiens juuentus. Plin.* L. XI. c. 20. *Gaudent plauſu, atque tinnitu æris, eoque conuocantur. Quo manifeſtum, auditus quoque ineſſe ſenſum. Plinio* ſubſcribet, quotus fere quisque conuocationi huic eſt præſens. Sed ignoſcet magnus naturæ ſcrutator, ſi conſequentiam diſputem. Eſt utique animalculis hisce tenera adeò corpuſculi ſtructura, ut, dum tremulo tinnientis æris motu vibratur aër, arceantur à volatu, & ſeſe demittere cogantur. Sed quæritur, num id fiat auditu proprie ſic dicto, vel potius tactu? Dubitabat & olim *Ariſtoteles Hiſt.* L. IX. c. 40. ἔςι μέντοι ἄδηλον ὅλως, ἔιτε ἀκȣ́ȣσιν, εἴτε μὴ, καὶ πότερον; ἢ δι' ἡδονὴν τȣ̃το ποιȣ̃σιν, ἢ διὰ φόβον; *Incertum eſt prorſus, num audiant, nec ne? an voluptatis ſenſu id faciant, an motu?* Idem alibi judicium tuli de auditu piſcium. Rationem expoſui ſupra. Requirit *Ælianus* L. V. c. 13. harmonicum quendam ſonum: ὅταν γȣ̃ν σκιρτήσωσιν, καὶ πλανηθῶσιν, ἐνταῦθα οἱ σμηνȣργοὶ κροτȣ̃σι κρότον τινὰ ἐμμελῆ τε καὶ συμμελῆ. αἱ δὲ ὡς ὑπὸ Σειρῆνος ἕλκονται, καὶ μέντοι ὑποςρέφȣσιν εἰς ἤθη τὰ οἰκεῖα αὖθις.

Cum laſciuiunt, & aberrant, tum apiarii ſonum quendam canorum & harmonicum edunt. Eæ autem tanquam à Sirene retrahuntur, & ad conſueta domicilia reuertuntur. Virgilius:

Tinnitusque cie, & matris quate cymbala circum:
- - - - - - - - - morantes
Martius ille æris rauci canor increpat, & vox
Auditur fractos ſonitus imitata tubarum.
Curetum ſonitus crepitantiaque æra ſequutæ,
Dictæo cœli Regem pauere ſub antro.

Ouidius de Baccho L. III. *Faſtor.* v. 739.

Jamque erat ad Rhodopen Pangæaque flumina ventum,
Æriferæ comitum cum crepuere manus.
Ecce! nouæ coëunt volucres tinnitibus actæ,
Quosque mouent ſonitus æra, ſequuntur apes.

Lucanus L. IX. v. 288.

- - Phrygii ſonus ut crepat æris,
Attonitæ poſuere fugam, ſtudiumque laboris
Florilegi repetunt, & ſacri mellis amorem.

Claudianus Panegyr. in VI. *Conſulatum Honorii.* v. 259.

- - qualis Cybeleja quaſſans
Hyblæus procul ora ſenex, reuocare fugaces
Tinnitu conatur apes, quæ ſponte relictis
Deſciuere fauis.

Ad rem præſentem facit, ſi verum, apes ſibilo (haud dubiè unius ex officialibus) manè ad labores & volatum excitari, & veſperi ad quietem diſponi. Ita *Ariſt. Hiſt.* L. IX. c. 40. *Plinius* L. XI. c. 10. cujus hæc ſunt verba: *Noctu quies in matutinum, donec una excitet omnes gemino aut triplici bombo, ut buccino aliquo. — Cum aduesperaſcit, ſtrepunt in alueo minus ac minus, donec una circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans, & hoc caſtrorum more. Tum repente omnes conticeſcunt.* Aliis circa ſonum experimentis & miris effectibus recenſendis hac vice ſuperſedeo, Lectorem ablegans ad *Morhofii Hyaloclaſten.*

Jeſ. Cap. VII. verſ. 23.

Erit quoque illo tempore, ut omnis locus, in quo fuerint mille vineæ, mille argenteis (nummis coemptæ,) in vepretum ac ſpinetum vertatur.

Et erit in die illa: omnis locus, ubi fuerint mille vites, mille argenteis, in ſpinas & in vepres erunt.

Triſtem en regionis & fœcundiſſimæ & populoſiſſimæ conſpectum, ubi vix offendiſſes pedem quadratum terræ incultum, & tanto venerunt pretio prædia, ut vineæ non ratione extenſionis & per jugera fuerint venditæ, ſed juxta vitium numerum, unica vitis pro 45. crucigeris: quæ terra cultiſſima, frugibusque omnis generis ditiſſima *verti* debebat *in vepretum ac ſpinetum*, εἰς χέρσον καὶ εἰς ἄκανθαν. *Sagittis & arcu illuc veniet, quoniam vepres & ſpinæ occupabunt uniuerſam terram: ſic & omnes montes, qui ſarculo ſarriebantur, non venies illò metu veprium & ſpinarum, ſed mittetur illò armentum, & pecus conculcabit. (Cum ſagittis & arcu ingredientur illuc: vepres enim & ſpinæ erunt in uniuerſa terra. Et omnes montes, qui in ſarculo ſarrientur, non veniet illuc terror ſpinarum & veprium, & erit in paſcua bouis, & in conculcationem pecoris.)* v. 24. 25. In Latina noſtra pro *mille vineæ* lege *mille vites.* Auertat DEUS clementiſſimus triſte hoc & præſagium & implementum ab alma patria noſtra, quæ cum Judæa ratione conſtitutionis ſoli, peccatorum accumulatorum numeri, & per ſeculorum decurſum effuſæ in nos longanimitatis diuinæ conferri poteſt.

RPJCB

IES. Cap. XI. v. 6. 7.
Animalia domestica et rapacia ſocia.

Jeſ. Cap. XI. v. 6. 7.
Syriſcher Ochſe nebſt andern Thieren.

I. A. Fridrich sculps.

Jeſ. Cap. X. verſ. 14.

Manus mea inuenit copias populorum veluti nidum, & ut colliguntur oua derelicta, ſic collegi ego uniuerſam terram, nec fuit, qui vel alam motitaret, aut aperto ore muſſitaret.

Et inuenit quaſi nidum manus mea fortitudinem populorum: & ſicut colliguntur oua, quæ derelicta ſunt, ſic uniuerſam terram ego congregaui: & non fuit, qui moueret pennam, & aperiret os, & ganniret.

Attendunt heic Philologi ad Hebraicam vocem מְצַפְצֵף *metſaphtſeph*, quæ deſcendit à צִפְצֵף *tſiphtſeph, pipire*, quod paſſerum eſt proprium, aliarumue auicularum; unde Græci reddiderunt στρουθίζων à στρουθὸς, *paſſer*. *Suidas* in parallelo ponit στρουθίζων, τρίζων. Nam & paſſeri tribuitur τὸ τρίζειν. Conſtat id ex *Homeri Iliad.* β′. ubi ſerpens deuorauit paſſerculos octo unà cum matre.

— ἐλεεινὰ κατήσθιε τετριγῶτας,

— *vorauit miſerabiliter ſtridentes.*

Quâ eleganti metaphorâ pyrgopolynicen illum Aſſyriorum Regem in theatrum producit Propheta, qui *copias populorum*, multas Gentes, *inuenit*, cepit, & transportari juſſit *veluti nidum*, multas in eodem nido cubantes auiculas, quæ præ aucupis metu non auſæ fuere *vel alam motitare, aut aperto ore muſſitare*. Græci de hujusmodi homine, quem ſollicitum metus anxius urget, apud *Theodoretum* in h. l. οὐκ ἐτόλμησε γρύξαι, οὐκ ἐτόλμησε τρύσαι. *Non auſus eſt mutire, non auſus eſt ſtridere.* Verba Textus: Καὶ ἀνοίγων στόμα καὶ στρουθίζων, in multis Bibliis Græcis haud extant, neque extiterunt in Cyrilli & Baſilii Exemplaribus, ſed reperias in Editionibus Complutenſi & Pariſienſi. LXX. ita, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεταί με ἢ ἀντείπῃ μοι. *Fullerus* verbum στρουθίζειν vel τρίζειν *ululis* ſuis applicat, harumque clamori, utpote quæ etiam στρουθῶν nomine veniant, refutatus ſolidè à *Bocharto*.

TAB. DCV.

Jeſ. Cap. XI. verſ. 6. 7.

6. Commorabitur lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit, identidem juuencus, leo & pecus pingue ſimul erunt, & puer paruus minabit ea.
7. Vacca & urſus paſcentur, ſimul accubabunt catuli eorum, leo ſicut bos paleas comedet.

6. Habitabit lupus cum agno: & pardus cum hœdo accubabit: vitulus & leo, & ouis ſimul morabuntur, & puer paruulus minabit eos.
7. Vitulus & urſus paſcentur, ſimul requieſcent catuli eorum: & leo quaſi bos comedet paleas.

IN ſtatum veluti innocentiæ redeuntes conſpicimus heic in eadem ſocietate viuentia diuerſi prorſus generis animalia, munda & immunda, domeſtica & ſæua, carniuora & graminiuora. Sic & paſſim apud Poëtas profanos. *Horat.* L. III. *od.* 18.

Inter audaces lupus errat agnos,

ſecuros nempe ſub tutela Fauni paſtoris. *Claudianus de Orpheo in Præf.* L. II. *de raptu Proſerpinæ.*

Securum blandi leporem fouere Moloſſi,
Vicinumque lupo præbuit agna latus.

Martialis L. IX. *Epigr.* 73.

Maſſyli leo fama jugi, pecorisque maritus
Lanigeri, mirum, qua coiere fide.

Ipſe licet videas, caueâ ſtabulantur in una,
Et pariter ſocias carpit uterque dapes.

Sibyllina Oracula L. III.

Ἐν δὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ἐν οὔρεσιν ἄμμιξ ἔδονται &c.
Παρδάλιες τ' ἐρίφοις ἅμα βοσκήσονται.

Continentur Capite hoc, de quo nunc, Jeſaiæ illuſtria de aduentu Meſſiæ, & temporibus Noui Teſtamenti vaticinia. Non inficiantur id recutiti, ſed *Kimchio* interprete perſuaſi viuunt, mutatum iri in diebus Meſſiæ animalium fera in domeſtica, licet ſint ex illis, qui ex Textu Parabolam faciunt. Occurrunt quidem paſſim ferarum manſuefactarum exempla. Apud *Ælianum* L. VI. c. 2. refertur mirum quid de panthera, quæ primo die cibo ſatura, διὰ πλησμονήν, pepercerit hœdo ſibi objecto, ſecundo quoque, quod nondum urſerit fames, tertio pariter, quod jam per biduum in amica vixerit ſocietate, ſed hœdum alium ſibi objectum dilaniauerit, & deuorauerit auidè. Nos cum Interpretibus omnibus Chriſtianis Oraculum hocce Eſaiæ explicamus metaphoricè per amicam Judæorum & Gentium in temporibus Meſſiæ communionem, quam plenius illuſtrandam linquo Theologis.

Redditur vox מְרִיא *meri* à nobis *juuencus, Maſtviehe.* Obuia hæc quoque 2. Sam. VI. 13. 1. Reg. I. 9. 19. 25. ſed non eodem ſenſu accipitur ab Interpretibus. Græci *ouem* reddunt vel *arietem.* Fundatur hæc opinio Hiſtoriâ, quæ legitur 2. Sam. VI. 13. ubi deducentes Arcam Fœderis ex domo Obed-Edom in Δαβιδόπολιν ſenis quibusuis paſſibus dicuntur in ſacrificium DEO obtuliſſe *bouem* & *meri*, *pecus pingue*, & 1. Paral. XV. 26. *ſeptem boues & ſeptem arietes.* Rabbinis multis & *Aquinati meri* eſt *boum* exoticorum ſeu *bubalorum* genus. R. *Selomoni* in Ezech. XXXIX. 18. *Taurus ſaginatus*, ταῦρος. Aliis מְרִיא idem eſt quod בָּרִיא *bari*, quoduis animal ſaginatum, à מָרָא *mara, ſaginare*, unde Græci מְרִיאֵי *merie* Ezech. l. c. reddunt ἐσεατωμένους, Hieronymus *altiles & pingues.* Lucem fœnerantur Arabes, quibus *mari* eſt bouis læuis & albi pullus. *Men. Lex.* 4235. Fœmin. *maria*, & *mamria* vacca, quæ hujusmodi vitulum peperit: ſed & *maria* columba pinguis, & mulier pinguis. Eſt & *mari* nomen, quod tribuunt Arabes anguillis, viperis, ſerpentibus. *Bochartus* pro *meri* agnoſcit boum Syrorum vel Africanorum genus, quale *Bellonius* Cairi vidit, & *Obſerv.* L. II. c. 50. deſcribit, pingue, pulchræ formæ, ceruo minus, læue, pilis flauis, in ventre magis rufis, cruribus breuibus, craſſis, collo breui, cornubus creſcentis ad inſtar Lunæ recuruis, aliquantum exciſis, ut ſunt ibicum, auribus vaccinis, ſcapulis altis pinguibus, cauda longa fortibus pilis conſita. Fig. A.

Verſ. 7. Rara admodum occurrit lectio, *leo ſicut bos paleas comedet.* In Orientalibus nempe Regionibus boues paleam quoque comedunt. *Plin.* L. XVIII. c. 30. *Hordei ſtipulam bubus gratiſſimam ſeruant. — Palea plures Gentium pro fœno utuntur, melior ea, quæ tenuior, minutiorque & pulueri propior, ideò optima è milio, proxima ex hordeo, peſſima ex tritico.* Etiam in noſtris oris ſubinde bobus apponunt paleam minutim conciſam pro pabulo.

TAB. DCVI.

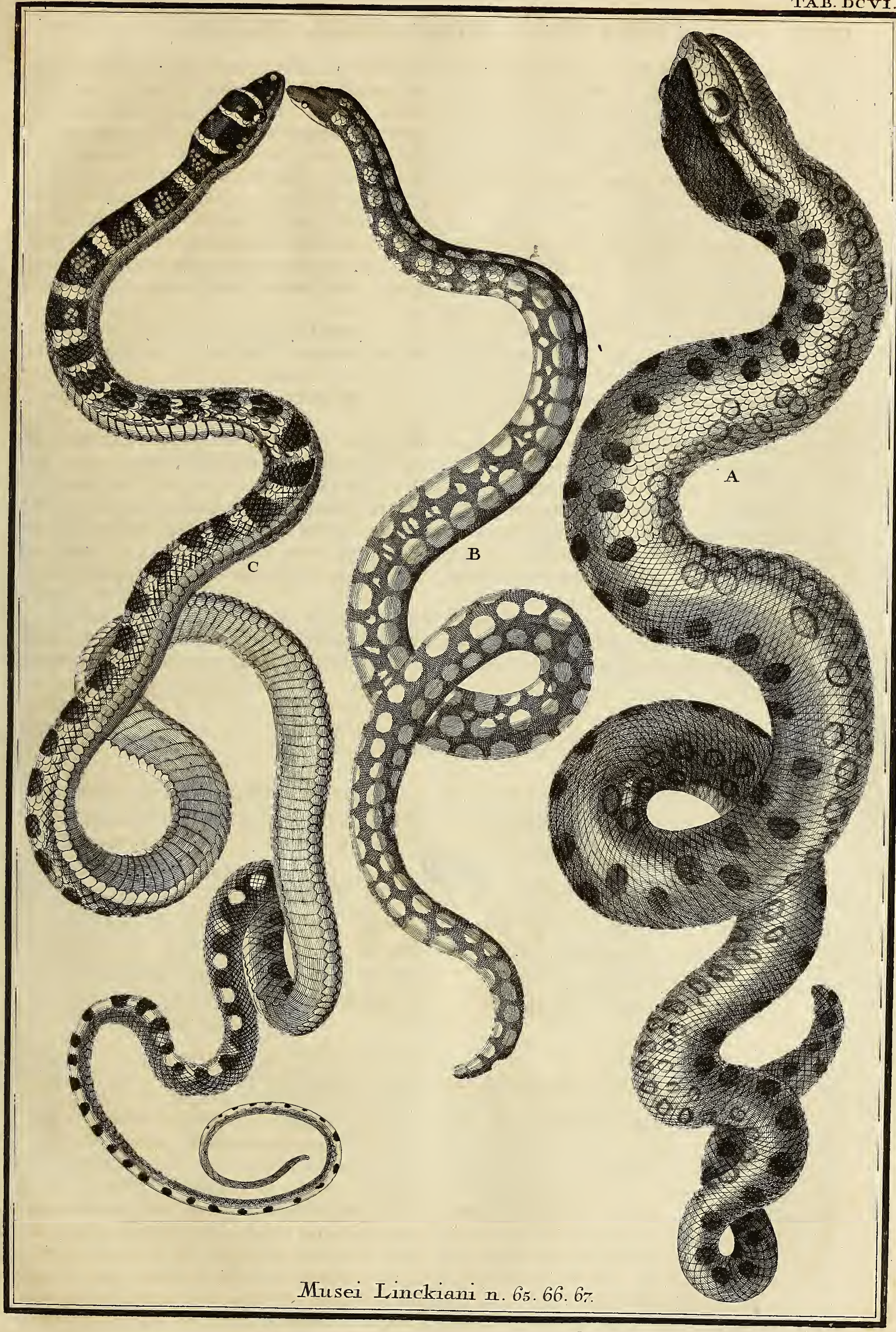
Jeſ. Cap. XI. verſ. 8.

Delectabitur lactens aſpidis antro, quumque fuerit ablactatus, inferet manum ſuam in ſpeluncam reguli.

Et delectabitur infans ab ubere ſuper foramine aſpidis: & in cauerna reguli, qui ablactatus fuerit, manum ſuam mittet.

Vaticinatur & heic Propheta nouum prorſus ſub Regno CHRISTI theatrum: Debebant jurati DEI & Eccleſiæ hoſtes ex lupis, pantheris, urſis, leonibus mutari in oues, ſerpentes venenatiſſimi vel exui veneno, vel eò redigi, ut noxam inferre non poſſent. Oſtendimus alibi, Job. XX. 14. Deut. XXXII. 33. Prov. XXIII. 32. פֶּתֶן *pethen* ſignificare *aſpidem*, ſerpentem ex venenatiſſimis, צֶפַע *tſepha* vel צִפְעוֹנִי *tſiphoni Regulum, Baſiliſcum.* Interim de perniciosiſſimis etiam ſerpentibus id notari meretur, raró inferre noxam niſi irritatos, & perſæpe manſuefieri. Extat Hiſtoria, quæ Textui pro Commentario inſeruire poteſt, in *Sulpic. Dial.* I. c. 5. *Panem Abbas per duos pueros miſerat, quorum major habebat annos ætatis quindecim, minor duodecennis erat. His ergo, inde redeuntibus, aſpis miræ magnitudinis fit obuiam, cujus occurſu nihil perterriti, ubi ante pedes eorum venit,*

TAB. DCVI.

Musei Linckiani n. 65. 66. 67.

IES. Cap. XI. v. 8.
Serpentes.

Jeſ. Cap. XI. v. 8.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

venit, quaſi incantata carminibus, cœrula colla depoſuit. Minor è pueris manu adprehenſam, ac pallio inuolutam, ferre cœpit. Deinde monaſterium quaſi victor ingreſſus in occurſum fratrum, inſpectantibus cunctis, captiuam beſtiam, reſoluto pallio, non ſine jactantiæ tumore depoſuit. Refert *Ælianus* L. XVII. c. 5. ex *Plutarcho*, Serpentes quondam adeò manſuetos fuiſſe redditos, ut absque noxa cum iis luſerint infantes, & digitis crepitantibus prolexerint ex latibulis. Idem memorat de *Pſyllis Lucanus* L. IX. v. 905.

- - - - - pignora Gentis
Pſyllus habet, ſi quis tactos non horruit angues,
Si quis donatis luſit ſerpentibus infans.

Mirâ eadem gens δοκιμασίᾳ infantes, an ex ſe nati eſſent, exploraſſe legitur, conjiciendo eos in vas ſerpentibus plenum, manſiſſe quippe illæſos, qui fuere gentilitii, alienigenos periiſſe. Ita *Ælian. Hiſt.* L. I. c. 57. Et teſte *Vincentio le Blanc* P. II. c. 23. Africani pueri in montibus *Segelmeſſæ* vicinis familiariſſimè tractant ſerpentes, ludendo cum eis.

Spelunca Reguli, die Höle des Baſilisken, in Textu originali vocatur מְאוּרַת צִפְעוֹנִי *meurath tſiphoni*, Hieronymo *cauerna*, Græcis Κοίτη. Sed Chaldæi per מְאוּרַת intelligunt *pupillam oculi*, à radice אוֹר, *or*, *lucere*, *illuminari*. Senſus proin, interprete *Kimchio*, eſt, ſerpente in latibulo ſuo latente adeò lucere pupillam, ut infans gemmam prehenſurus appropinquet. Præferimus nos *ſpeluncam pupillæ*, quoniam & Arabibus *aar* cauernam denotat.

Communicauit mihi pro ſingulari ſuo erga me & Hiſtoriam Naturalem affectu Vir de eadem meritiſſimus, D. *Joh. Henricus Lincke*, Lipſienſis, Amicus meus ex optimis, ſerpentum, quos in inſtructiſſimo ſuo Muſeo poſſidet, icones affabrè cum coloribus delineatas, digniſſimas, quæ opus hoc meum Phyſicæ Sacræ exornent. Sit igitur

A. Serpens craſſus capite & corpore, vertice fuſco, corpore liuido vel cinereo in dorſo bina ſerie macularum ſubrotundarum fuſcarum, in ventre albidarum, ſed margine fuſco cinctarum pictis.

B. Serpens tenui capite, vertice & corpore hepatici coloris maculis albis rotundis majoribus bilinearis diametri, & aliis interjectis minoribus conſperſus.

C. Serpens tenuis longus ſulphurei coloris ſemitæniis nigris, ſulphureis punctis conſperſis, per æqualia interualla inde à roſtro ad extremam caudam notatus, ventre imo flauicante.

Jeſ. Cap. XIII. verſ. 7. 8.

7. Idcirco omnes manus remittent, & omnium mortalium corda (a) liqueſcent.

(a) Ebr. Cor in ſingulari dicit.

8. Terrebuntur compages, & dolores comprehendent eos: dolebunt ut parturiens, quisque ad proximum ſuum obſtupeſcet, (b) facies eorum flammas referunt.

(b) Ebr. facies flammæ facies eorum.

7. Propter hoc omnes manus diſſoluentur, & omne cor hominis contabeſcet.

8. Et conteretur: torſiones & dolores tenebunt eos, quaſi parturiens dolebunt: unusquisque ad proximum ſuum ſtupebit, facies combuſtæ vultus eorum.

TRiſtem exhibet Babylon illa ſuperba atque ſecura, cui Propheta judicia DEI minatur tremenda, imaginem populi, urbis, hominis, qui per annos & dies lautiſſimè vixit, in ſtatu proſperrimo voluptatibus mancipatus, ſed nunc inopinis calamitatibus obrutus, quò ſe vertat, neſcit: cui hactenus ſanguis pleno cordis vigore propulſus per extrema liberrimè fluxit, roſeo colore faciem tingens, qui erecto & obſtipo inceſſit collo, nunc verò ſubito criſtas demittit, tempori calamitoſo cedere neſcius. Eſt namque adeò arctum corpori cum anima connubium, ut non poſſit non pallio indui pallido atroue lugubri, ſi hæc extremo afficiatur dolore. Quando nunc *dies DOMINI ſæuus aderit, & excandeſcentia atque æſtus naſi, ut redigat terram in ſolitudinem, & peccatores ejus ex ea excindat. (Ecce dies DOMINI veniet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furorisque, ad ponendam terram in ſolitudinem, & peccatores ejus conterendos de ea.)* v. 9. Quando judicia DEI torrentis ad inſtar irruunt, phialæ iræ DEI per amphoras ſeſe effundunt; *Stellæ cœlorum & ſydera eorum non ſplendebunt lumine ſuo. Obteneбreſcet Sol in ortu ſuo, & Luna non lucebit lumine ſuo. (Quoniam ſtellæ cœli, & ſplendor earum non expandent lumen ſuum: obtenebratus eſt ſol in ortu ſuo, & luna non ſplendebit in lumine ſuo.)* v. 10. Si qui authoritate pollent, dejiciuntur de throno, terrefacti in ſuis conſcientiis, *remittent omnes manus*, πᾶσα χεὶρ ἐκλυθήσεται,

diſſoluetur omnis manus. Contrarium quoque dici poteſt de iis, qui angoribus cruciantur, arctari manus & conſtringi: notum, eos, qui aquis ſuffocati pereunt, arctiſſimè ſtringere manibus, quicquid apprehendunt, imo & retinere poſt mortem: notum ex Philoſophiæ noſtræ & Pathologiæ principiis, in metu & formidine præpondium eſſe ex parte liquidi neruei. Et tamen *remittunt manus* in anguſtiis, & poſt eas labaſcunt vires, tantò quidem magis, ſi *corda liqueſcunt.* LXX. πᾶσα ψυχὴ ἀνθρώπου δειλιάσει, *omnis anima hominis formidabit.* Notio illa prior cum ſenſu literali conciliari vix poteſt. Cor, qualiscunque ſit angor, muſculoſum eſt & manet, nec unquam liqueſcit: imo verò capacius redditur & amplius ei, qui angoribus preſſus emoritur, ſanguine nempe impletum magis & veluti infarctum; unde Germanorum loquendi formula, *es möchte mir vor Angſt das Hertz zerſpringen*, disrumpitur ferme præ angore cor, naturæ melius conuenit, quàm τὸ *liqueſcere.* Quæ phraſis metaphorica deſumta fortè eſt à cera (cui liquatæ cor angoribus preſſum confertur paſſim in ſacris paginis) quæ conſiſtentiam ſuam & reſiſtentiam amittit.

Terrebuntur, ita pergit Propheta, *compages, & dolores comprehendent eos.* LXX. ταραχθήσονται οἱ πρέσβεις, καὶ ὠδῖνες αὐτοὺς ἕξουσιν, *turbabuntur legati, & dolores eos tenebunt.* Nemini non, vel per experientiam, conſtat, præ angore dolere ventrem: impedito nempe per corporis peripheriam ſanguinis circulo celerius ille & copioſius ruet per viſcera, tenduntur vaſa inteſtinorum ſanguifera ſanguine magis infarcta, & ab hac majori tenſione oritur dolor; quin imò liberiores ſunt ſecretiones & excretiones per glandulas inteſtinales, ſoluitur venter, fluit diarrhœa; & dolorem hunc ut graphicè ſatis exprimat Propheta, comparat cum doloribus parturientis, *dolebunt ut parturiens*, ὡς γυναικὸς τικτούσης. Quanti autem hi ſint dolores, à violenta matricis extenſione orti, teſtari poterunt, quæ eis corripiuntur, vèl & οἱ παρεστῶτες. *Quisque ad proximum ſuum obſtupeſcet, facies eorum flammas referunt.* συμφοράσουσιν ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον, καὶ ἐκστήσονται, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν ὡς φλὸξ μεταβαλοῦσιν. *Condolebunt alter ad alterum, & ſtupebunt, & faciem ſuam quaſi flamma mutabunt.* Eſt *ſtupor*, angoris comes, haud difficilis intellectu: qui angore premitur, quò ſe vertat neſcit: neque eſt conſilio locus, neque auxilio. Derelinquitur quaſi attonita anima à ſpiritibus animalibus, qui periculum effugituri in extrema corporis rapidius irruunt. Quomodo verò intelligi debeat *inflammatio faciei*, non ita dictu eſt facile. Sunt, qui explicant de rubore nigricante Melancholicis familiari. Sed potius mihi videtur Propheta loqui de tali angore, quo prædominatur nunc liquidum nerueum, nunc ſanguis, & miſellum corpus veluti in contrarias partes rapitur, facies nunc pallet, nunc rubore ſuffunditur, *ſanguis ebullit in faciem. Pellican.* in h. l.

Jeſ. Cap. XIII. verſ. 10. 13.

10. Nam ſtellæ cœlorum & (a) ſydera eorum non ſplendebunt lumine ſuo. Obtenebreſcet Sol in ortu ſuo, & Luna non lucebit lumine ſuo.

(a) Keſile alii pro hyadibus, alii pro ordine legunt, ſed hic in genere pro conſtellatione ponitur.

13. Propterea concutiam cœlos, & terra loco ſuo mouebitur in excandeſcentia DOMINI Exercituum, & in die caloris furoris ejus.

10. Quoniam ſtellæ cœli, & ſplendor earum non expandent lumen ſuum: obtenebratus eſt ſol in ortu ſuo, & luna non ſplendebit in lumine ſuo.

13. Super hoc cœlum turbabo; & mouebitur terra de loco ſuo, propter indignationem DOMINI exercituum, & propter diem iræ furoris ejus.

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 29.

RPJCB

IES. Cap. XIII. V. 21. 22.
Zihim et Ohim.

Jeſ. Cap. XIII. v. 21. 22.
Wilde Katzen, Zabian, Zihim und Ohim.

I. A. Fridrich sculps.

TAB. DCVII.

Jeſ. Cap. XIII. verſ. 21. 22.

21. Sed ibi cubabunt ziim, & implebunt domos eorum ohim, habitabuntque ibi juuenes Struthiones, & ſaltabunt ibi Satyri.
22. Alternis canent Bubones in magnificis ædibus eorum, & Dracones in palatiis voluptuoſis: Atque tempus ejus prope adeſt, neque protrahentur dies ejus.

21. Sed requieſcent ibi beſtiæ, & replebuntur domus eorum Draconibus & habitabunt ibi ſtruthiones, & piloſi ſaltabunt ibi.
22. Et reſpondebunt ibi ululæ ædibus ejus, & ſirenes in delubris voluptatis, prope eſt ut veniat tempus ejus, & dies ejus non elongabuntur.

Exemplo eſt nobis & argumento faſtuoſa Babylon, quàm triſtis ſit omnis pompæ mundanæ exitus, & à Solis occaſu, non ab ortu, deſcribenda veniat dies. *Subuertetur Babylon, Regnorum ornamentum, & ſplendoris Chaldæorum decus, quemadmodum ſubuertit DEUS Sodomam & Gomorrham. (Et erit Babylon illa glorioſa in regnis, inclyta in ſuperbia Chaldæorum, ſicut ſubuertit DOMINUS Sodomam & Gomorrham.)* v. 19. In Palatiis illis ſuperbis & ſumptuoſis, ubi reſidere ſolebant Reges, Miniſtri Status, Principes fœminæ, harumque Adminiſtræ aulicæ, vel & opulentiſſimi quique ciuium, *cubare* debebant *ziim*, *implere domus ohim*, *habitare Struthiones*, *Bubones*, *Dracones*, *ſaltare Satyri*. Conſiderabimus monſtra hæc animalium, unum poſt aliud.

ציים *tſijim* vertimus nos vernaculè *wilde Thiere*. Maluit Latina ſeruare vocem Hebræam, quàm incertum quid pro certo ponere. Pertendit *Bochartus* eſſe *tſijim feles* ſylueſtres, *feras*, quarum tanta ſit teſte *Diodoro* L. XX. ad Miltinen, Africæ urbem, in jugis montium 200. ſtadia longis copia, ut non inueniant ibi locum aues, ubi nidulentur. Fuiſſe & in Babylonia & Judæa hujusmodi feles conſtat ex Verſione Chaldaica Hoſ. IX. 6. ubi *feles* leguntur degere in palatiis. Nos: *occupabit urtica*, *& habitacula eorum paliurus. (urtica hæreditabit, lappa in tabernaculis eorum.)* In Textu namque legitur חוח *choach*, quæ vox ſpinam, ſpinoſum fruticem denotat. Allegat ἱεροζωόγραφος Arabicum *felis* nomen, *dſaiwan*, *dſajain*, *tſijim* noſtro affine. Addo ex *Lex. Meninzk.* p. 2834. Turcarum *ſikz*, quocum, & magis adhuc cum Hebraico *tſijim* congruit noſtrum *zizi*. *Sikz* autem felis pullum denotat. Sed ציים aliter reddunt alii. LXX. θηρία, δαιμόνια, ἐνδάλματα, Syriaca *feras*, *Spiritus*, *Sirenes*, Arabica *feras*, *dæmones*, *idola*, Chaldaica *Cercopithecos*, Vulgata *Beſtias*, *Dæmonia*, *Dracones*, Abarbanel *Simias*, Selomo *Martes*, Kimchi & AbenEzra feras, quæ degunt בציה *betſijah*, in loco ſiticuloſo, arido, Münſterus *lamias*, Caſtalio *ſyluanos*, Pagninus *beſtias ſylueſtres*, Junius *fera animalia*. Congruit proin Vernacula noſtra cum Græca, Syriaca, Arabica, Vulgata, Pagnino, Junio, Latina verò ſequitur Symmachum, Theodotionem, Ariam. Sint igitur hæ tales feræ, quæ habitant in locis ſiccis, aridis. ציה *tſiiah* eſt *ſiccitas*, ציון *tſion*, *aridus locus*, *tſawa* in Idiomate Arabico areſcere, *tſawi* aridum. Et notari meretur, Amorrhæos montem Hermon vocaſſe Deut. III. 9. 1. Paral. V. 23. שׂניר *ſenir*, felium montem, forſan à copia felium, quo nomine venit adhuc Arabibus, notat autem *ſinaur*, *ſinar* felem.

Sequuntur in Textu אחים *ochim*, in Latina noſtra *Ohim*, in Vernacula *erſchreckliche Thiere*. Hæc vox iterum ſuos patitur manes. *Hieronymo* placent *Dracones*, *Kimchio* & *Abarbaneli furones*, *AbenEzræ* in genere talia animalia, quæ vel aſpectu ſolo terrori ſunt hominibus: aliis *Martes*, *Fauni*. Ingenuè fatetur R. *Selomo* ignorantiam ſuam. Intelligit *Bochartus* non animalia ipſa, ſed *ferarum ululatus, quibus deſerta perſonant*. Eſt Hebræis אח *ach*, האח *heach* vox gemens & altum clamans: congruit Germanorum *ach*, *och*, Græcorum ἦχος *ſonus*, ἠχέω, *ſono*, pro quo Dorii habent ἀχέω. Hinc fortè eſt, quod LXX. pro אחים poſuerint ἦχον, *ſonum*, ſic & *Theodotion*. Symmacho & Chaldæis retinentibus originalem vocem *Ohim*. Arabes *Echo* legunt & *Tſadi*, reſonitum ex montibus; quidam *ululam*, vel *Bubonem*, cui fauet Turcarum modernorum *ögii*, *ögiikuſi* in *Meninzk. Lex.* 535.

In ſerie ferarum triſtem ululatum edentium ſequitur בת יענה *bath jaanah*, propriè *filia clamoris*, nos reddimus *juuenes ſtruthiones*. De quibus plura vide ad Job. XXX. 29. Degunt

auium hæ maximæ frequenter locis deſertis & ſiccis, ἐν τῇ μὴ ὑομένῃ τῆς Λιβύης, *in inaquoſa parte Lybiæ. Theophraſt. Hiſt. Plant.* L. IV. c. 4. Imo volunt Arabes, eſſe ἄπινον hanc auem, ſiti nunquam preſſam, id quod atteſtari nos, meliori forſan jure, poſſumus de rupicapris. *Hieronymo* in Eſaiam Struthio audit *animal ſolitudinis appetens & deſerto familiare.* Egregia ſunt verba *Baſilii*: φιλέρημον δὲ τὸ ζῶον καὶ ταῖς ἀγονοτάταις ψάμμοις ὡς τὰ πολλὰ ἐμφωλεύων. τὴν οὖν ὑπερβολὴν τῆς ἐρημίας ὁ λόγος διὰ τῆς τῶν στρουθοκαμήλων σκηνήσεως παραδίδωσι. *Deſerti eſt amans, ut plurimùm in locis ſiccis arenoſis degens, unde in Scriptura habitaculi ſtruthionum nomine venit deſerta regio, deſolatio.*

Primi à ſtruthionibus ſunt שְׂעִירִים *ſeirim*, nobis *Satyri*, *Feld-Teufel.* Sic & Jeſ. XXXIV. 14. *Satyrus ad comparem ſuum clamabit. (Piloſus clamabit alter ad alterum.)* שָׂעִיר *ſair* eſt *hircus*, à שֵׂעָר *ſear*, *pilus*, quia piloſus, hirſutus, ut Græcorum τράγος deſcendere videtur ἀπὸ τῆς τραχύτητος, & *Feſto Hircipili* ſunt *denſorum pilorum homines.* Leuit. XVII. 7. Idolis adnumerantur שְׂעִירִים. *Nec ultra ſacrificent ſacrificia ſua Satyris.* Scilicet ut Ægyptii, qui *Diodoro* teſte *Biblioth.* L. I. non ſolùm τὸν τράγον ἀπεθέωσαν, ſed adeò huic Tragolatriæ erant dediti, ut & Sacerdotes animali huic inaugurari debuerint. Sic apud multas gentes Mendeſiorum *Pan*, omneſque *Fauni* & *Satyri* hirci formâ fuere culti. Apud *Maimonidem* legas in *More Neboch.* L. III. c. 46. Zabiis, צָבִיִּים, Gentilibus fuiſſe perſuaſum, inter Arabes & Chaldæos hirciformes eſſe impuros Dæmonas, & tales comparere ſubinde. In *Jamblichi Babylonicis*, hirciforme ſpectrum amore Sinonidis fuiſſe captum: apud *Philoſtratum Vit. Apollon.* L. VI. c. 13. hujuſmodi Satyrum in quodam Æthiopiæ pago interfeciſſe aliquot fœminas: apud *Auguſtin. de Civ. DEI.* L. XV. c. 23. de Syluanis, Faunis, Gallorum Duſiis, laſciuè eos tractaſſe fœminas. Hinc forſan nata plurimorum Chriſticolarum perſuaſio de Diabolo comparente ſub forma hirci, ſaltante cum ſagis. Fauent allata Verſionibus noſtris, quæ ſpectra diabolica hirciformia intelligere videntur, ſaltatura in Babelis deſertis. Videtur etiam ipſa vox, *Satyrus* deſcendere à שָׂעִיר. De *Satyris*, *Pane*, *Ægipane*, *Syluano*, *Faunis*, multa occurrunt in Veterum Scriptis, ſed fabuloſa, ad *Simiarum* Hiſtoriam facilè referenda. Quam rem egit *Eduardus Tyſon* Libro, cui titulus: *Orang Outang, ſiue homo ſylueſtris: Or the Anatomie of a Pygmie, compared with that of a Monkey, an Ape, an da Man. Towhichis added a Philological Eſſay concerning the Pygmies, the Cynocephali, the Satyrs and Sphinges of the Antients.* Lond. 1699. 4.

Sequuntur v. 22. אִיִּים *ijim*, *bubones.* Ex his faciunt Chaldæi *Feles*, חַתּוּלִין *chathulin*, Syri סִירֵנִין *Sirinin*, *Sirenes*, LXX. ὀνοκενταύρους, Theodoretus ἐμπούσας ὀνοσκελίδας, *ſpectra, laruas*, Hieronymus, *ululas*, & *Faunos ficarios.* Alii apud Kimchium *picas*, alii *ferales aues* & *terrifica animalia.* *Bochartus*, cui in hac materia palma jure debetur, eſſe hoc animal אִי Arabum *Ibnawi*, Barbarorum *Iben-angue*, *abin-auin*, unde & veniunt Europæorum cognomina, *babuin*, *Papio*, *Fabion* ex *Cynocephalorum* genere. Animal hocce Arabes aſſociant canibus & lupis, traduntque Gallinas in ejus conſpectu præ metu protinus decidere tectis, ſicque præda fieri; ululare inprimis noctu, ſi triſte vel ſolitarium, infantis inſtar clamare; longis præditum eſſe digitis & unguibus, quibus prædam arripiat, carcerem vix ferre, alia & pleraque fabuloſa. Docent nos Zoographi copioſè degere circa Cæſaream, vulpe majus, ex luporum genere, imo genus ex vulpino & lupino mixtum, terrificum, altum clamans, fame preſſum cadauera ipſa ex ſepulchris effodere. *Andrea Bellunenſi*, & *Bellonio* L. II. c. 108. teſtibus numeroſa ſunt in Syria, Damaſcum inter & Berytum, Cilicia, pelle fulua, ululare *hau hau.* Legantur *Cardan. Exercit.* 217. *Busbeq. Epiſt.* 1. *Olear. Moſcow. und Perſian. Reis-Beſchr.* L. IV. *Bocharto* judice eſt hoc I veterum *Thoe*, Græcorum recentiorum σκύλαξ, λυκοπάνθηρ, πανθήριον.

Agmen ferarum feralium claudunt *Dracones in palatiis voluptuoſis*, ingentis molis ſerpentes, de quibus alibi, ubi de תַּנִּין *thannin.*

A. *Felis ſylueſtris.*

B. *Papio.*

Jeſ. Cap. XIV. verſ. 11.

— Subter te ſternetur tinea, & operimentum tuum (erunt) vermes.

— Subter te ſternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes.

OBuiæ heic ſunt duæ diſtinctæ voces, quæ tamen animal unum idemque, *vermem*, ſignificant, רִמָּה *rimmah* & תּוֹלֵעָה *tholeah*, vermem, qui hominis in tumulum conjecti cadauer aggreditur, pro deliciis habet, tandemque conſumit: Vermem, quem viui nos mortales geſtamus in ſinu, nutrimus quotidie, cuique tandem nos ipſi opipara cœna ſimus. Ipſe proin *homo*, definiente Jobo XXV. 6. *putredo*, *& filius hominis vermiculus.* Sit hic ipſe vermis, imo vermiculorum milliones, quibus conſtamus, quotidianæ

RPJCB

IES. Cap. XIV. v. 23.
Kippod Babelis incola.

Jeſ. Cap. XIV. v. 23.
Babel voll Biber und Stachel=Schwein.

I. A. Fridrich sculps.

dianæ noſtræ meditationis, imo continuæ objectum, ut fuere Jobo. XVII. 14. *Foueam appello patrem meum, & vermem matrem & ſororem meam. (Putredini dixi, pater meus es: Mater mea, & ſoror mea, vermibus.)* Speculum ſordidiſſimum ſimul & nitidiſſimum; habet id, quod conſulat faſtuoſa Babylon, *ſubter quam ſternetur tinea*, cujusue *operimentum erunt vermes*, ϛρώσȣσι σῆψιν, καὶ τὸ κατακάλυμμα σκώληξ. Habet, quod intueatur, qui vel fronte tumet elata, vel molli luxu diffluit, vel nummos magni Numinis inſtar habet; ſed &, quem duris in rebus urget egeſtas, cui ultima hæc rerum linea, vermium ſocietas, poterit eſſe ſolatio. Audiamus iterum τῆς ὑπομονῆς ἀπερίτρεπτον πύργον, quo Epitheto Hiobus venit Chryſoſtomo, XXI. 23-26. *Alius moritur integris viribus, totus opulentus & felix. Cujus mammæ lacte ſunt plenæ, & medulla oſſium ipſius bibitur. Alius moritur in ægritudine animi, qui nunquam lætus comedit. Pariter autem jaciunt in puluere, & vermis eos tegit. (Iſte moritur robuſtus & ſanus, diues & felix: Viſcera ejus plena ſunt adipe, & medullis oſſa illius irrigantur: Alius verò moritur in amaritudine animæ ſuæ, absque ullis opibus: Et tamen ſimul in puluere dormient, & vermes operient eos.)*

TAB. DCVIII.

Jeſ. Cap. XIV. verſ. 23.

Ponam eam, ut fibri occupent, & in ſtagna aquarum, ſcopa quoque vaſtatrice verram eam, dicit DOMINUS Exercituum.

Et ponam eam in poſſeſſionem ericii, & in paludes aquarum, & ſcopabo eam in ſcopa terens, dicit DOMINUS Exercituum.

Animal קִפּוֹד *Kippod* ſibi vendicant, & validis quæque rationibus, tria elementa, terra, aqua, aër.

Suffragia dant Græci, & poſt eos Hieronymus terræ, & in ea ἐχίνῳ, *Echino, hericio*, terreſtri nempe, qui æſtate degit in ſepibus & dumetis, hyeme in arborum truncis cauis, vel latibulis ſubterraneis. Rationes pro hac ſententia, quam & Majores noſtri, *Gualtherus*, *Pellicanus*, *Muſculus*, comprobante magno Zoologo *Bocharto*, adoptarunt, militant ſequentes. Authoritati τῶν LXX. & *Hieronymi* ſubjungimus teſtimonium R. *Nathanis*, cui Kippod Hiſpanica linguâ eſt רִיצוֺ *rizo*, *erizo*; *Pomarii*, qui Italico idiomate רִיצִיוֺ *riccio*; R. *Selomonis*, qui Gallicè הֵרִיצוֺן *heriſſon*; *Eliæ*, cui Germanicè אִיגֵיל *Igel*. Affinia quoque ſunt τῷ קִפּוֹד Arabum *kunphud*, *cauſed*, *ceuſud*, *ceuſund*. In *Meninzkii Lex*. p. 3771. legas *kunfüz*, *kunfez*, Turcicè *kirpi*, Æthiopicè *konphoz*, quæ vocabula omnia erinaceum denotant. Cui quadrat quoque comminatio per Prophetam facta Babyloni, quæ ferarum debebat fieri habitaculum. Sic & Jeſ. XXXIV. 11. *Poſſidebunt eam Ibis, & Caſtor* (קִפּוֹד, Echinus) *Bubo & Coruus habitabunt in ea. (Poſſidebunt illam Onocrotalus, & ericius, & ibis, & coruus habitabunt in ea.)* Zephon. II. 14. *Onocrotalus & Caſtor* (קִפּוֹד) *in ornamentis liminum degent, (onocrotalus & ericius in liminibus ejus morabuntur,)* nempe in vaſtatis urbibus, Babele, Boſtra, Niniue. Eſt quippe erinaceus ζῶον χῆρον, ἤτοι ἔρημον, ſolitarium, locis deſertis degens, quod vel aculeis horrida facies disgregat ab aliorum conſortio. Si quis fortè pro communi erinaceo *hyſtricem* ſeligat, cum eo altercandi nulla mihi ſuccreſcet lubido. Eſt & hic, quem ſiſtimus Fig. A. Echini ſpecies, in Syria frequens, inſociabilior vulgari, utpote non ſolùm pungens, ſed & aculeos ſagittarum in modum ejaculans.

Sed non hæc acies ritu ſilueſtris Echini
Fixa manet. Crebris propugnat jactibus ultrò,
Et longè ſua membra regit, tortumque per auras
Euolat excuſſo natiuum miſſile tergo.

Binis noſtris Verſionibus placet *Fiber*, *Caſtor*, *der Biber*, animal ex amphibiis, aliis *Lutra*, *Teſtudo* aliis. Baſeos loco huic interpretationi ſubſternitur vox קָפַד *kaphad*, *præcidere*. Monet hæc, quærere animal, quod inprimis præcidendo, reſecando, rem ſuam agit. Tale autem eſt *fiber*, *animal horrendi morſus*, *arbores juxta flumina, ut ferro, cædit*. *Plin.* L. VIII. c. 30. Notum, beſtiam hanc frequenter degere ad lacus & piſcinas, huc autem collimat Propheta: *Ponam eam*, Babylonem, *ut fibri occupent, & in ſtagna aquarum.* Quibus verbis *Bochartus* alium dat ſenſum. *Ponam eam in poſſeſſionem* τȣ͂ kippod (id eſt, terreſtris echini) *etiam ſtagna aquarum.* Id eſt, non ſolùm vaſtabitur tota Babylon, ſed lacus & piſcinæ ejus exiccabuntur ita, ut & echinus ibi morari poſſit. Sic debe-

debebat *Niniue vaſta reddi, & torrida ſicut deſertum. Niniue ponet DEUS ſpecioſam in ſolitudinem & in inuium & quaſi deſertum.)* Zeph. II. 13. Idumææ *torrentes in picem, & puluis ejus in ſulphur, & terra in picem ardentem conuerti. (Et conuertentur torrentes ejus in picem, & humus ejus in ſulphur: & erit terra ejus in picem ardentem.)* Jeſ. XXXIV. 9. ante nempe, quàm τῷ Kippod ceſſura ſit in habitaculum. Caſtorem ſiſtit Fig. B.

Ii tandem, qui *Kippod* auium regno adſcribunt, pro fundamento ſententiæ ſuæ allegant, in eadem cum auibus ſocietate locari, locum in ſpecie ſupra allegatum Zeph. II. 14. Sed hi ipſi inter ſe diſcrepant, aliis quippe placet *Bubo*, his *Vultur*, illis *Merula*, aliis *Ardea Botaurus*. His autem auibus captandis haud immorabimur.

Potius vel in gratiam Verſionum noſtrarum, vel & rei venatoriæ curioſorum commemorare lubet, quæ de Caſtorum Canadenſium indole, vita, venatione leguntur *dans les Mem. de l'Acad. Roy.* 1704. p. 48. 64. Degunt hi ad ſtagna vel lacus piſciferos, quibus adſita ſunt pinguia paſcua, & ad ripas habitacula ſua extruunt, quæ occupantur maturè à fæmellis poſt inundationes annuas, ut deponantur ibi fœtus, ſed Junio demum & Julio menſibus accedunt mares, aquis penitus lapſis. Tunc quidem vel reſarciunt ſua habitacula, vel conſtruunt noua alibi, ſicubi vel pabulum deficit, vel accreuit nimiùm ſociorum numerus, vel euadere volunt venatorum inſidias.

Ædiculas ſuas mirâ parant architecturâ; aggerem primò formant ejus altitudinis, ut aquæ aſcendant ad primum vel imum conclaue, longos, in imo 10. vel 12. pedes craſſos, quos contrahunt ſenſim, ut ſumma craſſities vix 2. ſuperet pedes. Valla hæc conſtruunt ex arborum ramis brachialis craſſitiei, bipedalis vel & ſexpedalis longitudinis, quos magna induſtria & incredibili celeritate mordendo cædunt: ramos hosce infigunt veluti palos denſo ordine, ad eam usque profunditatem, cui vires ſufficiunt, ſpatia intermedia explent tum tignis tenuioribus transuerſis, tum argillâ. Ita pro ratione creſcentis in altum aquæ pergunt ædificare. Valla hæc, qua aquam reſpiciunt decliuia ſunt, perpendicularia quà terram, ſuntque adeò ſolida, ut ſuper iis incedere ſecurè liceat, tantâ autem conſeruantur induſtriâ, ut vel minimæ aperturæ mox expleantur & infarciantur argillâ. Inſidiantibus venatoribus vel noctu continuant ſuos labores, vel & ſedes mutant.

Aggere extructo pergunt in ſolida terra, vel inſula, ædificare ſua conclauia. Sunt hæc ſæpe palis ſuperimpoſita, rotunda, vel oblongorotunda, portâ manente ſemper aperta. Aliquando in ſolido ſolo ampliora ſtruunt tabernacula, effodiuntque foſſas 5. vel 6. pedes profundas, quas extendunt ad aquas usque. Conſtruuntur conclauia hæc eadem, quâ vallum ipſum, Architecturâ, hoc quidem diſcrimine obſeruato, quod parietes perpendiculariter ſint erecti, & conclauia ipſa ſupernè veluti fornicata. Sunt murorum ſtructuræ ut plurimùm bipedalis craſſitiei, ſed prominulas fortè lignorum partes demordent dentibus, qui ipſis ſerrarum, cultrorum, ſecurium loco ſunt.

Eſt concauum tabernaculi fornicatum ejus amplitudinis, ut 8. vel 10. Caſtores in una ſede morari queant, 8. vel 10. pedes longum, 10. vel 12. latum. Si fortè una ſede morentur 15. 20. aut 30. Caſtores, ſufficientem iterum dant tabernaculo amplitudinem, vel noua in vicinia fabricant ejusdem horizontis, vel conclauia conclauibus ſuperimponunt, ut nos ſolemus contignationes unas ſuperſtruere aliis, ut accreſcentibus aquis ſeſe ex inferioribus recipere poſſint ad ſuperiores. Ex his conclauibus exitus ſemper patet ad aquas, ubi vel excrementa ſua deponunt, vel ſeſe lauant. Obſeruantur paſſim quatuor caſtorum unâ fere ſede morantium centuriæ, quorum habitacula mutuam habent communicationem.

Caſtores, quos vocant *terreſtres*, ſedem figunt in editioribus ripæ locis, & opus ſuum architectonicum inchoant à ductu 5. vel 6. pedes longo, ad aquam usque protenſo, vix pedem lato: hunc ſequitur ſtagnum 3. vel 4. pedum, in quo ſeſe lauant: inde alium excauant ductum transuerſum & accliuem in ſolidâ terra, qui aliquando ad 100. usque pedes ſeſe extendit. Dormitorium ſternunt plantis arborumque foliis.

Omnem hunc laborem abſoluunt Auguſto & Septembri menſibus, quibus ſibi prouident de victu hyberno. Craſſiora ligna protrahunt multi, ſed tenuiores ramos ſinguli, per diuerſas vias omnes, ne fortè ſint mutuo ſibi impedimento. Ex his lignis formant ordinatas ſtrues ad aquas; hæc ligna dentibus in minutias confringunt, inchoando ſemper ab iis, quæ in ipſis jacent aquis.

Caſtorum venatio durat ab initio Nouembris ad Martium usque & Aprilem, quo toto temporis tractu pelles pulcherrimos habent pilos. Venatores gnari probè, placere illis lignum recens præ veteri, ſpargunt illud hinc inde, & decipulas parant, animalibus lethales: trajiciuntur alii ſclopetariis globis: alii ad foramina in glacie exciſa accedentes, aëra hauſturi, cæduntur ſecuribus. Latibula ſi ripæ ſint adſita, glaciem frangunt venatores, fortia prætendunt retia, aggrediuntur mox ipſa caſtorum habitacula, deſtruunt ea, ut hoſpitibus non alius ſit euadendi locus, niſi ad retia, ubi iterum occiduntur.

Jeſ. Cap. XIV. verſ. 29.

Ne læteris tu, Palæſtina uniuerſa, quod confracta eſt virga ejus, qui te percuſſit, nam de radice colubri naſcetur (a) regulus, & fœtus ejus erit preſter volans.

(a) Regulum diminutiuum poſuit pro primigenio rege, quod illud magis in uſu ſit pro ſerpente venenatiſſimo.

Ne læteris, Philiſthæa, omnis tu, quoniam comminuta eſt virga percuſſoris tui: de radice enim colubri egredietur regulus, & ſemen ejus abſorbens volucrem.

Elucidando Textui ſeruit Hiſtoria. Uſias Rex, ſub quo Jeſaias diuinas ſuas habuit inſpirationes, c. I. 1. grauia mouerat bella Palæſtinis ſeu Philiſtæis, *ruperat murum Gath, atque murum Jabnæ, & murum Azoti, & ædificauerat ciuitates in Azoto, & in Palæſtina*, 2. Paralip. XXVI. 6. Poſtquam verò Rex hic violauerat ſacerdotii jura, & regno pulſus inter priuatos vitæ ſuæ ultima fata obierat, ſeſe recolligere poterant Philiſtæi ſub illius ſucceſſoribus Jothamo & Ahas, eò quidem usque, ut irruperint in Judææ Prouincias planiores meridionales, Bethſemes, Ajalon, Gaderoth, Sochon, Thamna & Gamſon occupauerint, ibique ſedes ſuas fixerint. Depreſſerat nempe DEUS Judæos propter impietatem Ahas, 2. Paral. XXVIII. 18. 19. Eodem autem, quo Ahas ad plures abiit, anno Jeſ. XIV. 28. prædixerat Propheta noſter mutationes mox ſub Ezechiæ regimine venturas; *percuſſerat* enim hic *Palæſtinos usque Gaſa*. 2. Reg. XVIII. 8. Dant nouæ hæ & Judææ proſperæ expeditiones anſam alloquio Prophetæ noſtri: *Ne læteris tu, Palæſtina uniuerſa, quod confracta eſt virga ejus, qui te percuſſit*, μὴ εὐφρανθείητε οἱ ἀλλόφυλοι πάντες, συνετρίβη γὰρ ὁ ζυγὸς τȣ̃ παίοντος ὑμᾶς. Ne ſit gaudio vobis, o Philiſtæi, depoſitio & mors Regis, qui vobis factus fuit ſuperior; ne canatis triumphos de veſtris ſub Ahaſo victoriis, nam *de radice colubri*, ἐκ σπέρματος ὄφεως, ex progenie Uſiæ, qui vos ſerpentis ad inſtar momordit, *naſcetur regulus*, ἐξελεύσεται ἔκγονα ἀσπίδων, ſerpens terrificus magis, Ezechias, *& fœtus ejus erit preſter volans*, καὶ τὰ ἔκγονα αὐτῶν ἐξελεύσονται ὄφεις πετάμενοι. Vult *Hieronymus*, alludere Prophetam ad indolem Baſiliſci venenatam adeò, ut non præteruolare poſſit auis, quæ non in fauces ejus cadat, quam fabulam narrat *Solinus: Ipſas etiam corrumpit auras; ita ut aëra nulla alitum impune transuolet, infectum ſpiritu peſtilenti.* Ex *Solino Iſidorus* & alii. Hieronymus proin Textum Hebræum וּפִרְיוֹ שָׂרָף מְעוֹפֵף reddidit ita: *& ſemen ejus abſorbens volucrem*, quæ tamen verba ipſi Diuo Patri in Notis propriè ita reddi debent, *& fructus ejus ſerpens volans*. Mirabitur fortè quis pientiſſimi Regis comparationem factam cum ſerpente, imo cum venenatiſſimo, Baſiliſco. Hodie certè tenues acquiret gratias, qui Principem ex Europæis contulerit cum ſerpente. Valet heic illud Italorum: *altri tempi, altri coſtumi. Æliano* teſte *Hiſt.* L. VI. c. 38. Ægyptii, Philiſtæis finitimi, Reges in diadematibus ſuis oſtentabant ſerpentes, qui præfigurare debebant τὸ ἀνίκητον τῆς ἀρχῆς. Addita ratio, quia ab aſpide morſus mortem haud euadit. Apud *Horum* L. I. c. 56. eſt ſerpens ore caudam prehendens potentiſſimi Regis ſymbolum. Inprimis verò *Baſiliſcus*, βασίλισκος, *regulus*, *melecha* hinc Arabibus dictus, ἑρπιςῶν βασιλεὺς, ut audit *Nicandro Ther.* v. 397. *candidâ in capite maculâ, ut quodam diademate inſignis, Plinio; albâ quaſi mitrula lineatum geſtans caput, Solino.* Figurabantur ipſi Ægyptiorum Dii *Iſis* & *Oſiris* ſerpentum ſymbolo. Regulus ſicuti habetur pro immortali, omnium aliorum ſerpentum maximè longæuus, & omnia alia animantia halitu ſuo venenato enecat, ita & Rex jus habet vitæ & necis, ζωῆς καὶ θανάτȣ κυριεύει. Hinc eſt, quod nonnulli reguli nomine in Textu noſtro intellexerint non Ezechiam ſolum, ſed ipſum Meſſiam, cujus & typus fuit ſerpens ille æneus in deſerto erectus. Notum & hodie in extremo Oriente Chinenſibus & Siamenſibus eſſe ſerpentes ſymbolum imperialis potentiæ. De ſerpente שָׂרָף *ſaraph, hydro, cherſydro* plura legas ad Num. XXI. 9.

Sed ſilentio præteriri haud debet epitheton τȣ̃ שָׂרָף heic & XXX. 6. obuium, nempe מְעוֹפֵף *meopheph*, quod de volatu propriè ſumitur, non de jactu vel ſaltu. Noſtræ Verſiones, *fœtus ejus erit preſter volans, ſeine Frucht wird ein brennender fliegender Drach ſeyn.* De hujusmodi ſerpentibus volantibus, alatis, qui *draconum* nomine veniunt, plura legas apud veteres, quàm apud modernos. De Draconibus, qui ex Libya & Arabia transuolarunt in Ægyptum *Cicero L. I. Nat. Deor. Joſeph. Ant. L. II. c. 5. Herodotus Lib. II. & III. Mela L. III. c. 9. Ammianus L. XXII. Solinus c. 32. Lucanus* L. VI. Adde, ſi lubet, ex recentioribus *Scalig. in Card. Exercit.* 183. *Brodæ. Exerc.* L. I. c. 3. *Card.* L. VII. *variet. rer.* c. 29. *Odoard. Barboſa, Vincent. le Blanc. Peregrinat.* P. I. c. 25. Sed hodie orbe auo-

auolant hujus generis beſtiæ, & viſu ſe ſurripiunt. De qua re alibi plura. Ego ſanè, credulus eorum, quæ video, ſerpentum horum volantium nomine intellexero potius eos, qui ſumma celeritate ſagittæ ad inſtar ab uno loco in alium ſeſe vibrant, *jaculos volucres*, *Lucano.*

Jeſ. Cap. XV. verſ. 5.

Cor meum vociferabatur propter Moab, fugitiui ejus ad Zoar, vitulam trimam —

Cor meum ad Moab clamabit, vectes ejus usque ad Segor, vitulam conſternantem —

OCcurrunt paſſim, ut heic, ſingulares loquendi formulæ, & tantùm non paradoxæ. *Cor vociferatur*, ἡ καρδία βοᾷ, viſcus omnium nobiliſſimum, quod ad clamandum non magis idoneum eſt, quàm vacca ad volandum. Et eſt *zoar* urbs ſimilis *vitulæ trimæ*, δάμαλις τριετὴς. Hodie exiguam inibit gratiam, qui florentiſſimam urbem comparauerit cum vacca. Liberandi veniunt ſcrupuli, qui ſollicitos tenent Lectores.

Præuidet Propheta, diuino afflatus ſpiritu, vaſtationem Moabitidis, venturam triennio poſt per Salmanaſſaris irruptionem, clamat commiſeratione motus, *cor meum vociferabatur propter Moab.* Heic *cor meum* idem quod *ego*, vociferor ego. Obuiæ ſunt hujusmodi loquendi formulæ in aliis quoque idiomatibus. Nos Germani, *wuſteſt du, wie mein Hertz gegen dir geſinnet; einem an das Hertz wachſen. Ennius* apud *Gellium* L. VII. c. 2.

— *quem credidit eſſe meum cor,*

pro, quem ego credidi. Conſiderari nempe debet cor, ut præcipua affectuum ſedes, ita nempe, ut ſuſcitata animi paſſione forti rota hæc corporis primaria fortius nunc pulſet, nunc remiſſius. Id mirum videtur, indoluiſſe Jeſaiam, Judæum, calamitatibus, quibus obrui debebant hoſtes DEI & Eccleſiæ. Sic & XXI. 3. 4. triſtiſſima jactat verba de calamitatibus, quæ importari debebant Babyloniis, Idumæis, Arabibus: *Impleti ſunt conſternatione lumbi mei, tormina inuaſerunt me inſtar torminum parturientis, audiendo concidi, videndo obſtupui. Cor meum palpitat, horror perterrefecit me. (Propterea repleti ſunt lumbi mei dolore, anguſtia poſſedit me ſicut anguſtia parturientis: corrui cum audirem, conturbatus ſum cum viderem. Emarcuit cor meum, tenebræ ſtupefecerunt me.)* Jerem. XLVIII. 31. 36. *Super Moab ejulabo, & ſuper totum Moab vociferabor; ad viros Kir-hæres meditabitur. — Habet cor meum propter Moab perinde atque tibia triſte muſſitans, & cor meum propter viros Kir-hæres velut tibia perſtrepit. (Ideo ſuper Moab ejulabo, & ad Moab uniuerſam clamabo, & ad viros muri fictilis lamentantes. — Propterea cor meum ad Moab quaſi tibia reſonabit: & cor meum ad viros muri fictilis dabit ſonitum tibiarum.)* Exemplo nobis, ne ſiccis aſpectemus oculis hoſtium vel priuatorum vel publicorum, regionis & religionis, calamitates, ſed commiſerabundi indoleamus.

Fugitiui ad Zoar, limitaneam Moabitarum urbem, Judææ finitimam. עֶגְלַת שְׁלִשִׁיָּה *eglath ſchelischijah*, reddit Latina noſtra *vitulam trimam*, ſed παραφράζει Vernacula, *Zoar, die einem ſchönen dreyjährigen Zeit-Rind gleich iſt.* Sed melius forſan adnecti queunt hæc verba proximè præcedentibus, *vociferor ut vitula triennis.* Conſtat id, judice *Bocharto Hieroz.* P. I. L. II. c. 41. ex Loco parallelo Jer. XLVIII. 34. *dederunt vocem ſuam à Zoar usque Horonaim ut vitula trima; (dederunt vocem ſuam à Segor usque ad Oronaim vitulam conſternantem.)* Eſt hæc exegeſis naturæ boum, in ſpecie triennis, congrua. Apud *Homerum* bos audit ἐρίμυκος i. e. μεγαλόφωνος, magnæ & contentæ vocis. Hinc & Latinorum *bos*, Græcorum βοῦς, à boatu, vel boatus à boue. τὸ עֶגְלַת vernaculè commodius reddimus *Zeit-Kuhe*, & teſtis eſt *Ariſtot. Hiſt.* L. IV. ſub fin. fortiori voce gaudere vaccas quàm boues, quum aliàs maſculi altius clament fœmellis: Καὶ περὶ φωνῆς δὲ, πάντα τὰ θήλεα λεπτοφωνότερα καὶ ὀξυφωνότερα, πλὴν βοὸς, ὅσα ἔχει φωνὴν. οἱ δὲ βόες βαρύτερον φθέγγονται αἱ θήλειαι τῶν ἀῤῥένων. *Plinius* L. II. c. 51. *Bubus tantum fœminis vox grauior, in alio omni genere exilior quàm maribus.* Et notanter Propheta memorat vaccam *triennem*, quæ hac ætate fortius boat, viribus quoque præſtantior, quàm vel ante vel poſt, ſubducenda mox jugo. *Domitura boum in trimatu, poſtea ſera, ante prælatura. Plin.* L. VIII. c. 45. *Columella* L. VII. c. 2. *Neque ante tertium, neque poſt quintum annum juuencos domari placet, cum illa ætas adhuc tenera ſit, hæc jam prædura.*

Jeſ.

Jeſ. Cap. XXI. verſ. 1.

Onus deſerti (a) maris. Viſum præ-durum mihi indicatum eſt, non aliter quàm quum procella ab Africo lata à deſerto, terra horribili, aduenit.

(a) Mare Babylonem notat.

Onus deſerti maris. Sicut turbines ab Aphrico veniunt, de deſerto venit, de terra horribili. Viſio dura nunciata eſt mihi.

EX aquilone ſerenitas, teſte Hiobo, & experientia: ſic ex ratione oppoſitorum ab auſtro procellæ. Sunt cauſæ haud inuentu difficiles. A Borea fit aër denſior, elaſticus magis, ab Auſtro rarior, expanſus. Procelloſis ventis aptiſſimè comparat Propheta irruptiones in Babyloniam factas à Medis & Perſis ſub Cyro & Dario. In teſtes vocamus itinerantes in Perſiam, qui in Arabiæ deſertis plus ſæpe periculi ſufferunt, quàm in æſtuoſo mari, à ventis auſtrinis integras aliquando mercatorum turmas arenâ operientibus. Eſt nempe Arabia deſerta arenoſa, arida, aquâ deſtituta; aër ibi æſtu torridus, rarefactus adeò, ut à mari adſpirans vehementior ventus, deficiente reſiſtentia, qua data porta perrumpat, imo in aliis Arabiæ finitimis terris ingentes ſtrages edat. In Europa noſtra proueniunt hujusmodi venti procelloſi non tam ab Auſtro (ſi valles quasdam alpinas excipias) ſed potius à S W. & N W. ſi quidem Aſiaticus & Africanus aër ſeſe aſſociet ingenti vaporum ex Mediterraneo & ipſo Oceano ſurgentium copiæ.

Jeſ. Cap. XXI. verſ. 3. 4.

3. Idcirco impleti ſunt conſternatione lumbi mei, tormina inuaſerunt me inſtar torminum parturientis, audiendo concidi, videndo obſtupui.
4. Cor meum palpitat, horror perterrefecit me, crepuſculum deſiderii mei poſuit mihi in horrorem.

3. Propterea repleti ſunt lumbi mei dolore, anguſtia poſſedit me ſicut anguſtia parturientis: corrui, cum audirem, conturbatus ſum, cum viderem.
4. Emarcuit cor meum, tenebræ ſtupefecerunt me: Babylon, dilecta mea, poſita eſt mihi in miraculum.

QUanta fuerit Babyloniæ deuaſtatio, à Medis & Perſis executioni data, colligere licet vel ex geſtibus Prophetæ nil niſi triſtia ominantibus. *Impleti*, inquit, *ſunt conſternatione lumbi mei*, ἐνεπλήσθη ἡ ὀσφύς μȣ ἐκλύσεως, *impletus eſt lumbus meus diſſolutione.* Reſidet propriè loquendo terror neque in lumbis, neque in ulla alia parte corporis, ſed in mente. Hæc ſi terrore afficiatur à triſti quopiam objecto, non ſola onus geſtat, ſed partem corpori tradit. Tenditur nimiùm integrum ſyſtema neruorum, impeditur motus ſanguinis cumprimis per extrema, & muſculos, hinc tremore corripiuntur non lumbi duntaxat, ſed ab iis pendentia crura, imo totum corpus. Hinc nos Germani, *der Zitter kommet mir vor Schrecken in die Beine. Tormina inuaſerunt me inſtar torminum parturientis, audiendo concidi, videndo obſtupui*, ὠδῖνες ἔλαβόν με ὡς τὴν τίκτȣσαν. ἠδίκησα τȣ̃ μὴ ἀκȣ̃σαι, ἐσπȣ́δασα τȣ̃ μὴ βλέπειν. Sunt ſenſus noſtri externi, horumque organa, oculi, aures, infelices illi Tabellarii, qui triſtia noua annuntiant menti, ſed & veluti per reflexionem patiuntur ipſi. Terror fuit Jeſaiæ tantus, ut & nerui viſcerales fuerint nimiùm tenſi, ſi dolores eum obruebant uti parturientem. *Cor palpitabat*, ἡ καρδία πλανᾶται, *cor errat*, ob nimiam extremarum partium reſiſtentiam, cui ſuperandæ par non erat, ſanguine hinc obrutum. *Nox* tandem ipſa, triſtitiæ aliàs comes, fuit ipſi *horrori.*

TAB. DCIX.

Jeſ. Cap. XXI. verſ. 7.

Ille ergo, quum contemplatus eſſet contemplatione multa & diligenti, vidit par equitum, quorum alter aſino, alter verò camelo vehebatur.

Et vidit currum duorum equitum, aſcenſorem aſini, & aſcenſorem cameli: & contemplatus eſt diligenter multo intuitu.

NOtandum heic, eſſe רֶחֶב גָּמָל, *rechebb gamal*, propriè carpentum à camelis ductum, non equitem camelo inſidentem. Priori illo ſenſu ſenſum Textus ſumſere præter Symmachum multi ex veteribus. Conſtat autem ex Hiſtoriis & Nummis, vectos fuiſſe veteres camelorum bigis & quadrigis. *Nero in Circenſibus commiſit camelorum quadrigas. Sueton. in Nerone.* c. 11. Adhibuit & Heliogabalus *camelos quaternos ad currus in circo, priuato ſpectaculo.*

Sic quoque eſt רֶכֶב צֶמֶר פָּרָשִׁים *currus duorum equorum, biga,* non *par equitum.* Clarius hæc conſtant ex v. 9. ubi LXX. ἀυτὸς ἔρχεται ἀναβάτης ξυνωρίδος, *ipſe venit aſcenſor bigæ:* Nos, *venit eques quidam (par equitum.) Bochart. Hieroz.* P. I. L. II. c. 2. & 6.

Jeſ. Cap. XXIV. verſ. 18. 19. 20.

18. — Feneſtræ ſupernè aperientur, & concutientur fundamenta terræ.

19. Vehementer crepabit terra, grauiter rumpetur terra, atrociter commouebitur terra.

20. Nutando nutabit terra ſicut ebrius, & transferetur ſicut tabernaculum nocturnum, ingraueſcet ſuper eam præuaricatio ejus, cadet, ut poſtea nunquam reſurgat.

18. — Cataractæ de excelſis apertæ ſunt, & concutientur fundamenta terræ.

19. Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commouebitur terra.

20. Agitatione agitabitur terra, ſicut ebrius, & auferetur quaſi tabernaculum unius noctis: & grauabit eam iniquitas ſua, & corruet: & non adjiciet, ut reſurgat.

NOn quidem ex profeſſo heîc agit Propheta de diluuiana inundatione & motibus terræ, hiſce tamen ſymbolis ob oculos menteſque ſiſtit ultimas tremendi judicii horas, & emphaticas adeò adhibet locutiones, quæ illam de diluuio & terræ motu doctrinam haud parum illuſtrant. *Feneſtræ*, inquit, *ſupernè aperientur, & concutientur fundamenta terræ. Vehementer crepabit terra,* (רֹעָה הִתְרוֹעֲעָה confringendo confregit ſe) *grauiter rumpetur terra,* (פּוֹר הִתְפּוֹרְרָה diſſipando diſſipabit ſe, vel, ut Chaldæus, diſſolutione diſſoluetur, LXX. ταραχῇ ταραχήσεται ἡ γῆ) *Nutando nutabit terra ſicut ebrius, & transferetur ſicut tabernaculum nocturnum.* Ponderoſiſſima verba, quæ adamantino ſtylo cordibus impœnitentium inprimis peccatorum, & portis urbium ſceleribus grauatarum inſcribantur, digniſſima. Onus en grauiſſimum, quo comprimetur terra, imo tandem vortice ſuo excutietur! quò referri poſſunt poſtrema verba, *transferetur ſicut tabernaculum nocturnum,* σεισθήσεται ὡς ὀπωροφυλάκιον ἡ γῆ, *concutietur quaſi pomorum cuſtodia.* Tunc non, quod à cuniculis pyrio puluere repletis contingit, concuſſione ſubruetur ædes duntaxat una, vel turris, non ſola Sicilia Regnumue Neapolitanum, quibus ruinam minitantur Ætna & Veſuuius, ſed deſtruetur

IES. Cap. XXI. v. 7.
Bigae Camelorum et Aſinorum.

Jeſ. Cap. XXI. v. 7.
Eſel = und Cameel = Wagen.

G. D. Heümann sculps.

RPJCB

RPJCB

IES. Cap. XXVII. v. 1.
Zygæna Leviathan vectis.

Jeſ. Cap. XXVII. v. 1.
Leviathan als ein Schlegel-Fiſch.

G. D. Heümann sculps.

tur tota, quà latè patet, terra. Oculis hac quoque occaſione obuerſatur Diluuiana illa Cataſtrophe, à qua *aperturam feneſtrarum cœli (cataractas cœli,)* Gen. VIII. 2. mutuò petit vates. Jungetur vorax elementum voraci, aquæ ignis, à quo cumprimis præſtolanda venit ultima illa ruptura terræ & exitialis ſubuerſio. Qui Sacras Literas attentius introſpiciunt, hunc aliaque Prophetica Loca intelligunt non figuratè duntaxat de ampliſſimorum Regnorum ſubuerſione, ſed quoque ad literam de tremendis terræ motibus, quibus conquaſſari debet terra ſceleribus grauata. Et quemadmodum primæuus ille orbis non duntaxat aquis fuit undique obrutus, ſed diſſolutus prorſus, in liquamen redactus, & poſtmodum noua prorſus formâ indutus, ita quoque habitaculum hocce noſtrum non collabetur ſenſim ceſpitis ad inſtar bituminoſi igniti, ſed horrendis comburetur fremitibus. Videbis paſſim Prouincias integras urbesque veluti ab accenſis in imis viſceribus cuniculis momento ſubuerſas, collapſos muros, palatia, ædes, ignis flammantes ubique Pyramides. *In zelo meo, in igne iræ meæ loquutus ſum, ſi non in die illa fuerit commotio magna in terra Iſrael. Commouebuntur enim à facie mea piſces maris, & volucres cœli, & beſtiæ agri, & omne reptile, quod reptat ſuper terram, omnes homines denique, qui ſunt in ſuperficie terræ, & ſubruentur montes, & cadent aggeres, & omnes muri in terra cadent.* Ita DEUS altipotens apud Ezech. XXXVIII. 19. 20. Memorat & Saluator noſter σεισμὲς Matth. XXIV. 7. qui ante ultimum judicii diem concuſſuri erunt terram. Cujus Loci exegeſis videatur.

TAB. DCX.

Jeſ. Cap. XXVII. verſ. 1.

In die illa viſitabit DOMINUS gladio ſuo duro, grandi & robuſto, Leuiathan ſerpentem vectem, & Leuiathan ſerpentem contortum, & trucidabit Draconem, qui in mari eſt.

In die illa viſitabit DOMINUS in gladio ſuo duro, & grandi & forti, ſuper Leuiathan ſerpentem vectem, & ſuper Leuiathan ſerpentem tortuoſum, & occidet cetum, qui in mari eſt.

OCcurrunt heic nonnulla animalia aquatica, attentione noſtra digna. לִוְיָתָן נָחָשׁ בָּרִחַ *Liuiathan nachaſch bariach; Leuiathan ſerpens vectis, Leuiathan die lange Schlang* nobis Tigurinis, ideam dant vagam duntaxat, non diſtinctam: fruſtra quæſiueris animal hujus nominis apud Zoographos, fruſtra terra marique. Diſtinctum quid & notum dixeris, ſi cum *Bocharto* reddideris *Zygænam* piſcem, quem cetis annumerant *Oppianus*, *Ælianus*, *Galenus*, *Ægineta*, *Baſilius*, *Phile*, *Suidas*. *Zygæna* dicitur ἀπὸ τᾶ ζυγᾶ, à jugo, vel vecte transuerſo libræ, propter longi capitis transuerſum ſitum. Germanis *Schlegel-Fiſch* Fig. 1. 2. à mallei figura, Italis *baliſta*, *peſce martello*, Gallis Maſſiliæ *barretella* & *peis jouziou*, i. e. Judaicus Piſcis, quod olim Aueniones Judæi hujusmodi geſtarint pileos, quò & referri queunt Argentoratenſes illi ſequioris ſexus. Ad *Cetos* ipſos propriè non pertinet, ſed quidem ad *cetaceos*, ſpeciatim *Galeos*. Ex ſolo nomine נָחָשׁ בָּרִחַ nemo facile hariolabitur hunc piſcem, denotat quippe נָחָשׁ ſerpentem, intelligi autem debere piſcem, conſtat ex prænomine לִוְיָתָן, quod *Ceti* תַּנִּין eſt ſynonymum. Lucem fœneratur huic interpretationi Amos IX. 3. ubi נָחָשׁ etiam piſcibus adnumerari debet. *Si ſubduxerint ſe ab oculis meis in fundum maris, inde mandabo ſerpenti,* נָחָשׁ, *ut mordeat eos.* Et eſt hic, de quo nunc, piſcis emphaticum ſeu diaboli, ſeu hoſtium quorumcunque Eccleſiæ ſymbolum, tum ratione indolis ſuæ, tum ratione figuræ, quæ horrorem incutit. *Oppianus Halieut.* L. I. v. 360.

Κήτεα δ' ὀβριμόγυια, πελώρια θαύματα πόντε,
Ἀλκῆ ἀμαιμακέτῳ βεβριθότα, δεῖμα μὲν ὄσσοις
Εἰσιδέειν· αἰεὶ δ' ὀλοῆ κεκορύθμενα λύσσῃ,
Τῶν ἤτοι κρυόεις τε λέων, βλοσυρή τε ζύγαινα.

Vaſta etiam Cete, Pontique immania monſtra,
Viribus indomitis pollentia, lumine toruo
Horrida, continuam rabiem ſpirantia & iras,
In quibus eſt dirusque Leo, & truculenta Zygæna.

Lib. V. Halieut. v. 37.

— τίς δὲ λέοντος ἐνὶ φρεσὶν αἴθεται ἀλκὴ,
Ὅσση ῥηγεδανῆσιν ἀνισώσαιτο ζυγαίναις;

— *Quisue Leo eſt tanto, qui ferueat intus,*
Robore, ut horribiles queat exæquare Zygænas?

Formidabilis namque eſt hic piſcis nautis oris hiatu latiſſimo, dentium acutorum quinque ſeriebus, quibus & homines & maximos piſces dilaniat furens. Sed Judæis interpretibus non longus ſatis eſt hic, confugiunt proin ad Cetos, imò horum maximos, qui ſeſe ad 500. ſtadiorum longitudinem extendunt, id eſt, ut illi ſomniant, ab uno maris extremo ad aliud oppoſitum. Fabulis ſi delecteris anilibus, lege in Talmudico Tractatu *Baua Bathra* f. 73. de naue quondam ſuper dorſum piſcis vecta, quæ triduanum iter confecerat ab una pinna ad aliam. Nihil ſunt tamen hæ Lugendæ Judæorum collatæ cum Mahometanis, quæ piſcem deſcribunt, cujus dorſo tota terra incumbit.

Sequuntur לִוְיָתָן נָחָשׁ עֲקַלָּתוֹן *Liuiathan nachaſch akallathon*, *ſerpens contortus*, *die viel gekrümmete Schlang*, LXX. δράκων ὄφις σκολιὸς, *Draco coluber tortuoſus*, tandemque תַּנִּין *thannin*, quibus vocabulis inſigniuntur haud dubiè diuerſa Cetorum genera.

Jeſ. Cap. XXVIII. verſ. 7. 8.

7. Et etiam illi in vino perplexi ſunt, & in ſicera aberrarunt, Sacerdos & Propheta perplexi ſunt ob ſiceram, obruti vino, errant ob ſiceram, perplexi ſunt in videndo, vacillant in decernendo.

8. Nam omnes menſæ ita impletæ ſunt vomitu & ſordibus, ut nullus locus (ſuperſit.)

7. Verum hi quoque præ vino neſcierunt, & præ ebrietate errauerunt. Sacerdos & Propheta neſcierunt præ ebrietate, abſorpti ſunt à vino, errauerunt in ebrietate, neſcierunt videntem, ignorauerunt judicium.

8. Omnes enim menſæ repletæ ſunt vomitu ſordiumque, ita ut non eſſet ultra locus.

Turpiſſimum eſt ebrietas vitium etiam in ſtatu abjectiſſimo plebis imæ, ſed dedecet cumprimis perſonas Eccleſiaſtici Politiciue ſtatus publicas, virusque ſuum diffündit latius. Peccat, & grauiter quidem, ebrioſus agricola vel opifex, in DEUM, proximum & ſeipſum. Sed redundat noxa primario in ſe ipſum, & familiam ſuam. Verùm enim verò ſi judici oculi animusque natent vino, ſi malè ſobrius ſedeat in Tribunali, ſi Sacerdos, Propheta, Profeſſor multo perfuſa habeat tempora Baccho, ebrius conſcendat Cathedram, noxam ſentit Reſpublica, Eccleſia, Schola. Quî quæſo de rebus ſtatus rectè judicabit ebrius, quî decidere in foro res controuerſas? Quî cultui vacare diuino Sacerdos, viſiones vidêre Propheta, reprehendere Pſeudo-Sacerdotes & Pſeudo-Prophetas, populo annuntiare ὑγιαινόντας λόγους? ſi ſanguinis maſſa exæſtuet vino, vaſa totius corporis, cerebri cumprimis, nimiùm ſint tenſa, ſi Spiritus & ideæ irregulari motu diſcurſent, machina integra tremat prona ad lapſum? Sunt hujusmodi homines *perplexi in videndo*, *vacillant in decernendo*, πλανοῦνται in loquendo, docendo, ſententias ferendo, *vacillant* in omnibus animi corporisque functionibus. Corpus, pretioſum depoſitum, eneruant, animi vires exhauriunt & ſuffocant. Summo tandem ſcandalo eſt ventriculus oneratus nimis, & erga dominum ſuum rebellis, ſi *omnes menſæ ita impletæ ſunt vomitu & ſordibus, ut nullus locus ſuperſit.*

TAB.

RPJCB

IES. Cap. XXVIII. v. 25-28.
Virga viciæ, cymino-baculus.

Jeſ. Cap. XXVIII. v. 25-28.
Wicken-Stab und Kümel-Ruthe.

I. G. Thelot sculps.

TAB. DCXI.

Jeſ. Cap. XXVIII. verſ. 25-28.

25. Nonne, ut æquauit ſuperficiem ejus, vitiam ſpargit, ac cyminum diſſipat, & ponit triticum ſerie ſua, & hordeum ſignato (loco), tum far in ſuo termino?
26. Et, ut hæc ritè peragat, erudit ac dirigit eum DEUS ſuus.
27. Neque enim tribula dentata exteritur vitia, nec circumducitur rota plauſtri ſuper cyminum, ſed virga excutitur vitia, & cyminum baculo.
28. Panis comminuitur, quandoquidem non perpetua tritura exteritur, & ſtrepitus rotæ plauſtri ipſius, & ungulæ ipſius non comminuent eum.

25. Nonne, cum adæquauerit faciem ejus, ſeret gith, & cyminum ſparget, & ponet triticum per ordinem, & hordeum, & milium, & viciam in finibus ſuis?
26. Et erudiet illum in judicio, DEUS ſuus docebit illum.
27. Non enim in ſerris triturabitur gith, nec rota plauſtri ſuper cyminum circuibit: ſed in virga excutietur gith, & cyminum in baculo.
28. Panis autem comminuetur: verum non in perpetuum triturans triturabit illum, neque vexabit eum rota plauſtri, nec ungulis ſuis comminuet eum.

DUcunt nos hi Textus ad agriculturam, imo veterum Judæorum. Ad laboris genus, quod cum Paſtoratu antiquitate certat. *Fuit Habel paſtor ouium, Cain verò agricola.* Gen. IV. 2. Ars vel propter inſignes, quos hominum ſocietati præſtat, uſus, maximi habita omni æuo, à Græcis Cereri Deæ inuentrici dicata: Exculta temporibus Moſis, id quod vel ex diuerſis ejus legibus agrariis conſtat. Deut. XV. 19. vetat *operari primogenito bouis*, eum nempe admouere aratro. XXII. 10. *arare cum boue & aſino ſimul.* XXI. 3. jubentur *ſeniores ciuitatis vitulam accipere ex armento, cum qua adhuc nihil operis factum eſt, quæque jugum non traxit. (Seniores ciuitatis illius tollent vitulam de armento, quæ non traxit jugum, nec terram ſcidit vomere.)* Jam ante Moſen poſſidebat Hiobus 500. *boum juga* ante aduerſam fortunam, 1000. poſt. I. 3. XLII. 12. Quin imo Inuentorem & Doctorem artis hujus DEUM ipſum ſtatuit Propheta noſter. *Ut hæc rite peragat* agricola, *erudit ac dirigit eum DEUS ſuus.* LXX. παιδευθήσῃ κρίματι ΘΕΟΥ σου, καὶ εὐφρανθήσῃ. *Erudieris Judicio DEI tui, & lætaberis.* Ita & Siracides Eccleſiaſt. VII. 16. ἡ γεωργία ὑπὸ ὑψίστου ἐκτισμένη. Eſt labor hic ex abſolutè neceſſariis. Semen projectum neque aſſumit, neque nutrit terra denſa, ſolida, dura, compacta. Succus terræ mucilaginoſus, plantarum nutritius, motore & ductore aëre, per poros terræ circulare neceſſe habet. *Aranda* eſt tellus & occanda, *aperienda & proſcindenda ad ſeminandum.* Jeſ. XXVIII. 24.

Verſ. 25. Recenſentur ordine ſemina, frumenta atque legumina, & ita quidem, uti debebant vi legis ceremonialis ſeri ſeparatim, ſingula *ſerie ſua*, קֶצַח *ketſach*, *vitia*, potius *vicia*, כַּמֹּן *cammon*, *cyminum*, חִטָּה *chittah*, *triticum*, שְׂעֹרָה *ſeorah*, *hordeum*, & כֻּסֶּמֶת *cyſſemeth*, *frumentum*.

Eſt קֶצַח *ketſach* ex monadicis vocibus ſacris, denotans certò leguminis vel aliud quoddam hortenſe genus. *Hieronymus Gith* reddit. De hoc *Plinius* L. XX. c. 17. *Gith ex Græcis, alii Melanthion alii melaspermon vocant. Optimum, quam excitatiſſimi odoris, & quam nigerrimum.* *Auſonius:*

Eſt inter fruges, morſu piper æquiparans, Gith.

Citatus modò *Plinius*, poſtquam uſus hujus plantæ Medicos recenſuit, *ſemen etiam gratiſſimè condire* teſtatur. Et L. XIX. c. 8. *Gith piſtrinis — naſci.* Scilicet ut nos Cumino ſolemus panes atque placentas condire. LXX. reddunt μικρὸν μελάνθιον, i. e. *nigellam*. Placet *Melanthium R. Solomoni, Junio, Tremellio, Piſcatori, Ariæ Montano, Pagnino, Vatablo, Buxtorfio, Schmidio.* Quod ſi hanc plantam adoptare lubeat, intelligi debet non tam *nigella* vulgaris hortenſis, vel & aruenſis noſtrâs, quàm

Cretica latifolia odorata Park. alba ſimplici flore. Alpin. Exot. utpote quæ ſeminibus nigris, odoratis, *Melaſpermo* Plinii, apprimè quadrat, vel & *nigella Cretica altera odorata tenuifolia Park. Nigella Cretica foliis fœniculi* C. B. cujus ſemina quoque ſunt nigra, acria, anguloſa, nonnihil odorata. Sed placet *vicia* Tigurinis, quam unde hauſerint, mihi non conſtat. Subſidio nobis venire poſſunt Orientalium Gentium nomina quodammodo affinia, Perſarum *keſene, küſene, küſene, küsne, küsni*, Turcarum, *burciak*, Polonorum *Geſia wyka. Meninzk. Lex.* 756. 913. 3969. Hæc ſi placeat, poſſet in cenſum venire *Vicia vulgaris ſatiua ſemine nigro.* C. B. *Vicia vulgaris ſatiua.* I. B. vel *Vicia vulgaris ſylueſtris ſemine paruo & nigro frugum.* I. B. *Vicia ſemine rotundo nigro.* C. B. vel potius *Faba ſylueſtris fructu rotundo atro.* C. B. *Aracus Fabaceus & Faba Kairina, cui ſemina minora* I. B. quæ *Vicia* eſt *ſupina latiſſimo folio non ſerrato.* Tournef. *Vicia Narbonenſis maxima fructu rotundo atro, foliis ſerratis & integris moris. Vicia maxima Romana folio ſerrato & integro.* Eid. in Iconib. Ut haberet, quod ſeligeret ipſe Lector, exhibere volui Lit. A. *Nigellam Creticam folio fœniculi.* C. B. Lit. B. *Viciam Romanam* modò memoratam.

Eſt ▭ כַּ *camm* vel כַּמֹּן *cammon* procul omni dubio *cuminum*, quod nomen ſeruarunt Nationes Europææ omnes. Quibus aſſociamus Orientalium nomina, Turcarum *kemmun, kemnun*, Arabum *kimnun, kimmun*, Polonorum *kmin. Meninzk. Lex.* 2500. 4022. Sed non tam intelligi debet *cuminum pratenſe ſeu carui officinarum.* C. B. quàm *cuminum ſemine longiore.* C. B. de quo plura legas Matth. XXIII. 23.

De genuino vocis כֻּסֶּמֶת *cyſſemeth*, quam heic reddimus *far, Korn*, ſignificatu vide Exod. IX. 32. p. 189. hujus operis.

Commata 27. & 28. nos edocent diuerſos ſemina præmemorata triturandi modos, ex quatuor mox commemorandis, qui in uſu fuere apud Veteres.

1. Baculis, vel virgis, ſcilicet ut carminarii lanam. *Columella* L. II. c. 21. *Spicæ poſſunt per hyemem vel baculis excuti, vel exteri pecudibus. — Ipſæ autem ſpicæ melius fuſtibus tunduntur.* Ita nos excutimus frumenta tribulis, quæ fortè fortiores ſunt baculis illis ſeu virgis, quarum mentionem facit Propheta, quando inquit, *virga excutitur vicia, & cyminum baculo,* ῥάβδῳ τινάσσεται τὸ μελάνθιον, τὸ δὲ κύμινον μετὰ ἄρτȣ βρωθήσεται. Ante Jeſaiæ tempora excuſſa quoque videntur grana frumenti baculis, fuſtibus, Jud. VI. 11. *excutiebat Gedeon* חֹבֵט חִטִּים ▭ בַּגַּת *virga, vel baculo*, triticum, ubi LXX. ſignificanter ῥαβδίζων σῖτον ἐν ληνῷ, Ruth. II. 17. *Collegit* Ruth *in agro usque ad veſperam, & extriuit* וַתַּחְבֹּט, *quod collegerat*, ubi iterum LXX. καὶ ἐῤῥάβδισεν ἃ συνέλεξε.

2. Excutiebatur frumentum tabula lignea ferro rudi obducta ac firmiter colligata, & lapidibus grauata, quam jumenta trahebant. Hinc machinam hanc *trabam* vocat *Columella, traheam Virgilius* à trahendo. Fuit autem rotis deſtituta Jeſ. XLI. 15. מוֹרַג *morag. En ego faciam te plauſtrum, & tribulam nouam dentatam, ut exteras montes atque comminuas, & colles in ſcobem redigas. (Ego poſui te quaſi plauſtrum triturans nouum, habens roſtra ſerrantia: triturabis montes, & comminues, & colles quaſi puluerem pones.)* Ab Hebræo מוֹרַג deſcendit haud dubiè Arabum *naurag*, quod ſimilem Trahæ denotat machinam *Alcamo.* In Lexico Copto-Arabico vocatur πιαςήριον, forſan πιεςήριον ἀπὸ τȣ̃ πιέζειν, à premendo, preſſorium inſtrumentum. Suidas: πιεςήριον, τὸ ἐκθλίβον. Forma ex loco modò citato Eſaiæ commodè colligi poteſt, ubi nuncupatur חָרוּץ *charuts, inciſum*, machina ſuis inciſuris prædita fermè ſerræ ad inſtar, quâ e. gr. Lignum Braſilianum comminuitur in ſcobes. Ita & in Textu noſtro: *Neque tribula dentata* בֶּחָרוּץ *exteritur vitia.* Ducebant tribulas haſce boues. Conſtat id ex 2. Sam. XXIV. 22. ubi Arauna Dauidi Regi pro ſacrificio offerebat *boues in holocauſtum,* ▭ וְהַמֹּרִגִים *& trabas (& plauſtrum)* (has omiſit Latina noſtra,) *& inſtrumenta boum in ligna, (& juga boum in uſum lignorum,)* quibus nempe grana frumenti tunc excutiebat in area.

3. Adhibebatur tribula rotata, *Varroni Ploſtellum Pœnicum*, quia à *Pœnis*, origine Canaanitis, inuentum. Ducebantur hæ rotæ, eæque ſerratæ ab homine inſidente ploſtello. Tale ploſtellum & heic loci intelligitur, expreſſa enim fit *rotarum* mentio, *neque circumducitur rota plauſtri ſuper cyminum,* v. 27. & v. 28. *non perpetua tritura exteritur, & ſtrepitus rotæ plauſtri ipſius, & ungulæ ipſius non comminuent eum.* οὐδὲ τροχὸς ἁμάξης περιάξει ἐπὶ τὸ κύμινον. Hujusmodi ploſtella vocat *Cyrillus in Jeſ.* XLV. ἁμάξας καὶ τροχȣ̀ς πρισηροειδέας, *plauſtra & rotas ſerratas.* Videtur ſanè Propheta non ſolùm heic loci, ſed etiam alibi hujusmodi plauſtra indigitaſſe: XXV. 10. *Exteretur Moab ſub ipſo, quemadmodum exteritur collectio palearum in ſterquilinium. (Triturabitur Moab ſub eo, ſicuti teruntur paleæ in plauſtro.)* Ubi LXX. καταπατηθήσεται ἡ Μωαβῖτης, ὃν τρόπον πατȣ̃σιν ἅλωνα ἐν ἁμάξαις. Vulgata: *Triturabitur Moab ſub eo, ſicut teruntur paleæ in plauſtro.* XLI. 15. *Ego faciam te plauſtrum, & tribulam nouam dentatam. (Ego poſui te quaſi plauſtrum triturans nouum,)* ubi iterum LXX. ἐποίησά σε ὡς τρόχȣς ἁμάξης ἀλοῶντας.

4. Fiebat trituratio per boues, qui conculcare debebant frumenta pedibus. Huc facit Jer. L. 11. *Increuiſtis ut vitula exterens. (Effuſi eſtis ſicut vitulus ſuper herbam.)* Hoſ. X. 11. *Ephraim eſt ceu vitula aſſueta, diligit trituram. (Ephraim vitula docta, diligere trituram.)* Lex Moſaica Deut. XXV. 4. *Ne obuincias os bouis in tritura ſua. (Non ligabis os bouis, terentis in area fruges tuas.)* Mich. IV. 13. *Surge & extere, o filia Zion, quoniam faciam cornu tuum fer-*

ferreum, & ungulas tuas faciam chalybeas, ut conteras populos multos. In uſu fuit hæc triturandi ratio non ſolùm apud Judæos, ſed & Syros, Arabes, Ægyptios, vetuſtiſſimos quoque. Græcos, teſte *Homero Iliad.* υ. v. 495.

Ὡς δ' ὅτε τις ζεύξῃ βόας ἄρσενας, εὐρυμετώπους,
Τριβέμεναι κρῖ λευκὸν ἐϋτροχάλῳ ἐν ἀλωῇ,
Ῥίμφα τε λέπτ' ἐγένοντο βοῶν ὑπὸ πόσσ' ἐριμύκων.

Ut cum boues mares latis frontibus jungit aliquis,
Ut in rotunda area album hordeum obterant,
Et ſub mugientium boum pedibus grana ſtatim tenuia fiant.

Cereri inuentum tribuit *Callimachus Hymno in Cererem.* v. 20. 21.

— ὡς καλάμην τε καὶ ἱερὰ δράγματα πρῶτα
Ἀσταχύων ἀπέκοψε, καὶ ἐν βόας ἧκε πατῆσαι.

— *Quomodo calamum & ſpicarum ſacros manipulos prima*
Abſciderit, & boues calcatum immiſerit.

Modum oſtendit *Xenophon in Oeconomico,* quomodo nempe τὰ ὑποζύγια conculcauerint frumenta, adſtantibus ἐπιστάταις, trituræ moderatoribus, vel directoribus, & frumenta ſubinde vertentibus. Operi huic adhibebantur etiam aſini, equi, jumenta varia, inprimis equi, tradente *Columella* L. II. c. 21. Quæ triturandi ratio adhuc uſui venit diuerſis gentibus Aſiaticis, Tartaris in ſpecie Volgæ accolis. Vid. *Olear. Perſ. Reiſ.* L. IV.

Appendicis loco commemoranda venit *mola trituratoria,* qua tres homines quotidie eundem conficiunt triturationis laborem, quem vix 18. perſonæ tribulis ſeu fuſtibus. Machinam deſcriptam vide in *Miſcell. Berol.* T. I. p. 325.

Jeſ. Cap. XXIX. verſ. 3.

Nam caſtra contra te figam circunquaque, & anguſtum tibi faciam munitione: aggeres quoquè contra te excitabo.

Et circumdabo quaſi ſphæram in circuitu tuo, & jaciam contra te aggerem, & munimenta ponam in obſidionem tuam.

Alia eſt, quod alia occaſione oſtendi, antiqua hæc urbes & fortalitia oppugnandi ratio àb hodierna. Moderna Architectura progreſſus facit & adductus ſub terra, per cuniculos agit & inciſuras, dum illa valla erexit & fortalitia, vallis & fortalitiis oppoſita. Quæ heic vaticinatur Propheta de obſidione urbis ſacræ, Hieroſolymam puta, ad literam fuere impleta. Deſcriptio extat apud *Joſephum de Bell.* L. VI. c. 11. 13. qui ipſe coæuus & operum Romanorum αὐτόπτης teſtatur, Romanos non ſolùm erexiſſe vallum circa urbem, ſed & περίβολον, 38. ſtadiorum murum. Quibus operibus adeò clauſa fuit deuota Solymorum urbs, ut nemini Judæorum, licet extrema preſſo fame, fuerit relicta euadendi occaſio. Nondum ſufficiebant hæc utut ſtupendæ molis opera, ſed, ut moderni lineas ſuas circumuallationum & contrauallationum muniunt fortalitiis campeſtribus, Romani extruxerant ad peribolum illum 13. Caſtella 10. ſtadiorum in circuitu, quæ inſeruire debebant partim defendendo muro, partim locandis commodè in præſidio militibus. Et omnem penè fidem ſuperat, quod *Joſephus* tradit, tridui ſpatio finitum fuiſſe opus ingens adeò atque diffuſum, quod ὁρμή τις δαιμόνιος, impetus quaſi diuinus, animum addiderit Romanis. Id certè fuit, quod DEUS per Prophetam noſtrum prædixerat, *caſtra contra te figam circunquaque, & anguſtum tibi faciam munitione, aggeres quoque contra te excitabo,* κυκλώσω ἐπί σε, καὶ βαλῶ περί σε χάρακα, καὶ θήσω περί σε πύργους. Et Saluator noſter Luc. XIX. 43. περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι, καὶ περικυκλώσουσί σε, καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν.

Jeſ. Cap. XXX. verſ. 6.

Bajularunt (a) jumenta onus per viam auſtralem, per terram diſcriminis & anguſtiæ (plenam), è quibus (prodeunt) Leones & Leænæ, regulus & preſter urens ac volitans: bajularunt, inquam, in humeris pulli facultates illorum, & in gibbis Cameli theſauros eorum, ad populum, qui prodeſſe non poterit.

(a) Al. legunt, onus jumentorum auſtri.

Onus jumentorum auſtri. In terra tribulationis & anguſtiæ, leæna & leo ex eis, vipera & regulus volans, portantes ſuper humeros jumentorum diuitias ſuas, & ſuper gibbum camelorum theſauros ſuos, ad populum, qui eis prodeſſe non poterit.

Diuerſi generis animalia heic recenſentur, quæ in deſerto Palæſtinam inter & Ægyptum viuunt, quà nempe eundum fuit Judæis theſauros ſuos Ægypto importantibus, & quorum ſymbolo Propheta repræſentare vult abominandam Iſraëlitarum à DEO Apoſtaſiam, לָבִיא *labbi*, *Leo*, לַיִשׁ *lajiſch*, *Leæna*, אֶפְעֶה *epheh*, *vipera*, vel *Baſiliſcus*, שָׂרָף מְעוֹפֵף *ſaraph meophephh*, *preſter urens ac volitans*. De quibus alibi paſſim.

Jeſ. Cap. XXX. verſ. 23. 24.

23. — Depaſcet pecus tuum in illa die campum paſcuum amplum.
24. Tauri quoque & pulli, qui terram colunt, farraginem ſapidiſſimam comedent, quæ vento & vanno ventilata eſt.

23. — Paſcetur in poſſeſſione tua in die illo agnus ſpacioſè.
24. Et tauri tui, & pulli aſinorum, qui operantur terram, commiſtum migma comedent, ſicut in area ventilatum eſt.

Gaudet unumquodque animal, ordinante ita ſapientiſſimo DEO, pabulo, quod ſibi, corpori ſuo, hujusque nutritioni & conſeruationi eſt adæquatum. Deſcendit Hebræa vox בְּלִיל *belil*, quam reddimus *farraginem*, *futter*, à בָּלַל, *miſcere*, quoniam pabulum jumentorum & pecorum utplurimum commiſceri ſolet ex diuerſis rebus, auena, hordeo, frumento, fœno. Hinc LXX. φάγονται ἄχυρα ἀναπεποιημένα ἐν κριθῇ λελικμημένῃ, *comedent paleas commixtas hordeo ventilato*. Illæ ſolæ ut tenue nimis, hoc ut forte nimis darent nutrimentum, ita prodit ex utriusque mixtura pabulum optimum. Eſt בְּלִיל חָמִיץ *belil chamits* propriè *farrago ſubacida*, pecori offerri ſolita deficiente appetitu. Sunt ex Rabbinis, qui reddunt *pingue*, alii *fermento mixtum*, alii *benè compactum*, alii *purum*, *merum*, nos *ſapidiſſimum*, *ein ſtarckes, kräfftiges Futter*.

Jeſ. Cap. XXXI. verſ. 1. 3.

1. Væ his, qui deſcendunt in Ægyptum pro auxilio, quique equis nituntur, & fiduciam habent in quadrigis, quod multæ ſint, & in equitibus propter ingens robur eorum, ſed ad ſanctum Iſraelis non reſpiciunt, & ipſum DOMINUM non quærunt.
3. Quin & Ægyptius homo eſt, & non DEUS: & equi eorum caro ſunt, & non ſpiritus. —

1. Væ, qui deſcendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis ſperantes, & habentes fiduciam ſuper quadrigis, quia multæ ſunt: & ſuper equitibus, quia prævalidi nimis: & non ſunt confiſi ſuper Sanctum Iſrael, & DOMINUM non requiſiverunt.
3. Ægyptus, homo, & non DEUS: & equi eorum, caro, & non ſpiritus. —

Differunt admodùm ejusdem generis animalia, ſic & homines & plantæ, pro diverſitate climatum, aëris, aquæ, ciborum, culturæ. Exemplo ſimus Helvetii nos, ſint vaccæ noſtræ, aliis fortè Europæis omnibus præferendæ, lacticinia noſtra & ex iis caſei, vegetabilia noſtra. Par heic ratio eſt *equorum Ægyptiacorum*, alibi quoque in Sacris laudatorum. Fuere Pharaoni *ſexcenti electi currus*, & *copiæ equitum*, Exod. XIV. 7. 9. *Joſepho* ſi fides, *Ant.* L. II. c. 6. Equitatus dicti Regis fuit 50000. ſi Arabibus 100000. equitum. *Anno quinto Regis Rehabeam aſcendit Seſak (Joſepho Ant.* L. VIII. c. 4. Seſoſtris) *Rex Ægypti contra Jeruſalem cum mille & ducentis curribus cumque ſexaginta millibus equitum*, 2. Paral. XII. 3. Exercitum Pharaonis Necho, quem poſtea Nebucadnezar delevit ad Euphratem, ita adloquitur Jeremias XLVI. 4. 9. *Aſcendite, o equi, & inſano quodam furore ferimini, o currus, — jungite equos, & conſcendite, o equites. (Aſcendite equos, & exultate in curribus, — jungite equos, & adſcendite equites.)* Cant. I. 9. confertur pulchritudo Eccleſiæ *equitatui inter currus Pharaonis.* Ezechiæ improbrat improbus Rabſake fiduciam, quam ille fortè collocet *in Ægyptios propter currus & equites*, 2. Reg. XVIII. 24. Petebant ipſi Judæi equos præſtantiſſimos, quos quidem habebant, ex Ægypto. Conſtat id vel ex Solomonis Hiſtoria, cui ſapientiſſimo Regi *educti ſunt equi ex Ægypto. — Aſcendit autem & exivit quadriga ex Ægypto ſexcentis argenteis, & celes centum & quinquaginta. Atque in hunc modum cuncti reges Hethæorum & Syriæ equos venundabant*, 1. Reg. X. 28. 29. 2. Par. I. 16. 17. Centenis aliquot annis poſt parans ſe ad bellum contra Nebucadnezarem Zedekias *miſerat nuntios ſuos in Ægyptum, ut illa daret ei equos, & populum multum.* Ezech. XVII. 15. Vidimus ex allegatis tot Sacræ Scripturæ locis elogia tributa equis Ægyptiis, quæ fruſtra quæras apud profanos Scriptores, eos etiam, quod mirari ſubit, qui ex profeſſo indolem equorum variorum deſcripſerunt, *Oppianum* puta, *Nemeſium*, *Vegetium*, *Abſyrtum*, qui illos ne quidem mentione aliqua dignantur. Eſt & hodie altum in Oriente de præeminenti Ægyptio equitatu ſilentium. Ut omnino conjectare liceat, defeciſſe ſucceſſu temporis equorum in Ægypto merces, ex rationibus mox adducendis. Conſtat quippe ex vetuſtis Scriptoribus aliis, abundaſſe olim Ægyptum equis. De Thebis en teſtimonium *Homeri Iliad.* ί. v. 383.

Αἱ θ' ἑκατόμπυλοί εἰσι, διηκόσιοι δ' ἀν' ἑκάςην
Ἀνέρες ἐξοιχνεῦσι σὺν ἵπποισιν, καὶ ὄχεσφιν.

His ſolido portæ ſunt centum ex ære, viroſque
Curribus inſignes, & equis, dat quæque ducenos.

Juxta hunc Homeri computum dabant ſolæ Thebæ exercitum 20000. equitum, vel & hominum curribus deſtinatorum. Congruit teſtimonium *Diodori* L. II. p. 30. aluiſſe florentiſſimam hanc urbem 20000. equos, ſcilicet in 100. ſtabulis, ſed in ſingulis 200. in Tractu Nilotico Libyam verſus. Hi ſi currules fuerunt, ſuppeditavit ſola hæc urbs quadrigas 5000, vel bigas 10000. Quæ ipſa curruum copia fortè occaſionem dedit urbi illi, olim *No amon, Dioſpolis*, dictæ, nomen commutandi in Thebas, nam ΘΒΑ. Coptica Lingua notat 10000. Memorat idem *Diodorus* expeditionem ab *Oſymandya* Ægyptiorum Rege contra Bactrianos factam cum 400000. peditibus, & equitibus 20000. Sic & *Seſooſis*, *Herodoto Seſoſtris*, *Juſtino Martyri Seſonchoſis*, *Seſac* in Sacris, eduxerat 600000. pedites, 24000. equites, bigas 27000. Quin imo equitandi ars *Oro*, ex vetuſtiſſimis Ægyptiorum Regibus, tribuitur tanquam inventori apud *Plut.* in *Iſide* & *Clementem*

L. V. *Stromat.* fuitque equus Ægyptiis σύμβολον ἀνδρείας τε καὶ παῤῥησίας. Sed id negari nequit, defeciſſe poſteris temporibus equorum culturam, binas præcipuè ob cauſas. Harum una eſt, quod ſubacti à Perſis & Macedonibus belli & rerum in bello agendarum curam neglexerint prorſus, id quod adhuc faciunt ſub Turcarum regimine, ut bellis fortè obortis vix partem copiarum ſibi adſignatam ſuppeditent. Alteram rationem ſubminiſtrat Ægypti totius fere mutatio notabilis facta ex ſicca in aquoſam; ſunt enim plerique Nili canales non natura facti, ſed arte, impenſis regiis, ne deficeret aqua remotioribus à Nilo, & ut merces commodè per totam Ægyptum vehi poſſent, itinera eſſent commodiora, & regio ipſa ſecurior tantò ab inſultibus bellicis. Quadrant hæc omnia ad amuſſim fere Belgio fœderato, ubi canales plerique arte ſunt excauati, itinera ab urbe ad aliam, imo à pago ad pagum commodiſſima, equorum curruumue uſus penè nullus. *Seſoſtri* tribuunt Ægypti hanc perfoſſionem *Herodotus* & *Diodorus*. Sed ſeculis aliquot poſt eidem operi manus admoueri juſſit *Nilus*, poſt Nilum *Sabacon* Æthiops, qui foſſarum excauationi admouit inprimis damnatos ad mortem. Manſit tamen equorum cultura ad *Ptolemæum* usque *Philadelphum*, cui fuere, teſtibus Hiſtoricis, equites 20000. currus 2000. Ita *Hieronym. in Dan.* XI. quem numerum duplat *Appian. Alexandrin. Præf. ad Libros ciuilium.*

Jeſ. Cap. XXXIII. verſ. 4.

Et colligetur præda veſtra, ut ſi quis (a) brucos colligat, ut eſt diſcurſus locuſtarum in eo (loco) quo diſcurrunt.

(a) Alii gebim pro foueis exponunt, in quas & bruci & locuſtæ conjiciuntur, & tunc diſcurſus ad homines refertur.

Et congregabuntur ſpolia veſtra ſicut colligitur bruchus, velut cum foſſæ plenæ fuerint de eo.

Agitur heic de deuaſtatione Aſſyriæ, ſed oculi Interpretum conjiciendi ſunt in Regiones Orientales, ubi bruchi & locuſtæ turmatim & veluti per exercitus inuolant, & ubi ſe demittunt cunque, ſaltant absque metu, militum ad inſtar ouantium, neque ante diſcedunt, quàm deuorauerint cuncta. Tartaris ſimiles, quibus obuia quæque ſunt primi occupantis. Hoc ipſo ſenſu accipi poteſt אֹסֶף הֶחָסִיל *oſeph hechaſil, collectio bruchi*, qui ſinguli obuia prima quæque deuorant auidè. Alio, & paſſiuo, ſenſu intelligunt Verſiones noſtræ, *colligetur præda veſtra, ut ſi quis brucos colligat, da wird euere Beut eingeſammlet werden, wie man die Käfer ſammlet.* Ut nempe bruchi & locuſtæ igne & fumo enectæ, & collectæ, conjiciuntur in amplas foueas, ſic fiet & vobis, atque bonis veſtris. De locuſtis plura vide in Ægyptiacarum plagarum Hiſtoria, & ad Joel. II. 1. 2.

Jeſ. Cap. XXXIII. verſ. 12.

Et reddentur populi exuſti ſicut calx, & ſicut ſpinæ reciſæ igne exurentur.

Et erunt populi quaſi de incendio cinis: ſpinæ congregatæ igni comburentur.

Repræſentatur heic urentiſſimæ & terribilis iræ diuinæ executio ſub ſymbolo *calcinationis*, quæ operatio intenſiſſimum poſcit ignis gradum, flammam per horas vel dies continuam. Minori namque violentiâ ſolui nequit arctiſſimum inter lapidis partes vinculum, vel eò redigi corpus igni & malleo inuictum antea, ut à ſola aqua, imo aëre ſuperari queat, & in pulverem collabi. Quo ſymbolo egregiè declaratur ratio, quâ σιδηρόσκληροι DEI & Eccleſiæ hoſtes penetrati undique & perforati ab urentiſſimis iræ diuinæ flammis, atque collabuntur veluti in puluiſculos comminuti. Haud abs re fore judico proferre nonnulla ſpecialia de hac operatione chymica, ut tantò melior fieri poſſit & utilior applicatio.

Non eſt ejusdem bonitatis omnis *calx*, ſed inſignis pro varietate materiæ, ex qua uritur, diuerſitas. Inferior eſt, quam Belgæ urunt ex teſtaceis ſiue conchyliis, ſi conferas cum ea, quæ fit ex calcario lapide, ſaxo, ſilice, marmore. Lapides qualescunque calcinationi idonei tales eſſe debent, ut ab intenſo igne non li-

que-

queſcant, vel in majora diſſiliant fragmenta, ſed ejuſdem in omnibus ſuis partibus reſiſtentiæ, ut ignis ſenſim & ubique penetrare queat, formâ externâ haud mutatâ, usque dum aquæ vel aëri, nempe vaporoſo, expoſitus concidat. Hinc eſt, quod calx aſſeruari debeat vel in loco ſicco, vel doliis ita claudi, ut aëri acceſſus nullus pateat. Imò non duntaxat permeare æqualiter debent igneæ particulæ poros lapidis, ſed plurimæ harum in poris leuis hujus & ſpongioſæ ſubſtantiæ manere, quarum præſentiam manifeſtat æſtus ab affuſa aqua excitari ſolitus, quo captiua hactenus vel ignea vel ſalina ſpicula nunc vinculis liberata bulliente ſæpeue fremente vi erumpunt, & ad totalem diſſolutionem ſymbolam quoque ſuam conferunt: peraptum συνειδήσεως κεκαυτηριωμένης ſiue calcinatæ ſymbolum, quæ aliquandiu quieta jacere videtur, ſed excitata tandem, & veluti ſui juris facta vehementiſſimè ebullit, ipſumque peccatorem deſperatione conſumit.

Jeſ. Cap. XXXIV. verſ. 4.

Contabeſcet quoque omnis exercitus cœlorum, & conuoluentur cœli ut codex, & omnis exercitus eorum defluet, ut defluunt folia vitis & ficus.

Et tabeſcet omnis militia cœlorum, & complicabuntur, ſicut liber, cœli: & omnis militia eorum defluet, ſicut defluit folium de vinea & de ficu.

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 29.

Jeſ. Cap. XXXIV. verſ. 7.

Et deſcendent unicornes cum eis, & tauri cum magnificis, & rigabitur terra eorum ſanguine, & puluis eorum adipe impinguabitur.
Abbirim quidam caballos intelligunt.

Et deſcendent unicornes cum eis, & tauri cum potentibus: inebriabitur terra eorum ſanguine, & humus eorum adipe pinguium.

DEpinguntur heic, ut alibi in Sacris, Principes atque Tyranni potentes atque feroces *unicornium* & *boum* ſymbolo. Heic Idumæi Principes, aliique Eccleſiæ hoſtes. Dauidem audi querulum in perſona CHRISTI, Pſ. XXII. 13. *Tauri multi circumdederunt me, prævalidi ex Baſan undique cinxerunt me. (Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obſederunt me.)* 22. *Serua me ab ore Leonis, & à cornibus unicornium eripe me. (Salua me ex ore leonis: & à cornibus unicornium humilitatem meam.)* Pſ. LXVIII. 31. *Increpa cœtum haſtatorum, cœtum validorum, cum vitulis populorum. (Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum.)* De רְאֵם *reem, unicornu*, egimus ad Num. XXIII. 22. Job. XXXIX. 9. אַבִּירִים *abbirim* ſunt heic & alibi *tauri*, imo *tauri fortes*. Et conjectant aliqui, Ægyptiorum Deum *Apin* idem ſignificare, quod אַבִּיר, leui mutatione literulæ. Ita judicaſſe videntur LXX. qui verba Jer. XLVI. 15. *cur proſtrati ſunt fortes tui? (quare computruit fortis tuus?)* אַבִּירֶיךָ *abbiræcha*, ſic reddunt, διατί ἔφυγεν ἀπό σου ὁ Ἆπις ὁ μόσχος ὁ ἐκλεκτός σου; ubi verò Ximeniana Editio ὀπίσω pro ἀπό σου ὁ Ἆπις. Sumitur aliàs vox hæc אַבִּירִים paſſim quoque pro equis, & in metaphorico ſenſu pro hominibus ſuperbis, elatis.

TAB. DCXII.

Jeſ. Cap. XXXIV. verſ. 9. 10.

9. Et conuertentur torrentes ejus in picem, & puluis ejus in ſulphur, & erit terra ejus pix ardens.

10. Neque noctu neque interdiu extinguetur, in æternum aſcendet fumus ejus, à generatione ad generationem vaſtabitur, in perennem æternitatem non erit, qui per eam tranſeat.

9. Et conuertentur torrentes ejus in picem, & humus ejus in ſulphur: & erit terra ejus in picem ardentem.

10. Nocte & die non extinguetur, in ſempiternum aſcendet fumus ejus: à generatione in generationem deſolabitur, in ſecula ſeculorum non erit tranſiens per eam.

Comma 4. hujus Capitis uti ex optimorum Interpretum mente referri debet ad ultimi judicii prænuntios, ita pertinent hi quoque Verſiculi ad tempora illa, quæ *diem vindictæ diuinæ* extremum antecedunt proximè. Senſui literali ſi inhæreamus, neque ad Idumæos, neque ad alias Eccleſiæ Judaicæ finitimas gentes, & inimicas, applicatio fieri poteſt, quandoquidem inde à Jeſaiæ æuo ad hæc usque tempora nullibi reperitur in Aſia terra, cujus *torrentes conuerſi fuerint in picem, & puluis in ſulphur.* Propius ſi ad Eccleſiam Noui Teſtamenti acceſſeris, quadrat ex parte ſenſus literalis Regnis Neapolitano & Siciliæ, per quæ aliquando defluunt ex Veſuuio & Ætna, montibus igniuomis, torrentes picis ac ſulphuris. Sed manent adhuc hæc ipſa regna totius Italiæ fertiliſſima. Ut omnino videatur loqui Propheta de totali, & tali terræ per ignem deuaſtatione, quæ eam reddat inhabitatam & inhabitabilem. Conſtat id inprimis ex v. 10. Id inficiari nollem, appropinquante finali terræ conflagratione igne deuaſtatum iri illas primùm regiones, quæ à ſubterraneis ignibus ſubeduntur in dies, antequam ultimæ perniciei ordo alias tangit. Illis autem temporibus tum præcedaneis, tum inſtantaneis, impleta videbant incolæ terræ vaticinia benè multa. Audi veterum Prophetarum ocellum Jeſ. LXVI. 15. 16. *Ecce*, DOMINUS *in igne veniet, & quadrigæ ejus turbini ſimiles erunt, ad reddendum cum furore iram ſuam, & increpationem ſuam in flammis ignis. Quia in igne & gladio ſuo judicabit DOMINUS omnem carnem. (Ecce*, DOMINUS *in igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ ejus, reddere in indignatione furorem ſuum, & increpationem ſuam in flamma ignis. Quia in igne DOMINUS dijudicabit, & in gladio ſuo ad omnem carnem.)* Zeph. I. 18. *Nec argentum eorum, nec aurum eorum liberare eos poterit in die excandeſcentiæ DOMINI, quin in igne zeli ejus deuorabitur uniuerſa terra, quoniam in uniuerſum conficiet, idque illico, omnes habitatores terræ. (Sed & argentum eorum & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ DOMINI, in igne zeli ejus deuorabitur omnis terra: quia conſummationem cum feſtinatione faciet cunctis habitantibus terram.)* Conf. Zeph. III. 8. Mal. IV. 1. *Ecce dies venit, ardens ut clibanus, tum erunt omnes arrogantes, & omnis, qui impietatem patrat, ſtipula, inflammabitque eos dies ventura, dicit DOMINUS Exercituum, adeò ut non relinquatur eis neque radix, neque ramus. (Ecce, dies veniet, ſuccenſa quaſi caminus: & erunt omnes ſuperbi, & omnes facientes impietatem ſtipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit DOMINUS exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen.)* Adde ex Noui Fœderis Codice ſequentia Loca. 2. Theſſ. I. 7. 8. ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν μεθ' ἡμῶν, ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ ΚΥΡΙΟΥ ΙΗΣΟΥ ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ, Ἐν πυρὶ φλογὸς, διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι ΘΕΟΝ. Apoc. XVIII. 8. ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἥξουσιν αἱ πληγαὶ αὐτῆς, (βαβυλῶνος,) θάνατος, καὶ πένθος, καὶ λιμός· καὶ ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται. v. 18. Καὶ ἔκραζον, ὁρῶντες τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, λέγοντες· τίς ὁμοία τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ; XIX. 3. ὁ καπνὸς αὐτῆς ἀναβαίνει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Explicent ea ad myſticam Babylonem, quibus id eſt vel officii, vel ſtudii.

TAB. DCXII.

IES. Cap. XXXIV. v. 9.10.
Terra pix ardens.

Jeſ. Cap. XXXIV. v. 9.10.
Das Land ein breñend Pech.

G. D. Heüman sculps.

RPJCB

RPJCB

IES. Cap. XXXIV. v. 11 - 15.
Aſsur et Edom ferarum domicilium.

Jeſ.c Cap. XXXIV. v. 11 - 15.
Aſſur und Edom von Thieren bewohnt.

G.D.Heümann sculps.

TAB. DCXIII.

Jeſ. Cap. XXXIV. verſ. 11. 13. 14. 15.

11. Quin poſſidebunt eam Ibis, (a) & Caſtor, Bubo & Coruus habitabunt in ea. Et extendet ſuper eam regulam inanitatis, & (b) lapides vacuitatis.

(a) Ubi nos Ibis, alii Onocrotalus habent, alii Pelecanus.

(b) Lapides intelligit, quibus in bilance utimur.

13. Succreſcent in palatiis ejus ſpinæ, urtica & carduus in munitionibus ejus, eritque habitaculum Draconum, & atrium pullorum Struthionum.

14. Occurrent ſpiritus horrendi ululis, & ſatyrus ad comparem ſuum clamabit. Quin & Lamia iſthic requiem ſibi quæret, & inueniet ſibi requiem.

15. Ibi nidificabit Vultur, atque pariet. In umbra ipſius fouebit oua, & exculpet. Milui quoque ibidem congregabuntur, quisque cum ſodali ſuo.

11. Et poſſidebunt illam Onocrotalus & ericius, & ibis & coruus habitabunt in ea: & extendetur ſuper eam menſura, ut redigatur ad nihilum, & perpendiculum in deſolationem.

13. Et orientur in domibus ejus ſpinæ & urticæ, & paliurus in munitionibus ejus: & erit cubile draconum, & paſcua ſtruthionum.

14. Et occurrent dæmonia, onocentaurus, & piloſus clamabit alter ad alterum: ibi cubauit lamia, & inuenit ſibi requiem.

15. Ibi habuit foueam ericius, & enutriuit catulos, & circumfodit, & fouit in umbra ejus: illuc congregati ſunt milui, alter ad alterum.

Siſtunt ſe heic, in ruderibus deuaſtandæ Idumææ & Aſſyriæ, animalia ex maximè feris atque deſertis.

1. קָאַת, nobis *Ibis*, *Rohrdommel*, de qua aue vid. Pſal. CII. 7.

2. קִפּוֹד *Kippod*, *Caſtor*, de quo, & miris ejus actionibus Jeſ. XIV. 23.

3. יַנְשׁוֹף *janſchoph*, ſcribitur & יַנְשׁוּף *janſchuph*, Samaritanis *barbari* q. d. barbarica auis, ex Barbaria. De hac aue quatuor inprimis aperiuntur ſententiæ ab Interpretibus.

1. Eſt τῶν LXX. & Hieronymi, qui reddunt ἶβιν, *Ibin*. Sed hæc auis, delineata TAB. CCXLVII. non eſt Idumæa, verùm Ægyptia, auis, quod conſtat ex *Herodoto*, *Strabone*, *Plinio*, *Solino*, *Ammiano*. Imo prætendit *Ælianus Hiſt. Anim.* L. III. c. 38. deductam aliorſum, extra Ægyptum, hanc auem ſpontaneâ fame perire, Noſtalgiâ fortè. 2. Interpretis Syri, utriusque Chaldæi, Jonathanis & Onkeloſi, qui vocant hanc auem קִפּוּפָא *Kiphupha*, *Bubonem*: Chaldææ huic voci affinis eſt Perſarum *küf*, *kuf*. *Meninzk. Lex.* 3976. 3. Arabum, qui *accipitrem* volunt vel *Niſum baſak*, vel *bazi* dictum. 4. Arabicæ Verſionis Jeſaiæ, quæ habet *al hubara*, qua voce non tam cum *Gabriele Sionita* intelligendus venit *Bubo* quàm *Otis* ſiue *Tarda*, quæ hodienum Arabibus vocatur *hubara*, *hubarig*, *abiire*, Perſis *hubere*. *Men. Lex.* p. 1718. 5511. 5650. Placet *Bocharto Bubo*, pollicem premunt ambæ Tigurinæ. Vult ipſa Etymologia auem nocturnam. יַנְשׁוֹף à נֶשֶׁף *neſcheph tenebræ*, *caligo*. Quadrant Textui noſtro, quæ *Plinius* ſcribit de hac aue: *Deſerta incolit, nec tantùm deſolata, ſed dira etiam & inacceſſa, noctis monſtrum.* Feſtus: *Buteo vaſtitatis eſt cauſa his locis, quæ intrauerit, ut Bubo.* Locat Propheta auem hanc in eadem ſocietate cum coruo, aues binas ominoſas, vel *Plinio* teſte capite *de inauſpicatis auibus*, *cornice*, *coruo*, *bubone*. Apud Veteres occurrunt paſſim ominoſi clamoris teſtimonia. *Plinius*: *Bubo funebris, & maximè abominatus publicis auſpiciis.* — *Nec cantu aliquo vocalis, ſed gemitu. Itaque in urbibus, aut omnino in luce viſus dirum oſtentum eſt.* *Ouid. Met.* L. V. *Fab.* 8.

Fœdaque fit volucris, venturi nuntia luctus,
Ignauus bubo, dirum mortalibus omen.

L. X. *Fab.* 10.

- - - - - - ter omen
Funereus bubo lethali carmine fecit.

L. XV. *Fab.* 51.

Triſtia mille locis ſtygius dedit omina bubo.

Virgil. L. IV. *Æneid.*

Solaque culminibus ferali carmine bubo
Viſa queri, & longas in fletum ducere voces.

Statius Thebaid. L. III. v. 511.

Nocturnæque gemunt ſtriges, & feralia bubo
Damna canunt —

Seneca Herc. Fur. v. 686.

Hic vultur, illic luctifer bubo gemit.

Magno ſatis numero allegaui hæc ex Gentilibus Scriptoribus teſtimonia, quia hodienum in Chriſtiano orbe ſuperſunt augurii reliquiæ. Inuiſa hæc auis ruſticis, qui audito ululatu magno terrore affecti vel ſibi, vel aliis, præſagire ſolent triſtia; imo, ſi vel circumuolitet duntaxat ædes. Odioſa adeò innocens hæc auis, ut infelix augur pro mercede affigi ſoleat domuum vel horreorum portis. Non noua hæc eſt, urſis aliàs, lupis, aliisque rapacibus animalibus indicta pœna. Audite *Apulejum Metam.* L. III. de bubonibus noſtris. *Quid? quod iſtas nocturnas aues, cum penetrauerint larem quempiam, ſollicitè prehenſas foribus videmus affigi, ut quod infauſtis volatibus familiæ minantur exitium, ſuis luant cruciatibus.* Exemplum ſuppeditant Annales noſtri ad A. 1652. quo docti pariter ac indocti miſerandos noctuarum ſaxatilium, quæ in turri capraria nidificabant, ululatus pro præſagiis habebant maximi illius infortunii, quo illa fulmine icta, puluere pyrio accenſo, funditus fuit deſtructa. Ac ſi ferales illæ aues hunc, vel ſimilem huic formaſſent ſyllogiſmum: Proximis diebus fulmine disrumpetur turris, maximo urbis totius periculo, terrore, ac damno, ea propter monituræ ciues nidos heic conſtruemus, clamoribus propheticis omnia impleturæ. Qua de re plura in *Schweitz. Natur-Geſch.* T. II. p. 69. Ita legimus in Annalibus Romanorum, noctuam inſediſſe Curiæ breui ante *Auguſti* mortem, Capitolio aliam inſecutâ morte *Commodi*, narrante *Dione.* Memorat *Joſephus* L. XVIII. c. 8. L. XIX. c. 7. caſum notabilem, qui contigerat *Herodi* illi *Agrippæ*, quem Cæſareenſes viuum deificabant. Act. XII. 22. Adligatus hic Caji Caligulæ juſſu arbori, neſcius, quò fata eum traherent, militem Germanum habebat adſtantem, qui ex noctua arbori fortè inſidente prognoſticabatur fortunæ volubilis meliores aſpectus, & ſummos, quos conſecuturus erat, honores, addito monitorio, ut ſibi caueret Rex in poſterum ab hac ferali aue, viſam quippe altera vice prænuntiam fore mortis quatriduo elapſo ſecuturæ; nec caruiſſe hæc prognoſtica ſuo euentu.

4. עוֹרֵב *orebh*, *Coruus.*

5. תַּנִּים *thannim*, *Dracones.*

6. בְּנוֹת יַעֲנָה *benoth jaanah*, *filiæ ſtruthionum*, nobis *pulli ſtruthionum*, *junge Strauſſen.*

7. צִיִּים *tſijim*, ſunt *feles ſylueſtres.* Vid. Jeſ. XIII. 22.

8. אִיִּים *Ijim* reddimus *ululas*, ſed ſunt potius *Thoes.* Vide iterum Jeſ. l. c.

9. שָׂעִיר *ſair*, *Satyrus*, *Feld-Teufel.* Jeſ. l. c.

10. לִילִית *lilith*, vocabulum eſt multis conteſtationibus obnoxium. *Auem nocturnam* ex eo facit *AbenEzra*, eſt enim לַיִל *lail, nox.* Sed veteres communiter ſumſere pro ſpectro nocturno. Reddunt LXX. per ὀνοκενταύρους, monſtrum ex aſino & homine compoſitum, ut Hippocentaurus ex equo & homine. Habet Chaldæus לִילִין *lilin* pro לִילִית *lilith*, *Lemures.* Syrus *lelitho.* Vulgata ex Symmacho *lamiam*, ita & noſtra Latina, atque Vulgata, *Nacht-Frau.* Judæi nonnulli apud Hieronymum ἐριννὺν, *furiam.* R. *Kimchi* nunc auem nocte volantem, nunc *chamæleonta* volantem, nunc *Cupidinem.* Rabbini alii volunt, eſſe unam ex matribus illis, ex quibus Adamo patre diaboli fuere geniti, 130. annorum ſpatio, quibus abſtinuit ab Euæ commercio. Fabulis ſi delecteris, iisque ridiculis, adi *Ben Sira*, Scriptorem Judæum ex vetuſtiſſimis, quem ſub Nebucadnezare vixiſſe ferunt. Concordant ferme Veteres, eſſe ſpectrum formâ fœminæ. Et ſunt, qui huc referunt Pſ. XCI. 5. 6. *Neque nocte metuendum ſit tibi à terroribus — non à peſte, quæ in obſcuro graſſatur, (non timebis à timore nocturno, — à negotio perambulante in tenebris.)* Sic & Poëtis *furiæ* audiunt *noctis filiæ.* *Feſto ſtrix* νυκτινόμα, νυκτιβόα, *Heſychio* στρίγλος. Scire ſi cupias fontem erroneæ, quæ adhuc viget, opinionis de ſtrigibus, ſagis noctu euolantibus, lege, quæ veteres Poëtæ narrant de ſtrigibus alatis, noctiuolis, tenellis infantibus ſanguinem exſugentibus, vel & eos abducentibus:

Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta ſuis.
Carpere dicuntur lactantia viſcera roſtris,
Et plenum poto ſanguine guttur habent.

Serenus Sammonicus:

Præterea ſi fortè premat ſtrix atra puellas,
Viroſa immulgens exertis ubera labris.

De *lamia* legas, τὰ παιδία ἀναρπάζουσαν διαφθείρειν, *infantes rapere & occidere. Horatius de Arte:*

Neu pranſæ lamiæ viuum puerum extrahat aluo.

Fabu-

Fabulas redolent hæc omnia, & tutius omnino judico iis accedere, qui per *lilith* intelligunt auem ex nocturnis, ſpeciatim ex *bubonum* vel *ulularum* genere. Omnia quippe in Textu occurrentia vocabula deſignant animalia. Judicatu eſt facile, cur Judæi, ad fabulas credendas & fingendas aliàs faciles, vota dederint ſpectris nocturnis; cur pientiſſimis aliàs priſcæ Eccleſiæ Patribus, in medio Gentiliſmo fabularum pleno natis, & à Philoſophia ſana remotis, perdifficile fuerit eradicare ideas, quas in pueritia hauſerant. Quum adhuc ſit plenus difficultatis labor, aniles Gentilesue fabulas doctis & vulgo eximere. Tanta eſt præjudiciorum vis! Unicum hoc addo, buboni fauere *tæirül leil* nomen Turcis uſitatum apud *Meninzk. Lex.* 3161. Imo ipſa Latinorum *ulula*, Germanorum *Eul.*

11. קִפּוֹז *Kippoz* iterum eſt animal, quod tricas mouet, & δοκιμασίαν poſcit, difficiliorem tantò, quod vox ſit ex ἅπαξ λεγομέναις, neque occurrat in Talmude, neque apud Syros & Chaldæos. Græci, Chaldæus, Syrus, Arabs, Vulgata, *Hieronymus*, *Pomarius*, *Schindler* קִפּוֹז ſumunt pro קִפּוֹד *Kippod*, de quo ſupra ad v. 11. *Santes* reddit *hericium*, *Caſtalio bubonem*, *Junius merulam*, *Deodatus il gufo*, id eſt, *ſcopem*, Angli *the great Owl*, Galli *le Martinet*, *Arias* ſeruat Hebræum *Kippoz*, & ingenuè fatetur, ignotam ſibi eſſe hanc auem. Certum id eſt, teſte etiam *Aben Ezra*, differre *Kippoz* & *Kippod*, hujus ſit mentio v. 11. illius v. 15. Non immorabor examinandis fusè & refutandis opinionibus variis. Id operis ſibi ſumſit magnus *Bochartus*, qui *Kippoz* neque inter aues quærit, neque inter quadrupes, ſed *ſerpentum* generi adſcribit, & ſpeciatim *acontiam*, *jaculum*, vult, ita dictum ſerpentem, διὰ τὸ ὁρμᾷν ὥσπερ τὰ ἀκόντια, quoniam ſagittæ ad inſtar inſilit, reſpondens ita radici קָפַז *Kaphaz*, *occluſit*, in Pihel קִפֵּז *Kippez*, *ſubſilire*, unde & *Auicenna* teſte T. II. p. 139. Arabibus vocetur *Kipphaza*, *tipphara*, *aſſultrix*, *deſultrix*, quæ vox *Kipphaza* prorſus congruit cum *Kippoz*. Hujus ſerpentis morſum venenoſiſſimum omnium totius Africæ, imo ἀνίατον, ἀνήκεστον, immediabilem, teſtantur *Agatharchides*, *Diodorus*, *Strabo*; periculoſior tantò, quod fugæ non ſit locus. *Miſſili volat tormento. Plinius.* *Lucanus* L. IX. v. 822.

Ecce! procul ſæuus ſterilis ſe robore trunci
Torſit, & immiſit (jaculum vocat Africa) ſerpens,
Perque caput Pauli transactaque tempora fugit.
Nil ibi virus agit, rapuit cum vulnere fatum:
Deprenſum eſt, quæ funda rotat, quam lenta volarent,
Quàm ſegnis Scythicæ ſtrideret arundinis aër.

Hujusmodi terrificæ beſtiæ tolerari facilè haud poſſunt locis cultis, quapropter inter φιλέρημα reponit Propheta, quæ degant in vaſtatis Idumææ Regionibus. Sed non eſt ſolius Africæ inquilinus hic ſerpens, verùm Ægypti quoque incola, teſte *Marcellino* L. XXII. Arabiæ apud *Lucanum* L. VI. v. 677.

Non Arabum volucer ſerpens —

v. 720.

Et natrix violator aquæ, jaculique volucres.

Arabiæ Sabææ, teſtibus *Agatharchide*, *Diodoro*, *Strabone*. Eſt autem Idumæa Arabiæ pars Ægypto contermina. Apud modernos Arabes non occurrit vox noſtræ *Kippoz* affinis, niſi huc aduoces *Kæzaz*, *Kuzzaz*, quæ ſerpentem breuem denotant, *Meninzk. Lex.* 3688. vel & *hyſz* Turcarum pro ſerpente, Id. p. 1772.

Ibi, inquit Propheta, *nidificabit Kippoz*, in Latina noſtra *vultur*. Ubi notandum, Hebræam vocem, quam Latini reddunt *nidificare*, ſic & Germanicam *niſten*, *Neſt*, non propriam eſſe auibus, ſed in Sacris æquè Literis ac profanis tribui quoque hominibus, leonibus, porcis, hyſtrici, erinaceo, crocodilo, vermibus, muſcis, veſpis, formicis, muribus, locuſtis, etiam ſerpentibus. *Ibi*, pergit Eſaias, *pariet. In umbra ipſius fouebit oua, & exculpet.* Congrua ſunt, quæ *Ariſtoteles* habet de ſerpentibus *Hiſt.* L. V. ad finem. ὠοτοκοῦσιν ἔξω. ὅταν δὲ τέκῃ, εἰς τὴν γῆν ἐπωάζει. ἐκλέπεται δὲ καὶ ταῦτα τῷ ὑστέρῳ ἔτει. Ita prorſus *Plinius* L. X. c. 62. *Oua pariunt ſerpentes. — Et contenta in terra incubant, & fœtum ſequente excludunt anno.* Eſt proin Jeſaiæ מָלַט *malat* idem quod ὠοτοκεῖν, *oua parere*, דָּגַר *dagar*, ἐπωάζειν, *fouere*, *incubare*, בָּקַע *baka*, ἐκλέπειν, *excludere*. Quadrat inprimis vox דָּגַר *dagar*, *congregare*, ſerpentibus, quorum oua collecta videas, vel ſeriatim diſpoſita, ut in corollis globuli. *Ariſtoteles:* τὰ δ' ὠὰ ἀλλήλοις συνεχῆ ἐστιν ὥσπερ αἱ τῶν γυναικῶν ὑποδερίδες, *oua connexa inuicem ſunt ut fœminarum corollæ ex margaritis conſtantes.* Denotat tandem vox בְּצִלָּהּ *betſillah*, *ſub umbra*, curam, quâ animalia hæc oua ſua excludunt. Adeò mihi videtur hæc *Bocharti* explicatio naturæ rei, de qua loquitur Propheta, & acontiæ congrua, ut non religioni ducerem, ſerpentem hunc *vulturi* ſubſtituere, quem Latina noſtra habet, vel *Miluio*, *Wey*, quem Germanica.

12. Reſtant דַּיּוֹת *dajoth*, Latinæ noſtræ *milui*, Vernaculæ *Geiren*, *vultures*. Ubi ὡς ἐν παρόδῳ notandum, miluos in Latina debere prævultures poſtponi. De hac aue דַּיָּה *dajah* egi ad Deut. XIV. 13. Sed obſeruandum heic, vultures non, ut aliæ aues rapaces, ſolitarias viuere, ſed in ſocietate. Ita Propheta, *milui (vultures) quoque ibidem congregabuntur, quisque cum ſodali ſuo.* De his vulturum ſocietatibus nil nobis conſtat in regionibus noſtris, mox enim atque obſeruant venatores hanc auem ex rapa-

rapaciſſimis, perſequi eam non deſinunt. In Oriente verò ſunt illæ obuiæ. Vidit in Ægypto *Bellonius* 50. congregatos in unum. Et memorat *Ariſtoteles Hiſt.* L. VI. c. 5. & IX. c. 11. ſequi vultures exercituum copias. Memorabile cumprimis eſt, quod poſt *Varronem Cenſorinus* ſcripſit c. 14. vidiſſe Romulum in fundatione urbis 12. vultures, & vaticinatum fuiſſe Vectium, duraturum eſſe Imperium Romanum totidem ſecula, nec malè. Annis quippe 1200. ab urbe condita elapſis deſiit Occidentale Imperium in Auguſtulo, translatum ad Orientem. Id ſaltem conſtat ex his, eſſe vultures gregarios: ſed nigri intelligi heic debent, quorum paſſim fit mentio apud Scriptores, ſpeciatim Poëtas, ubi de inferni cruciatibus agunt. *Juuenalis Sat.* 13.

> \- - - *nec ſaxum, aut vulturis atri*
> *Pœna* —

Seneca in Thyeſte de Tithyo:

> *Viſceribus atras paſcit effoſſis aues.*

Imo verò eſt *vultur diabolus* ipſe. Onomatologia id vult. Eſt *vultur* Hebræis דַיָּה *dajah*, *diabolus* Syris & Perſis *dajaua*, *deua*, nempe à colore nigro, quem ei tribuunt; inde forſitan Germanorum venit *Deuel*, *Deufel*, *Teufel*. Quam nominum piſcaturam aliis linquo.

Jeſ. Cap. XXXV. verſ. 6. 7.

6. Tunc claudus ſaliet tanquam ceruus, & jubilabit lingua muti, quia excindentur aquæ in deſerto, & torrentes in terra arida.
7. Redigeturque torrida terra in ſtagnum, & terra ſiticuloſa in ſcaturiginem aquarum. In eo domicilio, ubi Dracones cubabant, erit herba virens calami & junci.

6. Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum: quia ſciſſæ ſunt in deſerto aquæ, & torrentes in ſolitudine.
7. Et quæ erat arida, erit in ſtagnum, & ſitiens in fontes aquarum. In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami & junci.

Parum exercitatos in Sacris ſenſus habeat oportet, qui neſcit in Textu noſtro ſub typo *claudi ſalientis inſtar cerui*, *linguæ mutæ*, & tamen *jubilantis*, *aquarum in deſerto*, *torrentium in terra arida*, *torridæ terræ redactæ in ſtagnum*, *& terræ ſiticuloſæ in ſcaturiginem aquarum*, pratorum tandem *herbis virentibus* conſitorum repræſentari feliciſſimum Eccleſiæ Noui Teſtamenti ſtatum, abundantiſſimum gratiæ Spiritus Sancti effluxum in uniuerſum orbem, tenebricoſi Gentiliſmi illuminationem, veteris Oeconomiæ conuerſionem in nouam. Sed alius fori eſt amplior palmariæ hujus & Euangelicæ veritatis dilucidatio.

Claudus, inquit Propheta, *ſaliet tanquam ceruus*, ἁλεῖται ὡς ἔλαφος ὁ χωλὸς. Paradoxum id eſt, imo miraculum, ſi cujus membra reſoluta, nerui vel obſtructi, vel ἄτονοι, qui neque ſtare pedibus, neque incedere poteſt, ſaliet ut ceruus. Miraculum etiam ad literam viſum in primis Noui Fœderis temporibus, quoties nempe à CHRISTO & Apoſtolis θαυματέργοις fuere ſanati claudi & paralytici. Ceruo comparatur homo naturâ claudus, ſed animatus à Spiritu DEI, imo CHRISTUS ipſe Cant. II. 8. 9. *Ecce ipſe venit ſaliens per montes, & raptim accurrens per colles. Eſtque dilectus meus ſimilis capreæ, aut hinnulo ceruorum.* (*Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles. Similis eſt dilectus meus capreæ, hinnuloque ceruorum.*) Sunt nempe ceruus, capreolus, rupicapra animalia ἁλτικώτατα. Prope Francofurtum locus extat *cerui ſaltus*, *Hirtzen-Sprung* dictus, ubi 60. pedum interuallo duo lapides viſuntur erecti in memoriam cerui à venatoribus agitati, qui mirum hunc fecerat ſaltum. Et forte eandem nominis originem habet κλεισέρα Baronatum inter Altoſaxenſem & Vallem Rheguſcam, *der Hirtzen-Sprung* dicta. Apud *Varronem Ruſt.* L. II. c. 3. legas, in Sauracti fiſcello capras ſylueſtres ſaltus facere plurium quàm 60. pedum. Frequentiſſimi ſunt hujusmodi ſaltus rupicapris noſtris. Sed non tam conſideranda heic venit amplitudo ſaltuum ceruinorum, quàm velocitas. Nunquam & nullibi quieſcit anima fidelis Spiritu DEI acta, calcar additur calcari, usque dum DEI præſentia fruitur in Sione. En ultimum vale, quo Canticum claudit Solomon! VIII. 14. *Fugito, dilecte mi, & ſimilis ſis tibi capreæ, hinnuloque ceruorum in montibus aromatum.* Nos Germani de curſore veloci ſolemus dicere, *er ſeye ſo geſchwind als ein Hirſch, ſo behend als ein Rehe. Plautus in Pœnulo Actu* 3.

> *At ſi ad prandium me in ædem vos dixiſſem ducere,*
> *Vinceretis ceruum curſu, & grallatorem gradu.*

Catul-

Catullus de Achille in *Nuptiis Pelii & Thetidis.*

Flammea præuortet celeris veſtigia ceruæ.

Virgil. Æn. L. IV.

- - - - *alia de parte patentes*
Transmittunt curſu campos, atque agmina cerui.
Puluerulenta fuga glomerant —

Ita is de curſoribus velocibus. In Græca Lingua ἔλαφος, ceruus, deſcendit ab ἐλαφρὸς, leuis, vel hæc potius vox ab illa, ceruus enim eſt animal κȣφότατον κὴ εὐκίνητον, definiente Etymologo.

Conſtat iterum ex Textu, eſſe dracones, id eſt, ſerpentes magnos, φιλερήμȣς. *Succreſcent in palatiis* (Babylonis) *ſpinæ, urtica & carduus in munitionibus ejus, eritque habitaculum draconum, & atrium pullorum ſtruthionum. (Et orientur in domibus ejus ſpinæ & urticæ, & paliurus in munitionibus ejus: & erit cubile draconum, & paſcua ſtruthionum.)* Jeſ. XXXIV. 13. Sed nunc rerum ſtatus inuertitur. *In eo domicilio, ubi dracones cubabant, erit herba virens calami & junci.* LXX. ἐκεῖ εὐφροσύνη ὀρνέων, ἐπαύλεις καλάμȣ κὴ ἕλη, *ibi lætitia auium, & caulæ arundinis & paludes.* Diſtingue heîc Regiones Orientales, ubi magni uſus & pretioſæ ſuccreſcunt arundines juxta cum pingui pabulo, à noſtris, qui arundinifera & juncifera prata viliora æſtimamus & macriora aliis, quoniam noſtri calami & junci non alii veniunt uſui, quàm ſternendis jumentorum lectis. Pari ratione ſi *aquas* videre cupias, ſenſu myſtico *in deſerto, & torrentes in terra arida*, oculos conjicias oportet in arenoſa Arabiæ deſerta.

Jeſ. Cap. XXXVII. verſ. 30.

Et hoc ſit tibi, o Ezechia, ſignum: Hoc anno comedes repoſita, proximo anno, quæ ſponte naſcentur, tertio verò anno ſeminabitis & metetis, vineas quoque plantabitis, & fructum earum edetis.

Tibi autem hoc erit ſignum: Comede hoc anno, quæ ſpontè naſcuntur, & in anno ſecundo pomis veſcere: in anno autem tertio ſeminate & metite, & plantate vineas, & comedite fructum earum.

Vid. 2. Reg. Cap. XIX. verſ. 29.

Jeſ. Cap. XXXVIII. verſ. 8.

Ecce ego reducam umbram gradibus, quibus deſcendit in hora Achas cum Sole retrorſum decem gradibus. Reuerſus eſt ergò Sol decem gradibus, quibus gradibus ſcilicet deſcenderat.

Ecce ego reuerti faciam umbram linearum, per quas deſcenderat in horologio Achaz in ſole, retrorſum decem lineis. Et reuerſus eſt Sol decem lineis, per gradus, quos deſcenderat.

Vid. 2. Reg. Cap. XX. verſ. 9. &c.

TAB. DCXIV.

Jeſ. Cap. XXXVIII. verſ. 13. 14.

13. Supputabam usque ad auroram, ut Leo contriuit omnia oſſa mea, à prima luce in noctem conficies me.
14. Garriebam non aliter quàm grus, aut hirundo, gemebam ut columba. —

13. Sperabam usque ad mane, quaſi leo ſic contriuit omnia oſſa mea: de manè usque ad veſperam finies me.
14. Sicut pullus hirundinis ſic clamabo, meditabor ut columba —

COmparari DEUM paſſim in Sacris leoni, dum vel caſtigat pios, vel pœna affligit impios, vidimus ad Job. X. 16. Querulus heic exclamat peſſimi patris natus ſanctiſſimus, peſſimique nati pater optimus Ezechias, *ut leo contriuit omnia oſſa mea*, ὡς λέοντι (παρεδόθην) ἔτως συνέτριψε πάντα τὰ ὀςᾶ μȣ.

Pergo, properante pede, ad *garrientem gruem, aut hirundinem, columbamque gementem.* Prima, quæ heic memoratur, auis eſt סוּס *ſus*, quod vocabulum aliàs notat *equum*. Gen. XLIX. 17. In hodiernis Linguarum Orientalium promptuariis non inuenio affinia equi ſynonyma, niſi huc referas Turcarum *ſukk*, Plurale τȣ̃ *eſækk*, vel Arabum *zæizan*, quo equam non parientem fœmellas ſignificant. *Meninzk. Lex.* 2832. 3059. Legunt Hebraici idiomatis periti unanimiter fere סִיס *ſis*, & interpretantur *Pagninus, Münſterus, Buxtorfius, Schindlerus, Junius, Tremellius*, Itali, Angli, Tigurina utraque *gruem, Kranich*. Subſcribunt doctiſſimi Judæorum *Kimchi, Pomarius, Jarchi, Jonathan* in Chaldaica Paraphraſi, qui pro סִיס ponit כּוּרְכְּיָא *kurkæja*, cui affinia videntur Arabum *ghurnuk, ghyrnæwk, ghyrneik*, pro aui aquatica longo collo, grue, aut ei ſimili. *Meninzk. Lex.* 3396. Sed eſt סִיס *Bocharto* judice neque *grus*, neque *cicada*, quam *Symmachus* vult, ſed, uti Vernacula noſtra reddit, *hirundo*. Rationes dat magnus Zoographus ſequentes. Vertunt ita LXX. χελιδὼν, *Theodotion*, *Hieronymus*, *Symmachus* ipſe in Jeſaia, Arabes *Sununua*. Hodie Turcis & Perſis *Sünunu, Sünunüwet, Sünunijet. Men. Lex.* 2691. Accedit, quod ipſa hæc vox סִיס hirundinis vocem aptè exprimat, unde & Veneti auem hanc vocant *ziſilla*, & *ziſillare*, hirundinis more τιτυβίζειν vel ψιθυρίζειν. Auctor *Philomelæ Zinzilulare.*

Regulus atque Merops, & rubro pectore Progne
Conſimili modulo Zinzilulare ſciunt.

Neque omittenda eſt Ægyptiorum fabula de *Iſide* in *hirundinem* mutata, de qua *Plutarchus in Iſide*. Eſt autem *Iſis* cognata τῷ סִיס *ſis*. *Garriebat* igitur Ezechias *ut hirundo*, cujus vox etiam profanis Scriptoribus eſt triſtis, querula. *Heſiodus Oper.* v. 366.

Τὸν δὲ μετ' ὀρθογόη Πανδιονὶς ὦρτο χελιδὼν.

Poſt hunc manè lugens Pandionis filia prodiit hirundo.

Eſt autem ὀρθογόη in *Etymologico* idem, quod ἡ μεγάλως θρηνȣ̃σα, lamentans valde. Threnos canit hirundo apud *Ariſtophanem in Ranis:*

Κελαδεῖ δ' ἐπίκλαυτον ἀηδόνιον νόμον.

Canit autem luctuoſam ſtridulam cantilenam.

Ouid. Triſt. L. V. *Eleg.* I.

Eſt aliquid fatale malum per verba leuare,
Hoc querulam prognen halcyonasque facit.

Alia hujus generis teſtimonia omitto, id duntaxat addens, cantum hirundinis naturâ ſua non eſſe vel gemebundum vel querulum; in auribus quidem noſtris reſonat voci, quam dolore vel angore preſſi homines emittere ſolent, ſimilis, ſed in ſe ipſo talis eſt, qualis eſſe debet, ſtructuræ corporis & organorum vocalium conformis.

Secunda auis, cui non eſt tenuis, ſibilans, ſubmiſſaue vox, ſed alta θρηνητικὴ eſt עָגוּר *agur*, *grus*, auis alticrura, & longi colli, quinque pedum, clangoſa præ aliis, quoniam ſonus valde augetur tranſiens per tracheam, ante introitum in pulmones in labyrintheos & ſpirales ductus dilatatam. Videatur *Bellonius de Auib.* L. IV. c. I. *Willoughby Ichthyol.* p. 200. Ezechiæ proin gemitus non fuere taciti, ſubmiſſi, ſed clangoſi, alti. Ita comparat *Homerus* querulas

IES. Cap. XXXVIII. v. 13. 14.
Grus hirundove garrientes.

Jeſ. Cap. XXXVIII. v. 13. 14.
Der Kranich und Schwalbe.

G. D. Heümann sculps.

RPJCB

rulas illas Nereidum de morte Achillis voces gruum voci tempeſtatum prognoſticæ:

- - - - ταὶ δ' ἐφέροντο
Κλαγγηδὸν κραιπνῇσιν ἐειδόμεναι γεράνοισιν,
Ὀσσόμεναι μέγα χεῖμα.

- - - Illæ verò ferebantur
Cum clangore citis gruibus ſimiles,
Quæ magnam tempeſtatem præſentiſcunt.

Idem alibi, ubi de deſolatione Trojæ:

- - οἰμωγὴ δὲ πέλεν στονόεσσα γυναικῶν,
Εἰδομένων γεράνοισιν, ὅτ' αἰετὸν ἀθρήσωσιν.

— Et triſtiſſimus erat mulierum ejulatus
Gruibus ſimilium, cum aquilam vident ex alto per æthera irruentem.

Idem (ut præcedentia) *Iliad.* L. III. de clamore militum Trojanorum:

Τρῶες μὲν κλαγγῇ τ' ἐνοπῇ τ' ἴσαν ὄρνιθες ὥς,
Ἠΰτ' ἔπερ κλαγγὴ γεράνων πέλει οὐρανόθι πρό.

Trojani quidem cum clangore & clamore ibant ut aues,
Qualis eſt gruum clangor ad cœlum usque.

Quæ ita reddit *Virgilius Æneid.* L. X.

- - - clamorem ad ſidera tollunt
Dardanidæ è muris, quales ſub nubibus atris
Strymoniæ dant ſigna grues, atque æthera tranant
Cum ſonitu, fugiuntque Notos clamore ſecundo.

Claudianus de Bello Gildonico.

Ingenti clamore grues æſtiua relinquunt
Thracia, cum tepido permutant Strymona Nilo.

Hinc auis hæc Euſtathio φωνητική, *vocalis.* Et obſeruant Philologi, ejus nomen in plerisque linguis conuenire clamori, in Hebraica עגור, in Chaldaica *Kurkeja*, in Arabica *Kurki*, *Gurnuk*, in Græca γέρανος, in Anglica *Garan*, *crane*, in Germanica *Kranich*, in Latina *grus.* *Grues nomen de propria voce ſumſerunt, tali enim voce ſuſurrant. Iſidorus*, & *Feſtus*: *Gruere dicuntur grues, ut ſues grunnire.* Notandum porrò, grues non ſemper clangoſam edere vocem, ſed ſubmiſſa ſuſurrare eas in ſpecie, quæ in excubiis ſunt, teſte *Damire*, id quod etiam quadrat in Ezechiam noſtrum viribus languentem. His omnibus addi poteſt, reſpexiſſe forſitan Regem, μακροβιότητος deſiderio flagrantem, ad ipſam gruum longæuitatem, propter quam à Chinenſibus ali ſolent in ædibus, ut, expirato harum auium aëre, vitam protrahere, aut dudum anxiè quæſitum immortalitatis obtinendæ medium inuenire queant. *Neuhof. Sin. Reiſe.* p. 139.

In Tabula præſenti ſiſtuntur
A. Grus.
B. Grus Balearica.
C. Aſperæ arteriæ labyrinthei ductus in ſternum ingredientes in a. & ex eo reflexi in b.
D. Gruis ſceleton.
E. Hirundo domeſtica.

Jeſ. Cap. XXXVIII. verſ. 21.

Et ait Jeſaias: Accipiant maſſam carycarum, & conficiant emplaſtrum ſuper ulcus, & conualeſcet.

Et juſſit Eſaias, ut tollerent maſſam de ficis, & cataplaſmarent ſuper vulnus, & ſanaretur.

Vid. 2. Reg. Cap. XX. verſ. 7.

Jeſ. Cap. XL. verſ. 11.

Paſcet gregem ſuum ut paſtor, & brachio ſuo congregabit agnos, inque gremio ſuo feret, fœtas autem ſuauiter ducet.

Sicut paſtor gregem ſuum paſcet: in brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu ſuo leuabit, fœtas ipſe portabit.

PRoprietates en boni paſtoris, quæ CHRISTO tribuuntur ἀρχιποιμένι! *Calphurnius:*

Te quoque non pudeat, cum ſerus ouilia viſes,
Si qua jacebit ouis partu reſoluta recenti,
Hanc humeris portare tuis, natosque tepenti
Ferre ſinu tremulos, & nondum ſtare paratos.

 He-

Hebræum ינַהֵל *jenahel*, *ſuauiter ducet*, reddunt aliàs Latini *minabit*, cui voci reſpondet, natum fortè hic, noſtratium *mennen*, *männen*, quò utimur de omni pecore, quod ducit paſtor. *Feſtus*: *Agaſones equos agentes, id eſt, minantes. Agere modo ſignificat ante ſe pellere, id eſt, minare. Virgilius:*

Et potum paſtas age, Tityre.

Auſonius Epigr. 66.

Ageret juuencas cum domum paſtor ſuas,
Suam relinquens me minabat ut ſuam.

TAB. DCXV.

Jeſ. Cap. XL. verſ. 12.

Quis menſus eſt vola ſua aquas, & cœlos palmo (quis) æſtimauit? quis comprehendit tribus (digitis) puluerem terræ, & appendit montes in ſtatera, & colles in bilance?

Quis menſus eſt pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in ſtatera?

EN quàm altè volet aquila, Archi-Prophetam Jeſaiam volo! quàm bellè gloriosiſſimam DEI Majeſtatem ex conſideratione uniuerſi deſcribat μετεωρίζων! quàm ſancta celeritate ex hac terra ſe euehat in cœlos, iterumque ex cœlis altiſſimis reuolet ad terram! quam εἰδολοφάγους & εἰδωλολάτρας proſternat non ſyllogiſmis qualibuscunque cornutis, ſed ex idea DEI, & operibus ejus! Oſtenſis à Propheta veluti in theatro idolis mutis, cœcis, claudis, vanis, impotentibus, concluſionem format Jehoua ipſe. v. 25. *Cui ergo me ſimilabitis? aut cui ſimilis ero? ait Sanctus. (Cui aſſimilaſtis me, & adæquaſtis? dicit Sanctus.)* Non ſimpliciter quærit Propheta, quis creauit aquas? ſed ἐμφατικῶς magis, *quis menſus eſt*, & quidem *volâ ſuâ, aquas?* τίς ἐμέτρησε τῇ χειρὶ τὸ ὕδωρ; Idem namque, qui aquas, ſuperiores, inferiores, nubes, rorem, pluuiam, niuem, nebulas, maria, flumina, fontes creauit, eas quoque eſt menſus, exactiſſimè dimenſus, eas ordinatiſſimè diſpertiuit, ita, ut in conſtantiſſimo eſſent æquilibrio, & perenni tamen mutatione: indicio manifeſtiſſimo infinitæ tum potentiæ, tum ſapientiæ. Qua de re plura ad Job. XXXVIII. *Menſus eſt* eas *vola manus*. Dimetiri illas, immenſam & amplitudinem, & profunditatem maris, theſauros inexhauſtos aquarum in nubibus, & has omnes diſpertire exquiſitiſſimè, non plus conſtat ſupremo Numini, quàm ſi quis aquæ guttulas paucas metiatur volâ manus, imo infinities minus.

Quis cœlos palmo æſtimauit? τίς ἐμέτρησε τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ; Cœlum Fixarum, ſpatium illud inter Fixas & Planetas immenſum, fluidiſſimum, cœlum aëreum, ad quod inprimis digitum intendit Propheta? Quàm ſollicitè, obſecro, ſunt commenſuranda omnia pro fornice artificioſo elaborando! Et ecce fornix hic infiniti artificii fluidus aëris terræ toti circumjectus fuit ſolo omnipotenti atque omniſapienti FIAT, quod ipſum eſt *palmus* DEI. Dixit, & facta ſunt. Quinimò palmus DEO eſt infinita cœlorum amplitudo, latitudo, altitudo. Quo eodem palmo menſurata fuit uti totius mundi fabrica, ita unica aëris particula, quam 400000.es ſubtiliorem pilo æſtimant moderni.

Quis comprehendit tribus digitis puluerem terræ? τίς ἐμέτρησε πᾶσαν τὴν γῆν δρακί; *pugillo?* totam terram, quæ ex meris puluiſculis conſtat, &, quanta quanta eſt, puluiſculi rationem habet vel ad ſolum Vorticem Solis. Eſt puluerulenta hæc terræ moles opus DEI in ſua longitudine, latitudine, profunditate, toto & partibus exquiſitiſſimè menſuratum & ponderatum, certè non productum alicujus caſus. In manu DEI eſt hæc fabrica, ut globulus exiguus in manu hominis. בַּשָּׁלִישׁ *baſchaliſch* redditur communiter *tribus digitis*, uti in Latina noſtra, *mit dreyen Fingern*, nos, *mit einem Dreyling*, Luth. Poſſet & hæc vox reddi per *triangulum*, quod baſin conſtituit totius Geometriæ. *Arias* habet *menſuram ternariam*.

Quis appendit montes in ſtatera, & colles in bilance? τίς ἔστησε τὰ ὄρη σταθμῷ, καὶ τὰς νάπας ζυγῷ; *Quis ſtatuit montes pondere, & rupes ſtatera?* DEUM en non ſolùm ἀεὶ γεωμετροῦντα, ſed & Mechanicum! In exemplum Geometriæ hujus Diuinæ, Mechanicæ & Staticæ ſiſtuntur montes & colles, vel rupes, adeò artificioſè inter ſe & cum terra integra compaginata atque commenſurata, & conponderata, ut ſemper maneant in perfectiſſimo æquilibrio. *Omnia menſura, numero, pondereue temperauiſti. Etenim ampla penes te poteſtas ſemper eſt, & quis robori brachii tui reſiſtat? Quoniam inſtar momenti ſtateræ totus coram*

IES. Cap. XL. v. 12.
Montes in ſtatera appensi.

Jeſ. Cap. XL. v. 12.
Die abgewogene Berge.

G.D. Heüman sculp.

RPJCB

ram te mundus eſt, & veluti gutta matutini roris humi delapſa. (Omnia in menſura & numero & pondere diſpoſuiſti. Multum enim valere tibi ſoli ſupererat ſemper: & virtuti brachii tui quis reſiſtet? Quoniam tanquam momentum ſtateræ, ſic eſt ante te orbis terrarum, & tanquam gutta roris antelucani, quæ deſcendit in terram.) Sap. XI. 22. 23.

Jeſ. Cap. XL. verſ. 15. 17.

15. Ecce, Gentes (ad ipſum comparatæ) tanquam gutta ſitulæ, & ut momentum, quod bilancem (propendet,) reputantur; ecce, Inſulas quaſi minutiſſimum puluerem projiciet.

17. Omnes Gentes coram eo tanquam nihil ſunt, & res inanes atque friuolæ reputantur, illi (comparatæ.)

15. Ecce, gentes quaſi ſtilla ſitulæ, & quaſi momentum ſtateræ reputatæ ſunt: ecce, Inſulæ quaſi puluis exiguus.

17. Omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo, & quaſi nihilum & inane reputatæ ſunt ei.

NOn comparantur inter ſeſe Populi, Reges, Principes, Potentes hujus terræ, qui certè in expeditionibus ſuis bellicis, machinationibus politicis, attentione ad proprium commodum, oſtentatione ſuorum affectuum non ſunt ut *gutta ſitulæ*, ſed rapidi ſæpe torrentes. Sed ratio exhibetur populorum, imo omnium totius terræ gentium ad DEUM, quæ Zero eſt ad immenſum numerum. Demonſtratio eſt facilis. Eſt DEUS ens æternum, per ſe exiſtens, ex ſe actuoſiſſimum, infinitè ſapiens, potens, bonum. Sunt populi omnes Entis hujus ſummi κτίσεις, & ab eo dependent omni momento in eſſe, & operari ſuo. Solus DEUS eſt aliquid, imo omnia in omnibus, hi Nihil. Perpende, quæſo, ſi tota terra 2662560000. cubicorum Milliarium Germanicorum ad Solis corpus rationem habet ut 1. ad millionem incirca, & ad Vorticem Solis vix puluiſculi rationem habet, quamnam habituri ſint terræ illi puluiſculi, Reges atque Principes, & Populi, imo *omnes Gentes*. v. 17. Si quid eſt, quod horum puluiſculorum ſuperbiam domare valet, ſunt certè verba illa *Senecæ Præf. in Nat. Quæſt. Hoc eſt illud punctum, quod inter tot gentes ferro & igne diuiditur. O quàm ridiculi mortalium termini! Ultra Iſtrum Dacus non exeat: Strymo Thracas includat: Parthis obſtet Euphrates: Danubius Sarmatica ac Romana disterminet, Rhenus Germaniæ modum faciat, Pyrenæus medium inter Gallias & Hiſpanias jugum extollat: inter Ægyptum & Æthiopiam harenarum inculta vaſtitas jaceat. Si quis formicis det intellectum hominis, nonne & illæ unam aream in multas Prouincias diuident? Quid illis & nobis intereſt, niſi exigui menſura corpuſculi? Punctum eſt iſtud, in quo nauigatis, in quo bellatis, in quo Regna diſponitis, minima, etiam cum illis utrinque Oceanus intercurrit.*

Jeſ. Cap. XL. verſ. 21. 22.

21. An (horum) rudes eſtis? An (hæc) non audiuiſtis? Annon à rerum primordio hoc nuntiatum eſt vobis? Annon docti eſtis à jactis terræ fundamentis?

22. Qui ſedet ſupra globum terræ, & qui habitant in ea, ſunt veluti locuſtæ. Qui extendit cœlos ut cortinam, & expandit eos inſtar tentorii, quod ad inhabitandum (figitur.)

21. Nunquid non ſcitis? nunquid non audiſtis? nunquid non annunciatum eſt vobis ab initio? nunquid non intellexiſtis fundamenta terræ?

22. Qui ſedet ſuper gyrum terræ, & habitatores ejus ſunt quaſi locuſtæ: qui extendit velut nihilum cœlos, & expandit eos ſicut tabernaculum, ad inhabitandum.

EX commate 21. collato potius cum proximè ſequente 22. quàm cum præcedentibus, eluceſcunt Theologiæ Naturalis ſcintillæ, imo flammæ, in mente noſtra tenebricoſa deliteſcentes, inde reſuſcitandæ. Cujus nobiliſſimæ ſcientiæ contemptores adloquitur Propheta: *An horum rudes eſtis? An hæc non audiuiſtis? Annon à rerum primordio hoc nuntiatum eſt vobis? Annon docti eſtis à jactis terræ fundamentis?* LXX. οὐ γνώσεσθε; οὐκ ἀκούσεσθε; οὐκ ἀνηγγέλη ἐξ ἀρχῆς ὑμῖν; οὐκ ἔγνωτε τὰ θεμέλια τῆς γῆς; Prædicat hanc veritatem tota natura, præſentemque refert quælibet herba DEUM. Nonne illam decantant aues? Nonne menti tuæ ipſi inſunt ἀναμφισβήτητα teſtimonia, eſſe DEUM omniſapientem, omnipotentem, infinitè perfectum, per ſe exiſtentem, Creatorem & Gubernatorem omnium rerum?

Qui ſedet ſupra globum terræ, & qui habitant in ea, ſunt veluti locuſtæ. ὁ κατέχων τὸν γῦρον τῆς γῆς, καὶ οἱ ἐνοικοῦντες ἐν αὐτῇ ὡς ἀκρίδες. *Qui tenet gyrum terræ, & habitatores ejus quaſi locuſtæ.* Inſidet heic excelſus DEUS, ὡς ὑπέρτατα δώματα ναίει, non monti Sionis, ſed toti globo terræ, non ſolùm ut caput Eccleſiæ, ſed tanquam Dominus Uniuerſi, cui jure creationis parent omnes creaturæ in cœlo & terra. Notamus ὡς ἐν παρόδῳ, eſſe *terram globum*, חוג הָאָרֶץ, quam figuram mathematicè demonſtratam dedimus alibi. Sed incolæ terræ ad hunc ſuum terræ mundique DOMINUM rationem habent non Elephanti, Tigridis aut Pardi, ſunt *veluti Locuſtæ.* Loquendi hic eſt modus, qui contemptus ideam inuoluit, adhibitus in proportione Iſraelitarum ad Enakitas. Ita exploratores: *Vidimus quoque illic Nephilim, poſteros Anak de Nephilim, fuimusque noſtro quidem judicio veluti locuſtæ, quin ſic quoque fuimus illorum judicio. (Ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enac, de genere giganteo, quibus comparati quaſi locuſtæ videbamur.)* Num. XIII. 34. Conſimilis fere formula uſitata fuit *Luciano* in *Hermotimo*, οἷον μύρμηκας ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐπισκοποῦντάς τινας τοὺς ἄλλους. Muſcæ ratio ad Elephantem in communi eſt prouerbio. Eſt in ſe conſiderata creatura quæuis, ſic & homo, magna, imo ſuo ſenſu immenſa, quia opus DEI, cujus infinitæ perfectiones exinde prolucent, ſed relata ad Conditorem Nihili rationem habet.

Qui extendit cœlos ut cortinam, & expandit eos inſtar tentorii, quod ad inhabitandum figitur. ὁ στήσας ὡς καμάραν τὸν οὐρανὸν, καὶ διατείνας ὡς σκηνὴν κατοικεῖν. *Cœlorum* nomine intelligi heic, ut alibi, poſſunt immenſa illa fluidiſſimi ætheris ſpatia Fixis atque Planetis interjecta, ſed ſpeciatim רָקִיעַ illud ſiue expanſum aëreum terræ circumfluum, ſubtile adeò, ut aptè conferri queat *cortinæ*, ſed quoque propter ineuitabilem neceſſitatem & uſum, quem terricolis præſtat, *tentorio*, dotatum propterea ſuis, quæ nobis præcisè ſunt adæquatæ, qualitatibus, elaſticitate, grauitate, tenuitate, raritate, aliis, de quibus alibi. Ad laudes Creatoris concinit Hieropſaltes Pſ. CIV. 2. 3. *Cœlos ut cortinam extendit, cœnacula ſua contignauit in aquis. (Extendens cœlum ſicut pellem: qui tegis aquis ſuperiora ejus.)*

Jeſ. Cap. XL. verſ. 26.

Attollite in ſublime oculos veſtros, & contemplamini, quis creauerit iſta, producens in numero exercitum eorum, ſingula ſuis nominibus vocans, à multitudine virium & robore virtutis, ut ne unum quidem deeſſet.

Leuate in excelſum oculos veſtros, & videte, quis creauit hæc: qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine vocat: præ multitudine fortitudinis, & roboris, virtutisque ejus, neque unum reliquum fuit.

VIuere diſcant commonefacti εἰδωλολάτραι, ambitioſi, auari, voluptuoſi, qui *oculos* non *attollunt in ſublime* ad cœlum ſidereum, ſed demittunt ad terram, cœlum in terra, hujusue theſauris quærunt, mentes ſuas & omnes affectus à DEO auertunt. Qui ex Aſtronomia Phyſica edoctus terram conſiderat tanquam puluiſculum, ratione habita non dico ad cœlos ſtelliferos, ſed vel ad vorticem ſolum Solis, ei faſtidium adferat neceſſe eſt, non dico auriferum Peru, margaritifera & gemmifera India, ſed integer, qua latè patet, telluris orbis, tot mutationibus obnoxius in momenta, imo fatali tandem per ignem deſtructioni, ad quam magnis properat paſſibus, contignationi ſimilis, cujus cantherios jam obſidet ignis doloſus. Demonſtratiua diuinæ exiſtentiæ argumenta uti occurrunt in tota natura, ita cumprimis in cœlo ſtellifero, ſiderum conſtantiſſimo ordine, regulariſſimis motibus, immenſa diſtantia, imperſcrutabili magnitudine, ſumma pulchritudine, neceſſario & ampliſſimo uſu. Ad Fixas, quibus & Solem adnumeramus, non duntaxat *attollendi ſunt oculi*, ſed ſunt ſidera accuratiſſimè *contemplanda*: ἀναβλέψατε εἰς ὕψος

τοὺς

τὺς ὀφθαλμὺς ὑμῶν, καὶ ἴδετε. Sit *viſus* hic non brutorum, ſed hominum; conſideranda probè, & attentiſſimè, eſt ſapientia, bonitas, atque potentia ejus, qui *creauit iſta*, qui *producit in numero exercitum* numeroſiſſimum, qui *ſingula ſuis nominibus vocat*, τίς κατέδειξε ταῦτα παντα, ὁ ἐκφέρων κατ' ἀριθμὸν τὸν κόσμον αὐτῦ, πάντας ἐπ' ὀνόματι καλέσει, omnia & ſingula perfectiſſimè nouit, abſolutum in omnia dominium exercet, Monarchæ comparandus, vel Imperatori, qui non ſolùm officiarios omnes cujuscunque dignitatis, ſed quoque gregarios milites nominetenus & facietenus cognoſcit: qui ea ex Nihili abyſſo produxit, & potentiſſimè conſeruat, *multitudine virium & robore virtutis, ut ne unum quidem deeſſet*, ἀπὸ πολλῆς δόξης, καὶ ἐν κράτει ἰσχύος αὐτῦ ὐδέν σε ἔλαθε, ut inde à creatione ne defecerit quidem puluiſculus, nulla in legibus facta fuerit mutatio. *Stellas in numerato habet, ac uniuerſas vocat nominibus. Magnus eſt DOMINUS noſter, & ingentis potentiæ, cujus intelligentia innumerabilis eſt. (Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocans: Magnus DOMINUS noſter, & magna virtus ejus: & ſapientiæ ejus non eſt numerus.)* Pſ. CXLVII. 4. 5.

Jeſ. Cap. XL. verſ. 28.

An non ſcis? An non audiſti, quod ſempiternus DEUS, & DOMINUS ille, qui extremitates orbis condidit, non laborat, nec laſſitudine fatigatur, nec prudentia ejus perueſtigari poteſt?

Nunquid neſcis, aut non audiſti? DEUS ſempiternus, DOMINUS, qui creauit terminos terræ, & non deficiet, neque laborauit, nec eſt inueſtigatio ſapientiæ ejus.

Vid. Job. Cap. XI. verſ. 7.

Jeſ. Cap. XL. verſ. 31.

Qui DOMINUM expectant, nouas ſubinde vires recipiunt, ſuſtollent alas ut aquilæ: current, nec fatigabuntur; ambulabunt, & non feſſi erunt.

Qui autem ſperant in DOMINO, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquilæ: current, & non laborabunt: ambulabunt, & non deficient.

J*Aalu ebher canneſcharim*, יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים propriè ſignificat, *aſcendent ala ſicut aquilæ*, plumæ aſcendent, vel ſuccreſcent ipſis, ut ſolent aquilis. Digitum proin intendit Propheta ad renouationem aquilæ, quæ fit ſuccreſcentibus nouis plumis loco elapſarum. Hinc egregiè LXX. πτεροφυήσυσιν ὡς ἀετοὶ. Hoc ſenſu Hieropſaltes Pſ. CIII. 5. *Recuperas juuentam tuam ſicut aquila. (Renouabitur ut aquilæ juuentus tua.)* Miraculum auget Syriaca Verſio, quæ *aquilam* mutat in *columbam*. De hac aquilæ renouatione alibi egi pluribus. Aquilam nouis plumis nouas acquirere vires conceptu facile eſt; ſic & applicatio facilis ad aquilas myſticas, pios à Spiritu DEI animatos. *Qui DOMINUM expectant, nouas ſubinde vires recipiunt, ſuſtollent alas ut aquilæ: current, nec fatigabuntur; ambulabunt, & non feſſi erunt.* οἱ δὲ ὑπομένοντες τὸν ΘΕΟΝ ἀλλάξυσιν ἰσχὺν, πτεροφυήσυσιν ὡς ἀετοὶ, δραμῦνται καὶ ὐ κοπιάσυσι, βαδιῦνται καὶ ὐ πεινάσυσιν.

Jeſ. Cap. XLI. verſ. 15.

En ego faciam te plauſtrum, & tribulam nouam dentatam, ut exteras montes atque comminuas, & colles in ſcobem redigas.

Ego poſui te quaſi plauſtrum triturans nouum, habens roſtra ſerrantia: triturabis montes, & comminues, & colles quaſi puluerem pones.

SUbiges, & conteres Reges & Principes Medorum, veluti *tribula noua dentata*, & gloriam eorum vertes in *glumam*, rem leuiculam, quæ nullius eſt ponderis. Dicitur *gluma* hæc vel *palea* Hebræis מוֹץ *mots*, Græcis ἄχνη, Arabibus & Perſis *cab*. Conſtat integra vel tritici vel hordei ſpica *grano*, intimo ac ſolido, *gluma* ejus folliculo, & *ariſta*, quæ acus ad inſtar tenuis eminet è gluma. *Hiller. Hieroph.* P. II. p. 158. In re herbaria locum habet ſubtilior diſtinctio *glumæ* à *folliculo*. *Gluma unica eſt ſquamula ſeu valua, ut ita dicam, locuſtarum partes coeſſiciens. Folliculus autem ſeu utriculus eſt coagmentatio duarum, raro etiam trium quatuorue glumarum, receptaculum tam floris ſeu ſtaminum, quàm ſeminum, conſtituens; quod tamen vaſculum quandoque unica conſtat gluma, ex qua tamen, cum ſtamina floris prodeant, & in ea poſtmodum contineatur ſemen, folliculi hæc etiam nomine inſignitur, addito uniglumis cognomine. J. Scheuchzer Apoſtograph.* p. 1.

TAB. DCXVI.

Jeſ. Cap. XLI. verſ. 18. 19. 20.

18. Aperio in editiſſimis verticibus flumina, & in mediis campis fontes: deſertum verto in ſtagnum aquarum, & terram torridam in ſcaturigines aquarum.
19. Dabo in deſerto Cedrum, Spinum, Myrtum & Oleam: ponam in ſolitudine abietem, Ulmum & populum ſimul.
20. Ut videant, cognoſcant, & alta mente reponant, & perpendant ſimul, quod manus DOMINI fecerit hoc, & Sanctus Iſraelis ipſum creauerit.

18. Aperiam in ſupinis collibus flumina, & in medio camporum fontes: ponam deſertum in ſtagna aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum.
19. Dabo in ſolitudinem cedrum, & ſpinam, & myrtum, & lignum oliuæ, ponam in deſerto abietem, ulmum, & buxum ſimul.
20. Ut videant, & ſciant, & recogitent, & intelligant pariter, quia manus DOMINI fecit hoc, & Sanctus Iſrael creauit illud.

REgio, ſi quæ eſt, in qua DOMINUS *aperit in editiſſimis verticibus flumina, & in mediis campis fontes*, ἀνοίγει ἐπὶ τῶν ὀρέων ποταμοὺς, καὶ ἐν μέσῳ πεδίων πηγάς, eſt certè Heluetia noſtra. Heic ubi fodias cunque, in montibus & vallibus, viui ſcaturiunt fontes, imo theſauri aquarum adeò diuites, qui profluunt ſponte, ut ne quidem fodere habeamus neceſſe. Eſt hoc ſingulare prorſus DEI Ter Optimi Ter Maximi erga nos Helueticolas beneficium, quo ſi careremus, viuere haud poſſemus. *Ego*, inquit Altiſſimus, *aperio in editiſſimis verticibus flumina*, non natura, non idolum quodcunque, non caſus.

Quodſi è contra quæſiueris terram ſiti torridam, ἄνυδρον, adi Arabiam deſertam, ubi ſi fortè aquam inuenerint itinerantes, & hoc ſolamen acceptum referunt DEO. Numeroſiſſimus Iſraelitarum exercitus, armatis 600000. conſtans ſi in tranſitu τεσσαρακονταετῆ per deſertum inuenerit, quo ſitim leniret, ſi torrentes videat aquarum ex petris profluos: ſi in my-

TAB. DCXVI.

IES. Cap. XLI. v. 18. 19. 20.
Fontes Deſerti, Ulmus, Buxus.

Jeſ. Cap. XLI. v. 18. 19. 20.
Wüſten Quellen, Ulmen und Buchs.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

ſtico ſenſu Eccleſia Noui Fœderis *redigitur* veluti *torrida terra in ſtagnum*, *& terra ſiticuloſa in ſcaturiginem aquarum*, Jeſ. XXXV. 7. erunt hæc iterum ſingularia DEI optimi beneficia. *Ego*, inquit DEUS per internuntium, *deſertum verto in ſtagnum aquarum*, *& terram torridam in ſcaturigines aquarum.* ποιήσω τὴν ἔρημον εἰς ἕλη ὑδάτων, καὶ τὴν διψῶσαν γῆν ἐν ὑδραγωγοῖς.

Sed non eſt aqua ſola in terra ſiticuloſa beneficium ſingulare DEI, verùm & ex terra ſurgentes arbores & plantæ, ex quibus numerat quasdam & nominat Propheta. Sunt eæ אֶרֶז *erez*, *Cedrus*, שִׁטָּה *ſchittah*, quam pro *Spina Arabica* agnouimus ad Exod. XXV. 5. LXX. habent πύξον, *Buxum*, Hieronymus ex Theodotione *Spinam*, Latina noſtra *Spinum*, quæ vox *Oxyacanthæ* eſt ſynonyma, Vernacula *Forben*, malè *Spinum* vertens in *Pinum*. הֲדַס *hadas*, Μυρσίνη, *myrtus*. עֵץ שֶׁמֶן *ets ſchamen*, *lignum oliuæ*, *olea*. בְּרוֹשׁ *beroſch*, *abies*, LXX. κυπάρισσος, *Cupreſſus*, arbor abieti affinis. תִּדְהָר *thidhar* non uno ſenſu ſumitur ab Interpretibus. Neque mirum, differre eos, quia in Sacris non exprimitur niſi locus, Libani mons, qui ſolus fert non Cedros ſolos, ſed alias quoque ſylueſtres arbores, quæ minus notæ eſſe ſolent aliis, Talmudici autem Doctores in rebus naturalibus deſcribendis ut plurimùm ſunt valde jejuni. *Didar Serapio* ita deſcribit: *Arabes eam nominant arborem cimicum, in Perſia vocatur* Luzach: *eſtque arbor habens in ramis ſuis camerulas, folliculos puta*, θυλάκια *dixit Galenus*, *ſimiles ſcroto humano*, *in quibus eſt humiditas*, *quæ ſiccata generat animalcula ſimilia cimicibus.* Quadrat hæc deſcriptio *Ulmo*, quæ multis heîc placet. Fulcit hanc opinionem Turcarum, Arabum & Perſarum modernorum *derdar*, Turcarum *liedar*. *Meninzk. Lex.* 2053. 4220. Subſcribunt *Aquila*, *Symmachus*, *Vulgata*. *Lutherus fago* ſuffragium dat. Pollicem fere premit *Urſinus Arbor. Bibl.* c. 8. p. 140. *Nam & nomen congruit*, *à tremore & ſtrepitu foliorum*, *quæ leuiſſimo quouis ventulo*, *vel aurula mouentur*: *ſiue à pedum crebro calcatu*, *& inde ſtrepitu*, *quem Hebræi* דַּהֲרָה *dabarah vocant*, Jud. V. 22. *Nulla quippe inter ſilueſtres arbores forte eſt*, *quæ ſæpius calcetur*, *fructu ejus à feris & hominibus expetito*. Sed ſunt argumenta ex Etymologia petita ut plurimùm parui momenti. *Fagus* ſi placeret, eligi poſſet *Orientalis ampliore folio*, *Tourn. coroll.* p. 41. *Pinum* vel *Tædam* interpretantur alii, ut *Pagninus*. LXX. πεύκην, *Sapinum Arias*. Sed non eſt *Sapinus* peculiaris arboris ſpecies, verùm abietis inferior pars & enodis. Reſtat תְּאַשּׁוּר *Theaſchur*, arbor felix, ſi Etymologiæ aliquod pondus, אִשֵּׁר *aſchar* quippe in Pihel eſt, *felicitauit*, *beauit*. πύξον interpretantur Aquila & Symmachus; fauet quoque *Buxo* Vernacula noſtra, *Bux-Baum*, *Urſinus Arboret. Biblic.* c. 9. p. 147. 153. qui ipſe tamen p. 88. c. 4. non tam Buxum vulgarem intelligi vult, ſed *Pyxacantham*, *arborem ſpinoſam foliis Buxo aſſimilem*, *ex qua fit Lycium*. LXX. habent λεύκην, *Vatablus*, *Pagninus*, Latina noſtra *populum*: *Hillerus Hieroph.* P. I. p. 401. *acerem*, quod arbor hæc criſpo macularum diſcurſu, operumque elegantia & ſubtilitate cedro ſit ſecunda. Anſam dat Arabum *atſaron*, cujus Plurale *otſouron* criſpantis materiæ nitorem denotat. Sed deſunt affinia in Oriente vel Buxi vel aceris ſynonyma.

Exhibet v. 20. ſcalam cognitionis DEI ex natura, *ut ſimul*, inquit Propheta, omnes omninò mortales, Judæi & Gentiles, *videant*, contemplentur mundum, omniaque & ſingula in eo corpora, *& alta mente reponant*, adeò viuidas de illis forment ideas, quæ quàm proximè reſpondeant pulchritudini & artificio κτίσεων, *& perpendant*, *quod manus DOMINI fecerit hoc*, *& ſanctus Iſraelis ipſum creauerit.* ἵνα ἴδωσι, καὶ γνῶσι, καὶ ἐννοηθῶσι, καὶ ἐπιςῶνται ἅμα, ὅτι χεὶρ ΚΥΡΙΟΥ ἐποίησε ταῦτα, καὶ ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ κατέδειξεν. Sit nempe Philoſophia hæc non theoretica duntaxat, ſed & Practica, tranſire debent formatæ in cerebro ideæ ad cor, idque commouere, excitare affectus omnes, & accendere ad amorem erga optimum DEUM, ad ardentiſſimum Ens hoc ſupremum & ſanctiſſimum colendi & venerandi deſiderium, ad Timorem DEI, ad Religionis officia quæuis. Sic Schola erit totus mundus, Profeſſores & Præceptores corpora quæuis, diſcipulus homo, objectum DEUS.

A. *Ulmus campeſtris & Theophraſti* C. B. *Ulmus* I. B.

B. *Buxus arboreſcens* C. B. *Buxus* I. B.

Characteres expreſſi ad marginem c c c. DDD.

Jeſ. Cap. XLII. verſ. 5.

Sic dicit DOMINUS DEUS, Creator cœlorum, & qui extendit eos, qui expandit terram & germina ejus, qui reſpirandi vim tribuit populo eam (inhabitanti,) & ſpiritum his, qui verſantur in ea.

Hæc dicit DOMINUS DEUS, creans cœlos, & extendens eos: firmans terram, & quæ germinant ex ea; dans flatum populo, qui eſt ſuper eam, & ſpiritum calcantibus eam.

Adorari vult ſolus Ter Maximus DEUS, contradiſtinctè ad Gentilium Deaſtros, tanquam Creator potentiſſimus, Conſeruator & Director ſapientiſſimus, optimus bonorum Diſpenſator. Creator cœlorum, terræ, vitæ Author. Portam ſic aperit ipſe ad cultum ſibi debitum, ad Theologiam Naturalem, ut heic, ita in innumeris aliis Sacræ Scripturæ Locis. Attendant, rogo, illi ex eruditis, qui ſtudii hujus utilitatem haud commendant, neceſſitatem haud agnoſcunt, ad grauem illam exprobrationem, quæ extat v. 19. *Quis cœcus, niſi ſeruus meus? & ſurdus æquè ac nuntius meus, quem miſſurus ſum? Quis inquam tam cœcus eſt ac perfectus, & cœcus perinde ac ſeruus DOMINI? (Quis cœcus, niſi ſeruus meus? & ſurdus, niſi ad quem nuncios meos miſi? quis cœcus, niſi qui venundatus eſt? & quis cœcus, niſi ſeruus DOMINI?)* Profundam facit impreſſionem idea de DEO Creatore totius Uniuerſi, ſed profundiorem adhuc, quando ſe characterizat ipſum ut noſter DEUS, noſtrûm Creator omnium, meus. *Et nunc ſic dicit* DOMINUS, *Creator tuus, o Jacob, & formator tuus, o Iſrael. Ne timeas, ego enim redemi te*, Jeſ. XLIII. 1. *Nunc ergo audi, o Jacob, ſerue meus, & Iſrael, quem elegi. Sic dicit DOMINUS, factor tuus, & qui te finxit, quique ab utero auxilio tibi fuit*, XLIV. 1. 2.

TAB. DCXVII.

Jeſ. Cap. XLIV. verſ. 12-16.

12. Faber ferrarius forcipe (correpta) operatur in prunis, & ſcalpris fingit illud, agit robuſto brachio ſuo, quin eſurit interim, ut vires deficiant, neque aquas bibens, ut laſſus concidat.

13. Faber lignarius regulam extendit, deſignat illud rubrica, & format illud normis, & definit illud circino, & dat ei formam viri, atque ſpeciem hominis, ut in æde ſedeat.

14. Accingit ſe ad incidendum *(a)* Cedros, ut aduehat Ilicem & Quercum, & corroborat ſe in lignis ſaltus, plantat Cedrum, atque imbre auget.

(a) Pro Cedro alii Pinum legunt.

15. Fit (hæc) homini ad incendendum (ignem), accipit enim ex his (lignis), & calefit, quin & incenſo (furno) panem coquit, deinde & Deum (ex his) facit, & adorat, ſculptile illud facit, & coram illo procumbit.

16. Partem ejus incendit igni, parte ejus carnes (aſſas) edit: aſſat aſſaturam, & ſatur fit, calefit etiam, & dicit: Euge, caleo, & ignem vidi.

12. Faber ferrarius lima operatus eſt: in prunis, & in malleis formauit illud, & operatus eſt in brachio fortitudinis ſuæ: eſuriet & deficiet, non bibet aquam, & laſſeſcet.

13. Artifex lignarius extendit normam, formauit illud in runcina: fecit illud in angularibus, & in circino tornauit illud: & fecit imaginem viri, quaſi ſpecioſum hominem, habitantem in domo.

14. Succidit cedros, tulit ilicem, & quercum, quæ ſteterat inter ligna ſaltus: plantauit pinum, quam pluuia nutriuit.

15. Et facta eſt hominibus in focum: ſumſit ex eis, & calefactus eſt: & ſuccendit, & coxit panes: de reliquo autem operatus eſt Deum, & adorauit: fecit ſculptile, & curuatus eſt ante illud.

16. Medium ejus combuſſit igni, & de medio ejus carnes comedit: coxit pulmentum, & ſaturatus eſt, & calefactus eſt, & dixit: Vah, calefactus ſum, vidi focum.

Prophe-

IES. Cap. XLIV. v. 12-16.
Dii factitii.

Jeſ. Cap. XLIV. v. 12-16.
Gemachte Götter.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

PRopheta noſter, poſtquam commatibus prægreſſis 9. 10. 11. cultus idololatrici oſtenderat vanitatem, eam ulterius & ita demonſtraturus, ut veritas omnium oculis illuceſceret, argumenta, eaque ſolidiſſima, petit nunc ex ipſa εἰδωλοποιήσει, ducit veluti manu nos ad ipſas illas, ubi formari ſolent hi Dii factitii, officinas. Eunti adero comes, ſolitus aliàs attendere ad operariorum quorumcunque labores, ex Phænomenis obuiis non formaturus Idola, ſed Philoſophemata.

Verſ. 12. *Faber ferrarius forcipe correpta operatur in prunis.* LXX. ὤξυνε τέκτων σίδηρον, *acuit faber ferrum*, aſciam nempe pro fabro lignario. Igne nempe domari, & ductile reddi debet metallum duriſſimum, compactum valde, & inuictum aliàs; prunis ardentibus immittitur in uſtrina, ut penetretur undique à ſpiculis acutiſſimis, celerrimo motu agitatis, quæ nexum particularum arctiſſimum ſoluant, eas ab inuicem diuellant, imo & mole apparenter augeant: Hoc peracto incudi imponit faber ferrum ignitum, & *ſcalpris fingit illud, agit robuſto brachio ſuo*, σκεπάρνῳ εἰργάσατο αὐτὸ, καὶ ἐν τερέτρῳ ἔστησεν αὐτὸ, καὶ εἰργάσατο αὐτὸ ἐν τῷ βραχίονι τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, *lima operatus eſt illud, & in terebro ſtatuit illud, & operatus eſt illud in brachio fortitudinis ſuæ.* Ubi, ſi rectè philoſophemur, ἰσχὺς hæc τοῦ βραχίονος minimè attribuenda venit fabro ipſi, ſed DEO, Auctori & ſtructuræ, & vitæ & halitus, id quod demonſtratum dedimus alibi. *Interim eſurit* faber, *ut vires deficiant, neque aquas bibit, ut laſſus concidat*, πεινάσει, καὶ ἀσθενήσει, καὶ οὐ μὴ πίῃ ὕδωρ. Ubi notandum, ſacrum adeò laborem ab εἰδωλοποιηταῖς peragi debuiſſe jejunis, ut non auſus ante fuerit operarius vel aquâ ſitim lenire, vel cibo famem pellere, quàm opus fuerit abſolutum. Notum enim, labore adeò duro, qualis eſt fabrorum, trudi ſudorem, augeri cutaneam tranſpirationem, defatigari muſculorum & aliarum partium fibras, ut omnino neceſſe habeat artifex jacturam abſumptarum partium reſarcire cibo & potu.

Faber lignarius regulam extendit, deſignat illud rubrica, ut ſolent noſtrates regulâ ſimul & rubricâ, quam ſecum gerunt, ducere lineas rectas. Verùm enim verò videtur Propheta reſpexiſſe potius alium lineas rectas ducendi modum, quo iidem noſtrates fabri lignarii utuntur, quo tereti arboris trunco formam priſmatis daturi funem liquido rubro (noſtrates atramento) intinctum tendunt, qui dehinc addita elaſticitate in ligno deſignat tractum, quem lignicida ſequi debet. LXX. ſimpliciter, ἐκλεξάμενος τέκτων ξύλον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέτρῳ, *eligens faber lignum, ſtatuit illud in menſura*; in aliis hæc adjunguntur, καὶ ἐμόρφωσεν αὐτὸ ἐν παραγραφίδι, ἐποίησεν αὐτὸ ἐν παραγωνίσκοις, al. περιγωνίοις, aut, περιγωνίσκοις, quæ Vulgata ita videtur reddere, *formauit illud in runcina, fecit illud in angularibus.* Rubricam Ægyptiam & Africanam ad hanc operationem commendat *Plinius* L. XXXV. c. 6. *Ex rubricæ generibus fabris utiliſſima Ægyptia & Africana, quoniam maximè ſorbentur picturis.* Fuit autem hæc veterum rubrica *Cinnabaris* potius vel *Minii* ſpecies, uſualis jam temporibus Belli Trojani. *Plinius* L. XXXIII. c. 7. *Jam enim Trojanis temporibus rubrica in honore erat, Homero teſte, qui naueis ea commendat, alias circa picturas pigmentaque rarus.* Μίλτον *vocant Græci Minium, quidam Cinnabari.* Quadrant huc, quæ *Salmaſius in Solin.* p. 813. affert ex veteri Epigrammate ἀπὸ τεκτόνων.

- - - - - μιλτοφυρῆ τε
Σχοῖνον ὑπ' ἀκρονύχῳ ψαλλομένην κανόνι.

Et ex alio, quo recenſentur omnia fabrilia inſtrumenta:

Στάθμαι, καὶ μιλτεῖα, καὶ αἱ σχεδὸν ἀμφιπλῆγες
Σφῦραι, καὶ μίλτῳ φυρόμενοι κανόνες.

Intellexiſſe Jeſaiam quoque hujusmodi colorem rubrum, conſtat ex voce שֶׂרֶד *ſered*, quæ propriè denotat *filum phœniceum. Et format illud normis, & definit illud circino, & dat ei formam viri, atque ſpeciem hominis, ut in æde ſedeat.* Καὶ ἐν κόλλῃ ἐρρύθμισεν αὐτὸ, καὶ ἐποίησεν αὐτὸ ὡς μορφὴν ἀνδρὸς, καὶ ὡς ὡραιότητα ἀνθρώπου, στῆσαι αὐτὸ ἐν οἴκῳ. *Et in glutine compoſuit illud, & fecit ipſum quaſi formam viri, & tanquam ſpeciem hominis, ad ſtatuendum illud in domo.* Ubi Complutenſis Editio & Cyrillus, ἐν κόλλει, *in circino.* Notum ex antiquitate, etiam ædes priuatas ſuos habuiſſe lares. Notandum ὡς ἐν παρόδῳ, laborandum eſſe cuiuis fabro lignario ad normam & circinum, ſpeciatim in delineatione columnarum, & commendandas eſſe ad hunc finem ſcientias mathematicas fabris illis, uti & artificibus aliis, ſculptoribus, pictoribus.

Verſ. 14. Recenſetur materia, ex qua idola fuere formata ſeu ſculpta, & nominantur quatuor genera *lignorum ſaltus*, עֲצֵי־יַעַר,

אֲרָזִים *arazim*, κέδροι, *Cedri.*

תִּרְזָה *thirzah* dubia mouet Interpretibus. Certum id, eligendam eſſe arborem ſiluaticam, ex cujus ligno formari queant Deorum ſimulacra. Placet *Ilex, Ilmen*, Vulgatæ & Tigurinis, aliis *Fagus*, *Bocharto Pinus*, ſacra Deûm matri, ex qua θύρσοι, (vox *thirza* affinis, inde fortè nata) κλάδοι, λάμπαδες, *thyrſi, tædæ, baculi Bacchici* fieri ſolebant. *Euripides* in *Bacchabus*:

Ὁ Βακχεὺς δ' ἔχων
Θυρσώδη φλόγα πεύκης.

 Oui-

Ouidius:

Illic accendit geminas pro lampade pinus,
Hinc Cereris Sacris nunc quoque tæda datur.

Urſino in Arbor. Bibl. c. 7. p. 123. *Cedrus Phœnicia, Oxycedrus, Junipero perquam ſimilis.* Erit hæc *Juniperus major, bacca rufeſcente* C. B. *Cedrus major bacca nigra rubra* I. B. vel & *Cedrus baccifera major folio Cupreſſi fructu flaueſcente* C. B. Fauet idem *Urſinus* p. 128. *Cupreſſo*, adeò, ut *ſi ea non ſit thirza, neſciat an uſpiam dicta ſit.* Ex hac arbore facti quoque fuere Thyrſi, haſtæ hederâ & pampinis veſtitæ. Et ſanè eſt arbor hæc fingendis ſimulacris aptior quàm pinus. Quærebant hi *thirza* inter arbores coniferas maximè & reſiniferas, vel & glandiferas, ut ἀγριοβάλανον habent nonnulli Codices τῶν LXX. Ab his omnibus in diuerſa abit Cl. *Hiller. Hierophyt.* P. I. p. 432. qui *Tiliæ* mari ſuffragium dat. In Oriente ſi quæras nominis *thirza* veſtigia, ſeliges *Juniperum*, quæ *raſen* & *ares* Perſis, *ær-ær* Turcis, *erz*, *ürz* Arabibus, *Meninzk. Lex.* 2258. 5704. 5705. Quodſi præter arbores cedrinas vel juniperinas ſeligere lubeat alias, inprimis ex Oriente, in cenſum venire poterit *Juniperus Cretica ligno odoratiſſimo, Græcorum recentiorum. Tournef. Cor.* item *Juniperus Orientalis vulgari ſimilis, magno fructu nigro.* Id.

אַלּוֹן *allon. Quercus*, de qua alibi. Habent & nonnulli Codices τῶν LXX. δρῦν.

אֹרֶן *oren* eſt ex arboribus iis, quæ crucem figunt Interpretibus. Si pugnandum eſt authoritatibus, præualebit *pinus*, quam habent Verſiones, LXX. πίτυς, Chaldaica, Syriaca, *Hieronymi*, R. *Kimchi*, *Pagninus*, *Schindlerus*, Vernacula *Tigurina*, quæ *Forhen* habet, *Hiller. Hieroph.* P. I. p. 367. Piniferam eſſe Palæſtinam conſtat ex *Adamnani* L. II. *de Locis Sanctis. Egredientibus de Hebron, in campi latitudine ſita, ad aquilonarem plagam, haud procul à margine viæ, ad ſiniſtram occurrit pinoſus non grandis mons, tribus millibus à Chebron diſtans, à cujus pineto pinea ad Hieroſolymam usque in Camelis vehuntur ligna ad focos nutriendos.* Hæc ſi *Oren* eſt, ſeligi debet non tam ex ſylueſtribus Europæis una, ſed vel *Pinus ſatiua* C. B. *Pinus oſſiculis duris foliis longis* I. B. vel Orientalis quædam, qualis foret *Pinus Orientalis foliis durioribus amaris fructu paruo peracuto, Tourn. Coroll.* p. 41. Satiuæ fauent verba, quæ extant in Textu, נָטַע אֹרֶן, *plantauit Oren.* De hoc inter ſatiuam & ſylueſtrem diſcrimine *Virgil. Eclog.* 7.

Fraxinus in ſyluis pulcherrima, pinus in hortis,
Populus in fluuiis, abies in montibus altis;
Sæpius at ſi me, Lycida formoſe, reuiſas,
Fraxinus in ſyluis cedet tibi, pinus in hortis.

De Pinus uſibus ſacris nonnulla attulimus ſupra. Plura legas in *Spanhemii Diſſ. de Præſt. Numiſm.* p. 267. &c. *Cuperi Harpocrate* p. 43. Obuii ſunt Strobili in Nummis Mamertinorum, Syracuſanorum, Coloniæ Auguſti, cum Inſcriptione TI. SEMPRONI TI. F. GRACCUS LEG. PPO. COS. Thyrſum, κίσσινον βέλος, *hederaceum telum Euripidi* in *Baccharum* prologo, geſtat *Bacchus Bœoticus* in Onyche exciſo, & nuces pineas colligunt in Cameo Cupidines in *Theſauro Begeri Brandenb.* p. 13. 186. Si tantæ fuere famæ Strobili, quidni & ſacrum fuerit lignum? Sed deſunt nobis Pinus nomina affinia τῷ אֹרֶן *oren* in Orientalibus Linguis. Hac prærogatiua gaudet *Ornus*, quam *Arias* habet. Hæc iterum ſuos patitur manes. *Ruellium*, *Geſnerum*, *Dodonæum* ſi audias, ſeliges *ſorbum ſilueſtrem domeſticæ ſimilem* C. B. ſi *Bellonium*, placebit *Fraxinus humilior, ſiue altera Theophraſti, minore & tenuiore folio*, C. B. ſi *Pandectarium*, arridebit *Fagus* C. B. ſi *Tragum* & *Lonicerum*, *Oſtrya Ulmo ſimilis fructu in umbilicis foliaceis* C. B. Has arbores, ut & *acerem*, in ſcenam producit *Urſin. Arbor. Bibl.* c. 6. *Cedro* tandem fauet Latina noſtra. Inter has omnes hæreo dubius.

Haud debebant ſacræ hujusmodi ſacris uſibus deſtinatæ arbores irrigari hominum manibus, ſed *imbre* de cœlo *augeri.* ὑετὸς ἐμήκυνεν, *pluuia produxit in longitudinem.* Obſeruari meretur heic paralleliſmus inter idololatriam Judæorum & Romanorum. Hi quoque, ut illi, idola ſua fingebant non ex arboribus domeſticis, ſed ex ſyluaticis, e. g. ficu ſponte naſcente. Audi irridentem ipſos idololatras *Horatium:*

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cum faber, incertus ſcamnum faceretne Priapum,
Maluit eſſe Deum. Deus inde ego, furum auiumque
Maxima formido.

Eſt hoc argumentum ant-idololatricum ad hominem, cui, niſi ſtipes ſit aut ipſe truncus, abſonum utique videbitur, ex eodem ligni trunco fabricare ſcamnum, ex alia parte Deum, vel, ut verbis Prophetæ utar, v. 15. ex parte *incendere ignem, & calefacere, & panem coquere*, ex alia *Deum facere, & adorare, ſculptile facere, & coram illo procumbere*; vel, *partem incendere igni, parte aſſare carnem, aſſare aſſaturam, & ſaturare, calefieri etiam, & dicere: Euge, caleo, & ignem vidi*, v. 16. & v. 17. *Reliquum ejus ſimulacrum ſibi facere, cui procumbit, quod adorat, & ante quod precatur dicens: Libera me, Deus enim meus es tu. (Reliquum autem ejus Deum fecit & ſculptile ſibi: curuatur ante illud, & adorat illud, & obſecrat, dicens: Libera me, quia Deus meus es tu.)* LXX. ita: ἵνα ᾖ ἀνθρώποις εἰς καῦσιν, καὶ λαβὼν ἀπ᾽ αὐτοῦ ἐθερμάνθη, καὶ καύσαντες ἔπεψαν ἄρτους ἐπ᾽ αὐτῶν, τὸ δὲ λοιπὸν εἰργάσαντο

RPJCB

IES. Cap. XLIV. v. 19.
Idololatrarum ſtultitia.

Jeſ. Cap. XLIV. v. 19.
Götzen-Diener ſind Narren.

P. G. Harder sculps.

σαντο Θεȣ̀ς, ϗ προσκυνȣ̃σιν αὐτοῖς. Ου τὸ ἥμισυ αὐτȣ̃ κατέκαυσεν ἐν πυρὶ, ϗ ἐπὶ τȣ̃ ἡμίσεος αὐτȣ̃ ἔπεψεν ἐν τοῖς ἄνθραξιν ἄρτȣς, ϗ ἐπ' αὐτȣ̃ κρέας ὀπτήσας ἔφαγε, ϗ ἐνεπλήσθη, ϗ θερμανθεὶς εἶπεν· ἡδύ μοι, ὅτι ἐθερμάνθην, ϗ εἶδον πῦρ. τὸ δὲ λοιπὸν ἐποίησεν εἰς Θεὸν γλυπτὸν, ϗ προσκυνεῖ, ϗ προσεύχεται λέγων· ἐξελȣ̃ με, ὅτι Θεός μȣ εἶ σύ. En quomodo proſternat hanc εἰδωλομανίαν ipſa Theologia Naturalis!

Ex recenſitis ſupra arboribus ſiſtitur
A. Pinus domeſtica.
B. Sorbus ſylueſtris domeſticæ ſimilis.

TAB. DCXVIII.

Jeſ. Cap. XLIV. verſ. 19.

Nullus ad cor ſuum reuocat (neque enim ſenſu pollent aut intellectu) ut diceret: Partem ejus igne combuſſi, quin ad prunas ejus panem coxi, aſſaui carnem, & comedi, & ex reliquo ejus abominandum idolum facerem? & ante truncum ligneum procumberem?

Non recogitant in mente ſua, neque cognoſcunt, neque ſentiunt, ut dicant: Medietatem ejus combuſſi igni, & coxi ſuper carbones ejus panes: coxi carnes, & comedi: & de reliquo ejus idolum faciam: ante truncum ligni procidam.

En quò ducat nos usque ſana, quam DEUS nobis conceſſit, ratio! quàm vel ſola hæc idola ex aris ſuis præcipitet, Templis excludat! Ducit Propheta, imo DEUS ipſe, Judæos hac vice non ad Libros Moſis, ubi quidem idololatriæ abominandum vitium viuis depingitur coloribus, ne eo allectus DEI populus ſeſe contaminet, ſed peculium ſuum, imo mortales quosuis, propriæ, qua prædititi ſumus, adducit rationi, triſtes voluens querelas de humani cordis corruptione, ut nemo ſit, qui *ſenſu polleat, aut intellectu*, nemo, qui *ad cor ſuum reuocet.* Ουκ ἐλογίσατο τῇ ψυχῇ αὐτȣ̃, ȣ̓δὲ ἔγνω τῇ φρονήσει. Et ſanè, qui ſemel genuinum de materia formauit conceptum, de materia omni, ſeu magna ſit, ſeu parua, ſiue ſubtilis, ſiue craſſa, deſtitutam eam eſſe omni intellectu, paſſiuum quid, actuoſitate carens, & vi non dicam ſeſe producendi, ſed mouendi, figurandi; Solem, Lunam, Stellas, producta eſſe Entis infinitè actuoſi & perfecti; infiniti quidem eſſe artificii ſtructuram arboris, ſed dependere eam ab Ente ſummo ſpirituali, infinitè potenti & ſapienti: qui, inquam, oculos vel tantillum aperit, is formabit illicò concluſionem in Textu expreſſam: *Partem ejus igne combuſſi, quin ad prunas ejus panem coxi, aſſaui carnem, & comedi, & ex reliquo ejus abominandum idolum facerem? & ante truncum ligneum procumberem?* LXX. ὅτι τὸ ἥμισυ αὐτȣ̃ κατέκαυσεν ἐν πυρὶ, ϗ ἔπεψεν ἐπὶ τῶν ἀνθράκων αὐτȣ̃ ἄρτȣς, ϗ ὀπτήσας κρέα ἔφαγε, ϗ τὸ λοιπὸν αὐτȣ̃ εἰς βδέλυγμα ἐποίησε, ϗ προσκυνȣ̃σιν αὐτῷ. Notamus ὡς ἐν παρόδῳ, & ad teſtimonium totius Sacri Codicis prouocamus, cognitionem DEI ex operibus creationis non tantùm non vel noxiam eſſe, vel ſuſpectam, ſed commendatam ubique, & ſeueriſſimè injunctam. Confer Jeſ. XLII. 5. Sunt ejus efficaciæ hujusmodi exercitia Phyſico-Theologica, ut & Gentilem à ſemita vitiorum reducere valeant ad viam virtutum regiam. Syllogizet ita ſecum auarus, voluptuoſus: Deificarem ego aurum & argentum, metalla, quæ non plus habent vel realitatis, vel actiuitatis, quàm lapides viliſſimi, & quæ nulli prorſus ſunt mihi uſui in altera vita, relinquenda in hoc mundo? Sanitatem meam deſtruerem luxu, crapula, nimiâ cibi potusue copiâ?

Jeſ. Cap. XLIV. verſ. 22. 23. 24.

22. Ego deleui transgreſſiones tuas ut denſas nebulas, & ut nubem peccata tua; reuertere ad me, quia redemi te.

23. Jubilate, cœli, quia DOMINUS fecit, jubilum edite, profundiſſima terræ, prorumpite in lætas voces, o montes, ſylua & omnia ligna ejus, quia redemit DOMINUS Jacob, & in Iſraele gloriam ſuam amplificabit.

24. Sic enim loquutus eſt DOMINUS, redemptor tuus, & qui te ab utero finxit. Ego DOMINUS, faciens omnia, cœlos extendo ſolus, & mea virtute terram expando.

22. Deleui ut nubem iniquitates tuas, & quaſi nebulam peccata tua: reuertere ad me, quoniam redemi te.

23. Laudate, cœli, quoniam miſericordiam fecit DOMINUS: jubilate, extrema terræ: reſonate, montes, laudationem, ſaltus & omne lignum ejus: quoniam redemit DOMINUS Jacob, & Iſrael gloriabitur.

24. Hæc dicit DOMINUS, redemtor tuus, & formator tuus ex utero: Ego ſum DOMINUS, faciens omnia, extendens cœlos ſolus, ſtabiliens terram, & nullus mecum.

Vidimus haud unâ occaſione, eſſe *nebulas* atque *nubes* bullulas ſiue veſiculas tenuiſſimas, infinitâ arte tornatas, ſurgentes ex globo terr-aqueo juxta cum aliis halitibus ſulphureis, ſalinis, collectas hinc inde, eò quidem usque, ut & Solem obtegant, hujusque fulgorem nobis eripiant, ſed quæ vel ab ipſo hoc Solis jubare diſpulſæ ſerenitatem reddant aëri. His nunc comparat DEUS ipſe peccata, quæ etiam nubium & nebularum ad inſtar ſurgunt ex corrupto noſtro intellectu, & voluntate deprauata, nos ipſos tenebris obuoluunt, Solis Juſtitiæ fulgentiſſimos atque penetrantiſſimos radios nobis eripiunt. Has quidem, quia noſtræ ſunt, nos ipſi propria noſtra virtute diſpellere haud poſſumus, ſed DEUS per CHRISTUM *delet transgreſſiones* noſtras, *ut denſas nebulas, & ut nubem peccata noſtra.* ἰδοὺ γὰρ ἀπήλειψα ὡς νεφέλην τὰς ἀνομίας σου, καὶ ὡς γνόφον τὴν ἁμαρτίαν σου. Eſt hoc efficax iterum contra idololatriam remedium. Nulli nobis uſui venit vel Parhelius, vel Sol pictus, viſui noſtro poſt diſpulſas nebulas nubesque obuius, utpote neque caloris neque luminis beneficium nobis præbens; ita neque quærendi ſunt ψευδήλιοι in ſpiritualibus, idola vana, illecebræ mundi; ſed ſummum quærendum eſt bonum. *Reuertere ad me, quia redemi te.* ἐπιστράφηθι πρὸς μὲ, καὶ λυτρώσωμαί σε.

Propheta porrò, dum Jubilæo veluti indicto totam eamque elegantiſſimam mundi διακόσμησιν inuitat & excitat ad communia cum liberandis ex Babele gaudia, non ad literam eſt intelligendus, ut Hieropſaltes, & alii Scriptores ſacri innumeris in locis. *Jubilate cœli, quia DOMINUS fecit, jubilum edite, profundiſſima terræ, prorumpite in lætas voces, o montes, ſylua & omnia ligna ejus, quia redemit DOMINUS Jacob, & in Iſraele gloriam ſuam amplificabit.* εὐφράνθητε οὐρανοὶ, ὅτι ἠλέησεν ὁ ΘΕΟΣ τὸν Ἰσραὴλ, σαλπίσατε τὰ θεμέλια τῆς γῆς, βοήσατε ὄρη εὐφροσύνην, οἱ βουνοὶ καὶ πάντα τὰ ξύλα ἐν αὐτοῖς, ὅτι ἐλυτρώσατο ὁ ΘΕΟΣ τὸν Ἰακὼβ, καὶ Ἰσραὴλ δοξασθήσεται. Laudare DEUM in ſenſu proprio creaturarum eſt ratione præditarum, angelorum & hominum.

Verſ. 24. *Sic loquutus eſt DOMINUS, redemptor tuus, & qui te ab utero finxit: Ego DOMINUS, faciens omnia, cœlos extendo ſolus, & mea virtute terram expando.* οὕτω λέγει ΚΥΡΙΟΣ ὁ λυτρούμενός σε, καὶ πλάσσων σε ἐκ κοιλίας. ἐγὼ ΚΥΡΙΟΣ ὁ συντελῶν πάντα, ἐξέτεινα τὸν οὐρανὸν μόνος, καὶ ἐστερέωσα τὴν γῆν. Argumento ſunt ſummi hi, quos ſibi jure ſummo vendicat glorioſiſſimus DEUS, characteres, quod coli velit à nobis non ſolùm ut Redemptor ex corruptione ſpirituali, ſed & ut Creator & Conſeruator potentiſſimus & ſapientiſſimus. Ita gloriatur DEUS de ſuis operibus Jeſ. XLV. 7. *Ego DOMINUS, & nullus ultra. Formans lucem, & creans tenebras.* 12. *Ego feci terram, & hominem ſuper eam creaui. Ego, manus meæ tetenderunt cœlos, & omni militiæ eorum mandaui.* 18. *Sic dixit DOMINUS, creans cœlos, DEUS ille, qui finxit terram, qui fecit eam, qui & parauit eam. Non creaui eam, ut vaſta eſſet, ſed finxi eam, ut inhabitaretur. Ego DOMINUS, & nullus alius. (Hæc dicit DOMINUS, creans cœlos, ipſe DEUS formans terram, & faciens eam, ipſe plaſtes ejus: non in vanum creauit eam: ut habitaretur, formauit eam; ego DOMINUS, & non eſt alius.)*

Jeſ. Cap. XLV. verſ. 15.

Omnino tu DEUS es abſconditus, DEUS & Saluator Iſraelis.

Verè tu es DEUS abſconditus, DEUS Iſrael, Saluator.

Eſt DEUS noſter manifeſtatus ubique, & tamen occultatus; Lux totum illuminans mundum, ſed inacceſſibilis, quam oculi mentis noſtræ ferre nequeunt. Concreatæ ſunt omni homini Entis hujus infinitè perfecti ideæ, ſed non ſunt hæ exemplari ſuo adæquatæ, eruendæ ſummo ſtudio ex profundo tenebricoſi noſtri intellectus puteo. Non ignorabant hanc veritatem Gentiles. *Xenophon* apud *Cyrillum Alexandrinum* aduerſus *Julianum:* ὁ γὰρ πάντα σείων, καὶ ἀτρεμίζων, ὥσπερ μέγας τις καὶ δυνατὸς, φανερὸς, ὁποῖος δέ τις μορφὴν, ἀφανὴς, ἔτι μὲν παμφαὴς δοκῶν εἶναι ἥλιος, οὐδὲ οὗτος ἔοικεν ὁρᾷν ἑαυτὸν ἐπιτρέπειν, ἀλλ᾽ ἄν τις ἀναιδῶς αὐτὸν θεάσηται, τὴν ὄψιν ἀφαιρεῖται. *Eſt is, cujus nutu omnia vel mouentur, vel quieſcunt, manifeſtus quidem, utpote magnus & potens; ſed forma Soli ſimilis, qui omnibus illucet, ſed viſum ejus debilitat, qui attentè eum adſpexerit, vel oculis immotis.* De DEO ſimiles conceptus fouet *Plato in Cratylo,* nihil nobis conſtare de illius nominibus, licet certum ſit, nomina illi competere. De unitate & ſimplicitate DEI *Damaſcius*, Platonicus. τὸ ἓν ὥσπερ ἥλιος πόῤῥωθεν ἀμυδρῶς πως ὁρᾶται, ἐγγὺς δὲ ἀμυδρότερον, ἔπειτα καὶ τῶν ἄλλων ἀφαιρεῖται ἀντίληψιν. *Eſt unitas Soli ſimilis, quem è longinquo duntaxat adſpectare licet. Quò propius ei acceſſeris, eò redditur obſcurior, ut tandem omnes aliæ res reddantur inconſpicuæ.* Addit autem, τὸ ἓν τετιμείσθω σιγῇ, *ſilentio colendum eſt hoc Unicum*, id eſt, DEUS. DEUS hic proin eſt מִסְתַּתֵּר, *abſconditus*, LXX. ὃν οὐκ εἴδομεν. Lucem fœnerantur fortè hæc inſcriptioni illi Athenienſium, τῷ ἀγνώστῳ ΘΕΩ. Act. XVII. 23. quæ integra ſic legitur apud *Oecumenium* in *Acta Apoſtol.*

ΘΕΟΙΣ ΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗΣ,
ΚΑΙ ΛΙΒΥΗΣ
ΘΕΩ ΑΓΝΩΣΤΩ
ΚΑΙ
ΞΕΝΩ.

Jeſ. Cap. XLV. verſ. 18.

Sic dixit DOMINUS, creans cœlos, DEUS ille, qui finxit terram, qui (a) fecit eam, qui & parauit eam. Non creaui eam, ut vaſta eſſet, ſed finxi eam, ut inhabitaretur, ego DOMINUS, & nullus (b) alius.

(a) Vel, firmauit eam.
(b) Ebr. & non ultra.

Quia hæc dicit DOMINUS, (creans cœlos, ipſe DEUS, formans terram, & faciens eam, ipſe plaſtes ejus: non in vanum creauit eam: ut habitaretur, formauit eam,) ego DOMINUS, & non eſt alius.

Vid. Jeſ. Cap. XLIV. verſ. 24.

Jeſ. Cap. XLVII. verſ. 13.

— Stent quæſo, & ſeruent te contemplatores cœlorum, ſtellarum inſpectores, (a) quique noua prædicunt, undenam ſuper te hæc veniant.

(a) Vel, ut alii legunt: nuntient, unde hæc noua veniant; alii ſic: & qui ex lunationibus aut neomeniis vaticinantur.

— Stent, & ſaluent te augures cœli, qui contemplabantur ſydera, & ſupputabant menſes, ut ex eis annunciarent ventura tibi.

FUit celebratiſſima illa & ſuperba Babylon ut Monarchiæ Aſſyriacæ ſedes, ita & ſcientiarum & artium: floruerant hæ ibi ab antiquiſſimis temporibus ad tempora usque magni Nebucadnezaris, & Prophetæ Danielis, imo ad regimen usque Perſarum. *Chaldæi* cluebant viri eruditi & ſapientes, & ante Perſarum tempora *Magi*, teſte *Hieronymo ad Dan.* XI. Daniel ipſe fuit *creatus princeps inter duces, & omnes ſapientes Babylonis.* Dan. II. 48. *Antiſtes Magorum, Sophorum, (incantatorum) Chaldæorum, fatidicorum (aruſpicum.)* V. 11. Stylo moderno Præſidem dixeris Academiæ Regiæ Scientiarum.

Sed quemadmodum uno eodemque tempore Judæi ſacrificia ſua offerebant vero DEO in Templo Hieroſolymitano, atque incenſa idolis in collibus & montibus, ita apud Babylonios floruit ſimul genuina & ſpuria Matheſis, Aſtronomia juxta Aſtrologiam; ut hodienum in eodem regno, eadem urbe, Pariſiis, Londini, reperias Aſtronomos omni encomio digniſſimos, qui in obſeruatoriis vel ſuis, vel regiis, maximâ attentione, ingentibus ſumptibus impendendis in machinas, conſiderant atque determinant ſiderum ſitum, figuram, magnitudinem, diſtantiam, & omnia hæc in laudes ſummi Creatoris: ſimul & ἀςρομανέας, qui ex ſitu & motu ſiderum fata Regum, Regnorum, Rerumpublicarum, bella, pacem, fœdera, quin imò priuati cujusque proſperam atque aduerſam fortunam vano auſu prognoſticari ſibi præſumunt. Apud *Strabonem* L. XVI. legas, habuiſſe Babylonios Chaldæos obſeruatorium, ad quod Aſtrologis nullus conceſſus fuerat aditus: ᾿Αφώριςο δ᾿ ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ κατοικία τοῖς ἐπιχωρίοις φιλοσόφοις, τοῖς Χαλδαίοις προσαγορευομένοις, οἱ περὶ τὴν ᾿Αςρονομίαν εἰσὶ τὸ πλέον. προσποιȣ̃νται δέ τινες καὶ γενεθλιαλογεῖν, ὃς ȣ̓ καταδέχονται οἱ ἕτεροι. *Diodoro* teſte L. II. in Metropoli ipſa in Templo Jouis Beli fuere octo turres, una ſuperimpoſita alteri, quæ inſeruiebant Obſeruationibus Aſtronomicis. Extruxerat eas Semiramis, quæ octo ſeculis florebat ante Bellum Trojanum. Certum autem eſt, Græcos Aſtronomiam ſuam in Babele fuiſſe edoctos. Horum ſtudiorum gratia Babylonem contenderat Epigenes, qui floruiſſe dicitur temporibus Alexandri, & ibi offenderat obſeruationes laterculis inſcriptas annorum 720. *Plin.* L. VII. c. 56. *Epigenes apud Babylonios* DCCXX. *annorum obſeruationes ſyderum coctilibus laterculis inſcriptas docet, grauis author imprimis. Qui minimum, Beroſus & Critodemus,* CCCCLXXX. *annorum.* Illuc quoque Pythagoras venerat *ad perdiſcendos ſiderum motus, originemque mundi ſpectandam. Juſtin.* L. XX. c. 4. Suntque ex eruditis haud pauci, qui ex Turri illa Babelica in Sacris Literis celebrata, Obſeruatorium faciunt Aſtronomicum. Sed non defuere unquam naſuti Aſtrologi, ex ſiderum ſtatu & motu futura prædicentes, imò vero ex infauſta illa Babylonia matre nata numeroſiſſima ſoboles, quæ hodienum non Perſiam ſolam, ſed totum penè inundat Orientem, honorata non ſolùm plebi, ſed quoque in Aulis Principum maxima pollens authoritate. Sunt hi ipſi, quos nuncupat Propheta noſter הֹבְרֵי שָׁמַיִם, ἀςρολόγοι τȣ̃ ȣ̓ρανȣ̃, *cœlos ſpeculantes,* חֹזִים בַּכּוֹכָבִים, οἱ ὁρῶντες τȣ̀ς ἀςέρας, *contemplantes in ſtellas, ſtellarum inſpectores, qui noua prædicunt, undenam ſuper te hæc veniant,* ἀναγγείλαντες τί μέλλει ἐπὶ σὲ ἔρχεσθαι, & XLVIII. 14. כַּשְׂדִּים, Χαλδαῖοι, *Chaldæi.*

Jeſ. Cap. XLVIII. verſ. 12. 13.

12. Audi me, Jacob, & Iſrael, vocatus meus, Ego idem ipſe, Ego primus, Ego quoque nouiſſimus.
13. Et manus mea fundauit terram, & dextera mea palmo menſa eſt cœlos: Ego quum ea vocarem, protinus conſtiterunt ſimul.

12. Audi me, Jacob, & Iſrael, quem ego voco, ego ipſe, ego primus, & ego nouiſſimus.
13. Manus quoque mea fundauit terram, & dextera mea menſa eſt cœlos: ego vocabo eos, & ſtabunt ſimul.

ALtipotens DEUS, æternus æternitatis poſſeſſor, quando in Verbo ſuo reuelato Jacobum ſuum & Iſraelem adloquitur ita: *Ego idem ipſe, Ego primus, Ego quoque nouiſſimus,* ἐγώ εἰμι πρῶτος, ἐγώ εἰμι εἰς τὸν αἰῶνα. XLI. 4. *Ego* DOMINUS *primus, & cum nouiſſimis ego ipſe. (Ego* DOMINUS, *primus & nouiſſimus ego ſum.)* XLIII. 10. *Ego ſum ille ipſe, ante me non eſt formatus* DEUS, *neque poſt me erit.* XLIV. 6. *Ego ſum primus, & ego ſum nouiſſimus, & præter (absque) me non eſt* DEUS: idem illud eſt, quod Philoſophi vocant *Ens à ſe ipſo,* neceſſariò & per ſe exiſtens, contradiſtinctè ad alia entia, aliunde, imo à DEO dependentia, absque cujus nutu & voluntate ſubſiſtere nequeunt. Dictitat ratio ipſa, eſſe hoc Ens æternum, infinitum, unicum, ſimpliciſſimum, immutabile, infinitè perfectum, ſapientiſſimum, potentiſſimum, optimum: cujus virtute omnia alia conſiſtunt, principium

cipium & finem habent, finita quoad vires, compoſita, mutationibus obnoxia. Quum contra DEUS ſit nullibi incluſus, nullibi excluſus, omnia in omnibus, Creator, Conſeruator, Gubernator. Cujus *manus fundauit terram, & dextera palmo menſa eſt cœlos*, ἡ χεὶρ μου ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, καὶ ἡ δεξιά μου ἐστερέωσε τὸν οὐρανόν. *Quum ea vocaret, protinus conſtiterunt ſimul.* συναχθήσονται πάντες, καὶ ἀκούσονται. En breue promptumque reſponſum ad quæſtionem de origine mundi! *Dixit, & factum eſt.* Noſtrum autem eſt, quoties vel cœlos ſuſpicimus, vel terram aſpicimus cunque, aperire oculos non corporis duntaxat, ſed mentis, neque *obliuiſci* DOMINI, *factoris noſtri, qui cœlos extendit, & terræ fundamenta jecit.* Jeſ. LI. 13.

Jeſ. Cap. XLVIII. verſ. 22.

Et non ſitierunt (quum) per ſolitudines duceret, aquam enim eis de petra promanare fecit, ſcidit petram, ut latices effluerent.

Non ſitierunt in deſerto, cum educeret eos, aquam de petra produxit eis, & ſcidit petram, & fluxerunt aquæ.

Vid. Exod. Cap. XVII.

Jeſ. Cap. L. verſ. 2. 3.

2. — Ecce ſola increpatione mea exſicco pelagus, flumina in deſertum conuerto, ut piſces eorum aut aquæ penuria putreſcant, aut ſiti pereant.
3. Ego triſti caligine cœlos veſtio, & ſacco operio eos.

2. — Ecce in increpatione mea deſertum faciam mare, ponam flumina in ſiccum: computreſcent piſces ſine aqua, & morientur in ſiti.
3. Induam cœlos tenebris, & ſaccum ponam operimentum eorum.

Ependent omnia in Uniuerſo à DEO in eſſe ſuo, durare, & operari, quidnî ergo ſupremum illud Ens ſibi tribueret ut creationem, ita conſeruationem, mutationesque omnes? ut heic *exſiccationem pelagi, fluminum in deſertum conuerſionem, triſtem cœlorum caliginem*, effectus item, qui redundant in *piſces?* Qui quia viuunt in elemento ſuæ ſtructuræ analogo, dulci, ſalſoue, ut aues in aëre, *aquæ penuria putreſcunt, & ſiti pereunt:* id quod vel exemplo fluminum Ægypti in ſanguinem conuerſorum conſtat, ad quod miraculum alludere videtur Propheta.

Jeſ. Cap. L. verſ. 9.

— Ecce omnes iſti ſicut veſtimentum veteraſcent, tinea corrodet eos.

— Ecce omnes quaſi veſtimentum conterentur, tinea comedet eos.

Vid. Job. Cap. XIII. verſ. 28.

Jeſ. Cap. LI. verſ. 6.

Attollite oculos veſtros in cœlum, & terram ſubtus inſpicite, quoniam cœli ut fumus (a) corrumpentur, & terra ut veſtis vetuſtate peri-

Leuate in cœlum oculos veſtros, & videte ſub terra deorſum: quia cœli ſicut fumus liqueſcent, & terra ſicut veſtimentum attereretur,

 bit,

bit, & qui in ea habitant, ad eundem modum peribunt, ſalus autem mea in æternum durabit, & juſtitia mea non concidet.

(*a*) Nimlachu, ut ſal liquefient, ut micæ ſalis diſſipabuntur.

& habitatores ejus ſicut hæc interibunt: ſalus autem mea in ſempiternum erit, & juſtitia mea non deficiet.

ANimus mihi non eſt, ſocios licet haberem & Duces *Ambroſium* & *Baſilium*, ex hac finalis excidii Prophetia demonſtrare contra veteres Ariſtotelicos, non eſſe cœlos ſolidos, cryſtallinos, denſos, ſed potius ſubtiliſſimos, fluidiſſimos; id quod hodie ex certiſſimis indiciis adeò certi ſcimus ex obſeruationibus, ut non opus habeamus in auxilium vocare Scripturæ hocce teſtimonium, quod non minus illi Scholaſticorum opinioni fauet, quàm noſtræ modernorum ſententiæ; quandoquidem denſiſſimum quodque corpus in fumum abire poteſt, *ut fumus corrumpi*. Aquila & Symmachus, μειωθήσεται, ἁλιώσονται, *comminuetur*, *in ſalis modum conterentur*. Sed LXX. ὁ ὀυρανὸς ὡς καπνὸς ἐςερεώθη, *cœlum ut fumus firmatum eſt*. Obſcuro ſenſu. Parallelus eſt noſtro locus Jeſ. XXXIV. 4. *Contabeſcet omnis exercitus cœlorum*, *&* *conuoluentur cœli ut Codex*, *& omnis exercitus eorum defluet, ut defluunt folia vitis & ficus. (Et tabeſcet omnis militia cœlorum, & complicabuntur, ſicut liber, cœli: & omnis militia eorum defluet, ſicut defluit folium de vinea & de ficu.)* Digito veluti monſtrant hæc aliaue hujus generis loca Veteris Nouique Codicis finalem conflagrationem mundi, ſi non ſolaris totius, certè terræ, quæ ex mente plurium modernorum effectui dabitur per Cometam, quo appropinquante ad nos, vel prætereunte, *cœli*, ſpeciatim aërei, *ut fumus corrumpentur*, *& terra ut veſtis vetuſtate peribit*, *& qui in ea habitant*, *ad eundem modum peribunt*, ἡ δὲ γῆ ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσεται, ὁι δὲ κατοικοῦντες ὥσπερ ταῦτα ἀποθανοῦνται, præ nimio æſtu, quem ſufferre nequeunt, præ nimia aëris rarefactione, quæ reſpirationi haud ſufficit. Suffocabitur, quod non comburetur. Singularis emphaſeos eſt vox נִמְלָחוּ *nimlachu*, quod propriè ſignificat, ut Latinæ noſtræ Gloſſa habet, *ut ſal liquefient*, *ut ſalis micæ diſſipabuntur*. Sal nempe in ignem conjectum aut liquefit, aut crepitando diſſilit. Sic in finali illa Cataſtrophe omnia vel liqueſcent, vel cum crepitu, fremitu, fragore conſumentur. Conf. quæ annotauimus ad Pſ. CII. 26. 27. 28.

Jeſ. Cap. LI. verſ. 8.

Nam veluti veſtimentum, ſic eos corrodet tinea, & ſicut lanam comedet eos vermiculus.

Sicut enim veſtimentum, ſic comedet eos vermis: & ſicut lanam, ſic deuorabit eos tinea:

Vid. Job. Cap. XIII. verſ. 28.

Jeſ. Cap. LI. verſ. 13.

Obliuiſcaris autem DOMINI, factoris tui, qui cœlos extendit, & terræ fundamenta jecit. —

Et oblitus es DOMINI, factoris tui, qui tetendit cœlos, & fundauit terram. —

Vid. Jeſ. Cap. XLVIII. verſ. 12. 13.

Jeſ. Cap. LI. verſ. 20.

Filii tui defatigati jacent in compitis omnium platearum, ſicut ibex (a) reti implexus. —

(a) Alii Oryx legunt, alii Bos ſilueſtris.

Filii tui projecti ſunt, dormierunt in capite omnium viarum, ſicut beſtia illaqueata. —

OStenſum eſt Deut. XIV. 5. תְּאוֹ, *theo* vel תּוֹא *tho*, non tam eſſe *bouem ſylueſtrem*, quàm *Orygem*, *Caprarum* ſylueſtrium vel *Rupicaprarum* genus. Id comprobat ſpeciatim hic locus, in quo כְּתוֹא מִכְמָר *cetho micmar* Aquila reddit, ὡς ὄρυξ ἀμφιβληστρευμένος, Theodotion, ὡς ὄρυξ συνειλημμένος, Symmachus, ὡς ὄρυξ ἐν ἀμφιβλήστρῳ, Vulgata, *ſicut oryx illaqueatus*, Latina noſtra, *ſicut ibex reti implexus*, Vernacula, *wie ein geſeiletes Wildpret*, rectiùs verteres, *wie ein im Netz verſtricktes oder gefangenes Gems*, oder, *wilde Geiß*. De boue autem nullibi legitur, capi laqueis vel retibus, ſed in foſſis, alioue modo.

Jeſ. Cap. LIII. verſ. 6.

Nos omnes tanquam oues errauimus, quisque ſuam viam ſectatus. —

Omnes nos quaſi oues errauimus, unusquisque in viam ſuam declinauit. —

ERrare igitur poſſunt bruta, quarum actiones aliàs regulares magis ſunt actionibus hominum. Errant heic oues, errant homines: ſed illæ alio, quàm hi, ſenſu, imo & eodem. Ouium eſt, manere apud gregem, intra certos limites: ſed errant, & absque ratione ſequuntur in paſcuis odorem herbarum ſibi proficuarum. Eſt hoc errare ouium mere mechanicum, à ratiocinio omni remotum: ſic errat horologium. Sed in philoſophico ſenſu neque ouis errat, neque horologium, reſpondent utriusque motus Legibus Naturæ, etiam tunc, quando errant. Natura ipſa non errat unquam. Alia longè ratio eſt hominis errantis; eſt hoc errare peccaminoſum. Nouit is viam, quam terere debet, præſcriptas ſibi leges; eſt error hic ἀνομία voluntaria, vitioſa deflexio à lege, quæ pœnam meretur. Corpus non peccat, ſed anima illi dominans. Hinc corpus ſi peccet inſciâ vel inuitâ animâ, ex Legibus ciuilibus nullis eſt obnoxium pœnis. Ouis igitur errat erroris commiſſi neſcia, ſed homo ſciens & volens. Nil præjudicat hoc ratiocinium comparationi, quæ elegans eſt, errantem inter ouem & hominem, obuiæ alibi in Sacris. Pſ. CXIX. 176. *Erraui ut ouis, quæ it perditum*. 1. Pet. II. 25. ἦτε ὡς πρόβατα πλανώμενα. Rationem addit Propheta noſter, *nos omnes tanquam oues errauimus, quisque ſuam viam ſectatus*; πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν, ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη. Sicuti nempe oues grato plantarum odore allectæ hac illac errantes in auia deflectunt, ſic homines à virtutis via regia deſciſcentes, hic horſum, alius illorſum, quilibet vitia ſua ſequuntur, imo laxatis frenis currunt, quo ducunt cunque vel voluptates, vel deprauati affectus, ambitio, auaritia, odium, ira, inuidia, verbo, *quisque ſuam viam ſectatur*. Ouem errantem Arabes ſuo idiomate vocant *canuph*, & *thſawal* morbum illum vertiginoſum, quo correptæ circum gregem currunt.

TAB. DCXIX.

Jeſ. Cap. LIII. verſ. 7.

Mulctatus eſt & adflictus, nec tamen os ſuum aperuit. Sicut pecus ad mactationem ducetur, & ſicut agnus coram tonſoribus ſuis mutus fit, (ſic) is non aperuit os ſuum.

Oblatus eſt, quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum. Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum.

Nil præjudicat prorſus Prot-Euangelio huic, & gratioſiſſimæ Prophetiæ, quâ CHRISTUS comparatur agno, ſi dixerimus, eſſe bruti hujus patientiam ſeu manſuetudinem virtutes merè mechanicas, ratione omni deſtitutas. Singularem ſanè attentionem meretur, quod ſummus θεάνθρωπος comparari ſe potius vult cum corporibus purè materialibus, agno, leone, viti, quàm creaturis ratione præditis, quoniam illorum actiones ſunt regulariſſimæ, ordini à DEO in naturam introducto congruæ, ſed hominum actiones & paſſiones peccaminoſæ, ἄνομοι. Hoc ſenſu effari utique licet, eſſe ouis manſuetudinem, licet machinalem, puriorem & præſtantiorem ipſa Jobi patientiâ. Confertur CHRISTUS oui alibi quoque in ſacris. Joh. I. 29. Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ ΘΕΟΥ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. 1. Petr. I. 19. ἐλυτρώθητε —— τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου ΧΡΙΣΤΟΥ. Jer. XI. 19. inquit Propheta, pro ſe, vel in Perſona CHRISTI: *Ego ſicut agnus aſſuefactus, ductus ad lanienam. (Ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam.)* In Ethica Zoologica, ſi ejus ſyſtema condendum foret, tribuenda veniet oui manſuetudo, celebrata quoque Scriptoribus profanis. *Varro Ruſtic.* L. II. c. 1. *In queis* (animalibus) *primum non ſine cauſa putant oues aſſumptas, & propter placiditatem. Maximè enim hæ naturâ quietæ. Feſtus: Maximam hoſtiam ouilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, ſed ab animo placidiore.* Trinepotes illi *Herculis*, *Euryſthenes* & *Procleas*, moniti ab Oraculo, ut ibi contraherent matrimonia, ubi τὸ ἀγριώτατον ἀπαντήσῃ ζῶον, φέρον τὸ πρᾳότατον. *Ælian. Hiſt.* L. XII. c. 31. explicarunt hoc conſilium de lupo, quem offenderant in Cleonæorum Regione, ouem ore geſtanti. Notanda in Textu vox רָחֵל *rachel*, quæ pro oue etiam ſumitur. Gen. XXXI. 38. XXXII. 14. Cant. VI. 6.

Jeſ. Cap. LIV. verſ. 9.

Nam iſtud erit mihi ſicut aquæ Noæ. Ut enim juraueram, ne porrò aquæ Noæ pertranſirent terram, ſic juraui, ne iraſcar tibi, aut te objurgem.

Sicut in diebus Noë iſtud mihi eſt, cui juraui, ne inducerem aquas Noë ultra ſupra terram: ſic juraui, ut non iraſcar tibi, & non increpem te.

Vid. Gen. Cap. VIII. verſ. 21.

Jeſ. Cap. LIV. verſ. 11. 12.

11. En, o paupercula tempeſtatibus acta, & conſolatione deſtituta! ego ſternam ordine lapides tuos in (a) fuco, & fundabo te ſapphiris.

(a) Fucus apud Plinium ſanies purpuræ vel purpuriſſa, ceruſſa vel gemma aliqua.

11. Paupercula tempeſtate conuulſa, absque ulla conſolatione: ecce ego ſternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in ſapphiris.

12. Fe-

IES. Cap. LIII. v. 7.
Agnus coram tonſore mutus.

Jeſ. Cap. LIII. v. 7.
Das vor ſeinem Scheerer erſtummende Lamm.

G. D. Heümann sculps.

RPJCB

12. Feneſtras tuas è Cryſtallo faciam, & portas tuas ex lapide Carbunculo, & omnes fines tuos lapidibus expetibilibus.

12. Et ponam jaſpidem propugnacula tua: & portas tuas in lapides ſculptos, & omnes terminos tuos in lapides deſiderabiles.

EXtra dubium vertitur, non intelligendum heic eſſe materiale ædificium, cujus fundamentum ſit ſapphirinum, muri ex gemmis pretioſis, ſed ſanguinem & infiniti pretii meritum CHRISTI, qui ςύλος eſt & fundamen *pauperculæ tempeſtatibus actæ*, *& conſolatione deſtitutæ*, ταπεινῆς καὶ ἀκαταςάτε, cui ſolatio eſt unico CHRISTUS, verus *angularis lapis*. Huc tendunt quoque οἱ θεμέλιοι τε͂ τείχες τῆς πόλεως παντὶ λίθῳ τιμίῳ κεκοσμημένοι, nouæ nempe Hieroſolymæ. Apoc. XXI. 19.

פּוּךְ *Puch, Phuch*, reddit Latina noſtra *Fucum*, Vernacula *Edle Geſteine*, diuerſo planè ſignificatu. Sumit Jarchi hoc פּוּךְ pro נוֹפֶךְ *nophech*, quarto Pectoralis Aharonici lapide. LXX. habent ἄνθρακα, *Carbunculum*, quos ſequitur *Arias*. Sed ex 2. Reg. IX. 30. conſtat, eſſe *Phuch*, *fucum*, atri coloris ex ſtibio ſiue antimonio paratum, quo adhuc Turcæ utuntur ad denigrandum cilia & ſupercilia. Habent & in noſtro Textu Symmachus, Theodotion, Græci omnes, præter LXX. ςίμμι. Suffragatur *Ludolfus Comm. Hiſt. Æthiop.* p. 108. ubi verba Textus הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנָיִךְ ita reddit: *Ecce, ego conſternens (conſternam tanquam lapide) fuc pauimentum tuum.* Eleganti ſanè ſpecie ſeſe commendat ſtibium pulueriſatum pauimentis ſuperſtratum. Sed plerique Lexicographi פּוּךְ nomine intellexere *Alabaſtrum* ſiue *Marmor* coloris atri, antimonii inſtar ſplendens. Quæ interpretatio ſua ſpecie haud careret, ſi certi eſſemus, intelligi Marmor. Suffragia dant alii gemmis, ſed hi illis, alii aliis, Syrus *Beryllo*, Arabs *Hyacintho*. Antimonio quidem etiam fauet Cl. *Conr. Mel* in *Bibl. Brem.* Cl. VIII. p. 791. Sed tamen פּוּךְ non pro foſſili ſeu lapide ipſo ſumit, verùm pro ornamento lapidum pretioſorum, tanto nitore applicatorum in fundulis ſuis, ac ſi gemmæ diadematis pretioſi eſſent, firmatæ, ut non moueantur, depuratæ, ut niteant, ſicut oculi ſtibio purgati ac colorati, ut ſplendeant ſicut Sol aurora cinctus, dum oritur. Et hunc ſenſum egregiè ad ſtatum Eccleſiæ Noui Teſtamenti applicat.

De סַפִּיר egimus in Hiſtoria Pectoralis. כַּדְכֹּד reddunt LXX. ἴασπιν, nos Tigurini *Cryſtallum*, *Cryſtall.* אֶקְדָּח LXX. κρύςαλλος, nobis *Carbunculus*, *durchſichtige Steine.* In Sacris nihil fere eſt obſcurius lapidibus pretioſis fulgentibus.

Jeſ. Cap. LV. verſ. 10.

Et perinde atque imber aut nix de cœlo deſcendit, & illò non redit, ſed irrigat terram, & parere atque germinare eam facit, ut det ſerenti ſemen, & panem ad edendum.

Et quomodo deſcendit imber & nix de cœlo, & illuc ultra non reuertitur, ſed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat ſemen ſerenti, & panem comedenti.

PRæſtantiſſima haud ſemel prædicauimus bona, pluuiam atque niuem, terram fœcundam, parentem, germinantem, ſatorem, ſemen, panem ad edendum, omnia terricolis ſummè neceſſaria, à DEI bonitate & potentia pendentia. Ipſe ſanè eſt, qui *imbrem aut niuem de cœlo deſcendere* facit, ſuo tempore, certâ menſurâ, ad certum finem, ut terra fructus *pariat atque germinet*; qui *dat ſerenti ſemen*, *& panem ad edendum*, ad humani generis conſeruationem. Id autem ſingulare, quod Propheta dicit, *non redire* pluuiam aut *niuem illò*, unde venerat; quum tamen conſtet, eaſdem aquas, quæ ex aëre ſunt deciduæ, iterum formâ bullularum tenuiſſimarum eleuari, eòque, unde venerant, redire. Senſus proin verborum Textus hic eſt, pluuiam & niuem non creata eſſe propter cœlum aëreum, ſed propter terram. Eleuantur vapores, non ut hæreant in alto, ſed recidant. *Ita erit verbum meum, quod exit de ore meo; non redibit ad me vacuum, ſed faciet quæcunque volo, & proſperabitur in his, ad quæ miſi illud.* v. 11.

TAB. DCXX.

Jeſ. Cap. LV. verſ. 13.

Pro rubo ſpinoſo aſcendet abies, & pro urtica myrtus, & erit DOMINO in nomen, in ſignum perpetuum, & quod nunquam excindetur.

Pro ſaliunca aſcendet abies, & pro vertice creſcet myrtus, & erit DOMINUS nominatus in ſignum æternum, quod non auferetur.

N*Aatſuts* נַעֲצוּץ vertunt LXX. per ϛοιβὴν, *Stoebam*, id eſt, Hieronymo interprete, *viliſſimum ſtipitem*, Aquila & Theodotion per κόνυζαν, *Conyzam*, Arias per *albam ſpinam*, nos *rubum ſpinoſum*, in Vernacula *Dörne*. Placet *Hillero Hieroph.* P. I. p. 76. ex fruticum ſpinoſorum genere *rhamnus*, anſam dat Chaldæa radix נְעַץ *neats*, *infigere*, *fruticat quippe in ſepibus, ramos ferens rectos, & aculeos in acutæ ſpinæ modum.* Alludit quodammodo Arabica vox *chæziz*, *quæ rhamnum aridum ſignificat, quo muniri ſolent muri. Meninzk. Lex.* 1894. Quicquid horum omnium ſit, intelligi debet vel *vepretum*, *virgultum* in genere, quod Lexicographi habent, vel frutex nullius vel pauci uſus, imo noxii, ſpinoſus; vel herba quædam vilis aridis locis ſponte naſcens; cujus loco aſſurgere debet *Abies*, vel *Cupreſſus*, κυπάρισσος, LXX.

Non minus ambigua eſt vox סִרְפָּד *Sirpad*, utpote quæ à variis variè vertitur. LXX. habent κόνυζαν, *Conyzam*, Latina noſtra *urticam*, ſecuta Symmachum, qui ἀκαλήφην habet, *Aria* conſentiente. Affinis quodammodo Turcarum *yſurghan* in *Meninzk. Lex.* 254. pro *urtica*, quæ eadem abjecta & viliſſima planta Perſis vocatur *kezene*, *gezene*, Turcis *kikiz*, *kikin*, vocibus Conyzæ affinibus. Id. 3944. 4120. ut hæc ipſa Conyzæ vox ex Oriente nata videatur. *Junio & Tremellio* placet *Paliurus*, qui Japonibus *Naatsme*, voce ſupra excuſſæ *naatſuts* affini vocatur. Vid. *Kæmpfer. Japon.* p. 117. Arabs ſeligit *Ebulum*, Syrus *Hyſſopum*. *Hiller. Hieroph.* P. I. p. 486. *Ruſcum*, qui florem & fructum in medio folio producit, cætera *Myrto*, cui opponitur in Textu, ſimillimus. Habet hæc interpretatio magnam veri ſpeciem. Dicitur quippe *Ruſcus Dioſcoridi* L. IV. c. 146. μυρσίνη ἀγρία, *Myrtus ſilueſtris*, aliis ὀξυμυρσίνη, *acuta Myrtus*, *Myrtacantha*, *murina ſpina*. *Lobel. Icon.* κεντρομυῤῥίνη, *Theophr.* III. Hiſt. 17.

A. Conyza major vulgaris C. B.
B. Ruſcus.

Jeſ. Cap. LVI. verſ. 10. 11.

10. (a) Speculatores ejus omnes cœci ſunt, omnes ſunt ignaui, canes muti, latrare non poſſunt, torpent, (b) jacent, ſomno indulgent.

(a) Vel, Epiſcopi, Præſides.
(b) Vel, dormituriunt.

11. Et canes illi vehementer auidi (c) ſatiari non poſſunt. Et paſtores ipſi nihil norunt intelligere, quisque viam ſuam ſpectat, quisque à termino ſuo ad emolumentum ſuum (propenſus eſt.)

(c) Fortes anima. Ebr.

10. Speculatores ejus cœci omnes, neſcierunt uniuerſi: canes muti, non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes ſomnia.

11. Et canes impudentiſſimi neſcierunt ſaturitatem: ipſi paſtores ignorauerunt intelligentiam: omnes in viam ſuam declinauerunt, unusquisque ad auaritiam ſuam, à ſummo usque ad nouiſſimum.

Viuis

IES. Cap. LV. v. 13.
Abies pro Rubo, Myrtus pro Urtica.

Jeſ. Cap. LV. v. 13.
Tañen vor Dörner, Myrten vor Hecken.

G. D. Heümañ sculps.

RPJCB

Viuis depingit coloribus Propheta Sacerdotes ſui temporis ignauos, auaros, voluptuoſos, ebrioſos, & corruptum miniſterium *canibus* comparat, nauci æſtimans odium, quod in ſe traxerat, Theologicum. Meum non eſt, characteres citatos omnes explicare, vel & ad Seculi noſtri mores applicare. Aliis, & piis quidem vigilantibusque Verbi Diuini præconibus hanc Spartam linquo, inhærens ſolis canis vitiis.

Omnes, inquit Propheta, *ſunt ignaui*, *canes muti*, *latrare non poſſunt*, κύνες ἐνεοὶ ꞇ̓ δυνήσονται ὑλακτεῖν. Homini proprium eſt loqui, ridere, leoni rugire, boui mugire, ſic *cani latrare.* Ad hunc finem largitus eſt Creator optimus ſingulis animantibus adæquatam totidem linguis ſtructuram, capitis & linguæ cumprimis, ac faucium. *Latrare* heic exprimitur per נָבַח *nabhach*, vocem ἅπαξ in Sacro Codice λεγομένην, ſed paſſim apud Judæos Scriptores obuiam. Deriuant hinc eruditi Ægyptiorum latrantem Deum *Anubin*, quaſi foret הַנּוֹבֵחַ *hannobheach;* & forſan huc pertinet Auæorum illud Idolum נִבְחַז *nibhchaz*. 2. Reg. XVII. 31. ſiquidem id, ſi Talmudiſtis fides, caninæ fuerit formæ.

Torpent omnes, *jacent*, *ſomno indulgent*, ἐνυπνιαζόμενοι κοίτην, φιλοῦντες νυστάξαι. Inferunt inde Doctores Judæi, eſſe canem naturâ ſomniculoſum, utpote quocum conferantur paſtores ignaui. Contrarium nemo non nouit, eſſe canem animal ex vigilantiſſimis, propterea quoque cuſtodiis adhibitum. *Lucret.* L. V. v. 862.

Et leui ſomno canum fido ſub pectore corda.

Ouid. L. IV. v. 488.

— *jam vigiles conticuere canes.*

Faſtor. L. V. v. 142.

Peruigilantque lares, peruigilantque canes.

Columella de Canib. L. VIII. c. 12. *Quis fidelior comes? Quis cuſtos incorruptior? Quis inueniri poteſt vigilantior?* Miraculum cluet apud *Liuium* L. V. quod Gallorum canes in expugnatione Capitolii obmutuerint. *Tanto ſilentio in ſummum euaſere, ut non cuſtodes ſolum fallerent, ſed ne canes quidem, ſollicitum animal ad nocturnos ſtrepitus, excitarent.* Lege & *Plutarchum de Fortit. Romanor.* Clarum hinc, ſomnolentiam canibus haud tribui ut proprietatem iis naturalem, ſed tanquam vitium. Qui naturâ vigilare deberent & latrare, dormiunt. Sed latiorem habet Hebræa vox הוזים *hozim* quàm *ſomni* ſignificatum. In *Kimchii Lex.* hi quoque ſunt *hozim*, qui in ſomno loquuntur, aut latrant, vel in morbis delira proferunt. Id vult Arabum *hadſa*, Hebræorum הָזָה *hazah*. Hoc ſenſu *hozim* dixeris illos canes, qui dormientes latrant, vel venatici illi, qui latratum edunt, etiam ubi non adſunt ferarum veſtigia: Myſtico ſenſu, qui altum clamant iis temporum circumſtantiis, quibus ſilendum foret, vel, quibus loquendum, ſunt muti. Confer ideam, quæ dormienti ſomniantiue obuenit vel homini, vel cani, cum zelo prædicatoris indiſcreto, præcipiti, inordinato cuiuis affectui, peccaminoſæ indulgentiæ. Hinc LXX. viris ſunt הוזים ἐνυπνιαζόμενοι, *ſomniantes*, Aquilæ φανταζόμενοι, *phantaſiis & variis imaginationibus acti*, Symmacho ὀραματισταὶ, Hieronymo *videntes vana.* Quadrant omnia hæc canibus, ſi non latrantibus, murmurantibus ſaltem, quod Græci dixerunt σκύζειν, σκυζᾷν, apud *Heſychium* & *Pollucem. Lucret.* L. IV. v. 988.

Venantumque canes in molli ſæpe quiete
Jactant crura tamen ſubitò, vocesque repente
Mittunt, & crebras reducunt naribus auras,
Ut veſtigia ſi teneant inuenta ferarum.

Æſchylus in Diris ad venatorem in ſomno venantem:

Ὄναρ διώκεις θῆρα, κλαγγάνεις δ᾽ ἅπερ
Κύων, μέριμναν οὔποτ᾽ ἐκλιπὼν πόνου.

Feram per ſomnium perſequeris, & latras ut Canis, laboris ſollicitudinem nunquam deponens.

Canum, Moloſſorum, ouium inprimis tutelæ deſtinatorum, eſt gregem cuſtodire, & luporum aduentum latratu prodere. Eſt hæc canum cuſtodia antiquiſſima. Meminit Jobus XXX. 1. *canum gregis ſui. Homerus Iliad.* κ'. v. 183.

Ὡς δὲ κύνες περὶ μῆλα δυσωρήσονται ἐν αὐλῇ,
Θηρὸς ἀκούσαντες κρατερόφρονος ——

Ut autem canes circum oues moleſtam cuſtodiam agunt in caula,
Auditâ feroce ferâ ——

Iliad. μ'. v. 302.

\- - - - βώτορας ἄνδρας,
Σὺν κυσὶ καὶ δούρεσσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα.

\- - - - *Paſtores viros,*
Cum canibus & haſtis cuſtodiam agentes circa oues.

R. *Elieſeri* ſi fides cap. 21. cuſtodiit Moloſſus Abelis interfecti cadauer, ne fortè deuoraretur à feris, aut auibus rapacibus in prædam cederet. Ægyptii, ut omnia hieroglyphicis expreſſerant figuris, canis ſymbolo pinxere ἱερογραμματέα, *ſacrum ſcribam*, ſiue ſacri cœtus Pro-

tocolliſtam. Vide *Horum Apoll.* L. I. *Hieroglyph.* c. 37. Conſtat ex hactenus dictis, mutos canes apud Prophetam eſſe illos ex Sacerdotibus, quibus gregis cuſtodia non eſt curæ, qui officio ſuo haud defunguntur, ſocordes, ventrem potius ſuum, quàm gregem, curant, graphicè depicti in monito illo Apoſtoli. Phil. III. 2. βλέπετε τὲς κύνας, βλέπετε τὲς κακὲς ἐργάτας.

Memorat porrò Propheta *canes vehementer auidos, qui ſatiari non poſſunt*, κύνες ἀναιδεῖς τῇ ψυχῇ, ὐκ εἰδότες πλησμονὴν. Eſt adeò nota canum impudentia, ut abierit in prouerbium. כְּלָבִים עַזֵּי נֶפֶשׁ ſunt propriè *canes fortes*, *firmi animâ*, Hieronymo, *canes impudentiſſimi*, aliis, *canes auidi animâ*. Conſentiunt hæc omnia. Qui vorax, eſt quoque impudens. Hinc & apud Græcos & Romanos impudentes cluent canes. *Heſychius:* Κύναιδος, λίαν ἀναιδὴς, item, Κυναῖος, ἀναιδὴς. Κυνεῖς, ἀναιδεῖς. Κυνώη, ἀναιδεςάτη. Κύντερον, ἀναιδέςερον, ἀναιδέςατον, id eſt, κυνότερον, κυνότατον, *caninior*, *caniniſſimus*.

TAB. DCXXI.

Jeſ. Cap. LIX. verſ. 5. 6.

5. Oua Reguli excludunt, & Araneæ telas texunt: Qui de ouis eorum ederit, morietur: ſi verò quis conculcauerit, (a) excludetur vipera.

(a) Al. legunt, haſure, ventilatum.

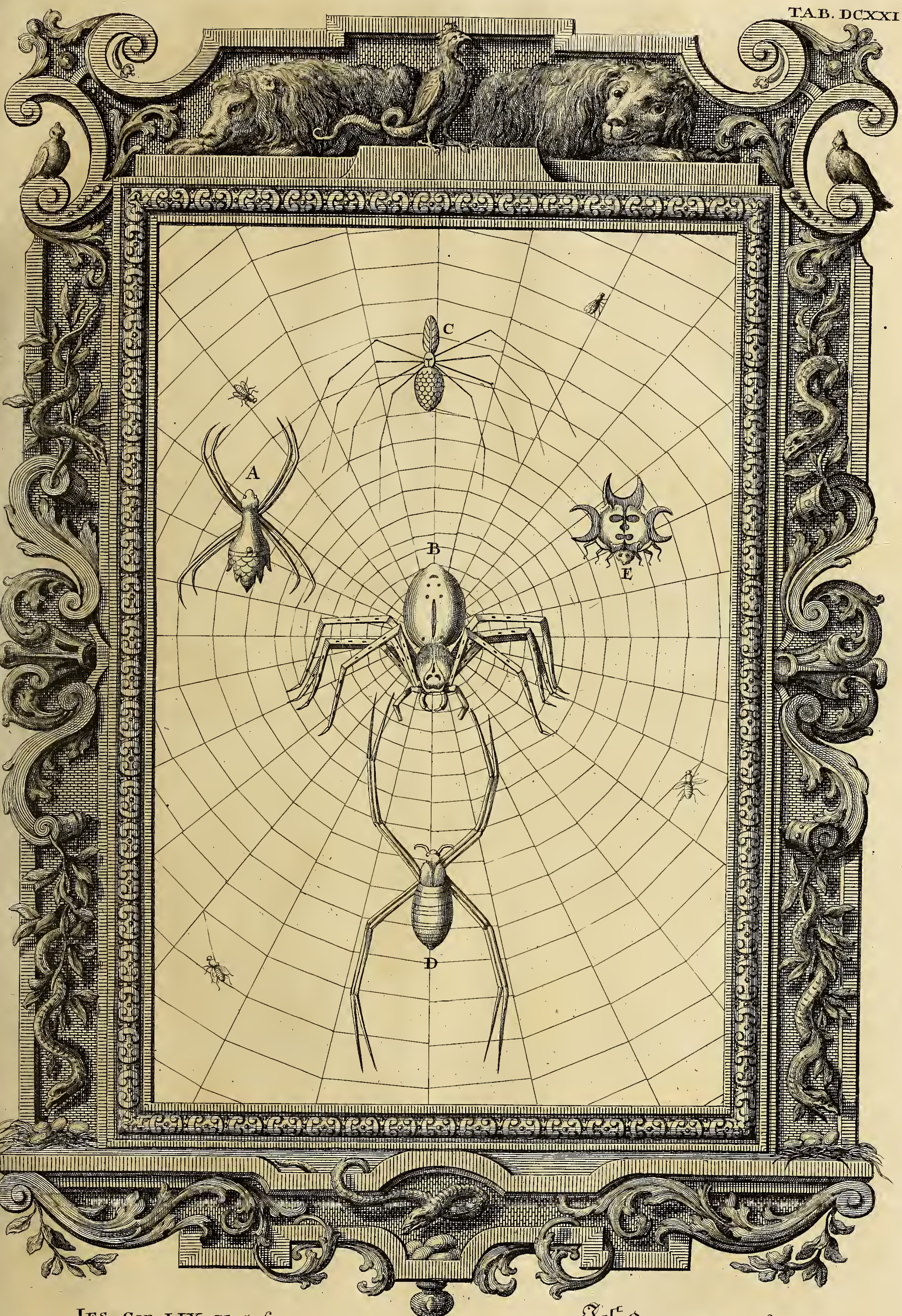
6. E telis eorum non conſit veſtis, ut operibus ſuis ſeſe tegant: opera enim eorum opera ſunt vana, & opus violentiæ in manibus eorum.

5. Oua aſpidum ruperunt, & telas araneæ texuerunt: qui comederit de ouis eorum, morietur: & quod confotum eſt, erumpet in regulum.

6. Telæ eorum non erunt in veſtimentum, neque operientur operibus ſuis: opera eorum inutilia, & opus iniquitatis in manibus eorum.

Habent heic, quo ſeſe intueantur veluti in ſpeculo, quorum *manus pollutæ ſunt ſanguine, & digiti iniquitate:* quorum *labia loquuntur mendacium, & lingua peruerſitatem concinnat, (fatur,)* v. 3. qui *concipiunt laborem, & parturiunt vanitatem*, (iniquitatem,) v. 4. quorum *opera ſunt vana, & opus violentiæ in manibus eorum*, v. 6. quorum *pedes ad malum currunt, & properant ad effundendum ſanguinem innocentum, cogitationes ſunt vanæ, vaſtitas & contritio in viis eorum. (Pedes eorum ad malum currunt, & feſtinant, ut effundant ſanguinem innocentem: cogitationes eorum cogitationes inutiles: vaſtitas & contritio in viis eorum.)* v. 7. *Reguli* ſunt & *viperæ* hi omnes, & ejusmodi commatis homines.

De *regulo*, צֶפַע, צִפְעוֹנִי, egimus ad Prov. XXIII. 32. Jeſ. XI. 8. XIV. 29. Nunc Propheta de impiis, injuſtis: *Oua reguli excludunt;* LXX. ὠὰ ἀσπίδων ἔῤῥηξαν, *oua aſpidum fregerunt*. Sunt nempe *reguli oua* heic omnis generis ſcelera, quæ concipit in mente ſua impius, & concepta dat effectui. Frangitur ouum, & ex fracto prodit ſerpens. *Qui de ouis eorum ederit, morietur: ſi verò quis conculcauerit, excludetur vipera;* LXX. ὁ μέλλων τῶν ὠῶν ἀυτῶν φαγεῖν, συντρίψας ὔριον, εὗρε καὶ ἐν ἀυτῷ βασιλίσκον, *qui de ouis eorum comedere voluerit, frangens putridum, reperiit etiam in eo regulum*, אֶפְעֶה. Depinguntur deteſtabilia crimina, turpe nefas, venenatorum duorum ſerpentum, צִפְעוֹנִי & אֶפְעֶה, *reguli & viperæ*, ſymbolo. Parallela ſunt Loca Deut. XXXII. 33. *Virus Draconum vinum eorum, & fel Aſpidum ſæuum. (Fel Draconum, vinum eorum: & venenum aſpidum inſanabile.)* Job. XX. 16. *Venenum (caput) aſpidum ſugebit, eumque occidet lingua viperæ.* Alia prætereo. Notandum heic venit παρόραμα *Gregorii Nazianzeni*, qui in *Irenico ſecundo* verba Textus intelligit ita, quod ex viperæ ouo naſcatur Baſiliſcus, ut fabulæ adhuc de Galli ouo ferunt. Fabulæ, dico, quoduis enim animal ſui ſimile progenerat. Jeſaiæ contraire videtur experientia, & unanime Zoologorum teſtimonium, qui viperas non ὠοτόκοις, ſed ζωοτόκοις accenſent; ſed in ventre gerunt hæ oua 20. 25. veluti in corolla diſpoſita, è quibus ante prodeunt viperulæ, quàm in dias prodeunt luminis auras. *Charas Anat. Viper.* p. 150. Notandum porrò, ut prorſus tollatur ἐναντιοφάνεια Scripturæ cum natura, ſignificare quidem אֶפְעֶה ſtricto ſenſu *viperam*, ſed latiori quoque alios *ſerpentes*, quorum morſus curari poſſunt emeticis, & cibis ſalſis,

IES. Cap. LIX. v. 5. 6.
Araneæ telas texunt impii.

Jeſ. Cap. LIX. v. 5. 6.
Gottloſe machen Spinneweben.

I. A. Fridrich sculps.

RPJCB

ſalſis, & demum tertio die interficiunt, quod de *Ephe* Arabum ex *Auicenna* docet *Bochartus.* Eſt proin *Ephe* genericum nomen, ut ſerpentis, imo & viperæ. Sanè apud Græcos Scriptores *Dipſas vipera* cluet. *Nazianz. Jamb.* 22.

Διψάς τις ἐςὶ τῶν ἐχιδναίων γενῶν.

Dipſas quædam eſt ex viperarum genere.

Sic & ſerpentes alii, iique ὠοτόκοι, quales intellexerat forſan Propheta.

De iisdem impiis Propheta porrò, *texere araneæ telas,* — *è telis* autem *eorum non confici veſtes,* ἱςὸν ἀράχνης ὑφαίνεσιν — ὁ ἱςὸς ἐκ ἔςαι εἰς ἱμάτιον: Id eſt, illorum labores eſſe vanos, irritos, nullius pretii. Sunt ex Eccleſiæ Patribus, qui hæc intelligunt de hæreticorum ſophiſmatibus, artificioſis quidem, ſed telæ ad inſtar aranearum tenuibus, diſſolubilibus facile. Vocat ea *Gregor. Nazianz. Orat.* 23. μικρόλογον σοφίαν. *Gregor. Nyſſen. contr. Eunomium Orat.* 1. τῶν ματαίων λέξεων ἀνυπόςατον ἱςεργίαν. Hinc eſt, quod Byzantii in Concilio uniuerſali VI. A. 681. lapſam eadem, quâ Monothelitarum hæreſis fuit damnata, horâ telæ nigræ aranearum pluuiam pro prodigio adſpexerint Orthodoxi. Et quid, quæſo, ſentiremus hodie, ſi tali occaſione caderet pluuia adeò rara & mirâ? Alii ex Patribus Textum noſtrum applicarunt Aſtrologis, uti *Baſilius Homil.* VI. *in Hexaem. Ambroſ.* L. IV. *in Hexaem.* c. 4. quod reuerà ſint illorum prognoſtica aranearum telis ſimilia. Sed ex antecedentibus pariter ac conſequentibus clarum fit, loqui Prophetam in genere de hominibus impiis, qui magnis laboribus pauca proficiunt, & ex tela, quam dolo & multis machinationibus pertextam prope putant, diſrupta fortè nullas *conficere* poſſunt *veſtes.* Animaduertendum autem probè, non comparari impios ipſos araneis, utpote hoc paralleliſmo indignos prorſus. Uſum & fructum capiunt laborioſiſſima hæc animalcula ex ſuis telis, captantes veluti reti muſcas, & inſecta alia, quibus viuunt: Sed opera impiorum conferuntur telis araneæ. Pulchrè *Origenes Hom.* 2. *in Pſal.* 38. 98. *Quomodo araneæ, quæ mittit fila, & huc illucque diſcurrit, & texit tota die, labor quidem grandis eſt, ſed effectus nullus eſt. Sic & vita hominum huc illucque diſcurrit. Poſſeſſiones quærimus, diuitias apparamus, procreamus filios, laboramus, in regna ſuſtollimur, & omnia facimus, & non intelligimus, quia araneæ telas teximus.* Teſtem habemus quotidianam experientiam, quàm corruant facilè & ſubitò ſæpe machinationes magno labore & longo annorum decurſu elaboratæ. Exceptionem tamen patitur Prophetæ effatum, quo *è telis non confieri veſtes* afferit. Contrarium probat nobiliſſimum pariter ac rariſſimum *ſerici aranearum* inuentum, quod Orbis Literatus acceptum refert Illuſtri *Franciſco Xaverio Bon*, Regis Chriſtianiſſimi Conſiliario, & Senatus Monſpelienſis Principi.

In gratiam textrinæ araneorum adſint

Fig. A. Araneus cancriformis major, reticulum ſpirale texens, è flauo & nigro varius, abdomine ſpinulis obſito. *Sloane Nat. Hiſt. of Jamaica Vol.* II. p. 196.

B. Tarantula Luzonenſis innocuus (araneus) araneus longipes ſeu Trojanus. *Bagna* aliis, *Gamba Gamba* Indis. *Petiv. Gaz. Tab.* L. n. 2.

C. Araneus Luzonenſis longipes, domeſticus. *Petiv. Gaz. Tab.* L. n. 1.

D. Araneus Luzonenſis telarius, argenteo, flauo & nigro transuerſim ſtriatus. Id. Tab. cit. n. 3.

E. Araneus Luzonenſis teſtaceus trilunatus, ex flauo & nigro varius. Id. Tab. XXVI. n. 6.

Jeſ. Cap. LIX. verſ. II.

Fremebamus omnes ut urſi, & ſicut columbæ inceſſanter gemebamus —

Rugiemus, quaſi urſi, omnes, & quaſi columbæ meditantes gememus —

Est cuiuis animali ſua certa vox, quæ tamen non in omnibus linguis exprimi poteſt. Τὸ *fremere urſorum* Græci vocant βρυχᾶσθαι, quam vocem *Pollux* rugitui Leonis, Pardi & Pantheræ tribuit; *Oppianus* Urſo σμερδαλέην βρυχὴν. Latini ex penuria vocum dicunt *fremere, clamare, vociferari,* cumprimis *ſæuire. Virg. Æn.* L. VII.

- - - - *atque in præſepibus Urſi*
Sæuire, & forma magnorum ululare luporum.

Spartianus in Antonino Geta. Agni balant, Porcelli grunniunt, palumbes minuriunt, Urſi ſæuiunt. Adhibent alii vocem *uncare,* ὀγκᾶσθαι, quod aliàs aſini voci proprium. *Auctor Poëmatii de Philomela:*

— *Quiritat verres, tardus rudit, uncat aſellus.*

Hebræum הָמָה *hamah* apud Prophetam alibi quoque exprimit latratum canis, nempe Pſal. LIX.

LIX. 7. 15. columbæ gemitum Ezech. VII. 16. σπλαγχνισμὸν Jer. XXXI. 20. maris ſæuientis fremitus paſſim. LXX. in Textu utuntur voce ςενάζω, ςενάζȣσιν ὡς ἄρκτος. Hæc propriè notat gemitum. Urſus dum fremit, gemere videtur. *Horat.*

Nec veſpertinus circum gemit urſus ouile.

Ouidius de Calliſto mutata in Urſam.

Aſſiduoque ſuos gemitu teſtata dolores.

Faſtor. L. II.

Et gemuit, gemitus verba parentis erant.

Eſt & hic ſenſus Prophetæ, nam fremitum Urſi ſequitur columbarum gemitus.

Ita ille, *ſicut columbæ inceſſanter gemebamus*, originalis Textus emphaticè, הָגוֹה נֶהְגֶּה, *gemendo gememus*, qua phraſi eleganter exprimitur miſerrimus Judæorum ſtatus. Sic *gemebat* Ezechia decumbens in lecto *ſicut columba*. Jeſ. XXXVIII. 14. ubi de gemitu columbarum plura.

TAB. DCXXII.

Jeſ. Cap. LX. verſ. 6. 7. 8.

6. Abundantia Camelorum obruet te, & Dromedarii Madian & Epha. Omnes de Saba venient, aurum & thus ferentes, & laudes DOMINO annuntiantes.
7. Omnes oues Cedar congregabuntur tibi, arietes Nebajoth miniſtrabunt tibi, & ſacrificabunt ſuper ara, quæ mihi placet, & domum magnificentiæ meæ decorabo.
8. Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant, & tanquam columbæ ad feneſtras ſuas?

6. Inundatio camelorum operiet te, dromedarii Madian & Epha: omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem DOMINO annunciantes.
7. Omne pecus Cædar congregabitur tibi, arietes Nabajoth miniſtrabunt tibi: offerentur ſuper placabili altari meo, & domum majeſtatis meæ glorificabo.
8. Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas?

PRopheta dum v. 6. infit, *abundantia Camelorum obruet te, & Dromedarii Madian & Epha, omnes de Saba venient*, ἥξȣσί σοι ἀγέλαι καμήλων, καὶ καλύψȣσί σε, κάμηλοι Μαδιὰμ καὶ γαιφὰ. Πάντες ἐκ Σαβὰ ἥξȣσι, elegantiſſimis metaphoris exprimit collectionem Eccleſiæ Noui Teſtamenti ex Gentibus. Initiationem huic Prophetiæ dabant Magi illi, qui nato CHRISTO attulerant *aurum* & *thus*. Ubi ὡς ἐν παρόδῳ ad Judæorum conuictionem notandum, etiam R. *Kimchium* verba hæc Jeſaiæ intellexiſſe de mercatoribus camelis inſidentibus, & Regi Meſſiæ aurum atque thus allaturis.

Quod *Carauanam* hodie nuncupamus, id in Textu eſt שִׁפְעַת גְּמַלִּים, ἀγέλαι καμήλων, *abundantia camelorum.*

Madian celebris fuit urbs ad Rubri Maris littus, & עֵיפָה *Epha*, in Prouincia Midianitica, fundata ab *Epha*, primogenito Madianis. Gen. XXV. 4. 1. Paral. I. 33. *Epha*, *Hipha*, Ἵππος, Ptolemæo mons eſt & pagus ad Mare Rubrum, haud procul infra Madian.

בִּכְרֵי, *bichre*, ſunt juniores cameli, nos reddimus *Dromedarios*, *Dromedarien*. Affinia ſuperſunt in Oriente nomina, *Bæ-yr*, *eb-yre*, *eba-yr*, Arabibus Camelus dicitur, cui prominent dentes, id, quod ab anno quinto fit, *Meninzk. Lex.* 849. *Aekeret*, Plur. *uker*, iisdem eſt agmen majus à 50. ad 100. Id. 3304. *Kær-a*, *Kæry* Cameli pullus, ſpecialiter puſtulis, *Kæra* dictis, laborans, item electus, delectus, & admiſſarius Camelus; Id. 3685. *Baik*, *bewaijk* Camela juuenca egregio corporis habitu, & pinguis; Id. 5912. Occurrit & vox בִּכְרָה *bichrah*, Jer. II. 23. *Similis es Camelopardali veloci, quæ circumcurſitat vias ſuas*; ubi iterum Vernacula noſtra: *Du biſt einem ringfertigen Dromedari gleich worden, welches ſich auf ſeinen Wegen verwickelt.* Nituntur Verſiones noſtræ Paraphraſi Chaldaica, quæ habet הוּגְנֵי *hogene*, cui affine eſt Arabum *hewgia*, fœmininum τȣ̃ *ehweg*, Plur.

IES. Cap. LX. v. 6.
Abundantia Camelorum obruens.

Jeſ. Cap. LX. v. 6.
Die bedeckende Menge der Cameelen.

I. A. Fridrich sculps.

JCB

Plur. *Hug*, pro Camela veluti ſtolida ex præcipiti celeritate. *Men. Lex.* 5512. Sed בכרה notat propriè ætatem juniorem, quod ex Arabibus Scriptoribus abundè probat *Bochartus. Dromedarios*, δρομάδες, q. d. *curſores* vocamus macilentæ formæ illos Camelos, qui adeò veloci curſu aliis præſtant, ut uno die 100000. paſſus conficiant, cæterùm ſitis famisque patientes.

Omnes Cameli, inquit Propheta, *de Saba venient, aurum & thus ferentes*, πάντες ἐκ Σαβὰ ἥξουσι φέροντες χρυσίον, καὶ λίβανον οἴσουσι. Sic *veniebat Regina Saba Hieroſolymam cum exercitu maximo, cum Camelis portantibus odores & magnam vim auri, lapides quoque pretioſos. (Ingreſſa Regina Saba Jeruſalem multo cum comitatu, & diuitiis, camelis portantibus aromata, & aurum infinitum nimis, & gemmas precioſas.)* 1. Reg. X. 2. ubi plura de Arabiæ Felicis pretioſis productis.

Omnes oues Cedar congregabuntur tibi, arietes Nebajoth miniſtrabunt tibi, πάντα τὰ πρόβατα Κηδὰρ συναχθήσονται, καὶ κριοὶ ναβαιὼθ ἥξουσι. Ita Ezech. XXVII. 21. *Arabs & cuncti principes Kedar, ipſi negotiatores manus tuæ, agnis, arietibus & hircis.* Nacti ſunt *Nabajoth, Nabatæi*, nomen ſuum à Nabajoth, Iſmaelis primogenito, & *Kedareni, Cedrei, Cedranitæ*, à *Kedar* poſtgenito. Gen. XXV. 13. 1. Par. I. 29. Laudantur paſſim hæ Nationes pecoroſæ in Sacris, & meminit *Diodorus* L. XIX. ſancitæ Legis, quâ Nabatæis ſub mortis pœna interdictum, ſeminare agros, colere vites, plantare arbores, extruere ædes, ne forte vicinos potentes caperet lubido illos ſubjugandi, poſſeſſiones omnes eſſe camelos & oues. De his binis Nationibus *Plinius* L. V. c. 11. *His Arabes junguntur ab Oriente Chanclei* (leg. Chauilei) *à Meridie Cedrei, qui deinde ambo Nabatæis.*

Verſ. 8. *Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant, & tanquam columbæ ad feneſtras ſuas?* τίνες οἵδε ὡς νεφέλαι πέτανται, καὶ ὡσεὶ περιστεραὶ σὺν νοσσοῖς ἐπ' ἐμέ; *Quinam iſti ut nubes volant, & ſicut columbæ cum pullis ad me?* Explicant hunc locum Interpretes antiquiſſimi de reducibus ex Captiuitate Babylonica, qui tanta velocitate iter ſuum proſecuturi ſint, quâ columbæ reuolant ad nidos ſuos & pullos. Hoſ. XI. 11. *Terrebuntur (auolabunt) ſicut auicula ex Ægypto, & quaſi columba de terra Aſſur.* Quadrat huc votum Dauidis Pſ. LV. 7. *Utinam eſſent mihi alæ ut columbæ, auolarem enim & quieſcerem; en! longè profugerem, commorarer in deſerto. Properarem, ut à vento turbinoſo & tempeſtate euaderem. (Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam: Ecce, elongaui fugiens: & manſi in ſolitudine. Expectabam eum, qui ſaluum me fecit à puſillanimitate ſpiritus, & tempeſtate.)* Ubi de volatu columbarum plura. ארבות reddimus *feneſtras*, ſunt autem nidi, vel foramina, ubi nidificant.

Jeſ. Cap. LX. verſ. 19. 20.

19. Sol non erit tibi ultra in lucem diurnam, & ſplendor Lunæ non lucebit tibi, ſed DOMINUS erit tibi lux perpetua, & DEUS tuus claritas tua.

20. Non occidet ultra Sol tuus, nec abſcondetur Luna tua, quoniam DOMINUS erit ſempiterna lux tua, & dies luctus tui compenſabuntur.

19. Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec ſplendor lunæ illuminabit te: ſed erit tibi DOMINUS in lucem ſempiternam, & DEUS tuus in gloriam tuam.

20. Non occidet ultra Sol tuus, & Luna tua non minuetur: quia erit tibi DOMINUS in lucem ſempiternam, & complebuntur dies luctus tui.

Adeò occupata eſt Philoſophia Naturalis moderna circa præſentis mundi ſtatum & phænomena in eo occurrentia, ut de futuri mundi glorioſiſſima conſtitutione determinare quidpiam haud præſumat, fidei potius quàm ſcientiæ oculis & teleſcopiis utens. Et facilè ſuperſedere poſſem explicatione binorum horum commatum, nî Anti-Copernicani iis tanquam arietibus uterentur ad ſubuertendam de motu terræ hypotheſin. En quomodo! Omnis cœli compages, inquiunt, finito ultimo judicio motu depoſito redibit ad quietem, *non occidet ultra Sol, nec abſcondetur Luna*, οὐ δύσεται ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη οὐκ ἐκλείψει. Ergò, inquiunt illi, Sol oritur & occidit, totumque circumuoluitur cœlum. Oſtendimus alibi, etiam ex Copernicanorum mente oriri Solem & occidere, quæſtionem duntaxat eſſe de modo, quo id fiat. Sed obſeruandum inprimis, loqui Prophetam

de glorioſo Eccleſiæ Noui Teſtamenti ſtatu, vel etiam triumphantis, v. 20. Non inquit Propheta, Sol, ſed, *Sol tuus non ultra occidet*, & in utroque commate eſt ſenſus ille altior myſticus clariſſimis verbis expreſſus: DOMINUS *erit tibi lux perpetua, & DEUS tuus claritas tua.* — DOMINUS *erit ſempiterna lux tua, & dies luctus tui compenſabuntur.* Ἔςαι σοι ΚΥΡΙΟΣ φῶς αἰώνιον, κ̀ ὁ ΘΕΟΣ δόξα σου. — Ἔςαι σοι ΚΥΡΙΟΣ φῶς αἰώνιον, κ̀ ἀναπληρωθήσονται αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους σου. Non fore incommoda ulla à nimio Solis æſtu, neque à frigore nocturno, compenſaturam eſſe optimi DEI præſentiam omnia. Senſui literali ſi inhærere lubeat, elicientur duæ prorſus diuerſæ de ſtatu viſibili cœli opiniones. Verſ. 19. *Sol non erit tibi ultra in lucem diurnam, & ſplendor Lunæ non lucebit tibi.* Verſ. 20. *Non occidet ultra Sol tuus, nec abſcondetur Luna tua.* Ibi Sol non lucere, Luna non ſplendere, heic ille perpetuò lucere, hæc nunquam non fulgere dicitur.

Jeſ. Cap. LXV. verſ. 17.

Ecce enim, ego creo cœlos nouos & terram nouam, & veterum nulla erit mentio, neque in cor venient.

Ecce enim, ego creo cœlos nouos & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non aſcendent ſuper cor.

SUauiſſimam Antiphoniam accinit Noui Teſtamenti præcipuus vates Apoc. XXI. 1. εἶδον οὐρανὸν καινὸν κ̀ γῆν καινήν· ὁ γὰρ πρῶτος οὐρανὸς, κ̀ ἡ πρώτη γῆ παρῆλθε, κ̀ ἡ θάλασσα οὐκ ἔςιν ἔτι. Et Apoſtolici agminis primus 2. Petr. III. 13. Καινοὺς δὲ οὐρανοὺς κ̀ γῆν καινὴν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δισαιοσύνη κατοικεῖ. Campus hic eſt Martius, in quo ſeſe exercent *Chiliaſtæ*, qui præcedaneam nouis cœlis & nouæ terræ conflagrationem non intelligunt de totali terræ diſſolutione vel deſtructione, ſed duntaxat de mutatione in meliorem ſtatum, quo Sancti & Martyres poſt primam reſurrectionem ibi victuri per millennium ſint regnaturi, ad ſecundam usque reſurrectionem, ultimum judicium, & omnium rerum finalem πλήρωσιν. Huic controuerſiæ me haud immiſceo. Satis negotii faceſſit nobis ſyſtema, quo nunc gaudemus, cœli atque terræ. De nouis cœlis & noua terra ſufficit nobis Sacri Codicis teſtimonium: noſtrum non eſt, ſtatuere quidpiam, de quo non ſimus ex ratione & experientia plenè conuicti, vel quod Leges Naturæ nunc ſtabilitas tranſcendit. Syſtematis mundani præſens fabrica ſicuti pendet à liberrimo infiniti Creatoris nutu, ita pendebit quoque ab eadem perfectiſſima voluntate noui cœli nouæque terræ ſtructura, de qua non ſcimus, niſi quod DEI ipſius Verbum nobis reuelat. Certiſſimum id eſt, fore nouum cœlum, nouamque terram, ſed incertus modus, quo noua hæc διακόσμησις fundanda, ignotæ leges, quibus perennanda ſit. An uniuerſum, quod nunc videmus, ſit annihilandum prorſus, & ex hujus Nihili futuri abyſſis nouus planè condendus mundus? vel, quod vero eſt ſimilius, ſolus terræ vortex ſit in alium, meliorem, glorioſum ſtatum commutandus, manente reliqua mundi fabrica, de qua minimam partem ſcimus, tali, qualis eſt? Extra dubium & id vertitur, terram hanc noſtram eſſe conflagraturam, ut prima periit aquâ. Sed ut τὸ ὅτι diſſoluti illius primi orbis certò quidem nobis conſtat, τὸ διότι non item, licet doctas nobis liceat formare conjecturas de modo, quo ille fuerit totus ſolutus, & in hanc noſtram habitabilem terram mutatus; ita difficilius longè erit ſtatuere, qua ratione noua terra condenda ſit ex hac aliquando conflagratura. In hoc campo ſeſe exercuit præ aliis celebris *Th. Burnetius*, Anglus, *(de Nouis Cœlis & Noua Terra Lib.* IV. *Theoriæ Telluris ſacræ,)* qui ut in puncto primæui deſtructi orbis genio ſuo nimiùm fidens ſphalmata commiſit manifeſta, haud magis fortè fuit felicior in condendo nouorum cœlorum nouæque terræ ſyſtemate. Penetrat eò usque acies doctiſſimi aliàs viri, ut per aterrimos & denſiſſimos terræ conflagrantis fumos introſpiciat ad interiora usque terræ viſcera, ubi vidit & finxit ex fuſis metallis, lapidibus, grauibus corporibus aliis corticem denſum vitreum, qui terram intimam ambit, & ex reliquis leuioribus, volitantibus paſſim, nec combuſtibilibus, (quibus terra nigra vegetabilium mater adnumerari debet,) ſenſim ſubſidentibus, juxta cum aqueis, conflatam nouam terram. Quin imò præuidit ingenii ſui perſpicillo, an teleſcopio, nouam hanc terram reductum iri in ſtatum paradiſiacum, futuram ſphæricam ex ſphæroide, planam, montibus vallibusque & maribus deſtitutam, axin terræ perpendiculariter inſiſtentem Plano Eclipticæ, perpetuum ver, cœlum ſerenum, tranquillum, non obſcuratum denſis nubibus, nôn turbatum fulminibus, fulguribus, tonitrubus, grandine, gelu, ventis impetuoſis: ditiſſimam omnium rerum abundantiam, maturos ſemper fructus, auras lenes ad temperandum æſtum, vitam longæuam & ſanam: habitaculum beatiſſimum, venenatis qualibuscunque animalibus, mineralibus, vegetabi-

RPJCB

IER. Cap. II. v. 22.
Nitrum, Smegma.

Jer. Cap. II. v. 22.
Nitrum, Borith.

I. G. Pintz sculps.

getabilibus deſtitutum, uti & feris beſtiis, verſ. 25. *Lupus & agnus paſcent ſimul, & leo ſicut bos paleam comedet, ſerpentis autem cibus erit puluis. Non affligent, neque vaſtabunt in uniuerſo monte meo ſancto, dicit* DOMINUS; *(Lupus & agnus paſcentur ſimul, & leo & bos comedent paleas, & ſerpenti puluis panis ejus: non nocebunt, neque occident in omni monte ſancto meo, dicit* DOMINUS;) futuram παλιγγενεσίαν, ἀποκατάςασιν, μεταχηματισμὸν τȣ̃ κόσμȣ, ἀπολύτρωσιν creaturarum à vanitate & ſeruitute, θεοκρατίαν millennem, cujus veſtigia non extent duntaxat in Scriptura, ſed & apud Scriptores profanos. Hæc omnia examinanda & diſcutienda relinquo aliis.

Jeſ. Cap. LXV. verſ. 25.

Lupus & Agnus paſcent ſimul, & Leo ſicut Bos paleam comedet, ſerpentis autem cibus erit puluis. —

Lupus & agnus paſcentur ſimul, & leo & bos comedent paleas, & ſerpenti puluis panis ejus. —

Vid. Gen. Cap. III. verſ. 14. Jeſ. Cap. XI. verſ. 6. 7.

PROPHETA JEREMIAS.

TAB. DCXXIII.

Jer. Cap. II. verſ. 22.

Etiamſi laueris te nitro, & multum ſmegmatis tibi adhibueris, altius tamen impreſſa eſt iniquitas tua coram me, ait DOMINUS DEUS.

Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam borith: maculata es in iniquitate tua coram me, dicit DOMINUS DEUS.

Neminem latet fullonum, ciuium, colonorum, imò fœminarum, alba reddi & pura linteamina lixiuio, quod noſtrates parant ex cineribus lignorum, aliæ gentes ex cineribus, calce viua, tartaro, ſapone item, qui conſtat ex oleo & ſale. Hujusmodi quippe rebus impuritates filis linteaminum adhærentes abraduntur partim, partim abſorbentur, eluendæ poſtmodùm plenius aqua, frictione, percuſſione, torſionibus iteratis. Utebantur Veteres quoque pro eluendis veſtibus *terris* variis, *Cimolia* inprimis & *Sarda*. *Plin.* L. XXXV. c. 17. *Eſt & alius Cimoliæ uſus in veſtibus. Nam Sarda, quæ affertur è Sardinia, candidis tantùm aſſumitur, inutilis verſicoloribus. — Primùm abluitur veſtis Sarda, dein ſulphure ſuffitur; mox deſquamatur Cimolia, quæ eſt coloris veri.*

In Textu noſtro occurrunt bina mineralia purgatorio uſu commendata, נֶתֶר *nether*, νίτρον, & בּוֹרִית *borith*, inquiſitione noſtra digna.

נֶתֶר *nether* vel נָתָר *nather* eſt Græcorum νίτρον, Latinorum *nitrum*, Germanorum quoque *Niter*, aliàs *Salpeter*. Sed eſt probè diſtinguendum veterum nitrum à nitro modernorum. Illud deſcribit *Dioſcorides* L. V. c. 130. quod fuerit κȣ̃φον καὶ ῥοδωπὸν ἢ λευκὸν τὴν χρόαν, κατατετρημένον, οἱωνεὶ σπογγῶδές τι, *leue, roſeo colore aut candido, in foramina debiſcens, perinde quaſi ſpongioſum quiddam*, qui characteres nitro noſtro haud conueniunt. Effodiebatur è terra, & memorat *Plinius* L. XXXI. c. 10. aquas nitroſas, lacus nitroſos, ſpeciatim in Ægypto. Noſtrum nitrum elixiuiari ſolet ex terra urina jumentorum imprægnata. Explicaturis proin Textum noſtrum attendendum eſt ad nitrum illud veterum, de quo etiam, appoſitè ad rem præſentem, legimus, *perungi ante acceſſiones frigidas nitro & oleo. Plin.* l. c. Hinc apud *Nicol. Myrepſum* legitur ματρωνικὸν Νίτρον & παρθένιον, quod matronæ & virgines eo uſi fuerint in balneis. Notandum autem, incubuiſſe omnino curam Judaico populo, corpora ſua & veſtes, lineas cumprimis Sacerdotum, mundandi optimis quibusque purgamentis. Sunt, qui נֶתֶר noſtrum intelligunt de *Creta*. De qua re alibi fuſius.

בּוֹרִית *Borith* reddimus nos *ſmegma*, & in Vernacula, *Borith*. Qui pro minerali regno militant, ſalis genus offerunt, quod in India Orientali, Perſia, Tranſyluania eſt foſſile, & adhuc hodie Arabibus *Bora*, *Bewræk*, *Burak* appellatur. *Meninzk. Lex.* 917. Cui vel nominetenus affinis eſt *Borax*, *Borris*, ſal, quod Venetiis parari volunt ex nitro & puerorum urina, & in officinis aurifabrorum, zonariorum, & aliorum artificum ferruminandis inſeruit metallis, ab hoc ipſo uſu *Chryſocolla*, χρυσοκόλλα cognominatum. Sed ſunt, qui vegetabili regno fauent magis. Præeunt his LXX. qui pro בּוֹרִית ποίαν vel πόαν, *herbam*, habent. Fuere ſanè veteribus herbæ, & ex herbis extracta ſalia inter lomenta. Eminet ςρούθιον *Dioſcoridis* L. II. c. 193. *Radicula* ſeu *lanaria* herba, *qua purgandis lanis utuntur*, ᾧ οἱ ἐριοπλύται χρῶνται πρὸς κάθαρσιν τῶν ἐρίων. *Radicula lauandis demùm lanis ſuccum habet, mirum quantum conferens candori mollitiæque. — Struthion Græci vocant. Plin.* L. XIX. c. 3. Non dubitant moderni Botanici, eſſe *Saponariam*, & hoc lanariæ nomine miſerat *Imperatus Saponariam Lychnidis folio floſculis albis an Condiſi Arabum* C. B. quæ *Lanaria* eſt *ſiue Struthium Dioſcoridis Imperati* I. B. *Lychnis multiflora elatior linariæ folio paruo flore. Tourn.* Hac planta hodienum Perſæ veſtes ceu ſmegmate eluunt, *Keteſtu* dicta. *Meninzk. Lex.* 3871. Placet aliis, nominatim *Hillero Hierophyt.* P. II. p. 67. *Kali* ſiue *Uſnen* herba, ex qua Syri ſaponem & Veneti vitra conficiunt, *Schinan* Arabibus dicta apud *Rauwolfium*. Hac, vel cineribus ex ea, veſtes mundant Turcæ, qui plantam hanc vocant *iisnan, isnan, esnan, wüsnan, wisnan, wesnan. Meninzk. Lex.* 248. 875. 1746. 5375. Eſt *Rauwolfio* duum generum, nempe *Kali Arabum primum genus Rauwolf.* C. B. & *Kali geniculatum alterum vel minus* C. B.

A. Saponaria Lychnidis folio floſculis an Condiſi Arabum. C. B.

B. Kali Arabum primum genus *Rauwolf.* C B.

C. Kali geniculatum alterum vel minus C B.

D. Kali characteres ad marginem.

Cl. *Olauo Rudbeckio Ichthyol. Bibl. Parte II. de Borith Fullonum* placeret, ſi in regno vegetabili manendum foret, *Carduus fullonum*, Suecis *Borre*, *Kardborre* dictus, qui *Dipſacus* eſt *ſatiuus* C. B. vel potius *rubia tinctorum ſatiua*, tingendi uſu inprimis Orientalibus Gentibus notiſſima. Sed nobilius quid, quod fulgore ſuo ſpectantium oculos magis perſtringat, inprimis ex Malachiæ illuſtri de Meſſia vaticinio III. 2. ſubintelligi exiſtimat, quodque pingendæ ſeu fucandæ faciei inſeruiat, ſuffragium autem dat rubro colori pretioſiſſimo, quem dat *purpura*. Quam ſuam ſententiam, animali regno fauentem, fulcit ſequentibus argumentis. 1. Malachiæ l. c. & verſ. 3. 5. irati Meſſiæ vultum, ſcilicet rubicundum, repræſentari. 2. Ipſos LXX. per πόαν ſimpliciter, & in Malachia per πόαν πλυνόντων intellexiſſe haud dubiè *rubiam tinctorum*. 3. Synonymum τȣ̃ בּוֹרִית Talmudicum eſſe אַשְׁלֶג *aſcheleg*, in Gemara שׁוֹנָאגָא *ſonaga, aliquod inuentum in foraminibus ſeu fiſſuris margaritarum, quod educitur inde ſtilo ferreo*, quod non poſſit eſſe aliud quàm purpura. Deriuari אַשְׁלֶג à שֶׁלֶג *ſcheleg*, *nix*, inde deriuari Chaldæorum תָּלֶג *thaleg*, Arabum *tælgh*, Anglo-Saxonum *telgh*, quæ voces fucum, purpuram, conchylium, ſignificent. Neque obſtare candorem niuis rei purpureæ, quoniam res candidiſſimæ ſæpenumero apud Auctores ſacros & profanos cum purpura conferantur, purpureæque appellentur. Etymon Talmudicæ vocis *ſonaga* inueniri ſtatim in voce Suedica *Sonecka*, *Snecka* (quibus adde Germanorum *Schneck.*) Ad explicandum τȣ̃ *aſchælæg* Munſterianum שֶׁלְף דוץ *ſchelph duts*, quod ad exponendam vocem קִימוֹנְיָא *Kimonia* in Gemara adhibetur, facere Gothorum *Skilp*, *Skilf*, Anglorum *Skallop*, *(Scallop,)* Arabum *Daleph*, Saxonum *Schelp*, Teutonum *Skelpe*, (Belgarum *Schulp,)* vocabula partim concham, partim algam marinam denotantia. Talmudicum *Kimonia* non cum Rabbinis per *Cimoliam*, ſed per Græcorum χυμένην. h. e. *Luteolam Creticam*, Sued. *Giæmna* ſeu *Hiemna*, unde *menia* Sued. *minium* interpretatur. Ad explicandam Arabum vocem *gaſul*, qua interpres Arabs vocem בּוֹרִית transfert, reliquias adeſſe in Hiſpanorum & Luſitanorum *Azul*, color cœruleus, glaucus, purpureus, quocum concordent Turcarum *Kyzyl*, ruber, purpureus, *Kyzylye*, rubellus fucus mulierum. Porrò צְרִיפְתָּא *tſeriphtha* Chaldaicæ vocis Borith ſynonymæ indicia extare in Luſitanorum *Eſtrepe*, murex, Ungarorum *Tſerep*, teſta, concha, Bohemorum *Skorepi*, Polonorum *Skorupa*, Germanorum *Scherb*, Indorum *Cheripo*, Gothorum *Stripu*, virgatus, Polonorum *Strefu*, purpurea veſtis. 4. Argumentum ſuppeditat conſideratio Rabbinicæ vocis אירבא שניירא *Yerba Schneera*, quam allegat *Jarchius* in Malach. locum pro explicatione τȣ̃ Borith, cujusue natales Cl. *Langius* quæſiuit in Hiſpanico *Yerba Xabonera*, *Saponaria*, *Rudbeckius* verò in Hiſpanorum *Zinheira, coccus, Ilex coccifera*, κόκκος βαφική. 5. Occurrit alia Talmudica vox Borith ſynonyma, אהל *ahal* vel אהלה *ahalah*, quam inuenit in Græcorum αὐλὸς, Latinorum *aulus*, concha longa, vel *Dioſcoridis* ἧλον, *alga*, fucus, Chymicorum *hailo*, purpura, margarita, Arabum *hel*, *ahel*, *chel*, *al*, ruber, purpureus; pondus addunt ficta meretricum ſeſe fucantium nomina *Ahalah* & *Ahaliba* Ezech. XXIII. 4. quibus idololatria Samariæ ac Hieroſolymæ inuidioſè repræſentatur. 6. Robur addunt diuerſa purpuræ nomina apud alias gentes: βλάτος, βλάττος, color ſanguineus, coccineus (unde *blatta*, *blatteus color*, à *Blut* Germanorum, *Blod* Gotho-

thorum) βλάττος βυσάνθιος, à βύσσος & ἄνθος potius, quàm ab urbe Byzanthio. κογχύλη, κογχύλιον, *Conchylium*, ab Hebr. כחל *cachal*, quod rubri coloris aliquid denotaſſe colligit ex Gen. XLIX. 12. Κήρυξι, murex, purpura. 7. Ex ipſa voce *Borith* per varias gentes & linguas diſperſa. *Birith* vel *pirith* Suedis eſt coccus, purpura, & ex בור ipſa πορφυρία, purpuræ, פרפרא Rabbinorum, vocabula videntur eſſe profecta. 8. Non de vulgari munditie aut lotione heic mentionem fieri, ex accuratiori inſpectione Textus exſplendeſcit. 9. Veſtes purgandi officium apud Judæos ad fullones pertinuiſſe, probatur ex Talmude. 10. *Borith* rubiæ fuiſſe ſpeciem, conſtat ex voce ביצים *Bezim in Talm. Tract. Nidda* c. 9. f. 62. quæ non *betam* denotet, ſed *ouum*, quo in pingendo cum Sandyce utuntur pictores. 11. Agi de maculis non veſtium, ſed corporis. 12. Si nomine *Abala* vel *Borith* Ebræis olim notus fuiſſet ſapo vel ſmegma, non potuiſſe rei tam utilis ac neceſſariæ memoriam obliteratam adeò eſſe, ut nec vola, nec veſtigium ſuperſit. 13. Saponem Gallorum fuiſſe inuentum, conſtare ex *Plinio* & aliis. 14. Non in aliis Veteris aut Noui Teſtamenti Libris occurrere memoriam ſmegmatis, ne quidem, ubi purgandi apud Judæos ratio ex profeſſo deſcribitur. 15. Borith ex cineribus vel calce conchyliorum confecti uſum ad maculas cutis detergendas apud Orientales fuiſſe longè frequentiorem, & præſtantiorem, quàm hodie eſt ſaponis. 16. Purpuram in ſimilitudine Prophetica tanquam rem ſplendentem comparari cum igne. 17. Exquiſitiſſimam lotionem tincturæ præmitti debere. 18. Purpura ſiquidem pretii extiterit apud Orientales cariſſimi, non citra rationem uſurpari apud Prophetam hæc verba, *etſi multiplicaueris tibi Borith.* 19. Purpuram inter Coſmetica cutis ac faciei præcipuè extitiſſe. 20. Ignem cum ſanguine conjunctum multis Scripturæ locis legi. 21. Purpuram non inter muliebres tantùm fucos, ſed & viris uſurpatam fuiſſe ad terrendos hoſtes, exprimi adeò venturi Meſſiæ, ceu victoris ac triumphatoris de morte ac diabolo gloriam. 22. Sanguinem non tantùm conchyliorum, ſed & aliorum animantium cuti mundandæ ac decorandæ virtute gaudere. Agmen claudere ſexcenta Sacri Fœderis Oracula, Meſſiam ſanguinea ſpecie habituque repræſentantia, meritique ejus rationem in ſanguine oſtendentia. Quæ longæ quidem ſeriei argumenta pro *purpura* à *Rudbeckio* allata huc afferre haud piguit, tum propter omnigenam atque profundam Clar. viri eruditionem, tum propter libri raritatem.

Jer. Cap. II. verſ. 23. 24.

23. — Camelopardali veloci, quæ circumcurſitat vias ſuas, (ſimilis eſt.)
24. Sed & *(a)* onagro deſertis aſſueto, qui pro appetitu animi ſui deſtinato ſuo tempore anhelitum haurit, quis reducet eum? Omnes, qui eum quærunt, non feſſi erunt, in menſe ſuo inuenient eum.

(a) De fœmina onagri loqui videtur, in genere epicœno poſui, ſub articulo maſculino.

23. — Curſor leuis explicans vias ſuas.
24. Onager aſſuetus in ſolitudine, in deſiderio animæ ſuæ attraxit ventum amoris ſui: nullus auertet eam: omnes, qui quærunt eam, non deficient: in menſtruis ejus inuenient eam.

Eſſe בִּכְרָה *juniorem Camelum*, non *Dromedarium*, oſtendimus ad Jeſ. LX. 6. מְשָׂרֶכֶת דְּרָכֶיהָ reddimus, *quæ circumcurſitat vias ſuas*, diſcurrit hac illac in viis ſuis, applicatiuè ad Iſraeliticum populum, qui alacriter & inoffenſo pede currat in ſemitis idololatriæ: alii, *implicans vias ſuas*, ita nos, *welches ſich auf ſeinen Wegen verwickelt*, ſed obſcurius. Prætulerat quoque Latinam noſtram Vernaculæ magnus noſter *Bullingerus in Jerem.* 17. b.

Verſ. 24. *Sed & onagro deſertis aſſueto, qui pro appetitu animi ſui deſtinato ſuo tempore anhelitum haurit.* Sicuti nempe animal hoc veneris œſtro concitatum per montes decurrit anhelans, *ſchnaufet und ſchnutet*, verba ſunt *Bullingeri:* ita & idololatriæ totus quantus deditus Iſrael, *quis reducet eum?* quis feræ huic indomitæ injiciet frænum? *Omnes, qui eum quærunt, non feſſi erunt, in menſe ſuo inuenient eum.* Non ceſſant venatores beſtiæ huic inſidiantes, attendunt ad menſem, ad tempus venationi huic opportunum, appropinquantis, ut videtur, partus, quo fœmina à veloci curſu abſtinet. Sic interpretatur *Kimchius*, & appoſitè. Aliis interpretationibus ſuperſedeo, uti & applicatione ad Judaicam Eccleſiam, quæ alius eſt fori potius, quàm mei.

Jer. Cap. IV. verſ. 13.

Ecce, aſcendet ſicut nubes, & currus ejus procellis ſimiles erunt, equi autem ejus aquilis celeriores. —

Ecce, quaſi nubes aſcendet, & quaſi tempeſtas currus ejus: velociores aquilis equi illius. —

EN Babyloniorum Regem, ejusque Exercitum, & expeditionem Hieroſolymitanam collata *nubi*, νεφέλῃ, *currus procellis*, καταιγίδι, *equos* & turmas equeſtres *aquilis*, ἀετοῖς! Ita Jeſaias de Exercitu Aſſyriorum: *Ungulæ equorum ſilici, & rotæ turbini ſimiles exiſtimantur. (Ungulæ equorum ejus ut ſilex, & rotæ ejus, quaſi impetus tempeſtatis.)* V. 28. De irruptione Chaldæorum in Terram Judaicam Habac. I. 8. *Equi velociores ſunt pardis, & auidiores lupis veſpertinis: equites diffuſi irruunt, equites è longinquo venient, aduolant ut aquila feſtina ad vorandum. (Leuiores pardis equi ejus, & velociores lupis veſpertinis, & diffundentur equites ejus: equites namque ejus de longe venient, volabunt quaſi aquila feſtinans ad comedendum.)* Ita quoque Noui Teſtamenti Propheta Apoc. IX. 9. ἡ φωνὴ τῶν πτερύγων αὐτῶν ὡς φωνὴ ἁρμάτων, ἵππων πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον. Sumendæ ſunt omnes hæ loquendi formulæ in ſenſu naturæ rerum congruo. In ſenſu quippe proprio non eſt exercitus, qui velocitate ſua adæquet nubes, ventos, aquilas. Notum eſt, celeriores longè eſſe Orientalium populorum exercitus equeſtres, Turcarum, Perſarum, Tartarorum, quàm Europæorum: ſicuti quoque differunt in belligerandi modo: irruere ſolent maximo impetu, & horribili clamore, ſed & eadem velocitate reuertuntur ignifugi. Lucem fœneratur hæc obſeruatio formulis loquendi apud Græcos & Romanos uſitatis, *concurrere, incurrere, occurrere, ſuccurrere*, quæ velocitate fundantur & impetu. Et de Equis Orientalibus, Perſicis, Turcicis, Tartaricis conſtat pariter, ex antiqua hodiernaque experientia, eſſe veloces curſu, *aquilis celeriores*, ut Prophetæ verbis utar. Apud profanos quoque Scriptores equi, heroes, milites, conferuntur nunc ventis, nunc aquilis. De Hectore *Homerus Iliad.* χ'. v. 308.

Οἴμησεν δ' ἀλεὶς, ὥς τ' αἰετὸς ὑψιπετήεις.

Irruit autem cum impetu conuerſus, ut aquila altiuolans.

Iliad. κ'. de Equis Rheſi:

Λευκότεροι χιόνος, θείειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι.

Niue candidiores, & curſu ventis ſimiles.

Equos poſtulat *Turnus* apud *Virgil. Æn.* L. XII.

Qui candore niues anteirent, curſibus auras.

Ventoſi cluebant hujusmodi equi, ut ventoſos nuncupamus canes, *Wind-Hunde. Ouid. Faſtor.* L. IV.

Primaque ventoſis palma petetur equis.

Jer. Cap. V. verſ. 6.

Ideò percutiet eos Leo de ſylua, Lupus ſolitudinum vaſtabit eos, Pardus, incumbens ſuper ciuitates eorum, omnem iſthinc exeuntem diſcerpet. —

Idcirco percuſſit eos Leo de ſylua, lupus ad veſperam vaſtauit eos, pardus vigilans ſuper ciuitates eorum: omnis, qui egreſſus fuerit ex eis, capietur. —

LEonum major fuit olim, quàm nunc eſt, in Palæſtina copia. Memorat Salomon Cant. IV. 8. *Luſtra Leonum in vertice Amana, in vertice Senir & Hermon.* Heic minatur Propheta Judæis, *percuſſurum* eos eſſe *Leonem de ſylua*. 2. Reg. XVII. 25. mittebat DEUS Leones inter Samaritas, 1. Reg. XIII. 24. à Leone diſcerptus fuit Propheta prope Bethel, & 1. Reg. XX. 36. alius prope Aphek. Ut nihil dicam de Leonibus ab Heroibus, Simſone, Dauide, Benaja interfectis. Et *Joh. Phocas* c. 23. qui de Judæa ante quinque ſecula ſcripſit, de arundinetis ſcribit ad Jordanem, in quibus Leones degant. De Syriæ Leonibus legantur *Ariſt. Hiſt.* L. VI. c. 31. *Plin.* L. VIII. c. 16. *Curt.* L. VIII. de Lyſimacho, qui Leonem prægrandem in Syria venando interfecerit.

Degunt Leones in montibus ac ſyluis. De ſyluaticis obuia ſunt Loca in Sacris. Jer. XII. 8. *Facta eſt mihi hæreditas mea ſicut Leo in nemore.* Amos. III. 4. *Num Leo in ſaltu rugit, ſi non ſit præda?* Mich. V. 8. *Erunt reliquiæ Jacob inter gentes, in medio populorum multorum, veluti Leo inter animalia ſylueſtria. Theocritus Idyll.* 1.

Τῆνον χ' ὡ κ δρυμοῖο λέων ἀνέκλαυσε θανόντα.

Etiam morientem illum Leo ex ſylua fleuit.

Ouidius de Hippomene & Atalanta, mutatis in Leones:

Pro thalamis celebrant ſyluas —

Seneca in *Thyeſte* :

Syluâ jubatus qualis Armenia Leo.

Attamen deſcendunt aliquando ex montibus, & ex ſyluis prodeunt in campos, imo loca adeunt habitata. Habemus heic Prophetam teſtem, *percutiet eos Leo de ſylua*, ἔπαισεν αὐτοὺς λέων ἐκ τοῦ δρυμοῦ, *percuſſit eos Leo de ſylua.* Excuſationi id eſt ignauo Prov. XXII. 13. *Piger dicit, Leo ſtat foris, in mediis plateis interficiar. (Dicit piger: Leo eſt foris, in medio platearum occidendus ſum.)* Prov. XXVI. 13. *Dicit piger: Pardus eſt in via, Leo inter plateas. (Dicit piger: Leo eſt in via, & Leæna in itineribus.)* Ad loca autem culta venit Leo nunc ex naturæ inſtinctu, nunc tanquam vindictæ diuinæ organum. *Ariſtotele* teſte *Hiſt.* L. IX. c. 44. decrepiti ſenes, venationi inutiles, vel & edentuli, hominibus inſidiari ſolent, urbibusque adpropinquant. Idem aſſerunt *Plinius* L. VIII. c. 16. *Origenes Catenâ in Jerem. Euſtathius in Hexaemer. Ælian.* L. IV. c. 34. quod ad caſas accedant paſtorales, & ſtabula. Unde conjectare licet, *Leonem* etiam noſtrum *ex ſylua* decrepitis illis eſſe adnumerandum, nî alium deſtinauerit DEUS executioni.

Lupus ſolitudinum vaſtabit eos, λύκος ἕως τῶν οἰκιῶν ὠλόθρευσεν αὐτοὺς, *lupus usque ad domos vaſtauit eos.* Nemini non conſtat, eſſe lupum animal ſæuum, ſanguinis appetentiſſimum, & tale prædicari in Scriptis ſacris atque profanis. Ezech. XXII. 27. Lupi rapaces cluent judices injuſti. *Principes ejus in medio ejus ſunt quemadmodum lupi diſcerpentes prædam, ut effundant ſanguinem, ut perdant animas, & ut auaritiæ & lucro inhient. (Principes ejus in medio illius quaſi lupi rapientes prædam: ad effundendum ſanguinem, & ad perdendas animas, & auarè ſectanda lucra.)* Quibus adſociari merentur Sacerdotes impii, λύκοι βαρεῖς — μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου, Act. XX. 29. De Lycaonte in Lupum mutato *Ouidius Met.* L. I. *Fab.* 6.

- - - - *ſolitæque cupidine cædis*
Utitur in pecudes, & nunc quoque ſanguine gaudet.

Statius Theb. L. IV.

Ille velut pecoris lupus expugnator opimi,
Pectora tabenti ſanie grauis, hirtaque ſetis,
Ora cruentatâ deformis hiantia lanâ.

Notandum heic, lupos ut plurimum ire prædatum ſub veſperam, unde heic זְאֵב עֲרָבוֹת *zeebh arabboth*, non tam eſt *lupus ſolitudinum, ein Wolff aus der Wüſte*, quàm *veſpertinus.* Sic & Habac. I. 8. *Equi ejus auidiores lupis veſpertinis*, מִזְּאֵבֵי עֶרֶב. Sophon. III. 3. *Judices ejus lupi veſpertini.* Et clariſſimè omnium moribundus Jacob Gen. XLIX. 27. *Benjamin lupus diripiens, mane comedet prædam, & ad veſperam diuidet ſpolium.* Lupos noctu ut plurimùm ire prædatum, teſtantur quoque Poëtæ. *Virgil. Æneid.* L. IX.

Ac veluti pleno lupus inſidiatus ouili,
Cum fremit ad caulas, ventos perpeſſus, & imbres,
Nocte ſuper media. —

Georgic. L. IV.

Veſper ubi è paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditisque lupos acuunt balantibus agni.

L. III.

Non lupus inſidias explorat ouilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat. Acrior illum
Cura domat. —

Arabes propterea lupum appellant *alaſaſo, æſſas*, nam *æſs* ſignificat noctu obire, item *æſſal, ghætalles, hætælles, æchtall*, *Meninzk. Lex.* 3262. 3413. 5476. 6043. Notandum porrò, lupum, famelicum per diei decurſum, ſub veſperam eſſe ſæuiorem. Mitis ſatis eſt lupus, ſi ſatur, id quod obſeruauit quoque *Ælianus* L. IV. c. 15. Græci pro זְאֵב עֶרֶב ponunt λύκους τῆς Ἀραβίας, *Arabicos Lupos.* Hinc fortè noſtrates *lupum ſolitudinis, ein Wolff aus der Einöde.* Abundare Arabiam lupis, conſtat teſtimonio Scriptorum. De Themanitarum Regione *Agatharchides* L. V. c. 45. λεόντων καὶ λύκων καὶ παρδαλέων συναναφέρει πλῆθος ἡ γῆ. *Leonum & Luporum & Pardorum multitudinem fert terra.* Idem teſtantur *Strabo* L. XVI. *Diodor.* L. III. Attamen prior interpretatio præferenda eſt huic poſteriori, quæ & Tigurinis nobis placet Hab. I. 8. Soph. III. 3.

Pardus, incumbens ſuper ciuitates eorum, omnem iſthinc exeuntem diſcerpet, πάρδαλις ἐγρηγόρησεν ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτῶν, πάντες οἱ ἐκπορευόμενοι ἀπ' αὐτῶν θηρευθήσονται. De hac fera plura lege ad Cant. IV. 8. Heic id duntaxat notandum, eſſe Pardum inſidioſum valde animal. Inde afful-

get lux variis Scripturæ Locis, ut Hoſ. XIII. 7. *Factus ſum eis ſicut Panthera, & ſicut Pardus, ad viam inſidiabor. (Ego ero eis quaſi leæna, ſicut pardus in via Aſſyriorum.)*

Jer. Cap. V. verſ. 22.

An me non metuetis? ait DOMINUS. An à facie mea non contremiſcetis? quum poſuerim arenam terminum mari, idque perpetuo decreto, ne transgrediatur eum: ſæuiunt quidem fluctus ejus, ſed nihil poſſunt: tumultuantur, ſed non tranſibunt ipſum.

Me ergo non timebitis? ait DOMINUS. Et à facie mea non dolebitis? Qui poſui arenam terminum mari, præceptum ſempiternum, quod non præteribit: & commouebuntur, & non poterunt: & intumeſcent fluctus ejus, & non tranſibunt illud.

Vid. Job. Cap. XXXVIII. verſ. 8. 10. 11. Prov. Cap. VIII. verſ. 29.

Jer. Cap. V. verſ. 24.

— Timebimus ſaltem DOMINUM, DEUM noſtrum, qui dat nobis imbrem tempeſtiuam & ſerotinam ſuo tempore, (a) juramentis ſtatutis meſſem ſeruat nobis.

(a) Quidam hebdomadibus legunt, ſed videtur dicere de juramento & pacto, de quo Gen. VIII. & Leuit. XXVI.

— Metuamus DOMINUM, DEUM noſtrum, qui dat nobis pluuiam temporaneam & ſerotinam in tempore ſuo: plenitudinem annuæ meſſis cuſtodientem nobis.

Sapientiæ & Bonitatis Diuinæ ſpeciale τεκμήριον eſt חָק־עוֹלָם, πρόσταγμα αἰώνιον, *præceptum æternum*, v. 22. toti naturæ datum; Leges illæ immutabiles, juxta quas totum hoc mundi αὐτόματον, & quæuis in eo rota, rotula, atomus mouentur. Exemplum ſiſtit *pluuia*, de qua oſtendimus alibi, non cadere fortuitò, non absque ordine, ſed deſtinato conſilio, in hac regione, in hoc climate abundantiorem, pauciorem in aliis, heic omni menſe, alibi certis duntaxat menſibus. Allegat Propheta noſter Orientalium Regionum *imbrem tempeſtiuam & ſerotinam*, ὑετὸν πρώϊμον καὶ ὄψιμον. Cadit prior illa Octobri menſe finitâ meſſe, ut denuò humectetur, & veluti ſtercoretur terra exucca, ſicque præparetur ad recipiendum ſemen & alendum: hæc ante meſſem, ſub Martii initium, ut frumenta intumeſcant, atque ad plenam perueniant maturitatem: ſequitur eam *meſſis*, quam *juramentis ſtatutis ſeruat nobis* DEUS, ubi LXX. Κατὰ καιρὸν πληρώσεως προστάγματος θερισμοῦ, καὶ ἐφύλαξεν ἡμῖν, Vernacula noſtra, *die Wochen, welche zu der Erndt verordnet ſind*, hebdomadæ meſſis, quæ ſiccum poſcunt tempus.

Jer. Cap. VI. verſ. 20.

Ad quid hoc mihi, quod adfers thus de Saba, & calamum electum de terra longinqua? —

Ut quid mihi thus de Saba affertis, & calamum ſuaue olentem de terra longinqua? —

Vid. Exod. Cap. XXX. verſ. 23.

Sabam, vel *Sabæam*, Regionem Arabiæ Felicis, Arabici Sinus conterminam, thuriferam celebrant Scriptores Sacri atque profani. Jeſ. LX. 6. *Omnes de Saba venient, aurum & thus ferentes, & laudes DOMINO annuntiantes.* Jer. XVII. 26. *A meridie venient, ferentes holocauſtum, victimam, cibarium, ſacrificium & thus.* Notum pariter, Reginam illam Sabæ,

RPJCB

IER. Cap. VI. v. 28. 29. 30.
Iſraelitæ argentum reprobum.

Jer. Cap. VI. v. 28. 29. 30.
Ein verworffenes Silber.

P. G. Harder sculps.

Sabæ, quæ βασίλισσα Νότε cluet Luc. XI. 31. Hieroſolymam ad Solomonem veniſſe cum ingenti aromatum copia. *Virgil. Georg.* I.

\- - - *molles ſua thura Sabæi.*

Æneid. IV.

\- - - *centumque Sabæo thure calent aræ.*

TAB. DCXXIV.

Jer. Cap. VI. verſ. 28. 29. 30.

28. Apoſtatæ ſunt omnes, apoſtatæ, inquam, incedunt fraudulenter; Æs & ferrum, omnes corrupti ſunt.
29. Accenſum eſt vas fuſorium igne, integrum plumbum, fruſtra conflat excoctor, & mali non ſunt expurgati.
30. Argentum reprobum vocabunt eos, quoniam reprobauit eos DOMINUS.

28. Omnes iſti principes declinantes, ambulantes fraudulenter, æs & ferrum: uniuerſi corrupti ſunt.
29. Defecit ſufflatorium, in igne conſumtum eſt plumbum, fruſtra conflauit conflator: malitiæ enim eorum non ſunt conſumtæ.
30. Argentum reprobum vocate eos, quia DOMINUS projecit illos.

MYſticam en officinam fuſoriam & docimaſticam! Eſt populus *æs*, imo æs fatuum, erga ignem, ut ille erga DEUM, rebellis, *ein taubes, wildes, heiſsgretiges Ertz, argentum reprobum*, ἀργύριον ἀποδεδοκιμασμένον. *Ignis* verbum DEI, *fuſor* DEUS ipſe, & juſſu ejus Verbi Diuini Miniſtri. Sed ingredi oportet officinas fuſorias metallicis fodinis adſitas, ſalutandi à nobis ſunt docimaſtæ, monetarii, ſiquidem adæquatum rei velimus tribuere Textui ſenſum.

In fodinis metallicis duæ ſunt metalla fundendi methodi. Priorem metallifoſſorum linguâ vocant *über n Stich arbeiten.* Metalla nempe jam pulueriſata cum additamentis neceſſariis fornaci fuſorio injecta penetrantur undique ab igne, & in fluorem redacta, aperto ſiue pertuſo fornace, effluunt in foueam rotundam excauatam, ubi cum plumbo miſtum argentum format panem. Alteram vocant *über n Gang oder krummen Ofen, oder übers Höltzlein arbeiten.* Heic fouea excauatur in fornace ipſo, & per ductum ſubterraneum, *das Ofen-Aug* dictum, effluunt metalla in crucibulum. Poſcunt hæc omnia conſummatam artem & experientiam. Contundendæ prius ſunt venæ, & ſeparandæ impuritates, urendum omne, quod eſt fatuum, in fornacibus toſtoriis, *Röſt-Oefen*, ne argentum ab igne ipſo conſumatur & deuoretur. Commodè & ex arte parandi ſunt fornaces, regendus ita ignis, ne vel nimium incaleſcat fornax, vel refrigeſcat; obſeruanda venit exquiſita additamentorum, fluorum, pyritarum, terræ, plumbi, lithargyrii ad ſingulas metallorum venas proportio. Eſt quippe fornax veluti ventriculus, in quo metallicæ venæ ad inſtar ciborum in noſtro ſtomacho digeri debent & coqui. Pertundendi ſunt fornaces neque citò, neque tardè nimis. Citò nimis ſi id fiat, non reddunt venæ id, quod quidem reddere deberent; tardè nimis ſi fiat pertuſio, decedit multùm argento probo. Supernatant ſcoriæ profluenti metallo, & uncis ferreis auferuntur, ſi refriguerint. Quod reſtat *panis* dicitur, *ein Werck, Werck-Silber*, mixtura ex plumbo & argento, aliquando & heterogeneis aliis. Tractandus poſteà dextrè hic ipſe panis, & igne ſeparandum eſt plumbum aliæue impuritates ab argento, usque dum tandem puriſſimum promicat & prodit argentum, Solis ad inſtar ex denſa nube. Huc ſi peruenerint fuſores, ignis actionem minuunt, quæ continuata conſumeret argentum, ut purum quoque argentum in fornace anemio uri poteſt in puluerem, vel calcinari, niſi addatur fel vitri, vel plumbum. Hoc argentum jam excoctum examinat Docimaſtes, num aſcendat valor ad $15\frac{3}{4}$. ſemuncias, qui ordinarius eſt.

Ex hactenus dictis myſtica ars & concio Jeremiæ fuſoria haud difficulter intelligitur, quomodo nempe fuerint Judæi *apoſtatæ, incedentes fraudulenter*, ἀνήκοοι πορευόμενοι σκολιῶς, *æs & ferrum*, χαλκὸς καὶ σίδηρος, æs fatuum, igni & labori non parens, pauco argento probo mixtum: quomodo ob hoc ipſum haud potuerint in fluorem redigi, poſtquam *accenſum eſt vas fuſorium igne, nachdem der Blaſs-Balg verbrennt*, ἐξέλιπε φυσητὴρ ἀπὸ πυρὸς, zelo ardenti Prophetæ non licuit, interuenientibus grauibus, quas

 per-

perpeſſus fuerat, perſecutionibus, corda Marpeſia caute duriora emollire & fluida reddere ſufflatione Verbi Diuini. Quomodo, *plumbo ab igne conſumto, fruſtra conflauerit* argentum *excoctor*, ἐξέλιπε μόλιβος, εἰς κενὸν ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ, *mali* non fuerint *expurgati*, πονηρία ἐκ ἐτάκη, ſcoriæ & heterogeneitates impuræ haud ſeparatæ, proin prodire haud potuerit *panis argenti puri*, *ein Blick- oder Brand-Silber*, ſed quidem *argentum reprobum*, quod *reprobauit* DOMINUS, ἀργύριον ἀποδεδοκιμασμένον, ὅτι ἀπεδοκίμασεν αὐτὲς ΚΥΡΙΟΣ.

A.B. Fornax eſt fuſorius, in quo excoquuntur venæ.

C. Os fornacis, quod pertunditur, ut metallum liquidum per id effluat.

D. Catinus ſeu fouea ſuperior, in quam primò defluit metallum.

E. Ejus os.

F. Catinus inferior.

G. Panis argenti.

Jer. Cap. VIII. verſ. 7.

Equidem ciconia in aëre nouit ſua ſtata tempora, (a) turtur, grus, & hirundo obſeruant tempus profectionis ſuæ; at populus meus non cognouit judicium DOMINI.

(a) Alii Sis pro hirundine, & Agur pro grue legunt.

Miluus in cœlo cognouit tempus ſuum: turtur & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui: populus autem meus non cognouit judicium DOMINI.

Aperit hoc DEI ipſius effatum ampliſſimum rerum theatrum, quæ nos ducunt ſimul ad cognitionem DEI, & *ciconiæ*, *turturis*, *gruris*, & *hirundinis* deſtinata ab ipſo Creatore hybernacula. Nemo eſt, qui ignoret, quod omnis æui experientia populos omnes docuit, eſſe has aues migratorias, exulhyemes, & hyberno tempore vel migrare aliorſum, vel occultas alicubi deliteſcere. *Ciconias* quod attinet, in teſtes vocamus vel ipſos infantes, qui redeuntes ad nos aues haſce ſalutant, *Storch, Storch heini*. *Hirundinum* par eſt ratio. De *gruibus* & *turturibus* teſtantur idem Gentes Orientales. Noſtrarum interim partium eſt, pro viribus inquirere, quorſum migrent hæ aues adpropinquante hyeme? cur clima noſtrum, patriam ſuam, deſerant? quomodo *noſcant ſua ſtata tempora, & obſeruent tempus profectionis ſuæ?*

Solutu haud adeò facilis eſt prima harum quæſtionum, quonam migrent aues iſtæ hyeme? Duæ palmariæ de hac re præualent ſententiæ apud Eruditos: ſunt, iique numeroſi, qui appropinquante hyeme migrare volunt in calidiores Prouincias, Ægyptum, Æthiopiam, Africam, vel planè ad Indos, indeque, ingruente vere, redire aues ſingulas ad ſuas urbes, pagos, ædes, nidos, hoſpites. Addunt inſuper illi, conuenticula ſua celebrare, ut ante diſceſſum, ita poſt reditum, & conuerſari inuicem conſultaturas. Obſeruant namque illi, diſparere aues, fugari ab ingruente frigore, proin, naturâ duce properare in climata calidiora, inferunt, fiduciâ tantò majori, quod nemini conſtet, quò tendant. Sed inſuper, ne fortioribus argumentis carere videantur, repetunda allegant exotica, quæ ciconiæ ex oris longinquis reduces hoſpitibus ſuis in gratitudinis ſignum reportant; Zingiberis radicem recentem apud *Geſner. de Auib.* p. 267. *Franz. Hiſt. Anim.* L. VIII. c. 21. carbunculum pretioſum, quem fœminæ Tarentinæ attulerit ciconia pro beneficio curatæ cruris fracturæ, *Faber de Volatil.* p. 1062. auem exoticam roſtri enſiformis acuti, quæ occidere debebat ſerpentem prægrandem pullis inſidioſum, quam Hiſtoriam recenſet quoque *Geſnerus* ex *Ixeuticis Oppiani*. Sunt hæ Hiſtoriæ mirâ arte excogitatæ, & jure ad fabularum claſſem relegandæ. Altera & potior ſententia hæc eſt, occultare ſe aues illas æſtiuas per hyemem, & verno tempore redire ex ſuis latibulis. Bina recenſet ex *Bapt. Fulgoſo* exempla *Geſner. de Auib.* p. 264. ciconiarum hyeme retibus captarum, & ex lacu extractarum, quæ aquæ calidæ ope redierint ad vitam. De hirundinibus teſtantur *Neander* & *Barthius*, demittere ſeſe turmatim quotannis in ſtagnum profundum oppido Beske in Marchia adſitum, ex quo extrahi queant retium ope. Producere poſſem exempla alia benè multa ciconiarum & hirundinum, quæ per hyemem manſerunt in ſuis nidis, cauis arborum, antris montium, fluminibus, lacubus. Confirmant hanc ſub aquis occultationem, quæ memorat *Olaus Magnus Hiſt. Sept.* L. XIX. c. 29. *In Septentrionalibus aquis ſæpius caſu piſcatoris extrahuntur hirundines, in modum conglomeratæ maſſæ, quæ ore ad os, & alâ ad alam, & pede ad pedem, poſt principium autumni ſeſe, intra cannas deſcenſuræ, colligarunt.* — *Maſſâ*

autem

autem illâ per imperitos adoleſcentes extractâ, atque in æſtuaria portatâ, caloris acceſſu hirundines reſolutæ volare quidem incipiunt, ſed exiguo tempore durant. Idem ex ore D. *Colas*, in Septentrionalibus Brittanniæ oris αὐτόπτȣ, comprobat *Derham. Theol. Phyſiq.* L. VII. c. 3. Conſiderantibus heic cauſas tum finales tum efficientes ſufficiens naſcitur occaſio ſummis celebrandi laudibus ſummam optimamque DEI Prouidentiam. Viuere debebant hæ aues in aëre ſuæ ſtructuræ & naturæ conuenienti, cibis congruis, ranis, ſerpentibus, muſcis, inſectis aliis, quæ animalia omnia per hyemem quoque latentia dormiunt. Fame proin pereundum foret illis, nî prouidiſſet Creator optimus, absque cujus nutu ne paſſerculus quidem decidit de tecto, ſtructurâ tali, quâ motum ſuum & volatum perdant ingruente frigore, ſeſe proin aliorſum conuertere, vel occultare habeant neceſſe. Requiritur nempe ad vitam & volatum aër neque denſus neque rarus nimis, externi aëris cum interno æquilibrium, unde & hirundines æſtate ipſa, imminente tempeſtate, ſeſe demittunt ad aquarum usque ſuperficiem, veluti viua, ſed volantia, barometra. Appropinquante autem hyeme aër denſior redditus condenſat auium harum ſanguinem aliàs tenuem; hæ proin volatui ineptæ ſopore veluti quodam corripiuntur, qui per integrum durat hyemis decurſum: Sed redeunte vere de nouo animantur omnia, redit naturæ vigor, ſanguini in vaſis, ſpiritibus in neruis motus, aëri elaſtica expanſio, prodeunt ranæ, ſerpentes, inſecta inſeruitura pro cibo. Hinc eſt, quod in calidioribus climatibus, ubi terra non arctatur gelu, & cibi adeſt copia, aues illæ, apud nos migratoriæ, per totum annum viuant perennes, in frigidioribus è contra, ubi deficiunt ranæ, nullæ quoque ſint ciconiæ. Ex his fontibus deriuandæ veniunt cauſæ multorum aliorum phænomenorum, quæ Hiſtoria hujusmodi auium offert, mutati in ſpecie cantus. *Virgil. in Georgic.*

Verùm ubi tempeſtas, & cœli mobilis humor
Mutauere vias, & Jupiter humidus auſtris
Denſat, erant quæ rara modò, & quæ denſa, relaxat:
Vertuntur ſpecies animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt, hinc ille auium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, & ouantes gutture corui.

Quæ hactenus memorauimus de ciconiis & hirundinibus, occurrunt quoque in vegetabilium regno, communia item ſunt reptilibus & inſectis volantibus, ranis, ſerpentibus, anguillis, tincis, piſcibus aliis, muribus alpinis, urſis, aliisque quadrupedibus; Hominibus item, qui ſeptimanarum & menſium, ne dicam annorum, ſuſtinuere inediam. Ut non habeamus neceſſe, in theatrum producere Lucomoriæ illas Gentes in Ruſſiæ extremis, quæ Nouembri menſe dicuntur obdormire, & euigilare Aprili. Nîl deeſt demonſtrationi pro ſomno illarum auium hyberno. Lucem quoque fœneratur mora cujuslibet infantis nouimeſtris in carcere tenebricoſo uteri, ubi ne quidem per momentum reſpirare licet: vita urinatorum ſub aquis: Exempla eorum, qui ſatis diu vixere ſub aquis, vitâ ſalua, ex quibus memorabile inprimis Hortulani illius Tronningholmenſis Sueci, qui auxilium laturus cuidam periclitanti in glacie ſubmerſus ipſe in 18. ulnarum profunditate erectus ſteterat in fundo ſpatio 16. horarum, amiſſo per totum id tempus omni motu ac ſenſu, niſi quod campanarum Stockholmenſium ſonitum audire ſe putauerit, ſed conto ipſi capiti infixo protractus ad vitam rediit, quam 18. annos poſt grauiſſimum hunc caſum ſeruauit, qui caſus ex rariſſimis occaſionem dedit *Nicolao Pechlino* conſcribendi Librum doctiſſimum *de Aëris & Alimenti defectu, & vita ſub aquis.* Non poſſum, quin ſub finem hujus tractationis mentionem faciam auiculæ, Mexicano Idiomate *Huitzitzil* dictæ, cui indoles eſt ciconiis & hirundinibus planè contraria. Hæc quia floribus viuit, delapſis his ex arboribus, aliisue plantis, affigit ſeſe roſtello ſuo arborum truncis, manetque per ſex menſium decurſum immota prorſus, referente *Piſone* L. I. *Hiſt. Ind. Med.* c. 22. ex *Ximene.* Frigidus namque noſter aër, uti ciconiis noſtris & hirundinibus eſt inimicus, ita auiculæ huic æſtiuus calidus.

Quod inprimis nos in admirationem rapere debet, & ad DEI Creatoris laudes excitare, eſt ille inſtinctus, quo præcisè feruntur eò aues, ubi vitam ſuſtentare queunt, (ex priori hypotheſi inprimis,) viam quærunt, inueniunt, & tamen neſciunt. *Quis non cum admiratione videat ordinem & politiam peregrinantium auium, in itinere turmatim volantium per longos terrarum & maris tractus absque acu marinâ? Quis eas certum iter in aëris mutabili regione docuit? Quis præteritæ ſigna, & futuræ indicia? Quis eas ducit, nutrit, & vitæ neceſſaria miniſtrat? Quis inſulas & hoſpitia illa, in quibus victum reperiant, indicauit? Modumque ejusmodi loca in peregrinationibus ſuis inueniendi? Hæc ſanè ſuperant hominum captum & induſtriam, qui nonniſi longis experientiis, multis itinerariis, chartis geographicis, & acus magneticæ beneficio ejusmodi marium & terrarum tractus conficere tentant & audent. Lud. de Beaufort Coſmop. Diuin. Sect.* 5. c. 1.

Quatuor generum aues denominat DEUS per Jeremiam, quarum ordinatos, voluntati ſuæ & legibus reſpondentes præcisè motus erroneis & inordinatis populi ſui rebellis motibus ac viis opponit. Prima eſt חֲסִידָה *ciconia,* quæ

quæ etiam *Ariſtotele* teſte *Hiſt.* L. VIII. c. 16. ſeſe occultat hyeme, φωλεῖ. *Petronio* cluet

Auis exul hyemis, titulus tepidi temporis.

Qui migrare reuerà has aues volunt, cum *Æliano Hiſt.* L. III. c. 23. rationem dant, cur *Pelaſgi* illi populi, ab una Prouincia in aliam migrare & circulare ſoliti nuncupati fuerint πελαργοὶ, *ciconiæ*. His conferas Oengadinenſes, multos, Valleſios, Madiævallenſes, Sabaudos, qui per æſtatis decurſum diuerſas ſalutant regiones victum quæſituri & operâ manuum lucraturi, reduces hyeme. De præciſo tempore vel diſceſſus, vel reditus, nîl nobis arcana naturæ rimantibus conſtat, ſed id potius, variare pro variante caloris gradu. Omnium certiſſimum id eſt, *noſſe ciconiam in aëre ſua ſtata tempora*, ἡ ἀσίδα ἐν τῷ ἐρανῷ ἔγνω τὸν καιρὸν αὐτῆς, id eſt, adeò præcisè ſeſe accommodare tempori, ac ſi noſſet illud, ſyllogizans ita ſecum: Dura ingruit hyems, inſtante gelu latibula quærunt & dormitoria ſua ranæ & ſerpentes, ergo vel fame pereundum erit mihi, vel aliorſum migrandum, vel ſomno per totam hyemem indulgendum. *Noſſe ſtata tempora* heic idem eſt, quod mouere ſe & regere juxta ordinatiſſimas DEI Creatoris Leges, ut mouetur automatum, ut *cœli enarrant gloriam DEI*, Pſ. XIX. 2. rationis incapaces.

Secunda auis, memorata in Textu eſt תור *thor*, *turtur*, LXX. τρυγὼν, de quo & Cant. II. 11. 12. *Ecce hyems præteriit, & imber ſe recipiens abiit ſibi, ac flores apparuerunt in terra, appetiuitque tempus idoneum cantui, ac vox turturis auditur in terra noſtra. (Jam enim hyems tranſiit, imber abiit & receſſit: Flores apparuerunt in terra noſtra, tempus putationis aduenit: Vox turturis audita eſt in terra noſtra.)* Ubi de migratione hujus auis videſis plura.

Tertia auis eſt סיס *Sis*, *Hirundo*, LXX. χελιδὼν. Noſtræ Verſiones & plures aliæ *gruem*, *Kranich*, habent. De hac videatur Jeſ. XXXVIII. 14. *Garriebam non aliter quàm grus aut hirundo. (Sicut pullus hirundinis ſic clamabo.)* Auis hujus abſentia & ſuo tempore reditus nemini non noſtrum conſtat. *Homerus* in εἰρεσιώνῃ apud *Herodotum:*

Νεῦμαι σοι, νεῦμαι ἐνιαύσιος, ὥςε χελιδὼν.

Apud te redeo quotannis, ut hirundo.

Anacreon Od. 33.

Σὺ μὲν φίλη χελιδὼν.
Ἐτησίη μολῦσα,
Θέρει πλέκεις καλίην,
Χειμῶνι δ' εἷς ἄφαντος.

Tu quidem amica hirundo,
Annuatim veniens,
Æſtate nidum texis,
Et hyeme non appares.

Teſtimonia hujus generis alia omitto, tempori parcens. Certum id eſt, diſparere hirundines autumno, redire vere, unde nuncupari meruit hæc auis ἠερινὰ, ἄγγελος ἔαρος, veris nuntius. Licet iterum nîl conſtet de præciſo diſceſſus atque reditus tempore, quod variat pro varia æſtatis ratione. Citius vident Itali, aliique calidiori ſolo gaudentes populi, quàm nos; illis fauet Februarius, nobis Germanis Martius, vel Aprilis. Quicquid ſit, eſt iterum iter harum auium mechanicum, à ratione, ſed ſumma, rerum omnium directrice, præſcriptum, quæ ad longi itineris volatum aui huic conceſſit alas prælongas.

Quarta denique migratoria auis eſt עגור *agur*, *grus*. De hac *Ariſtoteles Hiſt.* L. VIII. c. 12. migrare ab uno mundi extremo ad alterum, εἰς τὰ ἔχατα ἐκ τῶν ἐχάτων, ex Scythia ad ſcaturiginem Nili, quod & confirmant *Herodotus*, *Ælianus*, alii. Plura dici poſſent de gruum expeditione, tranſitu per Pontum, præparatione ad iter, itinere ipſo per ſupremam aëris regionem, acie triangulari, ſollicitis viæ ducibus; ſed his omnibus ſuperſedeo, quod infirmo traditionis incertæ ſtent talo, illuſtrando Textui minus quadrent, & aues ipſæ Europæis nobis minus ſint cognitæ. Id ſilentio præteriri nequit, proponi à Propheta noſtro gruem, ut reliquas tres aues in imitationis exempla, imo eſſe irrationales haſce, ſed ad nutum DEI mobiles, flexiles, & motas, Præceptores noſtros, & diſciplinæ magiſtros. *Equidem ciconia in aëre nouit ſua ſtata tempora, turtur, grus & hirundo obſeruant tempus profectionis ſuæ, at populus meus non cognouit judicium DOMINI. Ariſtoteles Hiſt.* L. IX. c. 10. migrationem gruum deſcripturus initio ſtatim innuit, Φρόνιμα πολλὰ καὶ περὶ τὰς γεράνȣς δοκεῖ συμβαίνειν. Et *Ælianus Hiſt.* L. III. c. 14. didiciſſe homines regnandi artem, τὸ κυβερνητικὸν, à gruibus; *Caſſiodorus*, ſcholam gruum frequentaſſe Mercurium; *Philoſtratus* Palamedem; unde & apud Ægyptios, *Horo* teſte, vigilans grus ſymbolum eſt viri prudentis, circumſpecti, vigilantis, volans docti & periti, ἀνθρώπȣ εἰδότος τὰ μετέωρα.

Jungimus auibus his migratoriis *coturnices*, quæ breuibus quidem alis, ſed fortibus muſculis pectoralibus præditæ Mare Mediterraneum certis temporibus tranſuolare dicuntur. *Willoughby Ornithol.* p. 170.

Jer.

RPJCB

IER. Cap. VIII. v. 22.
Reſina in Galaad.

Jer. Cap. VIII. v. 22.
Balſam in Gilead.

I. G. Thelot sculps.

Jer. Cap. VIII. verſ. 16. 17.

16. A Dan ſentietur ronchus equorum ejus, à voce hinnituum fortium (caballorum) ejus mouebit uniuerſa terra. Venerunt enim, & deuorarunt terram, & quicquid in ea eſt, ciuitatem, & qui habitant in ea.

17. Quia ecce immittam in vos ſerpentes regulos, qui incantari nequeunt, mordebuntque vos, ait DOMINUS.

16. A Dan auditus eſt fremitus equorum ejus, à voce hinnituum pugnatorum ejus commota eſt omnis terra: & venerunt, & deuorauerunt terram, & plenitudinem ejus: urbem & habitatores ejus.

17. Quia ecce ego mittam vobis ſerpentes regulos, quibus non eſt incantatio: & mordebunt vos, ait DOMINUS.

DE *equo* DEUS inter alia ad Jobum. XXXIX. 19. 20. *Num collo ipſius hinnitum accommodabis? — cujus nares etiam ferociam ſpirant.* (22. 23. *Num circumdabis collo ejus hinnitum? gloria narium ejus terror.)* Apud Jobum æquè ac Prophetam noſtrum occurrit vox נַחַר *nachar*, quæ certò ſignificat *ronchum*, *fremitum*, ex naribus ſcilicet equi. Eſt is χρεμετισμὸς Græcis, φριμαγμὸς *Lycophroni* in *Caſſandra*, φρύαγμα aliis. *Suidas*: φρύαγμα, ἡ τῶν ἵππων καὶ ἡμιόνων διὰ μυκτήρων ἠχὴ, ἀγρίῳ φυσήματι ἐκπίπτουσα. *Fremitus eſt ſonus, qui ex equorum & mulorum naribus cum feroce flatu procedit.* Reddunt LXX. נַחֲרַת סוּסָיו φωνὴν ὀξύτητος ἵππων αὐτοῦ. Legerunt nempe illi נַחֲדַת *nachadath* pro נַחֲרַת *nacharath*, à חָדַד *chadad*, *acui*. Sed Lectionem hanc ſufficientibus rationibus explodit *Bochartus* in *Hierozoico*.

Meminit porrò Propheta *ſerpentium regulorum, qui incantari nequeunt*. De his vide Pſal. LVIII. 5. 6. Eccleſ. X. 11. & de צִפְעוֹנִים *tſiphonim* Prov. XXIII. 32.

TAB. DCXXV.

Jer. Cap. VIII. verſ. 22.

Num reſina nulla eſt in Galaad? Num Medicus non eſt iſthic? Cur ergo non obducitur cicatrix filiæ populi mei?

Nunquid reſina non eſt in Galaad? aut Medicus non eſt ibi? quare igitur non eſt obducta cicatrix filiæ populi mei?

FUit Gileaditica Regio non ſolùm montoſa, pecoribus diues, ſed celebrata quoque *balſamo*. Ubi alti montes, ibi abundant aromaticæ plantæ. *Iſmaelitarum, venientium è Gilead, Cameli ferebant aromata, reſinam* (balſamum) *& myrrham*, Gen. XXXVII. 25. Et Jer. XLVI. 11. legitur comminatio DEI contra Ægyptum: *Aſcende in Gilead, & reſinam accipe, o virgo filia Ægypti.* Ab Hebræo צְרִי *tſri*, vel צֳרִי *tſari* deſcendit fortè Græcorum ῥητίνη, Latinorum *reſina*, fortè & Germanorum *Hartz*. An verò heic צְרִי ſit verus & nobilis ille balſami frutex, qui Orientale dat *Opobalſamum*, dubitare licet, quod ex profanis Scriptoribus, *Strabone* L. XVI. *Diod.* L. XIX. *Trog.* L. XXXVI. *Joſeph. Antiqu.* L. IV. c. 3. *Belli Jud.* L. V. c. 4. *Hegeſippo* L. IV. c. 17. & Rabbinis conſtet, creuiſſe fruticem illum ex hac Jordanis parte, prope Engadi & Jericho, & non trans Jordanem in Regione Gileaditica; & ex Gen. XXXVII. 25. innotuiſſe jam temporibus Patriarchæ Jacobi τὸ צְרִי, balſami autem fruticem Solomonis æuo Judææ ex Arabia Felici illatum, teſtetur *Joſephus Antiq.* L. VIII. c. 2. Vero proin eſt ſimilius, intelligendum eſſe alium quendam reſinoſum ſuccum ex Plantis Gileaditicis, vel ex variis ſuccis & oleis compoſitum balſamum, ibi paratum, & inde ob egregios uſus aliorſum transferri ſolitum, ut hodienum obuia ſunt paſſim hujus-

modi vel balſamorum vel aliorum remediorum ab urbibus vel regionibus denominatorum exempla. Facile proin ſuperſedere poſſumus deſcriptione *Balſami veri* I. B. *Balſami Syriaci Rutæ folio* C. B. reperiunda unà cum icone ad Gen. XXXVII. 25. & Exod. XXX. 34. 35.

Sed non pigebit Lectorem aſpicere in præſenti Tabula Icones nonnullorum balſamorum ex præſtantiſſimis Occidentalibus.

A. *Balſamum ex Peru.* I. B. duplicis eſt generis; præſtantior liquor ex inciſa arbore & cortice extillat, tenax, albidior: vilior eſt, qui coctione elicitur, melleæ conſiſtentiæ, coloris rubro-fuſci: odor fragrantiſſimus ſtyracis, ſapor ſubacris: flammam facile concipit igni admotus: aquæ injectus fundum petit. Arbor ipſa, Mexicanis *Hoitziloxitl* dicta, Mali medicæ magnitudine eſt, foliis Amygdali, majoribus tamen, rotundioribus, & magis acuminatis, floribus in extremis ramorum flagellis luteis, ſeminibus candicantibus oblongis, & pauliſper contortis.

B. *Balſamum de Tolu* I. B. *Balſamum Tolutanum, foliis Ceratiæ ſimilibus, quod candidum eſt.* C. B. Arbor plurimos ramos quaquauerſum ſpargit, foliaque Ceratiæ ſimilia obtinet, ſemper virentia. Liquor ipſe colore eſt rubro ad aureum tendente, mediæ conſiſtentiæ, glutinoſus admodum, ſaporis dulcis & grati, odoris fragrantiſſimi.

C. *Copaiba Piſ. Marcgr. Arbor balſamifera Braſilienſis fructu monoſpermo. Balſamum certarum quarundam plantarum, quas Copaibas vocant Braſiliani.* I. B. Arbor eſt ſatis procera, lignum miniacei coloris, duritie fagino æquale. Folia ſubrotunda 4. aut 5. digitos longa, 2. vel $2\frac{1}{2}$. lata in pediculis digitalibus craſſis. Flos mediocris pentapetalos. Fructus eſt ſiliqua obrotunda, magnitudine digiti, fuſca, continens nucleum Auellanæ magnitudine & figura, cuticula nigra membranacea tectum, nucleus conſtat carne lenta, ſaporis haud manifeſti. Oleum eſt limpidiſſimum, conſiſtentia & odore olei terebinthini deſtillati.

D. *Balſamum fructu racemoſo ex Hiſpaniola.* C. B. *Balſamum nouum fructu racemoſo* I. B. *Beaume nouveau.* Ad duorum hominum proceritatem aſſurgit, caulibus cinereis, foliis viridibus grandibus, pediculis rubeſcentibus. Fructus eſt racemoſus longus, inſtar manus digitatæ; acini rari, virentes, matureſcendo magis & magis rubeſcentes.

Jer. Cap. IX. verſ. 15.

Propterea ſic dicit DOMINUS Exercituum, DEUS Iſraelis. Ecce, ego cibabo populum iſtum abſinthio, potaboque eos aquis fellitis.

Idcirco hæc dicit DOMINUS Exercituum, DEUS Iſrael: Ecce, ego cibabo populum iſtum abſynthio, & potum dabo eis aquam fellis.

Similis extat comminatio Jer. XXIII. 15. Antiſtitibus Hieroſolymitanis facta: *Ecce, ego cibo eos abſinthio, & potabo eos aquis fellitis.* Et Jer. VIII. 14. querulæ leguntur voces populi calamitatibus multis preſſi: DEUS *noſter compeſcuit nos, & potum nobis dedit aquam fellitam.* LXX. ita reddunt Textum noſtrum: Ἰδὲ ἐγὼ φωμίζω αὐτοὺς ἀνάγκας, καὶ ποτιῶ αὐτοὺς ὕδωρ χολῆς. *Tremellius* & alii מֵי־רֹאשׁ vertunt *aquam cicutæ.* Eſt ſanè רֹאשׁ herba, eaque noxia. Conſtat id ex Hoſ. X. 4. *Germinabit ceu abſynthium* רֹאשׁ *in ſulcis agrorum. (Germinabit quaſi amaritudo judicium ſuper ſulcos agri.)* Clarum id, ſub abſinthii, vel cicutæ, vel aquæ fellitæ ſymbolo comminari DEUM rebelli populo pœnas grauiſſimas, internecinas. Quadrat huic ſcopo magis *cicuta,* quàm *abſinthium*: hujus ſeu infuſum in vino vel aqua uti eſt ſanitati proficuum, imò in deliciis multis, ita illius ſuccus ingratus, fœtens, venenatus. *Cicuta venenum eſt publica Athenienſium pœna inuiſa. Plin.* L. XXV. c. 13. Experimentum notum in Socrate factum. Maſſiliæ quoque pœnam hanc in uſu fuiſſe teſtis eſt *Valer. Maxim.* L. XXI. c. 6. Conſtat autem venenum hocce particulis acerrimis ſalino-ſulphureis, quæ fibras corporis arrodunt, erodunt, motum ſanguinis deſtruunt, & totum corpus neci tradunt. Legatur χαριεστάτου *Wepferi* aureus *de Hiſtoria ac noxis Cicutæ* Tractatus. *Aqua fellita* nemini eſt mortifera. Sed heic duro nodo durus debebat applicari cuneus. Populus adeò immoriger, qualis Judaicus fuit, debebat non potari duntaxat amaritudine, ſed judiciis pœniſque grauiſſimis conſumi. *Colligitur* id ex v. 16. *mittam poſt eos gladium, donec conſumam eos.*

Jer. Cap. X. verſ. 2.

Sic dicit DOMINUS: Viam Gentium ne diſcatis, & à cœli ſignis ne formidetis, nam Gentes ab illis formidant.

Hæc dicit DOMINUS: juxta vias Gentium nolite diſcedere, & à ſignis cœli nolite metuere, quæ timent Gentes.

FAcilis eſt homini tranſitus ab admiratione ad venerationem, &, nî probè ſibi caueat, lapſus ad idololatricum cultum. Accidit id Gentilibus, Judæis, & experimur id in dies Chriſticolæ. Sunt quælibet uniuerſi corpora, totalia & partialia, Sol omniaque ſydera, ſed quoque minimæ muſcæ, piſciculi, gramina viliſſima omniſapientis & potentiſſimi DEI opera, proin omni noſtra admiratione digna, imo & æſtimatione, reſpectu nempe habito ad Creatorem, ſed cauendum nobis, ne vel uſum, vel noxam, vel ſignificationem extendamus ultra quàm præcipit Verbum DEI reuelatum, vel ſana docet ratio, & inprimis, ne colamus illa, vel adoremus. Nobiliſſimum metallum eſt aurum, opus & donum DEI, ſed ex eo non faciendum idolum, ei non eſt litandum. Habent ſtellæ fixæ, erraticæ, & Cometæ determinatos ſuos motus. Sed non ſunt hi ipſi motus, vel ſitus, conſiderandi tanquam Scriptura, in qua præcipiatur, quod vel faciendum ſit vel omittendum, & præſignificentur futura. Talem neque ratio vult, neque Scriptura Sacra. Opera DEI ſunt Meteora qualiacunque, quæ exiſtunt, comparent, atque mouentur juxta Leges à DEO in natura poſitas, ſed non eſt extendenda eorum ſignificatio ultra limites rationis, non ad Principes naſcentes vel morientes, bella & pacem, rerum publicarum ortus vel interitus, regnorum vel & priuatorum hominum fata proſpera vel aduerſa. Signum inter & ſignatum adſit oportet naturalis nexus, qualis certè non eſt Cometam inter, vel Meteorum igneum, & bellum venturum, ſed quidem pluuiam inter & crepuſculum matutinum. Quinimò ab hujusmodi prognoſticationibus frequenter & ſeriò nos dehortatur Scriptura Sacra, tanquam à turpiſſima idololatria. *Sic dicit* DOMINUS per Prophetam, *viam Gentium ne diſcatis*, *& à cœli ſignis ne formidetis*, *nam Gentes ab illis formidant.* LXX. τάδε λέγει ΚΥΡΙΟΣ. Κατὰ τὰς ὁδοὺς τῶν ἐθνῶν μὴ μανθάνετε, καὶ ἀπὸ τῶν σημείων τοῦ οὐρανοῦ μὴ φοβεῖσθε, ὅτι φοβοῦνται αὐτὰ τοῖς προσώποις αὐτῶν. Fecerat impius ille Rex Manaſſe, *quod diſplicuit* DOMINO, *juxta abominationes Gentium*, 2. Reg. XXI. 2. & v. 6. *vacabat arti ariolandi*, *& auguriis.* (*ariolatus eſt*, *& obſeruauit auguria.*) Extra controuerſiam id eſt, malitiam hominum ſequi grauia pariter & juſtiſſima DEI vindicis judicia. Sacer Codex veritatis hujus nos reddit certiſſimos, ut ſignis extraordinariis haud opus ſit. Eſt quilibet ex Miniſtris Verbi Diuini Zelotes Propheta, annuntians nobis voluntatem DOMINI, & judicia exterminatiua prænuntians, ſed ex Verbo DEI. Ponderoſa ſunt Saluatoris noſtri verba Luc. XVI. 31. εἰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ, πεισθήσονται. Non proin hi, vel minus adhuc, credent, aut ſeſe conuertent, quamuis Cometa comparuerit in cœlo, vel qualecunque Meteorum in aëre. Proſtrata ſic videas veluti fulminis ictu inania multa, ridicula & ſcandali plena, quæ inſeri ſolent Calendariis de effectibus Eclipſium, de dierum ſelectu pro venæſectione, ſcarificatione, unguium reſectione, imo tota tempeſtatum πρόγνωσις. Sunt hæ reliquiæ vetuſtiſſimæ illius, ſed turpiſſimæ, Gentilium idololatriæ, in quam adeò acriter & toties inuehitur ſanctiſſimus DEUS. Sunt Eclipſes, & Planetarum ſyzygiæ, conjunctiones, & oppoſitiones, ex quibus Calendariographi ſua hauriunt prognoſtica, nihili prorſus timendæ, utpote quæ Legibus Naturæ ſunt ſubjectæ, & nullo cum tempeſtatibus noſtris nexu junctæ. Habuere utique, quod metuerent, Ægyptii ex tenebris illis plusquam cimmeriis, & Judæi pariter atque Gentiles ex ſtupenda illa trium horarum Eclipſi, quæ crucifixo CHRISTO totum inuoluerat orbem. Ibi omnia fiunt juxta ordinarias Naturæ Leges, heic contra & ſupra eas. Imo verò obſidere nos deberet terror & metus, ſi, quæ contingere deberent Eclipſes, haud contingerent. Animaduertendum heic probè, non prohiberi in Textu noſtro Aſtronomiam, quæ pars eſt Matheſeos omni laude & attentione digniſſima, ſed quidem putidam illam Aſtrologiam judiciariam. Non dicit, cauete, ne diſcatis Aſtrorum, vel ſignorum cœleſtium ſcientiam, ſed, *à cœli ſignis ne formidetis.* Commendatiſſima fuit Judæis Aſtronomia ante Legem, & ſub ea, imo neceſſaria, pro Feſtorum computo. Excoluere Aſtronomiam Sethitæ jam ante diluuium, & obſeruationes ſuas reliquerunt poſteris, in binis columnis expreſſas, ſi *Joſepho* fides *Ant.* L. I. c. 3. & Canaanitidi prius, dehinc Ægypto, *ſideralis ſcientiæ peritiam* induxit Abrahamus, eodem Scriptore teſte *Ant.* L. I. c. 8. & *Beroſo.* Sed ut veritati comitem ſe præbent mendacia, certitudini errores, ita in Orientalibus Regionibus maturè ſeſe utiliſ-

ſimæ Aſtronomiæ aſſociauit putidiſſima Aſtrologia, quæ mox totum inundauit Orientem, &, priori illa penè proſcripta penitus, inundat adhuc, ut hodienum Indi, Perſæ, Turcæ, aliæue Orientis Gentes *à cœli ſignis* adeò *formident*, ut abſque Aſtrologorum conſilio neque matrimonia contrahere, neque itinera ſuſcipere, neque alias res gerere audeant. Nil mirum, ſi ad Eclipſeos Lunaris vel Solaris, totalis inprimis, conſpectum *formidine* corripiatur Aſtronomiæ ignarus, vel & populi turba integra. Et ſanè extant paſſim in Gentilium Annalibus exempla magnorum moliminum, quæ tali occaſione abiere in fumos, animi militibus ſublati, fugatorum hoſtium, neglectæ victoriæ. Fortunâ fauente poterat *Cyaxares*, aliàs *Aſtybarus* & *Artabanus*, Medorum Rex, circa A. M. 3311. proſequi victorias contra Scythas, ni ab Eclipſi territus deſtitiſſet, pace ſecutâ & fundatâ matrimonio *Aſtyagis*, Cyaxaris filii, cum *Ariena Halyattis* filia. *Nicias*, Athenienſium Imperator fortis, ab expeditione contra Siculorum Tyrannum *Dionyſium* deterritus occaſione Eclipſeos Lunaris perſuaſerat ſuis, fore ante abſolutam nouam Lunæ periodum molimina omnia vana, interea autem temporis, dum Diis ſuis ſacrificabat, anſam Syracuſanis dederat, perditas jam ante urbes & portus recuperandi. Accidit A. 1668. ut Perſæ Coſaccos debellaturi claſſem parauerint naualem in Caſpio Mari. Sed diſſuaſerant expeditionem venerabiles Aſtrologi, quòd Luna eſſet in Scorpionis ſigno infauſto, & populo à Coſaccis oppreſſo, auxilia à Perſis poſtulanti, & ſolatia miſeris, non aliud datum fuit reſponſum, quàm hoc, *Kamerbe Akrebeſt*, *eſt Luna in Scorpione*. *Chardin Voy. de Perſe* T. V. p. 148. Priora, & antiquiora, quæ retuli, exempla legas in *Chevreau* T. I. L. I. c. 10. *des Rois des Medes*, p. 78. & *Plutarcho Vita Niciæ*. Sed extant quoque illuſtria exempla inſignis uſus, quem ex Aſtronomiæ peritia traxerant magni Imperatores, quod *à cœli ſignis haud formidauerint*. Milites ſuos quum viderat ex oborta fortè Eclipſi ſolari territos doctus ſimul & fortis *Pericles*, & puſillanimem ipſum nauis ſuæ Ducem, formidine liberaturus exercitum faciem ſuam pallio obtexerat, addita explicatione, quod non plus metuendum ſit illis ab obſcurato Sole, quàm ab obtecta ſua facie. Vix poterat *Alexander* M. in ordinem redigere exercitum occaſione Eclipſeos Lunaris in motus tumultuarios actum, nî ab Ægyptiis Aſtronomis fuiſſet de genuina Eclipſium cauſa edoctus, uſus ſimul ſtratagemate politico, militare Solem pro Græcis, Lunam pro Perſis. *Plutarch.* & *Curt. Vit. Alexandri M.* Ita occaſione Lunaris Eclipſeos Exercitui Romano omnem metum ademit C. Sulpicius Gallus ſub Paulo Æmilio. Extat Hiſtoria apud *Liuium* L. XLIV. c. 37. ubi inter alia: *Permiſſu Conſulis, ad concionem vocatis militibus, pronuntiauit, nocte proxima, ne quis id pro portento acciperet, ab hora ſecunda usque ad quartam horam noctis Lunam defecturam eſſe. Id quia naturali ordine ſtatis temporibus fiat, & ſciri ante, & prædici poſſe. Itaque quemadmodum, quia certi Solis Lunæque & ortus & occaſus ſint, nunc pleno orbe, nunc ſeneſcente exiguo cornu fulgere Lunam non mirarentur, ita ne obſcurari quidem, cum condatur umbra terræ, trahere in prodigium debere. Cumque edita hora Luna defeciſſet, Romanis militibus Galli ſapientia prope diuina videri, Macedonas ut triſte prodigium occaſum regni perniciemque gentis portendens mouit.* Eadem, qua Gallus, laude dignus noui orbis inuentor & debellator *Columbus*, qui non ſolùm Jamaicenſium ſibi conciliauit gratiam, comminando Lunæ obſcurationem proxima nocte futuram, nî victum ſibi ſuisque concederent, ſed & ἀποθεώσεως reportauit honorem. Cæterùm de uſu Aſtronomiæ ad Politicam applicatiuo pulchrè *Plato* L. VII. *de Leg. Perdiſcenda ea, quæ utilia ſunt ex diuinis Aſtrorum circuitibus & Solis & Lunæ, quoniam reſpectu horum neceſſe eſt diſponere totam ciuitatem. De quibus verò? inquies. Nempe de ordine dierum in menſem, menſiumque in annum, atque ita tempora, ſolemnitates, ſacrificia, ut decet, diſpoſita naturali quodam ductu viuam ciuitatem vigilantemque reddent.* Sed de turpi Aſtronomiæ ab Aſtrologis introducto abuſu *Oecolampadius* in verba noſtri Textus: *Quid ſolent Gentes diſcere? obſeruant cœlum & aſtra ejus, & inde futura prædicunt, quæ vanitas carnis, & prorſus ethnica eſt, dedecorans populum DEI. Unde hic locus inſignis eſt contra Aſtrologos, impoſtores omnium maximos, ſcire curſum cœli, ortum & occaſum ſtellarum, è quibus temporum diſtinctio habetur, culpa caret: futura autem inde prædicere, & vim ſtellis, quam non habent, tribuere, impium eſt. — Non eſt terribile Saturni, nec mite Veneris Aſtrum.* Excuſabunt facile hanc de uſu Aſtronomiæ in Politica digreſſionem Lectores beneuoli, ſiquidem mecum ſperauerint, euigilaturos eſſe aliquando Principes Chriſtianos, & turpiſſimum hoc ἀστρομαντείας, vel potius ἀστρομανίας idolum abolituros eſſe. Habent heic quoque, quod obſeruent Verbi Diuini præcones, ſibique cauere diſcant, ne apparente fortè Cometa, vel eclipſato Sole aut Luna, pœnitentiæ tubam de pulpitis intonent, exhibendo phænomena iſta tanquam irati DEI digitum. Aliter longè Miniſtri DEI tum in Veteri, tum in Nouo Teſtamento, quàm ex noſtratibus multi. Sanè ardens zelo Jeremias Judæos haud ablegauit ad Cometas & Eclipſes, ſed quidem miſit in Scholam Naturæ ad Phænomena Naturæ ordinaria. *Timebimus*, inquit v. 24. DOMINUM, DEUM *noſtrum, qui dat nobis imbrem tempeſtiuam, & ſerotinam ſuo tempore, juramentis ſtatutis meſſem ſeruat nobis.* (*Metuamus* DOMINUM, DEUM *noſtrum, qui dat nobis pluuiam temporaneam & ſerotinam in tempore ſuo: plenitudinem annuæ meſſis cuſtodientem nobis.*)

nobis.) Homo ſi permanſiſſet in primo innocentiæ ſtatu, nullis infeſtatus fuiſſet bellis, non contigiſſent Rerumpublicarum & Regnorum vel mutationes, vel euerſiones, non peſtis, fames, calamitates aliæ, & fuiſſent tamen Eclipſes in Sole, Luna, Joue, Cometæ. In exilium Aſtrologos tanquam partus ſpurios mittit moderna Matheſis. Ita quoque de impoſtoribus hisce ſenſerant priſcæ Eccleſiæ Patres, *Auguſtin. c. 5. L. II. contra Fauſtum, Manichæum, c. 6. L. II. contra duas Pelagianorum Epiſtolas, c. 3. Lib. Confeſſion. IV. & c. 6. Lib. Confeſſ. VII.* Saniores ipſi ex Gentilibus aſpectarunt Aſtrologiam tanquam nixam ficulneis fulcris. Legatur apud A. *Gellium Phauorini Philoſophi Diſputatio* L. XIV. c. 1. Vetabant has ipſas deluſorias artes Leges Ciuiles & Canonicæ. *Cod. L. IX. Tit. 18. In Decretis Canonicis Canones contra Aſtrologos & Mathematicos 26. Quæſt. 5. 6. 7.*

Jer. Cap. X. verſ. 12. 13.

12. Qui terram condit ſua virtute, ſapientia ſua orbem diſponit, prudentia ſua cœlos extendit.

13. Quum ille *(a)* vocem dat, ingens aquarum vis in aëre (coit), & eleuat nubes ab extremitate terræ, fulgura in pluuiam vertit, atque educit ventos de *(b)* receptaculis ſuis.

(a) Ebr. ventum.
(b) Al. de theſauris.

12. Qui facit terram in fortitudine ſua, præparat orbem in ſapientia ſua, & prudentia ſua extendit cœlos.

13. Ad vocem ſuam dat multitudinem aquarum in cœlo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ: fulgura in pluuiam facit, & educit ventum de theſauris ſuis.

DOMINUS DEUS noſter, inquit Propheta, *terram*, globum hunc terraqu-aëreum, habitaculum noſtrum, *condit ſua virtute*, ex immenſis Nihili abyſſis produxit, & *ſapientia ſua* infinita *orbem diſponit*, (ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύει αὐτȣ͂, ὁ ἀνορθώσας τὴν οἰκȣμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτȣ͂) facto ſcilicet ſecundo die diſcrimine inter aquas inferiores & ſuperiores, eleuatâ immensâ vaporum copiâ pro formandis nubibus, & ſeparatis tertio die aquis inferioribus à terra ſicca, concluſis intra certos limites mari, fluminibus, lacubus, terrâ porro ſicca viridibus veſtita tapetibus pro animantium & hominum uſu: quam maximæ molis ſtructuram ipſe potentiſſimus DEUS non ſolùm ordinauit ſapientiſſimè, ſed adeò ſolidauit, ut voraciſſimis etiam elementis impetuoſiſſimis ventis, ipſis quoque aquarum inundationibus eſſet inuicta: *prudentia* quoque *ſua cœlos*, æthereos, & aëreum, *extendit*, καὶ τῇ φρονήσει αὐτȣ͂ ἐξέτεινε τὸν ȣ̓ρανὸν, quod ſtupendi artificii ampliſſimum opus celebratum leges Pſ. CIV. 2. 3. Jeſ. XL. 22. XLII. 5. XLIV. 24. LI. 13. Job. IX. 8. XXXVII. 18.

Eſt ſpeciatim cœlum noſtrum aëreum magnificum Sapientiæ atque Potentiæ Diuinæ Theatrum. *Quum ille vocem* tonitruantem, & ventoſam, *dat*, *ingens aquarum vis in aëre coit*, colligitur πλῆθος ὕδατος ἐν οὐρανῷ, condenſantur diſperſæ per atmoſphæram veſiculæ aqueæ in atras *nubes*, quæ *eleuantur ab extremitate terræ*, ἀνήγαγε νεφέλας ἐξ ἐσχάτȣ τῆς γῆς, ex omnibus terræ punctis, vallibus, montibus, campis, maribus, fluminibus, fontibus, *fulgura in pluuiam vertit*, ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησε, ita nempe, quod rarefactus à fulguribus aër bullulas aqueas ſuſpenſas tenere diutius nequeat, ſed hæ ad inuicem alliſæ & fractæ guttarum formâ decidant. *Educit ventos de receptaculis ſuis*, ita Theodoretus, ſed LXX. ἐξήγαγε φῶς ἐκ θησαυρῶν αὐτȣ͂, *eduxit lumen ex theſauris ſuis*, de quibus vel ventis, vel lucis emanationibus alibi plura.

Jer.

Jer. Cap. XII. verſ. 8. 9.

8. Facta eſt mihi hæreditas mea ſicut Leo in nemore, edidit contra me vocem ſuam, unde & odio eam proſequor.
9. Hæreditas mea auitium varicolor eſt mihi, auitium per circuitum contra eam eſt. Congregate omnes feras agri, efficite, ut veniant & deuorent eam.

8. Facta eſt mihi hæreditas mea quaſi Leo in ſylua: dedit contra me vocem: ideo odiui eam.
9. Nunquid auis diſcolor hæreditas mea mihi? Nunquid auis tincta per totum? Venite, congregamini, omnes beſtiæ terræ, properate ad deuorandum.

FRequentiſſimè occurrit in Sacris *Leo*, animal Orientalibus Regionibus familiare, allegaturque in bonam & malam partem, prouti id occaſiones vel res conferendæ poſtulant. Summus ipſe DEUS comparatur paſſim Leoni. Contra me *ceu Leopardus*, Leo, *venis*. Job. X. 16. CHRISTUS cluet λέων ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα. Apoc. V. 5. Cherubinis ſeu Angelis eſt *facies Leonis ad dexteram*. Ezech. I. 10. Apoc. IV. 7. De fidelibus Solomo Rex, *juſti ut Leones confidunt*. Prov. XXVIII. 1. Leones vocantur viri fortes, Heroes. *Saul & Jonathan velociores fuerunt aquilis, fortioresque Leonibus*. 2. Sam. I. 23. Reges. *Ceu fremitus Leonis eſt ira Regis*. Prov. XIX. 12. Iſraelitici populi præpotentia deſignatur ſymbolo Leonis. Num. XXIII. 24. *En populus ille conſurget ut Leæna, & veluti Leo ſeſe eriget.* Speciatim verò tribus Juda, Gen. XLIX. 9. Gad, Deut. XXXIII. 20. Dan, Deut. XXXIII. 22. Hieroſolyma urbs, Jeſ. XXIX. 1. Sed quoque eſt Leo Diaboli ſymbolum, 1. Petr. V. 8. ὁ ἀντίδικος ὑμῶν Διάβολος, ὡς λέων ὠρυόμενος, περιπατεῖ, ζητῶν, τίνα καταπίῃ. Hoſtium DEI & Eccleſiæ, Job. IV. 10. 11. *Rugitus Leonis, & vox Leopardi comprimitur, & Leunculorum dentes excerpuntur. Perit Tigris inopia prædæ, catulique Leænæ diſſipantur. (Rugitus Leonis & vox Leænæ, & dentes catulorum Leonum contriti ſunt. Tigris periit, eo quod non haberet prædam; & catuli Leonis diſſipati ſunt.)* Tyrannorum Prov. XXVIII. 15. *Ceu Leo rugiens, & Urſus cum fremitu diſcurrens, eſt Princeps impius pauperculæ plebi. (Leo rugiens, & urſus eſuriens, princeps impius ſuper populum pauperem.)* Et in ipſo Textu noſtro rebellis erga DEUM populus, atque blaſphemo veluti ore rugiens depingitur figurâ Leonis. *Facta eſt mihi hæreditas mea ſicut Leo in nemore, edidit contra me vocem ſuam, unde & odio eam proſequor.* Ἐγενήθη ἡ κληρονομίχ μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῷ, ἔδωκεν ἐπ᾽ ἐμὲ τὴν φωνὴν ἀυτῆς, διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν. Sic & Zeph. III. 3. *Proceres ejus ſunt in ea Leones rugientes. (Principes ejus in medio ejus, quaſi Leones rugientes.)* Doctores Eccleſiæ, ſi officio ſuo haud defungantur, Ezech. XXII. 25. *Conjuratio Prophetarum ejus in medio ejus, ſicut Leo rugiens, & qui prædam rapit, comederunt animam: opes, & quicquid pretioſum eſt, acceperunt, atque viduas ejus multiplicauerunt in medio ejus. (Conjuratio Prophetarum in medio ejus: ſicut Leo rugiens rapiensque prædam, animas deuorauerunt, opes & precium acceperunt, viduas ejus multiplicauerunt in medio illius.)*

Verſ. 9. occurrit vox צָבוּעַ *tſabbua*, quæ non ab omnibus eodem ſumitur ſenſu. *Fuller. Miſcell.* L. VI. c. 19. ſumit vel pro lupo cinereo aut rufo, vel pro omni beſtia rapaci, quæ ab aliorum animalium diſcerptorum ſanguine veluti tingitur, à צָבַע *tſabba*, *tingere*. Sed oſtendit *Bochartus Hieroz.* P. I. L. III. c. 11. eſſe צָבוּעַ propriè *Hyænam*, lupi orientalis ſpeciem, quoniam עַיִט צָבוּעַ à Græcis reddatur σπήλαιον ὑαίνης, *ſpelunca hyænæ*, & ſic quoque 1. Sam. XIII. 18. גֵּי הַצְּבוֹעִים, φάραγξ τῶν ὑαίνων, *vallis hyænarum*: ipſi quoque Arabes beſtiam hanc vocent *dſabuon*, barbari Scriptores *zabo*, *akabo*, *debuh*, *debuth*, *dabath*, *dhoboah*. *Meninzki* legit *zæbu*, *zubu*, *zyb-anet*. *Lexic.* p. 3029. Eſt, quod ad rem præſentem facit, beſtia hæc, *Oppiano* teſte, στικτὴ, *maculoſa*, *Cyneget.* L. III.

> —— ἔρραπται δέμας αἰνὸν
> Κυανέαις ἑκάτερθεν ἐπὶτριμα ταινίασιν.

> —— *Cutis horrida corpore toto*
> *Cœruleis denſè conſpergitur undique vittis.*

Eſt & *Gulonis*, quæ etiam lupi vel hyænæ & in ſeptentrionalibus degentis eſt ſpecies, pellis commendata propter colorum varietatem & elegantiam. Dicitur & ipſa hyæna colores mutare in oculis. *Plin.* L. VIII. c. 30. *Oculis hyænæ mille ſunt varietates, oculorumque mutationes.* L. XI. c. 37. *Hyænæ oculi in mille colores tranſeunt ſubinde.* Hinc & Hypocrita Hebræis צָבוּעַ dicitur, quia ſimulare & diſſimulare nouit, aliud ſeruare animo, aliud linguâ proferre.

> Ὅς χ᾽ ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ εἴπῃ.

Noſtræ

RPJCB

IER. Cap. XIII. V. 23.
Æthiopis cutis, maculæ Pardi.

Jer. Cap. XIII. v. 23.
Mohren Haut, Pardels = Flecken.

G. D. Heümañ sculps.

Noſtræ Verſiones, authoritate *Hieronymi* nixæ, habent *auitium verſicolor*, *einen geſprengten Raub-Vogel.* Hæreditas mea *auitium verſicolor eſt mihi, auitium per circuitum contra eam eſt.* Eſt autem *auitium verſicolor* auis tincta. Sed Verſionibus his præjudicio ſunt, quæ proximè ſequuntur verba. *Congregate omnes feras agri, efficite, ut veniant, & deuorent eam.* Ad feras agri autem pertinet hyæna, non auis varicolor. Propterea ita Textum noſtrum reddit *Bochartus*: *An igitur eſt fera rapax variegata* (hyæna) *hæreditas mea erga me? An eſt fera rapax circunquaque ſuper eam?* Ubi notandum, עיט non ſemper denotare auem rapacem, ſed & alias feras carniuoras. Sit itaque hic verborum Jeremiæ, vel DEI ipſius per Prophetam, ſenſus: Quî euenit, obſecro, ut Judæi, peculium meum, rugientium ad inſtar Leonum mihi oblatrent? Hominem exuere, hyænis facti ſimiles? Num ejusdem ſunt cum feris rapacibus indolis? Sed ego his feris opponam alias, Chaldæos nempe, qui deuorent illas.

TAB. DCXXVI.

Jer. Cap. XIII. verſ. 23.

Num mutabit Æthiops cutem ſuam, & Pardus maculas ſuas? —

Si mutare poteſt Æthiops pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas: —

De nigredine Æthiopum, & Pardorum maculis, diſſerere res eſt haud leuis indaginis, labor difficilis. Anatomes ope inquirenda venit extremarum fibrarum vix oculo armato conſpicuarum, διάθεσις, & ex Phyſicæ Mathematicæ principiis enucleanda natura colorum, difficillima omnium & abſtruſiſſima.

Eam habent præ aliis *coloribus* ἐξοχὴν *albus* & *niger*, ut juxta eos omnes penè Nationes diuidantur in albas & nigras. Ipſos quoque Ruſſos & Tartaros diſtinctos legas in albos & nigros, licet nigerrimi horum ſint coloris duntaxat oliuacei. Alborum claſſi adjudicantur Europæi, nigrorum familiæ Afri, quamuis multi ſint ex Europæis nigriores quibusdam Afris, & in Sicilia altior obtineat nigredinis gradus, quàm ſub eodem parallelo in Aſia. Libyæ & Mauritaniæ incolæ nigri ſunt, cum Europæis collati, reſpectu Æthiopum verò albi, coloris quippe fuſci. Arabes ex flauo nigri, nigri tamen cluent in Sacris. Cant. I. 5. *Fuſca quidem ſum, cæterùm amabilis, ô fœminæ Hieroſolymitanæ, ſicut tentoria Cedræorum*, ubi Chaldæus Paraphraſtes, *ut filii Chus, qui habitant in tentoriis Kedar.* Eſt & *Æthiops*, αἰθίοψ, כּוּשִׁי *cuſchi*, in Textu noſtro Arabs. Tunc temporis nempe non fuit Iſraelitis cum Æthiopibus κατ' ἐξοχὴν ita dictis commercium, ſed quidem cum Æthiopibus Aſiaticis & Ægyptiis, qui *Herodoto* cluent μελάγχροες & οὐλότριχες, & apud *Heſychium* αἰγυπτιῶσαι idem eſt, quod μελᾶναι, *Ægyptizare, nigreſcere. Plautus in Pœnulo:*

Jam pol ego pugnis totam faciam, ut ſit morula,
Itaque replebo atritate, atrior multo ut ſiet
Quàm Ægyptii, aut qui cortinam ludis per circumferunt.

Eſt vera Æthiopum nigredo nitens, aſpectu grata, quæ multos ex incidentibus radiis lucis reflectit; non triſtis, ut illa noctis tenebricoſæ, diſtincta fere ab hac, ut albus ille nitensque virginum formoſiſſimarum color ab albo earum, quæ Chloroſi laborant, vel Cachexia. In cenſum Ætiologiæ venit quoque Æthiopicæ cutis teneritudo ſingularis, qualis fere eſt holoſerici: & canes illi amabiles Guineenſes, vel Thomæani, Melitæi, læues quidem, ſed attactu molles, quibus eleuatur cuticula à ſubſtrato corpore reticulari. Eſt hujusmodi canum cutis conſimilis fere illi Æthiopum, non ſicca, ſed lubricata & humectata continuo, ob tranſpirationem in illis Regionibus Æquatorealibus copioſam. Quò validior ſcilicet eſt ſanguinis & fluidi neruei in extremas cutis fibras impetus, eò implentur magis extremi tubuli ab humiditate oleoſa, eò nitentior fit cutis, ut ſanè nitentior eſt ſani & viui hominis cutis quàm mortui, vel agonizantis. De Æthiopibus id adnotandum probè, eſſe tum cuticulam, tum cutim albas, ut nobis Europæis, omnemque illorum nigredinem pendere à membrana vel plexu reticulari, cuticulam inter & cutim media, quæ ſub microſcopio formam habet retis ſubtilis, aranearum telæ ſimilis, fuligine tinctæ, conferenda commodè cum uuea oculi nigerrima. Sedem proin ſuam habet fuliginoſa hæc & oleoſa nigredo inter cuticulam & cutim, huic affixa adeò firmiter, ut neque ablui queat, neque mutari. Hinc Græcorum Prouerbium, αἰθίωπα λευκαίνειν, *Æthiopem dealbare*, de iis, qui oleum & operam perdunt, laborantes in vanum. Quò tendit quoque effatum Prophetæ: *Num mutabit Æthiops cutem ſuam, & Pardus maculas ſuas?* Ει ἀλλάξεται αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτȣ̃, καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς; Verùm

enim verò non ita planum eſt, fontem oſtendere fuliginoſi illius vel oleoſi fluidi, an exeat per oſcula excretoria glandularum cutanearum, vel extremas arteriolas, ut in veſicis arte excitatis, vel ductus adhuc ſubtiliores, quorum cutis eſt refertiſſima. Videtur autem tunc demùm induere nigrorem oleoſa hæc humiditas, quum fuit ſecreta, & in membranam reticularem depoſita; ut unus idemque nutritius ſuccus terræ in tenerrimam florum ſtructuram depoſitus heic demum colores ſuos, rubrum, flauum, cœruleum, nigrum induit. Vult *Pechlinus* elegantiſſimo *de Colore Æthiopum* Tractatu, ſubſiſtere in Æthiopis cute fermentum ſui generis, quod partes ſanguinis depoſitas ibi nigras reddat, ut vitriolum ſolutionem gallarum limpidam. Sed hæc de fermentis alterantibus exiguam inuenit fidem apud eos, qui arcana corporis humani intimius perſcrutantur. Sunt Eruditi benè multi, qui Æthiopum nigredinem tribuunt maledictioni à Noacho in Chami poſteros jactatæ, quæ tamen exerere ſeſe debuiſſet in Canaanitis, qui ſedes ſuas fixerant in Aſia & Ægypti vicinia, potius & citius quàm in Afris, & Æthiopibus, qui in his poſtremis demum ſeculis ſubacti tanquam dira mancipia deferuntur per orbem. Regnum ſanè & poſteritas Canaanis ſeſe extendit potius Babyloniam verſus & Perſiam, quàm in Africam. Illorum autem regnorum incolæ hoc atro maledictionis ſigno carent. Et, quod fuſè probat *Bochartus*, Æthiopes non tam deſcendunt à Chus vel Canaane, in quem ſpeciatim maledictio fuit jacta, quàm à Lud, filio Mizrajim. Interim haud imus inficias, multis obnoxiam eſſe difficultatibus primam populorum originem, variaſque diſperſiones, quæ vel ſolæ, ob mutata climata, cibos, alium Solem, peculiarem ſoli indolem colores mirè variare queunt, imo & horum pretia. Eſt Æthiopibus color niger haud minus gratus, quàm Europæis albus. Diabolum uti nos atro carbone delineamus, ita illi albâ cretâ. Utrique fortè abſque fundamento. Ater an albus ſit ὁ δεῖνα, non conſtat. Inquirendæ proin aliæ, in natura potius, quàm hiſtoria fundatæ cauſæ nigredinis Æthiopum. Sunt, qui Solis intenſum accuſant ardorem, ſed parum felici ſucceſſu. Qui à Solis æſtu fuſcum contrahunt colorem, iis nimia copiâ tranſpirant fluida, cutiſque exſiccata contrahitur, quum contra Æthiopes ſint repleti. Confer, ſi lubet, Feſſanos, Maroccanos, Algerinos, Hiſpanos, aliosque Mediterranei Maris accolas cum Angolanis, Guineenſibus, videbis illos à verticali radiorum ſolarium illapſu remotiores, quàm hos, & tamen ſiccioris, contractæque magis cutis. In ipſa D. Thomæ Inſula, quæ ſub Æquatore jacet, quæ degunt animalia & homines, repleta ſunt corpore, id quod tribuunt multi copioſiſſimo rori, ibi & in littoribus Guineæ deciduo quotidie: Quin imo ſunt illæ Nationes ſubæquatoreales fœcundæ admodùm, teſte vel ſolo Angolæ Regno, ex quo quotannis 15000. mancipia transferuntur in Americam. Negari id nequit, tam ad corpulentiam Æthiopum, & animalium Zonæ Torridæ, quam ad fœcunditatem & nigredinem multam conferre ſymbolam ampliſſima flumina, Zaire, Nigrum, Nilum, quæ regiones vaſtiſſimas perfluunt, quorumue vapores in aëra eleuati æſtum Solis mirè temperant. Hinc eſt, quod Ægyptii corpulentiores ſint Hiſpanis, hi verò fuſci magis quàm alii ſub eodem climate populi, ditiores aquis. Heluetii nos utriusque ſexus ſumus repleti magis corpore, & robuſti, non ſolùm propter labores, quos ſuſtinemus, ſed & propter aquas in cœlo ſoloque copioſiores. Ita nempe relaxantur fibræ noſtræ cutaneæ magis quàm vicinis aliis, & extremi tubuli à caloris ſolaris gradu, quem nobis largitus eſt optimus Creator, ampliati faciliorem dant latici ſanguineo ad extrema corporis acceſſum. Notum porrò, ab æſtu Solis non nigreſcere muros, ſaxa, ceram, lintea, ſed dealbari. Ex hactenus dictis conſtat, non Solis actioni ſoli tribui poſſe Æthiopum nigredinem, ſed potius peculiari corporum diſpoſitioni, & pluribus cauſis ſimul junctis: ſtringit argumentum eò magis, quia Americani & Abyſſini ejusdem cum Æthiopibus climatis albi ſunt, non atri, & Æthiopes ipſi in Europam Americamue delati, alio licet ſub Sole viuentes, nigrum habitum haud exuant, imo ad poſteros usque tranſplantent. Sanè ſi nigredo illa penderet ab æſtu Solis, Norwegi, Grœnlandi, Lappones, Samojedi, quibus nouem menſes ſunt hyemales, tres reliqui frigidi, albiſſimi colore eſſent, non fuſci. Id quod & de Americæ ſeptentrionalis extremis populis teſtantur Hiſtoriæ, de Scythis *Hippocrates Lib. de Aëre, Locis & Aquis*, §. XLVIII. πυῤῥὸν δὲ γένος ἐςὶ τὸ Σκυθικὸν διὰ τὸ ψύχος, ȣ̉κ ἐπιγινομένȣ ὀξέος τȣ̃ ἡλίȣ, ὑπὸ δὲ τȣ̃ ψύχεος ἡ λευκότης ἐπικαίεται καὶ γίνεται πυῤῥή. *Scytharum gens fului valde coloris exiſtit propter frigus ingens. Non enim vehemens accedit ad eos Sol, à frigore verò albedo exuritur, & fit fulua.* De hac materia plura dici poſſent, ſi loci anguſtia id permitteret. De Æthiopum conſtitutione, labiis repandis, ſimis naribus, atro colore, ſi ſpecialius quid, quàm hactenus protulimus, deſideres, adytum introeas oportet generationis, obſcurum licet & clauſum. Ex Æthiopibus enim naſcuntur Æthiopes. Aſcende, nî in via ſint obſtacula, ad Lud usque, ſi primus is fuit Æthiops. Determina, ſi potes, quomodo factus ille fuerit Æthiops? an fortè conjunx ejus Æthiopiſſa fuerit? an ea, ex atri coloris aſpectu perterrita, pepererit Æthiopes, & tales manſerint nati ex hisce? Lucem fœnerabitur forte, quod contigit circa oues Labanis & Jacobi, columba item aterrimo colore tincta per uniuerſam cutim, nata talis, quam in Muſeo meo aſſeruo. Sed obuiæ iterum venient difficultates circa vim

vim matris primæ imaginatiuam, num tanta ea fuerit, quæ ad innumeros poſteros ſeſe extendere potuerit. Obices vides benè multos, beneuole Lector, qui difficilem reddunt veritatis inquiſitionem. Sublatis illis è medio, vel ſepoſitis ſaltem, ultra mihi progredi non licet, quàm huc; quod DEO placuerit, pro infinita ſua erga genus humanum bonitate, infinitè parua hominum rudimenta ita ordinare & diſpartiri in prima creatione, ut quæ euolui debebant ſucceſſu temporis in his illisue regionibus, dotata fuerint ſtructurâ iisdem conformi, & Æthiopes poſt demum euoluti fuerint, quàm eorum parentes, quales hi fuerint cunque, in Africam peruenerint, per vaſtiſſimas regiones diſpartiendi. Ex quo ratiocinio ſequeretur, ouula hominum in ipſis Adami lumbis diuerſi fuiſſe generis. Ita DEUM conſidero & veneror tanquam Creatorem Æthiopum, Europæorum, Scytharum: adſcribo ſupremo Numini omnia, naturæ parum vel nihil. His ita præſuppoſitis, non erit diſpartitio populorum per uniuerſum terrarum orbem effectus alicujus caſus fortuiti, ſed opus ſapientiſſimæ prouidentiæ, ordinatiſſimæ directionis, opus DEI. Planum inde fiet, translatos ex patria in Europam vel Americam Æthiopas manere tales, ut Europæi quoque, qui in Africa degunt, formam ſuam & album colorem retinent.

Par ratio eſt colorum, & ſtructuræ omnium aliorum animalium. Sunt *Pardi maculæ*, de quibus Textus, cuti concreatæ, neque abluendæ, neque mutandæ, non magis certè quàm ſpecioſiſſimi & mirè variantes teſtaceorum colores. Horum Author, Creator, & Conſeruator eſt iterum ſolus DEUS. Naturæ nullum jus. Maculas haſce vocat Propheta חֲבַרְבֻּרוֹת *chabbarbyroth*, Græci ποικίλματα, Hieronymus *varietates*. Eſt autem חַבּוּרָה, *chabburah*, propriè *liuor*, *vibex*. Depictam hanc Pardi πολύχροον cutim offendes paſſim.

Homerus de Menelao *Iliad.* κ'.

> Παρδαλέῃ μὲν πρῶτα μετάφρενον εὐρὺ κάλυψε
> Ποικίλῃ.

Primùm quidem Pardi pelle latum dorſum texit
Variâ.

Quibus Pardi Tigridisue pellibus ex collo dorſoue pendentibus adhuc ſuperbiunt Hungari, Turcæ, Tartari, aliiue Orientales Populi. *Plin.* L. VIII. c. 17. *Panthera & Tigris macularum varietate prope ſolæ beſtiarum ſpectantur.* — *Pantheris in candido breues macularum oculi. Solinus: Pantheræ numeroſæ ſunt in Hyrcania minutis orbiculis ſuperpictæ: ita ut oculatis ex fuluo circulis, vel cœrula vel alba diſtinguatur tergi ſupellex. Martialis* L. I. *Epigr.* 105.

> *Picto quod juga delicata collo*
> *Pardus ſuſtinet.* —

Juuenalis Sat. 15.

> \- - - - *parcit*
> *Cognatis maculis ſimilis fera.* —

Oppianus Cyneget. L. III.

> Ῥινὸς δαιδαλέος, χροίητ' ἐπιπαμφονόωσσα,
> Ἠερόεις, πυκινῇσι μελαινομένῃσιν ὀπωπαῖς.
> *Cutis dædala, color lucidus,*
> *Obſcura, crebris oculis nigricantibus.*

Ab hac Pardi cute alia corpora πολύχροα nuncupata fuere παρδάλια: ut adhuc maculis inſignem *Equum* nominare ſolemus *Tigridem*. Tales deſcribit *Oppianus Cyneg.* L. I.

> — εὐτροχάλοισι περίδρομα δαιδάλλοντα,
> Σφραγῖσιν πυκινῇσιν, ὁμοῖϊα παρδαλίεσσι.
> — *rotundis in orbem variantur*
> *Denſis notis, Pardorum inſtar.*

Jer. Cap. XIV. verſ. 4. 5. 6.

4. Propterea quod tellus emarcuit, quia non deſcendit (in eam) pluuia, agricolæ pudefacti caput ſuum obuelarunt.
5. Quin & Cerua, quem in agro (fœtum) peperit, reliquit, quod non ſupereſſet herba.
6. Et Onagri ſteterunt in verticibus (montium) ventum haurientes inſtar Draconum, deficientibus oculis eorum fœni penuria.

4. Propter terræ vaſtitatem, quia non venit pluuia in terram, confuſi ſunt agricolæ, operuerunt capita ſua.
5. Nam & Cerua in agro peperit, & reliquit, quia non erat herba.
6. Et Onagri ſteterunt in rupibus, traxerunt ventum quaſi Dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.

Demonſtraui ſimul & celebraui plus ſemel, & inſinuare ſatis non poſſum, ſapientiſſimam aquæ, pluuiæ, niuis, nubium, fluminum, fontium per uniuerſum terræ orbem diſpartitionem, qua non ſolùm culti agri hortique, ſed quoque plantæ deſerti, & prouenientes in altiſſimis montium jugis famem ſuam & ſitim ſedare poſſunt. Eſt id Diuinæ Bonitatis κριτήριον, ſed obuia quoque ſunt tremendæ juſtitiæ τεκμήρια, quoties nempe omnipotens ille naturæ Dominus vel terræ integrum globum aquis ſubmergit, vel has illaſue Prouincias inundat, imbribus nimiis & torrentibus homines & animalia ſuffocat, vel ſiccitate torret ex pluuiæ defectu, ut emarceſcant plantæ, & fibræ ob ſucci nutritii penuriam ſeſe contrahant, *agricolæ pudefacti caput ſuum obuelent, propterea quod tellus emarcuit, quia non deſcendit in eam pluuia.* τὰ ἔργα τῆς γῆς ἐξέλιπεν, ὅτι ἐκ ἦν ὑετὸς. ἠσχύνθησαν οἱ γεωργοὶ, ἐπεκάλυψαν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν. Tangit hæc calamitas non ſolam terram & vegetabilia, ſed per conſequens animalia, ſpeciatim herbiuora: *Cerua, quem in agro fœtum peperit*, & mechanico amore fouet, *reliquit, quod non ſupereſſet herba*, καὶ ἔλαφοι ἐν ἀγρῷ ἔτεκον, καὶ ἐγκατέλιπον, ὅτι ἐκ ἦν βότανος. Parallelum lege locum Thren. I. 6. *Principes ejus ſimiles ſunt ceruis, qui non inueniunt paſcua, abeunt ante perſequentem, quod nullus ſuperſit vigor. (Facti ſunt principes ejus velut arietes non inuenientes paſcua: & abierunt abſque fortitudine ante faciem ſubſequentis.)* Pergit Propheta noſter: *Et onagri ſteterunt in verticibus montium, ventum haurientes inſtar Draconum, deficientibus oculis eorum fœni penuria.* ὄνοι ἄγριοι ἔστησαν ἐπὶ νάπας, καὶ εἵλκυσαν ἄνεμον (addit Theodoretus, ὡς δράκοντες,) ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν, ὅτι ἐκ ἦν χόρτος. Sunt namque DEO curæ & feræ. Pſ. CIV. 10. 11. *Emittis fontes, qui fiunt torrentes, ut inter montes decurrant, ut potent feras omnes, & onagri leuent ſitim ſuam. (Qui emittis fontes in conuallibus; inter medium montium pertranſibunt aquæ. Potabunt omnes beſtiæ agri: expectabunt onagri in ſiti ſua.)* De Draconibus, qui prægrandes ſunt ſerpentes, *Ælianus* L. II. c. 19. quod quotidie per aliquot horarum decurſum capite erecto, οἱονεὶ ἴυγγι, *tanquam illecebrâ*, aërem hauriant, & ipſas præteruolantes fortè aues halitu attrahant. Occurrunt & alibi hujusmodi loquendi formulæ. De boue *Varro*:

Et bos ſuſpiciens cœlum, (mirabile viſu!)
Naribus aërium patulis decerpſit odorem.

Virgilius:

\- - - - - *bucula cœlum*
Suſpiciens patulis captauit naribus auras.

Deficiunt onagrorum *oculi fœni penuria*, atrophiâ ſeſe contrahunt, quoniam humor oculi aqueus deficiens per Nuckianos Ductus haud reſarcitur, aciesque viſus ſimul læditur, quia radiis lucis difficilior, quàm antea, conceditur tranſitus.

Conjectat *Ludolf. Comm. in Hiſt. Æthiop.* p. 160. per תַּנִּין *thannin* intelligi debere non tam *Dracones*, quàm *Crocodilos*, qui perſæpe capite ultra aquæ ſuperficiem erecto aërem hauriunt, id quod commune eſt quoque Phocis, & Amphibiis aliis.

Jer. Cap. XVII. verſ. 1.

Peccatum Juda ſcriptum eſt ſtylo ferreo, ungueque adamantino exaratum in tabula cordis veſtri, & in cornibus ararum veſtrarum.

Peccatum Juda ſcriptum eſt ſtylo ferreo in ungue adamantino, exaratur ſuper latitudinem cordis eorum, & in cornibus ararum eorū.

Binis ejusdem tenoris Protocollis inſcribitur, quod quisque mortalium cogitat, loquitur, agit cunque; diuino nempe omniſcientiæ infallibili, βίβλοις ΘΕΟΥ, βίβλοις ζωῆς, Apoc. XX. 12. 15. Dan. VII. 10. & cordibus hominum, ſeu conſcientiæ Rom. II. 15. ὅιτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τȣ͂ νόμȣ γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρȣ́σης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορȣ́ντων, ἢ καὶ ἀπολογȣμένων. *Cor* etiamſi *lapideum* ſit Ezech. XXXVI. 26. συνείδησις κεκαυτηριασμένη, 1. Tim. IV. 2. eſt tamen, manetque *peccatum Juda ſcriptum ſtylo ferreo, ungueque adamantino exaratum in tabula cordis, & in cornibus ararum.* Occurrit in Textu vox שָׁמִיר *ſchamir*, ex qua Judæi vermiculum fingunt, quo Moſes 12. Tribuum nomina pectorali inſculpſerit, & Solomon Rex marmora adeò aptè diſſecuerit, *ut in extruenda æde neque mallei neque ſecures in æde audirentur, nihil denique ferreorum inſtrumentorum*, 1. Reg. VI. 7. Sunt hæ aniles recutitorum fabulæ. Eſt שָׁמִיר lapis, isque tantæ duritiei, ut eo mediante alii etiam duriſſimi lapides queant ſcindi, ſculpi, læuigari. Sunt, & hos inter nos Tigurini, qui *adamantem* ex illo faciunt. Sed potiori jure explicabis per *Smirin*, quæ ſculpturæ, polituræ, ſciſſuræ lapidum duriſſimorum, & vitrorum inſeruit. Congruit nomen ipſum

RPJCB

IER. Cap. XVII. v. 6.
Myrica in Deſerto.

Jer. Cap. XVII. v. 6.
Ein dürrer Baum in der Wüſten.

G. D. Heümann sculps.

ipſum *ſchamir*, *ſamir*, cum Græca voce σμίρις, *Smiris*, Germanorum *Schmergel*, & aliarum Nationum ſynonymis, reperiundis aliquando in *Lexico* meo *Foſſilium*. Hujusdem lapidis mentio quoque fit Ezech. III. 9. *Sicut adamantem*, שָׁמִיר, *qui ſilice durior eſt*, *reddidi frontem tuam.* Zach. VII. 12. *Cor ſuum adamantinum fecerunt*, *ne legem audirent*. Conueniunt in eo quidem *Adamas* & *Smiris*, quod uterque conſtet particulis duriſſimis, rigidis, quibus etiam ſaxa & metalla duriſſima cedere debent. Ubi ὡς ἐν παρόδῳ notandum, conferre multum ad duritiem, ſi rigidæ illæ partes densè ſint ſibi mutuò appoſitæ, unde & durius redditur ferrum, atque in chalybem mutatur, repetitâ in aquam fabrorum immerſione, & ipſum ferrum fuſum etiam vitra ſcindit. *Stylus* proin ipſe *ferreus*, de quo Propheta, erit chalybeus potius.

TAB. DCXXVII.

Jer. Cap. XVII. verſ. 6.

Erit is inſtar myricæ in deſerto, non videns bonum, quum venit, ſed inhabitabit torrida loca in deſerto, in terra ſalſa & inhabitata.

Erit enim quaſi myricæ in deſerto, & non videbit, cum venerit bonum: ſed habitabit in ſiccitate in deſerto, in terra ſalſuginis & inhabitabili.

Dubium adhuc, quid intelligi debeat per עַרְעַר בָּעֲרָבָה *arar baarabhah*. Latina noſtra habet *myricam in deſerto*, ſecuta τὲς LXX. qui ἀγριομυρίκην reddunt. Sed Vernacula, *ein dürrer Baum in einer Einöde*, nudam foliis arborem creſcentem in deſerto, ſecuta Hieronymum ex Symmacho. Placet Auguſtino *Tamarix*. Certum id eſt, ſi ſpeciale genus arborum vel fruticum in deſertis locis creſcentium ſeligere velis, quæri debere vel tenuifoliam, vel præ inopia alimenti haud altè creſcentem. Conſtat id ex eo, quod DEUS per Prophetam vegetabili huic comparet v. 5. eum, *qui confidit in hominem*, & *carnem ponit brachium ſuum*, *âque DOMINO cor ejus recedit*, cujus res arenoſo nituntur fundamento, qui radices agere nequit firmas. Ad hujusmodi plantas utique referri poſſunt *Erica*, & *Tamarix*, imo & *Juniperus*, quam, pace aliorum, ſeligo, motus affinitate Turcici nominis *ær-ær*, quo frutex hic indigitatur, *Meninzk. Lex.* p. 3248. Creſcunt hi frutices locis incultis, arenoſis, qualis eſt עֲרָב *Arabia* deſerta, unde omnis campeſtris ſolitudo עֲרָבָה audit.

Talis terra infructuoſa eſt quoque אֶרֶץ מְלֵחָה *erets melechah*, *ſalſugo*, *terra ſalſuginoſa*, cujusmodi terras inuenias paſſim in Arabia, Armenia, præſertim verò ad Mare mortuum ſeu ſalſum, ubi ſtetere olim maledictæ urbes. Unde Chaldæus interpres tum noſtrum Textum, tum Pſ. CVII. 34. *Vertit terram frugiferam in ſterile ſolum (in ſalſuginem,)* לִמְלֵחָה, eò explicat, quod Iſraelitica terra commutari debeat in ſterilem Sodomam. *Plin.* L. XXXI. c. 7. *Omnis locus, in quo reperitur ſal, ſterilis eſt, nihilque gignit. Virgil. Georg.* L. II.

Salſa autem tellus, & quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix, ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina
ſeruat.

Deut. XXIX. 23. *Sulphure & ſale exurentibus uniuerſam terram ejus, ut ſeminari non poſſit, non germinante, neque exoriente in ea ulla herba, ſicut in loco ſubuerſionis Sodomæ & Aemoræ, Admæ & Zeboim. (Sulphure & ſalis ardore comburens, ita ut ultra non ſeratur, nec virens quippiam germinet, in exemplum ſubuerſionis Sodomæ & Gomorrhæ, Adamæ & Seboim.)* Zeph. II. 9. *Moab futurus erit ut Sodoma, & filii Ammon ut Gomorrha, reliquiæ urticarum, & foſſa ſalis, vaſtitasque perpetua. (Moab ut Sodoma erit, & filii Ammon quaſi Gomorrha, ſiccitas ſpinarum, & acerui ſalis, & deſertum usque in æternum.)* Augetur ſterilitas, ubi æſtu ſolis torrefacta eſt terra, ubi ſunt חֲרֵרִים, *ſiccitates*, *loca ſicca*. Nam ſale exudante licet ex ſuperficie terra ſubjacens ſali, ſi nigra ſit & bona, vinci poteſt profunda aratione & ſubuerſione, quæ culturæ ratio in Oriente frequens ſatis, teſte *Tournefort. Voy. du Levant*. Tom. II.

A. eſt *Tamariſcus Germanica* Lob. *Tamarix fruticoſa folio craſſiore ſiue Germanica* C. B. *Tamarix Germanica ſiue minor fruticoſa* I. B. Characteres expreſſi ſunt ad marginem.

B. *Tamarix altera folio tenuiore ſiue Gallica* C. B. *Tamarix major ſiue arborea Narbonenſis* I. B.

Jer. Cap. XVII. verſ. 8.

Erit ſicut arbor ad aquas plantata, radices ſuas ad riuum extendens, quæ venientem æſtum non ſentit, cujus folium viret, & in anno retentionis (pluuiæ) non erit ſollicita, nec à fructu ferendo ceſſat.

Erit quaſi lignum quod transplantatur ſuper aquas, quod ad humorem mittit radices ſuas: & non timebit, cum venerit æſtus. Et erit folium ejus viride, & in tempore ſiccitatis non erit ſolicitum, nec aliquando deſinet facere fructum.

ICon hæc eſt hominis, qui *fidit* DOMINO, *& cujus ſpes eſt* DOMINUS, verſ. 7. qui *nec ambulauit in conſilio impiorum, nec in via peccatorum ſtetit, nec in conſeſſu irriſorum ſedit, ſed in Lege* DOMINI *voluntas ejus. (non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit, ſed in Lege DOMINI voluntas ejus.)* Pſal. I. 1. Erit nempe hic *velut arbor plantata ſecus riuos aquarum, quæ fructum ſuum ſuo reddit tempore, cujus folium non defluit, & quodcunque ediderit, proſperè cadet; (tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum: quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo: folium ejus non defluet: & omnia, quæcunque faciet, proſperabuntur,)* v. 2. haud tenui fruticulo myricæ, aliiue plantæ in arenoſis naſcenti ſimilis, ſed latæ frondis arbor, *olea viridis*, Pſ. LII. 10. *Palma, Cedrus Libani*, Pſ. XCII. 13. non ſponte nata, ut ſolent urticæ, cardui, pyri maliue ſylueſtres, ſed *plantata* ſingulari arte in ſolo pingui, *arbor juſtitiæ, plantatio DOMINI*, Jeſ. LXI. 3. *plantata ad aquas*, ξύλον εὐθυνȢν παρὰ ὕδατα, loco in Orientalibus Regionibus percommodo, ubi æſtu Solis torreri ſolet terra, & veluti exſugi. Arbores ut ſeſe transplantare nequeunt ſponte, ſed cibum & potum præſtolantur à benigno cœli influxu, ab aëre premente, imo DEO ipſo, ita nec homo ſtatum ſuum proſperum, juſtificationem ſuam & ſanctificationem non habet à ſe ipſo, ſed unicè pendet à miſericordi DEI voluntate. *Ego*, inquit DEUS Jeſ. XLI. 18. 19. *aperio in editiſſimis verticibus flumina, & in mediis campis fontes: deſertum verto in ſtagnum aquarum, & terram torridam in ſcaturigines aquarum. Dabo in deſerto Cedrum, Spinum, Myrtum & oleam: ponam in ſolitudine abietem, ulmum & populum ſimul. Extendit* hæc arbor *radices ſuas ad riuum*, ἐπὶ ἰκμάδα βαλεῖ ῥίζαν αὐτȢ. DEI iterum, qui arborem formauit, hoc eſt opus, non ipſius arboris, radicum nempe, fibrillarumque extenſio, cujus ope per innumera oſcula ſuccum attrahit nutritium. Ita in ſenſu altiori ſpirituali non ſunt noſtræ cogitationes ſanctæ, ſalutares, verba & opera bona, noſtra, ſed DEI, Gratiæ Diuinæ. *Deducet te* DOMINUS *ſemper, & ſaturam reddet in ſiccitatibus animam tuam, & oſſa tua ſaginabit. (Et requiem tibi dabit DOMINUS ſemper, & implebit ſplendoribus animam tuam, & oſſa tua liberabit.)* Jeſ. LVIII. 11. *Effundam*, inquit DEUS, *aquas ſuper ſiticuloſam, & flumina ſuper aridam, effundam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum, & benedictionem meam ſuper germina tua, & creſcent ut inter herbas, & ſicut ſalices ad riuos aquarum, (juxta præterfluentes aquas.)* Jeſ. XLIV. 3. *Arbor*, quæ *venientem æſtum*, radiis ſuis folia, flores, fructus, truncos & ramos verberantem, in Orientalibus Regionibus torrentem, *non ſentit, cujus folium viret*, Ȣ φοβηθήσεται, ὅταν ἔλθῃ καῦμα, καὶ ἔσαι ἐπ' αὐτῷ ςελέχη ἀλσώδη, *non timebit, cum venerit æſtus, & erunt in eo propagines numeroſæ*, LXX. Hujusmodi nempe folia æſtui Solis ſufficienter reſiſtunt, partim propter denſiorem ſuam ſubſtantiam, ut Palmarum, & plerarumque Plantarum Orientalium, partim propter ſuccum oleoſo-reſinoſum, ut Cedrorum, Abietum. Quæ circumſtantia quadrat iterum homini fideli, qui ſua facit verba Jobi XIII. 15. 16. *Si me occiſurus eſſet*, æſtu perſecutionum me torrefaceret, *non expectarem, ſperarem tamen in eum. Ipſe enim & mihi ſaluti eſt.* Arbor hæc tandem *in anno retentionis pluuiæ non erit ſollicita, nec à fructu ferendo ceſſat*, ἐν ἐνιαυτῷ ἀβροχίας Ȣ φοβηθήσεται, καὶ Ȣ διαλείψει ποιῶν καρπόν. Sunt nempe Orientalibus Regionibus ſicciores anni conſtitutiones, & deficientes menſibus hybernis pluuiæ, non minus fatales, atque in Europa frigidæ nimis tempeſtates. Ibi æſtu torrefactæ pereunt plantæ, ob ſucci nutritii defectum, heic gelu.

Jer. Cap. XVII. verſ. 9. 10.

9. Vafrum cor ſuper omnia & ærumnoſum eſt, quis cognoſcet illud?
10. Ego DOMINUS & cor perſcrutor, & renes exploro, ut reddam cuique juxta viam ſuam, & juxta fructum ſtudiorum ſuorum.

9. Prauum eſt cor hominis, & inſcrutabile: quis cognoſcet illud?
10. Ego DOMINUS ſcrutans cor, & probans renes: qui do unicuique juxta viam ſuam, & juxta fructum adinuentionum ſuarum.

C*Ordis* nomine heic non venit machina ipſa infiniti artificii, hydraconti-ſterio aptiſſimè comparanda, cujus ope ſanguis ad extrema usque corporis vaſa propellitur; ſed ſumitur, ut alibi in Sacris, ita heic quoque cor pro ſede animæ & affectuum, quamuis hi propriè reſideant in mente ipſa, ſed ex cerebro protinus influant in rotam corporis primariam, cor, & exinde totum corpus in motus anomalos concitent. Eſt hoc mentale, ſi ita loqui licet, *cor*, anima hominis, cum interioribus ſuis receſſibus, obſcurato intellectu, deprauata voluntate, *vafrum*, βαθεία ἡ καρδία, ſibi imponit & aliis, imo *vafrum ſuper omnia*, doli officina, ἑαυτὸν φρεναπατᾷ, Gal. VI. 3. *Ærumnoſum*, à quouis etiam leniſſimo vento pinnaculi ad inſtar circumagi, à tentatione quauis capi, ad errores & peccata ſeduci aptum: præcipitat vafrities, imaginaria ſæpe, hominem in ſuperbiam, audacem nimis ſui viriumque ſuarum fiduciam, ſed infirmitas ipſa & ærumnoſitas in vallem miſeriarum, & deſperationem. Homo verſutus, callidus, ſibi videtur ipſi omnibus ſuffenus, omnibus par, nemini impar: quum contra debilis corde in omnibus ſibi diffidat. Illi ſaxum molare plumâ videtur leuius, huic pluma lapide illo grauior. Homo igitur, qui ſibi proximus τὸ γνῶθι σεαυτὸν adeò parùm ſibi curæ habet, ut in continua fere eccentricitate viuere amet, & omnia alia potius cognoſcere quàm ſe ipſum, anſam dat quæſtioni à DEO ipſo factæ, *quis cognoſcet illud?* τὶς γνώσεται αὐτὸν; hominem? ad quam proponens ipſe reſpondet: *Ego* DOMINUS, omniſcius, ſanctiſſimus, infinitè perfectus, *& cor perſcrutor, & renes exploro.* ἐγὼ ΚΥΡΙΟΣ ἐτάζων καρδίας, καὶ δοκιμάζων νεφρούς. Ego *explorans renes & cor*, Jer. XI. 20. Ego *videns renes & cor*, Jer. XX. 12. *Explorator cordium & renum*, Pſ. VII. 10. Perſpecta ſunt DEO non ſolùm vaſcula corporis minima quæuis, ſed intimi quique cogitationum receſſus, qui ipſi intelligi heic debent per *renes & cor*. Conſtat id ex confeſſione morientis Dauidis 1. Paral. XXVIII. 9. DOMINUS *ſcrutatur omnium corda, omneque figmentum cogitationum intelligit. (Omnia corda ſcrutatur DOMINUS, & uniuerſas mentium cogitationes intelligit.)* Quinimo DEUS uti eſt ſcrutator omniſcius, ita quoque eſt juſtiſſimus, *reddens cuique juxta viam ſuam, & juxta fructum ſtudiorum ſuorum*, τοῦ δοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καὶ κατὰ τοὺς καρποὺς τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ. Juxta has ſummæ juſtitiæ perfectiſſimas leges judicat DEUS non ſolam verbo DEI illuminatam rationem, ſed ſanam quamlibet extra reuelationis limina poſitam. Perfectus ipſe non eſſet, nî foret juſtus. Audi Epilogum Eccleſiaſtæ XII. v. ult. *DEUS in judicium adducet omne opus, cum omni occulta re, ſiue quid bonum, ſiue malum fuerit. (Cuncta, quæ fiunt, adducet DEUS in judicium pro omni errato, ſiue bonum, ſiue malum ſit.* Veritas hæc fundamentalis uti terrori eſt impiis, quibus in ultimo die judicii detrahetur larua, ita ſolatio piis. Serò ſapient Phryges illi, deplorabunt vafri illi & audaculi Pyrgopolynices nimiam fiduciam ſui, & miſeri antea, atque meticuloſi agnoſcent diffidentiam. Dejicientur Quercus Baſaniticæ, ſed erigetur arundo fracta.

Jer. Cap. XVII. verſ. 11.

Perdix incubat, ſed non parit (oua: ſic) qui opes parat, ſed præter æquum & juſtum. In medio dierum ſuorum derelinquit eas, & tandem in extremo ſuo ſtultus & inops eſt conſilii.

Perdix fouit, quæ non peperit: fecit diuitias & non in judicio: in dimidio dierum ſuorum derelinquet eas, & in nouiſſimo ſuo erit inſipiens.

Vid. 1. Sam. Cap. XXVI. verſ. 20.

Jeſ. Cap. XXII. verſ. 14.

Qui dicit: Extruam mihi domum amplam, & cœnacula ventis peruia; excindit ſibi feneſtras, laquearia arcuata ex Cedro (facit) & *(a)* ſinopide pingit.

(a) Minium, unam ſpeciem coloris, pro omnibus ponit.

Qui dicit: Ædificabo mihi domum latam, & cœnacula ſpacioſa: qui aperit ſibi feneſtras, & facit laquearia cedrina, pingitque ſinopide.

CRimini ducitur Jehojakimo vanitas, quam oſtenderat in extructione & exornatione palatiorum, inopportuna admodùm: Solium is occupauerat Regium, non ut prædeceſſores ſui, Dauid & Solomon, qui abſoluti fuere Domini. Pendebat is à Pharaone, & pecunias ſi habuit ſuperfluas, inſumere poterat ſoluendo tributo annuo. *Ædificabat domum ſuam*, palatium, *non cum juſtitia, & cœnacula ſua non cum judicio, utebatur ſeruitio proximi ſui gratis, & opus ſuum ei non reddebat. (Ædificabat domum ſuam in injuſtitia, & cœnacula ſua non in judicio; amicum ſuum opprimet fruſtra, & mercedem ejus non reddet ei.)* v. 13. Commodare debebat populus, aliàs miſeriiis fractus, Tyranno labores & ſudores, ut Iſraelitæ Regibus Ægypti ad extruendas Pyramides. בֵּית מִדּוֹת, *Dicit, extruam mihi domum amplam*, ὄικον σύμμετρον, *domum menſurarum, commenſuratam*, ædem ampliſſimam, juxta leges exquiſitas Architecturæ, exactè ad menſuram factam, *& cœnacula ventis peruia*, ὑπερῷα ῥιπιςὰ, æſtate commoda; *excindit ſibi feneſtras*, ex ipſa æde ſacra, ut nonnulli interpretantur, quo horrendum commiſiſſet ſacrilegium. Feneſtræ hæ qualesnam illo tempore fuerint, an vitreæ, vel ſeleniticæ, vel clathratæ duntaxat, hujus loci non eſt inquirere. *Laquearia arcuata ex Cedro facit, & Sinopide pingit*, ἐξυλωμένα ἐν κέδρῳ, καὶ κεχρισμένα ἐν μίλτῳ, *contignata in Cedro, & linita in Sinopide*. Occurrit heic vox שָׁשַׁר *ſchaſchar*, & redditur *Sinopis, Minium, Minien*, ſic & Ezech. XXIII. 14. *videns riuos ſculptos in pariete, imagines Chaldæorum expreſſas minio (coloribus.)* Num intelligi heic debeat *Cinnabaris* propriè ſic dicta, ſeu natiua, ſeu factitia, minium arte paratum, aliusue color ruber, forte ex Bolo, vel omnis generis colores, quibus parietes fuere picti, ſub judice lis eſt. Certum id eſt, magni olim æſtimatum fuiſſe colorem miniaceum, & ſacris uſibus adhibitum. Apud *Virgilium Pan.*

Sanguineis Ebuli baccis ac minio rubet.

Apud *Pauſaniam in Achaicis* Bacchus, τὸ τȣ͂ Διονύσȣ ἄγαλμα ὑπὸ κινναβάρεως ἐπηνθισμένον ἐςὶ. Apud *Plinium* L. XXXIII. c. 7. ſimulacrum Jouis: *Enumerat auctores Verrius, quibus credere ſit neceſſe, Jouis ipſius ſimulachri faciem diebus feſtis Minio illini ſolitam, triumphantumque corpora: ſic Camillum triumphaſſe.* Qui ipſe Scriptor primam Minii inuentionem cum Theophraſto reponit ad Annum V. C. 249. Latina noſtra, quæ *ſchaſchar ſinopidem* reddit, *rubricæ* potius quàm Minio fauet, quæ etiam Μίλτος cognominatur. *Dioſc.* L. V. c. 111. Μίλτος Σινωπικὴ κρατίςη ἡ πυκνὴ, καὶ βαρεῖα, ἡπατίζȣσα, ἄλιθος, ὁμόχρȣς, πολύχυτος ἐν τῇ ἀνέσει. Συλλέγεται δὲ ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ ἐν σπηλαίοις τισὶ, διυλίζεται δὲ καὶ φέρεται εἰς Σινώπην, καὶ πιπράσκεται, ὅθεν καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἔσχηκε. *Rubrica Sinopica, maximè probatur grauis, denſa, ad jocineris imaginem vergens, calculorum expers, concolor cum diluitur impendio fuſilis. Effoditur in Cappadocia, ſpeluncis quibusdam, expurgataque defertur in Sinopem urbem, in qua venditur, unde cognomentum accepit. Theophraſtus:* Καὶ τὰ Σιδήρεια ἔχει μίλτον, ἀλλὰ καὶ ἡ Λημνία, καὶ ἣν καλȣ͂σι Σινωπικὴν, αὐτὴ δὲ ἐςὶ ἡ Καππαδοκικὴ, κατάγεται δ' εἰς Σινώπην. *Plin.* L. XXXV. c. 6. *Sinopis inuenta eſt primùm in Ponto, inde nomen à Sinope urbe.* Alia teſtimonia ad *Lexicon* meum *Foſſilium* reſeruo.

Jer. Cap. XXIII. verſ. 9.

Ad Prophetas, contritum eſt cor meum in medio mei, fluctuarunt omnia oſſa mea, ſimilis factus ſum viro ebrio, & viro, quem vinum incendit, à facie DOMINI, & à facie verborum ſanctitatis ejus.

Ad Prophetas, contritum eſt cor meum in medio mei, contremuerunt omnia oſſa mea: factus ſum quaſi vir ebrius, & quaſi homo madidus à vino, à facie DOMINI, & à facie verborum ſanctorum ejus.

Haud

HAud ſe Stoicum præbet Jeremias; corruptio Miniſterii ſui temporis curæ eſt ipſi & cordi, excitatque zelum pro Gloria DEI ardentem, ſociatum triſtitiâ & indignatione pia. Sed hi ipſi affectus non terminantur in mente, afficiunt, quod ſolent, corpus ipſum. *Contritum eſt cor meum in medio mei.* Συνετρίβη ἡ καρδία μȣ ἐν ἐμοὶ. *In mœrore cordis langueſcit ſpiritus*, Prov. XV. 13. Tanto ille afficitur mœrore, ut parum abſit, quin disrumpatur fons vitæ, ſanguine in thalamis cordis accumulato. *Fluctuant omnia oſſa*, ἐσαλεύθη πάντα τὰ ὀςᾶ μȣ, veluti ſedibus ſuis mota. *Oſſa ſunt contrita (humiliata,)* Pſ. LI. 10. *Cogitationes ſuæ perturbauerunt eum*, Belſchazarum, *vinculaque lumborum illius ſoluta, & genua mutuum colliſa ſunt. (Cogitationes ejus conturbabant eum: & compages renum ejus ſoluebantur, & genua ejus ad ſe inuicem collidebantur.)* Dan. V. 6. Deficiebat nempe oſſibus & muſculis fluidi neruei influxus, & ſanguinis. *Similis factus viro ebrio, & viro, quem vinum incendit.* ἐγενήθην ὡς ἀνὴρ συντετριμμένος, ϗ ὡς ἄνθρωπος συνεχόμενος ἀπὸ ὄινȣ. Præ angore animi, quid loquatur, quid agat, quò ſe vertat, neſcit. In anomalias vertuntur ſpiritus, quia & ſanguinis motus eſt inordinatus. Effectus heic idem, ſed cauſa diſpar, eorum, qui *obruti* ſunt *vino, errant ob ſiceram, perplexi ſunt in videndo, & vacillant in decernendo. (Qui abſorpti ſunt à vino, errauerunt in ebrietate, neſcierunt videntem, ignorauerunt judicium.)* Jeſ. XXVIII. 7.

Jer. Cap. XXIII. verſ. 15.

Idcirco ſic dicit DOMINUS Exercituum de Prophetis iſtis: Ecce, ego cibo eos abſinthio, & potabo eos aquis fellitis. —

Propterea hæc dicit DOMINUS exercituum ad Prophetas: Ecce, ego cibabo eos abſynthio, & potabo eos felle. —

Vid. Jer. Cap. IX. verſ. 15.

Jer. Cap. XXIII. verſ. 23. 24.

23. Annon DEUS de propinquo ego, dicit DOMINUS, & non DEUS de longinquo?
24. Num abſcondet ſe quisquam in latebras, ut eum videre nequeam? ait DOMINUS. Annon cœlum & terram ego impleo? dicit DOMINUS.

23. Putasne DEUS è vicino ego ſum, dicit DOMINUS, & non DEUS de longè?
24. Si occultabitur vir in abſconditis: & ego non videbo eum? dicit DOMINUS. Nunquid non cœlum & terram ego impleo? dicit DOMINUS.

INfinitas ſuas perfectiones manifeſtare voluit DEUS rationi noſtræ per rationem, & in reuelato ſuo Verbo. Etiam ratio videt & capit, eſſe DEUM non ſolùm DEUM *de propinquo*, ἐγγίζων, ſed & *de longinquo*, πόῤῥωθεν, qui nunc perfectiſſimo modo exiſtit, ab æterno fuit, & in omnem æternitatem erit: qui æternas hasce perfectiones non accepit ab aliis per ἀποθεώσεις, ſed poſſidet à ſe ipſo, αὐτόθεος. Eſt *prouectus* ille *ætate (antiquus dierum,)* Dan. VII. 9. omni tempore antiquior, utpote qui fuit ante creationem, qualis nunc eſt, & manſurus: nullibi incluſus, nullo loco excluſus, ubique præſens: qui omnia, quæ in uniuerſo fiunt, ſapientiſſimè regit, & potentiſſimè facit: Ens omniſcium, omnia videns, coram quo *non abſcondet ſe quispiam in latebras, ut eum videre nequeat.* εἰ κρυβήσεταί τις ἐν κρυφαίοις, ϗ ἐγὼ ȣ̓κ ὄψομαι αὐτὸν. *Cui nubes non ſunt latebræ, ut non videat. (Nubes latibulum ejus, nec noſtra conſiderat?)* Job. XXII. 14. Ens omnipræſens, quod *cœlum & terram implet.* Ὀυχὶ τὸν ȣ̓ρανὸν ϗ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ; Non extenſiuè ut materia, non ita, ut dicere poſſis, eſſe heic in terra partem DEI, aliam in cœlo. Abſint à nobis, imo longiſſimè abſint abſurdæ tales de DEO cogitationes. Eſt Spiritus, Ens indiuiſibile, indiuiſum. Omne, quod in DEO eſt, eſt DEUS. *Quo diſcedam à Spiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? Si enim aſcendero in cœlum, tu ibi es: & ſi ſternam lectum meum in inferno, tu ades. (Quo ibo à Spiritu tuo? & quo à facie tua fugiam? ſi aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades.)* Pſ. CXXXIX. 7. 8. *Si fodiendo inferos penetrarint, illinc manus mea eos accipiet: & ſi in cœlum conſcenderint, illinc eos*

detraham. Quod ſi in vertice Carmeli fuerint abſconditi, ſcrutabor, & illinc tollam eos: & ſi ſubduxerint ſe ab oculis meis in fundum maris, inde mandabo ſerpenti, ut mordeat eos. (Si deſcenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos: & ſi aſcenderint usque in cœlum, inde detraham eos. Et ſi abſconditi fuerint in vertice Carmeli, inde ſcrutans auferam eos; & ſi celauerint ſe ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo ſerpenti, & mordebit eos.) Amos IX. 2. 3. Operatur DEUS ubique, eſt per conſequens ubique. Ubi virtus, ibi & τὸ eſſe. Deſpicit de cœlo, præſentiſſimus in ipſa terra, & abditiſſimis quibusque receſſibus. Operatur & eſt in corde, omnibusque corporis humani tubulis. Fluunt inde utiliſſima, ſcituque digniſſima & neceſſaria pro officiis noſtris erga DEUM, erga proximum, & nosmet ipſos, conſectaria.

Jer. Cap. XXV. verſ. 1.

Verbum, quod fuit ad Jeremiam ſuper uniuerſo populo Juda, anno quarto Jehojakim, filii Joſiæ, Regis Juda, qui annus primus fuit Nabuchodonoſoris, Regis Babylonis.

Verbum, quod factum eſt ad Jeremiam de omni populo Judæ, in anno quarto Joacim, filii Joſiæ, Regis Juda, (ipſe eſt annus primus Nabuchodonoſor, Regis Babylonis.)

Fundatur inter alia αὐθεντία Scripturæ Sacræ Chronologiâ, quæ ipſa pro baſi agnoſcit Aſtronomiam. Non aliunde ſanè poſſunt conciliari loca ἐναντιοφανέα, vel controuerſiæ occurrentes ſolui, quàm ex hujus ſcientiæ genuinis & certiſſimis fundamentis. Inſpiratione diuinâ circa Populi Judaici Captiuitatem Babylonicam afflatus fuit Jeremias *anno quarto Jehojakim, primo Nabuchodonoſoris.* Sed Daniel. I. 1. *Anno tertio regni Jehojacim, Regis Jehuda, venit Rex Babel Nebuchadnezar ad Jeruſalem, & obſedit eam.* Pro ſoluendo hoc nodo ſciendum, Jehojakimum regno Juda, tradito ſibi à Pharaone Necho, præfuiſſe per 11. annos, Nabuchodonoſorem autem ſub finem anni tertii juxta Danielem, vel currente quarto juxta Jeremiam bella geſſiſſe cum Jehojakimo, Ægyptiorum Regis cliente ac tributario, eumque ſubjugaſſe. Fidem nouo huic Domino datam ſeruauerat Rex per triennium, ſeptimo demum vel octauo deſeruerat, quæ rebellio anſam dederat Nabuchodonoſori obſidendi ſecunda vice Hieroſolymam, anno 11. Jehojakimi, & Regem hunc rebellem catenis vinctum in itinere urbem ſanctam inter & Babylonem occidendi, & inſepultum projiciendi tanquam aſinum. Tres menſes poſt fuit & Jechonias, Jehojakimi filius & ſucceſſor, Babelem abductus, anno Nabuchodonoſoris ſeptimo, & poſtea Zedekias anno regni ſui exacto undecimo, Nabuchodonoſoris 18. Lucem fœneratur hujus Hiſtoriæ euolutio locis aliis, Jer. LII. 28. ubi *prima abductio* 3023. Judæorum ponitur in annum ſeptimum Nabuchodonoſoris, quo Jechonias fuit abductus, ut tanti momenti non fuerit prima illa anno tertio Jehojakimi abductio, cujus Daniel meminit, neque tetigerit niſi præcipuos Aulæ Regisque Miniſtros. Sed ſecunda abductio animarum 832. Jer. LII. 29. incidit in annum 18. Nabuchodonoſoris. Et anno 19. fuit incendio deleta *domus DOMINI, & domus Regis, atque omnes domus Jeruſalem*, & omnes ædes magnificæ v. 13. Tertia tandem abductio v. 30. Judæorum 735. facta anno 23. Nabuchodonoſoris. Ex quibus omnibus pateſcit liquidò, Jeremiam eum, de quo nunc, ſermonem dixiſſe ad populum ante primam Hieroſolymæ obſidionem, ineunte Nabuchodonoſoris Imperio.

Jer. Cap. XXIX. verſ. 10.

Sic etiam dicit DOMINUS: Poſteaquam impleti fuerint ſeptuaginta anni in Babylone, viſitabo ego vos, & ratum faciam Verbum meum bonum, ut reducam vos in locum hunc.

Quia hæc dicit DOMINUS: Cum cœperint impleri in Babylone ſeptuaginta anni, viſitabo vos: & ſuſcitabo ſuper vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum iſtum.

Si

SI quæ ex Hiſtoriis Veteris Teſtamenti memoria & attentione digniſſima, eſt certè illa Captiuitas Populi DEI Babylonica, inprimis ejus duratio ἑβδομηκονταετὴς, prædicta à Propheta non in hac ſola Epiſtola ſua ad Judæos in Babele captiuos, ſed quoque XXV. 12. in ſua ad urbis ſanctæ incolas habita concione. Conſtat & prolucet Prophetiæ hujus veritas & implementum ex ſequenti Calculo Chronologico.

Ab inchoante quarto anno Jehojakimi, 21. Nabopolaſſari vel Nebucadnezaris patris, vel primo Nebucadnezaris filii, Jer. XXV. 1. Dan. I. 1. 2. usque ad deſtructionem urbis & templi, incirca defluxere anni - - - 19.

Usque ad mortem Nebucadnezaris, cujus Imperio aſſignantur 43. anni, incluſis iis, quibus ejus filius Euilmerodach juxta cum conjuge Nitocri habenas Imperii adminiſtrauit, patre intellectu ſuo orbato - 24.

Anni Euilmerodachi, qui Nebucadnezare natus Jechoniam abduxerat 2. Reg. XXV. - - - - - - 2.

Anni Neriglíſſoroari, qui Nebucadnezaris fuit gener, Euilmerodachi affinis: incluſo regimine filii ejus Labor-aſſar-chadum - - - - 5.

Anni Nabonnadi, Nabonnedi, qui filius Euilmerodachi, nepos Nebucadnezaris, Joſepho, Hieronymo, Torniello, Uſſerio, aliis perhibetur fuiſſe ipſe Belſchazar Jer. XXVII. 7. Dan. V. 2. 30. Scaligero vero, Petauio, aliis Darius Medus Dan. V. 31. ante expeditionem Cyri - - - 17.

Inde usque ad expugnatam Babelem per Cyrum, victumque Nabonnadum, vel Belſchazarem Jer. LI. Dan. V. 31. vel poſt occupatam Babelem ad mortem usque Darii Medi, qui fuit Cyaxares, Aſtyagis filius, Cyri ſocer & patruus, cui implicitus aliis militaribus expeditionibus Cyrus Imperii adminiſtrationem tradidit: adeoque ad primum annum Monarchiæ Perſicæ, ſeptennio ante mortem Cyri, Decreto captiuis Judæis nunc liberandis fauenti Esdr. I. 1. 2. Chron. XXXVI. 22. - - - 2.

Anni totius captiuitatis - 69.

Addito proin anno Monarchiæ Cyri primo obtinebimus annos - - - 70.

Jer. Cap. XXX. verſ. 6.

Inquirite quæſo & videte, ſi pariat mas. Quare ergo vidi fortiſſimum quemque virum manus ſuas more parturientis fœminæ lumbis ſuis (impingere,) & omnium facies in auriginem verſas?

Interrogate, & videte, ſi generat maſculus; quare ergo vidi omnis viri manum ſuper lumbum ſuum, quaſi parturientis, & conuerſæ ſunt uniuerſæ facies in aruginem?

MOrs etiam plantis hominibusque venit. Eſt יֵרָקוֹן *jerakon, rubigo*, ſegetum morbus 1. Reg. VIII. 37. ſed & hominum, *aurigo, icterus.* Quod Iſraelitis interminatus fuit DEUS Deut. XXVIII. 22. *Percutiet te DOMINUS tumore, ardore, inflammatione, æſtu conſumente, ſiccitate, robigine, aurigine, (Percutiat te DOMINUS egeſtate, febri & frigore, ardore & æſtu, & aëre corrupto ac rubigine,)* id nunc ad literam dat effectui. Degunt rebelles juſto DEI judicio patriâ pulſi, durâ Captiuitate Babylonica preſſi, in climate æſtuoſiori. Cœlum mutant, & ſanitatem, duros patiuntur labores, graues ignominiæ excruciant animos, nimiâ tranſpiratione diffluunt corpora, abſcedit abundanter ſerum, incraſſata bilis difficulter ſecernitur in hepate, imo regurgitans inde in ſanguinis maſſam exundat per totum corpus, accedit tardior ſanguinis per portæ venam motus. Quid mirum igitur, ſi in cachexiam icteritiam prolapſi fuerint captiui? ſi malum hoc fuerit epidemicum? quod aliàs Arabiæ, Perſiæ, & Orientalibus Gentibus eſt familiare, *Auicenna teſte 4. Collig.* 43. f. 74. rarius in frigidioribus & temperatioribus noſtris climatibus, niſi fortè autumnum præceſſerit calidiſſima & ſicciſſima æſtas, cujus rei exemplum lege in Cl. *Kanoldi Breßl. Samml.* VI. *Verſuch.* p. 1946.

Jer. Cap. XXXI. verſ. 18.

Audiui planè Ephraim ſeſe in captiuitate cruciantem: Caſtigaſti me, & caſtigatus ſum ſicut vitulus non aſſuetus. —

Audiens audiui Ephraim transmigrantem: Caſtigaſti me, DOMINE, & eruditus ſum, quaſi juuenculus indomitus. —

עֵגֶל לֹא לֻמָּד *vitulus non aſſuetus, non edoctus*, eſt is, qui nondum ſubiit jugum, qui huic aſſueſcere debet multis verberibus & magno labore; ut Judaica Natio in gyrum rationis cogi debuit per Captiuitatem Babylonicam & multas numero calamitates. Modum, quo Veteres uſi ſunt, vitulos coercendi ſub jugum, edocet *Columella* L. VII. c. 3. Juuencum contumacem collocabant inter duos boues veteranos eodem ſub jugo. Sic ſi efferatus proſilit, à duobus illis inhibetur; ſi conſiſtit, duobus gradientibus obſequitur; ſi conatur decumbere, à valentioribus ſubleuatus trahitur. Sic bos cubitor, qui in medio ſulco decumbit, non ſtimulis, non ignibus, tormentiſue aliis excitari ſolebat, ſed pedes vinculis obligari, ne aut inſiſtere, aut progredi, vel paſci poſſet. Sic inediâ & ſiti compulſus deponit ignauiam. Sed Jeremiæ æuo hic Romanorum mos videtur fuiſſe ignotus. Stimulis & verberibus cogebant Judæi juuencum contumacem ad officia. Hujusmodi vel baculum vel ſtimulum vocabant מַלְמַד *malmad* à לָמַד *lamad*, *diſcere*, Talmudiſtæ מַרְדֵּעַ *marda*. Hujusmodi *ſtimulo boum percuſſerat Samgar, filius Anath, ſexcentos viros in Paleſtina*, Jud. III. 31. Schola hæc eſt, in qua præceptorem agit & actorem ruſticus, diſcipulum ſtupidum pecus, quod nihilominus variis mediis ad officia cogi poteſt, & exemplo eſt duro illi mortalium generi, qui nec perſuaderi ſe patiuntur bonis verbis, nec vi cogi ad officia, pejores *vitulis indoctis*, & indomitis.

Jer. Cap. XXXI. verſ. 29. 30.

29. In diebus iſtis non dicent ultra: Patres comederunt uuam immaturam, & dentes filiorum obſtupeſcunt.
30. Sed unusquisque in iniquitate ſua morietur, & quicunque comederit uuam acerbam, illius dentes obſtupeſcent.

29. In diebus illis non dicent ultra: Patres comederunt uuam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt.
30. Sed unusquisque in iniquitate ſua morietur: omnis homo, qui comederit uuam acerbam, obſtupeſcent dentes ejus.

EX collatione Ezech. XVIII. 2. conſtat, prouerbium hoc fuiſſe Judæis: *Patres comederunt labruſcam (uuam acerbam,) & dentes filiorum obſtupeſcunt.* οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα, καὶ οἱ ὀδόντες τῶν τέκνων ἐγομφίασαν. Hoc nempe prouerbio uſi ſunt, quoties à DEO grauibus calamitatibus preſſi ſibi ipſis videbantur innocentes, luere pœnas debitas parentibus. Dant hæc loca anſam loquendi de ſapore acido & acerbo, ejusque operatione in dentes. Conſtat ſapor omnis hujusmodi partibus, quæ in lingua, præcipuo guſtus organo, certam faciunt impreſſionem, per conſequens & in animo dulcedinis, amaritiei, acrimoniæ acidæ, ſalſæ, aliarumue qualitatum excitare valent ideam. Sed quonam præciſè modo figuratæ ſint hæ particulæ, difficile admodum eſt dictu. Obtinet tamen conjectura locum in rebus, quæ viſus quidem aciem effugiunt, attamen aliorum ſenſuum organa feriunt. Juxta *Williſium acida* conſtant particulis hamatis, recuruis, quæ fibris linguæ infixæ eas contrahunt, comparandæ commodè Pectini vel Dipſaci capitulo per ſuperficiem manus ductis. *Acerba* verò, ut fructuum immaturorum, etiam conſtant partibus hamatis, ſed obtuſioribus, poros linguæ opplentibus, quæ ſemel infixæ organo guſtus inde expelli haud facile queunt, ſimiles Bardanæ ſeu Lappæ capitulis, quæ veſtibus pertinaciter adhærent. *Obſtupeſcunt* itaque *dentes* ab acidis vel acerbis, quoties hujusmodi unci gingiuas teneras corripiunt, fibras conſtringunt, quinimo dentem ipſum apprehendunt, veluti euulſuri ex ſuo alueolo. Unde Germani, *die Zähne werden mir lang.*

Jer.

Jer. Cap. XXXI. verſ. 35. 36.

35. Sic dicit DOMINUS, qui dedit Solem in lucem diurnam, Lunæ Stellarumque ordines in lucem nocturnam, qui fremere facit Mare, ut fluctibus tumultuetur, DOMINUS Exercituum nomen ejus eſt.

36. Si amotæ fuerint Leges iſtæ à conſpectu meo, dicit DOMINUS, etiam ſemen Iſraelis ceſſabit, ut non ſit gens coram me cunctis diebus.

35. Hæc dicit DOMINUS, qui dat Solem in lumine diei, ordinem lunæ & ſtellarum in lumine noctis: qui turbat mare, & ſonant fluctus ejus, DOMINUS exercituum nomen illi.

36. Si defecerint leges iſtæ coram me, dicit DOMINUS, tunc & ſemen Iſrael deficiet, ut non ſit gens coram me cunctis diebus.

CLuet altipotens, qui æternitatem, æternas perſecutiones poſſidet, nunc DEUS *Abrahami*, *Iſaaci & Jacobi*, nunc DOMINUS, *qui dedit Solem in lucem diurnam*, *Lunæ ſtellarumque ordines in lucem nocturnam*, *qui fremere facit Mare*, *ut fluctibus tumultuetur*: nunc DOMINUS *Exercituum*. LXX. cap. XXXVIII. ΚΥΡΙΟΣ, ὁ δοὺς τὸν ἥλιον εἰς φῶς τῆς ἡμέρας, σελήνην καὶ ἀςέρας εἰς φῶς τῆς νυκτὸς, καὶ κραυγὴν ἐν θαλάσσῃ, καὶ ἐβόμβησε τὰ κύματα αὐτῆς, ΚΥΡΙΟΣ παντοκράτωρ ὄνομα αὐτῷ. Ibi ab operibus gratiæ, tanquam DEUS fœderis; heic ab operibus creationis, & abſoluto dominio, ut Creator, Conſeruator, Gubernator mundi tum corporei, tum politici. Firmare valet utraque conſideratio fidem & fiduciam hominum in ſupremi Numinis prouidentiam, ut ſperare poſſimus ſupra ſpem. Eſt quippe DOMINUS אֵל שַׁדַּי, ſibi & omnibus ſufficientiſſimus. De hac veritate fundamentali ut eſſemus conuicti, ipſe nobis exhibet & pro argumento inuicto ſiſtit conſtantiſſimum in perenni mutatione operum magnificorum, Solis, Lunæ, & Stellarum ordinem. Parallelum ſiſtimus locum Gen. I. 14-16. *Fiant luminaria in expanſione cœlorum, ut diſtinguant inter diem & noctem, ſintque in ſigna, ſtata tempora, in dies & annos. Et ſint in luminaria in expanſione cœlorum, ut lumen præbeant ſuper terram. Et* vi hujus effati omnipotentis *fecit DEUS duo magna luminaria, luminare videlicet majus, quod dominaretur interdiu; & luminare minus, quod dominaretur noctu, tum etiam Stellas.* Nec non Pſ. CXXXVI. 7. 8. 9. ubi triplex attendendum eſt epiphonema. *Quoniam benignitas ipſius ſempiterna eſt.*

Animus non eſt, repetere, quæ pro tenui ingenii mei modulo alia occaſione de hac materia ſcripſi. Hac tamen commodâ occaſione, quam ſuppeditat Textus prolaturus ſum nonnulla ex Aſtronomia Phyſica moderna, & ad laudem Creatoris oſtenſurus, qualianam ſint illa *ſtatuta*, *ordines*, *leges*, חֻקּוֹת vel חֻקִּים, νόμοι, ad quorum normam reguntur corpora illa mundi totalia, & leges quidem immutabiles, quæ non *amouebuntur à conſpectu* DOMINI, DOMINO ipſo id aſſerente, & promittente.

Tale *ſtatutum* DEI eſt, quod ſex Planetæ primarii una cùm ſuis ſinguli ſatellitibus ordinatis periodis reuoluantur circa Solem, in certa ab hoc Monarcha, vel foco, diſtantia. Id in Mercurio ac Venere confirmant Phaſes Lunaribus ſimiles, ut nunc pleni ſint illi, nunc noui, nunc creſcentes, nunc decreſcentes, reſpectu noſtri: nunc etiam in ipſo Sole formâ nigrarum macularum conſpicui, nunc retrò Solem ſeſe occultent, inuiſibiles. Superiores, Martem, Jouem & Saturnum, quod ſpectat, apparent hi nobis ſemper pleni, plenior quidem Mars in conjunctione, quàm in quadraturis. De Terra idem conſtat, non unâ obſeruatione, ſpeciatim ex Parallaxi annua.

Aliud *ſtatutum* DEI, quod ſex Planetarum primariorum tempora periodica ſint in ratione ſesquialtera diſtantiarum à Sole: Diſtantiæ radices Cubicæ ex quadratis reuolutionum. Quæ famoſa *Kepleri* regula adeò eſt innumeris obſeruationibus confirmata, ut non dubitent moderni Aſtronomi adſcribere eam veritatibus ipſis mathematicis. Prolucet ea ex Tabulis ſequentibus.

Mediæ Planetarum diſtantiæ à Sole.

	Saturnus	Jupiter	Mars	Terra	Venus	Mercurius
Juxta Keplerum	951000.	519650.	152350.	100000.	72400.	38806.
Juxta Bullialdum	954198.	522520.	152350.	100000.	72398.	38585.
Ex Periodis -	953806.	520116.	152399.	100000.	72333.	38710.

Planetarum Periodi.

	Dies.	Hor.	Min. vel	Menſes.	Quadrata.	Radices cubicæ.
Mercurii -	87.	23.	16.	3.	9.	2. circiter.
Veneris -	224.	16.	49.	7.	57.	4.
Terræ cum Luna	365.	6.	9.	12.	144.	5.
Martis -	686.	23.	27.	24.	576.	8.
Jouis -	4332.	12.	20.	144.	20736.	27.
Saturni -	10759.	6.	36.	360.	129600.	50.

Valet eadem hæc regula non ſolùm in motibus Planetarum primariorum, ſed & ſecundariorum, ſatellitum nempe quinque Saturni, & quatuor Jouis, fundamentalis & communis toti Vortici Solari.

Statutum aliud, quod Planetæ radiis ad Solem ductis areas deſcribant temporibus proportionales, æqualibus ſemper æquales. Progrediuntur nempe ſemper Planetæ in ſuis orbitis, licet nobis videantur nunc directi, nunc ſtationarii, nunc retrogradi: celeriores quidem in Perihelio, tardiores in Aphelio. Confirmant hanc veritatem ſpeciatim Eclipſes Jouiales, quarum obſeruationes calculo præcisè reſpondent; Lunæ item motus, ſi ejus diametrum apparentem conferas cum motu apparente, & diſtantia à terra. Iisdem legibus ſubjacent Satellites Jouiales, quorum periodi ſunt, ut ſupra dictum, in ratione ſesquialtera diſtantiarum: nempe

	Dies.	Hor.	Minut.
I. - -	1. - -	18. - -	$28\frac{3}{5}$.
II. - -	3. - -	13. - -	$17\frac{9}{10}$.
III. - -	7. - -	3. - -	$59\frac{3}{5}$.
IV. - -	16. - -	18. - -	$5\frac{1}{5}$.

Diſtantiæ à Centro Jouis.

	I.	II.	III.	IV.
Juxta Caſſinum - -	5. - -	8. - -	13. - -	23.
Borellum - -	$5\frac{2}{3}$. - -	$8\frac{2}{3}$. - -	14. - -	$24\frac{2}{3}$.
Townlej. per Microm.	5.51. -	8.78. -	13.47. -	24.72.
Flamſted. per Microm.	5.31. -	8.85. -	13.98. -	24.23.
- - - Ecl. Sat.	5.578. -	8.876. -	14.159. -	24.903.
Ex temporibus periodicis	5.578. -	8.878. -	14.168. -	24.968.

Semidiam. Jouial.

Par eſt ratio Satellitum Saturni

Periodi.

	Dies.	Hor.	Min.
I. - -	1. - -	21. - -	18.
II. - -	2. - -	17. - -	41.
III. - -	4. - -	13. - -	47.
IV. - -	15. - -	22. - -	41.
V. - -	79. - -	7. - -	53.

Diſtantiæ à Centro Saturni.

I. - -	$\frac{39}{40}$.
II. - -	$1\frac{1}{4}$.
III. - -	$1\frac{3}{4}$.
IV. - -	4.
V. - -	12.

Diam. annuli.

Statutum aliud, quod vires Planetarum, tum primariorum, tum ſecundariorum, centripetæ ſint reciprocè ut quadrata diſtantiarum à centro, primariorum quidem à centro Solis, ſatellitum à centris primariorum. Confirmatur iterum hæc veritas ex æquabilitate arearum, quas deſcribunt primarii circa Solem, ſecundarii circa ſuos primarios, uti & ex periodicorum motuum ratione ſesquialtera ad diſtantias. Grauitant vi hujus ſtatuti conſtanter primarii Planetæ verſus Solem, Satellites Jouiales verſus Jouem, Saturnini verſus Saturnum, Luna verſus Terram. Conſiſtit in hoc ipſo grauitas, quæ coincidit cum vi centripeta. Hæc ſi diſtinctum quid eſſet à centralibus viribus, corpora grauia ſpatio minuti ſecundi non caderent per 16. pedum ſpatium, quod experientia docet, ſed per 32. Eſt hæc ipſa grauitatio reciproca, Solis verſus omnes Planetas, Jouis & Saturni verſus ſuos Satellites, reſpondens ſemper quantitati materiæ, ſeu fluida ea ſit, ſeu ſolida. Demonſtrant hanc veritatem pendula, quibus qualiacunque corpora appenſa ejusdem ponderis æquali tempore æqualia percurrunt ſpatia in aſcenſu atque deſcenſu. Ex hisce principiis computare norunt moderni Philoſophi Newtoniani non ſolùm grauitationes ipſas, ſed & denſitates ſingulorum Planetarum mutuas, & ad Solem reciprocas.

Statutum aliud, quo Planetæ & Cometæ, in ſpatio tenuiſſimo, non reſiſtenti, vacuo ſimili, prouoluti motus ſuos continuant absque retardatione ulla, id quod atteſtantur obſeruationes Aſtronomorum modernorum collatæ cum antiquiſſimis.

Statutum aliud, quo mouentur omnia conſtanter, ſed ordinatiſſimè. Sol, Cœli Planetarii centrum, circa ſuum axin, Planetæ circa Solem, corpora quæuis partialia. Par erit ratio Fixarum, tanquam totidem Solium, Planetarum item & Cometarum, eas ambientium. Centrum autem ipſum grauitatis in cœlo planetario nullibi locari poteſt commodius quàm in Sole ipſo, utpote in quem Planetæ omnes grauitant, & quidem in puncto mathematico Solis. Nullibi proin in rerum natura dabitur quies. Sol autem ipſe licet in conſtanti ſit motu, nunquam tamen excedit centrum illud grauitatis ſuum & Planetarum. Quodſi ex modernorum Mathematicorum computo quanti-

tas

tas materiæ in Sole ſeſe habet ad quantitatem materiæ in Joue, ut 1100. ad 1. & in eadem prope ratione eſt diſtantia Jouis à Sole ad ſemidiametrum Solis, cadet commune grauitatis centrum, Solis nempe & Jouis, in ipſam ſuperficiem Solis; ſed centrum grauitatis reſpectiuum ad Solem & Saturnum infra ſuperficiem, in ipſum corpus Solis, quoniam quantitas materiæ in Sole ſeſe habet ad quantitatem materiæ in Saturno ut 2360. ad 1. & in paulò minore ratione eſt diſtantia Saturni à Sole ad ſemidiametrum Solis. Proin ſi ex una parte ponantur Jupiter & Saturnus, ex altera Sol, centrum commune his tribus corporibus à centro Solis non diſtabit ultra diametrum Solis. Imò ſi in hac magna mundi bilance ex una parte fuerint Planetæ omnes, ex altera Sol, in quibusuis aliis caſibus & aſpectibus minor erit ſemper diſtantia centri grauitatis à centro Solis. Quinimò erit hoc ipſum commune grauitatis centrum in Cœlo Planetico, in quodam motu, ut Sol ipſe.

Vi alius *ſtatuti* mouentur Planetæ ſex primarii in orbitis ellipticis circa Solem tanquam focum. Spectat eadem lex, Obſeruationibus firmata Aſtronomicis, Satellites.

Fixo *ſtatuto* ſeruant Fixæ eundem conſtanter inter ſe ſitum & ordinem. Hanc Fixarum quietem indicant ipſi Planetarum continui motus, & horum motus viciſſim menſurant Fixæ.

Quandoquidem Parallaxis annua Fixarum vel nulla eſt, vel vix ac ne vix quidem eſt obſeruabilis, fluit inde per pronam conſequentiam, non operari illas ſenſibiliter in noſtrum vorticem Planetarum. Planetis ipſis quia nullo jure tribui poteſt influxus in hanc terram, Sole excepto ac Luna, tum propter diſtantiam nimiam, tum propter illorum paruitatem, cadet ſponte omnis Aſtrologia judiciaria, toties in ipſo Sacro Codice condemnata.

Alia mundo, ſpeciatim Planetario, præſcripta à DEO *ſtatuta* ſi enarrare vellem, & ſimul demonſtrare, deſcendendum foret in profundam Aſtronomiæ & Geometriæ modernæ abyſſum. Sed id non eſt inſtituti mei. Id ſaltem quiuis ſanæ mentis colliget ex hactenus dictis, neque noxiam eſſe, neque prohibitam Theoriam tantorum ſummi DEI operum, imò utiliſſimam deuotam eorum contemplationem, ac neceſſariam ad laudes Creatoris, ad multiuarios ſocietatis humanæ uſus, noſtramque ſalutem. Quis quæsò eſt mentis adeò impos, ut perſuadere ſibi queat, inductas fuiſſe & latas cœlo ac mundo leges ordinatiſſimas à DEO ſapientiſſimo & ſanctiſſimo, ut eas perſcrutari vel non liceret, vel non deceret? Quis crediderit, dari inter eruditos, inter Verbi Diuini Miniſtros, qui atro carbone notent eos, *qui arcana cœli, curſum Aſtrorum, motum maculasque Solis, Planetarum incolas & viſcera, quaſi opifici illorum ad manus fuiſſent, ad ceream rationis humanæ rebellatricis decempedam dimetiuntur.* (H. *Orat. Secular.* 1719.) Declamatori huic oppono afflatum diuino ſpiritu vatem Jeſaiam, qui ita XL. 26. *Attollite in ſublime oculos veſtros, & contemplamini, quis creauerit iſta, producens in numero exercitum eorum, ſingula ſuis nominibus vocans, à multitudine virium, & robore virtutis, ut ne unum quidem deeſſet. (Leuate in excelſum oculos veſtros, & videte, quis creauit hæc; qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine vocat: præ multitudine fortitudinis, & roboris, virtutisque ejus, neque unum reliquum fuit.)* Si quid eſt, quod hominem ducit ad cognitionem Entis ſupremi, ſi quid Atheos & Deiſtas conuincit, confundit, & ad ἐχεμυθίαν redigit, eſt ſanè conſideratio horum ipſorum *ſtatutorum*, ad quorum normam mouentur Stellæ tum erraticæ tum fixæ. Quò profundius quis myſteria hæc introſpicit, eò magis DEO appropinquat. Studium, quod θεόφιλος ſibi ipſi commendat & aliis.

Ex alto cœlo, per viam Fixarum, Solis, Lunæ deſcendit Propheta ad terræ globum, DEUMque quærit & inuenit ſpeciatim in mari. *Qui fremere facit mare, ut fluctibus tumultuetur: DOMINUS Exercituum nomen ejus eſt.* ὁ δὲς — κραυγὴν ἐν θαλάσσῃ, καὶ ἐβόμβησε τὰ κύματα αὐτῆς. ΚΥΡΙΟΣ παντοκράτωρ ὄνομα αὐτῷ. Ergo in genuino & proprio ſenſu eleuantur maris fluctus non à ventis, ſed à DEO per ventos, tanquam organa. *Ego* DOMINUS, DEUS *tuus, increpo mare, ut tumultuentur fluctus ejus, DOMINUS Exercituum nomen ejus.* Jeſ. LI. 15. Non natura, non Neptunus, ſed DEUS *per ſummitates maris incedit, (graditur ſuper fluctus maris.)* Job. IX. 8. DEUS is eſt, qui *cohibuit mare valuis, quum erumperet, ut egrederetur ex utero, — protulit decretum in illud, & obicem atque valuas oppoſuit, ac dixit: Hucusque peruenies, nec ulterius, & hic depones tuos tumentes fluctus. (Quis concluſit oſtiis mare, quando erumpebat quaſi de vulua procedens: — Circumdedi illud terminis meis, & poſui vectem & oſtia: Et dixi: Usque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.)* Job. XXXVIII. 8. 10. 11. *Compeſcit ſtrepitum marium, ſtrepitum undarum eorum, (qui conturbas profundum maris, ſonum fluctuum ejus.)* Pſ. LXV. 8. *Sedata tempeſtate reddit mare tranquillum, ut deſinant fluctus, quibus jactabatur. (Dixit, & ſtetit ſpiritus procellæ: & exaltati ſunt fluctus ejus.)* Pſ. CVII. 25. *An me non metuetis? ait* DOMINUS; *an à facie mea non contremiſcetis? quum poſuerim arenam terminum mari, idque perpetuo decreto, ne transgrediatur eum: ſæuiunt quidem fluctus ejus, ſed nihil poſſunt; tumultuantur, ſed non tranſibunt ipſum. (Me ergo non timebitis? ait DOMINUS: & à facie mea non dolebitis? Qui poſui arenam terminum mari, præceptum ſempiternum, quod non præteribit: & commouebuntur, & non poterunt: & intumeſcent fluctus ejus, & non tranſibunt illud.)* Jer. V. 22.

Alti-

Altipotens hic DEUS, ut jurat, promittit, comminatur per nomen ſuum, ita heic populo ſuo quaſi in pignus dat Statutorum & Decretorum ſuorum conſtantiſſimum ordinem. *Si amotæ fuerint leges iſtæ à conſpectu meo, dicit* DOMINUS, *etiam ſemen Iſraelis ceſſabit, ut non ſit gens coram me cunctis diebus.* ἐὰν παύσωνται οἱ νόμοι οὗτοι ἀπὸ προσώπου μου, φησὶ ΚΥΣΙΟΣ, καὶ τὸ γένος Ἰσραὴλ παύσεται γενέσθαι ἔθνος κατὰ πρόσωπόν μου πάσας τὰς ἡμέρας. Digniſſima attentione noſtra verba. DEUM cognoſcat prius oportet, qui fiduciam in eum collocare vult: qui fidem adhibere promiſſis diuinis, ſtatuta illa, quæ oppignorat, intelligere debet, Leges, Ordines, Decreta concinna adeò & probè commenſurata non extremis duntaxat tangere digitis, ſed penitius effectus harum legum & conſtantiam introſpicere, immutabilitatem ex ipſis mutationibus, quæ in momenta fiunt, diſcere. Eſt hic ex palmariis uſibus, ex contemplatione naturæ in θεογνωσίαν redundantibus.

Jer. Cap. XXXI. verſ. 37.

Sic dicit DOMINUS, ſi poterunt metiri cœli deſuper, & terræ fundamenta, quæ ſubtus ſunt, inueſtigari, ego quoque repudiabo uniuerſum ſemen Iſraelis, propter omnia, quæ fecerunt, dicit DOMINUS.

Hæc dicit DOMINUS: Si menſurari potuerint cœli ſurſum, & inueſtigari fundamenta terræ deorſum, & ego abjiciam uniuerſum ſemen Iſrael propter omnia, quæ fecerunt, dicit DOMINUS.

Ex præmiſſa hac declaratione, *ſi poterunt metiri cœli deſuper, & terræ fundamenta, quæ ſubtus ſunt, inueſtigari*, inferat nemo contra Aſtronomos & Mathematicos, nemini horum licitum eſſe, dimetiri cœlos, ſidera, terram in magnitudine, figura, altitudine, qualitatibus aliis. Negatur conſequentia. Audebit utique nemo ad decempedam rationis menſurare trinam cœlorum, qui Fixas ſunt inter & erraticas, dimenſionem, determinare ſtructuram internam terræ, ſtratorum ſitum & materiam inde à ſuperficie terræ ad centrum. Non licuit nobis eſſe adeò felicibus hactenus, ut profundius penetrare potuerimus quàm paucis in locis ad dimidium milliare. Imo verò concedemus facile, deeſſe nobis adæquatam de qualicunque corpore, animali, planta, corpore humano, ſingularum ejus partium notitiam. Nemo ex genuina hac confeſſione noſtra argumentetur, ergo nulli uſui eſt rerum naturalium ſcientia, ergo contemnenda alto ſupercilio, rejicienda. Manifeſta eſt cauſa, qua fundatur impoſſibilitas. Sunt omnia opera DEI opera infiniti artificii, opera Entis infinitè perfecti, finito omni intellectu haud perſcrutabilia. Hoc non impedit, quò minus ſcrutemur, percontemur, metiamur, naturæ penetralia inueſtigemus, pro viribus noſtri intellectus; non ut ſatiemus curioſitatem, vel vanum ſciendi deſiderium, ſed gloriam DEI celebremus, proximi noſtramque ſalutem promoueamus. Siſtunt ſe heic imbecillitas, & limitatæ admodùm mentis noſtræ vires, rationis ſanæ uſus, ſed & deprauatæ abuſus. Inquirere utique licet in *numerum, pondus, menſuram*, quibus DEUS omnia fecit in cœlo & in terra, Sap. XI. 21. quæ inquiri quidem poſſunt, ſed nunquam penitus perquiri.

Jer. Cap. XXXII. verſ. 9.

Ego itaque agnoſcens, quod verbum DOMINI eſſet, emi agrum ab Hananeele, filio patrui mei, qui erat in Anathoth, & appendi ei pecuniam, ſeptem ſiclos, & decem argenteos.

Intellexi autem, quod verbum DOMINI eſſet: Et emi agrum ab Hananeel, filio patrui mei, qui eſt in Anathoth: & appendi ei argentum, ſeptem ſtateres, & decem argenteos.

Eſt caſus hic in ſuis circumſtantiis prorſus ſingularis: Ex mandato DEI acquirit ſibi Propheta carcere clauſus, durante obſidione Hieroſolymæ, emptionis jure agrum in Anathoth, loco jam ab hoſtibus occupato, utpote qui illac tranſiere. Colligitur id quoque ex

Jeſ.

Jeſ. X. 30. *Hinni voce tua, filia Gallim, fac ut attendat Laiſa, humilis (paupercula) Anathoth.* Sed diſcrepant Interpretes de pretio hujus prædii. In Textu legitur שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף, LXX. ἑπτὰ σίκλȣς καὶ δέκα ἀργυρίȣ, *ſeptem ſiclos & decem argenteos, ſieben Sickel und zehen Silberling.* Verſiones Belgicæ & aliæ ſiclum & argenteum agnoſcunt pro eodem, quoniam Deut. XXII. 19. 29. כֶּסֶף ſumitur pro ſiclo: erunt proinde 17. Sicli. Ita judicant quoque Angli, *Junius*, *Piſcator*. Erit proin agri pretium 12. florenorum, 45. crucigerorum, pecunia medica pro prædio ſuburbano, ſed multa pro temporis circumſtantia. Ad pondus ſi attendas, erit id paulò majus 8. unciis. *Caluinus* & *Lutherus* habent ſeptem *Siclos* & decem *Gerah*, ſiue obolos. Ex hac hypotheſi pretium erit florenorum 5. crucigerorum 37. denariorum 2. ſiue lothonum 7. & 36, 70. gran. Chaldæus Interpres vertit שִׁקְלִים *minas*, quarum una habet 60. Siclos. Aſcendet ita pretium ad 212. Imperiales & crucigeros 45. in pondere ad libras 25. unciam 1. ſcrupulum 1. 5, 60. gran. Libra ſumta pro 12. unciis.

Jer. Cap. XLVI. verſ. 20. 21.

20. Buccula ſpecioſa eſt Ægyptus, exciſor (a) celerrimè venit ab aquilone.

(a) Venit venit. Ebr.

21. Mercenarii quoque (milites) ejus, qui ſunt in ea, ſunt ſicut vituli ſaginati, ipſi quoque retroſpexerunt, fugeruntque ſimul, neque conſtiterunt, quoniam dies interitus eorum venit ſuper eos, tempus viſitationis eorum.

20. Vitula elegans atque formoſa Ægyptus, ſtimulator ab aquilone veniet ei.

21. Mercenarii quoque ejus, qui verſabantur in medio ejus, quaſi vituli ſaginati verſi ſunt, & fugerunt ſimul, nec ſtare potuerunt: quia dies interfectionis eorum venit ſuper eos, & tempus viſitationis eorum.

EST *buccula ſpecioſa*, quæ omnibus ſuis partibus eſt perfecta, cui nihil deficit quoad formam, magnitudinem, proportionem. Quanquam in metaphyſico ſenſu omnes creaturæ ſint pulchræ, perfectæ, bonæ, utpote tales, quales DEUS infinitè perfectus eſſe voluit.

Buccula ſpecioſa, עֶגְלָה יְפֵה־פִיָּה, δάμαλις κεκαλλωπισμένη LXX. cap. XXVI. *eſt Ægyptus.* Ita Hoſeas X. 11. *Ephraim eſt ceu vitula aſſueta, diligit trituram, & ego tranſiui ceruicem ejus pinguem. (Ephraim vitula docta diligere trituram, & ego tranſiui ſuper pulchritudinem colli ejus.)* *Virg. Georg.* L. III.

Paſcitur in magnis ſyluis formoſa juuenca.

Ouid. de Art. L. I.

Inuida formoſas oderat illa boues.

Metam. L. XV. de boue.

Victima labe carens & præſtantiſſima forma.

Fuere pulchri boues in Oriente oculorum deliciæ. Præceperat Ægyptiorum Rex *Mneuis* cultum boum, quod bouem crediderit animalium ſpecioſiſſimum, ἁπάντων ὡραιότατον αὐτὸν εἶναι πεπιςευκώς. *Ælian. Hiſt.* L. XI. c. 10. *Homer. Iliad.* β'.

Ἤυτε βȣ̃ς ἀγέληφι μέγ' ἔξοχος ἔπλετο πάντων
Ταῦρος.

Taurus in armento præcellit ut omnibus unus.

Specioſam hanc bouis pulchritudinem in ſcenam produxerat *Cotta* ille cum Epicureis diſputans: *At mehercle ego, quamuis amem ipſe me, tamen non audeo dicere, pulchriorem eſſe me, quàm ille fuit taurus, qui vexit Europam.*

Mercenarii quoque milites (Ægypti,) *qui ſunt in ea, ſunt ſicut vituli ſaginati*, καὶ οἱ μισθωτοὶ αὐτῆς ἐν αὐτῇ ὥσπερ μόσχοι σιτευτοὶ τρεφόμενοι ἐν αὐτῇ, עֶגְלֵי מַרְבֵּק. Ubi notandum, עֵגֶל מַרְבֵּק heic idem eſſe quod עֵגֶל דָּשָׁה Jer. LII. vitulum, qui inter triturandum ſaginatur. Notum quippe ex Lege veteri, boui trituranti non obligatum fuiſſe os, βȣ̃ν ἀλοῶντα ȣ̓ φιμώσεις, 1. Tim. V. 18. Deut. XXV. 4. licuiſſe proin illi manducare ad ſatietatem usque. Occurrit hæc phraſis עֵגֶל מַרְבֵּק tribus aliis Scripturæ locis proximè citandis. Videntur autem LXX. hæſitaſſe circa genuinum illarum vocum ſenſum. Nam 1. Sam. XXVIII. 24. vertitur δάμαλις νομὰς, *juuenca paſcualis.* Amos VI. 4. μοσχάριον ἐκ βȣκολίων γαλαθηνὸν, *vitulus ex armentis lactens.* Mal. IV. 2. μοσχάριον ἐκ δεσμῶν ἀνειμένον, *vitulus ex vinculis ſolutus.*

lutus. Chaldæa verſio pro מַרְבֵּק habet רַבְקָא, quæ vox *Kimchio* notat *locum ſaginationis, ſaginarium.* Et Arabibus *rabaca*, vel *ribca* eſt ligamentum vel funis à collo bouis pendens, quali alligabant Judæi palo bouem, qui pedibus conculcando frumenta trituraret. Fœneratur hæc explicatio lucem loco, qui extat Mich. IV. 13. *Surge, & extere, o filia Zion, quoniam faciam cornu tuum ferreum, & ungulas tuas faciam chalybeas, ut conteras populos multos.* De hoc triturandi more Judæis, Syris, Arabibus, Græcis, Romanis uſitato alibi protuli plura.

Jer. Cap. XLVIII. verſ. 6.

Fugite, ſeruate animam veſtram, & myricæ in deſerto eſtote ſimiles.

Fugite, ſaluate animas veſtras; & eritis quaſi myricæ in deſerto.

כַּעֲרוֹעֵר בַּמִּדְבָּר reddimus nos, *ut myricæ in deſerto, wie ein Tamarisken-Stäudlein in der Wüſte.* Num עַרְעָר præcisè denotet *tamaricem*, vel aliam plantam ſylueſtrem, determinare non audeo. Ex hodiernis tamaricis ſynonymis, quæ in Oriente ſuperſunt, non inuenio affine, niſi huc referas Perſarum *ag*, *eg*, *tagh*, vel Arabum & Turcarum *æraſa*. *Meninzk. Lex.* p. 55. 1042. 3239. Etymologiam ſi ſpectes, denotat Hebræa vox plantam foliis penè nudam, vel facile deciduis, à radice עָרָה, *nudari*, hinc עַרְעָר, *nudatiſſimus.* Senſus proin Prophetæ hic erit, fugite protinus hinc, contenti, ſi vitam ſaluetis ſolam; abripite vos ſos, omnia linquite; ut Syri illi, qui obſederant Samariam, *fugerunt in crepuſculo, relinquentes tentoria ſua, equos ſuos, aſinos ſuos, & caſtra ipſa, ut erant, fugeruntque, quò voluntas tulit,* vel, *ubi animam ſuam ſervare poſſent; (fugerunt in tenebris, & dereliquerunt tentoria ſua, & equos & aſinos in caſtris, fugeruntque animas tantùm ſuas ſaluare cupientes.)* 2. Reg. VII. 7. Huc ſpectat illa fuga Judæorum: Ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ καταβαινέτω, ἆραί τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ. Καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, μὴ ἐπιστρεψάτω ὀπίσω, ἆραι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. Matth. XXIV. 17. 18. LXX. videntur legiſſe עָרוֹר pro עֲרוֹעֵר, reddunt enim ita verba Textus, ἔσεσθε ὥσπερ ὄνος ἄγριος ἐν ἐρήμῳ. Notat enim עָרוֹר *onagrum.*

Jer. Cap. XLVIII. verſ. 11. 12.

11. Opulentus (& ſecurus) fuit Moab à pueritia ſua, & quieſcens ipſe in fecibus ſuis, neque defecatus de vaſe in vas, & in captiuitatem non abiit; hinc eſt, ut ſapor ejus duret in eo, & odor ejus non ſit immutatus.

12. Propterea, ecce! dies venient, ait DOMINUS, ut mittam ei vietores, qui diffundent ipſum, & vaſa ejus euacuabunt, lagenas ejus quaſſabunt.

11. Fertilis fuit Moab ab adoleſcentia ſua, & requieuit in fæcibus ſuis: nec transfuſus eſt de vaſe in vas, & in transmigrationem non abiit: idcirco permanſit guſtus ejus in eo, & odor ejus non eſt immutatus.

12. Propterea, ecce! dies veniunt, dicit DOMINUS, & mittam ei ordinatores, & ſtratores laguncularum, & ſternent eum: & vaſa ejus exhaurient, & lagunculas eorum collident.

Eſt muſtum turbatus ex varii generis partibus, ſpirituoſis, aqueis, mucoſis, terreis, craſſis, ſalinis liquor, dulci ſapore commendatus. Clarificatur is ſucceſſu temporis, præuiâ fermentatione, quam expanſiua aëris vis cauſatur, & ſecedunt partes impuriores, craſſiores, terreſtres, mucoſæ, acido-ſalſæ, intermixtis etiam ſpirituoſis, ad latera & fundum, *feceſque* conſtituunt, ſupernatante *vino*. Linquitur id per annos in hoc ſtatu, partim ut clarius reddatur magis ac magis, partim ut melioretur ab euolutis ſenſim partibus ſulphureo-ſpirituoſis, in fæcibus latentibus. Exemplo ſint inprimis vina Heluetica noſtra, ſpeciatim Tigurina, quæ matureſcunt, ut loqui amamus, in doliis, *ſie reiffen im Faß*, & per annorum decurſum majores acquirunt vires. Sed accidit quoque, ut

vinum

vinum diu ſuper fæces relictum, etiam mucilaginoſas attrahat ſoluatque particulas, hinc lentorem induat; hoc, ne vappeſcat prorſus, abſtrahi debet à fæcibus, & aliis immitti doliis, ubi noua partium mucilaginoſarum præcipitatione factâ in meliorem redigitur ſtatum, præprimis ſi præcipitatio hæc promoueatur intermixtis corticibus ouorum, cretâ, abſorbentibus aliis. Inſeruit αἰτιολογία hæc illuſtrando Textui. *Opulentus & ſecurus Moab*, πεποιθὼς ἐπὶ τῇ δόξῃ αὐτȣ̃, populus quiuis alius longâ proſperitatis morâ vappeſcit tandem, diuitiis affluens, & voluptatibus indulgens effæminatur, poſtpoſitis virtutibus vitia omnis generis ſectatur, eas omnes vel artes vel ſcientias, quæ bello gerendo ſunt utiles, negligit, extra periculi aleam conſtitutus torpeſcit, usque dum veniant צֹעִים *vietores*, qui vappidum tale vinum abſtrahunt, *diffundent*, *vaſa ejus euacuabunt*, *lagenas ejus quaſſabunt*, καὶ κλινȣ̃σιν (præcipitatione veluti facta) αὐτὸν, καὶ τὰ σκεύη αὐτȣ̃ λεπτυνȣ̃σι, καὶ τὰ κέρατα αὐτȣ̃ συγκόψȣσι, *ſternent eum*, *& vaſa ejus comminuent*, *& cornua ejus concident*. Ubi Symmachus, καὶ σειρώσȣσιν αὐτὸν, καὶ τὰ σκεύη αὐτȣ̃ ἐκκενώσȣσι, *& exhaurient eum*, *& vaſa ejus euacuabunt*, alii τὰ κεράσματα αὐτȣ̃ συντρίψȣσι, *pocula* (cornuformia) *ejus conterent*. Fuit ita *ſecurus Moab à pueritia ſua*. Occupauerat quidem Moabitidis partem Sihon, Amoritarum Rex, Num. XXI. ſed debebant ſecure viuere Moabitæ ab Iſraelitis, vi mandati diuini Deut. II. 9. *Moabitas non premas hoſtiliter*, *neque ferocias in eos bello*, *quoniam non dabo tibi de terra ejus poſſeſſionem*. (*Non pugnes contra Moabitas*, *nec ineas aduerſus eos prælium*: *non enim dabo tibi quicquam de terra eorum.*) Licet etiam ſub Dauide & Joſaphato haud fuerint à bellis immunes, manſere tamen Moabitæ, *in captiuitatem non abiit*, *ſapor ejus durauit in eo*, *& odor ejus non fuit immutatus*. Nempe ad hoc usque tempus, quo *vietores* venerant ex Chaldæa, abſtracturi vappidum hoc vinum.

Jer. Cap. XLVIII. verſ. 28.

Relinquite ciuitates, & habitate in petra, o habitatores Moab, & eſtote ſimiles columbæ, nidulanti in prominentiis foraminis foueæ.

Relinquite ciuitates, & habitate in petra, habitatores Moab, & eſtote, quaſi columba nidificans in ſummo ore foraminis.

Vid. Cant. Cap. II. verſ. 14. Jeſ. Cap. LX. verſ. 8.

Jer. Cap. XLVIII. verſ. 34.

Propter clamorem Heſebon dederunt vocem ſuam usque ad Eleale, & usque ad Jahaz, à Zoar usque Horonaim vitula trima, quoniam & aquæ Nimrim deſolatæ erunt.

De clamore Heſebon usque Eleale & Jaſa dederunt vocem ſuam: à Segor usque ad Oronaim vitulam conternantem; aquæ vero Nemrim peſſimæ erunt.

Vid. Jeſ. Cap. XV. verſ. 5.

Jer. Cap. XLVIII. verſ. 40.

Quoniam ſic dicit DOMINUS: Ecce, inuolabit (hoſtis) veluti aquila, & expandet alas ſuas ſuper Moab.

Hæc dicit DOMINUS: Ecce, quaſi aquila volabit, & extendet alas ſuas ad Moab.

Vid. Jeſ. Cap. XLIX. verſ. 22.

Jer. Cap. XLIX. verſ. 16.

Conquaſſatio tua decepit te, & petulantia cordis tui, quæ habitas in petrarum foraminibus, & tenes collium altitudinem; etiamſi ſuſtolleris nidum tuum, ut aquila, tamen inde detraham te, ait DOMINUS.

Inquies tua & quaſſatio, qua terrebas omnes gentes, tumultus tui, quos excitas.

Arrogantia tua decepit te, & ſuperbia cordis tui: qui habitas in cauernis petræ, & apprehendere niteris altitudinem collis. Cum exaltaueris, quaſi aquila, nidum tuum, inde detraham te, dicit DOMINUS.

Accommodus apprimè eſt Textus hic preſſæ olim ab innumeris dynaſtis Heluetiæ noſtræ, quæ ubique fere reliquias exhibet eorum, qui *habitabant in petrarum foraminibus, & tenebant collium altitudines*. Notum, aquilas non ſolùm ſeſe vibrare in altum aëra, ſed & in altis, præruptis, nidulari locis. Audi alloquium DEI ad Jobum XXXIX. 27. 30. 31. *Nunquid ad tuum imperium aquila volat in altum, & in ſublimi loco nidulatur? Habitatque in petra, & moratur in præruptis ſaxis, & loco inacceſſo. (Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum ſuum? In petris manet, & in præruptis ſilicibus commoratur, atque inacceſſis rupibus.)* Ubi de ſublimi hac aquilarum nidulatione plura. Veteres ſi elatum quid, ferox & ſuperbum deſcribere volebant, uſi fuere inter alia ſimilitudine petita ab aquila. Ipſi quoque Scriptores Gentiles. Debebant illi apud *Scholiaſten Ariſtophanis* aquilæ ad inſtar, præ omnibus aliis auibus euolantis ad nubes, τοσῦτον ἀυξηθήσεσθαι, ὅσον ἀετὸς τῶν ἄλλων ὀρνέων ἐν ταῖς νεφέλαις πρoύχει. Hinc diua vel diuina cluebat aquila. θεῖον οἱ ἄνθρωποί φασιν εἶναι μόνον τῶν ὀρνέων, *Ariſt. Hiſt.* L. IX. c. 32. Hinc natæ fabulæ de aquila in ſinu Jouis, de aquila fulminatrice. Aquilis vecti Imperatores, quos Romani ἀποθεώσεως honore afficere volebant. Princeps, ſi in ſomnio ſibi viſus fuit inequitare aquilæ, prænuntium habebat mortis, juxta regulas Oneirocritices apud *Artemidorum* L. II. c. 20. Edomitarum jactantiæ apud Prophetam noſtrum, & Abdiam v. 4. parallela eſt gloriatio illa Babylonici Regis Jeſ. XIV. 13. *Cœlos conſcendam, ſuperne ſecundum ſtellas DEI exaltabo ſolium meum, & ſedebo in monte conſtituto, in lateribus aquilonis. Aſcendam ſuper altitudinem nubium, altiſſimo æqualis ero. (In cœlum conſcendam, ſuper aſtra DEI exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus aquilonis: Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſſimo.) Xerxis* item apud *Herodotum* L. VII. c. 10. Γῆν δὲ τὴν Περσίδα ἀποδέξομεν τῷ Διὸς αἰθέρι ὁμουρέουσαν, *Perſiam eleuabimus ad cœlos usque*. Applicet ſibi hujusmodi Pyrgopolynices antiphoniam illam è cœlo Jeſ. XIV. 15. *Veruntamen ad inferos detractus es, ad latera laci. (Veruntamen ad infernum detraheris, in profundum laci.)* Et in Textu noſtro, *tamen inde detraham te, ait* DOMINUS. ἐκεῖθεν καθελῶ σε, LXX. cap. XXIX.

Jer. Cap. XLIX. verſ. 22. 24.

22. Ecce, ſicut aquila aſcendet (hoſtis,) inuolabit & expandet alas ſuas ſuper Bozram, eo die cor fortium heroum Idumeæ erit, ſicut cor fœminæ in anguſtiis (partus) comprehenſæ.

24. Exanimata eſt Damaſcus, atque in fugam verſa eſt, tremor obruit eam, anguſtia & dolor occuparunt eam ſicut parturientem.

22. Ecce, quaſi aquila aſcendet & auolabit: & expandet alas ſuas ſuper Boſram: & erit cor fortium Idumææ in die illa, quaſi cor mulieris parturientis.

24. Diſſoluta eſt Damaſcus, verſa eſt in fugam, tremor apprehendit eam: anguſtia & dolores tenuerunt eam, quaſi parturientem.

Sic

SIc & XLVIII. 40. *Ecce, inuolabit hoſtis veluti aquila, & expandet alas ſuas ſuper Moab.* Thren. IV. 19. *Velociores fuerunt perſequutores noſtri aquilis cœli.* De Equitatu Aſſyriorum Jer. IV. 13. *Equi ejus aquilis celeriores.* Dauid de Saule & Jonathane, fuiſſe *aquilis leuiores (velociores,)* 2. Sam. I. 23. Norunt Ornithologi, aquilis magnas eſſe & amplas alas. Latius id oſtendetur ad Ezech. XVII. 3. occaſione *aquilæ* illius *magnæ*, *magnis pennis, longis alis, plenæ plumis, (aquilæ grandis, magnarum alarum, longo membrorum ductu, plenæ plumis & varietate.)* Celerrimè volare, & *in prædam ſupernè ſeſe ruere fulminis vice, Apulej. Floridor.* L. I. Hinc & apud *Feſtum Aquilo à vehementiſſimo volatu ad inſtar aquilæ. Aquila* ipſa ἀετὸς ἀπὸ τοῦ ἀΐσσειν, *cum impetu ferri, irruere.* Huc pertinet judicium illud, quod Judæis aliisque gentibus vicinis interminatur DEUS, executioni dandum à Chaldæis, Deut. XXVIII. 49. *Excitabit contra te* DOMINUS *gentem, quæ inuolabit ut aquila, è longinquo ab extremitate terræ. (Adducet DOMINUS ſuper te gentem de longinquo, & de extremis terræ finibus, in ſimilitudinem aquilæ volantis cum impetu.)* Ubi LXX. ὡσεὶ ὅρμημα ἀετοῦ, *Hieronymus, in ſimilitudinem aquilæ volantis cum impetu.* Apud *Homerum Iliad.* φ′. v. 252. Achilles impetuosè in Trojanos irruens eſt αἰετὸς ὅιματ' ἔχων, *aquilæ impetus habens.* Nam ὅιματα Scholiaſtæ ſunt ὁρμήματα. Hector. *Iliad.* χ′. v. 308.

Ὄιμησεν δὲ ἀλεὶς, ὡς δ' αἰετὸς ὑψιπετήεις.

Irruit autem cum impetu conuerſus, ut aquila altiuolans.

Dolorum atque terrorum, quos Idumæa & Damaſcus ſufferre debebant ab irruptione Nebucadnezaris, parallelismus cum doloribus parturientis tantò minus eſt prætereundus ſilentio, quia & alibi obuius eſt in Sacris. 1. Theſſ. V. 3. ὅταν λέγωσιν· εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίςαται ὄλεθρος, ὥσπερ ἡ ὠδὶν τῇ ἐν γαςρὶ ἐχούσῃ· καὶ οὐ μὴ ἐκφύγωσιν. Experientiâ teſte vel ſola dolorum partus memoria mulierem conjicit in extremos angores, ut neſciat, quò ſe vertat, ſudor diffluat undique. Appropinquante autem partu, exitum omni niſu quærente fructu, tenſis uteri ligamentis, ampliato per gradus matricis oſculo interno, infante ipſo ad enixum jam propinquo, irruunt dolores acerbiſſimi, plures conſecutiui, quibus haud rarò ſuccumbit prorſus afflictiſſima mater. Omnia hæc vi ſententiæ de prima mortalium matre latæ Gen. III. 16. *Dolorem tuum & conceptum tuum cumulatiſſimè multiplicabo, in dolore paries filios.*

Jer. Cap. L. verſ. 11.

Quoniam gauiſi eſtis, & lætati eſtis conculcando hæreditatem meam, quia increuiſtis ut (*a*) vitula exterens, & ſicut (*b*) caballi hinniuiſtis.

(*a*) Vel, ut vitula ad gramen paſta.
(*b*) Abirim, per antonomaſiam pro caballis, cataphractis, vel equis admiſſariis.

Quoniam exultatis, & magna loquimini, diripientes hæreditatem meam: quoniam effuſi eſtis ſicut vitulus ſuper herbam, & mugiſtis ſicut tauri.

HEbræum תָפוּשִׁי כְּעֶגְלָה דָשָׁה redditerunt ita Græci, ἐσκιρτήσατε ὡς βοΐδια ἐν βοτάνῃ, vos, nempe Chaldæi, ob prædam, quam à populo meo reportaſtis, ouantes *increuiſtis*, exultaſtis, *ut vitula exterens*, vitula in pingui paſcuo, *wie die Kälber im Gras.* Quò pertinent illa Pſ. XXIX. 6. *Subſilire facit eas ſicut vitulum.* Mal. IV. 2. *Pingues eritis ut vituli ſaginati, (egrediemini & ſalietis ſicut vituli de armento,)* ubi iterum Græci, σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια. *Homer. Odyſſ.* ι.

Ὡς δ' ὅταν ἄγραυλοι πόριες περὶ βοῦς ἀγελαίας
Ἐλθούσας ἐς Κόπρον, ἐπὴν βοτάνης κορέσονται,
Πᾶσαι ἅμα σκαίρουσιν ἐναντίαι. ——

Ut cum in agro degentes buculæ circa vaccas armentarias
Ad mandram venientes, poſtquam herbâ ſaturæ ſunt,
Omnes ſimul oppoſitæ ſubſultant. ——

Theocritus in Bucoliaſtis.

Ὠρχεῦντ' ἐν μαλακᾷ ταὶ πόρτιες αὐτίκα ποίᾳ.

Et vitulæ ſtatim ſaltabant in molli gramine.

Noſtri Interpretes דָשָׁא legunt per א in fine, quæ vox notat gramen. Sic & Chaldæi, LXX. *Kimchi*, alii. Sed exemplaria benè multa Bibliorum, diuerſis in locis impreſſa, habent דָשָׁה cum ה. Hujus autem vocis genuino ſenſu, quem & agnoſcit *Bochart. Hieroz.* P. I. L. II. c. 31. nititur Verſio noſtra Latina, *ut vitula exterens*, ſcil. impinguabimini. Vidimus

ſupra; pingues valde redditos fuiſſe boues triturantes. Hinc eſt, quod Hoſeas X. 11. Ephraim luxu & ſocordia perditum comparet *vitulæ aſſuetæ, quæ diligit trituram.* Accedit, quod verbum דָּשָׁא vel דִּשְׁאָה propriè non denotet, *paſci in paſcuis*, ſed *herbaſcere, graminis ad inſtar excreſcere.* Sic Gen. I. 11. תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ *Progerminet terra germen, herbam, (herbam virentem.)* Joel. II. 22. דָּשְׁאוּ נְאוֹת מִדְבָּר, *germinarunt amœna loca deſerti.* Quæ interpretatio proin vocis דָּשָׁא per *gramen* obſcuraret admodùm genuinum Textus ſenſum.

Jer. Cap. L. verſ. 39.

Idcirco habitabunt in ea Zim cum Iim, & habitabunt in ea juuenes Struthiones: non habitabitur ultra in perpetuum, neque incoletur à generatione ad generationem.

Propterea habitabunt dracones cum fatuis ſicariis: & habitabunt in ea ſtruthiones: & non inhabitabitur ultra usque in ſempiternum, nec extruetur usque ad generationem & generationem.

Vid. Job. Cap. XXX. verſ. 29. Jeſ. Cap. XIII. verſ. 22.

Jer. Cap. LI. verſ. 14.

Jurauit DOMINUS Exercituum per animam ſuam, quod implebit te hominibus ſicut (a) locuſtis, qui mutuo ſe contra te inhortabuntur celeuſmate.

(a) Al. brucis.

Jurauit DOMINUS Exercituum per animam ſuam: Quoniam replebo te hominibus quaſi brucho, & ſuper te celeuſma cantabitur.

Occurrit heic vox יֶלֶק *jelek*, ſpecies *bruchi* vel *locuſtæ*, quæ juxta *Aben-Ezram* in *Joelem* deriuatur à *lingendo*, quod hujusmodi animalia fruges lingendo abſumant, vel corrumpant. Arabibus *lahaſa* notat lingere, *lahas* linctum ipſum, item locuſtam. Propius adhuc accedit Germanorum *ſchlecken, lecken* ad יֶלֶק. Hebræa radix לָקַק denotat non ſolùm lingere, ſed & lingendo deuorare, depaſcere. Num. XXII. 4. *Depaſcet nunc exercitus ille* (Iſraelitarum) *quicquid circum nos eſt, quemadmodum bos viridia campi depaſcit. (Ita delebit hic populus omnes, qui in noſtris finibus commorantur, quomodo ſolet bos herbas usque ad radices carpere.)* 1. Reg. XVIII. 38. *Tum decidit ignis DOMINI, & deuorat holocauſtum, ligna, lapides, & puluerem, ſed & aquas, quæ erant in elicibus, lambit. (Cecidit autem ignis DOMINI, & vorauit holocauſtum, & ligna, & lapides, puluerem quoque & aquam, quæ erat in aquæductu lambens.)* Obuia iterum vox יֶלֶק Jer. LI. 27. cum adjuncto סָמָר, *adducite equos ſicut locuſtarum examen horridum, (adducite equum quaſi bruchum aculeatum.)* Ubi vox סָמָר propriè eſt φρίττων, ὀρθόθριξ, *horrens, horripilans.* Job. IV. 15. *Spiritus ante me hinc inde commeabat, & pili per totum corpus meum horruerunt,* תְּסַמֵּר. *(Et cum ſpiritus me præſente tranſiret, inhorruerunt pili carnis meæ.)* Pſal. CXIX. 120. *Perhorreſcit,* סָמַר, *corpus meum præ timore tui. (Confige timore tuo carnes meas.)* Poëtæ.

Obſtupui, ſteteruntque comæ —
Arrectoque horrore comæ.

Caſtalioni, Petro Roberto, Anglis minus quadrare videtur vox סָמָר, horripilans, locuſtis utpote glabris, hinc ſeligunt illi pro יֶלֶק *erucam*, quæ utplurimum eſt horrida pilis. *Columella* in *Horto.*

Nec ſolum teneras audent erodere frondes
Implicitus conchæ limax, hirſutaque campe.

Sed obſtat interpretationi huic volatus τῆ יֶלֶק Nah. III. 16. *Auxiſti mercatores tuos ſupra ſtellas cœli, bruchum videlicet auolantem ſtatim, ut impetum cepit. (Plures feciſti negotiationes tuas, quàm ſtellæ ſint cœli; bruchus expanſus eſt, & auolauit.)* Magna quidem damna arboribus & agri frugibus inferre poſſunt erucæ, ſed tamen irruentibus hoſtibus conferuntur aptius locuſtæ. *Junio & Tremellio* placet pro יֶלֶק *melolontha*, Cantharus vi vocis poma deuorans. Heſychius: μηλολόνθη, εἶδος κανθάρων, ὅς τινες χρυσοκανθάρους λέγουσι. Chryſocantharus quaſi aureus ſcara-

ſcarabeus, nobis *Gold-Käfer*. *Ariſtophani* χρυσομηλολόνθιον. Deſcribit hoc animal Scholiaſtes ita, quod coloris ſit flaui, vel aurei, eoque ludant pueri, qui alligatum filo volatui committant. ζωοῦφιόν ἐςι κατὰ κάνθαρον ξανθὸν, ὃ καὶ κατέχοντες οἱ παῖδες δεσμοῦσιν ἐκ τοῦ ποδὸς, καὶ ἀφιᾶσι πρὸς τὸν ἀέρα. Quem locum adduco, quia noſtris quoque pueris in uſu eſt hic luſus cum Cantharis rutilis, & aureis, nec non ſcarabeis. Huc faciunt illa *Ariſtophanis in Nubibus*.

Ἀλλ' ἀποχάλα τὴν φροντίδ' ἐς τὸν ἀέρα,
Λινόδετον ὥσπερ μηλολόνθην τοῦ ποδός.

Sed dimitte curam in aërem,
Ut melolontham, quæ pedem habet lino vinctum.

Arabibus *gelæ-læ*, *giülæ-læ* inter alia denotet *ſcarabeum*. *Meninzk. Lex.* 6025. quem eundem Poloni nuncupant *jelonek*, voce propius adhuc accedente ad noſtrum יֶלֶק. Sanè ſi יֶלֶק *Cantharus* eſt vel *ſcarabeus*, commodè huc referri poſſunt *Canthari* illi, quos vocamus *Laub-Käfer*, qui omni triennio arboribus ingentia ſolent inferre damna. Niſi volatile eſſet animal יֶלֶק & agminatim irruens, propter affinitatem nominis adduci poſſet Arabum *lakka*, *læhæket*, quæ vox animalculum denotat lacertæ inſtar liuidum, fulgens, breui cauda, leuipes, velox, *Meninzk. Lex.* 4156. A ſemita veritatis haud deflectemus fortè, ſi cum veteribus Sacri Codicis Interpretibus יֶלֶק dixerimus locuſtam, quum canthari & ſcarabei ſint utplurimùm glabri. Nodum ſanè in ſcirpo quærere mihi videtur *Fullerus Miſc.* L. V. c. 9. ubi ἐνέργειαν additurus voci סָמָר cantharum quatuor ſuis alis volitantem confert erinaceo aculeis horrido. Habent & locuſtæ quatuor alas, ut canthari. Et de his ſciendum, non omnes eſſe cute glabras, ſed multas in capite cumprimis hirſutas, alias aculeatis prominentiis horridas. *Claudianus.*

Horret apex capitis, medio fera lumina ſurgunt
Vertice. —

Quadrant fortè huc Apocalypticæ illæ IX. 8. αἳ εἶχον τρίχας ὡς τρίχας γυναικῶν. Hujusmodi locuſtas Arabes vocant *Orphan*, *Alphantapho*. Literæ ſi inhærere lubeat, oculis applica microſcopium, quod omnia fere inſecta exhibet pilis & aculeis horrida, *horrentia* ſimul & *horrenda* (quem poſtremum ſignificatum inprimis tribuit voci סָמָר *Bochartus)*; horrenda inquam *habitatoribus* illis *terræ*, qui *contremiſcebant*. Joel. II. 1. Sic apud *Heſychium* occurrit βρέτταναι φοβερά, *locuſta horribilis*. Noſtra Latina haud malè pro יֶלֶק סָמָר habet *locuſtarum examen horridum*, eſt quippe adjectiuum hoc æquiuocum, ſumique poteſt pro horrenti vel horrendo. Vernacula verò noſtra, *raube Käfer*, Hieronymo propius accedit, qui vertit *bruchum aculeatum*, Græci, ὡς ἀκρίδων πλῆθος, *ut locuſtarum multitudinem*. Videtur Chaldæus Interpres pro יֶלֶק סָמָר legiſſe יֶלֶק סָגוּר, quoniam intelligit *bruchum nitentem*, *ſplendentem*, aurei coloris locuſtam, nam סָגוּר & סְגוּר eſt aurum. Job. XXVIII. 15. & alibi. Dicuntur & Arabicæ Locuſtæ χρυσοειδῆ ἐνδάλματα καὶ ἐπ' αὐτῶν κατέςικται, *auricoloribus figuris diſtinctæ*. *Ælian. Hiſt.* L. X. c. 13.

Jer. Cap. LI. verſ. 15. 16.

15. Qui fecit terram robore ſuo, orbem conſtituit ſapientia ſua, atque intelligentia ſua extendit cœlos.
16. Quum dat vocem, multitudo aquarum in cœlis (coit,) euocat nubes à finibus terræ, fulgura in pluuiam mutat, & educit ventum de loculis ſuis.

15. Qui fecit terram in fortitudine ſua, & præparauit orbem in ſapientia ſua, & prudentia ſua extendit cœlos.
16. Dante eo vocem, multiplicantur aquæ in cœlo: qui leuat nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit: & producit ventum de theſauris ſuis.

SAepe ſæpius repetita in Sacris chartis legas, quæ heic occurrunt perfectiſſimi Entis eſſentialia attributa, jure creationis, conſeruationis, gubernationis fundata, & nunquam ſatis repeti, inſinuari nunquam ſatis poſſunt. Cœco naturâ homini catarrhacta eſt deponenda quotidie, & in momenta: Aures ſurdo quauis occaſione ſunt pertundendæ. Scarificandus eſt ad neruos usque ἀναίσθητος. E ſomno vix euigilantes obruimur iterum ſopore. Oculos ferit κτίσις, mentem perrarò κτιςής. Attentione inprimis id eſt dignum, quod DEUS tunc cumprimis in theatrum producat creationis ſuæ opera, & ſapientiſſimæ prouidentiæ effecta, ſi agitur de ſaluanda gloria ſua, ſi infamiæ nota inurenda idolis,

in ruborem dandi idololatræ, puniendi εἰδωλομανεῖς, ut heic. Nam v. 17. legitur: *Stultus factus eſt omnis homo præ ſcientia, pudefactus eſt omnis fuſor propter ſimulachrum, quia mendacium eſt, quod conflat, & non eſt in eo ſpiritus. (Stultus factus eſt omnis homo à ſcientia: confuſus eſt omnis conflator in ſculptili: quia mendax eſt conflatio ejus, nec eſt ſpiritus in eis.)*

Qui cunctipotens DEUS, æternus vitæ fons, *terram*, globum terr-aqua-aëreum *fecit robore ſuo*, verbo omnipotenti, magnitudine, figurâ, diſtantia à Sole proportionatis, *orbem* ad Polos compreſſum, ſphæroideum potius quàm ſphæricum, *conſtituit ſapientia* infinita, *atque intelligentia ſua extendit cœlos*, aëreum, & immenſos illos æthereos, Fixis atque Planetis interjectos. LXX. cap. XXVIII. ΚΥΡΙΟΣ ποιῶν γῆν ἐν τῇ ἰσχύι αὐτοῦ, ἑτοιμάζων οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, ἐν τῇ συνέσει αὐτοῦ ἐξέτεινε τὸν οὐρανόν.

Quum dat vocem, ad primum voluntatis omnipotentis nutum, *multitudo aquarum in cœlis coit*, colliguntur à ventis nubes in aëre natantes, mutato in momenta æquilibrio. *Euocat nubes*, bullulas aqueas, *à finibus terræ*, ab omni terraquei globi puncto, à maribus, lacubus, fluminibus, montibus, vallibus, campis. *Fulgura in pluuiam mutat*, atmoſphæram adeò rarefaciens, ut vapores in libero aëre natare amplius nequeant, ſed collecti, inuicemque alliſi frangantur, fracti labantur. *Et educit ventum de loculis ſuis.* LXX. εἰς φωνὴν ἔθετο ἦχος ὕδατος ἐν οὐρανῷ, καὶ ἀνήγαγε νεφέλας ἀπ᾽ ἐσχάτου τῆς γῆς, ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησε, καὶ ἐξήγαγε φῶς ἐκ τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ.

Jer. Cap. LI. verſ. 27.

— Adducite equos ſicut locuſtarum examen horridum.

— Adducite equum quaſi bruchum aculeatum.

Vid. Jer. Cap. LI. verſ. 14.

TABB. DCXXVIII. DCXXIX.

Jer. Cap. LI. verſ. 34.

Deuorauit me, contriuit me Nabuchodonoſor, Rex Babylonis, conſtituit me vas vacuum, deglutiuit me ſicut Draco, & impleuit aluum ſuam delitiis meis, expulit me.

Comedit me, deuorauit me Nabuchodonoſor, Rex Babylonis: reddidit me quaſi vas inane: abſorbuit me quaſi draco: repleuit ventrem ſuum teneritudine mea, & ejicit me.

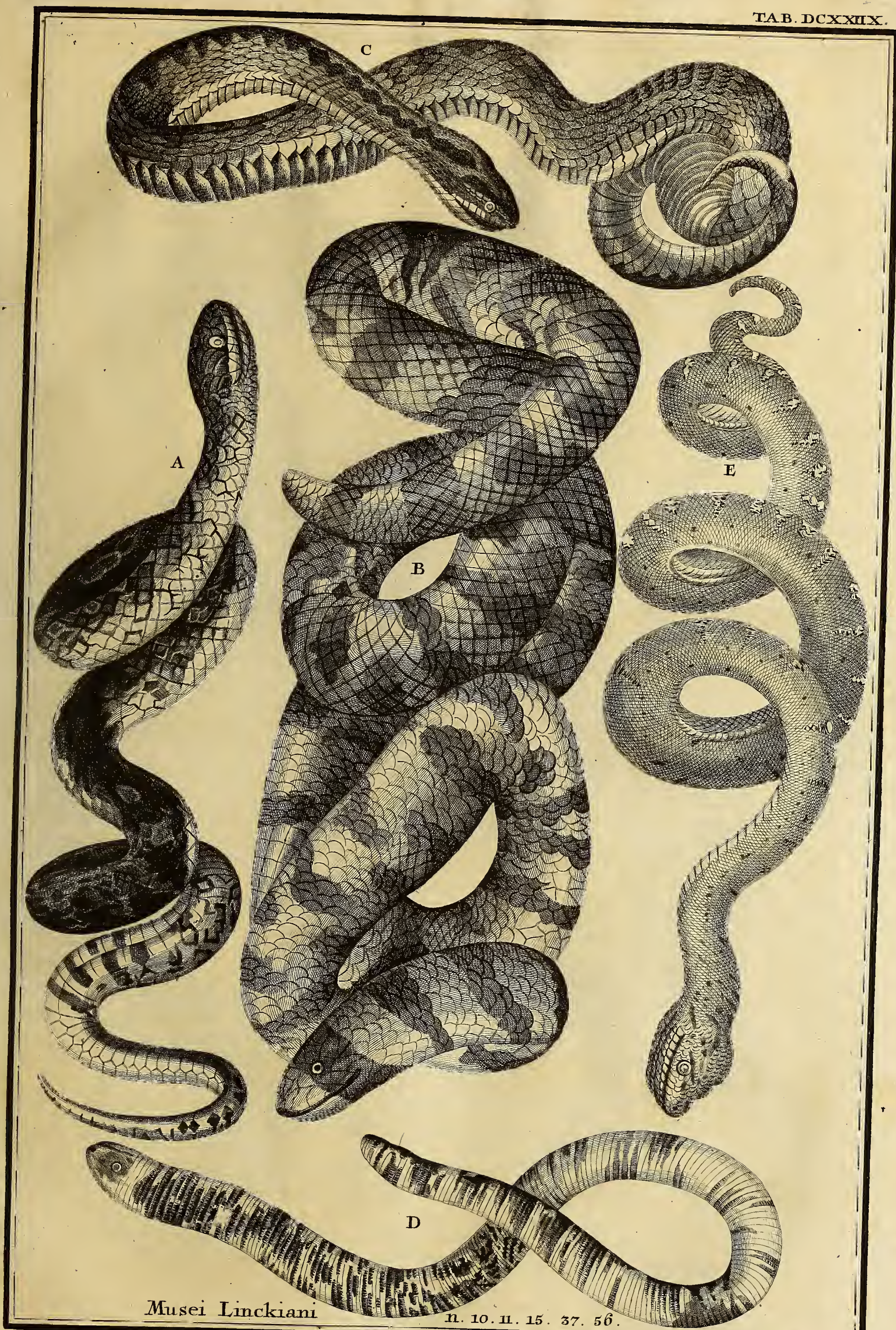
HAbent, ſi *Solino* fides, *Dracones*, ſiue Serpentes magni, *ora parua, & ad morſus non dehiſcentia, adeò ut verbere potius quàm rictu noceant. Iſidorus: Eſt ore paruo, & arctis fiſtulis, per quas trahit ſpiritum, & linguam exſerit. Vim autem non in dentibus, ſed in cauda habet, & verbere potius quàm rictu nocet.* Quum contra *Aetius* & *Auicenna* beſtiæ huic dent *biantem oris rictum, ora valde ampla.* Fuerit ſanè Draconi illi in Macra Cœleſyria ampliſſimus oris rictus, qui ex relatione *Poſidonii* equitem unà cum equo deglutire potuiſſet, χάσμα ὡς τ᾽ ἔφιππον δέξασθαι. *Plin.* L. VIII. c. 14. *Megaſthenes ſcribit, in India ſerpentes in tantam magnitudinem adoleſcere, ut ſolidos hauriant ceruos tauroſque.* Fabulam hæc redolerent, nî modernorum temporum obſeruationes Megaſthenis illam relationem confirmarent. Qui *Boiguacu* dicitur Braſilianis, *Jiboya Piſoni*, *Cobra de Veado* Luſitanis, ſerpentum maximus, ad 20. & ultra pedes longus, Dorcades integras deuorat, ſugendo potius quàm maſticando. Quò pertinet ſerpens ille magnus Indiæ Orientalis, qui Urobubalum deglutierat, *Cleyero* teſte in *Ephem. Germ. Ann.* XII. *Obſ.* 7. Sanè cum hujusmodi magnis ſerpentibus conferri jure meretur Nabuchodonoſor, qui tanquam gulo inſatiabilis multos deglutiit populos & prouincias.

In gratiam Draconis Nebucadnezaris ſiſto heic ex ὀφεοταμείῳ *Linckiano*, quod Lipſiæ eſt, binas ſerpentum Tabulas cum Deſcriptionibus.

TAB. DCXXVIII. A. Serpens Surinamenſis aquaticus, dorſo cœruleo nigro, ventre albo, nigro quoque colore tæniato & ſtriato.

Ser-

TAB. DCXXIIX.

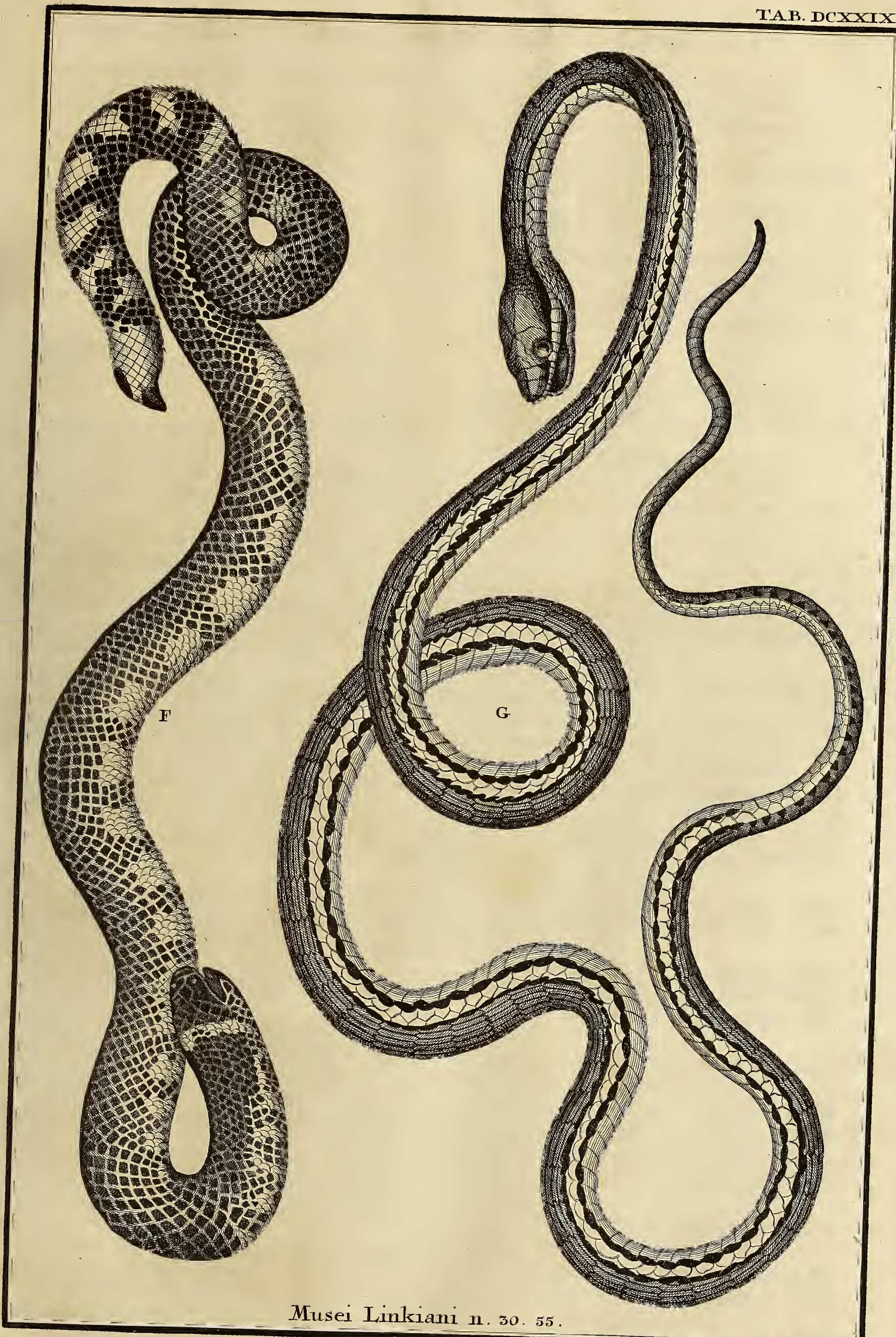

IEREM. Cap. LI. v. 34.
Serpentes.

Jerem. Cap. LI. v. 34.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

Musei Linkiani n. 30. 55.

Ier. Cap. LI. v. 34.
Serpentes.

Jer. Cap. LI. v. 34.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

Serpens vulgaris Surinamenſis aquaticus ſubniger & albidus.

Quo cum conferri merentur

Χλοάων Δράκων, *niger Draco. Nicand. Ther.* v. 438.

Ῥεῖά γε μὴν ἀέκοντα μέλας ἤρυκακεν ὕδρος.

Ipſum verò inuitum retinuit niger Hydrus.

Orpheus de Lapid. in Oſtrite.

Et Tophus ſcaber, & nigris exeſa Chelydris
Creta — Virg. Georg. L. II.

Aſpis chelidonia hirundinum modo in dorſo nigra, & in aluo candida. *Aetius.*

Aſpis nigro cœruleoque colore. *Ælian.*

Ἀσπὶς μελαίνη. *Aſpis nigra. Pauſan. in Bœotic.*

Hirundo ſerpens ſeu aſpis chelidonias, colore hirundini ſimilis h. e. nigro dorſo. *Auicenn.*

Serpens corallinus Surinamenſis, capite, collo & corpore eleganter atro, tæniis latis & annulatis, cauda rotunda & obtuſa. *Vincent. Muſ. Cent.* III. n. 100.

Dipſas, Durſt-Schlang, Preſter, Brand-Schlang, hat einen breiten Hals, ſchwartzlichten Rucken. *Kolb. Cap. Bon. Spei.* p. 213.

Serpentes in rupibus morantes, plerunque nigri, quos vulgari gentis idiomate Snok appellant. *Olaus Magn. Deſcript. Terr. Sept.*

Alaſuad niger. Serpens magnus. *Alcamus.*

Alaſuad aſſalich, ſerpentis genus nigredinis intenſiſſimæ. *Damir.*

B. Amphisbæna Americana ex rubro, flauo & albido varia, tæniis nunc integris, nunc dimidiatis nigris angularibus, à capite ad extremam caudam picta.

Amphisbæna Americana rubra intermixta nigredine & ſubalbida.

Ibiracoa Braſilienſibus variegati coloris, albis, nigris, rubriſque maculis inſignis. *Raj. Syn. Quadr.* 328.

Vipera Indica tricolor major. Pala Parija Zeylonenſibus, i. e. Serpens Amaranthi tricoloris facie. Id. 331.

Vipera Zeylanica minor maculis fuſcis holoſericeis eleganter variegata. Tunupolon Zeylon. i. e. arcuum & ſagittarum more variegata. Id. l. c.

Serpens coralloides Surinamenſis cauda Amphisbænæ. *Vinc. Cent.* I. n. 94.

Amphisbæna Americana ſiue Coralloides. *Vincent. Cent.* II. 36.

Serpens Americanus Coralloides biceps ſiue cœcus. *Vinc. Cent.* II. 93.

Serpens Americanus coralloides rotundiſſimus, craſſo fere ubique corpore. *Vinc. Cent.* IV. 49.

C. Aſpis Angolenſis in dorſo fuſca, in ventre cœruleo alba, tractu per mediam dorſi longitudinem tortuoſo, è fuſco nigricante, capite ex fuſco & albo vario.

Serpens Americanus verſicolor marmorei coloris. *Vinc. Cent.* II. 25.

Vipera Surinamenſis eximii marmorei coloris. *Vinc. Cent.* II. 30.

D. Amphisbæna Americana ſubcinerea lineis plurimis transuerſis, nigricante colore ſtriatis, nullo ordine picta.

Amphisbæna Americana minor ſubcinerea & alba.

Cujus perpetua eſt cœcum caligine lumen,
Quod latas utrinque genas, porrectaque menta
Plus aliis alto ſerpentibus aggere tendat:
Terreus eſt illi color, & denſiſſima pellis
Plurima quam varie diſtinctam ſigna figurant.

Nicander.

Scytale à longa & terete figura, qua baculum ſeu lorum coriaceum imitatur, forma eſt tereti, & ita æquali, ut ubi caput vel cauda ſit vix diſcerni poſſit. *Raj. Syn.* 288.

Amphisbæna ſerpens exiguus, color terreus ſeu pullus. Id. l. c.

Ibijara Braſilienſibus, Bodty Tapuyis, Cega, Cobre vega, Cobre de los Cabecas Luſitanis: Caput à cauda vix diſcerni poteſt. Minimi digiti craſſitiem æquat, longitudine 1. ped. 2. dig. color albus, ſplendens inſtar vitri, & annulis & elegantibus lineis notatus, coloris bruni, aut ærei. Oculos habet minimos, vix conſpicuos. Id. 289.

Amphisbæna ſiue Serpens biceps Orientalis maculis albis & fuſcis interſtinctus. *Vinc. Cent.* III. 20.

Amphisbæna ſiue Serpens biceps Africanus, cute alba, tergo & ventre diuerſis laminis & maculis notato, marmorea, annulata. *Vinc. Cent.* IV. 60.

Amphisbæna Americana minoribus maculis interſtincta. *Vinc. Cent.* V. 18.

E. Vipera Iſebequenſis ſublutea, capite craſſiore, ſupernè veluti tuberculoſo, infernè reticulato, ſtriis transuerſo ſitu poſitis, & areolis albidis nigro colore marginatis, etiam transuerſis notata.

Vipera Iſebequenſis ſublutea variis ſtriis ex albo & nigro transuerſis poſitis.

Serpens callum in fronte tuberculi inſtar geſtans, aſpidem veterum putat Bellonius. *Raj. Syn.* 288.

Aſpides ptyades cinereo ſunt colore, viridique, & ad auri colorem declinante. *Aetius.*

Aſpidis ſiccæ & ſpuentis color eſt cinericeus, & ad citrinitatem declinans. *Auicenna.*

Præterea geminæ calli inſtar fronte caruncle
Hærent, ſanguineis ſcintillant lumina flammis.

Nicander.

TAB. DCXXIX. F. Amphisbæna Americana, capite diademato, eodem & dorſo ex albo & nigro perbellè teſſellatis, teſſellis quoque nigris per interualla ventrem albo-flaueſcentem ornantibus, cauda ex nigro-fuſco & albo coloribus tæniata.

Serpens Americanus è genere bicipitis, in dorſo perbellè ex albo & nigro teſſellatus.

Serpens Americanus coloris corallini, dum viuit, lineis latis reticulatus. *Vinc. Cent.* I. 1.

G. Jaculatrix Surinamenſis dorſo cœruleo nigricante, capite ex cœruleo purpureo, tractu ad latus albo à capite ad caudam usque protenſo, quem ſequitur linea veluti catenulata nigra, dehinc imus venter flauicans.

Jaculatrix Surinamenſis ſubcœruleo-purpurea, nigra linea à capite ad caudam circa ventrem.

TAB. DCXXX.

Jer. Cap. LI. verſ. 37.

Et redigetur Babylonia in aceruos, & in habitationem Draconum, in ſtuporem & ſibilum, quod nemo iſthic habitet.

Et erit Babylon in tumulos, habitatio Draconum: ſtupor, & ſibilus, eò quòd non ſit habitator.

AMant *Dracones*, ſiue magni ſerpentes, deſerta loca, τὴν Ἐρημίαν πρὸ τῶν ἀςικῶν. *Ælian.* L. VI. c. 63. Hinc negat *Plutarchus de defectu Oraculorum*, deſertam olim fuiſſe Delphim ab incolis, quod Draco ibi habitarit, quum contra ibi degiſſet Draco, derelicto celebri loco à Delphenſibus. ἡ γὰρ ἐρημία τὸ θηρίον ἐπηγάγετο, μᾶλλον ἢ τὸ θηρίον ἐποίησε τὴν ἐρημίαν. Fœneratur hæc de vita Draconum circumſtantia lucem locis Sacræ Scripturæ diuerſis, in quibus Prophetæ exitium urbibus minaturi eas *in habitationem Draconum*, εἰς ἀφανισμὸν, deſertas fore prænuntiant. Videantur Jeſ. XXXIV. 13. Jer. IX. 11. X. 22. Mal. I. 3.

En iterum ex *Linckiano* ὀφεοταμείῳ ſerpentes!

A. Jaculatrix Ceylanica ſubcœrulea major.

Acontia Ceylanica ex liuido, ſubcœruleo, albo viridi varia, lineis candidis ad latera ventris decurrentibus.

Serpens minor Capenſis coloris intensè plumbei, cauda breui, obtuſa. *Vinc. Cent.* V. 61.

B. Serpens Americanus craſſior ex coloribus fuſco & flauido varius, capitis vertice & collo prorſus bruno, tæniis per omne dorſum liuido-fuſcis excurrentibus, interſtitiis etiam fuſco colore maculatis, & utrinque coeuntibus.

Serpens Americanus vulgaris.

Jer. Cap. LI. verſ. 38.

Simul rugient ut Leunculi, ut catuli Leonum (a) vociferabuntur.

(a) Propriè, rudiuerunt: quod aſinorum eſt, hic transſumitur ad Leones.

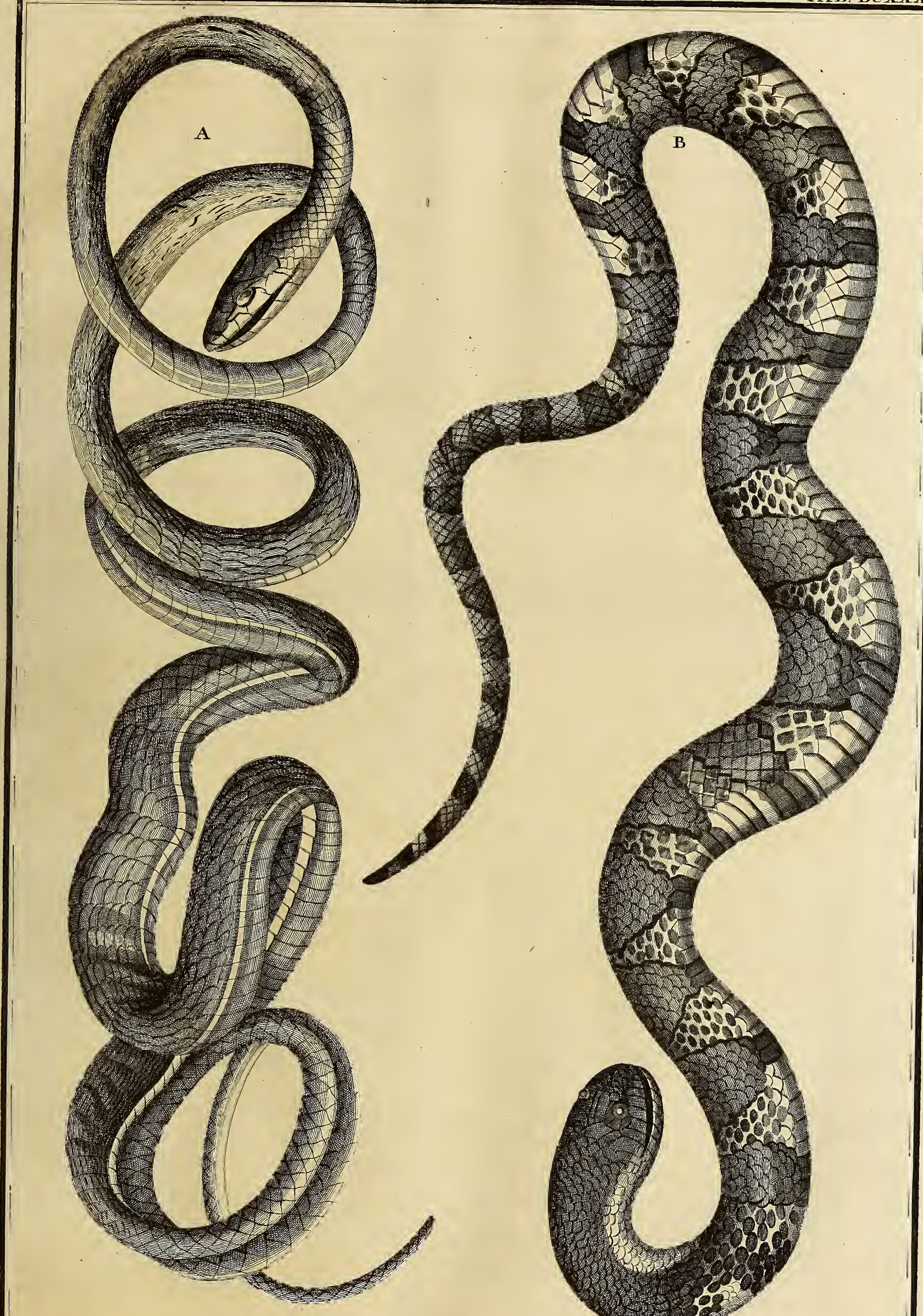
Simul ut Leones rugient, excutient comas veluti catuli Leonum.

SUnt, quod notum, Orientales populi, cumprimis Arabes, ὀνοματοπλέσιοι. Propriam Leonibus vocem, rugitum, imò rugitum fortem exprimit Codex Sacer per שָׁאַג *ſchaag*, Amos. III. 8. *Leo ſi rugiat, quis eſt, qui non timeat?* fremitum Leunculorum per נָהַם Prov. XIX. 12. Heic iterum eſt Leunculis alia vox נָעַר, imò aſinina, hæc quippe vox propriè notat *rudere*. *Virgil. Æneid.* L. VII.

- - - - - *iræque Leonum*
Vincla recuſantum, & ſera ſub nocte rudentum.

Apoc. X. 3. ὥσπερ λέων μυκᾶται, bouis inſtar mugit. Qua voce veterani Leones utuntur, Leunculos ad communem prædæ uſum inuitaturi, teſte *Plutarcho de terreſtr. & aquat. animalib.* Jeſ. XXXI. 4. legitur הָגָה muſſitare. Sed eſt in genere digna attentione mutatio vocis animalium, quâ cogitationes, ſi quas habent, communicant inuicem, & ſermones quaſi miſcent.

Jer.

Serpentes Musei Linckiani n. 40. 50.

Ierem. Cap. LI. v. 37.
Serpentes.

Jerem. Cap. LI. v. 37.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

Jer. Cap. LII. verſ. 21. 22. 23.

21. Erat enim columnæ unius altitudo decem & octo cubitorum, (a) funis autem, qui ambiebat eam, duodecim cubitorum, denſitas ejus quatuor erat cubitorum.

(a) Funis dicitur per catachreſin pro linea ambienti.

22. Et epiſtylium æreum fuit ſuper ipſam, & altitudo epiſtylii unius erat quinque cubitorum: ſuper epiſtylium erat opus reticulatum, & mala punica per circuitum omnia ex ære; & hujusmodi erant in altera columna unà cum malis punicis.

23. Fuerunt autem malorum punicorum nonaginta ſex ad(omnem) (b) ventum; omnium autem malorum punicorum in reticulato opere per circuitum erant centum.

(b) Alii legunt, in aëre pendentia.

21. De columnis autem, decem & octo cubiti altitudinis erant in columna una: & funiculus duodecim cubitorum circuibat eam: porrò groſſitudo ejus, quatuor digitorum: & intrinſecus caua erat.

22. Et capitella ſuper utramque ærea: altitudo capitelli unius, quinque cubitorum: & retiacula & malogranata ſupra coronam in circuitu, omnia ærea. Similiter columnæ ſecundæ, & malogranata.

23. Et fuerunt malogranata nonaginta ſex dependentia: & omnia malogranata centum, retiaculis circumdabantur.

Vid. 1. Reg. Cap. VII. verſ. 15. 17. 18. 19. 20.

Jer. Cap. LII. verſ. 28. 29. 30.

28. Hic eſt populus, quem transtulit Nabuchodonoſor anno ſeptimo, Judæorum tria millia, viginti tres.

29. Anno decimo octauo Nabuchodonoſor transtulit de Jeruſalem octingentos homines & triginta duos.

30. Anno viceſimo tertio Nabuchodonoſoris transtulit Præfectus rerum capitalium NebuſarAdan Judæorum ſeptingentos quadraginta quinque. Summa omnium captiuorum numerus, quatuor millium & ſexingentorum.

28. Iſte eſt populus, quem transtulit Nabuchodonoſor, in anno ſeptimo: Judæos tria millia & viginti tres.

29. In anno octauo decimo Nabuchodonoſor transtulit de Jeruſalem animas octingentas triginta duas.

30. In anno viceſimo tertio Nabuchodonoſor transtulit Nabuzardan, magiſter militiæ, animas Judæorum ſeptingentas quadraginta quinque. Omnes ergo animæ, quatuor millia ſexcentæ.

Vid. Jer. Cap. XXV. verſ. 1.

THRENI JEREMIÆ.

Thren. Cap. I. verſ. 6.

Periit filiæ Zion omnis decor ejus, principes ejus ſimiles ſunt ceruis, qui non inueniunt paſcua, abeunt ante perſequentem, quod nullus ſuperſit vigor.

Et egreſſus eſt à filia Sion omnis decor ejus: facti ſunt principes ejus velut arietes non inuenientes paſcua: & abierunt absque fortitudine ante faciem ſubſequentis.

Vid. Jer. Cap. XIV. verſ. 5.

Thren. Cap. III. verſ. 5. 19.

5. Ædificauit contra me, & circumuallauit me felle & laſſitudine.
19. Recordando afflictionis meæ & rebellionis meæ, abſinthii & fellis.

5. Ædificauit in gyro meo, & circumdedit me felle & labore.
19. Recordare paupertatis & transgreſſionis meæ, abſinthii & fellis.

Reddunt heic LXX. vocem ראשׁ χολὴν, *fel*, ſic & utraque Verſio noſtra. Sed *cicutam* vult *Helwigius*; intelligit proin non ſolùm ingentem amaritudinem, ſed grauiſſimam anxietatem, qualis homines diſcruciat inſtante morte, & ab aſſumto veneno lethali, nulla vitæ ſpe ſuperſtite. Obſtat Cl. *Hillero Hierophyt.* P. II. p. 54. quod cicuta amara non ſit, & ראשׁ cum abſinthio jungatur paſſim. Deut. XXIX. 18. Amos. VI. 12. & in ipſo Textu noſtro v. 19. quod etiam ראשׁ fel denotet Deut. XXXII. 32. 33. Job. XX. 16. Pſ. LXIX. 22. coll. cum Matth. XXVII. 34. quapropter ſeligit is *Centaurium minus*, quod ob ſummam amaritudinem Germanis *Erd-Gall*, Hiſpanis *Hiel da Tierra*, Gallis *fiel de terre*, veteribus etiam *fel terræ* dicitur. *Plin.* L. XXV. c. 6. *Hoc Centaurion noſtri fel terræ vocant, propter amaritudinem ſuam.* De hac voce ראשׁ egimus alibi.

Sequitur לַעֲנָה *laanah*, quam doctiſſimi Interpretes interpretantur per *abſinthium*, quæ planta, alibi jam deſcripta, eſt ex ſaluberrimis, ſed ob amaritudinem ſuam afflictionum ſymbolum.

Thren. Cap. III. verſ. 10.

Urſus inſidians factus eſt mihi, & Leo in latibulis.

Urſus inſidians factus eſt mihi: Leo in abſcondito.

Non ſæua ſunt duntaxat animalia, *Leo* & *Urſus*, ſed & aſtuta. De *Leone* legatur Job. X. 16. *Me ceu Leopardus* (Leo) *venaris.* (*Quaſi leænam capies me.*) De *Urſo Ambroſ. in Hexaem.* L. VI. c. 4. *eſſe plenam fraudis feram.* *Baſil. Hom.* IX. Νωθρὰ ἡ φύσις τῆς ἄρκτȣ, ἰδιότροπον, καὶ τὸ ἦθος ὕπȣλον, βαθὺ ἐνδεδυκώς. *Pigrum & ſolitarium, ſed fraudulentum animal.* *Plin.* L. VIII. c. 36. *Nec alteri animalium in maleficio ſtultitia ſolertior.* *Oppiano* Urſinum genus cluet αἰολόβολον, *verſutum*, cui δολερὸν κέαρ, αἰολον ἦτορ, *cor ſubdolum, verſutum pectus.* *Martialis* L. VI. *Epigr.* 64. Urſo non fidendum vult:

Sit placidus licet, & lambat digitosque manusque.

Thren.

Thren. Cap. IV. verſ. 3.

Et Dracones nudata mamma catulos ſuos lactant, filia verò populi mei crudelis ut Struthiones in deſerto.

Sed & lamiæ nudauerunt mammam, lactauerunt catulos ſuos: filia populi mei crudelis, quaſi ſtruthio in deſerto.

VErſiones noſtræ Tigurinæ תַּנִּין reddunt *Dracones*, ſecutæ τȣ̀ς LXX. Vulgata *lamiam;* ſed neque Dracones ſiue Serpentes, neque lamiæ *lactant catulos ſuos*, deſtitutæ *mammis*. Hinc, rectè judicante *Bocharto*, ſunt *thannin* quærendi inter *cetos*, de quorum mammillis & papillis adnotat *Ariſtot. Hiſt.* L. II. c. 13. non eſſe viſibiles, niſi lactentibus catulis, qui illas ſugendo protrahant, *Scaliger. Exerc.* 104. *Sect.* 10. quò & reſpicere videntur verba Prophetæ תַּנִּין חָלְצוּ שַׁד *Dracones mammam ſoluerunt*, vel, *cete mammam educunt*. Papillam Balænæ ex Ruyſchiano Theatro inſeri juſſi TAB. XVII. Notandum de cetis, non eſſe ouiparos, ſed viuiparos, & catulos ſuos lactare. *Ariſt. Hiſt.* L. III. c. 20. τὰ κήτη, ὅιον δελφὶς, καὶ φώκη, καὶ φάλαινα μαςȣ̀ς ἔχει ϗ γάλα. Teſtimonia de horum animalium mammis & lacte occurrunt apud *Ariſtot.* L. VI. c. 12. *Plin.* L. IX. c. 8. 13. *Ælian. Hiſt.* L. V. c. 4. L. X. c. 8. Contentus ero tribus. De *Delphino Oppianus Halieut.* L. I.

Μαζὸν δ' ἀμφοτέροισι παρίσχεται, ὅιον ἑκάςῳ
Θήσαϑαι γάλα λαρὸν. ἐπεὶ ῥα ὅι ὤπασε δαίμων
Καὶ γάλα, ϗ μαζῶν ἰκέλην φύσιν, ὅια γυναικῶν.

Admouet uberibus catulos, & lactis utrique
Fundit in os latices: namque huic æqualia Diui
Ubera fœmineis, manantia lacte, dederunt.

De *Phoca* idem:

Ναὶ μὴν ϗ φώκη κομέει γένος ȣ̃τι χέρειον,
Καὶ γὰρ τῇ μαζοί τε, ϗ ἐν μαζοῖσι γάλακτος
Ἐισὶ ῥοαὶ.

Nec minor eſt, quem Phoca pio ſub pectore verſat,
Prolis amor, mammasque pares, & lactis in illis
Flumen habet.

De *Delphino Phile* c. 65.

Τρέφει δὲ ϗ γάλακτι λευκῷ τȣ̀ς τόκȣς,
Προσθεῖσα μαζȣ̀ς, ὡς λεχὼ παιδοτρόφος.

Nutritque fœtus lacte, præbens ubera
Lactantis infantem in modum puerperæ.

Adde teſtimonium Cl. *Haſæi Leuiath.* p. 104. qui integra dolia lacte ex uberibus Balænarum hauſto plena ſe ſuis oculis vidiſſe teſtatur.

Clarum ex hactenus dictis, quid ſint *thannin* in noſtro Textu: certè non *lamiæ* illæ, quas finxere Poëtæ, infantum raptores. *Horat. de Arte:*

Neu pranſæ lamiæ viuum puerum extrahat aluo.

Sunt hæ lamiæ fictæ, mammis carentes, ad ſpectra potius relegandæ. Non beſtiæ illæ ex Lybia, de quibus *Dion*, mulierum eſſe formâ, mammis præditas, ſed Draconum ad inſtar ſquamoſas. De quibus neque Veteres nouerunt quidpiam, neque moderni, ſed ſolus *Dion*, qui, *Photio* judice, χαίρει μάλιςα ϗ μυϑολογήμασι τὰς παραινέσεις συνδιαπλέκειν, *fabuloſas etiam narrationes ſuis hortationibus intexit lubentiſſime.*

Filia populi mei, inquit Propheta, *crudelis ut ſtruthiones in deſerto*. LXX. ἐϑήλασαν σκύμνοι αὐτῶν θυγατέρας λαȣ̃ μȣ εἰς ἀνίατον, ὡς ςρȣϑίον ἐν ἐρήμῳ, *lactauerunt catuli eorum filias populi mei in incurabile, quaſi ſtruthio in deſerto.* Eò quippe anguſtiarum redacti fuere Judæi durante obſidione Jeroſolymæ Nebucadnezarica, & ſecuta abductione in captiuitatem, ut *animi deliquium paterentur infantes & lactentes in plateis ciuitatis, (deficeret paruulus & lactens in plateis oppidi,)* Thren. II. 11. *adhæſerit lingua lactentis palato ejus præ ſiti, paruuli panem peterent, nec eſſet, qui frangeret eis*, Thren. IV. 4. *ut deuorarent mulieres fœtus ſuos infantes palmi magnitudine, (comedent mulieres fructum ſuum, paruulos ad menſuram palmæ,)* Thren. II. 20. De crudelitate ſtruthionum vide Job. XXX. 17.

Thren. Cap. IV. verſ. 7. 8.

7. Candidiores erant Nazaræi ejus niue, lacte nitidiores: rubebant ſpecie præ margaritis, polities eorum ſapphiro (ſimilis erat.)
8. Nunc forma eorum nigredine ipſa eſt obſcurior, non ſunt agniti in plateis, adhæſit cutis eorum oſſibus eorum, aret ac riget ut lignum.

7. Candidiores Nazaræi ejus niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, ſapphiro pulchriores.
8. Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum, & non ſunt cogniti in plateis: adhæſit cutis eorum oſſibus: aruit, & facta eſt quaſi lignum.

SI quid formam hominis externam & adſpectum mutare valet, fames eſt & inopia rerum vitæ neceſſariarum, vel & ciborum inſuetorum, fœdorum, à quibus natura abhorret, uſus. Non reficitur corpus, ut quidem deberet, contrahit ſanguis vel viſcoſitatem, vel acrimoniam: augetur malum, ſi accedant ærumnæ, metus, terror, affectus alii, quibus redigitur ad anguſtias cor, ut expellendo ſanguini haud ſit ſuffenum. Quid proin mirum, ſi Naziræi, à vino & vinolento quouis abſtemii, & exquiſitæ diætæ obſeruantiſſimi, durante graui illa Hieroſolymæ obſidione mutati fuerint toti ab illis, *forma eorum nigredine ipſa fuerit obſcurior, non agniti in plateis, ſi adhæſerit cutis eorum oſſibus eorum, ſi aruerit ac riguerit ut lignum. Candidiores* antea *niue, rubentes ſpecie præ margaritis, politi ut ſapphirus?*

Occurrit in Textu vox פְּנִינִים *peninim*, quam Latina noſtra reddit *margaritas*, Vernacula *Rubin*, de qua ad Job. XXVIII. 18. fuſius oſtendi, denotari *margaritas*. Contrariari videtur ſententiæ huic Textus noſter, rubedinem τοῖς פְּנִינִים tribuens, quum margaritæ lacteâ albedine ſint celebratæ. Nodum non ſoluit, quod dentur rubentes etiam & flauæ margaritæ. *In noſtro mari*, verba ſunt *Plinii*, *reperiri ſolebant crebrius circa Boſphorum Thracium uniones rufi ac parui, in conchis, quas myas appellant. Athenæus:* Καὶ ἔςιν ἡ μὲν χρυσοειδὴς σφόδρα, ὥςε μὴ ῥᾳδίως διαγνῶναι, ὅταν παρατεθῇ παρὰ τὸ χρυσίον. Ad quem locum adnotari velim, *Androſtheni* fortaſſis apud *Athenæum* pro margaritis oblatos fuiſſe calculos renales bouinos margaritæformes, qui haud rarò auri ad inſtar nitent. Accedit, quod teſte *Tauernerio Voyag. des Ind.* L. II. 297. flaueſcenti colore tinctæ margaritæ præferri ſoleant albis tanquam maturiores, & conſtantiores. Hæc inquam nodum non ſoluunt, à potiori, colore albo, fit denominatio. Nemo rectè dixerit, eſſe hoc vel illud nigrius homine, licet dentur Æthiopes. Ad rarithecia relegandæ ſunt margaritæ rufæ, vel flauæ. Difficultatem potius è medio tollit vox אָדַם *adam*, quæ in genere quidem notat *rubere*, ſed & *rutilare*, imo *ſplendere, nitere. Virgil. Æn.* L. VIII.

Arma inter nubem cœli regione ſerena
E cœlo rutilare vident. —

Philoxeni Gloſſæ, λάμπω, *ſplendeo, niteo, rutilo.* Hac voce, *rutilare*, utuntur Latini de Luna & Stellis non propter rubedinem, ſed ob nitorem, & ſcintillantem lucem. Sic apud Poëtas *purpurea* cluent albiſſima quæque, nix, cygnus. *Albinouanus* in Mecœnatis obitum:

Brachia purpureâ candidiora niue.

Horatius ad Venerem L. IV. *Od.* 1.

Tempeſtiuius in domo
Pauli, purpureis ales oloribus,
Commeſſabere Maximi.

Heſychius: λευκὰ, φαιδρὰ, λαμπρὰ, λευκανθίζοντα, λάμποντα. Imò candor ipſe nomen habet à *candere*. Quod magis ſtringit, per *candere* interpretantur Arabes vocem Hebræam אָדַם. Poterunt ita optimo jure verba Textus noſtri ita reddi, *candebant*, ſiue *nitebant præ margaritis, ſie waren an ihrem Leib gläntzender und weiſſer als die Perlen.* Pondus interpretationi addit Leuit. XIII. 19. ubi בַּהֶרֶת *ſplendor*, puſtula vel cruſta lepræ nitens, vocatur לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת, *albus impensè rufus*, phraſi paradoxa ſanè, ſi אָדַם notat duntaxat *rubere*. De qua re ad citatum locum plura. Sic ſenſus redditur clarus. Siue per Naziræos intelligamus Monachorum illud Judæorum genus, ſiue proceres populi, fuere illi ante Captiuitatem Babylonicam albidiores, nitentiores lacte, niue, margaritis. Sed nec caret effugio Vernacula noſtra Verſio, quæ pro פְּנִינִים *Rubinum* ponit: dici quippe poteſt, ex lacteo tenerrimæ cutis candore promicaſſe gratam quandam rubedinem, ſanguine per extremos tubulos tranſparente.

Corallia

Corallia pro פְּנִינִים agnoſcit *Boet. Animadv. Sacr.* L. IV. c. 3. & in ſubſidium hujus ſuæ ſententiæ inprimis allegat locum hunc Jeremiæ, atque genuinum roboris ſenſum, quem exhibeat vox אָדֹם. Sed reſponſi loco eſſe poterunt, quæ modò de hac voce in medium protulimus. Addimus, corpus delicatuli hominis haud comparari aptè coralliis, ſed quidem labia, *labra corallina* apud Poëtas. Genæ rubentès *roſis* potius conferuntur & *purpuræ*, quàm coralliis. *Virg. Æn.* L. XII.

Et roſeas laniata genas.

Ouid. Amor. L. I. *Eleg.* 4.

Purpureas tenero pollice tange genas.

Rubra facies ebrioſorum eſt potius, quàm Naziræorum, abſtemiorum. Sic de fœmina bibaci, cujus oculi animusque natabant vino, *Juuenalis Sat.* 6.

— Tandem illa venit rubicundula: totum
Oenophorum ſitiens.

Martialis L. V. *Epigr.* 4.

Hanc tu rubentem prominentibus labris
Quoties venire, Paule, videris contra.

Et notandum probè, non labia duntaxat aut genas Naziræorum deſcribi rubras, ſed totum corpus. Quadraret ſanè præ corallio *Sarda* ſiue *Carneolus*, quam gemmam Syrus habet, שַׂרְדָּא. Sed eſt *Sarda* vel *Sardonyx* ex vilioribus gemmis, uti & corallia, *peninim* autem Jobo atque Solomoni pretioſiſſimis adnumerantur rebus. Diffiteri haud poſſumus, quod jam olim *Plinius* ſcripſerat, in Indiis corallia non minoris æſtimari, quàm margaritas ab Europæis. Sed de Judæa vel Idumæa non idem conſtat.

Reſtat Naziræorum *polities ſapphiro ſimilis*, quæ iterum *AbenEzræ* anſam dat Sapphiro tribuendi ruborem. Sed non tam heic ſermo eſt de colore, quàm de nitore, unde *Hieronymus* reddit *Sapphiro pulchriores*, LXX. ὑπὲρ λίθȣ σαπφείρȣ τȣ ἀπόσπασμα αὐτῶν, quibus noſtræ quoque Verſiones concordant. Illuſtrat Locum Sapphirus ipſa cœrulea: transparet ſanguis per tenerrimam corporis pulchri cutim colore cœruleo.

Thren. Cap. IV. verſ. 19.

Velociores fuerunt perſequutores noſtri aquilis cœli, in montibus ipſis perſequuti ſunt nos, in deſerto inſidiati ſunt nobis.

Velociores fuerunt perſecutores noſtri aquilis cœli: ſuper montes perſecuti ſunt nos, in deſerto inſidiati ſunt nobis.

Vid. Jer. Cap. XLVIII. verſ. 40.

Thren. Cap. V. verſ. 18.

Propter montem Zion, qui vaſtatus eſt, ut vulpes in eo (verſentur.)

Propter montem Sion, quia diſperiit: vulpes ambulauerunt in eo.

Vid. Cant. Cap. II. verſ. 16.

PROPHETA EZECHIEL.

Ezech. Cap. I. verſ. 4.

Et vidi, & ecce ventus turbinis veniens ab Aquilone, nubes magna, & ignis ſeſe reciprocans, ſplendens per circuitum, de medio autem ejus tanquam (a) ſpecies (b) Hasmal, de medio inquam ignis.

(a) Al. legunt tanquam oculus Hasmal, vel Angeli.
(b) Hasmal variè exponunt, reliqui ergo vocem Hebraicam; ſignificat autem electrum, ſeu tacitam muſſitationem.

Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone: & nubes magna, & ignis inuoluens, & ſplendor in circuitu ejus: & de medio ejus, quaſi ſpecies electri, id eſt, de medio ignis.

Quæſtio eſt inter Literatos agitata valde de חַשְׁמַל *Chasmal*, quod Ezechiel vidit, & Græci reddiderunt ἤλεκτρον. Eſt quippe hæc ipſa vox æquiuoca, & primariò quidem denotat *Succinum*, magni inprimis habitum, ſi fuerit aurei coloris, χρυσίζον *Heſychio*, χρυσοήλεκτρον *Calliſtrato* apud *Plinium*. Hinc & *electri* nomen obtinuit aurum argentiferum, μίγμα ἔχον ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, *Strab.* L. III. ἀναμεμιγμένος ἀργύρου χρυσὸς, *Pauſan. in Eliacis prioribus.* Certum hoc eſt, eſſe nomen & uſum electri antiquiſſimum. Ex eo confectum ſcyphum Templo Mineruæ Lindiæ intulit Helena: inde parabatur clypeus Herculis apud *Heſiodum*:

Ἠλέκτρῳ τ' ὑπολαμπὲς ἔην, χρυσῷ τε φαεινῷ
Λαμπόμενον.

Nitebat Menelai ædes laminis ex auro, argento, ebore & electro. *Homer. Odyſſ.* δ'.

Χρυσοῦ τ' ἠλέκτρου τε καὶ ἀργύρου, ἠδ' ἐλέφαντος.

Cryſtallus ipſa Veteribus cluebat electrum.

Ἡδυφαὴς ἤλεκτρος ἀέξεται.

Naſcitur electrum præfulgens luce nitenti.

Dion. Perieg. v. 317. Quæritur nunc, qualisnam inter tot ſignificatus quadret Ezechielis Chasmal? Variant, quod mox videbimus, Interpretes.

Arabica Verſio ſibi non conſtat. Ezech. I. 4. habet *al-karabe*, *Succinum*: ſed I. 27. & VIII. 2. *maha*, *Cryſtallum*.

LXXviralem ſi introſpiciamus penitius, patebit, Græcos ἠλέκτρου nomine neque *Succinum* intellexiſſe, neque *Cryſtallum*. Ita hi in noſtro Textu, πῦρ ἐξαστράπτον. Καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ ὡς ὅρασις ἠλέκτρου ἐν μέσῳ τοῦ πυρός. *Ignis fulgurans: & in medio ejus quaſi viſio electri in medio ignis, & ſplendor in eo.* Succinum igni immiſſum opaceſcit & fumat, ardens inſtar picis. Cryſtallus verò igne fœdatur fuligine.

Naturæ rei congruit magis, ut quæramus חַשְׁמַל inter *metalla*, de quibus notum, igne liquata nitere magis & fulgere. Sic aliud obtinebimus ἤλεκτρον, mixturam auri argentiue, quam intellexere *Theodoretus*, *Gregorius*, *Dionyſius Areopagita*, *Origenes*, *Hieronymus*. Judæos ſi conſulas Doctores, tenebras obtinebis pro luce. Veterum plerique volunt *Angelum*, recentiores, *Jarchi*, *Kimchi*, *Pomarius*, colorem igneum: ſic & *Junius* reddit *colorem viuidiſſimum.*

Bocharto Hieroz. P. II. L. VI. c. 16. placet mixtura ex auro & ære. Eſt ei חַשְׁמַל Chaldaica vox, compoſita ex נְחָשׁ & מְלָל, ære & auro. Erit igitur חַשְׁמַל idem quod נְחַשְׁמְלָל vel נְחַשְׁמַל. Eſt autem aurum hocce æriferum, χαλκὸς χρυσοειδὴς *Diod.* L. V. non unius generis.

I. *Æs Indicum* ſiue *Perſicum*, de quo *Ariſtot.* in *Mirabil.* Φασὶ καὶ ἐν Ἰνδοῖς τὸν χαλκὸν οὕτως εἶναι λαμπρὸν καὶ καθαρὸν καὶ ἀνίωτον, ὡς μὴ διαγινώσκεσθαι τῇ χρόᾳ πρὸς τὸν χρυσόν. Ἀλλ' ἐν τοῖς Δαρείου ποτηρίοις βατιακὰς εἶναί τινας καὶ πλείους. ἃς εἰ μὴ τῇ ὀσμῇ, ἄλλως οὐκ ἦν διαγνῶναι, πότερον εἰσὶ χαλκαῖ ἢ χρυσαῖ. *Dicunt & in Indiis æs adeò eſſe fulgens, nitidum, ac purum, ut quoad colorem dignoſci nequeat ab auro, ſed odore. Habuiſſe inde pocula Darium.* Hujusmodi æs ſi Ezechielis ætate jam fuit cognitum in Babyloniæ Regno, commodè id exprimere poſſet Chasmal. Hujusdem materiæ fuere fortaſſis *vaſa* illa *ænea auricoloria elegantia duo, expetibilia ut aurum, (vaſa æris fulgentis optimi duo, pulchra ut aurum,)* Esdr. VIII. 27. ubi LXX. habent σκεύη χαλκοῦ στίλβοντος. Illud item æs, ex quo parari juſſit Solomon Mare æneum, & vaſa ſacra 1. Reg. VII. 45. *Joſephi* judicio *Antiq.* L. VII.

L. VII. c. 6. *auro pretioſiora*, τῦ χρυσῦ κρείττονα.

II. *Æs cyprium* felle bouillo tinctum, in tenues laminas cuſum, *coronarium* dictum, ex quo Comœdi parare ſolebant coronas, ut hodienum puellæ ruſticæ paſſim diademata geſtant, hujusmodi ære fulgentia. Græcis dicitur χολοβάφον, χολοβάφινον, felle tinctum. Poteſt & hoc conferri cum Chasmale noſtro.

III. *Æs* item *pyropum*, aureo colore fulgens, quod prodiit auri quinta parte addita æri coronario.

IV. *Æs Corinthium*, ex ære, argento & auro conflatum, cujus prima inuentio refertur communiter ad Corinthi vaſtationem ſub L. Mummio Achaico A.V.C.608. *Plin.* L. XXXIV. c. 2. *Ex illa verò antiqua gloria Corinthium maximè laudatur. Hoc caſus miſcuit, Corintho, cum caperetur, incenſa. Florus* L. II. c. 16. *Quicquid Corinthii æris toto orbe laudatur*, (Corinthi) *incendio ſuperfuiſſe comperimus. Nam æris notam pretioſiorem ipſa opulentiſſimæ urbis fecit injuria, quia incendio peruſtis plurimis ſtatuis, atque ſimulachris, æris, auri, argentique venæ in commune confluxere.* Sed fabulam redolet hæc æris Græci ſeu Corinthii origo (quam *Iſidorus* L. XVI. c. 19. minori adhuc jure à Corintho per Hannibalem vaſtata deriuat): quandoquidem Phidias trecennis annis ante primam illam Plinio memoratam vaſtationem in ære Corinthio laborauit: & rei adeò memorabilis nulla fit mentio apud *Strabonem, Ariſtidem in Iſthmicis, Pauſaniam in Corinthiacis, Chryſoſtom. Orat.* 37. Ut omnino ſuſpicari liceat, fuiſſe *Aurichalcum* illud, *Heſiodo* & aliis Poëtis vetuſtiſſimis celebratum, æris Corinthiaci genus: ſic & vaſa illa Solomoni ab Hiramo miſſa, quod comprobant Verſiones Syriaca & Arabica, vertentes Græcum, ſiue Corinthiacum, æs. Hæc ſi ita ſint, non ſolùm poterit Chasmal huic æri conferri, ſed ſequeretur porrò, fuiſſe Corinthum celebrem 900. annis ante vaſtationem memoratam ſupra.

V. Percommodè Chasmal noſtrum verteris per *Aurichalcum*, quod ipſi Etymologiæ ſupra datæ reſpondet; id *Feſtus, Seruius in Æneid.* L. XII. *Iſidor. Orig.* L. XVI. c. 19. *Ambroſ. in Apoc.* c. 1. & alii benè multi deriuant *ab aureo colore*, ſed malè; genuinum quippe, authoritate *Horatii, Virgilii, Statii* probatum, vocabulum eſt *Orichalcum*, ὀρείχαλκον, cui quidem nomini anſam dedit traditio vetus, de auro argentoue profluis ex montibus, occaſione ſyluarum igne conſumptarum; quale incendium de Gallicis Alpibus memorat *Poſidonius* apud *Athenæum* L. VI. de Hiſpanicis *Ariſtot. in Mirab.* de Pyrenæis *Diodor.* L. V. imo omnis μεταλλορύξεως cauſam perhibent *Lucret.* L. V. v. 1250. *Seneca Epiſt.* 90. *Iſid.* L. XVI. c. 17. *Seruius in Æneid.* L. XII. Sed notari meretur, quod Aurichalcum veterum auro haud fuerit multò inferius, teſte *Platone in Critia.* Suffragantur Poëtæ. In *Heſiodi Scuto* Hercules armaturam geſtauit auream, & ex Orichalco ocreas, κνημίδας ὀρειχάλκοιο φαεινοῦ. Apud *Virgilium* Turnus

— auro ſquallentem, alboque orichalco
Circumdat loricam humeris.

Plautus multoties *Aurichalco contra* pro *Auro contra*: in *Pſeudolo Act.* 2. *Sc.* 3.

Dii immortales, aurichalco contra non charum fuit
Meum mendacium, hic modo quod ſubito commentus fui.

Hinc *Scholiaſtes Heſiodi* de orichalco, eſſe ære pretioſius, εἶναι ὕλην τινα μεταλλικὴν χαλκοῦ τιμιοτέραν. Sed poſteris temporibus aurichalci nomen tributum fuit æri cadmiâ tincto, quod adhuc in communi eſt uſu. De hoc intelligenda veniunt loca, in quibus aurichalcum inferiori longè ſede ponitur, quàm aurum, *Cicer. L. III. Offic. Sueton. in Vitellio* c. 6. *Digeſt. Tit. de contrahenda emptione L. Labeo.* 45. De pretioſiori illo aurique æmulo orichalco quærere licet, an foſſile fuerit. *Platoni* ſi fides, fuit nominetenus duntaxat cognitum, ὀνομαζόμενον μόνον, imo non Ens, ſi *Ariſtoteli* apud *Scholiaſten Apollonii* L. IV. v. 973. credamus.

Ex allatis hactenus opinionibus palmam præripere mihi videtur, quæ per Chasmal Ezechielis, & χαλκολίβανον Apoc. I. 15. II. 18. intelligit aurei illud coloris pretioſum æs, ex quo Darius conflari juſſit pocula, & bina Eſdras habuit pretioſa vaſa. Id adhuc hodie in India Orientali *Suaſſa* nomine eſt cognitum, annulis & poculis conficiendis adhiberi ſolet à Regibus, & parari ex anaticis auri & æris ruberrimi, quale Japanicum eſt, partibus. Fusè id deſcribit Indiæ Plinius, *Rumph. Amboin. Rarit. Kammer.* L. III. c. 4. p. 202.

Quamuis auerſo haud ſim animo à Copernicano Mundi Syſtemate, quin potius ei ſubſcribam lubens & ſciens, pollicem tamen premere haud poſſum *Henrico Moro*, celebri Theologo Anglo, qui in *Expoſitione Mercauæ* viſione hac Ezechielica adumbrari vult vortices Carteſii & Copernici Syſtema: ut nec *Zimmermanno Scriptur. Sacr. Coperniz.* c. 7. qui in Ezechielis *igne ſeſe reciprocante, ſplendente per circuitum*, vidit primum Carteſii elementum, in *nube magna* ſecundum, in *animalibus* & *rotis* tertium, quod naturâ ſua opacum ab efficaci Solis fulgore animari debet. Quod ipſum tertium elementum in quatuor animalia, totidemque rotas ſubdiuiſum pro emblemate currus illius Ariſtotelici à quatuor elementis, igne, aëre, aqua & terra tracti poſſet aſpectare quispiam: vel nominatus modò ξυλοτέκτων, qui viſionibus aliàs delectari ſolebat, rotam terræ, Lunæ, Veneris & Mercurii, quæ rotæ omnes eo ſeſe verterint, quo רוח, πνεῦμα, *ventus*, nem-

pe Solaris. Quæ explicatio ſi locum inuenit, vidit Ezechiel vorticis mundani eam partem, quæ ſeſe extendit inde à terra ad Solem, imo, ſi *Zimmermanno* credimus, primam vorticis Solaris creationem, in quo Sol כְּעֵין *ut oculus, &* *ventus turbinis veniens ab Aquilone* denotat *ſtatum profundiſſimum abſconſionis*, explicante *Moro*, vel *principium hypoſtaticum actiuum ex principio paſſiuo* veluti matrice prodiens, per omnipotens *Fiat*, totumque Uniuerſum colluſtrans. Sic philoſophari amat quoque P. *Rheita* in *Oculo Enochi & Eliæ*. Stet per me ſuum cuique judicium, ſed & mihi libertas venerandi viſionem hanc Ezechielis pro tali, quæ altius quid & præclarius deſignet, quàm mundi ſyſtema.

Ezech. Cap. I. verſ. 16.

Aſpectus rotarum, & (a) factura earum ſicut aſpectus (b) maris. —

(a) Al. legunt, opus eorum.
(b) Al. Tharſis, & lapidem intelligunt: videtur autem cœruleus color ſignificari.

Aſpectus rotarum, & opus earum, quaſi viſio maris. —

Vid. Exod. Cap. XXVIII. verſ. 20.

Ezech. Cap. I. verſ. 22.

Jam ſimilitudo firmamenti erat ſuper capita animalium, ſicut aſpectus Cryſtalli admirandæ, expanſa ſuper capita eorum ſupernè.

Et ſimilitudo ſuper capita animalium, firmamenti, quaſi aſpectus Cryſtalli horribilis, & extenti ſuper capita eorum deſuper.

כְּעֵין הַקֶּרַח reddit *Arias Montanus*, *ut oculus gelu*, qui lapis eſt grandinis, diaphanus. Hinc nos, ſecuti τοὺς LXX. vertimus κρύςαλλον, *Cryſtallum*, qui lapis pellucidus quoque eſt ut glacies, imò viſus multis glacies ætate indurata. Quam erroneam opinionem diſcuſſam lege in *Hiſtoria* mea *Heluetiæ naturali*.

Ezech. Cap. I. verſ. 26.

Super extenſionem autem, quæ erat ſuper caput eorum, ſpecies veluti lapidis ſapphirini, effigies ſcilicet ſolii; ſupra effigiem ſolii erat forma tanquam hominis ſuper ipſum supernè.

Et ſuper firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, quaſi aſpectus lapidis ſapphiri, ſimilitudo throni: & ſuper ſimilitudinem throni, ſimilitudo quaſi aſpectus hominis deſuper.

Vid. Ezech. Cap. XXVIII. verſ. 18.

Ezech. Cap. I. verſ. 27. 28.

27. Et vidi veluti formam Hasmal, quemadmodum aſpectum ignis, intra illum per circuitum ab aſpectu lumborum ejus & ſupra, & ab aſpectu lumborum ejus & infra, vidi ſicut viſionem ignis, habebatque ſplendorem per circuitum.

27. Et vidi quaſi ſpeciem electri, velut aſpectum ignis, intrinſecus ejus per circuitum: à lumbis ejus & deſuper, & à lumbis ejus usque deorſum, vidi quaſi ſpeciem ignis ſplendentis in circuitu.

28. Sicut

28. Sicut forma arcus, qui fit in die pluuiæ, ſic erat aſpectus ſplendoris per circuitum, & hic erat aſpectus & imago Gloriæ DOMINI. —

28. Velut aſpectum arcus, cum fuerit in nube in die pluuiæ, hic erat aſpectus ſplendoris per gyrum, hæc viſio ſimilitudinis gloriæ DOMINI. —

Vid. Ezech. Cap. I. verſ. 4. Gen. Cap. IX. verſ. 16.

Ezech. Cap. II. verſ. 6.

Et tu, fili hominis, ne timeas eos, neque à verbis eorum formides, quia contentioſi & ſpinoſi tecum ſunt, & cum (a) Scorpionibus tu habitas: à ſermonibus eorum ne metuas, & à facie eorum ne terrearis, quia domus rebellis ſunt.

(a) Sunt homines peſtilentiſſimi.

Tu ergo, fili hominis, ne timeas eos, neque ſermones eorum metuas: quoniam increduli & ſubuerſores ſunt tecum, & cum ſcorpionibus habitas. Verba eorum ne timeas, & vultus eorum ne formides, quia domus exaſperans eſt.

Eſt, quod notum, Scorpio animal venenatum, noxium, ipſis illis, qui ei benè faciunt, infeſtum, lectis amicum, ut cimices. Ictus in climatibus cumprimis calidioribus lethalis, ni ſuccurratur maturè. Haud proin mirum, ſi malè audiat in hominum ſocietate, ſi Arabibus *Scorpionibus odioſior* dicatur, qui omnium in ſe contrahit odia. Talis fuit Ezechieli Populus Iſraeliticus: bombylii hi homines, horumue maledica ora, prauique affectus Scorpionum fuere ictus. Imo DEUS ipſe rebelles hosce Scorpionum inſignit titulo, Prophetam ſuum hortans, *ne timeat eos.* Ita Hercules in *Caſſandra Lycophronis* v. 476. σκορπίος audit, διὰ τὸ φονικὸν, propter cædes patratas, interprete Scholiaſte. De hujusmodi μισανθρώπῳ *Ammianus Antholog.* L. II. c. 43.

Θᾶττον ποιήσει μέλι κάνθαρος, ἢ γάλα κώνωψ,
Ἢ σύ τι ποιήσεις, σκορπίος ὤν, ἀγαθὸν.

Potius mel faciet ſcarabeus, aut lac culex,
Quàm tu quid boni facies, quum ſis ſcorpius.

Apulejus L. IX. *Noſti quendam barbarum noſtræ ciuitatis decurionem, quem Scorpionem præ morum amaritudine vulgus appellat. Procopio* apud *Suidam* mali moris mulier cluet σκορπιώδης, utpote πληκτικὴ καὶ ὀργὴν σκοτεινὴ, *ad percutiendum prona, & iram occultans. Polluci* rixoſus ὁ δὲ ὀργίλος λέγοιτ' ἂν ἄγριος, θηριώδης, ἰοῦ γέμων, σκορπιώδης, σκορπίος. *Iracundus autem dicatur ferus, ferinus, veneni plenus, Scorpioni ſimilis, Scorpio.* Græcis σκορπιοῦν, σκορπιαίνεσθαι, ἀγριαίνεσθαι, ἐρεθίζεσθαι, ἀποθηριοῦσθαι, τραχύνεσθαι, ἀπαυθαδίζεσθαι, *efferari, exaſperari, irritari, arroganter pertinacem eſſe.* Siracides XXVI. 10. *de mala muliere*, herba, *qui eam ſibi adjungit, perinde facit ac qui apprehendit Scorpionem.* Et conferri merentur cum Scorpionibus illis, qui Ezechielem vexabant, *locuſtæ* illæ myſticæ, quæ habebant οὐρὰς ὁμοίας σκορπίοις Apoc. IX. 3. 10. Monendum reſtat, Hebræum סָרָבִים emphaticè reddi à LXX. παροιστρήσουσι, *tanquam œſtro perciti inſanient*, illi Judæi, recalcitrantes equi ad inſtar indomiti, à culicibus vexati. Hoſ. IV. 16. *Sicut buccula indomita defecit Iſrael. (Sicut vacca laſciuiens declinauit Iſrael.)* Ubi plura in rem præſentem.

Ezech. Cap. III. verſ. 9.

Sicuti Adamantem, qui ſilice durior eſt, reddidi frontem tuam. —

Ut adamantem, & ut ſilicem dedi faciem tuam. —

Vid. Jer. Cap. XVII. verſ. 1.

TAB. DCXXXI.

Ezech. Cap. IV. verſ. 1. 2. 3.

1. Tu verò, fili hominis, accipe tibi laterem, & pone eum ante te, & (a) inſculpe ſuper eum urbem Jeruſalem.

(a) Al. exarabis.

2. Pone deinde obſidionem contra eam, extrue aduerſus eam propugnaculum, & affunde ei aggerem, caſtra pone contra eam, & pone contra eam per circuitum arietes.

3. Cape tibi deinde ſartaginem ferream, poneque eam murum ferreum inter te, & inter ciuitatem, & dirige faciem tuam contra eam, eritque obſeſſa, & oppugnabis eam. Signum hoc eſt domui Iſraelis.

1. Et tu, fili hominis, ſume tibi laterem, & pones eum coram te: & deſcribes in eo ciuitatem Jeruſalem.

2. Et ordinabis aduerſus eam obſidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam caſtra, & pones arietes in gyro.

3. Et tu ſume tibi ſartaginem ferream, & pones eam murum ferreum inter te & inter ciuitatem: & obfirmabis faciem tuam ad eam, & erit in obſidionem, & circumdabis eam: ſignum eſt domui Iſrael.

INgeniarium agit juſſu DEI Propheta, obſidionem delineat Hieroſolymæ, & quidem *in latere* fictili, circumuallationum lineas format, valla, propugnacula, reductus extruit, omnemque rei militaris apparatum præſentat. Oſtendi alibi, bella gerendi modos olim alios fuiſſe à nunc uſitatis, aliam fuiſſe Architecturam tum offenſiuam tum defenſiuam à moderna, approximaſſe veteres, ante pulueris pyrii, tormentorum & ſclopetorum inuentionem, ſupra terram, ut nunc peragi ſolent omnia per cuniculos, adductus ſubterraneos. Muris obſeſſæ urbis admouebantur olim ſcalæ, vel, ſi militibus parcere volebant Duces, erigi jubebant circumcirca vallum, quod ſenſim atque ſenſim propius urbi admotum tandem ejusdem fuit cum pinnis murorum Horizontis. Sic reſcindebatur obſeſſis omne cum amicis commercium, ut redacti in anguſtias ſeſe dedere fuerint coacti. Hujus generis fuit, de qua nunc, Hieroſolymæ obſidio, imo & ea, quæ poſt CHRISTI mortem ultimum attulit maledictæ urbi excidium. Luc. XIX. 43. ἥξουσιν ἡμέραι ἐπί σε, καὶ περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι, καὶ περικυκλώσουσί σε, καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν. In Ezechielica delineatione offerunt ſeſe conſpectui noſtro דָּיֵק LXX. προμαχῶν, *propugnaculum*, Ariæ Montano *turris lignea*, quales nempe adducebant muris hoſtes, obſeſſis exinde noxas illaturi jactu lapidum, jaculis, ſagittis. Porrò סֹלְלָה, χάραξ, *agger*, vallum, quod haud dubiè in certa diſtantia defendebatur alis ſeu turribus, ut hodie defendi ſolent lineæ circumuallationum & contrauallationum reductibus, *Redoutes*, aliisque operibus. מַחֲנוֹת, παρεμβολαὶ, *Caſtra*, & כָּרִים βελοςάσεις, *machinæ miſſilium*, nos *arietes*, *Böcke*, de quibus mox plura.

Suffoſſiones non quidem adeò fuere frequentes Veteribus, neque adeò formidabiles, ut nunc ſunt, haud tamen ignotæ. Locus extat apud *Vegetium* L. IV. c. 24. *Aliud genus oppugnationis & ſubterraneum atque ſecretum, quod* cuniculum *vocant, à leporibus, qui cauernas ſub terris fodiunt, ibique conduntur. Adhibita ergo multitudine ad ſpeciem metallorum, in quibus auri argentique venas foſſorum rimatur induſtria, magno labore terra defoditur, cauatoque ſpecu in exitium ciuitatis, inferna quæritur via. Quæ fraus duplicibus operatur inſidiis. Aut enim penetrant urbem, & noctu non ſentientibus oppidanis egrediuntur per cuniculum, reſeratisque portis, ſuorum agmen inducunt, hoſtesque in ipſis domibus perimunt ignorantes: Aut certè, cum ad murorum fundamenta peruenerint, ſuffodiunt eorum maximam partem, &, appoſitis ſiccioribus lignis, ruinam muri tumultuario opere ſuſpendunt. Sarmenta inſuper jungunt aliaque fomenta flammarum. Tunc præparatis bellatoribus ſubter ignis immittitur, combuſtisque columnis ligneis atque tabulatis,* muro

Ezech. Cap. IV. v. 1. 2. 3.
Hieroſolymæ oppugnatio prævisa.

Ezech. Cap. IV. v. 1. 2. 3.
Vorher geſehene Belagerung Jeruſalems.

H. Sperling sculps.

RPJCB

muro ſubitò corruente, inruptioni aditus reſeratur. Curt. L. IX. *Validiſſimam gentis urbem cuniculo cepit. Barbaris ſimile monſtri viſum eſt, rudibus militarium operum. Quippe in media ferme urbe è terra exiſtebant, nullo ſuffoſſi ſpecus ante veſtigio facto.* Tale quid fortè intelligi poteſt de vaſtatione illa Babelis Jer. LI. 58. *Murus Babylonis ille denſus (altiſſimus) diruendo diruetur, & portæ ejus excelſæ igni comburentur.* Pſal. CXXXVII. 7. *Euacuate, euacuate usque ad ipſius fundamentum. (Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.)*

Τῶν כָּרִים mentio fit quoque Ezech. XXI. 22. *Ad dexteram ejus fuit diuinatio Jeruſalem, ut ponat arietes,* כָּרִים, *ut aperiat os ad cædem, ut exaltet claſſicum, ut ponat arietes, affundat aggerem, & extruat turrem. (Ad dexteram ejus facta eſt diuinatio ſuper Jeruſalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in cæde, ut eleuet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut ædificet munitiones.)* XXVI. 9. *Tormentum feriendi è regione ponet ad muros tuos, & demolietur turres tuas telis ſuis. (Et vineas & arietes temperabit in muros tuos, & turres tuas deſtruet in armatura ſua.)* Vocatur aliàs machina hæc Hebræis אַיִל *aries*, & אַיִל בַּרְזֶל *aries ferreus* apud *Druſium.* Et volunt *Joſephus, Abulenſis, Vatablus*, hujusmodi arietibus *ruptam eſſe urbem* (Hieroſolymam) *anno undecimo Zedekiæ, menſe quarto, nona die menſis, (undecimo anno Sedeciæ, menſe quarto, quinta menſis, aperta eſt ciuitas.)* Jer. XXXIX. 2. Fuit autem *aries* machina mole grauis ferrea, anteriore ſui parte acuminata, vel capite arietino aut hircino armata, quâ ex catena ferrea ſuſpenſa, vel nudâ, magno impetu irruebant in muros. Nomini originem dedit ipſa arietini capitis figura, & arietum hircorumue inſultandi mos. Sic vidit Daniel VIII. 4. *Arietem cornibus impetentem verſus Occaſum, & Aquilonem, & Meridiem.* Hinc fortè Germanorum vox, qua arietem deſignant, *Widder* ab impetendo originem traxit, *weilen er wider, oder entgegen, ſtoſſet*, vel à *wehren*, defendere: ut Latinorum *aries* ab ἄρης, à Marte. Hinc Belgæ peraptè in Textu noſtro & XXI. 22. machinas hasce exprimunt per *Storm-rammen*, nos diceremus *Sturm-Widder, Sturm-Böcke.* Galli in mediis ſeculis vocabant *Carcamouſſes*, poſtmodùm *Foutouers, Fututores* apud *Fauchetum.* Etymologiam reticere malo, quàm inquirere. Inuentionem tribuunt *Tertullianus* & *Vitruuius* Carthaginenſibus, qui in expugnatione Gadium impetebant muros trabibus ligneis, & ſubruebant. *Vitruuius: Primum ad oppugnationes aries ſic inuentus eſſe memoratur. Carthaginienſes ad Gades oppugnandas caſtra poſuerunt. Cum autem caſtellum ante cepiſſent, id demoliri ſunt conati. Poſteaquam non habuerunt ad demolitionem ferramenta, ſumpſerunt tignum, idque manibus ſuſtinentes, capiteque ejus ſummum murum continenter pulſantes, ſummos lapidum ordines dejiciebant, & ita gradatim ex ordine totam munitionem diſſipauerunt.* Materiam hanc de *ariete* pertractatam vide fuſius apud *Stewechium ad Vegetii* L. IV. c. 14. & *Lipſium Poliorcet.* L. III. *Dial.* I. ex quo præcipua heîc excerpo.

A. *Aries* eſt *rudis*, quem manibus lacertisque validi homines ſuſtinent & agunt. Pictus ſic extat in Columna Trajani. *Lucanus Lib.* I.

Tu quoscunque voles in planum effundere muros,
His aries actus diſperget ſaxa lacertis.

B. C. *Aries compoſitus*, qui à trabe altera pendulus vi majore, conatu leuiore libratur, cujus inuentio quoque Carthagini, ſtudiis illi aſperrimæ belli, tribuitur. Hunc ita deſcribit *Joſephus Bell. Jud.* L. III. *Eſt aries trabs prægrandis, quæ malum nauis adſimilat. Is ſolidatur in capite graui ferro, in arietis formam, unde & nomen adſumpſit. Dependet medius, funibus ſuſpenſus ex alia trabe, velut trutina, quæ trabs tignis utrimque firmis munita eſt & fulta. Repulſus porrò magna virorum manu retrorſum, iisdemque antrorſum ſtatim & cum impetu reflectentibus, quatit muros prominulo ferro. Neque eſt ulla turris tam valida, aut mœnia tam lata, quæ, ut primas maximè plagas tulerunt, ſuſtinere & ſubſiſtere aſſiduas eas poſſint. Lucanus* iterum:

- - - nunc conjunctas adſtringere nodis
Inſtabat ferroque trabes, quo frangeret altos
Portarum poſtes, quateretque morantia clauſtra.

D. *Teſtudo arietaria*, vel *teſtudo aries.* De quo *Vitruuius* L. X. *Cetras Carchedonius de materia primùm baſin ſubjectis rotis fecit, ſupraque compegit arrectariis & jugis varas, & in his ſuſpendit arietem, coriisque bubulis texit, uti tutiores eſſent, qui in ea machinatione ad pulſandum murum eſſent collocati. Id autem quia tardos conatus habuerit, teſtudinem arietariam cœpit appellare.* De nominis origine aliter *Vegetius: Teſtudo à ſimilitudine veræ teſtudinis nomen ſumpſit, quia ſicut illa modò reducit, modò profert caput, ita machinamentum trabem. Claudianus:*

Tum tua murali libretur machina pulſu,
Saxa rotet præceps aries, protectaque portas
Teſtudo feriat, ruat emerſura juuentus.

Sartago ferrea, τήγονον σιδηροῦν, quam ponere debuerat Propheta inter ſe & ciuitatem, non pertinet ad machinas militares, ſed inſeruiebat ad id, ut per clathrata ferramenta obſidionem adſpiceret.

Ezech. Cap. IV. verſ. 10. 11.

10. Porrò cibus tuus, quem comedes, in pondere viginti ſiclorum ſit in diem, à tempore usque in tempus comedes illum.
11. Aquam quoque in menſura bibes, ſextam nempe partem Hin, & bibes à tempore in tempus.

10. Cibus autem tuus, quo veſceris, erit in pondere viginti ſtateres in die, à tempore usque ad tempus comedes illud.
11. Et aquam in menſura bibes, ſextam partem Hin: à tempore usque ad tempus bibes illud.

EST Tragœdia communiter imitatrix rerum geſtarum, ſed heic proluſoria & ſancta repræſentatio earum rerum, quæ contingere debebant durante obſidione Hieroſolymitana, quâ ad paucorum Siclorum pondus porrigebatur panis, ad paucas uncias aqua. Et fuit hoc ſimul Jejunium Propheticum. Pondus ipſum panis fuit 9. unciarum, drachmarum 4. & 48. granorum. Aquæ dimenſum dat incirca $\frac{1}{3}$. de dimidia menſura agraria, ſiue $\frac{41}{24}$. quartalis urbici Tigurini.

Ezech. Cap. IV. verſ. 12. 15.

12. Et placentam hordeaceam comedes, quam videntibus illis coquas in ſtercoribus excrementi humani.
15. Et dixit ad me: Ecce, tibi fimum boum loco ſtercoris humani, cum quo coquas panem tuum.

12. Et quaſi ſubcineritium hordeaceum comedes illud: & ſtercore, quod egreditur de homine, operies illud in oculis eorum.
15. Et dixit ad me: Ecce, dedi tibi fimum boum pro ſtercoribus humanis: & facies panem tuum in eo.

OCcurrunt heic duo animaduertenda, *panis*, eumque coquendi modus. De *pane* ſcil. encryphia, ſubcineritio, placentæ genere ſub cineribus cocto, lege Gen. XVIII. 6. Lucem mutuatur, præter alia loca, 1. Reg. XIX. 6. ubi *quum reſpexiſſet* fugitiuus à Jeſabele Elias, *ecce erat ad caput ejus placentula ſuper prunas cocta*, עֻגַת רְצָפִים, *(ecce ad caput ſuum ſubcineritius panis.)* Hoſ. VII. 8. ubi *Ephraim inter gentes commixtus*, harumque fœdâ idololatria pollutus, dicitur factus *placenta*, *quæ non eſt verſa*, *(ſubcineritius panis, qui non reuerſatur,)* id eſt, ex una duntaxat parte cocta, ab alterâ cruda, mollis. Hujusmodi quippe placentæ ſupra infraue igne vel carbonibus ignitis opus habent, ut nos parare ſolemus ex ouis & lacte, item tortas, vel, ſi ex una duntaxat parte ſit ignis, verti debent, ut calor ignis penetret ex æquo. Hujusmodi placenta ἐπανθρακὶς dicitur *Diocli Caryſtio* apud *Athenæum*: Ἡ δ᾽ ἐπανθρακίς ἐςι τῶν λαγάνων ἁπαλωτέρα. ἔοικε δὲ ϰ̀ ὗτος ἐπ᾽ ἀνθράκων γίνεσθαι, ὥσπερ γὰρ ὁ παρ᾽ Ἀττικοῖς ἐγκρυφίας. *Epanthracis in laganis eſt cæteris delicatior; videtur autem etiam hic panis ſuper carbones coqui, ut Athenienſium encryphias.*

Coqui debebat juſſu DEI *placenta hordeacia in ſtercoribus excrementi humani*, ἐν βολβίτοις κόπρϰ ἀνθρωπίνης, vel, renitente Propheta, *in fimo boum*, ἐν βολβίτοις βοῶν. Ubi Hebræum תְּעֻגֶנָה, *coques illum*, conuenit cum עֻגָה, ἐγκρυφίας, & redditur à LXX. ἐγκρύψεις, *abſcondes*, ſcilicet more ſolito ſub cineribus, heic ſub ſtercoribus. Ne quis autem exiſtimet miſcuiſſe Prophetam ſtercus ipſi maſſæ placentæ, vel abſcondidiſſe ita, ut fuerit ſtercori immerſus, quo ſenſu ſumſiſſe videtur *Hieronymus*, & ipſa Vernacula noſtra Verſio, *du ſolt ſie mit Menſchen-Koth backen*, quamuis hæc æquiuoca ſanum quoque, quem mox dabimus, admittat ſenſum, coquere ligno, vel prunis dicimus, *mit Holtz*, *mit Kohlen backen*: Senſus genuinus hic eſt, loco ligni vel carbonum ſumere debuiſſe Prophetam ſtercus humanum, vel fimum bouinum, eò namque inopiæ rerum inflammabilium redigendos fore Judæos, ut immundis aliàs rebus uti deberent. Gentes offendimus, quæ ex defectu ligni vel ceſpitum bituminoſorum utuntur fimo vaccino. Ex eo paratos ad uſum culinarium ceſpites *Schocken*, *Schitten*, vocant Brabantiæ & Friſiæ ruſtici, teſte *Schoock. de Turff.* p. 222. Et quò, quæſo, redigerentur

Bel-

Belgæ, ſi Turffa deficeret? Miſeriorem hi traherent vitam præ Ægyptiis, qui in ipſa Metropoli Cairo ceſpitibus ex fimo equino & aſinino uti tenentur; præ Melitenſibus, qui cardui ſpeciem in minutias conciſam cum ſtercore vaccino commixtam in ceſpites redigunt. Eſt & fimus vaccinus ligni loco Erzeronenſibus. Audi *Tournefortium Voyage du Levant.* T. II. p. 259. *Outre la rigueur des hivers ce qu'il y a de plus facheux a Erzeron, c'eſt que le bois y eſt fort cher, & rare. On n'y connoit que le bois de Pin, que l'on va chercher a deux ou trois journées de la ville, tout le reſte du pais eſt decouvert. On n'y voit ny arbres ny buiſſons, & l'on n'y brule communement que de la bouze de vache, dont on fait des mottes, mais elles ne valent pas celles des tanneurs, dont on ſe ſert a Paris, encorè moins celles du marc des olives, que l'on prepare en Provence — on ne ſçauroit s'imaginer, quel horrible parfum fait cette bouze dans des maiſons, qu'on ne peut comparer qu'a des renardieres, & ſur tout les maiſons de la campagne. Tout ce qu'on y mange, ſent la fumée: leur creme ſeroit admirable ſans cette caſſolette, & l'on feroit fort bonne chere; ſi l'on pouvoit y faire cuire avec du bois la viande de boucherie, qui y eſt fort bonne.* Huc ſpectat fimi ouilli uſus in Valle Auerſana Rhætiæ, paleæ in Tractu Magdeburgico. Lege p. 372. modum, quo hodienum Arabes placentas coquunt igne fimi vaccini.

Ezech. Cap. VII. verſ. 16.

Qui reliqui facti fuerint ex eis, euadentes ſcilicet, erunt in montibus, ſicut columbæ vallium, omnes frementes, quisque in iniquitate ſua.

Et ſaluabuntur, qui fugerint ex eis: & erunt in montibus quaſi columbæ conuallium omnes trepidi, unusquisque in iniquitate ſua.

Vid. Jeſ. Cap. XXXVIII. verſ. 14. LIX. verſ. 11.

Ezech. Cap. VIII. verſ. 2.

Et vidi, & ecce ſimilitudo veluti (a) ignis, ab aſpectu lumborum ejus, & infra ignis, à lumbis autem ejus. ſupraque tanquam aſpectus ſplendoris, ſicut aſpectus Haſmal.

(a) Quidam pro eſch, ignis, legunt iſch, viri, ut viderit imaginem viri, qui extenderit manum.

Et vidi, & ecce ſimilitudo quaſi aſpectus ignis: ab aſpectu lumborum ejus & deorſum, ignis: & à lumbis ejus, & ſurſum, quaſi aſpectus ſplendoris, & viſio electri.

Vid. Ezech. Cap. I. verſ. 4.

Ezech. Cap. XIII. verſ. 4.

Tanquam vulpes in deſertis facti ſunt Prophetæ tui, o Iſrael.

Quaſi vulpes in deſertis, Prophetæ tui, Iſrael, erant.

Vid. Cantic. Cap. II. verſ. 15.

Ezech. Cap. XIII. verſ. 11.

Dic ad eos, qui inutili cruſta obliniunt, quod caſurus ſit. Erit imber inundans, & vos lapidibus grandinis cadetis, & ventus procellæ disrumpet.

Dic ad eos, qui liniunt abſque temperatura, quod caſurus ſit: erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes deſuper irruentes, & ventum procellæ diſſipantem.

COlligimus ex hoc loco, Ezechielis æuo cognitam fuiſſe calcem, atque tectorium. De hac re ne γρῦ quidem legitur in deſcriptione ſtructuræ Templi Solomonei. Eſt *calx* non ornamento duntaxat muris, ſed defendit quoque eos ab injuriis externis, quibus ſunt expoſiti. Fieri proin ita debet tectorium, ut non ſolâ placeat albedine, ſed reſiſtere queat tempeſtatibus: parari ex ſilicibus, vel marmoribus, vel conchis, ſed præciſa obſeruari proportio calcis ad arenam, qua in re nobis præcelluere longè Romani, qui arenæ foſſitiæ ſumſere partes tres, calcis unam: fluuiatilis partes duas ad unam calcis: fluuiatili & marinæ addidere ⅓. teſtaceorum contuſorum & cribratorum. Quod conſtat ex *Vitruv.* L. II. c. 5. L. VIII. c. 11. Inprimis verò, quod communiter negligunt noſtrates, diu & exactè commiſcebant Græci & Romani ingredientia mortarii, ut arctiori nexu cohærerent. *Græcorum tectores non ſolùm his rationibus, ut inde faciant opera firma, ſed etiam mortario collocato, calce & arenâ ibi confusâ, decuria hominum inducta ligneis vectibus pinſant materiam, & ita ad certamen ſubactâ ſic utuntur.* Teſtatur hinc ipſe *Vitruuius*, & poſt eum experientia, ſiue ſtructurarum veterum aſpectus, tectorium Romanis fuiſſe adeò ſubactum, ut hodie in tabulas poliri queat, quam artem imitantur moderni incruſtaturis ex marmore factitio. Et ex hactenus dictis conſtat diſcrimen inter bonæ notæ calcem & inutilem, ſeu mortarium tectoriumue, quâ *inutili* comparat DEUS per Prophetam Pſeudo-Prophetarum vanos labores, qui ventri ſuo inſeruiebant unicè, & populo tectorium præſentarunt, album quidem, ſed nullius vel firmitatis, vel durationis, quæ *cruſta inutilis* unà cum muris *ab imbre inundante, & lapidibus grándinis* debebat *cadere*, & à *vento procellæ disrumpi.* πεσεῖται. καὶ ἔσαι ὑετὸς κατακλύζων καὶ δώσω λίθους πετροβόλους εἰς τοὺς ἐνδέσμους αὐτῶν, καὶ πεσοῦνται, καὶ πνεῦμα ἐξαῖρον, καὶ ῥαγήσεται. LXX.

Ezech. Cap. XVI. verſ. 4. 9.

4. Et quod ad natiuitatem tuam (attinet), non eſt præciſus umbilicus tuus, neque aquis lota es ad leniendum, neque ſale es ſalita, neque faſcia inuoluta.
9. Et laui te aquis, ablui ſanguines tuos à te, & unxi te oleo.

4. Et quando nata es, in die ortus tui non eſt præciſus umbilicus tuus, & aqua non es lota in ſalutem, nec ſale ſalita, nec inuoluta pannis.
9. Et laui te aqua, & emundaui ſanguinem tuum ex te, & unxi te oleo.

OBſtetricium munus in ſe ſuſcipit DEUS. Beneficia, quæ DEUS præſtitit populo ſuo, imo præſtat fideli cuiuis, comparantur functionibus ſollicitæ & peritæ obſtetricis in caſu nati infantis.

Clauſus jacet infans per nouem menſes in carcere tenebricoſiſſimo, abſque quod per momentum ei reſpirare liceat: natans intra ſuas membranas, imo ſæpe immerſus limo: nutritus à matre primis quidem menſibus per ſolam ſecundinam, funiculumue umbilicalem. Sanguinem aduehunt infanti venæ, & ſui generis lymphatici ductus lympham nutritiam: quod à tenelli corpuſculi nutritione ſupereſt, redit per arterias ad ipſum funiculum umbilicalem, & ſecundinam. In partu rumpuntur membranæ Chorion & Amnios, quibus claudebatur fœtus, diffringitur carcer, effluit contenta in illis lympha, abſcinditur fœtum inter & matrem communicatio, & nutriri nunc debet ille per os. Nato infante, ligat obſtetrix funicu-

niculum umbilicalem in certa ab umbilico diſtantia, & ſupra ligaturam abſcindit, placentamque poſthac inutilem rejicit. Hæc ligatura nî fiat, perit hæmorrhagiâ infans. En igitur tenellam ſimul & miſellam κτίσιν, cujus conſeruatio unicè pendet ab obſtetricis, aliarumue mulierum parturienti aſſiſtentium cura; miſeriorem omnibus brutis, utpote quæ immediatè à partu ſibi ipſis ſunt auxilio. Notandum inſuper, limo viſcoſo obductum eſſe infantem, & ſæpe ſanguine pollutum, ſi in dias venerit luminis auras. Quapropter absque mora purgari debet in balneo tepido ex aqua, vel aqua & lacte, cui ex formula in Textu præſcripta addi poteſt *ſal*, ut viſcoſæ cutique proximius adhærentes particulæ tanto facilius queant abſtergi. Læuor autem cuti conciliatur *oleo*, vel butyro. His omnibus ritè peractis, *præciſo umbilico, aquis loto* infante, *abluto ſanguine*, aliisque impuritatibus, *ſale ſalitus, oleo unctus faſcia inuoluitur*, ne quid detrimenti patiantur membra in ſitu, & à qualibuscunque injuriis externis. LXX. ἡ γένεσίς σου, ἐν ᾗ ἡμέρᾳ ἐτέχθης, οὐκ ἔδησας τοὺς μαστούς σου, καὶ ἐν ὕδατι οὐκ ἐλούθης, οὐδὲ ἁλὶ ἡλίσθης, καὶ ἐν σπαργάνοις οὐκ ἐσπαργανώθης —— καὶ ἔλουσά σε ἐν ὕδατι, καὶ ἀπέπλυνα τὸ αἷμά σου ἀπό σου, καὶ ἔχρισά σε ἐν ἐλαίῳ. Ubi obſeruandum, Græcos loco *præciſionis umbilici* poſuiſſe *mammillarum obligationem*, οὐκ ἔδησας τοὺς μαστούς σου, quæ operatio pertinere videtur ad matrem potius, quàm fœtum, ſed illam, quæ infantem haud lactat, quum omnia reliqua ſpectent ad partum in lucem editum. Non tamen dixero, hallucinatos eſſe viros eruditiſſimos; fieri quippe poteſt, ut iis in locis, ubi Verſionem ſuſcepere illi, in more fuerit, obligare non ſolùm infantis umbilicum, ſed quoque mammillas, de quibus conſtat, eſſe aliquando lacte turgidas. Hallucinatio hæc eſt, quam aliorum judicio lubens ſubmitto, imo cenſuræ.

Ezech. Cap. XVI. verſ. 10.

Indui te acupictis, calceaui te melino (pelle), amiciui te byſſo, obtexi te ſerico ſubtiliſſimo.

Et veſtiui te diſcoloribus, & calceaui te hyacintho: & cinxi te byſſo, & indui te ſubtilibus.

Oſtendimus fusè ſatis ad Exod. XXV. 5. non eſſe תחש *taxum*, ſed colorem elegantem ex purpureorum genere. Communi ſanè Verſioni, quæ taxum habet, obſtat inprimis præſens hic Ezechielis locus, quo inter alias res pretioſas ſponſæ Iſraeliticæ à DEO donatas comparent *calcei ex melino (pelle)*, quos vix geſtaret ruſticus ex quadratiſſimis. Quadrant mehercle potius calcei purpurei, parati ex tenui delicato corio: quales memorat *Liuius Andronicus Hymno ad Dianam* apud *Terentianum Maurum*.

Et jam purpureo ſuras include cothurno.

Tali quoque habitu Venus Æneæ apparuiſſe dicitur prope Carthaginem: ſic &

Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram,
Purpureoque altè ſuras vincire cothurno.

Cant. VII. 1. legitur: *O quàm pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis, o filia Principis?* Heic quoque intelligit Chaldæus interpres סנדלין דססגונא *ſandalia ſasgona*, purpurea. Et ex antiquitate notum, verum purpuræ colorem Imperatoribus & Regibus fuiſſe proprium, ſic & calceos hujusdem coloris. Teſtimonium en *Procopii L. III. de Ædificiis Juſtiniani!* ὑποδήματα μέχρι εἰς γόνυ φοινικοῦ χρώματος, ὃ δὴ βασιλέα μόνον Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν ὑποδεῖσθαι θέμις. *Calcei usque ad genua purpurei coloris, quibus ſolis Romanorum & Perſarum Imperatoribus calceari licet.* Apud *Curopalatem* inter Bulgarici Regni ornamenta coronaria leguntur στέφανος ἐκ χρυσοῦ, καὶ τιάρα νενησμένη ἐκ βύσσου, καὶ πέδιλα ἐρυθρὰ, *corona aurea, & tiara ex byſſo neta, & calcei rubri.* Et refert idem, ab *Iſaacio Comneno* fuiſſe Patriarcham Conſtantinopolitanum dignitate ſua exutum, quod geſtaſſet purpurei coloris calceos, ἐπεβάλλετο κοκκοβαφῆ περιβαλεῖν πέδιλα. Fuere nihilominus ex Romanis priuati, qui purpureis ſe induebant calceis. *Martialis* de ſeruo ad ſenatoriam dignitatem euecto:

Coccina non læſum cingit aluta pedem.

Hodie coccineis, ſcarlatinis, purpureis calceamentis ſuperbiunt non fœminæ duntaxat nobiles, ſed haud rarò ipſæ ancillæ.

De *Byſſo* egimus alibi.

Ezech. Cap. XVII. verſ. 3. 7.

3. Et dices: Sic dicit DOMINUS DEUS: Aquila magna, magnis pennis, longis alis, plena plumis, quas picturatas habuit, venit in Libanum, & tulit ſupremum faſtigium Cedri.
7. Rurſus erat aquila quædam grandis, magnis alis, & multas habens plumas —

3. Et dices: Hæc dicit DOMINUS DEUS: Aquila grandis, magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis, & varietate, venit ad Libanum, & tulit medullam Cedri.
7. Et facta eſt aquila altera grandis, magnis alis, multisque plumis —

A Ratione haud eſt alienum, neque ab uſu, conferri Principes rebus magnis, reges aquilæ, auium regi, βασιλεῖ οἰονῶν ἁπάντων, καὶ ἀλκιμωτάτῳ *Joſeph. Bell. Jud.* L. III. c. 5. Ita heic bini magni Reges, Babyloniæ atque Ægypti, comparantur *aquilæ*, eique *magnæ*, ἀετῷ μεγάλῳ. Et Romanorum prima Legio fuit Aquiligera.

Magnis animalibus conueniunt magna & craſſa membra, ita *aquilæ magnæ pennæ*, *longæ alæ*. Talis fuit Nebucadnezar, ὁ ἀετὸς ὁ μέγας, ὁ μεγάλε πτέρυγος, ὁ μακρὸς τῇ ἐκτάσει, LXX. Extendebat is ſe longè latèque, totam vaſtabat Judæam, Hieroſolymam Templumque igni. Vi comminationis dudum factæ Deut. XXVIII. 49. *Excitabit contra te DOMINUS gentem è longinquo ab extremitate terræ, quæ inuolabit ut aquila. (Adducet DOMINUS ſuper te gentem de longinquo, & de extremis terræ finibus, in ſimilitudinem aquilæ volantis cum impetu.)* Longitudo alarum, quæ ſæpe ad ſeptem ſeſe extendit pedes, anſam dedit τανυπτέρε epitheto. *Heſiod. Theog.* v. 523.

Καὶ οἱ ἐπ' αἰετὸν ὦρσε τανύπτερον.

Et illi excitauit aquilam alis extenſam.

Pindar Pyth. 5.

Τανύπτερος ἐν ὄρνιξιν αἰετός.

Aquila in auibus alis maximè extenſa.

Homer. Iliad. v. 317.

Ὅσση δ' ὑψορόφοιο θύρη θαλάμοιο τέτυκται
Ἀνέρος ἀφνειοῖο ἐυκληῒς ἀραρυῖα,
Τόσσ' ἄρα τε ἑκάτερθεν ἔσαν πτερά.

Quanta autem eſt janua alti cubiculi
Viri diuitis benè ſerrata, affabrè facta,
Tantæ utrimque erant hujus alæ.

Ex aquilis autem in rerum natura exiſtentibus Ezechielicæ deſcriptioni accedit quàm proximè *Chryſaetos*, χρυσάετος, vel Ἀςερίας, aureis conſperſus maculis veluti ſtellis fulgentibus. Depicta eſt hæc auis TAB. XIII. Lit. A. Deſcripta in *Willoughby Ornitholog.* p. 27.

Verba Hebræa מְלֵא הַנּוֹצָה & רַב הַנּוֹצָה Græci reddunt πλήρης ὀνύχων, & πολὺς ὄνυξι, *plena unguibus*, *multa unguibus*. Ita & Syrus & Arabs. Sed non caret hæc expoſitio ſua difficultate. Non plures habet ungues aquila, quàm rapaces aliæ aues. Quapropter Chaldæus interpres, Judæi omnes, Hieronymus, Tigurini נוֹצָה reddunt per *plumas*, *plena plumis*, *voller Pflaum-* (rectiùs *Flum-*) *Federen*. Ipſa radix נָצָה notat *volare*.

Ezech. Cap. XVIII. verſ. 2.

Quæ hæc Parabola, quam vertitis inter vos? dicentes in terra Iſraelis: Patres comederunt labruſcam, & dentes filiorum obſtupeſcunt.

Quid eſt, quod inter vos parabolam vertitis in prouerbium iſtud in terra Iſrael? dicentes: Patres comederunt uuam acerbam, & dentes filiorum obſtupeſcunt.

Vid. Jer. Cap. XXXI. verſ. 29.

Ezech. Cap. XIX. verſ. 2. 3. 8.

2. Cur mater tua Leæna inter Leones accubuit, & in medio Leonum educauit catulos ſuos?
3. Effecit, ut unus ex catulis ſuis aſcenderet, Leunculusque fieret, qui didicit diripere prædam, comedere homines.
8. Et conſtitutæ ſunt gentes contra eum per circuitum ex regionibus, expanderuntque ſuper eum rete ſuum, captusque eſt in fouea eorum.

2. Quare mater tua Leæna inter Leones cubauit, in medio leunculorum enutriuit catulos ſuos?
3. Et eduxit unum de leunculis ſuis, leo factus eſt: & didicit capere prædam, hominemque comedere.
8. Et conuenerunt aduerſus eum gentes undique de prouinciis, & expanderunt ſuper eum rete ſuum, in vulneribus earum captus eſt.

Nîl me moratur explicatio myſtica, juxta quam *mater, Leæna*, eſt populus Judaicus, vel, Chaldæo interprete, Synagoga Judaica, *Leones, inter quos* Leæna *accubuit*, vicini Reges Gentiles, *catuli in medio Leonum educati*, filii Joſiæ Regis, unus Joachas, qui *deſignauit malum in oculis* DOMINI, *juxta omnia, quæ deſignauerant patres ſui*, 2. Reg. XXIII. 32. id eſt, ex Textu, *didicit diripere prædam, comedere homines;* ſed *à Pharaone Necho vinctus in Ribla in regione Hamath, quod regnum occupaſſet Hieroſolymis, (ne regnaret in Jeruſalem,) captusque in fouea eorum, abductus fuit in Ægyptum, (& adduxerunt eum in catenis in terram Ægypti,)* ubi & *obiit:* Alter Jehojakim, qui & ipſe v. 6. *verſatus inter Leones*, Ægyptio & Babylonio Regi amicitiæ fœdere junctus, *didicit diripere prædam, comedere homines, ciuitates vaſtauit, ut deuaſtata fuerit terra cum omnibus, quæ in ea erant, à voce rugitus ejus, (didicit prædam capere, & homines deuorare, ciuitates eorum in deſertum adducere: & deſolata eſt terra, & plenitudo ejus, à voce rugitus illius,)* v. 7. nîl impietate cedens fratri & anteceſſori, tandem in mercedem injuſtitiæ ſuæ in ſe concitauerat Chaldæos, Syros, Moabitas, Ammonitas, quæ *per circuitum gentes expanderunt ſuper eum rete ſuum, concluſerunt eum, & hamis duxerunt eum ad Regem Babylonis, (miſerunt eum in caueam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis,)* v. 8. 9. Cujus Hiſtoriæ ampliorem deductionem linquo aliis.

Ex commatibus 2. & 3. colligere licet, כְּפִיר à גּוּר אַרְיֵה differre, ut juuencus à vitulo, vel adoleſcens à puero differt. Id clarè docet Textus. *Mater tua Leæna in medio Leonum educauit catulos ſuos*, מִגֻּרֶיהָ, hic factus eſt *Leunculus* כְּפִיר *qui didicit diripere prædam, comedere homines.* Statim igitur atque Leunculus, à lacte matris abductus, ipſe venando cibum quærit, & absque matris auxilio viuit, non amplius גּוּר vocatur, ſed כְּפִיר. Talem deſcribit *Horatius* L. IV. *Od.* 4.

Qualemue lætis caprea paſcuis
Intenta, fuluæ matris ab ubere
Jam lacte depulſum Leonem
Dente nouo peritura vidit.

Singularis eſt hæc DEI pro generis humani conſeruatione prouidentia, quòd animalia ſæuiſſima, ἀνθρωπόφαγα, minori numero ſeſe multiplicent quàm illa, quæ hominibus veniunt in cibos, uſusque alios. Sunt ſanè, qui prætendunt, Leænam unicâ per vitam vice, unicumque catulum utero gerere. *Herodotus* L. III. c. 108. *Antigonus Hiſt.* 25. *Horus Hieroglyph.* L. II. c. 78. *Baſilius in Hexaëm. Hom.* 9. *Euſtath. in Hexaëm.* p. 35. Addunt, traditioni addentes colorem, in unico hoc ſuo partu deponere ipſam à Leunculo disruptam matricem, & hinc conceptui ac partui alii reddi ineptam. Fabulam hanc diſcutiunt ſufficientibus rationibus *Ariſtot. Hiſt.* L. VI. c. 31. *Plin.* L. VIII. c. 16. *Ælian. Hiſt. Anim.* L. IV. c. 34. *Philoſtratus in Apollonio* L. I. c. 16. *Oppianus Cyneget.* L. III. *Gellius* L. XIII. c. 7. ex *Homeri Iliad.* ε´. & ϛ´. Deſtruit ipſam hanc fabulam Sacra Scriptura, & ipſe hic locus Ezechielis, qui Leunculos duos memorat unius matris filios, ſic & Nah. II. 13. (12.) *Leo rapiens, quantum ſatis eſſet catulis ſuis. (Leo cepit ſufficienter catulis ſuis.)* Attamen ex Hiſtoria Naturali nondum nobis certò conſtat, quoties per vitam ſuam utero geſtet Leæna, & quot pariat catulos. Vetus traditio apud *Euſtath. in Iliad.* ε´. vult binos, quoniam duas habeat mammas. *Philoſtratus*, parere ter in vita, primâ vice tres, altera binos, tertiâ unicum. Alii adſcendunt ad numerum quinarium, & ab hoc deſcendunt ad unitatem. Ita *Ariſtot. de Gener. Anim.* L. III. c. 1. 10. *Plinius, Solinus*, alii. De graduali hoc deſcenſu nil reperias apud Zoologos

logos modernos; quin imo fuere ex veteribus, qui tradiderunt, geſtare nunc unum fœtum, nunc duos, ad ſummum verò 6. vel 8. ut apud *Philoſtratum* in diſſecto Leænæ ventre reperti dicuntur fœtus 8. Cadit ita parallelismus, quem *Epiphanius* inſtituit uniparam inter Leænam & Diuam virginem θεοτόκον.

Inuitat nos v. 8. ad venationem Leonum, mentionem faciens *retis expanſi*, & *foueæ*, in qua *Leo fuerit captus*. Ita quoque Ezech. XXXII. 3. *Ego expandam ſuper te rete meum*, nempe ſuper Pharaonem Ægypti Regem, qui v. 2. *Leunculus* audit. Παράδοξον id videtur, poſſe adeò ſæuum & robuſtum animal capi retibus. Apud *Pollucem* quippe legimus, adultum Leonem non facile capi πλέγμασιν, ἀλλὰ μηχανήμασι καὶ σοφίσμασι, *non pedicis*, *ſed machinamentis*, & *dolis*. Sed contra *Oppianus* de captura Leonum ad Euphratem, loco, quo ipſe noſter Prophetiam ſuam ſcripſit, *Cyneg. l. III. 119. ſqq.*

Πεζοὶ δ᾽ ἐκτανύσαντο λίνοιο περίδρομον ἕρκος,
Ἄρκυας ἀσσυτέρης ἐπιδειμάμενοι ϛαλίκεσσι,
Τόσσον δ᾽ αὖ ἑκάτερθεν ἐπιπρονένευκε κεραίη,
Ὅσσον ἐπημύει κέρας ἀρτιτόκοιο σελήνης.
Τρισσοὶ δ᾽ αὖ λοχόωσι λίνων ἔπι θηρητῆρες.
Εἷς μέσατος, δοιοὶ δ᾽ ἄρ᾽ ἐπ᾽ ἀκροτάτοισι κορύμβοις,
Ὁππόσον ἐκ μεσάτοιο γεγωνότος ἀμφοτέροισιν
Εἰσαΐειν ἑκάτερθε διπλῶν ἀκρόπτερα φωτῶν.

Bodino interprete.

Retia tum pedites ſinuoſâ indagine pandunt,
Prælongos denſo figentes ordine varos,
Ut cornu caſſis tanto flectatur utrimque,
Quanto curuatur reparans noua cornua Phœbe.
Tres ſtatione rata inſidiantur caſſibus: unus
In medio; latitant alii per cornua ſumma,
Quo facile à medio voces utrimque capeſſant.

Et v. 144. ſq.

Καὶ τότε δειδιότες κύκλον ἀνδρῶν, καὶ φλόγα πυρσῶν,
Αὐτόματοι πλεκτοῖσι λίνων λαγόνεσσι πέλασσαν.

Et tunc (Leones) metuentes turmam virorum & flammam lampadum
Ultrò plexis retium lateribus accedunt.

Eſt proin רֶשֶׁת apud Prophetam idem, quod πλεκτοὶ λίνων λαγόνες apud *Oppianum*, πλέγμα *Polluci*. Et ἄρκυς *Oppiano* rete, quo Leones capiuntur. Suidas: Ἄρκυς τὸ θηρευτικὸν δίκτυον. τὰ λίνα, ἃ ἱϛᾶσι πρὸς ἄγραν τῶν λεόντων. Etymologus: Ἄρκυς, εἶδος δικτύου ἐκ παχέως σχοινίου, ὃ ἱϛᾶσι πρὸς θήραν λέοντος, ἢ ἄρκτου, ἢ ἐλάφων.

Ezech. Cap. XXI. verſ. 22.

Ad dexteram ejus fuit diuinatio Jeruſalem, ut ponat arietes, ut aperiat os ad cædem, ut exaltet Claſſicum, ut ponat arietes, affundat aggerem, & extruat turrem.

Ad dexteram ejus facta eſt diuinatio ſuper Jeruſalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in cæde, ut eleuet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut ædificet munitiones.

Vid. Ezech. Cap. IV. verſ. 2.

Ezech. Cap. XXII. verſ. 18. 19. 20.

18. Fili hominis, qui ſunt de domo Iſraelis, facti ſunt mihi in ſcoriam, uniuerſi ipſi æs ſunt, plumbum candidum, ferrum, plumbum nigrum in medio fornacis, ſcoria argenti facti ſunt.
19. Propterea ſic dicit DOMINUS DEUS: Quandoquidem omnes vos ſcoria eſtis, idcirco ecce ego congrego vos in medio Jeruſalem,
20. Maſſam argenti, æris, ferri, plumbi nigri atque plumbi candidi in

18. Fili hominis, verſa eſt mihi domus Iſrael in ſcoriam: omnes iſti æs, & ſtannum, & ferrum, & plumbum in medio fornacis, ſcoria argenti facti ſunt.
19. Propterea hæc dicit DOMINUS DEUS: Eò quod verſi eſtis omnes in ſcoriã, propterea ecce ego congregabo vos in medio Jeruſalem,
20. Congregatione argenti, & æris, & ſtanni, & ferri, & plumbi in medio

medio fornacis, ad ſufflandum ſuper ipſam ignem, & ad excoquendum: ſic congregabo in ira mea, atque furore meo, & collocabo, atque excoquam vos.

medio fornacis: ut ſuccendam in ea ignem ad conflandum. Sic congregabo in furore meo & in ira mea, & requieſcam, & conflabo vos.

Vid. Jer. Cap. VI. verſ. 28. 29. 30.

Ezech. Cap. XXII. verſ. 25.

Conjuratio Prophetarum ejus in medio ejus, ſicut Leo rugiens, & qui prædam rapit, comederunt animam: opes, & quicquid pretioſum eſt, acceperunt, atque viduas ejus multiplicauerunt in medio ejus.

Conjuratio Prophetarum in medio ejus: ſicut leo rugiens rapiensque prædam, animas deuorauerunt, opes & precium acceperunt, viduas ejus multiplicauerunt in medio illius.

Vid. Jer. Cap. XII. verſ. 8.

Ezech. Cap. XXII. verſ. 27.

Principes ejus in medio ejus ſunt, quemadmodum Lupi diſcerpentes prædam, ut effundant ſanguinem, ut perdant animas, & ut auaritiæ & lucro inhient.

Principes ejus in medio illius quaſi lupi rapientes prædam: ad effundendum ſanguinem, & ad perdendas animas, & auarè ſectanda lucra.

COmmodius non poteſt auara impiorum Magiſtratuum rapacitas præſentari quàm *luporum* ſymbolo, ut heic, & Zeph. III. 3. *Judices ejus lupi veſpertini, oſſa non reliqua faciunt usque manè. (Judices ejus lupi veſperè, non relinquebant in mane.)* Luporum indoles eſt, *prædari*. Hinc & Benjamin *lupus diripiens* cluet Gen. XLIX. 27. Lupus Poëtis *rapax*, *raptor*. *Virgil. Æn.* II.

- - - Inde Lupi ceu
Raptores atra in nebula.

Horat. L. IV. *Od.* 4.

Cerui Luporum præda rapacium.

Epodon Od. 16.

Agros atque lares patrios, habitandaque fana
Apris reliquit, & rapacibus lupis.

Ouid. Triſt. L. I. *Eleg.* 5.

Utque rapax, ſtimulante fame, cupidusque cruoris
Incuſtoditum captat ouile lupus.

Oppiano lupus πολύπλοκος ἁρπακτὴς, *verſipellis raptor*, audit. Prædari, quod ſupra dixi, lupi eſt indoles, quam à DEO eſt nactus: Gentiles dixere, à Joue. *Virgil. Georg.* L. I.

Ille malum virus ſerpentibus addidit atris,
Prædarique lupos juſſit. —

Ezech. Cap. XXIII. verſ. 14.

Hæc adjecit ad fornicationes ſuas; videns enim viros ſculptos in pariete, imagines Chaldæorum expreſſas Minio —

Et auxit fornicationes ſuas: cumque vidiſſet viros depictos in pariete, imagines Chaldæorum expreſſas coloribus. —

Vid. Jer. Cap. XXII. verſ. 14.

Ezech. Cap. XXVI. verſ. 8. 9.

8. — Ponet aduerſum te munitionem, fundet contra te aggerem, eriget contra te lanceam.
9. Tormentum feriendi è regione ponet ad muros tuos, & demolietur turres tuas telis ſuis.

8. — Circumdabit te munitionibus, & comportabit aggerem in gyro: & eleuabit contra te clypeum.
9. Et vineas & arietes temperabit in muros tuos, & turres tuas deſtruet in armatura ſua.

Vid. Ezech. Cap. IV. verſ. 2.

TAB. DCXXXII.

Ezech. Cap. XXVII. verſ. 5.

Abietibus de Senir ædificabant tibi omnia tranſtra; Cedrum de Libano tulerunt, ut facerent malum in te.

Abietibus de Sanir extruxerunt te, cum omnibus tabulatis maris: Cedrum de Libano tulerunt, ut facerent tibi malum.

FUit urbs maritima Tyrus, quod nemini non notum, commercio per omnem terræ tunc cognitæ orbem celebratiſſima, ut hodie Amſtelodamum, vel Londinum, quò confluebant veluti in cumulum omnes theſauri. Palatiis & nauibus pretioſiſſimè exornandis contribuebat Architectura ciuilis & naualis, quod habuit cunque, *ædificata tranſtra abietibus de Senir*, בְּרוֹשִׁים מִשְּׂנִיר, id eſt, ex monte *Hermon*. Conſtat id ex Deut. III. 9. ubi legitur mons hic à Zidoniis vocatus *Sireon*, ab Amorrhæis *Senir*. Num בְּרוֹשׁ præciſè notet *abietem*, vel aliud pretioſius lignum ex coniferis, diſcuſſimus alibi. Κέδρον habent LXX. Abiegnum lignum nauibus conſtruendis aptius eſt quàm ædibus, utpote omnium leuiſſimum. Pro *malis* non ſufficiebat abies, adferri debebant *Cedri ex Libano*.

TAB. DCXXXIII.

Ezech. Cap. XXVII. verſ. 6.

Ex quercubus de Baſan fecerunt remos tuos, & tabulas tuas fecerunt ex ebore, (*a*) fori tui ex Inſulis Chittim.

(*a*) Alii legunt, Aſſyrii, alii prætoriola.

Quercus de Baſan dolauerunt in remos tuos: & tranſtra tua fecerunt tibi ex ebore Indico, & prætoriola de Inſulis Italiæ.

SUperbiæ ducitur Tyro, quod *ex quercubus de Baſan fecerit remos, tabulas ex ebore, foros ex Inſulis Chittim*, quæ Aſiam habuere ad Orientem, Mediterranei proin Maris, vel Archipelagi. LXX. ἐκ τῆς Βασανίτιδος ἐποίησαν τὰς κώπας σου, τὰ ἱερά σου ἐποίησαν ἐξ ἐλέφαντος, οἴκους ἀλσώδεις ἀπὸ νήσων τῶν Χεττιείμ. Disjungit Hebraicus Textus verba בַּת־אֲשֻׁרִים: vertunt, qui hanc agnoſcunt lectionem, *filiam greſſuum*, *ebur foſſile*, quod Elephantibus deciduum ab ipſis defodi dicitur. *Plin.* L. VIII. c. 3. *Deciduos* (dentes) *caſu aliquo vel ſenecta defodiunt.* Quæ explicatio parum ſolido nititur fundamento; eſt quippe ebur foſſile fragile admodùm, Architecturæ ciuili prorſus ineptum, quod reliquiis diluuii accenſemus hodie.

EZECH. Cap. XXVII. v. 5.
Tyrus Emporium maritimum.

Ezech. Cap. XXVII. v. 5.
Tyrus eine Handels-Stadt.

G. D. Heümann sculps.

JCB

EZECH. Cap. XXVII. v. 6.
Navis bellica ex maximis.

Ezech. Cap. XXVII. v. 6.
Engl. Kriegs=Schiff vom erſten Rang.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

hodie. Præferenda ſententia *Bocharti*, qui verba illa Hebraica jungit בְּתְשׁוּרִים & explicat, *in Buxo*, ex qua confecta fuerint nauium tranſtra, & eburneis tabulis egregiè exornata; ex Buxo nempe Corſicæ Inſulæ. Ita quoque Jeſ. XLI. 19. & LX. 13. per תְּאַשּׁוּר intelligitur *Buxus*. Lucem fœneratur *Virgilius Æneid.* L. X.

- - - - - quale per artem
Incluſum Buxo, aut Oricia Terebintho,
Lucet Ebur. —

Stant interim pro ſeparatione LXX. qui בַּת אֲשֻׁרִים reddunt οἴκες ἀλσώδεις, *domos ſylueſtres*, *nemoroſas*, quæ exornatæ fuerint tabulis ligneis ex Chittim. Hieronymus habet *prætoriola, cellaria*, quibus pretioſiſſimæ merces fuerint cuſtoditæ, quæ explicatio tolerari poteſt, ſi *cellaria* illa quærantur in nauibus ipſis mercatoriis, ſcopus enim Prophetæ tendit ad rem Tyriorum naualem.

Illuſtrandæ tam præſenti quam XLI. TAB. inſeruit repræſentatio hæc nauis bellicæ ex maximis ad normam Architecturæ Naualis Anglicæ, quam obtinui fauente Nob. Dn. Jacobo Theobaldo, Londinenſi. Comparent in proſpectu ejusdem

	pedd.	poll.
a b. Longitudo Carinæ -	146.	6.
c d. Longitudo Tabulati inferiùs, ubi maxima locata ſunt tormenta bellica - -	174.	6.
e f. Longitudo à roſtro usque ad ſummam puppim -	210.	7.
g h. Latitudo maxima -	50.	—
i k. Profunditas caueæ -	19.	10.
Immerſio in aqua -	22.	—
l m. Altitudo à carina ad ſummam puppim - -	64.	8.
Longitudo antennæ maximæ - - -	110.	—
Longitudo mali principalis	200.	—
Diameter - - -	3.	3.
Funis anchoralis diameter -	1.	10.
Numerus tormentorum bellicorum - - -	110.	—
Numerus virorum - -	850.	—
Pondus anchoræ ſacræ, millia pondo - - -	8.	— 300.lib.
Onus, millia pondo -	3906.	—

Ezech. Cap. XXVII. verſ. 7.

Byſſus variegatus ex Ægypto fuit expanſio tua, ut eſſet tibi velum: Hyacinthus & Purpura de Inſulis Eliſa fuit operimentum tuum.

Byſſus varia de Ægypto texta eſt tibi in velum, ut poneretur in malo: hyacinthus & purpura de inſulis Eliſa facta ſunt operimentum tuum.

Vid. Exod. Cap. XXV. verſ. 4.

Ezech. Cap. XXVII. verſ. 12.

(a) Tharſis fuit negotiatrix tua propter copiam omnium diuitiarum (b) in argento, ferro, plumbo albo, & plumbo nigro, quæ repoſuerunt in emporio tuo.

(a) Tharſis videtur poni pro Mediterraneo Mari.
(b) Ebræi ablatiuis mercium præpoſitionem *in* apponunt, quod Latinis non adeò frequens eſt, ſed Germanis. *Der treibt Kauffmannſchafft in Eiſen*, vel, *mit Eiſen.*

Carthaginenſes negotiatores tui, à multitudine cunctarum diuitiarum: argento, ferro, ſtanno, plumboque repleuerunt nundinas tuas.

INquirenda heic venit terra tantùm non incognita, *Tharſis*, Emporium celebre, quod Ezechieli in Textu, & v. 25. nec non Jeſaiæ XXIII. 1. 6. memoratum, cum Tyro commercia fouit, non Tharſis illa, cujus mentio fit in Libris Regum, in Hiſtoria Solomonis & Joſaphati. De illa variant Interpretum mentes. Hieronymus per תַּרְשִׁישׁ in genere intelligit *Mare*, ſcilicet *Mediterraneum*, quod Gloſſa Latinæ noſtræ Verſionis ponit. Subſcribit Chaldæus Interpres, & multi Doctores ex Judæis. Et forſan Jeſ. XXIII. 1. ſunt אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ mercatoriæ naues ita dictæ, quod ſolitæ fuerint tenere iter verſus Tharſis. Hoc tamen non impedit, quò minus Tharſis denotet certum quendam locum, ſiue Emporium, quod

omnis

omnis generis *diuitias in argento, ferro, plumbo albo, & plumbo nigro repoſuerit in emporio Tyri*, merces, quas expiſcaberis fruſtra ex mari. In eadem eſt ſerie Tharſis cum aliis Gentibus, quibus cum Tyriis fuit commercium.

Quærit *Joſephus Ant. Jud.* L. IX. c. 11. hoc noſtrum *Tharſis* in *Cilicia*. Sed nullibi legimus, fuiſſe hanc urbem vel metallis diuitem, vel mercaturâ celebrem. Et diſtabat hoc quinque ſtadiis à littore maris, neque eſt fluuius *Cydnus*, qui urbem hanc perluit, ejus amplitudinis, cujus eſt Albis prope Hamburgum, ut naues onerarias ferre queat.

Africæ littora legunt LXX. quæſituri Tharſis in Carthagine, reddentes אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ πλοῖα καρχηδόνος. Ponit & Chaldæus interpres 1. Reg. XXII. 48. Jer. X. 9. pro Tharſis *Africam*, אַפְרִיקָא. Obſtat his, quod Africæ littora haud fuerint metallis diuitia, interiores Mediterraneæ Prouinciæ veteribus ignotæ, & Pharao Necho, Ægypti Rex, primus Africam circumnauigauerit, teſte *Herodoto*. *Lucanus* de Africa L. IX.

In nullas vitiatur opes, non ære nec auro
Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura
Sed penitus terra eſt.

In Aſia & Africa non inuenientes, quod Tharſi ex aſſe reſpondeat, multi ex modernis eruditis quæſiuere in Europa, & inuenerunt in Hiſpania *Tarteſſum*, nominetenus Tharſi noſtro affine emporium celebre; ſed & ipſi hi ſunt inter ſe diuiſi, ubinam Hiſpaniæ hæreat locus, de quo vix nomen ſupereſt. Veteres ipſi Geographi triplex ſiſtunt *Tarteſſum:* primum eſt *Carteja* ad radicem montis Calpe, ad Fretum Gaditanum, *Tarteſſos* dicta urbs, teſtibus *Pomponio Mela* L. II. *Strabone* L. III. *Plinio* L. III. c. 1. Secundum *Gades*, Inſula ad Fretum memoratum, apud *Plin.* L. IV. c. 22. *Arrian. Exped. Alex. M.* L. II. quæ poſtea nomen dedit portui & urbi celebri *Cadix*. Tertium, quod Ezechielis videtur, ſitum erat ad oſtium Bætis, hodie *Guadalquivir* in Andaluſia, qui fluuius olim bina inter oſtia formauerat inſulam, in qua ſtetiſſe videtur Tharſis. De hoc ita *Strabo* L. III. ἐστὶ ἡ πόλις ἄυτη πρὸς τῷ Ὠκεανῷ μεγάλη λίαν. *Heſychio* in voce γαλὴ, ταρτησία. Haud poterat Phœniciis eſſe ignota hæc urbs, quum Hercules heroicis illis temporibus littora Hiſpaniæ legerit, & ad Gaditanum Fretum columnas illas adeò celebres erexerit.

Confirmabunt hanc ſententiam merces Prophetæ memoratæ, ſiquidem eas heîc inuenerimus. Ignorari id nequit, fuiſſe olim Hiſpaniam omnibus rebus ad vitam neceſſariis abundantiſſimam, detectis Americæ ditiſſimis auri argentique venis deſertam, ut de fodinis illis argenti celebribus *Plinio* L. XXXIII. c. 6. memoratis hodie vix locus nomenque ſuperſit. Ita ille: *Argentum in Hiſpania reperitur pulcherrimum. — Mirum, adhuc per Hiſpanias ab Annibale inchoatos puteos durare, ſua ab inuentoribus nomina habentes. Ex queis Bebelo appellatur hodieque, qui 300. pondo Annibali ſubminiſtrauit in dies, ſed mille quingentos jam paſſus cauato monte. Agricola* quoque *de vet. & nov. metall.* p. 405. Pyrenæos montes argento diuites celebrat, quod facile poterat transferri Tarteſſum. Ipſe fluuius Guadalquiuir oriri dicitur in monte argenteo, & paſſim ad ejus, uti & Tagi, littora inueniri auri, argenti, æris venas. Stadiis viginti à Carthagine noua, ſeu Cartagena, Romani, Hiſpaniâ ſubactâ, mille hominum operâ utebantur in fodina argento diuiti, ex qua quotidie protrahebant 25000. drachmas. Imo foſſores fuiſſe, qui tridui ſpatio Talentum dederint Euboicum, ſiue 80. Libras Romanas, ex *Liuio* oſtendit *Villalpand.* T. III. P. II. p. 371. Quinimo, ſi traditionibus fides, fodinis metallorum omnibus natalia prima dederunt Pyrenæi Montes, & nomen hi acceperunt ab igne, qui à paſtoribus accenſus ſyluas corripuerit, tanto inſecuto ardore, ut ex montibus integri argenti fuſi profluxerint riuuli. Argento inprimis diuitem volunt Prouinciam Bæticam, quæ Andaluſiam & Granadam comprehendit. Ex quibus conſtat, ſuffeciſſe Tyro argentum ex Tarteſſo, ut abundè hodie ſufficit Hiſpanis aurum ex America.

Plus faceſſit negotii *ſtannum*, ſeu *plumbum album*. Memorantur *Plinio* L. IV. c. 22. *ex aduerſo Celtiberiæ Inſulæ, Caſſiterides dictæ Græcis à fertilitate plumbi*, ſed de his nihil hodie conſtat. Inuenitur & ſtannum in Luſitania & Gallicia, teſte *Plinio* L. XXXIV. c. 16. & ad ſcaturigines Bætis fluuii plumbum argenti ferax, quod facile veteres poterant ſumſiſſe pro plumbo candido. Sed quoque conjectare licet, habuiſſe Tarteſſanos plumbum ſuum candidum ex Brittannia, cujus venæ antiquiſſimis temporibus fuere cognitæ, & ſubſiſtunt adhuc, fuiſſeque proin plumbum candidum Tyro illatum ſtannum Anglicum, toto orbe celebratiſſimum.

De *ferro* nulla verſatur difficultas. Obuium eſt hoc metallum in omnibus penè Europæ Prouinciis, & celebrata olim ferro fuit Bilbilis in Hiſpania. *Cantabriæ maritima parte, quam Oceanus alluit, mons prærupte altus, incredibile dictu, totus de ea materie eſt. Plin.* L. XXXIV. c. 14.

Par ratio eſt *plumbi*, nempe *nigri*, quo *abundat Cantabria. Plin.* L. XXXIV. c. 16.

Ezech. Cap. XXVII. verſ. 13.

Jauan, Thubal & Mæſech ipſi mercatores tui, in anima hominis & vaſis æreis dederunt negotiationem tuam.

Græcia, Thubal, & Moſoch, ipſi inſtitores tui: mancipia & vaſa ærea adduxerunt populo tuo.

JUncti paſſim in Sacris occurrunt *Thubal* & *Meſech*, vicini haud dubiè populi. LXX. pro תּוּבַל וָמֶשֶׁךְ ponunt, καὶ ἡ σύμπασα, καὶ τὰ παρατείνοντα, intelligentes Græciam & Prouincias adjacentes. Sed vero eſt ſimilius, eſſe Thubal & Meſech *Moſchos* illos & *Tibarenos*, qui etiam juncti leguntur apud *Herodotum* L. III. c. 94. Caucaſi montis accolæ Caſpium inter Mare & Pontum Euxinum; Jauan autem eſſe Græciam. *Joſepho* placent *Iberi*, non illi nempe Hiſpaniæ, ſed Colchidi vicini, & *Cappadoces*.

Græci hi, & qui hodie nuncupantur *Georgiani* & *Mengreliani*, mercaturam exercebant circa *animas hominum*, ψυχὰς ἀνθρώπων, & *vaſa ærea*, σκεύη χαλκᾶ. Magni æſtimabantur olim mancipia ex Græcia, unde Atoſſa, Darii conjunx, marito ſuo ſuaſerat bellum cum Græcis potius, quàm cum Scythis, ut non deeſſet occaſio mancipia Perſiæ inferendi Spartâ, Athenis, Corintho, Argo, quod legitur apud *Herodotum* L. III. c. 134. *Æris* copiam dabat Græcis *Eubœa*, inprimis *Chalcis* urbs, quæ ipſa æri, χαλκῷ, vel nomen dedit, vel ab ære nomen habet. *Strabo* L. X. *Chalce, oppidum in Theſſaliæ tractu Lariſſæo, ex ærariis fodinis nomen videtur inueniſſe. — In Eubœæ campo Lilanto, qui ſupra Chalcidem ſitus eſt, fuit, ut Strabo ſcribit, admirabile æris & ferri metallum commune, quod nuſpiam alibi inueniri memoriæ proditum eſt, Agricola vet. & nov. metall.* L. II. p. 409. Legere quoque eſt in *Wheeler Voyage d'Athenes* L. III. p. 547. fuiſſe olim ad Sunium Promontorium metallifodinas diuites. Fuit porrò Græcis copia *ferri*.

Commercium hominum quod attinet, applicatiuè ad Thubal & Meſech, notum eſt, fuiſſe illud accolis Ponti Euxini familiare olim. *Horat*. L. I. *Ep*. 6.

Mancipiis diuès eget æris Cappadocum Rex.

Polyb. L. IV. de Ponticis Prouinciis, ſuppeditare τῶν εἰς τὰς δουλείας ἀγομένων σωμάτων πλῆθος. *Æs* dabant *Moſſinœci* (à quibus forte Germanorum *Meſſing*, nobis *Möſch*,) idque λαμπρότατον καὶ λευκότατον, *Ariſt. de Mirabil.* L. II. In eodem tractu habitabant quoque *Chalybes*, qui *Chalybi* nomen dedere. *Per hos primitus ortum & domitum eſt ferrum. Ammian. Marcellin.* L. XXII.

Ezech. Cap. XXVII. verſ. 14.

De domo Thogarma equos & equites ac mulos dederunt negotiationem tuam.

De domo Thogorme equos & equites, & mulos adduxerunt ad forum tuum.

FUit *Thogarma* filius *Gomer*, *Japheti* nepos. Gen. X. 3. Habitabant illius poſteri ad Aquilonem Palæſtinæ. Conſtat id ex Ezech. XXXVIII. 6. *Gomer, & cunctas alas ejus, domus Thogarma, latera Aquilonis cum uniuerſis alis ejus, populosque multos tecum. (Gomer, & uniuerſa agmina ejus, domus Thogorma, latera Aquilonis, & totum robur ejus, populique multi tecum.)* Attamen Thogarmitas quæſituris aſcendere haud licet ad Scythas usque & Tartaros, quandoquidem illi Tyro intulerunt mulos neque in Tartaria, neque in Ruſſia obuios; ſed neque in cenſum venit Germania, quam Chaldæus vult Interpres, Tyriis quippe cum Germanis non fuit commercium, ſed neque muligena eſt Germania. Propius accedit *Phrygia* apud *Joſephum*, propius adhuc *Cappadocia*, quam multis rationibus fulcit *Bochart. Phaleg.* L. III. c. 11.

Celebrati admodùm fuere *Equi Cappadocici*. De iis *Nemeſianus*.

Illis ampla ſatis læui ſunt æquora dorſo,
Immodicumque latus, paruæque ingentibus alui,
Ardua frons, aureſque agiles, capitique decoro
Altus honos, oculique vago ſplendore micantes,
Plurima ſe validos ceruix reſupinat in armos,
Fumant humentes calida de nare vapores,
Nec pes officium ſtandi tenet, ungula terram
Crebra ferit, virtuſque artus animoſa fatigat.

Oppian. Cyneget. L. I.

Κραιπνότεροι δὲ πέλουσιν ὅσῳ μάλα γηράσκουσι,
Κείνους εἰς πόλεμον μεγαλήνορα θωρήσσοιο,
Αἴθωνας τ᾽ ἐπὶ θῆρας. ἐπεὶ μάλα θαρσήεντες
Ὅπλοις ἀντιάαν, πυκινὴν ῥῆξαί τε φάλαγγα,
Θηρσί τ᾽ ἐνυαλίοισιν ἐναντία δηρήσασθαι.

At virtus animusque virent ætate virili,
Nec niſi decrepito ſenio vis illa fatiſcit:
Hos in ſanguinei fulgentia prælia Martis
Intrepidè armato, inque ferocia bella ferarum
Haud equidem ſæuis terrentur ab hoſtibus unquam,
Quin acies nitidas rumpant, denſasque phalanges,
Immanesque feras infracto pectore vincant.

Laudatos hosdem equos videas apud *Dionyſium Periegetem* v. 973. *Solinum cap. de Cappadoce, Claudian. in Ruffin.* L. II. *Iſidor. Orig.* L. XIV. c. 3. *Abſyrtum* c. 115. *Strab.* L. XI. ubi Perſæ quotannis equos 1500. pro tributo à Cappadocibus obtinuiſſe leguntur. Et Geographus anonymus, qui ſub Conſtantio vixit, Cappadociæ hos equos *diuina* nuncupat *animalia*. *Grex dominicus* L. 7. *Cod. Theodoſ. de Greg. Dominic.* hujusmodi equorum fuit, qui ſoli Imperatori ſtabant à ſeruitiis. Morte luebat Eutropius Conſul ſub Arcadio exceſſiuam, quam ſibi ſumſerat ille, libertatem utendi Cappadocicis equis absque licentia Imperatoris, teſte *Philoſtorgio* L. II. c. 6. qui & ipſe Cappadox fuit. Cappadocibus finitimi erant *Heneti* ſeu *Paphlagones*, quorum equi pariter valde fuere æſtimati. Votum en *Phædræ* in *Euripidis Hippolyto* v. 230.

Εἴτε γενοίμαν ἐν σοῖς δαπέδοις
Πώλους ἐνέτας δαμαζομένα.

Utinam eſſem in tuis campis
Equas Heneticas domans.

Horundem *Trogmitarum*, *Thogarmitarum*, *Galatarum*, *Cappadocum*, *Phrygiorum* celebrat *aſinos & mulos Apulejus de Aſino* L. VIII. Teſtis eſt iterum *Strabo* l. c. Perſis quotannis Cappadoces miſiſſe 2000. mulos. Galatarum mulos laudat *Plutarchus* περὶ φιλοπλουτίας, & *Homer. Iliad.* β′. v. 852.

Ἐξ ἐνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων.

Ex Heneta urbe, genus mulis agreſtibus unde eſt.

Ezech. Cap. XXVII. verſ. 15.

Filii Dedan fuerunt mercatores tui, & inſulæ multæ negotiantur tecum, (a) cornua, Ebur & (b) Habanim munera tibi attulerunt.

(a) Alii conjunctim legunt cornua eburnea.
(b) Habanim reliqui. Quidam enim Hebenum lignum intelligunt, quidam Pauones.

Filii Dedan negotiatores tui: inſulæ multæ negotiatio manus tuæ: dentes eburneos & hebeninos commutauerunt in precio tuo.

Bini occurrunt in Sacris nomine *Dedan*, unus filius Rhegma, Chuſi nepos, Chami abnepos, Gen. X. 7. alter nepos Abrahami ex Jakſan, filio Keturæ, Gen. XXV. 3. Prioris poſteri ſedes ſuas poſuere in media Arabia, Idumæis finitimi, quod conſtat ex Jer. XLIX. 8. alterius in Arabia Felice ad Perſicum Sinum, ubi adhuc extet urbs *Daden*, inter fretum *Baſora*, & flumen *Om*, quod in Perſicum Sinum ſe exonerat. Et vero eſt ſimile, in ultimo hoc Dedan repoſuiſſe ſe poſteros Chami, eſſeque id ipſum, cujus Ezechiel meminit, quoniam Judææ intulerant Dedanitæ ebur & ebenum lignum, Æthiopiæ & Indiæ merces, quæ vix aliâ quàm maris viâ ad Arabes poterant deferri.

Ex Dedanitarum mercibus primum tenent locum קַרְנוֹת שֵׁן, ὀδόντες ἐλεφάντινοι, in nonnullis LXX. exemplaribus præcedunt κέρατα, *cornua*, Hebræa ipſa vox vult *dentes cornutos*. Sunt ſanè dentes elephantum, qui heic intelligi debent, dubii inter cornua & dentes. Sejungit Chaldæus Hebræas voces veluti interpoſita litera ו, קַרְנוֹת וְשֵׁן, *cornua & dentes*. Pollicem premere videtur Latina noſtra, quæ habet *cornua, ebur*; intelligendo per שֵׁן *ebur*, per קַרְנוֹת *ibicum cornua*, reputata olim etiam inter pretioſas merces. Ex iis parata fuere pocula, *Æliano* teſte L. XIV. c. 16. à Cretenſibus arcus pro ejaculandis ſagittis. Neque eſt dubium, quin apud *Homerum Iliad.* δ′. v. 105. ἴξαλος ſit ibex, qui κέρατα ἑκκαιδεκάδωρα, cornua ſedecim palmorum, gerit, è quibus confectus fuit Pandari arcus. Sed præſtat, jungere voces illas Hebræas in unam, & intelligere *ebur*.

Altera Dedanitarum merx vocatur הָוֹבְנִים, quam vocem nos cum plerisque Interpretibus reddimus in Vernacula noſtra *Heben-Holtz*, *ebenum lignum*, ſpecioſum, graue, firmum, quod & in aqua fundum petit. Creſcit id etiam in Æthio-

Æthiopia & India. *Herodoto* teſte L. III. c. 97. Æthiopes Perſis pro tributo trienni mittere debebant hujus ligni 200. *phalangas* juxta cum ebore & auro. De India teſtem habemus *Plinium* L. XII. c. 4. & notum illud *Virgilii* carmen:

India fert ebenum, molles ſua thura Sabæi.

Sed Chaldæus interpres הוֹבְנִים reddit *pauones*, ſic & *Santes Pagninus*. Benè ſtant in eadem ſerie ebur & ebenum non tam ob affinitatem vocum in Lingua Latina, quàm propter nitorem, illud candidum, hoc nigrum. Socia viſa quoque in pompoſa illa *Ptolomæi Philadelphi* Proceſſione apud *Callixenum Rhodium*, qua Æthiopes ipſi ipſa ſua donaria portabant, dentes elephantinos 600. palangas ex ebeno 2000. pocula aurea atque argentea 60. Cujusdam Regis pompa in quodam Adonidis Feſto adeò illuxerat oculis mulierum Syracuſanarum, ut mirabundæ exclamarint *Idyll.* 15. v. 123.

Ὦ ἔβενος, ὢ χρυσὸς, ὢ ἐκ λευκῶ ἐλέφαντος
Ἀιετοί!

O ebenum, ô aurum, ô ex albo ebore
Aquilæ!

Dubium ſi quod fortè circa ebenum lignum moueatur, quod in plurali numero exprimatur הוֹבְנִים, notandum, intelligi poſſe vel duo hujus ligni genera, memorata quoque *Theophraſto Hiſt.* L. IV. c. 5. *Plinio* L. XII. c. 4. vel φάλαγγες, *phalangas, palangas,* illas cylindriformes, quas memorant *Herodotus*, *Arrianus* in *Periplo*, & *Plinius*, & *Callixenus Athenæi* L. V. vocat ἐβένε κορμὲς, *ebeni ſtipites*, *Apulejus Apologia* 1. *Ebeni baculos*, mercatores Tyrii פִּלְכִּין, qualismodi baculi hodienum ex Ebeno, Braſiliano, aliis Indiæ ſeu Orientalis ſeu Occidentalis lignis in Europam transferri ſolent. Accedit, pro confirmatione hujus interpretationis, quod in Sacris alia quoque ligna pretioſa in plurali numero exprimantur, שִׁטִּים, *ſchittim*, in Exodo vigeſies, אַלְגּוּמִּים vel אַלְמֻגִּים 1. Reg. X. 11. 12. 2. Paral. IX. 10. 11. Imo ab Hebræo הוֹבְנִים vel הָבְנִים deriuari videtur Latinorum *ebenum*, Græcorum ἔβενος, omnium Europæorum ſynonyma, Turcarum *ebenos aghagi* in *Meninzk. Lex.* p. 2507.

Ezech. Cap. XXVII. verſ. 16.

Syria quoque fuit in negotiatione tua, propter multitudinem operum ſuorum (a) Smaragdo, purpura, acu pictis, Byſſo, Corallo & Carbunculo, (quæ) dederunt in emporium tuum.

(a) Alii pro Smaragdo Carbunculum interpretantur, pro Corallio Margaritas, pro Carbunculo Uniones.

Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum: gemmam, & purpuram, & ſcutulata, & byſſum, & ſericum, & chodchod propoſuerunt in mercatu tuo.

Aram, אֲרָם, extra controuerſiam Syros denotat, poſteros Aram, filii Sem, Gen. X. 22. & eos quidem, qui cis Euphratem circa Antiochiam, Comagenen, & Metropolin Damaſcum habitabant, *Arami* & *Aramæi Straboni* quoque nuncupati L. XIII. Syri hi ab omni æuo mercaturæ fuere valde addicti. *Usque hodie permanet in Syris negotiationis ardor, qui per totum mundum lucri cupiditate diſcurrunt, & tantam mercandi habent veſaniam, ut occupato nunc orbe Romano inter gladios & miſerorum neces quærant diuitias, & paupertatem periculis fugiant. Hieronymus ad h. l.*

Merces, quas Syri Tyro intulerant, ſunt

1. נֹפֶךְ, *nophech*, gemma, de qua ad Exod. XXVIII. 18.

2. אַרְגָּמָן, *argaman*, occurrit etiam v. 7. Eſt *purpura* aliàs ex Tyriorum mercibus, unde naſci poteſt dubium, quî eam Tyro inferre potuerint Syri? Sed ſciendum, celebratam fuiſſe olim non Tyriam ſolam, ſed quoque Syriacam, ſeu Babylonicam purpuram, qua tincta fuerat *chlamys* illa *Babylonica* Joſ. VII. 21. βαβυλώνιος κόκκος in Epiſtolis *Philoſtrati*. Notandum autem, fuiſſe Babyloniam partem Syriæ Meſopotamicæ. Eſt אַרְגָּמָן vi vocis idem quod אֲרַמְגָּוָן contractè אַרְגָּוָן, Syrius color. Qui proin à loco nomen accepit, ut olim Sinopis, Creta, hodie Lacca Veneta, terra Colonienſis rubra, Cöllniſch Roth &c.

3. רִקְמָה reddimus *acu picta*, *geſtickte Arbeit.*

4. בּוּץ *Byſſus*, *weiſſe Leinwat.*

5. רָאמוֹת *Corallum*, *Corallen.*

6. כַּדְכּוֹר *Carbunculus*, *Cryſtall.*

De his mercibus egimus alibi.

TAB. DCXXXIV.

Ezech. Cap. XXVII. verſ. 17.

Sed & Juda, & Terra Iſraelis fuerunt mercatores tui, tritico minith, balſamo, melle, oleo & reſina, quæ dederunt ad negotiationem tuam.

Juda & terra Iſrael ipſi inſtitores tui in frumento primo: balſamum, & mel, & oleum, & reſinam propoſuerunt in nundinis tuis.

TYri maximo emporio intulere Judæi & Iſraelitæ

1. Σῖτον *triticum Minith*, ſine dubio præſtantiſſimum, à loco, ubi creuit, ita dictum. Mentio autem fit hujus Minnith Jud. XI. 33. tanquam urbis trans Jordanem in confiniis Ammonitarum ſitæ. Hyperbolizant pro more Judæi Doctores, prætendentes, frumenti hujus grana adeò fuiſſe magna, ut non fuerint menſurata, ſed numerata, cujusmodi hodie extat nullibi. Legendæ anſam dedit fortè radix מָנָה, *numerare*. LXX. vertunt *minnith* in μύρα, *unguenta*, & פַּנַּג, *phannag*, in Κασίαν, *Caſiam*. Sed vero eſt ſimilius, fuiſſe & פַּנַּג loci nomen, pingui frumento nobilitati. *Fr. Junius Phœniciam* vult. Sed *Hieronymo* hæc vox denotat *balſamum*, aliis bellaria ſeu placentas, quales nos parare ſolemus ex melle, farina, & aromatibus, & quales vel domi ſuæ parare poterant ipſi Tyrii. Mouit affinitas, & mercis uſus Cl. *Hillerum*, ut פַּנַּג exponeret per *Panacem* in *Hierophyt.* P. II. p. 51. Et quis dubitare auſit, ſi Panax vel Panaces πᾶσιν eſt ἄκος, omnibus remedium affert? Intelligi autem debet, quod heic ſiſto, *Panax Paſtinacæ folio, an Syriacum Theophraſti* C. B. *Panax coſtinum* C. B. *Sphondylio vel potius Paſtinacæ Germanicæ affinis Panax vel Pſeudo-Coſtus flore luteo* I. B. *Panax Heracleum* ſeu *Herculeum* aliis. Quod foliis viget interdum ſesquicubitalis longitudinis, latitudinis cubitalis, aſperis, hirſutis, atrouirentibus cum nitore quodam, in alas diuiſis ex aduerſo ſitas, easque rurſus pinnatim ſubdiuiſas in folia Paſtinacæ Germanicæ foliis ſimilia, ſerrata, tres quatuorue uncias longa, binas lata, in obtuſum mucronem deſinentia, pediculo admodùm hirto & aſpero. Caules aliquot cubitorum, brachiati. Umbellæ inæqualis longitudinis muſcariis Peucedani in morem conſtant florum luteorum. Semina majora quàm Paſtinacæ Germanicæ, Sphondylii ſeminibus paria, compreſſa, lata, fimbriam albam habentia, cum in medio nigricent, acria & linguam mordentia. Ex radicis ſucco *Opopanacem* ipſum deriuant, vel huic ſimile Gummi, magni olim & hodie uſus. Lit. A. ex Moriſono ſiſtitur *Panax Paſtinacæ folio an Syriacum* C. B. & B. *Panax coſtinum* C. B. quod *Paſtinaca ſylueſtris altiſſima* eſt *Tournef.* quapropter & Paſtinacæ characteriſticas notas in margine exprimimus Lit. C.

2. דְּבַשׁ *debhaſch*, *mel*, Judææ familiaris merx, utpote quæ lacte fluebat & melle.

3. שֶׁמֶן *oleum*.

4. צֳרִי *reſina*, balſamum, de quibus mercibus alibi plura, nominatim Jer. VIII. 22.

Ezech. Cap. XXVII. verſ. 18.

Damaſcus quoque negotiator tecum propter multitudinem operum tuorum, & propter copiam opum, in vino Helbon, & lana candida.

Damaſcenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diuerſarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi.

FUit Damaſcus, Syriæ metropolis, Tyriis, quod mercatoribus noſtris Lipſia. Inde quippe petebatur lana præſtantiſſima. Textus Hebræus habet צֶמֶר צָחַר, quod Syri & Judæi reddunt *lanam candidam*, ſic & nos in utraque Tigurina. Sic & illi צְחֹרוֹת אֲתֹנוֹת Jud. V. 10. *aſinas candidas*. Græci in Textu ἔριον ςίλβον, *lanam lucidam*, legentes צָהַר pro צָחַר. Hieronymus *lanas coloris optimi.* Aquila & Theodotion *lanas Soor* fortè à loco, unde

Ezech. Cap. XXVII. v. 17.
Iſraelitæ σιτέμποροι.

Ezech. Cap. XXVII. v. 17.
Die Jüdiſche Frücht=Händler.

I. G. Pintz ſculps.

RPJCB

unde fuere petitæ. Sic & LXX. ἔριον ἐκ Μιλήτε, *lanam ex Mileto*, quam lectionem acceptat quoque Arabs. Sufficiat nobis lana vel niuis ad inſtar alba, vel fulgore rutilans. Arabibus quippe *asbar* & *asbab* color eſt albiſſimus, ſed quodammodo rutilans. *Sabur* camelus, vel aſinus, ex albo rubens. Affinitatem hanc albi coloris & rutili probant lux & nix. Hinc *Albinouanus ad Liuiam:*

— *purpurea ſub niue terra latet.*

Horat. L. IV. *Od.* 1.

Purpureis ales corporibus.

Hujusmodi color ἐρυθραῖος audit Græcis, Latinis *rutilus*. Accendit hæc obſeruatio lucem loco Plinii L. VIII. c. 48. de ouium & lanæ coloribus. *Hiſpania nigri velleris præcipuas habet, Pollentia juxta Alpes cani, Aſia rutili, quas Erythræas vocant.*

Præterea negotiabatur Damaſcus vino, eoque præſtantiſſimo, בְּיֵין חֶלְבּוֹן, *vino chelbon, mit dem beſten Wein*, propriè ὄινῳ ἐκ Χελβὼν, ut LXX. habent, *vino de Chelbon*, vel *Chalybon*, quod pro Perſarum Regum menſa commendatum teſtatur *Strabo* L. XV. Διά τε τὸν πλῦτον εἰς τρυφὴν ἐξέπεσον οἱ βασιλεῖς, ὥςε πυρὸν μὲν ἐξ Ἄσσε τῆς Αἰολίδος μετήεσαν, ὄινον δὲ ἐκ Συρίας τῶν Χαλυβωνίων. *Eò delapſi ſunt luxu Reges propter diuitias, ut triticum petierint ex Æoliæ Aſſo, & vinum ex Chalybone Syriæ.* Hinc apud *Heſychium:* Χαλυβώνιος, εἶδος ὄινε ἀπὸ τόπε τινὸς τῆς Συρίας. *Chalybonium, vini ſpecies à loco quodam Syriæ.* Apud *Suidam* & *Plutarchum* L. II. legas Χαλυδώνιος. Creuerat hoc vinum non ſolùm in Chelbon, ſed & circa Damaſcum, quò transtulerant vites Perſæ, teſte *Athenæo* L. I. c. 22. Chaldæus habet *vinum de Chelath.*

Fuit Damaſcus adhuc *Hieronymi* æuo lana vinoque celebris. Ita is de Tyro: *Ad nundinas ejus de Damaſco deferebatur vinum pinguiſſimum, & lana præcipua, quod usque hodie cernimus.* Et de περιχώρῳ Damaſci ſequentia habet *Villalpandus* ad h. l. *Qui ciuitati adjacet campus, quamuis naturâ ſterilis & infœcundus, tamen fluminibus Abana & Pharphar & Chryſorrhoa h. e. aurifluo, variisque aliis fontibus, & aquarum deductis fluminibus, totus irrigatur, & tam fertilis euadit, ut frumenti optimi vinique generoſiſſimi ferax, pecoribus, armentis ac beſtiis paſcendis opimus aptiſſimusque euadat.*

Ezech. Cap. XXVII. verſ. 19.

Dan & Jauan ſubinde (a) conuehunt in emporium tuum ferrum factum, (b) Caſſia & Calamus fuit in negotiatione tua.

(a) Alii legunt, adductus.
(b) Pro Caſſia alii Gingiber legunt.

Dan, & Græcia, & Mozel in nundinis tuis propoſuerunt ferrum fabrefactum: ſtacte & calamus in negotiatione tua.

Fuere Danitæ finitimi Tyriis, illi cumprimis, qui vicini fuere Aſeritis, & vel ipſi venas habuere ferri, vel ferrum habere poterant facile ab Aſeritis, quibus ferrum pro hæreditate adjudicat moriens Moſes Deut. XXXIII. 25. *Ferrum & æs ſub calceamentis tuis.* Per *Jauanitas* intelliguntur communiter Græci, de quibus, eorumque metallis vide v. 13.

Sed *Caſia* & *Calamus* aduehi debebant ex *Meuſal*, מְאוּזָּל, quæ vox varium admittit apud varios Interpretes ſenſum. *Bochart. Phaleg.* L. II. c. 21. præeuntibus Aquila & Hieronymo, מ pro ſeruili agnoſcit litera, *Uſal* autem oppidum perhibet in Arabia Felici, *Suana* nunc dictum, ſenſum proin Prophetæ eſſe, quod Jauani merces illas exoticas in Uſal collectas intulerint Tyro. Eſt hæc ſententia probabilior tantò, quia neceſſariò præmitti deberet copula ו, ſi מְאוּזָּל eſſet nomen proprium. *Jauan* autem ipſe vult oppidum *Jeman*, intimæ Arabiæ. De mercibus ipſis קִדָּה *Kiddah* & קָנֶה *Kaneh* egimus alibi. Pro iis habent LXX. τροχὸν ἐν τῷ συμμίκτῳ σε, *rota in commixto tuo.* Eſt autem τροχὸς, *rota, trochus*, inter ludibundas puerorum res. Suſpicari poſſet heic quiſpiam Nundinis Tyriis intuliſſe Arabes Uſalitas varia puerorum delectamenta, & omnis generis artefacta, qualia Norimbergenſium mercium nomine veniunt hodie. Sed vix vero eſt ſimile, ad hujusmodi minutias deſcendiſſe Spiritum Sanctum.

Ezech. Cap. XXVIII. verſ. 13.

In delitiis hortorum DEI fuiſti, omnis lapis pretioſus umbraculum tuum, Sardius, Topaſius, Adamas, (a) Hyacinthus, Onyx, Jaſpis, Sapphirus, Carbunculus, Smaragdus & Aurum. —

(a) Pro Hyacinthus alii legunt, Chryſolithus. Ebr. Tharſis colore cœruleo.

In delitiis paradiſi DEI fuiſti: omnis lapis precioſus operimentum tuum: Sardius, Topazius, & Jaſpis, Chryſolithus, & Onyx, & Beryllus, Sapphirus, & Carbunculus, & Smaragdus, & Aurum. —

Vid. Exod. Cap. XXVIII. verſ. 17. &c.

Ezech. Cap. XXIX. verſ. 3. 4.

3. Loquere, & dic: Sic dicit DOMINUS DEUS: Ecce, ego contra te, Pharao, Rex Ægypti, Draco magne, recubantem in medio fluuiorum ſuorum, qui dixit: Meus eſt fluuius, & ego feci mihi.

4. Ego ponam hamos in maxillas tuas, & efficiam, ut hæreant piſces fluminum tuorum in ſquamis tuis, & extraham te de medio fluuiorum tuorum, atque omnes piſces fluuiorum tuorum adhærebunt ſquamis tuis.

3. Loquere, & dices: Hæc dicit DOMINUS DEUS: Ecce, ego ad te, Pharao, Rex Ægypti, Draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis: Meus eſt fluuius, & ego feci memetipſum.

4. Et ponam frænum in maxillis tuis: & agglutinabo piſces fluminum tuorum ſquamis tuis: & extraham te de medio fluminum tuorum, & uniuerſi piſces tui ſquamis tuis adhærebunt.

THannin, תַּנִּין, heic loci neque *Cetum* ſignificat, quem Vernacula noſtra vult, *Wallfiſch*, neque *Draconem* ſiue Serpentem, quem Latina, ſed Leuiathan eſt, ſi *Crocodilus* Leuiathan. Circumſtantiæ in Textu obuiæ id clarè indicant: Ceto neque pedes ſunt, neque ſquamæ, neque is degit in aquis Ægypti, non egreditur in terram, neque retibus capitur, neque ponuntur hami in maxillis ejus. Quæ omnia adſignantur τοῖς תַּנִּין partim in Textu, partim XXXII. 2. 3. *Es veluti Draco* תַּנִּין *in æquoribus, qui laſciuiſti in fluminibus tuis, turbaſti aquas pedibus tuis, & calcaſti flumina earum. Sic dicit* DOMINUS DEUS: *Ego expandam ſuper te rete meum. — (Draconi aſſimilatus es, qui eſt in mari: & ventilabas cornu in fluminibus tuis, & conturbabas aquas pedibus tuis, & conculcabas flumina earum. Propterea hæc dicit* DOMINUS DEUS: *Expandam ſuper te rete meum. —)* Quadrat eò magis interpretatio hæc, quoniam non ſolùm egregiè Crocodili ſymbolo delineatur Ægypti Rex, ſed ipſa quoque vox *Pharao* Arabico Idiomate denotat Crocodilum. *Bochart. Hieroz.* P. II. L. V. c. 18.

Placet *Draco* Cl. *Juſto Martino Gläſenero* in *Bibl. Brem. Claſſ.* VII. p. 976. inſigne Regum Ægyptiorum Hieroglyphicum, Imperatorum Sinenſium, Romanorum, Lacedæmoniorum, Gothorum, Vandalorum, Anglorum. Conciliandus autem facile eſt Vir Clar. cum *Bocharto* & *Theod. Haſæo*, qui, licet in promendo vocis תַּנִּין ſignificatu Ceto fauentiſſimus, in hoc tamen Ezechielis loco *Crocodilum* intelligi vult: facile inquam, ſi non Draco, ſed Crocodilus eſt, quem in ſuis Inſignibus habent Sinenſium Reges, more ab Ægyptiis mutuato, à quibus originem traxiſſe videntur.

Vid. *Bibl. Brem.* l. c. p. 988.

RPJCB

EZECH. Cap. XXIX. v. 6. 7.
Ægyptus fulcrum arundineum.

Ezech. Cap. XXIX. v. 6. 7.
Egypten Iſraels Rohrſtab.

I. G. Pintz sculps.

TAB. DCXXXV.

Ezech. Cap. XXIX. verſ. 6. 7.

6. Et ſcient omnes habitatores Ægypti, quia ego DOMINUS, eo, quod ipſi fuerunt fulcrum arundineum domui Iſraelis.
7. Quum illi te apprehenderint manu tua, confringeris, & diffindes eis omnem humerum: & quum innixi fuerint tibi, confringeris: num ergo omnes lumbos eorum firmabis?

6. Et ſcient omnes habitatores Ægypti, quia ego DOMINUS: pro eo, quod fuiſti baculus arundineus domui Iſrael.
7. Quando apprehenderunt te manu, & confractus es, & laceraſti omnem humerum eorum: & innitentibus eis ſuper te, comminutus es, & diſſoluiſti omnes renes eorum.

PAulò ante v. 3. Dominus Territorii, Ægypti Rex, peraptè repræſentatur Crocodili ſymbolo, animalium Ægyptiacorum Regis: heic omnis arundinifera Ægyptus *arundini*, eique aculeatæ, & fragili. Quadrat autem Textui *arundo graminea aculeata Alpini Exot. Park.* quæ & in Creta Inſula naſcitur, plus quinque cubitos longa, caulibus gracilibus geniculatis, inter quos medius craſſior & longior ex ſingulis geniculis alios producit. Folia inferius lata, ſuperius gracilia, parua, graminea, dura, ſpinarum modo in duros aculeos deſinentia, unde hæc planta tota aculeis multis inſtar ſpinarum horret. Parallela ſunt Textui noſtro loca 2. Reg. XVIII. 21. Jeſ. XXVI. 6. *Ecce, tu fidis fulcro iſtius fractæ harundinis, nempe Ægyptio, cui ſi quis innitatur, in manum ejus penetrat, & eam perforat: talis eſt Pharao, Rex Ægypti, omnibus, qui illo nituntur. (Ecce, confidis ſuper baculum arundineum confractum iſtum, ſuper Ægyptum: cui ſi innixus fuerit homo, intrabit in manum ejus, & perforabit eam: ſic Pharao, Rex Ægypti, omnibus, qui confidunt in eo.)*

Ezech. Cap. XXXI. verſ. 3-9.

3. Ecce, Aſſur (ſimilis erat) Cedro in Libano, quæ ramis pulchra eſt, nemore umbram faciens, alta ſtatura, cujus cacumen inter condenſa (arborum).
4. Aquæ nutriuerant eam, abyſſus extulit eam, & flumina ejus circuierunt plantationem ejus, & riuulos ſuos miſit ad omnia ligna campi.
5. Hinc ſtatura ejus elata eſt præ omnibus arboribus campi, & prolongati ſunt frondes ejus, propter aquas multas, quas ipſa miſit.
6. In ramis ejus nidos fecerunt omnes volucres cœli, & ſub frondibus

3. Ecce, Aſſur quaſi Cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemoroſus, excelſusque altitudine, & inter condenſas frondes eleuatum eſt cacumen ejus.
4. Aquæ nutrierunt illum, abyſſus exaltauit illum: flumina ejus manabant in circuitu radicum ejus, & riuos ſuos emiſit ad uniuerſa ligna regionis.
5. Propterea eleuata eſt altitudo ejus ſuper omnia ligna regionis: & multiplicata ſunt arbuſta ejus, & eleuati ſunt rami ejus præ aquis multis.
6. Cumque extendiſſet umbram ſuam in ramis ejus, fecerunt nidos o-

ejus pepererunt cunctæ beſtiæ agri, atque ſub umbra ejus ſederunt omnes gentes magnæ.

7. Pulchra itaque facta eſt in magnitudine ſua, in extenſione ramorum ſuorum, quoniam radix ejus fuit ad aquas multas.
8. Cedri in hortis DEI non obſcurarunt eam, nec abietes ſimiles ſunt ei, nec Caſtaneæ fuerunt ſicut frondes ejus, & præterea nulla arbor in hortis DEI illi ſimilis fuit in pulchritudine ſua.

9. Pulchram feci eam multitudine ramorum ejus, æmulataque ſunt eam omnia ligna delicata, quæ ſunt in hortis DEI.

mnia volatilia cœli, & ſub frondibus ejus genuerunt omnes beſtiæ ſaltuum, & ſub umbraculo illius habitabat cœtus gentium plurimarum.
7. Eratque pulcherrimus in magnitudine ſua, & in dilatatione arbuſtorum ſuorum: erat enim radix illius juxta aquas multas.
8. Cedri non fuerunt altiores illo in paradiſo DEI, abietes non adæquauerunt ſummitatem ejus, & platani non fuerunt æquæ frondibus illius: omne lignum paradiſi non eſt aſſimilatum illi, & pulchritudini ejus.
9. Quoniam ſpecioſum feci eum, & multis condenſiſque frondibus: & æmulata ſunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiſo DEI.

CEdrographiæ amplæ commodam anſam daret ſymbolica hæc Regis Aſſyriorum deſcriptio, niſi abundè ſatis alibi deſcripta foret hæc coniferarum præcellentiſſima, *Cedrus conifera foliis laricis* C. B. *Cedrus magna ſiue conifera Libani* I. B. *ramis pulchra, nemore umbram faciens, alta ſtatura, cujus cacumen inter condenſa arborum*, καλὸς (κυπάρισσος) ταῖς παραφυάσι, καὶ ὑψηλὸς τῷ μεγέθει, addunt alii, πυκνὸς ἐν τῇ σκέπῃ. Reſpondet hæc deſcriptio arbori ipſi, cujus *rami ſurſum ſpectant, longi, tam pulchro ordine diſpoſiti, ac ſi artificis manus reſectos æquatosque appoſuiſſet, ſic ut eminus etiam circinatus æqualiter diſpoſitorum orbis egregiè appareat. Raj. Hiſt. Plant.* 1404. Sed hyperbolica ſunt, & myſticæ potius Cedro quàm naturali quadrant, *abietes non eſſe ſimiles ei, nec Caſtaneas ſicut frondes ejus*, αἱ πίτυες οὐχ ὅμοιαι ταῖς παραφυάσιν αὐτοῦ, καὶ ἐλάται οὐκ ἐγένοντο ὅμοιαι τοῖς κλάδοις αὐτοῦ. Arbor ligni ſolidi, quod vermes non facilè admittit, ſtructuræ Templi adhibitum, cujus firmitas atque perennitas occaſionem dedit phraſi apud Latinos familiari, quæ occurrit apud *Perſium Sat.* 1.

— Et Cedro digna locutus.

Ouid. Triſt. 1.

Nec titulus Minio, nec Cedro charta notetur.

Niſi heic *Cedri* nomine intelligere malis pigmentum cedrino oleo confectum, minio ſuppar. *Nemoroſam* Cedri *umbram*, & quæ ſequuntur v. 3. exprimant, quæ habet in *Oedipo Seneca.*

- - - - Saltum inumbrans
Medio ſtat ingens arbor, atque umbra graui
Siluas minores urget, & magno ambitu,
Diffuſa ramis, una defendit nemus.

Ezech. Cap. XXXII. verſ. 2. 3.

2. Fili hominis, ſume lamentationem ſuper Pharaonem, Regem Ægypti, & dic ad eum: Leunculo gentium aſſimilatus es, & es veluti Draco in æquoribus, qui laſciuiſti in fluminibus tuis, turbaſti aquas pedibus tuis, & calcaſti flumina earum.

2. Fili hominis, aſſume lamentum ſuper Pharaonem, Regem Ægypti, & dices ad eum: Leoni gentium aſſimilatus es, & draconi, qui eſt in mari: & ventilabas cornu in fluminibus tuis, & conturbabas aquas pedibus tuis, & conculcabas flumina earum.

JCB

Ezech. Cap. XL. v. 3.
Domus S. funiculo lineo menſurata.

Ezech. Cap. XL. v. 3.
Das Haüſe Gottes mit einer Schnür gemeſſen.

G. D. Heümann sculps.

3. Sic dixit DOMINUS DEUS: Ego expandam ſuper te rete meum, in congregatione populorum multorum, qui te propellent in ſagenam meam.

3. Propterea hæc dicit DOMINUS DEUS: Expandam ſuper te rete meum in multitudine populorum multorum, & extraham te in ſagena mea.

Vid. Ezech. Cap. XXIX. verſ. 3.

TAB. DCXXXVI.

Ezech. Cap. XL. verſ. 1.

Anno viceſimo quinto migrationis noſtræ, initio anni, decimo die menſis, anno decimo quarto, poſtquam adflicta eſt urbs, eo ipſo die vis Diuina mecum egit, & adduxit me illuc.

In viceſimo quinto anno transmigrationis noſtræ, in exordio anni, decima menſis, quarto decimo anno, poſtquam percuſſa eſt ciuitas: in ipſa hac die facta eſt ſuper me manus DOMINI, & adduxit me illuc.

EXquiſitam prorſus attentionem meretur præcellens hæc & Diuina viſio, quæ non tam Zorobabelicum ſecundum, quam Noui Teſtamenti Templum myſticum repræſentat. Occurrit autem primò tempus, quod incidit in annum decimum quartum deſtructæ Urbis & Templi, diem decimum primi menſis, nempe Thiſri, qui ſeptimus eſt ſacrorum, quo tempore Judæi celebrare debebant Feſtum unum ex ſacerrimis. Leuit. XXIII. 24. 25. Et eſt hic ipſe viſionis dies, quo juxta Diuinæ Legis mandatum præſentari debebant duo hirci, ſanguis unius importari Sanctiſſimo pro expiatione populi, alter mandari in deſertum ad Azazelem.

Ezech. Cap. XL. verſ. 3.

Duxitque me illò, & ecce virum, cujus ſpecies (a) ſimilis erat chalybi, & in ejus manu lineus funiculus, & menſorius calamus, atque is ſtabat in porta.

(a) Ebr. ſpecies ejus ſunt ſpecies chalybis. Hier. æris.

Et introduxit me illuc: & ecce vir, cujus erat ſpecies quaſi ſpecies æris, & funiculus lineus in manu ejus, & calamus menſuræ in manu ejus: ſtabat autem in porta.

POſcit & præſupponit, quam explicandam ſumimus, Templi & ſingularum partium ejus ſtructura menſuras. Utuntur Geometræ ordinariè perticâ ligneâ, diuisâ in pedes & digitos, vel catenâ, vel funiculo. Ναομέτρης noſter, Prophetæ & gloriam & magnitudinem domus DEI, vel noui fœderis amplitudinem oſtenſurus, *in manu* ſua *habebat* פְּתִיל פִּשְׁתִּים *pethil piſchthim*, σπαρτίον οἰκοδόμων, *filum linorum*, *lineum funiculum*, & קְנֵה הַמִּדָּה *keneh hammiddah*, κάλαμον μέτρον, *calamum menſuræ*, *calamum menſorium*, *eine Meß-Ruthe*, Vernacula noſtra habet *Richtſcheit*, ſed minus appoſitè; ſolemus quippe hoc inſtrumento non tam menſurare linearum longitudines, quàm examinare rectitudinem, ducere lineas rectas. De hac menſura ſequentur plura ad v. 5. *De funiculis menſoriis* obſeruandum, ex Cannabi fieri, vel lino, ſed pro variante cœli conſtitutione nunc elongari, nunc contrahi, quapropter ſolent eos Geometræ oleo imbuere, ut aquæ particulas non admittant, & eadem ſemper in omni aëris conſtitutione maneant longitudine. Hujusmodi autem funiculis menſurari poſſunt longæ lineæ, ut breues perticis, quibus ordinariè utimur, ligneis. Inſeruiunt quoque *funiculi*, quibus appenditur plumbum, examinandæ altitudini, an ſit perpendicularis illa, mu-

murorum, vel & menſurandæ, & commodius quidem, quàm perticis. Indicat proin & *funiculus* & *calamus*, quos in manu habebat Architectus noſter, præſtolandam eſſe dimenſionem totius ædificii exquiſitiſſimam in omni ſua altitudine, longitudine, latitudine, amplitudine. *Funiculus lineus*, nobis *flächſine Schnur*, Luthero *leinene Schnur*, Interpretibus Græcis vocatur σπαρτίον. Notat autem σπάρτον & σπαρτίον tum graminis quoddam genus, *ſpartum*, unde *ſpartea gramina*, tum funem, funiculum, ut & χοῖνος funem & juncum; quoniam veteres ex *gramine ſparteo primo panicula comoſa* C. B. *Theatr.* 62. funes, corbes, retia, tapetes & hujusmodi alia conficiebant. Creſcit id copioſè in Hiſpania, ſpeciatim in Prouinciis Granata, Valentia, circa Cartagenam, unde omnis ille diſtrictus audit *ſpartarius campus Straboni* L. VI. ἰσγγάριον πέδιον, item χοινῦν & ἁλιχοινῦν, planta ipſa *Dalechampio Juncus Iberius* ſiue *Hiſpanicus*, quam olim unà cum variis rebus ex ea confectis transferebant in Italiam, Africam & Aſiam. Ut forſan τὸ materiale funiculi noſtri menſorii potius à ſparto hoc noſtro deſumi debeat, quàm vel à Cannabe, vel à Lino. Siſtit hoc gramen Fig. I. Deſcriptio hæc eſt *Bauhini*. *Radices fibroſæ ſunt ac perennes, quæ facile luxuriantes, atque inter ſe implicitæ latum ceſpitem, & multarum ſimul congeſtarum plantarum cumulum junci modo duorum quandoque pedum aut amplius in ambitu ſpatium occupant, folia habet numeroſa, tenuia, ex viridi pulla, glabra, cubitalia, quædam tenella ſunt, latiuſcula interiori parte caneſcente, quæ ſucceſſu temporis contrahuntur & conuoluuntur (marginibus ita conjunctis, ut vix rima appareat, niſi curioſius obſerues,) juncea, lenta & obſequioſa, quæ ætate duriora redduntur; inter hæc culmi aſſurgunt ſesquicubitales, foliis altiores, paniculam paruam, fere arundinaceam, lanoſam comoſamque, nonnullorum graminum aſſimilem, vere & æſtate proferentes, ſimili propemodum ratione florentem, cui ſemen oblongum, veluti in nonnullis graminum generibus ſcabrum, & aceroſum ſuccedit.* *Calamus* ipſe *menſorius* vocatur קָנֶה *Kanæh*, unde Itali & Hiſpani mutuati ſunt ſuum *Canna*, Galli *la Canne*, Germani *Kanne*, *Kane*. Græci habent κάλαμον, quæ vox *arundinem* propriè notat, cui in longam rectitudinem porrectæ, & in genicula diuiſæ, pertica in pedes atque digitos diuiſa peraptè comparari poteſt. Fig. II. Ita quoque habebat Angelus ille Apoc. XXI. 15. in manu ſua μέτρον κάλαμον χρυσῦν, ἵνα μετρήσῃ τὴν πόλιν, καὶ τὰς πυλῶνας αὐτῆς, καὶ τὸ τεῖχος αὐτῆς. Qualis & ipſi Johanni fuit exhibitus ὅμοιος ῥάβδῳ, ἵνα μετρήσῃ τὸν ναὸν τοῦ ΘΕΟΥ, καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ τὰς προσκυνοῦντας ἐν αὐτῷ. Apoc. XI. 1. Funiculis metiri ſolebant Judæi agros ſuos, & vineas, atque pro rata diuidere inter hæredes. Huc pertinet Deut. XXXII. 9. *Pars DOMINI populus ejus, & Jacob funiculus hereditatis ejus.* Pſ. XVI. 7. (6.) *Funiculi ceciderunt mihi in amœnis locis, quin inſignis mihi hereditas obuenit. (Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hæreditas mea præclara eſt mihi.)* Ubi pro funiculis Græci habent χοινία, Textus Hebræus חֲבָלִים *chabbalim*.

Ezech. Cap. XL. verſ. 5.

Et ecce murus extra domum quoquouerſus, & in manu illius viri menſorius calamus, (longus) cubita ſex, adjecto minori palmo ſingulis cubitis vulgaribus. Et menſus eſt craſſitudinem ædificii uno calamo, & altitudinem uno calamo.

Ebr. in cubito & palmo.

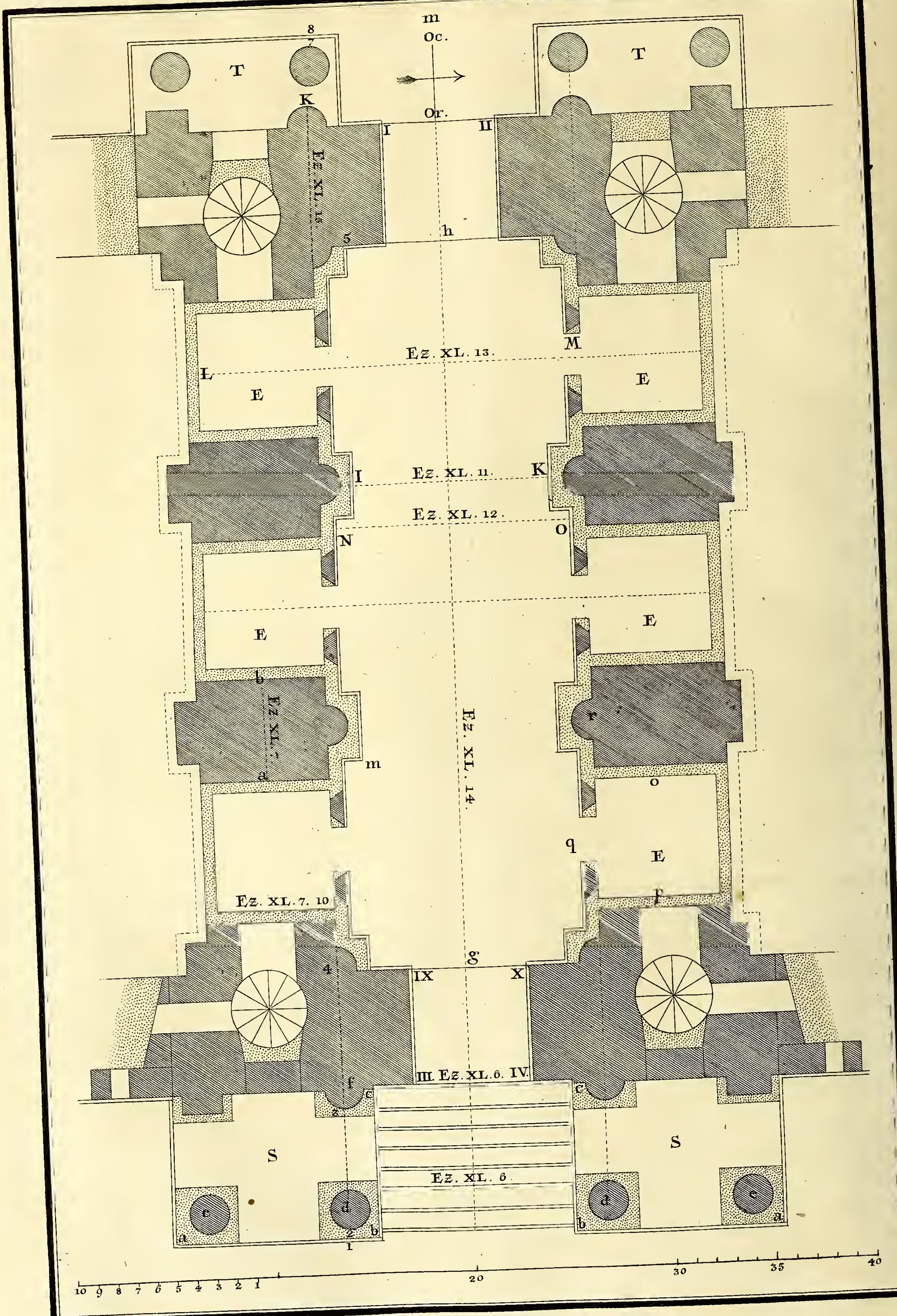
Et ecce murus forinſecus in circuitu domus undique: & in manu viri calamus menſuræ ſex cubitorum & palmo: & menſus eſt latitudinem ædificii calamo uno, altitudinem quoque calamo uno.

Attentionem meretur heic tum menſura, tum ſtructura menſurata.

Menſura, qua utitur Naometra, fuit קָנֶה *Kanæh*, κάλαμος, *Calamus*, nobis *ein Mäß-Stecken*, ſed melius, *eine Meß-Ruthe*. Hæc pertica fuit שֵׁשׁ־אַמּוֹת בָּאַמָּה וָטֹפַח, πηχῶν ἓξ ἐν πήχει καὶ παλαιστῆς. Quæ verba non eodem modo explicantur ab Interpretibus. *Villalpandus* cubitis ſex palmum addit, ut pertica ſit 6¼. cubitorum. Sed melius forſitan alii unicuique cubito vulgari addunt palmum, proin perticam faciunt 6. cubitorum & 6. palmorum. Ita & reddit noſtra Latina, *cubita ſex, adjecto minori palmo ſingulis cubitis vulgaribus*. Vernacula verò noſtra *Villalpandi* mentem potius exprimere videtur, *ſechs Ellen lang und ein Spannen*. *Cubitum* Hebræi communiter vocant אַמָּה *ammah*, *palmum* טֹפַח *tophach*, *eine Handbreite*. Notandum quippe, *Palmum* propriè eſſe *Spithamam*, *eine Spanne*, *Palmam* verò *eine Handbreite*, 4. digitorum, pollice excluſo, latitudinem, Italis *palmo minore*. Inde pronum eſt judicare, diuerſam fore longitudinem calami pro diuerſo Interpretum conceptu. *Eiſen-*

ſchmid

P.JCB

Ezech. Cap.t XL. v. 6.
Ichnograph. portar. veſtib. thalamorum.

Ezech. Cap. XL. v. 6.
Grundriß der Thoren, Vorhöfen u. Kāmern

I. G. Pintz sculps.

ſchmid 6. cubitos habet, cubitum facit 2. ſpithamarum, ſpithamam 3. palmorum, palmum 4. digitorum. Quodſi unicuique cubito addamus palmum, erit calamus præciſè ſex cubitorum, quoniam 6. palmi conficiunt cubitum. Eſt eidem Authori cubitus æqualis 1. Pedi Pariſino $\frac{244}{1440}$. Fuiſſet proin calamus æqualis 1. hexapodæ, pedibus 3. & 1344. partibus, in totum 14304. partibus Pariſinis, ſiue 10284. Rhenolandicis, pedis diuiſi in 1000. partes. Quodſi addamus ſex his cubitis ſeptimum, erit calamus ſacer partium 16688. Pariſinarum, 11998. Rhenolandicarum. Ex *Sturmii* calculo *Maris Æn.* p. 107. eſt cubitus ſacer $\frac{1}{5}$. de 10. pedibus Rhenoland. 1. dig. 736. Prodeunt proin 14694. partes Pariſinæ, ſumtis 1391$\frac{3}{10}$. Pariſinis pro Rhenolandico pede. *Goldmannus* pro commoda moduli in 360. partes diuiſione cubito ſacro dat 36. digitos latos; ita namque modulus per omnes ſimplices numeros diuidi ſe patitur, excepto 7. ad architectonicas proportiones inepto. Nos ut diſtinctum formemus de calamo Ezechielis conceptum, admittemus cum *Sturmio* & aliis diſtinctionem cubiti in communem & ſacrum, ſeruaturi tamen *Eiſenſchmidii* reductionem, hactenus nobis uſitatam, ſic obtinebimus pro ſeptemcubitali calamo Pedes Pariſinos 11$\frac{848}{1440}$. adeoque propemodum 2. hexapodas. Cubiti Hebraici juxta varias ſententias menſuram exhibuimus TAB. XXXVI. In Tabula verò præſenti ſiſtimus $\frac{1}{24}$. calami, quæ æqualis eſt 695$\frac{1}{3}$. partibus Pariſinis, dimidio fere Pedi Rhenolandico. Fig. II.

Structura ipſa, quam heîc Propheta deſcribit, eſt חוֹמָה *chomah*, περίβωλος, *murus*, qui extra atrium gentium fuit circumductus, cujus *craſſitudo fuit unius calami, & altitudo unius calami*, πλάτος ἴσον τῷ καλάμῳ, καὶ τὸ ὕψος ἴσον τῷ καλάμῳ. *Sturmio Sciagr. Templi* p. 53. 56. lubens ſubſcribo, Architectonicæ Symmetriæ ergo, non fuiſſe hunc murum circumcirca totum Templi ædificium ejusdem ubique craſſitiei, ſed in certa diſtantia pilas cubicas, calamum latas, altas, & longas, muro interjecto aliquantum contracto: ut proin peribolus hic aptè conferri poſſit muris plurimarum urbium, è quibus paſſim turres quadratæ veluti alæ ſunt protenſæ. Circuitus hic muralis in Textu noſtro non ſolùm vocatur חוֹמָה, περίβωλος, ſed & בִּנְיָן *binjan*, προτείχισμα, *antemurale*, neceſſarium certè in Templo Solomoneo, utpote quod inædificatum fuit monti. Elucebit magis hujus antemuralis neceſſitas, ſi conſideremus, teſte *Joſepho Ant.* L. VIII. c. 2. ſtupendæ molis ſubſtructionem illam, *Mello* dictam, 400. cubitos altam, ab imo monte ad ſummum elatam, è cujus ſummitate proſpectus nemini fere non intuliſſet vertiginem. Sequitur inde ſponte, cingi debuiſſe atrium gentium muro, ut præcaueretur caſibus ex alto fatalibus. Conforme id eſt Legi Diuinæ Deut. XXII. 8. *Quum extruis domum nouam, facias loricam* (peribolum, murum) *tecto tuo, ne ponas ſanguinem in domum tuam, quum quiſpiam caderet ex ea. (Cum ædificaueris domum nouam, facies murum tecti per circuitum: ne effundatur ſanguis in domo tua, & ſis reus, labente alio, & in præceps ruente.)* Neceſſitatem auget incredibilis hominum confluxus. Ibat hic *murus extra domum quoquouerſus*, ἔξωθεν τοῦ οἴκου κύκλῳ, quoniam in toto montis ambitu fuere valles profundæ, periculum proin lapſus ubique. Hujusmodi antemurale Hiſpani vocant *antepecho*, Itali *parapetto*, quod vocabulum in Architectura militari *loricam* aliàs ſignificat. Partem hujus muri videre licet in Fig. III.

TAB. DCXXXVII.

Ezech. Cap. XL. verſ. 6.

Et progreſſus ad portam, quæ reſpiciebat Orientem, aſcendit per gradus ejus, & menſus eſt craſſitudinem utriusque poſtis cum calamo.

Ebr. Et menſus eſt poſtem portæ uno calamo latum, & poſtem unum uno calamo latum.

Et venit ad portam, quæ reſpiciebat viam Orientalem, & aſcendit per gradus ejus: & menſus eſt limen portæ calamo uno latitudinem, id eſt, limen unum calamo uno in latitudine.

Progreſſus Angelus fœderis, à peribolo ſiue muro exteriori, deſcripto v. 5. per atrium gentium *ad portam, quæ reſpiciebat Orientem*, εἰς τὴν πύλην τὴν βλέπουσαν κατὰ ἀνατολάς, absque quod menſurauerit atrium gentium. Congruunt, quæ legimus Apoc. XI. 1. 2. Καὶ ὁ ἄγγελος εἱστήκει, λέγων· ἔγειραι, καὶ μέτρησον τὸν ναὸν τοῦ ΘΕΟΥ, καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας ἐν αὐτῷ. Καὶ τὴν αὐλὴν τὴν ἔξωθεν τοῦ ναοῦ ἔκβαλε ἔξω, καὶ μὴ αὐτὴν μετρήσῃς, ὅτι ἐδόθη τοῖς ἔθνεσι.

Progreſſus, inquam, primò *ad portam, quæ reſpiciebat Orientem.* Fuit hæc portarum præcipua, *Porta Regis*, 1. Paral. IX. 18. utpote per quam Rex ſolebat ingredi. *Gloria DEI Iſraelis veniebat ab ortu, (Gloria DEI Iſrael ingrediebatur per viam Orientalem,)* Ezech. XLIII. 2. & XLIV. 2. ita Prophetam adloquitur DOMINUS: *Porta hæc*, ad Orientem, *erit clauſa, & non aperietur, nec quiſquam (& vir non) ingredietur per eam, quoniam DOMINUS DEUS Iſraelis ingreſſus eſt per eam, & erit clauſa Principi.* Reſpicit myſticus ſenſus dilatationem Regni CHRISTI ab Ortu ad Occaſum. Concordat tota Hiſtoria Eccleſiaſtica. Debebant *ad Legem* DOMINI *expectare Inſulæ.* Jeſ. XLII. 4. Per portam hanc Orientalem in proſpectum veniebat ædes interior ſacra DOMINI. *Nam domus in Orientem ſpectauit. (Facies enim domus reſpiciebat ad Orientem.)* Ezech. XLVII. 1.

Aſcendit porrò Angelus *per gradus.* Ad magnificentiam ſtructuræ haud parum confert altitudo, eminentia, ἐξοχὴ. Fuit tota Templi ſtructura eminentior per ſe urbe, utpote *in monte altiſſimo* ſita v. 2. Jam eſt atrium Iſraelis altius atrio gentium, atrium Sacerdotum eminentius atrio Iſraelis. Hanc Architecturæ regulam obſeruabant quoque Gentiles, utpote qui ad Templa adſcendebant per gradus, *Vitruuio* teſte L. III. c. 2. 3. Adſint pro teſtibus duo Numiſmata in TAB. DCXXXVIII. unum *Fauſtinæ* Fig. A. alterum *M. Aurelii Antonini* Fig. B. Poſcit hanc ipſam regulam natura hujusmodi ſtructurarum, mole grauium, quales ſunt Templa, utpote quæ ſenſim ſubſidunt pondere preſſæ. *Oculis id cernimus in Pantheone, celeberrimo firmiſſimoque antiquitatis monumento, ad quod tot gradibus hodie deſcenditur, quot olim, ut ajunt, aſcendebatur. Villalp. in Ezech.* T. II. p. 178.

Graduum ipſorum numerus in Textu originali haud eſt expreſſus. R. *Solomo* & *Kimchi* 12. habent. Potiori vero jure LXX. 7. ἑπτὰ ἀναβαθμοὺς. Nititur hæc prærogatiua v. 22. ubi portæ ſeptentrionali dantur *ſeptem gradus.* Eandem nempe ſtructuram habebant portæ omnes, eandemque menſuram; poſcit id quoque ſymmetria, & atriorum trium exquiſita libellatio. Præſcribit hanc ipſam legem *Vitruuius* L. III. c. 3. *Extructis fundamentis ad libramentum ſtylobatæ ſunt collocandi.* Nemo certè non admiratus fuerit pulchritudinem atque perfectionem ædificii, ſi atria, imò columnas, earum ſtylobatas, aliasque quasuis partes vidit ejusdem omnia dimenſionis & altitudinis. Determinat *Villalpandus* graduum ipſam altitudinem. Ab omni plaga aſcendendi fuerunt ad ſacrarium gradus 25. nempe 7. ad portam atrii exterioris, 8. ad portam atrii interioris, 8. ad veſtibulum interius, 2. denique ad introitum in Sanctum. Conficiunt hi 25. gradus calamum, ſi unicuique adſignemus $\frac{1}{4}$. cubiti, quæ altitudo non ſolùm accommoda fuit hominibus, ſed quoque animalibus, in atrio interiori mactandis. Ex noſtro computo, quem iniuimus ad v. 5. adſignando 16688. partes Pariſinas calamo, obtinemus pro gradus altitudine $667\frac{13}{25}$. quæ incirca dabunt $\frac{1}{2}$. pedem Tigurinum, integro enim damus 1340. Depreſſi ſunt, fateor, hi gradus, & depreſſiores, quàm in ædificiis ordinariis, ſed tales eſſe debebant ob rationem modò allegatam. Sed ob eandem debebant hi ipſi gradus eſſe latiores, retracti. Licebit & hanc latitudinem inuenire, ſiue inueſtigare ex gradibus portæ atrii interioris, ubi in craſſitudine muri unius calami 8. fuere gradus; diuide calamum, quem ſupra dedimus, ἑπτάπηχυν per 7. obtinebis pro latitudine unius cujusque cubitum Hebraicum, qui conſtat 2384. partibus Pariſinis.

Reſtat in Textu סַף הַשַּׁעַר *ſaph haſchaar*, τὸ αἰλὰμ τῆς πύλης, *limen portæ, der Pfoſten des Thors, die Schwelle des Thors*, quæ *craſſitudinem* habuit *unius calami.* Hanc partem Symmachus vocat οὐδὸν, Aquila & Theodotion πρόθυρον. Eſt hæc liminis latitudo attentione dignior tantò, quoniam inde elicitur craſſities muri per totum Templi ambitum, etiam unius calami. Intelligitur namque hoc αἰλὰμ nomine non limen duntaxat, quale transgredimur ædem intraturi, ſed quoque muri craſſities ad dextram & ſiniſtram, ſpatium illud omne inter III. IV. & III. IX. quale commodè monſtrari poteſt in vel ſub urbium portis.

TAB.

NP.JCB

Ezech. Cap. XL. v. 6. ſeqq.
Portarum Scenographia.

Ezech. Cap. XL. v. 6. ſeqq.
Thor-Gebaüde im Perſpectiv.

I. G. Pintz sculps.

TAB. DCXXXVIII.

Ezech. Cap. XL. verſ. 7.

Atriolum quoque unius calami longitudine, & calami unius latitudine, & inter atriola quinque cubitos, poſtem quoque portæ à proxima parte veſtibuli portæ intrinſecus uno calamo.

Et thalamum uno calamo in longum, & uno calamo in latum: & inter thalamos, quinque cubitos: & limen portæ juxta veſtibulum portæ intrinſecus, calamo uno.

COmparari poſſunt, & pro faciliori conceptu debent atriorum *portæ* cum portis urbium. Supra primum nempe ingreſſum extructa fuit turris, ſequebatur via ſeu platea, quam ornabant dextrorſum atque ſiniſtrorſum ædes ſiue palatia, & claudebat iterum porta cum turri deſuper extructa, ut prior illa poſſit vocari exterior, hæc interior, totius nempe portæ, porta, integram proin portam conſtituerint duæ turres cum platea interjecta, atque ædibus ad latera hujus extructis: Cujus integræ ſtructuræ longitudo fuit 50. cubitorum, latitudo 25. Judicare pronum eſt, ſtructuram talem firmo inniti debuiſſe fundamento, quod calami habuit craſſitudinem. Sed ab ante, ſiue ad Ortum, & à poſt, ſiue ad Occaſum, fuere portæ apertæ, ut ſub turribus patuerit tum aditus, tum exitus, & per plateam tranſitus. Fuere autem ipſæ hæ portæ turritæ majoris firmitatis ergò fornicatæ, id quod contulit haud parùm ad ſtructuræ magnificentiam. Tranſeunti per primam portam turritam dextrorſum atque ſiniſtrorſum occurrebant janitorum ædes & cubicula, tria ex quolibet latere, in ima nempe contignatione, quorum deſcriptio extat in Textu.

Hujusmodi conclaue vocatur in Textu התא *batta*, aut potius *tba*. LXX. αἰλὰμ, Latina noſtra *atriolum*, alii melius *thalamum*, *cubiculum*. Symmachus habet παραςάδες, quæ vox propriè ſignificat *poſtes*, quoniam hi ejusdem fuere cum ipſis cubiculis dimenſionis. Occurrit & apud LXX. vox θεὲ pro Hebræorum התא, ut αἰλὰμ reſpondet Hebræo אולם *ulam*. Thalamus quiuis calamum fuit longus, calamum latus, & haud dubiè calamum altus, nempe $11\frac{848}{1440}$. Ped. Pariſ. Murus thalamis his ſeu conclauibus interjectus calami quoque habuit craſſitiem, ſed in altitudine 2. cubitorum utrinque retractus ibi duntaxat cubitorum 5. (TAB. CCCCXXXIII. g g.) Ita intelligi debent verba, *inter atriola quinque cubitos* (ſex habent LXX. τὸ αἰλὰμ ἀνὰ μέσον τῶ θεηλὰθ πηχῶν ἕξ, ſed mox etiam quinque, καὶ τὸ αἰλὰμ πηχῶν πέντε). Sequitur inde ſponte in unoquoque thalamo projectura ſemicubitalis, commoda reponendis ibi variis rebus, uſui janitorum neceſſariis, vel & donariis Templo inferendis. A parte ante & poſt thalamorum murus fuit dimidium cubitum craſſus, & in eo à parte ante *feneſtræ clauſæ* v. 16. id eſt, interiori ſui parte anguſtiores, exteriore latiores. Fuit & in ipſo muro tranſitus ab uno thalamo ad alterum. Et ex binis mediis thalamis patuit deſcenſus ad Cryptoporticus, in quibus aſſeruari debebant vina, oleum, lina, alia Templo illata. Patuit quoque inter duos thalamos juxta inuicem adſitos oſtiolum ad ſcalas in ipſa muri craſſitie fabricatas, ad quas lumini conceſſus fuerat aditus per dictas feneſtras.

Ultima verſiculi verba, *poſtem quoque portæ à proxima parte veſtibuli portæ intrinſecus uno calamo*, καὶ τὸ θεὲ τὸ δέυτερον ἶσον τῷ καλάμῳ πλάτος, eandem explicationem admittunt cum v. 6. Fuit namque limen ſub interiori porta turris, ſpectans verſus atrium exterius I. II. h. craſſitie calami, ejusdem prorſus dimenſionis cum illo, quod ſpectabat atrium gentium.

Ezech. Cap. XL. verſ. 8.

Et menſus eſt veſtibulum portæ intrinſecus uno calamo.

Et limen portæ juxta veſtibulum portæ intrinſecus calamo uno.

Occurrit heic vox עֵלָם *ylam*, quæ deſcendit ab אֵלַם *alam, colligare*. Notatque in genere compaginationem forium vel liminum, quæ fit vel mediantibus ſuperliminaribus, vel fornicibus, vel tecto. Heic notat πρόθυρον, *veſtibulum*, *Vorſchopf*, *Halle*, aream liberam columnis & fornice tectam ac ſuſtentatam, ante portam, utrinque ad ejus latera. Calami menſuram, quæ huic debetur, ſumit *Sturmius* à centro columnæ parietinæ ad centrum columnæ liberæ f d. in portarum Ichnographia. Sed *Villalpandus*, qui hoc veſtibulum non habet, quærit id intra limina portæ.

Ezech. Cap. XL. verſ. 9.

Menſus eſt etiam veſtibulum portæ octo cubitorum, & paraſtades ejus duorum cubitorum, veſtibulum autem portæ intrinſecus (fuit).

Pro Elim, quod Hier. *frontes* interpretatur, reddidi *paraſtades*, quæ & ante pagmenta dicuntur, quæ oſtiis utrinque apponuntur.

Et menſus eſt veſtibulum portæ octo cubitorum, & frontem ejus duobus cubitis: veſtibulum autem portæ erat intrinſecus.

Senſum exprimit clarè portarum Ichnographia, ubi b c. eſt tota veſtibuli projectio ad portam Orientalem 8. cubitorum: columnarum craſſities nempe in imo ſcapo duorum cubitorum, vel duorum modulorum. Menſuram veſtibuli in porta interioris portæ Propheta haud exprimit. *Sturmius* projectioni huic dat 5. cubitos. Debebat exteriori veſtibulo ſymmetriæ ergo reſpondere interius. Solebant hujusmodi veſtibula ſumptuoſarum ædium ornari picturis vel ſculpturis. Sed heic ponit idem laudatus ſæpe Architectus feneſtras ſeu aperturas, clathratas, binas, per quas lumini detur introitus ad ſcalam cochlearem in ipſa muri craſſitie exciſam, juxta v. 16. *Feneſtræ* veſtibulorum *quaquauerſus introrſum verſæ*. *Villalpandus* iterum veſtibulum hocce quærit intra limina portæ.

Vocem אֵילָיו *elau*, αἰλεῦ, reddit Vulgata *frontem*, Latina noſtra *paraſtades*, Vernacula melius *Säulen*, intelligit autem *Villalpandus*, quia veſtibulum haud admittit extra muros projectum, parietinas, quales ad portam utrinque forma hemicylindri extant. Quarum craſſitudo ſeu diameter communis eſt omnibus Templi columnis, tam liberis, quàm parietinis.

Ezech. Cap. XL. verſ. 10.

Porrò atriola portæ Orientalis tria utrinque fuerunt, & tribus illis una dimenſio, eadem etiam dimenſio paraſtadibus utrinque.

Porrò thalami portæ ad viam Orientalem, tres hinc, & tres inde: menſura una trium, & menſura una frontium ex utraque parte.

Sunt hæc *atriola*, θεὲ, ipſi thalami, ſeu janitorum conclauia E. E. E. quorum menſura expoſita eſt v. 7. tria nempe ex quouis plateæ latere, dextro atque ſiniſtro. Fuere hæc conclauia (imæ nempe contignationis) ejusdem latitudinis atque longitudinis omnia, nempe calami. Fuere quoque columnæ omnes, parietinæ nempe thalamis interjectæ, Palmis & Cherubinis ornatæ, juxta ordinem ſacrum (TAB. CCCCXLIII. CCCCXLIV.) ejusdem prorſus menſuræ: reſpondere ſibi debebant ſtantes è regione in latitudine, altitudine, partibus ſingulis.

Ezech.

Ezech. Cap. XL. verſ. 11.

Menſus quoque eſt latitudinem oſtii portæ decem cubitorum, & portæ altitudinem tredecim cubitorum.

Et menſus eſt latitudinem liminis portæ decem cubitorum: & longitudinem portæ tredecim cubitorum.

Qui obiter duntaxat legit hæc verba, *menſus eſt latitudinem oſtii portæ decem cubitorum*, is intelligit ea de apertura oſtii, quæ expoſitio ridicula, quoniam oſtia 4. cubitis latiora forent ipſis thalamis, imo ipſa portâ primariâ, utpote quæ calami duntaxat habuit latitudinem. Intelligi proin debet latitudo ipſius plateæ I K. à baſi nempe columnæ ad baſin columnæ oppoſitæ, quod fuerit cubitorum 10. ſiue 22. pedd. Pariſin. & 1104. partium. LXX. καὶ διεμέτρησε τὸ πλάτος τῆς θύρας τοῦ πυλῶνος πηχῶν δέκα.

Plus difficultatis inuoluunt ſequentia proximè verba, *portæ altitudinem tredecim cubitorum*, καὶ τὸ εὖρος τοῦ πυλῶνος πηχῶν δεκατριῶν, Vernacula, *die Länge des Thors dreyzehen Ellen.* Hebræus Textus שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה *ſcheloſch esreh*, quem noſtræ & omnes aliæ Verſiones reddunt *tredecim cubitorum*, ſed nemo monſtrat locum, ubi ſint inueniendi. Nodum hunc ſoluit *Sturmius Sciagr. Templ.* p. 66. ponendo ter decem ſiue 30. cubitos; fuere namque ex quouis plateæ latere thalami tres, per conſequens & columnæ tres thalamis adſtantes (ita forſan intellexerunt παραστάδες), latitudo à columna ad oppoſitam 10. cubitorum, tres per conſequens latitudines 30. cubitorum. Hebræum פֶּתַח *pethach* vertunt communiter per oſtium, ſed notat in genere aperturam omnem. Gen. XXXVIII. 14. בְּפֶתַח עֵינַיִם, *in apertura duorum fontium, (in biuio itineris.)* Pſ. CXIX. 130. פֵּתַח דְּבָרֶיךָ, *(declaratio) ingreſſus verborum tuorum.* Hunc ſignificatum vult radix פָּתַח *pathach, aperire.* Patet ex latiori hoc ſignificatu, per פֶּתַח intelligi poſſe non ſolùm oſtii, per quod ingreſſus patet ad ædem, aperturam, ſed plateam omnem, utpote quæ tranſitum præbet euntibus, & lumini acceſſum ad interiora ædium.

Coincidit prope nobiscum *Villalpandus in Ezech.* p. 192. niſi quod dimetiatur *diſtantiam ſemicolumnarum, aut, quod idem eſt, quantum à ſe inuicem diſtant epiſtylia ipſis columnarum ſummis hypotracheliis ad perpendiculum reſpondentia.* Sed, in fauorem Vulgatæ, 13. cubitos quærit in altitudine portarum, quæ ſit duorum calamorum, nempe (ex ejus hypotheſi $6\frac{1}{4}$. cubitorum ſinguli) $12\frac{1}{2}$. cubitorum, incluſâ altitudine ſtylobatæ.

Ezech. Cap. XL. verſ. 12.

Et ante atriola margo unius cubiti utrinque, atriolum autem ab utroque latere cubitorum ſex fuit.

Et marginem ante thalamos cubiti unius: & cubitus unus finis utrinque. Thalami autem ſex cubitorum erant hinc & inde.

Eſt aſpectus Ichnographiæ Portarum Commentarii loco l m. Eminebant columnæ parietinæ extra murum thalamorum, cum baſi nempe, cubitum, quo proin retractiores fuere quàm ſtylobata. Quærit *Villalpandus* cubitum huncce in margine ſupra oſtia extra murum projecto, uti & in ſcamno, cui juxta oſtia poſito commodè inſidere potuerint.

Cubitos ſex non uno loco inuenias, ſed 1. in latitudine uniuscujusque thalami o p. 2. à medio oſtio ad centrum columnæ parietinæ q r. 3. à muro thalamorum ad medium plateæ. q. s. ita ut à thalamo ad oppoſitum thalamum fuerit diſtantia 12. cubitorum N O.

Quærit *Villalpandus* cubitos ſex intra ipſos thalamos, intricat autem ſeſe, dum horum latitudinem facit unius calami, huicque dat non 6. ſed $6\frac{1}{4}$. cubitos, neque ſeſe ex hac difficultate extricat aliter, quàm dicendo, omiſiſſe Scripturam palmum, atque poſuiſſe numerum rotundum. Sed eſt *Sturmii*, quam expoſuimus, ſententia præferenda. Vid. *Goldmann. Bau-Kunſt* p. 43. *Villalp. in Ezech.* p. 192.

Ezech. Cap. XL. verſ. 13.

Eſtque menſus portam à tecto atrioli ad tectum ejus latitudine viginti quinque cubitorum, oſtio (exiſtente) è regione oſtii.

Et menſus eſt portam à tecto thalami, usque ad tectum ejus, latitudinem viginti quinque cubitorum: oſtium contra oſtium.

Conficiunt hi cubiti 25. totam latitudinem ſtructuræ portarum menſuratæ à Meridie verſus Septentrionem L. M.

Thalami meridionalis longitudo - -	6.
Murus anterior hujusdem thalami -	$\frac{1}{2}$.
Plateæ latitudo à muro meridionalis thalami ad murum thalami ſeptentrionalis	12.
Muri craſſities in thalamo ſeptentrionali -	$\frac{1}{2}$.
Thalami hujusdem longitudo - - -	6.
	25.

Senſum hunc comprobat emphatica phraſis פֶּתַח נֶגֶד פָּתַח *pethach neged pathach*, πύλη ἐπὶ πύλην, *oſtio exiſtente è regione oſtii*, *eine Thür ſtund gegen der anderen*. Quodſi inſuper addas murum poſticum, qui ſpectat tum Meridiem, tum Septentrionem, obtinebis 26. Hic proin numero illo 25. non fuit incluſus. Clarior redditur hæc ἐξήγησις, vel pondus ſaltem ei additur, ex alia phraſi in Textu obuia, modo nempe menſurandi, quo Angelus eſt uſus, מִגַּג הַתָּא *miggag battha*, ἀπὸ τȣ̃ τοίχȣ τȣ̃ θεὲ ἐπὶ τοῖχον τȣ̃ θεὲ, *à tecto atrioli*, thalami, *ad tectum ejus*, ſed malè ita, potius à tabulato ſuperiori thalami ad finem tabulati ſuperioris thalami oppoſiti, vel, juxta ductum tabulati ſuperioris.

TAB. DCXXXIX.

Ezech. Cap. XL. verſ. 14.

(a) Executus eſt quoque menſuram frontium ſexaginta cubitos, (qui modus fuit) unicuique frontium atrii portæ circunquaque.

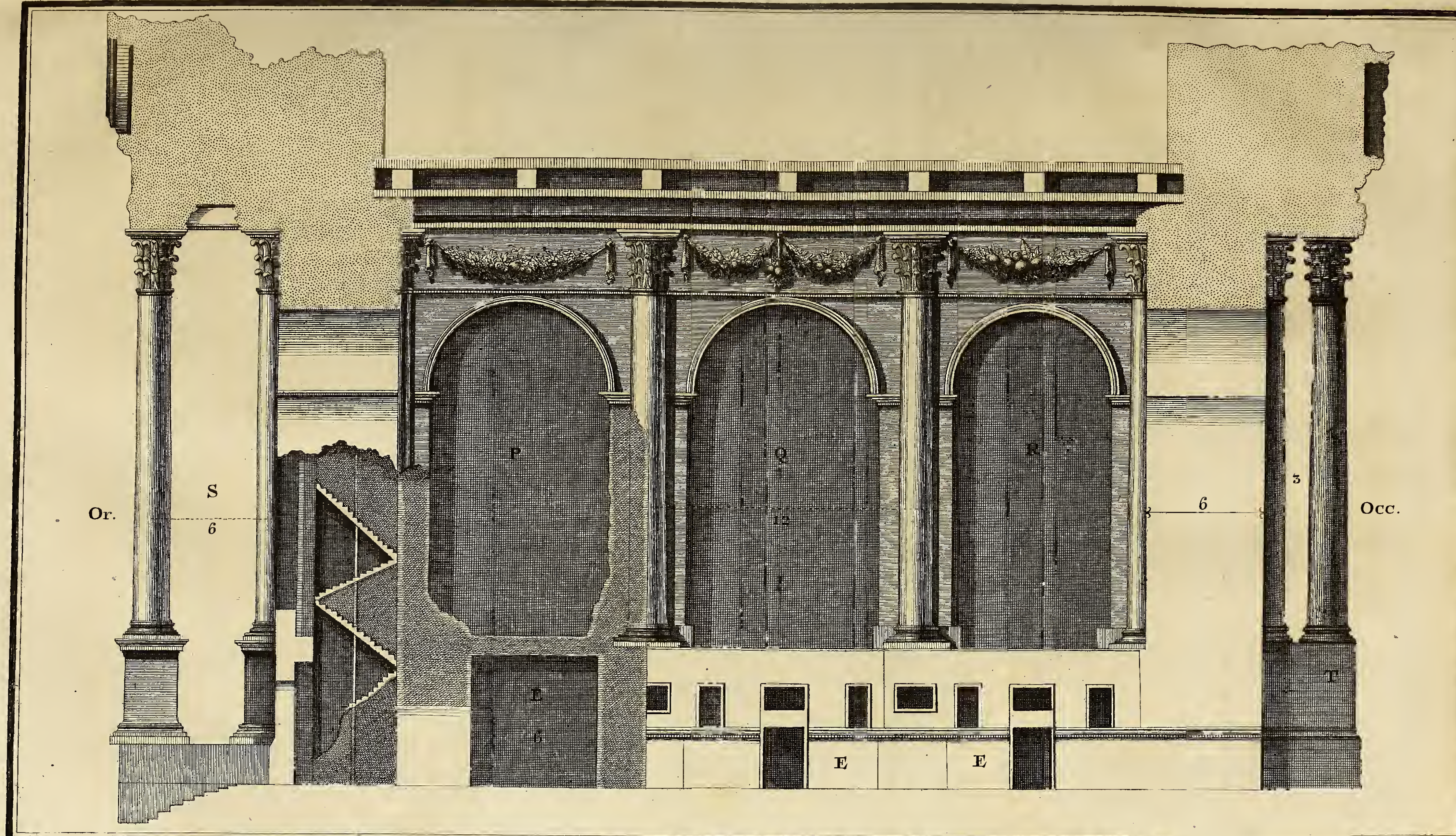
(a) Ebr. & fecit frontes 60. cubitos & fronti atrii portæ. Ubique frontes pro Elim hic reddidi cum Hier. quæ Antes dici poſſent, & à Græcis quibusdam Interpretibus κριώματα dicuntur, κριὸς enim ut ail vel el dicitur aries.

Et fecit frontes per ſexaginta cubitos: & ad frontem atrium portæ, undique per circuitum.

Vernacula noſtra 60. cubitos tribuit columnarum altitudini, *Er machet auch Säulen ſechzig Ellen hoch*, ſed patietur correctionem. Sunt intelligendi cubiti hi 60. de longitudine totius ſtructuræ, quæ ad portas pertinet m l. אֵלִים *elim* ſunt columnæ parietinæ, extra muros extantes, אַיִל *ajil* eſt *aries*, *cancer*, in Architectura *projectura in ædificio*, hinc intelligit Coccejus *marginem, cui inſiſtunt columnæ parietum*, alii *poſtes*, Lutherus *Aercker*. Ibimus ſecuriſſimi, ſi intelligamus columnas tum liberas, tum parietinas, Palmis aliisque partibus ornatas. Cubitos autem hosce 60. inuenies in integra ſtructuræ portarum longitudine ita.

Pro prima baſi veſtibuli 1. 2. - - -	$\frac{1}{2}$.
Ab extrema columna libera in veſtibulo Orientali ad columnam parietinam 2. 3.	6.
Columna ipſa parietina 3 f. - - -	1.
Craſſities muri f 4. - - - - -	6.
Longitudo plateæ inter portarum ſeu janitorum ædes g h. - - - - -	36.
Craſſities muri interioris 5. 6. - -	6.
Columna parietina interior 6 k. - -	1.
Ad extremum columnæ liberæ k 7. -	3.
Pro baſi interiori vel margine veſtibuli -	$\frac{1}{2}$.
	60.

Studioſè iniri debet hic calculus, & quod non expreſſum præciſè ſuppleri ex Architecturæ regulis. Ex v. 6. conſtat muri craſſities 6. cubitorum, ad hunc erectæ fuerant columnæ parietinæ, quarum projectio fuit 1. cubiti, nam juxta v. 9. diameter columnæ fuit 2. cubitorum. Duo proin muri, exterior atque interior, faciunt unà cum columnis parietinis bis 7. ſiue 14. cubitos. Ex v. 15. fuit plateæ ipſius longitudo à principio exterioris muri ad finem interioris 50. cubitorum: ab his ſi ſubtrahas præmemoratos 14. reſtabunt 36. pro longitudine plateæ thalamis utrinque tribus jani-

Ezech. Cap. XL. v. 14.
Interſectio Portar. Veſtib. et thalamorum.

Ezech. Cap. XL. v. 14.
Durchſchnitt des Thor = Gebäudes.

I. A. Pfeffel Iun. sculps.

RPJCB

janitorum interjectæ. Hi 36. proin in tres æquales partes diuiſi dabunt 12. cubitos pro intercolumniis axium. Quodſi unicuique columnæ utrinque à centro dederis 1. cubitum, abſcedent ex utroque plateæ latere bis ter ſiue 6. cubiti, quibus à totâ plateæ longitudine 36. ſubtractis reſtabunt 30. cubiti, quos inuenies v. 11. ſiue tria ſpatia intermedia, 10. cubitorum ſingula. Reſtant addenda *veſtibula*. Interius, quod reſpondere debebat exteriori, eſt 5. cubitos latum. Hos 5. cubitos inuenies, ſi columnam parietinam 1. cum baſi $\frac{1}{2}$. ſubtraxeris à $6\frac{1}{2}$. ſubtrahe $\frac{1}{2}$. à baſi 5. reſtabunt $4\frac{1}{2}$. unde poteſt initium fieri menſurationis columnæ liberæ veſtibuli interioris, cujus baſis eſt $\frac{1}{2}$. cubitum projecta. Subtrahe porrò 1. cubitum à 4. cubitis, reſtabunt 3. inde à centro columnæ liberæ ad centrum parietinæ. Quæ omnia conſpici clarè poſſunt in Ichnographia noſtra portarum. In veſtibulo exteriori ponimus pro diſtantia centrorum columnarum 6. cubitos, quoniam area, cui inſiſtebant, fuit juxta v. 7. cubitos 6. lata. Sic prodeunt omnia in exquiſita ſymmetria, & coincidet extrema columnæ parietinæ linea cum gradu ſcalæ ſupremo in linea recta. Concludimus hinc, fuiſſe intercolumnia omnia 12. 6. & 3. cubitorum, qui numeri proportiones dant Architectis & familiares & gratas.

Sequentia proximè verba וְאֶל־ הֶחָצֵר הַשַּׁעַר סָבִיב סָבִיב reddit Vulgata, *& ad frontem atrium portæ undique per circuitum*, Lutherus, *& ad quemlibet frontem atrium ad poſtem undique*, Tigurini, *unicuique frontium atrii portæ circumquaque, ſo viel ihren umb des Vorhoffs Thor umb und umb ſtundend*. Obſcura omnia. Per *atria* (mutuò fortè deſumpta ex Αἴθριον τῶν LXX.) heic haud intelligi debent areæ ſubdiales, muris undique clauſæ, ſed arcus inſignes ab una columna ad aliam ſupra thalamos vel oſtia porrecti, qui ædificio toti fuere ornamento. Aſpice Tabulam hanc ſtructuræ portarum orthographicam.

Villalpandus in Ezech. p. 196. Textum noſtrum explicat de altitudine columnarum, trium nempe per triplicem contignationem ſurgentium, circumcirca eadem ſiue æquali.

Ezech. Cap. XL. verſ. 15.

Cæterum ante portam ingreſſus ex aduerſo veſtibuli portæ interioris quinquaginta cubitorum (ſpatium) fuit.

Et ante faciem portæ, quæ pertingebat usque ad faciem veſtibuli portæ interioris, quinquaginta cubitos.

IN præcedenti proximè verſiculo totam ſtructuræ portariæ longitudinem inuenimus 60. cubitorum: ſubtrahamus nunc

ab ea - - - - - -	60.
Veſtibulum anterius - - -	$6\frac{1}{2}$.
- - - interius - - -	$3\frac{1}{2}$.
Reſtabunt - - - - - -	50.

Inchoatur hæc menſuratio עַל־ פְּנֵי הַשַּׁעַר הָיאתוֹן, *ad faciem introitus portæ*, à gradu ſcalæ ſupremo, in eadem linea cum centro columnarum parietinarum, ſiue à fine veſtibuli exterioris: עַל־ לִפְנֵי אֻלָם הַשַּׁעַר הַפְּנִימִי, *juxta ad faciem veſtibuli portæ intimi*, ad initium veſtibuli interioris: ſiue à IV. ad II. in Ichnographia portæ, quæ ſpectat ad Ezech. XL. 6. Lubentius tantò recipiemus claram hanc & ſimplicem explanationem, quia eandem habet quoque *Villalpandus*, qui ita p. 197. *Et ante faciem*, & à facie anteriori, vel exteriori, *quæ pertingebat*, per quam ingrediebantur ab atrio Gentilium venientes in Templum, usque ad faciem veſtibuli portæ, quæ aperiebatur in muro Occidentali hujus primæ porticus: vel, à facie Orientali portæ, per quam ingrediebantur, usque ad faciem Occidentalem veſtibuli, per quam egrediebantur à porta, & ingrediebantur in atrium exterius. Hæc ille, qui hos 50. cubitos inuenit ita.

Pro craſſitie muri interioris & exterioris, calami - - - -	2.
Pro tribus thalamis - - -	3.
Pro binis muris inter thalamos - -	2.
Pro ſemipoſtibus muris adpactis - -	1.
	8.
Siue cubiti - - -	48.

50. cubitos ſi diuidas in partes 8. æquales, dabit unaquæque $6\frac{1}{4}$. cubitos.

Ezech. Cap. XL. verſ. 16.

Et feneſtræ (a) clauſæ in atriolis, itemque in frontibus eorum introrſum (verſæ) unicuique portæ per circuitum, eodemque modo in veſtibulis, & feneſtræ quoquouerſus introrſum (verſæ) & in frontibus palmæ fuerunt.

Et feneſtras obliquas in thalamis & in frontibus eorum, quæ erant intra portam undique per circuitum: ſimiliter autem erant & in veſtibulis feneſtræ per gyrum intrinſecus, & ante frontes pictura palmarum.

(a) Ebr. atumoth, quod 3. Reg. VI. Hieronymus etiam obliquas interpretatur, Ebræi quidam intelligunt exterius anguſtas, interius amplas, quidam contra exterius amplas, interius anguſtiores. Dicitur & de auribus, ut aures occludere. Quare intelligi poſſunt feneſtræ clauſæ, & munitæ clathris aut cancellis.

SUnt aperturæ murorum, ſiue *feneſtræ*, ſymbolum veritatis, puritatis & gaudii in viis DEI, perneceſſariæ pro intromiſſione luminis ad thalamos & ſcalas. Audiunt hæ Prophetæ חַלּוֹנוֹת *challonoth*, ita & Solomoni Cant. II. 8. 9. ubi & mentio fit aperturarum clathratarum חֲרַכִּים *characcim*. *Dilectus meus proſpicit per feneſtras*, חַלּוֹנוֹת, *ſeque conſpiciendum exhibet per cancellos*, חֲרַכִּים. Exprimit quoque Propheta ipſam feneſtrarum formam, dum eas vocat אֲטוּמוֹת *atumoth*, κρυπτὰς, *conſtrictas*, *clauſas*, *obliquas*, Vernaculæ noſtræ, *enge Fenſterlein*, *tieff darinnen*, quæ aut interius fuere anguſtæ, exterius amplæ, quod volunt R. *Dauid*, *Sturmius*, alii, vel exterius anguſtæ, interius amplæ, quæ R. *Jonathani* placent. LXX. θυρίδες κρυπταὶ, Symmacho τοξικαὶ, quoniam hujusmodi aperturæ percommodæ fuerunt in muris, ad explorandum quaquauerſus hoſtem, & feriendum ſagittis, unde eſt, quod Hiſpani hoc feneſtrarum genus appellent *ſaeteras* à *ſaeta*, *ſagitta*. *Villalpandus in Ezech.* p. 198. non intelligit feneſtras propriè ita dictas ex vitro conflatas, ſed cancellatas (TAB. CCCCXXXIII.) nixus authoritate τῶν LXX. qui in deſcriptione Templi Solomonei habent θυρίδες δικτυωτὰς, feneſtras reticulatas, quales & vult *Hieronymus* in Ezechielem, *in modum retis inſtar cancellorum, ut non ſpeculari lapide, nec vitro, ſed lignis interraſilibus & vermiculatis clauderentur*, ut ſunt feneſtræ noſtræ clathratæ, ex bacillis ligneis obliquè ductis conſtantes, qui ſpatia rhomboidea, in angulis oppoſitis acuminata, per conſequens τοξικὰ, ſagittæformia, faciunt. Eſt & conciliationi locus, ſi apertura fuerit in medio muri, ſic quippe potuerunt ad aperturam usque mediam, eamque anguſtam fuiſſe exterius amplæ, interius anguſtæ, ſed quoque inde ab apertura media introrſum exterius anguſtæ, interius amplæ.

Fuerunt hæ feneſtræ *in atriolis*, *itemque in frontibus introrſum verſæ*, *unicuique portæ per circuitum*, ἐπὶ τὸ θεεὶμ καὶ ἐπὶ τὸ Αἰλὰμ ἔσωθεν τῆς πύλης τῆς αὐλῆς κύκλωθεν, Vernacula noſtra, *die Gemache mit ihren Säulen hineinwärts gegen dem Thor ringsweiſe herum hatten Fenſter tieff darinnen*. Non quod columnæ ipſæ ſuas habuerint feneſtras, ſed quod feneſtræ fuerint juxta columnas, has inter & oſtia, & quidem *per circuitum*, ubi fuerunt cunque columnæ & thalami.

Fuere porrò *feneſtræ* non ſolùm in thalamis, ſed & *in veſtibulis*, τοῖς Αἰλὰμ, *inwendig an den Hallen herum*, ſiue, *an den Vorſchöpfen*, quæ nempe intromittendæ luci ad ſcalas in medio muri occultas fuere neceſſariæ.

In frontibus palmæ fuerunt, ἐπὶ τὸ αἰλὰμ φοίνικες ἔνθεν καὶ ἔνθεν, *auf den Säulen ſtundend Dattel-Bäume*, melius, *an denen Säulen überall war Palm-Laubwerck*. Quæri autem debent palmarum hæc ornamenta foliacea in capitulis columnarum (TAB. CCCCXLIII.) Has palmarum ſpathas mutarunt poſtmodum Corinthii in *Acanthi* folia, ſiue quod hæc placuerint præ illis, ſiue, ut noui ordinis, adhuc ſuperſtitis, dici poſſint inuentores.

Ezech. Cap. XL. verſ. 17.

Porro me introduxit in atrium exterius, & ecce (a) cellas, & pauimentum factum atrio circumquaque, (erantque) triginta cellæ in pauimento.

Et eduxit me ad atrium exterius, & ecce gazophylacia, & pauimentum ſtratum lapide in atrio per circuitum: triginta gazophylacia, in circuitu pauimenti.

(a) Oſtendit porticum extructum fuiſſe ad murum medium, eamque duplicem, hoc eſt, ſuperiorem & inferiorem. Non autem continuo fuit ambitu, ſed interrupta veſtibulis portarum.

In

IN atrium nunc amplum (m n o p. TAB. CCCCXXIII.) ex Orientali porta egreditur Propheta, Angelo duce. Eſt חָצֵר *chatſer* area ſubdialis ſpatioſa, circumcirca ſplendidis trium contignationum ædificiis cincta, nomen fortè nacta à חָצִיר *chatſir* fœnum, gramen, quod in hujusmodi areis ſuccreſcere ſolet, uti ſuccreuit id reuerà Templo deſtructo, 1. Maccab. IV. 38. *Cum vidiſſent ſacrarium deſolatum, & aram prophanatam, tum exuſtas portas, atque in atriis virgulta velut in ſaltu aut monte quopiam enata.* (*Et viderunt ſanctificationem deſertam, & altare prophanatum, & portas exuſtas, & in atriis virgulta nata, ſicut in ſaltu vel montibus, & paſtophoria diruta.*) Voci Hebrææ reſpondet Græca αὐλή, quæ apud *Athenæum* notat locum perflatilem. Hinc & Palatia Regum ac Principum *Aulæ*, *des Cours*, *Corti*, *Höfe* cluent, quod ante illa ſint amplæ areæ, Latinis *atria*. *Feſtus*: *Eſt atrium genus ædificii ante ædem, continens mediam aream, in quam collecta ex omni tecto pluuia deſcendit: dictum autem atrium, vel quia id genus ædificii Atriæ primùm in Etruria ſit inſtitutum, vel, quia à terra oriatur, quaſi aterrium vel aterium.* Sed potiori jure deduxeris vocabulum hoc *atrium* à Græco αἴθριον, *ſub dio*.

Vocatur hoc, de quo nunc, atrium חִיצוֹנָה *chitſonah, exterius*, αὐλὴ ἐσωτέρη, ad diſtinctionem *interiorum*, alias *medium*, ſcilicet inter Atrium Gentium, & Atrium Sacerdotum, *Atrium* quoque *Iſraelis*, quoniam eo arcebantur Gentiles. Sed non fuit atrium hocce unicum. Hujusmodi areæ fuere ſeptem, ejusdem nominis & amplitudinis omnes (n. 5. Tab. cit.) quæ omnes communi atrii nomine veniunt, item *atrii magni* 2. Paral. IV. 9. Patuit autem ab uno ad alium tranſitus per porticus, ſuffultas columnis.

Circumcirca aream hanc, ſeu Iſraelis atrium, κύκλῳ τῆς αὐλῆς, fuere triginta *Cellæ*, לְשָׁכוֹת *leſchacoth*, LXX. παστοφόρια, melius γαζοφυλάκια. Vulgata habet *Exedras*, quæ ex *Villalpandi* mente *in Ezech.* p. 201. 210. fuere conclauia *ſuper prima contignatione*, Sacerdotum & Leuitarum habitationi deſtinata: ſed juxta *Sturmium Sciagr. Templi* p. 75-79. fuere cellæ ſubterraneæ, quibus ſupra ſtabant trium contignationum ædificia.

Proximè ad has *cellas* fuit in toto Atrii Iſraelitici ambitu רִצְפָה *ritspbah*, *pauimentum ignitis carbonibus vel lapidibus ſtratum*, i. e. ſilicibus, quod ex mente *Sturmii* profundius aliquanto fuit areâ atriorum. Occurrit idem vocabulum Eſther I. 6. *pauimentum conſtratum lapide marmoris pario & varicolore*, (*pauimentum ſmaragdino & pario ſtratum lapide, diſpoſiti erant: quod mira varietate pictura decorabat.*) Græci λιθόστρωτον vocant. Silicibus ſi ſtraueris marginem hunc atrii exterioris, intellige Achatinos potius quàm vulgares, vel tabulas marmoreas, ut reſpondeant integræ ſtructuræ Templi marmoreæ. Audi Dauidem 1. Paralip. XXIX. 2. *Ego quidem, quam maximè potui, præparaui pro domo DEI mei — lapides onychinos, & alios, qui inſerantur, lapides rubros, variaque pigmenta: deinde omnis generis lapides pretioſos, lapidesque marmoreos abundè multos.* (*Ego autem totis viribus meis præparaui impenſas domus DEI mei — lapides onychinos, & quaſi ſtibinos, & diuerſorum colorum, omnemque precioſum lapidem, & marmor parium abundantiſſimè.*) Quinimo fuit forſan λιθόστρωτον hocce opus teſſellatum ſiue muſiuum, ſed, ne damnum pateretur, porticu tectum, quæ *Villalpandi* eſt mens, *pauimentum porticibus undique cinctum, teſſellatis pauimentis affabrè elaboratis, quibus exedræ imminebant, in ſingulis intercolumniis ſingulæ.*

Poſſunt triginta hæ cellæ commodè ita diuidi, ut 8. fuerint ex utroque latere, meridionali nempe & ſeptentrionali, & 7. ex Orientali & Occidentali. (TAB. CCCCXXIII. m n o p.) Obtinebimus ſic ibi 16. heic 14. quarum ſumma dat 30. Ubi nota, ad Orientem & Occidentem cellam unam ſumi pro porta. Intercolumnia ipſa inter cellas, ſiue περίστυλα, ſequentes exhibent lineæ.

Ad latera Atrii.

3 | 12 | 12 | 12 | 12 | 12 | 12 | 12 | 12 | 3

E regione Portarum.

3 | 12 | 12 | 12 | 6 | 12 | 6 | 12 | 12 | 12 | 3

Ezech. Cap. XL. verſ. 18.

Et pauimentum (quidem porrectum fuit) ad humerum portarum (a) altitudinem, (quemadmodum &) pauimentum inferius.

(a) Hier. longitudinem.

Et pauimentum in fronte portarum, ſecundum longitudinem portarum erat inferius.

OBſcuro haud caret hic verſiculus, quod tollendum eſt ab Architecto perito. Sequemur veſtigia *Villalpandi in Ezech.* p. 208. & *Sturmii Sciagr. Templ.* p. 78. Vult ille, indicari heic longitudinem atrii utrinque à portis ad latera, quod eadem fuerit cum longitudine portæ, nempe 50. cubitorum: ſcilicet à centro portæ q. ad angulum meridionalem m. TAB. CCCCXXIII. hàc, & ſeptentrionalem n. illàc, in Iſraelis atrio: fuiſſe proin longitudinem integram n m. 100. cubitorum, proin & latitudinem n o. ſiue m p. quandoquidem conſtabit ex proximè ſequente verſiculo, fuiſſe quadratum. Quam eandem tum longitudinem tum latitudinem habebunt alia quoque Templi atria n. 5. 5. 5. conſpicua. Hæc inter atria porticus facit 50. cubitos latas, columnarum triplici ordine ſuffultas, in tria proin ambulacra interſtinctas, quibus & tranſitus patebat ab uno atrio ad alterum, & refugium concedebatur Iſraelitis cœlo pluuioſo. Colligere hinc licet integram Templi latitudinem. Numera à centro portæ interioris Orientalis q. ad angulum primum primi atrii n. cubitos 50. pro latitudine porticus n r. 50. pro latitudine atrii ſeptentrionalis r s. 100. porrò 50. cub. pro latitudine s t. ædificiorum usque ad Atrium Gentium, obtinebis 250. per conſequens pro latitudine & longitudine Templi totius 500. cubitos IK. Aliam ab hac viam init *Sturmius*. Quærit is cubitos 50. longitudini portæ reſpondentes in altitudine ædificii, & ſic producit pro thalamorum altitudine, per conſequens & longitudine & latitudine, quia cubici erant, 6. cubitos.

Ezech. Cap. XL. verſ. 19.

Et menſus eſt à porta inferiori ad interius atrium extrinſecus (intercapedinem) centum cubitorum, idque ab Ortu & Septentrione.

Et menſus eſt latitudinem à facie portæ inferioris, usque ad frontem atrii interioris extrinſecus, centum cubitos ad Orientem & Aquilonem.

NUllam fere vel exiguam difficultatem inuoluit hoc comma. Poſcunt Architecturæ regulæ atrii m n o p. & ſic aliorum quadratam formam: Latitudo proin ſi conſtiterit q 1. à centro interioris portæ ad ædificia è regione ſita, erit eadem quoque longitudo m n. (TAB. CCCCXXIII.) nempe 100. cubitorum, ſiue, cubito aſſumpto pro 2449. partibus Pariſinis, $170\frac{5}{72}$. pedd. Pariſin. ſiue $182\frac{51}{67}$. pedd. Tigur. dabitque area integra jugerum & 15686. pedes quadratos, jugero aſſumto pro 36000. pedibus Tigurinis. Saluo errore calculi. Vocatur *porta*, à qua metiri cœpit Angelus ἐμφατικῶς *inferior*, à ſitu nempe inferiori, ſeu profundiori, reſpectu habito ad portam, qua aditus patuit ad Atrium Sacerdotum.

Ezech. Cap. XL. verſ. 20.

Menſus eſt etiam longitudinem & latitudinem portæ Septentrionem ſpectantis in atrio exteriori.

Portam quoque, quæ reſpiciebat viam Aquilonis, atrii exterioris menſus eſt, tam in longitudine, quam in latitudine.

Viſâ

VIſâ hactenus dimenſione Portæ Orientalis, & Atrii Iſraelis, ei adjacentis, egreſſus eâdem portâ ducitur Propheta per atrium gentium ad portam ſeptentrionalem Templi. TAB. CCCCXXIII. Fuerunt namque tres portæ exteriores, per quas aditus patuit ad Templum, Orientalis, Septentrionalis, & Meridionalis. Quo Typo ſignificatur, patere ad Eccleſiam Noui Teſtamenti ingreſſum ab Ortu, à Meridie, & à Septentrione, & habituros hos omnes ἰσότιμον πίςιν.

Ezech. Cap. XL. verſ. 21.

Atriolorum quoque ipſius trium utrinque, & paraſtadum ejus, & veſtibuli ejus fuit eadem menſura cum porta priori. Longitudo ejus quinquaginta cubitorum, & latitudo viginti quinque cubitorum.

Et thalamos ejus tres hinc, & tres inde: & frontem ejus, & veſtibulum ejus ſecundum menſuram portæ prioris: quinquaginta cubitorum longitudinem ejus, & latitudinem viginti quinque cubitorum.

Vid. verſ. 13. 15.

Ezech. Cap. XL. verſ. 22.

Et feneſtræ ejus, & veſtibulum ejus, & palmæ ipſius fuerunt ejusdem (planè) dimenſionis cum porta in Orientem ſpectante, gradibusque ſeptem aſcendebant per eam, ante, quod fuit ipſius, veſtibulum.

Feneſtræ autem ejus, & veſtibulum & ſculpturæ, ſecundum menſuram portæ, quæ reſpiciebat ad Orientem, & ſeptem graduum erat aſcenſus ejus, & veſtibulum ante eam.

Vid. verſ. 7. 9. 16.

Ezech. Cap. XL. verſ. 23.

Fuitque porta è regione portæ ad interius atrium tam in ſeptentrionali quàm in Orientali plaga. Et menſus eſt à porta ad portam oppoſitam cubita centum.

Et porta atrii interioris contra portam Aquilonis, & Orientalem: & menſus eſt à porta usque ad portam, centum cubitos.

QUemadmodum nempe è regione portæ exterioris Orientalis, interuallo atrii exterioris quadrati 100. cubitorum, fuit alia porta interior: ita & heic eſt verſus Atrium Sacerdotum è regione portæ exterioris Septentrionalis interior alia, pari atrii interuallo. Senſum hunc clarè reddit *Hieronymus: Nec ſolum unà porta eſt Aquilonis, quæ ſupra porta appellatur exterior, ſed & altera interior, quæ habet ſimilitudinem portæ Orientalis, ut manifeſtius dixere ſeptuaginta. Et porta atrii interioris reſpiciens portam Aquilonis: ſicut erat porta, quæ reſpiciebat ad Orientem: menſusque eſt à porta exteriori Aquilonis usque ad portam ejusdem Aquilonis interiorem centum cubitos.* Sunt Verſiones noſtræ non ita claræ.

Ezech. Cap. XL. verſ. 24.

Inde me duxit ad Meridiem, & ecce Portam ad Meridiem, cujus paraſtades & veſtibulum eſt menſus ejusdem dimenſionibus.

Et eduxit me ad viam Auſtralem, & ecce porta, quæ reſpiciebat ad Auſtrum: & menſus eſt frontem ejus, & veſtibulum ejus juxta menſuras ſuperiores.

SUnt deſcriptæ hactenus Portæ, Orientalis, Septentrionalis, Meridionalis, Typus eorum, qui in Eccleſiam Noui Fœderis ingreſſuri erant ab Ortu, à Septentrione & à Meridie.

Ezech. Cap. XL. verſ. 25.

Eique fuerunt feneſtræ, & veſtibulo ejus circunquaque, quales illæ feneſtræ: (veſtibuli etiam) longitudo quinquaginta cubitorum, & latitudo viginti cubitorum.

Et feneſtras ejus & veſtibula in circuitu, ſicut feneſtras cæteras: quinquaginta cubitorum longitudine, & latitudine viginti quinque cubitorum.

Vid. verſ. 13. 15. 16.

Ezech. Cap. XL. verſ. 26.

Aſcenſus quoque illius graduum ſeptem, ante quoque fuit ipſius veſtibulum. Habuit etiam ſingulas Palmas utrinque in ſuis frontibus.

Et in gradibus ſeptem aſcendebatur ad eam: & veſtibulum ante fores ejus, & cælatæ palmæ erant, una hinc, & altera inde in fronte ejus.

Vid. verſ. 6. 16. 22.

Ezech. Cap. XL. verſ. 27.

Porta denique atrio interiori ad Meridiem (è regione portæ fuit) eſtque menſus in plaga meridionali à porta ad (oppoſitam) portam centum cubitos.

Et porta atrii interioris in via Auſtrali: & menſus eſt à porta usque ad portam in via Auſtrali, centum cubitos.

Vid. verſ. 19.

Ezech. Cap. XL. verſ. 28.

Porrò duxit me ad interius atrium in Portam Auſtralem, & menſus eſt Portam Auſtralem dimenſionibus iisdem.

Et introduxit me in atrium interius ad portam Auſtralem: & menſus eſt portam juxta menſuras ſuperiores.

Vidi-

VIdimus hactenus tres portas exteriores, Orientalem, Septentrionalem & Meridionalem. His διαῤῥήδην reſpondebant tres interiores ad easdem plagas: quæ omnes ducebant ad Atrium Sacerdotum. Verſus Occaſum Sanctiſſimum à muro non diſtabat ultra 20. cubitos, unde heic portæ non fuit locus. Admittit equidem *Villalpandus* p. 218. 222. in Ichnographia Templi generali in Occidentali muro binas portas, quæ tamen haud conſiderari debent ut primariæ; ſecundarias dixeris, & veluti laterales, quæ haud rectà ducere poterant ad Sacerdotum Atrium, & duplici cuſtodiâ probè fuerunt munitæ. Admittit is aperturas haſce, ut locum daret 1. Paral. XXVI. 14-18. *Cecidit ſors ab Oriente ſuper Selemiam & Sachariam — exiuitque ſors ejus ad Septentrionem. Pro Obed-Edom verò ad Meridiem, & pro filiis ejus domus Aſuppim. Pro Suppim & Hoſa ad Occidentem, cum porta, quæ vergit ad ſemitam ſuperiorem, cuſtodia è regione cuſtodiæ. — Pro Pharbar ad Occidentem. (Cecidit Sors Orientalis Selemiæ: porro Zachariæ, filio ejus, — ſortitò obtigit plaga Septentrionalis. Obed-Edom vero & filius ejus, ad Auſtrum: in qua parte domus, erat ſeniorum concilium. Sephim & Hoſa ad Occidentem, juxta portam, quæ ducit ad viam aſcenſionis: cuſtodia contra cuſtodiam. — In cellulis quoque janitorum ad Occidentem.)* Exhibent has portas quoque Judæorum Ichnographiæ & Scenographiæ. Vid. TAB. CCCCXXXI. CCCCXXXII. Eſt *atrium interius*, αὐλὴ ἡ ἐσωτέρα A S. TAB. CCCCXXXIII. *Atrium Sacerdotum*, eleuatius atrio exteriore Iſraelis, circumcirca ædificiis clauſum. De hoc mox plura.

Ezech. Cap. XL. verſ. 29.

Atriola etiam illius, & paraſtades illius, & veſtibulum ejus dimenſionibus iisdem. Habuit quoque ipſum & veſtibulum ejus feneſtras circumquaque. Longitudo (veſtibuli) cubiti quinquaginta, & latitudo quinque & viginti cubiti.

Thalamum ejus, & frontem ejus, & veſtibulum ejus iisdem menſuris: & feneſtras ejus, & veſtibulum ejus in circuitu quinquaginta cubitos longitudinis, & latitudinis viginti quinque cubitos.

EX portis exterioribus dimenſus eſt Angelus primò Orientalem, poſt Septentrionalem, tandem Meridionalem, nunc, interiorum portarum ſtructuras deſcripturus, ordine veluti retrogrado metitur primo Meridionalem, poſt Orientalem, tandem Aquilonarem. Ad has portas limites ſunt officii ſacri. Ezech. XLIV. 17. *Quum ingredientur* Sacerdotes & Leuitæ *portas interioris atrii, veſtes lineas induent, nec lanea veſtis teget eos, dum intra portas interioris atrii & interius miniſtrant. (Cumque ingredientur portas atrii interioris, veſtibus lineis induentur: nec aſcendet ſuper eos quicquam laneum, quando miniſtrant in portis atrii interioris & intrinſecus.)* Et notari meretur, quod latitudini portarum 25. & longitudini 50. cubitorum præcisè reſpondeat ætas Miniſtrorum DEI, qui admiſſibiles haud erant ante annum ætatis 25. & ultra 50.mum obligari non poterant. Num. VIII. 24. 25. *Hoc quoque ad Leuitas pertinet, ab eo, qui natus eſt viginti quinque annos, & ſupra, ingredietur quisque, ut exercendo ſe exerceat in miniſterio tentorii conſtitutionis: quum verò quinquaginta fuerit annorum, reuertatur ab exercitio miniſterii, neque ultra ſeruiat. (Hæc eſt lex Leuitarum, à viginti quinque annis, & ſupra, ingredientur, ut adminiſtrent tabernaculo fœderis. Cumque quinquageſimum annum ætatis impleuerint, ſeruire ceſſabunt.)*

Ezech. Cap. XL. verſ. 30.

Veſtibula quoque circunquaque longitudinem quinque & viginti cubitorum habuerunt, & latitudinem quinque cubitorum.

Et veſtibulum per gyrum longitudine viginti quinque cubitorum, & latitudine quinque cubitorum.

Ebr. vocem Elamoth Hier. vertit veſtibulum, quod repugnat omnibus deſcriptionibus: quum veſtibula indicentur longa 50. cubitos & lata 25. cubitos. Itaque rectius intelliguntur porticus.

VIdere licet hocce veſtibulum in Ichnographia Templi TAB. CCCCXXIII. V. VI. ad introitum portæ interioris meridionalis, longum 25. cubitos, latum 5. cubitos, nempe inde à pariete muri extrorſum verſus atrium exterius.

Ezech. Cap. XL. verſ. 31.

Fuitque veſtibulum ejus (verſum) ad exterius atrium, & palmæ in frontibus ejus, octoque graduum aſcenſus ejus.

Et veſtibulum ejus ad atrium exterius, & palmas ejus in fronte: & octo gradus erant, quibus aſcendebatur per eam.

Myſticæ & Propheticæ Theologiæ peritis lubens dijudicandum linquo, num ſeptem illi gradus, per quos ex Atrio Gentium adſcendebatur ad Iſraelis Atrium, reſpondeant totidem periodis temporis, Eccleſiis, ſigillis, tubis, pateris, tonitrubus, in Apocalypſi memoratis? & octo hi, de quibus nunc, gradus, viam parantes ex Atrio Iſraelis ad Atrium Sacerdotum, octo illis virtutum gradibus, quibus tendit Fidelis ad perfectionem? 2. Petr. I. 5. 6. 7. Ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ ΠΙΣΤΕΙ ὑμῶν τὴν ΑΡΕΤΗΝ, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν ΓΝΩΣΙΝ, ἐν δὲ τῇ γνώσει τὴν ΕΓΚΡΑΤΕΙΑΝ, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατείᾳ τὴν ΥΠΟΜΟΝΗΝ, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν ΕΥΣΕΒΕΙΑΝ, ἐν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑΝ, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ΑΓΑΠΗΝ. Sic &, an & quomodo 8. & 7. vel 15. gradibus reſpondeant Cantica illa graduum 15. inde à Pſalmo CXX. decantandis ex quolibet gradu, inprimis poſt Captiuitatem Babylonicam? quod prætendunt recutiti Doctores.

Ezech. Cap. XL. verſ. 32.

Duxit me etiam ad atrium interius ab Orientali parte, & menſus eſt portam iiſdem menſuris.

Et introduxit me in atrium interius per viam Orientalem: & menſus eſt portam ſecundum menſuras ſuperiores.

Vid. verſ. 28.

Est quidem portarum eadem ubique menſura, quam & in myſtica Theologia deſiderat ἰσότιμος πίςις. *Populus tuus uniuerſus juſtus erit.* Jeſ. LX. 21. Diffuſus eſt tamen Propheta magis in deſcriptione Portæ Orientalis, & Septentrionalis. Ab Oriente diffundebant Apoſtoli Euangelicam doctrinam, quæ breui diffundebatur per totum Septentrionem.

Ezech. Cap. XL. verſ. 33.

Et ejus atriola, paraſtadesque, & veſtibulum ejus dimenſionibus iisdem: habuitque feneſtras & veſtibulum ejus quaquauerſum. Longitudo (veſtibuli) quinquaginta cubitorum, & latitudo viginti quinque.

Thalamum ejus, & frontem ejus, & veſtibulum ejus, ſicut ſupra: & feneſtras ejus, & veſtibula ejus in circuitu, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine viginti quinque cubitorum.

Vid. verſ. 29.

Ezech. Cap. XL. verſ. 34.

Veſtibulum autem illius (conuerſum) ad exterius atrium, & palmæ in frontibus ejus utrinque, octoque graduum fuit aſcenſus ejus.

Et veſtibulum ejus, id eſt, atrii exterioris: & palmæ cælatæ in fronte ejus hinc & inde: & in octo gradibus aſcenſus ejus.

Vid. verſ. 31.

Ezech.

Ezech. Cap. XL. verſ. 35.

Præterea duxit me ad Portam Septentrionalem, & menſus eſt dimenſionibus illis.

Et introduxit me ad portam, quæ reſpiciebat ad Aquilonem, & menſus eſt ſecundum menſuras ſuperiores.

Vid. verſ. 28.

Ezech. Cap. XL. verſ. 36.

Ejus atriola, paraſtades & veſtibulum: habuitque feneſtras circumcirca, (veſtibulique) longitudo cubiti quinquaginta, & latitudo quinque & viginti.

Thalamum ejus, & frontem ejus, & veſtibulum ejus, & feneſtras ejus per circuitum, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine viginti quinque cubitorum.

Vid. verſ. 29.

Ezech. Cap. XL. verſ. 37.

Ejusque frontes (fuerunt conuerſæ) ad exterius atrium, & palmæ in frontibus ejus utrinque, & graduum octo aſcenſus illius.

Vocem Elim, quam Hier. ferme interpretatur frontes, hic reddidit veſtibulum.

Et veſtibulum ejus reſpiciebat ad atrium exterius: & cælatura palmarum in fronte ejus hinc & inde: & in octo gradibus aſcenſus ejus.

Vid. verſ. 31.

Ezech. Cap. XL. verſ. 38.

Cæterum fuit cella, & ejus oſtium inter frontes portarum, ubi abluebant holocauſtum.

Et per ſingula gazophylacia oſtium in frontibus portarum: ibi lauabant holocauſtum.

Viſis hactenus portis, tum exterioribus, tum interioribus, &, quæ ad eas pertinent, ſtructuris, pergimus nunc ad alias Templi partes, harumque uſus. Primò quidem in conſpectum venit ad Portam Septentrionalem interiorem (TAB. CCCCXXIII.) inter veſtibuli columnas, ex utroque latere *menſa*, alia utrinque ad latus oſtii, ad ipſum introitum, item binæ aliæ ad latus ſcalæ utrinque. His octo menſis imponi debebant *holocauſta*, quibus aſſeruandis ſeruiebant cellæ ſubterraneæ, cujusmodi in tota Templi ſtructura fuerunt benè multæ, & ad ipſum fundamentum feneſtræ, ſiue aperturæ, per quas ad cellas illas lumini dabatur acceſſus. Sed heic aperturæ binæ proximæ, ad veſtibuli latera commutabantur in oſtium, per quod ſtatim deſcenſus patebat ad ταμεῖα illa ὑπόγαια, ubi holocauſta ſeruari debebant, vel & lauari.

Fuit quidem hocce Ezechielis Templum myſticum, deſcriptum tamen & præſentatum ſub forma ſtructuræ materialis, in qua patuit tranſitus ab atrio ad atrium, à porta ad aliam, à thalamo ad thalamum. Reſpondet heic ſitus cellæ holocauſtorum cultui ipſi Leuitico, in quo holocauſta *mactari* debebant *ad latus aquilonare ipſius aræ*, Leuit. I. 11. *venter* item & *crura aquâ lauari*, *(inteſtina verò & pedes lauari aqua,)* v. 13. cui fini in Solomoneo Templo ad portas interiores ſeptentrionalem & meridionalem *decem labra*, *quinque à dextra*, *& quinque à ſiniſtra*,

ſtra, ut lauarent & abluerent in eis opus holocauſti. 2. Paralip. IV. 6. 1. Reg. VII. 38. TAB. CCCCLV. Jano compares commodè Templum hocce Typicum, quod uno fronte reſpiciat ad cultum anteriorem veteris, & futurum ſpiritualem noui fœderis.

Ezech. Cap. XL. verſ. 39.

In veſtibulo autem iſtius portæ duæ utrinque fuerant menſæ, ut mactent in eis holocauſtum, & piaculum pro peccato & pro culpa.

Et in veſtibulo portæ, duæ menſæ hinc, & duæ menſæ inde: ut immoletur ſuper eas holocauſtum, & pro peccato, & pro delicto.

Binas has *menſas* collocat *Sturmius*, unam in veſtibulo inter duas columnas, alteram ante oſtium ad latus, in ſummo graduum. TAB. CCCCXXIII. *Villalpandus* in Ichnographia atrii interioris (*in Ezech.* p. 230.) binas collocat menſas ante duas primas columnas parietinas in atrio exteriori, & binas è regione in Atrio Sacerdotum, *ad frontes exteriores veſtibuli utriusque, interioris atque exterioris.* Et quidem vult is, caruiſſe has menſas pedibus, fuiſſe marmoreas, forma parallelepipedorum illorum, quæ in lanienis viſuntur. Variant heic Codices τῶν LXX. qui videantur. Confer v. 38.

Ezech. Cap. XL. verſ. 40.

Ad humerum quoque extra gradus, ad oſtium Portæ Septentrionalis duæ fuerunt menſæ, & ad humerum alterum veſtibuli portæ duæ menſæ.

Et ad latus exterius, quod aſcendit ad oſtium portæ, quæ pergit ad Aquilonem, duæ menſæ: & ad latus alterum ante veſtibulum portæ, duæ menſæ.

Videantur binæ hæ menſæ hinc & illinc ad imos gradus ſcalæ in Ichnographia Templi TAB. CCCCXXIII.

Ezech. Cap. XL. verſ. 41.

Quatuor (quidem) menſæ hinc, & quatuor menſæ illinc, ad humerum portæ, & (in ſumma) octo menſæ, in quibus mactent.

Quatuor menſæ hinc, & quatuor menſæ inde: per latera portæ octo menſæ erant, ſuper quas immolabant.

Vid. verſ. 38. & TAB. CCCCXXIII.

Ezech. Cap. XL. verſ. 42.

Porrò quatuor menſæ holocauſto (deſtinatæ) lapidibus quadris (conſtructæ fuerunt,) longitudine cubiti cum dimidio, latitudine cubiti cum dimidio, & altitudine cubiti cum dimidio. In eis reponebant inſtrumenta, quibus mactant holocauſtum & victimam.

Quatuor autem menſæ ad holocauſtum, de lapidibus quadris extructæ: longitudine cubiti unius & dimidii, & latitudine cubiti unius & dimidii, & altitudine cubiti unius: ſuper quas ponent vaſa, in quibus immolatur holocauſtum & victima.

De

RPJCB

EZECH. Cap. XL. v. 43.
Sacrificia ad clavos et in menſis.

Ezech. Cap. XL. v. 43.
Opfer an Hacken und auf Tiſchen.

G. Lichtensteger sculps.

DE menſarum holocauſtis deſtinatarum numero non una eſt omnibus mens. Occaſione v. 41. vidimus octo menſas in ſumma ad Portam Septentrionalem, quæ totidem numero intelligi debent de Porta Meridionali. Nunc iterata fit mentio quatuor menſarum, quæ tamen non addi debent illis octo, ut prodeant 12. Conjecturæ locus eſt, fuiſſe 4. ex illis octo deſtinatas inſtrumentis & vaſis mactationi neceſſariis, cultris, vaſis excipiendo ſanguini aptis. Circa magnitudinem haud conuenit Latina noſtra cum ſorore ſua germana. Habet illa $1\frac{1}{2}$. cubitos in longitudinem, latitudinem, altitudinem, proinde cubicam formam, quæ & *Vatablo* placet. Sed Vernacula & pleræque aliæ Verſiones $1\frac{1}{2}$. pro longitudine & latitudine, & 1. pro altitudine. LXX. $1\frac{1}{2}$. pro latitudine, $2\frac{1}{2}$. pro longitudine, 1. pro altitudine, πήχεως καὶ ἡμίσεως τὸ πλάτος, καὶ πήχεων δύο ἡμίσεως τὸ μῆκος, καὶ ἐπὶ πῆχυν τὸ ὕψος. Reductione ad noſtrates menſuras ſuperſedeo.

TAB. DCXL.

Ezech. Cap. XL. verſ. 43.

Claui etiam palmares aptati fuerunt in ea domo per circuitum, & in menſis caro immolatitia (ponebatur.)

Et labia earum palmæ unius, reflexa intrinſecus per circuitum: ſuper menſas autem, carnes oblationis.

VAriant Interpretum Verſiones. Binæ noſtræ Tigurinæ שְׁפַתַּיִם *ſchephathaim* reddunt *uncinos*, vel *clauos, Hacken*, eosque *palmares*. Conſentiunt nobiscum Rabbini, fuiſſe in laniena hac ſacra 8. columnas erectas, in quauis 3. uncos, quibus ſuſpenſa pecora commodè exenterari & excoriari poſſent. Sed Vulgata & Lutherus labium intelligunt ipſius menſæ palmam altum, *eine Quer-Hand hohe Leiſten*, quo menſæ fuerint in circuitu ornatæ & tectæ. LXX. Καὶ παλαιστὴν ἕξουσι γεῖσος λελαξευμένων ἔσωθεν κύκλῳ, καὶ ἐπὶ τὰς τραπέζας ἐπάνωθεν στέγας, τοῦ καλύπτεσθαι ἀπὸ τοῦ ὑετοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς ξηρασίας. Ubi pro γεῖσος, Giſo, Symmachus & Theodotion habent χεῖλος, *labium*, Aquila ἐπιστάσεις, in ſecunda labia. Complutenſis & Regia, architectonico termino, κυμάτιον, *Cymatium*, idque non tam *Doricum*, quàm *Lesbium*, *ein Karnieſſlin*, *Kehl-Leiſten*, quod non, ut Hieronymus vult, ultra planam menſæ ſuperficiem ſurſum fuerit reflexum (unde *coronam* is vocat) ad impediendum ſanguinis è menſa defluxum, ſed, *Villalpando* judice *in Ezech.* p. 235. deorſum & intrò verſum, quod Fig. I. docet. Numerat is pro altitudine totius menſæ a b. comprehenſa Tabula ſuperiori ultra priſmatis latera projecta 6. palmos, pro altitudine usque ad Cymatium c d. 5. palmos, cubi latitudine & longitudine c g. & g h. 7. latitudine & longitudine Tabulæ, menſæ impoſitæ b f. f e. 9. ut ecphora pariter ac altitudo Cymatii i b. & k b. fuerit 1. palmi. Et vult is, mutuò petiiſſe *Vitruuium* ex hac menſa ſacra proportionem Cymatii, quod locat in antepagmentis oſtiorum. Ita enim is L. I. c. 6. *Cymatium faciendum eſt antepagmenti parte ſexta, projectura autem, quanta eſt ejus craſſitudo.* Et eſſe parem hanc Cymatii projecturam & altitudinem in cauſa, cur unius duntaxat menſuræ mentionem Propheta faciat, ubi de hoc Cymatio agit, ſed triplicem memoret menſæ dimenſionem, longitudinem, latitudinem, & altitudinem. Quod ſi lubeat reducere menſuras haſce ſacras ad uſuales noſtras, & palmo dare cum *Eiſenſchmidio* 397. partes Pariſinas, prodibunt

Pro altitudine parallelepipedi 5. palm.	1985.
Pro integra menſæ altitudine 6. p. -	2382.
Pro longitudine & latitudine parallelepipedi 7. palm. - -	2779.
Pro longitudine & latitudine Tabulæ menſæ ſuperimpoſitæ 9. palm. -	3379.
Pro Cymatii altitudine & Ecphora 1. palm. - - - -	397.

Hæ dimenſiones, quoniam paruæ nimis ſunt pro uſu ſacro, commodius ponemus pro palmo $\frac{1}{6}$. cubiti ſacri, qui conſtabat partibus 2449. ſiue $408\frac{1}{6}$. Ita prodibunt

Pro altitudine parallelepipedi - -	$2040\frac{5}{6}$.
Pro integra menſæ altitudine - -	2449.
Pro longitudine & latitudine parallelepipedi - - - -	$2857\frac{1}{6}$.
Pro longitudine & latitudine Tabulæ menſæ ſuperimpoſitæ - - -	$3673\frac{1}{2}$.
Pro Cymatii altitudine & Ecphora -	$408\frac{1}{6}$.

Adhuc propius fortean collimabimus ad ſcopum, ſi ex v. 42. pro altitudine parallelepipedi ponamus cubitum ſacrum ſiue 2449. eique addamus inſuper Tabulæ ſuperimpoſitæ Ecphoram $\frac{1}{6}$. cubiti ſiue $408\frac{1}{6}$. ſic prodibunt

Pro altitudine parallelepipedi 1. cub. 2449.
Pro tota altitudine menſæ 1. cub. & 1. palm. - - - $2857\frac{1}{6}$.
Pro longitudine & latitudine parallelepipedi $1\frac{1}{2}$. cub. - - - 3673.
Pro latitudine & longitudine Tabulæ menſæ ſuperinjectæ $1\frac{1}{2}$. cub. & 2. palm. - - - - $4495\frac{1}{3}$.
Pro Cymatii altitudine & Ecphora - $408\frac{1}{6}$.

Sic obtinebimus longitudinem & latitudinem Tabulæ pedum Tigurinorum 3. & $4\frac{9}{134}$. digit. decimal. non magnam nimis pro menſa, ſuper qua mactari debebant vituli & oues, & locari inſtrumenta mactationi neceſſaria. De Cymatiis notandum porrò, ornare ea *Villalpandum* ſculpturis.

Addunt LXX. ςέγας, tecta, quibus menſæ fuerint à pluuiis & ſole tecta, quæ commodè ſatis intelligi poſſent de aureis vel argenteis operculis ſiue tegumentis, quorum tamen nulla fit mentio in Textu originali.

Quamuis hæc de *Cymatiis* facta expoſitio Architecturæ ſit congrua, nec facile rejicienda; improbari tamen nequit Verſionum noſtrarum interpretatio, Verſione Chaldaica nixa, de *uncis* ſeu *uncinis*. Non poterant quippe tot numero ſacrificia præparari commodè, absque quod fuerint ſuſpenſa. Hujusmodi uncinorum meminit Moſes in tentorii deſcriptione Exod. XXXVIII. 28. *Mille ſeptingentos & ſeptuaginta quinque uncinos*, ווים, *fecit columnis.* (*De mille ſeptingentis, & ſeptuaginta quinque ſiclis fecit capita columnarum.*) *Vauim*, ob figuram literæ ו. Qui uncini commodè heic infigi potuere parieti, hujusue columnis.

Fig. II. exhibet columnas cum ſuis uncinis, prouti eas concipit R. *Juda Leo de Templo* L. II. c. 16.

Ezech. Cap. XL. verſ. 44.

In (a) atrio autem interiori exedræ cantorum fuerunt à portis interius reductæ, quarum una ad humerum Portæ Aquilonaris ſpectabat in Meridiem, (altera) ad humerum Portæ Orientalis ſpectabat in Septentrionem.

(a) Ebr. Et extra Portam interiorem cellæ Cantorum in atrio interiori.

Et extra portam interiorem gazophylacia cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portæ reſpicientis ad Aquilonem: & facies eorum contra viam Auſtralem, una ex latere portæ Orientalis, quæ reſpiciebat ad viam Aquilonis.

Collocat *Villalpandus in Ezech.* p. 238. Cantorum cellas in facie Orientali atrii interioris ſeu Sacerdotum, eum nempe in finem, ut modulaminum directio rectà tendat ad Occidentem, verſus Altare & Sanctuarium: quod videre licet in Ichnographia ſua ſecunda. *Leuitæ quoque & Cantores uniuerſi ſub Aſaph, Heman & Jeduthun, unà cum filiis eorum, & fratribus eorum, induti byſſo, in cymbalis, & nablis, & canoris pſallentes, ſtantes ad Orientem aræ, & juxta eos Sacerdotes centum & viginti canentes tubis.* (*Tam Leuitæ, quàm cantores, id eſt, & qui ſub Aſaph erant, & qui ſub Heman, & qui ſub Idithun, filii & fratres eorum veſtiti byſſinis, cymbalis, & pſalteriis, & citharis concrepabant, ſtantes ad Orientalem plagam altaris, & cum eis Sacerdotes centum viginti, canentes tubis.*) 2. Paral. V. 12. In noſtra verò, quæ *Sturmii* eſt, Ichnographia una harum cellarum ponitur ad læuam retrò Portam Septentrionalem ſiniſtram, feneſtris apertis verſus Meridiem, ſiue atrium interius B. in TAB. CCCCXXIII. altera C. reſpiciebat Septentrionem & atrium exterius, ubi mactari ſolebant ſacrificia.

Ezech. Cap. XL. verſ. 45.

Et dixit ad me: Exedra hæc, quæ reſpicit Meridiem, Sacerdotum eſt obeuntium domus miniſterium.

Et dixit ad me: Hoc eſt gazophylacium, quod reſpicit viam meridianam; ſacerdotum erit, qui excubant in cuſtodiis templi.

In Villalpandina ſecunda Ichnographia ſunt Cuſtodiæ Templi iterum in facie Orientali atrii interioris, juxta cellas Cantorum, una in angulo Septentrionali, in Meridionali altera.

Hunc ipſum ſitum obſeruare licet in Caſtris Iſraelitarum, quæ Typus fuiſſe videntur Templi tum Solomonei, tum Ezechielici. *Familiæ Kahathitarum caſtra figent ad latus tabernaculi meridionale — & illi cuſtodient arcam, menſam, candelabrum, aras & vaſa Sanctuarii. — Meraritæ caſtra ponent in latere Tabernaculi Septentrionali. — Porrò ante Tabernaculum ad plagam Orientalem ante tentorium conſtitutionis caſtra ponent Moſes & Aharon, atque filii ejus, obſeruantes cuſtodiam Sanctuarii, & cuſtodiam filiorum Iſrael. (Familiæ Caathitarum caſtrametabuntur ad meridianam plagam — & cuſtodient arcam, menſamque & candelabrum, altaria & vaſa Sanctuarii. — de Merari in plaga ſeptentrionali caſtrametabuntur. — Caſtrametabuntur ante Tabernaculum fœderis, id eſt, ad Orientalem plagam, Moyſes & Aaron cum filiis ſuis, habentes cuſtodiam Sanctuarii in medio filiorum Iſrael.)* Num. III. 29 - 38. Nos cellam hanc Sacerdotum locamus commodè in A. TAB. CCCCXXIII.

Ezech. Cap. XL. verſ. 46.

Exedra verò, quæ reſpicit Aquilonem, Sacerdotum eſt obeuntium miniſterium Altaris. Ii ſunt filii Zadok, qui ex ordine Leuitarum accedunt DOMINUM, ut ei miniſtrent.

Porro gazophylacium, quod reſpicit ad viam Aquilonis, Sacerdotum erit, qui excubant ad miniſterium altaris. Iſti ſunt filii Sadoc, qui accedunt de filiis Leui ad DOMINUM, ut miniſtrent ei.

SItum hujus ἐξέδρας colligere licet ex v. 45. officium hujus cuſtodiæ ſacræ extat Leuit. VI. 12. 13. *Ignis in ara incenſus maneat, nec unquam extinguatur, quin Sacerdos per ſingulos dies manè ligna in ara incendat, & aptet ſuper eam holocauſtum, adoleatque ſuper eam adipes ſacrificiorum pacificorum. Ignis ſemper accenſus ſit in ara, nec unquam extinguatur. (Ignis in altari ſemper ardebit: quem nutriet ſacerdos, ſubjiciens ligna manè per ſingulos dies, & impoſito holocauſto, deſuper adolebit adipes pacificorum. Ignis eſt iſte perpetuus, qui nunquam deficiet in altari.)* Ignem ſacrum cuſtodiebant quoque Gentiles. *Virgil. Æneid.* IV.

— vigilemque ſacrauerat ignem,
Excubias Diuum æternas —

Notumque eſt ex Hiſtoria Romana Virginum Veſtalium votum tum caſtitatis, tum cuſtodiæ æterni ignis. Cellam hanc locamus in II. TAB. CCCCXXIII.

Ezech. Cap. XL. verſ. 47.

Eſtque menſus ipſum atrium longitudinis cubitorum centum, & latitudinis cubitorum centum, ut eſſet quadratum, & Altare (poſitum erat) ante Domum DEI.

Et menſus eſt atrium longitudine centum cubitorum, & latitudine centum cubitorum per quadratum, & altare ante faciem templi.

INtrat Propheta, Angelo duce, atrium interius, tribus interioribus portis clauſum, quod area fuit quadrata ſubdialis 100. cubitos longa, 100. lata. Cingunt *atrium hoc interius* ſeu *Sacerdotum* (A S. TAB. CCCCXXIII.) ex tribus plagis, Orientali, Septentrionali & Meridionali, ſplendida ædificia, ſed verſus Occaſum fuit apertum ita, ut ex atrio hoc Sacerdotum proſpectus patuerit liber ad Altare & Mare æneum, quem innuunt verba, & *Altare ante domum* DEI, καὶ τὸ θυσιαστήριον ἀπέναντι τοῦ οἴκου. Fuit tamen inter atrium illud & aream hanc Domus DEI ſanctiorem interſepimentum. Sed in *Villalpandina* Ichnographia ſtat Altare magnum æneum in medio hujus ipſius atrii Sacerdotum, quod proin cuilibet portas interiores tranſeunti incurrit in viſum. Imò poterant Altare hoc videre ipſi Gentiles ex Atrio Gentium. Interſepimentum oſtendit Δ Δ.

Ezech. Cap. XL. verſ. 48.

Duxit me quoque ad veſtibulum Domus, & menſus eſt paraſtadem veſtibuli (craſſitudine) quinque cubitorum utrinque, & latitudinem (humeri) portæ trium cubitorum ab utroque latere.

Et introduxit me in veſtibulum templi: & menſus eſt veſtibulum quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & latitudinem portæ trium cubitorum hinc, & trium cubitorum inde.

AD Sanctuarium, Sanctum nempe & Sanctiſſimum, accedimus nunc propius. Fuit, quod modò vidimus, Sacerdotum Atrium A S. TAB. CCCCXXIII. interſepimento diſtinctum ab alia area, in qua juxta *Sturmium* noſtrum fuit Altare magnum, & Mare Æneum. *Villalpandus* ex hac area facit Oratorium, in quo Sacerdotes, calamitoſis inprimis temporibus, unitas ad DEUM fuderint preces. Huc facit Joel II. 17. *Inter veſtibulum & altare plorabunt Sacerdotes, miniſtri* DOMINI. De turpi Sancti hujus Chori profanatione legatur Ezech. VIII. 16. *Introduxit me in Atrium Domus* DOMINI *interius, & ecce, juxta oſtium Templi* DOMINI *inter veſtibulum & inter altare erant ferme viginti quinque viri, quorum dorſa verſa erant ad Templum* DOMINI, *facies verò eorum ad Orientem, & hi adorabant ad Ortum Solis.* Ex hac area, quam ſeparatam ſiſtit TAB. CCCCLIV. aſcendebatur per ſcalam אֶל־אֻלָם *el ylam*, Ἀιλ τȣ̃ Ἀιλὰμ, *ad veſtibulum domus*, quod area fuit ſubdialis ante ingreſſum Sancti, in eodem cum Sancto & Sanctiſſimo Horizonte.

Veſtibuli, de quo nunc, (TAB. CCCCXXIII. w.) menſura in Textu expreſſa non uno modo ab Architectis, qui optimi ſunt heîc Commentatores, accipitur. *Villalpandus in Ezech.* p. 243. 5. cubitos ſumit pro craſſitie muri introrſum. Ita rem concepiſſe videntur noſtræ quoque Verſiones, quæ habent *paraſtadem veſtibuli craſſitudine quinque cubitorum utrinque, die Neben-Wände an der Thür des Vorſchopfs, die waren zu beyden Seiten*, namlich der mittnächtigen und mittägigen, *fünff Ellen lang.* Tres verò cubitos menſurat ille ab exteriori angulo portæ dextrorſum ac ſiniſtrorſum, ſiue Aquilonem & Auſtrum verſus, usque ad columnam parietinam, & ita quoque ab interiori angulo (ubi terminantur 5. illi cubiti) ad lineam, juxta quam parietes Sanctuarii ſunt ducti: eſſet hæc *latitudo* ſeu *humerus portæ*, cui ſtructura portæ ipſius innititur, Græcis ἡ ἐπωμὶς τῆς θύρας τȣ̃ Ἀιλὰμ πηχῶν τριῶν ἔνθεν, καὶ πηχῶν τριῶν ἔνθεν, nobis, *die Dicke des Thors drey Ellen zu beyden Seiten.* Exprimunt inſuper LXX. τὸ εὖρος τȣ̃ θυρώματος πηχῶν δεκατεσσάρων, *latitudinem aperturæ ſeu oſtii 14. cubitorum*, quam & aſſumit *Villalpandus.*

Sturmius in *Sciagr. Templi* p. 90. 91. (TAB. CCCCXXIII.) collocat ad *veſtibuli* initium duas columnas liberas, TAB. CCCCLIV. A. B. quales fuere in Templo Solomoneo celebratiſſimæ illæ *Jachin* & *Boaz*, & metitur à pariete oſtii ad finem cujusque columnæ 5. cubitos, quod ſi pro columnarum diametro ſumſeris 2. cubitos, prodire videbis ſponte 3. cubitos inde à pariete ad columnarum initium: 14. item cubitos τῶν LXX. pro latitudine oſtii, incluſis columnis, & totam oſtii aperturam à pariete, vel poſte, ad oppoſitum 20. cubitorum, qualis exprimitur v. 49. Inſpice *veſtigium primum Sanctuarii* apud *Villalpandum*, & noſtram Ichnographiam TAB. CCCCXXIII. collatam cum TAB. CCCCLIV. inprimis verò cum TAB. CCCCXXIX. cujus explicatio legenda eſt.

Ezech. Cap. XL. verſ. 49.

Longitudo veſtibuli cubitorum viginti quinque fuit, & latitudo cubitorum undecim, & per gradus aliquot aſcendebant ad illud, erantque columnæ ſingulæ ad paraſtades in utroque latere.

Longitudinem autem veſtibuli viginti cubitorum, & latitudinem undecim cubitorum, & octo gradibus aſcendebatur ad eam. Et columnæ erant in frontibus: una hinc, & altera inde.

MEnſurat *Villalpandus in Ezech.* p. 246. longitudinem, potius latitudinem, *veſtibuli* internè à pariete ad oppoſitum, & longitudinem $10\frac{1}{2}$. vel 11. cubitorum ab angulo interiori exterioris

terioris muri ad angulum internum extra ingreſſum in Sanctum, ubi ſtabant columnæ Jachin & Boaz. Vide *veſtigium primum Sanctuarii*, TAB. CCCCXXIX. Parallela loca ſunt 1. Reg. VI. 3. *Porticus erat ante ſtructuram ædis, cujus longitudo viginti cubitorum erat ſecundum latitudinem ædis, latitudo autem ejus decem fuit cubitorum ante ædem. (Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis, juxta menſuram latitudinis templi: & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi.)* 2. Paralip. III. 4. ubi loco longitudinis exprimitur altitudo. *Porticus, quæ erat ante faciem longitudinis ſecundum latitudinem ædis viginti erat cubitorum, altitudo ejus centum & viginti. (Porticus ante frontem, quæ tendebatur in longum juxta menſuram latitudinis domus, cubitorum viginti: porrò altitudo centum viginti cubitorum erat.)* Longitudo, nempe ab Ortu ad Occaſum, non eodem modo exprimitur. 1. Reg. VI. 3. legas 10. cubitos, quæ 2. Paral. III. 4. ſilentio premitur. Heic, apud Ezechielem, numerantur 11. cubiti. Habent LXX. in Codice Complutenſi, Regio, & Sixtiano 12. Conciliat hosce 10. 11. 12. cubitos ſequenti modo *Villalpandus. Murus exterior vel poſtes veſtibuli, quos 5. cubitis menſus fuerat Angelus, à muro Templi binos diſtat calamos, diſtantia, quam illis præſtant radices, quas dixi, lineæ: easque ſignificare voluerunt LXX. duodenos cubitos pro binis calamis, Hiſtoricorum more ſcribentes: projiciuntur autem extra has lineas antæ angulares binis cubitis, ſingulæ ſingulis. Supereſt igitur inter antas latitudo ab Oriente in Occidentem cubitorum* $10\frac{1}{2}$. *hunc verò numerum, qui integro conſtat numero, &* parte, *cum partium rarò ſoleant mentionem facere Hiſtoriæ, liberum fuit, vel à minori numerare, ut fecit Hiſtoricus, 10. ſcribendo, vel à majori, ut fecit Propheta, 11. referendo, quoniam æquè diſtat ab utroque.*

Breuiorem init viam *Sturmius Sciagr. Templi* p. 90. 91. (TAB. CCCCXXIII.) Numerat is 12. cubitos à centro columnæ ad centrum alterius columnæ, per conſequens pro intercolumnio 10. Porrò 10. cubitos pro longitudine veſtibuli ab Ortu ad Occaſum, vel 11. ſi incluſeris poſtes Templi, vel columnarum imas baſes extantes extra Templi muros, quæ etiam ad ſcalas referri poſſunt. Sic conciliat loca ἐναντιοφανέα.

Circa *ſcalas*, quæ ad veſtibulum, & Sanctuarium ipſum ducebant, harumque *gradus* diſſentiunt Interpretes, ipſæque Verſiones. Symmachus & Vulgata numerant 8. LXX. 10. Theodotion & Aquila in ſecunda Editione 11. Sed prior numerum graduum haud exprimit, ut nec Tigurina noſtra. *Villalpandus* in fauorem Vulgatæ ponit 8. gradus ad introitum usque veſtibuli, & ne attendiſſe videatur ad LXX. binos alios ad initium muri, proin in uniuerſum 10. Numerandi forent ita inde ab Atrio Gentium ad Sanctuarium usque gradus 25. 7. nempe in qualibet porta exteriori, 8. in qualibet interiori, 10. tandem ad veſtibulum Templi. Apud Judæos Doctores, etiam apud Joſephum, obſcura ſunt omnia, inter alia id ἀπροσδιόνυσον, quod 14. gradus 15. cubitorum habuerint altitudinem, quæ unicuique gradui dat $1\frac{1}{14}$. cubit. Villalpandinos gradus videſis TAB. CCCCXXIX.

Columnæ, ϛῦλοι, quarum heic fit mentio, non ſunt dimidiatæ, parietinæ, ſed integræ, liberæ, diſtinguendæ proin ab omnibus reliquis totius Templi, unde per præcellentiam vocantur עַמֻּדִים אֶל־הָאֵילִים, ϛῦλοι ἐπὶ τὸ Ἀιλὰμ, *columnæ ad paraſtades, columnæ in frontibus, Säulen an den Neben-Wänden*, comparandæ cum columna illa nubis & ignis Exod. XIII. 21. *Præcedebat eos DOMINUS interdiu per columnam nubis,* בְּעַמּוּד, *ut deduceret eos per viam, noctu verò per columnam ignis,* בְּעַמּוּד, nec non cum celebratis illis binis Templi Solomonei, Jachin & Boaz, de quibus 1. Reg. VII. 21. 2. Par. III. 15. 17. *Erexit columnas in proſpectu Templi, unam à dextra, alteram à ſiniſtra, vocans nomen dexteræ Jachin, ſiniſtræ Boas. (Statuit duas columnas in porticu Templi: cumque ſtatuiſſet columnam dexteram, vocauit eam nomine Jachin: ſimiliter erexit columnam ſecundam, & vocauit nomen ejus Boaz.)* *Sturmio* verò ſunt ϛῦλοι hæ poſtes projectæ ad firmandos gradus ſcalæ.

Ezech. Cap. XLI. verſ. I.

Introduxit me quoque ad Aulam, & menſus eſt paraſtades utrinque ſex cubitorum craſſitudine, quæ quidem craſſitudo eſt (*a*) Tabernaculi.

(*a*) Parietibus craſſis cubita ſex continetur Templum.

Et introduxit me in templum, & menſus eſt frontes, ſex cubitos latitudinis hinc, & ſex cubitos latitudinis inde, latitudinem Tabernaculi.

HOc, quod nunc explicandum ſumimus, capite progreditur Angelus, comite Propheta, ad Templum κατ' ἐξοχὴν ſeu propriè ita dictum. Quærit *Villalpandus in Ezech.* p. 225. cubitos illos 6. quorum mentio fit in Textu, in ſpiſſitudine muri juxta introitum ex veſtibulo

in Sanctum, uti videre licet in TAB. CCCCXXIX. ubi omnis Templi murus q. craſſitudinem habet 6. cubitorum. Sed *Sturmio Sciagr. Templ.* p. 91. denotant hi 6. cubiti intercolumnia ſiue diſtantias pilarum ſeu columnarum parietinarum ab inuicem, centrotenus nempe.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 2.

Oſtii verò latitudo cubitorum decem, & oſtii humeri cubitos quinque, (dati) ab utraque parte, menſusque eſt longitudinem cubitorum quadraginta, & latitudinem cubitorum viginti.

Et latitudo portæ decem cubitorum erat: & latera portæ quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & menſus eſt longitudinem ejus quadraginta cubitorum, & latitudinem viginti cubitorum.

CAret hic locus omni difficultate. Apertura oſtii ad Sanctum (h h. TAB. CCCCXXIX.) lata fuit 10. cubitos, nempe à poſte Septentrionali ad Meridionalem; latitudo parietis interni & externi inde à poſte ad angulum Sancti 5. cubitos (ς α. TAB. CCCCXXIII.) utriusque proin 10. cubitos: ſic prodit ſponte latitudo Sancti α β. vel δ γ. 20. cubitorum, quæ dimidia pars eſt longitudinis, utpote quæ 40. eſt cubitorum α δ. Ita quoque in Templo Solomoneo 1. Reg. VI. 2. *Ædes, quam ædificauit Rex Solomon* DOMINO, (Sanctum nempe unà cum Sancto Sanctorum) *habuit ſexaginta cubitos longitudine, viginti latitudine ſua.* Et v. 17. *Ædes ipſa habuit quadraginta cubitos, nempe ipſum Sanctum per ſe. (Porro quadraginta cubitorum erat ipſum templum pro foribus Oraculi.*

Siſte gradum viator, & admirare elegantem proportionem Oſtii ad parietes laterales, & longitudinis Sancti ad latitudinem ejus, utrobique ut 2. ad 1. Et ex Architecturæ fundamentis infer, ſi lubet, porrò, fuiſſe altitudinem oſtii, quæ non exprimitur, 20. altitudinem, ſeu parietem, Sancti 30. cubitorum, qualis ei aſſignatur 1. Reg. VI. 2. Quod ſi *Sturmio* largiaris fornicatam Sancti ſtructuram, pro tota media altitudine ad culmen usque fornicis ſtatuere poteris 40. cubitos. Obtinebis ita proportiones oſtii, ejusdem altitudinis, latitudinis Sancti: altitudinis parietis in Sancto; tandemque longitudinis Sancti & totius altitudinis Sancti ſequentibus expreſſas numeris 1. 2. 3. 4. Et erit fornix ſanè elegans hemicyclicus.

Parietes oſtii laterales vocantur כִּתְפוֹת *cithphoth*, ἐπωμίδες, *latera*, *humeri*, comparati ſcilicet humeris in corpore humano.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 3.

Et progreſſus ad penitiorem locum Templi menſus eſt paraſtadem oſtii (craſſum) duo cubita, & oſtium (latum) ſex cubita, & latitudinem (humerorum) oſtii ſeptem cubita.

Et introgreſſus intrinſecus, menſus eſt in fronte portæ, duos cubitos: & portam, ſex cubitorum: & latitudinem portæ, ſeptem cubitorum.

EX hoc loco colligitur ſpiſſitudo muri inter Sanctum & Sanctiſſimum medii 2. cubitorum, minor quàm alibi, quod minus ferendum fuerit onus. Adnumerari autem debet paries hic intergerinus Sancto, quoniam tota Sancti & Sanctiſſimi longitudo fuit 60. & ſolius Sanctiſſimi 20. cubitorum. Cubiti 6. & 7. ad oſtium pertinentes dubio procul intelligi debent ita, quod apertura ipſa fuerit 6. ſed tota oſtii latitudo incluſis poſtibus & ornamentis 7. cubitorum, quæ ipſa ornamenta emphaticè vocant LXX. ἐπωμίδες.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 4.

Ejusque longitudinem menſus eſt viginti cubitorum, & latitudinem viginti cubitorum ante aulam. Et dixit ad me: Hoc Sanctum Sanctorum eſt.

Et menſus eſt longitudinem ejus viginti cubitorum, & latitudinem viginti cubitorum, ante faciem templi. Et dixit ad me: Hoc eſt Sanctum Sanctorum.

PEruenimus tandem ad intimum & ſacratiſſimum Templi, cujus longitudo & latitudo viginti cubitorum fuit, & dubio procul etiam altitudo. Easdem dimenſiones habet Sanctiſſimum in Templo Solomoneo 1. Reg. VI. 20. *Adytum per ſe habuit viginti cubitos longitudinis, viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis, quod obduxit auro optimo. (Oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis: & operuit illud atque veſtiuit auro puriſſimo.)* In pleroſque τῶν LXX. Codices irrepſit mendum, utpote qui longitudinem faciunt 40. cubitorum, τὸ μῆκος πηχῶν τεσσαράκοντα, καὶ τὸ ἒυρος πηχῶν ἔικοσι. Animaduertimus ſupra occaſione totius longitudinis Sancti & Sanctiſſimi 60. cubitorum, parietem intergerinum 2. cubitorum adjudicandum eſſe Sancto, id quod ſtatui poteſt eò confidentius, ſi paries ille non fuit lapideus, ſed ligneus ex Judæorum mente. Sanctiſſimum hoc vide TAB. CCCCXXIII. u. CCCCXXIX. o. internam ſtructuram TAB. CCCCXXVII. CCCCXXVIII.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 5.

Parietem quoque domus eſt menſus (craſſum) cubita ſex, & latitudinem coſtæ quatuor cubitorum quaquauerſus circum domum.

Et menſus eſt parietem domus, ſex cubitorum: & latitudinem lateris, quatuor cubitorum undique per circuitum domus.

KIr, קִיר, τοῖχος, *paries* intelligitur totius interioris Templi, cujus longitudinem & altitudinem dimetiri haud fuit neceſſe, ut proin 6. hi cubiti in Textu memorati pertineant ad ſpiſſitudinem muri. TAB. CCCCXXIX. q.

Sequuntur צְלָעוֹת *tſelaoth*, πλευραὶ. Notat vox צֶלַע *tſela* propriè coſtam hominis vel animalis, ſed ſumitur quoque pro latere cujusuis rei. Ita Exod. XXVI. 26. *Facies vectes de lignis Sitim, quinque pro aſſeribus Tabernaculi in latere* (צֶלַע) *uno. (Facies & vectes de lignis Setim, quinque ad continendas tabulas in uno latere taternaculi.)* Et emphaticè alibi Trabes vocantur צְלָעוֹת, quoniam transuerſim jacent, & partes ædificii compingunt, ut coſtæ pectus. 1. Reg. VII. 3. *Contabulatum fecit cedrinum ſupernè ad illas Trabes,* צְלָעוֹת. *(Et tabulatis cedrinis veſtiuit totam cameram.)* Eundem obtinet ſignificatum Græca vox πλεῦρα, πλευρὰ, quæ & coſtam, & latus, & parietem nauis lateralem, & Trabes denotat. Intelligi proin & heic debet aliquid, quod coſtæ ad inſtar prominuit lateraliter, ad latera Templi. Ubi notandum, forti ſuſtentaculo opus habere ſtructuram, qualis fuit interius Templum, cujus turris alta fuit 120. cubitos, Templum ipſum 90. Sed neque τὸ πρέπον neque τὸ σύμμετρον cum aliis ſtructuræ partibus conceſſerat majorem muri quàm 6. cubitorum craſſitiem. Subuenire debebat Architectura *Anteridibus*, quæ coſtarum ad inſtar extra muros prominent, & reſpondere debent internis columnis parietinis. Latitudo harum Anteridum circumcirca ædem fuit, Angelo ejus menſore teſte, 4. cubitorum. Nondum ſufficiebant hæ. Extra hunc murum Anteridibus ſuis firmatum fuit alius murus, & externum atque internum inter fuere cellæ ſiue conclauia 5. cubitos lata TAB. CCCCXXIII. E. CCCCXXIX. r. quam menſuram habuerat quoque exterior murus TAB. CCCCXXIX. ſ. quod conſtat ex v. 9. Sic obtinuerat Architectus non ſolùm firmitatem ſtructuræ, ſed quoque commoditatem. Conclauia quippe hæc variis inſeruire poterant uſibus, & vapores ſurgentes exhalare facilius. Hinc eſt, quod *Vitruuius* muros hujusmodi duplices commendet inprimis in ſolo humido, L. VII. c. 4. *Sin autem aliquis paries perpetuos habuerit humores, paululum ab eo recedatur, & ſtruatur alter tenuis diſtans ab eo, quantum res patietur, & inter duos parietes canalis ducatur inferior, quam libramentum*

con-

conclauis fuerit, habens nares ad locum patentem. Item cum in altitudinem perſtructus fuerit, relinquantur ſpiramenta: ſi enim non per nares humor, non in imo, & in ſummo habuerit exitus, non minus in noua ſtructura ſe diſſipabit. Externum proſpectum lateris ſeptentrionalis Templi & harum cellarum, nec non Anteridum exhibent TABB. CCCCXXV. CCCCXXVI.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 6.

(a) Fuerunt autem tres coſtæ, coſta ad coſtam aliam (continuata,) idque ter. Et ingrediebantur in parietem Domus coſtis quoquouerſus circumductum, ut eſſent præhenſæ, non tamen eſſent præhenſæ in parietibus domus ipſius.

(a) Ebr. & coſtæ, coſta ad coſtam, tres & tribus vicibus.

Latera autem, latus ad latus, bis triginta tria: & erant eminentia, quæ ingrederentur per parietem domus, in lateribus per circuitum, ut continerent, & non attingerent parietem templi.

Crucem figit hic locus *Villalpando in Ezech.* p. 274. concludit tandem, longâ torturâ prægreſſâ, Anterides è regione ſtantes projecturam habuiſſe 33. pedum. En igitur ejus Vulgatæ Paraphraſin! *Latera verò bina ſibi inuicem reſpondentia à pariete domus projiciuntur pedes tres & triginta, hoc eſt, cubitos duos & viginti. Singula projiciuntur cubitos undenos.* Qua ratione calculauerit hos 33. pedes, tantò minus neceſſe duco heic loci inſerere, quod ſenſus Textus facilior longè & naturalior huc redeat, intelligi debere cellas ſiue conclauia binis muris exterioribus Templi, & Anteridibus ipſis interjecta circumcirca Templum, eaque trium contignationum, 33. in ſingulis contignationibus, uti videre licet in Ichnographia Sturmiana TAB. CCCCXXIII. E. Hujusmodi conclauia placent quoque Rabbinis, licet circa illorum diſpoſitionem diſſentiant ab inuicem. Locat *Sturmius Sciagr. Templ.* p. 93. 95. ab Ortu ad Occaſum ex utroque latere Templi 14. proinde in totum 28. 5. denique ad latus Occidentale Templi à Meridie ad Septentrionem. *Villalpandus in Veſtigio ſuo primo Sanctuarii* TAB. CCCCXXIX. in uniuerſum habet 14. Orthographiam is exhibet in ſchemate VII. cui titulus: *Sectio murorum Teſtudinis atque Cœnaculi Aulæ Sanctæ, oſtendens faciem Sancti Sanctorum.*

Quæ ſequuntur proximè verba: *Ingrediebantur in parietem domus coſtis quoquouerſus circumductum, ut eſſent præhenſæ, non tamen eſſent præhenſæ in parietibus domus ipſius;* LXX. καὶ διάστημα ἐν τῷ τοίχῳ τοῦ οἴκου ἐν τοῖς πλευροῖς κύκλῳ τοῦ εἶναι τοῖς ἐπιλαμβανομένοις ὁρᾶν, ὅπως τὸ παράπαν μὴ ἅπτωνται τῶν τοίχων τοῦ οἴκου, conferenda veniunt cum 1. Reg. VI. 5. 6. *Extruxit deinde ad parietem ædis ambitus circunquaque cum parietibus ædis circunquaque tam ipſi Templo, quàm ipſi adyto, & fecit latera circunquaque. Ambitus infimus quinque fuit cubitorum latitudine ſua, medii latitudo ſex habuit cubitos, nam foris defectiones ædi fecerat per ambitum, ne apprehenderent parietes ædis. (Et ædificauit ſuper parietem templi tabulata per gyrum, in parietibus domus per circuitum templi & oraculi, & fecit latera in circuitu. Tabulatum, quod ſubter erat, quinque cubitos habebat latitudinis, & medium tabulatum ſex cubitorum latitudinis, & tertium tabulatum ſeptem habens cubitos latitudinis. Trabes autem poſuit in domo per circuitum forinſecus, ut non hærerent muris templi.)* Spectant autem hæc omnia ad murorum retractiones, quæ ita commodè fuerant adaptatæ, ut Trabes non fuerint muris ipſis inſertæ, ſed ab una contignatione ad aliam retractio fuerit cubitalis, quapropter ſuperiora quæuis conclauia cubito fuere latiora inferioribus. TAB. CCCCXXXIII.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 7.

(a) Et quanto altiori loco erat coſta circundata, tanto erat ſpatioſior: nam domus domui fuit circumdata quoquouerſus magis magisque in altum tendendo. Eapropter

Et platea erat in rotundum, aſcendens ſurſum per cochleam, & in cœnaculum templi deferebat per gyrum: idcirco latius erat templum in ſuperioribus: & ſic de

pter domus latitudo ſurſum (accedebat). Et ſic aliquis ab infimo tabulato aſcendebat ad ſupremum, & ad medium.

(a) Ebr. Et latior erit, & circumdabitur ſurſum ſurſum coſtis, quia circundatur domus ſurſum ſurſum per circuitum domui. Eam ob rem latitudo domui ſurſum, & ſic inferiori aſcendit ad ſupremum, & mediũ.

inferioribus aſcendebatur ad ſuperiora, & in medium.

INuenit heic Architectus varia ad rem ſuam facientia: tres contignationes, unam ſupra aliam: ampliora ſuperiora conclauia præ inferioribus: cochleam ſeu ſcalam cochlearum per ternas contignationes. Hujus quidem nulla fit mentio expreſſa in Textu, neceſſariò tamen ea poni debet & ſubintelligi, quia alia non datur ab inferiori contignatione ad ſuperiores aſcendendi via, quàm per ſcalas. Conferatur 1. Reg. VI. 8. *Oſtium lateris intermedii erat in dextro ædis latere, aſcendebaturque per cochleas ad intermedium, & ab intermedio in tabulata ſuperiora. (Oſtium lateris medii in pariete erat domus dextræ: & per cochleam aſcendebant in medium cœnaculum, & à medio in tertium.)* Nil dici poteſt clarius. Hujusmodi ſcalæ cochleares fuere binæ, una ad Septentrionem, ad Meridiem altera, collocatæ in medio muri, ubi eſt craſſiſſimus, ne quid pateretur detrimenti firmitas ædificii. Spatioſitas porrò major conclauium altiorum fundatur murorum retractione, explicata ad v. 6. Cochlearem ſcalam vide TAB. CCCCXXIV. Indigitatur ea ipſa in Ichnographia generali TAB. CCCCXXIII. & Templi ſpeciali TAB. CCCCXXIX. y.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 8.

(a) Et vidi altitudinem domus quoquouerſum, cæterum fundamenta coſtarum (b) totum calamum explerunt craſſitudine, nempe cubita ſex usque ad axillam.

(a) Id eſt: Supereminebit domus, ut cerni à quouis poſſet.
(b) Ebr. fundamenta coſtarum plenitudo calami.

LXX.

Καὶ ἐκ τῶν (c) γεισῶν ἐπὶ τὰ τριώροφα, καὶ τὸ θραὲλ τοῦ οἴκου ὕψος κύκλῳ διάστημα τῶν πλευρῶν ἴσον τῷ καλάμῳ πηχῶν ἓξ διαστήματα.

(c) Plerique ἐκ τῶν μέσων. Hier. Et de mediis ad triſtega i. e. tertia cœnacula, & Thrael videtur mihi obelo prænotandum. Ac paulò ante notauerat, pro Thrael, cujus nominis notionem ignoret, cæteros transtuliſſe, & vidi, quare in aliquo Codice poſt illa adjungitur, ex alia nimirum interpretatione, καὶ εἶδον κατὰ τὸν οἶκον ἐν ὕψει περὶ κύκλῳ πλευρῶν, *& vidi ſecundum domum in altitudine in circuitu laterum.* Schol. καὶ τὸ θραὲλ non ponitur apud Hebræos.

Et vidi in domo altitudinem per circuitum, fundata latera ad menſuram calami ſex cubitorum ſpatio.

EX hactenus dictis & ſequentibus proximè colligere facile eſt, non agi heic de altitudine totius ædis ſacræ, de qua locum hunc intelligere voluerunt *Iſidorus, Vatablus*, Rabbini multi, ipſa quoque Verſio vernacula noſtra, *ich ſahe auch, daß das Haus ringsweis herum ſehr hoch war.* Spectat altitudo, de qua heic, ad conclauia muris & anteridibus Templi interjecta, altitudo nempe 6. cubitorum: quæ ambiebat ædem סָבִיב סָבִיב *ſabbibh ſabbibh, undique undique, per circuitum quaquauerſum*, non ſolùm, quod ejusdem fuerint altitudinis conclauia ſingula, ſed tranſitus patuerit ab uno ad aliud per circuitum, & proſpectus à primo ad ultimum, in eadem nempe linea. Vocant altitudinem hanc LXX. διάστημα τῶν πλευρῶν, *diſtantiam laterum*, & appoſitè, ſiquidem intellexerint diſtantiam unius contignationis ab alia, & per πλευρὰς tabulata. Quodſi conferamus 1. Reg. VI. 10. *Ædificauit quoque ad totam illam ædem ambitus altitudinem quinque cubitorum, (& ædificauit tabulatum ſuper omnem domum quinque cubitis altitudinis,)* & hos 5. cubitos cum noſtris 6. patebit 6. hosce accipi debere de altitudine tota conclauis una cum tabulato cedrino, cui id incumbit, & præmemoratos 5. de caua altitudine cellæ, per conſequens tabulati craſſitudinem fuiſſe 1. cubiti. Inſpice TAB. CCCCXXIII. mutuò ſumtam ex *proſpectu cubiculorum, quæ Templi parietibus concludebantur & antis, Villalp. in Ezech.* p. 280. ubi quidem notandum, ipſum per מְלוֹ הַקָּנֶה שֵׁשׁ אַמּוֹת אַצִּילָה, *plenum calamum ſex cubitorum axillæ*, ſiue calamum ἑξαπήχυν, intelligere $6\frac{1}{4}$. cubitos, nos verò 6. plenos cubitos ſacros, quales ſupra exhibuimus.

Obducta fuere hæc *cœnacula auro*, 2. Paralip. III. 9. & deſtinata aſſeruandis pretioſiſſimis quibusque vaſis aureis & argenteis. Fuere proin *gazophylacia* dicata *pro theſauris domus DEI, & pro theſauris conſecratorum.* 1. Paralip. XXVIII. 12.

Attendenda tandem venit vox Hebraica אַצִּילָה *atſilah*, *axilla*; *ad axillam usque* nos reddimus, *bis an die Achſel*; obſcurè ſatis. Intelligit Propheta altitudinem gazophylaciorum 6. cubitorum ad Trabes usque, vel projecturam illam, cui tanquam axillæ incubuere Trabes. Vid. Tab. cit.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 9.

Craſſitudo autem parietis, qui coſtas ambiuit exterius, fuit quinque cubitorum. (a) Et ſpatium relictum ex retractione parietum domus coſtis acceſſit.

(a) Ebr. Et quod relictum domus coſtarum, quod domui. Nam *minah* ſignificat id, quod relinquitur 3. Reg. VI. *Migrea* detractio vocatur. Hier. Orationem vertit.

Et latitudinem per parietem lateris forinſecus quinque cubitorum: & erat interior domus in lateribus domus.

SImpliciſſimus horum verborum ſenſus eſſe videtur, quod exterior Templi murus (TAB. CCCCXXIX. ſ.) craſſus fuerit 5. cubitos, & latitudo cellarum utrique muro interjectarum (Tab. cit. r.) totidem cubitorum. Vocantur hæ cellæ vel gazophylacia מוּנָח *munach*, *relictum*, *derelictum* domus, τὰ ἀπόλοιπα, locus nempe muris & anteridibus medius, veluti ſuperfluus, qui ſponte dedit gazophylacia illa.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 10.

Inter cellas verò & domum circunquaque latitudo viginti cubitorum interceſſit.

Et inter gazophylacia latitudinem viginti cubitorum in circuitu domus undique.

INtelligenda heic venit platea 20. cubitos lata, TAB. CCCCXXIII. F. inter præmemorata gazophylacia, quæ adnexa erant circuitui Templi, & ædificia è regione poſita, quæ 20. cubitorum latitudo ſeſe non ſolùm protendit (*Villalpandi* eſt hæc mens) verſus Septentrionem, Meridiem & Occaſum, ſed & verſus Ortum, uti videre eſt in ejus *Veſtigio Templi uniuerſali*, ſcilicet ita benè exprimi vult τὸ סָבִיב סָבִיב *circumcirca*. Sed *Sturmius* Tab. cit. metitur 20. hos cubitos ab interiori muro Templi extrorſum verſus Septentrionem, Meridiem & Occaſum, includens proin gazophylacia præmemorata, horum murum exteriorem, & inſuper amœnum porticum.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 11.

Præterea oſtium coſtarum fuit apud retractionem, oſtium unum verſus Aquilonem, & alterum oſtium à parte meridionali, & latitudo quidem apud locum retractionis fuit quinque cubitorum circumquaque.

Et oſtium lateris ad orationem: Oſtium unum ad viam Aquilonis, & oſtium unum ad viam Auſtralem: & latitudinem loci ad orationem quinque cubitorum in circuitu.

HAud unam admittit explicationem hic locus. *Villalpandus*, Vulgatæ velificaturus & nonnullis Codicibus Græcis, intelligit *locum orationis*, τόπον τῆς προσευχῆς, & oſtia ad illum, unum ad Septentrionale Templi latus, alterum ad Meridionale, oſtia item gazophylaciorum, & ab uno gazophylacio ad aliud. Juxta hanc ſententiam, qui per cochleam aſcendebat,

debat, ingreſſurus gazophylacia primæ contignationis, omnia ea pertranſire debuit circumcirca, antequam ad cochleam oppoſitam, rediens aſcendere potuerit ad ſecundam contignationem. Sed *Sturmius* ſimpliciter intelligit bina oſtia ad ſcalam cochlearem, imo bina ad ſingulas ſcalas, Septentrionale unum, meridionale alterum, nempe ex veſtibulo Templi, & quod latitudo cochleæ ſive diameter fuerit 5. cubitorum. Oſtia hæc & ſcala diſtinctè conſpiciuntur TAB. CCCCXXIII. juxta w.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 12.

(a) Latitudo quidem ædificii ante ſeparatam extructionem ad plagam Occidentis fuit cubitorum ſeptuaginta, & craſſitudo parietis ædificii circumcirca quinque cubitorum, ejusque longitudo nonaginta cubitorum.

(a) Ædificium dicit præcipuas partes domus, hoc eſt, aditum, aulam, veſtibulum cum ſuis parietibus & coſtis. Separatam extructionem *gizrab* dicit ædificia duo collocata in lateribus Templi ſeptentrionali & meridionali, ſeparata quidem per interpoſitam deambulationem 10. cubitorum latitudine.

Et ædificium, quod erat ſeparatum, verſumque ad viam reſpicientem ad mare, latitudinis ſeptuaginta cubitorum. Paries autem ædificii, quinque cubitorum latitudinis, per circuitum, & longitudo ejus, nonaginta cubitorum.

INuolutus eſt ſuis difficultatibus hic locus. *Villalpandus in Ezech.* 297. Oratorium intelligit, ſeu locum orationis, ubi Sacerdotes & Iſraelitæ preces fundere poterant. Eſt ipſi גזרה *gizrah* præaltum ædificium, Jonathani בצורתא *bitſurtha*, *locus munitus*, & בנין *binjan* ædificium humilius ad ſeptentrionale & meridionale latus Templi protractum verſus Occaſum, 70. cubitos longum. Hosce 70. cubitos menſurat ita.

Templi longitudo cubitorum - -	60.
Craſſitudo muri ad Occaſum - -	6.
Conclaue Occidentale muris & anteridibus interjectum 5. vel - -	4.
	70.

Confundit ita ſtructuram hanc cum præcedenti, & adeò eſt obſcurus, ut difficulter capi queat ejus explicatio, quæ hæc eſt: *Et hujusmodi orationis locus, qui à latere meridionali & aquilonari Templi extructus, latus erat, hoc eſt, extendebatur ab Oriente in Occidentem cubitos 70. Hujus verò loci exterior paries, qui domum undique cingebat, latus erat vel craſſus cubitos 5. altus verò cubitos 90.*

Sturmius verò *Sciagr. Templi* p. 97. 70. cubitos quærit in muro trans plateam Occidentalem Templi (TAB. CCCCXXIII. o p.) extructo, à Septentrione verſus Meridiem directo, & inuenit ita

In medio pro Templi latitudine - -	20.
Utrinque pro muri craſſitie 4. - - -	8.
Pro porticu gazophylaciorum 20. -	40.
Pilæ parietinæ 4. - - - - -	8.
Earundem baſes 1. - - - - -	2.
Pro ſubſtructione 1. - - -	2.
Porrò	80.
Pro muri craſſitie inter pilas - - -	2.
Pro pila exteriori - - - - -	1.
Pro ſubſtructione - - - - -	2.
In quolibet latere - - - -	5.
In utroque - - - - -	10.
Subtractis his ab 80. reſtant - - -	70.

Cubitos tandem 90. quærit in altitudine, & non in longitudine ædificii.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 13.

Eſtque menſus domum ipſam longitudine centum cubitorum, ſeparatam quoque extructionem, & ſtructuram, atque parietes ejus longitudine centum cubitorum.

Et menſus eſt domus longitudinem, centum cubitorum: & quod ſeparatum erat ædificium, & parietes ejus, longitudinis centum cubitorum.

VIllalpandus in Ezech. 299. iterum heic oculos conjicit ad Templum ipſum, inuenitque ab Ortu ad Occaſum, vel potius ab Occaſu ad Ortum 100. cubitos ſequenti modo.

Spiſſitudo extremi muri Occidentalis -	5.
Latitudo cellæ inter binos Templi muros	5.
Templi murus, qui calamus eſt - -	$6\frac{1}{4}$.
Templi longitudo - - -	60.
Paries Orientalis Templi - -	$6\frac{1}{2}$.
Veſtibulum cum ſuis pilis, 2. cal. -	$12\frac{1}{2}$.
Murus exterior veſtibuli - -	5.
	100.

Sturmius Sciagr. p. 97. etiam pro termino à quo agnoſcit murum ſuum 90. cubitos altum, à Templo diſtantem, & inde metitur ab Occaſu verſus Ortum, nempe in TAB. CCCCXXIII. ab o. verſus q. quem murum comparare commodè poteris cum ambitu ſeu cinctura Monaſterii. Calculus eſto ſequens, ab Ortu ad Occaſum.

Latitudo veſtibuli - - -	10.
Paries Templi Orientalis - -	2.
Longitudo Templi - - -	60.
Murus Templi Occidentalis - - -	4.
Porticus gazophylaciorum - -	20.
Hujus paries - - - -	4.
	100.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 14.

Latitudinem etiam anterioris partis domus ipſius, & ſeparatæ extructionis ad Orientem cubitorum centum.

Latitudo autem ante faciem domus, & ejus, quod erat ſeparatum contra Orientem, centum cubitorum.

NIhil heic difficultatis. Eſt facies tota Orientalis Templi à Septentrione ad Meridiem cubitorum 100. (TAB. CCCCXXIII. r s.)

Ezech. Cap. XLI. verſ. 15.

Menſus eſt denique longitudinem ædificii ante ſeparatam extructionem in poſtico, & (a) hecthecarum ejus utrinque centum cubitorum, aulam quoque penitiorem & atrii veſtibula.

(a) Hecthecæ, ut Hier. habet Editio, vel potius athikim ædificia dicuntur, quorum parietes contrahuntur, ut in ſuperiori parte ſint arctiores, quàm ad fundamentum. Cujusmodi coſtæ Templi fuerunt, in quibus paries Templum verſus in imo tabulato fuit craſſus cubita ſex, in medio quinque, in ſupremo quatuor.

Et menſus eſt longitudinem ædificii, contra faciem ejus, quod erat ſeparatum ad dorſum, ethecas ex utraque parte centum cubitorum, & templum interius, & veſtibula atrii.

VIdetur deſcribi heic longitudo totius Templi, Sancti nempe & Sanctiſſimi, unà cum veſtibulo, ab Ortu ad Occaſum, 100. nempe cubitorum, quorum calculus ex ſupra dictis conſtat. Legitur in Textu vox אַתִּיקִיהָא *attikiha*, quam Latina noſtra reddit per *hecthecas*, Germanica *Pfeiler*, Lutherus *Ecke*. Intelligit *Villalpandus in Ezech.* p. 300. *Porticum* ad Templi latus ſeptentrionale & meridionale, quam dimenſus fuerat Angelus 100. cubitorum, de qua mox plura.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 16.

Poſtes & feneſtras clauſas, & hecthecas per triplicem eorum ordinem contra poſtem ligno cruſtatum ubique, & à ſolo usque ad feneſtras, quæ feneſtræ fuerunt contectæ.

Limina & feneſtras obliquas, & ethecas in circuitu per tres partes, contra uniuscujusque limen, ſtratumque ligno per gyrum in circuitu: terra autem usque ad feneſtras, & feneſtræ clauſæ.

Suffi-

Sufficiat heic explicatio *Villalpandi in Ezech.* p. 253. coll. cum p. 303. *Atrii porticus cedrinis contectæ deſuper laquearibus, quæ laquearia limina dicuntur, inferius cancellis claudebantur in rhomborum morem obliquis, non quadratis angulis perforatis: & atrii poſtes ſiue ethecæ, triplici ex latere cingentes Templum, poſtibus domus reſpondebant ex aduerſo, non quidem temerè, ſed ſinguli ſingulis poſtibus, ſingula limina vel tabulata ſingulis tabulatis. Poſtes verò domus vel paraſtades operiebantur tabulatis cubiculorum in circuitu trium laterum, Meridiani, Occidentalis & Aquilonaris. Hujusmodi autem tabulata paraſtades operiebant à terra usque ad feneſtras domus, hoc eſt, usque ad altitudinem 25. cubitorum. Vel, & ſolidus paries erigebatur usque ad feneſtras domus, quæ ſuper altitudine 25. cubitorum aperiebantur in pariete Meridiano & Aquilonari. Feneſtræ verò Templi, quæ ſuper hujusmodi pariete aperiebantur, ab eodem ita abſcondebantur, ut ex atriorum pauimento inferiori videri non poſſent.*

Ezech. Cap. XLI. verſ. 17 - 20.

17. Supra oſtium, & usque ad domum interiorem, & foris, poſtremo in omnibus ubique parietibus interius & exterius menſuræ (monſtratæ ſunt.)	17. Super oſtia, & usque ad domum interiorem, & forinſecus: per omnem parietem in circuitu intrinſecus & forinſecus ad menſuram.
18. Cæterum *(a)* fabrefacti fuerunt Cherubim & Palmæ, palmæque ſingulæ inter duos Cherubim, duæque facies ipſis Cherubim.	18. Et fabrefacta Cherubim & palmæ: & palma inter Cherub & Cherub, duasque facies habebat Cherub.
19. Ut hinc facies hominis palmam, illinc forma Leonis juuenis palmam ſpectaret, opere ſic fabrefacto per totam ubique domum.	19. Faciem hominis juxta palmam ex hac parte, & faciem leonis juxta palmam ex alia parte, expreſſam per omnem domum in circuitu.
20. A ſolo ſupra oſtium Cherubim & Palmæ fabrefactæ fuerunt, etiam per Aulæ parietem.	20. De terra usque ad ſuperiora portæ, Cherubim & palmæ cælatæ erant in pariete Templi.

(a) Ebr. factum Cherubim & Palmæ.

Vid. 1. Reg. Cap. VI. verſ. 23 - 28. TAB. CCCCXXXVII.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 21.

(a) Pagmentum Aulæ quadratum fuit, *(b)* & ſpecies ei, qualis Sanctuarii, ut alterum alteri omnino reſponderet.	Limen quadrangulum: & facies Sanctuarii, aſpectus contra aſpectum.

(a) Vox Hebr. mezuza, quam Hier. per limen interpretatur, omnia oſtii latera ſignificat.
(b) Hebr. & facies Sanctuarii, aſpectus ſicut aſpectus.

Sic & 1. Reg. VI. 33. *Sic quoque fecit ad Oſtium Baſilicæ, nempe poſtes de lignis pineis, ſed quadrangulos. (Fecitque in introitu templi poſtes de lignis oliuarum quadrangulatos.)* Hæc utrobique intelligit *Villalpandus* de oſtiorum antepagmentis in Sancto & Sanctiſſimo, quod lignea fuerint, & aureæ laminæ per clauos affigendæ iis potuerint adaptari, utrinque $\frac{1}{4}$. oſtii latitudinis, ſiue ex uno latere quouis $\frac{1}{8}$. ſiue $1\frac{1}{4}$. cubiti, quandoquidem oſtii tota latitudo fuerit 10. cubitorum. Inprimis verò id indicare videtur Propheta, quod oſtia non fuerint ſupernè hemicyclica, ſed ubique quadrata, angulis rectis clauſa. 1. Reg. VII. 5. *Omnia foramina feneſtrarum poſtesque quadrata erant. (Et ſuper columnas quadrangulata ligna in cunctis æqualia.)* Quæ forma tum oſtiorum tum feneſtrarum ad hunc usque diem ſeruata fuit. *Philander Not. ad Vitruv.* L. IV. c. 6. *Oſtia antiqui nusquam niſi quadrangula fecere, ſicuti*

nec feneſtras. Poſteri verò arcuatis etiam uſi ſunt, poſtquam peſſum iuit architectonice: & neglectis probatiſſimorum operum exemplis Germanorum arbitratu cœptum eſt ædificari. Portas urbium fuiſſe arcuatas, quæ extant veterum monumenta fuerint argumento: priuatarum ædium arcuatum oſtium, aut etiam ſacrarum januam nusquam reperias. Requirit hanc ipſam formam quadratam ipſe decor & uſus; tantundem quippe luminis ædificio demitur, quantundem de quadrato abſtuleris, & arcui dederis. Id inficiandum non eſt, firmitati melius conſuli formá arcuatâ, utpote quæ ſuperincumbens pondus facilius fert ſuperliminari horizontali. Sed & obtineri poteſt hæc ipſa firmitas fornice arcuato, ſi conſtruatur is in ipſo muro, quo ſic alleuietur onus, & preſſio in ſuperliminare auertatur. Ultima verba הַמַּרְאֶה כַּמַּרְאֶה *hammaræh cammaræh, aſpectus ſicut aſpectus*, nos quoque vertimus, ut habet Textus originalis, *die Geſtalt des Heiligthums war anzuſehen, wie ſie anzuſehen war.* Sed obſcurè ſatis. Senſus eſt, fuiſſe oſtium Sanctiſſimi ejusdem prorſus *aſpectus*, ordinis, formæ, ornatus, cum oſtio Sancti, id quod regulis quoque Architectonices congruit.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 22.

Altare ligneum tres cubitos altum, & duos cubitos longum fuit, habuitque angulos ſuos, & longitudinem ſuam, & parietes ſuos de ligno. Et dixit ad me: Hæc eſt menſa coram DOMINO.

Altaris lignei trium cubitorum altitudo: & longitudo ejus, duorum cubitorum: & anguli ejus, & longitudo ejus, & parietes ejus lignei. Et locutus eſt ad me: Hæc eſt menſa coram DOMINO.

Intelligitur heic *Altare incenſi*, quod in Sancto ſtabat ante oſtium Sanctiſſimi. Locus indicatur TAB. CCCCXXVII. g. CCCCXXIX. m. Ara ipſa exhibetur TABB. CCVII. CCVIII. CCIX. Ad Exod. XXX. 1. *Aram quoque facies ad incendendum ſuffimentum, de lignis Sitim facies eam. Lignea* hæc vocatur, licet laminis aureis tota fuerit obducta; Fuitque haud dubiè craticula ex puro auro. Ita concipere licet, cur ara hæc ab igne non fuerit conſumta: Non fuit certè lignum naturâ ſuâ incombuſtibile, quod nonnulli veterum cum *Hieronymo* voluere, ſcilicet ex Paradiſo decerptum. Sic conciliatur quoque Textus noſter cum 1. Reg. VII. 48. ubi *Altare* hoc *aureum* cluet, & 1. Reg. VI. 20. *Adytum per ſe habuit viginti cubitos longitudinis, viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis, quod obduxit auro optimo, & aram obduxit Cedro.* Fuit nempe Baſis Cedrina, ſed auro craſſo obducta. Fuit Altare hoc *tres cubitos altum, & duos cubitos longum*, ſed Moſaica incenſi ara *cubitum longa, cubitum lata, duos cubitos alta.* Exod. XXX. 2. Proportiones binorum horum Altarium ſi conferas inuicem, prodit laterum dupla, arearum quadrupla, corporum ſextupla. Quippe

Altaris	Moſaici	Latus.	1.
	Ezechielici		2.
Area	Moſaici		1.
	Ezechielici		4.
Soliditas	Moſaici		2.
	Ezechielici		12.

Altitudo tricubitalis Altaris Ezechielici reducta ad noſtras menſuras dat (partibus 2449. Pariſinis ſumptis pro cubito ſacro) Pedes Pariſinos $5\frac{147}{1440}$. Tigurinos $5\frac{647}{1340}$. longitudo bicubitalis $3\frac{289}{720}$. Pedes Pariſinos $3\frac{429}{720}$. Tigurinos. מִקְצֹעֹתָיו *anguli ejus, die Ecke*, ſunt idem, quod קַרְנֹתָיו *cornua ejus*. Habent & LXX. Κέρατα. Formam horum cornuum vide Tabb. citt.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 23. 24.

23. Fuerunt autem Aulæ & Sanctuario geminæ fores.
24. (a) Iterumque geminæ fores ipſis foribus, nempe valuatæ fores in utraque ala forium.

(a) Hebr. Et duæ fores foribus, quæ replicabantur, duæ uni forium, & duæ fores alteri.

23. Et duo oſtia erant in templo, & in ſanctuario.
24. Et in duobus oſtiis ex utraque parte bina erant oſtiola, quæ in ſe inuicem plicabantur: bina enim oſtia erant ex utraque parte oſtiorum.

Exhibe-

EXhibetur forma harum forium biualuium TAB. CCCCXXXIX. Sed *Villalpandi in Ezech.* 366. mens ea eſt, circa hæc tum Sancti tum Sanctiſſimi oſtia, 10. cubitos lata, & 20. alta; conſtitiſſe quidem duabus valuis, ſed in ſingulis harum valuarum fuiſſe oſtiolum minus, per quod Sacerdotibus patuerit introitus, absque quod fuerit neceſſe loco mouere fores integras, ut hujusmodi oſtiolis paſſim inſtructæ ſunt urbium portæ. Ornata fuere hæc oſtia ſculpturis, quod conſtat ex verſiculo ſequenti.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 25.

Utque Cherubim & Palmæ fabrefacta fuerunt in parietibus, ita etiam fabrefacta fuerunt in foribus aulæ, & (a) trabes lignea ante veſtibulum extrinſecus.

(a) Significat peſſulo clauſum oſtium aulæ verſus veſtibulum appoſito.

Et cælata erant in ipſis oſtiis templi Cherubim, & ſculptura palmarum, ſicut in parietibus quoque expreſſa erant: quamobrem & groſſiora erant ligna in veſtibuli fronte forinſecus.

CHerubinorum & Palmarum ſculpturæ quoniam ubique exornabant parietes, poſtulauit ſymmetria ornamenta eadem in foribus. Inuenias alibi paſſim fores hujusmodi ſculpturis inſignitas. Hujusmodi fores debebant exornare Templum Mantuæ erigendum in memoriam partæ victoriæ, teſte *Virgilio:*

In foribus pugnam ex auro ſolidoque Elephanto
Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini.
Atque hinc undantem bello, magnumque fluentem
Nilum, ac nauali ſurgentes ære columnas.

Trabem ligneam ante veſtibulum extrinſecus, ξύλα κατὰ πρόσωπον τȣ̃ Αἰλὰμ ἔξωθεν, quærere commodè licet in ipſis foribus, lignum nempe vel tignum transuerſim per oſtium δεκάπηχυ actum, quo compingerentur firmius præalta oſtia, ut ſolent urbium portæ, quod lignum foribus apertis projecturam habuit 5. cubitorum verſus veſtibulum. *Villalpandus in Ezech.* p. 368. non unam duntaxat habet Trabem, ſed plures, *& groſſiora erant ligna in veſtibuli fronte forinſecus*, Vulgata. Ita namque vult ille collocatas Trabes, quibus incumbebant contignationes ſeu tabulata ſuperiora, ut protenſæ fuerint ab Occaſu ad Ortum, prominulis verſus veſtibulum capitibus; his verò Trabibus incubuiſſe ligna alia transuerſim à Septentrione verſus Meridiem, & his demùm tabulata ipſa. TAB. CCCCXXXV.

Ezech. Cap. XLI. verſ. 26.

Præterea feneſtræ clauſæ & Palmæ utrinque fuerunt in humeris veſtibuli, & in coſtis domus & in Trabibus.

Super quæ feneſtræ obliquæ, & ſimilitudo palmarum hinc atque inde in humerulis veſtibuli: ſecundum latera domus latitudinemque parietum.

F*Eneſtræ* fuere ubique, intromittendo lumini ad conclauia neceſſariæ, & *Palmæ*, harumque ſpathæ non ſolùm in omnibus columnarum capitulis, ſed & *in humeris veſtibuli*, atrii nempe intimi ante Sanctum, ut ornamento eſſent muris pilisque extantibus, ſic & *in coſtis domus*, ad feneſtrarum latera, *& in trabibus*, ſiue harum capitibus prominentibus, columnas tecturis. *Et feneſtræ cancellis occluſæ, quibus lumen cœnaculis Templi inducebatur, ſuper Zophoris conſpiciebantur. Et capitella ſculpta ad modum Palmarum erant in paraſtadis angularibus, ex utraque parte veſtibuli: capitella, inquam, illis capitellis ſimilia, paria, & æque librata, quæ domum uniuerſam cingebant, & omnes ejus undique parietes. Villalp. in Ezech.* 369.

Ezech. Cap. XLII. verſ. 1.

Et eduxit me ad exterius atrium verſus Aquilonem, & ducit me ad Exedram (poſitam) ex aduerſo extructionis ſeparatæ, & ex aduerſo ædificii ad Aquilonem.

Et eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonem, & introduxit me in gazophylacium, quod erat contra ſeparatum ædificium, & contra ædem vergentem ad Aquilonem.

Oſtenderat hactenus Angelus Prophetæ Templi interiora, & ædificia ei adnexa, nunc progreditur per Portam Septentrionalem v. in Atrium exterius Septentrionale, & in eo ſiniſtrorſum ſiue ad Occaſum per ſcalam, & cœnaculum porticus, juxta *Sturmium Sciagr. Templ.* p. 80. vel ad porticum ipſam ſeptentrionalem, monſtratque ædificium, quod clarius deſcribendum venit in ſequentibus commatibus. Hac vice ſitus duntaxat exhibetur TAB. CCCCXXIII. s x y z. Facies nempe una fuit נֶגֶד הַגִּזְרָה *neged haggizrab*, ἐχόμεναι τῦ ἀπολοίπυ, *ex aduerſo extructionis ſeparatæ, coram ſeparato, gegen dem abgeſönderten Stück*, quod nempe fuit ad latus ſeptentrionale Templi interioris: ſecunda נֶגֶד הַבִּנְיָן אֶל־הַצָּפוֹן *neged habbinjan el hatſaphon*, ἐχόμεναι τῦ διορίζοντος πρὸς βοῤῥᾶν, *ex aduerſo ædificii ad Aquilonem, gegen dem Gebäu, ſo gegen Mitternacht ſtehet*: tertia ex v. 3. לֶחָצֵר הַפְּנִימִי *lechatſer haphnimi, ex aduerſo interioris atrii, gegen dem inneren Vorhof*: quarta denique נֶגֶד רִצְפָה אֲשֶׁר לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה, *neged ritſphah aſcher lechatſer hachitſonah, ex aduerſo pauimenti exterioris atrii, gegen dem Pflaſter, das im äuſſeren Vorhof war.*

Ezech. Cap. XLII. verſ. 2.

Ante longitudinem centum cubitorum (ad) Oſtium Aquilonare, & latitudinem quinquaginta cubitorum.

In facie longitudinis, centum cubitos oſtii Aquilonis: & latitudinis, quinquaginta cubitos.

Monſtrabit explicationis loco aſpectus TAB. CCCCXXIII. longitudinem s x. 100. cubitorum, quorum 50. reſpiciebant Atrium interius, & 50. Atrium Sacerdotum, & latitudinem s z. vel x y. 50. cubitorum, ab Auſtro ad Boream.

Ezech. Cap. XLII. verſ. 3.

Ex aduerſo viginti (cubitorum) interioris atrii, & ex aduerſo pauimenti exterioris atrii, hectheca fuit ante hecthecam per tria tabulata.

Contra viginti cubitos atrii interioris, & contra pauimentum ſtratum lapide atrii exterioris, ubi erat porticus juncta porticui triplici.

Pendet dilucida Textus hujus, qui difficultate haud caret, explicatio ab idea clara & analyſi thalamorum ſeu conclauium hujus ædificii. Hujus murus exterior eſt 6. cubitorum, vel, incluſâ columna parietina ex parte ante & ex parte poſt, 1. utrobique, 8. erit proin uterque hic murus, anterior & poſterior 16. cubitorum. Subtrahe hos 16. à latitudine tota s z. vel x y. TAB. CCCCXXIII. 50. reſtabunt 34. ſubtrahe iterum binas medias columnas liberas, reſtabunt 30. qui 30. dabunt tres porticus, ſingulas 10. cubitorum in latitudine. (v. 4.) Conclauia quidem ipſa 12. cubitos habebant in latitudine, ſed in horum angulis pilæ quadratæ, ita ut ab angulo ad angulum etiam fuerint 10. cubiti. Ita intelligi debent verba אַתִּיק אֶל־פְּנֵי־אַתִּיק בַּשְּׁלִשִׁים *attik el pne attik baſchliſchim.* (LXX. ἐςοιχισμέναι ἀντι-

ἀντιπρόσωποι ςοαὶ τρισσαὶ. Scholion. ἔκθετον πρὸς πρόσωπον ἐκθέτȣ ἐν τρισσοῖς, *Solarium ad faciem Solarii in ternis.* Hier. ad finem Lib. 12. ἔκθετα autem Romæ appellant *Solaria de cœnaculorum parietibus eminentia ſiue Mæniana.)* Juxta Textum originalem *angulus ad facies anguli in tertiis*, Nobis, *hectheca fuit ante hecthecam per tria tabulata.* Si menſuraueris porrò integra conclauia unà cum muris, obtinebis

Pro pariete intermedio ſeu intergerino	-	1.
Pro conclauibus ipſis	- - -	12.
Pro muro exteriori	- - -	6.
Pro columna parietina exteriori	- -	1.
utrinque	-	20.

Obtinebis ita 20. *cubitos ex aduerſo interioris atrii*, & alios 20. *cubitos ex aduerſo pauimenti exterioris atrii.* Hujusmodi conclauia fuere 4. ex quouis portarum interiorum latere, nempe in prima contignatione; fuere autem contignationes tres. Hæc inter conclauia fuit ſemper interuallum ſeu ambitus 10. cubitos latus. Conf. *Villalp. in Ezech.* p. 373. *Sturm. Sciagr. Templ.* 82. Inſpice iterum TAB. CCCCXXIII. & conclauia D. D. E. E.

Ezech. Cap. XLII. verſ. 4.

Porrò ante cellas deambulatio fuit latitudine verſus interiorem (domum) decem cubitorum, ambitus verò unius cubiti (latitudine,) & earum oſtia in Aquilonem.

Et ante gazophylacia deambulatio decem cubitorum latitudinis, ad interiora reſpiciens viæ cubiti unius, & oſtia eorum ad Aquilonem.

EX v. 3. conſtat cruciforme hoc vel intercuſſatum ambulacrum, περίπατος, inter conclauia δεκάπηχυς in latitudine, ante oſtia conclauium. *Ambitus unius cubiti*, quem omittunt nonnullæ Verſiones, intelligi debet de craſſitudine parietis ipſorum conclauium, qua ſeſe reſpiciunt inuicem: Sed *oſtia in Aquilonem*, τὰ θυρώματα ἀυτῶν πρὸς Βοῤῥᾶν, de conclauibus illis, quæ reſpiciebant atrium interius; nam quæ reſpexerunt atrium exterius, oſtia habebant verſus Meridiem. Inſpice TAB. CCCCXXIII.

Ezech. Cap. XLII. verſ. 5.

Cellæque ſuperiores contractiores fuerunt, nam (a) hecthecæ (b) decerpſerunt infimis & mediis tabulatis ædificii.

(a) Deſcribit Athikim, hoc eſt, ædificia contractorum parietum, & quaſi mutilata, à diminuendo & decerpendo dicta, quæ Templo appenderunt ad Septentrionem & Meridiem, interpoſitis deambulationibus decem cubita latis.
(b) Hebr. comedent.

Ubi erant gazophylacia in ſuperioribus humiliora: quia ſupportabant porticus, quæ ex illis eminebant de inferioribus, & de mediis ædificii.

SUnt in omnibus ædificiis, propter murorum contractiones, conclauia ſuperiora inferioribus ampliora, hic proin verſiculus intelligi haud debet de amplitudine ſpatii, ſed de contractiori altitudine, quod ſuperiora conclauia ceſſerint altitudine inferioribus. Id vult quoque Hebræa vox קצרות *ketſaroth*, quam Latina noſtra commodè reddit, *contractiora*, ſed melius adhuc Vulgata, *humiliora*, minus rectè Vernacula noſtra *die engere.* Generalem hanc regulam, juxta quam ſuperiora conclauia, & ſic quoque columnæ, humiliora ſunt inferioribus, decor, firmitas, & ratio poſcunt, contrarium ſi fieret, grauarentur nimis tabulata inferiora. Monſtrat id & in arboribus natura, ramos ſuperiores attenuans magis, & in omni dimenſione contrahens. Rem eleganter explicat *Vitruuius* L. V. c. 1. *Columnæ ſuperiores quarta parte minores, quàm inferiores, ſunt conſtituendæ, propterea quod oneri ferendo, quæ ſunt inferiora, firmiora debent eſſe quàm ſuperiora. Non minus quod etiam naſcentium oportet imitari naturam, ut in arboribus teretibus, Abiete, Cupreſſu, Pinu, è quibus nulla non craſſior eſt ab radicibus, deinde creſcendo progreditur in altitudinem, naturali contractura* per-

peræquata naſcens ad cacumen. Ergo ſi natura naſcentium ita poſtulat, rectè eſt conſtitutum, & altitudinibus & craſſitudinibus ſuperiora inferioribus fieri minora.

Ezech. Cap. XLII. verſ. 6.

Fuerunt enim triſtega ſine columnis, quales atriorum columnæ ſunt, eapropter detractum eſt infimis & mediis tabulatis à ſolo.

Triſtega enim erant, & non habebant columnas, ſicut erant columnæ atriorum: propterea eminebant de inferioribus, & de mediis à terra cubitis quinquaginta.

Videtur præcedens proximè comma reſpicere contractionem ſpiſſitudinis columnarum, & 6. hoc altitudinis. Eſt utraque regulis Architecturæ conformis. Fuerunt nempe tres in ædificiis contignationes, τριπλαῖ LXX. τριςέγα Symmacho, & ſecundæ contignationis columnæ tenuiores ſimul & humiliores columnis infimæ, ſed ſpiſſiores & altiores quàm tertiæ. *Supra pluteum columnæ quarta parte minores altitudine ſunt, quàm inferiores. Vitruv.* L. V. c. 7.

Ezech. Cap. XLII. verſ. 7.

Porrò ſeptum fuit extrinſecus juxta cellas apud exterius (atrium) poſitas ante cellas, longitudine quinquaginta cubitorum.

Et peribolus exterior, ſecundum gazophylacia, quæ erant in via atrii exterioris ante gazophylacia: longitudo ejus, quinquaginta cubitorum.

Videtur fuiſſe *murus* hic, LXX. φῶς, *lumen*, Complut. φλιὰ, *limen*, Hieronymo *peribolus*, 50. cubitorum in confinio atrii exterioris, & protenſus à porta interiori verſus Occaſum ad angulum usque atrii, ab y. verſus z. TAB. CCCCXXIII. ubi litera M. eſt propinqua.

Ezech. Cap. XLII. verſ. 8.

Quia longitudo cellarum apud exterius atrium fuit cubitorum quinquaginta, eaque ratione (a) ante aulam centum cubiti.

(a) Hebr. & ecce, ante faciem aulæ.

Quia longitudo erat gazophylaciorum, atrii exterioris, quinquaginta cubitorum: & longitudo ante faciem templi, centum cubitorum.

Intelligit *Sturmius* 50. hosce cubitos de altitudine deſcripti hactenus ædificii, cujus facies verſus atrium interius (ab x ad ſ. TAB. CCCCXXIII.) fuit cubitorum 100. Conſtitit igitur id ex duobus cubis, quorum ſinguli latera habuere 50. cubitorum.

Ezech. Cap. XLII. verſ. 9.

Fuit autem aditus ab inferiori parte cellarum iſtarum, nempe ab Oriente, ſi quis eas adiret ab atrio exteriori.

Et erat ſubter gazophylacia hæc introitus ab Oriente, ingredientium in ea de atrio exteriori.

Con-

Conſtat ex Ichnographia TAB. CCCCXXIII. fuiſſe ſcalas ædificii prædeſcripti extra illud, ut manſerit omnibus conclauibus ſua dimenſio. Peculiare fuit, ut ita loquar, ſcalarum ædificium ⊙. ad quod patuit aditus ex tribus atriis exterioribus, & ex hoc ædificio ad omnes ædificii s z x y. contignationes per ſcalas, quas fractas vocare ſolemus, *gebrochene Stiegen.*

Ezech. Cap. XLII. verſ. 10.

Intra latitudinem (fuit) ſepes atrii, cellæ autem ad Orientem ante ſeparatam extructionem, & ad ædificium.

In latitudine periboli atrii, quod erat contra viam Orientalem, in faciem ædificii ſeparati, & erant ante ædificium gazophylacia.

Poſcit regularitas ſplendidi ædificii, ut ad latera portarum thalami ſint ejusdem prorſus ſtructuræ & amplitudinis. Intelligit autem *Villalpandus in Ezech.* 376. hoc comma de conclauibus, reſpectu atrii interioris meridionalibus; ſed *Sturmius* de Thalamis Portæ Orientalis interioris lateralibus.

Ezech. Cap. XLII. verſ. 11.

(a) Via quoque oppoſitarum cellarum, qualis fuit cellis Aquilonaribus: longitudo & latitudo earum par, omnisque ordinatio & diſpoſitio earum, & ſymmetriæ, oſtia denique ſimilia fuerunt.

(a) Hebr. Et via ad faciem illarum, ſicut aſpectus cellarum, quæ ad Aquilonem: ſicut longitudo earum, & ſicut judicia earum, & ſicuti oſtia earum.

Et via ante faciem eorum juxta ſimilitudinem gazophylaciorum, quæ erant in via Aquilonis: ſecundum longitudinem eorum, ſic & latitudo eorum: & omnis introitus eorum, & ſimilitudines, & oſtia eorum.

Verbo, fuit eadem in omnibus partibus Templi, in ſtructuris ſeu ædificiis Orientalibus & Meridionalibus, Architectura, qualis in Septentrionalibus; id, quod vel ex primo TAB. CCCCXXIII. conſpectu patet. Typus hic eſto infinitæ DEI ſapientiæ, quæ ſibi ſemper ſimilis, in naturæ & gratiæ regno diſponit omnia, & ordinat juxta normam perfectiſſimarum & immutabilium idearum, & hujusmodi quoque ſymmetrias mentibus noſtris impreſſit.

Ezech. Cap. XLII. verſ. 12.

Veluti in oſtiis cellarum Auſtralium accidit, ut oſtium eſſet initio viæ ante ſepem aptiſſimam, ſi quis ab Oriente illas adiret.

Secundum oſtia gazophylaciorum, quæ erant in via reſpiciente ad Notum: oſtium in capite viæ, quæ via erat ante veſtibulum ſeparatum per viam Orientalem ingredientibus.

Sit Ichnographia TAB. CCCCXXIII. Commentarii loco. Intelliguntur ædificia meridionalia, Septentrionalibus illis ex oppoſito ſita, ſcalarum item ædificium ☾. & acceſſus ad id ☿. ex conclauibus Orientalibus, portæ interiori adjacentibus.

Ezech. Cap. XLII. verſ. 13.

Dixitque ad me: Cellæ Aquilonares & Cellæ Auſtrales ante ſeparatam extructionem Cellæ ſacræ ſunt, ubi Sacerdotes, qui adeunt DOMINUM, comedent Sacra ſancta. Ibi reponent Sacra Sancta, & oblationem, & hoſtiam pro peccato, & pro culpa: ſiquidem locus ſacer eſt.

Et dixit ad me: Gazophylacia Aquilonis, & gazophylacia Auſtri, quæ ſunt ante ædificium ſeparatum: hæc ſunt gazophylacia ſancta, in quibus veſcuntur ſacerdotes, qui appropinquant ad DOMINUM in ſancta ſanctorum: ibi ponent ſancta ſanctorum & oblationem pro peccato, & pro delicto: locus enim ſanctus eſt.

Commentarii vicem abſoluit ſola litera D. TAB. CCCCXXIII. Refectoria vel conclauia, in quibus comedebant Sacerdotes oblationes, tum in ædificiis Septentrionalibus, tum in Meridionalibus, quarum cellarum aperturæ reſpiciebant Atrium Sacerdotum. Adſita erant hæc conclauia portis interioribus.

Ezech. Cap. XLII. verſ. 14.

Quum Sacerdotes fuerint ingreſſi, non egredientur è Sanctuario ad exterius atrium, ibique relinquent veſtes ſuas, in quibus adminiſtrarunt Sacra, quoniam Sacræ ſunt, induentque veſtes alias, & obibunt munia, quæ vulgus attinent.

Cum autem ingreſſi fuerint Sacerdotes, non egredientur de Sanctis in atrium exterius: & ibi reponent veſtimenta ſua, in quibus miniſtrant, quia ſancta ſunt; veſtienturque veſtimentis aliis, & ſic procedent ad populum.

Ut decreſcit inde à Sole lumen in duplicata ratione diſtantiarum, ita accreſcit ſanctitas locorum, quò propius acceſſeris ad Sanctiſſimum. Et oſtendit *Joſephus* L. II. *contra Appionem*, fuiſſe in Templo quatuor *porticus*, unam ſanctiorem aliâ. *Prima* fuit *Gentium*, ad quam aditus concedebatur ipſis barbaris, ſed non menſtruatis mulieribus. *Secunda Iſraelis*, ad quam acceſſus patuit Iſraelitis omnibus, ipſis quoque mulieribus mundis. *Tertia Sacerdotum*, de qua nunc, quæ patuit omnibus Judæis, ſed mundis, & virilis ſexus. *Quarta Veſtibuli Templi*, aperta ſolis Sacerdotibus ſacro veſtitu indutis. Arcebantur etiam à tertia Porticu Judæi Laici eo tempore, quo Sacerdotes veſtibus ſacris fuere amicti.

Ezech. Cap. XLII. verſ. 15. 16.

15. Quumque dimenſiones domus interioris abſoluiſſet, duxit me ad Portam ſpectantem Solis ortum, & menſus eſt eam quaquauerſum.
16. Latus namque Orientale menſorio calamo eſt menſus omnino quingentorum calamorum.

Hebr. menſus eſt ventum Orientalem in menſuræ calamo quingentos calamos in menſuræ calamo circum.
Hebr. circum.

15. Cumque compleſſet menſuras domus interioris, eduxit me per viam portæ, quæ reſpiciebat ad viam Orientalem: & menſus eſt eam undique per circuitum.
16. Menſus eſt autem contra ventum Orientalem calamo menſuræ, quingentos calamos in calamo menſuræ per circuitum.

Vide-

Videtur primo intuitu ſenſus horum Textuum facilis: latus nempe ſtructuræ totius Templi extimum (K I. TAB. CCCCXXIII.) 500. calamorum, ſiue 3000. cubitorum, per conſequens ambitus (nam quadrata fuit) calamorum 2000. ſiue cubitorum 12000. Ex Hypotheſi noſtra erit

Latus Pedum	Pariſienſium	$5102\frac{12}{144}$.
	Tigurinorum	$5482\frac{112}{144}$.
Ambitus Pedum	Pariſienſium	$20408\frac{48}{144}$.
	Tigurinorum	21931.

Latus proin ultra Milliare (5000. pedibus poſitis pro uno) protenſum: Aream totam inuenio 13360. noſtratium jugerorum, pedibus 36000. poſitis pro uno. Omnia ſaluo errore calculi. Unde ὡς ἐν παρόδῳ inferre licet, non extitiſſe, nec extiturum eſſe Templum Ezechielis, niſi in myſtico ſenſu.

Quapropter ſunt, qui intelligunt potius 500. cubitos, non calamos. Hos fulciunt LXX. qui habent πεντακοσίους ἐν τῷ Καλάμῳ τοῦ μέτρου, & v. 17. adhuc clarius πήχεις πεντακοσίους ἐν τῷ καλάμῳ τοῦ μέτρου. Sed calamos habet Textus originalis, חָמֵשׁ־מֵאוֹת קָנִים *chameſch meoth kanim, quingentos calamos:* quos ſeruat quoque *Villalpandus in Ezech.* 378. usque ad v. 19. ubi cubitos quoque intelligit, non calamos. Inueniuntur hi 500. cubiti, ſiue latitudo ſtructuræ Templi integra, ita ex *Sturmio.*

Latitudo atrii interioris cubit.	- -	100.
- - - exterioris ſeptentrionalis		100.
- - - - - meridionalis	-	100.
Quatuor Portæ	- - - - -	200.
		500.

Vexant adeò *calami quingenti circum* Interpretes, ut fuerint, qui ambitum totius urbis Hieroſolymæ intellexerint. Intelligit, ut ſe extricet, *Villalpandus* murum extremum ſiue Peribolum Templi, qui calamum fuit altus & latus, ſed 500. ſumit pro toto hujus periboli ambitu, lateri proin uni dat calamos 125. vi ſequentis computi.

Templi ipſius murus 500. cubit. ſiue (50. cubit. ſumtis pro 8. calamis)	- -	80.
Atrium Gentium utrinque 8.	- -	16.
Porticus Atrii Gentium, utrinque 7.	-	14.
Via extra hanc portam utrinque 6.	-	12.
Craſſities ſeu latitudo extremi muri utrinque 1.	- - - - -	2.
Margo extremus utrinque ½.	- - -	1.
		125.

Quicquid ſit, poſſumus ſaltem v. 20. intelligere 500. cubitos, ſaluo Textu originali, qui ſimpliciter habet חָמֵשׁ מֵאוֹת *quingentos.*

Ezech. Cap. XLII. verſ. 17. 18. 19. 20.

17. Menſus eſt etiam latus aquilonare (a) totum menſoriis calamis quingentis.

(a) Hebr. circum. I H. TAB. CCCCXXIII.

18. Latus (quoque) Auſtrale menſus eſt quingentis calamis menſoriis. K L.

19. Circumiens item ad latus occidentale, menſus eſt quingentos calamos menſorios. L H.

20. Ad quatuor ventos menſus eſt eam (portam), quæ murum habuit circunquaque longum quingentos (calamos), & latum quingentos (calamos), qui diuidat ſacrum à prophano.

17. Et menſus eſt contra ventum Aquilonis quingentos calamos, in calamo menſuræ per gyrum.

18. Et ad ventum Auſtralem menſus eſt quingentos calamos, in calamo menſuræ per circuitum.

19. Et ad ventum occidentalem menſus eſt quingentos calamos, in calamo menſuræ.

20. Per quatuor ventos menſus eſt murum ejus undique per circuitum, longitudinem quingentorum cubitorum, & latitudinem quingentorum cubitorum, diuidentem inter ſanctuarium & vulgi locum.

Vid. verſ. 16.

TAB. DCXLI.

Ezech. Cap. XLIII. verſ. 13.

Altaris verò hæ menſuræ ſunt (a) per cubita, quæ vulgare cubitum & inſuper palmum continent, ſinusque (altitudo) cubitalis, & latitudo cubitalis fuit. Margo autem ipſius (Altaris) circum ejus labium (craſſitudine) majoris palmi. Atque hoc dorſum Altaris exiſtit.

(a) In cubitis cubitus & palmus.

Sturmius.

Et iſtæ menſuræ altaris in cubitis, cubito continente cubitum & palmum: & foſſa a a. unius cubiti & latitudine cubiti, & peribolus ejus b b. ad marginem ejus undique palmi unius, & hinc eminentia Altaris.

Iſtæ autem menſuræ altaris in cubito veriſſimo, qui habebat cubitum & palmum: in ſinu ejus erat cubitus, & cubitus in latitudine: & definitio ejus usque ad labium ejus, in circuitu palmus unus: hæc quoque erat foſſa altaris.

Exiſtimauerit quis, fuiſſe integram Ezechielici Templi ſtructuram eandem prorſus cum Templo ſecundo, quod Judæi ex Captiuitate Babylonica reduces, dictamen Prophetæ ſecuti, ædificauerant. Verùm enim verò oſtendit Celeberr. νῦν ἐν ἁγίοις, dum viueret mihi amiciſſimus, *Joh. Jacobus Cramerus*, in eruditiſſimo ſuo *de Ara Templi ſecundi* Tractatu (quam aram ſiſtunt TAB. CXCII. CXCIII. CXCIV.) differre in multis Altare ſecundi Templi ab illo Ezechielis. Et conſtat ex citatis ab ipſo Rabbinis, haud adeò fuiſſe, & ad ſcrupuloſitatem usque (ſit venia verbo) ἀκριβεῖς Judæos, ut Prophetæ dictamen ſequerentur in omnibus, quoniam occurrebant paſſim, quæ cum Lege & Traditionibus conciliare haud poterant.

In memoriam reuocare conuenit, conſtitiſſe *Altare* ex quatuor partibus principalibus 1. fundamento ſeu *baſi*. 2. *Cingulo* ſiue *circuitu*. 3. Loco *Pyræ* vel *Foci*. 4. *Cornubus*. Textus, de quo nunc, agit de baſi, quæ חֵיק *chek* vocatur, LXX. κόλπωμα, Tigurinis *Sinus*, *der Mittel-Boden*. Fuit illa *cubitalis altitudine & latitudine*, βάθος ἐπὶ πῆχυν, καὶ πῆχυς τὸ εὖρος. Hujusdem menſuræ fuit Baſis Altaris in Templo ſecundo, latior cingulo, ſi exceperis latus Orientale & Meridionale, ubi baſis non habuit projecturam, niſi in angulo Euro-Aquilonari, & Auſtr-Occidentali. Quod videre licet in Tabb. ſupra citatis.

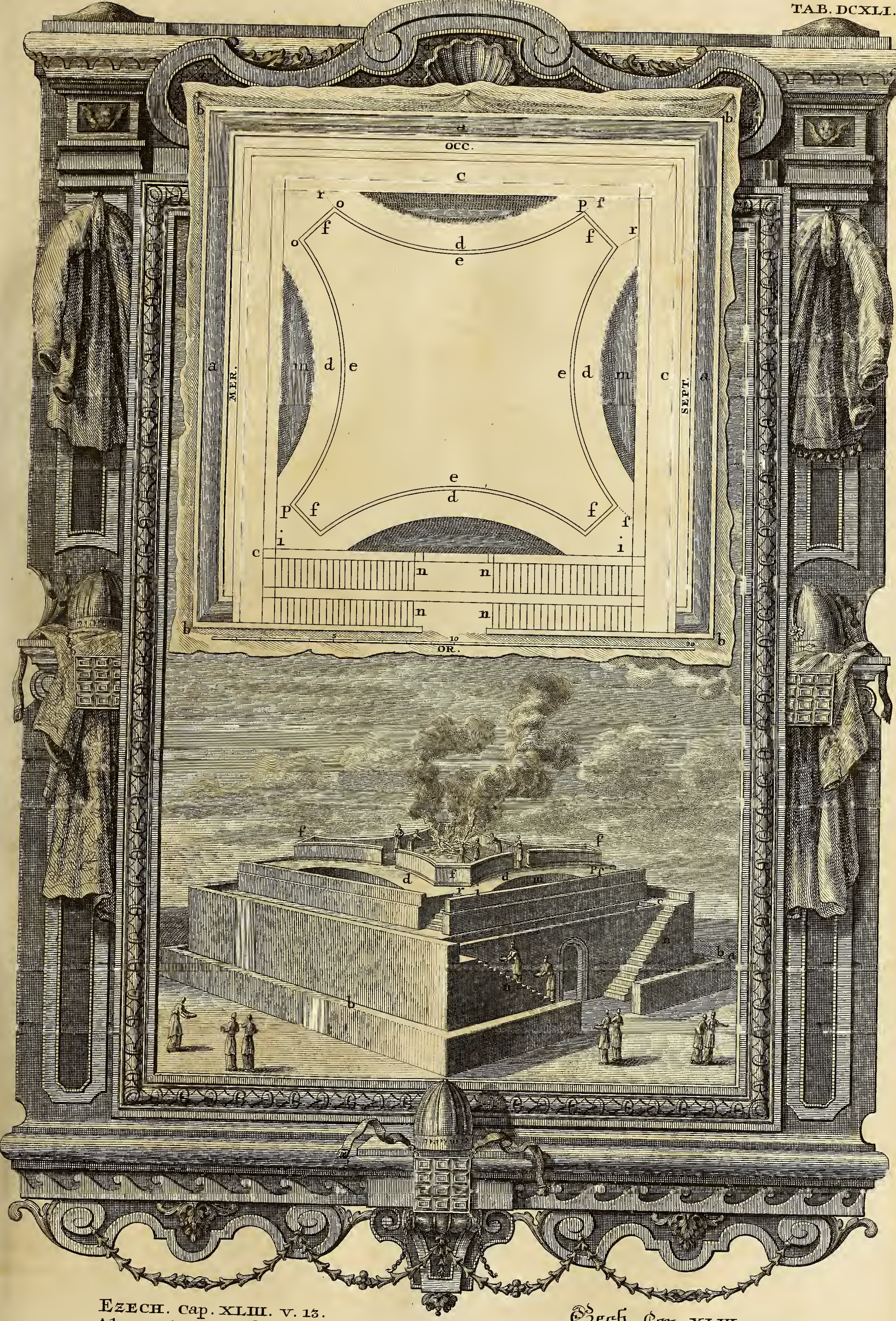
Clarior redditur idea ex Ichnographia Tabulæ præſentis (Scenographiam ſiſtit etiam TAB. CCXXV.) *Sturmiana*. חֵיק *ſinus*, fuit foſſa a a. circa Altare, latere Orientali excepto, ubi foſſa hæc exiguam anguli partem occupauit; cubitum hæc foſſa fuit lata, & cubitum alta, & circumcirca eam margo b b. שְׂפָתָהּ *ſephatah*, γεῖσος ἐπὶ τὸ χεῖλος, *labium*, *crepido palmi majoris*, κύκλωθεν σπιθαμῆς. Fuit hæc גַּב הַמִּזְבֵּחַ *gabh hammizbeach*, *præeminentia*, *eminentia Altaris*, non altitudo, ſed ima projectura Altaris.

Exprimit quoque Propheta menſuram *cubiti*, qui *cubitum vulgarem continet, & inſuper palmum*, ἐν πήχει τοῦ πήχεως καὶ παλαιστῆς. Videtur autem ille Cubitos Hebraicos diſtinguere à Babylonicis, palmo minoribus. Ut conjecturare liceat, eundem fuiſſe hunc Hebraicum cubitum cum illo, qui 2. Paralip. III. 3. vocatur בַּמִּדָּה הָרִאשׁוֹנָה *bammiddah haiſchonah*, *in menſura prima*, menſuræ primæ ſeu veteris, *juxta cubitum virilem*. Deut. III. 11. Sed non eſt adeò facilis determinatu præciſa hujus cubiti menſura. De hac re egimus alibi.

Plenior Tabulæ præſentis explicatio hæc eſt.

a a. Foſſa, cujus latitudo cubitus.
b b. Peribolus foſſæ.
c c. Ambulacrum majus Sacerdotum.
d d. Mons DEI. Ambulacrum Sacerdotum 14. cubitos longum & 14. latum ab r. ad s.
e e. Ariel. Altare ſtrictè dictum 12. longum & 12. latum ab o. ad p.
f f f f. Cornua quatuor.
i i. Peribolus ½. cubitum latus.
m m. Foſſa ad montem DEI.
n n. Gradus reſpicientes Orientem.

Neceſſe duxi iterum ſiſtere Altaris hujus Scenographiam iisdem cum Ichnographia literis notatam: ſed eſt hæc exactior, quàm illa TAB. CCXXV.

Ezech. Cap. XLIII. v. 13.
Altare holocauſtorum.

Ezech. Cap. XLIII. v. 13.
Der Brand-Opfers-Altar.

I. G. Pintz sculp.

RPJCB

Ezech. Cap. XLIII. verſ. 14.

Cæterùm à Sinu Terræ (impoſito) ad inferiorem crepidinem duo cubiti, & latitudo unius cubiti: & à crepidine minori ad crepidinem majorem quatuor cubiti, & latitudo unius cubiti.

Sturm.

Et à foſſa ſupra terram usque ad ambulacrum majus (cc) pro auxiliantibus quatuor cubiti, & latitudo cubitus.

Et de Sinu Terræ usque ad crepidinem nouiſſimam duo cubiti, & latitudo cubiti unius: & à crepidine minore usque ad crepidinem majorem quatuor cubiti: & latitudo cubiti unius.

AGit primum commatis lemma de Baſi ima Altaris, poſterius de cingulo: illa *duos cubitos* eſt *alta, unum lata*, hoc *quatuor cubitos altum*, *unum latum*. Ubi latitudo concipi debet tanquam projectura, quæ Sacerdotibus fuit ambulacri loco. Heic ſtandum fuit ei, qui cornua Altaris ſanguine conſperſit pro expiatione peccatorum, ſanguine nempe victimarum pro peccatis, aues iterum mactauit pro holocauſtis. Eſt hoc ambulacrum in Tabula noſtra, quæ Sturmiana eſt, ad latus munitum pariete. Fiat collatio cum Tabulis CXCII. CXCIII. CXCIV. & legantur *Cramer. Ara Templi ſecundi* p. 57. *Sturm. Mar. Æn. Solom.* p. 94. *Villalp. in Ezech.* 390.

Ezech. Cap. XLIII. verſ. 15.

Ariel verò altus fuit quatuor cubitos, & ſuper Arielem quatuor cornua.

Sturm.

Et (ſequens articulus vocatus) mons DEI quatuor cubitorum (d d) & ab Ariel (e e e) ita vocabatur articulus ſupremus, vel Altare ipſum ſtrictè dictum) & in ſummo quatuor cornua (ffff).

Ipſe autem ariel quatuor cubitorum: & ab ariel usque ad ſurſum, cornua quatuor.

SEquuntur partes binæ ultimæ, ſupremæ, & præcipuæ Altaris.

Sunt viri docti, qui non diſtinguunt הַרְאֵל Har-El ab אֲרִיאֵל *Ariel*. (LXX. Ἀριὴλ, ubi Euſebius: dicunt exponi λέων ΘΕΟΥ, *Leo DEI*. Polychronius, ὄρος ΘΕΟΥ, *mons DEI*. Theodoretus, τὸ ἀριὴλ ſignificat Hebræorum lingua *montem* DEI, vel ſecundum aliam interpretationem *lumen* DEI. Putat autem hic ſignificare baſin Altaris. Hier. Ariel, ut plerique æſtimant, interpretatur, *lux mea* DEUS.) Intelligunt hi ſimpliciter ſupremam partem Altaris, ubi holocauſta fuere conſumpta. Sed diſtinctas adſignant ideas alii. Intelligit *Abarbanel* per הַרְאֵל, *montem* DEI, locum Altaris & ſpatium ejus, quod infra in terra occupat, ſiue corpus ipſius Altaris, quatuor cubitos latum & altum: per אֲרִיאֵל verò aream ſupremam 12. cubitos longam & latam, uti menſuratur v. 16. Ita quoque *Sturmius Mar. Æn.* 94. Harelem repræſentat ſub formâ parietis 4. cubitos alti, ſupra aream ſeu focum erecti, qui veluti circumſepiebat aream: Arielem verò focum ipſum. Neque diſplicet hoc diſcrimen *Cramero Ara Templi ſec.* p. 64. De cornubus Altaris iterum diſcrepant Interpretes. Agit de hac materia fuſius laudatus ſæpe *Cramerus*, qui cornua locat in quatuor angulis Altaris cuborum formâ erecta. *Sturmio* placent anguli Harelis ſui in mediis lateribus concaui.

Ezech. Cap. XLIII. verſ. 16.

Utque (a) Ariel fuit longus duodecim (cubitos), ita etiam latus duodecim (cubitos), quadrata figura exiſtens per ſua quatuor latera.

(a) Hebr. Et Arielis longitudo 12. cubiti in 12. cubitis latitudinis. Ariel ſonat Leonem DEI, eſtque ſuprema pars Altaris, cui holocauſtum conficiendum imponitur, ipſeque focus aræ.

Et ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis: quadrangulatum æquis lateribus.

Sturm.

Et Ariel duodecim longitudine, & duodecim latitudine, quadratus ad quadraturas ſuas. e e.

Fuit in ara Templi ſecundi foci longitudo & latitudo 26. cubitorum, de quibus abſcedunt 2. cubiti pro ambulacro Sacerdotum, qui regere debebant ignem, & vertere victimas. Sed heic longitudo & latitudo Arielis ſtatuitur 12. cubitorum. Vid. *Cramer Ara Templi ſec.* 37. *Sturm. Mar. Æn.* 95.

Ezech. Cap. XLIII. verſ. 17.

(a) Crepido etiam longitudine (cubitorum) quatuordecim, & latitudine quatuordecim, quadratum æquilaterum abſoluit. Margo denique circum illud (lata fuit) dimidium cubitum, ſinumque habuit cubitalis altitudinis (circumjectum), ejuſque gradus ſpectare Orientem (permiſerunt.)

(a) Major & ſuperior intelligitur.

Et crepido quatuordecim cubitorum longitudinis per quatuordecim cubitos latitudinis in quatuor angulis ejus: & corona in circuitu ejus dimidii cubiti, & ſinus ejus unius cubiti per circuitum: gradus autem ejus verſi ad Orientem.

Sturm.

Et ambulacrum pro auxiliantibus d d. quatuordecim longitudinis in quatuordecim latitudinis ad quatuor quadraturas ejus, & peribolus i i i i. circum illud dimidii cubiti, & foſſa ei m m m m. cubiti circum. Et gradus ejus n n n n. reſpicientes Orientem.

Planiſſimam omnium explicationem loci hujus, ſatis obſcuri, dat hypotheſis *Sturmii Mar. Æn.* p. 95. הָעֲזָרָה *haazrah*, ἱλαστήριον LXX. *Ambulacrum auxilii*, vel *ambulacrum Sacerdotum*, fuit 14. cubitorum in longitudine, totidemque in latitudine, in quo obambulare poterant circumcirca Altare Sacerdotes, recturi ignem & ordinaturi victimas: ejuſdem cum foco Horizontis, e. e. ab eo tamen diſtinctum per Arielem; hic autem, quia duntaxat 12. cubitos habuit in longitudine & latitudine, ambulacrum verò 14. neceſſe habuit *Sturmius* excogitare figuram incuruam, qualem in ſchemate conſpicere datur. הַגְּבוּל, *haggebul*, γεῖσος, *peribolus*, margo fuit ſemicubitalis, extra quem fuit הַחֵיק *hachek*, *ſinus*, foſſa profunda, cubitalis latitudinis. Scalas utrinque duas collocat juxta Textum ad Orientem.

Ezech. Cap. XLV. verſ. 10. 11.

10. Sit vobis Bilanx juſta, & Ephi juſtum, & Bathus juſtus.
11. Eadem erit adæquatio Ephi & Bathi, ut Bathus capiat decimam partem (menſuræ) Homer: & Epha decimam partem Homer: (a) ad Homer utriusque modus exigetur.

(a) Ad Homer erit illius aptatio.

10. Statera juſta, & ephi juſtum, & batus juſtus erit vobis.
11. Ephi & batus æqualia, & unius menſuræ erunt: ut capiat decimam partem cori batus, & decimam partem cori ephi: juxta menſuram cori erit æqua libratio eorum.

Crea-

CReavit Optimus Maximus DEUS & conſeruat omnia certo numero, pondere, menſura, mundi corpora totalia & maxima, Solem, Fixas, Planetas, ſed & minimas quasque auri, argenti, aquæ, aëris atomos. Voluit hic ipſe cœli terræque Monarcha, ut in hoc terræ, quem incolimus, orbe ſocietas humana conſeruaretur certis, definitis menſuris, atque ponderibus, tanquam medio certiſſimo, quo illa cæmentatur per mutua commercia, & absque quo ſubſiſtere nequit. Id quidem incommodum valde eſt, quod natio quæuis, & tantùm non urbs quæuis, ſuas habeat peculiares menſuras, cubitos, monetas, pondera propria, imo corrupti generis humani τεκμήριον, ſed inæqualitas hæc terminatur, imo tollitur labore, qui inſumendus eſt reductione, quo utique ſuperſedere poſſemus, ſi per uniuerſum orbem una eademque foret menſura, pondus idem. Sunt in hac, ut linguarum confuſione, ex parte DEI cauſæ juſtiſſimæ ſemper & ſanctiſſimæ.

Incognitæ prorſus manerent Judaicæ Nationis menſuræ ac pondera, niſi auxilio veniret *Joſephus*, doctiſſimus Sacerdos Judæus, cui nec occaſio defuit, nec voluntas, conferendi illa cum Romanis & Græcis, ſuo tempore uſualibus, nobisque ſatis cognitis. Teſtimonium, quod celebratiſſimo viro dat *Theodoretus in Exod.* XXIX. audi. πιςευτέον δὲ ἐν τέτοις τῷ Ἰοσήπῳ, ἀκριβῶς τε̃ ἔθνες τὰ μέτρα ἐπιςαμένῳ.

Lucem inprimis obſcuræ materiæ accendit Propheta noſter, dum menſuras nonnullas & pondera præcisè determinat. *Eadem erit adæquatio*, capacitas, *Ephi*, menſuræ cauæ pro ſiccis, & *Bathi*, menſuræ cauæ pro fluidis. *Ut Bathus capiat decimam partem Homer; & Epha decimam partem Homer.* τὸ δέκατον τε̃ γομὸρ χοῖνιξ, καὶ τὸ δέκατον τε̃ γομὸρ. Nam, addit, *ad Homer utriusque modus exigetur*, πρὸς τὸ γομὸρ ἔςαι τὸ ἶσον. Norma igitur, ad quam & Epha & Bathus menſurari debent, eſt *Homer*, *Corus* vel *Chomer*. Et Batho cognito, ignorari nequit ejus decuplum, *Chomer*. De utroque egimus alibi.

Ezech. Cap. XLV. verſ. 12.

Cæterum (a) Siclus viginti obolorum erit, & viginti Sicli, viginti quinque Sicli, quindecim Sicli erunt vobis Mina.

(a) *Sekel* authore Hieronymo Staterem æquat, pondus quatuor drachmarum. Æris pars 20. Gera dicitur, parte ſexta major quàm obolus. Sicli 60. *Mane* vel *Minah* conficiunt.

Siclus autem, viginti obolos habet: porrò viginti ſicli, & viginti quinque ſicli, & quindecim ſicli Minam faciunt.

TRiplicis generis pondera heic occurrunt.

שֶׁקֶל *ſchekel, Siclus, viginti obolorum erit.* Egimus de hoc alibi fuſius. Heic duntaxat ex *Eiſenſchmidio Pond. & Menſ.* p. 52. dabimus reductionem.

In pondere Pariſino	drachm. 3.	gran.	52,00.
- - - Colonienſi	— 3.	—	68,13.
- - - Argentoratenſi	3.	—	62,39.
- - - Medico	——— 3.	—	48,90.

In crucigeris - - 45.
Aſſibus Tigurinis 30.

גֵּרָה *Gerah*, eſt $\frac{1}{20}$. Sicli, proin

In pondere Pariſino	- - grana	13,40.
- - - Colonienſi	— —	14,81.
- - - Argentoratenſi	—	13,92.
- - - Medico	— —	11,44.

In crucigeris - - $2\frac{1}{4}$.
Moneta Tigurina 1. aſſis, 3. denar.

Hic Sicli & Geræ valor conſtat etiam ex Exod. XXX. 13. Leuit. XXVII. 25. Num. III. 47. XVIII. 16. Reſpondetque Gera Obolo Attico, qui $\frac{1}{6}$. fuit Drachmæ Atticæ. *Drachma Attica ſex obolos pondere efficit. Plin.* L. XXI. c. 43.

מָנֶה *maneh*, *minah*, *mina*, valet, definiente Propheta, 15. 20. & 25. Siclos, qui ſummatim faciunt 60. Siclos. ἡ δὲ μνᾶ παρ' ἡμῖν ἴχει λίτρας β' καὶ ἥμισυ. *Joſeph.* L. XIV. c. 12. Mina valet uncias duas cum dimidia, per conſequens 60. uncias. In Nummis 30. Imperiales, ſiue 45. noſtratium Florenorum.

Ezech. Cap. XLV. verſ. 13.

Hæc autem collatio erit, quam conferetis, ſextam partem Ephæ de Homer frumenti, ſextamque partem de Homer conferetis.

Et hæ ſunt primitiæ, quas tolletis: ſextam partem ephi de coro frumenti, & ſextam partem ephi de coro hordei.

REduxi alibi Homerum ad 11. Quartalia $6\frac{10}{17}$. modiolos menſuræ Tigurinæ; De hac menſura Judæi pro collatione adferre tenebantur $\frac{1}{6}$. Ephæ. Epha unum dat 1. quartale, $2\frac{22}{85}$. modiolos, ergò ſacrificium collationis $3\frac{11}{255}$. modiolos.

Ezech. Cap. XLV. verſ. 14.

(a) Legitimus verò modus olei capietur à Batho olei, decima pars Bathi de Coro, decem Bathis Corum explentibus, quia decem Bathi ſunt Homer.

(a) Ebr. decretum olei, bathus olei &c.

Menſura quoque olei, batus olei, decima pars cori eſt: & decem bati corum faciunt: quia decem bati implent corum.

COntinet Bathus ex mea reductione
12. menſuras $\frac{1}{2}$. & $\frac{1}{3}$. menſuræ agreſtis.
15. menſuras $1\frac{1}{2}$. quartale menſ. urbic.
Corus ſeu Chomer, æqualis 10. Bathis,
126. menſuras $1\frac{1}{3}$. dimidiæ menſuræ agreſtis.
153. menſuras 3. quartalia menſuræ urbicæ.
Proin ex Coro olei ſumi debebant pro ſacrificio collationis
1. menſura $\frac{11}{120}$. dimidiæ menſuræ agreſtis.
$1\frac{1}{2}$. menſura $\frac{3}{26}$. quartalis, menſuræ urbicæ.
In Tigurinis.

Ezech. Cap. XLVI. verſ. 19. 20.

19. Porrò introduxit me ad Sacerdotes per aditum, qui eſt juxta humerum Portæ ad Cellas ſacras, quæ Aquilonem ſpectant, & ecce ibi locus erat lateribus ad Occaſum.
20. Et dixit ad me: Iſte locus eſt, ubi Sacerdotes coquant piaculum pro noxa, & pro peccato, & ubi coquant oblationem, ne ad atrium exterius efferendo ſanctificent populum.

19. Et introduxit me per ingreſſum, qui erat ex latere portæ in gazophylacia ſanctuarii ad ſacerdotes, quæ reſpiciebant ad Aquilonem: & erat ibi locus vergens ad Occidentem.
20. Et dixit ad me: Iſte eſt locus, ubi coquent ſacerdotes pro peccato, & pro delicto: ubi coquent ſacrificium, ut non efferant in atrium exterius, & ſanctificetur populus.

DEſcribuntur heîc culinæ, in quibus nempe Sacerdotes coquere debebant Sanctum, id nempe, quod de Sacrificiis pertinebat ad eos. Viam, qua tranſibat Propheta ad culinas, deſignat litera W. unam culinarum lit. E. TAB. CCCCXXIII.

Ezech. Cap. XLVI. verſ. 21. 22.

21. Duxit me quoque ad exterius atrium, & circunduxit me ad quatuor angulos atrii, & ecce *(a)* in ſingulis atrii angulis erat atrium.

(a) Ebr. Et ecce atrium in angulo atrii, atrium in angulo atrii.

22. In quatuor angulis atrii (fuerunt) atria *(b)* fumoſa longitudine quadraginta (cubitorum) & latitudine triginta (cubitorum); eademque menſura fuit quatuor illis (atriis) *(c)* angularibus.

(b) Vox, quam Hier. per *diſpoſitam* interpretatur, à ſuffitu nomen habet. Judæi hoc tantùm loco putant ſignificare ligata.

(c) Judæi vocem, quæ angulos ſignificat, ut ſuperfluam notarunt.

21. Et eduxit me in atrium exterius, & circumduxit me per quatuor angulos atrii: & ecce, atriolum erat in angulo atrii, atriola ſingula per angulos atrii.

22. In quatuor angulis atrii atriola diſpoſita: quadraginta cubitorum per longum, & triginta per latum: menſuræ unius quatuor erant.

COllocantur culinæ hæ populares in atrio exteriori ſeptentrionali, inter portam exteriorem & interiorem, TAB. CCCCXXIII. M N O P. Sunt namque atriola quatuor in angulis quatuor, ſingula à Meridie ad Septentrionem longa 40. cubitos, lata 30. ab Ortu ad Occaſum: remanetque ab una porta ad alteram via ſpatioſa ſeu ambulacrum 40. cubitos latum, aliudue ab Occaſu ad Ortum 20. cubitos latum, quod prius cruciatim ſecat. Videntur adeò fuiſſe culinæ hæ ſub dio. *Villalpandus* verò *in Ezech.* 383. collocat culinas illas ſub terra, ſub qua certum aliàs fuiſſe amplas Cryptoporticus & penuaria.

Ezech. Cap. XLVI. verſ. 23. 24.

23. Per quatuor autem atria illa muri fuerunt, & ſub muris foci facti circumcirca.

Tiroth ſignificare videtur pilas, in quibus fiunt ſuſpenſuræ chaldariorum, lebetum ahenorum.

24. Et dixit ad me: Iſtæ ſunt culinæ, ubi miniſtri domus coquant victimam populi.

23. Et paries per circuitum ambiens quatuor atriola: & culinæ fabricatæ erant ſubter porticus per gyrum.

24. Et dixit ad me: Hæc eſt domus culinarum, in qua coquent miniſtri domus DOMINI victimas populi.

AMbiebat, ex mente *Sturmii*, ſingulas hasce culinas murus 7. cubitos altus, ad quem circumcirca fuere foci, omnisque apparatus culinarius. Altius euehi haud poterant hi muri, ne denegaretur proſpectus ad ædificia Templi magnifica.

PROPHETA DANIEL.

TAB. DCXLII.

Dan. Cap. III. verſ. 1.

Rex Nebuchadnezar fecit aureum ſimulacrum altitudine ſexaginta cubitorum & latitudine ſex cubitorum, quod collocauit in campo Dura regionis Babyloniæ.

Nabuchodonoſor Rex fecit ſtatuam auream, altitudine cubitorum ſexaginta, latitudine cubitorum ſex: & ſtatuit eam in campo Dura prouinciæ Babylonis.

ARchitecturæ Ciuilis eſt, agere de *Coloſſis*, ſimulachris maximis, quibus & adnumerari debet hoc Nebucadnezaris. *Plinius* L. XXXIV. c. 8. nuncupat illa *Coloſſea ſigna*. *Vitruuius* L. X. c. 6. *Coloſſica ſigna*. L. II. c. 8. *Statuas Coloſſi*. Deorum honori fuere erectæ hujusmodi ſtatuæ, & prægrandis ſtatura populo ideam rerum magnarum ſiſtere, ut omnino conjectare liceat, voluiſſe etiam Nebucadnezarem imaginem in ſomno viſam ſubditis adorandam exhibere, quæ *ſexaginta fuit cubitorum altitudine, latitudine ſex cubitorum*, ὕψος πήχεων ἑξήκοντα, εὖρος αὐτῆς πήχεων ἕξ, quæ ipſa corporis humani eſt proportio, craſſities à cordis ſerobiculo ad dorſi ſpinam $\frac{1}{10}$. altitudinis. *Auguſtinus Civ. DEI* L. XV. c. 26. *Humana corporis longitudo à vertice usque ad veſtigia ſexies tantum habet, quantum latitudo, quæ eſt ab uno latere ad alterum latus, & decies tantum, quantum altitudo, cujus altitudinis menſura eſt in latere à dorſo ad ventrem.* Conſtat hinc, פְּתָיֵהּ, εὖρος, exprimi commodius per craſſitiem, latitudo quippe non 6. foret cubitorum, ſed 10.

Intelligit autem Propheta haud dubiè Babylonicos cubitos, qui *Herodoto* dant cubitum communem & 3. digitos, ſiue $\frac{1}{8}$. cubiti. Cubiti hi ſi fuere Græci, dabit cubitus Babylonicus $2328\frac{1}{7}$. particulas Pariſini pedis in 1440. partes diuiſi. Fuerit adeò altitudo Coloſſi noſtri pedum Pariſinorum 97. & $\frac{30}{1440}$. craſſities $9\frac{1011}{1440}$. Coloſſus celebris ille Rhodius altus fuit 70. cubitos communes, qui ſumti pro 2070. partibus dabunt $100\frac{900}{1440}$. Tribus adeò pedibus circiter minor fuit Nebucadnezaricus Rhodio illo, quem Chares Lindius, Lyſippi diſcipulus, ſpatio 12. annorum impendio Talentorum 300. ex Demetrii Theſauro elaborauerat. Cujusue caſum deſcribit *Plinius* L. XXXIV. c. 7. *Hoc ſimulacrum poſt LVII. annum terræ motu proſtratum, ſed jacens quoque miraculo fuit. Pauci pollicem ejus amplectebantur. Majores erant digiti, quam pleræque ſtatuæ, vaſti ſpecus hiabant defractis membris, ſpectabantur intus magnæ molis ſaxa. Zonara* teſte in *Conſtante, Heraclii* nepote, Saraceni fragmentis, Judæo cuidam Emiſeno venditis, 900. onerarunt Camelos, unde *Voſſius Scient. Math.* c. 7. §. 7. pondus integrum calculat ad 1080000. Libras. Altior adhuc Rhodio hocce fuit Neronis Coloſſus à Zenodoro Gallo confectus, pedum quippe 110. Soli poſtea dicatus à Veſpaſiano. *Plin.* L. XXXIV. c. 7. *Sueton. in Ner.* c. 8. *in Veſpaſ.* c. 18. Omnes hos autem ſuperaſſet, ſi effectui fuiſſet datus, *Dinocratis* labor, qui Alexandro M. promiſerat ſimulacrum ex integro monte Atho, in cujus ſiniſtra manu eſſet urbs integra, in dextra verò confluere debebant omnes montis aquæ.

Dan. Cap. III. verſ. 7.

Satrapæ verò, Duces & Præſides Prouinciarum, (cæterique) Regis proceres congregati ſunt, ſpectantes viros iſtos, in quorum corpora ignis vim nullam habuit, ne-

Et congregati ſatrapæ, & magiſtratus, & judices, & potentes Regis, contemplabantur viros illos, quoniam nihil poteſtatis habuiſſet ignis in corporibus eorum, & caque

DAN. Cap. III. V. 27.
Πυρίβιοι, πυρίπλεκτοι.

Dan. Cap. III. v. 27.
Feüer ſchont Daniels Geſellen, frißt die Abgöt:

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

que capillus capitis eorum aduſtus eſt, neque Saraballa eorum mutata ſunt, neque peruaſit eos odor ignis.

pillus capitis eorum non eſſet aduſtus, etiam ſaraballa eorum non fuiſſent immutata, & odor ignis non tranſiſſet per eos.

Manu ducit nos ad DEI Entis infinitè perfecti cognitionem, excitatque ad amorem, metum, fiduciam in DEUM, ſi ulla in Sacris Literis obuia Hiſtoria, hæc certè conſeruatorum Danielis ſociorum in medio ardentiſſimo fornace. Igne probari debebat, uti temporibus Eliæ, veri DEI Gloria, confundi idola: ibi ignis de cœlo labi præſentibus trium ordinum docimaſtis ſiue examinatoribus, & conſumere ſacrificium: heic parcere filiis DEI, deuorare hoſtes. Demonſtrare volebat heic & ibi DEUS per miracula, ſe eſſe ignis Dominum & Creatorem, legum mundo introductarum Authorem, à ſe pendere harundem & conſeruationem & ſuſpenſionem, à ſuo nutu, ut totam naturam, ita rapaciſſimi elementi actionem. Agebatur de adoratione Coloſſi aurei ἑξηκονταπήχεως, juſſu Nebucadnezaris erecti, de ſtatuenda pœna ſeueriſſima in eos, qui mandatis regiis haud parerent, tali quidem, quæ abſterrere poterat eos etiam, qui quàm maxime valebant animo, & hypocriticam ſuadere deuotionem. *Si non adorabitis, projiciemini in ardentem fornacem ignis eadem horâ.* v. 15. *Et quis*, addit Babyloniorum ille Deus mortalis, *ille* DEUS, *qui vos eripiat è manu mea?* Videamus, num DEUS veſter habenas Imperii Babylonici regat, vel ego? quis ignem juſſu meo accenſum extinguere valeat? Socii Danielis, licet fuerint perſuaſi, quod innumeris aliis modis liberari poſſent à DEO Iſraelis ex manibus Nebucadnezaris, abſque quod conjiciendi ſint in ardentem fornacem, inhærent tamen huic ipſi theſi, à Rege prolatæ. *De hac re non magnopere ſoliciti ſumus: An DEUS noſter, quem colimus, potis ſit eripere nos de ardente fornace ignis, & an ſit liberaturus de manu tua, an non? (Non oportet nos de hac re reſpondere tibi. Ecce enim DEUS noſter, quem colimus, poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô Rex, liberare.)* v. 17. Tibi, ô Rex, manendum erit intra naturæ limites, imo & voluntatis diuinæ permittentis terminos, ſed DEUS noſter operari quoque valet ſupra naturam. *Et*, pergunt Triumuiri, pone, nos non liberatum iri ex igne, *notum ſit tibi, Rex, quod Deos tuos non colimus, neque adorabimus aureum ſimulacrum, quod erexiſti.* v. 18. *Tunc Nebuchadnezar totus excanduit, & vultus ejus immutatus eſt aduerſum Sadrach, Meſach & Abednego. (Tunc Nabuchodonoſor repletus eſt furore, & aſpectus faciei illius immutatus eſt ſuper Sidrach, Miſach & Abdenago.)* v. 19. Animo obuerſabatur regii ſui mandati tenor, exarſerat turgeſcens triſtibus iris, & facies nunc excandeſcebat præ rubore, nunc toto expalluit ore. *Præcepit* periculum facturus *fornacem ſeptuplo magis ſuccendi, quam ſuccendi conſueuerat.* Mira mirare, quæ Monarchæ inſpirat rabies, cogitata: Juxta ordinarias Naturæ Leges debebat ardentis hactenus fornacis flamma tenera Triumuirorum corpora conſumere breui, & ne quidquam juuare contra totius naturæ vires: ſed aciem viſus, qualem habebat Nebucadnezar, terminabat naturæ horizon; ignota fuere prorſus, quæ fiunt ſupra naturam. Euehi debuit ignis ad ſeptuplo altiorem gradum, ſimulque potentia DEI probari veluti in cupella. Adſunt, quod hodienum in Aulis Turcarum & Perſarum triſti fato experiuntur, qui gratiâ Monarcharum excidunt, qui juſſa Regis vel oculiloquio data capeſſunt. *Confeſtim illi viri ſunt vincti cum ſaraballis ſuis, tibialibus ſuis & tiaris ſuis, & veſtibus ſuis, ac projecti in ardentem fornacem ignis. (Confeſtim viri illi vincti cum braccis ſuis, & tiaris, & calceamentis, & veſtibus, miſſi ſunt in medium fornacis ignis ardentis.)* v. 21. En mox vires ignis tum naturales, tum ſupernaturales! Conſumit voraciſſimum hoc elementum carnifices, intactis viris DEI. *Flamma ignis occidit viros, qui adduxerunt (miſerant) Sadrach, Meſach & Abednego.* v. 22. Num correpti fuerint hi furoris & injuſtitiæ Nebucadnezaricæ adminiſtri à naturali flammarum rapidiſſimarum impetu, vel juſſu DEI harum vires fuerint extenſæ ultra naturæ terminos, adeoque patratum hac quoque ex parte fuerit miraculum, determinare nolo, ſed id quidem affirmare audeo, miraculo conſeruata fuiſſe ſociorum corpora in medio igne, miraculo ambulaſſe in eo, unà cum quarto, qui iis ſeſe adjunxerat, DEI nempe Angelo, miraculo exiiſſe è flammis. Nam certè ex Naturæ Legibus, & Regis mente, debebant hi tres momento fere citius conſumi. Sed *viderat* ille *quatuor viros ſolutos ambulantes in igne, in quibus nulla erat labes, & forma quarti ſimilis erat filio Deorum. (Ecce, ego video quatuor viros ſolutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis eſt, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei.)* v. 25. Aperiebat examen hoc ignis Regi oculos, *acceſſit ad oſtium ardentis fornacis ignis*, v. 26. jubet egredi flammis tres *cultores ſummi* DEI, *(ſeruos DEI excelſi)*, quem etiam poſtea veneratus eſt ipſe. Attamen nouam docimaſtiam ſubire debebant, qui euaſere ſalui, ut nemo eſſet, qui de ſtupendi miraculi veritate quouis modo dubitare poſſet. *Satrapæ, Duces & Præſides Prouinciarum, cæterique Regis proceres congregati ſunt, ſpectantes viros iſtos, in quorum corpora*

 ignis

ignis vim nullam habuit, neque capillus capitis eorum aduſtus eſt, neque ſaraballa eorum mutata ſunt, neque peruaſit eos odor ignis. Non certè fuere fibræ horum corporum Amianthinæ, ſed carneæ, oſſeæ, nerueæ, membranoſæ, fluido ſanguine undique repletæ, quæ omnia debuiſſent momento conſumi, reſpiratio in rariſſimo aëre ſuffocari: veſtes & pili eminus ab igne corripi & comburi. Aſt nihil horum omnium contingit heic: capillos tenerrimos, & filamenta ſeu linea ſeu ſericea tenuiſſima vincere haud valet celerrimus particularum ignearum motus, cui nec metalla denſiſſima, nec ſaxa duriſſima reſiſtere valent. Rotundam extorquet confeſſionem Regi ſtupendum hocce miraculum, verſ. 32. 33. *Officii mei eſſe judico, referre ſigna, & portenta, quæ in me ſummus DEUS edidit. Sunt enim ejus ſigna permagna, & portenta ejus ingentia, Regnumque ipſius Regnum æternum, & dominatus ipſius per uniuerſa ſecula. (Signa & mirabilia fecit apud me DEUS excelſus. Placuit ergo mihi prædicare ſigna ejus, quia magna ſunt: & mirabilia ejus, quia fortia: & regnum ejus, quia regnum ſempiternum, & poteſtas ejus in generatione & generationem.)*

Dan. Cap. IV. verſ. 30.

Ea ipſa hora ſermo in Nebuchadnezar impletus eſt, ut ab hominibus pelleretur, & fœnum ut bos comederet, ejusque corpus de rore cœleſti tingeretur, adeò ut pilorum copia aquilis, & unguibus ſimilis euaderet volucribus.

Eadem hora ſermo completus eſt ſuper Nabuchodonoſor, & ex hominibus abjectus eſt, & fœnum ut bos comedit, & rore cœli corpus ejus infectum eſt: donec capilli ejus in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & ungues ejus quaſi ungues auium.

ΛΥκανθρωπίαν, Κυνανθρωπίαν linquimus quodlibeticis illis, quæ præterire, ſeculis, αἰλουρανθρωπίαν mulierculis, perſuaſi, neminem adeò veruecini eſſe ingenii, ut credat, poſſe reuerà hominem mutari in lupum, canem, felem, ſed quidem, ferinos poſſe induere mores, vel prauâ imaginatione deluſum credere, ſe eſſe brutum, latrare hinc ut canes, mugire ut boues. Quod fatum videtur fuiſſe ſuperbi illius Nebucadnezaris, fortiſſimi multarum terrarum domitoris, qui ſeſe jactauerat fundatorem Babelis diu ante ædificatæ à Semiramide, vel à Nimrodo. Ita ille v. 27. *Annon hæc eſt Babylon magna, quam ædificaui excellenti mea potentia, ut exiſtat regia, & decus magnificentiæ meæ? (Nonne hæc eſt Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?)* Quin & DEUM ipſum inſultauit, ejusque potentiam erecta ſtatua aurea, & fornace ardentiſſimo, ad miraculum patrandum prouocauit ſtolidiſſimo auſu. *Quis eſt ille DEUS, qui vos eripiat è manu mea?* Dan. III. 15. In ipſis Danielis ſociis operatus eſt DEUS μέγα λίαν θαῦμα, ſed Pyrgopolynicen hunc haud dignatur miraculo, ferociam ejus domat per inſtrumenta in ipſa natura poſita, ſtultificans Monarcham ſereniſſimum, brutificans Regem inuictiſſimum. Ut hodienum dantur, qui ex ambitione, auaritia, paſſionibus aliis fiunt amentes. Debebat, vi reuelationis ipſi Nebucadnezari in ſomno factæ, & à Daniele ingenuè explicatæ, verſ. 11. 12. 13. *Arbor hæc magna & robuſta, cujus proceritas attingebat cœlos, conſpicua in extremis partibus totius terræ, excidi, amputari rami ejus, excuti frondes ejus, fructus ejus diſpergi, fugere feræ de illa, & aues de ramis ejus: ipſe relinqui in terra in vinculo ferreo & æreo, tingi in agreſti herba, & in rore cœli, ac ritu ferarum fœnum in terra comedere: humana ratio illi eripi, & ſenſus indi belluinus. (Magna arbor & fortis: & proceritas ejus contingens cœlum; aſpectus illius erat usque ad terminos uniuerſæ terræ.— Succidite arborem, & præcidite ramos ejus: excutite folia ejus, & diſpergite fructus ejus: fugiant beſtiæ, quæ ſubter eam ſunt, & volucres de ramis ejus. Veruntamen germen radicum ejus in terra ſinite, & alligetur vinculo ferreo & æreo in herbis, quæ foris ſunt, & rore cœli tingatur, & cum feris pars ejus in herba terræ. Cor ejus ab humano commutetur, & cor feræ detur ei.)* Sententia ſtricta lata, & data executioni. Fuit *ab hominibus pulſus*, num ab Imperii ſui miniſtris, vel occaſione conſpirationis, vel ipſe potius, quod amentes ſæpe faciunt, ratione orbus excurrerit in ſyluas & montes, in incerto linquimus. *Comedebat fœnum ut bos*, juſtiſſimo nempe DEI judicio ferinos induens mores, depaſcebatur gramina delirus, quod ſibi fuerit imaginatus, ſe eſſe bouem. *Ejus corpus de rore cœleſti tingebatur*, totas ſub dio conſumens noctes. *Pilorum copia ſimilis euadebat aquilis, & unguibus ſimilis volucribus.* Heic forſitan hyperbolici quid, Orientalibus linguis familiare, latitat.

JCB

DAN. Cap. VI. v. 23.
Parcunt Leones piis.

Dan. Cap. VI. v. 23.
Daniel lebt unter den Löwen.

M. Tyroff sculps.

RPJCB

DAN. Cap. VI. v. 24.
Danielis hoſtes præda Leonum.

Dan. Cap. VI. v. 24.
Daniels Feinde von Löwen verſchlungē.

C. Sperlingin sculps.

latitat. Quamdiu delirus diſcurſitabat in ſyluis & nemoribus, obſeruatus haud dubiè eminus, ne quid accideret ſiniſtri, creuerant continuò pili capitis & barbæ, ut omnino ſpeciem nactus fuerit hominis feri, ſylueſtris. Id ſanè rationi conſentaneum judico magis, quàm inhærere literæ. Absque miraculo certè, cujus haud euidentia adſunt indicia, ad aquilinarum plumarum craſſitiem accreſcere haud poterant pili. De *unguibus* notum, eos, nî reſcindantur, creſcere continuò, ut tandem, omnino comparari queant cum auium unguibus. Accidit id perſæpe leproſis, item in pulmonum apoſtemate, θηρίωμα dicto *Galeno Epid. VI. comm.* 7. 24. Hujusmodi prælongos ungues in decrepito ſene vidit *Bartholinus Cent. II. Epiſt. ult.* imo quiuis experiri poteſt in ſemetipſo, ſi quidem creſcere ſinat ungues ad exemplum Guineenſium & Chinenſium. Quinimò creſcunt ungues etiam poſt mortem. Durante hac Mania, forte per tempus, verſ. 12. *vinculis ferreis & æneis* fuit conſtrictus, ne vel ſibi damnum inferret, vel aliis.

Clarum ita fit ex filo Hiſtoriæ, non adnumerandum eſſe Nebucadnezarem obſeſſis ſiue Dæmoniacis, ſed maniacis potius. Non ulla fit neque dæmonis, neque obſeſſionis mentio, & de reconualeſcente non legitur dæmon ab ipſo receſſiſſe, ſed *mens* ipſi *rediiſſe*, *euoluto* nempe *ſeptem temporum*, id eſt, annorum, *curſu*. Corrigendus proin venit *Wierus*, qui de *Præſtig. Dæmon.* L. I. c. 24. & L. IV. c. 1. regem hunc Dæmoniacis adjudicat. Errarunt quoque *Joſephus*, *Bodinus*, alii, qui reuera transmutatum volunt in bouem, vel, quod *Conſtantinus Manaſſes* vult, in Porcum. *In furorem extremum deuolutus eſt, ſe ipſum inſania quadam animi Deum fecit. Sed horrendum in modum humiliatus eſt à DEO, de humana figura in porci figuram commutatus, ſupplicium hoc propter ſuperbiam ferens.* Aliquoties jam innui, adfuiſſe Maniam, *inſaniam lupinam* vel *caninam* vocat *Aetius Tetr.* 2. *Serm.* 2. c. 11. *Æginet.* L. III. c. 16. Spectant fortè ex Hiſtoria Medica huc, quæ paſſim legimus de cornubus enatis. Legatur *Bartholin. de Unicornu*, & in *Hiſtoriis Anatomicis.*

Dan. Cap. V. verſ. 21.

Et de hominibus eſt pulſus, ac ferino ſenſu præditus, inter onagros verſatus eſt, eumque fœno cibarunt veluti boues, & de rore cœleſti corpus ejus tinctum eſt. —

Et à filiis hominum ejectus eſt, ſed & cor ejus cum beſtiis poſitum eſt, & cum onagris erat habitatio ejus: fœnum quoque ut bos comedebat, & rore cœli corpus ejus infectum eſt. —

Vid. Dan. Cap. IV. verſ. 30.

TABB. DCXLIII. DCXLIV.

Dan. Cap. VI. verſ. 23. 24.

23. — Eſtque Daniel eductus de fouea, neque labes ulla reperta eſt in eo, quia credidit DEO ſuo.
24. Jubente quoque Rege adduxerunt viros iſtos Danielis æmulos, qui detulerant, & conjecerunt in foueam Leonum cum liberis & uxoribus ſuis, quos Leones inuaſerunt, antequam ſolum foueæ attigiſſent, eorumque oſſa omnia comminuerunt.

23. — Eductusque eſt Daniel de lacu, & nulla læſio inuenta eſt in eo, quia credidit DEO ſuo.
24. Jubente autem Rege adducti ſunt viri illi, qui accuſauerunt Danielem: & in lacum leonum miſſi ſunt, ipſi, & filii, & uxores eorum: & non peruenerunt usque ad pauimentum laci, donec arriperent eos leones, & omnia oſſa eorum comminuerunt.

VIdimus ſupra ſaluatam ſummi DEI Gloriam miraculo, imperante Nebucadnezare, in mediis Gentiliſmi tenebris, ignem parcentem Danielis ſociis, carnifices conſumentem. Nunc ordo perſecutionis tangit Danielem ipſum. Pro crimine, & læſæ quidem majeſtatis, imputatur ei, quod *tribus temporibus quotidie in genua procumbens benedixerit & orauerit, & confeſſionem expoſuerit DEO ſuo*, v. 10. Defertur is Regi, à quo prius fraudulenter & malitiosè decretum extorſerant aulici æmuli, vi cujus debebat vir pientiſſimus in foſſam Leonum dejici, & voraciſſimis his animalibus cedere in prædam, ut poſſent hoſtes de Daniele ſublato canere triumphum. Sed en mutatam mox ſcenam! parcunt carnifices ἄλογοι, diriſſimi aliàs ſententiæ à Dario latæ executores, innocenti, deuorant accuſatores ipſos. Non ſanè naturæ qualicunque inſtinctu. *Nulla labes reperta eſt* in Daniele, à labe etiam morali immuni, non certè, quod minus ſapida fuerit ejus caro, vel fame haud preſſi fuerint Leones, ſed, quia DEUS ipſe ἐνέφραξε ϛόματα λεόντων. Hebr. XI. 33. *Credidit* enim *ille DEO ſuo*. Abundè conſtat veritas hæc ex eo, quod accidit, liberato ex foſſa Daniele. *Jubente Rege adducti viri iſti Danielis æmuli, & in foueam Leonum cum liberis & uxoribus ſuis dejecti* impetuntur *à Leonibus, antequam ſolum foueæ attigiſſent, & fuere eorum oſſa omnia comminuta.* Liberationem hanc miraculi plenam haud tribuunt Daniel & Darius ullis naturæ viribus, ſed DEO. Daniel v. 22. *DEUS meus Angelum ſuum miſit, & concluſit ora Leonum, ut non læſerint me, (& non nocuerunt mihi.)* Darius Mandato *ad omnes populos, nationes & linguas in omni terra degentes* miſſo, verſ. 26. 27. *A me decretum eſt factum, ut in uniuerſa ditione regni mei metuant & timeant DEUM Danielis, quum ſit DEUS viuus, & permanens in ſecula, ejusque regnum non deſtruetur, & dominatus ejus perdurat. Qui liberat & eripit, editque ſigna & portenta in cœlo & in terra, qui liberauerit Danielem à Leonibus. (A me conſtitutum eſt decretum, ut in uniuerſo imperio & regno meo tremiſcant & paueant DEUM Danielis. Ipſe eſt enim DEUS viuens & æternus in ſecula: & regnum ejus non diſſipabitur, & poteſtas ejus usque in æternum. Ipſe liberator atque ſaluator, faciens ſigna & mirabilia in cœlo & in terra; qui liberauit Danielem de lacu leonum.)* Addunt Rabbini & Arabes Scriptores pro more circumſtantias alias, quas, quia fabulas redolent, ſilentii ſipario inuoluo. Sed haud abſona ſunt, quæ *Joſephus* tradit, explicaſſe rem ita Danielis hoſtes DEIque oſores, peperciſſe Leones illi, quod fame haud fuerint preſſi, juſſiſſeque proin Regem ante carnibus ſaturos reddere Leones, quàm familiæ illæ miſeræ fuerint in foſſam dejectæ.

Dan. Cap. IX. verſ. 24.

Septuaginta hebdomades præfinitæ ſunt populo tuo & urbi tuæ ad conſummandum ſcelus, & perficiendum peccata, & expiandum iniquitatem, & ad juſtitiam ſempiternam adducendum, & obſignandum viſionem & Prophetas, & ungendum ſupremam ſanctitatem.

Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper urbem ſanctam tuam, ut conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur juſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & prophetia, & ungatur Sanctus Sanctorum.

ILluſtrem hanc de aduentu Meſſiæ Prophetiam tractabo eatenus, quatenus Chronologiam, quæ pars Matheſeos eſt, attinet, reliqua aliis relicturus.

Notum eſt & omnibus gentibus receptum, eſſe *ſeptimanam*, ἑβδομάδα, שָׁבוּעַ, Cyclum ſeptem dierum ciuilium. Sed datur in Sacris, & ipſo noſtro Textu aliud hebdomadarum genus, quæ Cyclus ſunt ſeptem annorum. Erit proin diſcrimen inter *ſeptimanas diarias* & *annales*. Adjungi his poteſt *ſeptimana magna annalis*, quæ terminatur ſepties ſeptem ſiue 49. annis, quâ finita celebratum fuit *Jubileum*. Nos heic per Septimanas Propheticas intelligimus annales, atque Judæis, qui, nî cœci manere malint, clarè vident, effluxiſſe dudum terminum à Daniele reuelatum, linquimus quartum, quod fingunt, genus hebdomadarum Propheticarum, quæ Cyclum conſtituunt ſeptem annorum Jubileorum, & pro 70. hebdomadibus dant annos 3430.

Quamuis cum omnibus Sacrarum Literarum Interpretibus Septimanas heîc intelligamus annales, adeoque 70. ſeptimanas claudamus limitibus annorum 490. occurrunt nihilominus enodandæ quæſtiones haud leues circa annos, an intelligendi veniant communes Solares, vel Lunares, undecim diebus contractiores?

ctiores? Nos, breuitati ſtudentes, intelligimus Solares, quandoquidem ex Chronologia ſacra conſtat, Judæos menſes quidem uſurpaſſe Lunares, ſed Annos Solares, & propterea neceſſe habuiſſe certis temporibus intercalare menſem integrum, id quod adhuc Judæis eſt familiare.

Grauior eſt quæſtio de termino à quo, & ad quem, ſeptuaginta hebdomadarum Danielis. Recenſuit jam ſuo tempore *Hieronymus* octo ſententiarum diſcrimina, *Pererius* 15. quibus addit decimam ſextam. Propoſiti mei haud eſt, tranare hoc pelagus. Sufficiat propoſuiſſe, quæ placent quàm maximè, & ſcitu ſunt inprimis neceſſaria. Eò redit mens *Joh. Frid. Heilbrunneri Diſſ. de ſeptuaginta Hebdomadibus Danielis*, Præſ. *Joh. Georgio Dorſcheo*, Argentorati 1701. habita, terminum à quo deducendum eſſe à decreto Darii Nothi לְהָשִׁיב וְלִבְנוֹת יְרוּשָׁלִַם, quo reuerti voluit Judæos, & Hieroſolymam reædificari, Cyro antea Templi duntaxat ædificationem annuente. Hunc ſi adoptemus terminum, cadet finis annorum 490. in ipſum tempus deſtructionis Hieroſolymæ, quam Daniel v. 27. vocat *vaſtationem ſuper abominationum ala*, (*in templo abominationem deſolationis,*) βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων. En calculum!

	Anni
Inde à ſecundo anno Darii Nothi durauit Monarchia Perſica - -	92.
Poſt Darii Codomanni cladem Alexandro adſcribuntur - - -	6.
Inde ad CHRISTI paſſionem, quæ juxta Scaligerum in anni primi Olympiadis 203. initium cadit - -	356.
A CHRISTO paſſo ad deſtructionem Hieroſolymæ factam ſecundo anno Veſpaſiani per Titum - - -	36.
	490.

Termini ſpeciales Danieli v. 25. expoſiti inueniuntur ita.

I. Septimanæ 7. quibus Judæi Templum & urbem ædificare poterant ſub Dario Notho & Artaxerxe - -	49.
II. Septimanæ 62. à tempore, quo ſtructura fuit continuata, & Nehemias reuerſus ad Aulam Regis -	434.

Poſt hebdomadas haſce *ſexaginta duas*, inquit Propheta v. 26. *excindetur Meſſias, ut nihil ei: urbem autem & Templum deſtruet adueniens populus principalis, ejusque finis erit per diluuium, & ad finem belli conſummata vaſtitudo. (Poſt hebdomades ſexaginta duas, occidetur CHRISTUS: & non erit ejus populus, qui eum negaturus eſt. Et ciuitatem, & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo: & finis ejus vaſtitas, & poſt finem belli ſtatuta deſolatio.)* Verſ. 27. *Porrò hebdomas una confirmabit fœdus erga multos, & dimidium hebdomadis abrogabit victimam & oblationem, eritque vaſtator ſuper abominationum ala — (Confirmabit autem pactum multis hebdomada una: & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificium: & erit in templo abominatio deſolationis —)*

III. Hebdomas una, cujus medietas v. 27. incidit in tempus Hieroſolymæ obſeſſæ -	7.
	490.

Juxta Petauium, Uſſerium, Chronologos alios, inchoant ſeptimanæ 70. Periodi Julianæ anno - - - -	4260.
Anno Nabonaſſareo - - -	295.
Anno ante CHRISTUM natum - -	454.
Additi his anni CHRISTI - - -	33.
Dant - - -	487.

Incidit proin mors Saluatoris in Septimanam ultimam mediam.

Dan. Cap. X. verſ. 6.

Cujus corpus velut hyacinthus, & cujus facies fulguri ſimilis erat, & oculi ejus ut lampades ignitæ, & brachia ejus cum iis, quæ pedes attinent, veluti ſplendor politi chalybis, & vox verborum ejus ut vox multitudinis.

Et corpus ejus quaſi chryſolithus, & facies ejus velut ſpecies fulguris, & oculi ejus ut lampas ardens: & brachia ejus, & quæ deorſum ſunt usque ad pedes, quaſi ſpecies æris candentis: & vox ſermonum ejus ut vox multitudinis.

QUin χαλκολίβανος Apoc. I. 15. Ezechielis חַשְׁמַל I. 4. ſit ipſum נְחשֶׁת קָלָל in Textu noſtro, dubitare haud licet. Coincidit ipſa Filii DEI forma, qualis Triumuiris his Prophetis fuit præſentata. Viſus Ezechieli *ventus turbinis veniens ab Aquilone, nubes magna, & ignis ſeſe reciprocans ſplendens per circuitum, de medio autem ejus tanquam ſpecies Haſmal, de medio inquam ignis. (Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone: & nubes magna, & ignis inuoluens, & ſplendor in circuitu ejus: & de medio ejus, quaſi ſpecies electri, id eſt, de medio ignis.)* Johanni ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυχνιῶν ὅμοιος υἱῷ

ἀνθρώπȣ —— οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτȣ̃ ὡς φλὸξ πυρὸς, καὶ οἱ πόδες αὐτȣ̃ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι. Καὶ ἡ φωνὴ αὐτȣ̃ ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν. Danieli vir, cujus *oculi* erant *ut lampades ignitæ, brachia & pedes velut ſplendor politi chalybis, & vox verborum ejus ut vox multitudinis.* LXX. οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτȣ̃ ὡς λαμπάδες πυρὸς, καὶ οἱ βραχίονες αὐτȣ̃ καὶ τὰ σκέλη ὡς ὅρασις χαλκȣ̃ ϛίλβοντος, καὶ ἡ φωνὴ τῶν λόγων αὐτȣ̃ ὡς φωνὴ ὄχλȣ. De metallo variantes offendimus Interpretum opiniones. Ex Judæis *Jarchi*, *Kimchi*, *Aben Ezra* reddunt *æs purum*, *Saadias* rutilo colore fulgens, Sole inprimis illuminatum. LXX. ἐξαϛράπτων, *fulgurans*, Theodotion ϛίλβων, *fulgens*. Apud Saadiam ſunt, qui קָלָל idem volunt, quod קָלוי, æs excoctum, ab omnibus ſcoriis liberatum, ruberrimo colore veluti ſanguine tinctum, *Gar-Kupfer*. Vulgata *æs candens*, quod congruit cum נְחֹשֶׁת לִיבוּן. Sed reſpondet magis Hebræo קָלָל Arabum *gelil*, *candens, fulgens*, item Chaldæorum גְּלָל, *marmor*, Eſdr. V. 8. Omnes hæ interpretationes volunt politum, fulgens quidpiam, quæ idea vaga communis eſt aurichalco, ærique excocto. De hac re plura vide ad Ezech. I. 4. Uti & de תַּרְשִׁישׁ, quæ ſcripſimus occaſione gemmarum in pectorali Aharonis.

PROPHETA HOSEAS.

Hoſ. Cap. II. verſ. 21. 22.

21. Et erit eo tempore, dicit DOMINUS, annuam, annuam (inquam) cœlis, ipſi autem annuent terræ.
22. Terra annuet frumento, vino & oleo, & illa annuent Jisreeli.

21. Et erit in die illa, exaudiam, dicit DOMINUS, exaudiam cœlos, & illi exaudient terram.
22. Et terra exaudiet triticum, & vinum, & oleum: & hæc exaudient Jezrahel.

Haud exigui momenti res eſt concatenatus rerum in mundo exiſtentium, ſeu totius naturæ, nexus. Inde veluti ex largiſſimo fonte innumeri exoriuntur riuuli, qui tandem omnes in infinitum perfectionum Diuinarum mare ſe exonerant, nosque eò ducunt. Adſunt in toto hoc itinere veſtigia DEI, infinitæ Potentiæ, Sapientiæ ac Bonitatis Diuinæ: reciprocatio actionum & paſſionum: Harmonia pulcherrima terricolis uſu veniens. Haud ignota fuit hæc veritas Gentilibus, licet nebulis ſubinde inuoluta. Hinc forſitan *Platoni*, ſi ad literam ejus verba interpretari liceat, integer mundus ingens viſus fuit animal continuo ſpiritus uniuerſalis influxu animatum, qui in ſpecie ex Cœlo, Sole, Aſtris, Luna omnia in hac terra, homines, animalia, plantas moueat & foueat. Diuo *Hippocrati* noſtro videbatur calidum hoc uniuerſale & cœlum ipſum immortale quid & diuinum. Ita is *Lib. de Carnib.* Δοκέει δέ μοι, ὃ καλέομεν θερμὸν, ἀθάνατόν τε εἶναι, καὶ νοέειν πάντα, καὶ ὁρῆν, καὶ ἀκȣ́ειν, καὶ εἰδέναι πάντα, καὶ τὰ ὄντα, καὶ τὰ ἐσόμενα. τȣ̃το ȣ̃ν τὸ πλεῖϛον, ὅτε ἐταράχθη πάντα, ἐξεχώρησεν ἐς τὴν ἀνωτάτω περιφορὴν. Καὶ ὀνομῆναί μοι αὐτὸ δοκέȣσιν οἱ παλαιοὶ αἰθέρα. ἡ δευτέρα μοῖρα, ἡ κάτωθεν αὐτὴ καλέεται μὲν γῆ, ψυχρὸν καὶ ξηρὸν. *Et videtur ſanè mihi id, quod calidum vocamus, immortale eſſe, & cuncta intelligere, & videre, & audire, & ſcire omnia, tum præſentia, tum futura. Hujus igitur plurima pars, quum turbata eſſent omnia, in ſupernam circumferentiam ſeceſſit. Et videntur mihi ipſum Veteres æthera nominaſſe. Altera pars inferna appellatur terra, frigidum & ſiccum.* Huic forſitan fundamento innititur potior Idololatriæ Ethnicæ pars. Hinc eſt, quod Ægyptii, Chaldæi, Perſæ, Arabes, Græci, Romani ignem & lucem, Solis in ſpecie, coluerint pro DEO, quod obſeruauerint, pendere inde vitam & augmentum omnium corporum terreſtrium. Non eſt, cur vel miremur adeò, vel deteſtemur, hæc Veterum dogmata, quàm modernorum Atheorum, Deiſtarum, Naturaliſtarum ſomnia abſurdiſſima, qui, licet meliora ex Verbo DEI reuelato, & ſaniore longè, quàm illa Veterum fuit, Philoſophia edocti, viſibilem hunc mundum pro DEO agnoſcunt. Huc collimat Veneti illius Nobilis *Contarini* opinio de Stellis animatis, qua veluti peſte Patauinum Lyceum fuit infectum: *Thomæ Campanellæ* ſomnia, expoſita *Libro de Senſu Rerum & Magia*, de mundo viua ſtatua DEI, imo DEO ipſo, de omnibus rebus, quod animam habeant, & ſenſum: *Berigardi*, Profeſſoris Patauini, in *Circulo Phyſico* recocta Democriti & Epicuri dogmata; impia *Hobbeſii*, *Rob. Fluddii*, *Bodini*, *Vannini*, *Spinozæ* cogitata, apud quos omnes, ſed craſſo ſenſu

- - - - - *Jouis omnia plena*

Spiri-

RPJCB

Hos. Cap. IV. v. 16.
Buccula indomita.

Hoſ. Cap. IV. v. 16.
Die unbändige Kühe.

I. A. Fridrich sculps.

Spiritus intus alit, totumque infuſa per orbem
Mens agitat molem.

Prolabetur facile in cogitata haud minus abſurda, qui ſoli literali ſenſui Textus noſtri, & præcellentis diuinæ promiſſionis inhæret; adſcribet vocem articulatam, auditum, intellectum non DEO ſoli, ſed & *cœlis*, *terræ*, imo *frumento*, *vino*, *oleo*. *Annuet* enim *DEUS cœlis*, *ipſi autem annuent terræ*, *terra annuet frumento*, *vino & oleo*, *& illa annuent Jisreeli.* LXX. ἐπακούσομαι τῷ οὐρανῷ, καὶ αὐτὸς ἐπακούσεται τῇ γῇ, καὶ ἡ γῆ ἐπακούσεται τὸν σῖτον, καὶ τὸν οἶνον, καὶ τὸ ἔλαιον. Sed abſit à nobis, imò longiſſimè abſit, ut hujusmodi formemus ideas ſummè injurioſas DEO, rationi contrarias. Sepoſito, quem aliis linquimus, ſenſu metaphorico, ad Eccleſiam Noui Teſtamenti applicatiuo, exaudit DEUS pro infinita ſua ſapientia & bonitate cœlum, terram, vinum, oleum, terricolas, ſi ita dirigit actiones ſolis, aëris, caloris, luminis, temporum anni, pluuiæ, niuis, roris, nubium, ut conueniunt hæc omnia alendis plantis, maturandis frugibus, conſeruandis animalibus & hominibus, & naturali ſenſu docent verba Textus nexum concatenatum agentium & patientium. Ordinatiſſima eſt heic συγκατάβασις. DEUS adloquitur cœlos, adloquendo jubet, jubendo efficit. Ad nutum obediunt creaturæ. Dicit DEUS & facit, ἅμα τε ἔπος, ἅμα τε ἔργον. Cœlorum influxui paret terra, terræ frumentum, vinum, oleum.

TAB. DCXLV.

Hoſ. Cap. IV. verſ. 16.

— Sicut buccula indomita defecit Iſrael —

— Sicut vacca laſciuiens declinauit Iſrael —

ESt פָּרָה סֹרֵרָה, *parah ſorerah*, propriè vacca œſtro vel culicibus aliisue inſectis percita, domari neſcia. Hinc eleganter Græci, ὡς δάμαλις παροιστρήσεν Ἰσραὴλ, & ita quoque Ezech. II. 6. סָרָבִים reddunt, παροιστρήσουσι. Anſam dant bina hæc loca loquendi de animalculo vetuſtiſſimis quoque Poëtis noto, οἶστρος, *aſilus*, μύωψ, *tabanus*, *Bräme*, *Roßbräme* dicto. Apud Scholiaſten Homeri & alios legitur fabula de Bellerophante, qui propriarum actionum gloriâ tumidus, Pegaſo inſidens, interiora cœli propius videndi cupidus, ab eodem hoc equo alato, œſtro à Joue percito, fuerit præcipitatus. Egregium ambitioſorum, ſuperborum, emblema, quos nunc ouantes, mox lapſabundos videtis. Ita in *Nonni Dionyſiacis* L. XI. Ampelus, Bacchi fauorem emeritus, Tauro vectus eodem œſtro puncto fuit dejectus. Sic Jo, Inachi filia, in vaccam mutata, irritatâ hac à Junone, ad fines usque mundi fuit expulſa. Lege *Sophoclem in Electra*, *Moſchum Idyll. 2. Virgil. Georg.* L. III. *Æſchylum in Prometheo vincto*, *Palæphatum*. De vaccis taurisue œſtro percitis, hinc vago & inſano motu hinc inde jactatis, ſufficiat allegare *Oppiani* teſtimonium.

Οὔτέ τι βουφορβῶν μέλεται σέβας, οὔτε νομοῖο,
Οὔτ᾽ ἀγέλης. ποίην δὲ καὶ αὔλια πάντα λιπόντες,
Σεύονται λύσσοι τεθοωμένοι. Οὐ δέ τις αὐτοῖς
Οὐ ποταμῶν, οὐ πόντος ἀνέμβατος, οὐδὲ χαράδραι
Ῥωγάδες, οὐ πέτρη τις ἀφοίτητος κατερύκει
Ῥιπὴν ταυρείην, ὅτ᾽ ἐπισπέσοι, ὀξὺ κελεύων
Βούτυπος, ὀτρηροῖσιν ἐπισπέρχων ὀδύνῃσι.
Πάντη δὲ βρυχῇ, πάντη δὲ οἱ ἴχνια χηλῆς
Εἱλεῖται. Τοίη μιν ἄγει δριμεῖα θύελλα.

Neque ipſis curæ eſt bubulcorum authoritas, neque paſcuum,
Neque armentum. Prato autem & ſtabulis omnibus relictis,
Agitantur rabie perciti. Neque ullus ipſis
Amnis, neque mare imperuium eſt, nec petrarum fiſſuræ
Abruptæ, nec ſcopulus ullus, quantumuis inuius, ſiſtit
Impetum taurinum, quando incumbit acriter impellens
Aſilus, grauibus urgens doloribus.
Ubique autem mugitus, ubique ungulæ veſtigia
Verſantur, talis eum rapit acerba procella.

Sunt quidem סָרָבִים apud Ezechielem in genere rebelles, refractarii, & apud Ægyptios *Sarabaitæ* ex Monachis illi, *quibus pro lege eſt deſideriorum voluptas. Cum quicquid putauerint, vel elegerint, hoc dicunt ſanctum, & quod noluerint, putant non licere. Caſſian. Collation.* 18. c. 4. Eodem generali ſignificatu cluet apud Hoſeam סָרַר *ſarar*, & eſt פָּרָה סֹרֵרָה vacca refractaria, ſed quia talis fit œſtro percita, commodiſſimè adhibuere LXX. vocem παροιστρεῖν, & eſt apud Arabes *Sarran* culicis ſpecies, inſidioſa valde hominibus. Affinia quodammodo ſunt Perſarum *chærpeſe*, *Tabanus*, *Meninzk. Lex.* 2643. Arabum *nu-æret*, *næ-æret*, *muſca cœrulea viridibus*

ridibus oculis, magno corpore, ſtimuligerâ caudâ, quæ ſolidæ ungulæ animantia fere in capite mirè infeſtat, ſubinde & aſini nares ſubit, œſtrum ſiue tabani genus, ſed cui aculeus in cauda. Id. 5209. Illuſtrando Textui apprimè inſeruit ſequens deſcriptio *œſtri*, ſiue *tabani*, *aſili*, ex *Ant. Vallisnieri Raggionamento intorno all' Eſtro de Buoi &c. nelle Eſperienze & Oſſeruazioni intorno all' origine, ſuiluppi e Coſtumi di vari Inſetti* p. 117-154. *item Conſiderazioni ed Eſperienze intorno alla generazione de' vermi* p. 42.

Eſt itaque *Oeſtrum*, maximæ molis cornigeris animantibus adeò formidabile, muſcæ ſpecies aculeo forti ad aluum munita, quo cutim bouis perforat, in foramen deponit ouulum unà cum acerrimo ſucco, qui læſo animali acerbiſſimos cauſatur dolores. Ouulum quamdiu in ſuo ſucco jacet, manet vulnus apertum, hauritque animalculum in alieno territorio natum aërem pro vitæ ſuæ ſuſtentaculo. Ex ouulo nempe naſcitur vermiculus, *Tarlo*, *Tarolo*, qui augetur ſenſim absque notabili bouis incommodo. In hoc nido hæret vermiculus per integrum hyemis decurſum, augeſcens magis & magis, eò quidem usque, ut ipſa cutis in loco vulnerato eleuetur in tumorem. Æſtate proxima mutatur Nympha in Chryſalidem, ex qua tandem prodit ipſa muſca volitans. Liberata hæc è carcere cutis bouillæ inuolat proximis quibusque dumetis, vel arboribus, victitans heic, uti inſecta alia, ſucco florum, fructuum, herbarum, ipſis etiam excrementis animalium. Ubi nuptias ineunt mas & fœmina, hæc grauida facta cuti bouis pabulantis inſidens eam modo ante dicto perforat, nouamque ibi deponit ſobolem. Fit id præſertim interdiu, noctu quippe torpidum eſt œſtrum, alis à rore humectatis, quapropter paſtoribus *Virgilius* ſuadet, ut pecora ſua noctu ducant pabulatum, vel bono manè, & *Homero* teſte duplex dabatur diarium iis, qui noctu paſcebant vaccas, boues, equos, interdiu oues & capras, quibus propter pilos longos & denſos tabani minus ſunt, quàm breuipilis animantibus, infeſti. Actiua inprimis ſunt & bellicoſa Oeſtra inſtante tempeſtate vel pluuia, qua temporis circumſtantia minus habent à Sole periculi ouula depoſita.

Jumenta illa, ſi in ſtabulis degant, & ſollicitè ſtrigilentur, ſecuriora ſunt ab œſtris, quia ouulis non conceditur, quâ indigent, hoſpitandi mora.

Raró vel nunquam inuenias vermiculos hosce in cruribus, quò cutim caudâ verberare poſſunt jumenta, vel linguâ ſeſe lingere, ſed ordinaria ſedes ſunt nates, ſcapulæ, collum, ubi 30. ſæpe reperias eadem ſerie locatos. Raró item infeſtant jumenta præpinguia, vel maleſana, vel non ante ab œſtris læſa.

Tuberculum quoduis, in quo nidulatur vermiculus, in medio ſui habet foramen, quod ampliatur magis & magis, ad inſtar uteri. Sed non ad ultimum maturitatis ſtatum pertingunt vermiculi omnes, pereunt ante multi, quàm excludi queant, & ſpeciatim in iis jumentis, quæ aratro applicata Solis exponuntur ardori, ſecuriores longè, ſi, quæ hoſpitium præbent, libertate ſua gaudeant, & inter pabulandum arborum umbrâ.

Digito ſi tuberculum molliter tangas, latentem ibi vermiculum ſenties facile, qui extractus mobilior eſt tantò, quò maturior.

Tuberculum ſi prematur, vermiculo paruo exiſtente & immaturo, & loculamento ſuo exprimatur, ſequitur ſanguis, isque paucior, quò ille eſt maturior, nullus, inſecto maturo.

Violenta preſſione prodit vermiculus aluotenus, maturus verò ſi ſponte prorepat, caput prius exerit, uti omnia alia animantia nutrita in utero.

Frequentiores ſunt hi vermiculi jumentis pabulantibus in collibus, montibus, pratis ſiccioribus, & prope dumeta aut ſyluas: Tauris item, vaccis & equis potius quàm vitulis.

Sub cute deliteſcunt hi vermes per 9. vel 10. menſes.

Lucem fœnerabuntur explicationi figuræ ſequentes.

Fig. I. Vermis Oeſtri ex cute bouina, vel vaccina. a. pars craſſior & poſterior. b. tenuior anterior.

Fig. II. Vermis idem ventre ſupino. c. pars anterior. d. poſterior, ubi ſpiracula.

Fig. III. Vermis per longitudinem ſectus, capite truncatus, ubi in conſpectum veniunt Tracheæ cum ſuis ramis. e. pars poſterior, ubi ſunt ſpiracula. f. pars anterior.

Fig. IV. Chryſalis, in qua conſpicitur Nympha Aſili nondum plenè matura dorſotenus. m. pars ſuperior. n. poſterior.

Fig. V. Eadem Nympha intra Chryſalidem ventretenus ſpectata. o. pars capitis. p. pars caudæ.

Fig. VI. Chryſalis alia perfectior, & aperta, in qua conſpicitur Nympha formâ infantis faſciis inuoluti. q. pars capitis, ex quo prodit canaliculus, quo vermis incluſus nutrimentum quærit. r. pars caudæ, è qua prodeunt tres canaliculi, unus pro excrementis ani, duo laterales pro reſpiratione.

Fig. VII. Vermis ſub bonæ notæ microſcopio conſpectus, ventre ſupino. ſ. pars poſterior. t. u. ſpiracula. x. pars capitis.

Fig. VIII. Oeſtrum ipſum perfectè elaboratum, iterum ſub microſcopio.

Hoſ. Cap. V. verſ. 12. 14.

12. Et ego fui ipſi Ephraim ut tinea, & inſtar teredinis domui Juda.
14. Ego ſum ut Panthera ipſi Ephraim, & ſicut Leunculus domui Juda. —

12. Et ego quaſi tinea Ephraim: & quaſi putredo domui Juda.
14. Quoniam ego quaſi leæna Ephraim, & quaſi catulus leonis domui Juda. —

IN uniuerſo præter DEUM & mundum tum viſibilem, tum inuiſibilem, à DEO creatum, nihil eſt. DEUS, Ens incomprehenſibile, pro infinita ſua bonitate ſeſe approximat nobis, & per emblemata à corporibus variis nobis cognitis deſumta ſeſe cognoſcendum dat. Maximæ autem minimæque molis corpora quia DEI ſunt opera, & ex minimis non minus quàm ex maximis DEI potentia, ſapientia & bonitas prolucet, mirari nemo debet, quod Ter Maximus & Altiſſimus, qui æternitatem ipſam poſſidet, ſeſe comparet non ſolùm *Pantheræ* & *Leunculo*, ſed quoque *Tineæ* atque *Teredini*. Minimi puncti animalculis illis repræſentat judicia ſua ſuffodientia ſenſim & veluti per cuniculos, ut beſtiarum ferocium ſymbolo ea, quæ turbinis ad inſtar impetuoſè irruunt, & obuia quæque protinus conſumunt.

עָשׁ *aſch* pro *tinea* legitur etiam Job. IV. 19. XIII. 28. XXVII. 18. Pſal. XXXIX. 12. L. 9. Jeſ. LI. 8. רָקָב *rakabh*, *teredo*, in genere ſignificat putredinem omnem, non ligni duntaxat, ſed & oſſium. Prov. XIV. 30. *Zelus oſſium tabo (putredo oſſium inuidia)* eſt, וּרְקַב עֲצָמוֹת. Radix רָקַב *putreſcere*. Ex qua tamen probari nequit putridum illud de inſectorum ex putredine ortu ſyſtema. Aliud eſt, generari in putredine, aliud ex putredine. Voci רָקָב affinis quodammodo eſt Arabum *eræza*, *eræzæt*, teredo. *Meninzk. Lex.* 2411. 5706.

שַׁחַל *ſchachal* eſt *Panthera*, *Pardus*, πανθὴρ, Tigridis genus rapaciſſimum, voraciſſimum, velociſſimum, maculis rotundis inſigne. Denotat aliàs שַׁחַל & שַׁחַר nigrum *Leonem*.

כְּפִיר *Cephir* eſt *Leunculus*, de quo alibi.

Binarum harum beſtiarum ſæuarum & aſtutarum ſymbolo DEUS ſe ipſum ſiſtit, & judicia ſua conſumtiua non heic duntaxat, ſed & alibi in Scriptura, Job. X. 16. Thren. III. 10. Jer. XXV. 37. 38. Jeſ. XXXI. 4. Hoſ. XIII. 7. 8. ut peccatoribus notum fiat, quàm ſit φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας ΘΕΟΥ ζῶντος, Hebr. X. 31.

Hoſ. Cap. VI. verſ. 3.

Et ſciemus, ſectabimurque ad cognoſcendum DOMINUM; ut aurora paratus eſt egreſſus ejus, & veniet nobis ſicut pluuia, ſicut ſerotina & tempeſtiua pluuia terræ.

Sciemus, ſequemurque, ut cognoſcamus DOMINUM: quaſi diluculum præparatus eſt egreſſus ejus, & veniet quaſi imber nobis temporaneus & ſerotinus terræ.

EGregiè heic *auroræ*, *pluuiæ*, imò *pluuiæ ſerotinæ* & *tempeſtiuæ* comparatur gratia DEI illucens animæ calamitatibus variis preſſæ, Halcyonia Eccleſiæ poſt præuias graues perſecutiones, illuminatio mentis denſiſſimis ignorantiæ & impietatis tenebris immerſæ. Qui aliquandiu per tenebroſam vallem ambulauit, ei gratius nihil accidere poteſt aurorâ, acceptius nihil & dulcius animæ ab urenti ira DEI torrefactæ quàm gratioſa pluuia. Ut flacceſcere videmus plantas continuo per dies & ſeptimanas ardore Solis, imò torreri, exhalante ſucco, neque reſtaurato, ſed refocillari & veluti reuiuiſcere à pluuia lapſa, adimpletis de nouo nutritiis vaſis. Experimur hanc pluuiæ neceſſitatem atque utilitatem in noſtris etiam climatibus, ſi quando æſtate extorrida nimis gramina torrentur ad radices usque, fructus arborei ſiccitate contrahuntur, vel planè decidunt, uuæ corrugantur. De Orientalium Regionum pluuia ſerotina atque tempeſtiua docuimus alibi, quæ ſcitu ſunt neceſſaria.

Hoſ. Cap. VI. verſ. 4.

Quid faciam tibi, o Ephraim? quid faciam tibi, Juda? Pietas veſtra eſt quaſi nubes matutina, & veluti ros manè veniens & abiens.

Quid faciam tibi, Ephraim? Quid faciam tibi, Juda? miſericordia veſtra quaſi nubes matutina, & quaſi ros manè pertranſiens.

טַל מַשְׁכִּים, *ros matutinus*, δρόσος ὀρθρινὴ, item ῥανὶς δρόσȣ ὀρθρινὴ, *gutta roris matutina*, Sap. XI. 23. eſt ros ille, qui nocturno aëris frigore collectus & condenſatus bono manè relabitur in terram & plantas, mox verò à Sole oriente, vel ventis diſſipatur: ſic עֲנַן בֹּקֶר, *nubes matutina*, νεφέλη πρωϊνὴ, nubecula tenuis, quæ pariter exoriente die à cauſis memoratis diſpellitur. Meteoris hisce confert Propheta impetum ad pietatem, qui breui durat, ſollicitationem ad vitam virtuoſam, ſed mox diſparentem.

Hoſ. Cap. VII. verſ. 11.

Et factus eſt Ephraim ſicut columba (a) ſtolida, & ſine corde.

(a) Vecors vel excors.

Et factus eſt Ephraim quaſi columba ſeducta, non habens cor.

INuocaſſe leguntur eodem commate Iſraelitæ *Ægyptios, & profecti ad Aſſyrios, ſtolidæ* ad inſtar *columbæ*, quæ hac illac volitat, neſcia quorſum. פְּתָה *ſimplex*, vox eſt, quæ in laudem cedit & opprobrium. Priori ſenſu ſimplicitas cordis comitem habet probitatem, ſinceritatem. Sumitur de homine antiquæ fidei, à quo abeſt omnis dolus; hoc ſenſu vult CHRISTUS, ut ſimus ἀκέραιοι ὡς αἱ περιςεραί. Matth. X. 16. Poſteriori ſenſu juncta ſimplicitati eſt ſtoliditas, fatuitas. Ita heic *Ephraim eſt ſicut columba ſtolida, & ſine corde*, ὡς περιςερὰ ἄνȣς, ȣ̓κ ἔχȣσα καρδίαν, ſibi ſuisque rebus conſulere neſcit.

Hoſ. Cap. VIII. verſ. 9.

Quoniam ipſi aſcenderunt in Aſſyriam (veluti) onager, qui ſibi relictus eſt ſolus. —

Quia ipſi aſcenderunt ad Aſſur, onager ſolitarius ſibi. —

VIta onagri ſolitaria non eò intelligenda venit, acſi ſui ipſius generis ſocietatem fugiat. In Phrygia & Lycaonia colliguntur in greges, teſte *Varrone Ruſtic.* L. II. c. 6. ἀγελάζονται κατὰ πλῆθος, *gregatim colliguntur, Pollux.* Et integrum fœminarum gregem ducit mas. *Plin.* L. VIII. c. 30. Eſt itaque onager בּוֹדֵד *ſolitarius*, quia Eremita eſt, in deſerto viuit, *ſibi relictus ſolus. Velut onagri exeunt in ſolitudinem ad opus ſuum.* Job. XXIV. 5. Vi interminationis Hieroſolymæ factæ debebat ſplendida hæc urbs deſtruenda *redigi in onagrorum luxum.* Jeſ. XXXII. 14. Maniacus Nebucadnezar *verſari inter onagros.* Dan. V. 21. DEUS ipſe ita adloquitur Jobum. XXXIX. 6. *Onagri domum ſolitudinem poſcui, & cubilia ejus locum ſterilem. (Onagro dedi in ſolitudine domum, & tabernacula ejus in terra ſalſuginis.)* Applicatio proin Textus hæc eſt, quod Ahas, aſinus ferus & indomitus, inuito DEO, unico Iſraelis Paſtore, Legatos miſerit ad Thiglath Pileſarem, ut *aſſereret ipſum de manu Regis Syriæ, & de manu Regis Iſraelis.* 2. Reg. XVI. 7.

Hoſ.

Hoſ. Cap. X. verſ. 4.

Loquuti ſunt verba (a) dejerando in vanum, & fœdus pangendo, germinabitque ceu abſinthium judicium in ſulcis agrorum.

(a) Al. execrando vel deuouendo.

Loquimini verba viſionis inutilis, & ferietis fœdus: & germinabit quaſi amaritudo judicium ſuper ſulcos agri.

De voce ראשׁ *roſch*, quod *cicutam* potius denotet, quàm vel *abſinthium*, vel *fel*, vel ἄγρωςιν, quam LXX. habent, egimus ad Jer. IX. 15. Quadrat inprimis Textui noſtro: Colligite in unum conſilia, pangite fœdera, conjurate, omnia hæc veneno erunt vobis, Regnoque veſtro.

Hoſ. Cap. X. verſ. 11.

Ephraim eſt ceu vitula (a) aſſueta, diligit trituram, & ego tranſiui ceruicem ejus pinguem, feci geſtare Ephraim: Juda arabat, Jacob confringebat ei glebas.

(a) Scil. ad agricolationem.

Ephraim vitula docta diligere trituram, & ego tranſiui ſuper pulchritudinem colli ejus: aſcendam ſuper Ephraim, arabit Juda, confringet ſibi ſulcos Jacob.

Israelem *bucculam indomitam* vidimus ſupra Hoſ. IV. 16. Heic *Ephraim eſt ceu vitula aſſueta, diligit trituram.* LXX. Ἐφραὶμ δάμαλις δεδιδαγμένη ἀγαπᾷν νεῖκος. *Ephraim vitula docta diligere contentionem.* Florebant decem Tribus, poſtquam Pekah, Remaliæ filius, Syriæ Regi Rezim fœdere junctus, vaſtauerat Tribum Juda, occiſis uno die viris fortibus 120000. & abductis è ſequiori inprimis ſexu 200000. ſed, monente Propheta, iterum dimiſſis 2. Paral. XXVIII. 6. Proſperum hunc Iſraelitarum ſtatum deſcribit Hoſeas in Textu. Ubi notandum, vitulam hanc, ſeu bucculam, non fuiſſe aſſuetam agricolationi, ſed triturationi, labori longè faciliori, & gratiori, utpote quo non fuere ſub jugo, liberumque erat vi Legis Diuinæ ore haud obturato comedere de ipſo frumento per trituram excuſſo. Sub jugo patiebantur multùm jumentorum colla, & nudabantur pilis, ſed heic, dum trituræ nauabant operam, laudatur *ceruicis* pulchritudo: *Ego tranſiui ceruicem ejus, ich fuhre ihr über ihren ſchönen Hals*, LXX. ἐγὼ δὲ ἐπελεύσομαι ἐπὶ τὸ κάλλιςον τȣ̃ τραχήλȣ αὐτῆς, id eſt, agnoui eam pro mea, pro membro gregis mei. Sed quia triturationem antecedit aratio, & confractio in glebas, quæritur, quisnam hisce laboribus durioribus fuerit defunctus? Reſpondet & ad hanc quæſtionem Propheta, *feci geſtare Ephraim*, אַרְכִּיב אֶפְרַיִם, *equitare faciam Ephraim*, LXX. ἐπιβιβῶ Ἐφραὶμ, *ſupponam Ephraim.* Sed *Juda arabat, Jacob confringebat in glebas*; aliter longè legunt LXX. παρασιωπήσομαι Ἰȣ́δαν, ἐνισχύσει αὐτῷ Ιακὼβ, *reticebo Judam, roborabitur ſibi Jacob.* Modum, quo triturare ſoliti fuerint ſub dio Judæi, jumentorum cornigerorum ope, expoſui alibi, & nî fallor contuli cum Hottentottorum more, apud quos pari ratione trituram exercent equi, quam deſcribit atque depingit Cl. *Kolb. Cap. Bon. Spei.* p. 118.

Hoſ. Cap. XI. verſ. 11.

Terrebuntur ſicut auicula ex Ægypto, & quaſi columba de terra Aſſur, collocaboque eos in domibus, dicit DOMINUS.

Et auolabunt quaſi auis ex Ægypto, & quaſi columba de terra Aſſyriorum: & collocabo eos in domibus ſuis, dicit DOMINUS.

Meticuloſum cluet animal *columba*, varias hinc ſuppeditat parabolas Scriptoribus ſacris atque profanis. Audi Arethuſam Nympham querulam de propria ſua meticuloſitate, &

& Alphei perſecutoris rabie, apud *Ouid. Met.* L. V. *Fab.* 10.

Sic ego currebam, ſic me ferus ille premebat,
Ut fugere accipitrem penna trepidante columbæ,
Et ſolet accipiter trepidas urgere columbas.

Triſt. L. I. *Eleg.* 1.

Terretur minimo pennæ ſtridore columba,
Unguibus, accipiter, ſaucia facta tuis.

Valerius Flaccus de Medea L. VIII. *de Argonautis.*

Ecce! autem pauidæ virgo de more columbæ,
Cum ſuper ingenti circumdata præpetis umbra,
In quemcunque tremens hominem cadit. Haud ſecus illa
Icta timore graui, mediam ſe miſit, &c.

Sophocles in *Ajace* v. 139.

- - - - πεφόβημαι
Πτηνῆς ὡς ὄμμα πελείας.

- - - - - *Timeo,*
Ut volucris oculus columbæ.

Suidas in πελειάδες.

Δειλαὶ τοι δείλοισιν ἐφεδρεύουσι πέλειαι.

Timidæ timidis inſident columbæ.

Hinc τρήρων audit columba *Homero*, ἐπεὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν εὐλαβὴς ἡ ὄρνις αὕτη τρεῖν ἐστὶ τὸ εὐλαβεῖσθαι, *quia præ imbecillitate timet.* Occurrit hæc vox pro *timere* etiam apud *Apollonium in Argonaut.* L. III. v. 541.

Τρήρων μὲν φεύγουσα βίην κίρκοιο πελειὰς,
Ὑψόθεν αἰσονίδεω πεφοβημένη ἔμπεσε κόλποις.

Pauida quidem fugiens vim accipitris columba,
Ex alto terrefacta in Æſonidæ ſinum incidit.

Ita Ezech. VII. 16. *Qui reliqui facti fuerint ex eis, (qui fugerint ex eis,) euadentes ſcilicet,* ex deſtructione Hieroſolymæ, *erunt in montibus ſicut columbæ conuallium.*

Hoſ. Cap. XIII. verſ. 3.

Idcirco erunt ceu nubes matutina, & ceu ros mane cadens, & abiens, & ſicut quiſquiliæ, quas jactat turbo de horreo, & veluti fumus de (a) fumario.

(a) Supple, exiens.

Idcirco erunt quaſi nubes matutina, & ſicut ros matutinus præteriens, ſicut puluis turbine raptus ex area, & ſicut fumus de fumario.

Vid. Hoſ. Cap. VI. verſ. 4.

Hoſ. Cap. XIII. verſ. 7.

Et factus ſum eis ſicut Panthera, & ſicut Pardus ad viam (a) inſidiabor.

(a) Alii legunt, in via Aſſur.

Et ego ero eis quaſi leæna, ſicut pardus in via Aſſyriorum.

VErnacula noſtra: *Ich will ihnen ſeyn wie ein Leopard, und wie ein Pardel auf der Straß gegen Aſſyrien.* Fundatur expoſitione τῶν LXX. καὶ ἔσομαι αὐτοῖς ὡς Πανθὴρ, καὶ ὡς Πάρδαλις κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀσσυρίων. Πανθὴρ alia videtur beſtia à πάρδαλι. Diſcrimen apud Græcos quoque Scriptores obuium urget inprimis *Leo Allatius in Hexaëmer.* Contra quem 10. argumentis probat *Bochart. Hieroz.* P. I. L. III. c. 7. 8. unius eſſe generis has beſtias. Textus originalis habet שַׁחַל & נָמֵר, quarum vocum prior reddenda potius per *Leonem*, poſterior per *Pantheram.* Docet nos etiam Cl. *Kolb. Cap. Bon. Spei.* p. 156. vix differre *Pardum* & *Pantheram*, niſi fortè magnitudine, ut etiam differunt inter ſe equi, vaccæ; ſed alium eſſe *Pardum* à *Tigride*, huic maculas eſſe pulchriores, rotundiores, clauſas magis, coloris obſcurè fuſci, refertas pilis flaueſcentibus: illas verò Pardi formâ eſſe ſoleæ equinæ, & non planè clauſas: Tigridem etiam Pardo majorem.

Vidimus jam ſupra, differre nos Tigurinos à nobis. Vernaculam Verſionem ſuſtinet Hieronymus, & Syrus. Latina verò, *ad viam ſpeculabor*, Hebræa voce אשׁור fundatur, quæ ſignificat, *obſeruabo, ſpeculabor, inſidiabor.* אשׁור nempe legerant Græci pro אַשׁוּר. In literis ipſis nulla eſt variatio, ſed duntaxat in vocalibus. Sed hanc litem terminandam linquo iis, qui pro & contra vocalium diuinitatem pugnant.

Hoſ.

Hoſ. Cap. XIII. verſ. 8.

Occurram eis ut urſus orbatus, & lacerabo (*a*) pertinax cor eorum. Deuorabo eos ibi ſicuti Leæna, fera agreſtis diſſecabit eos.

(*a*) Ebr. concluſum, hoc eſt, obſtinatum, pertinax.

Occurram eis quaſi urſa raptis catulis, & dirumpam interiora jecoris eorum: & conſumam eos ibi quaſi leo, beſtia agri ſcindet eos.

EST, quod nemini non notum, ſæua beſtia *Urſus*, catulis inprimis orbatus. Huſai ad Abſalonem ita 2. Sam. XVII. 8. *Tu noſti, quod pater tuus militesque ejus viri ſint ſtrenui, & fortes, ad hæc amaro animo, non ſecus ac urſus in campo (catulis ſuis) orbatus. (Tu noſti, patrem tuum, & viros, qui cum eo ſunt, eſſe fortiſſimos & amaro animo, veluti ſi urſa raptis catulis in ſaltu ſæuiat.)* Solomon Prov. XVII. 12. *Satius eſt, virum occurrere urſæ orbæ, quàm ſtulto in ſtultitia ſua. (Expedit magis urſæ occurrere, raptis fœtibus, quàm fatuo confidenti ſibi in ſtultitia ſua.)* Conteſtatur idem de Tigride *Seneca* in *Medea.*

Ut Tigris orba gnatis
Curſu furente luſtrat
Gangeticum nemus. —

Martialis III. Epigr. 44.

Non Tigris catulis citata raptis,
Non Dipſas medio peruſta Sole,
Non ſic Scorpius improbus timetur.

De Urſo catulis orbo lege 2. Sam. XVII. 8. אֶקְרַע סְגוֹר לִבָּם, *dirumpam clauſuram cordis eorum*, nos, *lacerabo pertinax cor eorum, ich will ihnen das Schloß ihres Hertzens zerreiſſen.* Ubi per *clauſuram cordis* commodè intelligi poteſt *pericardium*, utpote quod cor claudit. Niſi malis concamerationem oſſeo-carnoſam totius thoracis, quæ diſrumpi, lacerari debet, ſiquidem *Leo*, cordis inprimis auidus, appetitui ſuo velit facere ſatis. Spectat huc illud *Homeri Iliad.* λ'. v. 115.

— ἁπαλόν τε σφ' ἦτορ ἀπηύρα —

— *tenerumque ipſis cor abſtulit* —

Paraphraſis Apollinaris in Pſal. VII. 3.

Μήποτ' ἐφαρπάξειε λέων ἐμὸν οἷα τις ἦτορ.

In Pſ. LVI. 14.

Ῥύσατο δὲ σκύμνων ὀλοῶν μέσον ἦτορ ἐμεῖο,

Liberauit autem cor meum è medio Leunculorum pernicioſorum.

Hoſ. Cap. XIV. verſ. 7. (8.)

Reuertentur, qui habitabant ſub umbra ejus, reuiuiſcent ut frumenta, & florebunt ut vitis, memoria ejus erit ut vinum Libani.

Conuertentur ſedentes in umbra ejus: viuent tritico, & germinabunt quaſi vinea: memoriale ejus ſicut vinum Libani.

CONſiſtit plantarum vita, ut illa animalium, in circulo ſucci nutritii per ſtructuram organicam. Attamen notabile eſt diſcrimen inter vegetabilium & animalium vitam. Eſt hæc nobilior ſociata ſenſu & motu. Quapropter nulla plantarum animalibus accedit propius, quàm herba *Mimoſa* ſeu *ſenſitiua.* Heic pœnitentes dicuntur *reuiuiſcere ut frumenta.* Commentarii loco erunt, quæ dicturus ſum ad 1. Cor. XV. 36.

PROPHETA JOEL.

Joel Cap. I. verſ. 4.

Quod reliquum fecit eruca, comedit locuſta, quod locuſta reliquum fecit, comedit brucus, & quod brucus reliquum fecit, comedit robigo.

Reſiduum erucæ comedit locuſta, & reſiduum locuſtæ comedit bruchus, & reſiduum bruchi comedit rubigo.

QUatuor heic occurrunt animalia, nominetenus nota potius quàm reapſe. 1. גָּזָם. 2. אַרְבֶּה. 3. יֶלֶק. 4. חָסִיל. Quæ iterum in theatro comparent Joel. II. 25. *Et penſabo vobis annos, quos comedit locuſta, bruchus, robigo & eruca, exercitus (fortitudo) ille meus magnus, quem miſi in vos.* Sed alio ordine. Omnia hæc quatuor animalium genera ad locuſtarum pertinent claſſem. Potiori ſanè jure retinuiſſent Europææ Verſiones, ad imitationem Leuit. XI. 21. Hebræa nomina, loco *erucæ, locuſtæ, bruchi, robiginis.*

I. גָּזָם *gazam* occurrit quoque Amos IV. 9. Vocem hanc deriuant Judæi à גוז *guz*, vel גָּזַז *gazaz, tondere, abſcindere*, quoniam locuſtæ acutis dentibus folia, cortices, ramulos abſcindunt, & deuorant. Amos l. c. *Veſtros hortos, vineas veſtras, ficus veſtras, atque oleas veſtras deuorabat eruca.* Anſam dat organum hocce meſſorium acutè ſcindens *Piſidæ*, agmini locuſtarum tribuendi μυριόςομον ξίφος, *enſem decies mille acierum.* Eſt hoc animal גָּזָם ex communi Judæorum conſenſu ex *locuſtarum* genere, ſed Græcis & Hieronymo κάμπη, *eruca*, quam & noſtræ Verſiones habent, & inprimis probare ſuſtinet *Fuller. Miſc. Sacr.* L. V. c. 20. Affinis eſt voci huic Polonorum *Gaſienicá*, quæ ſcolopendram, centipedam, erucam ſignificat. *Meninzk. Lex.* 3098.

II. אַרְבֶּה *arbeh*, vid. Leuit. XI. 22.

III. יֶלֶק *jelek* deriuatur à לָקַק *linxit, lambit*, quoniam locuſtæ ſata veluti lambendo abſumunt. Hinc fortè Germanorum *lecken, ſchlecken.* Affine eſt Arabum *lahaſa, lahas*, qua voce utuntur, quoties ſata, ut lana à tineis, conſumuntur. In *Eph. Germ. Cent.* VII. *App.* p. 8. judice D. *Joh. Adamo Genſelio*, יֶלֶק eſt inſectum illud vitibus infeſtum, ἶπς, ἶπις Græcis dictum ab ἴπτειν, *lædere. Plinio* L. XVIII. c. 18. *Conuolulus, Volvox. Columellæ Volucra. Plauto in Ciſtell. Act.* 4. *Sc.* 2. v. 63. *Inuoluulus*, quoniam folia, depoſitis in ea ouulis, conuoluuntur. Germanis *Weinzedel, Weinzirl, Rebſtichel*, Italis *Tagliadizzo.* De quo *Prudent.* in *Hamartigen.* v. 266.

Quamuis maceries florentes ambiat hortos
Sepibus, & denſis vallentur vitea rura,
Aut populator edet gemmantia germina bruchus,
Aut auibus diſcerpta feris lacerabitur uua.

Legatur de hoc inſecto *Vallisnieri Eſper. & Oſſervaz.* p. 53.

IV. חָסִיל *Chaſil* deſcendit à חָסַל *chaſal, conſumere.* Emphaticæ ſunt illæ minæ Deut. XXVIII. 38. *Multum ſeminis proferes in agrum, parum colliges, vaſtabit illud locuſta. (Sementem multam jacies in terram, & modicum congregabis: quia locuſtæ deuorabunt omnia.)* יַחְסְלֶנּוּ הָאַרְבֶּה. Nahum III. 16. *Deuorabit te more bruchi*, ubi Chaldæus interpres etiam adhibet Hebræum חָסַל. Affine eſt huic חָסִיל Arabum *uskul, locuſta mas. Meninzk. Lex.* 3275.

In Oriente & Africa plurimæ dantur locuſtarum varietates, ut apud nos erucarum, papilionum, cantharorum. *Damir*, Scriptor Arabs, recenſet flauas, albas, rubras, nigras, magnas, paruas. *Marcellus Virgilius in Dioſc.* L. II. *Variauit admirabili artificio locuſtas natura. Sunt enim, quæ virides, quæ nigræ, quæ liuentes, quæ aliqua parte hunc, aliqua illum colorem oſtendant. Sunt, quæ volantes tantùm latentem antea colorem aliquem proferant. Sunt, quæ ſimplicibus, quæ pluribus alis volent, quæ alis carentes ſaltent, quæ utroque hoc motu priuatæ ingrediantur tantùm. Sunt, quæ longioribus, quæ breuioribus cruribus ſint: & in his, pluribus breuioribusque, & paucioribus longioribusque internodiis; Sunt, quæ canant, quæ mutæ ſint, quæ per diem, quæ in tenebris tantùm audiantur. Et, ne longiores ſimus, ſunt, quæ nihil homini in re ruſtica noceant, innocentesque à pueris capi ſe patiantur. Sunt contra, quæ peſtem & calamitatem ſatorum omnium totis regionibus afferant, illataque fame antiquos agros deſerere ſæpenumero gentes coëgerint.* Inſpice Tabulas CXXXIV. CCLV. CCLVI. Saltarem extra oleas, ſi omnium locuſtarum nomina huc afferrem, foret hic labor Lexico dignior, quàm huic Commentario. De quatuor animalibus in Textu obuiis aſſerere licet, eſſe vel totidem diuerſas locuſta-

locuſtarum ſpecies, vel denotare quatuor diuerſos ætatis ejusdem locuſtæ gradus: ut *bruchus* dicatur locuſta recens excluſa, nondum alas habens, *attelabus*, quæ volare incipit, *locuſta* tandem, quæ plenè eſt elaborata. Ita ſentiunt multi Latini Interpretes, quibus multa opponi poſſent, & fortè oſtendi, denotare nomina modò allata diuerſas potius locuſtarum ſpecies, quàm varios ætatis gradus. Judæos ſi audiamus, Joelica noſtra interminatio vult venturas locuſtas quatuor annis ſucceſſiuè, *Gazam* primo, *Arbeh* ſecundo, *Jelek* tertio, *Chaſil* quarto. Sed Joel contradiceret Joeli, heic enim *gazam* primo loco ponitur, aſt II. 25. quarto. Et dicitur una *comediſſe*, quod altera *fecit reliquum*, quod non intelligi poteſt niſi de uno eodemque anno, quo, diſcedente primo exercitu, aduolarit ſecundus, ſecundo ſucceſſerit tertius, tertio quartus, qui nihil reliquerit planè, quod in uſum hominum brutorumue cedere potuiſſet. Sunt ex Judæis, qui volunt, in Ægyptiorum illa plaga אַרְבֶּה ſolam irruiſſe. Sed non unius generis memorat locuſtas Pſaltes Pſ. LXXVIII. 46. *Et dedit brucho,* חָסִיל*, prouentum eorum, & laborem eorum locuſtis,* אַרְבֶּה. Pſal. CV. 34. *Ejus juſſu venerunt locuſtæ,* אַרְבֶּה*, & innumeri bruchi,* יֶלֶק. *(Dixit, & venit locuſta, & bruchus, cujus non erat numerus.)*

Apud LXX. quatuor locuſtarum genera in Textu obuia exprimuntur his nominibus, κάμπη, ἀκρὶς, βροῦχος, ἐρυσίβη. Sequitur hos Vulgata, & Latina noſtra, *eruca*, *locuſta*, *bruchus*, *rubigo*. Quarum prima & ultima locuſtis adnumerari non poſſunt, & ἐρυσίβη, *rubigo*, ne animal quidem eſt, ſed vitium vitibus aliisue plantis infeſtum, *der Brenner*.

Meum non eſt, enodare quæſtionem, an locuſtæ hæ Joeli memoratæ ſint ſenſu proprio vel figurato per hoſtes Populi Judaici intelligendæ? Ut ſanè Hieronymo *Gazam* ſunt Aſſyrii, Babylonii, Chaldæi, *Arbeh* Medi & Perſæ, *Jelek* Macedones, Alexandri ſucceſſores, inprimis Antiochus Epiphanes, *Chaſil* Romani. Coincidit ferè *Cyrillus*, qui nominat Salmanaſſarem, Nebucadnezarem, Antiochum & Romanos. *Theodoreto* placent Thiglathphileſer, Salmanaſſar, Sennacherib & Nebucadnezar. Altiori adhuc ſenſu myſtico intelligit Chaldæus interpres populos, linguas, regna & imperia vindictæ. Verum enim verò ſecurior heic eſt ſenſus literalis. Homines ſi conferuntur locuſtis, fit id vel reſpectu numeri, uti Midianitæ & Amalekitæ *aſcenderant magna multitudine inſtar locuſtarum, ut non eſſet numerus ipſorum*, Jud. VI. 5. vel in contemptum, Jeſ. XL. 22. DEUS *ſedet ſupra globum terræ, & qui habitant in ea, ſunt veluti locuſtæ.* Sed ampla Imperia, qualia fuerunt quatuor illæ Monarchiæ, beſtiis comparantur ferocibus, Leonibus, Pardis, Urſis. Vide plura ad Joel II. 25.

Legi inprimis meretur Clar. *Jacobi Haſæi de Judaicæ Terræ depopulationibus per Gazam, Arbe, Jelek & Chaſil* doctiſſima Diſſertatio inſerta *Bibl. Brem. Claſſ.* VII. p. 773. ubi quatuor has plagas per *erucas*, *locuſtas*, *bruchos*, & *uredinem*, LXXviralem Verſionem defendens, diffuſus inprimis circa חסיל, quod uredinem ſeu rubiginem denotet, pluribus illuſtrat.

Joel Cap. I. verſ. 6.

Quoniam gens aſcendit ſuper terram meam, robuſta, innumerabilis, cujus dentes dentes ſunt leonini, habet molares Leænæ.

Gens enim aſcendit ſuper terram meam, fortis & innumerabilis: dentes ejus ut dentes leonis: & molares ejus ut catuli leonis.

ANnuntiatione quadruplicis locuſtarum plagæ v. 4. facta intimatur v. 5. populo Judaico attentiſſima Diuinorum Judiciorum conſideratio. *Euigilate, ebrii, & flete: & ululate omnes, qui vinum bibitis, propter ſuccum expreſſum, quoniam exciſum eſt ab ore veſtro. (Expergiſcimini, ebrii, & flete, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine: quoniam periit ab ore veſtro.)*

— *Aque mero redeant in pectora ſenſus.*

Euigilate veluti ex profundo poſt nimiam vini ingurgitationem ſomno, imo ex peccatorum lethargo; oculis legite, non manibus, vineas veſtras, vaſtatas à locuſtis, vel vaſtandas mox; in præſenti enim vel præterito exprimit Propheta, quod eſt futurum, & tam certò, acſi jam contigiſſet.

Quoniam gens aſcendit ſuper terram meam, ὅτι ἔθνος ἀνέβη ἐπὶ τὴν γῆν μου. Gentis nomine heic veniunt iterum non tam Aſſyrii, Chaldæi, Medi, Perſæ, aliique populi ſupra recenſiti, quam locuſtæ ipſæ, exercitus DEI. Ita Prov. XXX. 25. *Formicæ* audiunt *populus imbecillis*. Verſ. 26. *Cuniculi gens minimè potens. (Lepuſculus plebs inualida.)* Occurrunt paſſim hujusmodi loquendi formulæ apud profanos Scriptores, præſertim Poëtas. Sic cluent Apes *Homero Iliad.* β′. v. 871.

Ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδινάων.

Ut ſunt gentes apum frequentium.

Aues eidem v. 458.

- - - ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλὰ,
Χηνῶν, ἢ γεράνων, ἢ κύκνων δολιχοδείρων.

- - *auium volucrium multæ gentes,*
Anſerum, aut gruum, aut cygnorum longo collo.

Muſcæ v. 469.

Ἠΰτε μυιάων ἀδινάων ἔθνεα πολλὰ.

Ut frequentium muſcarum multæ gentes.

Porci. *Odyſſ.* ξ΄. v. 73.

- - - ὅτι ἔθνεα ἔρχατο χοίρων.

- - *ubi includebantur porcorum gentes.*

Mures & locuſtæ apud *Orpheum de Lap.* in *Corallio.*

Ἔκτε μύων ἀγέλας, ἐκ τ᾽ ἀκρίδος ἄπλετον ἔθνος
Ῥαίσει ——

Et murium greges, & locuſtarum infinitam gentem
Perdet ——

Locuſtæ apud *Piſidam* in *Hexaëmero.*

Τίς ἐκςρατέυει παγγενῆ τὴν ἀκρίδα,
Ἔθνος πτερωτὸν, εἰς φθορὰν Ἀιγυπτίων;

Quis omnigenam locuſtam inſtruit,
Gentem alatam, in perniciem Ægyptiorum?

Sic *Virgilio* gentes ſunt equi, vituli, oues, piſces, apes. De his *Georg.* III.

- - - - *totiusque ordine gentis*
Mores & ſtudia, & populos, & prælia dicam.

Aliis teſtimoniis ſuperſedeo. Nemo proin habet, cur miretur, gentis nomine Prophetæ noſtro venire locuſtas, imo gentis *robuſtæ, innumerabilis*, ἰσχυρᾶ καὶ ἀναριθμήτα. Sed id mirum, genti huic eſſe *dentes*, imo *dentes leoninos, dentes molares Leænæ*, ὀδόντες λέοντος, καὶ αἱ μῦλαι ἀυτᾶ σκύμνα. Mirari deſinemus, ſi conferamus Apoc. IX. 8. ubi locuſtis pariter tribuuntur ὀδόντες ὡς λεόντων. Mirum utique, ſi conſideremus, quantas exerat imbecillum adeò animal, abjectus exercitus, rodendo, lingendo, vorando vires, *omnia morſu erodentes, & fores quoque tectorum. Plin. Hieronymus: Quid locuſtis fortius, quibus humana induſtria reſiſtere non poteſt? Cyrillus:* ἄμαχον τὸ χρῆμά ἐςι, καὶ ἀκαταγώνιςος κομιδῆ τῶν τοιᾶτων ἡ ἔφοδος, ἱκανή τε ἄρδην ἀπολέσαι τὰ ἐν ἀγροῖς. *Res eſt inſuperabilis, & prorſus inexpugnabilis eſt earum impreſſio, & ad perdendas ruris opes planè ſufficit.*

Joel Cap. I. verſ. 7.

Vaſtauit vineam meam, deglubit ficum meam, nudando nudauit eam, & abjecit, albâ reddiderunt flagella ejus.

Poſuit vineam meam in deſertum, & ficum meam decorticauit: nudans ſpoliauit eam & projecit, albi facti ſunt rami ejus.

L*Ocuſtas vitibus* inprimis & *ficubus* infeſtas experientia docet. Apud *Didymum* L. X. *Geopon.* vites contra locuſtas defendunt tria Sinapi grana defoſſa ad radicem, horum enim odore bruchos interimi vult. Legimus item apud *Theophraſtum* L. XVII. c. 25. & *Plinium*, progerminaſſe de nouo ficus à locuſtis demorſas. De ficu uſurpat Propheta vocem לִקְצָפָה, quam nos reddimus *deglubere, Bochart. Hieroz.* P. II. L. IV. c. 4. *in confractionem*, ſic & Græci, εἰς κλασμὸν, vel συγκλασμὸν, tenellorum nempe ſurculorum. Noſtrum *deglubere, abſtreiffen*, fundatur authoritate *Hieronymi*, cui קְצָפָה eſt *decorticatio.* Hanc ſequitur חָשֹׂף חֲשָׂפָהּ, *nudando nudauit eam, gäntzlich abſchelen.* Nudatur nempe arbor, ſi vel decorticetur, vel flores, folia, fructus amittat, uti id quotannis fit hyeme.

Fronde nemus denudat hyems.

Id Græci vocant ψιλᾶν, quo utitur *Theophr. Hiſt. Plant.* L. IV. c. 16. de Erucis, quæ Mileti ψιλᾶσι τὰ δένδρα. *Alba redduntur flagella* ſeu nudata ſeu decorticata. Sic Jacob *accepit virgas virides de populo, auellana & caſtanea, & deglubit eas, ut albedo appareret, denudans ſcilicet, quod album erat in virgis. (Tollens Jacob virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis, ex parte decorticauit eas: detractisque corticibus, in his, quæ ſpoliata fuerant, candor apparuit: illa verò, quæ integra fuerant, viridia permanſerunt: atque in hunc modum color effectus eſt varius.)* Gen. XXX. 37. Sed notandum, albari arborem præſertim in cortice, ſi pereat, διὰ τὴν ἀτροφίαν ἐκλευκαίνεται καὶ ἀπόλλυται τὰ δένδρα, *alimenti defectu arbores exalbeſcunt & pereunt. Theophr. de Cauſ.* L. V. c. 12. Sic & ex eadem ratione, contracta in ſenio cute, pili caneſcunt. Mortem inferunt arboribus locuſtæ, ſi conſumtis jam foliis & floribus ramos ipſos aggrediantur & demordeant. *Scalig. Exerc. in Cardan.* 192.

Joel Cap. I. verſ. 12.

Erubuit vitis, ficus deformata eſt, mala punica, quin & palma & malus, omnesque arbores campi exaruerunt; exaruit enim gaudium à filiis hominum.

Vinea confuſa eſt, & ficus elanguit, malogranatum, & palma, & malus, & omnia ligna agri aruerunt: quia confuſum eſt gaudium à filiis hominum.

Admonentur v. 2. 3. *ſeniores & cuncti habitatores terræ*, ut raram non minus quàm pernicioſiſſimam locuſtarum plagam *enumerent filiis, omnique poſteritati;* v. 5. *ebrii*, ut *fleant & ululent omnes, qui vinum bibunt, propter ſuccum expreſſum, (in dulcedine,) quoniam exciſum eſt ab ore ſuo;* v. 8. omnis Iſrael, ut *ululet*, *ut virgo accincta ſacco propter maritum ſuum, cui in juuentute nupſit, (plange quaſi virgo accincta ſacco ſuper virum pubertatis ſuæ;)* Verſ. 10. *Terra* ipſa, ut *lugeat, quod vaſtatum ſit frumentum, erubuit muſtum, deformatum eſt oleum. (Luxit humus, quoniam deuaſtatum eſt triticum, confuſum eſt vinum, elanguit oleum.)* Verſ. 11. *Agricolæ*, ut *erubeſcant, vinitores*, ut *ululent propter triticum & hordeum, quia periit meſſis campi. (Confuſi ſunt agricolæ, ululauerunt vinitores, ſuper frumento, & hordeo, quia periit meſſis agri.)* Quæ omnia naturalibus locuſtis quadrant potius quàm myſticis, uti & id, quod nunc ſequitur, verſ. 12. *Erubuit vitis*, ἡ ἄμπελος ἐξηράνθη, rubigine infecta ſtat veluti pudibunda, nuda, à locuſtis ita demorſa, ut ſucco nutritio interceptus ſit ad folia aditus, hæc proin gratum ſuum virorem exuant, ut apud nos rubigine afficiuntur vites vel ab inſectis, vel Sole poſt pluuiam lapſam folia ante laxata veluti exurantur. Notandum præterea, *locuſtas multa contactu*, ſaliuâ ſuá virulentâ, *adurere*. *Piſidas* in *Opificio Mundi.*

Τήκει τὰ δένδρα, καὶ μαραίνει τὴν πόαν.

Arbores tabefacit, & herbam marcidam reddit.

Idem teſtatur *Moufetus*. *Nec ſolùm morſu ſegetibus, paſcuis, pratis, hortis, pomariisque nocent: ſed ſtercore item nigro, viridi, mordaci, graui, bilioſaque inprimis atque acri ſaliua, quam multam ex ore inter rodendum fundunt.* Quæ ſaliua aptè comparari poteſt cauterio potentiali, quod cuti applicatum erodit, & Eſcharam facit. Non proin mirum, ſi juxta Prophetæ effatum, *ficus deformatur, mala punica, quin & palma & malus, omnesque arbores campi exareſcunt.* αἱ συκαῖ ὠλιγώθησαν, ῥοὰ καὶ φοῖνιξ, καὶ μῆλον, καὶ πάντα τὰ ξύλα τοῦ ἀγροῦ ἐξηράνθησαν.

Joel Cap. I. verſ. 17.

Computruerunt ſemina diſperſa ſubter glebas ſuas, vaſtata ſunt, quæ repoſita fuerunt, euerſa horrea, eò quod pudefactum ſit frumentum.

Computruerunt jumenta in ſtercore ſuo, demolita ſunt horrea, diſſipatæ ſunt apothecæ: quoniam confuſum eſt triticum.

עָבְשׁוּ פְרֻדוֹת תַּחַת מֶגְרְפֹתֵיהֶם, quatuor ſunt voces, quæ apud optimos Interpretes quadruplicem ſenſum obtinent, & tria ex illis monadica. LXX. ita eas reddunt: ἐσκίρτησαν δαμάλεις ἐπὶ ταῖς φάτναις. *Subſultauerunt vituli in præſepibus ſuis.* Hieronymus: *Computruerunt jumenta in ſtercore ſuo.* Chaldæus: *Dolia per oſtiola ſua ſunt euacuata.* Judæi nobiſcum, *computruerunt ſemina diſperſa ſubter glebas ſuas, die Saamen-Körnlein ſind unter ihren Schollen verfaulet.* Examen harum Verſionum Philologicum relinquentes aliis, interimque noſtram adoptantes, id obſeruari volumus ex Phyſica agraria, putreſcere ſemina ab imbribus copioſis atque continuis, inundata humore nimio, fibris relaxatis, & ad crepaturam diſtentis. Hinc præcipit *Plinius* L. X. c. 24. ut locis humidis citius tanto projiciatur *ſemen* in terram, *ne imbre ſuperueniente putreſcat.* Contingit id inprimis in climatibus calidioribus, ut terræ æſtu torridæ irruentes imbres largi & continui tenella ſemina diſtendant nimium, & ad putredinem diſponant. Vix tamen conciliari poſſe videtur hæc interpretatio cum ultimis hujus commatis verbis Vernaculæ noſtræ Verſionis, *das Korn iſt verdorret*, quæ ſequitur τοὺς LXX. ἐξηράνθη σῖτος. Neque cum v. 19. *Ignis abſumpſit amœniſſima loca deſerti, & flamma exuſſit omnes arbores campi. (Ignis comedit ſpecioſa deſerti, & flamma ſuccendit omnia ligna regionis.)* Item v. 20.

Sed & beſtiæ agri vociferabuntur ad te, quod exaruerint torrentes aquarum, & quod ignis abſumpſerit amœniſſima loca deſerti. (Sed & beſtiæ agri, quaſi area ſitiens imbrem, ſuſpexerunt ad te: quoniam exiccati ſunt fontes aquarum, & ignis deuorauit ſpecioſa deſerti.) Conuenit ſanè vel locuſtis, vel ſcarabæis deſcribendis Joel. II. 25. conſtitutio arida & ſicca potius quàm humida, & illâ ipsâ pereuntia ſemina vaneſcunt potius quàm putreſcunt, ſed eo ipſo, quia corrugata nimis vel contracta ob alimenti paucitatem vaneſcunt, putreſcunt ſimul. *Plinius* l. c. *Siccis ſerius (ſatio fieri debet,) ut pluuiæ ſequantur, ne diu jacens, atque non concipiens, vaneſcat.* Ita conciliari poſſunt Verſiones noſtræ inuicem & cum natura ipſa. Docet nos ipſa experientia, conuenire aridas temporum anni conſtitutiones locuſtis potius quàm humidas. *Plinius* L. XI. c. 28. *Vernis aquis intereunt oua, ſicco vere major prouentus. Ariſtoteles Hiſt.* L. V. c. 29. φθείρεται δὲ αὐτῶν τὰ ὠὰ ὑπὸ τῶν μετωπορινῶν ὑδάτων, ὅταν πολλὰ γένηται. ἂν δὲ αὐχμὸς συμβῇ, τότε γίνονται μᾶλλον ἀττέλαβοι πολλοὶ, διὰ τὸ αὐτὰ μὴ φθείρεσθαι ὁμοίως. Conſulit hinc *Mouſetus* pro locuſtarum deſtructione, ut ſub initium veris agri aquis largiter perfundantur. Et nouimus nos, unicâ ſæpe pluuiâ largâ erucas & ſcarabæos rufos arboribus plantisque fugari.

Joel Cap. II. verſ. 2.

Dies tenebroſa & obſcura, dies nubiloſa & caliginoſa, ſicut aurora diffuſa ſuper montes, populus multus & robuſtus, cui à ſæculo nullus fuit ſimilis, nec poſt eum erit, usque ad annos generationis & generationis.

Dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis: quaſi mane expanſum ſuper montes, populus multus & fortis: ſimilis ei non fuit à principio, & poſt eum non erit usque in annos generationis & generationis.

C*Langite*, exclamat Propheta v. 1. *tuba in Zione, & claſſicum canite in monte ſancto meo, contremiſcant uniuerſi habitatores terræ, quoniam venit dies DOMINI, in propinquo adeſt. (Cantate tuba in Sion, ululate in monte ſancto meo, conturbentur omnes habitatores terræ: quia venit dies DOMINI, quia prope eſt.* Iterum heic veluti in ſpeculo ſiſtitur locuſtarum plaga, omnibus incolis terrifica. Joel. I. 6. cluebant illæ *gens robuſta & innumerabilis*, heic audiunt *populus multus & robuſtus, cui à ſæculo nullus fuit ſimilis, nec poſt eum erit*, λαὸς πολὺς καὶ ἰσχυρὸς, ὅμοιος αὐτῷ οὐ γέγονεν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, καὶ μετ᾽ αὐτὸν οὐ προστεθήσεται. — Tempus, quo id euenturum ſit, vocat *diem* DOMINI, uti & I. 15. quo altipotens & juſtiſſimus DEUS ſententiam eſt pronuntiaturus de terra & incolis rebellibus; *dies tenebroſa & obſcura, dies nubiloſa & caliginoſa*, ἡμέρα σκότους καὶ γνόφου, ἡμέρα νεφέλης καὶ ὁμίχλης, ita dicta non ſolùm, quia proſpera tempora conferuntur luci, aduerſa tenebris & nocti, ſed quia agmina locuſtarum, dum per aërem volant, obtenebrant ita terram, ut radii Solis penetrare nequeant. *Dies ſicut aurora diffuſa ſuper montes*, ὡς ὄρθρος χυθήσεται ἐπὶ τὰ ὄρη, quibus verbis indicat, venturam mox hanc plagam, & ſeſe per omnem Judææ Horizontem diffuſuram, Hannibalem ſtare ante portam, irruiturum fulguris ad inſtar, οἷον ἀστράπης τινος δίκη, σὺν ὁρμῇ καὶ δρόμῳ, ut *Cyrillus* ſcribit. Notum, auroram non terminari in Horizonte ortiuo, ſed per omnem diffundi Horizontem, coloribus licet ſenſim euaneſcentibus. Conſimiles loquendi formulas ſuggerunt Poëtæ profani. *Homer. Iliad.* θ.

Ἠὼς μὲν προκόπεπλος ἐκίδνατο πᾶσαν ἐπ᾽ αἶαν.

Virgilio Interprete *Æn.* L. IV.

Et jam prima nouo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile.

Æn. L. XII.

Poſtera vix ſummos ſpargebat lumina montes.

Joel Cap. II. verſ. 3.

Ante illum ignis deuorans, poſt ipſum flamma exardeſcet. Si terra aliqua ante aduentum ejus fuerit ut horti delicati, poſt ipſum vaſta redditur, ut deſertus. Nemo illum effugere poteſt.

Ante faciem ejus ignis vorans, & poſt eum exurens flamma: quaſi hortus voluptatis terra coram eo, & poſt eum ſolitudo deſerti; neque eſt, qui effugiat eum.

COmparauerit forte quiſpiam locuſtas ipſas igni, quandoquidem *multa contactu adurunt*, quod vidimus ad Joel. I. 19. 20. unde & *Theodoretus in vita Monachi Aphraatis* locuſtas ſcribit ignis ad inſtar omnia conſumere, πυρὶ παραπλησίως ἅπαντα προσδαπανώσας. Ipſi quoque Grammatici *locuſtas* deriuant à *locis uſtis*, licet alii melius *à locutione*, unde cicada ipſa loquacitatis eſt ſymbolum, & à Græco ἀκρὶς deſcendit κατακριδέυειν, loquacitate ſua aliquem obtundere, quaſi locuſtare. Sed tamen potius per *ignem ante locuſtas deuorantem, & flammam exardeſcentem poſt illas*, æſtus ingens aëris, vel & preſter Orientalibus Regionibus familiaris, intelligitur.

Joel Cap. II. verſ. 4.

Aſpectus ejus ut aſpectus equorum, currunt inſtar equitum.

Quaſi aſpectus equorum, aſpectus eorum, & quaſi equites ſic current.

SIc & fuere τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκρίδων ὅμοια ἵπποις ἡτοιμασμένοις εἰς πόλεμον. Apoc. IX. 7. Quadrat hæc comparatio ex Judæorum mente volatui celeri locuſtarum, ſed quoque figuræ capitis inprimis, equino ſimilis, unde Itali vocant *cavallette*. *Theodoretus*, εἰ τις ἀκριβῶς κατίδοι τὴν κεφαλὴν τῆς ἀκρίδος, σφόδρα τῇ τȣ ἵππȣ ἐοικυῖαν ἑυρήσει, *qui caput locuſtæ attentè conſiderat, equino perſimilem inueniet*. Ita quoque Arabes adeò in comparandis rebus fœcundi, ut ſoli locuſtæ decem diuerſa conferant animalia, in unum hoc animalculum veluti concentrata, 1. formam equi, 2. oculos Elephantis, 3. Tauri collum, 4. Cornua Cerui, 5. Leonis pectus, 6. Scorpionis (potius Aquilæ) ventrem, 7. Aquilæ alas, 8. Cameli crura, 9. Struthionis pedes, 10. Serpentum caudam. *Abarbanel* dum integram hanc Joelis de Locuſtis Prophetiam Aſſyriis applicat, neſcit quò ſe cum commate præſenti vertat, populos hosce nunc Centauris, nunc eorum peditatum ipſi equitatui veloci adæquat. Sed de Aſſyriis aptè dici nequit, *currere inſtar equitum*, quoniam eorum militia inprimis fuit equeſtris. Quod conſtat ex Ezech. XXIII. 6. 12. 23. XXVI. 7. 10. 11. Nahum III. 2. Hab. I. 8.

Joel Cap. II. verſ. 5.

Irruunt ſtrepitu quodam per cacumina montium ut currus, & ſicut crepitus flammæ ignis deuorantis ſtipulam, (in ſumma) ut populus præualidus inſtructus ad prælium.

Sicut ſonitus quadrigarum ſuper capita montium exilient, ſicut ſonitus flammæ ignis deuorantis ſtipulam, velut populus fortis præparatus ad prælium.

APprimè hæc iterum quadrant locuſtis in regionem quandam irruentibus, magno ſtrepitu inuolantibus, ſata demordentibus. ἡ φωνὴ τῶν πτερύγων αὐτῶν ὡς φωνὴ ἁρμάτων, ἵππων πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον. Apoc. IX. 9. Teſtimonia en parallela ex profanis Scriptoribus! *Plin.* L. XI. c. 29. *Tanto volant pennarum ſtridore, ut aliæ alites credantur. Remigius* Altiſſiodorenſis *in Joelem: Magnum ſonitum faciunt, quando mittuntur, in tantum, ut à ſexto milliari poſſit audiri ſonitus earum. Cyrillus:* Φασὶ γὰρ ȣ̓ δίχα κτύπȣ πράττεσθαι παρ᾽

ἀυτῶν ἐν ἀγροῖς τὴν κατάπτωσιν. ἠχώ δέ τινα τῶν ὀδόντων ἀποτελεῖσθαι βληχρὰν, περιθραυομένων ἀυταῖς τῶν πεπτωκότων, ὡς ἀνέμȣ φλόγα διαῤῥιπίζοντος. *Ajunt eas non ſine ſtrepitu in agros decidere. Sed & tenuem quendam ſonum dentibus edere, dum proſtratas fruges mandendo comminuunt, inſtar venti flammam agitantis.* Sed eſt locuſtis ſua quoque ſingularis vox, ut Gryllis; τρύζειν, *ſtridere*, eam nuncupat *Ariſtot. in Mirabil.* Habet *Ælianus Hiſt.* L. VI. c. 19. βομβȣ̃σαν ἀκρίδα, *locuſtam bombilantem.* De modo tamen, quo hic ſonus excitetur, non idem ſentiunt rei naturalis Scriptores. *Plinius: Vox earum proficiſci ab occipitio videtur: eo loco in commiſſura ſcapularum habere quaſi dentes exiſtimantur, eosque inter ſe terendo quaſi ſtridorem edere circa duo æquinoctia, ſicut cicadæ circa ſolſtitium.* Sed idem c. 51. *Locuſtas pennarum & feminum attritu (ſonare) creditur ſanè.* Sic & *Ariſtot. Hiſt.* L. IV. c. 9. τοῖς πηδαλίοις τρίβȣσαι ποιȣ̃σι τὸν ψόφον. *Crurum poſteriorum attritu ſtrepitum edunt.* Alis effectum hunc tribuunt Poëtæ. *Mneſalchus* L. III. *Anthol.* c. 24.

Ουκ ἔτι δὴ πτερύγεσσι λιγυφθόγγοισιν ἀείσεις,
Ἀκρὶ, κατ' ἐυκάρπȣς ἄυλακας ἑζομένα.

Non amplius alis dulciſonis canes,
O locuſta, prope frugiferos ſulcos ſedens.

Item:

Ξανθὰν ἐκ πτερύγων ἡδὺ κρέκȣσα μέλος.

Flauis ex alis melos dulce canens.

Meleager.

Αυτοφυὲς μίμημα λύρας, κρέκε μοι τὶ ποθεινὸν,
Ἐκκρȣ́ȣσα φίλας ποσσὶ λάλȣς πτέρυγας.

O quæ naturâ Lyram imitaris, cane mihi aliquid amabile,
Concutiens pedibus caras vocales alas.

Notandum heic, locuſtas non, ut ſupra, vocari *populum*, ſed *irruere*, *ut populus prævalidus inſtructus ad prælium*, ὡς λαὸς πολὺς ϗ ἰσχυρὸς παρατασσόμενος εἰς πόλεμον. Sic & v. 7. *currunt, ut fortiſſimi viri, ut bellatores conſcendunt murum.* De Aſſyriis, aliisue Nationibus ſi locutus fuiſſet Propheta, non dixiſſet, *ut populus, ut fortiſſimi viri, ut bellatores.*

Sed populo, eique bellicoſo, exercitui comparantur locuſtæ 1. ratione numeri immenſi & virium. *Cyrillus:* χρῆμα ἄμαχον, ϗ δυσκαταγώνιςον παντελῶς ἀνθρώποις, βρȣ́χȣ ϗ ἀκρίδος ἐμβολή. *Eſt inexpugnabilis, & hominibus prorſus inſuperabilis bruchi & locuſtæ irruptio.* Et *Piſidas* deſcripturus locuſtas, earumque operationes, in theatrum producit machinas omnes ſuo tempore uſitatas bellicas.

Τὸ πτηνὸν ὅπλον εἰς ἀνάμνησιν φόβȣ,
Βέλος νεφῶδες ἐξ ἀδήλȣ τοξότȣ,
Λόγχην ἑτοίμην, ἀυτοκίνητον δόρυ,
Πυκνὴν φάλαγγα, μυριόςομον ξίφος,
Πηδητικὴν ἔπαλξιν ἀςάτȣ μάχης.
Ουχ ἵςαται γὰρ, ἀλλὰ πλήττει ϗ τρέχει,
Ἕρπȣσα πορθεῖ, ϗ κλονεῖ πτερȣμένη.
Δοκεῖ δὲ φεύγειν, ϗ παλίνδρομος μένει.

Telum volatile ad metum excitandum,
Sagittam nubilam, ab incerto ſagittario (emiſſam,)
Lanceam paratam, haſtam per ſe mobilem,
Frequentem phalangem, enſem mille acierum,
Deſultorium inſtabilis pugnæ propugnaculum.
Neque enim ſtat, ſed currens ferit,
Serpens deuaſtat, & volans tumultuatur.
Videtur autem fugere, & ſtatim recurrens manet.

2. Comparationis membrum eſt ordinata acies; עָרוּךְ eſt *ordinatus*, *præparatus*, ut quiuis militum ſuo ſtet loco, agat, quæ ſibi ſunt demandata. Verſ. 7. *Quisque via ſua incedit, nullus à ſemita ſua deflectit. (Viri in viis ſuis gradientur, & non declinabunt à ſemitis ſuis.)* Verſ. 8. *Nullus alium impellit, ſed quisque via ſua incedit. (Unusquisque fratrem ſuum non coarctabit, ſinguli in calle ſuo ambulabunt.)* Αυτόπτης *Hieronymus: Tanto ordine ex jubentis DEI diſpoſitione volitant, ut inſtar teſſerularum, quæ in pauimentis artificis finguntur manu, ſuum locum teneant, & ne puncto quidem, ut ita dicam, ungueue transuerſo declinent ad alteram. Theodoretus*, μετά τινος συμπνοίας, *mutua quadam conſpiratione. Cyrillus:* φασὶ δὲ ἀυτὰς ςοιχηδὸν ἰέναι, ϗ ὡς ἐν τάξει διίπτασθαι, ϗ ἥκιςα μὲν ἀπονοσφίζεσθαι, περιέπειν δὲ ὅτως ἀλλήλας, ὡσάνει ϗ ἀδελφαὶ, φύσεως ἀυτῆς (lege ἀυταῖς) βραβευȣ́σης τὸ φιλάλληλον. *Ajunt eas ordine ire, & quaſi per acies volare, minimeque ſejungi, & tanquam ſorores ſe mutuò ſubſequi, mutuum illis amorem naturâ diſpenſante.* Idem teſtatur *Sigebertus* de numeroſiſſimo locuſtarum exercitu Galliam A. 874. vaſtante. *Quod mirum eſt dictu, tanto ordine volitauit, præmiſſis ducibus, qui pridie caſtrametarentur, ut militaris diſciplina in iis animalibus cerneretur.*

Joel Cap. II. verſ. 7. 8. 9.

7. Currunt ut fortiſſimi viri, ut bellatores conſcendunt murum; quisque via ſua incedit, nullus à ſemita ſua deflectit.

8. Nullus alium impellit, ſed quisque via ſua incedit; cadunt pro telo, nec (a) lucro inhiant.

(a) Al. nec fauciantur.

9. In ciuitate diſcurrunt, ad muros accurrunt, aſcendunt in domos, per feneſtras introeunt furis inſtar.

7. Sicut fortes current: quaſi viri bellatores aſcendent murum: viri in viis ſuis gradientur, & non declinabunt à ſemitis ſuis.

8. Unusquisque fratrem ſuum non coarctabit, ſinguli in calle ſuo ambulabunt: ſed & per feneſtras cadent, & non demolientur.

9. Urbem ingredientur, in muro current: domos conſcendent, per feneſtras intrabunt quaſi fur.

SIc & deſcribit Moſes locuſtarum exercitum in Ægyptum irruiturum, Exod. X. 6. *Domos tuas implebunt, & domos omnium ſeruorum tuorum, & domos omnium Ægyptiorum. Hieronymus in Joelem: Nihil locuſtis inuium eſt, cum & agros, & ſata, & arbores, & urbes, & domos, & cubiculorum ſecreta penetrent. Theodoretus:* Ὀυκ ἀπόχρη τῶν περιβόλων τὸ ὕψος ἐμποδὼν τῇ τούτων εἰσόδῳ γένεσθαι. Ἀλλὰ ῥαδίως μὲν ὑπερβήσονται τὰ τείχη, κλέπταις δὲ παραπλησίως διὰ θυρίδων εἰς τὰς οἰκίας εἰσελεύσονται. καὶ τοῦτο δὲ οὐ μόνον ὑπὸ πολεμίων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀκρίδων γεγεννημένον πολλάκις ἐθεασάμεθα. οὐ πετόμεναι γὰρ μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν τειχῶν ἀνέρπουσαι, διὰ τῶν φωταγόγων εἰς τοὺς οἴκους εἰσίασι. *Non ſufficit murorum altitudo ad illorum* (hoſtium) *ingreſſum prohibendum. Muros enim facile tranſcendent: & furum inſtar per feneſtras in domos ingredientur. Quod non ſolùm ab hoſtibus, ſed etiam à locuſtis ſæpè factum vidimus. Non ſolùm enim volando, ſed & ad muros irrependo, per feneſtras in domos penetrant.*

Alia animalia hominem metuunt & fugiunt, locuſtæ contra nec homines curant, nec arma. *Cadunt pro telo, nec lucro inhiant. Sie werden in ihre Gewehr fallen, und nicht verwundet werden.* LXX. ἐν τοῖς βέλεσιν αὐτῶν πεσοῦνται, καὶ οὐ μὴ συντελεσθῶσι. Hominibus inprimis ſunt inſidioſæ, unde fit, ut, aduentante locuſtarum nube, omnes intra ædes maneant, donec illa tranſierit. ἐὰν νέφος ἀκρίδων ἐπέρχηται, πάντες ἔνδον μενέτωσαν ἀφανεῖς, καὶ παρελεύσονται τὸ χωρίον. *Democritus Geopon.* L. XIII. Armis tantùm non ſunt inuictæ, quia exiguæ mole, leuis armaturæ milites, & motu ſuo ictus eludunt, loricâ quoque dura in dorſo inſtructæ,

- - - cognatus dorſo dureſcit amictus;
Armauit natura cutem.

Claudianus. Sic habebant Locuſtæ Apocalypticæ θώρακας ὡς θώρακας σιδηροῦς. Apoc. IX. 9.

Ex his omnibus liquet, eſſe hunc formidabilem exercitum v. 6. *A facie illius languebunt populi, omnes facies contrahent luridum ollæ colorem. (A facie ejus cruciabuntur populi: omnes vultus redigentur in ollam.)* Eſt Jer. LI. 27. יֶלֶק סָמָר *bruchus horrendus,* Heſychio βρέττανα φοβερά; *locuſta terribilis.*

Joel Cap. II. verſ. 10.

Ante illum contremiſcit terra, (quin) & cœli commouentur, Sol & Luna obtenebrantur, ſtellæque ſplendorem ſuum contrahunt.

A facie ejus contremuit terra, moti ſunt cœli, Sol & Luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum.

HÆc verba nemo, qui ſanæ eſt mentis, intelliget ita, ac ſi locuſtæ forent cauſa terræ motuum, tonitruum, verarum Solis Lunæue Eclipſium. Figuratis hisce locutionibus indicatur cumprimis terror, quo obruuntur terricolæ occaſione hujus plagæ. *Hieronymus: Non, quod locuſtarum tanta vis ſit, ut poſſint mouere cœlos, & terram concutere: ſed quod aduerſa patientibus præ terroris magnitudine cœlum ruere, & terra fluctuare videatur.* Nihilominus ex parte literali quoque ſenſui eſt concedendus

locus: Quà volant locuſtarum agmina, obtenebratur aër, diſputatur radiis ſolaribus tranſitus. *Hieronymus: Præ multitudine locuſtarum, obtegentium cœlum, Sol & Luna conuertentur in tenebras, & ſtellæ retrahent lumen ſuum, dum lumen in medio nubes poſita locuſtarum ad terram non ſinit peruenire.* Exod. X. 15. *Operuit locuſta ſuperficiem totius terræ Ægypti, ut terra obſcuraretur. Plinius: Locuſtæ Solem obumbrant.* Teſtimonia lege apud *Eutychium* T. II. p. 518. *Aloyſ. Cudamuſt. Nauigation.* c. 13. *Thuan.* L. LXXXIV. *Cœli commouentur*, σεισθήσεται ὁ ἐρανὸς, id eſt, αἱ δυνάμεις τῶν ἐρανῶν σαλευθήσονται, Matth. XXIV. 29. Notum eſt autem, potiſſimas cœlorum vires conſiſtere in illuminatione & calore: hæ operationes ſi deficiant, dicere utique poſſumus, cœlorum vires moueri, imo remoueri, debilitari; non ſolius *Solis*, ſed & *Lunæ* & *Stellarum*. Volant aliquando locuſtarum agmina diesque noctesque, præſertim ſi transuolanda ſint integra maria, quale eſt Mediterraneum, à pluuia fameque inuicta. Obſeruandum id contra eos, qui volare duntaxat locuſtas pertendunt interdiu, noctu ſeſe demittere in terram.

Joel Cap. II. verſ. 20.

Aquilonarem autem iſtum procul abigam à vobis, & propellam eum in terram torridam & vaſtam, anteriorem ejus partem in Mare Orientale, & poſteriorem ejus partem in Mare nouiſſimum. Et aſcendet fœtor ejus, aſcendetque putredo ejus, quia inſolenter egit.

Et eum, qui ab Aquilone eſt, procul faciam à vobis: & expellam eum in terram inuiam & deſertam: faciem ejus contra Mare Orientale, & extremum ejus usque ad mare nouiſſimum: & aſcendet fœtor ejus, & aſcendet putredo ejus, quia ſuperbè egit.

INſeruit hic locus iis in ſpecie, qui Joelis locuſtas volunt eſſe *Aſſyrios*, qui ab Aquilone irruebant in Palæſtinam, & decem Tribus captiuas abduxerant, vel & *Babylonios*, qui Templum vaſtauerant, *Romanos*, Templi ſecundi deſtructores: licet Aſſyrii atque Babylonii ad ortum magis, Romani ad occaſum ſint ſiti, quapropter, dicunt illi, Propheta mentionem facit *Maris Orientalis*, & *noviſſimi* Occidentalis. Verùm enim verò Textum penitius inſpicienti clarum fiet iterum, quadrare omnia apprimè *locuſtis* propriè ſic dictis. *Aquilonarem iſtum*, inquit DEUS per Prophetam, illam exercitus partem, quæ Hieroſolymam aggreſſa eſt ab Aquilone, *procul abigam à vobis, & propellam eum in terram torridam & vaſtam*, deſertum Arabiæ, *anteriorem ejus partem in Mare Orientale*, primam aciem in Mare Mortuum, reſpectu Urbis Sanctæ ad Orientem ſitum, *& poſteriorem ejus partem in Mare nouiſſimum*, Mediterraneum. *Et aſcendet fœtor ejus, aſcendetque putredo ejus*, præcipitatis nempe locuſtis in maria, & in putrilaginem conuerſis. LXX. Καὶ τὸν ἀπὸ βορρᾶ ἐκδιώξω ἀφ᾽ ὑμῶν, καὶ ἐξώσω αὐτὸν εἰς γῆν ἄνυδρον, καὶ ἀφανιῶ τὸ πρόσωπον αὐτȣ̃ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην, καὶ τὰ ὀπίσω αὐτȣ̃ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην. Καὶ ἀναβήσεται ἡ σαπρία αὐτȣ̃, καὶ ἀναβήσεται ὁ βρόμος αὐτȣ̃. Teſtimonia extant paſſim de integris locuſtarum exercitibus in maria præcipitatis, quæ attulimus ad Exod. X. 19. ubi legitur *ventus occidentalis fortiſſimus ſuſtuliſſe locuſtas, & defixiſſe eas in mare carectoſum.* (DOMINUS *flare fecit ventum ab Occidente vehementiſſimum, & arreptam locuſtam projecit in Mare Rubrum.*) Quis tandem mirabitur, locuſtarum numeroſiſſima agmina, in maria præcipitata, & ad littora ejecta, fœtore ſuo peſtilentiali inficere aërem? *Hieronymus: Cumque littora utriusque maris aceruis mortuarum locuſtarum, quas aquæ euomuerant, implerentur, putredo earum, & fœtor, in tantum noxius fuit, ut aërem quoque corrumperet, & peſtilentia tam jumentorum quàm hominum gigneretur. Auguſtinus* quoque *de Civ. DEI* L. III. c. 31. & *Oroſius Hiſt.* L. V. c. 11. narrant, ſub conſulatu *M. Plautii* & *M. Fuluii Flacci* tantam locuſtarum copiam ex Mari Mediterraneo ad Africæ littora fuiſſe pulſam, ut peſte inde exorta in ſola Numidia obierint 800000. in περιχώρῳ Carthaginis 200000.

TAB.

RPJCB

TAB. DCXLVI.

IOEL. Cap. II. v. 25.
Bruchi in poenam.

Joel Cap. II. v. 25.
Die Straff-Käfer.

G. D. Heüman sculps.

TAB. DCXLVI.

Joel Cap. II. verſ. 25.

Et penſabo vobis annos, quos comedit locuſta, bruchus, robigo & eruca, exercitus ille meus magnus, quem miſi in vos.

Et reddam vobis annos, quos comedit locuſta, bruchus, & rubigo, & eruca: fortitudo mea magna, quam miſi in vos.

ABlatâ locuſtarum plagâ nouam promittit annonæ abundantiam Propheta nomine DEI. Verſ. 22. *Germinarunt amœna loca deſerti, & arbor protulit fructum ſuum, ficus & vitis præbuerunt opes ſuas. (Germinauerunt ſpecioſa deſerti: quia lignum attulit fructum ſuum, ficus & vinea dederunt virtutem ſuam.)* Verſ. 24. *Implebuntur horrea frumento, & torcularia ſtridebunt vino & oleo. (Implebuntur areæ frumento, & redundabunt torcularia vino & oleo.)* Emphaticè inſecta eadem, quæ Joel. I. 4. recenſentur, nuncupantur *exercitus magnus*, ἡ δύναμίς μȣ. Sic & in Lege quadam Mahumedica apud *Damirem*. Et fabulatur *Ibn Omar*, cecidiſſe in manus Pſeudo-Prophetæ illius locuſtas hâc inſcriptione, *nos ſumus exercitus* DEI *altiſſimi*.

De inſectorum horum nominibus horumque ſignificatu egi multa tum in Leuitico, tum Joel. I. 4. Supplementi loco adduco heic, quæ habet Cl. *Derham Notes on Albins Hiſtory of Engliſh Inſects* p. 16. cui poſt *Goedartium* אַרְבֶּה vel חָסִיל, βρȣ̃χος, eſt *ſcarabæus arboreus major caſtaneus Petiv. Gazoph. Tab.* XIX. 2. *Scarabæus major Raj. Hiſt. Inſect.* p. 104. *Scarabæus maximus rufus, uropygio deorſum inflexo, Liſter. Append. ad Raji Hiſt. de Scarab. Brittannicis.* Angl. *Chafer, Oakweb, May Beetle Albin Hiſt.* Tab. LX. *Scarabæus majalis major pectore nigro*, Wagner. Nobis *Laub-Käfer*. Sunt ſanè haud contemnenda pro ſcarabæis hiſce ad Textus Sacros applicatiuis argumenta, ingens eorum numerus, & noxa, quâ arbores ſaltem tertio in noſtris quoque Regionibus infeſtant, quibus addi poteſt ſapor haud ingratus pro cibo. Digna exiſtimo, quæ afferam, verba ex *Molyneux in Tranſ. Philoſ.* n. 234. vel *Lowthorp Abridg. Vol.* II. p. 779. *I muſt confeſs, it long ſeemed to me very unaccountable, that here* (Lev. XI. 22.) *among the pure wholſome creatures, proper for human nouriſhment, Beetles, and thoſeother naſty, dry, and unpromiſing vermin, ſhould be thought fit to be reckon'd up as clean and proper forthe food of Man: But ſince I have had ſome little Experience of what hath happen'd among our ſelves, I cannot but admire the ſagacious prudence of that divine Lawgiver. T'is certain, Paleſtine, Arabia, Egypt, and the other neighbouring Countries about them, were allextreamly ſubject to be infeſted with theſe ſorts of pernicious vermin: and therefore Moſes forſeeing the great Dearth and ſcarcity that they might one Day bring upon his People, give them here a permiſſive precept, or a ſort of Hint, what they Shou'd do, when the Corn, Graſs, Olive-Trees, Fruit-Trees, Vines and other Proviſions were deſtroy'd by the Locuſt, and* βρȣ̃χοι *or Beetles ſwarming in the Land: why then, for want of other nouriſhment, and rather than ſtarve he tells them, they might eat, and live upon the filthy deſtroyers them ſelveæ, and yet be clean. And thus we ſee the native Iriſh were Authors of a Practical Commentary on this part of the Levitical Law, and by matter of fact, have explain'd what was the true ſenſe and meaning of this, otherwiſe ſo dark and abſtruſe a Text. It is alſo more than probable, that this ſame deſtructive Beetle we are ſpeaking of was that very Kind of Scarabæus, the Idolatrous Egyptians of Old had in ſuch high veneration, as tho pay divine Worship unto it, and ſo frequently engrave its Image upon their Agulios and obelisks, as we ſee at this day. For nothing can be ſuppoſed more natural, than to imagine a Nation, addicte to Polytheiſm, as the Egyptians were, in a Country frequently ſuffering great Miſchief and Scarcity from Swarms of devouring Inſects, ſhou'd, from a ſtronge ſenſe and fear of Evil to come (the common principle of ſuperſtition and Idolatry) give ſacred Worship to the viſible Authors of theſe their ſufferings, in hopes to render them more propitious for the future. Thus tis allow'd of all hands, that the ſame People adored as Gods the ravenous Crocodils of the River Nile: and thus the Romans, tho' more polite and civilized in their Idolatry,* febrem ad minus nocendum venerabantur, eamque variis Templis extructis colebant, *ſays Valer. Max.* Lib. II. c. 5.

Scarabæum hunc ipſum ſiſto ex *Albini Hiſt. Inſect. Angl.* a. eſt *ſpondylus*, ex quo ſcarabæus ipſe naſcitur. b. idem mutatus in chryſolidem. c. Scarabæus fœmina. d. mas.

Joel Cap. II. verſ. 30. 31.

30. Et edam prodigia in cœlo atque in terra, ſanguinem & ignem, atque (a) columnas nubis.

(a) Ebr. Palmas.

31. Sol vertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, antequam veniet dies (ille) DOMINI magnus & tremendus.

30. Et dabo prodigia in cœlo & in terra, & ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi.

31. Sol conuertetur in tenebras, & luna in ſanguinem: antequam veniat dies DOMINI magnus & horribilis.

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 29.

Joel Cap. III. verſ. 15. 16.

15. Sol & Luna atrati erunt, & Stellæ contrahent ſplendorem ſuum.

16. Et DOMINUS rugiet de Zione, atque de Jeruſalem edet vocem ſuam, & commouebunt ſe cœli & terra —

15. Sol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum.

16. Et DOMINUS de Sion rugiet, & de Jeruſalem dabit vocem ſuam: & mouebuntur cœli & terra. —

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 29.

PROPHETA AMOS.

Amos Cap. III. verſ. 4. 8.

4. Num Leo in ſaltu rugit, ſi non ſit præda (propoſita)? Num catulus Leonis vocem ſuam edit de luſtro ſuo, quum nihil (prædæ cepit?)

8. Leo ſi rugiat, quis eſt, qui non timeat? DOMINUS DEUS cum loquitur, quis non prophetaret?

4. Nunquid rugiet leo in ſaltu, niſi habuerit prædam? nunquid dabit catulus leonis vocem de cubili ſuo, niſi aliquid apprehenderit?

8. Leo rugiet, quis non timebit? DOMINUS DEUS locutus eſt, quis non prophetabit?

Est tremendus quam maximè, ſi quid, Leonis rugitus, ſymbolum formidandæ potentiæ Scriptoribus tum Sacris, tum profanis. Leone rugiente contremiſcunt fibræ omnes corporis, & anima metu obruitur. *Leo ſi rugiat, quis eſt, qui non timeat?* λέων ἐρεύξεται, καὶ τίς οὐ φοβηθήσεται; Vix eſt, qui non afficiatur hac timoris paſſione. Ita ſi fortiſſimus ille Leo ex Tribu Juda rugiat, ſi affectus noſtros, ſi intellectum noſtrum & voluntatem, omnes cogitationes noſtras commoueat, quis eſt, qui tractui huic potentiſſimo ſimul & gratioſiſſimo reſiſtat? DOMINUS DEUS *cum loquitur, quis non prophetaret?* ΚΥΡΙΟΣ ὁ ΘΕΟΣ ἐλάλησε, καὶ τὶς οὐ προφητεύσει; Sic Angelus ille ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ, ὥσπερ λέων μυκᾶται, Apoc. X. 3. Et fortè terrifica ipſa hæc Leonis vox anſam dedit Parthis pugnaturis alto clamore partim, partim tintinnabulis æreis timorem injiciendi hoſtibus. Exemplum legitur apud *Plutarchum in vita Craſſi:* βύθιόν τι καὶ δεινὸν ὠρυγῇ θηριώδει, καὶ τραχύτητι βροντῆς μεμιγμένον, *profundum quiddam & dirum rugitu ferino* (i. e. leonino) *& tonitrus aſperitate miſtum,* quo quàm

maxi-

maximè fuiſſe territos Romanos, teſtatur Hiſtoricus. Seruant hunc morem præliandi adhuc Turcæ, populique alii Orientales, qui terribili clamore aggrediuntur ſuos hoſtes. Philoſophatur, ut ſæpe ſolet, *Plutarchus*, & rationem inde deducit, quod auditus præ aliis ſenſibus afficiat hominis mentem, imo de throno ſuo deturbet. Τῶν αἰσθητικῶν ἀκοὴ ταρακτικώτατόν ἐςι τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ περὶ ταύτην πάθη τάχιςα κινεῖ, καὶ μάλιςα ἐξίςησι τὴν διάνοιαν. Gangis per ſcopulos ſeſe præcipitantis reboantes ſonitus rugitu leonino inferiores judicat *Oppianus de Venat.* L. IV.

Οἷον ἐπισμαραγεῖ δρυμὸς ἄσπετον, ἠδὲ χαράδραι
Βρυχηθμοῖς ὀλοοῖῆσιν, ἐπιβρέμεται δ᾽ ὅλος αἰθὴρ.

Quam reſonat ſylua vehementer & vallis (leonis)
Rugitibus pernicioſis, reboat verò totus æther.

Eſt inprimis Leonis rugitus terribilis, quia eo veluti ſigno dato prædam arripit & diſcerpit. Id expreſsè docet Propheta. *Num Leo in ſaltu rugit, ſi non ſit præda propoſita? Num catulus Leonis vocem ſuam edit de luſtro ſuo, quum nihil prædæ cepit?* Εἰ ἐρεύξεται λέων ἐκ τȣ̃ δρυμȣ̃ αὐτȣ̃ θήραν ȣ̓κ ἔχων; εἰ δώσει σκύμνος φωνὴν αὐτȣ̃ ἐκ τῆς μάνδρας αὐτȣ̃ καθόλȣ, ἐὰν μὴ ἁρπάσῃ τί; *Rugiunt Leonis catuli ad prædam.* Pſ. CIV. 21. *Vox ejus par eſt Leonis rugitui, rugitque ſicut Leonum catuli. Frendet ergo, & prædam apprehendet: dimittet, nec tamen euadere ſinit. (Rugitus ejus ut leonis, rugiet ut catuli leonum: & frendet, & tenebit prædam, & amplexabitur, & non erit, qui eruat.)* Jeſ. V. 29. *Quemadmodum Leo aut catulus Leonis ad prædam ſuam rugit, & nihil pauet.* XXXI. 4. *Super ipſum rugiunt Leones, emittentes vocem ſuam, & reddunt terram eorum deſolatam (in ſolitudinem.)* Jer. II. 15. *Conjuratio Prophetarum ejus in medio ejus, ſicut Leo rugiens, & qui prædam rapit.* Ezech. XXII. 25. An verò tanta ſit leonini rugitus vis, ut veluti magica actione animalia territa loco ſuo ſeſe dimouere nequeant, affirmare non auſim. De hac re nihil nouit Hiſtoria Naturalis. Attamen fabulam hanc narrant *Baſilius in Hexaëm. Hom.* 9. *Ambroſius Hexaëm.* L. VI. c. 3. Addimus in Philologorum gratiam, rugitum Leonis exprimi in Lingua Hebraica per שָׁאַג, in Græca per βρυχᾶσθαι, βρύχημα, pro quo LXX. communiter habent ὠρύειν, ὠρύεσθαι, ὠρύωμα, quas voces profani Scriptores tribuunt potius ululatui luporum, canum, vulpium.

Amos Cap. IV. verſ. 7.

Ad hæc pluuiam negaui vobis, dum adhuc eſſent tres menſes ad meſſem, & pluui ſuper ciuitatem unam, ſuper aliam non pluui: pars una (agri) compluebatur, & pars, quæ non compluebatur, exareſcebat.

Ego quoque prohibui à vobis imbrem, cum adhuc tres menſes ſupereſſent usque ad meſſem: & plui ſuper unam ciuitatem, & ſuper alteram ciuitatem non plui: pars una compluta eſt, & pars, ſuper quam non plui, aruit.

PRopheta ſi mandatis diuinis defungi debuiſſet in noſtris oris, de niue locutus fuiſſet potius quàm de pluuia. Quod beneficium nobis per hyemem præſtat nix, id iisdem menſibus, Decembri, Januario, Februario, in Orientalibus Regionibus præſtat pluuia. Heic niue, pluuiâ ibi terra exucca humectatur, depauperata veluti ſtercoratur, ut plantis non deſit alimentum. Obſeruandum nihilominus eſt diſcrimen. Neceſſaria magis eſt pluuia Orienti menſibus hybernis, quàm nix climatibus temperatioribus: nam ibi per æſtatem pauca cadit pluuia, vel nulla, in noſtris oris verò vix ſeptimana tranſit absque illa, ut omnino poſſit verna æſtiuaque pluuia compenſare niuis defectum. Hunc naturæ conceſſum ordinem mutat ſupremus cœli terræque Monarcha, quando vult & quoties cunque: mutauit temporibus Eliæ, & mutationem annuntiat populo ſuo per Prophetam, ſed talem, quæ minus ſit quàm illa uniuerſalis, partialis potius; *pluui ſuper ciuitatem unam, ſuper aliam non pluui, pars una agri compluebatur, & pars, quæ non compluebatur, exareſcebat.* βρέξω ἐπὶ πόλιν μίαν, ἐπὶ δὲ πόλιν μίαν ȣ̓ βρέξω. μερὶς μία βραχήσεται, καὶ μερὶς, ἐφ᾽ ἣν ȣ̓ βρέξω, ξηρανθήσεται. Sed utrobique terrarum diſpenſationis adeò benignæ niuis atque pluuiæ, ejusdemque pro pœna ſublatæ gloria ſoli debetur DEO.

Pluuiam negaui vobis &c.

Amos Cap. IV. verſ. 9.

Percuſſi vos (a) robigine & aurigine, varios veſtros hortos, vineas veſtras, ficus veſtras, atque oleas veſtras deuorabat eruca: non tamen eſtis ad me conuerſi, ait DOMINUS.

(a) Al. legunt, carbunculo & aurigine.

Percuſſi vos in vento urente, & in aurugine, multitudinem hortorum veſtrorum, & vinearum veſtrarum, olivueta veſtra, & ficeta veſtra comedit eruca: & non rediiſtis ad me, dicit DOMINUS.

Binas heic & VII. 1. 2. 3. calamitates memorat Propheta, quæ ingentem Judææ inferre debebant cladem, ſed diſtingui debent à locuſtis, de quibus ſupra. *Percuſſi vos*, ita DEUS per Prophetam, *robigine & aurigine* בַּשִּׁדָּפוֹן וּבַיֵּרָקוֹן, ἐν πυρώσει, καὶ ἐν ἰκτέρῳ. *Ich habe euch mit Dürre und Brand geſchlagen.* Præceſſerat hæc calamitas meſſi, & intelligenda venit extorridus æſtus, ſiccitas extraordinaria. De qua etiam v. 7. 8. *Pluuiam negaui vobis, dum adhuc eſſent tres menſes ad meſſem — pars* (agri,) *quæ non compluebatur, exareſcebat. Et diuertebant duæ vel tres ciuitates ad unam aliquam ciuitatem, ut biberent aquam, nec ſatiabantur.* Hujusmodi conſtitutionem deſcribit graphicè *Statius Theb.* L. IV.

- - - Haurit ſitis ignea campos,
Diffugêre undæ, ſquallent fonteſque lacuſque,
Et caua feruenti dureſcunt flumina limo,
Ægra ſolo macies, tenerique ab origine culmi,
Inclinata ſeges, deceptum margine ripæ
Stat pecus, atque omnes quærunt armenta natatos.

Vel per שְׁדֵפָה 2. Reg. XIX. 26. & heic per שִׁדָּפוֹן intelligi poteſt *uſtilago*, quá vel frumenti ſpicæ in puluerem atrum conuertuntur, vel humidâ nimis tempeſtate tumeſcunt in grana majora, extus nigra, intus alba, qualia deſcripſi atque depinxi TAB. CIV. Venenatæ ſunt indolis, & veniunt nomine *Secalis luxuriantis*, Gallis *Ergot*, *Ble cornu*, nobis *Korn-Zapfen*. Vel etiam intelligi poteſt *rubigo*, *rubedo*, *ærugo*, ἐρυσίβη, *Mehlthau*, *Milthau*, infauſta non minus veteribus Romanis, quàm ipſa peſtis; pro qua auertenda coluerunt Deum *rubigum*, cui Numa Pompilius, Romanorum Rex, ordinauerat *Rubigalia Feſta*, celebranda die 25. Aprilis mactatione catuli lactantis. *Columella:*

Hinc mala rubigo virides ne torreat herbas,
Sanguine lactantis catuli placatur & extis.

Perſuaſi namque fuere ſuperſtitioſuli illi, oriri rubiginem à venenato canis ſideris influxu, quam peruerſam ſuperſtitionem deridet *Ouidius* ſequenti diſticho:

Pro cane ſydereo canis hic imponitur aræ,
Et quare id fiat, nîl niſi nomen habet.

Poteſt etiam huc referri *Carbunculus* vitibus infeſtus, *der Fleck und Brenner an Weinreben*. Omnia hæc mala oriri poterant à preſtere ſeu vento orientali urente, qui ipſe poſtea erucas quoque adduxerat, & locuſtas. Unde Græci tum torridam illam ſiccitatem, rubigines, uſtilagines, tum locuſtarum plagam uno nomine nuncupabant ἀνεμοφθορίαν. LXX. nempe ita reddidere שִׁדָּפוֹן Deut. XXVIII. 22. 2. Par. VI. 28. & in noſtro Textu Aquila, Theodotion & Symmachus. Plura vide ad Gen. XLI. 6. 27. Joel. I. 4.

Amos Cap. V. verſ. 8.

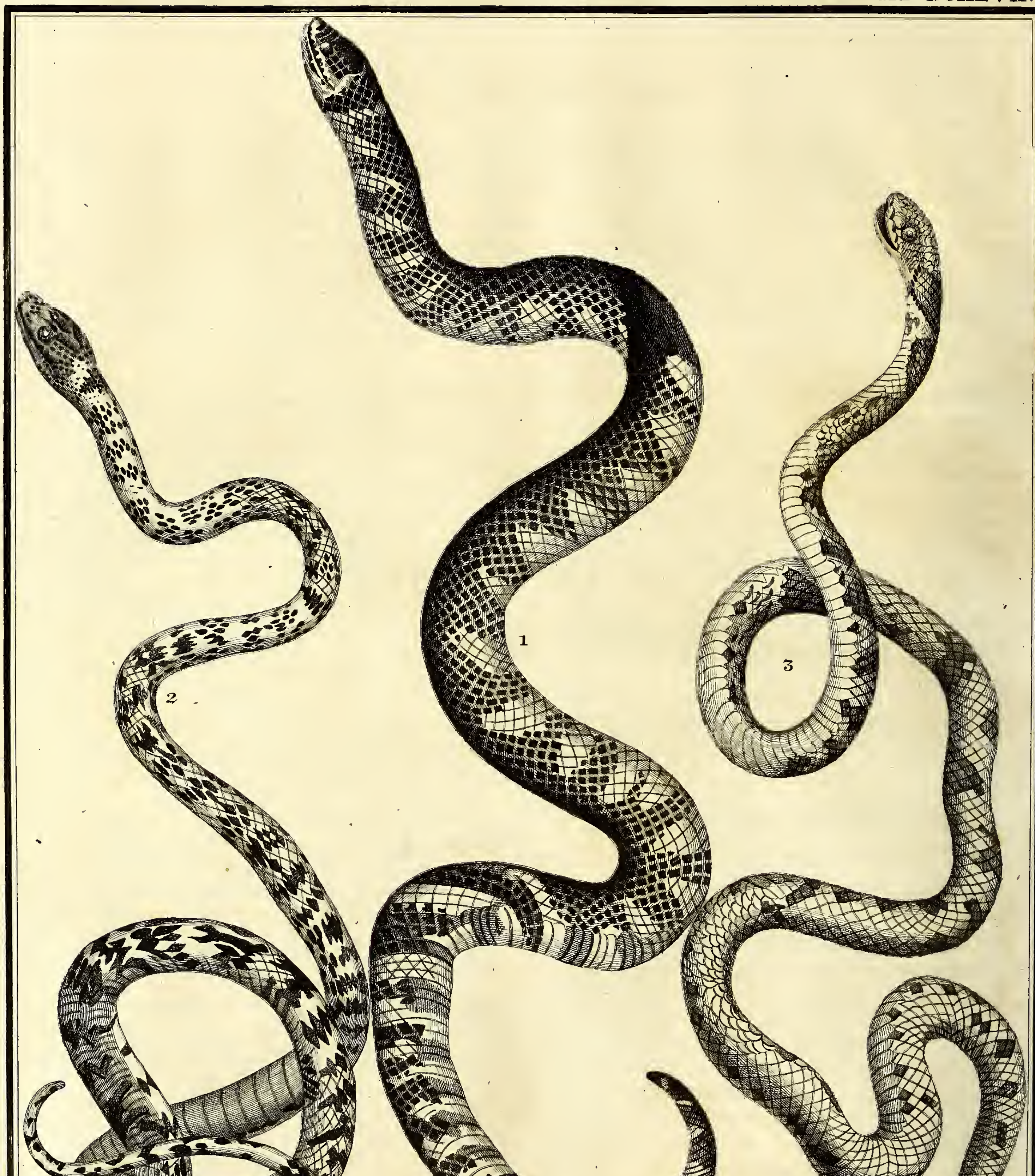
Qui facit (a) Cynoſuram & Booten, qui tenebras mortiferas conuertit in lucem matutinam, & diem nocte obtenebrat: qui euocat aquas maris, refunditque eas ſuper faciem terræ. Ejus nomen eſt DOMINUS.

(a) Kima & Keſil variè exponunt: Aſtra ſunt ſeptentrionalia.

Facientem Arcturum, & Orionem, & conuertentem in mane tenebras, & diem in noctem mutantem: qui vocat aquas maris, & effundit eas ſuper faciem terræ: DOMINUS nomen eſt ejus.

Eſt

RP.JCB

Musei Linkiani n. 29. 39. 59.

Amos. Cap. V. v. 19.
Serpentes.

Amos Cap. V. v. 19.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

Eſt idea de DEO omnipotenti Creatore, optimo Saluatore, ſapientiſſimo Conſeruatore aptiſſima procurandæ ſaluti hominum, conuertendis peccatoribus. Hac methodo uſus DEUS ipſe, & qui Numine diuino fuere tacti Prophetæ. Eſt ſanè mira eloquentiæ vis in mutis & ſurdis creaturis, quâ, qui ratione ſua turpiter abutuntur, reduci queunt in gyrum rationis, admoneri de ſuis officiis. Ita innumeris locis Scriptura, & heic. DOMINUS, ſolus & ſupremus cœli terræque Monarcha, facit *Cynoſuram & Booten*, כִּימָה & כְּסִיל, binas ex præcipuis conſtellationes, de quibus plura Job. IX. 9. ſed & in genere Stellas omnes tum Fixas, tum Erraticas, earumque magnitudinem, formam, ſitum, motum. Habet Symmachus Hieronymo teſte *Plejadem & Stellas*, Theodotion *Plejadem & veſperum.* Ipſe *tenebras mortiferas conuertit in lucem matutinam, & diem nocte obtenebrat*, ἐκτρέπων εἰς τὸ πρωῒ σκιὰν, καὶ ἡμέραν εἰς νύκτα συσκοτάζων. Verbo, noctem in diem, diem in noctem, dies breues in longos, hos in illos. Ipſe idem *euocat aquas maris, refunditque eas ſuper faciem terræ*, ὁ προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον τῆς γῆς. Commutat aquam maris ſalſam in dulcem, mare in nebulas, nubes, pluuiam, fontes, flumina. Per amphoras, ſi punire vult, non guttatim, effundit aquas. *Prohibet guttas aquarum, quæ rurſum fundent pluuiam ex vapore ſuo coactam. Ut defluant ab æthere, ac deſtillent in multos homines. (Quia aufert ſtillas pluuiæ, & effundit imbres ad inſtar gurgitum. Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta deſuper.)* Job. XXXVI. 27. 28. *Ejus nomen eſt* DOMINUS. ΚΥΡΙΟΣ ὄνομα αὐτῷ.

TAB. DCXLVII.

Amos Cap. V. verſ. 19.

Quemadmodum ſi quis fugiat metu Leonis, occurrat autem ei Urſus: & quum domum venerit, manu ſua innixus ſerpens eum mordeat.

Quomodo ſi fugiat vir à facie Leonis, & occurrat ei urſus: & ingrediatur domum, & innitatur manu ſua ſuper parietem, & mordeat eam coluber.

Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim. Sic Jacob metu Labanis fugiens occurrit Eſauo: Judæi manibus Nebucadnezaris euadentes Ahasueri ſubiere jugum, vel, deſtructâ Aſſyrio-Chaldaicâ Monarchia, Medis atque Perſis ſubjecti. Parallela noſtro Textui loca ſunt: Apoc. IX. 12. ἡ οὐαὶ ἡ μία ἀπῆλθεν, ἰδοὺ ἔρχονται ἔτι δύο οὐαὶ μετὰ ταῦτα. XI. 14. ἡ οὐαὶ ἡ δευτέρα ἀπῆλθεν, ἰδοὺ ἡ οὐαὶ ἡ τρίτη ἔρχεται ταχύ. Jeſ. XXIV. 18. *Qui fugiet à voce terrifica, incidet in foueam: & qui è fouea aſcenderit, laqueo capietur. (Qui fugerit à voce formidinis, cadet in foueam: & qui ſe explicauerit de fouea, tenebitur laqueo.)* Quæ verba repetuntur Jer. XLVIII. 44.

Commodam heîc occaſionem nactus ſiſto ex *Linckiano*, quod Lipſiam decorat, *Muſeo* ſerpentes tres.

1. Serpens Americanus dorſo nigro ad latus lineis albis reticulato, tæniatim fere maculoſis tractibus ſenſim anguſtioribus, quandoque bifurcatis, ad extremam usque caudam cinctus.

Serpens Americanus ex albo & nigro varius.

2. Vipera Americana capite ex carneo & nigro vario, lituris per dorſum totum album variis nigris characteres Arabicos fere referentibus pictum, ventre flauido.

Vipera Americana annulis & characteribus Arabicis ex albo & nigro variis.

Serpens fluuiatilis Surinamenſis, variis characteribus Orientalibus inſcriptus. *Raj. Syn. Quadr.* 332.

3. Serpens tenuis ex flauo & albo varius, notulis per dorſum variæ figuræ, quadratæ inprimis, & magnitudinis pictus, ventre albido.

Amos Cap. VI. verſ. 12.

Num in rupibus equi currunt? num bobus quispiam arat? Quandoquidem judicium in fel, & fructum juſtitiæ in abſinthium vertiſtis.

Nunquid currere queunt in petris equi, aut arari poteſt in bubalis? quoniam conuertiſtis in amaritudinem judicium, & fructum juſtitiæ in abſynthium.

PEruerſa apud vos ſunt & præpoſtera omnia; claui finduntur ligna, ſecuri aperiuntur fores. Quàm difficile eſt, imo impoſſibile, ut *in rupibus currant equi*, plenis paſſibus, & in iisdem *aretur bobus*, tam difficile eſt, mollire ſaxea corda veſtra, o Iſraëlitæ. In vanum eunt & fumum omnia noſtra Prophetarum monita. LXX. Textum noſtrum vertunt ita: εἰ διώξονται ἐν πέτραις ἵπποι; εἰ παρασιωπήσονται ἐν θηλείαις; *Si perſequentur in petris equi? ſi reticebunt ad fœminas?* Clarior Verſio noſtra, congrua Syriacæ. Hebræus Textus concentratus admodùm, אִם־יַחֲרוֹשׁ בַּבְּקָרִים. *Num quis arabit bobus?* Hinc intellexere nonnulli per בְּקָרִים boues ſyluaticos, bubalos, arationi ineptos, non domeſticos. Cauſam infructuoſitatis verbi ſui eleganti metaphorâ exponit Propheta. *Quandoquidem judicium in fel, & fructum juſtitiæ in abſinthium vertiſtis.* LXX. ὅτι ὑμεῖς ἐξεστρέψατε εἰς θυμὸν κρῖμα, καὶ καρπὸν δικαιοσύνης εἰς πικρίαν. Docuimus ad Thren. III. 5. & Hoſ. X. 4. vocabulum רֹאשׁ *roſch* rectius forte reddi per *cicutam*, qui ſenſus heic quoque obtinet locum. Non conſiſtetis, Iſraëlitæ peruerſi, coram DEO, ut equo perdifficile eſt, & plena res pericli, ſuper ſcopulos nudos plenis currere paſſibus, vel boui ſuper iisdem cauare ſulcos. Nam miſeros, egenos, innocentes duris preſſerunt calamitatibus, imo ſub juſtitiæ titulo pœnâ mortis mulctarunt. Omne dulce, ſocietati hominum utile commutarunt in abſinthium & amariſſimam bilem, quapropter manebit illos venenoſiſſimus cicutæ ſuccus.

Amos Cap. VII. verſ. 1.

Tale quid oſtendit mihi DOMINUS DEUS: Ecce (a) examen locuſtarum in principio, quum renaſcens herba creſceret, & ecce poſt detonſionem Regis (repullulabat.)

(a) Al. legunt, fictor vel fingens locuſtas. Tondentur in vere luxuriantes ſegetes; quod renaſcebatur, à locuſtis fuit corroſum & perditum. Alii tempus autumnale intelligunt, ad prata referentes, ut lekeſch ſit cordum.

Hæc oſtendit mihi DOMINUS DEUS: & ecce fictor locuſtæ in principio germinantium ſerotini imbris, & ecce ſerotinus poſt tonſorem gregis.

LOcuſta heic & Nahum III. 17. גּוֹבַי & גּוֹב audit. Arabibus *Gab*, *Gabi*. *Giabi* locuſtæ, *Meninzk. Lex.* p. 6017. Affine forſan Perſarum *deba*, Turcarum *dibaſa* eidem p. 2020. 2021. Deſcendit hæc vox גּוֹב forſan ab Arabum *gaba*, *à terra emergere*, ſolent quippe locuſtæ ouula ſua vel vermiculos in terra recondere, ut ex Nymphis hisce juniores naſcantur. Ita *Ariſt. Hiſt.* L. V. c. 28. ὅταν τέκωσιν (αἱ ἀκρίδες,) ἐνταῦθα γίνονται σκώληκες ὠοειδεῖς, οἳ περιλαμβάνονται ὑπό τινος γῆς λεπτῆς, ὥσπερ ὑφ᾽ ὑμένος. ἐν ταύτῃ δὲ ἐκπέτονται. *Plin.* L. XI. c. 29. *Hæ pariunt in terram demiſſo ſpinæ caule oua condenſa autumni tempore. Ea durant hyeme ſub terra, ſubſequente autem exitu veris emittunt paruas, nigrantes, & ſine cruribus pennisque reptantes.*

Debebat locuſtarum plaga Judææ immitti, *quum renaſcens herba*, לֶקֶשׁ, *creſceret*, quod in Zona temperata ſeptentrionali contingit autumno. *Columella* L. VIII. c. 3. *Aluntur commodiſſimè autumnali fœno* (agni,) *quod cordum vocatur.* Quo ipſo tempore locuſtæ oua ſua deponunt, τίκτουσι δὲ λήγοντες τοῦ θέρους. *Ariſtot.* l. c. Quieta manent hæc per hyemem, ſed appropinquante æſtate prodeunt ouiformes vermiculi nigri, σκώληκες ὠοειδεῖς, Nymphæ vermiculi. Eſt hæc circa generationem locuſtarum naturæ lex. Sed formationem ipſam ſibi tribuit maximus DEUS. Ipſe eſt יֹצֵר גֹּבַי *fictor locuſtarum.* Extat eadem vox Gen. II. 7. 8. 19. ubi de formatione hominis & brutorum. Non quod adhucdum animalcula hæc fingat ex nihilo, vel materia infor-

informi, vel pretioſiore, quàm eſt aliorum animantium, reſidua ex formatione Adami, ut Turcarum Theologi fabulantur. Prouidit ita ſapientiſſimè juſtiſſimus DEUS, ut locuſtarum numeroſiſſimæ generationi & vitæ reſponderet tempus, in pœnam peccatoribus adſignatam. Deut. XXVIII. 38. *Multum ſeminis proferes in agrum, parum colliges, vaſtabit illud locuſta. (Sementem multam jacies in terram, & modicum congregabis: quia locuſtæ deuorabunt omnia.)* 2. Paral. VII. 13. *Si conſtrinxero cœlum, ut non ſit pluuia, & ſi mandauero locuſtæ, ut abſumat terram. (Si clauſero cœlum, & pluuia non fluxerit, & mandauero & præcepero locuſtæ, ut deuoret terram.)* Pſ. LXXVIII. 46. *Dedit brucho prouentum eorum, & laborem eorum locuſtis.* Pſ. CV. 34. *Ejus juſſu venerunt locuſtæ, & innumeri bruchi. (Dixit, & venit locuſta & bruchus, cujus non erat numerus.)* Hinc eſt, quod locuſtæ non ſolùm Judæis, ſed Arabibus quoque clueant *exercitus* DEI. Vide, quæ ſcripſimus ad Joel. II. 25. Sic & *Plinius: Deorum iræ peſtis ea intelligitur.* Hinc & Gentilium Feſta ſolennia, quibus Deorum iras placare præſumſerant. Athenienſibus *Apollo* cluebat *Conopius*, quod fugauerit locuſtas. Conſtat id ex *Pauſaniæ Atticis.* Sic *Hercules* in *Oeta Conopion* apud *Strab.* L. XIII. Demonſtratu facilis eſt hæc locuſtarum à DEO formatio ex ipſa ſtructura, quæ infiniti eſt artificii, & quadrat inprimis refutandis tum Atheis, tum Philoſophis illis, qui æquiuocæ fauent generationi, promachum venerantes *Arnobium* L. II. *Non ſi negemus, muſcas, ſcarabæos, & cimices, nitedulas, curculiones & tineas omnipotentis eſſe opus Regis, ſequaciter poſtulandum à nobis eſt, ut, quis ea fecerit inſtitueritue, dicamus. Poſſimus enim nulla cum reprehenſione neſcire, quis & illis originem dederit, & obtinere, non eſſe à DEO ſuperiore prolata tam ſuperuacua, tam vana, tam ad nullas pertinentia rationes.* Parum abſunt cogitata hæc ἀφιλοσόφα Patris à dogmate *Marcionitarum*, qui *Tertulliano* & *Hieronymo* teſtibus alium voluere Creatorem cœli, terræ, hominum, alium inſectorum.

Amos Cap. VII. verſ. 7.

Sic ergo oſtendit mihi: En DOMINUS conſtitit ſuper murum ad normam extructum, habebatque normam in manu ſua.

Hæc oſtendit mihi DOMINUS: & ecce DOMINUS ſtans ſuper murum litum, & in manu ejus trulla cæmentarii.

QUater occurrit heic & commate proximè ſequenti vox אֲנָךְ *anak*, quam LXX. conſtanter reddunt ἀδάμαντα. Subſcribit *Symmachus, Hieronymo* teſte. Fauet huic interpretationi *Orpheus* περὶ λίθων, qui ſub *Galactitæ* titulo *Adamantem* memorat *Anactiten.*

> Τόνρα παιγενέες μὲν ἀνακτίτην ἀδάμαντα
> Κλεῖον.

> *Hunc & Anactiten veteres Adamanta*
> *Vocabant.*

Reineſius quoque *Var. Lect.* L. II. c. 7. *Anach* agnoſcit pro *Adamante*, quem *anachiten* vocari perhibet, *quod vanos pellat metus ex mente*, juxta *Plinium* L. XXXVII. c. 4. Sed mauult *Salmaſius* deriuare hanc vocem ἀπὸ τῆς ἀνάγκης *à neceſſitate, coactione.* Quicquid harum deriuationum ſit, haud videtur אֲנָךְ in Textu noſtro ſignificare gemmam. Docet nos *Kimchi*, eſſe אֲנָךְ *plumbum* vel *ſtannum*, nempe Linguâ Arabicâ, quem ſignificatum quoque habet *Golius* in *Lexico* ex *Ibn Maruph.* Hinc fortè *Theodotion* אֲנָךְ reddit τηκόμενον, *fuſum*, quoniam dicta metalla liquantur facile; *Aquila* ἀλείφωσιν, *Hieronymus ſtagnaturam.* Hinc ſtanni diuitem Angliam *Bretanicam* dici volunt quaſi בָּרַת אֲנָךְ *ſtanni agrum. Bochart. Phœnic.* L. I. c. 39. Volunt viſionis circumſtantiæ inſtrumentum, quo cæmentarii utuntur in extructione murorum. *Hieronymus* habet *trullam cæmentarii*, alii melius *libellam, perpendiculum, ein Senck-Bley, Bley-Schnur*, uti Vernacula noſtra.

TAB. DCXLVIII.

Amos Cap. IX. verſ. 3.

— Et ſi ſubduxerint ſe ab oculis meis in fundum maris, inde mandabo ſerpenti, ut mordeat eos.

— Et ſi celauerint ſe ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo ſerpenti, & mordebit eos.

OCcurrit in Textu נחש *nachaſch*, vox ſerpentibus & piſcibus, nominatim *Zygænæ* communis, Jeſ. XXVII. 1. Imò & ſideri Job. XXVI. 13. Dari tamen *hydros*, ſerpentes, qui in aquis dulcibus, vel ſalſis marinis degunt, nemo negauerit. Et conuenit magis ſerpenti δράκοντος vox, qua LXX. utuntur, quàm Zygænæ. Quicquid ſit נחש in Textu, heîc loci iterum ex Linckiano Muſeo ſiſto ſerpentum Tabulam.

Fig. I. Serpens eſt ex venenatiſſimis, cujus morſus paucis momentis vel horis hominibus, canibus, vitam adimit. Deſcriptus amplè in *Tranſact. Philoſoph.* n. 144. Ex ὀφεολογίᾳ mea adduco duntaxat ſynonyma.

Vipera caudiſona Americana, ex flauo, albo & fuſco varia, maculis nigricantibus per dorſi longitudinem catenulæ inſtar protenſis, ſequentibus ferme triangularibus ſeu cuſpidatis albis, medio-fuſcis, nigro colore marginatis, ſubinde ſagittæformibus, in apices rhomboidales deſinentibus.

Coluber Americanus caudiſonus, perbellè notatus, abſque crepitaculis.

Vipera caudiſona Americana Tyſon.

Boicininga & *Boicinininga*, *Boiquira* Braſilienſibus. *Marcgrav. Piſon. Hiſt. Nat.* L. V. c. 2.

Ayug Tapuyis.

Teuthlacot Zauhqui i. e. Domina Serpentum. *Hernandez.*

Caſcauela, *Tangedor* Luſitanis.

Rattleſnak Anglis, i. e. Anguis crotalophorus. *Joſſelyn New England.* 38.

Ratelslang Belgis.

Ecacoatl, *Hoacoatl* Mexicanis.

Hæmorrhous Indicus *Nierembergii*, *Ahucyatli* dictus, viperæ caudiſonæ ſimilis, ſed ſonalibus caret. *Raj. Syn.* 287.

Serpens venenoſus maximus Virginianus cum ratulis. *Serpent à ſonnette. Vincent. Muſ. Cent.* I. 38.

Serpens peſtifer, omnium Occidentalium venenoſiſſimus, qui accedentem ſonitu crepitaculi in cauda admonet. *Vincent. Elench.* Tab. p. 25.

Fig. II. Amphisbænæ ſimilis, ex pallido fuſca, & nigricans diademata, ſemitæniis fuſcis, tæniis bifurcatis nigris à capite usque ad caudam picta.

Serpens Promontorii Bonæ Spei tæniis albis & nigris, dimidiam partem annulatis, caudâ acutâ. *Vinc. Cent.* III. 29.

Serpens minor Occidentalis, annulis variegatis. *Vinc. Cent.* V. 51.

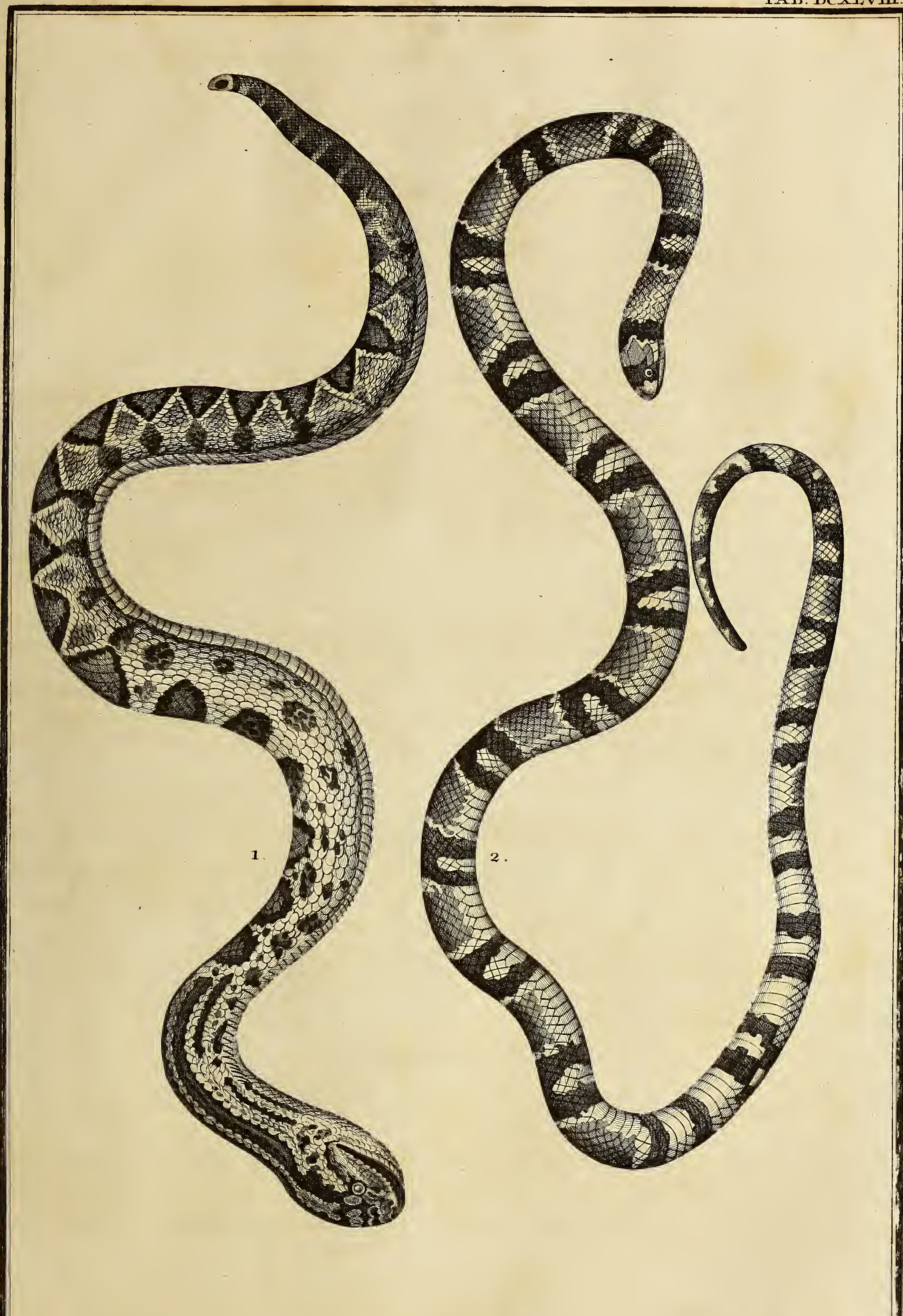
Amos Cap. IX. verſ. 5.

Ad hæc tanget DOMINUS DEUS exercituum terram, & liqueſcet, & lugebunt omnes, qui habitant in ea, quin uniuerſa ea ut fluuius intumeſcet, & abſorbebitur ut fluuius Ægypti.

Et DOMINUS DEUS exercituum, qui tangit terram, & tabeſcet: & lugebunt omnes habitantes in ea: & aſcendet ſicut riuus omnis, & defluet ſicut fluuius Ægypti.

DAt ſyſtema de liquefactione primæuæ terræ *Woodwardo Hiſt. Nat. Tell. illuſtr.* p. 48. anſam explicandi hunc locum de pœna potius præterita, per diluuianam cataſtrophen effectui data, quàm de futura, ut illius commemoratio terrori eſſet impio Iſraelis populo. Poteſt tamen æquè applicari hic Textus ad ultimam terræ per ignem liquefactionem, vel & pœnas intermedias, uti *Coccejus* intelligendum vult de Romanorum irruptione, qui Palæſtinam inundarunt, ut Nilus Ægyptum. Certum id eſt, *liqueſcere terram, ſi eam tetigerit DOMINUS DEUS exercituum.*

Amos

Musei Linckiani n. 24. 58.

Amos. Cap. IX. v. 3.
Serpentes.

Amos Cap. IX. v. 3.
Schlangen.

I.A. Pfeffel Iun. sculps.

RPJCB

RPJCB

ION. Cap. I. v. 4.
Agitur vento navis, feritur undis.

Jon. Cap. I. v. 4.
See = Sturm.

I. G. Pintz sculps.

Amos Cap. IX. verſ. 6.

Qui ædificat aſcenſus ſuos in cœlis, & faſciculum ſuum in terra fundat, qui euocat aquas maris, & refundit eas ſuper faciem terræ. DOMINUS eſt nomen ejus.

Qui ædificat in cœlo aſcenſionem ſuam, & faſciculum ſuum ſuper terram fundauit: qui vocat aquas maris, & effundit eas ſuper faciem terræ. DOMINUS nomen ejus.

MYſticam explicationem Theologis lubens concedo, quod CHRISTUS ſit ὁ οἰκοδομῶν εἰς τὸν ȣ̓ρανὸν τὴν ἀνάβασιν ἀυτȣ͂, quod is poſt paſſionem ſuam potentiâ propriâ ſublatus in cœlos, tanquam Filius DEI exercitum ſuum, fidelium, *faſciculum ſuum in terra fundauerit*, *euocet aquas maris*, *& refundat eas ſuper faciem terræ*, τὴν ἐπαγγελίαν ἀυτȣ͂ ἐπὶ τῆς γῆς, θεμελιῶν, ὁ πϱοσκαλȣ́μενος τὸ ὕδωϱ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκχέων ἀυτὸ ἐπὶ πϱόσωπον τῆς γῆς, populis integris, ut olim Romanis, mandare queat, ut inundent terram armis. Sed ad literam quoque intelligi poſſunt verba Textus de *cœnaculis cœli*, *nubibus*, *exercitu* DEI *fundato in terræ vortice*: de euaporatione illa inſigni *aquarum maris*, quæ alis ventorum ſublatæ per terræ faciem diſperguntur, & pluuiæ ſpecie per pluuias *effunduntur*.

PROPHETA ABDIAS.

Abdias Cap. I. verſ. 4.

Si in altum ut aquila conſcenderis, nidumque tuum inter aſtra collocaris, illinc te detraham, dicit DOMINUS.

Si exaltatus fueris ut aquila, & ſi inter ſydera poſueris nidum tuum, inde detraham te, dicit DOMINUS.

Vid. Jer. Cap. XLIX. verſ. 16.

PROPHETA JONAS.

TAB. DCXLIX.

Jon. Cap. I. verſ. 4.

DOMINUS autem excitabat ventum magnum in mari, factaque eſt ingens tempeſtas in mari, ita ut cogitare (quiſpiam poſſet,) nauem eſſe confringendam.

DOMINUS autem miſit ventum magnum in mare: & facta eſt tempeſtas magna in mari, & nauis periclitabatur conteri.

SOle clarius eluceſcit ex hac Hiſtoria, ſi ex ulla alia, DOMINUM, altipotentem DEUM, *educere ventum è ſuis theſauris*, Pſal. CXXXV. 7. *adhibere pondus vento*, Job. XXVIII. 25. Ἀπο μηχανῆς fiunt omnia, nullus adeſt cauſarum nexus. Miraculis omnia plena. Debebat Jonas Miſſionarius DEI juſſu tendere Niniuen, pœnitentiæ verba ſonare, impiam ciuita-

tem ad meliorem frugem diſponere. Sed non arridet commiſſio hæc viro DEI, in Japho nauim conſcendit Tharſin fugiturus. DOMINUS *verò excitabat ventum magnum in mari.* ΚΥΡΙΟΣ ἐξήγειρε πνεῦμα ἐπὶ τὴν θάλασσαν. Enarrat ipſe Propheta nautis ſua fata, terrorem, quo perculſi fuerant, auget, dum ipſis fatetur ſponte, mandatum ſibi eſſe injunctum *à* DOMINO DEO *cœli, qui & mare & continentem (aridam) fecit,* v. 9. Haud it inficias, ſe eſſe ipſum cauſam mali & periculi occaſionalem. Imo dat ipſe conſilium, quo placari poſſit ira DEI, v. 12. *Tollite me,* inquit, *& in mare me abjicite, tum tranquillum fiet vobis mare: noui enim propter me eſſe hanc tempeſtatem magnam, quæ vobis imminet. (Tollite me, & mittite in mare, & ceſſabit mare à vobis: ſcio enim ego, quoniam propter me tempeſtas hæc grandis ſuper vos.)* Id comprobauit euentus. Volebant equidem illi parcere miſero Jonæ, & aliis potius quibuscunque, quàm extremo illo, conſiliis uti. *Conabantur viri illi nauem remigando ad terram ſubducere, neque potuerunt, quod mare magis magisque contra eos efferebatur. (Et remigabant viri, ut reuerterentur ad aridam, & non valebant: quia mare ibat, & intumeſcebat ſuper eos.)* v. 13. Tandem, prouidente ita DEO, in extremo malo extremum tentant remedium, exequuntur ſententiam à Jona de ſe ipſo latam. *Accipientes igitur Jonam, dejecerunt eum in mare, conſtititque mare ab æſtu ſuo. (Tulerunt Jonam, & miſerunt in mare: & ſtetit mare à feruore ſuo.)* v. 15. Quis, quæſo, adeò lynceus, ut videat heic ullum inter ejectionem Jonæ & acquieſcentiam ſubitaneam maris nexum? Tempeſtate quippe furente, ſi fluctus agmine facto intentant ſæua pericula nautis, motus hic undarum ſpumantium haud ceſſat illicò juxta naturæ curſum, ſed ſenſim atque ſenſim. Monſtrat proin ratio ipſa miraculum, per ventos & aquam patratum, DEO hæc organa dirigente. Sed animus eſt, intueri propius corporis mentisque oculis ſæuam hanc tempeſtatem.

Ventus, de quo nunc, impetuoſus רוּחַ גְּדוֹלָה item סַעַר־גָּדוֹל Græcis audit τυφὼν, ἄνεμος τυφωνικὸς Act. XXVII. 14. Latinis item *Typho* ex congreſſu duorum, trium, vel plurium ventorum, horundemque pugna ortus, qui in vorticoſum motum actus tremendas vires in ſubjectas ei naues, aquas, arbores exerit, ob reſiſtentiam in media axi nullam, viresque ibi concentratas. *Suidas:* τυφὼν, τυφὼς πνεῦμα καπνῶδες ἐῤῥωγὸς ἀπὸ νέφους —— καταιγιδώδης ἄνεμος. Sunt inprimis hujusmodi venti frequentes & formidabiles in maribus ſub-æquatorealibus, inter binos Tropicos, Malaccam inter & Japoniam, Malaccam item & Capitis Bonæ Spei Promontorium, & *Orcanis, Orkan,* nomine nauigantibus veniunt. Graphicè hujusmodi Orcanem deſcribit *Walther Schultze Oſt. Ind. Reiſe* c. 2. *Als wir 14. Tage von der Capo de Bonne Eſperance gegen Oſten geſegelt waren, überfiele uns in der Hinternacht ein ſo grauſamer Sturm, daß wir uns alle in Todes-Gefahr befunden. Als nemlich die Winde gleichſam mit einem donnerenden Schall und groſſer Gewalt (welche Volck und Schiffe verſchlingen kan,) von allen vier Orten der Welt gegen einander auf eine erſchröckliche Weiſe zu ſtürmen anfiengen, welches die erfahrne Schiff-Leute einen* Orkan *nennen. Die grauſamen Winde fielen gleichſam vom Himmel auf uns mit groſſer Krafft gerad nieder, wodurch die ungeſtümme Wellen gleichſam gezwungen ſich nicht auf und nieder bewegen konnten. Wann aber dieſe gefährliche Winde an einer oder andern Seiten der Welt ausberſten, ſo nennen es die See-Fahrende einen* Schwantz des Orkans. *Alsdann brechen die Winde mit einer erſchröcklichen Gewalt durch, und die brauſende Meeres-Wogen ſteigen Himmel-an: die Schiffe aber gerathen in die äuſſerſte Gefahr, gleichwie ich ſelbſt erfahren hab. Die donnerende Winde flogen im Anfang rund um den Compaß her: hielten keinen rechten Strich, und fielen auf uns mit groſſer Gewalt gleichſam aus dem Himmel nieder. Die Segel zerriſſen, und flogen bey Stücken in die Lufft. Das Meer, welches zuvor ſehr brauſete, war uns gleich eben: doch ſchiene unſer Schiff zu ſincken durch die ſtarcke herab ſtürtzende Winde, welche ſo hefftig waren, daß einer des andern Worte kaum hören konnte. Unſer Schiff wurde gantz auf eine Seite gelegt, wodurch Boort und Wände guten Theils unter das Waſſer geriethen. —— Inzwiſchen machten die grauſamen Winde ein Loch, und ſtieben mit unbeſchreiblichem Krachen und Donneren vom Weſten nach Oſten hin. Alsbald ſchiene das erſchröckliche Meer mit ſeinen tobenden Wellen bis an die dunckle Wolcken zu ſteigen, doch fiele unſer Schiff ein wenig wieder herunter, wir wurden aber greulich auf und nieder geſchlingert und geworffen. Wir faſſeten inzwiſchen einen beſſeren Muth, weil die finſtere Nacht vergieng, und die längſt gewünſchte Morgen-Stund wieder anbrach: ob gleich die wütenden Donner-Winde ſich noch erſchröcklich hören lieſſen: ſie legten ſich aber darauf allgemählich, und veränderten ſich um Mittag in ein leidenliches Gewitter. Die ſchwartze Wolcken zertheilten ſich, und Winde und Meer wurden ſtill.* Corripuit Orkan Jonam quoque & itineris ſocios tantâ quidem vi, *ut cogitare quispiam poſſet, nauem eſſe confringendam,* הָאֳנִיָּה חִשְּׁבָה לְהִשָּׁבֵר, *nauis cogitabat, vel putabat, frangi, aut conteri,* τὸ πλοῖον ἐκινδύνευε τοῦ συντριβῆναι. Ad literam videntur cogitationes adſcribi ipſi naui. Sic & Galli, *la navire ſe penſa rompre. Abarbanel* id intelligit de nautis ipſis, acſi in tam urgenti neceſſitate conſilium cepiſſent exponendi nauim irruptioni ad littora vel ſcopulos quosuis obuios, vitam fortè natando ſaluaturi. Poſſem heic, ſi tempus locique anguſtia id permitteret, nonnulla afferre de ſæuiſſimis illis Auſtr-Occidentalibus ventis, qui in Indicis maribus frementes undas ad

ſidera

JCB

ION. Cap. II. v. 1.
Cetus Ionæ.

Jon. Cap. II. v. 1.
Der Wallfiſch Jonä.

I. G. Pintz sculps.

ſidera fere (ſi ita loqui licet) eleuant, menſibus nempe hybernis inde ab Aprili usque ad Septembrim: de *Elephante* procella in Bengalæ littoribus: de columnis illis aqueis, *Waſſer-ziehende Hoſen, Spouts*, glomerante vento ſurgentibus.

TAB. DCL.

Jon. Cap. II. verſ. 1.

Porrò DOMINUS piſcem magnum præparauit, qui deuoraret Jonam, fuitque Jonas in viſceribus piſcis tribus diebus & tribus noctibus.

Et præparauit DOMINUS piſcem grandem, ut deglutiret Jonam: & erat Jonas in ventre piſcis tribus diebus & tribus noctibus.

MAtth. XII. 40. dicitur Jonas fuiſſe ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους. Nos reddimus, *in ventre Ceti, im Bauch des Wallfiſches:* Notandum heîc, non intelligi poſſe *Balænam*, vel *Cetum* propriè ſic dictum, qualis in Septentrione communiter capitur. His prægrandis licet molis piſcibus faucium rictus adeò eſt anguſtus, ut tranſitum vix dare queat homini, imò vix brachio, teſte *Kolb. Cap. Bon. Spei* p. 198. 205. De magnis rebus magna ſpargi ſolent mendacia. Mens ſcilicet noſtra admiratione ſemel capta ideas de rerum magnitudine perbellè augere & multiplicare nouit. Falſis de Balæna rumoribus accenſendum, quod legimus in *Dionyſio Periegete* v. 603.

> Πολλάκι δ' ἂν καὶ νῆα σὺν αὐτοῖς ἀνδράσι νηὸς
> Κεῖνα καταβρώξειε τεράατα.

Priſciano interprete.

> *Quippe ſolent pariter nauem ſorbere viroſque.*

Feſto Auieno.

> *Protinus hæc ipſas abſorbent fauce carinas,*
> *Inuoluuntque ſimul mox monſtra natantia nantes.*

Id quod ne de *Scylla* quidem affirmare auſus fuit *Homerus*, Poëtica licet licentiâ & ipſe uſus.

Animaduertendum probè, eſſe vocabulum κῆτος, *Cetus* commune omnibus magnæ molis *piſcibus*, qui *cetaceorum* nomine veniunt. In ipſo noſtro Textu legitur דָּג גָּדוֹל, κῆτος μεγάλον, *piſcis magnus;* Liberum proin erit, ex cetaceorum piſcium Claſſe quærere talem, cujus rictus amplus adeò, ut Jonam deglutire potuerit. Offert autem ſeſe, & plerisque Interpretibus commendat *Canis Carcharias ſeu Lamia Rondeletii & aliorum, Geſſn. Aquatil.* 204. *Aldrouand. de Piſcib.* 379. *Willoughby Ichthyol.* 47. *The white Shark, Meer- oder See-Hund.* Κῆτος ἐν τοῖς ἀλκιμωτάτοις, μεγέθει μέγιϛος. *Ælian. Hiſt.* L. I. c. 8. *Tiburon Marcgrauio & Franc. Hernandez*, quem depingi curauimus TAB. XV. *Lamia & Lamna* dictus ἀπὸ τοῦ ἔχειν μέγαν λαίμον, ab amplo faucium rictu. *Oppian.* L. I. *Halieut.* v. 370.

> —— δυσαντέα χάσματα λάμνης.
>
> —— *Infauſti rictus Lamiæ.*

Occurrunt hi in omni fere Mari, Oceano, Mediterraneo, quod ipſum ſulcauit Propheta noſter, in Mari Rubro, maximo numero. *Rondeletius* mille librarum pondere, ex mediocribus, deſcribit, cujus fauces obeſum etiam virum capere poterant: *Petrus Gillius* alios ad Nicæam & Maſſiliam captos 4000. librarum, in quorum ſtomachis viri integri loricati fuerint inuenti. Carni humanæ inprimis eſt inſidioſus, θηρίον ἀνθρωποφάγον *Archeſtrato*, prædâ delectans hominum in mare projectorum. Memorabilis cumprimis eſt fabula illa de *Hercule*, qui ſponte ſua faucibus Carchariæ inſiliens, in ejus ventriculo per tres noctes commoratus inde ſaluus, ſed caluus, rediit, hinc τριέσπερος λέων, *trinoctius Leo* dictus. Debebat nempe ἀνθρωποφάγος hic piſcis Neptuni juſſu deglutire *Heſionem Laomedontis* filiam, quam projectus ille ad audendum Heros projectione ſua liberauit. Vid. *Lycophron in Caſſandra & Scholiaſtes. Phauorinus voce* τριέσπερος. *Cyrill. Comm. in Jon.* c. 2. Memorabilior tantò hæc de *Hercule* fabula, quoniam probabile fit admodùm, Græcos ipſam hanc Hiſtoriam Jonæ, quàm à Phœniciis habere poterant, actionibus heroicis Alcmidæ intermiſcuiſſe, Jonam proin ipſum ſub Herculis ficto & picto latere pallio. Quod veroſimilius tantò, quia perſuaſus fuit *Joſephus*, ejectum fuiſſe Jonam in Ponto Euxino, ultimo Argonauticæ nauigationis termino. Imo for-

 ſan

ſan vera Jonæ Hiſtoria ortum dedit fabulæ de *Andromeda*, *Cephei* & *Caſſiopes* filia, ſcopulo alligata, à magno piſce deuoranda, ſed à *Perſeo* liberata prope *Jauan* vel *Joppen*, qua de re *Ouid. Metam.* L. IV. *Fab.* 18. *Plin.* L. V. c. 13. *Pomp. Mela* L. II. *de Situ Orb.* Fidem non ſuperat, condidiſſe Joppenſes memoriam Jonæ Joppenſi naui vecti, & prope Joppen ejecti. Quis autem miretur, veteres Gentiles veris Hiſtoriis miraculoſis, quas à Judæis habere poterant, affuiſſe fabuloſas circumſtantias? Nemo eſt, qui ignoret, id quod in hac contingit platea, recenſeri aliter in proxima. Sed quoque ludere ſolebant, & rem variare Poëtæ pro ſua licentia. Adſuerat ipſe *Joſephus*, quod ſupra jam memoraui, Hiſtoriæ Jonæ circumſtantias, de quibus in Sacris literis nil extat, vectum fuiſſe abſorptum Joppen inter Phœniciæ & Tharſos Ciliciæ in Pontum Euxinum usque, ibique ejectum, velociſſimo ſimul & longiſſimo facto trajectu in tenebricoſiſſimo carcere. Sed notandum, non trajicere ſolere lamias per Fretum Byzantinum, non reperiri in Ponto Euxino illas, ſed Delphinos duntaxat minores. Teſtimonium adeſt *Oppiani Halieut.* L. I. v. 606.

Ἐν δὲ οἱ ὔτέ τε κῆτος ἀνάρσιον, ὔτέ τι πῆμα
Ἐντρέφεται νεπόδεσσιν ὀλέθριον.

Non infeſta inibi cete, nec piſcibus ulla
Pernicioſa vagis animalia.

Petrus Gillius de Boſphoro Thrac. L. III. *Canes Carchariæ, qui lamiæ & ſcyllæ nominantur, illuc non ſubeunt, propterea quod Pontus Euxinus feris piſcibus frequentari non ſoleat, niſi Delphinis & Phocis.* Collimant *Ammian.* L. XXII. *Ariſt. Hiſt.* L. VIII. c. 13. *Plin.* L. VIII. c. 15. *Ælian. Hiſt.* L. IX. c. 59. Ne opus quidem fuit longinquo hocce per Boſphorum trajectu, quum à littoribus Syriæ iter Niniuen usque non longius ſit quàm à littoribus Ponti. Ridiculum mage eſt, & Geographiæ incompatibile, quod *Sulpicius* narrat, Jonam fuiſſe ad oras Niniues ipſius ejectum. Niniue neque Ponto adjacet, neque Mediterraneo Mari, ſed Tigridi Fluuio. Debuiſſet proin Jonas piſce veredo vectus circumnauigare Africam integram, & magnam Aſiæ partem, ut poſſet intrare Tigridis oſtium. Iter, quod vix ſuſtinuiſſet Talus, de quo Poëtæ fabulantur, eum ter unico die circumnauigaſſe Cretam. Tolerabilior ſanè Arabs *Aſſabili*, qui vult, Jonam exactis quadraginta diebus ejectum fuiſſe ad oras Niniues. Definit nempe is, & cum eo Scriptores Arabes alii moram Prophetæ in ventre Ceti ad normam temporis Niniuitis pro pœnitentia conceſſi. Quum contra LXX. *Sulpicius*, *Theodoretus*, *Cyrillus*, *Theophylactus* 40. illos de pœnitentia cogitanda dies commutauerint in tres.

Utcunque recepta hactenus ſit de *Carcharia* Jonæ vectore ſententia, eam tamen iterum infringere, & rationibus haud contemnendis tentat Clar. *Haſæus Leuiathan.* p. 239. 1. Piſcis ille vocatur magnus, κῆτος μέγα, lamia verò à 4. pedibus vix aſcendit ſupra 15. aut 16. quæ longitudo nulla fere eſt, ſi eam conferas cum immanibus Cetis ad 150. pedum menſuram aſcendentibus. 2. Κῆτος, *Ceti* vox non conuenit lamiæ, quæ nec Cetus eſt, nec ex cetaceo genere, qui pulmonibus ſunt præditi, branchiis carent, & fœtus excludunt viuos. *Homerus* etiam *Odyſſ.* μ. v. 96. diſertè Cetum à canibus marinis diſtinguit.

Δελφῖνας τε κύνας τε, καὶ εἴποτι μεῖζον ἕλησε
Κῆτος, ἀμύρια βόσκει ἀγάςονος Ἀμφιτρίτη.

Delphinosque canesque, & ſicubi majorem capere poſſet
Cetum, quæ infinita alit gemebunda Amphitrite.

3. Querela Jonæ II. 6. *Alga alligata eſt capiti meo (pelagus operuit caput meum,)* Lamiam excludit, utpote non ἀλγόφαγον ſed σαρκόφαγον, & votum dat Balænæ, quæ Algâ paſcitur. 4. Vix fieri potuit, niſi ſine cauſa augere velimus miracula, ut lamia integrum hominem deglutitum per aliquot dies in ventriculo ſeruet viuum, & euomat illæſum. *Sextuplex ordo dentium ſerratim poſitorum, ac inſtar clauatæ machinæ circumcirca acuminatorum, quos Suidas vocat* ςρογγύλυς καὶ ἐναλλάσσοντας, *liberum homini tranſitum ſine læſione ejus & dilaniatione per gulam non permittit.* Difficultatibus his & aliis motus Clariſſ. *Haſæus* ad caſtra tranſit doctiſſimi mihique amiciſſimi D. *Peſtaloſſii*, Medici Lugdunenſis Galli, qui *Diſſ. de Jona in Balæna* dans les *Mem. de Trevoux* 1719. p. 1476. neque Carchariam fuiſſe diuini vatis deglutitorem, neque hunc in Balænæ fuiſſe immiſſum ventrem, ſed in ore tantùm ejus hæſiſſe triduo. Argumenta probandi ab *Haſæo* & *Heumanno* latius diducta hæc ſunt. בֶּטֶן ſumi poteſt pro *cauitate* quauis e. g. faucium. Ejusdem ſignificatus eſt vox מְעִים, quæ ventrem, cor, uterum, animum, denotat. Reſpondet his κοιλία vox, quæ ſumitur pro omni cauo, quod eſt κοῖλον. CHRISTUS itaque quando dicit, Jonam fuiſſe ἐν τῇ κοιλίᾳ τῦ κήτυς, nihil aliud indicare vult, quàm fuiſſe *intra* piſcem, ἐν τῷ κοίλῳ magni piſcis. Sic *viſcera non tantùm inteſtina dicimus, ſed quicquid ſub corio eſt. Serv. ad Virgil. Æn.* L. I. v. 215. Quidnî igitur & fauces. His rationibus motus haud abſonum judicat Cl. *Haſæus* p. 252. pro diuerſorio Jonæ ſtatuere Ceti magni dentati ſeu Orcæ (quam veluti ex Orco reuocat) fauces, quæ pluribus capiendis hominibus pares ſunt.

Vidimus ſupra veram Jonæ Hiſtoriam à Gentilibus transfiguratam in fabulas, cui ne nos quidem adhiberemus fidem, nî extaret in Sacris Pandectis. Sed fabulis illis Gentilium vix cedunt Rabbinorum Legendæ apud *Sol. Jarchi:*

Jarchi: deglutitum fuiſſe Jonam à דָּג, piſce maſculo, ſed, quia nondum ſatis mortificatus DEUM Liberatorem inuocare noluerit, ejectum in ventrem דָּגָה, piſcis fœminæ, ejusque prægnantis, ubi anguſtiore carcere clauſus egerit pœnitentiam. Fabulæ anſam dedit, quod v. 1. extet vox דָּג, v. 2. דָּגָה. Alia recutitorum fabula hæc eſt, creatum fuiſſe hunc piſcem in ipſis mundi exordiis, & in hunc finem ſeruatum, ut Jonam deglutiret. Id quod certo ſenſu philoſophico haud abſonum, ſed non eo, quo ſumſere Judæi. Vixiſſet piſcis ille ad Joaſi & Jeroboami tempora 3066. juxta Joſephum 3130. annos.

Μέγα λίαν θαυματέργημα agnoſcet, miraculoſam DEI manum venerabitur, quisquis Hiſtoriam hanc debitâ dignatur attentione. Non minori potentiâ opus fuit heîc, quàm qua conſeruati fuere Danielis ſocii in mediis flammis. Hominem en! cujus vita pendet à reſpiratione liberâ, degentem per tres dies & noctes in carcere anguſtiſſimo, in aëre vel compreſſo nimis, vel nimis raro, vel, ſi in faucibus Orcæ hæſerit, undis aquæ quouis momento obrutum, absque cibo, absque ſomno, nunc in ſuperficie, nunc in fundo maris! in cauo ſtomacho, cujus contractoriâ & reſolutiuâ vi paucarum horarum ſpatio reſolui debuiſſet in liquamen: ubi neque ſedendi erat locus, neque ſtandi, neque decumbendi, ſed quidem ſudandi, tum propter aërem clauſum, tum propter momentaneum vitæ periculum: in carcere tenebricoſiſſimo, niſi aperto orificio ſuperiori aliquid obſcuræ luculæ viderit per tranſennam: augentibus terrorem introeuntibus, exeuntibusue fluctibus, atque proſpectu in armatas undique dentibus maxillas. In diuerſorio non aderat niſi mucus ventriculi, piſces vel recens deglutiti, vel ſemidigeſti, in Orcæ faucibus alga; extra carcerem mare. ἔσωθεν μάχαι, ἔξωθεν πόνοι. Terroris plena ſi fuit mora, terrificus magis fuerit neceſſe eſt exitus, ſeu per Carchariæ rictum dentibus intro ſpectantibus undique obſitum, ſeu per Orcæ dentatæ tremendas maxillas. Mortis fuere omnia plena, introitus, mora, exitus, ſola DEI manus θαυματεργοῦσα adjutrix. Ingenuè id confitetur immoriger ante, pœnitens ex poſt, qui experimenta periculoſiſſima ſuſtinuit, Propheta. Verſ. 3. ad fin. ardentiſſimas lege preces, & ſimul ἐπινίκιον. *De ventre inferorum vociferabar, & tu exaudiebas vocem meam,* ubi notandum, vocem שְׁאוֹל *Scheol*, ἄδος, denotare nunc cauitatem ſubterraneam, nunc ſepulchrum, nunc ſedem damnatorum, heic tenebricoſiſſimum carcerem, ſed mobilem. *Dejeciſti me in profundum, in cor maris, ut fluuius me circundaret, omnes fluctus tui undæque tuæ ſuper me tranſirent. Cogitabam ego, abjectum me eſſe à conſpectu oculorum tuorum, veruntamen rurſus Templum Sanctitatis tuæ videbo. Circundederunt me aquæ usque ad animam, abyſſus circunquaque me concluſerat, carectum implicitum erat capiti meo. (Et projeciſti me in profundum in corde maris, & flumen circumdedit me: omnes gurgites tui, & fluctus tui ſuper me tranſierunt. Et ego dixi: Abjectus ſum à conſpectu oculorum tuorum: veruntamen rurſus videbo templum ſanctum tuum. Circumdederunt me aquæ usque ad animam, abyſſus vallauit me, pelagus operuit caput meum.)* v. 3-6. Quæ poſtrema verba non allegorico ſenſu accipio, ſed literali, indeque colligo, piſcem illum Jonæ deglutitorem non carnibus veſci, ſed herbis marinis, סוּף, quæ vox non ſolam arundinem ſignificat, ſed & algam, præjudicio id eſt σαρκοφάγῳ Carchariæ, argumento pro Orca. *Ad fiſſuras montium deſcenderam,* ad imas globi terrei inæqualitates, imò ad montes, ſcopulos ſubmarinos. *Terra vectibus ſuis perpetuò me concluſerat, Tu autem ab interitu vitam meam reduxiſti,* o DOMINE DEUS. *(Ad extrema montium deſcendi, terræ vectes concluſerunt me in æternum: & ſubleuabis de corruptione vitam meam, DOMINE DEUS meus.)*

Hiſtoriæ illuſtrandæ ſeruiunt ſequentes figuræ.

A. Rictus *Carchariæ.*

B. Rictus *Orcæ.*

C. Numiſma ſub *Trajano* à Pruſaenſibus percuſſum, in cujus auerſa *Heſione Laomedontis*, Trojanorum Regis, filia utraque manu ſaxo affixa, Ceto ſeu monſtro marino expoſita, quam *Hercules* ſoluit. *Beger. Theſ. Elect. Brand. Cont.* p. 643.

D. *Alga anguſtifolia vitriariorum* C B. I B. *Fucus marinus ſiue Alga marina graminea Park.* 1292. quâ percommodè coronari poterat Jonas.

Legantur

Martini Lipenii Jonæ Diaplus Thalaſſius ex Hiſtoria Sacra deſumptus. Witteb. 1667. & 1678. 4.

Franc. Baring Diſſ. de Ceto Jonæ. Bremæ 1689. 4.

Sigiſm. Auguſt. Pfeiffer. Diſſ. Epiſtolaris Apologetica pro ſtabiliendo Themate, *Piſcem Jonæ deglutitorem eſſe Balænam*, oppoſita *Chriſt. Franciſco Paulini* & *Joh. Henr. Majo*, aliisque lamiæ propugnatoribus. Lubec. 1697. 4.

Joh. Brunſmann. de Ceto Jonæ Diſſ. qua diſquiritur, verusne fuerit, an minus, rationesque Sam. Bocharti, quibus adductus propriè dictum negauerit fuiſſe Cetum, diſſoluuntur. Jen. 1687. 8.

Chriſtiani Gotthold Wiliſch recentiſſimorum de Jona in piſce ſententiæ examen. Lipſ. 1721. 4.

Joh. Georg. Neumann. Programma de Miraculo Jonæ ab empæctis vindicato.

Jon. Cap. II. verſ. 11. al. Cap. III. verſ. 1.

Mandauit autem DOMINUS piſci, & euomuit Jonam in aridam.

Et dixit DOMINUS piſci: & euomuit Jonam in aridam.

Piſcium non eſt, res ſemel deglutitas, licet ventriculo moleſtas, vel & ore captas, rejicere vomitu. Imo impoſſibilem fere reddunt hanc actionem dentes recurui, ſpectantes introrſum. Hinc contingit aliquando, ut Lucius aliusue piſcis rapax alium etiam magnum arripiat, integrum verò vel deglutire, vel in ſtomacho locare nequeat, præda dimidia foràs ſpectet, viſuique ſeſe offerat monſtrum bicaudatum, caudis in aduerſa protenſis. Oſtendimus jam ſupra, è faucibus Carchariæ licet apertis exitum haud patuiſſe abſque miraculo, quod auget vel ſola veſtium, hærentium facile, conſideratio. Eſt & Orcæ maxilla, inferior nempe, dentibus undique armata. Et quorſum, reſeratis licet carceris portis, fuga patuiſſet captiuo? Ex charybdi in ſcyllam, ex ventre lamiæ, vel faucibus Orcæ in mare, ubi vel abſorpſiſſent miſerum fluctus, vel proximus quisque ex piſcibus rapacibus diripuiſſet? Hinc ſoli DEO tribuenda liberationis gloria, *mandauit* DOMINUS *piſci*, προσετάγη ἀπὸ ΚΥΡΙΟΥ τῷ κήτει. Idem nempe, qui *piſcem magnum præparauit* II. 1. ut Jonam deglutiret, qui captiuum per triduum omnipotenti ſua manu conſeruauit, portas nunc aperuit carceris. Totius naturæ conditor, qui *mandauerat coruis, ut adferrent panem & carnem Eliæ, (præcepit coruis, ut paſcant Eliam ibi,)* 1. Reg. XVII. 4. qui *mandauit locuſtis, ut abſumerent terram,* 2. Paral. VII. 13. qui *mandat ſerpenti, ut mordeat,* Amos IX. 13. qui mandat alibi cœlis, nubibus, pluuiæ. Mandare, eſt creaturis uti.

Verus locus, ubi Jonas fuit ejectus, ignotus eſt prorſus, percurres ante omnia Aſiæ littora, quàm illum inueneris. Vocatur יַבָּשָׁה, ξηρὰ, *arida*, *Land*, ſic & Chaldæus interpres יַבֶּשְׁתָּא. Controuerſas de loco conjecturas examinauimus ſupra, & exploſimus illam in ſpecie *Joſephi Ant.* L. IX. c. 11. juxta quem Jonæ deglutitor tranare debebat maria, Syrium, Phœnicium, Cilicium vel Cyprium, Rhodium, Carium, Jonium, imò totum Ægeum ſeu Archipelagum, Helleſpontum inſuper & Propontidem, Pontum denique Euxinum, & Propheta ipſe pedibus emetiri iter per Colchidem, Iberiam, Tauri juga, Albaniam, Armeniam. Placet *Druſio*, *Chriſtoph. à Caſtro*, *Gabrieli à Coſta*, *Martino Opizio*, *Sinus Iſſicus* vel *Iſſæus*, ad *Iſſum*, Ciliciæ urbem, Nicopolis ab Alexandro nuncupatam, qui Darium prope eam vicit: Aliis *Seleucia* in confiniis Syriæ & Ciliciæ, Ptolemæo *Pieria* dicta, à qua emetiendum fuiſſet iter per Syriam & Meſopotamiam. Longiſſimum omnium eſt iter, quod *Joh. de Pineda* proponit ad *Mare Rubrum*, nempe per maria Syrium, Ægyptium, totum Mediterraneum, imo Africæ Periplum. Quam opinionem hauſiſſe videtur ille à Judæis. Securiſſimi omnium conjectant, qui vel *Joppen* volunt, vel *Palæſtinæ littora*, unde commodum fuit Hieroſolymam verſus iter, ubi poterat Propheta DEO LIBERATORI ſua ſoluere vota, & Hieroſolymâ tendere Niniuen.

RPJCB

TAB. DCLI.

ION. Cap. IV. v. 6. 7. 8.
Kikajon Ionæ.

Jon. Cap. IV. v. 6. 7. 8.
Jonä Kürbis oder Wunder = Baum.

G. D. Heüman̄ sculps.

TAB. DCLI.

Jon. Cap. IV. verſ. 6. 7. 8.

6. Parauit autem DOMINUS DEUS Kikajon, quæ aſcendit ſuper Jonam, ut umbram capiti ejus faceret, ut eriperet eum ab adfli-ctione ſua. Lætatus eſt autem Jona de Kikajon magno gaudio.

7. Parauit autem DEUS, quum poſtero die aurora exoriretur, vermem quendam, qui Kikajon læderet ut exareſceret.

8. Orto autem Sole adduxit DEUS Eurum torrentem, ut Sol feriret caput Jonæ, ut penè exanimatus animo ſuo mortem poſtularet dicens: Mori quàm viuere ſatius mihi fuerit.

6. Et præparauit DOMINUS hederam, & aſcendit ſuper caput Jonæ, ut eſſet umbra ſuper caput ejus, & protegeret eum, laborauerat enim: & lætatus eſt Jonas ſuper hedera, lætitià magna.

7. Et parauit DEUS vermem, aſcenſu diluculi in craſtinum: & percuſſit hederam & exaruit.

8. Et cum ortus fuiſſet Sol, præcepit DOMINUS vento calido & urenti: & percuſſit Sol ſuper caput Jonæ, & æſtuabat: & petiuit animæ ſuæ ut moreretur, & dixit: Melius eſt mihi mori, quam viuere.

Parui momenti videtur quæſtio de Jonæ קִיקָיוֹן, nobisque nihil adferre vel commodi vel damni. Et tamen propter illam *bellum* reuerà *cucurbitinum* eſt enatum *Hieronymum* inter & *Auguſtinum*, Patres ut eruditiſſimos ita pientiſſimos. Hic nempe ex Veterum ſtetit partibus, fuiſſe *Kikajon* ex *cucurbitarum* genere, ille verò *hederam*. A verbis ventum ad verbera, accuſatus ab Auguſtino Hieronymus Rómæ, tanquam Heterodoxiæ reus. Patet hoc exemplo, poſſe Theologos cæterà pios & doctos in ἀδιαφόροις & Problematicis diſſentientes exacerbari ita, ut diſſenſus maximo veniat Eccleſiæ ſcandalo, & hæretificationes multiplicentur præter neceſſitatem. Fuit autem bellum illud tantò ridiculum magis, quod fortè à neutro ſteterit rei veritas.

Ex *Auguſtini* partibus ſtant Verſiones LXX. (quæ κολοκύνθην, *colocynthidem* habet,) Syriaca, Arabica, Æthiopica, *Pagninus*, *Lutherus*, *Forſterus*, alii. In *Hieronymi* acie *Aquila*, *Symmachus*, *Theodotion*, *Vulgata*, *Corn. à Lapide*, *Oecolampadius*, alii. Placet aliis *cucumis*, aliis *platanus*, aliis *ficus*, aliis *Mauz*. *Ribera* & *Sanctius* volunt, *Kikajon* eſſe nomen omnibus plantis citò ſuccreſcentibus & obumbrantibus proprium. Malunt nonnullæ Europææ Verſiones, & has inter Tigurinæ ambæ, ſeruare Hebræum *Kikajon*, quàm incerti quid ſtatuere.

Aliam à Patribus illis, & fortiorem aciem, formant Rabbini plerique *Kimchi*, *Arias*, *Mercerus*, *Junius*, *Tarnouius*, *Piſcator*, *Coccejus*, *Grotius*, *Druſius*, *Amama*, *Buxtorffius*, *Hottinger*, *Schindler*, *Urſinus*, *Pfeiffer*, *Hildebrand*, *Bochart*, *Guilandinus Epiſt. de Stirpib.* p. 11. *Hiller Hierophyt.* P. I. p. 453. Oſtendunt hi nobis *Ricinum* (Fig. A.) Plantam Orienti familiarem, hortis etiam noſtris haud ignotam, quæ ad inſignem creſcit altitudinem, amplis foliis & ramis brachiata. *Inſigni auctu celeriter adoleſcit, caule craſſo, ſtriato, glauco, geniculato, inani, ſuperius ramoſo, ex obſcura purpura nitente & glabro. Folia ampla, platano & aceri ſimilia, digitata, in ſeptem octo aut nouem acuminata ſerrataque ſegmenta, atrouirentia, ſplendida, & interdum acetabuli inſtar concaua, unde pediculus auerſo folio oritur dodrantalis, purpuraſcens, concauus; quanto autem ſuperiora fuerint folia, tanto ampliora exiſtunt. Flores longa ſerie thyrſoide ſurculo peculiari racemati inſident, è ſanguineis criſpisque ſtaminibus, quæ terna è fructus rudimento emicant, conflati: quibus muricata triquetra vaſcula ſuccedunt, quæ ſemina claudunt oblonga, Ricini animalculi æmula, foris liuida & maculoſa, interiore medullâ candida, quæ capitulis per maturitatem fiſſis ac rimas agentibus cum impetu exiliunt. Præter flores videre eſt in eodem thyrſo muſcoſa glomerata nucamenta coloris herbacei, quæ nullo relicto fructu tandem matureſcunt. Radix ſimplex, longa, craſſa, du-*

ra, candida, crebras circumcirca fibras emittens. Raj. Hiſt. Plant. p. 166. ex I. B. Eſt hæc ipſa planta Ægyptiorum Κικὶ apud *Herodotum* L. I. c. 92. ubi unguentum ex illa paratum hoc nomine venit, ἀπὸ τῶν σιλλικυπρίων τοῦ καρποῦ, τὸ καλοῦσι μὲν Ἀιγύπτιοι κικὶ, *ex fructu ſillicypriorum, quod Ægyptii* κικὶ *appellant.* Sic & *Straboni* L. XVII. fructus κικκὶ in agris ſeri, & ex eo oleum parari dicitur, τὸ κικκὶ καρπός τις σπειρόμενος ἐν ἀρούραις, ἐξ οὗ ἔλαιον ἀποθλίβεται. Audit hoc oleum ἔλαιον κίκινον, *oleum cicinum. Dioſc.* L. IV. κικὶ ἢ κρότων — ἐξ οὗ ἀποθλίβεται τὸ λεγόμενον κίκινον ἔλαιον. *Plin.* L. XV. c. 7. *Fit oleum & è cici arbore in Ægypto copioſa.* Planta hæc *Elcheroa* nuncupatur Arabibus. Docet id *Hieronymus: Pro cucurbita ſiue hedera in Hebræo legimus* קִיקָיוֹן, *quæ etiam Linguâ Syrâ & Punicâ elkeroa dicitur. Lexicon Copticum* p. 185. κουκὶ, *kuki vox Ægyptia* (ubi forſan legendum kiki) *Arabicè granum elcheroa, vel alcheroa.* Hodiè *Chyrwæ, Chærwæ. Meninzk. Lex.* 1889. Reddit & *Abenbitar* Dioſcoridis κικὶ Arabicè *Cheroa.* Fig. B. ad marginem exhibet Characteres Ricini. Et Fig. C. ex Ill. *Sloane Natural. Hiſtory of Jamaica Vol.* I. p. 129. *Tab.* 184. eſt *Ricinus minor Staphyſagriæ folio flore pentapetalo purpureo. Ricinus Americanus lacteſcens trilobato folio perennis flore nigricante, Hort. Beaumont.* p. 36. *Ricinus Americanus perennis floribus purpureis Staphidis agriæ foliis. Commelin. Hort. Amſt.* p. 17. *Ricinoides Americana ſtaphiſagriæ folio Tournef. Inſt.* p. 566. Alia ſynonyma habet laudatiſſimus *Sloane Vol.* II. p. 362.

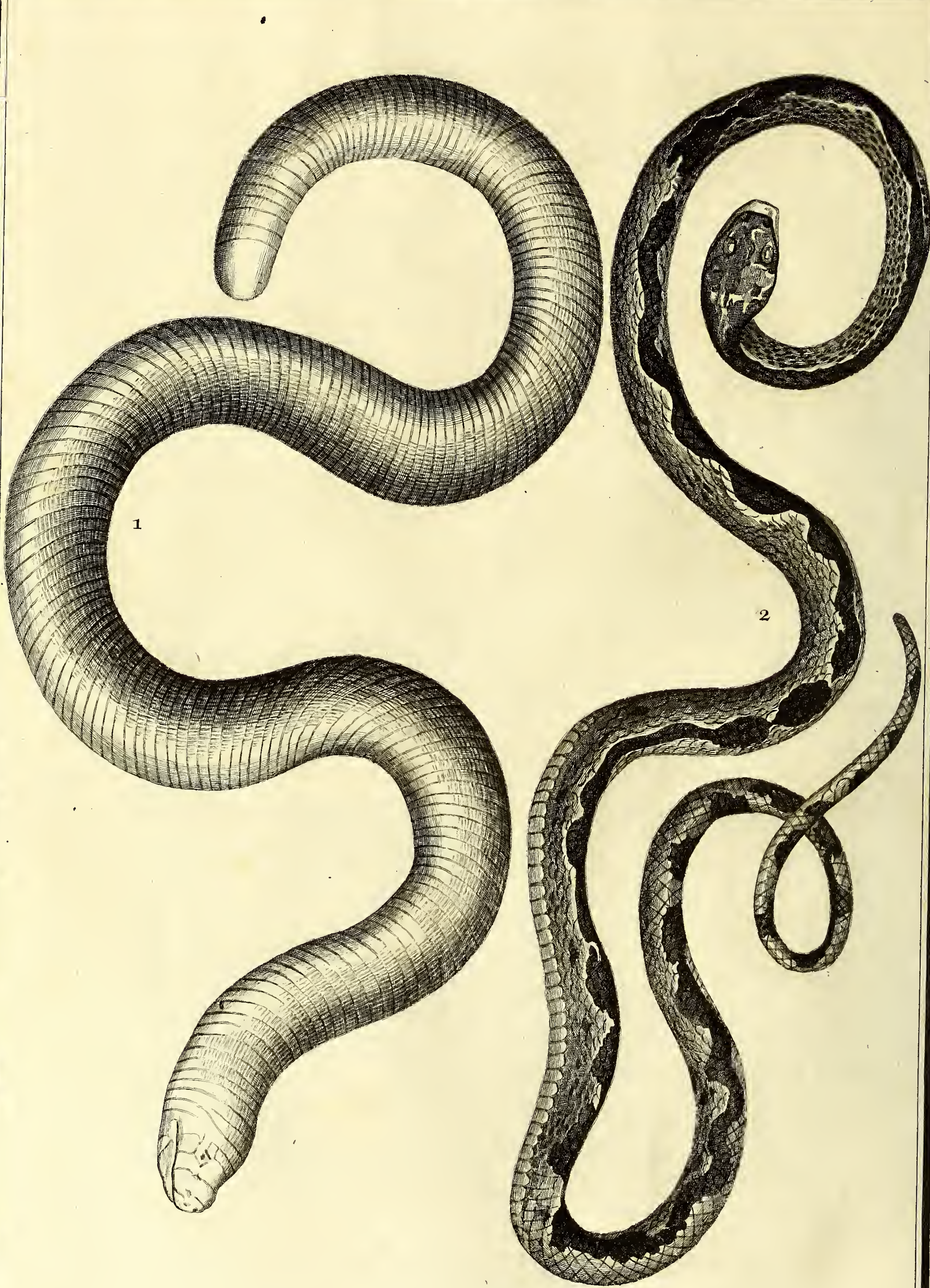
Sed quomodo *kiki* illud ſiue *kikajon* unica nocte ſuccreſcere potuerit, ſola naturæ ſollicitatione, eò quidem usque, ut Jonam obumbrare potuerit, ego haud capio. Videntur mihi verba illa, *parauit* DOMINUS DEUS *kikajon*, LXX. προσέταξε ΚΥΡΙΟΣ ὁ ΘΕΟΣ κολοκύνθῃ, *præcepit* DOMINUS DEUS *cucurbitæ*, accrementum naturæ viribus majus, miraculoſum. Seligit DEUS plantam, quæ naturâ motore lætè creſcit, ſed his viribus ſuperaddit majores, ut piſcinam Betheſdæ, balneum per ſe quidem multis ægris ſalutare, quotannis ſemel commoueri juſſit per Angelum, pro effectu miraculoſo, Iſraelitis ſeu coturnices ſeu locuſtas adduci per Eurum.

Magno quidem & gaudio & commodo fuit Prophetæ pulcherrimæ plantæ umbra, ſed haud diuturno. *Parauit* DEUS, *quum poſtero die aurora exoriretur, vermem quendam, qui kikajon læderet, ut exareſceret,* προσέταξεν ὁ ΘΕΟΣ σκώληκι ἑωθινῇ τῇ ἐπαύριον, καὶ ἐπάταξε τὴν κολόκυνθαν, καὶ ἀπεξηράνθη. Quod citò factum, peribat citò. Fuere ex parte DEI, ut ſunt in omnibus, tum accrementi ſubitanei, tum exareſcentiæ citæ cauſæ finales, ab ipſo Propheta recenſitæ, quarum pleniorem inquiſitionem aliis linquo, ut & ad uſus morales applicationem. Qualisnam autem fuerit ille vermis, תּוֹלַעַת, tacente Scriptura haud neceſſe duco inquirere operoſius, quum innumera ſint inſecta, quæ DEI juſſu poterant ſententiam de kikajon lata exequi, ut nouâ creatione haud fuerit opus. Non eſt planta, imo non ſunt folia, flores, radices, fructus, quæ non infeſta ſibi habeant certi generis inſecta, cœlo præſertim ſudo magno ſe propagantia numero. Neque ab his matricidis immunes ſunt plantæ venenatæ. Sunt tamen ſecuriores magis, quæ folia habent aſpera, caules hirſutos, aculeos horridos, quibus accenſeri poteſt *Auguſtini cucurbita.* Hinc Græcorum prouerbium apud *Athenæum* L. II. ex *Epicharmo*, ὑγιέστερος κολοκύνθας, *ſanior cucurbitâ*, aliud apud *Suidam* & alios, κρότωνος ὑγιέστερος, *Crotone vel Ricino ſanior.* Licet dubium adhuc ſit, an κρότωνος nomine veniat *Ricinus*, vel potius *Croton* urbs, fortiſſimi Milonis patria, de cujus ſalubri ſitu teſtimonium extat apud *Strabonem* L. VI. & alios. Redeo ad *Kikajon.* Id non, quod communiter fit, denudatum fuit foliis vel floribus, ſed *læſum* in trunco, ut exareſceret: pereſi fuere à verme tubuli nutritii, & impeditus ſic vel interruptus alimenti aſcenſus.

Injuriarum heic nondum finis. *Orto Sole*, ſublato umbraculo, *adduxit* DEUS *Eurum torrentem, ut Sol feriret caput Jonæ, ut penè exanimatus animo ſuo mortem poſtularet, dicens: Mori quàm viuere ſatius mihi fuerit.* Καὶ ἐγένετο ἅμα τῷ ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον, καὶ προσέταξεν ὁ ΘΕΟΣ πνεύματι καύσωνι συγκαίοντι, καὶ ἐπάταξεν ὁ ἥλιος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰωνᾶ, καὶ ὠλιγοψύχησε, καὶ ἀπελέγετο τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ εἶπε· καλόν μοι ἀποθανεῖν με, ἢ ζῆν. Euro æſtuoſo flante, & Sole verberante accenſa Ephemera, quæ præter laſſitudinem accerſiuit Jonæ dolores capitis.

PRO-

RPJCB

Musei Linkiani n. 34. 63.

Mich. Cap. I. v. 8.
Serpentes.

Mich. Cap. I. v. 8.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

PROPHETA MICHA.

TAB. DCLII.

Mich. Cap. I. verſ. 8.

Hanc ob rem plangam & ululabo, incedam lacerus & nudus, edamque planctum, ut Dracones, & luctum, ut juuenes Struthiones.

Super hoc plangam, & ululabo: vadam ſpoliatus & nudus: faciam planctum velut draconum, & luctum quaſi ſtruthionum.

Vid. Job. Cap. XXX. verſ. 29.

EX *Linckiano Muſeo*, quod Lipſiæ eſt, ſiſto iterum ſerpentes.

Fig. 1. Amphisbæna ſubflaui in dorſo, in ventre carnei magis coloris.

Ξανθὸς ἐπὶ τρία δῶρα φέρων μῆκός τε καὶ ἰθῦν.

Flauus eſt, ad tres palmos (minores) habens longitudinem.

Amphisbæna Africana ſiue Serpens cœcus, Scytales ſpecies. *Vincent. Cent.* II. 13.

Fig. 2. Serpens lato capite marmorato, ex nigricante, fuſco, albo & flauido varia, faſcia nigricante per medium dorſum undatim veluti eunte, nunc cohærente, nunc interrupta, albo colore marginata, ventre flaueſcente.

Αἰθαλώεις μὲν νῶτα.

Dorſo quidem fuliginoſus.

Nicander de Dryino v. 420.

Serpens Guineenſis rariſſimus, in ſuperiori parte fuſci, in inferiori albi coloris. *Vinc. Cent.* IV. 97.

Mich. Cap. I. verſ. 16.

Calua reddere & tondere ſuper filios tuos delicatos, propter caluitium tuum ſicut aquila, quoniam à te transmigrabunt.

Decaluare, & tondere ſuper filios deliciarum tuarum: dilata caluitium tuum ſicut aquila: quoniam captiui ducti ſunt ex te.

SUnt omnibus auibus rapacibus, aquilis inprimis, multæ plumæ, quæ vere excidunt, apertis mage cutaneis poris, atque tunc aues caluas reddunt. Id nos Germani vocamus *mauſen*, Galli *muer*, i. e. mutare pennas, recentiores Græci μετέυειν, quæ ipſa vox à *mutare* originem habet. Hac voce utitur *Demetrius* ὀρνεοσοφ. c. 53. Et fortè noſtrum *mauſen, muſen*, ab eadem origine deſcendit potius quàm à *mure*. Id quod Etymologis decidendum linquo. Veteres Græci dicere ſolebant, μαδίζεσθαι, πτεροφυῆσαι, ἀποβάλλειν τὰ πτερά. Calueſcunt proin aues, ut homines, hac quidem differentia, quod illa caluities totum attineat corpus, hæc ſolum caput, & illis accidat omni vere, his in extrema utplurimum ſenecta.

Mich. Cap. IV. verſ. 13.

Surge, & extere, ô filia Zion, quoniam faciam cornu tuum ferreum, & ungulas tuas faciam chalybeas, ut conteras populos multos. —

Surge, & tritura, filia Sion: quia cornu tuum ponam ferreum, & ungulas tuas ponam æreas, & comminues populos multos. —

Vid. Jer. Cap. XLVI. verſ. 20.

TABB. DCLIII. DCLIV. DCLV.

Mich. Cap. VII. verſ. 17.

Puluerem in morem Serpentis lingent, ut quæ repunt in terra, & ex habitaculis ſuis contremiſcent; ante DOMINUM DEUM noſtrum pauebunt, & te timebunt.

Lingent puluerem ſicut ſerpens: velut reptilia terræ proturbabuntur de ædibus ſuis: DOMINUM DEUM noſtrum deſiderabunt, & timebunt te.

Vid. Gen. Cap. III. verſ. 14.

NEque hanc prætermitto occaſionem ſiſtendi Serpentes nonnullos ex θηριοφυλακίῳ *Linckiano.*

Fig. 1. Serpens Americanus cœruleus.

Fig. 2. Serpens Americanus ferrugineo dorſo, maculis per totam laterum longitudinem ſemilunatis nigricantibus; medio albis, ventre albido nigris punctis notato, capite ex ferrugineo & albo vario.

Serpens Americanus ferrugineis variis maculis nigris in dorſo; à latere ſquamis ex umbra circulis albis ſemilunatis.

Hæmorrhous, Hæmorrhois, colore eſt arenoſo, per corpus verò notis nigris & albis variegata. *Aëtius, Auic. Arab.* T. II. p. 138. *Lat.* IV. 6. 3. 36.

Fig. 3. Serpens Surinamenſis aquaticus ex nigro, cœruleo & albo varius, maculis præſertim in dorſo nigris, ſed variæ figuræ & magnitudinis.

Serpens vulgaris aquaticus Surinamenſis ex nigro & albo varius.

Albaris varii ſerpentis ſpecies. Giauhari.

Fig. 4. Tab. DCLIV. Serpens Americanus tæniatus, tæniis latioribus cupreis & anguſtioribus ſordidè albis.

Serpens Americanus annulis majoribus ex cupro & minoribus ſordidè albo.

Serpens minor Americanus variegatus, tæniis latioribus & annulis nigris.

Fig. 5. Dipſas Surinamenſis capite ex nigro, fuſco & albo vario, diademate ex punctis albis conſtante ornatus, collo ſupernè purpureo-fuſco, ad latera albo, ſemitæniis dehinc per totam dorſi longitudinem alternis latioribus fuſco-purpureis, anguſtioribus dilutioris purpuræ in maculas candidas terminatis, quæ ſolæ caudam prætenuem longam nigricantem decorant: venter flaueſcit.

Dipſas Surinamenſis perbellè notatus.

Ἀιὲν ὑποζυφόωσσα μελαίνεται ἄκροθεν οὐρή.

Semper ſubobſcura nigricat extrema cauda.

Nicand. de Dipſade v. 337.

Dipſadi ſunt nigredinis veſtigia plurima, & color poſtremæ partis verſus caudam ad nigredinem declinat. *Auicenna.*

Serpens albus in capite lineas habens coronæ inſtar. *Damir.*

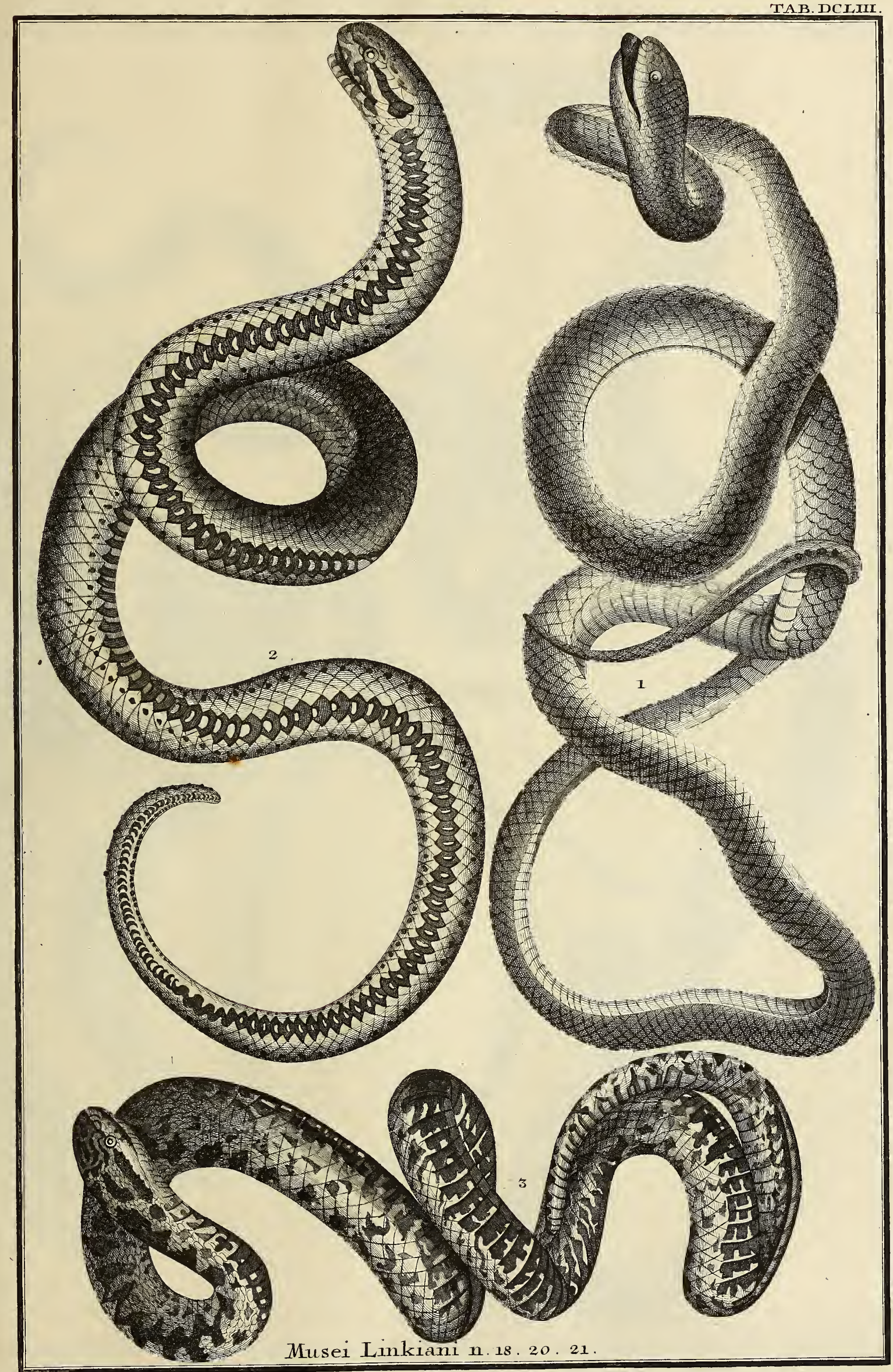
Serpens Americanus longus, craſſus, capite latiori, cauda tenui & longa. *Vinc. Cent.* III. 82.

Serpens Americanus longus, tenuis, capite craſſo, cauda tenui. *Vinc. Cent.* IV. 13.

Serpens Siamenſis longiſſimus variegatus, capite plano & viperino, fuſco-marmoreo. *Vinc. Cent.* IV. 56.

Fig. 6. Tab. DCLV. Serpens Americanus ex luteo & griſeo (vel fuſco) in capite & collo veluti reticulatus, reliquo corpore tæniatus, tæniis veluti fractis.

Ser-

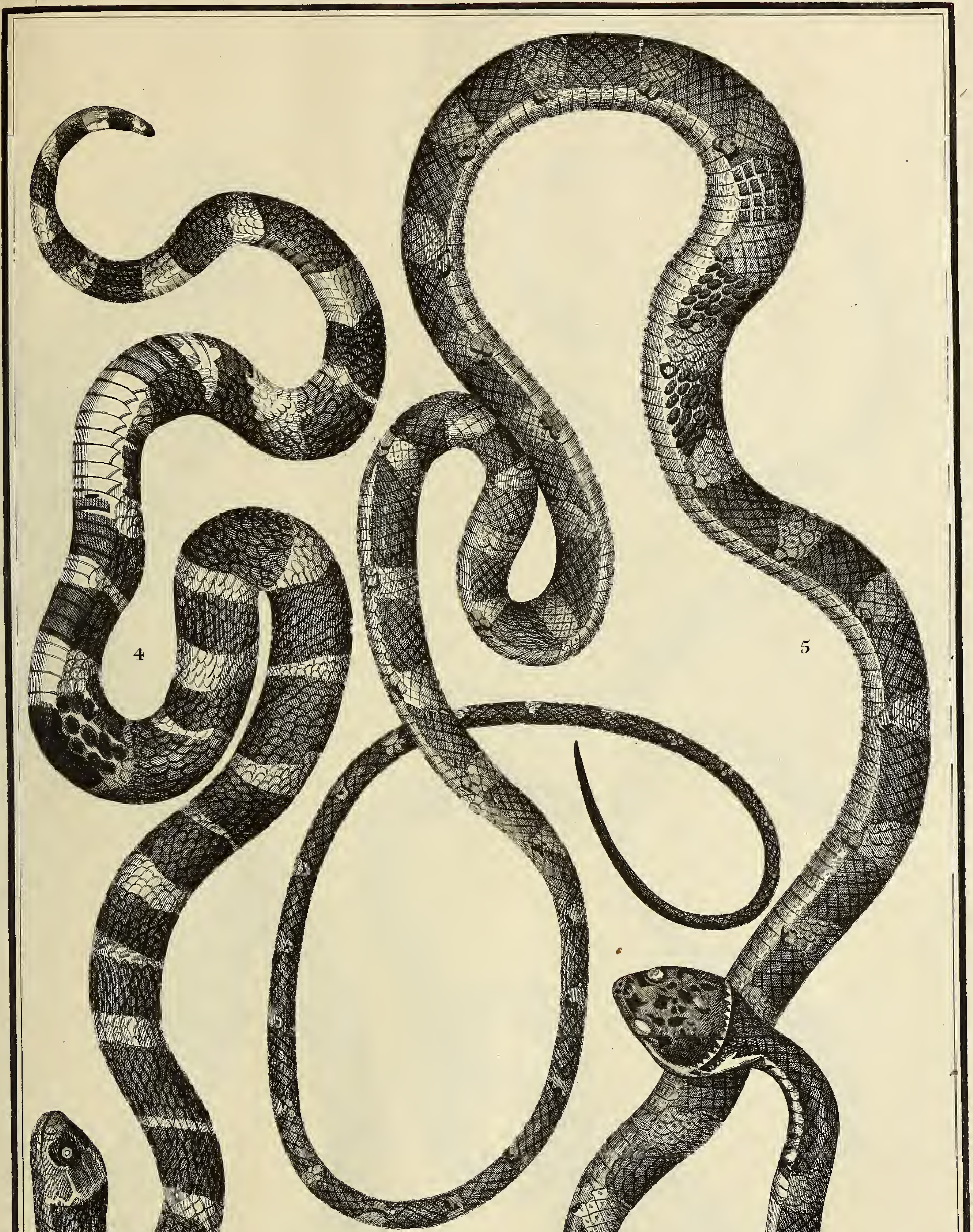
Musei Linkiani n. 18. 20. 21.

MICH. Cap. VII. v. 17.
Serpentes.

Mich. Cap. VII. v. 17.
Schlangen.

I. A. Pfeffel Iun. sculps.

RPJCB

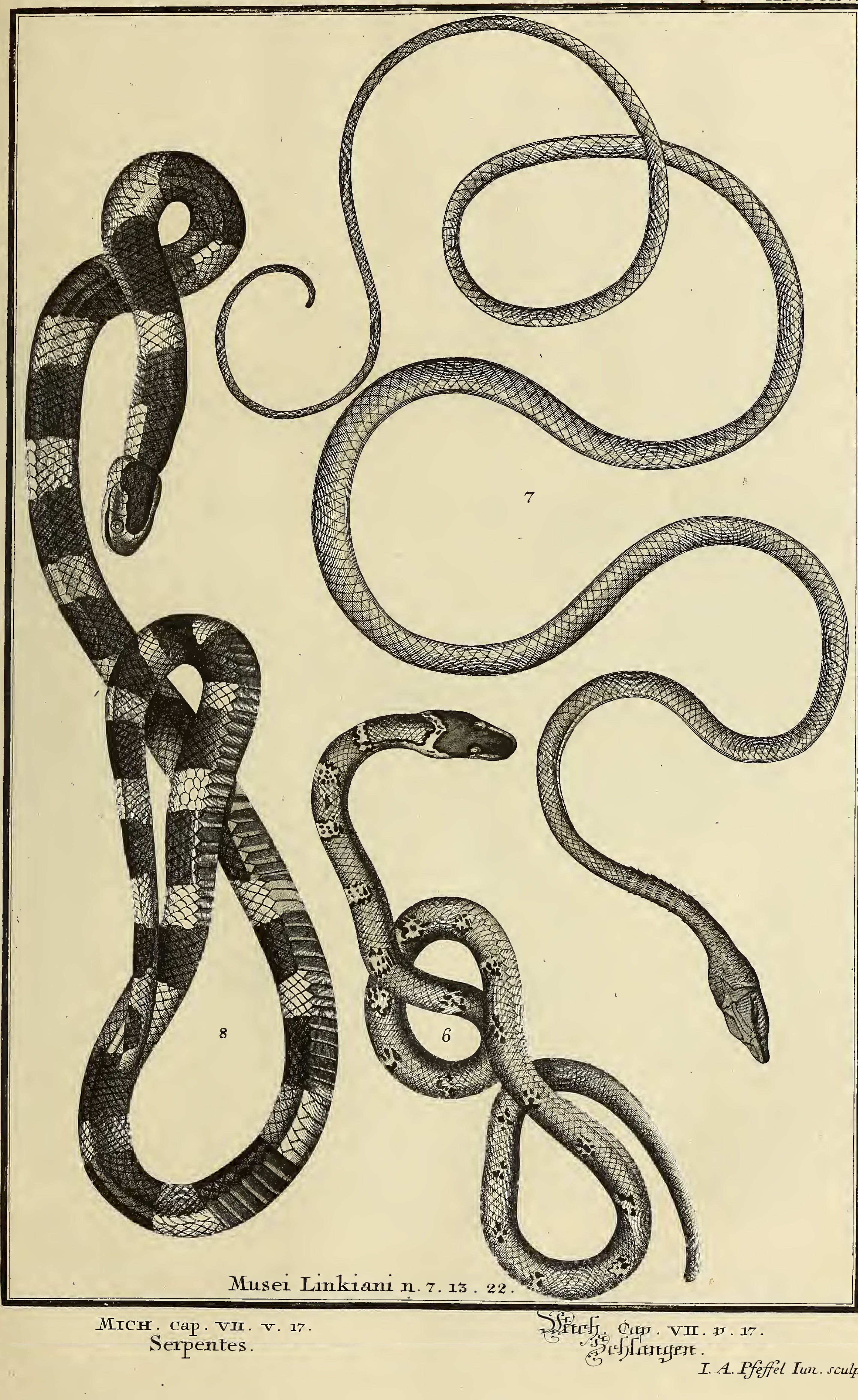
Musei Linkiani n. 27. 54.

MICH. Cap. VII. v. 17.
Serpentes.

Mich. Cap. VII. v. 17.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

Mich. cap. VII. v. 17.
Serpentes.

Mich. Cap. VII. v. 17.
Schlangen.

I. A. Pfeffel Iun. sculp.

RPJCB

Serpentis Americani ex luteo & griſeo variegati ſpecies.

Serpens Americanus cum maculis fuſcis. *Vinc. Cent.* II. 66.

Serpens Americanus tenuiſſimus leucophæo marmoreus, capite plano, collo & cauda tenui. *Vinc. Cent.* III. 60.

Fig. 7. Acontia Surinamenſis longa prætenuis, capite anteriore flaueſcente acuto, dorſo cœruleo-viridi, ventre albido, & linea rubente per longitudinem picto.

Acontia ſeu Jaculatrix Surinamenſis ex cœruleo & viridi varia.

Caninana, cujus venter flauus, dorſum viride, 8. circiter palmos longus. *Raj. Syn. Quadr.* 328.

Serpens Indicus gracilis viridis. *Achætulla* Ceylonenſibus, id eſt, oculis infeſtus. Idem ex viridi & albo variegatus, capite mucronato. *Raj. Syn.* 331. *Herm. Muſ. Ind.* 8. 92.

Vipera Africana longiſſima, ſiue *Chalcis*, Aſpidis ſpecies, colore viridi, *vipera parua* vulgò dicta. *Vinc. Cent.* II. 9.

Serpens Americanus gracilis & longiſſimus, Dipſadis ſpecies. *Vinc. Cent.* II. 12.

Anguis Borneocus viridis familiaris, pertenuis. *Petiv. Muſ.* n. 105.

Fig. 8. Serpens Americanus tæniis ſubalbidis & cupreis latis per æqualia fere interualla ſibi ſuccedentibus, ſaturatioris in dorſo coloris, caudâ obtuſiore.

Serpens Americanus annulis cupreis & ſubalbidis.

Serpens coralloides Americanus tæniatus, caudâ longâ in acumen deſinente. *Vinc. Cent.* V. 90.

Serpens minor Americanus longiſſimus, tæniis nigris & flauis, corpus ambientibus, dum viueret rubicundis. *Vinc. Cent.* VI. 168.

PROPHETA NAHUM.

Nahum Cap. II. verſ. 12. 13. (11. 12.)

12. Ubinam luſtrum Leonum, & paſcua juuenum Leunculorum, ad quæ conferebat ſe Leo (maritus) Leænæ, ubi degebat catulus Leoninus, nec quiſquam turbabat?

13. Leo inquam rapiens quantum ſatis eſſet catulis ſuis, ſtrangulans quoque Leænis ſuis, qui & rapina compleuit latibula ſua, luſtraque ſua laceris animantibus.

11. Ubi eſt habitaculum Leonum, & paſcua catulorum Leonum: ad quam iuit Leo, ut ingrederetur illuc: catulus Leonis, & non eſt, qui exterreat?

12. Leo cepit ſufficienter catulis ſuis, & necauit leænis ſuis: & impleuit præda ſpeluncas ſuas, & cubile ſuum rapina.

Vid. Ezech. Cap. XIX. verſ. 2. & alibi.

Nahum Cap. III. verſ. 15. 16. 17.

15. Ibi quoque ignis deuorabit, conficiet te gladius, deuorabit (autem) te more bruchi.

16. Onera te (hominibus) tanquam brucho, onera te tanquam locuſtis. Auxiſti mercatores tuos ſupra ſtellas cœli, bruchum (videlicet) auolantem ſtatim, ut impetum cepit.

17. Comatuli tui Locuſtam referunt, ingenui tui attelaborum examen

15. Ibi comedet te ignis: peribis gladio, deuorabit te ut bruchus.

16. Congregare ut bruchus, multiplicare ut locuſta. Plures feciſti negotiationes tuas, quàm ſtellæ ſint cœli: bruchus expanſus eſt, & auolauit.

17. Cuſtodes tui quaſi locuſtæ: & paruuli tui quaſi locuſtæ locuſtarum,

imitantur tempore frigido in ſepibus confidentium, ſed orto ſole diffugientium, ut neſciatur locus eorum, ad quem peruenerint.

quæ confidunt in ſepibus in die frigoris: Sol ortus eſt, & auolauerunt, & non eſt cognitus locus earum, ubi fuerint.

SYmbolo ſtellarum cœli, & locuſtarum deſcribit heic Nahum Niniuitas, alibi Prophetæ alii alios opibus armisque potentes populos. Confluent intra Niniues mœnia, veluti in aſylo, alienigeni Principes & Mercatores, & *attelaborum examen imitantur tempore frigido in ſepibus confidentium*, ἐξήλατο ὡς ἀττέλεβος ὁ συμμικτός σου, ὡς ἀκρὶς ἐπιβεβηκυῖα ἐπὶ φραγμὸν ἐν ἡμέρᾳ πάγους. *Exiliit, quaſi attelabus, commiſtus tuus, ſicut locuſta, quæ aſcendit ſuper ſepem in die gelu.* Obſeruandum ὡς ἐν παρόδῳ, eſſe id inſectis omnibus commune, ut motum & quietem accommodent præcisè aëris conſtitutioni, motum & volatum calori, quietem frigori, & gelido tempore vel ſepibus parietibusue proximis quibusque ſeſe affigant, vel in caua ſe recipiant, manſura ibi per hyemem veluti ſomno obruta. Sed non habent illi, monente Propheta, cur vel potentiæ ſuæ confidant, vel diuitiis, *nam orto ſole diffugiunt, ut neſciatur locus eorum, ad quem peruenerint.* ὁ ἥλιος ἀνέτειλε, καὶ ἀφήλατο, καὶ οὐκ ἔγνω τὸν τόπον αὐτῆς. Conuolaturos quidem exteros rebus proſperè euntibus, ſed aduerſis auolaturos, Niniuenque eſſe derelicturos.

PROPHETA HABACUC.

TAB. DCLVI.

Habac. Cap. I. verſ. 8.

Equi ejus velociores ſunt Pardis, & auidiores Lupis veſpertinis: equites ejus diffuſi irruunt, equites ejus è longinquo venient, aduolant ut aquila feſtina ad vorandum.

Leuiores pardis equi ejus, & velociores lupis veſpertinis, & diffundentur equites ejus: equites namque ejus delonge venient, volabunt quaſi aquila feſtinans ad comedendum.

INtelligit Propheta, dum Chaldæorum *Equos*, (equitatum) *velociores* dicit *Pardis*, non tam curſum, quàm ſaltus. Id ipſum inſinuaſſe videntur LXX. ἐξαλοῦνται ὑπὲρ παρδάλεις. De Pardorum ſaltibus habemus præter experientiam teſtimonia veterum. *Cyrillus* in h. l. πηδητικὴ δὲ λίαν ἡ πάρδαλις, καὶ πολὺ λίαν εὐπετὴς εἰς τὸ καταθρώσκειν δύνασθαι τῶν διωκομένων. *Saltatorium animal Pardus, veloci impetu aſſiliens, quos perſequitur. Pollux:* ἔχει τὸ σῶμα ὑγρὸν, εὐέλικτον, πολύμορφον, πηδητικὸν, ἁλτικὸν, *corpus* enim *habet leue, flexile, ad ſaltus facientibus aptiſſimum.* Scæuam, militem illum fortem, intuitu impetuoſæ velocitatis exercitæ in obſidione Dyrrhachii contra hoſtes, cum Pardo confert *Lucanus* L. VI.

- - - - non ſegnior extulit illum
Saltus, & in medias jecit ſuper arma cateruas,
Quàm per ſumma rapit celerem venabula Pardum.

Sed quoque celebrem reddit Pardum velox curſus. *Ælian. Hiſt.* L. VIII. c. 6. ἡ πάρδαλις δὲ αἱρεῖ θέουσα τὰ πλεῖστα, καὶ ἔτι καὶ μᾶλλον τὸν πίθηκον. *Curſu adſequitur Pardus pleraque animalia, præſertim etiam Simias. Oppianus Cyneget.* L. III.

Ὠκύτατον θέει καὶ τ' ἄλκιμον ἰθὺς ὀρούει
Φαίης ὅππτοτ' ἴδοιο διηερίην φορέεσθαι.

Celerrimè currit, & fortiter recta irruit,
Diceres cum videres, eam aëriam ferri.

Meminit *Olearius Perſ. Reiſe.* L. IV. p. 398. Pardi ad venationem adaptati, curſu omni cane venatico ſuperioris, qui quosuis aſſecutus eſt lepores.

De Chaldæorum Equis porrò Propheta, eſſe *auidiores lupis veſpertinis*, וְחַדּוּ, & *acuti*, quod Epitheton tum velocitati in curſu, tum acumini viſus applicari poteſt. Occurrit apud *Oppianum* inter luporum genera τοξευτὴρ, *jaculator*,

HAB. Cap. I. v. 8.
Equi Pardis velociores.

Hab. Cap. I. v. 8.
Pferde leichter als die Parden.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

lator, cui Zoographus tribuit θοὰ κῶλα, *veloces artus:* alia ſpecies dicta κίρκος, *circus*, *accipiter*, πάντεσσι θοώτερος ὦκα λύκοισι, *lupis omnibus celeritate potior*. *Æliano* teſte *Hiſt.* L. X. c. 26. eſt Lupus ὀξυωπέστατον ζῶον, καὶ μέντοι νυκτὸς καὶ σελήνης ἐκ ὄσης, ὅδε ὁρᾶ· acutiſſimè cernens animal, etiam noctu, & ne ſplendente quidem Luna. *Lucem jaculari* credidit *Plinius* L. XI. c. 37. ſed potius tribuenda eſt hæc viſus acuties multiuariis tunicæ uueæ coloribus. Propter ipſum hoc viſus acumen fuit Lupus Apollini ſacer, quod ex *Arati* Scholiaſte conſtat, imo *Apollo* ipſe Lupi formâ fuit cultus teſte *Macrobio Sat.* L. I. c. 17. Intelligit etiam *Bochartus Hieroz.* P. I. L. III. c. 7. & 10. ὀξύτητα de Luporum & Equorum actionibus promptis. De Lupo *Virgilius*.

- - - *Et genus acre Luporum.*

De Equo idem *Georgic.* L. III.

— *Aſcanius mediis in vallibus acri*
Gaudet equo. —

Hominibus ipſis adſcribitur acre ingenium, *ein ſcharffer Verſtand.* Plura in hanc rem lege ad Jer. IV. 13. V. 6.

Habac. Cap. III. verſ. 6. 10.

6. Stetit, & menſus eſt terram, vidit & deſignauit gentes, diſperſerunt ſe montes æterni, inclinarunt colles ſeculi, (quin &) itinera mundi ejus ſunt.

10. Viderunt te montes, atque dolore correpti ſunt: nymbus aquarum tranſiit, abyſſus vocem ſuam edidit, quum in excelſum manum ſuam ſuſtuliſſet.

6. Stetit, & menſus eſt terram, aſpexit, & diſſoluit gentes, & contriti ſunt montes ſeculi: incuruati ſunt colles mundi, ab itineribus æternitatis ejus.

10. Viderunt te, & doluerunt montes, gurges aquarum tranſiit, dedit abyſſus vocem ſuam, altitudo manus ſuas leuauit.

Myſticam linquo explicationem, qui metaphoricas in hoc capite obuias locutiones, & quaſi hieroglyphicas, intelligi volunt majeſtaticam Iſraëlitarum ἔξοδον ex Ægypto, περίοδον in Deſerto, εἴσοδον in Terram Sanctam, vel & repræſentari veluti in Tabula picta deſtructionem Hieroſolymæ & Templi. Altius ego, pace illorum, aſcenderem ad diluuianam usque cataſtrophen, quæ ipſa typus eſſe poteſt judiciorum in aliis mundi periodis de his illisue Gentibus ſumtorum. *Stetit* ſanè in Diluuio DEUS, *& menſus eſt terram*, κατὰ πόδας αὐτȣ̃ ἔστη, καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ, *ad pedes ejus ſtetit, & commota eſt terra.* Fuit tunc temporis terra, ſcabellum pedum ſuorum, magnificum judiciorum theatrum. Menſus eſt terram, ut in prima creatione, in longitudine, latitudine, altitudine, profunditate, ſitu, motu, ſic & in deſtructione per aquas, quæ totum inundare debebant orbem, menſus ipſas has aquas, ut quæ ad 15. cubitos ſurrexerant ſuper cacumina montium, ſeſe demitterent iterum, & reciperent in ſuos alueos. *Vidit, & deſignauit gentes*, ἐπέβλεψε, καὶ διετάκη ἔθνη, *aſpexit, & diſtabuerunt gentes*, aſpexit iratus, & tanto perculit metu, ut neſciuerint prorſus, quò ſe verterent, tandemque ſubmerſi *diſtabuerint* tabo liquati. *Diſperſerunt ſe montes æterni*, *inclinarunt colles ſæculi*, emphaticè iterum LXX. διεθρύβη τὰ ὄρη βίᾳ, ἐτάκησαν βȣνοὶ αἰώνιοι, *contriti ſunt montes violentia*, *tabuerunt*, vel liquati ſunt, *colles ſempiterni.* Clarius Chaldæus interpres, *manifeſtauit ſe, commouit terram, & diluuium adduxit.* — *Montes, qui ab initio fuerant, fuere rupti, & colles æterni depreſſi.* Arabs, *montes fuere contriti, & colles liquati.* Quibus loquendi formulis egregiè exprimuntur fata, quæ ſuſtinuit primus orbis, deſtructio montium, & conuerſio totius corticis terræ in liquamen. Quæ cataſtrophe aliis verbis iterum ſiſtitur v. 10. *Viderunt te montes, atque dolore correpti ſunt: nymbus aquarum tranſiit, abyſſus vocem ſuam edidit, quum in excelſum manum ſuam ſuſtuliſſet.* LXX. ὄψονταί σε, καὶ ὠδινήσȣσι λαοὶ, σκορπίζων ὕδατα πορείας, ἔδωκεν ἡ ἄβυσσος φωνὴν αὐτῆς, ὕψος φαντασίας αὐτῆς. *Videbunt te, & dolebunt* (ſiue parturient) *populi, diſpergens aquas itineris. Dedit abyſſus vocem ſuam, altitudo phantaſiæ ejus.*

Plura de hac materia in Hiſtoria Diluuii.

PROPHETA ZEPHONIAS.

Zephon. Cap. II. verſ. 9.

Propterea viuo ego, dicit DOMINUS Exercituum, DEUS Iſraelis, quod Moab futurus erit ut Sodoma, & filii Ammon ut Gomorrha, reliquiæ urticarum, & foſſa ſalis, vaſtitasque perpetua. —

Propterea viuo ego, dicit DOMINUS exercituum, DEUS Iſrael, quia Moab ut Sodoma erit, & filii Ammon quaſi Gomorrha, ſiccitas ſpinarum, & acerui ſalis, & deſertum usque in æternum. —

Vid. Job. Cap. XXX. verſ. 9. Pſal. CVII. verſ. 34.

Zephon. Cap. II. verſ. 14.

Cubabunt in ea greges, omnes feræ gentium, quin & Onocrotalus & Caſtor in ornamentis liminum degent: vox canet in feneſtra ſolitudinis, in limine, quoniam Cedrum eruet.

Et accubabunt in medio ejus greges, omnes beſtiæ gentium: & onocrotalus & ericius in liminibus ejus morabuntur: vox cantantis in feneſtra, coruus in ſuperliminari, quoniam attenuabo robur ejus.

IN theatro heic ſiſtuntur præter diuerſi generis animalia integri greges, עֲדָרִים, quibus licuit eſſe adeò felicibus, ut ſedes figerent, ubi ſtetit potentiſſima & florentiſſima *Niniue*.

קָאַת *Kaath*, *Pellicanus*, vel *Ardea*, de qua aue videatur Pſ. CII. 7. Jeſ. XXXIV. 11.

קִפֹּד *Kippod*, *Caſtor*, vel *Erinaceus*, de quo iterum Jeſ. l. c.

חֹרֶב *Chorebh* multis eſt etiam animal, & quidem *Coruus*. Textum quippe noſtrum ita reddit Hieronymus: *vox cantantis in feneſtra, coruus in ſuperliminari*. LXX. θηρία φωνήσει ἐν τοῖς διορύγμασιν αὐτῶν, καὶ κόρακας ἐν τοῖς πυλῶσιν αὐτῆς. *Theodoretus* etiam ad h. l. inter deuaſtationis ſigna memorat κοράκων νεοττίας, *nidos coruorum*. Imo intelligit *Cyrillus* non coruos communes, ſed νυκτικόρακας, qui feræ magis ſunt indolis, neque degunt niſi in locis deſertiſſimis: οὐδ᾽ ἂν ἐμφιλοχωρήσειαν αὐτοῖς πυλῶσιν οἱ νυκτικόρακες, εἰ μὴ πλείστη τις ὅση, καὶ ἀνδάνουσα λίαν τοῖς ὧδε φύσεως ἔχουσιν ὑπάρχη σχολή. Sed eadem vox חֹרֶב denotat etiam, & proprio magis ſignificatu deſertum, ariditatem, gladium, utpote qui quicquid ei obuenit, deuaſtat.

Zephon. Cap. III. verſ. 3.

Proceres ejus ſunt in ea Leones rugientes, judices ejus Lupi veſpertini, oſſa non reliqua faciunt usque manè.

Principes ejus in medio ejus, quaſi Leones rugientes: judices ejus lupi veſperè, non relinquebant in mane.

Vid. Ezech. Cap. XXII. verſ. 27.

PRO-

PROPHETA ZACHARIAS.

Zachar. Cap. VII. verſ. 12.

Cor ſuum adamantinum fecerunt, ne Legem audirent. —

Et cor ſuum poſuerunt ut adamantem, ne audirent Legem. —

Vid. Jer. Cap. XVII. verſ. 1.

Zachar. Cap. IX. verſ. 9.

Exulta vehementer, filia Zion, jubila, filia Jeruſalem, en Rex tuus veniet tibi, juſtus & ſeruator ipſe, mitis, vehens ſuper aſino & pullo aſinarum.

Exulta ſatis, filia Sion, jubila, filia Jeruſalem: Ecce, Rex tuus veniet tibi, juſtus & ſaluator: ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinum, & ſuper pullum, filium aſinæ.

Vid. Matth. Cap. XXI. verſ. 2. 5.

Zachar. Cap. XII. verſ. 1.

Onus verbi DOMINI ſuper Iſraelem, dicit DOMINUS, qui extendit cœlos, fundat terram, & ſpiritum hominis in medio ejus fingit.

Onus verbi DOMINI ſuper Iſrael. Dicit DOMINUS, extendens cœlum, & fundans terram, fingens ſpiritum hominis in eo.

EST, quà latè patet, uniuerſum, cœli, terra, microcoſmus homo, Templum ad Gloriam DEI conditum. Jure ſummo poſcit Creator adorationis gloriam ab omni creatura, quæ in Templo hocce viuit, reſpirat, cogitat: debetque hunc cultum Creatori omnis κτίσις. Huic baſi innititur omnis religio naturalis & rationalis. Sunt omnia opera DEI infinitè perfecta, ut optimo jure de iis gloriari queat infinitè perfectus Creator. Sic *dicit DOMINUS, qui extendit cœlos*, λέγει ΚΥΡΙΟΣ ἐκτείνων ἐρανὸν, ſpatia illa inter Fixas & Erraticas Stellas immenſa, Cœlum aëreum, ſuper capita noſtra fornicis ad inſtar expanſum, *fundat terram*, καὶ θεμελιῶν γῆν, globum terraqueum, ſedem habitationis noſtræ. *Ubi eras*, ita DEUS ipſe ad Jobum XXXVIII. 4. &c. *quum terræ fundamenta jacerem? Expone, ſi quid tenes ſcientiæ. Quis adhibuit ei menſuras? Si modo noſti. Quis eam ad regulam extruxit? In quo fundamento fixæ ſunt baſes ejus? Aut quis demiſit lapidem ejus angularem? (Ubi eras, quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi, ſi habes intelligentiam. Quis poſuit menſuras ejus, ſi noſti? vel quis tetendit ſuper eam lineam? Super quo baſes illius ſolidatæ ſunt? aut quis demiſit lapidem angularem ejus?)* Sed quoque DEUS *ſpiritum hominis in medio ejus fingit*, καὶ πλάσσων πνεῦμα ἀνθρώπε ἐν αὐτῷ, animam rationalem, cogitando actuoſam, uniuit corpori organico, ſed modo omnibus hominibus imperſcrutabili. Eſt ergò DEUS DEUS *fortis ſpirituum uniuerſæ carnis*. Num. XVI. 22.

PROPHETA MALACHIAS.

TAB. DCLVII.

Malach. Cap. I. verſ. 3.

Eſau autem odio habui, & poſui montes ejus ſolitudinem, & hæreditatem ejus velut deſertum Draconum.

Eſau autem odio habui, & poſui montes ejus in ſolitudinem, & hæreditatem ejus in dracones deſerti.

Vid. Jer. Cap. LI. verſ. 37.

EX *Linckiano* celebri Muſeo ſiſto iterum ſerpentes.

Fig. 1. Acontia Africana capitis roſtro & ſuperciliis flaueſcentibus, dorſo cœruleo, ventre albo, longa, tenuis.

Acontia ſeu jaculatrix Africana cœrulea.

Serpens Americanus longus cœrulei coloris, Dipſadis ſpecies. *Vincent. Cent.* II. 23.

Fig. 2. Serpens Americanus, ex albo, lurido, & fuſco pulchrè variegatus, maculis per dorſum inprimis nigro-fuſcis, pleriſque ſublongo-rotundis, aliis variæ figuræ, totus conſperſus, ventre albo-flauo, etiam dilutius maculato.

Serpens Americanus variis coloribus prædītus.

Serpens Americanus major elegantiſſimus in marmoris modum varius. *Vincent. Cent.* I. 19.

Serpens Americanus variegatus marmoreus. *Vinc. Cent.* IV. 8.

Serpens Surinamenſis longiſſimus ſubpallidi coloris, pulcherrimis maculis notatus. *Vinc. Cent.* IV. 57.

Serpens viperinus Surinamenſis variegatus, capite craſſo, corpore & cauda longioribus. *Vinc. Cent.* IV. 64.

Malach. Cap. III. verſ. 2.

- - - Eſt enim veluti ignis excoquens, & ut Borith (herba) fullonum.

- - - Ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum.

Vid. Jer. Cap. II. verſ. 22.

Malach. Cap. IV. verſ. 2.

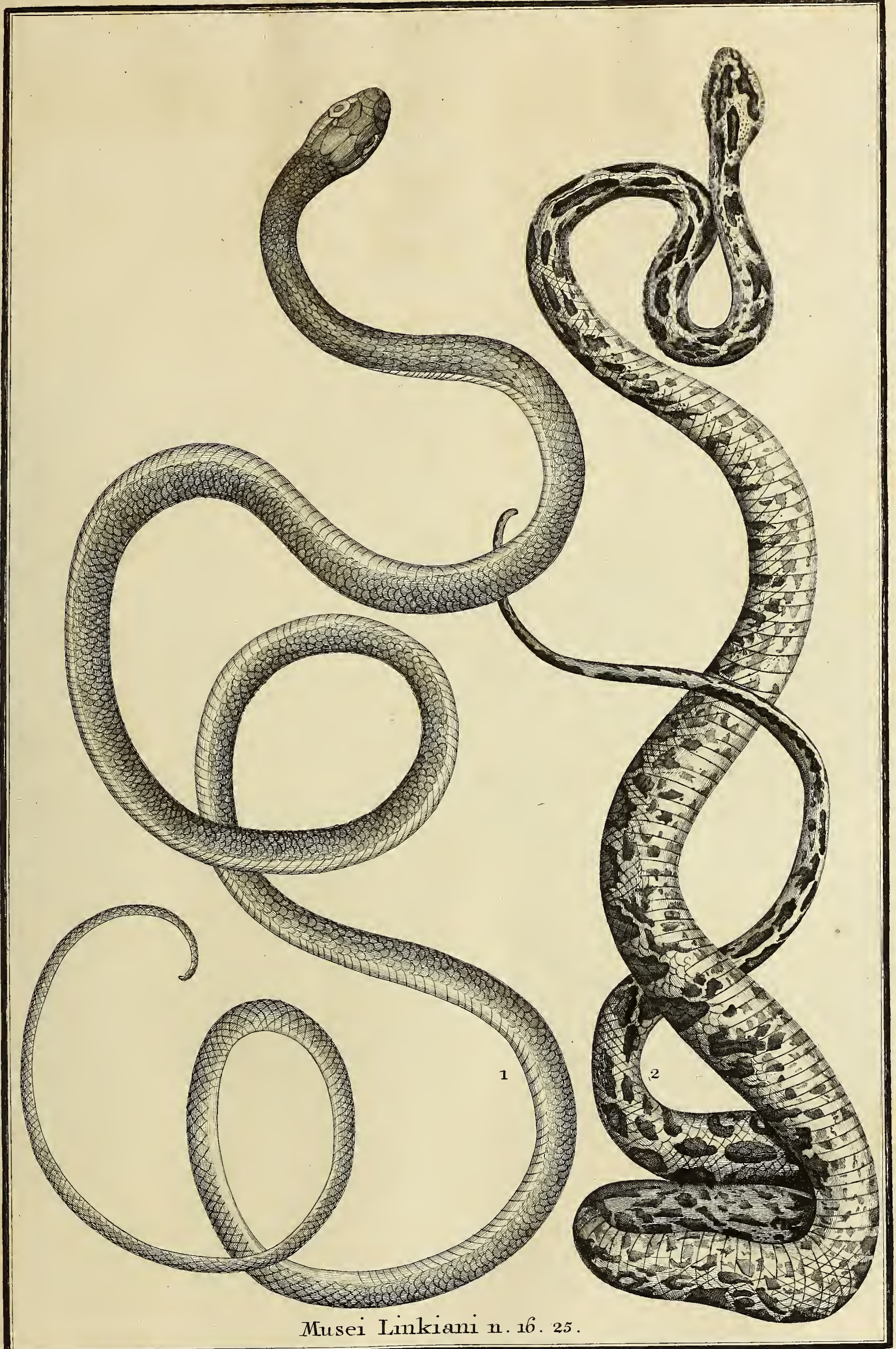
Vobis autem, qui nomen meum timetis, orietur Sol Juſtitiæ, ſanans (a) radiis ſuis, exibitis, & pingues eritis ut vituli ſaginati.

(a) Ebr. alis ſuis.

Et orietur vobis timentibus nomen meum, Sol juſtitiæ, & ſanitas in pennis ejus: & egrediemini & ſalietis ſicut vituli de armento.

Vid. Pſal. XXIX. verſ. 6. Jer. Cap. L. verſ. 11. XLVI. verſ. 20.

NOVUM

Musei Linkiani n. 16. 25.

MALACH. Cap. I. v. 3.
Serpentes.

Malach. Cap. I. v. 3.
Schlangen.

I. A. Pfeffel Iun. sculps.

RPJCB

RPJCB

MATTH. Cap. II. v. 2. 9.
Iesus natus et adoratus in ſtabulo.

Matth. Cap. II. v. 2. 9.
Die Geburt u. Anbetung Chriſti im Stall.

I. A. Fridrich sculps.

NOVUM TESTAMENTUM.

EVANGELIUM MATTHÆI.

TAB. DCLVIII.

Matth. Cap. I. verſ. 18. 25.

18. JESU vero CHRISTI natiuitas talis erat. Cum enim mater ejus Maria deſponſa eſſet Joſepho, priusquam (a) conueniſſent, (b) inuenta eſt grauida è Spiritu Sancto.

18. Chriſti autem generatio ſic erat: cum eſſet deſponſata mater ejus Maria Joſeph, antequam conuenirent, inuenta eſt in utero habens de Spiritu Sancto.

(a) Scilicet in eandem domum. Nam deſponſa quidem erat Maria, ſed nondum à Joſepho domum ducta: Ideo Angelus dicit, ne metuat eam adjungere ſibi i. e. deſponſam ducere.
(b) Deprehenſa.

25. Nec cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum, & vocauit nomen ejus JESUM.

25. Et non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum: & vocauit nomen ejus JESUM.

18. Τοῦ δὲ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ἡ γένησις οὕτως ἦν. Μνηστευθείσης γὰρ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσὴφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς, εὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου.

25. Καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ΙΗΣΟΥΝ.

IN mirabili ſunt mirabilia, miraculi plena omnia, perſona, conceptus, partus, vita tota, mors. Miraculoſi non haberemus ideam, ſi non forent Leges certæ in naturam introductæ. Stantibus his ſtant miracula, & argumenta ex his pro Diuinitate CHRISTI & veritate Religionis formari ſolita, cadentibus cadunt. Fruſtra prouocaremus ad miracula Moſis, Eliæ, Prophetarum, CHRISTI, demonſtraturi DOMINUM eſſe DEUM, CHRISTUM Meſſiam. Facilis hinc applicatio ad Textum. Eſt omne opus formationis, conceptionis, generationis humanæ reſpectu noſtri miraculum, quia DEI opus. Sunt tamen certæ Leges ſiue Statuta à DEO Authore Naturæ in Naturam illata, juxta quas formatus à DEO in prima creatione homo definito tempore debet euolui, concipi, in dias prodire luminis auras. Ad ſtupendum hoc opus neceſſaria eſt abſolutè copula utriusque ſexus, absque qua inde à καταβολῆ κόσμου ad hoc momentum temporis nemo mortalium concipi potuit, vel naſci. In generatione dulciſſimi Saluatoris noſtri occurrunt naturæ congrua, ſed quoque tranſcendentia eam. Naturalis eſt mora nouimeſtris in utero matris, qua quidem oſtendere voluit, verum ſe eſſe hominem. Sed naturæ vires infinitis paraſangis ſuperat conceptus. εὑρέθη (Μαριὰμ) ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου. Ita Textus: τὸ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἁγίου. v. 20. Deipara virgo imprægnationem pro impoſſibili reputans ita ad Angelum: Πῶς ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γίνωσκω; Sed ſcrupulo liberat ſollicitam matrem cœleſtis nuntius: Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπί σε, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται υἱὸς ΘΕΟΥ. Luc. I. 34. 35. Prædixerat mirabile φαινόμενον Veteris Teſtamenti Euangeliſta Jeſaias c. VII. 14. *Ecce virgo illa concipiens & pariens eſt filium.* Quærat nemo ex me, qua id fieri poſſit ratione. Circa conceptionem ordinariam philoſophari licet, licet nondum determinare præciſè modum, an uterum & ouula ſubintrent vermiculi in ſemine viri hoſpitantes? vel ab Aurâ ſemi-

nali fœcundentur ouula? ſed heic omnis Philoſophia obmuteſcit, quoniam, quod inquiri debet, omnes Naturæ Leges ſuperat. Digito mecum compeſcet labellum, quisquis naturæ vires indagat. Concipiens virgo ſi miraculum eſt, miraculis accenſeri debebit & pariens, qualem heic ſiſtimus. Eſtque id duntaxat animaduertendum, per Saluatoris partum nil detrimenti paſſam eſſe Virginitatem Matris, licet clauſtra virginitatis fuerint reſerata. Nam & in ſenſu naturali virginitas haud conſiſtit in hymene, vel vaginæ arcta clauſura, ſed in non admiſſione viri, qua ſola deuirginatur fœmina. Non proin neceſſe eſt, aliam & nouam quærere viam, quâ CHRISTUS in lucem prodierit, quàm ordinariam, & vana ſint nouarum viarum molimina, quas erudito orbi obtrudere conatur *Joh. Bapt. Mantuanus de Loc. Concept.* CHRISTI. Compleuerat Deipara τὰς ἡμέρας τȣ̃ καθαρισμȣ̃ κατὰ τὸν νόμον Μωσέως. Luc. II. 22. Momentoſa heic Lex eſt Diuina. Exod. XXXIV. 19. *Omne primogenitum meum eſt, & omne primogenitum tuum maſculum meum eſt, ſiue ex armento ſit, ſiue ex grege. (Omne, quod aperit vuluam generis maſculini, meum erit. De cunctis animantibus, tam de bobus quàm de ouibus, meum erit.)* Ad quam tanquam Typum digitum intendit Lucas II. 23. Occurrunt quidem in rerum natura *inſolitæ partus viæ*, de quibus Tractatum conſcripſit *Bartholinus*, Partus Cæſarei, ex ventre inciſo nati, ſed hi non adnumerari debent partubus ſupernaturalibus.

Matth. Cap. II. verſ. 2. 9.

2. Ubi eſt ille natus Rex Judæorum? Vidimus enim ſtellam illius in Oriente, & venimus ad adorandum eum.
9. At illi audito Rege profecti ſunt, & ecce, Stella, quam viderant in Oriente, præcedebat illos, donec progreſſa ſtaret ſupra locum, in quo puellus erat.

2. Ubi eſt, qui natus eſt rex Judæorum: vidimus enim ſtellam ejus in Oriente, & venimus adorare eum.
9. Qui, cum audiſſent Regem, abierunt: & ecce ſtella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, usque dum veniens ſtaret ſupra, ubi erat puer.

2. Πȣ̃ ἐςιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰȣδαίων; εἴδομεν γὰρ αὐτȣ̃ τὸν ἀςέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ.
9. Οἱ δὲ ἀκȣ́σαντες τȣ̃ βασιλέως ἐπορεύθησαν. Καὶ ἰδȣ̀, ὁ ἀςὴρ, ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτȣ̀ς, ἕως ἐλθὼν ἔςη ἐπάνω ȣ̃ ἦν τὸ παιδίον.

Multam crucem figunt eruditis circumſtantiæ in hac Magorum Hiſtoria obuiæ, quam ſolus ex Euangeliſtis recenſet Matthæus, ſilentio premit magni aliàs nominis Hiſtoricus *Flauius Joſephus*, Scriptores profani omnes, ſi unum excipias *Macrobium*, qui *Saturnal.* L. II. ſolius Cædis Bethlehemiticæ facit mentionem. Linquo illis quæſtiones, quæ extra meum ſunt forum. Quinam fuerint illi Magi, & ex quanam parte Orientis venirint? Num Judæi habitantes in Babel, ad quos nuntios miſerint Judæi Hieroſolymæ præſtolantes aduentum Meſſiæ? Num Proſelyti ex Gentilibus? Philoſophi & Theologi Perſæ? an Felicis Arabiæ incolæ? Tractatio hæc, quam in me ſuſcipio, ſpectabit *Stellam*, quæ Magos ad Meſſiam natum adduxit. Qui plura deſiderat, legat *Chriſtophori Cellarii Diſſ. de Magis ex Oriente Stella duce Bethlehemum profectis. Reſp. Georgio Beiche. Hal. 1704. Laur. Bened. Tribel. de Magis poſt JESUM in Templo repræſentatum aduenientibus. Reſp. Georg. Frid. Schmidt. Jen. 1715. Jac. Albert. Hanſelmann. de Magis Stella duce Bethlehemum profectis communior ſententia propugnata. Præſ. Joh. Hermanno von Elswich. Witemb. 1716.* qui omnes ventilandam ſibi ſumſerunt Hiſtoriam ipſam Magorum magis, quàm inquirendam Stellam ducem.

De *Stella* hac audenter aſſerimus, nec ante aduentum CHRISTI comparuiſſe Phænomenon tale, nec poſt: non fuiſſe Stellam Fixam ex cognitis, non Nouam, modo loquendi Phyſicis uſitato, non Planetam, ſed Meteorum inſolitum & extraordinarium prorſus, imo miraculoſum. Rationes ſunt ſequentes.

1. *Stellam* vocant ipſi Magi *Regis Judæorum*, βασιλέως τῶν Ἰȣδαίων, nato Meſſiæ propriam, aduentus ſui nuntiam; quod prædicatum nulli competit Stellarum Fixarum, propria luce radiantium. Fuere quidem Fixæ à veteribus Aſtronomis diſpartitæ in certas conſtellationes, & has inter Dii ipſi locati; Planetæ ipſi quoque Jouis, Saturni, Martis, Veneris, Mercurii nominibus inſigniti, proin quaſi Deificati, vel Dii ipſi, ſi ita loqui licet, ſtellificati. Sed hæc huc non prorſus quadrant.

2. Atteſtantur Magi, ſe *vidiſſe* hanc *nati Regis Judæorum Stellam*; quo ipſo innuere volunt, haud

haud fuiſſe Aſtronomis Orientis cognitam, ſed nouam planè. Illæ quippe neque fuiſſent admirationi, neque Meſſiæ ſignificatiuæ.

3. Stellam hanc viderunt non ſolùm noctu, ut communiter tunc videri ſolent, ſed quoque interdiu. Non equidem expreſſis verbis extat hæc circumſtantia in ipſa Hiſtoria, ſed indubiè elicitur ex ea. Hieroſolymâ quippe profecti ὁ ἀςὴρ, ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτὲς. Profecti autem ſunt dubio procul non ſolùm noctu, ſed & interdiu; imo verò videtur Stella hæc δαδῦχος eorum fuiſſe in toto itinere; quemadmodum fidus fuit & perpetuus Iſraëlitarum in deſerto comes columna illa nubis & ignis, præcellens CHRISTI Typus.

4. Comparuit illis Stella nunc, nunc diſparuit. Ante viderant, quàm ex patria fuere profecti: Hieroſolymæ fuit ipſis inconſpicua; Hieroſolymâ Bethlehemum indiuiduus comes. Hujusmodi nihil dici poteſt de Fixis, de Planetis, imo neque de Meteoris. Diſparuit tandem Stella prorſus, homagio Meſſiæ præſtito, officio ſuo defuncta.

5. Singulari attentione dignus eſt motus hujus Stellæ, nec regularis ab Ortu ad Occaſum, qualis eſt Fixarum diurnus ſiue 24. horarum, neque ab Occaſu verſus Ortum, qualis eſt Planetarum proprius, neque ètiam, qualis eſt Meteororum, irregularis prorſus, ſed linea directionis fuit integra, quà Magis eundum fuit, via.

6. Non fuit continuus hic motus, ſed interruptus; progrediebatur nunc, nunc ſtabat. Id ni factum fuiſſet, dicendum foret, quod fidem tranſcendit, iter proſecutos fuiſſe Magos indeſinenter diu noctuque, absque quod indulſerint ſomno, cujus miraculi memoria fuiſſet literis conſignata, ſi id contigiſſet. Imo verò videtur fuiſſe ὁδηγὸς hic tardiſſimi motus, ut eum commodè ſequi poſſent viatores.

7. Certò dici poteſt, non fuiſſe eleuatam altè ſupra terram. De Fixa quapiam vel Planeta effari utique licet, eſſe in Zenith hujus illiusue Prouinciæ, Urbis, ſed non in præciſo Zenith hujus illiusue domus; Tale quid autem memoratur de Stella hac miraculoſa, ἔςη ἐπάνω ἒ ἦν τὸ παιδίον. Tantum abeſt, ut eleuari queat ad Fixas vel Planetas, ut ne quidem aſſurrexerit ad ordinariam Meteororum altitudinem, ſi *ſtellas* excipias *cadentes*, quæ aliquando viſuntur ſuper ædium culmina, ſed momento diſparent.

8. Quò altius eſt Meteorum in Atmoſphæra noſtra, eò patentior eſt Horizon, in quo conſpicitur. Teſtis ſit *Lampas* illa *volans* A. 1719. viſa Italiam & Iſtriam, forſan & Corcyram inter & Angliam, quæ tamen vix altior fuit 14. milliaribus à terra.

9. Quò humilius eſt Meteoron, eò majorem habet Parallaxin, ut unius vel paucorum minutorum ſpatio progredi videatur à pago ad alium, ab urbe ad aliam.

10. Eſt & id ſingulare, quod viſa fuerit hæc Stella duntaxat à Magis: nil quidquam legimus de Judæis vel Gentilibus.

Qualenam autem fuerit μετέωρον hocce, dictu non adeò eſt facile. Sufficiat omnis ratiocinii loco ἀςέρος, quam Euangeliſta ſuggerit, idea; fuerit Stellæ ad inſtar fulgidum corpus. Qui plura dicit, conjectat, & fortè in vanum. Ita *Chryſoſtomo Hom.* VI. videtur fuiſſe ἐδὲ ἀςὴρ, ἀλλὰ δύναμίς τις ἀόρατος εἰς ταύτην μεταχηματιθεῖσα τὴν ὄψιν, *Theodoro Tarſenſi* δύναμις θειοτέρα, diuinior quædam vis ſeu virtus, unde nonnulli ex Stella hac Angelum faciunt.

Grauior quæſtio verſatur inter eruditos, quanam ratione Magi ex conſpectu Stellæ certò judicare vel inferre potuerint Meſſiæ Natiuitatem? Adeò quippe perſuaſi venerant in Judæam hoſpites peregrini, ut non inquiſiuerint, num natus eſſet CHRISTUS, ſed natum quæſiuerint. πῦ ἐςιν, inquiunt, ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰεδαίων; & hujus ſuæ firmiſſimæ perſuaſionis hanc, quæ ſequitur, dant rationem: εἴδομεν γὰρ αὐτῦ τὸν ἀςέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ. Multæ & variæ fingi poſſunt conjecturæ, quæ omnes tandem terminantur in triſyllabam vocem, NESCIO.

Fuere ex Diuis Eccleſiæ primitiuæ Patribus, *Baſilius*, *Theodorus Tarſenſis*, *Hieronymus*, qui judicarunt, manſiſſe in Orientalibus Regionibus in perenni memoria Prophetiam illam Bileami de *Stella ex Jacob*, Num. XXIV. 17. ejusque memores Magos, viſo extraordinario hocce φαινομένῳ, intuliſſe mox, eſſe hanc ipſam ſtellam nati Meſſiæ nuntium. Verùm enim verò concipi vix poteſt, manſiſſe ſuperſtitem in medio & tenebricoſiſſimo Gentiliſmo hanc Bileami Prophetiam per tot ſeculorum decurſum adeò illibatam, ut applicari potuerit ad natum Meſſiam; accedit, quod ex optimorum interpretum mente per *Stellam* illam *ex Jacob* non intelligi debeat Stella quæpiam materialis viſibilis, ſed CHRISTUS ipſe, Lux mundi, oriens Sol ex alto. Et judicare facile poterant Magi, forſan in Scholis Chaldaicis Elementa Aſtronomiæ edocti, non eſſe Lumen hoc extraordinarium Stellam ex Fixis vel Erraticis, ſed potius Meteorum.

Recurrunt alii ad Sibyllarum, Samiæ cumprimis, Oracula, quæ ita:

Humano quem virgo ſinu inuiolata fouebit,
Annuit hoc cœlum, rutilantia ſidera monſtrant.

Sed oſtenderunt dudum eruditi, contexta fuiſſe oracula illa non ante CHRISTI aduentum, ſed poſt, ex pio ſed fraudulento zelo ab ipſis Chriſtianis, ut introducerent Paganos in Chriſtianæ Religionis ouile. Extant ſanè in Oraculis illis tales de vita CHRISTI circumſtantiæ, quas vix in Scriptis Prophetarum Veteris Teſtamenti reperias: ſequeretur proin, in Gentilium manibus fuiſſe clariores, longè & ſignifi-

 can-

cantiores Prophetias quàm in manibus Judæorum, quum tamen his concredita fuerint τὰ λόγια τȣ̃ ΘΕΟΥ πρῶτον, Rom. III. 2. & ſanè Doctor ille Gentium, potiori jure allegaſſet Oracula illa, quàm τὸν Θεὸν ἄγνωςον, utpote qui haud religioni duxerat, mutuari paſſim λόγια Poëtarum Gentilium.

Pari jure rejicienda venit opinio *Origenis contra Celſum* p. 46. quod aduentante CHRISTO eneruatæ fuerint Magorum Magicæ artes, qui proin id animaduertentes, inſuperque Bileami Prophetiam conſiderantes, ex conſpectu Stellæ judicauerint, natum eſſe, qui potentiam habet ligandi Diabolum. ὅθεν ἐλύετο πᾶσα μαγεία, καὶ πᾶς δεσμὸς ἠφανίζετο κακίας, ut ſcribit *Origene* antiquior *Ignatius Epiſt. ad Eph.* ſect. 19. Conſtat nobis ex Hiſtoria Euangelica, nunquam ſæuiiſſe magis, etiam in obſeſſis, Draconem infernalem, quàm temporibus CHRISTI, ac ſi vinculis planè fuiſſet ſolutus.

Sibi & Moriæ ſuæ linquimus Aſtrologos, ἀςρομάντας verius dixeris, qui prætendunt, præuidere potuiſſe Magos Meſſiæ natiuitatem ex Stellæ conſpectu; perſuaſi, ficulneis planè, imò nullis, nixam eſſe fundamentis illam ex ſitu, motu, aſpectibus ſtellarum prophetizandi artem, imo ad vetitarum, ſuperſtitioſarum ſcientiarum claſſem relegandam.

Rationi foret conſentaneum magis, ſi dixeris, obtinuiſſe Magos Prophetias de Aduentu Regni CHRISTI à Judæis per Colchidem, Parthiam, Babyloniam, Perſiam diſperſis, qui ipſum quoque tempus ex Danielis Prophetia ſcire poterant. Sed neque hæc ſufficere videntur tantæ perſuaſioni, quæ Magis commendare poſſet itineris adeò longinqui propoſitum, & inquiſitionem ipſam Regis nati.

Nil proin manet reliquum præter immediatam ut Stellæ apparitionem, ita diuinam ejusdem ſignificationem & explicationem ſiue per viſionem, ſiue per ſomnium, ſiue per alloquium. ἡ παρὰ τȣ̃ ΘΕΟΥ γενομένη τῇ διανοίᾳ αὐτῶν ἔλλαμψις. *Chryſoſt. Hom.* 8.

TAB. DCLIX.

Matth. Cap. III. verſ. 4.

Ipſe verò Joannes habebat indumentum ſuum è pilis camelinis, & zonam coriaceam circum lumbos ſuos. Porrò cibus illius erant locuſtæ, & mel ſylueſtre.

Ipſe autem Johannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos: eſca autem ejus erat locuſtæ & mel ſylueſtre.

Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχε τὸ ἔνδυμα αὐτȣ̃ ἀπὸ τριχῶν καμήλȣ, καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτȣ̃. ἡ δὲ τροφὴ αὐτȣ̃ ἦν ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον.

JUxta præconceptas Judæorum opiniones debebat Meſſiæ præcurſor magnâ comparere pompâ, ſatellitio numeroſo, veſtibus holoſerica arte elaboratis, Arabio lucentibus bombyce. Sed quàm turpiter fuerint deluſi, conſtat ſatis ſuperque ex Hiſtoria tum CHRISTI ipſius, tum Johannis. Rex ipſe pauperior fuerat Iro, opibus adeò deſtitutus, ut ne quidem haberet, ubi recumberet capite, veſtitu haud dubiè pauperrimo amictus, ſcandalo omnibus, qui magnifica quæuis fuere præſtolati. Oratori primi ordinis fuit pro veſte pannus rudior ex *pilis camelinis* contextus, pro cingulo *zona* non auro gemmisque lucens, ſed *coriacea*. Menſa aſperum ſaxum, vel ſolum gramine viridi pictum: cibus *locuſtæ*, & *mel ſylueſtre*. De veſtitu agemus primò, dehinc de cibo.

Diui Johannis ἔνδυμα (omnis veſtitus, tibialia, caligæ, toga) fuit ἀπὸ τριχῶν καμήλȣ. Hæc verba non eodem ſenſu accipiunt omnes. Vult *Franzius Hiſt. Anim.* P. I. c. 5. materiam fuiſſe cannabim craſſiorem, qualis adhibetur ad funes nauticos, nam hi καμήλȣ nomine aliàs veniunt. Sed vix inueniet is hujus ſuæ opiniònis aſſeclas, quia expreſſa heic fit mentio τριχῶν, quæ *pilorum* vox cannabi planè non conuenit. Et dubium adhuc manet, an verba illa Matth. XIX. 24. εὐκοπώτερόν ἐςι κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν, ἢ πλȣ́σιον εἰς τὴν βασιλείαν τȣ̃ ΘΕΟΥ εἰσελθεῖν, accipi debeant de fune nautico, vel de Camelo.

Alii, quos inter *Schindlerus Lex. Pentaglott. Chytræus* in h. l. parant hanc veſtem ex pilis camelinis, eoque panni genere, quod inde Hiſpani vocant *Camelote*, Itali *Zambelot*, Germani *Camelot*, *Schamlot*; vel, ut *Melanchthon*, partim ex pilis camelinis, partim ex cannabe, ut adhuc hodie panni benè multi conficiuntur ex lana & lino, vel lino & ſerico inuicem commixtis.

MATTH. Cap. III. v. 4:
Iohannes Eremita.

Matth. Cap. III. v. 4.
Johannes in der Wüſte.

G. D. Heümann sculps.

RPJCB

mixtis. Memorat ſanè *Ælianus Hiſt.* L. XVII. c. 24. Camelos in Caſpii Maris περιχώρῳ pilis adeò teneris præditos, qui tenerrimæ lanæ nîl cedant, ex qua lana camelina veſtes parentur pretioſæ pro ſacerdotibus, & viris opulentis. Hauſit id ille ſine dubio ex *Cteſiæ Perſic.* L. X. quod conſtat ex *Apollonii Mirab.* c. 20. Hujusmodi panni pretioſi camelotini meminit quoque *Paulus Venet.* L. I. c. 63. qui parari ſoleat in Magni Tartariæ Chami Metropoli *Calacia*, Prouinciæ *Tanguth*, ex lana candida & pilis camelinis. Sed vix quadrare videtur pretioſus adeò pannus Eremitæ noſtro. Audi CHRISTUM Matth. XI. 8. Ἀλλὰ τὶ ἐξήλθετε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἠμφιεσμένον; ἰδὲ, οἱ τὰ μαλακὰ φορῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν.

Sunt, qui ex Johanne noſtro *Hottentottum* faciunt vel *Lapponem*, prætendentes, geſtaſſe absque ſubſtrato induſio pellem camelinam pilis hirtam, fortè coriarii manibus nunquam ſubjectam, filis craſſioribus contextam, & inſuper zona coriacea conſtrictam. Placet hæc ſententia *Lud. de Dieu Comm. in Marc. Schmidio in Matth.* Audi canentem *Prudentium Lib.* καθημερινῶν *Hymn.* 8.

Poſt in patentes ille ſolitudines,
Amictus hirtis beſtiarum pellibus,
Setisue tectus, hiſpida & lanugine,
Seceſſit, horrens inquinari & pollui
Contaminatis oppidorum moribus.

Hoc ſuo amictu comparari quoque poſſet Regis cælituum prænuntius Heroibus, quibus olim in more poſitum erat τὸ δερματοφορεῖν, teſte *Scholiaſte Apollonii* L. I. Teſtantur idem *Apollonius* de *Argo*, *Homerus Iliad.* κ. v. 21. de *Agamemnone*, *Virgil. Æneid.* L. II. v. 721. IX. v. 306. de *Aceſte*, Idem L. V. v. 37. *Strabo* L. XVII. c. 13. de *Mauris*. Et quis eſt, qui neſciat, uſui venire hodieque eundem amictum Tartaris, Turcis, Hungaris. Sed hæc iterum non quadrant Johanni, de quo in Textu legimus, fuiſſe ἔνδυμα factum ἀπὸ τριχῶν καμήλυ. Verbum autem θρὶξ, τρίχες non ſumitur niſi de pilis. Pellis ipſa vocatur δέρας vel δέρμα. Ita Hebr. XI. 37. περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν· ὑςερύμενοι, θλιβόμενοι, κακυχύμενοι. Proin & heic, ſi Diui Præcurſoris veſtis fuiſſet pellis, legeremus, ἐν δέρματι καμήλυ, vel ἀπὸ δέρματος καμήλυ, in camelina pelle. Redarguendi ita veniunt illi vel pictores, vel ſculptores, qui Johannem pingunt Fauni inſtar vel Satyri.

Perhibent alii, geſtaſſe Johannem in nudo corpore cilicium, ſaccum rudem pilis craſſis hiſpidum, qui introuerſi carnem Miſſionarii ſiue Pœnitentiarii continuò pungendo caſtigauerint; cujusmodi ſaccis ex pilis ouillis atque caprillis indutos pœnitentiarios Judæos fuiſſe legimus. Hanc ſententiam adoptat *Paulinus Carmine de Johanne Baptiſta:*

Veſtis erat curui ſetis confecta Cameli,
Contra luxuriem molles duraret ut artus,
Arceretque graues compuncto corpore ſomnos.

Pollicem premunt faciles Scriptores, qui cilicium pro corporis caſtigatione commendant, *Cornelius à Lapide*, alii. Sacci non una fit mentio in Sacris, ſed nîl tale legitur de Johanne, nec quod cilicium commendauerit Judæis. Et notandum, piloſam licet Cameli pellem ſeſe ita commodè applicare cuti, ut nîl pungant pili: Neque Euangeliſtæ uſi fuiſſent ἐνδύματος voce, ſed σάκκυ, *ſacci*, quæ occurrit 2. Sam. III. 31. 1. Reg. XXI. 27. 2. Reg. V. 30. Matth. XI. 21. Luc. X. 13. & alibi. Præterea euinci nequit, indutos fuiſſe veteres Judæos ſaccis ex pilis ouillis & caprillis; & conſtat, geſtaſſe ſaccos non ſolùm in pœnitentiæ ſignum, ſed quoque triſtitiæ, calamitoſis nempe temporibus. 1. Reg. XX. 31. 2. Sam. III. 31. Gen. XXXVII. 34. Capiant ſibi κιλικιόφοροι illud Nota Bene, quod legitur apud *Hieron. Epiſt. 22. ad Euſtochium. Sunt, quæ ciliciis veſtiuntur, & cucullis fabrefactis, ut ad infantiam redeant, imitantur noctuas & bubones. Sed ne videar tantùm diſputare de fœminis: Viros quoque fuge, quos videris catenatos, quibus fœminei contra Apoſtolum crines, hircorum barba, nigrum pallium, & nudi in patientia frigoris pedes. Hæc omnia argumenta ſunt Diaboli.* Hæc non protuliſſem, niſi haberet Diuus ex Patribus.

Medio tandem ibimus tutiſſimi, ſi dixerimus, veſtem Johannis confectam fuiſſe ex panno rudiori è pilis camelinis, cujusmodi geſtabat forte ima plebis fæx. Certum quippe, adhibuiſſe Judæos pilos camelinos in veſtes, quandoquidem inter eorum Doctores agitata fuerit quæſtio, num prohibitorium illud Præceptum Leuit. XIX. 19. Deut. XXII. 11. *de veſte ex lana & lino contexta non induenda* reſpiciat etiam veſtes ex lana camelina & lino? item, an lepra etiam corripiat veſtes ex pilis camelinis? ut conſtat, corripere laneas & lineas, Leuit. XIII. 47. Sanè ſi induſtrioſi Judæi *aulæa* poterant conficere ex *pilis caprillis*, Exod. XXV. 4. XXVI. 7. negari nequit, in uſum traxiſſe quoque pilos camelorum, utpote quos nutriebant in copia. Hanc ipſam, quam præferimus, ſententiam fouet quoque *Chryſoſtomus Homil. X. in Matth.*

De *zona coriacea*, ζώνη δερματίνη, qua lumbi Johannis fuere cincti, non habemus, quæ proferamus, multa. Id ſaltem eſt animaduertendum, populos Orientales ut nunc, ita & olim, geſtaſſe togas ad genua & pedes usque prælongas, easque ſurſum reduplicatas, in itineribus cumprimis, ſtrinxiſſe Zonis. Ita habuere Apoſtoli ſuas ζώνας, Matth. X. 9. Sic Agabus ἄρας τὴν ζώνην τῦ Παύλυ ἔδησε αὐτῦ τὰς χεῖρας καὶ τὺς πόδας, Act. XXI. 10. 11.

Pergo ad victum, quo uſus fuit Johannes, CHRISTI tuba prima, *locuſtas* nempe & *mel agreſte*.

Conſiderandæ primò veniunt ἀκρίδες, nonnullis adeò paradoxæ viſæ & pro victu incongruæ, ut variare potius voluerint pro lubitu ſuo Codicum Lectiones quàm Locuſtis concedere locum.

In hanc Claſſem veniunt *Ebionæi*, qui *Epiphanio* teſte T. I. L. I. *aduerſ. Hæreſ.* pro ἀκρίδες legerunt ἐγκρίδες. Eſt autem ἐγκρὶς placenta quædam in oleo cocta, & melle obducta. Id conſtat ex *Athenæo Dipnoſ.* L. XIV. c. 14. ἐγκρίδες πεμμάτιον ἑψόμενον ἐν ἐλαίῳ καὶ μετὰ τοῦτο μελιτούμενον. Suidas vocat ἐγκρίδα γλύκασμα ἐξ ἐλαίου ὑδαρὲς, placentam aqueo-oleoſam. Occurrit & hæc vox in Sacro Codice Exod. XVI. 31. ubi ſapor Mannæ deſcribitur ὡς ἐγκρὶς ἐν μέλιτι. Nos reddimus, ut *placentæ mellitæ*. Num. XI. 8. ἐγκρὶς ἐξ ἐλαίου, nos, ut *placentæ oleo delibutæ*. Tales ἐγκρίδες ſunt, quas parare ſolemus ex cruſta panis in butyro frixa, maſſa ex farina & ſucco mellito pyrorum circumdata. Nos vocamus *ſüſſe Schnitten, Honig-Schnitten*. Hæc verò Lectio locum habere nequit, utpote in nullis Codicibus, quotquot ſuperſunt, obuia, omnes quippe habent ἀκρὶς, non ἐγκρὶς. Conſtat, combinaſſe Ebionæos, quæ ſejungunt Euangeliſtæ, ἀκρίδας & μέλι ἄγριον. Quinimò fidem ſuperat, vixiſſe Johannem Eremicolam cibo adeò delicato, quales ſunt illæ ἐγκρίδες, potius adeò duriter, ut continuum obſeruaſſe dixeris jejunium, idque tale, quo corpus fuerit domitum & attenuatum. Hoc teſtimonium largitur ei Saluator ipſe Matth. XI. 18. ἦλθε Ἰωάννης μήτε ἐσθίων μήτε πίνων.

Hieron. Montuus Lib. de tuenda ſanit. c. 3. legit ἀκρέμονες pro ἀκρίδες. Notat autem illa vox ſummitates arborum, quæ etiam ἀκρίδων nomine veniunt *Perotto Cornucop.* p. 256. His vel arborum vel aliarum plantarum ſummitatibus cum melle coctis uſum volunt Johannèm. Hanc opinionem fulcire tentat quoque *Baronius ad* A. C. 31. *Tom.* I. *Ann.* p. 116. *Iſidori* teſtimonio. Ita quoque Eremicolam noſtrum ἄκροις δρυῶν vixiſſe vult *Nicephorus Calliſthus* L. I. *Hiſt. Eccl.* c. 14. Habet *Iſidorus* L. I. *Epiſt.* 32. ἀκρέμονες βοτανῶν ἢ φυτῶν, perſuaſus adeò firmiter de veritate hujus ſuæ opinionis, ut ad Idiotarum ſcamna ableget, quotquot admittunt locuſtas. Sed iterum militat contra authoritas Codicum, quorum nulli habent ἀκρέμονες. Sanè ἀκρόδρυα & ἀκρέμονες aliter longè ſonant quàm ἀκρίδες, & hæ non apud ullos probatos Scriptores ſignificant arborum ſummitates. Apud *Clementem Alexandrin.* L. II. *Pædagogi* legitur Matthæus comediſſe σπέρματα καὶ ἀκρόδρυα καὶ λάχανα ἄνευ κρεῶν, ſemina, ſummitates plantarum & olera abſque carnibus, ſed Johannes ἀκρίδες & μέλι ἄγριον. Occurrit ἄκρις pro extremo apice alicujus rei, non ἀκρὶς, adeoque legendum foret ἄκριες, non ἀκρίδες. Ἄκρον item eodem ſenſu, à qua radice Græci deriuare ſolent ἀκρίδα, ἀκρίδες παρὰ τὸ ἄκρον τῶν ϛαχύων καὶ τῶν φυτῶν νέμεσθαι, quia locuſtæ ſummitates ſpicarum & plantarum deuorant. Magna veri ſpecie ſeſe commendaret hæc à *Nortono Knatchbul Animadv.* in h. l. recocta ſententia, ſi ex probatæ antiquitatis Authoribus euinci poſſet, quod ἀκρὶς denotet extremitates plantarum ſeu arborum, ſpeciatim, quæ illi placent, κερατίων, *ſiliquarum*, Luc. XV. 16. quæ quidem Germanis S. Johannis Panis, *S. Johannes Brod* nomine veniunt. Inter errores proin pictorum numerari debet Tabula illa Deſerti Johannis, quam Itinerario Anni 1611. inſeruit *Sandys*, in qua arbor occurrit *locuſta* dicta, cum inſcriptione, *ſoli locuſtæ deuinctum arbori*. De hac arbore autem altum eſt apud omnes modernos Botanicos ſilentium. Sed quidem nota eſt *Locuſta* herba Geſſneri, quâ in Acetariis utimur, quæ eſt *Valerianella præcox humilis ſemine compreſſo Moriſon. Valerianella vulgaris vel ſatiua Vaillant.*

Fuere *Theophylacti* ætate, qui legerant ἀγρίας pro ἀκρίδας, nempe ὀπώρας, fructus ſylueſtres, poma, pyra, ceraſa, mollis durive corticis. Sed obſtat & huic Lectioni Codicum auctoritas. In eundem cenſum venit, eandemque cenſuram incurrit *Cujacii*, celebris Juris-Conſulti, Lectio, quæ pro ἀκρίδας habet ἀχράδας, *pyra ſylueſtria*.

Ne quid deſit variantium Lectionum, ſunt, qui ἀκρίδες mutant in καρίδες, *ſquillas*, Cancrorum edulium genus, quæ ejectæ forſan à Judæis piſcatoribus ad littora fuerint, tanquam cibus ex prohibitis, ſed comeſtæ à Diuo Johanne in teſtimonium & ſignum apertæ nunc Libertatis Euangelicæ. Legantur *Centuriatores Magdeburgenſes Cent.* I. L. I. c. 6. & 10. *Hildebrand. Antiquit. Bunting. Reiſe Palæſtinæ.* Sed caret & hæc conjectura ſuo fundamento; obſtat Sacri Codicis Litera, & ſunt ſquillæ illæ Maris quidem, non Jordanis incolæ, imò verò cibus ex delicatioribus, ut ipſe *Apicius* πλουσιώτατος καὶ τρυφητὴς, *ditiſſimus & luxu ſolutus* (ſic *Athenæo* audit *Dipnoſoſt.* L. I. c. 6. IV. c. 19.) ex Campania iter fecerit in Libyam, propter ſquillas præſtantiores heic Italicis. Aliis, quæ contra adferri poſſent, rationibus ſuperſedeo.

Neque his conſenſum largiri poſſumus, qui apud *Euthymium* & *Theophylactum* ſeruant quidem ἀκρίδες, ſed intelligunt μέλαγρα, herbas certas, Monachis Syris coqui ſolitas. *Hermol. Barbarus Coroll.* 256. *in Dioſc.* interpretatur *Pedem Locuſtæ*, vel *Blitum*, vel *Rapunculum*, quo ſenſu nullibi dictam vocem legimus apud Scriptores probatos. Et videntur ſententiæ hujus Patroni μέλαγρα formaſſe ex μέλι ἄγριον.

Excluſo ſic vegetabili regno à poſſeſſione vocis ἀκρὶς, reddimus eam veluti poſtliminii jure animali, quod nobis ſuggerit *locuſtas* inſectorum genus, quæ in cibum venerunt jam olim Æthiopibus, ἀκριδόφαγοι hinc dictis, teſtibus *Strabone* L. XVI. c. 8. *Diodoro Siculo Bibl.* L. III. c. 11. Suo etiam tempore Æthiopes in Abyſ-

ſinia

ſinia ex locuſtis ſole ſiccatis juſcula parare, magnique facere, quæ tamen ingrati ſint ſaporis atque odoris, teſtatur *Lobo Voyage de l'Abyſſinie* p. 86. De *Parthis* idem memorat *Plinius* L. XI. c. 29. de *Africanis Leo Deſcript. Afric.* de *Græcis Plutarch. in Sympoſ.* Et conſtat ex Leuit. XI. 21. 22. fuiſſe ex locuſtis genera quædam ipſis Judæis in cibum conceſſa, de quibus fuſius egi tum ad locum citatum, tum occaſione *ſelawim*, locuſtarum, quas in deſerto comederunt Iſraëlitæ pro carnibus. Huic ſententiæ, quam ſolam præferimus omnibus aliis, haud obſtat, quod ſoleant locuſtæ fumo ſiccari, coqui, aſſari, vel & muria condiri. Fortè enim diuo præcurſori haud defuit lebes, ut nec deſunt hujusmodi vaſa culinaria pauperrimis apud nos vagabundis. Ignis ſanè deficere haud poterat, neque lignum. Ut omnino viuere potuerit locuſtis in melle ſylueſtri coctis, vel ei intinctis.

Sequitur nunc pro prima ſecundaue menſa Diui Johannis μέλι ἄγριον, *mel ſylueſtre*, de quo iterum variant ſententiæ.

Sunt, qui ex eo faciunt δροσόμελι, imo ipſam *Mannam*, qualis hodienum ex Oriente, Syria cumprimis, in Europam deferri ſolet. Placet hæc *Suidæ Lex. Sculteto Exerc. Euang.* L. I. c. 15. *Hildebrand. Antiquit. Chytræo in Matth. Buntingio Reiſe*, qui inſuper addit, in Palæſtina, Libani præſertim περιχώρῳ, rore melleo fluere, eſſeque hoc ipſum mel, quo fluere Sanctam Terram toties memorat Scriptura; guſtaſſe idem Jonathanem 1. Sam. XIV. 27. inter Michmas & Ajalon in Jordanis vicinia. Quin imo prætendit *Chriſtianus Druthmarus Expoſ. in Matth.* vixiſſe hac ipſa Manna Iſraëlitas in deſerto per annorum 40. decurſum. Verum enim verò demonſtrauimus ſuis locis, fuiſſe Mannam Iſraëliticam miraculoſam prorſus, & guſtaſſe Jonathanem ipſum mel apum. Non prorſus quadrat huc Manna noſtra officinalis, purgans remedium, multò minus *ros melleus*, δροσόμελι, qui ejusdem cum Manna ordinaria eſt originis, exſudans ex arborum foliis, ſæpeque noxiæ indolis. Aliud eſt δροσόμελι, ἀερόμελι, aliud μέλι ἄγριον.

Non majoris æſtimii eſt opinio, quam fouet *Beda in Matth.* III. & *de Locis ſanctis* c. 13. quæ mel hoc explicat per mellei ſaporis folia, quibus vixerit Johannes, & corruit cum præcedenti, ſi ſapor ille debetur fluido exſudanti. Illa item *Anshelmi*, Cantuarienſis Epiſcopi, *in Matth.* & *Thomæ* apud *Montacutium*, qui mel hoc quærunt in medulla arundinum, quam exſuxiſſe utique dici poſſet Eremicola, ſi in Deſerto quopiam Indiæ Orientalis vel Occidentalis vixiſſet, arundine ſaccharifera feraci. Recedunt hi nimiùm à melle vero ſylueſtri.

Accedunt propius, qui cum *Iſidoro* L. I. *Epiſt.* 32. & *Euthymio* admittunt μέλι ὄρειον ὑπὸ μελισσῶν ἀγρίων γινόμενον πικρότατον ὂν καὶ πάσῃ γεύσει πολέμιον, verum ab apibus agreſtibus collectum mel, ſed ſaporis amariſſimi, ingrati. Inuenitur, quod diffiteri haud poſſumus, hujusmodi mel. Nouimus variare guſtu mel pro varia plantarum indole, è quibus mel exſugunt apes. In Corſica Inſula dicitur *Diodoro Siculo Bibl. Hiſt.* L. V. p. 295. πικρίζειν παντελῶς, amaricare valde ob copiam Buxi, quæ ibi naſcitur; cujusdem ſaporis eſt propter abſinthium abundans Sardiniæ mel, apud *Dioſc.* L. II. c. 102. & quod colligitur ad Phaſin vel Colchidem fluuium teſte *Strabone* L. XI. c. 5. imo venenatæ prorſus indolis in περιχώρῳ *Ponti Euxini*, ubi *Chamærhododendron* copioſè creſcit, teſte *Tournefort. Voyage du Leuant.* Num verò hæc quadrent ad Textum noſtrum, & Terram Sanctam, jure merito dubitatur. Neque Scriptura Sacra ſuffragatur, neque experientia. Illa celebrat hanc terram multoties melle (certè haud ingrato, multò minus venenato) fluentis elogio. *Joſephus Bell. Jud.* L. V. c. 4. viciniam Jordanis tanquam μελιττοτρόφον χώραν; Rabſakes ille blaſphemus Aſſyriam ſuam, quod Canaanitidis ad inſtar oleo fluat & melle.

Tutiſſima iterum heic eſt via, quæ planiſſima, ſimpliciſſima. Sit in literali ſenſu μέλι ἄγριον mel commune, ſed ſylueſtre, collectum in ſyluis, heic in Deſerto, reperiundum in cauis arborum truncis & ſaxorum fiſſuris atque ſpeluncis, ubi id recondere ſolent apes ſylueſtres. Diſtinguendum proin ab illo μέλι ὡραῖον, quod colligunt apes domeſticæ. Hujusmodi melle ſylueſtri vixerunt olim Nationes integræ, Scythæ, Sarmatæ, viuuntque adhuc paſſim Poloni atque Ruſſi. De Hyrcanis, Medis, Armenis teſtem habemus *Strabonem* L. II. c. 5. de *Palæſtina* Codicem ſacrum. Inuenerat Simſon *examen apum in corpore* (ſceleto) *Leonis & mel.* (*examen apum in ore leonis, ac fauum mellis.*) Jud. XIV. 8. Promiſerat ipſe DEUS populo ſuo *mel de petris*, Deut. XXXII. 14. & Pſ. LXXXI. 17. *Melle de petra te ſatiaſſem.* Ne quis autem exiſtimet, dare mel ſolidum corpori nutrimentum, jejunaſſe dici poteſt Johannes, dum locuſtis vixit & melle, & ægrè traxiſſe vitam. De Acridophagis notum ex *Strabone*, fuiſſe βραχοβίους. Audi teſtimonium *Hippocratis Lib. de Affection.* c. 50. *ſect.* 5. τὸ μέλι ξὺν μὲν ἑτέροις ἐσθιόμενον καὶ τρέφει, καὶ εὔχροιαν παρέχει. Αὐτὸ δὲ ἐφ' ἑωυτῷ λεπτύνει μᾶλλον. *Mel cum aliis quidem comeſtum & nutrit, & bonum colorem exhibet. Ipſum autem per ſe ipſum attenuat magis quàm reficit.* Abſtergentis eſt facultatis, imo ſpicula in ſinu ſuo gerit acria, quæ deſtillatio euoluit. Conſtat hinc, non lautè, ſed pauperrimè vixiſſe præcurſorem Meſſiæ, utpote de quo CHRISTUS ipſe teſtatur Luc. VII. 33. *non comediſſe panem*, μήτε ἄρτον ἐσθίων. Et in *Pythagoræ* laudem legitur apud *Euſtathium*, adeò tenuem traxiſſe vitam, ut ſubinde non guſtauerit niſi parum mellis, εὐτελέστατα διαβιοὺς, πολλάκις μέλιτι μόνῳ ἠρκεῖται.

Non ſine prouidentia locuſtarum cum melle *conjunctionem* accidiſſe rectè arbitratur Ill. *Joh.*

Jac. Bajer Specim. I. *Animaduerſ. in Loca Noui Fœd.* p. 11. *Mel enim & aquæ frigiditatem, & locuſtarum cruditatem, atque ad putreſcendum procliuitatem corrigere potuit, ne corpore morboſo reddito aſperam cæteroquin ſuam victitandi rationem in opprobrium adduceret, aut ineptus hinc euaderet ad munus obeundum vir Diuinus, non morbo, ſed ſanguine veritatis cauſa profuſo periturus Martyr.* Cui ſententiæ corroborandæ faciat inſuper balſamica mellis natura, & virtus ſpecialis anthelmintica.

Notandum tandem, ſeſe non alligaſſe Johannem voto quopiam ad locuſtas & mel ſylueſtre. In urbem fortè veniens, vel ipſam Herodis aulam frequentans, vel Hieroſolymæ Feſta celebrans, imo & carcere clauſus comedit haud dubiè, quod ſibi obuenerat. Ponitur heic ſpecies pro genere. Sic de Daniele legitur, non comediſſe ipſum & ſocios niſi *σπέρματα, legumina*, pane ſcilicet haud excluſo. Sic nos dicimus, hanc illamue familiam non viuere niſi oleribus, vel leguminibus, vel fructibus, non carnibus, qua loquendi formula à menſa non remouemus panem quotidianum, nec vini hauſtum. Certum hoc eſt, Johannem vitam egiſſe tenuem, temperatiſſimam, minimè lautam, ut Judæi alii, ut Sacerdotum filii, abſtinuiſſe à conuiuiis. Cum grano ſalis intelligi proin debent verba illa Luc. VII. 33. ἐλήλυθε Ἰωάννης ὁ βαπτιςὴς μήτε ἄρτον ἐσθίων, μήτε οἶνον πίνων. Imo verò ſi literæ inhærendum foret Matth. XI. 18. ἦλθε Ἰωάννης μήτε ἐσθίων, μήτε πίνων, ab ipſis quoque locuſtis & melle ſylueſtri abſtinuiſſe, & inediam continuam ſeruaſſe dici deberet. Legantur præter Scriptores varios *Paulus Rabe Diſſ. de Amictu Johannis Baptiſtæ, Reſp. Chriſtoph. Conr. Falke, Regiom. 1693. de Victu Johannis Baptiſtæ, Reſp. Dan. Dreſsler. Ib. 1694. & 1689. Witſius Miſcell. ſacr.* T. II. *Exerc.* XV. §. 38.

TABB. DCLX. DCLXI. DCLXII. DCLXIII.

Matth. Cap. III. verſ. 7.

Cum vidiſſet autem multos ex Phariſæis & Sadducæis venientes ad baptiſmum ſuum, dixit illis: Progenies viperarum, quis (a) docuit vos fugere à ventura ira?

Videns autem multos Phariſæorum & Sadducæorum venientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira?

(a) Submonſtrauit vobis ut fugeretis.

Ἰδὼν δὲ πολλὲς τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδεκαίων ἐρχομένες ἐπὶ τὸ βάπτισμα αὐτε̃, εἶπεν αὐτοῖς· Γεννήματα ἐχιδνῶν, τὶς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλέσης ὀργῆς;

Luc. Cap. III. verſ. 7.

Dicebat ergo ad turbas, quæ exibant, ut baptizarentur ab ipſo: progenies viperarum, quis (b) docuit vos fugere à ventura ira?

Dicebat ergo ad turbas, quæ exibant, ut baptizarentur ab ipſo: Genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere à ventura ira?

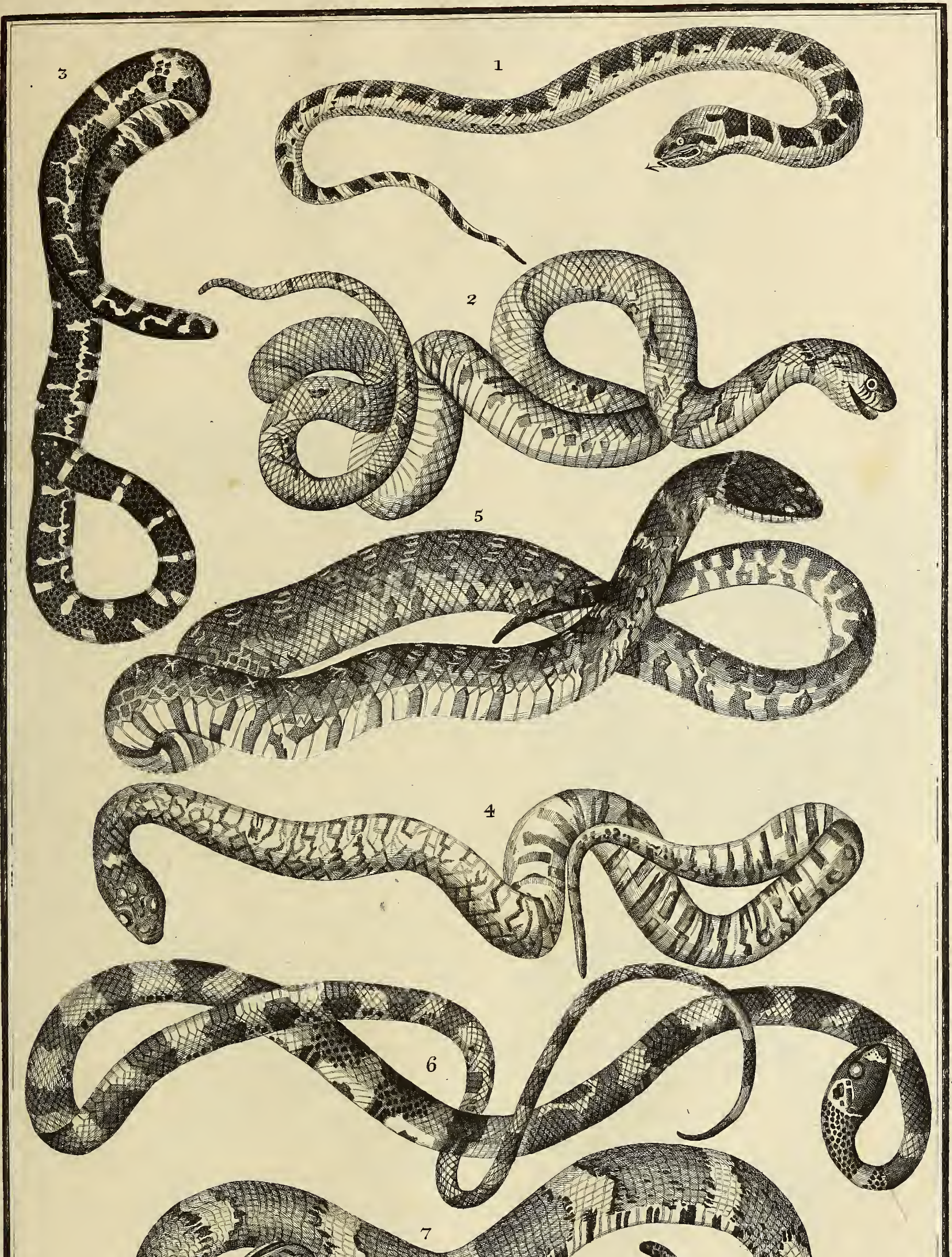
(b) Vel, quis ſubmonuit vos, ut fugeretis, aut, ut fugere poſſe putetis imminentem iram?

Ἔλεγεν ε̃ν τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ᾽ αὐτε̃· Γεννήματα ἐχιδνῶν, τὶς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλέσης ὀργῆς;

Ex Hiſtoria Gentis Judaicæ conſtat, Cleri authoritatem haud inferiorem fuiſſe, quàm eſt, vel eſſe poteſt, in Eccleſia Catholico-Romana, Proteſtantiue; nemo non proin rapietur in admirationem, quod CHRISTUS & Johannes neglecto Titulo, Reuerendiſſimi, Doctiſſimi, Clariſſimi, Honoratiſſimi, Sacerdotum primipilos, & maximæ apud Judæos æſtumationis Phariſæos & Sadducæos nuncupauerit ὄφεις & γεννήματα ἐχιδνῶν, quod crimen læſæ Majeſtatis ſacerdotalis hodie grauiſſimas poſceret pœnas.

Sed quoque digna eſt inquiſitione res, cur adeò odioſum ſit ſerpentum atque viperarum nomen, quum tamen animalia hæc rarò vel nunquam vel mordeant, vel morſu ſuo noceant; niſi irritata, & ad iram commota. Sunt, qui reſpiciunt ad partum viperarum violentum, qui

fiat

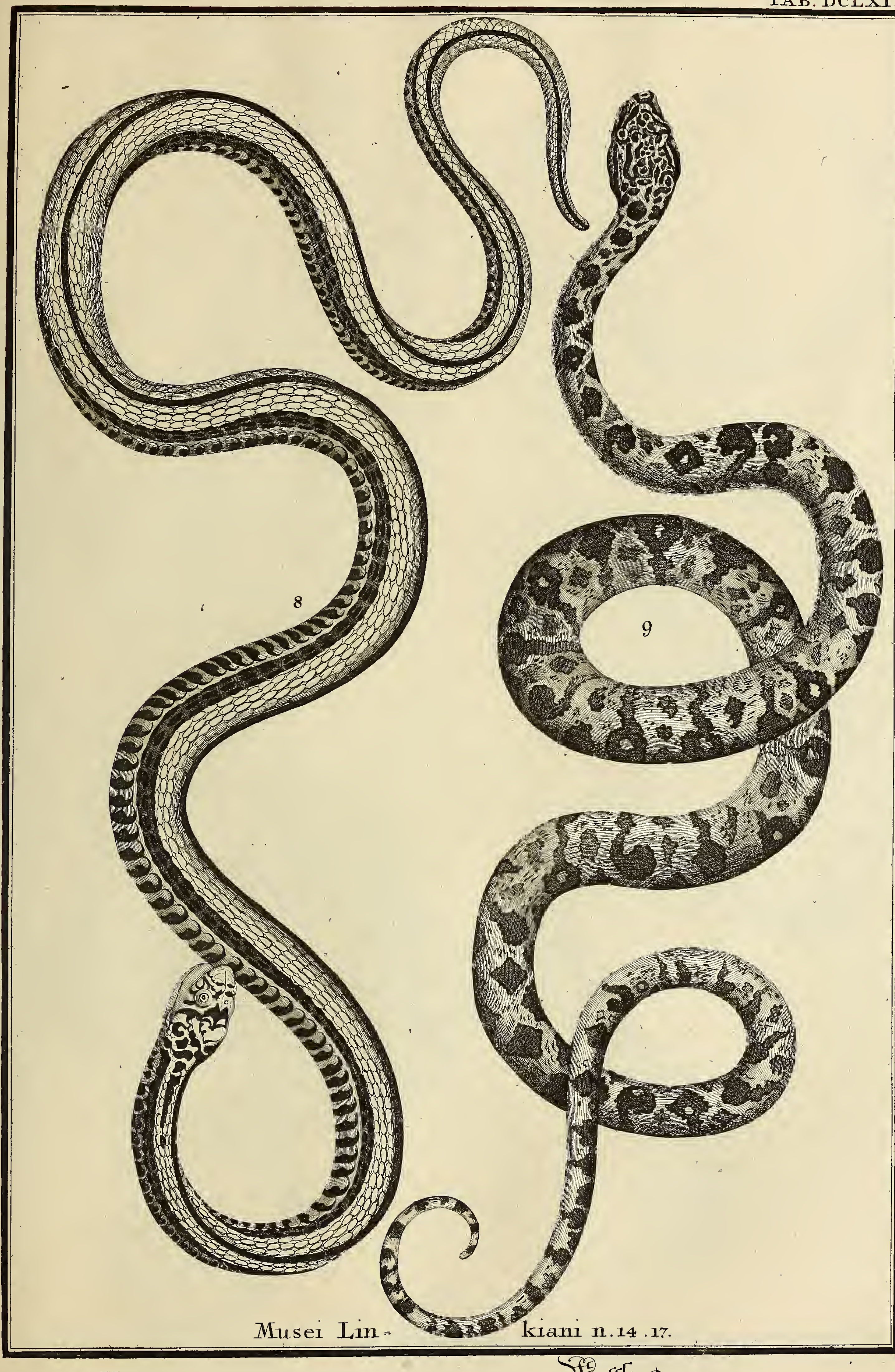

MATTH. Cap. III. v. 7.
Serpentes.

Matth. Cap. III. v. 7.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

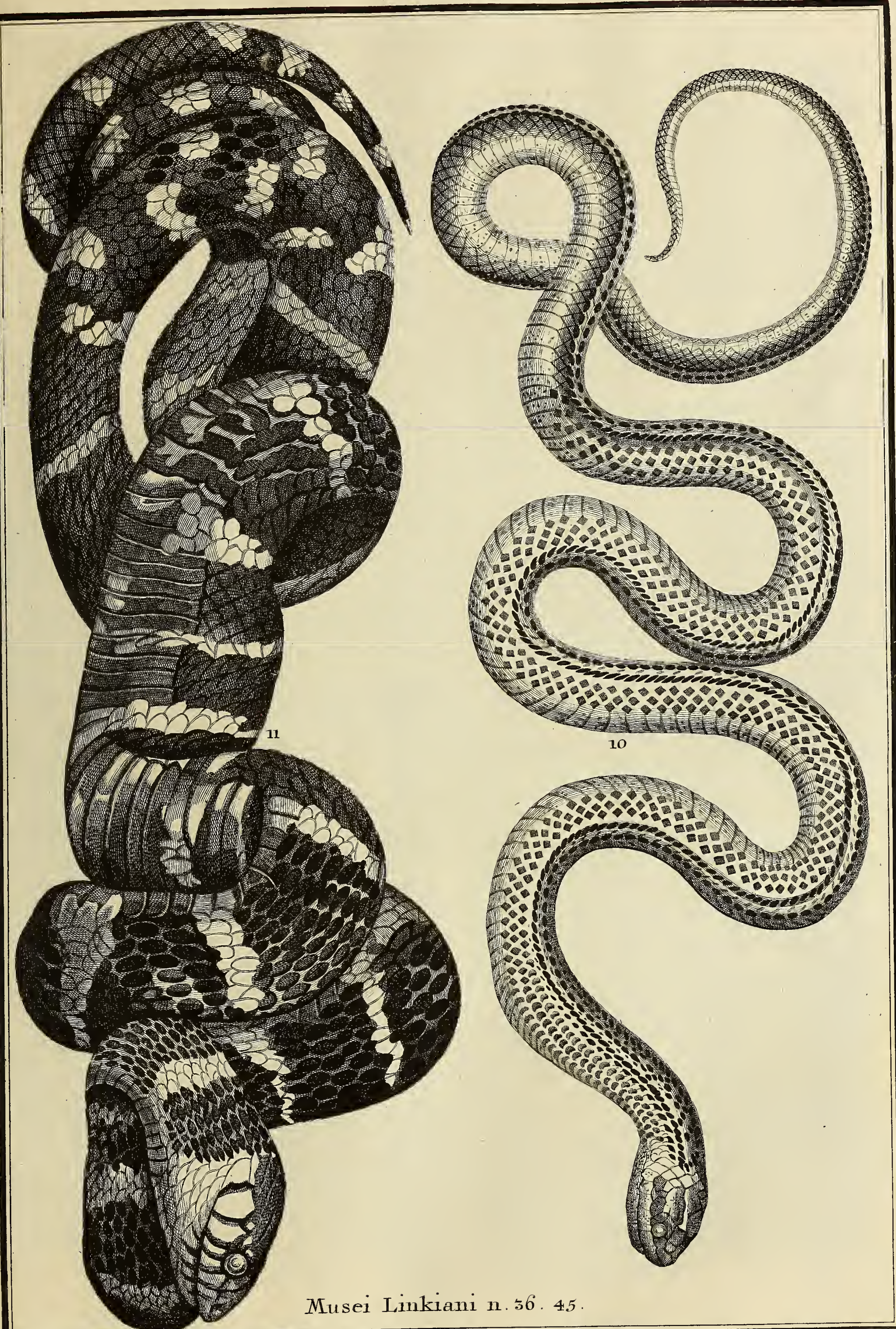
Musei Lin- kiani n. 14. 17.

MATTH. Cap. III. v. 7.
Serpentes.

Matth. Cap. III. v. 7.
Schlangen.

I. A. Pfeffel Iun. sculps.

RPJCB

Musei Linkiani n. 36. 45.

MATTH. Cap. III. v. 7.
Serpentes.

Matth. Cap. III. v. 7.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

MATTH. Cap. III. v. 7.
Phariſæus vipera.

Matth. Cap. III. v. 7.
Der Phariſäer eine Nater.

I. G. Pintz sculps.

JCB

fiat eroſione ipſius matris & uteri, & hunc applicant ad modum, quo CHRISTUM ejusque Apoſtolos & Prophetas tractarunt Judæi, horumque Præpoſiti, indigniſſimum. Sed fabulam anilem redolet prius Lemma comparationis, adeoque non claudicare non poteſt alterum, licet in ſe veriſſimum. Quinimò per abſurdam conſequentiam DEUS ipſe & ſanctiſſimi Prophetæ Veteris Teſtamenti ſerpentum & viperarum titulum geſſiſſe vel mereri dici deberent. Legatur interim *Iſidorus Epiſt.* 105. Ad rhombum melius quadrat, ſi dixerimus ſimpliciter, fuiſſe Judæos κακȣ̃ κόρακος κακὸν ὤον, *mali corui malum ouum.* Ut ſanè non majori elogio dignos eos judicauit Protomartyr Stephanus Act. VII. 51. Ita is: Σκληροτράχηλοι, καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠσὶν, ὑμεῖς ἀεὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν καὶ ὑμεῖς. Et diu ante Regio Pſalti cluent *ſimiles patribus ſuis, natio deficiens & rebellis, (generatio praua & exaſperans,)* Pſ. LXXVIII. 8. Dubio procul omni atri carbonis nota, qua inuſtum eſt ſerpentinum genus, fundatur ipſo Adami lapſu, & ſeductione primæ matris per ſerpentem Diabolum; cujus progenies in paralleliſmo collocari poteſt cum γεννήμασι ἐχιδνῶν. Ita adlocutus eſt Diuus Paulus Magum Elymam Act. XIII. 10. υἱὲ Διαβόλȣ. Et Saluator ipſe Judæos, *vos eſtis ex Patre Diabolo.* Sed quadrat in Phariſæos cumprimis comparatio cum ſerpentibus, qui tacito reptatu obuios circumueniunt aggreſſuri, vel nemine animaduertente inſiliunt, ut illi ſub ſpecioſo ſanctitatis prætextu ſæuiſſimi fuere CHRISTI & Chriſticolarum perſecutores, ouillis pellibus induti rapaciſſimi lupi.

In gratiam, vel opprobrium potius, Phariſaicæ Gentis apponimus Serpentum Tabulas aliquot, ex Muſeo *Linckiano.*

Fig. 1. TAB. DCLX. Vipera Surinamenſis alba faſciis latis vix ſemicircularibus fuſcis, pari fere interuallo lineæ ab inuicem diſtantibus, & punctorum nigrorum ſerie ad latera, macula quoque arcuata per orbitam oculi ad occiput ducta, inſignita, ventre albido.

Vipera Surinamenſis lurida, faſciis albis in dorſo notata.

Serpens tenuior cinericeus ventre albo, dorſo tæniato. *Vincent. Cent.* III. 30.

Vipera Africana ex fuſco cinericea, laterculis elegantibus & ſtriatis, cauda acuminata, & mediocriter longa. *Vinc. Cent.* III. 92.

Fig. 2. Serpens Americanus griſei coloris, maculis per dorſum diuerſæ figuræ & magnitudinis, minoribus etiam ad latus rhomboidalibus flauis notatus.

Serpens Americanus ex luteo & griſeo variegatus.

Vipera Africana verſicolor inſtar marmoris maculata. *Vinc. Cent.* II. 21.

Serpens minor Americanus griſeo variegatus marmoreus. *Vinc. Cent.* V. 59.

Serpens minor fuſco-variegatus marmoreus, *Prom. Bonæ Spei. Vinc. Cent.* VI. 168.

Fig. 3. Amphisbæna Americana nigra atris punctis in nigro notata, ſed præterea maculis albis, in capite & collo ferme tæniatim coëuntibus, cæterùm alterno ordine verſus dorſum aſcendentibus, ventre ſulphurei vel rubeſcentis coloris.

Amphisbæna Americana minor nigra, variis maculis & ſtriis albis, ventre aliquo modo rubra.

- - μελαινομένη ὑπὸ βώλῳ
Αἰθιώπων (ἀσπὶς) ὅιη δὲ πολύςομος εἰς ἅλα Νεῖλος
Πλησάμενος κατέχευεν ἅσιν, προὔτυψε δὲ Πόντῳ.

- - *atratus ſub gleba (Serpens)*
Æthiopum, quale lutum plenus Nilus multis oſtiis
In Mare fundit, & in Pontum infligit.

Arkamo Serpens albo & nigro diſtinctus tanquam Phrygium opus, ſeu interpunctus. *Damir.*

Sipphon, Supphon ſerpens albo & nigro diſtinctus. *Arkamo* Alcamo, qui ſerpens pernicioſiſſimus, & homini infenſiſſimus partim niger, partim albus. Unde conjectat *Bochartus Hieroz.* p. 417. eſſe Hæmorrhoum.

Serpens major maculis albis & nigris notatus. *Vinc. Cent.* I. 43.

Serpens minor Orientalis annulis nigris & albis à capite ad caudam æqualiter diſtantibus ornatus. *Vinc. Cent.* IV. 96.

Serpens minor Orientalis maculis magnis nigris albo colore interſectis. *Vinc. Cent.* V. 61.

Fig. 4. Serpens Americanus ex luteo & griſeo (vel fuſco) in capite & collo veluti reticulatus, reliquo corpore tæniatus, tæniis veluti fractis.

Serpentis Americani ex luteo & griſeo variegati ſpecies.

Fig. 5. Serpens Americanus dorſo nigricante, lineolis per maximam dorſi partem albis, iisque parallelo ſitu poſitis, tandem ſine regula coordinatis, picto ventre flaueſcente nigricantibus tæniis notato.

Serpens Americanus vulgaris ſubniger variis ſtriis transuerſis in dorſo albis.

Pluribus ille notis variatam tingitur aluum,
Quam paruis tinctus maculis Thebanus Ophites.

Lucan. L. IX. v. 716.

Boycupecanga in tergo notulis quibusdam diſtinctus. *Raj. Syn. Quadr.* p. 330.

Serpens minor Americanus dorſo nigricante, per quod decurrunt lineæ albæ & nigræ tenuiſſimæ. *Vinc. Cent.* VI. 177.

Fig. 6. Vipera Iſebequenſis toto corpore ex coloribus terreo, luteo & albo varia, collo te-

 nui,

nui, nigris punctis notato, maculis per totum corpus fuſcis veluti tæniatis in dorſo latioribus, verſus ventrem imum contractioribus.

Vipera Iſebequenſis luteo, albo terreoque colore inter ſe mixtis, Iride oculorum coloris cœrulei.

Serpens Americanus variegatus capite oblongo & craſſiuſculo, cauda tenui, & in acumen deſinente. *Vinc. Cent.* IV. 61.

Fig. 7. Vipera Guineenſis craſſa ſubcœrulea, tæniis per digiti interualla ex albo & rubro (flauo) variis angularibus, nigro colore marginatis, ventre flauo, nigro colore tæniato, capite variis coloribus marmorato, macula in dorſo colli oblonga, atro quoque colore marginata.

Vipera Guineenſis ſubcœrulea, variis annulis ex albo, rubro & nigro mixtis, capite perbellè ex rubro & aliis coloribus depicto.

Serpens indigena maculis nigris & cœruleis. *Vinc. Cent.* I. 88.

Serpens Americanus ſubcœruleus marmoreus, tæniis albis. *Vinc. Cent.* III. 37.

Fig. 8. TAB. DCLXI. Vipera Americana, linea nigra per longitudinem in dorſo, & duabus lineis in latere, una ex albo & nigro oculato, altera oculis nigris intermixto rubro, capite perbellè notato ex albo & nigro, ventre albo nigro colore tæniato.

Serpens malignus duabus lineis nigris in dorſo notatus, *tuſiet* Turcis. *Meninzk. Lexic.* 3115.

Serpens Americanus rarior, juxta corporis longitudinem lineis nigris & albis notatus. *Vincent. Cent.* I. 79.

Fig. 9. Vipera Surinamenſis coloris luridi, capite perbellè maculato, maculis toto corpore fuſco-nigricantibus, tum rhomboidalibus, tum ſubrotundis caudatis, paſſim medio albis pulcherrimè picta.

Vipera Surinamenſis perbellè notata.

Jaculus maculis nigris oculorum inſtar interſperſus. *Bellon. Singular.* L. I. c. 31. L. II. c. 14.

Serpens Indicus ſpadiceus ſagittatus, ad ceruicem & dorſum maculis ſagittiformibus inſcriptus. *Raj. Syn.* 332.

Serpens Surinamenſis verſicolor elegantiſſimus. *Vinc. Cent.* II. 55.

Serpens Surinamenſis maculis majoribus nigris, cauda longa & in acumen deſinente. *Vinc. Cent.* III. 39.

Serpens Surinamenſis fuſcus variegatus, cauda acuta, majoribus maculis nigricantibus & flammis notatus. *Vinc. Cent.* IV. 50.

Gekrunkelt en curieus gevlakte Slang. *Merian Inſect. Surin.* p. 5. & 46.

Fig. 10. TAB. DCLXII. Dipſas Angolenſis capite ex flauo albicante veluti reticulato. Ex occipitio deſcendunt per omnem dorſi longitudinem tres lineæ (media digitali interuallo punctis irregulari ſitu nigris conſperſo) conſtantes punctis ſeu lituris atris. Ad latera ſequuntur tres utrinque ſeries dilutioris nigredinis, in collo macularum ſemilunarium, in reliquo corpore ad caudam fere quadratarum. Venter eſt albo flauicans punctis obſcurioribus notatus.

Dipſas Angolenſis perbellè notata.

Διψὰς ὄφις ȣ̓ πάνυ μέγας ἐχίδνῃ ὅμοιος. Dipſas Serpens non valde magnus, viperæ ſimilis. *Lucian. in Dipſadib.*

Acontias, *Jaculum*, trium palmorum longitudine, minoris digiti craſſitie: color cinereus ad lacteum tendens: venter prorſus candidus, paruis maculis oculorum inſtar in dorſo varius. A ceruice nigra binæ albæ lineæ per dorſi longitudinem usque ad caudam excurrunt. Maculæ lenticulâ minores non ſunt, coloris nigri albo orbe cinctæ. *Raj. Syn.* 290. ex *Bellonio.*

Elops, *Elaps*, *Elaphis*, Lemni incolis *Laphiati.* Longitudo 3. pedum circiter, venter lutei coloris, tergus leucophæi, cum tribus lineis nigris à capite ad caudam decurrentibus. *Raj.* l. c.

Fig. 11. *Anguis Æſculapii* craſſus, capite turgido ex albo flaueſcente & nigro vario tæniis latioribus nigris & anguſtioribus albis, & flaueſcentibus pulchrè pictus, in medio fere corpore tæniæ latiores purpuraſcunt, interſtincto colore albo, verſus caudam tæniæ ſunt albidæ, alterna ſerie dimidiatæ.

Vipera Æſculapii.

Δήεις κεγχρίνȣ δολιχὸν τέρας, ὅντε λέοντα
Αἰολον αὐδάξαντο, περίςικτον φολίδεσσι.

Inuenies *Cenchrinis* longum monſtrum, quem & *Leonem*
Varium vocarunt, ſquamis maculoſum.

Nicand. Ther. v. 463.

TAB. DCLXIII. Phariſæum ſiſtit in ſuo veſtitu.

TAB.

RPJCB

MATTH. Cap. III. v. 16.
Iesus baptizatus.

Matth. Cap. III. v. 16.
Die Tauffe Chriſti.

I. A. Fridrich sculps.

TAB. DCLXIV.

Matth. Cap. III. verſ. 16.

Et baptizatus JESUS aſcendit protinus ab aqua: & ecce, aperti ſunt illi cœli, & vidit Spiritum DEI deſcendentem tanquam columbam, & venientem ſuper ipſum.

Baptizatus autem JESUS confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt ei cœli: & vidit Spiritum DEI deſcendentem ſicut columbam, & venientem ſuper ſe.

Καὶ βαπτισθεὶς ὁ ΙΗΣΟΥΣ ἀνέβη εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ὕδατος. Καὶ ἰδοὺ, ἀνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοὶ, καὶ εἶδε τὸ πνεῦμα τοῦ ΘΕΟΥ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν, καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν.

Luc. Cap. III. verſ. 21. 22.

21. Et euenit, quum baptizaretur omnis populus, ut & JESU baptizato & orante apertum ſit cœlum.
22. Et deſcendit Spiritus Sanctus corporea ſpecie, ſicut columba, ſuper ipſum. Et vox de cœlo edita eſt, dicens: Tu es filius meus dilectus, in te mihi benè complacitum eſt.

21. Factum eſt autem, cum baptizaretur omnis populus, & JESU baptizato & orante, apertum eſt cœlum.
22. Et deſcendit Spiritus Sanctus corporali ſpecie ſicut columba: & vox de cœlo facta eſt: Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi.

21. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαὸν, καὶ ΙΗΣΟΥ βαπτισθέντος, καὶ προσευχομένου, ἀνεῳχθῆναι τὸν οὐρανὸν.
22. Καὶ καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῷ εἴδει, ὡσεὶ περιστερὰν ἐπ' αὐτὸν, καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι, λέγουσαν· Σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν σοὶ ηὐδόκησα.

Joh. Cap. I. verſ. 32.

Et teſtificatus eſt Joannes, dicens: Vidi Spiritum deſcendentem (a) ſicut columbam è cœlo, & manſit ſuper eum.

(a) Eraſmus, ſpecie columbæ.

Et teſtimonium perhibuit Johannes, dicens: Quia vidi Spiritum deſcendentem, quaſi columbam de cœlo, & manſit ſuper eum.

Καὶ ἐμαρτύρησεν Ἰωάννης λέγων· Ὅτι τεθέαμαι τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν.

STipantur vitæ CHRISTI circumſtantiæ qualescunque miraculis. Miracula vidimus in natiuitate, videbimus in morte. Quis miretur, ſi naſcentem conſideret & morientem Naturæ Dominum? Heic, in Baptiſmo Saluatoris, fiſſum aperitur cœlum, non uti in *Chaſmatibus* fieri ſolet. Meteoro huic, quo inflammata materia findere videtur cœlum noctu, heic nullus eſt locus. Contigit Chaſma, de quo nunc, interdiu, neque viſum id, niſi à baptiſato & baptizante. Eadem eſt ratio columbæ, cujus ſpecie ſeſe demiſerat Spiritus Sanctus ſuper JESUM. De hac *columba* non omnes ſentiunt idem. Perſuaſi ſunt *Tertullianus Lib. de carne* CHRISTI c. 3. & *Auguſtinus de Agone Chriſtia-*

no c. 22. ſplendida duo Eccleſiæ lumina, corpoream fuiſſe formam creatæ tunc columbæ. Pollicem premunt cum *Thoma* omnes penè Theologi Scholaſtici teſte *Sixto Senenſi Bibl.* L. VI. *Annot.* 13. Sed omnes quatuor Euangeliſtæ dicunt, deſcendiſſe Spiritum Sanctum ὡσεὶ περιϛερὰν, Lucas σωματικῷ εἴδει ὡσεὶ περιϛερὰν, *Juſtinus*, *Epiphanius*, *Chryſoſtomus*, *Iſidorus*, ἐν εἴδει περιϛερᾶς, *Cyrillus* περιϛερᾶς ἐν χήματι, item, ἐν τῷ τῆς περιϛερᾶς χηματισμῷ, atque his expreſſionibus innuere volunt, & cum ipſis quicunque alii Patres, comparuiſſe Spiritum Sanctum CHRISTO & Johanni in viſione ſpecie columbæ, quemadmodum in primo Pentecoſtes Feſto Apoſtolis ὤφθησαν διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρὸς, Act. II. 3. non quod adfuerit materialis quidem linguæformis ignis. Ita namque afficiebantur tum CHRISTI, tum Johannis, ſic & Apoſtolorum, ſenſus tum externi tum interni, ut affici ſolent comparente columba, vel linguis igneis. Par ratio fortè eſt vocis è cœlo de Meſſia teſtantis. Operatur DEUS extra & ſupra naturæ ordinem in hos illosue ſenſus, ſed tunc ſemper miraculosè. Ubi *aperiuntur cœli, & videt* ſolus Ezechiel *viſiones DEI*, I. 1. ſolus Stephanus θεωρεῖ τὰς ȣ̓ρανὰς ἀνεῳγμένας, καὶ τὸν υἱὸν τȣ̃ ἀνθρώπȣ ἑϛῶτα ἐκ δεξιῶν τȣ̃ ΘΕΟΥ, Act. VII. 57. in hujusmodi occaſionibus agit DEUS immediatè in ſenſus, excitatque has illasue ideas, quæ excitari ſolent juxta naturæ curſum ab objectis externis, vel in ſomniis naturalibus. Hanc ſententiam, quia ego quoque amplector, condonabit beneuolus Lector, ſi Hiſtoriam hanc Baptiſmatis CHRISTI non illuſtrauero chaſmatis columbæ ullis Iconiſmis.

TAB. DCLXV.

Matth. Cap. IV. verſ. 2.

Et cum jejunaſſet dies quadraginta, totidemque noctes, tandem eſuriit.

Et cum jejunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit.

Καὶ νηϛεύσας ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα, ὕϛερον ἐπείνασε.

Miraculum heic occurrit, quod CHRISTUS mirabilis fortisque DEUS operatus eſt in ſe ipſo, ſed & Phænomenon merè naturale, cui ſe verus, ſed ἀναμάρτητος, homo ſubjecit ſponte.

Conſiſtit miraculum in jejunio quadrageſimali. *Jejunauit in deſerto dies quadraginta.* Occurrunt equidem in Scriptis Medicorum Inediæ diutinæ exempla, quæ ad 40. dies ſeſe protendunt, & ultra, ſed in hominibus ægris, qui vel exiguam paſſi ſunt corporis conſumtionem, vel tantâ copiâ congeſtos habent viſcoſos humores, aut pinguedinem, ut hæc vel illi in maſſam ſanguinis reſumti nutrimenti loco ſeruire queant. Sed heic nihil tale. Eſt Saluator noſter corpore ſanus, fluida ſeruant circulum, eumque ordinatiſſimum, conſumitur corpus, deberetque neceſſariò reſtaurari abſumtum cibo & potu, tantò quidem magis, quia durante hoc tempore dimicandum ipſi fuit cum Diabolo, in diuerſis locis tentatore.

Naturalis paſſio, quam ſuſtinuit optimus Saluator, eſt *Fames*, ὕϛερον ἐπείνασε. Tot animi corporisque motibus, μονομαχίᾳ cum Satana, per preces continuas exhauſti fuere Spiritus, defatigatum corpus, & excitatus naturalis ille ſenſus, quo feruntur mortales ad cibum & potum, quiue conſiſtit in vellicatione tunicæ nerueæ ventriculi ab ipſo fermento ſtomachico.

Matth. Cap. IV. verſ. 5.

Tunc adſumit illum Diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnulam Templi.

Tunc aſſumſit eum Diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum Templi.

Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ Διάβολος εἰς τὴν ἅγιαν πόλιν, καὶ ἵϛησιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τȣ̃ ἱερȣ̃.

Memi-

MATTH. Cap. IV. v. 2.
Iesus à Satana tentatus.

Matth. Cap. IV. v. 2.
Jeſůs vom Teůfel verſůchet.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

MEminiſſe juuat, pro illuſtrandis his locis, tecta ædium in Orientalibus Regionibus fuiſſe jam olim, ut ſunt adhuc, plana, non in angulum acuminata, ut ſunt Europæa, ut ſuper iis deambulare liceat, & aërem frigidum haurire. Hinc eſt, quod juſſerit DEUS *loricam facere tecto — ne quiſpiam caderet ex eo.* Deut. XXII. 8. Num verò par fuerit ratio pinnæ ipſius Templi, dubitatur non ſine ratione. Certum hoc eſt, duxiſſe Satanam Saluatorem noſtrum in editum quendam Templi locum. Et ſollicitus cumprimis eſt *Herm. von der Hardt Ephemer. Philolog.* p. 33. ut inueniat eum, num fortè fuerit Lorica Sanctuarii, vel Thronus Regius in Templo, vel pulpitum Regis in Templo, vel Baſilica Templi *Gaſith* dicta. Videamus hæc ſingula.

De tecto ipſius Templi judicat citatus modò *von der Hardt* ex Rabbinis, non fuiſſe planum, ut ædificia alia, ſed acuminatum. Fuiſſe nempe parietes ſanctiſſimi hujus ædificii connexos inuicem trabibus & aſſeribus cubitum craſſis, his incubuiſſe ſtratum ex calce & lapillis contuſis etiam cubitale; Stratum autem hoc non fuiſſe ſubdiale, ſed opertum tecto decliui & fornicatæ intus contignationis. In circuitu tecti hujus locat *L'Empereur in Middoth* p. 161. loricam ejusdem cum tecto altitudinis, nempe tricubitalem: in ſummo hujus loricæ faſtigio erectam ſtetiſſe laminam ferream acuminatam, ne fortè corui aliæque aues ſanctiſſimo inſiſterent loco, eumque excrementis ſuis fœdarent. Hæc ſi fuit tecti conſtitutio, ſtatui utique poteſt, non eſſe hoc, de quo Euangeliſtæ, πτερύγιον τȣ̃ ἱερȣ̃. Locus hic debebat eſſe talis, ad quem CHRISTUS aſcendere potuiſſet, ab eodem deſcendere, eique commodè inſiſtere, imo ex eo undique proſpicere, id quod de lorica acuminata 4. cubitos alta dici nequit. Et notandum, vocem ἱερὸν non denotare ſemper ſanctiſſimum locum, ſed totum, qua latè patuit, ædificium cum ſuis atriis.

In Templo, ex communi Judæorum ſententia, nemini licuit ſedere, niſi Regibus ex Familia Dauidica. Sed poſcebat authoritas regia locum ab aliis diſtinctum, ubi poterant Reges commodè locari, precibus & cultui diuino vacare. Hunc proin in finem erigebatur Thronus præaltus, extra & ſupra muros alios Templi eminens, columnis marmoreis nixus. Hic Thronus turritus, quoniam ædificiis aliis fuit altior, & alæ inſtar auis eminens, vocabatur *Ala Templi*, πτερύγιον, כְּנָף *canaph*, Dan. IX. 27. ubi LXX. habent πτερύγιον. Neque erit abſonum, τὸ πτερύγιον τȣ̃ ἱερȣ̃ in Textu noſtro explicare per hanc ipſam alam, in qua veluti Cathedra diſputandum fuit Meſſiæ cum Satana.

Septennio quouis erigi ſolebat in Tabernaculorum Feſto βῆμα ligneum in atrio mulierum, ex quo veluti ex Cathedra prælegere ſolebat Rex jura ſua regia. Poſſet & ipſum hoc βῆμα intelligi per πτερύγιον τȣ̃ ἱερȣ̃, ubi CHRISTUS collocari voluit tentandus à Satana tanquam Rex & Meſſias. Pondus accederet huic ſententiæ, ſi probari poſſet congruitas Feſti dicti cum anno tentationis.

Supereſt Ædificium ſeu Conclaue ex illuſtrioribus Templi *Gaſith* dictum, ubi colligi ſolebat *Sanhedrin*, 71. virorum Concilium. Hujus Palatii verè Regii medietas reſpiciebat atrium, occupata à Rege, altera Sanctum, in qua conſidebant Senatores. Patuit autem ad locum hunc duplex aditus, unus ex parte atrii, alter à Sancto. Meretur hic locus præ aliis alæ nomine inſigniri, dummodo euinci poſſit, eminuiſſe præ aliis ædificiis, locus ſanè percommodus, in quo Satanas conflictari poterat cum JESU de officio hujus Regio & Pontificali, vel & accuſare Meſſiam & condemnare in foro. Addit huic ſententiæ pondus aſcenſus ad hunc locum per ſcalas. Et admittunt hæc verba, εἰ υἱὸς εἶ τȣ̃ ΘΕΟΥ, βάλε σεαυτὸν κάτω, exponente *von der Hardt* hanc vel ſimilem ἐξήγησιν. *Num tu ſis Filius DEI? Tunc es Meſſias, Rex Iſraelis? Apage te, deſcende aut! Niſi te illico ſubduxeris, præceps datus ſenties, quàm egregiè ſcilicet in te impleatur dictum Dauidis.* Extat ſanè locus modò citatus cum ſigno interrogationis in Exemplaribus editis Baſileæ 1519. fol. ex officina Joh. Frobenii, Hagenouiæ 1521. 4. ex ædibus Thomæ Anshelmi Badenſis, Argentorati 1524. 8. Typis Wolffii Cephalæi.

TAB. DCLXVI.

Matth. Cap. IV. verſ. 24.

— Et adduxerunt ad illum omnes malè affectos, variis morbis ac torminibus contractos, & dæmoniacos, & lunaticos, & paralyticos, ſanauitque illos.

— Et obtulerunt ei omnes malè habentes, variis languoribus & tormentis comprehenſos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos.

— Καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνεχομένους, καὶ δαιμονιζομένους, καὶ σεληνιαζομένους, καὶ παραλυτικούς, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.

EST CHRISTUS Doctor, ſed ſummus, Theologiæ ac Medicinæ; loquebatur & docebat tanquam Doctor θεόπεμπτος, de quo Judæorum ipſorum teſtimonium notum, non docuiſſe unquam quenquam, ut ille: ſanabat quoque quos morbos volebat ſanare cunque, præſertim incurabiles, remediis ordinariis inuictos. Ex κριτηρίοις hiſce duplicis officii certiſſimis conſtare debebat, eſſe illum Meſſiam promiſſum. Occaſionem ſuppeditabit paſſim Euangelica Hiſtoria differendi de morbis, quos ſuperauit, variis. Heic agam duntaxat de δαιμονιζομένοις.

Obſidet & affligit Diabolus tum impios, tum pios, illos jure dæmonii, hos ex ſanctiſſima ipſius DEI permiſſione: Exemplo ſunt Jobus & Paulus. Materiam hanc pro viribus illuſtraturus ante omnia è medio tollere neceſſe habeo æquiuocum. In Eccleſia primitiua *obſeſſi* dicebantur infantes omnes non baptizati, ſed quoque adulti, ſacra baptiſmatis unda haud abluti; hinc in Eccleſiam introductus Exorciſmus, hinc Catechetæ nuncupati Exorciſtæ. *Balſamon in Can. 26. Concilii Laodiceni:* Κατηχηταὶ ἐξορκισταὶ, ἐξορκίζειν ἤγουν κατηχεῖν ἀπίστους. De hac animæ humanæ per Satanam captiuatione, & per baptiſmatis ſacrum fontem liberatione meum non eſt judicium ferre, ut nec de *obſeſſione ſpirituali*, qua Diabolus mentes impiorum faſcinat, obdurat, poſſidet, ad omnis generis ſcelera incitat, ipſeque in filiis inobedientiæ, infidelibus, operatur, cujus obſeſſionis tremendum dedit exemplum Judas Iſcarioth: dederint & Judæi, horumque Præſides Ordinis Eccleſiaſtici; ad quos ipſe Saluator Joh. VIII. 44. ὑμεῖς ἐκ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. Objectum, circa quod verſabitur præſens hæc tractatio, erunt *obſeſſi* corpore, *inſeſſi*, *poſſeſſi*, *Energumeni*, *Dæmoniaci*.

Obſeſſos fuiſſe inprimis temporibus CHRISTI dubitari nequit; teſtes ſunt quotquot ſanati fuere à CHRISTO, conſignati in Hiſtoria Euangelica. Dæmones ipſi, qui è corporibus hominum loquebantur cum CHRISTO; donum ejiciendi Dæmonas Apoſtolis à CHRISTO conceſſum Matth. X. 8. quod aliquandiu manſiſſe in Eccleſia perhibent *Juſtinus*, *Tertullianus*, *Lactantius*. Num verò adhuc hodie dentur verè obſeſſi, neque affirmare cupio, neque negare, id ſaltem aſſerere haud religioni duco, ex 100. ita dictis obſeſſis eſſe 99. melancholicos, maniacos, deliros, vel & impoſtores. Par fere eſt ratio obſeſſorum, quæ Magorum. Hos vix reperias, niſi ubi eorum exiſtentia creditur. Haud leuis & momenti & negotii eſt ſignorum diagnoſticorum examen, num ea vires naturæ ſuperent. Certioribus adnumerari debet loquela in idiomate, quod quis per vitam non addidicit; reuelatio rerum prorſus occultarum, quæ abſque immediata reuelatione ſciri nequeunt; pronuntiatio vocum articulata & diſtincta, quæ fit ore aperto, immotis linguâ & labiis. Ad dubia ſigna pertinent faſtidium omnis cultus diuini, robur ingens, quod vires naturæ videtur excedere, clamores & ululatus, blaſphemia, artuum diſtenſio fortis & dolorifica, imitatio auium, ouium, boum, canum, porcorum in voce.

Exiſtentia obſeſſorum hodiernorum quia vel nulla eſt, vel rariſſima, ſuperſedere poterò facile θεραπείᾳ eorundem, quam Exorciſtis linquo, curioſos ablegans ad Caſuiſtas. Certum hoc eſt, CHRISTUM ejeciſſe Dæmones propria ſua virtute Diuina, & hoc ipſo manifeſtaſſe, ſe eſſe verum Meſſiam, & Filium DEI.

Nouum prorſus ſyſtema, propriæ ſuæ famæ periculo & jacturâ fabricauit *Balthaſar Bekker*, S. Theol. D. & Paſtor Amſtelodamenſis, quod *Faſcinati Mundi* titulo orbi erudito obtulit. In eo diſputat Diabolo, quam ei omnes Chriſtianorum Sectæ tribuunt, potentiam, alligatum tenet catenis in ipſo inferno, tanto quidem magis, quod quiuis homo ſibi ipſi & aliis ſit Diabolus. Huic ſyſtemati ſeſe opponebant

MATTH. Cap. IV. v. 24.
Iesus Medicus.

Matth. Cap. IV. v. 24.
Jeſus der Arzt.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

nebant cumprimis δαιμονιζόμενοι, quos neceſſe habebat alio prorſus velare pallio. Contraham paucis, quam latius exponit L. II. c. 27. ſententiam. Obſeruat primò, altum eſſe in Libris Veteris Teſtamenti de Dæmoniacis ſilentium, eorum etiam temporum, quibus à cultu veri DEI defecerant ad δαιμονολατρείαν, uti ſub Manaſſe: cui equidem obſeruationi opponi poſſit, quod Diabolus cumprimis ſub Noui Fœderis initium vinculis ſuis liberatus omnes ſuos furores exercere tentauerit, ut amplam inueniret occaſionem Meſſias deſtruendi opus Diaboli, qui ad hunc finem venire debebat in hunc mundum; ſingulare quid eſſe dominium tantum Satanæ in medio DEI populo; nîl tale auditum in ipſa Ægypto, ubi DEUS ſuſcitauerit Pharaonem, ut per pœnas prorſus extraordinarias potentiam ſuam manifeſtaret in hoc Tyranno domando, & gloriam ſuam tot miraculis exaltaret: reponi obſeſſos, ut heîc ab Euangeliſta, in numero ægrorum, & in ſanatorum claſſe eos, qui à dæmonibus fuere liberati, Luc. XIII. 32. Saluator ipſe teſtis: Ἰδοὺ ἐκβάλλω δαιμόνια, καὶ ἰάσεις ἐπιτελῶ. Petrus de CHRISTO Act. X. 38. quod fuerit ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου. Act. V. 16. Apoſtolis aſportati fuere ἀσθενεῖς καὶ ὀχλούμενοι ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, qui omnes fuerint ſanati. Notabile inprimis eſſe, quod uni eidemque ægro nomen tribuatur ſpiritus impuri, & morbi. Matth. XVII. 15. ita afflicti miſerrimè filii mœſtus pater ad Saluatorem, σεληνιάζεται καὶ κακῶς πάσχει, de quo eodem legitur v. 18. objurgante JESU exiuiſſe ex eo dæmonium, ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον. Imò videtur morbus ipſe geſtaſſe nomen dæmonii, Luc. XIII. 11. γυνὴ ἦν πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας —— καὶ ἦν συγκύπτουσα. Nullibi porrò legi in Sacris prænuntiatam à Prophetis ejectionem dæmonum. Allegari oraculum illud illuſtre Jeſaiæ LIII. 4. *Ipſe portat noſtras infirmitates, & dolores noſtros ipſe bajulat*, à Matthæo VIII. 16. 17. ubi narrat, allatos CHRISTO fuiſſe δαιμονιζομένους πολλούς. Καὶ ἐξέβαλε τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν. Unde concludit ille, fuiſſe obſeſſionem unum ex morbis à Meſſia ſanandis. CHRISTUS ipſe diſcipulis Johannis demonſtraturus, ſe eſſe Meſſiam, ita ad illos Matth. XI. 4. 5. πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ, ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε. Τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, καὶ κωφοὶ ἀκούουσι, νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται, nullâ prorſus dæmonum, vel ejectionis horum, facta mentione. Judæos ipſos, dum CHRISTO tribuerunt dæmonium, vel ſpiritum impurum, Joh. VII. 20. Marc. III. 30. idem videri dixiſſe, ac, μαίνεις. Ex his omnibus inferre videtur noui ſyſtematis faber, fuiſſe δαίμονας illos deliria cum vel ſine febre, & δαιμονιζομένους, Maniacos, Melancholicos. Judaizare adhuc illos ex Chriſtianis, qui occaſione hujusmodi morborum, vel & philtrorum Diaboli actiones in partes vocant, illos item, qui, mutatâ licet ſcenâ, diſcurſus etiam pios ab ipſis fidelibus durante ecſtaſi vel conuulſionibus recitatos, pro inſpirationibus diuinis venditant, vel & illos, qui illuſionibus Satanicis tribuunt. Non latere Medicos, quod in ſenſuum internorum morbis, mente ipſa affecta, mira ſæpe contingunt, ipſisque ſolutu vel difficilia vel inexplicabilia prorſus. Experientiâ teſte pati ut plurimùm ſenſus externos, ſi interni ſint affecti. Fuit ſanè δαιμονιακὸς ille τυφλὸς καὶ κωφὸς, Matth. XII. 22. obſtructis nempe ſimul optico & linguæ motorio neruis. Qui morbus complicatus πνεῦμα ἄλαλον καὶ κωφὸν cluet Marc. IX. 25. δαιμόνιον κωφὸν, Luc. XI. 14. denominationis hujus originem arceſſit *Bekkerus* ex Gentiliſmo, ſpeciatim ex Philoſophia Platonica & Pythagorea, Judæis amica. Huc faciunt, quæ extant in *Fragm. Galen. ex Aphor. Rabbi Moſis Coll. Exp.* 4. *in Libr. Timei* §. 99. *Aliqui antiquorum inſpicientes apoplexiam eſſe ægritudinem diram, dæmonium nominauerunt. Et aliqui eam Lunam, Lunam autem dixerunt, quia in circulatione Lunæ accidere conſueuit. Et Plato impoſuit huic morbo nomen dæmonis, quia capiti accidit, & manifeſtè nocet loco DEI, ſcilicet cerebro.* Et quæ *Hippocrates* narrat Lib. περὶ ἱερῆς νόσου, ex communi ſuæ ætatis opinione, eſſe morbum hunc, qui Epilepſiæ nomine venit, θεῖόν τι, ſed addit is, ὑπὸ ἀπειρίης καὶ θαυμασιότητος, *præ inexperientia & admiratione*, *magicis* certè *incantamentis & luſtrationibus* nihil juuari. Hujusmodi opiniones inualuiſſe apud Judæos conſtat ex *Joſepho*, qui CHRISTO fuit vel coætaneus, vel paulò poſterior, & *Ant. Jud.* L. VII. c. 26. mentionem facit δαιμονίων, qui mentes hominum obſideant & occidant. *Lightfootus* ipſe comprobat ex Judæorum ſcriptis, quod ſoliti atque inſoliti morbi animi atque corporis dæmonibus fuerint adſcripti. De *Kordyco* vel *Cordiaco* morbo Interpres Libri *Gittyn* c. 7. §. 1. dæmona eſſe, qui dominetur vino cumprimis recenti madidis; *Maimonidis* filius, oriri ex repletione nimia vaſorum cerebri, eſſeque Epilepſiæ ſpeciem, qua obfuſcetur intellectus. *Kondriacus*, id eſt, *Hypochondriacus*, melancholicus, judice R. *Houna* in Libro *Aruch*, eſt *Schibbtha* dæmon infantium ceruici inſidens, & neruos horum tum exiccans, tum contrahens, noctu quoque manibus præſertim illotis inſidens. Vid. *Buxtorff. Synag. Jud.* c. 11. In parallelo quoque ponit *Lightfoot* in Matth. XVII. 13. δαιμόνιον & morbum. Δαίμονες quoque vocari ſcribit *Bekkerus* in ipſa Scriptura ſollicitationes certas vel motus animi ad bonum ſiue malum. *Alium* illum *Spiritum*, qui in Calebo fuit Num. XIV. 24. fuiſſe heroicum ipſius animum, fide nixum, puſillanimitati ſociorum oppoſitum. *Spiritum* illum (ſeu *ventum*) quem miſerat DEUS contra Sennacheribum, *cujus ſonitum protinus ut audierit, reuerſurus ſit in terram ſuam*, Jeſ. XXXVII. 7. terrorem fuiſſe panicum, conceptum ex clade inopinata 185000. Aſſyriorum

v. 36. 37. *Spiritum fornicationis* Hoſ. IV. 12. V. 4. ſolicitationem ad hoc peccatum. *Spiritum alti ſoporis*, πνεῦμα κατανύξεως, Jeſ. XXIX. 10. Rom. XI. 8. obſtinatam inſenſilitatem, in quam prolapſi fuerint, juſto DEI judicio, Judæi. *Spiritum* DOMINI, *qui receſſit à Saule*, 1. Sam. XVI. 14. 15. heroicum, qui Regem decet, animum, quiue ſucceſſionis jure poſſederit poſtea Dauidem, *ſpiritum* autem illum *malum*, qui Saulem *turbauerat*, triſtitiam inſanam, quæ nunc ſeſe manifeſtauerit per excandeſcentiam, nunc per furorem, Muſicâ toties diſpulſum. *Malum* autem *Spiritum* DOMINI nuncupari, ut Dauidicus Exercitus DEI *Exercitus*, id eſt, ingens numero, 1. Chron. XII. 22. altiſſima montium juga *montes* DEI, Pſal. XXXVI. 7. Cedri præaltæ *Cedri* DEI, Pſal. LXXX. 11. Et quis eſt, qui ignoret, Philoſophos pariter ac Medicos in artium ſuarum & ſcientiarum ſyſtemata introduxiſſe *ſpiritus*, multos facere ſermones de *ſpiritibus animalibus*, *vitalibus*, *chymicis*, ex triplici regno elicitis? qui tamen omnes, nemine diſſentiente, ſint corporei. Ita vult *Bekkerus*, accommodaſſe ſe Saluatorem ad genium & formulas loquendi Judæis uſitatas. Hæc hactenus de *Bekkeri* Hypotheſi, orthodoxis ut inuiſa, ita integris confutata Libris, ut neque opus habeam ei inhærere, neque mens ſit ei adhærere, tantò quidem minus, quod miraculis certò accenſenda veniat dæmoniacorum per CHRISTUM liberatio, ſiue illam *Bekkeri* adoptemus, ſiue aliorum Interpretum ſententiam, qui Diaboli ipſius immediatas actiones accuſant. Neque etiam è re mea eſſe exiſtimo, latius excurrere in Pneumatologiam, ſpeciatim δαιμονολογίαν, in qua maxima certè pars eorum, quæ ſcimus, eſt minima eorum, quæ ignoramus. Legatur *Joh. Mich. Lang Diſp. de Corporali obſeſſione. Reſp. Iſaaco Laurbecch.* Altdorff. 1700.

Fuere οἱ κακῶς ἔχοντες non quidem omnes ejusdem generis, ſanabiles, inſanabiles, obuii qualescunque, id tamen negari nequit, fuiſſe & hos & illos miraculosè ſanatos, dicto facto, citò, tutò, jucundè, quod officium triplex genuini Medici eſſe voluit Aſclepiades, votumque *Celſi* fuit L. III. c. 4. *cum fere periculoſa eſſe nimia & feſtinatio & voluptas ſoleat, & hinc moderatione utendum ſit, ut, quantum fieri poteſt, omnia iſta contingant, prima ſemper habita ſalute. O igitur*, verba ſunt Ill. *Joh. Jac. Bajeri Specim.* I. *Animadv. in quædam Loca Noui Fœderis* p. 14. *incomparabile perfectumque Medici & ſanitatis Magiſtri Exemplar! quod nos miſeri homunciones, cum per infirmitatem noſtram haud imitari ipſo opere, nedum aſſequi valeamus, ita tamen in oculis jugiter feramus, ut pia promptaque erga curandos voluntate & miſericordia, perſequamur veſtigia* τοῦ Ἀρχιάτρου *Sanctiſſimi, ſub aſſidua numinis ac præſidii ipſius imploratione.*

Matth. Cap. V. verſ. 13. coll. Marc. IX. 50. & Luc. XIV. 34. 35.

Vos eſtis ſal terræ. Quod ſi ſal infatuatus fuerit, quo ſalietur? Ad nihil valet ultra, niſi ut projiciatur foras, & conculcetur ab hominibus.

Vos eſtis ſal terræ. Quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? ad nihilum valet ultra, niſi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.

Ὑμεῖς ἐϛε τὸ ἅλας τῆς γῆς. Ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἁλισθήσεται; εἰς ὀυδὲν ἰσχύει ἔτι, εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω, καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

Comparatur, quod ex triga horum locorum conſtat, ſal bonæ notæ cum præcone Verbi DEI docto, prudenti, zelote; ἅλας ἄναλον Prædicatori inſipido, Indifferentiſtæ, Hypocritæ, deſidiâ torpenti, qui caret vocatione internâ, & externæ non alium habet characterem, quàm Præbendam. Salis acris epitheton merentur conciones ſolidæ, benè elaboratæ, doctrinæ farctæ, ad ſalutem auditorii applicatæ, ἄναλον inſipidæ, fatuæ. Pro illuſtratione hujus Parabolæ exponendum eſt, quid ſit ſal bonum, quid fatuum, inſipidum.

Tantas in toto orbe laudes promeruit *ſal*, ut Chymici id eleuarint ad ſupremam principiorum dignitatem, & huic tanquam baſi ſuperſtruxerint omnem de *ſaporibus* doctrinam. Diis etiam minorum gentium placuere molæ ſalſæ. Sale carere nequit etiam infimæ ſortis Paterfamiliàs. Non ſapit eſca benè, quæ datur absque ſale. Medico ſal eſt ex præcipuis remediis. Sed purum ſit oportet, nullis heterogeneis partibus ſociatum, omnis alieni ſaporis, odoris & coloris expers, tale, quod vel natura ipſa ex ditiſſima ſua penu producit, vel ars probè depurat. Par ratio eſt doctrinæ diuinorum ſermonum ſanæ, quæ non admittit humanarum traditionum, additionumue μίγμα. Eſt omnis humana ſapientia inſipientia coram DEO. Vacet ſanorum ſermonum Miniſter ſuo officio, non ſit ἀλλοτριοεπίσκοπος. Salis quidem nec naturam perdit nec nomen, quod deliquium eſt paſſum, ſed pro uſu multiuario præfertur ſemper conſiſtens, ſolidum. Eſt ex præ-

cipuis

cipuis ſalis dotibus conditura ciborum, conciliatio grati ſaporis, præſeruatio præ putredine; quapropter ſymbolum eſt animæ piæ, deuotæ, vitiis neque inquinatæ, nec obrutæ. *Omne munus ſacrificii tui cibarii ſale condias, ne unquam deſit ſal fœderis DEI tui in cibariis tuis ſacrificiis, ſed in omni munere tuo ſal adhibebis. (Quicquid obtuleris ſacrificii, ſale condies, nec auferes ſal fœderis DEI tui de ſacrificio tuo. In omni oblatione offeres ſal,)* Leuit. II. 13. Dum ſal adſumimus in cibo potuue, viui quaſi inſalimur, pars impenditur digeſtioni ciborum in ventriculo, pars appetitui, pars nutritioni, & quod ſuperfluum eſt, excernitur per urinam.

Quid ſal ſit bonæ notæ, acre, ſapidum, facile eſt & judicatu, & dictu, ex cuborum, è quibus conſtat, angulis acutis, in Cryſtalliſatione conſpicuis. Sed explicatu non ita facile, quid ſit ἅλας μωρὸν, *ſal fatuum*, imo verò σιδηρόξυλον videtur ἅλας ἄναλον. Μωρὸν veteribus Græis eſt inſipidum. *Hippocr.* L. II. *de Diæt.* c. 27. ὁκόσα ὑγρὴν φύσιν ἔχει, καὶ ψυχρὴν, καὶ μωρὴν, *quæ naturæ ſunt frigidæ, humidæ & inſipidæ.* Sal ſi ſapore ſuo natiuo exui non poſſet, poſſent verba CHRISTI allegoricè ita explicari; ſi poſſibile foret, ut ſal ſalſedinem ſuam deponeret, quid, quæſo, eſſet, quo condiremus? Sed exui poteſt reuera ſal ſalſedine ſua, ſolutione nempe, euaporatione liquidi, ſalis reſidui calcinatione, & his operationibus aliquoties iteratis, ſic tandem prodit terra inſipida. Propriá id experientia confirmat *Blaſius Vigenerius de Igne & Sale* c. 68. qui cauſam inſipiditatis hujus dare nequit. *Quorſum igitur ſalſedo ſalis mei deuenit? certè de hac re quid dicam, neſcio, rem autem ita ſe habere ipſa veritas eſt. Hunc nodum ſi quis mihi ſolueret, gratum faceret. Wedelio Dec.* V. *Exerc.* IV. *de ſale inſulſo* ætiologia eſt facilis. En ipſius verba! *Id non difficile eſſe deprehenditur, ſi nouerimus, ſal eſſe fœtum terræ, ut ſulphur aquæ, Mercurio utrisque communi, ex ſecretiori Chymia. Eſt materia ſecunda ex prima nata, eſt terræ quædam* δύναμις, ἐνέργεια *ac virtus terra ſale exuta, damnata audit Chymicis & relollacea, inutilis. Ignis verò elementa ſalis deſtruit, particulas acuminatas, rigidas, acres, ſolubiles, ſapidas inuertit, aqueas proportionatas abigit, acidas ab alcalibus urinoſis, ſeu ammoniacalibus, paucis licet, ſeparat, ſulphureas exiguas deſtruit, ſingulas è loculis ſuis deturbat, quo ſæpius repetito neceſſe eſt tandem nil ſupereſſe quàm matricem primam, terram inertem.* Eidem fato obnoxia ſunt alia quoque ſalia, tum alcalica, tum acida. Quis neſcit infatuari acetum acerrimum? Ipſum Sal Tartari proceſſu ante memorato, repetitis nempe calcinationibus & ſolutionibus abit in terram inſipidam. Nota eſt confectio panaceæ mineralis ex nitro. Deſtilla ſal commune cum tribus partibus Boli ſeu terræ inſipidæ, obtinebis ſpiritum ſalis acidum, remanente ἅλι ἀνάλῳ. Ipſum hoc ſal, ſi commiſceatur rebus inſipidis, pro rata portione perdit de ſua acrimonia. Eſt &, quod in ſalinarum cortinis præcipitatur ad fundum, vel & ſtalactitæ ad inſtar ſtramini ſuſpenſo accreſcit, inſipidum prorſus, μωρὸν, ἄναλον, *caput mortuum, terra damnata*, ut Chymici loqui amant. Et reuera hujusmodi ſal εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι, οὔτε εἰς γῆν, οὔτε εἰς κοπρίαν εὔθετον, εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω, καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, quum è contra omnia alia putreſcentia conducunt ſtercorationi. Nutriri nouimus plantas limoſo quodam vel viſcido ſucco, quo ſal hoc ἄναλον eſt orbum. Imo eſt ipſum ſal ſapidum vegetabilibus inimicum. Experimento rem comprobabis, ſi arboribus aquam ſalſam affuderis vel urinam. Et cum grano ſalis accipienda ſunt verba illa *Borelli Cent.* II. *Obſ.* 21. *Sal eſſe adipem terræ, quo fertilis quotidie redditur, cum à pluuiis & aliis aquis ad loca decliuiora ſal diſſolutum defertur, unde fit aquam & terram foſſarum terras fertiliores reddere, & montes ſteriles remanere, fertiles è contra planities. Hincque fit, terram, à qua ſal eductum fuit, ſterilem per triennium omnino remanere; donec ab aëre vi terræ magnetica ſal denuò attrahatur. Ideò dixit optimè Doctor Doctorum, ſal rem optimam eſſe, & Apoſtolos ideo ſali ſimiles eſſe aſſeuerauit.* De cineribus, qui ſtercorandis agris conducunt, obſeruandum, ineſſe illis ipſis ſuccum illum viſcoſum nutritium, qui à particulis ſalinis reſolutus aptior tantò redditur nutritioni. Huic fundamento innititur vis ſtercoris ipſius, & ſtercorarii fluidi nutritia. Hinc videmus fœcundari agros, in quibus vel frumentorum manipuli, vel frutices varii in cumulos congeſti comburuntur. Haud ignorauit hanc regulam *Virgilius Georg.* L. I.

Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atque leuem ſtipulam crepitantibus urere flammis.

Licet verò non ſalinæ, ſed viſcoſæ limoſæ particulæ vegetabilibus dent nutrimentum, negari tamen nequit omnibus plantis ineſſe ſal, quod per incinerationem elicimus.

Annotari tandem meretur, ſumi in Sacris vocem מְלֵחָה *melechah*, quæ propriè terram ſalſam denotat, pro ſolo ſterili, Pſal. CVII. 34. *Terram frugiferam vertit in ſterile ſolum in ſalſuginem)* לִמְלֵחָה. Hinc & Abimelechus deſtructam à ſe urbem Sichem ſale conſpergi juſſit in æternæ deſolationis ſignum. Jud. IX. 45.

Matth. Cap. V. verſ. 36.

Neque per caput tuum jurabis, quia non potes unum pilum album aut nigrum facere.

Neque per caput tuum juraueris: quia non potes unum capillum, album facere, aut nigrum.

Μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σȣ ὀμόσῃς, ὅτι ȣ̓ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆσαι.

QUi *pilum* attentis & armatis microſcopio oculis conſiderat, cylindrum videt læuem, diaphanum, per cujus axin ad extremum usque decurrit vaſculum, quod ſuccum nutritium continet; hic autem ſuccus pro vario hominis temperamento varium pilis conciliat colorem. Sed eſt hic ſuccus, licet ſubtilis, ac tenuis, aqueæ indolis, qui etiam poſt vitam per pilos fluere haud deſinit, legibus proin circulationis haud ſubjectus, ut videatur, quod ſuperfluum eſt, auolare per pilorum extremitates. Non ſunt tamen hi, de quibus nunc, pili, excrementitium quid, & corpori inutile, ſed multiuarii uſus. Inſeruiunt capilli operiendo & fouendo capiti; reliqui pili veſtiendo animalium corpori: palpebrarum pili defenſioni oculorum à puluiſculis. Pili in genere omnes abducendis extra corpus ſuperfluis humoribus, qui uſus promouetur tonſurâ, in Cephalalgiis, & oculorum variis affectibus tum prophylacticus, tum curatiuus. Sunt tandem pili ornamento

Turpe pecus mutulum, turpis ſine gramine campus,
Et ſine fronde frutex, & ſine crine caput.

Ex his omnibus prono alueo fluit, pilos non procreſcere caſu ex corpore, ſed artificioſâ gaudere ſtructurâ, ad certum finem à Creatore ordinatâ. Id quod præprimis inculcare videtur Saluator noſter, quando inquit, ȣ̓ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆσαι. Color quippe ipſe dependet à ſtructura, à qualitate ſucci nutritii, à temperamentorum diuerſitate, quæ omnia iterum pendent à DEO. Literalis ſtrictus ſenſus, ſi ei inhærere vellemus, ſubſiſtere nequit, quoniam arte tingi poſſunt pili coloribus varia. Extat in *Dioſcoridis Euporiſtis* L. I. c. 98. 99. Titulus, πρὸς τὸ ποιῆσαι ξανθὰς καὶ μελαίνας τρίχας. Sed optimè monet Exc. D. *Joh. Jac. Bajer Specim.* I. *Animaduerſ. in Loca Noui Fœd.* p. 17. non eſſe tincturam hujusmodi radicalem, ſed *omne illud artificium fucatum & inconſtans, ſaltem in homine, aut animali viuo: non eſſe hoc* τὸ ποιῆσαι, *ſed illinere pigmento fugaci, nil mutata natiui coloris indole in originibus pilorum. Imo nec temporario quocunque artificio poſſe capillos coloris alieni dealbari. Canos quidem poſſe reddi humanâ curâ capillos etiam ante ſenectutem, ut tales fiunt ærumnoſam vitam agentibus; ſed aliud eſſe* τὸ λευκὸν, *aliud* τὸ πολιόν. *Canos poſſe effici ſola pinguedine Taxi*, Canos *Microſcopio examinatos apparere inanes & medulla vacuos, pellucidos inſtar glaciei, ad cujus ſimilitudinem canities Germanis appoſitè dicatur* Eiſs-grau. *Sed coloratos quosuis etiam* albos *naturâ capillos medulla farctos conſpici. Horum aliquid ut aliter naſcatur, ad arbitrium ſuum efficere hominem neutiquam poſſe. Eſſe canos capillos phyſicè conſideratos exarentes, & caſui proximos, qualium artificioſa effectio non magis commendet artificem, quàm eum, qui arbores aut herbas velociſſimè ad marcorem & interitum perducere ſe poſſe glorialretur.*

Matth. Cap. V. verſ. 45.

Ut ſitis filii patris veſtri, qui eſt in cœlis; quia Solem ſuum exoriri ſinit ſuper malos ac bonos, & pluuiam mittit ſuper juſtos & injuſtos.

Ut ſitis filii patris veſtri, qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos.

Ὅπως γένησθε υἱοὶ τȣ̃ πατρὸς ὑμῶν τȣ̃ ἐν ȣ̓ρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτȣ̃ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηρȣ̀ς καὶ ἀγαθȣ̀ς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίȣς καὶ ἀδίκȣς.

QUamuis motus diurnus terræ competat, non Soli, nîl tamen decedit effato Saluatoris. Τὸν ἥλιον αὐτȣ̃, mare illud immenſæ molis igneum, quod DEUS in centro vorticis planetarii poſuit, ἀνατέλλει, exoriri, lucere, facit ἐπὶ πονηρȣ̀ς καὶ ἀγαθȣ̀ς. Aut *cui lux illius non oritur? (Super quem non ſurget lumen illius?)* Job. XXV. 3. Non eſt terræ punctum, quod

RPJCB

MATTH. Cap. VI. v. 11.
Panis quotidianus.

Matth. Cap. VI. v. 11.
Das tägliche Brod.

P. G. Harder sculps.

quod non colluſtretur & foueatur à Sole, ſic & irrigetur. βρέχει γὰρ ὁ ΘΕΟΣ ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηρούς. Luc. VI. 35.

TAB. DCLXVII.

Matth. Cap. VI. verſ. 11.

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.

Panem noſtrum ſuperſtantialem da nobis hodie.

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον.

Vid. Luc. Cap. XI. verſ. 3.

NOmine ἄρτου, *panis*, veniunt heic, ut alibi, omnes cibi, qui in nutrimentum veniunt, in ſubſtantiam corporis transmutari apti. Audi votum Jacobi Gen. XXVIII. 20. *Quandoquidem DEUS mihi adfuit, & cuſtodiet me in via iſta, qua proficiſcor, & dabit mihi panem ad comedendum, & veſtimentum ad induendum.* Eliſæi adlocutionem ad Regem Iſraelis 2. Reg. VI. 22. *Appone eis*, Syris, qui faſcinatis oculis intrauerant Samariam, *panem & aquam, ut comedant & bibant.* Non ſolum autem exhibitum panem, ſed *ſplendidum* iis *apparatum* fuiſſe *conuiuium* conſtat ex v. 23. *Lætus ede panem tuum*, Eccleſ. IX. 7. Eſt hæc communis aliis gentibus locutio. Nos Germani, *der oder dieſer trachtet, ſein Stuck Brod mit Ehren zu gewinnen: Das bringt kein Brod ins Haus: Fremd Brod dünckt uns allezeit beſſer, als das unſerige: Das Brod vor dem Maul abſchneiden: Es iſt in andern Orten auch gut Brod eſſen: Deß Brod ich iß, deß Lied ich ſing: Einem ab dem Brod helffen.* Anſam generali huic denominationi dedit panis ipſe, familiaris omnibus gentibus cibus, nemini non gratus, optimi nutrimenti, antidotus famis genuina, pabulum vitæ, virium, ſanguinis, ſpirituum, roboris. Quam panis prærogatiuam & ratio comprobat, analyſin inſtituens, & experientia. Legatur fuſius *Wedelius Dec.* IV. *Exerc.* III. *de Pane quotidiano.*

Nemo eſt, qui ignoret Panis Europæi confectionem & uſum, ſed non omnibus notus Americanarum Gentium panis, quem parant ex planta ſucci venenati. Deſcribit eam pleniſſimè omnium Ill. *Hans Sloane Nat. Hiſt. of Jamaica Vol.* I. p. 130. II. p. 363. Nomina illius hæc ſunt: *Ricinus minor viticis obtuſo folio, caule verrucoſo, flore pentapetalo, albido, ex cujus radice tuberoſa, ſucco venenato turgida, Americani panem conficiunt. Sloane. Jucca Muſ. Swammerd.* p. 12. *Manihok ſiue Ogilby. Afr.* p. 556. *Mandiboca de Eſquemeling.* p. 55. *Manyoc Rocheſ. Tab.* p. 52. *Worm. Muſ.* p. 160. *Caſſaui vel Yuca. Contant.* p. 2. *Magnoc de Biet* p. 336. *Giucca Muſ. Moſcand.* p. 260. *Ricinus farinifera heptaphyllos, ex cujus radice venenata placentas & panem conficiunt Americani. Pluk. Mant.* p. 161. *Ricinus Americanus pentaphyllos, radiis foliorum integris, ſubtus glaucis, Caſſaua Barbadenſibus dictus, Bobart Hiſt. Oxon.* P. III. p. 348. *Manihot Theueti, Jucca & Caſſaui* I. B. *Caſſado Hubert.* p. 39. *Cazaui ex Herba Yucca. Tradeſcant.* p. 27. Plantam hanc ſiſtit præſens Tabula.

Matth. Cap. VI. verſ. 19.

Ne recondatis vobis theſauros in terra, ubi ærugo & tinea corrumpit, & ubi fures perfodiunt & furantur.

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, ubi ærugo & tinea demolitur, & ubi fures effodiunt & furantur.

Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι.

Vid. Luc. Cap. XII. verſ. 33.

VIdentur bina hæc vocabula, σὴς καὶ βρῶσις, denotare duplicis generis *tineas.* Conſtat id ex Jeſ. L. 9. ubi עָשׁ *aſch* à LXX. & Theodotione vertitur σὴς, ab Aquila βρῶσις, & Baruch VI. 11. de Diis Gentilium, οὗτοι δὲ οὐ διασώζονται ἀπὸ τοῦ ἰοῦ καὶ βρωμάτων, ubi iterum βρῶμα vel βρῶσις eſt tineæ

 ſpe-

ſpecies. Græcum σὴς manifeſtè deſcendit ab Hebræo סס *ſas*, quod occurrit Jeſ. LI. 8. *veluti veſtimentum, ſic eos corrodet tinea.* Manſit affinis vox in Oriente. Arabibus eſt *uſſet*, Plur. *uſs* & *uſes*, diminut. *uſeiſet*, tinea lanam erodens, item blatta libros rodens. *Meninzk. Lex.* 3215. Notum, infeſtas eſſe tineas veſtibus, ſpeciatim laneis. *Ariſt. Hiſt.* L. V. c. 32. ἐν ἐρίοις, καὶ ὅσα ἐξ ἐρίων ἐςὶν, ὅιον οἱ σῆτες, οἱ ἐμφύονται μᾶλλον, ὅταν κονιορτόδη ᾖ τὰ ἔρια. *Menander* probè diſtinguit rubiginem à tinea.

> Καὶ πάντα τὰ λυμαινόμεν' ἔνεςιν ἔνδοθεν,
> Ὅιον ὁ μὲν ἰὸς τὸν σίδηρον, ἂν σκοπῆς,
> Τὸ δ' ἱμάτιον οἱ σῆτες, ἡ δὲ θρὶψ ξύλον.

> *Et quæcunque corrumpunt, intus ſunt,*
> *Ut rubigo ferrum, ſi aduertas,*
> *Et veſtem tineæ, & teredo lignum.*

Idem teſtatur Jobus XIII. 28. *Ipſe velut putrida res vetuſtate conficiendus ſum, & ſicut veſtis, quæ comeditur à tinea. (Qui quaſi putredo conſumendus ſum, & quaſi veſtimentum, quod comeditur à tinea.)* Sir. XLII. 13. *Tinea naſcitur è veſtimentis.* Si cui fortè dubium obuerſetur, quî CHRISTUS loqui potuerit *de theſauris, quos tinea corrumpit*, quum hæ veſtes erodant, non lapides & metalla, is ſciat, veteribus veſtimenta etiam veniſſe ſub generali theſaurorum nomine. Eſdr. II. 69. dabant *ex præcipuis patribus* nonnulli *ad theſaurum operis aurearum drachmarum unam & ſexaginta millia, & argenti minas quinquies mille, & veſtes ſacerdotales centum. (Secundum vires ſuas dederunt impenſas operis, auri ſolidos quadraginta millia & mille, argenti minas quinque millia, & veſtes ſacerdotales centum.)* Neh. VII. 70. *dedit Hathirſatha in theſaurum auri ſolidos mille, pelues quinquaginta, tunicas ſacerdotales quingentas & triginta.* Job. XXVII. 16. *Si coaceruet impius argentum ut puluerem, & paret veſtem ut argillam.* Sic legitur apud *Plutarchum* inueniſſe *Alexander*, occupatâ Suſâ, in Theſauris Regiis πορφύρας ἑρμιονικῆς τάλαντα πεντακιχίλια, συγκειμένης ἐξ ἐτῶν δέκα δεόντων διακοσίων. Purpuræ Hermionicæ 5000. Talenta, aſſeruata ibi per 190. annos. Et quis neſcit, inter Chriſtianos paſſim ſacra celebrare Sacerdotes,

> — *diuites pictai veſtis & auri*,

ut *Meſſapus* ille apud *Virgilium Æneid.* L. IX? Quis, plenas eſſe in priuatorum ædibus ciſtas veſtibus, quæ ſolis tandem tineis in cibum veniunt?

Matth. Cap. VI. verſ. 22. 23. Luc. Cap. XI. verſ. 34.

Lucerna corporis eſt oculus. Si igitur oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. Quodſi oculus tuus (a) malus fuerit, totum corpus tuum tenebricoſum erit. —

(a) Vel, vitioſus.

Lucerna corporis tui, eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit. —

22. Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐςιν ὁ ὀφθαλμός· ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἁπλοῦς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔςαι.
23. Ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔςαι. —

COmmentarii loco mea faciam verba Ill. D. *Joh. Jac. Bajeri Animaduerſ. in quædam Loca Noui Fœd. Specim.* I. p. 19. Ita autem ille: Quàm rectè ſuſtineat *oculus* Elogium *lucernæ corporis*, ipſi adeò cœci intelligunt, quando illius beneficio carentes, Sole quantumuis meridiano ſplendente, in profundis verſari tenebris ſibi videntur: uti contra illius lucernæ, extrinſecus accepto lumine ſufficienter inſtructæ, uſu gaudentes, *totum corpus illuminatum* quaſi promptè circumferunt. His tanquam *oculatæ* ſunt *manus*, rectè verſantes circa quælibet objecta, quæ viſu dignoſcuntur: *pedes* itidem *oculati*, ac veluti proſpicientes, quonam tutò inſiſtere aut progredi debeant. Neque ulla unquam lucerna velocius irradiare poterit obſcurum aliquem locum, quam oculus humanum corpus, quatenus idem lumine indiget.

Externo etiam aſpectu produnt oculi frequenter valetudinem totius corporis, ſecundum illud *Hippocratis* effatum: *oculi ut valent, ita & corpus. Epidem.* VI. 48. quem locum interpretans *Galenus* τὸ γυῖον ſignificare docet τὸ σῶμα ὅλον, *totum corpus*: pulchra ſic emergente analogia hujus dictionis cum Phraſi Biblica. Oſtendit etiam idem *Galenus*, quod *colorum mutatio celerius in oculis quàm in aliis partibus appareat, ob eorum munditiam nitoremque naturalem.*

Ceterum, quis, tam phyſica quàm morali ſignificatione, ſit *oculus ſimplex*, aut *malus*, vix melius puto me explicare poſſe, quàm verbis à *Job. de Mey Phyſiol. Sacr. Append.* p. 230. mutuatis.

tuatis. *Dicitur oculus ſimplex, qui ſanus eſt, & externis humoribus, qui viſum perturbant, non miſcetur, ideoque purus eſt & clarus. Q. d. ſi oculus eſt naturaliter & rectè conſtitutus, totum corpus tuum lucidum erit, & quaſi oculatum: quia præuia oculi ſui luce & directione omnes actiones ſuas rectè obibit. Si autem oculus tuus malè affectus fuerit, & vitioſo humore imbutus, adeoque impurus, totum corpus tuum tenebroſum erit: quia carebit luce & duce, illuſtratione ſcilicet & directione viſus. Si ergo lumen oculare, quod in te eſt, id eſt, eſſe debebat, jam offuſcatum, non lumen, ſed tenebræ & cæcitas ſit, ipſæ tenebræ quantæ erunt; id eſt, ipſum reliquum corpus, natura ſua tenebroſum, ac, ut ita dicam, cœcum, cum nullum niſi ex oculis lumen habeat, jam oculis ſuis & luminibus quaſi ducibus deſtitutum & priuatum, quam tenebroſum erit, quamque in tenebris errabit? Parabolicè autem CHRISTUS per oculum intelligit mentem & ſenſum internum. Quod enim oculus eſt corpori, hoc intellectus eſt animæ. Errores quippe & vitia animæ in operando naſcuntur ex errore & vitio intellectus practici; quod tamen vitium ſæpe oritur ex inclinatione praua, conſuetudine, & affectuum inordinato motu.* Mihi liceat hoc unum addere, quod *Franc. Valleſius Sacr. Philoſoph.* c. 84. animaduertendum eſſe monet, in Sacris Literis τὸ ἁπλοῦν, *ſimplex*, in relatione ad hominem, idem eſſe ac *bonum* & *lucidum*, τὸ πονηρὸν verò *nequam* ac *tenebroſum*. Hæc omnia laudatiſſimus *Bajerus*.

Matth. Cap. VI. verſ. 26.

Intuemini volucres cœli, quia non ſerunt, neque metunt, neque conuehunt in horrea, & pater veſter cœleſtis alit illas. Nonne vos longè præcellitis illis?

Reſpicite volatilia cœli, quæ non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater veſter cœleſtis paſcit illa: nonne vos magis pluris eſtis illis?

Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά. Οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν;

Luc. Cap. XII. verſ. 24.

Conſiderate coruos, quia non ſeminant, neque metunt, quibus non eſt (a) penarium, neque (b) horreum, & DEUS paſcit illos. Quantò magis vos præſtatis volucribus?

(a) Vel, cella.
(b) Vel potiùs, repoſitorium.

Conſiderate coruos, quia non ſeminant, neque metunt, quibus non eſt cellarium, neque horreum, & DEUS paſcit illos. Quantò magis vos pluris eſtis illis?

Κατανοήσατε τοὺς κόρακας, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν· οἷς οὐκ ἔστι ταμεῖον, οὐδὲ ἀποθήκη, καὶ ὁ ΘΕΟΣ τρέφει αὐτούς· πόσῳ μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πετεινῶν;

Vid. Job. Cap. XXXVIII. verſ. 41.

Matth. Cap. VI. verſ. 27. Luc. Cap. XII. verſ. 25.

Quis autem ex vobis ſollicitè cogitando poteſt addere ad ſtaturam ſuam cubitum unum?

Quis autem veſtrûm cogitans, poteſt adjicere ad ſtaturam ſuam cubitum unum?

Τὶς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἕνα;

COnſiderandam heîc damus ſimulque admirandam præciſam hominum, & ſic quoque animalium cuicunque generi propriam magnitudinem, adæquatam ſimul & actionibus quorumlibet à DEO optimo Creatore commenſuratam magnitudinem, cui non poſſumus *addere cubitum unum*, μεριμνῶντες licet, omnes intellectus voluntatisque vires in-

tendentes. Qua ipſa occaſione pateſcunt anguſti, quibus anima noſtra coërcetur, limites, arcti adeò, ut illa nîl quicquam vel poſſit vel ſciat earum rerum, quæ ad corporis neceſſitatem, nutritionem, augmentum, ſecretiones ſpectant. Demonſtrare vult hoc ipſo argumento optimus Saluator impotentiam noſtram, dependentiam à DEO, nosque docere, ut omnes noſtras curas confidamus ipſi, & prouidentiſſimæ ejus bonitati nos committamus totos. Rem ipſam confirmat experientia, nutrimur, creſcimus, ne cogitantes quidem de nutritione vel accremento; accidit idem animantibus, cognitionis omnis expertibus. Et quàm ſæpe, quàm fruſtra, impendimus omnes voluntatis vires ad curandum morbum, ipſa noſtrâ voluntate fortiorem? Reſeruauit nempe ſibi DEUS & directionem, & executionem, ſolâ eum glorificandi gloriâ nobis relictâ. Cauillatur, ſed in vanum, *Lucretius* L. I. v. 200.

Denique cur homines tantos natura parare
Non potuit, pedibus qui Pontum per vada poſſunt
Tranſire, & magnos manibus diuellere montes.

Eam accepit præcisè magnitudinem homo, quæ ipſi conuenit. Pygmæi ſtatura ut expoſuiſſet Dominum hunc aliarum creaturarum contemptui, & in prædam dediſſet non ſolùm majoribus brutis carniuoris, ſed etiam minoris molis rapacibus, ineptum reddidiſſet ferendis oneribus grauibus, aliisque hujus generis actionibus, ita è contra gigantea multis modis fuiſſet incommoda, & ad Tyrannidem exercendam diſpoſuiſſet. Quis ei ſubminiſtraſſet alimentum ſuffenum? Qualibusnam brutis inequitaſſet? certè non equis, niſi & hi fuiſſent pro ratione majores, quàm nunc ſunt.

TAB. DCLXVIII.

Matth. Cap. VI. verſ. 28. 29. 30.

28. Ac de indumento quid ſolliciti eſtis? Conſiderate (a) Lilia agri, quomodo creſcant; non laborant, neque nent.

(a) Vel flores.

29. Attamen dico vobis, ne Solomonem quidem in uniuerſa gloria ſua ſic amictum fuiſſe, ut unum ex his.

30. Quodſi gramen agri, quod hodie cum ſit, cras in clibanum mittitur, DEUS ſic veſtit, annon multò magis vos, ô parum fidentes?

28. Et de veſtimento quid ſolliciti eſtis? Conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt: non laborant, neque nent.

29. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut unum ex iſtis.

30. Si autem fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, DEUS ſic veſtit: quantò magis vos modicæ fidei?

28. Καὶ περὶ ἐνδύματος τὶ μεριμνᾶτε; καταμάθετε τὰ κρίνα τȣ̃ ἀγρȣ̃ πῶς αὐξάνει· ȣ̓ κοπιᾷ ȣ̓δὲ νήθει.

29. Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι ȣ̓δὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτȣ̃ περιεβάλετο ὡς ἓν τȣ́των.

30. Ἐι δὲ τὸν χόρτον τȣ̃ ἀγρȣ̃, σήμερον ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον, ὁ ΘΕΟΣ ȣ̔́τως ἀμφιέννυσιν, ȣ̓ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;

Luc. Cap. XII. verſ. 27. 28.

27. Conſiderate (b) Lilia, quomodo creſcant: non laborant, neque nent: dico autem vobis, nec Solomon in omni (c) gloria ſua veſtiebatur ſicut unum iſtorum.

(b) Id eſt, flores. Species pro genere, juxta Hebraiſmum.
(c) Vel, magnificentia.

27. Conſiderate Lilia, quomodo creſcunt: non laborant, neque nent: dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria ſua veſtiebatur ſicut unum ex iſtis.

28. Si

MATTH. Cap. VI. v. 29.
Lilia agri.

Matth. Cap. VI. v. 29.
Die Lilien des Feldes.

G. D. Heümann sculps.

RP.JCB

28. Si autem (*d*) gramen, quod hodie eſt in agro, & cras in clibanum mittitur, DEUS ſic veſtit, quanto magis vos, ô parum fidentes?

(*d*) Siue, herbam.

28. Si autem fœnum, quod eſt hodie in agro, & cras in clibanum mittitur, DEUS ſic veſtit; quanto magis vos, puſillæ fidei?

27. Κατανοήσατε τὰ κρίνα, πῶς αὐξάνει, οὐ κοπιᾷ, οὐ δὲ νήθει. Λέγω δὲ ὑμῖν, οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἓν τούτων.

28. Ἐι δὲ τὸν χόρτον ἐν τῷ ἀγρῷ σήμερον ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον, ὁ ΘΕΟΣ οὕτως ἀμφιέννυσι, πόσῳ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;

IN Nummis antiquis Dea *Spes*, SPES PUBLICA, manu geſtat Lilium, docente *Spanhem. de Præſt. Numiſm. Diſſ.* II. p. 118. Et heic optimus Saluator *Lilium* ſpectandum exhibet tanquam ſymbolum ſpei & fiduciæ in DEUM, plantam ex pulcherrimis, cujus quidem flores ſunt fugaces, ſed fœcunda multiplicatio per radices. Paulò ante Doctores audiuimus *aues*, quæ dulci modulamine nos excitant; heic Cathedram conſcendunt muti Doctores, & immoti, τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, Lilia non hortenſia, ſed ſponte in agris creſcentia, ἄγρια, ſylueſtria, imo plantæ qualescunque, ὁ χόρτος τοῦ ἀγροῦ. Lucem Textui fœnerantur *feræ* agri, Dan. II. 38. *omne animal agrorum*, ut Gloſſæ noſtræ marginales habent ex originali Pſal. CIV. 11. *Flos in agro*, Pſal. CIII. 15. quæ omnia contradiſtinguuntur plantis hortenſibus, & animalibus domeſticis. Confirmat interpretationem circumſtantia loci. Concionem dixit CHRISTUS in monte, loco inculto, ubi transuolantes fortè aues, & proximæ quæuis plantæ materiam præbent Textui & applicationi; & exemplo hoc ſuo monet quoscunque Verbi ſui diuini præcones, ut non negligant occaſionem ullam in hortis, agris, vineis, ſyluis, montibus, pratis, ſementi, meſſe, vindemia, ea docendi, quæ ſaluti hominum conducunt. Dabit herbula, frutex, animalia obuia materiam Textui. Sunt hujusmodi Conciones ad hominem. Videtur ſanè Doctor ipſe Doctorum ſummus vel Lilium fortè obuium digito monſtraſſe, vel florem ipſum decerpſiſſe. Λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ΩΣ ΕΝ ΤΟΥΤΩΝ. Ita qui tractat myſteria ſacra ubique locorum docere poteſt & diſcere, τὸ καταμάθετε, perpendite probè, ruminate ſedulò, ad ipſum non minus pertinet, quàm ad Auditorium. Docendo ipſe diſcet. Difficile eſt, & forſitan non ita neceſſarium, dicere, qualisnam hæc fuerit vel Lilii, vel Iridis ſpecies, quam pro materia Textus ſumſit CHRISTUS. Haud refragabor, ſi quis ſelegerit *Lilium* ex *Byzantinis*, ſpeciatim *Lilium Byzantinum miniatum* C. B. *Lilium flore miniato nutante, quod Hemerocallis eſt Chalcedonica aliquibus.* I. B. quod fortè eſt *Crinanthemum Hippocratis de Nat. Mulier. Sect.* II. T. 14. vel *Lilium Orientale latifolium flore luteo maximo odoratiſſimo* ex *Tournef. Coroll.* p. 25. Florem illum reflexum, vel aliuscunque Lilii, imò florem quemuis alius plantæ, qui attentè conſiderat vel nudis oculis, vel armatis, fatebitur ſponte, *ne Solomonem quidem in uniuerſa gloria ſua ſic amictum fuiſſe ut unus ex his:* fatebitur, veſtes omnes holoſerica arte laboratas, Tyrio ſubtegmine fulgentes, & in genere arte facta omnia, aſpera eſſe & incondita, ſi conferantur cum operibus DEI, nihil, collata cum unico Lilii petalo. Non hoc indiget ullo, quo ſeſe commendet, fuco, non ornatu mutuatitio ex auro, ſerico, purpura, margaritis, gemmis: Martagi auricolor radix, longa virentia folia, pulcherrimi reflexi flores palmam præripiunt regiis quibuscunque diadematibus & coronis. *Nullus hic affectatus ſplendor, omnia natiuo nitore fulgent, & ſeſe commendant ſatis ſuperque. Non ſine cauſa hinc relinquit poſt ſe multis paraſangis hic fulgor Majeſtatem Solomonis, Regum maximi & incomparabilis. Ille coronam gratia parentis, ſi à DEO diſceſſerimus, acquiſitam impetrauerat: Lilium etiam ſi ſylueſtre connatam. Ibi ars variorum hominum ad apparatum concurrit, mutuatitio atque palliatiuo ornatu, aliunde diuerſimodè petito, quod parœmia Cornicis Æſopicæ alienis plumis ornatæ notum eſt. Hic aurum croceis antheris, hic argentum ſplendore lunari coruſcat, hic punctata pictura, ineffabili ſingula pompa refulgent nitentque, nullo artis auxilio indiga. Quin ipſi hi flores ornatui inſeruiunt non ſolùm inter corollas & ſerta, ſed & aliena illa & fucata ſua acceſſione, vel depicta, vel expreſſa fulgidiora reddenda. Wedel. Exerc. de Lilio Agri* p. m. 62. Pondus addit juſtæ Saluatoris reprehenſioni, ſi conſideremus, quot opus habeat miſellus homo netricibus, lotricibus, artificibus utriusque ſexus ad ornandum caducum corpus, τὸ κρίνον è contra οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει, natiuo ſuo ſplendore fulget, non opus habens niſi nutrimento communi, Sole & aëre. His germinant, creſcunt, florent, fructificant, expoſita nuda injuriis tempeſtatum, ventorum, pluuiæ, ariditati, beſtiis agri.

Placet pro confirmatione dictorum, ſeligere *Lilium*, vel *Narciſſo-Lirion Sarnienſe*, de quo integrum ſcripſit Tractatum *Jacobus Douglas*, Lond. 1725. cujus elegantiſſimæ plantæ ſynonyma ſunt: *Lilio-Narciſſus Japonicus rutilo flore. Moriſon. Narciſſus Japonicus rutilo flore. Cornut. Narciſſus Indicus rutilo flore ſcintillis au-*

reis

reis aſperſo. Jonquet. Guernſay-Lilly Angl. Seki San, Sibito Baπna, Doku Symira Japon. Siſtit eam Fig. I. florem expanſum cum ſuis petalis Fig. II. In Fig. III. eſt 1. ſtylus. 2. Stamina cum ſuis apicibus. 3. Umbilicus floris. 4. Vaſculum ſeminale. 5. Pedunculus. 6. Duo Petala. In Fig. IV. conſpicua ſunt vaſculi ſeminalis tria loculamenta. Notandum ὡς ἐν παρόδῳ, quod ſimul tamen Textus explicationi inſeruit, eſſe *flores* viſcera quaſi, in quibus alimentum multiplici circulatione ad primam oui amplificationem euadat aptius, hinc cadere, ſi adoleuit ſatis fructus; *ſtamina* eſſe vaſa excretoria, per quæ ſuperfluum vel ineptum alimentum defertur ad *apices*, quorum puluiſculos multi aſpiciunt pro ſemine maſculino.

Matth. Cap. VII. verſ. 6.

Ne dederitis, quod ſanctum eſt canibus, neue objeceritis margaritas veſtras porcis; ne quando conculcent eas pedibus ſuis, & conuerſi lacerent vos.

Nolite dare ſanctum canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos: ne fortè conculcent eas pedibus ſuis, & canes conuerſi dirumpant vos.

Μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσὶ, μηδὲ βάλητε τὰς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων· μήποτε καταπατήσωσιν αὐτὰς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν, καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς.

NOtum ex Lege veteri, immundis animalibus accenſeri & *canes* & *porcos*. Eſt cibus immundus, per conſequens & caro immunda. Nil adeò fœtens, imo níl horribile adeò viſui, quod non deuorent illi auidè. Socia hæc animalia occurrunt & alibi Jeſ. LXVI. 3. *Qui pecudem cædit, canem jugulat: offerens molam offert ſuillum ſanguinem. (Qui mactat pecus, quaſi qui excerebret canem: qui offert oblationem, quaſi qui ſanguinem ſuillum offerat.)* 2. Pet. II. 22. Κύων ἐπιστρέψας εἰς τὸ ἴδιον ἐξέραμα. Ὗς λουσαμένη, εἰς κύλισμα βορβόρου. Non duntaxat exulabant hæc animantia cibis & ſacrificiis, ſed fuit ipſum ἄλλαγμα κυνὸς abominationi DEO. Deut. XXIII. 18. *Ne inferas mercedem meretricis aut pretium canis in domum* DOMINI DEI *tui in quocunque voto, quoniam abominatio eſt* DOMINO DEO *tuo utrunque. (Non offeres mercedem proſtibuli, nec precium canis in domo* DOMINI DEI *tui, quicquid illud eſt, quod vouerint: quia abominatio eſt utrunque apud* DOMINUM DEUM *tuum.)* Sunt myſtici *canes* atque *porci* contemptores DEI & verbi ſui impii, quibus *non objiciendæ ſunt margaritæ, non dandum ſanctum*, ſacratiſſima Euangelii Myſteria, quoniam ea *proculcant pedibus ſuis*, contemptui exponunt & ludibrio: Utitur hac ipſa loquendi formula Gentium Apoſtolus Hebr. X. 29. ubi de impiis, τὸν υἱὸν τοῦ ΘΕΟΥ καταπατῆσαι. Heic valeat illud

Procul, ô procul eſte profani.

Ἑκὰς, ἑκὰς ὅστις ἀλιτρός.
Θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις.

Frequens in Nouo Teſtamento mentio fit *margaritarum*. Matth. XIII. 45. 46. ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ, ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας. Ὃς εὑρὼν ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην, ἀπελθὼν πέπρακε πάντα, ὅσα εἶχε, καὶ ἠγόρασεν αὐτόν. 1. Tim. II. 9. τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτὰς, μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ. Apoc. XVII. 4. ἡ γυνὴ ἡ περιβεβλημένη πορφύρᾳ καὶ κοκκίνῳ, καὶ κεχρυσωμένη χρυσῷ καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις. XVIII. 12. Γόμον χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ λίθου τιμίου, καὶ μαργαρίτου. 16. οὐαὶ, οὐαὶ ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἡ περιβεβλημένη βύσσινον καὶ πορφυροῦν, καὶ κόκκινον, καὶ κεχρυσωμένη ἐν χρυσῷ καὶ λίθῳ τιμίῳ καὶ μαργαρίταις. XXI. 21. καὶ οἱ δώδεκα πυλῶνες, δώδεκα μαργαρῖται, ἀνὰ εἷς ἕκαστος τῶν πυλώνων ἦν ἐξ ἑνὸς μαργαρίτου. In Veteri Teſtamento è contra margaritarum nulla fit mentio, ſanè LXX. nullibi habent μαργαρίτας. Credibile tamen haud eſt, fuiſſe mercem adeò pretioſam Judæis ignotam, quam ex Arabia comparare ſibi facile poterant. Quapropter ſicuti urinatores piſcari ſolent ex fundo maris, doctiſſimus *Bochartus* margaritas quoque piſcatur ex Libris Codicis veteris ſacris, oſtendens fuſius, lapillos hoſce pretioſos intelligi debere per בְּדֹלַח *bedolach* Gen. II. 12. Num. XI. 7. פְּנִינִים *peninim* Job. XXVIII. 18. Prov. III. 15. VIII. 11. XX. 15. XXXI. 10. Thren. IV. 7. דַּר *dar* Eſth. I. 6. qua de re in allegatis locis plura. Sunt autem margaritæ in conchis margaritiferis obuiæ, lapilli calculis ſimiles, in renibus vel veſica hominum & brutorum generari ſolitis, quibuscum ratione ſtructuræ, pellicularum inuicem ſuperſtratarum conueniunt, apprimè inprimis cum calculis illis renalibus, plerumque piſiformibus, bouinis, aureo, æneo, imo & albo margaritarum fulgore ſplendentibus. Qui amplius informari cupit de margaritarum piſcatione, nominibus, forma, varietate, uſu, & abuſu, ei commendo *Stolterfohti Uniologiam*, editam Lubecæ, A. 1700.

Matth.

Matth. Cap. VII. verſ. 10.

Et ſi piſcem petierit, num ſerpentem porriget illi?

Aut ſi piſcem petierit, nunquid ſerpentem porriget ei?

Καὶ ἐὰν ἰχθὺν αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ;

Vid. Luc. Cap. XI. verſ. 11.

Matth. Cap. VII. verſ. 16.

A fructibus ipſorum cognoſcetis eos. Nunquid colligunt de ſpinis uuam? aut de tribulis ficus?

A fructibus eorum cognoſcetis eos. Nunquid colligunt de ſpinis uuas, aut de tribulis ficus?

Ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτοὺς· Μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σαφυλὴν, ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα;

Vid. Luc. Cap. VI. verſ. 44.

Eſt hoc ex σημείοις imo τεκμηρίοις Prouidentiæ Diuinæ, immutabilis, ſibi conſtantiſſimæ, quod planta quæuis progeneret alias ſibi ſimiles, proles à parentum natura nunquam degenerent; quam regulam vegetabilia potius ſeruant quàm animalia, hæc præ homine: quamuis & hæc infinita varietas haud careat legibus. Dant *vites uuas*, *ficus* colliguntur ex *ficubus*, ἕκαστον δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται. Perrara ſunt in vegetabili regno monſtra, & irriti fuere hactenus hortulanorum conatus in mutanda formâ plantarum.

De ἀκάνθαις & τριβόλῳ legatur Gen. III. 18.

Arboris bonitatem nec flos, nec folia, nec proceritas, nec ſenium probat. Floret ſalix, ſed frugem perdit: foliis ſuperbit ficus à CHRISTO maledicta. Procera eſt tilia, ſed fructum ejus nulla auis attingit: annoſa eſt quercus, ſed glandium parca. Bona eſt arbor, quæ bonos tulerit fructus, mala, quæ malos. Hiller. Hieroph. P. I. p. 51.

Unicum hoc, monente Exc. D. *Bajero Spec.* I. *Animaduerſ. in Loca Noui Fœd.* p. 25. memoraſſe ſufficiat, heic pro *tribulo* non tam ſumendum eſſe *aquaticum*, qui frugibus terræ & agrorum fœcunditati impedimento eſſe nequit, ſed potius *terreſtrem*, qui in Syria luxuriat, teſte *Rauwolfio Hodœpor.* p. 55. *agris maximè noxius, præſertim leguminibus. Bellon. Obſerv.* L. I. c. 18.

TAB. DCLXIX.

Matth. Cap. VIII. verſ. 2. 3.

2. Et ecce, leproſus cum acceſſiſſet, adorauit eum, dicens: DOMINE, ſi velis, potes me mundare.
3. Protenſaque manu tetigit illum JESUS, dicens: Volo, mundus fias. Ac protinus mundata fuit illius lepra.

2. Et ecce, leproſus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, ſi vis, potes me mundare.
3. Et extendens JESUS manum, tetigit eum, dicens: Volo, mundare. Et confeſtim mundata eſt lepra ejus.

2. Καὶ ἰδὲ λεπρὸς ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ, λέγων· ΚΥΡΙΕ, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι.

3. Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτῆ ὁ ΙΗΣΟΥΣ λέγων· Θέλω, καθαρίσθητι. Καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτῆ ἡ λέπρα.

Marc. Cap. I. verſ. 40. 41. 42.

40. Et venit ad eum leproſus, orans eum, eique genua flectens, ac dicens illi: Si vis, potes me mundare.
41. JESUS autem intimè miſertus, protenſa manu, tetigit illum, & dicit ei: Volo, mundus eſto.
42. Quod quum dixiſſet, ſtatim (a) reliquit eum lepra, & mundatus eſt.

(a) Verbi interpretatione, diſceſſit ab eo.

40. Et venit ad eum leproſus, deprecans eum: & genu flexo, dicit ei: Si vis, potes me mundare.
41. JESUS autem miſertus ejus, extendit manum ſuam: & tangens eum, ait illi: Volo, mundare.
42. Et cum dixiſſet, ſtatim diſceſſit ab eo lepra, & mundatus eſt.

40. Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς, παρακαλῶν αὐτὸν, ϗ γονυπετῶν αὐτὸν, ϗ λέγων αὐτῷ· Ὅτι, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι.

41. Ὁ δὲ ΙΗΣΟΥΣ σπλαγχνισθεὶς, ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτῆ, ϗ λέγει αὐτῷ· θέλω, καθαρίσθητι.

42. Καὶ εἰπόντος αὐτῆ, εὐθέως ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆ ἡ λέπρα, ϗ ἐχαθαρίσθη.

Vid. Luc. Cap. V. verſ. 12. 13.

EST, quod nemini non notum, *lepra* abominabilis ſimul & plerunque inſanabilis morbus. Ex lege veteri ſeparabatur leproſus, & mittebatur extra caſtra. Et hodie ubique fere gentium ſunt leproſoria, fundata vel à Magiſtratibus, vel à priuatis hominibus beneficis. Degunt heîc fœdo morbo infecti, ſeparati à ſanis, & ſi fortè, cogente neceſſitate, ſtipem cogantur colligere, indui ſolent palliis, vel notari aliis ſignis, ne ſani inficiantur. Inſanabilitatem mali & ratio comprobat, & experientia, de qua re alibi plura. Hic morbus ſi neque temporis morâ miteſcit, neque fortiſſimis mercurialibus aliisque remediis cedit, prolucet ſponte miraculum à CHRISTO heîc patratum. Fuit lepra miſero huic non incipiens, ſed radicata, incurabilis prorſus. Fuit is, Luca teſte, πλήρης λέπρας. Cura ipſa peragitur neque edulcorantibus, diaphoreticis, mercurialibus, neque aliis remediis, ſed prolato unico verbo. ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἥψατο αὐτῆ ὁ ΙΗΣΟΥΣ λέγων· Θέλω, καθαρίσθητι. Καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτῆ ἡ λέπρα. Merentur heic adduci verba *Chriſtiani am Ende Diſſ. de Medicina* CHRISTI *diuina & miraculoſa* p. 36. ubi graphicè grauitatem morbi ita deſcribit. *Lepra eſt veluti ſimulacrum mortificinæ: in hoc enim affectu adeſt humorum naturalium ſpecialis coagulatio, viſciditas & immobilitas, in craſi occurrit ſalſa acrimonia, valde fermentatiua & contagioſa impuritas, quæ per totum maſſæ ſanguineæ latifundium diſſeminata eſt; ſolidæ corporis partes*

MATTH. Cap. VIII. v. 2. 3.
Leproſus ſanatus.

Matth. Cap. VIII. v. 2. 3.
Der geheilte Aüſſätzige.

G. D. Heümann sculps.

RPJCB

RPJCB

TAB. DCLXX.

MATTH. Cap. VIII. v. 6. 13.
Christo Centurio ſupplex.

Matth. Cap. VIII. v. 6. 13.
Der Fußfällige Hauptmann.

G. D. Heümann sculps.

tes internæ & externæ cum eodem inquinamento ſunt imprægnatæ, ſanguis deprauatus in omnibus membranoſis & tuniaceis partibus ſuo affluxu ſtagnationes & ſtaſes diuerſorum humorum infert, inde oriuntur ſalſæ corruptiones, partium eroſiones, ſtimulationes, humorum extrauaſationes, ſolidarum partium intumeſcentiæ, relaxationes & connexæ infirmitates ad ordinarias functiones vitæ & ſanitati inſeruientes. Quare in leproſis totus homo deprauatus eſt, adeò ut malum ſcorbutica & venerea infectione deterius ſit, &c.

TAB. DCLXX.

Matth. Cap. VIII. verſ. 6. 13.

6. — DOMINE, (a) famulus meus decumbit domi paralyticus, ac grauiter diſcruciatur.

(a) Puer pro famulo, Græciſmus eſt.

13. Et dixit JESUS Centurioni: Abi, & ſicut credidiſti, fiat tibi. Et ſanatus eſt famulus ejus in hora illa.

6. — DOMINE, puer meus jacet in domo paralyticus, & malè torquetur.

13. Et dixit JESUS Centurioni: Vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi. Et ſanatus eſt puer in illa hora.

6. — ΚΥΡΙΕ, ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικὸς, δεινῶς βασανιζόμενος.

13. Καὶ εἶπεν ὁ ΙΗΣΟΥΣ τῷ ἑκατοντάρχῳ· ὕπαγε, καὶ ὡς ἐπίστευσας, γενηθήτω σοί. Καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.

Luc. Cap. VII. verſ. 2. 10.

2. Centurionis autem cujusdam ſeruus malè habens, erat moriturus.

10. Et reuerſi, qui miſſi fuerant, domum, inuenerunt ſeruum, qui ægrotauerat, ſanum.

2. Centurionis autem cujusdam ſeruus malè habens, erat moriturus.

10. Et reuerſi, qui miſſi fuerant, domum, inuenerunt ſeruum, qui languerat, ſanum.

2. Ἑκατοντάρχου δέ τινος δοῦλος κακῶς ἔχων, ἤμελλε τελευτᾶν.

10. Καὶ ὑποστρέψαντες οἱ πεμφθέντες εἰς τὸν οἶκον, εὗρον τὸν ἀσθενοῦντα δοῦλον ὑγιαίνοντα.

SIngularem meretur caſus hic, qui Capernaumi contigit, & attentionem & tractationem. Æger Matthæo audit παῖς, Lucæ δοῦλος, nos utrobique reddimus *famulum*, *ſeruum*, *Knecht*. Meum non eſt inquirere, num hic fuerit à ſeruitiis, vel à militia, vel Centurionis filius?

Morbus ipſe dilucidatione opus habet, ex Medicinæ principiis haurienda. Lucæ dicitur in generalibus terminis κακῶς ἔχων, ſed Matthæus denominat morbum, παράλυσιν. Eſt autem πάρεσις vel παράλυσις ἀναισθησία καὶ ἀκινησία τῶν πεπονθότων τόπων, *Senſus & motus priuatio*, definiente *Tralliano* L. X. c. 2. Quæ vox, ſi generali ſumatur ſenſu, ſub ſe comprehendit non ſolùm Paralyſin ſtrictè ſic dictam, ſeu reſolutionem partis vel partium infra caput poſitarum, quo ſenſu ſumſere veteres Medici, ſed & Apoplexiam, Paraplegiam, Hemiplegiam. Omnes quippe hi morbi in eo conueniunt, quod reſoluantur, relaxentur nerui, & ſpirituum per eos influxus impediatur, & ex variis quidem cauſis, quarum enumeratione pro nunc ſuperſedeo; examinaturus eam cumprimis circumſtantiam, quod fuerit δεινῶς βασανιζόμενος, *grauiter diſcruciatus*. Norunt quippe Medici, quod vel ex definitione data liquet, priuari ægros ſenſu & motu, imo, ſi ſuperſit ſenſus, ſpem adeſſe recuperandæ valetudinis. Dolor quia conſiſtit in nimia tenſione fibrarum, παράδοξον videtur, reſolui neruos, ægrumque dolere, imo acutis doloribus cruciari, quod vult vox βασανίζειν, doloribus adeò vehementibus, quales experiuntur homines à tortura. Heic ſi fuit adeò dolorifica τάσις, quam vox βασανίζειν indicat, fuit morbus ex rarioribus Contracturæ ſeu Paralyſeos ſpeciebus, imo periculo haud vacans, ut ſanè Lucas inquit, ἤμελλε τελευτᾶν. Notandum probè, in *Paralyſi*, quæ *torquens*, *ſpaſmodica*, *conuulſiua* audit, ab uno latere, æ-

 gro

gro nempe, eſſe reverà ſenſus priuationem, ſed in oppoſito, propter ſublatum neruorum & muſculorum æquilibrium, tenſionem nimiam, ſpaſmo ſtipatam & conuulſionibus, tantò dolorificam magis, ſi laborauit maſſa ſanguinis acrimoniâ, ſeu alcalica, ſeu acida, ſeu aromatica, ſcorbutica. Confirmat hoc ratiocinium experientia, in illa ſpeciatim Paralyſi, quæ oritur ex ictu vel caſu, meningibus vellicatis à lympha acri extrauaſata, vel cranii fragmento acuto, preſſo ſimul cerebro, & impedito fluidi neruei influxu, tractis interim in conſenſum membranis certarum partium. Ita explicat hunc caſum *Wedelius Dec.* V. *Exerc.* II. *de Paralyſi torquente*, ſumens vocem βασανιζόμενος in ſtrictiſſimo ſenſu. Sed ſumi quoque poteſt in latiori, & dici, ægrum fuiſſe multa paſſum; id quod enuntiare ſolemus de Paralytico non dolente, qui jam diu decubuit, ſenſu, motu, & auxilio proprio priuatus, qui tandem ex diutino decubitu gangrænam patitur dolorificæ inflammationis ſequelam, vel, qui jam luctatur cum ultima rerum linea, morte, vel anxietatibus eſt preſſus, vel melancholicus, vel planè δαιμονιακὸς. Cui ſtrictior ille ſenſus vocis βασανίζειν præ poſteriori & generaliori arridet, ei auxilio veniunt caſus recenſiti ab *Hippocrate* L. IV. *Epidem. Sect.* 4. *Auicenna* III. *Fen.* 2. *Foreſto* L. X. *Obſ.* 95. 121. *Aureliano* L. II. *Chron.* c. 1. *Schenckio* L. I. *Obſ.* 172. 179. *Zacuto Hiſt. Med.* 48. Forſan & Paralyſin prægreſſus fuit dolorificus alius morbus, uti Tertiana febris apud *Fernelium*; Colica apud *Paulum Æginet.* L. III. c. 18. 43. *Trincauellium* L. III. c. 1. qualem, & atrociſſimam quidem, experti ſunt ante annos aliquot, qui vinum hauſerant Lithargyriſatum, Paralyſin vel Pareſin reverà torquentem. Grauiter autem decubuiſſe hunc ægrum vult verbum βέβληται, quod apud Matthæum legitur, ut omnino ita vernaculè potuerit reddi Textus: *Mein Knecht iſt bey Hauſe tieff in das Bett geworffen worden durch einen Tropffſchlag. Virgil.*

Sternitur, & toto projectus corpore.

Ex quacunque cauſa, interna externaue, ortus fuerit hic morbus, certum hoc eſt, fuiſſe periculoſiſſimum; & inferet, quicunque Hiſtoriam hanc attentè legerit, operatum fuiſſe CHRISTUM miraculum in ſanatione hujus ægri. Non mittit Medicus ægrum ad Pharmacopolam cum formula, non præſcribit uſitatas aliàs in his caſibus inunctiones, frictiones, ſpirituoſa volatilia aromatica intus & extus adhibenda: non balnea, vel thermas; imo ne quidem viſitat ægrum, ſed curat abſens omnipotenti, quod protulerat, verbo: ὕπαγε, καὶ ὡς ἐπίςευσας, γενηθήτω σοὶ. Dictum factum. Ἰάθη ὁ παῖς ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ. Καὶ ὑποςρέψαντες οἱ πεμφθέντες εἰς τὸν οἶκον, εὗρον τὸν ἀσθενȣ̃ντα δȣ̃λον ὑγιαίνοντα. Legatur *Thomas Bartholinus de Paralyticis Noui Teſtam.*

TAB. DCLXXI.

Matth. Cap. VIII. verſ. 14. 15.

14. Et cum veniſſet JESUS in domum Petri, vidit ſocrum illius decumbentem, & febricitantem.
15. Tetigitque manum illius, & reliquit illam febris, ſurrexitque ac miniſtrauit illis.

14. Et cum veniſſet JESUS in domum Petri, vidit ſocrum ejus jacentem & febricitantem.
15. Et tetigit manum ejus, & dimiſit eam febris: & ſurrexit, & miniſtrabat eis.

14. Καὶ ἐλθὼν ὁ ΙΗΣΟΥΣ, εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρȣ, εἶδε τὴν πενθερὰν αὐτȣ̃ βεβλημένην, καὶ πυρέσσȣσαν.

15. Καὶ ἥψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετὸς, καὶ ἠγέρθη, καὶ διηκόνει αὐτοῖς.

Vid. Marc. Cap. I. verſ. 30. 31.

Luc. Cap. IV. verſ. 38. 39.

38. — Socrus autem Simonis tenebatur febri magna, & rogauerunt illum pro ea.

38. — Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: & rogauerunt illum pro ea.

MATTH. Cap. VIII. V. 14. 15.
Socrus Petri febricitans ſanatur.

Matth. Cap. VIII. v. 14. 15.
Petri Schwieger vom Fieber geheilet.

G. D. Heüman sculps.

RPJCB

39. Et adſtans (a) ſupra eam increpauit febrem, & (febris) dimiſit eam. Statimque ſurrexit, & miniſtrabat illis.

39. Et ſtans ſuper illam, imperauit febri, & dimiſit illam. Et continuò ſurgens, miniſtrabat illis.

(a) Id eſt, juxta illam, ut Latini dicunt: Sepultus eſt ſuper flumen, id eſt, juxta flumen. Eſt item loquutio ſignificans conatum & molimen rei grandis.

38. —— ἡ πενθερὰ δὲ τȣ̃ Σίμωνος ἦν συνεχομένη πυρετῷ μεγάλῳ, ϗ ἠρώτησαν αὐτὸν περὶ αὐτῆς.

39. Καὶ ἐπιςὰς ἐπάνω αὐτῆς, ἐπετίμησε τῷ πυρετῷ, ϗ ἀφῆκεν αὐτήν. Παραχρῆμα δὲ ἀναςᾶσα διηκόνει αὐτοῖς.

MOrbis tantùm non omnibus, qui hoſtis ad inſtar validi fortalitium corporis noſtri aggrediuntur, imo & expugnant, ſi commune quoddam nomen dare lubeat, percommodè appellabis *febres*, exercitum febrilem. Anomalia quæuis in motu ſanguinis & fluidorum, motus quilibet fibrarum inordinatus cauſatur febrim. Vix proin erit morbus, qui non comitem habeat febrim. Communes quoque morborum cauſæ, viſcoſitates in ſanguine, & ortæ inde obſtructiones febrium ſunt cauſæ. Sed ipſæ febres, præterquam quod in aliorum quoque morborum territorio, veluti alieno, ſunt frequentiſſimæ, ſua peculiari gaudent jurisdictione, & partem pene præcipuam exercitus formant, ut dicere auſim, mori dimidiam, vel tertiam ſaltem, hominum partem febri. Intermittentes licet rarò perimant, ſtragem ingentem cauſantur acutæ & hecticæ. Neque ſine cauſa *febrium* expreſſa fit mentio Deut. XXVIII. 22. in ſerie morborum, quos iratus DEUS comminatur rebelli populo ſuo.

Fuit & πυρετὸς, *febris*, morbus ille, quo ſocrus Petri decumbebat, imò, Luca Medico interprete, πυρετὸς μεγάλος, *magna febris*. Circa magnitudinem morborum generalem tradit *Hippocrates Lib. de Alim.* c. 5. t. 6. regulam: μέγεθος αὐτῶν (νȣ́σων) μέγα ϗ ȣ̓ μέγα. Indicare nempe vult, eſſe morbos magnos & graues, qui magni videantur, & tales reuerà ſint; non videri magnos, & tamen eſſe, magnos tandem videri, ſed non eſſe. Dubium haud eſt, magnam hanc fuiſſe febrim, qua correpta fuit hæc ægra, magnam reſpectu periculi, ætatis, forſan & temporis; nouimus quippe variare morborum magnitudines pro conſtitutione varia temporis. *Hippocr.* L. II. *Epidem. Sect.* III. t. 38. μέγα δ' ἐν ἅπασι τὰ καθ' ἑξῆς, ϗ ἐν ᾧ χρόνῳ, ϗ ἐφ' οἷσι, ὅλως οἷσι. *Magnum autem in omnibus, id quod & conſequenter fit, & in quo tempore, & in quibus.* Magnitudinem hujus, de qua nunc, febris, indicat vox συνεχομένη, qua Lucas utitur, ἦν συνεχομένη πυρετῷ μεγάλῳ. Nos reddimus, *tenebatur febri magna, ſie war mit einem harten Fieber behafftet.* Codex Cantabrigienſis habet κατεχομένη. Sed præferenda recepta Lectio, eſt quippe in Medicorum quoque Scholis nota vox συνεχὴς, qua denotatur *febris continens & continua. Galenus de Criſ.* L. II. c. 2. Συνεχῆ μὲν δὴ πυρετὸν ὀνομάζω τὸν εἰς ἀπυρεξίαν, πρὶν τελέως λυθῆναι, μὴ παυόμενον, κἂν παρακμή τις αἰσθητὴ φαίνηται. *Continuam quidem nomino febrem, quæ ad infebricitationem, antequam ex toto ſoluatur, non deſinit, etſi declinatio aliqua ſenſilis appareat.* Idem *Lib. I. Epidem. Comm.* 3. *Sect.* 2. ἔνιοι τῶν νεωτέρων ἰατρῶν τȣ̀ς μηδεμίαν ἀξιόλογον ἴσχοντας μεταβολὴν, ȣ̓ συνεχεῖς, ἀλλὰ συνόχȣς ὀνομάζȣσι. συνεχεῖς δὲ μόνȣς ἐκείνȣς, ὅσοι μήτ' εἰς ἀπυρεξίαν λύγȣσι, ϗ διαλιμπάνοντας τοῖς κατὰ μέρος παροξυσμοῖς. *Medici quidam juniores, quæ non magnam mutationem habent, non continuas,* (συνεχεῖς) *cæterùm ſynochos nominant: continuas autem eas ſolas, quæ non veniunt ad integritatem, & intermittunt ſingulis acceſſionibus.* Exprimit proin vox συνεχεῖσθαι melius naturam febris, quàm vox κρατεῖσθαι vel ſimplex ἔχεσθαι, verteremque ego verba Lucæ ita, *continua acuta febris eam corripiebat, das ſchwere hitzige Fieber verlieſſe ſie nicht einen Augenblick*, vel, *ſie war mit einem ſchweren Fieber beſtändig angehefftet*, συνεχομένη, veluti *circumſeſſa, conſtricta.* Et illuſtrando ſenſui facit 2. Cor. II. 4. συνοχὴ καρδίας, *anguſtia, oppreſſio, conſtrictio cordis, wann einem Menſchen ſo angſt und bang iſt, daß ihm gleichſam in der weiten Haut zu enge wird.* Et quadrat morbo noſtræ ſocrus locus, qui extat in *Hippocratis* L. I. *Epid. Sect.* 3. t. 16. ὀξύταται μὲν ϗ μέγιςαι ϗ χαλεπόταται νȣ̃σοι ϗ θανατωδέςαται ἐν τῷ ξυνεχεῖ πυρετῷ. *Sunt autem acutiſſimi & maximi ac grauiſſimi morbi & maximè lethales in continua febri.* Si, quod omnino conjectare licet, morbus hic fuit febris continua, acuta, fuit haud dubiè magnus, ac grauis, jacuit corpus in continuo æſtu, fauces fuere aridæ, caput delirans, confuſum; magnus ratione temporis, jam enim ἤμελλε τελευτᾶν, magnus propter oppreſſiones præcordiorum; magnus ob vires magis magisque deficientes; magnus ratione ætatis, in qua quidem ordinariè ſunt minus acutæ, ſed eò magis periculoſæ hujus indolis febres; magnus tandem reſpectu habito ad Clima, ubi febres acutæ breui perimunt. Glorificat hæc ipſa febris magnitudo Potentiam DEI, & miraculi patrati magnitudinem auget. Adſiſtit ægrotæ Saluator, adſtat lecto, increpat febrim, prehendit manum, & ecce, παραχρῆμα ἀναςᾶσα διηκόνει αὐτοῖς. Quum contra doceat experientia, quod reconualeſcentes ex hujusmodi febribus, jam ſolutis per criſin, debiles admodùm ſint, & pedibus vix inſiſtere queant. Audi *Wedelium de Febri magna Dec.* VIII. *Exerc.* 4. *Non obſtat morbi maximitas, ut Lucretiano verbo utar. Nihil*

hil Saluatori magnum eſt, quod non ſuperari poſſit, obſequii relicta gloria, nihil tam periculoſum, quod non auerti, tam lethale, quod à lethi Domino non in melius verti queat, imo debeat. Tria fecit Diuinus Medicus, venit, vidit, vicit. Accedit gratioſo affectu, & adſtat, ἐπιςὰς, *adſtat Magiſter, remittit morbus: videt, & contingit, & erigitur proſtrata; increpat febrim, & dictum factum omnis fugata eſt. O adſtitem præſentaneum, &* ὑπερασπίςην *inopinatum! O miſericordem Archiatrum, qui videns mouetur, & motus juuat! O potentiſſimum victorem, qui verbo profligat hoſtem! — Curatio hæc erat* promptiſſima, *prono & gratioſo affectu exhibita. Erat* momentanea *&* præſentiſſima, *ob vires ſtatim & in momento omnes redditas. Erat* majeſtatica, *& inimitabilis. Ad nutum, ad juſſum morbos profligare, ut inferre quoque, ſolius DEI eſt, non hominis. Erat* pleniſſima, *in qua nihil deſideraueris, radicalis & intima, ſimul ac ſemel ægra ſana. Adeoque uno verbo* miraculoſa, *procul omnibus herbis, & undecunque conquiſitis remediis, ablata radicitus.* Adde, quod ſubitaneæ curationes febrium, qualis hæc fuit, ſuſpicione haud careant, imperfectæ & fallaces ſint, quoniam hoſtis corpore non expellitur, imo ex poſt grauius recrudeſcant. Exemplo ſint ſuppreſſæ citò nimis à Cortice Peruuiano intermittentes febres, ſæpiſſimè in grauiſſimos morbos decliues. De *increpatione* tandem non multa, quæ dicam, habeo. Fuit hæc mandatum DEI omnipotentis, diſtinguenda probè ab increpatione illa ſuperſtitioſa, magica, *von dem Beſprechen der Kranckheit, Segenſprechen*, de qua legatur *Brauo de Medicinæ dogmaticæ præſtantia Sect.* I. *Reſolut.* 19. p. 66. *Utrum Medicina dogmatica debeat pro morbis curandis uti Impſalmis & Salutatoribus? Rejes Camp. Elyſ. Quæſt. jucund. Qu.* 22. 23. 24.

Matth. Cap. VIII. verſ. 20. Luc. Cap. IX. verſ. 58.

Et dicit illi JESUS: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: at filius hominis non habet, ubi caput reclinet.

Et dicit ei JESUS: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet.

Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ· Αἱ ἀλώπεκες φωλεὺς ἔχυσι, καὶ τὰ πετεινὰ τῦ ὐρανῦ κατασκηνώσεις· ὁ δὲ υἱὸς τῦ ἀνθρώπυ ὐκ ἔχει, πῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.

TEſtimonium en ἀναντίῤῥητον paupertatis Meſſiæ, & humilitatis extremæ terræ cœlique Monarchæ! Adeò is fuit egenus, ut ejus miſertæ mulieres nonnullæ deuotè ei ſeruierint ἀπὸ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς pro eleemoſyna. Luc. VIII. 3. Inferior *vulpibus*, quæ ſuos habent φωλεὺς, *auibus*, quæ ſuas κατασκηνώσεις. Φωλεὸς occurrit quoque apud profanos Scriptores pro fouea ſeu latibulo vulpis. *Oppianus:*

Καὶ πινυτὴ ναίει πυμάτοις ἐνὶ φωλειοῖσιν.

Et callida habitat intimis in foueis.

Vocantur hæ aliàs ἀλωπεκίαι. *Heſychius:* Ἀλωπεκίαι, αἱ τῶν ἀλωπέκων καταδύσεις. *Iſidoro* ſi fides, non ipſæ ſibi excauant has foueas vulpes, ſed paratæ à melibus occupantur à vulpibus, & fœtor excrementorum vulpinorum illas fugat. Sed non adeò firmo ſtat talo hæc traditio: Vulpes dantur, ubi nullæ ſunt taxi. Non ignorant venatores, aſtutæ vulpi haud unum eſſe ex latibulis exitum, ſed ſæpe diuerſos, ne à canibus agitatæ aſtutæ vulpi deficeret euadendi via. *Oppianus* iterum:

Ἑπταπύλυς οἴξασα δόμυς, τρητὰς δὲ καλίας,
Τηλόθ' ἀπ' ἀλλήλων, μή μιν θηρήτορες ἄνδρες,
Ἀμφὶ θύρῃ λοχόωντες, ἐπὶ βροχίδεσσιν ἄγωνται.

Septem portarum aperiens domos, perforatosque nidos
Procul à ſe inuicem, ne ipſam venatores
Circa oſtium inſidiantes in laqueos conjiciant.

Infinitam auium rectricem ſapientiam perſpiciet facile, qui attentè conſiderare dignatur nidos, horum varias formas, Architecturam artificioſiſſimam, locum.

RPJCB

MATTH. Cap. VIII. v. 24. 25. 26.
Fervent ſpirantibus æquora ventis.

Matth. Cap. VIII. v. 24. 25. 26.
Sturm auf dem Meer.

I. G. Pintz sculps.

TAB. DCLXXII.

Matth. Cap. VIII. verſ. 24. 25. 26.

24. Et ecce, (a) motus magnus ortus eſt in mari, adeò ut nauis operiretur à fluctibus: ipſe verò dormiebat.

(a) Vel, tempeſtas magna.

25. Et accedentes diſcipuli excitauerunt eum dicentes: DOMINE, ſerua nos, perimus.

26. Et dicit illis: Quid timidi eſtis, ô exigua fide præditi? Tunc excitatus increpauit ventos & mare, & facta eſt tranquillitas magna.

24. Et ecce, motus magnus factus eſt in mari, ita ut nauicula operiretur fluctibus, ipſe verò dormiebat.

25. Et acceſſerunt ad eum, & ſuſcitauerunt eum, dicentes: DOMINE, ſalua nos, perimus.

26. Et dixit eis: Quid timidi eſtis, modicæ fidei? Tunc ſurgens imperauit ventis & mari, & facta eſt tranquillitas magna.

24. Καὶ ἰδὲ, σεισμὸς μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὥςε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων· Ἀυτὸς δὲ ἐκάθευδε.

25. Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ ἀυτȣ̃ ἤγειραν ἀυτὸν, λέγοντες· ΚΥΡΙΕ, σῶσον ἡμᾶς, ἀπολλύμεθα.

26. Καὶ λέγει ἀυτοῖς· τὶ δειλοί ἐςε ὀλιγόπιςοι; τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ· καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.

Vid. Marc. Cap. IV. verſ. 36. 37. 38. 39.

Luc. Cap. VIII. verſ. 23. 24.

23. Cæterum nauigantibus illis obdormiuit, & ingruit procella venti in ſtagnum, & (b) complebantur, ac periclitabantur.

(b) Id eſt, obruebantur ſcilicet aquis.

24. Acceſſerunt autem, & ſuſcitauerunt eum, dicentes: Præceptor, Præceptor, perimus. At ille experrectus increpauit ventum ac tempeſtatem aquæ, & ceſſauerunt, factaque eſt tranquillitas.

23. Et nauigantibus illis obdormiuit: & deſcendit procella venti in ſtagnum, & compellabantur, & periclitabantur.

24. Accedentes autem ſuſcitauerunt eum, dicentes: Præceptor, perimus. At ille ſurgens increpauit ventum & tempeſtatem aquæ; & ceſſauit, & facta eſt tranquillitas.

23. Πλεόντων δὲ ἀυτῶν ἀφύπνωσε. Καὶ κατέβη λαῖλαψ ἀνέμȣ εἰς τὴν λίμνην· καὶ συνεπληρȣ̃ντο, καὶ ἐκινδύνευον.

24. Προσελθόντες δὲ διήγειραν ἀυτὸν λέγοντες· Ἐπιςάτα, ἐπιςάτα, ἀπολλύμεθα. Ὁ δὲ ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ τῷ κλύδωνι τȣ̃ ὕδατος· καὶ ἐπαύσαντο, καὶ ἐγένετο γαλήνη.

JUxta Leges Naturæ & motus fundamentales mare, quod excitata tempeſtate in æſtuoſos fluctus attollitur, non ſeſe demittit momento, ſed per gradus. Et pone, quod aliquando contingit, à turbinis irruentis impetu complanari mare, non ideò ſecurior eſt rerum ſtatus, mox enim atque preſſio illa undique circa nauim æqualis ceſſat, procelloſi aſſurgunt fluctus, & velut agmine facto intentant ſæua pericula nautis. Sed heic horrendo murmure reſonant, τὸ πλοῖον καλύπτεται ὑπὸ τῶν κυμάτων, ὥςε ἀυτὸ ἤδη γεμίζεσθαι, perniciem minantur omnia, iterant timoris pleni diſcipuli ſuum lamentabile ἀπολλύμεθα. CHRISTUS dormiens excitatur, increpat ventos & æſtuoſum mare, ſilentium imponit & undis & ventis, & ecce parent protinus mandato, γίνεται γαλήνη μεγάλη. Volebat nempe miraculo hocce demonſtrare

dulciſſimus Saluator, eſſe ſe ventorum, maris & fluctuum Dominum & Creatorem, ſubjacere ſuo dominio & hos & illos, ut alibi, fugari ſuo nutu dæmonas impuros, pelli inſanabiles morbos, redire ex mortuis defunctos. Non mirum proin, ſi Nautæ & quicunque ferebantur hac naui, admirabundi glorificauerint potentiam Meſſiæ. Ποταπός ἐςιν ἔτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακέουσιν αὐτῷ; Matth. VIII. 27. concluſio, eaque optimè fundata, erat, eſſe DEUM, Legum Naturæ Authorem & Dominum. *Cum horriferi aquilones conſurgunt, increbeſcunt ac flant, imo* cum toto ſonuerunt æthere nimbi, *ut Virgilius loquitur, fluctuoſum ac feruens mare ſæpe horriſonum edit fremitum, & decumani fluctus, accreſcentibus horrendis procellis, ingenti flamine agitati, horribilem emittunt ſonitum, adeò ut fluctiuagi nautæ videantur jam ad æthera tolli, jam in profundum ruere*, & ſine funibus vix durare carinæ poſſint imperioſius æquor, *ut Horatius ait: at unico CHRISTI fluctifrago verbo cogitur impetuoſum mare tranquillum eſſe; cum JESUS mari dicit, ſile, tunc ſtatim ſilent venti, tunc ſilent flabra Aquilonis, tunc ſedantur tumidi fluctus, & mare turbidum, agitatum, ac tumefactum, ſtatim, poſito Borea, nulliſque fluctibus turgidum, aut tumens alto torpore ligatum jacet ſine murmure, & ſtat placidum ventis, ſtratis æqualiter undis. — Cum CHRISTUS non tantùm mari, ut & vento & fluctuationi aquæ dicit,* σιώπα, ſile, *ſed etiam* πεφίμωσο, capiſtrator, (verbum hoc φιμοῦσθαι fusè & doctiſſimè explicat) *oſtendit, ſe verè eſſe potentem illum Imperatorem maris, ventorum ac fluctuationum aquarum, ad cujus voluntatem ac imperium & mundus cœli vaſtus conſtitit ſilentio, & turbidum ac commotum mare illico quaſi capiſtro injecto cogitur conticeſcere. Theocritus Idyll.* 22. v. 15. 16. 19.

— κάταγεῖ δ᾽ εὐρεῖα θάλασσα,
Κοπτομένη πνοιαῖς τε καὶ ἐκ βυθοῦ ἔλκετε νᾶας,
Αἶψα δ᾽ ἀπολήγοντ᾽ ἄνεμοι, λιπαρὰ δὲ γαλήνα
Ἀμπέλαγος.

— cum fremitu reſonat amplum mare
Pulſatum flatibusque ventorum & validis grandinibus,
Statim verò venti deſinunt, & mitis tranquiltas eſt
Per mare.

Ita Clar. *Gerardus Outhouius*, V. D. M. in Eccleſia Embdana, Diſſ. in loca noſtra, quæ tota mereretur exſcribi, vel ob profundam eruditionem. Extat autem in *Bibl. Brem. Claſſ.* I. *Faſcic.* II. p. 60.

TAB. DCLXXIII.

Matth. Cap. VIII. verſ. 28. 32.

28. Et cum veniſſet in ulteriorem ripam in Regionem Gergeſenorum, occurrerunt ei duo Dæmoniaci è monumentis egreſſi, ſæui valde, ita ut nemo poſſet tranſire per viam illam.

32. Et ait illis: abite. Illi verò egreſſi (a) abierunt in gregem porcorum. Et ecce, ferebatur totus grex porcorum per præceps in mare, & perierunt in aquis.

28. Et cum veniſſet trans fretum in regionem Geraſenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia de monumentis exeuntes, ſæui nimis: ita ut nemo poſſet tranſire per viam illam.

32. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos: & ecce, impetu abiit totus grex per præceps in mare: & mortui ſunt in aquis.

(a) Vel, inuaſerunt.

28. Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν, ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι, ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥςε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης.

32. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· Ὑπάγετε. οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων. Καὶ ἰδοὺ, ὥρμησε πᾶσα ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασιν.

MATTH. Cap. VIII. V. 28. 32.
A Dæmone obſeſsi.

Matth. Cap. VIII. v. 28. 32.
Beſeſſene.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

Marc. Cap. V. verſ. 2. 3. 4. 5. 13.

2. Egreſſoque ei de naui, ſtatim occurrit (*b*) è monumentis ſpiritui immundo obnoxius.	2. Et exeunti ei de naui, ſtatim occurrit de monumentis homo in ſpiritu immundo.

(*b*) Hebraiſmus eſt, pro ex quodam monumento; ſic alibi, in urbibus, id eſt, in aliqua urbium.

3. Qui domicilium habebat in monumentis. Et ne catenis quidem quiſquam poterat eum ligare.	3. Qui domicilium habebat in monumentis: & neque catenis jam quiſquam poterat eum ligare.
4. Propterea quod quum ſæpe compedibus & catenis vinctus fuiſſet, diſcerptæ eſſent ab illo catenæ, & compedes eſſent comminutæ, neque quiſquam valuiſſet eum domare.	4. Quoniam ſæpe compedibus & catenis vinctus, diſrupiſſet catenas, & compedes comminuiſſet: & nemo poterat eum domare.
5. Et ſemper die ac nocte in montibus & in monumentis erat, clamans, & concidens ſeipſum lapidibus.	5. Et ſemper die ac nocte in monumentis & in montibus erat, clamans & concidens ſe lapidibus.
13. Et permiſit eis ſtatim JESUS. Et egreſſi ſpiritus immundi, ingreſſi ſunt in porcos. Et ferebatur grex per præceps in mare: erant autem eorum ferme duo millia, & ſuffocati ſunt in mari.	13. Et conceſſit eis ſtatim JESUS. Et exeuntes ſpiritus immundi, introierunt in porcos: & magno impetu grex præcipitatus eſt in mare ad duo millia, & ſuffocati ſunt in mari.

2. Καὶ ἐξελθόντι αὐτῷ ἐκ τȣ̃ πλοίȣ, εὐθέως ἀπήντησεν αὐτῷ ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωπος, ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ.

3. Ὃς τὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς μνημείοις, καὶ ȣ̓́τε ἁλύσεσιν ȣ̓δεὶς ἠδύνατο αὐτὸν δῆσαι.

4. Διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἁλύσεσι δεδέσθαι καὶ διεσπᾶσθαι ὑπ᾽ αὐτȣ̃ τὰς ἁλύσεις, καὶ τὰς πέδας συντετρίφθαι. Καὶ ȣ̓δεὶς αὐτὸν ἴσχυε δαμάσαι.

5. Καὶ διαπαντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τοῖς ὄρεσιν καὶ ἐν τοῖς μνήμασιν ἦν κράζων, ϗ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις.

13. Καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς εὐθέως ὁ ΙΗΣΟΥΣ. Καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, εἰσῆλθον εἰς τȣ̀ς χοίρȣς. Καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τȣ̃ κρημνȣ̃ εἰς τὴν θάλασσαν (ἦσαν δὲ ὡς δισχίλιοι). Καὶ ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάσσῃ.

Vid. Luc. Cap. VIII. verſ. 27. 29. 33.

Dubium haud eſt, quin Gadareni hi vel Gergeſeni, porcorum proprietarii, Gentiles, quoniam Judæis non fuit permiſſum, alere porcos, vel ex iis facere commercium. Fuſius id oſtendi poſſet ex *Joſepho* & aliis, ut &, quod *Gadara* & *Gergeſa*, vel *Geraſa*, duo diſtincta fuerint oppida, quorum incolæ paſcua videntur habuiſſe communia eo in loco, ubi præſens patratum fuit miraculum. Legatur *Bochart. Hieroz.* P. I. L. II. c. 57.

Qui ad circumſtantias miſerorum horum à CHRISTO curatorum curatè attendit, ei facilis ſuboriri poteſt ſuſpicio, fuiſſe maniacos, tales, quales in Noſocomiis, vel peculiaribus ædibus iis deſtinatis obſeruari ſolent, & tractari. Fuere χαλεποὶ λίαν, indomiti, furioſi; diſrumpebant πέδας ϗ ἁλύσεις, quibus fuerant vincti, degebant ἐν μνημείοις, quæ, quod notum, fuere extra oppida & pagos; excisa ſaxis vel collibus. Hæc omnia communia ſunt phreneticis, maniacis, Melancholicis noſtris, nullibi, niſi catenis ligentur, ſecuris, ſyluiuagis & montiuagis, ſi ſibi relinquantur, à commercio hominum fugitiuis, & tali pollentibus robore, quo vincula diſrumpant, catenas diffringant, ſpiritibus ab acrimonia ſalina in enormes motus concitatis, & continuò ſtimulatis. Sed diſcrimen manifeſtant inſigne aliæ Hiſtoriæ circumſtantiæ, colloquium obſeſſorum, vel in iis hoſpitantium, cum CHRISTO: venia, quam & petierunt & obtinuerunt, obſidendi porcos; ingreſſus in eos: horum præcipitatio in mare; confeſſio nominis, λεγεὼν, quod non unum in-

 dicat

dicat ſed plures. Qui hæc, inquam, ſeria reuoluit mente, perſuaſus mox erit, morbis ordinariis huncce caſum adnumerari non poſſe, ſed fuiſſe reuera δαιμονιακὲς, ſed &, miro metaſchematiſmo, δαιμονιακὲς ipſos porcos.

Non fauet hæc Hiſtoria Bekkerianiſmo, qui ſtante illa ſubſiſtere nequit. Videamus tamen, quomodo is rem capiat. CHRISTUS ad obſeſſum: ἔξελθε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἐκ τȣ̃ ἀνθρώπȣ, Marc. V. 8. Imaginabatur ſibi miſer mente captus, ſe eſſe poſſeſſum à Dæmone: accommodat ſe huic conceptui CHRISTUS, & idem valet τὸ ἔξελθε ac curator miſer à morbo graui tuo. Clamat alta voce Gadarenus: Τὶ ἐμοὶ ϗ σοὶ, ΙΗΣΟΥ ὑιὲ τȣ̃ ΘΕΟΥ τȣ̃ ὑψίςȣ; ὀρκίζω σὲ τὸν ΘΕΟΝ, μή μὲ βασανίσῃς, verſ. 7. Sibi videbatur à multis dæmonibus obſeſſus, loqui hos ex ſuo corpore, mutuari debere horum diſcurſus, metuendum & ſibi, ut his, eſſe à præſentia magni Prophetæ, qui paſſim alia dederit hujusmodi ejectionum ſpecimina: ut paſſim obſeruamus in praxi, dari maniacos, de obſeſſione dæmonum perſuaſos, blaſphemandum ſibi eſſe, quod faciant dæmones. Ad quæſtionem Saluatoris v. 9. τί σοι ὄνομα; reſpondet Gadarenus: Λεγεὼν ὄνομά μοι; ὅτι πολλοί ἐσμεν. Quod reſponſum neque unius dici poteſt, neque plurium. Non unius, qui fortè fuerit ex primariis; ut belli dux ineptè reſponderet, ſi interrogatus de nomine ſuo reſponderet, nomen mihi eſt cohors, Imperator exercitus: non plurium, hi quippe non dixiſſent, λεγεὼν ὄνομά μοι, copia 6000. dæmonum. De transmigratione dæmonum ad porcos *Bekkerus* breuiter, non fuiſſe hanc, & ſecutam mox præcipitationem opus dæmonis unius vel plurium, ſed omnipotentis DEI, non proin diminui miraculum, ſed potius augeri: teſtatum eſſe hoc ipſo Saluatorem, ſe veniſſe, ut complementum daret Legi & Prophetis, judicia exerceret in populo ſuo, vindictam ſumeret de violatoribus Legis, miſericordem ſe præberet erga miſeros, juſtiſſimum vindicem erga impœnitentes, quales fuerint hi Gadareni. Quæ contra dici poſſunt, aliis, ne extra oleas vagari videar, lubens relinquo.

TAB. DCLXXIV.

Matth. Cap. IX. verſ. 2. 6. 7.

2. Et ecce attulerunt ad illum Paralyticum in lecto decumbentem. Cumque vidiſſet JESUS fidem illorum, dixit Paralytico: Bono animo eſto, fili, remittuntur tibi peccata tua.
6. Ut autem ſciatis, filium hominis in terra poteſtatem habere remittendi peccata, (tunc dicit Paralytico:) Surge, tolle tuum lectum, & abi domum tuam.
7. Et cum ſurrexiſſet, abiit domum ſuam.

2. Et ecce offerebant ei paralyticum jacentem in lecto. Et videns JESUS fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.
6. Ut autem ſciatis, quia Filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, (tunc ait paralytico:) Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.
7. Et ſurrexit: & abiit in domum ſuam.

2. Καὶ ἰδȣ̀ προσέφερον ἀυτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον. Καὶ ἰδὼν ὁ ΙΗΣΟΥΣ τὴν πίςιν ἀυτῶν, εἶπε τῷ παραλυτικῷ· θάρσει τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σȣ.
6. Ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξȣσίαν ἔχει ὁ ὑιὸς τȣ̃ ἀνθρώπȣ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀφιέναι ἁμαρτίας, (τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ) Ἐγερθεὶς ἆρόν σȣ τὴν κλίνην, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σȣ.
7. Καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον ἀυτȣ̃.

Vid. Marc. Cap. II. verſ. 3. 10. 11. 12.

Luc. Cap. V. verſ. 18. 24. 25.

18. Et ecce viri portabant in lecto hominem, (a) qui erat paralyticus,

18. Et ecce viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus: &

MATTH. Cap. IX. v. 2. 6. 7.
Paralyticus tecto demiſſus.

Matth. Cap. IX. v. 2. 6. 7.
Ein Gichtbrüchiger durchs Dach gelaſſen.

B. S. Sedletzky sculps.

RPJCB

cus, & quærebant eum inferre, & ponere ante illum.

(a) Verbi interpretatione, qui erat reſolutus.

24. Ut autem ſciatis, filium hominis habere poteſtatem in terra remittendi peccata, (b) ait paralytico: Tibi dico, ſurge, tolle lectulum tuum, & abi domum tuam.

(b) Anacoluthon eſt, & mutatio perſonæ, pro, dico paralytico.

25. Isque confeſtim cum ſurrexiſſet coram illis, ſublato, in quo jacuerat, (lectulo), abiit domum ſuam, (c) glorificans DEUM.

(c) Vel, DEUM glorioſè prædicans.

quærebant eum inferre, & ponere ante eum.

24. Ut autem ſciatis, quia Filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico:) tibi dico, ſurge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

25. Et confeſtim conſurgens coram illis, tulit, in quo jacebat: & abiit in domum ſuam, magnificans DEUM.

18. Καὶ ἰδοὺ, ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον, ὃς ἦν παραλελυμένος. Καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν, καὶ θεῖναι ἐνώπιον αὐτοῦ.

24. Ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας, (εἶπε τῷ παραλελυμένῳ) Σοὶ λέγω· Ἔγειραι, καὶ ἄρας τὸ κλινίδιόν σου, πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου.

25. Καὶ παραχρῆμα ἀναςὰς ἐνώπιον αὐτῶν, ἄρας ἐφ᾽ ᾧ κατέκειτο, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, δοξάζων τὸν ΘΕΟΝ.

De *Paralyſi* dictat & ratio & experientia, eſſe, cumprimis inueteratam, vel inſanabilem prorſus, vel curatu perdifficilem. Heic occurrit miſer hoc morbo decumbens, quem viri quatuor portabant in grabbato ſeu lectulo. Curatur is confeſtim absque applicatione ulla remediorum, corpore & animâ. Abſoluitur cura binis formulis, quæ Potentiam DEI infinitam manifeſtiſſimè indicant. Una harum eſt: τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, altera: ἐγερθεὶς ἆρόν σου τὴν κλίνην, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. Dictum factum. Καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Ex circumſtantiis colligere licet, fuiſſe Paralyſin hanc grauiſſimam, ἀκινησίᾳ ſociatam, quapropter geſtari debuit ab aliis. Paralyſin autem fuiſſe, non Apoplexiam, exinde conſtat, quod mentis ſuæ fuerit compos, fide in CHRISTUM firmus, & CHRISTUS ipſe eum fuerit adlocutus: Θάρσει τέκνον.

Difficile id eſt conceptu, quanam ratione æger unà cum lecto demitti potuerit per tectum. De hac circumſtantia hæc habet Marcus II. 4. Καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσαι αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεςέγασαν τὴν ςέγην, ὅπου ἦν, καὶ ἐξορύξαντες, χαλῶσι τὸν κράββατον, ἐφ᾽ ᾧ ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο. Lucas V. 19. Καὶ μὴ εὑρόντες διὰ ποίας εἰσενέγκωσιν αὐτὸν διὰ τὸν ὄχλον, ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα, διὰ τῶν κεράμων καθῆκαν αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν τοῦ ΙΗΣΟΥ. Pro reſolutione hujus dubii conſideranda eſt forma Tectorum Orientalium plana, quæ omnium fortè eſt antiquiſſima & naturæ congrua; uſus quippe tectorum generalis eſt, defendere ædem à pluuiæ injuria, quæ ipſa quia per tecta plana non probè ferruminata facile perpluens incommoda eſt ſtructuris, excogitata ſucceſſu temporis fuere tecta decliuia, per quæ facilior eſt aquæ pluuialis defluxus. Audi *Vitruuium Archit.* L. II. c. 1. *Alii luteas glebas arefacientes ſtruebant parietes, materia eos jugumentantes: vitandoque imbres & æſtus, tegebant arundinibus & fronde: poſtea quoniam per hybernas tempeſtates tecta non poterant imbres ſuſtinere, faſtigia facientes, luto inducto proclinatis tectis ſtillicidia deducebant.* Patet hinc, antiquam ſimplicitatem contentam fuiſſe tectis ex gleba, vel arundine confectis, qualia ſunt ruſticorum paſſim ex frumenti culmis, ſucceſſu temporis aſſulis. Sanè orbis illam victricem Romam per annorum 470. decurſum tectam fuiſſe *robore aſſulatim ſecto inſtarque tabularum tectis inſtrato*, teſtantur *Vitruuius* & *Cornelius Nepos* apud *Plinium* L. XVI. c. 10. Sequebantur poſtea tegulæ & fiſſiles lapides. Quis crediderit, Romuli tectum fuiſſe ſtramineum, ni teſtem haberemus *Ouidium Faſt.* L. III.

Quæ fuerit noſtri, ſi quæris, regia nati,
Aſpice de canna ſtraminibusque domum.

Etiam veteribus Germanis ignota fuere tecta ex tegulis, tradente *Tacito de Mor. Germanor.* Obſeruauimus alibi, tecta Judæorum fuiſſe plana. *Deambulabat Dauid ſuper tectum domus regiæ, & videbat de tecto lauantem ſe mulierem quandam forma ſupra modum venuſta*, 2. Sam. XI. 2. *In tectis* Moab *& plateis ejus quisque ululabat, atque in fletum ſoluebantur. (Super tecta Moab, & in plateis ejus omnis ululatus, deſcendit in fletum.)* Jeſ. XV. 3. *Similes euadent fœno, quod in tectis naſcitur, quod areſcit, antequam quisquam euellat. (Fiant ſicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur, exaruit.)* Pſal. CXXIX. 6. Intelligi debent loca omnia de tectis planis, inprimis verò Lex illa à DEO lata Deut. XXII. 8. *Quum extruis domum nouam, facias loricam tecto*

 tuo,

tuo, ne ponas ſanguinem in domum tuam, quum quispiam caderet ex ea. (Cum ædificaueris domum nouam, facies murum tecti per circuitum: ne effundatur ſanguis in domo tua, & ſis reus labente alio, & in præceps ruente.) Lorica hæc in originali Textu vocatur מעקה *maakeh*, Hieronymus vocat *murum*, LXX. ςεφάνην, Philo θωράκιον, Oſiander *peribolum*. Dubium ſanè haud eſt, fuiſſe & hoc tectum, per quod demiſſus fuit æger, planum, & conjecturæ locus, transportatum fuiſſe ex vicino quopiam atque contiguo tecto ægrum; Conceptu quippe difficilè admodùm, quâ viâ ægrotus potuiſſet per hominum domum obſidentium confuſaneam turbam eleuari ad tectum usque. Dubium quidem mouere videntur κέραμοι apud Lucam, quod ſolutu haud eſt difficile, ſi dixeris, ſtratum fuiſſe hoc ipſum tectum planum tegulis, ut ſolent ſterni conclauia noſtra lapidibus coctilibus. Vel cum *Heinſio Exercit. ſacr.* intelligi poſſunt per κεράμȣς non tam tegulæ, quàm tectum ipſum, ut apud *Plautum* legitur in *Mil. ſectari ſimiam in tegulis.* Hoc ſenſu etiam ſumitur ς̄έγος apud *Thucydidem*. Fictiles fuiſſe lapides, ſeu parallelepipedorum forma ſtrato cæmentitio immerſos, ſiue tegulas cantheriis, ut nos ſolemus, impoſitas, mihi haud eſt dubium. Eſt κέραμος terra figularis, ex qua fictilia fiunt, ſed quoque tegula. Si, quod mihi placet, tegulæ fuerunt aſſerculis impoſitæ, detegi facilè poterat tectum, & per aperturam factam lectulus unà cum ægro demitti.

Prolucet ex hac, ut omnibus aliis à JESU peractis curis, miraculi Diuinitas, demonſtrata ab initio hujus tractationis. Is namque, cui uniuerſus mundi paret orbis,

Πάντα λόγῳ πράττων, πᾶσάν τε νόσον θεραπεύων.

Sibyll. Carm. paralyticum ita affatur, σοὶ λέγω, ἔγειραι. Et Verbo huic æterno paret protinus & morbus & æger. Diſtingui autem probè debet imperioſa hæc CHRISTI adlocutio à Medici qualicunque alloquio, vel & increpatione, ad melancholicum quempiam vel delirum, à curis item illis Muſicalibus Tarantiſmo affectorum, & magis adhuc à curis illis, quas Magi certarum vocum vel ſyllabarum enuntiatione perficere tentant. Fuit illa CHRISTI Diuina, Medicorum eſt naturalis, Magorum diabolica. Mandato Saluatoris obſequens ſurgit æger, tollit lectum, κλίνην vel κράββατον, in quo jacebat: ubi notandum, κλίνην aliàs vocari ſandapilam, arcam ſepulcralem hominum ex ima plebe, κράββατον tenuioris fortunæ lectum, unde & *cratem ligneam* vocat *Maximus de adv. Chr. Cicero* quoque L. II. de Div. inter *lectos* diſtinguit & *grabbatos*, quando inquit, *Deos circumcurſitare non modo lectos, verùm & grabbatos.*

Icones hujusmodi lectorum, vel grabbatorum, quibus geſtari ſolebant Paralytici, vide in *Boſii Roma ſubterr.* L. II. c. 8. p. 101. & L. III. c. 4. 23. p. 159. 233. quas quia lucem fœnerantur Textui, ex Antiquitatibus Romanis huc apponere volui.

Matth. Cap. IX. verſ. 17.

Neque mittunt vinum nouum in utres veteres, alioqui rumpuntur utres, & vinum effunditur, & utres pereunt. Sed mittunt vinum nouum in utres nouos, & utraque conſeruantur.

Neque mittunt vinum nouum in utres veteres, alioquin rumpuntur utres, & vinum effunditur, & utres pereunt. Sed vinum nouum in utres nouos mittunt, & ambo conſeruantur.

Οὐδὲ βάλλȣσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκȣ̀ς παλαιȣ̀ς· εἰ δὲ μήγε, ῥήγνυνται οἱ ἀσκοὶ, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολȣ͂νται. Ἀλλὰ βάλλȣσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκȣ̀ς καινȣ̀ς, ϗ ἀμφότερα συντηρȣ͂νται.

Marc. Cap. II. verſ. 22.

Et nemo mittit (a) vinum nouum in utres veteres, alioqui rumpit vinum nouum utres, & vinum effunditur, & utres pereunt, ſed vinum nouum in utres nouos mittendum eſt.

(a) Vel, muſtum.

Et nemo mittit vinum nouum in utres veteres, alioquin dirumpet vinum utres, & vinum effundetur, & utres peribunt, ſed vinum nouum in utres nouos mitti debet.

Καὶ ȣ̓δεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκȣ̀ς παλαιȣ̀ς· εἰ δὲ μὴ, ῥήσσει ὁ οἶνος ὁ νέος τȣ̀ς ἀσκȣ̀ς, ϗ ὁ οἶνος ἐκχεῖται, ϗ οἱ ἀσκοὶ ἀπολȣ͂νται. Ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκȣ̀ς καινȣ̀ς βλητέον.

Vid. Luc. Cap. V. verſ. 37. 38.

RPJCB

MATTH. Cap. IX. v. 18. 23. 24. 25.
Filia Iairi reſuſcitata.

Matth. Cap. IX. v. 18. 23. 24. 25.
Jairi Töchterlein vom Tode erwecket.

I. A. Fridrich sculps.

IN noſtris oris loquendum de doliis, non de utribus. Et nos ſi adlocutus fuiſſet CHRISTUS, in hunc modum fuiſſet fatus: Nemo recondit vinum nouum in doliis carioſis, vetuſtate exeſis, vel fiſſuras jam agentibus, diſrumperentur enim inde dolia, & vinum omne effunderetur, ſed vinum nouum immittendum eſt doliis nouis, iisque firmiter ligatis; ſic conſeruabitur & vinum & dolium. Docet quippe nos experientia, dilatare ſe vinum nouum, præuiá fermentatione, vi aëris, quem continet, compreſſi, adeò validè, ut incurrant ruptionis periculum dolia. Par ratio eſt, ſi ætiologiam ſpectes, utrium coriaceorum, quibus Orientales populi utuntur, quos commodè comparaueris cum lagenis illis vitreis, quibus vina inprimis exotica, Gallica, Hiſpanica, aſſeruari ſolent.

TAB. DCLXXV.

Matth. Cap. IX. verſ. 18. 23. 24. 25.

18. Hæc cum illis loqueretur, ecce, Primas quidam venit & adorauit eum, dicens: Filia mea modo defuncta eſt, ſed veni, & impone manum tuam ſuper illam, ac viuet.
23. Et cum veniſſet JESUS in ædes *(a)* Primatis, vidiſſetque tibicinem, & turbam tumultuantem,

(a) Vel, Principis.

24. Dicit illis: Secedite, non enim mortua eſt adoleſcentula, ſed dormit. Et deridebant illum.
25. Cum autem fuiſſet ejecta turba, introgreſſus *(b)* tenuit manum illius. Et ſurrexit adoleſcentula.

(b) Vel, apprehendit.

18. Hæc illo loquente ad eos, ecce, princeps unus acceſſit, & adorabat eum, dicens: DOMINE, filia mea modò defuncta eſt: ſed veni, impone manum tuam ſuper eam, & viuet.
23. Et cum veniſſet JESUS in domum principis, & vidiſſet tibicines, & turbam tumultuantem,
24. Dicebat: Recedite: non eſt enim mortua puella, ſed dormit. Et deridebant eum.
25. Et cum ejecta eſſet turba, intrauit & tenuit manum ejus. Et ſurrexit puella.

18. Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδοὺ ἄρχων ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ, λέγων· ὅτι ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν, ἀλλὰ ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ' αὐτὴν, καὶ ζήσεται.
23. Καὶ ἐλθὼν ὁ ΙΗΣΟΥΣ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος, καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς, καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον,
24. Λέγει αὐτοῖς· Ἀναχωρεῖτε, οὐ γὰρ ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει. Καὶ κατεγέλων αὐτοῦ.
25. Ὅτε δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος, εἰσελθὼν ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς. Καὶ ἠγέρθη τὸ κοράσιον.

Marc. Cap. V. verſ. 22. 23. 35. 39. 41. 42.

22. Et ecce venit quidam Principum Synagogæ, nomine Jairus, & cum vidiſſet eum, procidit ad pedes ejus.
23. Et precabatur eum multum, dicens: Filiola mea in extremis eſt, (oro) ut venias, & imponas illi manus, ut ſalutem conſequatur, & viuat.

22. Et venit quidam de archiſynagogis, nomine Jairus: & videns eum, procidit ad pedes ejus.
23. Et deprecabatur eum multum, dicens: Quoniam filia mea in extremis eſt, veni, impone manus ſuper eam, ut ſalua ſit, & viuat.

35. Adhuc eo loquente, veniunt à Principe Synagogæ, qui dicerent: Filia tua mortua eſt, quid ultra vexas Magiſtrum?

39. Et ingreſſus ait illis: Quid tumultuamini & ploratis? Puella non eſt mortua, ſed dormit.

41. Et præhenſa manu puellæ ait illi: Talitha cumi, quod eſt, ſi quis interpretetur: puella, tibi dico, ſurge.

42. Et ſtatim ſurrexit puella, & ambulabat. Habebat enim annos duodecim, & inuaſit eos ſtupor magnus.

35. Adhuc eo loquente veniunt nuncii ad archiſynagogum, dicentes: Quia filia tua mortua eſt, quid ultra vexas magiſtrum?

39. Et ingreſſus ait illis: Quid turbamini & ploratis? puella non eſt mortua, ſed dormit.

41. Et tenens manum puellæ, ait illi: Talita cumi, quod eſt interpretatum, puella, (dico tibi) ſurge.

42. Et confeſtim ſurrexit puella, & ambulabat: erat autem annorum duodecim. Et obſtupuerunt ſtupore magno.

22. Καὶ ἰδȣ̀, ἔρχεται εἷς τῶν ἀρχισυναγώγων, ὀνόματι Ἰάειρος. Καὶ ἰδὼν αὐτὸν, πίπτει πρὸς τȣ̀ς πόδας αὐτȣ̃.

23. Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ λέγων· ὅτι τὸ θυγάτριόν μȣ ἐσχάτως ἔχει, ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇς αὐτῇ τὰς χεῖρας, ὅπως σωθῇ, καὶ ζήσεται.

35. Ἔτι αὐτȣ̃ λαλȣ̃ντος ἔρχονται ἀπὸ τȣ̃ ἀρχισυναγώγȣ, λέγοντες· ὅτι ἡ θυγάτηρ σȣ ἀπέθανε· τί ἔτι σκύλλεις τὸν διδάσκαλον;

39. Καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς· τί θορυβεῖσθε καὶ κλαίετε; τὸ παιδίον ȣ̓κ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.

41. Καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς τȣ̃ παιδίȣ, λέγει αὐτῇ· ταλιθὰ κȣ̃μι, ὅ ἐςι μεθερμηνευόμενον· τὸ κοράσιον, σοὶ λέγω, ἔγειραι.

42. Καὶ εὐθέως ἀνέςη τὸ κοράσιον, καὶ περιεπάτει· ἦν γὰρ ἐτῶν δώδεκα. Καὶ ἐξέςησαν ἐκςάσει μεγάλῃ.

Luc. Cap. VIII. verſ. 42. 52. 53. 54. 55.

42. Quoniam unigenita filia erat ei, ferè annorum duodecim, & ea moriebatur. —

52. Flebant autem omnes, & plangebant illam. At ille dixit: Ne flete, non eſt mortua, ſed dormit.

53. Et deridebant eum, ſcientes, eſſe mortuam.

54. Ipſe autem, ejectis foras omnibus, & appræhenſa manu ejus, clamauit dicens: Puella, ſurge.

55. Et reuerſus eſt ſpiritus ejus, & ſurrexit continuo. Juſſitque illi dari cibum.

42. Quia unica filia erat ei ferè annorum duodecim, & hæc moriebatur. —

52. Flebant autem omnes, & plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non eſt mortua puella, ſed dormit.

53. Et deridebant eum, ſcientes, quod mortua eſſet.

54. Ipſe autem tenens manum ejus, clamauit, dicens: Puella, ſurge.

55. Et reuerſus eſt ſpiritus ejus: Et ſurrexit continuo. Et juſſit illi dare manducare.

42. Ὅτι θυγάτηρ μονογενὴς ἦν αὐτῷ (Ἰαείρῳ) ὡς ἐτῶν δώδεκα, καὶ αὕτη ἀπέθνησκεν. —

52. Ἔκλαιον δὲ πάντες, καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν. Ὁ δὲ εἶπε· μὴ κλαίετε· ȣ̓κ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.

53. Καὶ κατεγέλων αὐτȣ̃, εἰδότες, ὅτι ἀπέθανεν.

54. Αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν ἔξω πάντας, καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς, ἐφώνησε, λέγων· Ἡ παῖς, ἐγείρȣ.

55. Καὶ ἐπέςρεψε τὸ πνεῦμα αὐτῆς, καὶ ἀνέςη παραχρῆμα. Καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν.

VIta noſtra, ab animæ & corporis, entium duorum diuerſiſſimorum, unione pendens, ut non eſt naturæ opus, ſed DEI, ita ſemel amiſſa, nullis naturæ, ſed ſolius DEI viribus reſtitui poteſt. A ſupremi hujus vitæ fontis nutu ſtat, ut dare vitam, ita reddere deperditam. Conſtat hinc, eſſe reſuſcitationem ex mortuis opus omnipotentis. Miraculum proin fuit hæc filiæ Jairi reſuſcitatio. Mortuam autem fuiſſe, conſtat ex omnibus circumſtantiis. Teſtimonium en patris mœſti apud Matthæum! ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν. Marco referente, fuit hæc filia eo tempore, quo ἀρχισυνάγωγος CHRISTI implorauerat opem, agonizans, τὸ θυγάτριόν μου ἐσχάτως ἔχει. Sed aduolarunt mox triſtes de obitu nuntii, ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανεν. Et patrato miraculo redierat anima in corpus, ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα αὐτῆς, tradente Luca, demortuæ nempe, ἄυτη ἀπέθνησκεν. Juſſitque Saluator reſuſcitatæ porrigere cibum, διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν, non quod eo habuerit opus, ſed ut adſtantes conuinceret de veritate miraculi, quod non pluris conſtiterat Medico, quam ταλιθὰ κοῦμι, imo unico nutu voluntatis omnipotentis.

Diſtingui probè debet hic caſus, ac alii ita dictorum *bis mortuorum*, ab illis, qui vel grauiſſima decumbunt ſyncope, ut animam exhalaſſe videantur, vel & tanquam mortui ſandapilæ fuere illati & tumulati, vel recentes ex patibulo ad Theatra Anatomica delati vel reuiuiſcunt ſponte, vel ope remediorum applicatorum ad vitam redeunt. In his omnibus non exhalauit anima, ſed profundo veluti ſopore oppreſſa latuit, ut proin non mirus ſit reditus ad vitam, quam nondum amiſerant. Sed ſoluto ſemel animæ & corporis vinculo reſtitutio vitæ fieri nequit absque omnipotentis nutu. Non proin ſunt exempla reſuſcitatorum ex mortuis, quæ occurrunt in ſacris paginis, ad curationes medicas referenda, ſed accenſenda miraculis. Mirum quid fuit, ſed non miraculum, quod Romæ patrauit Aſclepiades Pruſienſis. *Summa autem (fama eſt) Aſclepiadi Pruſienſi — relato à funere homine & ſeruato.* Plin. L.VII. c.37. *Magna auctoritate, nec minore fama, cum occurriſſet ignoto funeri, relato homine ab rogo, atque ſeruato, ne quis leuibus momentis tantam conuerſionem factam exiſtimet.* Idem L.XXVI. c.3. Fuit namque *Aſclepiades* hic, Mithridati coætaneus, Reformator Medicinæ in Roma, rem autem tanti momenti effectui dare non poterat, niſi prætento miraculo, & curâ hiſtrionica ægri fortè decumbentis, in quo haud dubiè ſigna obſeruauerat critica, quem tamen pro mortuo efferri juſſerat. Sanè Hippocrates Latinus, *Celſum* nomino, hanc Aſclepiadis curam non magni fecerat, *de Medicina* L. II. c. 6. *In vicino quædam ſæpe notæ poſitæ non bonos ſed imperitos Medicos decipiunt: quod Aſclepiades ſciens funeri obuius inclamauit, eum viuere, qui efferebatur.* Si *Apulejo* fides, qui amplam dat hujus caſus recenſionem, non adeò fuere contenti demortui hæredes hac Aſclepiadis ementitâ curâ. Ita is inter alia in *Floridis* p. 362. *Aſclepiades ille inter præcipuos Medicorum, ſi unum Hippocratem excipias, cæteris princeps, primus etiam vino opitulari ægris reperit, ſed dando ſcilicet in tempore: cujus rei obſeruationem probè callebat: ut qui diligentiſſimè animaduerteret venarum pulſus inconditos, vel præclaros. Is igitur cum forte in ciuitatem ſe reciperet, & rure ſuo ſuburbano veniret, aſpexit in pomeriis ciuitatis funus ingens locatum, plurimos homines ingenti multitudine, qui exequias venerant, circumſtare, omnes triſtiſſimos & obſoletiſſimos veſtitu. Propius acceſſit, ut etiam incognoſceret, more ingenii humani, quisnam eſſet, quoniam percontanti nemo reſponderat. At verò ipſe aliquid in illo ex arte deprehenderat. Certè quidem jacenti homini ac prope depoſito fatum abſtulit. Jam miſeri illius membra omnia aromatis perſperſa, jam os ipſius unguine odoro dilibutum, jam eum pollinctum, jam cenæ paratum contemplatus eum diligentiſſime quibusdam ſignis animaduertit: etiam atque etiam pertractauit corpus hominis, & invenit in eo vitam latentem. Confeſtim exclamauit, viuere hominem, procul ergo faces abigerent, procul ignes amolirentur, rogum demolirentur, cœnam feralem à tumulo ad menſam referrent. Murmur interea exortum: partim Medico credendum dicere: partim etiam irridere Medicinam. Poſtremo propinquis etiam hominibus inuitis, quod ne jam ipſi hæreditatem habebant, an quod adhuc fidem illi non habebant: ægrè tamen ac difficulter Aſclepiades impetrauit breuem mortuo dilationem. Atque ita veſpillonum manibus extortum velut ab inferis, poſtliminio domum retulit, confeſtimque ſpiritum recreauit, confeſtimque animam in corporis latibulis deliteſcentem quibusdam medicamentis prouocauit.* Meretur Hiſtoriæ huic adjungi alia fœminæ, apud Pictauos bis tumulo illatæ. *Dans un village de Poitou une femme eut une groſſe maladie, à la fin de la quelle elle tomba en letargie: ſon mary & ceux, qui etoient autour d'elle la crurent morte. Ils l'enveloperent ſeulement d'un Linge ſelon la coutume des pauvres gens du Pays, & la firent porter en terre. En allant a l'Egliſe celui qui la portoit paſſa ſi prés d'un buiſſon, que les epines l'ayant piquée, elle revint de ſa Letargie. Quatorze ans aprés elle mourut encore, au moins le crut on ainſi, comme on la portoit en terre, & que l'on approchoit d'un buiſſon, le mary ſe mit a crier deux ou trois fois: N'approchez pas des hayes. Menagiana* p. 117. Et nobis Medicis haud ignota eſſe poteſt Hiſtoria, quæ Oxonii contigit Anno 1650. menſe Decembri. *Anna Greene* 22. annorum juuencula ob commiſſum infanticidii crimen ad laqueum condemnata è patibulo manſit per ſemihoræ ſpatium ſuſpenſa. Fecerant, pro more gentis maleficæ, agnati omnia, quæ accelerandis ultimis miſeræ fatis conducere poterant, hi pectus contundendo pugnis,

 alii

alii trahendo pedes, alii eleuando corpus, iterumque ſpontaneo lapſui committendo, crudelem hanc miſericordiam proſecuti eò usque, ut increpationem incurrerint adſtantium judicum. Infertur mortua vel quaſi Theatro Anatomico. Apertâ ſepulcrali Arca obſeruatur lenis halitus, & fuit ex adſtantibus, qui miſeræ pectus cædebat pugnis, vitam ſic omnem ſublaturus. Sed acceſſere mox inſignes Medici, *Petty*, *Williſius*, *Battburſt*, *Clerke*, qui poſtquam vitam obſeruarunt ſuperſtitem, corpus transferri juſſerant ex frigido conclaui in calidius, & porrò externis internisue remediis tractauerant, felici adeò ſucceſſu, ut inde à 14. ad 19. Dec. in eum fuerit redacta ſtatum, quo ſponte ſurgere, & cibos aſſumere potuerit, curata tandem plenè. Caſum & Ætiologiam doctiſſimam lege in exaſciato Hippocratis Heluetici, quem titulum jure meretur *Wepferus*, Tractatu *de Apoplexia* p. 181.

TAB. DCLXXVI.

Matth. Cap. IX. verſ. 20. 21. 22.

20. Et ecce mulier, quæ ſanguinis profluuio laborauerat duodecim annos, cum acceſſiſſet à tergo, tetigit fimbriam veſtimenti illius.
21. Dicebat enim ſecum: Si tantum tetigero veſtimentum illius, ſalutem conſequar.
22. At JESUS conuerſus, ut vidit illam, dixit: Bono animo eſto, filia, fides tua ſaluam te reddidit. Et ſanitati reſtituta eſt mulier ab hora illa.

20. Et ecce mulier, quæ ſanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, acceſſit retrò, & tetigit fimbriam veſtimenti ejus.
21. Dicebat enim intra ſe: Si tetigero tantum veſtimentum ejus, ſalua ero.
22. At JESUS conuerſus, & videns eam, dixit: Confide, filia, fides tua te ſaluam fecit. Et ſalua facta eſt mulier ex illa hora.

20. Καὶ ἰδοὺ γυνὴ αἱμοῤῥοοῦσα δώδεκα ἔτη προσελθοῦσα ὄπισθεν, ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ.
21. Ἔλεγε γὰρ ἐν ἑαυτῇ· ἐὰν μόνον ἅψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι.
22. Ὁ δὲ ΙΗΣΟΥΣ ἐπιστραφεὶς, καὶ ἰδὼν αὐτὴν, εἶπε· θάρσει, θύγατερ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. Καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

Marc. Cap. V. verſ. 25. 26. 27. 28. 29. 34.

25. Et mulier quædam, quæ laborauerat profluuio ſanguinis annos duodecim,
26. Fueratque multa perpeſſa à compluribus Medicis, & inſumpſerat omnes facultates ſuas, neque quidquam adjumenti ſenſerat, ſed *(a)* plus detrimenti acceperat:

(a) Al. magis in deterius venerat.

27. Quum audiſſet de JESU, venit in turba à tergo, & tetigit veſtimentum ejus.
28. Dicebat enim, ſi vel veſtimenta ejus tetigero, ſalua ero.

25. Et mulier, quæ erat in profluuio ſanguinis annis duodecim,
26. Et fuerat multa perpeſſa à compluribus Medicis, & erogauerat omnia ſua, nec quicquam profecerat, ſed magis deterius habebat:
27. Quum audiſſet de JESU, venit in turba retro, & tetigit veſtimentum ejus.
28. Dicebat enim: Quia ſi vel veſtimentum ejus tetigero, ſalua ero.

29. Et

MATTH. Cap. IX. v. 20. 21. 22.
Mulier αἱμοῤῥοȣσα ſanata.

Matth. Cap. IX. v. 20. 21. 22.
Das Blut=flüſſige Weib.

Cath. Sperlingin sculps.

RPJCB

29. Et confeſtim ſiccatus eſt (b) fons ſanguinis ejus, & ſenſit corpore, quod ſanata eſſet (c) à ſupplicio.

(b) Id eſt, ſcaturigo.
(c) Verbi interpretatione, à flagello.

34. Ille autem dixit ei: Filia, fides tua te ſeruauit, vade cum (d) pace, & eſto ſana à ſupplicio tuo.

(d) Id eſt, incolumitate.

29. Et confeſtim ſiccatus eſt fons ſanguinis ejus: & ſenſit in corpore, quia ſanata eſſet à plaga.

34. Ille autem dixit ei: Filia, fides tua te ſaluam fecit: vade in pace, & eſto ſana à plaga tua.

25. Καὶ γυνή τις οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος ἔτη δώδεκα.

26. Καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολλῶν ἰατρῶν, καὶ δαπανήσασα τὰ παρ' ἑαυτοῖς πάντα, καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα.

27. Ἀκούσασα περὶ τοῦ ΙΗΣΟΥ· ἐλθοῦσα ἐν τῷ ὄχλῳ ὄπιθεν, ἥψατο τοῦ ἱματίου αὐτοῦ.

28. Ἔλεγε γὰρ, ὅτι κἂν τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἅψωμαι, σωθήσομαι.

29. Καὶ εὐθέως ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τοῦ αἵματος αὐτῆς, καὶ ἔγνω τῷ σώματι, ὅτι ἴαται ἀπὸ τῆς μάστιγος.

34. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ· θύγατερ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε, ὕπαγε εἰς εἰρήνην, καὶ ἴσθι ὑγιὴς ἀπὸ τῆς μάστιγός σου.

Vid. Luc. Cap. VIII. verſ. 43. 44.

EX circumſtantiis Hiſtoriæ colligere facile eſt, fuiſſe hunc ſanguinis fluxum inſanabilem: tranſiuiſſe malum à fluidis partibus ad ſolidas: fuiſſe oſcula vaſorum hæmorrhoidalium, quæ vaginam uteri irrigant, & menſtruatim ſuperfluum ſanguinem educunt, rigefacta jam, vel planè eroſa, manſiſſe ſaltem aperta: defeciſſe ex continuo ſanguinei laticis fluxu vires; non ullam reliquam fuiſſe ſpem recuperandæ ſanitatis mulieri, quæ jam ὅλον τὸν βίον, omnia vitæ ſubſidia, conſumpſerat, & Medicis dederat. Neque eſt dubium, quin continuatum hoc malum conjeciſſet miſeram in febrim hecticam, conſumpto omni eo, quod nutritioni debebat impendi, & per aperta vaſa amandato foras; vel in hydropem, quoniam euacuato ſero tenui manſiſſet in corpore lympha craſſa, obſtructionum mater, qui morbi, hic illeue, haud dubiè acceleraſſent miſeræ fata. Ita ſanè *Francia* illa *Martella* apud *Poterium Cent.* III. *Obſ. & Cur.* c. 49. poſt biennalem ſanguinis ex utero fluxum præcipitata fuit in Leucophlegmatiam, cum febre hectica, ſiti inextinguibili, appetitu dejecto. Et fortè hæc ipſa noſtra muliercula miraculo fuit per 12. annos ſeruata, ut ſanaretur miraculo, confeſtim, ſola fide in attactum fimbriæ veſtimenti, & ante quidem, quàm audire poterat à Medico corporis & animæ hæc ſolatii plena verba: θάρσει, θύγατερ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε, ἴσθι ὑγιὴς ἀπὸ τῆς μάστιγός σου. Id inficias ire non poſſumus, mira ſæpe præſtare imaginationem, & fiduciam in Medicum, ſed talia, quæ vires naturæ haud tranſcendunt. Huc ſpectat caſus ille mulieris Lauſannenſis, à diuturno ſanguinis fluxu curatæ ſequenti ſchedula cartilagini Xiphoidi impoſita. *In ſanguine Adæ orta eſt mors: In eodem ſanguine CHRISTI extincta eſt mors. In eodem ſanguine CHRISTI impero tibi, o ſanguis, ut fluxum tuum contineas. Helmont.* p. 672. *ex Vita Hildegardis* L. III.

TAB. DCLXXVII.

Matth. Cap. IX. verſ. 27. 29. 30.

27. Et cum diſcederet illinc JESUS, ſequuti ſunt illum duo cœci, clamantes & dicentes: Miſerere noſtri, fili Dauid.
29. Tunc tetigit oculos illorum, dicens: Juxta fidem veſtram fiat vobis.
30. Et aperti ſunt eorum oculi.

27. Et tranſeunte inde JESU, ſecuti ſunt eum duo cœci, clamantes & dicentes: Miſerere noſtri, fili Dauid.
29. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem veſtram fiat vobis.
30. Et aperti ſunt oculi eorum.

27. Καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ ΙΗΣΟΥ, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοὶ, κράζοντες καὶ λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαβὶδ.
29. Τότε ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων· κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν.
30. Καὶ ἀνεῴχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί.

Qualis fuerit cunque cauſa hujus cœcitatis, cataracta, amauroſis, glaucoma, neruorum obſtructio, humorum confuſio, membranarum disruptio, certum id eſt, & ex circumſtantiis Hiſtoriæ clarum, patratum heic fuiſſe miraculum, imo duplex: duo cœci, fortè non ex eadem cauſa, ſanantur non manuali operatione, non applicatione remediorum ophthalmicorum externorum internorumue, ſed momento, ſolo attactu oculorum, non imaginatione aut fiducia morali, ſed κατὰ τὴν πίστιν, *juxta fidem*. Adlocutus illos JESUS v. 28. Πιστεύετε, ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; Reſponſo dato, Ναὶ ΚΥΡΙΕ. Τότε ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων· κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν. Καὶ ἀνεῴχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί.

Matth. Cap. IX. verſ. 32. 33.

32. Illis autem egredientibus, ecce, adduxerunt illi hominem mutum dæmoniacum.
33. Et ejecto dæmonio loquutus eſt mutus. Et admiratæ ſunt turbæ, dicentes: Nunquam tale quid viſum eſt in Iſrael.

32. Egreſſis autem illis, ecce, obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem.
33. Et ejecto dæmonio locutus eſt mutus, & miratæ ſunt turbæ, dicentes: Nunquam apparuit ſic in Iſrael.

32. Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοὺ, προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν, δαιμονιζόμενον.
33. Καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου, ἐλάλησεν ὁ κωφός. Καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι, λέγοντες· ὅτι οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραήλ.

Vid. Luc. Cap. XI. verſ. 14.

Qualinam ratione agat Diabolus, permittente DEO, in corpus animamue hominis, quem obſidet, quæſtio eſt haud facilè reſoluenda à Philoſopho. Ne quidem conſtat nobis, quomodo uniatur anima noſtra corpori noſtro, quomodo ens illud ſpirituale agat in corpus noſtrum. Quamuis certiſſimi ſimus de re ipſa. Ita heic difficile dictu, an lingua, hujusue nerui, fuerint à Diabolo conſtricti ſpaſtico motu, vel nimiùm relaxati? impoſſibile explicatu τὸ διότι. Complicato morbo laborabat hic æger, dæmoniacus ſimul & mutus. Poſcebat utrumque malum Medicum operantem per miracula. De ſurditate ipſa, ejusque cauſis commodior dabitur alibi diſſerendi occaſio.

TAB.

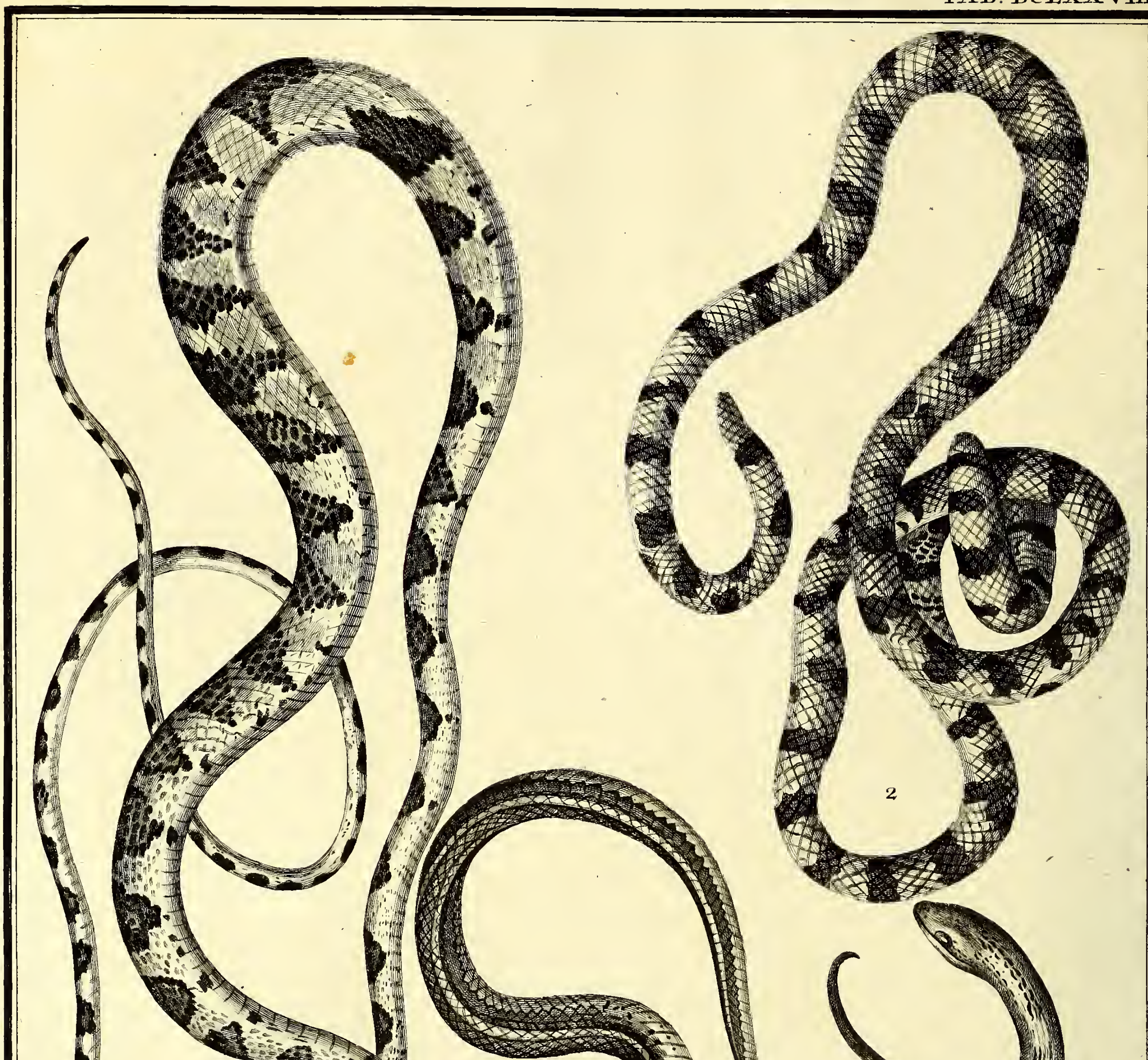
MATTH. Cap. IX. v. 27. 29. 30.
Cæci vident.

Matth. Cap. IX. v. 27. 29. 30.
Die Blinde ſehen.

P. G. Harder ſculps.

RPJCB

RPJCB

MATTH. Cap. X. v. 16.
Serpentes.

Matth. Cap. X. v. 16.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

TAB. DCLXXVIII.

Matth. Cap. X. verſ. 16.

Ecce, ego emitto vos velut oues in medio luporum. Eſtote igitur prudentes veluti ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.

Ecce, ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.

Ἰδὲ, ἐγὼ ἀποϛέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. Γίνεσθε ȣ̃ν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιϛεραὶ.

Vid. Luc. Cap. X. verſ. 3.

SUnt fideles, genuini ſubditi CHRISTI, veri Oeo-lyci, Oui-lupi. Epitheton hocce dat *Herodotus* L. IV. Spartæ filio, de quo in Nauigaturo ad Calliſtham Inſulam Theras, debere ipſum καταλείψειν ὄιν ἐν λύκοισι, *relinquere ut ouem inter lupos*. Ex Hiſtoria naturæ conſtat, eſſe oues animalia imbellia, inermia, lupos è contra, harum hoſtes, armatos, voraces. In ſenſu morali ſunt oues viri probi, innocentes, lupi Tyranni, qui illis inſidias ſtruunt continuas, deuoraturi, ubi occaſio fert. Ezech. XXII. 27. *Principes ejus in medio ejus ſunt quemadmodum lupi diſcerpentes prædam, ut effundant ſanguinem, ut perdant animas, & ut auaritiæ & lucro inhient, (& auarè ſectentur lucra.)* Zeph. III. 3. *Proceres ejus ſunt in ea leones rugientes, judices ejus lupi veſpertini, oſſa non reliqua faciunt usque manè.* Eſt nempe hæc luporum indoles, rapax ſimul & vorax, & hoc duntaxat inter lupos naturales & morales diſcrimen, quod illi non, hi grauiter peccent, illi conuenienter ſuæ naturæ agant, hi rationem reddere debeant de ſuis actionibus malis.

Videntur quidem peccare & illi, dum oues innocuas dilacerant, ſi verum eſt, eſſe ὄφεις φρονίμȣς in ſenſu proprio, περιϛερὰς ἀκεραίȣς. Non hac ſolâ occaſione ad brutorum ſcholas ablegatur homo. Prov. VI. 6. *I ad formicam, o piger, inſpice vias ejus, ut ſapiens fias. (Vade ad formicam, o piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam.)* Jeſ. I. 3. *Agnoſcit bos Dominum ſuum, & aſinus præſepe heri ſui: at Iſrael non agnoſcit, populus meus ſeſe non intelligit.* Jer. VIII. 7. *Ciconia in aëre nouit ſua ſtata tempora, turtur, grus & hirundo obſeruant tempus profectionis ſuæ: at populus meus non cognouit judicium* DOMINI. *(Miluus in cœlo cognouit tempus ſuum: turtur & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui: populus autem meus non cognouit judicium* DOMINI.) In ſchola apum erudiebatur *Horatius* L. IV. *Od.* 2.

- - - - Ego Apis Matinæ
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uuidique
Tiburis ripas operoſa paruus
Carmina fingo.

Redit quæſtio ad modum, quo *ſerpentes* dici queant *prudentes*, *columbæ ſimplices*. Aſtutiei ſerpentinæ triſte exemplum ſuppeditat Protoplaſtorum lapſus. Erat *ſerpens callidior omni beſtia agri*, Gen. III. 1. Quin imo Euam ἐξηπάτησεν ἐν τῇ πανȣργίᾳ αὐτȣ̃, 2. Cor. XI. 3. In ſenſu figurato ſerpenti tribui poteſt & πανȣργία, & φρόνησις, mechanica nempe promptitudo extricandi ſe ex inſidiis, liberandi à periculis, nempe miris conuolutionibus ſuis. Qui proprium in fauorem rationalitatis brutorum heic adoptat ſenſum, non extricabit ſe ex obuiis difficultatibus, ſed potius intricabit; coactus rationem tribuere cœlo, ſtellis, aëri, imo toti mundo. Plura in hanc rem lege ad locum ſupra citatum Gen. III. 1. ubi docuimus, non intelligi debere ſeductoris nomine ſerpentem naturalem, ſed myſticum. Par ratio eſt ſimplicitatis columbarum, quam *Tzetzes* etiam explicat per φρόνησιν, τὸ φρόνιμον καὶ ἀκέραιον agnoſcens pro ſynonymis, in *Chil.* IX. *Hiſt.* 263.

Ἀκέραιοι δὲ γίνεσθε, ὡς αἱ περιϛεραί, μοι,
Καὶ τȣ̃το πάλιν τὸ αὐτὸ δηλοῖ τε καὶ σημαίνει.
Ἀκέραιοι γὰρ λέγονται περιϛεραὶ τοιῶσδε,
Φρόνιμοι, ὥσπερ λέγεται περιϛερὰ τȣ̃ Νῶε.

Simplices autem mihi ſitis ſicut columbæ,
Et hoc rurſus idem indicat ac ſignificat.
Simplices enim dicuntur columbæ tali modo
Prudentes, ut dicitur columba Noæ.

Et conſiſtit juxta *Tzetzem* prudens columbæ ſimplicitas in eo, ut ad exemplum Columbæ Noachicæ ad Arcam, Eccleſiam, aduolent fideles, inde nulla vi ſeparandi. Notandum nihilominus, ſerpentem diſtingui à columba, & ſic quoque in Lingua Græca τὸ φρόνιμον ab ἀκεραίῳ, imo contra diſtingui, ita tamen, ut in applicatione

morali contemperari queant inuicem. Sic apud *Martialem Epigr.* 47.

Prudens ſimplicitas, pares amici.

Prudentia abſque ſimplicitate eſt verſuties, & ſimplicitas abſque prudentia fatuitas. Apud Solomonem oppoſitas haud ſemel leges binas hasce qualitates. Prov. I. 4. Sapientia *tradit ſimplicibus ſolertiam.* VIII. 5. *Intelligite, o vos incauti, ſolertiam. (Intelligite, paruuli, aſtutiam.)* XIV. 15. *Simplex omni ſermoni credit, at cautus prudentur diſponit greſſus ſuos. (Innocens credit omni verbo: aſtutus conſiderat greſſus ſuos.)* XIX. 25. *Prudentem ſi corripias, intelliget ſcientiam.* XXII. 3. *Cautus videt malum, & ſeſe abſcondit: ſimplices autem perrumpunt, & damnum accipiunt. (Callidus videt malum, & abſcondit ſe: innocens pertranſiit, & afflictus eſt damno.)* φρόνιμος audit ſerpens Gen. III. 1. ſed columba פְּתָה *fatua.* Hoſ. VII. 11. *Factus eſt Ephraim ſicut columba ſtolida. (Seducta non habens cor.)* Et forſitan ad bina hæc Veteris Teſtamenti loca modò allegata inprimis reſpexit CHRISTUS, licet in utroque non virtutes exprimantur, ſed vitia. Sciendum tamen, vocem עָרוּם *arom* ſumi quoque pro prudenti, ſapienti, uti in allegatis locis Solomoneis, & ſic quoque פְּתִי *pethi* pro ſincero, honeſto. Ut in Germanica quoque Lingua æquiuoca ſunt *liſtig* & *einfältig*, vitiis atque virtutibus communia. Virtus prodit ex juſta horum attributorum combinatione, uti ſolent & poſſunt Medici remedia parare ſalutaria ex mixtura oppoſitorum ſalium, ſpirituum acrium cum aquis deſtillatis ſimplicibus. Simplicitatis rectrix eſto prudentia, & prudentiæ ſinceritas, candor: ne transmutetur illa in verſutiem, hæc in ſtoliditatem. Egregia ſunt verba *Iſidori* L. III. *Epiſt.* 175. ἡ φρόνησις τῇ ἁπλότητι κιρνωμένη θεῖόν τι χρῆμα, φημίδε, ἐντελεςάτην ἀρετὴν ἀποτελεῖ. εἰ δὲ θατέρα θατέραν χωρισθείη, ἡ μὲν εἰς πονηρίαν ἐμπίπτει, ἡ δὲ εἰς μωρίαν τελευτᾷ. *Prudentia ſimplicitate temperata diuinam quandam rem, hoc eſt, numeris omnibus abſolutam virtutem parit. At ſi altera ab altera ſejungatur, illa in peruerſitatem incidit, hæc verò in ſtultitiam deſinit.* Similia legas apud *Greg. Nazianz. de Patre Orat.* 19. *Hieron. ad Paulinum de Inſtitutione Monachi. Fauſt. de Lib. arbitrio* L. II. c. ult. *Gregor. in Job.* L. I. c. 2. *S. Bernard. Epiſt.* 327. Ἀκέραιος nonnullis idem ſignificat, quod ἀκέρως, ἀκέρατος, qui cornua non habet, ἀβλαβὴς, innoxius; ſed potiori jure deriuatur ἀκέραιος ab α priv. & κεράω, miſceo, notat proin hominem, qui rectâ incedit viâ, quam dictat conſcientia ab omni falſitate aliena. Huc quadrat admonitio Apoſtoli Rom. XVI. 19. conformis monito CHRISTI: θέλω δὲ ὑμᾶς σοφὲς μὲν εἶναι εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἀκεραίες δὲ εἰς τὸ κακὸν.

Dictu non ita eſt facile, in quo conſiſtat *columbarum ſimplicitas*, an in eo, quod pullos ſibi abripi patiatur, & occidi, & tamen reuertatur ad nidum ſuum? quum contra aliæ aues contra niſos aliasque aues rapaces pullos ſuos defendant ſæpe cum jactura propriæ vitæ, jacturam ſaltem querula voce deplorent. Hujusmodi cogitata reperias apud Arabes, & Patres, *Theodoretum, Theophylactum, Hieronymum.* Contra alii φιλοςοργίαν columbarum erga pullos collaudare ſatis non poſſunt. Lege *Ariſtot. Hiſt.* L. IX. c. 7. *Ælian. Hiſt.* L. III. c. 45. *Varior.* L. I. c. 15. *Athenæum* L. IX. c. 11. *Porphyrium* περὶ ἀποχῆς, *Plinium* L. X. c. 34. de mare & fœmina. *Amor utrique ſobolis æqualis, ſæpe ex hac cauſa caſtigatio, pigrius intrante fœmina ad pullos.* Alii ſimplicitatem in eo conſiſtere putant, quod laqueos aliasue inſidias ſibi paratas haud euitent, ſed ſeſe ipſas in pericula præcipitare ſoleant: notum illud *Juuenalis:*

— *vexat cenſura columbas.*

Et eſt apud *Suidam* ἡμένη πελειὰς, *columba ſedens* ſymbolum τῶν ἀπλεςάτων, hominum ſimpliciſſimorum, qui capi & decipi ſe facile patiuntur. Ut *Aloyſius Cadamuſtus Nauigation.* c. 40. deſcenſu ſuo in Canarias Inſulas adeò domeſticas offendit columbas, quæ manibus fere capi potuerint. Hoc ſenſu volunt Hoſeam Iſraëlitarum incuriam comparaſſe cum ſimplicitate columbarum. Alii quærunt τὴν ἀκεραιότητα columbarum in indole miti, unde *Ouidio* L. VII. *Fab.* 12. cluent *placidæ. Cyrillus Lib. de Adorat.* πρὸς ἄκρον ἥκειν πρᾳότητος, *ſupremum manſuetudinis faſtigium attingere.* Imo ſunt, qui columbam ἄχολον, bile carentem, prædicant. *Sedulius* L. II. *Carm.*

Manſuetumque decet, multumque incedere mitem,
Per volucrem, quæ felle caret.

Sed refragatur experientia.

Ex *Linckiano* Muſeo

Fig. 1. Serpens Americanus flauo cinereus, ſtriis per dorſum nigris, caput verſus denſioribus pictus, caudâ longâ tenui.

Serpens Americanus ex flauo cinereis ſtriis in dorſo variis per longitudinem notatus.

Serpens Americanus tenuis maculis nigris & variegatis, cauda longa ac tenui. Ex Noua Hiſpania *Vinc. Cent.* III. 91.

Serpens minor Americanus ſtriis variegatis, cauda longa tenui. *Vinc. Cent.* V. 46.

Fig. 2. Amphisbæna Americana ex albo & nigro varia, tæniis nigris angularibus anguſtioribus, albis iisque veluti reticulatis latioribus.

Amphisbæna Americana ex albo & nigro varia, capite rubro.

Amphisbæna ſiue Serpens biceps Africana, cute alba, tergo & ventre diuerſis laminis & maculis notato, marmorea, annulata. *Vinc. Cent.* IV. 60.

Amphisbæna Americana ſiue ſerpens biceps eleganter maculata, tæniata, marmorea. *Vinc. Cent.* V. 1.

Fig. 3.

RPJCB

MATTH. Cap. X. v. 29. 30. 31.
Providet Deus paſſerculis.

Matth. Cap. X. v. 29. 30. 31.
Gott ſorget auch für die Sperlinge.

I. G. Pintz sculps.

Fig. 3. Dipſas longa tenuis capite ex fuſco & albo perbellè picto, ex carneo, fuſco, nigro & albo flaueſcente varia, collo & cauda prætenuibus longis: dorſum pingitur maculis, in collo & cauda ſublongis, in medio corpore triangularibus fere fuſcis, ſed atro colore punctatis.

Dipſas ex albo ſubnigro aliisue coloribus varia.

Hæmorrhous corpore puſillo, pedem longo, oculis igneo quodam fulgore micantibus, cute ſplendidiſſima, dorſo multis albis & nigris notis maculato, ceruice anguſta, cauda prætenui, corniculis ſupra oculos. *Raj. Syn.* 287.

Fig. 4. Vipera capite ex lurido & nigro vario, linea alba per mediam dorſi longitudinem, eaque nigris oualibus lineis picta, ad ejus latus utrinque ſubnigra, ventre albo flaueſcente, nigris punctis notato ſupernè, cauda tenui acuta.

Serpentis genus albis nigriſque punctis variegatum, *Hæris* Turcis. *Meninzk. Lex.* 1752.

Serpens Surinamenſis elegantiſſimus, tenuiſſimus, collo longo. *Vinc. Cent.* I. 75.

Serpens minor Surinamenſis cauda longa & tenui. *Vinc. Cent.* IV. 80.

Matth. Cap. X. verſ. 28.

— Ne metuatis ab his, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere; ſed metuite magis illum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehenna.

— Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam.

— Μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον κ̇ ψυχὴν κ̇ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ.

Est immotæ veritatis indeſtructibilitas animæ, omnibus naturæ viribus inuicta illius eſſentia. Nihil heic valent omnia tormenta, omnes Tyrannorum conatus, nihil omnes naturæ motuumque leges, harumque mechanica applicatio. Solius DEI eſt, qui illam creauit, à quo immediatè dependet, eam, ſi vult, annihilare. Sed non velle docet & ratio, & Scriptura Sacra, fierique animas ſolutas à corpore vel æternùm beatas, vel ſine fine miſeras. Fundamentali hac veritate nititur CHRISTI hoc, de quo nunc, effatum. Μὴ φοβηθῆτε, ô Apoſtoli, omnesque fideles, à Tyrannorum ſæuitia, ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, qui corporis mortalis partes ab inuicem, imò illud ab anima ſeparare valent, τὴν δὲ ψυχὴν, animam immortalem, à tota natura independentem, μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι. φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον κ̇ ψυχὴν κ̇ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ, Creatorem omnium rerum, DEUM, Judicem ſanctiſſimum & juſtiſſimum.

TAB. DCLXXIX.

Matth. Cap. X. verſ. 29. 30. 31.

29. Nonne duo paſſerculi minuto aſſe veneunt? & unus ex illis non cadet in terram ſine Patre veſtro.
30. Veſtri verò etiam pili capitis omnes numerati ſunt.
31. Ne igitur metuatis. Vos pluris eſtis, quàm multi paſſerculi.

29. Nonne duo paſſeres aſſe veneunt? & unus ex illis non cadet ſuper terram ſine patre veſtro.
30. Veſtri autem & capilli capitis omnes numerati ſunt.
31. Nolite ergo timere: multis paſſeribus meliores eſtis vos.

29. Ὀυχὶ δύο ϛρεθία ἀσσαρίε πωλεῖται; κ̇ ἓν ἐξ αὐτῶν ἐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν, ἄνευ τε πατρὸς ὑμῶν.
30. Ὑμῶν δὲ κ̇ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσὶ.
31. Μὴ ἒν φοβηθῆτε. πολλῶν ϛρεθίων διαφέρετε ὑμεῖς.

Luc. Cap. XII. verſ. 6. 7.

6. Nonne quinque paſſerculi veneunt minutis aſſibus duobus? & unus ex illis non eſt in obliuione coram DEO.
7. Sed & pili capitis veſtri omnes numerati ſunt. Ne igitur metuatis. Multis paſſeribus præſtatis.

6. Nonne quinque paſſeres veneunt dipondio? & unus ex illis non eſt in obliuione coram DEO.
7. Sed & capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt. Nolite ergò timere: multis paſſeribus pluris eſtis vos.

6. Ὀυχὶ πέντε ϛρȣθία πωλεῖται ἀσσαρίων δύο; καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν ȣ̓κ ἔϛιν ἐπιλελησμένον ἐνώπιον τȣ̃ ΘΕΟΥ.
7. Ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ὑμῶν πᾶσαι ἠρίθμηνται. Μὴ ȣ̃ν φοβεῖσθε· πολλῶν ϛρȣθίων διαφέρετε.

EXiguæ ſæpe res magnas habent difficultates, ut heic paſſerculi unius, duorum, vel quinque, pretium. Non enim adeò planum, quid ſit Ἀσσάριον, *Aſſarium*. Ex Gloſſis Latino-Græcis veteribus idem videtur cum aſſe. Alibi habent *ſeſquas*, ἓν ἥμισυ ἀσσάριον, pro quo legendum, ἓν ἥμισυ καὶ ἀσσάριον. Gloſſæ *Philoxeni*. Ἀσσάριον. *Hic As*, Ἀσσαρίȣ ἥμισυ, *ſeſquas*, ubi iterum legendum ἓν ἀσσάριον καὶ ἥμισυ, aſſis & dimidius. Notandum, apud Romanos *aſſem* pro *ære* (*as* pro *æs*) in ære ponderaſſe 8. uncias; pretium reducit *Eiſenſchmid. Pond. & Menſ.* p. 184. ad 18. crucigeros. Sed ſumitur quoque *as* pro $\frac{1}{16}$. Denarii, ut heic, & *Eiſenſchmidio* dat $\frac{3}{4}$. crucigeri. Celeberrimus noſter *Joh. Baptiſta Ottius*, Capituli Thuricenſis Canonicus, *Epiſt. ad Reland.* p. 85. *aſſario*, *aſſiculo*, *aſſi minuto* dat dimidium crucigerum, *ein halbs Berner-Kreutzerlin, zwey Zürich-Angſter*, & 120. poſcit pro Siclo. Juxta *Eiſenſchmidium* Siclus conſtat 45. crucigeris, qui reſponderent 90. aſſariis. In *Maimonidis Tractatu de Siclis* c. 13. hæc legas: *Siclus valet 4. denarios. Denarius 6. obolos. Obolus autem Gera vocabatur diebus Magiſtri noſtri. Obolus valet duo pondia, & pondium duo aſſaria. Et Peruta eſt aſſarii octaua pars. Oboli pondus, qui gera dicitur, eſt 16. granorum hordei. Pondus aſſarii 4. granorum, Peruta dimidii grani.* Juxta hunc computum, & valorem Sicli in 45. crucigeris, denarius foret 11. crucig. 1. denar. Obolus 1. crucig. 3. denar. 1. obol. Pondium 3. denar. $1\frac{1}{2}$. obol. Aſſarium 1. den. $1\frac{1}{4}$. obol. cui calculo reſpondet fere Verſio noſtra vernacula, quæ *aſſarium* vertit *Pfenning*. Sed forſitan Textus in genere vult pretium minutum valde, quo veneant duo vel quinque paſſerculi. Hoc ſenſu *aſſem* ſæpe ſumſere Veteres. *Catullus* in *Lesbia*.

Rumoresque ſenum ſeueriorum
Omnes unius æſtimemus aſſis.

Idem in *Vibennios*.

Fili, non potes aſſe venditare.

Alibi.

Non aſſis facis? o lutum, lupanar!

Cicero pro Quintio, aſſem ſeſe negat daturum, niſi prius de rebus rationibusque ſocietatis omnibus decidiſſet. Juuenalis Sat. 10.

Quisquis adhuc uno partem colit aſſe Mineruam.

Hoc ſenſu Græci ſumſerant ὀβόλȣ nomen. De *Philocrate* querelas mouent *aues* apud *Ariſtophanem*, quod fringillas ſeptem vendiderit obolo.

— συνείρων τȣ̀ς σπίνȣς, πωλεῖ καθ᾽ ἑπτὰ ȣ̓βολȣ̃.

— *Fringillas connectens ſeptem vendit uno obolo.*

Obolo, id eſt, *duobus aſſariis*, fere ut CHRISTUS de *paſſerculis*. *Oboli* ſignificatus peti poteſt ex *Polybio Hiſt.* L. II. ὡς μὲν ȣ̃ν ἐπὶ τὸ πολὺ παρίενται τȣ̀ς καταλύτας, ὁι πανδοχεῖς ἡμιασσαρίȣ, τȣ̃το δ᾽ ἐϛὶ τέταρτον μέρος ὀβολȣ̃. *Hoſpites ſuos plerunque caupones accipiunt ſemiſſe, ſeu dimidio aſſario, quod eſt oboli quarta pars.* Quinque igitur paſſerculi in Textu, qui veneunt duobus aſſariis, veneunt obolo. At *Eiſenſchmid* pro *obolo* ponit $2\frac{1}{4}$. crucigeros, *aſſarium* proin erit 1. cruc. 1. obol. Athenis proin ſi ſeptem frangillæ venditæ fuere obolo, fuit pretium unius 1. den. $\frac{3}{7}$. obol. vilius adhuc illo auicularum temporibus CHRISTI inter Judæos. Quadrabit magis *Ariſtophanis* allegatus locus Textui noſtro, ſi pro *fringilla* ponamus *paſſerem*. Sanè in Gloſſis *Philoxeni* legitur: Σπίνος, ὁ ϛρȣθὸς, *frincillus, fringillus*. Nos Germani ſolemus dicere: *Ich wolte nicht einen Kreutzer, einen Heller, geben.* Galli, *je ne donnerois pas un liard.* Nota, quod in reductione

ductione ad noſtras monetas uſuales *obolum* ſumam pro *Heller*, *Haller*, ⅛. crucigeri. His omnibus addi poteſt, ſumſiſſe *Heſychium* λεπτὸν pro ἀσσαρίῳ. Si verum hoc, minus rectè interpretatus eſt Lucam *Chryſoſtomus*, δύο λεπτῶν, τοῦτ' ἔστιν δύο ὀβόλων.

Immorati fortè nimis, quàm par eſt, fuimus rei minutæ. Certum quippe, CHRISTI intentionem non fuiſſe, ut maximâ ſollicitudine inquireremus verum & genuinum *aſſarii* ſignificatum, ſed adoraremus ſpecialiſſimam DEI Prouidentiam circa res adeò contemptibiles & parui pretii, quandoquidem duo paſſerculi veneant uno, vel quinque duobus aſſariis, nullus tamen illorum *cadat in terram* absque Diuinæ voluntatis nutu. Congrua ſunt Regii Pſaltis verba CIV. 27. *Uniuerſa ex te pendent, ut eis cibum des ſuo tempore.* De veritate hac fundamentali nemo dubitabit, qui vel ex ſolo rationis lumine ideam ſibi formauit de DEI omniſcientia, omnipræſentia, aliisque perfectionibus infinitis. Et parum abeſt, quin vel à ſanioribus moderni æui Philoſophis albo (vel nigro potius) Hæreticorum inſcriberetur Diuus *Hieronymus*, qui ita in *Habacuc* c. 1. *Abſurdum eſt, ad hoc DEI deducere Majeſtatem, ut ſciat per momenta ſingula, quot naſcantur culices, quotue moriantur: quæ cymicum, & pulicum & muſcarum ſit in terra multitudo: quanti piſces in aqua natent: & qui de minoribus majorum prædæ cedere debeant. Ne ſimus tam fatui adulatores DEI, ut, dum potentiam ejus ad ima detrahimus, in nos ipſos injurioſi ſimus: eandem rationabilium quam irrationabilium prouidentiam eſſe dicentes.* Dura nimis ſancti Patris verba temperari vix alia ratione poſſunt, quàm ſi dixeris, ſollicitam magis eſſe DEI Prouidentiam pro hominibus, quàm pro hujusmodi animantibus. Sed ſtringit magis literalis ipſe Textus noſtri ſenſus: ſi res adeò contemptibiles, quales ſunt paſſerculi & pili, ſpecialiſſimæ DEI Prouidentiæ ſunt ſubjectæ, quidnî potius nobiliſſima creaturarum, homo? *Neque DEUS regere & conſeruare dedignatur, quæ creare dignatus eſt. Cauendum, ne figamus limites illius prouidentiæ, quam ut nec maxima onerant, ſi nec minima effugiunt, aut ab ea negliguntur. Bochart. Hieroz.* P. II. L. I. c. 23. Quis quæſo adeò injurius in ſummas DEI perfectiones dicere auſit, ignoráſſe DEUM numerum illarum ſeu coturnicum, ſeu locuſtarum, quibus populum ſuum cibauit in deſerto? vel numerum ranarum illarum & pediculorum, quos immiſit Ægyptiis? vel locuſtarum illarum, quæ Joel II. 11. *Exercitus* DEI cluent? Quidnî ſciat Imperator numerum ſuarum copiarum? Quadrant, quæ ex Talmude Hieroſolymitano allegat *Buxtorf. Lex. Talm.* p. 553. *Rabbi Simeon Ben Jochai latebat in quadam ſpelunca. Die quodam ſedens ad oſtium ſpeluncæ, & videns aucupem aues capientem, & rete extendentem, audiuit filiam vocis (oraculum), quæ cum dicebat* דימוס *dimos* (id eſt, *liberatio*) *tum euadebat auis. Quando verò filia vocis dicebat* ספיקולא *ſpicula*, (id eſt, *ſententia mortis,*) *tum auis capiebatur. Proinde dixit Oraculum:* Auicula ſine cœlo, *(id eſt, ſine DEI voluntate & prouidentia,)* non perit, quantò minus homo? Non poterat hæc luce ipſius rationis colluſtrata veritas de oculo omnia vidente, voluntate omnia regente, ſapientia cuncta diſponente, latere Gentiles ipſos. Docet alicubi *Plutarchus* ex *Homero*, perſuaſiſſimas fuiſſe antiquiſſimas Gentes, curæ eſſe DEI οὐ μόνον βόας, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἄλλα ζῶα, & *Ælianus Hiſt.* L. XI. c. 31. ἴδιον δὲ ἄρα τῶν ζώων καὶ ἐκεῖνο ἀγαθὸν, πρόνοιαν αὐτῶν καὶ οἱ Θεοὶ ποιοῦνται, καὶ οὔτε αὐτῶν καταφρονοῦσιν, οὐδὲ μὴν ὀλιγώρως ἔχουσιν. *Etiam brutis competit hoc bonum, quod iis Dii prouident, neque illa deſpiciunt, aut ſusque deque habent.*

Optimus Saluator noſter, ut oſtenderet, prouidentiæ hujus ſpecialiſſimæ regimini ſubeſſe totum hominem, hujus actiones & paſſiones, cogitationes, dicta, facta, intellectum, voluntatem, fata proſpera & aduerſa, vitam & mortem, ſanitatem & morbos, animam & corpus, in teſtes vocat *pilos*, qui ne quidem à multis inter partes corporis numerantur, ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσί. Argumentatio hæc eſt à minori ad majus. De pilorum autem ſtructura egi alibi.

A. Paſſer montanus.

B. Paſſer canarius.

TAB. DCLXXX.

Matth. Cap. XII. verſ. 10. 13.

10. Et ecce, homo erat manum habens aridam. —
13. Tunc dicit homini: extende manum tuam: & is extendit, ac reſtituta eſt (*a*) ſanitati, ſicut altera.

(*a*) Al. ſana.

10. Et ecce, homo manum habens aridam. —
13. Tunc ait homini: extende manum tuam. Et extendit: & reſtituta eſt ſanitati ſicut altera.

10. Καὶ ἰδοὺ, ἄνθρωπος ἦν τὴν χεῖρα ἔχων ξηράν. —

13. Τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ· ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐξέτεινε. Καὶ ἀποκατεστάθη ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη.

Vid. Marc. Cap. III. verſ. 1. 5. Luc. Cap. VI. verſ. 6. 10.

ANalogus eſt hic morbus cum illo impii Jeroboami, cui manus extenſa contra Prophetam proteſtantem *areſcebat, ut eam ad ſe retrabere non poſſet*, 1. Reg. XIII. 4. Hoc obſeruato diſcrimine, quod ibi & morbus & cura miraculo fuerint inducta, heic verò cura duntaxat ſit miraculoſa. Adeſt utrobique paralyſis manus vel brachii, ab obſtructis, vel contractis, vel relaxatis nimiùm neruis orta, quæ non ſine emphaſi dicitur ξηρὰ, ἐξηραμμένη. Caſum hunc ſi conferas cum *Hippocrate*, fuit hic homo *manibus tantùm reſolutus*. Ita is *Epid.* L. VI. *Sect.* 7. t. 16. ἐς χεῖρας μόνον παραπληγικῶς, & *Epid.* L. II. *Sect.* 2. t. 22. ἡ χεὶρ ἡ δεξιὴ παρελύθη παραπληγικῶς· ἄλλο δὲ οὐδὲν ἀλλοιώθη, οὔτε πρόσωπον, οὔτε γνώμην, *manus dextra apoplecticum in modum reſoluebatur, quoad alia verò non alterabatur corpus, neque facie, neque mente. Prædict.* L. II. c. 16. t. 28. χεὶρ λεπτὴ καὶ ἀκρατὴς, *manus tenuis ac impotens.* Quamdiu nempe membrum quodcunque corporis libero animatur liquidi neruei & ſanguinis influxu, quamdiu muſculi, horumque tendines in ſtatu ſunt ſano, tamdiu adeſt & ſenſus, & motus, & vita, & nutrimentum. Deficientibus ſpiritibus animalibus progreditur quidem ſanguinis circulus, ſed relaxantur neruorum & muſculorum fibræ, minus rité procedit ſecretio cutanea, deficit nutritio, corrugantur omnia, fit contractura, membrum aridum. Sunt autem hujusmodi morbi ejus indolis, ut vel eludant omnes Medicorum conatus, vel longæ moræ poſcant curam, quæ inſtitui debet inunctionibus oleoſo-ſpirituoſis, fomentis, balneis, roborantibus neruinis. Satis autem ſuperque indicant modi loquendi, quibus tres Euangeliſtæ utuntur, fuiſſe hanc paralyſin viribus naturæ & Medicorum inuictam: manum, at illa fuit *ficus*, ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν, Marc. XI. 20. Quinimo non tam intelligi debet *manus* propriè ita dicta, χεὶρ ἀκρὴ, *manus extrema*, quàm totum *brachium*, quod quoque χειρὸς nomine venit. Extendit Propheta ille Altari adſtans contra Jeroboamum non ſolam manum, ſed integrum brachium, & tamen de Rege legitur, καὶ ἰδοὺ, ἐξηράνθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ. Fuit procul omni dubio cura, quam ibi effectui dedit ſeruus DEI, ſed operante DEO, heic DEUS ipſe, miraculoſa. Haud ſuffenæ ſunt omnes humanæ, imo totius naturæ, vires tendendis fibris relaxatis, reſtituendo ſpirituum influxui, reparandis ſecretionibus, reddendæ nutritioni & robori, & quidem ſolo verbo, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου.

Matth. Cap. XII. verſ. 22.

Tunc adductus eſt ei dæmoniacus, cœcus ac mutus, & ſanauit illum, ita ut cœcus ac mutus & loqueretur & cerneret.

Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens, cœcus & mutus: & curauit eum, ita ut loqueretur, & videret.

Τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος, τυφλὸς καὶ κωφός· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτὸν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ λαλεῖν καὶ βλέπειν.

Supra

MATTH. Cap. XII. v. 10. 13.
Manus arida miraculo extenſa.

Matth. Cap. XII. v. 10. 13.
Ein dürre Hand wird geſund.

G. D. Heümann sculps.

RPJCB

SUpra, Matth. IX. 32. conſtrinxerat dæmon duntaxat neruos linguæ motorios, heic inſuper deuinctos tenet opticos. Fuit δαιμονιζόμενος τυφλὸς κ̓ κωφός. Et ecce, tantæ eſt efficaciæ miraculoſa DEI potentia, ut triga hæc malorum naturâ inſanabilium momento fuerit pulſa. Dictum factum. Ἐλάλησεν κ̓ ἔβλεψεν τυφλὸς κ̓ κωφός.

Matth. Cap. XII. verſ. 34.

Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, quum ſitis mali? Siquidem ex abundantia cordis os loquitur.

Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? ex abundantia enim cordis os loquitur.

Γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν, πονηροὶ ὄντες; ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ.

Vid. Luc. Cap. VI. verſ. 45.

DE *viperarum progenie* legatur exegeſis Matth. III. 7. Si juxta Saluatoris effatum ἐκ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα, inferet facile quis, ſedem animæ in corde eſſe, non in cerebro. Ita ſanè philoſophatur tota Scriptura Sacra. Notandum heic, poſſe *ex abundantia cordis os loqui*, & tamen animæ ſedem eſſe in cerebro. Eſt cerebrum, ſi ita loqui licet, regia ſedes, ſed cor præcipua officina, ubi effectui dantur mandata animæ. Vix excitari poteſt affectus in mente hominis, & protinus tranſeunt ſpiritus ex cerebro ad cerebellum, ex cerebello per neruos paris vagi ad cor. Prouti verò palmaria hæc corporis rota celerius mouetur vel tardius, pellitur pari ratione ſanguis ſicuti in omnes totius corporis partes, ita & ad os & linguam, & conformabit ſe loquela ad nutum paſſionum.

Matth. Cap. XII. verſ. 40.

Quemadmodum enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, ac tribus noctibus; ſic erit filius hominis in (a) penetrali terræ tribus diebus & tribus noctibus.

Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti, tribus diebus, & tribus noctibus: ſic erit filius hominis in corde terræ, tribus diebus, & tribus noctibus.

(a) Vel, in receſſu, vel, in interiore parte terræ. Nam in corde terræ Hebraiſmus eſt, & metaphora Latinis inſueta.

Ὥσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας κ̓ τρεῖς νύκτας· Οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας κ̓ τρεῖς νύκτας.

Vid. Jon. Cap. I. verſ. 17. Cap. II. verſ. 2.

TAB. DCLXXXI.

Matth. Cap. XIII. verſ. 3 - 8.

3. Ac locutus eſt illis multa per ſimilitudines, dicens: Ecce, exiit ſeminator ad ſeminandum.
4. Et cum ſeminaret, alia quidem ceciderunt juxta viam, veneruntque volucres, ac deuorauerunt ea.
5. Alia verò ceciderunt in loca ſaxuoſa, ubi non habebant multum terræ, & protinus exorta ſunt, quod non haberent profunditatem terræ.
6. Cum autem exortus eſſet Sol, exuſta ſunt, & quia non habebant radicem, exaruerunt.
7. Alia rurſus ceciderunt in ſpinas, & (a) ſuccreuerunt ſpinæ, & ſuffocauerunt ea.

(a) Vel, aſcenderunt, aut inſurrexerunt.

8. Alia verò ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum: aliud quidem centuplum, aliud verò ſexagecuplum, aliud verò trigecuplum.

3. Et locutus eſt eis multa in parabolis, dicens: Ecce, exiit, qui ſeminat, ſeminare.
4. Et dum ſeminat, quædam ceciderunt ſecus viam: & venerunt volucres cœli, & comederunt ea.
5. Alia autem ceciderunt in petroſa, ubi non habebant terram multam, & continuò exorta ſunt, quia non habebant altitudinem terræ.
6. Sole autem orto æſtuauerunt, & quia non habebant radicem, aruerunt.
7. Alia autem ceciderunt in ſpinas: & creuerunt ſpinæ, & ſuffocauerunt ea.
8. Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum: aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud triceſimum.

3. Καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς, λέγων· ἰδȣ̀, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τȣ̃ σπείρειν.
4. Καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ἃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν· ϗ ἦλθε τὰ πετεινὰ, ϗ κατέφαγεν αὐτά.
5. Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη, ὅπȣ ȣ̓κ εἶχε γῆν πολλὴν. Καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς.
6. Ἡλίȣ δὲ ἀνατείλαντος, ἐκαυματίσθη. Καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, ἐξηράνθη.
7. Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, ϗ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι, ϗ ἀπέπνιξαν αὐτά.
8. Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν, ϗ ἐδίδȣ καρπὸν, ὃ μὲν ἑκατὸν, ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα.

Vid. Marc. Cap. IV. verſ. 3 - 8.

Luc. Cap. VIII. verſ. 5 - 8.

5. Exiit ſeminator ad ſeminandum ſemen ſuum: & inter ſeminandum aliud cecidit circa viam, & conculcatum eſt, & volucres cœli deuorauerunt illud.
6. Et aliud cecidit ſuper petram, & enatum aruit, quia non habebat humorem.

5. Exiit, qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum: & dum ſeminat, aliud cecidit ſecus viam, & conculcatum eſt, & volucres cœli comederunt illud.
6. Et aliud cecidit ſupra petram: natum & aruit, quia non habebat humorem.

MATTH. Cap. XIII. V. 3-8.
Exit ſeminator ad ſeminandum.

Matth. Cap. XIII. v. 3-8.
Ein Säemann gehet aus zu ſäen.

G. D. Heümann sculps.

RPJCB

7. Et aliud cecidit inter ſpinas: & ſimul enatæ ſpinæ ſuffocauerunt illud.
8. Et aliud cecidit in terram bonam, & enatum attulit fructum centuplum. —

7. Et aliud cecidit inter ſpinas: & ſimul exortæ ſpinæ ſuffocauerunt illud.
8. Et aliud cecidit in terram bonam: & ortum, fecit fructum centuplum. —

5. Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τȣ̃ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτȣ̃. Καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, ϗ κατεπατήθη, ϗ τὰ πετεινὰ τȣ̃ ȣ̓ρανȣ̃ κατέφαγεν αὐτό.
6. Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ φυὲν ἐξηράνθη, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα.
7. Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, καὶ συμφυεῖσαι αἱ ἄκανθαι ἀπέπνιξαν αὐτό.
8. Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, καὶ φυὲν ἐποίησε καρπὸν ἑκατονταπλασίονα. —

PErcommodam heîc nanciſcitur occaſionem Verbi Diuini præco inſtruendi colonos & hortulanos tum de literali, tum de myſtico, horum Textuum ſenſu. Schola & Cathedra poterit eſſe ager, hortusue quiuis, vinea quæuis, pratum quoduis: demonſtrandi ea, quæ concernunt plantarum nutritionem, radicationem, augmentum. Quàm ſemen quoduis contineat tum materiam primæ nutritioni idoneam, tum germen, quod ſenſim protruditur, & conſtat ex radicula, binis foliis radicalibus & gemma. Quomodo ex gemmula quauis ſuccreſcere poſſit integra arbor: foliola radicalia inſeruiant nutriendæ & maturandæ gemmæ; in quouis geniculo ſiue nodo, unde folia emergunt, lateat germen cum ſua radice: quæ aſcendentem per corticem ſuccum nutritium attrahat: tota planta, medulla cumprimis, plena ſit gemmarum. Succreſcit autem, quod ex Celeb. *Wolfii Wunderb. Vermehr. des Getreydes* p. 60. diſcimus, ex ſemine planta, ex grano ſiue nucleo arbor ſequenti ratione. Latent in quouis ſemine partes, quæ intumeſcenti ab aqua nutriendo inſeruire valent. Subintrat hic ſuccus germen, & folia radicalia, quæ inde expanduntur; Radix, naturâ ſuâ deorſum tendens, ſuccum terrâ exuctum affert foliolis radicalibus, ubi ille ulterius præparatus alendæ gemmæ redditur idoneus. Gemma ubi ad maturitatem ſuam peruenerit, germinat ita, ut ſuccus ex radice in culmum vel truncum protruſus, partes omnes plantæ magis euolutas & magis expandat. Ex his jactis jam fundamentis illuſtrari poſſunt omnia, quæ agricolæ in Textu acciderunt, vel accidere poſſunt. ὃ μὲν, inquit Saluator, ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ, aues nempe frugiuoræ, καὶ κατέφαγεν αὐτά. Addit Lucas, κατεπατήθη, nempe ab hominibus, qui fortè triuerunt illam viam. Intelligi hæc poſſunt de ſemine, quod non tam cecidit in viam ipſam, ſed παρὰ τὴν ὁδὸν, ad viam, in agri ipſius extremos limites, conculcari ſæpe ſolitos ab hominibus, & ubi paſſeres aliæque aues frequenter conſpici ſolent. Poſcit ſemen, quod germinare debet, terram poroſam, quamobrem ager integer aratro ſulcari debet & occari: In hujusmodi enim terra radices deorſum, & truncus ſurſum trudi facile poſſunt, quum contra tanta ſit in terra compreſſa reſiſtentia, quæ à tenerrima plantula ſuperari nequit.

Ἄλλο δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη, ὅπȣ ȣ̓κ εἶχε γῆν πολλήν· καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς· Lucas: Ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα ἐξηράνθη. Heic loci per τὸ πετρῶδες intelligi debet non tam ager lapidibus quaſi obſitus, quales in terris noſtris Helueticis occurrunt frequentiſſimi. De hujusmodi agris facile naſci poteſt ſuſpicio aduenis, eſſe ſteriles, ſuſpicio, inquam, quam haud fulcit experientia. Sunt quippe ſilices, aliique lapides, magno uſui agris noſtris, quoniam calorem à Sole conceptum diutius retinent, terræque ſubjacenti communicant, unde felicius progerminant & ſuccreſcunt plantæ; ut omnino hoc naturæ beneficium comparare commodè poſſis cum domunculis illis feneſtratis, *Glaß- oder Treib-Caſſa*, quibus hodie ſolent Hortulani plantas exoticas, ardenti ſub Sole Indico natas feliciſſimo euentu colere, & ad maturitatem perducere. Sed intelligitur, Luca interprete, πέτρα in terra latens pauco ſolo tecta, ubi germinare quidem poteſt ſemen, imo, propter reflexos ab ipſa petra radios, petramque ipſam, majorem vim caloris concipientem & ſeruantem, ἐξανατεῖλαι εὐθέως, citius, quàm in ſolo fœcundiſſimo. In hoc quippe caſu promptius & fortius truditur ſuccus nutritius in germen & foliola radicalia, quàm in ipſas radices. Propterea duo Euangeliſtæ ita ſe explicant, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς. Non proin mirum, ſi planta *exuſta veluti exareſcat*, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα. Deficit & terra, & terræ nutritius ſuccus, & aquæ vehiculum. Et fortean ἰκμὰς utrumque ſignificat. Sanè apud *Galenum* occurrit οἰκεία ἰκμὰς τῶν μορίων, *humor vitalis vel proprius partium*, ſucci plantarum nutritii mucilaginoſi, in terræ poris deliteſcentis æmulus: ſed quoque in genere notat *humorem, vaporem*. Euaporat mox pluuia in πετρῶδες decidua, tantò autem citius, ſi interdiu à Solis ardore incaluerint petræ. Unde & Matthæus & Marcus Solem ipſum in conſortium actionis trahunt.

hunt. Ἡλίȣ ἀνατείλαντος, poſtquam Sol radiis ſuis locum natalem verberare & calefacere cœpit, ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν ἐξηράνθη. Eſt namque radix injuriis ardoris non ita expoſita, ut aliæ partes plantæ, quæ exareſcere poſſunt à continuato Solis æſtu, integra manente radice. Vidimus A. 1719. & in aliis quoque annis torrefacta à Solis ardore prata & paſcua, ſed breui poſt pluuiam lapſam reuireſcentia. Euidens ita fit ratio, cur binas allegent pereuntis ſeminis cauſas Euangeliſtæ, τὸ ἐκαυματίσθη reſpicit Solis actionem in culmum enatum, & τὸ ἐξηράνθη radicem, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, ἐξηράνθη.

Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι, καὶ ἀπέπνιξαν αὐτά. Num intelligat CHRISTUS per ἀκάνθας omnis generis frutices ſpinoſos, vel & herbas aculeatas, quales ſunt cardui, vel peculiarem quandam ſpeciem agris infeſtam, non ita facile eſt dictu; auget difficultatem, ſi inſurrexere radicetenus unà cum ſemine. Darem ego ſuffragium ſepibus ſpinoſis jam ante ſeminationem plantatis, ſed eo tempore, quo ſemen projectum fuit in terram ἀφύλλοις & decurtatis, intelligerem proin τὸ συμφυεῖσαι de illarum luxuriatione, ut ſub earum umbra ſurgentes culmi aſſurrexerint quidem, ſed non peruenerint ad plenam ſpicarum maturitatem, tum propter deficientem ſolis calorem, tum propter ſucci nutritii inopiam conſumpti à ſepibus ipſis.

Ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν, καὶ ἐδίδȣ καρπὸν, ὃ μὲν ἑκατὸν, ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα. Id eſt, dedit unica frumenti ſpica 100. 60. 30. grana, quæ juxta modernorum hypotheſes delituerant antea in unico frumenti grano. Commodam heic nanciſcor occaſionem diſſerendi de artificioſa frumenti multiplicatione, quæ hodie exercet ingenia politiſſimâ atque fatigat. Adfert *Wallemont dans ſes Curioſitez de la Nature & de l'art ſur la vegetation, ou l'agriculture, & le jardinage dans leur perfection* p. 171. inter alia exemplum ex *Eph. Nat. Curioſ.* A. 1671. ſpicæ hordeaceæ, quæ geſtauit 15. ſpicas majores, & 9. minores, plenas granis omnes, p. 184. Experimentum inſtitutum à *Dionyſio*, Medico Regio, qui ultra 200. ſpicas produxit ex unico grano, p. 187. Hordei, quod oſtenderant Patres Doctrinæ Chriſtianæ Pariſiis, culmorum 249. granorum 18000. ex unico grano natum p. 196. ex Itinerario Monconyſiano, Nobilis Angli, qui reſectione frumenti, quod nondum in culmos ſurrexerat, ex ſingulis radicibus protruſerit ad 100. usque ſpicas p. 208. ex *Mem. de l'Acad. Roy. des Sciences* A. 1700. de binis granis, quorum unum dederit ſpicas 100. alterum 60. item binorum aliorum tritici, è quorum uno enati culmi 32. in quouis culmo ſpicæ 10. in quauis ſpica grana 30. in media 36. ut in totum computatæ fuerint ſpicæ 320. grana 9792. Tanta hæc, & extraordinaria multiplicatio, ſed & ordinaria quæuis trigecupla, ſexagecupla, centupla opus eſt ſoli Diuinæ Potentiæ adſcribendum. Siue euolutionis adoptes ſyſtema, ſiue quodcunque aliud, recurrendum tibi tandem eſt ad DEI voluntatem atque potentiam. Euolutionem ſi aſſumas pro baſi, non explicabis facilè artificioſam frumenti multiplicationem, neque unico anno perduces ad maturitatem germina, quæ juxta ordinarium naturæ curſum ſecundo demum, tertio, quartoue anno procreſcerent: ex hypotheſi quippe latent grana ſecundi anni in grano primi, grana tertii in grano ſecundi, prima proin matura eſſe debent, antequam proles ſecundi anni euolui queunt, & hæ iterum ante, quàm tertii anni grana. Conforme magis naturæ, rationi & experientiæ eſt Cel. *Wolfii* ſyſtema, quod huc breuiter redit, contineri in unico grano unicum germen, ex quo ſurgat unicus culmus cum unica ſpica; ſed in quouis geniculo ſeu nodo latere nouum culmum, nouamque ſpicam, qui, ſi terra obtegens adſit, radices agat & germinet. Ad artificioſam proin multiplicationem neceſſe id duntaxat eſſe, ut ſemen profundè ſatis recondatur ſub terra, quò germinantes nodi poſſint enutriri. Ipſe laudatus Vir experimentis variis inſtitutis proſecutus eſt multiplicationem ad 1000. & 2000. Experimenta alia lege in Cel. *Kanoldi Breſſl. Natur- und Kunſt-Geſch.* 1718. p. 1002. & paſſim alibi in Collectaneis hisce omnigeno rerum Phyſico-Medicarum apparatu refertiſſimis.

TAB.

RPJCB

MATTH. Cap. XIII. v. 25.
Zizania inter Triticum.

Matth. Cap. XIII. v. 25.
Unkraut unter dem Weitzen.

I. G. Pintz sculps.

TAB. DCLXXXII.

Matth. Cap. XIII. verſ. 25.

Dormientibus autem hominibus, venit illius inimicus, & ſeminauit zizania inter triticum. —

Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici. —

Ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου. —

SUnt in mundo morali impii commixti piis, ſic & in mundo materiali ſunt bona mixta malis. Quemadmodum in hoc omnes homines, metaphyſico ſenſu, ſunt boni, ita & in regno vegetabili omnes plantæ, neque eſt ulla adeò abjecta, cui non competat ſua à Creatore ordinata ſtructura, ſuus in harmonia uniuerſali locus, ſuus uſus. Culinæ ſi non inſeruit, vel nutritioni, adhibetur ad Medicinam, vel uſui cedit artificibus. Ita agri zizania, & hæc inter lolium, cibo inidoneum, imò ſanitati nociuum, ſuo tamen haud caret uſu. Num Saluatori ζιζανίων nomine veniant herbæ qualescunque ſponte inter frumenta naſcentes, vel certa quædam ab aliis diſtincta ſpecies, determinatu haud ita eſt facile. Id quidem ex circumſtantiis Hiſtoriæ colligi poteſt, non intelligi debere herbas vel herbulas repentes, ſed ſurgentes æquè altè ac triticum. Conſtat id ex mandato, quod Paterfamiliàs dedit meſſoribus, verſ. 30. Συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δέσμας πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά. Circumſtantiæ huic omnimodè reſpondet *Lolium Dioſcoridis ſeu gramen loliaceum ſpicâ longiore* C. B. *Gramen loliaceum ſpica longiore ariſtas habens* C. B. *Lolium gramineum ſpicatum, caput tentans* I. B. quod deſcribit in *Agroſtographia* ſua chariſſimus frater p. 31. Germ. *Lolch, Twalch, Treſpe, Trümmel.* Scriptoribus Talmudicis in *Kilaim* c. 1. זונין *zonin*, cui vocabulo affinia ſunt Turcarum *ziwan, züan*, Arabum *züwan*, *Meninzk. Lex.* 1645. 2480. 6071. quin imò ex Oriente videtur ad Græcos delatum ipſum ζιζάνιον. Veteribus Græcis, *Dioſcoridi, Ariſtoteli, Theophraſto, Galeno, Æginetæ*, & aliis hæc planta vocatur Αἶρα, quam *Suidas* vocat τοῦ σίτου διαφθορὰν, *frumenti corruptionem.* Eodem ſenſu occurrit *zizanion* ipſum apud *Conſtantinum*, quod idem ſit ac σιζόσινιον à σῖτος & σίνω, quod noceat frugibus. Etiam Hiſpani utuntur voce *zizania*, Auicenna *zinzania.* Planta hæc, quam ſiſtimus Fig. I. pedalis & bipedalis, tritico non ſolùm ſuffuratur alimentum, ſed ſemen ejus frumento commixtum, panique immixtum, *Virgilio infelix lolium*, vertiginem & temulentiam homini infert, imò ſæpe ſoporem profundum atque lethalem, *graue* hinc dictum *Theophraſto* & *caput tentans*, oculis inſuper nociuum. *Ouidius Faſt.* I.

Et careant loliis oculos vitiantibus agri.

Poteſt & heic locus concedi *Feſtucæ gramineæ glumis hirſutis* C. B. ſeu *Gramini Gros Montbelgardenſium* I. B. *Scheuchz. Agroſtograph.* p. 250. Fig. II. quod *Lobelius, Dalechampius, Tragus* agnoſcunt pro vero *Lolio Dioſcoridis* & *Zizanio*, vel αἶρα, ad binos usque aſſurgens cubitos.

Allegorizare ut alibi ita & heic licet Verbi Diuini præconi; cum lolio comparari utique poſſunt Pſeudo-Chriſtiani Hypocritæ, ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνημένοι, 2. Tim. III. 5. Sed caue nominare hos degener triticum. Antiqua fuit opinio, mutari lolium in triticum, triticum in lolium. Vid. *Scaliger. in Theophr. Libr. de Cauſ. Plantar.* p. 141. 148. 274. *Theophraſt.* L. II. cui & ſubſcribit Cl. *Hiller. Hierophyt.* P. II. p. 119. Fabulam hanc diſcuſſere *Camerarius Diſſ. de Frument. ſement. & meſſe* p. 5. *Malpighius opere* poſthumo, *Valliſnerius de Arcano Lenticulæ paluſtris ſemine* p. 3. ubi inter alia de lolii transmutatione in triticum, uuarum in capreolas, arborum in agnos, frondium in aues, fructuum in vermes, granorum in mures, ita: *Alterari poſſe ultronei concedimus, transformari in totum ambigimus. Statutas & plantæ ſuas leges habent, & monſtrorum ipſa generatio non eſt penitus exlex. Creationis etenim non mutationis naturam redolet perfecta metamorphoſis. Seminum illa turpis immixtio ſuas ſeruat motuum & figurarum coordinationes, cognataſque cohærentias, quorum quodlibet ſuo munere fungitur, non violato penitus primo illo indito imperio, ſed alterato, propter diuerſum aliqualiter loci genium, diuerſos contactus, intruſaſque diuerſas, ſed amico plexu moleculas. Hinc monſtra utriusque parentis naturam ſapiunt. Iisdem & plantæ, ſi ſpecierum ordinem ſpectes, obſtringuntur legibus, ac animalia. Alterari poſſunt, immiſceri ſemina, non antiquam penitus exuere formam, ſiue ſtructuram nouam induere.*

TAB. DCLXXXIII.

Matth. Cap. XIII. verſ. 31. 32.

31. Aliam Parabolam propoſuit eis, dicens: Simile eſt regnum cœlorum grano ſinapis, quod acceptum homo ſeminauit in agro ſuo.
32. Quod minimum eſt omnium ſeminum, cæterum ubi excreuerit, maximum eſt inter olera, & in arborem excreſcit, adeò ut veniant volucres cœli, & nidulentur in ramis illius.

31. Aliam parabolam propoſuit eis, dicens: Simile eſt regnum cœlorum grano ſinapis, quod accipiens homo ſeminauit in agro ſuo.
32. Quod minimum quidem eſt omnibus ſeminibus: cum autem creuerit, majus eſt omnibus oleribus, & fit arbor, ita ut volucres cœli veniant, & habitent in ramis ejus.

31. Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς λέγων· Ὁμοία ἐςὶν ἡ βασιλεία τῶν ὀρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτȣ̃.

32. Ὃ μικρότερον μέν ἐςι πάντων τῶν σπερμάτων· ὅταν δὲ αὐξηθῇ, μεῖζον τῶν λαχάνων ἐςὶ. Καὶ γίνεται δένδρον, ὥςε ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ τȣ̃ ὀρανȣ̃, καὶ κατασκηνȣ̃ν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτȣ̃.

Vid. Marc. Cap. IV. verſ. 31. 32. Luc. Cap. XIII. verſ. 19.

AGitur primariò heic de *ſinapeos* ſpecie, quæ deſcriptioni Saluatoris reſpondeat, & judicibus *Roſenbach. meth. omniſc. Chriſt.* p. 256. & *Wedelio de Sinapi Scripturæ Dec.* V. *Exercit.* III. p. 11. eſt *ſinapi ſatiuum ſiliquâ latiuſcula glabrâ ſemine ruffo.* I. B. *Sinapi 2. ſatiuum Ger. emac.* quod folia habet rapacea, caulem teretem, ſuperius glabrum, tres, quatuor, vel quinque cubitos altum, in multos ramos diuiſum, foliis anguſtis, oblongis deorſum dependentibus, ſuperiore præſertim parte veſtitos, ſiliquas breues, cauli appreſſas, & fere quadrangulas, ſemen ruffum, aut ex ruffo nigricans. Occurrunt apud *Aëtium Tetrab. Sect.* I. p. 50. & *Athenæum* L. IX. c. 1. bina loca verbis CHRISTI propemodum parallela. Ille ita: Ἄριςον δὲ (σίναπι) καὶ τὸ Αἰγύπτιον, ἢ τὸ Συριακὸν, μικρότερον δὲ τῷ ὄγκῳ καὶ ἀναιμότερον κεκρωσμένον. *Optimum Ægyptium aut Syriacum* (cum Judaico noſtro idem) *& quod mole minus eſt, & minus cruentè coloratum.* Hic illud vocat Νάπυ. οἷον νάφυ, ὅτι ἐςέρηται φύσεως. ἀφυὲς γὰρ καὶ μικρὸν, ὥσπερ καὶ ἡ ἀφύη, *deſtitutum à natura. Abjectum enim & paruum eſt ſicut Apua.* Sicut nempe apua minimus eſt inter piſces, ita ſinapeos ſemen minimum inter alia. Eſt autem, quod explicando effato CHRISTI ſeruit, ſemen ſinapeos non abſolutè minimum, ſed relatiuè. Dantur quippe plantarum ſemina incredibiliter minora, vix ſub microſcopio conſpicua. Exiguum eſt reſpectu plantæ, quæ inde ſurgit, exiguum, ſimul & magnum reſpectu aliarum plantarum hortenſium, quæ in Textu generali λαχάνων, *olerum*, nomine veniunt, & in Vernacula noſtra melius reddi potuiſſent *Garten-Gewächſe* quàm *Köhl*, hæc quippe vox ſpeciali ideæ eſt alligata. Oleribus autem adſociatur ſinapi, quod culinæ ſeruiat magis, quàm officinis Medicorum, ad cibos magis quàm medicamenta utile, quamuis in Medicina egregio ſuo haud careat uſu. Sic quoque vox Δένδρον non accipi debet ſtricto *arboris* ſenſu, ſed latiori pro alta dendroide planta, ut apud Botanicos occurrunt Sedum, Malua, Hypericum, Geranium, Tithymalus, arboreſcentia, non quod ad arboris usque excreſcant altitudinem, ſed alias ſuorum generum ſpecies proceritate ſuperent. Eſt ſinapi planta, quæ ſeminatur, ut alia hortenſia olera: de arboribus non eadem utimur ſationis voce. Cluet, quod ſupra dedimus, ſinapi *Rajo Hiſt. Plant.* p. 803. *omnium hujus generis nobis cognitorum ramoſiſſimum, & elatiſſimum, licet è tam exiguo ouulo enatum*: ita ut *aues cœli*, nempe aërei, commodè poſſint ramis hujus plantæ inſidere, ibique morari, ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτȣ̃, potius quàm nidulari. Correctionem heic admittunt Verſiones noſtræ, notat quippe κατασκηνȣ̃ν propriè *morari, diuertere*, quo ſenſu etiam ſumitur Pſ. XXIII. 2. *de paſcuis herbidis*, in quibus *accubare* licet. Sciendum interim variare multùm plantas ratione altitudinis pro climatum varietate. Vidit *Alonſò d'ouaglie* ex Jeſuitarum ordine, teſte *Marggrauio Append.* L. VIII. *Hiſt. Rer. Natur. Braſil.* c. 6. p. 291. in Regno Chili Sinapi brachii craſſitie adeò altum, ut ſuperauerit equitem

TAB. DCLXXXIII.

MATTH. Cap. XIII. v. 31. 32.
Sinapi ſemen minimum, olerum maximum.

Matth. Cap. XIII. v. 31. 32.
Senff-Kraut.

G. D. Heümañ sculps.

RPJCB

tem inſidentem equo. Sed hyperbolica ſunt forſan, quæ leguntur in Talmude Hieroſolymitano Tract. *Peah* f. 20. *Fuit in Sichin arbuſcula ſinapis, quæ tres habuit ramos: auulſo uno tectum fuit tugurium figulorum, repertique in eo tres ſeminis cabi. Teſtatur quoque R. Simeon filius Chalaphtah, ſe caulem ſinapis habuiſſe in horto ſuo, in quem conſcendere ſolitus ſit, ut in ficum.* Memorari heic quoque merentur *Sinapi Orientale maximum rapi folio, item Sinapi Orientale altiſſimum Eryſimi folio* ex *Tournef. Corollario*, quarum ſpecierum non hactenus nouimus niſi nomina. Coronidis loco animaduerto, occurrere arbores grandiſſimas ex paruo ſemine natas. *Cupreſſi* damus exemplum ex *Plinio* L. XVII. c. 10. *Minimis id granis conſtat, ut vix perſpici quædam poſſint: non omittendo naturæ miraculo, è tam paruo gigni arbores, tanto majore tritici & hordei grano: ne quis Fabam reputet. Quid ſimile originis ſuæ habent malorum pyrorumue ſemina: his principiis reſpuentem ſecures materiam naſci, indomita ponderibus immenſis præla, arbores velis, turribus murisque impellendis arietes? Hæc eſt naturæ vis, hæc potentia.*

A. *Sinapi Rapi folio.* C. B.

B. *Sinapi Erucæ folio.* C. B.

Matth. Cap. XIII. verſ. 33.

— Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentaretur totum.

— Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum.

— Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.

Vid. Luc. Cap. XIII. verſ. 21.

OBuia ubique res eſt *fermentatio*, haud ignota piſtoribus, ancillis, agricolis, patribusfamiliàs, quibus vel vinum fermentat in doliis, vel maſſa panis in mactra. Sed mirè cruciat hæc vel actio vel paſſio ruſpatores naturæ. Dictu eſt facile, expandi particulas fermenti acidas & volatiles per omnem maſſam. Sed quæritur, an & quomodo ſeſe multiplicet fermentum? quâ ratione hoc, accedente ſubactione, maſſa poroſa reddatur & intumeſcat, quæ ſi non ſubigatur compacta manet & denſa. Multa in hanc rem ſcripta legimus paſſim, experimentis potius quàm rationibus ſolidis nixa. Solutionem haud ita eſſe facilem vel ex eo conſtat, quod Academia Scientiarum Burdigalenſis Problema hoc *de fermentorum multiplicatione* doctis ſoluendum propoſuerit ſub 1. Maji 1718. oblato 300. librarum pretio. Extricabimus nos forſan ex labyrintho difficultatum, ſi panis fermentationem conferamus cum illa vini, & potiſſimas partes tribuamus aëri denſiori: de qua re aliàs egimus fuſius.

Σάτου, *Sati*, *Seah*, notionem dedimus ad TAB. LXXVIII. quod menſura hæc aridorum reſpondeat 674. pollicibus cubicis Pariſinis, $6\frac{22}{250}$. modiolis Tigurinis; cujusmodi 16. conficiunt Quartale, *ein Viertel*. Hæc reductio ſi juſta, correctionem admittit Verſio Vernacula noſtra, quæ σάτα τρία reddit *drey Viertel*, ſiue 48. modiolos, proinde peccat exceſſu $29\frac{184}{250}$. modiolorum, tria quippe ſata ex hac hypotheſi duntaxat dant $18\frac{66}{250}$. modiolos.

Matth. Cap. XIII. verſ. 45. 46.

45. Rurſum ſimile eſt regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti pulchras margaritas.
46. Qui quum inueniſſet unam pretioſam margaritam, abiit, & vendidit omnia, quæ poſſidebat, & mercatus eſt illam.

45. Iterum ſimile eſt regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas.
46. Inuenta autem una precioſa margarita, abiit, & vendidit omnia, quæ habuit, & emit eam.

45. Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ, ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας.

46. Ὃς εὑρὼν ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην, ἀπελθὼν πέπρακε πάντα, ὅσα εἶχε, καὶ ἠγόρασεν αὐτόν.

Vocatur hujusmodi ſelecta & pretioſa margarita, in quam incidit mercator, *unio*, tanquam *unica*, quæ ſui ſimilem vix habet, ad diſcrimen aliarum communium, quas *Zahl-Perlen* vocant gemmarii. Corrigendus heic venit *Plinius*, qui L. IX. c. 35. unionum nomen aliunde deriuat. *Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, leuore, pondere, haud promtis rebus, in tantum, ut nulli duo reperiantur indiſcreti, unde nomen* unionum *Romanæ impoſuere deliciæ.* Ni ſenſus viri Hiſtoriæ naturalis peritiſſimi fuerit, inter innumeras vix reperiri duas prorſus æquales. Non impedit hoc, quò minus raræ magnitudinis margarita unionis nomen mereatur præ alia. Subjungam nonnulla magnarum margaritarum exempla. Narrat *Ramuſius Peregr.* T. I. inuentam fuiſſe in Inſula Perlarum margaritam nucis juglandis magnitudine, venditam 1200. aureorum pretio. In Sinu Perſico ad Catiſſam A. 1633. inuenta & à Rege Perſarum pro 32000. Tomanis empta, cujus meminit *Tauernier* in ſuis Itinerariis. Coronæ Rudolfi Imperatoris inſerta pyri minoris magnitudine & figura, de qua *Boëth. à Booth.* c. 37. p. 170. In Capite Bonæ Spei vidit *Herm. Nic. Grimm* uncialem pondere, ſed eroſam in ſuperficie, *Eph. Germ. Dec.* II. *Ann.* III. *Obſ.* 36. *Egnatio* teſte *Itiner.* c. 19. in Regno Biſnagar vendita fuit Regi Odialcam margarita pro 1000000. aureis. Una fortè ex maximis & pretioſiſſimis fuit illa, quam aceto ſolutam appoſuit Antonio Cleopatra, de qua *Plin.* L. IX. c. 35. *Macrob. Saturn.* L. III. c. 17. *Athenæus Deipnoſoph.* L. IV.

TAB. DCLXXXIV.

Matth. Cap. XIV. verſ. 19. 20. 21.

19. Et juſſis turbis diſcurrere ſuper gramina, ſumptisque quinque panibus ac duobus piſcibus, ſublatis in cœlum oculis, (a) benedixit: & cum fregiſſet, dedit diſcipulis panes, diſcipuli verò turbis.	19. Et cum juſſiſſet turbam diſcumbere ſuper fœnum, acceptis quinque panibus & duobus piſcibus, aſpiciens in cœlum benedixit, & fregit, & dedit diſcipulis panes, diſcipuli autem dederunt turbis.

(a) Vel, benè precatus eſt, aut, laudes egit, vel, gratias egit. Hoc enim ſibi vult Hebraiſmus hic.

20. Et comederunt omnes, & ſaturati ſunt. Et ſuſtulerunt, (b) quod ſuperfuerat fragmentorum, duodecim cophinos plenos.	20. Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.

(b) Vel, reliquiarum de fragmentis.

21. Porrò qui comederant fuere virorum ferme quinque millia, præter mulieres ac pueros.	21. Manducantium autem fuit numerus quinque millia virorum, exceptis mulieribus & paruulis.

19. Καὶ κελεύσας τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοὺς χόρτους, καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους, καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐλόγησε. Καὶ κλάσας, ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις.

20. Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν. Καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, δώδεκα κοφίνους πλήρεις.

21. Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ πεντακισχίλιοι, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

Vid. Marc. Cap. VI. verſ. 41 - 44. Luc. Cap. IX. verſ. 16. 17.

Joh. Cap. VI. verſ. 9 - 13.

9. Eſt puellus unus hic, qui habet panes quinque hordeaceos, & duos (c) piſces, ſed hæc quid ſunt inter tam multos?	9. Eſt puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces: ſed hæc quid ſunt inter tantos?

(c) Ὀψάριον diminutiuum eſt ab ὄψον, quod ſignificat edulium, quod pani additur. Sed & apud Latinos pro piſcibus poſitum inuenitur.

MATTH. Cap. XIV. v. 19. 20. 21.
Convivium miraculosum.

Matth. Cap. XIV. v. 19. 20. 21.
Wunder-Gaſtmahl.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

10. Dixit autem JESUS: Facite, ut homines diſcumbant. Erat autem gramen multum in eo loco. Diſcubuerunt ergò virorum numero ferme quinque millia.

11. Accepit autem panes JESUS, quumque gratias egiſſet, diſtribuit diſcipulis, diſcipuli verò diſcumbentibus. Similiter & ex piſcibus, quantum volebant.

12. Ut autem ſaturati ſunt, dicit diſcipulis ſuis: Colligite, quæ ſuperfuerunt, fragmenta, ne quid pereat.

13. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ ſuperfuerant his, qui comederant.

10. Dicit ergo JESUS: Facite homines diſcumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Diſcubuerunt ergo viri, numero quaſi quinque millia.

11. Accepit ergo JESUS panes: & cum gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus: ſimiliter & ex piſcibus, quantum volebant.

12. Ut autem impleti ſunt, dixit diſcipulis ſuis: Colligite, quæ ſuperauerunt, fragmenta, ne pereant.

13. Collegerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ ſuperfuerunt his, qui manducauerant.

9. Ἔςι παιδάριον ἓν ὧδε, ὃ ἔχει πέντε ἄρτȣς κριθίνȣς, καὶ δύο ὀψάρια. ἀλλὰ ταῦτα τί ἐςιν εἰς τοσȣ́τȣς;

10. Εἶπε δὲ ὁ ΙΗΣΟΥΣ· ποιήσατε τȣ̀ς ἀνθρώπȣς ἀναπεσεῖν. ἦν δὲ χόρτος πολὺς ἐν τῷ τόπῳ. Ἀνέπεσον ȣ̂ν οἱ ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ πεντακιςχίλιοι.

11. Ἔλαβε δὲ τȣ̀ς ἄρτȣς ὁ ΙΗΣΟΥΣ, καὶ εὐχαριςήσας διέδωκε τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ἀνακειμένοις. Ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων ὅσον ἤθελον.

12. Ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτȣ̃· Συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα κλάσματα, ἵνα μή τι ἀπόληται.

13. Συνήγαγον ȣ̂ν, καὶ ἐγέμισαν δώδεκα κοφίνȣς κλασμάτων ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων, ἃ ἐπερίσσευσε τοῖς βεβρωκόσιν.

Conſiderandum heic venit miraculum, quod non ſolùm attentos, ſed quoque attonitos reddit Philoſophos quoscunque; quod vel ſolum Judæam Gentem conuincere & potuiſſet & debuiſſet de Diuinitate CHRISTI Meſſiæ; majus longè illo, quo tres incirca milliones hominum cibati fuere Manna & coturnicibus, ſeu locuſtis. Cibantur heic & ſaturantur 5. panibus & duobus piſcibus 5000. viri, vel 10000. ad minimum homines. Et remanent, ſaturatis his omnibus, cophini pleni duodecim. Heic nemo cogitet de faſcinatione quadam, vel cibis duntaxat pictis, ad videndum, non ad guſtandum appoſitis. Venter caret auribus. Nutrimento, eoque ſolido, indigebat, in loco deſerto, à pagis remoto, hominum, qui per totius diei decurſum CHRISTI ſequaces fuere defatigati, turba. Ipſos diſcipulos ſollicitos tenet temporis & loci circumſtantia, & cibi neceſſitas. Ita hi v. 15. ad Magiſtrum: Ἔρημός ἐςιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρῆλθεν. ἀπόλυσον τȣ̀ς ὄχλȣς, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα. Poterat equidem Saluator, ut unico verbo, voluntatisque nutu ſanauit inſanabiles morbos, reſuſcitauit mortuos, ita & ſedare totius populi famem, ſaturare nihilo. Suffeciſſet certè unicum χορτάσθητε. Sed volebat illos cibare, imo cibis ſaturare. Neceſſaria fuit heic panis piſciumque multiplicatio, quæ infinitis paraſangis ſuperat Philoſophorum Horizontem; uti quoque Matth. XV. 36. 37. quâ occaſione 7. panes & pauci piſciculi ſaturauerant 4000. viros, relictis σπυρίδεσι ſeptem. Fuit & heic & ibi immediata creatio, an ex nihilo, aëre, aliaue materia jam exiſtente, meum haud eſt operosè inquirere. Æquari fortè poſſint heîc σπυρίδες ſeptem cum κοφίνοις illis duodecim. Notat quippe σπυρὶς corbem, eumque ſat magnum, in dorſo geſtari ſolitum, qualis ille fuit, quo demittebant Paulum ex muris Damaſci, Act. IX. 25. Sed κόφινος corbiculum, ſportellam, qualis manibus, vel ſub axillis geſtari poteſt.

TAB. DCLXXXV.

Matth. Cap. XIV. verſ. 25.

Quarta autem noctis vigilia abiit ad illos JESUS ambulans ſuper mare.

Quarta autem vigilia noctis venit ad eos, ambulans ſuper mare.

Τετάρτῃ δὲ φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἀπῆλθε πρὸς αὐτοὺς ὁ ΙΗΣΟΥΣ περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης.

Marc. Cap. VI. verſ. 48.

Viditque eos laborantes in remigando. (Erat enim ventus aduerſus eis.) Et circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans ſuper mare. —

Et videns eos laborantes in remigando, (erat enim ventus contrarius eis) circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans ſupra mare. —

Καὶ εἶδεν αὐτοὺς βασανιζομένους ἐν τῷ ἐλαύνειν (ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος αὐτοῖς) καὶ περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτοὺς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. —

Joh. Cap. VI. verſ. 18. 19.

18. Mare autem vento magno flante intumeſcebat.
19. Quum remigaſſent ergo ferme ſtadia viginti quinque, aut triginta, vident JESUM ambulantem ſuper mare, & adpropinquantem naui: ac timuerunt.

18. Mare autem, vento magno flante, exurgebat.
19. Cum remigaſſent ergo quaſi ſtadia viginti quinque aut triginta, vident JESUM ambulantem ſuper mare, & proximum naui fieri: & timuerunt.

18. Ἥ τε θάλασσα ἀνέμου μεγάλου πνέοντος διηγείρετο.
19. Ἐληλακότες οὖν ὡς σταδίους εἴκοσι πέντε ἢ τριάκοντα, θεωροῦσι τὸν ΙΗΣΟΥΝ περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐγγὺς τοῦ πλοίου γινόμενον. Καὶ ἐφοβήθησαν.

OCcurrunt heic conſideranda circumſtantia temporis, locus, & miraculum ipſum patratum.

Tempus eſt τετάρτη φυλακὴ, *quarta noctis vigilia.* Diſpartiebantur nempe veteres Judæi *noctem* in certas *vigilias*, *cuſtodias*, אַשְׁמֻרוֹת, *aſchmyroth*, ita dictas, quod certi homines, aliis dormientibus, vigilauerint, per vices, id quod hodienum fit in urbibus & pagis. Hujusmodi *vigiliæ* fuere primùm tres. *Prima* vocabatur ὀψὲ, *veſpera*, ראשׁ אַשְׁמֻרוֹת, *roſch aſchmyroth*, *caput vigiliarum*, *prima vigilia* Thren. II. 19. Extendebat ſeſe per trihorium inde à Solis occaſu. *Secunda* ab hora nona, juxta noſtrum computandi modum, usque ad μεσονύκτιον, unde & vocatur μεσονύκτιον, ἡ δευτέρα φυλακὴ, *ſecunda vigilia*, Luc. XII. 38. *media vigilia*, Jud. VII. 19. *Nox concubia*, *intempeſta* Latinis. *Tertia vigilia*, Luc. XII. 38. אַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר *aſchmoreth habboker*, *vigilia matutina* Exod. IV. 24. ἀλεκτοροφωνία, ἀλεκτρυοφωνία, *Gallicinium*, quoniam tunc primùm auditur galli cantus, ad diſcrimen ſecundi gallicinii, Marc. XIV. 30. Protendebat ſe hæc vigilia à media nocte ad horam tertiam antemeridianam. *Quarta* denique vigilia, cujus mentio fit in Textu, inſtituta fuit Pompeji & Romanorum tempore, durauitque ab hora tertia ad ſextam, ſiue à gallicinio ſecundo ad diem apertum. Vocatur πρωὶ *manè*, *conticinium*, quo galli conticere incipiunt. Aliàs integram *noctem* nuncupabant Judæi עֶרֶב *erebh*, *veſperam*, ὀψίαν, ὀψὲ, contradiſtinctè ad בֹּקֶר *boker*, *manè*. Videtur Lucas XII. 38. ex veteri conſuetudine dunta-

MATTH. Cap. XIV. v. 25.
Iesus ſuper mari ambulans.

Matth. Cap. XIV. v. 25.
Jeſus wandelt auf dem Meer.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

duntaxat poſuiſſe tres vigilias, ut tertia fuerit ultima.

Locus, ubi miraculoſum contigit φαινόμενον, fuit *Mare Galilæum*, & quidem 25. vel 30. ſtadiis, ςαδίοις, diſſitum à Nazaretho verſus Bethſaidam. Eſt autem Στάδιον, Στάδιος, menſura 600. pedum. Apud *Herodotum* L. II. legas: αἱ δὲ ἑκατὸν ὀργυιαὶ δίκαιαὶ εἰσι ςάδιον ἑξάπλεθρον. *Centum orgyiæ juſtæ ſunt ſtadium ſex plethrorum.* Et memorat *Strabo* L. XVII. fuiſſe Pyramides Ægyptias altitudine ſtadii. Inuenit autem maximæ longitudinem vel latitudinem *Chazelles*, licet inæquali paulùm ſolo 690. Pedum Pariſinorum, apud *du Hamel Hiſt. Reg. Scient. Acad.* L. IV. c. 2. quæ parùm diſcrepat à P. *Elzeari* Capucini computo, qui ponit 682. Pedes apud *Thevenot Voyag.* P. I. p. 412. pro altitudine habet is 520. pedes, 208. nempe gradus, $2\frac{1}{2}$. ſingulos: *Chazelles* 600. Quod ſi exterior Pyramidis ſuperficies, tradente *Chazellio*, conſtat ex 4. triangulis æquilateris, erit altitudo perpendicularis æqualis ſemiſſi diagonalis baſeos, proin non major 482. pedibus. Eſt autem Pyramis hæc maxima truncata, & area in ſummo quadrata, cujus latus $16\frac{2}{3}$. pedd. ſubtrahi proin debent à memorata modò altitudine inſuper 12. pedes, eritque altitudo duntaxat 470. pedum, quæ 25. pedibus tranſcendit Argentoratenſium turrim. Dat *Eiſenſchmidius Pond. & Menſ.* p. 111. pedes Pariſinos 575. Ex qua hypotheſi conficiunt 25. ſtadia 14275. 30. verò 17250. Pedes Pariſinos. Poſitis pro Milliari Germanico 5000. paſſibus, & ſingulis, quales Romani fuerunt, $4\frac{862}{1440}$. Pedd. erit hujusmodi Milliare $22992\frac{7}{9}$. pedd. diſſiti proin fuere diſcipuli ab oppido Nazareth in circa $1\frac{1}{2}$. milliare.

Patrauit Saluator optimus miraculum hocce in ſe ipſo & Petro. Habebat CHRISTUS corpus aliis humanis ſimile, ſed ἀναμάρτητος. Proin non poterat quà homo inambulare aquis, elemento fluido. Quiuis enim homo ſpecificè grauior eſt aquâ, ut in ſuperficie aquæ neque ſtare poſſit, neque jacere, niſi artis ſubſidio. Tantò minus autem ſuccedere potuiſſet hæc deambulatio, quoniam τὸ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν, βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων. ἦν γὰρ ἐνάντίος ὁ ἄνεμος, Matth. XIV. 24. Erant βασανιζόμενοι ἐν τῷ ἐλαύνειν (ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος αὐτοῖς,) Marc. VI. 48. ἥ τε θάλασσα ἀνέμȣ μεγάλȣ πνέοντος διηγείρετο, Joh. VI. 18. Abſorberi debebant à fluctibus & CHRISTUS, & Petrus, qui vadum periculoſiſſimum & profundiſſimum quoque tentauerat. Sed hoc non fit. Ambulat CHRISTUS in mari, eoque æſtuoſo, tanquam in æquabili ſolo, per horam & dimidiam. Tentat & Petrus paſſus nonnullos. Uterque conſcendit nauim, καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, v. 32. Eſt hoc tertium miraculum, quod patrauit JESUS in aëre, & aqua. Non poterat autem non ſtupendum adeò miraculum attonitos reddere quosuis periculi ſocios. οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ ἐλθόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, λέγοντες· ἀληθῶς ΘΕΟΥ υἱὸς εἶ, v. 33. ἐν ἑαυτοῖς ἐξίςαντο, καὶ ἐθαύμαζον, admirati magis hoc, quàm breui ante cœnam miraculoſam in deſerto 5000. viris appoſitam, ȣ̓ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις. ἦν γὰρ ἡ καρδία αὐτῶν πεπωρωμένη, Marc. VI. 51. 52.

Matth. Cap. XIV. verſ. 26.

Et quum vidiſſent eum diſcipuli ſuper mare ambulantem, turbati ſunt, dicentes: Spectrum eſt, ac præ metu exclamauerunt.

Et videntes eum ſuper mare ambulantem, turbati ſunt, dicentes: Quia phantaſma eſt, & præ timore clamauerunt.

Καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατȣ̃ντα, ἐταράχθησαν, λέγοντες· ὅτι φάντασμά ἐςι· καὶ ἀπὸ τȣ̃ φόβȣ ἔκραξαν.

Vid. Marc. Cap. VI. verſ. 49.

EST φαντασμολογία pars abſtruſæ & maximâ ſui parte occultæ adhuc Philoſophiæ ſpirituum. De ſpectris plus diſputamus quàm nouimus. Sunt, qui ſpectra fingunt ex quouis inſolito motu, vel miro quodam φαινομένῳ. Sunt alii è contra, qui *Bekkero* duce de ſpectris nihil credunt. Juxta illos circulat Diabolus ubique, diuque noctuque: dum hi eum canis ad inſtar catenis deuinctum volunt, nullibi niſi in Tartaro obuium. Illis commodo venit uniuerſale hominum apud omnes gentes præjudicium: Hi placere cupiunt nouitate, opinionisque ſingularitate. Medio fortè ibimus tutiſſimi. Negari nequit, fultas eſſe pleraſque ſpectrorum hiſtorias dolo, vel imaginatione, ignorantia, metu, ſuperſtitione, credulitate. Attamen propterea omnia negari nequeunt. Nulla ratione negari id poteſt, quod non cognoſcimus. Certum id eſt, crediſſe diſcipulos hunc de exiſtentia ſpectrorum articulum. Magiſtrum ſuum C RISTUM in mari ambulantem habent pro ſpectro. Non tamen legimus alibi, an Saluator hunc diſcipulorum conceptum approbauerit, vel reprobauerit. Sic quum ex improuiſo viderunt in medio ſui ſtantem CHRISTUM poſt reſurrectionem, πτοηθέντες καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι ἐδόκȣν πνεῦμα θεωρεῖν, Luc. XXIV. 37. At neque hac occa-

ſione reſoluit CHRISTUS dubium hoc de exiſtentia & apparitione ſpirituum vel ſpectrorum problema, ſed philoſophatur duntaxat de entium ſpiritualium & corporeorum diſcrimine.

Verſ. 39. Ἴδετε τὰς χεῖράς μου, καὶ τοὺς πόδας μου, ὅτι αὐτὸς ἐγώ εἰμι. ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀςέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα.

Matth. Cap. XV. verſ. 17.

Nondum intelligitis, quod, quidquid ingreditur in os, in aluum abit, & in ſeceſſum ejicitur?

Non intelligitis, quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur?

Οὔπω νοεῖτε, ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ ςόμα, εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται;

Marc. Cap. VII. verſ. 18. 19.

18. Et dicit illis: Siccine & vos intelligentia caretis? Nondum intelligitis, quod omne foris introiens in hominem, non poſſit eum inquinare?

19. Quia non intrat in cor ejus, ſed in ventrem, & in ſeceſſum exit, expurgans omnes cibos.

18. Et ait illis: Sic & vos imprudentes eſtis? Non intelligitis, quia omne, extrinſecus introiens in hominem, non poteſt eum coinquinare?

19. Quia non intrat in cor ejus, ſed in ventrem vadit, & in ſeceſſum exit, purgans omnes eſcas.

18. Καὶ λέγει αὐτοῖς. Οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐςε; οὐ νοεῖτε, ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι;

19. Ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν κοιλίαν, καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται, καθαρίζων πάντα τὰ βρώματα.

NOtum eſt ex Euangelica & Judaica Hiſtoria, magni feciſſe Judæos, horumque proceres, externæ munditiei leges, quas hodienum ad rigorem usque obſeruant Turcæ. Marc. VII. 3. 4. Οἱ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων. Καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι. Καὶ ἄλλα πολλά ἐςιν, ἃ παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεςῶν, καὶ χαλκίων, καὶ κλινῶν. Injuncta fuit munditiες Lege Diuina, ſed per traditiones ad exceſſum usque ſuperſtitionis veluti ſublimata, ſi ita rem chymico termino exprimere licet, eò quidem usque, ut apud Judæos obſeruantia hujusmodi legum ſtricta totum penè cultum abſoluerit. Ut paſſim hodie, in Eccleſiis etiam orthodoxis, frequentatio concionum, celebratio Feſtorum ſolennium, modeſtia in veſtibus, geſtibus, aliaque cultus externi officia, plurimis maximam Diuini cultus partem explent. *Populus iſte ore ſuo ad me accedit, & labiis ſuis me honorifice prædicat, cor autem ejus longè abeſt à me*, Jeſ. XXIX. 3. Videntur ita philoſophati Judæi veteres: Impuritas etiam minima, quæ per os corpus hominis intrat, vel & per poros ipſius cutis penetrat, ſanguinem vitiat, & per conſequens impuritatis labem adſpergit ipſi animæ humanæ, de qua aliàs formarunt ſibi materiales nimis conceptus. Sed ſoluit hunc nodum CHRISTUS, philoſophatur & ipſe, clarè docens, in quo puritas & impuritas conſiſtant propriè. Diſtinguit ſollicitè immunditiem corporis & animæ. Eò autem pergit usque, ut diſertè demonſtret, ne impurum quidem materiale, per os aſſumtum, impurum reddere corpus aut ſanguinem. De hac veritate conuincetur facile, cui ex Anatomiæ principiis conſtat negotium ſecretionum, & perſpecta eſt viſcerum fabrica. Πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ ςόμα, quodcunque homo ore adſumit, dentibus comminuit, mediante ſaliuâ maſticat, per gulæ artificioſiſſimum canalem deglutit, vel propriè loquendo, deprimit, οὐ δύναται τὸν ἄνθρωπον κοινῶσαι, ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται εἰς τὴν καρδίαν, non rectà, absque præuia mutatione tranſit ad rotam illam corporis primariam, cor, ex quo ſanguis in omnes partes expellitur, ſed εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, in ventriculum, & inteſtina, quæ bina viſcera commodè heic κοιλίας nomine venire poſſunt. De hac voce appoſitè *Galenus* & *Philotheus* *Aphor.* 20. *Sect.* 6. adnotant, omnem cauitatem, etiam cerebri, thoracis, cordis, κοιλίαν vocari

RPJCB

MATTH. Cap. XV. v. 22. 28.
Mulier Cananæa Chriſto ſupplex.

Matth. Cap. XV. v. 22. 28.
Die Fuß = fällige Cananitin.

G. D. Heüman sculps.

ri absque articulo præpoſitiuo, ſed ubi de ventre inferiore ſermo ſit, τὴν κοιλίαν cum articulo, ἢ κάτω κοιλίαν cum adjectione dici. Et *Erotianus*, τὴν κοιλίαν ab *Hippocrate* dici πᾶσαν τὴν ὑπὸ τὸ διάφραγμα εὐρυχωρίαν, *omne, quod ſub diaphragmate eſt ſpatium latius.* Subeunt ingeſta in memoratis modò partibus, ventriculo & inteſtinis, ἐν τῇ κοιλίῃ, tot mutationes, ut mox ab aſſumptione cibos potusue diſtinguere haud liceat. In ventriculo nempe mutantur, trituratione partim, partim beneficio lymphæ ſtomachicæ, in lactei coloris chylum, ſed multis adhuc impuritatibus commixtum. Chylus hic per pylorum ad inteſtina delatus, diluitur ſtatim in duodeno, ab affluente bile & ſucco pancreatico, lymphaque inteſtinali, & ſecernitur: Potiſſima autem & propriè ita dicta ſecretio peragitur in minimis oſculis inteſtinorum tenuium, per quæ, tanquam cribrum ſubtiliſſimum nonniſi puriſſimus & defæcatiſſimus chylus tranſit ad vaſa lactea, excrementis craſſioribus remanentibus in inteſtinis, & mediante periſtaltico motu ad aluum detruſis. Id eſt, quod Saluator vult, εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται, vel ἐκπορεύεται, ubi fortè ἀφεδρὼν non tam eſt latrina, ut Scapula explicat, quàm aluus ipſa, inteſtini recti exitus. Sanè à Græco ἀφεδρὼν deſcendere videtur Germanicum vocabulum *Affter.*

TAB. DCLXXXVI.

Matth. Cap. XV. verſ. 22. 28.

22. Et ecce, mulier Cananæa, quæ à finibus illis venerat, clamabat ad illum, dicens: Miſerere mei, DOMINE, fili Dauid, filia mea miſerè à dæmonio agitatur.
28. Tunc reſpondens JESUS, dixit illi: O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis. Et ſanata fuit filia ejus ex hora illa.

22. Et ecce, mulier Chananæa à finibus illis egreſſa clamauit, dicens ei: Miſerere mei, DOMINE, fili Dauid: filia mea malè à dæmonio vexatur.
28. Tunc reſpondens JESUS, ait illi: O mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis. Et ſanata eſt filia ejus ex illa hora.

22. Καὶ ἰδὲ, γυνὲ Χαναναία ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα, ἐκραύγασεν αὐτῷ, λέγουσα· Ἐλέησόν με ΚΥΡΙΕ, υἱὲ Δαβίδ, ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται.

28. Τότε ἀποκριθεὶς ὁ ΙΗΣΟΥΣ εἶπεν αὐτῇ. Ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίςις. Γενηθήτω σοι ὡς θέλεις. Καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

Coll. Marc. Cap. VII. verſ. 25. 26. 29. 30.
Vid. Matth. Cap. IV. verſ. 24.

Matth. Cap. XV. verſ. 32 - 38.

32. JESUS autem aduocatis diſcipulis ſuis dixit: Intimè miſeret me turbæ, propterea quod jam triduum perſeuerant apud me, & non habent, quod edant, & dimittere eos jejunos nolo, ne quando deficiant in via.
33. Et dicunt ei diſcipuli ejus: Unde nobis in ſolitudine panes tam multi, ut ſaturemus turbam tantam?

32. JESUS autem, conuocatis diſcipulis ſuis, dixit: Miſereor turbæ, quia triduo jam perſeuerant mecum, & non habent, quod manducent, & dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via.
33. Et dicunt ei diſcipuli: Unde ergo nobis in deſerto panes tanti, ut ſaturemus turbam tantam?

34. Et dicit illis JESUS: Quot panes habetis? At illi dixerunt: Septem, & paucos piſciculos.
35. Et juſſit turbas diſcumbere humi.
36. Et ſumpſit ſeptem panes ac piſces, & actis gratiis, fregit, deditque diſcipulis ſuis, diſcipuli verò turbæ.
37. Comederuntque omnes, & ſaturati ſunt. Et ſuſtulerunt, quod ſupererat, fragmentorum ſeptem ſportulas plenas.
38. At hi, qui comederant, erant quatuor millia virorum, præter mulieres & pueros.

34. Et ait illis JESUS: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, & paucos piſciculos.
35. Et præcepit turbæ, ut diſcumberent ſuper terram.
36. Et accipiens ſeptem panes, & piſces, & gratias agens, fregit, & dedit diſcipulis ſuis: & diſcipuli dederunt populo.
37. Et comederunt omnes, & ſaturati ſunt. Et, quod ſuperfuit de fragmentis, tulerunt ſeptem ſportas plenas.
38. Erant autem, qui manducauerunt, quatuor millia hominum, extra paruulos & mulieres.

32. Ὁ δὲ ΙΗΣΟΥΣ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, εἶπε· Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι. Καὶ ἀπολῦσαι αὐτοὺς νήστεις οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ.

33. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι τοσοῦτοι, ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον;

34. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ ΙΗΣΟΥΣ· πόσους ἄρτους ἔχετε; οἱ δὲ εἶπον· ἑπτὰ, καὶ ὀλίγα ἰχθύδια.

35. Καὶ ἐκέλευσε τοῖς ὄχλοις ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν.

36. Καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους, καὶ τοὺς ἰχθύας, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· οἱ δὲ μαθηταὶ τῷ ὄχλῳ.

37. Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν: καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, ἑπτὰ σπυρίδας πλήρεις.

38. Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

Marc. Cap. VIII. verſ. 2-9.

2. Intime miſereor turbæ, quia jam triduo manent apud me, nec habent, quod edant.
3. Et ſi dimiſero eos jejunos domum ſuam, deficient in via: Quidam enim ex eis è longinquo venerunt.
4. Et reſponderunt ei diſcipuli ſui: Unde iſtos quis poterit hic ſatiare panibus in ſolitudine?
5. Et interrogabat eos: Quot panes habetis? Illi verò dixerunt: Septem.
6. Et præcepit turbæ, diſcumbere humi. Et acceptis ſeptem panibus, cum (a) gratias egiſſet, fregit, deditque diſcipulis ſuis, ut adponerent, & adpoſuerunt turbæ.

2. Miſereor ſuper turbam, quia ecce jam triduo ſuſtinent me, nec habent, quod manducent.
3. Et ſi dimiſero eos jejunos in domum ſuam, deficient in via: quidam enim ex eis de longè venerunt.
4. Et reſponderunt ei diſcipuli ſui: Unde iſtos quis poterit hic ſaturare panibus in ſolitudine?
5. Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem.
6. Et præcepit turbæ diſcumbere ſuper terram. Et accipiens ſeptem panes, gratias agens fregit: & dabat diſcipulis ſuis ut apponerent: & appoſuerunt turbæ.

(a) Hic liquet, quid ſit benedicere, quod mox in eodem ſenſu ponitur.

7. Et

7. Et habebant piſciculos paucos, & quum (b) benedixiſſet, juſſit adponi & hos.

(b) Id eſt, gratias egiſſet, vel, benè precatus eſſet.

8. Comederunt autem, & ſaturati ſunt, ac ſuſtulerunt, quæ ſuperfuerant, fragmentorum ſeptem ſportas.

9. Erant autem eorum, qui comederant, ferme quatuor millia. —

7. Et habebant piſciculos paucos, & ipſos benedixit, & juſſit apponi.

8. Et manducauerunt, & ſaturati ſunt: & ſuſtulerunt, quod ſuperauerat de fragmentis, ſeptem ſportas.

9. Erant autem, qui manducauerant, quaſi quatuor millia. —

2. Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον· ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι.

3. Καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήσεις εἰς οἶκον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ. Τινὲς γαρ αὐτῶν μακρόθεν ἥκουσι.

4. Καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Πόθεν τούτους δυνήσεταί τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ᾽ ἐρημίας;

5. Καὶ ἐπηρώτα αὐτούς· Πόσους ἔχετε ἄρτους; οἱ δὲ εἶπον· ἑπτὰ.

6. Καὶ παρήγγειλε τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παραθῶσι. Καὶ παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ.

7. Καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα. Καὶ εὐλογήσας, εἶπε παραθεῖναι καὶ αὐτὰ.

8. Ἔφαγον δὲ, καὶ ἐχορτάσθησαν. Καὶ ἦραν περισσεύματα κλασμάτων, ἑπτὰ σπυρίδας.

9. Ἦσαν δὲ οἱ φαγόντες, ὡς τετρακισχίλιοι. —

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 19. &c.

Matth. Cap. XVI. verſ. 2. 3.

2. At ille reſpondens, dixit eis: Cum adueſperauerit, dicitis: Serenitas (erit) nam rubet cœlum.

3. Et manè: Hodie tempeſtas, rubet enim cœlum triſte.

2. At ille reſpondens, ait illis: Facto veſpere dicitis, Serenum erit, rubicundum eſt enim cœlum.

3. Et mane: Hodie tempeſtas, rutilat enim triſte cœlum.

2. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· Ὀψίας γενομένης λέγετε· Εὐδία· πυῤῥάζει γὰρ ὁ οὐρανὸς.

3. Καὶ πρωΐ· Σήμερον χειμὼν· πυῤῥάζει γὰρ στυγνάζων ὁ οὐρανὸς.

MAgnificum quid, reuera μεγαλεῖον, oſtentant *colores* apparentes in aëris nubiumque theatro, quibus oculi mentesque mirè delectantur: ex primariis *niger* in nocturnis tenebris, eclipſibus decidua pluuia denſa, ſæuiente tempeſtate, mediis quandoque nubibus denſis: *albus* interdiu, poſt pluuiam lapſam, in medio nubium tenuium: *cæruleus* cœlo ſereno, aliquando & in nubibus, oculo & Soli interjectis: *Itiner. Alpin. Edit. Lugd. Bat.* p. 127. *ruber* in nubibus Soli oppoſitis, quandoque etiam, licet rarius, in nubibus Soli orienti appoſitis: *flauus* in Sole ortiuo & occiduo, nubibus Soli circumjectis, imminente etiam graui tempeſtate. Præter *colores* hoſce *primarios* in oculos quoque incurrunt *ſecundarii*, mixti, innumera eorum genera, citæ mutationes, pulcherrimæ umbrarum gradationes, peritiſſimis quibusque pictoribus inimitabiles prorſus. Ex horum mixtorum colorum ordine exhibet Saluator in Textu πυῤῥὸν, nobis *rubentem*, *roth*. Ubi notandum, rubri coloris eſſe ſpecies varias: *roſeus* de albo participat, conſpicuus ſubinde in nubibus pruinoſis, æquam fere luminis & umbræ partem transmittentibus: *rutilus*, vel *igneus*, conſpicitur in flamma, ubi ſeſe terminat ejus color flauus, & transeunt pauciores lucis partes: *ſanguineus* ubi tranſit eadem fere lucis portio, ſed fulgore deſtituta: obſeruabilis in nubibus roridis, à Sole colluſtratis: *rubidus*, qualis in charta apparet à contuſis rubi Idæi fructibus, vel ceraſis: hic ut plurimùm eſt uti crepuſculi veſpertini ſequax, ita matutini, utriusque rubri, prodromus, eſtque incipiens veluti rubedo: *puniceus*, *purpureus*, affinis magis cæruleo, quàm ſanguineus, quem etiam pictores producunt ex mixtura cœrulei pauci cum rubro. Noſtrâ Philoſophorum linguâ in Saluatoris effato, εὐδία, πυῤῥάζει γὰρ ὁ οὐρανὸς, intelligi debet color rutilus, qui ſeſe exhibet in nubibus pruinoſis & ſterilibus, inſtar πυρὸς, ignis, cum ſplendore rubens. Hunc ſiſtit charta oleo tincta, ſæpius complicata, noctu per candelæ clarum

lumen viſa. Hujusmodi nubes quia ſunt tenues, paucis conſtantes vaporibus, qui & ipſi noctu decidunt, pro craſtino die vix dabunt pluuiæ materiam. Sed πρωῒ, σήμερον χειμὼν· πυῤῥάζει γὰρ συγνάζων ὁ οὐρανὸς, *triſte rubet cœlum.* Intellige heic colorem, *ſanguineum*, qualis apparet in nubibus ad pluuiæ effuſionem pronis, ejus proin indicibus. Hunc colorem ſiſtit charta humectata, complicata aliquoties, & candelæ lumini expoſita. In Orientalibus Regionibus uti ſunt aëris mutationes regulares magis, ita ſunt earum indicia certiora quoque, quàm in noſtris climatibus, hinc dicit CHRISTUS Judæis, poſſe eos τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ διακρίνειν. In noſtris oris præſagia eadem aliquando fallunt, propter variantes magis, inprimis à ventorum inconſtantia, mutationes. Par ratio eſt prognoſticorum, quorum mentio fit Luc. XI. 54. 55. Ὅταν ἴδητε τὴν νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν, εὐθέως λέγετε· Ὄμβρος ἔρχεται· Καὶ γίνεται οὕτω. Καὶ ὅταν νότον πνέοντα, λέγετε· Ὅτι καύσων ἔσται· καὶ γίνεται.

Commoda heic ſeſe offerret occaſio, ſi digreſſionibus delectarer, oſtendendi, quàm ficulneo nixa ſint fundamento prognoſtica illa, quæ formantur vel finguntur ex ſitu & motu ſyderum, & in Chriſtianæ Religionis ignominiam adhuc comparent in Calendariis: ſic & loquendi de variis ruſticorum prognoſticis, *Bauren-Reglen*, ex quibus ſæpe integros vel menſium, vel annorum decurſus hariolando determinant. Haruſpicinæ huic, ut benè multis ſuperſtitionibus aliis, addicti fuere Judæi. Sanè de Zipporenſis Academiæ Rabbinis gloriatur R. *Acha* in *Talmude Hieroſolymitano* f. 65. b. potuiſſe eos, naſutulos, ex primæ anni pluuiæ odore prognoſticari conſtitutionem totius anni humidam. Legatur *Funccius de Colorib. Cœli* p. 123.

TAB. DCLXXXVII.

Matth. Cap. XVII. verſ. 15. 18.

15. — DOMINE, miſerere filii mei, quoniam lunaticus eſt, & miſere adfligitur, nam ſæpe cadit in ignem, & ſæpe in aquam.	15. — DOMINE, miſerere filio meo, quia lunaticus eſt, & malè patitur: nam ſæpe cadit in ignem, crebrò in aquam.
18. Et increpauit illud JESUS. Et exiit ab eo dæmonium, & ſanatus eſt puer (a) ab hora illa.	18. Et increpauit illum JESUS: & exiit ab eo dæmonium, & curatus eſt puer ex illa hora.

(a) Vel, à tempore illo.

15. — ΚΥΡΙΕ, ἐλέησόν μου τὸν υἱὸν, ὅτι σεληνιάζεται, καὶ κακῶς πάσχει. Πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ.

18. Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ. Καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον. Καὶ ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

Marc. Cap. IX. verſ. 17. 18. 20. 21. 22. 25. 26.

17. Et reſpondens unus è turba, dixit: Præceptor, adduxi filium meum ad te, habentem ſpiritum mutum.	17. Et reſpondens unus de turba dixit: Magiſter attuli filium meum ad te, habentem ſpiritum mutum.
18. Et quandocunque eum corripuerit, (b) lacerat eum, & ſpumat, ac ſtridet dentibus ſuis, & areſcit. —	18. Qui ubicunque eum apprehenderit, allidit illum, & ſpumat, & ſtridet dentibus, & areſcit. —

(b) Vel, lacerat eum, ut ſpumet, ac ſtrideat dentibus ſuis, & areſcat. Varius enim uſus eſt unius conjunctionis copulativæ apud Hebræos. ----

20. Et adduxerunt illum ad eum. Et viſo illo, continuo ſpiritus (c) diſcerpebat eum. Et prolapſus in terram voluebatur ſpumans.	20. Et attulerunt eum. Et cum vidiſſet eum, ſtatim ſpiritus conturbauit illum: & eliſus in terram, volutabatur ſpumans.

(c) Vel, raptabat.

21. Et

MATTH. Cap. XVII. v. 15. 18.
Lunaticus ſpumans miraculo ſanatus.

Matth. Cap. XVII. v. 15. 18.
Wunder-Cur an einem Monſüchtigen.

I. G. Thelot sculps.

RPJCB

21. Et interrogauit patrem illius: Quantum temporis eſt, quod hoc accidit ei? At ille dixit: A puero.
22. Et frequenter illum & in ignem abjecit, & in aquas, quo perderet eum. Age, ſi quid potes, ſubueni nobis, intimè miſertus noſtri.
25. Quum vidiſſet autem JESUS, turbam ſimul accurrere, increpauit ſpiritum immundum, dicens illi: Spiritus mute & ſurde, ego tibi impero, exi ab iſto, & ne poſthac ingrediaris in illum.
26. Et quum clamaſſet (ſpiritus) multumque diſcerpſiſſet eum, exiuit. Et euaſit ſimilis mortuo, adeò ut multi dicerent: mortuus eſt.

21. Et interrogauit patrem ejus: Quantum temporis eſt, ex quo ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia.
22. Et frequenter eum in ignem & in aquas miſit, ut eum perderet: ſed ſi quid potes, adjuua nos, miſertus noſtri.
25. Et cum vidiſſet JESUS concurrentem turbam, comminatus eſt ſpiritui immundo, dicens illi: Surde & mute ſpiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo: & amplius ne introeas in eum.
26. Et exclamans, & multum diſcerpens eum exiit ab eo: & factus eſt ſicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus eſt.

17. Καὶ ἀποκριθεὶς εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπε· Διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρός σε ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον.
18. Καὶ ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτὸν· καὶ ἀφρίζει, καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, καὶ ξηραίνεται. —
20. Καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν. Καὶ ἰδὼν αὐτὸν εὐθέως τὸ πνεῦμα ἐσπάραξεν αὐτόν. καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκυλίετο ἀφρίζων.
21. Καὶ ἐπηρώτησε τὸν πατέρα αὐτοῦ· πόσος χρόνος ἐςὶν, ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπε· Παιδιόθεν.
22. Καὶ πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς πῦρ ἔβαλε, καὶ εἰς ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν· ἀλλ' εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν, σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς.
25. Ἰδὼν δὲ ὁ ΙΗΣΟΥΣ, ὅτι ἐπισυντρέχει ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, λέγων αὐτῷ· τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν, ἐγώ σοι ἐπιτάσσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.
26. Καὶ κράξαν, καὶ πολλὰ σπαράξαν αὐτὸν ἐξῆλθε. Καὶ ἐγένετο ὡσεὶ νεκρὸς, ὥςε πολλοὺς λέγειν· ὅτι ἀπέθανεν.

Luc. Cap. IX. verſ. 39. 42.

39. Et ecce, ſpiritus corripit eum, ſubitoque clamat, & conuellit eum cum ſpuma, & vix diſcedit ab eo conterendo eum.
42. Adhuc autem accedente illo, laniauit illum dæmonium, & conuulſit. Increpauit autem JESUS ſpiritum immundum, & ſanauit puerum, reddiditque illum patri ſuo.

39. Et ecce, ſpiritus apprehendit eum, & ſubitò clamat, & elidit, & diſſipat cum ſpuma, & vix diſcedit dilanians eum.
42. Et cum accederet eliſit illud dæmonium, & diſſipauit. Et increpauit JESUS ſpiritum immundum, & ſanauit puerum: & reddidit illum patri ejus.

39. Καὶ ἰδοὺ, πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν, καὶ ἐξαίφνης κράζει, καὶ σπαράσσει αὐτὸν μετὰ ἀφροῦ, καὶ μόγις ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ, συντρῖβον αὐτόν.
42. Ἔτι δὲ προσερχομένου αὐτοῦ, ἔῤῥηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον, καὶ συνεσπάραξεν. Ἐπετίμησε δὲ ὁ ΙΗΣΟΥΣ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, καὶ ἰάσατο τὸν παῖδα. Καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ.

OCcurrit heic æger ex rariſſimis, & obſtinatiſſimis, qui ſanè Neo-Doctoribus illis, diſcipulos puta, non ceſſerat, de cujus ipſo nomine ne quidem conſentiunt Euangeliſtæ, vel

vel potius conſentire videntur. Matthæus de miſero ſolliciti Patris filio, ὅτι σεληνιάζεται, Marcus, habuiſſe πνεῦμα ἄλαλον, Lucas ſimpliciter, πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν. Variant iidem in circumſtantiis, apud Matthæum pater, κακῶς πάσχει, πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ, apud Marcum, ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ (τὸ δαιμόνιον,) ῥήσσει αὐτὸν· καὶ ἀφρίζει, καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, καὶ ξηραίνεται, apud Lucam, πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν, καὶ κράζει, καὶ σπαράσσει αὐτὸν μετὰ ἀφροῦ, καὶ μόγις ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ, συντρίβον αὐτὸν. Addit Marcus hanc circumſtantiam, quod morbo hoc afflictus fuerit παιδιόθεν, Lucas irruiſſe paroxyſmum præſente Medico, ἔῤῥηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον, καὶ συνεσπάραξεν, corripuiſſe tantâ violentiâ, ac ſi dilaniare vellet. Marcus porrò, de ultimo hocce paroxyſmo, κράξαν καὶ πολλὰ σπαράξαν αὐτὸν ἐξῆλθε. Καὶ ἐγένετο ὡσεὶ νεκρὸς, ὥστε πολλοὺς λέγειν, ὅτι ἀπέθανεν. Qui unquam Epilepticos vidit, hunc ipſum pro tali agnoſcet. Conſentiunt in eo Interpretes, in hoc duntaxat variantes, potiores & ſaniores epilepſiam hanc nuncupare dæmoniacam, morbo comitem dantes dæmonem, quem ſcenâ excludunt Bekkeriani. Conſiderabimus nos, majoris dilucidationis ergo, unam poſt aliam circumſtantiam, epilepſiæ applicaturi.

Σεληνιαζόμενος audit miſer hic, haud dubiè, quod paroxyſmus eum corripuerit præcipuè in phaſibus oppoſitis, Lunâ noua & plenâ. Obſeruamus id ordinariè non ſolum in epilepticis, ſed aliis quoque motibus ſpaſticis ſeu conuulſiuis. Neque αἰτιολογία nos latet: preſſio quippe fortior eſt in hanc terram, poſito nempe, Lunam in Plenilunio atque Nouilunio eſſe in ſuo perigeo: Dæmon ſi ſeſe huic ſcenæ immiſcuit, poterat tanquam δαίμων, naturæ peritus, attendere ad hanc ipſam motus lunaris circumſtantiam, & diſponente ad paroxyſmum ipſâ naturâ, rem quoque ſuam agere. Sed quid, inquies, opus dæmone, ſi naturæ ipſi & ſoli tribui poteſt effectus? Immiſcuit ſeſe utique impurus ſpiritus, quia adfuiſſe dicitur Scriptoribus ſacris. Haud diffiteor, quod *Bekkero* fauere videtur, adhuc hodie multa tribui Lunæ, ejusque phaſibus, creſcenti, decreſcenti, quæ ſatelliti huic terræ nullo jure conueniunt. Ordinant pro variis phaſibus Calendariographi ſeminationem, plantationem, transplantationem, ſcarificationem, venæſectionem, unguium reſectionem, & quæ hujus generis aniles ſunt fabulæ aliæ: Inſpice, ſi lubet, Calendaria, videbis mox, eſſe inania cerebri otioſi figmenta. Influere omnia Zodiaci ſigna in Lunam, & cum Luna in omnia & ſingula corporis membra, capiti dominari arietem, pectori taurum, aliis partibus ſigna alia; &, ſi fortè credere nolles, ipſum hoc ſignorum & Lunæ eminens dominium æri vel ligno ſaltem incidi. Hæc nos non morantur, quia vidiſſe vel legiſſe eſt refutaſſe. Videamus nunc porrò, quid lunatico huic contigerit, pro baſi ratiociniorum ponentes, quod Anatome nos docet, eſſe epilepſiam ſpaſmodicam membranarum totius corporis contractionem, cujus cauſa ut plurimùm hæret in lympha acri extrauaſata duræ matri affixa.

Hinc eſt, quod hujusmodi miſer, pedibus ſtare neſcius procidat, πίπτει, πολλάκις εἰς τὸ πῦρ, πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ. Sublatis & ſenſibus & motibus voluntariis ea ſubit vel pericula vel fata, quæ ſupremi Numinis directio decreuit. Prolabens in faciem, & facie in lectum mollem, ſuffocatur facilè: in ignem, comburitur: in aquam, ſubmergitur: per ſcalas, alliſione & concuſſione in mortis iterum irruit fauces. Hæc eſt ratio, quod in rebus publicis benè ordinatis hujusmodi ægri ſoleant in Noſocomiis publicis excipi, & ſollicitæ curæ tradi.

Eſt hoc Lunaticum Δαιμόνιον, vel πνεῦμα nunc ἄλαλον, nunc κράζον. Docet nos experientia, quod Epilepticis lingua nunc ſoluatur, ſpeciatim in primo inſultu, ut altùm clament, motis violenter linguæ muſculis motoriis; nunc conſtringantur ita, ut alii totius corporis nerui, ſic & linguales, ut neque loqui poſſint, neque deglutire quidpiam. Illas conuulſiones vocare ſolemus clamantes, *ſchreyende Gichter, oder Kindenwehe*, ita & clamauit noſter, σπαρασσόμενος. Clamori autem ſuccedit κώφωσις, conſtrictis, qui relaxati ante fuerant, neruis. Exprimunt voces, σπαράσσειν, συνσπαράσσειν, raptare, laniare, diſcerpere, emphaticè morbi ipſius cauſam proximam, ſupra jam explicatam. In dura matre eſt σπάραξις, in aliis neruis & membranis corporis συνσπάραξις.

Eſt *ſpuma*, ἀφρὸς, ex ſignis *morbi ſacri* (ſic epilepſiam nuncuparunt vetuſtiſſimi Medici, ἱερὰν νοῦσον) pathognomonicis; oriturque à contractis ſpaſmodicè glandulis ſaliualibus, oris, faucium, gulæ, tracheæ, è quibus expreſſa lympha aërique intermixta ore prodit. Ἀφρὸς ἐκ τοῦ ςόματος προέρχεται ἐκ τοῦ πνεύμονος. ὅταν γὰρ τὸ πνεῦμα μὴ εἰσίῃ ἐς ἑωυτὸν, ἀφρέει καὶ ἀναβλύει, ὥσπερ ἀποθνήσκων. *Spuma ex ore prodit ex pulmone. Quum enim ſpiritus non ingrediatur in ipſum, ſpumeſcit & ebullit velut moriens. Hippocr.* περὶ ἱερῆς νούσου. §. VIII. Aliter paulo περι φύσων. §. XXII. Utrobique ſano explicandus ſenſu.

Τὸ τρίζειν τοὺς ὀδόντας ſymptoma eſt non ſolùm epilepticis familiare, ſed & aliis, qui morbis vel ſpaſticis vel conuulſiuis afficiuntur, oriturque à forti contractione muſculorum maxillæ inferioris.

Sequitur τὸ ξηραίνεσθαι, *tabeſcere*. Deficit tandem fibris toties violenter contractis, iterumque relaxatis tonus, ut non ſufficiant amplius adaptando nutrimento. Et eſt hoc ex epilepſiæ radicatæ, & inſanabilis indiciis.

Luca teſte συνέτριψε dæmon miſerum. Solent namque epileptici pugnis aliquando & pectus & caput cædere. Eſt hoc ſymptoma haud infrequens in aliis quoque ſpaſticis morbis, ubi motus ſanguinis circa præcordia ſufflaminatur, &

RPJCB

MATTH. Cap. XVII. v. 27.
Piſcatura Petri miraculosa.

Matth. Cap. XVII. v. 27.
Der von Petro gefangene Wunder-Fiſch.

G. D. Heümann sculps.

& tanto veluti pondere opprimitur æger; ut omni niſu ſeſe ab eo liberare tentet.

Eodem fundamento nititur τὸ κυλίεσθαι, licet heic animaduertenda ſit inæqualis muſculorum ſpaſmus.

Obſeruamus tandem in praxi, quod de lunatico quoque memorantur, affligere epilepſiam perſæpe παιδιόθεν, & terminari aliquando ordinarias conuulſiones in epilepſia. Et ſunt hujusmodi morbi iterum inſanabiles. Vendunt ſæpe Pyrgopolynices, qui magna jactant, pro arcanis fumum. Ἰητὸν εἶναι (μοι δοκέει), καὶ οὐδὲν ἧσσον ἑτέρων. ὅτι ἤδη μὴ ὑπὸ χρόνου πολλοῦ καταβεβιασμένον ἔη, ὥστε ἤδη εἶναι ἰσχυρότερον τῶν φαρμάκων τῶν προσφερομένων. *Sanabilis mihi videtur nihilo minus quàm alii morbi, niſi jam præ temporis longitudine inualuerit, ut fortior ſit medicamentis, quæ adhibentur. Hippocr.* περὶ ἱερῆς νούσου §. V.

Mirum habet & tremendum præſentibus aſpectum epilepſia, ut haud mirum ſit, ſi Judæi, vel tacentibus Euangeliſtis, diuini quid vel dæmoniaci ſubeſſe judicauerint. Hinc *morbi ſacri* nomen, quaſi ἀπὸ μηχανῆς inducatur à Diis. Sic audit *Hippocrati* Libello integro. Sic *Cœlio Aureliano* L. I. *Chron.* c. 4. Diuerſas allegat denominationis hujus rationes *Aretæus* L. I. c. 4. Dignus eſt, quem integrum heic ſiſtamus, locus. Ἀτερπὴς μὲν ἡ τοῦ παροξυσμοῦ θέη, αἰσχρὴ δὲ καὶ ἡ ἀπόλειψις αὐτέου, ἐπὶ ἀφόδῳ καὶ οὔροισι, καὶ αὐτομάτῳ κοιλίῃ. ἀλλὰ καὶ ἄδοξος ἡ ξυμμορφή. δοκέει γὰρ τοῖσι ἐς τὴν σελήνην ἀλιτροῖσι ἀφικνεῖσθαι ἡ νοῦσος· Τοὔνεκεν ἱερὴν κικλήσκουσι τὴν πάθην. ἀτὰρ καὶ δι' ἄλλας προφάσιας, ἢ μέγεθος τοῦ κακοῦ (ἱερὸν γὰρ τὸ μέγα) ἢ ἴησιος οὐκ ἀνθρωπείης, ἀλλὰ θείης, ἢ δαίμονος δόξης ἐς τὸν ἄνθρωπον εἰσόδου, ἢ ξυμπάντων ὁμοῦ, τὴν δὲ ἐκίκλησκον ἱερήν. *Triſte medius fidius eſt ipſius inuaſionis ſpectaculum, turpis & ejus deſinentia, cum ſtercore & lotio, & ſpontanea ventris ſolutione. Ipſius quoque morbi origo mirabilis, & præter hominum opinionem eſt: quippe nonnullis flagitioſis hominibus à Luna immitti exiſtimant: cujus rei cauſa & ſacrum hunc morbum nominant. Verùm & aliis rationibus id nomen ei fuit impoſitum: aut ob magnitudinem (omne enim magnum ſacrum dici conſueuit) aut quod non humana ope tolli queat, ſed diuina: aut quoniam dæmone correptus eſſe homo videatur: aut ob hæc ſimul omnia ſacer morbus appellatus eſt.* Confirmamur autem tantò magis in hujusmodi præjudiciis, ſi, quod haud rarò contingit, ægri durantibus conuulſionibus viſiones vident, ſermones pios, confeſſiones fidei, admonitiones ad pietatis officia ferunt, ipſis illis, qui loquuntur, rerum harum, dictorum, factorum penitus ignaris, animâ, ut ita loquar, in ſe ipſam concentrata, in ideis formandis liberâ & exercitâ. Lucem fœnerari poteſt fortè hæc meditatio modernis inſpirationibus, quas orthodoxi pro ludibriis Satanæ venditant, alii pro Spiritus Sancti immediatis operationibus. Nota mihi pientiſſima virgo, alieniſſima ab omni fuci ſuſpicione, tremendis conuulſionibus agitata à multis annorum luſtris, corporis animique debilitatem inde paſſa, quæ durante paroxyſmo de rebus diuinis pulcherrimè, & ad ſtuporem adſtantium differit, extra paroxyſmum incapax. Sed de hiſce unicuique liberum linquo judicium, quod & mihi reſeruo.

TAB. DCLXXXVIII.

Matth. Cap. XVII. verſ. 27.

Verum ne ſimus illis offendiculo, profectus ad mare, mitte hamum: & eum piſcem, qui prodierit primus, tolle, & aperto ore illius, inuenies ſtaterem; acceptum eum da illis pro me & te.

Ut autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle: & aperto ore ejus, inuenies ſtaterem: illum ſumens, da eis pro me & te.

Ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτοὺς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν, βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον. Καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, εὑρήσεις στατῆρα. ἐκεῖνον λαβὼν, δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.

Offert ſe heic miraculum ex rariſſimis. Juſſu ejus, qui nutu ſuo uti creauit, ita gubernat uniuerſum, cui cœlum ſolium, terra ſcabellum pedum ſuorum, terrigenæ verò non erat in poſſeſſione didrachma, quod ſoluere poſſet Capernaumi, juſſu inquam pauperrimi ſimul & ditiſſimi, commutatur piſcis in argentifodinam, imò in officinam monetariam. Cuditur moneta, eaque ſignata, in fluidiſſimo aquæ elemento, in ore vel faucibus piſcis, absque metallo & modulo. Adeſt heic verus & unicus Philoſophorum lapis, qui & aquam, imo nihil, commutat in metallum, imo numiſ-

ma cuſum. Non poterat non id eſſe Omnipotentiæ Diuinæ τεκμήριον, CHRISTI Meſſiæ argumentum demonſtratiuum, Omniſapientiæ item, quoniam nouerat, primi piſcis, quem capturus ſit Petrus, ori ineſſe ϛατῆρα, monetam argenteam æqualem τετραδράχμῳ, ſiue Siclo, crucigeris 54.

Lucem fœneratur hic locus valori veterum numiſmatum. Ex commate 24. conſtat, pro tributo perſonali ſoluendum fuiſſe δίδραχμα, nos in Vernacula noſtra reddimus generali termino *Schatzungs-Pfenning*, v. 27. verò Petrus hamo piſcaturus eſt ϛατῆρα, ſoluendo pro CHRISTO & ſe. Fuit igitur ϛατὴρ τετράδραχμον, Siclus. Quiuis enim Judæus tenebatur quotannis Templo inferre dimidium Siclum, ſiue δίδραχμα. De hac Sicli Judaici cum Tetradrachmo Athenienſium conuenientia erudit nos *Joſephus Ant.* L.III. c. 9. ὁ δὲ Σίκλος νόμισμα ἑβραῖον ὢν ἀττικὰς δέχεται δραχμὰς τέσσαρας. *Siclus autem Nummus Hebræorum Atticas capit drachmas quatuor.* Inuenit *Eiſenſchmid. Pond. & Menſ.* p. 53. ex accurata collatione Siclorum veterum & τετραδράχμων, Sicli pondus 260. gran. Pariſienſium, 8. granis ſuperans ſemunciam Romanam veterem, ſed 64. granis leuius Tetradrachmâ Atticâ, unde Siclo Hebræo valorem dat 45. Tetradrachmæ verò 54. crucigerorum.

Matth. Cap. XVIII. verſ. 24.

Et quum cœpiſſet conferre, oblatus eſt ei unus, qui debebat ei decem millia talentorum.

Et cum cœpiſſet rationem ponere, oblatus eſt ei unus, qui debebat ei decem millia talenta.

Ἀρξαμένε δὲ αὐτε͂ συναίρειν, προσηνέχθη αὐτῷ εἷς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων.

COmmoda heic ſeſe offerret occaſio celebrandi laudes & uſum Arithmeticæ, quæ una eſt ex binis columnis totius Matheſeως, & quàm latè ſe extendat is ad omnes homines, patresfamiliâs, creditores & debitores, adeò latè, ut absque hac ſcientia ſocietas humana ſubſiſtere nequeat. Sed eſt hæc res adeò nota, ut demonſtratione haud indigeat. Pergo ad *talentum*, ponderum maximum, quod quidem in uſum traxere veteres, & lucem fœneratur non ſolùm Scripturæ Sacræ, ſed quoque profanæ Hiſtoriæ.

De *Talento Græco*, ejusque collatione cum ponderibus Romanis extat inſignis locus apud *Liuium* L. XXXVIII. *Argenti probi Attica Talenta duodecim millia dato, intra duodecim annos penſionibus æquis. Talentum ne minus pondo* LXXX. *Romanis ponderibus pendat.* Inita nempe Antiochum Regem inter & Romanos pace pactum fuit, ut ille duodecim annorum ſpatio tot talenta perſolueret, quorum ſumma aſcenderet ad 12000. & pondus talenti præciſum determinatum 80. librarum. Habebat autem Talentum Atticum 6000. Drachmas, quæ reſpondent 6720. Denariis Conſularibus. Ita *Plinius* L. XXXV. c. 11. *Talentum Atticum (6000. Drachmarum)* X. VI. *(id eſt, denarium ſex millibus) taxat M. Varro.* Et L. XXI. c. ult. *Drachma Attica denarii argentei habet pondus.* Hujusmodi autem ſeu drachmæ ſeu denarii 84. dabant libram. *Scribon. Largus ad Calliſthum. Erit nota denarii unius pro Græca drachma, æquè enim in libra denarii 84. apud nos, quot drachmæ apud Græcos incurrunt.* Apud quos Mina ſeu Libra Attica conſtabat 100. Drachmis, Græcis nempe. Reductum Talentum Græcum ad pondera moderna dat libras 54. uncias 2. drachmas 5. grana 24. 00. ponderis Pariſini: ſiue marcas 113. ſemuncias 6. drachm. 1. grana 60, 19. ponderis Colonienſis, ſiue libras 56. ſemuncias 8. drachmas 2. grana 11, 82. Argentoratenſis, ſiue libras 74. uncias 0. drachmas 2. ſcrupulos 0. grana 2. 99. Veneti. In valore monetario prodeunt 900. Imperiales.

De Talento Hebraico כִּכָּר, *ciccar* dicto, egimus alibi. Id juxta computum initum, ſi argenteum fuerit, æquiualet 1500. Imperialibus, in Auro 12220. Ducatis. Erunt proin 10000. Talenta, de quibus in Textu, in Argento 15000000. Imperiales, in Auro 122200000. Ducati. Quæ ſumma ad ἑκατὸν δηνάρια v. 28. ſiue 20. florenos relata rationem habet ut 244400000. ad 1. Ducato ſiue Nummo aureo ſumto pro 4. florenis. Quæ ſanè ratio, denariorum ſcilicet ad illa talenta, oppidò eſt exigua, *Luthero, wie ein Birenſtiel gegen eine Tonne Golds.* Quâ Saluator optimus eleganter exprimit rationem debitorum ſiue peccatorum noſtrorum, quam reddendam habemus DEO, & eorum officiorum, quæ poſcimus à proximo.

Matth. Cap. XVIII. verſ. 28.

Egreſſus verò ſeruus ille, inuenit unum conſeruorum ſuorum, qui debebat ipſi centum denarios. —

Egreſſus autem ſeruus ille, inuenit unum de conſeruis, qui debebat ei centum denarios. —

Ἐξελθὼν δὲ ὁ δȣ̃λος ἐκεῖνος, εὗρεν ἕνα τῶν συνδȣ́λων αὐτȣ̃, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια. —

VIdentur beatæ memoriæ translatores Bibliorum noſtrates vocem *Pfenning* ſumſiſſe in genere pro qualicunque moneta: ſupra quippe hac ipſa voce expreſſere δίδραχμα, Matth. XVII. 24. ςατῆρα, v. 27. heic δηνάριον, qui tamen Numi omnes certò ſunt diuerſi quoad valorem & pondus, & non majori jure eodem denariorum, *Pfenninge*, nomine venire poſſunt, atque noſtri Imperiales, Floreni, Bazii, Aſſes, Crucigeri, Oboli. Quæritur proin, numne verſio noſtra vernacula locis citatis admittat correctionem, quâ ſenſus planior reddi poſſet.

Δηνάριον eſt heic Numus Romanus argenteus; conficiebant autem 7. unciam, & duodecies 7. ſiue 84. libram. *Celſus de Re Medica* L. V. c. 17. *Sciri volo, in uncia pondus denariorum ſeptem eſſe. Plin.* L. XXXIII. c. 9. *Juſtum eſſe* LXXXIV. *(denarios) è libris ſignari.* Eadem autem ſubiere fata denarii, quæ hodienum ſubeunt modernæ monetæ; valor internus non idem ſemper fuit. Republica florente, ſub Conſulibus, & usque ad finem Imperii Auguſti pondus denarii ut plurimùm eſt 74. vel $74\frac{2}{7}$. granorum Pariſienſium. Sub Tiberio, Cajo, Claudio 9. granis fuere leuiores & ſub Nerone ponderant duntaxat 65. grana, & horum 8. ſumi debebant pro uncia. Ejusdem prope erant tenoris usque ad Septimium Seuerum. Sub Pupieno & Balbino auctum quidem fuit pondus usque ad 90. grana, ſed debilitatus valde valor immixto plumbo, & ſubſequentibus temporibus magis magisque ad Gallienum usque & Poſthumum, quibus imperantibus corruit penitus fere rei monetariæ antiquæ ſplendor. *Denarii* autem vocabantur hæ monetæ, quoniam decem aſſes æquiualebant denario. Sub Conſulibus & binis primis Imperatoribus cudebantur hi denarii ex argento puro, & marcæ uni 5. grana duntaxat alieni metalli admixta fuerunt, juxta δοκιμασίαν initam à *Bouteroue* apud *Eiſenſchmid. de Pond. & Menſ.* p. 135. Pondus nempe denarii conſularis eſt juxta Pariſienſes 1. gros. 2, 29. gran. Colonienſes 1. drachm. 6, 08. gran. Argentoratenſes 1. drachm. 5, 17. gran. In Veneto, 1. drachm. 3. 45. gran. In valore monetæ dat 1. denarius 16. aſſibus conſtans 12. crucigeros, ſiue 8. aſſes Tigurinos, *ein doppeltes Pieclin.* Aſſis quippe æquiualet $\frac{3}{4}$. crucig. proin 100. denarii in Textu memorati florenis 20.

Matth. Cap. XIX. verſ. 24.

Et iterum dico vobis: Facilius eſt Camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem in regnum DEI ingredi.

Et iterum dico vobis: Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum.

Πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν· εὐκοπώτερόν ἐςι κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν, ἢ πλȣ́σιον εἰς τὴν βασιλείαν τȣ̃ ΘΕΟΥ εἰσελθεῖν.

Vid. Marc. Cap. X. verſ. 25. Luc. Cap. XVIII. verſ. 25.

OFfert exegeſis hujus loci non unam difficultatem: conſentiunt in eo Interpretes omnes, locutionem hanc eſſe prouerbialem, ſed nec diſſentiunt circa ſcopum. Difficultates mouet tum *Camelus*, tum *foramen acus*.

Sunt, qui prætendunt, non loqui heîc Saluatorem de *Camelo* animali, ſed de fune craſſo nautico, κάμιλος dicto. Τὸ παχὺ σχοινίον, ῷ χρῶνται οἱ ναῦται πρὸς τὸ ῥίπτειν τὰς ἀγκύρας, *craſſus rudens, quo nautæ utuntur ad jaciendas anchoras.* Occurrit hæc vox hoc ſenſu apud *Cyrillum Alexandrinum*, *Theophylactum*, *Euthymium*, *Phauorinum*, *Scholiaſten Ariſtophanis*, *Suidam*, ſed ubique ſcribitur κάμιλος, non κάμηλος. Et conjectat *Druſius*, legi debere κάβιλος, voce affini Belgarum *Cabel*, Gallorumue *Cable*. Etiam Hebræis, Chaldæis, Syris, Æthiopibus, & Arabibus nauticus funis vocatur חֶבֶל *chebhel*, & *chabhal*, & hinc apud Jonam & Ezechielem nautæ di-

cuntur חֻבְלִים chobbelim. In Oriente proin potius Aſiatico quæſiuerit *Druſius* ſuum *Cabel* quàm in Græcia. In Arabica lingua nominetenus affines ſunt *Camelus* & *rudens nauticus*. Ille Arabibus & Turcis audit *abal*, *Meninzk. Lex.* p. 11. *gemel*, *geml*, Plur. *gimal*, *egmal*, *gimalet*, *gimalat*, & Plur. Plur. *gemail*, Id. 1652. Hic *giomal*, *giommal*, *gioml*, *geml*, *gimal*. Unde & Hiſpanorum *gumena*, Italorum *gomena*, Gallorum *gomeine*. Syris *gamol* notat & Camelum & funem nauticum. Videatur *Nouaria* in *Nomenclatore Arabico - Syro - Latino Tract.* q. c. 8. *Bapt. Ferrarius Lexic. Syr.* voce גמר. Volunt namque, qui pro fune nautico ſtant, quadrare rudentem nauticum melius foramini acus quàm Camelum animal, & allegant inſuper Talmudicorum prouerbium, *grauis eſt exitus animæ ex corpore*, *ut rudentis per foramen anguſtum*, quod *Buxtorffius* producit in פיטורין ex *Moed Katon*.

Sed placet *Camelus* animal plerisque Interpretibus, quoniam tres Euangeliſtæ κάμηλον ſcribunt per η non per ι. Et ſunt ex iis, qui, explanaturi difficultates, volunt, fuiſſe Hieroſolymæ portam à foramine acus nomen ſortitam, anguſtam adeò, ut Camelo, præſertim onerato, introitus per illam haud patuerit. *Grotius*, *Bochartus*, alii, admittunt ſimpliciter Camelum, & in ſententiæ hujus patrocinium adferunt prouerbium Judæis uſitatum de *Elephante per foramen acus tranſeunte*. In *Baua Metſia* legitur: *Fortè ex urbe Pompoditha es*, *ubi immittunt Elephantem per foramen acus*. In *Beracoth*. *Non oſtendunt homini* (res inſolitas) *neque Palmam auream*, *neque Elephantem*, *qui intret per foramen acus*. Ita heic Elephantis loco ſumſerit CHRISTUS Camelum, animal Judæis notius, ut Matth. VII. 3. placuere oculi præ dentibus. Τὶ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς; qua phraſi uſi ſunt Judæi de dentibus, non de oculis. Seligit quoque Camelum *Prudentius* L. III. *Er.* II.

Tunc ſic diſcipulis vitæ ſpes unica fatur:
Difficile eſt terris affixos diuite gaza
Auelli, *cœlique leues in regna venire.*
Nam citius tenuis per acus tranſire foramen
Deformis poterunt immania membra Cameli,
Quam valeat diues cœleſtia regna videre.

Κάμηλον ſi conferas cum καμίλῳ, dixeris, faciliorem eſſe rudentis nautici tranſitum per foramen acus, quàm Cameli, ſi nimirum is reſoluatur prius in tenuia filamenta.

TAB. DCLXXXIX.

Matth. Cap. XX. verſ. 30. 34.

30. Et ecce, duo cœci ſedentes juxta viam, quum audiſſent JESUM præterire, clamauerunt, dicentes: Miſerere noſtri, DOMINE, fili Dauid.
34. Intimè autem affectus miſeratione JESUS tetigit oculos eorum: & confeſtim viſum receperunt oculi illorum, & ſequuti ſunt eum.

30. Et ecce, duo cœci ſedentes ſecus viam, audierunt, quia JESUS tranſiret: & clamauerunt, dicentes: DOMINE, miſerere noſtri, fili Dauid.
34. Miſertus autem eorum JESUS, tetigit oculos eorum, & confeſtim viderunt, & ſecuti ſunt eum.

30. Καὶ ἰδοὺ, δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδὸν, ἀκούσαντες, ὅτι ΙΗΣΟΥΣ παράγει, ἔκραξαν, λέγοντες· Ἐλέησον ἡμᾶς, ΚΥΡΙΕ, υἱὸς Δαβίδ.
34. Σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ ΙΗΣΟΥΣ ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Καὶ εὐθέως ἀνέβλεψαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Vid. Marc. Cap. X. verſ. 46. 52.

Luc. Cap. XVIII. verſ. 35. 42. 43.

35. Euenit autem, quum adpropinquaret Hiericho, ut cœcus qui-

35. Factum eſt autem, cum appropinquaret Jericho, cœcus quidam

MATTH. Cap. XX. v. 30. 34.
Coeci ſanantur miraculo.

Matth. Cap. XX. v. 30. 34.
Zwen ſehend gemachte Blinde.

H. Sperling sculps.

RPJCB

RPJCB

MATTH. Cap. XXI. v. 2. 5.
Asini triumpho parati.

Matth. Cap. XXI. v. 2. 5.
Eſel zum Triumph-Zug gebrauchet.

P. G. Harder sculps.

dam ſederet juxta viam, mendicans.

42. Et JESUS dixit ei: Recipito viſum, fides tua ſaluum te reddidit.

43. Et confeſtim viſum recepit, ac ſequebatur illum, (a) glorificans DEUM. Et omnis populus ut vidit, (b) dedit laudem DEO.

(a) Vel, gloria extollens.
(b) Vel, laudauit DEUM.

dam ſedebat ſecus viam, mendicans.

42. Et JESUS dixit illi: Reſpice, fides tua te ſaluum fecit.

43. Et confeſtim vidit: & ſequebatur illum, magnificans DEUM. Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem DEO.

35. Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχὼ, τυφλός τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.

42. Καὶ ὁ ΙΗΣΟΥΣ εἶπεν αὐτῷ· ἀνάβλεψον· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.

43. Καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε· καὶ ἠκολούθει αὐτῷ, δοξάζων τὸν ΘΕΟΝ. Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν, ἔδωκεν αἶνον τῷ ΘΕΩ.

Est *cœcitas* morbus ex difficillimis, maximè incommodis, perſæpe inſanabilibus, ſi nempe pro cauſa agnoſcat permixtionem humorum, obſtructionem nerui optici rebellem, vulnus, quo omnes humores oculi effluunt; Cataracta ſola ferè ſpem facit recuperandi viſus, ſi deponatur acu ſeu pellicula pupillam obducens, ſeu cryſtallinus ipſe humor. Qualisnam fuerit cauſa cœcitatis in binis illis viris, ad mœnia urbis Hierichuntinæ mendicantibus, in Textu haud exprimitur. Certum id eſt, fuiſſe cœcos, egenos, certum item, adhibuiſſe CHRISTUM neque medicamenta, neque operationem manualem, ſed oculis reddidiſſe viſum ſolo omnipotenti verbo, ἀνάβλεψον. Quale quid omnium ὀφθαλμιάτρων & voluntatem, & facultatem, & captum ſuperat.

TAB. DCXC.

Matth. Cap. XXI. verſ. 2. 5.

2. — Ite in vicum, qui eſt è regione veſtri, & ſtatim inuenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea: ſoluite & adducite mihi.

5. Dicite filiæ Sion: Ecce, Rex tuus venit tibi manſuetus, & ſedens ſuper aſinam, & pullum (a) filium ſubjugis.

2. — Ite in caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim inuenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea: ſoluite, & adducite mihi.

5. Dicite filiæ Sion: Ecce, Rex tuus venit tibi manſuetus, & ſedens ſuper aſinam & pullum filium ſubjugalis.

(a) Malim interpretari, natum ſubjugi: quamuis Columella quoque filios equorum vocet pullos eorum.

2. — Πορεύθητε εἰς τὴν κώμην, τὴν ἀπέναντι ὑμῶν. Καὶ εὐθέως εὑρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι.

5. Εἴπατε τῇ θυγατρὶ Σιὼν· Ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι πραῢς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον, καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου.

Vid. Marc. Cap. XI. verſ. 2. Luc. Cap. XIX. verſ. 30.

Joh. Cap. XII. verſ. 14. 15.

14. Nactus autem JESUS (b) aſellum, inſedit ei, ſicut ſcriptum eſt.

(b) Ὀνάριον, aſellum, quem Propheta vocat pullum aſinæ.

14. Et inuenit JESUS aſellum: & ſedit ſuper eum, ſicut ſcriptum eſt.

15. Ne metue, filia Sion: Ecce, Rex tuus venit, ſedens ſuper pullum aſinæ.

15. Noli timere, filia Sion: Ecce, Rex tuus venit tibi, ſedens ſuper pullum aſinæ.

14. Ἑυρὼν δὲ ὁ ΙΗΣΟΥΣ ὀνάριον, ἐκάθισεν ἐπ᾽ αὐτὸ, καθώς ἐςι γεγραμμένον.

15. Μὴ φοβȣ̃, θύγατερ Σιών· Ἰδȣ̀ ὁ βασιλεύς σȣ ἔρχεται καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνȣ.

VEctură aſinorum utebantur olim, ut adhuc in Italia, viri fœminæque illuſtres authoritate graues. In Sacris Abrahamus Gen. XXII. 3. Moſes, Exod. IV. 20. Bileamus, Num. XXII. 21. alii duo Prophetæ, de Bethel unus, ex Juda alter, 1. Reg. XIII. 13. 23. Acſa, Calebi filia, Joſ. XV. 18. Jud. I. 14. Abigail, 1. Sam. XXV. 20. Ahitophel, Conſiliarius Regius, 2. Sam. XVII. 23. Mephiboſeth, nepos Regis, 2. Sam. XIX. 26. Judicum Iſraëliticorum, Jairi 30. & Abdonis 40. filii, atque 30. nepotes, Jud. X. 4. XII. 14. Hinc Debora in Cantico Jud. V. 10. *Vehentes mulis nitidis, qui præſidetis judiciis. (Qui aſcenditis ſuper nitentes aſinos, & ſedetis in judicio.)* Sic & Saluator optimus in humillimo ſimul & majeſtatico ſuo introitu vehi voluit aſino, ut implerentur Prophetiæ, Jacobi morientis, verbis quidem ambigui ſenſus, Gen. XLIX. 11. *Ligans ad vitem pullum ſuum, & ad Sorek filius meus aſinam ſuam; (Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem, ô fili mi, aſinam ſuam;)* ſed clariſſimis, quæ omni Judæo aperire debuiſſent oculos, & digitis monſtrare Meſſiam, Zach. IX. 9. *Exulta vehementer, filia Zion, jubila, filia Jeruſalem, en Rex tuus veniet tibi juſtus & ſeruator ipſe, mitis, vehens ſuper aſino, & pullo aſinarum. (Exulta ſatis, filia Sion, jubila, filia Jeruſalem: Ecce, Rex tuus veniet tibi, juſtus & ſaluator: ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinum, & ſuper pullum, filium aſinæ.)* Eſt hæc vectura percommoda, aſinorum inceſſus tardus, & blandus, æqualium ſimul & longorum paſſuum, ut commodè ægri à loco in locum transuehi poſſint. Alcairi aſinis vehi malunt nobiles fœminæ quàm equis, teſte *Leone Africano* L. VIII. Idem teſtimonium de ſexu nobiliori & ſequiori Romanæ Nationis legas apud *Lampridium* in vita *Heliogabali*. Superbiæ notam incurrit *Chryſoſtomus*, Epiſcopus Conſtantinopolitanus, quod οἰκέτας ἔχει τȣ̀ς διακονȣμένȣς αὐτῷ, καὶ ἐπὶ ὄνȣ ὀχεῖται, *ſeruos habet, qui illi miniſtrent, & aſino vehitur*, teſte ipſomet in *Hom.* I.

TAB. DCXCI.

Matth. Cap. XXI. verſ. 18. 19.

18. Mane autem reuertens in ciuitatem eſuriit.
19. Et quum vidiſſet fici arborem, unam in via, venit ad eam, & nihil inuenit in ea niſi folia tantum, & ait illi: Ne poſthac ex te fructus naſcatur in æternum. Et arefacta eſt continuo ficus.

18. Manè autem reuertens in ciuitatem eſuriit.
19. Et videns fici arborem unam ſecus viam, venit ad eam, & nihil inuenit in ea, niſi folia tantùm, & ait illi: Nunquam ex te fructus naſcatur in ſempiternum. Et arefacta eſt continuò ficulnea.

18. Πρωΐας δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν ἐπείνασε.

19. Καὶ ἰδὼν συκῆν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδȣ̃, ἦλθεν ἐπ᾽ αὐτὴν, καὶ ȣ̉δὲν εὗρεν ἐν αὐτῇ, εἰ μὴ φύλλα μόνον, καὶ λέγει αὐτῇ· Μηκέτι ἐκ σȣ̃ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ ἐξηράνθη παραχρῆμα ἡ συκῆ.

Marc. Cap. XI. verſ. 12. 13. 14. 20.

12. Et poſtero die, quum exiiſſent Bethania, eſuriit.
13. Quumque vidiſſet arborem fici procul, habentem folia, veniebat, an

12. Et alia die, cum exirent à Bethania, eſuriit.
13. Cumque vidiſſet à longe ficum habentem folia, venit, ſi quid forte

videli-

MATTH. Cap. XXI. v. 18. 19.
Ficus maledicta.

Matth. Cap. XXI. v. 18. 19.
Der verfluchte Feigenbaum.

G.D. Heümann sculps.

RPJCB

videlicet inuenturus eſſet aliquid in ea. Et quum veniſſet ad illam, nihil inuenit niſi folia. Non enim erat *(a)* tempus ficorum.

(a) Vel, tempeſtiuitas.

inuenerit in ea. Et cum veniſſet ad eam, nihil inuenit præter folia: non enim erat tempus ficorum.

14. Et reſpondens JESUS dixit ficui: Ne poſthac ex te in æternum quiſquam fructum edat. Et audiebant diſcipuli illius.

14. Et reſpondens, dixit ei: Jam non amplius in æternum ex te fructum quiſquam manducet. Et audiebant diſcipuli ejus.

20. Et mane prætereuntes viderunt ficum aruiſſe radicitus.

20. Et cum manè tranſirent, viderunt ficum aridam factam à radicibus.

12. Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας, ἐπείνασε.

13. Καὶ ἰδὼν συκῆν μακρόθεν ἔχουσαν φύλλα, ἦλθεν, εἰ ἄρα εὑρήσει τί ἐν αὐτῇ. Καὶ ἐλθὼν ἐπ᾽ αὐτὴν, οὐδὲν εὗρεν εἰ μὴ φύλλα. οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων.

14. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ΙΗΣΟΥΣ εἶπεν αὐτῇ· Μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα οὐδεὶς καρπὸν φάγοι. Καὶ ἤκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

20. Καὶ πρωῒ παραπορευόμενοι εἶδον τὴν συκῆν ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν.

OCcurrunt in hac ficus maledictæ à CHRISTO hiſtoria difficultates variæ. Venerat Saluator Bethaniâ, ubi beneficos habuit hoſpites, qui certè eum dimiſerant haud famelicum, & tamen *eſurit*, bono manè, πρωΐας, nondum multo labore fatigatus. Mirum eſt, quæſiuiſſe CHRISUM fructus in ficu, inueniſſe nullos. Objecerit cornutum Phariſæus Logicus: vel ſciuiſſe, arborem fuiſſe ἄκαρπον, vel ignoraſſe: ex utroque lemmate ſequi defectum vel ſapientiæ, vel prudentiæ. Prudentis ſanè non eſt, quærere, quod quis certò certius haud inueniet. Ut probabilius omnino ſit, neſciuiſſe, Marco ipſo ſuffragante, ἦλθεν, εἰ ἄρα εὑρήσει τί ἐν αὐτῇ. Sed quî ignoraſſet, in quo reſederat ſpiritus ſapientiæ, cognitionis & conſilii? qui ne quidem oculari inſpectione indiguit? qui arcana nouit hominum cogitata? *Qui nouit omnia? Numquid fructuum tempus ignorat fructuum & arborum temporiſque Creator? Euſebius Emiſſenus.* CHRISTUM ſi conſideremus tanquam hominem, ignorare is haud poterat, quod nemini non ex vulgo notum erat, nondum maturos eſſe ficus. Contigit quippe Hiſtoria hæc quatriduo ante Paſcha, die 11. menſis Niſan, ſub Martii finem, quo tempore fructus ficus nondum ſunt maturi, ſed demùm æſtate. Ipſe Saluator à matura ficu parabolas fuit mutuatus, Matth. XXIV. 32. ἀπὸ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν. Ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἁπαλὸς, καὶ τὰ φύλλα ἐκφύῃ, γινώσκετε, ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος. Luc. XXI. 29. 30. Ἴδετε τὴν συκῆν, καὶ πάντα τὰ δένδρα. Ὅταν προβάλωσιν ἤδη, βλέποντες ἀφ᾽ ἑαυτῶν γινώσκετε, ὅτι ἤδη ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν. Vix proin tunc temporis progerminarunt folia. Et quî excandeſcere ita poterat manſuetiſſimus JESUS, ut ficui innocenti maledixerit? οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων. Vel, annon ſtetit à potentiſſimo Saluatore, ſterili hactenus arbori mandare, ut confeſtim protruderet maturrimos fructus, & tantâ copiâ, tantoque ſelectu, quibus fames ſedari poſſet? demonſtrare inſimul infinitam ſuam potentiam, Apoſtolorum corroborare fidem? Arborem ἄκαρπον fœcundare pro longa annorum ſubſequentium ſerie? tantò hæc magis, quod omnia alia à CHRISTO patrata miracula τεκμήρια ſint immenſæ ſuæ bonitatis, hocque ſolum maledictionem habuerit comitem. Eo tandem quæſtio redit, quid ſibi voluerit CHRISTUS raro adeò miraculo & prorſus ſingulari?

Non impediunt propoſitæ hactenus difficultates, quò minus Gloria Sapientiæ, & Sanctitatis, & Bonitatis, & Diuinitatis Saluatoris ſaluari queat. Certum id eſt, eſuriiſſe CHRISTUM; ἐπείνασε eſt vox, qua utuntur Euangeliſtæ, ubi ſermo eſt de fame Dauidis & ſociorum Matth. XII. 3. Marc. II. 25. Apoſtolorum Matth. XII. 1. CHRISTI ipſius Matth. IV. 2. An fuerit fames hæc naturalis, vel œconomica, ut quidam ſubtiliter nimis diſtinguunt, inquirere meum non eſt. Contingere facile poterat, ut CHRISTUS pridie docendo defatigatus veſperi Hieroſolymis Bethaniam venerit, & præ laſſitudine nimia cibos haud aſſumſerit, noctem inſuper vel magnam ejus partem precando conſumſerit, & meditando, quò præpararet ſeſe ad paſſionem inſtantem. Quid mirum igitur, ſi poſtero manè ad iter ſeſe accingens eſuriit? in ventriculo teneram illam ſenſerit titillationem, quæ famis nomine venit? Mirum omnino, ſi tot animi corporiſque laboribus fatigatum non ceperit amor edendi. Adfuit proin fames, ſed à labe omni peccati immunis, quæ CHRISTO non magis vitio verti poterat, quàm ſomnus ille in naui, ſitis in cruce.

Ex dilemmate illo: CHRISTUS aut ſciuit, eſſe ἄκαρπον ficum, aut ignorauit; nîl inferri

 poteſt,

poteſt, quod diuinæ ſapientiæ ſuæ præjudicio eſſe poſſit. Si ſciuit, ut ſciuit, ad ficum acceſſit haud absque ſanctiſſimis rationibus. Dederat propria ſua fames ipſi anſam loquendi de fidei in DEUM efficacia; abſentia fructuum & inſecuta arboris maledictio inſtillandi diuinos ſuos ſermones Apoſtolorum animis. Si neſciuit, neſciuit ut homo. Quà DEUS quippe & Mediator nihil ignorare poterat. Fuit in omnibus ὅμοιος ἀνθρώποις, ἀνομίᾳ ſolâ exceptâ. Scrupulum, quem mouent verba Marci, οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων, ſoluit *Heinſius* in ſuis *Exercitationibus* unica accentus & commatis mutatione, legens: οὗ γὰρ ἦν, καιρὸς σύκων, *ubi enim erat tempus erat ficuum,* quam mutationem ne orthodoxiſſimi quidem improbare poſſunt, quoniam conſtat, vetuſtiſſimos Codices carere commatibus & accentibus, Textui proin originali nihil decedit. Sed id demonſtrare debet, potuiſſe hoc tempore, & heîc loci, ficus eſſe maturos. *Plinio* teſte creſcunt ficus in Climatibus Orientalibus Martio menſe, ſeu Niſan. Hac de re extat teſtimonium Cant. II. 13. *Ficus protruſit groſſos ſuos, & vineæ florentes odorem reddunt.* Sunt nempe hæc indicia veris. Nam paulò ante verſ. 11. legitur, *ecce hyems præteriit.* Et fortè ab hisce פגים *phagim, groſſulis,* ficubus præcocibus, nomen accepit ipſe pagus *Bethphage*, quod ibi citius maturuerint quàm alibi, delicioſi præ aliis. Loquitur & Jeſaias XXVIII. 4. de hujusmodi *præcoquo fructu antequam autumnus* (aliis æſtas) *adeſt, quem ſimul atque videt aliquis, dum adhuc in manu eſt, eum deuorat. Quis ergò,* inquit *Heinſius, dubitet, quin, ubi* DOMINUS *tum fuit, maturas fuiſſe ficus Euangeliſta dicat? iſtam autem ideò damnatam, quod diſſimilis tum cæteris ſpem dubitantis ac eſurientis* DOMINI *eluderet, aut fruſtraretur.* Celeb. *Witſio Diſſ. de Ficu diris à CHRISTO deuota*, quæ Commentario huic præbet materiam, nil fere obſtat, quò minus ſententiæ huic ſubſcribat, quàm unanimis omnium Codicum atque Verſionum conſenſus, diſcedens ab *Heinſio. Nouam lectionem pro arbitrio ſibi fingere, quantumuis plauſibili prætextu, ab hominis Theologi modeſtia alienum eſſe arbitror.* Sic ille, totus in eo, ut absque ulla Textus mutatione explicationem det Sapientiæ ſimul & Juſtitiæ CHRISTI congruam. In anteceſſum autem memorat, ſentire quosdam cum *Hammondo*, καιροῦ nomine non venire heic menſem vel diem, quo Hiſtoria hæc contigit, ſed annum integrum, eſſeque verba Marci, οὐκ ἦν καιρὸς σύκων, interpretanda ita, *non erat annus ficuum ferax, want het en was geen goed Vyge Jaar, es war kein gut Feigen-Jahr*, ut apud *Horatium* legitur *pomifer & locuples frugibus annus.* Ita nos Germani, *ein Wein-Jahr, Obs-Jahr.* Quæ ſententia admitti facile poſſet, ſi Græca Lingua nobis ſuppeditaret hujusmodi loquendi formulas, ſpeciatim verò Scriptura Sacra, ubi è contra occurrit καιρὸς θερισμοῦ, Matth. XIII. 30. Καιρὸς τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος, Luc. XX. 10. *Witſii* ipſius cogitata nunc ſequuntur. Ex ſupra jam dictis conſtat, duplicis generis fuiſſe *ficus* in Judæa, *præcoces, præcoquas*, maturas vere, & *ſerotinas*, vergente æſtate. Vocantur illæ Hoſ. IX. 10. בִּכּוּרוֹת. *Uuas in deſerto reperi Iſraelem, quaſi primos fructus in ficu, in initio ejus vidi patres eorum. (Quaſi uuas in deſerto inueni Iſrael: quaſi prima poma ficulneæ in cacumine ejus, vidi patres eorum.)* De ſerotinis lege Num. XIII. 24. *Venerunt denique usque ad torrentem Eſchol, inde decerpſerunt termitem, & botrum uuarum — acceperunt quoque de malogranatis & de ficubus.* Sic & Matth. XXIV. 32. De præcocibus ficis *Plinius* L. XV. c. 18. *Paruarum genus arborum poſt autumnum fimo contegunt, deprehenſasque in hyeme groſſos: quæ mitiore cœlo refoſſæ cum arbore, atque in lucem remiſſæ, nouos Soles, aliosque, quam quibus vixere, auidè tanquam iterum natæ accipiunt: & cum venientium flore matureſcunt, alieno præcoces anno, in tractu vel gelidiſſimo.* Hujusmodi igitur ficus quærebat Saluator in arbore πολυφύλλῳ, nec tamen inueniebat, quoniam non fuit ex præcoquarum genere. Et aſſerit celebratiſſimus Theologus, neutiquam præjudicio eſſe CHRISTO, ſi dicatur, quà homo, eminus conſpectam arborem haud diſtinxiſſe, num eſſet ex præcocibus, vel ſerotinis. Addi poteſt ex *Lightfooto* & Talmudiſtis, fuiſſe in Judæa diuerſi generis ficus, fructus tuliſſe aliquas quotannis, in aliis maturuiſſe demum altero tertioue anno fructus, ſeruaſſe tamen folia etiam per hyemem.

Pergimus ad memorabilem ficus maledictionem, de qua pulchrè *Chryſoſtomus*, voluiſſe manſuetiſſimum per omnem vitam Saluatorem manifeſtare potentiam, qua polleat, puniendi, argumento Apoſtolis pariter atque Judæis, poſſe, ſi vellet, eos, qui ipſum crucifixuri eſſent, verbo unico prolato internecioni tradere; & potius quidem hanc ſuam potentiam exerere in ficu ſucci plena, quàm alia quacunque ſiccioris conſtitutionis arbore, ut Diuinitas ſua illuceſceret magis. Sanè *portentificæ* CHRISTI *potentiæ validum argumentum eſt, quod tam ſubitò hæc arbor, tam ſucculenta, tamque frondoſa, non appoſito igne, non ferro cædente, non euulſa vento, non defoſſa radicibus, ſolo omnipotente DOMINI verbo tota exaruerit. Witſius. Chryſoſtomo* ſuccinit *Grotius. Clementiſſimus DOMINUS, quum innumeris miraculis ſua in nos æterna beneficia figuraſſet, ſeueritatem judicii, quod infrugiferos homines manet, uno duntaxat ſigno, idque non in homine, ſed in non ſenſura arbore, adumbrauit, ut certi eſſemus, bonorum operum ſterilitatem gratiæ fœcundantis ademtione puniri.*

Quanam ratione potuerit exemplo maledictæ hujus ficus ſibi ipſi meritiſſimam dictare pœnam populus Judaicus, qui alibi in Sacris Jer. XXIV. 2. Luc. XIII. 6. ficui comparatur, à quo *præcocem fructum* præſtolabatur DOMINUS.

RPJCB

MATTH. Cap. XXIII. v. 23.
Decimatio menthæ et rutæ.

Matth. Cap. XXIII. v. 23.
Müntz = und Rauten Zehend.

I. A. Fridrich sculps.

RPJCB

MATTH. Cap. XXIII. v. 23.
Anethi et Cumini decimatio.

Matth. Cap. XXIII. v. 23.
Kümmel und Dill verzehendet.

G. D. Heümann sculps.

NUS, Mich. VII. 1. Diſcipuli CHRISTI occaſione hujus miraculi efficaciam fidei edocti? Saluator ipſe fiduciam ſuam in DEUM Patrem tolerantiâ famis manifeſtauerit? Has & alias hujus generis meditationes explanandas linquo Verbi Diuini præconibus.

A. Ficus Indica maxima folio oblongo, funiculis è ſummis ramis demiſſis radices agentibus ſe propagans, fructu minore ſphærico ſanguineo Fig. B. III. *Sloane Natural Hiſtory of Jamaica* Vol. II. p. 140.

TABB. DCXCII. DCXCIII.

Matth. Cap. XXIII. verſ. 23.

Væ vobis, Scribæ & Phariſæi, Hypocritæ, quia decimatis Mentham, & Anethum, & Cyminum, —

Væ vobis, Scribæ & Phariſæi, hypocritæ, quia decimatis mentam, & anethum, & cyminum, —

Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταὶ, ὅτι ἀποδεκατȣ̃τε τὸ Ἡδύοσμον, καὶ τὸ Ἄνηθον, καὶ τὸ Κύμινον. —

Luc. Cap. XI. verſ. 42.

Sed væ vobis Phariſæis, quia decimatis Mentham, & Rutam, & quoduis olus. —

Sed væ vobis Phariſæis, quia decimatis mentam, & rutam, & omne olus. —

Ἀλλ᾽ ȣ̓αὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατȣ̃τε τὸ ἡδύοσμον, ϗ τὸ πήγανον, ϗ πᾶν λάχανον. —

M*Inorum*, imo fortè minimarum, *decimarum* heic occurrit exemplum, quales non præcepere unquam Leges Civiles aut Canonicæ, ſed ſpontanea introduxit generoſitas, vel potius, hypocritica Reverendorum Phariſæorum ſanctitas, qui maximæ duxere laudi, ebuccinare per omnia viarum compita, quod decimas ſoluant de omnibus, quas poſſiderent, reculis, vel minimis, Thraſonis ad inſtar illius, Luc. XVIII. 12. ἀποδεκατῶ πάντα, ὅσα κτῶμαι.

Anatomen horum Hypocritarum, vel & applicationem ad Chriſtianiſmi moderni corruptos mores, linquo aliis. Fori mei eſt deſcriptio & repræſentatio plantarum ab Euangeliſtis memoratarum, quæ res non adeò eſt facilis, ut quidem exiſtimatur vulgò, indaginis. Norunt id Botanici moderni, ii cumprimis, qui in *Dioſcoridem*, *Theophraſtum*, *Plinium*, alios ſunt commentati.

Πᾶν λάχανον, *quoduis olus*, *alles Köhl*, meliùs fortè redderetur, *allerhand Garten-Gewächs*, vox quippe, *Köhl*, ideam ſpecialem *Braſſicæ* alligatam habet. Καλȣ̃μεν λάχανα τὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν χρείαν, *vocamus olera, quæ nobis uſui cibario ſunt: Theophraſt. Hiſt. Plant.* L. VII. c. 7. Veniunt proin λαχάνων nomine omnes illæ plantæ hortenſes, quæ coctæ menſis inferri ſolent. Fuere quidem, & ſunt, etiam λάχανα ἄγρια, *olera ſylveſtria*, ſponte in pratis, agris, ſyluis naſcentia, quorum mentio fit apud *Theophraſtum*, *Hippocratem*, *Ariſtophanem in Pluto*. Et nemini non notum, in cibos quæri & venire Gallis hujusmodi olera agreſtia, quorum conſideratio hujus loci non eſt. Suppeditat Textus noſter plantarum hortenſium nouam, inuſitatam ſaltem, diſtinctionem in *cibarias* & *condimentarias*. Illæ ſunt inprimis πᾶν λάχανον, omne olus, quod venit in cibum, & nutritioni inſeruit, licet *Celſi* judicio, parum ſolidæ. Tales ſunt, pro regionum varietate variæ, *Allium, Cæpa, Porrum, Aſparagus, Beta, Braſſica, Lactuca, Atriplex, Petroſelinum, Naſturtium, Cucumis, Cucurbita, Raphanus*. Habebant Græci inſuper alias, hodie minus uſitatas, *Mercurialem*, *Senecionem*, *Lampſanam*, *Lapathum*, *Urticam*, laudatque ſpeciatim *Maluam* & *Aſphodelum Heſiodus Oper. & Dier.* v. 41.

Νήπιοι ȣ̓δ᾽ ἴσασιν, ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
Ὀυδ᾽ ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ,
Κρύψαντες γὰρ ἔχȣσι θεοὶ βίον ἀνθρώποισι.

Stulti neque ſciunt, quanto plus dimidium ſit toto,
Neque quàm magnum in Malua & Aſphodelo bonum.
Occultarunt enim victum Dii hominibus.

In condimentariarum plantarum Claſſem eæ veniunt, quæ non tam nutriunt, quàm oleribus, cibisue aliis gratum, aromaticum conciliant ſaporem, imo & ſtomachicis aliisue præditæ ſunt qualitatibus. Huc ſpeciatim pertinent *Allium, Cepa, Naſturtium, Saluia, Sinapi, Coriandrum, Pulegium, Hyſſopus, Baſilicum, Thymus,*

mus, Mentha, Ruta. Ex hujusmodi plantis quatuor memorat Saluator, ordine deſcribendas.

1. Ἡδύοσμον vertit *Gaza* apud *Theophraſtum Menthaſtrum*, ſed rectius redditur *Mentha, Müntz*, imo *Mentha hortenſis, Garten-Müntz.* Conſtat id ex *Galeno* L. VI. *Simplic.* ἡδύοσμος, ἔνιοι δὲ μίνθην προσαγορεύουσι, *Hedyoſmos, quidam verò Mentham appellant. Plin.* L. XIV. c. 8. *Mentæ nomen ſuauitas odoris apud Græcos mutauit, cum alioqui Mintha vocaretur, unde noſtri nomen declarauerunt. Grato menta menſas odore percurrit in ruſticis dapibus. Dioſc.* L. III. c. 41. ἡδύοσμος, οἱ δὲ μίνθην —— καὶ καθόλου ἐστιν εὐστόμαχον, καὶ ἀρτυματῶδες. *Hedyoſmos, alii Mentham* —— *in ſumma hominibus utilis eſt, & in condimentis peculiarem habet gratiam.* Menthæ hortenſis ſeu ſatiuæ aliquot habemus ſpecies. Nobis impræſentiarum ſiſtitur Fig. I. *Mentha hortenſis verticillata Ocymi odore* C. B. *Mentha verticillata minor acuta, non criſpa, odore Ocimi* I. B. præeminens reliquis Menthæ ſpeciebus ſuauiſſimo odore ocymi, & ſapore Meliſſæ. Characteres ad marginem quoque exhibentur Lit. A.

2. Πήγανον, *Ruta*, nempe domeſtica, ſylueſtris quippe ἄθετος πρὸς βρῶσιν, *cibis non apponitur. Dioſc.* L. III. c. 52. quum contra illa ſit ἐδωδιμότερος, *magis edulis*, commendata olim magis quàm hodiè, licet ſint, qui ad viſum acuendum cum Butyro comedant, vel & maſticent. *Schola Salernitana:*

Nobilis eſt Ruta, quia lumina reddit acuta:
Auxilio Rutæ, vir lippe, videbis acute.

Item:

Fœniculum, Verbena, Roſa, Chelidonia, Ruta,
Ex his fiet aqua, quæ lumina reddit acuta.

Placet ex Rutarum genere *hortenſis latifolia* C. B. *ſatiua vel hortenſis* I. B. Fig. II. & Litera B. notantur Characteres ad marginem.

3. Ἄνηθον, *Anethum*, non eſt *Aniſum, Aniß*, ut nos in vernacula Verſione reddimus, ſed *fœniculo* ſimilis planta, qua adhuc condimenti loco utimur ad Braſſicam muriaticam, Cucumeres, pro carminatiuo. Siſtitur hoc *Anethum hortenſe* C. B. *Anethum* I. B. TAB. DCXCIII. Fig. III. atque Litera C. oſtendit Characteres ad marginem.

4. Κύμινον, *Cuminum, condimentorum omnium faſtidiis amiciſſimum Plinio.* Hoc ſemine adhuc utimur ad condienda Rapa, ipſum quoque panem. Mentio hujus fit Jeſ. XXVIII. 27. *Neque tribula dentata exteritur vicia, nec circunducitur rota plauſtri ſuper cyminum, ſed virga excutitur vicia, & cyminum baculo. (Non in ſerris triturabitur gith, nec rota plauſtri ſuper cyminum circuibit: ſed in virga excutietur gith, & cyminum in baculo.)* Unde Cumini uſus apud Judæos inferri poteſt antiquiſſimus. Sed non tam heic intelligi debet *Cuminum pratenſe ſeu Carui officinarum* C. B. ſed potius *Cuminum ſemine longiore*, item *ſemine rotundiore & minore* C. B. *Cyminum ſiue Cuminum ſatiuum* I. B. Melitenſibus *Cumino agro*, i. e. acre dictum, qui id copioſè ſerunt, eoque pro condiendo pane mercaturam exercent. Id, quod ſeligimus, *fœniculum eſt Orientale Cuminum dictum. Tournef.* Fig. IV. Plantam exhibet & Characteres Lit. D. Legatur *Wedelius Dec.* VIII. *Exercit.* V. *de Decimatione Olerum.*

Matth. Cap. XXIII. verſ. 24.

Duces cœci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.

Duces cœci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.

Ὁδηγοὶ τυφλοὶ, οἱ διϋλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες.

Natiuis coloribus heic depinguntur, qui obliquato incedunt capite, ἀκριβοδίκαιοι homines, Hypocritæ, qui decimas ſoluebant de Cumino, Anetho, aliis minutiis, interim dum præcipua Legis officia neglexerunt, διϋλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες.

Muſcâ infinities fere minora dantur animalia, ſed & *Camelo* majora: interim huic contradiſtinguitur illa: ut *Libanius ad Caſilum* Muſcæ opponit Elephantem, οἷον κώνωψ ἐλέφαντι παραβαλλόμενος. Notior autem Judæis Camelus fuit Elephante, à CHRISTO propterea in Prouerbium ductus. Paruum animal *Muſca* vel *Culex*, nam utrumque κώνωψ ſignificat, ſed Cameli proportionem habet collata cum aliis minoribus, quæ microſcopia detegunt, animalculis. Vitrum tenuiſſimum deſcribens *Martialis* L. VIII. *Epigr.* 33.

Illa poteſt culicem longè ſentire volantem.

Et de prædiolo quodam Lupi L. XI. *Epigr.* 19.

Conſumpto moritur culex ſalicto.

Sed ſunt innumeræ Muſcarum ſpecies. Heic κώνωψ notat propriè *vinulam, vinarium culicem*, qualis generatur in vino acidulo, vel aceto ipſo. *Ariſtot. Hiſt.* L. V. c. 19. οἱ δὲ κώνωπες ἐκ σκωλήκων, οἱ γίνονται ἐκ τῆς περὶ τὸ ὄξος ἰλύος. *Vinulis origo eſt ex vermiculis, qui ex aceti fæce oriuntur.* L. IV. c. 8.

ὁ δὲ

ὁ δε κώνωψ πρὸς ἐδὲν γλυκὺ προστρέχει, ἀλλὰ πρὸς τὰ ὀξέα. *Vinarius culex non aduolat ad dulce quidquam, ſed ſolùm ad acida. Plutarch. contra Stoic.* χαίρεσι γὰρ (οἱ κώνωπες) λάμπη καὶ ὄξει. Τὸν δὲ πότιμον καὶ χρηστὸν οἶνον ἀποπετόμενοι φεύγεσιν. *Spuma vini & aceto vinulæ gaudent: poculentum verò ac ſuaue vinum auolantes fugiunt.* Et præcipit *Anatolius Geopon.* L. VI. uuis in torculari preſſis aream mundare probè, ne reſiduus liquor vinarium culicem generet, τὸν κώνωπα ποιεῖ. Hujusmodi vinum debebat percolari, & in colo vel cribro remanentes culices rejici. Incumbebat id inprimis Judæis, nè fortè muſca aliudue impurum inſectum, lege prohibitum, imprudentius deglutiretur. Hinc Interpretes Græci Amos VI. 6. pro Hebræo הַשֹּׁתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן ponunt, οἱ πίνοντες τὸν διϋλισμένον οἶνον, *qui vinum percolatum bibunt.* Et mentio apud Talmudiſtas fit τῶν יַבְקוּשִׁין *jabhkuſchin, vinularum.* Quadrant huc inprimis, quæ *Maimonides* ſcribit *de Cib. vetit.* c. 2. f. 22. *Qui colat vinum aut acetum, aut ſiceram, & comedit jabhkuſchin, aut culices & vermiculos, quos percolauit, vapulat.* Vinulas hasce deſcribit, earumque generationem ex vermiculo demonſtrat *Vallisnerius Dialoghi* p. 151.

Ex hactenus dictis clarum, qualesnam muſcas, & quomodo, colarint Judæi & Phariſæi, ſed non æquè, quomodo deglutiuerint Camelos. Quapropter ſuſpicio nata *Cajetano*, denotare forſan κάμηλον certum muſcarum genus, ſed majus vinulis, quæ unà cum vino deglutiri potuerint; in Parabola enim intelligendas eſſe res, quæ deglutiri poſſint, & forſan ipſum Textum tum Græcum, tum Latinum eſſe corruptum. Sed pro defenſione Textus, & omnium omnino, etiam Arabicæ & Æthiopicæ Verſionum faciunt, quæ *Ambroſius Catharinus* habet *Annot. ad Cajetani dogmata* p. 76. *Verè non ſolet deglutiri Camelus, ſed nec ſolet Aſinus ad Lyram: & tamen etiam jucundè dicitur, Aſinus ad Lyram, congruâ certè metaphorâ, quum hominem ad rem quampiam ineptum volumus ſignificare. Verùm, ut per Scripturas confutetur, nonne dixit Dominus: Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Nunquid ergo ſolet eſſe Trabs in oculo? Item, ſciebat Dominus, qui nouit omnia, non ſolere deglutiri Camelum: ſed ob hoc ipſum conueniebat Parabola. Talia enim erant Phariſæorum crimina, quale illud animal, nempe immanitate ingentia, iniquitate tortuoſa, ac per hoc ſuapte naturâ inglutibilia, quæ tamen illi facile admittentes tanquam glutiebant, quum nihilominus vitarent parua.* Confert *Eraſmus* Parabolam hanc de Muſca & Camelo cum Græcorum illa, ἀνδρίαντα γαργαλίζειν, *ſtatuam colare gutture:* ſed notat γαργαλίζειν non *colare*, ſed titillare.

Matth. Cap. XXIII. verſ. 33.

Serpentes, progenies viperarum, quomodo effugietis (a) judicium gehennæ?

(a) Judicium pro ſupplicio, Hebraiſmus eſt & Synecdoche.

Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis à judicio gehennæ?

Ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης;

Vid. Matth. Cap. III. verſ. 7.

TAB. DCXCIV.

Matth. Cap. XXIII. verſ. 37.

Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te ipſam miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum Gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſtis?

Jeruſalem, Jeruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt: quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti?

Ἱερȣσαλὴμ, Ἱερȣσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνȣσα τȣ̀ς Προφήτας, καὶ λιθοβολȣ̃σα τȣ̀ς ἀπεςαλμένȣς πρὸς αὐτὴν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σȣ, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ ȣ̓κ ἠθελήσατε;

Luc. Cap. XIII. verſ. 34.

Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui miſſi ſunt ad te, quoties volui congregare liberos tuos, quemadmodum auis (a) nidum ſuum ſub pennas, & noluiſtis?

(a) Id eſt, pullos ſuos, continens pro contento.

Jeruſalem, Jeruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te: quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum ſuum ſub pennis, & noluiſti?

Ἱερȣσαλὴμ, Ἱερȣσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνȣσα τȣ̀ς Προφήτας, καὶ λιθοβολȣ̃σα τȣ̀ς ἀπεςαλμένȣς πρὸς αὐτὴν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σȣ, ὅν τρόπον ὄρνις τὴν ἑαυτῆς νοσσιὰν ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ ȣ̓κ ἠθελήσατε;

Significat Græca vox ὄρνις in genere *auem*, heic *gallinam*. Sic & apud *Platonem* L. VII. *de Leg.* ſunt ὀρνίθων θρέμματα, *gallinarum pulli*. *Ariſtoph. in Veſpis*, ὀρνίθων γάλα, *gallinarum lac*. *Ariſtot. Hiſt.* L. IX. c. 50. ὄρνιθες, *galli*; *de Generat. Anim.* L. I. c. 21. αἱ ὄρνιθες, *gallinæ*. Aliis locis ſuperſedeo. Ante *Platonis* æuum in *Homeri* & *Heſiodi* Scriptis ὄρνις notat in genere *auem*. *Athenæus* L. IX. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὄρνιθας καὶ ὀρνίθια νῦν μόνον ἡ συνήθεια καλεῖ τὰς θηλείας. *Nunc quidem fert conſuetudo, ut ſolæ* (gallorum) *fœminæ* ὄρνιθες *dicantur &* ὀρνίθια. Conſtat hinc, quàm rectè ὄρνις in Textibus vertatur à *Cypriano*, *Hilario*, *Hieronymo*, *Auguſtino*, omnibus aliis Interpretibus, per *gallinam*.

Eſt omnibus auibus connata, admiranda nobis, erga pullos φιλοςοργία, licet merè mechanica, & materialis. Gallinarum in ſpecie eſt, non duntaxat fouere oua, & fœcundare, ſed & pullos cuſtodire ſub alis, & fotu defendere. *Antholog.* L. I. c. 87. ex *Alpheo Mitylenæo*.

Χειμερίοις νιφάδεσσι παλυνομένα τιθὰς ὄρνις
Τέκνοις εὐναίας ἀμφέχεε πτέρυγας.
Μεσφάμιν ȣ̓ράνιον κρύος ὤλεσεν. ἦ γὰρ ἔμεινεν
Ἀνθέρος ȣ̓ρανίον ἀντίπαλος νεφέων.
Πρόκνη, καὶ Μήδεια, κατ᾽ ἀΐδιος αἰδέσθητε
Μητέρες, ὀρνιθίων ἔργα διδασκόμεναι.

Hyemalibus niuibus aſpera mitis gallina
Pullis ſoporiferas circumfudit alas.
Donec illas perdidit cœleſte frigus: certè permanſit
Cœleſtium oppugnatrix nubium.
Progne, & Medea, in inferis erubeſcite
O matres, gallinarum opera diſcentes.

Legatur & *Plutarchus Lib. de Philoſtorgia. Auguſtin. Quæſt. Euangel.* L. I. *Quæſt.* 36. *Quod difficilius in cæteris animantibus inuenies, alis ſuis filios protegens contra Miluum pugnat.* Idem *in Pſ.* LVIII. *Infirmatus eſt* (CHRISTUS) *usque ad mortem, & aſſumpſit infirmitatis carnem, ut pullos Jeruſalem colligeret ſub alas ſuas, tanquam gallina infirmatur cum paruulis.* Certè notam rem dico, quæ in conſpectu noſtro quotidie verſatur. Quomodo raucescit vox? quomodo hiſpidum fit totum corpus, demittuntur alæ, laxantur

MATTH. Cap. XXIII. v. 37.
Hieroſolyma Gallinæ pullis comparata.

Matth. Cap. XXIII. v. 37.
Jeruſalem denen Küchlein der Heñe verglichen.

P. G. Harder sculps.

RPJCB

xantur plumæ? Hinc apud *Euripidem* in *Hercule furente* ſollicita pro liberis ex Hercule genitis Megara deſcribitur ſymbolo pullis inſidentis gallinæ.

Οἱ θ' Ἡράκλειοι παῖδες, οὓς ὑποπτέρους
Σώζω νεοσσοὺς, ὄρνις ὣς ὑφειμένη.
Et quos ſub alis ſeruo natos Herculis,
Pullis ut incubare gallina aſſolet.

Matth. Cap. XXIV. verſ. 27.

Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & relucet usque in Occidentem: ita erit aduentus filii hominis.

Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret usque in Occidentem: ita erit & aduentus filii hominis.

Ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν· οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Luc. Cap. XVII. verſ. 24.

Nam ſicut fulgur fulgurando è regione, quæ ſub cœlo eſt, in alteram, quæ ſub cœlo eſt, relucet regionem, ita erit filius hominis in die ſuo.

Nam ſicut fulgur coruſcans de ſub cœlo, in ea, quæ ſub cœlo ſunt fulget: ita erit Filius hominis in die ſua.

Ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἡ ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν, εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει. Οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ.

RESpicit *Ortus* & *Occaſus* vel globum duntaxat hunc terr-aqu-aëreum, vel cœlum, per cujus immenſa ſpatia protendi poteſt linea. Heic locum habet prior ille ſenſus, certum quippe, *fulgur*, Meteorum igneum, ex accenſis halitibus ſulphureis ortum, in aëre eſſe, non in cœlo ſtellifero, imo ne quidem in ſuperiori aëris regione verſus Lunam, ſed prope terram. Poſſunt & verba, ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν, intelligi de integro Horizonte ortiuo & occiduo, & aduentus Filii hominis, judiciique tum generalis illius, tum particularium quorumcunque comparari non ſolùm cum celeritate fulguris, quod momento citius à puncto Horizontis tendit ad oppoſitum, omnemque Atmoſphæram nocte tenebricoſa colluſtrat, ſed quoque cum incerto loco, unde fulgur venit. Prorumpit quippe Meteorum hocce nunc ex hac, nunc ex alia plaga, & repetitis ſæpe vicibus ex una eademque. Ne quis putet, viam fulguris eſſe duntaxat ab Ortu ad Occaſum, Lucas in genere loquitur de plagis, de omnibus plagis. Quinimò experientiâ teſte perſæpe ex Occidentali vel Auſtr-Occidentali plaga ſeſe protendit ad Horizontem ortiuum.

TAB. DCXCV.

Matth. Cap. XXIV. verſ. 28.

Ubicunque enim fuerit cadauer, illic congregabuntur aquilæ.

Ὅπȣ γὰρ ἐὰν ᾖ τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοὶ.

Ubicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

Luc. Cap. XVII. verſ. 37.

— Ubicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

— ὅπȣ τὸ σῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοὶ.

— Ubicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

CIrca explicationem horum locorum conueniunt Hiſtoriæ Naturalis Scriptores citius quàm Theologi. Norunt illi, eſſe aquilam ex auibus carniuoris, poſſidere ad hunc finem ſtructuram vitæ generi adæquatam, pollere viſu & odoratu, ut eminus & videat cadauer, & odoretur. Commentarii loco ſint verba Jobi XXXIX. 28-30. *Habitat* (aquila) *in petra, & moratur in præruptis ſaxis, & loco inacceſſo. Indeque ſpeculatur, ut cibum nanciſcatur, cujus oculi proſpiciunt longinquas res. Ejusque pulli ſanguinem lambunt, & ubicunque ſunt cadauera, eum locum frequentat.* (31-33. *In petris manet, & in præruptis ſilicibus commoratur, atque inacceſſis rupibus. Inde contemplatur eſcam, & delonge oculi ejus proſpiciunt. Pulli ejus lambunt ſanguinem, & ubicunque cadauer fuerit, ſtatim adeſt.*) Et conjectat *Bochartus Hieroz.* P. II. L. II. c. 3. 4. intelligi non tam communem aquilam, quàm *Percnopterum* vel *Gypætum*, vulturis ſpeciem, *quæ ſola aquilarum exanima fert corpora. Plin.* L. X. c. 3. ex *Ariſtot. Hiſt.* L. IX. c. 32. Σῶμα apud Lucam idem eſt, quod πτῶμα Matthæo, nempe *cadauer*, & hoc quoque ſenſu ſumitur apud *Homerum*, *Xenophontem*, *Plutarchum*, *Porphyrium*, alios. Myſticum quod attinet ſenſum, in diuerſa abeunt, imo oppoſita Interpretes; *Bezæ*, *Chryſoſtomo*, *Bocharto* cadaueris nomine venit CHRISTUS, aquilæ titulo fideles: aliis verò Satanas, vel ſæui Tyranni. Hanc controuerſiam Theologis linquo.

Percnopteri ſeu *Pygaeti*, *Oripelargus* etiam dicti, damus & iconem, & deſcriptionem ex *Willoughby Ornithol.* p. 34. Magnitudine aquilam æquat ſuperatue. Caput & collum plumis deſtituta, alba tantùm lanugine veſtiuntur. A roſtro ad oculos usque cutis nuda eſt, colore cœruleo. Plumæ fere omnes corpus veſtientes dilutè ferrugineæ: ad imum colli infra lanuginem quidam veluti torquis longiorum plumarum albarum. Remiges alarum & cauda nigra. Roſtrum magnum lari quàm aquilæ ſimilius, roſtri extremum albet. Nares cute nigra integuntur. Oculorum Irides ex rubro auellaneæ. Medius digitus reliquis multò longior. Extimus ad primum usque articulum membrana medio junctus. Pedes plumbei, ungues nigri. Crura ex parte interiore alba. Ungues minores minusque incuruati quàm in aquilis. Hæc ille.

TAB.

TAB. DCXCV.

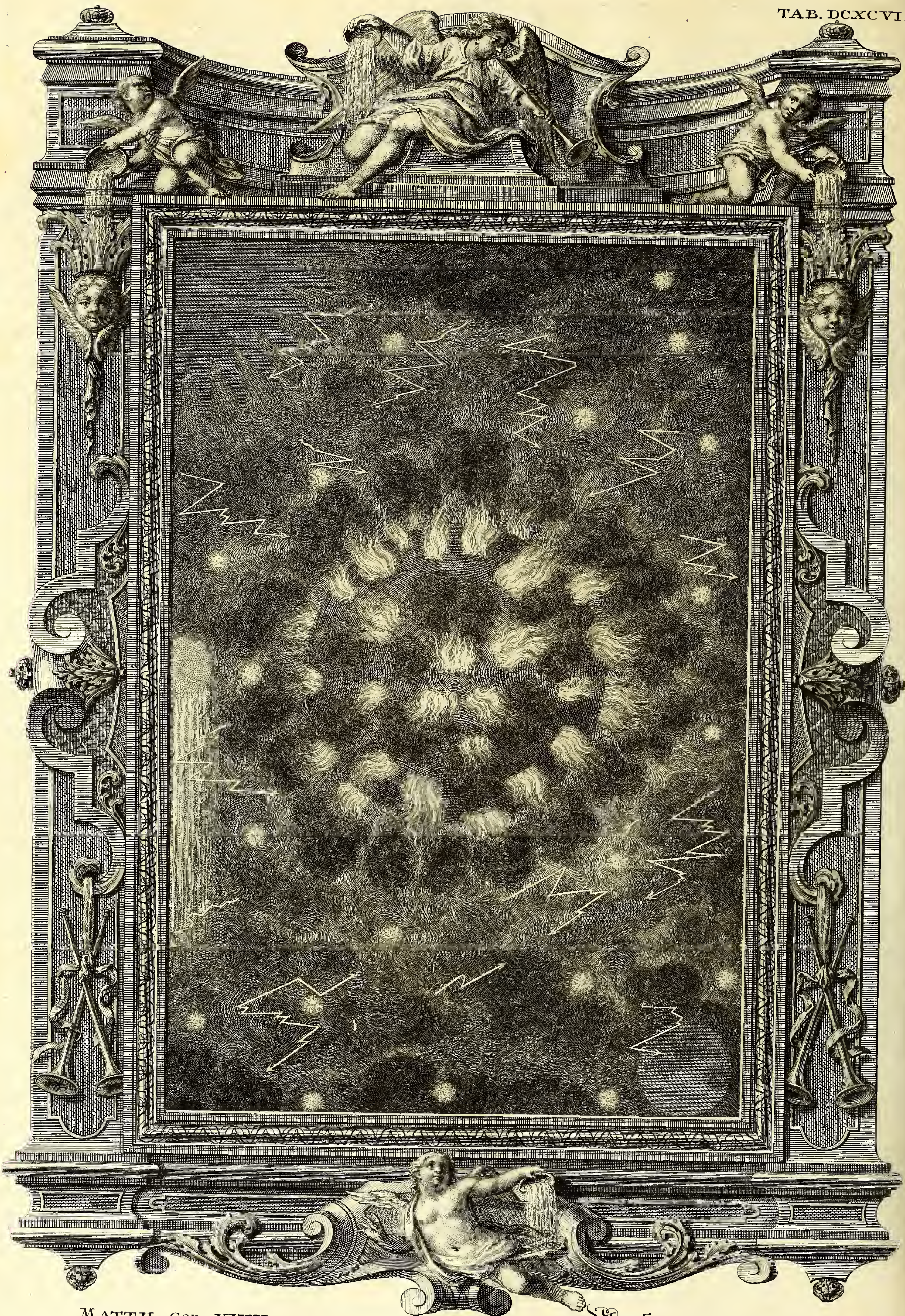
MATTH. Cap. XXIV. v. 28.
Ubi cadaver ibi aquilæ.

Matth. Cap. XXIV. v. 28.
Wo ein Aas iſt, da ſamlen ſich die Adler.

P. G. Harder sculps.

RPJCB

RPJCB

MATTH. Cap. XXIV. v. 29.
Terra περίφλεγὴς.

Matth. Cap. XXIV. v. 29.
Die brennende Erde.

I. G. Pintz sculps.

TAB. DCXCVI.

Matth. Cap. XXIV. verſ. 29.

Statim autem poſt adflictionem dierum illorum Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo, viresque cœlorum commouebuntur.

Statim autem poſt tribulationem dierum illorum Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commouebuntur.

Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς. Καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.

Marc. Cap. XIII. verſ. 24. 25.

24. Cæterùm in illis diebus, poſt adflictionem illam, Sol obtenebrabitur, & Luna non dabit ſplendorem ſuum.
25. Et ſtellæ cœli decident, & *(a)* vires, quæ in cœlis ſunt, concutientur.

(a) Siue, robora & moles.

24. Sed in illis diebus poſt tribulationem illam, Sol contenebrabitur, & Luna non dabit ſplendorem ſuum.
25. Et ſtellæ cœli erunt decidentes, & virtutes, quæ in cœlis ſunt, mouebuntur.

24. Ἀλλ᾽ ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς.

25. Καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔσονται ἐκπίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις, αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, σαλευθήσονται.

Luc. Cap. XXI. verſ. 25. 26.

25. Et erunt ſigna in Sole, & Luna, & ſtellis: & in terra anxietas gentium in *(b)* perplexitate, reſonante mare & fluctu.

(b) Vel, potius anguſtia, ſcil. animi, & quaſi contractio.

26. Extabeſcentibus hominibus præ timore, & expectatione eorum, quæ ſuperuenient orbi (terrarum.) Nam vires cœlorum mouebuntur.

25. Et erunt ſigna in Sole & Luna & ſtellis: & in terris preſſura gentium præ confuſione ſonitus maris & fluctuum.
26. Areſcentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ ſuperuenient uniuerſo orbi: nam virtutes cœlorum mouebuntur.

25. Καὶ ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ ἄστροις. Καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ, ἠχούσης θαλάσσης, καὶ σάλου.

26. Ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ, αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.

Act. Cap. II. verſ. 19. 20.

19. Et dabo prodigia in cœlo ſupernè, & ſigna in terra infernè, ſanguinem & ignem, & (c) vaporem fumi.

(c) Hebraiſmus eſt, pro vaporem fumidum.

20. Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, antequam veniet dies ille DOMINI magnus atque illuſtris.

19. Et dabo prodigia in cœlo ſurſum, & ſigna in terra deorſum, ſanguinem & ignem, & vaporem fumi.

20. Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, antequam veniat dies DOMINI magnus & manifeſtus.

19. Καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, αἷμα, καὶ πῦρ, καὶ ἀτμίδα καπνοῦ.

20. Ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα, πρὶν ἢ ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν ΚΥΡΙΟΥ τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ.

2. Petr. Cap. III. verſ. 10.

Veniet autem dies DOMINI ſicut fur in nocte, qua cœli (d) procellæ in morem tranſibunt: Elementa verò æſtuantia ſoluentur, terraque, & quæ in ea ſunt opera, exurentur.

(d) Auguſtin. magno impetu transcurrent.

Adueniet autem dies DOMINI ut fur: in quo cœli magno impetu tranſient, elementa verò calore ſoluentur, terra autem & omnia, quæ in ipſa ſunt opera, exurentur.

Ἥξει δὲ ἡ ἡμέρα ΚΥΡΙΟΥ ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ, ἐν ᾗ οἱ οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται, καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται.

Apoc. Cap. VI. verſ. 12. 13. 14.

12. Et vidi, quum aperuiſſet ſigillum ſextum, & ecce, terræ motus magnus factus eſt. Et Sol factus eſt niger tanquam ſaccus cilicinus: & Luna tota facta eſt ſicut ſanguis.

13. Et ſtellæ de cœlo ceciderunt ſuper terram, ſicut ficus abjicit (e) groſſos ſuos, quum à vento magno mouetur.

(e) Ὄλυνθοι ficus ſunt immaturæ.

14. Et cœlum receſſit, ſicut liber, qui circumuoluitur: & omnis mons & Inſulæ de locis ſuis motæ ſunt.

12. Et vidi, cum aperuiſſet ſigillum ſextum: & ecce, terræ motus magnus factus eſt, & Sol factus eſt niger tanquam ſaccus cilicinus: & Luna tota facta eſt ſicut ſanguis.

13. Et ſtellæ de cœlo ceciderunt ſuper terram, ſicut ficus emittit groſſos ſuos, cum à vento magno mouetur.

14. Et cœlum receſſit ſicut liber inuolutus: & omnis mons, & inſulæ de locis ſuis motæ ſunt.

12. Καὶ εἶδον, ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγίδα τὴν ἕκτην, καὶ ἰδοὺ σεισμὸς μέγας ἐγένετο, καὶ ὁ ἥλιος ἐγένετο μέλας ὡς σάκκος τρίχινος, καὶ ἡ σελήνη ὅλη ἐγένετο ὡς αἷμα.

13. Καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσαν εἰς τὴν γῆν, ὡς συκῆ βάλλει τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς, ὑπὸ μεγάλου ἀνέμου σειομένη.

14. Καὶ οὐρανὸς ἀπεχωρίσθη ὡς βιβλίον εἱλισσόμενον, καὶ πᾶν ὄρος. Καὶ νῆσοι ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν.

Eadem

EAdem certitudine, quâ primæua terra Paradiſiaca per aquam deſtructam nouimus, conſtat nobis, hanc, quam incolimus, terram igne deſtructum iri. Eminus conſpiciebant Veteris Teſtamenti Prophetæ triſte hoc terræ flammantis, fumantis, & trementis ſpectaculum. Jeſaias XIII. 9. 10. 13. *Ecce, dies DOMINI ſæuus aderit, & excandeſcentia atque æſtus naſi, ut redigat terram in ſolitudinem, & peccatores ejus ex ea excindat. Nam ſtellæ cœlorum & ſydera eorum non ſplendebunt lumine ſuo. Obtenebreſcet Sol in ortu ſuo, & Luna non lucebit lumine ſuo. — Propterea concutiam cœlos, & terra loco ſuo mouebitur in excandeſcentia DOMINI Exercituum, & in die caloris furoris ejus. (Ecce, dies DOMINI veniet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furoriſque, ad ponendam terram in ſolitudinem, & peccatores ejus conterendos de ea. Quoniam ſtellæ cœli, & ſplendor earum non expandent lumen ſuum: obtenebratus eſt Sol in ortu ſuo, & Luna non ſplendebit in lumine ſuo. Super hoc, cœlum turbabo: & mouebitur terra de loco ſuo, propter indignationem DOMINI exercituum, & propter diem iræ furoris ejus.)* XXIV. 19. 20. *Vehementer crepabit terra, grauiter rumpetur terra, atrociter commouebitur terra. Nutando nutabit terra ſicut ebrius, & transferetur ſicut tabernaculum nocturnum. (Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commouebitur terra. Agitatione agitabitur terra, ſicut ebrius, & auferetur quaſi tabernaculum unius noctis.)* Ezech. XXXII. 7. 8. *Obtegam cœlos in extinctione tui, & obfuſcabo ſtellas eorum, ſolem obducam nubibus, & Luna non lucebit lumine ſuo. Omnia luminaria lucentia in cœlis obfuſcabo ſuper te, & dabo tenebras ſuper terram tuam, dicit* DOMINUS DEUS. *(Et operiam, cum extinctus fueris, cœlos: & nigreſcere faciam ſtellas ejus: Solem nube tegam, & Luna non dabit lumen ſuum. Omnia luminaria cœli mœrere faciam ſuper te: & dabo tenebras ſuper terram tuam, dicit* DOMINUS DEUS.) XXXVIII. 19. 20. *Aſcendet furor meus in indignatione mea, in zelo meo, in igne iræ meæ loquutus ſum, ſi non in die illa fuerit commotio magna in Terra Iſrael. Commouebuntur enim à facie mea piſces maris, & volucres cœli, & beſtiæ agri, & omne reptile, quod reptat ſuper terram, omnes homines denique, qui ſunt in ſuperficie terræ, & ſubruentur montes, & cadent aggeres, & omnes muri in terra cadent.* Joel. II. 10. 31. *Contremiſcit terra, quin & cœli commouentur, Sol & Luna obtenebrantur, Stellæque ſplendorem ſuum contrahunt. — Sol vertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, antequam veniat dies ille DOMINI magnus & tremendus.* Uno ore loquuntur, quod vides, Prophetæ, CHRISTUS, Petrus, & vidit Apoſtolus Johannes Vates, qui mira notabat viſa DEI juſſu, ſexto ſigillo aperto terram flammis undique ſurgentibus coopertam, argumento euidentiſſimo, certò impletum iri vaticinia. Quodſi conſideremus & nos ultimam hanc & fatalem mundi mutationem, incerti prorſus, quandonam illa futura ſit, illucebit oculis noſtris quoque Majeſtatici aduentus CHRISTI fulgor cœleſtis, Sodoma igne & ſulphure comburenda; Sanguine rubentia, igne fumantia omnia; æſtu bulliens mare; igniuomi cum fragore collabentes montes; triſtis Solis nigerque aſpectus; Luna coloris ſanguinei; tremores, clamores, ejulatus ubique. Difficile admodùm dictu, qualisnam ſecunda futura ſit tremendæ adeò & fatalis Cataſtrophes cauſa, Scriptura tacente. Num erupturus ſit ex carceribus ſuis centralis ignis, quemadmodum in fatali illa & uniuerſali diluuiana inundatione *rupti fuere omnes fontes abyſſi magnæ*, Gen. VII. 11? Num Atmoſphæram noſtram trajecturus ſit Cometa à Sole ignitus, quæ plurimorum modernorum, & maximi nominis Philoſophorum eſt ſententia? Certum id eſt, combuſturum eſſe DEUM hocce indigniſſimorum incolarum habitaculum, qualibuscunque placuerit mediis. Liberum interim eſt cuique Philoſopho, cogitata ſua de tanti momenti conflagratione in medium proferre, dummodò ea Scripturæ Sacræ ſint conformia. Cum illis nihil mihi eſt negotii, qui omnia loca citata in allegorias vertunt, & metaphoricos de internecione hoſtium CHRISTI conceptus, qui utique tandem pudefacti interibunt, ut Babylon Jeſ. XIII. Pharao Ezech. XXXII. Non latet eos, qui in Scriptis Propheticis vel parum ſunt verſati, poſſe unum eundemque locum ſumi in naturali & myſtico ſenſu, applicari Tyrannis veteris & noui æui, deſtructioni Hieroſolymæ, & finali mundi; poſſe unum eſſe typum, alterum antitypum. Confluunt tandem ſpecialia DEI de his illiſue DEI & Eccleſiæ hoſtibus judicia, veluti totidem riuuli, in vaſtiſſimum illum ultimi judicii Oceanum. Natent, per me licet, Interpretes in allegoriarum vaſto mari: Manebo ego intra ſphæram & limites Philoſophiæ Naturalis, & ſimul literali ſenſu.

Sexto ſigillo aperto vidit Diuus Johannes σεισμὸν μέγαν. Notum eſt de hoc, ſi tale eſt, Meteoro, eſſe ei obnoxias inprimis Regiones Vulcanis vicinas, vel ignem in viſceribus ſuis nutrientes. Inflammabilis proſtat materia ubique in terræ penetralibus, & ſunt cauernæ ſubterraneæ repletæ aëre pro ratione incumbentis ponderis compreſſo; qui à quouis igne, vel prætereunte fortè Cometa mirum in modum ſeſe expandet, quinimò eleuabit ſtrata terræ ita, ut oppida, urbes, Prouinciæ nictu oculi citius fere abſorberi queant. Huc quadrant loca ſupra citata Ezech. XXXVIII. 19. 20. Jeſ. XXIV. 17-19. Quemadmodum autem prima terra non ſolùm inundata fuit tempore diluuii, ſed totalem deſtructionem paſſa, ita & hæc noſtra terra non conſumetur lentè inſtar carbonis vel ceſpitis bituminoſi igniti, ſed fiſſuras

patietur & hiatus ingentes, & comites excidii hujus ultimi erunt tremores, fragores, crepitus terribiles.

Mentionem Lucas facit ἠχούσης θαλάσσης ϗ σάλου. Rebus ſic, ut dictum jam fuit, ſtantibus, ebullit mare, & in ſpumoſos enormes agitabitur fluctus. Imò paſſim promicabunt flammæ ex mediis fluctibus. Interim dum triſtia hæc ſubit fata terræ habitaculum, erit ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ, erunt homines ἀποψύχοντες ἀπὸ φόβου ϗ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ. Quotus quæſo eſt, qui non ſummo premetur angore, ſi videat adeò enormes paroxyſmos in cœlo ac terra, mari & arido? omnia adeò violenter commota: omnia ruinam minantia? ſi medios inter ignes, veluti malleum inter & incudem, præcipiti lapſu videt cadentes montes, abſorptas urbes? Poſſe autem flammas ipſas erumpere ex medio mari, teſtari poſſunt, qui in Archipelago viderunt ex fundo maris ſurgentem Inſulam *Santerinam* A. 1709. Pari ratione volunt nonnulli exortas fuiſſe Inſulas illas Vulcanias Siciliæ adſitas, à terræmotibus nempe, *qui humum intus ſuſcitantes ſurſum propellunt immaniſſimas moles. Ammian. Marcellin.* L. XVII. Idem ortus tribuitur Inſulæ inter Theram jacenti & Theraſiam in Archipelago. Teſtis eſt locus apud *Strabonem* L. I. dignus, qui heic inferatur: ἀνὰ μέσον θήρας ϗ θηρασίας ἐκπεσοῦσαι φλόγες ἐκ τοῦ πελάγους ἐφ' ἡμέρας τέσσαρας, ὥστε πᾶσαν ζεῖν ϗ φλέγεσθαι τὴν θάλασσαν. ἀνεφύσησαν κατ' ὀλίγον ἐξαιρομένην ὡς ἂν ὀργανικῶς, ϗ συντεθειμένη ἐκ μύδρων νῆσον, ἐπέχουσαν δώδεκα σταδίων τὸν περίμετρον. *Medio inter Theram & Theraſiam loco è mari flammæ emicuerunt per quatuor dies, adeò ut totum ferueret, atque arderet mare. Eæque flammæ paulatim, elatam veluti inſtrumentis quibusdam, atque è maſſis compoſitam Inſulam ediderunt, ambitu 12. ſtadiorum.* Alia hujus generis exempla ſilentio nunc prætereo. Hujuſmodi eruptiones ſi contingent verſus mundi finem, & in diuerſis Oceanis, non mirum erit, ſi in enormes excitabuntur maria fluctus, commercio omni inter Nationes cis- & transmarinas reſcindendo.

Judicare facile eſt ex dictis, qualisnam mutatio futura ſit in arido. Vidit Johannes πᾶν ὄρος ϗ νῆσον ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν κεκινημένους. Collabentur paſſim montoſa juga cum crepitu & fremitu, explebuntur valles, abſorbebuntur oppida, Prouinciæ, Inſulæ, ædium ad inſtar, quæ flammis conſumptæ cum cantheriis, trabibus & contignationibus integris concidunt. Neque immunes ab hoc excidio erunt montes illi Septentrionalium Regionum æternâ niue tecti.

Ultra Sauromatas fugias licet, & glacialem
Oceanum, non te eripies his, improbe, flammis.

Eleuantibus nobis cum CHRISTO & Prophetis oculos in cœlum, triſtiſſimus iterum obuenit rerum aſpectus. ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς. — ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα. — Vidit Johannes τὸν ἥλιον μέλανα ὡς σάκκον τρίχινον, καὶ τὴν σελήνην ὡς αἷμα. Quis in tanta rerum Cataſtrophe miretur tantam metaſtrophen? ſi tota atmoſphæra implebitur igne, fumo, halitibus? In teſtes accerſimus Ætnæ & Veſuuii accolas. Meretur heic adduci locus ex *Dione Caſſio* L. XVI. de flammiuomo Veſuuio ſub Tito Veſpaſiano, quo ſimul expoſita hactenus confirmantur. *Poſthæc conſecuta eſt maxima ſiccitas, ac repente ita graues terræ motus facti, ut omne id ſolum efferueſceret, & culmina montium ſubſiderent. Ad hæc ſonitus tum ſubterranei, tanquam tonitrua, tum ſuper terram mugitibus ſimiles extiterunt. Deinde mare ſimul fremere, omne cœlum quaſi una ſonare, ingensque & repentinus fragor, quaſi montium ſimul corruentium, exaudiri. Tum exilire primum immenſi lapides, & ad ſummos vertices peruenire: deinde magna copia ignis, fumique, ita ut omnem aërem obſcuraret, occultaretque Solem non aliter, ac ſi defeciſſet. Igitur ex die nox, & tenebræ ex luce factæ erant, putantibus nonnullis, gigantes ſeditionem inter ſe facere, quod multæ imagines eorum in fumo conſpicerentur; quodque clangor tubarum audiretur. Alii exiſtimabant, aut mundum in Chaos redigi, aut igne conſumi: ob eamque cauſam properabant alii ex ædibus in vias, alii de viis in ædes confugere: atque è mari in continentem, & ex continenti in mare ſe recepere: omnem aliam conditionem propriâ tutiorem exiſtimantes. Tanta verò erat copia cineris, ut terram, mareque, adeoque ipſum aërem compleret. Quæ res multa damna, ut cuique ſors tulit, apportauit: non ſolùm hominibus, prædiisque & pecoribus, ſed etiam piſces volucresque omnes peremit: duasque integras urbes, Herculanium & Pompejos, populo ſedente in theatro, penitus obruit. Poſtremò tantus fuit cinis, ut inde peruenerit in Africam, Syriam & Ægyptum: introieritque Romam, ejusque aërem compleuerit, & Solem obſcurauerit. Id Romæ accidit paucis poſt diebus, cum omnes ignorarent id, quod factum erat in Campania, nec, quid eſſet, conjectura aſſequi poſſent. Itaque etiam ii putare cœperunt, omnia ſurſum deorſum ferri, Solemque in terram cadere, ac terram in cœlum conſcendere.* Non eſt res ita concipienda, ac ſi Sol reuerà, uti tempore CHRISTI patientis & morientis factum, lucem ſuam ſit amiſſurus: pleno ſuo fulgore colluſtrare is poteſt, ut primum illud terræ Chaos in creatione, ita in ultimum hunc telluris chaoticam σύμμιξιν, ſed is haud penetrat per denſam adeò & confuſaneam atmoſphæram: quapropter nunc inconſpicuus euadet prorſus, nunc variis & terrificis comparebit formis, pro varietate refractionis radiorum, ater, ſanguineus, pallidus. Contendere nolo, ſi quis in Sole ipſo defectum lucis ſtatuerit; maculæ ſi ita augeantur, ut magnam ſideris hujus partem ſint obducturæ, poterunt & Planeticolæ alii notabilem hanc & finalem mundi mutationem contemplari, imò & flammantem ter-

terram. Præcisè determinare velle, quousque pertingant mutationes hæ in vortice Solis, vel aliis Fixarum, arduum eſt.

His ultimis cogitatis anſam præbere poſſunt Matthæus, Marcus & Lucas, qui uno ore, αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται, Lucas in Actis, fore τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, Petrus, οἱ οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσονται, ϛοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται. Vidit ipſe Johannes τὸν οὐρανὸν ἀπεχωρισμένον ὡς βιβλίον εἱλισσόμενον. Sed haud opus eſt adeò ſcandere altùm in Planetarum, vel & Fixarum vortices, poſſunt quippe hæ οὐρανῶν δυνάμεις terminari in ſolo vortice terræ. Non interim adſtipulor *Burnetio*, qui pertendit, in ultima hac mundi conflagratione terram iterum ex obliquo ſitu in rectum ad Eclipticæ axin reſtitutum iri, quem obtinuiſſe vult ante diluuium, quo caſu utique alia futura foret cœli facies, & ſtellæ comparituræ veluti ſedibus ſuis dimotæ. Commodè ſanè applicari poſſunt δυνάμεις illæ atmoſphæræ noſtræ, ſiue aëri extenſo inde à terra usque ad Lunam, tantò quidem longius, quia ab igne rarefit, fortè usque ad confinia Martis, ut omninò crepuſcula in hoc rerum ſtatu futura ſint & altiora ratione ſitus, & longiora ratione durationis. Undatim aſſurgentes è terra fumi ideam formabunt βιβλίου εἱλισσομένου, vel corrugatæ ab igne pellis. Sæuientibus inſimul, ut in omni incendio ſpirare fortius ſolent, ventis, auribus percipientur frementes in aëre ſonitus, quibus inprimis applicari debet illud ῥοιζηδὸν apud Petrum.

Quod tandem attinet *caſum ſtellarum ex cœlo*, cujus Matthæus meminit & Marcus, quasue lapſas vidit Johannes, οἱ ἀϛέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσαν εἰς τὴν γῆν, ὡς συκῆ βάλλει τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς, ὑπὸ μεγάλου ἀνέμου σειομένη, explicari ille haud facile poteſt de Planetis, quorum plerique terra ſunt majores, & lapſu ſuo nunc contererent, vel ſaltem orbita ſua extruderent; multò minus de Stellis Fixis, quarum ſingulæ tellurem millioneſies forſan ſuperant, ſed potius de Meteoris ſtellæformibus, quæ denſo comparebunt agmine, diſcurſitantes hinc inde, & pluuiæ ad inſtar cadentes, ut olim, apertis cœlorum feneſtris, per amphoras effuſæ fuerunt aquæ in diluuiana cataſtrophe. Vel, ſi literæ inhærere malis, commodè applicabis hoc vaticinium tranſeuntibus in noſtrum Solis vorticem Cometis, cauſa fortè ipſius conflagrationis occaſionalis extituris. Sunt enim hi reuerà ſtellæ, trajicientes ex uno vortice in alium, ordinato curſu cadentes verſus Solem, indeque reuertentes, quo ſenſu reuerà poſſunt terrorem incutere terricolis.

Elementa, τὰ ϛοιχεῖα, ἃ καυσούμενα λυθήσονται, ſunt procul omni dubio aqua & aër. Abibit illa in vapores, exiccabuntur fluminum, lacuum, maris aluei. Extra modum rarefiet aër, & totus quantus implebitur tonitrubus, fulminibus, fulguribus, meteoris ignitis aliis. Magno fragore incenſa videbitur atmoſphæra integra.

Tragœdiæ finis hic eſt, ἡ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται. Urbes omnes, pagi, ſyluæ, campi, montes, valles, homines, animalia, plantæ, theſauri omnes, & diuitiæ ignis voraciſſimo elemento in rapinam cedent, eritque tota terra teſta vel pumex exuſtus, cinerum nullius pretii cumulus. Si cui eminus conſpicere daretur triſte hoc ſpectaculum, videret is Phlegetontis undas, fauces auerni, Tartarum igneum, vaſta voragine gurgites æſtuantes, flammas undique ex nigrore promicantes, lacus ſulphureos, flumina ignea.

Matth. Cap. XXIV. verſ. 32.

Ab arbore autem fici diſcite ſimilitudinem, quum jam ramus ejus tener extiterit, & folia fuerint enata, ſcitis, prope eſſe æſtatem.

Ab arbore autem fici diſcite parabolam: cum jam ramus ejus tener fuerit, & folia nata, ſcitis, quia propè eſt æſtas.

Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν. Ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἁπαλὸς, καὶ τὰ φύλλα ἐκφύῃ, γινώσκετε, ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος.

Vid. Luc. Cap. XXI. verſ. 18.

TAB. DCXCVII.

Matth. Cap. XXV. verſ. 6.

Porrò medio noctis clamor factus eſt: Ecce, ſponſus venit, exite obuiam ei.

Media autem nocte clamor factus eſt: Ecce, ſponſus venit, exite obuiam ei.

Μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ γέγονεν· ἰδȣ̀, ὁ νυμφίος ἔρχεται, ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν αὐτȣ̃.

PArabola hæc de virginibus prudentibus ac fatuis, atque aduentu ſponſi uti in ſenſu myſtico intelligenda venit de ultimo CHRISTI aduentu ad judicium, ita per *μεσονύκτιον* is adumbratur Eccleſiæ ſtatus, quo ſocordia, torpor, atque ſecuritas ſupremum attigit gradum, & peccatorum lethargo oppreſſus ſtertit totus orbis, periculorum venturorum incuria. Erit utique tunc temporis alicubi terrarum *μεσονύκτιον*. Non datur quippe in *νυχθημέρῳ* minutum temporis, quo non heic ſit media nox, meridies alibi, nempe apud Antipodas. Hinc conſtat, erraſſe priſcæ Eccleſiæ Patres, perſuaſos, aduenturum CHRISTUM præcisè mediâ nocte. Qui ideam ſibi formauit de diei decurſu, dierum atque noctium viciſſitudine, is facile concipit, uno eodemque tempore uno in loco mediam eſſe noctem, alio medium diem, alio aliam diei partem. Fluit etiam ex hac conſideratione ſcientia de longitudinibus locorum.

TAB. DCXCVIII.

Matth. Cap. XXVI. verſ. 7.

Acceſſit ad eum mulier, habens alabaſtrum unguenti pretioſi, & effudit ſuper caput ipſius accumbentis.

Acceſſit ad eum mulier habens alabaſtrum unguenti pretioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbentis.

Προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἀλάβαστρον μύρȣ ἔχȣσα βαρυτίμȣ, καὶ κατέχεεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτȣ̃ ἀνακειμένȣ.

Marc. Cap. XIV. verſ. 3.

— Venit mulier habens alabaſtrum unguenti nardi (a) piſticæ pretioſæ, & comminuto alabaſtro, effudit illi in caput.

— Venit mulier habens alabaſtrum unguenti nardi ſpicati precioſi: & fracto alabaſtro, effudit ſuper caput ejus.

(a) Id eſt, ſynceræ, incorruptæ, quaſi fidem merentis, grecht und gut.

— *Ἦλθε γυνὴ ἔχȣσα ἀλάβαστρον μύρȣ, νάρδȣ πιστικῆς πολυτελȣ̃ς, καὶ συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχεεν αὐτȣ̃ κατὰ τῆς κεφαλῆς.*

Luc. Cap. VII. verſ. 37. 38.

37. Et ecce, mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, ut cognouit eum

37. Et ecce, mulier, quæ erat in ciuitate, peccatrix, ut cognouit, accu-

MATTH. Cap. XXV. v. 6.
Sponſus media nocte veniens.

Matth. Cap. XXV. v. 6.
Sihe, der Bräutigam kommt.

I. A. Fridrich sculps.

RPJCB

MATTH. Cap. XXVI. v. 7.
Iesus unguento pretioso unctus.

Matth. Cap. XXVI. v. 7.
Jeſus mit köſtlicher Salbe begoſſen.

P. A. Kilian sculps.

RPJCB

accubuiſſe in domo Phariſæi, attulit alabaſtrum unguenti.

38. — unguentoque ungebat.

quod JESUS accubuit in domo Phariſæi, attulit alabaſtrum unguenti.

38. — & unguento ungebat.

37. Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ ἐν τῇ πόλει, ἥτις ἦν ἁμαρτωλὸς, ἐπιγνοῦσα, ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου.

38. — Καὶ ἤλειφε τῷ μύρῳ.

Joh. Cap. XII. verſ. 3.

Maria ergò accepit libram unguenti Nardi (a) piſticæ pretioſæ, & unxit pedes JESU, & exterſit pedes ejus capillis ſuis: domus autem impleta eſt odore unguenti.

Maria ergo accepit libram unguenti Nardi piſtici precioſi, & unxit pedes JESU, & exterſit pedes ejus capillis ſuis: & domus impleta eſt ex odore unguenti.

(a) Id eſt, ſynceræ, non adulterinæ, ſed fideliter paratæ, q. d. μετὰ πίστεως ἐσκευμένης.

Ἡ οὖν Μαρία λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτίμου, ἤλειψε τοὺς πόδας τοῦ ΙΗΣΟΥ, καὶ ἐξέμαξε ταῖς θριξὶν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὀσμῆς τοῦ μύρου.

IN explicatione memorabilis hujus, & ſolatii plenæ Hiſtoriæ, quam uno ore atteſtantur Euangeliſtæ quatuor, digniſſima, quæ prædicaretur in toto orbe, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐάγγελιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη, εἰς μνημόσυνον αὐτῆς, Matth. XXVI. 13. In hac, inquam, Hiſtoria conſideranda nobis veniunt continens, contentum, & pondus ſiue menſura.

Hodie veniunt unguenta, ſolo Pomato excepto, in uſum medicum, non voluptuarium, ut olim. Notum Democriti illud reſponſum; ad quæſtionem, quanam ratione vitam agere poſſimus commodam & ſanam; ſi extus ungamur oleo, intus melle. Fuit unguentum, quo Maria, Marthæ & Lazari ſoror, CHRISTUM paucis ante diram paſſionem diebus veluti ad ſepulturam præunxerat, ex pretioſis, μύρον βαρύτιμον, πολύτιμον, πολυτελὲς. Calculo ſubducto judicarat Oeconomus & Quæſtor Iſcariota, vendi potuiſſe ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων Marc. XIV. 5. id eſt, 37. florenorum & dimidii pretio, denario ſumto pro 7½. crucigeris. *Nouum non fuit excedere quadringenos denarios libras. Plin.* L. XIII. c. 3. Denarium ſi ſumamus pro Drachma Athenienſi, quæ 13½. crucigerorum pretium habet, aſcendit libra hæc unguenti ad 67½. florenos.

Inſpicienda nunc venit propius materia, ex qua hujus unguenti pretioſi. Matthæus & Lucas ingredientium nullam faciunt mentionem, ſed ſimpliciter memorant μύρον, ſed Marcus & Johannes μύρον νάρδου πιστικῆς. Notum eſt hoc unguentum veteribus Medicis, quibus audit nunc ἡ νάρδος, nunc τὸ διὰ τῆς νάρδου μύρον, nunc μύρον νάρδινον, *unguentum nardinum*, quoniam ex præcipuis ingredientibus fuit *Nardus* ſiue *Spica Indica.* In maximo fuit hoc unguentum, ut Nardus ipſa, æſtimio veteribus propter odoris flagrantiam. Cant. IV. 13. 14. *Emiſſiones tuæ ſunt Paradiſus malorum punicorum cum fructu pomorum, & Cyperi cum nardis. Nardus & Crocus* &c. Apud *Horatium Epod.* V. legitur: *Nardo perunctum, quale non perfectius meæ laborarunt manus. Tibullus:*

Jamdudum Syrio madefactus tempora nardo.

Illius puro diſtillent tempora nardo.

Seneca Herc. Fur. Fortem vocamus, cujus horrentes comæ maduere nardo. Vox πιστικὴ denotat, ut Gloſſæ Latinæ noſtræ explicant, aliquid ſincerum, non fucatum, haud adulteratum. Conſtat hodie, exemplo lapidis Bezoar, Opobalſami, Orientis & Indicorum, Theriacæ, Moſchi, pretioſorum quorumcunque materialium, non ad lucrum duntaxat augendum, ſed ad malitiam usque excogitari adulterationes. Hoc idem fatum ſubiit nardinum unguentum: Quod Neapoli parabatur, pro nihilo fere habitum fuit, collatum cum Aſiatico. *Galen. Meth. med.* L. XI. c. 16. ἔστω δὲ καὶ τοῦτ᾽ ἄριστον. Οὐ σμικρὰ γὰρ ἡ διαφορὰ τοῦ τοιούτου πρὸς τὸ φαῦλον. Ὃ γ᾽ οὖν ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας σκευάζουσιν, ὄνομα μόνον ἐστὶ μύρου ναρδίνου, παραβαλλόμενον τῷ κατὰ τὴν Ἀσίαν. Ἔμπροσθεν μὲν ἐν Λαοδικείᾳ μόνῃ σκευαζόμενον, νυνὶ δὲ ἐν πολλαῖς ἤδη πόλεσιν. *Eſto autem optimum id quoque. Neque enim parum intereſt inter id, quod vitioſum eſt. Cum id, quod Neapoli in Italia conficiunt, nomine tantùm Nardinum unguentum ſit, ſi cum eo, quod in Aſia fit, conferatur. Id antea Laodiceæ*

tantùm componebatur; nunc etiam in multis fit oppidis. Prima igitur quæſtio agitabatur circa locum, ubi unguentum hoc fuerit paratum. Deinde Nardus ſeligebatur optima Indica, huic enim ſubſtituebant nouem alia plantarum genera. *Plin.* L. XIII. c. 1. *Nardinum ſiue foliatum conſtat Omphacio, Balanino, Junco, Coſto, Nardo, Amomo, Myrrha, Balſamo. In hoc genere conueniet meminiſſe herbarum, quæ Nardum Indicum imitentur, ſpecies nouem à nobis eſſe dictas: tanta materia adulterandi eſt.* Specialior eſt *Dioſcorides* L. V. c. 76. Νάρδινον μύρον ποικίλως σκευάζεται διὰ τοῦ μαλαβαθρίνου φύλλου, καὶ δίχα τούτου. ὡς τὸ πολὺ δὲ μίγνυται τῷ βαλανίνῳ ἐλαίῳ, ἢ ὀμφακίνῳ. Πρὸς μὲν τὴν σύψιν τοῦ ἐλαίου σχῖνος. Πρὸς δὲ τὴν εὐωδίαν κόσος, ἄμωμον, νάρδον, σμύρνα, βάλσαμον. Ἐςὶ δὲ χρηςὴ ἡ λεπτὴ, μὴ δριμεῖα, ἔχουσα τὴν εὐωδίαν τῆς ξηρᾶς νάρδου ἢ ἀμώμου. —— Σκευάζεται δὲ καὶ λιτὴ δι' ὀμφακίνου ἐλαίου, καὶ σχίνου, καὶ καλάμου, καὶ κόσου, καὶ νάρδου. *Ratio nardini faciundi euariat. Nam aut Malabathrino folio, aut ſine eo fit: plerunque autem balanino oleo, aut omphacino: Juncus odoratus ſpiſſamenti gratia adjicitur: ſicuti propter odoris ſuauitatem Coſtus, Amomum, Nardum, Myrrha, Balſamum. Laudatur tenue, non acre, Nardi aridæ, aut Amomi odorem referens. — Fit etiam ſimplex ex omphacino Oleo, Junco, Calamo, Coſto & Nardo.* Sunt, qui πιςικὸν idem volunt, quod πινικὸν, à πίνω, q. d. unguentum potabile, ſiue liquidum, quod vel tenue fuerit & fluidum, vel forte etiam internè adhibitum, ut hodie Balſama, Orientale, Peruanum, Copaiuæ interno externoue uſui ſeruiunt. Licet ſubſtitutio vocis, πινικὸν, fundata non ſit, certum tamen id eſt, fuiſſe unguentum nardinum internè quoque propinatum. Teſtis eſt *Galenus de Comp. Med.* L. VIII. c. 4. ἢ νάρδινον μύρον, ἢ τῶν λίαν πολυτελῶν τὶ δίδου μετ' ὕδατος. *Aut unguentum nardinum, vel aliquod pretioſum datum ex aqua.*

Pergo ad vas, pretioſum hoc unguentum nardinum continens, & ex quo in Sanctiſſimum Saluatoris corpus fuit effuſum. Tres Euangeliſtæ vocant illud ἀλάβαςρον, quod rectè redditur *alabaſtrum, eine alabaſterne Büchs*, hæc quippe vox denotat non ſolùm marmoris mollioris genus, quod ad diſtinctionem durioris *alabaſtri* nomine apud omnes Gentes Europæas venit, ſed quoque vas ipſum, quod inde tornatur. Teſtimonium extat in *Euchologio* p. 637. τὸ δὲ ἀλάβαςρον ἀγγεῖον ὑελινόν ἐςι ἄνευ λαβῆς πεποτημένον τινὸς, ὃ δὴ βυκίον οὕτωσι λέγεται. p. 630. καὶ ἐμβάλλεται παρὰ τοῦ πρωτοπαπᾶ τῷ ἐν τῷ ἀλαβάςρῳ μύρον εἰς τὸ ἀγγεῖον ἔνθα ἐςὶ τὸ ναρδιὸν. Loquitur nempe de chriſmate ſeu unguento ſacro, & vaſe, quo illud continebatur, cui vaſiculo ſimul & lapidi nomen quoque datum *Onychis*. ἀλάβαςρίτης λίθος ὁ καλούμενος ὄνυξ. *Alabaſtrites lapis, qui vocatur Onxy. Dioſc.* L. V. c. 153. *Horatius:*

Nardi paruus Onyx eliciet cadum.

Propertius.

Cum dabitur Syrio munere plenus Onyx.

Martialis.

Profertur Coſmi nunc mihi ſiccus Onyx.

Quantitatem quod attinet effuſi ſuper CHRISTI corpus unguenti, ſciendum, *libram*, λίτραν, apud Johannem conſtitiſſe apud Romanos 12. unciis, ut adhuc in pondere Medico ſeu Veneto. Reductum hoc pondus ad Pariſienſe dat 10. uncias, 6. drachmas, 48, 00. grana: ad Colonienſe Marcam, ſemuncias 6. drachmas 2. grana 54, 90. ad Argentoratenſe ſemuncias 22. drachmas 2. granum 1, 95. ad Medicum uncias 11. drach. 0. ſcrupula 2. grana 9, 54. *Eiſenſchmied. Ponder. & Menſur.* p. 152.

Reſtant pauca circa hanc unctionem monenda. Memorat Marcus, confractum fuiſſe vas hoc alabaſtrinum ſuper caput CHRISTI, non caſu, ac ſi fuiſſet tenuioris teſtæ, ſed ſtudio, ne ſupereſſet pretioſi liquoris guttula, quæ non impenderetur ſacro uſui, quo ſenſu haud dubiè ex fragminibus abſterſerat omnes unguenti guttas ſancta fœmina, digitis nempe, quod integro manente vaſculo commodè fieri non poterat. Eſt hæc communis interpretatio, quam ſuſtinent Verſiones. Si quis tamen fortè metueret, ne cadant ipſa fragmina in caput Saluatoris, vel & confracto vaſe in terram decidat quid de pretioſo liquore, poterit is, præeunte *Job. Fabricio Spicileg. Explicat. Select. Script. locor.* p. 23. vocem συντρίβειν reddere per *conquaſſare, concutere*, quo ſenſu occurrit quoque in Gloſſario veteri, & apud *Phauorinum*, συντρίβει, συνθλᾶ, *conquaſſat.* Ita ſanè non ſolùm poterat omnis liquor effundi, ſed & odor fortior per aëra vicinum diffundi.

Sanè ἡ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὀσμῆς τοῦ μύρου, à particulis oleoſis aromaticis volatilibus, teſte Johanne.

Matthæo & Marco ſcriptoribus effuſum fuit hoc unguentum non ſolùm ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ΙΗΣΟΥ, ſed Johanne narrante Maria ἤλειψε τοὺς πόδας. Ubi memorandus venit Orientalium mos ungendi & lauandi hoſpitum pedes, qui conſtat ex Gen. XVIII. 4. Luc. VII. 44. & fœminas decebat ipſas teſte Paulo 1. Tim. V. 10. ubi laudatur vidua, quæ ἁγίων πόδας ἔνιψεν. Etiam in conuiuiis apponebantur non cibi duntaxat, ſed quoque unguenta odorifera pretioſa. *Horat.* L. II. *Od.* 11.

Dum licet, Aſſyriaque nardo potamus uncti.

Wedel. de Unguento Nardino in Dec. IV. *Exercit.* I.

Matth.

JCB

MATTH. Cap. XXVI. v. 37. 38.
Iesus περίλυπος.

Matth. Cap. XXVI. v. 37. 38.
Der Zagende Jeſus.

P. A. Kilian sculps.

Matth. Cap. XXVI. verſ. 15.

Et ait : quid vultis mihi dare, & ego vobis tradam illum ? At illi conſtituerunt ei triginta argenteos.

Et ait illis : quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam ? At illi conſtituerunt ei triginta argenteos.

Εἶπε· τί θέλετέ μοι δȣ̃ναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτὸν ; οἱ δὲ ἔςησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια.

Ἀργυρίων ſiue Siclorum pretium determinatum alibi 45. crucigerorum : aſcendit proin maledicta turpiſſimo proditori promiſſa atque ſoluta merces ad florenos 22½. Debebat vel ſola hæc circumſtantia Judaicæ Nationi aperire oculos, ad literam quippe prædicta & impleta. Zach. XI. 12. 13. *Et dixi ad eos : Si vobis videtur, cedite mercedem meam: ſin minus, omittite: appenderunt igitur mercedem meam triginta, nempe argenteos. Aitque DOMINUS ad me : Abjice hoc ad figulum, magnificum illud, videlicet, pretium quo licui ab eis. Tuli itaque triginta argenteos, & abjeci ad figulum in domo DOMINI. (Et dixi ad eos : Si bonum eſt in oculis veſtris, afferte mercedem meam : & ſi non, quieſcite. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit DOMINUS ad me : Projice illud ad ſtatuarium, decorum precium, quo appreciatus ſum ab eis. Et tuli triginta argenteos : & projeci illos in domum DOMINI ad ſtatuarium.)*

Matth. Cap. XXVI. verſ. 34.

Ait illi JESUS : Amen dico tibi, hac nocte antequam gallus cantet, ter negabis me.

Ait illi JESUS: Amen dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis.

Ἔφη αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ : Ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με.

Vid. Marc. Cap. XIII. verſ. 35.

TAB. DCXCIX.

Matth. Cap. XXVI. verſ. 37. 38.

37. Et adſumto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cœpit affici mœſtitia & anxietate.
38. Tunc ait illis JESUS : Mœſta eſt anima mea usque ad mortem : manete hîc, & vigilate mecum.

37. Et aſſumto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cœpit contriſtari, & mœſtus eſſe.
38. Tunc ait illis : Triſtis eſt anima mea usque ad mortem : ſuſtinete hîc, & vigilate mecum.

37. Καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον, καὶ τȣ̀ς δύο υἱȣ̀ς Ζεβεδαίȣ, ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.
38. Τότε λέγει αὐτοῖς· Περίλυπός ἐςιν ἡ ψυχή μȣ ἕως θανάτȣ· μείνατε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε μετ᾽ ἐμȣ̃.

Marc. Cap. XIV. verſ. 33. 34.

33. Et aſſumit Petrum, & Jacobum, & Johannem ſecum, cœpitque expaueſcere, & (a) adflictari.

(a) Vel, angi.

34. Et dicit illis: Dolore afficitur anima mea usque ad mortem. Manete hìc, & vigilate.

33. Et aſſumit Petrum, & Jacobum, & Johannem ſecum: & cœpit pauere & tædere.

34. Et ait illis: Triſtis eſt anima mea usque ad mortem: ſuſtinete hìc, & vigilate.

33. Καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον, καὶ τὸν Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην μεθ᾽ ἑαυτȣ͂, καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.

34. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μȣ ἕως θανάτȣ. Μείνατε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε.

FUit CHRISTUS, quod nemini non Chriſticolarum notum, nobis per omnia ſimilis, ſed ἀναμάρτητος, verus homo, verus DEUS. Quà DEUS, immutabilis, infinitè perfectus, nulli infirmitati, nulli paſſioni, ſed quà homo omnibus infirmitatibus, ſed minimè peccaminoſis, obnoxius. Quà DEUS, præuidet, veluti in ſpeculo, paſſiones omnes, easque diriſſimas, quæ ipſum manebant, quà homo λυπεῖται καὶ ἀδημονεῖ, ἐκθαμβεῖται καὶ ἀδημονεῖν. Exprimit ſpeculum hocce paſſionale, angor hic extremus dulciſſimo Saluatori amariſſimam hanc querelam. Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μȣ ἕως θανάτȣ. Fuit acerbiſſima hæc, in quam totius orbis peccati CHRISTUM conjecerant, ex affectibus humanis, ſed aliena ab omni infirmitate peccaminoſa. Explicari proin deberet ex naturæ legibus, ſed non molietur Philoſophorum Chriſtianorum ullus, conceptum formare rei adæquatum, quæ infinities tranſcendit intellectus humani Horizontem; adorari potius ſanctiſſima deuotione meretur, quàm curioſè inquiri.

Matth. Cap. XXVI. verſ. 43.

Et venit, & reperit eos iterum dormientes. Erant enim oculi eorum grauati.

Et venit iterum, & inuenit eos dormientes: erant enim oculi eorum grauati.

Καὶ ἐλθὼν εὑρίσκει αὐτȣ̀ς πάλιν καθεύδοντας. ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι.

Marc. Cap. XIV. verſ. 40.

Et reuerſus, offendit illos rurſum dormientes, (erant enim oculi eorum grauati,) neque ſciebant, quid illi reſponderent.

Et reuerſus, denuò inuenit eos dormientes (erant enim oculi eorum grauati) & ignorabant, quid reſponderent ei.

Καὶ ὑποστρέψας, εὗρεν αὐτȣ̀ς πάλιν καθεύδοντας, (ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι) καὶ ȣ̓κ ἤδεισαν, τί αὐτῷ ἀποκριθῶσι.

Luc. Cap. XXII. verſ. 45.

Et quum ſurrexiſſet à precatione, veniſſetque ad diſcipulos ſuos, reperit eos dormientes præ mœſtitia.

Et cum ſurrexiſſet ab oratione, & veniſſet ad diſcipulos ſuos, inuenit eos dormientes præ triſtitia.

Καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς, ἐλθὼν πρὸς τȣ̀ς μαθητὰς αὐτȣ͂, εὗρεν αὐτȣ̀ς κοιμωμένȣς ἀπὸ τῆς λύπης.

Sunt

RPJCL

MATTH. Cap. XXVII. v. 5.
Iudas πρηνὴς.

Matth. Cap. XXVII. v. 5.
Der erhenckte Judas.

P. G. Harder sculps.

SUnt *ſomni* cauſæ naturales, eſt & finis ſalutaris. Fuit heic quoque diſcipulorum CHRISTI ſomnus naturalis, non excluſâ, ut in omnibus aliis rebus, ſpeciali DEI Prouidentiâ. Debebat DEI Filius iræ diuinæ *torcular ſolus calcare*, & *nemo* diſcipulorum illi *adeſſe*, laturus auxilium. Jeſ. LXIII. 3. Et hactenus fuere aliàs diſcipuli lethargo ſpirituali veluti oppreſſi. Præ foribus ſtabat Hannibal, inſtabat ignominioſiſſima Magiſtri paſſio, & tamen adhucdum manſerant cœci. Naturalis autem eorum ſomni quatuor hasce allegare poſſumus rationes, noctem irruentem, cœnam paulò ante peractam, motum finitâ cœna ſuſceptum, ſollicitas varias plenas timoris curas. Per diei decurſum impenduntur ſpiritus variis & corporis & animi motibus, & exhauſti tandem atque fatigati hominem diſponunt ad quietem, quâ durante ſunt reficiundi. Poſt paſtum replentur ſanguifera vaſa, ſpeciatim cerebri, & illorum diametris ampliatis prohibetur, preſſo ſimul cerebro, liquidi neruei influxus, & neruorum ipſorum viua oſcillatio: & qui in extremis ſenſuum organis veluti excubant ſpiritus, ſeſe retrahunt ad meditullium τοῦ ἐγκεφάλου. Hinc οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι, grauatæ clauduntur oculorum valuæ, palpebræ. Luca tradente dormiebant diſcipuli ἀπὸ τῆς λύπης. Abripit aliàs hæc paſſio ſomnum, & per ſeptimanas ſæpe, imo menſes ſomnum vix inueniunt, qui triſtitiâ ſunt affecti: ſed quoque ab animi ſollicitis meditationibus & curis exhauriuntur ſpiritus, & depauperati ad quietem redeunt. Eſt autem talis ſomnus grauis, profundus, homini inuictus. Adeò ſanè grauati fuere ſomno diſcipuli, ut tertiâ vice repererit Saluator dormientes, in nocte hac ſua paſſionali.

TAB. DCC.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 5.

Et projectis argenteis in Templo, receſſit, & abiit, & laqueo ſe ſuffocauit.

Et projectis argenteis in Templo receſſit: & abiens, laqueo ſe ſuſpendit.

Καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ ἀνεχώρησε, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο.

Act. Cap. I. verſ. 18.

— (a) ſuſpenſusque crepuit medius, & effuſa ſunt omnia viſcera ejus.

— & ſuſpenſus crepuit medius: & diffuſa ſunt omnia viſcera ejus.

(a) Πρηνὴς γενόμενος, id eſt, pronus factus. Expreſſit geſtum ſuſpenſi. Auguſt. alibi legit, dejectus in faciem.

— Καὶ πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος, καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ.

MAgnam crucem omnis æui literatis fixit miſerrima infauſti proditoris Judæ, qui abiit in malam crucem, mors, & vel ſola vocula, ἀπήγξατο, qua Matthæus utitur, apertum concitauit bellum inter magni nominis viros *Gronouium* & *Perizonium*. Vox populi, Verſionibus plerisque fundata, hæc eſt, ſuſpendiſſe ſeipſum nefandum proditorem laqueo. Sic & infauſtum Pſeudo-Politici Ahitophelis exitum deſcribunt LXX. 2. Sam. XVII. 23. Καὶ ἀπήγξατο, καὶ ἀπέθανε. Hac eadem voce, ἀπάγχεσθαι, utitur quoque de ſpontanea ſtrangulatione *Hippocr.* II. *Aph.* 43. τῶν ἀπαγχομένων, μήπω δὲ τεθνηκότων οὐκ ἀναφέρουσιν, οἷσιν ἂν ἀφρὸς ᾖ περὶ τὸ ςόμα. *Ex his, qui ſtrangulantur, nondum autem mortui ſunt, non ad ſe redeunt, quibus ſpuma circa os fuerit. Galenus* id de iis explicat, qui laqueo ſuffocati pereunt. *Hippocrates* ipſe, ubi de κυνάγχῃ, pernicioſiſſima anginæ ſpecie, loquitur, L. III. *de Morb.* c. 10. t. 5. ſuffocari hominem τῷ ὀφθαλμῷ πονίετόν τε καὶ ἐξέχετον, ὡς ἀπαγχομένοισι, *oculis affectis ac prominentibus, veluti ſtrangulatis.* Et *Lib. de Virgin. Morb.* c. 1. t. 8. præ metu melancholicos aliquando ſeipſos ſtrangulare, ἀπὸ τῆς τοιαύτης ὄψιος πολλοὶ ἤδη ἀπηγχονίσθησαν, *ab hujusmodi ſpectris multi ſe jam ſtrangulauerunt.* Ubi per ὄψιν intelligi debent haud dubiè meticuloſa, quæ ſibi fingunt deliri vel melancholici, phantaſmata. Hoc modo vitam deſperatus finiit Judas, ἀπελθών.

Difficilius eſt explicatu, quod legitur in Actis, ἐλάκησε μέσος, ubi intelligenda videtur talis disruptio, quæ fit cum ſonitu, vel crepitu, veluti diſrupta veſica, aut apoſtemate, ſiue illa fiat à vi quadam interna ſeſe expandente, ſiue à

lapſu. Difficultatem haud ſoluit, ſi dixeris, eò usque manſiſſe Judam ſuſpenſum de trabe aut arbore, donec ab interna fermentatione diſrupto abdomine ἐξεχύθη τὰ σπλάγχνα, putredine conſumta. Apud omnes enim Nationes moratas liberantur mox hujusmodi αὐτόχειρες laqueo, & incumbebat id Judæis effectui dare ante Solis occaſum, quod ex Sacro Codice conſtat. Impoſſibilem reddit ſuſpenſi talem diſruptionem tot membranarum, muſculorum & integumentorum abdominis fortiſſima reſiſtentia. Neque ullibi proſtant exempla, quæ illam comprobent. Id quidem aliquando euenit hydropicis; ut extenſum nimis ab aqua abdomen in umbilico, ubi minima eſt reſiſtentia, diſrumpatur, vel viuis, vel jam mortuis. Sed hæc diſruptio morti Judæ haud quadrat, ut nec ruptura illa Peritonei, quæ contingit Hernioſis. Præeunte *Wedelio Dec.* I. *Exerc.* I. *de Morte Judæ proditoris* commodè applicari poteſt τὸ ἐλάκησε inteſtinis à pituita, flatibus, excrementis, obſtructionibus extenſis atque inflammatis & diſruptis. Exempla proſtant iliacorum, qui hac ratione miſeram finiunt vitam; qui ipſe morbus, *Miſerere* dictus, & diriſſimis doloribus ſociatus, juſtiſſimo DEI judicio corripuit forſan monſtrum hominum, ut contracto præ acerbo dolore corpore diſruptum fuerit inteſtinum, mox autem miſerrimus mortalium arrepto laqueo ſeſe ipſum ſtrangulauerit, quæ interpretatio ſimul explicat τὸ πρηνὴς γενόμενος, ἐλάκησε μέσος, & ἀπήγξατο. Sed ita τὸ πρηνὴς γενόμενος non reddi debet *ſuſpenſus*, *als er geſtürtzet ward*, ſed potius, ut Latinæ noſtræ Gloſſæ, *pronus factus*, corpore incuruus redditus, & πάντα τὰ σπλάγχνα non erunt *omnia viſcera*, *alles Eingeweid*, ſcilicet abdominis atque thoracis, hepar, lien, renes, cor, pulmones, veſica, ſed inteſtina duntaxat, quæ ἐξεχύθη, effuſa fuere, unà cum excrementis & ſanguine, in cauum ſcilicet abdominis. Hujusmodi tragico & miſerrimo fato ad plures abiit impiiſſimus ille Diuinitatis CHRISTI oſor *Arrius*, qui *Athanaſio* teſte L. I. contra *Arian.* p. 30. craſtinâ luce, maximo fidelium ſcandalo, in communionem Eccleſiæ recipiendus, χρείας αὐτὸν ἑλκυσάσης εἰς τόπον, ἐκεῖ κατέπεσεν, καὶ τοῦ ζῆν ἐστερήθη, *cum neceſſitas illum in locum detraxerat, ibi collapſus eſt, ut vitá ſpoliatus.* Quæ ultima fata idem Diuus Pater *Epiſt. ad Serapion.* p. 523. ex ore αὐτόπτου Macarii enarrat ſpecialius. εἰσῆλθεν εἰς θάκους ὡς διὰ χρείαν τῆς γαστρὸς, καὶ ἐξαίφνης, κατὰ τὸ γεγραμμένον, πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος, καὶ πεσὼν εὐθὺς ἀπένυξεν, *in ſeceſſum abiit quaſi ad uſum alui, & derepente, juxta quod ſcriptum eſt, pronus factus medius crepuit, humique lapſus expirauit.* In qua quidem narratione id animo meo hæret dubium, num abdomen aperuerit *Macarius*, vel ſectioni cadaueris fuerit præſens, quandoquidem diſruptio ante memorata inteſtinorum absque anatome conſtare nequit? vel, an inuenerit duntaxat in latrina jacentem & excrementis ſuis fœdatum? numne fortè mutuò petierit orthodoxæ fidei defenſor *Athanaſius* verba Textus ex pio zelo, impiam *Arrii* doctrinam atro carbone notaturus?

De morte Judæ proditoris tot fere ſunt ſententiæ, quot capita. Sed aliquæ ex illis ridiculæ, quæ fidem hac noſtra ætate haud inueniunt. Ridicula ſanè, quæ legitur apud *Oecumenium* ex *Papia*, intumuiſſe adeò hydropico proditori caput & corpus, ut tranſitum haud inuenerit, quà currus tranſire ſolent, prolapſum dehinc crepuiſſe medium. Tolerabilius eſt, quod legitur apud *Theophylactum*, incuruatum fuiſſe & fractum, è quo ſuſpenſus fuerat miſer, arboris ramum, & viuum adhuc decidiſſe. Jungit *Thomas Bartholinus Morb. Biblic.* c. 22. Morbum hypochondriacum hydropi, vultque is, tantùm non præfocatum fuiſſe miſerum tum ab angore animi, tum ab aqua in cauo corporis collecta, hinc πρηνέα γενόμενον concidiſſe adeò duriter, ut medio crepanti & aqua & inteſtina fuerint effuſa. Præfocationem ſi intellexeris per τὸ ἀπήγξατο, potuit obiiſſe *anginâ*, Græcis ἀγχόνη dicta, quæ faucium inflammatio ſi in apoſtema abiit, effundi vel poſt mortem poterat puris copia.

De morte Judæ ſequentia habet *Iſaacus Caſaubonus Exercit. in Baronii Annales. Matthæus expreſſit facti initium, Lucas finem, ſupplens diuinitus, quod deerat narrationi Matthæi. Conſilium proditoris fuerat, ſtrangulatione ſibi vitam eripere: aptat collo laqueum, impellit ſe, ut eò facilius fauces elidat. Placuit Diuinæ Prouidentiæ, ut non ſimplici morte ſceleratus proditor periret. Frangitur laqueus, cadit in faciem Judas: id enim eſt* πρηνὴς γενόμενος. *Cadit autem vel in ſaxum fortaſſe aſperum, vel in ligni truncum acutum, aut alias. DEI judicio venter illi finditur, inteſtina effunduntur. Vox* ἐλάκησε *ſuadet, non tam caſus violentia, quàm arcana DEI voluntate, fiſſionem in ejus corpore factam eſſe, vi quadam extraordinaria intus operante. Hæc eſt Scripturarum ſimplex narratio.* Quæ contra hanc illuſtris *Caſauboni* ſententiam afferri poſſunt, lege apud *Gronouium* cap. 5. & 6.

Daniel Heinſius Exercit. Sacr. Hebræum *machanac*, quod legitur de morte Ahitophelis 2. Sam. XVII. 23. & Græcum ἀπήγξατο in Hiſtoria mortis Ahitophelis & Judæ, ita explicat, quod obierint ex mœrore. Ita, inquit, anima Jobi eò anguſtiæ fuit reducta, ut *ſuſpendium*, *machanac*, ſibi *elegerit*. Job. VII. 15. ubi Aquila, καὶ αἱρεῖται ἀγχόνην ἡ ψυχή μου. Et Sara Tob. III. 12. ταῦτα ἀκούσασα ἐλυπήθη σφόδρα, ὥστε ἀπάγξασθαι. *Heinſio* fauere poſſet αὐτοχειρία illa mancipiorum Afrorum, qui præ faſtidio vitæ retinendo halitum præfocantur. Id etiam vocari poſſet ἀπάγξασθαι. Jungit & *Æſchines* ἀγχόνην καὶ λύπην. ταῦτα δὲ ἦν ἀγχόνη καὶ λύπη τούτῳ. *Hæc ſtrangulatio & mœror illi erant. Ouid. Triſt.* L. V. El. I.

Strangulat incluſus dolor atque exæſtuat
Intus.

Ipſæ

Ipſæ voces λάκησις, λακεῖν in Actis Græco Idiomate notant vehementiſſimam animi paſſionem, qua veluti anima ſcinditur media. Quò pertinet vox διαῤῥαγείη apud *Ariſtophanem*, pro qua *Plautus*, *abi & ſuſpende te*, alii, *inuidia rumpantur ut ilia Codro*. Nos Germani, *es möchte mir diß meine Seel durchſchneiden: es muß den oder dieſen Weg, und ſolte gleich jener Titius zerberſten.* De hoſtibus Apoſtolorum & Stephani. Act. V. 33. διεπρίοντο. Act. VII. 55. διεπρίοντο ταῖς καρδίαις. Foret adeò τὸ ἀπάγχεσθαι ῥηγνύμενον, ſi quis ex mœrore vitam finit. Legatur de hac *Heinſii* ſententia iterum *Gronouius* cap. 7. cui ſociari poteſt illa *Joh. Pricæi*, cui ἀπάγχεσθαι apud Matthæum denotat quoque ſummi gradus mæſtitiam, quæ mortis deſiderium comitem habet, & idem, quod *Apulejo*, *facinoris conſcium mori cupere*; *Gellio*, *tædium vitæ capere*, *voluntas mortis obeundæ*. Qui extremus angor ſollicitauerit ſceleratum ad ſui ipſius non tam ſuſpendium, quàm præcipitium, utrumque juxta *Salmaſium Ep. III. de Cruce*. Legatur *Gronouius* c. 11. & cap. 15. de ſententia *Lightfooti*, qui Diabolo omnia tribuit, obſeſſionem, ſtrangulationem, & præcipitationem.

Meretur cumprimis exponi ſententia celebris *Gronouii*, qui primò oſtendit, τὸ ἀπάγχεσθαι procul omni dubio notare ſuſpendium ſui ipſius, ut πνίγειν & ἀποπνίγειν ſumitur *de omni alia ſtrangulatione vel ſuffocatione per os, ſiue puluinis illi extrinſecus injectis, ſiue miſſo aliquo internè in gulam.* Idem, quod ἀπαγξάμενος, denotare τὸ πρηνὴς γενόμενος apud Lucam in Actis. Qui enim ſe ſuſpendio enecat, ſimul ſeſe præcipitat, licet non cadat in terram. *Silius:*

Imoque cadat barba hiſpida mento.

Stat. I. *Theb. lapſus mons* pro *vergente.* Non poterat autem manere ſuſpenſus proditor, & in medio aëre putreſcere. Non permiſerant id Leges Judæorum, imo nec permittunt naturales & ciuiles. Vult proin vir celebris, liberatum à laqueo triſte ſpectaculum projectum fuiſſe in foueam profundam, & hoc præcipiti ad alia brutorum hominumue cadauera lapſu ſtipitibus nodoſis, ſpinoſis, vel & ſaxis alliſum corpus vulneratum ita, ut viſcera fuerint effuſa. Quadrat huic ipſi præcipitio quoque τὸ πρηνὴς γενόμενος, intelligendum non in actiuo, quaſi ſeſe ipſum præcipitaſſet miſer, ſed in paſſiuo, quod præcipitatus fuerit, id quod fuſius ex locis parallelis Scripturæ comprobat *Gronouius* p. 102. 103. Liberare debebant quidem à laqueo Judæi hujusmodi αὐτοχείρων, uti & aliorum maleficorum corpora, ſed non ſepeliebant ea, verùm in foueas præcipitabant. Ita de Juda & Ario *Arator Subdiaconus Hiſt. Apoſt.* L. I.

\- - - *Qui criminis auctor*
Errorisque tui eſt, fuſa ruit Arius aluo
Infelix, plus mente cadens, lethumque peremptus
Cum Juda commune tulit; qui gutture pendens
Viſceribus vacuatus obit: nec pœna ſequeſtrat,
Quos par culpa ligat. Cœli terræque peroſus
Inter utrumque perit: nullis condenda ſepulcris
Viſcera rupta fluunt.

Athanaſius cap. 14. ῥήσεων καὶ ἑρμηνειῶν τῶν παραβολῶν εὐαγγελικῶν Judam inſepultum auibus rapacibus fuiſſe expoſitum tradit. ὁ σπεῖρος περιπεσὼν εἰς τὴν ἄκανθαν ὁ Ἰούδας. ἀπελθὼν γὰρ ἀπήγξατο, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγον αὐτόν. Habuere & Gentiles foueas certas, in quas præcipitati fuere, viui vel mortui, αὐτόχειρες, vel ſerui Dominorum ſuorum proditores. ἁλμυρίδες αἰγιαλοὶ καὶ τόπος ἐν τῇ Ἀττικῇ παρὰ τὰς ἐσχατίας, οὗ τοὺς νεκροὺς ἐξέβαλλον. Notus in ſpecie locus Megaram inter & Athenas, ὀργὰς dictus, quò projiciebantur ſacrilegi & proditores. Sic explicant Grammatici illud βάλλ᾽ εἰς κόρακας, quod idem ſit ac, ἄπαγε εἰς ὄρη καὶ κρημνούς. Et extat in *Themiſtocle Plutarchi* locus in Judam quadrans, οὗ νῦν τὰ σώματα τῶν θανατουμένων οἱ δήμιοι προβάλλουσι, καὶ τὰ ἱμάτια καὶ τοὺς βρόχους τῶν ἀπαγχομένων καὶ καταιρεθέντων ἐκφέρουσιν. Talem quoque locum deſcribit *Polybius* L. VII. c. 4.

Hæc hactenus ex *Gronouio*, qui præcipitationem ad cadauer Judæ, non ad viuum applicat, maſculè refutatus à *Perizonio*. Oſtendit hîc, vocem πρηνὴς notare ubique *pronum*. Teſtis *Homerus* Il. Ω. v. 11.

Ἄλλοτ᾽ ἐπὶ πλευρὰς κατακείμενος, ἄλλοτε δ᾽ αὖτε
Ὕπτιος, ἄλλοτε δὲ πρηνής. —

Modo decumbens in latera, modo iterum
Supinus, modò pronus. —

Γενόμενος non ſemper in paſſiuo ſumi, ſed & in actiuo, & medio. Act. I. 16. περὶ Ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσι τὸν ΙΗΣΟΥΝ, *de Juda, qui fuit ductor eorum, qui ceperunt* JESUM. Alia loca omitto. Non manſiſſe etiam apud Judæos, qui ſibi ipſis conſciuerant mortem, & maleficos inſepultos, ſed quidem in communia vilium cadauerum ſepulchra conditos, quod conſtat exemplo Uriæ Jer. XXVI. 23. & *Maimonide Tract. Sanhedrin.* c. 14. Verba ἄγχω, ἀγχόνη, non ſemper habere ſuſpendii ſignificationem, ſed denotare quoque dolorem, angorem, vexationem animi ſummam. Unde & Latinorum *angina*, & variantes hujus morbi ſpecies, *ango* idem quod ἄγχω. Sic & compoſitum ἀπάγχειν non duntaxat ſignificare ſtrangulationem, ſed quouis modo elidere ſpiritum & letho dare. Sic & ἀπάγχεσθαι aliquando præ mœrore, dolore mori; ut animus dicitur ἀπάγχεσθαι ab amicis, *Ariſtoteli Polit.* VII. 7. Pronum hinc, accedere *Perizonium* ad *Heinſii* caſtra. Quic-

quid tandem ſit de tot variantibus circa mortem Judæ ſententiis, ſecuriſſima tandem ea eſt, quam Verſiones habent, laqueo ſibi eripuiſſe vitam proditorem, quoniam in eo omnes conſentiunt, ἀπάγχεσθαι in proprio ſignificatu denotare ſtrangulationem.

Legantur

Jacobi Gronouii Exercitationes Academicæ de pernicie & caſu Judæ τȣ͂ προδότȣ habitæ. A. 1682. Lugd. Bat. ap. Dan. à Gaesbeck. 1683. 4.

Jacobi Perizonii Diſſ. de Morte Judæ ex verbo ἀπάγχεσθαι, *in qua explicantur & conciliantur loca Matth. XXVII. 5. & Lucæ Act. I. 18. ac vindicantur, quæ ad Æliani Var. Hiſt. V. 8. erant notata.* Lugd. Bat. ap. Joh. du Viuie & Iſaacum Seuerinum 1702. 8.

Wolfg. Wedelius de Morte Judæ proditoris. Decad. I. *Exercit.* 1.

Warneccius ſub *Gœzio de Suſpendio Judæ.*

Röſer de Morte Judæ proditoris.

TAB. DCCI.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 19.

Sedente autem ipſo pro tribunali, mandata miſit ad eum uxor ipſius, dicens: (a) Nihil tibi rei ſit cum juſto illo: multa enim paſſa ſum hodie in ſomnis propter eum.

Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum uxor ejus, dicens: Nihil tibi & juſto illi, multa enim paſſa ſum hodie per viſum, propter eum.

(a) Vel, miſſum fac juſtum iſtum.

Καθημένȣ δὲ ἀυτȣ͂ ἐπὶ τȣ͂ βήματος, ἀπέςειλε πρὸς ἀυτὸν ἡ γυνὴ ἀυτȣ͂, λέγȣσα· Μηδέν σοι καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ· πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ᾽ ὄναρ δι᾽ ἀυτόν.

IN *multis ſomniis vanitates multæ.* Eccl. V. 6. Nempe ut vigilantibus motus ſpirituum animalium reguntur à ratione, ita in ſomno ducitur hæc hac illac ab illis. Prouti hæ illæue chordæ tanguntur in cerebro, menti obſeruantur hæ illæue cogitationes. Hinc conſtat, nihil ominoſi ſecum ferre ſomnia naturalia, imò totam illam Oneirocriticam Veterum merum eſſe inſomnium: excipias, per nos Medicos licet, ſigna temperamentorum diagnoſtica, & aliquando morborum prognoſtica. Sed alia prorſus eſt ſomniorum ſupernaturalium ratio. Operatur DEUS liberrimè ut in macrocoſmum, & in ſpirituum microcoſmum, idque non ſolùm juxta leges in naturam introductas, ſed & ſupra eas. Ubi autem locum habent immediati tales influxus, & Auræ Diuinæ afflatus, ceſſat omne ratiocinium philoſophicum. Repræſentantur heîc objecta, quæ Horizontem noſtrum tranſcendunt. Ex hoc genere eſt inſomnium uxoris Pilati, teſtimonium innocentiæ CHRISTI irrefragabile, imo monitum pro Pilato diuinum, execrabilis Judæorum & Cleri Judaici odii index. Occurrunt exempla hujus generis inſomniorum benè multa in Sacris & profanis Hiſtoriis, quæ etiam contigerunt Gentilibus: Abimeleco, Labani, Pharaoni, ejus Pincernæ & Piſtori, Nebucadnezari. Ejusdem diei manè, quo Julius Cæſar fuit interfectus, viderat Calpurnia, primi hujus Imperatoris conjux, Palatii ſui faſtigium collapſum, & thori ſocium in proprio ſuo ſinu multis vulneribus transfoſſum, id quod effectui dederant Caſſius & Brutus. Talis Prophetiſſa fuit & Pilati conjunx, paucis quippe poſt annis fuit injuſtiſſimus judex maritus à Cajo Caligula Lugdunum in exilium miſſus, ubi præ ſummo animi mœrore violentam ſibi ipſi conſciuerat mortem, teſte *Euſebio Hiſt. Eccleſ.* L. II. c. 7. *Legendas* omitto, quæ noſtrum *Pilati montem* Lucernæ adſitum ſpectant, quia ſunt *Lugendæ.*

MATTH. Cap. XXVII. v. 19.
In ſomno veritas.

Matth. Cap. XXVII. v. 19.
Pilati träumendes Weib.

I. M. Preiſsler sculps.

JCB

RPJCB

MATTH. Cap. XXVII. v. 26.
Iesus flagellatus.

Matth. Cap. XXVII. v. 26.
Der gegeiſſelte Jeſus.

P. G. Harder sculps.

TAB. DCCII.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 26.

— JESUM autem flagellatum tradidit, ut crucifigeretur.

— JESUM autem flagellatum tradidit eis, ut crucifigeretur.

— Τὸν δὲ ΙΗΣΟΥΝ φραγελλώσας παρέδωκεν, ἵνα ϛαυρωθῇ.

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 15. Joh. Cap. XIX. verſ. 1.

ACerbiſſimis, quos paſſus eſt Saluator noſter, doloribus accenſendi quoque veniunt, quos immiſerat *flagellatio*, quæ alia fuit apud Judæos, apud Romanos alia. Ibi debebat patiens ſeminudus & pronus ictus deſtinatos excipere, ſed non ſupra 40. infligendos loris ex pellibus vitulinis vel bouillis, Deut. XXV. 2. 3. Cogitatu eſt facile, fuiſſe à numeroſis ictibus, inprimis valido inflictis brachio, cutim ſanguine ſuffuſam, circulum ſanguinis impeditum, fibras eleuatas in tumorem, paſſim etiam à loris diſſectas, ut ſanguine manârit corpus. Aſt crudelior longè fuit flagellatio uſitata Romanis, cujus frequentiſſimè meminit *Plautus*. Nudus toto corpore alligabatur columnæ duos circiter cum dimidio pedes altæ, ut flagellorum ictibus expoſitum fuerit pectus & dorſum, quorſum incertus fuit numerus, ut haud raro miſer ſub carnificis manu exhalârit vitam, vel hic laſſus prius fuerit flagellando, quàm ille paſſionis expertus fuerit finem. Extrema lororum fuere vel nodis vincta, vel oſſiculis, ſpinis, uncis, calcaribus horrida. Vocabantur hujusmodi flagella μάϛιγες ἐξ ἀϛραγάλων, *lora taxillata*, *flagella horribilia*, *flagra pecuinis oſſibus catenata*, *Scorpiones* quibusdam 1. Reg. XII. 14. Romana hæc, & barbara, flagellatio reddebat non ſolùm infames, ſed crucifixionis ut plurimùm fuit antecedanea, unde Titus Veſpaſianus Judæos illos, quos durante obſidione Hieroſolymæ & poſt eam crucifigi voluit, prius flagellari juſſit. Comites habebat flagellatio hæc, non ciuibus Romanis, ſed ſeruis atque mancipiis adhibita, acerbiores longè dolores quàm Judaica. Dilaniabatur prorſus cutis, eique ſubjecti muſculi ac tendines, imo carne nudata oſſa, cruor copioſus manabat undique, durante carnificinâ & poſt, acutiſſimos ſentiebat maleficus dolores urentes, & haud dubiè conciderat perſæpe miſer in λειποψυχίας. Sic flagellatus Saluator optimus, & dilaniatus crudeliſſimè, Judæos commouiſſet utique ad commiſerationem, niſi hominem exuiſſent ex homine. Commiſeratione certè ductus ſupremus Judex ita ad Judæos, ἴδε ὁ ἄνθρωπος, Joh. XIX. 5. & vult *Auguſtinus*, Pilatum hunc in finem adeò acerbè flagellari juſſiſſe JESUM, *ut Judæi hæc ludibria cupidè biberent, nec ulterius ſanguinem JESU ſitirent.* Sed fortean injuſtus hic judex pœna hac, veluti quæſtionis genere, ulteriorem exprimere volebat læſæ Majeſtatis Romanæ confeſſionem. Fieri interim debebant hæc omnia in complementum Prophetiarum. Pſ. XXII. 15. *Effuſus ſum velut aqua, diſſociantur omnia oſſa mea, factumque eſt cor meum ſicut cera liqueſcens in medio ventris mei.* Jeſ. L. 6. *Corpus meum præbui percutientibus.* Jeſ. LIII. 3. 4. 5. *Deſpectus eſt & contemptiſſimus virorum, vir dolorum, & qui infirmitatem eſt expertus: erit ut is, à quo abſconderet quis faciem, nempe contemptus, ut eum nihili reputemus, quum tamen ipſe portet noſtras infirmitates, & dolores noſtros ipſe bajulet. Nos autem exiſtimabamus eum tactum percuſſione DEI, & adflictum. Ipſe verò vulneratus eſt propter transgreſſiones noſtras, & attritus propter iniquitates noſtras. (Deſpectum, & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem: & quaſi abſconditus vultus ejus & deſpectus, unde nec reputauimus eum. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit, & nos putauimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à DEO, & humiliatum. Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra.)* Ita factus JESUS *vermis* (תּוֹלַעַת ſanguinei vel ſcarlatini coloris vermiculus) *& non vir, opprobrium hominum, & contemptus à populo*, Pſ. XXII. 7. Ita debebant ſanguine *aſpergi veſtes* ipſius, *rubra* fieri *veſtis & indumenta ſicut ejus, qui calcat in torculari*, Jeſ. LXIII. 2. 3. *Elui in vino veſtimentum, & in ſanguine uuarum operimentum ſuum*, Gen. XLIX. 11.

Siſtit A. Flagellationem Judæorum.

B. Flagellationem Romanorum, exemplo CHRISTI.

TAB. DCCIII.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 29.

Et coronam è ſpinis contextam impoſuerunt capiti ejus, & harundinem in dexteram ejus. Et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Aue Rex Judæorum.

Et plectentes coronam de ſpinis, poſuerunt ſuper caput ejus, & arundinem in dextera ejus. Et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Aue Rex Judæorum.

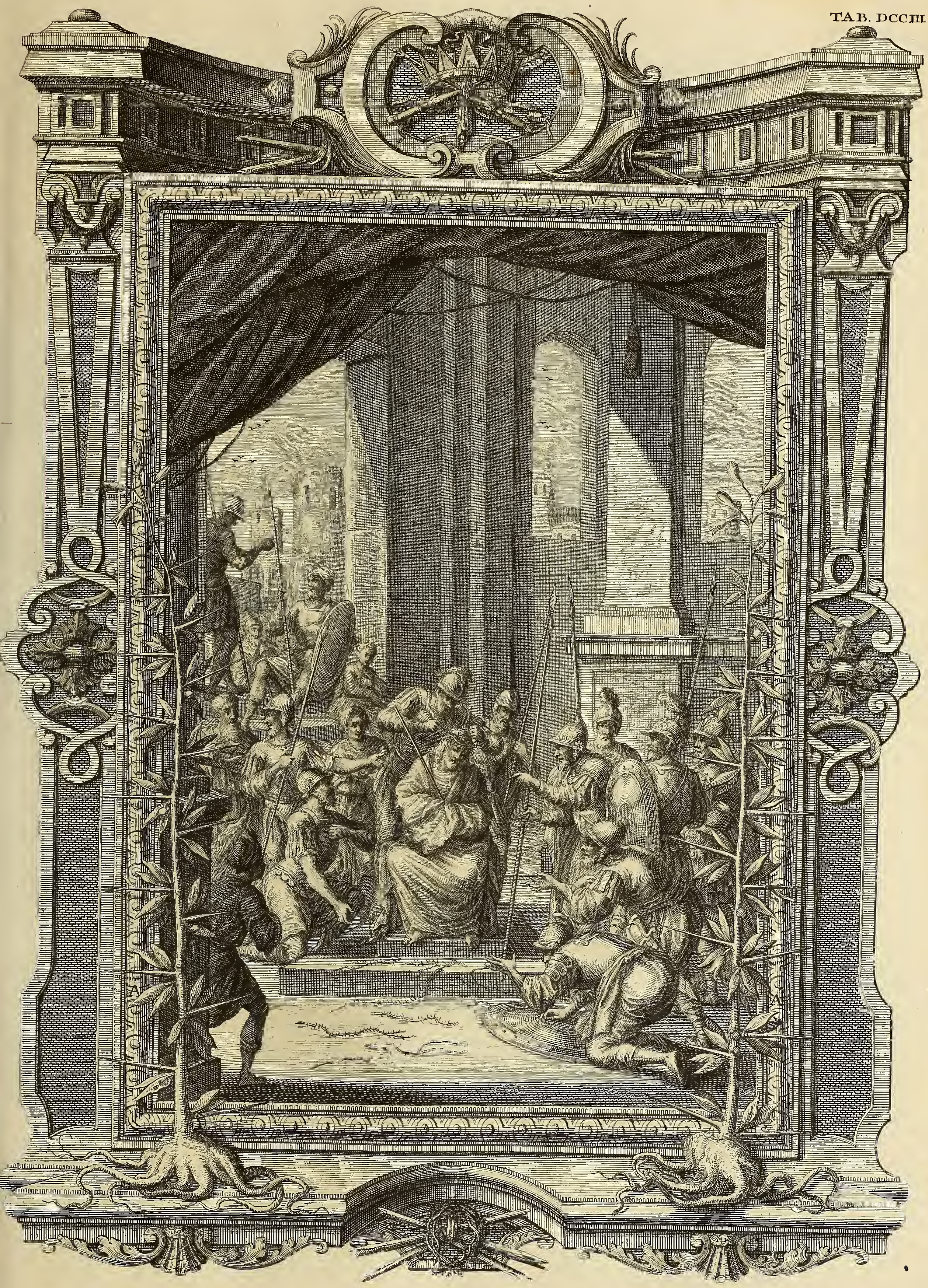
Καὶ πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθηκαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ κάλαμον ἐπὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ. Καὶ γονυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἐνέπαιζον αὐτῷ, λέγοντες· Χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 17. Joh. Cap. XIX. verſ. 2.

QUadrat jure ſpineæ huic, quam ſanctiſſimo capite geſtabat optimus noſter Saluator, coronæ inſcriptio, OB HOMINES SERVATOS, ad imitationem querceæ illius apud Romanos, circa quam legitur, OB CIVES SERVATOS, geſtari ſolitæ ab iis, qui ciuem Romanum vel aliquos morte eripiebant. *Spineam coronam* generali termino memorant Scriptores ſacri, non ſpinoſas vel plantas, vel frutices, ex quibus plexa fuerat. Spinas autem ſiue aculeos offendimus in foliis, fructibus, truncis, ramis. Vix vero eſt ſimile, plexiſſe hos Tigrides coronam ex herbis ſpinoſis, quod *Marcellus* voluiſſe videtur, qui ſub Theodoſio ſeniore vixit, *Lib. de Medicamentis* c. 23. *Herba ſalutaris, id eſt, ſpina alba, qua CHRISTUS coronatus, quæ veluti uuam habet.* Eſt hæc dubio procul ex *Carduorum* genere, quibusdam *Carduus ſphærocephalus latifolius vulgaris* C B. aliis *Carduus tomentoſus capitulo minore* C B. aliis *Spina alba tomentoſa latifolia ſylueſtris* C B. Sunt herbæ hæ ſpinoſæ utplurimùm molliores, fragilis ſubſtantiæ: neque dubitare nos ſinit ratio, ſumſiſſe carnifices frutices aculeatos, qui tenacioris ſunt texturæ, & tales quidem, qui in Hieroſolymæ vicinia creſcunt. Licet perdifficile ſit præcisè dicere, qualesnam illi fuerint. Perſuaſus eſt *Rauwolf. Itiner.* P. III. c. 8. p. 381. fuiſſe fruticem Arabibus *Hauſegi* dictum, qui *Rhamnus* eſt *ſpinis oblongis flore candicante* C B. & quem ipſum *Bellonius* L. II. *Obſ.* c. 88. p. 45. copiosè creſcentem vidit circa Hieroſolymam, & præter hunc neque rubos, neque alios frutices aculeatos, exceptis *Capparibus ſpinoſis.* Seligit *Columna min. cogn. ſtirp.* P. I. c. 10. p. 38. aliam *Rhamni* ſpeciem *ſancta* hinc dictam, quæ *Rhamnus eſt alter foliis ſalſis flore purpureo* C B. Placet aliis *Uzeg* Alpini, ſpinis apprimè aculeatum, quod *Lycium* eſt *Indicum alterum* CB. Aliis *Rhamnus folio ſubrotundo, fructu compreſſo* C B. ſiue *Rhamnus tertius Dioſc.* & Matthioli *Spina Judaica* Creſcentio, *Spina* CHRISTI aliis dictus. *Cæſalpino* L. III. *Plant.* c. 37. *Geniſta ſpartium ſeu Geniſta ſpinoſa major* C B. *Bodæo Comm.* in *Theophr. Hiſt. Plant.* L. III. c. 17. *Meſpilus Apii folio ſylueſtris ſpinoſa ſiue oxyacantha* C B. Aliis *Prunus ſylueſtris* C B. ſiue *Acacia Germanica*, familiaris Judææ, & ἀκάνθη Veteribus κατ' ἐξοχὴν dicta. *Wedelio de Corona CHRISTI ſpinea Dec.* IX. *Exerc.* III. *Roſa*, vel hortenſis, vel ſyluatica, cui apud *Dioſc.* L. I. c. 124. ſunt ἄκανθαι περὶ τὰς ῥάβδους ἰσχυραί, *robuſtæ circa ramos ſpinæ.* Fuere autem Roſæ Judæis cumprimis gratæ, & ex Hiſtoria Romana conſtat, apud *Plinium* L. XXI. c. 4. inſeruiiſſe illas ſertis ſiue corollis. *Roſarum calyculis coronemur, antequam marceſcant*, Sap. II. 8. Ita ſanè vero probabile videtur, roſarum frutices adhibuiſſe milites non ſolùm in pœnam, ſed quoque in ignominiam. Pondus addit huic ſententiæ, quod *Roſa de Saron* Typus fuerit CHRISTI. Et conjectat laudatus ſæpe *Wedelius*, Roſam fuiſſe *vepretum* illud, cui *aries implicitus* erat, ab Abrahamo poſtea immolatus, Gen. XXII. 13. *Rubum* item illum, qui *ardebat igne*, Moſi viſum Exod. III. 2. ad quem locum vide plura, quæ ad rem faciunt præſentem. Quicquid ſit de variantibus tot opinionibus, monendi id ſaltem ſumus, ut quoties videmus vel roſam, vel rhamnum, vel fruticem qualemcunque ſpinoſum, animis noſtris obuerſentur acerbi, quos paſſus eſt Saluator, dolores ex corona ſpinea, quæ non uno conſtabat ſarmento, ſed, quantum conjicere licet, ex tribus ramis inuicem implexis. Suadet id trium Euangeliſtarum teſtimonium, qui habent, πλέξαντες στέφανον. Fuit proin *corona* hæc *plectilis Plauto*, στέφανος πλεκτός. Et à Græco πλέκειν deſcendit ut Latinorum *plectere*, ita Germanorum *flechten.*

Ita videmus CHRISTUM coronâ redimitum tanquam Regem, ſed ſpineâ ut miſerabilem; maledictionem primæ terræ indictam ſta-

tim

MATTH. Cap. XXVII. v. 29.
Iesus ſpinis coronatus.

Matth. Cap. XXVII. v. 29.
Der mit Dornen gekrönte Jeſus.

P. G. Harder sculps.

RPJCB

RPJCB

MATTH. Cap. XXVII. v. 34.
Iesu acetum cum felle propinatur.

Matth. Cap. XXVII. v. 34.
Jeſu wird Eſſig und Gallen gereicht.

G. D. Heümann sculps.

tim à lapſu inductam Gen. III. 18. ſed in CHRISTO Redemptore completam: *Lilium inter ſpinas*, Cant. II. 2. Sed non terminanda venit meditatio noſtra in ſola ſpinas, è quibus plexa fuerit corona, inueniendi curioſitate; conjiciendi ſunt inprimis mentis oculi in patientem CHRISTUM, dolores acerbiſſimos, quos paſſus à ſpinis paſſim cutim ipſam perforantibus, imo conuulſiones & metamorphoſes faciei ſanctiſſimæ varias, quæ fortè ipſæ carnificibus crudeliſſimis anſam dederant ad irriſiones contumelioſiſſimas: de acerbiſſimis loquor doloribus, & diris ſpaſmis, ortis ex perfoſſa non ſola cute, ſed puncto paſſim & læſo Pericranio, quod immediatum habet cum ipſa Dura Matre nexum, unde fortè non ſolùm facies in miras diſtorta fuit conuulſiones, ſed per conſenſum ſpaſticè fuere conuulſæ etiam remotiores corporis partes. *Eat nunc Plinius, & uſum roſæ in coronamentis prope minimum eſſe contendat, cum & in ſpinis ſit maximus. Hæ ergò quotiescunque uſurpantur oculis, uti frequentiſſimè omnium occurrunt, in memoriam vocent coronam* CHRISTI *ſpineam velut amuletum quoddam peccatorum, ſolamen animæ, excitabulum pietatis, materia deuotionis, remora exceſſuum, qui cum alibi, tum in ætate juuenili extimulant animos. In hanc intuentes, longè rectius Pilato auribus & pectori inclamari putabimus:* ECCE HOMO. *Wedelius.*

Paucis, ne ſilentio prorſus tranſeat, tangimus purpuream CHRISTI veſtem, quam Matthæus XXVII. 28. vocat χλαμύδα κοκκίνην, Marcus XV. 17. 20. Πορφύραν, Johannes XIX. 2. 5. ἱμάτιον πορφυρȣ̃ν. Non uno ſcilicet nomine venit ſcarlatinus ſiue coccineus color. *Horatius* L. II. *Sat.* VI.

- - - Rubra ubi cocco
Tincta ſuper lectos candebat veſtis eburnos.

Mox de eadem veſte.

Ergo ubi purpurea porrectum in veſte locauit.

Apud *Euſtathium in Odyſſ.* γʹ. *Porphyrion auis dicitur à puniceo roſtri colore.* Καλεῖται δὲ πορφυρίων διὰ τὸ τȣ̃ ῥύγχȣς φοινικȣ̃ν. Alia hujusmodi teſtimonia prætereo. Id tamen notari meretur, fuiſſe quidem *coccineum* colorem & *purpureum* utrumque rubedinis ſaturæ, ſed tamen diuerſos: prior ille ſeu carmeſinus pro matre agnoſcit regnum vegetabile, hic ex ſanguine purpuræ cochleæ ortum duxit. Permiſſus ille fuerat priuatis quoque, ut Equitibus Romanis, hic proprius erat Imperatoribus.

Siſto heic *Uzeg* Alpini ſeu *Lycium Indicum alterum* C B. Lit. A.

TAB. DCCIV.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 34.

Dederunt ei potui acetum cum felle mixtum: & quum guſtaſſet, noluit bibere.

Et dederunt ei vinum bibere cum felle miſtum, & cum guſtaſſet, noluit bibere.

Ἔδωκαν ἀυτῷ πιεῖν ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον. Καὶ γευσάμενος ȣ̓κ ἤθελε πιεῖν.

Marc. Cap. XV. verſ. 23.

Dederuntque illi bibere vinum myrrhinum; ſed ille non ſumpſit.

Et dabant ei bibere myrrhatum vinum: & non accepit.

Καὶ ἐδίδȣν ἀυτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον ὄινον· ὁ δὲ ȣ̓κ ἔλαβε.

NOn eſt amara hæc potio confundenda cum illa, cujus meminit Johannes XIX. 29. 30. Illa propinata fuit ante quàm cruci fuit affixus Saluator, hæc poſt, mox expiraturo. Ut nempe hodienum vinum præſentari ſolet maleficis, qui ducuntur ad ſupplicii locum, ut excitentur ſpiritus metu inſtantis mortis oppreſſi, ita obtinuit hic mos apud Judæos & Gentiles. Præſcribit hanc Legem Regum ſapientiſſimus Prov. XXXI. 6. 7. *Damnatis date ſiceram, & vinum his, qui amaro ſunt animo, ut poti obliuiſcantur paupertatis ſuæ, & moleſtiæ ſuæ non recordentur amplius. (Date ſiceram mœrentibus,*

& vinum his, qui amaro ſunt animo: Bibant, & obliuiſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius.) Dimicandum habet maleficus cum morte, ignominioſa ſæpe & dolorifica, quam breui pati debet, in ſummum conjectus mœrorem, ut quò ſe vertat neſciat, quod loquatur neſciat, vel prorſus fiat ἄλαλος, obruitur mens variis, confuſis peruerſisque ideis, ſuccumbit graui oneri cor, langueſcit ſanguinis motus. Rebus ſic ſtantibus, qui letho turpi mox perit, opus habet corroboratione virium quà animi, quà corporis, ut omnes depreſſi ingenii vires impendi queant unice rebus ad ſalutem æternam ſpectantibus. Huic autem ſcopo quadrat cumprimis vini potus, melius certè Turcarum Opio, quo obtunditur hebeſcitque mens, & veluti extra ſe rapitur, atque absque doloris ſenſu crudelia etiam fata ſubit. Ad hunc ipſum inſenſilitatis procurandæ finem dicuntur Judæi vino immiſcuiſſe thus. Talmudici Doctores in *Sanhedrin* c. 6. f. 43. *Ei, qui exit neci tradendus, propinatur granum thuris in calice vini, ut mens ejus perturbetur;* ubi Gloſſator, *ne mœreat, atque ut ſtupidus fiat, cum morti addicitur.* Vim hanc ſtupefaciendi thuri quoque adſcribit *Dioſcorides Lib.* I. μανιῶδες ἐςὶ πινόμενον, ὑπὸ τῶν ὑγιαινόντων, *à ſanis potum furorem excitat.* Ubi ſunt, qui generali *thuris* nomine etiam *myrrham* intelligunt, vel thus myrrhæ commixtum. De myrrhæ quippe vi torpefactiua teſtimonia paſſim legimus apud Veteres. Καρωτική, *ſoporifera* cluet *Dioſcoridi* L. I. c. 78. *Galeno ſimpl. Med.* L. XV. c. 19. *Apulejo Aſin. aur.* L. X. *maleficus obſirmatus myrrhæ præſumtione nullis verberibus, ac ne ipſi quidem ſuccubuit igni.* Et *Metam.* L. VIII. alius *multimodis ſeſe commaculat ictibus, myrrhæ præſumtione munitus.* Vix hæc, quæ augmentum potius virium corporis & animi quàm earundem oppreſſionem arguunt, conciliaueris cum ea veterum hypotheſi, quæ ex frigido & humido ſoporem deriuat; facilius cum modernorum ſyſtemate, quod myrrhæ, uti & opio, tribuit vires potius reſoluentes, ſanguinem rarefacientes, unde dilatata ſanguifera cerebri vaſa impediunt ſpirituum in neruos influxum. Teſte *Laur. Ramirez in Pentecontarcho* c. 9. Hiſpani adhuc hodie torturæ vim eluſuri thus & myrrham adſumere dicuntur. Sic & apud Romanos *potum ex vino erucæ ſemen verbera ſubituris duritiem quandam contra ſenſum inducebat. Plin.* L. XX. c. 13. Lucem fœneratur fortè hic vinum myrrhatum damnatis propinandi mos Judæis uſitatis Locis Scripturæ variis. *Satiaberis & tu ignominia magis quàm gloria, bibe & tu, ut conſopiaris, verſabitur ſuper te calix dexteræ* DOMINI. *(Repletus es ignominia pro gloria, bibe tu quoque, & conſopire: circundabit te calix dexteræ* DOMINI.) Habac. II. 16. *Sume calicem vini furoris hujus de manu mea, & fac ex eo bibant omnes gentes, ad quas ego te mitto; & bibent, commotique inſanient metu gladii, quem ego inter eos mittam. (Sume calicem vini furoris hujus de manu mea; & propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te. Et bibent, & turbabuntur, & inſanient à facie gladii, quem ego mittam inter eos.)* Jer. XXV. 15. *Dura feciſti experiri populum tuum, potum dediſti nobis vinum lethale. (Oſtendiſti populo tuo dura, potaſti nos vino compunctionis.)* Pſ. LX. 5. Καὶ αὐτὸς πίεται ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τοῦ ΘΕΟΥ, τοῦ κεκερασμένου ἀκράτου ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. Apoc. XIV. 10.

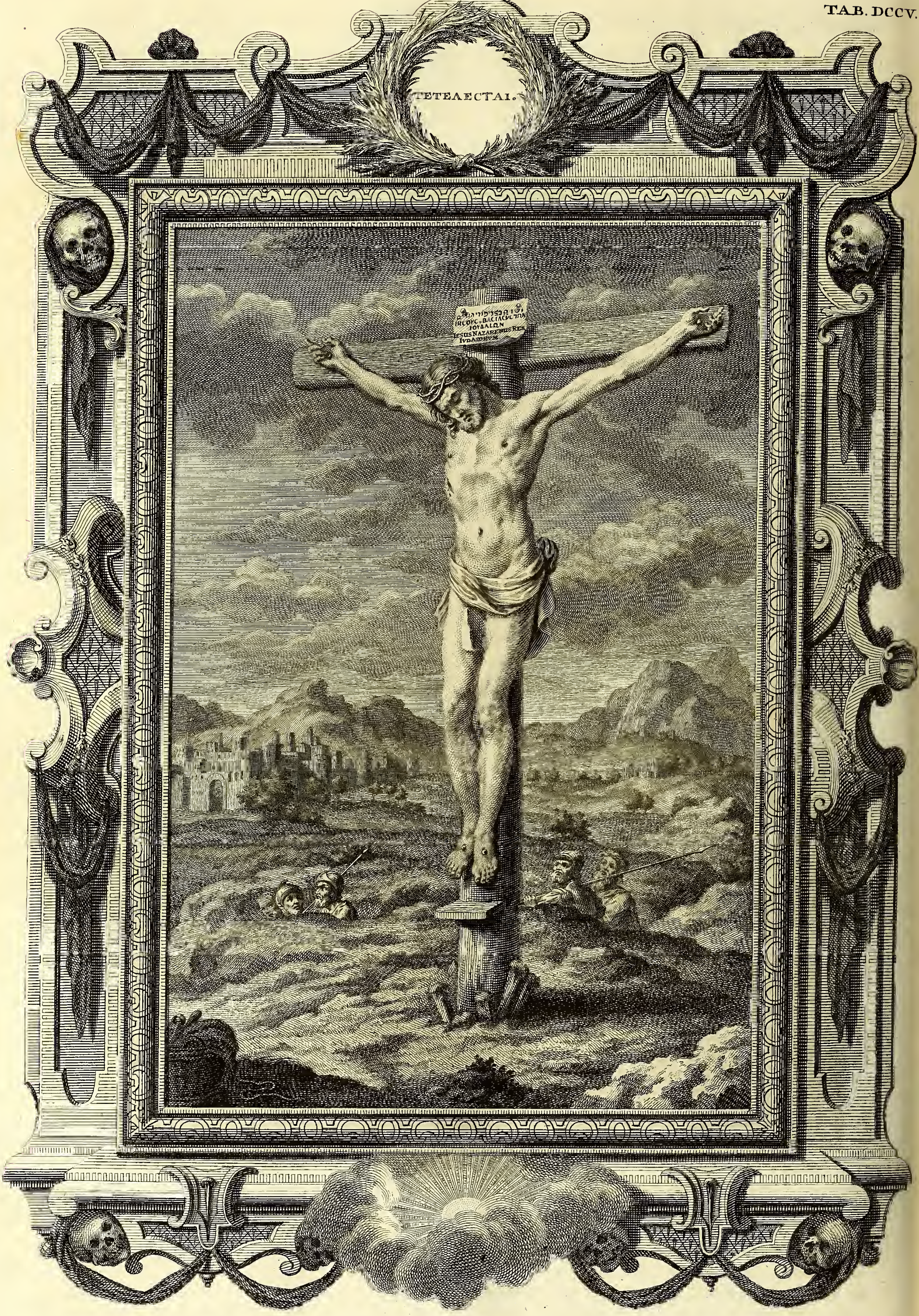
Diſſipanda venit ἐναντιοφάνεια. Memorat Matthæus ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον, Marcus ἐσμυρνισμένον οἶνον. Intelligit fortè uterque Euangeliſta vinum mortuum & acetoſum, vel acre, quale apud *Horatium* opponitur Chio & Falerno.

Si poſitis intus Chii veteriſque Falerni
Mille cadis (nihil eſt trecentum millibus) acre
Potet acetum.

Χολὴ non ſemper denotat *bilem*, ſed in genere amarum omne, amaritiem, uti & Latinorum *fel* & Germanorum *Galle*. Eſt autem myrrha amara, οἶνος ἐσμυρνισμένος proin ad literam erit vinum myrrhatum, amarum, genuinum, quale maleficis propinari debebat. Sed non negauerim, Judæos, mordaci felle plenos, acetum cum felle immiſcuiſſe potui, *ut ſolita miſeris reis miſericordia CHRISTO verteretur in vexationem.* Quæ explicatio conciliari facilè poſſet cum illorum ſententia, qui volunt, pias mulieres, Saluatoris ad crucem ſocias, ex deuota commiſeratione attuliſſe verum vinum myrrhatum, quod poſtea corruperint milites, quorum corda felle erant lita atque acerba aceto. Vid. *Lightfoot. Hor. Hebr.* in h. l. Sed deeſt huic conjecturæ veſtigium in ipſa Hiſtoria Sacra. Eſt vero ſimilius, propinaſſe milites vel vinum myrrhatum, vel ex aceto ac felle mixtum, ad augendum CHRISTO ſupplicia, & vires ad grauiora tormenta roborandas, veritos, aliàs ne poſt vigilias, vexationes nocturnas, flagellationem, ſecutosque labores ante ultima fata obiret, quàm affigeretur cruci.

Addo ſub finem hujus tractationis, quæ in rem præſentem habet Cl. *Specht Geſchicht unſerer Erlöſung* p. 423. profundam ſpirantia eruditionem. *Quæritur, quid illud, quo potum miſcuerunt, propriè fuerit?* Bilem *fuiſſe adeò nullam rimari poſſum cauſam finalem, ut dubitem vel maximè: ſed ad argumenta. Duo ſunt ſolummodo, qui hanc materiam nominant, Matthæus & David. Ille* χολὴν *appellat: hoc vocabulum adeò æquiuocum eſt, ut fere omne amarum illo nominetur,* abſinthium, bilis, venenum, *videantur* LXX. *Nihil itaque hinc certi poſſumus haurire. Sed Pſalmus* LXIX. 22. *omne dubium tollit, hanc materiam* ראש *nominando. Hoc vocabulum in tota S. Scriptura* bilem *ſignificat nullibi, ſed in altera ſua ſignificatione* venenum *perpetuò, ita ut verba Pſalmi propriè ita habeant:* Sie geben mir Gifft zu eſſen. *Confirmat hoc Chaldæus, ut qui*

RPJCB

MATTH. Cap. XXVII. v. 35.
Iesus crucifixus.

Matth. Cap. XXVII. v. 35.
Der gekreützigte Jeſus.

P. A. Kilian sculps.

qui vel maximè, hanc vocem ſiquidem reddere ſolet רישי חורמני venenum ſerpentum, *præſentem locum ita interpretatur*, מרירת רישי חורמני, ſie geben mir zu eſſen die Bitterkeit des Schlangen-Giffts. *Hic potus itaque inſtar cicutæ fuit: quemadmodum Judæi granum thuris in potum morti adjudicatorum injiciebant, ita hic milites, eundem ad finem, ut intellectus abalienetur, & mors crucis tam tarda acceleretur, gutta veneni utuntur.* — *Aliud eſt* σμύρνινος, *quod è myrrhis conſtat, aliud* ἐσμυρνισμένος, *quod è myrrhis non conſtat, ſed illarum ſaporem tantummodo imitatur. Nam* σμυρνίζειν *eſt verbum imitatiuum, prout terminatio indicat. Quemadmodum itaque* Ἀττικίζειν *non eſt Athenienſem eſſe, ſed Athenienſem imitari, ita* σμυρνίζειν *non eſt, myrrham eſſe, ſed aliqualem myrrharum ſimilitudinem habere, nempe amaritudinem.*

TAB. DCCV.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 35.

Poſtquã autem crucifixerunt eum — Poſtquã autem crucifixerunt eum —

Σταυρώσαντες δὲ αὐτὸν —

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 24. Luc. Cap. XXIII. verſ. 33. Job. Cap. XIX. verſ. 18.

HAbet crux CHRISTI, in qua ſeſe exerceat utiliſſimè Chriſticola quiuis, cujuscunque is ſit ætatis, ſexus, conditionis, Paſtor & Oues, Profeſſor atque Diſcipuli, Theologus, Philologus, Philoſophus, Juris-Conſultus, Antiquarius, Hiſtoricus, Pictor, Sculptor, Medicus. Exigit à me inprimis propoſiti ratio, ut Lectoribus ob oculos ſiſtam acerbiſſimos, quos paſſus eſt pro nobis optimus Saluator noſter, dolores in ligno crucis, & id quidem ex Anatomes fundamentis.

Ad hunc finem neceſſe eſt deſcribere, quod paucis fiet, crucem ipſam, qua veluti per acerbiſſimorum dolorum ſcalam ductus fuit, vel tractus, maleficus ad mortem. Fuit aliquando imo trunco affixum *ſuppedaneum*, ὑποπόδιον, non ut Cruciarius ei inniti queat, ſed ut eo mediante conſcenderet *ſedile*, vel *ſedilis exceſſum*, uti *Tertullianus* vocat, lignum nempe per truncum medium transfixum, & prominens, cui miſer imponebatur, ne laberetur deorſum. Fuit id ſedile aliquando cylindricum, aliquando triangulare priſmaticum ad augendos cruciario cruciatus. Ita intelligenda venit *acuta crux* apud *Senecam Epiſt.* 101. *Suffigas licet, & acutam ſeſſuro crucem ſubdas. Unicornis in medio ſtipite palus. Tertullian. Lib. adv. Judæos* c. 10. quod prominuerit ab anteriore parte duntaxat. Hujusmodi acuta cruce mortificabant forſan Saluatorem Judæi bile toti ſuffuſi, militesque rabioſi. Si hoc, ſuſtinuit CHRISTUS intenſiores dolores quàm crucis ſocii. Tranſibat priſmatica hæc crux inter nudas nates, nec duntaxat excitare debebat dolorificam valde inflammationem, ſed vulnerabat poſteriora corporis, ut apertis hæmorrhoidalibus vaſis largus profluxerit per crucis latera ſanguis. Inſeſſum hunc nuncupabant Veteres ἐποχεῖσθαι. *Juſtinus in Tryphonis Dialogo:* Καὶ τὸ ἐν τῷ μέσῳ πηγνύμενον ὡς κέρας, καὶ αὐτὸ ἐξέχον ἐςὶν, ἐφ᾽ ᾧ ἐποχȣ̃νται οἱ ςαυρȣ́μενοι. *Et quod in medio impactum eſt, inſtar cornu & ipſum eminet, cui inequitant, & quo vectantur, qui cruci affiguntur.* Truncus ipſe crucis, *furca, patibulum, infelix arbor, infamis ſtipes, infelix lignum*, fuit ſtipes ſeu palus longus & arrectarius, ex quo pendebat miſerum miſeri corpus. Huic ſtipiti infixum fuit tignum aliud transuerſum, cui alligata fuere extenſa primùm brachia. Partem hanc crucis vocat Tertullianus *antennam*, ut crucem ipſam malum, aliàs *ſtaticulum, ſtatumen.* Extremitates crucis, τὰ ἄκρα, *cornua* nuncupat *Tertullianus*, qui Diuus Pater palum medium crucis haud altiorem facit tignis transuerſalibus, ut proin maleficus caput retrorſum flectere potuerit. Fuerit proin forma crucis eadem, quæ Græcæ Literæ Thau T. *Dicit Dominus ad me, pertranſi in medio portæ Jeruſalem, & da ſignum Tau in frontibus virorum. Ipſa eſt enim Litera Græcorum Tau, noſtra autem* T. *ſpecies crucis, quam portendebat futuram in frontibus noſtris apud veram & Catholicam Hieruſalem. Tertull.* L. III. *contra Marcion.* c. 22. Juxta hanc ſententiam fuit *crux bicornis*, habebatque duntaxat duo ἄκρα, nempe in extremis tignis transuerſis, tertio terræ infixo. Dat *Irenæus* cruci in terra jacenti quinque ἄκρα, duo nempe in antenna, unum in ſummo, aliud in imo palo, quintum in ſedili. Nam ei palus ſupereminuit tigno transuerſo, ut affigi poſſet ſupra caput Titulus, qui quidem etiam poterat laminæ inſcriptus affigi tigno transuerſo. Alii tria ἄκρα ſtatuunt in cruce erecta, bina in antenna, tertium ad ſedile. *Juſtinus* quatuor, unum in ſummo palo, bina in antenna, quartum in ſedili. Et comparat hic priſcæ Eccleſiæ Pater crucem CHRISTI cum veru, in quo aſſa-

aſſatus fuerat Agnus Paſchalis, quod non ſolùm habebat medium palum, ſed quoque brachia bina per crura anteriora Agni transfixa. Ita is in *Tryphone*. Τὸ γὰρ ὀπτόμενον πρόβατον σχηματιζόμενον ὁμοίως τῷ σχήματι τοῦ σταυροῦ ὀπτᾶται. Εἷς γὰρ ὄρθιος ὀβέλισκος διαπερονᾶται ἀπὸ τῶν κατωκάτω μερῶν μέχρι τῆς κεφαλῆς, καὶ εἷς πάλιν κατὰ τὸ μετάφρενον, ῷ προσαρτῶνται καὶ αἱ χεῖρες τοῦ προβάτου. *Unum quippe directum veru ab infimis partibus usque ad caput transfixum pertinebat. Alterum rurſus tranſibat per armos, cui & adfixi erant pedes agni anteriores.* Ex hactenus dictis conſtat, ſediſſe partim, partim ſtetiſſe cruciarium. Inſidebat ſedilis cornui, quod totam ſuſtinere debebat corporis molem, hujusque lapſum impedire, ſed & ſimul torturam crucis cum vita prolongare, quæ certè finiiſſet citius absque ſedili. Inſiſtebat, non ſuppedaneo, quod *Gregorius Turonenſis* vult *Lib. de Gloria Martyrum* c. 6. ſed pedibus per clauos affixis. Hujus quippe ſuppedanei nullam faciunt mentionem vetuſtiſſimi Patres, *Irenæus*, *Juſtinus* & *Tertullianus*, quorum æuo crucis pœna adhuc fuerat in uſu, abolita demum à Conſtantino Magno. Poterat & ſedile illud, quale deſcripſimus, corpus erectum ſeruare etiam poſt mortem, ad ultimam usque putrefactionem. Suppedanei uſus ſupra oſtenſus. Hinc formulæ loquendi Veteribus familiares, *Plauto*, *inſilire in crucem*, *aſcendere crucem*, *cruciſalus* in *Bacchidib. Act.* II. *ſcen.* 3. ubi *Chryſalus* ita: *Quid mihi fiet poſtea? Credo hercle adueniens nomen mutabit mihi, facietque exemplo* (ſiue, extemplo) *Cruciſalum me ex Chryſalo.* Legas ſubinde, *in crucem leuati*, *ſubleuati*, quoniam carnifices aliquando corpus malefici eleuabant, donec inſederat ſedili, quod in crucifixione ordinaria fieri poterat facile, non adeò altè erecta cruce; altior ſi fuit crux, qualis fortè heic fuit CHRISTI, opus fuit ſcalâ, ut hodie in ſuſpendii pœna. Sed vix poterat crux CHRISTI præeminere multùm ordinariâ, quoniam moris erat, ut quilibet Cruciarius crucem ſuam portaret ad ipſum ſupplicii locum. *Patibulum ferat per urbem, deinde affigatur cruci. Plautus in Carbonaria apud Nonium.* Saluator etiam ipſe corpore ſuo, doloribus licet & laboribus fatigato, portauit aliquandiu; Titulus etiam cruci affixus à quolibet adſtantium legi poterat. Colligere idem etiam licet ex oblata ſpongia aceto intincta per calamum, & transfoſſione lateris per lanceam. Concipi id facile poteſt, non ejusdem fuiſſe longitudinis cruces omnes, poſtulabat qui longioris ſtaturæ fuit longiorem, alius breuiorem. Conſtat id vel ex veteri diſticho *Lucillii* in inuidum quendam, ex liuore in cruce mortuum, quod alium ejusdem pœnæ ſocium viderit pendentem ex longiore, quam ipſe habuit, cruce.

Μακροτέρῳ σταυρῷ σταυρούμενον ἄλλον ἑαυτοῦ
Ὁ φθονερὸς Διοφῶν ἐγγὺς ἰδὼν ἐτάκη.

Dum Diophon cruce, ſuffixum majore videret
Altius eſſe alium, tabuit inuidia.

Seligebant aliàs altiorem crucem pro iis, qui ignominioſius tractandi erant, vel qui mage fuere ſcelerati. Hujusmodi crux audiebat *improbum patibulum. Salluſt. IV. Hiſtor. apud Non. Inquis notiſſimus quisque aut malo dependens verberabatur, aut immutilato corpore improbo patibulo eminens affigebatur.* Conferri tamen nulla crux poteſt cum patibulo illo extraordinariæ prorſus altitudinis, ex quo ſuſpenſus fuit Haman, quoniam carnifices damnatorum cadauera clauis frangere conſueuerant. Conſtat id ex ipſa Paſſionali Hiſtoria Joh. XIX. 32. 33. ἦλθον οἱ στρατιῶται, καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη, καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ. Ἐπὶ δὲ τὸν ΙΗΣΟΥΝ ἐλθόντες, ὡς εἶδον αὐτὸν ἤδη τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη. Executioni dabatur crudelis hæc miſericordia ad promouendum ultimi momenti fata, & conferri poteſt illi rotæ ictui, quem carnifices infligunt pectori homicidarum ad rotas damnatorum. Et conjectare facile eſt, fuiſſe fractos artus non de ſcala, ſed à militibus inſiſtentibus ſolo, ut pedes cruciariorum non ultra tres pedes diſtare potuerint à terra. Notandum porrò, promotam fuiſſe miſeris cruciariis lentam aliàs mortem ultimis aliis, ſed crudeliſſimis mediis; fuere nonnulli igne aduſti, alii à beſtiis deuorati, alii à fumo & igne ſuffocati, ſurgentibus ex ligno viridi. Teſtimonium extat apud *Ciceronem ad Quintum fratrem: illum crucem ſibi conſtituere, ex qua tu eum ante detraxiſſes, te curaturum fumo ut comburatur tota plaudente Prouincia.* In Martyrologiis legas paſſim, *plures confixos clauis in cruce, aggeſtis lignis combuſtos fuiſſe.* De Blandina martyre in *Epiſtola Lugdunenſium* apud *Euſebium*: Βλανδίνα ἐπὶ ξύλου κρεμασθεῖσα προὔκειτο τῶν εἰς βαλλομένων θηρίων. *Blandina in ligno ſuſpenſa ferarum voratrinæ patebat.* Cruciariam autem fuiſſe conſtat ex ſerie Hiſtoriæ, in qua σταυροῦ σχήματι extenſa dicitur. Hodie cruci ſubſtituitur rota, in qua malefici cruciati aliquandiu viuunt, haud altè ſupra terram eleuati, ut etiam à lupis & canibus deuorari queant. Lentam autem fuiſſe crucis mortem vel inde patet, quod nonnulli fame perierint, alii ad nonum usque diem vitam miſerrimam traxerint.

Pergo properante pede ad dolores, quos Saluator cruciarius ſuſtulit, acerbiſſimos. Poſtquam is ſedili fuerat impoſitus, fuere brachia & crura in longum & latum crucis violentiſſimè extenſa, illa prius funibus antennæ fortiſſimè alligata, mox clauis fortibus per medias palmas transfixa, quod idem contigit & pedibus, qui non, ut pingi paſſim ſolent, fuere decuſſatim poſita, ſed ſinguli ſeorſim cruci affixi. Sola illa extenſio ſocios habuit dolores, quorum natura conſiſtit in forti nimis tenſione. Interim dum hæc fiunt, & tenſio occupat artus, ſanguis non velocius fluit, ſed tardius, quo-

RPJCB

MATTH. Cap. XXVII. v. 45.
Eclipſis paſsionalis.

Matth. Cap. XXVII. v. 45.
Wunderbare Sonnen-Finſternis.

I. G. Pintz sculps.

quoniam vas tenſum oſcillatorium ſuum & contractorium motum perſequi nequit. Sed tardior reddebatur ſanguinis circulus alligatione per funes, ut extremitates artuum cœruleo primùm dehinc nigro colore fuerint ſuffuſæ, imò gangræna fuerit ineuitabilis. Quàm acerbi autem imo urentiſſimi, in artubus tam ſuperioribus quàm inferioribus excitari debuerint dolores, atteſtari poterunt, qui absque adeò violenta cauſa ex inflammationibus incidunt in gangrænam, & ex hac in ſphacelum. Dolores ex transfixis clauis ortos intenſiſſimos nemo in dubium vocauerit, cui ſenſilitas tot membranarum, neruorum, tendinum & ligamentorum eſt perſpecta. Quoniam per arterias major ſemper fuit ſanguinis affluxus, quàm per venas refluxus, fieri aliter non poterat, quàm ut ſanguis ex vulneratis per clauos locis copioſus manarit. Interea fuit neceſſario cor magis & magis obrutum, ſuccumbebant vires, deficiebat motus progreſſiuus ſanguinis ad extrema, arteriæ, cor ſecundarium, munere ſuo haud fungebantur; Facies haud dubiè rubore, tandemque nigrore, fuit ſuffuſa, quoniam progreſſus ſanguinis per carotides minus, quàm aliæ partes, ſuſtinuerat impedimentum; quinimò ex violenta vaſorum cerebri expanſione oriri debebat acerbiſſimus capitis dolor: oppreſſio ſimul præcordiorum, corde grauato magis & magis. Neque immunia manſere viſcera interna, in pulmonibus quippe & aliis partibus nobilioribus excitari debebant inflammationes ſtipatæ doloribus pungentiſſimis. Tot inter, dolorificos omnes, inſultus ſuccumbere debebat tandem miſerum corpus, noua quæuis inflammatio nouos addebat prioribus cruciatus, nouas parabat ad mortem vias; quam citius obtinuit dulciſſimus Saluator, tot præcedaneis cruciatibus defatigatus, citius, inquam, præ aliis cruciariis, quapropter demortuo haud fracti fuere artus, ut implerentur vaticinia.

TAB. DCCVI.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 45.

A (a) ſexta autem hora tenebræ (b) obortæ fuerunt ſuper uniuerſam terram usque ad horam nonam.

A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper uniuerſam terram, usque ad horam nonam.

(a) Scilicet à ſexta noſtra antemeridiana (quæ Hebræis prima fuit) numeranda. Ea autem ſexta Hebræorum noſtra eſt duodecima. Nona vero Hebræorum noſtra eſt tertia poſtmeridiana.
(b) Vel, extiterunt, vel, fuerunt.

Ἀπὸ δὲ ἕκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐννάτης.

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 33. Luc. Cap. XXIII. verſ. 44. 45.

IN Veteri Teſtamento bina legimus miracula in Sole patrata, unum tempore Joſuæ, quo *conſtitit Sol in medio cœli*, Joſ. X. 12. alterum ſub Ezechia Rege, *Solis umbra retracta per gradus*, 2. Reg. XX. 11. 2. Paralip. XXXII. 24. 31. Ibi, nondum orto Sole Juſtitiæ, Solis occaſus fuit per aliquod tempus prohibitus. Nunc, prolucente Sole diuino ex denſiſſimis Paſſionis ſuæ tenebris, mandat Soli materiali ejusdem & uniuerſi DOMINUS, ut *non oriatur*, Job. IX. 7.

Conſideranda heic venit *Eclipſis*, quæ ſui ſimilem nec ante habuit, nec poſt. Miraculum omnes naturæ vires tranſcendens, quod non, ut alia à CHRISTO patrata, factum fuit in angulo Templi, non in hoc illoue monte, agro, domo, non Hieroſolymæ duntaxat, vel Nazarethi, vel Capernaumi conſpicuum, ſed in toto terrarum orbe, ἐπὶ πᾶσα τῇ γῇ. Venit equidem paſſim Palæſtina ſola nomine *terræ*, imo *terræ totius*, paſſim Ruth. I. 1. Jer. IV. 20. XII. 11. XXII. 29. Luc. IV. 25. Jac. V. 17. Et fuere viri docti, *Eraſmus*, *Beza*, *Caſaubonus*, *Gerh. Joh. Voſſius*, *Seldenus*, perſuaſi, non obſeruatam fuiſſe hanc Eclipſin paſſionalem niſi in Judæa, ut olim fuere tenebræ *ſuper uniuerſam terram Ægypti*; *Iſraeli* autem *lux in ſuis habitationibus* in Goſen, Exod. X. 21. &c. Inoluit hæc ſententia duplex miraculum, unum patratum in Judæa, alterum in hemiſphærio terræ tunc illuminando: Miraculum ibi tenebræ, heic lux; Ibi Judæis, heic Gentilibus. Pollicem, ne entia multiplicentur præter neceſſitatem, premo *Grotio*, *de Dieu*, *Huetio*, aliis, qui totam terram tenebris tunc inuolutam volunt denſiſſimis.

Nîl nos moretur *Dionyſii Areopagitæ* teſtimonium *Epiſt. 7. ad Polycarpum* & 12. *ad Apollophanem* de maxima hac Eclipſi Heliopolis in Ægypto viſa, de quo apud *Suidam*, ἢ τὸ θεῖον πάσχει, ἢ τῷ πάσχοντι συμπάσχει, *aut DEUS naturæ patitur, aut patienti compatitur.* Suppoſititia eſſe *Dionyſii* illius Scripta jam pridem oſtendit *Joh. Dallæus.*

Majoris momenti eſt *Phlegontis Tralliani* teſtimonium, qui Auguſti vel Hadriani Libertus accuratus Chronologus cluet apud *Euſebium Canone Chronico* in *Vita Tiberii* p. 202. & *Chronic. in Olympiadas* L. XIII. Textus integer *Euſebii* ita ſe habet. ΙΗΣΟΥΣ ὁ ΧΡΙΣΤΟΣ ὁ υἱὸς τοῦ ΘΕΟΥ ὁ κύριος ἡμῶν κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ προφητείας ἐπὶ τὸ πάθους προήει ἔτους ιθ. τῆς Τιβερίου βασιλείας, καθ᾽ ὃν καιρὸν, καὶ ἐν ἄλλαις μὲν ἑλληνικοῖς ὑπομνήμασιν εὕρομεν ἱστορούμενα κατὰ λέξιν ταῦτα. ὁ ἥλιος ἐξέλιπεν, Βιθυνία ἐσείσθη, Νικαίας τὰ πολλὰ ἔπεσεν. ἃ καὶ συνάδει τοῖς περὶ τὸ πάθος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν συμβεβηκόσι. Γράφει δὲ καὶ λέγει ὁ τὰς Ὀλυμπιάδας - - - περὶ τῶν αὐτῶν ἐν τῷ ιγ. ῥήμασιν αὐτοῖς τάδε. τῷ Δ. ἔτει τῆς ΣΒ. ὀλυμπιάδος ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίου μεγίστη τῶν ἐγνωρισμένων πρότερον, καὶ νὺξ ὥρα ϛ´ τῆς ἡμέρας ἐγένετο, ὥστε καὶ ἀστέρας ἐν οὐρανῷ φανῆναι. Σεισμὸς δὲ μέγας κατὰ Βιθυνίαν γενόμενος τὰ πολλὰ Νικαίας κατεστρέψατο. Καὶ ταῦτα ὁ δηλωθεὶς ἀνήρ. Τεκμήριον δ᾽ ἂν γένοιτο τοῦ κατὰ τόδε τὸ ἔτος πεπονθέναι Σωτῆρα ἡ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου μαρτυρία, ἥτις μετὰ τὸ ιε. ἔτος Τιβερίου τριετοῦ. Χρόνον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ διαγένεσθαι μαρτυρεῖ. i. e. ut interpretor: JESUS CHRISTUS *Filius* DEI, DOMINUS *noſter paſſus eſt juxta Prophetias Anno XVIII. Tiberii, quo tempore teſtantibus Scriptoribus profanis Gentilibus Solem legimus obſcuratum, Bithyniam terræ motu concuſſam, Nicææ collapſas multas ædes. Quæ omnia congruunt iis, quæ patiente DOMINO contigerunt. Scribit autem hac de re Phlegon, accuratus Chronologus Olympiadum Libro* XIII. *ita:* Quarto Anno CCII. Olympiadis Eclipſis Solis fuit maxima omnium, quæ antea viſæ fuerant. Nam ſexta diei horá adeò denſa ingruit nox, ut & ſtellæ in cœlo fulgentes conſpici potuerint. Eodem tempore ingens terræ motus Bithyniam concuſſit, & in urbe Nicææ plures collapſæ ſunt ædes. *Hæc ſcribit ante memoratus* (Phlegon): *Eodem autem anno paſſum fuiſſe Saluatorem noſtrum teſtatur Euangelium Johannis, in quo legitur CHRISTUS per triennium inde à XV. anno Tiberii prædicaſſe.* Prouocat & *Origenes in Matth. Tract.* XXXV. ad Phlegontis teſtimonium, *in principatu Tiberii Cæſaris deliquium Solis factum;* & L. II. *contra Celſum. De Sole autem Tiberii Cæſaris tempore obſcurato, quo imperante JESUS creditur cruci fuiſſe affixus, & de magnis terræ motibus tunc factis ſcripſit Phlegon in XIII. vel XIV. ut arbitror de Temporibus Libro.* Porrò apud *Africanum* legitur, narrante Phlegonte ſub Tiberio Solem obſcuratum fuiſſe ἐν πανσελήνῳ. In quo Phlegontis teſtimonio id utique attentionem meretur, congruere XVIII. Annum Tiberii, horam diei, magnitudinem Eclipſeos, & eodem tempore concitatum terræ motum cum ipſa Hiſtoria Euangelica. Obſeruant autem Aſtronomi, calculis ſubductis, Anno IV. Olympiadis CCII. nullam in Aſia factam fuiſſe Solis Eclipſin, quæ à Phlegonte notari potuiſſet. Qui Annus IV. Olympiadis CCII. incepit Anno Chriſti XXXII. poſt Solſtitium æſtiuum, vid. *Kirch. Miſcell. Berolin. Contin.* I. p. 139. In teſtes adducit quoque *Euſebius* alios Chronologos Græcos, nominatim *Thallum*, qui ita, ὁ ἥλιος ἐξέλιπε, Βιθυνία ἐσείσθη, Νικαίας τὰ πολλὰ ἔπεσε. Hujuſdem Thalli meminit quoque *Africanus* apud *Grotium in* Matth. XXVII. 45. Alii ex Chriſtianæ Eccleſiæ Patribus ſi quando Gentilibus objecere rariſſimam hanc & ſtupendam Eclipſin, prouocarunt ad Archiua & Acta publica. Ita *Tertullianus Apolog.* c. 21. *Eodem momento dies medium orbem ſignante Sole ſubducta eſt. Deliquium utique putauere, qui id quoque ſuper* CHRISTO *prædicatum neſcierunt, & tamen eum mundi caſum relatum in Archiuis veſtris habetis.* Ipſum Phlegontem intellexerat diuus Pater, conjectante *Joſepho Scaligero Animadv. in Euſeb.* p. 186. De hac à Phlegonte annotata Eclipſi id reticendum haud eſt, quod celebris Aſtronomus *Keplerus Tabb. Rudolphin.* c. 17. p. 43. illam congruere haud putet cum Paſſionali noſtra, quoniam Annus IV. Olympiadis CCII. reſpondeat Anno XXXII. CHRISTI, Saluator autem paſſus fuerit Anno XXXI. Sed oſtendit contra *Ricciolus Chronol. Reform.* T. I. L. VIII. c. 11. & 12. ex diuerſis de Anno Mortis CHRISTI ſententiis, variantibus inter Annum ætatis XXIX. & XXXVI. optimam eam eſſe, quæ Paſſionem & Mortem CHRISTI refert ad Annum XXXIII. Æræ Chriſtianæ. Probat id non ſolùm ex ipſa hac Eclipſi, ſed & ex eo, quod CHRISTUS obierit eo anno, quo Plenilunium Paſchale incidit in Feriam ſextam, Pilato Præſide.

Aliam memorat, & ex maximis, Eclipſin *Huetius Demonſtr. Euang. Prop.* III. §. 8. 9. viſam in China teſtibus Annalibus Sinicis Anno VII. Quanguuti ſiue Cyclici Sinici XLVI. Anno 28. quæ incidit in Annum CHRISTI XXXI. Hoc anno ordinaria ſiue naturalis Eclipſis Solis in China obſeruari debuit notabilis ſatis Solis defectus d. 10. Maji, nempe 9. digitorum & 26. minut. juxta calculum Cl. *Kirchii* lib. cit. p. 133. uti & anno præcedente VI. Quanguuti ſeu 30. Æræ Chriſtianæ alia major 11. circiter digitorum, ut non neceſſe judicet laudatus *Kirchius* naturali ſubſtituere aliam præternaturalem, *quum annus, menſis & dies, calculi & obſeruationis planè congruant.*

Id ſilentii ſipario inuolui haud debet, quod calculante *Ricciolo Almag.* T. I. L. V. c. 18. §. 5. veſperâ ejuſdem diei, quo Eclipſis Solis Paſſionalis Hieroſolymæ contigit horâ circiter ab Occaſu Solis ibidem obſeruari potuerit Eclipſis Lunæ 6. digitorum, quæ durauit usque ad horam 9½, quâ Judæi ſolebant manducare Agnum Paſchalem. Ut proin ad literam impletæ fuerint Prophetiæ Veteris Teſtamenti Joel. II. 31. *Sol vertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem.* Ezech. XXXII. 7. 8. *Obtegam cœlos in extinctione tui, & obfuſcabo ſtellas eorum, Solem obducam nubibus, & Luna non lucebit lumine ſuo. Omnia luminaria lucentia in cœlis obfuſcabo ſuper te, & dabo tenebras ſupra terram tuam, dicit*

cit DOMINUS DEUS. *(Operiam cum extinctus fueris, cœlos: & nigreſcere faciam ſtellas ejus: ſolem nube tegam, & luna non dabit lumen ſuum. Omnia luminaria cœli mœrere faciam ſuper te, & dabo tenebras ſuper terram tuam, dicit* DOMINUS DEUS.) Amos VIII. 9. *Quo die, inquit* DOMINUS DEUS, *efficiam, ut Sol occidat in meridie, claraque luce terram tenebris obducam. Vertam denique dies veſtros ſolennes in luctum, & uniuerſa Cantica veſtra in carmen lugubre. (In die illa, dicit* DOMINUS, *occidet Sol in meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis. Et conuertam feſtiuitates veſtras in luctum, & omnia cantica veſtra in planctum.)*

Ex Aſtronomiæ principiis conſtat, eſſe ordinariam ſeu naturalem ita dictam Solis Eclipſin terræ potius Eclipſin quàm Solis: Sol nihil deficit, ſed radiis ſuis, propter intermedium corpus Lunæ terram colluſtrare nequit. Sed hæc, de qua nunc, vera fuit Solis ipſius Eclipſis, licet per conſequens & terræ. Ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος. Quin & denſiſſimis tenebris inuolutum vidiſſes non ſolùm Solem cum terra, non ſolùm Terram Judaicam, ſed totam, qua latè patet, imo non terram ſolum, ſed totum cœlum planeticum omnes Planetas tum primarios tum ſecundarios, cum ſuis incolis, in toto vortice ſolari. *Sedulius.*

- - - Sol nube coruſcos
Abſcondens radios tetro velatus amictu
Delituit, triſtemque infecit luctibus orbem.

Fiunt ordinariæ Solis vel Terræ Eclipſes in Nouilunio, ſed Paſſionalis hæc facta tempore Paſchatis, per conſequens in Plenilunio, quo terra interjecta fuit inter Solem & Lunam, adeoque Solem inter & terram nihil, quod radiis ſolaribus impedimento eſſe poterat. Aliud, & demonſtratiuum, Diuinitatis miraculi, quod contigit, argumentum præbet duratio. Naturalis, totalis licet, talis non ſeſe extendit ultra 3. vel 4. minuta. Sed hæc ſupranaturalis durauit per trihorium, à ſexta usque ad nonam, vel, noſtro loquendi more à meridiana ad tertiam pomeridianam. Thema Cœli ad Annum CHRISTI 33. d. 3. Apr. h. 2. p. ad Hieroſolymæ Meridianum erectum vide apud *Junctinum Comm. in Sphæram Joh. de Sacro Boſco.* p. 876.

Quomodo autem patrauerit DEUS miraculum hocce in corpore Solis, an ampliando Solis maculas, vel cingendo lucidiſſimum hoc corpus denſo cortice, vel retrahendo vires centricas radiantes determinare non poſſumus, quoniam ex innumeris, quibus DEUS uti poterat, modis nullus per reuelationem nobis conſtat. Valeat Canon ille *Joſ. Scaligeri.*

Neſcire velle, quæ Magiſter optimus
Docere non vult, erudita inſcitia eſt.

Legantur

Sigiſm. Kißling. Diſſ. de Labore Solis laborante Sole Juſtitiæ. Præſ. Joh. Andrea Schmidt. Jen. 1683. 4.

Theophr. Sigfr. Bayer de Eclipſi Sinica Liber ſingularis, Sinarum de Eclipſi Solis, quæ CHRISTO in crucem acto facta eſſe creditur, judicium examinans. Regiom. 1718. 4.

Poſner Diſp. Phyſ. de ſingularibus ac mirandis quibusdam, quæ morte CHRISTI in natura acciderunt, utrum à natura fuerint.

Chriſtfried Kirch Breuis Diſquiſitio de Eclipſi Solis, quæ à Sinenſibus Anno 7. Quanguuti notata eſt. In Miſcellan. Berolin. Contin. I. p. 133.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 46.

Circa autem horam nonam exclamauit JESUS voce magna. —

Et circa horam nonam clamauit JESUS voce magna. —

Περὶ δὲ τὴν ἐννάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ ΙΗΣΟΥΣ φωνῇ μεγάλῃ. —

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 34.

SI quis perpendat mecum, quæ & quanta Saluator noſter ante perpeſſus fuerit, quàm cruci fuit affixus, quales & quàm acerbos paſſus fuerit dolores in cruce, quàm tandem maximum molis ſanguineæ onus, ſociatum doloribus tum grauatiuis, tum pungitiuis, oppreſſerit cor atque pulmones; expleto ſimul, quod conjectare licet, cauo pectoris à lympha extrauaſata, quæ maximo fuit impedimento tum expanſioni pulmonum, tum reſpirationi: quàm extrema artuum ſenſim ac ſenſim fuerint mortificata, & veluti lento igne exuſta; Cor tandem, uti in ſenſu ſpirituali æquè ac naturali, fuit primum viuens, fuerit heic quoque ultimum moriens. Quodſi inquam æqua animi lance perpendamus cruciatus crucis comites, & mortem neceſſariò inſecutam ex una parte, ex altera vires collapſas, φωνῇ μεγάλῃ minimè ſuffenas, offeret ſeſe hæc ipſa *vox magna* tanquam miraculum vires naturæ, & CHRISTI hominis ſuperans: elata non ſub initium diriſſimi ſupplicii vel in mediis cruciatibus, ſed ſub finem, *circa horam nonam*, à CHRISTO mox expiraturo; quæ

væ exclamat in terrores tenebrarum inferni: quæ ardentiſſimum iræ diuinæ ignem calenti diuino amore extinguit; quæ non ſolùm Hieroſolymâ perſonauit Hierichuntem usque, quod de illa voce ſummi Sacerdotis propitiationis die elatâ tradunt Judæi, ſed ad ultimos usque mundi fines, perſonatque adhuc, ubicunque prædicatur τὸ τετέλεσαι, *verba rugitus* דִּבְרֵי שַׁאֲגָתִי Pſal. XXII. 2. ubi Hebraica vox Græcæ noſtræ ἀνεβόησε eſt parallela, & propriè ſumitur de rugitu leonis, ut Græca de mugitu bouis. Sunt autem animantium horum clamores alti, terrifici, penetrantes. Vox, quæ manifeſtiſſimo fuit indicio mortis ſpontaneæ, haud coactæ. Ἐγὼ, inquit Saluator, τίθημι τὴν ψυχήν μου, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν. οὐδεὶς αἴρει αὐτὴν ἀπ᾽ ἐμοῦ, ἀλλ᾽ ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ᾽ ἐμαυτοῦ, Joh. X. 17. 18. Vox, quæ expreſſit extremum angorem, precum fuſarum ardorem, ardens inſtantiſſimi diuini auxilii deſiderium: quæ impleuit tot ſub ſeceſpitis ſacerdotum balantium ouium & mugientium boum typos; quæ ſanctificauit miſerabiles & anxios fidelium clamores: adlocutio tandem ad Judaicam Nationem, & uniuerſi orbis incolas, ſimilis illi, *ô terra, terra, terra, audi verbum* DOMINI, Jer. XXII. 29. Verbo, poſtquam Saluator optimus tot per vitam ſuam patrauit miracula in incurabilibus, in mari, terra, ſaxis, ſole, Templi aulæo, mortuis, qui reſurrexerant, ultimum hoc alti clamoris patrare voluit in proprio ſuo corpore.

TAB. DCCVII.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 48.

Et continuo currens unus ex eis, acceptam ſpongiam, quam impleuerat aceto, impoſuit harundini, dabatque ei potum.

Et continuo currens unus ex eis, acceptam ſpongiam impleuit aceto, & impoſuit arundini, & dabat ei bibere.

Καὶ εὐθέως δραμὼν εἷς ἐξ αὐτῶν, καὶ λαβὼν σπόγγον, πλήσας τε ὄξους, καὶ περιθεὶς καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτόν.

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 36. Luc. Cap. XXIII. verſ. 36.

Joh. Cap. XIX. verſ. 28. 29.

Poſtea ſciens JESUS, omnia jam conſummata eſſe, ut conſummaretur Scriptura, dicit: Sitio.
Vas igitur erat poſitum aceto plenum. Illi verò impleuerunt ſpongiam aceto, & hyſſopo impoſitam admouerunt ori ejus.

Poſtea ſciens JESUS, quia omnia jam conſummata ſunt, ut conſummaretur Scriptura, dicit: Sitio.
Vas ergo erat poſitum aceto plenum. Illi autem ſpongiam plenam aceto, hyſſopo circumponentes, obtulerunt ori ejus.

28. Μετὰ τοῦτο εἰδὼς ὁ ΙΗΣΟΥΣ, ὅτι πάντα ἤδη τετέλεσαι, ἵνα τελειωθῇ ἡ γραφή, λέγει· Διψῶ.
29. Σκεῦος οὖν ἔκειτο ὄξους μεστόν. Οἱ δὲ πλήσαντες σπόγγον ὄξους, καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες, προσήνεγκαν αὐτοῦ τῷ στόματι.

ALius eſt fori *ſitis*, eaque ardentiſſima, qua appetebat dulciſſimus Saluator aquas ſolatii diuini limpidiſſimas, liberationem ex cruciatibus, gaudia cæleſtia, ſalutem ſuorum fidelium. Meum eſt, inquirere in cauſas naturales *ſitis*, inuentu haud difficiles, & adeò obuias, ut omnes, quæ ſitim excitare valent, in uno veluti centro concurriſſe videantur. Cauſa communiſſima & generalis eſt defectus liquidi lymphatici in glandulis faucium, colli, gulæ & tracheæ, quæ ſuas iterum ſubordinationes habet. Diu ſatis erat, ex quo CHRISTUS abſtinuit à cibo & potu, caruit quiete & ſomno, ad vitam & humectationem neceſſariis: defatigatus tot laboribus, quos cauſabantur tot violentæ deductiones, & reductiones: conſumptus penè doloribus acerbiſſimis, copioſâ ſanguinis profuſione, preſſura ipſorum ſanguinis grumorum per ſpiracula cutis, crudeli coronæ ſpineæ ad ſanctiſſimum caput applicatione, flagellatione plusquam barbara, angoribus

MATTH. Cap. XXVII. v. 48.
Acetum Iesu propinatum in ſpongia.

Matth. Cap. XXVII. v. 48.
Jeſus mit Eſſig geträncket.

P. G. Harder sculps.

RPJCB

ribus internis, præuiſâ ignominioſiſſimâ morte, cruciatibus crucis, noua in ipſa cruce hæmorrhagia, viſcerum inflammatione pungentiſſima, γαγγραινώσει extremorum artuum, effuſione lymphæ in cauum pectoris. Quid mirum, ſi tot cauſis concurrentibus *exaruit ut teſta?* Pſ. XXII. 16. Quid mirum, ſi, poſtquam omnia & ſingula corporis membra extremis fuere cruciata doloribus, ordo tandem tetigerit glandulas linguæ, faucium, colli? Ut omnino antitypus mutuari potuerit acerbam illam Simſonis querelam, ſummè defatigati à clade cruenta cum Philiſtæis. *Tu effeciſti magnam hanc ſalutem per manum ſerui tui, & nunc ſiti enecor, & incido in manum incircumciſorum iſtorum. (Tu dediſti in manu ſerui tui ſalutem hanc maximam, atque victoriam: & en, ſiti morior, incidamque in manus incircumciſorum.)* Jud. XV. 18. Dauidis, qui in expeditione contra Philiſtæos ſiti cruciatus exclamat 2. Sam. XXIII. 15. *Utinam quiſpiam mihi ex aqua fontis illius, qui eſt in Bethlehem ad portam potum ferat. (O ſi quis mihi daret potum aquæ de ciſterna, quæ eſt in Bethlehem juxta portam.)* Ejusdem Typi Pſal. XXII. 15. 16. *Effuſus ſum velut aqua, diſſociantur omnia oſſa mea, factumque eſt cor meum ſicut cera, liquefactum intra viſcera mea. Exaruit ut teſta virtus mea, lingua mea adhæreſcit faucibus meis, & in puluerem mortis redegiſti me.*

Sed quî, quæſo, obuiam itur intenſiſſimæ huic Saluatoris optimi ſiti? num aquæ frigidæ potu, vel hauſtu vini? Audite querulum iterum Meſſiæ typum. Pſ. LXIX. 21. 22. *Opprobrium frangit cor meum, adflictor, & expecto, ſi quis mei cauſa circumcurſitet, ſed nemo erat: conſolatores, nec inueni. Et dederunt in cibo meo fel; & quum ſitirem, potarunt me aceto. (Opprobrium expectauit cor meum & miſeriam. Et ſuſtinui, qui ſimul contriſtaretur, & non fuit: & qui conſolaretur, & non inueni. Et dederunt in eſcam meam fel; & in ſiti mea potauerunt me aceto.)* Omnia hæc en impleta ad literam! Unanimi ore teſtantur omnes Euangeliſtæ, propinatum fuiſſe loco vini vel aquæ *acetum*, non ut abigerentur lipothymiæ, vel recrearetur CHRISTUS, quod beneficium largiri ſolemus moribundis, vel lipothymicis, ſed ut ei *illuderent*, Luca teſte. Ultimam en barbarorum ſæuitiem, qua nemo facile tractaret infeſtiſſimum hoſtem! Diſcordant quidem Interpretes circa cauſam præſentiæ aceti. Sunt, qui volunt, Romanis in uſu fuiſſe, vaſa aceto plena deferre ad loca ſupplicii, ad promouendam, alii ad retardandam mortem, prolongandos cruciatus & augendos, ſanguinemque ſiſtendum. Quæ omnia acetum præſtat, experientia teſte. Excitantur Spiritus à partibus aceti volatilibus, ut adauctis viribus influant in cor. Eſt acetum ex potionibus vulnerariis, intus aſſumptum attenuat atque reſoluit ſanguinem ad coagulationem diſpoſitum. Et hoc ipſo fine poterant Romani cruciariis offerre acetum, tum externè, tum internè, quoniam acerbiſſimi dolores frequentes inferre debebant lipothymias, illisque ſanguis magis ac magis fuit coagulatus. Acetum vulneri infuſum intenſum quidem excitat dolorem ſpiculis nempe ſuis ſalinis, etiam ſub microſcopio conſpicuis, ſed infimul contrahendo tubulos læſos ſanguinis effluxum ſiſtit. Prætendunt alii, adfuiſſe acetum ex Judæorum more, ſed immiſcuiſſe hæc hominum monſtra fel, fuiſſeque hoc ipſum acetum idem, quod CHRISTO Golgatham aduentanti propinabant. Simpliciſſima & fortè optima ſententiarum hæc eſt, adfuiſſe acetum aquâ mixtum *poſca* dictum (fortè à potando, ut *eſca* ab edendo) in uſum ipſorum militum, qui ſupplicii fuere adminiſtri. Ut olim quoque plebejis Judæis in uſu fuit hujusmodi potus pro leuanda ſiti. In teſtimonium vocamus Boas adloquium ad Ruth II. 14. *Quum tempus eſt edendi, concede huc, & comede de pane, & intingito buccellam tuam in acetum.* Quadrant hæc ipſi, cujus Lucas meminit, illuſioni. Quemadmodum nempe loco Pallii Regii induebant ipſum vili, licet faturi coloris, tunica militari, Sceptri loco in manus tradebant debilem calamum, vice coronæ aureæ imponebant ſpineam capiti, pro *Viuat Rex* acclamabant illuſoriè, εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, σῶσον σεαυτὸν, Luc. XXIII. 37. Ita heic loco vini generoſi, quod meruiſſet Rex, propinarunt viliſſimum potum militarem, vel talem, qualis conueniebat mancipiis. Quadrat huc jocus ille illuſorius in Gripum ſeruum, qui regios ſomniabat conceptus. *Sed hic Rex cum aceto pranſurus eſt & ſale, ſine bono pulmento. Plaut. Rud. Act.* IV. *Sc.* 2.

Potui reſpondebit haud dubiè vas potorium. Ex Scypho CHRISTUS clauis affixus bibere haud poterat. Neque militum quiſpiam eam ſibi creaſſet moleſtiam, ut eò aſcenderet usque, quò ſcyphum admoueri potuiſſet cruciarii ori. Seligunt proin carnifices *ſpongiam*, quam exſugere poſſet Saluator, & quæ forte ad manus militibus fuit, ut ea ſanguinem veſtibus ſuis propriis abſtergere poſſent: imo conjectare licet, fuiſſe hanc ipſam ſpongiam ſanguine à militum manibus impuris abſterſo jam imbutam, ut tantò majus crearetur cruciario faſtidium. Fuit autem hæc *ſpongia*, ut ori commodè admoueri poſſet, *impoſita arundini*, καλάμῳ, Johanne αὐτόπτῃ teſte, ὑσσώπῳ. Diuerſis opinionibus, imo Tractatibus integris anſam dedit hæc materia, & Euangeliſtarum ἐναντιοφάνεια. Legit *Joach. Camerarius in Joh.* XIX. 29. ὑσσῷ pro ὑσσώπῳ. Fuit autem ὑσσὸς *pilum, haſta.* Haſta proin foret & κάλαμος apud Matthæum & Marcum. Quæ conjectura haud diſplicuit *Bezæ*, & aliis. Sed ita non facilè reconciliantur Euangeliſtæ. Nam κάλαμος & ὕσσωπος non ſunt ſynonyma. Neque probati Scriptores Latini Græciue *calamum* ſiue *arundinem* ſumunt pro *pilo*, vel *haſta*, ὑσσὸς dicta: ſed quidem

dem κάλαμος & arundo accipiuntur pro *ſagitta*, quoniam in Oriente ſagittæ fieri ſolebant ex arundine. *Plin.* L. XVI. c. 36. *Calamis Orientis populi bella conficiunt. Calamis ſpicula addunt irreuocabili hamo noxia. Mortem accelerant pinna additis calamis.* Hujusmodi ſagitta veneno tincta vel lethalis vocabatur τοξικὸς κάλαμος. *Virgilius.*

Hæret lateri lethalis harundo.

Martialis.

Dotatæ uxori cor harundine fixit acuta.

Alia eſt ratio arundinum Indicarum, ex quibus non ſolùm ſagittæ parari poſſunt, ſed quoque haſtæ.

Minoris adhuc valoris eſt opinio *Heinſii Ariſtarch. Sacr.* c. 29. qui ὀισύπῳ legit pro ὑσσώπῳ. Id negari nequit, in mediis Seculis Græcos pro ὕσσωπος ſcripſiſſe ὄισυπος. Et ſunt Arabibus duo hyſſopi genera, ſiccum & humidum, hoc vocabant ὕσσωπον, illud Oeſypum Græcorum. Sed in veteri Græcorum Lingua eſt ὄισυπος ὁ τῆς αἰγὸς ῥύπος *Heſychio*, *demptus ab immundo ouis vellere ſuccus*, *Ouidio. Sordes pecudum, ſudorque feminum & alarum adhærentes lanis*, *Plin.* L. XXIX. c. 11. Τὸ ἐκ τῶν ὀισυπηρῶν ἐρίων λίπος, *ſuccidarum lanarum pinguis ſuccus, Dioſcoridi.* Qui huc prorſus non quadrat.

Mutat quoque Textum *Bochartus Hieroz.* P. I. L. II. c. 50. ſed tolerabilius illis. Pro ὑσσώπῳ in Datiuo legit is ὕσσωπον in Accuſatiuo, vult adeò is ſpongiam aceto impletam circumligatum fuiſſe *hyſſopum*, *ut ſcilicet aceti acore cum hyſſopi amaritudine mixto potus fieret ingratior.* Ita ſpongia non infixa fuiſſet hyſſopo, ſed eo cincta. Ita fere Vernacula noſtra, *ſie fülleten einen Schwamm mit Eſſig, und umlegten ihn mit Hyſſopen.*

Tutiores ibimus, ſi ἐναντιοφανείας tollere allaboremus absque ulla Textus mutatione, ita nempe, ut quod Matthæus & Marcus in generalibus terminis proponunt, Johannes clarius explicet. Illi memorant κάλαμον, hic plantam nominat, cujus fuerit ille κάλαμος, κάλαμος ὑσσώπȣ. Notandum nempe ex antiquitate, καλάμȣ nomine non venire duntaxat *arundinem*, ſed culmum, vel caulem plantæ cujusuis. Apud *Heſychium* legitur κάλαμος, καυλὸς τȣ͂ σίτȣ, idem proin erit, quod *caulis*, *culmus.* Hac voce uſi inprimis Poëtæ in deſcribendis fiſtulis paſtoralibus, factis ex calamis inuicem appoſitis. Apud *Virgilium* edocuit Pan paſtores *calamos conjungere.* Hujusmodi *calami* etiam vocabantur *harundines. Fiſtula, cui ſemper decreſcit harundinis ordo.* Hinc etiam *ſcriptorii calami.* Et LXX. reddunt culmos illos Lini, quibus Rahab texerat exploratores, λινοκαλάμην, Joſ. II. 6. Eſt proin ὕσσωπος vel κάλαμος caulis hyſſopi. Ita & rem concepit *Origenes.* A qua ſimpliciſſima ſententia deflexerant poſteriorum temporum Scriptores fortè propterea, quod viſa ipſis fuerit crux alta, hyſſopus humilis nimis, Europæus inprimis. Sed facile obuiam itur his difficultatibus. In confeſſo jam eſt apud eruditos, cruciariorum pedes terra haud fuiſſe altiores duobus, tribus, quatuorue pedibus, ut proin mediocris etiam ſtaturæ homo potuerit bipedali baculo vel tripedali os cruciarii attingere. Redit autem huc inprimis quæſtio, an in Orientalibus Regionibus creſcat hyſſopus caulis adeò firmi, qui heic adhiberi potuerit? Vero enim eſt ſimile, creuiſſe hanc plantam in ipſo Golgotha monte, haud procul à loco ſupplicii. Teſtis eſt *Iſaacus Ben Omran* Scriptor Arabs, extendi hyſſopi montani circa Hieroſolymam creſcentis ramos cubiti altitudine à terra: & αὐτόπτης *Joh. Beuerouicius* ſe vidiſſe hyſſopum, *cujus lignoſi ſurculi duorum pedum ſuperarint altitudinem* apud *Barthol. de Latere CHRISTI aperto* p. 538. Et videtur ipſa Scriptura Sacra hyſſopum adnumerare non tam plantis, quàm arboribus, vel arbuſculis. *Diſſeruit* Solomon *ſapienter de lignis, à Cedro, quæ eſt in Libano, usque ad hyſſopum, quæ progerminat ex pariete*, 1. Reg. IV. 33. ubi plura videſis. Ipſe *Joſephus Ant.* L. VIII. c. 2. vocat hyſſopum εἶδος δένδρȣ. Ad frutices etiam moderni referunt, ob ſurculos lignoſos, juxta cum roſmarino. Tradunt inſuper Judæi Scriptores, caules hyſſopi inſeruiiſſe pro ligno, *Parab.* c. 2. §. 8. pro conſtruendis tentoriis in Tabernaculorum Feſto, *Succab.* f. 13. 1. quæ ſanè poſcunt in ſurculis robur & firmitatem. Sed ſuſpicio naſcitur, Judæos *hyſſopi* nomine intellexiſſe varios, ſed odoriferos, frutices, qui hodie ad diuerſa referuntur genera & ſpecies. Talis fuit אברתא, quod congruit cum Græcorum Ἀβρότονον: Alia אוברין Græcorum ὑσόβρυον, *marum:* Alia עתרי ſpecies *Origani:* alia tandem κατ᾽ ἐξοχὴν אזוב *hyſſopus*, cujus iterum variæ dantur in Oriente ſpecies. Sanè *Dioſcoridis* L. III. c. 30. *Hyſſopus* non eſt idem cum Europæo, cujus flores in forma thyrſi, illius verò τροχοειδέες, in umbellam diſpoſiti. Pro *Origano Cretico* C. B. habet *Anguillara.* Iconem dat *Alpinus Exot.* II. c. 22. & cubitalem ei dat altitudinem. Sed eſt ipſe *Dioſcoridis* hyſſopus duplex, montanus, ὀρεινὴ, & hortenſis, κηπευτὴ. Sumſerant fortè milites hyſſopum potius quàm aliam plantam in intentione reficiundi CHRISTUM odore nempe illius plantæ, exiſtimantes, aduocari à CHRISTO Eliam. Ἄφες, inquiunt, ἴδωμεν, εἰ ἔρχεται Ἡλίας σώσων αὐτὸν, Matth. XXVII. 49. Sanè Veteribus in uſu fuere hujusmodi plantæ odoratæ unà cum aceto in lipothymiis, pulegio e. g. vel hyſſopo. *Galenus.* πρὸς τὸ μὴ λειποθυμεῖν ὄξος καὶ γλήχωνα ὀσφραινέσθω, *ad deliquium acetum & pulegium olfaciat:* πρὸς δὲ τὴν τȣ́των ἀνάκτησιν ὄξος καὶ γλήχωνα προσάγωμεν τοῖς μυκτῆρσι, *ad eos reuocandos & recreandos acetum & pulegium admouemus naribus.* Lucem id fœnera-

neratur Epigrammati cuidam *Lucillii* in Critonem auarum.

Ὀυ γλήχωνι κρίτων ὁ φιλάργυρος ἀλλὰ διχάλκῳ
Ἀυτὸν ἀποσφραίνει θλιβομένȣ ϛομαχȣ̃.

Non Pulegii Criton auarus, ſed nummi duos æreos valentis
Odorem trabit naribus in oppreſſione ventriculi ſeu deliquio.

Si fortè neutra ſententiarum hactenus propoſitarum arrideat, ſelige, ſi lubet, conciliatricem illam Cl. *Hilleri Hieroph.* P. II. p. 45. quæ arundinem hyſſopo jungit, prouocans ad authoritatem *Chryſoſtomi*, *Theophylacti*, *Hilarii*, *Auguſtini. Circa hyſſopi faſciculum ligatam fuiſſe ſpongiam aceto plenam, & arundine in hyſſopum infixa oppletam aceto ſpongiam CHRISTO porrectam. — Nimirum hyſſopus & ſpongia arundinem circumdedere, hyſſopus quidem proximè ei hærebat, hyſſopo interjecta ſpongia.* Sic nulla infertur mutatio literæ Textus, manent illibata Euangeliſtarum teſtimonia, nec opus eſt quærere hyſſopum fruteſcentem.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 50.

JESUS autem cum clamaſſet iterum voce magna, emiſit ſpiritum.

JESUS autem iterum clamans voce magna, emiſit ſpiritum.

Ὁ δὲ ΙΗΣΟΥΣ πάλιν κράξας φωνῇ μεγάλῃ, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα.

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 37. Luc. Cap. XXIII. verſ. 46. Joh. Cap. XIX. verſ. 30.

Oſtendimus ſupra ad v. 46. agonizantes ut plurimùm debilitari ita, ut vix ſubmiſſa voce loqui queant, infirmatis loquelæ & reſpirationis organis, inprimis verò ἄφωνον fieri tandem cruciarium poſt tot diros cruciatus, per conſequens ultimum hunc, repetitum nunc, altum clamorem adſcribendum eſſe miraculis, neque σημεῖον duntaxat fuiſſe, ſed τεκμήριον mortis ſpontaneæ, hilaris, victorioſæ & triumphantis. Exeruit ſeſe ſanctiſſima hæc ſpontaneitas immediatè poſt altam emiſſam vocem, & enuntiatumglorioſiſſimum τετέλεϛαι, quum *emiſerat ſpiritum*, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα, animam corpori junctam, vel, ἐξέπνευσε. Voluntariam hanc, minimè coactam, ſpiritus emiſſionem indicant ſpeciatim voces, quibus utuntur Matthæus & Johannes, ἀφῆκε, παρέδωκε. Eſt mors hæc CHRISTI miraculorum, quæ unquam patrata fuere, maximum, miraculorum omnium obſignatio: miraculum, quod infinitis paraſangis ſuperat omnem angelorum hominumque intellectum, μέγας Θεὸς Πᾶν τέθνηκε, quam vocem Ægyptius nauta Thamus Echinadas Inſulas præternauigans audiuiſſe legitur apud *Plutarchum* circa tempus mortis CHRISTI. Miraculum, quod, qui æternus eſt, cruci affixus pendeat, qui ipſe eſt ζωὴ αἰώνιος, & vitam aliis dat, moriatur.

TAB. DCCVIII.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 51.

Et ecce, velum Templi ſciſſum eſt (a) bifariam, à ſummo usque ad imum: & terra mota eſt, petræque ſciſſæ ſunt.

(a) Vel, ut vetus interpres, in duas partes.

Et ecce, velum Templi ſciſſum eſt in duas partes, à ſummo usque deorſum: & terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt.

Καὶ ἰδὲ, τὸ καταπέτασμα τῦ ναῦ ἐσχίσθη εἰς δύο, ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω. Καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν.

Vid. Marc. Cap. XV. verſ. 38. Luc. Cap. XXIII. verſ. 45.

Quid mirum, χριςόφιλοι, ſi miraculoſa miraculoſi mors ſocia habet miracula ubique locorum, miracula in cœlo, in terra, ſub terra, in Templo, petris, hominibus ipſis Marpeſia caute durioribus?

Conſideranda veniunt impræſentiarum miracula tria, 1. in velo Templi, 2. in terra, 3. in ſaxis.

I. Illuſtrando primo horum miraculorum inſeruit hæc notitia, quod in Templo fuerint duo *vela* ſiue aulæa, *exterius*, quo Sanctum ſeparabatur ab atrio, & *interius*, Sanctiſſimum inter & Sanctum. Prius illud deſcribitur Exod. XXVI. 36. 37. *Et facies velum oſtio tentorii ex hyacinthino (ſerico) purpureo, coccino bis tincto, & byſſo torta opere acu pictoris. Et illi velo facies quinque columnas ex lignis Sitim, & obduces eas auro, & uncini earum erunt aurei, fundesque pro eis quinque baſes æreas. (Facies & tentorium tabernaculi de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, opere plumarii. Et quinque columnas deaurabis lignorum Setim, ante quas ducetur tentorium, quarum erunt capita aurea.)* Poſterius Exod. XXVI. 31. 32. *Facies & velum ex hyacinthino (ſerico) purpureo, coccino bis tincto, & byſſo torta, Cherubim facies in eo opere textorio. Affigasque illud ſuper quatuor columnas argenteas, quæ ſunt factæ ex lignis Sitim, auroque obductæ, uncinique earum aurei ſuper quatuor baſibus argenteis. (Facies & velum de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo retorta, opere plumario, pulchra varietate contextum: Quod appendes ante quatuor columnas de lignis Setim: quæ ipſæ quidem deauratæ erunt, & habebunt capita aurea, ſed baſes argenteas.)* Qualenam horum velorum fuerit ſciſſum, non memorant Euangeliſtæ, an *exterius*, κάλυμμα, ἐπίσπαςρον dictum, an *interius?* Priori fauet *Hieronymus*, poſteriori poſt *Cyrillum* plerique Literati, *Grotius*, *Gerh. Joh. Voſſius*, *Bynæus*, quod etiam *Philo* & LXX. reddunt καταπέτασμα. Fuit hoc, ex Judæorum traditione, digitos 4. craſſum, 30. cubitos altum, & addunt illi, quotannis factum fuiſſe nouum; imo in ſecundo Templo duo hujusmodi aulæa ejusdem texturæ & magnitudinis Sanctum inter & Sanctiſſimum ſuſpenſa. Scilicet, quia in primo Templo Sanctum inter & Adytum paries fuit cubitalis craſſitiei, dubium naſcebatur in ædificatione ſecundi Templi, num hic paries intergerinus Sancto accenſendus ſit, vel Sanctiſſimo, è re judicarunt Judæi plenam menſuram dare Sancto & Sanctiſſimo, illi nempe 60. cubitos, huic 20. & utrumque inter ſpatium linquere cubitale, & ad ejus extremitates ſingulas ſuſpendere velum. Hæc ſi ita fuerint, ſtatui utique poteſt, utrumque horum velorum fuiſſe moriente CHRISTO diſciſſum, ambo nempe, quia ſeruiebant pro uno, monadico exprimuntur numero. Fuit veli hujus, tanquam parietis inter veterem & nouam Oeconomiam myſtici intergerini diſciſſio verum miraculum, idque μεγαλίαν. *Sciſſum laceratumque velum, manu non humana, ſed diuina, tanquam nullius uſus poſthac futurum, æternùm valitura redemptione impetrata. Witſ. Miſc. Sacr.* L. II. *Diſſ.* II. §. 93. Quotus eſt, quæſo, quisque, qui concipere queat, tantæ altitudinis, craſſitiei, imo tanti pretii, & artificii, & æſtimii, tam ſacrum, tamque ſtudiosè cuſtoditum, fuiſſe ſponte, absque manuum humanarum ope, diſciſſum, eo tempore, quo Sacerdotes occupati erant accendendis ſuffitibus & lampadibus, omnisque populus precibus intentus, eo inquam præcisè tempore, horâ nempe tertia pomeridiana, qua CHRISTUS in cruce expirauit, & quidem ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω, forſan eo impetu, ut Sacerdotes in Sancto munera ſua obeuntes ſtridorem frementem audire potuerint. Perſuaſi ſunt *Buxtorfius*, *Caſaubonus*, *Bochartus*, viri eruditi alii, eſſe hoc idem miraculum, cujus mentio fit in Talmudico Tractatu *Joma* c. 4. f. 39. b. Portæ nempe Templi ſponte ſua apertæ quadrageſimo ante deſtructionem Templi anno, in complementum vaticinii

TAB. DCCVIII.

MATTH. Cap. XXVII. v. 51.
Velum Templi ſciſsum.

Matth. Cap. XXVII. v. 51.
Der zerriſſene Vorhang im Tempel.

I. M. Preiſsler sculps.

RPJCB

ticinii Zach. XI. 1. *Aperi, Libane, portas tuas, ut ignis Cedros tuas deuoret.* Conf. *Juchaſin* p. 26. Vice enim portæ aderat hoc velum. Et exprimit Syrus interpres miraculum hocce apud Matthæum his verbis : *Et confeſtim fuit facies portæ Templi ſciſſa bifariam.* Vult è contra *Grotius*, fuiſſe portam illam, de qua *Talmud* & *Joſephus*, æream illam magnam, cui vel claudendæ vel aperiundæ vix ſuffeni erant 20. viri, quæ breui ante deuaſtationem Templi ſeſe aperuerit ſponte. Quicquid ſit, certum id eſt, voluiſſe DEUM hac veli diſciſſione manifeſtare juſtiſſimam ſuam indignationem de CHRISTIcidio Judæorum : replicam dare diſciſſioni illi veſtium ſummi Sacerdotis, auditâ rotundâ Meſſiæ confeſſione: oſtendere abolitionem plenariam omnium umbrarum, typorum, totiusque cultus Leuitici, quibus Redemptor & nouæ Oeconomiæ fundator hactenus inuolutus fuerat : remotum, qui DEUM à nobis ſeparabat, parietem intergerinum; apertam ad cœleſte Sanctuarium viam. Quæ omnia egregiè exprimit *Paulinus*, Chriſtianus Poëta, *Panegyrico de Obitu Celſi pueri ad parentes Pneumatium & Fidelem.*

Tunc & diſcuſſo nudata altaria velo
Amiſere ſacri religionem adyti,
Ut monſtraretur vacuandum Numine Templum,
Et fore ab hoſtili ſancta profana manu.
Quod duce Romano docuit poſt exitus ingens,
Euerſis Templo, ciuibus, urbe, ſacris.

II. *Terræ motum* ſolus memorat Matthæus, καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη. Maximarum mutationum ſignum veluti dare debebat terra ſui concuſſione, quæ fortè obſeruata fuit non ſolùm Hieroſolymæ, & in περιχώρῳ, ſed & alibi terrarum, quod ſupra ex *Phlegonte* & *Euſebio* adnotauimus. Non fuit terræ hic motus naturalis, ex accenſis halitibus ſulphureo-nitroſis, vel violenta aëris ſubterranei expanſione, aut delapſu ſaxorum in caua terræ ortus. Tempus coincidit cum Solis Eclipſi, diſciſſione veli in Templo, ſciſſura petrarum, reſurrectione mortuorum, quæ Phænomena omnia accenſeri debent miraculis. Valeat heic illud : *Noſcitur ex ſocio, qui non cognoſcitur ex ſe.* Fuit reuera DOMINUS *in hac commotione*, 1. Reg. XIX. 11. Quid mirum, tremere terram, imo uniuerſum, ſi occiditur terræ totiusque mundi Creator ? Quid mirum, nutare totam naturam, ſi è medio tollitur, qui omnia verbo virtutis ſuæ ſuſtentat? Imo, quis miretur, ſi collaberentur omnia? Si, qui *comprehendit tribus digitis puluerem terræ*, Jeſ. XL. 12. clauditur ſexpedali tumulo? Tremant oportet creaturæ ſenſu deſtitutæ quàm maximè, ſi ſummâ Creator afficitur injuriâ. *Annon hujus rei gratia terra contremiſcat? annon omnis eam inhabitans lugeat? (Nunquid ſuper iſto non commouebitur terra, & lugebit omnis habitator ejus?)* Amos VIII. 8. Præuiderat concuſſionem hanc CHRISTI Typus Dauid, & tum occaſionem, tum cauſas prædixerat Pſal. XVIII. 5-8. *Circumdederant me funes mortis, & torrentes quidam hominum perditorum terruerant me. Circumcinxerant me funes inferorum, laquei mortis anteuerterant me. Dum itaque angebar, inuocabam DOMINUM, & ad DEUM meum clamabam. Et exaudiuit de Templo ſuo vocem meam, ut primum clamor meus ad aures ejus peruenit. Commouebatur ac contremiſcebat terra, fundamenta montium concutiebantur, quoniam ipſe iraſcebatur. (Circumdederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Dolores inferni circumdederunt me: præoccupauerunt me laquei mortis. In tribulatione mea inuocaui DOMINUM, & ad DEUM meum clamaui: & exaudiuit de templo ſancto ſuo vocem meam, & clamor meus in conſpectu ejus, introiuit in aures ejus. Commota eſt & contremuit terra: fundamenta montium conturbata ſunt, & commota ſunt, quoniam iratus eſt eis.)* Iratus propter ſummam Judæorum malitiam, qui digni non erant, quos terra portaret, digniſſimi, qui abſorberentur à terra viui, ut rebellium illa Koritarum cohors. Interim patitur Judæa ſuas conuulſiones, easque mortis politicæ & eccleſiaſticæ prognoſticas, inſtantis documenta rogi. Contremiſcebat olim terra coram facie DOMINI, coram facie DEI Jacob in νομοθεσίᾳ. Nunc tremit iterum, abolitâ lege. Alludit huc Hagg. II. 21. *Ego commoueo cœlos & terram, & ſubuertam ſolium regnorum.*

III. Αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν. Forſitan, inquies, ab illa terræ concuſſione, ut obſeruamus à terræ motibus, & ipſo puluere pyrio in cuniculis accenſo non ſolùm vacillare turres & ædes, contremiſcere ſyluas, ſed & diſrumpi ſaxa, ubi nempe vis ſuperat reſiſtentiam, vel ignis erumpere cogitur per anguſtas rupium fiſſuras. Eſt autem περίχωρος Hieroſolymæ ſcopuloſa, ut montanæ aliæ regiones quælibet. Meretur heic commemorari terræ ille motus, quem deſcribit *Talthybius* in *Seneca Tragico Troad. Act.* II.

Pauet animus, artus horridus quaſſat tremor,
Majora veris monſtra vix capiunt fidem.
Vidi ipſe, vidi, ſumma jam Titan juga
Stringebat: ortus vicerat noctem dies,
Cum ſubito cœco terra mugitu fremens
Concuſſa cœcos traxit ex imo ſonos.
Mouere ſyluæ capita, & excelſum nemus
Fragore vaſto tonuit, & lucus ſacer,
Idæa ruptis ſaxa ceciderunt jugis.

Accreſcit in mente mea idea patrati heic miraculi, quò attentius hanc petrarum rupturam conſidero. Non valet petras ſolidas diſrumpere terræ motus utcunque fortis ; Ignis licet hîc vel ibi erumpat, attolli quidem poſſunt, vel & excuti ſaxa, vel ſaxum ab alio contiguo diuelli;

uelli: eruptioni ſi liber eſt locus, haud diffinditur petra, niſi fortè ab æſtu nimio: ſed ignis particulis ſulphureo-nitroſis elaſticis conſtans ſi concentratus fuerit & clauſus, cedent ei duriſſima quæque ſaxa. Oſtendit id ſaxorum diffiſſio, quæ fit arte, & ignis pyrii ope. Sed heîc nihil tale eſt. Non adſunt in vicinia Vulcani, non in anguſtias coactus pyrius puluis, nullus erumpit ex terræ viſceribus ignis. Hic ſi erupiſſet ullibi, inprimis durante Solis totali Eclipſi, videri potuiſſet facile, neque ejus commemoratione ſuperſediſſent Hiſtorici ſacri. Imo, ſi erupiſſet, ſaxa nondum diffidiſſet. Judicamus ex hisce, diffiſſas fuiſſe petras miraculo, uti in deſerto fiſſa miraculo petra aquas limpidas reddebat, quæ ſolatio eſſent ſitibundis Iſraëlitis. Sed Legendis accenſeo fabuloſis rupturam illam Petræ Cajetanæ, quam contigiſſe volunt tempore mortis CHRISTI, ſed nullis authenticis teſtimoniis probant. Ad uſus pios & ſacros ſi applicare lubeat hoc πετρόχισμα, occurrit ante omnia conſiderationi noſtræ ira DEI ad inferos usque feruentiſſima, ut omnino exclamare liceat cum Propheta Nah. I. 6. *Sub ejus excandeſcentia quis perſiſteret? in æſtu naſi ejus quis duraret? Calor ipſius conflat in morem ignis, ut ſilices ab ipſo diſſoluantur. (Ante faciem indignationis ejus quis ſtabit? & quis reſiſtet in ira furoris ejus? Indignatio ejus effuſa eſt ut ignis: & petræ diſſolutæ ſunt ab eo.)* Fuere Judæi σκληροκάρδιοι, ut ille Leuiathan, cujus *cor durum eſt ut lapis, & durum ut inferioris lapidis molaris fragmen. (Cor ejus indurabitur tanquam lapis, & ſtringetur quaſi malleatoris incus.)* Job. XLI. 15. Sed heic finduntur duriſſimæ cautes, ſenſibiles ob inſenſilitatem Judæorum. Οἱ λίθοι κράζȣσι, Luc. XIX. 40. Creaturæ mutæ altum clamant de mortuo JESU Meſſia teſtimonium. *O duriora ſaxis Judæorum pectora! ſcinduntur petræ, ſed horum corda durantur. Horum immobilis durities manet, orbe concuſſo. Ambroſius.*

TAB. DCCIX.

Matth. Cap. XXVII. verſ. 52. 53.

52. Et monumenta aperta ſunt, multaque corpora Sanctorum, qui dormierant, ſuſcitata ſunt.
53. Et egreſſi è monumentis poſt (a) reſurrectionem ejus, intrauerunt in ſanctam ciuitatem, & adparuerunt multis.

(a) Vel, ſuſcitationem.

52. Et monumenta aperta ſunt: & multa corpora ſanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt.
53. Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem ejus venerunt in ſanctam ciuitatem: & apparuerunt multis.

52. Καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεῴχθησαν· Καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη.
53. Καὶ ἐξελθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτȣ̃, εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς.

Μνημεῖα ſola ſi fuiſſent aperta, reſurgente nemine, potuiſſet illa apertura tribui ipſi terræmotui, & ſociæ petrarum ſciſſuræ. Fuere enim monumenta Judæorum ut plurimum è petris exciſa, & ſaxis prægrandis molis cuſtodita, quod ex ſepulchro CHRISTI conſtat, quæ ſaxa proin facile poterant forti concuſſione remoueri. Teſtimonium allegat ex Ariſtide *Grotius* in h. l. de terræmotu, qui Rhodum ſubuerterat, μνήματα ἀνεῤῥήγνυντο —— ἔξω μὲν τὰ μνήματα ἀνέῤῥιπτε τȣ̀ς κειμένȣς. *Seneca* in *Troade.*

Tunc ſciſſa tellus aperit immenſos ſpecus
Et hiatus Erebi peruium ad ſuperos iter
Tellure fracta præbet, ac tumulum leuat.

Sed heic altioris momenti memorantur φαινόμενα. Πολλὰ σώματα, cadauera, τῶν κεκοιμημένων, demortuorum, ἁγίων ἠγέρθη. Quorum corpora dudum in puluerem & cineres fuere collapſa, vel jam putrefacta. Et fortè in hoc miraculorum theatro comparuere Abrahamus, Iſaacus, Jacobus, Joſephus, Zacharias, Eliſabetha, Johannes, cruciarius ipſe conuerſus, forſan & in remotiſſima Regione Jobus, ſanctique alii. Ille ſi reſurrexit, vidiſſet, quod ſperabat c. XIX. 25. 26. 27. *Noui ego, quod vindex meus viuit, & nouiſſimo tempore adhibebit vim ſuam pulueri. Poſtquam vero circundederint hoc mea cute, ſpectabo DEUM è carne mea. Quem ego mihi contemplabor, & oculi mei videbunt, & non alius. (Scio, quod Redemtor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum: Et rurſum*

TAB. DCCIX.

MATTH. Cap. XXVII. v. 52. 53.
Sancti monumentis apertis prodeuntes.

Matth. Cap. XXVII. v. 52. 53.
Die aus den Gräbern aufſtehende Heiligen.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

RPJCB

MARC. Cap. I. v. 23 - 27.
Dæmoniacus in medium projectus.

Marc. Cap. I. v. 23 - 27.
Der Teüfel fährt aüs dem Beſeſſenen.

I. A. Pfeffel Iun. sculps

ſum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo DEUM. Quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius.) Sanè alibi quoque extra Judææ limites obſeruatum fuiſſe terræmotum & Eclipſin Solis, memorauimus ſupra. Fuerit hæc reſurrectio prodromus reſurrectionis illius uniuerſalis in extremo judicio, & forſitan implementum vaticinii Enochi, de quo Judas v. 14. 15. Ἰδȣ̀, ἦλθε ΚΥΡΙΟΣ ἐν μυριάσιν ἁγίαις αὐτȣ̃, ποιῆσαι κρίσιν κατὰ πάντων. De reſuſcitatis his Euangeliſta: ἐξελθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτȣ̃, εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς. Apparuere non ut ſpectra, vel ſpiritus, ſed corporibus ſuis. Siue nunc hi reſurrexerint in morte CHRISTI, & viſi fuerint reſurgente Saluatore, ſiue poſt, fuit id procul omni dubio verum, magnum, à DEO patratum miraculum. Certum quippe, haud ſuffenas eſſe totius naturæ vires reſuſcitando mortuo, putredine conſumto corpori, & reuniendo cum anima ſua, ut inſuffenæ ſunt formando & uniendo.

EVANGELIUM MARCI.

Marc. Cap. I. verſ. 6.

Vid. Matth. Cap. III. verſ. 4.

Marc. Cap. I. verſ. 10.

Vid. Matth. Cap. III. verſ. 16.

Marc. Cap. I. verſ. 13.

Vid. Matth. Cap. IV. verſ. 2.

TAB. DCCX.

Marc. Cap. I. verſ. 23 - 27.

23. Et erat in Synagoga eorum homo obnoxius ſpiritui immundo, & exclamauit,	23. Et erat in Synagoga eorum homo in ſpiritu immundo: & exclamauit,
24. Dicens: (a) Eja, quid rei nobis tecum eſt, JESU Nazarene? veniſti ad perdendum nos? Noui te, qui ſis, nimirum ille Sanctus DEI. (a) Vel potius, Sine.	24. Dicens: Quid nobis & tibi, JESU Nazarene? veniſti perdere nos? Scio, qui ſis, Sanctus DEI.
25. Et increpauit illum JESUS, dicens: Obmuteſce, & exi ab eo.	25. Et comminatus eſt ei JESUS, dicens: Obmuteſce, & exi de homine.
26. Et cum laniaſſet eum ſpiritus immundus, exclamaſſetque voce magna, exiit ab eo.	26. Et diſcerpens eum ſpiritus immundus, & exclamans voce magna, exiit ab eo.
27. Et obſtupuerunt omnes, ita, ut rogitarent inter ſe, dicentes: Quid	27. Et mirati ſunt omnes, ita, ut conquirerent inter ſe, dicentes: Quid-

eſt hoc? Quæ doctrina noua hæc? Quia cum authoritate etiam ſpiritibus immundis imperat, & obediunt ei.

nam eſt hoc? Quænam doctrina hæc noua? quia in poteſtate etiam ſpiritibus immundis imperat, & obediunt ei.

23. Καὶ ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, καὶ ἀνέκραξε,

24. Λέγων· Ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, ΙΗΣΟΥ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ ΘΕΟΥ.

25. Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ, λέγων· Φιμώθητι, καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ.

26. Καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, καὶ κράξαν φωνῇ μεγάλῃ, ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ.

27. Καὶ ἐθαμβήθησαν πάντες, ὥστε συζητεῖν πρὸς αὐτοὺς, λέγοντας· τί ἐστι τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη; ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ.

Vid. Luc. Cap. IV. verſ. 33 - 36.

ERit fortè hic primus ex Dæmoniacis à CHRISTO ſanatis. De hoc ſeu malo ſeu morbo egimus ad Matth. IV. 24. ubi oſtendimus, ex communi ſaniorum Interpretum mente intelligi debere veram & realem à Diabolo obſeſſionem, qui ex ſpeciali DEI permiſſione cumprimis temporibus CHRISTI cum infernalibus ſuis furiis Leonis ad inſtar rugientis circumcurſitauit, quæſiturus quem deuoraret: ex ſingulari verò *Bekkeri* opinione per πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου intelligendam eſſe imaginationem corruptam, ſimilem illi, quâ Nebucadnezar per ſeptennium fuerat perſuaſus, ſe eſſe brutum, Dan. IV. 33. ut adhuc hodie in Noſocomiis detinentur, qui ſibi ipſis obſeſſi, damnati, organa Diaboli, imo Diaboli ipſi videntur; & ille quoque, de quo nunc, fuerit perſuaſus, pugnam ſibi acerrimam ineundam eſſe cum JESU, inprimis poſtquam in Synagoga ipſa auribus ſuis perceperat argumenta pro Diuinitate Meſſiæ demonſtratiua: increpaſſe proin CHRISTUM & virum ipſum, quod falſos ſibi finxerit de obſeſſione corporali conceptus, & δαιμόνιον, id eſt, morbum, ut *increpauerat febrim*, Luc. IV. 39. *ventos & mare*, Matth. VIII. 26. 27. *Exiuiſſe* autem morbum poſt diras conuulſiones, ſiue σπάραξιν, rediiſſe mentem ſanam ad corpus ſanum. De *ſtupore*, quo perculſi fuere αὐτόπται, nulla eſt inter diſſentientes lis, ut nec de judicio, quod hi tulerant. Τί ἐστι τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη; ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ. Vel, juxta Lucam, τίς ὁ λόγος οὗτος; ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, καὶ ἐξέρχονται. Certum quippe id eſt, fuiſſe curam hanc miraculoſam, ſiue Diabolus ipſe fuerit expulſus, ſiue corruptæ hic imaginationis homo derepente ſanatus.

Marc. Cap. I. verſ. 30. 31.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 14.

Marc. Cap. I. verſ. 40. 41. 42.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 2. 3.

Marc. Cap. II. verſ. 3. 10. 11. 12.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 2. &c.

Marc. Cap. II. verſ. 22.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 17.

Marc.

Marc. Cap. III. verſ. 1. 5.

Vid. Matth. Cap. XII. verſ. 10.

Marc. Cap. IV. verſ. 3 - 8.

Vid. Matth. Cap. XIII. verſ. 3 - 8.

Marc. Cap. IV. verſ. 31. 32.

Vid. Matth. Cap. XIII. verſ. 31.

Marc. Cap. IV. verſ. 36 - 39.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 24.

Marc. Cap. V. verſ. 2. 3. 4. 5. 13.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 28.

Marc. Cap. V. verſ. 22. 23. 35. 39. 41. 42.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 18.

Marc. Cap. V. verſ. 25 - 29. 34.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 20. &c.

Marc. Cap. VI. verſ. 41 - 44.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 19.

Marc. Cap. VI. verſ. 48.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 25.

Marc. Cap. VI. verſ. 49.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 26.

Marc. Cap. VII. verſ. 18. 19.

Vid. Matth. Cap. XV. verſ. 17.

Marc. Cap. VII. verſ. 25. 26. 29. 30.

Vid. Matth. Cap. IV. verſ. 24. Cap. XV. verſ. 22.

TAB. DCCXI.

Marc. Cap. VII. verſ. 32-35.

32. Et adducunt ei ſurdum, *(a)* impeditumque ad loquendum, & precantur eum, ut imponat illi manum. *(a) Vel, impeditæque linguæ ſcil. hominem.*	32. Et adducunt ei ſurdum & mutum, & deprecabantur eum, ut imponeret illi manum.
33. Et quum *(b)* ſeduxiſſet eum à turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in aures ejus, & ſputo emiſſo tetigit linguam ejus. *(b) Vel, aſſumpſiſſet.*	33. Et apprehendens eum de turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in auriculas ejus: & expuens, tetigit linguam ejus.
34. Ac ſuſpiciens in cœlum ingemuit, & ait illi: Ephphata, quod eſt, aperire.	34. Et ſuſpiciens in cœlum, ingemuit, & ait illi: Ephpheta, quod eſt, adaperire.
35. Et ſtatim apertæ ſunt ejus aures, & ſolutum eſt vinculum linguæ ejus, ac loquebatur rectè.	35. Et ſtatim apertæ ſunt aures ejus, & ſolutum eſt vinculum linguæ ejus, & loquebatur rectè.

32. Καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν μογιλάλον, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν, ἵνα αὐτῷ ἐπιθῇ τὴν χεῖρα.

33. Καὶ ἀπολαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ᾽ ἰδίαν, ἔβαλε τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ. καὶ πτύσας ἥψατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ.

34. Καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐστέναξε, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἐφφαθὰ, ὅ ἐστι, διανοίχθητι.

35. Καὶ εὐθέως διηνοίχθησαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαί· καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς.

CLarum eſt ex circumſtantiis hujus Hiſtoriæ, fuiſſe hominem hunc mutum ſimul & ſurdum, ut plerumque eſſe ſolent, quibus malum eſt connatum. Pendet loquela ex auditu: docet nos quoque experientia, addiſci linguas per imitationem, præloquenda ſunt, quæ alii exprimenda habent; ita organa loquelæ, lingua cumprimis & labia, eodem modo mouentur, ut ſyllabæ & voces integræ prodire queant, & unus alii animi ſui ſenſa exponere. Qui ſapientiſſimi regiminis diuini eſt effectus. Auditus ſi nobis deeſſet, haud aliter poſſent homines ſibi mutuò cogitata ſua communicare quàm ſignis, vel ſcriptis, vel impreſſis, vel per digitos factis, id quod fieri haud poſſet abſque magna in hominum ſocietate confuſione. Poſſunt equidem & linguæ à mutis addiſci imperato tali labiorum & linguæ motu, qualem poſcunt literæ, ſyllabæ, verba; qua arte mutos erudiendi celebrem ſe reddidit in Belgio Cl. D. *Ammianus* Scaphuſianus. Sed longi temporis requiritur mora. Heic occurrit κωφὸς μογίλαλος, cui nerui auditorii fuere obſtructi, ut, à natiuitate forſan, non perceperint unquam ſoni aliquam impreſſionem, qui, ſi quæ eſt, ſed difficulter, effatus, id addidicerat imitando, ut proin primaria mali cauſa delituerit in neruis acuſticis, vel interioris organi auditorii partibus. Qualis morbus pro incurabili habetur

TAB. DCCXI.

MARC. Cap. VII. v. 32-35.
Surdo ἔφφαθα.

Marc. Cap. VII. v. 32-35.
Thue dich auf.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

habetur à peritis rei medicæ. Verùm enim verò quem ſubibit admiratio, audire confeſtim ſurdum, loqui mutum, ſi is aperit portas clauſas, qui formauit aurem? ſi is vincula linguæ ſoluit, qui artificioſiſſimum hoc organum fabricauit ipſe? Augetur miraculum, ſi mutus hic ab ortu fuit ſurdus, linguam enim loquitur, quam per vitam non audiuit unquam. Sunt autem media, quibus optimus Saluator utitur, ex naturæ viribus inſuffena prorſus huic curæ. Tanta autem fuit adſtantium fides, ut non petierint à CHRISTO aliud, quàm *manuum impoſitionem*, ἵνα αὐτῷ ἐπιθῇ τὴν χεῖρα. Suffeciſſet Medico omnipotens ἔφφαθα, imo unicus voluntatis omnipotentis nutus. Sed ex liberrimo arbitrio *mittit digitos ſuos in aures ægri*, πτύει καὶ ἅπτεται, ſaliuâ nempe, τῆς γλώσσης αὐτοῦ. Καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐστέναξε, καὶ λέγει αὐτῷ· Ἐφφαθὰ, ὅ ἐστι, διανοίχθητι. Καὶ εὐθέως διηνοίχθησαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαὶ· καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς. De modo autem, quo miraculum hoc patratum fuerit, philoſophari non licet.

Marc. Cap. VIII. verſ. 2-9.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 19. Cap. XV. verſ. 32. &c.

Marc. Cap. VIII. verſ. 22-25.

22. — Et adducunt illi cœcum, & obſecrant eum, ut illum tangeret.
23. Et adpræhenſa manu cœci, eduxit illum extra vicum: & quum expuiſſet in oculos illius, impoſuiſſetque illi manus, interrogabat eum, an quid videret?
24. Et recepto (a) viſu, dicebat: video homines, quoniam velut arbores cerno ambulantes.

(a) Vel potius, cum ſuſtuliſſet oculos, ſcilicet qui prius clauſi erant, utrunque enim ſignificat ἀναβλέπειν, oculos attollere, ut hic, & viſum recipere, ut mox.

25. Deinde rurſum impoſuit manus ſuper oculos illius, & fecit ut viſum reciperet. Et reſtitutus eſt, ac diſcernebat dilucide omnes.

22. — Et adducunt ei cœcum, & rogabant eum, ut illum tangeret.
23. Et apprehenſa manu cœci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos ejus impoſitis manibus ſuis, interrogauit eum, ſi quid videret?
24. Et aſpiciens ait: Video homines velut arbores, ambulantes.
25. Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos ejus: & cœpit videre, & reſtitutus eſt, ita ut clare videret omnia.

22. — Καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυφλὸν, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν, ἵνα αὐτοῦ ἅψηται.
23. Καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ, ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω τῆς κώμης. Καὶ πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἐπηρώτα αὐτὸν, εἴ τι βλέπει;
24. Καὶ ἀναβλέψας, ἔλεγε· βλέπω τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα περιπατοῦντας.
25. Εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἀναβλέψαι· καὶ ἀποκατεστάθη, καὶ ἐνέβλεψε τηλαυγῶς ἅπαντας.

EX variis cauſis pendet *cœcitas:* gignit neruorum opticorum obſtructio, vel retinæ inflammatio *Amauroſin:* opacitas humoris cryſtallini *glaucoma;* membranula in aqueo humore pupillæ obtenſa *catarrhactam:* viſum quoque adimit nimia dilatatio pupillæ, commixtio ſeu confuſio humorum oculi: Qui haſce, & alias, cœcitatis cauſas cognouit, artis medendi ſimul gnarus, & hanc à CHRISTO ſuſceptam curam cum methodis medendi uſitatis confert, adſcribet mox illam miraculis: ſed non mirabitur, ſi videt viſum reddi cæco ab eo, qui ipſe oculorum admirandam ſtructuram condidit. Singularem tamen attentionem meretur methodus medendi heic adhibita à Medico animæ corporiſque ſupremo, remedium, quod *& ignominiæ & remedii charactere eſt inſignitum*, quod vel ex Hiſtoria Paſſionis CHRISTI conſtat. Conf. Deut. XXV. 9. Imo vel ſola exſpuitio in præſentia alterius fuit contemptus & ignominiæ nota. Job. XXX. 10. *Me abominantur omnes, & longe diſcedunt à me, neque ſputum continent à me. (Abominantur me, & longè fugiunt*

giunt à me : & faciem meam conſpuere non verentur.) Quantò magis expuitio in faciem? Mirjam illa leproſa miraculo curata per ſeptiduum excluſa caſtris fuit DEI ipſius mandato, qui ita. Num. XII. 14. *Si pater ejus ſerio ſpuiſſet in faciem ejus, annon ſeptem diebus pudore ſuffundi deberet?* Audi Patrem filio matrimonium incongruum diſſuadentem apud *Sophoclem Antigon.* v. 663.

Ἀλλὰ πτύσας ὡσεί τε δυσμενῆ, μέθες
Τὴν παῖδ᾽ ἐν ᾅδου τήν δε νυμφεύσειν τινί.

Sed deſpuens velut inimicam, ſine
Puellam apud inferos nubere.

Plaut. Curcul. Act. IV. *Sc.* 2. v. 17. *Qui conſtitit, culpant eum, conſpuitur, vituperatur.* Nos communi loquendi more, *ich möchte darüber ſpeüen, ſpeützen.* Agnoſcit haud dubiè commune adeò pluribus gentibus vituperii ſignum cauſam naturalem communem. Gratum quid palato ſi appetimus, *ſaliua mouetur, das Maul wäſſeret uns*, ob copioſiorem ſanguinis & ſpirituum in glandulas ſaliuales influxum: quæ ſaliua debet cibis commiſta deglutiri. Sed faſtidium ſi oboriatur, exerit ſe niſus vomendi, contrahunt ſeſe fortiter ventriculi & gulæ fibræ, præſeruaturæ quaſi naturali hoc mechaniſmo corpus ab iis, quæ vel ingrata ſunt, vel moleſta, vel noxia: expreſſa glandulis lympha ſurgit quoque ad oris cauum, *wann uns das Hertz-Waſſer ankommt*, & mox exſpuitur. Sed diſtinguendum eſt ſputum à ſputo: quod ſalutare dicimus ſaliua eſt, quod contumelioſum, mucus ex palato excrementitius. Datur tamen & *morbus inſputatus*, ſputatione, inſputatione, curandus. De eo *Plautus Captiv. Act.* 3. *Sc.* 4.

Et illic iſti, qui ſputatur, morbus interdum venit,
Et eum morbum mihi eſſe, ut qui me opus ſit inſputarier.
H. Ne verere. Multos iſte morbus homines macerat,
Quibus inſputari ſaluti fuit, atque aliis profuit.

Videtur hæc eſſe *epilepſia. Plinius* L. X. c. 23. XXVIII. c. 4. *deſpuimus comitiales morbos, hoc eſt, contagia regerimus.* Sed forſitan *deſpuere* hoc *Plinii* alium ſignificatum habet quàm *Plauti inſpuere*, nempe abominari. Hoc tamen non impedit, quo minus *inſputatus morbus Plauti* epilepſia ſit, poteſt quippe una eademque res & deſpui & inſpui, deſpui aduerſum, inſpui, quod ſalutare eſt. Forſitan veteres hunc ipſum morbum, qui epilepſiæ nomine venit, habuere pro Magiæ effecto, unde & ἱερὸν νοῦσον, *ſacrum morbum* appellitarunt, contra quem præmuniri volebant expuendo & inſputando. Forſan & hujusmodi ægri, uti primitus fuere inſputati, poſtmodùm affuſâ frigidâ vel ſalſâ ſupra caput fuere curati, quæ remedia magni facit *Celſus* L. III. c. 23. Interea ſaliuæ deneganda non eſt vis reſoluens, in multis morbis ſalutaris, uti ſolemus jejunâ ſaliuâ uti in variis morbis cutaneis impuris, ſcabie, herpete, cicatricibus, ſtrumis, gangliis; imò & in oculorum affectibus, inflammatione, rubore, ardore, doloribus. Exemplo eſt ipſe CHRISTUS, qui ἔπτυσε χαμαὶ, καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, Joh. IX. 6. Solent & ὀφθαλμίατροι in depoſitione catarrhactæ frigidam ore hauſtam in oculos ægri inſpuere, ut ſubito veluti terrore compulſæ fibræ ſeſe contrahant, ſicque ſymbolam quoque ſuam ad pelliculæ liberationem conferant. Hic ipſe noſter æger, ſi laborauit catarrhactâ, & hic modus inſpuendi tunc temporis quoque fuiſſet uſitatus, ſignificaſſe videtur ἀρχίατρος noſter, ſe ſola inſpuitione plus præſtare poſſe, quàm operator acu valet; quin imò verbo, impoſitione manuum efficere omnia. Quicquid ſit, non fuit hæc inſputatio remedium naturale, quo cœcus curari poſſit, ſed eſt & manet hæc cura miraculum.

Legatur *Wedelius de Morbo inſputato Dec.* IV. *Exercit.* VIII. p. 37.

Marc. Cap. IX. verſ. 17. 18. 20. 21. 22. 25. 26.

Vid. Matth. Cap. XVII. verſ. 15.

Marc. Cap. IX. verſ. 50.

Vid. Matth. Cap. V. verſ. 13.

Marc. Cap. X. verſ. 25.

Vid. Matth. Cap. XIX. verſ. 24.

Marc. Cap. X. verſ. 46. 52.

Vid. Matth. Cap. XX. verſ. 30.

Marc. Cap. XI. verſ. 2.

Vid. Matth. Cap. XXI. verſ. 2.

Marc. Cap. XI. verſ. 12. 13. 14. 20.

Vid. Matth. Cap. XXI. verſ. 18.

Marc. Cap. XII. verſ. 42.

Et venit quædam vidua pauper, miſitque minuta duo, qui eſt quadrans.

Cum veniſſet autem vidua una pauper, miſit duo minuta, quod eſt quadrans.

Καὶ ἐλθȣ͂σα μία χήρα πτωχὴ, ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐϛι κοδράντης.

Vid. Luc. Cap. XXI. verſ. 2.

Κοδράντης heic eſt idem quod Romanorum *Quadrans*, $\frac{1}{64}$. Denarii, qui valor reductus ad Germanorum monetas æquiualet $\frac{3}{16}$. crucigeri. λεπτὰ δύο quia, teſte Matthæo, dant Quadrantem, erit λεπτὸν $\frac{3}{32}$. crucigeri. Germanicè non præcisè vel adæquatè expreſſeris hos Nummos. Accedit proximè ad Κοδράντην *obolus*, *ein Heller*, qui $\frac{1}{8}$. vel $\frac{2}{16}$. eſt crucigeri, eſt quippe exigua inter $\frac{2}{16}$ & $\frac{3}{16}$. differentia.

Marc. Cap. XIII. verſ. 24. 25.

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 29.

Marc. Cap. XIII. verſ. 28.

Vid. Matth. Cap. XXII. verſ. 18. Cap. XXIV. verſ. 32.

Marc. Cap. XIII. verſ. 35.

Vigilate igitur, neſcitis enim, quando dominus domus (a) venturus ſit, veſperi, an medio noctis, an in gallicinio, an diluculò.

(a) Vel, veniat.

Vigilate ergo, (neſcitis enim, quando Dominus domus veniat, ſerò, an media nocte, an galli cantu, an manè.)

Γρηγορεῖτε ȣ͂ν· (Ουκ ὄιδατε γὰρ, πότε ὁ κύριος τῆς ὀικίας ἔρχεται· ὀψὲ, ἢ μεσονυκτίȣ, ἢ ἀλεκτοροφωνίας, ἢ πρωΐ.)

Vigiliarii loco eſt *gallicinium*, quod excitat domeſticos è ſomno, Præconi Verbi Diuini argumentum præbet ad inſinuandam pœnitentiam, nempe in Hiſtoria Petri, Phyſico occaſionem ad inquirendum in cauſas, fortè & Aſtronomis ad inueniendas locorum longitudines, Chronologo ad diſpartiendum tempus: pigris porrò eſt incitamento, ſedulis imitationi, & ad labores proſequendos ſtimulo. Eſt hæc ἀλεκτοροφωνία, ἀλεκτρυοφωνία, *galli cantus*, *gallicinium*, medium tempus inter mediam noctem & manè, vel Euangeliſta noſtro teſte. Suffragatur locus apud *Macrobium Saturnal.* L. I. c. 3. *Primum tempus diei dicitur media noctis inclinatio: deinde gallicinium, inde conticinium, cum & galli conticeſcunt, & homines etiam tum quieſcunt: deinde diluculum, id eſt, cum incipit dignoſci dies. Inde manè, dum dies clarus.* Sed bis cantat gallus, prima vice immediatè poſt μεσονύκτιον, altera inter mediam noctem & manè. Eſt hoc *gallicinium ſecundum. Ariſtophanes* in ἐκκλησιαζούσαις p. 735.

Οὐδ' εἰ μὰ Δία τότ' ἦλθες, ὅτε τὸ δεύτερον
Ἀλεκτρυὼν ἐφθέγγετο. —

Neque per Jouem ſi tunc veniſſes, cùm ſecundo Gallus canebat. —

Hinc natum prouerbium, πρὶν ἢ τὸ δεύτερον ἀλεκτρυὼν ἐφθέγγετο. *Priusquam gallus ſecundo canat.* De quo legatur Eraſmus. Eſt hoc *ſecundum gallicinium* idem cum *vigilia quarta. Ammianus* L. XXII. de Sole. *Caſium montem aſcendit, unde ſecundis gallicinii videtur primò Solis exortus.* Sed *Mela* L. I. *ut ex ſummo vertice à quarta vigilia ortum Solis oſtendat. Plinius* L. X. c. 22. *Caſius, cujus excelſa altitudo quarta vigilia Orientem per tenebras Solem aſpicit.* Gallicinii igitur nomine, niſi exprimatur primùm, intelligi debet ſecundum, quo galli vel canunt acutius, vel homines opportunè ad labores excitantur, vel *galli* ſunt *lucis prænuntii. Iſidor. Orig.* L. V. c. 31. Neque ita difficile erit, rationem reddere clamoris altioris, eamque deriuare à perfecta digeſtione, refectis per quietem nocturnam viribus, nouo & efficaci fluidi neruei in omnes partes corporis, ſpeciatim quoque organa vocis, influxu, potius ſanè quam à ſingulari quapiam galli & Solis ſympathia. Obſeruamus ſanè, alias quoque aues ſtatim bono manè laudes DEI decantare, atque euigilant, omnia animalia exacto ſomno eſſe alacriora, hominem ipſum. Tribuit *Heliodorus* L. I. *Æthiopic*ωn αἰσθήσει φυσικῇ τῆς τοῦ ἡλίου καθ' ἡμᾶς περιστροφῆς ἐπὶ τὴν τοῦ ΘΕΟΥ πρόσρησιν κινουμένους, *naturali ſenſui Solis ad nos conuerſionis ad DEI ſalutationem incitatos.* Faciunt dicta hactenus de gallicinii differentia conciliandis Euangeliſtis circa tempus, quo Petrus abnegauit CHRISTUM. Marcus XIV. 30. σήμερον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτωρα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με. Cantauit autem gallus primâ vice poſt primam abnegationem v. 68. ſecundâ poſtquam ter abnegauerat DOMINUM. v. 72. Sed apud alios Euangeliſtas non cantat gallus ante tertiam abnegationem, Matth. XXVI. 34. πρὶν ἀλέκτωρα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με, Luc. XXII. 34. οὐ μὴ φωνήσει σήμερον ἀλέκτωρ, πρὶν ἢ τρὶς ἀπαρνήσῃ, μὴ εἰδέναι με, Joh. XIII. 38. οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσει, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς. Marcus primum memorat gallicinium & ſecundum, cæteri Euangelii præcones ſecundum tantùm. Quæ contra dici poſſunt, refutent alii. Coronidis loco ad confirmandum ea, quæ ſupra de cauſis gallicinii naturalibus attulimus, allego Textum ex *Cicerone de Diuinat.* L. II. *Quid in mente venit Calliſtheni dicere, Deos gallis ſignum dediſſe cantandi? — Democritus optimis verbis cauſam explicat, cur ante lucem galli canant. Depulſo enim de pectore, & in omne corpus diuiſo, & modificato cibo, cantus edere quiete ſatiatos.* Placent hæc præ *occulta naturæ proprietate*, quam in ſcenam producit *Bochartus Hieroz.* P. II. L. I. c. 17.

Dubium gallicinio & gallo cantori in Hiſtoria Abnegationis Petri mouere videtur Lex Judæis lata, qua prohibita Hieroſolymæ ciuibus gallorum educatio legitur in *Babha Kama* VII. 7. ne ſcilicet immundi quid ex terra protraheretur ab his auibus. Procul hinc eſto inprimis, infortunata auis, à Cajaphæ ſummi Sacerdotis palatio. Sed nodum ſoluit exceptio Legi addita, quâ non educari quidem poterant galli à ciuibus, ſed emtione comparari. Præterea notandum, antiſtitio proximam fuiſſe regiam arcem, quam occupauerat Pilatus cum Præſidio Romanorum, qui Legi Judaicæ haud poterant eſſe adſtricti. Vid. *Specht. Geſchichte unſerer Erlöſung* p. 235.

Aliter ſeſe extricat Cl. *Altmannus* in *Bibl. Brem. Claſſ.* V. p. 451. per ἀλέκτωρος φωνὴν intelligens non galli propriè dicti cantum, ſed vigilum vel buccinatorum ſtationariorum ſonum, qui vel in proxima turri, vel ob temporis circumſtantias in ipſa Pontificis æde ſtabant. Subſidio huic explicationi venit locus apud *Athenæi Deipnoſoph.* L. IV. p. 184. ubi ἀλέκτωρος nomine venit tubicen, qui pariter ut gallus homines è ſomno excitat.

Ἴων δ' ἐν Φοίνικι ἢ καινεῖ, ἀλέκτορα τὸν αὐλὸν καλεῖ ἐν τούτοις.
Ἐπῇδ' αὐλὸς ἀλέκτωρ λύδιον ὕμνον Ἀχαιῶν
Ἐν δε Φρουροῖς τὸν ἀλεκτρυόνα Ἰδαῖον εἴρηκε σύριγγα διὰ τούτων.
Προθεῖ δὲ τρὶ σύριγξ Ἰδαίος ἀλέκτωρ.

Jon in Phœnice ſiue Cœneo tibiam gallum ſic vocat,
Canebat verò buccina ſiue tibia Lydium hymnum. Achiuorum laudes continentem.

Idem

Idem in cuſtodibus, Idæam buccinam, fiſtulam vocauit in his,
Præcurrit verò fiſtulæ Idæus buccinator.

Similem ἀλέκτορος ſenſum habet *Theognides* p. 682. *Ariſtophanes* in σφηκ. 100.

Marc. Cap. XIV. verſ. 3.

Vid. Matth. Cap. XXVI. verſ. 7.

Marc. Cap. XIV. verſ. 30.

Vid. Marc. Cap. XIII. verſ. 35.

Marc. Cap. XIV. verſ. 33. 34.

Vid. Matth. Cap. XXVI. verſ. 37.

Marc. Cap. XIV. verſ. 40.

Vid. Matth. Cap. XXVI. verſ. 43.

Marc. Cap. XIV. verſ. 68.

Vid. Marc. Cap. XIII. verſ. 35.

Marc. Cap. XIV. verſ. 72.

Vid. Marc. Cap. XIII. verſ. 35.

Marc. Cap. XV. verſ. 17.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 29.

Marc. Cap. XV. verſ. 23.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 34.

Marc. Cap. XV. verſ. 24.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 35.

Marc. Cap. XV. verſ. 25.

Erat autem hora tertia, (a) cum crucifixerunt eum.

Erat autem hora tertia: & crucifixerunt eum.

(a) Et, Ebraiſmus eſt, in quo creberrima eſt iſta enallage conjunctionis pro quauis copula etiam aduerbiali.

Ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

Joh. Cap. XIX. verſ. 14.

Erat autem Paraſceue Paſchæ, hora verò ferme ſexta. Et dicit Judæis: Ecce, Rex veſter.

Erat autem Paraſceue Paſchæ, hora quaſi ſexta: & dicit Judæis: Ecce, Rex veſter.

Ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα, ὥρα δὲ ὡσεὶ ἕκτη. Καὶ λέγει τοῖς Ἰουδαίοις· Ἴδε ὁ βασιλεὺς ὑμῶν.

Crucem figit Interpretibus hora, qua CHRISTUS cruci fuit affixus. Johanne teſte mortis ſententia lata *circa horam ſextam*, ὥρα δὲ ὡσεὶ ἕκτη. Crucifixus juxta Marcum *hora tertia*, ἦν δὲ ὥρα τρίτη.

Volunt *Lud. de Dieu*, *Clericus*, & alii, Johannem numerare Horas Romanas, Judaicas Marcum. Illi verò, quod nos hodie, diei ciuilis initium computare ſolebant à media nocte. Vid. *A. Gell. Noct. Attic.* L. III. c. 2. *Cenſor. de Die Natali* c. 23. *Plutarch. Quæſt. Rom.* 83. Judæi verò à Sole oriente. Ex illorum proin mente mortis ſententia fuit lata horâ ſexta antemeridiana, ſed executioni data juxta Marcum horâ tertiâ Judaica, id eſt, nona antemeridianâ, noſtro loquendi more. Pondus addit ſententiæ huic, quod Johannes Euangelium ſuum ſcripſerit poſt Hieroſolymæ deſtructionem, tempus proin computarit Romanorum more. Obſtat autem, quod vix potuerint ea omnia fuiſſe peracta ante horam ſextam matutinam, quæ quidem peracta leguntur.

Steph. Morinus verba Marci, ἦν δὲ ὥρα τρίτη, non conjungit cum ſequentibus, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν, ſed potius cum omnibus prægreſſis, interponens punctum. Ut proin Marcus non indicare velit horam crucifixionis, ſed primæ præſentationis JESU coram Pilato, nonam nempe, illam verò fuiſſe ſextam juxta Johannem, id eſt meridianam. Sed minus placet aliis illa verborum Marci cum præcedentibus connexio potius quàm cum ſequentibus, quod ipſo Marco teſte XV. 1. JESUS extraditus fuerit Pilato bono manè, ἐπὶ τὸ πρωΐ, quæ temporis circumſtantia non quadrat horæ nonæ antemeridianæ. Legatur interim tota *Morini Diſſ. de Horis ſaluificæ Paſſionis* JESU CHRISTI, DOMINI *noſtri*, *Lugd. Bat.* 1686.

Tertiam ſententiam fouet *Bynæus de Morte* JESU CHRISTI, L. III. c. 4. cui Literati benè multi ſubſcribunt. Legunt hi apud Johannem, pro ἕκτη, τρίτη, quam Lectionem fulcit Codex Cantabrigienſis, qui *Bezæ* fuit, *Wechelii* item ſiue *Franc. Junii* Lectiones. Hanc correctionem ſi admittimus, cadit condemnatio in horam tertiam ſiue nonam, ſed crucifixio ipſa in ſextam ſiue duodecimam. Sic nodus ſoluitur quàm optimè, & reſpondet antitypum typis; horâ quippe tertiâ oblatum fuit ſacrificium matutinum, & nonâ ſiue tertiâ pomeridianâ, quâ CHRISTUS expirauit, veſpertinum.

Marc. Cap. XV. verſ. 33.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 45.

Marc. Cap. XV. verſ. 34.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 46.

Marc. Cap. XV. verſ. 36.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 48.

Marc. Cap. XV. verſ. 37.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 46.

Marc. Cap. XV. verſ. 38.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 51.

EVANGELIUM LUCÆ.

Luc. Cap. I. verſ. 15.

— Et vinum ſiceramque non bibet. —

— Et vinum, & ſiceram non bibet. —

— Καὶ οἶνον καὶ σίκερα ὐ μὴ πίῃ: —

TEmperanter viuere debebat præcurſor CHRISTI, absque ullo luxu in veſtitu, cibo & potu, καὶ οἶνον καὶ σίκεραν μὴ πίνειν. Notauimus alibi, שֵׁכָר *ſchecar*, σικέρας, nomine intelligi debere potum omnem inebriantem, qualis fuit veterum Ægyptiorum *Zythum*, paratum ex hordeo, affine noſtræ *cereuiſiæ*, unde apud *Æſchylum* ἐκ κριθῶν μέθυ. Huc pertinet Babyloniorum & Indorum *palmeum vinum. Hieron. ad Nepotianum: Sicera Hebræo ſermone appellatur omnis potio, quæ inebriare poteſt: ſiue illa, quæ frumento conficitur, ſiue pomorum ſucco, aut quum faui decoquuntur in dulcem & barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coctisque frugibus aqua colatur.* Omnis proin potus, qui rarefactiua ſua virtute vaſa ſanguifera expandere, rationem obfuſcare, vel & è throno dejicere valet. Spectat huc Lex illa à DEO Naziræis præſcripta Num. VI. 3. *A vino & ſicera abſtineat* Naſir, *acetum vini & ſiceræ non bibat, imo quidquid reliquum eſt ex uuis non bibat, præterea nec recentes uuas nec paſſas comedat, idque toto tempore, quo ipſe Naſir eſt. (A vino, & omni, quod inebriare poteſt, abſtinebunt. Acetum ex vino, & ex qualibet alia portione, & quicquid de uua exprimitur, non bibent: uuas recentes ſiccasque non comedent, idque cunctis diebus.)* Talis Naſiræus fuit *Simſon* inde ab utero matris. Mater quippe ipſa *non edere* poterat, *quidquid de vite vinifera exit; non bibere vinum & ſiceram*, Jud. XIII. 14. Sacerdotibus permiſſum fuit vinum, ſed non in officio. Leuit. X. 9. extat Mandatum ad Aharorem: *Vinum & ſiceram non bibes, tu & filii tui, qui tecum ſunt, quum ingreſſi fueritis territorium conſtitutionis, ne moriamini: ſtatutum hoc ſit ſempiternum per poſteritates veſtras. (Vinum, & omne, quod inebriare poteſt, non bibetis tu & filii tui, quando intrabitis in tabernaculum teſtimonii, ne moriamini: quia præceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras.)* Hæc Lex, quia immediatè poſtponitur Libertiniſmo filiorum Aharonis, anſam dedit Rabbinis cogitandi, quod hi ſeſe inebriare ſoliti fuerint, dum cultui vacarent ſacro. Hæc Lex Naſiræis, Sacerdotibus, data, cujus obſeruantiſſimus quoque fuit Johannes, ad id ſaltem facit Noui Fœderis Præconibus, ut ſollicitè ſibi caueant ab ebrietate, tanquam à peſte, in omni ſuo officio & vita, in omni ſocietate, conuiuiis nuptialibus, baptiſmaticis, aliis.

TAB. DCCXII.

Luc. Cap. I. verſ. 20. 22. 64.

20. Et ecce, eris tacitus, nec valebis loqui, ad eum usque diem, quo fiant hæc. —
22. Egreſſus autem non poterat loqui illis. — Et ipſe (a) innuebat illis, permanſitque mutus.
(a) Vel, nutu ſigna dabat.
64. Apertum eſt autem os ejus ilicò & lingua ejus, & loquebatur (b), benedicens DEO.
(b) Vel, prædicans DEUM.

20. Et ecce, eris tacens, & non poteris loqui usque in diem, quo hæc fiant. —
22. Egreſſus autem non poterat loqui ad illos. — Et ipſe erat innuens illis: & permanſit mutus.
64. Apertum eſt autem illicò os ejus, & lingua ejus, & loquebatur benedicens DEUM.

20, Καὶ ἰδὲ, ἔσῃ σιωπῶν, καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι, ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα. —
22. Ἐξελθὼν δὲ ἐκ ἠδύνατο λαλῆσαι αὐτοῖς. — Καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων αὐτοῖς, καὶ διέμεινε κωφὸς.
64. Ἀνεῴχθη δὲ τὸ ϛόμα αὐτȣ̃ παραχρῆμα, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτȣ̃. Καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν ΘΕΟΝ.

COnjectare licet, fuiſſe Zachariam factum ſurdum ſimul & mutum, ligatos ei neruos tum auditorios, tum linguales, arctâ aliàs affinitate inuicem junctos, ἀνθ᾽ ὧν ἐκ ἐπίϛευσε τοῖς λόγοις τȣ̃ ἀγγέλȣ, v. 20. Interpretationem hanc fulcit genuinus ſenſus vocis κωφὸς, quæ mutum ſimul & ſurdum ſignificat apud LXX. & Euangeliſtas. Indicium ἀνηκοίας fuit & hoc, quod amici & cognati non collocuti fuerint cum Zacharia, ſed ἐνένευον — τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτὸν, v. 62. Quæ non conueniunt muto audienti. Sed ut miraculo ligati fuere illi bini ſenſus, ita &, nato Johanne filio, ſoluti miraculo. De modo non licet philoſophari.

Luc. Cap. III. verſ. 7.

Vid. Matth. Cap. III. verſ. 7.

Luc. Cap. III. verſ. 21. 22.

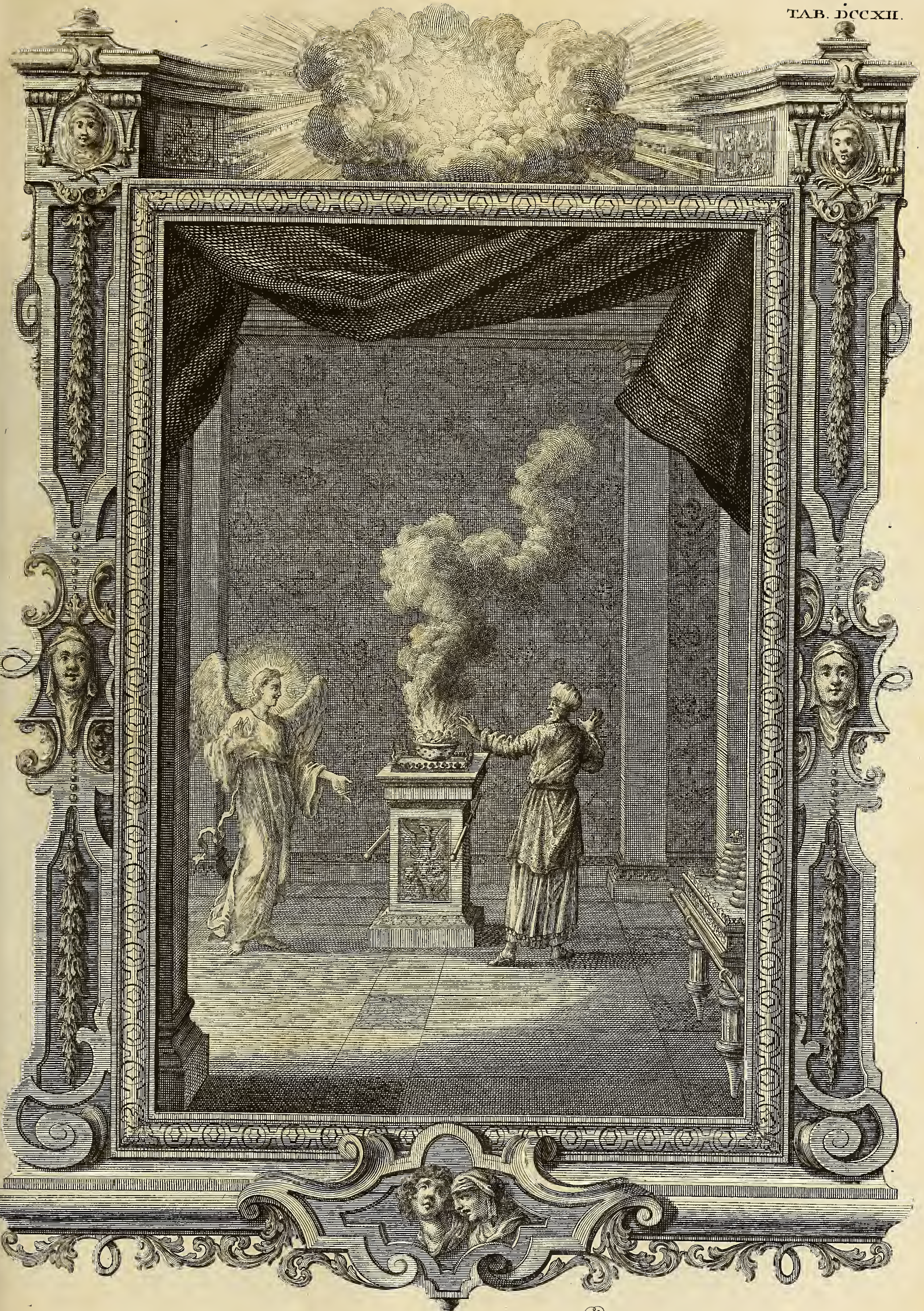
Vid. Matth. Cap. III. verſ. 16.

Luc. Cap. IV. verſ. 2.

Vid. Matth. Cap. IV. verſ. 2.

Luc. Cap. IV. verſ. 9.

Vid. Matth. Cap. IV. verſ. 5.

Luc. Cap. I. v. 20.
Zacharias surdus et mutus.

Luc. Cap. I. v. 20.
Der taube und ſtumme Zacharias.

G. D. Heümann sculps.

RPJCB

RPJCB

Luc. Cap. V. v. 4-7.
Captura piſcium copioſa.

Luc. Cap. V. v. 4-7.
Reicher Fiſchfang.

G. D. Heüman ſculps.

Luc. Cap. IV. verſ. 25.

Vid. 1. Reg. Cap. XVII. verſ. 1 - 6.

Luc. Cap. IV. verſ. 33 - 36.

Vid. Marc. Cap. I. verſ. 23 - 27.

Luc. Cap. IV. verſ. 38. 39.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 14. 15.

TAB. DCCXIII.

Luc. Cap. V. verſ. 4 - 7.

4. Ut ceſſauit autem loqui, dixit ad Simonem: Age nauim in altum, & laxate retia veſtra in capturam.	4. Ut ceſſauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia veſtra in capturam.
5. Et reſpondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborando, nihil cepimus, (a) tuo tamen juſſu laxabo rete. (a) Ob tuum verbum.	5. Et reſpondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete.
6. Et cum hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam. Diſrumpebatur autem rete eorum.	6. Et cum hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem copioſam: rumpebatur autem rete eorum.
7. Et innuerunt ſociis, qui erant in altera naui, ut venirent, & adjuuarent ipſos: cumque veniſſent, impleuerunt ambas naues, ita ut mergerentur.	7. Et annuerunt ſociis, qui erant in alia naui, ut venirent, & adjuuarent eos. Et venerunt, & impleuerunt ambas nauiculas: ita ut mergerentur.

4. Ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπε πρὸς τὸν Σίμωνα. Ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος, καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν.
5. Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Σίμων, εἶπεν αὐτῷ. Ἐπιστάτα, δι᾽ ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιάσαντες, οὐδὲν ἐλάβομεν, ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σου χαλάσω τὸ δίκτυον.
6. Καὶ τοῦτο ποιήσαντες συνέκλεισαν ἰχθύων πλῆθος πολύ. Διεῤῥήγνυτο δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν.
7. Καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις τοῖς ἐν τῷ ἑτέρῳ πλοίῳ, τοῦ ἐλθόντας συλλαβέσθαι αὐτοῖς. Καὶ ἦλθον, καὶ ἔπλησαν ἀμφότερα τὰ πλοῖα, ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά.

Joh. Cap. XXI. verſ. 6.

At ille dixit eis: Mittite in dextras partes nauigii rete, & inuenietis.	Dicit eis: Mittite in dexteram nauigii rete, & inuenietis. Miſerunt

Miſerunt ergo, & jam non valebant illud trahere præ multitudine piſcium.

ergo: & jam non valebant illud trahere præ multitudine piſcium.

Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὑρήσετε. Ἔβαλον οὖν, καὶ οὐκ ἔτι αὐτὸ ἑλκύσαι ἴσχυσαν ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων.

DEbebant piſcatores illi, prædeſtinati *ἁλιεῖς ἀνθρώπων*, certiſſimis non *σημείοις* duntaxat, ſed *τεκμηρίοις*, eſſe conuicti tum de extraordinaria ſua vocatione, tum de Diuinitate Domini ſui & Magiſtri. Ex his fuere miracula bina, quorum unum piſcantibus obueniebat ante paſſionem, alterum poſt reſurrectionem CHRISTI. Ibi *δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιάσαντες οὐδὲν ἐλάβουν*, ſed juſſu DOMINI *χαλάσαντες τὰ δίκτυα συνέκλεισαν ἰχθύων πλῆθος πολύ· διεῤῥήγνυτο δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν.* Heic ex ſiniſtra nauis parte in vanum laborantes, in dextram nauigii retia mittentes *οὐκ ἔτι τὸ δίκτυον ἑλκύσαι ἴσχυσαν ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων.* Accurrunt, & heic, & illic, piſces, iique numeroſiſſimi, ſed juſſu ejus, qui piſces, imo totum mundum, creauit. Num veluti ad ſignum datum ex omni lacu huc aduolarint, vel de nouo fuerint creati, inquirere noſtrum haud eſt. Dependebat utrumque à liberrima DEI, qui humanâ aderat ſpecie, voluntate. Seruiebant autem cibario uſui hi hoſpites. Aliud & majus miraculum, ſi non Legenda eſt, legimus in Annalibus noſtris Helueticis de *Frowino*, docto aliàs & pio Monaſterii Angelimontani Præſule. Hic aliquando ex Portu Stationis Subſyluanorum, *Stansſtad*, Lucernam trajiciens tempore hyberno benedictionem impertiebatur *Albulis* maximo numero & copiâ capita ſua extra aquas erigentibus, hac quidem conditione, impleta ex poſt, ut quotannis circa idem tempus copioſi adeſſent pro cœnobii menſa. Legatur Celeb. *Hottinger. Helv. Kirchen-Geſch.* L. IV. p. 783. *Lang. Grund-Riß* p. 879. Ibi manſere piſces tales, quales fuere, *ζῶα ἄλογα*, ſed heic fiunt, mirâ metamorphoſi, *λογικά*: ibi capiuntur ad patinas & culinam: heic cum attentione ſummâ audiunt prædicantem Monachum, benedictionem flagitant, & impetrant. Commutatur Lacus in Templum; eſt Abbas Miſſionarius, Piſces Proſelyti. Miraculis illis, quæ CHRISTUS patrauerat, demonſtrari debebat veritas promiſſi & miſſi Meſſiæ, ſed pſeudomiraculis, in mediis ſeculis cumprimis frequentibus, procurari & augeri monaſteriorum reditus.

Reſtat obſeruatio circa piſcaturam hanc miraculoſam, quam ſuggerit Mandatum à CHRISTO Simoni datum, *ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος*, Latini, *age nauim in altum*, nam *βάθος* non ſolùm profunditatem ſignificat, ſed & altitudinem. Ita Germani, *fahr auf die Höhe hinaus, auf das hohe Meer.* Ridicula eſt, quam ex hac phraſi deducunt nonnulli, conſequentia, eſſe mare altius terrâ, quam vel ſolum barometrum ut nebulam tenuem diſſipat. Deſignat una eademque linea & altitudinem & profunditatem, illa in puteo eſt linea ex fundo ad ſummum, hæc eadem à ſummo ad imum ducta. Significantius tamen de naui ex portu ſoluente dixeris, agi in profundum, quàm in altum, imo Mathematico ſenſu, ſi Oceani ſuperficiem æquidiſtantem à centro conſideres, neque in altum vehitur nauis, neque in profundum. Senſuum verò teſtimonium ſi valet, nauis è portu ſoluta deſcendet, aſcendet verò, quæ urbi appropinquat.

Luc. Cap. V. verſ. 12. 13.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 2. 3.

Luc. Cap. V. verſ. 18. 24. 25.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 2.

Luc. Cap. V. verſ. 37. 38.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 7.

RPJCL

LUC. Cap. VII. v. 12-15.
Mortuus reſurgit.

Luc. Cap. VII. v. 12-15.
Der auferweckte Jüngling.

Catharina Sperlingen sculps.

Luc. Cap. VI. verſ. 6. 10.

Vid. Matth. Cap. XII. verſ. 10.

Luc. Cap. VI. verſ. 44.

Vid. Matth. Cap. VII. verſ. 16.

Luc. Cap. VI. verſ. 45.

Vid. Matth. Cap. XII. verſ. 34.

Luc. Cap. VII. verſ. 2. 10.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 6.

TAB. DCCXIV.

Luc. Cap. VII. verſ. 12-15.

12. Cum autem adpropinquaſſet portæ ciuitatis (Nain), ecce, defunctus efferebatur, filius unigenitus matri ſuæ, & ea vidua erat, turbaque ciuitatis multa cum illa.
13. Quam cum vidiſſet DOMINUS, intimè miſertus ejus, dixit illi: Ne fleas.
14. Et acceſſit, tetigitque loculum. Porro qui portabant, ſubſtiterunt, & ait: Adoleſcens, tibi dico, ſurge.
15. Et reſedit, qui fuerat mortuus, & cœpit loqui, tradiditque illum matri ſuæ.

12. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce, defunctus efferebatur, filius unicus matri ſuæ, & hæc vidua erat: & turba ciuitatis multa cum illa.
13. Quam cum vidiſſet DOMINUS, miſericordia motus ſuper eam, dixit illi: Noli flere.
14. Et acceſſit, & tetigit loculum. Hi autem, qui portabant, ſteterunt. Et ait: Adoleſcens, tibi dico: Surge.
15. Et reſedit, qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri ſuæ.

12. Ὡς δὲ ἤγγισε τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ ἰδοὺ, ἐξεκομίζετο τεθνηκὼς, υἱὸς μονογενὴς τῇ μητρὶ αὐτοῦ· καὶ αὕτη χήρα, καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανός ἦν σὺν αὐτῇ.
13. Καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ ΚΥΡΙΟΣ, ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτῇ, καὶ εἶπεν αὐτῇ· μὴ κλαῖε.
14. Καὶ προσελθὼν ἥψατο τῆς σοροῦ (οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν), καὶ εἶπε· Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι.
15. Καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς, καὶ ἤρξατο λαλεῖν, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ.

Mira ſæpe occurrunt in Medicina, quæ tamen non ſunt *miracula*: vulnera lethalia, aliique morbi, quos inſanabiles judicant Medicorum peritiſſimi, qui ſanantur, ad ſtuporem usque noſtrum, qui modi licet neſcii non tamen ad miracula propriè ſic dicta ejusmodi

modi curas reponimus. Huc fortè pertinent curæ multæ, per pias fraudes extortæ. Fortè & Judæi curas miraculoſas CHRISTI adſpexere ut miras, ſed quæ vires naturæ haud tranſcendunt. Sed ex mortuis reſuſcitare filium viduæ Nainiticæ, tumulo mox inferendum, Lazarum, qui jam ante triduum ſepulchro illatus in putrilaginem abire cœpit, non poterat non haberi pro miraculo. Docet quippe nos & ratio, & experientia, ei ſoli competere jus, animam corpore ſolutam reuniendi, qui bina illa entia toto cœlo diuerſa primitus conjunxit. Unde non eſt cur miremur, ſtupore & terrore correptos fuiſſe omnes, qui exequiis aderant. Ἔλαβε φόβος ἅπαντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν ΘΕΟΝ, λέγοντες· ὅτι προφήτης μέγας ἐγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐπεσκέψατο ὁ ΘΕΟΣ τὸν λαὸν αὐτοῦ. Καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος, factum hoc, fama hæc, ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ, v. 16. 17.

Luc. Cap. VII. verſ. 33.

Vid. Matth. Cap. III. verſ. 4.

Luc. Cap. VII. verſ. 37. 38.

Vid. Matth. Cap. XXVI. verſ. 7.

Luc. Cap. VIII. verſ. 5-8.

Vid. Matth. Cap. XIII. verſ. 3. &c.

Luc. Cap. VIII. verſ. 23. 24.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 24.

Luc. Cap. VIII. verſ. 27. 29. 33.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 28.

Luc. Cap. VIII. verſ. 42. 52. 53. 54. 55.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 18. &c.

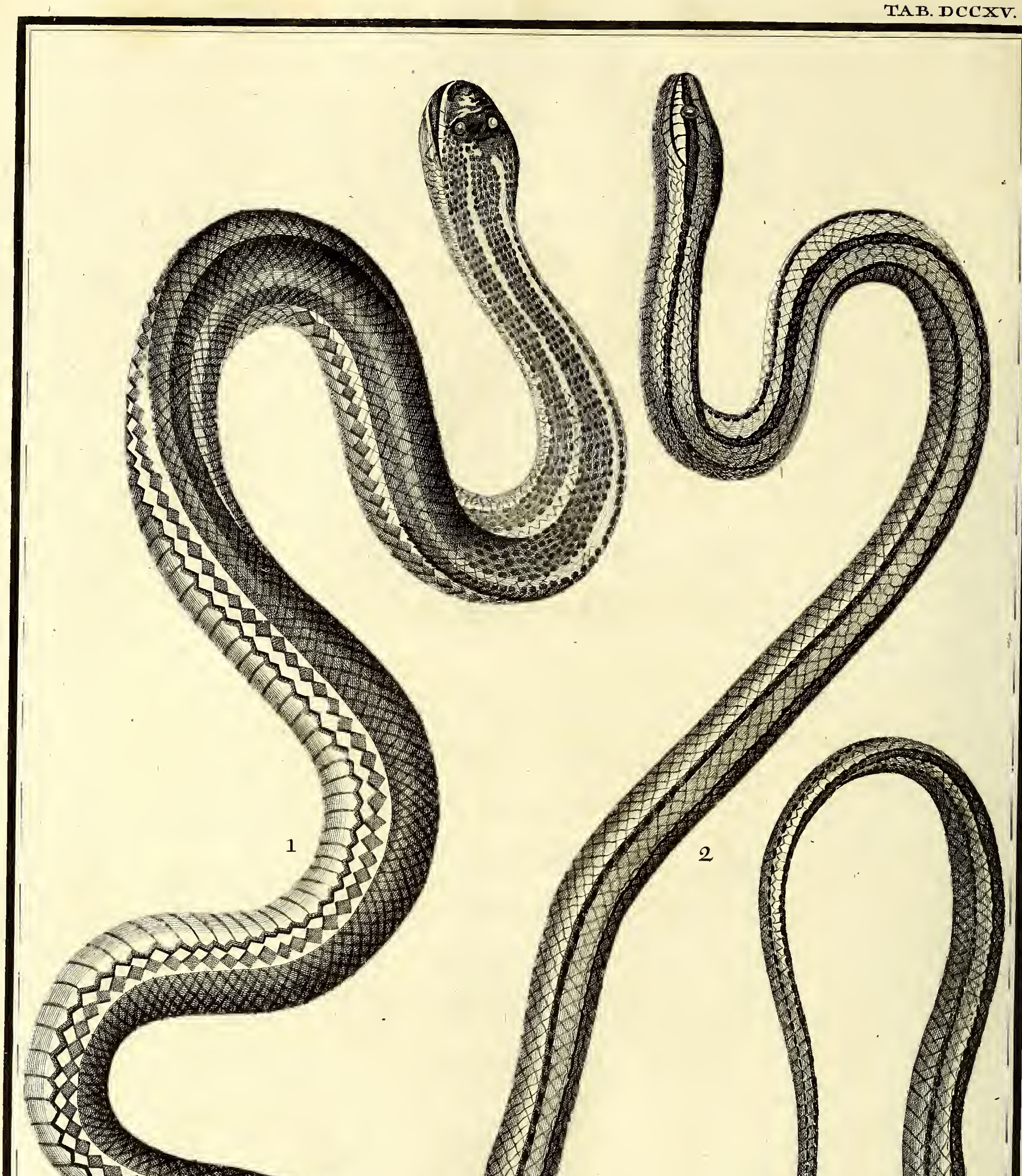
Luc. Cap. VIII. verſ. 43. 44.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 20. &c.

Luc. Cap. IX. verſ. 16. 17.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 19. &c.

RPJCB

Musei Linkiani n. 19. 53.

Luc. Cap. X. v. 19.
Serpentes.

Luc. Cap. X. v. 19.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

Luc. Cap. IX. verſ. 39. 42.

Vid. Matth. Cap. XVII. verſ. 15.

Luc. Cap. IX. verſ. 58.

Vid. Matth. Cap. VIII. verſ. 20.

Luc. Cap. X. verſ. 3.

Vid. Matth. Cap. X. verſ. 16.

TAB. DCCXV.

Luc. Cap. X. verſ. 19.

Ecce, do vobis poteſtatem calcandi ſuper Serpentes & Scorpiones, & ſuper omnem (a) virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.

(a) Vel, potentiam.

Ecce, dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra Serpentes & Scorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.

Ἰδοὺ, δίδωμι ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσει.

FUere ex priſcæ Eccleſiæ Patribus, qui verba hæc myſticè interpretati ſunt de dæmonibus, *Clemens Alexandrinus*, *Beda*, *Theophylactus*, & hic quidem nomine ſerpentum intellexit Diabolos illos, qui aperto Marte aggrediuntur, Scorpionum nomine verò eos, qui clanculum vel aſtu. *ὅσοι μὲν ἐμφανέστερον πλήττουσιν, οὗτοι ὄφεις. ὅσοι δὲ ἀφανέστερον, οὗτοι σκορπίοι.* Nil impedit hoc, quò minus dicamus, intellexiſſe CHRISTUM naturales quoque Serpentes & Scorpiones, & muniuiſſe Apoſtolos contra horum venena. Conſtat id ex Marc. XVI. 18. *ὄφεις ἀροῦσι· κἂν θανάσιμόν τι πίνωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάψει.* Promiſſis ſteterat Saluator Paulo Act. XXVIII. 5. qui *ἀποτινάξας τὸ θηρίον (ἔχιδναν) εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν.* Extat parallela promiſſio Pſ. XCI. 13. *Pardum calcabis & aſpidem, conculcabis Leunculum atque Draconem. (Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.)* Quid mirum, ſi qui miracula patrarunt in aliis, patrauerint quoque in ſemetipſis, virtute nempe ſuperiori diuinâ? Ut ſanè hoc eſt miraculum, ſi animal naturâ venenatum & noxium vel ita cohibetur, ne morſu inferat noxam, vel morſus illatus redditur innoxius. Accedit, quod pientiſſimis his Miſſionariis Itinera fuerint ſuſcipienda benè multa, longinqua, periculorum plena, illique præmuniendi contra omnis generis noxas. Non tollit ſenſus hic proprius figuratum: occurſabant Apoſtolis hoſtes & naturales, & myſtici, Serpentes & Scorpiones, merenturque & illi nuncupari *δύναμις τοῦ ἐχθροῦ.* Eſt Diabolus Princeps ut tenebrarum ita & mortis, poſſuntque illi pro organis inſeruire venenata quælibet, ut carnifici torturæ inſtrumenta, quibus maleficos cruciat.

Ex Serpentibus, qui in *Linckiano Muſeo* aſſeruantur, adſint.

Fig. 1. Serpens Americanus tribus faſciis per totam dorſi longitudinem ferrugineis in collo punctatis, quas ſequitur ad latus utrumque ſeries quadratulorum ſeu rhomborum dilutioris coloris in area albida, hanc iterum linea obſcurioris coloris angulata, tandemque venter alboflauus tranſuerſim ſtriatus.

Serpens Americanus variis ſtriis ferrugineis & maculis per longitudinem exporrectis.

Typhlops fuſcus per totum corpus, aut obſcurè maculoſus.

Geſſn. Serp. p. 36. ſed eſt hæc Cæcilia.

Πολλάκι δ' αἰθαλόεσσα.

Sæpe etiam fuliginoſus.

Nicand. Ther. v. 172. de Aſpide.

Ἄλλοτε μὲν χροιῇ φολόεις, ὁτὲ δ' ἔμπαλιν αἰθός.

Quandoque colore eſt ardens, quandoque fuliginoſus.

Id. v. 288. de Hæmorrhoo.

Αἰθαλόεις μὲν νῶτα.

Dorſo quidem fuliginoſus.

Id. de Dryino. v. 420.

Jarara epeba, linea rubri coloris catenulæ inſtar ſupra dorſum & ſub ventre diſcurrit, cæterà fuſcus aut cinereus. *Raj. Syn.* 330.

Fig. 2. Jaculatrix Surinamenſis variis lineis ſubcœruleis & nigris à capite ad caudam in dorſo, longa & tenuis. Belgis *Ratten-Vanger.*

Serpens Americanus longiſſimus & tenuiſſimus, vulgò *Gliricarpus Vinc. Cent.* I. 65. VI. 197.

Serpens tenuiſſimus flagelli inſtar, punctis marmoreis & variegatis, capite lato & oblongo, ex America. *Preneur des Rats. Vinc. Cent.* III. 16.

Acontia ſiue Jaculus verſicolor longus anguſtus lori inſtar, vulgo Gliricarpus ex utraque India. Id. *Elench. Tab.* p. 25.

TAB. DCCXVI.

Luc. Cap. X. verſ. 34.

Et acceſſit, obligauitque vulnera ejus, infundens oleum ac vinum. —

Et appropinquans, alligauit vulnera ejus, infundens oleum & vinum. —

Καὶ προσελθὼν κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον. —

PEriti Chirurgi officio defungitur miſericors Samaritanus, qui ſemimortuo in ſanguine ſuo jacenti, ac vulnerato grauiter applicat remedia congrua. Eſt vulnus quoduis continui ſolutio, fibris nerueis ac muſculoſis diſciſſis ſtipata effuſione ſanguinis, dolore, inflammatione, anomalo ſanguinis motu, febri, ſymptomatibus aliis, de quibus multa ex modernæ Medicinæ mechanicæ principiis dicenda forent, ſi anguſtia chartæ id permitteret. Sed contrahenda ſunt vela. *Vinum*, cumprimis Orientale illud & generoſum, mundificat vulnera, à putredine præſeruat, claudendo vaſorum orificia aperta ſanguinem ſiſtit, & circulum ejus promouet: *Oleum*, in neruoſarum cumprimis partium vulneribus, iisque dolorificis præſtans, dolores mitigat, tenſionemque nimiam relaxat: juncta hæc dant οἰνέλαιον, quod balſami vulnerarii vicem præbet, vel teſte *Samaritano* illo *oleo*, quod ex anaticis olei vinique partibus coctum interno externoue valet uſu. Sic præcellentibus traumaticis adnumerandus venit *ſpiritus vini*, ſubtile illud οἰνέλαιον, in omnibus vulneribus, contuſionibus, tumoribus, inflammationibus adeò utile, ut eo Chirurgus caſtrenſis carere nequeat. Videtur Samaritæ noſtro oleum & vinum inſeruiiſſe *digeſtiui unguenti*, vel *balſami vulnerarii* loco, quo deligari ſolent hodie vulnera, parato ex terebinthina, melle roſato vel communi, & oui vitello. Eſt ſanè olei uſus perantiquus. Egregius extat locus Jeſ. I. 6. *A planta pedis ad verticem usque nihil eſt integrum in eo, vulnus, tumor, purulentaque plaga. Non ſunt fota, non obligata, non oleo emollita. (A planta pedis usque ad verticem non eſt in eo ſanitas, vulnus, & liuor, & plaga tumens: non eſt circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo.)* Sed dubia manet quæſtio, an hoc, de quo nunc, oleum Samaritanum fuerit commune oliuarum oleum, vel ex fructibus & herbis coctum? imò, num oleum fuerit, vel unguentum? ut unguenti conſiſtentiam habet ipſum ita dictum oleum Samaritanum. Nominant & moderni Græci ἱερέλαιον ſuum, quo ægrotos ungunt, μύρον, unguentum. Sed de oleorum & unguentorum apud Veteres multiuario uſu legatur *Le Clerc Hiſt. de la Medicine* P. III. L. II. c. 1.

Luc. Cap. XI. verſ. 3.

Vid. Matth. Cap. VI. verſ. 11.

TAB.

TAB. DCCXVI.

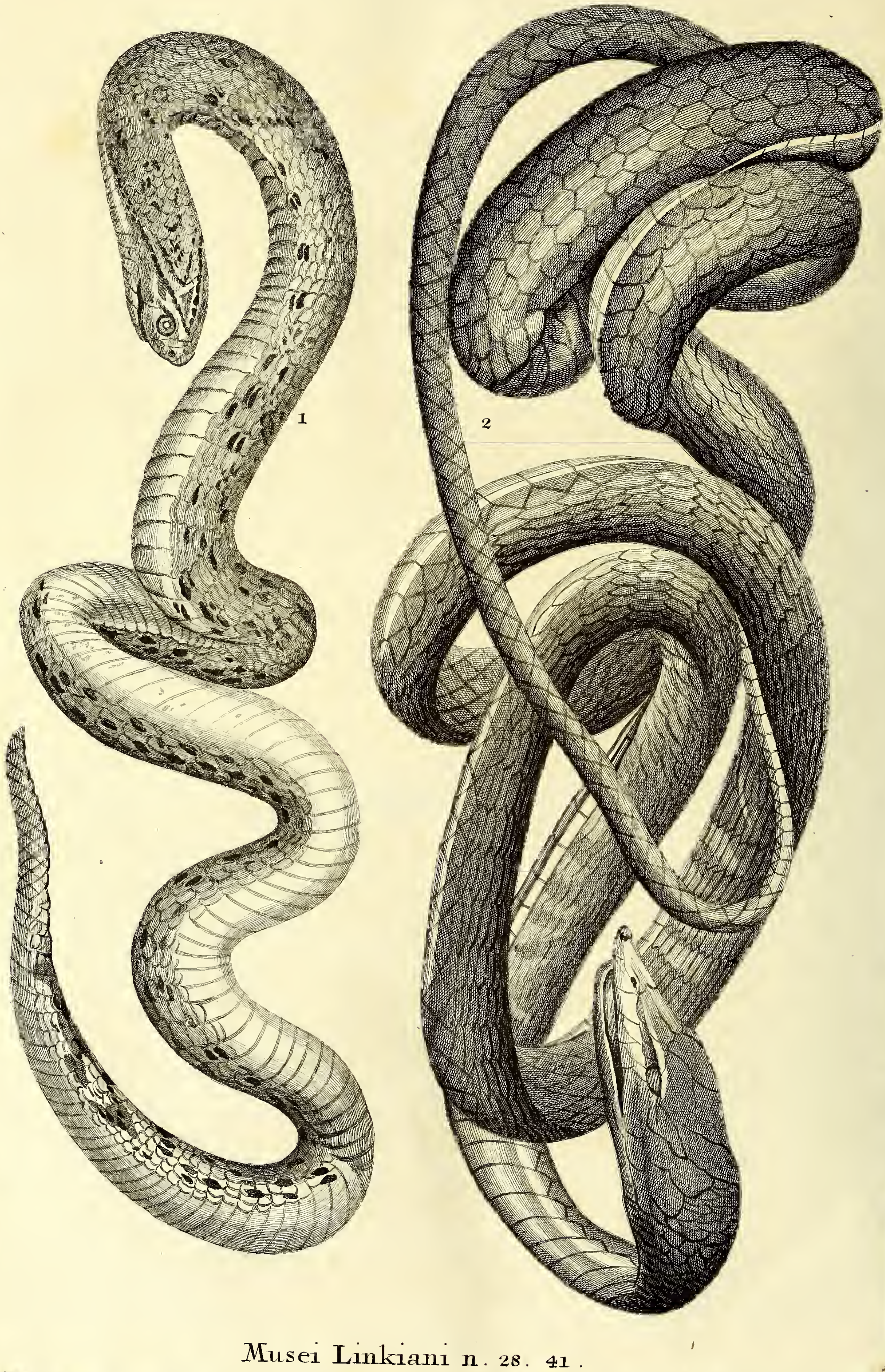
LUC. Cap. X. v. 34.
Samarita Medicus.

Lüc. Cap. X. v. 34.
Der barmhertzige Samariter.

P. G. Harder sculps.

RPJCB

RPJCB

Musei Linkiani n. 28. 41.

Luc. Cap. XI. v. 11.
Serpentes.

Luc. Cap. XI. v. 11.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

TAB. DCCXVII.

Luc. Cap. XI. verſ. 11. 12.

11. — Et ſi piſcem, num pro piſce ſerpentem dabit illi?
12. Aut ſi petierit ouum, num porriget illi Scorpium?

11. — Aut piſcem, nunquid pro piſce ſerpentem dabit illi?
12. Aut ſi petierit ouum, nunquid porriget illi Scorpionem?

11. — Ἐι καὶ ἰχθῦν (αἰτήσει), μὴ ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ;
12. Ἢ καὶ ἐὰν αἰτήσῃ ὠὸν, μὴ ἐπιδώσει αὐτῷ σκορπίον;

SErpentibus heîc conferuntur *piſces*, haud dubiè anguilliformes, vel & anguillæ ipſæ, ſtructurâ ſua ſerpentibus ſimiles, & ut hi in limo aquoſo proſerpentes. Sed quî, inquies, conuenit *Scorpio* cum *ouo?* nonne diſcrepant & figurâ, & magnitudine, & colore? Sciendum heic, dari non ſolùm nigros Scorpiones, ſed & albos, qui memorantur *Nicandro*, *Æliano*, *Auicennæ* & aliis, in Syria quoque, & circa Hieroſolymam magnitudine Aſtacorum noſtrorum fluuiatilium. In Nubia ad Nili fontes nigri dantur, qui ad paſſerum magnitudinem accedunt, & ſubitò necant, teſte *Geographo Nubienſi Climat. I. Part. 4.*

Adſunt iterum ex *Linckiano* Muſeo Serpentes.

Fig. 1. Serpens carnei coloris lituris in dorſo nigricantibus, & in capite duabus ſagittæformibus, in acutum angulum coeuntibus parallelis notatus.

Serpens carnei coloris, cum variis punctis nigris, in capite duabus lituris ſagittiformibus nigris.

Fig. 2. Jaculatrix ſubcœrulea ex viridi major, capitis roſtro acuto, coloris viridis dilutioris, vulgò *die Augſchlang.*

Bojobi Braſilienſibus, *Cobre verde* Luſitanis, ulnæ eſt longitudine, digiti craſſitie, coloris porracei, & pulchrè micantis: amplum os, nigra lingua. *Raj. Syn.* 328.

Luc. Cap. XI. verſ. 14.

Vid. Matth. Cap. IX. verſ. 32.

Luc. Cap. XI. verſ. 42.

Vid. Matth. Cap. XXIII. verſ. 23.

Luc. Cap. XII. verſ. 6. 7.

Vid. Matth. Cap. X. verſ. 29.

Luc. Cap XII. verſ. 24.

Conſiderate coruos, quia non ſeminant neque metunt: quibus non eſt (a) penarium, neque (b) horreum, & DEUS paſcit illos. Quan-

Conſiderate coruos, quia non ſeminant, neque metunt, quibus non eſt cellarium, neque horreum, & DEUS paſcit illos.

tò magis vos præſtatis volucribus?

(a) Vel, cella.
(b) Vel potius, repoſitorium.

Quantò magis vos pluris eſtis illis?

Κατανοήσατε τȣ̀ς κόρακας, ὅτι ȣ̉ σπείρȣσιν, ȣ̉δὲ θερίζȣσιν, οἷς ȣ̉κ ἔςι ταμεῖον, ȣ̉δὲ ἀποθήκη. Καὶ ὁ ΘΕΟΣ τρέφει αὐτȣ̀ς. Πόσῳ μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πετεινῶν;

Vid. Job. Cap. XXXVIII. verſ. 41. (XXXIX. 3.)

ADmirare heic quoque prouidentiſſimam ſupremi Diribitoris ſapientiam, quæ ita diſpoſuit omnia, ut nil occurrat, quod non cedat in uſum, viliſſima, fœtidiſſima quæque in alimentum & plantis & animalibus. Non eadem placent omnibus. Quæ ſalutaria ſunt his, noxia exiſtunt aliis; quæ grata his, aliis ſunt faſtidioſa. Sic conſumuntur omnia, ſatiantur animalia quæque. Ipſa, quæ mephitim exhalant, vel abſorbentur à vegetabilibus, teſte ſtercoratione proficua adeò & neceſſaria, vel deuorantur à brutis. Cadaueribus ipſis, quæ aërem putredine ſua inficerent, viuunt in aëre corui, aliæque aues rapaces, in terra canes, beſtiæ aliæ carniuoræ, in aqua carchariæ, aliique piſces marini. Sic terra conſeruatur integra in nitore ſuo, in integritate ſua. Agnouerat hoc pro DEI exiſtentia inſigne argumentum *Cicero Nat. Deor.* L. II. c. 53. *Sed illa quanta benignitas naturæ, quod tam multa ad veſcendum, tam varia, tam jucunda gignit: neque ea uno tempore anni, ut ſemper & nouitate delectemur & copiâ.*

Luc. Cap. XII. verſ. 25.

Vid. Matth. Cap. VI. verſ. 27.

Luc. Cap. XII. verſ. 27. 28.

Vid. Matth. Cap. VI. verſ. 28. &c.

Luc. Cap. XII. verſ. 33.

Vid. Matth. Cap. VI. verſ. 19.

Luc. Cap. XII. verſ. 38.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 25.

Luc. Cap. XII. verſ. 54. 55.

54. Dicebat autem & turbis: Cum videritis nubem orientem ab occaſu, ſtatim dicitis: Imber venit, & ita fiet.
55. Et cum (videritis) Auſtrum flantem, dicitis: Æſtus erit, & fit.

54. Dicebat autem & ad turbas: Cum videritis nubem orientem ab occaſu, ſtatim dicitis: Nimbus venit, & ita fiet:
55. Et cum Auſtrum flantem, dicitis: quia æſtus erit, & fit.

54. Ἔλεγε δὲ καὶ τοῖς ὄχλοις· ὅταν ἴδητε τὴν νεφέλην ἀνατέλλȣσαν ἀπὸ δυσμῶν, εὐθέως λέγετε· Ὄμβρος ἔρχεται· καὶ γίνεται ȣ̈τω.

55. Καὶ ὅταν νότον πνέοντα, λέγετε· ὅτι καύσων ἔςαι, καὶ γίνεται.

Bina

Bina heic occurrunt à Saluatore ipſo pro veris agnita tempeſtatum prognoſtica, quorum prius ſubminiſtrat *Zephyrus*, alterum *Auſter*.

De *Zephyro* CHRISTUS : ὅταν ἴδητε τὴν νεφέλην ἀνατέλλȣσαν ἀπὸ δυσμῶν, εὐθέως λέγετε· Ὄμβρος ἔρχεται, καὶ γίνεται ȣ̈τω. Non cum Aſtrologis, ſi Planetas videritis in hoc illoue ſitu, aſpectu. Non aſcendit, prognoſticon laturus, in cœlum Planeticum, nedum Fixarum, ſed mutationes tempeſtatum quærit in περιχώρῳ ipſius terræ, ſubſcribentibus peritiſſimis quibusque naturæ ruſpatoribus. Veritatem hanc ſuſtinet & firmiſſimis rationibus demonſtrat χαριέςατος meus Præceptor *Joh. Chriſtoph. Sturmius Diſp. de Aëris Mutationibus mireque per uniuerſum terrarum orbem variantibus tempeſtatibus*, *Altorff.* 1695. Animaduertendum quidem id eſt, mutationes ipſas tempeſtatum, per conſequens & ſigna, variare pro ſitu locorum & terrarum, & Judææ illum ſitum propemodùm congruere cum ſitu Europæ. Fuit illi ad Occaſum amplum longumque Mare Mediterraneum, ut Europæis nobis ad eandem plagam jacet Oceanus Atlanticus. Hinc igitur, vel illinc, adſpirantes venti adducunt nobis immenſam aquearum veſicularum ſeu bullularum copiam, qui vapores collecti in noſtra atmoſphæra, alliſi inuicem & fracti pluuiam effundunt in terram. Hæc nos, ut olim Judæos, quotidiana docet experientia. Sic videbat puer Eliæ in cacumine montis Carmel, *paruam nubeculam, ac ſi eſſet hominis manus, (veſtigium) aſcendentem de mari. — Interea cœli tenebreſcebant nubibus & vento, & facta eſt pluuia magna*, 1. Reg. XVIII. 44. 45. Eſt nempe atmoſphæra fluidum veluti mare, terricolis bono in perpetuo motu, & continua mutatione, adferens his illisue Regionibus tempeſtatem nunc ſerenam & ſiccam, nunc pluuiam & humidam, hanc hoc, aliam alio anni tempore. Tranquillum mare ſicuti nauigationi haud foret commodum, ita quietus aër ſanitati hominum, animalium & plantarum haud eſſet proficuus. Hinc conſtat ineuitabilis ventorum neceſſitas, quorum vehiculo aquei vapores feruntur per omnem terræ ſiccæ ſiue continentis ſuperficiem. Et ex Meteorologicis Obſeruationibus id certò inferri poteſt & debet, neutiquam hasce mutationes contingere caſu, ſed pro baſi agnoſcere ſapientiſſimum ordinem.

Καὶ ὅταν Νότον πνέοντα, λέγετε· ὅτι καύσων ἔςαι, καὶ γίνεται. Valet & hæc regula nobis Europæis. Calidus eſt Auſter, calidior Italis, quàm nobis Heluetiis, temperatur quippe in tranſitu ſuo per Alpes particulis glacialibus, niuoſis, vaporibus innumeris aqueis ex montibus aſcendentibus. Aër interim ſicuti condenſatur ab aquilonaribus ventis, rarefit ab auſtralibus : unde ſæpe & his ſpirantibus colligunt ſeſe bullulæ aqueæ, atque ſub formâ pluuiæ præcipitant. *Nigerrimus Auſter naſcitur, & pluuio contriſtat frigore cœlum.* Hinc veteribus quoque calidus & humidus cluet Auſter. *Hipp.* L. II. *de Diæta* c. 5. t. 6. ἀνάγκη δὲ τὸν νότον θερμόν τε καὶ ὑγρὸν εἶναι, ὅκȣ μὴ τῶν χωρίων αἱ θέσεις αἴτιαι εἰσιν. *Notus neceſſariò calidus eſt & humidus, niſi ſitus locorum communem hanc proprietatem mutet.* Ne quis autem miretur, Europæis nobis ventum hunc eſſe humidum, in tranſitu enim ſuo per Mare Mediterraneum innumeros ſecum abripit, nobisque adfert, vapores. Hinc eſt, quod *Hippocrates* in omni anni tempore combinet τὸ ἐπόμβριον καὶ νότιον, *Pluuiam & Auſtrum*, *Aph.* III. 11. 12. 13. hyberno tempore τὸ νότιον ὑγρὸν, μαλακὸν, εὔδιον, Auſtrale tempus humidum, temperatum, gratum. Hujus loci non eſt, inquirere in effectus, qui inde redundant in corpora hominum, animalium, vegetabilium : id duntaxat monitum velim, eſſe Auſtrales ventos, qui Palæſtinam perflant, calidiores longè & ſicciores, quàm in noſtris Europæis Regionibus, quia Arabiam arenoſam, deſertam tranſeunt; Hinc in Textu noſtro, καύσων ἔςαι, æſtus haud vulgaris, ſed admodùm ſiccans, & penè ſuffocans intellligitur. Ut in re medica καύσων, καῦσος ſumitur pro acutiſſima febri, ardenti febri. Hujusmodi æſtum meridionalem indigitat Jobus XXXVII. 17. *Num intelligis — ut tuæ veſtes caleant, quum terræ quietem ac tranquillitatem inducit à meridie? (nunquid noſti — ut veſtimenta tua calida ſint, cum perflata fuerit terra Auſtro?)*

Luc. Cap. XIII. verſ. 8.

— Domine, ſine illam & hoc anno, donec (a) ablaqueauero illam, ac adjecero ſtercus.

— Domine, dimitte illam & hoc anno, usque dum fodiam circa illam, & mittam ſtercora.

(a) Ablaqueare aliàs ῥιζοτομεῖν dicitur, quod fit, cum circum arbores fodimus, radices ſuperiores recidimus, ut magis fructificent.

— Κύριε, ἄφες αὐτὴν καὶ τȣ̃το τὸ ἔτος, ἕως ὅτȣ σκάψω περὶ αὐτὴν, καὶ βάλω κοπρίαν.

Neminem hortulanorum, & agricolarum, fugit, ablaqueandas eſſe arbores ad exareſcentiam pronas, & ſtercorandas. Similes ſunt eæ homini, qui fame emaciatus in fatales, imo lethales incidit morbos, ni laudabili ſuccurratur alimento. Contrahunt ſeſe tubuli, inpri-

 mis

mis extremi, ut tandem fluidis tranſitum diſputent. Uſus ſtercorationis generalis in pratis, agris, vineis, hortis in eo conſiſtit, ut limo nutritio depauperata terra eodem ſaturetur de nouo: ſed ut affuſum hoc alimentum omnes terræ poros penetret, & oſcula radicum in arboribus ſubeat, ipſeque aër grauitatem ſuam elaſticam exerere queat, & ſuccum ipſum nutritium ex radicibus trudere in truncum, omnesque ramos, aperiri debet terra, frangi, arbor circumfodi.

Luc. Cap. XIII. verſ. 11. 12. 13.

11. Et ecce, mulier, quæ laborabat (a) ſpiritu infirmitatis annos decem & octo, eratque (b) contracta, neque poterat erigere ſe omnino.

(a) Spiritus infirmitatis, pro graui infirmitate.
(b) Vel, incurua.

12. Quam cum vidiſſet JESUS, aduocauit eam, & dixit ei: Mulier, liberata es ab infirmitate tua.

13. Et impoſuit illi manus, & confeſtim erecta eſt, & glorificabat DEUM.

11. Et ecce, mulier, quæ habebat ſpiritum infirmitatis, annis decem & octo: & erat inclinata, nec omnino poterat ſurſum reſpicere.

12. Quam cum videret JESUS, vocauit eam ad ſe, & ait illi: Mulier, dimiſſa es ab infirmitate tua.

13. Et impoſuit illi manus, & confeſtim erecta eſt, & glorificabat DEUM.

11. Καὶ ἰδὲ, γυνὴ ἦν πνεῦμα ἔχεσα ἀσθενείας, ἔτη δέκα καὶ ὀκτώ· καὶ ἦν συγκύπτεσα, καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές.

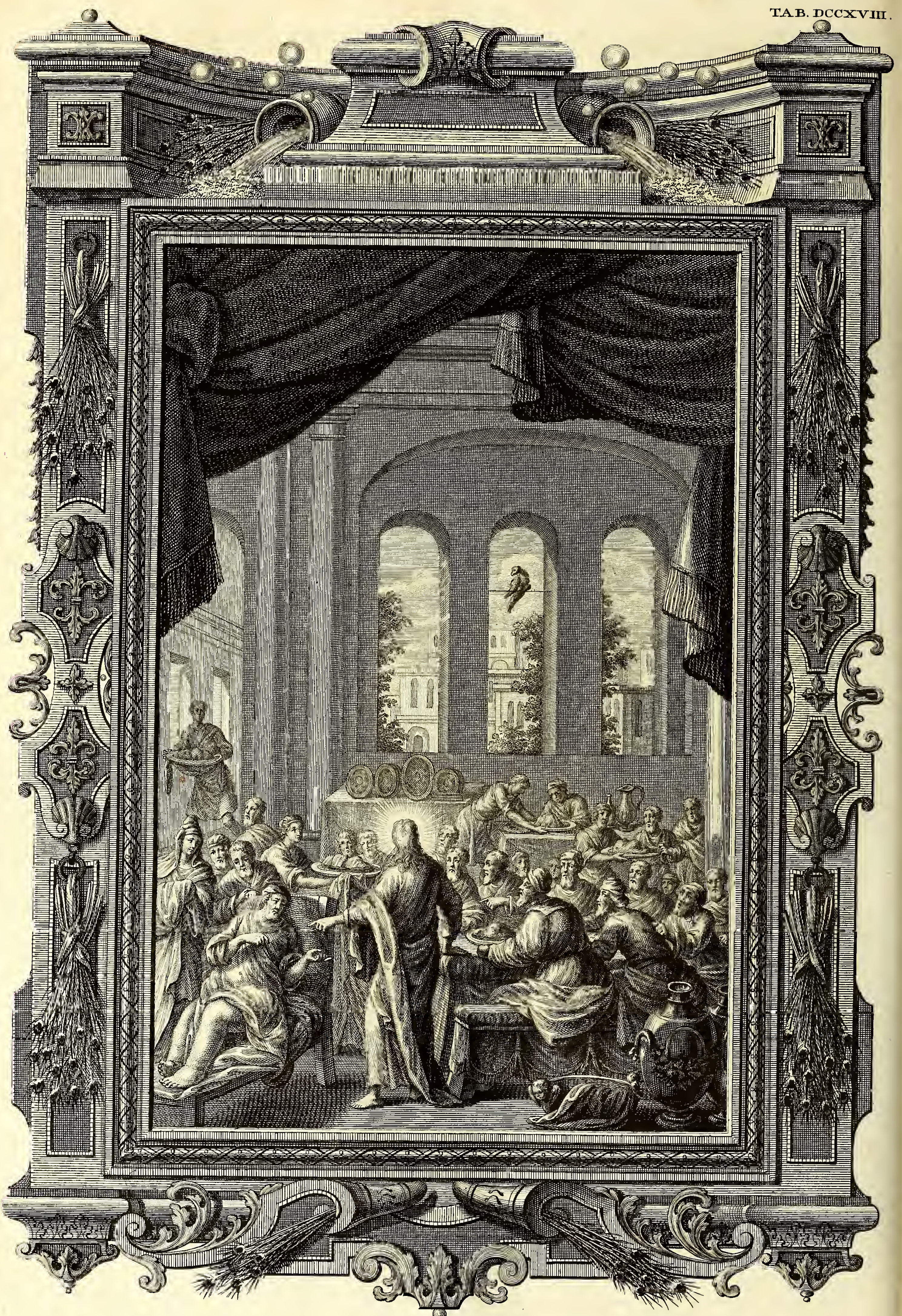
12. Ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὁ ΙΗΣΟΥΣ, προσεφώνησε, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σε.

13. Καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας, καὶ παραχρῆμα ἀνορθώθη, καὶ ἐδόξαζε τὸν ΘΕΟΝ.

CHRISTUS, verus & unicus Medicus ἰσόθεος, imo ΘΕΟΣ, nî v. 16. ipſe Satanam introduceret tanquam mali cauſam, (ἣν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς) facilè poſſet vel *Bekkerus*, vel alius quiſpiam per πνεῦμα hoc ἀσθενείας intelligere vel morbum ipſum, vel genium indolemue morbi, per 18. annos ægræ moleſti absque ullo Satanæ concurſu, tantò quidem magis, quod nulla δαιμονίε vel δαίμονος heic fiat mentio; quod in δαιμονιζομένων cura uſurpetur τὸ ἐκβάλλειν vel ἐξελθεῖν τῶν δαιμονίων.

Occupauerat hic morbus corporis partes ſolidas, aderat incuruatura ſpinæ dorſalis, & tanta, quâ ægra prono capite terram ſemper reſpicere tenebatur; id vult vocabulum συγκύπτειν. Adſuetæ jam erant huic ſitui vertebræ dorſi, harumque ligamenta & muſculi, quem nulla omnino remedia in priſtinum reſtituere poterant ſtatum. Συγκύπτειν heic idem eſt, quod κατακύπτειν, ὑποκύπτειν, incuruare ſe, curuo incedere corpore. Non proin fuit hic morbus συγκοπὴ, *ſyncope*, lipothymia fortis, qua homo ſubitò procidit, ſed potius ξύμπτωσις, *contractio*, q. d. *concidentia*, *contractura*, contradiſtincta apud *Hippocratem de Humorib.* c. 3. t. 17. τῷ ἀσυμπτώτῳ, *non contracto*: ſtipata haud dubiè τε σώματος σκληρότητι ξηρῇ, *corporis duritiei ſiccæ*, L. IV. *Epid.* c. 27. t. 10. ut fuerint ligamenta & muſculi veluti exiccata, rigefacta, totius nempe ſpinæ dorſi. Ne quis exiſtimet, incuruatum fuiſſe ſolum caput, præ potentibus muſculis capitis & colli flexoribus: hi quippe ſurſum quoque ſpectare poſſunt, modò dorſi ſpina ſit recta, id autem impoſſibile fuit ægræ noſtræ, utpote quæ fuit μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές. Spectat huc morbus memoratus *Hippocrati Lib. de intern. affect.* c. 50. t. 13. quo τὸ μετάφρενον ἔγκυρτον γίνεται, *dorſum incuruum redditur.* Silentio haud prætereundæ ſunt formulæ loquendi, quibus Lucas utitur, in deſcriptione tum morbi tum curæ, & ex ore quidem ipſius Saluatoris v. 16. explicari poteſt τὸ ἔδησε tum de nimia ligamentorum & muſculorum tenſione conjuncta incuruationi, ſed tali, quæ per tot annorum decurſum abiit in ἀτονίαν, ut relaxatæ fibræ ad priſtinam ſuam elaſticitatem redire haud potuerint: tum de preſſione internorum thoracis viſcerum & abdominis tali, quâ ægra vinctam veluti ſe ſentiebat. Curam ſuſcepturus ἀρχίατρος DEUS ita ad ægram v. 12. ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σε, & v. 16. extat phraſis λυθῆναι ἀπὸ τε δεσμε. Ubi iterum intelligi commodè poteſt tenſio relaxata, ligamentorum, muſculorum & vertebrarum in priſtinum ſtatum reſtitutio. Id vult effectus ſecutus v. 13. καὶ παραχρῆμα ἀνορθώθη, confeſtim erecta ſteterat, & inceſſerat: rediere ad rectitudinem incurua: relaxatum, ſolutum, quod antea fuit δεδημένον, vinculo quaſi conſtrictum: ceſſauit infirmitas, rediit robur. Utuntur & veteres

RPJCB

Luc. Cap. XIV. v. 2. 4.
Hydropicus ſanatus.

Luc. Cap. XIV. v. 2. 4.
Wunder-Cur eines Waſſerſüchtigen.

I. G. Pintz sculps.

veteres Medici voce ἀνορθεῖσθαι in cura Paralyticorum. Et in ſenſu myſtico Paulus Hebr. XII. 12. τὰς παρειμένας χεῖρας ϗ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε. Pro cauſa ſæpe agnoſcunt hujusmodi contracturæ chronicæ conuulſiones ſiue ſpaſmodicas contractiones diutinas, aliquando ſedendi, incuruo corpore laborandi, & deorſum ſpectandi conſuetudinem. Legantur *Wedelius de Contractura dæmoniaca, in Dec. VI. Exercit.* II. *Johannes Chriſtoph. Rabe de* Πνεύματι ἀσθενείας *ſeu Anima Morborum* 1725. *Am Ende Medicina CHRISTI diuin. & miracul.* p. 25.

Luc. Cap. XIII. verſ. 19.

Vid. Matth. Cap. XIII. verſ. 31.

Luc. Cap. XIII. verſ. 20. 21.

Vid. Matth. Cap. XIII. verſ. 33.

Luc. Cap. XIII. verſ. 34.

Vid. Matth. Cap. XXIII. verſ. 37.

TAB. DCCXVIII.

Luc. Cap. XIV. verſ. 2. 4.

2. Et ecce, homo quidam hydropicus erat ante illum.
4. Ipſe verò adprehenſum ſanauit eum, ac dimiſit.

2. Et ecce, homo quidam hydropicus erat ante illum.
4. Ipſe verò apprehenſum ſanauit eum, ac dimiſit.

2. Καὶ ἰδὲ, ἄνθρωπός τις ἦν ὑδρωπικὸς ἔμπροσθεν αὐτȣ̃.
4. Καὶ ἐπιλαβόμενος ἰάσατο αὐτὸν, ϗ ἀπέλυσε.

SUnt *Hydropis* variæ ſpecies, abdominis, quæ *Aſcites* vocatur, pectoris, capitis, quæ *Hydrocephalus* audit, totius corporis, quæ *Leucophlegmatia* ſeu *Anaſarca*. His adnectitur *Tympanitis*, quæ flatulentia mera eſt. Aſcite laboraſſe videtur ægra noſtra, abdomen adeò repletum fuiſſe lymphâ ex diſruptis lymphaticis vaſis extrauaſatâ. Hanc cauſam qui perpendit, communem & Hydropi pectoris, & Hydrocephalo, non poteſt non perſpicere difficultatem curæ, quâ ſcimus ſaluari paucos, nec niſi longâ temporis morâ. Quis enim eſt, qui diſrupta ſanare poterit vaſa? quis lympham extrauaſatam, vel, per quas vias, educere? viſceribus diu in lympha veluti natantibus, relaxatis, ventriculo, inteſtinis, omento, hepati reſtituere tonum? Sed heic extemplò, absque remediis, ſolo voluntatis diuinæ nutu, curatur Medicorum illud opprobrium, dirus hydrops, miraculo.

Non adeſt heic tumor fictitius, qualis ille fuit fœminæ Argentoratenſis, quæ per 6. luſtra pro hydropica habita ex eleemoſynarum copioſo affluxu largiter vixit; non imprægnata, quæ partu felici judicium pro hydrope factum eludit: ſed hydrops conſummatus, immedicabilis, ſanatus extemplo ſine diureticorum, purgantium, paracentheſeos uſu, euaneſcente aquæ ingenti colluuie per miraculum. Audiamus *Spenerum Lauterkeit des Evangeliſchen Chriſtenthums* p. 456. *Dieſes war abermal ein ſtattliches Zeugnis der Göttlichen Allmacht des HERRN, diejenige Kranckheit, an dero insgemein die Medici ſich zu Schanden curiren, mit einem bloſſen Angreiffen zu vertreiben. Dazu nöthig war, das an des Krancken Leib verhandene Waſſer der Kranckheit zu verzehren, gut Geblüt in den Aderen zu ſchaffen, und die verdorbene innerliche Glieder, Leber, und was mit dem Blut zu thun hat, wieder in gantz guten Stand zu ſetzen, daß ſie wiederum gutes geſundes Geblüt ins künftige zeugete. Wozu Schöpfers-Krafft gehöret.*

Luc. Cap. XIV. verſ. 34. 35.

Vid. Matth. Cap. V. verſ. 13.

TAB. DCCXIX.

Luc. Cap. XV. verſ. 16.

Et cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis, quibus porci veſcebantur. Neque quiſquam illi dabat.

Et cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis, quas porci manducabant: & nemo illi dabat.

Καὶ ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κερατίων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι· καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ.

SCopus meus non eſt, integram explanare prodigi filii Hiſtoriam, ſed ex ea duntaxat conſiderare cibum ex abjectiſſimis, quo ſe pauerat in ſpontaneo ſuo exilio, & ne ad ſatietatem quidem, famelicus. Κερατίων nomine is venit Lucæ, nos vertimus *ſiliquas*, nomine æquiuoco, quod ſumſeris facilè pro thecis illis, quibus leguminum & aliarum benè multarum plantarum ſemina clauduntur, *Kleyen* in Vernacula, quo titulo venit *furfur*, *Krüſch*, *Grüſch*, quod ex frumenti grano inter molendum abſcedit, & in magna annonæ inopia pauperculis panem dat furfuraceum, de quo fortè *Horatius:*

Viuis ſiliquis, & pane ſecundo.

Sed κεράτια ſiue *ſiliqua* à corniculorum ſimilitudine ſic dicta *Dioſcoridi* L. I. c. 159. *Galeno* & *Æginetæ* κερατώνια, quaſi cornuta ſiliqua, recentioribus Græcis *xylocerata*. Arbor eſt calidioris ſoli amans, craſſo caudice in magnam excreſcens altitudinem, latè ramos ſpargens, longos, firmos; Folia alata majora, breui pediculo coſtæ adnexa, ſubrotunda, tres uncias plus minus lata, paulò longiora, craſſa, rigida, neruoſa, ſuperius atro virore ſplendentia, infernè pallidiori. Flores rubeſcenti thyrſo inſerti plurimi, lacteo candore perfuſi, quorum foliolis dilapſis flaueſcentes apices ſuperſtites remanent, & ipſi tandem decidui. Succedunt ſiliquæ Indicæ digito longiores, latiores, modicè intortæ, compreſſæ, callo dulci eduli, quæ ſemina claudunt membranis diſtincta, ſeminibus Caſſiæ ſolutiuæ fere æqualia, minora tamen, colore ſpadiceo obſcuriore, compreſſa modicè, pulpâ buxeâ durâ, & leguminoſi quid reſipiente. Frequens arbor in Apulia, Neapolitano Regno, Sicilia, Ægypto, inprimis Palæſtina, & circa Hieroſolymam. Depingitur Lit. A. qua eadem literâ ad marginem pictos vide characteres. Vocatur *ſiliqua arbor ſiue Ceratia* I B. *Siliqua edulis* CB. *Panis S. Johannis*, *St. Johannes-Brod* Germanis & Belgis, quod ſiliquis his pro cibo uſus fuerit præcurſor CHRISTI in deſerto. Harum quippe cortex ipſe, *Dioſcoride* & *Plinio* teſtibus, manditur, eſtque melleo ac dulci ſapore. Virides ſumtæ ſtomacho incommodæ ſunt, & aluum ſoluunt. *Dioſc.* L. I. c. 159. Κεράτια χλωρὰ μὲν λαμβανόμενα κακοςόμαχα τυγχάνει, καὶ κοιλίας λυτικὰ, ξηρανθέντα δὲ ἵςησι κοιλίαν, εὐςομαχώτερα ὄντα καὶ διαρητικά. Μάλιςα δὲ ἐκ τῶν ςεμφύλλων συντιθέμενα. *Siliquæ recentes ſtomacho aduerſantur, aluum ſoluunt: eædem ſiccatæ ſiſtunt, ſtomachoque utiliores fiunt. Urinam cient, ſed præcipuè, quæ vinaceis condiuntur. Plin.* L. XXIII. c. 8. *Siliquæ recentes ſtomacho inutiles, aluum ſoluunt: eædem ſiccatæ ſiſtunt, ſtomachoque utiliores fiunt. Alpino* teſte *de Plant. Ægypti* c. 3. *Ægyptii mel ex ipſis extrahunt dulciſſimum, quo Arabes ſacchari loco Caſſiæ ſolutiuas recentes ac paruas, zinzibere, myrobalanos, tamarindos, atque alios multos fructus condiunt. Hujus quoque mellis uſus eſt frequentiſſimus vice veri mellis ad clyſteres, & aliqui etiam per os ſumendum concedunt ad ſubducendum aluum.* Ut omnino vero ſit admodum ſimile, filio prodigo ſiliquas haſce, vel fructus porcis projici ſolitos, fuiſſe pro cibo; ut hodie in noſtris Regionibus, qui fame premuntur, glandibus faginis, quercinis, & caſtaneis uti ſolent pro pane. Migrauit vox κεράτια vel ex Oriente in Græciam, vel ex Græcia in Aſiam. Nam adhuc hodie ſiliquæ dulcis bacca Turcis vocatur *kyrrat*, *kyrat*, Plur. *kæratyt*, *Meninzk. Lex.* 3658. qui obſeruat deriuari inde vocem *karat* Aurifabris notam, pondus 4. granorum ſeu $\frac{1}{24}$. unciæ. Syrus κεράτια in Textu exponit per *charub*, *charubo*, Arabs per *charnub*, *kharnub*. Arabes & Perſæ hodie *chyrnub*, *churrub*, *churnub*, Turcæ *churnub*, *chærrub*, *chærnubi*, *Men. Lex.* 1887. 3886. 5612. Tranſierunt hæ voces quoque ad Europæos, Hiſpani appellant *Carabole Garofas*, *Garouo*, Angli *Carobe-Tree*, Galli *Carouge*, *Carabe*, Itali *Carobe*, *Carobole*.

Luc.

Luc. Cap. XV. v. 16.
Κερατια prodigo.

Luc. Cap. XV. v. 16.
Die Kleyen des ungerathenen Sohns.

P. G. Harder sculps.

RPJCB

Luc. Cap. XVI. verſ. 6.

— Centum batos olei. —

— Ἑκατὸν βάτους ἐλαίου. —

— Centum cados olei. —

Βάτος, *Batus*, ſumtus pro 2022. digitis cubicis Pariſinis, ex mea reductione dat menſuras 12. & 1⅓. dimidiam menſuræ Tigurinæ agreſtis, ſiue menſuras 15. cum 1½. quartali menſuræ ejusdem urbicæ. Dabunt proin Bati 100. Amphoras 19. menſuras 34. cum 1⅓. dimidia menſuræ agreſtis, ſiue amphoras 24. cum 1½. menſura urbicas.

Luc. Cap. XVI. verſ. 7.

— Centum coros tritici. —

— Ἑκατὸν κόρους σίτου. —

— Centum coros tritici. —

ÆQuiualet κόρος, *Corus* 20220. digitis cubicis Pariſinis, reductione autem facta ad menſuras Tigurinas, Quartalibus 11. modiolis $6\frac{10}{17}$. Dabunt proin 100. Cori 1141. Quartalia $2\frac{14}{17}$. modiolos, ſiue 285. modios, 1. quartale $2\frac{14}{17}$. modiolos.

Luc. Cap. XVII. verſ. 12. 14.

12. Et quum ingrederetur quendam vicum, occurrerunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt procul.
14. Quos ut vidit, dixit illis: Profecti, oſtendite vos Sacerdotibus. Euenitque, ut inter abeundum mundati ſint.

12. Et cum ingrederetur quoddam caſtellum, occurrerunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt à longe.
14. Quos ut vidit, dixit: Ite, oſtendite vos Sacerdotibus. Et factum eſt, dum irent, mundati ſunt.

12. Καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἴς τινα κώμην, ἀπήντησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἳ ἔστησαν πόῤῥωθεν.
14. Καὶ ἰδὼν, εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοὺς, ἐκαθαρίσθησαν.

DEbebat ſi ulla, hæc certè miraculoſa cura aperire Judæis oculos. Nam ecce, ſanantur decem leproſi, incurabili malo affecti, conſiſtentis, diuerſæque ætatis viri, temperamenti diuerſi, absque unguentis, balneis, lotionibus, ſolo, ſed omnipotenti verbo, πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι, nempe vi Legis Leuit. XIV. 2. *Hæc Lex eſt leproſi, in die emundationis ſuæ. Adducetur ad ſacerdotem. (Hic eſt ritus leproſi, quando mundandus eſt: adducetur ad ſacerdotem.)*

Luc. Cap. XVII. verſ. 24.

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 27.

Luc. Cap. XVII. verſ. 29.

Vid. Gen. Cap. XIX. verſ. 24.

Luc. Cap. XVII. verſ. 37.

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 28.

Luc. Cap. XVIII. verſ. 25.

Vid. Matth. Cap. XIX. verſ. 24.

Luc. Cap. XVIII. verſ. 35. 42. 43.

Vid. Matth. Cap. XX. verſ. 30.

Luc. Cap. XIX. verſ. 4.

Vid. 1. Reg. Cap. X. verſ. 27.

Luc. Cap. XIX. verſ. 30.

Vid. Matth. Cap. XXI. verſ. 2.

Luc. Cap. XXI. verſ. 2.

Vid. Marc. Cap. XII. verſ. 42.

Luc. Cap. XXI. verſ. 25. 26.

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 29.

Luc. Cap. XXI. verſ. 29. 30.

Vid. Matth. Cap. XXI. verſ. 18.

Luc. Cap. XXII. verſ. 34.

Vid. Marc. Cap. XIII. verſ. 35.

TAB.

RPJCB

Luc. cap. XXII. v. 44.
Ieſus ſudore ſanguineo diffluens.

Lüc. Cap. XXII. v. 44.
Blüt = Schweiſz Jeſü.

P. G. Harder sculps.

TAB. DCCXX.

Luc. Cap. XXII. verſ. 44.

Et correptus angore (a) prolixius orabat. Et erat ſudor ejus ſicut guttæ ſanguinis, decurrentes in terram.

(a) Vel, impenſius.

Et factus in agonia, prolixius orabat. Et factus eſt ſudor ejus ſicut guttæ ſanguinis decurrentes in terram.

Καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ, ἐκτενέςερον προσηύχετο. Ἐγένετο δὲ ὁ ἱδρὼς αὐτῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος, καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν.

OCcurrunt hodienum in arte medica mira, ſubitaneæ mutationes ſiue ad ſanitatem, ſiue ad mortem, quæ peritiſſimorum etiam Medicorum ſuperant captum, quibus non datum eſt perſpicere omnes corporis receſſus; ſunt hæc θεῖον τι, ſed non θαύματα, miracula. Eſt hoc θεῖον ignorantium Medicorum aſylum, doctorum ſincera confeſſio, eſſe & horum ſcire haud longè diſtans à Nihilo. Agnouerat hoc θεῖον ἐν τῇσι νέσοισι *Hippocrates*. Sed verum θεῖον, propriè ſic dictum, idque multiuarium, exeruit ſe in ſumma optimi Saluatoris perſona, & iis, quæ ei acciderunt. Fuit ille mirabilis, El fortis, ſed inſimul infirmitatibus quibuscunque humanis obnoxius, ſed ἀναμάρτητος. In iis proin, quæ dulciſſimo Seruatori acciderunt in Paſſione, ex una parte conſideranda venit Diuinitas perſonæ, paſſio diuina, id eſt, talis, quæ omnibus omnino hominibus, collectim licet ſumtis, qui vixere unquam, vel victuri ſunt, eſt impoſſibilis; ex altera verò parte humanitas, corpus infirmum humanum, ſentiens, in quo Actiones & Paſſiones contigerunt conuenienter Legibus Naturæ & motus. Huc pertinet *ſudor* CHRISTI *ſanguineus*, Phænomenon naturale ſimul, vel, ut loqui amamus in Scholis noſtris, præternaturale, ſed & ſupernaturale, diuinum & humanum. Naturalis fuit ſudor ipſe, ſanguis, qui effluxit ex corpore Saluatoris. Naturæ autem vires ſuperauit cauſa, vis mouens, & effectus. Agite, tentemus vadum, ſeparaturi unum ab alio.

Eſt *ſanguis* pretioſiſſimus vitæ noſtræ theſaurus, cui intra limites arteriarum & venarum continendo fortes poſuit aggeres Creator optimus, ne diſſiparetur. Et eſt integrum quà latè patet corpus cribrum pertuſum, ex quo incredibilis halituum copia exhalat omni momento, manente nihilominus ſanguineo latice intra ſua vaſa: penetratis ad extrema usque cutis punctula, & tamen non transgreditur hosce ſibi deſtinatos limites. Adeò anguſta ſunt canaliculorum lateralium ſecretoriorum oſtiola, ut globulis ſanguinis non liber ſit in illa aditus, ſed quidem pertranſire valeant aliæ ſubtiliores particulæ, globulis interim tranſeuntibus per extremas arteriolas in ultimas venulas, & redeuntibus hinc ad cor. In hoc ſanguinis circulo conſiſtit vita noſtra, ejusque conſeruatio. Quodſi fortè vel nimia mole accreſcat, vel acrimonia inficiatur purpureus ille latex, perrumpit quidem is vel impetu, vel perfodit, repagula, non tamen tranſit per poros cutis, ſed quidem & potius per patentiora oris, faucium, naſi, oculorum, aurium, pulmonum, ventriculi, inteſtinorum, uteri orificia, unde hæmorrhagiæ oriuntur variæ. Occurrunt nihilominus in rerum medicarum Annalibus exempla ſanguinis, qui fortiſſimos ipſius cutis perrupit aggeres, *ſudoris ſanguinei*. Sufficit nempe ad id, ut amplientur extremæ arteriolæ laterales eò usque, ut globulis ſanguineis concedant tranſitum. Legantur *Marcell. Donat. Hiſt. Med. Mirab.* L. I. c. 1. *Thom. Bartholin. Cent.* II. *Ep.* 11. *Ledelius in Miſc. Curioſ. Dec.* II. *Ann.* 11. p. 63. *Georg. Agricola* L. II. *de Peſte, Andr. Libav. Singular.* P. I. p. 172. *Stolterfoht Diſp. de Sudore ſanguineo.* In omnibus his caſibus eſt ſudor ſanguineus morbus, acris qualiscunque διαθέσεως effectus, quæ heic nullum inuenit locum. Fuit optimo Saluatori noſtro ſaniſſima corporis conſtitutio, temperamentum perfectiſſimum non ad juſtitiam duntaxat, ſed quoque ad pondus. Prodiit in exemplis memoratis ichor tenuis ſanguineus, qui veſtigia ſui reliquit in Induſiis. Sed heîc fuit ſudor ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος, καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν. Collectus fuit in grumos craſſos, quales nunquam videre contigit in hominibus, quoniam nemò hominum paſſus eſt unquam, quod Saluator optimus, neque pati poterat. Egregia ſunt, quæ hanc in rem habet *Bernhardinus Senenſis Tom.* I. *Serm.* 51. *de Paſſione* DOMINI c. 12. *Tanta fuit in CHRISTO orationis vehementia, atque tam horribilis in anima ejus ſenſibilis agonia. Quod ſicut Lucas refert factus eſt ſudor ejus ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Et*

licet plena ratio naturalis non poſſit reddi de tam ſtupendo doloris ſigno oſtenſo in ſudore ſanguineo, nihilominus dici poteſt, quod aliqualiter diſpoſitiuè timor & amor, bellantes in corde JESU, quoad ſuum ſenſitiuum in cauſa extiterunt: dum enim attenderet, tam graue bellum ſuper ſe veriſſimè imminere, timore concuſſit ſenſitiuum ſuum, ex quo ſanguineus humor fuit ad interiora reductus. Super hunc autem timorem rejiciendum fortiſſimus & feruentiſſimus amor, tanquam miræ magnitudinis malleus repercutiens, & ipſum excludens, omnes poros corporis JESU CHRISTI, *& venam largiter relaxauit, ut ſic de toto corpore flueret ſanguineus ſudor decurrens in terram.* His Bernhardini verbis ſubjungi poſſet ſequens Philoſophema. Grauabat Meſſiam, ſponſorem tremendum Angelis, inſuperabile omnibus hominibus onus peccatorum totius generis humani, atque in extremos coëgit angores ut factus fuerit περίλυπος ἕως θανάτου, ἐκθαμβεὶς, ἀδημονῶν, γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ. Angor hic, omni intellectu finito ſuperior cauſabatur violentiſſimam fibrarum cutanearum contractionem, tantam circuli per extrema difficultatem, atque verſus cor repreſſionem, ut juxta conſuetum naturæ ordinem extrema debuiſſet ſubire fata: nulla, generoſiſſima licet, ſuffena fuiſſent naturalia remedia vel promouendo circulo, vel tollendo angori. Cordiale cœleſte adferre debebat Angelus, ἄγγελος ἀπ᾽ οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτὸν, v. 43. Amore vincente timorem cor tantùm non oppreſſum, cardiaco animatum & refectum nouas reſumebat vires: ad limina mortis jam adductus Saluator, totus voluntati paternæ reſignatus ſuperabat ſummam liquidi neruei in extremis reſiſtentiam, & tanto quidem impetu ejecit ex thalamis ſuis ſanguinem, ut perruperit is, relaxatis nunc fibris extremis, extrema arteriarum repagula, ampliata ita canaliculorum lateralium oſtiola, ut ſanguis ipſe proruperit formâ ſudoris, & guttatim ab innocentiſſimo Sanctiſſimi ſponſoris & ſponſi corpore defluxerit in terram. Sed ut nemo mortalium, imò nec Angelorum, ideam ſibi formare poterit extremo illi angori adæquatam, ita pariter nemo concipere valet modum, quo triſtitia illa fuerit ſuperata, vel angor diſcuſſus. Affectus noſtri humani uti magnam efficiunt peccatorum noſtrorum partem, ita debebat, ad eluenda ea, optimus Saluator adigi ad extrema affectuum ſuorum, ſed ſanctiſſimorum, atque ex una parte conjici in extremos mœrores & tremores triſtiſſimos, ex altera reduci ad extrema gaudia, quorum comes fuit acquieſcentia ſumma in voluntate DEI Patris. Ita debebant expiari partim, partim ſanctificari noſtri mortalium peccatorum affectus, qui in binas redigi ſolent primarias claſſes, triſtitiam & gaudium. Illam ἐμφατικωτάτοις terminis expreſſere Euangeliſtæ; hoc colligere licet ex dolorifico quidem ſudore ſanguineo, quem, pace aliorum, aſpicio non ut ſequelam triſtitiæ, ſed ut confortationis effectum, quo CHRISTUS generoſo & heroico animo obuiam iuit inſtanti ſuæ Paſſioni, & ignominioſiſſimæ morti. Ea eſt ſudoris hujus ſanguinei ratio, ut à quouis Philoſopho Chriſtiano defleri mereatur potius lachrymis ſanguineis, quàm ut poſſit atramento deſcribi.

De precibus, ſudore, ſiti, de morte cruenta
Diſce homo, quod ſummus ſit dolor, ira DEI.
Sed nîl ſcire tuum tibi prodeſt, hæc niſi credas,
Omnia te propter ſuſtinuiſſe DEUM.

Ex hactenus dictis vel conciliare licet, vel & ad rationis trutinam examinare diuerſas Eruditorum de ſudore CHRISTI ſanguineo ſententias. Fuere quippe, qui pro naturali eum aſpexere, *Leuin. Lemn.* L. II. *de Compl. Joh. Maldonat. Comm. in Matth. Sebaſt. Barradius*, *Cornel. à Lapide*, *Cornel. Janſenius*, *Gisb. Voëtius*, *Gerhard. Joh. Voſſius*, *Sol. Albertus*, alii, quos refutat *Clotzius Diſſ. de Sudore CHRISTI ſanguineo Exerc.* XII. quoniam *in corpore Seruatoris noſtri nulla fuerit cachexia, nec ulla habitus corporis deprauatio, ut profluere ſanguis potuiſſet vel per anaſtomoſin, vel diapedeſin, vel diæreſin; optimum ejus extiterit temperamentum, nec venis ſanguis ſeruatâ ſuâ formâ ſubſtantiali naturaliter per ſudorem emitti poſſit: ſanguis etiam ichoroſus, qualis eſt ſanguinem ſudantium, per naturam non concreſcat, unde infert, ſupernaturalem fuiſſe hunc ſudorem vel miraculoſum, ratione ſubjecti, materiæ, quantitatis, qualitatis, modi, conſequentis coagulationis, grumorumque.* Adde, non fuiſſe fluidum quoddam ſanguini ſimile, ſed verum ſanguinem. Τὸ ὡσεὶ, quod in Textu extat, non combinatur αἵματι, ſed θρόμβοις, in terram deciduis. Vidiſſes, & adhuc vides, Chriſticola, Heroem proprio ſanguine conſperſum undique, qui *eluit in vino veſtimentum ſuum, & in ſanguine uuarum operimentum (pallium) ſuum*, Gen. XLIX. 11. JESUM torculari iræ diuinæ preſſum; Sacerdotem ſummum ſanguinem ſuum altari adſpergentem; Sanguinem fœderis pleno alueo fluentem.

Legantur

Wedelius de Sudore CHRISTI cruento. In Dec. III. *Exercit.* II.

Joh. Jac. Stolterfoht Diſſ. Epiſtolica de Sudore ſanguineo, Lubec. 1698.

Joh. Nicol. Quiſtorp. Programma, quo ad pias de ſalutari in DOMINUM noſtrum & Regem unicum JESUM CHRISTUM grumos ſanguinis ſudantem aſpectu meditationes ſuos ciues Academicos excitat.

Luc. Cap. XXII. verſ. 45.

Vid. Matth. Cap. XXVI. verſ. 43.

Luc. Cap. XXII. verſ. 51.

— Et quum tetigiſſet auriculam ejus, ſanauit eum.

— Et cum tetigiſſet auriculam ejus, ſanauit eum.

— Καὶ ἁψάμενος τȣ̃ ὠτίȣ αὐτȣ̃, ἰάσατο αὐτόν.

PHænomenon eſt hoc ex rariſſimè obuiis, amoris ſimul erga perditiſſimos hoſtes, & thaumaturgicæ manus κριτήριον. πατάσσει Πέτρος, ex intempeſtiua atque præcipiti animoſitate, τὸν δȣ̃λον τȣ̃ Ἀρχιερέως, καὶ ἀφεῖλεν αὐτȣ̃ τὸ ȣ̃ς τὸ δεξιὸν, v. 50. Et ecce CHRISTUS, captiuus mox atque vinctus ſummo Sacerdoti adducendus, *tangit* Tyranni hujus ſæuiſſimi ſeruum, ejusque auriculam vel abſciſſam reſtituit, vel pendulam aut grauiter ſauciatam ſanat. Phænomenon, quo vel ſolo attentè conſiderato Ἀρχιερεὺς ille totumque Synedrium debuiſſent eſſe conuicti de Diuinitate CHRISTI Meſſiæ. Phænomenon tantò miraculoſum magis, quod auriculæ cartilaginoſæ vulnera neque ligari facilè queant, neque curari; heic autem neque adhibitæ fuerint ligaturæ, neque emplaſtra, neque balſama vulneraria, ſed is ipſe, quem perſequuntur militum turmæ tanquam latronem & perduellem, μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, v. 52. tangit auriculam læſam, & ſanat.

Luc. Cap. XXIII. verſ. 33.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 35.

Luc. Cap. XXIII. verſ. 36.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 48.

Luc. Cap. XXIII. verſ. 44. 45.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 45.

Luc. Cap. XXIII. verſ. 45.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 51.

Luc. Cap XXIII. verſ. 46.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 50.

Luc. Cap. XXIV. verſ. 13.

Et ecce, duo ex illis ibant eodem die in Caſtellum, quod aberat ſpatio ſtadiorum ſexaginta ab Hieroſolymis, nomine Emaus.

Et ecce, duo ex illis ibant ipſa die in caſtellum, quod erat in ſpacio ſtadiorum ſexaginta ab Jeruſalem, nomine Emaus.

Καὶ ἰδοὺ, δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορευόμενοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς κώμην, ἀπέχουσαν ςαδίους ἑξήκοντα ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ, ᾗ ὄνομα Ἐμμαοὺς.

EST *Stadium*, σϛάδιον, σϛάδιος, menſuræ genus, qua dimetimur locorum diſtantias. Sed ut menſuræ aliæ fluidorum & ſolidorum, pondera item variarum Nationum variant, ſic & variant menſuræ diſtantiarum. Nullum tamen eſt dubium, quin intelligi heic debeant Stadia Græcorum & Romanorum, qui ea ab illis fuere mutuati. *Plinio* L. II. c. 23. & *Columella* L. V. c. 1. teſtibus, Stadium Romanum confecit 125. paſſus Romanos, 8. proin ſtadia dabant Milliare. Reducit *Eiſenſchmid* ſtadium ad 95. hexapodas, $4\frac{1252}{1440}$. pedes, vel $574\frac{1250}{1440}$. Pedes Pariſinos. Ex hac Hypotheſi diſtabat Emaus ab Hieroſolyma 34492. pedibus. Apud *Herodotum* L. II. legas æquationem Stadii cum 6. plethris ſiue 600. pedibus, αἱ δὲ ἑκατὸν ὀργυιαὶ δικαιαί εἰσι ςάδιον ἑξάπλεθρον, *centum orgyjæ juſtæ ſunt ſtadium ſex plethrorum.* Quandoquidem autem *Strabone* teſte L. XVII. Pyramidum Ægyptiarum altitudo fuit unius ſtadii, & altitudo hæc ipſa hodie nota, comparari poſſunt tantò facilius menſuræ modernæ cum Veteribus, qua in re inprimis ſeſe exercuit Aſtronomus inſignis *Caſſinus*, vid. *Mem. de l'Acad. Roy.* A. 1702. Quodſi pro milliari Germanico maximo ponamus paſſus 5000. pro minimo 4000. & 125. pro Stadio, habebit illud 40. hoc 32. Stadia, eritque diſtantia Hieroſolymæ ab Emaus $1\frac{1}{2}$. Milliaria Germanica ex priori, & ferme 2. ex poſteriori hypotheſi.

EVANGELIUM JOHANNIS.

Joh. Cap. I. verſ. 32.

Vid. Matth. Cap. III. verſ. 16.

TAB. DCCXXI.

Joh. Cap. II. verſ. 6-10.

6. Erant autem ibi ſex hydriæ lapideæ poſitæ ſecundum purificationem Judæorum, capientes ſingulæ metretas binas aut ternas.
7. Dicit eis JESUS: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas usque ad ſummum.
8. Et dicit eis: (a) Haurite nunc, & ferte (b) Architriclino: & tulerunt.

(a) Al. infundite.
(b) Significat eum, qui præfectus eſt apparando conuiuio.

6. Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ, ſecundum purificationem Judæorum, capientes ſingulæ metretas binas vel ternas.
7. Dicit eis JESUS: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas usque ad ſummum.
8. Et dicit eis JESUS: Haurite nunc, & ferte architriclino. Et tulerunt.

9. Cum

TAB. DCCXXI.

IOH. Cap. II. v. 6-10.
Aqua miraculo vinum.

Joh. Cap. II. v. 6-10.
Waſſer wird Wein.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

9. Cum autem guſtaſſet architriclinus (c) aquam in vinum verſam (neſciebat autem, unde eſſet, ſed miniſtri ſciebant, qui hauſerant aquam) vocat Sponſum architriclinus.

(c) Al. aquam vinum factam.

10. Et dicit ei: Omnis homo (d) primò bonum vinum ponit, & quum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius eſt: tu ſeruaſti bonum vinum (e) usque ad hoc tempus.

(d) Vel, primùm, aut primo loco.
(e) Vel, usque nunc.

9. Ut autem guſtauit Architriclinus aquam vinum factam, & non ſciebat, unde eſſet, miniſtri autem ſciebant, qui hauſerant aquam, vocat ſponſum architriclinus.

10. Et dicit ei: Omnis homo primùm bonum vinum ponit: & cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius eſt. Tu autem ſeruaſti bonum vinum usque adhuc.

6. Ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρίαι λίθιναι ἓξ, κείμεναι κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων, χωροῦσαι ἀνὰ μετρητὰς δύο ἢ τρεῖς.

7. Λέγει αὐτοῖς ὁ ΙΗΣΟΥΣ· γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος. Καὶ ἐγέμισαν αὐτὰς ἕως ἄνω.

8. Καὶ λέγει αὐτοῖς· Ἀντλήσατε νῦν, καὶ φέρετε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ. Καὶ ἤνεγκαν.

9. Ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρίκλινος τὸ ὕδωρ οἶνον γεγενημένον, (καὶ οὐκ ἤδει, πόθεν ἐστίν· οἱ δὲ διάκονοι ᾔδεισαν οἱ ἠντληκότες τὸ ὕδωρ) φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρίκλινος,

10. Καὶ λέγει αὐτῷ· Πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησι, καὶ ὅταν μεθυσθῶσι, τότε τὸν ἐλάσσω· σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι.

INitiauit CHRISTUS potentiſſimam ſuam Thaumaturgiam in Nuptiali Feſto Canæ in Galilæa, demonſtraturus primo hocce ſuo miraculo, ſe eſſe verum Meſſiam, elementorum & totius Naturæ Dominum, DEUM & Creatorem; ſe præſtare poſſe momento citius, quod juxta Leges ab ipſo in natura ſtabilitas exacto fit anno. Naturæ miraculum videmus & guſtamus quouis anno, ſed hoc tranſcendentale θαῦμα ſemel duntaxat datum fuit effectui. Mutatur aqua quotannis in vinum: fit hæc metamorphoſis in omnibus vineis: aſſumunt vites pro nutrimento partim aquam, partim ſuccum in ipſa aqua & terra latentem viſcoſum, qui certè non eſt vinum, ſed quidem ſenſim atque ſenſim, modo nobis incomprehenſibili, per aliquot menſium decurſum mutatur in vinum. Sed heic in Hydrias effunditur aqua, & mandato CHRISTI prodit, bibiturque vinum, idque generoſum. Par autem hujus transmutationis eſt ratio, quæ mutationis illius aquæ in ſanguinem: hac quidem differentia, quod hæc Ægyptiis facta fuerit in pœnam, illa conuiuis nuptialibus recreationi fuerit & gaudio.

Quantitatem aquæ in vinum mutatæ determinaueris facilè, ſi noueris capacitatem *metretæ*. Fuit autem μετρητὴς menſura fluidorum apud Græcos æqualis *Batho* Hebræorum, quem reducimus ad 2022. digitos cubicos Pariſinos. Aliàs vocatur κάδος, κεράμιον, *Cadus, Ceramium*, & apud Athenienſes capiebat 12. congios, ſiue 72. ſextarios. *Nicandri Scholiaſtes* ὁ μετρητὴς ἔχει ξέστας ἑβδομήκοντα δύο. *Eiſenſchmied Pond. & Menſ.* p. 80. 166. Commoda ſeſe heic offert *Bathum* ipſum ad noſtras menſuras Tigurinas reducendi, imo & παρόραμα alibi commiſſum corrigendi occaſio. Anſam nactus A. 1731. publicata jam maxima Veteris Codicis parte exactius determinandi menſuras noſtras tum ſiccorum tum fluidorum inueni, quæ ſequuntur.

In menſ. urbic. Stadtmäſs			—	agrariis, Landmäſs.	
	menſur.	quartar.	—	menſur.	quartar.
Bath.	26.	$2\frac{46}{131}$.	—	$22\frac{11}{158}$.	
Hin.	4.	$1\frac{93}{131}$.	—	3 —	$2\frac{112}{158}$.
Log.	—	$1\frac{61}{131}$.	—	—	$1\frac{34}{158}$.
Ouum	$\frac{8}{131}$.	—	—	$\frac{8}{158}$.	—

Ex qua Hypotheſi dabunt ſex Hydriæ (ſumtis duobus metretis pro ſingulis Hydriis)

Menſuras urbic.		quart.		menſ. agrar.		quart.
319.	—	$0\frac{28}{131}$.	—	264.	—	$3\frac{54}{158}$.

(ſumtis tribus metretis pro ſingulis Hydriis)

478.	—	$2\frac{42}{131}$.	—	397.	—	$1\frac{2}{158}$.

Pariter pro menſuris cauis aridorum prodiere in Menſuris Tigurinis ſequentia.

	Quartalia	Modioli
Corus, Chomer	19. - - -	$6\frac{126}{179}$.
Lethech	9. - - -	$11\frac{63}{179}$.
Ephah	1. - - -	$15\frac{1}{17}$.
Satum, Seah	- - - - -	$10\frac{4}{12}$.
Homer, Gomer	- - - -	$3\frac{1}{11}$.
Kab	- - - - - -	$1\frac{8}{11}$.
Ouum Rabbinorum	- - -	$\frac{8}{112}$.

Sequuntur menſuræ interuallorum reductæ ad menſuras Tigurinas, decimales.

	′		″		‴
Milliare	4943.	—	$4\frac{20}{134}$.		
Stadium	617.	—	$9\frac{36}{134}$.		
Iter Sabbathi	3558.	—	$2\frac{60}{67}$.		
Arundo	10.	—	6.	—	$7\frac{31}{67}$.
Cubitus	1.	—	7.	—	$7\frac{61}{67}$.
Spithama	0.	—	8.	—	$8\frac{64}{67}$.
Palmus	0.	—	2.	—	$9\frac{131}{201}$.
Digitus	-	—	-	—	$7\frac{83}{201}$.

Nempe ex Hypotheſi unius & ſimplicis cubiti, ſumti pro 2384. partibus Pariſinis. Differentiam ſi feceris inter cubitum ſacrum & profanum, ſumtis pro illo 2953. partibus, obtinebis, quod ſequitur.

	′		″		‴
Iter Sabbathi	4407.	—	$4\frac{84}{134}$.		
Arundo	13.	—	2.	—	$0\frac{30}{134}$.
Cubitus	2.	—	$2\frac{5}{134}$.		
Spithama	1.	—	$1\frac{5}{268}$.		
Palmus	-	-	3.	—	$6\frac{541}{804}$.
Digitus	-	-	-	-	$9\frac{541}{9216}$.

Inſeruient hæc, quæ monere & volui & debui, corrigendis benè multis Textibus Sacri Codicis.

Silentii ſipario inuolui haud debet Judæorum mos obſeruatus in conuiuiis, quo apponebant prius vinum generoſum, ſed conuiuis jam inebriatis, ὀλιγόφορον, vel & aquam meram. A quo diſſentimus nos, in ultima menſa conuiuis apponentes vinum vel noſtras generoſius, vel exoticum ex Marchionatu Badenſi, Burgundia, vel & Moſchatellinum, Spiritum vini, vel ceraſorum, liquoresque arte paratos, qui roris Solis nomine veniunt. Rationem ſi quæras inæqualitatis hujus, aliam dare non poſſum, quàm quod Judæi more ſuo reducere voluerint conuiuas ad ſanam mentem, nos verò ratione eos velimus priuare. Subſcribet facile, qui ad naturam liquorum ſpirituoſorum modò memoratorum attendere velit. Quem corpori infert æſtum vinum, extinguit aqua. Rarefacit illud, generoſius inprimis, ſanguinem, & ampliat vaſa, ſed latice ſanguineo æquabilem reddit circulum aqua. Quò generoſius eſt vinum, vel & ad ſpiritus ſubtilitatem eleuatum, eò impeditur magis digeſtio ciborum in ventriculo, contra quod judicare ſolemus vulgò, quam operationem promouet è contra aqua, vel infuſum Theæ. *Altri tempi, altri coſtumi: altre natione, altri coſtumi.*

Joh. Cap. III. verſ. 8.

Vid. Jer. Cap. X. verſ. 13. Cap. LI. verſ. 16.

Joh. Cap. IV. verſ. 24.

Spiritus eſt DEUS. —

Πνεῦμα ὁ ΘΕΟΣ. —

Spiritus eſt DEUS. —

EST de Natura DEI Idea firma Religionis baſis; falſa illa ſi fuerit, non poterit non eſſe cultus abſurdus ac ſuperſtitioſus. Idea de DEO potentiſſimo quidem, ſed malo, qui gaudeat cæde & deſtructione creaturarum, timorem quidem incutiet, ſed & odium pariet, quin & mutuam inter creaturas ipſas diſcordiam, utpote quæ Creatorem ſuum imitari volunt ac debent. Perfectiſſimam ſimul & acceptiſſimam ideam de DEO Spiritu ſiſtit nobis Gratioſiſſimus Saluator, & inde ſtatim pro cultu ſalutarem nobis ducit ſequelam, τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. Cultum alium prorſus à ceremoniali illo, quem Judæis præſcripſerat DEUS, carnalibus ideis & idololatriæ addictis; cultum naturæ ſuæ magis congruum. In veteri illa Oeconomia cluebat DEUS magnus, terribilis, Exercituum DEUS. In Nouo Fœdere gratioſiori longè facie, DEUS & Pater DOMINI noſtri JESU CHRISTI: Pater compaſſionum; DEUS omnis conſolationis, patientiæ omnis: DEUS pacis & charitatis. Conceptum hunc de DEO Spiritu dictat quoque ipſa ſana Philoſophia ex conſideratione proprietatum, quæ Entibus vel materialibus vel ſpiritualibus competunt; quem explicatum dedimus alibi.

Joh.

Joh. Cap. IV. verſ. 46 - 53.

46. — Erat autem quidam (a) regius, cujus filius ægrotabat Capernaum.

46. — Et erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur, Capharnaum.

(a) Videntur hic βασιλίσκος legiſſe, qui regulum interpretati ſunt, cum omnia exemplaria βασιλικὸν habeant, id eſt, hominem regium, vel regali genere natum, vel, qui regio munere fungeretur.

47. Hic quum audiſſet JESUM adueniſſe à Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum, ut deſcenderet, ac ſanaret ipſius filium. (b) Erat enim moriturus.

47. Hic cum audiſſet, quia JESUS adueniret à Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum, ut deſcenderet, & ſanaret filium ejus: incipiebat enim mori.

(b) Al. ſiquidem is agebat animam.

49. Dicit ei regius: DOMINE, deſcende, prius quam moriatur filius meus.

49. Dicit ad eum regulus: DOMINE, deſcende prius, quam moriatur filius meus.

50. Dicit ei JESUS: Vade, filius tuus viuit. Creditique homo ſermoni, quem dixerat ei JESUS, & ibat.

50. Dicit ei JESUS: Vade, filius tuus viuit. Credidit homo ſermoni, quem dixit ei JESUS, & ibat.

51. Jam autem eo deſcendente ſerui ejus occurrerunt ei, & renuntiauerunt, dicentes: Puer tuus viuit.

51. Jam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicentes: quia filius ejus viueret.

52. Sciſcitatus eſt ergo ab eis horam, in qua melius habuiſſet, & dixerunt ei: Heri hora ſeptima reliquit eum febris.

52. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit. Et dixerunt ei: Quia heri hora ſeptima reliquit eum febris.

53. (c) Intellexit ergo pater, (d) illam eſſe horam, qua dixiſſet ſibi JESUS: Filius tuus viuit. Et credidit ipſe, & tota domus ejus.

53. Cognouit ergo pater, quia illa hora eſſet, in qua dixit ei JESUS: Filius tuus viuit. Et credidit ipſe, & domus ejus tota.

(c) Vel, cognouit.
(d) Ad verbum, quod in illa hora, ſcilicet reliquiſſet eum febris, in qua &c.

46. — Καὶ ἦν τις βασιλικὸς, οὗ ὁ υἱὸς ἠσθένει ἐν Καπερναοὺμ.

47. Οὗτος ἀκούσας, ὅτι ΙΗΣΟΥΣ ἥκει ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀπῆλθε πρὸς αὐτὸν, καὶ ἠρώτα αὐτὸν, ἵνα καταβῇ, καὶ ἰάσηται αὐτοῦ τὸν υἱὸν ἤμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν.

49. Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικὸς· ΚΥΡΙΕ, κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου.

50. Λέγει αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ· Πορεύου, ὁ υἱός σου ζῇ. Καὶ ἐπίστευσεν ὁ ἄνθρωπος τῷ λόγῳ, ᾧ εἶπεν αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ, καὶ ἐπορεύετο.

51. Ἤδη δὲ αὐτοῦ καταβαίνοντος, οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἀπήντησαν αὐτῷ, καὶ ἀπήγγειλαν, λέγοντες· Ὅτι ὁ παῖς σου ζῇ.

52. Ἐπύθετο οὖν παρ᾽ αὐτῶν τὴν ὥραν, ἐν ᾗ κομψότερον ἔσχε. Καὶ εἶπον αὐτῷ· Ὅτι χθὲς ὥραν ἑβδόμην ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός.

53. Ἔγνω οὖν ὁ πατὴρ, ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ἐν ᾗ εἶπεν αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ, ὅτι ὁ υἱός σου ζῇ. Καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς, καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη.

EST hæc febricitantis cura miraculoſa ex actionibus in diſtans. Diei itinere diſtat ab ægro Medicus. Remediorum loco, quæ alii vel darent, vel præſcriberent Medici, inquit ille ad mœſtum ægroti patrem, ὁ υἱός σου ζῇ. Et en, ſanatur hic ſubitò, à febre, ut quidem videtur, acuta; nam intermittentium non eſt vel raro, tollere è medio affectos. Hic verò filius, referente patre, morti erat proximus, ἤμελλε ἀποθνήσκειν. Liberatus à morbo integræ reſtituitur ſanitati eadem, quâ relatio facta fuit de morbo, horâ, eadem, quâ Medicus ſanitatem reducem fuit pollicitus, ſeptimâ nempe, quæ nobis prima eſt pomeridiana.

TAB. DCCXXII.

Joh. Cap. V. verſ. 2 - 9.

2. Eſt autem Hieroſolymis ad probaticam (a) piſcina, quæ cognominatur Hebraice Betheſda, quinque porticus habens.

(a) Κολυμβήθρα à natando dicitur, quaſi dicas natatorium.

3. In his jacebat multitudo magna ægrorum, cœcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.

4. Angelus enim deſcendebat certo tempore in piſcinam, & turbabat aquam. Itaque qui primus deſcendiſſet poſt turbationem aquæ, ſanus fiebat, à quocunque detineretur morbo.

5. Erat autem quidam homo illic, qui triginta & octo annos morbo tenebatur.

6. Hunc quum vidiſſet JESUS decumbentem, & cognouiſſet eum jam (b) multo tempore affici, dicit ei: Vis ſanus fieri?

(b) Vel, quod jam multum temporis morbo teneretur.

7. Reſpondit ei ægrotans: DOMINE, hominem non habeo, ut quum turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam. Sed interim dum ego venio, jam alius ante me deſcendit.

8. Dicit ei JESUS: Surge, tolle grabbatum tuum, & ambula.

9. Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille, & ſuſtulit grabbatum ſuum, & ambulabat. —

2. Eſt autem Hieroſolymis ſuper probatica piſcina, quæ cognominatur Hebraicè Bethſaida, quinque porticus habens.

3. In his jacebat multitudo magna languentium, cœcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.

4. Angelus autem DOMINI deſcendebat ſecundum tempus in piſcinam, & mouebatur aqua. Et qui prior deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat, à quacunque detinebatur infirmitate.

5. Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate ſua.

6. Hunc cum vidiſſet JESUS jacentem, & cognouiſſet, quia jam multum tempus haberet, dicit ei: Vis ſanus fieri?

7. Reſpondit ei languidus: DOMINE, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam: dum venio enim ego, alius ante me deſcendit.

8. Dicit ei JESUS: Surge, tolle grabbatum tuum, & ambula.

9. Et ſtatim ſanus factus homo ille, & ſuſtulit grabbatum ſuum, & ambulabat. —

2. Ἔςι δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρα, ἡ ἐπιλεγομένη Ἑβραϊςὶ Βηθεσδὰ, πέντε ςόας ἔχȣσα.

3. Ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος πολὺ τῶν ἀσθενȣ́ντων, τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν, ἐκδεχομένων τὴν τȣ̃ ὕδατος κίνησιν·

4. Ἄγγελος γὰρ κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ· ὁ ȣ̃ν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τȣ̃ ὕδατος ὑγιὴς ἐγένετο, ᾧ δήποτε κατείχετο νοσήματι.

5. Ἦν δέ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ.

6. Τȣ̃τον ἰδὼν ὁ ΙΗΣΟΥΣ κατακείμενον, καὶ γνȣ̀ς, ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ· θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι;

7. Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν· ΚΥΡΙΕ, ἄνθρωπον ȣ̓κ ἔχω, ἵνα ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν· ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγὼ, ἄλλος πρὸ ἐμȣ̃ καταβαίνει.

8. Λέγει

IOH. Cap. V. v. 2 - 10.
Miraculum ad piſcinam Bethesdae.

Joh. Cap. V. v. 2 - 10.
Wunder am Teiche Bethesda.

G. D. Heümann sculps.

RPJCB

8. Λέγει αὐτῷ ὁ ΙΗΣΟΥΣ· ἔγειραι, ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει.
9. Καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἦρε τὸν κράββατον αὐτοῦ, καὶ περιεπάτει. —

Eſt hæc una ex rariſſimis Hiſtoriis, in Biographia dulciſſimi Saluatoris noſtri obuiis, adeò ſingularis, ut ſint, qui ei fidem haud præbeant, quod neque alii Euangeliſtæ, neque Judæorum fideliſſimus Hiſtoriographus *Joſephus* ullam ejus faciant mentionem, perſuaſi, inuolaſſe in Sacrum Codicem ex Archihæretici *Tatiani Euangelio*. Sufficiat nobis, memoratam eſſe Johanni cum omnibus ſuis circumſtantiis; extare in optimis quibusque & vetuſtiſſimis Codicibus; agnitam fuiſſe pro vera à plerisque tum Græcæ tum Latinæ Eccleſiæ Patribus. Mirum hocce Phænomenon ad rationis trutinam perpendens miracula video miraculis accumulata, miracula in piſcina ipſa ſiue balneo, miracula patrata in iis, quibus datum fuit deſcendere primis à deſcenſu Angeli turbatoris ſimul & Medici; Miracula, ſi oculos conjiciam in ægrum triginta & octo annorum, cujus cura miraculoſa Thaumaturgo ſummo CHRISTO fuit reſeruata. Omnis proin philoſophandi occaſio ceſſat, quoniam omnes Hiſtoriæ hujus circumſtantiæ vires naturæ, omniumque balneorum ſuperant. Neque aſſentiri poſſum opinioni Scholaſticorum quorundam, qui vires balnei hujus miras tribuunt ſacrificiis ante oblationem in piſcina hac ablutis; vires adeò ſanatiuas in balneo hoc fuiſſe inhæſiuè & qualitatiuè, ut loqui amant, qui intelligi nolunt. Quantum quidem capere ego poſſum, eò redit horum Philoſophorum mens, quod vires acceſſerint aquæ non ab Angelo, ſed hunc certo tempore fecialis ad inſtar deſcendiſſe, ut mirificam illam virtutem annuntiaret, & aquam veluti inauguraret. Sunt ex claſſe ſuperſtitioſorum, qui in fauorem mirificæ, quâ crux CHRISTI pollet, virtutis allegant ex *Petro Comeſtore* apud *Sixtum Biblioth.* p. 583. fuiſſe conſilio Reginæ Sabæ Solomoni dato fundum hujus piſcinæ ſtratum ligno, è quo ipſa crux CHRISTI fuerit facta, & quotannis ſemel deſcendiſſe Angelum, ſingulari ergo hoc lignum deuotione tactum. Haud majorem meretur attentionem eorum opinio, qui vim hujus balnei tribuunt oſſibus Jeſaiæ ibi ſepulti, de qua vid. *Wagenſeil. in Gemar.* c. 1. *excerpt.* 47. Securiſſimi omnium ibimus, ſi nudo fidamus & inhæreamus Textus teſtimonio, juxta quod ἄγγελος κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ, nempe non ut αὐτοκρατὴς, ſed tanquam λειτουργικὸν πνεῦμα, Hebr. I. 14. Legatus DEI, qui ſolus miracula patrat, imo omnia operatur. Incertum prorſus eſt, quandonam cœperit mirifica hujus balnei vis, & quamdiu durauerit. Haud contemnenda eſt conjectura *Lightfooti Hor. Talmud. in Joh.* p. 1009. manifeſtaſſe ſe ſupernaturalem hanc virtutem paulò ante incarnationem Meſſiæ, in complementum Prophetiæ Zach. XIII. 1. *In die illa vena aperietur domui Dauidis, & habitatoribus Jeruſalem ad (expiandum) peccatum, & menſtruam immunditiem, (In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Jeruſalem, in ablutionem peccatoris & menſtruatæ,)* quæ vena applicari poteſt potius CHRISTO ipſi, ejusque pretioſiſſimo merito. *Chemnitius: Poſtremis temporibus populus Judæorum non tantùm patebat direptionibus, & tyrannidi Ethnicorum, ſed libertas ipſorum planè oppreſſa, imo extincta erat: ne igitur vel de promiſſionibus deſperarent, vel totam religionem abjicerent, mirabile hoc donum ſanationis ſtatuit DEUS in illo loco, ubi victimæ, quæ figuræ erant propitiatorii ſacrificii, lauabantur & præparabantur, oſtendens, ſe poſteritatem Abrahæ, & cultum à ſe inſtitutum adhuc amare, ut ita firma expectatione usque ad Meſſiæ aduentum ſuſtentarentur.* Et probabile eſt admodùm, quod *Pellicanus* noſter ſcribit in IV. Euang. f. 106. ceſſaſſe miraculum hocce cum morte CHRISTI, uti & *Tertullianus contra Jud.* c. 13. ceſſantem hanc virtutem mirificam tribuit *perſeuerantiæ furoris Judaici* contra CHRISTUM. Legatur omnino Cl. *Joh. d'Outrein Diſſ. Hiſtorico-Philolog. de Piſcina Betheſdæ* inſerta *Bibl. Brem.* Cl. I. p. 597. qua miraculoſam hujus piſcinæ virtutem contra *Thomam Bartholinum* & *Henr. Hammondum* comprobat. Solidiſſima ejus argumenta huc paucis redeunt. *1. Quia neque in S. Scriptura, neque apud Joſephum aut Philonem, vel apex occurrit, ex quo probetur, Thermas Medicinales fuiſſe Hieroſolymis. 2. Quia thermæ naturales tantùm inſeruiunt aliquibus morbis ſanandis, verum aqua hæc tollebat omnem, quocunque quis detineretur, morbum. 3. Thermarum aquæ nonniſi ſæpius uſitatæ & per interuallum temporis ægros curare poſſunt: ſed hic è veſtigio ſanabatur, quisquis poſt motam aquam eam ingreſſus fuerat. 4. Thermarum aquæ medicinales ſemper eandem vim habent, ſaltem certo tempore anni: Verum hæc aqua tantùm ſanabat* κατὰ καιρὸν, *aliquo breui tempore, quod ſtatum & fixum non erat, ſed patienter debebat expectari. 5. Aqua hæc non ſanabat, niſi poſtquam mota eſſet. 6. Et quidem per Angelum, deſcendentem in eam, vel ſuper illam. 7. Neque id beneficium præſtabat pluribus, ſed uni tantùm, & quidem primo, poſt turbationem eam ingreſſo.* Tractarunt eandem hanc materiam J. C. *Harenberg.* in *Bibl. Brem.* Cl. VII. p. 82. *Mich. Arnold.* Præſ. *Friſchmutho* Jen. 1663. 4. *Dauid Wendeler* Witt. 1676. 4. *Sam. Schelguig* Diſſ. II. Gedani 1681. 4. *Joh. Conr. Hottinger.* Præſ. *Joh. Bapt. Ottio* Tig. 1705. 4. *Dav. Ebersbach* Præſ. *Joh. Oleario* Lipſ. 1714. 4.

Per-

Pergo, properante pede, ad miraculum ipſum, quod effecit non Piſcina miraculoſa, non Angelus creatus, ſed Angelus Fœderis CHRISTUS patrauit in viro 38. annos laborante, morbo per conſequens chronico. Morbi genus ipſum non exprimit Euangeliſta, cui vir ille duntaxat dicitur Ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ, id eſt, ἀσθενὴς, æger. *Paralyſin* volunt *Heinſius Ariſtarch. ſacr.* 887. *Pelargus in Joh.* V. *Theophylactus*, *Gregorius*, *Wedelius de Paralyſi uniuerſali & particulari in Dec.* VIII. *Exercit.* III. p. 22. *Nonnus:*

Εἶχε δυσαλθήτῳ πεπεδημένα γούνατα νούσῳ.

Habebat incurabili ligata genua morbo.

Chryſoſtomus vocat ipſum δεδεμένον, *ligatum*, ut ſanè ligatus eſt, cui nec ſtare, nec ambulare, nec functiones ſuas obire licet. Diffitendum interim haud eſt, minus quadrare locutionem hanc naturæ paralyſeos, quæ reuerà eſt πάρεσις, ſolutio, relaxatio toni. Sed ſenſu illo priori ægroti quiuis dici poſſunt δεδεμένοι, ad lectum relegati. Ita CHRISTUS de ægra illa 18. annorum, ἣν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς, Luc. XIII. 16.

Verſ. 6. quæ leguntur verba, ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, intelligi poſſunt & de ætate ſenili, & de diutina ægri mora ad piſcinam, quem ſenſum æquiuocum adoptat Vernacula noſtra, *daß er ſchon eine lange Zeit gelegen.* De cura ipſa dubitare haud licet, fuiſſe miraculum patratum in ægro inſanabili, patratum momento. Imperat CHRISTUS, dicto jungit factum, gratiam largitur præſtandi id, quod jubet. *Solius DEI proprium eſt, ut ſic imperare poſſit. Cyrill.* L. II. *in Joh.* c. 126. Dictum, ἔγειραι, ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει. Fuit hic lectus, vel lectulus, κράββατος, *grabbatum* indicium ut morbi, ita reſtitutæ ſanitatis. Heic tollit ſanus grabbatum, ibi portat lectus ægrum. *Chryſoſt. Serm.* 50. *Tolle lectum tuum, ut quod eſt infirmitatis teſtimonium ſit probatio ſanitatis: ut lectus doloris tui, ſit meæ curationis indicium; ut receptæ fortitudinis magnitudinem ponderis aſſerat magnitudo.* Jubet CHRISTUS ægro περιπατεῖν, redire domum, vel hac illac ire, ut fides accedat miraculo, neque ulli vel minimus hæreat ſcrupulus. ὥστε καὶ τὸ γινόμενον πιστεύσασθαι θαῦμα, καὶ μηδένα νομίσαι φαντασίαν εἶναι τὸ γεγενημένον, ἢ ὑπόκρισιν. *Chryſoſt. Homil.* 36. Succeſſus curæ legitur v. 9. καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἦρε τὸν κράββατον αὐτοῦ, καὶ περιεπάτει. Audi, quomodo ægrum hunc noſtrum adloquatur *Nazianzenus Orat. in Sanct. lauacr. Heri in lecto decumbebas, derelictus & neglectus, nec habebas hominem, qui, cum aqua turbata eſſet, te in piſcinam mitteret: hodie inueniſti hominem, eundem & DEUM, ſeu potius DEUM hominem.* Appoſitè *am Ende Medicin. Chriſt. Diuin.* p. 34. *Benedictus Saluator majeſtatico ſuo Imperio unico verbo* ἔγειραι *omnia in afflicto redintegrauit, ſubinde maxime corruptum morbi ſtatum, extreme vitioſos motus, deperditam machinam corporis, exarefactos & ſummopere deprauatos ſuccos corporis, labefactatos humorum progreſſus, omnium organorum deſperatam inuerſionem uno momento, & ſolo verbo cum diuinæ ſuæ virtutis comitatu ſanauit, eidemque ad nouam velut vitam nouas largitus eſt vires, quibus ſurgere, grabbatum ſuum attollere & ambulare potuit, & id* εὐθέως &c.

Joh. Cap. VI. verſ. 9-13.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 19.

Joh. Cap. VI. verſ. 18. 19.

Vid. Matth. Cap. XIV. verſ. 25.

RPJCB

IOH. Cap. IX. v. 1. 6. 7.
Coecus lotione ſanatus.

Joh. Cap. IX. v. 1. 6. 7.
Ein Blinder wird ſehend durch waſchen.

G. D. Heümann sculps.

TAB. DCCXXIII.

Joh. Cap. IX. verſ. 1. 6. 7.

1. Et præteriens JESUS vidit hominem cœcum à natiuitate.
6. Hoc quum dixiſſet, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo: & illeuit lutum ſuper oculos cœci.
7. Et dixit ei: Vade, laua in piſcina Siloam, quod interpretatione eſt, miſſus. Abiit ergo, & lauauit, & venit videns.

1. Et præteriens JESUS vidit hominem cœcum à natiuitate.
6. Hæc cum dixiſſet, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & liniuit lutum ſuper oculos ejus.
7. Et dixit ei: Vade, & laua in natatoria Siloe, quod interpretabatur miſſus. Abiit ergo, & lauit: & venit videns.

1. Καὶ παράγων εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς.
6. Ταῦτα εἰπὼν, ἔπτυσε χαμαὶ, καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ.
7. Καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ὕπαγε, νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωὰμ (ὃ ἑρμηνεύεται, ἀπεσταλμένος). Ἀπῆλθεν οὖν, καὶ ἐνίψατο, καὶ ἦλθε βλέπων.

AN cœcitas hæc fuerit amauroſis, vel catarrhacta? an cauſa mali reſederit in hac illaue membrana, hoc illoue oculi humore, vel & neruis opticis? neſcimus cum ignariſſimis, Sacra ſilente Scripturâ. Omnia tamen hæc crediderim potius, quàm quod ſtatuere priſcæ Eccleſiæ Patres, *Cyprianus*, *Chryſoſtomus*, *Theophylactus*, *Auguſtinus*, nouos creaſſe oculos CHRISTUM cœco huic nato. Nam v. 10. ſciſcitantur Judæi, πῶς ἀνεῴχθησάν σοι οἱ ὀφθαλμοί; & v. 11. reſpondet ſanus factus, ἐπέχρισέ μου ΙΗΣΟΥΣ τοὺς ὀφθαλμούς. Unde liquidò patet, habuiſſe oculos, fuiſſe eosdem apertos, non recens creatos. Quamuis haud conſtitiſſet pluris CHRISTO, nouos fabricari, vel creare oculos, quàm curare inſanabiliter cœcos. De Collyrio, ex ſanctiſſima Meſſiæ ſaliua, & terra parato, non habemus quod dicamus, niſi quod in parallelo collocari debeat cum omnipotenti verbo, quod ſuffeciſſet ſolum, imo ſolus voluntatis diuinæ nutus. Adhibuit proin ἀρχίατρος ἰσόθεος Collyrium non tanquam remedium, ſed tanquam omnipotentiæ ſuæ τεκμήριον, facile quippe fuit judicare adſtantium cuiuis, cœcum à natiuitate curari haud poſſe remedio tam vili. *Bartholin. de Morb. Biblic. c. 20. ex L. VII. Carm.* 42.

Prima luto debent noſtræ primordia vitæ,
Exque luto reficit languida membra DEUS.
Viderat hoc cœcus, cui reſerantur ocelli,
Ut quoque diſcamus nos meminiſſe luti.

Joh. Cap. X. verſ. 4.

Nouerunt (oues) vocem ejus.

Sciunt (oues) vocem ejus.

Οἴδασι (τὰ πρόβατα) τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

NOuerunt oues vocem paſtoris ſui, ut *agnoſcit bos Dominum ſuum, & aſinus præſepe heri ſui*, Jeſ. I. 3. Eſt hæc cognitio, ſi ita loqui licet, mechanica, purè materialis, ἄλογος. Poſſunt nempe animalia bruta, canes, feles, corui, pſittaci, etiam ſtupidiſſima, aſſueſieri ita, ut ad certas voces, ſigna, certas, & miras ſæpe, obeant functiones. Seligit Saluator in hac parabola, fidelibus deuotam ſui imitationem commendaturus, ouem, animal ex mitiſſimis, quod duci ſe patitur non à ſolis hominibus, ſed & à canibus, capris. *Ælian.* L. VII. c. 27. εὐπειθέστατα δὲ ἄρα τῶν ζώων τὰ πρόβατα ἦν, καὶ ἄρφεσθαι (lege ἄρχεσθαι) φύσει πεπαιδευμένα. ὑπακούει γοῦν καὶ τῷ νομεῖ, καὶ τοῖς κυσὶ, καὶ μέντοι καὶ ἕπονται ταῖς αἰξί. *Oues præ omnibus animalibus obedientes, & ad parendum naturâ factæ ſunt. Obtemperant enim & paſtori, & canibus, & capras quoque ſequuntur.* Lingua, quâ vel oues, vel gregis duces arie-

tes vocari ſolent, & allici, non eadem eſt omnibus gentibus. Veteribus Græcis uſitata erat vox σίττα, vel ψίττα, quod conſtat ex *Theocrito* & *Euſtathio*. Arabes, ut ſunt ὀνοματοπλάσιοι, diuerſa habent vocabula, quibus adloquantur oues: increpaturi eas dicunt *pha pha, gair, gair, auſa auſa*, allecturi *bus bus, ribaralibala*: mulcturi *adhag adhag, azar azar, habar habar*: ad potandum deducturi *birbir, barbar*. Miſerè degunt oues absque paſtore. Videntur inde ipſi Judæi mutuati eſſe prouerbium, quo & Saluator utitur, & paſſim Scriptura. Num. XXVII. 16. *Præcipiat DOMINUS, DEUS ſpirituum uniuerſæ carnis, virum ſuper hunc cœtum, qui egrediatur ante eos, quique ingrediatur ante eos, qui educat eos, & qui introducat eos, ut non ſit cœtus DOMINI veluti oues, quæ paſtorem non habent. (Prouideat DOMINUS, DEUS ſpirituum omnis carnis, hominem, qui ſit ſuper multitudinem hanc: Et poſſit exire & intrare ante eos & educere eos vel introducere: ne ſit populus DOMINI ſicut oues absque paſtore.) Videbat* Micha Propheta 1. Reg. XXII. 17. 2. Paralip. XVIII. 1. *uniuerſum Iſraëlem diſperſum in montibus veluti oues, quibus non eſt paſtor.* Et Saluator noſter Matth. IX. 36. Marc. VI. 35. ἐσπλαγχνίσθη περὶ (τῶν ὄχλων) ὅτι ἦσαν ἐκλελυμένοι καὶ ἐῤῥιμμένοι ὡσεὶ πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα.

TAB. DCCXXIV.

Joh. Cap. XI. verſ. 1. 17. 43. 44.

1. Ægrotabat autem quidam, nomine Lazarus. —	1. Erat autem quidam languens Lazarus. —
17. Venit itaque JESUS, & inuenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.	17. Venit itaque JESUS, & inuenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.
43. Atque hæc quum dixiſſet, voce magna clamauit: Lazare, veni foras.	43. Hæc cum dixiſſet, voce magna clamauit: Lazare, veni foras.
44. Et prodiit, qui fuerat mortuus, manus & pedes habens reuinctos faſciis funereis, & facies illius ſudario erat obuincta. Dicit eis JESUS: Soluite eum, & ſinite abire.	44. Et ſtatim prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes inſtitis, & facies illius ſudario erat ligata. Dixit eis JESUS: Soluite eum, & ſinite abire.

1. Ἦν δέ τις ἀσθενῶν Λάζαρος. —

17. Ἐλθὼν οὖν ὁ ΙΗΣΟΥΣ εὗρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ.

43. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασε· Λάζαρε, δεῦρο ἔξω.

44. Καὶ ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς, δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο. Λέγει αὐτοῖς ὁ ΙΗΣΟΥΣ· Λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε ὑπάγειν.

QUo morbo laborauerit, occubueritue, altum in Sacris eſt ſilentium. Verſ. 1. legitur fuiſſe ἀσθενής. Verſ. 4. Morbus ipſe vocatur ἀσθένεια, cujus apud *Suidam* ſynonyma ſunt ταλαιπωρία, νόσος, ἀδυναμία. *Nonnus* in Paraphraſi habet πῦρ, quæ apud *Hippocratem* aliosue veteres Medicos *febrem* denotat, qua æger veluti in igne jacet, igne uritur. Imo verò videtur Lazarum corripuiſſe febris ex acutis, vel peracutis, quæ tertio die eum ſuſtulit. Nam primo ſtatim die nuntios miſerant ad CHRISTUM ſorores, λέγουσαι· ΚΥΡΙΕ, ἴδε, ὃν φιλεῖς, ἀσθενεῖ, v. 3. Manſerat autem CHRISTUS v. 6. ἐν ᾧ ἦν τόπῳ δύο ἡμέρας. Poſtea abſens corpore, ſed omniſapientiâ ſuâ præſentiſſimus de amico ſuo Lazaro παῤῥησίᾳ dicit, ἀπέθανε, v. 14. Inde ab obitu Lazari poſtquam tranſiere aliquot dies, & aduenerat Medicus, inuenit illum τέσσαρας ἡμέρας ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ. Verſ. 17. & 39. ita CHRISTUM adloquitur Martha: ΚΥΡΙΕ, ἤδη ὄζει· τεταρταῖος γάρ ἐστι. Sunt, qui ex hoc ipſo fœtore præſumunt, occubuiſſe morbo peracuto; obſeruamus quippe, ipſâ peſte, quæ febris eſt omnium acutiſſima, aliisue venenatis morbis demortuos putreſcere citius & fœtere præ aliis.

Sed

TAB. DCCXXIV.

IOH. Cap. XI. v. 1. 17. 43. 44.
Lazarus ex mortuis reſuſcitatus.

Joh. Cap. XI. v. 1. 17. 43. 44.
Auferweckung Lazari.

H. Sperling sculps.

RPJCB

Sed dantur & alii, iique chronici, morbi, quibus qui obeunt, breui in putrilaginem abeunt, inprimis conſtitutione aëris calida, & in Climate calido, quale fuit hæc quoque Lazari patria. Addit momentum διάθεσις corporis. Putreſcere citius videmus, qui laxioris ſunt ſtructuræ, præ aliis macilenti. Mox nempe ac anima diſceſſit à corpore, & fibris tonus ademptus, perfluunt veluti aggeribus diſruptis humores, ut ante ſæpe in putrilagine fœtida quaſi natet corpus, quàm infertur tumulo. Exoritur mox fermentatio, rareſcunt fluida, & repagula obuia perrumpunt. Soluto inter fluida & ſolida, imo fluida inter & fluida vinculo auolant ſubtiliores partes, & naribus fœtorem adferunt, tandemque totum corpus abit veluti in pultem ſanioſum. Quinimò, ægro nondum mortuo fœtet ſudor lethalis frigidus, toni mox finientis, & virium cordis breui ceſſaturarum indicium. Ex his omnibus luce meridianâ clarius innoteſcit magnitudo miraculi in Lazaro patrati. Reuocatur anima defuncti verbo CHRISTI omnipotenti, Λάζαρε, δεῦρο ἔξω, & cum corpore reunitur. Fibræ recipiunt, quem amiſerant prorſus, tonum; mutantur in totum fluida ab illis, redit ſanguini circulus. Ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς, δεδεμένος τὲς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτȢ σȢδαρίῳ περιεδέδετο. Et mandato CHRISTI ſolutus vinculis ὑπάγει.

Joh. Cap. XI. verſ. 18.

Erat autem Bethania juxta Hieroſolymam fere ſtadiis quindecim.

Erat autem Bethania juxta Hieroſolymam quaſi ſtadiis quindecim.

Ἦν δὲ ἡ Βηθανία ἐγγὺς τῶν Ἱεροσολύμων ὡς ἀπὸ ϛαδίων δεκαπέντε.

Ex collatione Luc. XXIV. 13. conſtat, eſſe diſtantias Emauntis & Bethaniæ ab Hieroſolyma ut 60. ad 15. vel 4. ad 1. Inuenta prior 34492. Pedd. Pariſinorum. Erit proin hæc, de qua nunc 8623. qui conficiunt fere dimidium Milliare Germanicum.

Joh. Cap. XI. verſ. 33. 35.

33. JESUS ergo, ut vidit eam plorantem, & Judæos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit ſpiritu, & (a) conturbauit ſeipſum.

(a) Vel, conturbatus eſt.

35. Lachrymatus eſt JESUS.

33. JESUS ergo, ut vidit eam plorantem, & Judæos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum.

35. Lachrymatus eſt JESUS.

33. ΙΗΣΟΥΣ Ȣ̃ν ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίȢσαν, καὶ τὲς συνελθόντας αὐτῇ Ἰȣδαίȣς κλαίοντας, ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι, καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν.

35. Ἐδάκρυσεν ὁ ΙΗΣΟΥΣ.

Aperitur heic Theatrum ſanctiſſimorum Seruatoris affectuum magnificum, quibus deprauatæ noſtræ hominum paſſiones ſanctificantur, nosque ipſi ad imitationem incitamur. *Conturbationem en!* quam per ἐμβριμᾶσθαι exprimit Euangeliſta, quæue lachrymas exprimit CHRISTO. Has ter profudiſſe legitur homo DEUS, 1. heîc in reſurrectione Lazari, 2. occaſione ſolennis & regii introitus in urbem ſanctam, Luc. XIX. 41. ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ, 3. in ipſa cruce. Extat teſtimonium Hebr. V. 7. ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτȢ̃, δεήσεις τε καὶ ἱκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτȣ, μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων προσενέγκας.

Videamus hac occaſione, qualisnam ſit differentia inter lachrymas CHRISTI, & eas, quas nos profundimus mortales. Sunt lacrymæ humanæ lympha ſuperflua, in *innominata* oculi *glandula & lacrymali* ſecerni, & per *ductus lymphaticos* excerni ſolita, quæ partim per *puncta lachrymalia*, in angulo oculi interiori conſpicua, ad nares deuehitur, partim verò ſuperabundans per genas defluit; fit autem id non unâ duntaxat occaſione. Exprimit inprimis lacrymas triſtitia, λύπη, quam Etymologus deriuat παρὰ τὸ λύειν εἰς δάκρυα τὰς ὦπας. Ita lachrymabatur infortunatus ille *Boëthius de Conſol. Philoſ. metro* I. L. I.

Carmina qui quondam ſtudio florente peregi,
Flebilis huc mœſtos cogor inire modos.
Ecce mihi laceræ dictant ſcribenda Camœnæ,
Et veris elegi fletibus ora rigant.

 Octa-

Octauia apud *Senecam Tragicum*.

> \- - - - *Scindit veſtes*
> *Auguſta ſuas, laceratque comas,*
> *Rigat & mœſtis fletibus ora.*

Hinc & in Sacris per Metonymiam ſumuntur lacrymæ pro afflictionibus ipſis. Pſal. XLII. 4. Dauid querulus: *Fuit mihi lachryma mea pro cibo dies noctesque. (Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte.)* Pſal. CII. 10. *Cinerem ut panem comedi, & potum meum fletu miſcui.* DEUS *ſi eripit animam morti, eripit & oculos lacrymis.* Pſ. CXVI. 8. Sic ἐξαλείψει ὁ ΘΕΟΣ πᾶν δάκρυον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν (τῶν ἁγίων), Apoc. VII. 17. Fluunt autem tunc lachrymæ ex triſtium oculis, contractis ob prædominium fluidi neruei glandulis lachrymalibus, hinc emphatica Germanorum locutio, *mein Creutz und Widerwärtigkeiten preſſen mir die Thränen aus den Augen.* Et certo, ſed figurato ſenſu nubes in animo collectæ atræ funduntur per lacrymas veluti in pluuiam.

Profundimus aliquando lachrymas præ gaudio. In hoc affectu prædominium obtinet cor: pellitur ſanguis ſolito majori impetu ex viſceris hujus thalamis ut in omnes alias corporis partes, ita quoque in glandulas oculorum, abundantior fit lymphæ lachrymalis ſecretio, quæ proin continuato impetu per lachrymales ductus effluit. Ita ouans *Jacob* Patriarcha *oſculatus eſt Rahelem, ſublataque voce ſua fleuit*, Gen. XXIX. 11. *Joſephus, dum ſe cognoſcendum præbebat fratribus ſuis, emittebat vocem ſuam cum fletu*, Gen. XLV. 2. Et ante, adſpiciens fratrem ſuum Benjaminem, Gen. XLIII. 30. Haud immorabor quæſtionibus variis, quæ formari poſſunt circa fletum. Cur e. g. promptius lachrymentur fœminæ quàm viri? pueri, vel bis pueri ſenes præ viris ætatis conſiſtentis? cur lacrymas exprimat ſinapi, fumus, cœpa? cur homini proprium ſit flere & ridere?

CHRISTUM quod attinet, fleuit is tanquam verus homo, neque præbet hic fletus Arrianis argumentum contra Diuinitatem Saluatoris. Manifeſtarunt ſe in Immanuele alii quoque affectus. Heic ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι, καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν. Inchoata Paſſione ſua legitur λυπέμενος καὶ ἀδημονῶν, Matth. XXVI. 37. Alibi ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι, Luc. X. 21. In ſtatu humiliationis ſuæ *humani nihil fuit ab ipſo alienum, præter peccatum. Ipſe portauit noſtras infirmitates, & dolores noſtros ipſe bajulauit*, Jeſ. LIII. 4. Graphicè Diuus *Auguſtinus de Civ. DEI* L. XIV. c. 9. *Neque enim, in quo verum erat hominis corpus, & verus hominis animus, falſus erat humanus affectus. Ille hos motus certæ diſpenſationis gratia ita, cum voluit, ſuſcepit animo humano, uti, cum voluit, factus eſt homo.* Cur euitaſſet affectus, qui ipſe ſeſe, voluntariè quidem, ſubjicere voluit morti ipſi, quæ culmen eſt & finis infirmitatis humanæ? κλίνας τὴν κεφαλὴν, παρέδωκε τὸ πνεῦμα, Joh. XIX. 30. Voluntariè, inquam, his omnibus infirmitatis gradibus ſeſe ſubmiſit, quoties requirebat id vel ſuum, Mediatoris, officium, vel poſtulabat æterni Patris voluntas, non neceſſitate naturæ. *Nos illas affectiones habemus ex humanæ conditionis infirmitate: non autem ita DOMINUS JESUS, cujus & infirmitas fuit ex poteſtate. Auguſtin.* l. c. Præcurrunt ſemper corrupti affectus noſtri, ſed affectibus Saluatoris dominabatur ſanctiſſima ſimul & potentiſſima voluntas.

Cauſas fletus mouentes quod attinet, videntur heic, in reſurrectione Lazari, concurriſſe τάραξις, commiſeratio & amor. Ὡς εἶδεν τὴν Μαρίαν κλαίουσαν —— ἐτάραξεν ἑαυτὸν, ſeſe ſponte ſubmiſit conturbationi mentis, ſed alieniſſimæ *à peccato*, indignationi contra communes generis humani hoſtes, Diabolum & Mortem, quæ non ſola inutilia terræ pondera è medio tollit, ſed & gratiſſimos DEO fideles: & fuit τὸ ἐμβριμᾶσθαι CHRISTI ἐν πνεύματι non præcipitantiæ effectus, ſed ſociam habuit præſentiſſimam & ſanctiſſimam animi tranquillitatem. *Hic fremitus non cum animi præcipitatione, aut effræni impetu conjunctus, ſed debita tranquillitate & placida moderatione temperatus fuit. Ægid. Hunnius* in h. l. *Commiſerationis* objecta fuere ſorores Lazari, & Judæi ipſi, qui aduenerant mœſtas conſolaturi, & in lachrymas fuere profuſi. *Amorem* in ſpecie teſtatus fuit erga defunctum. Judæorum en teſtimonium v. 36. Ἴδε, πῶς ἐφίλει αὐτόν; Saluator ipſe illum amici nomine donat, v. 11. Λάζαρος ὁ φίλος ὑμῶν κεκοίμηται.

Legatur *Jac. Kuderling Diſſ. de Lacrymis CHRISTI. Præſ. Joachimo Hildebrand.* Helmſt. 1696. 4.

Joh. Cap. XII. verſ. 3.

Vid. Matth. Cap. XXVI. verſ. 7.

Joh. Cap. XII. verſ. 14. 15.

Vid. Matth. Cap. XXI. verſ. 2.

Joh. Cap. XII. verſ. 24.

Amen, amen dico vobis, niſi granum frumenti dejectum in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet; ſi verò mortuum fuerit, multum fructum affert.	Amen, amen dico vobis, niſi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.

Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει.

RAra eſt hæc, quæ tantùm non *σιδηρόξυλον* videtur, locutio, *ἐὰν ἀποθάνῃ ὁ κόκκος τοῦ σίτου, πολὺν καρπὸν φέρει.* Nonne ſi emoritur vel ſemen, vel radix, vel palmes alicujus plantæ, & putreſcit, ſpe omni excidimus capiendorum inde fructuum? Nonne granum frumenti, quod in terram haud conjicitur, viuum licet, mortuum dici poteſt, id eſt, ſterile, ad propagationem ſui ineptum? Huc proin redit quæſtio, quomodo granum frumenti dici poſſit emori, & tamen eſſe frugiferum? Hæc ut ritè capiantur, & ſoluatur *παράδοξον*, introſpicienda eſt natura grani, & conſideranda ſtructura; inquirendum, quid in eo viuat, quid moriatur. *τὸ ἀποθανεῖν* heic non, quod multi volunt, ſignificat defodi, ſub terra recondi. Latior eſt, & morti propior, ſignificatus. Semen conſtituit non duntaxat planta ipſa in illo latens jam figurata, ſed & exterior pellicula, & cotyledon farinaceus, quæ potiorem ſeminis partem abſoluunt. Quemadmodum in ouo non duntaxat eſt ſtructura pulli, ſed & albumen cum vitello, & omnia hæc obducta cortice: non homo ſolus fere infinitè paruus, ſed & ſecundina, cum ſuis tunicis. Et quemadmodum ibi albumen adæquatum dat pullo tenerrimo nutrimentum, ſed hoc excluſo ouum totum redditur inutile, *ἀποθνήσκει*, vel in partu hominis ſecundina tanquam rejectanea abſcedit, tanquam inutile quid defoditur, & putreſcit: ita ſi in terram conjiciatur frumenti granum, reuera emoritur potior ejus pars, pellicula nempe & cotyledon farinaceus, & prodit in dias luminis auras ſola planta, frumentum euolutum, quæ excreſcens, & à ſucco terræ nutrita, atque ad maturitatem perducta *πολὺν καρπὸν φέρει.* *Auguſtinus:* CHRISTUS *eſt granum illud mortificandum, & multiplicandum, mortificandum in infidelitate Judæorum, & multiplicandum in fide omnium populorum.*

Joh. Cap. XIII. verſ. 38.

Vid. Marc. Cap. XIII. verſ. 35.

Joh. Cap. XIX. verſ. 2.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 29.

Joh. Cap. XIX. verſ. 14. 18.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 35.

Joh. Cap. XIX. verſ. 28. 29.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 48.

Joh. Cap. XIX. verſ. 30.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 50.

TAB. DCCXXV.

Joh. Cap. XIX. verſ. 34.

Sed unus militum lanceà latus ejus fodit, & continuò effluxit ſanguis & aqua.

Sed unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua.

Ἀλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξε, καὶ εὐθὺς ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ.

SI ulla mortis vitæque CHRISTI circumſtantia crucem fixit Eruditis, hæc eſt, de qua integri proſtant Tractatus, videlicet

Gisb. Voëtii Select. Diſput. Theolog. P. II. *Diſſ. 12. & 13. de perfoſſo Latere CHRISTI cum Auctario.*

Sagittarii | *Diſſ. de Latere CHRISTI aperto.*
Ritteri | *In Theſ. Theolog. Philol.* Amſtel. 1702. f. Tom. II. p. 381-401.

Joh. Andr. Quenſtedt de Aqua ex CHRISTI latere profluente.

Thomæ Bartholini de Latere CHRISTI aperto Diſſertatio. Lugd. Bat. 1646.

Georg. Wolfg. Wedel. de Latere CHRISTI aperto, in Dec. III. *Exercit.* I.

Neque fori mei eſt, neque propoſiti, inquirere in nomen hujus militis, an is vocatus fuerit *Longinus*, quod aſſerit Eccleſia Romano-Catholica, num *Inaſius*, *Ignatius*, quod nomen illi dat *Evangelium Xauerii Perſicum*; non in conditionem illius, an fuerit ex gregariis militibus, vel equitibus, vel ipſe Hecatontarcha, qui cruci JESU adſtitit; non in λόγχην, *lanceam*, quæ plusquam Alchymica arte ita fuit multiplicata, ut Romæ, Pariſiis, Burdigalæ, Norimbergæ inter Clinodia Imperatorum, & forſan alibi in Europa pro vera oſtendatur; Lubens linquo diſquiſitiones haſce iis, οἳ ἐμβατεύουσι ἃ μὴ ἑώρακαν, Col. II. 18. Neque, tacente Scriptura, animus eſt determinare, an vulnus hoc tranſierit dextrum latus, vel ſiniſtrum, vel utrumque thoracis? Sufficit, fuiſſe illud adeò latum, ut *manum* in ejus cicatricem immittere potuerit incredulus, ſed diuus, Thomas. Joh. XX. 25. 27.

Meditationi huic præſenti ſubmittam αἷμα καὶ ὕδωρ, quæ effluxere ex vulnere CHRISTI thoraci inflicto; hâc quidem præmiſſa proteſtatione, quod neutiquam animus ſit, in certamen deſcendere cum iis, qui hoc ſanguinis & aquæ profluuium ſtatuunt miraculoſum, ſubſcribente tota antiquitate, pollicem præbentibus doctiſſimis non ſolùm Theologis, ſed & Medicis; qui pro ſua ſententia allegant inſuper ſingularitatem exempli, ſanguinem & aquam, quæ profluxerint ſeparatim, teſtimonium quoque emphaticum ipſius Euangeliſtæ, v. 35. ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθινὴ αὐτοῦ ἐστιν ἡ μαρτυρία· κἀκεῖνος οἶδεν, ὅτι ἀληθῆ λέγει, ἵνα ὑμεῖς πιστεύσητε. Perſuaſus tamen ſum, licere etiam ſincero CHRISTI Saluatoris adoratori philoſophari ex principiis Phyſico-Anatomicis. Fuit CHRISTUS verus homo, ſed & DEUS, accidentibus & infirmitatibus humanis obnoxius, ἀναμάρτητος licet, qui quà homo comedit, bibit, dormiuit, vigilauit, ambulauit, famem, dolores ſenſit, lachrymas profudit; ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι, καὶ ἐτάραξεν ἑαυτὸν, Joh. XI. 33. παρέδωκε τὸ πνεῦμα, Joh. XIX. 30. per conſequens & poterat ex vulnere hoc ſui thoracis profluere ſanguis & aqua, ut negari nequit, ex perfoſſis artubus defluxiſſe ſanguinem.

Tentemus vadum, linquentes unicuique, an tranemus feliciter, judicium. Crucifixionis ea fuit ratio, ut cruciarius debuerit vel clauis affigi, vel ſaltem fortibus vinciri funibus. Siue hoc ſiue illo modo fuerit executioni data diriſſima hæc pœna, doloriſque plena, refrigeſcere debebant neceſſariò extrema corporis, digiti manuum pedumque, dehinc manus ipſæ & pedes, tandemque brachia & crura præuiâ gangrænâ dolorificâ emori, fuſco primùm tingi colore, tandem nigreſcere. Eſt in aprico cauſa præmemoratorum accidentium. Per extremos artus circulus ſanguinis fuit interceptus: impoſſibile fuit cordi, ſuperare artuum violentiſſimè tenſorum, fortiſſimè ligatorum, inflammatorum, per clauos infixos læſorum reſiſtentias; frangi debebat rota hæc corporis primaria laboribus. Debebat, quamdiu miſeram traxerat miſerrimus cruciarius vitam, ſanguis, hujusque partes fluidiores accumulari in præcordiis; ventriculi cordis à ſanguine nimium expandi; diſtendi quoque ultra modum arteria magna tum aſcendens, tum deſcendens. Ventriculus cordis ſiniſter, quoniam ſeſe liberare non poterat ab onere incumbente, non poterat quoque ſanguinem recipere ex dextro cordis ventriculo, qui eò per pulmones vehi debebat: hinc & ſequi debebat inflammatoria expanſio pulmonalium vaſorum, dextri cordis thalami, & venæ cauæ. In his rerum circumſtantiis patiebatur miſer dolorem

IOH. Cap. XIX. v. 34.
Iesu Latus Lancea apertum.

Joh. Cap. XIX. v. 34.
Die eröffnete Seite Jeſu.

G. D. Heüman sculps.

RPJCB

lorem urentiſſimum, de quo conqueri ſatis non poſſunt, qui gangrænâ moriuntur; ſentiebat idem ſimul onus ingens cordi & pectori quaſi impoſitum. Dilatatis adeò violenter aorta, venâ caua, arteria & vena pulmonali, thalamis cordis, auriculis, venis & arteriis coronariis, vena azygo, venis & arteriis intercoſtalibus (quæ Pleuritidis ſenſum dabant exquiſitiſſimum) omnibus item pericardii & pleuræ vaſis lymphaticis, horum neceſſariò debebat ſequi diſruptio, cauum proinde pectoris repleri lymphâ extrauaſata. Quodſi nunc conſideremus, cruci intuliſſe optimum generis humani Saluatorem non ſolùm onus peccatorum omnium creaturarum humeris tremendum, ſed & corpus tot prægreſſis martyriis & laboribus defatigatum, concipere haud erit difficile, quomodo ex aperto CHRISTI latere effluxerit ſanguis & aqua, aqua ex cauo pectoris, fortè & pericardio, ſanguis ex læſis à lancea vaſis ſanguiferis, jam ſanguine turgidis, vel & perfoſſo corde ipſo, absque quod neceſſe ſit, confugere ad miraculum: Aquâ præeunte, ſanguine ſequente.

Locus memorabilis hujus vulneris dicitur πλευρὰ, quâ voce intelligi haud debet (quod *Vincent. Ferrerius Serm. unic. Paſch. de CHRISTI Paſſ.* voluit) latus illud Imi ventris, quod ſeſe extendit à coſtis ad ilia, ſiue ab hypochondrio ad hypogaſtrium; neque *pleura* κατ᾽ ἐξοχὴν ita dicta, quæ pectoris cauum intus ſuccingit, & *pleuritidi* nomen dedit, ſed pectus, hujusque dextrum, vel potius ſiniſtrum, latus. *Julius Pollux Onom.* L. II. c. 4. τὰ μὲν ὑπὸ μασχάλην, πλευρὰ ὀνομάζεται· τὰ δὲ ὀςᾶ, πλευραί. ὧν τὰ μέσα μεσόπλευρα, καὶ μεσοπλεύρια. Huc quadrat diſtinctio dolorum pectoris apud *Hippocratem* VI. *Aph.* 5. in eos, qui ſentiuntur ἐν πλευρῇσι, in latere thoracis, καὶ ςήθεσι, in anteriore parte. Extra controuerſiam id eſt, non ſolam cutim, muſculosue intercoſtales, & pleuram fuiſſe perfoſſa, ſed & viſcera alia thoracis nobiliora, quorum vulnera pro lethalibus communiter habentur. Et ante omnia quidem, absque quòd S. *Brigittæ* teſtimonio opus habeamus *L. IV. Reuel.* c. 70. oculos noſtros conjicere poſſumus in *cor* ipſum, memoratum ob id in Veteris Eccleſiæ Hymnis ſacris.

Dulcis haſta, latus DEI
Te repleuit ſanguine:
Dulcis mucro per cor DEI
Voluitur in flumine.

Si cor habes maculatum,
Inſpice vulnus tam latum
Cordis ejus illinc fluit
Unda, qui ſordes abluit.

Cor ſi fuit perfoſſum, vulnus neceſſariò penetrare debuit per pericardium, cujus quidem aqua ſola à Johanne non poterat diſtincta videri à ſanguine: lædi quoque pulmones, & majora cordis pulmonumque vaſa ſanguifera. Magnum ratiocinii momentum pendet à latere, quod fuit perfoſſum, dextro, vel ſiniſtro: ſi hoc fuit ictum, petiit inſtrumentum lædens facilius cor, pulmo ſiniſter, & ſubjecta aorta: ſi illud, citius feriebatur pulmo dexter, vena caua, vena ſine pari: in utroque caſu vena dextra ſiniſtraue axillaris. Neque parum pendet à ſitu vel ſtatione ejus, qui vulnus infixit, an is fuerit in fronte crucis, vel ad dextrum ſiniſtrumue ejus latus? item ab altitudine crucis reſpectu vulnerantis. De his omnibus, quia tacet Scriptura, nihil habemus, quod proferamus.

In renuntiatione vulnerum conſiderari quoque ſolet inſtrumentum lædens. Fuit id λόγχη, *lancea.* Nonnius Johannis interpres vocat id μάχαιραν, *gladium.* CHRISTUS ipſe ita adloquitur militum turmam, Matth. XXVI. 55. Luc. XXII. 52. Marc. XIV. 48. ὡς ἐπὶ ληςὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων. Ubi ſciendum, geſtaſſe Milites Prætorianos μάχαιραν, & quidem, quod ridiculum hodie, in dextro latere. Ἅμα δὲ τῷ θυρεῷ μάχαιραν, ταύτην δὲ περὶ τὸν δεξιὸν φέρει μηρὸν. *Polyb.* Sed præterea geſtarunt *haſtas.* Anſam dedit hæc armatura dubitandi eruditis, an latus CHRISTI perfoſſum fuerit gladio, vel haſtâ. Applauſum inuenit tantò facilius *Nonnii* paraphraſis, quia Romanorum gladii adhibiti fuere potius ad pungendum, quàm ad cædendum, adeoque veri fuere pugiones, quod ex *Polybio* & *Vegetio* L. I. *de Re Militari* c. 12. conſtat. *Haſtæ*, quas nomine ξύλων intellexeris commodè, fuerunt vel *puræ*, nullo armatæ ferro, militibus fortibus in præmium datæ, vel, ut hodie ſunt, acuatæ ferro. Poſterioris generis haſta vel ejus apex veteribus dicitur λόγχη, τὸ τῦ δόρατος ἱςάμενον, σαυρωτὴρ, σύραξ, συράκιον, καὶ τὸ προῦχον σιδήριον λόγχη, αἰχμὴ, ἐπιδορατὶς. *Ferrum, ſcil. haſtæ prominens*, λόγχη, *cuſpis*, *acies dicitur. Jul. Pollux* L. X. *Onom.* c. 3. Et λογχοφόροι dicebantur ex Militibus Prætorianis illi, qui hujusmodi haſtas, easque breues, geſtabant, unde fortè nomen traxere *die Lands-Knecht*, rectius *Lanz-Knecht.* Fuerit hæc lancea jaculo ſimilis, vel haſtæ, vel gladius, μάχαιρα δίςομος, utrinque ſcindens, intelligi facile poteſt, qua ratione potuerit hoc inſtrumentum penetrare per coſtarum interſtitia, vel & verarum & ſpuriarum confinia, atque in cauo pectoris lædere nobiliora viſcera, tale quoque vulnus, & tam latum infligere, per quod collecti in thorace humores potuerint unà cum ſanguine effluere.

Coronidis loco, & pro uſu ſalutari Lectoris appono *Thomæ Bartholini Epigramma ad* JESUM CHRISTUM.

Vidimus inductum patulo tibi pectore vulnus,
Lamberet ut gladios, ſed ſine corde, cruor:

Nam latuit cor, CHRISTE, tuum: Patuere dolores,
Quum ſtetit ambiguis ſpes tua mixta malis.
Pectore nos amplo vitiis expandimur. Altum
Ut ſcelerum purges nomina pectus hiat.
Nos proprium vanos corpus reſeramus in uſus.
Heu! tua ſed nobis viſcera tota manent.
Clauſus eras non clauſus amor, nec gratia vitæ,
Quique refers pacem Numinis, enſe pates.
Non ſatis in vita fuerat reperiſſe laborum,
Nec potuere cruces te moriente mori.
Mortis ut augerent pœnas bis perfida turba
Ne foret illius, quem timuere, necant.
Gratia ſit nobis ſcelerum. Præcordia mundo
Jam redeunt fractis inſpicienda locis.
Frigida lympha fluit, mixti cecidere cruores,
Sed manet in tepido viſcere flamma DEI.

Joh. Cap. XIX. verſ. 39.

Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad JESUM nocte primùm, ferens mixturam Myrrhæ & Aloës, ad libras ferme centum.

Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad JESUM nocte primùm, ferens mixturam myrrhæ & aloës, quaſi libras centum.

Ἦλθε δὲ καὶ Νικόδημος (ὁ ἐλθὼν πρὸς τὸν ΙΗΣΟΥΝ νυκτὸς τὸ πρῶτον) φέρων μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης ὡσεὶ λίτρας ἑκατόν.

Est cadauerum balſamatio antiquiſſimi uſus apud Orientales populos, & illam mutuati ſunt fortè ab Æpyptiis Judæi, Gen. L. 2. 3. Patriarcham Jacobum in Ægypto defunctum *per quadraginta dies aromatibus conditum* legimus à *Medicis Joſephi* ſeruis; & ſic quoque Joſephum Proregem, v. 26. Sed non fuit balſamandi ratio eadem Judæis & Ægyptiis. Solebant hi aperire corpora, eximere viſcera, ex cranio, thorace, imo ventre, poſtea caua ventrum replere myrrha, aloë, oleo cedrino, balſamis aromaticis, vel mumiis teſtibus, quæ millenis aliquot annis elapſis adhuc conſpiciuntur integra. Sed Judæi demortuos inungebant duntaxat oleis balſamicis, & aromatibus operiebant. *Ἔλαβον τὸ σῶμα τοῦ ΙΗΣΟΥ, καὶ ἔδησαν αὐτὸ ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐςὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν,* Joh. XIX. 40. Aromatum horum bina nominantur in Textu, tanquam ingredientia palmaria, *Myrrha* & *Aloë*.

Myrrha, ſuccus peramarus, reſinoſus, ex inciſo myrrhiferi fruticis cortice ſponte fluens, poſtea concreſcens, magni uſus tum interni, tum externi inter potiſſima medicamenta balſamica, plurium Elixirium, Tincturarum, Eſſentiarum, Pillularum, mater, balſamationibus quoque cadauerum adhibitus, & ipſis horum combuſtionibus. *Martialis* L. X. *Epigr.* 97.

Dum leuis arſura ſtruitur Libitina papyro,
Dum Myrrham & Caſiam flebilis uxor emit.

L. X. *Epigr.* 55.

Unguenta, & Caſias, & olentem funere Myrrham,
Thuraque de medio ſemicremata rogo.

Prudentius in Cathem. Hymno in exequiis defunctorum.

Candore nitentia claro
Prætendere lintea mos eſt.
Aſperſaque Myrrha Sabæo
Corpus medicamine ſeruat.

Aloës nomine intelligi debet non tam *Aſphaltum* ſeu *Bitumen Judaicum*, *ἀλόη ὀρυκτή*, *Aloë foſſilis*, dictum *Nigro* apud *Dioſcor.* in *Præf.* neque *Agallochum*, ſeu *Xyloaloë*, ſed potius ipſe ille coagulatus amariſſimus ſuccus, adhuc hodie frequentiſſimo uſu notus. Tum *Myrrhæ*, tum *Aloës* ſpecialiori conſideratione ſuperſedere commodè poſſumus, quia alibi eas deſcripſimus ſimul & delineari juſſimus.

Non fuere aromata hæc reſinoſa formâ pulueris cadaueri duntaxat inſperſa, ſed oleo ſpeciatim cedrino, *κεδρία*, mixta, & illita. Id vult *μίγματος* vox in Textu obuia, ſed & balſamationis deſcriptio, quæ occurrit apud Veteres. De *Cedrino Oleo* elegans extat Locus apud *Dioſc.* L. I. c. 90. *Κεδρία δύναμιν ἔχει ςυπτικὴν μὲν τῶν ἐμψύχων, φυλακτικὴν δὲ τῶν νεκρῶν σωμάτων, ὅθεν καὶ νεκροῦ ζωὴν τινες αὐτὴν ἐκάλεσαν.* *Vim habet conſtringendi viuentia, defuncta verò incorrupta ſeruandi corpora, unde & mortui vitam quidam ipſam dixere. Plin.* L. XVI. c. 11. *Pix liquida in Europa è Teda coquitur, naualibus muniendis, multosque alios ad uſus. Lignum ejus conciſum furnis undique igni extra circundato feruet: primus ſudor aquæ modo fluit canali: hoc in Syria Cedrium vocatur, cui tanta vis eſt, ut in Ægypto corpora hominum defunctorum eo perfuſa ſeruentur.* Id. L. XXIV. c. 5. *Cedri ſuccus defuncta corpora incorrupta æuis ſeruat, viuentia corrumpit.* Ad quæ loca notandum, in Syria, præſertim Palæſtina, ex Cedro picem fuiſſe excoctam, uti apud nos pix vel reſina ex abiete, terebinthina ex

ex larice. *Hippocrati Lib. de Ulcerib.* c. 9. oleum hoc cedrinum vocatur μέλι κέδριον, quod conſiſtentia & colore ſit melli ſimile. Forſan & Balſamationi CHRISTI acceſſit pretioſum illud Balſamum Judaicum vel Syriacum, *Opobalſamum* dictum.

Memorat Textus adhibitas à Nicodemo σμύρνης καὶ ὀλώης ὡσεὶ λίτρας ἑκατὸν. Heic certè non intelligendæ veniunt Libræ pecuniariæ, *des Livres*, *Pfunde*, ſed pondera, quæ reducta dant uncias medicas 1110. drachmas 2. ſcrupulum 1. 7. gran. Librâ Romanâ veteri ſumta pro unciis 11. ſcrup. 2. gran. $9\frac{54}{100}$. Librarum communium, quæ 32. ſemunciarum ſunt, obtinebimus 69. drachmas 6. grana 27.

Joh. Cap. XXI. verſ. 6.

Vid. Luc. Cap. V. verſ. 4.

ACTA APOSTOLORUM.

Act. Cap. I. verſ. 12.

Tunc reuerſi ſunt Hieroſolymam à monte, qui vocatur Olíueti, qui abeſt ab Hieroſolymis iter Sabbathi.

Tunc reuerſi ſunt Jeroſolymam, à monte, qui vocatur Olíueti, qui eſt juxta Jeruſalem, Sabbathi habens iter.

Τότε ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου ἐλαιῶνος, ὅ ἐστιν ἐγγὺς Ἱερουσαλὴμ, σαββάτου ἔχων ὁδὸν.

NOn eadem eſt apud omnes *Itineris Sabbathici* menſura, per conſequens & diſtantia Montis Olíueti ab Urbe Sancta. *Joſephus Ant.* L. XX. c. 6. quinque habet Stadia. De *Stadio* autem *Suidas*: Στάδιον ἐστὶ μερός τι τοῦ λεγομένου μιλίου. ἑπτὰ γὰρ ἥμισυ στάδια, ποιοῦσι μίλιον. —— Τὸ δὲ στάδιον ἔχει πόδας χ΄. ὁ ποῦς δακτύλους ις΄. *Stadium pars eſt milliaris. Nam* $7\frac{1}{2}$. *Stadia conficiunt milliare. Sed Stadium habet 600. pedes. Pes 16. digitos.* De reductione Stadii ad cognitas menſuras egi alibi. Rabbini communiter Itineris Sabbathici nomine intelligunt diſtantiam cubitorum 2000. quam Sabbatho ire licuit Judæis. Aliis placent cubiti 3000. ſiue paſſus 2000. *Eiſenſchmidio de Pond. & Menſ.* p. 120. 182. conficiunt 2000. Cubiti Hebraici Stadia Olympica $5\frac{3}{4}$. & præcisè 5. Alexandrina, vel Samia, quæ æquiualent Pedibus Ægyptiis 3000. ſiue 551. Hexapodis Gallicis & $5\frac{160}{1440}$. Pedibus.

Act. Cap. I. verſ. 18.

Vid. Matth. Cap. XXVII. verſ. 5.

TAB. DCCXXVI.

Act. Cap. II. verſ. 13.

Alii autem irridentes dicebant: Muſto expleti ſunt iſti.

Ἕτεροι δὲ χλευάζοντες ἔλεγον· ὅτι γλεύκους μεμεςωμένοι εἰσὶ.

Alii autem irridentes dicebant: Quia muſto pleni ſunt iſti.

EA eſt ordinariè noſtra hominum indoles, ut occaſione inſolitorum euentuum afficiamur admiratione primùm, ſed hæc ipſa nos præcipitet in præjudicia. Huic ſcenæ immiſcent ſe credulitas, ſuperſtitio, metus, amor, inuidiæ, zelus indiſcretus, paſſiones aliæ. Aliquando veluti per microſcopium viſæ res naturales habentur pro miraculis, & è contra minorantur ita vera miracula, acſi conſpecta fuerint per lentes intellectus noſtri obtenebrati concauas. Raro admodùm ſuſpendimus judicium; judicium promptum eſt ſtante, ut ajunt, pede, format φιλαυτία. Rari quid eſt, ſi intellectu noſtro utimur, uti quidem debemus, raro colligimus undique experimenta ſenſuum, vires naturæ examinamus ad trutinam. Judicamus raro conformiter regulis rationis. Ita falſò & præcipites judicabant de miraculis patratis à CHRISTO, nouæ Oeconomiæ fundatore. Fuere, qui illa aſpectabant cum ſtupore, imo deuota fide, occaſionem nacti celebrandi τὰ μεγαλεῖα τοῦ ΘΕΟΥ. Sed &, qui judicio admiſcuere venenum inuidiæ, contemptus, qui Theonino dente rodebant ſanctiſſimum Saluatorem.

Par fuit diſparium judiciorum ratio aperto Pentecoſtali Theatro. ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, absque ſignis præuiis, ὡς ἀπὸ μηχανῆς, ἦχος ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον, οὗ ἦσαν καθήμενοι. v. 2. ὤφθησαν διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρὸς, ἐκάθισέ τε ἐφ᾽ ἕνα ἕκαςον αὐτῶν, ſcilicet Spiritus Sanctus. v. 3. ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι. —— ἤκουον εἷς ἕκαςος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων αὐτῶν. v. 4. 6. Excitabant Phænomena adeò inſolita, & vires naturæ tranſcendentia admirationem in Auditorum animis, qui, quò ſe verterent illicò, neſciebant. ἐξίςαντο πάντες, καὶ διηπόρουν, ἄλλος πρὸς ἄλλον λέγοντες· τί ἂν θέλοι τοῦτο εἶναι; v. 12. Dum interim alii præjudiciis titubantes miracula hæc myſterii plena aſpiciebant non aliter atque ſcenam ridiculam. Χλευάζοντες ἔλεγον· ὅτι γλεύκους μεμεςωμένοι εἰσὶ, id eſt, Petro ipſo interprete, οὗτοι μεθύουσιν, v. 15.

Eſt γλεῦκος, quod reddimus nos *muſtum, ſüſſer Wein*, vocabulum indagine dignum, ex ἅπαξ λεγομένοις in Nouo Teſtamento. Occurrit utique in prima inſtantia *muſtum* ipſum, utpote dulce vinum, quod hoc γλεύκεος nomine venit *Hippocrati*, *Galeno*, *Dioſcoridi*, aliis Scriptoribus Græcis. Sed obſtare videtur, quod muſtum in Sacris vocetur οἶνος νέος, *nouum*, *recens vinum*, Matth. IX. 17. Jeſ. XLIX. 26. Lucem fœneratur inprimis, ſed muſto fauet, locus *Hippocr. L. II. de Diæt.* §. XXII. Edit. Lind. οἱ δὲ νέοι μᾶλλον τῶν οἴνων διαχωρέουσι, διότι ἐγγυτέρω τοῦ γλεύκεός εἰσι. *Noua vina aluum magis mouent, quia proniora muſto ſunt.* Vox aliàs ipſa vinum quoduis dulce denotat, *Galen. L. VIII. ſimpl. Facult.* c. 15. ὁ γλεῦκος ὀνομαζόμενος οἶνος. Et omnino videtur intelligendus inebrians potus, dulcis ſaporis, qui ante meridiem hauriri ſolet. Fuit autem heic ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας, v. 15. Γλεῦκος, à quo *Euſtath. Odyſſ.* α. v. 1385. deriuat ipſum γλυκὺ, quamuis illud non minori jure ab hoc, muſtum à dulcedine deriuari queat. Muſto contrariatur porrò circumſtantia temporis anni, Feſtum Pentecoſtes, quo recens ex uuis expreſſus ſuccus haberi nequit, inebrians item vis, quam muſto non tam competere quàm vino nouo experientia docet. Hanc quidem quod attinet, diſtingui debet muſtum à muſto; quod dulce eſt, neque fermentationem ſubiit, largiori copia bibi poteſt abſque turbatione capitis, quoniam elaſticus internus aër nondum ita eſt euolutus, ut ſeſe fortiter expandere, vel vaſa cerebri dilatare queat: ſed quidem, quod vel in actu ipſo eſt fermentationis, vel recens à fermentatione jam præterita bibitur, nobis *der Suſer*, inebriat validè, & fortius ipſo vino caput petit, *er ſteigt in den Kopf.* Eſt tunc aëris illius interni elaſticitas in pleno & ſummo vigore, tanta ſæpe, quâ dolia ipſa rupturæ periculum ſubeunt; quidni potius tenera cerebri vaſa? Ex allata modò ratione per γλεῦκος noſtrum intelligi nequit vinum, quod vel ſuperfuſo oleo, vel fortiſſimis doliorum aggeribus fuit in actu fermentationis præpeditum, *ein verſchlagener, verhaltener Wein, Rappiſſer*, per hyemem dulce manens usque ad vernale tempus. Olim manè bibi ſolebat *mulſum*. *Horat.* L. II. *Sat.* 4. *Vacuis committere venis nîl niſi lene decet, leni præcordia mulſo prolueris melius.* Sed potus hic rarius potatur in Regionibus vini

ACT. Cap. II. v. 3. 13.
Muſto expleti, ſed Gratiæ Dei.

Ap. Geſch. Cap. II. v. 3. 13.
Sie ſind voll ſüſſes Weins Göttlicher Gnade.

I. A. Fridrich sculps.

RPJCB

ni feracibus, neque in Sacris vocatur γλεῦκος, ſed σίκερα.

Commodè proin intelligetur per γλεῦκος *vinum dulce, ſüſſer Wein*, contra diſtinctum *acido*, ὖινος μελινδὴς *Homero*. Tale deſcribit *Theocritus Idyll.* 14. v. 15. ἀνῶξα δὲ βύβλινον αὐτοῖς εὐώδη, τετορῶν ἐτέων χεδὸν ὡς ἀπὸ λανῷ — ἦν πότος ἁδὺς, i. e. *aperui illis vinum quatuor annorum Byblinum pergrati odoris, adeò dulce, quale recens in Torculari exprimitur.* Inprimis verò γλεύκεος titulum meretur τὸ ἀπόςαγμα τῆς ςαφυλῆς, πρὶν πατηθῆ, *liquor uuarum ante, quàm prematur, ſtillans, Heſychio, prochyma, vinum lixiuum, der erſte Druck, Vorlaß.* Quò inferius longè eſt vinum ſecundò expreſſum, *der Nachdruck*, inferius inquam dulcedine, puritate & bonitate. Τρὺξ Græcis, quæ quidem vox eſt æquiuoca. Τρὺξ δὲ κυρίως ὁ νέος ὖινος. λέγεται δὲ καταχρηςικῶς καὶ ὁ παλαιὸς. *Principaliter dicitur vinum recens, improprie verò & abuſiuè etiam antiquum. Scholiaſtes Theocriti Id.* ζ'. v. 70.

Videntur χλευάζοντες illi Apoſtolos Diuinitus inſpiratos aſpexiſſe tanquam *Bacchantes*, qui vino ſaturi miros habuere geſtus, atque enuntiarunt varia minus ordinata & inſolita. Extat locus apud *Arrian. Epictet.* L. II. c. 22. ἠνάγκαςον ἐξαγγέλλειν τὰ αὐτῦ κακὰ ὥσπερ τὺς Γάλλυς ἡ μανία καὶ ὁ ὖινος. *Coëgerunt enuntiare ſua mala, veluti Gallos* (Cybeles Sacerdotes ebrios) *furor & vinum.* Sunt ſanè ebrii maniaci vel quaſi. πίνοντες καὶ μαινόμενοι ταυτὰ διαπρήσσονται. *Bibentes & inſanientes eadem perpetrant. Hipp.* L. I. *de Diæt.* c. 7. t. 15. Legatur *Wedel. de Vini dulcis plenis Dec.* VI. *Exercit.* VIII.

Eſt inter χλευάζοντας de miraculoſo linguarum dono impius ille *Vanninus*, qui ita *Dial.* 54. p. 408. *Mens humana omnium rerum ſcientiam, omnium linguarum notitiam in ſe complectitur, eſt enim cœleſtis originis & Diuinitatis particeps. At corporis mole oppreſſa inſitas vires palam non exerit, & veluti ignis cineribus obductus exſuſcitari poſtulat. Ita excitari debent ingenii noſtri igniculi, ut denſis humoribus diſcuſſi eluceſcant, quare ſcire noſtrum reminiſci eſt apud* Platonem. Alex. *Scio, ſed quid concludis?* Jul. Cæſ. *Ubi feruentiſſima ſit humorum ebullitio, vehemens quoque ſpirituum agitatio ſubſequitur. Quare concitatiſſimo motu ad cerebrum delati peregrini Idiomatis notitiam, quæ in eo latebat, quodammodo extorquent, non ſecus quàm ex ſilicis colliſione emicantes ſcintillas elici videmus. — Nonne ſub æſtiuo ſydere quotidianis conſtat experimentis, æſtuoſa febre correptos extranei Idiomatis voces edere? Generoſum meraciſſimumque vinum affluenter hauſtum homines, quamlibet ſtupidos, diſertos reddit, quod notauit Horatius. Sic in Thraciæ Regione aditus erat Libero ſacer, ex quo vaticinia & Oracula reddi ſolebant. At ejus Templi Antiſtites nonniſi vino affatim epoto res peragebant. Acuit ſanè mentem vini calor, ſopitosque ſpiritus expergefacit, qui in cerebrum delati, quæ in ejus latebris voces deliteſcunt, proferunt. Quapropter Apoſtolos variis linguis loquentes veteres Philoſophi cum exciperent, ebrios temerè dixerunt, ut Diuus Lucas his teſtatur verbis: Alii irridebant eos dicentes, quia muſto pleni ſunt.* Eſt utique mens noſtra innumerarum idearum rebus extra nos exiſtentibus reſpondentium conceptaculum, & ampliſſimum promptuarium. Sed hæ ideæ exſuſcitari debent longo rerum uſu & ſtudio. Et linguarum alia longè ratio eſt quàm rerum & qualitatum, colorum, odorum, ſaporum, ſonorum. Pendent illæ ab hominum arbitrio, hæ ab ipſo Creatore. Sunt illæ variabiles, hæ conſtantes, ubique terrarum ſibi ſimiles. *Horatianum* illud:

Quid non ebrietas deſignat? operta recludit,
Spes jubet eſſe ratas, in prælia trudit inermem,
Sollicitis animis onus eximit, addocet artes.
Fœcundi calices quem non fecere diſertum?

in peruerſum detorquet ſenſum *Vanninus*. Quis unquam vel fando audiuit ebrium peregrino, quod non addidicit, Idiomate loquentem?

Act. Cap. II. verſ. 19. 20.

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 29.

TAB. DCCXXVII.

Act. Cap. III. verſ. 2. 6. 7. 8.

2. Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris ſuæ, bajulabatur, quem ponebant quotidie ad portam Templi, quæ dicitur Specioſa, ut peteret (a) Eleemoſynam ab introëuntibus in Templum. (a) Vel, Stipem.	2. Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris ſuæ, bajulabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur ſpecioſa, ut peteret eleemoſynam ab introeuntibus in templum.
6. Petrus autem dixit: Argentum & Aurum non eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine JESU CHRISTI Nazareni ſurge, & ambula.	6. Petrus autem dixit: Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine JESU CHRISTI Nazareni ſurge, & ambula.
7. Et adprehenſa manu ejus dextra, erexit eum. Protinus autem conſolidatæ ſunt plantæ illius ac tali.	7. Et apprehenſa manu ejus dextra, alleuauit eum: & protinus conſolidatæ ſunt baſes ejus & plantæ.
8. Et exiliens ſtetit, & ambulabat, intrauitque cum illis in Templum, inambulans & ſaliens, ac laudans DEUM.	8. Et exiliens ſtetit, & ambulabat: & intrauit cum illis in templum, ambulans, & exiliens, & laudans DEUM.

2. Καὶ τὶς ἀνὴρ χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων ἐβαςάζετο, ὃν ἐτίθουν καθ' ἡμέραν πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ τὴν λεγομένην Ὡραίαν, τοῦ αἰτεῖν ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὸ ἱερόν.

6. Εἶπε δὲ ὁ Πέτρος· Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐκ ὑπάρχει μοι· ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι· Ἐν τῷ ὀνόματι ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ τοῦ Ναζωραίου ἔγειραι καὶ περιπάτει.

7. Καὶ (b) πιάσας αὐτὸν τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἤγειρε· παραχρῆμα δὲ ἐςερεώθησαν αὐτοῦ αἱ βάσεις καὶ τὰ σφυρά.
(b) Κρατήσας, al. πιάσας.

8, Καὶ ἐξαλλόμενος ἔςη, καὶ περιεπάτει, καὶ εἰσῆλθε σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερὸν, περιπατῶν καὶ ἁλλόμενος, καὶ αἰνῶν τὸν ΘΕΟΝ.

Eſt nunc mirabilis ipſe κατ' ἐξοχὴν, & ſolus θαυματουργος CHRISTUS translatus in cœlum, abſens corpore ſuo ſanctiſſimo & glorificato, ſed potentiſſimâ ſuâ gratiâ Diſcipulis præſentiſſimus. Et eſt hæc ipſa, quâ Petrus inſigne hoc patrauit miraculum, literarum teſtimonialium ſeu credentialium loco Apoſtolis. Aperitur Miniſterii Apoſtolici Theatrum, non in angulo quopiam urbis occulto, non in æde remota, ad lectum ægri vel incogniti, vel dubii, ſed in ipſo Templo & præ foribus ejus, in totius populi conſpectu, patratur miraculum in viro, qui non claudicabat duntaxat, ſed χωλὸς fuit ex κοιλίας μητρὸς, jam quadragenarius, Act. IV. 22. ut *portari* debuerit Paralyticus, & reponi *ad Templi Portam;* cui proin per omnem vitam non licuit eſſe felici adeò, ut unquam vel pedibus ſtare potuerit vel ambulare: relaxatis neruis, muſculis, ligamentis, oſſibus femoris forſan luxatis, cruribus ἀτροφίᾳ affectis. Miſer hic, viribus naturæ incurabilis, πρῶτον Petri θαῦμα, qui de omni alia re cogitauerat potius, quàm de recuperanda ſanitate, non poſcebat à Petro & Johanne niſi ſtipem, ἐλεημοσύνην v. 3. Et en! muneribus donatur tum corporeis, tum ſpiritualibus, quæ ſuperant diuitias omnes & theſauros mundi. Sanus fit ſimul, & Chriſtianus, & quidem momento fere citius. Sanus neque unctionibus, fotibus, epithematibus, neque ullis aliis externis internisue remediis, ſed ſolo verbo, ἔγειραι καὶ περιπάτει. παραχρῆμα ἐςερεώθησαν αὐτοῦ αἱ βάσεις καὶ τὰ σφυρὰ, nerui, ligamenta, muſculi, oſſa. Non ambulabat tantùm, ſed ſubſiliebat. Ἐξαλλόμενος ἔςη, καὶ περιεπάτει, καὶ εἰσῆλθε σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερὸν, περιπατῶν καὶ ἁλλόμενος, καὶ αἰνῶν τὸν ΘΕΟΝ.

TAB.

ACT. Cap. III. v. 2. 6. 7. 8.
Surgens ambula.

Ap. Geſch. Cap. III. v. 2. 6. 7. 8.
Stehe auf, und wandle.

P. G. Harder sculps.

RPJCB

RPJCB

TAB. DCCXXVIII.

Act. Cap. V. v. 5. 9. 10.
Triſte Ananiæ fatum.

Ap. Geſch. Cap. V. v. 5. 9. 10.
Anania trauriges Schickſal.

G. D. Heüman sculps.

TAB. DCCXXVIII.

Act. Cap. V. verſ. 5. 9. 10.

5. Audiens autem Ananias hæc verba, collapſus expirauit. —
9. Petrus autem ait ei: Cur conſpiraſtis inter vos, ut tentaretis Spiritum DOMINI? Ecce, pedes eorum, qui ſepelierunt virum tuum, (a) in foribus, & efferent te.

(a) Vel, ad oſtium adſunt.

10. Confeſtim autem concidit ad pedes ejus, & expirauit. —

5. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit & expirauit. —
9. Petrus autem ad eam: Quid utique conuenit vobis tentare Spiritum DOMINI? Ecce, pedes eorum, qui ſepelierunt virum tuum, ad oſtium, & efferent te.
10. Confeſtim cecidit ante pedes ejus, & expirauit. —

5. Ἀκȣ́ων δὲ Ἀνανίας τȣ̀ς λόγȣς τȣ́τȣς, πεσὼν ἐξέψυξε. —

9. Ὁ δὲ Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτήν· Τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν πειράσαι τὸ πνεῦμα ΚΥΡΙΟΥ; Ἰδȣ̀, οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρά σȣ, ἐπὶ τῇ θύρᾳ, καὶ ἐξοίσȣσί σε.

10. Ἔπεσε δὲ παραχρῆμα παρὰ τȣ̀ς πόδας αὐτȣ̃, καὶ ἐξέψυξεν. —

EXeruit nuperrimè DEUS per Petrum miſericordiam ſuam erga χωλὸν ἐκ κοιλίας μητρὸς, nunc per eundem Apoſtolici agminis primum ἐκδίκῳ ὄμματι aſpicit & proſternit perjuros ejusdem thori ſocios, *Ananiam* & *Sapphiram*, qui junctis conſiliis tentarunt, ψεύσασθαι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, πειράσαι τὸ πνεῦμα ΚΥΡΙΟΥ, καὶ νοσφίσασθαι ἀπὸ τῆς τιμῆς τȣ̃ χωρίȣ, v. 3. 9. Neutra harum ſubitanearum mortium effectus dici poteſt terroris naturalis, qui quidem inferre poteſt λειποθυμίαν. Sed concidere ſubitò, & expirare res eſt extraordinaria prorſus, & altioris ut originis, ita indaginis. De veritate autem miraculi erimus conuicti magis, ſi perpendamus acta cum *Sapphira.* Interrogat eam Petrus: Εἰπέ μοι, εἰ τοσȣ́τȣ τὸ χωρίον ἀπέδοσθε; Mentitur illa audacter: Ναὶ, τοσȣ́τȣ, v. 8. Heic ne terror quidem ſeſe manifeſtat ullus. Et Petrus judex ſententiam fert mortis, imo ventura prædicit Propheta: Ἰδȣ̀, οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρά σȣ ἐπὶ τῇ θύρᾳ, καὶ ἐξοίσȣσί σε. Id, quod ſanè neque præuidere poterat, neque prognoſticari ex naturalibus ſignis. Dictum factum. Ἔπεσε παραχρῆμα παρὰ τȣ̀ς πόδας αὐτȣ̃, καὶ ἐξέψυξεν. Neque Ananiam neque thori ſociam occidit Petrus, ſed δάκτυλος ΘΕΟΥ. Par fuit annuntiatio mortis Ahaſiæ Regi facta ab Elia 2. Reg. I. 4. *De lecto, quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed moriendo morieris.* Benhadado ab Eliſa 2. Reg. VIII. 10. *Certiſſimè conualeſces: oſtendit tamen mihi DOMINUS, quod certiſſimè moriturus ſit.* Hananiæ à Jeremia XXVIII. 16. *Hoc anno morieris tu, quoniam defectionem loquutus es contra DOMINUM.* Legatur *Joh. Pelſöczi Diſſ. Hiſtorico-Philologico-Theol. Tremendum vindictæ Diuinæ Monumentum in perennem memoriam Ananiæ & Sapphiræ* Act. V. 1-12. *miraculosè erectum exhibentis* Pars I. Præſ. D. Petro van Maſtricht, Traj. ad Rhen. 1699. 4. Pars II. Præſ. D. Melch. Leydecker. Ibid.

TAB. DCCXXIX.

Act. Cap. IX. verſ. 3. 8. 9. 17. 18.

3. (a) Porrò itinere faciundo contigit, ut appropinquaret Damaſco. Et ſubito circunfulgurauit eum lux è cœlo.

(a) Vel, inter proficiſcendum vero.

8. Surrexit autem Saulus à terra, apertisque oculis ſuis neminem videbat, ſed manu ducentes illum, introduxerunt Damaſcum.

9. Et erat tribus diebus non videns, ac non comedit, neque bibit.

17. Et abiit Ananias, & introiuit in domum, & imponens ei manus, dixit: Saul frater, DOMINUS miſit me, qui viſus tibi eſt in via, qua veniebas, ut viſum recipias, & implearis Spiritu Sancto.

18. Et confeſtim deciderunt ab oculis ejus quaſi ſquamæ, & viſum recepit: & ſurrexit, ac baptizatus eſt.

3. Et cum iter faceret, contigit, ut appropinquaret Damaſco: & ſubito circumfulſit eum lux de cœlo.

8. Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damaſcum.

9. Et erat tribus diebus non videns, & non manducauit, neque bibit.

17. Et abiit Ananias, & introiuit in domum, & imponens ei manus, dixit: Saule frater, DOMINUS JESUS miſit me, qui apparuit tibi in via, qua veniebas, ut videas, & implearis Spiritu Sancto.

18. Et confeſtim ceciderunt ab oculis ejus tanquam ſquamæ, & viſum recepit: & ſurgens baptizatus eſt.

3. Ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι ἐγένετο αὐτὸν ἐγγίζειν τῇ Δαμασκῷ. Καὶ ἐξαίφνης περιήστραψεν αὐτὸν φῶς ἀπὸ τȣ̃ ȣ̓ρανȣ̃.

8. Ἠγέρθη δὲ ὁ Σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς· ἀνεῳγμένων δὲ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτȣ̃, ȣ̓δένα ἔβλεπε· χειραγωγȣ̃ντες δὲ αὐτὸν, εἰσήγαγον εἰς Δαμασκόν.

9. Καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς μὴ βλέπων, καὶ ȣ̓κ ἔφαγεν, ȣ̓δὲ ἔπιεν.

17. Ἀπῆλθε δὲ Ἀνανίας, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν· καὶ ἐπιθεὶς ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, εἶπε· Σαȣ̀λ ἀδελφὲ, ὁ ΚΥΡΙΟΣ ἀπέσταλκέ με (ΙΗΣΟΥΣ ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῇ ὁδῷ, ᾗ ἤρχȣ,) ὅπως ἀναβλέψῃς, καὶ πλησθῇς πνεύματος ἁγίȣ.

18. Καὶ εὐθέως ἀπέπεσον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτȣ̃ ὡσεὶ λεπίδες, ἀνέβλεψέ τε παραχρῆμα· καὶ ἀναστὰς ἐβαπτίσθη.

Vid. Act. Cap. XXII. verſ. 6. 11. 12. 13.

Act. Cap. XXVI. verſ. 13.

Die medio, Rex, in via vidi è cœlo, (a) ſupra ſplendorem ſolis, circumfulſiſſe me lumen, & eos, qui mecum faciebant iter.

(a) Id eſt, lumen Sole ſplendidius.

Die media, in via vidi, Rex, de cœlo ſupra ſplendorem Solis circumfulſiſſe me lumen, & eos, qui mecum ſimul erant.

Ἡμέρας μέσης, κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον, βασιλεῦ, ȣ̓ρανόθεν ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τȣ̃ ἡλίȣ, περιλάμψαν με φῶς καὶ τȣ̀ς σὺν ἐμοὶ πορευομένȣς.

IN Hiſtoria Conuerſionis Pauli, & vocationis extraordinariæ prorſus mira ſunt omnia, & miraculi plena. Saul, ſæuus Eccleſiæ Chriſtianæ naſcentis perſecutor, fit Paulus, ſelectum

ACT. Cap. IX. v. 3. 8. 9. 17. 18.
Saulus ſit Paulus.

Ap. Geſch. Cap. IX. v. 3. 8. 9. 17. 18.
Saul wird Paul.

P. A. Kilian sculps.

RPJCB

ctum DEI organum. Saul cœcus, Paulus videns. Saul mente & affectibus obtenebratus, Paulus illuminatus: ſed quoque Saul ante conuerſionem & illuminationem videns, poſt eam cœcus. De conuerſione τῶν συνοδευόντων legimus nihil, videntur hi fulgorem extraordinarium aſpexiſſe pro fulgure, & alloquium CHRISTI ad Paulum pro tonitru. ἀκούοντες μὲν τῆς φωνῆς, μηδένα δὲ θεωροῦντες, Act. IX. 7. Sonitum audierunt grauem, ſed nullam vocem articulatam, neque viderunt eum, qui apparuit Saulo. Et Act. XXII. 9. Τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο, τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι, id eſt, haud intellexerunt. Planè ut qui adfuere glorificationi CHRISTI, ὁ ὄχλος ὁ ἑςὼς καὶ ἀκούσας (τὴν φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ) ἔλεγε βροντὴν γεγονέναι, Joh. XII. 28. 29. Sed JESUS, ad quem adlocutio facta, eam intellexit. Nos, omiſſâ hac circumſtantiâ, conſiderabimus, quantum quidem chartæ anguſtia id permittit, Saulem ante videntem, quàm fuit cœcus, & poſt. Dubium haud eſt, oculis fuiſſe ſanis ante conuerſionem. Sed ex improuiſo in itinere Damaſcum verſus περιήςραψεν αὐτὸν φῶς, ἱκανὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου. Lux illuxerat fulgida adeò, quæ excedebat naturalem cum oculi ſtructura, & inde pendente viſu proportionem, in oculis Sauli, veluti in foco, concentrata. Ut qui aliquandiu aſpicit Solis fulgidum ſidus, vel ardentiſſimam in fornace vitrario flammam, vel aliquandiu niuem, vel ex tenebris ſubitò in dias protrahitur luminis auras, viſu debilitatur, quinimò ſæpe excoecatur. Violentam patitur contractionem pupilla oculi, extenſionem nimiam ciliaria ligamenta, corrugationem retina. Sed id mirum, quod elici videtur ex Act. IX. 8. Saulum, qui CHRISTUM non ſolùm loquentem audiuit, ſed fulgentem & radiantem vidit, non illicò, quod Leges Naturæ popoſcerant, factum fuiſſe cœcum, ſed vidiſſe. ἀνεῳγμένων δὲ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, οὐδένα ἔβλεπε. Hæc oculorum apertura non intelligenda videtur de ſola palpebrarum diductione, ſed de viſione ipſa, οὐδένα ἔβλεπε, neminem ſcilicet præter itineris ſocios. Id inquam mirum, videntem mox factum fuiſſe cœcum. XXII. 11. Paulus ipſe teſtis: ὡς δὲ οὐκ ἐνέβλεπον ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτὸς ἐκείνου, χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν συνόντων μοι, ἦλθον εἰς Δαμασκὸν. Durauit hæc cœcitas per triduum, ἡμέρας τρεῖς, IX. 9. quo ſpatio temporis fuit planè abſtemius, οὐκ ἔφαγεν, οὐδὲ ἔπιεν. Sed miraculoſa cumprimis eſt Sauli cœci curatio. Adit illum ex mandato diuino Ananias, ἐπιθεὶς ἐπ᾽ αὐτὸν τὰς χεῖρας, εἶπε· Σαοὺλ ἀδελφὲ, ὁ ΚΥΡΙΟΣ ἀπέςαλκέ με (ΙΗΣΟΥΣ ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῇ ὁδῷ, ᾗ ἤρχου) ὅπως ἀναβλέψῃς, καὶ πληϑῇς πνεύματος ἁγίου, IX. 17. Heic ne γοῦ quidem legitur de applicatione ulla medicamentorum, ſeu externorum, ſeu internorum, ſolius impoſitionis manuum fit mentio. Attamen feliciſſimè ſuccedit extemporanea cura. Verſ. 18. Καὶ εὐθέως ἀπέπεσον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὡσεὶ λεπίδες, ἀνέβλεψέ τε παραχρῆμα. Colligere licet ex notabili hac circumſtantia, non fuiſſe hanc Sauli cœcitatem ἀμαύρωσιν, ſiue guttam ſerenam, non glaucoma, vel catarrhactam, neque materiam ſebaceam, quâ palpebræ duntaxat fuerint concretæ, quod in variolis ſæpe videmus contingere, oculo ipſo manente clauſo licet, ſed ſano: dixeris potius, malum hæſiſſe in cornea tunica hujusue exterioribus pelliculis, vel ſebaceam illam materiam, ſi ei inhærere lubeat, ita obſediſſe corneam, ut radiis lucis non patuerit ad interiora oculi acceſſus. Quicquid harum cauſarum vel rerum ſit, extra controuerſiam id eſt, ſquamarum illarum depoſitionem ſolo verbo tam citò factam, cœcitatem jam triduanam curatam, fuiſſe miraculoſam. Hiſtoriæ huic affinis quodammodo eſt caſus, qui contigit Iberiæ Regi apud *Theodoretum Hiſt.* L. I. c. 24. Hujus conjunx à graui morbo liberabatur precibus mancipii fœminæ. Rex ipſe dum venando perſequebatur feras, inuoluebatur ſubitò denſiſſimis tenebris, comitibus interim ſereno cœlo venationem proſequentibus. Tenebricoſâ hac caligine preſſus Rex implorat DEUM captiuorum Chriſticolarum, recipit viſum, redit ad ſe & ad viam, ædificarique jubet Templum, quod irrito ſucceſſu antea perſuadere tentabat mancipium illud. Legatur D. *Joh. Guil. Bajer Diſſ. de Cœcitate Pauli.* Reſp. Joh. Hœfler. Altorff. 1725. 4. *Joh. Georg. Seidel Diſſ. de Saulo illuminato per triduum oculorum lumine deſtituto.* Jen. 1702.

Act. Cap. IX. verſ. 33. 34.

33. Reperit autem ibi hominem quendam nomine Æneam, annis jam octo decumbentem in grabbato, qui erat paralyticus.

34. Et ait illi Petrus: Ænea, (a) ſanet te DOMINUS JESUS CHRI-

33. Inuenit autem ibi hominem quendam nomine Æneam, ab annis octo jacentem in grabbato, qui erat paralyticus.

34. Et ait illi Petrus: Ænea, ſanet te DOMINUS JESUS CHRI-

STUS:

STUS, ſurge, & ſterne tibi ipſi. Et continuo ſurrexit.

(a) Vel, ſanat. Nam ἰᾶται tam indicatiui modi eſt, quàm conjunctiui.

STUS: Surge, & ſterne tibi. Et continuò ſurrexit.

33. Εὗρε δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπόν τινα Αἰνέαν ὀνόματι, ἐξ ἐτῶν ὀκτὼ κατακείμενον ἐπὶ κραββάτῳ, ὃς ἦν παραλελυμένος.

34. Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Πέτρος· Αἰνέα, ἰᾶταί σε ΙΗΣΟΥΣ ὁ ΧΡΙΣΤΟΣ, ἀνάστηθι, ϗ στρῶσον σεαυτῷ· Καὶ εὐθέως ἀνέστη.

NEminem Medicorum latet, quantæ difficultatis ſit cura paralytici, quàm lentis ea eat progreſſibus etiam in iis, quibus ſpes reſtitutionis affulget; quot opus ſit unctionibus, frictionibus, lotionibus; imo pro inſanabili renuntiari hominem inde ab octo annis hoc morbo affectum. Experientiæ ſuffragatur ratio, quæ neruos adeò vel relaxatos videt, vel obſtructos, vel contractos, ut nulla ſpes adſit reſtituendi illis tonum. Eſt proin cura hæc à Petro facta ex miraculoſis. Omne *Recipe* Petri Æneæ præſcriptum huc redit: Ἰᾶταί σε ΙΗΣΟΥΣ ὁ ΧΡΙΣΤΟΣ· ἀνάστηθι, καὶ στρῶσον σεαυτῷ. Καὶ εὐθέως ἀνέστη.

TAB. DCCXXX.

Act. Cap. IX. verſ. 36. 37. 39. 40. 41.

36. Joppæ autem fuit quædam diſcipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas: Hæc erat plena bonis operibus, & Eleemoſynis, quas præſtabat.

37. Euenit autem in diebus illis, ut per infirmitatem moreretur: quam cum lauiſſent, poſuerunt in cœnaculo.

39. Cum exurrexiſſet autem Petrus, venit cum illis: Et cum adueniſſet, duxerunt illum in cœnaculum, & circumſteterunt illum omnes viduæ flentes, & oſtendentes tunicas veſtesque, quas faciebat Dorcas, cum eſſet cum ipſis.

40. Ejectis autem omnibus foras, Petrus poſitis genibus orauit, & conuerſus ad corpus, dixit: Tabitha, ſurge. At illa aperuit oculos ſuos, viſoque Petro, reſedit.

41. Data autem illi manu, erexit eam: & cum vocaſſet ſanctos ac viduas, exhibuit eam viuam.

36. In Joppe autem fuit quædam diſcipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis & Eleemoſynis, quas faciebat.

37. Factum eſt autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam cum lauiſſent, poſuerunt in cœnaculo.

39. Exurgens autem Petrus, venit cum illis: Et cum adueniſſet, duxerunt illum in cœnaculum, & circumſteterunt illum omnes viduæ flentes, & oſtendentes ei tunicas & veſtes, quas faciebat illis Dorcas.

40. Ejectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua orauit, & conuerſus ad corpus, dixit: Tabitha, ſurge. At illa aperuit oculos ſuos, & viſo Petro, reſedit.

41. Dans autem illi manum, erexit eam: Et cum vocaſſet ſanctos & viduas, aſſignauit eam viuam.

36. Ἐν Ἰόππῃ δέ τις ἦν μαθήτρια ὀνόματι Ταβιθὰ, ἣ διερμηνευομένη λέγεται Δορκάς· αὕτη ἦν πλήρης ἀγαθῶν ἔργων, ϗ ἐλεημοσυνῶν, ὧν ἐποίει.

37. Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν· λούσαντες δὲ αὐτὴν ἔθηκαν ἐν ὑπερῴῳ.

39. Ἀναστὰς δὲ Πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς· ὃν παραγενόμενον ἀνήγαγον εἰς τὸ ὑπερῷον, ϗ παρέστησαν αὐτῷ πᾶσαι αἱ χῆραι κλαίουσαι, ϗ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶνας, ϗ ἱμάτια, ὅσα ἐποίει μετ᾽ αὐτῶν οὖσα ἡ Δορκάς.

40. Ἐκβαλὼν δὲ ἔξω πάντας ὁ Πέτρος, θεὶς τὰ γόνατα προσηύξατο· ϗ ἐπιστρέψας πρὸς τὸ σῶμα, εἶπε· Ταβιθὰ, ἀνάστηθι. Ἡ δὲ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, ϗ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον, ἀνεκάθισε.

41. Δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα, ἀνέστησεν αὐτήν· Φωνήσας δὲ τοὺς ἁγίους ϗ τὰς χήρας, παρέστησεν αὐτὴν ζῶσαν.

Quid

ACT. Cap. IX. v. 40.
Tabitha surge.

Ap. Geſch. Cap. IX. v. 40.
Tabitha ſtehe auf.

F. M. Regenſus sculps.

RPJCB

JCB

Act. Cap. X. v. 10.
Petrus ecſtaticus.

Ap. Geſch. Cap. X. v. 10.
Der entzückte Petrus.

P. A. Kilian sculps.

Quid ſit hominis vita? quàm ſuperet omnes naturæ vires, animam unicam unire corpori organico? vel & reunire, quæ jam eſt ſeparata? demonſtratum dedimus alibi. Fuit proin hæc Tabithæ reſuſcitatio, facta nomine & potentiâ Saluatoris, μέγα λίαν θαῦμα. Fatis illa functa Joppes, & pro Gentis Judaicæ more lota, exponebatur tanquam mortua ἐν ὑπερῴῳ, in cœnaculo perflatili. Petrus Lyddâ vocatus Joppen adeſſe non poterat ſtatim. Formula remedii, quo uſus eſt Medicus, hæc eſt: Ταλιθὰ, ἀνάστηθι. Et ecce, ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον, ἀνεκάθισε. Δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα, ἀνέστησεν αὐτήν· Φωνήσας δὲ τοὺς ἁγίους καὶ τὰς χήρας, παρέστησεν αὐτὴν ζῶσαν, viuam & ſanam, ac ſi nunquam vel ægra fuiſſet, vel defuncta.

TAB. DCCXXXI.

Act. Cap. X. verſ. 10.

Cœpit autem eſurire, & appetebat cibum. Parantibus autem illis, ingruit in eum mentis exceſſus.

Et cum eſuriret, voluit guſtare. Parantibus autem illis, cecidit ſuper eum mentis exceſſus.

Ἐγένετο δὲ πρόσπεινος, καὶ ἤθελε γεύσασθαι. Παρασκευαζόντων δὲ ἐκείνων, ἐπέπεσεν ἐπ᾽ αὐτὸν ἔκστασις.

Deriuatur ἔκστασις ab ἐξίσταμαι, quæ vox generatim notat dimotionem rei alicujus è ſtatu, in quo erat, ſed menti in ſpecie applicata nunc conſternationem, & admiratione ſociatum terrorem, quo veluti extra ſe rapitur homo, Marc. V. 42. XVI. 8. Luc. V. 26. nunc talem diſpoſitionem, qua ita *alienatur mens, ut ceſſantibus externorum ſenſuum functionibus, ipſa eorum, quæ in corpore geruntur, prorſus ignara tota vehementibus fixisque cogitationibus occupata eſt. Witſ. Miſcell. Sacr.* L. I. c. 4. Eſt autem hæc *Ecſtaſis* vel *naturalis*, vel *Satanica*, vel *Diuina*.

Ecſtaſis naturalis eſt, quâ homo ex cauſis naturalibus in ſenſibus ſuis externis vinctus quaſi ἀναίσθητος & ἀκίνητος trunci ad inſtar proſtratus jacet, nihil audit, videt, ſentit, & ad ſe ipſum redux mira, quæ vel viderit, vel audiuerit, narrat. Hujusmodi Ecſtaſibus obnoxios videmus Melancholicos, quorum mens aliàs uni alicui objecto intenta per ſeptimanas & menſes, ſepoſitis & neglectis quibusuis aliis ideis miras ſibi factas apparitiones enarrat, & firmiſſimè credit. Eò utique pertingere poteſt talis homo, acri meditationi intentus, ut in profundo ſomno ſpiritus animales ſuppreſſi quaſi, vel in anguſtum cerebri angulum coacti per ſomnia menti miras res offerant, quæ euigilans in omnibus circumſtantiis pro vera Hiſtoria enarrare nouit. Et prætendunt nonnulli, poſſe quempiam abſtractis & ſubtilioribus ſtudiis, profundâ meditatione mentem ita à ſenſibus externis retrahere, ut ad objecta quæuis externa minimè attendat. Quod multis accidit Literatis, acri cogitatione defixis, ut quæ ante ſe jacent, non videant, loquentes non audiant, imo ne ſtrepitus quidem ingentes percipiant, id de ſe ipſo jactat *Cardanus* L. VIII. *variar. rer.* c. 43. *quoties velit, in ecſtaſin ſe tranſire, ita ut voces quidem adſtantium leuiter audiat, non tamen intelligat, vellicationem validam, & ne Podagræ quidem dolores prorſus ſentiat.* Narratur idem de *Thoma Aquinate*, adeò fixum ſæpe inhæſiſſe ſuis cogitationibus, ut in Ecſtaſi jacuerit veluti mortuus, arcana Religionis interim ruminans, quæ finita Ecſtaſi narrauerit aliis. Verùm enim verò licet de veritate hujusmodi Ecſtaſium naturalium ſimus perſuaſiſſimi, fatendum id tamen eſt, non conſtare nobis, quomodo fiant; ut conuicti ſumus, animam unitam eſſe corpori, ignariſſimi, ſi quæſtio eſt de modo, de relaxatione hujus vinculi, de modo operandi animæ in corpus, & corporis reciproca actione in mentem, de alienatione, vel elongatione mentis à corpore, & noua cum eodem reunione, de modo, quo intellectus in ſeipſum poſſit operari, omniaque alia objecta externa negligere; quo voluntas dominium ſuum in corpus eò usque poſſit extendere, ut id, quod amaſiam ſuam, corpus, ſpectat, nolit. Hanc ignorantiam doctam licet fateamur ingenuè, non tamen negare vel volumus, vel audemus Ecſtaſes naturales, minus adhuc adſcribere vel Satanicis, vel Diuinis.

Ecſtaſes Diabolicæ ſunt, quando Dæmon hic impurus ex permiſſu DEI, in animam hominis operatur immediatè, eique mira phantaſmata ſiſtit. Sed perdifficile eſt de τῷ ὅτι, διότι, & tempore judicium. Multa quippe ex naturalium cauſarum nexu contingere poſſunt, quæ vulgò adſcribuntur Satanæ. Perdifficile, inquam, quum ignotæ ſint nobis vires ſpirituum ma-

malorum, & modus operandi in mentes hominum.

Dantur & *Ecſtaſes fictæ*, quæ pro baſi habent hominum dolos ac fraudes, pro ſcopo ſeductionem aliorum. Unicum afferam ex antiquitate exemplum, quod legitur in *Maximi Tyrii Diſſ.* 22. *Fuit in Proconneſo Philoſophus quidam, cui Ariſteæ nomen erat: cujus ſapientiæ primo omnes derogabant, quod nullum ejus præceptorem proferret. Huic ut occurreret, tale adhibuit remedium. Animam dixit ſuam relicto corpore rectà cœlum petiiſſe, unde totam Græcorum Barbarorumque Terram, omnes Inſulas ambiuiſſet, fluuios & montes: tandemque in hyperboreis conſtitiſſe finibus. Hinc ſe ritus omnes, omnium Rerumpublicarum obſeruaſſe mores: terrarum omnium ingenia, mutationes aëris, alluuiones maris, fluuiorum oſtia; quin & cœlum ipſum multò facilius quàm inferiora luſtraſſe. Et tamen plus fidei hoc ipſo Ariſteas conſecutus eſt, quàm Xenagoras aut Xenophanes ille, aut ſi qui alius rem, ut habebat, propoſuit.* Et fuere fortean, qui ſub hujusmodi Ecſtaſium prætextu nouas cuderunt Regiminis formas, ut Muhamed nouum Religionis Syſtema.

Dantur tandem *Ecſtaſes Diuinæ*, quibus Spiritus DEI animam hominis totam occupat, eam pro tempore à commercio cum corpore abſtrahit, & in profundam Myſteriorum Diuinorum Abyſſum quaſi demergit. Heic omne, quod terrenum eſt & peccaminoſum, tanto fulgori majeſtatico & gratioſo cedere neceſſe habet. Pro exemplo ſit Daniel. X. 8. 9. *Ego autem ſolus relictus ſum, & vidi hanc magnam viſionem, neque reliqua facta eſt in me virtus, & meæ formæ bonitas verſa eſt in deformitatem, nec virium aliquid retinui. Et audiui vocem verborum ejus; cumque audiuiſſem vocem verborum ejus, velut graui ſomno dejectus ſum in faciem meam, ut attingeret terram mea facies. (Ego autem relictus ſolus vidi viſionem grandem hanc: & non remanſit in me fortitudo, ſed & ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui, nec habui quicquam virium. Et audiui vocem ſermonum ejus: & audiens jacebam conſternatus ſuper faciem meam, & vultus meus hærebat terræ.)* Johannes Apoc. I. 17. Καὶ ὅτε εἶδον αὐτὸν, ἔπεσα πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡς νεκρός. In Textu noſtro πρόσπεινος Petrus. Paulus Act. XXII. 17. Idem ecſtaſi in tertium cœlum raptus, quem raptum graphicè ipſe deſcribit 2. Cor. XII. 2. 3. 4. Οἶδα ἄνθρωπον ἐν ΧΡΙΣΤΩ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων (εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα· εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ ΘΕΟΣ οἶδεν·) ἁρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ. Καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, (εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ ΘΕΟΣ οἶδεν·) Ὅτι ἡρπάγη εἰς τὸν παράδεισον, καὶ ἤκουσεν ἄῤῥητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι. Ad quem locum vide plura.

TAB. DCCXXXII.

Act. Cap. XII. verſ. 6 - 10.

6. Cum autem producturus eum eſſet Herodes, in ipſa nocte dormiebat Petrus inter duos milites, vinctus catenis duabus, & cuſtodes ante oſtium cuſtodiebant carcerem.

7. Et ecce, Angelus DOMINI adſtitit, & lumen refulſit in domicilio, percuſſoque latere Petri excitauit eum, dicens: Surge velociter. Et exciderunt catenæ de manibus ejus.

8. Dixit autem Angelus ei: Præcingere, & ſubliga ſoleas tuas. Quod cum ita feciſſet, dicit illi: Indue veſtimentum tuum, & ſequere me.

9. Et exiens ſequebatur eum, & neſciebat rem veram eſſe, quod fie-

6. Cum autem producturus eſſet eum Herodes, in ipſa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus: & cuſtodes ante oſtium cuſtodiebant carcerem.

7. Et ecce, Angelus DOMINI aſtitit, & lumen refulſit in habitaculo, percuſſoque latere Petri, excitauit eum, dicens: Surge velociter. Et deciderunt catenæ de manibus ejus.

8. Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit ſic. Et dixit illi: Circunda tibi veſtimentum tuum, & ſequere me.

9. Et exiens ſequebatur eum, & neſciebat, quia verum eſſet, quod fie-

bat

ACT. Cap. XII. v. 6-10.
Petrus miraculo liberatus.

Ap. Geſch. Cap. XII. v. 6-10.
Petrus vom Engel befreyet.

G. D. Heümann sculps.

RPJCB

bat per Angelum, ſed putabat ſe viſum videre.

10. Cum autem præteriſſent primam ac ſecundam cuſtodiam, venerunt ad Portam ferream, quæ ducit in ciuitatem, quæ ultrò aperta eſt eis. Cumque exiſſent, proceſſerunt vicum unum, & continuo diſceſſit Angelus ab eo.

bat per Angelum: exiſtimabat autem ſe viſum videre.

10. Tranſeuntes autem primam & ſecundam cuſtodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad ciuitatem, quæ ultrò aperta eſt eis. Et exeuntes proceſſerunt vicum unum, & continuò diſceſſit Angelus ab eo.

6. Ὅτε δὲ ἔμελλεν αὐτὸν προάγειν ὁ Ἡρώδης, τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἦν ὁ Πέτρος κοιμώμενος μεταξὺ δύο στρατιωτῶν, δεδεμένος ἁλύσεσι δυσὶ, φύλακές τε πρὸ τῆς θύρας ἐτήρουν τὴν φυλακήν.

7. Καὶ ἰδοὺ, ἄγγελος ΚΥΡΙΟΥ ἐπέστη, ϗ φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι, πατάξας δὲ τὴν πλευρὰν τοῦ Πέτρου, ἤγειρεν αὐτὸν, λέγων· Ἀνάστα ἐν τάχει· ϗ ἐξέπεσον αὐτοῦ αἱ ἁλύσεις ἐκ τῶν χειρῶν.

8. Εἶπέ τε ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτὸν· Περίζωσαι, ϗ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου. Ἐποίησε δὲ οὕτω. Καὶ λέγει αὐτῷ· περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου, ϗ ἀκολούθει μοι.

9. Καὶ ἐξελθὼν ἠκολούθει αὐτῷ, ϗ οὐκ ᾔδει, ὅτι ἀληθές ἐστι τὸ γινόμενον διὰ τοῦ ἀγγέλου· ἐδόκει δὲ ὅραμα βλέπειν.

10. Διελθόντες δὲ πρώτην φυλακὴν ϗ δευτέραν, ἦλθον ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρᾶν, τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, ἥτις αὐτομάτη ἠνοίχθη αὐτοῖς· ϗ ἐξελθόντες προῆλθον ῥύμην μίαν, ϗ εὐθέως ἀπέστη ὁ ἄγγελος ἀπ' αὐτοῦ.

Miracula heic, in liberatione Petri ex vinculis Herodis, fiunt in *hominibus*, *vinculis*, portis.

Permagni intererat Tyranni arcta Petri cuſtodia: vi ſuffocari debebat in ipſo ortu doctrina noua, ne altas ageret radices: Τὸ principiis obſta norma fuit, ad quam modus tractandi Chriſtianos fuit commenſuratus tum in Conſilio Herodis, tum in Synedrio magno. Atqui habebatur Petrus pro nouæ Sectæ duce, in manus proin Judæorum quum incideret, debebat cuſtodiri probè, ne euaderet; traditus τέσσαρσι τετραδίοις ſiue 16. *militibus*, noctem tranſigere medius inter duos cuſtodes, δεδεμένος ἁλύσεσι δυσὶ. Aderant alii πρὸ τῆς θύρας, *ante oſtium* carceris clauſum. Sed nocte ſequenti adſtabat Angelus DOMINI, Petri ex vinculis liberator, φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι. Quomodo ſubintrare potuerit Angelus ille Liberator fores clauſos, inanis eſt quæſtio de ente naturâ ſpirituali: ſuperuacanea item de Phoſphoro, lûce illa in tenebris lucente. De hoc Angelo ita Textus: Πατάξας τὴν πλευρὰν τοῦ Πέτρου, ἤγειρεν αὐτὸν, λέγων· Ἀνάστα ἐν τάχει· ϗ ἐξέπεσον αὐτοῦ αἱ ἁλύσεις ἐκ τῶν χειρῶν. Heic nullus mechanicis artibus locus, quibus malefici vincula ſoluunt, & carceres frangunt. *Excidunt catenæ* ſponte *de manibus*, absque ullo manuum auxilio, nullâ interueniente potentiâ mechanicâ. Modum, quo id fieri potuerit, ſolus nouit θαυματουργός. Εἶπε ὁ ἄγγελος πρὸς Πέτρον· Περίζωσαι, ϗ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου. Fulgore utere, qui fulget circum lumine, quod te de ſomno excitat, & ſopore obruet cuſtodes: ſplendore neceſſario ad colligendam ſarcinam. Καὶ λέγει αὐτῷ· περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου, ϗ ἀκολούθει μοι. Paret admonitioni Petrus vigilans & videns, ſibi tamen viſûs ſomnians. ἐδόκει ὅραμα βλέπειν. Rem adeò miram capere haud poterat; vigilans dubitabat, an dormiret; rem veram habebat ipſe pro ſomnio, ut è contra ſæpe, quæ ſomniamus, nobis videntur reuera contingere. Heic ſomniat vigilans, ibi qui ſomniant vigilare ſibi videntur. Ita ſecurus tranſibat Petrus ſatellite ex cœlo ſtipatus per duas carceris portas, διελθόντες πρώτην φυλακὴν ϗ δευτέραν, ἦλθον ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρᾶν, τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, ἥ τις αὐτομάτη ἠνοίχθη αὐτοῖς. Duplex heic occurrit miraculum. Obrutos en! cuſtodes, qui alterni debebant eſſe in excubiis ex mandato ſuperiorum: apertas ſponte portas, reſerata repagula, omnia benè clauſa: rectius dixeris, manu DOMINI, qui fidum ſibi Apoſtolum è vinculis liberare volebat.

Act. Cap. XII. verſ. 23.

Confeſtim autem percuſſit eum Angelus DOMINI, eo quod non tribuiſſet Gloriam DEO : & eroſus à vermibus, expirauit.

Confeſtim autem percuſſit eum Angelus DOMINI, eo quod non dediſſet honorem DEO: & conſumtus à vermibus, expirauit.

Παραχρῆμα δὲ ἐπάταξεν αὐτὸν (Ἡρώδην) ἄγγελος ΚΥΡΙΟΥ, ἀνθ' ὧν ὀυκ ἔδωκε τὴν δόξαν τῷ ΘΕΩ. Καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος ἐξέψυξεν.

Exemplo ſit, de quo impræſentiarum, Herodes Tyrannis omnibus, qui non ſpirant niſi cædes & fulmina, adorari volunt tanquam Dii, DEO unico, ſoli, vero rapiunt gloriam ſuam, ipſum hunc Creatorem de ſolio ſuo dejicere tentant, mandata ejus & leges nihili pendunt, Paſſionibus ſuis ſolis corruptis morigeri, ne unquam quidem cogitantes, ſe vermiculos eſſe, imò vermium agmina ſecum circumferre, qui etiam viuentibus ipſis excludi poſſunt, & certè ex cadauere delicatulo ac molli cœnam ſibi parabunt lautiſſimam. Τακτῇ ἡμέρᾳ ὁ Ἡρώδης ἐνδυσάμενος ἐσθῆτα βασιλικὴν, καὶ καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐδημηγόρει, v. 21. Splendidâ veſte, quæ Arabio lucebat bombyce, Tyrio fucata murice, amictus ſermonem habuit Pyrgopolynices iſte ad populum, haud dubiè de ſui ipſius, & dominii ſui abſoluti laudibus, ad plebem, quæ ut plurimùm externâ ſpecie contenta vera rerum pretia haud æſtimat, & heic viuum Regem ἀποθεώσει honorat. ΘΕΟΥ φωνὴ, acclamabant adulatores illi, καὶ οὐκ ἀνθρώπου, v. 22. Sed en mox mutatam turpiter ἀποθεώσεως ſcenam! Παραχρῆμα ἐπάταξεν αὐτὸν ἄγγελος ΚΥΡΙΟΥ, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔδωκε τὴν δόξαν τῷ ΘΕΩ. Καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος ἐξέψυξεν.

Σκωληκόβρωτος ἐξέψυξεν. Morbum hunc diuerſimodè explicant Sacri Codicis Interpretes. *Bochartus Hieroz.* T. II. L. IV. c. 18. *Bartholinus Morb. Biblic.* c. 23. aliis ſuffragantibus verſionibus noſtris pollicem premunt, quæ *vermibus* corroſum dicunt, comitibus haud dubiè acerbiſſimis doloribus, vel *Joſepho* teſte. In teſtes vocamus illos, qui ſub Torrida Zona à cubitalibus lumbricis ſub cute creſcentibus doloroſiſſimè vexantur ad lethum usque. Occurrunt vermicularium hujusmodi morborum exempla paſſim. Scatet aliquando ſanguis innumeris vermiculis, qualem ex venâ ſectâ vidit *Borellus* c. 3. *Obſ.* 4. quinimò vermiculos pro peſtis cauſa accuſant multi ex modernis. Apud *Marcellum Donatum Med. Hiſt. Mirab.* L. I. c. 5. legitur caſus viri præpinguis, cui maximo numero ex cute prorupere vermiculi Acaris caſeariis ſimiles, nullis fugandi, necandiue remediis, qui miſerum tandem intulere ſepulchro. Haud raro occurrunt nobis caſus lumbricorum inteſtina ipſa perforantium, tandemque ex abdomine, ſpeciatim in hernioſis, prorumpentium. *Galerio Maximiano* vel *Maximino* id accidiſſe teſtis eſt *Pomponius Lætus Comp. Rom. Hiſt.* Eodem triſti fato obiiſſe Tyranna illa *Pheretrina*, vel *Pheretina* Barcæorum Regina legitur apud *Herodotum* in *Melpomene*. Sed ex potiori Eruditorum ſententia *Phthiriaſi* occubuit Herodes, morbo tanti Regis charactere indigno, digno quidem Tyranno. Eſt hic morbus vel uniuerſalis, ubi totum corpus pediculis ſcatet, vel particularis, ſi animalcula hæc hanc illamue partem, caput, ſupercilia, inguina occupent. Sunt & ipſi pediculi duplicis generis, ordinarii capitis, & plani ſeu latiores, Italis *Piattole*, Germanis *Filtz-Läuſe* dicti. Et forſitan utriusque generis agmina fuere Tyrannum aggreſſa. Illuſtrando Textui id facit, quod Græcis φθεῖρες & σκώληκες idem paſſim ſignificent. *Iſidoro Orig.* L. XII. c. 7. *Pediculi* vocantur *vermes cutis à pedibus* ſic dicti. Et *Kuhnio Not. ad Ælian. var. Hiſt.* σκωληκόβρωτος idem eſt quod φθειρόβρωτος apud *Heſych.* in *Vit. Philoſoph.* Forſitan ipſi Veteres vocem φθείρω, corrumpo, putrefacio, deriuarunt à φθεὶρ pediculus, vermis, perſuaſi namque, generari inſecta hæc ex putredine, quæ opinio, ſi præualeret, baſeos loco ſubſterni poſſet erroneæ illi Atheorum de prima hominum brutorumque origine doctrinæ. Generantur utique & vermes & pediculi in putredine, putridis ulceribus, ſed ibi excluduntur duntaxat, non formantur. Exempla φθειροβρώτων occurrunt paſſim. *Herodis* heic, *Antiochi Epiphanis* 2. Maccab. IX. 9. ubi etiam legitur vox σκώληξ. ὥστε ἐκ τοῦ σώματος τοῦ δυσσεβοῦς σκώληκας ἀναζεῖν, καὶ ζῶντος ἐν ὀδύναις καὶ ἀλγηδόσι τὰς σάρκας αὐτοῦ διαπίπτειν. *Ferchardi* Scotorum Regis apud *Buchananum* L. V. *Hiſt. Scot. Philippi II.* Hiſpaniarum Regis, ſi nonnullis Scriptoribus fides. Huic morbo obnoxii dicuntur *Acridophagi. Diod. Sicul.* L. IV. *Rer. Antiq. Propinquante ſenecta pediculi alati non ſolùm viſu varii, ſed ſpecie horridi ac turpes in corporibus nati, ventrem primò, tum pectus, deinde totum corpus paruo tempore exedunt: qui morbum patitur, primum veluti ſcabiei cujusdam pruritu allectus corpus ſcalpit, voluptate ſimul & dolore perceptis, deinde exeuntibus pediculis ſimul effluente ſanie morbi acerbitate ac dolore percitus*

ungui-

ACT. Cap. XIII. v. 11.
Elymas miraculo coecus.

Ap. Geſch. Cap. XIII. v. 11.
Elymas wird durch Wunder blind.

M. Tyroff sculps.

unguibus corpus magno cum gemitu lacerat, tanta verò vermium copia effluit, aliis ſuper alios tanquam ex perforato vaſe ſcaturientibus, ut deleri nequeant. Superbum Herodis corpus, de quo nunc, à pediculis fuit corroſum non mortuum, ut omnes mortales σκωληκόβρωτοι fiunt, ſed viuum, σκωληκόβρωτος ἐξέψυξεν. Debebant eſſe vilia hæc & turpia animalcula mortis ſuæ prænuntii, & ſimul carnifices. In Comitatu Regio funebri primam aciem formabant pediculi, poſtremam vermes. Utplurimùm enim obſeruamus, diſcedere fugatos ab appropinquante morte vermes. In *Apollonii Mirabilib.* c. 27. locus extat *Ariſtotelis* ex ζωικοῖς. οἱ φθεῖρες ἐν τῇ κεφαλῇ ἐν ταῖς μακραῖς ἐ φθίνουσι νόσοις, μελλόντων τελευτᾶν τῶν παχόντων, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὰ προσκεφάλαια εὑρίσκονται προλελοιπότες τὴν κεφαλήν. *Non diſparent pediculi capitis in diutinis morbis, & appropinquante morte, ſed diſcedunt à capite, affigentes ſe puluinaribus.*

De Herode vermibus exeſo Diſſertationem Phyſicam methodo mathematica elaborauit *Yuo Gaukes*, quam inſertam inuenies *Bibl. Brem. Claſſ.* V. p. 959. Probat in ea, morbum non fuiſſe pedicularem, ſed vermicularem, inductum ab Angelo bono, vel à DEO per voluntatem Angeli boni. Angelum illum vermes in Herode produxiſſe, oua maximo numero è muſcis mouendo per os in fiſtulam inteſtinalem, nec non per galaxiam & poros vaſorum ſanguiferorum pulmonalium in ſanguinem: vermes productos in uniuerſo ejus corpore, calore ouis excludendis proportionato, qui vermes uniuerſum corpus exedendo attulerint mortem. Quintuplex ſic patratum fuiſſe miraculum, 1. dum ouula à quiete tranſierunt ad motum, 2. dum è muſcis ad Herodis corpus ferebantur, à corporibus interpoſitis à linea ſui motus recta ad curuam deflexa ſunt, 3. Aëri minus forti occurrentia nihil de ſuo motu amiſerunt, 4. è muſcis non ſurſum, ſed deorſum in corpus Herodis delata, 5. tranſiere ex motu in motum, ad caloris gradum ouis excludendis conuenientem. Quæ omnia repugnent legibus motus. Qua in re nimium philoſophari mihi videtur vir doctiſſimus. Miraculum ſi, quod ipſe fateri videtur, fuit patratum, ſiue per Angelum juſſu DEI, ſiue per DEUM ipſum, haud neceſſe exiſtimo, oua illa deducere à muſcis extra Herodis corpus volitantibus, quæ volente DEO poterant exſuſcitari & fœcundari ex ipſis rudimentis in corpore Tyranni latitantibus. De modo, quo id factum fuerit, quia miraculum agnoſco, anxius haud inquiro.

TAB. DCCXXXIII.

Act. Cap. XIII. verſ. 11.

(a) Et nunc, ecce, manus DOMINI (b) intentata tibi, & eris cœcus, non videns Solem, usque ad tempus. Et confeſtim ingruit in eum caligo ac tenebræ, & circumiens quærebat, qui ſe manu ducerent.

(a) Et, pro ergo, Hebraiſmus.
(b) Verbotenus, ſuper te.

Et nunc ecce manus DOMINI ſuper te, & eris cœcus, non videns Solem usque ad tempus. Et confeſtim cecidit in eum caligo & tenebræ, & circumiens quærebat, qui ei manum daret.

Καὶ νῦν ἰδοὺ, χεὶρ τοῦ ΚΥΡΙΟΥ ἐπί σε, καὶ ἔσῃ τυφλὸς, μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ. Παραχρῆμα δὲ ἐπέπεσεν ἐπ᾽ αὐτὸν ἀχλὺς καὶ σκότος, καὶ περιάγων ἐζήτει χειραγωγούς.

MOnomachiæ religioſæ implicitus Paulus cum Elyma, organum DEI electum cum filio Satanæ, υἱῷ Διαβόλου, ſincerus Chriſticola cum Mago. Obſtat hic Paulo & Barnabæ, & omni niſu conatur Proconſulem Sergium Paulum diuertere à fide, διαστρέψαι τὸν Ἀνθύπατον ὑπὸ τῆς πίστεως, v. 8. Vincit Paulus, gladio Spiritus, & ſano oculis aduerſario pro temeritatis impiæ pœna annuntiat cœcitatem. Ἔσῃ τυφλὸς, μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ. Et ecce, non demum poſt annorum aliquot decurſum, non decrepito ſeni, non aliis jam accidentibus debilitato, ſed παραχρῆμα, ὡς ἀπὸ μηχανῆς, manu DEI, qui ſolus operatur miracula, ἐπέπεσεν ἐπ᾽ αὐτὸν ἀχλὺς καὶ σκότος, ut opus habuerit Elymas χειραγωγοῖς.

Aċt. Cap. XIV. verſ. 8. 9. 10.

8. Et quidam vir Lyſtris, inualidus pedibus ſedebat, claudus ab utero matris ſuæ, qui nunquam ambulauerat.	8. Et quidam vir Lyſtris infirmus pedibus ſedebat, claudus ex utero matris ſuæ, qui nunquam ambulauerat.
9. Hic audiuit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & videns eum fide eſſe præditum, fore, ut ſaluus fieret,	9. Hic audiuit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & videns, quia fidem haberet, ut ſaluus fieret,
10. Dixit magna voce: (a) Surge in pedes tuos recttus. Et exiliit, ambulabatque.	10. Dixit magna voce: Surge ſuper pedes tuos rectus. Et exiliuit, & ambulabat.

(a) Additur hic in Æditione Hiſpana, σοὶ λέγω ἐν ὀνόματι τȣ̃ ΚΥΡΙΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ, id eſt, tibi dico, in nomine DOMINI JESU CHRISTI.

8. Καί τις ἀνὴρ ἐν Λύςροις ἀδύνατος τοῖς ποσὶν ἐκάθητο, χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτȣ̃ ὑπάρχων, ὃς ȣ̓δέποτε περιεπεπατήκει.

9. Οὗτος ἤκȣε τȣ̃ Παύλȣ λαλȣ̃ντος· ὃς ἀτενίσας αὐτῷ, ᾗ ἰδὼν, ὅτι πίςιν ἔχει τȣ̃ σωθῆναι,

10. Εἶπε μεγάλῃ τῇ φωνῇ· Ἀνάςηθι ἐπὶ τȣ̀ς πόδας σȣ ὀρθός. Καὶ ἥλλετο, ᾗ περιεπάτει.

Quæ de miraculo hocce dici queunt, lege ad Aċt. III. 2. &c.

Aċt. Cap. XIV. verſ. 15. 16. 17.

15. — Ut ab iſtis vanis conuertamini ad DEUM viuum, qui creauit cœlum & terram, & mare, & omnia, quæ eis comprehenduntur.	15. — Ab his vanis conuerti ad DEUM viuum, qui fecit cœlum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis ſunt.
16. Qui præteritis ætatibus ſinebat omnes Gentes (a) viuere inſtitutis ſuis.	16. Qui in præteritis generationibus dimiſit omnes Gentes ingredi vias ſuas.
17. Quanquam non expertem teſtimonii ſeipſum eſſe ſinebat, ut qui ſe præberet beneficum, de cœlo nobis dans pluuias, ac tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda noſtra.	17. Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, benefaciens, de cœlo dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda noſtra.

(a) Ingredi viis ſuis. Hebraiſmus eſt, pro, uti inſtitutis ſuis, & ſuo more modoque viuere.

15. — Ἀπὸ τȣ́των τῶν ματαίων ἐπιςρέφειν ἐπὶ τὸν ΘΕΟΝ τὸν ζῶντα, ὃς ἐποίησε τὸν ȣ̓ρανὸν, ᾗ τὴν γῆν, ᾗ τὴν θάλασσαν, ᾗ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς.

16. Ὃς ἐν ταῖς παρῳχημέναις γενεαῖς εἴασε πάντα τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν.

17. Καίτοιγε ȣ̓κ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν, ἀγαθοποιῶν, ȣ̓ρανόθεν ἡμῖν ὑετȣ̀ς διδȣ̀ς, ᾗ καιρȣ̀ς καρποφόρȣς, ἐμπιπλῶν τροφῆς ᾗ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν.

PRo exiſtentia DEI demonſtranda utitur diuus Gentium Apoſtolus iis argumentis, quæ mutuò petuntur ab operibus. Gentilibus Lycaoniis oſtendit, *cœlos enarrare Gloriam DEI, & extenſionem opus manuum ejus annuntiare*, Pſ. XIX. 1. *DEUM feciſſe terram robore ſuo, orbem*

bem conſtituiſſe ſapientia ſua, *atque intelligentia ſua extendiſſe cœlos*, Jer. LI. 15. DEO *jubente creata eſſe* omnia, *eaque ita eſſe ſtabilita*, *ut æternum perſtent*, Pſ. CXLVIII. 5. DEUM *operire cœlum nubibus*, *& parare pluuiam terræ*, Pſ. CXLVII. 8. DEUM *coronare annum bonis*, Pſ. LXV. 11. Adeò illuxere omni tempore etiam viliſſimæ plebi hujusmodi argumenta, ut, fatentibus ipſis Epicureis, mortalium plerique anſam hinc ſumſerint DEUM ſtatuendi, agnoſcendi, de eo loquendi, quod viderint præ oculis ampliſſimum firmamenti orbem, Stellas numero innumeras, ordinatiſſimum Solis ortum & occaſum, conſtantiſſimas noctium ac dierum, & temporum anni viciſſitudines. *Lucret.* V.

Præterea cœli rationes ordine certo,
Et vario annorum cernebant tempora verti.

Plutarch. de Placit. Philoſ. I. 6. ΘΕΟΥ γὰρ ἔννοιαν ἔσχον ἀπὸ τῶν φαινομένων ἀστέρων, ὁρῶντες τούτους, μεγάλης συμφωνίας ὄντας αἰτίους, καὶ τεταγμένας ἡμέραν τε καὶ νύκτα, χειμῶνά τε καὶ θέρος, ἀνατολάς τε καὶ δυσμάς. *Cic. Nat. Deor.* L. II. *Quis hunc hominem dixerit, qui tum tam certos cœli motus, tam ratos Aſtrorum ordines*, &c. Sunt hæ mutæ quidem voces, ſed quas nemo mortalium non intelligit; teſtes omni exceptione majores. Hanc linguam loquuntur maxima illa mundi corpora, Sol & Stellæ tum Fixæ tum Erraticæ, Plantæ omnes à Cedro Libani ad usque Muſcum, qui parieti innaſcitur, imo ad minimæ molis puluiſculum.

Judæis, peculio ſuo, reuelauit ſuum Verbum, ſed tamen Gentibus οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν, ἀγαθοποιῶν (addit Syriaca Verſio ἐξ οὐρανοῦ) καὶ ὑετοὺς διδοὺς, καὶ καιροὺς καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν. DEUM proin & tangere & inuenire poterant ipſi Gentiles, quoniam DEI æternam Potentiam & Diuinitatem ſufficientiſſimè demonſtrant *cœlorum*, *terræ*, *maris* mirifica ſtructura, cœleſtium corporum elegantiſſimus ordo, ordinatiſſimi motus, immenſa magnitudo, *terræ* fertilitas, magnitudo, proportionatiſſima inæqualitas, *maris* amplitudo, tranquillitas & exaſperatio: omnia animalia & vegetabilia maris, ditiſſimum animalibus & mortalibus inſeruiens penuarium, omnium denique prouidentiſſima conſeruatio, ut excuſationi non ſit locus Atheorum ulli. Dignior eſt tantò materia hæc omni noſtra attentione, quòd conentur eludere Athei hanc noſtram, & Pauli, argumentationem, nonnulli quidem ex eo, quod fabricam hanc mundi prætendant extitiſſe talem, qualis nunc eſt, ab æterno: alii, formas ſingularium mundorum generationi obnoxias eſſe, & corruptioni; Terræ e. gr. noſtræ, & puluiſculis omnibus vim motiuam competere connatam, ſubſiſtentem, inſeparabilem: ſenſim atque ſenſim, vel & ſimul & ſemel fortè, infinitam naturâ materiam multiuaria concuſſione, & combinatione, formaſſe infinitos mundos, & ſic prodiiſſe hoc, quod nunc ſuſpicimus, cœli terræque ſyſtema: alii circa modum & cauſam hujusmodi productionis allegent fortunam vel caſum, vel naturam, vel mechanicam quandam vim. Nobis proin incumbet probare, eſſe hæc omnia vana mentis deliramenta, inania ſomnia, quæ ne umbram quidem veroſimilitudinis ferant ſecum.

Structura ſanè *mundi* nîl minus quàm *æternitatem* ejus oſtendit. Concedimus, poſſe quid eſſe æternum, quod ex una parte eſt finitum: ita ſunt animæ hominum, quia immortales ſunt, æternæ. Fuit aliquando tempus, quo non extiterant: incipit duratio infinita à principio ſui eſſe. Ita poſſet, ſi DEUS vellet, terræ reliquorumque Planetarum motus circa Solem, poſtquam ſemel cœpit, durare æternùm. Sed eſt hujusmodi æterna duratio animarum humanarum potentialiter duntaxat infinita; conſiſtit ea in poſſibilitate continuandi exiſtentiam, in futuritate (ſit venia verbo) æterna, quæ exhauriri nequit. Longiſſimè differt hæc ab æternitate poſitiua. De nullo momento illiusmodi exiſtentiæ dici poteſt, reapſe jam duraſſe æternùm, ſunt omnia durationis momenta aut præſentia, aut præterita. Eſt hæc infinita duratio limitate, & ab una parte, à parte antè, finita; infinities minor æternitate propriè ſic dicta infinita. Sequitur hinc, mundum hunc non potuiſſe eſſe æternum, de Planetis dici non poſſe, quod jam infinitas numero circa Solem abſoluerint periodos. Qualisnam, quæſo, hæc erit infinitas, quæ ſuam habet originem, & in horas atque momenta finitur? quàm abſurda infinita, quam fingunt, motuum & temporum præteritorum ſucceſſio? Alia longè eſt ratio æternitatis infinitæ, quam poſſidet DEUS, excludens omnem ſucceſſionem & motum. Adoranda venit heic omnipræſentia tum ratione loci, tum ratione durationis. Pone, quod neutiquam concedimus, infinitas hactenus terram abſoluiſſe periodos circa Solem, de nulla tamen vel hora, vel momento dicere poteris, infinities diſtare à momento præſenti. En igitur infinitatem durationis utrinque limitatam, id eſt, σιδηρόξυλον! Si infinitæ hactenus fuere terræ periodi annuæ, infinitiores erunt ejusdem gyrationes diurnæ, vel Lunæ motus menſtrui. Id quod iterum manifeſtam inuoluit contradictionem.

Si, quod ultrò fatentur Athei, homines habuere ſuam originem, habebit & principium præſens hæc terræ conſtitutio, mundiue facies. Nam certè æterna hæc terra, quæ ab æterno inanis fuiſſet & vacua, produxiſſet ſponte ſua homines absque accedente noua quapiam extra illam operante cauſa, absque mutatione ſuæ ſtructuræ, quod iterum eſt abſonum. Et militant, quæ communiter in medium proferuntur argumenta, deſumta à tardigrado ſocietatis humanæ accremento, nota-

plerarumque gentium origine, terrarum habitatione, artium ac ſcientiarum inuentione, non minus contra æternitatem mundi, quàm contra infinitas hominum ab æterno generationes.

Porrò neque materiæ, neque motui competere poteſt æterna duratio, neque caſualis ex informi Chao ortus, quod demonſtratum dedimus alibi. Sed recurrendum neceſſariò eſt ad cauſam producentem, terræ cœlique Creatorem, imo producentem ex Nihilo. Minimè pugnat Axioma illud, *ex Nihilo Nihil fit*, cum poſſibilitate Creationis. Nihil ſe ipſum transmutare haud valet in Aliquid ex Nihilo. Inde id duntaxat ſequitur, materiam ſeipſam non potuiſſe producere, neque ullam ſubſtantiam ſponte prodire ex Nihilo. DEO ſoli competit hoc jus, producendi Aliquid ex Nihilo. DEO, inquam, ſoli, cujus natura neceſſariam includit exiſtentiam, & infinitam potentiam, qui dare poteſt τὸ eſſe iis, quæ non fuerunt antea, vocare ea, quæ non ſunt, ut eſſent. Certum eſt, animas hominum creatas fuiſſe ex Nihilo, non ex Materia, quia non ſunt ſubſtantiæ diuiſibiles, aut compoſitæ, & ratione dignitatis ſuæ præcellentiores longè materiâ, quæ ſubſtantia eſt merè paſſiua, inſenſilis. Quis ergo dubitaret, hanc quoque creatam fuiſſe ex Nihilo, quum hujus idea haud includat neceſſariam exiſtentiam? Si ab alio pendet nobile adeò Ens, cogitando actuoſum, judicans, ratiocinans, ſentiens, quis, quæſo, materiam, partes Entis merè paſſiui, ſaxi, terræ, dixerit æterna, increata, neceſſariò exiſtentia? Si atomorum natura neceſſariam includeret exiſtentiam, non tanto niſu opus habuiſſent Epicurei, *Lucretius* e. g. L. I. ad demonſtrandum, quod in corruptionibus & diſſolutionibus non pereant vel annihilentur illæ. Quod autem dici poteſt de unico puluiſculo, id quadrat toti Uniuerſo, utpote ex meris atomis compoſito. Hinc ſequitur, DEUM, Ens æternum, à ſe & per ſe exiſtens creaſſe mundum hunc materialem, ſiue, ex Nihilo produxiſſe.

Materiæ ſi nullo jure competit æternitas, competet ea minus adhuc motui, qui materiæ accidit, & absque ea ſubſiſtere nequit, qui incipit & definit unicè pro lubitu Entis ſupremi liberrimè operantis. Quæ conſideratio iterum incompatibilis eſt neceſſariæ atque æternæ cuicunque durationi.

Quinimò, concedas licet Ariſtoteli ex Atheis, contra jam demonſtrata, materiæ motusque æternitatem, caderet nihilominus Epicureiſmus, præſupponens tempus, quo nec Sol, nec Stellæ, neque Terra, aliiue Planetæ fuere, ſed atomi in chaotica maſſa ſine ordine diſperſæ. Diſperſæ quippe hæ & volitantes particulæ nunquam potuiſſent ſponte ſua, motu ullo naturali, fortuito, accidentali, vel & ad mechanicas regulas conformato fabricam hanc cœli terræque producere. Fortuitum ſi probè conſideretur, idem eſt cum mechanico. Fortuitum quippe omne materiales ſuas habet & neceſſarias cauſas, licet homini, cui fortuna vel fauet vel contrariatur, ignotas adeò, ut illas, illarumue directiones præuidere haud poterit. Genuina hæc eſt idea *fortunæ*. Qui proin fortuitam mundi productionem ſtatuunt, præſupponere debent Ens mundo præexiſtens, intelligens, operans, ſed tale, quod præcepit ſibi operari quid, vel à materia præſtolabatur, ſed propter cauſas ſibi ignotas, materiæ clinamina, alium ex poſt vidit mundum natum, quàm is fuit, qui reuerà extitit. Hunc autem fortunæ ſenſum difficulter admittent illi θεόμαχοι, quoniam præſupponere deberent Ens intelligens cœlo terraque antiquius. Vel, recurrendum ipſis eſt ad ſolas quasdam mechanicas leges, quæ coincidunt cum natura ipſa, & neceſſitate.

Tanti æſtimatus in Scholis Atheorum *Caſus* eos comprehendit accidentales caſus, qui ſpectat corpora inanimata naturaliter & merè mechanicè agentia, quæ ipſa illa, quæ agunt, ignorant, multò minus conſilia formant, quibus hoc illudue ſit dandum effectui. Qui proin dicunt, mundum caſu eſſe ortum, prætendunt, ex caſuali occurſu atomorum, per mechaniſmum quendam, vel fatum neceſſarium extitiſſe, ipſis illis atomis prorſus inſciis, nîl ſentientibus, nîl prænoſcentibus, vel prædeterminantibus. Ex quo caſus conceptu iterum patet, eſſe *Fortunam*, *Caſum*, *Naturam*, *Mechaniſmum*, unum idemque. Nobis autem probandum incumbit, atomos illas ſiue particulas cœli terræque conſtitutiuas non potuiſſe unquam ex ſtatu ſuæ diſperſionis, vel ſeparationis, per mechanicas leges, vel fatalem neceſſitatem, absque interuentu DEI, tranſire ad præſentem mundi conformationem.

Hæc ut ritè concipiantur, conſideranda veniunt præcipua & communia quædam in mundo occurrentia phænomena.

Nominari primo meretur communis illa *grauitatio*, quâ omnia corpora in toto terræ vortice premunt verſus centrum terræ, etiam leuiſſima, & in locis ſuis ſingula, aër in aëre, aqua in aqua. Reſpondet hæc grauitatiua vis quantitati ipſius materiæ. Libra ſcilicet plumbi tantundem materiæ continet ac libra plumarum. Eſt namque intelligendum id de æquali à centro grauitatis communi diſtantia; decreſcit enim grauitatio in proportione duplicata ad incrementum diſtantiæ. Inde demonſtrant, haud ægrè ſubſcribentibus ipſis Epicureis, Newtoniani neceſſitatem ſpatii vacui. Imo in hac ipſa noua Philoſophia totum ferme cœlum Stellarum & Solis ſpatium eſt vacuum, vel quaſi, & ſumma ſpatiolorum vacuorum firmamenti excedit 6860‴. 000. 000″. 000. 000′. 000. 000.^{ies} materiam in iis contentam, ſolius vorticis ſolaris (ſumti pro ſemidiametro firmamenti)

menti) 8575. centies millies bimillioneſies. Unde conceptum formare licet de Chao.

Hoc uniuerſi mundi Chaos ex mente vetuſtiſſimorum Philoſophorum habuiſſe dicitur μίαν ἰδέαν, μίαν μορφὴν, unam eandemque formam, ita ut omnes materiales atomi fuerint ubique in eadem ab inuicem diſtantia, ejusdem vel denſitatis, vel raritatis. Ita intelligendus *Diodorus Siculus* L. I. κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῶν ὅλων σύστασιν μίαν ἔχειν ἰδέαν οὐρανόν τε καὶ γῆν, μεμιγμένης αὐτῶν τῆς φύσεως. *Apollon. Rhod.* L. I. ὡς γαῖα καὶ οὐρανὸς ἠδὲ θάλασσα τὸ πρὶν ἐπ' ἀλλήλοισι μιῇ συναρηρότα μορφῇ. Ex æquabili hac materiæ diſtributione, & præmemorata ejusdem ad ſpatia vacua proportione ſequitur ultrò, hunc mundum vel ſolarem, vel uniuerſum, non potuiſſe unquam exiſtere talem, qualis eſt. Quæuis enim atomus circa ſe habuiſſet (in vortice ſolari) ſpatium vacuum 8575. centies millies bimillioneſies majus ſe ipſa. Quælibet adeò particula, licet mechanica quadam lege mota, absque certa directione, vel attractione, plusquam centies bimillioneſies præteruolaſſet aliam ſibi vicinam particulam, absque quod hanc tetigiſſet. Et quies ſi competiit illis particulis, quanam quæſo ratione ſeſe accingere, vel ſollicitare potuere ad motum?

Ex chaotica hac & confuſanea atomorum & vacui mixtura congeſta fuere in globos corpora mundi totalia, ſiquidem ad mentem Epicureorum philoſophari velimus, aut directo materiæ motu, qui impulſui particularum reciproco reſpondet, & cohæſione mutua; vel introducto fortè vorticoſo motu, & coactis ad centrum atomis; vel vi interna, eſſentiali ſeu grauitante ſeu attractiua. Quam ipſe Epicurus fingit cauſam efficientem, atomorum nempe deſcenſum per ſpatium infinitum, non tam verſus alias atomos, quàm verſus ſpatium vacuum, ſeu Nihilum, & deflexionem factam à perpendiculari linea, *nec regione loci certa, nec tempore certo*, ut ait *Lucretius*, adeò infirmis ſtat paradoxa illa opinio pedibus, ut ne quidem mereatur ullam refutationem.

Primo, ex recenſitis modò fictis modis, non potuere chaoticæ atomi, absque interuentu potentiæ alicujus attractiuæ, coire in globos ſeu lucidos, ſeu opacos, neque motus, quos nunc habent aut inchoare, aut continuare. Qui vel obiter introſpicit μίγμα illud chaoticum, & quam dedimus ſupra proportionem atomorum ad ſpatia vacua, ei innoteſcet mox abſurditas hypotheſeos, & impoſſibilitas facti. Rem illuſtrabimus ſimili. Imponantur Oceano Atlantico duæ naues, deſtitutæ rectoribus & nautis, una in hoc, altera in altero dicti maris extremo. Pone, jactari illas à fluctibus, & cogita, quàm multa annorum millia decurſura ante ſint, quàm concurrant dictæ naues. Vel, cogita circumfluam toti terræ globo aquam, & huic impone iterum duas naues in oppoſitis vel Polis, vel aliis punctis. Nonne tranſibunt annorum myriades, antequam illæ ſibi venerint obuiam, vel inuicem ſeſe ſint alliſuræ? Et tamen, ex Hypotheſi ſupra data, ratio diſtantiæ duarum atomorum vicinarum reſpectu interjecti ſpatii vacui eſt decies millies fortè major, quàm illarum nauium terraqueo globo impoſitarum. Augebitur difficultas millioneſies, ſi conſideremus volitaſſe illas atomos non in directionibus rectilineis, ſed infinitis confuſaneis; & non accreſcere probabilitatem mutui occurſus per decurſum temporis, ſed euentum æquè incertum eſſe motu millies jam repetito, quàm primo.

Poſita licet poſſibili collectione materiæ chaoticæ in Globos Planeticos, impoſſibilis tamen ſit horundem motus circa Solem, talis, qualem obſeruamus. Sit exempli loco terra noſtra. Hujus motus annuus, ex ipſorum Atheorum Hypotheſi, conſiderari debet aut ut ſumma totalis ex motibus ſingularum partium compoſita, aut ut effectus extranei cujusdam impulſus, qui terræ jam formatæ accidit. Prius erit ipſis illis παράδοξον, quoniam partes, quæ formarunt terræ globum, undique tendere debebant verſus Centrum, per conſequens illam jam formatam tenere in æquilibrio & quiete. Et illud, quod fortè præponderaret, neutiquam ſufficeret promouendo tantæ molis corpori tantâ celeritate. Sed neque poterat id, quod quærimus, effectui dare qualiscunque impulſus ab extra. Non autem alius terræ tribui poteſt motus, quàm vorticoſus in æthere circa Solem, qualis etiam reliquis competit Planetis. Sed huic obſtat infinita & vacuo ſimilis tenuitas ætheris, omni reſiſtentia carens, quam comprobant non ſolùm conſtantiſſimi Planetarum motus progreſſiui, omnis retardationis expertes, ſed & ipſi Cometæ, qui in ipſo cœlo planetario mouentur nunc ex oppoſito Planetarum, nunc transuerſim, imo in omnibus ad Eclipticam angulis. Præterea in tenebricoſiſſima congerie chaotica non poterat oriri vortex ſufficiens vel formandis illis globis, vel reuoluendis. Materia qualiscunque inanimata, paſſiua, ſequitur, ſi mouetur, lineam rectam, non reflectitur formâ anguli, multò minus linea ducitur circulari, quæ formatur ex infinita in omnibus punctis reflexione; niſi cogatur à recta linea deflectere ab impulſu quopiam externo, vel vi quadam attrahente, aut grauitante, circa aliquod centrum. De qua poſteriore dicendi nunc non eſt locus: prior verò, quod ex ſupra dictis conſtat, inſuffena prorſus fuit in tam immenſæ tenuitatis Chao formandis vorticibus. Docet nos experientia, omnia in orbem mota corpora conſtantem exerere niſum recedendi à centro, & recederent actu in tangentibus, niſi impediantur ab alia materia occurſante. Sed in Chao illo nihil tale ſtatui poteſt. Heic non deeſt ſpatium, quò tendere queant atomi: & præſupponit vorticoſus omnis motus pleni-

tudinem materiæ, & attactum immediatum cohæſionemque partium. Inde pronâ fluit conſequentia, Planetas non potuiſſe continuare ſuos circa Solem motus, inchoatos licet. Ejusdem quippe denſitatis eſſe deberet ætherea materia cum Planetis ipſis, quæ denſitas & experientiæ repugnat, & Hypotheſi ipſorum Aduerſariorum.

Materiæ innatam, vel eſſentialem vim vel attractiuam deſtruit & ratio & experientia. Quî, quæſo, ageret paſſiua materia in aliam absque contactu? quî ageret in diſtans per ſpatium vacuum? Si talismodi vis non eſt materiæ eſſentialis, communicata illi neceſſariò fluit à Potentia immateriali diuina, haud dependens à motu, quiete, ſitu, forma, alioue ullo accidenti.

Poſitâ licet, ſed non conceſſâ, vi vel grauitatiuâ vel attractiuâ materiæ eſſentiali non poterat unquam mundus prodiiſſe ex Chaotica Atomorum congerie. Demonſtrat Philoſophia moderna grauitatem mutuam Solis, Lunæ, omniumque Planetarum, eamque reſpondentem præcisè quantitati materiæ cujusque corporis, deducendam ex ſumma grauitatum ſeu attractionum, quas habent ſingulæ partes: materiam omnem e. g. in ſuperficie terræ non grauitare duntaxat deorſum, ſed & ſurſum, & ad omnia latera, ad plagas omnes, licet prior illa deorſum tendens aliis omnibus præualeat, propter magnitudinem & viciniam corporis terræ attrahentis; attrahere & viciſſim attrahi partes ſingulas totius vorticis: ſubeſſe vim hanc certis & conſtantiſſimis legibus, neque debilitari aut ſubuerti poſſe motu, quiete, mutatione ſitus aut formæ; neque eſſe hanc vim quandam magneticam, neque effectum vorticoſi motus. Quæ omnia certè non poſſunt dari effectui à materiali ulla cauſa, vel etiam mechanicè operante. Quis quæſo conciperet, poſſe quoduis materiæ punctum uno eodemque momento premere uniformiter in omnia imaginabilia totius mundi puncta? & infinitas hujusmodi preſſiones reciprocè ſuſcipere? Quis eſt, qui non videat, tranſcendere hujusmodi vim uniuerſalem grauitantem, qualem in rerum natura obſeruamus, omnes Mechaniſmi qualiscunque, & omnium cauſarum materialium vires, acceptam proin eſſe ferendam principio altiori longè, Diuinæ nempe operationi?

Demus porrò Aduerſariis, potuiſſe vi præmemorata grauitante vel attractiua coire chaoticas atomos, & formare corpora mundi totalia, demonſtratu tamen haud erit difficile, quod in hoc ſuo ſtatu, in adeò ordinatis orbitis haud potuerint conſiſtere absque prouidentiſſima ſupremi Numinis cura. Si propiora fuere olim Soli, quàm nunc ſunt, quis eſt, qui ea altius euexit, contranitenti vi eſſentiali attractiua, quæ illa coëgiſſet ad centrum, ubi maxima fuiſſet materiæ copia? Si ſubſtitiſſent in orbitis, in quibus nunc degunt, ubinam inueniemus cauſam, quæ illis motum adeò regularem, adeò menſuratum conceſſiſſet? ut neque præualuiſſet vis centrifuga, neque centripeta? Si altiori hæſere loco, quàm nunc ſunt, & deſcenderunt poſtea, quid eſt, quod impediit ulteriorem corporum labentium deſcenſum, ad ipſum usque Solem? quò ea trudiſſet tum vis attractiua, tum acceleratus per lapſum motus? quid, quod truſerat ad latus, & tantâ quidem vi, quæ reſiſtere poterat ſufficienter tum grauitati, tum velocitati jam acquiſitæ? Et ſi fortè cadendo præteriiſſent Solem, nonne ex altera parte iterum aſcendere debuiſſent, & mirè hac illac per eccentricas admodùm vias vagari hinc inde? Concentricas ſanè, quas nunc habent, reuolutiones obtinere haud poterant absque DEO, qui adeò exquiſitè commenſurauit vires centripetas atque centrifugas, ut tum primarii Planetæ, tum ſecundarii, manſerint in orbitis ſibi aſſignatis, & hoc ipſo conſilio conſeruat mundum. Et quid eſt, obſecro, quod Fixas continet in fixo ſuo ſtatu, in eadem ſemper ab inuicem diſtantia, non obſtante continuo niſu recedendi ex ſuis centris? DOMINUS, isque ſolus eſt, qui *ea ſtabiliuit, ut æternùm perſtent, ac legem præſcripſit, quam transgredi nequeunt*, Pſ. CXLVIII. 5. 6. Confirmat inſuper palmariam hanc veritatem duratio imperturbata Syſtematis mundani per tot, quæ jam effluxere, Secula, in conſtantiſſimo ordine, motu regulariſſimo.

Deſcendamus ὁδηγῷ Paulo in hanc noſtram *terram*, noſtram non facientes controuerſiam, an fines ſecundarii, quos DEUS ſibi propoſuit in Creatione corporum omnium mundi totalium, unicè colliment ad uſus hominum, qui quidem ſunt præſtantiſſimi & ſumma attentione digniſſimi, à Sole omnibusque Stellis tum Erraticis tum Fixis, Polari in ſpecie redundantes, e. g. nautici: à Luna, ejusque efficacia in Æſtu Maris, & Septentrionalibus Regionibus, ubi incolæ noctibus menſtruis à Lunæ lumine à niue reflexo non minus ferè hauriunt commodum quàm eorum Antipodes à mora menſtrua Solis ſupra Horizontem: ſed fortè non ſoli hominum familiæ proprii, qui quales recipiant uſus ab immenſa illa Stellularum in Galaxia congerie, quas ne oculis quidem nudis contemplari poſſumus, non conſtat, ne quid dicam de remotioribus illis & remotiſſimis, quæ ne per teleſcopia quidem detegi poſſunt. Ut omnino conjectare liceat, ad alios quoque, nobiliores fortè uſus condita eſſe tot in cœlo fulgida maximæ molis corpora, & ideam de infinita DEI Majeſtate & Bonitate ampliare. Vel, quis eſt, qui abſurdam declaret conjecturam, volui circa Fixas has illasue Planetica corpora nobis hactenus inconſpicua? & cui bono, ſi non ſunt habitata? nonne maximo Gloriæ Diuinæ augmento, ſi habitata ab Entibus intelligentibus, quæ Laudes DEI perfectiore longè

gè quàm nos modo decantent? Vel, quis dubitet, potuiſſe DEUM innumeras creare animarum rationalium ſeries, easque corporibus certis ſub conditionibus aliis unire?

Neceſſe habebat terra noſtra, ut omnes Planetæ reliqui, lumine & calore, à Sole, absque cujus beneuolo influxu maſſa foret inanis, tenebricoſa, deſerta, nullæ progerminarent aut ſuccreſcerent Plantæ, non vitam trahere poſſent animalia & homines. Sed undenam inexhauſtus hic Solis fons ſuam obtinuit lucem, ſuum ignem? Non certè à cauſarum naturalium ulla neceſſitate, non à cœlorum fabrica. Potuiſſent Planetæ per ſuas decurrere orbitas, eademque, quæ ipſis nunc competit, velocitate, & Sol tamen eſſe maſſa frigore rigens, lumine deſtituta. Sed qualisnam quæſo hæc fuiſſet, quàm ſterilis, quàm deſerta, terræ & reliqui mundi facies! Non ſanè reſpondiſſet talismodi conſtitutio Diuinæ Bonitati & intentioni pro vegetabilium, animalium & hominum commodo. Sequitur inde, prouidentiſſimam fuiſſe optimamque diſpoſitionem, quâ medius in vortice Planetario Sol debuit eſſe fons caloris & lucis.

Omnium Planetarum reuolutiones circa Solem ſi motus ſunt compoſiti ex grauitatiua ad Solem vi, & laterali impulſu juxta tangentes orbium: ſi quilibet Planetarum proprio gaudet impulſu, certos habet velocitatis gradus, diſtantiæ à Sole, & quantitati ipſius materiæ ſolaris proportionatos, enuntiari idem poteſt ac debet de *terra*, tantò majori quidem jure, quoniam latæ toti vortici ſolari leges omnibus Planetis tum primariis, tum ſecundariis ſunt communes, proin terræ noſtræ applicari poſſunt omnia, quæ hactenus de nullitate caſus rerum materialium fortuiti, & neceſſaria ab æternæ ſapientiæ fonte dependentia, nempe de Creatore cœli atque terræ, ἀεὶ γεωμετρῦντι, fuere prolata. Valet heic quoque demonſtratio ad abſurdum. Si Planetæ in ſuis, quas nunc decurrunt, orbitis velociores fuiſſent vel tardiores, vel, ſi iisdem, quibus gaudent, velocitatis gradibus poſitis Soli fuiſſent viciniores, vel ab eo diſtantiores; vel, ſi materia Solis ipſa copioſior fuiſſet, vel paucior, vis attractiua fortior ſeu debilior, non mouerentur illi in circulis, vel curuis circulo affinibus, ſed in hyperbolicis, parabolicis, ellipticis à foco longiſſimè excurrentibus: Hæc ſi ita forent, deſcenderent aliquando ad confinia Mercurii usque, elata aliàs ad Sphæram usque Saturni; imo forſan adeò euagarentur nonnulli, eo, unde redirent nunquam. Tanta autem ſitus mutatione ſubſiſtere minimè poſſent triplicis Regni, vegetabilis, animalis & humani ſubditi. Sunt proin circulares illæ, vel quaſi, orbitarum planeticarum reuolutiones præ aliis omnibus curuis tam neceſſariæ, quàm *bonum* eſt, imo *valde bonum*, Gen. I. eſſe homines, animalia, plantas, & ex his omnibus demonſtratiua fluunt pro DEI Potentia, Sapientia, argumenta.

Spatia cœlorum ſi adeò ſunt ſubtilia atque tenuia, ut pro vacuis haberi poſſint, utpote quæ Planetarum motus nec promouent, neque impediunt, potuiſſent utique hi decurrere per infinitas alias lineas, & Eclipticam ſecare in innumeris gradibus atque angulis. Undenam igitur id eſt, quod tum primarii, tum ſecundarii, easdem ſemper decurrunt orbitas, eandem ineunt viam ab Occaſu ad Ortum, in eodem plano, absque notabili variatione? Quis eſt, qui concipiet in fortuito caſu eundem ſemper millioneſies jactum? Quis non vel ex ſola hac conſtantiſſimi pulcherrimique ordinis, & regulariſſimi motus conſideratione perſpiciet Diuinam & Potentiam & Sapientiam?

Eum habet terra noſtra ſitum, quo Plantæ germinant, creſcunt, florent, fructus ferunt, animalia viuunt. Id teſtatur experientia. Numne verò eſt hic terræ ſitus fortuiti cujusdam caſus productum, vel Diuinæ Prouidentiæ effectum? Quis eſt, qui vim terræ grauitatiuam & centrifugam adeò commenſurauit exquiſitè, ut illa maneat in ſua orbita? Per deductionem ad abſurdum probari facilè poteſt, ſolum hunc, quem habet terra, nec alium ſitum terricolis eſſe accommodum. Recepta eſt à Mathematicis veritas, reſpondere calorem denſitati radiorum ſolarium, eſſeque in reciproca ratione ad quadratum diſtantiæ à Sole. Fac, appropinquet terra propius Soli, & colloca eam in orbita Mercurii, videbis mox æſtu ebullire maria, exhalare in vapores, conſumi Plantas omniaque viuentia tanquam in fornace ardenti. Transfer illam in orbitam Saturni, congelaſcent heic ad fundum usque maria etiam ſub Æquatore: actum erit de omni germinatione & vita. Pone illam, ubi velis cunque, in vortice ſolari, prodibit ſemper triſtis rerum facies. Judica hinc, an terram in hoc, quem obtinet, ſitu collocauerit vel cœcus fortunæ caſus, vel fatalis quæpiam neceſſitas, vel Entis infinitè ſapientis conſilium?

Haud minoris vigoris argumenta peti poſſunt ex motu terræ annuo, diurno, inclinationis, & inde pendentibus viciſſitudinibus dierum ac noctium, & temporum anni, de quibus actum alibi.

Suppeditat porrò Sapientiæ Diuinæ τεκμήρια inæqualis terræ facies, & Atmoſphæra ei circumflua: quæ ſi vel denſior foret, vel rarior, vitæ creaturarum eſſet incommoda: ne quidem eleuari poſſent vapores, vel euecti in aërem haud reciderent: priuaretur terra omni ſua pulchritudine, inepta euaderet locandis commodè vegetabilibus, animalibus, hominibus. Reſpondet autem ipſa hæc Atmoſphæra præciſè vi grauitatiuæ, & ipſi terræ magnitudini. Excluderet raritas nimia nubes, & adimeret hæc pariter atque elaſticitatis defectus vitam & halitum, vel Antliâ pneumaticâ teſte.

Ducit nos porrò Paulus ad *mare*, inexhauſtum illud & pretioſiſſimum hydrophylacium, cujus immenſa amplitudo primo intuitu videtur præjudicio eſſe habitabili terræ, ſed penitius inſpecta veſtigia manifeſtiſſima ſiſtit Diuinæ Prouidentiæ. Societati humanæ plures adfert diuitias Oceanus Atlanticus, quàm ſi quintam continentis conſtitueret partem. Sed inprimis animaduertendum id eſt, eſſe theſaurum illum aquarum neque amplum, neque anguſtum nimis, ſed neceſſitudini terræ & terricolarum præcisè adaptatum. Fuſius id demonſtratum dedi alibi ex æquilibrio marium, fluminum, nubium.

Sunt, quibus externa hæc terræ facies aſpera nimis videtur, montes præcipites, valles profundæ, maris fauces excauatæ nimis.

Nequaquam nobis diuinitus eſſe creatam
Naturam rerum, tanta ſtat prædita culpa.
Principio, quantum cœli tegit impetus ingens,
Inde auidam partem montes ſyluæque ferarum
Poſſedere, tenent rupes, vaſtæque paludes,
Et mare, quod late terrarum diſtinet oras.

Lucret. L. V. Momis hisce omnia videntur deformia, terræ externa ſuperficies collapſa, rudis, vel maſſa fortuito caſu ex atomis compoſita. Ornatior hic Planeta, ſi plana foret, globi ad inſtar tornati, ut fingi ſolent Elyſii campi, & ut apparet hujusmodi rigidis Cenſoribus, ſi ſeſe vibraret per milliaria aliquot in altum. Heic iterum, qui res penitius introſpicit, clariſſima cernit Sapientiæ Diuinæ veſtigia, & Bonitatis ſummæ certiſſima monumenta. Pulchritudinis ideam dant non ſolæ figuræ regulares, æquilateræ & æquiangulæ, ſed & irregulares, dummodo latera & anguli reſpondeant fini & uſibus. Hoc ſenſu regulariſſimum quodque corpus irregulare dici meretur, ſi figura haud reſpondeat neceſſitati ac uſui: regularia è contra littora maris infinitis modis inflexa, cum ſuis promontoriis & ſinibus: Montes cum ſuis diuerſæ altitudinis paſcuis: De qua regulari irregularitate, & columnarum terræ ordine decompoſito pluribus egi in Hiſtoria Heluetiæ naturali, & in hoc ipſo opere paſſim. Confer, ſi lubet, commoditatem & uſum Regionis planæ cum montoſa Heluetica, cum Theſſalica Tempe apud *Ælianum Var. Hiſt.* L. III. quæ vallis fuit, riuo pellucido perflua, montibus utrinque aſcendentibus ſtipata, imo cum ipſis Elyſiis campis, clarum fiet, DOMINUM *ſapientia fundaſſe terram, cœlos autem intelligentia condidiſſe*, Prov. III. 19. Legantur *Bentleji* Conciones duæ de hac materia habitæ.

Act. Cap. XV. verſ. 20. 29.

20. Sed ſcribendum ad eos, ut abſtineant ſe ab inquinamentis ſimulachrorum, & ſcortatione, & ſuffocato, & ſanguine.

29. Ut abſtineatis ab his, quæ ſunt immolata ſimulachris, & ſanguine, & ſuffocato, & ſcortatione; (a) à quibus ſi coſeruaueritis vos ipſos, bene facietis. —

20. Sed ſcribere ad eos, ut abſtineant ſe à contaminationibus ſimulachrorum, & fornicatione, & ſuffocatis, & ſanguine.

29. Ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione: à quibus cuſtodientes vos, benè agetis. —

(a) Hiſpana Editio hic inſerit, καὶ ὅσα μὴ θέλετε ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἑτέροις μὴ ποιεῖτε, id eſt, quæcunque vobis fieri non vultis, nec vos aliis facite.

20. Ἀλλὰ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς τοῦ ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων, καὶ τῆς πορνείας, καὶ τοῦ πνικτοῦ, καὶ τοῦ αἵματος.

29. Ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ αἵματος, καὶ πνικτοῦ, καὶ πορνείας· ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς, εὖ πράξετε. —

POſcunt hi Textus Theologum & Phyſicum, Interpretem Veteris & Noui Fœderis; Judaicæ & Chriſtianæ Religionis præconem. Conſiderabo duntaxat ea, quæ pertinent ad *ſanguinem* & *ſuffocatum.*

Intelligi heic debet non humanus, ſed brutorum *ſanguis*, pretioſiſſimus vitæ latex, cujus globuli ruberrimi in lympha pellucida natant, ex lacteo chylo formatus, qui omni momento per multas minimorum tubulorum milliones preſſus in perenni eſt motu, absque quo vita noſtra ne per momentum quidem ſubſiſtit. Sanguis venis animalium ſauciatis effuſus, à quo abſtinuere prorſus Protochriſtiani ſeu ſolo, ſeu aliis cibis immixto. Conſtat id ex Synodi VI. Conſtantinopolitanæ *Canone 67. Sacra Scriptura nobis præcipit, ut abſtineamus à ſanguine & ſuffocato, & fornicatione. Meritò igitur damnamus eos, qui cujuscunque animalis ſan-*

ſanguinem arte aliqua condiunt, & ſic comedunt. Qui hoc fecerit Clericus deponatur, laicus excommunicetur. Prohibitus proin non ſolùm fuit purus ſanguis juſculi formâ coctus, dictus olim *jus nigrum*, αἱματὶς, αἱματία, *Polluci* & *Moſchopulo*, ſed & omnis generis farcimina ex ſanguine, lardo & jure carnis, vel & carne ipſa, *Lucanicæ* dicta, quod artem conficiendi eas didicerint Romani à Lucanis, teſtibus *Varrone* L. IV. *de Ling. Lat.* & *Iſidoro* XX. 2. Græci nominabant ἀλλᾶς, ἀλλὰς, ἀλλαντοπώλας.

Πνικτὸν eſt quoduis animal, in cujus vaſis ſanguis coagulatus manſit; caro quæuis cocta unà cum ſanguine; θνησιμαῖον *Syn. Conſtantinop.* VI. *Can.* 2. κρέας ἐν αἵματι, ὅπερ ἐςὶ νεκριμαῖον, *Juſtino Martyri.* Comprehenduntur eadem voce animalia à canibus, accipitribus, falconibus capta & occiſa, θηριάλωτα, *morticina*, *Tertull. Apolog.* c. 4. Apud Judæos נְבֵלָה erat animal absque conſueta ſanguinis emiſſione interfectum.

De hoc antiquiſſimæ Legis Præcepto fuſius agere debuiſſem ad Gen. IX. 4. *Carnem in anima ſua, ſanguine ſcilicet ſuo non comedetis.* Quem locum plenius explicandi alia fortè ſuppetet occaſio, & oſtendendi, difficiles quidem inuentu non tamen impoſſibiles eſſe cauſas phyſicas, deriuandas ſpeciatim ex facili liquoris hujus vitalis degeneratione in alcaleſcentiam, & elaſticitate aucta, quâ vaſa nimiùm dilatata morbos accerſere valent, vel mortem, quam ſubiit fortè *Midas*, Phrygiæ Rex, ex largo ſanguinis bouini potu, apud *Plutarchum* & *Strabonem*, & fere ex hauſtu ſanguinis caprilli *M. Liuius Druſus* apud *Aurelianum Victorem* c. 66. Non equidem eò pergerem usque, ut vel crederem, vel aliis perſuaderem, αἱματόφαγον ipſos animalium aſſumere mores, quod ſtatuerat *Sennertus Inſtit.* L. II. P. II. SS. 2. c. 4. *Magnam vim* (ſanguinis) *ineſſe ad corporis & morum mutationem, præcipuè arterioſi. Is enim ſanguis calens, & ſpiritibus plenus, potus, miras mutationes inducit, ut vel generatim ſaltem beſtiarum feritatem exprimat, vel ſpeciatim alicujus beſtiæ mores imitetur. Cum enim ſanguis naturam ſui animalis habeat, & omnes animalis actiones, potiſſimum ſpirituum & caloris natiui beneficio perficiantur, illo ab homine aſſumto credibile eſt in ſpiritibus ejus & calore, & conſequenter in humoribus & ſolidis partibus fieri mutationem.* Quid enim, obſecro, impediret, quò minus hic mutetur in porcum, ille in bouem? Ratiocinio Phyſico accedit propius *Plinius* L. XI. c. 38. *Taurorum* (ſanguis) *celerrimè coit, atque dureſcit, ideò peſtifer potu maximè.* Acceſſiſſet propius fortè, ſi non tam coagulationem accuſaſſet promptam, quàm diſſolutionem. Quicquid ſit, Præceptum hoc primæ Synodi Hieroſolymitanæ prohibitorium ceremoniale potius ſtatuimus, quàm morale, proin in ſenſu religioſo potius ſumimus quàm vel Phyſico, vel Medico, contra quod ſtatuunt Judæi, Turcæ, Eſſæi, plerique ex Græcis modernis, & ex Chriſticolis *Curcellæus*, *Angelocrator*, *Chriſtianus Becmannus*, *Salmaſius.* Valeat nobis illud Diui Pauli: τῇ ἐλευθερίᾳ ἔν, ᾗ ΧΡΙΣΤΟΣ ἡμᾶς ἠλευθέρωσε, ςήκετε, καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε, Gal. V. 1. Alia pro Libertate Chriſtiana Loca ſilentio prætereo, Rom. XIV. 14. 17. 1. Cor. X. 25. Col. II. 16. 17. 20. 21. Tit. I. 15. 1. Tim. IV. 1-4. Ne quis autem inhæreat Præcepto Apoſtolico, imo conciliari. Conſilium eſt potius quàm Mandatum: benè acturos fratres in prima Chriſtianiſmi infantia, εὖ πράξετε, ſi abſtinuerint à ſanguine & ſuffocato ex pio affectu erga nouellos fratres, quorum fides nondum eſt radicata ſatis. Intelligendum, quod præſcripſere, κατὰ συγγνώμην, οὐ κατ᾽ ἐπιταγὴν, 1. Cor. VII. 6. Ut hodienum benè agunt, qui ſcandali euitandi ergo à ſanguinis eſu, aliisque adiaphoris abſtinent. Græcos inter ſi viueremus, qui præceptum hoc ſanguinis prohibitorium retulere inter Articulos Fidei, Libertate Chriſtiana foret utendum, ὀρθοποδεῖν oportet πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου, Gal. II. 14. Fuere hæc, quæ placuere Apoſtolis non ἀναγκαῖα, abſolutæ neceſſitatis, ſed ἐπάναγκες, Act. XV. 28. Adſociatio ſanguinis cum ſcortatione non infert æqualitatem. Junguntur perſæpe in Scriptura Sacra res diuerſi ponderis, non ejusdem neceſſitatis; morales & ceremoniales ſub communi comprehenduntur titulo. Deut. VI. 1. *Hæc ſunt præcepta, ritus, judicia, quæ præcepit* DOMINUS DEUS *veſter.* Sic & Hebr. VI. 1. 2. in eadem ſtant ſerie μετάνοια ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, πίςις ἐπὶ τὸν ΘΕΟΝ, βαπτισμοὶ διδαχῆς, ἐπίθεσις χειρῶν, ἀνάςασις νεκρῶν, κρῖμα αἰώνιον, quæ ſanè nemo referet ad eundem Articulorum Fidei titulum.

TAB. DCCXXXIV.

Act. Cap. XVI. verſ. 26.

Subito verò terræmotus factus eſt magnus, ita ut concuterentur fundamenta carceris. Et ſtatim aperta ſunt omnia oſtia, & omnium vincula ſoluta ſunt.

Subito verò terræ motus factus eſt magnus, ita ut mouerentur fundamenta carceris. Et ſtatim aperta ſunt omnia oſtia: & uniuerſorum vincula ſoluta ſunt.

Ἄφνω δὲ σεισμὸς ἐγένετο μέγας, ὥςε σαλευθῆναι τὰ θεμέλια τȣ̃ δεσμωτηρίȣ, ἀνεῴχθησάν τε παραχρῆμα αἱ θύραι πᾶσαι, καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη.

SUnt aliquando terræ concuſſiones fortes miris ſtipatæ accidentibus. Terras ſiccas momento videas mutatas in lacus & maria, ex maribus ſurgere Inſulas; collabi ædes, & miraculo fere ſeruari ſepultos ruinis homines. Sunt mira quidem hæc, ſed non miracula. Sed heic occurrunt φαινόμενα, quæ nemo Philoſophorum relegauerit ad naturæ effectus. Philippis conjiciuntur Paulus & Silas in carcerem, imo, ne euaderent, εἰς τὴν ἐσωτέραν φυλακὴν, καὶ ὁ δεσμοφύλαξ τȣ̀ς πόδας αὐτῶν ἠσφαλίσατο εἰς τὸ ξύλον, v. 24. κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον προσευχόμενοι ὕμνȣν τὸν ΘΕΟΝ, v. 25. Antiphoniâ reſonat terræ motus θεήλατος. Concutiuntur τὰ θεμέλια τȣ̃ δεσμωτηρίȣ. Num tremuerit quoque reliqua urbs, quod in terræmotibus ordinariis fieri ſolet, ex Hiſtoria haud conſtat. Quod inprimis in admirationem abripit, ſunt effectus hujus concuſſionis. Ἀνεῴχθησαν αἱ θύραι πᾶσαι, καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη. Quum collabi potius debuiſſet ædes, & ſub ruinis comprimi vincti, ſtat illibata illa, ſed reſerantur repagula, rumpuntur ſeræ, & vincula ferrea, miraculo.

Act. Cap. XVII. verſ. 18.

Quidam autem Epicuræi & Stoici Philoſophi. —

Quidam autem Epicuræi & Stoici Philoſophi. —

Τινὲς δὲ τῶν Ἐπικȣρείων καὶ τῶν Στωϊκῶν φιλοσόφων. —

Vid. Act. Cap. XVII. verſ. 27. 28.

Act. Cap. XVII. verſ. 24.

DEUS, qui fecit mundum, & omnia, quæ in eo ſunt; hic cœli & terræ quum ſit DOMINUS, non in manufactis Templis habitat.

DEUS, qui fecit mundum & omnia, quæ in eo ſunt, hic cœli & terræ cum ſit DOMINUS, non in manufactis templis habitat.

Ὁ ΘΕΟΣ ὁ ποίησας τὸν κόσμον, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, ȣ̃τος ȣ̓ρανȣ̃ καὶ γῆς ΚΥΡΙΟΣ ὑπάρχων, ȣ̓κ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ.

Vid. Act. Cap. XIV. verſ. 15. Cap. XVII. verſ. 27. 28.

ACT. Cap. XVI. v. 26.
Terræ motu ſolvuntur vincula.

Ap. Geſch. Cap. XVI. v. 26.
Gefangene dürch Erdbeben entledigt.

I. M. Preiſsler sculps.

RPJCB

Act. Cap. XVII. verſ. 25.

Nec manibus humanis (a) colitur, indigens aliquo, quum ipſe det omnibus vitam & halitum per omnia.

Nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, cum ipſe det omnibus vitam & inſpirationem, & omnia.

(a) Irenæus legit, tractatur. Idem enim ſignificat Græcis θεραπεύειν.

Οὐδὲ ἀπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται, προσδεόμενός τινος, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν, καὶ πνοὴν, καὶ τὰ πάντα.

Agnoſcebant & ſapientiores ex Gentilibus omniſufficientiam DEI, Creatoris & Conſeruatoris, qui non opus habeat conſeruari per alios, neque etiam placari per ſacrificia; hinc eſt, quod ipſi Philoſophi atque Poëtæ ipſam ſuarum Gentium Idololatriam naſo ſuſpenderint adunco. Teſtimonia lege in Cel. *Witſii Exercit. de Theol. Gentilium circa Juſtificationem* §. 13. Quis ſanæ mentis dixerit, *indigere* eum *aliquo*, qui *ipſe dat omnibus* ζωὴν, καὶ πνοὴν, καὶ τὰ πάντα? vel, ex *Curcellæi* Lectione, κατὰ πάντα, ubique, in uniuerſo mundo. Jungit non ſine emphaſi Apoſtolus ζωὴν καὶ πνοὴν, conjiciens oculos in homines, animalia, plantas. Reſpicit ζωὴ in ſenſu proprio homines & bruta, ſed πνοὴ etiam vegetabilibus conuenit, utpote quæ ſua habent vaſa aëriueha, ut illi pulmones, piſces branchias. Hoc ſenſu generaliori ſumitur πνοὴ à *Pricæo Not.* ad h. l. Et extat egregius locus apud *Ciceronem de Nat. Deor. Hoc omnes mortales ſic habent — vineta, ſegetes, oliueta, ubertatem frugum & fructuum, omnem denique commoditatem, proſperitatemque vitæ à Diis ſe habere.* Obſeruabant ipſi Gentiles miranda multa in vegetabilium Regno: hinc plantarum ἀποθεώσεις, hinc plantis præfecti Dii Deæque, *Seja*, *Segeſta*, *Segetia*, à ferendo, vel ſegete, ita dicta, *Tutullina*, *Nodinus* vel *Nodotus*, *Hoſtilina*, *Patulena*, vel *Patulenus*, *Rancina*, *Robigus*, *Puta*, *Spinenſis*, *Pomona*, *Flora*, *Ceres*, quorum quarumue ingens varietas Gentium Apoſtolo fortè anſam dedit in Theatrum producendi plantas, tantò quidem magis, quod vetuſtiſſimi ex Gentilibus, cumprimis Græcis, Diis in ſacrificia obtulerint non animalia, ſed plantas. Teſtis *Porphyrius de Abſtinentia* L. IV. c. 14. ex Aſclepiade. Τὸ πρῶτον οὐκ ἐθύετο τοῖς Θεοῖς οὐδὲν ἔμψυχον, ἀλλ᾽ οὐδὲ νόμον ἦν περὶ τούτου, διὰ τῷ νόμῳ φυσικῷ κεκωλύσθαι. Ipſi Judæi tenebantur DOMINO offerre *panes facierum*, *ſpicas toſtas*, *decimas ſimilaginis*, Exod. XXV. 30. Leuit. XXIII. 10. 11. Addebant Ethnici ſal, hinc *mola ſalſa*, οὐλαὶ, οὐλόχυτα, οὐλοχύται, quæ ita deſcribit *Euſtathius.* κριθαὶ μετὰ ἁλῶν μεμιγμέναι, ἃς ἐπέχειν τοῖς ἱερευγμένοις ζώοις πρὸ τοῦ θύεσθαι. Habebant & ſua Thymiamata ex Thure, hinc *Thura incendere*, θυμιᾶν Græcis idem quod θύειν. Habebat Paulus rem cum Stoicis & Epicuræis. Plantis autem ζωὴν καὶ πνοὴν adſcripſerant *Zeno Citticus*, Stoicorum Coryphæus, μετέχειν πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς εἶναι μέρος τε καὶ ἀπόσπασμα. *Theodoret. L. V. Affect.* ipſi quoque Epicuræi, teſte optimo horum interprete *Gaſſendo Syntagm. Philoſ. Epicuri* p. 347. *Habent quidem plantæ commune quidpiam cum ipſis animalibus, puta nutritionem, accretionem, generationem, verùm iſta ſponte naturæ, non animæ ductu peragunt: & proinde non niſi imitatione quadam viuere & mori ſicut animalia dicuntur.* Illuceſcit clariùs hæc plantarum ζωὴ καὶ πνοὴ modernis naturæ ruſpatoribus, qui non ſolùm poſt *Malpighium* ac *Grew* agnoſcunt tracheas, vaſa aërifera, per totum corpus, uti in inſectis, diffuſa, ſed innumeris comprobarunt experimentis reſpirationem ac tranſpirationem, eſſe aërem cauſam incrementi plantarum, quo ſuccus nutritius ſuſtollatur. *Diſſ. de la Reſpiration des Plantes dans les Mem. de Trevoux.* 1712. *m. Maj.* p. 895. *Henr. Scharbau Obſ. Philolog. de Plantis ab voce* πνοῆς *comprehenſis & reſpirantibus ad illuſtrationem Loci Act. XVII. 25. in Miſcell. Lipſ.* T. V. 167.

Act. Cap. XVII. verſ. 26.

Fecitque ex uno (a) ſanguine omne genus hominum, ut inhabitaret ſuper uniuerſam faciem terræ, cum definiiſſet præſtituta tempora, & (b) terminos habitationis eorum.

(a) Vetus interpres αἵματος omiſit.
(b) Ὁροθεσία conſtitutionem terminorum ſignificat.

Fecitque ex uno omne genus hominum, inhabitare ſuper uniuerſam faciem terræ, definiens ſtatuta tempora, & terminos habitationis eorum.

Ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων, κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὁρίσας προτεταγμένους καιροὺς, καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν.

Quodſi *omne genus hominum* non ſolùm ex una eadem qua materia, ſed *ex uno ſanguine*, ἐξ ἑνὸς αἵματος, ab uno eodemque Patre ortum trahit, inhabiturum terram, concidet non ſolùm abſurda Epicuræorum de origine hominum opinio, quam examinabimus ad v. 27. 28. ſed fumi ad inſtar diſpergentur, quos fabricauit *Peirerius*, Præadamitæ, ad quos fratricida interfecto Abele tranſiiſſe dicitur, apud eos conſediſſe, & urbem ædificaſſe. Fundant Peireriani ſomnia ſua traditione Ægyptiorum, horumque Aſtronomicis Obſeruationibus, quæ ad 100000. annos, ac fortè ſupra, aſcendere perhibentur, ut Chaldæorum ultra 7000. Indorum ſupra 783762. Græcorum ultra 184000. id eſt, anilibus Fabulis. Diffiteri id non poſſumus, variare etiam Chriſtianos Doctores in ſua Chronologia circa mundi primam originem, eſſe Gentium præcipuarum primordia obſcura, incerta, obtenebrari Hiſtorias ipſas pro ratione ætatis. Eccleſ. I. 11. *Non durat memoria rerum priorum, neque apud poſteros memoria rerum, quæ poſthac erunt, durabit.* (*Non eſt priorum memoria: ſed nec eorum quidem, quæ poſtea futura ſunt, erit recordatio apud eos, qui futuri ſunt in nouiſſimo.*) Et certè ſpiſſiſſimis adhuc dùm inuoluta eſſet tenebris primi orbis Hiſtoria, ni Moſes aliique Scriptores ſacri diuinis de origine & progreſſu mundi reuelationibus veniſſent auxilio. Præadamitarum opinio ſi fundata foret, & Adamus parens duntaxat Judæorum fuiſſet, falſa eſſet omnis Gentium quoque reliquarum, quam ſtruxit, Genealogia: falſum, quod Paulus ſcribit Rom. V. 12. δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος. Alia peccati origo foret Præadamitis, Adamitis alia. Impoſſibilem prorſus reddit Præadamitarum exiſtentiam & ſubſiſtentiam ſtatus terræ inprimis tribus vel quinque diebus Creationis. Vitam tranſegiſſent illi miſerrimam, imo nullam, ante productionem animalium & plantarum, denſiſſimis immerſi tenebris ante comparitionem Solis, in mediis aquis ante ſeparatam ab his aridam, ſuffocationi in momenta expoſiti ante expanſum formatum, *terrâ inani & vacua*, Gen. I. 2.

Act. Cap. XVII. verſ. 27. 28.

27. Ut quærerent DEUM, ſi forte palpent eum, & inueniant. Quamuis non longe abſit ab unoquoque noſtrûm.
28. Per ipſum enim viuimus, & mouemur, & ſumus: ſicut & quidam veſtratium (a) Poëtarum dixerunt: Ipſius enim & genus ſumus.

(a) Auguſt. & Irenæus Poëtæ vocabulum non habent.

27. Quærere DEUM ſi fortè attrectent eum, aut inueniant: quamuis non longè ſit ab unoquoque noſtrûm.
28. In ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus, ſicut & quidam veſtrorum Poëtarum dixerunt: Ipſius enim & genus ſumus.

27. Ζητεῖν τὸν ΚΥΡΙΟΝ, εἰ ἄραγε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὕροιεν· καίτοιγε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα.
28. Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καί ἐσμεν· ὡς καί τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.

Sunt

SUnt hæc verba portio Sermonis à Diuo Paulo ad Concionem Athenienſem habiti. In celebri hac urbe haud diu moratus rem habuit tamen & lites cum *Epicureis & Stoicis Philoſophis* v. 18. binis Sectis à Chriſtiana Fide remotiſſimis. Una quippe harum vel non agnoſcebat DEUM,vel eum Ens ἀργὸν καὶ ἀμελὲς, otioſum & incurium. Altera tanta inflata erat ſuperbia, ut qui ſibi videbantur ſapientes, vel ſeipſos deificarint, vel & ſupra Deitates eleuarint. *Arrian. Epictet.* L. I. c. 12. Ὡς κατάγε τὸν λόγον, οὐδὲ χείρων τῶν Θεῶν, οὐδὲ μικρότερος. *Seneca Epiſt.* 53. *Eſt aliquid, quo ſapiens antecedat DEUM: ille naturæ beneficio, non ſuo, ſapiens eſt.* Homines hi inter ſe quidem in ſuis opinionibus diuiſi, ſed ambitione, quam inſpirabat Scientia Philoſophica, corrupti corripiebant Apoſtolum, ducebantque in *Areopagum* v. 19. locum urbis celebrem, ubi conuenire ſolebant exteri, ciues ex optimatibus, Oratores, Philoſophi, ut rationem redderet de perſona ſua & noua doctrina. δυνάμεθα γνῶναι, ajunt illi, τίς ἡ καινὴ αὕτη ἡ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδαχή; ξενίζοντα γάρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν. Βουλόμεθα οὖν γνῶναι, τί ἂν θέλοι ταῦτα εἶναι, v. 19. 20. Adeò autem dextrè, concinnè, & appoſitè perorabat Paulus ad conuentum, ut non fuerit periodus ſermonis, quâ non proſtrauerit errorem ab Auditoribus his illiſue receptum, præjudiciisque firmatum.

Inſcriptio Aræ τῷ ἀγνώστῳ ΘΕΩ dicatæ, cujus mentio quoque extat apud *Lucianum in Philopat. Philoſtrat. Vit. Apollon.* L. VI. c. 2. *Pauſaniam in Eliacis*, anſam dederat Oratori noſtro, demonſtrandi v. 24. eſſe DEUM omnium rerum Creatorem, ὁ ΘΕΟΣ ὁ ποιήσας τὸν κόσμον, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ. Quod de DEI exiſtentia dogma διαῤῥήδην contraibat Epicureis, utpote qui mundi ortum & σύστασιν attribuebant, non omnipotentiæ DEI, ſed fortuito atomorum concurſui; ſed & inuiſum erat Peripateticis, æternitatem mundi ſtatuentibus, independenter à DEO. Οὗτος, pergit Orator, v. 24. 25. οὐρανοῦ καὶ γῆς ΚΥΡΙΟΣ ὑπάρχων, οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ. Οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται, προσδεόμενός τινος, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν, καὶ πνοὴν, καὶ τὰ πάντα. Dogma oppoſitum Religioni ciuibus Athenienſibus communi, qui DEO ſeruiebant Templis & Sacrificiis, ac ſi iis indigeret, quod ex *Ariſtophanis Pluto* & *Luciani Dialogis* videre eſt. Sed Philoſophos haud feriebat fulmineus hic ictus. Omnes enim Sectæ ſtatuebant τὸ αὐταρκὲς, omniſufficientiam Deitatum, litabant proin his vel raro, vel nunquam, niſi dare voluerint aliquid trium literarum Tyranno, qui mos audit. Neque excludi debet ipſa Epicureorum Secta. *Lucret.* L. II.

Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri.

Quis Philoſophum ſacrificare compellit? Apolog. Tertull. c. 46. Cultum proin idololatricum & ſacrificia repudiabant Philoſophi pariter atque Chriſticolæ, ſed ex principio haud uno. In quo conniuebant illi, id vitio vertebant hi.

Ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων, κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὁρίσας προτεταγμένους καιροὺς, καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν, v. 26. Offendebat hæc de humani generis origine doctrina, haud ingrata licet Platonicis & Stoicis Philoſophis, Epicureos, Ariſtotelicos, & ipſum Athenienſe vulgus. Sibi enim videbantur hi urbis Mopſopiæ incolæ, *Iſocrate in Paneg. Demoſthene in Epitaph. Cicerone Orat. pro Flacco, Diogene Laërtio Præf.* teſtibus, *Aborigines*, αὐτόχθονες, in ipſa Patria primitus enati, non aliunde huc adducti, & eò forſan ſuperbiæ animos quorundam Cecropidarum inflauit amor & proprius, & patriæ, ut omne genus humanum Athenis ortum putarint: quorundam, inquam, communiter enim non ſeipſos ſolos Aborigines dicebant Athenienſes, ſed & Ægyptios, Siculos, Nationes alias, quod ex *Thucyd.* L. VI. *Herodoto*, aliis, conſtat.

Verba Textus noſtri, ζητεῖν τὸν ΚΥΡΙΟΝ, εἰ ἄραγε ψηλαφήσειαν αὐτὸν, καὶ εὕροιεν· καίτοιγε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα, ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καί ἐσμεν, corroborata teſtimonio Scriptoris, qui ante tria floruerat Secula, ὡς καί τινες τῶν καθ᾽ ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. Verba, inquam, hæc placere haud poterant Epicureis, qui odio habebant Poëtas, quod nullam hi prætermiſerint Deos laudandi, horumque cultum commendandi occaſionem. Quum contra plebs magni æſtimauerit Poëtas, utpote ſuos Theologos, & Philoſophiæ moralis Profeſſores. Accedit, quod inuiſæ aliàs fuerint allegationes ex Poëtis hominibus Epicureis, quorum anteſignanus ne unicum quidem adduxit teſtimonium in ſuis Scriptis, teſte *Laërtio Vit. Epicuri.*

Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ ΘΕΟΥ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν, χρυσῷ, ἢ ἀργύρῳ, ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον, v. 29. Verba è diametro oppoſita craſſæ plebis idololatriæ. Conſtat quippe ex Sacris Pandectis, Protochriſtianorum Apologiis, & ipſis Scriptoribus profanis, coluiſſe Athenienſes idola aurea, argentea, ſaxea pro Diis.

Hactenus ad ea, quæ loquebatur Paulus, cum ſilentio aduertebant Auditores, quod impetus non fuerint facti in omnes ſimul, ſed poſteaquam v. 30. 31. locutus fuit illis de *Reſurrectione ex mortuis*, altum clamarunt omnes, ut coactus fuerit Apoſtolus abrumpere Orationem. Ἐξῆλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν, v. 33. Mirari ſubit, quænam cauſa fuerit tantæ omnium auerſionis & inuidiæ, quum tamen omnes ferme crediderint Articulum de animæ immortalitate. Sunt nonnulli ex viris eruditis poſt *Chryſoſtomum* perſuaſi, accepiſſe Athenienſes vocem ἀνάστασις pro noua quadam ſeu Dea, ſeu Deaſtra. Fundant hanc ſuam conjecturam v. 18. ubi nonnulli dicebant: Τί ἂν θέλοι ὁ σπερμολόγος οὗ-

 τος

τος λέγειν; alii: ξένων δαιμονίων δοκεῖ καταγγελεὺς εἶναι, (Deorum Dearumue, eſt utrisque enim commune δαιμόνιον) ὅτι τὸν ΙΗΣΟΥΝ καὶ τὴν ἀνάςασιν αὐτοῖς εὐηγγελίζετο. Scilicet Deitates in plurali ſumentes crediidiſſent, ἀνάςασιν non minus eſſe Deam, quàm JESUM DEUM. Sed occurrit haud rarò apud Scriptores pluralis numerus pro ſingulari: in ipſo noſtro Textu, ὡς καί τινες τῶν καθ᾽ ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι. Quum tamen certum ſit, indigitaſſe Oratorem conciuem ſuum *Aratum*, ex Cilicia Poëtam, in cujus Poëmatibus Aſtronomicis *Phæn.* v. 5. legimus: παντὲς δὲ Διὸς κεχρήμετα, πάντες τοῦ γὰρ γένος ἐσμὲν. Ut omnino potuerit Paulus appellari ξένων δαιμονίων καταγγελεὺς, licet Athenienſibus ſolum prædicauerit JESUM. Eſt hæc uſitata loquendi formula. Sed neque ignota poterat eſſe Athenienſibus vox ἀνάςασις, ἀναςήσαϑαι. Occurrit quippe apud *Homerum Il.* ώ. 551. *Æſchylum Eumen.* 655. *Sophoclem in Electra* 136. ſed alio, quàm in Chriſtianorum ore, ſenſu, pro reditu nempe ex mortuis in hanc terram, comedendi, bibendi, conuerſandi, & elapſo certo tempore moriendi ergò. Videtur & hoc ſenſu ἀνάςασιν ſumſiſſe *Feſtus* Romanus in ſua ad Agrippam narratione de captiui Pauli doctrina, quæ verſetur circa ζητήματά τινα περὶ τῆς ἰδίας (τῶν Ἰουδαίων) δεισιδαιμονίας, καὶ περί τινος ΙΗΣΟΥ τεθνηκότος, ὃν ἔφασκεν ὁ Παῦλος ζῆν, Act. XXV. 19. Videbatur Athenienſibus hujusmodi ἀνάςασις ἀντίῤῥητος rationi atque experientiæ, langueſcebat proin ipſum audiendi patientia. Ἐφάνισαν ἐνώπιον αὐτῶν ὡσεὶ λῆρος τὰ ῥήματα αὐτοῦ, Luc. XXIV. 11. ut ſanè videbantur Apoſtolis ipſis prima de reſurrectione ipſius CHRISTI noua. Fuere tamen ex ingenti Auditorum numero pauci, qui genuinum Propoſitionis Paulinæ ſenſum aſſecuti videntur, qui ad Oratorem: Ἀκουσόμεθά σου πάλιν περὶ τούτου, v. 32.

Pergo ad argumenta Pauli pro exiſtentia DEI demonſtratiua, deſumta ab hominis natura, à nobis ipſis, à corporibus & animabus noſtris.

Eſt *anima* noſtra Ens immateriale, toto, quod ajunt, cœlo à corpore diſtinctum. Nemo noſtrûm ignorat, eſſe in nobis aliquid, quod cogitat, percipit, meditatur, ratiocinatur, dubitat, affirmat, negat, differt, eligit, rejicit, ſentit impreſſiones varii generis factas ab extra in ſenſuum organa, quod denique voluntarias in corpore exerit actiones. Hæc omnia non negabit vel pertinaciſſimus Scepticus; dum enim vel dubitat, vel negat, fatetur hoc ipſo, ſe habere hujusmodi ideas vel dubitantes, vel negantes. Eſt & id extra controuerſiam, pendere vires hasce cogitantes, vel operationes voluntatis, & ſenſationes à cauſa quadam efficienti, certè non à Nihilo: certum, idem tribui non poſſe qualicunque materiæ, ejusue motui, vel mutationi, & neceſſariò competere Enti cogitando actuoſo, quod immateriale, nobis ineſt, & à nobis *ſpiritus* vocatur, vel *anima*.

Materiæ ſi competeret ſenſatio & perceptio, abſurdiſſima inde fluerent conſectaria. Truncus quilibet, ſaxum quodlibet κτίσις foret ſentiens, ratiocinalis: abſciſſio capilli non minus foret ſenſibilis atque vulneratio nerui. Imo quæuis corporis pars foret creatura ſentiens, & de ſenſatione percepta cogitans. Et quî, quæſo, compoſitum ex innumeris atomis cogitantibus conſtitueret animal unicum, unicâ rationali animâ præditum? Aduerſariis autem Atheis ſeu Deiſtis probare incumbit, eſſe cogitationes attributa materiæ, hoc illoue modo figuratæ, motæ, agentis, patientis. Quum nos contra in materia nîl inueniamus, niſi Ens extenſum, impenetrabile, diuiſibile, paſſiuum. Quinimo ipſæ qualitates ſenſibiles, calor, frigus, odores, ſapores, ſoni, lux, colores, non inſunt materiæ ipſi, quærendæ in organis noſtris ſenſoriis, imo in mente ipſa, quæ ſola videt, audit, percipit, imaginatur. Quocunque igitur ſe vertant illi, non poterunt unquam ex materia, ejusque figura, motu qualicunque, ſitu, connexione, qualitatibus aliis ullam vel minimam elicere cogitatiunculam, nedum ingenium acutum, judicium ſubactum, memoriam tenacem, liberalitatem, juſtitiam, prudentiam, generoſitatem, amorem DEI vel proximi, ſcientiarum & linguarum notitiam, Eloquentiam, Poëſin, Matheſin, Theologiam, quorum omnium unus ſæpe hominum eſt capax. Certum proin eſt, ſenſum omnem tribui debere non organis, non cerebro, non ſpiritibus ſic dictis animalibus, non materiæ ulli, ſed Enti, quod in nobis eſt, immateriali. Quamuis non conſtet nobis, quomodo anima hæc operetur, vel patiatur, agatue in corpus, vel afficiatur ab eo, de re tamen ipſa ſumus adeò certi, quàm de veritatibus ipſis Mathematicis, iis ſaltem, quæ demonſtrantur per deductionem ad abſurdum. Cauſas equidem finales unionis animæ cum corpore, easque grauis momenti perſpicimus, modum & vincula ignorantes, quæ à ſolo pendent Creatoris liberrimo nutu.

Id haud diffitemur, τῷ εὑρίσκειν τὸν ΚΥΡΙΟΝ præcedere debere τὸ ψηλαφέειν. Sed eſt hoc ipſum ψηλαφέειν nec tædioſum, nec difficile. Καίτοιγε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάςου ἡμῶν ὑπάρχει. Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καί ἐσμεν. Attamen labore, meditatione, inquiſitio hæc opus habet. Valet hæc conſideratio contra Atheos, oggannientes nobis, DEUM, ſi eſſet, impreſſiſſe nobis viuidas adeò ſui ideas, ut nemo non ipſum poſſet inuenire & agnoſcere, εὑρίσκειν absque τῷ ψηλαφᾶν, credere inuiti etiam in eum. Minimè firmat illorum incredulitatem adeò maleſana perſuaſio. Decorauit DEUS homines viribus intellectus finitis, limitatâ ratione, quâ ſi rectè utamur, aberrare haud poſſumus, ſed DEUM, quem quærimus, haud dubiè inuenimus.

Præſertim ſi conſideremus porrò artificioſiſſimam corporis noſtri fabricam. Licebit autem

autem circa eam, & argumenta inde petenda pro DEI exiſtentia, eſſe breuiori, quia nullam hactenus in hoc *Phyſicæ Sacræ* opere prætermiſi occaſionem explanandi latius ea, quæ ad rem faciunt præſentem. Ne autem & hinc diſcedat jejunus Lector, ea duntaxat tangam, quæ alibi fortè non occurrent.

Inficias ire nemo vel audebit, vel poterit, eſſe hominum & animalium membra aptiſſima vitæ, motui, ſenſui, & quoduis horum ſuis functionibus peragendis: oculum viſui, linguam guſtui & loquelæ, aures auditui, manum labori & apprehenſioni, pulmonem reſpirationi, ventriculum digeſtioni, vaſa lactea recipiendo & transmittendo chylo, cor expellendo ſanguini in omnes corporis partes. Eſt hæc res facti. Non inficiantur id Athei, ſed id duntaxat & diſputant & negant, dependere aptitudinem hanc ad uſum ab Ente intelligenti, quod partes illas ad certos uſus præordinauerit, & formauerit, non aliud agnoſcentes principium præter materiam paſſiuam.

Eſt inter alias μεθοδείας τῆς πλάνης, quibus ſe ipſos faſcinant Athei, hæc: Si nos noſtraque corpora, ſumus μέγα λίαν DEI θαυματέργημα, quî fiat, quod Creator ille potentiſſimus & ſapientiſſimus nobis duntaxat conceſſerit quinque ſenſus, non plures, & hos ipſos quinque non dederit perfectiores, quàm reuera ſunt? corpus ſubjectum tot infirmitatibus, ſiniſtris caſibus, morti denique ipſi? vitam adeò in duratione contractam, adeò tenui pendentem filo? Artificem ſanè non commendare Automaton adeò irregulare, adeò incerti motus. Ita dimetiuntur miſeri hi DEI Ter Optimi, Ter Maxumi ſapientiam atque potentiam ad rationis ſuæ corruptæ decempedam. Eſt DEUS immenſus, ſed aptitudo & vires creaturarum limitatæ. Undenam nouit Atheus, pluribus opus eſſe ſenſibus quàm quinque? vel, quos poſſidemus? Habetne is ideam de aliis? Imo ne has quidem haberet, quas habet, niſi per ipſos illos ſenſus. Ut ſanè à natiuitate cœcus non habet ideas de coloribus, ſurdus de ſonis. Concede Atheo, per impoſſibile, ſenſus ter quaterue numero plures, poſcet is, pro impudentia ſua, alios inſuper & alios, in infinitum. Eſt proin objectio hæc vana, ficulnea, ἄλογος. Sed pertendimus porrò, habere ſenſus noſtros eum perfectionis gradum, qui ſtatui noſtro præſenti reſpondet. Pone aciem oculorum acutam adeò, ut ad centum abhinc milliaria minimas quasque reculas diſtinguere liceret, cuinam, quæſo, illa nobis foret uſui? nonne terminaretur illa in proximis montibus, ſyluis, arcto paucorum milliarium Horizonte, niſi fortè alis mediantibus vibrare nos poſſemus in aëra, quoties lubido inceſſeret videndi integra regna. Et alas ſi haberet genus humanum, nonne jam dudum eſſet cædibus, rapinis conſumtum, vix nunc ſecurum, alis licet deſtitutum? Acies viſus ſi ea foret, qua veluti per microſcopia conſpiceremus ſubtiliſſimos muſcarum aranearumue pilos, in maledictionem ceſſiſſet illa potius quàm uſum: res omnes aſperæ nobis viderentur & deformes, politiſſimum quodque ſpeculum inæquale; periret omnis mundi nitor & elegantia: læuiſſima cutis lorica foret ſquamoſa, erectis palis piloſis horrida: terrori eſſemus nobis ipſis. Quinimò ſimul & ſemel viſus noſter non ſeſe extenderet ultra digiti latitudinem, & multùm requireretur temporis ad peruidendam montoſam corporis noſtri fabricam. Eſſet hujusmodi acies cœcitate ipſa vix melior. Notandum præterea, conceſſiſſe nobis optimum Creatorem inueniendi artem, qua per lentes opticas compenſare poſſimus imaginarium viſus defectum, per teleſcopia attingere res remotiſſimas, per microſcopia detegere minimas. Par ratio eſt auditus, aliorumque ſenſuum. Qualianam, ſi ille foret acutior, tractare poſſemus vel inire conſilia ſecreta? quomodo euitare aëris murmura? dormire in abditiſſimis etiam & deſertiſſimis locis, absque quod euigilaremus à leniſſima quaque aura? & unicum, vel ex leuioribus, tonitru priuaret nos vel auditu, vel vita. Fac, tactum eſſe ſubtiliorem, quis noſtrûm ſufferret vel ſolam veſtium preſſionem? quis portaret grauiora onera? quis absque dolore pateretur allapſum muſcæ, aliusue inſecti? plumæ leniſſimum per cutim motum, aëris ſpiramen?

Haud firmiori ſtant talo, quæ inferunt rigidi & inſenſati Operum Diuinorum Cenſores ab infirmitatibus corporis, quibus obnoxii ſumus, & vitæ breuitate. Nil mehercle adeò formidabile eſt homini, qui omne ſuæ felicitatis punctum reponit in εὖ εἶναι corporis, ac ſunt dolores, morbi, mors terribilium rerum terribiliſſima. Hanc ſi meditatur Atheus, abit ſpes omnis in deſperationem, & terminatur omne votum annihilatione. Certiſſimè formaret Atheus, ſi penderet ab eo, corpus æterno fœdere cum cupiditatibus inſatiabilibus junctum, omni crapulâ & libidinibus carnis inuictum. Reſpondeat ad hanc objectionem Paulus Rom. IX. 20. Μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ ΘΕΩ; μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι· Τί με ἐποίησας οὕτως; Nonne ſatis nobis eſt, eſſe creaturas omnium viſibilium nobiliſſimas? De fragilitate corporum noſtrorum, ejusque cauſa, ſatis nos informat ſuperque reuelata religio. Notum, fuiſſe hominem, qualis prodierat ex Creatoris manu, vas honoris, dotatum omnibus, quæ viuenti & ſentienti creaturæ competere poſſunt, perfectionibus, ad id usque fatale momentum, quo per ἀνομίαν irrepſerunt morbi & mors. Sed non ſunt ipſæ corporis infirmitates terrificæ adeò homini pio, ac ſunt impio; aliis ille oculis adſpectat illas atque hic, perſuaſus firmiſſimè, præſtare longè ſtatum præſentem ſecuritate perenni, quæ nos alliceret ad DEI Creatoris contemptum,

& ſpem melioris vitæ extingueret: eſſe morbos caſtigationes paternas, quibus auocantur cupiditates à mundi hujus deliciis; flagrans unicè deſiderio cœli, veræ patriæ. Sed quoque inficiari haud poſſumus, pleraſque infirmitates accidere nobis propriâ noſtrâ culpâ, abuſu bonorum, voluptuariâ vitâ: ut proin minimè accuſandus ſit Creator, qui pro infinitâ ſua erga nos miſericordiâ abundè nobis ſuppeditat malorum, quibus obruimur, remedia.

Sed eſt, inquiunt illi, vita noſtra breuis nimis, ſomnoque ſimillima, fugiens ceu præpete penna? Ah miſellos homunciones, quibus non licet eſſe adeò felicibus, ut ſeſe æternùm volutent in voluptatibus carnis! Pone, protendi vitam ad aliquot Secula, nonne maneret eadem querela?

Breuis eſt hic fructus homullis.

Lucret. L. III. Æternitas, quam adeò reformidant Athei, nec longior eſt, nec breuior effluxis mille quàm quinquaginta annis. Abundè heîc ſolatio venit Religio, concedit ea nobis proſpectum lætiſſimum in ipſam æternitatis abyſſum, imo in vallem mortis tenebricoſiſſimam. Et tantum abeſt, ut murmuremus contra DEUM, quod vitæ filum haud protraxerit longius, vel ſaltem ad antediluuianorum ætatem, ut potius gratias DEO agamus deuotas pro reſtricto vitæ termino, gauiſuri citius tantò eo ſtatu, quo nullum morborum eſt genus, nulla fatigat cura animos.

Circa primam hominum originem in diuortia abeunt opinionum abſurdiſſimarum potiùs quam ſententiarum, quæ ipſa contrarietas doctrinæ falſæ non σημεῖον duntaxat eſt, ſed τεκμήριον. Paradoxum æternæ ut mundi, ita hominum ſucceſſionis diſcuſſimus alibi, quæ nullo modo præjudicat æternitati DEI.

Haud melioris commatis eſt Aſtrologorum vel ἀστρομάντων Hypotheſis, quæ ab influxu Aſtrorum, & certo, potius incertiſſimo, Planetarum Aſpectu hominum ortum deriuat. Cui refutandæ inhærerem longius, niſi ſeſe ipſam ridiculo ſchemate præſentaret, & hæc ἀστρομανία, ab ἀστρονομία toto cœlo remotiſſima, ex Mathematicarum Diſciplinarum caſtris dudum eſſet rejecta. Prouocant hi in omni ſua ψευδεπιστήμη ad argumenta à poſteriori, & antiquiſſimorum ſeu Chaldæorum ſeu Ægyptiorum obſeruationes, apud quos tamen ne γρῦ quidem extare poteſt, quum illi mundi potius & hominum æternitatem ſtatuerint, hi verò ne ullum hominis ex influxu ſiderum producti allegare poſſint teſtimonium, & ſi vel unicum hominis γεογενοῦς nouiſſent exemplum, id fœcunditati Nili adſcripſiſſent potius quàm Aſtris, ut ſanè limo hujus fluminis attribuerunt productionem ranarum, & inſectorum. Teſtimonium en *Diod. Sic.* L. I. c. 2. Φασὶ τοίνυν Αἰγύπτιοι κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῶν ὅλων γένεσιν πρώτους τοὺς ἀνθρώπους γενέσθαι κατὰ τὴν Αἴγυπτον, διά τε τὴν εὐκρασίαν τῆς χώρας, καὶ διὰ τὴν φύσιν τοῦ Νείλου. Quodſi fortè vim hanc hominum productricem ſæpius exeruerunt Aſtra, quî fit, quod nihil horum retulerint Ptolemæus, & Albumazar? ſi ſemel tantùm, quî potuerat hoc innoteſcere? Et fuerint ſanè hi terræ filii intelligentiores omnibus aliis mortalibus, ſi conſtitit ipſis, eſſe Stellas ſuos Patres. Vix ipſi Chaldæi extremis tetigiſſe labris videntur Aſtronomiam veram, ſi ne quidem nouerunt, eſſe Lunam, Planetarum proximum, corpus opacum. *Seu illa Luna proprio & perpeti fulgore, ut Chaldæi arbitrantur, parte luminis compos, parte altera caſſa fulgoris. Apulej. de Deo Socr.* Aſtrologiam modernam per Babylonios ex Græcorum μυθολογίᾳ profluxiſſe conſtat, influxus proin tantopere jactatos omni carere fundamento. Cœlum diſpeſcuit Poëſis in certas Conſtellationes, & finxit poſtea Aſtrologia ſuos influxus. Cadit hæc tota ſyſtemate veteri Ptolemaico nixa, ſi terra non eſt motuum Planeticorum centrum. De experientia, quam crepant illi ἀστρομανεῖς, dici poteſt idem, quod de Tireſiæ Oraculo:

O Laërtiade, quicquid dico, aut erit, aut non.

Excuſari præ modernis Aſtrologis quodammodo merentur veteres Chaldæi & Ægyptii, qui Stellas venerati ſunt pro Diis, & proin conjectare poterant, regi illis mentes hominum. *Euſeb. Demonſtr. Euang.* L. I. c. 6. Φοίνικας τοιγαροῦν καὶ Αἰγυπτίους πρώτους ἁπάντων κατέχει λόγος, ἥλιον καὶ σελήνην ἀστέρας Θεοὺς ἀποφῆναι. Cujuſmodi quid nemo modernorum ſtatuere auſit. Hinc eſt, quod optimo jure condemnata fuerit Aſtrologia à priſcis Eccleſiæ Patribus, & Imperatoribus Orientalibus, in *Concil. Laod. Can.* 36. *Concil. VI. in Trullo Can.* 61. *Cod. Juſtin. L. IX. Tit.* 18. *Cod. Theodoſ. L. IX. Tit.* 16. βασιλικῶν *Lib.* 60. *Tit.* 39.

Ridicula porrò eſt, ſi quid, humani generis origo ex neceſſario cauſarum naturalium nexu, quem exploſimus alibi, independentem nempe à DEO. Hujuſmodi vis e. g. grauitatiua, licet concederetur Atheis, concipi tamen nunquam poteſt, quomodo formari per eam potuerit corpus humanum. Incumbit illis, oſtendere, quomodo vago impetu materiæ produci potuerit tanti artificii machina, & inde à primo illo tempore ceſſarit cœca natura à talibus productionibus? quanam vel ratione, vel occaſione amiſerit tanti momenti virtutem? cur hodienum non proſerpant viui homunciones ex terra, vel putredine? & tamen conſeruetur genus humanum à ſola materia in ſtatu priſtino? Non ſanè audent illi in medium producere ridicula illa commenta *Anaximandri* apud *Plutarch. de Placit. Philoſoph.* L. V. c. 29. *Sympoſ.* L. VIII. c. 8. *Cenſorin. de Die natali* c. 4. quod & primus homo, & omnia animalia generata

nerata fuerint primitus in humore calido, intra cortices duriores, & ſic prodierint ex tenebricoſo carcere. Pari paſſu ambulat illud *Empedoclis* ſomnium, apud *Plutarchum* & *Cenſorinum* ll. cc. ex terra matre procreuiſſe ingentem brachiorum, crurum, capitum, aliorum membrorum numerum, quæ caſu fortè concreuerint in unum corpus, ut concreſcunt diſſectæ cochleæ. Illud item *Epicuri* & Ægyptiorum apud *Cenſorinum* l. c. *Lucret.* L. V. *Diod. Sic.* L. V. c. 2. procreuiſſe primò matricem in terra radicatam, ſucco terræ nutritam, fœtum autem illâ clauſum prorupiſſe.

Concedant, ſi ſibi conſtent ipſis, Athei neceſſe eſt, in productione primi hominis easdem obtinuiſſe motus leges, quales nunc ſunt, eandemque fuiſſe maris, terræ, & atmoſphæræ faciem, quæ nunc eſt, fuiſſe & tunc, ſi contigiſſet, natationem ſecuris in aqua 2. Reg. V. 6. non minus miraculum, atque fuit temporibus Eliſæ. Statuant item oportet, productum fuiſſe primum hominem ex fluido, de ſolido enim & inanimato corpore nemo dicere auſit, aptum eſſe productioni corporis viuentis. Obtinuere proin mechanicæ fluidorum leges, ad quas prouocant ipſi mechanici Athei. Eſt autem ex fundamentalibus Staticæ legibus una hæc, quod ex ejusdem magnitudinis corporibus grauius in fluido ſubſidere debeat, vel eò ſaltem usque demergi, ut fluidi moles æqualis parti immerſæ ejusdem ſit ponderis cum corpore toto, niſi violenta concuſſione inuertatur hic ordo, quæ violentia heic, in corporis humani ordinatiſſima formatione, locum haud obtinet. Deſtruit autem vel ſola hæc conſideratio primi naturæ filii mechanicam geneſin. Inuenias quippe in fabrica corporis humani leuiores partes inferiori, grauiores ſuperiori loco, imo grauiſſimas omnium, nempe oſſeas, ubique in medio, contra Hydroſtaticæ Leges. Haud minus mirabere id, quàm natationem ferri in aqua, vel ſpontaneum Nebucadnezarici Coloſſi ortum, cujus caput fuit aureum, pedes ferrei atque argillacei. Nemo ſibi heic fingat tardam, quæ ſenſim ſine ſenſu ad perfectionem tendat, figurationem. Ordinatiſſima adeò, qualis eſt corporis humani, fabrica, quæ innumeros harmonicè conſpirantes habet motus & functiones, non poteſt non adſcribi ſimultaneæ productioni, tribuique Enti intelligenti ſummo, quod in infiniti ſui intellectus idea illam præuidit, & potentia pariter infinita effecit. Neque ſanguis prior potuit eſſe corde, quia demùm poſt multas circulationes purpuram ſuam induit, neque cor formatum ante ſanguinem, quia ſanguine nutritur. Par eſt ratio omnium totius corporis partium. Fluidæ auxilio veniunt ſolidis, ſolidæ fluidis. Ejusdem ſunt ætatis omnes. Minimè ſuffenæ ſunt omnes leges mechanicæ formandis arteriis, quæ ſanguinem partibus aduehant, & venis, quæ per conos inuerſos eundem reuehant ad cor: diſpartiendis his omnibus vaſis ſanguiferis in canaliculos numeri innumeri, paruitatis incredibilis: determinandis certis creaturarum viuentium quoad magnitudinem limitibus: tantæ varietati in tot diuerſis generibus: conſtantiſſimo ordini. Et quæ hujus generis ſunt alia. Ut omnino neceſſe ſit, ſtatuere DEUM, qui omnibus creaturis aſſignauit determinatam magnitudinem, certam figuram, durationem, qualitates alias, quæ quidem omnia ſemel à vi immenſa effectui data, nunc quidem hoc ipſo Conſeruatore conſtanter operante mechanicè operari poſſunt.

Producunt Athei, ut productionem corporum cogitantium ſpontaneam firment, bruta, inſectorum ortus ex corporibus putreſcentibus, fimoque fœtido; prætenduntque, potuiſſe naturam in vigore ſuæ juuentæ pari modo producere etiam equos, elephantes, homines ipſos. Sed eſt aſylum hoc, Atheis frequentatum, generationis æquiuocæ deſtructum penitus à Philoſophis modernis, & innumeris experimentis jacet conſoſſum. Manca eſt etiam fides de majori fertilitate & robore naturæ, quod habuerit olim; eadem conſtanter manente & grauitate & altitudine atmoſphæræ, ut omnino afferere poſſimus, totum globum terr-aquaaëreum inde à creatione mundi ad noſtra usque tempora nihil amiſiſſe de ſua ſubſtantia: Inundationes Nili, Nigri, Gangis, fieri quotannis, ut olim; eodem gaudere ſitu Prouincias illis adjacentes, eodem Solis influxu, absque quod prodeant homines ex terra in Ægypto, Æthiopia, Siam: In vegetabili regno adhuc ſupereſſe robuſtiſſimas quercus, altiſſimos abietes, proceras Cedros, non ſola gramina & muſcos, & fungos: Animalia & Plantas à Diluuio nobis reliqua ejusdem eſſe & figuræ & magnitudinis cum modernis: neque in ſtatura defeciſſe homines, quod conſtet ex Mumiis Ægyptiacis, Urnis annulisque Romanis, aliisue Antiquitatibus: metamorphoſes, quas quoque allegant illi, vermium in muſcas, erucarum in papiliones eſſe duntaxat partium antea latentium euolutiones; ſic quoque plantarum generationem tribuendam minimè eſſe Archeo cuidam, ſed euolutioni rudimentorum primitus à DEO creatorum, teſtibus vel ipſis microſcopiis, quæ in ſeminibus oſtendunt plantam integram cum foliis, trunco, fructu: non denique eſſe teſtacea, piſces, vegetabilia in ipſis ſaxis reperiunda luſus Archei, ſed vera inundationis uniuerſalis λείψανα.

Mater terræ utcunque benigna, ſi ſibi fuiſſet relicta, manſiſſet certò inanis & vacua. Ne minimus quidem prodiiſſet ex ea vermiculus, non in mari nataſſet piſcis, non germinaſſet gramen, deſtituta fuiſſet omni incola viuente. Veſtis, quâ nunc ſuperbit, πολύχροος productum eſt non terræ, ſed omnipotentis illius Fiat; *Progerminet terra germen herbam ſeminificantem ſemen, lignum frugiferum, ferens fructum juxta*

 ſpe-

ſpeciem ſuam, cujus ſemen ſit in ſemetipſo ſuper terram. Et fiebat ita. (Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus ſuum, cujus ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram. Et factum eſt ita.) Gen. I. 11. Sic DEUS mandauerat *aquis*, ut *ſcaturirent reptile animæ viuentis*, & *terræ*, ut *produceret animans viuens ſecundum ſpeciem ſuam.* Sic ipſe DEUS, non natura, *creauit hominem in imagine ſua*, Gen. I. 20. 24. 27. Hujus ſolo nutu *viuimus, mouemur, & ſumus.*

Reſtat diluenda ſimul & delenda hominis origo ex *fortuna* & *caſu*, Diis Deabusque ſiniſtro omine natis, quorum nomina ſaltem adhuc ſuperſunt, quibus velificantibus facilis portum ſecuritatis intrat Atheus, absque quod Philoſophiæ Mechanicæ ſeu corpuſcularis operoſis ambagibus habeat opus. Breuiſſima hæc foret ad ſubuertendam virtutem & religionem via. Diſputationi nullus eſt locus, dummodò fortunam & caſum veneremur pro cauſis efficientibus, qua opinione imbuti fuere Gentiles, & fortè adhuc indocta plebs. Præter corpus & inane ſeu Nihilum nihil admittunt Athei. Si caſus corpus eſt, pars erit uniuerſalis materiæ, legibus mechanicis proin ſubjecta. Actiuitatem autem materiæ jam deſtruximus ſupra. Deuiatio proin qualiscunque materiæ paſſiuæ à legibus illis attribui deberet Enti cuidam efficienti, neque caſus foret, ſed miraculum. Sed eſt caſus, ſi rem attentius contemplemur, non-Ens, Ens nominale, iis tributum effectibus, qui quidem agnoſcunt cauſas veras reales, ſed tales, quæ omni carent cognitione. Ut caſus fuit id, quod pictori contigit apud *Plutarchum* περὶ τύχης, qui diu, ſed fruſtra, in exprimenda ſpuma equi laborans ex animi indignantis impetu picturam deleturus ſpongiæ liturâ, ne cogitans quidem de tali effectu, ſpumam deſideratam expreſſit. Par eſt ratio *fortunæ*, niſi quod heic agant Entia operantia ἐκ προαιρέσεως, quo ſenſu, quod accidit memorato modò pictori, fortuna potius dici meretur quàm caſus. Homo ipſe fortunæ eſt faber, non fortuna hominis. Caſus & fortuna idem ſunt, quod natura veterum. *Plato X. de Leg.* πῦρ καὶ ὕδωρ, καὶ γῆν καὶ ἀέρα φύσει πάντα εἶναι καὶ τύχῃ φασίν. —— ὄτε διὰ τινὰ θεὸν, ὄτε διὰ τέχνην, ἀλλὰ ὅ λέγομεν φύσει δὲ τύχῃ. Cujus naturæ impotentiam demonſtrauimus ſupra.

Mediam ineunt inter rigidas mechanicæ leges, & caſuales ſimulque ſpontaneos motus viam, qui ortum rerum omnium tribuunt fato neceſſario, quod quidem initio haud produxerit animalia perfecta, ſed tumores immaturos, molis analogos, variæ formæ, βουγενῆ ἀνδρόπρωρα Empedocli, fœtus vitâ & motu carentes, alios viuentes quidem, ſed vi propagatrice deſtitutos, paucos tandem omnibus numeris abſolutos, qui ſui ſimiles partus progenerare poterant, qui ſoli manſerint ſuperſtites, prioribus illis pereuntibus. Qua hypotheſi ſtante caderet omnis ab uſu partium deſumta Entis infiniti operantis demonſtratio. Hujusmodi Caſuiſtas, vel fatuos Fatiſtas refellit vel ſola conſideratio oculi, cujus omnes & ſingulæ partes tum ſolidæ tum fluidæ reſpondent præciſiſſimè uſui viſionis, cui ſunt deſtinatæ, & certè neque cœcæ alicujus naturæ, neque mechanicarum legum, neque fati neceſſarii, ſed Entis infinitè perfecti intelligentis ſunt productum, quod demonſtratum dedimus ad Pſ. XCIV. 9. *Qui oculum finxit, quo pacto non videret? (Qui finxit oculum, non conſiderat?)* Stringunt præter partes abſolutè ad eſſe, & viuere, & propagari neceſſarias tum corporis humani, tum brutorum omnium, etiam eæ, quæ ad τὸ εὖ εἶναι pertinent, duplex ſenſuum, viſus, auditus, odoratus, organum, ungues, pili. Aliqua poſſent fatui hi fatuum de fato dogma colorare ſpecie, ſi Nationes darentur integræ partibus illis commoditati duntaxat inſeruientibus carentes, monoculi Cyclopes Siculi, Arimaſpi Scythæ, αἰγόποδες Satyri & Paniſci, aliæ capitibus cornutis, Jouis ad inſtar Hammonis, vel Bacchi, formæ variæ, quas finxere Poëtæ atque Pictores, & quærere neceſſe habent Athei in terris incognitis. Fateantur illi ipſi neceſſe eſt, adeò affabrè eſſe constructum corpus humanum, ut concinnius ab Ente infinitè perfecto elaborari haud potuerit. Quis quæſo eò delabitur dementiæ, ut credere poſſit, Numiſma affabrè factum, quod ex parte prona exhibet Caput Romani Imperatoris, ab altera memoriam alicujus facti, Trajani vel Antonini columnas, Perſepolis vetuſtæ rudera, non eſſe opera manuum humanarum, artificioſa, ſed terræ ſaxorumue cumulos occaſione terræmotus alicujus erectos? Sed infinities plus artis ineſt unico oculo, quàm artificioſiſſimis vel Nummis, vel Ædificiis, Amphitheatris, Statuis, Obeliſcis, Pontibus, Aquæductibus, quæ tamen opera omnia referenda forent ad naturæ luſus. Contulerunt multi veterum atque recentiorum Philoſophorum fortuitos ſeu caſuales hominum, animalium & plantarum ortus jactibus illis in officina libraria extantium literarum alphabethicarum, ex quibus nunquam prodibit vel Æneis Virgilii, vel Annales Ennii. Confirmabunt hanc refutandi rationem artis combinatoriæ periti. Diu ſatis, & diutius fortè, quàm par eſt, detinui Lectorem in demonſtranda materia graui quidem, ſed refutandis objectionibus, quæ tantam, quam impendimus, operam vix merentur. Si cui verò nec diximus, nec ſcripſimus ſatis, eum ablegemus ad *Richardi Bentleji Conciones* ſecundam, tertiam, quartam & quintam contra Atheos habitas.

Act. Cap. XIX. verſ. 11. 12.

11. Virtuteſque non vulgares edebat DEUS per manus Pauli.

12. Ita ut etiam ſuper infirmos deferrentur à corpore ejus ſudaria & ſemicinctia, & recederent ab eis morbi, & ſpiritus mali ab eis egrederentur.

11. Virtuteſque non modicas quaslibet faciebat DEUS per manum Pauli.

12. Ita ut etiam ſuper languidos deferrentur à corpore ejus ſudaria & ſemicinctia, & recedebant ab eis languores, & ſpiritus nequam egrediebantur.

11. Δυνάμεις τε ἐ τὰς τυχέσας ἐποίει ὁ ΘΕΟΣ διὰ τῶν χειρῶν Παύλε.

12. Ὥσε καὶ ἐπὶ τὲς ἀσθενἔντας ἐπιφέρεσθαι ἀπὸ τἔ χρωτὸς αὐτἔ σεδάρια ἢ σιμικίνθια, καὶ ἀπαλλάσσεσθαι ἀπ᾽ αὐτῶν τὰς νόσες, τά τε πνεύματα τὰ πονηρὰ ἐξέρχεσθαι ἀπ᾽ αὐτῶν.

PRimis Chriſtianiſmi temporibus non duntaxat debebat prædicari doctrina de CHRISTO, cordibus hominum profundè imprimi, ſed & obſignari immediata Spiritus Sancti effuſione, confirmari miraculis: Quod miraculorum donum credentiale fuit primatum ex Apoſtolis. Neque inferioris virtutis eſſe debebant σεδάρια καὶ σιμικίνθια Pauli, quàm Petri σκιὰ, Act. V. 15. imò ſuo ſenſu majoris. Umbra Petri non poterat eſſe absque corpore ejus, ſed linteamina Pauli transferri poterant eò, ubi corpus deerat. Teſtimonium hocce de curis Pauli miraculoſis auxilio venire poſſet Eccleſiæ Romano-Catholicæ, ſi non eſſemus perſuaſi, deſiiſſe miraculorum donum, utpote haud amplius neceſſarium.

Act. Cap. XIX. verſ. 13.

Tentauerunt autem quidam è circumeuntibus Judæis Exorciſtis inuocare ſuper eos, qui habebant Spiritus malos, nomen DOMINI JESU, dicentes: Adjuramus vos per JESUM, quem Paulus prædicat.

Tentauerunt autem quidam & de circumeuntibus Judæis exorciſtis, inuocare ſuper eos, qui habebant ſpiritus malos, nomen DOMINI JESU, dicentes: Adjuro vos per JESUM, quem Paulus prædicat.

Ἐπεχείρησαν δέ τινες ἀπὸ τῶν περιερχομένων Ἰεδαίων ἐξορκιςῶν, ὀνομάζειν ἐπὶ τὲς ἔχοντας τὰ πνεύματα τὰ πονηρὰ τὸ ὄνομα τἔ ΚΥΡΙΟΥ ΙΗΣΟΥ, λέγοντες· Ὁρκίζομεν ὑμᾶς τὸν ΙΗΣΟΥΝ, ὃν ὁ Παῦλος κηρύσσει.

NUllo jure quærunt Exorciſtæ moderni in hac ſeu Hiſtoria ſeu Scena parallelisſmum. Abigi ſe haud patiuntur impuri Dæmones verbis & ceremoniis: adſit oportet vera fides, & ex parte DEI ſanctiſſimæ cauſæ, quibus brachii potentiſſimi vires manifeſtare vult. In Judaica Eccleſia familiares fuere Exorciſmi malorum ſpirituum per certas formulas, & Solomonem Regem expertiſſimum fuiſſe Exorciſtam prætendunt non ſoli Judæi Doctores, ſed ipſe *Joſephus Antiq.* L. VIII. c. 2. *Quin & eam artem diuinitus conſecutus eſt ad utilitatem & medelam hominum, quæ aduerſus Dæmones eſt efficax. Incantationes enim compoſuit, quibus morbi pelluntur: & conjurationum modos ſcriptos reliquit, quibus cedentes Dæmones ità fugantur, ut in poſterum nunquam reuerti audeant.* Addit Hiſtoricus, in uſu fuiſſe adhuc ſuo tempore hanc per conjurationes curandi artem, quam exemplo Eleazari cujusdam comprobat, qui præſentibus Veſpaſiano, Filiis, & Belli Ducibus curauerit multos δαιμονιζομένες, objecto naribus annulo, ſub cujus ſigillo delituerit radix Solomoni olim cognita & indicata. Hujusdem farinæ homines fuere οἱ περιερχόμενοι Ἰεδαῖοι in Textu, qui licet fide CHRISTUM haud apprehenderint, ſanctiſſimo tamen ejus nomine, ut multi ex modernis Magis, uſi, potius abuſi ſunt, dicentes: Ὁρκίζομεν ὑμᾶς τὸν ΙΗΣΟΥΝ, ὃν ὁ Παῦλος κηρύσσει. Nominantur v. 14. υἱοὶ Σκευᾶ Ἰεδαίε Ἀρχιερέως ἑπτὰ, unius nempe ex 24. Sacerdotum

ordinibus, vel, ſecundum *Seldeni* opinionem, ex Archieratica Familia. Sed ridiculus fuit, circulatoribusque his ipſis infauſtus curationis ſuſceptæ exitus. Verſ. 15. Ἀποκριθὲν τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, εἶπε· Τὸν ΙΗΣΟΥΝ γινώσκω, καὶ τὸν Παῦλον ἐπίϛαμαι, ὑμεῖς δὲ τίνες ἐϛὲ; Verſ. 16. Καὶ ἐφαλλόμενος ἐπ᾽ αὐτȣ̀ς ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ ἦν τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, καὶ κατακυριεύσας αὐτῶν ἴσχυσε κατ᾽ αὐτῶν, ὥϛε γυμνȣ̀ς καὶ τετραυματισμένȣς ἐκφυγεῖν ἐκ τȣ̃ οἴκȣ ἐκείνȣ. Debebat ſingulare hoc emergens prouidente DEO certos reddere Epheſios, quod cura morborum haud pendeat à certis characteribus, figuris, ſignis, ritibus, & ſanctiſſimum Filii Nomen minus adhuc quadret ceremoniis ſuperſtitioſis, atque quadrata rotundis. Epheſios, inquam, Magicis artibus nimium quantum addictos, eò quidem usque, ut Magica carmina nuncupata fuerint *Epheſiæ Literæ*. Suidas: Ἐφέσια γράμματα ἐπῳδαί τινες δυσπαρακολȣθότητοι. Allegat & Heſychius alicubi Magicam ſequentem Epheſiis uſitatam formulam, ἄσκι κατάσκι, αἷξ τέτραξ δαμναμενεὺς αἴσιον. Quod heic Epheſi accidit, tantam fecerat in ſuperſtitioſorum aliàs ciuium mentes impreſſionem, ut Dæmonis Imperium valde fuerit debilitatum. Ἱκανοὶ τῶν τὰ περίεργα πραξάντων, συνενέγκαντες τὰς βίβλȣς, κατέκαιον ἐνώπιον πάντων. Καὶ συνεψήφισαν τὰς τιμὰς αὐτῶν, καὶ εὗρον ἀργυρίȣ μυριάδας πέντε, v. 19.

Act. Cap. XIX. verſ. 19.

— Et inuenerunt argenti (a) miriadas quinque.

(a) Id eſt, quinquagies mille numûm.

— Et inuenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.

— Καὶ εὗρον ἀργυρίȣ μυριάδας πέντε.

Vid. Act. Cap. XIX. verſ. 13.

TAB. DCCXXXV.

Act. Cap. XX. verſ. 9. 10. 12.

9. Sedens autem quidam adoleſcens, nomine Eutychus, in feneſtra, quum degrauaretur ſomno profundo, diſſerente (diu) Paulo, magis depreſſus ſomno decidit (a) ex tertio cœnaculo deorſum, & ſublatus eſt mortuus.

(a) Verti poterat, ex tertia contignatione, quod Germani dicimus, uſs dem dritten Gmach.

10. Cum deſcendiſſet autem Paulus, incubuit ſuper eum, & complexus, dixit: Nolite turbari, anima enim ejus in ipſo eſt.

12. Adduxerunt autem puerum viuentem, & refocillati ſunt non mediocriter.

9. Sedens autem quidam adoleſcens, nomine Eutychus, ſuper feneſtram, cum mergeretur ſomno graui, diſputante diu Paulo, ductus ſomno, cecidit de tertio cœnaculo deorſum, & ſublatus eſt mortuus.

10. Ad quem cum deſcendiſſet Paulus, incubuit ſuper eum, & complexus dixit: Nolite turbari, anima enim ipſius in ipſo eſt.

12. Adduxerunt autem puerum viuentem, & conſolati ſunt non minimè.

9. Καθήμενος δέ τις νεανίας ὀνόματι Εὔτυχος ἐπὶ τῆς θυρίδος, καταφερόμενος ὕπνῳ βαθεῖ, διαλεγομένȣ τȣ̃ Παύλȣ ἐπὶ πλεῖον, κατενεχθεὶς ἀπὸ τȣ̃ ὕπνȣ, ἔπεσεν ἀπὸ τȣ̃ τριϛέγȣ κάτω, καὶ ἤρθη νεκρός.

10. Καταβὰς δὲ ὁ Παῦλος ἐπέπεσεν αὐτῷ, καὶ συμπεριλαβὼν εἶπε· μὴ θορυβεῖσθε, ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτȣ̃ ἐν αὐτῷ ἐϛιν.

12. Ἤγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν ȣ̓ μετρίως.

IN ſomnum propenſiſſimus eſt juuenis, qui diu jam ſedit in concione longa, in climate calido, poſt exantlatas diurnas moleſtias. Mitius ſit noſtrum de Eutycho judicium, quàm multorum ex Verbi Diuini præconibus, qui illum inattentionis, & ſomnolentiæ peccami-

noſæ

ACT. Cap. XX. V. 9. 10. 12.
Eutychus miraculo reſuſcitatus.

Ap. Geſch. Cap. XX. v. 9. 10. 12.
Eutychus durch Wunder erwecket.

I. A. Fridrich sculps.

RPJCB

noſæ accuſant, vel planè Diabolum producunt in Theatrum, adoleſcentem mediante ſomno in retia ſua allicientem, & concionem piam turbantem. Naturales proſtant rationes. Fatetur Lucas ipſe, protraxiſſe Paulum Orationem ſuam & Cultum ſacrum in ſeram noctem, fuiſſeque Eutychum à ſomno victum, διαλεγομένε τε Παύλε ἐπὶ πλεῖον, κατενεχθεὶς ἀπὸ τε ὕπνε. Imo verò allegat Hiſtoricus duas hasce ſomni cauſas. Fatigatæ jam nimis fuere aures, & ad audiendum, ut oculi ad videndum, ineptæ. Recurrebat fluidum nerueum ab externis ſenſuum organis ad interiora, & fortè, quod adhuc ſæpe fit, Auditore inuito, quo caſu certè minimè merentur acrem Zelotarum cenſuram, qui dum ſacro vacare deberent cultui profundè dormiunt. Imo verò ſingulari DEI prouidentiâ debebat caſus, qui heic accidit, promouere ſalutem juuenis, confirmare Diui Pauli miniſterium, ſolatio eſſe piis, augmento Chriſtianiſmi. Non mirum, terrore fuiſſe obrutam integram concionem, & Paulo videtur in memoriam rediiſſe, quod Elias ſuſcepit cum filio viduæ Sareptanæ, & Eliſæus cum filio Sunamitidis, 1. Reg. XVII. 21. 2. Reg. IV. 34. quoniam *cum deſcendiſſet incubuit ſuper* juuenem mortuum, eumque *complexus* dixit: Μὴ θορυβεῖσθε, ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτε ἐν αὐτῷ ἐςιν. Qua quidem negare noluit, eſſe ex caſu mortuum, neque anſam præbere vitilitigationibus inanibus de anima ſoluto informationis vinculo fortè in corpore ſuperſtite. *Sic Paulus locutus eſt vel in ipſo editi miraculi momento, vel de re mox ſecutura certiſſimus. Sic CHRISTUS, & quidem Dominus vitæ & mortis, quamuis de verè mortua puella: Non eſt, inquit, mortua, ſed viuit. Matth.* IX. 24. *Beza.* De vera quidem mortis hujus cauſâ nîl certi determinare poſſumus, num adfuerit contuſio totius corporis, num ſanguis ex rupto intra cerebri confinia vaſe, vel alibi, effuſus? Id certum ſaltem, fuiſſe curatum miraculo. ἤγαγον τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν ϐ' μετρίως.

Act. Cap. XXII. verſ. 6. 7. 9. 11. 12. 13.

Vid. Act. Cap. IX. verſ. 3. &c.

Act. Cap. XXII. verſ. 17.

Vid. Act. Cap. X. verſ. 10.

Act. Cap. XXVI. verſ. 13.

Vid. Act. Cap. IX. verſ. 3.

Act. Cap. XXVI. verſ. 24.

Hæc autem quum pro ſe diceret, Feſtus magna voce ait: Inſanis Paule: multæ te literæ ad inſaniam conuertunt.

Hæc loquente eo, & rationem reddente, Feſtus magna voce dixit: Inſanis Paule: multæ te literæ ad inſaniam conuertunt.

Ταῦτα δὲ αὐτε ἀπολογεμένε, ὁ Φῆςος μεγάλη τῇ φωνῇ ἔφη· Μαίνῃ, Παῦλε, τὰ πολλά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει.

QUod ſi quis oculos conjicit in tenerrimam corporis humani ſtructuram, vaſculorum capillarium tot milliones, per quæ omni momento circulare debent fluida, ei non mirum videbitur, ægritudinibus nos eſſe obnoxios, ſed mirum, eſſe vel per momentum ſanos. Sic qui menti ſuæ præſentat infinitas numero ideas animis noſtris concreatas, quarum juſta coordinatione, connexione, ſeparatione, multiplicatione, diuiſione abſoluitur ſanæ rationis uſus, mirabitur, ratione nos uti poſſe per momentum: Sequitur hinc ultrò, eſſe corporis animæque ſanitatem ſingulare Bonitatis Diuinæ beneficium: ſed quoque, corrupto intellectui noſtro remedio eſſe Logicam, artem dirigen-

rigendi mentem in cognitione rerum, ideas addendi, ſubtrahendi, ex principiis certis ratiocinia formandi: quâ in re excellunt Scientiæ Mathematicæ præ aliis. Conſtat hinc, μαίνειν facile, qui nec naturalem poſſidet Logicam, neque artificialem addidicit, multa absque ordine congerit, legit, ſcribit, jungenda disjungit, disjungenda conjungit: Labyrintho immergi, unde nullus datur exitus. Id nuncupat *Plinius* L. VII. c. 51. *Sapientiæ ægritudinem* c. 50. *per Sapientiam mori*. Feſtus, licet in applicatione peccans. Μαίνῃ Παῦλε, τὰ πολλά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει. Paulinæ Hiſtoriæ ſimilem fere offendimus in vita *Democriti*. Adeò altè volitabat hic in philoſophicis ſuis conceptibus, ut metuerent conciues Abderitæ, ne ſeſe maceraret ad μωρίαν usque, & propterea aduocarint *Hippocratem*, ut νόσῳ σοφῆ detentum curaret. ἔτος, ita illi in literis ad Diuum Senem vocatoriis, ὑπὸ πολλῆς τῆς κατεχούσης αὐτὸν σοφίης νενόσηκεν, *hic præ multa, quæ detinet ipſum, ſapientia ægrotat, ut metus ſit, ne* φθαρῇ τὸν λογισμὸν, *perdat rationem. Epiſt. Hipſ.* 10. t. 4. & *Epiſt.* 13. t. 8. pro cauſa mali allegant ἀμετρίαν παιδίης. Sed inquiſitione factâ viderat magnus Hippocrates, ſapientiorem eſſe ægrum omnibus Abderitis. *Catullo morbus* hîc, de quo impræſentiarum, *imaginoſus* audit, *Carm.* 42.

Propinqui, quibus eſt puella curæ,
Amicos Medicosque conuocate.
Non eſt ſana puella, nec rogate
Qualis ſit, ſolet hæc imaginoſum.

Deſcribit Poëta puellam hanc *Carm.* 44. deformem, ſed ante ſpeculum fronte tumentem elatâ. Sic ſtulteſcere ſolent, μαίνειν, mortales ſuperbiâ, amore inſano, paſſionibus aliis. Legatur *Wedel. de Morbo Sapientiæ Dec.* II. *Exerc.* X.

TABB. DCCXXXVI. DCCXXXVII. DCCXXXVIII. DCCXXXIX.

Act. Cap. XXVIII. verſ. 3. 4. 5. 6.

3. Cum congregaſſet autem Paulus ſarmentorum multitudinem, & impoſuiſſet in ignem, vipera è calore prorepens inuaſit manum ejus.
4. Ut verò viderunt Barbari pendentem beſtiam de manu ejus, inter ſeſe dicebant: Omnino homicida eſt homo hic, quem ſeruatum è mari (a) ultio non ſinit viuere.
(a) Vel etiam, juſtitia. Ut ſic ipſam Deam intellexerint.
5. Et ille quidem excuſſa vipera in ignem, mali nihil paſſus eſt.
6. At illi exiſtimabant futurum, ut incenderetur, aut concideret repente mortuus. Diu autem illis expectantibus, & intuentibus nihil mali illi accidere, mutata (b) mente dicebant, eum eſſe Deum.
(b) Vel, ſententia.

3. Cum congregaſſet autem Paulus ſarmentorum aliquantam multitudinem, & impoſuiſſet ſuper ignem, vipera à calore, cum proceſſiſſet, inuaſit manum ejus.
4. Ut verò viderunt Barbari pendentem beſtiam de manu ejus, ad inuicem dicebant: Utique homicida eſt homo hic, qui cum euaſit de mari, ultio non ſinit eum viuere.
5. Et ille quidem excutiens beſtiam in ignem, nihil mali paſſus eſt.
6. At illi exiſtimabant eum in tumorem conuertendum, & ſubito caſurum, & mori. Diu autem illis expectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, conuertentes ſe, dicebant eſſe Deum.

3. Συστρέψαντος δὲ τοῦ Παύλου φρυγάνων πλῆθος, καὶ ἐπιθέντος ἐπὶ τὴν πυρὰν, ἔχιδνα ἐκ τῆς θέρμης ἐξελθοῦσα καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτοῦ.
4. Ὡς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι κρεμάμενον τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· Πάντως φονεύς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὃν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης, ἡ δίκη ζῆν οὐκ εἴασεν.
5. Ὁ μὲν οὖν ἀποτινάξας τὸ θηρίον εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν.

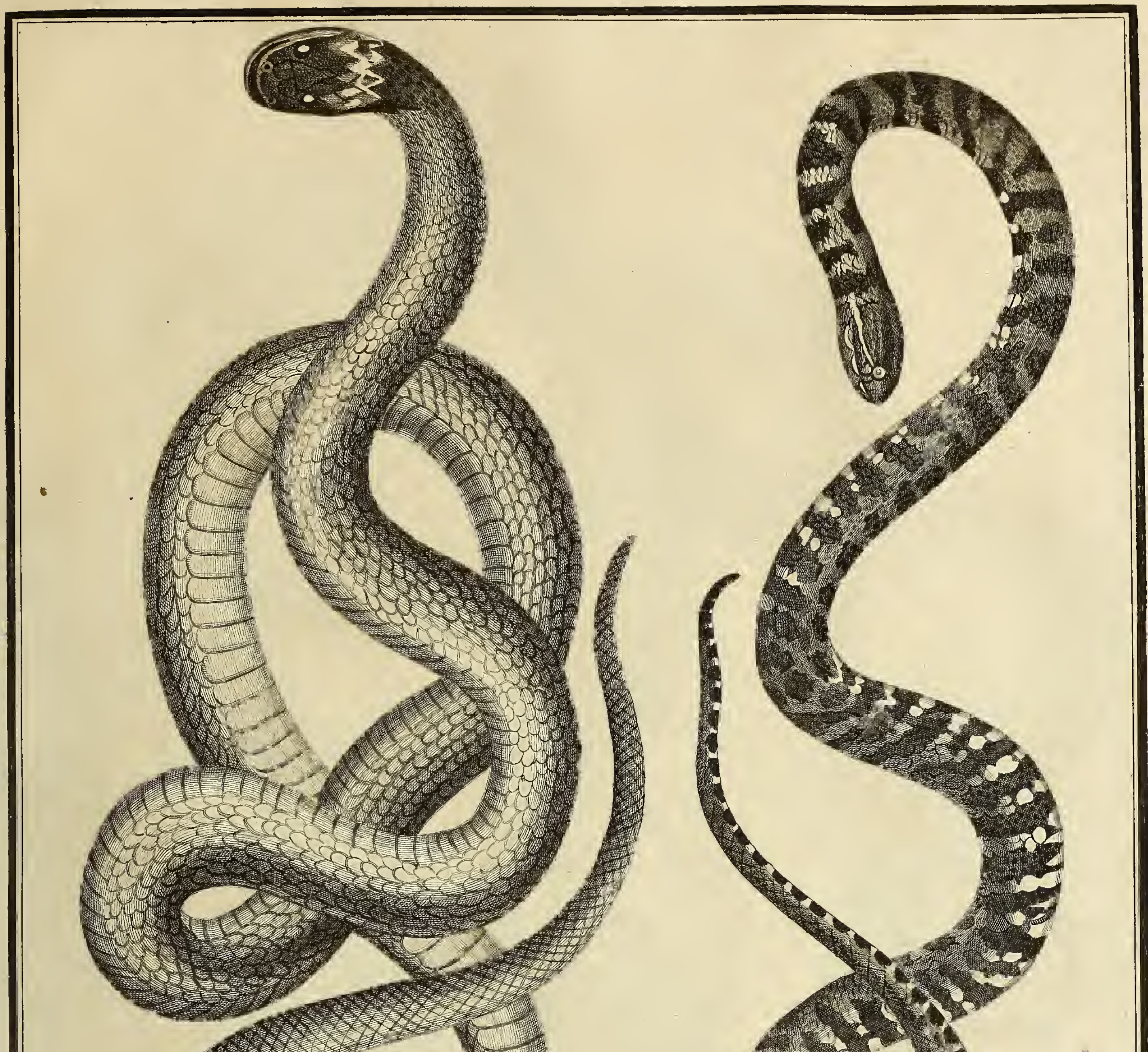

Act. Cap. XXVIII. v. 3.
Vipera Paulo innoxia.

Ap. Geſch. Cap. XXVIII. v. 3.
Paulo ſchadet die Nater nichts.

I. A. Fridrich sculps.

RFJCB

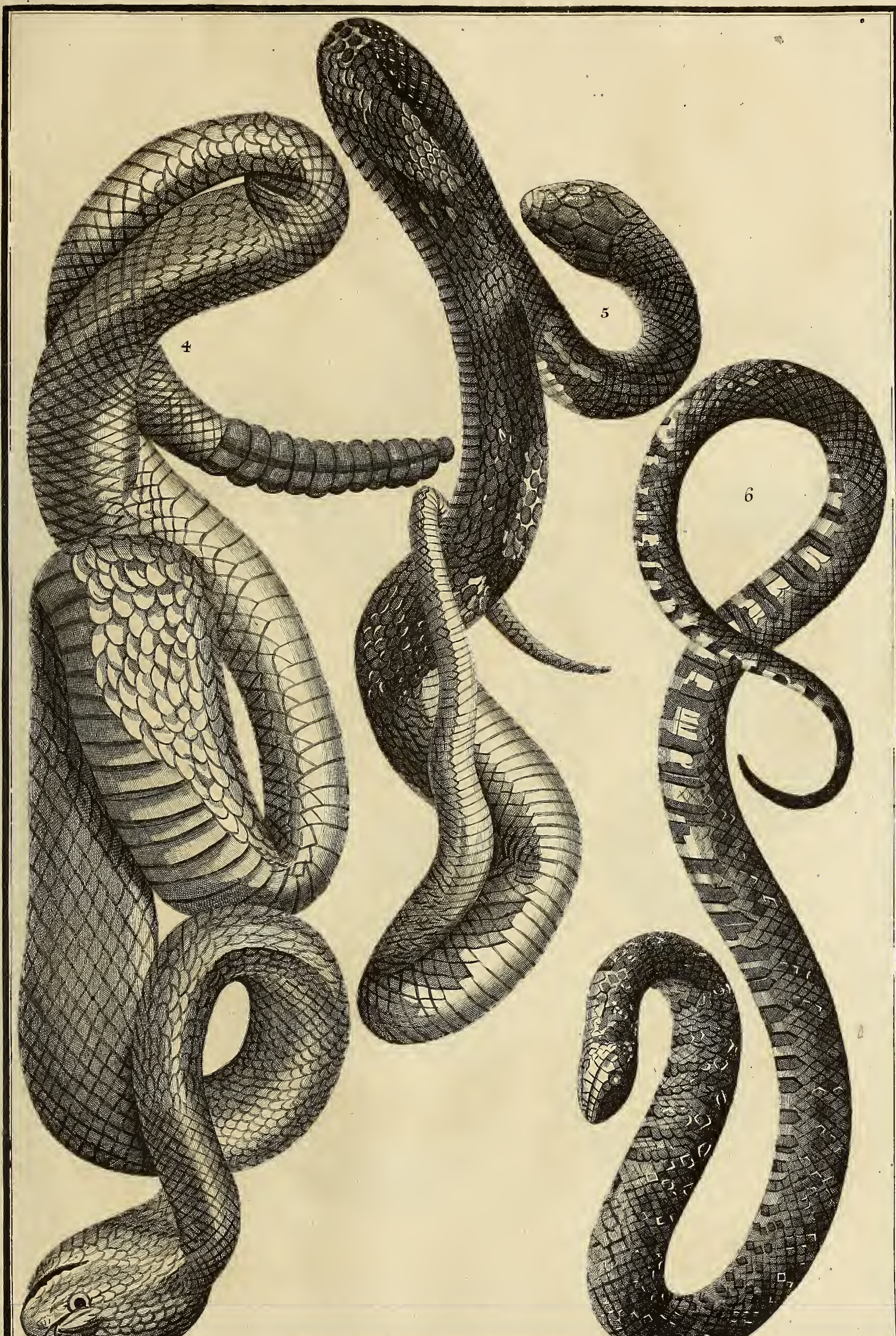

ACT. Cap. XXVIII. v. 3. 5.
Serpentes.

Ap. Geſch. Cap. XXVIII. v. 3. 5.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

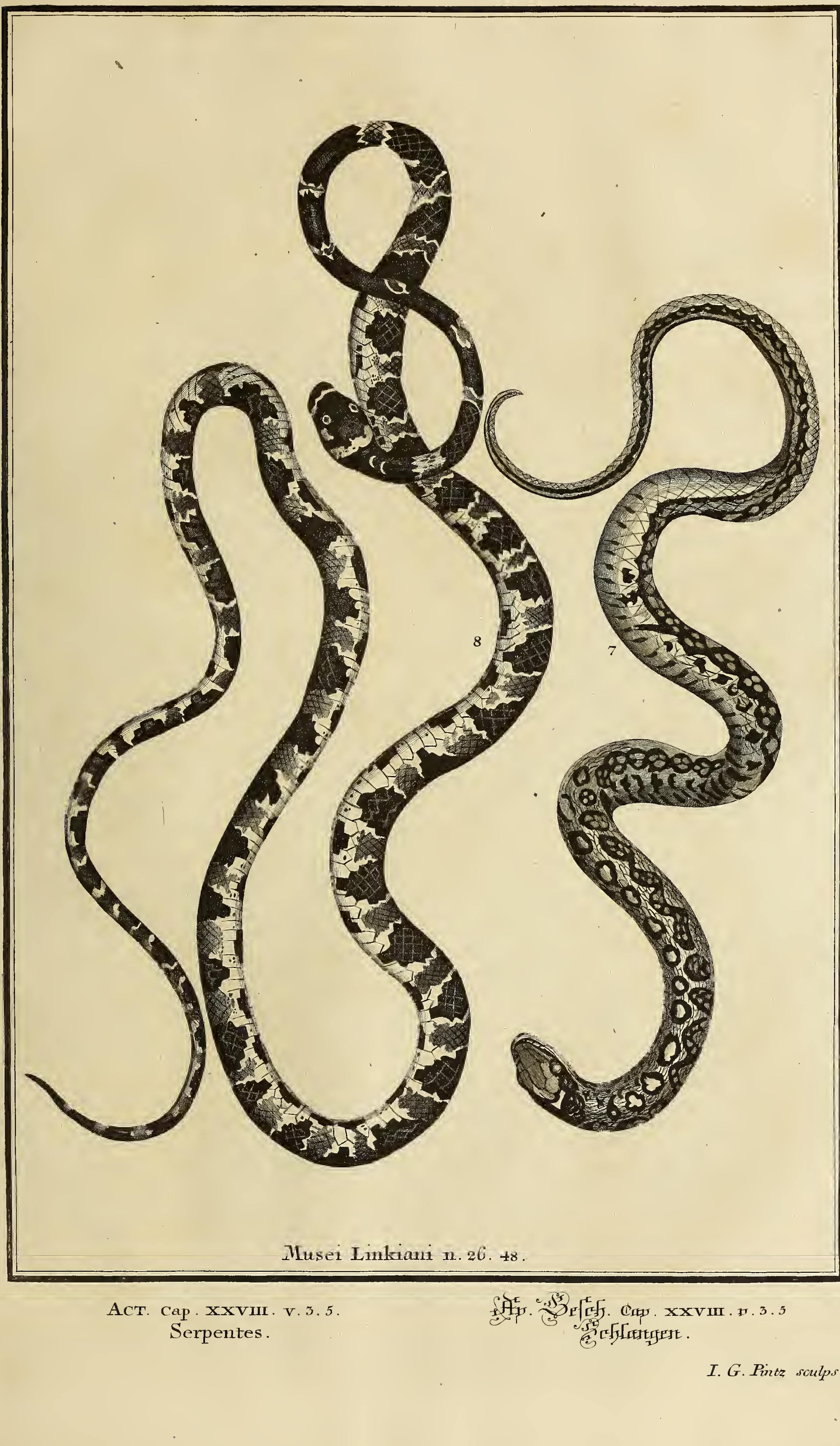
Musei Linkiani n. 43. 47. 57.

Act. Cap. XXVIII. v. 3. 5.
Serpentes.

Ap. Geſch. Cap. XXVIII. v. 3. 5.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

Muſei Linkiani n. 26. 48.

Act. Cap. XXVIII. v. 3. 5.
Serpentes.

Ap. Geſch. Cap. XXVIII. v. 3. 5
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

6. Οἱ δὲ προσεδόκων αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι, ἢ καταπίπτειν ἄφνω νεκρόν. Ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν προσδοκώντων, καὶ θεωρȣ́ντων μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν γινόμενον, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον, Θεὸν αὐτὸν εἶναι.

Legitur in *Antholog.* L. III. c. 22. Epigramma egregium *Statyllii Flacci*, quo Hiſtoria narratur hominis ſæui maris undis erepti, qui in Lybiæ oris in arena obdormiens à vipera fuerit occiſus.

Λαίλαπα καὶ μανίην ὀλοῆς προφυγόντα θαλάσσης,
Ναυηγὸν, Λιβυκαῖς κείμενον ἐν ψαμάθοις,
Ουκ ἑκὰς ἠϊόνων, πυμάτῳ βεβαρημένον ὕπνῳ,
Γυμνὸν, ἀπὸ συγερῆς, ὅς κάμε ναυφθορίης,
Ἔκτανε λυγρὸς ἔχις. Τί μάτην πρὸς κύματ' ἐμόχθει,
Τὴν ἐπὶ γῆς φεύγων μοῖραν ὀφειλομένην.

Turbinem & inſaniam pernicioſi maris effugientem,
Naufragum, Lybicis in arenis jacentem,
Non procul à littore ultimo grauatum ſomno,
Nudum graui naufragio adhuc laborantem
Occidit funeſta vipera. Quid cum fluctibus fruſtra laborabat,
Fatum in terra debitum fruſtra fugiens?

In Paulo naufrago paria præſtolabantur fata Melitenſes. Sed alia eos docuit euentus. Non fuit vipera παυλόκτονος, ſed Paulus vir DEI ἐχιδνόκτονος. Fuit hic caſus ex rarioribus, qui Paulo acciderant in Itinere Romano, & omni noſtra attentione digniſſimus. Collegerat Paulus (φρυγανιζόμενος *Baſil. in Hexaem. Hom.* 9.) φρύγανα, *virgulta, quæuis arida, quæ facile ignem concipiunt, cremia*, impoſiturus ea pyræ, ἐπὶ τὴν πυρὰν, & en! ὄφις ἐν φρυγάνοις, ἔχιδνα ἐκ τῆς θέρμης ἐξελθȣ̃σα καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτȣ̃. Notum, latitare perſæpe ut angues in herba, ſic ſerpentes ἐν φρυγάνοις. Macarius puteum cauaturus πλησίον θρύων καὶ φρυγάνων ἐκεῖ κειμένων ὑπὸ ἀσπίδος ἐδήχθη, *prope juncos & ſarmenta ſeu virgulta ibi jacentia ab Aſpide morſus eſt. Pallad. Lauſiac.* c. 20. Apud *Lucianum* in *Philopſeude* accidit Midæ vinitori, ut *dum ligaret palmites, & pedamentis circumligaret, inde adrepens beſtia maximum pedis digitum momorderit*, ἀναδȣ̃ντι αὐτῷ τὰ κλήματα, καὶ ταῖς χάραξι περιπλέκοντι, προσέρπυσαν τὸ θηρίον δακεῖν τὸν μέγαν δάκτυλον. Notari meretur, viperam, de qua nunc, Paulum non fuiſſe aggreſſam tunc, quum ſarmenta collegerat, quod dormierit tempore hoc brumali, vel quaſi mortua jacuerit, vitæ demum reddita, imo pene rabida, poſteaquam ignis ſenſerat ardorem, ſanguini celeriorem reddi motum. Expertus fuerat id ille in Gabriæ Fabulis apud *Phædrum Fab.* 75.

Ἔθαλπέ τις γεωργὸς ἐν κόλποις ὄφιν,
Ὥρα κρύȣς. ἐπεὶ δὲ θέρμης ᾔσθετο,
Ἔπληξε τὸν θάλψαντα, κἄκτεινεν τάχος.

Gelu rigentem quidam Colubrum ſuſtulit,
Sinuque fouit contra ſe ipſum miſericors:
Namque ut refecta eſt, necuit hominem protinus.

Gelu rigente, & animalibus his dormientibus, colligi nouimus pinguedinem, ſic quoque ſuccum illum venenatum in veſiculis illis ſubdentalibus. In ſenſu morali videas paſſim, qui maxima beneficia non officiis compenſant, ſed odio. Vipera hæc inuaſerat manum Pauli, καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτȣ̃, illigans fortè ſe manui & brachio, ut ſecurius tantò & fortius nocere poſſet, quod facere ſolent inprimis *ſerpentes* ex *conſtringentium* claſſe, poſtea demum κρεμαμένη ἐκ τῆς χειρὸς αὐτȣ̃. *Prudentius:*

Quæ poſtquam intepuit fomite fumeo,
Laxauitque ferox colla rigentia,
Jam flecti facilis retulit ad manum,
Vibrato capite, ſpicula dentium,
Hærentem digiti vulnere mordicus
Pendentemque gerens Paulus inhorruit.

An reuerà fuerit Paulus à vipera hac demorſus, quod volunt Arabicæ Verſiones, & Patrum nonnulli, *Tertullian. in Scorpiaco*, *Ambroſ. in Hexaem.* L. VI. c. 6. incertum eſt. Lucas inquit, καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτȣ̃. Sed καθάπτειν non ſignificat mordere, verùm *illigare*, ut ſimplex ἅπτειν. *Xenophon in Cynegetico:* ἐκ τῶν τριμμῶν εἰς τὰ συμφέροντα καθάπτων τȣ̀ς περιδρόμȣς ἐπὶ τὴν γῆν. *Ex tramitibus ad loca commoda humi plagas alligans.* Καθαπτὸς, *ligatus.* Καθαπτὰ λύεις apud Heſychium, *ligata*, vel *nodos ſoluis.* Alii reddunt καθήψατο, *pependit*, quoniam ἀφάπτειν & ἐξανάπτειν denotat *appendere*, *ſuſpendere*, & in verſiculo proximè ſequenti κρεμάμενον dicitur θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς. Qui καθῆψε reddunt, *demordit*, legunt cum Chryſoſtomo καθήψατο, nam καθάπτεσθαί τινός ſignificat, *aliquem mordere*, in morali ſenſu, cauillis & dicteriis. Vernacula noſtra Verſio τὸ καθῆψε ſumſit pro ἥψατο, *inuaſit, ſie iſt (an die Hand) gefahren*, aggreſſa eſt eum. Ita *Chryſoſtomus:* Εἶτα ἔχιδνα ἐκ τῆς θέρμης ἐξελθȣ̃σα τῆς χειρὸς αὐτȣ̃ ἅπτεται, καὶ ὅτι ἥψατο, δῆλον ποιεῖ τȣ̃το ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς. *Deinde vipera è calore egreſſa, manum ipſius inuadit: inuaſiſſe enim palàm facit ex ſequentibus.* Ἅπτεσθαι ἀνθρώπȣ apud Græcos, *Platonem*, *Thucydidem*, *Plutarchum* notat, *inuadere hominem*, qua de re *Stephanus.* Potuiſſemus etiam reddere vernaculo ſermone, *ſie hat ihn ergriffen.*

Pergimus ad judicium, ſed præceps, Melitenſium. Barbari hi ὡς εἶδον κρεμάμενον τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτȣ̃, ἔλεγον πρὸς ἀλλήλȣς. Πάντως φονεύς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ȣ̃τος, ὃν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ δίκη ζῆν ȣ̓κ εἴασεν. Βαρβάρȣς vocat Lucas, quod neque Græci fuerint, neque Romani, ſed ex Barbaria,

baria, ut hodienum vocantur Africæ littora oriundi, φοινίκων ἢ καρχηδόνων ἄποικοι, *Phœnicum aut Carthaginenſium Coloni*, quod ex *Scylace*, *Diodoro*, *Stephano* conſtat. Quapropter in Bello primo Punico à Sicilia pendentes Inſulas Liparam & Melitam vaſtauerunt Attilius, Romanorum Conſul, teſte *Oroſio* L. IV. c. 8. Et in ſecundo Bello Punico T. *Sempronius à Lilybæo in Inſulam Melitam, quæ à Carthaginenſibus tenebatur, trajecit. Aduenienti Amilcar, Giſgonis filius, præfectus præſidii cum paulò minus duobus millibus militum oppidumque in Inſula traditur. Liv. Dec.* III. L. I. Viderant Melitenſes hi κρεμάμενον τὸ θηρίον. Vox hæc, θηρίον, à qua fortè Germanorum *Thier*, denotat in genere quidem beſtiam, animal quoduis, ſed in ſpecie ſerpentem, aliudue animal venenatum. Hinc θηριόδηγμα, morſus animalium venenatus, θηριόδηκτος, ab hisce demorſus, θηριακὰ φάρμακα, antidota, θηριοτρόφος apud *Joſeph. Ant.* L. II. c. 5. ſerpentum nutritor, apud Galenum θηριότροφοι μαρσοὶ, quibus ſerpentes veniunt in cibos. Quinimò *Thiron, Tyrus, Tirus* Arabibus, *Tirmar* Perſis ipſa, quæ Paulum momordit, vipera eſt. Lege *Geßnerum de Serpentibus*, Tit. *de Vipera*, & *Meninzk. Lex.* p. 1500. Incolæ Paulum homicidii, vel grauium aliorum, ſi accumulare calumnias lubeat, reum faciunt, quod Δίκη, Juſtitia Dea, vindicta *hominem viuere haud ſinat. Heſiod. Oper.* v. 254.

Ἡ δέ τε παρθένος ἐστὶ Δίκη, Διὸς ἐκγεγαυῖα
Κυδνή τ' αἰδοίη τε Θεοῖς, οἳ Ὄλυμπον ἔχουσιν,
Καί ῥ' ὁπότ' ἄν τις μὶν βλάπτῃ σκολιῶς ὀνοτάζων,
Αὐτίκα παρ' Διῒ πατρὶ καθεζομένη κρονίωνι,
Γηρύετ' ἀνθρώπων ἄδικον νόον. —

Virgo autem eſt Dice, Joue prognata,
Clara, & veneranda Diis, qui cœlum tenent.
Et cum quis ipſam læſerit obliquè conuitiis inceſſens,
Statim patri Joui Saturnio aſſidens
Narrat hominum iniquam mentem. —

De hac Græcorum Dea legantur *Orpheus Argon.* v. 349. *Eurip. Medea* v. 1389. *Chryſippus ap. Gellium* L. XIV. c. 4. *Plutarch. Lib. de ſera Numinis vindicta. Arat. in Phænomenon. Nazianz. Carm.* 3. Innoteſcere autem poterat Melitæ incolis hæc Vindicta Dea, ante Romanorum aduentum nunc Græcorum, nunc Phœnicum ſubditis. In hoc Melitenſium judicio ſunt laudanda nonnulla, vituperanda alia. Agnouerant, & rectè, ſceleratos δίκην haud eſſe euaſuros. Sic & Gentiles alii. Τιμωρία δ' ἀδικίας ἀκόλουθος πάσης. *Plato* L. V. *de Leg. Horat.* L. III. *Od.* 2.

Raro antecedentem ſceleſtum
Deſeruit pede pœna claudo.

Et ſpeciatim agniti fuere ſerpentes pro vindictæ Diuinæ adminiſtris ſeu carnificibus. Θηρίων ὀδόντες καὶ σκορπίοι, καὶ ὄφεις, καὶ ῥομφαία ἐκδικοῦσα εἰς ὄλεθρον ἀσεβεῖς, Eccleſiaſtic. XXXIX. 35. Aſpidem perhibuere Ægyptii φείδεσθαι μὲν τῶν ἀγαθῶν, τοὺς δὲ ἀσεβοῦντας ἀποκτιννῦναι, *Ælian.* L. X. c. 31. parcere piis, occidere ſceleratos. Sed in eo errarunt Melitenſes, quod vindictæ hanc iram haud tribuerint unico & vero DEO, ſed Deabus fictitiis, Δίκη, *Themidi*, *Aſtrææ*, *Erigoni*, *Nemeſi, Adraſtiæ*; quod impiorum pœnas præſenti alligauerint vitæ; quod crediderint ingentes calamitates magnorum criminum teſtes: quod de Paulo judicarint ante præcipites, quàm euentus fuerit ſecutus, ut illi de Hieropſalte Pſal. XLI. 9. *Perfudit iſtum graue aliquod ſcelus, & iſte decumbens haudquaquam poſthac ſurget. (Verbum iniquum conſtituerunt aduerſum me: Nunquid qui dormit, non adjiciet ut reſurgat?)*

Verùm enim verò immunes euaſere, contra quod præſtolabantur hoſtes, & Dauid & Paulus, ille à grauiſſimo morbo, hic à vipera. ὁ μὲν οὖν ἀποτινάξας τὸ θηρίον εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν. Ad literam ſic impleta Saluatoris promiſſio Marc. XVI. 18. ὄφεις ἀροῦσι. *Prudentius:*

Excuſſumque procul decutit Aſpidem:
Adjectus coluber verberat acra.

Admiratione percellebat inſolitum Phænomenon incolas. προσεδόκων αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι, ἢ καταπίπτειν ἄφνω νεκρόν. Notat πίμπρασθαι propriè *ardere*, *exuri*, ſed &, *præ ardore inflari*, *intumeſcere*. Non contrariantur hæc inuicem. Sanguine ab acri quopiam veneno coagulato oritur in extremis tubulis obſtructio, στάσις, inflammatio, tumor. Et venenatus admodùm fit Serpentum Orientalium morſus neceſſe eſt, quoniam paucis momentis inde incraſſatur ſanguis, & inſtantaneo vitæ diſcrimine intumeſcit totum corpus. De Pſyllis narrat *Ælianus* L. I. c. 57. eos facile curare demorſos à Ceraſte, πρὶν ἢ πρησθῆναι πᾶν τὸ σῶμα, *antequam totum corpus intumeſcat.* Nam *Dioſcoride* teſte L. VII. c. 17. κεραστόδηκτος Κιρροειδὴς γίνεται περὶ τὸ σύγκριμα ὅλον, *toto concretu varicoſus intumeſcit.* Genuinum vocis πίμπρασθαι ſenſum exponit Etymologus, titulo *Bupreſtis*, quæ venenata eſt planta. Βούπρηστις λέγεται, διὰ τὸ τοὺς γευσαμένους αὐτῆς μεγάλως πίμπρασθαι, τουτέστι φυσᾶσθαι. *Nicander* de Bupreſti, venenato animali. *Alexiph.* v. 344.

Ἡ καὶ που δαμάλεις ἐριγάστορας ἄλλο τε μόσχους
Πίμπραται. —

Quæ interdum juuencas, interdum ventrioſos vitulos
Inflat. —

Et *Theriac.* v. 306. de Hæmorrhoo.

Τῆς γὰρ ὀδαζομένης τὰ μὲν ἀθρόα πίμπραται οὖλα.

Cum illa mordet, intumeſcunt totæ gingiuæ.

Lucia-

Lucianus de Dipſade, πίμπρασθαι ποιεῖ, tumefacit, ſocio ardore, demorſi quippe καὶ βοῶσιν ὥσπερ οἱ ἐν πυρὶ κείμενοι, *clamant ac ſi in igne jacerent.* De ἐχιοδήκτοις teſtimonium extat apud *Dioſc.* L. VII. c. 10. τοῖς ὑπὸ ἐχίδνης δηχθεῖσιν οἰδεῖ καὶ ἐφ' ἱκανὸν τὸ σῶμα ξηραίνεται. *Si vipera momordit, corpus intumet, vehementer areſcit. Nicander* de morſibus pariter viperinis *Theriac.* v. 240.

- - Φλύκταιναι ἀραιαὶ,
Οἷα πυριμήτοιο χροὸς κλαδόωσιν ὕπερθεν.

- - - *Tumores noxii,*
Ac ſi corpus ſit igne ambuſtum, ſupernè ebulliunt.

Superſedeo teſtimoniis aliorum Medicorum, *Æginetæ*, *Aëtii*, *Auicennæ*. Arabibus *giaria* viperæ eſt ſpecies, qua demorſi moriuntur protinus, quale quid expectabant Melitenſes de Paulo. Quid dicam de *vipera* illa *caudiſona*, quæ paucorum minutorum ſpatio, imo ſæpe vix unius bruta hominesque letho infert? Notandum autem ſemper, eſſe viperarum morſus venenatos magis in Regionibus ſeu Climatibus calidioribus, tempore æſtiuo, ſi beſtiæ ſint fame prius preſſæ, vel irritatæ, quæ circumſtantiæ ex parte etiam heic inueniunt locum.

Extremos faciunt ſaltus Melitenſes, & in contraria currunt. Ἐπὶ πολὺ αὐτῶν προσδοκώντων καὶ θεωρέντων μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν γενόμενον, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον, Θεὸν αὐτὸν εἶναι. Sic

Ruſtica progenies neſcit habere modum.

Quem in cœlum nunc eleuant, mox præcipitant in Tartarum. Peccarunt ante contra charitatis leges, nunc ruunt in idololatriam. Ad Lyſtrenſium exemplum, qui eundem Paulum nunc diuinis afficiunt honoribus, nunc lapidare tentant. Act. XIV. 10. 19.

Supereſt aliquid pro ſecunda menſa. Vipera illa impudentiſſima, ſi *Oecumenio* fides, in pœnam promeritam ſponte ſeſe præcipitem dedit in ignem. Quinimò, ſi Melitæ modernis incolis credimus, θαυματεργία Pauli adhuc vires ſuas exerit. Serpentes omnes totius Inſulæ, juſſu Apoſtoli mulctati, obriguere in lapides, & qui fortè manſere ſuperſtites veneno fuere priuati. Audiamus Cardinalem *Baronium*: *Ex eo tempore fuit loco diuinitus impertitum, ut ſerpentes omnes veneno carerent, & quantumlibet aliquem momorderint, nihil prorſus adferant detrimenti. Si enim olim à natura, ſicut & aliis locis, id datum fuiſſet, cur loci incolæ tam certi erant de interitu Pauli? — Sed & terra ibi, ejusdem merito contra venena parat antidotum.* Noli, ſi Melitenſibus placere ſtudes, dubitare de tanti miraculi fide, oſtendunt ingratiis tuis linguas ſerpentum petrificatas, & venum portant terram effigie Diui Pauli & ſerpentis, ipſiusque Equeſtris Ordinis ſigno notatam: Sed hæc non perſuadeant facile Hiſtoriæ Naturalis peritis. Sunt linguæ illæ antiquiores longè æuo Pauli, veræ diluuianæ inundationis reliquiæ, tubuli nempe marini Fig. A. quas capite è terra effìcto ornant, vel Carchariæ Dentes Fig. B. & Terræ Melitenſes ſigillatæ non majoribus pollent in re medica dotibus, quàm hujus generis aliæ Fig. C.

Veritati Hiſtoricæ, quam diſcuſſimus, aduerſari videtur indoles Terræ Melitenſis, quæ non ferre dicitur ſerpentes, neque olim tulit forſan, petroſa fere tota, frumento & arboribus deſtituta, ut ligna ipſa in culinarios uſus ex Sicilia petere neceſſe habeat. Dixerimus proin, viperam ipſam, quæ Paulum momorderat, vel ſaltem aggreſſa eſt, non Melitenſem fuiſſe, ſed Siculam potius, in ſarmentorum faſciculo forte latentem. *Kanold. Breſl. Samml.* XVIII. *Verſuch.* p. 491.

Adſint pro Ornamento Hiſtoriæ ex *Linckiano* Muſeo Serpentes.

TAB. DCCXXXVII. Fig. 1. Serpens Surinamenſis, punctis nigris, albo colore interſectis, & tæniis nigricantibus plerunque bifurcatis pictus.

Serpens Surinamenſis cinereis variis annulis ſubnigris intermixta linea alba.

Serpens minor egregie variegatus & tæniatus. Ex Promontorio Bonæ Spei. *Vinc. Cent.* VI. 125.

Fig. 2. Vipera Americana capite & collo nigro, diademate albo, dorſo flauo rubente, ventre flauicante, dilutius annulato.

Vipera Americana ſubflaua, capite & collo nigro.

Serpens Orientalis longus variegatus capite nigris albisque maculis notato. *Vinc. Cent.* IV. 40.

Fig. 3. Serpens ex fuſco, nigro & albo varius, tæniis angularibus nigris, nunc integris, nunc in dorſo ipſo fractis, maculis ſubrotundis candidis, veluti ocularibus pictus.

TAB. DCCXXXVIII. Fig. 4. *Coluber Americanus* venenatiſſimus, ſonorus, ad extremitatem ſtridulis nolis & crepitaculis verticillorum inſtar inſtructus. *Vipera* Americana *caudiſona. Radelſchlang.*

Synonyma expoſui alibi.

Fig. 5. Dipſas ex coloribus bruno & purpureo varia, lituris albis paſſim in dorſo notata, ventre flauicante, coloribus in cauda dilutioribus.

Dipſas ex bruno & purpureo variis ſtriis albis.

Jarara coaypitinga, Serpens, cujus cauda magis alba eſt, quam fuſca *Jarara coaypitinga. Piſo Hiſt. Nat.* L. V. c. 7. p. 280.

Serpens Vipera Orientalis fuſci coloris. *Vinc. Cent.* IV. 85.

Fig. 6. Serpens dorſo bruno, lituris albis picto, ventre dilutiore, albido, fuſcis tæniis cincto.

Vipera parua fuſca Promontorii Bonæ Spei. *Vinc. Cent.* III. 49.

TAB. DCCXXXIX. Fig. 7. Serpens Americanus tractibus nunc tortuoſis longis, nunc ſubrotundis nigris medio cœruleis, & ad latera maculis ſubrotundis candidis, nigro colore marginatis, nec non lituris variis nigris per ventrem album diſperſis.

Serpens Americanus ex cœruleo albo & nigro varius.

Fig. 8. Dipſas Zeylanica longa, tenuis, collo & cauda prælongis, prætenuibus, maculis per totam dorſi longitudinem alternis atris & fuſcis, in imo ventre albo fere coëuntibus, & nigris quidem plerisque dorſalibus deorſum ut pinnæ ſunt murorum figuratis.

Dipſas Zeylanica, ex albo, nigro, luteo eleganter varia.

Serpens Americanus gracilis, eximius & longiſſimus, Dipſadis ſpecies, *Vinc. Cent.* II. 12.

Serpens tenuior Surinamenſis variegatus, fundo cutis flaueſcente, tæniata & maculis nigris interſtincta. *Vinc. Cent.* V. 72.

Act. Cap. XXVIII. verſ. 8. 9.

8. Contigit autem, patrem Publii febribus & dyſenteria vexatum, decumbere. Ad quem Paulus intrauit, & cum oraſſet, impoſuiſſetque ei manus, ſanauit eum.

9. Hoc igitur facto, cæteri quoque, qui habebant infirmitates in Inſula, accedebant, & ſanabantur.

8. Contigit autem patrem Publii febribus & dyſenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intrauit, & cum oraſſet, & impoſuiſſet ei manus, ſaluauit eum.

9. Quo facto & omnes, qui in Inſula habebant infirmitates, accedebant, & ſanabantur.

8. Ἐγένετο δὲ τὸν πατέρα τȣ̃ Ποπλίȣ πυρετοῖς καὶ δυσεντερίᾳ συνεχόμενον κατακεῖσθαι· πρὸς ὃν ὁ Παῦλος εἰσελθὼν, καὶ προσευξάμενος, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἰάσατο αὐτόν.

9. Τȣ́τȣ ȣ̃ν γενομένȣ, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἔχοντες ἀσθενείας ἐν τῇ νήσῳ, προσήρχοντο, καὶ ἐθεραπεύοντο.

Res eſt periculi plena, certè ſola manuum impoſitione haud ſanabile malum, dyſenteria, febri acuta ſociata, in viro ſene, feruenti climate. Adeſt heic inteſtinorum ipſorum eroſio ab acri materia, qua dejectiones fiunt ſanguineæ. Miraculis proin annumeranda venit curatio Publii patris, ſed & curæ aliæ à Paulo ſolâ χειροθεσίᾳ patratæ.

EPI-

RPJCB

ROM. Cap. XI. v. 17. 18.
Radix te portat.

Röm. Cap. XI. v. 17. 18.
Die Wurtzel träget dich.

I. G. Thelot sculps.

EPISTOLA AD ROMANOS.

TAB. DCCXL.

Rom. Cap. I. verſ. 19. 20.

19. Propterea quod id, quod de DEO cognoſci poteſt, manifeſtum eſt in illis. DEUS enim illis patefecit.

20. Siquidem quæ ſunt inuiſibilia illius, ex creatione mundi, (a) dum per opera intelliguntur, peruidentur; ipſa nempe æterna ejus potentia ac diuinitas, in hoc, ut ſint inexcuſabiles.

19. Quia quod notum eſt DEI, manifeſtum eſt in illis. DEUS enim illis reuelauit.

20. Inuiſibilia enim ipſius à creatura mundi, per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque ejus virtus & diuinitas: ita ut ſint inexcuſabiles.

(a) Verbi interpretatione, operibus intellecta: vel, per creaturas intellecta. Quamuis νοούμενα hic præſens ſit.

19. *Διότι τὸ γνωστὸν τοῦ ΘΕΟΥ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς· ὁ γὰρ ΘΕΟΣ αὐτοῖς ἐφανέρωσε.*

20. *Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης· εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους.*

QUi verba hæc Diui Gentium Apoſtoli confert cum Concione illa ad Athenienſes in Areopago habita Act. XVII. ei clarum fiet, non ſolùm non vilipendiſſe illum Theologiam Naturalem, qualis ex operibus fluit, ſed feciſſe magni, & traxiſſe in uſum: Gentiles haud caruiſſe naturali hoc lumine, & multos ex iis id haud extinxiſſe, ſed veluti ex cineribus ſuſcitaſſe; differre Theologiam Naturalem à Theologia Gentilium, licitam illam eſſe, & hominibus omnibus, Chriſtianis, Judæis, Gentilibus communem, hanc peccaminoſam, verbo DEI reuelato, & ipſi rationis lumini aduerſam. Illam pandit Textus, hanc condemnant commata ſequentia: 21. *διότι γνόντες τὸν ΘΕΟΝ, οὐχ ὡς ΘΕΟΝ ἐδόξασαν, ἢ εὐχαρίστησαν· ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία.* 22. *Φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωράνθησαν.* 23. *Καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου ΘΕΟΥ, ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν.* 25. *Οἵτινες μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ ΘΕΟΥ ἐν τῷ ψεύδει, καὶ ἐσεβάσθησαν, καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ὅς ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας.* Triplex eſt hæc Gentilium Theologia *Varroni* apud *Auguſtinum de Civ. DEI* L. VI. c. 5. *Mythica*, qua comprehenditur, quicquid finxere Poëtæ de Diis, horum origine, copulationibus, generationibus, inceſtibus, metamorphoſibus: *Phyſica*, quæ agit de eorum forma, origine, ex igne juxta Heraclitum, vel ex numeris juxta Pythagoram, vel ex atomis ad Epicuri mentem, vel æterna juxta paucos: *Politica* ſeu *ciuilis*, quæ docet cultum, ſacrificia, oracula, ritus authoritate publica præſcriptos. Sed Theologia Naturalis, quam DEUS ipſe *ἀπὸ καταβολῆς κόσμου* mentibus hominum impreſſit, definiente Apoſtolo noſtro eſt *τὸ γνωστὸν τοῦ ΘΕΟΥ*, ſcilicet ex rationis lumine, *φανερὸν ἐν αὐτοῖς* mentibus hominum inſitum, quod *ὁ ΘΕΟΣ ἐφανέρωσε.* Sed & *γνῶσις τῶν ἀοράτων τοῦ ΘΕΟΥ τῆς τε ἀϊδίου αὐτοῦ δυνάμεως καὶ θειότητος, τοῖς ποιήμασι νοουμένων.* Quod attinet *τὸ γνωστὸν τοῦ ΘΕΟΥ φανερὸν ἐν αὐτοῖς*, explicari id poteſt de argumentis pro exiſtentia DEI Metaphyſicis ex Idea de DEO deprомptis, infinita in intellectu finito, quibus ſimpliciora, & ad hominem magis, ſunt, quæ petuntur ab operibus. De hac Theologia egregiè & applicatiuè ad Gentiles ſcribit *Auguſtinus Serm.* 143. *de temp. Sapientes Gentium, quos Philoſophos dicunt, ſcrutati naturam, de operibus artificem cognouerunt. Prophetam DEI non audierunt, Legem DEI non acceperunt, ſed eis DEUS quodammodo ſilens de ipſis mundi operibus loquebatur, & eos ad quærendum rerum artificem mundi ſpecies inuitabat. Nec potuerunt in animum inducere, cœlum & terram ſine Authore conſtare. Et Philo de unius Imperio: Nihil artem præferens caſu oritur, maximam autem artem mundus præfert, teſtaturque à ſumme perito, ſummeque perfecto ſe fabricatum. Notitia, qua DEUM eſſe credimus, hinc ortum ha-*

habet. Non licet nunc eſſe diffuſiori circa hanc rem: ſpecialibus argumentis tota hæc Phyſica ſacra eſt impleta, ne dicam, infarcta.

Rom. Cap. II. verſ. 14. 15.

14. Nam cum Gentes, quæ Legem non habent, natura, quæ Legis ſunt, faciant, hæ Legem non habentes ſibi ipſis ſunt Lex.

15. Qui oſtendunt opus Legis (a) ſcriptum in cordibus ſuis, ſimul atteſtante illorum conſcientia, & cogitationibus (b) inter ſe accuſantibus, aut etiam excuſantibus.

(a) Γραπτὸν Nomen eſt, non Participium, q. d. ſcriptitium.
(b) Vel, inuicem, ut Hieronym.

14. Cum enim Gentes, quæ Legem non habent, naturaliter ea, quæ Legis ſunt, faciunt, ejusmodi Legem non habentes, ipſi ſibi ſunt Lex.

15. Qui oſtendunt opus Legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium.

14. Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος.

15. Οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπολογουμένων.

Quæ illuſtrandis his Diui Pauli Textibus faciunt, integris comprehendi queunt Libris, ſed & ſuccincto claudi Commentario. Sufficiat mihi pró re præſenti ad palmaria reducere capita hominis & ſocietatis humanæ ciuis, cujuscunque ſit religionis, officia.

Qui DEUM agnoſcit cunque tanquam Ens infinitè perfectum, Creatorem & Conſeruatorem omnium rerum, non poterit non eum, à quo omni momento dependet, pro omnibus animæ ſuæ viribus humillimâ deuotione venerari; tanquam fontem omnis boni amare: à quo omne εὖ εἶναι, præſens atque futurum, præſtolatur, in eum fiduciam omnem collocare: voluntati ejus & prouidentiſſimæ Bonitati ſeſe totum tradere: perſuaſus, DEUM nobis benè velle, & optimè ea, quæ nobis ſunt neceſſaria, ſcire: timere Omnipotentem, utpote qui oſores ſuos grauiſſimis poteſt afficere pœnis: DOMINO & Creatori Ter Optimo Ter Maximo ſubmiſſiſſimè obedire: pro beneficiis omnibus ſummas agere gratias: Gloriam Majeſtatis infinitæ indeſinenter celebrare, & admirari: ad eum omnes ſuas preces dirigere, ut largiri dignetur neceſſaria nobis & ſalutaria, auertere noxia: juramenta ſoli huic cordium noſtrorum ſcrutatori præſtare atque ſeruare: de infinito hoc Ente deuotiſſimè & cogitare & loqui: omni niſu exequi ejus mandata, jure naturali præſcripta, officia: quod naturæ ſimul atque diuinum jus ſimul comprehendit officia erga proximum, & nosmet ipſos.

Amabit proin & curabit θεογνώστης ſemetipſum: curæ ipſi erit & cordi animam ſuam immortalem, tanquam pretioſiſſimum depoſitum ſaluare, ejus religionis cultui ſe addicere, quæ nos æternùm unire valet ſummo illi bono: ſtudere τῷ γνῶθι σεαυτὸν, agnoſcere ſuam & nobilitatem, & vilitatem, dignitatem atque miſeriam: quæ vel ſuſcipit, vel agit cunque, ad rationis ſanæ decempedam metiri, ad finem certum, licitum, poſſibilem dirigere: de æqualibus idem, pro intellectus ſui viribus ferre judicium: nihil agere vel contra rationem, vel contra conſcientiæ dictamen: vires ſuas commenſurare ſanæ rationi: ea non tentare, quæ illas ſuperant, vel labore noſtro ſunt indigna; omnium rerum euentum DEO ſoli committere, ejusque prouidentiſſimæ diſpoſitioni ſeſe accommodare; præſenti rerum ſtatui non nimiùm fidere, de futuro non eſſe nimis ſollicitum: in ſtatu proſpero criſtas haud erigere, in aduerſo non deſperare: ea, quæ concupiſcit probè cognoſcere, conſiderare, æſtimare pro merito: probi viri titulum virtutibus & quærere, & promereri: honores ambire per unicam meritorum viam, & intuitiuè ad ſocietatis humanæ uſum: opes quærere per media licita, ut iisdem ſeſe conſeruare queat, & proximo ſeruire; Auaritiam & prodigalitatem, binos periculoſiſſimos ſcopulos, præternauigare: voluptates illicitas, peccaminoſas, vitare, licitis moderatè uti: digito compeſcere labellum, & fræno paſſiones, gaudium, triſtitiam, amorem, odium, inuidiam, metum, iram, vindictæ cupidinem, ne illarum exceſſu in diſcrimen conjiciatur anima & corpus: Scientiis & artibus honeſtis atque utilibus vacare: vires corporis fouere & augere moderato victu, at-

que labore: ſeſe ipſum, honorem, famam, vitam modo per Jus Naturæ licito defendere.

Tandem, qui DEUM cognoſcit, in id allaborabit, ut poſſit ſeruire ſocietati humanæ, cujus ipſe eſt membrum: nemini nocere, vel malè facere: damnum proximo fortè illatum ſponte reſarcire; omnes homines amare ex æquo, & ut ſemetipſum; ſuum cuique tribuere; cuique pro viribus ſeruire; ſeſe ſupra alios non euehere, alios haud contemnere: proximi commodum pro poſſe promouere; beneficia beneficiis rependere; promiſſis ſtare, &, quæ hujus generis ſunt officia alia, præſtare.

Rom. Cap. VIII. verſ. 19. 20. 21. 22.

19. Etenim ſollicita creaturæ expectatio expectat, ut palàm fiant filii DEI.

19. Nam expectatio creaturæ, reuelationem filiorum DEI expectat.

20. Quippe (a) vanitati creatura ſubjacet, non volens, ſed propter eum, qui ſubjecit illam ſub ſpe.

20. Vanitati enim creatura ſubjecta eſt, non volens, ſed propter eum, qui ſubjecit eam in ſpe.

(a) Vanitas hic fruſtrationem ſonat, cum ſcilicet non aſſequimur, quod cupiebamus.

21. Quoniam & ipſa creatura liberabitur à (b) ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum DEI.

21. Quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum DEI.

(b) Id eſt, à ſeruitute corrumpente, cujus nimirum ſtipendium eſt mors.

22. Scimus enim, quod omnis creatura congemiſcit, ſimulque nobiſcum parturit usque ad hoc tempus.

22. Scimus enim, quod omnis creatura ingemiſcit, & parturit usque ad huc.

19. Ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ ΘΕΟΥ ἀπεκδέχεται.

20. Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐκ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ᾽ ἐλπίδι.

21. Ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης, τῶν τέκνων τοῦ ΘΕΟΥ.

22. Οἴδαμεν γὰρ, ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει, καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν.

DIuus Paulus ſi, quod vero eſt ſimile, Epiſtolam hanc ad Romanos ſcripſit Anno poſt CHRISTUM natum 52. vel circa, qui ſecundus eſt Neronis, altos jam erexerat culmos Euangelii bonum triticum, ſed & zizania. Fuere ποιοῦντες διχοστασίας καὶ σκάνδαλα —— δουλεύοντες τῇ ἑαυτῶν κοιλίᾳ —— διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ἐξαπατῶντες τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων, Rom. XVI. 17. 18. Sanguinem Chriſtianorum ſitiebant Judæi atque Gentiles. Inundabant Romanum orbem θλίψις, στενοχωρία, διωγμὸς, λιμὸς, γυμνότης, κίνδυνος, μάχαιρα, Rom. VIII. 35. Fundamenta ſecutæ mox perſecutionis poſuerat jam mater Neronis Agrippina. Natura ipſa jam ante ſub anteceſſore Claudio maniſeſtaſſe videtur temporum injurias inſolitis meteoris, incendiis, terræ motibus. Fuere proin tempora, quibus excitari debebant, & ſolatio muniri fideles, & conuinci, quod οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς, v. 18. Animum addere poterant & debebant verba Textus, quæ jure poſſunt referri inter δυσνόητα Paulina, 2. Pet. III. 16.

Κτίσεως vocabulum ſumit Paulus ſenſu lato, vel latiſſimo, pro omni eo, quod DEUS effecit: ut intelligi debeant creaturæ omnes, ſpirituales & corporeæ, ipſæ mentis cogitationes, corporum mutationes. οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, Hebr. IV. 13. Huic jam κτίσει, his κτίσεσι, tribuit Apoſtolus ἀποκαραδοκίαν, propriè expectationem, quæ fit arrecto collo, proſpectum ex feneſtra, circumſpectationem, ſit venia verbo, qualis ſenſu ſtricto non competit niſi hominibus & brutis: præterea ἀπεκδοχὴν, imo σύστεναγμὸν, συνωδῖνα. Ubi notandum, quod στεναγμὸς, gemitus etiam apud profanos Scriptores, Poëtas inprimis, tribuatur corporibus inanimatis, *cœlo tonanti*, *cauernis Equi Trojani*, *futili Charontis cymbæ*, *plauſtris onuſtis*, *nemoribus vento flagellatis. Virgil.*

—— Congemit omne nemus.

ὠδίνω ſignificat non ſolùm, *dolores ſuffero*, quo ſenſu de doloribus Polyphemi *Homerus Od. χ*. v. 415.

— Στενάζων τε καὶ ὠδίνων ὠδίνησι.

— *Gemens, vehementesque cruciatus perferens.*

Oculo nempe, quem unicum habebat, ignito ſtylo ab Ulyſſe perfoſſo: Sed quoque, & inprimis, *parturio, ſum in fructu mox effundendo debitis nixibus:* uti mulier illa ἐν γαστρὶ ἔχουσα, κράζει ὠδίνουσα, καὶ βασανιζομένη τεκεῖν, Apoc. XII. 2. Uſurpatur & hæc vox de rebus inanimatis. Reſuſcitauit DEUS CHRISTUM λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου. Quaſi mors ipſa deſideraſſet parere pretioſum adeò fructum. Notum illud *Horatii:*

Parturiunt montes, naſcitur ridiculus mus.

De κτίσει hac Diuus Apoſtolus, anxiis gemitibus præſtolari doloroſam liberationem, partumque jam dudum, ἄχρι τοῦ νῦν, ſubjectam interim τῇ ματαιότητι, καὶ τῇ δουλείᾳ τῆς φθορᾶς. Deriuatur ματαιότης à μάτην, fruſtra, notatque nunc vanos fruſtraneosque conatus, quales ſunt eorum, qui laterem lauant, nunc talem rei ſtatum, quo facile ea diſſipatur & auolat in auras, nebulæ ad inſtar, nunc rem nihili, nunc vanas cogitationes, διαλογισμοὺς, atque ſermones, Rom. I. 21. 1. Cor. III. 20. quo ſenſu *vanitatis* voce perſæpe utitur Cicero, & Italis Aſtrologi, non Mathematici, perbellâ παραφράσει audiunt *matti matti*. Forſitan & Italorum *matto*, & Germanorum *maz* deſcendunt ab ipſa hac voce μάτην. Φθορὰ in genere ſignificat *corruptionem*, ſumitur & de variis animi vitiis. Sic πόρνη iſta μεγάλη ἔφθειρε τὴν γῆν ἐν τῇ πορνείᾳ αὐτῆς, Apoc. XIX. 2. Δουλεία proin τῆς φθορᾶς erit neceſſitas quædam, quâ κτίσις in tam miſero ſtatu permanere cogitur aliquandiu, οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, non propter naturalem quandam διάθεσιν, ſed quia ab alio in hujusmodi ſtatum fuit redacta, ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι ἐλευθερωθήσεται εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ ΘΕΟΥ. Ubi notandum iterum, tribui ſpem non ſolis Entibus intelligentibus, ſed & inanimatis. Sperant *Inſulæ* Jeſ. XLII. 4. *Arbores* Job. XIV. 7. ἐλευθερία τῆς δόξης eſt ἐλευθερία ἔνδοξος, glorioſa liberatio.

Allata hactenus attinent ſenſum verborum, quibus Paulus utitur. Sequitur proximè explicatio, quam diffuſiorem Theologis linquo; ea tamen haud prætermiſſurus, quæ ad rem præſentem facere videntur.

Majores noſtri, *Zwinglius*, *Bullingerus*, & poſt eos *Riuetus*, *Ittigius*, κτίσεως nomine intelligunt fideles, imo Eccleſiam integram militantem, quæ κινδυνεύει πᾶσαν ὥραν, 1. Cor. XV. 30. ὃ ἐλπίζει δι' ὑπομονῆς ἀπεκδέχεται, Rom. VIII. 25. Placent è contra *Hammondo*, *Lightfooto*, aliis, Gentiles nondum conuerſi, qui CHRISTUM ſalutis fontem anxii quærunt, vera fide amplexuri. Aliis animæ fidelium demortuorum, quæ ad exemplum illarum ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου, Apoc. VI. 9. 10. adſpirant ad reunionem cum ſuis corporibus. *Origeniſtis* Angeli lapſi, aliquando liberandi. Boni è contra Angeli multis Patribus, *Petro Martyri*, *Coccejo*, quæ πνεύματα λειτουργικὰ vix diutinam in hac terra ſceleribus ubique referta perferunt moram.

Accedo propius ſententiæ, quam fouent Romano-Catholici plerique, ex Reformatis *Heideggerus*, *Suicerus*, *Altingius*, multi ex Lutheranis, præeuntibus *Chryſoſtomo*, *Hieronymo*, *Ambroſio*, qui omnes κτίσεως vocabulo intelligunt omnes cœlo terraque creaturas, Stellas fixas & erraticas, animalia & plantas, quæ omnia vanitati & corruptioni ſunt obnoxia. Stellis Fixis, ut Soli, maculæ lucem nunc augent, nunc minuunt. Stellas nouas comparere videmus ſubitò, ſed & diſparere protinus: patiuntur erraticæ ſuas Eclipſes, Jupiter, quantum ex maculis conjicere licet, ſuas inundationes. Omnium fortè ſufferunt maximè Cometæ, Soli dum appropinquant ferri ad inſtar candentes, ab eo remoti Saturno frigidiores. Liberari volunt nonnulli hæc corpora omnia à tot incommodis annihilatione totali, qualem ſomniant ex Atheis illi, qui in ipſa annihilatione ſummum quærunt bonum: alii reſtauratione, innouatione, παλιγγενεσίας nomine nota. Sed haud contemnendis difficultatibus premitur hæc de totius mundi liberatione, recepta licet, Hypotheſis. Sejungit ſe Paulus à κτίσει, de qua loquitur, licet & ipſe haud ignorauerit, ſe eſſe κτίσιν. In quæſtione eſt, quod illi pro baſi ponunt, num loquatur Paulus de mutationibus, quas ſubiturus eſt mundus ultimo judicii uniuerſaliis die? Sermo eſt Apoſtolo de re Romanis haud ignota, οἴδαμεν, inquit, quum tamen de rebus ſupra tactis pauciſſimis, imò fortè nullis Romanorum conſtare potuerit aliquid. Neque τὸ οἴδαμεν ad ſolum ſpectat Apoſtolum. Præterea mutationes illæ, de quibus ſupra, in altiori cœlo neque grauamina ſunt, neque incommoda, aut turpitudines, ſed pulcherrimi, ad perfectionem uniuerſi pertinentes ſtatus & ordines. Veteribus illis Theologis, Aſtronomiæ ignaris, abjectæ nimis fuerunt de cœleſtibus corporibus cogitationes, de terra ſuperbæ. Meliora edocti ſentimus aliter: perſuaſi terrellam noſtram, in qua adeò erigimus criſtas, vix eſſe millioneſimam partem Solis, & hunc ad Fixas vix eam rationem habere, quam Cicindela ad ampliſſimum campum. Et ſanè mirari ſatis non poſſum, eſſe ex Eruditorum numero, qui metuunt, ne magnifica nimis ſentiamus de cœlorum & cœleſtium corporum fabrica, magnitudine & amplitudine, quam tamen immenſam deprædicat Sacra Scriptura. Sed non miror, deridiculo fieri hos ipſos iis, qui vel primis Matheſin deguſtarunt labris. Eſt fortè hæc ipſa ab illis contracta nimis ſyſtematis mundani amplitudo in cauſa, quod tantæ molis ſtructuras vanitati ſubjecerint & corruptioni. De Stellis nouis vix nouerat aliquid Paulus, & ſi eas cognouiſſet, imo ſi fortè in immenſis cœlorum ſpatiis vortex unus abſorberetur

beretur ab aliis, nondum tamen inde ſequitur, eſſe hunc peccati fructum, quod peſtis ad inſtar totum mundi ſyſtema infecerit. Sed quidem tantæ, ſi contingerent, mutationes, nobis exiguæ viſæ, forent & ſunt Diuinæ Potentiæ atque Sapientiæ effecta. *Cometarum* alia quàm Stellarum eſt ratio, & haud ego negauerim, inſeruire eos debere puniendæ terræ & comburendæ. *Eclipſes Solis* ſunt potius deliquia terræ, & certiſſimum pulcherrimi ordinis τεκμήριον, quo ſydera mouentur, *fœderis*, quod potentiſſimus Creator pepigit *cum nocte*, Jer. XXXIII. 19. *Solem* quod attinet, inuertere licet argumentum; infelix ſi dici poteſt hic mundi oculus, dum fulgore ſuo colluſtrat & calore fouet corruptos terricolas, felix dici poterit eclipſatus, ut ſibi gratulabitur aliquando Cometa ille, qui hoc Terræ Noſocomium, vel μωροδοχεῖον, combuſturus eſt aliquando, jubente & prouidente DEO. De *maculis ſolaribus* certiſſimè nihil nouerat Paulus, quæ A. 1611. primùm fuere detectæ, minus adhuc de Fixarum maculis, quas ipſi lyncei moderni Aſtronomi ignorant. Siue ſint maculæ illæ fumoſæ exhalationes, ſiue è corpore Solis prominentes ſolidæ partes, nullo pertinebunt jure ad vanitatem & corruptionem, ſed conſiderari debent tanquam partes totius conſtituentes, fueruntque ante fortè, quàm peccati labe infectus fuit mundus. Poſito, non conceſſo, Fixis & Planetis influxus eſſe malignos in hanc terram, patietur hæc inde, non ſidera. Niſi fortè Baſiliſcorum ſint indolis, qui ſeipſos in ſpeculo contemplandos occidunt. In Sacris Literis paſſim equidem dicuntur *cœli conſeneſcere, cum fremitu diſſolui, Stellæ cadere, obſcurari*, ſed demonſtratum alibi, intelligi debere hujusmodi loca potius de cœlo illo, quod terram noſtram ambit. Ut certè aliud intelligi nequit Matth. XVI. 3. σήμερον χειμὼν, πυῤῥάζει γὰρ, συγνάζων ὁ ὀρανός. Et notum, Cœli Emblemate intelligi paſſim Eccleſiam Judaicam, vel & Noui Teſtamenti militantem, quæ utraque ſuos paſſa eſt, patiturque manes. De Stellis propriè ita dictis ridiculum eſt cogitare, quod lapſuræ ſint, immenſæ molis corpora in puluiſculum. Sumi debent Stellæ cadentes aliquando ſenſu metaphorico, imo & ironico, applicatiuè ad Meteora, quæ hoc Stellarum cadentium nomine veniunt. Tales ſunt Chriſtiani nominis maculæ illæ, ἀστέρες πλανῆται, Jud. v. 13. Aduerſatur tandem Hypotheſi illi de totius ſyſtematis mundani corruptione & ſubuerſione, quod in locis benè multis Codicis ſacri ſiſtatur illud pro Emblemate conſtantiæ, pulchritudinis, puritatis, gloriæ, perfectionis, qui characteres ſanè non competunt ſtructuræ ætate corroſæ, ſuffoſſæ, ad lapſum pronæ, *Sedi* & *Throno* DEI, Jeſ. XVIII. 4. LXVI. 1. Matth. V. 34.

Securiſſimi tandem ibimus, ſi cum eruditiſſimo piæ memoriæ *Gotthardo Heideggero Prælection. de Creatura gemente* κτίσεως nomine intelligamus *terram* hanc noſtram cum ſuo vortice, globum terr-aqua-aëreum, habitaculum noſtrum, cujus multiuariæ & quotidianæ fere mutationes in Romanorum incurrebant oculos: per πᾶσαν κτίσιν, cœlum noſtrum aëreum, terram, mare, abyſſos, fontes, montes, quo ſenſu etiam ſumi poſſunt *cœlum & terra*, Gen. I. 1. potiori tantò jure, quod Hexaëmeron hunc ipſum terræ vorticem ſpectet, quod abundè oſtendimus in Geneſi. In hac terra offendit Paulus ματαιότητα, δουλείαν τῆς φθορᾶς. Coincidit id cum eo, quod toties inculcat Regum ſapientiſſimus, quoties in Theatrum producit negotia noſtra, curas, fortunam, ſpem noſtram, & quo veluti frontiſpicio Eccleſiaſten ornat: *Extrema inanitas, extrema inanitas, & omnia quidem ſunt inanitas.*

— *O quantum eſt in rebus inane!*

Ab hac labe nemo mortalium eſt immunis. Et habet non minus Democritus, cur rideat Regum & Principum miſeriam, quàm Heraclitus, cur deploret imæ plebis conditionem. Neque excluſos puta chariſſimos quosque DEI filios. Quinimò εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπικότες ἐσμὲν ἐν ΧΡΙΣΤΩ μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμὲν, 1. Cor. XV. 19. Pro demonſtranda hac veritate haud opus eſt aſcendere ad æuum Pauli, ad tempora Claudii & Neronis, de quibus conquerentes lege *Tacitum*, *Plutarchum*, *Juuenalem*, *Senecam*, alios: haud opus adire Indos & Garamantas, Tartaros, Turcas, Hottentottos. Nonne corruptionis eſt plusquam ſatis in Orbe Chriſtiano, in ſingulis Chriſtianorum ſectis. Tempus & charta deficeret prius & atramentum, quàm finiremus omnem vel moralem, vel politicam, vel Phyſicam φθορὰν. Ut quotannis redire videantur dies Hiobi IX. 24. *Quanta, optime DEUS, eſt Mammonæ iniquitatis ſeruitus, & artificiolorum, quibus colitur, negotioſitas! Quanta ambitionis! quæ artes, quæ laruæ, qui ſancti prætextus, quæ ſycophantiæ, quæ curſuræ, quæ alludiationes & baſiationes — intermittuntur, ut nobis noſtriſque emendicemus honores, aliis præripiamus! Quanta omnium ordinum inter ſeſe æmulatio, quàm barbarus contemptus, & viciſſim ferox contumacia! Quæ calumniandi rabies, &, quæ longè pejor eſt, calumniarum auidè admittendarum facilitas! Quæ injuſtitia in foro, quæ domi libidines, quæ in Prouinciis exactiones, quæ in Sacris mendaciſſimæ hiſtrioniæ, quæ in Comitiis tribunitiis* προσωποληψίαι, *quæ ubique nundinationes, proditiones, oppreſſiones, perfidiæ & perjuria! Heidegg. Creat. Gem.* p. 217.

Meum erit, attendere inprimis ad naturalem terræ corruptionem, fundatam maledictione illa, quam DEUS interminatus eſt occaſione Lapſus Adamici, Gen. III. 17. *Execrata eſt humus propter te, in dolore comedes eam cunctis diebus vitæ tuæ: ſpinam atque tribulum progerminabit tibi.* Ubi clarè videmus τὸν δια-

τάξαντα, eum, qui terram maledictioni ſubjecit: DEUM juſtiſſimum Judicem, Adamum, generis humani parentem. Commentarium amplum dant Deut. XXVIII. quinquaginta ultima commata. Quanta, quæſo, eſt in aëre ἀταξία? Sulphureorum halituum accenſiones terroris plenæ, penetrantiſſima fulmina, grandines horridæ, pruinæ gelidæ, Ecnephiæ impetuoſæ, aſperæ hyemes, æſtates ſiccæ, aquilones rigidi, aëris infectiones peſtiferæ? In his omnibus exſerit ſeſe ſummi DEI Majeſtas, ſed ita, ut nemini non perſpectum fiat, hanc διάταξιν non primam eſſe Creatoris, ſed ſecundam Judicis. Ex aëre ſi demittamus nos in terram ipſam, manifeſtat ſe iterum ubique vanitas, δουλεία, φθορά. Perpetuo implicata ſunt bello animalia, quæ ſeſe deuorant reciprocè: vix milleſimam partem prouentus reddunt vegetabilia. Exeduntur viſcera terræ ab igne ſubterraneo: Bella gerit mare cum terra, terra cum mari: Et nos ipſi hoſtiliter tractamus terram matrem: proſcindimus vomere, perfodimus penetralia, aggrauamus maximæ molis ſtructuris, quum contenti eſſe poſſemus caſulis: Inſeruiunt metalla, lapides, ligna voluptati potius & pompæ, quàm neceſſitati & uſui: integros deflectimus fluuios à ſuis alueis, perforamus montes, excauamus interiora terræ. Laboramus non aliter, ac ſi æternùm in hac terra eſſemus victuri, & tamen experimur in dies, eſſe omnia vana, morti & corruptioni obnoxia. *Nihil hic viuax eſt præter malos mores, & odium Theologicum. Heidegg.* lib. cit. p. 222. Moriuntur nobiſcum animalia, plantæ, duriſſima ſaxa & marmora. Pereunt Regna, Monarchiæ; collabuntur montes, ſiccantur lacus, depauperantur agri, prata. Multæ terræ non ſunt niſi cadauera veteris fertilitatis.

— Ipſæ etiam non raro periere ruinæ.
Nunc ſeges eſt, ubi Troja fuit.

Legatur integra de maledictione terræ, Diluuio inprimis illata, Hiſtoria.

In tam miſero ac deplorato rerum ſtatu ἀπεκδέχεται ἡ κτίσις, uniuerſa terra, σὺν ἀποκαραδοκίᾳ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ ΘΕΟΥ, figurato nempe ſenſu, τοῦ ἐλευθερωθῆναι ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς, εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ ΘΕΟΥ. Præſtolatur finalem, in Sacris Literis reuelatam, conflagrationem, commutanda, argenti ad inſtar in cupella, in *terram nouam*, in qua ſedem figet juſtitia.

Rom. Cap. XI. verſ. 17. 18.

17. — Tu verò, cum es Oleaſter, inſitus es illis, & conſors radicis, & pinguedinis Oleæ factus es.
18. Ne glorieris aduerſus ramos: quodſi gloriaris, non tu radicem portas, ſed radix te.

17. — Tu autem, cum Oleaſter eſſes, inſertus es in illis, & ſocius radicis & pinguedinis oliuæ factus es.
18. Noli gloriari aduerſus ramos: quodſi gloriaris, non tu radicem portas, ſed radix te.

17. — Σὺ δὲ ἀγριέλαιος ὢν ἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς, καὶ συγκοινωνὸς τῆς ῥίζης καὶ τῆς πιότητος τῆς ἐλαίας ἐγένου.
18. Μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων· εἰ δὲ κατακαυχᾶσαι, οὐ σὺ τὴν ῥίζαν βαστάζεις, ἀλλ' ἡ ῥίζα σέ.

ANſam dat Paulinus hic Textus loquendi de plantatione & propagatione arborum, ſpeciatim per inſitionem trunci in radicem, quam inprimis profert & commendat *Georgius Andreas Agricola*, *Verſuch der Uniuerſal-Vermehrung aller Bäume, Stauden- und Blumen-Gewächſe*, cujus Libri frontiſpicio ipſa Diui Pauli verba præfixit, & in præfatione inter alia hæc habet: *Es will Paulus ohne myſtiſchen Verſtand ſo viel ſagen: Wann an dem Stamm die Wurtzel natürlicher Weiſe befindlich, ſo träget der Stamm die Wurtzel, dann die Wurtzel iſt nur ein prolongirter Stamm: Wird aber der Stamm auf die Wurtzel gepfropfet, wie es auch zu ſeiner Zeit üblich war, ſo träget alsdann die Wurtzel den Stamm. Dann wann ich nach gemeiner Art in Spalt pfropffe, ſo träget ja der Beltzer nicht den Wildling, ſondern der Wildling träget das Aeſtlein, ſo in ihm, oder auf ihm, geimpfet iſt.* Conſideretur attentè germinans Amygdali nux cum germinis tribus partibus eſſentialibus, capite ſiue corona, trunco, & radice, patebit viſui tum nudo, tum armato, naturâ inſitum eſſe truncum radici.

Fig. 1. Cicatricis ſeu gemmulæ in Amygdalo fœcundatæ dilatatio in ſubtiles arboris ramulos.

Fig. 2. Mediæ partis ſeu trunci euolutio, qui in radicem mox demergitur.

Fig. 3. Radicis euolutio, ubi & nudis & armatis oculis conſpici poteſt trunci x. in radicem implantatio.

Fig. 4. Arboris partes tres eſſentiales ſub microſcopio, corona ſeu caput, truncus & radix.

Fig. 5.

Fig. 5. Radicis ex Perſici nucleo prima euolutio.

Fig. 6. Nuclei in coronam ſuperna, & in radicem ima euolutio.

Naturaliſſimus & ordinarius plantas propagandi modus fit per *ſemen*. Ordinatum id à DEO, ut *herba ſeminificet ſemen — lignum ferat fructum, quod ſemen habeat in ſemetipſo*, Gen. I. 11. 12. Eſt tardior is quidem modus, ſed melior.

Haud abs re erit, enumerare varios propagationis modos. Proponit *Theoph. Ereſius Hiſt. Plant.* L. I. c. 5. Flores ipſos, ſed absque fundamento & effectu.

Tentarunt alii, ad exemplum Opuntiæ, propagationem per folia: alii per ſurculos, quos anniculos infra nodum reſectos nudæ implantarunt terræ.

Aliis placuit inforatio, ſurculorum nempe ex frugiferis arboribus inſertorum terebrato ſalicis ramo: Modum hunc correctum dedit *Agricola* lib. cit. p. 111.

Lignonius ſurculos tenellos Lagenæ vitreæ aquâ plenæ inditos, & Soli meridiano expoſitos vidit infernè agere radices. Vid. *Vallemont Curioſitez de la Nature*. p. 230.

Tentarunt alii inſertionem ſurculorum in inciſuras arborum, alligato vaſe terreo ad latus fiſſo, & terrâ bonâ repleto, & anno exacto, vel biennio, reſecarunt ramos infra vas dictum, & ſic arbuſculam nouam transplantarunt. Modum hunc artis periti vocant *das Anſetzen, Abbäfferlen*.

Alii demergebant ramum vel ſurculum ab arbore non reciſum, inciſurá prius facta, in terram. Modum hunc vocant *das Sencken*, & adhibent ſpeciatim vitibus ac roſis.

Alii transplantarunt ſtolones ad imum truncum ex radice ſurgentes.

Alii tandem propagarunt arbores per ipſas radices.

Præter *inſitionem* ordinariam commendatur inprimis *duplex* vel *triplex*, quâ primo ſurculo jam inſito inſerunt ſecundum, ſecundo tertium, & hac ratione augent inprimis fructuum magnitudinem, delicatumque ſaporem.

Arboribus ſterilibus quadrat *inſitio per crenam*, ſurculorum nempe in crenas cortici vel & ligno ipſi inciſas.

Inſitio per ramos fit in multis ramis arboris reciſis.

Inſitio ſub camino fit Februario menſe, ſurculis in terram, arenam, in figlina vaſa reconditis, & Aprili ſequenti protractis.

Deliberatione inſeritur ſurculus inter lignum & corticem.

Ablactatione ſurculus ab arbore haud reciſus crenæ alius vicinæ arboris inſeritur, & ſex ſeptimanis elapſis demùm reſcinditur à ſua matre.

Adulatione uniuntur bini duarum arborum ſurculi, & conſolidatione factâ reſcinduntur, alii inſerendi arbori.

Complexu uniuntur bini ſurculi cruciatim poſiti per inciſuras.

Inoculatione inſeritur gemma arboris cortici alius ſurculi.

Per modum inuerſum deorſum creſcunt ſurculi, & varii generis Pyramides formari poſſunt.

Inoculatione per fiſtulam quatuor vel quinque gemmæ eadem ſerie locatæ abſtrahuntur, & alii arbori implantantur.

In ipſa arborum per radices propagatione, & ſurculorum in eas implantatione ſeſe manifeſtat veritas effati illius *Hermetis Triſmegiſti: Quod eſt ſuperius, eſt ſicut id, quod eſt inferius.* Non ſolùm enim agunt radices rami, & in arbores excreſcunt, ſed quoque ſurgunt radices in ramos, & arbores.

A. eſt Oleaſter ſiue Olea ſylueſtris I. B.

Rom. Cap. XI. verſ. 24.

Vid. Rom. Cap. XI. verſ. 17. 18.

EPISTOLA PRIOR AD CORINTHIOS.

1. Cor. Cap. II. verſ. 11.

Quis enim hominum nouit ea, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in eo? Sic & ea, quæ ſunt DEI, nemo nouit, niſi Spiritus DEI.

Quis enim hominum ſcit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? ita & quæ DEI ſunt, nemo cognouit, niſi Spiritus DEI.

Τὶς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ ΘΕΟΥ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ΘΕΟΥ.

EX contemplatione mundi cognoſcimus quidem DEUM Creatorem & Conſeruatorem, ſed & animam rationalem hominis, qui illum videt & conſiderat. Attamen ex conſideratione mundi non conſtat animæ ipſius eſſentia, ac proprietates, ſed quidem ex ipſa experientia, proprioque ſenſu. Ingrediamur oportet intra nos ipſos, attendendum ad ea, quæ operatur anima, & patitur, ad cogitationes omnes, harumque mutationes. Viam hanc ad noſtri cognitionem docet nos Paulus. *Τὶς οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ;* De DEO nunquam acquirimus Ideam Diuinæ Eſſentiæ adæquatam, quoniam Ens finitum capere nequit infinitum. *Τὰ τοῦ ΘΕΟΥ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ΘΕΟΥ.*

1. Cor. Cap. III. verſ. 2.

Lactis potu vos alui, & non cibo, nondum enim poteratis. —

Lac vobis potum dedi, non eſcam: nondum enim poteratis. —

Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, καὶ οὐ βρῶμα, οὔπω γὰρ ἠδύνασθε. —

ESt *lac* cibus tenerrimis infantibus quàm aptiſſimus, qui ulteriorem digeſtionem fere haud poſcit, utpote jam ante in corpore vel humano vel bruto in ſanguinem commutatus, indeque iterum ſecretus, ab omnibus heterogeneis particulis tantum non liber. Poſcunt panis, caro, olera, cibi alii concoctionem, vires ventriculi, quas debiles poſſidet infans. Suppeditat lac cibum & potum, tranſit facile ex ventriculo ad inteſtina, ab his per vaſa lactea ad ſanguinem, induitque poſt aliquas circulationes purpuram, facileque aſſimilatur ſubſtantiæ corporis noſtri. Unde *ὡς ἐν παρόδῳ* conſtat, eſſe lactifluam Regionem, qualis eſt Heluetia noſtra, fuitque Palæſtina, pretioſum Creatoris depoſitum, tantùm non æquiparandam Indiæ illis Prouinciis, in quibus unica palmæ arbor dat cibum, potum, veſtes, ſtragula, omnia fere alia vitæ neceſſaria.

I. Cor. Cap. V. verſ. 6.

— An neſcitis, quod paululum fermenti totam conſperſionem fermentat?

— Ὀυκ ὄιδατε, ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ;

— Neſcitis, quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit?

QUamuis ſpeciatim loquatur Diuus Paulus de fermentatione panis, ubi maſſa integra ex farina & aqua ab intermixto fermento rareſcit, & εὔπεπτος redditur atque εὔχυλος, poſſet tamen heic locum habere tota de *fermentationibus* doctrina, calidis & frigidis, quoniam in omnibus unica acidi vel alcalici ſpiritus guttula in magnam aquæ quantitatem ſeſe diffundit, atque adeò moralis Apoſtoli applicatio locum inuenit. Sed Librum poſceret integrum hæc de fermentatione doctrina, non breuem Commentarium. Legantur inprimis *Memoir. de l'Acad. Roy.* 1700. & 1701.

I. Cor. Cap. VII. verſ. 18.

Circumciſus aliquis vocatus eſt? ne accerſat (præputium.) —

Περιτετμημένος τις ἐκλήθη; μὴ ἐπισπάσθω. —

Circumciſus aliquis vocatus eſt? non adducat (præputium.)

DE *Epiſpaſmo* informare nos poſſunt Hiſtorici & Medici. Accidit perſæpe, ut Judæus Apoſtata circumciſionis pertæſus ambiuerit præputium, & obtinuerit protrahendo, elongando, quod ipſum eſt τὸ ἐπισπᾶσθαι in Textu obuium. Ita nempe vel placere magis volebat Principi alius Religionis, vel oſtendere zelum indiſcretum contra Religionem priſtinam, quam abjurauerat, vel gratior fieri ſexui ſequiori, vel deriſionem populi euitare in Ludis publicis, ubi nudi corpore debebant incedere. Ita legimus 1. Maccab. I. 15. 16. de Judæis, qui Hieroſolymæ vixerant ſub Antiocho Epiphane, quod *gymnaſium ædificauerint more Gentium, & præputiis ſibi factis defecerint à ſancto fœdere, (ædificarunt Gymnaſium in Hieroſolymis ſecundum leges Nationum, & fecerunt ſibi præputia, & receſſerunt à teſtamento ſancto.)* ἐποίησαν ἑαυτοῖς ἀκροβυςίας. Clarius rem tradit *Joſephus Ant.* L. XII. c. 6. τὴν τῶν αἰδοίων περιτομὴν ἐπεκάλυψαν, ὡς ἂν εἶεν καὶ τὰ περὶ τὴν ἀπόδυσιν ἕλληνες. *Genitalium circumciſionem obtexerant, ut Gentilibus fierent ſimiles.* Talis Judæus cluebat מָשׁוּךְ *maſchuk, attractus, attractum præputium habens, repræputiatus.* Habebatur is autem pro incircumciſo, quod videre eſt in Libro *Jeuammoth* c. 8. f. 72. Relegat *Talmud Tract. de Synedrio* f. 44. in hanc claſſem *Achanem* Joſ. VII. Sic explicant Judæi in *Jalkut* f. 63. *incircunciſos* Jer. IX. 25. Et repræputiati dicuntur Ægyptii, qui ſub Prorege Joſepho circumcidi ſe fuere paſſi, mortuo eo: quod verò refutat *Cunæus Rep. Hebr.* L. III. c. 5. quoniam ex *Herodoto, Strabone*, aliis conſtat, manſiſſe circumciſionem illi Genti. De nouo autem circumciſi leguntur repræputiati multi in diebus Pſeudo-Meſſiæ *Ben Coſiba* 52. annis poſt Templi deſtructionem, teſte *Talmude Babylonico* & *Hieroſolymitano*.

Operatio ipſa, qua repræputiandi utuntur, alia non poteſt eſſe quàm ἐπίσπασις, attractio, productio, qua præputii reliqui fibræ ſenſim elongantur. Fidem enim penè ſuperat ſpontanea repræputiatio. Succedit autem res melius, ſi præputium prius cultello acuto vel phlebotomo circumcirca glandem ſeparetur. Plura de hac re habent *Celſus* L. VII. c. 25. *Ægineta Re Med.* L. VI. c. 53. *Galenus Meth. Med.* L. XIV. c. 16. *Wedel. de Epiſpaſmo Judæorum in Dec.* V. *Exercit.* I.

1. Cor. Cap. IX. verſ. 9.

Etenim in Lege Moſi ſcriptum eſt: Non obligabis os boui trituranti.

Scriptum eſt enim in Lege Moyſi: Non alligabis os boui trituranti.

Ἐν γὰρ τῷ Μωσέως νόμῳ γέγραπται· Οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα.

Vid. Deut. Cap. XXV. verſ. 4.

1. Cor. Cap. XII. verſ. 18. 25. 26.

18. Nunc autem DEUS poſuit membra, unumquodque eorum (ſingulatim) in corpore, quemadmodum voluit.
25. Ne ſit diſſidium in corpore, ſed inuicem alia pro aliis eandem ſolicitudinem gerant membra.
26. Et ſiue patitur unum membrum, ſimul patiuntur omnia. —

18. Nunc autem poſuit DEUS membra, unumquodque eorum in corpore, ſicut voluit.
25. Ut non ſit ſchiſma in corpore, ſed id ipſum, pro inuicem ſolicita ſint membra.
26. Et ſi quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. —

18. *Νυνὶ δὲ ὁ ΘΕΟΣ ἔθετο τὰ μέλη, ἓν ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ σώματι, καθὼς ἠθέλησεν.*
25. *Ἵνα μὴ ᾖ σχίσμα ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη.*
26. *Καὶ εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη.* —

NObile & ſpeciale pro Sapientia, Potentia atque Bonitate DEI argumentum ſuppeditat demonſtratiuum ſitus partium corporis humani, earumque mutuus conſenſus, harmonica pro totius corporis commodo conſpiratio. Sitæ ſunt omnes & ſingulæ ibi, ubi commodiſſimus eſt pro functionibus locus, ubi mutuo ſibi poſſunt eſſe auxilio. Senſuum præcipua organa, tanquam ſpeculatores, in capite. *Senſus, interpretes ac nuntii rerum, in capite, tanquam in arce, mirifice ad uſus neceſſarios & facti & collocati ſunt. Nam oculi tanquam ſpeculatores, altiſſimum locum obtinent: ex quo plurima conſpicientes fungantur ſuo munere. Et aures cum ſonum recipere debeant, qui naturâ in ſublime fertur, rectè in illis partibus collocatæ ſunt. Cic. Nat. Deor.* L. II. c. 56. Cerebro hæc viſus, auditus, odoratus, guſtatus, organa proximè adſunt, tanquam ſenſorio communi. Tactus verò commodiſſimè per totum corpus eſt diſperſus. Manus corporis auxiliatrices, pedes columnæ, cor in centro fere corporis, ut ex æquo poſſet diſpenſare fluidum vitale. Digeſtionis, ſanguificationis, ſecretionum organa omnia, oſſa, muſculi, arteriæ, venæ, nerui, cutis; verbo, omnia ibi, ubi commodiſſimus eſt, & toti ut neceſſarius, ita utiliſſimus ſitus. Perfectiſſimæ Architecturæ exemplar.

Συμπαθεία corporis inſeruiunt ſpeciatim nerui, diſpoſiti ita, & diuino artificio, ut impreſſiones quasuis excipere, & inuicem communicare poſſent. Ingredere, ſi lubet, Anatomicorum Theatra, & admirandam admirare cerebri, cerebelli, medullæ ſpinalis artificioſiſſimam ſtructuram. Fatigaberis citius ſpeculando, quàm mirando. Lege, ſi ex Ethnicorum Schola deſideres teſtimonium, *Galenum de uſu part.* L. V. c. 9. ſi ſolidiſſima ratiocinia, *Williſium de Cerebro*, & *Neurologiam*. Inde mirabilis organa inter ſenſuum, imaginationem, paſſiones animi conſenſus. Inde faciei, quæ ſpeculum dici poteſt animæ, varia & mira ad affectus configuratio. *Frons homini triſtitiæ, hilaritatis, clementiæ, ſeueritatis index. In aſcenſu ejus ſupercilia homini, & pariter, & alternè mobilia, & in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maximè indicant faſtum. Superbia aliubi conceptaculum, ſed hic ſedem habet. In corde naſcitur, huc ſubit, hic pendet. Plin.* L. XI. c. 37.

RPJCB

TAB. DCCXLI.

I. COR. Cap. XV. v. 36. 37. 38.
Suum cuique ſemini corpus.

I. Cor. Cap. XV. v. 36. 37. 38.
Gott gibt jegl. Saamen ſeinen eigenen Leib.

I. G. Pintz sculps.

TAB. DCCXLI.

1. Cor. Cap. XV. verſ. 36. 37. 38.

36. Stulte, tu quod ſeminas, non viuificatur, niſi mortuum fuerit.
37. Et (hoc) quod ſeminas, non corpus, quod naſcetur, ſeminas, ſed nudum granum. Exempli cauſa, tritici aut alicujus ex cæteris.
38. Sed DEUS illi dat corpus, (a) ut voluit, & unicuique ſeminum ſuum corpus.

(a) Auguſt. ut voluerit.

36. Inſipiens, tu quod ſeminas, non viuificatur, niſi prius moriatur.
37. Et quid ſeminas? non corpus, quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudum granum: ut puta tritici, aut alicujus cæterorum.
38. DEUS autem dat illi corpus ſicut vult: & unicuique ſeminum proprium corpus.

36. Ἄφρον, σὺ ὃ σπείρεις, ȣ̉ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ.

37. Καὶ ὃ σπείρεις, ȣ̉ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτȣ, ἤ τινος τῶν λοιπῶν.

38. Ὁ δὲ ΘΕΟΣ αὐτῷ δίδωσι σῶμα, καθὼς ἠθέλησε, καὶ ἑκάςῳ τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον σῶμα.

ILluſtrat Diuus Paulus myſterium reſurrectionis ex mortuis naturæ quodam myſterio, in vegetabilium regno ubique obuio. σὺ ὃ σπείρεις, ȣ̉ ζωοποιεῖται, non herba, frutex, arbor fit, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ. Eſt principium vitæ in vegetabilibus exiguo loco, in intima gemmùla, optimè cuſtoditum, membranis ambientibus cinctum & inuolutum. Sed non moritur gemmula illa vel cicatricula, ſed cortices duntaxat ſeu membranæ ambientes, ut in hominum & brutorum regno tanquam inutile quid rejicitur ſecundina unà cum membranis fœtus. Et mori quidem debet id, quod manere nequit, ſenſim, pro ratione ejus, quod excreſcit, vitæ deſtinatum. Καὶ ὃ σπείρεις, ȣ̉ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτȣ, ἤ τινος τῶν λοιπῶν. Certo ſenſu ſeminatur utique τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον, ſemen nempe, euoluendum ſenſim in ramos, folia, flores, fructus: in terram projiciuntur prima ſtamina, augenda ſenſim & amplianda, in omnem dimenſionem. Sed quoque non ſeminatur τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον, non planta in omni ſua perfectione, folia, flores, fructus jam ferens. Ὁ δὲ ΘΕΟΣ αὐτῷ δίδωσι σῶμα, καθὼς ἠθέλησε, καὶ ἑκάςῳ τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον σῶμα. Non tribuendum infiniti artificii opus naturæ idolo, non legibus motus, ſed DEO ſoli, qui non ſolùm cuiuis plantæ ſuum dedit σῶμα, ſtructuram peculiarem, qua diſtinguitur ab omni alia, ſed fuere omnes plantæ, quæ ſuccreſcunt, tanquam infinitè parua, primæ matri incorporatæ, & concreatæ, quod opus non poteſt non eſſe Entis infinitè potentis atque ſapientis.

Paulo philoſophante viuunt non homines ſoli & animalia, ſed & plantæ. σὺ ὃ σπείρεις, ȣ̉ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ. Ita ſentit quoque Hoſeas XIV. 7. *Reuertentur qui habitabant ſub umbra ejus, reuiuiſcent ut frumenta, & florebunt ut vitis. (Conuertentur ſedentes in umbra ejus: viuent tritico, & germinabunt quaſi vinea.)* Dauid Pſ. LXXVIII. 47. *Perdidit vineas eorum grandine*, in Textu originali יַהֲרֹג *occidit*, vitâ priuauit. Philoſophorum antiquiſſimus & præſtantiſſimus Hiob XIV. 8. *Quum radix ejus conſenuerit in terra, & ſtirps ejus in humo (puluere) emortuus fuerit.* Scriptores profani. *Horat.* L. I. *Ep.* 12.

Verum ſeu piſces, ſeu porrum & cæpe trucidas.

Seneca *Ep.* 58. *Placet enim, ſatis & arbuſtis animam ineſſe, itaque & viuere illa & mori dicimus.* Quinimo terræ ipſa vita tribuitur & mors. Ægyptii ad Proregem Joſephum Gen. XLVII. 19. *Cur morimur te id cernente? non ſolùm autem nos, ſed & agri noſtri.* Moritur nempe ager, ſi jaceat incultus, viuit, ſi cultus proferat fructus. *Martial.* L. XIII. *Epigr.* 12.

— Suburbanus ne moriatur ager.

Statius Theb. L. V.

- - Percuſſæ calidis afflatibus herbæ
Qua tulit ora cadunt, moriturque ad ſibila campus.

Attamen animalibus vita tribuitur proprio magis ſenſu, quoniam ſenſu, appetitu & motu gaudent. Hinc Græcis ἔμψυχον idem quod animal, ζῶον, Hebræis חַיָּה.

Illuſtrando Textui inſeruiunt ſequentes Icones.

1. Amygdalini nuclei Geometrica figura oualis.

2. Amygdali cortex clauſus a. pars craſſior & durior, in qua latens ductus b. pars tenuior c. cauitas cum tenui ſeta d. deſcendens per occultum canalem usque in e.

3. f. f. f. Ductus occultus apertus, in quo faſciculus venarum, neruorum & ductuum aquoſorum, terminatus in imo puncto g.

4. h. Funiculus umbilicalis, inde à placenta deſcendens ad imum apicem h. i. vaſa minuta k. placenta, à qua funiculus umbilicalis incipit.

5. l. Placenta conſpicua remotâ exteriori tunicâ fuſcâ, interior item tunica venulis connexa.

6. Nucleus Amygdali omnibus ſuis tunicis exutus.

7. m. Tunica fuſca n. Tunica interior o. Placenta p. peluis.

8. Nucleus apertus & diuiſus q. Cicatricula r. rimula, ad alterum latus ſpectans.

9. Gemmula exemta, ouali figurâ clauſa.

10. Gemmulæ tres partes principales, s. caput t. truncus u. Radix.

11. Gemmula poſt fœcundationem tumida.

12. Arboris ramuli in fœcundato jam capite conſpicui.

13. Truncus x.

14. Radix y.

15. Omnes tres partes, caput, truncus, radix, diſtinctiores, z. vegetabilis animæ ſedes.

16. Radix prodiens primùm per exiguam aperturam ex nucleo Perſici mali.

17. Idem nucleus ſupernè coronam, infernè radicem cum ſuis fibrillis protrudens.

18. a a. Cortex durus, b b. Foliola prima ſeu cordialia, c. unio trunci cum radice.

19. Truncus lætè ſurgens d. ejus arcta cum radice unio e. ubi ſimul videre licet, quàm contribuant multùm foliola cordialia incremento plantæ.

20. Docet, ineptam ſeminis depoſitionem præjudicio eſſe accremento plantæ, l. unio trunci & radicis, ſed inuerſa, m. Trunci curuatura, n. foliolum cordiale in terra ſemimortuum jacens, quod plantæ haud ſufficiens ſuppeditare poteſt alimentum propter ſitum inuerſum, o. durus exterior cortex, quo foliolum cordiale adhuc eſt clauſum, p. Radix, quæ à foliolis cordialibus plus nutrimenti recepit quàm ipſe truncus, propterea longior, ſed curuata magis.

21. f. Pars folioli cordialis, g. arbuſcula ipſa, h. nodus, ubi peluis i. maculæ forma conſpicitur, k. vegetabilis animæ ſedes.

Extracta hæc omnia, ſi benè memini, ex Agricola.

1. Cor. Cap. XV. verſ. 39.

Non omnis caro eadem caro: ſed alia quidem caro hominum, alia verò caro pecorum, alia verò piſcium, alia verò volucrium.

Non omnis caro, eadem caro: ſed alia hominum, alia pecorum, alia piſcium, alia volucrium.

Ὀυ πᾶσα σὰρξ, ἡ ἀυτὴ σάρξ· ἀλλὰ ἄλλη μὲν σὰρξ ἀνθρώπων, ἄλλη δὲ σάρξ κτηνῶν, ἄλλη δὲ ἰχθύων, ἄλλη δὲ πτηνῶν.

QUi attendere dignatur ad inſignem plantarum & animalium varietatem, ſibi perſuadebit facilè, differre quoque in minimarum particularum ſtructurâ. De hac re informare nos poterit Chymicus, qui mixta corpora ad ſua principia reducere nouit. Sed miræ quoque occurrunt metamorphoſes, & de quauis planta, de animali quouis effari licet, eſſe Officinam Chymicam. Quæuis planta ex terra attrahit ſuccum ſibi utilem, colat, & excoquit eum, ducit ad omnes partes, imo commutat in propriam ſuam ſubſtantiam. Vegetabilibus viuunt pleraque animalia, ſed heîc iterum contingunt miræ & nouæ Metamorphoſes. Oſtendit Chymicorum *δοκιμασία*, differre carnem animalium à ſubſtantia plantarum. Homines viuunt partim vegetabilibus, partim animalibus, ſed eſt iterum alia hominibus caro, quàm his illiſue. Eſt alimentum adæquatum ei, quod nutritur, ſed differt tamen hoc ab illo. Quoniam autem homo veſcitur plantis & animalibus, & hæc viuunt plantis, poterit homo conſiderari tanquam corpus, quod originaliter conſtat ex plantis, ſed per mutationes varias aliam prorſus formam aſſumſit.

1. Cor. Cap. XV. verſ. 41.

Alia gloria Solis, & alia gloria Lunæ, & alia gloria Stellarum: Stella ſiquidem à Stella (a) differt in gloria.

Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, & alia claritas Stellarum. Stella enim à Stella differt in claritate.

(a) Poteſt etiam legi: Stella ſiquidem Stellam antecellit, διαφέρειν enim Græcis non differre modò, ſed etiam excellere ſignificat.

Ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ.

Eſt effatum hoc Diui Pauli verum ſenſu communi & Aſtronomico. Heic eſt δόξα ἡλίου, ſic & Fixarum, ignis flammans, lucens, urens, δόξα σελήνης, uti & Planetarum, lumen à Sole mutuatitium.

Solem eſſe igneum corpus, propriâ luce fulgens, ex Veteribus ſtatuerunt *Anaxagoras*, *Democritus*, *Epicurus*, *Plato*, *Pythagoras*, ex recentioribus *Keplerus*, *Scheinerus*, qui primus maculas in Sole detexit, *Bullialdus*, Aſtronomi omnes. In teſtes vocamus vires inprimis in lentium ſpeculorumue cauſticorum focis concentratas, penè incredibiles, ſed quoque ordinarias calefacientes, illuminantes, ἀυτοψίαν.

Fixas quoque propriâ gaudere luce, credebant Veteres, & comprobant recentiores. Argumenta præbent, ſcintillans lux, & immenſa à terra diſtantia. *Quid aliud inde colligimus, quàm Fixas lumina ſua ab intus emittere, Planetas opacos extrinſecus pingi, hoc eſt, ut Bruni verbis utar, illas eſſe Soles, hos Lunas, ſeu Tellures? Kepler.*

De *Lunæ* opacitate nulli dubitamus hodie. Fuere tamen, qui ex Scripturæ Sacræ fontibus ſubuertere tentarunt, quod optimi quique Aſtronomi ex certiſſimis aſſeruerunt obſeruationibus. Gen. I. 16. *Luna* audit *Luminare minus.* Paulus tribuit ei, ut Soli, & Fixis, δόξαν, Matth. XXIV. 29. φθέγγος. Ridicula planè ſunt Judæorum, ſpeciatim R. *Simeonis* apud *Hieron. de ſancta fide Hebræor.* L. II. c. 4. ſomnia, eſſe Lunam Solem contractum, fuiſſe primùm nec minorem Sole, nec minus fulgentem, ſed ambitione concitatam à Creatore petiiſſe Lucis Monarchiam, in pœnam autem ſuperbiæ redditam fuiſſe minorem, triſtitia inde affectæ haud modica ſolatio veniſſe, quod ampliora obtinuerit fere quàm Sol ipſe priuilegia, colluſtratura terram diu noctuque, & determinatura Judæorum Feſta. In demonſtranda opacitate Lunæ haud ero diffuſus, neque immorabor refutandis argumentis contrariis, ſpeciatim à rubore in Eclipſibus totalibus deſumtis. Lectorem remitto ad Syſtemata tum Phyſica, tum Aſtronomica.

EPISTOLA POSTERIOR AD CORINTHIOS.

2. Cor. Cap. IV. verſ. 6.

Vid. Gen. Cap. I. verſ. 4.

2. Cor. Cap. XII. verſ. 2. 3. 4.

2. Noui hominem in CHRISTO ante annos quatuordecim: (an in corpore, neſcio: an extra corpus, neſcio: DEUS nouit,) raptum hujuſmodi in tertium uſque cœlum.

2. Scio hominem in CHRISTO ante annos quatuordecim (ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio: DEUS ſcit;) raptum hujuſmodi uſque ad tertium cœlum.

3. Et ſcio hujusmodi hominem, (an in corpore, an extra corpus, neſcio: DEUS nouit.)

4. Raptum fuiſſe in Paradiſum, & audiſſe arcana verba, quæ fas non ſit hominem loqui.

*Ἄῤῥητα, id eſt, non dicenda, vel, ineffabilia.

3. Et ſcio hujusmodi hominem, (ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio: DEUS ſcit.)

4. Quoniam raptus eſt in paradiſum: & audiuit arcana verba, quæ non licet hominem loqui.

2. Οἶδα ἄνθρωπον ἐν ΧΡΙΣΤΩ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, (εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα· εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ ΘΕΟΣ οἶδεν·) ἁρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ.

3. Καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, (εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα, ὁ ΘΕΟΣ οἶδεν.)

4. Ὅτι ἡρπάγη εἰς τὸν Παράδεισον, καὶ ἤκουσεν ἄῤῥητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι.

Accidit ἔκστασις hæc Gentium Doctori hinc à quatuordecim annis, nempe ante Epiſtolæ hujus poſterioris ad Corinthios Datum, quod ipſum verò quia eſt ignotum, certi nihil de tempore definire licet. Cui volupe eſt ſcire diuerſas de eo opiniones, is legat *Gotthardi Heideggeri Prælectionem I. de Raptu Pauli*, Eruditione & ſucco, ut omnia ſua, plenam.

Dubium haud eſt quin ipſe Diuus Paulus fuerit raptus. Eſt formula loquendi, οἶδα ἄνθρωπον ἐν ΧΡΙΣΤΩ, humilitatis index, familiaris Populis Orientalibus. CHRISTUS haud ſemel, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου pro ἐγὼ, Dauid, *Rex* pro *ego*. Formula, quæ nos de re ipſa reddit certiſſimos, coincidens cum illa adlocutione ad Feſtum: οὐ μαίνομαι, ἀλλ᾽ ἀληθείας καὶ σωφροσύνης ῥήματα ἀποφθέγγομαι, Act. XXVI. 25. Noui certò, me haud ſomniaſſe, accidiſſe mihi reuerà, quod narro.

De Raptu ipſo Paulus, εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ ΘΕΟΣ οἶδεν, idque iteratò. Quibus verbis exprimere vult ingens rei ipſius momentum, & indicare ſimul, dari Ecſtaſes ἐν σώματι, & ἐκτὸς τοῦ σώματος. Quâ poſteriori, & propriè ſic dicta ἐκστάσει veluti extra ſe rapitur homo, & mens à corpore quaſi abſcedit, incuria earum rerum, quæ corpus attinent. Ita raptus Paulus Act. XXII. 17. Petrus Act. X. 10. Johannes ſæpius, qui ſtatum hunc vocat γίνεσθαι ἐν πνεύματι, Apoc. I. 10. Sic rapti Prophetæ Veteris Teſtamenti, ſpeciatim Ezechiel. Circa quam ἔκστασιν monendum, animam non auolare ex corpore, ut paſſer ex cauea: non ſoluitur vinculum animam inter & corpus: manent Entia hæc duo unita; ſed ita in ſe ipſam quaſi concentrata immergitur mens, ut ad impreſſiones externas prorſus non attendat. Agit in eam immediatè DEUS, ſed modo mortalibus nobis incomprehenſibili, & talia præſentat objecta, quæ à naturali corporis διαθέσει minimè dependent. Sed eſt raptus in & cum corpore iterum opus Diuinæ Potentiæ. Ita raptus Philippus Act. VIII. 39. Elias 1. Reg. XVIII. 12. 2. Reg. II. 16. Utrumque ἐκστάσεων genus imitatur Simia Dæmon. Familiare olim fuit Gentilibus Sacerdotibus, & Sacerdotiſſis, ut poſt aſſumtos certos cibos potusue, & peractas ceremonias, ſpumantes veluti Epileptici conciderint, & reduces ad ſe oracula protulerint. Pertinent huc *mortes* illæ *philoſophicæ* Epimenidis & Ariſteæ apud *Plin.* L. VII. c. 52. Sic Hermotimus Clazomenius, narrante, vel fabulante *Apollonio Hiſt. Mirab.* ſubinde extra corpus ſuum expatians conjugi ſeuerè injunxerat, ne quis illud tangeret. Idem de ſe ipſo jactat *Cardanus Var. Rer.* VIII. c. 43. & *de vita propria.* Ita Sagæ & Magi euolare dicuntur ad ſuos congreſſus. Nota de *Dædalo* fabula. *Virg. Æn.* VI.

- - - Fugientem Minoja Regna
Præpetibus pennis, auſum ſe credere cœlo.

De *Perſeo* ad pugnam ſe parante contra Meduſam: de *Bellerophonte* Pegaſo inſidente contra Chimæram. Et leuiſſimæ armaturæ miles fuerit Abaris ille Scytha, ſi quoties vibrauit ſagittam, cum ea volauit in nubes. Narratione indigni ſunt raptus illi fabuloſi *Apollonii Thyanei* apud *Philoſtratum* & alios, qui paucis momentis à Tribunali Domitiani Puteolos, & Epheſum, imo à fontibus Nili Romam volaſſe dicitur; *Romuli* item apud *Plinium, Liuium, Florum, Ouidium; Cleomedis* aliique, omnes dudum ab ipſis prudentioribus Ethnicis cachinnis exploſi.

Ingenuè faſſus Paulus, ſe ignorare, an fuerit ἐν σώματι, vel ἐκτὸς τοῦ σώματος, DEUM id ſcire. Prouidet ita ſapientiſſimus DEUS, adeſſe glorioſiſſimis Fidelium & Sanctorum illuminationibus aliquid obſcuri. Sciebat Paulus, δεδεμένος τῷ πνεύματι, ſe Hieroſolymam venturum, ſed ignorabat τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσοντα αὐτῷ, Act. XX. 22. Diſcant heic Sacrorum Myſtæ & Philoſophi doctam fateri ignorantiam in rebus obſcuris, gnari probè, ſe ſibi ipſis haud facere ſatis.

Locus, ſiue terminus ad quem fuit raptus Paulus, eſt οὐρανὸς τρίτος, & παράδεισος, non terrenus ille Edenis hortus, ſed Beatorum ſedes, ubi CHRISTUS glorioſè reſidet. Ubinam verò locorum tertium hoc cœlum ſit, & an primum ſit aëreum, ſecundum Planetarum & Fixarum,

xarum, tertium Fixis altius, quæ communis eſt Judæorum & Chriſtianorum perſuaſio, quæſtio eſt, non melius nec aliter enodanda, quàm Paulina loquendi formula, ὁ ΘΕΟΣ οἶδεν. Quod ſi in tanta rerum incertitudine conjectare licet, poterit utique primum cœlum ſtatui terram inter & Lunam, ſecundum Solis & Planetarum, tertium Fixarum.

2. Cor. Cap. XII. verſ. 7.

Et ne excellentia reuelationum ſupra modum efferrer, datus eſt mihi ſtimulus in carne, angelus Satan, ut me colaphis cæderet, ne ſupra modum efferrer.

Et ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, angelus ſatanæ, qui me colaphizet, ne ſupra modum efferrer.

Καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκὶ, ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι.

IN quæſtione heic inprimis eſt σκόλοψ ἐν σαρκὶ, datus Paulo, *ne efferretur excellentia reuelationum*, in ſpecie ἐκςάσεως, vel & ἄγγελος Σατᾶν, qui *eum colaphis cædebat*, *ne ſupra modum efferretur*.

Σκόλοψ Græcis eſt propriè ἀποξυσμένον ξύλον, *lignum acuminatum*, *acutum factum Scholiaſtæ Homeri*, ξύλον ὀξὺ, *lignum*, vel *palus acutus Suidæ*, ut adhuc acuminantur pali, les palliſſades, pedamenta, quibus alligari ſolent vites. De palis in antiquiſſima & naturaliſſima Architectura militari contra inſultus hominum, & beſtiarum circa ædes, pagos, urbes erectis, qui hodienum conſpiciuntur in viis coopertis & campis contra inſultus hoſtiles, intelligendus eſt locus apud *Homerum Iliad.* XII. v. 55. ὕπερθεν δὲ σκολόπεσσιν ὀξέσιν ἠρήρει, *deſuper autem palis acutis munita erat.* v. 63. σκόλοπες γὰρ ἐν αὐτῇ ὀξέες ἑςᾶσιν, *pali enim in ipſa acuti ſtant. Euripides* in *Rheſo*, πῶς γὰρ περάσει σκόλοπας ἐν τροπῇ ςρατός; *quomodo enim tranſibit exercitus in fuga palos?* Benè multis Scriptoribus σκόλοψ eſt *crux*, σκολοπίζω idem quod ςαυρόω, *crucifigo*: hinc dulciſſimus Saluator noſter *Celſo*, *Luciano*, aliis Chriſtiani nominis hoſtibus per contemptum audit ἀνεσκολοπισμένος. Notum impalationis pœna affici adhuc maleficos in Turcia, Hungaria, Japonia. *Vechnerus Tract. de Palo Pauli*, & alii, per σκόλοπα intelligunt lignum transuerſum, quo veluti jugo animalium colla grauantur, ne per viarum ſepiumue anguſtias tranſire, vel tranſilire queant; quoue in Perſia Seculo XII. rebelles facti Judæi à Pſeudomeſſia Almuſarem fuere onerati, *Elmacino* teſte, ut manerent domi, neue ſeſe exponerent obuiorum quorumuis ictibus. *Iſaaco Voſſio Not. in Catull.* p. 223. σκόλοψ idem ſignificat, quod *flagellum*, *lorum*, κόλλα, σκολλὸς, *taurea*, *lorum è corio bubulo*, ſic & σκόλοπα per *flagellum* interpretatur *Faber Stapulenſis*, *Caluinus* per *ferulam*. Aliàs apud *Vechnerum* & *Buxtorfium* σκόλοψ non tam eſt inſtrumentum, quàm μάςιξ, *gubernator*, *præſes*, *præfectus*, *coërcitor*, *corrector*. Sunt & Medicis noti σκόλοπες. Hoc nomine venit omne, quod carni vulneribusque infixum cauſatur dolores, ſagittæ, ligna, acus, globuli. Et obuia ſunt apud illos medicamenta, quæ σκόλοπας ἀνάγουσι. Apud *Dioſcoridem* L. II. c. 209. Anagallis, L. I. c. 115. Arundo, L. III. c. 6. Ariſtolochia, L. III. c. 37. Dictamnus. Eſtque *ſcolopomachærium* inſtrumentum ſcindens, lanceola dictum.

Quis proin miretur variantes vocis σκόλοψ ſignificatus, quæ *Tertulliano* eſt *ſudes*, *Cameroni aſſula*, *Bezæ ſurculus*, *Tigurinis* & *Polano palus*, *Pfal*, *Coccejo ſtirps*, *urtica*, *aculeus*, *Stephano vallum*, Belgis *een Scherpe Dorn*, Italis *ſtimolo*, *ſurcolo*, *o ſtiezza*, Anglis *à Thorne*, *a pricke*, Gallis *echarde*, *aiguillon*, quâ varietate nitentur quoque explicationes.

Infixus fuit hic Pauli σκόλοψ τῇ σαρκὶ. Notat hæc vox σὰρξ etiam in genere corpus humanum. Pſ. XXXVIII. 4. legunt LXX. οὐκ ἔςιν ἴασις ἐν τῇ σαρκί μου. *Diog. Laërt.* L. X. inter alia egregia præcepta moralia hoc eſt, τὴν γοῦν σάρκα το παρὸν μόνον χειμάζειν, τὴν δὲ ψυχὴν καὶ τὸ παρεχθὸν, καὶ τὸ παρὸν, καὶ τὸ μέλλον. *Itaque carnem quidem, quod tantummodo præſens eſt, malum angit: animus & præteritis, & præſentibus, & conſequentibus angitur;* — οὐ χρονίζει τὸ ἀλγοῦν συνεχῶς ἐν τῇ σαρκὶ, *in carne dolor perpetuò non permanet. Hipp.* L. IV. *Aph.* 16. & *Lib. de Veratri uſu* t. 5. ἐλλέβορος ἐπικίνδυνος τοῖσι τὰς σάρκας ὑγιέας ἔχουσι. *Elleborus periculoſus eſt iis, qui corpora habent ſana.* Aliàs denotat σάρξ, *caro*, partes molliores corporis, quales ſunt muſculoſæ. Hoc ſenſu ipſe Seruator noſter diuidit ſolidas corporis partes in σάρκα καὶ ὀςέα, Luc. XXIV. 39.

Ἄγγελος in genere eſt *Legatus*, Σατανᾶς *Satanas*, Cacodæmon, ſed & in genere omne nobis aduerſum. In Hiſtoria Bileami *collocauit ſe Angelus DOMINI in viam, ut impediret eum*, לְשָׂטָן, *in aduerſarium*, Num. XXII. 22. Κολαφίζειν tandem eſt *depalmare*, *pugnis cædere*, ὑπωπιάζειν, *dentilegos facere mortales*. Quæ pœna dicata olim fuit ſeruis, & ignominiæ notam adhuc ſecum fert; ſed quoque in gene-

re ſignificantur hac voce omnes contumeliæ.

Pergimus ad varias de Scolope Pauli ſententias.

Intelligunt *Chryſoſtomus, Theophylactus, Theodoretus, Photius, Athanaſius, Cyprianus, Eraſmus, Bullingerus, Heideggerus*, in genere omnis generis aduerſitates, perſecutiones, ignominias, quas Paulus ſuſtinuit ſpeciatim ab Hymenæo, & Phileto, ſed generoſè & repulit, & ſuperauit. Quæ ſententia vel ipſo generali ſenſu ſeſe reddit ſuſpectam.

Placent aliis, quæ diſplicuere patienti, varii animi corporisque affectus morboſi. Utuntur ſanè LXX. voce σκόλοπος de ingentibus animi doloribus, triſtitia, anxietate. Num. XXXIII. 55. *Futurum eſt, ut quos reſiduos feceritis, ſint ſudes præacuti in oculis veſtris, & lanceæ lateribus veſtris: (Qui remanſerint, erunt vobis quaſi claui in oculis, & lanceæ in lateribus:)* Ubi LXX. καὶ ἔσαι ὃς ἐὰν καταλίπητε ἐξ αὐτῶν σκόλοπες ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑμῶν καὶ βολίδες ἐν ταῖς πλευραῖς ὑμῶν. Ezech. XXVIII. 24. *Et non erit ultra domui Iſraelis ſentis pungens, (offendiculum amaritudinis,) & ſpina dolorem inferens*, σκόλοψ πικρίας, καὶ ἄκανθα ὀδύνης. Hoſ. II. 6. *Obducam viam tuam ſpinis, & ſepiam ſepem, (ſepiam viam tuam ſpinis, & ſepiam eam maceria)* ἐγὼ φράσσω τὴν ὁδὸν αὐτῶν ἐν σκόλοψι. Sed quia σκόλοψ hic Pauli fuit ἐν σαρκὶ, intelligi poteſt, vel addi cum *Wedelio Exerc. de Paxillo Carnis*, morbus corporis dolorificus valde, qui aculei inſtar pupugit. Talis aculeus pungitiuus eſt Pleuritis, Odontalgia, quam *Galenus* 3. *Aph. Comm.* 25. Phraſi Paulianâ comparat palo infixo, καθάπερ ὅταν ἐμπεπαρμένος ᾖ σκόλοψ σαρκὶ, καὶ πλέον γ' ἐςι τὸ κατὰ τοὺς ὀδόντας, ἢ τοὺς σκόλοπας, τὸ τῆς ἀνίας. *veluti cum paxillus carni fuerit impactus. Atque profectò plus dentes affligunt, quàm infixus paxillus.* Simili phraſi acutos dolores exprimit *Hippocrates Lib. de intern. Affection.* c. 9. t. 8. κεντέεσθαι ὑπὸ ὀδύνης, διαμπερέως, ὡς εἰ βελόνη τις κεντοίη, *dolore perpetuo pungi, velut ſi quis acu ſtimulet.* Lib. III. *de Morb.* c. 7. τὰς πλευρὰς ὡς βελόναι κεντέουσι, *latera velut acubus punguntur.* L. I. *de Morb. Mulier.* c. 61. t. 6. deſcribit uteri tumorem cum fluentibus menſibus, δοκέει ὡς ἀκάνθια διὰ τῶν μητρέων ἰέναι, *videtur veluti ſpina per uteros ire.* Nobis in uſu congener Phraſis, *es iſt, als ob man mich mit Meſſeren oder Nadlen ſtäche.* Et fortè denotat vox κολαφίζειν dolorem aliquando diutinum, ſed & recidiuum, adæquatum contra ſuperbiam remedium, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι. Scribit ipſe Paulus v. 10. ſe viuere ἐν ἀσθενείαις, & 2. Cor. X. 10. ἡ παρουσία τοῦ σώματος ἀσθενής. Poſſet itaque pali nomine intelligi morbus quispiam dolorificus, Odontalgia, Cephalalgia, (ſpeciatim Clauus, qui pali infixi ſpeciem habet,) Colica, Dolor Stomachi, vel, quod *Wedelio* placet, Malum Hypochondriacum, quod *Hippocrati* φροντὶς, νοῦσος χαλεπὴ, *cura, morbus difficilis* audit; & quadrat inprimis, quod diuus ſenex ſcribit L. II. *de Morb.* c. 70. δοκέει ἐν τοῖσι σπλάγχνοισι εἶναι οἷον ἄκανθα, καὶ κεντέειν, καὶ ἄση αὐτὸν λάζεται. *In viſceribus velut ſpina eſſe videtur, & pungere, & anxietas ipſum corripit.* Et utique de Hypochondriacis dici poteſt, pati σκόλοπα ἐν σαρκὶ, dolores lancinantes, pungentes, ſimul adeſſe ἄγγελον Σατᾶν, ὃς κολαφίζει, inquietudines, curas, triſtitiam, ideas terroris plenas, diu imo ad tumulum ſæpe durantes.

Interpretes alii intelligunt ſubitaneas mentis anxietates, terrificas cruciatuum ipſiusque mortis ideas, tentationes graues, cogitationes blaſphemas, angores conſcientiæ propter vitam anteactam.

Camero, Gernlerus, alii ad literam, fuiſſe reuerà Paulum à Cacodæmone vel ſpectro toties colaphis cæſum, quoties glorioſi quid & ſuperbi de ſe ipſo cogitauerat. Quæ contra dici poſſunt, lege in *Heideggero de Raptu Pauli* p. 135.

Vechnerus è contra comitem dat Paulo Angelum bonum, qualis & in Hiſtoria Bileami שָׂטָן audit, qui ſeſe opponere debuerit glorioſulis jactantiis. Cui opinioni præter alia obſtat v. 8. ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν ΚΥΡΙΟΝ παρεκάλεσα, ἵνα ἀποςῇ ἀπ' ἐμοῦ.

Aliis eſt σκόλοψ Pauli diſpoſitio vitioſa ad faſtum, iram, imo & ad urticam veneream; allegantes vitia ſæpe vitiis, ut Cadmæi ſunt fratres, pelli, auaritiâ prodigalitatem. Placet hæc Paulo per tot aduerſitates, perſecutiones, jejunia, vigilias, indecens opinio *Bellarmino, Cornelio à Lapide, Lyrano, Hugoni*, quod ſolatio ſit Monachis utriusque ſexus ſtimulo vel uredine punctis.

Laudato ſæpe *Heideggero* placet docta ignorantia: mauult is ſtare ex eorum parte, qui *ſe heic neſcios & luſciosos profitentur.* Non agi heic de Articulo Fidei, ſed circumſtantia perſonali, quam ſine dubio Paulus expreſſiſſet clarius, ſi è re id fore judicaſſet. Attamen ex opinionibus, quas fusè perſtringit vir doctus, eam aliis præfert, quæ per σκόλοπα intelligit infirmitates varias, ignominias, perſecutiones, quas pro CHRISTO & Euangelio eſt paſſus, & longo ordine recenſet Cap. XI. ipſe verò conſideret tanquam ὑςερήματα, reſiduas micas, guttas, ſpicilegium Paſſionis CHRISTI infinitæ, eò intendens omnes ſuas cogitationes, ut queat reddi σύμμορφος τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ, Rom. VIII. 29. Ut CHRISTUS οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα ΘΕΩ, Phil. II. 6. non oſtentauit res ſuas, paſſionibus ipſis obediens, ita Paulo haud dediſſe reuelationes ſibi factas jactantiæ anſam: tot, quot paſſus fuit aduerſitates, non eſſe niſi unicum ex minimis Coronæ CHRISTI aculeum, colaphum unicum, ex crucis & infinitis palis unicum, infixum ſibi à ſatanica Pſeud-Apoſtolorúm progenie, ut CHRISTO à Clero Judaico. Ut CHRISTUS tertia vice Patrem rogauit calicis amariſſimi ablationem, ita ſe ter ſollicitaſſe Angeli Satanæ remotionem. Ut CHRISTUS tandem poſt repetitas preces ab Angelo fuit robo-

roboratus, ita & ſe voce cœleſti, vel per Angelum, fuiſſe admonitum v. 9. ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. Conciliaueris facile ſententiam hanc doctiſſimi viri, amici mei, dum viueret, optimi, cum aliis, ſpeciatim, quæ mihi præ aliis placet, ſententia *Wedelii*, quæue inprimis anſam mihi dedit Textum, qui aliàs mei fori non eſt, explanandi.

CÆTERÆ EPISTOLÆ PAULI.

Gal. Cap. V. verſ. 9.

Vid. 1. Cor. Cap. V. verſ. 6.

1. Theſſ. Cap. V. verſ. 23.

Ipſe autem DEUS pacis ſanctificet vos per omnia perfectos. Et integer veſter ſpiritus, & anima, & corpus, ita ut in nullo poſſitis culpari in aduentu DOMINI noſtri JESU CHRISTI, ſeruetur.

Ipſe autem DEUS pacis ſanctificet vos per omnia: ut integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus ſine querela, in aduentu DOMINI noſtri JESU CHRISTI ſeruetur.

Αὐτὸς δὲ ὁ ΘΕΟΣ τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς. Καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ ΚΥΡΙΟΥ ἡμῶν ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ τηρηθείη.

DOcet nos ratio, experientia, omnium Naturæ & Scripturæ Interpretum authoritas, compoſitum eſſe hominem ex duobus Entibus diuerſiſſimis, corpore & anima. Sed quî hæc conciliaueris cum Diuo Paulo, qui tres hominis enumerat partes, πνεῦμα, ψυχὴν, σῶμα? qui ipſe Hebr. IV. 12. ψυχὴν à πνεύματι diſtinguit. Ζῶν ὁ λόγος τοῦ ΘΕΟΥ, καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας. Imo verò ex poſteriori hoc loco liquere videtur, tribuere Paulum τὰς ἐνθυμήσεις καὶ τὰς ἐννοίας non tam *animæ* vel *ſpiritui*, quàm *cordi*, compoſitum proin eſſe hominem ex quatuor partibus, *ſpiritu*, *anima*, *corpore* & *corde*. Mira mehercle Philoſophia, ſi ad literam explicari debeat. Subſiſtere nequit quorundam Veterum opinio, qui cum *Euſebio* tertium quoddam Ens homini attribuerunt, quo veluti glutine jungatur anima corpori: minus adhuc Manichæorum doctrina erronea, qui duplicem ſtatuerunt animam in homine, de qua *Auguſtinus Hær.* XLVI. & L. VI. *contra Fauſt.* c. 8. inprimis *Lib. de duab. animab. contra Manichæos*. Cui errori pollicem quoque premebant Jacobitæ illi in Syria, condemnati in *Conſtantinopolitano Synodo* contra Photium habita ſub Imperatore Baſilio *Can.* XI. Haud quoque placet allegorica de triplici interpretatione Scripturæ, *Hiſtorica*, *Tropologica* & *Allegorica* explicatio, de qua *Hieronym. Epiſt. ad Hedib. Qu.* 41. Sacra Scriptura pariter atque ratio duas duntaxat homini dat partes, *puluerem, qui redit in terram, qualis fuit, & ſpiritum, qui redit ad DEUM, qui dedit illum.* Id certum, Ens illud ſpirituale cogitando actuoſum nunc πνεύματος nomine venire in Sacris, Luc. VIII. 55. XXIII. 46. Act. VII. 59. 1. Cor. VI. 20. VII. 34. 2. Cor. VII. 1. Col. II. 5. Jac. II. 26. nunc animæ Gen. XXXV. 18. 1. Reg. XVII. 21. Pſ. XXXIII. 20. XLII. 2. 3. 6. 7. 12. XLIII. 5. LVII. 2. LXIII. 9. Matth. X. 28. Animæ huic noſtræ rationali, licet Ens ſit indiuiſum, adſcribuntur, quod notum, diuerſæ vires, facultates & effectus, intellectus, voluntas, ſenſus, affectus. Ex quibus *animæ* & *ſpiritui* tribui poſſunt *intellectus atque voluntas*, *cordi paſſiones animi*, quæ *Bezæ*, *Caluini*, *Zanchii*, *Piſcatoris*, aliorum eſt Loci Paulini exegeſis. Neque abſonum eſt dicere, unum idemque hoc Ens cogitans *ſpiritum* dici per ſe, *animam* reſpectu corporis, quod eo animatur. Ita *Auguſtin. Explicat. Cant. Unus ſpiritus ad ſe ipſum dicitur ſpiritus, & ad corpus anima. Spiritus verò, in quantum eſt ſubſtantia ſpiritualis.* Hoc ſenſu

Ambroſius in 1. Theſſ. V. Spiritui tribuit cogitationes, animæ affectus. Pollicem premit *Lutherus Tom. I. Jen.* f. 479. *Das erſte Stück der Geiſt, iſt das höchſte, tiefſte und edelſte Theil des Menſchen, damit er geſchickt iſt, unbegreifliche, unſichtige, ewige Dinge zu faſſen, und iſt kürtzlich das Haus, da Glaube und GOTTES Wort innen wohnet. Das andere, die Seel, iſt eben derſelbige Geiſt nach der Natur, aber doch in einem andern Werck, namlich in dem, als er den Leib lebendig macht, und durch ihn würcket, und wird offt in der Schrifft vor das Leben genommen. Dann der Geiſt mag wol ohne den Leib leben, aber der Leib lebt nicht ohne den Geiſt.* Senſu altiori eſt πνεῦμα anima Spiritu DEI illuminata, ſanctificata, contradiſtincta τῇ σαρκὶ. Ita Paulus v. 19. τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε. Hoc ſenſu *concupiſcet caro contra ſpiritum.* Facile conciliare inuicem licet poſtremas has in Locum Pauli exegeſes, cujus hic ſit planus ſenſus: αὐτὸς δὲ ὁ ΘΕΟΣ τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς. Καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα, omnes intellectus & voluntatis vires, καὶ ἡ ψυχὴ, omnes animæ rationalis in corpus influxus, omnes affectus, καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρȣσίᾳ τȣ̃ ΚΥΡΙΟΥ ἡμῶν ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ τηρηθείη, quò & corpus, animæ organum adhibeatur unicè ad Gloriam & Laudes DEI.

I. Tim. Cap. II. verſ. 9.

Conſimiliter & mulieres in amictu modeſto, cum verecundia & caſtitate ornare ſemetipſas, non tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veſtitu ſumptuoſo.

Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel peſte precioſa.

Ὡσαύτως καὶ τὰς γυναῖκας ἐν καταςολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδȣ̃ς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτὰς, μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ.

Vid. Matth. Cap. VII. verſ. 6.

I. Tim. Cap. V. verſ. 18.

Vid. Deut. Cap. XXV. verſ. 4.

I. Tim. Cap. V. verſ. 23.

Ne poſthac bibas aquam, ſed vino paululo utere propter ſtomachum tuum, & crebras tuas infirmitates.

Noli adhuc aquam bibere, ſed modico vino utere propter ſtomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

Μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ᾽ οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν ςόμαχόν σȣ, καὶ τὰς πυκνάς σȣ ἀσθενείας.

MEdicum agit Paulus Timotheo ſuo *ſtomachi* & *crebris* aliis *infirmitatibus* laboranti conſilium daturus.

Στόμαχος antiquiſſimis ſcriptoribus *Homero Iliad.* τ'. v. 266. *Hippocr. Lib. de Carnib.* c. 3. t. 1. *Galen.* L. XIII. *Meth. Med.* c. 17. *Celſo* L. IV. c. 1. denotat Oeſophagum, per quem cibi deſcendunt ἀπὸ ςόματος, ab ore; aliquando ſuperius ventriculi orificium, τὸ ςόμα τῆς γαςρὸς, & ventriculus ipſe eſt γαςὴρ, κοιλία, ut plurimùm verò, & poſterioris ætatis Scriptoribus, *Tralliano*, *Nemeſio*, *Scholiaſtæ Nicandri*, *Celſo*, *Horatio*, *Juuenali* eſt Στόμαχος, *Stomachus* ipſe *ventriculus*, coctionis officina, prænobile viſcus cauum, ex artificioſiſſimis conſtans tunicis, quod cibos ſuſcipit, coquit, vel digerit, in ſuccum lactei candoris modo inimitabili prorſus commutat, qui poſtmodùm ſanguinis induit purpuram. Quo ſumitur & heic à Diuo Paulo. Conſtat hinc, quanti momenti ſit ſana ſtomachi conſtitutio pro ſanitate totius corporis. Fibræ ſi præ flacciditate nimia ingeſta non ritè comprehendant, non ſatis triturent, ſtomachicus liquor ſi non eſt talis, qualis eſſe deberet, ſi à nimia pituitâ vel bile oppreſſus, ſtomachi naſcitur debilitas, qualis fuit Timothei, quæ comites fortè habuit oppreſſionem, inappetentiam, flatulentiam, vomituritio-

ritionem, vomitus, cardialgiam. Hujusmodi ægri teſte *Galeno* L. VIII. *Comp. Med. ſec. loca.* c. 2. nuncupabantur ϛομαχικοὶ, morbus ipſe ϛομαχικὴ διάθεσις, *affectio ſtomachica* l. c. c. 7. multorum aliorum morborum fœcunda mater. Hinc Cephalalgiæ, ſomnus inquietus, vigiliæ, vertigo, torpor ſenſuum, cordis palpitatio, lipothymiæ, anxietates, tuſſes, dyſpnœa, colica, diarrhœa, nephritides, calculi renum & veſicæ, hydrops, malum hypochondriacum, malorum ilias. Ut omnino habeamus neceſſe, curare ſalutem ſtomachi, & occaſionem nactus fuerit *Bernhardus Swalue* conſcribendi elegantiſſimum *de ventriculi querelis & opprobriis* Libellum. Ea eſt quidem ſtomachi ratio, ut non omnis ventriculi indiſpoſitio in lectum conjiciat hominem, vel aperto marte in ſanitatem depugnet. Sunt benè multi, qui debiles ſtomacho quocunque modo ſuis defunguntur officiis. Singulari DEI Prouidentiâ nî id foret cautum, maxima pars hominum affixa decumberet lecto, quoniam in plerisque conſtitutioni ventriculi aliquid deeſt. Primos quosque hoſtiles ſuſtinet impetus nobiliſſimum hoc viſcus, ut in fortalitiis propugnaculorum facies, ab inordinata Diæta, cibis crudis, potu exceſſiuo. Peccat proin homo non ſolùm crapulâ, ſed quouis ordinario vel prandio vel cœnâ, admonitus ſemper, uti Timotheus noſter, per ἀσθενείας, ad quas depellendas præſcribit Paulus, fortè ab ipſo Luca Medico edoctus, haud ſesquipedales formulas, ſed ordinatam diætam. Congruit conſilium hocce præſcripto *Hippocratis*, qui L. III. *de Diæt.* c. 201. t. 8. Ventriculum calefieri vult diæta in cibo & potu, atque laboribus, παρασκευᾶσαι τῇ κοιλίῃ θερμασίαν ἀπὸ τῆς διαίτης, ἀπότε τῶν πόνων. Suadet Paulus Timotheo ſuo agenda atque vitanda. Μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ᾽ οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ. Hodie huic illiue debili ſtomacho dixeris μηκέτι θεοπότει. Ventriculi fibris flaccidis nimis haud ſeruiunt aquea, ſed nocent, id quod experiuntur paſſim, qui vel Theæ potum ingurgitant nimis, vel etiam decoctorum infuſorumque uſum continuant aliquandiu, per ſeptimanas & menſes. Spectat huc illud *Ciceronis* L. XVI. *Epiſt. Famil.* 4. *ad Tyronem: jus dandum tibi non fuit, cum* κακοϛόμαχος *eſſes.* Non impedit hoc, quò minus præſtantiſſimum ſit remedium aqua, reſoluens & diluens viſcoſitates vel inſipidas, vel ſalſas, depurans & attenuans ſanguinem, calidè inprimis epota, quo citius tantò ex ventriculo tranſit ad inteſtina, & ſanguinem, unde eſt, quod ipſis Theo-bibulis etiam κακοϛομάχοις excuſationi inueniant locum.

Hydropotæ Timotheo *vinum* ſuadet Paulus pro ſtomachico. οἶνος θερματικὸς εὐϛόμαχος, ὀρεκτικός. *Vinum calefacit, ſtomachum juuat, appetitum ciet. Dioſc.* L. V. c. 11. *Sanguis* hic *terræ*, ut *Plinio* audit, non ſolùm conſtat particulis aqueis, ſed & ſulphureis, balſamicis, ſalinis, fibras ſtomachi tendentibus, roborantibus, ſanguinis & fluidi neruei motum promouentibus, vaſa ſanguifera expandentibus, obſtructiones reſerantibus. *Exhilarat vinum cor hominis.* Verùm enim verò non debebat Timotheus madere vino, feruere, ſepeliri mero, ſed οἴνῳ ὀλίγῳ χρᾶσθαι, pretioſo hoc terræ ſucco moderatè uti, μὴ πολλῷ οἴνῳ παρέχειν, quam Regulam ipſi Timotheo, omnibusque Verbi Diuini Miniſtris præſcribit 1. Tim. III. 8. Norunt Medici, naturam paucis eſſe contentam. πάντα μέτρια, *omnia moderata*, eſt Regula *Hippocratis. Vino utendum & ad voluptatem, & ne noceat. Cicer.* L. II. *de fin.* c. 20. Parallelus Paulino noſtro eſt locus *Alex. Tralliani* L. I. c. 10. τοῖς δὲ ἔχουσιν ἀσθενέϛερον τὸν ϛόμαχον, καὶ ὀλίγον οἶνον παρέχειν, καὶ μάλιϛα τὸν ὑδατώδη, οἷος ἐϛὶν ὁ Κνίδιος, καὶ ὁ Σάμιος καὶ ὁ Σερευθίνιος. *Qui debiliores ſunt ſtomacho, vinum bibant modicum, vel oligophorum, quale eſt Cnidium, Samium, vel Sareptanum.* Menſura neque per uncias, neque per guttas præſcribi poteſt; optimam Regulam dat experientia. Ad voluptatem, non μέθην. Expoſita hactenus explicatio per οἶνον ὀλίγον intelligi vult, ut Verſiones noſtræ habent, *paululum vinum*, modicam vini quantitatem, *ein wenig Weins*, ſic & *Deodati*, *un poco di vino*, forſan & alii. Idem ſentit *Chryſoſtomus Hom.* 16. in h. l. *non ipſum vino permittit implere, ſed ad ſanitatem, non ad delicias præcipit bibere.* Accedat, quod vocabulum ὀλίγος quantitatem reſpiciat, non qualitatem. Ἄνθρωπος ὀλίγος *Homero Iliad.* β'. eſt *paruus ſtaturâ homo.* ὀλίγη τράπεζα *Odyſſ.* ϛ. *parua menſa.* Quo ſenſu poterat Paulus Timotheo ſuadere vinum optimæ notæ, generoſiſſimum, ut nos præſcribere ſolemus vinum bonæ notæ rubrum, vel moſchatellinum, maluaticum, vel patrium aromatibus medicatum, ſed ejus parum, ὀλίγον. Sed haud abſona quoque eſt eorum ſententia, qui per οἶνον ὀλίγον intelligunt ὀλιγόφορον, tenue, dilutius, non generoſum, diureticum, debili ſtomacho amicum magis, quàm quod eſt generoſiſſimum. Præſertim, ſi ὑδροπότης fuit Timotheus, nam ab aqua non ſtatim tranſire licet ad vinum generoſum, forte lucem fœneratur & huic explicationi locus ſupra allegatus *Tralliani.*

2. Tim. Cap. II. verſ. 17.

Et ſermo illorum ut Cancer (morbus) paſſionem habebit. —

Καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομὴν ἕξει. —

Et ſermo eorum ut cancer ſerpit. —

Γάγγραινα, *Gangræna* in Medicorum Scholis non eſt *Cancer, der Krebs*, ut nos vertimus, ſed incipiens mortificatio, qua pars quæpiam corporis ex defectu circulantis ſanguinis vitam & ſenſum poſt exceſſiuum æſtum & intenſiſſimos dolores amittit, tandemque ſphacelatur. Ἕπεται δὲ ταῖς μεγάλαις φλεγμοναῖς ἡ καλȣμένη γάγγραινα, νέκρωσίς τε ȣ̃σα τȣ̃ πάσχοντος μορίȣ, κ̀ ἐὰν μὴ διὰ ταχέων τις αὐτὴν ἰάσηται, νεκρȣ̃ται ῥαδίως τὸ παθὸν ȣ̃τω μόριον, ἐπιλαμβάνει τε τὰ συνεχῆ, κ̀ ἀποκτείνει τὸν ἄνθρωπον. *Sequitur autem magnas inflammationes, quæ Gangræna vocatur: quæ & mortificatio eſt affectæ partis, & niſi quis celeriter ei medeatur, facilè mortificatur, quæ ſic affecta pars eſt: quæque continua ſunt apprehendit, hominemque interficit. Galen. de Tumorib.* c. 8. Id quidem Gangræna cum Cancro commune habet, quod ſit διαβρωτικὸν πάθος. Ubi nempe ſedem fixit Gangræna, proſerpit plus ultra, ni penetrantiſſimis remediis antiphlogiſticis interrumpatur progreſſus, & lanceolis ipſis diſcindantur fibræ. Conſtat hinc, commodius reddi potuiſſe γάγγραιναν per *Gangrænam, den Brand*, ex hac quoque alia ratione, quod citius proſerpat Gangræna quàm Cancer; uti Pſeudo-Doctores, & ſeductores, ad quos Paulus dirigit ſuam applicationem, haud tardare ſolent, ſed citis paſſibus errores ſuos diſſeminant. Nihilominus in fauorem Verſionum noſtrarum allegari poteſt, quod Veteres nonnulli Cancrum dixerint ſerpens quodcunque malum malignæ indolis, & Gangrænam ſpeciem ejus. *Id genus* (Cancer) *diductum in ſpecies eſt, noſtris vocabulis non eſt. — Nam modò ſuper inflammationem rubor ulcus ambit, iſque cum dolore procedit*, ἐρυσίπελας *Græci nominant: modò ulcus nigrum eſt — modò oritur ea, quam Græci* γάγγραιναν *vocant. Celſ.* L. V. c. 26. Intelligit nempe heic loci non tam Gangrænam omnem, & generatim ita dictam, quàm Cancrum in Gangrænam abeuntem, καρκίνωμα γαγγραινῶδες.

Hebr. Cap. I. verſ. 10. 11. 12.

Vid. Pſal. CII. verſ. 27. Jeſ. Cap. LI. verſ. 6.

Hebr. Cap. IV. verſ. 12.

Viuus enim (eſt) ſermo DEI & efficax, & penetrantior quouis gladio *(a)* ancipiti, ac pertingens usque ad diuiſionem animæ ſimul ac ſpiritus, compagumque & medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis.

(a) Vel, utrinque incidente.

Viuus eſt enim ſermo DEI & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens usque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque ac medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis.

Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τȣ̃ ΘΕΟΥ, καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίςομον, καὶ διϊκνȣ́μενος ἄχρι μερισμȣ̃ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας.

Vid. 1. Theſſ. Cap. V. verſ. 23.

Hebr.

Hebr. Cap. IV. verſ. 13.

Nec eſt ulla creatura, quæ non manifeſta ſit in conſpectu illius. Sed omnia nuda, & reſupinata oculis ejus, ad quem nobis eſt ſermo.

Et non eſt ulla creatura inuiſibilis in conſpectu ejus: omnia autem nuda & aperta ſunt oculis ejus, ad quem nobis ſermo.

Καὶ ἐκ ἔϛι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτȣ͂· πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτȣ͂, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος.

EST Omniſapientia ex eſſentialibus DEI perfectionibus, ex ratione ipſa demonſtrata alibi, fulcrum fiduciæ noſtræ, fundamentum adorationis, quam creaturæ debemus Creatori. In quem, quæſo, collocabimus ſpem noſtram? Quem colemus? Quem fatigabimus votis ſupplicibus? Quem venerabimur Doctorem? Ratio ipſa ſana nos ducet ad eum, cujus λόγος eſt ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίϛομον, καὶ διϊκνȣ́μενος ἄχρι μερισμȣ͂ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας, v. 12. Aſylum noſtrum ſit, qui omnia nouit, cujus o*culis omnia ſunt nuda, & reſupinata*; cujus infinito intellectui obuerſantur, & ab æterno quidem, omnia, quæ fuerunt, ſunt, erunt, πάντα τετραχηλισμένα. Τραχηλίζω denotat propriè, *in collum ſeu ceruicem reſupino*, loquendi formula deſumta à gladiatoribus, qui in Ludis publicis tali poſiturâ ab omnibus ſpectatoribus conſpici poterant, & ab inuicem probè diſtingui. Inuentis licet ditiſſimus ſit orbis, inficiari tamen haud poſſumus, quantæ difficultatis ſit opus occultarum veritatum ex ignorantiæ fundo protractio, nouarum rerum inuentio, & quàm hodienum ne umbram quidem noſcamus earum rerum, quas DEUS ſpatio ſex dierum creauit, & creare potuiſſet, ſi voluiſſet, momento unico.

Hebr. Cap. V. verſ. 7.

Vid. Joh. Cap. XI. verſ. 33.

Hebr. Cap. XI. verſ. 3.

Per fidem intelligimus perfecta fuiſſe ſæcula verbo DEI, ut ex his, quæ non adparebant, ea, quæ videntur fierent.

Fide intelligimus aptata eſſe ſecula verbo DEI: ut ex inuiſibilibus viſibilia fierent.

Πίϛει νοȣ͂μεν κατηρτίσθαι τȣ̀ς αἰῶνας ῥήματι ΘΕΟΥ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι.

INuiſibilia illa, ex quibus mundus fuit creatus, non ſunt atomi illæ Epicuræorum, puncta nec Phyſica, nec Mathematica indiuiſibilia, multò minus Eſſentia ipſa Diuina, ſed merum Nihilum. Neque poterat Axioma illud, *ex Nihilo Nihil fit, in Nihilum nîl poteſt reuerti*, ſuperari niſi Potentiâ Diuinâ.

Hebr. Cap. XI. verſ. 11.

Per fidem & ipſa Sara vim ad concipiendum ac retinendum ſemen accepit, ac præter ætatis rationem peperit, quòd (a) fidelem judicaret eum, qui promiſerat.

(a) Vel, veracem & fidum.

Fide, & ipſa Sara ſterilis virtutem in conceptione ſeminis accepit, præter etiam tempus ætatis: quoniam fidelem credidit eſſe eum, qui repromiſerat.

Πίϛει καὶ αὐτὴ Σάῤῥα δύναμιν εἰς καταβολὴν σπέρματος ἔλαβε, καὶ παρὰ καιρὸν ἡλικίας ἔτεκεν, ἐπεὶ πιϛὸν ἡγήσατο τὸν ἐπαγγειλάμενον.

Vid. Gen. Cap. XVIII. verſ. 11. 12.

Hebr. Cap. XI. verſ. 12.

Quapropter & ex uno nati ſunt (poſteri), eoque jam annis effœto, tanto numero, quanto ſunt ſtellæ cœli, & velut harena, quæ eſt juxta (a) marginem maris innumerabilis.

(a) Χεῖλος i. e. labium. Sed labium maris pro littore ſumitur per metaphoram.

Propter quod & ab uno orti ſunt, (& hoc emortuo) tanquam ſidera cœli in multitudine, & ſicut arenæ, quæ eſt ad oram maris, innumerabilis.

Διὸ καὶ ἀφ᾽ ἑνὸς ἐγεννήθησαν, καὶ ταῦτα νενεκρωμένου, καθὼς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει, καὶ ὡσεὶ ἄμμος ἡ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης ἡ ἀναρίθμητος.

Vid. Gen. Cap. XVIII. verſ. 11. 12. Cap. XXII. verſ. 17.

Hebr. Cap. XI. verſ. 29.

Vid. Exod. Cap. XIV. verſ. 16.

Hebr. Cap. XI. verſ. 30.

Vid. Joſ. Cap. VI. verſ. 20.

EPISTOLA JACOBI.

Jac. Cap. I. verſ. 10. 11.

10. Contra, qui diues eſt, in humiliatione ſui: quoniam veluti flos (a) herbæ præteribit.

(a) Vel, graminis.

11. Exortus eſt enim Sol cum æſtu, & exaruit herba, & flos illius decidit, & decor aſpectus illius periit. Sic & diues in (b) viis ſuis marceſcet.

(b) Vel etiam, ſucceſſibus, vel, ſi πορίαις legas, ſignificat abundantiam, quod huc non ineptè quadrabit.

10. Diues autem, in humilitate ſua, quoniam ſicut flos fœni tranſibit.

11. Exortus eſt enim Sol cum ardore, & arefecit fœnum, & flos ejus decidit, & decor vultus ejus deperiit: ita & diues in itineribus ſuis marceſcet.

10. *Ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ, ὅτι ὡς ἄνθος χόρτου παρελεύσεται.*

11. *Ἀνέτειλε γὰρ ὁ ἥλιος σὺν τῷ καύσωνι, καὶ ἐξήρανε τὸν χόρτον, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσε, καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἀπώλετο· οὕτω καὶ ὁ πλούσιος ἐν ταῖς πορείαις αὐτοῦ μαρανθήσεται.*

Vid. Job. Cap. XIV. verſ. 2.

RPJCB

IAC. Cap. III. v. 4.
Gubernacula vectes.

Jac. Cap. III. v. 4.
Steür = Rüder ſind Hebel.

I. A. Fridrich sculps.

TAB. DCCXLII.

Jac. Cap. III. verſ. 4.

Ecce, naues quoque cum tantæ ſint, & à ſæuis ventis agantur, circumaguntur à minimo gubernaculo, quocunque impetus dirigentis voluerit.

Ecce, naues, cum magnæ ſint, & à ventis validis minentur, circumferuntur autem à modico gubernaculo, ubi impetus dirigentis voluerit.

Ἰδὲ, ϗ τὰ πλοῖα τηλικαῦτα ὄντα, ϗ ὑπὸ σκληρῶν ἀνέμων ἐλαυνόμενα, μετάγεται ὑπὸ ἐλαχίϛε πηδαλίε, ὅπε ἂν ἡ ὁρμὴ τε̃ εὐθύνοντος βέληται.

QUanta vi polleant Potentiæ Mechanicæ, conſtat exemplo vectis, ad quem omnes illæ reduci poſſunt, heic gubernaculi & remorum omnium. Eſt aqua in G. Fig. I. reſiſtens gubernaculo B E. Hypomochlium, corpus mouendum ad dextram verſus H. Nauis ipſa. Applicatur vis motrix ab eo, qui ad clauum ſedet, in A. Hæc ſi dirigatur verſus H. Hac ratione mouetur nauis ſiniſtrorſum verſus I. Facilitatur autem motus ex eo, quod nauis aquæ innatans exiguam habeat ad vires mouentes reſiſtentiam, & præterea A B. longitudo vectis, ſiue diſtantia virium mouentium ab hypomochlio B E. eſt triplo circiter longior diſtantiâ nauis ab hypomochlio C B. Ex hac Hypotheſi non erunt gubernacula vectes heterodromi, ſed homodromi.

Par ratio eſt aliorum remorum. In Fig. II. eſt iterum corpus mobile nauis F G. Hypomochlium in ipſa aqua B. Remex itaque ſi anteriorem remi partem moueat verſus F. & poſteriore remi parte deſcribat arcum B L. truditur tota nauis verſus F. & tantò quidem celerius, quo C B. longius eſt quàm A C. ſiue B L. arcus major quàm A a. Cognoſcitur hinc velocitas Triremium, quæ remos habent longè ultra marginem nauis protenſos, ſed &, quantæ adhibendæ ſint vires à remigibus, qui vires mouentes breuiori applicant brachio.

Jac. Cap. V. verſ. 2.

Vid. Job. Cap. XIII. verſ. 28. Matth. Cap. VI. verſ. 19.

Jac. Cap. V. verſ. 3.

Vid. Matth. Cap. VI. verſ. 19.

Jac. Cap. V. verſ. 7.

Vid. Jer. Cap. V. verſ. 24.

Jac. Cap. V. verſ. 14.

(a) Infirmatur quis inter vos? accerſat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine DOMINI.

(a) Vel, ægrotat.

Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine DOMINI.

Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τὲς πρεσβυτέρες τῆς ἐκκλησίας, ϗ προσευξάσθωσαν ἐπ᾽ αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τε̃ ΚΥΡΙΟΥ.

EST *Oleum*, ſuccus ex oliuis expreſſus, præſtantiſſimum multis morbis remedium, ſpeciatim in Regionibus Orientalibus, ad relaxandum fibras nimiùm tenſas, dolores leniendum, tranſpirationem nimiam cohibendam, vera Panacæa. Ipſi diſcipuli Saluatoris ἤλειφον ἐλαίῳ πολλὲς ἀῤῥώςες, Marc. VI. 13. In primis Chriſtianiſmi Seculis tantæ obſeruantiæ fuit mandatum Jacobi, quo *ungi* debebant *oleo ægroti in nomine* DOMINI, ut tandem in Sacramentorum numerum fuerit *Oleum infirmorum* receptum. In *Concilio Niceno Can.* 68. in mandatis datum Sacerdoti, ut ad anni finem benediceret aquæ & oleo, non quidem uti in Baptiſmo, vel Chriſmate, ſed applicatiuè ad ægros. Extat Benedictionis Formula, qualis primo Seculo ab Epiſcopo, vel in ejus abſentia à Presbytero fuit adhibita apud *Clementem Romanum* L. VIII. *Conſtitut. Apoſtolic.* c. 29. DOMINE *Sabbaoth*, *DEUS virtutum, qui dediſti aquam ad bibendum, & oleum ad exhilarandam faciem in exultationem lætitiæ, ipſe etiam nunc ſanctifica per CHRISTUM hanc aquam & oleum in nomine ejus, qui obtulit, & tribue ei vim ſanandi, & depellendi morbum, fugandi Dæmones, expellendi inſidias per CHRISTUM Spem noſtram.*

Jac. Cap. V. verſ. 17. 18.

Vid. 1. Reg. Cap. XVII. verſ. 1. Cap. XVIII. verſ. 41.

EPISTOLA PRIOR PETRI.

1. Petr. Cap. I. verſ. 7.

Vid. Job. Cap. XXIII. verſ. 10. Prov. Cap. XVII. verſ. 3.

1. Petr. Cap. I. verſ. 24.

Vid. Job. Cap. XIV. verſ. 2.

EPISTOLA POSTERIOR PETRI.

2. Petr. Cap. II. verſ. 6.

Vid. Gen. Cap. XIX. verſ. 24.

2. Petr. Cap. II. verſ. 16.

Vid. Num. Cap. XXII. verſ. 22. 28.

2. Petr. Cap. II. verſ. 17.

Vid. Judæ v. 12. 13.

RPJCB

II. PET. Cap. II. v. 22.
Canis ad vomitum, Sus ad coenum.

II. Petr. Cap. II. v. 22.
Der Hund frißt das Geſpeyte

I. A. Fridrich sculps.

TAB. DCCXLIII.

2. Petr. Cap. II. verſ. 22.

Verum accidit illis, quod vero Prouerbio (dici ſolet:) Canis reuerſus ad ſuum ipſius vomitum; & ſus lota reuerſa ad volutabrum cœni.

Contigit enim eis illud veri Prouerbii: Canis reuerſus ad ſuum vomitum: &, ſus lota in volutabro luti.

Συμβέβηκε δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθὲς παροιμίας· κύων ἐπιςρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα· Καὶ Ὗς λȣσαμένη, εἰς κύλισμα βορβόρȣ.

VEriuerbia en bina ab impuris duorum brutorum impurorum actionibus mutuò ſumta, quibus perbellè repræſentat Diuus Petrus impiorum facile à veritatis & virtutis via regia ad erroneas vitiorum ſemitas deflectentium indolem! Uno horum uſus Regum ſapientiſſimus Prov. XXVI. 11. *Ut canis ad vomitum ſuum redit, ſic ſtultus iterat ſtultitiam ſuam.* Altero *Crates* apud *Apoſtolium Adag.* 1910. ὗς ἐν βορβόρῳ ἐλυσσᾶται, *ſus in cœno ſe prouoluit.* Perſuaſi fuere Veteres, prouolutione hac impinguari porcos, non quod cœnum mutetur in ipſam pinguedinis ſubſtantiam, ſed forſitan, quod cœnoſo hoc balneo impediatur tranſpiratio, major proin nutrimenti portio impendatur pinguedini. Fidem facit porcorum incarceratio in anguſta ſtabula, vitaque ſedentaria. Hinc eſt, quod apri vago motu hinc inde errantes macriores ſint porcis domeſticis. Addimus teſtimonia Zoologorum. *Ariſtot. Hiſt.* L. VIII. c. 6. τὰς δὲ ὗς (πιαίνει) καὶ τὸ λȣ́εσθαι ἐν πηλῷ. *Porcos impinguat volutatio in cœno. Ælian. Animal.* L. V. c. 45. παχύνεσθαι δὲ τὸν σῦν ἀκȣ́ω μὴ λȣόμενον μάλιςα, ἀλλ' ἐν τῷ βορβόρῳ διατρίβοντά τε, καὶ ςρεφόμενον καὶ πίνοντα ὕδωρ τεθολωμένον. *Porcum impinguari audio, non lotum, ſed volutatum in cœno, & bibentem aquam turbidam.* Sed forſitan prouoluunt ſeſe impura hæc animantia in luto, mitigandi pruritus gratia, ut ſcabioſi, & leproſi leuamen quærunt & inueniunt in balneis. Huc reſpexiſſe videtur *Varro Ruſtic.* L. II. c. 4. *Admiſſuras* (ſuum) *cum faciunt, prodigunt in lutoſos limites, ac luſtra, ut volutentur in luto, quæ eſt illorum requies, ut lauatio hominis. Columella* L. VIII. c. 9. *In luto volutentur, quod eſt huic pecori gratiſſimum.* c. 10. *Cum ſit æſtuoſiſſimum* (animal) *non eſt contentum potione aquæ, niſi obeſam illuuiem, atque diſtentum pabulo aluum demerſerit & refrigerauerit. Nec ulla re magis quàm riuis atque cœnoſo lacu volutari. Plin.* L. VIII. c. 5. *In luto volutatio ſuillo generi grata. Clemens* in *Protreptico.* ὕες ἥδονται βορβόρῳ μᾶλλον, ἢ καθαρῷ ὕδατι· καὶ ἐπὶ φορυτῷ μαργαίνȣσιν κατὰ Δημόκριτον. *Amant porci magis lutum, quàm aquam, puram, & illo valde delectantur, juxta Democritum.* Eadem loquendi formulâ utitur *Aratus* v. 1123.

—— Σύες φορυτῷ ἐπιμαργαίνȣσαι.

Sit aliquid, quod porcum alliciat ad cœnum neceſſe eſt. Cœnoſa hujusmodi loca Græcis nuncupantur συῆλαι, *ſuum, aprorum volutabra. Heſychius:* Συῆλαι, τόποι βορβορώδεις, Latinis *Luſtra, lacunæ, lamæ. Feſtus: Luſtra ſignificant lacunas,* (alii lamas) *lutoſas, quæ ſunt in ſyluis aprorum cubilia: à qua ſimilitudine ii, qui in locis abditis & ſordidis ventri & deſidiæ operam dant, dicuntur in luſtris vitam agere.* Deſcendit fortè à συῆλα Gallorum *ſeuil*, quæ vox pariter hujusmodi luſtrum cœnoſum ſignificat.

TAB. DCCXLIV.

2. Petr. Cap. III. verſ. 5. 6. 7.

5. Nam illud (a) volentes neſciunt, quod cœli jam olim fuerint ac terra ex aqua ac per aquam conſiſtens DEI ſermone.

(a) Vel, ſcire nolunt.

6. (b) Per quos is, qui tum erat mundus aquâ inundatus periit.

(b) Auguſt. legit, per quem.

7. At qui nunc ſunt cœli ac terra, ejusdem ſermone repoſiti ſunt, & ſeruantur igni in diem judicii, & perditionis impiorum hominum.

5. Latet enim eos hoc volentes, quod cœli erant prius, & terra, de aqua & per aquam, conſiſtens DEI verbo.

6. Per quæ, ille tunc mundus aqua inundatus periit.

7. Cœli autem, qui nunc ſunt, & terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſeruati in diem judicii & perditionis impiorum hominum.

5. Λανθάνει γὰρ αὐτοὺς τοῦτο θέλοντας, ὅτι οὐρανοὶ ἦσαν ἔκπαλαι, ϗ γῆ ἐξ ὕδατος ϗ δι' ὕδατος συνεστῶσα, τῷ τοῦ ΘΕΟΥ λόγῳ.

6. Δι' ὧν ὁ τότε κόσμος ὕδατι κατακλυσθεὶς ἀπώλετο.

7. Οἱ δὲ νῦν οὐρανοὶ ϗ ἡ γῆ αὐτοῦ λόγῳ τεθησαυρισμένοι εἰσὶ, πυρὶ τηρούμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως ϗ ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων.

MUndo, terreſtri ſcilicet, tres palmariæ competunt mutationes. *Primâ* tranſiit ex Nihilo in Aliquid, in id, quod eſt, ſex dierum ſpatio, τῷ τοῦ ΘΕΟΥ λόγῳ. *Secundâ* uniuerſalem ſubiit Inundationem & Cataſtrophen. *Tertiâ* peritura eſt igni, ſed in *nouam terram* commutanda. Prima contigit tunc, quum *Spiritus* DEI *motabat ſupra aquas*, Gen. I. 2. quum terra fuit ἐξ ὕδατος ϗ δι' ὕδατος συνεστῶσα. Explicauimus hanc in Hiſtoria Creationis. Secundæ ſubjectum iterum eſt *aqua*, quâ ὁ τότε κόσμος κατακλυσθεὶς ἀπώλετο. De hac egimus in Hiſtoria Diluuii. Tertia præſentis inprimis eſt conſiderationis, explicata licet paſſim alibi. Ultima erit hæc terræ per ignem δοκιμασία, quâ habitaculum hocce noſtrum, à ſcoriis purgandum, πυρὶ τηρούμενον εἰς ἡμέραν κρίσεως, ϗ ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων. Die nobis planè incognito. Ἥξει ἡ ἡμέρα ΚΥΡΙΟΥ ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ, ἐν ᾗ οἱ οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται, ϗ γῆ ϗ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται, v. 10.

Mutabitur terræ ſtructura, non annihilabitur, παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, τὸ σχῆμα, forma, non ipſa ſubſtantia. Conciliabit facile vetuſtiſſimorum Philoſophorum opiniones circa μεταμόρφωσιν hanc nobiſcum, & cum Scriptura Sacra, qui diſtinguere nouit Schema totius mundi cum hac noſtra terrella. Locum illum egregium *Platonis*, qui extat in *Timæo*. Ἀλλ' οὐ γὰρ τ' ἀγαθῷ ἐστιν ὁρμᾶν ἐπὶ φθορὰν γεννάματος καλλίστου, διαμένει ἄρα, τοῖος δὲ ὤν, ἄφθαρτος καὶ ἀνόλεθρος καὶ μακάριος. *Artificis boni*, Creatoris optimi, *non eſt*, *deſtruere egregium*, *quod parauit*, *opus*. *Hoc quia ex omni parte eſt perfectum*, *ſemper perſtat.* Quadrat hoc effatum non ſolùm mundo ſidereo & forſan Planetico, ſed quoque terræ, manebit hæc, mutata licet, imò pulchrior prodibit, Pani inſtar argenti, qui ignis δοκιμασίαν ſuſtinuit. Hoc ſenſu tolerari quoque poteſt *Ariſtotelis* de æternitate mundi doctrina, nempe ex parte poſt; imo & *Anaximandri*, *Anaximenis*, *Anaxagoræ*, *Archelai*, *Diogenis*, *Leucippi*, aliorum Stoicorum, qui φθαρτὸν τὸν κόσμον λέγουσι apud *Stobæum Ecl. Phyſ.* L. I. c. 24. applicatiuè nempe ad terram, quæ ματαιότητι eſt ſubjecta, mutationi obnoxia, mutanda igni. Quacum doctrina, in Verbo DEI fundata, conciliare licet, ſi unicam duntaxat periodum ponamus, non infinitas, Stoicorum illam de mundi unius ejusdemque corruptione & renouatione. Locus extat apud *Simplicium*. Γενετὸν δὲ καὶ φθαρτὸν τὸν ἕνα κόσμον ποιοῦσι, ὅσοι αἰεὶ μὲν φασιν εἶναι κόσμον, οὐ τὸν αὐτὸν αἰεὶ, ἀλλὰ ἄλλο τε ἄλλον γινόμενον κατά τινας χρόνων περιόδους· Ὡς Ἀναξιμένης τε, καὶ Ἡράκλειτος, καὶ Διογένης, καὶ ὕστερον οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς. *Generabilem & corruptibilem ſtatuunt mundum, qui eundem ſemper perſtare dicunt, ſed mutatum poſt certas temporum periodos ab illo: uti Anaximenes, Heraclitus, Diogenes, & Stoici,* Huc in ſpecie pertinet, quod Sectatores vetuſtiſſimi Græcorum Philoſophi & Theologi, *Orpheum* puto, tradiderunt, vel finxerunt, de *terra* ex Chao per *amorem* nata, & per elementorum *diſcor-*

II. PET. Cap. III. v. 7.
Ultima terræ per ignem δοκιμασία.

II. Pet. Cap. III. v. 7.
Letzte Verbrennung der Erden.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

diſcordiam diſſoluenda; illud item, quod Veteres ſcripſerunt de maximis mundi mutationibus, & Apocataſtaſibus. Cui doctrinæ fauebant non ſolùm Stoici, ſed & Platonici, & Pythagorici, Græci pariter atque Ægyptii, quod conſtat ex *Origene contra Celſum* L. V. imo & Druidæ, qui mundum, non obſtantibus tot reuolutionibus, declararunt incorruptibilem. *Strabo* L. IV. Ἀφθάρτους δὲ λέγουσι τὰς ψυχὰς καὶ τὸν κόσμον. Ἐπικρατήσει δέ ποτε καὶ πῦρ καὶ ὕδωρ. *Incorruptibiles dicunt animas & mundum; prædominaturum autem nunc ignem nunc aquam.* De Platonico Reuolutionis Anno, & Cometa fortè terram aliquando combuſturo, locuti ſumus alibi. *Ariſtotelis* de incorruptibilitate mundi, ſi materiam reſpexit ſimùl & formam, (de terra in ſpecie loquor,) pugnat illa non ſolùm experientiæ, & Scripturæ ſacræ, ſed ipſi antiquiſſimorum populorum opinioni, qui Diluuio propiores faciles ſibi perſuadere poterant, obnoxiam fore terram aliis magnis mutationibus, diſſolutum iri, quod compoſitum eſt. Sic Ægyptii ſtatuebant τὸν κόσμον γεννητὸν καὶ φθαρτὸν, teſtibus *Manethone* & *Hecatæo* apud *Laërtium in Procœm.* Brachmanes quoque apud *Strabonem* L. XV. Et intelligenda venit Chaldæorum illa ἀφθαρσία, de materia, non de forma: deſtructio verò, tot teſtimoniis vetuſtiſſimis roborata, de forma, non de materia. *Ælianus Var. Hiſt.* L. VIII. c. 11. οἱ ἔτι μᾶλλον δοκοῦντες τὴν τῶν ὅλων φύσιν κατεσκέφθαι, λέγουσι καὶ τὸν κόσμον διαφθείρεσθαι αὐτόν. *Qui naturam rerum penitius introſpexiſſe videntur, dicunt: Mundum ipſum corruptum iri.*

In ſacris Pandectis exprimuntur clara, quæ obſcura reperias in Literis profanis. Pſ. CII. 27. 28. *Interibunt* cœlum & terra, *tu autem perſtas, & uniuerſa ut veſtis veteraſcunt, teque immutante illa immutantur. Verùm Tu idem es perpetuò, & anni tui non finiuntur. (Ipſi peribunt, tu autem permanes: & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent. Et ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.)* Jeſ. LI. 6. *Attollite oculos veſtros in cœlum, & terram ſubtus inſpicite, quoniam cœli ut fumus corrumpentur, & terra ut veſtis vetuſtate peribit, & qui in ea habitant ad eundem modum peribunt, ſalus autem mea in æternum durabit, & juſtitia mea non concidet. (Leuate in cœlum oculos veſtros, & videte ſub terra deorſum: quia cœli ſicut fumus liqueſcent, & terra ſicut veſtimentum atteretur, & habitatores ejus ſicut hæc interibunt: ſalus autem mea in ſempiternum erit, & juſtitia mea non deficiet.)* Matth. XXIV. 35. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. 1. Cor. VII. 31. παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. Cæterùm huc pertinent loca omnia de *nouo cœlo* & *noua terra*, utpote quæ mutationem prioris cœli priorisque terræ præſupponunt. Explicata hactenus deſtructio terræ minimè repugnat rationi, quin imò ei eſt quàm maximè conformis. *Vidit ratio originem hujus mundi ſublunaris, vidit è ſuo Chao prodeuntem: & quem orientem vidit, ſi eundem viderit occidentem, non mirabitur: mortalem genuit, celebrauit natales, funus etiam celebrare poterit: nec id reſolui poſſe negabit, quod non ita pridem vidit coaleſcere. — Quotidianæ corruptiones & generationes parui ſunt, & communis ordinis: ſed cum de mundis ſtruendis aut demoliendis agitur, Diuinum opus eſt, & admiratione dignum. Hic etiam illuſtres fiunt Sapientia & Juſtitia DEI, cum quæ naturam regit, atque unà res humanas, Prouidentia, utriusque momenta ita temperat, ut conſilium iramque DEI in genus humanum ipſa natura exequatur. Burnet. de Conflagrat. Mundi* c. 2. ſub fin.

Memoratu id eſt dignum, antiquiſſimas pariter & à DEI Verbo remotiſſimas Gentes perſuaſas fuiſſe de deſtructione & quaſi expurgatione mundi per ignem vel aquam. Unam harum ſuſtinuit jam terra in diluuio, alteram ſuſtinebit in fine mundi. Hanc ſententiam fouebant non ſolùm Stoici, ſed &, qui ante *Zenonem* Stoicorùm Principem vixit, *Heraclitus*, apud *Laërtium*, καὶ πάλιν ἐκπυροῦσθαι κατά τινας περιόδους, *igne conflagraturum mundum exactis certis periodis*, qui ex igne conſtitit. Et qui *Heraclito* anterior *Empedocles*, τῆς τῶν πάντων ἀναλήψεως μέμνηται, ὡς ἐσομένης ποτὲ εἰς τὴν τοῦ πυρὸς οὐσίαν μεταβολῆς, *quod in reſtitutione rerum transmutatio fieri debeat per ignem*, vel, *in ſubſtantiam ignis*, apud *Clementem Alexandrin. Strom.* L. V. Sic Ægyptii, Scythæ, Druidæ, alii inprimis Orientales populi *Phœnicis* auis ſymbolo repræſentare ſolebant combuſtionem mundi. Hujusmodi opiniones fouebant Græci atque Romani, quod conſtat ex Scriptis *Sophoclis*, *Lucani*, *Lucretii*, *Ouidii*. De Stoicis egregius extat locus apud Philonem. Δύναται δὲ κατὰ Στωικοὺς ὁ μέν τις κόσμος ἀΐδιος, ὁ δέ τις φθαρτὸς λέγεσθαι. Φθαρτὸς μὲν ὁ κατὰ διακόσμησιν, ἀΐδιος δὲ ὁ μετὰ τῆς ἐκπυρώσεως παλιγγενεσίαις καὶ περιόδοις ἀθανατιζόμενος οὐδέποτε ληγούσαις. *Juxta Stoicos poteſt mundus certo ſenſu dici corruptibilis, alio æternus. Corruptibilis reſpectu ornatus ſui, vel formæ, æternus, quatenus combuſtione facta exactis certis temporum periodis renouabitur iterum & ſubſiſtet.* Apud *Laërtium* nunc ſubmergetur aquis, nunc conflagrabit igni, καὶ ἐξαυχμοῦται καὶ ἐξυδατοῦται. Idem de Stoicis teſtimonium ſuppeditat *Cicero Somn. Scip. Propter eluuiones exuſtionesque terrarum, quas accidere tempore certo neceſſe eſt, non modò non æternam, ſed ne diuturnam quidem gloriam aſſequi poſſumus.* De *Nat. Deor.* L. II. *Ex quo euenturum noſtri putant id, de quo Panætium addubitare dicebant, ut ad extremum omnis mundus igneſceret, cum, humore abſumpto, neque terra ali poſſet, neque remearet aër. — Ita relinqui nihil præter ignem, à quo rurſus animante, ac Deo, renouatio mundi fieret, atque idem ornatus oriretur.* Sed animaduertendum probè, in eo diſſentire Stoicos à Sacræ Scripturæ infallibili teſtimonio, quod illi innumeras ſucceſſiuè ſtatuerint inundatio-

nes & conflagrationes, παλιγγενεσίας καὶ περιόδους οὐδέποτε ληγούσας, apud *Philonem*, τῶν τοιούτων περιόδων ἐξ ἀϊδίου γινομένων ἀκαταπαύστως. *Numenio* apud *Euſeb. Præp. Euang.* L. XV. c. 19. γινομένους καὶ φθειρομένους (κόσμους) ἐπ' ἄπειρον, ἄλλων μὲν ἀεὶ γινομένων, ἄλλων δὲ φθειρομένων. Quum contra Chriſticolas nos certos reddant Sacræ Literæ, poſt conflagrationem uniuerſalem defore tempus. Alium errabant errorem Stoici, recuperaturum eſſe mundum priſtinam formam, eosdem homines, qui vixerant olim, reſurrecturos, eandem fore rerum omnium olim geſtarum, virtutum, vitiorum, ſcenam. *Illi putant, ſic eadem temporum temporaliumque rerum volumina repeti, ut v. g. ſicut in iſto Seculo Plato Philoſophus in urbe Athenienſi, in ea Schola, quæ Academia dicta eſt, diſcipulos docuit, ita per innumerabilia retrò Secula, multum prolixis quidem interuallis, ſed tamen certis, & idem Plato, & eadem ciuitas, eademque Schola, iidemque diſcipuli repetiti, & per innumerabilia Secula repetendi ſunt. Auguſtin. de Civ. DEI* L. XII. c. 13. Incertum autem prorſus, undenam tot Populi & Philoſophi doctrinam adeò uniuerſalem de conflagratione hauſerint, an quod obſeruarint, bina hæc elementa, aquam & ignem, depurare omnia? an, quod oculis obuerſati fuerint Vulcani, & mentibus traditio quædam à Noachi poſteris? Columnis Sethi ſi fides habenda, conflagratio mundi aliquando futura Gentibus antediluuianis fuit cognita, utpote illis inſculpta.

Certiſſima, imo infallibilia de conflagratione mundi teſtimonia ſuggerit Sacra Scriptura utriusque Teſtamenti, eâ quidem differentiâ, quod Prophetæ Veteris Teſtamenti illam viderint eminus, veluti per nebulam denſam, Apoſtoli verò, Petrus inprimis, incendium hoc deſcripſerint ita, ac ſi fuerint αὐτόπται. En Pauli Teſtimonia! 1. Cor. III. 13. Ἑκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται· ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει· ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται· καὶ ἑκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει. Hebr. VI. 8. Ἐκφέρουσα (γῆ) ἀκάνθας καὶ τριβόλους, ἀδόκιμος καὶ κατάρας ἐγγὺς, ἧς τὸ τέλος εἰς καῦσιν. 2. Theſſ. I. 7. 8. futuram ſcribit ἀποκάλυψιν τοῦ ΚΥΡΙΟΥ ΙΗΣΟΥ ἀπ' οὐρανοῦ ἐν πυρὶ φλογός. Hebr. X. 27. Φοβερὰ τις ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος, ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους. Saluator ipſe conflagrationem veluti digitis monſtrare videtur Matth. XIII. 40. &c. Ὥσπερ οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια, καὶ πυρὶ κατακαίεται· οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα, καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν. Καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός. Ex Veteri Codice pertinent huc, quæ ſequuntur Pſal. XI. 7. *Pluet ſuper impios laqueos, ignem & ſulphur, ventum tempeſtuoſum ardentem, hæc ſors calicis illorum. (Pluet ſuper peccatores laqueos: ignis & ſulphur & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum.)* L. 3. *Veniet DEUS noſter, neque diſſimulabit, ignis vorax ante ipſum (præcedet), circa eum undique turbo vehemens. (Veniet DEUS noſter, & non ſilebit. Ignis in conſpectu ejus exardeſcet: & in circuitu ejus tempeſtas valida.)* LXVIII. 3. *Quemadmodum diſpellitur fumus, tu diſpelles eos: & ſicut cera colliqueſcit ab igne, ſic diſpereunt impii à conſpectu DEI. (Sicut deficit fumus, deficiant: ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie DEI.)* LXXXIII. 15. 16. *Ut ignis incendens ſyluam, & ut flamma montes comburens: ſic perſequitor eos procellis tuis, & turbine tuo conſterna illos. (Sicut ignis, qui comburit ſyluam, & ſicut flamma comburens montes: Ita perſequeris illos in tempeſtate tua, & in ira tua turbabis eos.)* XCVII. 3. *Ignis ante eum præcedet, ut circunquaque hoſtes ejus inflammet. (Ignis ante ipſum præcedet: & inflammabit in circuitu inimicos ejus.)* Jeſ. LXVI. 15. *Ecce,* DOMINUS *in igne veniet, & quadrigæ ejus turbini ſimiles erunt, ad reddendum cum furore iram ſuam, & increpationem ſuam in flammis ignis. (Ecce, DOMINUS in igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ ejus, reddere in indignatione furorem ſuum, & increpationem ſuam in flamma ignis.)* XXXIV. 8. 9. 10. *Dies eſt ultionis DOMINO, annus repenſionum ad judicium Zion. Et conuertentur torrentes ejus in picem, & puluis ejus in ſulphur, & erit terra ejus pix ardens. Neque noctu, neque interdiu extinguetur, in æternum aſcendet fumus ejus, à generatione ad generationem vaſtabitur, in perennem æternitatem non erit, qui per eam tranſeat.* Dan. VII. 9. 10. *prouectus ætate* ſupremus Judex repræſentatur ſedens in Tribunali, cinctus igni. *Spectabam ſanè, donec poſita ſunt ſubſellia, & prouectus ætate ſedit, — cujus ſolium flammæ igneæ, & ejus rotæ ignis flagrans. Igneum flumen dimanabat, egrediebaturque ab eo, — quumque judicium conſediſſet, libri aperti ſunt.* Mal. IV. 1. *Ecce, dies venit, ardens ut clibanus (caminus), tum erunt omnes arrogantes, & omnis, qui impietatem patrat, ſtipula, inflammabit eos dies ventura.* Zeph. I. 18. III. 8. *Nec argentum, nec aurum eorum liberare eos poterit in die excandeſcentiæ DOMINI, quin in igne zeli ejus deuorabitur uniuerſa terra, quoniam in uniuerſum conficiet, idque illico, omnes habitatores terræ, (quia conſummationem cum feſtinatione faciet cunctis habitantibus terram.)* Ad viuum tandem ſiſtit hanc κοσμ-εκπύρωσιν Moſes in Cantico ſuo Deut. XXXII. 22. *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & exardeſcet ad infimos inferos usque, deuorabitque terram cum fructu ejus, & inflammabit fundamenta montium.* Locus Petrino noſtro παράλληλος.

De tempore hujus conflagrationis audiamus reſponſum ipſius Saluatoris Matth. XXIV. 36. Marc. XIII. 32. περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ πατήρ μου μόνος. Act. I. 7. οὐκ ὑμῶν ἐστι γνῶναι χρόνους ἢ καιροὺς οὓς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. Confunduntur naſutuli omnes hocce reſponſo, & omni ſapientiæ humanæ aditus præcluditur ad hæc adyta. Vana ſunt omnia Philoſophorum ratiocinia, vani omnes Aſtrologorum computi. Concedamus licet Stoicis, nutriri ſidera flammantia

mantia halitibus è terra ſurgentibus, & his depauperatam terram tandem ſiccari (quod ridiculum) incertum nihilominus eſt, quando Pyrophylacium hocce, vel Atmophylacium potius, fuerit exhauſtum. Recenſet hanc opinionem *Cicero Nat. Deor.* L. II. *Sunt Stellæ ſecundum Stoicos naturæ flammeæ, quo circa terræ, maris, aquarum vaporibus aluntur: his, qui à Sole, ex agris tepefactis & ex aquis excitantur, quibus altæ renouatæque Stellæ, atque omnis æther, refundunt eodem, & rurſus trahunt indidem: nihil ut fere intereat, aut admodùm paulum, quod aſtrorum ignis & ætheris flamma conſumat. Ex quo euenturum noſtri putant, id, de quo Panætium addubitare dicebant, ut ad extremum omnis mundus igneſceret: cum humore conſumpto neque terra ali poſſet, neque remearet aër: cujus ortus aqua omni exhauſta eſſe non poteſt.* Ridiculum æquè, ſi dixeris, ali igniuomos montes, Ætnam & Veſuuium, unicâ aquæ, oleiue guttula, quâ conſumtâ igni conflagrarent Sicilia atque Italia.

Haud majorem applauſum merentur Aſtrologi, fatalem hanc mundi cataſtrophen ex aſpectibus ſiderum deducentes. Uti *Beroſus* apud *Senecam Quæſt. Nat.* L. III. c. 29. Diluuianam inundationem deduxit ex conjunctione magna omnium Planetarum, Jouis inprimis & Saturni in Capricorno, finalem verò conflagrationem tribuit conjunctioni eorundem ſiderum in Cancro. Cui pollicem premit *Petrus Alliac. de Conſ. Theol. & Aſtrol.* c. 1. Maluere alii pro temporis norma ponere motum proprium Fixarum ab Occaſu verſus Ortum, quo finito conflagraturus ſit orbis, exacto nimirum ſpatio 36000. annorum juxta *Ptolemæum*, 25000. juxta *Tychonem*, 25200. juxta *Caſſinum*, cujus obſeruationes omnium exactiſſimæ firmamentum prouolui volunt gradu unico ſpatio 70. annorum. Eſt hæc Periodus *Annus ille magnus Platonicus*, cui aſſignauit *Ariſtarchus* 2484. *Aretes Dyrrhachinus* 5552. *Heraclitus* & *Linus* 10800. *Dion* 10884. *Orpheus* 100020. *Caſſandrus* 3600000. annos apud *Cenſorinum* L. XVIII. Quodſi ex Veterum ſententia pro definiendo hoc anno magno requiritur non duntaxat Fixarum reuolutio, ſed idem prorſus Stellarum tum Fixarum tum erraticarum ſitus, qualis fuit initio mundi, nulla forſan planè foret unquam expectanda conflagratio, & pro Calculo formando deberet neceſſariò ſitus ille eſſe cognitus. Tricis haud minoribus implicatur *Annus magnus Cluueri*, & aliorum modernorum *Cometicus*, Cometæ illius, qui diluuianam inundationem concitaſſe dicitur, reuolutio, quâ finitâ conflagraturus ſit mundus. Utrumque licet conceſſerimus, incertum tamen adhuc eſt, an Diluuianæ Cataſtrophes cauſa occaſionalis fuerit Cometa? an idem ipſe, vel alius, terram ſit combuſturus? qualisnam ſit illius periodus? Id quidem inficiari nemo poterit, Cometam hunc illumue à Sole candefactum, ſi fortè haud longè à terra, vel hujus vorticem trajecerit, cauſam occaſionalem incendii fatalis eſſe poſſe. Adducam verba *Cluueri Geol.* p. 258. *In Herannahung deſſelben würde erſtlich eine groſſe Auffſchwellung des Waſſers in dem weiten Abgrund entſtehen, und durch die neue, mehr nachdrückliche und mehr gewaltige Erhebungen in die aufſtehende Theile, und länglichte runde Fläche der Erden, würden die alten Riſſe und Brüche abermals eröffnet, und nicht wenige von neuem wieder gemachet werden, nicht allein als wie zur Zeit der Sündflut, in den bergichten, und mehr löcherichten Columnen, oder Säulen, ſo über der Fläche des Waſſers herfür ſtehen, ſondern in allen deſſen Theilen, ſo wohl unter den Seen und dem groſſen Welt-Meer, als in andern Plätzen: welche Ritze zugleich die gröſte Maſſa oder Menge des Waſſers, ſo auf der Fläche des Grundes befindlich, in ſich ſchlucken, und zu den andern Neben-Waſſeren in dem Inneren der Erde würden abfertigen müſſen: welches der erſte und fürnehmſte Anſatz und Fortgang iſt zu einer allgemeinen Verbrennung. Worauf 2. die Dünſte, ſo von des Cometen Atmoſphæra ſind hergekommen, welche zur Zeit der Sündfluth, wegen ihrer langen Abweſenheit von der Sonnen, in der weit entfernteſten Gegend jenſeit des Saturni, zimlich kühl waren geworden, zu dieſer Zeit als überaus heiß und brennend müſſen geachtet werden, weil ſie ohnlängſt der Sonnen ſo ſehr in dem Perihelio ſich genäheret haben, und muß dieſe Hitz von ſolchem extraordinairen Grad ſeyn, daß nichts denn die idea eines Rachens von Feuer auswerffendem Berge, ſo eben eine unſägliche Menge von flüſſigen und brennenden Strömen und Ausgüſſen einer feurigen Materie heraus ſtoſſet, die Gewalt darvon einiger maſſen fürzubilden, ſich dazu anſchicken kan. Man bilde ſich derohalben ein, als wenn die Erde eben das Mittel dieſer Atmoſphær ſey herdurch gegangen in die 2000. Meilen auf einander, und davon mit ſich geführet habe eine cylindriſche Säul, deren Baſis etwas breiter wäre geweſen, als ein groſſer Circkel dieſer Erde, und worvon die Höhe eben die Zahl der Meilen, ſo jetzt erwähnet: und bekenne nur, ob nicht alsdenn die Lufft, und derſelben angräntzende oder oberſte Region nicht genugſam heiß und ausbrennend ſeyn wurde, welches der ander Schritt zur allgemeinen Verbrennung iſt. Uber dem alles iſt nicht nöthig zu ſagen, was für eine Menge dieſer feurigen Ausdämpfungen und Ausguſſes der gefloſſenen Materie in den Ritzen der inneren Theilen der Erde herunter flieſſen, und durch Hinbeyfügung der centralen heiſſen Dünſte dieſelben verſtärcken, und die erſchröckliche Entzündung beſchleunigen würde: und was für durchdringende und brennende feuerige Corpuſcula der Central-Cörper ſelbſt, währender ſolcher Nähe von ſich auslaſſen werde.*

Pronum eſt inferre ex hactenus dictis, de tempore conflagrationis nîl certi prædici poſſe ex naturalibus indiciis; Phænomenon fore,

quod unicè dependet ex liberrima Creatoris voluntate, qui ſibi ſoli præciſum tempus, dies & horas reſeruauit. De reuelationibus ſpecialibus, quæ fidem mereantur, nil nobis conſtat. Examinent alii illas Librorum Sybillinorum, Prophetiæ Enochi, cujus meminit Judas v. 14. 15. R. *Eliæ*, qui binis Seculis ante CHRISTUM vixiſſe, & Inani ante Legem adſcripſiſſe dicitur annos 2000. Legi 2000. diebus Meſſiæ 2000. Quæ ipſa ſex millenis mundi duratio fundata Creationis & Sabbathi Hiſtoriâ magnum inuenit applauſum apud priſcæ Eccleſiæ Patres. Videantur *Barnabas* c. 15. *de Sabbatho. Irenæus* L. V. c. 28. *Lactantius Inſtit.* L. VII. c. 14. *Cyprianus Exhort. ad Mart.* c. 11. *Hieronym. Epiſt.* 139. *& in cap. IV. Mich. Auguſtin. de Civ. DEI* L. XX. c. 7. *Author Reſponſionum ad Orthodoxos* apud *Juſtinum Quæſt.* 71. In id incumbamus potius, ut aliquando in die illo judicii gaudere poſſimus, aduentu benigniſſimi Saluatoris & Judicis.

Neque de cauſa inſtrumentali conflagrationis certi quid pronuntiari poteſt, ſilente reuelatione. Pendet tota natura à DEI nutu: poterit terra propius accedere Soli, imo ſublatis vel debilitatis viribus centrifugis præcipitari in mare illud igneum; ignis, ſi quis eſt, erumpere centralis; Cometa à Sole candefactus præterire terram. Imo DEUS, ut Abrahamo liberos excitare ex lapidibus, ſaxum commutare in aquam, ſic & ſaxa, aquas, terram in ignem.

Pronum eſt judicare, quàm triſtis futura ſit rerum omnium facies. Ἐμφατικώτατα ſunt, quæ tradunt Pandectæ Sacræ. Jeſ. XIII. 9. 10. *Ecce, dies* DOMINI *ſæuus aderit, & excandeſcentia atque æſtus naſi, ut redigat terram in ſolitudinem, & peccatores ejus ex ea excindat. Nam ſtellæ cœlorum & ſydera eorum non ſplendebunt lumine ſuo. Obtenebreſcet Sol in ortu ſuo, & Luna non lucebit lumine ſuo. (Ecce, dies* DOMINI *veniet, crudelis & indignationis plenus, & iræ, furoriſque, ad ponendam terram in ſolitudinem, & peccatores ejus conterendos de ea. Quoniam ſtellæ cœli, & ſplendor earum non expandent lumen ſuum: obtenebratus eſt ſol in ortu ſuo, & luna non ſplendebit in lumine ſuo.)* XXIV. 17. 18. 19. 20. *Pauor ergo, & fouea, ac laqueus ſuper te, o habitator terræ, ut qui fugiat à voce terrifica, incidat in foueam: & qui è fouea aſcenderit, laqueo capiatur, quoniam feneſtræ ſupernè aperientur, & concutientur fundamenta terræ. Vehementer crepabit terra, grauiter rumpetur terra, atrociter commouebitur terra. Nutando nutabit terra ſicut ebrius, & transferetur ſicut tabernaculum nocturnum. (Formido, & fouea, & laqueus ſuper te, qui habitator es terræ. Et erit: qui fugerit à voce formidinis, cadet in foueam: & qui ſe explicauerit de fouea, tenebitur laqueo: quia cataractæ de excelſis apertæ ſunt, & concutientur fundamenta terræ. Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commouebitur terra. Agitatione agitabitur terra, ſicut ebrius, & auferetur quaſi tabernaculum unius noctis.)* XXXIV. 4. *Contabeſcet omnis exercitus cœlorum, & conuoluentur cœli ut codex, & omnis exercitus eorum defluet, ut defluunt folia vitis & ficus.* LI. 6. *Cœli ut fumus corrumpentur, & terra ut veſtis vetuſtate peribit. (Cœli ſicut fumus liqueſcent, & terra ſicut veſtimentum atteretur.)* Ezech. XXXVIII. 19. 20. *In indignatione mea, in zelo meo, in igne iræ meæ loquutus ſum, ſi non die illa fuerit commotio magna in terra Iſrael. Commouebuntur enim à facie mea piſces maris, & volucres cœli, & beſtiæ agri, & omne reptile, quod reptat ſuper terram, omnes homines deniquè, qui ſunt in ſuperficie terræ, & ſubruentur montes, & cadent aggeres, & omnes muri in terra cadent.* Matth. XXIV. 29. 30. Μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. Καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ, &c. Luc. XXI. 25. Ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ ἄστροις, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ, ἠχούσης θαλάσσης, καὶ σάλου. Triſtiſſimum denique rerum ſtatum viuis depingit coloribus Diuus noſter Petrus, clarè docens, v. 10. quid futurum ſit de cœlo, elementis, terra, integroque ejus vortice; *quomodo cœli ſint conſumendi*, ῥοιζηδὸν, *cum ſtridente ſonitu*, qualem obſeruamus in incendiis, conſpirantibus ſimul ventis. Quod idem prædicit Jeſaias XXXIV. 4. & Johannes Apoc. VI. 14. οὐρανὸς ἀπεχωρίσθη ὡς βιβλίον εἱλισσόμενον. Tunc nempe ſtridentes cum ſonitu vel frementes irruent venti, ſi prius fuerint οἱ δοῦλοι τοῦ ΘΕΟΥ ἐσφραγισμένοι ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν, Apoc. VII. 3. Sequentibus autem Tragœdiæ ſcenis *ſoluentur elementa*, aqua & aër, *igni*, euaporabunt maria, lacus, flumina, fontes, diſſipabitur nimia rarefactione aër, mutatus in preſterem uniuerſalem: comparebunt magno numero meteora ignita, fulgura, fulmina, tonitrua, ac ſi tota Atmoſphæra fuerit commutata in ignem. Tandem ἡ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται. Omnes ſyluæ, montes, arbores, plantæ, urbes, Regum & Principum Palatia, Monumenta ſumptuoſiſſima, omne, quod humana parauit induſtria, conflagrabunt, concident in cineres.

Altioris indaginis res eſt, an terra exuſta ſit præcipitanda in vaſtiſſimum corpus Solis, indeque iterum ejicienda? an terræ centrum futurum ſit damnatorum infernus, vel potius Sol, cujus cauſam integro Tractatu defendit

Swinden Recherches ſur la Nature du feu de l'Enfer, & du lieu, ou il eſt ſitué. Amſterd.
1728.

2. Petr. Cap. III. verſ. 10. 12.

Vid. 2. Petr. Cap. III. verſ. 5. 6. 7. Matth. Cap. XXIV. verſ. 29.

2. Petr. Cap. III. verſ. 13.

Sed cœlos nouos ac terram nouam juxta promiſſum illius expectamus, in quibus juſtitia inhabitat.

Nouos verò cœlos, & nouam terram & promiſſa ipſius expectamus, in quibus juſtitia habitat.

Καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ.

T*Erræ*, quatenus eſt Planeta, ſtatui poſſunt tres *Periodi: prima* ſeſe extendit à Creatione ad Diluuium, per 1656. annos: *ſecunda* à Diluuio ad conflagrationem, cujus duratio ſoli DEO eſt cognita: *tertia* à conflagratione ad æterna usque ſecula. In *prima* fuit terra ratione fertilitatis innocentiæ Protoplaſtorum adæquata: in *ſecunda* reſpondet aſpera facies, maſſa ſudore & labore vincenda, triſti peccatoris lapſui: *tertia* ſedes erit beatorum. *Prima* deſtrui debebat aquâ, corrumpi mixturâ particularum mineralium ſterilium, cum pretioſiſſima nigri coloris matre, quæ ante diluuium terram obtegebat pura: *tertia* exuſta reſtituetur vel in priſtinum, vel meliorem adhuc ſtatum. Metallis omnibus fuſis, lapidibus & mineralibus vitrificatis, puriſſima remanebit terra, quam ne Tſchirnhauſianæ quidem lentes in vitrum redigere valent. Nouus comparebit Paradiſus, remouebuntur longè omnes morborum, halituum noxiorum, tempeſtatum grandinoſarum & fulminearum cauſæ occaſionales. Noui erunt cœli, noua terra. *Ecce, ego creo cœlos nouos, & terram nouam, & veterum nulla erit mentio, neque in cor venient. (Ecce, ego creo cœlos nouos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora, & non aſcendent ſuper cor.)* Jeſ. LXV. 17. Ἐιδον οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινήν· ὁ γὰρ πρῶτος οὐρανὸς καὶ ἡ πρώτη γῆ παρῆλθε· καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι, Apoc. XXI. 1.

EPISTOLA JUDÆ.

Jud. verſ. 12.

Hi ſunt inter charitates veſtras maculæ, inter ſe conuiuantes, absque (ullius) timore, (a) ſeipſos paſcentes, nubes aquam non habentes, quæ à ventis circumaguntur, arbores autumno marceſcentes, infrugiferæ, bis emortuæ, & eradicatæ.

Hi ſunt in epulis ſuis maculæ, conuiuantes ſine timore, ſemetipſos paſcentes, nubes ſine aqua, quæ à ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuoſæ, bis mortuæ, eradicatæ.

(a) Vel, ſuopte viuentes arbitrio, ποιμαίνειν enim non tantùm de pabulo dicitur, ſed etiam paſtoris in morem regere ſibi commiſſos ſignificat.

Οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες, συνευωχούμενοι, ἀφόβως ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες· νεφέλαι ἄνυδροι, ὑπὸ ἀνέμων περιφερόμεναι, δένδρα φθινοπωρινὰ, ἄκαρπα, δὶς ἀποθανόντα, ἐκριζωθέντα.

A*Gapæ*, ἀγάπαι, non tam ſunt Xenodochia locandis cibandisue aduenis dicata, ſumtibus Eccleſiæ extructa, qualia Hoſpitalia Synagogis Judæorum erant adſita, ſed potius conuiuia ſumtibus diuitum habita, pauperibus quoque communia, adornata communiter ſub veſperam Dominicæ, vel & ante ac poſt Cœnam Sacram, in teſtimonium com-

munis ἀγάπης, & commemorationem mortis CHRISTI. In hujusmodi conuiuiis debebant omnia eſſe ad ordinem, amorem mutuum, concordiam, temperantiam diſpoſita, quod teſtimonium primis Chriſtianis perhibet *Plinius ad Trajanum*, *ſtato die coiuiſſe ad capiendum cibum promiſcuum & innoxium*. *Tertullian. Apolog.* c. 39. *Nihil vilitatis, nihil immodeſtiæ admittit, non prius diſcumbitur, quàm Oratio ad DEUM prægustetur. Editur, quantum eſurientes capiunt, bibitur, quantum pudicis eſt utile, ita ſaturantur, ut qui meminerint, etiam per noctem adorandum ſibi DEUM eſſe: ita fabulantur, ut qui ſciant DOMINUM audire. Poſt aquam manualem & lumina, ut quisque de Scripturis ſanctis, vel de proprio ingenio poteſt, prouocatur, in medium DEO canere: hinc probatur, quomodo biberit. Æquè Oratio conuiuium dirimit.* Sed irrepſerunt ipſis Apoſtolorum temporibus abuſus circa agapas, exceſſus, laſciuiæ, ut abolere conuiuia hæc neceſſe judicauerint Patres in *Concilio Laodiceno Can.* 28. *Synodo Trullana Can.* 74. *Concilio Carthaginenſi Can.* 42. Inuitabantur ab opulentis amici ejusdem ordinis, vel dignitatis, remotis egenis. Hujusmodi abuſus, & eos, qui hosce introduxerant, reprehendit Judas, nuncupatque σπιλάδας, συνευωχȣμένȣς, ἀφόβως ἑαυτȣ̀ς ποιμαίνοντας, νεφέλας ἀνύδρȣς ὑπὸ ἀνέμων περιφερομένας. Qua loquendi formulâ utitur etiam Petrus 2. Ep. II. 17. mutuò petita à Solomone Prov. XXV. 14. *Nubes & ventus absque imbre eſt, qui magnificè pollicetur, ſed præſtando fallit.* (*Nubes & ventus, & pluuiæ non ſequentes, vir glorioſus, & promiſſa non complens.*) Hoſ. VI. 4. *Quid faciam tibi, o Ephraim? Quid faciam tibi, Juda? Pietas veſtra eſt quaſi nubes matutina, & veluti ros manè veniens & abiens.* Formula, quâ ſimul exprimitur *vitium & exitium*. Nubes collectæ, à quibus fœcundum præſtolamur imbrem, ſed mox diſſipatæ à ventis, & quaſi abeuntes in nihilum, quæ multa pollicentur, ſed promiſſis haud ſtant, ſunt. Symbolum egregium animi leuis, inconſtantis, magno promiſſoris oris hiatu. Δένδρα φθινοπωρινὰ, ἄκαρπα, δὶς ἀποθανόντα, ἐκριζωθέντα. Significat φθινόπορον 1. Autumnale tempus inde à 15. vel 22. Aug. ad 22. Dec. quo fructus colliguntur, folia decidunt, plantæ ornatu ſuo & decoro priuantur habitu: deficiente calore, ceſſante ſucci nutritii motu, clauſis tubulis & orificiis extremis, in vegetabilium ipſorum commodum, ut exacta æſtate hyemis gaudere queant quiete. Sunt proin δένδρα φθινοπωρινὰ talia, qualia conſpiciuntur φθινȣ́σης ἤδη τῆς ὥρας, *deſinente jam tempeſtate*, ſub autumni finem, moribundis ſimiliora quàm viuis. 2. Hoc nomine venit νόσος φθίνȣσα ὀπώρας, *morbus corrumpens fructus*, quo hi ante maturitatem areſcunt, putreſcunt, arboribus decidunt, *Phauorino*. Locum heic inuenit utraque ſignificatio, ſpeciatim poſterior, quam ſeligit *Clericus*, quod Apoſtolo dicantur δένδρα hæc ἄκαρπα, quod Epitheton haud quadrat naturali fructuum maturorum vel foliorum caſui, ſed potius diſpoſitioni morboſæ. Quinimò ſunt δένδρα hæc δὶς ἀποθανόντα, vel, ſi mauis, prorſus mortua, ut ſolemus dicere, *bis terque beatus*. Sed emphatico magis ſignificatu arbor dici poteſt bis mortua, ſi in arido arenoſo ſolo creſcenti ob defectum ſucci nutritii folia ſint decidua, ſed emarceſcens in pinguius transplantata ſolum iterum diligenter curata germinet, reuireſcat, ſed & heic nouo & immodico ſuperueniente æſtu pereat, adeoque bis moriatur: in priori caſu reſtabat aliquid ſucci in tubulis radicum, in poſteriori verò eſt omnis regerminationis ſpes euanida. Applicatio Parabolæ difficultate omni caret. Sunt homines mundo, carni, voluptatibus dediti, licet viui, tamen mortui, νεκροὶ τοῖς παραπτώμασι καὶ ταῖς ἁμαρτίαις, Eph. II. 1. Eſt hæc *mors prima*. Arbor talis emortua, vel quaſi, transplantata in Paradiſum DEI, verbo Euangelii vocata, & ad communionem Eccleſiæ externam admiſſa, externis quoque Chriſtiani hominis officiis defungens, folia fructusque exhibens, viuere viſa, ſed agnita veritate ad priſtina peccata, injuſtitiam, idololatriam, Hypocriſin rediens, alterâ vice moritur. Erunt tunc τὰ ἔσχατα χείρονα τῶν πρώτων, Matth. XII. 45. Imo *eradicatur* juſtiſſimo DEI judicio arbor talis, igni comburenda.

Jud. verſ. 13.

Undæ efferæ maris, deſpumantes ſua ipſorum dedecora; ſtellæ erraticæ, quibus caligo (a) tenebrarum in æternum ſeruata eſt.

(a) Hebr. pro tenebricoſa.

Fluctus feri maris, deſpumantes ſuas confuſiones, ſidera errantia: quibus procella tenebrarum ſeruata eſt in æternum.

Κύματα ἄγρια θαλάσσης, ἐπαφρίζοντα τὰς ἑαυτῶν αἰσχύνας· ἀστέρες πλανῆται, οἷς ὁ ζόφος τȣ̃ σκότȣς εἰς τὸν αἰῶνα τετήρηται.

Sunt

SUnt ergò Hypocritæ, & omnes, qui Chriſtiano nomine ſunt indigni, κύματα ἄγρια θαλάσσης, ἐπαφρίζοντα τὰς ἑαυτῶν αἰσχύνας. *Euripi inſtar fremunt, qui neſcit quieſcere, cum aquæ ejus limo & luto turbantur; (Quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt, & redundant fluctus ejus in conculcationem & lutum.)* Jeſ. VII. 20. Fluctus à ventis agitati, qui omnia abſorbere videntur, tandemque leuiculas res omnes, cadauera, ad littora ejiciunt: myſtico ſenſu homines ambitione & ſuperbiâ inflati, omnia, præter ſe ipſos, contemnentes, ſupprimentes, qui nauiculam Eccleſiæ periculis exponunt, tandem tamen níl niſi ſpumam oſtentant. ἀστέρες πλανῆται, incerto motu errantes, nunc directæ, nunc ſtationariæ, nunc retrogradæ, ignium fatuorum ad inſtar alios ſeducentes, & ad loca paludoſa abducentes.

APOCALYPSIS.

Apoc. Cap. I. verſ. 15.

Et pedes ejus ſimiles Chalcolibano, velut in camino ardentes. —

Et pedes ejus ſimiles aurichalco, ſicut in camino ardenti. —

Καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι Χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι. —

DUbium haud eſt, quin χαλκολίβανος Johannis ſit Ezechielis חַשְׁמַל *Chaſmal* I. 4. ubi fuſius oſtendimus, intelligi debere *Aurichalcum* quoddam pretioſum. Videtur ipſa vox χαλκολίβανος reſpondere Hebræorum נְחֹשֶׁת לְבָנָה quod ſignificat *æs album*; Reddit quoque Hieronymus *Aurichalcum*. Vel ſit χαλκολίβανος *æs in igne candens*, notat enim לִבֵּן, *libben*, candidum quid reddere igni, לִבּוּן *libbon*, metallorum in igne candefactio. Senſum hunc confirmat ipſe noſter Textus, πόδες ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι vel πεπυρωμένῳ, Vulgata, *pedes ejus ſimiles Aurichalco ſicut in camino ardenti*. Sic & Syrus, Arabs, Æthiops. Poſſet etiam quis χαλκολίβανον commutare in χαλκολιβιανὸν, *Æs Liuianum*, de quo *Plinius* L. XXXIV. c. 2. *Proximum* (Aurichalco) *bonitate fuit Salluſtianum in Centronum alpino tractu, non longi & ipſum æui. Succeſſitque ei Liuianum in Gallia. Utrumque à metallorum dominis appellatum, illud ab amico Diui Auguſti, hoc à conjuge, velocis defectus. Liuianum quoque certè admodùm exiguum inuenitur. Summa gloria nunc in Marianum conuerſa, quod & Cordubenſe dicitur. Hoc à Liuiano Cadmiam maxime ſorbet, & Aurichalci bonitatem imitatur.*

Andreæ & *Arethæ*, Cæſarienſibus, quos ſequuntur alii, Syriacâ & Æthiopicâ verſionibus nixi, χαλκολίβανον eſt χαλκὸς ἐν τῷ Λιβάνῳ ὄρει μεταλλευόμενος, *Æs, quod in Libano Monte eruitur.* Suffragatur Deut. XXXIII. 25. ubi de Tribu Aſer, Libano Monti adſita, *ferrum & æs ſub calceamentis tuis.* Et legitur 2. Sam. VIII. 8. Dauid *tuliſſe æs admodùm multum de Betha & Berothai Ciuitatibus Hadaræſer*, quæ binæ urbes 1. Paral. XVIII. 8. ad radicem Libani inter Emath & Damaſcum ſitæ nominantur *Tibchath* & *Chun*. Ab Antilibano quoque diſtabant haud longè Sidon & Sareptæ, urbes metallorum diuites. Sidon ſanè πολύχαλκος cluet *Homero Odyſſ.* ό. v. 424. & Sarepta, צָרְפַת, deriuatur à צָרַף fundere. Sed repugnat ſilentium veterum modernorumque Scriptorum, qui nihil memorant de metallis Libani. Deut. XXXIII. 25. vox מִנְעָל *ſeram* potius denotat, quàm calceamentum, ut ſenſus loci ſit, eſſe Aſeriticas urbes veluti ſeris ferreis & æreis munitas, vel, ſi calceos velis, finitimos populos ab Aſeritis preſſum iri veluti à calceis ferreis. Memoratas ſupra Urbes Regni Soba quod attinet, oſtendit *Bochart.* in *Phaleg* L. II. c. 6. remotas longè fuiſſe à Libano, eſſe Chun vel Berothai Ptolemæi Βαράθημα, urbem Deſertæ Arabiæ. Sarepta non minus poterit nomen accepiſſe à fuſione vitri quàm à liquatione æris, tantò quidem magis, quod vitrum fuerit in illo Tractu inuentum. Sidon πολύχαλκος dici poteſt ab opulentia. Audi veterem Scholiaſten: Σιδῶνος πολυχάλκου στεῤῥᾶς, ἐν αὐτῇ γὰρ χαλκὸς οὐ γίνεται, ἢ πλουσίας, ὡς πορφύρας ἐν αὐτῇ γινομένης, *Sidonis* πολυχάλκου, *id eſt, validæ, neque enim ibi gignitur æs, aut diuitis, ut in qua fiat purpura.* Sic & Troja cluet πολύχαλκος, πολύχρυσος *Homer. Iliad.* σ'. 289. Cœlum ipſum, οὐρανὸς πολύχαλκος *Odyſſ.* γ'. quod & Jobus XXXVII. 18. comparat *Speculo fuſo.*

Intelligit porrò *Anton. Nebriſſenſis Quinquagenæ tertiæ* c. 4. ex *Andrea* & *Aretha* per χαλκολίβανον τὸν χαλκοειδῆ Λίβανον, ὃν Ἰατρῶν παῖδες ἄῤῥενα καλοῦσιν, εὐώδεις καὶ αὐτὸν πυρὶ ὁμιλοῦντα ἀτμοὺς ἀποπέμποντα, *thus æris ſpeciem habens, Medicorum filiis maſculum dictum, quod & ipſum igni admotum ſuaues emittit odores.* Hinc & *Salm. in Solin.* p. 1154. ex Scriptore anonymo, καὶ ὁ μὲν ἄῤῥην ὀνομάζεται χαλκολίβανος ἡλιοειδὴς (l. χαλκοειδὴς) καὶ πυῤῥὸς ἤγουν ξανθός. *Maſculus Thus vocatur Chalcolibanum,*

quod æris ſpeciem habet, & fuluum aut flauum eſt. Sed eſt id extra controuerſiam, χαλκολίβανον non eſſe thus. Licet concederetur, flauum eſſe optimum thus (quod verò contrà albi eſt coloris) certum tamen id eſt, intelligi debere aliquid in igne conſiſtens & fulgens.

Alius opinionis eſt *Suidas :* χαλκολίβανον εἶδος ἠλέκτρου τιμιώτερον χρυσοῦ. ἐςὶ δὲ τὸ ἤλεκτρον ἀλλότυπον χρυσίον μεμιγμένον ὑέλῳ καὶ λιθείᾳ. ὁποίας ἐςὶ συνθέσεως καὶ ἡ ἁγία τράπεζα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. *Chalcolibanum electri genus auro pretioſius. Eſt autem electrum aurum ex alienis conflatum, vitro & gemmis mixtum. Cujus compoſitionis eſt ſacra menſa magnæ Eccleſiæ*, nempe S. Sophiæ, quæ Conſtantinopoli eſt, & deſcribitur à Cedreno. Sed neque hæc ſententia applauſum inuenit. Non poterat Euangeliſta, quod viderat, comparare cum mixtura Juſtiniani æuo inuenta.

Reſtat id ſolum, quod per χαλκολίβανον intelligi debeat *Aurichalci* pretioſum genus. Conſtabit id plenius, ſi viſionem Johannis contulerimus cum illa Danielis X. 5. 6. Ubi ſiſtitur *vir indutus linea veſte* (Johannes, ἐνδεδυμένος ποδήρη, v. 13.) *Cujus femora (renes) cincta fuerunt obrizo auro.* (Joh. περιεζωσμένος πρὸς τοῖς μαςοῖς ζώνην χρυσῆν.) *Cujus corpus velut hyacinthus, & cujus facies fulguri ſimilis erat, & oculi ejus ut lampades ignitæ. (Corpus ejus quaſi Chryſolithus, & facies ejus velut ſpecies fulguris, & oculi ejus ut lampas ardens.)* (Joh. v. 14. ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αἱ τρίχες λευκαὶ ὡσεὶ ἔριον λευκὸν, ὡς χιών· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλὸξ πυρός.) *Et brachia ejus cum iis, quæ pedes attinent, velut ſplendor politi Chalybis, (Et brachia ejus, & quæ deorſum ſunt usque ad pedes, quaſi ſpecies æris candentis,)* כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל *ut color æris Kalal.* (Joh. v. 15. καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι.) *Et vox verborum ejus ut vox multitudinis.)* (Joh. καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν.) Plura de hac materia lege locis citatis.

Apoc. Cap. II. verſ. 18.

Vid. Apoc. Cap. I. verſ. 15.

Apoc. Cap. III. verſ. 18.

Suadeo tibi emere à me aurum ignitum ex igni, ut locuples fias: & veſtimenta alba, ut induaris, ne adpareat (a) dedecus nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos, ut videas.

Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, ut locuples fias: & veſtimentis albis induaris, ut non appareat confuſio nuditatis tuæ; & collyrio inunge oculos tuos, ut videas.

(a) Hebr. ignominioſa tua nuditas, vel etiam dedecus tuum nudum, omniumque oculis expoſitum.

Συμβουλεύω σοι ἀγοράσαι παρ' ἐμοῦ χρυσίον πεπυρωμένον ἐκ πυρὸς, ἵνα πλουτήσῃς· καὶ ἱμάτια λευκὰ, ἵνα περιβάλῃ, καὶ μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχύνη τῆς γυμνότητός σου· καὶ κολλούριον ἔγχρισον τοὺς ὀφθαλμούς σου, ἵνα βλέπῃς.

Mira videtur, ſi non paradoxa, hæc locutio, χρυσίον πεπυρωμένον ἐκ πυρὸς, quum teſte *Ariſtotele Meteor.* L. I. c. 6. & ſuffragante experientiâ μόνος ὁ χρυσὸς οὐ πυροῦται, *ſolum aurum non uratur, vel cremetur*, & id ob ipſam hanc incorruptibilitatem ſymbolum ſit æternitatis. Legunt propterea nonnulli πεπειραμένον, *aurum probatum*, ſed licentiâ nimiâ, quia varians hæc lectio in nullis extat Codicibus. Defendendo ſimul Textui, & explicandæ rei inſeruit, quod ignis ſoluat & ſeparet omnia impura. Erit igitur χρυσίον πεπυρωμένον ἐκ πυρὸς, quod omnem ſuſtinuit ignis δοκιμασίαν, aurum ab omni heterogeneo liberatum, purum putum, *fin Or*, *Oro fino*, à *fine*, quia finem ſiue ſupremum attigit puritatis gradum. *Urere* quidem, ſingulari operatione, etiam ſolent Chymici aurum, ſed nihil ei de ſua ſubſtantia abſcedit. Adeò firmiter connexa ſunt auri principia, ut ſeparari ab inuicem nequeant, & inter Adeptos ſiue ſummos in Philoſophia Magiſtros is referri poſſit, qui aurum & argentum ita deſtruere nouit, ut ſint irreducibilia. Qualis fortè fuit Moſes, qui *vitulum aureum combuſſit igne, & comminuit in pulverem, & ſpargens in aquam, potum dedit filiis Iſrael*, Exod. XXXII. 20. ubi de hac re plura.

Κολλούριον in genere denotat paſtillum oblongum ſiue rotundum, ex ſuccis, ſeminibus, fructibus, metallicis pulueribus compoſitum, quale inſeruit erodendis fiſtulis apud *Celſum* L. V. curandis narium ulceribus apud *Galenum de Loc.* L. III. pro ſuppoſitoriis apud *Scribon. Largum*, *Columellam* L. VI. c. 6. *Aëtium* L. VIII. Sed uſitatius eſt hoc vocabulum pro medicamentis oculorum, quæ vel ξηροκολλούρια, in forma ſicca, vel, ὑγροκολλούρια, in forma humida, ſiue unguenti, quale fuit Johannis.

Apoc.

RPJCB

Apoc. Cap. IX. v. 3. 4. 5. 10.
Scorpius.

Offenb. Cap. IX. v. 3. 4. 5. 10.
Scorpion.

I. A. Fridrich sculps.

Apoc. Cap. IV. verſ. 3.

Vid. Apoc. Cap. XXI. verſ. 19. &c.

Apoc. Cap. IV. verſ. 6.

Vid. Ezech. Cap. I. verſ. 22.

Apoc. Cap. VI. verſ. 12. 13. 14.

Vid. Matth. Cap. XXIV. verſ. 29. 32. 2. Petr. Cap. III. verſ. 5. &c.

TAB. DCCXLV.

Apoc. Cap. IX. verſ. 3. 4. 5. 10.

3. Et de fumo exierunt locuſtæ in terram, & data eſt illis poteſtas, ſicut habent poteſtatem ſcorpiones terræ.
4. Et præceptum eſt illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem: niſi tantum homines, qui non habent ſignum DEI in frontibus ſuis.
5. Et datum eſt illis, ne occiderent eos, ſed ut cruciarentur menſibus quinque. Et cruciatus eorum, ut cruciatus ſcorpii, quum percuſſerit hominem.
10. Et habebant caudas ſimiles ſcorpionum, & aculei erant in caudis earum. —

3. Et de fumo putei exierunt locuſtæ in terram, & data eſt illis poteſtas, ſicut habent poteſtatem ſcorpiones terræ.
4. Et præceptum eſt illis, ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem: niſi tantùm homines, qui non habent ſignum DEI in frontibus ſuis.
5. Et datum eſt illis, ne occiderent eos, ſed ut cruciarentur menſibus quinque: & cruciatus eorum, ut cruciatus ſcorpii, cum percutit hominem.
10. Et habebant caudas ſimiles ſcorpionum: & aculei erant in caudis earum. —

3. Καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐξῆλθον ἀκρίδες εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἐξουσία ὡς ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ σκορπίοι τῆς γῆς.
4. Καὶ ἐῤῥέθη αὐταῖς, ἵνα μὴ ἀδικήσωσι τὸν χόρτον τῆς γῆς, οὐδὲ πᾶν χλωρὸν, οὐδὲ πᾶν δένδρον· εἰ μὴ τοὺς ἀνθρώπους μόνους, οἵτινες οὐκ ἔχουσι τὴν σφραγῖδα τοῦ ΘΕΟΥ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.
5. Καὶ ἐδόθη αὐταῖς, ἵνα μὴ ἀποκτείνωσιν αὐτοὺς, ἀλλ᾽ ἵνα βασανισθῶσι μῆνας πέντε· Καὶ ὁ βασανισμὸς αὐτῶν ὡς βασανισμὸς σκορπίου, ὅταν παίσῃ ἄνθρωπον.
10. Καὶ ἔχουσιν οὐρὰς ὁμοίας σκορπίοις, καὶ κέντρα ἦν ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν. —

Deſcribuntur heic locuſtæ myſticæ, quarum definitionem aliis linquo, ea duntaxat tacturus, quæ naturalibus locuſtis conueniunt.

Verſ. 2. Ἀνέβη καπνὸς ἐκ τοῦ φρέατος ὡς καπνὸς καμίνου μεγάλης, καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀὴρ ἐκ τοῦ καπνοῦ τοῦ φρέατος. Præcipitantur & naturales locuſtæ fumo in terram, capiunturque ſic ab ἀ-

κριδοφάγοις. *Agatharchides :* καπνῷ δὲ ταύτας θηρῶσιν, ἐκ τῦ ἀέρος ἐπὶ γῆν καταφέροντες. *Strabo :* ἐν ταῖς χαράδραις δὲ ἐμβάλλοντες ὕλην καπνώδη, καὶ ὑφάψαντες μικρὸν ὑπερπετάμεναι γὰρ τὸν καπνὸν σκοτῦνται, καὶ πίπτυσι. *In foſſas projicitur materia fumans, & accenditur, quo facto præteruolantes locuſtæ caligine obrutæ decidunt.* Inter alia hæc habet *Diodorus* L. III. ἐγειρομένυ δὲ καπνῦ πολλῦ, καὶ δριμέως, αἱ μὲν ἀκρίδες ὑπερπετόμεναι τὴν χαράδραν, καὶ διὰ τὴν τῦ καπνῦ δριμύτητα πνιγόμεναι καταπίπτυσιν ἐπὶ τὴν γῆν, ὀλίγον διαπετασθεῖσαι τόπον. *Surgente fumo multo & acri ſuffocatæ decidunt locuſtæ in foſſas & terram.* Fumum, & ſulphureas ejus partes ſufferre nequeunt inſecta, imo pereunt, contractis ſpaſmodicè tracheæ tenerrimis ramuſculis per totum corpuſculum extenſis, & ſuffocato fluidorum circulo.

Quadrant & naturalibus locuſtis *menſes quinque*, quibus debebant myſticæ illæ *cruciare*, βασανίζειν, homines. Illæ quippe per æſtiuos duntaxat menſes noxas ſuas inferunt, diſparentes hybernis.

Verſ. 7. deſcribuntur τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκρίδων ὅμοια ἵπποις ἡτοιμασμένοις εἰς πόλεμον. Sic & Joel. II. 4. *Aſpectus ejus ut aſpectus equorum, currunt inſtar equitum.*

Verſ. 8. Οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὡς λεόντων ἦσαν. Joel. I. 6. *Gens aſcendit ſuper terram meam, robuſta, innumerabilis, cujus dentes dentes ſunt leonini, habet molares leænæ. (molares ejus ut catuli leonis.)*

Verſ. 9. Εἶχον θώρακας ὡς θώρακας σιδηρῦς. *Claudianus :*

- - Cognatus dorſo dureſcit amictus,
Armauit natura cutem.

Applicant Interpretes Arabes thoraces hosce tum alis, tum pectori locuſtarum.

Ἡ φωνὴ τῶν πτερύγων αὐτῶν ὡς φωνὴ ἁρμάτων, ἵππων πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον. Joel. II. 5. *Irruunt ſtrepitu quodam per cacumina montium ut currus, & ſicut crepitus flammæ ignis deuorantis ſtipulam: ut populus prævalidus inſtructus ad prælium.*

Sed habent quoque Apocalypticæ Locuſtæ, quæ in rerum natura fruſtra quæras. Surgit fumus ἐκ τῦ φρέατος τῆς ἀβύσσυ, v. 1. 2. ex inferno, non ex foſſis manuum humanarum operâ cauatis. ὐκ ἀδικέσυσι τὸν χόρτον τῆς γῆς, ὐδὲ πᾶν χλωρὸν, ὐδὲ πᾶν δένδρον· εἰ μὴ τὺς ἀνθρώπυς μόνυς, ὅιτινες ὐκ ἔχυσι τὴν σφραγῖδα τῦ ΘΕΟΥ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν, v. 4. Ἔχυσιν ὐρὰς ὁμοίας σκορπίοις, καὶ κέντρα ἦν ἐν ταῖς ὐραῖς αὐτῶν. —— Καὶ ὁ βασανισμὸς αὐτῶν ὡς βασανισμὸς σκορπίυ, ὅταν παίσῃ ἄνθρωπον, v. 5. 10. Ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ὡς ςέφανοι ὅμοιοι χρυσῷ, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὡς πρόσωπα ἀνθρώπων, v. 7. Εἶχον τρίχας ὡς τρίχας γυναικῶν, v. 8. *Locuſtæ* naturales *regem non habent*, Prov. XXX. 27. Sed myſticæ hæ ἔχυσιν ἐφ᾽ αὐτῶν βασιλέα τὸν ἄγγελον τῆς ἀβύσσυ· ὄνομα αὐτῷ ἑβραϊςὶ Ἀβαδδὼν, καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὄνομα ἔχει Ἀπολλύων, v. 11. Joel. I. 11. legitur אָבַד קְצִיר שָׂדֶה, ἀπόλωλε τρύγητος ἐξ ἀγρῦ, *periit meſſis campi.* Ubi in Hebræo legitur vox אָבַד in Græco Textu ἀπολλύειν.

Scorpiones quoque conſiderandos nobis offert Propheta, & tum ratione formæ, tum ratione morſuum noxiorum comparat locuſtis Propheta noſter. Memorantur autem σκορπίοι τῆς γῆς, terreſtres, qui in terra viuunt atque repunt, diſtincti ab alatis, volantibus. Extat de hoc diſcrimine egregius locus apud *Lucianum* in *Dipſadibus :* Σκορπίων γένος διττὸν. Τὸ μὲν ἕτερον ἐπίγειόν τε, καὶ πεζὸν ὑπέρ μέγα καὶ πολυσφόνδυλον. θάτερον δὲ ἐναέριον, καὶ πτηνὸν, ὑπενύπτερον δὲ, δια ταῖς ἰκτοῖσι, καὶ τέττιξι, καὶ νυκτερίσι τὰ πτερά. *Scorpionum genus duplex: Unum eſt terreſtre, pedatum, magnum, habetque* (in cauda) *plures vertebras*, ſiue articulos: *alterum vidit volatque in aëre, tenues habet alas, ut locuſtæ*, (nam pro ἰκτοῖσι legendum ἀκρίσι) *cicadæ ac veſpertiliones.* Sic & *Strabo* L. XVI. in Mauritania inueniri ſcribit σκορπίων δὲ καὶ πτηνῶν καὶ ἀπτέρων πλῆθος, *Scorpionum volatilium, & non alatorum multitudinem. Ælianus* L. XVI. c. ult. Pammenem in Ægypto vidiſſe Scorpiones alatos, duplici aculeo præditos. Alia teſtimonia dant *Plinius* L. XI. c. 25. *Strabo* L. XV. *Pauſanias in Bœoticis, Nicander in Theriacis, Epiphanius in Hieracitas.* De hujusmodi Scorpionibus alatis nil habet *Ariſtoteles*, ſed deſcribit eos *Jonſtonus* L. I. *Inſect.* p. 113. depingitque TAB. XVIII. Dantur & præter terreſtres & alatos Scorpiones marini, qui præter venenum nihil commune cum illis habent, quod venenum non caudæ ineſt, ſed capiti totique corpori. Horum mentionem faciunt *Dioſcorides, Ariſtoteles, Agatharchides, Plinius, Ælianus, Athenæus, Galenus*, alii. Si cui proin volupe eſt ſcribere quidpiam de Scorpione terreſtri, is epitheton ſimul addere neceſſe habet. Ita *Cteſias*, σκόρπιος ὁ ἠπειρώτης. *Ariſt. Hiſt.* L. V. c. 26. οἱ σκορπίοι οἱ χερσαῖοι. *Plinius* L. XI. c. 25. *Scorpiones terreſtres. Heſychius :* βλήσας, ὁ χερσαῖος σκορπίος. *Philoxenus :* γήϊνος σκορπίος. Diuus noſter Johannes σκορπίος τῆς γῆς, *Scorpiones terræ*, rectius *Erd-Scorpionen* vernaculè, quàm *Scorpionen auf Erden.*

Ex omnibus Scorpionis partibus memorat Diuus Johannes *caudam*, & *aculeum* venenatum, ὐρὰν καὶ κέντρον. Sic & *Julianus Epigr. de ſignis cœleſtibus.*

Libra ſubit, caudaque animal quod dirigit ictum.

Hilaſius.

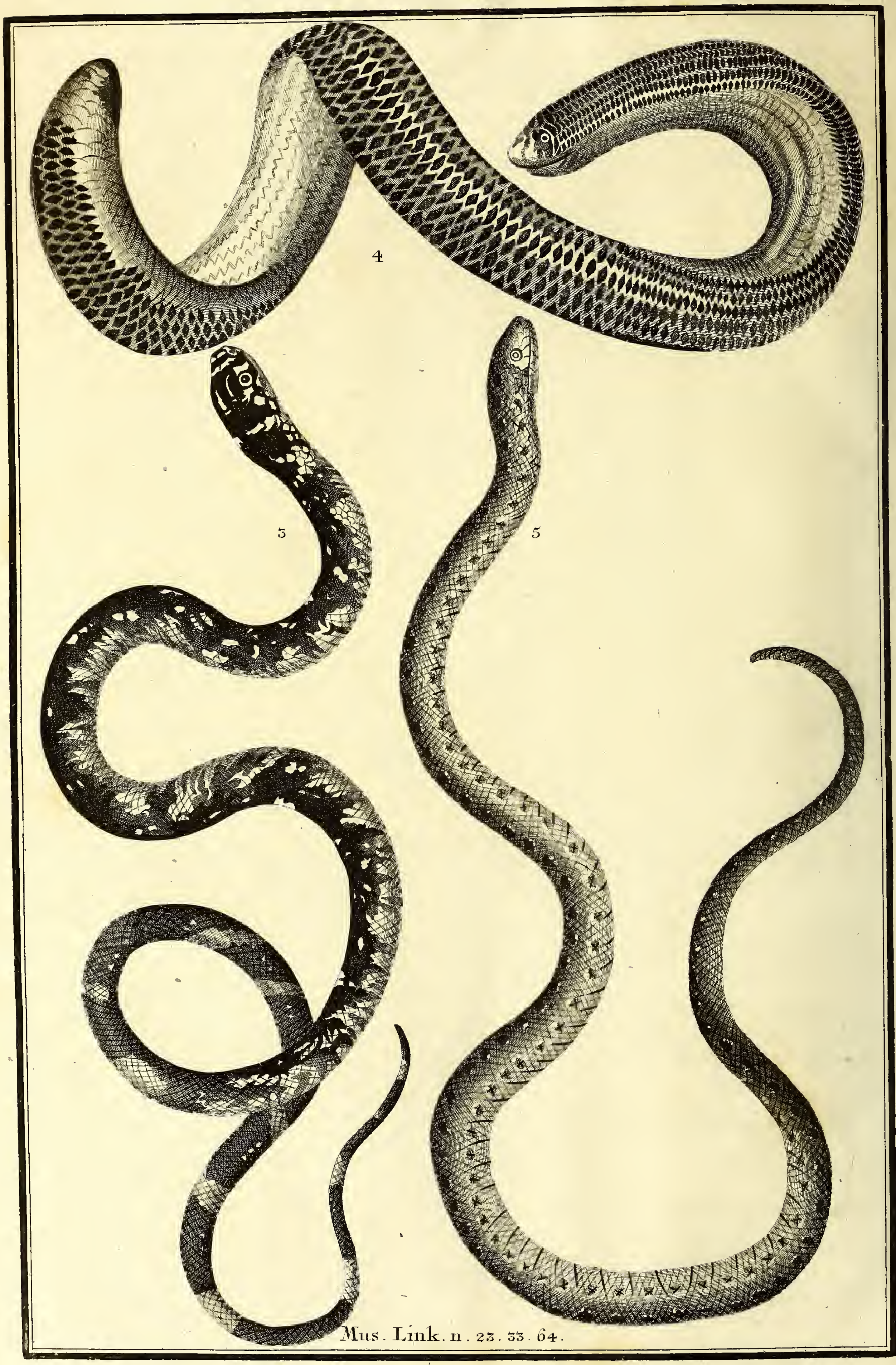
Libraque lance pari, & violentus acumine caudæ.

Euſthenius.

Momentumque ſequens, caudaque timendus adunca.

De qua cauda dicere licet, quod *Chryſippus* effatus eſt de cauda Pauonis, τὸ ζῶον γεγονόναι ἕνεκα τῦ

RPJCB

APOCAL. Cap. XII. v. 7. 9.
Serpentes.

Offenb. Cap. XII. v. 7. 9.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

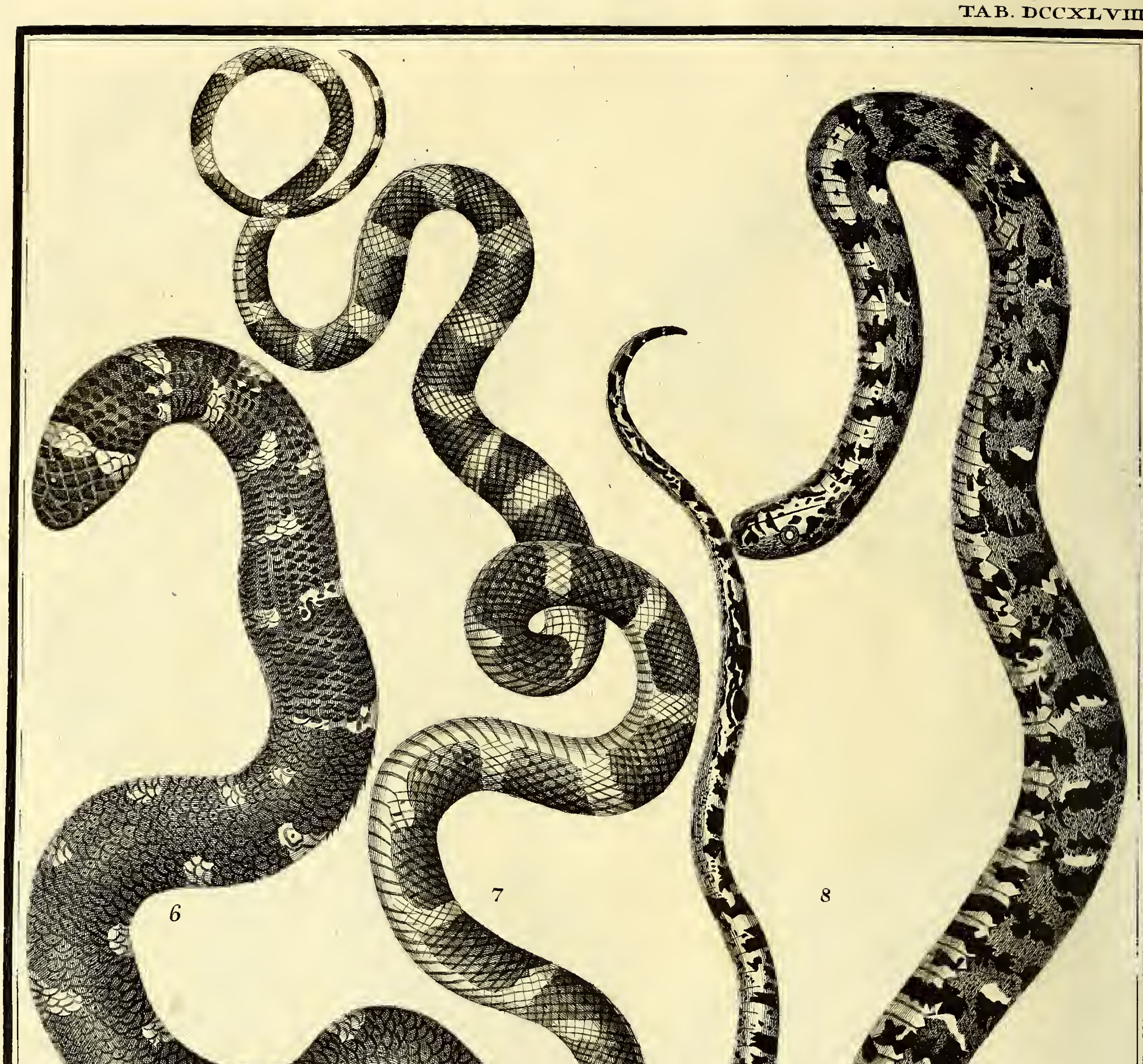

Musei Linkiani n. 44. 46.

APOC. Cap. XII. v. 7. 9.
Serpentes.

Offenb. Cap. XII. v. 7. 9.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

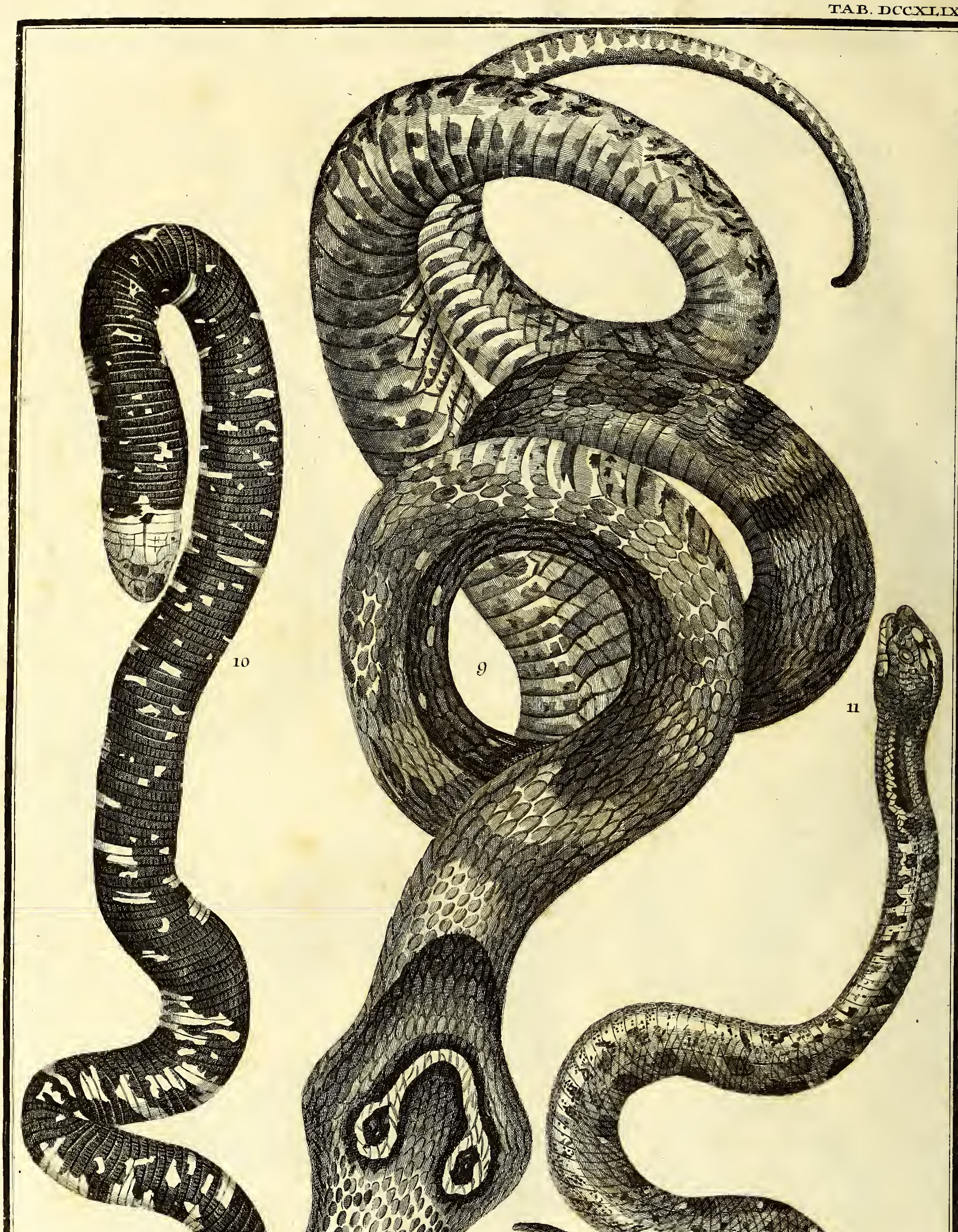

Apoc. Cap. XII. v. 7. 9.
Serpentes.

Offenb. Cap. XII. v. 7. 9.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

Apoc. Cap. XII. v. 7. 9.
Serpentes.

Offenb. Cap. XII. v. 7. 9.
Schlangen.

I. G. Pintz sculps.

τοῦ κέρως, *animal factum eſſe propter caudam.* Deſcripſi hanc cum ſuo veneno alibi, & delineatam dedi, unà cum aculeo, qui in admirationem ſummam rapuit *Baſilium*, excauatus à Creatore, ut venenum in vulnus deponeret, *Baſilius in Hexaem. Hom.* 9. τὸ λεπτότατον τοῦ σκορπίου κέντρον, πῶς ἐκοίλανεν ὥσπερ αὐλὸν ὁ τεχνίτης, ὥςε δι᾽ αὐτοῦ τὸν ἰὸν τοῖς τρωθεῖσιν ἐνίεσθαι. Cauam hanc fiſtulam vocat *Ælianus* L. IX. c. 4. κολπώδη διπλόην, *ſinuoſam duplicitatem*, ſubtilem adeò, ut viſum effugiat, ὑπὸ τῆς ἄγαν λεπτότητος οὐ πάντη σύνοπτον, foramine inconſpicuo pariter apertam, ὀπὴν εἶναι, δι᾽ ἧς ἔξεισιν (τὸ φάρμακον) οὐδὲ ταύτην ὄψει θεωρητὴν. Conformia ſunt *Scholia in Nicandrum.* παντὸς δὲ σκορπίου τὸ κέντρον τετρημένον ἐςὶν, ἔχον διπλόην τινὰ δυσόρατον διὰ λεπτότητα, δι᾽ ἧς τὸν ἰοβόλον ἰχῶρα προΐησιν. *Omnis autem Scorpionis aculeus perforatus eſt, habens fiſtulam quandam, quæ præ tenuitate videri nequit, unde venenoſa ſanies emittitur.* Conjectabant veteres feliciter, quod armatus viſus detexit modernis; non poterant ſcilicet illi tantæ noxæ effectus tribuere ſoli aculei ſolidi puncturæ, tantæ, inquam, noxæ, quæ non hominem duntaxat interimit, ſed ipſum Leonem. *Ambroſ. in Hexaëm.* L. VI. c. 6. *Leo quidem rex ferarum, qui comantes ceruice toros excutit, exiguo Scorpionis aculeo exagitatur, & veneno Serpentis occiditur. Sed quis non miretur, tam breui Scorpionem aculeo, ut incorporeum putes, ingentium corporum excire mortem?*

De effectibus ictus ſcorpionini ſequentia narrat *Dioſcorides* L. VII. c. 7. Τοῖς δὲ ὑπὸ σκορπίου δηχθεῖσιν ὁ μὲν τόπος εὐθέως ἄρχεται φλεγμαίνειν, σκληρὸς καὶ ἐνερευθὴς καὶ περιπαθὴς, σὺν ὀδύνῃ γινόμενος ἐναλλάξ. ὅτε μὲν γὰρ πύρωσις αὖθις δὲ ψύξις ἐπιλαμβάνεται, καὶ πόνος ἐξαπίνης, καὶ ποτέ μεν ῥαΐζει, ποτέ δὲ ἐπιτείνεται. παρέπεται δ᾽ αὐτοῖς ἱδρὼς καὶ φρικώδης αἴσθησις, καὶ τρόμος, καὶ περίψυξις ἀκρωτηρίων, καὶ βουβώνων ἔπαρσις, φύματα διὰ τῆς ἕδρας ὀρθοτριχία τε, καὶ δύσχροια, ἐπαλγὴς περὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς αἰσθήσεως, καθάπερ ἀπὸ βελόνης κεντημάτων ὀδυνώμενος. *Scorpionis morſu inflammari ſtatim incipit locus, & indureſcit, ac intentus rubet, viciſſimque dolore premitur. Modò ſiquidem exæſtuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, & aliquando meliuſculè habet, aliquando verò recrudeſcit. Conſequitur ſudor, horroris ſenſus & tremor: extremæ corporis partes refrigeſcunt, inguina extolluntur, per ſedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor membra decolorat, & dolor, tanquam expungente acu, per uniuerſam cutem ſentitur.* Hinc conjicere eſt facile, veneno hocce ſpiculeis pungentiſſimis prægnanti neruos acutiſſimo dolore affici, & totum corpus tum ſanguinis tum neruorum ductu compati. Acutos hoſce dolores graphicè exprimit Propheta noſter v. 5. ὁ βασανισμὸς αὐτῶν ὡς βασανισμὸς σκορπίου, ὅταν παίσῃ ἄνθρωπον. Sic σκορπιόδηκτος Orion apud *Orpheum de Lap. cap. de Scorpio lapide.*

Πικρῇσιν τότε γυῖα πεπαρμένος ἀμφ᾽ ὀδυνῇσι.

Acerbis tum circa membra punctus doloribus.

Hercules de urentibus, quos paſſus, doloribus apud *Senecam Herc. Oet. Act.* 4.

Eheu! quis intus Scorpius, quis feruidâ
Plagâ reuulſus Cancer infixus meas
Urit medullas?

Notandum præterea, noxium inprimis eſſe hoc animal æſtiuo tempore, innoxium hyemali. *Tertullianus: Familiare periculi tempus, æſtus: Auſtro & Africo ſæuitia velificat. Macrob. Saturn.* L. I. c. 21. *Scorpius hyeme torpeſcit, & transacta hac, aculeum rurſus erigit vi ſua, nullum natura damnum ex hyberno tempore perpeſſa.* Hinc, *Leone Africano* teſte, Urbis Peſcaræ, quæ in Africa eſt, incolæ Scorpionum metu agreſti fruuntur aëre, & Nouembri menſe redeunt. Inſeruiunt hæc illuſtrando commati 5. ἐδόθη αὐτοῖς —— ἵνα βασανισθῶσι μῆνας πέντε.

Pro Scorpione, quem alibi repræſentauimus, adſint ſequentes figuræ.

A. Scorpio cochlea, Cornuta nodoſa, Podagra, Scorpioen. *Rumph. Amb. Rarit.* p. 111. TAB. XXXVI. k.

B. Scorpius minor vel Scorpæna Rondeletii. *Geſſn.* p. 1018. *Aldrov.* L. II. c. 24. Scorpæna Saluiani ſeu Scrofanello p. 94. *Willougby Ichthyol.* p. 331.

TABB. DCCXLVI. DCCXLVII. DCCXLVIII. DCCXLIX.

Apoc. Cap. XII. verſ. 7. 9. 14. 16

7. — Michaël & Angeli ejus prælia-bantur cum Dracone: & Draco pugnabat, & Angeli ejus,

7. — Michael & Angeli ejus præliabantur cum Dracone, & Draco pugnabat, & Angeli ejus.

9. Et projectus eſt Draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas. —
14. — à facie Serpentis.
16. — quod ejecerat Draco ex ore ſuo.

9. Et projectus eſt Draco ille magnus, Serpens antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas. —
14. — à facie Serpentis.
16. — quod miſit Draco de ore ſuo.

7. — Ὁ Μιχαὴλ καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ ἐπολέμησαν κατὰ τοῦ δράκοντος, καὶ ὁ δράκων ἐπολέμησε, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ.

9. Καὶ ἐβλήθη ὁ Δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος, ὁ καλούμενος Διάβολος, καὶ ὁ Σατανᾶς. —

14. — Ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως.

16. — Ὃν ἔβαλεν ὁ Δράκων ἐκ τοῦ ςόματος αὐτοῦ.

PRoduximus variis occaſionibus in Theatrum Serpentes benè multos ex inſtructiſſimo Nobiliſſimi *Linckii* Lipſienſis, Amici conjunctiſſimi, Muſeo. Sequentes ſi adjunxerit Hiſtoriæ Naturalis amator, potiorem habebit ὀφεογραφίας partem. Occaſionem præbet ὁ Δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος, qui Protoplaſtum matrem ſeduxit.

TAB. DCCXLVI. Fig. 1. Vipera Americana coloribus albo, nigro, flauicante, rubro pulcherrime picta, lituris nigris ſine ordine diſcurrentibus, capitis vertice albo, ſed macula ſagittæformi nigra à roſtro per occiput ad medium collum, quæ ἀμφήκης eſt, notato, cauda ex rubello & albido coloribus tæniata.

Vipera Americana ex albo, nigro, rubro perbellè notata.

Amaranthus tricolor Ruyſchii Muſ. Idolum Nigritarum.

Fig. 2. Vipera ſubcœrulea & nigra teſſellata, ventre flauicante.

TAB. DCCXLVII. Fig. 3. Serpens capite & dorſo atro, ſed maculis albis variæ figuræ mire interſtincto, lituris etiam atris paſſim absque ordine ad imum ventrem album deſcendentibus, eumque cingentibus, cauda ex coloribus atro, fuſco & albo tæniata.

Serpens Americanus nigris annulis & punctis albis.

Hæris Arabibus ſerpentis genus albis nigrisque punctis variegatum. *Meninzk. Lex.* 1752.

Fig. 4. Amphisbæna dorſo ex albo & nigro, lituris innumeris in collo denſioribus, in dorſo ad extremam usque caudam veluti ſegmentis circularibus nigris teſſellata, ventre flauo & lato.

Amphisbæna dorſo ex albo & ſubnigro teſſellata, ventre ſubflauo.

Giraupiagara, Serpens niger oblongus, ſubflauo pectore. *Raj. Syn.* 329.

Amphisbæna ſiue Serpens biceps, ſuperius colore fuſco & marmoreo, ventre aureo & lato, capite & cauda quaſi acuminata. *Vinc. Cent.* III. 40.

Fig. 5. Serpens tenuis, dorſo fuſco, maculis nigricantibus per æqualia interualla picto, ventre albido & ad latera ſtellulis atris ornato, intercurrentibus punctis albis.

TAB. DCCXLVIII. Fig. 6. Amphisbæna Iſebequenſis ærei vel rubicundi coloris, maculis vel lituris albis in collo & ad dorſi latera notatus, capite veluti reticulato cupreo, ſed in occipite albo diademate inſignito, extrema cauda alba.

Amphisbæna Iſebequenſis cuprei coloris, variis lineis albis & punctis nigris in dorſo.

Serpens rubicundus, *beſiteg* Arabicè. *Meninzk. Lex.* 5956.

Fig. 7. Vipera Surinamenſis capite fuſco, diademate albo, in cujus medio macula nigricans, ſemitæniis latioribus flauo-fuſcis, annulis albidis in ventrem ejusdem coloris ſeſe terminantibus.

Vipera Surinamenſis cingulis albis minoribus ſubflauis, majoribus in dorſo.

Fig. 8. Serpens Americanus ex coloribus nigro, albo, griſeo, flauido varius, lituris per totum corpus atris variæ figuræ & magnitudinis, characteres Orientales fere referentibus.

TAB. DCCXLIX. Fig. 9. Vipera Indica ex coloribus flauo, fuſco, ſubalbido veluti marmorata, in collo gutturoſo è fuſco nigricante alba macula nigro colore marginata conſpicilli ferè figura notata.

Vipera Indica vittata geſticulatrix ad ceruicem conſpicillo inſignita, *Cobras di Capello* Luſitanis, *Brillslang* Belgis.

Serpens venenatus *Naja* dictus, Luſitanis *Cobras de Cabelo*, cujus tripudia & geſticulationes deſcribit *Kæmpfer. Amœnit. Exot.* p. 565.

Serpens Indicus coronatus diademate ſeu conſpicillo inſignitus, *Raj. Syn.* 330.

Vipera Indica vittata geſticularia. *Catal. Muſ. Ind.*

Vipera pileata quibusdam. Serpens duos pedes longus, roſtro oblongo, capite plano ſeu depreſſo, latiſſimo, cum ocularibus ſeu conſpiciliis in ſummo, cujus oculi ad imam capitis partem ſe extendunt, *Raj.* l. c.

Ser-

Serpens Indiæ Orientalis, dictus *Cobra de Cabelo*, forma faciem humanam ſub ceruice referens. *Vinc. Cent.* I. 6.

Serpens Orientalis maximus, *Cobra de Cabelo* dictus, facie anili. *Vinc. Cent.* I. 12.

Coluber venenatus Orientalis, Indis Cobra de Capello, cum humanæ faciei figura in ceruice. *Vinc. Elench. Tab.* p. 24.

Fig. 10. Amphisbæna Americana nigra variis lineis albis notata, iisque ſine ordine transuerſim poſitis, verſus caudam copioſioribus, capite pene toto albido.

Fig. 11. Serpens ex coloribus nigro, albo, flaueſcente, purpureo, veluti marmoratus, maculis in dorſo nigricantibus, lituris ad latera in fundo albo nigris.

Apoc. Cap. XXI. verſ. 11.

— Et lumen ejus ſimile lapidi pretioſiſſimo, tanquam lapidi Jaſpidi cryſtallizanti.

— Et lumen ejus ſimile lapidi precioſo, tanquam lapidis Jaſpidis ſicut cryſtallum.

— Καὶ ὁ φωστὴρ αὐτῆς ὅμοιος λίθῳ τιμιωτάτῳ, ὡς λίθῳ ἰασπίδι κρυσταλλίζοντι.

JAſpidis eadem ſunt fata, quæ multarum aliarum rerum, quarum pretium ab arbitrio hominum pendet. Inſertus hic lapis, vel hoc nomine pretioſus, Pectorali Aharonis, licet in quarta ſerie, Exod. XXVIII. 20. Jaſpidi confertur ciuitas DEI, Hieroſolyma noua. ἡ ἐνδόμησις τοῦ τείχους αὐτῆς ἴασπις, Apoc. XXI. 18. ὁ θεμέλιος ὁ πρῶτος (τοῦ τείχους) ἴασπις, 19. In veteri Diſticho præfertur auro.

Auro quid melius? Jaſpis. Quid Jaſpide? Virtus.
Quid Virtute? DEUS. Quid Deitate? Nihil.

In hac ultima mundi ſenecta, ut virtus ipſa, reponitur inter viliores gemmas. Imò dubitare licet, annon Jaſpis, cujus in Sacris mentio fit, ſit, quod *Wedelius* conjectat *de Jaſpide Scripturæ Exercit.* VIII. *Dec.* X. ipſe *Adamas*, λίθος reuera τιμιώτατος, auro pretioſior? *Maximum in rebus humanis, non ſolùm inter gemmas, pretium habet Adamas, diu non niſi Regibus, & iis admodùm paucis cognitus. Plin.* L. XXXVII. c. 4. Pondus accedit huic ſententiæ ex Textu noſtro, ubi mentio fit ἰασπίδος κρυσταλλίζοντος. Eſt quippe Adamas Cryſtallorum pretioſiſſima. Meminit & *Orpheus de Lap.* p. 207. Ἰασπίδος ἐαροχρόου (an ἀεροχρόου?) quam fulgenti confert Cryſtallo.

\- - - Ἐκ δ' ἄρα βωμῶν
Ἤυτε περ κρύσταλλος, ἄνευ πυρὸς ἐκ φλόγα πέμπεις.
\- - - *Atque in aris*
Haud ſecus ac Cryſtallus ſine igne flammam emittis.

Quod Prædicatum certè non Jaſpidi competit, ſed Adamanti. *Marbod. de Lapid. pret.* c. 1.

Ultima præcipuum genus India fert Adamantis
De Cryſtallorum natum ſumptumue metallis,
Hunc ita fulgentem cryſtallina reddit origo,
Ut ferruginei non deſinat eſſe coloris.

Accedit argumentis hactenus allatis, quod Adamantis nullam faciat mentionem *Orpheus*, neque *Dioſcorides*, & Adamantis ipſum nomen, quà lapidem pretioſum denotat, nouum ſit. Adamas olim fuit *ferrum*. Apud *Heſiodum* eſt ἀδάμαντος θυμὸς, *ferreus animus*, κυνέη ἀδάμαντος, *galea ferrea*. Tribuebatur quoque Adamantis nomen *Magneti*, qui etiam eſt Martialis indolis, & hodienum Gallis appellatur *Aiman*.

Si cui placet modernorum *Jaſpis*, poterit is Ἰασπίδι κρυσταλλίζοντι ſequentia adjungere Synonyma. Ἴασπις κρυσταλλώδης, ἐοικὸς φλέγματι. *Jaſpis cryſtallum imitans, colore ſimilis pituitæ. Dioſc.* L. V. c. 160. *Jaſpis Cryſtallo ſimilis, aut myxis. Plin.* L. XXXVII. c. 8. Ἴασπις κρυστάλλῳ ὕδατος ὅμοια. *Epiphan.* Ἴασπις ὑδατόεσσα. *Jaſpis Cypria, glaucoque pingui. Plin.* l. c. Ἴασπις κρυσταλλοειδὴς, ὀλίγου ἐπιτεινομένη τὴν χροιάν. *Jaſpis Cryſtallum penè referens, paulò vehementius colorem intendens. Pſell.* Ἴασπις ἐμφερὴς ἄρνου ἐγκεφάλῳ. *Jaſpis hirci cerebrum referens. Id. Jaſpis merè alba. Wolfart. Amœnit. Haſſ. Specim.* I. p. 23. *Hiſt. Nat. Haſſ.* P. I. p. 19.

Apoc. Cap. XXI. verſ. 18.

Et erat ſtructura muri ejus ex Jaſpide. Ipſa verò ciuitas aurum mundum, ſimilis vitro mundo.

Et erat ſtructura muri ejus ex lapide Jaſpide: ipſa verò ciuitas aurum mundum, ſimile vitro mundo.

Καὶ ἦν ἡ ἐνδόμησις τοῦ τείχους αὐτῆς ἴασπις· καὶ ἡ πόλις χρυσίον καθαρὸν, ὁμοία ὑάλῳ καθαρῷ.

Vid. Apoc. Cap. XXI. verſ. 11.

Χρυσίον καθαρὸν, ὅμοιον ὑάλῳ καθαρῷ percommodè repræſentat aurum per lentes cauſticas vitrificatum.

Apoc. Cap. XXI. verſ. 19. 20. 21.

19. Et fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioſo ornata. Fundamentum primum, Jaſpis: ſecundum, Sapphirus: tertium, Calcedonius: quartum, Smaragdus.

20. Quintum, Sardonyx: ſextum, Sardius: ſeptimum, Chryſolithus: octauum, Berillus: nonum, Topazius: decimum, Chryſopraſus: undecimum, Hyacinthus: duodecimum, Amethyſtus.

21. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ ſunt, per ſingulas, & ſingulæ portæ ſingulis margaritis: & platea ciuitatis aurum mundum, tanquam vitrum pellucidum.

19. Et fundamenta muri ciuitatis, omni lapide precioſo ornata. Fundamentum primum, Jaſpis: ſecundum, ſaphirus: tertium, Chalcedonius: quartum, Smaragdus.

20. Quintum, ſardonyx: ſextum, ſardius: ſeptimum, Chryſolithus: octauum, Beryllus: nonum, Topazius: decimum, Chryſopraſus: undecimum, Hyacinthus: duodecimum, Amethyſtus.

21. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ ſunt, per ſingulas: & ſingulæ portæ erant ex ſingulis margaritis: & platea ciuitatis aurum mundum, tanquam vitrum perlucidum.

19. *Καὶ οἱ θεμέλιοι τοῦ τείχους τῆς πόλεως παντὶ λίθῳ τιμίῳ κεκοσμημένοι· ὁ θεμέλιος ὁ πρῶτος, ἴασπις· ὁ δεύτερος, σάπφειρος· ὁ τρίτος, χαλκηδὼν· ὁ τέταρτος, σμάραγδος.*

20. *Ὁ πέμπτος, σαρδόνυξ· ὁ ἕκτος, σάρδιος· ὁ ἕβδομος, χρυσόλιθος· ὁ ὄγδοος, βήρυλλος· ὁ ἔννατος, τοπάζιον· ὁ δέκατος, χρυσόπρασος· ὁ ἑνδέκατος, ὑάκινθος· ὁ δωδέκατος, ἀμέθυσος.*

21. *Καὶ οἱ δώδεκα πυλῶνες, δώδεκα μαργαρῖται· ἀνὰ εἷς ἕκαστος τῶν πυλώνων ἦν ἐξ ἑνὸς μαργαρίτου· καὶ ἡ πλατεῖα τῆς πόλεως, χρυσίον καθαρὸν, ὡς ὕαλος διαφανής.*

NOn dubitatur absque cauſa, num hæ duodecim gemmæ, quas Johannes vidit in noua Hieroſolyma, præciſè reſpondeant duodecim illis Pectoralis Pontificalis? vel, an hæ illis, vel illæ his lucem fœnerari queant? Eſt hæc materia una ex δυσνοήτοις, quoniam certum eſt, mutaſſe gemmas ſua nomina, & colorum deſcriptio nobis utrobique deeſt, qui ſoli ideam formant adæquatam. Conſiderationi nihilominus ſubjiciemus gemmam unam poſt alteram.

I. *Jaſpis*, ſi quæ alia gemma, deberet eſſe cognita, quoniam Hebræum Græcumue nomen ſuum ſeruauit in plerispue Europæ linguis. Sed animaduertimus jam ſupra ad v. 11. inter incertas etiam hanc eſſe reponendam. Eſt modernorum Jaſpis lapis minus pretioſus, opacus, ut plurimum viridis vel ruber, Achatæ adeò affinis, ut ſæpius confundi ſoleant, & *Imperatus* fuerit perſuaſus, eſſe *Dioſcoridis* & *Plinii Jaſpidem* ipſum modernorum *Achaten*, & hunc veterum Jaſpidem. Certum id quoque, Veteres Jaſpides nomine complexos eſſe varias gemmas, ſingularibus hodie nominibus diſcretas, quas inter forſitan recenſentur Turcois, Malachites, Carneolus, Nephriticus, Heliotropius.

II. Eſt modernorum *Sapphirus* gemma cœrulea diaphana, diuerſus à Sapphiro veterum, qui *aureis punctis collucebat. Plin.* L. XXXVII. c. 9. & dubio procul omni eſt *Lazuli Lapis.* Conjectare proin licet, eſſe modernorum *Sapphirum* veterum *Amethyſtum*, vel *Hyacinthum*, & ſpeciatim *Epiphanii Hyacinthum thalaſſiten*, ὑδαρέστερον. Qua de re pluribus conſuli poſſunt *Salmaſius in Solinum*, *Laëtius*, alii.

III. *Chalcedonius* eſt gemma albi coloris pellucida, vel ſemidiaphana, nobilior, ſi ex cœruleſcenti transluceat, uti Orientales, vilior, ſi opacus magis, & flaueſcat. Cum Achate ſæpe confunditur, item cum Onyche, ſi in ſtrata diuerſi coloris ſit diſpartitus. Nomen in omnibus fere Idiomatibus Europæis reſiduum lapidi dedit Chalcedon Aſiæ urbs.

IV. *Smaragdus* gemma eſt viridis pellucida, ex communi veterum & modernorum Scriptorum conſenſu.

V. *Sardonyx* eſt ex parte Sardius, ex parte Onyx, ex parte ruber ut Carneolus, ex parte albus. *Sardonyches olim, ut ex nomine ipſo apparet,*

paret, intelligebantur candore in Sarda, hoc eſt, velut carnibus ungue hominis impoſito, & utroque translucido. Plin. L. XXXVII. c. 6. Optimi ex hoc genere ſunt diaphani, alii viliores opaci, *Plinio cœcæ* dicti. Pars una ſi non ſit rubra, vel carnea, ſed cœruleſcens, aut nigra, *Cameus* dicitur & *Onyx*.

VI. *Sarda, Sardius* rubri eſt, vel roſacei coloris, aliquando flammei, vocaturque *Carneolus*.

VII. *Chryſolithus aureo colore translucet. Plin.* L. XXXVII. c. 9. Modernorum eſt *Topazius*, ſed veterum Topazius viridis.

VIII. *Berillus, aqua marina* dictus, quia viridanti colore aquæ marinæ ſimilis: *Bootio* judice *Gemm.* L. II. c. 69. 70. veteres Berylli nomine complexi ſunt, Topazium, Citrinum, Sapphiri & Hyacinthi nonnullas ſpecies.

IX. *Topazius* veterum fuit viridis. *Egregia etiam nunc Topazio gloria eſt, ſuo virenti genere. — Ejus tota ſimilitudo ad porri ſuccum dirigitur. Plin.* L. XXXVII. c. 8. cognominatus hinc ὑαλοειδὴς, ὑάλῳ παλεμφερὴς, *vitrei coloris, vitro ſimilis, Orpheo, Diodoro Siculo*, aliis, ſed viror ille flauicare dicitur, ad inſtar olei. Modernis Lithologis veterum *Topazius* eſt noſter *Chryſolithus*, veterumque *Chryſolitus* modernorum *Topazius*.

X. *Chryſoprafus* vi nominis ſui ſaturi eſt viroris, ad aureum colorem deflectens. Sed *Plinio* L. XXXVII. c. 5. viroris diluti, Berylli ſpecies. *Vicinum genus* (Beryllis) *eſt pallidius, & à quibusdam proprii generis exiſtimatur, vocaturque Chryſoprafus.*

XI. *Hyacinthus* veterum coloris eſt dilutè cœrulei, vel violacei. *Ille emicans in Amethyſto color violaceus, dilutus eſt in Hyacintho. Plin.* L. XXXVII. c. 9. ſed modernorum Hyacinthus eſt flauus, vel rubro-flauus.

XII. *Amethyſtus usque ad vini colorem accedit, — fulgor purpuræ non ex toto igneus, ſed in vini colorem deficiens. — Perlucent omnes (Amethyſti) violaceo colore, ſcalpturis faciles, Indicæ abſolutum felicis purpuræ colorem habent. Plin.* L. XXXVII. c. 9.

Apoc. Cap. XXI. verſ. 25.

— Nox enim non erit illic.

— Νὺξ γὰρ ἐκ ἔςαι ἐκεῖ.

— Nox enim non erit illic.

SIngulari hac prærogatiuâ gaudet Hieroſolyma noua. νὺξ ἐκ ἔςαι ἐκεῖ· καὶ χρείαν ἐκ ἔχεσι λύχνε καὶ φωτὸς ἡλίε. ὅτι ΚΥΡΙΟΣ ὁ ΘΕΟΣ φωτίζει αὐτὲς, Apoc. XXII. 5. Terra, habitaculum noſtrum, ſi maneret in ſua circa Solem orbita, ceſſare deberet gyratio diurna, & idem ſemper Hemiſphærium Soli obuerti, quod Phænomenon offert Luna: id autem, ex *Clulueri* mente *Geolog.* p. 264. Terræ contingere poſſet ex approximatione Cometæ terram combuſturi. Sed nouæ Hieroſolymæ vix quadrare videtur hic ſitus. Cœleſtem hanc Beatorum ciuitatem ſi ex terra transferamus in cœlum ſtelliferum, nullibi melius locari poterit, judice Clar. *Müllero Diſp. de Galaxia* p. 30. quàm in ipſa hac via lactea, quæ innumerarum Stellarum eſt congeries. Anſam his cogitatis dedit *Fontenellius Entretiens ſur la pluralité des mondes*, ubi ita adloquitur ſexum ſequiorem, eruditâ curioſitate ſeſe diſtinguentem. *Vous voyez cette blancheur, qu'on appelle la voye ce que c'eſt? Une infinité de petites Etoiles inviſibles aux yeux a cauſe de leur petiteſſe, & ſemées, ſi prés les unes des autres, qu'elles paroiſſent former une lueur continue. Je voudrois que vous viſſiez avec des Lunettes cette fourmilliere d'Aſtres, & cette graine des mondes (ſi ces expreſſions ſont permiſes.) Ils reſſemblent en quelque ſorte aux Isles Maldives, à ces 12000. petites Isles ou Bancs de Sable, ſeparez ſeulement par des Canaux de Mer, que l'on ſauteroit presque comme des foſſez. Ainſi les petits Tourbillons de la voye de lait ſont ſi ſerrez, qu'il me ſemble, que d'un monde à l'autre on pourroit ſe parler, ou meſmes ſe donner lamain. Du moins je croy, que les Oiſeaux d'un monde paſſent aiſement dans un autre, & que l'on y peut dreſſer des Pigeons à porter des Lettres, comme ils en portent ici dans le Levant d'une ville à une autre. Ces petites mondes ſortent apparemment de la regle generale, par laquelle un ſoleil dans ſon Tourbillon efface des qu'il paroit tous les ſoleils etrangers. Si vous êtes dans un de ces petites tourbillons de la voye de lait, voſtre ſoleil n'eſt presque pas plus proche de vous, & n'a pas ſenſiblement plus de force ſur vos youx, que cent mille autres ſoleils de petits Tourbillons voiſins. Vous voyez donc voſtre Ciel briller d'un nombre infinites feux, qui ſont fort proches les uns des autres, & peu eloignez de vous. Lorsque vous perdez de veue votre ſoleil particulier, il vous en reſte encore aſſez, & voſtre nuiet n'eſt pas moins eclairée que le jour, du moins la difference ne peut pas eſtré ſenſible: & pour parler plus juſte. Vous n'avez jamais de nuict. Ils ſeroient bien & onnés, les gens de ce monde là, accoutumez comme ils ſont à une clarté perpetuelle, ſi on leur diſoit, qu'il y a des malheureux, qui ont des veritables nuicts, qui tombent dans des tenebres profondes, & qui quand ils jouiſſent de la lumiere, ne voyent meme qu'un ſeul ſoleil. Ils nous regardervient comme des Eſtres diſgraciez de la nature, & nôtre condition les feroit fremir d'horreur.* Non diſplicere poteſt ſententia hæc illis, qui beatorum ſedem collocant in cœlo aſtrifero, vel & ſupra illud.

illud. Ad literam ſanè congruit teſtimonio Diui Johannis. Apoc. XXI. 23. ἡ πόλις οὐ χρείαν ἔχει τοῦ ἡλίου, οὐδὲ τῆς σελήνης, ἵνα φαίνωσιν ἐν αὐτῇ. XXII. 5.
νὺξ οὐκ ἔσται ἐκεῖ· καὶ χρείαν οὐκ ἔχουσι λύχνου καὶ φωτὸς ἡλίου.

Apoc. Cap. XXII. verſ. 5.

Vid. Apoc. Cap. XXI. verſ. 25.

TAB. DCCL.

Colophonem Phyſicæ Sacræ imponat Monumentum ex Diluuianis, quod Muſeum meum exornat; Lapis eſt fiſſilis niger ex monte *Blattenberg* Glaronenſium, exhibens figuras ultra planam ſuperficiem extantes, quas ænigmatis loco propono Antiquitatum Diluuianarum amatoribus.

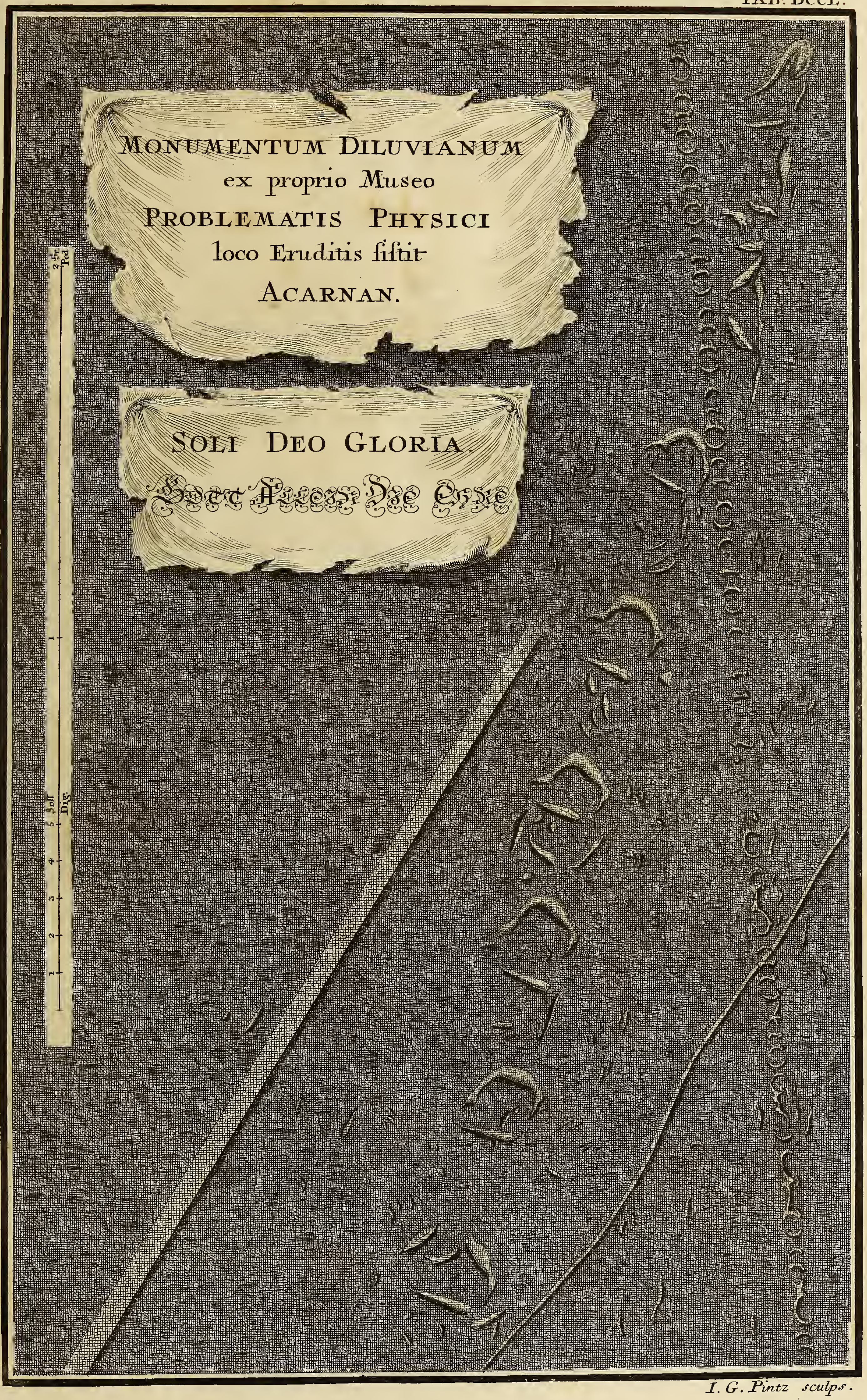
Pro Monumento Diluuiano.

Antipodes ſunt φίλαυτοι & inuidi, proprium illis, alienum his pecus grandius uber habet. Errores ſcilicet accreſcunt & pondere & numero, ſi peruerſis judiciis acceſſerint affectus deprauati. In omni hominum genere offendas erroneos & deuios hujusmodi ſaltus. Qui naturæ artisque theſauros in ſcriniis ſuis recondunt lentibus utplurimùm conuexis, ea, quæ poſſident, aſpiciunt, concauis aliena, nubem pro Junone ſæpe amplexantes. Quinimò ut plurimùm in reculis propriis dijudicandis adulamur nobis ipſis, fortè quia omnium noſtrûm oculis lens ineſt cryſtallina conuexa admodùm. Perdifficilis eſt æſtimatio pretii, & ut unica ad verum rerum æſtimium linea recta, ſic curuæ ad falſum innumeræ, obuiæ cumprimis in caſibus dubiis, qualis eſt de quo impræſentiarum, ne in eundem cum aliis ſcopulum incidam, proprium meum ſuſpendo judicium, licet ipſa agatur res mea, dijudicanda aliis me fortè oculatioribus. Ad rem ipſam eo, ne Prooemium tractatione ipſa ſit diffuſius.

Extat in Diluuiano meo Muſeo Tabula, quam heic in Icone ſiſto, Ardeſiæ illius Glaronenſis nigræ, quæ *Marmor menſarium nigrum Cardo* audit, & longè latèque per omnes terræ prouincias ob varium uſum defertur, deſcripta in *Itinerib. Alpin.* Lugd. Batav. 1723. editis p. 120. cruda qualis ex monte erui ſolet, attamen veluti naturâ polita longa 40. dig. 4. lin. Pariſinæ menſuræ, lata 17. digg. In ea conſpicuæ ſunt, quas delineatas vides, figuræ, eodem ſitu & ordine, ut quæ characteres repræſentare videntur unâ eademque rectâ lineâ ſint protenſæ, quæ hieroglyphica obliquè, angulum formantes cum illa acutum ex una, obtuſum ex altera parte. Sunt hæ figuræ ultra planam ſuperficiem eleuatæ ad ½. fere lineam elatiores tamen charateriformes; reſpondent omnibus ectypæ & concauæ, quarum fragmenta extant tum apud me, tum apud alios naturæ curioſos conciues. Quamuis dubius hæream, quid ſibi velit, vel quid ſignificet, rarum hocce cimelium, ſi φιλαυτεῖν licet, id tamen extra dubium pono, Diluuianæ eſſe Antiquitatis monumentum, ſiue artem id agnoſcat fabrum, ſiue polydædalam, ut vulgo audit, naturam matrem. Ne quis præjudicet in eundem me fortè incidere errorem cum celebri quodam viro, qui effigiata arte etiam rudi, & clanculum in lapicidina quapiam depoſita pro pretioſis collegit Diluuianæ Cataſtrophes monumentis. Lapis eſt hic duriſſimus, durior & intractabilior ipſo marmore, cælatoriis inſtrumentis inuictus, figuræ nullâ arte imitabiles, in ſubſtrata namque hac materia. Caſum omnem fortuitum delet certus figurarum ſe ſubſequentium in eadem ſerie ordo, characteres & aues, (ſi ita ænigmata baptizare licet,) quæ aliquoties recurrunt, eædem ſemper & forma & magnitudine. Locus natalis mons eſt, imo montis altiſſimi decliuitas ab omni vel lacuum vel fluuiorum vicinia remotus. Tabulæ ab immenſi ponderis ſtratis incumbentibus preſſæ, in quibus tamen jucundo ſpectaculo conſpicias piſces affabre cum omnibus ſuis partibus delineatos, eosque non inquilinos, ſed marinos: Xiphiam inter alios poſſideo integrum, quo collectionem meam augere & ornare voluit Amicus optimus D. *Cappelerus*, Lucernenſium percelebris Medicus. Sed alii ſunt hi piſces ab illis Veronenſibus, Oningenſibus, Pappenheimenſibus, aliis, qui ariſtas, ſquamas, carnes exhibent vix mutatas niſi colore: ſunt pinnæ, ariſtæ, vertebræ, partes aliæ eſſentiales & characteriſticæ ejusdem cum lapide ipſo ſubſtantiæ atque duritiei, gorgoneum ſaxum: de quorum origine per canales ex mari ſubterraneos nemo ne cogitauerit quidem, qui ſitum conſiderat regionis & loci altiſſimum, ut de familia ſiue proſapia nemo dubitare poteſt, qui vel parum attenderit ad ſtructuram organicam. Adſunt ibidem plantæ, ſed oppidò piſcibus rariores. *Hordei* ſpicam hujusmodi fiſſili ſaxo impreſſam, quæ mihi monſtrauit veram Diluuii Epocham, vide in *Herbario* meo *Diluuiano.*

Soli DEO Gloria.

I. IN-

I. G. Pintz sculps.

RPJCB

I. INDEX AUCTORUM
in hoc Opere vel laudatorum vel notatorum.

A.

ABarbanel, Iſaac. laud. 179. 327. not. 29.
Abbadie, Jaque, *Art de ſe connoitre ſoy mêmes* laud. 942.
Abicht, Jo. Georg. Diſſ. *de Cultris ſaxeis* laud. 450. *de Tranſitu Iſraëlitarum per Jordanem* laud. 449. *de Statione Solis* laud. 459.
Agricolæ, Georg. Andr. *Verſuch der Univerſal-Vermehrung aller Bäume* laud. 1500. ſq.
Agrippa, Henr. Corn. not. 28.
Allatius, Leo, *in Hexaëmeron* not. 1268.
Alpinus, Proſper, *de Medic. Ægypt.* laud. 137. not. 124. *de Plantis exoticis* laud. 237. 241. 369.
Ambroſius, *de Arca & Noë* not. 59. 60.
Antoninus, Marc. Aurel. *de ſeipſo ad ſeipſum* laud. 1045.
Antonius Nebriſſenſis, *Quinquag. tert.* not. 1527.
Arndius, Jo. *de vero Chriſtianiſmo* laud. 739.
Arnobius, *contra Gentes* not. 1285.
Aſtruc, Diſſ. *ſur l'origine des maladies epidemiques* laud. 136.
Auguſtinus laud. 1293. 1495. not. 725. 315. *Libri Confeſſion.* laud. 715. *de Civitate Dei* laud. 68. 1452. not. 37.

B.

BAjerus, Jo. Guil. laud. 9. 167.
Bajeri, Jo. Jac. *Animadv. in Loca Novi Fœderis* laud. 1310. 1320. 1322. 1327.
Baronii, Cæſar. *Annal.* not. 1493.
Bartholinus, Eraſmus, *de Nive* laud. 784. not. 806.
Bartholinus, Thomas, laud. 1455. *de Paralyticis N. T.* laud. 1330. *de Morbis Biblicis* laud. 1394.
Bartoli, *Ricreaz. del Savio* laud. 797.
Beda, *in Matth.* & *de Locis ſacris* not. 1309.
Bekkeri, Balth. *Mundus faſcinatus*, not. 29. 1316. 1317. 1336. 1414.
Bellonius laud. 241.
Bentleji, Rich. *Conc. contra Atheiſmum* laud. 872. 1476. 1486.
Bernardinus Senenſis laud. 1439.
Bernardus, Eduard. *de Menſ. & Pond. antiquis* laud. 37.
Bernhardus laud. 1043.
Bernoulli, Dan. Diſſ. *de Reſpiratione* laud. 732.
Bernoulli, Jac. *Method. ratiocinandi* laud. 877.
Beverland, Hadr. not. 28.
Bocharti, Sam. *Hierozoicon* laud. 26. 56. 86. 97. 111. 121. 192. 193. 203. 232. 233. 246. 285. 288. 293. 297. 299. 307. 373. 386. 390. 392. 393. 415. 477. 493. 505. 612. 627. 713. 745. ſeq. 823. 836. 844. 925. 1019. 1024. 1085. 1090. 1091. 1107. 1109. 1112. 1154. 1183. 1201. 1207. 1268. 1326. 1468. not. 26. 29. 57. 126. 130. 243. 281. 282. 296. 297. 299. 374. 375. 387. 391. 504. 505. 712. 837. 1019. 1420. *Phaleg* laud. 572. 747. 1527.
Bodinus, Jo. not. 1259.
Bœhmius, Jac. not. 5.
Boëthius, *de Conſolat. Philoſoph.* laud. 716. 735. 1451. 1486.
de Bon, Franc. Xaver. laud. 1026. 1135.
Borellus, Jo. Alph. *de Vi percuſſionis* laud. 452. 472. *Centur. Obſervat.* not. 1319. *de Motu Animalium* laud. 691.
Boyle, Rob. Diſſ. *de Fundo Maris* laud. 803.
Briggii, *Ophthalmographia* laud. 935.
Budæus, Guil. *Philolog.* laud. 832.
Bullingeri, Comm. *in Ep. ad Col.* laud. 670. 1141.
Bünting, *Reiſe nach Palæſt.* not. 1308. 1309.
Burnet, Thom. *Theoria Telluris* laud. 5. 1138. not. 24. ſeq. 707. 927. 994. 1138. 1387.
Bynæus, *de Morte JESU CHRISTI* laud. 1422.

C.

CAjetanus, Thom. not. 29.
Calvinus, Jo. laud. 456. 929.
Camerarius, Joach. not. 1407.
Camerarii, Rud. Jac. Diſſ. *de frumenti ſemente & meſſe* laud. 619.
Campanella, Thom. *de Senſu rerum & Magia* not. 1262.
Cardanus, *de Plantis* not. 976.
Carteſius, Renat. laud. 2. 60. 736. not. 2. 725.
Cartwright, Comm. *in Proverb.* laud. 1014.
Caſaubonus, Iſaac. laud. 1394.
Caſſini laud. 796. 927. 1442.
Caſtalio, Sebaſt. not. 35. 491.
Celſus laud. 319. 1341.
Charas, *Anatome viperæ* laud. 711. 712.
Chevalier laud. 461.
Chryſoſtomus, Jo. laud. 819. 1376. not. 945. 1448.
Chytræi, Dav. Comm. *in Matth.* not. 1306. 1309.
Cicero, M. Tull. laud. 419. 1479.
Clauderus, Gabr. *de Methodo balſamandi corpora* not. 114.
Clemens Alexandrinus in *Pædagogo* laud. 1005. 1006.
Clericus, Dan. in *Hiſtoria Medicinæ* laud. 1430. Diſſ. *de Lepra* laud. 319.
Clericus, Jo. in Comm. *in Pentateuchum* laud. 25. 217. 319. not. 46. 192. 193. 217. 276. 277. 335. 373. 433. Comm. *in Libros V. T. hiſtoricos* laud. 478. not. 458. 459. 463. 473. 514. 532. 586. 631. 640. Diſſ. *de Statua Salis* not. 73. Diſſ. *de Maris Idumæi trajectione* not. 164. ſeqq. Diſſ. *de Lepra* laud. 326.
Clotzii, Steph. Diſſ. *de Sudore CHRISTI ſanguineo* laud. 1440.
Cluverus, Dethlev. in *Geologia* laud. 4. 8. 25. 44. 1523. not. 1535. *Philoſophiſcher Zeit-Vertreib* not. 481.
Coccejus, Jo. Comm. *in Jobum* laud. 718. 729. 780. not. 723. 727. 738. 780.
Cogroſſi, Car. Franc. *Nuova idea del male contagioſo de' Buoi* laud. 135.
Collinus, Ant. *de Libertate cogitandi* not. 1031.
Contarinus not. 1262.

I. Index Auctorum

Cramerus, Jo. Jac. *de Ara Templi ſecundi* laud. 219. 641. 1250. 1251.
Cujacius, Jac. not. 1308.
Cunæus, Petrus, *de Republica Hebræorum* not. 277. 282.

D.

Daſſovii, Theodor. Diſſ. *de modis ſeminandi diverſa ſemina* &c. laud. 338.
Democritus, Chriſtianus, h. e. Conradus *Dippelius*, im *Wegweiſer zum verlohrnen Licht und Recht* not. 4. 5.
Derham, *Theol. Phyſ.* laud. 462. 944. 972.
Deuſingii, Anton. Diſſ. *de Mandragora* laud. 82.
Deuſingius, Hermann. not. 879.
Didymus Alexandrinus not. 31.
de Dieu, Lud. not. 900. 1307. 1422.
Dio Caſſius laud. 1386.
Doppelmaier, Jo. Gabr. *de Globo cœleſti* laud. 69.
Dorſchei, Jo. Georg. Diſſ. *de 70. hebdomadibus Danielis* laud. 1261.
Douglas, Jac. Tr. *de Narciſſo-Lilio Sarnienſi* laud. 1325.
Druſius not. 1371. ſeq.
Druthmari, Chriſtian. *Expoſit. in Matth.* not. 1309.

E.

Eimmart, Jo. Chriſt. *Ichnograph. nova contemplat. de ſole* laud. 15.
Eiſenſchmid, Jo. Caſp. *de Ponderibus & Menſuris vet.* laud. 37. 75. 183. 253. 564.
am Ende, Chriſtiani, Diſſ. *de Medicina CHRISTI Divina & miraculoſa* laud. 1328.
Epictetus laud. 1045.

F.

Faber, Jo. Matthias, laud. 619.
Fenelon, Franc. Salign. de la Mothe, *de l' exiſtence de DIEU* laud. 687.
Ferrand, *Remarques ſur la Religion Chrêtienne* not. 258. 259.
Ferrerii, Vincent. Serm. *de CHRISTI paſſione* not. 1455.
Fontenelle Entretiens ſur la pluralité des mondes laud. 1535.
Franzii, Wolfgang. *Hiſt. Animal.* not. 1306.
Freyeri, Alb. Frid. Diſſ. *de Mari æneo Templi Salomonei* laud. 557. 561. 562.
Fulleri, Nicol. *Miſcellanea Sacra* not. 232. 612. 1085. 1154. 1177.
Funccius, Jo. Caſp. *de Coloribus Cœli* laud. 357. 725. 802. 1366.

G.

Galenus de Uſu partium laud. 972.
Galilæus a Galilæis laud. 69. 736.
Gaſſendus, Petr. in *Syntagm. Philoſophiæ Epicuri* laud. 1479.
Gaukes, Yvo, Diſſ. *de Herode vermibus exeſo* not. 1469.
Goldmanni, Nicol. *Anweiſung zur Civil-Bau-Kunſt* laud. 549. 550. 551. 554. 555. 556.
Grævius, Jo. Georg. laud. 453.
Graveſande, Wilh. Jac. *Phyſ. Elem. Mathem.* laud. 725.
Gregorius M. laud. 715. 749. 1032. not. 1072.
Gregorius Nazianzenus laud. 797.
Gregorius Nyſſenus laud. 1045.
Grew, Nehem. laud. 695.
Gronovius, Jacobus, laud. & not. 1395.

H.

Haleſius laud. 695.
Hallejus, Edmundus, laud. 247. 751. 1035.
von der Hardt, Hermann. *de Monumento uxoris Lothi* not. 73. *Ephemerid. Philol.* laud. 1315. not. 161.
Harenbergius, Jo. Chriſtoph. laud. 635. 735. 930. 977.
Harvæus, Guil. laud. 690. 736.
Haſæus, Jac. laud. 578. 846. 1271.
Haſæus, Theodorus, *de Leviathane* laud. 19. 844. 1290.
Heideggerus, Gotthart. *de Creatura gemebunda* laud. 2. 4. 1499. *de Raptu Pauli* 1508. 1510. 1511.
Heideggeri, Jo. Henr. *Hiſtoria Patriarcharum* laud. 15. 22. 90. 111.
Heinſii, Dan. *Exercit. in N. T.* laud. & not. 1376. 1394. *Ariſtarchus Sacer* not. 1408.
Herbinii, Jo. Diſſ. *de admirandis mundi cataractis* laud. 25.
Hermannus de Materia Medica laud. 239.
Herodotus laud. & not. 114.
Heumanni, Chriſtoph. Aug. Diſſ. *de fato uxoris Lothi* not. 73.
Hieronymus laud. 1293. *in Jeſaj.* not. 1078. *in Habac.* not. 1349. *in Epiſt. ad Galat.* not. 945.
Hildebrand, Joach. *Antiquitates Sacræ* not. 1308. 1309.
Hilleri, Matthæi, *Hierophyticon* laud. 97. 395. 1061. 1409. not. 115. 142. 470. 612. 536.
Hippocrates laud. 93. 159. 1490.
de la Hire laud. 927. 1035.
Hobbeſius, Thom. *de Cive* not. 871.
Hombergius laud. 867. 719.
ab Horto, Garcias, laud. 392.
Hottingeri Helvetiſche Kirchen-Geſchichte laud. 1426.
Hottingeri, Jo. Henrici, *Hiſtoria Creationis* laud. 6.
Hottingeri, Salomonis, *Specimen Phyſiologiæ Sacræ* laud. 677.
Huetius, Petr. Dan. laud. 25. *de Concordia rationis & fidei* not. 170. Diſſ. *de Navigationibus Salomoneis* laud. 579.
Hugenii, Chriſtiani, *Coſmotheorus* laud. 717.

I.

Joſephi, Flavii, *Antiquit. Jud.* laud. 75. 164. 234. 384. 612. 1253. 1304. 1447. not. 29. 164. 485. 504. 531. 541. 1202. 1259. 1290.
Iſidorus laud. 715. 1346.
de l'Isle laud. 579.
Judæ, Leo, laud. 613. not. 419.
Junius, Franc. not. 302. 612. 850.
Juſtinus Martyr, in *Dialogo cum Tryphone Judæo* laud. 150.

K.

Kaempferi Amœnitates Exoticæ laud. 757. 758.
Kanoldi, Jo. *Sendſchreiben von der Peſt in Marſilien* laud. 136. 137. *Breſslauiſche Natur- und Kunſt-Geſchichten* laud. 86. 304. 806. 1354. *Kurtze Jahr-Hiſtorie von den Seuchen des Viehes* laud. 135.
Karlii, Petri, Diſſ. *de miraculoſo ſolis vel umbræ decem lineis* &c. laud. 624.
Keplerus, Jo. laud. 8. 1167. 1404.
Kimchi, R. David, laud. 408. 900. 920. 1049. not. 472. 476. 506. 586.
Klauſingii, Henr. Diſſ. *de Symmetria maris ænei* laud. 557.
Klein laud. 1079.
Knatchbull, Northon. *Animadverſ. in N. T.* not. 1308.
Kœleſer de Kœles-eer, Sam. *Auraria Romano-Dacica* laud. 5.

Kolbius, Petrus, *de Capite Bonæ Spei* laud. 467. 591. 685. 770. 836. 1268.

L.

a LApide, Cornel. *Comment.* not. 374.
Leeuwenhœk, Ant. *Experimenta & Contemplationes* &c. laud. 13. 131. 698. 700. 721. *Arcana naturæ* laud. 991.
Leo, R. Juda, laud. 541. 542. 562. not. 526. 539. 561. 565.
Leopoldus, Jo. Frid. *de Alce* laud. 415.
Lightfootus, Jo. laud. 527. 1447.
Linckius, Jo. Henr. laud. 303. 1087. 1283. 1532.
Linſchot, Jo. Hugo, laud. 392.
Lochnerus, Mich. Frid. *de Nerio* laud. 171. 364. *de Phthiriaſi cordis Plinii Valeriani* laud. 130.
Lucianus in *Dipſadibus* laud. 1530.
Lucretius de Natura rerum not. 683. 684. 1476.
Ludolfi, Jobi, *Hiſt. Æthiop.* & *Commentar. rerum Æthiop.* laud. 82. 181. 373. 390. 393. 844.
Lundii, Jo. *Jüdiſche Heiligthümer* laud. 218. 219. 526. 534. 535. 554. 562. not. 561. 565.
Lutherus, Mart. laud. 321. not. 563.

M.

MAimonides, R. Moſes, *de Lepra* laud. 319.
Malebranche, Nic. *Recherche de la verité* laud. 1040.
Malpighii Anatomia plantarum laud. 736.
Manaſſes, Conſtantinus, not. 1259.
Mantuanus, Jo. Bapt. *de Loco Conceptionis CHRISTI* not. 1304.
Marcellus de Medicamentis not. 1398.
Marckii, Jo. Diſſ. *de vero Paradiſi ſitu* laud. 25.
Mariotte du Mouvement des eaux laud. 1033. 1035.
Marſigli, Lud. Ferd. Comitis de, *Hiſtoria maris* laud. 803.
Martini, Godofr. Diſſ. *de Vulpibus Simſonis* laud. 475. 477.
Meibomii, Jo. Henr. Comm. *de Cereviſiis* &c. laud. 275.
Mel, Conr. *de Mari æneo* laud. 557. 560. 561. not. 565. *Obſervat.* laud. 1131.
Meninzki Lex. Arab. Turc. not. 1059.
Mercurii Triſmegiſti Pimander not. 5.
Merſennus laud. 453.
de Mey, Jo. *Phyſiologia S.* laud. 1322.
Michaëlis, Gregor. *Notæ ad Gaffarellum* not. 622.
Minucius Felix laud. 750.
Mollerus, Dan. Guil. laud. 415.
Molyneux laud. 1279.
Montuus, Hieron. *de tuenda ſanitate* not. 1308.
Morhofii, Georg. Dan. *Hieroclaſtes* laud. 452. 453.
Morini, Steph. Diſſ. *de Horis ſalvificæ paſſionis JESU CHRISTI, DOMINI noſtri*, laud. 1422.
Mori, Henr. *Expoſitio Mercavæ* not. 1187.
de la Motraye Voyage laud. 615.
Murerus, Chriſtoph. laud. 39.

N.

NEwtonus, Iſaac. laud. 60. 198. 674. *Philoſ. Nat. princip. Mathem.* laud. 796. 813. *Optica* laud. 807. 877. 944.

O.

OLdermanni, Jo. Diſſ. *de Ophir & Tarſis*, laud. 578.
Oleaſtrius not. 153. 243.
Origenes, *contra Celſum* not. 36. 1306.
Ottius, Jo. Bapt. laud. 75. 344. 1348.
Ovidius in *Libr. Metamorphoſ.* laud. 5.
Outhovius, Gerh. laud. 1334.
d'Outrein, Jo. Diſſ. *de Piſcina Betheſdæ* laud. 1447.

P.

PAulini Panegyricus de obitu Celſi pueri laud. 1411.
Pechlinus, Nic. *de aëris & alimenti defectu* laud. 1147. *de Colore Æthiopum* laud. 1156.
Pellicanus, Conr. laud. 879. 1034.
Perizonius, Jac. laud. 1395.
Perralt laud. 1035.
Peſtaloſſius laud. 1290.
Peyrerii, Iſaac. *Syſt. Theol.* not. 46. 457. 458. 1480.
Philo laud. 45. not. 28.
Pinedæ, Jo. *Comm. in Jobum* laud. 722. 736. 778. 782. 789. 811.
Piſcator, Jo. not. 302.
Placentini, Jac. Diſſ. *de Barometro* laud. 725.
Plinii, *Hiſtoria naturalis* laud. 141. 301. 743. not. 227. 237. 241. 370. 711. 767. 811. 1023. 1083. 1358.
Plot. Nat. Hiſt. of Staffordshire laud. 127.
Praun, Otto Phil. laud. 904. 1046. 1047. 1052.
Pufendorff, Sam. *de Officio hominis & civis* laud. 686.

R.

RAji Hiſtoria plantarum laud. 1294. 1356. *Synopſis Quadrupedum* laud. 1297.
Ramazzinus de Origine fontium Mutinenſium laud. 1070.
Rambertus in Geneſin laud. 9.
Ravius, Chriſtian. Diſſ. *de Dudaim* laud. 82.
Rauwolfius laud. 581.
Reaumur laud. 966.
Redi laud. 712.
Relandi, Hadr. Diſſ. *de Paradiſo* laud. 25. 26. Diſſ. *de Ophir* laud. 574. 576. *Not. ad Joſeph.* not. 621.
Reyheri, Sam. *Matheſis Moſaica* laud. 40. 314. 560.
Rudbeckius, Olaus, *Philologem. Etymolog. Biblici nominis DEI*, *Schaddai*, laud. 305. *de Herba Borith* laud. 1140. 1141.
Rumphii, Georg. Eberh. *t'Amboinſche Rariteit-Kamer* laud. 243. 1187.
Ruyſch, Frid. *Theſaurus Anatomicus* laud. 23. 681. 736.

S.

SAchſius in *Ampelographia* laud. 62.
Sarravius, Alex. *du Flux & Reflux de la Mer* laud. 950.
Savary, Jac. *de Venatione* laud. 900.
de Saumarez laud. 1022.
Schelhorn, Jo. Georg. laud. 846.
Scheuchzeri, Jo. *Agroſtographia* laud. 671.
Schickardi, Guil. Diſſ. *de Numis Hebræorum* laud. 252.
Schindleri Lexicon Pentaglotton not. 1306.
Schmidii, Jo. Andr. Diſſ. *de Sciaterico Achas*, laud. 624.
Schmidii, Sebaſt. *Comment. in Matth.* not. 1307.
Schulze, Walther. *Oſt-Indiſche Reiſe* laud. 1288.
Sculteti, Abrah. *Exercitationes Evangelicæ* not. 1309.
Seneca, M. Annæus, *Quæſt. natural.* laud. 728. 783. 791. 1115. not. 380.
Seneca Tragicus laud. 716.
Sennerti, Dan. *Inſtitut. Phyſ.* not. 1477.
Sieuvertius de Morbis a motu humorum laud. 683.
Simplicii Comm. in Epicteti Enchiridion laud. 1045.
Sloane, Hans, *Nat. Hiſt. of Jamaica* laud. 445. 1294. 1321.
Socinus, Fauſtus, not. 687.
Sophocles laud. 1054.

Specht, Jo. laud. 550. 557. *Geſchichte unſerer Erlöſung* laud. 1400.
Spencerus, Jo. *de Legibus Hebræorum ritualibus* not. 95. 337. 338.
Speneri, Phil. Jac. *Lauterkeit des Evangeliſchen Chriſtenthums* laud. 1435.
Spinozæ, Bened. *Tract. Theol. Polit.* not. 458. 559. 598. 649. 687.
Stolterfohti Uniologia laud. 1326.
Sturmii, Jo. Chriſtoph. Diſſ. *de aëris mutationibus* laud. 1033. 1433.
Sturmii, Leonh. Chriſtoph. *Erklärung der Stellen Heil. Schrifft* &c. laud. 25. 37. 38. 39. 65. 73. 550. not. 5. 7. 9. 10. 38. *de Mari æneo* laud. 37. 557. 558. 561. 562. 563. 565. not. 566. *Sciagraphia Templi* laud. 523. 527. 1213. 1217. 1222. 1233. 1239. *Goldmanns Anweiſung zur Civil-Bau-Kunſt* laud. 549. 550. 551. 555. ſeq.
Suidas not. 1528.
Sulpicius Severus not. 514. 1290.
Swalve, Bernh. *de ventriculi querelis & opprobriis* laud. 62. 1513.
Swammerdam, *Hiſt. Inſectorum* laud. 131.
Swedenborgh, *Obſervat. Miſcellan.* laud. 6.
Swinden, *Recherches ſur la nature du feu de l'Enfer* &c. laud. 1524.

T.

THevenot, *Voyage* laud. 836.
Thymi Diſſ. *de Labro æneo* laud. 557.
van Till, Salomo, laud. 25.
Tournefort, *Voyage du Levant* laud. 25.
Tremellius, Eman. not. 302. 612. 850.

V.

VAlleſii, Franc. *Philoſophia Sacra*, not. 5. 170. 314. 604.
Vallisnerius, Anton. *Eſperienz. & Oſſervaz.* laud. 200. 291. 825. 494. *Tr. de Chamæleonte* laud. 310. *Nuove Oſſervaz.* laud. 663. *Conſid. & Eſper. de' Vermi* laud. 721. *dell' Origine delle Fontane* laud. 1035. 1264. *de arcano lenticulæ paluſtris ſemine* laud. 1355.
Valſalva, *de aure humana* laud. 774. 933.
Vannini, Jul. Cæſ. *Dialogi* not. 1459.
Varenius, Aug. laud. & not. 365.
Verdries, Melch. *de æquilibrio mentis & corporis* laud. 275. 665.
Veſlingius, not. 581.
Vieuſſenius, laud. 682.
Vigenerius, Blaſius, *de igne & ſale* not. 1319.
Villalpandus, Jo. Bapt. *Comm. in Ezech.* laud. 37. 252. 546. 547. 553. 556. 562. 570. 1219. 1222. not. 529. 560. 564. 1217. 1236. 1238. 1239.
Virgilius laud. 1056. not. 689.
Vitruvius, *de Architectura* laud. 1245.
Vnſelt Diſſ. *de Chao Mundi* laud. 5. 6.
Vogleri, Val. Henr. *Sacra Phyſica & Medica* laud. 314.
Vrſini, Jo. Henr. *Arboret. Biblic.* laud. 996. 997.
Vſſerii, Jac. *Annales V. T.* not. 621.

W.

WAgenſeil, Jo. Chriſtoph. laud. 377.
Wainewright laud. 683.
Wallemont, *Curioſitez de la nature* laud. 1354.
Wedelius, Georg. Wolfg. in *Exercitationibus Medico-Sacris* laud. 73. 156. 902. 1050. 1052. 1319. 1321. 1330. 1331. 1394. 1398. 1510. ſq. 1533.
Wegneri, Godofr. Tr. *de Rattis* laud. 485.
Wepfer, Jo. Jac. *de Hiſtoria ac noxis cicutæ* laud. 1150. *de Apoplexia* laud. 1342.
Werenfelſius, Sam. laud. 1034.
Whiſtoni, Guil. *Theoria Telluris* laud. 4. 25. 44.
Wichmannshauſen, Jo. Chriſtoph. Diſſ. *de Aſere metallifoſſore* laud. 439.
Wierus, Jo. *de Præſtigiis Dæmonum* not. 1259.
Wilkins, Jo. *Vertheidigter Copernicus* laud. 456. 878.
Williſius de Cerebro laud. 682. *Neurologia* laud. 1504.
Willoughby, Franc. *Ichthyologia* laud. 19. *Ornithologia* laud. 1382.
Witſen, Nicol. *de Architectura navali*, laud. 578.
Witſii, Herm. *Ægyptiaca* laud. 95. 259. *Miſcellan. S.* laud. 73. 1046. 1048. 1479. not. 1052. Diſſ. *de Ficu diris à CHRISTO devota* laud. 1376.
Wolfii, Chriſtiani, *Aërometria* laud. 877. *Wunderbare Vermehrung des Getreydes* laud. 1353. 1354.
Woodwardi Diſſ. *de Vegetatione* laud. 6. *Hiſt. nat. tellur. illuſtr.* laud. 1286.

Z.

ZAnchius, Hieron. laud. 456.
Zimmermanni, Jo. Jac. *Scriptura Sacra Copernizans* not. 1187.

II. INDEX LOCORUM
Scripturæ Sacræ
obiter paſſim illuſtratorum.

Gen. I. 6. 946.
XVIII. 21. 715.
XXXI. 19. 95.
Exod. XX. 24. 219.
26. ib.
Num. IV. 14. 218.
V. 2. 3. 357.
Deut. XVI. 6. 258.
Pſalm. XVII. 6. 949.
XVIII. 10. 946.
XX. 4. 629.
XXXI. 15. 16. 1036.
LXXV. 6. 918.
Pſalm. LXXVIII. 66. 484.
CXVIII. 27. 218.
CXXI. 6. 88.
Eccleſ. VIII. 1. 250.
Jerem. XVII. 11. 497.
XVIII. 14. 448.
Nah. III. 16. 17. 971.
Hagg. II. 9. 521.
Malach. III. 10. 436.
Sapient. XVII. 1. ſeqq. 147.
Sirac. XXIV. 21. 22. 1007.
Matth. XXIV. 29. 727.
Luc. VII. 38. 46. 240.

Act.

Act. II. 3.	1314.	Rom. VIII. 22.	2.
25.	949.	1. Cor. V. 8.	151.
VII. 14.	105.	Epheſ. VI. 16.	907.
XVI. 16.	713.	Hebr. I. 7.	947.
XVII. 23.	1125.	2. Pet. III. 5.	6.

III. INDEX VOCUM HEBRÆARUM & GRÆCARUM,

quarum tum Significatio tum Emphaſis eruitur & exponitur.

A. VOCUM HEBRÆARUM.

א

אֵבֶרֶת quid notet, & unde ſit deriuandum 677.
אַבִּירִים ſunt *tauri*, *tauri fortes* 1105. *equi*, & metaphorice *homines ſuperbi* ib.
אֲבָנִים quale menſuræ genus 339.
אֱגוֹז *nux juglans* 1075. affinia Perſica, Arabica, Turcica ib.
אַגְמוֹן non *uncum*, ſed *juncum*, & *funem ex junco contortum* denotat 845.
אָדַם num ſignificet tantum *rutilare*, an etiam *ſplendere* 322. 1184.
אֹדֶם qualem notet gemmam 225.
אֲדַרְכּוֹן quid notet 635.
אֲהָלוֹת, אֲהָלִים notant *plantam odoris pergrati* 394. quænam illa ſit 395. 902.
אוֹב quid notet 420.
אֱוִיל *ſtultus*, proprie *levis* 667.
אוּלָם unde deſcendat 1216. quid notet in genere & in ſpecie ib.
אוֹר *lux*, ſpeciatim *Sol*, ſpecialiſſime *Sol oriens* 771. ab aliis quoque redditur *fulgur* aut *pruina* 807.
אֵזוֹב *Hyſſopus*, vox Orientalibus & Europæis fere communis 155. 904.
אֶזְרָח quid notet 896.
אָחוּ *carex*, *locus paluſtris* 671.
אחים quam varie exponatur ab interpretibus 1089.
אַחְלָמָה quamnam notet gemmam 227.
אָטָד quamnam notet arborem vel fruticem 470. 911. 912.
אִיִּים, אִי qualenam notet animal 1090.
אַיָּה *Æſalon*, ſpecies accipitris 741. aliis aliam notat auem 289. 290.
אַיָּל quid notet 111. affinia ei in aliis linguis ib. 413.
אַיִל *Aries*, unde dicatur 69.
אַלְמֻגִּים, אַלְגּוּמִּים quodnam notet lignum 576. 577.
אֵלָה quamnam notet arborem 1082.
אַלּוֹן num notet *quercum*, an *eſculum* 1082.
אַלְיָה *cauda arietis* 232. affinia ei Arabica ib.
אִם *ſi*, *an*, *vere* 824.
אֲנָךְ num ſit Adamas 1285. eſt *plumbum* vel *ſtannum* ib. ſpeciatim *libella*, *perpendiculum* ib.
אֲנָפָה quamnam notet auem 298.
אֲנָקָה quid notet 308. 309.
אֶפְעֶה quid notet 713. potiores rationes militant pro *vipera* ibid. notat vero etiam alios ſerpentes 1134.
אַקּוֹ qualenam notet animal 414. 415.
אַרְבֶּה *locuſta*, unde dicatur 143. 1023. eſt nomen locuſtarum generale 303. quamnam locuſtam ſpeciatim notet 304.
אֲרֻבּוֹת proprie ſunt *feneſtræ*, improprie vero *nidi* atque *foramina* 1137.
אַרְגָּמָן quid notet 199. affinia ei Chaldaica & alia ib. unde vox iſta deriuanda ib.
אַרְיֵה vel אֲרִי notat *leonem cujuſuis ætatis* 107. 472. 662. affinia ei Arabica 107.
אֹרֶן num ſit *pinus* 1122.
אֲתוֹנוֹת *aſinæ* 68. affinia Arabica ibid. unde ita dicantur 89.

ב

בָּהַט quid notet 654.
בְּהֵמוֹת quid notet tum generatim 434. tum ſpeciatim 835. ſeqq.
בּוֹר quid notet 628. 679.
בֶּטֶן notat & ventrem imum ſ. *ventriculum*, & medium ſ. *cor* ipſum 706.
בָּטְנִים quid notet interpretibus 101.
בֵּית עוֹלָם quid notet 1050.
בִּכְרָה eſt *Camelus junior* 1136. affinia ei Arabica ib.
בְּלִיל qualem notet farraginem 669. 1102.
בָּקָר quid notet 68. affinia ei Arabica ib.
בָּר *triticum* 918. affinia ei Perſica, Turcica, Græca & Latina ib.
בָּרָא quid notet 2. 380.
בַּרְזֶל unde dicatur 634.
בֹּרִית num notet ſalem an herbam 1140.
בַּרְקָנִים quid notent 467. 468.
בָּרֶקֶת qualem notet gemmam 226.
בְּרוֹשׁ quale notet lignum 502. 572.
בָּשָׂר notat etiam *pudenda virilia* 332.
בַּת יַעֲנָה eſt *auis* quæuis *lamentis omnia replens* & *in pullos ſuos immiſericors* 769.

ג

גַּאֲוָה aliis eſt *elatio*, *ſuperbia ſcutorum*, aliis *robur ſcutorum* 848.
גָּבִישׁ pleriſque Judæis eſt *unio* ſ. *margarita* 743. fortaſſe notat *Adamantem* aut *Sapphirum album* ib.
גֹּבַי, גּוֹב *locuſta*, unde deſcendat 1284. affinia ei Arabica, Perſica, Turcica ib.
גּוֹזָל quid notet 70. 430. affinia ei Arabica, Syriaca, Phœnicia 70.
גּוּר notat *catulum* leonis & aliorum quoque animalium 107. 472. 662. 1197.
גָּזָם unde dicatur & quid notet 1270.
גֹּמֶא notat *arundinem* & *ſcirpum*, 115. unde deſcendat ib.
גָּמָל *Camelus*, pleriſque aliis linguis nomina hujus animalis dedit 68. nomina Arabum ei affinia ib.

גפר quale notet lignum 35.
גרון *guttur* 918.
גרע eſt vox technica Arithmetices, & notat *ſubtractionem* 777.

ד

דבר notat vel *caulam* vel *ductum* 1080.
דברת *apis* 1083.
דבש *Mel* non tam apum, quam vegetabilium productum, generatim *omnis dulcedo fructus* 408.
דוב *Urſus*, unde deriuandum 597. 1017. affinia ei orientalia ib.
דוכיפת qualem notet auem 298.
דית num *miluus* ſit, an *vultur* 416.
דישון quale notet animal 415.
דערת רוח quid notet 706.
דר quid notet 654. 655.
דרדר quid notet 32.
דרר aliis eſt *hirundo*, Bocharto omne columbarum genus, ſpeciatim *palumbus* & *turtur* 925. 1012. aliâs notat *libertatem* 925. affinia ei Arabica & Turcica 926.
דשא *gramen, herba tenera progerminans* 669. 896. affinia ei Arabica & Turcica 669.

ה

הגת notat *eloquium, ſonum, ſtrepitum, rugitum* 782.
הובנים num notet *lignum ebenum*, an *pauones* 1205.
הזה notat non ſolum *dormire*, ſed & *in ſomno loqui* aut *latrare, in morbis delira proferre* 1133.
המה & *fremitum urſi* & *latratum canis* denotat 1135.

ז

זאב proprie notat *lupum aureum*, ſed etiam *lupum quemuis* 112. affinia ei in linguis aliis ib.
זבוב *muſca*, unde deriuandum 1041. 1083. affinia Chaldaica, Syriaca & Arabica ib.
זהב unde deriuandum 633. 743. ejus veſtigia apud Arabes, Chaldæos, &c. 633.
זיז quid notet 903. 904.
זכרת quid notet 679.
זכוכית num notet *vitrum* an *cryſtallum, adamantem* an *ſuccinum* 743. in genere notat *pellucidum aliquid* ib. unde hæc vox ſit deriuanda ib.
זלות quid notent 868.
זמר quale notet animal 415.
זרזיר מתנים num notet canem venaticum, an equum 1028.

ח

חבצלת num ſit *roſa*, an alius flos 1061. Hillero eſt *aſphodelus* ib.
חברברות quid notent 1157.
חגב qualem notet locuſtarum ſpeciem 303. 304.
חדרי תמן notare videntur *aſtra circa polum antarcticum* 676.
חובר quid proprie notet 908. quo ſenſu de *incantatore* ſumatur ib.
חוח notat *ſpinam*, & *hamum inſtar ſpinæ acutum* 617. 845.
חול rectius vertitur *arena* quam *palma* 757.
חזיז notat *fulgur tonitrui præcedaneum* 754.
חזיר *aper* 923.
חזרת quid notet 151. unde juxta Gemariſtas deriuetur ib.
חית *vita, appetitus* 773.
חית קנה num notet *aprum ſub arundineto degentem*, an *hippopotamum*, an *exercitum lanceis & ſagittis ex arundine armatum*, ſpeciatim *Ægyptium* 916. 917.
חלב *adeps, medulla*, i. e. *optimum cujusuis rei* 231.
חלד num notet *muſtelam* an *talpam* 306. 307.
חלמיש *ſilex, ſaxum ſummæ duritiei* 741.
חמאה, חמה *butyrum*, unde deriuandum 755.
חמור *aſinus*, unde dicatur 68. affinia ei Turcica, ib.
חמט quale notet reptile 309. 310.
חמץ quid notet 995. affinia ei Turcica ib.
חמר *bitumen* 63. *lutum, argilla* 254. *limus*, qui facile diſſoluitur in aqua 665.
חסידה quid proprie notet 957. qualem ſignificet auem 297. non videtur notare *ſtruthionem* 957.
חסיל *locuſta*, unde deriuetur 1270. affine Arabicum ib.
חפורפרות num una an duæ ſint voces 1078. quam varie exponantur ab interpretibus ib.
חציר qualem notet plantam 370.
חצר quid notet 1221.
חרב notat & *coruum* & *deſertum* 1300.
חרגול quamnam notet locuſtarum ſpeciem 303. 304.
חרול num notet *urticam*, an *ſentes* & *vepreta* 763.
חרוץ quid notet 915.
חרחבין qualem notet plantam 152.
חריונים quid notent 611. 612. 613.
חריץ quid notet 896.
חרץ quid notet 148.
חשמל variis varia notat 1186. Bocharto eſt *mixtura ex auro & ære* ib. videtur notare *aurichalcum veterum* 1187.
חתם proprie ſignificat *obſignare, claudere, confirmare ſigillo* 786.

ט

טחות a טוח *illinere, obducere*, notant *renes* 815. cur? ibid.
טל proprie notat *rorem matutinum* 1071.
טלוא quomodo differat a נקוד 83.

י

יהלום quid notet 226. 227.
יותרת notat *jecur* ipſum, non *cuticulam, qua contegitur* 232. unde ſit deriuandum 233.
יחמור quale notet animal 413. 414.
ילק *locuſta*, a לקק *lingere, lingendo deuorare* 1176. 1270. affinia ei Arabica ib.
ימים non notant *mulos*, nec *aquas calidas*, ſed *Emæos* 96.
ינשוף, ינשוף qualem notet auem 294. 1107.
יסד ſignificat quoque *creare* 948.
יעל aliis eſt *ceruus*, aliis *binnulus*, aliis *dama, capreolus*, aliis *rupicapra* vel *capra ſyluatica*, Bocharto *ibex* 819.
יענה, בת יענה qualem notet auem 290. 291.
ירק notat *olus* omne 996. unde ſit deriuandum ib.
ירקון notat morbum & ſegetum & hominum, *rubiginem* nempe & *auriginem* 1165.
ישפה quamnam notet gemmam 228.

כ

כון qualem notet formationem 860.
כוס quamnam notet auem 293.
כח quodnam notet reptile 309.

כחל

כחל *fucus* 615. veſtigia ejus in lingua Æthiopica & Arabica ibid.
כִּידוֹן quid notet 490.
כִּימָה notat *Pleiades* 676. 811.
כִּכָּר quid notet 253.
כֶּלֶב *canis*, unde deriuandum 148. affinia ei Arabica & Æthiopica canum nomina, ib.
כְּלָיוֹת *renes*, unde dicantur 233.
כַּמֹּן, כַּמּוֹן *Cuminum* 1100. affinia ei orientalia ib.
כִּנִּים num ſint *culices* 129. an *pediculi* 130.
כְּנַעֲנִים apud Jobum notant *mercatores*, & quidem Phœnices 845.
כָּנָף notat tum *alam* auis, tum *extremitatem* rei cujusuis 782.
כְּסִיל notat *Orionem* 676. 812.
כֶּסֶל quid notet 707.
כֶּסֶף quid notet 75. unde deriuandum 633.
כְּפִיר *leo juuenis* 472. 662. 1197. notat etiam *ſerpentem* 931.
כֹּפֶר quid notet 36.
כֶּשֶׂב notat *agnum mediæ ætatis* 83.

ל

לֵב רָע quid notet 1009.
לְבִיא notat *leænam* 107. eamque *lactantem* 664. affinia ei Coptica & Arabica 107.
לִבְנֶה qualem denotet arborem 85.
לוז reſpondet Arabum *Lauz*, & denotat *amygdalum* 85.
לוֹט varie a variis exponitur 98.
לִוְיָתָן notat *immanis molis belluam* 844. ſæpe occurrit in ſocietate vocis תַּנִּין, imo & pro eadem ib. unde deriuanda ſit hæc vox juxta Bochartum 919.
לְטָאָה quale notet reptile 309.
לִילִית num notet *auem nocturnam*, an *ſpectrum nocturnum* 1108.
לַיִשׁ eſt *leo* non *decrepitus*, ſed *fortis* ex ſæuiſſimis 662. 663. 1027. affinia ei Arabica 662. num ab hoc nomine plurima Europæorum nomina leonis deſcendant 1027.
לֶשֶׁם quam varie exponatur 227.

מ

מִדָּה qualem notet menſuram 339. 797.
מוֹט quid proprie notet 949.
מוֹסְדוֹת *fundamenta*, notant ſæpe *principes terræ* & *magiſtratus* 949.
מוֹצָא de metallis uſurpatum notat *venas* eorum 733.
מוֹר *Myrrha* 902. affinia ei Turcica & Arabica ib.
מַזָּרוֹת varie exponuntur 812. notare videntur *Venerem planetam* ib.
מֵחִים quid notet 1080.
מַלּוּחַ variis notat varia 760.
מְלֵחָה *ſalſugo*, *locus ſterilis* 821. 1319.
מַסָּע *iter*, *profectio*, nonnunquam etiam *telum* 851.
מִסְפַּחַת quid notet 320.
מֵעַיִם notant *omnes partes internas nobiliores*, etiam *præcordia*, *cor* & *pulmones*, 765.
מַפְּלֵי בָשָׂר quid notent 850.
מָצָא ſignificat *rem jam extantem inuenire* 96. *inuenire hoſtes* idem eſt ac *incidere ac irruere in illos* ib.
מִקְנֶה notat *opes quaſitas* 598.
מִקֵּץ יָמִים לְיָמִים quid notet apud Hebræos 504.
מְרִי quid notet, 1086.
מְרֹרִים quid notent generatim ac ſpeciatim 152.
מְשׂוּרָה quodnam notet menſuræ genus 339.
מְשֻׁלֶּשֶׁת quid notet 69.

נ

נָא quid notet 153.
נָבַח *latrare* 1133.
נִבְכֵי יָם quid notet 803. unde נִבְכֵי deriuandum ib.
נְבֵלָה quale notet animal 1477.
נַהַם notat & *rugitum leunculi* & *fremitum* 1000.
נָהַם *fremere*, *frendere* 1081. 1180.
נַחַל notat & *vallem* & *torrentem* 1020.
נַחַל מִצְרַיִם *torrens Ægypti*, eſt Nilus 839. unde veterum νεῖλ, & Græcorum νεῖλος ib.
נַחַר *ronchus*, *fremitus equorum* 1149.
נָחָשׁ quid notet 118. unde deriuetur ib. affine ei Arabicum ib.
נָחָשׁ בָּרִיחַ varia variis notat 729.
נְחֹשֶׁת notat *æs* 570. *aurichalcum* 633.
נְחֹשֶׁת קָלָל quid notet 1261. 1262.
נָטָף quid notet 241. 242.
נְכֹאת quid notet 97.
נָמֵר *Pardus* 1068. affinia ei Arabica, ib.
נַעֲצוּץ quid notet 1132.
נַעַר *vox aſinina* tribuitur etiam leoni 1180.
נֹפֶךְ qualem notet gemmam 226.
נֶפֶשׁ notat etiam *appetentiam* 371.
נֹפֶת צוּפִים quid proprie notet 881.
נִצָּה quid proprie denotet 1063.
נֹצָה *pluma* 824.
נָקוֹר quid notet 83. quomodo differat a שְׂלוֹא ib.
נֵרְדְּ *Nardus*; hæc vox in omnem Occidentem abiit, licet & in Oriente manſerit 1057.
נֶשֶׁר *Aquila*, unde ſit deriuandum 186. 288.
נֶתֶר num notet *nitrum* 1009. 1139. an *cretam* ib.

ס

סַגְרִיר qualem notet imbrem 1015.
סוּס notat *equum* 1112. affinia ei Arabica & Turcica ibid.
סוּף ſignificat *papyrum* 115. *fucum* etiam & *algam* ib.
סוּפָה *turbo*, it. *auſter* 787.
סִיס plurimis notat *gruem*, Bocharto *hirundinem* 1112.
סִירוֹת, סִירִים num notent *ſpinas*, an *ollas* ſiue *lebetes* 912. 1039.
סָלְעָם qualem locuſtarum ſpeciem denotet 303. 304.
סְמָדַר quid notet 1063.
סָמָר quid notet 1176.
סַרְבִים quid notent 1263.
סֶרֶד quid proprie notet 1121.
סִרְפָּד quid notet 1132.

ע

עָגוּר *grus* 1112.
עוֹלָם non tantum *æternitatem*, ſed & *tempus finitum* idque *longum* denotat 1032.
עֹז vocis veſtigia in aliis linguis 69.
עַיִט notat & *auem* & *feram carniuoram ac rapacem* 70. 1155.
עַיִר, עֲיָרוֹת notat *aſellum* 89. affinia ei Arabica aſini nomina ib.
עַיִשׁ, עָשׁ quamnam notet conſtellationem 675.
עַכְבָּר quid notet 307.
עַכְשׁוּב *aſpis*, unde deriuandum 982.
עֲלוּקָה *hirudo*, *ſanguiſuga* 1018. affinia ei orientalia 1019. Bocharto notat *fatalem vitæ terminum* ib.
עַלְמָה qualem notet virginem 1082.
עֳפָלִים qualem notet morbum 484.
עָפָר quid notet 1062.

עֵץ *lignum*, Orientalibus notat omne illud, quod ignem concipit 445. 702.
עָקוֹר unde dicatur 84. quid notet ib.
עַקְרָב *Scorpio*, unde dicatur 409. affinia ei Arabica ibid.
עַקְרַבִּים quid notent 582.
עָרֹב eſt *muſca canina*, non *colluuies inſectorum* 133.
עֶרֶב וָבֹקֶר notat νυχθήμερον integrum 8.
עֲרָבָה, עֲרָבָה מְלֵחָה notat *agrum incultum*, *terram inhabitatam* 821.
עָרַג num notet *clamorem cervi* 900. non eſt ceruo proprium, ſed & aliis animalibus commune ib. affine ei Græcum ib.
עָרוֹד *onager*, a ruditu ſuo ita dictus 820.
עַרְעָר quid notet 1159. 1172.
עָרֵק *vena*, ab עָרַק *fugere*, *ſequi*, 764.
עָשׁ *tinea* 666. 1265. affinia ei Arabica, Chaldaica, Græca ib.

פ

פֶּדֶר quid notet 271. unde deriuandum ib.
פּוּךְ Græcorum φῦκος, Latinorum *fucus* 614. 615. 1131. num notet etiam *alabaſtrum* aut *marmor* 1131.
פִּטְדָה qualem notet gemmam 225. 226. 747.
פִּימָה quid notet 707. affinia ei Græca & Latina ib.
פַּנַּג varie ab interpretibus exponitur 1206.
פָּנִים quid notet 955.
פְּנִינִים notant *margaritas* 744. aliis alia 745.
פְּקָעִים quid notent 536.
פַּר notat *juuencum*, bouem circiter biennem aut triennem 89. 230. deſcendit à radice Arabica *pharra*, *detexit dentes* ib. inde eſt Germanorum *Farr* ib.
פֶּרֶא *onager* 685. num deſcendat à פָּרָא *currere* ib.
פָּרָה סֹרֵרָה quid notet 1263.
פֶּרֶס qualem notet auem 288.
פַּחַת quid notet 1217.
פֶּתֶן num notet *aſpidem* 712. 713. 930.

צ

צֹאן quid notet 68. 983. affinia ei Arabica 68.
צָב quale notet reptile 307.
צָבוּעַ notat Fullero *lupum rufum* vel etiam quamcunque *beſtiam rapacem ſanguine tinctam*, Bocharto autem *hyænam* 1154.
צְבִי notat *decus* & *capream* 413. affinia ei Chaldaica & Arabica ib.
צָחַר *candidum eſſe* 1206. affinia ei Arabica 1207.
צִיִּים quam varie exponantur ab interpretibus 1089. Bocharto notant *feles ſylueſtres* ib.
צַלְמָוֶת *umbra mortis* notat *ultima vitæ momenta* 708.
צֵלָע notat *coſtam* hominis & *latus* cujusuis rei 1235.
צַלְעוֹת cur notent *trabes* 1235.
צְלָצַל quid notet 428.
צִלְצַל דָּגִים ſunt *tela piſcatoria* 845.
צִלְצַל num notet *cymbalum* 845. aut *cymbam piſcatoriam* ib.
צִמָּאוֹן quid notet 410.
צִנָּה quid notet 1008.
צָפוֹן *aquilo*, notat quandoque interpretibus *hemiſphærium cœli ſuperius*, rectius vero *aër ultimi ſeptentrionis denſus* & *compreſſus* intelligitur 724.
צִפּוֹר quid notet 327. 328. 925. affinia ei Arabica & Turcica 327.
צִפֳּרִים notant generatim *aues* omnis generis, ſpeciatim *paſſeres* 327.
צֶפַע, צִפְעֹנִי qualis ſit ſerpens 1005.
צִפְצֵף *pipire*, 1085.
צְפַרְדְּעִים denotant non *crocodilos*, ſed *ranas* 126.
צֳרִי, צְרִי varie exponitur ab interpretibus 98. num ſit *frutex opobalſami* 1149.
צִרְעָה quid notet 193. affinia ei Turcica, Arabica & Perſica ib.
צָרַעַת quid notet 319.
צְרוֹר notat & *faſciculum* & *crumenam* 1057.

ק

קָאַת qualem notet auem 295. 938.
קִדָּה quid notet 238.
קַדַּחַת qualem notet morbum 345.
קָדִים eſt *ventus orientalis tum ad meridiem tum ad boream deflectens* 706. communiter vertitur *Eurus* 100. 145.
קֹדֶר qualem notet nigredinem 1055.
קַו *regula*, *perpendiculum*, *libella*, *pertica menſoria* 561.
קוֹל notat etiam *fragorem grauem*, *tonitru*, 782.
קוֹפִים quid notent 576.
קוֹרֵא qualem notet auem 497. 498.
קַיִץ notat *æſtatem*, *ver* & *meſſem* 990.
קִיקָיוֹן quid notet 1293.
קָלִי quid notet 495. 508.
קֶמַח quid notet 516.
קָנֶה *calamus*, *arundo* 839. affinia ei Perſica & Turcica ibid.
קִפּוֹד quid notet 1091. 1092.
קִפּוֹז varie ab interpretibus exponitur 1109.
קָצַב proprie notat *lignum cædere* & *dedolare* 1066. quo ſenſu de *dentibus* dicatur ib.
קֶצַח notat *leguminis* vel aliud hortenſe genus 1099.
קְצִיעוֹת *Caſia* 902.
קְוֻצּוֹת ſunt *cincinni ab ante ex fronte pendentes* 1071. affine Arabicum ib.
קְשִׂיטָה notat & *ouem* & *nummum* 92.

ר

רֵאֵם, רֵים quale notet animal 390.
רֹאשׁ notat *herbam*, eamque *noxiam*, *cicutam* 1150. 1267. 1284. 1400. Hillero eſt *centaurium minus* 1182.
רֵאשִׁית idem ſæpe quod *primarium*, *præcipuum* 838.
רָגַע *diſrupit*, *quieuit* 728.
רַהַב *eleuatio*, *ſuperbia*, *robur*, *fortitudo* 728.
רוּחַ non tantum *animam rationalem*, ſed etiam *vitam*, *halitum* notat 1038.
רָחָם, רָחָמָה qualis ſit auis 296.
רָאמוֹת num ſint *corallia*, an *cutis* aut *cornu Rhinocerotis*, aut *ſardonyx* 744.
רִמָּה *vermis*, *putredo* 721.
רְנָנִים notant *aues*, ſed quasnam, in eo diſſentiunt interpretes 822.
רְסִיסֵי לָיְלָה ſunt *ros nocturnus* & *veſpertinus* 1071.
רְפָאִים quid notent 722.
רַעְמָה num etiam notet *fremitum*, *hinnitum* 827. an potius *jubam equi* 828.
רָעַף *ſtillauit*, *deſtillauit rorem* 778.
רָקָב *putredo*, *teredo* 1265. affine Arabicum ib.
רָקִיעַ notat non *cœlum aſtriferum*, ſed *aëreum*, *atmoſphæram* 9. 946.
רֶשֶׁף qualis ſit morbus 434.
רֹתֶם num notet *juniperum*, an *geniſtam*, aut *pinum* 592. 762. 976.

ש

שָׁאַג notat & *rugitum leonis* 1081. 1180. & *irati hominis fortem feramque vocem* 783.
שְׁאֹל quid notet 381. 723. 1019. 1291.

שְׁבוֹ

שבו qualem notet gemmam 227.
שבלול varie vertitur ab Interpretibus Græcis 910. quid Rabbinis & aliis notet ib. unde vox hæc ſit deriuanda 911.
שרפה, שדפון quid notet 1282.
שהם qualem notet gemmam 26. 228. quam varie LXX. Græci hanc vocem vertant ib.
שוב quamnam habeat emphaſin in conjugatione Hiphil 928.
שועלים num ſint *vulpes*, an *manipuli ſtraminis* 475.
שור notat *bouem* cujuscunque ætatis & ſexus 107. affinia ei vocabula aliarum linguarum ib.
שור notat *intueri* & *canere* 776.
שושנה, שושן *lilium*, unde deſcendat 1061.
שחין qualem notet morbum 426. 659.
שחל notat *leonem nigrum* 662. 930. quandoque etiam *ſerpentem nigrum* 930. it. *Pardum*, *Pantheram* 1265.
שחלת quid notet 242. 243.
שחף qualem notet auem 292.
שחפת qualem notet morbum 345. 425.
שחק *nubes tenuis*, *rorulenta* 778. *cœlum aëreum* ſ. *atmoſphæra* 792.
שחת *fouea*, *ſepulchrum* 709.
שטים quale notet lignum 204. 215.
שכר *ſicera*, notat *potum inebriantem* omnem 1423.
שלך qualem notet auem 294.
שמים unde dicantur 6. quid notent 11.
שמיר qualis ſit lapis 1158.
שמן notat non ſolum *oleum*, ſed *pinguedinem* quamuis 955.
שפן notat non tam *cuniculum*, quam potius *murem montanum*, forte *alpinum* 281. 282. 1023.
שקמים qualem notet arborem 581.
שריה communiter notat *loricam*, ſed & quandoque *ſpiculum*, *paruam ſagittam* ex Arabiſmo 851. Haſæo eſt *diſſolutio*, *dimiſſio*, *retorſio* ib.
שרץ qualia notet reptilia 306.
שש *Byſſus*, num notet etiam *pinnæ lanam* 201. notat etiam *marmor Parium* 654.
ששר quid notet 1162.

שׂ

שה quid notet 83. affinia ei Arabica ib.
שטן quid notet 1509.
שכוי a שכה *cogitare*, *imaginari*, notat *cor* 815. aliis *gallum* ib.
שכות notant *miſſilia* 845.
שלוים num ſint *coturnices* 180. an *locuſtæ* 181. an *piſces volantes* 373. videntur eſſe *locuſtæ* 180. 373.
שממית quid notet 1023. affinia ei varia 1024.
שעיר *hircus*, unde ita dicatur 1090.
שערה *hordeum*, vocabula Arabica & Turcica ei affinia 482. 508. unde hæc vox ſit deriuanda 507.
שפיפון eſt *ſerpens*, ſed quinam ſit, variant interpretes 110.
שפתים notant & *labia* & *uncinos* ſ. *clauos* 1229.
שפתים חלקים *labia læuigata*, notant *linguam doloſam & blandam* 1014.

ת

תאו, תוא quid notet 415.
תאשור qualem notet arborem 1119.
תדהר quamnam notet arborem 1119. num *Ulmum* aut *fagum* in ſpecie ib.
תהו ובהו quid notet 4. variis gentilium diis nomina dedit ib.
תוכיים num ſint *pauones*, an *pſittaci* 576. an *ſimiæ* 578.
תותה quid notet 851.
תחמס qualem notet auem 292.
תחש num notet *taxum*, an *colorem purpureum* 1195. 203.
תיש notat *hircum*, non *arietem*, nec *taxum* 84. & quidem *gregis ducem* 1028.
תלעת שני quid notet 199. occurrit etiam inuerſis vocibus ib.
תמה notat etiam *ſtuporem mentis* 728.
תנין notat quoque *ſerpentem*, Arabibus ſpeciatim *draconem* 121. 766. 768. alias *cetum* 844. it. *Leuiathanem* 919. ſpeciatim *thynnum* 920. affinia huic voci in aliis linguis ib.
תנשמת qualis ſit auis 295. notat nonnunquam etiam *reptile* 310.
תרזה qualem notet arborem 1121. 1122.
תרשיש *lapis*, qualem notet gemmam 227. 228. ſumitur etiam pro *mari*, & tunc notare videtur *mare mediterraneum* 1201. quandoque notat & *locum*, & tunc alii illum quærunt in Cilicia, alii in Africa, alii in Hiſpania 1202.

B. VOCUM GRÆCARUM.

A.

Ἀστὸς, *aquila*, videtur ab Hebræorum עיט deriuandum 186.
Ἀκέραιος quid notet, & unde ſit deriuandum 1346.
Ἀκρέμονες, quid notent 1308.
Ἀκρὶς ab ἄκρον cur deriuetur 1308.
Ἄκρις aliud eſt quam ἀκρὶς 1308.
Ἀκρόδρυα quid notent 1069.
Ἀλέκτωρ notat etiam *tubicinem* 1420. ſeq.
Ἄλευρον quid notet 516.
Ἅλιμα vel ἄλιμα unde deriuentur 761.
Ἅλως, ἅλων, *area*, notat quoque *circulum* 466. 467.
Ἀνάστασις, ἀνίστασθαι, quid notent Poëtis, 1482.
Ἀνορθεῖσθαι, quo ſenſu utantur Medici veteres hac voce 1435.
Ἀπάγχεσθαι notat apud Hippocratem & τοὺς LXX. *ſeipſum ſtrangulare* 1393. 1395. aliis notat *præ mœrore ac dolore mori* 1394. 1395.
Ἀποκαραδοκία quid proprie notet 1497.
Ἀποπνίγειν quid notet 1395.
Ἀργύριον unde deriuandum 915.
Αὐλὴ quid notet 1221.
Ἀφεδρὼν non eſt tam *latrina*, quam *aluus* ipſa 1363.

B.

Βασανίζειν, quænam ſit vocis emphaſis 1329. 1330.
Βούτομος quid notet apud Græcos Botanicos 671.

Γ.

Γλεῦκος notat *muſtum*, *vinum dulce* quoduis, *potum inebriantem dulcis ſaporis* 1458.
Γρύζειν eſt vox *ſuum* 148. dicitur a LXX. etiam de *canibus* ib. hinc forte eſt Germanorum *grochſen* ib.
Γῦρος, *ambitus*, forte ab Hebræorum גרן *area circularis*, 466.

III. Index Vocum Hebræarum & Græcarum.

E.

Ἐγκρὶς quid notet 1308.
Ἔκστασις quid notet 1465.
Ἐπίταυρος quid ſignificet 884.
Ἐποφθαλμιᾶν qualem notet aſpectum 1060.

Z.

Ζιζάνια, vox ex Oriente ad Græcos delata, 1355. affinia ei Talmudica, Arabica, Hiſpanica ib.

Θ.

Θηρίον in genere notat *animal*, in ſpecie *ſerpentem* 1492.

I.

Ἱμὰς quid notet 1353.
Ἰλυσπᾶσθαι quid notet 867.

K.

Καθάπτειν quid notet 1491.
Κάλαμος notat non ſolum *arundinem*, ſed & *caulem* plantæ cujusuis 1408.
Κάμιλος notat *funem nauticum* 1371.
Κάρυα notat & *corylum* & *amygdalum* 85.
Κατασκηνοῦν proprie ſignificat *diuertere, morari*, non *nidulari* 1355.
Καύσων notat & *æſtum exſiccantem* & *febrem ardentem* 1433.
Κεμὰς notat *hinnulum, qui adhuc lactatur a matre* 820.
Κέραμος notat & *terram figularem* & *tegulam* 1338.
Κεράτια, *ſiliquæ*, cur ita dicantur 1436. affinia Syriaca, Arabica & alia ib.
Κλίνη quid notet 1338.
Κνώδαλον quid notet 903.
Κοιλία notat omnem *cauitatem* 1362. quando ſpeciatim notet *ventrem* 1363.
Κολλέριον quid notet 1528.
Κόπος quid notet apud Medicos veteres 858.
Κοράζαι quid notet 818.
Κόφινος notat *corbiculum manibus vel ſub axillis portabilem* 1359.
Κράββατον qualem notet Lectum 1338.
Κτίζειν, κτίσις quid notent 2. 1497.
Κυνομύια eſt *muſca canina*, ab impudentia ita dicta, 133.
Κώνωψ qualem notet muſcarum ſpeciem 1378.

Λ.

Λακεῖν, ληκεῖν, λάκησις, qualem notent diſruptionem 1393. nonnullis notant *vehementiſſimam animi paſſionem*, qua ille veluti diſcinditur 1395.
Λαμπὰς fortè eſt ab Hebræorum לַפִּיד tæda, 475.
Λάχανα, *olera hortenſia* 1377.
Λοφίη, *juba*, unde dicatur, 828.
Λύπη unde deriuetur 1451.

M.

Μαίνειν quid notet 1490.
Μαλάχη, *malua*, unde dicatur, 761.
Ματαιότης quid notet 1498.
Μυρμηκολέων τῶν LXX. quid notet 663.

N.

Νεβρὸς notat *hinnulum, qui jam exit ad quærendum victum* 820.
Νεῖλος, *Nilus*, unde nomen ſuum habeat 839.

O.

Ὄμφαξ quid proprie notet 995.
Ὄρνις, ὀρνίθιον, ante Platonis æuum notarunt *auem* in genere 1380. poſt illud Scriptoribus Græcis & Patribus Eccleſiæ in ſpecie *gallinam* ib. 327.
Ὄφις, unde hæc vox ſit deriuanda 1005.

Π.

Πηδάλια quid notent in inſectis & in nauibus 302.
Πίμπρασθαι quid notet 1492.
Πνίγειν quid notet 1395.
Πνικτὸν quid notet 1477.
Πόρις, *juuenca*, videtur ortum ab Hebræorum פַּר 230.
Πρηνὴς ubique notat *pronum* 1395.

P.

Ῥόδον, *roſa*, deriuandum videtur a Chaldæorum ורדא 1061.
Ῥοίζειν, ῥόζειν, ῥύζειν, exprimit *vocem canum* 148.

Σ.

Σὰρξ quid notet in S. Literis 1509.
Σὴς, *tinea*, deſcendere videtur ab Hebræorum עָשׁ 666. vel potius סָס 1322.
Σκνὶψ notat *culicem* & *vermiculum vitibus infeſtum* 129.
Σκόλοψ quid notet 1509. 1510.
Σμυρνίζειν notat *ſaporem myrrhæ imitari* 1401.
Σπαράσσειν, συνσπαράσσειν, quid Medicis veteribus notet 1368.
Σπάρτον, σπαρτίον, notat & certum *graminis* genus, & *funem* ſ. *funiculum* 1212.
Σπυρὶς notat *corbem magnum in dorſo geſtari ſolitum* 1359.
Στικτὸς, quænam ſit emphaſis hujus vocis 83.
Στόμαχος quid notet 1512.
Συγκύπτειν quid notet 1434.
Συνεχεῖσθαι, συνεχὴς, quid notent Medicis veteribus 1331.
Σχοῖνος notat & *funem* & *juncum* 1212.
Σῶμα notat etiam *cadauer* 1382.

T.

Τράγος, *hircus*, unde ſit deriuandum 1090.
Τραχηλίζειν quid proprie notet 1515.
Τρήρων quid notet 1268.
Τρύζειν, τρυσμὸς, τρυγὼν, quid notent 1063.
Τρὺξ quid notet 1459.

Υ.

Ὑσσὸς quid notet 1407. an apud Joannem legendum pro ὕσσωπος ib.

Φ.

Φθείρω, *corrumpo*, an a φθεὶρ, *pediculus*, ſit deriuandum 1468.
Φθινόπορον quid notet 1526.
Φθορὰ quid notet 1498.

Χ.

Χαλκολίβανος Joannis eſt Chaſmal Ezechielis 1527.
quibusnam vocibus Hebræis reſpondeat ib. quid notet interpretibus ib.
Χολὴ in genere notat *amaritiem* 1400.
Χρυσὸς num ab חָרוּץ Hebræorum ſit deriuandum 915.

Ψ.

Ψιθυρισμὸς quid notet 664.

Ω.

Ὠδίνειν quid notet 1497. 1478.

IV. INDEX RERUM PRÆCIPUARUM,
quæ in hoc Opere continentur.

A.

AAron turpis Iſraëlitarum in deſerto Idololatriæ adjutor 245. cur elegerit ad formandum idolum formam bouini generis 246. videtur id feciſſe ad imitationem cultus Ægyptiorum idololatrici ib. loco aurei ligneum & deauratum vitulum illis ſubſtituiſſe falſo accuſatur 248. *ſacrificium* ejus primum igne cœlitus delapſo conſumtum fuit 273. ejus *filii*, *Nadab & Abihu*, cur igne necati 274. ejus *virga* per miraculum unicâ nocte floruit, germinauit & amygdala protulit 383.

Abdominis caui partes a renibus ad ſpinam oſſis ilii deſignantur per Ceſalim Hebræorum 272.

Abies num ſit a Beroſch Hebræorum 572. aptior eſt conſtruendis nauibus, quam ædibus 1200.

Aborigines cur ſe vocarint Athenienſes 1481.

Abſalomi cæſaries denſa num quotannis fuerit detonſa 504. negat id Bochartus ib. affirmant non immerito plerique ib. detonſa quantum ponderis habuerit ib. variæ circa pondus illud difficultates 505. Bocharti ſolutio earum ib. quomodo ab aliis tollantur ib. inprimis a Clerico ib. optime ſoluuntur, ſi ſicli iſti intelligantur de *pretio*, non de *pondere* capillorum detonſorum ib.

Abſinthium qualis ſit herba 429. cur in ſacris Literis ſit ſymbolum afflictionis, injuſtitiæ & falſæ doctrinæ ib. fuit olim herba funebris ib. ejus uſus eſt admodum ſalubris 1150.

Abſtinentiam a cibo & potu quouſque homo abſque vitæ diſpendio ſeruare queat 196.

Abyſſi fontes quinam 44. ruptio illorum tempore Diluuii qua ratione facta ſit ib. 949. certo id dici nequit 47. potiorem tamen partem ad inundationem terræ contulit ib. *abyſſus inferne cubans* quid notet 437.

Acacia vera qualis ſit arbor 204.

Accipiter quare & unde Hebræis vocetur Nets 293. 831. Ægyptiis ob celerem volatum fuit ventorum ſymbolum ib. ejus ſpecies ſunt *Niſus* ib. & *Æſalon* 290. 741. accipitres ſunt vel nobiles vel ignobiles 831. ſubinde deplumeſcit ac replumeſcit ib. qua ratione id fiat 832. quo ſenſu alas ſuas verſus Auſtrum extendere dicatur ib. num apertis & immotis oculis Solem adſpiciat ib. hujus auis uſus in venatione ib.

Acer, cur hæc arbor ratione præſtantiæ cedro proxima habeatur 1119.

Acerba ex quibusnam conſtent particulis 1166. quomodo dentes obſtupefaciant ib.

Acetum ex quibusnam particulis & vermiculis conſtet 995. non his, ſed illis ſapor ejus acidus eſt tribuendus ib. eſt dentibus nociuum ib. cur nitro veterum affuſum illud efferueſcerit 1010. nitrum autem modernum aceto irrigatum multo acidius fiat ib. acetum eſt *potio vulneraria*, coagulationem ſanguinis impediens 1407. externe vulneri infuſum ſanguinis fluxum ſiſtit ib. aquæ immiſtum fuit *potio militaris ac plebeja* apud Romanos ac Judæos ib.

Achaſi Sciatericum num deſcriptum fuerit in tabula marmorea an ænea 621. *altare* ad modum altaris Damaſceni conſtructum, num fuerit lapideum 641.

Achates videtur eſſe Schebho Hebræorum 227. 229. eſt variorum generum, colorum & figurarum gemma ib. cum illo ſæpe confunduntur Jaſpis & Chalcedonius 1534.

Acida ex quibusnam conſtent particulis 1166. quomodo dentes obſtupefaciant ib.

Acontia, ſerpens, videtur Bocharto eſſe Kippoz Hebræorum 1109. unde nomen ſuum habeat ib. ejus morſus eſt omnium venenoſiſſimus in tota Africa ib. ubi inueniatur ib.

Acria quænam dicantur 474. ex quibuſnam conſtent particulis 987.

Acridophagi quinam populi ſint 182. 1308. obnoxii ſunt præ aliis phthiriaſi 1468. quomodo capiant locuſtas 1530.

Actus quid fuerit apud Romanos 487. isque vel ſimplex vel quadratus ib.

Adamas num ſit Odem Hebræorum 225. nonnullis eſt Sapphir Hebræorum, albus nempe 226. fuiſſe videtur Jahalom illorum 227. 229. Rabbinis & aliis eſt illorum Sechuchith 743. eſt præ ceteris gemmis pretioſus ib. ejus affinitas cum cryſtallo ib. num ſit Gabiſch Hebræorum ib. in quonam conueniat ac differat a Smiri lapide 1159. num ſit Anachites 1285. videtur eſſe Jaſpis Scripturæ S. toties laudata 1533. eſt auro pretioſior ib. cryſtallorum pretioſiſſimus ib. nomen Adamantis, quo gemmam notat, eſt admodum recens ib.

ib. notabat enim olim ferrum, imo & magnetem ib.

Adami ſtatus paradiſiacus quam felix fuerit 27. *ſopor* qualis 28. *coſta*, vel potius latus, unde Eua fuit formata ib. in quem finem poſt lapſum ſub ficum ſe receperit 30. an ſub fabuloſo Poëtarum *Sycea* lateat ib. *ſacrificaſſe* eum ſtatim poſt lapſum, probabile eſt 33. *carnem comediſſe*, ex ſacrificiis recte concluditur ib.

Adeps quid ſit 231. cur DEUS illum ſibi in ſacrificiis offerri voluerit ib. 432. *adeps inteſtinum obtegens* eſt omentum 232. ejus uſus ib. an ſit Peder Hebræorum 271. quo ſenſu DEUS *adipis eſum* Iſraëlitis prohibuerit 272. *adeps tritici* quid notet 432. 433.

Adonidis, fluuii, annuus color ſanguineus unde, 123.

Adulteri & *adulteræ viæ* tam fraudulentæ ſunt, ut difficulter detegi queant 1021. quibus proin rebus comparentur ib.

Adytum templi, vide *Sanctiſſimum*.

Ædificii qualitates neceſſariæ 549. 633. 795. fundamentum optimum eſt ſolum petroſum 637. longitudo, altitudo & anguli, quibus menſurentur inſtrumentis 797.

Ægypti decem plagæ plane miraculoſæ, nempe aquarum in ſanguinem conuerſio 123. ranarum multitudo & damna 127. pediculorum ex puluere terræ excitatio 131. muſca canina numeroſiſſima 133. ſeq. lues pecoris peſtifera 135. apoſtemata & ulcera 136. grando 139. locuſtæ 143. ſeq. tenebræ triduanæ 146. primogenitorum cædes 157. intra breue tempus, menſtruum vel circiter, ſeipſas exceperunt 144. Ægyptus diues *culicum* 129. *muſcarum* 134. *duplici gaudet meſſe*, hordeacea & triticea 142. 477. ſingularis *in generanda humana prole fœcunditas* 159. admodum *piſcifera* 287. 368. ob defectum pluuiæ annua Nili inundatione irrigatur 411. 808. comparatur cum Belgio ib. 1104. abundauit *plantis hortenſibus* 369. ſpeciatim cucumeribus, melonibus, anguriis ib. loto, cepis & alliis 370. in Ægypto *aſpides* ſunt ſerpentum maximi 713. qui Alexandriæ funguntur officio carnificis ib. ibi ante uſum cannabis & lini funes torquebantur ex junco, dehinc ex ſparto, tandem ex papyro 845. Ægyptus arundinum ferax 917. num per *feram arundinis* a Dauide intelligatur ib. olim fuit *populoſiſſima* 1083. per canales Nili tota fere diuiſa 1104. cur arundini aculeatæ & fragili comparetur 1209.

Ægyptii balſamandi arte celebres 113. 1456. quem in finem mortuos condiuerint 113. triplex illis condiendi ratio 114. quibus aromatibus mortuos condierint ib. 1456. illorum *Magi* non patrauerunt miracula 121. *aquæ Ægyptiæ* per miraculum a Moſe *in ſanguinem conuerſæ* ſunt 123. cur piſces in aquis illis poſt editum miraculum ſtatim mortui ſint ib. memoria hujus miraculi apud hodiernos Ægyptios 124. *ranarum* multitudo miraculoſe a Moſe producta quam moleſta fuerit Ægyptiis 127. *pediculorum* plaga Sacerdotibus illorum ad varios ritus anſam dediſſe videtur 132. *peſtis* Ægyptiis morbus endemius 136. 137. quæ ejus rei cauſa 137. tentatus ab iis per diuiſum mare rubrum tranſitus eſt peruicaciſſimæ obdurationis indicium 166. totalis hinc illorum in iſto mari interitus ib. Ægyptiorum *ſacerdotum veſtes byſſinæ* 201. Ægyptiacæ *naues onerariæ* ex quo ligno factæ ſint 204. eorum *arcæ ſacræ* 205. *atria templorum* 221. a Noacho cum Cananæis & Hebræis *cubiti* ſui menſuram accepiſſe videntur 205. idem enim cubitus eorum cum cubito Hebræorum ib. eorum *Nilometrion* ib. veterum & modernorum Ægyptiorum cubitus unus idemque ib. ejus Menſura juxta Cumberlandium 206. *Templorum* apud eos fuere partes tres 221. eorum differentia a Tabernaculo Moſaico & Templo Salomoneo ib. Ægyptii Sacerdotes qua ratione *ſuffimenta* ſua compoſuerint 245. illorum *ſuperſtitioni vitulinæ* originem ſuam debet vitulus Iſraëlitarum aureus in deſerto 246. *Iſis* ſeu *Cybele* qua forma fuerit ſculpta ib. immolabant Diis ſuis boues mares & integros 270. *ſacerdotes* eorum fuere vel plane *abſtemii* vel valde *ſobrii* 275. cæteri incolæ vero ebrietati dediti 275. animantia alia habuerunt pro mundis, alia pro immundis 276. unde hoc *animalium diſcrimen* hauſerint ib. num ex politicis cauſis apud eos fuerit introductum ib. an DEUS ad hunc illorum morem in ſuis de hoc diſcrimine legibus ſe accommodauerit ib. Ægyptii non ſolum ab *eſu*, ſed & *contactu ſuum* abſtinent 285. & ſacerdotes ſunt omnium *piſcium oſores* 287. plebi autem ichthyophagia permiſſa ib. *Accipiter* illis admodum ſacer eſt 293. & ventorum ſymbolum ob celerem volatum ib. illis admodum familiaris eſt *lepra* 320. poſt coitum cum muliere ante lotionem adire templum non licuit 333. *hircum coluêre* 335. 1090. & mulieres hircis ſacris ſe ſubmiſerunt 336. *frugum primitias* conſecrabant Iſidi 343. *cepas & allia* pro Numinibus coluerunt 370. num veſci illis fuerit licitum ib. *boues rufos* immolare ſolebant 385. Ægyptiorum natio omnium maxime ſuperſtitioni dedita 403. imprimis Solem ſub *Oſiridis* & Lunam ſub *Iſidis* nomine coluere ib. 771. eorum *horti oleracei* 411. *Melochia* veſcuntur lubentes ib. aſtrologiæ & aſtromantiæ origo ab eis eſt deriuanda 418. Nilo increſcente efflorescentia cutis doloroſa affici ſolent 426. 427. *inuentores Geometriæ* eſſe creduntur 461. neceſſitatem eam excolendi impoſuit illis annua Nili inundatio ib. duodecim cœleſtium ſignorum inuentio & cultus ab Ægyptiis deriuandus 625. duodecim Zodiaci domuum ex mente eorum Dii præſides, ſymbola & nomina ib. 626. origo hinc idololatriæ eorum deducenda ib. *Schechin* eſt morbus nationi Ægyptiæ infeſtus 659. ejus deſcriptio ex Aretæo ib. Ægyptiorum falſi de DEO non ubique præſenti conceptus 711. *porcorum uſus* in agricultura loco aratri 924. aurei coloris baſiliſco cinxere capita Deorum ſuorum 1005. unde illis in tanto Solis ardore tam *pinguis corporis habitus* 1055. cur terram Judaicam deuaſtaturi comparentur *muſcis* 1083. ſerpentes illis fuere ſymbolum regiæ majeſtatis ac potentiæ 1093. Ægyptiorum *equorum* laus in ſacra ac profana hiſtoria 1103. cur recentiores Scriptores illorum nullam plane mentionem faciant ib. cur illorum cultura poſteris temporibus apud Ægyptios deſierit 1104. cur boues ab iis fuerint culti 1171.

Æquator. Sub eo obſeruatur *generalis ventus orientalis*, ſpirans per totum annum circa totam terram ab ortu in occaſum 750. num ejus cauſa ſit diurnus terræ motus ab occaſu in ortum? 751. an Sol aërem intra Tropicos rarefaciens & ante ſe ad occaſum pellens? ib. cur horologiorum pendulorum motus ſub eo ſit tardior ib. horum decurtatio ſub eo unde ſit deriuanda ib. ſub eo omnium corporum vis centrifuga major eſt, quam in circulis parallelis ib. varii *venti particulares* ſub eo ſpirantes, motiones ſiue *Mouſſons* dicti ib. *Auſter Peruuianus* 752. venti certis anni dieique temporibus a continente verſus mare, & vice verſa, ſpirantes ib. *Ecnephiæ* ib. vicinæ ei regiones mitiori gaudent hyeme 753. ſub eo duplex eſt in anno

anno hyems, eaque pluuioſa ib. unde pinguis hominum & animalium habitus ſub eo 1055. 1156. cur tolerabilior ſit Solis Æquatorem tranſeuntis æſtus, quam quem ille ad Tropicos declinans excitat 1055.

Aër eſt *expanſum* Moſis 9. inſignis ejus uſus 10. 877. cur *feneſtrarum cœli* nomine in S. Scriptura veniat 45. quo profundior, eo compreſſior eſt & condenſatus magis 482. 674. aëris *tempeſtuoſi* deſcriptio Dauidica & Ouidiana 511. gradualis ejus *expanſio* terricolis eſt utiliſſima & ſumme neceſſaria 674. *denſitas* ejus præciſe reſpondet viribus prementibus ib. variæ de denſitate aëris in ſuperficie terræ obſeruationes ib. aër ultimi Septentrionis denſus & compreſſus quomodo ſe expandat, & quanto ſit uſui 724. ejus denſitas increſcit magis, quo propius acceditur ad polos ib. vi cujus in regionibus Septentrionalibus Sol infra Horizontem demerſus ſupra illum tamen conſpicitur ib. num ab ejus *conſtrictione* dependeat ſuppreſſio pluuiæ 725. a Sole intra Tropicos rareſit, & ante illum ad occaſum pellitur 751. unde ventus ille communis orientalis ſub Æquatore & in Zona Torrida ib. compreſſus quantam exerceat vim elaſticam 772. 793. tum *ſubterraneus* tum *ſupraterraneus* inſtar canalis aquas in flumina, riuos, fontes & nubes deducit 808. quot pedes ſola aëris preſſione *eleuetur* aqua ib. ei ab halitibus ſulphureis aliisque noxiis depurando inſeruiunt fulgura ac fulmina ib. leuior redditur inſtante pluuiâ 809. ejus diſpoſitio eſt opus ſolius Dei 817. eſt elementum terræ ſumme neceſſarium 877. 878. quanta *grauitate* terram circumquaque premat 877. eſt *corpus elaſticum* ib. quam neceſſarius ad accendendum & alendum ignem 1014. ejus *mutationes* in Oriente ſunt regulares magis, quam in noſtris climatibus 1366. quare & earum indicia ibi certiora, quam apud nos, ubi ſæpe fallunt ib.

Æra Iſraëlitarum ab exitu ex Ægypto 257. ab hoc ad initium usque ſtructuræ templi primi quot contineat annos 521.

Ærugo cauſatur quandoque tormina ſtomachi & inteſtinorum, doloresque urentes 386.

Æs quale ſit metallum in Hiſtoria ſacra 197. ejus ad ſtructuram Tabernaculi collecti & inſumti ſumma ad pondera Europæa reducta 253. 254. unde deſumtum fuerit pro conficiendo ſerpente æneo 387. æs *Phunonenſe* quale ib. quale illud fuerit, ex quo Salomo vaſa templi ænea fundi curauit 570. pretioſius fuiſſe videtur cupro vulgari 571. num fuerit æs *Corinthiacum* ſiue *Aurichalcum* ib. æs *Perſicum & Indicum* quodnam 651. 1186. æris admodum fuit ferax Palæſtina in regione Aſeritarum 439. rariſſime inuenitur purum putum, & non aliis mineralibus mixtum 734. nec antiquitate nec uſu cedit aliis metallis ib. *æs fixum* quid notet apud veteres ib. Perſicum ſ. Indicum num ſit Chaſmal Hebræorum 1186. varia ex eo olim fuere confecta ib. æs *Cyprium* ſiue *coronarium* quid 1187. *Pyropum* ib. Corinthium quomodo & qua occaſione ortum ſit ib. redolere hæc ejus origo videtur fabulam, ib. videtur potius eſſe Aurichalcum veterum ib. *æs candens*, *fulgens*, apud Danielem qualenam ſit 1262. æs *Liuianum* quodnam 1527.

Æſtus. Quomodo & cur oleum contra æſtum vires corporis conſeruet 956.

Æternitas DEO competit per neceſſitatem naturæ 777. 939. in DEO notat totum perfectionum diuinarum nexum ib. ejus deſcriptio per *eſſe ante montes atque colles* 927. 928. æternitas eſſentiæ & immutabilitatis decretorum diuinorum ib.

Æther eſt, in quo corpora mundi totalia libere natant 482. unde probetur infinita ejus & vacuo ſimilis tenuitas 1473.

Æthiopes nigredine gaudent nitente, non triſti 1155. cutis eorum teneritudo ſingularis ib. unde nitor ejus oriatur ib. quænam ſit cauſa nigredinis eorum tam immutabilis ib. vera cauſa eſt fluidum fuliginoſum ac oleoſum ſecretum & in membranam reticularem, cuticulam inter & cutim ſitam, immiſſum 1156. cauſa non eſt fermentum cutis, partes ſanguinis ibi depoſitas nigras reddens ib. neque maledictio a Noacho in Chami poſteros jactata ib. neque intenſus Solis ardor ib. Æthiopum *corpulentia* & *fœcunditas* unde ib. num de eorum conſtitutione, labiis repandis, ſimis naribus & atro colore ex primo illorum ſtemmate judicari queat ib. num prima jam corporum eorum rudimenta in lumbis Adami diſpoſitionem ad nigredinem in ſe continuerint 1157. cur, tranſlati licet in Europam, tales tamen maneant ac generent ib. prouerbium: *Æthiopem lauare*, quid notet 1155. unde Æthiopes deſcendant 1156.

Æthiopia locuſtis admodum abundat 145. unde nonnullæ ejus gentes ſunt acridophagæ ib. 1308. cur Æthiopici maris accolis tam pinguis corporis habitus 1055.

Ætnæ montis eruptio igniuoma quantam in diſtantia triginta milliarium commotionem terræ effecerit 452.

Affectus hominum ſalubres cibos inſalubres, & inſalubres ſalutares reddere poſſunt 996. eorum *effectus* & *ſigna in facie* 249. 250. 827. omnes ſimiles ſunt ventis impetuoſis ſiue turbinibus 446. eorum *curatio per Muſicam* 488. 489. proditores ſunt oculi 492. quænam ejus rei ratio ib. aliorum affectus quare ſint reformidandi ib. *affectuum brutorum* differentia ab affectibus hominum 506. affectus animi quid ſint 665.

Agallochum vulgare eſt Calambuc Orientale 902. hoc & *officinale* ſunt ſpecies ligni Aloës ib.

Agapæ quid fuerint in Eccleſia Apoſtolica 1525. quomodo inſtitui ſolitæ ſint 1526. cur poſtea fuerint abrogatæ ib.

Aggeres quomodo a veteribus fuerint extructi 508. 1101. 1190. eorum uſus noſtra ætate 509.

Agnus Paſchalis unde deſumi debuerit 149. quot conuiuæ unius agni eſſe potuerint ib. tales & infantes, modo non recens geniti, eſſe potuere ib. quando *ſeligendus* ac *mactandus* fuerit ib. cur debuerit eſſe *maſculus* 150. quare *anniculus* ib. quinam anniculus dicatur 347. agni anniculi triplicis fuere generis 150. quomodo *aſſatus* fuerit ib. cur non crudus comedi potuerit 153. cur aſſari debuerit ib. quomodo totus aſſari potuerit ib. cur reſiduum ex eo altero die comburendum fuerit ib. 154. quare Iſraëlitæ eum in Ægypto calceati comedere debuerint ib. quo ſenſu *inter duas veſperas* mactari juſſus fuerit 257. 258. quænam ſit Rabbanitarum & Karæorum circa hanc rem mens ib. ejus ſanguine uterque oſtii poſtis & ſuperliminare illini debuit 259. 260. quo ſenſu *ſanguis* ſignum fuerit 260. quibus in circumſtantiis fuerit *typus CHRISTI* 149. 150. 259. *veru*, quo agnus paſchalis aſſari fuit ſolitus, quamnam habuerit figuram 1402. crux CHRISTI num eandem cum veru iſto habuerit formam ib.

Agros diuerſo ſemine conſerere cur a DEO Iſraëlitis fuerit prohibitum 338. num ſint ſteriles, qui lapidibus ſunt obſiti 1353. *petroſi* quinam dicantur

ib. cur in his ſemen citius germinet, quam in aliis, ſed & mox germen iſtud exareſcat ib.

Agriculturæ auctor & inuentor eſt ipſe DEUS, 1099. fuit omnium artium prima & antiquiſſima, quippe abſolute neceſſaria ib.

Ahaſueri magnificentia in tapetibus 653. & conclauibus lithoſtrotis 654. 655.

Ahitophel num mœrore an ſui ſuſpendio perierit 1394.

Alabaſtrites eſt marmoris ſpecies 654. vocatur etiam Onyx 1390. an ſit Dar Hebræorum 654. *Alabaſtrum* notat tum marmor ipſum tum vas ex illo confectum 1390.

Alcyon vid. *Halcyon.*

Alga num naſcatur in Nilo 115.

Alimenti abundantia cur libidinoſos reddat 433. neceſſitas ad conſeruandam ſanitatem & vitam 773.

Alis pullos ſuos geſtat aquila 186. idem facere ſolent milui, halcyones & ciconiæ ib. alæ auium cur in æquilibrio affixæ 689.

Alkermes unde conficiantur a Medicis 200. quid hæc vox notet Arabibus 199.

Allia olim in Ægypto maximi fuere habita 370. eorum hodienum Judæi ſunt appetentiſſimi ib. illorum bulbi in Oriente præſtantiores ſunt Europæis ib.

Alni ex foliis exſudans materia viſcida vocatur *Manna* 175.

Aloë lignum & herba 394. *herba* eſt odoris & ſaporis grauis & ingrati ib. num ſit Ahalim Hebræorum ib. ejus ſuccus vocatur vel Socoterina vel Hepatica Aloë 902. *lignum* videtur eſſe Ahaloth Hebræorum ib. ejus uſus ac variæ ſpecies ib. Aloë magna liliaceis ſucco balſamico ſtillantibus ſuperba 1072. aloës uſus in balſamatione cadauerum 1456.

Aloruia eſt ibex 493. varii ejus characteres ib.

Alpes quantam Heluetiis adferant utilitatem 693. 694.

Alphonſus X. Caſtiliæ & Legionis Rex profana & blaſphema cenſura creationis opera perſtrinxit 814. quomodo excuſari poſſet ib. Tabulæ aſtronomicæ Alphonſinæ ab eo nomen ſuum habent ibid.

Altare vid. *Ara.*

Altilia pro regia Salomonis aula ſunt galli ſaginati 516. etiam Romanis fuere ex genere Gallinaceo 517.

Altitudines menſurandi methodus plane ſingularis absque ullo inſtrumento geometrico 591.

Aluco minor Aldrouandi qualis auis 295.

Amaræ plantæ, Judæorum in paſchate cibus, quales eſſe debuerint 151. quænam illæ fuerint juxta Talmudiſtas 151. 152. cur a DEO non ſpeciatim deſignatæ 153. quem in finem pro cibo injunctæ ib. *amaræ aquæ* 170. amara ex quibusnam conſtent particulis 987.

Ambegnæ oues quænam dictæ fuerint veteribus Romanis 1066.

Ambuſtio qualis ſit morbus cutaneus 322. conſequens ejus eſt Gangræna & Sphacelus ib. ſigna immunditiei ejus ac munditiei ib. medelæ ejus neceſſitas ib.

Americanorum homines immolandi ratio 405. uſus lapidum acutorum loco cultrorum 450. panis quotidianus unde paretur 606. 954. 1321.

Amethyſtus videtur eſſe Achlamah Hebræorum 227. 229. qualis ſit gemma 739. 1535.

Amiantus qualis lapis 653. confectum ex eo fuit *linum, amiantinum* ſi ue *aſbeſtinum* dictum ib.

Amor ſui ipſius probe diſtinguendus eſt ab *amore proprio* 874.

Amphion quo ſenſu in Poëtarum fabulis dicatur muſicâ ſuâ mouiſſe ſaxa, arbores & feras beſtias 488.

Ampulla Rhemenſis 236.

Amygdalæ ſunt Hebræorum Schekedim 102. Canaaniticæ ſunt orientalium optimæ ib. *amygdalæ nucis germen* cum tribus ſuis partibus eſſentialibus 1500. *Amygdalus arbor* protrudit flores, antequam germinant folia 384. ex ea fuit Virga Aaronis ib.

Ana non inuenit mulos 96. nec aquas calidas ib. ſed inuenit h. e. incidit in Emæos tanquam hoſtes ib. num ab eo deſcendant Heneti ib.

Anachites an ſit Adamas 1285. unde nomen ſuum habeat ib.

Anatomia fuit Sec. XVII. per varia inuenta adaucta 736. alicujus ſenis 109. annos vitâ transgreſſi deſcripta uberius 855.

Anaximander num ſit inuentor mapparum geographicarum 461. ejus ridicula de ortu hominum ſententia 1484. ſq.

Anethum diuerſum eſt ab Aniſo 1378. eſt planta fœniculo ſimilis ib.

Angeli intelligendi ſunt per *ſtellas matutinas DEUM laudantes* 798. non niſi ex Sacra Scriptura de iis nobis conſtat 947. innumera eorum genera eſſe videntur ib. annon aliqui eorum ſubtilia habeant corpora ib. num ſint genii illi quandoque apparentes ib.

Angina qualis ſit morbus 620. breui tempore interdum hominem ſtrangulat 765. 1394. num Judas proditor eâ perierit ib.

Angoris effectus in manibus, corde, ventre, facie 1088. comes ejus eſt ſtupor ib.

Anguilliformes piſces cur lege diuina ſint immundi 287.

Angularis lapis quinam dicatur 797. *terræ*, quinam ſit ibid.

Anguriæ, fructus delicatiſſimus 369. illarum deſcriptio ex Alpino ib.

Ani fiſtula qualis ſit morbus 646.

Animalium in munda & immunda diſtinctio 42. 276. num ab Ægyptiis ſit deriuanda 276. ex mundis quot recipere debuerit in arcam Noachus 42. generationes ſucceſſiuæ demonſtrant DEI ſapientiam & potentiam ſummam 126. num DEUS Iſraëlitis *animalium mundorum & immundorum diſcrimen* ex cauſis mere politicis injunxerit 276. fundatur illud in cauſis phyſicis ac medicis ib. viguit non apud Iſraëlitas tantum & Ægyptios, ſed & apud alios populos 277. quo reſpectu alia munda dicantur, alia immunda ib. metaphyſice omnia ſunt munda i. e. genere ſuo perfecta ib. mundorum characteres interni & externi ib. animalia *quadrupeda* ſunt vel ungulata vel unguiculata ib. illa vel ſolidungula vel biſulca ib. biſulca ſunt vel ruminantia vel non-ruminantia ib. Unguiculata ſunt vel bifida vel multifida ib. coitus animalium diuerſæ ſpeciei a DEO fuit prohibitus 337. quænam ejus rei cauſæ ib. *rapacium* fœmellæ utplurimum fortiores & ferociores ſunt maribus 393. 506. animalia eadem apud Orientales populos pro ratione ſexus, ætatis, magnitudinis, coloris, &c. diuerſa habent nomina 472. imo & pro variantibus actionibus 1000. DEI exiſtentiam quomodo demonſtrent 687. 688. non eſt animal nec ejus pars, quæ non vim phoſphoricam habeat in receſſu 849. cur promtius & certius cibum ſuum inueniant, quam homines ipſi 963. *marina*, & *litoralia* quidem, quæ vel plane non vel difficulter natant, quomodo ab jactatione per æſtum

ſtum maris ſibi cauere queant 965. ſunt adhæſionis vel voluntariæ vel inuoluntariæ ib. *ſæua* cur minori numero ſe multiplicent, quam quæ hominibus ſunt utilia 1197.

Animantia cur a nimio pabulo libidinoſa reddantur 433.

Animæ humanæ perfectiones ceu characteres imaginis diuinæ 22. 23. differentia ab anima brutorum 23. 699. *ſanitas* in quonam conſiſtat 483. *præſtantia* unde intelligatur 679. num ſibi ipſa corpus ſuum formet 680. *anima brutorum* & *vegetabilium* quid ſit 699. animi *tranquillitas* quantum ſit bonum 661. *unio cum corpore* eſt cauſa effectuum mirabilium 862. unde oriatur, quam indiſſolubilis ſit, & cur tam arcta & limitata ib. *dominium in corpus* 864. quam limitatum ſit 862. ideæ uniuerſales, æternæ, immutabiles ib. *infirmitas* in quo conſiſtat 863. idea infiniti ib. ratio quantum ſit DEI donum ib. itemque voluntas ib. *immortalitas* unde demonſtrari queat 864. 1347. dominium in ideas ib. naturale ac perpetuum immortalitatis deſiderium 870. *cura* quam neceſſaria ſit homini 874. immortalitas num a Salomone in Eccleſiaſte ſuo fuerit negata aut in dubium vocata 1038. 1054. anima quo ſenſu non cognoſci dicatur ib. *origo* in homine quam incognita ſit omnibus philoſophis 1043. 1044. quo ſenſu ſit æterna 1471. creata fuit ex nihilo 1472. *exiſtentia* & *immaterialitas* unde probari queat 1482.

Animoſitas vid. *Fortitudo.*

Anni longitudo ſapientiſſime a DEO ordinata eſt 15. temporum uſus & neceſſitas ib. Patriarcharum haud dubie ſolares 43. annus *Judæorum* duplex, ſacer & ciuilis ib. 257. utriusque initium 43. *ciuilem* habuere a ſuis majoribus, qui fuit ſolaris 257. *eccleſiaſticus* quando fuerit introductus ibid. num lunaris, an ſolaris, an lunæ-ſolaris fuerit ib. apud Judæos quoque annus fuit vel *communis* vel *intercalaris* ib. ille vel medius vel abundans vel deficiens ib. lunaris & ſolaris differentia 959. *annus magnus Platonicus* quot annos communes ex mente variorum contineat 1523. *Cometicus Cluueri* qualis ſit ib. num illo abſoluto conflagratio mundi ſit futura ib.

Anterides ſubſtructionis templi Hieroſolymitani 638.

Antimonium eſt materia fuci oculorum 615. 1131. quomodo in fucum præparetur ib. quale eidem adhiberi ſoleat ib. idem eſt cum ſtibio ib. ejus uſus in depurando auro & argento 867. in ſuperſternendis pauimentis 1131.

Anubis qualis ſit Ægyptiorum Deus 1133. unde nomen ſuum habeat ib.

Aper in arundineto degens eſt Hebræorum Chajah Kanæh 916. delectatur ſyluis 923. agris vineisque eſt infeſtus 924. *aper Calydonius* apud Poëtas & in nummis veterum frequentiſſimus ib.

Apes quomodo hoſtes ſuos perſequantur 400. fumo interficiuntur ib. quænam ſit ejus rei ratio ib. unde apud Hebræos nomen ſuum habeant ibid. non attingunt carnem, multominus cadauera 473. quæ adeo auerſantur, ut nec propria fratrum tolerare queant ib. quomodo ergo in cadauere leonis a Simſone reperiri potuerint ib. Bocharti hac de re ſententia ib. Clerici explicatio ib. varia habent admiranda 881. *apum reſpublica* ib. earum rex ib. communes & prædatrices ſiue fuci ibid. admiranda alueolorum conſtructio & figura ib. earum generatio & propagatio ib. 882. *cera* quomodo ab illis colligatur ib. *mel* quotuplex ſit, & quomodo colligatur ab iis ib. earum mundities ibid. quomodo inſecta ab aluearibus ſuis abigant ib. exquiſito pollent olfactu ib. præſentiunt tempeſtates ib. amant calorem, & ſunt laborioſæ admodum ib. *examen apum* quantas noxas inferat hominibus & jumentis 974. illo ſæpius uſi ſunt homines ad abigendos hoſtes ſuos ib. apum immiſſio pœna olim fuit adulterorum apud Judæos 975. noxa, quam pungendo inferunt, unde oriatur ib. examen apum ad alueare alliciebatur olim certo ſibilo, hodie fit percuſſione vaſis ænei tinnientis 1083. an apes gaudeant auditu ibid. num ſibilo mane ad labores, & veſperi ad quietem ſeipſas excitent 1084.

Apoplexia quomodo oriatur ex dolore capitis 604.

Apoſtematum variæ ſpecies 321. illis laborans quando a ſacerdote pro mundo vel immundo declarari debuerit ib.

Apoſtolis data a Chriſto poteſtas *calcandi ſuper ſerpentes ac ſcorpiones* num myſtice an literaliter ſit intelligenda 1429. collatum *linguarum donum* cur tam diuerſa hominum judicia excitauerit 1458. cur ideo ab empæctis pro dulci vino ebriis fuerint habiti 1459. eorum in Concilio Hieroſolymitano *decretum de non comedendo ſanguine & ſuffocato* num fuerit conſilium an mandatum, ceremoniale an morale 1477. *donum miraculorum* eis fuit loco literarum credentialium 1487.

Appetitus ciborum cur homini a DEO fuerit inditus 773. 1014. cur Hebræis vocetur Chajah & Næphæſch ib. quibus rebus aboleatur ib. eo deperdito abſumitur caro, partes fluidæ auolant, oſſa prominent, & totum corporis ædificium ad mortem inclinat ib. quomodo excitetur 1014.

Aquæ omnium rerum ortum adſcripſerunt veterum Philoſophorum multi 6. quorum opinio ex Moſe non rite intellecto hauſta fuit ib. ſi aquæ nomine veniat omne fluidum, hæc ſententia admitti poteſt ib. *Aquæ ſupracœleſtes* ſunt nubes vel fluidum extremum terræ verticem ambiens 9. *infracœleſtes* vero ſunt aquæ globum terræ circumfluentes, vel atmoſphæra integra cum nubibus, maribus, fluminibus, &c. ib. unde tanta aquarum copia in diluuio ſuppetierit, ut ſummi montes in tanta altitudine obtegerentur 46. aquarum tanta in terra copia eſt, ut illa tota ad altitudinem milliaris iis perfundi queat 47. *diluuii* cur tanta altitudo ib. *calidarum* num inuentor ſit Ana 96. *aquæ dulces* quænam 169. dantur in toto orbe ib. illis imprimis abundat Heluetia ib. per poros terræ tranſeuntes, aſſumtis variis particulis, ſiunt minerales ib. *amaræ* unde exiſtant ib. earum transmutatio in dulces in quonam conſiſtat 170. ſumma ejus difficultas ib. triplex ejus modus hodie uſitatus ib. fontes amari dantur paſſim, præſertim in Arabia ib. *aquæ amaræ in Mara* ſolo ligno ſine miraculo dulcificari nequiuerunt ib. qualisnam arbor lignum illud fuerit 171. *aquæ profluuium e petra* baculo Moſis percuſſa fuit miraculoſum 185. bis illud miraculum a Moſe fuit patratum ib. *aquarum viuarum* fontes quanto ſint uſui in terris imprimis calidioribus 407. *aquæ regiæ* menſtruo aurum ſoluitur 247. 719. 867. *aqua forti* argentum ib. cur illa argentum, & hæc aurum non ſoluat 719. *aquæ maledictæ* pro exploranda uxoris de adulterio ſuſpectæ innocentia aut culpa ingredientia 364. effectus ib. quid notet *femoris caſus* ib. num effectus iſti naturales an miraculoſi fuerint ibid. quibus rebus aqua iſta reddita fuerit amara ibid. num Nerium ei immixtum fuerit ib. cur vocetur amara, cur maledicta 365. gentilium *aqua redargutionis* videtur eſſe aquæ hujus ſimia ib. *aqua niualis & fontana* cur præ aliis aquis mundet 678. quo-

quomodo aqua cauet lapides 705. ejus bullulæ quomodo colligentur inter ſe 725. ſingularum illarum rotundatio explicatu eſt difficilis, ſepoſita attractione ib. quomodo expandantur ib. aquæ omnes tum ſuperiores, tum inferiores, maria, flumina, ſunt in æquilibrio 726. ſapientiſſima in regionibus Zonæ temperatæ aquarum pluuialium & niualium per quatuor anni tempora diſpenſatio 752. *aquæ amaræ Hierichuntis* miraculoſe ab Eliſæo dulcificatæ 596. aquæ absque præcedente vento & per miraculum ex prædictione Eliſæ terram inundantes 600. earum color cur a reflexis Solis radiis crepuſcularibus appareat ruber 601. quot pedes aqua eleuetur ſola aëris aut aquæ preſſione 808. quo ſenſu aquæ per glaciem in lapides conuerti dicantur 810. ex aquis in formam ſaxorum congelatis muri in Septentrione extructi fuiſſe dicuntur ib. vera *particularum aquearum figura* Phyſicis nondum perſpecta eſt ib. earum congelatarum quies unde deducenda 811. *aquæ petrificantes* quænam ib. aquæ dulces quantum ſint beneficium 951. uſus earum in animalia redundans ib. aquarum terram inundantium in prima & ſecunda ejus creatione in certa loca collectio & reſtrictio 949. quo medio DEUS uſus fuerit ad cohibendas aquas ab inundatione terræ 950. *aquæ frigidæ potus* quantæ ſit homini defatigato & languido refectioni 1011. aquæ ſuperiores & inferiores quo ſenſu *veſti* comparentur 1017. ab aquis niualibus ac pluuialibus origo fontium ac fluminum deriuanda videtur 1034. 1035. quanta quotidie aquarum quantitas mari mediterraneo per influxum fluminum accedat, & per euaporationem decedat 1035. quomodo particulæ aqueæ per tonitrua in nubes colligantur, & per fulgura in pluuias reſoluantur 1153. quomodo quotannis in vitibus ex aqua vinum fiat 1443. *aqua* Canæ a CHRISTO per miraculum *in vinum conuerſa* ib. *aquæ potus* ventriculo infirmo noxius, firmo præſtantiſſimum eſt remedium 1513.

Aquatilia cur a Noacho in arcam non fuerint recepta 42. quænam ſint lege diuina *munda*, quænam *immunda* 286. 287. *exanguia* cur immunda ac prohibita ſint 287. quot eorum *ſpecies* a variis numerentur 963. reuera dantur innumera ib.

Aquila rex auium & inter rapaces prima 186. 288. 833. ejus differentia a vulture & accipitre 833. *alis pullos ſuos geſtat* 186. quænam ejus rei ratio ex mente R. Selomonis ib. vera ejus cauſa ib. ei tribuitur a nonnullis aſtorgia, ab aliis philoſtorgia in pullos ſuos 187. quæ anſam dediſſe videtur ritui apotheoſeos gentilium ib. 1174. ejus *qualitates* 288. *oſſifraga* eſt Bocharto Peres Hebræorum ib. *marina* ſiue *Haliætus* eſt nigra, & omnium aquilarum minima, ſed robuſtiſſima 289. deſcriptio ejus ex Willougby ib. num Anaphah Hebræorum ſit certum aquilæ genus 298. quam longas aquila habeat *alas* 428. 1196. quantæ ſit *velocitatis* 428. 677. 833. variæ hinc locutiones Sacræ Scripturæ metaphoricæ ib. quomodo excitet *pullos* ſuos ad volandum 430. num unum tantum, an plures pullos alat 431. ejus *motus per aërem* quomodo ex legibus motus ſit explicandus 677. *nomen* ſuum habet a ruendo ſiue volatu vehementiſſimo 833. 1175. *volatus* ejus non ſolum pernix, ſed & conſtans eſt ib. adeo alte volat, ut viſum noſtrum effugiat ib. ubi nidificare ſoleat 834. 1174. acuto gaudet *viſu* ad eſcam eminus conſpiciendam ib. pulli aquilæ aluntur ſanguine cadauerum a parente in nidum relatorum ib. aquilæ in potum cedit ſanguis pro aqua ib. quo ſenſu dicatur *rejuueneſcere* 940. 1117. de hac rejuueneſcentia aquilæ fabulæ Judæorum & Arabum ib. num deuoret corpora demortua 1021. 1382. *ubi cadauer, ibi aquila*, juxta Bochartum non de aquila communi, ſed *Pernoptero* vel *Gypæeto* intelligendum eſt 1382.

Ara holocauſti in tabernaculo Moſis 217. ubi ſteterit ib. conſtructa fuit ex *ligno Sittim*, ſed ære obducta ib. cur non tota fuerit ænea ib. an facta ſit ex larigno, ligno inflammabili ib. ejus longitudo, latitudo, altitudo & capacitas ſecundum menſuram Pariſinam & Tigurinam 218. eadem tota cum Salomonea ejusdem fuiſſe videtur altitudinis ib. ejus *cornua* ib. cancellulæ æreæ ib. an habuerit arulam ſibi impoſitam, & in ea craticulam ib. ejus *cauitas* ib. quinque vel quatuor partes eſſentiales 219. 1250. ad eam aſcendebant Sacerdotes non per ſcalas, ſed per planum inclinatum 219. ſupremæ areæ interna cauitas implebatur terra ib. cur aræ additi fuerint vectes ib. figuræ quadratæ & cornutæ quoque fuere *gentilium aræ* ib. *Aræ ſuffitus* ſiue *incenſi* figura, altitudo, area 235. ubi locata fuerit ibid. 537. ejus figura ſecundum Lundium & Scacchum 235. in *conſecratione aræ* quæ dona a principibus tribuum fuerint oblata 366. *Altaris ænei* in templo Salomoneo longitudo, latitudo & altitudo 641. diſtantia a porta veſtibuli ib. num fuerit ex ære ſolido, an ligneum ære obductum ib. ejus forma ex mente Rabbinorum ib. fata ib. *Altare Achaſi* iſti ſubſtitutum lapideum fuiſſe videtur ib. *altare ſecundi templi* lapideum ibid. *altare ſuffitus* cur vocetur aureum, cum tamen fuerit ligneum 1242. ejus in templo Ezechielis dimenſio ac proportio ad altare ſuffitus Moſaicum ib. *Altaris Holocauſti* apud Ezechielem differentia ab altari templi ſecundi 1250. ejus dimenſiones, partes ac forma ib. 1251. 1252.

Arabia multos habet fontes amaros 170. clima *Arabiæ Deſertæ* aridum & moleſtum 371. 1095. *Arabia Felix* aromatibus, auro & gemmis diues 572. 733.

Arabum Zebzeb quale ſit animal 203. *Santon* qualis arbor 204. *Gummi* Arabicum ib. mos poſt coitum cum muliere ſeſe lauandi 333. modernorum ratio formandi placentas 372. quam facile Leones aut fugent, aut capiant ac trucident 492. æſtimant diuitias principum & nobilium gregibus camelorum, non nummorum copia 656. *idololatria* eorum 771. *fabulæ* de cetis 15. de Melanaëto rejuueneſcente 940. *Gazellæ* quid ſint 988.

Aràm notat Syros 1205. Aramæi ſemper fuere mercaturæ addicti ib. merces, quas Tyro intulerunt ibid.

Aranea num ſit Semamith Hebræorum 1024. rationes dubitandi ibid. ejus *deſcriptio* quoad oculos, forcipem duplicem in capite, pedes inſtructos ſpongiola 1025. cur *adultior* & *ſenex* inepta ſit incedendi ſuper vitra plana, & reſtaurandi telam ruptam ib. ejus *mammillæ* circa anum ib. quomodo *telam* formet ib. pro quot nouis telis ſat materiæ habeat ib. telæ quomodo texantur ab araneis in hortis & plateis, in aëre libero ib. aranea quomodo ſe collocet in perfecta tela 1026. ubi degat noctu & tempore pluuiæ aut venti fortioris ib. facilius aſcendit, quam deſcendit ibid. quomodo muſcas capiat ib. *ſex aranearum genera* oculorum præprimis numero inter ſe diſtincta ib. deſcriptio araneæ domeſticæ, hortenſis, cellerariæ, vagabundæ, agreſtis, tarantulæ ib. *Scriptores* de araneis ib. *ſericum aranearum* ib. 1135.

Arare aliena vitula, quid notet 475.

Arbeiten übern Stich und übern Gang oder krummen Ofen oder übers Hölzlein, quid notet fuſoribus metallicis 1145.

Arbor ſcientiæ boni & mali ex quanam arborum claſſe fuerit 27. num ficus, an malus, an vitis ib.

Arborum generatio fit per euolutionem rudimentorum infinite paruorum ſeminibus primarum arborum in creatione a DEO impreſſorum 13.696. omnis generis flores in ſua varietate & characteribus 14. ex quibus arboribus Jacobus patriarcha virgas ſuas deſumſerit pro promouenda conceptione ouium 85. arbores *juliferæ* quænam 94. quænam arbores ſint ſymbolum piorum 111.1160. *implantatæ* quot modis naſcantur 395. *truncus arboris* in diſtantia ſex linearum a præcedente ſectione ſectus tot nouos protrudit ramos, quot fuere antea 696. arboris *partes eſſentiales* ſunt tres, radix, lignum & truncus 702. 703. multæ arbores, ſtirpe licet emortua, attracto humore regerminant 703. cur vocentur *arbores DOMINI* 956. *late pandentes ramos ſuos* a ventorum vi facile dejiciuntur 1082. quando ei fortius reſiſtere queant ib. quomodo, licet prorſus dejectæ, de nouo reſurgere poſſint ibid. arbor quomodo *creſcat ex grano* ſiue nucleo 1353. dantur arbores prægrandes ex paruo ſemine natæ 1357. *ad exareſcentiam pronæ* ablaqueandæ & ſtercorandæ ſunt 1433. arborum *plantatio & propagatio* per inſitionem trunci in radicem 1500. alii illius modi 1501. *emarceſcentes* quænam ſint 1526. *bis mortuæ* quænam dicantur ibid. quorumnam hominum ſint ſymbolum ib.

Arca fœderis num ad imitationem Ægyptiorum a DEO confici juſſa fuerit 205. fuit omnium ſacerrima ib. in qua aſſeruatæ fuere tabulæ fœderis ib. conſtructa fuit ex ligno Sittim ib. ejus dimenſiones ſecundum pedes Pariſinos & Tigurinos ibid. 206. ejus *operculum* ſiue *propitiatorium* ib. variæ illius formæ ib. ubi & quomodo locata fuerit in Sanctiſſimo templi Salomonei 537. de ſaxo, cui ibi fuit impoſita, & inſcripto ei nomine tetragrammato fabulæ Judæorum ib.

Arca Noachi ex quo ligno fuerit extructa 35. quali bitumine oblita 36. in quem finem habuerit cubicula ib. ſecundum quoſnam cubitos fuerit ædificata ib. 37. ejus dimenſionem omnem minus recte triplicauit Auguſtinus ib. *ſufficientia* ad recondenda animantia & alia neceſſaria ad ductum Sturmii 37. ſeqq. *figura* qualis 38. nauiformis probabiliter in infima contignatione, in media autem & prima figura parallelogrammi ib. *contignationum* ejus ſingularum altitudines, longitudines, latitudines & diuiſiones in conclauia ibid. ejus longitudo, latitudo, altitudo, baſis & capacitas juxta Eiſenſchmidium 39. *feneſtræ*, num una tantum, an tot, quot opus fuit ad admittendam lucem in ſingula ſtabula & conclauia arcæ 40. num earum an tecti aut loricæ dimenſio exprimatur a Moſe ib. *oſtium* ubi & qua magnitudine fuerit poſitum ib. num arca fuerit dimenſionibus ſuis hodienum imitabile nauigium 41. num opus habuerit gubernaculo ib. *fundus* ejus videtur potius conuexus, quam planus fuiſſe ib. cur DEUS in ea omnia animalium, auium & inſectorum genera conſeruari voluerit ib. 42. cur aquatilia in eam non fuerint recepta ib. num inſectis aditus ad eam fuerit occluſus ibid. cibus cuiuis animalium generi adæquatus arcæ fuit illatus ibid. duplex DEI circa animalia in arca miraculum, unum in eorum conuocatione, alterum in manſuefactione ib. arcam quo ſenſu DEUS poſt Noachum clauſiſſe dicatur 45.

Architecti officium ante ſtructuram ædificii 795. inſtrumenta dimetiendi ædificii longitudinem, altitudinem & angulos 797.

Architectura militaris eſt vel offenſiua vel defenſiua 508. alia fuit priſcorum, alia noſtrorum temporum ib. 647. 1101. 1190. hujus epocha quando inceperit 647.

Arcturus qualis ſit ſtella 676. 813. cauſatur graues tempeſtates, juxta veteres 676. qui hîc commiſêre fallaciam non cauſæ ut cauſæ ib.

Ardea num ſit Hebræorum Kaath 295. qualis ſit auis ib. varia ejus nomina ib. num ſit Chaſidah Hebræorum 297. aut Anaphah 298. *ardea ſtellaris* iracunda auis in Ægypto eſſe traditur ib.

Areæ veterum pro ventilandis frumenti granis non tecto opertæ, ſed ſub dio poſitæ, fuiſſe videntur figuræ circularis 466. tales obſeruantur hodienum apud Hottentottos 467.

Arenæ theſauri apud Moſen num notent vitrum 438. 439.

Arge in Poëtarum fabulis celebris 900.

Argenti ad ſtructuram Tabernaculi collecti & inſumti ſumma ad pondera Europæa reducta 253. *ſolutio & probatio* qua ratione fiat 719. rariſſime reperitur in maſſis integris purum putum 733.866. undenam excoquatur ib. in communi uſu eſt auro frequentius & antiquius 733. pretioſiſſimæ argenti venæ ſæpe duriſſimis ſaxis immerſæ ſunt 741. *depuratio argenti per ignem* quomodo fiat 867. 1145. *argenti panis* quid ſit 1145. & quomodo ſit tractandus in fornace fuſorio ib.

Aries quale fuerit inſtrumentum bellicum apud veteres 1191. unde nomen ſuum acceperit ib. quinam ejus ſint inuentores ibid. fuit vel rudis vel compoſitus ib. hujus deſcriptio ex Joſepho ibid. *arietaria teſtudo* quænam dicta fuerit ib.

Arietem loco filii ſui immolandum unde Abrahamus deſumſerit 76. Judæorum de eo fabulæ ib. de eo cornibus ſuis implicito variæ interpretum ſententiæ 77. *arietum pelles* cui uſui fuerint in ſtructura Tabernaculi Moſaici 203. *caudæ* in Oriente ſunt admodum pingues 232. aries ab impetendo Germanis vocatur *Widder* 1191.

Ariſtoteli tria ſunt generationis principia, materia, forma & priuatio 748. quo ſenſu ejus de æternitate mundi ſententia excuſari aut rejici queat 1520.

Aromata ſelectiſſima adhibebantur olim in condiendis mortuis 114. 1456. quænam ſpeciatim 114. quomodo illis fuerint adhibita ibid. 1456. quantum uſum habeant in confortandis corporis viribus 1015.

Arrius hæreticus quo mortis genere periiſſe dicatur 1394. dubia quædam circa hanc rem ib.

Artaxerxes filiam ſuam leproſam uxorem duxit 320.

Arundines dantur in Oriente tam altæ & validæ, ut haſtæ & lanceæ ex illis confici queant 917. 1408. *arundinis gramineæ aculeatæ* deſcriptio 1209.

As quantum ponderauerit apud Romanos 1348. ejus valor in moneta noſtra ib. 1371. notat etiam pretium valde minutum ib.

Aſabelis vulnus ab Abnero acceptum cur fuerit lethale 501. pectus an abdomen tranſierit ib.

Aſæ regis morbus num fuerit podagra, an tumor pedum œdematoſus 645.

Aſclepiades Pruſienſis, Medicus, an verè Romæ mortuum ad vitam reſuſcitauerit 1341.

Aſeritarum in Palæſtina regio præſtantiſſimis rebus abundauit 439. inprimis ære ib.

Aſilus, inſecti genus, vid. *Oeſtrum.*

Aſina Bileami locuta per miraculum 388. fabulæ Judæorum de ea ib. qua ratione fuerit locuta ibid. quare Bileamus ad loquelam ejus non obſtupuerit ibid.

Aſini aſcendunt ad longum annorum numerum 388. *unicornes* quomodo deſcribantur a veteribus 391. olim aratro fuere adhibiti 422. in locis nempe, ubi terra ſubactu facilis ac mollis eſt ibid. cur DEUS *arationem cum boue & aſino ſimul* Iſraëlitis interdixerit ib. videtur factum ob inæqualitatem roboris ibid. *aſini maxilla*, qua Simſon Philiſtæos adortus eſt, num notet agmen militum 478. ſeq. an ex illa aqua ad ſitim Simſonis reſtinguendam per miraculum profluxerit 478. an aſinus præ metu obuiam eat leoni 584. aſini caput tempore famis ſæpius maximo conſtitit pretio 611. aſini & aſinæ fuere olim patriarcharum diuitiæ 657. eorum uſus in Oriente ib. conuenientia & diſconuenientia cum onagro 669. 685. quomodo *aſinus cognoſcat præſepe poſſeſſoris ſui* 1076. aſinis vehebantur olim perſonæ illuſtres 1374. quam commoda ſit *aſinorum vectura* ib.

Aſpalathi arboris deſcriptio 577. 578.

Aſphaltites lacus unde ita dicatur 71. vocatur & *mare ſalſum* ib. unde ortus ſit, jam Strabo ſubodoratus eſt 72.

Aſphaltum vid. *Bitumen.*

Aſphodelus num ſit Chabbazeleth Hebræorum 1061. quid hanc plantam commendet ibid. variæ ejus ſpecies ib.

Aſpidum ſub dentibus num in certis veſiculis lateat venenum 712. ſunt genus ſerpentum veneni acerrimi & nocentiſſimi 435. 712. 930. *aſpidis morſus* prouerbialiter notat vulnus inſanabile 712. ſunt apud Ægyptios, Chinenſes & Japonenſes inſigne imperii 713. carnificum loco ſunt Alexandriæ, & maximi ſerpentum in Ægypto ib. earum *longitudo* ib. vocantur & dracones ib. juxta veteres gaudent acutiori auditu, quam viſu 906. quo ſenſu aſpis *ſurda ac aures ſuas ad incantationem obturare* dicatur 909. an ſit Schachal Hebræorum 930. procul dubio eſt illorum Pethen ibid. ejus venenum eſt ſymbolum calumniatoris 982. unde Hebræis Acſchuth vocetur ib.

Aſſarium quanti ſit valoris 1348.

Aſſeres Tabernaculi fuere ex ligno Sittim deſumti 214. 215. ſtabant erecti ib. eorum baſes erant argenteæ ib. altitudo, latitudo & craſſities ib. angularium connexio cum proximis ib. lateralium per vectes cylindricos ib.

Aſterias qualis auis 295. num ſit Thinſemeth Hebræorum ib.

Aſtra vid. *Sidera.*

Aſtrologi quo ſenſu vocentur *Mathematici* 418. 419. quo titulo in legibus Romanis occurrant ib. eorum pœna apud Romanos ib. tales quoque fuere multi inter Babylonios 1126. quanti hodienum in Oriente æſtimentur 1152. quam vane hominum originem ab aſtris deriuent 1484.

Aſtrologiæ judiciariæ vanitas 860. 1484. inter Chriſtianos reliquiæ 418. in quo conſiſtat ib. origo ejus ab Ægyptiis eſt arceſſenda ib. nullo nititur fundamento 419. num fundamentum habeat in Scriptura Sacra 785. a qua potius damnatur ac prohibetur 1151. non eſt timenda ib. ejus vanitatibus plena ſunt hodienum calendaria ib.

Aſtronomia eſt ſcientia pulcherrima 859. unde ſeſe commendet ib. 860. uſus ejus in doctrina de DEO ibid. 1116. 1169. in ſocietate humana 860. ejus cognitione clari olim fuere Chaldæi inter Babylonios 1126. a quibus eam Græci didicerunt ib. culta quoque & quam maxime ab Judæis ob feſtorum computum 1151. ejus ignorantia & neglectus quam varie & olim nocuerit, & hodienum noceat 1152. ejus autem ſcientia ac uſus variis varia nullo non tempore attulit commoda ib. vindicatur a contemtu 1169. num liceat in aſtronomia dimetiri cœlos, ſidera, terram 1170.

Athenienſium legati aliâ, quam præceptum illis erat, viâ ex Arcadia reuerſi, morte id luêre 584. *terrigenæ* per excellentiam dicti 795. cur ſeipſos *Aborigines* vocauerint 1481. num *anaſtaſin*, de qua Paulus in ſuo ad eos ſermone diſſerebat, habuerint pro noua Dea ib. 1482.

Atheus cur in ſacris Literis vocetur ſtolidus, ſtultus 868. eſt vel theoreticus vel practicus ib. an dentur *athei theoretici* ib. *Deiſtæ* num ſint Athei ibid. Atheorum *inſania & ſtultitia* undenam eluceſcat 869. ſeqq. *perpetuus timor* 870. ſtatus omnium miſerrimus ib. 871. tollunt omnem juramenti vim & ipſam hominum ſocietatem ib. quam *pernicioſi* ſint *in republica*, ſiue ſint magiſtratus ſiue ſubditi 871. 872. quomodo ex ſtructura oculi de exiſtentia DEI conuinci queant 935. 936. modernis mundus eſt DEUS 1262. quibusnam *argumentis* utantur ad eludendum pro exiſtentia DEI argumentum ab *operibus creationis* deſumtum 1471. refutantur iſta, ſpeciatim illud ab æternitate mundi & alterum a fortuito atomorum concurſu 1472. ſeqq. aliud a materialitate animæ 1482. & tandem illud a paucitate ſenſuum, infirmitatibus corporis & vitæ breuitate deſumtum 1483. ſeq. ſententiæ erroneæ de *prima hominum origine* refelluntur 1484. ſeqq.

Athletæ cur corpus ſuum oleo inungere ſoliti ſint 956.

Atmoſphæræ depuratio ſiue ſereneſcentia fuit opus ſecundi creationis diei 9. ea commode intelligitur per *aquas infracœleſtes* ib. illa aquis prægnatiſſima denotatur per *cataractas cœli* 45. *atmoſphæræ Ægyptiacæ condenſatio* fuit cauſa triduanarum Ægypti tenebrarum 146. atmoſphæra motum terræ diurnum ab ortu ad occaſum ſequitur, ſed minori velocitate 751. intelligitur per *niuis grandinisque theſauros* 805. eſt in perpetuo motu ac continua mutatione 1433. cur nec nimis denſa, nec nimis rara ſit 1475.

Atomi nunquam ex ſtatu ſuæ diſperſionis vel ſeparationis per mechanicas leges absque interuentu DEI tranſire potuerunt ad præſentem mundi conformationem 1472. id quod prolixe probatur ex defectu vis grauitatiuæ & nimia a ſe inuicem diſtantia, qua nunquam una alteram contingere potuit ib. 1473. ex defectu potentiæ attractiuæ, unde in globulos coire nequiuerunt ibid. ex impoſſibili conceſſorum etiam ex atomis collectorum globorum planeticorum motu circa ſolem ib. ex conceſſa quoque vi vel grauitatiua vel attractiua materiæ eſſentiali 1474. &, ſi concedatur, potuiſſe atomos coire, & corpora mundi totalia formare, non tamen illa in ſuo ſtatu ac ordinatis orbibus absque prouidentia diuina conſeruari poſſunt ib. id quod probatur tum in genere ib. tum in ſpecie ex conſideratione terræ ejusque ſitus a Sole proportionati ob luminis ac caloris ab eo hauriendi neceſſitatem 1475.

Atriplex ſalſa ſpecies Halimi 761. ejus uſus in Medicina & in cibis ibid. modus eam condiendi ad menſæ uſum ib.

Atrium Tabernaculi quid fuerit 221. tale quoque fuit Ægyptiis in templis ſuis ib. an DEUS & hic ad Ægyptiorum mores ſe accommodauerit ib. ejus longi-

longitudo & latitudo ad menſuram Pariſinam & Tigurinam reducta ib. ejus *aulæa*, aulæorum materia, *porta* ib. 222. aulæa iſta num reticulata an denſa fuerint ib. ejus *columnæ* earumque altitudo ib. *atria in templo Salomoneo* tria 543. *atrii interioris* totius longitudo & latitudo 545. varia nomina & tres partes 543. *atrii ſacerdotum* tres partes, nempe *locus inter veſtibulum & altare* ib. quam ſanctus ille fuerit ibid. ſæpe tamen profanatus 544. qualia vaſa ſacra continuerit ib. *area altaris holocauſti* & locus mactationis ibid. *atrium ſacerdotum ſtricte ſic dictum* ibid. *atrium Iſraëlis* aliquot gradibus inferius fuit atrio ſacerdotum ib. ejus longitudo & latitudo ib. in eo fuit *thronus regis* ib. *atrium gentium* cur opus habuerit antemurali in templo Salomoneo 1213. ejus murus in templo Ezechielis quantæ fuerit craſſitiei & altitudinis ib. murus hicce non ubique ejusdem craſſitiei fuiſſe videtur ib. cur angelus atrium gentium in templo Ezechielis plane non menſurauerit ibid. *atriorum portæ* 1215. *atrium exterius*, medium & Iſraëlis dictum, ex quot areis conſtiterit 1221. ejus cellæ ib. pauimentum ante cellas quibusnam lapidibus ſtratum fuerit ib. porticu quoque fuit tectum ib. ejus longitudo & latitudo ex mente Villalpandi 1222. porta ejus inferior quænam dicatur ibid. *atrium interius* ſiue *ſacerdotum* 1225. quot gradibus ab uno atrio ad alterum fuerit aſcendendum 1226. num numerus horum graduum aliquid myſtici in ſe contineat ibid. atrii interioris dimenſio 1231. inter atrium hoc & domum DEI fuit interſepimentum ib. in ejus medio ſtetit altare magnum æneum ib. atrium in genere quid ſit 1221.

Attonitus quis dicatur Latinis 781. 782.

Attractio quid ſit 725. per eam guttulæ ſiue bullulæ aqueæ rotundantur, & inter ſe in nubem colliguntur ib.

Attritio datur in omni materia 195. quid ſit ib. quomodo fiat in corpore humano 196.

Auaritia quam inſatiabilis ſit 1019. quibusnam comparetur ib.

Audaciæ deſcriptio 446. eſt conſequens metus & terroris ib.

Auditus acutior num nobis eſſet uſui 1483.

Auellanæ ſunt Bathnim Hebræorum juxta Hillerum 102.

Auenæ culmus 220. ariſtis onuſtus 99.

Auium creatio eſt opus potentiæ & ſapientiæ diuinæ 17. quo ſenſu inter animalia ruminantia referantur 287. ſunt auibus tres *ventriculi* ibid. quænam illarum ſint *mundæ*, quænam *immundæ* ib. hujus rei ratio 288. carniuoræ Sacerdotibus Ægyptiorum erant prohibitæ ib. habent hæ *rapaces* ſtructuram ſuo vitæ generi conuenientem ib. cur aues immundæ ſpeciatim recenſeantur ibid. harum ſigna immunditiei, & cauſæ prohibitionis 299. mundarum notæ characteriſticæ ex mente Talmudiſtarum ib. num ratio prohibitionis diuinæ auium immundarum tota ſit myſtica, ib. Bocharti ſententia affirmatiua examinatur 299. 300. auium *pulli* num certo naturæ inſtinctu veras ſuas matres agnoſcant 498. aues quomodo exiſtentiam DEI demonſtrent 689. 690. gaudent *ſtructura* ſcopo ſuo præciſe accommoda ib. *alæ* cur ibi affixæ, ubi auis eſt in æquilibrio ib. *pennarum* cauitas in pullis cui ſit uſui ib. pennæ cur in pullis grauiores, in adultis leuiores ſint ib. *roſtrum* quemnam habeat uſum ib. cur gaudeant *capite* paruo, acri viſu, longo collo 690. cur ſint *bipedes*, & aliæ quidem alticruræ, aliæ breuicruræ ib. tetradactylæ ib. cur gaudeant *cauda* ib. it. muſculis pectoralibus fortibus ib. *pulmones* cur pleuræ affixi ib. quem in finem eis ſit *ingluuies* ib. *ventriculus* alius in graniuoris, alius in carniuoris ib. *oua* eis connata ib. earum ars nidificandi ib. quanta ſit illarum circa oua ſua occultanda ac protegenda cura ib. quantus in pullos ſuos amor ib. *actiones* auium immediate DEO tribuendæ ſunt ib. quomodo ramo inſidere & ſtando ſecure dormire queant ibid. retractione capitis & colli centrum grauitatis mutant 691. *dorſum* earum cur ſit cuniforme ibid. *vires* auium quoties ſuperent corporum ſuorum pondus ib. *volatus* in aëre aſcendendo, deſcendendo, ſubſiſtendo, quomodo fiat ib. *Scriptores* de auium ſtructura & volatu ibid. cur non hyeme, ſed vere pennæ auibus excidant 832. 1295. *aues migratoriæ* quænam 1146. quonam migrent hyeme ib. hac de re duæ eruditorum dantur ſententiæ, ib. alii tranſmigrationem in prouincias calidiores eis tribuunt ib. unde eam probent ib. hiſtoriæ, ad quas prouocant, fabulas redolent ib. alii, has aues æſtiuas per hyemem ſe occultare in aquis, antris montium, cauitatibus arborum &c. & verno tempore redire e ſuis latibulis, afferunt ib. quæ poſterior ſententia approbatur, & ratio ſoporis harum auium per totam hyemem reditusque tempore veris redditur 1147. oſtenditur aliis exemplis, per tantum tempus & absque reſpiratione has aues viuere poſſe ib. quonam ex inſtinctu hæc auium migratio fiat ib. auium *caluities* in quonam conſtet, & quomodo differat a caluitie hominum 1295.

Auguria ex cantu & volatu auium 419. ex ſerpentum occurſu vel flexu ibid. utraque a Græcis & Romanis magni fuere æſtimata ibid. pertinebant ad munus ſummi Pontificis apud Romanos 420.

Aulæa Tentorii conuentus quatuor, una aliis ſuperimpoſita 210. *intimum* quot partibus conſtiterit ibid. quid operuerit ib. quomodo partibus ſuis cohæſerit ib. ejus longitudo & latitudo ſecundum pedes Pariſinos & Tigurinos ib. *ſecundum* quot conſtiterit partibus 212. ejus longitudo & latitudo ib. uſus ib. *aulæa atrii* 221. eorum materia 222. num reticulata an denſa fuerint ib. alligata fuere funibus ad palos terræ infixos ib. *aulæum in janua pendens Sanctum inter & Sanctiſſimum* in templo Salomoneo 541. 1410. aliud *in janua ex Veſtibulo in Sanctum ducente* in templo Herodiano 542. 1410. aulæa carpaſina, byſſina & purpurea in aula Ahaſueri 654. *aulæum interius* inter Sanctum & Sanctiſſimum in templo ſecundo quam craſſum ac altum fuerit 1410. cur fuerit duplex ib. utrumque hoc aulæum tempore mortis CHRISTI miraculoſe fuit diſciſſum ib.

Aures ad internas via duplex aut triplex per meatum auditorium, per os, per ſolidam maxillæ ſuperioris & cranii ſubſtantiam 759. auris, ceu auditus organum, ex quibusnam partibus ſit compoſita 774. artificioſiſſima ejus *ſtructura* ſummum ſui artificem DEUM demonſtrat 932. ſingularum auris partium ſtructura, fines & uſus 933.

Aurichalcum vid. *Orichalcum.*

Aurora eſt ſymbolum gratiæ diuinæ illuminantis animam afflictam 1265. diffundit ſe per omnem Horizontem 1274.

Aurum Paradiſi bonum num fuerit foſſile an fluuiatile 26. *auri potabilis* tres occurrunt ſpecies 247. *auri tinctura* Chymicis tantopere deprædicata ib. *aurum fulminans* quid ſit 248. aurum eſt omnium metallorum *denſiſſimum & grauiſſimum* 247. maxime tamen diuiſibile ib. 719. *reſolubile* quoque igne, maxime ſolari per lentes Tſchirnhuſianas collecto,

cto, in partes ſubtiliſſimas 247. 719. ſq. aurifabri & monetarii reſoluunt illud aquæ regiæ menſtruo ib. aliam auri in puluerem vel liquorem ſolutionem quærunt Chymici 247. & illam a Moſe in vitulo aureo adhibitam fuiſſe contendunt ib. 248. modus *pulueriſandi aurum* datur varius, limatura, diductio in laminas & læuigatio, per *viam humidam* h. e. per menſtrua ſalina & corroſiua, per *viam ſiccam* h. e. per ignem 248. quo modo Moſes fuerit uſus ib. videtur Bocharto *elimaſſe aurum in ſcobem ſubtiliſſimam* ib. auri ad ſtructuram Tabernaculi collecti & inſumti ſumma ad pondera Europæa reducta 253. *Aurum muphaz, phaz & uphaz* a loco & flumine quodam dictum fuiſſe videtur 580. *optimum* eſt ex fluminum arenis ib. 738. locus ille aut fluuius Uphaz ubi ſitus ſit 580. eſt metallorum optimum 633. *Ophir* quodnam ſit ib. *purum* quodnam vocetur 733. in Arabia olim proſtabat aurum tum purum tum heterogeneis particulis ſociatum ib. ſæpe pretioſiſſimæ auri venæ duriſſimis ſaxis immerſæ ſunt 741. 742. quibusnam in ſaxis quibusue metallis ac mineralibus ſociatum reperiatur ibid. *obryzum* quodnam vocetur 742. quo ſenſu *ab aquilone venire* dicatur 793. 794. auri *color pallidus* 915. purum putum quodnam dicatur 1528. auro, etiamſi ab Chymicis uri queat, nihil tamen de ſubſtantia ſua decedit ib.

Auſtri penetralia apud Jobum indicare videntur aſtra circa polum antarcticum ſita 676. non penetralia ventorum 677. *auſter in Arabia & Palæſtina* eſt impetuoſus 787. 930. quid cauſetur ib. quam ſit violentus ib. eum non ſemper ſequitur ſerenitas, ſed potius tempeſtas pluuioſa, cumprimis Vere 792. quomodo ab ejus noxa ſe præſeruent incolæ & itinerantes 930. ejus deſcriptio ex Theuenotio ib. quomodo ab Arabibus & Armeniis vocetur ib. apud Malabares eſt mitior ib. quantam ſtragem Balſoræ in Arabia A. 1665. fecerit ibid. quænam ejus cauſa ib. quando fiat *mitior* ib. quid cauſetur in corporibus animatis 1070. cur ab eo procellæ metuendæ 1095. cur ſit calidior Italis quam Heluetiis 1433. *rarefacit aërem* ib. eſt calidus & humidus ib. cur Europæis ſit *humidus* ib. in Palæſtina autem *calidus* ac *ſiccus* ib.

Autochires quomodo a Judæis & gentilibus fuerint tractati 1395.

Azyma quales fuerint panes 150. non præſcripta fuere Judæis in uſum quotidianum 151. ſed tantum in paſchatis feſto ib. uſus eorum primo feſti die fuit neceſſarius, ſex reliquis vero liber, excluſum tamen omne fermentum ib. dierum eſus azymorum initium & finis 260.

B.

BAal fuit generale Deorum nomen apud plurimas gentes orientales 625. ſpeciatim autem Solis 771.

Babylonica turris qualibus ex lapidibus fuerit extructa 63. quem in finem ædificata 64. *altitudo* ejus non ad cœlos usque ſtelliferos contingere ex mente ædificantium debebat 65. de illa fabulæ Judæorum ib. diuerſæ aliorum ſententiæ ib. probabilis ejus ſtructura & altitudo ex mente Sturmii 65. ſqq. numerus operariorum & annorum tantæ ſtructuræ perficiendæ neceſſarius 67. hiſtoria ejus vera fabuloſæ gigantum Theomachiæ originem dedit ib. *Babylonici muri* fuerunt unum ex ſeptem mundi miraculis 638. comparatur cum illis eisque longe præfertur ſubſtructio Templi Hieroſolymitani ib.

Baculus Moſis in ſerpentem mutatus vero miraculo 118. quot & quanta Moſes baculo ſuo patrauerit miracula in Ægypto 123. 127. 131. 139. 143. ad mare rubrum 164. in deſerto 185. &c. *baculos ſuos promouendæ ouium conceptioni adhibitos* unde *Jacob* patriarcha deſumſerit 85. num ex ſtyrace, an populo alba ib. ex corylo an amygdalo ib. ex caſtanea an platano ibid. quomodo eos *degluberit*, & quem in finem 86. baculis quid & quomodo olim triturauerint veteres 1100.

Bætyli ſiue *Betuli* ſunt lapides, quos coluere Phœnices 80. originem ſuam ducunt a lapide ceruicali Jacobi patriarchæ in Bethele ibid. alia eorum nomina ib. Bætylus veterum eſt ipſe modernorum Ceraunius ib. tales lapides inueniuntur in ſepulchris veterum Germanorum ib. qui illis forte inditi in tranquillam defunctorum quietem ib.

Balæna num ſit ille *ſerpens vectis* 729. variæ de ea traditiones falſæ 1289. vid. *Cetus.*

Balliſtæ, *Balliſtriæ*, unde nomen ſuum habeant 647. varia eorum nomina ib. vires habuere mortariis noſtris pares vel majores ibid. unde ſe commendent præ tormentis noſtris ibid. earum forma deſcripta ex Ammiano Marcellino ib.

Balneorum uſus & neceſſitas in Oriente 481.

Balſamandi mortuos ritus Ægyptiis imprimis familiaris 113. 1456. quare corpori patris ſui a Joſepho fuerit adhibitus 114. ex Ægypto hunc ritum tranſtulerunt Iſraëlitæ in terram Canaan ib. 1456. adhibebantur ad eum aromata ſelectiſſima ib. Ægyptiis fuit triplex balſamandi ratio, ib. quæ differebat a Judaica balſamandi ratione 1456.

Balſamus, *frutex*, non in Judæa ſolum, ſed & in Ægypto & Arabia creſcit 241. imo ex Arabia in Judæam translatus fuiſſe videtur ib. ejus deſcriptio ex Bellonio & Alpino ib. *Balſami frondes* num ad conſtruenda tabernacula in feſto tabernaculorum fuerint adhibitæ 652. Engeddi vicus celebris ob Balſameta 1058. nec non Gileaditis 1149. *Balſamum Peruanum* duplicis eſt generis 1150. arboris ejus deſcriptio ib. *Balſami Tolutani* arbor & liquor ib. *Braſilianum, Copaiba* dictum ib. *nouum fructu racemoſo* I. B. ib. *vulnerarium* unde paretur 1430.

Balſoræ in Arabia quantam ſtragem auſter æſtuoſus A. 1665. inter homines fecerit 930.

Barbari quinam dicantur 973. 1491.

Barbæ pili cur craſſiores & longiores aliis 323.

Barometrum cur deſcendat inſtante pluuia 809.

Baſanitis pecoribus fuit abundantiſſima 432. 437. 883. unde nomen ſuum habeat 883.

Baſiliſcus quam venenatus ſit 1005. quam longus ib. ſibilo fugare dicitur alios ſerpentes ib. ubi reperiatur ib. de venenata ejus indole fabulæ Solini & aliorum 1093. veteribus erat rex ſerpentum ib. fabula eſt, quod de baſiliſco ex viperæ ouo nato narratur 1134.

Bathſana, *Bathſania*, quid notet Arabibus 883.

Bathus quantæ capacitatis menſura ſit 183. 1080. 1254. 1437. juxta Joſephum atque Rabbinos 564. ejus diſtinctio in ſacrum & communem, aridorum & liquidorum ib. capacitas ejus juxta varios ib. diuerſus Bathorum numerus, quorum capax fuit mare æneum, quomodo ſit conciliandus ib. non videtur bathus ſacer alius fuiſſe a batho communi ib.

Bdellium, *Bedolach*, num ſit carbunculus, an cryſtallus, an beryllus 26. num margarita, an planta gummifera ib. videtur fuiſſe cryſtallus ibid. non eſt Schelcheleth Hebræorum 243.

Bekkeriana ſententia *de potentia diaboli in homines & corpora nulla* 1316. *de obſeſſis a CHRISTO ſanatis*, cum ſuis

ſuis fulcris, addita epicriſi, 1317. 1318. de duobus illis obſeſſis in regione Gadarena a CHRISTO liberatis, & inſecuta gregis porcorum in mare præcipitatione, 1336. de primo, ut videtur, dæmoniaco a CHRISTO ſanato 1414.

Belgium comparatur cum Ægypto 411. cur ibi pluuiæ tam frequentes ib. 668.

Bellorum bellicarumque artium & machinarum origo unde petenda 647. bella alia ſunt *offenſiua*, alia *defenſiua* ibid. *artes bellicæ* aliæ fuere veterum, aliæ noſtrorum temporum ib. *bellica inſtrumenta* veterum in obſidionibus urbium 1190. 1191. *clamor bellicus* variis Orientis populis uſitatus 1280. ſeq.

Belus fluuius præſtantiſſimam habet pro conficiendo vitro arenam 438. 439. hinc forte Græcum vitri nomen deductum 439.

Benaja, vir fortis, ſub Dauide & Salomone clarus 627. facta ejus heroica ib.

Beneuolentiæ affectus quibus ſe ſignis in facie humana prodat 250.

Benjamin quo ſenſu a patre ſuo Jacobo *lupus rapax* vocetur, & ubi vaticinii hujus implementum ſit quærendum 112. 113.

Berberis multis videtur eſſe *Oxyacantha Galeni* 468. ejus deſcriptio ib. *orientalis* ib. num ſit Barkanim Hebræorum ib.

de Bernhard, Guſtaui, fanatici, jejunium quadrageſimale 196.

Beryllus nonnullis eſt Schebho Hebræorum 227. aliis Tharſchiſch illorum 228. aliis Schoham ibid. cur ſit in S. S. ſymbolum afflictionis, injuſtitiæ & doctrinæ falſæ 429. cur olim *aqua marina* dictus 1535. quasnam gemmarum ſpecies ſub Berylli nomine complexi ſint veteres, ib.

Beſtiolæ ſæpe integras gentes ſedibus ſuis pepulerunt 194.

Bethel qualis fuerit urbs 596. ibi erat ſchola prophetarum, ſed & cultus vitulinus ib. quapropter incolæ ejus Eliſæo fuere infeſti ib. & eorum pueri numero 42. ei illudentes a duobus urſis diſcerpti 597.

Betheſda piſcina num vires ſuas ſanatrices habuerit a ſacrificiis ibi ablutis 1447. an a fundo ejus ſtrato ejusmodi ligno, ex quo crux CHRISTI poſtea fuit confecta ib. aut ab oſſibus Jeſaiæ ibi ſepultis ib. habuit eas a commotione aquæ per angelum in hunc finem a DEO miſſum certis temporibus excitata ib. quando cœperit mirifica balnei hujus vis, & quamdiu duraverit, ib. vis hæc fuit plane miraculoſa ib. ſcriptores hac de re ib.

Bethphage unde nomen ſuum acceperit 1376.

Bileami aſina per miraculum fuit locuta 388. cur ad loquelam ejus Bileam non obſtupuerit 389. num ejus rei cauſa metempſychoſin credidiſſe cenſendus ſit 390. *Bileami prophetia de ſtella ex Jacob oriunda* num Magos Orientis eo deduxerit, ut ſtellam ſibi apparentem pro certo nati Meſſiæ ſigno reputauerint 1305.

Bilanx quid ſit 998.

Bilis quid ſit 233. ejus veſicula ubi ſit in corpore ib. bilis ubi præparetur ib. ejus uſus ib. quomodo dulciſſima quæque vertantur in bilem 711. *bilis ſerpentum* non eſt venenum 711. 712. juxta veteres eſt bilis fluidum ſumme nociuum 712. at juxta modernos eſt fluidum ſumme utile & neceſſarium ib. experimenta modernorum de ea ib.

Biſulca animalia quænam ſint 277. ſtricte loquendo ſunt quadriſulca, ſed anteriores ungulæ tantum fiſſæ, & ad incedendum aptæ ib. eis quadruplex eſt ventriculus 278.

Bitumen eſt vel liquidum vel ſolidum 63. *foſſile* datur in Babylonia ib. quod adhibitum fuit in extructione turris Babylonicæ ib.

Bœotiorum ſuperſtitio de licite inferendo per faces dorſo animalium alligatas incendio, num a vulpibus Simſonis deriuanda 477.

Bonitas DEI ex operibus ejus in regno naturæ demonſtrata vid. *Sapientia DEI.* Quænam ſint ejus in orbe noſtro veſtigia 890. eſt infinita 941.

Bora Arabum, ſalis genus, num ſit Borith Hebræorum 1140.

Borax, Borris, quid ſit 1140.

Boreas eſt cauſa ſerenitatis cœli & frigoris 793. diſſipat nubes 1011. quid cauſetur in corporibus animatis 1070.

Bos unde fiat cornupeta 190. quo ſenſu a DEO *puniri* jubeatur ib. varii ritus & leges gentilium de bobus cornupetis & canibus rabioſis ibid. quare bos cornupeta lapidibus obrutus comedi Iſraëlitis fuerit prohibitus ibid. cur Dominus illius bouis reus factus fuerit ibid. leges aliarum gentium de dominis pecudum noxam aliis inferentium puniendis ibid. *boum immolationem* vocabant gentiles *victimas opimas, & lautiſſimam Deorum placationem* 270. *bos mas & integer* DEO immolari debebat ib. *boues rufos* immolare ſolebant Ægyptii 385. a boum mactatione & eſu multi antiqui populi abſtinuerunt 412. imo ſub pœna capitis interdixerunt ib. *Boues & aſinos ſimul in arando adhibere*, cur DEUS Iſraëlitis interdixerit 422. videtur id factum eſſe ob inæqualitatem roboris ib. Boues *ſtatura* & *formoſitate* multis animalibus præſtant 438. *boum ſylueſtrium* deſcriptio poëtica 510. *carnis bouinæ* æſtimium antiquis temporibus, etiam in menſis regiis 516. 996. eſt una ex ſaniſſimis ibid. boues ingenti ſunt *uſui* & viui & mortui 657. eorum *elogium* apud Vegetium ib. uſus in agricultura ib. *pabulum* 669. *boatus* propter famem ibid. *calculi* in boum renibus, veſica & inteſtinis generati, unde conſtent 747. cur alia *cerebri ſtructura* gaudeant, quam equi & homines 827. eorum *robur* 883. 884. *ſaginandi* quomodo tractari debeant 996. bos quo ſenſu *Dominum ſuum agnoſcere* dicatur 1076. certi boum Syrorum vel Africanorum generis deſcriptio ex Bellonio 1086. boues & in Orientalibus & noſtris regionibus paleam quoque comedunt ibid. eorum uſus in triturando 1100. quomodo triturauerint 1101. *bos cubitor* quomodo ad officium apud veteres fuerit redactus 1166. boues *pulchri* in Oriente olim magni æſtimati, 1171. eorum *cultus* apud Ægyptios ib.

Brathys, ſiue bruta arbor, vid. *Sabina.*

Brutorum anima num ſit ſanguis 348. *affectus* quomodo differant ab affectibus hominum 506. nonniſi ſibi proficua appetunt 670. quomodo ex illis DEI exiſtentia demonſtrari queat 687. 688. quo ſenſu veteres philoſophi brutorum animas pro eſſentiæ diuinæ particulis habuerint 689. bruta num habeant *rationem* 775. num eorum *actiones* animæ cuidam rationali vel rationi analogæ, an DEO ſoli unice tribuendæ ſint 689. quo ſenſu feliciora homine dici queant 700. 701. num & quomodo præſentiant futuras tempeſtates 780. 786. quo ſenſu *ad DEUM pro eſca ſua clamare* dicantur 818. ſapientia quo ſenſu brutis adſcribatur 825. quænam cum brutis communia habeat homo 1038. brutis competit tantum *amor* mechanicus 1060. brutorum actiones ſæpe magis regulares ſunt quam actiones hominum 1129. 1130.

Bryonia alba videtur eſſe Gephen Sadæh Hebræorum 606. rationes hujus ſententiæ ib. ejus deſcriptio ib.

Bubalus pertinet ad genus caprinum vel ceruinum 413. per errorem vulgi ad bouinum genus migrauit 414. quantæ ſit ſtaturæ ib.
Bubo num ſit Cos Hebræorum 293. videtur eſſe Janſuph illorum 294. 1107. qualis ſit auis 294. eſt auis ſolitaria 938. ejus ululatus 939. num ſit auis futurorum malorum prænuntia ibid. eſt auis noctúrna, cujus clamor a veteribus ominoſus habitus eſt 1107. imo & hodienum talis reputatur 1108. quali affici ſoleat pœna, ſi capta fuerit ib.
Bubones peſtilentiales videntur eſſe Apholim Hebræorum 484. ſunt tumores critici in illis, qui peſte laborant ib.
Bullulæ aqueæ quomodo ſeſe rotundent, remota attractionis idea, explicatu eſt difficile 725. colligantur inter ſe in nubes ib. quomodo expandantur ib.
Butaurus videtur eſſe Kaath Hebræorum 938. eſt auis terribili boatu inſignis ib. amat etiam deſerta paludoſa ib.
Butomus quid ſit Botanicis veteribus 671. recentioribus eſt *Sparganium ramoſum* C. B. ib. Cæſalpino *Juncus floridus* 672. Cluſio *Acorus adulterinus* ibid. aliis *tribulus aquaticus* C. B. ib.
Butyrum unde nomen ſuum habeat 432. 755. ejus uſus & eſus apud Orientales eſt antiquiſſimus 432. quid ſit 755. cujus naturæ ib.
Buxus num ſit Theaſchur Hebræorum 1119. 1201. ex ea olim confecta fuere nauium tranſtra 1201.
Byſſus eſt Indica quædam arbor 201. 654. ex ea confecerunt veteres genus quoddam lini ibid. idque candidiſſimum 201. quod eſt hodiernum *Goſſypium* ibid. Byſſus num fuerit lana a pinnis parata 201. 202. veterum non albi, ſed flaui vel purpureo-bruni fuit coloris 202.

C.

CAbbaliſmus, largus errorum fons 798.
Cadauer non tantum notat corpus putredine diffluens, ſed & ſceleton oſſeum 473. *cadauerum contactus & portatio* cur juxta legem diuinam immunditiem contraxerit 305. 311. & animantium mundorum cadauera hominem reddidere immundum 312.
Cæmentum quid 63.
Cæſar, C. Julius, ob caluitiem jocis obtrectatorum fuit obnoxius 597.
Cæſaries Abſalomi quotannis detonſa 504. num ducentorum ſiclorum pondere an pretio fuerit æſtimata 505. ſub Salomone aulici in cæſarie prolixa gloriam quæſiuere ib.
Cairi in Ægypto peſtis quotannis ſæuit 137. quot hominum millia ibi A. 1580. peſte perierint ib. incolæ Sycomorum fructuum cauſa colunt 581. quantum reportet præmium, qui captum Cairo infert crocodilum 847. incolæ cur tam pingui ſint corporis habitu 1055.
Calambuc eſt ſpecies ligni Aloës 902. num differat a *Calambac* ib. quanti ſit apud Orientales pretii ib.
Calamus Aromaticus quinam ſit optimus 237. ubi inueniatur ib. idem cum calamo veterum Alpino eſſe videtur *Caſſabel Darrirà* ib. calamus *officinarum* non eſt calamus veterum, ſed acorus 238. num in ſola India, an etiam in Arabia creuerit ib. *Indicus* eſt optimus, poſt *Arabicus*, & tandem *Syriacus* ib.
Calamus Menſorius quid ſit 1212. quantæ longitudinis fuerit ille, quo templum Ezechielis fuit commenſuratum ib. 1213.
Calceamenta interdicta a Lycurgo Lacedæmoniis 154. Cretenſium pueris atque puellis ibid. quare illorum uſus in eſu agni paſchalis Iſraëlitis in Ægypto a DEO fuerit præceptus ib. *calcei purpurei* veterum 1195. imperatoribus & regibus proprii ib.
Calcinationis quinam lapides ſint capaces 1104. illa cur poſcat intenſiſſimum ignis gradum ib.
Calendariorum prognoſtica de effectibus eclipſium, conjunctionum, oppoſitionum & ſimilium, ratione tempeſtatis, actionum fatorumque hominis, bellorum, &c. ſunt abominandæ aſtrologiæ gentilis reliquiæ 1151. 1366. adeoque a nemine timenda ib. eorum regulæ ſecundum varias Lunæ phaſes de ſeminatione, plantatione &c. nullo gaudent fundamento 1368.
Calido uniuerſali quo ſenſu Hippocrates diuinitatem tribuat 1262.
Caligare quid notet apud Latinos 708.
Calor eſt ut radiorum denſitas h. e. reciproce ut quadratum diſtantiæ locorum a Sole 807. *aquæ feruentis* quanto major ſit calore terræ aridæ a Sole æſtiuo excitato ibid. *ferri candentis* quanto major calore aquæ feruentis ibid. & hoc quanto major fuerit calor *Cometæ* A. 1680. *in peribelio ſuo* ib.
Caluities quando fuerit munda aut immunda 324. unde non ſenibus tantum, ſed & viris ac juuenibus obtingat 597. apud Romanos fuit probro ibid. *auium* unde oriatur 1295. quomodo differat a caluitie hominum ib.
Calumniæ comparantur ſagittis acutis & carbonibus juniperi 976. ſerpentis linguæ & aſpidis veneno 982. morſui ſerpentis in ſilentio 1042.
Calx non eſt ejusdem ſemper bonitatis 1104. ubi aſſeruari debeat 1105. pori ejus repleti eſſe debent particulis igneis ibid. muris non ſolum eſt ornamento, ſed & uſui 1194. unde paretur ib. quomodo veteres Romani ex calce & arena mortarium confecerint ib.
Camelo-Pardalis num ſit Zemer Hebræorum 415. Bocharti rationes, quod non ſit ib.
Camelus apud Arabes varia habet nomina 68. 113. cur animal immundum 280. *pedis* ejus ſtructura ib. *ungula* diuiſa & mollis ib. *ventriculus* quadruplex ib. *Sacci* in ventriculo ejus ſecundo videntur eſſe hydrophylacia pro toleranda ſiti in deſertis arenoſis 280. *caro* camelorum ad eſum non inepta ib. hinc Arabes, Saraceni & Barbari carne & lacte eorum veſcuntur 281. cur ejus eſus Judæis fuerit interdictus ib. cameli fuere Patriarcharum, & aliorum orientalium, imo principum, diuitiæ 656. & hodienum opes Arabum, Perſarum & aliorum orientalium iis abſoluuntur ibid. eorum *uſus* in bello 657. ad victum & amictum ib. ad trahendos currus 1096. *pannus ex pilis camelorum* confectus 1306. 1307. Prouerbium de *camelo tranſeunte per foramen acus*, num de fune nautico an animali ſit intelligendum 1371. ſeq. *camelum deglutire*, prouerbialis locutio, quomodo ſit intelligenda 1379.
Camphora ubi creſcat 1058. ejus deſcriptio ex Kæmpfero ib.
Campſim videntur eſſe Kadim Hebræorum 100. unde nomen ſuum habeant ib. deſcriptio eorum ib.
Canaan, terra melle abundans & celebris 101. amygdalæ ejus ſunt orientalium optimæ 102. an tantæ Iſraëlitarum multitudini alendæ ſuffecerit 514.
Cancellulæ æreæ altaris holocauſti, num fuerint in ſuprema ejus horizontali ſuperficie 218. an in media ara ib. an ſub ejus ambitu ib. cui fini inſeruierint 219.

Cancer

Cancer (morbus) in quonam conueniat ac differat a gangræna 1514. veteribus dicebatur malum quodcunque ſerpens malignæ indolis ib.

Canes dentes habent firmiſſimos forcipi comparandos 148. 885. ignotos quosuis *morſu*, ſaltem *latratu* inceſſunt ib. iis dicata olim caro quæuis immunda in Sacris 916. ſunt *animalia vilia* & *contemta* admodum 494. hinc ortus mos ſe ex humilitate, alios ex contemtu canes vocandi ib. 885. *dilaceratio a canibus* impiis diuinitus in pœnam dictata 916. canis eſt *animal immundum* 1073. 1326. *canem auribus tenere*, quid prouerbialiter denotet ib. *canes venatici* quales habeant lumbos 1028. canis eſt animal *vigilantiſſimum* 1133. ſæpe latrat in ſomno ib. cuſtodiæ gregis contra lupum deſtinatus ibid. canum *impudentia* 1134. *canes Guineenſes* cur læues & attactu molles 1155. cutis eorum ſimilis Æthiopum cuti ibid. canem cur *immolarint* Romani Deo Rubigo 1282.

Canis Carcharias eſt piſcis ex genere cetaceo 1289. unde *Lamia* & *Lamna* dicatur ib. reperitur in omni fere mari ib. quantus ſit *faucium* ejus rictus ibid. carni humanæ imprimis inſidiatur ibid. num ab hoc piſce *Jonas* fuerit deglutitus ibid. hæc Jonæ hiſtoria fabulæ Græcorum de *Hercule in Carcharia* originem dediſſe videtur ib. nec trajicit per fretum Byzantinum, nec reperitur in Ponto Euxino 1290. Haſæi rationes contra Carchariam Jonæ deglutitorem ib.

Canities ſenum unde ſit deriuanda 319. 1049.

Cannabis num fuerit, ſub cujus cauliculis exploratores Hierichuntis ab Rahab fuere abſconditi 445.

Cantilenis magicis quantam in ſerpentes vim tribuerint veteres 908.

Capillamentorum artificialium inuentum num ad Dauidis aut Salomonis tempora referendum ſit 505.

Capilli olim ſcobe aurea ſubtiliſſima interſperſi fuerunt 248. cur craſſiores & longiores ſint aliis pilis 323. eorum defectus inducit caluitiem 324. Abſalomi capilli 504. 505. capilli coruina nigredine nitentes 1071. eos atro colore tingendi media, a veteribus in ipſis coruis quæſita 1072.

Capillitia unde veteres formauerint 202.

Capitellum quid ſit Architectis 553.

Capitis dolor quomodo ortus ſit in filio Sunamitidis 604. quomodo eum apoplexia inſecuta ib. *unctiones* veteribus admodum frequentes 955. eæque largæ ex oleis odoratis balſamicis 956.

Cappadocia equis olim celebris 1203. nec non mulis & aſinis 1204.

Caprearum familiæ adnumerat Bochartus Reem Hebræorum 392. ejus rationes ib. earum *caro* erat veteribus in deliciis 413. & apud medicos antiquos melioris notæ, quam ceruina ib. caprea eſt *animal mundum* 441. caprearum *velocitas* 628. quanti eas æſtimauerint veteres 988. ordinarie unum tantum pariunt *fœtum*, aliquando tamen etiam gemellos 1067.

Capris cum ouibus multa ſunt communia 67. ad denas capras utplurimum unus hircus progignitur 89. capræ orientales longiores habent pilos, quam Europææ 202. 212. hinc in Oriente tondentur ibid. & ex pilis earum varia conficiuntur ib. capræ diis gentilium ſacræ 336. cur ante octauum natiuitatis ſuæ diem ſacrificare eas non licuerit 349. capræ *Indicæ* & *Mambrinæ* quænam 414. iis inequitare ſoliti ſunt pueri in ludis Circenſibus ib. & addiſcendi artem equitandi gratiâ 415. perantiquus *lactis caprilli* uſus pro cibo 1016. cur Medici veteres lac caprillum prætulerint lacti ouillo ib. quam caute ſit procedendum in præſcribendo lacte caprillo pro uſibus domeſticis ac medicis ib. veteres uſi ſunt lacte caprillo melli conjuncto ib. capræ cur paſcuis montium Gileaditicorum delectatæ fuiſſe dicantur 1066.

Captiuitas Babylonica. Quot vicibus & quibus temporibus Judæi a Nebucadnezare in eam abducti fuerint 1164. anni durationis ejus ſeptuaginta quomodo ſint numerandi 1165.

Carbaſinum linum unde dicatur 653. an ſit linum amiantinum ſiue asbeſtinum ib.

Carbunculus, gemma, num ſit Bereketh Hebræorum 226. an Nophech ib. veterum eſt modernorum Rubinus ib. a LXX. interpretibus ſumitur quandoque pro Hebræorum Tharſchiſch 228. *morbus vitium* 1282.

Carbunculis peſtilentialibus quid in remedium imponi ſoleat 136. tales non fuiſſe videntur inflammationes illæ ulceroſæ Ægyptiis a DEO immiſſæ ib.

Carduus fullonum quid ſit 1140. num ſit Borith Hebræorum ib.

Carmelus mons ære fœcundus 439.

Carneolus, Carneola, Corneolus, Cornelius, eſt Sarda veterum 225. & Odem Hebræorum ib. 229.

Carpionis branchiæ quot oſſiculis, arteriis, neruis atque venis conſtent 698.

Carthaginenſium lex contra ebrietatem 275.

Caſei ouilli præſtantia 432. caſeus antiquior butyro, inque ſcriptis veterum frequentiſſima ejus ſit mentio ib. *caſeus vaccinus* 508.

Caſia videtur eſſe Kidda Hebræorum 238. ejus deſcriptio ex Dioſcoride & Plinio ib. non idem eſt cum Cinnamomo ib. hodie triplex Caſia nota eſt 239. *Caſia lignea* quid ſit ib. num ſit Hebræorum Kezioth 903.

Caſſabel Darrirà Alpino eſt calamus aromaticus veterum 237. ejus deſcriptio ex eodem 237. 238.

Caſtellorum uſus contra hoſtes, imprimis in clauſuris montium 648.

Caſtorum Canadenſium indoles & vitæ ratio 1092. ædiculas ſuas quam mire extruant ib. eorum venatio ib.

Caſtra Iſraëlitarum in deſerto quomodo fuerint poſita 357. eorum acies & vexilla ibid. munditiies, alæ, abundantia victus, portæ & ad eas excubiæ, ambitus 358. præfecti ſibi inuicem ſubordinati 359. decadica exercitus diuiſio ib. hujusque diuiſionis præ aliis ſimilibus prærogatiua & utilitas 360. tentoriorum ſeries cum ſuis plateis 361. caſtrorum ſpatium pro ſingulis tribubus ibid. integrorum caſtrorum facies & ſpatium 362. *caſtra extrema* idem ac tota caſtra 367.

Caſtrata pecora per legem diuinam ab altari excluſa 342. *caſtrationis* modi quatuor ib.

Caſus fortuitus quid ſit 1472. 1486. mundum caſu fortuito ortum, ſtatuunt Epicurei & moderni Athei, qui refutantur 1472. ſqq. etiam homines caſu ortos, ſtatuunt iidem, & ſimul refutantur 1484. ſeqq.

Cataractæ cœli non ſunt certa aſtra aquifera 45. ſed cœlum aëreum ſeu atmoſphæra aquis prægnantiſſima ib.

Catarrhactes qualis ſit auis 294. num ſit Salach Hebræorum ib.

Catharrales affectus unde in ſenibus oriantur 1046.

Caudas ouium & *arietum* cur DEUS ſibi in ſacrificiis offerri voluerit 232. caudæ illæ in Oriente admodum ſunt pingues ib. hinc *ploſtello imponuntur*, quod poſt ſe trahunt oues & arietes ibid. caudis deſtituta animalia Athenis immolare Diis non licebat 342.

Cayman, Crocodilus Americæ 844.

Cedrus num ſit lignum Sittim 204. *cedri magnæ* deſcriptio ex Rauwolfio 518. character ib. vocatur & *Larix orientalis* ib. cedri magnæ num ſint Ahalim Hebræorum 395. cedri ad aquas plantatæ magis creſcunt, quam ſitæ in montibus ib. cur ſemper vireant ibid. hodie in Libano paucæ ſupereſſe dicuntur 518. *cedrini ligni uſus* cur in extruendis ædificiis alias euitandus 634. in ſtructura autem templi Hieroſolymitani obtinuerit ib. 957. *cedrini olei* vis ac uſus 1456. ſingularis alicujus cedri longitudo & craſſitudo 957. cedrus quam pulchra, firma ac ſolida ſit arbor 1210.

Cemas deſcribitur ex Æliano 414. nomine & re conuenit cum rupicapra ib.

Cenchris ſiue *Cenchrines*, ſerpentis ſpecies, cur vocetur Leo 931.

Centaurium minus Hillero eſt Roſch Hebræorum 1182. qualis ſit herba ib.

Cepæ olim maximi æſtimatæ in Ægypto 370. eas edere vulgo Ægyptiorum licuit, non vero Sacerdotibus ib. Orientalium bulbi præſtantiores ſunt Europæis ib. *cepa Aſcalonica* quænam ſit 371.

Cepphus Bocharto videtur eſſe Schachaph Hebræorum 292. qualis ſit auis 293.

Cera eſt vel fuſci vel albi coloris 882. quomodo colligatur ab apibus ib. ejus uſus apud apes ib. ceræ liqueſcenti varia comparari ſolent apud Scriptores tum ſacros tum profanos 913. 914.

Ceraſtes qualis ſit ſerpens 768. Bocharto videtur eſſe Sephiphon Hebræorum 110. deſcriptio ejus ex Nicandro ib. morſus ejus lethalis ib. unde dicatur ib.

Ceraunius lapis 80. 512. vulgaris & ſicilex 119. ejus uſus ad cultellos & alia inſtrumenta ibid. in circumciſione, ſacrificiis, bello ib.

Cerebri equini & humani conuenientia, & utriusque a bouillo differentia 827.

Ceruus eſt animal mundum, cujus eſus permiſſus fuit Iſraëlitis 413. 441. & jam olim principibus in deliciis 413. *caro* ejus male audit apud veteres Medicos ib. 441. cerui fuere frequentes in Palæſtina 413. 441. Athenienſes integrum menſem a captura ceruorum, qua per illum toti erant occupati, denominarunt 476. ſingularis DEI circa *partum & fœtum ceruarum* prouidentia 819. 820. partum earum num promoueat herba *Seſeli* dicta 820. *hinnuli* ceruorum non frumento, ſed gramine veſcuntur ib. ceruus cur vocetur *æripes* 876. *leuitas pedum* ad vitam ſuam fugâ ſaluandam ib. num *vox ceruæ* fortior ſit voce cerui 899. ſoli mares ſunt *cornigeri* 900. dantur tamen & ceruæ cornigeræ, ſed raro ibid. *ſitis aquarum* in ceruo quænam ſint cauſæ naturales juxta Kimchium ib. examinantur & illuſtrantur 901. ceruos quanti fecerint veteres 988. ceruæ nomine Arabibus veniunt hymni erotici ibid. ceruorum ætates ſollicite Græci nominibus diſtinguunt 1062. num Opher Hebræorum notet cerui hinnulum ib. cur hinnulo ejusmodi comparetur CHRISTUS ceu Sponſus Eccleſiæ ib. 1110. *velocitas* cerui quanta ſit 1110.

Ceſalim quid notent 272. intelligi debent illæ abdominis caui partes a renibus ad oſſis ilii ſpinam ſe extendentes ib.

Cetus dentatus Haſæo eſt Leuiathan 844. deſcriptio Leuiathanis diuina apud Jobum quomodo ei applicetur ib. & ſeqq. eſt tam *immenſæ molis*, grauitatis & ponderis bellua, quæ nec hamo, nec fune, nec ſpina, nec uncis aut jaculis lædi vel capi poteſt 844. 845. 846. adeoque magis indomita Crocodilo 847. ordinibus *dentium* horrificis & amplitudine oris inſigni gaudet 848. horum dentium numerus, pondus, arctiſſima junctura & connexio cum ſuperiori maxilla ib. gaudet *oculis* pedalibus eisque rutilis 849. aquam per fiſtulas ejaculatorias, quæ *narium* loco adſunt, magno cum impetu in altum ejicit ib. temperamenti quoque eſt quam maxime feruidi ib. non homines ſolum, ſed & bruta ei occurrentia deglutit & commolit 850. *caro* ejus quomodo exſcindatur, & *adeps* excoquatur ib. qua ratione contra arma quæuis ſit inuicta 851. incubat petris & ſcopulis præacutis 852. ejus *ſperma* ſiue pinguedo pretioſa, qua totum contegit mare ibid. it. *ſanguis* in tanta copia effuſus, ut tingat naues & maria ib. tractus pinguedinoſus ab illo poſt ſe relictus & aquæ commixtus luculam in mari ſpargit albam 853. neminem metuit ib. *de cetis fabulæ* Judæorum & Arabum 15. quot Bataui inde ab A. 1670. ad A. 1719. ceperint 844. quomodo hominibus metum & gaudium excitent 963. non ſunt *ouipari*, ſed *viuipari*, & catulos ſuos lactant 1183. *faucium rictus* iis eſt anguſtus 1289. piſcis, qui Jonam deglutiuit, non fuit cetus ib. *cetus* ille *magnus dentatus* ſiue *Orca* Haſæo videtur fuiſſe piſcis iſte Jonæ deglutitor 1290.

Ceylon num ſit Ophir Salomoneum 577.

Chalazias, lapis grandinis 454. 744.

Chalcedonius qualis ſit gemma 1534. ſæpe confunditur cum Achate & Onyche ib. unde nomen ſuum habeat ib.

Chalcolibanus apud Joannem idem eſt cum Chaſmal Ezechielis 1527. num ſit æs montis Libani ibid. an thus maſculum, flauum ut æs ibid. an electri genus 1528. eſt pretioſum Aurichalci genus ib.

Chaldæi dicebantur viri eruditi & ſapientes inter Babylonios 1126. habuiſſe dicuntur Obſeruatorium Babylone ib. fuere & Aſtronomi & Aſtrologi ib. ab iis didicerunt Græci Aſtronomiam, inprimis Epigenes & Pythagoras ibid. quam miſera fuerit eorum Aſtronomia 1484. num originem hominum primam deriuarint ab aſtris ib.

Chalybs an fuerit illa materia, ex qua Salomo columnas illas binas, mare & labra, confici curauit 570.

Chamæleon videtur eſſe Hebræorum Thinſchemeth 310. fabula veterum de non alio ejus, quam aëris alimento ib.

Chaos. An omnia fuerint producta ex Chao 2. Chaos terræ primæuum quale fuerit 4. creatio illius non repugnat perfectioni operum diuinorum 6. notum quoque fuit gentilibus 795. qualenam uniuerſi Chaos ſibi conceperint veteres Philoſophi 1473.

Chaſgumis quale notet argentum apud Arabes & Turcas 633.

Chaſmal Ezechielis quid ſit 1186. videtur eſſe Aurichalcum veterum 1187. num adumbret elementa Carteſii ib.

Chate, genus cucumerum, deſcribitur ex Alpino 369.

Cherſydrus vid. *Hydrus*.

Cherubinorum in Sanctiſſimo templi Salomonei magnitudo quanta fuerit 539. forma in Scriptura S. non determinatur, hinc variis obnoxia eſt ſententiis interpretum ib. quot alas & facies habuerint ib. quomodo facies eorum fuerint introuerſæ ibid. compacti fuerunt ex variis fragmentis ib. lignum, ex quo ſculpti ſunt, quodnam fuerit ib.

Chiliaſtæ quinam dicantur 1138.

Chinenſium de Sole per decem dies aliquando apud ipſos non occiduo relatio, num à miraculo in Sole tempore Joſuæ patrato deſumta ſit 459. potius alludere videtur ad hiſtoriam de excidio So-

domæ

domæ ib. num maxima illa ab iis obſeruata eclipſis Solis ſit eclipſis Solis, quæ tempore paſſionis CHRISTI contigit 1404.

Chiromantia quid ſit 785. num fundamentum habeat in ſacris literis ib. quomodo integrum cœli Syſtema in manu hominis inueniant Chiromantæ ib. nec fundata eſt in ratione, nec in experientia ib. niſi quod Chiromantia Phyſica in rei ipſius natura quodammodo fundetur ib.

Chirurgi cur vulnera die tertio quartoue leniter tractent 93.

Chriſtianorum veterum cruciatus illis a paganis inflictus per teſtas acutas 852.

CHRISTUS iris myſtica 61. *vermis* myſticus 201. *paſſer* myſticus 328. *colocynthis* myſtica 536. *Sol* myſticus 879. qua ratione vaticinium Jacobi de Schilo in *CHRISTO* fuerit impletum 108. 109. ejus *typus* fuit agnus paſchalis 149. 150. *jejunium quadrageſimale* miraculoſum 196. 1314. eſt *ſapientia æterna* 994. ejus *diuinitas* atque *æternitas* quomodo deſcribatur ac demonſtretur ibid. *oculi* cur comparentur oculis columbarum 1059. 1060. cur comparetur *capreæ* & *hinnulo ceruorum* 1062. quo ſenſu *butyrum & mel comeſturus* dicatur 1083. cur comparetur *agno* 1130. cur agno, oui, leoni, &c. ſe comparari patiatur potius, quam creaturis rationalibus ib. in *generatione CHRISTI* occurrunt naturalia & ſupernaturalia 1303. *naturalia* ſunt mora nouimeſtris in utero matris, & partus per viam ordinariam ibid. 1304. *ſupernaturalia*, conceptio absque copula carnali 1303. & mater pariens absque jactura virginitatis ſuæ 1304. *ſtella* natiuitatem ejus Magis indicans, quale fuerit meteorum ib. 1305. cur Phariſæos, Sadducæos & Scribas ſerpentum ac viperarum titulo traduxerit 1310. 1311. in *Baptiſmo CHRISTI* quomodo Spiritus S. apparuerit, Deusque Pater locutus fuerit 1314. *fames* jejunium illius quadrageſimale ſubſequens naturalis in eo fuit paſſio ib. ubi *pinna templi*, in qua Satanas CHRISTUM tentandi gratia collocauit, ſit quærenda 1315. miraculoſa *dæmoniorum ejectio* ex obſeſſis 1316. ſeqq. ex duobus obſeſſis in regione Gadarena 1335. 1336. ex primo, ut videtur, dæmoniaco ad CHRISTUM adducto 1414. miraculoſa *ſanatio leproſi* 1328. decem leproſorum 1437. *paralytici* centurionis Capernaitici ſerui 1329. 1330. alterius cujusdam 1337. 1338. *febricitantis* Petri ſocrus 1331. 1332. & filii Regii cujusdam Capernaitici, eaque in diſtans 1445. *fluxu ſanguinis laborantis* mulieris per duodecim annos 1343. *cœcorum* duorum 1344. aliorum ad Hierichuntem mendicantium 1373. alterius cujusdam 1417. 1418. *cœci nati* 1449. *muti* dæmonium habentis 1344. muti ac *ſurdi* 1416. *manus aridæ* 1350. *lunatici* 1367. ſeqq. mulieris *contractæ* per octodecim annos 1434. *hydropici* 1435. 1436. hominis per 38. *annos ægroti* 1448. *auriculæ Malchi* a Petro vel plane abſciſſæ vel grauiter ſauciatæ 1441. miraculoſa *mortuorum reſuſcitatio*, filiæ Jairi 1341. 1342. juuenis Nainitici 1427. 1428. Lazari jam quarto die in ſepulchro jacentis & fœtentis 1450. ſeq. *maris æſtuoſi* ventorumque impetuoſorum *ſedatio* 1333. ſeq. *ſaturatio paucis panibus* quinque virorum millium 1359. *ambulatio CHRISTI & Petri* in ſuperficie maris 1360. *ſtateris inuentio* per Petrum in ore capti piſcis 1369. ſeq. *piſcium captura* 1426. *aquæ in vinum transmutatio* 1443. CHRISTI ſingularis *per ſputum medendi* methodus 1418. *poteſtas calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones* Apoſtolis a CHRISTO data, num myſtice an literaliter ſit intelligenda 1429. Zephyri ac Auſtri flatus cur pro certis mutandæ tempeſtatis ſignis venditet 1433. quoties *lacrymas* fuderit 1451. differentia lacrymarum ejus a noſtris ib. cur apud ſepulchrum Lazari fleuerit 1452. varii CHRISTI hominis *affectus*, quorum in S. S. fit mentio ib. CHRISTUS, quomodo ut DEUS in ficu fructum non habente *ficus* quærere, & ut HOMO, ficubus nondum maturis, tales deſiderare potuerit, ſalua ſua omniſcientia & ſapientia 1375. quomodo ſummo mane, veſpera præcedente Bethaniæ conuiuio largo exceptus, *eſurire* potuerit ib. cur *ficui iſti maledixerit* 1376. quæ per miraculum è veſtigio exaruit ib. quare *aduentum ſuum ad judicium* comparet *fulguri* 1381. quomodo futuram *terræ per ignem deſtructionem* deſcribat 1385. ſeqq. num *media nocte* ad judicium extremum ſit venturus 1388. ejus *unctio* per Mariam, Lazari ſororem, paulo ante paſſionem ſuam 1389. ſeq. quanto pretio *a Juda* fuerit *proditus* 1391. ejus *triſtitia* in horto Gethſemane unde orta ſit, & quanta fuerit 1392. *diſcipulorum ſomnus* ibidem ex quibusnam cauſis fuerit ortus 1393. *ſudor ſanguineus* miraculoſus 1439. 1440. fuit effectus angoris ejus, captum omnis finiti intellectus longiſſime tranſcendentis, propter peccata totius mundi ibid. *flagellatio* quam crudelis ac doloroſa fuerit 1397. *corona ſpinea* capiti ipſius impoſita ac impreſſa quam acerbos dolores CHRISTO excitauerit 1398. 1399. qua ratione CHRISTUS Marco dicatur *hora tertia*, Johanni vero *hora ſexta* crucifixus 1422. *amara potio* CHRISTO data duplici vice, ante crucifixionem & ante mortem ejus, 1399. *vinum myrrhatum* CHRISTO porrectum quo ſenſu vocetur *bilioſum* 1400. videntur tamen milites acetum cum felle immiſcuiſſe vino iſti ibid. cur id factum fuerit ibid. Spechtio videntur *guttam veneni admiſcuiſſe* ad accelerandam mortem crucis 1401. *Crux CHRISTI* quot habuerit *cornua* ſ. extremitates ib. num habuerit *figuram* literæ Thau Græcorum, aut illius veru, quo agnus paſchalis aſſari debuit, ibid. 1402. *Seſſio in cruce* quanta vulnera ac dolores non excitare non potuerit ibid. CHRISTUS quomodo fuerit cruci affixus ibid. *tenſio brachiorum & pedum ejus* in longum & latum, quam doloroſa fuerit, & cur? ib. 1403. ſic & *manuum ac pedum alligatio* funibus & *transfixio* per clauos ibid. *eclipſis Solis* tempore CHRISTI in cruce pendentis extraordinaria plane ac miraculoſa 1403. ſeqq. *quo ætatis anno* CHRISTUS fuerit paſſus ac mortuus 1404. *magna* CHRISTI in cruce pendentis paulo ante mortem ſuam *vociferatio* fuit miraculoſa, ac ſpontaneæ ejus mortis indicium 1405. 1406. 1409. *Sitis* ejus in cruce quænam fuerint cauſæ naturales 1406. ſeq. cur in tanta ſiti a militibus *aceto potatus* fuerit 1407. num arundine an hyſſopi caule *ſpongia aceto plena* ori ejus fuerit admota 1408. *Mors CHRISTI* miraculorum maximum 1409. tempore ejus miraculoſe contigit *veli in templo ſciſſio*, una cum terræ motu & petrarum diſruptione 1410. ſeqq. it. miraculoſa *ſepulchrorum apertio* ſanctorumque demortuorum reſuſcitatio 1412. ſeq. *Lateris CHRISTI* jam mortui per lanceam unius militum *apertio* 1454. Scriptores hac de re ib. *ſanguinis & aquæ profluuium* ex latere CHRISTI aperto num fuerit miraculoſum ibid. quomodo ex cauſis naturalibus prouenire potuerit ib. per *Latus CHRISTI* heic intelligitur pectus, & latus ejus dextrum vel potius ſiniſtrum 1455. *inſtrumentum vulnerans* num lancea ſiue haſta fuerit, an gladius ib. *corpus CHRISTI mortuum* quibus aromatibus a Nicodemo fuerit *inunctum* 1456. ſeq.

Chryſolithus veterum eſt recentiorum Topaſius 226. 228. 1535. Junio & Tremellio eſt Nophech Hebræorum ibid. videtur eſſe illorum Tharſchiſch 228. 229.

Chryſopraſus qualis ſit gemma 1535. Plinio eſt ſpecies Berylli ib.

Chymicorum tinctura auri 247. aurum ſoluendi modus per viam humidam & ſiccam 248. quærunt puluerem vel liquorem ex auro, in aurum non reducibilem 247. talem puluerem Moſen ex vitulo aureo paraſſe contendunt ib. veterum *ars hyſſopaica* quænam fuerit 904.

Ciborum ſimplicitas apud veteres 78. *neceſſitas* ad ſuſtentandum hominis corpus 196. *inſulſi* cibi quam ſint nociui 670. ciborum *ſalubritas* vel *inſalubritas* haud raro dependet ab affectuum qualitate 996. ſimplicitas ſanitati eſt utiliſſima 1015. *digeſtio* ac *ſecretio* in corpore humano quomodo fiat 1362. ſq.

Cicer notari videtur per Chirjonim Hebræorum 612. rationes pro hac ſententia variæ ib.

Ciconia Bocharto videtur eſſe Chaſidah Hebræorum 297. 957. ejus pietas in parentes ibid. gratitudo erga homines ib. amor in pullos ib. eſt auis immunda ib. quam pulchre nidum ſuum conſtruat 957. nidificat non ſolum in cacuminibus ædium, ſed etiam in arboribus altis ib. ubi brumam tranſigat ibid. 1147. an Pelaſgi populi a ciconiis ob transmigrationes frequentes nomen ſuum habeant 1148. quo ſenſu dicatur *noſſe tempus ſuum* ib.

Cicutæ ſuccus ingratus, fœtens, venenatus 1150. olim in pœnam data ib. ex quibusnam particulis venenum ejus conſtet ib.

Cinis eſt remedium ulcerum ſiccatiuum & abſterſiuum 661. cineres cur ſtercorandis agris adhibeantur 1319.

Cinnamomum modernorum num ſit verum veterum cinnamomum, an tantum caſia fiſtula 237. ubi creſcat ib. veteres de eo multas habent fabulas ib. hodierni deſcriptio ex Garcia ib. ex cortice radicis ejus paratur oleum, Cinnamomi & Camphoræ quædam ſpecies ib. non idem eſt cum Caſia 238. dat non unius generis oleum ib.

Circulatio ventorum periodica ſub æquatore, in Zona torrida & in climatibus Europæ 790.

Circumciſionis dolor cur die tertio intenſiſſimus 93. hæc eſt cauſa, quare filii Jacobi, Simeon & Leui, Sichemitas circumciſos iſto die fuerint adorti & facile occiderint ib. *actus* cur in deſerto per quadraginta annos ab Iſraëlitis fuerit omiſſus 450. cur ſtatim poſt tranſitum in terram Canaan ſuſceptus ib. *inſtrumenta* ib.

Ciſtus arbor, ex qua paratur ladanum 98. 242. quomodo illud inde colligatur ib. *Ciſti ladaniferæ Creticæ* deſcriptio ex Alpino ibid. an ſit Schecheleth Hebræorum ib.

Citriarum arborum in feſto Tabernaculorum uſus 343. 344.

Clamor bellicus multis populis uſitatus 830. 1280. ſeq. CHRISTI ante mortem ſuam penultimus, isque admodum fortis, fuit miraculoſus 1405. 1406. 1409.

Claudus a natiuitate talis a Petro miraculoſe ſanatus 1460.

Claui aurei in ſtructura Templi Salomonei adhibiti, num junctim ſumti an ſinguli pependerint 50. ſiclos auri 640.

Cnicus, planta carduiformis 32.

Cocabi Syrorum qualis ſit auis 295. num noctua ib.

Coccus tinctoria quid ſit 199. 1077. ſcatet vermiculis, qui dant colorem coccineum 199. hic color in quonam differat a colore purpureo 1399. planta ipſa vocatur ilex 199. Coccus Latinis vocatur ipſe quoque vermiculus ib. Græcis recentioribus σκώληξ ib. varia ejus apud Orientales & Occidentales nomina ib.

Cochenilla unde deſumatur 201. dat colorem Scarlatinum 200.

Cochlea ſiue *Limax* videtur eſſe Schabbelul Hebræorum 911. num tota quanta conſtet ex ſanie ſaliuali ib. cui uſui ſit ei ſanies glutinoſa, qua abundat ib. cur prodeat cœlo pluuio ib. quo longior eſt via, eo plus muci glutinoſi amittit ib. limacis marinæ deſcriptio ib.

Cœcitas Syris ad capiendum Eliſæum emiſſis per preces ejus diuinitus immiſſa, in quo conſtiterit 610. ejus periculum ex itinere per niues diuturno, & ſubitaneo ex carcere tenebricoſo in diam luminis auram exitu 793. quando ſit *curabilis* vel *incurabilis* 1373. quandoque oritur ex improuiſo & nimis forti radiorum lucis in oculos illapſu 1463. miraculoſe a CHRISTO in duobus cœcis ad Hierichuntem mendicantibus curata 1373. quænam ſint *naturales cœcitatis cauſæ* 1417. ſingularis CHRISTI methodus curandæ cœcitatis ib. 1418. 1449. *cœcitas adnata* quam miraculoſe a CHRISTO fuerit ſanata 1449. an nouos oculos CHRISTUS cœco iſti creauerit ib. num *Pauli cœcitas* ex improuiſo & nimis forti radiorum lucis in oculos illapſu orta, an miraculoſe ei a CHRISTO fuerit inflicta 1463. miraculoſa ejus a cœcitate iſta liberatio ibid.

Cœlum in Hiſtoria creationis quid notet 2. 11. 792. ejus *cataractæ* quænam vocentur 45. *cœlum æreum* quid notet 351. 426. an detur *cœli medium* 455. quo ſenſu Sol tempore Joſuæ in medio cœli ſteiſſe dicatur 456. quo ſenſu *cœlum contra Siſſeram pugnaſſe* dicatur a Debora 463. *Cœlorum fundamenta & columnæ* quænam ſint 482. 510. 727. quo ſenſu comparetur *fornici depreſſo* 511. 945. color cyaneus non eſt cœli ſtelliferi, ſed aërei ſiue atmoſphæræ ib. quo ſenſu cœlum *flecti* dicatur, ib. & ratione ætheris & ratione aëris ſiue atmoſphæræ *extenſum* dici poteſt 674. 945. extenſio hæc in particulas infinite paruas eſt opus ſolius DEI ib. 675. *cœli aſtriferi* motus proprius ab occaſu verſus ortum, quot annorum ſpatio abſoluatur 676. qui juxta Copernicanos tantum eſt apparens, & proprie terræ in libratione ſua circa proprium axem competit ibid. Cœlum quando *ſerenum* dicatur 777. quando *tempeſtuoſum* 778. ſumitur quandoque pro aëre 792. cœli color ubi quærendus ib. quo ſenſu cœlum comparetur *ſpeculo fuſo & ſolido* ib. 793. quomodo ſit firmum & fluidum ſimul ibid. cœli cœleſtiumque corporum motus ad leges conſtantiſſimas accuratiſſimus eſt 813. quæ leges fundantur non cauſis mechanicis, ſed liberrimo creatoris nutu ibid. quantus ex hoc ordinatiſſimo cœli motu uſus in terram & terricolas redundet 814. cœlum eſt ſummæ ſubtilitatis & immenſi ſpatii fluidum 877. 941. unde infinita ejus *tenuitas* concludatur 877. tranſmittit radios Solis & fixarum ad aërem noſtrum absque ulla refractione ib. cur tam ſubtilis fluiditatis ſit ib. unde illa concludatur 945. quomodo *enarret gloriam DEI* 877. 878. 880. 944. cœlum & æthereum & aëreum eſt *finitum*, & cum infinita DEI bonitate in parallelo poni nequit 941. cœli *figura* proprie loquendo determinari nequit 945. quomodo DEUS *nouum cœlum* ſit creaturus, dici nequit 1138. cœli ſigna, vid. *Signa cœli.* *Colores cœli* primarii & ſecundarii ſiue mixti quinam ſint 1365. cœlum quando ſit *rutilum* ibid. cur veſperi rutilum indicet ſerenitatem

tem ſequentis diei 1366. cur mane coloris ſanguinei indicet tempeſtatem pluuioſam ib.

Cognitio ſui ipſius quam præſtans ſit ac utilis 861. quomodo hominem præſeruet ab omni faſtu 862. *operum diuinorum* in regno naturæ & gratiæ quam imperfecta ſit in hominibus 1039. 1040. DEI ex natura quam ſit neceſſaria, & a plurimis tamen turpiter negligatur 774. 775. 961. quomodo comparari queat ex conſideratione creaturarum 776.

Coitus cum muliere intelligitur a Moſe per projectionem ſeminis 333. poſt illum lotio apud varias gentes fuit in uſu ibid. *animalium diuerſæ ſpeciei* Judæis fuit interdictus 337. non vero ejusdem ſpeciei, licet diuerſæ indolis ib. prohibitionis hujus ſcopus & cauſæ quænam ib. morales & ſymbolicas urgent plerique ib.

Colica ſpaſmodica ex ærugine 386.

Collyrium quid ſit 1528.

Colocynthidis deſcriptio ex Dioſcoride 536. *ſculptura* ædibus eſt inſigni ornamento ibid. applicatio ad ſtatum humiliationis CHRISTI ib. colocynthis *agreſtis* vehementer aluum purgat 605.

Colon quale ſit animal 415.

Color hyacinthinus 198. purpureus 199. coccineus ibid. 1077. ſcarlatinus 200. hyſginus 203. niger pilorum 323. cyaneus atmoſphæræ 511. ater, triſtitiæ ſymbolum 766. cœruleus, ubi in cœlo ſit quærendus 792. argenteus i. e. albus 915. fuſcus 1055. *colores cœli primarii*, niger, albus, cœruleus, ruber, flauus 1365. ex *ſecundariis* ſiue mixtis rutilus ib. *coloris rubri* ſpecies ſunt variæ, roſeus, rutilus vel igneus, ſanguineus, rubidus, puniceus ſeu purpureus ib.

Coloſſi apud veteres quid fuerint 1256. in cujus honorem erigi ſoliti ſint ibid. *Coloſſus Nebucadnezaris* quidnam repræſentare debuerit ib. ejus altitudo & craſſities ib. *Coloſſus Rhodius* quam altus fuerit ib. ejus caſus ib. *Neronis* quam altus fuerit ibid. quantus Alexandro M. a Dinocrate fuerit promiſſus ib.

Columba prima quando à Noacho ex arca fuerit emiſſa 56. altera emiſſa unde ramum oleæ deſumſerit 57. columbis tanquam legatis utendi antiquus Orientalium mos 58. cur eas DEUS ſibi in ſacrificium popoſcerit 271. gentiles quoque illas Diis ſuis obtulerunt ib. *columbinum ſtercus* num a Samaritanis famelicis in cibum fuerit adhibitum 611. aptum eſt præ aliarum auium ſtercore ad impinguandos agros 612. an loco ligni iis in uſum ceſſerit ib. an uſurpatum fuerit ad ſtercorandos agros in urbe ſitos ib. an pro ſale ib. an columbæ fuerint eorum promi condi vel ore, vel ventriculo & inteſtinis ſuis ibid. *columbarum cibus* intelligi videtur per Chirjonim Hebræorum 612. 613. *volatus* citior eſſe dicitur ad nidos, quam ex nidis 905. *alas* cur ſibi optauerit Dauid, ex mente Judæorum ib. *columbæ literiferæ* ib. earum *pennæ* quo ſenſu dicantur *argenteæ*, & *alæ aureæ* 915. nidulantur in trabibus ædificiorum 925. de illarum amore conjugali & pœna adulterii fabulæ Judæorum & Æliani 1059. *oculis columbinis* cur comparentur oculi CHRISTI, tanquam Sponſi Eccleſiæ 1059. 1060. dantur in Oriente *nidi* columbarum in cauernis petrarum ob nimiam earum copiam 1064. cur ad alueos aquarum ſedere ſoleant 1072. columba eſt auis meticuloſa 1267. 1268. num corporea columbæ forma, an ſpecies tantum externa fuerit, in qua SPIRITUS S. in baptiſmo CHRISTI apparuit 1314. columbarum *ſimplicitas* in quonam conſiſtat 1346. cur a CHRISTO ad imitationem commendetur 1345. ſeq. *philoſtorgia* ib. quam facile capiantur ib. num bili careant ib.

Columna nubis & ignis in caſtris Iſraëlitarum num fuerit columna fumi ab igne ſuper altari conſtanter ardente continuo ſurgentis 161. fuit meteorum plane miraculoſum ib. nomen habuit a forma ib. cui fuerit uſui in caſtris ib. fuit tantum unica ib. interdiu quoque fuit ſplendens & candicans 162. affinitatem habuit cum nubibus fulmigeris ib. in itineribus nocturnis præluxit ibid. *Columnæ atrii* quot fuerint 221. earum altitudo ad menſuras Europæas reducta 222. materia lignum Sittim ib. baſes æneæ ib. cincturæ, capitella & uncini argentei ib. *Columnarum* aliæ ſunt robuſtiores, aliæ teneræ 549. aliæ humiles, aliæ elatæ ib. ordinis ſacri ab ordinibus profanis quænam ſit differentia ib. *columnæ binæ æneæ* templi Salomonei, *Jachin* & *Boas*, ſunt illuſtre pulcherrimæ ſymmetriæ exemplum ib. earum locus 550. num duntaxat ante Sanctum, an vero etiam ante Sanctiſſimum tales fuerint erectæ ib. altitudo & craſſities ib. quo ſenſu illis altitudo mox 18. mox 35. cubitorum adſcribatur ib. peripheria 12. cubitorum num de una an utraque ſimul ſit intelligenda 550. 551. denſitas ib. fata ib. *altitudines & ecphoræ* baſeos ſ. ſtylobatæ, capituli & epiſtylii 552. Zophori & coronicis 553. *capitulum coronæ* quid ſit ibid. ejus altitudo in binis iſtis columnis mox quinque mox trium cubitorum quomodo intelligi debeat ibid. *cancelli opere reticulato ſepteni* ex mente Lundii, Villalpandi, Goldmanni 554. malorum punicorum in capitulo diuerſus numerus quomodo ſit conciliandus juxta Villalpandum & Goldmannum 555. 556. *opus florulentum* ſiue *lilii* in eodem quidnam ſit 556. 557.

Cometa terram præteriens cauſa ruptionis fontium abyſſi & pluuiæ quadrageſimalis tempore diluuii fuit juxta Whiſtonum & Cluuerum 44. num & futuræ terræ cataſtrophes cauſa futurus ſit 1385. Cluueri hac de re ſententia 1523. cometæ videntur aliquando inſeruituri terræ puniendæ ac comburendæ 1499.

Conceptio hominis naturalis absque copula carnali utriusque ſexus fieri nequit 1303. quomodo fiat, determinari non poteſt ib. CHRISTI a SPIRITU S. fuit plane ſupernaturalis ib.

Conceptus genuini & rebus ipſis adæquati, ut formari queant de ſingulis rebus, quid requiratur 684.

Conchyliorum lana magni olim fuit æſtimata 201. inde veſtes & tibialia confecta 202.

Congeſtio quid ſit architectis 637.

Conopius, *Conopion*, cur vocetur Apollo & Hercules 1285.

Contractura laborauit mulier iſta per octodecim annos ægra, a CHRISTO ſanata 1434. in quonam illa conſtiterit ib. quo ſenſu mulier hæc *ligata* dicatur ib. quomodo ab hoc morbo fuerit liberata ibid. quænam *contracturarum chronicarum* ſint cauſæ 1435.

Contractus emtionis & venditionis apud Judæos qualis fuerit ratione rerum immobilium, ſiue prædiorum tum ruſticorum tum urbanorum 344. 345. it. mobilium ib.

Conuiuia. Quam noxium ſit in illis, vina generoſiora vel liquores ſpirituoſos jam ebriis apponere 1444.

Copaibæ, arboris balſamiferæ Braſilienſis, deſcriptio 1150.

Copernicaniſmus per Alexandrum Sarrauium reformatus 950.

Copernicanorum mundi ſyſtema cæteris eſt præferendum 455. quo ſenſu *Scripturam S. ad captum vulgi loqui* aſſerant 456. 878. cur ipſi loquendi formulis captui vulgi accommodatis utantur 456. quomodo *medium cœli*, quo Sol tempore Joſuæ ſtetiſſe dicitur, explicent ib. qua ratione ex eorum hypotheſi *Sol ſtetiſſe & quieuiſſe* dici queat 457. quomodo Chronologiam, quæ hoc miraculo interrupta fuiſſe videtur, ſaluent 458. quomodo Scripturam de *quiete & columnis terræ* loquentem interpretentur 482. 510. 672. 673. quomodo *Solis tentorium & egreſſum ex illo ab uno cœli extremo ad alterum* explicent 878. 879. quomodo terræ quietem ex ejus *fundatione, fundamentis & baſibus* & *denegato ei motu* concluſam, ſalua Scripturæ S. autoritate, explodant 948. 949. num eo, quod *terra ſub Sole eſſe* toties dicitur in Eccleſiaſte Salomonis, credere teneantur, illam in centro mundi eſſe collocatam 1030. alia inde petita Ptolemaicorum argumenta quomodo Copernicani refellant 1031. 1032. 1137. 1138.

Cor. Ejus *tactum* ſiue *affectum* qua ratione ſequantur lacrymæ 91. ſq. cor quid ſit 687. *cordis & renum* combinatio cur in S. Scriptura ſit tam frequens 815. 1161. eorum nomine quid intelligant Scriptores ſacri 815. in quem finem cor a DEO ſit fabricatum, ex mente Scholaſticorum 851. verus ejus finis ib. quo durius, eo eſt validius ib. *fabrica* ejus commodiſſime comparatur cum hydracontiſterio 892. *ventriculi* duo, eorumque uſus & neceſſitas, ib. proportionata *capacitas*, *figura* oblonga ib. cur quiuis *cordis thalamus* duobus orificiis, & horum quoduis valuulis ſit inſtructum 893. *auricula* muſculoſa cur utrique ventriculo ſit appoſita ib. auricularum ſyſtole homochrona eſt cum diaſtole cordis, & diaſtole illarum cum hujus ſyſtole ib. qua ratione ſanguinem expellat ib. ſuperat viribus machinas omnes artefactas 894. 895. cordis *prærogatiua* præ omnibus aliis antliis ib. quoties interuallo horæ ac diei omnis ſanguis ope cordis in corpore circulet ibid. *motus* cordis quomodo fiat juxta leges mechanicas, absque directione animæ ib. demonſtratio exiſtentiæ diuinæ ex cordis fabrica ib. *cor nimia pinguedine cinctum* quam noxium ſit 975. *cor lætum* quantum ſit bonum 1000. *cor malum* quid notet apud Hebræos 1009. 1010. cor quomodo in angore ſeſe habeat 1088. quo ſenſu *liqueſcere* dicatur ib. it. *vociferari* 1094. ſæpe idem eſt in S. Literis ac anima ipſa 1161. quo ſenſu dicatur *vafrum* ac *ærumnoſum* ib. per *cordis clauſuram* quid intelligatur 1269. num ſit ſedes animæ 1351. quo ſenſu *ex abundantia cordis os loqui* dicatur ib.

Corallia num ſint Ramoth Hebræorum 744. in Oriente olim pretioſis rebus fuere annumerata ib.

Coriandrum qualis ſit planta 176. quo ſenſu Manna Iſraëlitarum in deſerto ſemini ejus ſimile fuiſſe dicatur ib.

Cornua altaris quænam dicantur 218. num quatuor ejus anguli notentur ibid. fuerunt priſmata quadrangula ib. an illis ſacrificia fuerint alligata ib. ſanguinem holocauſtorum excipiendi gratia fuiſſe videntur ib. 219. talia quoque altaribus ſuis appoſuerunt gentiles 219. imo & Diis ſuis affinxerunt 220.

Corona Ammonitica Dauidi impoſita num pondus an pretium talenti habuerit 503. ſi Dauidis capiti fuit impoſita, videtur ex machina ſuſpenſa fuiſſe ib. ornata fuit gemmis ib. juxta Joſephum Sardonyche ib. Judæorum de illis fabulæ ib. *corona quercea* Romanorum 1398. *ſpinea* CHRISTO patienti impoſita ibid. non videtur plexa fuiſſe ex herbis ſpinoſis ib. ſed ex fruticibus aculeatis ib. qualesnam frutices iſti fuerint ib. videntur fuiſſe frutices roſarum ib. quam acerbos inde dolores CHRISTUS fuerit perpeſſus 1399.

Corpora omnia, etiam ſolidiſſima, attritioni ſunt obnoxia 195. non ſeipſa mouent, ſed mouentur, & quidem a DEO 863. eorum mutationes differunt a mutationibus voluntatis ib. *fluida* quæuis reſiſtunt aliis *ſolidis* tranſeuntibus, pro diuerſa grauitatis & denſitatis eorum ratione 877. *Corpora animata* quantis ſubinde mutationibus ſint obnoxia 1070. unde illæ mutationes dependeant ib. quid in illis cauſetur flatus Aquilonis & Auſtri ib. cur ad eorum conſeruationem ventorum alternatio ſit neceſſaria ibid. *corporum mundi totalium* fines ſecundarii num unice colliment ad uſum hominum 1474.

Corpus hominis etiam imaginis diuinæ fuit particeps 23. eſt in perpetuo motu & conſumtione perpetua, quamdiu viuit, 196. hinc cibus potusque ei eſt ſumme neceſſarius ib. *corporis integritas* requiſita olim in Sacerdotibus Leuiticis 340. etiam in ſacerdotibus gentilium ibid. nec non in victimis utrorumque 341. *ſanitas* in quonam conſiſtat 483. eſt *machina* labilis & diſſolubilis 665. unde *domui luteæ* comparatur ibid. *præſtantia* unde intelligatur 679. qualis ſit machina 680. *formatio* ejus *in utero* num animæ an ſoli DEO ſit tribuenda ibid. 981. 982. quo ſenſu illa a Jobo comparetur *fuſioni lactis* & *coagulationi caſei* 680. *cutis* ejusque pororum, *carnis, oſſium* & *neruorum* ſtructura admiranda & finibus ſuis plane adæquata 681. ſeqq. corpus humanum tot morbis eſt obnoxium, quot dari poſſunt in eo errores 700. quo ſenſu ſimile ſit *flori* & *umbræ* 701. ejus *infirmitas*, *tremor oſſium* & *laſſitudo* unde oriatur 857. 858. cur olim athletæ illud totum oleo inunxerint 956. ejus *vires* cur & quomodo tum in nimio æſtu tum frigore per oleum conſeruentur, ibid. *motus* quomodo mechanice fiant 677. illi ſunt triplicis generis 981. quænam ſit illorum cauſa aut principium ib. *ſtructura* quam miraculoſa ſit ib. num impurum reddatur per impurum materiale ore aſſumtum 1362. 1363. *ſecretiones* in eo quomodo fiant ibid. *infirmitates* unde dependeant 1483. ſq. *ſitus partium* in eo accommodatiſſimus demonſtrat exiſtentiam, potentiam & ſapientiam DEI 1504.

Cortex arboris quot conſtet partibus 703. & partes illæ ex quibuſnam ſint compoſitæ particulis ib.

Corus quantæ capacitatis menſura ſit 516. 517. 1254. 1437. eſt menſura aridorum & fluidorum 517.

Coruus quem in finem a Noacho ex arca fuerit emiſſus 56. num redierit nec ne, ib. Judæorum de eo fabulæ ib. eſt auis rapax & immunda 290. variæ ejus ſpecies ibid. *corui Eliæ nutritores* num proprie dicti fuerint, nec ne 586. an cibum ab eis, tanquam auibus immundis accipere potuerit Elias 587. ſingularis DEI circa coruos prouidentia 818. *pulli coruorum ad DEUM pro alimento ſuo clamantes*, num ſenſu proprio an allegorico accipiendi ſint ib. Judæorum & aliorum fabulæ hac de re ibid. non pulli recentes, ſed coruuli, qui jam euolare cœperunt, derelinquuntur a parentibus 819. unde hi, non iſti, ad DEUM pro alimento ſuo clamant ib. coruorum *plumæ* atro colore nitent 1071. capilli nigredine coruorum nitentes quanti jam olim fuerint æſtimati ib. illos atro colore tingendi, veteres media in ipſo coruo quæſiuerunt 1072. *corui nocturni* cujus ſint indolis, & ubi degant 1300.

Coſta Adami, ex qua Eua fuit formata, de latere ejus intelligenda eſt 28. homo quot coſtas habeat 501. quomodo diſtinguantur ab Anatomicis ibid. *coſta quinta*, Hebræis Hachomæſch dicta, quænam dicatur ibid. ſiue ſit verarum ſiue ſpuriarum coſtarum quinta, vulnus utrobique eſt lethale ib. coſtarum ſtructura & uſus 682.

Coſtus Arabicus videtur eſſe Ahalim Hebræorum 394. qualis ſit planta ib. an hodiernus idem cum coſto veterum ib. *Coſtus corticoſus* quinam ib.

Coturnices num fuerint Selauim Iſraëlitarum in deſerto 180. ab iis nonnulli diſtinguunt *ortygometras*, alii pro iisdem habent ib. fuerunt illarum ſpecies ibid. pro viliſſima Selauim ſpecie habentur à Judæis 181. veſcuntur elleboro, cicuta & venenis ib. argumenta Bocharti pro *eſu earum innoxio* ib. Turcica, Perſica, Arabica coturnicum nomina 182. *volant* quidem *gregibus integris*, non tamen tantis, quantis aduolarunt Selauim in caſtra Iſraëlitarum 374. in eas non quadrat immenſus ille numerus Selauim ad duorum cubitorum altitudinem caſtris Iſraëlitarum adjacentium ib. refutantur Bocharti explicationes de hac Selauim caſtra operientium altitudine, in gratiam coturnicum excogitatæ ib. aduerſatur coturnicibus collectionis & menſurationis Selauim modus ibid. exceptiones Bocharti refelluntur 375. coturnices certis temporibus *mare mediterraneum tranſuolare* dicuntur 1148.

Crabrones ante Iſraëlitas in gentes Cananæas a DEO immiſſi, num metaphorice an proprie dicti intelligantur 193. differunt à veſpis 194. irritati homines infeſtant & turmatim irruunt ib.

Cranii uſus 682.

Creatio mundi ex nihilo 1. eſt infinitæ DEI potentiæ opus 2. ſolo voluntatis diuinæ nutu facta ibid. *creationis hexaëmeron* quo ſenſu ſit accipiendum 8. Harmonia Moſis & Dauidis in illius deſcriptione 866. *creationis corporum mundi totalium* fines ſecundarii num unice colliment ad uſus hominum 1474.

Creatura gemebunda apud Paulum num notet fideles, imo totam Eccleſiam militantem, an gentiles, aut animas fidelium demortuorum, item angelos malos an bonos 1498. an intelligatur omnis creatura in cœlo & in terra ib. difficultates hanc ſententiam prementes ibid. 1499. videtur intelligi a Paulo globus noſter terraquaërius in ſuis mutationibus variis & quotidianis ib. 1500.

Crepuſculorum neceſſitas & uſus 8. 736. 802. quando ſint longiora, & quando breuiora 802. eorum colores generantur a Sole ib. cur ſint flaui & rubri, non vero albi & cærulei coloris ib. progrediuntur ab una prouincia ad aliam ib. variant & ratione horizontis & ratione durationis ib. Scriptores de hac materia ib.

Cricetus quale ſit animal 1078. 1079.

Criſis perfecta & *imperfecta* quid ſit apud Medicos 321.

Crocodilus, lacertæ genus 308. eſt vel terreſtris vel aquaticus ib. *terreſtris* eſt ſcincus Ægyptiacus, & Hebræorum Tſab 307. 308.

Crocodilus num ſit ille *Serpens vectis* 730. Bocharto & Ludolfo eſt *Leuiathan* 844. quomodo Leuiathanis diuina apud Jobum deſcriptio Crocodilo applicari queat 846. 847. num Crocodilus omni plane *lingua* careat, an tantum mobili 844. an *hamis capi* queat ib. a Tentyritis injecto freno inſeſſus & ad littus tractus fuiſſe dicitur ib. qua ratione facile *ſuperari* & *occidi* queat ib. quomodo ab Indis viuus capiatur 845. non eſt indomitæ plane indolis ib. num ludi cum eo poſſit ib. ab integris nationibus *comedi*, ejusque *adeps* præſtantiſſimis remediis accenſeri ſolet ib. *cutis* ejus denſiſſimis duriſſimisque ſquamis tecta eſt 846. adeoque contra omnes ictus inuicta 851. quantum horrorem incutiat hominibus 846. 850. quanta ſit ejus *longitudo* 847. quam difficilis & periculoſa ejus *venatio* ibid. pro veſte ei eſt lorica ſquamata ibid. quam amplus ſit *rictus oris* ejus 848. ejus *dentes*, dentiumque morſus venenatus ib. *ſternutatio* tam violenta, ut inſtar phoſphori aërem vicinum colluſtret ib. eoque frequentior, quo ſæpius ſolem aſpicit 849. cur *oculi* ejus comparentur auroræ ib. an acriori *viſu* gaudeat extra aquam, quam in aqua ib. poſtquam aliquandiu ſub aquis degit, halitum fortem eumque citatum cum ſcintillis phoſphoricis exſpirat ib. *collum* habet ibid. at breue, tantoque validius 850. cur *cor* ipſius tam firmæ ſit compagis ibid. quare illud comparetur lapidi molari ib. num *lacrymas fundat*, antequam hominem abſorbet 851. *inuictus* eſt hodienum contra ſclopetorum etiam majorum globulos ib. pro lecto ei ſunt ſilices acuti vel teſtæ, cuti ejus loricatæ nil damni inferentes ibid. 852. in America aquis ſe recondens *relinquit odorem Moſchi* ib. hinc & primam Ambræ originem quidam in Crocodilo quærunt ib. *degit* non ſolum in *fluuiis*, ſed & in *maribus*, maxime in India & Africa ib. pertinet ad animalia reptilia 853. num *neminem metuat* ib. unico *caudæ* ictu proſternit animalia alticrura quæuis ibid. ſæpe intelligitur per Hebræorum Thannin, quo nomine Propheta Ezechiel Regem Ægypti alloquitur 1208. eum in inſignibus ſuis gerunt Ægyptiorum & Sinenſium Reges ib.

Crocus, planta, num ſit Ahaloth Hebræorum 902. unde ſe commendet 1069. *croci Indici* deſcriptio ex Bontio ib.

Crux. Cur trunco ejus interdum appoſitum fuerit *ſuppedaneum* 1401. *ſedile* ejus quale & quem in finem fuerit ib. quanta vulnera & quantos dolores illud cruciario acuta ſua forma excitauerit ib. *truncus* qualis fuerit ib. varia ejus apud veteres nomina ib. *tignum crucis tranſuerſum* quomodo vocatum fuerit ibid. num truncus altior fuerit tigno tranſuerſo ib. *Crux CHRISTI* quot habuerit *cornua* ſiue extremitates ib. num habuerit *figuram* Græcorum Thau, aut veru illius, quo agnus paſchalis aſſari fuit ſolitus 1402. *Seſſio cruciarii in cruce* qualem habuerit finem ib. *inſiſtebat cruci* non in ſuppedaneo, ſed pedibus per clauos affixis ibid. ipſe *portare* debebat *crucem ſuam* ad locum ſupplicii ib. quid notet apud Latinos Scriptores *cruciſalus*, *in crucem eleuare*, *aſcendere crucem*, *inſilire cruci* ibid. Crux CHRISTI num fuerit altior cæteris duabus ib. *crux altior* fuit ſignum majoris ignominiæ vel grandioris ſceleris ib. *Cruciariorum corpora* in cruce cur *clauis fracta* fuerint a carnificibus ib. quomodo fracta fuerint ab illis, num ſtantibus an ſcalam conſcenſis ibid. quibus mediis lenta mors in cruce fuerit promota ib. *alligatio manuum ac pedum per funes*, eorumque *transfixio per clauos* in tigno crucis tranſuerſo atque trunco quam doloroſos effectus in corpore cruciarii excitauerit 1402. 1403.

Cryſtallus num ſit Bahat Hebræorum 654. aut Sechuchith 743. *ubi naſcatur* ib. ſpecie externa ei ſimile eſt vitrum ib. ejus *affinitas cum Adamante* ib. *origo* falſo ex glacie deducitur 811. 1188. olim fuit fluidum quid, ſtatim autem poſt inundationem diluuianam in eam, quam habet, formam in cauis ſaxorum concretus ib. Græcis etiam *Electri* nomine venit 1186. in igne fœdatur fuligine ib.

Cubiti quales fuerint adhibiti in menſura arcæ Noachi 36. num Geometrici ſ. Ægyptiaci juxta Origenem ib. *Cubiti Hebraici* ad menſuram pedum Rhinolandicorum & Pariſinorum reductio, ex mente Eiſenſchmidii, Bernardi, Sturmii & Villalpandi 37. 1213. ille idem fuiſſe videtur cum Ægyptiaco 205. *Ægyptiaci* menſura, ſecundum Cumberlandium 206. *cubitus ſacer* quantus fuerit ex mente Goldmanni 551. & Sturmii 558. quomodo ejus longitudo ex capacitate labrorum æneorum determinari queat 570. quanto major fuerit cubitus Hebraicus *Babylonico* 1250. cubiti in dimenſione altaris apud Ezechielem adhibiti quænam menſura fuerit ib. *Cubitus Babylonicus* quantus fuerit juxta Herodotum 1256. ejus reductio ad menſuram Pariſinam ib.

Cuculus num ſit Kore Hebræorum 498. eſt ſymbolum adulteri ib.

Cucumeres orientales longe delicatiores ſunt Europæis 369. in Italia olim non magni fuerunt æſtimatæ ibid. *Chate*, genus earum Ægyptiacum, deſcribitur ex Alpino ib.

Culex vinarius, vid. *Vinula.*

Culices unde naſcantur 129. degunt circa aquoſa & paludoſa loca ib. maxima eorum datur in Ægypto copia ib. eorum aculeus qualis 130. ſunt animalcula moleſtiſſima ibid. non ſunt Hebræorum Cinnim ibid.

Cultris lapideis Joſua populum Iſraëliticum circumcidit 450. eorum quoque mentio fit apud Scriptores profanos ib.

Cuminum ad quosnam cibos condiendos adhiberi ſoleat 1378. uſus ejus apud Judæos antiquiſſimus ib. variæ illius ſpecies ibid.

Cuniculus num ſit Schaphan Hebræorum 281. an ruminet ibid. fuit animal Hiſpaniæ olim peculiare 282. cur fuerit animal immundum apud Judæos ibid.

Cuniculorum, certi *ſuffoſſionum* apud veteres generis, deſcriptio ex Vegetio 1190.

Cupreſſus fuit probabiliter lignum illud, ex quo Arca Noachi fuit exſtructa 35. illius reſinâ quoque arca bituminata fuiſſe videtur 36. hac arbore uſi fuiſſe videntur Judæi in conſtruendis tabernaculis in feſto tabernaculorum 652. Cupreſſus num ſit Thirza Hebræorum 1122. aptior eſt fingendis ſimulacris, quam pinus ib.

Cuprum unde nomen ſuum habeat 571.

Curculliones fuiſſe videntur vermes illi, qui ex Manna Iſraëlitarum in alterum diem relicta nati ſunt 179.

Curioſitas in minimis quando ſit laudabilis 972.

Cuſculia quid ſint apud Plinium 199.

Cutis humani corporis quot conſtet partibus 681. cur in volis manuum & plantis pedum ſit denſior, quam alibi ib. *pori* ejus quam ſubtiles ib. 682. 683. cur oleo depuretur ab immunditie 955. itemque nitens ac læuis reddatur ib. in *fiſſuris* cutis Medici oleum commendant 956. oleo & lacte cutis emollitur & tenera redditur ib. *emollitio* hæc quantum proſit ib. cutis candida & nitens commode comparatur ebori 1073.

Cynosbatos Hillero videtur eſſe Atad Hebræorum 470.

Cyperus num ſit Hebræorum Copher 1059. ejus deſcriptio ib.

Cypri, inſulæ, æs olim fuit optimum 572. unde ab hac inſula *cupri nomen* ortum fuiſſe creditur ib.

Cyprus qualis ſit frutex 1059. ejus deſcriptio ibid. num ſit Copher Hebræorum ib. rationes pro ſententia affirmatiua ib. cui uſui ſint fœminis apud Turcas folia ejus ſiccata & pulueriſata ib.

D.

DActyli marini deſcriptio 965.

Dæmones olim hirciformes & ſub Satyris culti 336.

Dæmoniorum ejectio vid. *Obſeſſio.*

Damæ dantur platycerotes 392. cornibus ſuis adoriri ſolent alias beſtias ib.

Damaſcus quales merces dederit Tyriis 1206. 1207. circumjacens regio illius admodum ferax eſt ib.

Daniel in leonum foueam Babele conjectus, illæſus a DEO conſeruatus fuit 1260. ejus prophetia *de 70. hebdomadibus annalibus* quomodo a Judæis exponatur ib. quales anni ab eo intelligantur, lunares an ſolares 1261. quinam ſit harum hebdomadum terminus a quo & ad quem ibid. quomodo ſint ſupputandæ ib. Prophetiæ *de Meſſia*, forte per Orientem notæ, num Magos de ſtella ceu nati Meſſiæ ſigno informauerint 1306.

Daricum, moneta Perſica, unde nomen ſuum habeat 635. quot darica confecerint talentum Babylonicum ib. eſt Adarcon Hebræorum ib. quanti fuerit pretii ib. 651. 652.

Dauid num uno eodemque tempore *leonem & urſum* adortus fuerit & interfecerit 491. non videtur id eodem tempore contigiſſe ob varias rationes ib. quomodo eos fuerit aggreſſus ib. heroicum adoleſcentiæ ejus factum id fuit 492. *coronæ Ammoniticæ*, qua Dauid inſignitus fuit num talenti pondus an pretium fuerit 503. quomodo ei fuerit impoſita ib. quibus gemmis exornata ib. Dauid *fortis ut leo* 507. cur jam *ſeptuagenarius* tam *frigidus* fuerit factus, ut calefieri nequiuerit 515. nec etiam veſtimentis ibid. cur virginem formoſam & juuenculam ei in conſortium dederint ibid. quibus rebus inungi debuiſſet ad calefaciendum Dauidem ex conſilio Verulamii ib. Dauidis *intentio DEO templum extruendi* 521. id quod autem filio Salomoni relinquere diuinitus juſſus eſt ibid. in exemplari tamen illud videre ei contigit ib. quod & filio Salomoni in archetypum futuri ædificii tradidit 631. procul dubio a DEO ipſo illi præſentatum ib. ſumtus ad futuram templi fabricam neceſſarios collegit 521. hæc collectio quantam auri, argenti, ærisque ſummam confecerit 630. cui non comparari merentur Cyri ex deuicta Aſia, & Alexandri M. ex Perſepoli reportati, celebres licet alias, theſauri ibid. Summa auri & argenti iſtius reducta ad ducatos & imperiales 631. it. ad libras ſterlingicas ibid. Dauidi ex ſumma mentis triſtitia ortus *morboſus corporis ſtatus* 857. 858. 890. ejus & Moſis *harmonia* in modo ac ordine deſcribendi creationis hiſtoriam 866. varia ejus *itinera ac perſecutiones* occaſionem dedere ei ad varias alluſiones in pſalmis ſuis ad res phyſicas 957. 958.

Dedani duo in Scriptura S. occurrunt 1204. ubi utriusque poſteri ſedes ſuas habuerint ib. quinam per *mercatores Tyri* intelligantur ib. quænam fuerint eorum merces ib. 1205.

Deiſtæ quinam dicantur 868. ſeq. num atheis ſint annumerandi ib.

Denarii Romani valor 1371. 1389. Romæ non idem ſemper erat ib. unde nomen ſuum habeat ib. ex qua materia ſub conſulibus fuerit cuſus ib. valor ejus in pondere ac moneta moderna ibid. ſi pro drachma Athenienſi ſumatur, quantus ſit ejus valor 1389.

Dendritæ niuoſi & glaciales mire figurati 806.

Dentibus quanta inſit vis, inprimis *molaribus* & *inciſoribus* 910. *molares* unde dicantur ib. 1047. quinam eorum uſus ib. unde vis illa dentium major euadat 910. quot & quam validi dentes inſint leonibus ib. cur illis res maxime nociuæ in Scriptura S. comparentur ib. acetum cur dentibus ſit noxium 995. dentes æſtimantur, qui egregie nitent, ejusdem altitudinis & concinna ſerie poſiti ſunt 1066. cur obſtupeſcant acidis & acerbis rebus 1166. *dentium dolor* a Scriptoribus Medicis comparatur infixioni pali in carne 1510.

Dentifricia Arabum 97.

DEUS eſt Creator mundi 1. 2. ejus proprietates 1. cur terram primo creauerit Chaoticam 6. duplex, *bonus* & *malus*, veterum Philoſophorum & hæreticorum rejicitur ibid. punit per gradus, id quod exemplo Pharaonis & Ægyptiorum patet 134. *fumus e naſo & ignis ex ore ejus prodiens* repræſentat DEUM iratum 510. 512. unde hæ locutiones deſumtæ ſint ib. quo ſenſu DEUS *ventis vehi* dicatur 511. & *nubes denſæ ac atratæ tabernaculum ejus* vocentur ib. *Vox DEI* quid notet 511. 888. it. ejus *ſagittæ* 512. 668. *terrores* ib. ejus nutui præſto ſunt omnia hujus uniuerſi corpora in hominum vel ſalutem vel exitium 617. *Magnus* jure vocatur 667. unde magnitudo ejus eluceat ibid. 937. miracula facit ſemper & ubique 667. quomodo magnitudo ejus pateſcat ex pluuia 667. 668. quo ſenſu ſe beſtiis ſæuiſſimis comparari patiatur 683. 684. concipi nequit, niſi a ſeipſo 684. num DEI *exiſtentia* demonſtrari poſſit ex lumine rationis 687. *demonſtratur* illa ex quadrupedibus & auibus 687. ſeqq. terrâ, & quæ in illa ſunt 692. 693. plantis 695. 696. piſcibus 697. 698. finibus rerum creatarum 737. ex ſtructura cordis 892. 894. 895. auris 932. 933. oculi 934. 935. 936. ex terræ proportionata diſtantia a Sole, motu æquabili circa Solem, atmoſphæra circumflua, inæqualitate ſuperficiei &c. 1475. 1476. ex ſitu partium corporis humani, illius utilitati adaptato 1534. quo ſenſu *omnia ſimul & ſemel creaſſe* dicatur 697. ejus *omnipræſentia* quomodo ex natura & ratione demonſtrari queat 714. quo ſenſu ab Auguſtino mari, & mundus ſpongiæ in mari jacenti comparetur 715. ejus *omniſapientia* & *omniſcientia* quomodo ex natura & ratione demonſtrari queat ib. 723. quo ſenſu *deſcendere, aſcendere & cognoſcere aliquid* dicatur 715. eſt omnis in mundo motus auctor 716. ejus *thronus* quinam dicatur 726. qualem de ejus omniſcientia & gubernatione mundi conceptum ſibi formauerint gentiles 749. ubi DEUM collocauerint ib. quomodo ſanæ mentis Philoſophus ejus omniſcientiam & omnipræſentiam ſibi concipiat ibid. quomodo DEUS *pondus adhibeat ventis* 750. 751. 752. & *aquas comprehendat menſura* 752. 753. 754. 1114. *pluuiæ* quoque, *fulmini & tonitrui viam & terminum præfigere* dicatur 754. DEI *cognitio ex natura* quam neceſſaria ſit, & tamen a plurimis turpiter negligatur 774. 775. 961. quo ſenſu *noctu cantum dare* dicatur 775. quomodo ex creaturis cognoſci queat, cognitione tamen eſſentiæ ejus admodum inadæquata & imperfecta 776. *opera* DEI ita ſunt intuenda, ut laudes ſimul ei pie decantentur ib. 943. quo ſenſu *eminus cognoſci* dicatur 776. *Æternitas* DEI notat omnium infinitarum ejus perfectionum nexum 777. DEUS ex neceſſitate naturæ ſuæ eſt æternus ib. quo ſenſu *nubes inhabitare* dicatur 779. ejus directio fulminum & tonitruum 782. 808. reuerenda DEI *Majeſtas* quomodo ex nubibus atris, fulgure, fulmine & tonitru eluceſcat 794. quo ſenſu dicatur *pater pluuiæ* & *mater roris* 809. a gentilibus vocatur *matripater* ib. DEI ex operibus ſuis demonſtratio debet eſſe captui ſingulorum adæquata, palpabilis & non longe petita 837. *digiti manusque* DEI quid notent 860. quomodo demonſtrari queat ex hominis natura 861. anima & corpore 862. ſq. dominio animæ in corpus & ideas 864. in varias creaturas 865. quomodo ex præſcripto religionis naturalis ſit amandus, timendus, obedientiaque, fiducia & patientia venerandus 873. quo ſenſu *luce tanquam veſtimento amictus* dicatur 944. quomodo *cœli* & omnia, quæ ſunt, *gloriam* DEI *enarrent* 877. 878. 880. 943. 944. quo ſenſu DEUS dicatur *cœlum inſtar cortinæ extendere* 945. & *nubibus pro vehiculo uti* 946. quo ſenſu arbores vocentur *arbores* DOMINI 956. 957. *terra plena benignitate* DOMINI 961. quid contemplatio operum diuinorum in nobis excitare debeat 972. quantis laudibus DEUM gentiles propter opera naturæ celebrauerint ib. DEI *omniſcientia* & *omnipræſentia* in quo conſiſtat 980. ad quæ nos incitet ib. quo ſenſu *menſuræ & pondera* dicantur eſſe *judicium ac opus* DOMINI 998. DEUS eſt prouidus temporis omniumque ejus mutationum auctor 1036. cur & quomodo ejus ceu Creatoris noſtri recordari ſemper debeamus 1045. quomodo creaturæ irrationales celebrent laudem DEI 1076. quo ſenſu DEUS *cœlum palmo æſtimare, terram pugillo comprehendere, monteſque in ſtatera appendere* dicatur 1114. DEO comparatæ omnes gentes nihil ſunt 1115. DEUS quo ſenſu dicatur *manifeſtus* & *abſconditus* 1125. *primus* & *ultimus* 1126. *ſcrutator cordium ac renum* omniſcius & juſtiſſimus 1161. *DEUS de propinquo & longinquo* 1163. DEI opus eſt *fremitus maris & tumultuatio fluctuum ejus*, ſed & *ſedatio ejus* 1169. quo ſenſu DEUS *cœlos, cœli terram, & terra frumentum, oleum ac vinum exaudire* dicantur 1263. quo ſenſu ſe comparet tineæ & teredini 666. 899. 1265. leoni & pantheræ 1265. 1268. quam neceſſarius ſit genuinus de DEO conceptus ad eum rite colendum 1444. quam valida ſint exiſtentiæ diuinæ ex operibus DEI argumenta 1471. quomodo DEUS gentilibus ſeſe manifeſtauerit ib. DEI in creatione corporum mundi totalium fines ſecundarii num unice colliment ad uſus hominum 1474. DEI *omniſufficientia* 1478. quomodo ſit quærendus & inueniendus 1482.

Diabolus ſeductor hominum ſub ſpecie ſerpentis 29. quo ſenſu pœna Gen. II. 14. dictata ei applicari queat 31. non poteſt patrare miracula, ſed mira 121. ejus vires in naturam nobis ſunt incognitæ ibid. num ſit *ſerpens* ille *vectis* 729. cur ſub forma hirci comparere credatur a multis Chriſtianis 1090. quomodo Syri & Perſæ diabolum vocent 1110. quod nulla ſit *diaboli in homines ac corpora potentia*, ſententia Bekkeri 1316. *obſeſſio hominum a diabolo* corporalis & ſpiritualis, vid. *Obſeſſio*.

Dibapha quænam dicta fuerint veteribus 199.

Dice qualis fuerit Dea apud veteres 1492.

Didymi Alexandrini ſententia de ſerpente ἄποδι creato, a Satana pedibus inſtructo, iisque rurſus a DEO priuato 31. refutatur ib.

Dierum noctiumque longitudo pro diuerſo prouinciarum ſitu diuerſa ac proportionata 8. 878. *viciſſitudo* quam utilis & neceſſaria terræ ejusque incolis 959. 960. 735. 878. *dierum naturalium* diuerſum apud diuerſos *initium* 8. cur apud Judæos illorum initium a veſpera capiatur ib. 960. diem noctemque alterat gyratio centralis terræ 15. dies ob Solem non occidentem tempore Joſuæ prolongatus quo ſenſu *ſui ſimilem habuiſſe* negetur 456. dies no-

tat ſæpe ſtilo Scripturæ S. *annum integrum* 473. 504. quam utile ſit hominibus, quod feræ beſtiæ interdiu in cubilia ſua ſe recipiant 960.

Diluculum vid. *Crepuſculum.*

Diluuii aquæ non fluctuantes, ſed tranquillæ fuiſſe videntur 41. diluuium quo *anno mundi* contigerit 43. *vere* an *autumno* terram inundauerit ib. contigiſſe verno tempore demonſtratur ib. ſpeciatim menſe *Majo* inchoaſſe, ex reliquiis diluuianis probatur ibid. *cauſa* ejus duplex 44. *ruptio fontium abyſſi* qua ratione facta fuerit ib. 949. num cauſa hujus ruptionis & pluuiæ quadrageſimalis fuerit *Cometa terram præteriens* 44. 1523. an ſubitanea motus terræ centralis cohibitio ib. num cauſa diluuii fuerit *conjunctio Jouis & Saturni* magna in fine cancri 45. 1523. tempore diluuii triſtiſſima fuit terræ conditio 45. uniuerſalis diluuii *poſſibilitas* 46. in eo cortex terræ primæuæ prorſus fuit diſſolutus 47. cur tanta fuerit diluuii *aquarum altitudo* ib. uniuerſalis diluuii teſtes ſunt *reliquiæ diluuianæ* 48. montium ſtrata, rupturæ, curuaturæ mire variantes ib. quot milliones hominum in eo perierint 55. poſt diluuianam cataſtrophen *noua quaſi creatio terræ* contigit 949. hujus cataſtropheos deſcriptio 1299. monumenti cujusdam diluuiani deſcriptio 1536.

Dipſas, ſerpens urens, deſcribitur 387. 410. quid cauſetur ejus morſus ib.

Diſcalceati ſunt Orientales 154. olim & Lacedæmonii fuerunt ib. it. Cretenſium pueri & puellæ ib. alii plures ib. quænam hujus moris ratio ib.

Diſcipulorum CHRISTI opinio, quod dentur ſpectra, a CHRISTO non reprehenſa 1361. *ſomnus*, CHRISTO in horto Gethſemane animâ ſuâ patiente, ex quibusnam cauſis ortus ſit 1393.

Diuinatio quid ſit 418. *naturali diuinandi facultate* quali & quibus in rebus gaudeant homines 598.

Diuitis erga pauperes liberalis ſymbolum eſt nubes in largam pluuiam ſe effundens 1042.

Dolor quare oriatur ex *vulnere* 93. cur die tertio & quarto adeo exacuatur ib. unde intenſior fiat ib. ex *circumciſione* die cumprimis tertio eſt vehementiſſimus ib. *capitis* in filio Sunamitidis unde ortus fuerit 604. ex dolore capitis quomodo oriatur apoplexia ib. *dolores oſſium* unde ſint tam ſenſibiles 764. *dolorum ventris* præ angore quænam ſint cauſæ 1088. *dolores parturientis* unde oriantur ibid. 1175. ſunt omnium vehementiſſimi ibid.

Dominium in creaturas eſt character imaginis diuinæ in homine 23.

Domûs lepra 330. *domus templi* quid notet 632. *Saltûs Libani* ubi a Salomone fuerit extructa 546. ejus longitudo, latitudo & altitudo ad menſuram Pariſinam & Tigurinam reducta ibid. columnarum ſeries ib. deſcriptio ex Villalpando ib. ubi ille quatuor ejus columnarum ordines collocet 547. feneſtræ ejus quomodo fuerint locatæ ib. porticus ante eam columnis ſuffulta 548. atrium ejus ibid.

Donorum argenteorum & *aureorum* a principibus tribuum in conſecratione altaris oblatorum pondus & ſumma 366.

Drachmæ Atticæ valor 1253. 1370. æquauit valorem Denarii 1370.

Dracones quid ſint 434. num gaudeant veneno ibid. ita vocantur a nonnullis *ſerpentes longiores* 713. 901. hoc nomine quoque veniunt *ceti* 766. de draconum *magnitudine & volatu* fabulæ veterum ib. 1093. 1158. quænam harum fabularum ſit origo 767. quanti hodie deprehendantur maximi ib. deglutiunt homines integros ib. 1178. *figuram portentoſam* illis vulgo tribuunt 767. ſunt nec pedati nec alati ib. *criſtati* tamen nonnunquam inueniuntur ib. de *vi draconum abſorptiua aëris & auium prætervolantium*, itemque *miſerabili ſibilo* fabulæ veterum 768. diuerſæ veterum de draconibus narrationes 1178. degunt in locis deſertis 1180. ſunt *inſignia regia* apud varias gentes 1208.

Dromedarii quinam ex camelis vocentur 1137.

Dudaim. De illis varii ſcripſere 80. num fuerint mandragoræ 80. 81. an lilia alba 81. aut viola ſeu Arabum Jeſmin ib. an tubera ſubterranea ib. aut ſpecies quædam melonum ſiue peponum 82. aut ramuſculi ficuum ibid. videntur fuiſſe *fructus ficus Indicæ*, *Muz* vel *Mauz* Arabibus dictæ ib.

Dulcedo in quonam conſiſtat 474. 987. *mellis* 474.

Durities quomodo obtineatur in ferro 1159.

Dyſenteria per halitus excrementorum facillime propagatur ab uno ad alium 444. qualis ſit morbus 646.

E.

EBenum lignum quale fuerit 1204. ubi creſcat 1205. num ſit Hobhenim Hebræorum ib.

Ebrietatis deſcriptio 62. cauſa & effectus 274. 275. damna & incommoda ib. 874. hinc *a DEO prohibita ſacerdotibus Leuiticis* 275. 1002. 1004. 1005. 1006. *lex Carthaginenſium* contra ebrietatem 275. Ægyptii ebrietati dediti ib. unde ebrietatem vita diutina & ſenectus ſequatur ſæpius 1004. cur ebriis objecta appareant duplicia 1005. quare *reges, principes ac judices ab ebrietate ſibi cauere* debeant 1029. quam deteſtandum ſit vitium in perſonis publicis politici, eccleſiaſtici & ſcholaſtici ordinis 1098. num ebrietas homines aptos reddat, *peregrinis & ignotis ſibi linguis loquendi* 1459.

Ebur olim materia domuum, thronorum, lectorum fuit 903. ebori commode comparatur cutis candida & nitens 1073. *ebur foſſile* 1200.

Eccleſiæ Judaicæ ſymbolum vinea 923.

Echinus marinus ouulis fœcundus 200. eſt animal motus tardiſſimi 966. *terreſtris* num ſit Kippoth Hebræorum 1091. ubi degat in æſtate ac hyeme ib. ejus ſpecies eſt Hyſtrix ib.

ab Eckenberg, Jo. Carolus, Pſeudo-Simſon modernus 480. roboris ejus ſpecimina naturæ artisque opera fuerunt ib. Simſoni ratione roboris comparari nequit ib.

Eclipſis ſolaris tempore paſſionis CHRISTI vid. *Sol.* Maxima quædam in China obſeruata 1404. *lunaris* eodem, quo eclipſis ſolis paſſionalis contigit, die circa Solis occaſum obſeruata ib.

Eclipticæ, & motus Solis per eam, uſus 8.

Ecnephiæ quales ſint ventorum turbines 752.

Ecſtaſis naturalis quid ſit 1475. ei obnoxii ſunt Melancholici ib. contingit & literatis profundæ meditationi deditis ib. quomodo fiat, dici nequit ib. *diabolica* quid ſit ibid. difficulter a naturali diſtinguitur ib. *ficta* quoque datur 1466. qualis fuit Ariſteæ philoſophi ib. *diuina* quid ſit ib. quæ datur *in corpore* & *extra corpus* 1508. poſterior in quo conſiſtat ib. an in illa anima ſeparetur a corpore ib. quibusnam ejusmodi ecſtaſis obtigerit ib. ecſtaſes gentilium ſacerdotum ac ſacerdotiſſarum fuere diabolicæ ib. ecſtaſes variorum fictæ ib. *ecſtaſis Pauli diuina* qualis fuerit ib.

Elaſticitas aëris quanta ſit 772. 793.

Electrum Græcis denotat ſuccinum, cryſtallum, aurum argentiferum 1186. nomen & uſus ejus fuit antiquiſſimus ib. quid ſit 1528.

Elementa in futura terræ deſtructione igne ſoluenda ſunt aqua & aër 1387.

Elephantiaſis qualis ſit morbus 660.

Elephantibus abundat India 575. quorum major vis eſt, quam elephantum Africæ ib. 576. num inde Salomoni allati fuerint elephantes ipſi, an tantum eorum dentes 575. unde Indis dicantur *Barro* 576. Elephas non eſt Behemoth Hebræorum 836. ſeqq. in *dorſo* eſt prædurræ cutis, mollis autem in *ventre* 837. ei formidabilis maxime eſt culicis quædam ſpecies, eo quod ventrem ejus pungendo maximos ei dolores infert ib. a quibusnam beſtiis interficiatur 838. aquam eo uſque ſaltim intrat, quatenus eſt in vado 840. ad trajicienda flumina eſt timidus, imo ad natandum plane ineptus ibid. *Elephas per foramen acus tranſiens*, prouerbialis locutio apud Judæos 1372.

Eliæ prophetæ *jejunium quadrageſimale* 196. *corui ejus nutritores*, num fuerint ciues urbis Orbo 586. an mercatores aut Arabes ib. fuerunt proprie ſic dicti corui ib. an carnes & panem bis in die attulerint ib. unde illa deſumſerint ib. an Elias, ſalua diuina lege, cibum accipere ab iis, ceu auibus immundis, potuerit 587. prædicta ab eo & a DEO effectui data extraordinaria *ſiccitatis triennalis* calamitas 587. quam miraculoſe a DEO cum ſua hoſpita, vidua Sareptana, fuerit nutritus atque ſeruatus 588. ejus mira & miraculoſa *filii Sareptanæ a mortuis reſuſcitatio* 589. *ſacrificium* igne cœlitus delapſo miraculoſe conſumtum 589. 590. quo ſenſu *caput ſuum inter genua ſua poſuiſſe* dicatur in monte Carmelo 591. quomodo *ſub umbra juniperi*, fruticis humilis, *recubare* potuerit 592. an illam ſibi ceu noxiam elegerit ex tædio vitæ ad accelerandam mortem ib. an *duo illi Centuriones*, Eliam ex mandato Regis captiuum ducturi, *jure fuerint igne cœlitus delapſo deleti* 593. 594. miraculoſa *Jordanis*, eaque duplex, *per pallium Eliæ diuiſio* 594. Elias *viuus in cœlum translatus* 595. quid notent *currus & equi ignei* ibid. an tantum in ſuperiorem aëris regionem, an vero extra cœli ſtelliferi vortices fuerit raptus ib. qualisnam ventus ille fuerit in Horeb, contra quem caput pallio ſuo obuoluit 930.

Eliſæi prophetæ *miracula* patrata in Jordane pallio Eliæ diuiſo 594. in aquis Hierichuntinis vitioſis 596. in lecytho olei viduæ alicujus propheticæ 602. in ſterili matre Sunamitide & filio ejus mortuo 604. in pulte inſalubri 605. 606. in centum virorum cibatione viginti panibus 607. in Naamane Syro leproſo 608. & in Gehaſio in pœnam auaritiæ & mendacii leproſo facto 609. in ſecuri in aquam prolapſa ib. in Syris eum capiendi gratia emiſſis 610. in mortuo poſt mortem ſuam 616. num oſſa ejus tantam habuerint mortuum reſuſcitandi vim ib. undenam *caluitiem* ſibi contraxerit 597. quare pueris Bethelicis fuerit irriſioni ib. num hac in re fuerit typus CHRISTI ib. grauiſſimam DEI pœnam cur illis fuerit imprecatus ib. *Muſica* quid attulerit ei ad vaticinandi facultatem 598. ſq. refutatur Spinoza, naturalem Muſicæ ad proferendas prophetias vim tribuens ib. ſingulares ritus ab eo in reſuſcitando Sunamitidis filio mortuo adhibiti 604.

Eloquentia mellis elogio ornata 880. 881.

Elumbes quinam dicantur 837.

Embryonum paucorum admodum dierum forma & magnitudo 681.

Empedoclis de *Sole duplici* ſententia 15. renouata ab Eimmarto ibid. de *ortu hominum* ſomnia 1485. de *deſtructione mundi per ignem* ſententia 1521.

Enantiophaniæ Scripturæ S. tolluntur in genealogia Jacobi patriarchæ 105. Moſis & Stephani in hiſtoria ejusdem ibid. 106. ratione eſus adipis modo prohibiti modo promiſſi 272. diuerſi Leuitarum numeri 362. diuerſæ ſuburbiorum pro Leuitis menſuræ 397. 398. ratione ſummæ populi a Dauide numerari juſſi 514. numeri columnarum in domo Saltus Libani Salomonea 547. altitudinis binarum templi columnarum, Jachin & Boas 550. & peripheriæ earundem 551. altitudinis capituli earundem 553. numeri malogranatorum in iisdem columnis earumque capitulis 555. ornamentorum maris æneі externorum, eorumque a ſe inuicem diſtantiæ 562. numeri bathorum, quos continuiſſe dicitur 564. Eſræ & Nehemiæ ratione ſummæ populi Judaici ex Captiuitate Babylonica reducis 649. 650. Jeremiæ & Danielis in annis regiminis Jojakimi regis a Nebucadnezare primum ſubjugati 1164. inter libros Regum & Ezechielem Prophetam ratione menſuræ longitudinis Veſtibuli in templo 1233. Matthæi & Marci circa vinum CHRISTO in cruce patienti propinatum 1400. Matthæi ratione inſtrumenti, quo ſpongia aceti plena CHRISTO in cruce pendenti fuit propinata 1407. ſeq. Marci & reliquorum Euangeliſtarum circa gallicinium in hiſtoria abnegationis Petri 1420. Marci & Joannis circa horam crucifixionis CHRISTI 1422.

Encrides quales ſint placentæ 1308. unde parentur hodienum ib. num ceſſerint in victum Joannis Baptiſtæ ib.

Encryphias Athenienſium qualis fuerit panis 1192.

Endorea Pythoniſſa vid. *Saga Endorea.*

Engeddi, Engadda, vicus, ubi ſitus fuerit 1058. unde nomen ſuum habeat ib. quid ejus nomen notet ib. cognomen illius ib. ad hunc vicum fuit palmetum & balſametum ib. *Vineæ Engeddi* an notent balſameta ib.

Enyſtrum num ſit primus an quartus ventriculus in pecudibus 417. numeratur inter delicatiores corporis partes ib.

Epanthrax, placenta ſubcineritia 1192.

Epha quantæ capacitatis menſura fuerit apud Judæos 183. 481. 1080. 1254. quid ſit *decima pars Ephæ* 234. it. *ſexta pars Ephæ* 1254.

Epheſiæ literæ quænam olim dictæ fuerint 1488.

Epictetus quam pius ac ſapiens Philoſophus fuerit 1045. ſapienter dicta ejus de officio hominis erga DEUM ib.

Epicurei quid ſtatuerint de DEO & ortu mundi 1481. cur odio habuerint poëtas ib.

Epicurus quomodo de DEO fuerit locutus 869. quid de primo hominum ortu ſtatuerit 1485.

Epilepſia ſuos habet paroxyſmos inprimis lunâ noua ac plena 1368. ægrum, ubicunque fuerit, ad procidendum neceſſitat ib. ei linguam mox ad clamandum ſoluit, mox, ne loqui aut deglutire queat, conſtringit ib. *ſpuma* in hoc morbo unde oriatur ib. nec non *ſtridor dentium* ib. homini tabem conciliat ib. ut ſuum caput & pectus pugnis cædat, ſæpe adigit, ib. affligit haud raro a pueritia 1369. num ſit *ſanabilis* ib. tremendum præſentibus aſpectum præbet ib. cur *morbus ſacer* vocetur ib. 1418. ſæpe ægri in his conuulſionibus mira ac ſtupenda vident & loquuntur ib. Epilepſia eſt Plauti *morbus inſputatus* 1418. cur veteres contra epilepſiam *exſpuendo & inſpuendo* præmuniri voluerint ib.

Epilepticum fuiſſe *lunaticum* illum a CHRISTO ſanatum, probatur ex *morbi nomine*, quo lunaticus laboraſſe dicitur præcipue, quando luna noua aut plena fuit 1368. ex *frequenti caſu in ignem & aquam*

ib. ex *alternatione clamoſitatis & linguæ mutæ* ib. ex *ſpuma, ſtridore dentium, tabe & contuſione capitis & pectoris*, ceu ſignis & ſymptomatibus epilepſiæ ibid. ex *adhærentia morbi inde a pueritia* 1369. & triſti ægroti ſpectaculo ib. nil tamen obſtat, quominus & ſimul a dæmonio obſeſſus fuiſſe dici queat 1368.

Epiſpaſmus quid ſit 1503. cur a Judæis quandoque adhibeatur ib. quomodo obtineatur ib.

Epiſtylium quid ſit Architectis 553.

Equi cerebrum quomodo in ſtructura ſua conueniat cum humano, & differat a bouino 827. *affectus* humanis proxime accedentes ib. *generoſitas* & aliæ qualitates unde deriuandæ ſint ib. *fortitudo* & robur ib. *juba* 828. *ſaltus* cur comparetur ſaltui locuſtæ ib. *narium fremitus* terribilis ib. *pectus* quomodo ſit indicium roboris equini ib. *pes* terram feriens ib. 830. glorioſa indoles 829. equus nil curat ſonitum pharetræ, ſagittarum ſtridores, clypeorum & lancearum ſplendores ib. *pro equis olim fiebant ſacrificia*, ne aſpectu vel auditu nouarum rerum terrerentur 830. quo ſenſu *bellum eminus odorari* dicatur ib. ejus *elogium* ex Oppiano ib. *ungulæ* cur comparentur ſilici 1081. & *velocitas* turbini ac ventis ib. imo & velocitati aquilarum 1142. *cultura & præſtantia* in Ægypto olim atque Thebis 1103. cur ibi poſteris temporibus deſierit 1104. *fremitus* quid ſit 1149. equis olim celebris Cappadocia 1203. 1204.

Ercius, *Erinaceus*, eſt animal ſolitarium 1091. num ſit Kippod Hebræorum ib.

Erucæ, vermes plantis infeſtæ 428. veſcuntur certo duntaxat earum genere, ib. ſpecies earum eſt *Inuoluulus*, vermis vitium ibid. plerunque ſunt pilis horridæ 1176. eruca num ſit Gaſam Hebræorum 1270.

Eryngium qualis ſit herba 152.

Erz, vox Germanorum, notat omnem metalli venam foſſilem 197. 570.

Eſca animalium in arca Noachi unde ſuppetierit 38. 42.

Eteſiæ, venti hodie *Mouſſons* dicti, in Indico mari frequentes 577. 751. dantur quoque in Zona temperata 752. per quas regiones ſpirent 751. 752. quænam ſint earum cauſæ ib.

Euæ productio e coſta Adami 28.

Eutychus juuenis, cur in ſomnum fuerit prolapſus 1488. ſeq. num ideo admodum ſit culpandus ib. cur ejus lapſus ex tertia contignatione a DEO fuerit permiſſus 1489. mortis ejus cauſa ib. per miraculum a Paulo ad vitam fuit reſuſcitatus ib.

Exemplar quid ſit in Architectura 632. cur ante ſtructuram ædificii delineari ſoleat ib. tale templi ædificandi exemplar Dauid dedit filio ſuo Salomoni ibid.

Exercitus quo ſenſu ob velocitatem comparetur nubibus, ventis, aquilis 1142. *equeſtres Orientalium* velociores ſunt Europæis ib. exercitui bellicoſo cur comparentur agmina locuſtarum 1276.

Exiſtentia DEI num ex ratione & natura demonſtrari queat 687. demonſtrata ex *animantium*, *quadrupedum* ſpeciatim, ſtructura artificioſiſſima ib. conſeruationis & defenſionis mediis ac inſtrumentis ibid. miro ſtudio alimenta quærendi & vitæ pericula euitandi ib. pabuli concoctione & in chilum ac ſanguinem conuerſione 688. generatione & propagatione ib. ex *auium* ſtructura & volatu 689. 690. ex *terra*, & quæ in illa ſunt 692. 693. 694. ex *plantis* 695. 696. *piſcibus* 697. 698. ex *finibus rerum creatarum* 737. ex *ventorum* uſibus & diſpenſatione 750. ſeqq. ex *homine* ejusque partibus, præſtantia, dominio in alias res creatas 861. ſeqq. ex *cordis* ſtructura 892. 894. 895. ex *auris* fabrica 932. 933. ex *oculi* præſtantia 934. ſeqq. ex *ſitu partium corporis humani*, illius commodis adaptato 1504. varia Atheorum contra exiſtentiam DEI argumenta diluuntur 1471. ſeqq. 1482. ſeqq.

Exorciſatio ſpirituum malorum per certas formulas Judæis jam olim fuit familiaris 1487. num illa jam Salomoni fuerit cognita ibid. exercita ab aliquibus Judæis in nomine JESU quam infauſte illis ceſſerit ib. 1488.

Expanſum cœli quid notet 9. num ſit aër, an extrema vorticis terræ linea ib. quo reſpectu conferatur *cortinæ* ac *tentorio* 1116.

Ezechielis viſio c. I. num adumbret vortices Carteſii & Syſtema Copernicanum 1187. quo ſenſu *panem ſuum ſtercore humano, ſaltim bouino, coquere* juſſus fuerit 1192. *Viſio de templo N. T. myſtico* quando ei obtigerit 1211.

F.

FAba Græca quid notet 370.

Fabæ C. B. Cyami leguminoſæ I. B. deſcriptio 508. cur *fabarum eſus* a Pythagora ſuis fuerit interdictus ibid.

Fabrorum ferrariorum labor in quo conſiſtat 1121. eſt durus, famisque & ſitis impatiens ib. fabri gentilium cur jejuni idola conficere ſoliti ſint ib. *fabri lignarii* inſtrumenta ibid. varii modi lineas rectas ducendi ib. rubrica unde a veteribus fuerit parata ib. materia ex qua ib.

Facies hominis eſt ſpeculum & internæ corporis diſpoſitionis & mentis ipſius 249. quomodo ſe habeat in affectu *triſtitiæ* ib. *gaudii* 250. *fauoris & beneuolentiæ* ib. *iræ* atque *zeli* ib. *facies Moſis* cur adeo fulſerit ib. cur *cornuta* pingatur ib. etiam gentiles diis ſuis facies fulgentes & cornutas tribuerunt ib. 220. quomodo *faciei cutis* oleo depuretur, emolliatur & tenera reddatur 955. 956. qua ratione ſequior ſexus in Italia faciem ab uredine & fuſco colore præſeruare ſoleat 956. *faciei unctiones* apud veteres ib. *inflammatio* quomodo ex angore oriri queat 1088.

Falco montanus num ſit Anaphah Hebræorum 298.

Fame cur conſumantur homines 434. 1184. ad cibos ipſi naturæ aduerſos neceſſitantur 611. in quo conſiſtat 1314.

Far dicebatur veteribus Zea dicoccos 142. 918. notat & quodcunque ſemen cortice nudatum inque cibum elixatum ib.

Farinæ uſus in dulcificandis nauſeoſis & amaris, mitigandis acribus, mulcendis torminibus, commutandis virulentis in nutritiua 606.

Farrago quid ſit 613. 669. 1102.

Febrium vulnerariarum cauſa 93. *petechialium* ſymptomata 425. earum per Muſicam curatio 489. a qualibet motus fluidorum ac fibrarum anomalia febris oriri poteſt 1331. febris eſt comes omnium fere morborum ib. & plurima pars hominum febribus moritur ib. *febris Socrus Petri* quo ſenſu *magna* dicatur ib. *febris continua* quænam dicatur ib. quænam *magna* vocetur ib. quam miraculoſe Socrus Petri a febri ſua fuerit ſanata a CHRISTO 1332. *febres intermittentes* vel plane non vel raro homines è vita tollunt 1445.

Fel vid. *Bilis*.

Feles ſylueſtres ſunt Zijim Hebræorum juxta Bochartum 1089. ubi tales dentur ib.

Femoris caſus in uxore adulterii rea poſt aquæ maledictæ potum quid notet 364.

Feneſtrarum domûs neceſſitas 529. Templi Salomonei *Sanctiſſimum* num habuerit feneſtras ib. *feneſtrarum templi* forma ib. 530. altitudo ib. ubi locatæ fuerint 531. cur non in angulis domûs ponantur 547. cur in linea perpendiculari ſibi reſpondere debeant ib. earum *forma* cur in templis ſit ſuperius rotunda vel acutangula, in aliis autem ædificiis quadrata 548. apud veteres nonniſi quadrangula fuit 1242. quando arcuata fieri cœperit ib. cur quadrata præferenda ſit arcuatæ ib. quomodo firmitati ædificii, retenta licet forma feneſtrarum quadrata, conſulendum ſit ib.

Fermentum, corruptionis genus 150. ejus uſus flamini diali erat interdictus ib. *fermentatio* eſt via ad putrefactionem 151. *fermentatus panis* præſtantior eſt infermentato ibid. quare Judæis tempore paſchatos fuerit interdictus ibid. fermentum an & quomodo ſe multiplicet 1357.

Ferro abundauit Palæſtina montoſa 408. imprimis regio circa Phunon ſiue Phæno 409. *ferri lapides* quid notent ib. *ferrum natans* per miraculum 609. cur ſecundum leges motus in fluido ſubſidat ibid. cur ligno ſiue naui impoſitum, aut in tenues laminas diductum aquæ innatet ibid. quare a Jobo præ ceteris metallis *terrigenum* vocetur 734. unde ita dicatur ibid. eſt optimum peſſimumque vitæ inſtrumentum ib. vix datur regio, quæ ferro careat ibid. ferrum quomodo igne reddatur *ductile* 1121.

Ferulæ galbaniferæ deſcriptio ex Moriſono 244.

Feſtum tabernaculorum apud Judæos fuit feſtorum maximum 652. ex quibusnam arboribus frondes atque ramos pro conſtruendis in eo tabernaculis Judæi deſumſerint ib.

Fiber an ſit Kippod Hebræorum 1091. eſt animal amphibium, degens ad lacus & piſcinas ib.

Ficedula, Judæis *Sicli* dicta, eſt præſtantiſſima τῶν Selauim ſpecies 181. denotat nunc *Curucam* nunc *Rubricam* ib. à veteribus in deliciis habita ib.

Fictilia vaſa cur, illapſo in ea cadauere, confringi debuerint 311. intelligenda ſunt non-incruſtata ib.

Ficûs fructibus famem exſatiare, *foliis* autem nuditatem ſuam tegere voluit Adamus 30. an Dudaim de ramuſculis ficus arboris ſint intelligenda 82. rectius intelligitur *fructus ficus Indicæ*, quæ *Muz* ſiue *Mauz* Arabibus vocatur ib. ficus illius deſcriptio ib. fructus ejus qualis ſit 469. ſingularis arboris *character* ib. *ficus Indicæ maximæ* deſcriptio 470. 1377. ficus eſt remedium in inflammationibus, bubonibus peſtilentialibus, & aliis morbis 620. non flores, ſed groſſos protrudit 1063. in climatibus orientalibus jam menſe Martio ficus matureſcunt 1376. dantur & *ficus præcoces* ibid. *ficus a CHRISTO maledicta* qualis eſſe credita fuerit ab eo ibid. cur fuerit ab eo maledicta ibid. quæ maledictio fuit myſtica ad Judæos reſpiciens ib.

Fidelium tentationes a DEO immiſſæ comparantur cum exploratione auri atque argenti 719.

Filii degeneris & immorigeri pœna diuinitus dictata apud Judæos 1020. quid ei Salomon ex diuino inſtinctu minitetur 1020. 1021.

Fimi columbini, ouilli, vaccini, uſus loco ligni ad alendum ignem 612. 1192. 1193. unde fimo inſit vis fœcundandi terram 1319.

Fines rerum creatarum ex illarum ſtructura prolucentes DEI exiſtentiam & prouidentiam demonſtrant 737.

Firmamentum vid. *Expanſum.*

Fiſtula ani qualis ſit morbus 646.

Fixarum ſtellarum claſſes ſunt ſex vel octo 68. *numerus* 68. 69. qua ratione vocetur *innumerabilis* ibid. *diſtantia* a terra 675. certo determinari nequit ibid. fixæ *propria gaudent luce* 1507. juxta Copernicanos ſunt *totidem ſoles*, & aliæ ſubinde aliis ſuperiores 717. 812. num voluantur circa fixas has illaſue *corpora planetica*, inhabitata ab entibus intelligentibus 1474.

Flagella veterum unde confecta fuerint tum apud Judæos tum apud Romanos 1397. varia eorum nomina ib. fuere vel ex loris aut funibus confecta, vel aculeis ſpiniſque armata 582. hæc dicta Græcis *Maragnæ*, Scriptoribus Latinis ſequiorum ſeculorum *Scorpiones* ib. & his CHRISTUS in paſſione ſua cæſus fuiſſe videtur ib.

Flagellatio alia fuit apud Judæos, alia apud Romanos uſitata 1397. *illa* in quo conſtiterit, & quam doloroſa fuerit ibid. *hæc* quomodo facta & quibusnam flagellis inſtituta fuerit ib. fuit crucifixionis antecedanea ibid. crudelior & magis doloroſa, quam Judaica ib. in quem finem CHRISTUS a Pilato flagellari juſſus fuerit ib.

Florum varietas cum notis ſuis characteriſticis 14. flos quid ſit 701. quomodo exprimat imaginem vitæ humanæ ib. florum uſus 707. quando decidant ib. 942. flores vitis ac oleæ 707.

Fluida corpora reſiſtunt tranſeuntibus aliis ſolidis pro ratione grauitatis & denſitatis 877. quænam dicantur fluida 914.

Flumina, quæ ex montibus niue tectis oriuntur, in media æſtate ſunt altiſſima 448. eorum aquæ num quandoque refluant ad fontes ſuos 449. quænam ſit refluxus hujus cauſa naturalis ib. eorum *incrementa & decrementa* unde dependeant 738. flumina ex metallifodinis erumpentia 738. 742. num *fluminum origo* ſit deriuanda ex aquis de cœlo delapſis pluuialibus ac niualibus, an ex mari 742. 1034. poſteriori hypotheſi quid opponi queat 1034. prior hypotheſis quos habeat auctores ac fautores ib. quænam ſint ejus fundamenta 1035. quomodo differant hæ duæ hypotheſes ib.

Fluxus ſeminis vid. *Gonorrhœa.*

Folliculus quid ſit & quomodo differat a gluma 1118.

Fontes amari dantur paſſim, præſertim in Arabia 170. *fontes aquarum*, cur, illapſo in illos cadauere, non immundi facti fuerint 312. *majales & periodici* quinam dicantur 738. iis abundat Heluetia 951. *fontium abyſſi firmatio* quid notet 994. *fontium origo*, unde ſit deriuanda, de eo duplex datur hypotheſis 1034. alii eam deriuant ex *mari* ib. quid his opponi queat ib. alii ex *aquis pluuialibus ac niualibus* ib. 742. quosnam hæc hypotheſis habeat auctores ac fautores 1034. quænam ſint ejus fundamenta 1035. *Fontes Mutinenſes* ib.

Formica-Leo quale ſit animalculum 663. ejus deſcriptio ex Poupartio ib. juxta Agatharchidem, Strabonem, Ælianum & alios eſt genus quoddam leonum, qui formicarum nomen gerunt ib. *formicæ Indicæ*, canum aut vulpium magnitudine exiſtentes, ſunt fabuloſæ ib. 1022.

Formicarum laborioſitas 989. admiranda cibi collectio ib. in quonam actiones earum conſiſtant ib. *formica maxima nigra alata*, ubinam locorum degere ſoleat 990. ubi nidificet ib. quam vorax ſit ib. quomodo hæc animalcula pontem viuum ex ſe ipſis conſtruant ib. *formicarum reſpublica* absque rege atque duce ibid. quomodo æſtate alimentum ſuum comportent ib. earum *aceruus* triplicem habet cauitatem juxta Plutarchum, pro habitaculo, promtuario & cœmeterio ib. Ælianus aliter *conclauia formicarum* diſpeſcit ib. quomodo ſint interſtincta & anfractuoſa ib. quando egrediantur ad colligendas fruges 991. quomodo *grana demor-*

deant, deglubant, domum reportent, excreſcentia morſibus frangant, humectata ſiccent &c. ib. ſunt ſerenitatis ac pluuiæ prænuntiæ ib. plenâ lunâ laborant quoque noctu, nouâ quieſcunt ibid. num *gaudeant oculis* ib. generantur ex ouulis ibid. morſu perfodiunt ac deuorant pediculos terreſtres ibid. *formicæ viſitantes* in colonia Surinamenſi Paramaribo, quænam dicantur a Belgis, & quanto ſint uſui 992. damna quoque inferunt calidarum regionum incolis ibid. per hyemem in profundo jacent ſomno ib. alimento comportato opus habent potius pro ſua prole, quam pro ſeipſis ib. ob varias illarum actiones humanis ſimiles, rationem, ſcientiam & prudentiam illis tribuerunt veteres 1022. imo virtutes omnes 1023. quo ſenſu vocentur *populus* & *reſpublica* ib. onera portant magnitudini ſuæ diſproportionata ib.

Fortitudo datur triplex, mechanica, rationalis & irrationalis 507.

Fortuna quid ſit 1472. 1486.

Fractura pedis vel *manus*, qua ratione hominem deformem aut ad actiones ineptum reddat 340.

Fraxini ſuccus ſiue *lacryma* vocatur *Manna* 175.

Friderico Barbaroſſæ in extrema ſenectute infantes & pueri caloris ergo fuere adjuncti 515.

Frons affectuum humanorum index 1504.

Frowini, Abbatis Angelimontani in Heluetia, miraculum fabuloſum in piſcibus patratum 1426.

Frugum primitias DEO in ſacrificium offerre, ritus fuit antiquiſſimus 343.

Frumentum pedibus conculcatum regerminare & maturas proferre poteſt ſpicas 618. quænam ejus rei ſit cauſa ib. ſæpe quoque dat uberiores & meliores meſſes ibid. id quod Sueuia in bello Gallico A. 1694. & 1704. experta eſt ib. 619. perdite quoque projectum, & fimo hominum equorumue ſtercoratum regerminare, plenasque ſpicas dare ſolet 619. cur in montanis regionibus frumentum lætius ac denſius creſcat 919. frumentorum atque leguminum varia apud Judæos genera 1099. quomodo veteres frumenta triturare ſoliti ſint 1100. artificioſa *frumenti multiplicatio* in quo conſiſtat 1354. varia ejus ſpecimina ib. ex ſyſtemate euolutionis plantarum explicari nequit ib.

Fruticum omnis generis flores in ſua varietate & cum ſuis characteribus 14.

Fucus num naſcatur in Nilo 115. ejus *materia* eſt antimonium ſiue ſtibium 615. 1131. *modus fuco illinendi oculos* varius ibid. fuci *præparatio* & *uſus* hodiernus apud Turcas & Perſas ib. quid ſit pauimentum fuco ſtratum 1131.

Fulgere ob fulguris ſubitum motum olim pronunciabatur, correpta ſyllaba media 783.

Fulgur eſt *lumen* illud *ſuper nubes a DEO extenſum* 779. habebatur a gentilibus pro monitorio, uti fulmen pro pœna diuina 782. ejus *velocitas* in prouerbium abiit 783. fulgura inſeruiunt aëri ab halitibus ſulphureis aliiſque noxiis depurando 808. eſt *meteorum igneum* in aëre prope terram 1381. cur aduentus CHRISTI ad judicium comparetur fulguri ib.

Fuligo, quam Moſes ex mandato diuino in cœlum ſparſit, non fuit medium affligendi Ægyptios malo peſti analogo 136. quum potius ſit peſtis antidotum ib.

Fulminis motus celerrimus 140. fulminei ſæpe glomeres obſeruantur tempore grandinis 139. 511. fulmina ſunt ſtilo Scripturæ S. *prunæ ardentes*, *carbones igniti* 511. *ſagittæ* DEI 512. 730. num dentur *lapides fulminares* 512. fulmen fuit ex rariſſimis, quo oues Jobi cum paſtoribus omnibus, excepto uno, omnes non tantum tactæ, ſed & conſumtæ fuerunt 658. *corpora fulmine tacta* triſte fuere iratorum deorum indicium apud gentiles ibid. fulmen num ob motum ſuum ſerpentiformem ſit ille *ſerpens vectis* 729. *fulminis ictus* an fiant fortuito, an dirigente DEO 754. 780. 782. *natura* & *geneſis* a nobis perueſtigari nequit 783. neque imitari illud ulla ars valet ib. cur prius videatur, quam ſonus tonitrui auditur ib. quomodo generetur ex mente Lucretii 783. 784. fulmina inſeruiunt aëri ab halitibus ſulphureis aliiſque noxiis depurando 808. diffiduntur ab aëris trementis reſiſtentia in ramos 889.

Fumus cur tam cito euaneſcat 937. cur oculos doloroſe afficiat 995. fumo locuſtæ præcipitantur in terram 1530. cur illum & ſulphureas ejus particulas inſecta ſufferre nequeant ib.

Fundamentum cur ſit prima eſſentialis pars ædificii 637. 797. templi Hieroſolymitani ubi fuerit jactum ib. fundamenti hujus ſubſtructio, congeſtio & complanatio ib. optimum dat ſolum petroſum ibid.

Funes ex gramine ſparteo quoque a veteribus fuerunt contorti 1212.

Fungi num ſint Pekaim Hebræorum 536. 606.

Funiculus menſorius unde confici ſoleat 1211. oleo cur imbuatur ib. cui fini inſeruiat ib. ejus uſus apud Judæos 1212.

Furfur quid ſit 1436.

Furum detectio in certis caſibus num ope Magiæ fiat, an imaginationi quærentium ſit tribuenda 363. *exploratio* apud gentiles per certam aquam 365.

Furunculorum, morbi cutanei, deſcriptio 322. in podicibus quanta adferant incommoda 484.

Fuſionis metallorum in metallifodinis quot dentur methodi 1145. *fuſorii fornaces* quomodo formandi, & quando pertundendi ib. *ignis fuſioni inſeruiens* quomodo modificari debeat ibid. myſtica & moralis fuſionis hujus applicatio ib.

G.

Gadareni ſiue *Gergeſeni*, num fuerint Ethnici, an Judæi 1335.

Galaxia eſt innumerarum ſtellarum congeries 69.

Galbanum gummi reſinoſi ſpecies 244. ejus deſcriptio ex Dioſcoride & Hermanno ibid. planta, ex qua promanat, vocatur *ferula* ib.

Galilææ fœcunditas 111.

Gallicinium, quænam ſit noctis vigilia 1420. eſt vel *primum* vel *ſecundum* ibid. ſecundum eſt idem cum vigilia quarta ib. quomodo Marcus cum reliquis Euangeliſtis ſit conciliandus circa gallicinium in hiſtoria abnegationis Petri ib. *cauſæ gallicinii* naturales ib. quomodo gallicinium in palatio ſummi Sacerdotis audiri potuerit, cum Judæis non licuerit gallos alere ib. an hic per gallicinium *tubicinium vigilis nocturni* intelligi debeat ib.

Gallina montana 690. gallinæ pro ſuis ouis ac pullis quantus ſit affectus, imo furor 690. 1380. quantus in pullos anatum a ſe excluſos affectus ibid. ſolet inprimis pullos ſuos ſub alis cuſtodire & fotu defendere 1380.

Gallus montanus & *ſylueſtris* num ſit Dukiphath Hebræorum 298. *Upupa* num ſit ex genere gallinaceo 299. *galli ſaginati* ſunt Hebræorum Barbyrim Abuſim 516. galli *vis prolifica* quanta ſit 690. gallus ex animalibus irrationalibus *rationaliſſimum* audit Plinio 815. eo quod homines e ſomno excitet ad labores 816. quomodo cantu galli locorum longitudines ſe inuenturum nonnemo promiſerit ib.

gallus

gallus cur primo mane tam alte clamet 1420. num Judæis fuerit illicitum gallos alere ib.
Ganges, Indiæ fluuius, num fuerit auriuehus 575. cur hodie non amplius talis ſit ib.
Gangræna eſt conſectarium ambuſtionis 322. quid ſit 1514. in quonam conueniat cum cancro ib. ejus progreſſus quibus mediis interrumpi queat ibid. quomodo differat a cancro ib. veteribus fuit ſpecies cancri ib.
Gaudii effectus quandoque ſunt lacrymæ 103. ratio ejus rei ib. effectus & ſigna in facie hominis 250.
Gazellæ quid ſint apud Arabes 988.
Gehaſi cur a Domino ſuo Eliſa plaga lepræ fuerit afflictus 608. hæc lepra eum miraculoſe inuaſit, naturaliter autem in poſteros ejus fuit propagata 609.
Gelu qua ratione corpus humanum adurat 88.
Gemelli & *gemini* cur ſæpe Latinis idem notent ac *ſimiles* 1067.
Gemitus quo ſenſu tribuantur etiam corporibus inanimatis 1497.
Gemmæ pectoralis ſacerdotalis duodecim 225. ſqq. *nomina* illarum variis interpretationibus ſunt obnoxia ib. *Scriptores* de illis 228. ab Indis ex duriſſimis ſaxis eruuntur 737. 741.
Genæ faciei rubicundæ cur comparentur *fragmini mali punici* 1067. *areolis aromatum* & *turribus ſeplaſiariæ officinæ* 1072. 1073. *roſis* & *purpuræ* 1185.
Generationes hodiernæ ſunt rudimentorum infinite paruorum in prima jam creatione corporibus inditorum euolutiones 13. 695. ſq. *æquiuocæ Scholaſticorum* quam abſurdæ ſint 121. 126. 131. 179. 473. 688. 1018. *generationis tria* ſunt *principia* juxta Ariſtotelem, materia, forma & priuatio 748. *generationis humanæ* negotio nec ſolus vir nec ſola fœmina ſufficit 1082. *generatio ex intemerata virgine* eſt merum miraculum ib.
Geniſta, frutex humilis, non arboreſcit 593. num ſit Rothæm Hebræorum 762. 976. eſt ſymbolum calumniatorum & maledicorum 976.
Gentes ſæpe integræ ſedibus ſuis a beſtiolis pulſæ ſunt 194. 974.
Gentilibus quare quercus ſacra fuerit 94. *idololatriæ* eorum *origo* & *progreſſus* unde deducendus 95. illorum *arcæ ſacræ* 205. *altaria* quadrata & cornuta 219. *Dii cornuti* 220. *Heliolatria* 222. etiam gentiles Diis ſuis in ſacrificiis offerebant *adipem* & optimum quoduis 231. interdum tamen etiam rejectanea, optimis ſibi reſeruatis ib. offerebant quoque illis *omentum* 232. tribuunt Diis ſuis *facies fulgentes* 250. quibus quoque in ſacrificia dabant *animalia munda* & *immunda* 270. imprimis *boues* ibid. mentionem etiam faciunt *holocauſtorum*, licet plerunque partem tantum igne cremauerint ibid. immolabant quoque *columbas* 271. eorum *ignis ſacer*, isque perpetuus 273. poſt coitum cum muliere ſe lauandi mos apud varias gentes fuit 333. coluerunt *hircos* & *capras* 335. 336. imagines Diis ſuis affinxerunt hirciformes 336. eorum *ſacerdotes* corpore debebant eſſe integri 340. *victimæ* Diis offerendæ non minus corpore integræ eſſe debebant 341. eorum *ritus* nonnulli *feſtiuales* ritibus feſti tabernaculorum apud Judæos ſimiles 344. quotidianus *mellis* in ſacrificiis illorum uſus 346. Baccho præter vinum etiam mel offerebant ib. quo die fœtus pecoris apud eos ad ſacrificia fuerit aptus 349. *aqua redargutionis* apud gentiles quænam 365. alii modi per aquam innocentiam explorandi ib. *aquæ luſtrales* in ſacris illorum 568. corpora fulmine tacta triſte apud eos Deorum iratorum indicium 658. *lotiones* variæ ante ſacrificia, preces atque vota 678. *luſtrationes* ædium & aliarum rerum per ſulphur 710. quomodo DEI omniſcientiam & gubernationem mundi ſibi conceperint 749. ubi Deos ſuos collocauerint ib. cur DEUM *matripatrem* vocauerint 809. Joui tribuerunt dominium in omnia corpora cœleſtia 814. nendi & texendi artis inuentionem Diis adſcripſerunt 816. dominium hominis in alias creaturas agnouerunt 866. *porci* fuerunt ſacrificiorum cruentorum omnium prima & antiquiſſima apud illos 924. qui Cereri & Baccho offerri ſolebant ibid. DEUM ex operibus naturæ agnouerunt & celebrarunt gentiles 972. 1471. quomodo tractauerint *Autochiras* 1395. quomodo *DEUS ſe gentilibus manifeſtaſſe* dicatur 1471. *ſacrificia incruenta* obtulerunt Diis ſuis ex plantis 1479. *plantarum apotheoſes*, & Dii Deæque illis præfecti ib.
Geographiæ uſus in Hiſtoria, Politica & re militari 460. ejus cumprimis peritus eſſe debet imperator bellicus ib.
Geographicæ mappæ vid. *Mappæ*.
Geometria in Ægypto nata ac inuenta fuit 461. nec ejus ignari fuerunt Iſraëlitæ ib.
Geoponica præcepta 786.
Geræ valor 252. reductus ad pondera Europæa juxta Eiſenſchmidium 1253.
Gibboſitas hominem & deformem & imbecillem reddit 340.
Gibeon. Quo ſenſu Sol tempore Joſuæ ſuper hac urbe ſtetiſſe dicatur 457.
Gigantum hiſtoria eſt admodum fabuloſa 378. gigantes *proprie* dicti ſunt homines ſtaturæ proceræ 722. *improprie* dicti tyranni potentes ib. *gigantes ſub aquis* quinam ſint ib.
Gileaditis abundabat montibus, pecoribus, balſamo 1149. num Opobalſamum ibi creuerit, dubitatur ib.
Gith quale ſit frugum genus 1099. num ſit Kæzach Hebræorum ib.
Glaciei miranda varia 788. 810. glacies quid ſit 810. creſcit pro gradibus latitudinis ab æquatore ad polos ib. *glaciales montes* Heluetiæ, *Gletſcheri* dicti ib. num ex glacie originem ſuam trahat cryſtallus 811.
Gladius num fuerit, an *lancea*, qua latus CHRISTI mortui a milite fuit perfoſſum 1455. a militibus Romanorum prætorianis geſtatus fuit in latere dextro ibid. gladii Romanorum adhibiti fuerunt potius ad pungendum, quam cædendum ib.
Glandium deſcriptio 94.
Gletſcheri vocantur ab Heluetiis montes glaciales 810.
Gluma quid ſit 1118. in re herbaria quomodo gluma diſtinguatur a folliculo ib.
Goliathi altitudo 490. loricæ ſquamatæ & laminæ lanceæ ejus pondus ad noſtras menſuras reductum ibid. Chidon ejus, quale fuerit armorum genus ibid.
Gomer vid. *Homer*.
Gonorrhœa cur hominem lege diuina immundum reddiderit 332. in Oriente eſt morbus acrior & virulentior, quam in Occidente ib. eſt vel *benigna* vel *virulenta* 333. quænam dicatur *ſuppreſſa* ib. eſt comes luis venereæ ib. cur a gonorrhœa mundatus per ſeptem adhuc dies occluſus eſſe debuerit ibid. legum diuinarum de ea ſcopus fuit puritas non tantum externa, ſed & interna ib.
Gopher qualenam ſit lignum 35. videtur eſſe Cupreſſus ib.
Goſſypia Turcica referunt colorem hyacinthinum ſiue purpureum 198. *goſſypium Ægyptiacum* videtur eſſe

ſe

ſe veterum linum byſſinum 201. ejus deſcriptio ex Plinio & Alpino ib.
Gracilitas, ſi cetera recte ſe habent, hominem nec deformem neque infirmum reddit 340.
Græci videntur intelligi per *Jauanitas* 1203. eorum mancipia olim magni fuerunt æſtimata ibid. illis fuit copia æris & ferri ib.
Graminis uſus ad pabulum & nutrimentum animalium eſt præſtantiſſimus 953. præſertim ejus, quod creſcit in montibus & ſummis Alpibus 954.
Granata ſiue *mala punica* in ambitu fimbriæ veſtis ſacerdotalis quot fuerint 229. granata, fructus arboris, deſcribuntur ib. arbor ipſa deſcribitur ex Tournefortio ib.
Grando qualis ſit naturæ effectus 139. ordinarie nunquam cadit in Ægypto ib. cur hæ iſtæue regiones grandini magis ſint obnoxiæ quam aliæ ibid. quæ in Ægypto tempore plagarum cecidit, fuit miraculoſa ibid. ordinarie ferit tantum aliquem tractum, non integram prouinciam aut regnum 140. paucis quoque minutis alias tranſit ib. *lapides grandinis a DEO in hoſtes Iſraëlitarum immiſſi*, an fuerint ſilices 454. fabuloſi grandinis lapidoſæ fluuii ib. *grando ſaxea* quid notet apud Scriptores ib. *grandinis theſauri* ſunt atmoſphæra 805.
Grauia qua ratione in fluido ſpecifice leuiori natantia reddi queant 609. 610.
Grauitatio quid ſit 1472.
Greene, Anna, Angla, patibulo ſuſpenſa & in theatrum anatomicum Oxonienſe illata, quomodo a Medicis vitæ fuerit reſtituta, & quænam ejus rei ſit ratio 1341. ſeq.
Grus qualis ſit auis 1112. unde in plerisque linguis nomen ſuum habeat 1113. voci ejus clangoſæ cur voces hominum querulæ comparentur ibid. ejus longæuitas ibid. eſt auis migratoria 1148. variæ de hac aue traditiones veterum ib.
Gryphus, auis fabuloſa 288. 289.
Gummi Arabicum, unde promanet 204.
Guſtûs organum quodnam ſit 774.

H.

HAarſee, lacus in ditione Tigurina, num A. 1623. reuera in ſanguinem fuerit conuerſus 123.
Hæmorrhoidibus num afflicti fuerint Philiſtæi ob captam DOMINI arcam 484.
Hæmorrhous vel *Hæmorrhoides* ſerpens, num ſit Hebræorum Seſiphon 110. deſcriptio ejus ex Rajo ibid.
Halcyon non eſt Jaanah Hebræorum 291. 769. eſt auis maritima, cantu triſti ſed ſuauiſono ib.
Haliætus vid. *Aquila.*
Halimus Dioſcoridis eſt Bocharto Malluch Hebræorum 760. quid ſit 761. parari ſolet in cibum ib. ejus ſpecies *atriplex ſalſa* ib. eſt planta in maritimis locis creſcens ib. imo & in ſepibus, locis ſiccis & terræ ſalebris ib.
Haſtæ apud veteres fuerunt vel puræ ſiue ligneæ vel acuatæ ferro 1455. poſterioris generis vocabantur lanceæ ib.
Hebræorum Siclus quanti fuerit valoris 75. illis non fuit moneta ſignata ante templum ſecundum ib. habent voces clamoribus brutorum proprias 900.
Hecuba quare fingatur in canem mutata 148.
Heliolatria gentilium 222. 770. ei imprimis dediti ſemper fuerunt, qui vel in Zona ipſa torrida, vel prope eam habitant 403. Ægyptiorum ibid. ejus abſurditas & impietas 404. 770. fuit antiquiſſima & fere communis omnibus gentibus 770. 771.
Heluetiæ comparatio cum Palæſtina 411. abundantia *lactis* & *butyri* 432. *montes* abundantes aquis, fœcundi paſcuis, feraces vini, &c. 693. 694. 954. montes Diis olim dicati 727. *venti* periodici & ſtati 752. conſtitutiones tempeſtatum annuarum variantes 753. quanto uſui ei ſit *nix in Alpibus* 784. montes glaciales *Gletſcheri* dicti 810. abundantia *pecudum* præ reliqua Europa 883. diues inprimis bouibus robuſtis & prægrandibus 884. *fontibus* & *riuis* abundat 1118. 951. pluuia 952. Heluetii cur ſint robuſto ac pleno corpore 1156.
Heneti num ſint mulorum inuentores 96. num deſcendant ab Ana, Eſaui ſocero ib.
Hepatis lobus quinam DEO in ſacrificium offerri debuerit 233. maximus eſt, cui veſicula fellis incumbit ib. ille vocatur Græcis Trapeza ib. *amoris ſedes* juxta veteres in hepate 992. cur 993. hepar non eſt ſanguificationis, ſed ſecretionis bilis officina 993.
Hercules, veſte indutus ab hydræ Lernææ veneno infecta, illa interemtus dicitur 386. leonicida 472. *in Carcharia* 1289. quænam ſit hujus fabulæ origo ib. cur *leo trinoctius* audiat ib.
Hernia inteſtinalis, ſeminalis & carnoſa 341. qualis ſit morbus 646. ea laborantibus ſæpe diſrumpitur peritoneum 1394.
Herodes M. Rex ampliauit templi veſtibulum quoad altitudinem, latitudinem & longitudinem 525. templum ipſum altius ædificauit Salomoneo, ib. veſtibuli in templo Herodiano thalami & porta cum ſuo aulæo 526. ejus vitis aurea templo donata 542. *Herodis Agrippæ* tyrannis in Apoſtolos 1467. faſtus 1468. morbus num fuerit vermicularis, an pedicularis 1468. 1469. Yuonis Gaukes cogitationes de morbo Herodis ib.
Herodion qualis ſit auis 297. num ſit Chaſidah Hebræorum ib.
Hexaëmeron creationis quo ſenſu ſit accipiendum 8. illud varii varie explicant 188. 189. an myſtice durationem mundi per ſex annorum millia denotet 9.
Hierichuntis urbis mirabilis obſeſſio & occupatio 451. *muri* ejus nonnullis intra terram abſorpti videntur ib. rationes eorum ib. examinantur & refutantur ib. aliis non omnes in toto ambitu muri, ſed tantum exercitui Iſraëlitico expoſiti collapſi videntur 452. quæ quoque rejicitur ib. aſſeritur ergo omnium in circulo murorum collapſus lateralis ib. an collapſus ille adſcribi debeat *clangori tubarum & vociferationi populi*, tanquam cauſis naturalibus ib. rationes affirmantium ib. 453. examinantur & refutantur ib. negatur ergo quæſtio, & miraculoſum fuiſſe iſtum collapſum, adſtruitur 454. ejus *diſtantia* a Jordane & Hieroſolymis 596. *aquæ* ejus unde tam vitioſæ, & *ſolum* adeo ſterile fuerit ibid. miraculoſa aquarum illarum per Eliſæum dulcificatio ib.
Hieroſolyma quomodo a Romanis fuerit obſeſſa & incluſa 1101.
Hin, menſura liquidorum, quantæ fuerit capacitatis 234. 239. 379.
Hippocrates, quo ſenſu calidum & ipſum cœlum pro immortali ac ipſo quaſi DEO venditauerit 1262.
Hippopotamus videtur eſſe Behemoth Hebræorum 835. deſcriptio alicujus hippopotami nondum ex maximis 835. 836. alia ejuſmodi animalis deſcriptio ex Theuenotio & Kolbio ib. cujus ſit *magnitudinis* ib. ubi inueniatur 837. depaſcitur gramina & ſegetes ib. 839. *cutis* ejus tantæ eſt craſſitiei, ut lædi, ipſeque occidi nequeat, niſi globulo ſclopeti per caput ejus trajecto 837. *cauda* ejus eſt craſſa,

craſſa, ſed breuis & flecti neſcia ib. quatenus illa cum cedro comparetur ib. *oſſa* ejus æri ferroque contra dura 838. duriſſimi quoque illius *dentes*, & inſtar falcis curuati ib. ejus *aſtutia* & *voracitas* ib. *cubile* 839. ab inundatione aquarum non fugit, ſed ſecurus degit ſub undis 840. quomodo capiatur 841. Romæ haud ſemel in ſpectaculis publicis viuus fuit productus ibid. hodie non viuus, ſed enecatus in Europam tranſportatur ibid. *nares* ejus patulæ ignitum fumum ſpirant 849. num ſit Hebræorum Chajah Kannæh 917.

Hiram, Rex Tyri, quare Salomonem omnibus fere materialibus ad ſtructuram templi neceſſariis donauerit 571. & quantam ei ſummam auri dono miſerit ib.

Hirci ſinguli ad denas capras pariuntur 89. culti olim fuerunt ab Ægyptiis 335. 1090. ſacri fuere gentilium Diis 336. 1090. hircus dux gregis 1028. unde Chriſtianorum multorum perſuaſio ſit orta, diabolum ſub hirci forma comparere 1090.

Hirdaphnin non tam herba, quam arbuſtum eſt 152. Græcorum Rhododaphne ib. 153.

Hirudo qualis ſit vermis 1018. vocatur & *Sanguiſuga* ib. an ſit ἄτεκνος 1019. num habeat linguam bifurcatam ib. quales homines in ſenſu morali denotet ib. quænam ſint *binæ hirudinis filiæ* ib. ejus deſcriptio quoad formam externam 1020. quoad internam ſtructuram ibid. quomodo ſanguinem exſugat ib. Scriptores de ea ib. non eſt Hebræorum Semamith 1023.

Hirundinis deſcriptio 867. num vox illius ſit triſtis & querula 1112. num ſit Sis Hebræorum ib. 1148. eſt auis migratoria & veris nuntia 1147. 1148.

Hirzen-Sprung unde locus prope Francofurtum & alius Baronatum inter Altoſaxenſem & vallem Rheguſcam ſitus dicatur 1110.

Hiskiæ regis morbus qualis fuerit 619. 620. conualeſcentia miraculoſa ib. miraculum in Sciaterico Ahaſi in ejus confirmationem de recuperanda mox ſanitate patratum 621. ſeqq. cur Hiskias ſerpenti comparetur 1093.

Hiſpania abundat cuniculis 281. a quorum Hebræo nomine illa quoque nomen ſuum duxiſſe videtur ib. *cuniculoſa* quoque aliis vocata 282. abundauit etiam olim argentifodinis 1202. ſtanno item, ferro & plumbo ib. unde in ea Tharſis Hebræorum ſita fuiſſe videtur ib. copioſe ibi creſcit ſpartum 1212.

Hiſtoria de 38. annorum ægroto, a CHRISTO miraculoſe ſanato, num in Euangelio S. Johannis ſit genuina an ſpuria 1447. affirmatur prius ib.

Hœdi in lacte matris ſuæ coctio cur prohibita fuerit Iſraëlitis a DEO 192. de ſenſu legis hujus variæ interpretum ſententiæ ib.

Holocauſtorum mentio deprehenditur quoque apud gentiles 270. quamuis plerunque partem tantum eorum concremauerint ib.

Homer quantæ capacitatis menſura fuerit 183. 350. 379. 516. 1080. 1254.

Homo cur omnium ultimus fuerit creatus 22. 794. in imagine DEI fuit conditus 22. ejus *facies* eſt corporis mentisque ſpeculum 249. quo propior eſt homo ſuo ortui, eo mollior eſt, quo remotior autem ab illo, eo rigidior 515. hinc ejus juuentus feruida, ſenectus frigida ib. 585. hominum *natura*, *indoles*, *virtutes*, *vitia*, num ex lineamentis faciei dijudicari queant 628. quid de collatione faciei hominum cum certo animali ſit ſtatuendum 628. homo cur ſalem appetat, & inſulſos cibos reſpuat 670. *caducitas* ejus comparata veloci curſui curſoris, nauis atque aquilæ 677. *præſtantia* ratione animæ & corporis 679. 861. ejus Creator eſt ſolus DEUS ibid. ex puluere formatus, in puluerem redibit 680. qua ratione ejus *formatio* comparetur a Jobo lactis fuſioni & caſei coagulationi ib. *Vita* in quo conſiſtat 682. conſtat homo ex anima & corpore, quorum *unio* eſt plane admiranda ib. cur comparetur onagro 686. hominum *immolatio* uſitata apud Americanos 405. turpis *in cognitione DEI ex illius operibus negligentia* 692. 693. qui tamen, cum ſoli nouerint, quantum DEO debeant, præ ceteris quoque viſibilibus creaturis DEUM celebrare deberent 699. quanta ſit hominum *miſeria* 700. 701. 861. 928. 942. qua ratione vita hominum comparetur flori & umbræ ib. quo ſenſu homo, quamdiu viuit, *dolere corpore* & *mœrere animo* dicatur 705. 706. in primis ſuis rudimentis eſt *vermiculus* 721. ſit domicilium vermium mox atque viuit, & quamdiu viuit ib. metaphorice quoque eſt vermiculus 722. quibuſnam ex cauſis *nigrorem induere* queat 766. ex facie *humana indoles* vel praua vel bona prolucet 785. non tamen de indole iſta judicandum tam ex faciei & manuum lineamentis, quam potius ex geſtibus, vitæ ratione & actionibus 786. turpis circa rara curioſitas, & circa quotidiana incuria 790. 791. *cerebrum* hominis quomodo in ſtructura ſua conueniat cum equino, & differat a bouino 827. homini quoad affectuum in corpore ſuo effectus proxime accedit equus ibid. cur homines robore multum inferiores, ferociſſima tamen animalia ſuperare queant 846. ſeq. *dominium* hominis in corpus ſuum 864. in ideas ib. in alias quoque creaturas 865. etiam poſt lapſum, licet debilitatum admodum ibid. agnitum & a gentilibus ib. *officia* ex præſcripto religionis naturalis erga DEUM 873. 1496. erga proximum 874. 1497. erga ſeipſum 874. 1496. homini quam neceſſaria ſit *cura animæ* ib. ejus *ſanitas* in quo conſiſtat 483. 898. quam facile perdi queat ib. vitæ caducitas ac *miſeria* quanta ſit 898. 939. 941. quo ſenſu *inſtar aquilæ rejuueneſcere* dicatur 940. quam utilis ei ſit labor 960. quo ſenſu vocetur *informis fœtus in utero matris* 982. *luxuriei & veneri deditus* quantopere ſanitati corporis ſui noceat 987. in quantum a brutis non differat 1037. 1038. hominis *morientis* emblema eſt *ardor cadens* 1042. 1043. poſt mortem homo ſit *eſca vermium* 1090. 1091. quomodo homines *inſtar ouium errare* dicantur 1129. hominis *ſtatura* quam proportionata ſit ejus actionibus 1323. *prima hominum origo* unde ſit deriuanda 1484. an ab influxu & aſpectibus aſtrorum ib. aut a neceſſario cauſarum naturalium nexu independente a DEO ib. veterum philoſophorum ſomnia de ea ib. 1485. ortus illorum ex terra inſtar fungorum refutatur ex mechanicis fluidorum legibus ibid. ordinatiſſima *corporis humani fabrica* infert ſimultaneam totius hominis productionem ib. num ex putredine oriri potuerint ibid. aut caſu fortuito orti ſint 1486. aut fato ib. *duas tantum partes eſſentiales* homini tribuit Scriptura Sacra 1511. num tres ei adſcribat Paulus Apoſtolus ibid. quo ſenſu ſpiritum hominis ab ejus anima diſtinguat 1512.

Hora crucifixionis CHRISTI quare Marco tertia, Joanni ſexta fuiſſe dicatur 1422. num Marcus numeret horas Judaicas, & Joannes Romanas, an vero Marcus loquatur de hora præſentationis CHRISTI coram Pilato, & Joannes de hora crucifixionis ejus ibid. quomodo Bynæus utrumque Euangeliſtam conciliet ib.

Hordeum ſatum fuit in Ægypto ante hyemem 141. *polyſtichi hiberni* deſcriptio ex C. Bauhino ib. hor-

dei *primitiæ* qua ratione a Judæis DEO fuerint oblatæ 343.

Horologium Solare vid. *Sciatericum*. *Horologia pendula* cur tardius moueantur, & lineæ ſpatio decurtanda ſint ſub æquatore 751.

Horripilatio, effectus terroris, quid ſit 665.

Horti in climatibus orientalibus & calidioribus cur ad flumina & lacus locari debeant 394. cur non item in frigidioribus ib. horti *oleracei* Ægyptiorum 411.

Hortulanus quidam Suecus in 18. ulnarum profunditate in aquam ſubmerſus, ibi vero erectus ſtans absque omni motu & ſenſu per 16. horas, protractus tandem ad vitam rediit per 18. adhuc annos durantem 1147.

Hottentottorum trituratio per equos 1267. in area rotunda ſub dio locata 467.

Huitzitzil, auicula Mexicana, quomodo contra aërem æſtiuum calidum ſe viuam conſeruet 1147.

Humanum genus cur priſcis mundi ætatibus in majori numero ſe multiplicauerit, quam noſtris temporibus 160. cur iſtis temporibus longiori ætatis termino gauiſum fuerit, quam nunc 1032. in *propagatione* ejus omnia exquiſitiſſime ordinata ſunt ib. ejus *origo* unde ſit deriuanda 1484. veterum philoſophorum ſomnia de ea 1485. nec non hodiernorum atheorum ib. 1486.

Hyacinthus flos & gemma 198. utriusque *color*, aliis purpureus potius eſſe videtur, quam violaceus ib. aliis vero cœruleus ib. 1535. quomodo uterque color conciliari queat 198. videtur tamen color hyacinthinus diſtinctus eſſe a purpureo ibid. *hyacinthus gemma* videtur eſſe Leſchem Hebræorum 227. 229. aliis eſt illorum Tharſchiſch 228. videtur fuiſſe veteribus, quem nos hodie vocamus Sapphirum 739. modernorum hyacinthus eſt flauus vel rubro-flauus 1535.

Hyæna eſt Bocharto Tſabhua Hebræorum 1154. eſt ſpecies lupi orientalis ib. varia ejus nomina Arabica ib. eſt beſtia maculoſa ib. mutat colores in oculis ib. eſt ſymbolum hypocritæ ib.

Hydracontiſterii ſtructura & vis 892.

Hydrophobi cur ab aſpectu & potu aquæ abhorreant 387.

Hydrophylacia in ventriculo cameli cui fini inſeruiant 280. ad illa ipſis peregrinantibus in extrema ſiti eſt refugium ib. *hydrophylaciorum ſubterraneorum* uſus 437. hydrophylacia in *veſicis orygis* 478.

Hydropis variæ dantur ſpecies 1435. quali laborauerit hydropicus ille a CHRISTO ſanatus ib. quam miraculoſe ille a morbo ſuo fuerit liberatus ib.

Hydropicis aliquando contingit, ut nimis extenſum abdomen in umbilico vel viuis vel mortuis diſrumpatur 1394. hydropici ſimulati 1435.

Hydrus qualis ſit ſerpens 386. quando vocetur *Cherſydrus* ib. effectus ejus urentes ib. ejus veneno interemtus dicitur Hercules apud Poëtas ib. ejus *deſcriptio* ex Leone Africano & Ludolfo ib. *hydræ* fuiſſe videntur ſerpentes illi, a quibus Iſraëlitæ in deſerto fuere morſi ib. degunt in aquis & paludibus fœtidis 387.

Hyeme mitiori gaudent regiones æquatori vicinæ, *aſperiorem* ſufferunt ſeptentrionales 753. imo in iisdem altitudinis polaris gradibus ac ſub eodem climate quandoque non eadem eſt hyemis conſtitutio ib. qualis ſit hyems plerarumque Zonæ torridæ prouinciarum ib. *duplex* datur ſub æquatore *hyems pluuioſa* ib. in æquatorem inter & tropicum cancri ſitis regionibus quando hyems illa pluuioſa ingruat ibid. item in illis æquatorem inter & tropicum capricorni ſitis ib. hyems illa pluuioſa quanto ſit ſolatio incolis ſub Zona torrida ob nimium Solis æſtum 754.

Hypochondriaci cur plerumque ſint nigricante corporis habitu 766. num *malo hypochondriaco* & hydrope ſimul Judas proditor perierit 1394. malum hypochondriacum Wedelio fuiſſe videtur *palus in carne Pauli* 1510. hypochondriaci dolores quam acuti ſint ac diuturni 1510.

Hyſginus color qualis ſit 203.

Hyſſopus qualis ſit herba 155. varia dantur ejus genera ib. *hyſſopi vulgaris* deſcriptio ib. eſt planta aromatica 156. quid myſtice repræſentet ib. creſcit copioſe circa Hieroſolymam in montoſis regionibus 519. quo ſenſu *ex muro progerminari* dicatur ib. *Hyſſopaica ars* quænam dicta fuerit veteribus chymicis 904. Arabibus duo ſunt hyſſopi genera, *ſiccum* & *humidum* 1408. *cauli hyſſopi* impoſita fuiſſe videtur ſpongia aceto plena, quæ CHRISTO in cruce ſitienti ad os admota fuit ibid. an tam firmi caulis hyſſopus creuerit in monte Golgotha ib. hyſſopus potius pertinet ad arbuſcula aut frutices, quam ad plantas ibid. Dioſcoridis non eſt idem cum Europæo ibid. Dioſcoridis duplex eſt, *montanus* & *hortenſis* ib. ob odorem blandum una cum aceto adhibebatur apud veteres in lipothymiis ib.

Hyſtrix quale ſit animal 1091.

I.

JAcobi patriarchæ *ceruical* Bethele in monumentum erectum 79. Judæorum fabulæ de eo ib. hunc lapidem & alios ſub Bætylorum nomine coluerunt Phœnices 80. *artificium pro multiplicandis ouibus* triplex 85. ſeq. num ſecundum an ſupra vires naturæ illud fuerit operatum 86. annon hac ratione contra conſcientiam egerit 87. cur decies plures oues & capras Eſauo fratri dono dederit, quam arietes & hircos 89. ejus *lucta cum angelo* non in ſomno vel viſione facta, ſed realis 90. *claudicatio* a relaxato ligamento in capite femoris, aut a contracto vel relaxato nimium triplici femoris muſculo prouenit 90. 91. quo mox diuinitus reſtituto illa quoque non diu durauit ibid. cur Jacob & Eſau ſe inuicem amplexati & exoſculati fleuerint ib. num ouibus an nummis agrum Sichemi ſibi acquiſiuerit 93. Enantiophaniæ quædam in *Genealogia Jacobi* conciliantur 105. ſeq. quem in finem patrem mortuum Joſephus balſamandum curauerit 114.

Janua ex Sancto in Sanctiſſimum pentagona in templo Salomoneo 541. conſtabat duabus ex valuis ib. ejus menſura ibid. aperta ſemper, ſed aulæo tecta ib. *inter Sanctum & veſtibulum* quadrangula, ib. ejus menſura ib. forma 542. ex mente Judæorum duplex, interior & exterior ib. ſupra hanc ſuſpenſum fuit in veſtibulo templi ſecundi candelabrum aureum ex dono Helenæ, ib. & vitis aurea, donarium Herodis ib.

Jaſminus Arabum num per Dudaim ſit intelligendus 81. omne Jaſmini genus grati eſt viroris & odoris 652.

Jaſpis num ſit Jahalom Hebræorum 226. eſt illorum Jaſpeh 228. 229. num ſit eorum Bahat 654. Jaſpis Scripturæ S. videtur eſſe hodiernus Adamas 1533. hodie reponitur inter viliores gemmas ib. varia Jaſpidis hodiernæ ſynonyma ibid. cujus ſit coloris 1534.

Jauan videtur eſſe Græcia 1203. mercaturam exercebat circa animas hominum ib. alias juxta Bochar-

chartum notat quoque Jeman, urbem intimæ Arabiæ 1207.

Ibex num ſit Jachmur Hebræorum 414. juxta Bochartum eſt illorum Jaal 493. ejus rationes ibid. eſt Arabum Aloruia ib. ibicum cornua olim fuerunt merx pretioſa 1204. cui uſui fuerint ib.

Ibis num ſit Janſuph Hebræorum 294. 1107. eſt auis Ægyptiaca ib. extra Ægyptum alìorſum deducta ſpontanea fame perire dicitur ib.

Icterus qualis ſit morbus 1165. ejus cauſæ ac ſymptomata ib. quando apud nos oriri ſoleat ib.

Idearum uniuerſalitas, æternitas & immutabilitas 862. eſt fundamentum omnis ratiocinii 863. cur apud omnes ideæ hæ fundamentales ſint eædem ib.

Idololatriæ gentilium origo & progreſſus unde deriuandus 95. 770. objectum ib. idololatria Iſraëlitarum in deſerto 245. ſeq. ſubtilis inter Chriſtianos 770. ejus abſurditas & irrationalitas 1123. ab ipſis gentilibus philoſophis & poëtis ludibrio expoſita 1479.

Idolorum artifices quinam 1121. fabrefactio deſcripta ib. materia ex qua, varia lignorum genera ibid. arbores tamen illis eorumque uſibus deſtinatæ, non hominum manibus, ſed imbre cœli rigari debebant 1122.

Jecur cur ſibi DEUS in ſacrificium expoſcerit 232.

Jejunium quadrageſimale Moſis, Eliæ atque CHRISTI plane fuit miraculoſum 196. 1314. *Guſtaui de Bernhard* jejunium quadrageſimale ipſi exitiale ib.

Jeremias quanto pretio emerit agrum in Anathoth tempore obſidionis Hieroſolymorum 1170.

Jeroboami manus quomodo exaruerit 583. & quidem plane per miraculum ibid. cujus quoque ſanatio fuit miraculoſa ib. *ara idololatrica* per miraculum fiſſa 583. 584.

Jeſabelis ultima fata 614. fucus oculorum ejus quinam 615.

Igne cœlitus delapſo, eoque plane miraculoſo, conſumta ſacrificia 273. 465. 590. 629. *ignis perpetuus* in altari ali debuit 273. talem etiam habebant gentiles ib. 629. ignis, quo necati fuerunt Nadab & Abihu, qualis fuerit 274. *ignis e petra* per miraculum elicitus 465. ignis cœlitus delapſus, qui necuit duos centuriones cum ſuis 50. militibus 593. ſeq. & qui conſumſit oues Jobi cum paſtoribus 658. *ignis ſacer in altari* quamdiu fuerit conſeruatus 629. ignis ab aëre ambeunte accenditur & alitur, illo vero abſente extinguitur 1014. igne aliquando terram deſtructum iri, jam prædixerunt Prophetæ 1106. 1128. 1385. quænam hujus cataſtrophes futura ſit cauſa ſecunda 1385. quomodo illa concipienda 1097. 1128. 1385. ſeq. ejus deſcriptio ex verbis CHRISTI, Petri & Joannis ib.

Ilex, planta Africana & Aſiatica, cujus grana vermiculis ſcatent, ex quibus color coccineus conficitur 199. talis quoque datur in variis Europæ prouinciis ib. quæ deſcribitur ib. Medici ex granis ejus conficiunt Alkermes 200.

Iliaci quandoque diſruptione inteſtinorum vitam finiunt 1394. quo fato mortui fuiſſe credantur Judas proditor atque Arrius hæreticus ib.

Imaginis diuinæ in homine characteres, etiam poſt lapſum ſuperſtites 22. 23. in quonam illa conſtiterit 27. 864.

Imber quid ſit, & quibus plantis proficuus aut noxius 430. imbres largi & continui cadere ſolent menſibus hibernis ſub & prope Zonam torridam 486. imber in terris iſtis æſtate cadens eſt portentum ib. quænam ſit ejus rei cauſa ib. cur diutinam ſiccitatem ordinarie ſequantur imbres denſi 591. imbris orientis in promontorio Capitis bonæ ſpei quænam ſint ſingularia præſagia ib.

Imperator bellicus peritus ſit Geographiæ neceſſe, eſt maxime ob itinera militaria 460.

Impetigo qualis ſit morbus 341. quatuor dantur ejus ſpecies ib.

Impurum materiale aſſumtum ore num impurum reddere poſſit corpus aut ſanguinem 1362.

Incantandi ars in quonam conſiſtat 420. eſt vel magna vel parua ib. *Incantatio ſerpentum* fuit antiquiſſima & olim frequentiſſima 907. quid de ea ſit habendum ibid. illi, quæ ſit *ſolo tactu*, nihil mali ſubeſt ib. alii incantationum modi ib. modus per *cantiunculas* vel *carmina* ad quos fines fuerit adhibitus 908. de variis iſtis incantationum modis judicium ib. eam cur & quando ſerpentes non curent 909. num a ſerpente neglecta recidat in incantatorem ipſum ib.

India diues auro & argento, ebore gemmiſque variis 575. *India ultra Gangem* veteribus ignota fuit ibid. abundat quoque elephantis, ſimiis, pauonibus & pſittacis 576. 577.

Indica ficus quænam ſit, 82. ejus fructus ſunt Dudaim ib. unde ita dicantur ib.

Indorum de animabus potentum ac diuitum in ſidera poſt mortem commutandis ſententia ridicula 798. quibuſnam auibus canum loco in venandis leporibus ac vulpibus utantur 832. quomodo ſerpentes ad tibiæ modulamen ſaltare doceant 906. eorum modus curandi per incantationes magicas 908. unde panem ſibi parent 954.

Inebriandi vis ineſt vino & omnibus vegetabilium ſuccis expreſſis 274. unde ib.

Inedia quouſque abſque vitæ diſpendio produci queat 196. varia ejus exempla ib. quid de ea judicandum 1314.

Infantes jam apud Hebræos nutricibus concredi ſolebant, ut hodie 254. ſed magna hac in re opus eſt cautione 255. ſalubrius forte lacte vaccino, quam nutricum, aut etiam materno educantur ib. olim educati fuerunt primo melle, deinde lacte 1016. quomodo nutriantur in Italia & Heluetia ib. *genuinos a ſuppoſititiis diſcernendi* mos apud Pſylios 1087. infantum cum ſerpentibus ludentium exempla ib. cur infantes per nouem menſes in utero materno lateant 313. quomodo ſe habeant, & unde nutriantur in illo ib. 1194. quomodo ex utero materno prodeant ib. qua ratione *infans recens natus* ab obſtetrice tractari debeat 1195. cur ei umbilicus obligetur ib. & aqua tepida vel lacte abluatur, inungaturque oleo, &c. ib. cur lac infantibus in cibum præbeatur 1502.

Inferni ſedes juxta nonnullos in ſeptentrionali plaga quærenda eſt 718.

Infinitatis terminus quo ſenſu ab hodiernis Phyſicis & Mathematicis uſurpetur 697. *idea* a DEO animæ impreſſa 862. 863. *cœlorum infinitas* quam longe diuerſa ſit ab infinitate DEI 941.

Inflammationes in quo conſiſtant 620. quomodo curentur ib.

Inſectorum ſtructura eſt ſtupendum diuinæ ſapientiæ & potentiæ opus 17. *ſingula genera* in arca Noachi fuere conſeruata 42. illis cur omne oleum ſit nociuum 240. eorum in Theologia uſus maximus 301. inſecta omnia, præter quaſdam locuſtarum ſpecies, lege diuina fuerunt *immunda* ib. 312. non ſolum polypoda, ſed & apoda 301. cur Moſes inſecta vocet tetrapoda, cum pleraque ſint hexapoda ibid. *crura* eorum *ſaltatoria* 302. cauſæ phyſicæ *probibitionis eſus eorum diuinæ* ib. qualibuſnam conſtent particulis ib. victitant cibis immundis ib.

in orientalibus regionibus acrioris ſunt ac venenatæ naturæ ib. *Xylophaga inſecta* quænam dicantur 312. comedi ſolent a quibusdam 313. inſecta alia ſunt *viuipara* alia *ouipara* 688. quare dulcia & alcalica ad fermentationem & putredinem diſponant 1041. omnes plantæ infeſta ſibi habent certi generis inſecta 1294. quænam ab iis ſint ſecuriores ib. inſecta motum ac quietem accommodant præciſe aëris conſtitutioni 1298. cur fumum & ſulphureas ejus particulas ſufferre nequeant, ut potius plane pereant 1530.

Inſipidum quid ſit 474.

Inſpiratorum modernorum miræ conuulſiones & inſpirationes num epilepſiæ ſint adſcribendæ 1369.

Inſulæ per terræ motus in mari exortæ 1386.

Inſultare Latinis modo idem eſt ac *ſaltare*, *ſalire*, modo *graui inceſſu comparere* 850.

Intellectus hominis non adæquatum de DEO infinito conceptum formare ſibi poteſt 684. ut genuinum de ſingulis rebus ſibi conceptum formet, quid requiratur ibid. ideæ, quas format, quomodo ſint uniuerſales, æternæ, immutabiles 862. *intellectus diuinus* cur ſit omniſcius 980.

Intercoſtales nerui qua ratione tangant ophthalmicos 91. ſeq.

Inteſtinorum motus periſtalticus, in quo conſiſtat 1052. in iliacis inteſtina interdum diſrumpuntur 1394. id quod Judæ proditori contigiſſe videtur ib.

Intybum qualis ſit planta 151. *Picris*, intybum ſylueſtre 152. *Meruria*, intybi ſylueſtris ſpecies ib.

Inuidiæ deſcriptio 34. 667.

Inuoluulus, Conuoluulus, Voluox, eſt vermis vitium 428. 1270. unde nomen ſuum habeat 428. eſt ſpecies erucæ ib. ejus deſcriptio ib.

Joannis Baptiſtæ veſtis, num fuerit ex cannabi craſſiori 1306. an ex panno camelotino, aut ex pilis camelinis & cannabe ſimul contexto ibid. 1307. an pellis camelina pilis hirta ib. aut ſaccus rudis pilis craſſis hiſpidus ib. fuit ex panno rudiori, e pilis camelinis confecto, quali plebs infima utebatur ib. *Zona coriacea* ibid. *Victûs primum genus* num fuerint placentæ mellitæ 1308. an ſummitates arborum vel plantarum cum melle coctæ ibid. an poma ſylueſtria, aut ſquillæ ib. fuere locuſtæ 1309. *alterum victûs genus* num fuerit Manna ordinaria, qualis ad nos deferri ſolet ib. an folia mellei ſaporis, aut medulla arundinum ib. an mel ab apibus agreſtibus collectum ſaporis amariſſimi ibid. fuit mel commune, ſed ſylueſtre ib. hoc victu ægre traxit vitam ſuam, & fere jejunaſſe dici poteſt ib. non ſine prouidentia locuſtas cum melle conjunxit 1310. & alia ſibi ad edendum appoſita comediſſe credendus eſt ib. quo ſenſu dicatur *neque ediſſe, neque bibiſſe* ib. Scriptores de victu & amictu ejus ib. cur Joannes Phariſæos ac Sadducæos *ſerpentum ac viperarum* nomine traduxerit 1311. *Naſiræus ab utero matris* cur eſſe debuerit 1423.

Jobi liber eſt ſchola phyſica 656. *diuitiæ*, in quo conſtiterint ib. *hiſtoria*, in quæ tempora incidat ibid. 854. cur certus ouium ejus numerus indicetur, cum tamen illæ ſeſe multiplicent fere in dies 656. quot habuerit camelos ibid. juga boum 657. aſinas ibid. oues ejus omnes igne cœlitus delapſo conſumtæ una cum paſtoribus 658. filii ac filiæ interierunt, corruente per validiſſimam venti vim domo, ibid. ejus *morbus*, in quo conſtiterit 659. nempe in ulceribus longæ durationis, totum corpus occupantibus, inflammatoriis, ſubinde ſuppuratis ibid. quænam ſit cauſa vehementiſſimorum inde dolorum ib. *morbi hujus effectus & conſequentia*, fiſſa cutis & maraſmus 660. aſpectus horridus & fœtor continuo exhalans ib. omnia ſigna elephantiaſeos habuit hicce morbus ibid. cur Jobus teſta ſe fricuerit ibid. *mali grauitas* cognoſcenda ex diſpnoëa ingenti, lacrymis & ſuſpiriis, mentis triſtitia, inſomniis & phantaſmatibus in ſomno, defectu quietis, continua ſtomachi anorexia ib. viſcerumque inflammatione 661. quare omnis reconualeſcentiæ ſpes euanuerit ib. & ortum fuerit faſtidium vitæ & deſiderium mortis ib. *cauſæ hujus morbi* naturales, ſed & præter- & ſupernaturales ib. quali nomine ſit inſigniendus ib. cur Jobus *in puluere & cinere ſederit* ib. quo ſenſu ulcera ſua urentes dolores ipſi cauſantia vocet *ſagittas* DEI *feruore ſuo ebibentes ſpiritum ejus* 668. videtur de aſtris loquens ex uniuerſo aſtrorum numero ſelegiſſe præcipua in punctis polaribus & æquinoctialibus ſita 676. atque ſic deſignare voluiſſe quatuor anni tempora, ver & autumnum, æſtatem & hyemem 677. an hominem poſt mortem totum annihilari ſtatuerit 704. Jobus ſeipſum ut mortis candidatum conſiderans quo ſenſu *ſepulchrum patrem ſuum* & *vermes matrem ſuam* appellet 709. num ei cognita fuerit via quoque humida metalla probandi, an ſolum ſicca 719. per *Septentrionem* non intelligere videtur hemiſphærium cœli ſuperius, ſed aërem ultimi Septentrionis denſum valde ac compreſſum 724. ei *terra* eſt globus in fluidiſſimo aëre *a nibilo pendens* ib. qua ratione ſtudium metalla ex terra eruendi comparet cum ſtudio diſcendæ ſapientiæ 734. ſq. an ariſtotelizet, & priuationem pro principio generationis rerum agnoſcat 748. *nox*, omnis alias doloris leuamen, quomodo Jobo facta ſit *tortura* 764. num laborauerit phthiriaſi, aut angina 765. quot annos vixerit ante ſuum afflictionis ſtatum 854. quanta probabiliter fuerit integra ejus ætas ib.

Jonas propheta a DEO Niniuen abire juſſus aufugit, & naui mare petit 1287. ſeq. quem DOMINUS perſequitur excitando typhonem in mari ib. cujus cauſam ille agnoſcens, quid faciendum ſecum, nautis ipſe oſtendit ibid. nec maris æſtus aliter, quam projiciendo illum in mare, ſedatur ibid. *piſcis*, a quo fuit deglutitus, ex communi ſententia fuit *canis Carcharias* 1289. unde hæc hiſtoria originem dediſſe videtur fabulæ Græcorum *de Hercule in Carcharia* ib. & *de Andromeda ſcopulo alligata & a Perſeo liberata* 1290. non ab hoc piſce in Pontum Euxinum uſque fuit delatus ib. multominus ad oras Niniues ejectus ib. quid communi huic de Carcharia, Jonæ deglutitore, ſententiæ objiciat Haſæus ib. cui piſcis ille fuiſſe videtur *cetus magnus dentatus* ſiue *Orca* ib. Jonasque verſatus non in ventre, ſed in faucibus illius ib. fuiſſe videtur piſcis ille non ex carniuoris, ſed herbiuoris, adeoque potius orca, quam carcharias 1291. Judæorum fabulæ de piſce Jonam deglutiente ibid. ejus *conſeruatio in piſce* per tres dies noctesque fuit plane miraculoſa ib. Jonæ *preces & epinicion* ib. Scriptores de piſce Jonæ deglutitore ibid. *exitus Jonæ ex piſce* itidem fuit miraculoſus 1292. ubi fuerit a piſce ejectus ibid. probabiliſſime prope Joppen vel in littoribus Palæſtinæ ib. *Kikajon Jonæ* num ſit cucurbita an hedera, grauiſſima olim fuit controuerſia Hieronymum inter & Auguſtinum 1293. Rabbinis & aliis eſt Ricinus ib. ei reſpondet Kiki Ægyptiorum 1294. miraculoſe tam cito excreuit ibid. quomodo rurſus cito exaruerit ibid. Eurus quid æſtuoſo flatu & Sol calore ſuo Jonæ cauſati ſint, ut vitæ tædium illum inuaſerit ibid.

Jorami regis morbus ventris vel viſcerum aliis eſt dyſenteria, aliis teneſmus, aliis fiſtula ani, aliis hernia, aliis colica 646. quid probabiliſſime de eo dici queat ib.

Jordanis deſcriptio ex Bellonio 448. tranſitus per eum tempore Joſuæ plane fuit miraculoſus ibid. cur tempore meſſis ſuper ripas ſuas effundatur ib. id fit tempore meſſis hordeaceæ, non triticeæ 449. fabulæ Judæorum de tranſitu Iſraëlitarum per Jordanem ib. an aquæ ejus ſuperiores refluxerint ad ſuos fontes ib. miraculoſus Eliæ & Eliſæ per Jordanem pallio diuiſum tranſitus 594.

Joſephi patriarchæ *lacrymæ* coram fratribus unde ortæ ſint 103. fratrum ejus terror unde fuerit ortus ib. quem in finem corpus patris balſamari curauerit 114. quinam fuerint *Medici ejus* ibid. ad eum refertur a veteribus nonnullis cultus Serapidis in Ægypto 246. 438. cur compararetur *primogenito bouis* 438.

Joſua dum Solem ſtare juſſit, num Ptolemaicum, an Copernicanum egerit 455. ſeqq. dux Iſraëlitarum fortiſſimus & prudentiſſimus 460. in ejus tempora incidit inuentio mapparum Geographicarum 461.

Jouis planetæ ſoliditas 3. diſtantia a Sole ibid. 1167. periodus circa Solem 3. 1168. ſatellites eorumque periodi & diſtantiæ a centro Jouis ib. aphelia pro 1. Jan. 1730. ibid. eccentricitas ibid. *Joui Hammoni* unde gentiles affinxerint *cornua arietina* 69. 402. quare *quercus* olim Joui fuerit ſacra 95. ei a gentilibus *fulmen* datum in manus 730. cur hoc ab illis fuerit factum 749. dederunt quoque ei in manum *globum cryſtallinum*, quem fixis ſemper oculis aſpiceret, atque ſic mundum gubernaret ibid. cur vocetur *altitonans* 782. dederunt ei gentiles *dominium* in cœlum & corpora cœleſtia 814.

Joy, Guil. Pſeudo-Simſon modernus 480. roboris ejus ſpecimina naturam & artem non ſuperantia ib. Simſoni comparari non meretur ib.

Iræ deſcriptio 34. 666. 667. ſigna in facie hominis 250. 666. 667. iræ diuinæ deſcriptiones metaphoricæ 510. 512.

Iris. Variæ ſunt de ea interpretum ſententiæ 59. 60. fuit jam ante diluuium, & poſt illud nouo duntaxat uſu & ſignificatu aucta ib. eſt meteorum valde admirabile ibid. breuis iridis hiſtoria ib. 61. quomodo iris in ſenſu myſtico ad CHRISTUM applicari queat 61. *Iris Florentina* aromatica 238.

Iſaaci immolationis impeditæ veſtigia in mythologia Græcorum 76.

Iſidis ſiue *Cybeles* Ægyptiorum forma 246. coluerunt ſub ea Lunam 403.

Iſpidæ ſiue *Alcyonis* cantus triſtis, ſed ſuauiſſimi ſoni 769. num ſit Bath Jaanah Hebræorum ib.

Iſraëlitarum numeroſa *in Ægypto multiplicatio* 158. cauſæ illius naturales ibid. præcipua tamen cauſa in ſingulari DEI prouidentia quærenda 160. quomodo ex tam paruo ſtemmate intra 210. annos tam ſtupendum in modum multiplicare ſe potuerint 159. 353. 354. 513. *tranſitus per mare rubrum* miraculoſus 165. 166. Judæorum de illo fabulæ 167. gentilium de eo teſtimonia ib. ex temporis circumſtantia miraculum illius demonſtrari poteſt, quo mare ad maximam intumeſcentiam progreſſum eſt ibid. abominanda *idololatria in deſerto* 245. ſeq. cur vitulum aureum ſibi formauerint in idolum 246. quantam auri, argenti æriſue ſummam ad tabernaculi in deſerto ſtructuram contribuerint 253. 254. unde tantas habuerint diuitias, cum alias fuerint pauperculi 254. num d. 14. ſole occidente, an d. 15. menſis Niſan ſole oriente egreſſi ſint ex Ægypto 258. *numerationes* eorum tres occurrunt in ſcriptis Moſaicis 351. tabula genealogica illorum 352. ſingularum tribuum numerus, qua ratione ex quatuor generationum multiplicatione ſucceſſiua prodeat 353. 354. *caſtrametationis* eorum in deſerto ratio 357. totius exercitus quatuor acies ib. ſingularum tribuum *vexilla*, eorumque colores & ſigna, ex mente Judæorum ib. *caſtrorum* mundities ib. 358. alæ verſus omnes quatuor plagas ib. abundantia victus in his caſtris ib. portæ caſtrenſes & excubiæ ad eas ib. amplitudo caſtrorum & ambitus quantus fuerit ib. caſtrorum *præfecti* ſummi & infimi, ad progreſſionem denariam totius exercitus ordinati 359. decadicæ exercitus diuiſionis prærogatiua & utilitas præ aliis diſtributionibus 360. *tentoriorum* ſeries & plateæ 361. ſpatium caſtrenſe ſingularum tribuum ib. integrorum caſtrorum facies & ſpatium 362. 363. *ignis caſtra Iſraëlitarum hinc inde conſumens* videtur fuiſſe ventus urens 367. qui non ſine miraculo ortus eſt 368. plebis Iſraëliticæ cibos Ægypti anxie appetentis, inſana contra DEUM rebellio 368. Iſraëlitarum ob necem turbæ Koraiticæ contra Moſen murmurantium pœna plane miraculoſa 382. Iſraëlitarum ſecunda vice ad Jordanem numeratorum numerus cur minor fuerit priori illo in deſerto numero 396. cur ex eorum urbibus ſtabula, horrea & fimeta exeſſe debuerint 397. *ſuburbia pro Leuitis* quomodo menſuranda fuerint ibid. 398. *veſtes* eorum in deſerto quo ſenſu *non attritæ* fuiſſe dicantur 405. Judæorum fabulæ de hac re ib. Patrum Eccleſiæ ſententia 406. non cum ipſis corporibus creuerunt ib. Hardtii, Noodii & Clerici de hac veſtium conſeruatione, ſententia ib. non videtur illa miraculo, ſed ſingulari DEI prouidentiæ adſcribenda ibid. Iſraëlitarum *tranſitus per Jordanem* plane miraculoſus fuit 448. cur in illo ſpatium 20000. cubitorum inter ipſos & arcam DOMINI relinquere juſſi fuerint ibid. Iſraëlitæ non fuerunt Geometriæ ignari 461. duplex illis *meſſis*, hordeacea & triticea 477. illorum ſpatio annorum 472. multiplicatio mirabilis ex numeratione Dauidica perſpici poteſt 514. quantus totius populi utriusque ſexus omnisue ætatis numerus tempore Dauidis præſumi queat ib. quomodo regio illorum non adeo magna tam inſignem multitudinem alere potuerit ib. quoto ab exitu Iſraëlitarum ex Ægypto anno templum Salomoneum ædificari cœperit 521. calculus chronologicus iſtius epochæ ib. Iſraëlitarum commercium cum Tyriis 1206.

Iter Sabbathicum quantæ diſtantiæ menſura fuerit 1457.

Judæa fertilis vino optimo 109. 954. *lacti - & melliflua* 255. abundauit fontibus aquarum viuis, tritico, hordeo, malogranatis, oleo & melle 407. ſeq. ejus fertilitas tempore Hiskiæ poſt deuaſtationem Aſſyriacam absque præcedente ſeminatione anno primo & ſecundo 618. 619. naturalia DEI beneficia in hanc terram collata 913. abundauit *ferro & ære* 408. ejus comparatio cum Heluetia 411. quomodo tantam populi multitudinem alere potuerit 514. fuit *nucifera* 1075. it. *pinifera* 1122. eam perflant ex auſtro venti calidiores & ſicciores 1433.

Judæi quid intelligant per *neruum obliuionis* 91. quamnam carnis partem in memoriam luxati Jacobo ab Angelo increato femoris non comedant ibid. cur in ſuis precibus faciem verſus Occaſum vertant 222. illorum *æra* ſiue *epocha* ab exitu ex Ægypto 257. *annus duplex*, eccleſiaſticus & ciuilis ib. utrius-

utriusque initium ib. *ciuilis* fuit ſolaris ib. *eccleſiaſticus* num fuerit lunaris, an ſolaris, an lunæ-ſolaris ib. hodienum illorum annus eſt vel *communis* vel *intercalaris* ib. ille vel medius vel abundans vel deficiens ib. ſinguli diei *veſpera duplex* illis datur 257. ſeqq. tres *ſeminum* apud illos claſſes 338. quid in ſatione illorum obſeruare debuerint ib. itemque in oblatione primitiarum de frugibus 343. ac in feſto tabernaculorum ib. nec non in contractu emtionis & venditionis 344. 345. quomodo apud eos *uxor adulterii ſuſpecta* judicialiter tractetur ad explorandam ejus innocentiam aut culpam 364. confuſa & intricata eorum in Talmude de *Templo Hieroſolymitano* idea 527. deſcriptio laquearis & tecti templi Judaica 534. Judæorum ex captiuitate Babylonica reuerſorum numerus, alius apud Eſram, alius apud Nehemiam quomodo ſit conciliandus 649. ſeq. reducti ab iisdem Hieroſolymam auri argentiue ſumma pro reædificatione templi quanta fuerit 651. Collecta pro reædificando templo inſtituta ib. 652. ex quibusnam arboribus frondes atque ramos in feſto tabernaculorum pro erigendis tabernaculis deſumſerint ib. quænam fuerit apud Judæos *adulterorum pœna* 975. duo tantum illis ſunt anni tempora, æſtas & hyems, vere ſub illa, autumno autem ſub hac comprehenſo 990. 1011. varii Judæorum *triturandi* modi diuerſaque inſtrumenta 1100. in quibusnam Regiminis Nebucadnezaris annis ſenſim in captiuitatem Babylonicam fuerint abducti 1164. anni, quibus in illa fuerunt, ſeptuaginta quomodo ſint numerandi 1165. Judæorum merces, quas Tyri emporio intulerunt 1206. *pœnitentiarii* quibuſnam ſaccis induti eſſe debuerint 1307. in quot *vigilias* Judæi noctem diſpertiti ſint 1360. fuere legum de externa munditie obſeruantiſſimi 1362. prognoſticationi futuræ tempeſtatum conſtitutionis admodum dediti 1366. eorum prouerbialis locutio *de elephante per foramen acus tranſeunte* 1372. cur vinum propter vinulas tam ſolicite percolare fuerint ſoliti 1379. num autochirum & maleficorum corpora ſoliti fuerint ſepelire, an in foueas præcipitare 1395. Judæorum mos *flagellandi* 1397. & maleficls ad ſupplicium ducendis vinum ad bibendum porrigendi 1399. cur vino iſti immiſcuerint thus 1400. *acetum aquæ mixtum* fuit potio plebeja apud Judæos 1407. num illis interdictum fuerit alere gallos in domibus ſuis 1420. eorum mos in conuiuiis apponendi prius vinum generoſum, poſtea vilius vel & aquam meram 1444. *ars exorciſandi malos ſpiritus* 1487. quorundam exorciſmus in nomine CHRISTI a Paulo prædicati quam fatalis illis fuerit 1487. ſq. *epiſpaſmus* cur quandoque Judæis ſit familiaris 1503.

Judæorum fabulæ de cetis 15. 1098. de coruo a Noacho ex arca dimiſſo 56. de folio oleæ a columba ex arca emiſſa decerpto 57. de ariete Abrahami 76. de Jacobi lapide ceruicali 79. de altitudine turris Babelicæ 65. de ranis Ægyptiacis 127. 128. de tranſitu Iſraëlitarum per mare rubrum 167. de arbore Maræ a Moſe in aquam amaram injecta 170. de Manna Iſraëlitarum in deſerto 176. 178. 179. de oleo unctionis 240. de vitulo aureo 246. de auro potabili Moſis 247. de uua magna Cananæa, ejusque pondere, geſtatione, &c. 377. de virga Aaronis 384. de decem a DEO poſt finitam creationem productis entibus 389. de veſtibus Iſraëlitarum in deſerto 405. de tranſitu eorundem per Jordanem 449. de incolis Hierichuntis varios variarum rerum in templo Hieroſolymitano ſonos audientibus &c. 453. de lapſu murorum Hierichuntinorum per clangorem tubarum a Sephiroth tenſarum ib. de Kore, aue 497. de corona Ammonitica capiti Dauidis impoſita 503. de vitulo Jeroboami a magnete ſuſpenſo ib. de verme Schamir 532. 1158. de nomine tetragrammato 537. de coruorum pullis a parentibus ex odio derelictis, & per vermiculos & muſcas e fimo eorundem enatas a DEO nutritis 818. de ceruis parturientibus 820. de angelo hieracomorpho 832. de ceruo aquilege 901. de aue Ziz & aliis ſimilibus 903. de Behemoth ib. de Sammiele angelo 930. de aquila rejuueneſcente 940. de coloſſo Nebucadnezaris 1049. de Lilith 1108. de tritico Minnith 1206. de piſce, qui Jonam deglutiuit 1291. de Sinape 1357. de luna quaſi ſole contracto 1507.

Judas Iſchcarioth quanto pretio CHRISTUM prodiderit 1391. ſeipſum ſtrangulaſſe videtur 1393. 1396. morbo iliaco prius correptus, & ſic medius diſruptus 1394. variæ de mortis ejus genere ſententiæ Patrum Eccleſiæ & aliorum 1394. 1395. num inſepultus auibus rapacibus fuerit expoſitus ib. Scriptores de ejus morte 1396.

Jugerum unde dicatur 487. ejus magnitudo apud Romanos ibid. 1080. jugeri Hebraici quantitas non præciſe conſtat 487.

Juli ſiue nucamenta quercus 94. juliferæ arbores ibid.

Juliani Apoſtatæ phyſiognomia parum boni præ ſe ferens ex Nazianzeno 785.

Juncus qualis ſit planta 671. *junci floridi* deſcriptio ex C. B. 672.

Juniperus in noſtris Regionibus eſt frutex humilis 592. arboreſcit vero in Gallia Narbonenſi & Hiſpania ib. Orientalis etiam arboreſcit ib. variæ ejus ſpecies ibid. num *umbra* ejus ſit grauis atque noxia ib. 763. ejus deſcriptio 592. 593. num ſit Rothæm Hebræorum 762. ejus *radix* non videtur in cibum venire ib. *baccæ* ejus Theæ vel Caffeæ loco ad præparandum potum adhibentur ib. junipero acris ineſt ſal & oleum penetrantiſſimum 976. an truncus juniperi accenſus & proprio cinere contectus ignem ſeruet annuum ib. *Juniperi alpinæ I. B.* deſcriptio ex Cluſio ib. Juniperus videtur eſſe Arar Hebræorum 1159.

Jurare idem ſæpe eſt, quod *adjurare*, *obteſtari* 1062. quomodo phraſis, *jurare per capreas & ceruas*, ſit intelligenda ib.

Juuencus & *juuenca* ætate tantum differunt a boue & vacca 89. 230. quomodo Hebræis appellentur ib.

Juuenis cur & quomodo creatoris ſui ſedulo memor eſſe debeat 1045.

K.

KAb, menſura aridorum, quantæ fuerit capacitatis 611.

Kadim Bocharto videtur eſſe ventus auſtralis 100. habet in Oriente vim exſiccandi & urendi ibid. 706. videtur eſſe Kampſim, venti Ægypto hodienum funeſti 100. communiter & generatim eſt ventus orientalis tum ad meridiem tum ad ſeptentrionem deflectens 706. vitibus inprimis eſt infeſtus ib. cur in noſtris regionibus ſit temperatior ib.

Kakul Syrorum quid ſit 760. quid Turcis hodie notet ib.

Kali ſiue *Uſnen* Hillero eſt Borith Hebræorum 1140. ex illo Syri conficiunt ſaponem, Veneti vitra ib.

Kar eſt prænomen variarum auium apud Arabes 497.

Karæorum de duplici veſpera Judæorum ſententia 258. Ferrandi rationes pro hac ſententia ib. 259.
Karon juxta Arabes inuentor fuit mulorum 96. videtur eſſe Core ib.
Kedareni, *Kedræi*, qualis fuerint natio 1055. ubi habitauerint ib.
Kermez Arabum quid ſit 199.
Kikajon Jonæ magnum excitauit Hieronymum inter & Auguſtinum bellum 1293. juxta Hieronymum eſt ex genere Cucurbitarum ib. quinam ſtent ab ejus partibus ib. Auguſtino eſt Hedera ib. quinam ab hujus acie ſtent ibid. Rabbinis & aliis eſt Ricinus ib. ei reſpondet Ægyptiorum Kiki 1294. miraculoſe excreuit tam cito ib. quomodo tam cito rurſus exaruerit ib.
Kiki Ægyptiorum eſt Ricinus 1294. oleum & unguentum ex fructu hujus plantæ paratum ib.
Kirſenna qualis ſit herba 152.
Kupfer Germanorum, unde nomen ſuum habeat 571.

L.

LAban reſtitutionem pecudis a feris laceratæ aut furto ablatæ absque illius culpa a genero ſuo Jacobo injuſte petiit 88. ejus *Teraphim* quare a Rahele filia furtim illi ablata fuerint 95. illorum materia, forma, uſus ib.
Labia coccinea quænam dicantur 1067. unde eorum rubedo proueniat ib. cur comparentur *liliis diſtillantibus myrrham probam* 1072. 1073.
Labor quam utilis ſit homini 960. 1001.
Labrum quid veteribus fuerit 569. *labra ænea* in quem finem pro Templo Salomoneo fuerint confecta 568. 570. eorum *baſes æneæ*, habentes areas pulcherrimis ſculpturis exornatas ib. quarum laterales juxta Joſephum figuris leonum, taurorum & aquilarum fuere exſculptæ 569. cur baſes illæ rotis fuerint impoſitæ ib. *humeruli* ſubter labris ib. *os intra coronamentum* quid fuerit ib. ubi labra iſta fuerint locata ib. an eodem ſemper loco ſteterint ib. eorum *capacitas* 570. quomodo ex illa Eiſenſchmidius cubiti longitudinem determinet ibid. eorum *pondus* & *grauitas* ib.
Lac quot conſtet partibus eſſentialibus 1028. ejus præſtantia & utilitas 71. 432. 1502. *lactis ſuilli* noxa 284. lac emollit cutem, eamque teneram reddit 956. *lactis caprilli* uſus in cibum fuit antiquiſſimus 1016. cur veteres Medici lac caprillum prætulerint ouillo ib. in præſcribendo lacte caprillo pro domeſticis ac medicis uſibus caute procedendum eſt ib.
Lacerta eſt Hebræorum Coach & Arabum Guaril ſiue Alwardo 309. *viridis* Italorum ib. *caudiuerbera* ſiue cordylus ib. *Iguana* in India ibid. ad lacertarum genus quoque referendum eſt Hebræorum Letaa ib. & Chomet ib. nec non Semamith, quod videtur eſſe Stellio 1024. deſcriptio τȣ̃ Semamith Stellioni applicata ib.
Lacrymæ cur ad affectum cordis exprimantur ex oculis 91. ratio eſt neruorum ophthalmicorum & intercoſtalium, qui ſimul cardiaci ſunt, conſenſus ib. quatenus ſint *effectus gaudii* 103. 1452. duplex earum fons 103. ſunt ordinarie *conſequens triſtitiæ* 708. 1451. quomodo nimiæ lacrymæ oculos obſcuros reddant 708. quid ſint, & quomodo ſecernantur & excernantur 1451. notant ſæpe afflictiones ipſas 1452. *CHRISTI lacrymæ* in quo differant a noſtris ib.
Lactuca capitata, picris, ſatiua 151. illa fuit Judæorum Chazareth in Paſchate comedi ſolitum ibid. iſta Hebræorum Meror 152. lactuca ſylueſtris ib.
Ladanum num ſit Lot Hebræorum 98. quid ſit ibid. quomodo colligatur ibid. herba, ex qua fit ladanum, vocatur *Ledus* ibid. duplex ladanum hodie cognitum eſt ib. *Ladani Cretici* deſcriptio ex Alpino 242.
Lætitiæ affectus deſcriptio 470. ejus effectus in corpore 868. 995. quantum ſit bonum 1000. quomodo excitetur potu vini 1029.
Læuigatione quomodo aurum in puluerem redigi queat 248. ea Moſes in pulueriſando vitulo aureo uti non potuit ib.
Lamia infantes rapere ac occidere olim credita 1108. 1109. 1183. *Lamia piſcis* vid. *Canis Carcharias.*
Lana ex pinnis, certo conchyliorum genere, an ſit byſſus veterum 201. magni olim fuit æſtimata ib. ex illa veſtes fuere confectæ 202. netur ab ipſis conchis ib. ex ea confectum quoque fuiſſe perhibetur vellus illud aureum in Colchide ibid. *lanæ tractatio* etiam fœminis principibus olim familiaris fuit 1030. *lana nigra* nullum, *alba* omnes admittit colores 1077.
Lancea, quam piſcatores in balænas vibrare ſolent, duplicis eſt generis 851. lancea num fuerit, qua latus CHRISTI fuit perfoſſum 1455. qualenam haſtæ genus fuerit ib. lanceæ geſtatores quomodo fuerint vocati ibid. hinc Germanorum *Lanz-Knecht* nomen ſuum habere videtur ib.
Lapidis a Jacobo Bethele in monumentum erecti memoria Judæis admodum ſacra 79. nomen dedit *Bætylis*, quos coluerunt Phœnices 80. lapides dantur *acuti* inſtar cultri ſcindentes 450. uſi illis ſunt Americani ante Europæorum aduentum ib. lapides quomodo *ab aqua excauentur* 705. quomodo a modernis in fluorem redigantur per ignem 734. *lapis angularis* quinam dicatur 797. *lapis terræ angularis* quinam dicatur ib.
Laquear templi quomodo formatum fuerit 534. fuit concameratum 535.
Larignum lignum an ſit inflammabile 217. an ex illo ara holocauſti fuerit confecta ib.
Larus qualis ſit auis 292. 293. num ſit Schachaph Hebræorum 292. 345.
Laſſitudo qualis ſit corporis affectus 858.
Laterum parallelepipediformium uſus in Architectura ciuili & militari 63. gluten eorum eſt bitumen & mortarium ib.
Latrinarum parietes quare tandem eroſi ſiant 330.
Laureolæ ſpecies datur duplex, vulgaris & ſemper virens 897. ejus deſcriptio ex I. B. ibid. quomodo ſit ſymbolum felicis impiorum ſtatus, ſed inconſtantis ib. varia ejus nomina ib.
Laurus arbor in Oriente frequens 703. exareſcente licet trunco, tamen germinat & fructificat ibid. eſt felicitatis & infelicitatis ſymbolum 896. ad varia olim a gentilibus fuit uſurpata ib. ejus deſcriptio ib. 897.
Lazarus febri acuta laboraſſe videtur 1450. cur jam quarto poſt mortem die in ſepulchro putruerit & fœtuerit ibid. per miraculum a CHRISTO vitæ fuit reſtitutus 1451.
Lazuli lapis videtur eſſe Sapphirus veterum 739. alia ejus nomina ib. reperitur non ſolum in Europa, ſed olim quoque adferebatur ex Armenia ib.
Lectus ferreus in Oriente utilior eſt lecto ligneo 401.
Ledus herba, ex qua fit ladanum 98.
Leges motuum cœli cœleſtiumque corporum fundantur non in cauſis mechanicis, ſed in ſolo DEI nutu 813. 814.
Legiſlatio in monte Sinai cur tam majeſtatica fuerit 188. an tum per terræ motum mons Sinai tremuerit 974.

Lentigo, *Lenticula*, qualis ſit morbus ex cutaneis 324.

Lentium cibus Græcis in magno fuit pretio 78. inprimis Stoicis ib. Medicis male audit ib. Eſauo appoſitus a fratre Jacobo videtur paratus fuiſſe ex lente vulgari ib.

Leonis varia pro diuerſitate ſexus, ætatis, coloris, &c. apud Hebræos *nomina* 107. 472. 662. *fortitudo* 108. 393. 474. 475. 507. 1027. *accubitus in antris* 108. 817. *Leæna* robore & feritate leonem æquat, vel etiam ſuperat 108. 393. 664. Leo quo ſenſu ſit ſymbolum tribus Judæ & CHRISTI 108. eſt *Rex animalium* 393. 474. degit in montibus & ſyluis altioribus 393. 1143. hinc varia ejus epitheta apud veteres 393. ſomno indulget ubique ſecurus, etiam in apertis campis 395. fuit frequentius olim, quam hodie in Palæſtina animal 471. 472. 1142. *Gur* notat catulum leonis 472. 662. 1197. *Cephir* eundem paulo adultiorem 472. *Arjeh* leonem quemuis ibid. *Schachal* leonem coloris nigri 662. 930. leonis mento decies major reſiſtentiâ vis ineſt 472. quomodo Simſon in cadauere leonis poſt aliquot dies examen apum cum melle deprehendere potuerit 473. leo non prædatum it in conſortio aliorum animalium, imo nec leænæ 491. leonum *barba* 492. Arabes facile leones aut fugant, aut capiunt ac trucidant ibid. leo a Dauide occiſus ibid. leoni ob fortitudinem comparantur viri bellicoſi 507. 627. 667. leo cur nec cadauer Prophetæ a ſe occiſi, nec aſinum adſtantem deuorauerit 584. cur noui Samariæ incolæ a leonibus fuerint occiſi 617. leonum irruptio in loca habitata eſt inſolitum & ſingulare DEI judicium ibid. 1013. 1143. appetunt homines demum ætate prouecti & apprehendendis diſcerpendisque feris inepti 618. 1143. leonis *robur* num hyeme augeatur 627. leoninæ *faciei* deſcriptio 628. noctu prædam leo quærit 960. Leonis nomen apud Græcos & Romanos tranſiit ad alia quoque animalia, imo & inſecta 662. 931. *Lajiſch* notat, non decrepitum, ſed fortem leonem ex ſæuiſſimis 663. 1027. *Myrmecoleones* quale ſint leonum genus ibid. vocantur & formicæ ib. leones decrepiti, & leænæ catulos recentes habentes, non eunt prædatum, ſed a leonibus junioribus ad prædæ participationem admittuntur 817. leo dura commolit dentibus, mollia diſcerpit unguibus 858. impius & tyrannus leoni comparatus ib. 1017. cur *os* leonis vaſtum & terribile ſit 885. *dentes* illius quot & quam validi ſint 910. illis comparantur in Scriptura Sacra res maxime nociuæ ib. leonum *fremitus* 1000. eſt ſymbolum iræ Regis 1001. leo tardis & grauibus incedit greſſibus 1028. eſt ſymbolum variarum rerum 1154. ejus *vox* varie in ſacris literis exprimitur 1180. aculeo ſuo leonem interimere poteſt Scorpio 1531. Leænæ unicum tantum per totam vitam partum eſſe, fabula eſt 1197. quoties per vitam utero geſtet, & quot catulos pariat, dici nequit ib. num leo capiatur retibus 1198. quo ſenſu DEUS ſe comparet leoni 1265. leonis *rugitus* quam ſit terribilis & cur 1280. an ei ſit tanta vis, ut animalia territa loco ſuo ſe dimouere nequeant 1281.

Lepas vide *Patella.*

Lepra manui Moſis per miraculum inflicta & ablata 118. ex eſu carnis ſuillæ facile oritur 284. *ſpecies lepræ* triginta circiter numerant Judæi, comprehendentes ſub iis omnes morbos cutaneos 319. tres ejus ſpecies a Moſe recenſitæ quomodo ſint intelligendæ ibid. deſcribitur a Moſe ut malum Iſraëlitis jam cognitum, nec in Oriente rarum 320. fuit morbus familiaris Phœnicibus & Ægyptiis ibid. ejus rei cauſæ ibid. Diætetica Leuitica Iſraëlitas ab hoc & cognatis morbis præſeruare debuit ib. inprimis prohibitio eſus carnis porcinæ, ſerpentum & lacertarum ib. in lepram lues venerea tranſire poteſt ib. lepra non ſolis Judæis, ſed & aliis morbus fuit abominandus ibid. inter Chriſtianos contagium lepræ per leproſoria impeditur 321. 1328. *lepræ completæ* ſignum pathognomonicum 321. quo reſpectu homo *totus lepra obductus pro mundo declaratus* fuerit ib. ſcriptores de lepra 322. *lepra veſtium & pannorum* in quo conſiſtat 326. cur DEUS de ea peculiares leges dederit ibid. ritus *mundationis a lepra* 327. *lepra ædium* 330. num fuerit Judæis a DEO per miraculum immiſſa ib. corroſiua lepræ vis 376. lepra eſt *morbus inſanabilis* 1328. ejus deſcriptio ſecundum ſua ſymptomata ib. 1329. miraculoſa lepræ a CHRISTO ſanatio 1328.

Lepus idem cum *daſypode* Græcorum 283. ab ejus eſu ſemper abſtinuerunt Judæi ib. an *ruminet* ib. ruminationis indicia ib. num caro leporis ſit inſalubris ib. cur lepus ſit animal immundum, & eſus ejus interdictus ib. *lepus cornutus* ib.

Leucacanthæ, *Hagendorns*, deſcriptio 763. videtur eſſe Charul Hebræorum ib.

Leuce Græcorum, qualis ſit morbus cutaneus 319. eſt Hebræorum Tſaraath ib. & ſpecies vitiliginis ibid.

Leuiathan juxta Bochartum & Ludolfum eſt Crocodilus, juxta Haſæum bellua quædam maxima & indomita ex genere cetaceo 844. utraque ſententia probabiles admodum pro ſe habet rationes ib.

Libanus æris ferax 439. niue ſemper obductus eſt 448. abundat cedris & abietibus 572. 957. num & metallis, ac ſpeciatim ære abundet 1527. *Libani Saltus Domus* vid. *Domus.*

Libellam quid vocent Architecti 797.

Liber naturæ & ſcripturæ, qui ad cognitionem DEI ducit, quam ſedulo ſit euoluendus 942.

Libido cur ex alimenti abundantia oriatur 433.

Libra quot conſtiterit unciis apud Romanos 1390. 1457. reductio ejus ad pondera Europæa 1390.

Lignum Orientalibus dicitur omne illud, quod ignem concipit 445.

Lilia alba num fuerint Dudaim 81. lilium eſſe videtur Schoſchannah Hebræorum 1061. quid intelligatur per *lilia ſtillantia myrrham probam* 1072. quomodo naturalis lilii pulchritudo magnificentiam Salomonis in veſtitu ſuperare dici queat 1325. *Narciſſo-Lirion Sarnienſe* lilii ſpecies ib.

Lilith notare videtur auem ex nocturnis, ſpeciatim ex bubonum vel ulularum genere 1109.

Limaturâ quomodo aurum in puluerem redigi queat 248. num Moſes vitulum aureum in ſubtiliſſimam ſcobem elimauerit ib.

Limax, vid. *Cochlea.*

Lincurius, *Lyncurius*, num ſit Leſchem Hebræorum 227. qualis ſit lapis, num Succinum, an Achates, an Belemnites ib. veterum lincurius nobis penitus eſt ignotus ib.

Lineæ Meridianæ uſus in Aſtronomia & Geographia 926. per totam Galliam juſſu Regis Ludouici XIV. ductæ ſingularis præſtantia & uſus 736. 796. 926.

Lingua doloſa vel *blanda* quo ſenſu comparetur vaſi teſtaceo argenti ſcoria obducto 1014.

Lini uſus & deſcriptio ex Plinio 141. ex Bauhino ib. quando feratur ibid. in Ægypto ſatum fuit ante hyemem ib. *linum confectum ex byſſo arbore* 201. 654. coloris candidiſſimi 201. vocatur & *linum Xylinum* ib. eſt hodiernum Goſſypium ib. lini cauliculis num fractis an integris tecti fuerint exploratores

terræ

terræ a Rahab 445. *linum carbaſinum* 653. *amiantinum* ſiue *asbeſtinum* quodnam ſit ib.

Linteamina quomodo hodie pura & alba reddantur 1139. quomodo a veteribus talia fuerint reddita ibid.

Liuor vid. *Inuidia.*

Lixiuium unde parari ſoleat 1139. quomodo illo linteamina pura & alba reddantur ib.

Lochia cur & quamdiu poſt partum fluant 313. fluxus lochiorum cur mulierem lege diuina reddat immundam 314.

Locuſtæ in climatibus calidioribus ſunt formidabiles ac noxiæ 143. raræ in frigidioribus, qualis eſt Heluetia ib. decem habent *nomina* in ſacris literis ib. ſunt *fœcundiſſimæ* ibid. 303. generantur ſucceſſiue 144. 1284. *omnia demordent*, & tandem ſeipſas deuorant 144. contactu etiam adurunt ibid. 1273. mortuæ ſæpe plus nocent, quam viuæ, quum excitant fœtore ſuo peſtem 144. 1278. quo ſenſu *necare* dicantur 145. ſunt quandoque extraordinariæ magnitudinis ib. *gregatim volant*, & ventis aduehuntur & deuehuntur ibid. ex Æthiopia in Ægyptum adductæ fuiſſe videntur ib. quæ plaga Ægypti fuit plane miraculoſa ibid. locuſtæ fuiſſe videntur *Selauim* illæ Iſraëlitarum in deſerto 181. rationes Ludolfi pro hac ſententia 181. 182. pro qua inprimis pugnant 1) *ventus*, quo fuere adductæ 373. 2) immenſus earum *numerus*, quo aduenerunt, & duorum cubitorum altitudo, qua in caſtris jacuerunt 374. 3) *collectionis* & *menſurationis* illarum *modus* ibid. 375. locuſtæ pluribus populis ſunt in deliciis 182. 1308. earum *eſus* lege ceremoniali licitus 182. *crura* cui uſui ſint eis 302. quænam illarum genera fuerint munda & ad eſum licita, difficile eſt determinatu ibid. *Arbe*, *Solam*, *Chargol* & *Chagab* notant diſtincta locuſtarum genera ib. horum nomina apud interpretes Græcos ibid. nec non nomina, ſpecies & deſcriptio apud Talmudiſtas ib. variæ hodie dantur locuſtarum diſtinctiones 304. *deſcriptio* illarum generalis ib. variæ ſiſtuntur illarum ſpecies ib. locuſtæ in ſymbola rerum & prouerbia tractæ a ſacris & profanis ſcriptoribus 378. locuſta num ſit Tſelatſal Hebræorum 428. unde ita dicatur ib. quomodo differant a vermibus plantarum ib. eſt animalculum inquietum & timidum 971. cui ſedes inſtabilis ibid. quomodo irruant, ac enecari queant 1104. multæ in capite inprimis ſunt *hirſutæ* 1177. num *Gaſam*, *Arbe*, *Jelek* & *Chaſil* diuerſæ ſint locuſtarum ſpecies 1270. an tantum diuerſos ætatis illarum gradus denotent 1271. aut ſucceſſiuas per quatuor annos locuſtarum inuaſiones indicent ibid. num per eas locuſtæ proprie an improprie dictæ ſint intelligendæ ib. in Oriente & Africa plurimæ dantur locuſtarum varietates 1270. homines locuſtis comparantur vel ob multitudinem vel ex contemtu 1116. 1271. quo ſenſu locuſtæ vocentur *gens robuſta, habens dentes leoninos* ib. 1272. 1530. vitibus ac ficubus præcipue ſunt infeſtæ 1272. quomodo arbores deglubant ac decorticent ibid. *ſaliua* illarum eſt *virulenta* 1273. eis competit potius conſtitutio aëris arida, quam humida 1274. quomodo abigi queant ex agris ibid. agminatim per aërem volant, diemque obtenebrant ib. 1278. unde Latinis locuſtæ dicantur 1275. cur equis comparentur ib. quibus in circumſtantiis ab Arabibus comparentur decem diuerſis animalibus ib. *magno cum ſtrepitu inuolant* ib. locuſtarum *vox* 1276. qua ratione ſonum atque ſtridorem excitent ibid. cur comparentur exercitui bellicoſo ib. *ubique penetrant* 1277. nec homines nec arma metuunt ib. hominibus inprimis ſunt inſidioſæ ib. quo ſenſu *terram contremefacere cœlumque commouere* dicantur 1277. 1278. ſæpe integri locuſtarum exercitus in maria præcipitantur 1278. volant non ſolum interdiu, ſed & noctu ib. oua ſua recondunt in terra 1284. idque autumno ib. *locuſta*, *herba*, 1308. locuſtæ fuerunt cibus Joannis Baptiſtæ 1309. præcipitantur fumo in terram, & ſic capiuntur 1529. 1530. per æſtiuos tantum menſes noxam inferunt, hyeme vero diſparent ibid. *locuſtæ myſticæ* 1529. ſeq.

Log, *Logus*, quantæ capacitatis menſura fuerit 328.

Lolium quam noxium ſit tritico, eodem in loco cum illo creſcenti 1355. pani immixtum homini vertiginem & temulentiam infert ib. num mutari queat in triticum, & vice verſa ib.

Loquela eſt homini propria 388. quomodo formetur ibid. quid lingua, trachea, glottis & palatum ad formationem ejus conferant ibid. exprimit ſenſa animi ib. *loquela aſinæ Bileami* fuit maximum miraculum ib. *loquelæ animalium* varia dantur apud ſcriptores profanos exempla 389. quæ vel fabulis accenſenda vel diaboli ac ſacerdotum gentilium præſtigiis adſcribenda ſunt ib. *loquelæ organum* non eſt collum, ſed guttur 918. ad eam quænam requirantur inſtrumenta ib.

Lothi uxor videtur non ſolum retroſpexiſſe, ſed & retroceſſiſſe 72. quo ſenſu in Salis ſtatuam conuerſa dicatur 72. 73. an tantum *ut* ſtatua ſalis diriguerit 72. an intus & foris *ſale oppleta* obriguerit ib. an hæc commutatio per miraculum contigerit 73. non videtur ib. num hæc hiſtoria fabulæ poëtarum de Niobe in ſaxum conuerſa anſam dederit ib.

Lotiones Iſraëlitis injunctæ variæ, ob contactum vel portationem cadauerum 305. 306. poſt ſanatam lepram & alios morbos cutaneos 323. 327. poſt fluxum ſeminis 333. poſt coitum conjugalem ib. *Turcarum* ſuperſtitioſæ unde ſint arceſſendæ 332. *aliarum gentium* ob coitum conjugalem 333. ſunt in Oriente neceſſariæ & ſanitati proficuæ 678. *gentilium* ante ſacrificia, preces atque vota ib.

Lotus arbor 98. Ægyptia celebris eſt in nummis ib. 370. non videtur eſſe Lot Hebræorum 98. a Loto arbore diſtinguunt veteres *lotum herbam* 370. quæ ſub nomine *fabæ Græcæ* olim in Italia magni fuit habita ib. & planta Diis olim ſacra ib. num ſint eadem cum *Nymphæa alba* ib. ſpecies loti, ex qua olim Ægyptii potum parabant ibid. num ſit Chatſir Hebræorum ib.

Ludouici XIV. Regis Galliæ, merita de dimenſione terræ per lineam Meridianam per totam Galliam ductam 736. 796. 926. de nauigatione & commerciis per Oceani cum Mediterraneo mari conjunctionem 736.

Luna, ſatelles terræ 3. 958. quanto minor ſit terrâ ibid. ejus periodus circa Solem ibid. quanto minor ſit Sole 15. cur vocetur *luminare magnum* ib. eſt corpus *opacum*, lumen ſuum habens a Sole 720. 721. 958. 1507. non habet vim calefaciendi, ſed refrigerandi 88. 976. *ejus influxus in terram noſtram* 437. 959. an etiam ad productionem frugum terræ aliquid conferat ib. cur in medio lunæ totaliter eclipſatæ corpore color ruber conſpiciatur 601. 721. ob fulgorem ſuum celebris eſt apud poëtas 720. ſeq. quo ſenſu Luna *nunquam magis illuminata* dicatur, *quam cum minus ſplendet* ibid. eſt ſymbolum Eccleſiæ CHRISTI ib. juxta Alex. Sarrauium non luna mouetur circa terram, ſed terra circa lunam 950. quænam ſint ejus rationes ib. quam intricati ſint ejus motus 958. quantos *uſus* præ-

præſtet terræ 959. quomodo diſpertiatur tempus in ſeptimanas, menſes & annos ibid. cur reuolutionem ſuam plus quam ſemel in anno circa ſolem abſoluat ib. dici poteſt *Calendarium ſocietatis humanæ perpetuum* ib. nec humectandi vim habet 977. quo ſenſu luna *homines noctu pungere* dicatur ib. cur luna noua ac plena motus epileptici ac alii ſpaſtici ſiue conuulſiui ſint vehementiores 1368. quid de Calendariographorum regulis de ſeminatione &c. pro variis lunæ phaſibus conceptis ſit habendum ib. num ſigna Zodiaci influant in lunam, & cum ea in ſingula corporis humani membra ib. *eclipſis lunæ* eodem, quo eclipſis ſolis paſſionalis contigit, die obſeruata 1404.

Lunaticus a CHRISTO ſanatus epilepſia laboraſſe videtur 1368. unde ita dicatur ib. Vid. *Epilepticus.*

Lupus aureus quinam dicatur 112. lupus eſt rex canini generis ib. animal ſumme rapax & ſæuum ib. 1143. 1199. ejus tempus & modus rapiendi 112. 1143. lupi Marti olim apud gentiles dicati 113. fortiſſimis viris luporum nomen jam olim fuit impoſitum ibid. aliâs lupus eſt ſymbolum hominum injuſtorum ac tyrannorum 1143. per diem famelicus ſub veſperam eſt ſæuior ib. lupis abundat Arabia ib. eſt animal velox & acutiſſime cernens 1299. *lupus*, *inſecti genus*, grana corrodens 666.

Luſtra quid ſint juxta Feſtum 923. 1519.

Lux qua ratione primo creationis die facta fuiſſe dicatur, cum jam ab initio fuerit in mundo 7. lux hæc *primigenia* non diuerſa eſt a luce ſolari ibid. proportionata lucis in terram noſtram diſpartitio ib. *lucis & tenebrarum alternatio* quam utilis ſit terræ noſtræ, 7. 8. lux eſt totius uniuerſi nobiliſſimum ens 944. quo ſenſu DEUS *luce tanquam veſtimento amictus* dicatur ib.

Lychnites, *Lygdus*, marmor Parium 634. unde nomen ſuum habeat 655.

M.

MAcula candicans ſubruſa quid Moſi denotet 321. 322.

Maculæ Solis quid ſint 1499. quando fuerint detectæ ib. num & *fixæ* ſuas habeant maculas ib.

Magi in Ægypto an vera patrauerint miracula 121. 124. 127. 128. cur pediculos producere non potuerint 132. ridicula Judæorum ratio ibid. *Magi recens natum Saluatorem quærentes* quinam fuerint 1304. Scriptores de illis ib. *ſtella*, quæ illis apparuit, fuit meteorum inſolitum & miraculoſum ib. rationes pro hac ſententia ib. 1305. quale fuerit præciſe meteorum, dici nequit ib. *quomodo ex ſtella iſta Magi natiuitatem Meſſiæ certò colligere potuerint* ib. num id didicerint ex conſeruata in Oriente Bileami prophetia de ſtella ex Jacob orionda, an ex oraculis Sibyllinis ib. num tum artes illorum magicæ fuerint eneruatæ 1306. an ex ſcientia ſua aſtrologica intellexerint, natum eſſe Meſſiam ib. aut Judæi per Babyloniam & Perſiam diſperſi, & ex prophetiis Danielis de tempore naſcituri Meſſiæ edocti id illos docuerint ib. Videntur *per immediatam DEI reuelationem* hac de re fuiſſe informati ib.

Magicis cantilenis quantam in ſerpentes vim adſcripſerint veteres 908. *Magicæ artes* num CHRISTO in carnem aduentante eneruatæ fuerint 1306.

Maginnim inter & *Tſinnah* Hebræorum quænam ſit differentia 580.

Mahomedis fabulæ de gallo albi coloris, qui DEO eſt a ſeruitiis 904. de ſerpente quodam ib.

Mala Punica vide *Malo-Granata.*

Malacca, peninſula Indiæ, Relando videtur eſſe Ophir 574. ſeq. quomodo quadrent in eam merces ex Ophir allatæ 575. ſeqq. nec non iter nauale trium annorum 577.

Maleficus idem ſæpe eſt, ac Magus & occultorum prædictor 419.

Malefici capitali affecti ſupplicio num apud Judæos fuerint ſepulti 1395. apud Romanos ſolebant ante crucifixionem flagellari 1397. iis jam olim vini potio porrigebatur, quum ad locum ſupplicii ducerentur 1399. cur tali opus habeant 1400.

Malogranata ſiue *Mala Punica* quot fuerint in ambitu fimbriæ veſtis ſacerdotalis 229. *fructus arboris* deſcribuntur ib. arbor ipſa deſcribitur ex Tournefortio 408.

Malua eſt planta non tam alimentoſa, quam potius medicamentoſa 761.

Mammas inter quænam a ſexu ſequiori & olim geſtari ſolita ſint, & adhuc ſoleant 1058. cur vel ipſæ vel earum papillæ a Salomone comparentur hinnulis gemellis capreæ 1067. a veteribus comparantur quoque liliis ob nitentem albedinem ib.

Mancipiorum nundinatio quibus olim fuerit in uſu 1203. mancipia Afra ex tædio vitæ, retinendo halitum ſeipſos præfocant 1394.

Mandragoræ num ſint Dudaim 80. ſunt aptæ ad philtra juxta veteres ibid. proſunt ex illorum mente purgando conceptui 81. genus earum candidum paſtoribus in uſu fuiſſe perhibetur ibid. radicis hujus abuſus impius inter Chriſtianos ibid. non poſſunt eſſe Dudaim ib.

Maniaci quam robuſti ſæpe ſint corpore ac furibundi 1335.

Manna naturalis eſt ſuccus ſiue lacryma fraxini & orni 175. quæ *Calabræ* titulo venit, triplex eſt ibid. quando colligi ſoleat ib. *Laricæa* & *Maſtichina* ib. aliæ ib. *Manna miraculoſa*, Iſraëlitarum in deſerto cibus 175. 176. quo ſenſu coriandri ſemini & bdellio comparetur 176. Manna Europæa & Aſiatica medicamentoſa eſt, non alimentoſa, uti Iſraëlitarum 177. 309. num horum Manna habuerit omnes delicatiſſimorum ciborum ſapores 177. unde nomen ſuum habeat ibid. quanta illius *copia* Iſraëlitis quotidie fuerit neceſſaria 177. 178. quare ſingulis diluculis matutinis colligi debuerit ib. quo ſenſu nullus Iſraëlitarum plus minusue, quam opus habuit, de illa collegiſſe dicatur ib. quales *vermes* in Manna in alterum uſque diem relicta orti fuerint 179. quomodo inde prognati ſint ibid. duodecim Abarbanelis rationes, quod manna illa non fuerit naturalis, ſed miraculoſa ib. de manna hac Scriptores ib. præparatio mannæ in cibum, inprimis in placentas 372. Manna naturalis ac ordinaria num fuerit cibus Joannis Baptiſtæ 1309.

Manus pice fœdatæ melius mundantur oleo quam ſapone 955. quomodo emolliri queant 956. quo ſenſu *remitti* & *diſſolui* dicantur 1088. aquis ſuffocati arctiſſime ſtringunt manibus adhuc poſt mortem ib.

Mapparum Geographicarum antiquitas 461. tales jam confectæ ſunt tempore Joſuæ ibid. cuinam communiter adſcribi ſoleat illarum inuentio ib. variæ eas conficiendi methodi ib. methodus aſtronomica cur non ſit applicabilis ad conficiendas mappas ſpeciales ib. methodus Cheualerii prolixe deſcribitur ib. 462. Geometræ Joſuæ methodo geometrica mappas ſuas confeciſſe videntur 461.

Maragna Græcorum notat vel lorum ſpinis ſiue aculeis armatum, vel fruticem ſpinis horridum 582. qua frutex eſt rhamni tertii ſpecies ib.

Maraſmus unde oriatur 660.

Mare mortuum eſt ſalſum vid. *Aſphaltites lacus.* Marium uſus 11. *mare rubrum* per miraculum diuiſum tempore exitus Iſraëlitarum ex Ægypto 164. ſeq. num a vento diſciſſum, an tantum exſiccatum fuerit 165. refutatur Clerici de diuiſione maris per æſtum naturalem ſententia 165. 166. de tranſitu Iſraëlitarum per mare rubrum teſtimonia gentilium 167. maris refluxus ex temporis circumſtantiis refellitur ib. num inter rubrum & mediterraneum mare olim fuerit foſſa ſiue canalis 579. quomodo *maris altitudo* ſit intelligenda 675. 1426. maria cur terminos ſuos non egrediantur, terramque inundent 726. 727. 800. quid per *radices maris* intelligatur 779. maris fluctus quam alte aſſurgant 728. *imperium maris* ſoli DEO competit ib. qui illud etiam vario modo exercet 729. 799. *maris creatio, diuiſio,* &c. ſoli DEO competit 799. mare ſæpe eſt organum iræ & gratiæ diuinæ ib. quænam ſit *maris origo* 800. ex mente Burnetii & Clueri ib. ab exhalationibus maris præcipue nubes oriuntur ib. *maris æquilibrium* cum terra ſicca quomodo diluuii tempore de nouo fuerit conſtitutum 801. num ſit *altius terra*, adeoque continuo miraculo retineatur, ne illam inundet ibid. 891. *maris æſtus* qualis ſit motus 801. ad horas & minuta hodie determinari poteſt ib. ejus harmonia cum motu lunæ, ibid. in quibuſnam maribus obſeruetur fortius aut minus fortiter ib. quænam ejus rei ſit ratio ib. maxime ſentitur circa plenilunium & nouilunium, & circa æquinoctia ibid. *profundum maris* eſt inæquale 803. mare in profundo magis ſalſum eſt, quam in ſuperficie ibid. inſignis aquæ in profundum preſſio quando ſentiatur ab urinatoribus ib. malacia profundi, ſæuiente deſuper æquore ibid. ſcriptores de profundo maris ibid. mare quo ſenſu *caneſcere* dicatur 852. 853. quanta ſit maris profunditas 962. quam varia & innumera contineat animantia 963. nauigationi magis inſeruit aqua maris ſalſa, quam dulcis ib. num *fontes & flumina e mari oriantur* per ductus ſubterraneos, an per euaporationem particularum aquearum ex mari, earumque collectione in nubes, quæ per aquas pluuiales ac niuales in terram ſe demittunt 1034. 1035. quanta quotidie aquarum quantitas in mare mediterraneum per flumina influat, & per euaporationem illi decedat 1035. miraculoſa *maris exæſtuatio ac ſedatio* propter Jonam 1287. 1288. Miracula CHRISTI patrata in mari æſtuoſo ac procelloſo 1333. 1334. miraculoſa ejus ſuper mari deambulatio 1360. 1361. in mari per terræ motus variæ ſubinde ortæ ſunt inſulæ 1386.

Mare æneum in templo Salomoneo ubi ſteterit 544. fuit illi magno ornamento 557. Scriptores de eo ibid. ejus *diameter*, *altitudo* & *peripheria* ex mente Sturmii, Bernardi & Eiſenſchmidii 558. ſeq. proportio inter diametrum ejus 10. & peripheriam 30. cubitorum quomodo concilianda ſit cum Archimedea diametri ad peripheriam proportione 559. num habuerit *figuram ellipticam* an *circularem* ib. Anonymo Anglo & Villalpando placet figura *hemiſphærica* 560. Reyhero & Sturmio *hexagona* ib. Melio *rotunda ſuperius incuruata* ad modum cyathi ib. Rabbinis & Lundio figura *inferius quadrata*, *ſuperius rotunda* 561. Freyero *cylindrica* ib. omnibus anteferenda videtur ſententia Sturmii, qui illud ſub forma fontis ſalientis ſiſtit ib. quomodo verſio ſeptuagintauiralis heic cum Hebræo textu ſit concilianda ibid. *ornamenta* ejus *externa* quænam fuerint 562. variæ interpretum de illis ſententiæ ib. epicriſis de iſtis 562. ſeq. ſententia Sturmii omnium eſt conuenientiſſima ib. *boues* ei ſubſtrati duodecim ib. quomodo illi locati fuerint ib. eorum altitudo & interna cauitas ib. maris ænei *craſſities* & *capacitas* 564. quo ſenſu mox 2000. mox 3000. bathorum capax fuiſſe dicatur ib. an heic ſupponendus ſit bathus ſacer a communi diuerſus ibid. an dicendum, 3000. bathos capere potuiſſe, ſed 2000. tantum ordinarie continuiſſe ibid. num capacitas 2000. bathorum de aqua, 3000. vero de frumento in conum accumulato intelligi debeat 565. an hæc diuerſitas a duplici ejus figura, ſuperius cylindrica, inferius quadrata, ſit deriuanda ibid. quid dicendum ſit de conciliatione Meliana, qua conchæ tribuuntur 1000. cupæ inferiori 2000. atque ſic toti mari 3000. bathi ib. feliciſſime difficultatem tollit Sturmius, duplici ratione 565. 566. quænam in ejus explicatione ſint deſideranda ib. in cupa maris ænei inferiori lauabant Sacerdotes manus ac pedes ſuos 568.

Margarita videtur eſſe Dar Hebræorum 655. rationes pro hac ſententia ib. profuſa olim apud Perſas & alios Orientales margaritarum copia ib. in templo Solis in India pauimentum margaritis ſtratum fuiſſe dicitur ib. Margaritæ ſunt Peninim Hebræorum 745. rationes pro hac ſententia variæ ib. cur vocentur *lapides pinnini* ib. earum *piſcatura* ubi & quomodo olim fuerit inſtituta ibid. Indi olim & alii Orientales ex margaritis pretioſa pararunt monilia & corollas ib. auro gemmisque æquiparantur, vel & præferuntur 746. mulierum olim ex margaritis luxus quantus fuerit ibid. piſcaturæ earum hodienum ſunt admodum frequentes & diuites ib. quales ſint lapilli 1326. num pertineant ad regnum animale, an minerale 746. ad utrumque pertinent certo reſpectu 747. accenſitæ fuerunt olim lapidibus pretioſis 986. ordinarie ſunt *coloris albi* 1184. dantur tamen etiam *rubentes* & *flauæ* ib. num illarum nulla fiat in veteri teſtamento mentio 1326. quænam ex margaritis vocentur uniones 1358. varia magnarum margaritarum exempla ib.

Mariſcæ ſunt ex tumorum genere 484. & admodum moleſtæ ib. per annos circumferri poſſunt absque vitæ diſcrimine ib. in Philiſtæis aſſociauit ſe illis morbus peſtilentialis ib.

Marmor onychinum quodnam vocetur 634. marmorei lapides absque glutine in ſtructuram duraturam inuicem ſuperimponi poſſunt 63. 533. marmora varii generis & coloris in ſtructura templi Hieroſolymitani adhibita fuiſſe videntur 634. *uſus marmoris in architectura* olim & hodie frequentiſſimus ib. *marmor Parium* quodnam dicatur ib. marmor ſtructuræ templi omnium ſaxorum commodiſſimum 635. *Ophites* & *Porphyrites*, marmoris ſpecies 654. it. *Alabaſtrites* ibid. marmor varicolor quid ſit, quo pauimenta conclauium in aula Aſſueri ſtrata fuiſſe leguntur 655. marmoreæ cujusdam tabulæ, ex marmore menſario nigro, varie figuratæ, ceu monumenti cujusdam diluuiani, deſcriptio 1536.

Marſus veteribus dictus incantator per cantilenas magicas 908. quantam vim incantationes iſtæ in ſerpentes habuerint ib.

Martes quale ſit animal 203.

Martis planetæ ſoliditas 3. diſtantia a Sole ib. 1167. periodus circa Solem 3. 1168. aphelia pro primo die Januarii A. 1730. 3. eccentricitas ib.

Materia non eſt æterna, ſed ex nihilo creata 1472. ei non competit ſenſatio, perceptio ac cogitatio 1482.

Mathematicarum ſcientiarum elogia apud veteres 419. augmenta per varia inuenta Sec. XVII. 736.

Mathematici quinam dicantur proprie 418. Aſtrologi quo ſenſu vocentur Mathematici 419. bene hos diſtinguit Cicero ab illis ib. hoc titulo male audiunt ib. *Mathematici Gallici* quantam menſurando inuenerint terræ peripheriam & diametrum 796. quomodo detexerint graduum terræ inæqualitatem ibid. qualem deprehenderint figuram terræ ib.

Mauſen, in der Mauſs ſeyn, quid notet Germanis 1295. unde hæc vox ſit deriuanda ib.

Mauz vid. *Muz.*

Mechanicæ diuinæ in corporibus viuentibus ſe exſerentis, & *humanæ* in machinis ſe exercentis *differentia* in quo conſiſtat 677.

Medici olim & Pharmaceutæ iidem fuerunt 114.

Medicinæ per noua inuenta Sec. XVII. augmentatio 736.

Mel olim & inter principum dapes fuit 101. *Canaæum* præ ceteris eſt laudatiſſimum ib. 1309. eſt liquor pretioſiſſimus ibid. triplicis generis hodie datur in Europa 101. 882. Mellis in ſacrificiis gentilium quotidianus fuit *uſus* 346. Judæis vero uſus ejus in ſacrificiis a DEO fuit interdictus ib. Melli in ſacris literis & ſcriptoribus profanis comparatur, quicquid gratum eſt & delectabile 474. 999. Judæis mel fuit res vitæ pretioſiſſima & utiliſſima 1006. ad quid ſit utile ib. veteribus inſeruiit pro ſaccharo 1007. cur *nimis hauſtum cauſetur vomitum* 1008. mel variat guſtu pro varia plantarum indole, ex quibus exſugitur 1309. datur etiam mel *ſaporis amari*, imo & venenatæ indolis ib. *mel agreſte* quodnam dicatur ib. fuit cibus Joannis Baptiſtæ ib. eo vixerunt olim integræ nationes ib. an mel *nutriat* ib. quænam interdicti mellis in ſacrificiis uſus ſint rationes 346. oblatum Baccho fuit præter vinum etiam mel ib. *mel palmæ* quodnam dicatur 408. quo ſenſu mel *de petra fluere* dicatur 431. 432. quomodo colligatur ab apibus 882.

Melancholici cur plerunque nigricante corporis habitu ſint præditi 766. ſtupendo ſæpe corporis robore gaudent 1335. ecſtaſibus naturalibus ſunt obnoxii 1465.

Melandrya quid ſint 850.

Melanthium num ſit Kæzach Hebræorum 1099. qualenam intelligi debeat 1100.

Melis veterum quale ſit animal 203.

Melita inſula, quomodo in Romanorum poteſtatem venerit 1492. ejus incolæ quid de Paulo judicauerint, cum vipera manum ejus inuaderet ibid. quid in hoc judicio laudandum ac vituperandum ib. quid de eo judicauerint, cum a vipera iſta nil mali pateretur 1493. cur terra Melitenſis ſerpentes non toleret ib. num id factum a Paulo per miraculum in ſui memoriam ib.

Melochia Ægyptium olus 411. ejus deſcriptio ex Alpino ib. characteres ib.

Melolonthæ deſcriptio 1177.

Melones num fuerint Dudaim 82. eorum apud Arabes, Perſas, Syros & Ægyptios nomina ib. unde pepones dicantur 369. melones Ægyptiorum ib.

Menſa aurea in Sanctuario 207. ejus *dimenſiones* ad pedes Pariſinos & Tigurinos ibid. *ſtructura* & *forma* ad mentem Judæorum ib. Tornielli, ib. Lundii 208. anonymi Angli, Scacchi ib. *menſæ duæ in atrio Sacerdotum*, argentea & marmorea 544. cui fuerint uſui in templo Salomoneo ib.

Menſium fluxus in mulieribus unde oriatur 313. cur illas lege diuina immundas reddiderit 314.

Menſurarum diuerſarum apud Hebræos nomina & capacitates 1253. Gomer ſiue Homer 183. Epha ib. Bathus ibid. Hin 234. Middah 339. Meſurah ib. Abhanim ib. Satum 71. eas cum Romanis & Græcis menſuris comparauit Joſephus 1253. earum *inæqualitas* inter nationes, imo haud raro inter ſingulas ciuitates, quanto ſit incommodo ib. quomodo tolli queat ibid. menſurarum Hebræarum tum fluidorum tum aridorum ad menſuras Tigurinas reductio 1443. it. menſurarum diſtantiarum & interuallorum 1444. *juſtæ* ſolidorum & fluidorum *menſuræ* quanta ſit in commerciis *neceſſitas* 998.

Mentha quid ſit 1378. menthæ hortenſis variæ dantur ſpecies ib.

Mentum hominis quantas habeat vires ad ſubleuanda onera 472. *leonis* decies majores reſiſtentiâ vires habet ib. Dauid leonem in mento apprehendit, eumque occidit 492.

Mercurii planetæ ſoliditas 3. diſtantia a Sole ib. 1167. periodus circa Solem 3. 1168. aphelia pro 1. die Januarii 1730. 3. eccentricitas ib.

Merops qualis ſit auis 296. num ſit Racham Hebræorum ib.

Meſech notare videtur Moſchos, Caucaſi montis accolas 1203. quibusnam rebus mercaturam olim exercuerit ib.

Meſpilus, ſpina alba 468. ejus character ibid. multi illam habent pro Oxyacantha Dioſcoridis ib. orientalis ib. an ſit Barkanim Hebræorum ib.

Meſſis duplex in Ægypto 142. 477. in Palæſtina 477. cur in Oriente pluuia & nix meſſi ſint noxiæ 1012.

Metallorum venæ juxta veteres ad inſtar plantæ ex radice ſuccreſcunt 733. juxta alios tales a foſſoribus inueniuntur, quales fuere diluuii tempore in terra depoſitæ, aut ab illo tempore aliunde ad fiſſuras delatæ ib. quam periculoſum ſit in cuniculis & cauernis ſubterraneis metalla effodere 737. duæ *metalla fundendi* methodi dantur in fodinis metallicis 1145. quam caute & accurate in metallorum fuſione procedendum ib.

Metempſychoſis commune fere veterum orientalium philoſophorum dogma fuit 390. 628. unde ortum ſuum habeat ib. in quo conſiſtat 1054.

Metenſomatoſis quid notet Platonicis 1054.

Metreta menſura fluidorum apud Græcos 1443. æqualis Batho Hebræorum ib. quot ſextarios continuerit apud Athenienſes ib.

Metus in quo conſiſtat 446. ejus effectus in corpore ib. *metu liquefieri* vel *diſſolui* quid ſit ib. ejus conſequens eſt deſperatio aut audacia ib. quo ſenſu ex metu cor Nabalis fuerit emortuum, & factum ut lapis ibid. ejus effectus purgatorius in inteſtinis 851.

Miluus, auis rapax & immunda 289. pertinet ad accipitres macropteros ib. eſt Hebræorum Daah ib. num ſit illorum Ajah 290. aut Dajah 416.

Mina quanti fuerit valoris apud Hebræos 652. 1253. Minæ Atticæ valor 1370.

Minare proprie dicitur de pecore & jumentis 116. 1114.

Minium num ſit Schaſchar Hebræorum 1162. color miniaceus magni olim æſtimatus & in uſibus ſacris frequens ib. quando ſit inuentum ib.

Miracula ſolus DEUS facere poteſt 120. differunt a *miris* & *mirandis* ib. quid ſint ib. cur opera naturæ, utpote etiam DEI, non ſint miracula 121. *diabolus*

bolus non patrare poteſt miracula ib. *Magi Ægyptii* non ediderunt miracula, ſed mira & præſtigias ib. *Miracula Moſis* patrata in Ægypto 118. 123. 127. 131. 133. 135. 136. 139. 143. 146. 157. in deſerto 164. ſeq. 185. 181. 373. ſeqq. 368. 382. 175. &c. *Eliæ* 588. 589. 590. 593. 594. *Eliſæi* 594. 596. 602. 604. 605. 607. 608. 609. 610. 616. CHRISTI in ſemetipſo 1314. 1360. 1405. 1409. 1439. in dæmoniacis 1316. 1335. 1344. 1351. 1414. in leproſis 1328. 1437. in paralyticis 1329. 1330. 1337. ſeq. in febricitantibus 1331. ſeq. 1445. in mari æſtuoſo ac proceloſo 1333. ſeq. in muliere ſanguinis fluxu laborante 1343. in mortuis ad vitam reſuſcitatis 1341. ſeq. 1427. 1450. in cœcis 1344. 1351. 1373. 1417. 1449. in mutis 1344. 1351. 1416. in manu arida 1350. in ſaturandis per paucos panes piſceſque multis hominum millibus 1359. in lunatico 1367. ſeqq. in piſce ſtaterem in ore habente 1369. ſeq. in ficu areſacta 1375. ſeqq. in ſole obſcurato tempore paſſionis ſuæ 1403. ſeqq. in velo templi tempore mortis CHRISTI diſciſſo 1410. in terræ motu & petrarum diſruptione eodem tempore 1411. 1412. in ſanctorum demortuorum reſuſcitatione 1412. in ſurdis 1416. in piſcibus 1426. in muliere per 18. annos ægra 1434. in hydropicis 1435. ſeq. in auricula Malchi a Petro vel plane abſciſſa vel grauiter ſaltim ſauciata 1441. in aqua in vinum conuerſa 1443. in homine per 38. annos ægroto 1448. *Petri* Apoſtoli in claudo nato 1460. in Ænea paralytico 1464. in mortua Tabitha 1465. *Pauli* Apoſtoli Epheſi patrata 1482. in Eutycho juuene mortuo 1489. in febricitante Publii patre 1494. miraculum in *tribus Danielis ſociis* in fornace ardenti a DEO conſeruatis patratum 1257. ſeq. miraculum in mari *propter Jonam* editum 1287. ſeq. Miracula Veteris Teſtamenti maximam partem terrifica, hominibuſque noxia, Noui vero Teſtamenti ſalutaria 381. *Miracula mundi ſeptem* quænam ſint 638. illis ſimul ſumtis longe præſtitit Salomoneum templum ib.

Miſerere quinam morbus dicatur 1394.

Moabitarum rex Meſa an tot agnorum & arietum tributum quotannis, an ſemel duntaxat in vita ſoluere Iſraëlitarum regi obligatus fuerit 598. *fallacia ſenſuum & imaginationis in Moabitis*, aquas ſole oriente rubras apparentes pro ſanguine habentibus 601.

Modulus quid ſit Architectis 551.

Mœris lacus in Ægypto admodum eſt piſcifer 287.

Mœrore nimio ſuffocatus num perierit Judas Iſcharioth 1394. ſeq.

Moneta ſignata non fuit Hebræis ante ſecundum templum 75. *Perſica*, Daricum 635. 651. 652.

Monocerotis deſcriptio ex Plinio 391. ex Paulo Veneto ib. ex Arabibus & aliis ib. quæ tamen deſcriptiones admodum fabulas redolent ib.

Montes primi orbis an fuerint depreſſiores noſtratibus, incertum eſt 47. fuere jam ante diluuium ib. 706. 707. 927. montium ſtrata, rupturæ, curuaturæ mire variantes teſtes ſunt uniuerſalis diluuii 48. quo ſenſu dicantur *æterni* 438. & *a facie* DOMINI *fluere & colliqueſcere inſtar ceræ* 463. eorum *fundamenta concuſſa & conquaſſata* ſtilo Scripturæ notant terræ motum 510. 728. montes cur optimum præbeant ædificio fundamentum 637. cur ſubſtructione & congeſtione opus habeant, ſi fundamento ædificii inſeruire debeant ibid. montium *uſus*, *neceſſitas* & *præſtantia* 693. caſus & ruinæ eorum unde oriantur 705. montes cur intus ſint caui 804. quo ſenſu *cacumina montium DEI eſſe* dicantur 937. it. *ſubſilire ut arietes* 973. 974. *montes ſciſſionis* quinam vocentur 1065.

Morborum cutaneorum origo unde ſit arceſſenda 319. tres illorum ſpecies a Moſe recenſitæ quomodo ſint intelligendæ ibid. *Leuce* Græcorum qualis ſit morbus cutaneus ib. Morbi ſæpe denominantur a regionibus, ubi ſunt vel primigenii vel endemii 320. *morbi per Muſicam curati* 488. 489. quomodo hæc curatio principiis Medicinæ mechanicis conueniat ib. morborum in ſacris literis memoratorum explicatio cur tam difficilis ſit 645. *morbus Aſæ Regis* num fuerit podagra, an tumor pedum œdematoſus ib. tot morbis corpus humanum eſt obnoxium, quot in eo dantur errores 700. quam facile morbi in corpore hominis oriantur 700. 705. *Morbus Jobi* in quo conſtiterit 659. ſeqq. *Hiſkiæ Regis* qualis fuerit 619. 620. quomodo quis a morbo colore nigricans fieri queat 766. *vertigiNoſus nauigantium (See-Kranckheit)* qualis ſit 970. Morborum *magnitudo* ſiue *grauitas* unde ſit æſtimanda 1331. *morbus inſputatus* Plauti eſt Epilepſia 1418. illius per 38. annos ægroti a CHRISTO ſanati morbus num fuerit paralyſis 1448. *morborum vermicularium* exempla 1468. tali num perierit Herodes Agrippa ib. *morbus pedicularis* eſt vel uniuerſalis vel particularis ib. varia hujus exempla ibid. huic morbo obnoxii ſunt Acridophagi ib. *Morbus ſapientiæ* quinam vocetur 1490. unde oriatur ib. eo Paulus laborare videbatur Feſto ib. Democritus Abderites ſuis ciuibus ib. *morbus ſacer* cur vocetur Epilepſia 1418.

Moria mons fuit locus ille, cui templum Salomoneum eſt inædificatum 637. cur opus habuerit congeſtione, ſubſtructione & complanatione ib. ſubſtructionis orientalis altitudo, ima longitudo & muri craſſities 638. congeſtionis latitudo ib. ſubſtructionis anterides & ſcamilli, ibid. collatio hujus ſubſtructionis operis cum muris Babylonicis ib.

Mortarium quid ſit 63. paratur ex calce & arena 1194. Romani in quanta proportione ex utraque materia illud confecerint ib. ejus ingredientia Romani atque Græci diu & exacte commiſcebant ib.

Mortis portæ ſunt cauernæ ſubterraneæ 804. mors quo ſenſu arboribus, plantis, imo terræ ipſi tribuatur 1505.

Morticina vid. *Cadauera*.

Mortuorum ad vitam reſuſcitatio eſt opus ſolius omnipotentis DEI 1341. quid ſtatuendum de illorum reditu in vitam, qui pro mortuis habiti jam loculo aut ſepulchro fuerunt illati ib. varia horum exempla ib. 1342. quinam mortui præ aliis breui putreſcant ac fœteant 1450. 1451.

Morus qualis ſit arbor 502. *mori nigræ* deſcriptio ib. num ſit Schikmim Hebræorum 581.

Moſchus ſiue *Muſcus* quid notet Rabbinis 236.

Moſes infans arculæ incluſus, & in ripa Nili expoſitus, variis gentilium fabulis anſam dedit 115. arcula hæc Moſis facta ex papyro ib. 116. bitumine & pice fuit oblita, ne grauior per aquam fieret & mergeretur 116. Moſes *paſtor bonus* ib. ejus *baculus* in ſerpentem mutatus per verum miraculum 118. *manus* miraculo ægra, miraculo rurſus ſana ib. *miracula* patrata in Ægypto 123. 127. 131. 133. 135. 136. 139. 143. 146. 157. ad mare rubrum 164. in deſerto 175. 181. 185. 368. 373. 382. &c. *jejunium quadrageſimale* 196. Moſes num fuerit *Chymicus* 247. qua ratione vitulum aureum in puluerem redegerit 248. ejus *facies* unde tam fulgens euaſerit 250. cur *cornutus* pingatur ibid. enantiophania Moſen inter & Stephanum in hiſtoria Jacobi

cobi patriarchæ quomodo tollenda 105. Moſes cur in deſcriptione hiſtoriæ creationis ſtatim deſcendat ad creationem terræ & eorum, quæ in ea ſunt, omiſſis corporibus cœleſtibus 866.

Motiones, *Mouſſons*, quales ſint venti 577. 751. ubinam ſub æquatore obſeruentur ib. quænam ſint earum cauſæ ib.

Motus non poteſt eſſe æternus 1472.

Multæ olim certo pecorum numero ſolui ſolitæ 598.

Muli num inuenti fuerint ab Ana 96. an ab Henetis ib. non ſunt Jemim Hebræorum ib. ad generandos mulos Judæi in equorum ſtabulis aluerunt prægrandes aſinos 337. mulorum uſus tempore Dauidis & Salomonis 504.

Mulierum ſexui cur DEUS plus laticis ſanguinei contulerit quam maſculo 313. quomodo exceſſus ille ſanguinis extra grauiditatis tempus tollatur ib. in grauiditate & poſt partum cui fini inſeruiat ib. mulier cur *ob fluxum menſium & lochiorum immunda* fuerit lege diuina 314. mulieres menſtruatæ non facile tractare debent res fermentationi obnoxias 335. leges diuinæ de profluuio ſanguinis in mulieribus an in natura ſint fundatæ ib. *mulieris illius per duodecim annos ſanguinis profluuio laborantis* morbus quam grauis fuerit ac inſanabilis 1343. adeoque curatio quoque fuit miraculoſa ib. videtur quoque hæc mulier per miraculum tot annis in vita conſeruata fuiſſe ibid. exemplum mulieris per biennium continuo ſanguinis fluxu laborantis in febrem tandem hecticam perlapſæ ibid. exemplum alîus a diuturno tali fluxu per ſolam imaginationem ac fiduciam in Medico poſitam ſanatæ ib. *mulier per* 18. *annos ægra*, poſt per miraculum a CHRISTO ſanata, quali laborauerit morbo 1434. quo ſenſu *ligata* dicatur ib.

Mulſum olim mane bibi ſolebat 1498. rarius potatur in regionibus vini feracibus 1499.

Mumiæ Ægyptiacæ 113.

Munditiem externam cur DEUS Iſraëlitis tam ſeuere injunxerit 444. etiam in iis, quæ natura requirit ib. *mundities faciei & cutis* quomodo oleo obtineatur 955. 956.

Mundus non eſt æternus 1. 1471. ſed creatus 1. 1472. ex nihilo ib. quo anni tempore ſit conditus 2. in omni ſua pulchritudine in principio creatus fuit, excepta terra ib. *Mundi ſyſtemata* varia 2. 3. vindicatur diſtinctio mundi Moſaica in cœlum & terram 4. an propter ſolos terricolas ſit creatus 5. *Mundi corpora totalia* natant in æthere 482. conſiſtentia eorum in preſſione uniuerſali & mutua ad inuicem conſiſtit, ibid. quo ſenſu Plato mundum vocauerit *animal* 689. 1262. Mundus ex mente Atheorum modernorum eſt Deus 1262. quo ſenſu poſſet ſtatui *æternus* 1471. a parte ante non poteſt dici æternus ib. quænam contra æternitatem mundi pugnent ib. corporum mundi totalium fines ſecundarii, num unice colliment ad uſus hominum 1474.

Muri ædium quomodo lepra infici queant 330. it. peſte ib. *Babylonici* ſunt unum ex ſeptem mundi miraculis 638. *murorum contracturæ* in ædificiis quem in finem fiant 530. in ædificio templi Salomonei quales fuerint ib. ob murorum templi craſſitiem paſſim in iis loculamenta ſecreta fuiſſe videtur 532.

Mus Alpinus videtur eſſe Schaphan Hebræorum 282. 1023. ejus deſcriptio apud veteres ib. cur ſit animal immundum ibid. *agreſtis* videtur eſſe Achbar Hebræorum 307. ejus deſcriptio ex Teixeira & Oleario ib. mures agreſtes comeduntur ab Arabibus ib. prohibitum fuiſſe videtur Iſraëlitis omne murium genus ib. quænam ſit ejus rei ratio phyſica ibid. *mus araneus* num ſit Anakah Hebræorum 308. mures infeſtarunt ſæpe integras nationes & prouincias 485.

Muſca canina dicitur ab impudentia 133. ejus deſcriptio ex Philone & aliis ib. vocatur etiam *militaris* & *canis* ibid. canibus imprimis eſt infeſta ibid. ejus nomina apud Anglos, Germanos, Polonos, Arabes & Turcas ib. plaga miraculoſa fuit in Ægypto ib. muſcarum in ilice coccigera generatio 200. muſcæ proprie loquendo non ſunt *hexapodæ*, ſed *tetrapodæ* 302. ſuis ouulis & excrementis omnia inficiunt & corrumpunt ib. muſca eſt inſectum vagabundum 1041. cur muſcæ mortuæ unguentum reddant fermenteſcibile & fœtidum, ſi in illud incidant ib. muſcæ ſpecies eſt *vinula* ſiue *culex vinarius* 1378. *muſcam excolare* quid prouerbialiter notet 1379.

Muſculi fluuiatilis & marini deſcriptio 964. utriusque ligamenta, motus progreſſiuus, lingulæ, deſcenſus & aſcenſus in aqua &c. ib. lingula ejus quid ſit 965.

Muſculorum corporis admiranda ſtructura 681. quomodo vectibus ſint comparandi 687.

Muſica Saulem Regem a ſpiritu malo liberauit 488. Orpheus & Amphion quo ſenſu ſaxa, arbores & beſtias muſicâ mouiſſe dicantur ib. Spartani hoſtes ſuos illâ ſuperaſſe leguntur ib. ejus *efficacia* in variis animi corporisque morbis ib. 1009. ea veteres uſi ſunt ad domandos affectus 489. 1010. *Morſorum a tarantula* curatio per muſicam ib. hæc per muſicam medendi methodus Philoſophiæ ac Medicinæ Mechanicæ eſt conformis ib. Num etiam Muſicæ vis quædam ſit in obſeſſos a Satana ib. illa quoque *inſtrumentum diuinæ inſpirationis* fuit ib. 598. vis ejus in flectendis & domandis affectibus ibid. quomodo & emollire animos & triſtiores reddere queat 1010.

Muſtela plurimis videtur eſſe Choled Hebræorum 307.

Muſtum qualis ſit liquor 1172. quomodo clarificetur ac defæcetur ib. 1173. quale ſit vinum 1458. recens a fermentatione cur inebriet, dulce autem, fermentationem non ſubiens, non inebriet ibid. num muſtum intellexerint per potum illum, quo inebriatos crediderunt empæctæ iſti Apoſtolos in feſto pentecoſtes ib.

Mutationi omnia ſunt obnoxia, quæ ſunt in cœlo & in terra 939. mutatio & alteratio futura num ad uniuerſam mundi machinam ſe ſit extenſura ibid. 940. *mutatio corticis terræ uniuerſalis* in diluuio 970. *particulares in variis prouinciis mutationes terræ* ibid. quænam ſint illarum cauſæ 971. quantis mutationibus corpora animantia ſubinde ſint obnoxia 1070. quænam ſint illarum cauſæ ibid. *mutationes tempeſtatum* unde dependeant 1431. cur pro diuerſo locorum ſitu varient ib. quam utiles ſint hominibus, animalibus atque plantis ib. quot ſint mundi ſiue terræ mutationes palmariæ 1520. veterum philoſophorum de iis ſententiæ 1521.

Muti cur plerunque ſint illi, qui ſunt ſurdi 1416. quomodo linguas edoceri queant ib. muti ac ſurdi alicujus ſanatio miraculoſa 1417.

Muz vel *Mauz* Arabum eſt ficus Indica 82. fructus ejus omnium optime intelliguntur per Dudaim ib. ficus illius deſcriptio ib. num uua illa Cananæa ab exploratoribus terræ Canaan in caſtra Iſraëlitarum allata fructus hujus ficus fuerit 377.

Myrmecia, ſpecies verrucæ, deſcribitur ex Celſo 342.

Myrrha.

Myrrha. Quomodo ex ea paretur ſtacte 98. myrrhiferæ arboris deſcriptio ib. 236. myrrhæ nomina Arabica 236. ubi creſcat ib. quænam ſit *ſelecta* & *optima* ibid. ſumitur pro frutice ipſo & pro ſucco ejus reſinoſo, ex cortice inciſo ſponte fluente 902. 1057. *myrrha tranſiens* quænam dicatur 1071. hodierna non videtur eadem eſſe cum veteri illa pretioſa ib. myrrhæ vis torpefactiua 1400. *vini myrrhati* potus eſt medium eludendi torturæ verberumque dolores ib. myrrhæ uſus in medicina & balſamatione cadauerum 1456.

Myrtorum uſus in feſto tabernaculorum apud Judæos 344. 652. *Myrti Italicæ* deſcriptio 653.

N.

NAaman Syrus *leproſus* 608. a rege ſuo Regi Iſraëlitarum ad ſanandum a lepra commendatus ib. quantam auri argentiue ſummam pro faciendis donariis ſecum ſumſerit ib. conſilium Prophetæ primo contemſit, poſtea monitu ſeruorum ſuorum exſecutus eſt 608. 609. *ſanatus a lepra* per miraculum 609.

Nabal triſte voluptatum ac paſſionum ſacrificium 496. quo ſenſu *cor ejus emortuum & ut lapis factum* dicatur ib. quo morbo fuerit extinctus ib.

Nabathæi unde nomen & originem ſuam ducant 1137. fuere natio pecoribus & camelis diues ib.

Naphthali tribus fœcunditas ſolique fertilitas 111.

Nardus unde nomen ſuum habeat 1057. unde in Europam adferatur ib. *Syriaca* & *Gangetica* eſt eadem ibid. *Nardus Europæa* ejusque variantes ſpecies in Valerianæ genere ib. *Orientalis* unde odorem aduerſum acquirat ib. *unguentum ex nardo* ob odoris fragrantiam in maximo fuit æſtimio apud veteres 1389. *Neapolitanum* collatum cum Aſiatico pro nihilo fere fuit habitum ib. *Nardus adulterina* ex quibusnam plantis fuerit parata 1390. unguentum nardinum interne quoque fuit propinatum ib.

Nares vehementer emungendo cur eliciatur ſanguis 1028.

Narhual, piſcis ex genere cetaceo 392.

Nationes omnes diuiduntur in *albas* & *nigras* 1155. quænam dicantur albæ, quænam nigræ ib. earum diuerſa corporum diſpoſitio, robur, color, &c. unde dependeant 1156.

Naues an hodienum ad imitationem ſtructuræ arcæ Noachicæ ædificari queant 41. *nauis curſus* quomodo ex legibus motus ſit explicandus 677. 1517. num ad minuta usque determinari queat 1022. *nauis bellicæ ex maximis* dimenſio quoad omnes ſuas partes 1201. *nauis motus* quomodo facilitetur 1517.

Nauigatio veterum cur tam manca fuerit 574. ab hodierna multum differt ib. 577. 969. cur tantum temporis ab uno loco ad alterum perueniendi requiſiuerit ib. impedimenta nauigationis veterum in Indiam quænam fuerint ibid. nauigatio eſt *medium commercii mutui* inter homines maribus disjunctos 963. eſt maxime periculoſa 969. 970. *morbus* ille *vertiginoſus* prima vice ſe mari committentium in quo conſiſtat, & unde oriatur 670.

Naziræorum votum 365. abſtinentia ab omni potu inebriante ib. etiam ab uuis paſſis 366. quænam ſit hujus abſtinentiæ ratio ib.

Nebucadnezaris coloſſus quid repræſentare debuerit 1256. ejus altitudo & craſſities ibid. erectus, ut ab omnibus adoretur 1257. conjectio in fornacem ardentem pœnæ loco dictata renuentibus hunc cultum ib. Socii Danielis ob recuſatum cultum in illum conjecti, per miraculum a DEO in eo illæſi conſeruantur ib. 1258. Nebucadnezar ob ſuperbiam diuinitus immiſſâ *maniâ correptus* 1258. quid egerit in ſtatu hoc maniaco ibid. num pili ejus ad aquilinarum plumarum craſſitiem creuerint 1259. num fuerit dæmoniacus, aut in bouem vel porcum mutatus ib.

Nebula vocatur in imo aëre, quæ in ſuperiori *nubes* audit 726. non parum occultat & infirmat Solis lumen ib. nebulæ quid ſint 1124.

Necromantia qualis ſit ars ex prohibitis 499.

Necromanta quinam dicatur 420.

Nerium qualis ſit arbor 171. ejus deſcriptio 364. num aquæ maledictæ pro uxore adulterii ſuſpecta fuerit immixtum ib.

Neruus obliuionis quinam dicatur Judæis 91. vocatur aliis *neruus contractionis*, rectius *elongationis* ib. quomodo deſcribatur ib. non eſt neruus ſtricte ſic dictus, aut ligamentum, ſed triplex muſculus extenſioni inſeruiens ibid. neruorum *ophthalmicorum* & *intercoſtalium*, eorumque cardiacorum, inter ſe conſenſus ib. nerui *pathetici* quinam ſint 492. nerui unde oriantur, & quid corpori proſint 682. 1051. in eorum moderata tenſione conſiſtit vita & ſanitas corporis 1051. a neruorum contractione ac elongatione quinam oriantur morbi ib.

Nidificare in S. S. tribuitur non ſolum auibus, ſed & hominibus ac animalibus 1109.

Niger color pilis Judæorum familiaris 323. eſt indicium ſuffeni probique nutrimenti in pilis ib. unde illis veniat ib.

Nigredo hominum unde ſit deriuanda 766. alia eſt naturalis & connata, alia a Solis radiis cuti inducta 1055. ejus varii dantur gradus 1155. nigredo incolarum Siciliæ, Libyæ & Mauritaniæ, Arabiæ & Ægypti ib. *Æthiopum nigredo* qualis ſit ib. cur niteat ib. *cauſa nigredinis eorum* non eſt cuticula, neque cutis, utraque in iis, ut in Europæis, alba ib. ſed *membrana cuticulam inter & cutim media* ib. quæ nigrorem accipit a *fluido fuliginoſo & oleoſo ſecreto* inque illam depoſito 1156. quare nigror ille neque ablui neque mutari poteſt ib. num nigredo iſta *a fermento cutis*, partes ſanguinis ibi depoſitas nigras reddente, dependeat ib. an *a maledictione a Noacho in Chami poſteros jactata* ſit deriuanda ib. negatur ac refutatur ib. an *a Solis intenſo ardore* ſit deducenda ib. negatur & hoc, ac refutatur ib. cur Americani & Abyſſini ejusdem cum Æthiopibus climatis ſint albi, non atri ib. cur Noruegi, Grœnlandi, Lappones & Samojedi, item Americani ſeptentrionales & Scythæ ſint nigri ibid. Æthiopum nigredo num a prima eorum generatione ſit deriuanda ib. *vera ejus origo* quærenda videtur in primis illorum in lumbis Adami rudimentis ac ouulis 1157.

Nihil ex nihilo fit, num hoc axioma creationi ex nihilo repugnet 1472.

Nili papyrus 115. 840. *aqua* cur ad potum præ aliis aquis ſit ſalubris juxta Alpinum 124. qui refutatur ib. an ita ſit nutritiua, ut pota tota in ſanguinem conuertatur ib. negatur ib. *limus* quam ſit fœcundus 126. aqua a Junio usque in Septembrem quotannis ſtagnat, & tandem in putrilaginem abit 137. abundat Nilus piſcibus 368. ſed ad tuendam ſanitatem peſſimis 369. *annua ſua inundatione* Ægyptum rigat 411. quæ Ægyptiis neceſſitatem impoſuit Geometriam inueniendi & excolendi 461. quænam ſit inundationis hujus cauſa 738. 839. 840. incrementa capiente Nilo Ægyptii *efflorescentia cutis doloroſa* affliguntur 426. inuenitur in eo Hippopotamus 837. ad ejus ripas dantur arundines copioſiſſimæ 839. vitices & oleagni 840.

Nilus per *torrentem Ægypti* in S. S. intelligitur ib. cur torrentis nomine veniat ib. cur & *maris* nomine 852. eſt cauſa pinguis corporis habitus apud Ægyptios 1055. per totam Ægyptum canalibus diuiditur & diducitur 1104.

Nilometrion Ægyptiorum ubi inueniatur 205.

Nimbi plantis minus proſunt, quam pluuiæ 809. quem in finem effundantur in terram 817.

Nimrodus fuiſſe videtur primarius ædificandæ turris Babelicæ auctor 64. ejus hac in re intentio quænam fuerit ib.

Nitrum veterum diuerſum fuit ab hodierno 1009. 1139. illius deſcriptio ex Dioſcoride & Plinio 1009. *hodiernum* quomodo præparetur ib. nitrum veterum cur affuſo aceto efferbuerit 1010. modernum aceto irrigatum magis fit acidum ib. nitro fœminæ apud veteres uſæ ſunt in balneis 1139.

Niuis aqua cur præ aliis aquis a ſordibus mundet 678. eâ olim lotæ fuerunt manus pedesque ibid. dealbat cutim & roborat membra ib. cur comparetur lanæ 984. *figura* 806. æuiternæ in Alpibus & igniuomis quoque montibus ejus moles 784. nix quanto ſit uſui in terris ſeptentrionalibus ib. anni ſunt fertiliſſimi, qui copioſam niuem ſequuntur ibid. *niuis theſauri* ſunt atmoſphæra 805. niuis figuræ miræ varietates 806. *nix in æſtate* notat χιοφυλάκια 1008. cur, ſi caderet in æſtate, eſſet noxia 1012. quo ſenſu dicatur *non redire eo, unde venerat* 1131. niuis *utilitas* in hyeme 1281. ejus defectus compenſari poteſt pluuia verna & æſtiua ibid.

Noachus, uti vi mandati diuini arcam intrauit, ſic nec ſine illo arca egredi voluit 58. mora ejus in arca 59. Plura vid. in voce *Arca Noachi.* Noachus vinitor & agricola 62. ebrius vino ib.

Noctium dierumque proportionata in prouinciis terrarum *longitudo* 8. 878. *viciſſitudo* quam utilis ſit & neceſſaria terræ ejusque incolis 735. 878. 959. 960. nox *terrorum mater* 147. 665. prior fuit die 960. quam utile ſit hominibus, quod feræ beſtiæ noctu egrediantur ad capiendam prædam, die vero quieſcant ib. *noctis vigiliæ* quænam dicantur 1360. *nox media*, qua CHRISTUS ad judicium venturus dicitur, non literaliter, ſed myſtice eſt intelligenda 1388. quid notet ſenſu myſtico ib.

Noctua num ſit Hebræorum Jaanah 291. 769. Thachmas, 292. Cos 293. Janſuph 294. Thinſemeth 295. an ſit Syrorum Cocabi & Græcorum Aſterias ib. unde Hebræis nominetur ib. ad ejus viſum aues obſtupeſcunt ib. eſt auis ſolitaria, quæ noctu vigilat & canit 938. 939.

Nubium proportionata *quantitas, numerus & mobilitas* quanto ſint uſui 10. 726. nubes in S. S. veniunt *aquarum ſupracœleſtium* nomine 9. 946. qua ratione condenſentur 511. 778. nubes *Oculus bouis* dicta in promontorio Capitis Bonæ Spei quid indicare ſoleat 591. 592. conſtant nubes ex bullulis liberrime natantibus 725. cur ſublatæ a ventis, calore & aliis ex cauſis non decidant in terram ibid. quomodo colligentur ex bullulis ibid. earum expanſio, condenſatio vel contabulatio impedit proſpectum cœli aſtriferi, aſpectum & vires Solis 726. 778. ſunt magnificum & admirandum DEI opus 779. 791. quo ſenſu *Sedes & thronus DEI* vocentur ib. lumen ſuper illas extenſum num ſit fulgur, an cœlum ſupra-aëreum lucem tranſmittens ib. montibus adhærentes eorumque culmina obtegentes ſunt prognoſtica pluuiæ atque tempeſtatum ib. ſunt organa, quibus DEUS voluntatem ſuam exequitur ib. reſolutione in pluuias debilitantur nubes, & aër ſereneſcit iterum 789. quomodo *a luce Solis diſſipentur* ibid. earum motus ab uno loco in alium quantæ ſit utilitati ib. *periodica nubium ventorumque circulatio* 790. ab exhalationibus marium nubes inprimis oriuntur 800. cur comparentur *veſtimento* & *faſciæ* ib. cur in diſtantia triginta milliarium conſpici nequeant 802. quo ſenſu vocentur *DEI vehiculum* 946. quomodo ſint ſymbolum diuitis erga pauperes liberalis 1042. quid ſint 1124. *nubes matutina* quænam dicatur 1266. eſt ſymbolum pietatis breuiter durantis ib. 1526.

Nuditas cur jam poſt lapſum primorum parentum pudorem hominibus ſuffundat 30.

Nummi veterum Græcorum & Romanorum figuris animalium ſignati 93.

Nutrices jam apud Hebræos fuerunt in uſu 254. magna circa eas ſeligendas cautio eſt adhibenda 255.

Nux qualem notet fructum in genere 1075. nucifera fuit Palæſtina ib.

Nymphæa alba qualis ſit planta 370.

O.

OBolus quanti valoris moneta fuerit 1348. *Obſeſſioni diaboli* tum pii tum impii ſunt obnoxii 1316. quinam in Eccleſia primitiua dicti fuerint *obſeſſi* ib. *Obſeſſio ſpiritualis* quænam dicatur, & quodnam ſit ejus ſubjectum ib. *corporaliter a diabolo obſeſſi* fuerunt multi tempore CHRISTI ibid. num adhuc hodie tales dentur ib. *characteres veræ obſeſſionis* certi atque dubii ib. *Bekkeriana de obſeſſis a CHRISTO curatis ſententia*, cum ſuis fulcris & addita epicriſi 1317. 1318. duo iſti in regione Gadarena a CHRISTO ſanati, num fuerint tantum maniaci, an vere obſeſſi 1335. Bekkeri de illis ſententia 1336.

Obſtetricis officium circa infantem recens natum 1194. 1195.

Occaſus diſtantia quanta ſit ab Ortu 941.

Oculorum rubor qua ratione oriatur a nimio vini potu 109. 1004. *oculi imminuti* qualis ſint morbus 345. *oculorum ſanitas* in quonam conſiſtat 483. cur caliginoſi fiant in ſenectute oculi ibid. 585. ſunt *proditores affectuum* 492. quænam ſit ejus rei ratio ib. *oculi ampliati* olim a fœminis orientalibus inter notas pulchritudinis relati 615. ampliabantur autem fuco nigro ſuperciliis illito ib. oculus eſt *camera obſcura* diuini artificii 687. 934. quomodo per lacrymas nimias obſcurentur 708. *ſingularum oculi partium ſtructura, finis & uſus* 934. demonſtratur inde DEI exiſtentia, potentia & ſapientia 935. 936. ſtupenda in tot animantibus *oculorum varietas*, eorumque elongationes ac contractiones variantes &c. ibid. quomodo atheus inde conuinci queat, quod detur DEUS ibid. oculi cur a fumo grauiter afficiantur 995. cur ob alimenti penuriam deficiant 1158. oculus eſt *lucerna corporis* 1322. oculi frequenter produnt valetudinem totius corporis ib. *oculus ſimplex* & *malus* quinam dicatur 1323. an acutior, quam ordinarie eſt, oculorum acies nobis eſſet ſalutaris 1483. quomodo aciei oculorum acuendæ conſuli queat ib.

Odoratus ſumitur ab Hebræis pro ſenſatione omni 830.

Oenoplia ſpinoſa C. B. qualis ſit arbor 470. videtur eſſe Atad Hebræorum ib.

Oeſophagi in animalibus ſingularis ſtructura 279. inſeruit eorum ruminationi ib.

Oeſtrum, aſilus, tabanus, quale ſit inſecti genus 1263. *œſtro percita animalia* in fabulis Poëtarum memorata ib. vaccarum & taurorum œſtro percitorum de-

deſcriptio ex Oppiano ib. *œſtri deſcriptio* 1264. ubi ouulum ſuum deponat, & quomodo ex illo ſenſim generetur œſtrum ib. quando pecoribus inſidere ſoleat ibid. cur ouibus & capris nocere nequeat ib. quomodo ab œſtro præmuniri queant ib. ubi ſit ſedes ejus in pecoribus ib. quænam pecora & ubi illa maxime incommodet ibid. varia ejus nomina pro diuerſa ejus ætate ac incremento ibid.

Ogus, rex Amorræus, quantæ ſtaturæ vir fuerit 401. cur in lecto ferreo cubuerit ibid. lecti hujus dimenſio ib.

Oleæ folium unde columba a Noacho ex arca emiſſa deſumſerit 57. Judæorum de illo fabulæ ib. qualis hæc olea fuerit ib. quomodo Noachus ex oleæ folio diminutionem aquarum ſuper terra colligere potuerit 58. *oleæ arboris deſcriptio* 469. *olea ſatiua* qualis ſit arbor 223. ejus deſcriptio ib. fructus ib. *olea ſylueſtris* 469. olea eſt variarum rerum ſymbolum 652. gentilibus fuit admodum ſacra ib.

Oleagineum lignum eſt valde durabile 539. num ex eo confecti fuerint Cherubini in Sanctiſſimo Templi Salomonei ib.

Olera hortenſia & ſylueſtria 1377. qualem dent nutritionem ib. quænam veniant in cibum ib. quænam ſint condimentaria ibid.

Oleum oliuarum qualis ſit liquor 223. ejus tres ratione bonitatis graduum ſpecies ib. *contuſum* & *preſſum* ib. *omphacinum* eſt omnium præſtantiſſimum ib. *oleum unctionis ſacrum* 236. ejus ingredientia ſicca ib. & ſeqq. ſingulorum pondus 239. ingrediens liquidum, Hin olei ib. ejus compoſitio pharmaceutica, ex mente Talmudiſtarum ib. quæ regulis artis non reſpondet ib. quapropter alia ſubſtituitur ib. compoſitio ex mente Hilleri 239. 240. fuit odoratiſſimum & præſtantiſſimum ibid. quænam illo inungi debuerint ib. poſteris temporibus ungebantur eo ſolus ſummus Sacerdos, unctus belli, & reges ibid. quem in finem hoc oleo inſtrumenta ac vaſa ſacra fuerint inuncta ib. *oleum omne inſectis eſt nociuum* 240. quo ſenſu *oleum e duro ſaxo ſugi* dicatur 431. 432. olea tuſa an ſint Necoth Hebræorum 97. miraculoſa olei per Eliſæum in lecytho viduæ alicujus prophetæ augmentatio 602. 603. caput, pedes, aliaque corporis membra oleo ungendi antiqua conſuetudo 755. 955. præeunte lotione 956. quales particulæ eſſentiam olei conſtituant 755. 956. cur corporibus tam facile adhæreſcant ib. Oleum *purgat faciem ab immunditie* 955. cutim reddit nitentem, læuem ac mollem ib. inprimis id facit *oleum amygdalinum* ibid. *Medicus olei uſus in variis morbis* 956. 1518. conſeruat vires in climatibus tum calidioribus tum frigidioribus ib. emollit cutem, eamque teneram reddit ibid. quem in finem oleo corpus ſuum inunxerint athletæ ibid. veteres uſi ſunt non ſolum oleo ſimplici & communi, ſed & variis rebus odoratis intermixto ib. *olei uſus in ſanandis vulneribus* 1430. *oleum Samaritanum* quodnam vocetur ibid. *oleum cedrinum* quodnam ſit 1456. quomodo oleum, ut morborum remedium, conſecratum fuerit in uſum ægrotorum ab eccleſia veteri 1518.

Omentum quid ſit 232. ejus uſus ibid.

Omnipræſentia diuina quomodo ex natura & ratione demonſtrari queat 714. quomodo ſanæ mentis Philoſophus eam ſibi concipiat 749.

Omniſcientiæ diuinæ objectum & fundamentum 980. illa eſt fundamentum noſtræ fiduciæ & inuocationis, qua DEUM colimus 1515.

Onager non eſt Hebræorum Jachmur 414. ſed Pere 669. 685. ejus conuenientia cum & differentia ab aſino domeſtico ib. ejus *cibus*, ib. *ruditus* propter famem ib. *forma* & *color* ib. deſcriptio ex Oppiano & Philoſtorgio ib. *onagri Africani* deſcriptio ex Kolbio ib. quo ſenſu homo comparetur onagro, 686. 1141. 1266. onager ſtatim rudit, atque hominem conſpicit 820. num domari queat ib. onagri fœminæ *velox curſus* per montes 1141. quo ſenſu vocetur *animal ſolitarium*, cum quandoque gregatim collecti inueniantur 1266.

Onocrotalus qualis ſit auis 293. Bocharto videtur eſſe Cos Hebræorum ib.

Onyx, conchyliorum genus, vid. *Unguis odoratus*. *Onyx*, *lapis*, notat gemmam & marmor 634. marmor adhibitum fuit in ſtructura templi Salomonei ib. onyx quoque vocatus fuit Alabaſtrites 1390.

Ophiomaches, locuſtarum ſpecies, unde nomen ſuum habeat 303.

Ophir, qualis fuerit regio, & ubi ſita, dictu eſt difficillimum 574. quænam regiones Ophir eſſe nequeant ib. Relando videtur eſſe *Malacca*, peninſula Indiæ ib. ejus rationes ib. quomodo merces Salomoni ex Ophir allatæ quadrent in Indiam 575. ſeq. nec non iter Ophiriticum nauale trium annorum 577. num *duplex* fuerit *Ophir*, unum in Arabia apud Caſſanitas & Sabæos quærendum, alterum inſula Taprobana ib. adeoque num *Ceylon* inſula ſit Ophir ib. nonnullis Ophir eſt *Iberia* ſiue Hiſpania 578. iter Ophiriticum quomodo ex Ezeongeber, portu maris Idumæi, inſtitui, & nautæ tamen Tyrii, maris mediterranei accolæ, ejus ſocii eſſe potuerint ib.

Ophitæ vel *Ophiani*, hæretici, per ſerpentem ſeductorem intelligunt CHRISTUM vel ens CHRISTO majus 29. refutantur ib.

Ophites quale ſit marmor 654.

Ophthalmici nerui qua ratione tangantur a neruis intercoſtalibus & cardiacis 91. ſeq. eorum ſtructura & uſus 935.

Opobalſami deſcriptio ex Alpino 241. 242. eſt liquor pretioſus ib. quomodo adulteretur ibid. ubi creſcat 1149.

Opopanax qualis ſit ſuccus 1206.

Opuntium qualis ſit planta 200. ejus deſcriptio 201. ex ea colligitur inſectum, quod dat Cochenillam ibid.

Orca, cetus magnus dentatus, Haſæo videtur piſcis ille fuiſſe, a quo Jonas fuit deglutitus 1290. ejus rationes ibid.

Orcanus, *Orkan*, vid. *Typho*.

Orichalcum, *Aurichalcum*, intelligitur per *æs* in hiſtoria ſacra 197. 651. ejus quoque ſub æris nomine meminit Ariſtoteles 198. 651. unde nomen ſuum habeat 1187. veterum fuit auro haud multum inferius ib. recentius auro longe eſt inferius ibid. veterum videtur eſſe Chaſmal Hebræorum ibid. quod hodie in India ſub Suaſſæ nomine notum eſt ib. *æs candens*, *fulgens*, apud Danielem videtur eſſe aurichalcum veterum 1262. *Chalcolibanus* Joannis idem quoque eſt cum aurichalco 1528.

Orion plerisque eſt Cheſil Hebræorum 676. 812. eſt omnium cœli conſtellationum pulcherrima 676. varia ejus nomina ib. ſitus ib.

Orni ſuccus ſiue lacryma vocatur Manna 175. num ſit Oren Hebræorum 1122.

Oroth Hebræorum notant olera, non erucas, 605.

Orpheus quo ſenſu in fabulis Poëtarum dicatur lyra ſua leones & tigrides, imo cerberum ipſum compeſcuiſſe 488.

Ortûs diſtantia ab occaſu quanta ſit 941.

Ortygometra num diuerſa ſit a coturnice auis 180. videtur eſſe ſpecies coturnicis ib. ejus deſcriptio ibid.

Oryx eſt animal ferox 392. ejus deſcriptio ex Oppiano ib. Bocharto videtur eſſe Reem Hebræorum ib. item Tho illorum 415. 1129. eſt genus ceruorum grandium aliquando unicorne 415. orygis veſicæ aqua repletæ, quam bibunt Getuli in deſerto ſitientes 478.

Oſſa quo recentiora, eo tenaciora; quo ſicciora, eo fragiliora 477. oſſium corporis humani miranda ſtructura 681. 682. dolores unde tam ſenſibiles 764.

Oſſifragus, aquilæ ſpecies 288. num ſit Peres Hebræorum ib. ejus deſcriptio ex Geſnero ib.

Oſtia ædium veteres olim nonniſi quadrangula fecerunt 1241. unde arcuata originem ſuam ducant 1242.

Otus qualis ſit auis 295. num ſit Thinſemeth Hebræorum ib.

Ouibus & capris multa ſunt communia 67. 149. *oues maculoſæ* quænam ſint 83. interdum oues ſunt *biferæ*, vere nempe atque autumno 86. 1066. partus earum autumnales ordinarie meliores ſunt vernalibus ibid. qua ratione Jacobus patriarcha hos illis prætulerit ibid. videntur intelligi heic *partus tantum vernales*, iique primo editi tanquam robuſtiores, prælati poſt editis ceu infirmioribus ib. num *miraculo* an *viribus naturæ* ſe per artificium Jacobi tam numeroſe multiplicauerint ib. videtur poſterius, non excluſa tamen ſingulari DEI benedictione ib. licet dici nequeat, quænam præciſe ſint cauſæ naturales hujus phænomeni 87. an licuerit Jacobo hac ratione ſocerum ſuum optima bonorum parte ſpoliare ib. rationes pro & contra ib. *ad denas oues arietes ſinguli pariuntur* 89. num *ouis figura* nummis ſuis ab Iſraëlitis fuerit impreſſa 93. ouium titulo apud Romanos antiquiſſimis temporibus pecunia venit ibid. oues delectantur *paſcuis montanis* 116. propterea quod ibi inueniunt nutrimentum præſtantiſſimum ib. quapropter & carnes talium pecorum ſunt delicatiores ibid. ex ouibus electus fuit agnus paſchalis 149. ouis fuit gentilibus *hoſtia maxima* ib. in Oriente naſcuntur oues non *rubri* tantum, ſed & *purpurei coloris* 203. tamque longas ibi & graues habent *caudas*, ut ploſtello impoſitas & alligatas poſt ſe trahere neceſſe habeant 232. *ouium renes* ſunt pinguiſſimi 233. cur oues ante octauum natiuitatis ſuæ diem DEO in ſacrificium offerre non licuerit 349. ouium multitudine abundabant Judæa ac vicinæ ejus regiones 913. *ouium fœcunditas* 983. 1066. *lana earum & pelles* ad veſtitum utiles 1016. oues cur in Oriente & climatibus calidioribus ante & poſt meridiem ad potatum deducantur 1056. *oues gemelliparæ*, veteribus Romanis *ambegnæ* dictæ 1066. oues *a grege errant* grato plantarum odore allectæ 1129. *ouium manſuetudo* laudata ſacris & profanis ſcriptoribus 1130. oues ſequuntur paſtorem, canes & capras 1449. quo ſenſu *paſtoris ſui vocem noſſe* dicantur ibid. quibus vocibus Græci & Arabes oues alloquantur & alliciant 1450. miſere degunt abſque paſtore ib.

Oui albumen cur ſit inſipidum 670. ouum quot partibus conſtet 690. rudimenta auis in illo ib. quanta ſit auium circa oua ſua cura ib.

Oupara, urbs Indiæ veteribus laudata, num ſit eadem cum Ophir Sacræ Scripturæ 574.

Oxyacanthæ deſcriptio apud veteres varia & obſcura 467. Barkanim Hebræorum qualis ſint oxyacantha 468. Oxyacanthæ C. B. & Dioſcoridis deſcriptio 763. alia oxyacantharum ſpecies 468.

P.

PAlæſtina vid. *Judæa.*

Paliurus quid ſit 470. idem eſt cum rhamno tertio 582. jam olim ob ſpinoſitatem ſuam fuit famoſus ib. Italis dicitur Azarolo 763. num ſit Charul Hebræorum ib. paſſim arboreſcit 764.

Palma, arbor dactylifera, deſcribitur 172. ejus uſus in feſto tabernaculorum apud Judæos 344. 653. num ex ea uua illa Cananæa, uti vocatur, ab exploratoribus terræ Canaan fuerit decerpta 377. *dactyli* palmæ ſunt Hebræorum Debhaſch 408. *Palmæ longæuitas* 757. nomina ejus Arabica, Perſica & Turcica ib. ſingularis *fertilitas* 758. *duplex ſexus*, maſculinus & fœmininus ib. *ſpadices* & *ſpathæ* ib. *floſculi* & *ſtamina* ib. dactyli ibid. palma præ aliis arboribus pro nutrimento ſuo aut vehiculo *aqua indiget* 759. unde diligenter irriganda eſt ib. irriguis locis gaudet 856. quomodo ei comparetur *homo pius* ib. eſt una ex arboribus perennibus, & perpetuo læteque virentibus 857.

Palmi Hebraici diuiſio & menſura 208. 225. differt palmus à palma 1212.

Palorum uſus in Architectura militari 1509. *impalationis pœna* apud Turcas, Hungaros, Japonenſes ib. *Palus in carne Pauli* quid fuerit 1510.

Panax num ſit Pannag Hebræorum 1206. ejus deſcriptio ib.

Panis nomine comprehendi ſolent omnes cibi 954. 1321. eſt optimum corporis nutrimentum ibid. unde & quomodo præparetur & conficiatur 954. ejus nunquam capitur faſtidium ib. Americanorum panis ex planta ſucci venenati 1321.

Panes propoſitionis quinam fuerint 208. eorum ſtructura, forma, impoſitio ibid. grauitatis menſura 350.

Panni ex cannabe 1306. ex pilis Camelinis 1307.

Panthera num ſit alia beſtia a Pardo 1268. cur DEUS ſeſe ei comparet 1265. 1268.

Papiones num ſint Hebræorum Ijim 1090. Arabum fabulæ de hoc animalium genere ib. ubi degant, & quales ſint ib.

Papyri plantæ deſcriptio ex Dioſcoride, Plinio, & Albino 115. ex ea formati olim, & adhuc hodie formantur funes 845.

Parabolæ orientalibus populis admodum ſunt familiares 671. ter mille Salomonis quid continuerint ib. ad eas excogitandas aut explicandas opus eſt inſpectione & cognitione proprietatum ac virium corporum naturalium ib.

Paradiſi ſitus variis obnoxius eſt interpretum ſententiis 24. 25. quæ recenſentur ib.

Parallelepipeda læuigata abſque glutine in ſtructuram duraturam inuicem ſuperimponi poſſunt 63.

Paralyſis qualis ſit morbus 1329. quid generaliter ſumta ſub ſe comprehendat ib. ea laborantes priuantur ſenſu ac motu ibid. quo ſenſu ergo ſeruo centurionis Capernaitici paralytico dolores tribuantur vehementiſſimi ibid. *Paralyſis ſpaſmodica ac conuulſiua* quænam ſit 1330. hæc unde oriri ſoleat ib. eam ſæpe prægreditur morbus alius dolorificus ib. miraculoſe a CHRISTO ſanata ib. alius paralytici æque miraculoſa per CHRISTUM ſanatio 1337. 1338. *paralyſis manus vel brachii* unde oriatur 1350. vel plane non vel difficulter & tarde admodum curari poteſt ib. ejus ergo curatio a CHRISTO ſuſcepta fuit plane miraculoſa ibid. paralyſis num fuerit morbus illius 38. annorum

ægroti 1448. *cura paralyſeos* quam lente ſuccedat 1464. aliquot annorum paralyſis eſt plane inſanabilis ib.

Pardus in quonam differat a tigride 1068. 1268. eſt animal nobilitate leoni ſecundum, & olim Baccho ſacrum ib. *montes Pardorum* quinam dicantur ib. eſt animal valde inſidioſum 1143. 1144. ejus *maculæ* ſunt immutabiles 1157. pelle ejus a collo pendente quinam hodie ſuperbiant ibid. quale ſit animal 1265. num ſit eadem beſtia cum Panthera 1268. cur ſeſe DEUS Pardo comparet 1265. 1268. eſt animal ſaltatorium & velocis curſus 1298.

Parietes templi intus tabulis cedrinis obducti fuerunt 535. *ſculpturæ* in illis quales fuerint 536. 540. tecti fuerunt laminis aureis, & ornati paſſim fulgentibus gemmis 540. *paries Sanctum inter & Sanctiſſimum intergerinus* 541. in cujus medio fuit janua pentagona ib. conſtans ex duabus valuis ſemper apertis verſus Sanctum, ſed aulæo tecta, ib.

Parium Marmor candidum 634. vocatur etiam *Lygdus* & *Lychnites* ib. item *Marmor Græcum* ib. Marmor in ſtructura templi Salomonei adhibitum non fuiſſe videtur ex Paro inſula allatum, ſed in Phœniciæ montibus exciſum ibid. num ſit Scheſch Hebræorum 654.

Partus hominum & animalium quomodo per fragorem tonitruum promoueatur 889.

Paſcua pinguiſſima ac uberrima dantur in montibus ac ſummis alpibus 954. iis inprimis abundat Heluetia ib. 694.

Paſſer eſt auis admodum timida, præ curis & metu parum dormiens 938. quomodo ſit ſymbolum animæ tentatæ ib.

Paſtoris boni officia 1113.

Patella ſiue *Lepas*, num gaudeat motu progreſſiuo 964. quomodo ſaxis adhæreat 965.

Patriarcharum diuitiæ in quo conſtiterint 68. 656. vita eorum erat paſtoralis & migratoria 68.

Patrum Eccleſiæ ageometria peperit opiniones ridiculas 36. traditiones ac opiniones phyſicæ minus fundatæ variæ 498. 726. 756. 757. 798. 886. 906. 940. 945. 1072. 1134. 1281. 1285.

Pauli Apoſtoli conuerſio & *vocatio* quam mira ac miraculorum plena fuerit 1462. ſeq. *cœcitas* num ex cauſis naturalibus, an per miraculum ei obtigerit 1463. qualis fuerit ib. curatio ejus miraculoſa ib. annunciat Elymæ mago cœcitatem in temeritatis pœnam, qua ſtatim affligitur 1469. ejus *miracula* patrata in claudo ab utero matris tali 1470. Epheſi 1487. in Eutycho juuene graui delapſu mortuo 1489. in patre Publii febre ac dyſenteria laborante, aliisque Melitenſibus 1494. *Concio* ad Athenienſes habita 1481. num Athenienſes Anaſtaſin, de qua Paulus ad illos loquebatur, habuerint pro noua Dea ib. unde Paulus in hoc ſermone argumenta ſua pro demonſtranda DEI exiſtentia deſumſerit 1482. ſeqq. *morbo ſapientiæ* laborare videbatur Feſto 1490. illo in inſula Melite poſt naufragium ſarmenta colligente, *manum ejus inuadit vipera* 1491. num illa eum momorderit ibid. quid Melitenſes hanc ob rem de eo judicauerint ibid. 1492. cur ei nil mali inde euenerit ibid. hinc a Melitenſibus pro Deo habitus 1493. num per miraculum inſulam Melitam in perpetuum a ſerpentibus immunem reddiderit ib. *quo anno poſt C. N. epiſtolam ad Romanos ſcripſerit* 1497. qualia fuerint tempora, cum illam ſcriberet ib. quo ſenſu dicat, *ſeminatum debere prius mori*, *ſi viuificari debeat* 1505. item, *non corpus, quod naſcatur, ſeminari* ib. quo ſenſu lunæ tribuat gloriam ſiue claritatem 1507. *raptus ejus in cœlum tertium* quando contigerit 1508. cur ſe non nominet, dum illius meminit ib. cur ignorauerit, num tum temporis fuerit in corpore, an extra corpus ib. tertium illud cœlum quid & ubi ſit ib. *Palus carni ejus infixus* a variis varie exponitur 1509. nonnulli per eum intelligunt omnis generis aduerſitates a Paulo perpeſſas 1510. alii varios animi corporisque affectus morboſos ibid. videtur fuiſſe morbus corporis admodum dolorificus ib. aliæ aliorum minus commodæ ſententiæ ib. num tribuat homini *tres partes eſſentiales* 1511. quo ſenſu ſpiritum ab anima diſtinguat 1512. cur Timotheo ſuo ob debilitatem ſtomachi aquæ potum diſſuadeat, vini autem dilutioris modicum uſum ſuadeat 1512. 1513.

Pauones ſunt Hebræorum Thuccijim 576. eorum locus natalis eſt India ib. 823. cur auis hæc vocetur *Perſica*, *Medica auis* 576. unde Salomon hanc auem acceperit ib. pauonis elogium ex Tertulliano ibid. nomina ejus Græca, Arabica & Turcica nomini ejus Hebræo affinia ib. num pauones ſint Hebræorum Renanim 822. 823. ſuperbiunt non tam pennis, quam potius cauda 823. ſunt ſymbolum ſuperborum ib. ſero innotuerunt Arabibus & Judæis, ſerius adhuc Græcis ib.

Pecquetianus ductus thoracicus quinam vocetur ab Anatomicis 1051. ejus deſcriptio ib. primus in moribundis euaneſcit ibid.

Pectorale Summi Sacerdotis 225. gemmæ ei inſertæ ibid.

Pecuaria res diuitias Patriarcharum conſtituebat 68. & aliorum 598. 656. ejus tractandæ nec Reges olim puduit 598.

Pecudes triennes cur Abrahamus DEO ſacrificare juſſus fuerit 70. a *pecude* ejusque figura nummis impreſſa Romani nominarunt *pecuniam* 93. *pecudum lues peſtifera* in Ægypto fuit miraculoſa 135. cur illis detur pabulum mixtum 1102. *pecora œſtro percita* quid ſint 1263. 1264. quibusnam ſpeciatim œſtrum ſit infeſtum ib. cur noctu ab illo ſint immunia ib. quomodo ab eo præmuniri queant ib.

Pecunia Romanis dicitur a *pecude* ob ejus figuram pecuniæ olim impreſſam 93. 598. antiquiſſimis temporibus *ouium* titulo venit ib. & Græci pecuniæ ſuæ bouium, teſtudinum, noctuarum, &c. figuras impreſſerunt ib. pecuniâ etiam, non ſola permutatione, bona ſibi acquirebant jam Patriarchæ ibid.

Pediculi ſunt Hebræorum Cinnim 130. rationes Bocharti diſcutiuntur ibid. non *vulgares*, ſed *ferales*, Germanis *Filzläuſe* dicti ibid. imo non unius, ſed varii generis ib. ſingula animalium genera peculiare pediculorum genus infeſtat ib. pediculorum *ſtructura* & *generatio* 131. unde generentur ib. copioſa illa in hominibus & pecudibus productio in Ægypto fuit plane miraculoſa ib. cur tam exilia & contemta animalcula DEUS in pœnam Ægyptiorum elegerit 132. cur Magi Ægyptiorum pediculos non potuerint producere ibid. *pediculi terreſtres* quantopere noceant foliis arborum 991. mutantur in muſcas ib. perfodiuntur ac deuorantur a formicis ib. pediculi ſunt vel *ordinarii capitis* vel *plani* ſiue *latiores* 1468. num naſcantur ex putredine ibid. diſcedunt ab ægrotis, appropinquante morte 1469. *morbus pedicularis* vid. *Morbus*.

Pedum tumor œdematoſus qualis ſit morbus 645. talis fuiſſe videtur morbus pedum Aſæ regis ib. *pedes oleo ungendi*, præſertim in conuiuiis, antiqua eſt conſuetudo 755.

Pelecanus eſt Bocharto Hebræorum Kaath 295. qualis ſit auis ib. fabula veterum de eo 296. num ſit Racham Hebræorum ib.

Pelles arietum rubræ 203. melium ib. ouium & hircorum 1016.
Pennæ cur auibus non hyeme, ſed vere excidant 832.
Pepones quid ſint 369. unde nomen habeant ib. melius audiunt veteribus, quam cucumeres ib. Ægyptiorum quales fuerint ib.
Percnopterus vulturis ſpecies 1382. de eo intelligit Bochartus id, quod in prouerbio dicitur: *ubi cadauer, ibi aquila* ib. vocatur etiam *Pygaëtus* & *Oripelargus* ib. ejus deſcriptio ex Willougby ib.
Perdix qualis ſit auis 497. num ſuffuretur aliis auibus oua, iisque incubet ib. an aues a perdice excluſæ, relicta nouerca, veram ſequantur matrem 498. an potius illis a perdice ita imponatur, ut eam pro vera matre agnoſcant ib. perdix mas an incubet ouis ib. num ſit Kore Hebræorum ib.
Perjurii ſuſpecti per aquam redargutionis olim a gentilibus explorari ſolebant 365.
Perpendiculum quid ſit 797.
Perſarum nomen unde ſit ortum 288. Regum luxus profuſiſſimus 655.
Pertica quale ſit inſtrumentum menſorium 1211. 797.
Perturbatio oſſium, oculorum, &c. quid notet Medicis 857.
Peru. *Auſter Peruuianus* in littoribus ad mare pacificum ſpirans qualis ſit ventus 752. quanto ſit incolis ſolatio ib. quænam illius cauſa ib. in regionis hujus locis planis nulla cadit pluuia, at in montoſis, unde flumina ad humectandam terram incrementa capiunt 754. *balſami Peruuiani* deſcriptio 1150.
Peſtis ex nonnullorum hypotheſi eſt *lues verminoſa* 134. 135. infert damna maxima 135. 425. fuit in pecoribus Ægyptiorum lues uniuerſalis & plane miraculoſa 136. ejus in Europa graſſantis origo ſemper ex Oriente deriuanda fuit ib. ejus fere patria eſt Ægyptus 137. quænam ejus rei ſit ratio ib. *ex fœtore locuſtarum mortuarum ſæpe oritur* 144. id quod probatur exemplis ibid. propagatur per pannos, lintea, veſtes 326. 327. 425. & ædes quoque interdum, earumque muros & parietes inficit 330. peſtis fuiſſe videtur morbus Philiſtæorum, ob raptam fœderis arcam iis a DEO inflictus ib. *metaphorice* peſtis notat omne noxium & exitioſum 617. metaphorica quoad inſultus & effectus ſuos deſcriptio 929. cur compararetur *laqueo venatoris* ib. de *vera ejus cauſa* adhuc eſt controuerſia inter Philoſophos & Medicos ibid. lædit ipſam fluidorum craſin & ſolidorum tonum in corpore humano cito & inopinato ib. 930.
Petra baculo Moſis percuſſa per miraculum aquas dedit 185. idque bis contigit ib. petra baculo Angeli tacta ignem dedit ſacrificium Gideonis conſumentem 465. *petrarum diſruptio* tempore mortis CHRISTI num fuerit effectus naturalis terræ motus, an miraculoſa 1411.
Petri ſocrus a febre per CHRISTUM miraculoſe ſanata 1330. *miracula* patrata in claudo a natiuitate tali 1460. in Ænea paralytico 1464. in mortua Tabitha 1465. annunciat Ananiæ & Sapphiræ repentinam mortem in pœnam mendacii 1461. *ecſtaſis diuina* 1465. miraculoſa e vinculis Herodis per angelum liberatio 1467.
Phæno, *Phunon*, urbs metalli fodinis celebris 409. 734.
Phaſianus fuit apud veteres ultimus deliciarum gradus 181.
Philiſtæorum morbus ob ablatam fœderis arcam qualis fuerit 484. ejus ſedes ib. peſtem fuiſſe, credibile eſt ibid. *terra* quoque eorum ideo a muribus fuit infeſtata 485. *donaria aurea* eorum, quibus DEUM Iſraëlis ſibi placare ſtuduerunt ibid. videntur ex malitioſa conſilii ratione proueniſſe ib. *ſtatus ſub Uſia*, Judæorum rege, ejusque ſucceſſoribus 1093.
Philoſophia quo ſenſu *Catechiſmus ad fidem* dicatur 972.
Philoſophorum veterum *de ortu rerum omnium ex aqua* opinio 6. unde fuerit hauſta ibid. quo ſenſu admitti queat ib. nunquam illi vel raro diis ſacrificare ſoliti ſunt 1481. videntur agnouiſſe DEUM omnia in omnibus operantem 689. quo ſenſu brutorum animas pro eſſentiæ diuinæ particulis habuerint ibid. quid *de omnipræſentia diuina* ſenſerint 714. 715. eorum ſententia *de mundi incorruptibilitate & mutationibus* 1520. ſeq. *de deſtructione mundi per ignem vel aquam* 1521. unde hanc opinionem hauſerint 1522.
Phlegon Trallianus quis fuerit 1404. ejus elogium apud Euſebium ibid. teſtimonium de eclipſi Solis tempore paſſionis CHRISTI ib. quinam ex Patribus Eccleſiæ illud allegent ib. quænam contra id moueantur dubia ib.
Phœnix. Fabulæ veterum de ejus vita longæua, concrematione ſui ipſius & ex cineribus propriis reſuſcitatione 756. concrematio ejus veteribus fuit ſymbolum futuræ mundi combuſtionis 1521. frequenter in nummis & apud Sinenſes eſt felicitatis ſymbolum ib. auis hæc fabuloſa originem ſuam trahit ex palma moriente ac ex ſeipſa renaſcente 757.
Pholades, animalcula marina, quomodo nidos ſibi forment 965.
Phoſphorus 162.
Phthiriaſis qualis ſit morbus 1468. quotuplex ſit ibid. an eâ perierit Herodes Agrippa 1469.
Phthiſis ſiue *tabes* videtur eſſe Schachæphæth Hebræorum 345. 425.
Pica vel *Picus* eſt Racham Hebræorum 296. num ſit eorum Anaphah 298.
Piger ad laborem per formicam excitandus 989. 990. quam ineptus ſit ad demandata ſibi negotia feliciter expedienda 995. ejus deſcriptio 996. quantum noceat ſua deſidia ſuæ ipſius ſanitati 1001. nec non reipublicæ & œconomiæ ib.
Pilati uxoris ſomnium fuit diuinum 1396. miſera ſub Cajo Caligula *fata*, & autochiria ibid. *Pilati mons* in Heluetia pertinet inter Legendas ib. cur Pilatus CHRISTUM flagellari juſſerit 1397.
Pilorum in hominibus & brutis ſtructura & uſus 83. 1320. *pili caprarum* in Oriente ſunt longiores, quam in Europa 202. 1016. quapropter varia ex illis confici poſſunt ib. hominis *pilorum color niger* eſt ſuffeni probique nutrimenti indicium 323. quænam ſit ejus rei cauſa ib. cur *pili capitis & barbæ* ſint craſſiores & longiores aliis ib. cur Judæis ſint plerumque pili nigri ib. *pili nigri nitentes* olim magni fuerunt æſtimati 1071. *pili Camelorum* ſunt admodum teneri in Caſpii maris regione 1307. ex illis conficiuntur pretioſi panni ibid. pili quomodo ſub microſcopio ſe repræſentent 1320. unde *diuerſus eorum color* dependeat ib. quomodo *cani* reddi queant ib. quo ſenſu CHRISTUS neget, poſſe ab homine pilos albos vel nigros pro lubitu reddi ib.
Pinguedo quid ſit 707. propria eſt inprimis hominibus otio & voluptati deditis ib. cur impii in S. S. pingues vocentur ib. hominum & animalium ſub æquatore unde deducenda ſit 1055.
Pinnæ non inſeruiunt piſcibus ad natandum 286. earum ergo uſus in quonam conſiſtat ib. 697. 698. varia dantur piſcium pinnatorum genera 286.

Pinnæ, conchylia, dant lanam pretioſiſſimam 201. 202. iis abundat Colchis ib. ipſæ nent lanæ iſtius fila ib. quæ illis ſunt inſtar anchoræ ib. Pinna Græcis & Romanis denotat *concham margaritiferam* 745. hinc *pinninus lapis* & *pinnina lana* ib. conchyliorum horum *piſcationis modus* duplex fuit veteribus ibid. per urinationem ib. & per retia 746. quomodo illa in Perſide inſula inſtituatur ib.

Pinus, arbor, num ſit Rothæm Hebræorum 762. ejus *ſummitates & cortex* inſeruiunt Lapponibus loco panis, ſalis & aromatum ibid. num ſit Thirza Hebræorum 1121. ex ea thyrſi, tædæ, baculi Bacchici formari ſolebant ib. num ſit Oren Hebræorum 1122. eſt vel *ſylueſtris* vel *ſatiua* ibid. in quo conſiſtat utriusque diſcrimen ib. iis abundat Palæſtina ib. ejus uſus in ſacris gentilium ib.

Piſces ſunt ſtupendum diuinæ potentiæ & ſapientiæ opus 18. 697. perierunt & illi in aquis diluuii, ſeruatis tantum eorum generibus & ſpeciebus 51. quænam ſit ejus rei cauſa ibid. cur in aquis Ægyptiorum in ſanguinem conuerſis ſtatim ſint mortui 123. num *pinnæ* piſcibus ad natandum inſeruiant 286. verus earum uſus ib. piſces varie diſtinguuntur ib. *ſquamarum* uſus in piſcibus ibid. 698. quatuor ſunt juxta Moſen *piſcium claſſes* ibid. quorum ſoli, qui pinnati & ſquamati ſimul ſunt, ex lege diuina ſunt mundi ib. *piſcium mundorum & immundorum diſcrimen* etiam apud alias gentes fuit obſeruatum 287. immundi & prohibiti ſunt omnes *anguilliformes* ib. & omnia animantia tardigrada in aquis ib. nec non omnia exanguia aquatica ibid. quænam ſint hujus prohibitionis cauſæ phyſicæ ib. piſcibus abundabat Ægyptus 368. *piſces orycti* quinam dicantur 402. *piſcium auditus* absque organis 698. *branchiæ* cui ſint illis uſui ib. quod & quomodo *reſpirent* ib. eorum *veſica natatoria* ib. motus inſtrumentum quodnam ſit ib. *generatio eorum* admodum numeroſa ib. in quem finem multi piſces os protendere & retrahere queant 697. eorum *dentes* quales ſint ratione ſtructuræ & uſus ibid. *oculi* eorum quales ib. cur careant palpebris, collo & pedibus ib. cur inſtructi ſint pinnis & cauda ib. eorum *viſcoſitas* 698.

Piſtacia quid ſint 101. ſunt fructus laudatiſſimi 102.

Placentarum nomina Hebræa, Chaldaica, Arabica & Græca 70. ubi earum in S. S. fiat mentio ib. quomodo olim fuerint paratæ 71. 372. *ſubcineritiæ* quænam fuerint dictæ 1192.

Plagæ mundi dantur numero infinitæ 402. 968. quas nautæ reduxerunt ad triginta duas ibid. quatuor numerantur *cardinales* ib. quæ ex quotidiana ſtellarum circumuolutione dignoſcuntur ib. nomina quatuor plagarum cardinalium apud Hebræos 718. cardinales quomodo Geographorum lingua diſtinguantur ab inuicem 968. *collaterales primariæ* & *ſecundariæ* quænam ſint ib. diſtantiæ illarum ab inuicem ib. quemnam habeant uſum 969.

Planetarum ſoliditas 3. diſtantiæ a Sole ib. 1167. periodi circa Solem 3. 1167. proportiones reſpectu Solis 3. 1168. aphelia pro 1. Jan. 1730. 3. eccentricitas ibid. diuina circa planetas ſtatuta 1167. ſeqq. *motus* per ætherem fluidiſſimum ordinatiſſimus 674. 1475. diuerſæ pro quantitate lucis a Sole acceptæ *denſitates* 807. & *diſtantiæ a Sole* pro diuerſa incolarum ſuorum qualitate 878. ratio *virium centripetarum* illorum reciproca 1168. *grauitatio* primariorum verſus Solem, & ſecundariorum verſus ſuos primarios ib. motus conſtantiſſimus & ordinatiſſimus ibid. 1475. commune *grauitatis centrum* 1169. motus in orbibus ellipticis ibid. idem inter ſe *ſitus* & *ordo* conſtans ibid. cur nullo gaudeant influxu in noſtram terram ibid.

Plantarum tota *ſtructura* in ſemine vel fructu præ- vel inexſiſtit 13. 695. utrum illa in productione ſinguli indiuidui demum a DEO fingatur, an in prima creatione omnia omnium futurarum plantarum ad finem uſque mundi rudimenta a DEO ſimul fuerint formata 13. 696. *poſterior* ceu recepta hodie inter eruditos *ſententia affirmatur*, variisque obſeruationibus & experimentis confirmatur 696. plantarum omnis generis *flores* in ſua varietate & ſuis characteribus 14. plantæ in eodem ſolo juxta ſe inuicem cultæ, aliæ læte creſcunt, aliæ minus 338. non ſolum aquis cœlo deciduis, ſed & ſubterraneis aluntur 437. plantæ *ſponte naſcentes* & *cultæ* quænam dicantur 618. *paluſtres* cujus ſint naturæ & uſus 672. quomodo ſe multiplicent & propagent 688. mira plantarum, fruticum & arborum cum animantibus & hominibus *analogia* 695. earum ſtructura ſolum DEUM auctorem agnoſcit ib. *uſus* illarum varius ib. neque ſuccus neque terra plantam producere poteſt, ſed ſemen ope ſucci atque terræ diu ante in ſe formatam & latentem euoluit 696. quapropter ſemen in generatione plantæ mari, terra autem fœminæ comparari poteſt ib. plantæ in ſe habent non tantum innumerum ſeminum pro propagatione ſui numerum, ſed & incredibilem in generatione varietatem 697. an plantis quoque competat *ſenſus* 703. earum *nutritio* num aquæ potius, quam terræ tribuenda ſit ib. plantis *pluuiæ magis proſunt quam nimbi* 809. omnes cum ſuis floribus, foliis, &c. *inſita ſibi habent certi generis inſecta* 1294. quænam ab iis ſint ſecuriores ibid. omnibus ineſt *ſal* 1319. quomodo creſcant ex ſemine 1353. an etiam plantis competat *reſpiratio* 1479. plantas Diis ſuis in ſacrificia obtulerunt antiquiſſimi gentiles ibid. plantarum Dii Deæque, ac *apotheoſes* apud ethnicos ibid. vitam ac reſpirationem plantis tribuerunt Stoici & Epicurei ib. quo ſenſu de plantis *vita* & *mors* prædicetur 1505.

Plato quo ſenſu mundum vocauerit animal 689. 1262.

Pleiades ſunt Chimah Hebræorum 676. varia conſtellationis hujus nomina ibid. Aſtrologis ſunt ſidus aquoſæ indolis 812.

Pleura notat & latus imi ventris, & id, quod pectoris cauum intus ſuccingit, & pectus ipſum 1455. Pleura CHRISTI a milite confoſſa notat pectus ejusque latus dextrum, vel potius ſiniſtrum ib.

Ploſtellum Pœnicum quid notet Varroni 1100. fuit inſtrumentum triturationis apud veteres ib.

Plurii urbis per terræ motus interitus 673.

Pluuia quadrageſimalis diluuii unde orta ſit 45. *ſulphuris & ignis* ſuper Sodomam & vicinas urbes 71. *pluuialis aquæ* prærogatiua præ alia quauis 411. 809. 778. ſapientiſſima ejus a DEO diſpenſatio 411. 667. ſeq. *pluuia ſicca* ſiue *arenoſa* quænam dicatur 426. pluuiæ *utilitas* 429. 430. 809. 913. quo anni tempore in regionibus ſub Zona torrida ſitis pluuiæ cadere ſoleant, quo minus 486. 752. quænam ſint ejus rei cauſæ, quod hyeme, non æſtate, ibi pluat ib. pluuiæ num ſupprimantur ab aëre conſtricto 725. 726. *defectus pluuiæ* in regionibus nonnullis, quomodo a DEO compenſetur 754. *pluuiæ auctor ac director* eſt DEUS ib. quo ſenſu *pluuiæ terminus a DEO præfigi* dicatur ib. *pluuia primitiua* & *ſerotina* quænam dicatur 759. 760. 1144. quomodo generetur in aëre 778. *hyemalis* & *æſtiua* in Oriente qualis ſit 784. eſt arborum agrorumue cibus ib. quantum ſit DEI erga nos beneficium 809. 952. qua ratione in diuinam cedat pœnam im-

morigeris ib. inſtante pluuiâ aër fit leuior & barometrum deſcendit ibid. cur apud nos menſibus æſtiuis dentur pluuiæ copioſæ ib. plus pluuiæ cadit in regionibus montanis, quam planis ib. an pluuiæ in regionibus montanis præſtantiores ſint iis, quæ decidunt in planis 977. cur pluuia tempore meſſis in Oriente ſit noxia 1012. quo ſenſu dicatur *non redire eo, unde venerat* 1131. ejus utilitas ac neceſſitas in noſtris climatibus 1265. eſt ſymbolum gratiæ diuinæ animam in calamitatibus refocillantis ib. pluuia larga & continua putrefacit ſemina 1273. maxime in climatibus calidioribus ib. pluuia in hyeme orientalibus regionibus magis neceſſaria eſt, quam nix terris noſtris 1281.

Podagra qualis ſit morbus 645. quamdiu non ſit periculoſa ib. morbus pedum Aſæ regis num fuerit podagra ib.

Pœna ſeductori hominum Gen. II. 14. lata an in ſerpentem naturalem quadret 30. quadrat in ſolum diabolum 31.

Poëtarum phraſes & loquendi formulæ metaphoricæ de terra lacti- & melliflua 255.755. de mutatione plantarum ſucceſſiua & renouatione annua, comparata infelici hominum ſorti 702. de binis Solis domibus, noctisque peculiari domo 804. de ira, furore, terrore, ceu equis Martis currum trahentibus 850. de loquela per collum 918. de auibus, muſcis, porcis, muribus, locuſtis, tanquam gentibus 1272.

Polaris ſtella cur dicatur *ſtella maris*, *cynoſura & umbilicus* 675. quot minutis quotannis propius accedat ad polum 676. num ſit Aſch vel Ajiſch Hebræorum 675.

Pollucere & *Pollučtum* quid fuerit apud Romanos 287.

Polus. Quo propius acceditur ad polos, eo major eſt aëris denſitas 724. hinc & in regionibus ſeptentrionalibus Sol infra horizontem demerſus ſupra illum tamen conſpicitur ib.

Pondera cur vocentur lapides ſacculi 998.

Ponti Euxini accolis commercium mancipiorum olim fuit familiare 1203.

Porcus, animal immundum 284. 1326. quare ſit *immundus* ib. *Judæis eſt animal maxime odioſum*, imo plane abominandum & maledictum ib. falſæ ejus rei & a gentilibus fictæ rationes ib. vera cauſa eſt ſpurcities & ſordium comeſtio ibid. nec non metus lepræ ibid. *caro ſuilla* ægrotis magna adfert incommoda ibid. *lac ſuillum* lepram cauſari non temere creditur ibid. Patrum eccleſiæ allegoriæ de hoc animali deſumtæ 285. quatenus admitti queant ib. *eſus carnis porcinæ* DEO ſemper in Iſraëlitis fuit ſumme abominabilis ib. hinc præciſa Judæorum ab illa abſtinentia tyrannis occaſionem dedit, illos deridendi & perſequendi ib. aliæ quoque gentes ab eſu carnis ſuillæ abſtinent ib. *porcorum uſus in agricultura* apud Ægyptios 924. porcus eſt animal agris vineisque infeſtum ib. ei alienas ſegetes depaſcenti in pœnam olim dentes fuerunt extruſi ibid. in ſacrificium offerri ſolebat Cereri & Baccho ibid. num porci *prouolutione ſui in cœno impinguentur* 1519. cur in anguſta ſtabula cogantur ib. cur toties ſeſe prouoluant in luto ib. cœnoſa ejusmodi loca quomodo vocentur a Græcis & Latinis ib.

Pororum cutaneorum extrema ſubtilitas 682. 683. quot ab uno arenæ grano contegantur ibid. quantum tranſpiratione per poros illos ſingulis momentis ex corpore auolet ib.

Porphyrion qualis ſit auis 295. num ſit Thinſemeth Hebræorum ib.

Porphyrites quale ſit marmor 654.

Porrum non eſt Chatſir Hebræorum 370.

Portarum templi ſtructura 1215. 1216. totius ſtructuræ latitudo & longitudo 1218. *porta orientalis* portarum templi præcipua 1214. cur in templo Ezechielis *clauſa* eſſe debuerit ib. *portæ exteriores* aditum ad templum aperientes fuerunt tres 1223. his reſpondentes tres *interiores portæ*, quæ ducebant ad atrium ſacerdotum 1225. num & ad Occaſum fuerit porta ibid. ad portam ſeptentrionalem interiorem octo ſtabant menſæ pro mactandis ac locandis ibi holocauſtis 1227. ſeq. nec non pro inſtrumentis & vaſibus ad mactationem neceſſariis 1229. totidem quoque menſæ poſitæ erant ad portam interiorem meridionalem ib.

Potentia DEI ex operibus creationis demonſtrata, vid. *Sapientia DEI.*

Potus pro ſe ſuisque & animalibus in arca unde ſuppetierit Noacho ex mente Sturmii 38. ad conſeruationem humani corporis eſt ſumme neceſſarius 196. *Lapponum* ex juniperi baccis præparatus 762. *aquæ frigidæ* quantæ ſit refectioni homini languido & defatigato 1011.

Præadamitæ quinam ſint juxta Peirerium 1480. quo nitantur fundamento ib. refutantur ib.

Prædiorum apud Judæos ex lege diuina præſcripta emtio & venditio 344. 345. *ruſticorum* pretium pro numero annorum ad Jubilæum usque æſtimandum erat ibid. *urbana* abalienari poterant ſub jure reluitionis intra annum ib.

Prata arundini - & juncifera cur in noſtris regionibus ſecus, ac in Oriente, viliora æſtimentur 1111.

Precandi ritus verſus ortum apud veteres Judæos, Arabes & Chriſtianos 718.

Preſter, *ventus urens* 367. admodum infeſtus, imo lethalis eſt iter facientibus per Ægyptum, Æthiopiam & Arabiam ibid. in caſtris Iſraëlitarum aliquando miraculoſe exortus fuit 368.

Preſter, *ſerpens urens*, deſcribitur 386. quid ejus morſus cauſetur ib.

Principium duplex, bonum & malum, quinam ſtatuerint 61. rejicitur ib.

Procellæ unde oriantur in Orientalibus & Europæis regionibus 1095.

Proteruia quale ſacrificium fuerit apud Romanos 153.

Protocolla omnium hominis cogitationum, dictorum & factorum, duo ſunt, infallibilis DEI omniſcientia & propria cujuſuis conſcientia 1158.

Prouidentiæ diuinæ ſpecialis quodnam ſit objectum 482. quomodo verſetur circa pluuiæ diſpenſationem 486. circa media conſeruationis corporum 670. patet ex rerum creatarum conſeruatione, propagatione & ad tot diuerſos fines directione 737. quomodo ſe exerat circa fulmina & tonitrua 782. circa vitæ humanæ initium, progreſſum & finem 805. circa coruos 818. circa paſtum & potum animalium 951. circa animalia marina 965. circa proportionatum hominum natorum & mortuorum numerum ſingulis annis obſeruandum 1032. circa minima 1349.

Proximus quomodo ſit ex præſcripto religionis naturalis amandus aliisque officiis proſequendus 847.

Pruina quid ſit 810. quando & quibus plantis ſit noxia ib. in quo conſiſtat ejus uſus ib.

Prunæ ardentes ſunt ſtilo Scripturæ ſacræ fulmina 511.

Pſeudo - Simſones duo moderni 480. roboris eorum ſpecimina ibid. nil habent miraculoſi, ſed omnia natura & arte nituntur ib. adeoque Simſoni ratione roboris non comparandi ſunt ib.

Pſittacus num ſit Anaphah Hebræorum 298. eſt auis Indica 576. nomen ipſum quoque eſt Indicum ib. num hæc auis intelligatur per Thuccijim ib.
Pſoas qualis ſit muſculus 272.
Ptolemaici medium cœli, quo Sol tempore Joſuæ ſteтiſſe dicitur, proprie & ad literam intelligere nequeunt 455. 456. eos quoque ferit objecta Chronologiæ per hoc miraculum interruptio 458. neque Solis egreſſum & ingreſſum in thalamum inſtar ſponſi literaliter exponere poſſunt 878. eorum argumenta varia ex S. S. petita pro quiete ac immobilitate terræ 482. 510. 672. 673. 878. 879. 948. 949. 1030. 1031. 1032. 1137. 1138.
Pudor an excitetur tantum rebus abuſui obnoxiis 30.
Puella pulchra cur Dauidi ſeni in remedium caloris vitalis data fuerit 515. paralyticis etiam quandoque in remedium præſcripta fuit ib.
Pueri quinam dicantur in S. S. 596.
Puerpera cur lege diuina fuerit immunda 314. & apud Ægyptios Græcosque immunda fuit habita ibid. diſcrimen immunditiei in puerpera Hebræa ratione partus maſculi ac fœmellæ ibid. an ei ſubſint rationes etiam phyſicæ, an tantum ceremoniales ibid. immunditiei ejus *ſeptenarius dierum numerus* an myſterium in ſe contineat 315. quando pro mundatione ſua offerre debuerit oblationes ſuas ib.
Pulex, animal abjectiſſimum & viliſſimum 494. cur Dauid ſe ei comparet ib. variæ de pulice deſumtæ locutiones prouerbiales ibid. admiranda ejus generatio & ſtructura ib.
Pulmones quid ſint 687. 731.
Pulpitum ſabbathi quid fuerit, & *pulpitum Leuitarum* 544.
Pulueris comeſtio an ſerpenti naturali in pœnam fuerit dictata 31. quid notet myſtice & metaphorice ibid.
Pulueriſatio auri qua ratione fiat 248. vituli aurei a Moſe inſtituta ib.
Punica mala vid. *Malogranata.*
Purpura magis commendatur a rubro quam a cœruleo 198. num *color purpureus* & *hyacinthinus* ſit unus idemque ib. quomodo differat color purpureus a *coccineo* 1349. purpura ſumitur & pro colore & pro conchylio 199. unde olim fuerit elicita ibid. hodie pertinet inter res deperditas ibid. ubi noſtris temporibus purpura fuerit quæſita ib. purpura videtur Olao Rudbeckio eſſe Borith Hebræorum 1140. ejus rationes ibid. 1141. *purpureæ* vocantur apud Scriptores etiam res candidiſſimæ ib. 1184. *purpura Babylonica* olim æque celebris erat ac *Tyria* 1205. veſtis CHRISTI patientis purpurea 1399.
Puſillanimitas quantum ſit malum 1000.
Puſtulæ ſimplices ubinam dentur 324. quando ſanationis dent indicium ib.
Pyracantha unde nomen ſuum habeat 468. num ſit Barkanim Hebræorum ib.
Pyrenæi montes unde ita dicantur 1202. argento ſunt diuites ib.
Pythagoræ dogma de Metempſychoſi unde ortum ſuum habeat 628. cur ille fabarum eſum ſuis interdixerit 508.
Pytho quid ſit 420. nonnullis eſt draco ingens, aliis homo ab Apolline occiſus 713. ab hoc nomen ſuum habent Pythii ludi, Python Delphorum urbs, Apollo ipſe Pythius, ventriloqui pythones ib. *Pythoniſmus* 772.
Pyxis nautica veteribus fuit ignota 574. quantopere nauigationem hodiernam promoueat ib.

Q.

Quadrans Romanorum quota pars denarii fuerit 1419. valor ejus reductus ad Germanorum monetas ib. ei valore proxime accedit obolus ib.
Quercûs arboris deſcriptio 94. ejus fructus ſunt *glandes* ib. quare tantus ei habitus fuerit honor apud gentiles ib. quo animo Socrates per eam dejerauerit ibid. fuit Joui ſacra ib. ex ea conficiebatur *corona ciuica* Romanorum ibid. unde adagium ortum ſit: *Per tenebras ad quercum jurare* ib. quercus olim fuêre templorum loco 95. idolorum materia ib. Botanicis quercus alia eſt mas, alia fœmina 465. varia quercus genera juxta Theophraſtum 466.

R.

Rabbanitarum de duplici diei veſpera apud Judæos ſententia 257. 258.
Rababæ linea fili coccinei, qua exploratores Iſraëlitarum de muris urbis Hierichuntis demiſit, non funis cylindricus, ſed faſcia lata fuiſſe videtur 462.
Rahel cur patri ſuo idola ejus furtim abſtulerit 95.
Ranarum generatio quomodo ſucceſſiue fiat 126. productio earum miraculoſa in pœnam Ægyptiorum 126. 127. ranæ ſunt *animalia amphibia* 127. quomodo in domos, cubicula, lectos, furnos, mactras Ægyptiorum aſcenderint ib. an unquam ranas pluerit ibid. innoxium alias animal, Ægyptiis fuit moleſtiſſimum ib. quandoque integras nationes ſedibus ſuis expulerunt ibid. ranarum ſublationem cur Pharao demum in alterum diem a Moſe ſibi expetierit 128. quæ æque fuit miraculoſa, ac illarum immiſſio ib. quomodo ranæ iſtæ fuerint ſublatæ ibid. rana an ſit Tſab Hebræorum 307. multis eſt edulis ibid.
Raptus Pauli in Paradiſum quando contigerit 1508. cur ſe non nominet, dum illius meminit ib. cur ignorauerit, num tum temporis fuerit in corpore, an extra corpus ib. quis Paradiſus ille ſit, & ubi quærendus ib.
Rationis lumen quid ſit 863.
Reem quale ſit animal 390. ejus proprietates in S. S. annotatæ ib. num ſit Rhinoceros ib. Bocharti rationes contra hanc ſententiam examinantur 391. variæ variorum de hoc animali fabulæ ibid. num ſit urus 392. Bochartus illud quærit in caprearum familia ib. ac orygem eſſe putat ib. ejus rationes ib.
Regum Perſarum luxus profuſiſſimus 655. *Regum ira* comparata leonis fremitui 1001. *cor* quo ſenſu dicatur eſſe imperueſtigabile 1007.
Religionis Chriſtianæ commoda maximi momenti 870. officia rationi quam maxime conueniunt 871. *religionis uſus* in ſocietatem humanam redundantes ibid. *religio naturalis* qualia præſcribat officia homini erga DEUM 873. 1496. erga proximum 874. 1497. erga ſeipſum 874. 1496. religio eſt fortiſſimum ſocietatis humanæ vinculum 985. quantam illi noxam inferat religionis neglectus 986.
Reliquiæ diluuianæ teſtes ſunt uniuerſalis cataclyſmi 48. tales ex regno dantur vegetabili 49. ex familia quadrupedum 50. ex inſectis 51. inprimis autem ex piſcibus 51. ſeqq. reliquiæ ſceleti humani 49. 50.
Remorum vis mechanica quanta ſit 1517.
Renes pecudum cur DEUS ſibi in ſacrificium poſtulauerit 233. cur obuoluantur membrana adipoſa ib. *renum & cordis combinatio* frequens eſt in S. S. 815. eorum

eorum nomine quid intelligant Scriptores ſacri ibid.

Reptare ventre ſuo quid metaphorice notet 31.

Reptatio an ſerpenti ob ſeductionem hominum ad lapſum in pœnam fuerit data 30. ſeq.

Reptilia quænam dicantur Moſi 306. eorum diuiſio in ea, quæ ſanguine gaudent, & exanguia ibid. quænam ex iis lege diuina fuerint immunda 307. ſeq.

Reſina eſt nomen genericum, omnibus arboribus reſiniferis & inde fluenti ſucco commune 98.

Reſpiratio quid ſit 731. ejus neceſſitas & utilitas ib. follis, quo ſpiramus, eſt pulmo ibid. ejus auctor eſt ſolus DEUS ib. organa ib. quomodo fiat ib. unde reciproca inſpiratio & exſpiratio dependeat 732. an & quomodo piſces reſpiratione gaudeant 698. an etiam plantis competat reſpiratio 1479.

Reſuſcitatio mortuorum ad vitam eſt opus ſolius omnipotentis DEI 1341. *filiæ Jairi* verum fuit miraculum ibid. num reditus ad vitam eorum, qui pro mortuis fuerunt habiti, vera fuerit mortuorum reſuſcitatio ib.

Reuelationes diuinæ in quo conſiſtant 772. ſunt triplicis generis, per ſomnia, per viſionem nocturnam, per medium inter vigilias & ſomnum ſtatum ib. cur DEUS reuelationes ſuas noctu Prophetis ſuis communicauerit 773.

Rhamni tertii deſcriptio ex Dioſcoride 582. idem nonnullis eſt cum paliuro ibid. rhamnus Hillero eſt Naazuz Hebræorum 1132. rhamnorum variæ ſpecies 1398.

Rhinoceros eſt animal unicorne 390. 821. Ludolfo eſt Hebræorum Reem ib. Bocharti rationes contra hanc ſententiam examinantur 391. competunt ei proprietates τῷ Reem in S. S. attributæ 391. 393. inuenitur in Æthiopia & India 391. 821. an ejus cutis aut cornu ſit Ramoth Hebræorum 744. cornu ejus longitudo, craſſities & color 821. ejus magnitudo, cutis, roſtrum, oculi, &c. 822.

Rhododaphne quid ſit 152. vis ejus variis pecoribus eſt lethifera 153. idem eſt, quod Nerium 171.

Richtſcheit quale Germanis notet inſtrumentum menſorium 1211.

Ricinus num ſit Kikajon Jonæ 1293. ejus deſcriptio ex Rajo ib. eſt Ægyptiorum Kiki 1294. & Arabum Elcheroa ib. varia ejus ſynonyma ib.

Robigo, rubigo, qualis ſit frugum calamitas 1282. pro ea auertenda Romani coluerunt *Deum Rubigum*, & celebrarunt *feſta rubigalia* ib.

Romanis quid fuerit *polluctum* & *pollucere* 287. quid uſu venerit in venditione & emtione prædiorum 344. eorum *Vulpinalia* quale fuerint feſtum 476. videtur a vulpeculis Simſonis originem ſuam trahere 477. illorum *fœminæ* templum Veneris frequentaturæ ſe lauare & ungere ſolebant 481. *jugera* quantæ fuerint magnitudinis 487. quid Romanis notauerit *Actus* ibid. isque vel ſimplex vel quadratus ib. *vas futile* in Sacris Veſtæ quid fuerit 568. *caluities* apud eos erat exprobrationi obnoxia 597. quid illis notauerit *porticus* 632. *cœnacula* in qua parte ædium habuerint ib. *luxus* eorum quantopere creuerit 655. quid *neogamæ* maritis ſuis adferre fuerint ſolitæ 1030. qualia *opera* exſtruxerint in obſidione Hieroſolymorum 1101. *idola* ſua ſibi fingebant ex arboribus non domeſticis, ſed ſyluaticis 1122. Deus *Rubigus* quis fuerit apud eos 1282. *Rubigalia feſta* quænam ibid. eorum *mos flagellandi* maleficos ante crucifixionem 1397. *corona ciuica* erat quercea 1398. an & in quem finem illis in uſu fuerit, *vaſa aceti plena* deferre ad locum ſupplicii 1407. *acetum aquæ mixtum* erat apud eos potio militaris ib.

Ros quid ſit 759. cur præſtantia ſua antecellat pluuiam 430. eſt plantis *aqua cordialis* 466. ex æquo cadit in terram 467. quum itaque cecidit ad preces Gideonis mox in vellus ſolum mox in ſolam terram, alterutro ſicco manente, per miraculum id contigit ib. eſt in climatibus torridis ad meſſem uſque perneceſſarius 759. eſt ſumme utilis ib. gramine per rorem humectato, optimum demetendi illud tempus eſt matutinum ib. ex quibusnam conſtet ros particulis 809. 810. haud alte aſcendit & mox delabitur 977. *montanus* præcellentior eſt *campeſtri* ibid. an ros montis Hermon deſcendiſſe in montes Zion dici queat, cum hi ab illo centum circiter milliaribus Romanis diſſiti fuerint ibid. quasnam rationes adferat Harenbergius pro ſententia affirmatiua ib. *ros matutinus & veſpertinus* quinam 1071. 1266. matutinus eſt ſymbolum pietatis breuiter durantis ib. 1526.

Roſa num ſit Chabbazeleth Hebræorum 1061. inſeruiit jam olim ad ſerta & corollas 1398. *roſarum frutices* a militibus Romanis adhibiti fuiſſe videntur ad plectendam coronam ſpineam CHRISTO patienti imponendam ib.

Rubigus Deus Romanorum 1282.

Rubigalia feſta quænam dicta fuerint apud Romanos 1282.

Rubinus videtur eſſe Nophech Hebræorum 226. 229. Arabibus eſt Jahalom Hebræorum 226.

Ruborum varia dantur genera 117.

Rubrica fabrorum lignariorum unde parata fuerit a veteribus 1121. *ſinopica* quando ſit bona ac proba 1162. ubi effodiatur ib.

Rubrum mare ubi ſit ſitum 164. non ab æſtu marino, ſed per miraculum ad tranſitum Iſraëlitarum per illud a DEO fuit diuiſum ibid. 165. num a vento etiam fuerit diſciſſum, an tantum exſiccatum 165. *latitudo* maris rubri a littore Arabico ad Suez vix eſt 4000. vel 5000. paſſuum ib. refutatur Clerici de diuiſione maris hujus per æſtum naturalem opinio 165. 166. de tranſitu Iſraëlitarum per mare rubrum teſtimonia gentilium 167. naturali maris refluxui ipſa contradicit temporis circumſtantia ibid.

Ruminantia animalia quænam ſint 277. quo ſenſu aues inter ea referantur 287.

Ruminatio animalium quid ſit 278. organa ei inſeruientia ib. nempe ventriculus quadruplex ib. muſculi pectoris & abdominis cum diaphragmate ib. œſophagi ſingularis ſtructura 279. ruminationis in auibus duplex datur indicium 287.

Rupicapra idem ac Cemas 414. videtur eſſe Jachmur Hebræorum ib. ejus cornua ib. pabulo licet ſicco hieme nutrita, nihil tamen vel bibit vel de niue lambit 901.

Ruſcus quid ſit Dioſcoridi 1132. num ſit Sirpad Hebræorum ib.

Ruſticola qualis ſit auis 497. num ſit Hebræorum Kore ib.

Ruta ſylueſtris cibis non apponitur 1378. *domeſtica* magis eſt edulis ib. reddit viſum acutum ib.

Rutha, Naëmi nurus, cur lauare ſe & inungere a ſocru ſua juſſa fuerit, quum conjugalem Boaſi amorem ſibi quæreret 481. quantam hordei menſuram in urbem portandam Boas ei impoſuerit ib.

Rutilus quid notet Latinis 1207.

S.

Sabææ Reginæ imperium fuit in Arabia Felici, eaque Meridionali 572. unde Salomoni tantam auri, gemmarum & aromatum copiam dono adferre potuerit 572. 573. *Sabæa regio* fuit thurifera 1144. ſeq.

Sabbathi tegmen ſiue *pulpitum* in templo Salomoneo quid & ubi fuerit 544. *iter* ſ. *via* quantam notet interualli diſtantiam 1457.

Sabina Græcis *Brathys*, Plinio *bruta arbor* dicta, videtur eſſe Berothim Hebræorum 1060. ejus deſcriptio ex Plinio ib. eſt duorum generum ib.

Saccorum uſus apud veteres Judæos 1307. unde illi fuerint confecti ib.

Sacerdotibus cur *vini & ſiceræ uſum* in functione miniſteriali DEUS prorſus interdixerit 275. 1423. *Ægyptiorum ſacerdotes* vel plane abſtemii vel admodum ſobrii in vini uſu fuerunt 275. iidem fuerunt omnium piſcium oſores 287. illisque aues carniuoræ prohibitæ 288. abſtinebant etiam à concubitu cum uxoribus, inſtantibus feſtis ſacris 333. itemque ab eſu ceparum & alliorum 370. *corporis integritas* requiſita in ſacerdotibus Judæorum & gentilium 340. quænam corporis vitia illos a munere ſacro excluſerint ib. 341. quantæ *ex oblatione primitiarum de frugibus diuitiæ* acceſſerint Sacerdotibus Judæorum 343. quinam ex ſacerdotibus & quare vocentur *canes muti* 1133. ſeq. ſacerdotibus Græcorum fuere *ſceptra* 383.

Sacrificia cruenta apud gentiles prima fuerunt ex porcis deſumta 924. *incruenta* obtulerunt ex plantis 1479.

Saga Endorea necromantiæ dedita 499. Joſepho dicitur *ventriloqua* ibid. per eam rex Saul Samuelem mortuum conſulere non dubitauit ib. quare Saulem ſe noſſe diſſimulauerit ibid. cur de vita ſua prius ſecura eſſe ſtuduerit ib. an reuera Samuelem quendam perſonatum produxerit ib. videtur vel ipſa vel per alium ſub Samuelis nomine cum Saule locuta fuiſſe 500. unde notitiam de Saulis geſtis, fatis, ſucceſſore Dauide, & ſimilibus circumſtantiis habuerit ib. aliquoties in prædictione ſua errauit ib. adeoque tota fabula per impoſturam absque præſtigiis diabolicis acta fuiſſe videtur ib. Scriptores hac de re ib.

Sagittæ DEI ſtilo Scripturæ Sacræ ſunt *fulmina* 512. etiam ſtilo Poëtarum ib.

Sal ineſt omni fimo 612. 1319. ex decoctione urinæ hominum parari quoque poteſt ibid. non eſt cibus, ſed condimentum ib. *ſalis uſus* 670. 1319. ſalis *communis* præ *alcalico* & *acido* in uſu quotidiano præſtantia ibid. *ſalſuginoſæ terræ* ſterilitas 821. differunt particulæ ſalinæ plantarum a ſale communi ibid. omnibus plantis ineſt ſal 1319. *ſpiritus ſalis acidus* quomodo obtineatur ibid. cur olim ſal infanti recens nato purgando fuerit adhibitus 1195. quanti ſal æſtimetur a Chymicis & Medicis 1318. quinam ſit bonæ notæ 1319. quomodo ſalſedine ſua exui queat ibid. *ſal fatuus* idem quod inſipidum ib. quænam ſit inſipiditatis illius cauſa ib. ſal vegetabilibus eſt inimicus ib.

Salices num ſint Arabhim Hebræorum 979. procreſcunt in ſolo humido ad ripas amnium ib.

Saliuæ uſus in digeſtione & concoctione ciborum 1418. vis reſoluens in multis morbis ſalutaris ibid.

Salomonis Regis *aula* quid indies conſumſerit 516. quantum tritici & olei ille dederit Hiramo loco tributi annui, & quantum ſeruis ejus loco mercedis 517. Salomo *Botanicorum & Zoographorum princeps* 518. num librum de plantis & animalibus ſcripſerit ibid. cur Tyrium hominem totius *fabricæ templi* directorem conſtituerit 519. 520. quantum operariorum numerum conſcripſerit 520. quo anno ab exitu Iſraëlitarum ex Ægypto templum ædificare cœperit 521. cur ædificandæ *domui ſuæ* plures annos impenderit, quam ſtructuræ templi 546. ejus *domus ſaltus Libani* ibid. quanta auri ſumma ei ab Hiramo rege, Regina Sabæ & ex Ophir fuerit allata 573. unde ei quotannis ſumma 666. talentorum auri aduenerit 579. an ex annuo Iſraëlitarum tributo ib. quantæ ducatorum ſummæ hæc talentorum auri ſumma reſpondeat 580. ejus *parabolæ* unde fuerint deſumtæ 671. 1072. quænam ejus in *Eccleſiaſte* ſuo ſit intentio 1031. num ibi egerit *Epicureum* & *Scepticum* 1038. 1054. num *immortalitatem animæ negauerit* ib. num & unde *Anatomiæ peritus* fuerit 1053. an fuerit *exorciſta* 1487.

Samaria. De *fertilitate regionis* ejus teſtimonium Joſephi 437. quanta in ea a Syris obſeſſa fuerit *fames* 611. quanto tunc pretio conſtiterit caput aſininum ib. *Chirjonim*, tunc magni pretii cibus, quid notent ib. notare videntur cibum columbarum, ſpeciatim cicer 612. ſeq. inſecuta hanc famem *annonæ vilitas* quomodo ſit æſtimanda 613. noui ejus incolæ cur a leonibus fuerint infeſtati 617.

Samaritanum oleum quale ſit 1430.

Samaritanus ille quam apta remedia ſemimortuo ac grauiter vulnerato Judæo applicauerit 1430.

Samia teſta quænam dicatur 450.

Sanctiſſimum ſ. *Sanctum Sanctorum* in templo Salomoneo deſcribitur quoad ſuam longitudinem, latitudinem, parietes eorumque ornamenta, aream, tabulatum, contentum, h. e. arcam fœderis 523. 1235. heic fuit *ſedes DEI ſuper arca fœderis* ib. num habuerit feneſtras 529. ejus *altitudo* 535. fuit oraculum, ubi DEUS voluntatem ſuam manifeſtauit 537. ubi & quomodo arca fœderis in eo fuerit locata ib. obductum fuit laminis auri optimi 537. ejus ſtatuæ ſiue *Cherubini* 539. *paries intergerinus* Sanctiſſimum inter & Sanctum 541. 1234. ſeq. *janua pentagona* in hoc pariete, conſtans ex duabus valuis ſemper apertis, ſed aulæo tecta ib.

Sanctum ſiue *Domus Templi major*, deſcribitur quoad ſuam longitudinem, latitudinem, altitudinem, contenta &c. 524. 535. *Ara ſuffitus* ſeu *incenſi* in Sancto 537. *janua* Veſtibulum inter & Sanctum 541. duo *vela* ſeu *aulæa*, *exterius* Sanctum inter & Atrium, *interius* Sanctum inter & Sanctiſſimum 1410. num illud an hoc tempore mortis CHRISTI fuerit in medio ſciſſum ib. *interius* quam craſſum & altum fuerit ib. in templo ſecundo illud fuit duplicatum ibid. Sciſſio hæc fuit miraculoſa ib. num hoc miraculum idem ſit cum illo, quod circa portam templi ſponte ſe aperiendo 40. annos ante, quam templum fuit a Romanis deſtructum, contigit 1411.

Sanguificationis opus in homine & animalibus eſt imperſcrutabile & inimitabile 123.

Sanguinei coloris phænomena varia dantur in Sole, cadaueribus, fontibus, lacubus, fluminibus mere naturalia 122. ſeq. exempla nonnulla illorum 123.

Sanguinis plus cur DEUS contulerit mulieribus, quam maribus 313. nimius ille ſanguis quomodo extra grauiditatis tempus tollatur, ne noceat, ib. ejus *fluxus per menſes & lochia* ib. qui in ſe non eſt immundus ibid. cur ergo mulierem eo laborantem lege diuina immundam reddiderit 314. *ſanguis extrauaſatus* fermenteſcit & putreſcit 335.

 ſangui-

ſanguinis eſus cur a DEO Iſraëlitis fuerit prohibitus 348. 1477. *ſanguis uuæ* quid notet 433. *ſanguinis circulatio* quoties per horæ ac diei ſpatium contingat 894. *ſanguinis fluxus continuus* mulieres tandem conjicit in febrem hecticam aut hydropem 1343. exemplum mulieris a diuturno ſanguinis fluxu per ſolam imaginationem & fiduciam in Medico collocatam ſanatæ ib. mulier illa tempore CHRISTI per duodecim annos tali fluxu laborans tamdiu per miraculum in vita conſeruata fuit ib. curatio ejus per CHRISTUM fuit plane miraculoſa ib. cur ſanguis *limites arteriarum ac venarum ordinarie transgredi* nequeat 1439. etiam nimium accreſcens vel acrimonia infectus non poros cutis, ſed patentiores exitus per os, fauces, &c. petit ibid. dantur tamen exempla ſanguinis, qui cutis poros tranſiit ibid. quænam ſit hujus rei ratio ibid. cur ſanguinis eſu omni abſtinuerint primi Chriſtiani 1476. ſeq. cur eſus iſte ſit noxius 1477. num homini ingeneret mores animalium ib. præceptum Concilii Hieroſolymitani de abſtinendo ab eſu ſanguinis magis ceremoniale fuit, quam morale, magis conſilium, quam mandatum ib. Græci hodienum ab illo abſtinent ib.

Sanguiſuga vid. *Hirudo.*

Sanitas hominis ratione animæ & corporis in quonam conſiſtat 483. 898. nunquam homini contingit perfecta ſanitas 483. facile plane tollitur ibid. quænam ſint præcipua ejus fulcra 929. quantum ad ſanitatem corporis conducat ciborum ſimplicitas 1015.

Santon vel *Senton* Arabum videtur eſſe Hebræorum Sittim 204. 215. ejus deſcriptio ib. ex iſta arbore eſt Gummi Arabicum ib. ubi creſcat ib. 215.

Sapientia, Potentia & Bonitas DEI ſumma demonſtratur ex proportionata *terræ a Sole & ſtellis fixis diſtantia* &c. 7. 1475. *dierum noctiumque viciſſitudine & longitudine* proportionata 8. 15. 735. 878. *crepuſculis* 8. *aëre* terram ubique ambiente & æqualiter premente 10. 1475. proportionata *nubium* quantitate & mobilitate ib. *ventis* eorumque uſu & diſpenſatione 11. 750. 751. 752. *marium* limitibus, ſapore, æquilibrio, &c. ibid. 12. *plantarum* ductibus nutritiis, ſeminibus 13. *anni* proportionata longitudine ſtatisque temporibus 15. *inſectis* 17. *auibus* ib. *piſcibus* 18. 697. ſeq. *animalibus* 21. *generationibus* illorum non inſtantaneis, ſed ſucceſſiuis 126. ex *culicum & pediculorum* ſtructura 131. ex ſtructura *ventriculi animalium* artificioſiſſima 278. non ſolum ex magnis, ſed & ex *minimis* conſpicitur 301. ex *generatione hominis* 313. ejusque *loquela* 388. ex *pluuia* 667. ſeq. ex corporis humani *cute, carne, oſſibus & neruis* 681. 682. ſpeciatim ex inſigni *pororum cutis* ſubtilitate 682. 683. ex *unione animæ & corporis* arctiſſima 682. 862. ſeq. ex *animantium* ſtructura, mediis ſe conſeruandi, ſtudio alimenta quærendi & pericula vitæ effugiendi, generatione & propagatione, &c. 687. 688. ex *auium* ſtructura & volatu 689. 690. ex *terra*, & quæ in illa ſunt 692. 693. ex *plantis* 695. 696. ex *bullulis aqueis in nubibus*, earumque rotundatione, colligatione, &c. 725. ex *finibus rerum creatarum* 737. ex *nihilo*, ex quo omnia a DEO creata ſunt 748. ex *hominis* natura & præſtantia 861. *anima* ejusque facultatibus, ideis, voluntate 862. ſeq. dominio in corpus & ideas 864. *dominio* in alias quoque creaturas 865. ex animantium *ore* cujusuis generi viuendi adaptato 885. ex *aëre* ejusque conſtitutione 877. 878. ex ſtructura *cordis* 892. ſeqq. *auris* 932. ſeq. *oculi* 934. ſeqq. ex *animalibus marinis* 964. ſeqq. ex *aranearum* ſtructura & actionibus 1025. ſeq. ex animalculis quoque minimis 1022. ex *cœlo ſtellifero* 1116. ex ordinatiſſimis *planetarum* reuolutionibus 1475. ex *terræ* ordinatiſſimo in orbita ſua circa Solem motu & inæquabili ſuperficie 1475. ſeq. ex *ſitu partium* corporis humani finibus ſuis aptiſſimo 1504. Sapientiæ diuinæ laus & encomium 961.

Sapientiæ humanæ fundamentum eſt timor DOMINI 985. pretium majus eſt pretio auri, argenti & margaritarum 986. comparatur melli 1007. *ſapientiæ morbus* quinam dicatur 1490. unde oriatur ibid. eo Paulus Apoſtolus laborare videbatur Feſto, Democritus Abderitis ib.

Sapo unde vim ſuam abſterſoriam habeat, 955. ex quibusnam conſtet partibus 1139.

Saponaria herba num ſit Borith Hebræorum 1140. illâ hodienum Perſæ veſtes ſuas eluunt ib.

Sapor in quonam conſiſtat 474. 1166. quænam dicantur acria, inſipida & dulcia 474. quatuor ſaporum genera 987. quodnam ſit eorum organon ibid. *ſapor oleoſus* in quo conſiſtat ib. *amarus* quinam dicatur ib. itemque *ſapor acris* ib. quomodo particulæ, quæ ſaporem excitant, ſint figuratæ ib. *ſapor acidus* & *acerbus* cur dentes obſtupefaciat ib.

Sapphirus qualis ſit gemma 195. 1534. ſeruauit nomen ſuum in plerisque linguis 195. fuit inter lapides Pectoralis Sacerdotalis ſecundæ ſeriei ſecundus ex omnium interpretum conſenſu 226. 229. qualis vero hic intelligatur, *albusne* an *viridis*, an *cœruleus* ib. qui ultimus probabiliſſime intelligitur ib. Joſepho eſt Jahalom Hebræorum ib. Sapphirus *punctis micisue auri collucens* apud veteres quinam fuerit 740. videtur eſſe lapis Lazuli ib. 1534. *modernus* autem Sapphirus veterum Amethiſtus vel Hyacinthus ibid. Sapphirorum patria alia juxta veteres, alia juxta modernos ib. *Sapphirus albus* num ſit Gabiſch Hebræorum 744. Sapphirus non rubri eſt coloris, ſed cœrulei 1073. 1185.

Sara, Abrahami uxor, per miraculum grauida 604.

Sarda, Sardus, qualis ſit gemma 1535. 225. num differat ab ea Sardonyx ib. *Sarda veterum* eſt hodiernus Carneolus ibid. Broughtono eſt Jahalom Hebræorum 226.

Sardonyx qualis ſit gemma 225. 1534. *nomen* ſuum habet a loco, ubi inuenitur, nempe Sardinia ibid. ſecundum Braunium ab Hebræorum Sered, quod notat colorem rubrum ibid. Joſephus Sardonychem intelligit modo de Odem, modo de Schoham Hebræorum ib. *differt* Sardonyx *a Sarda* ib. videtur eſſe Schoham 228. 229. nonnullis eſt Ramoth Hebræorum 743. reperitur apud Indos & Arabes, Arabica autem eſt optima ib. *optimæ* quænam ſint, quænam *viliores* 1535.

Sarepta urbs unde nomen ſuum habeat 439. 1527. ubi ſita fuerit 587. Sareptanæ viduæ ob Eliam alendum miraculoſa paucæ farinæ paucique olei augmentatio 588.

Sarrauius, Alexander, Copernicanæ de motu terræ hypotheſeos reformator 950.

Satellitum Terræ, Jouis & Saturni periodi & diſtantiæ a centro horum planetarum 3. 1168.

Satum, menſura aridorum, quantæ fuerit capacitatis 71. 481. 495. 590. 613. 1357.

Saturni, planetæ, ſoliditas 3. diſtantia a Sole ib. 1167. periodus circa Solem 3. 1168. *ſatellites* eorumque periodi & diſtantiæ 3. 1168. aphelia pro 1. Jan. 1730. 3. eccentricitas ib.

Satyri veterum quinam 77. videntur fuiſſe animalia ἀνθρωπόμορφα ib. *ſatyri* cujusdam *Indici* ex Angola in Belgium delati deſcriptio ib. 336. alius ex Plinio

nio deſcriptio 336. ſub ſatyrorum forma culti olim a gentilibus dæmones ib. 1090.

Saulem, Regem Iſraëlis, quo ſenſu modo *Spiritus DOMINI* modo *ſpiritus malus agitaſſe* dicatur 487. qualis morbus hæc illius a ſpiritu malo agitatio fuerit 488. ejus *per Muſicam curatio* ib. reſpondet Medicinæ Mechanicæ principiis 489. Saul æger rectius habetur pro *Melancholico - Maniaco*, quam *Energumeno* ibid. an non tam Muſica, quam potius pſalmis a Dauide decantatis fuerit curatus ibid. Saul *adit ſagam Endoream*, per eam Samuelem mortuum conſulturus 499. unde, licet ſe alium eſſe ſimulauerit, facile tamen ab illa agnoſci potuerit ibid. an Samuelem quendam perſonatum viderit 500. videtur vel ipſa vel per alium Samuelis nomine Saulem allocuta fuiſſe eique illuſiſſe ibid. quomodo ab eo materiam reſponſionis ſuæ aſtute elicuerit ib. unde notitiam de ejus geſtis & ſucceſſore Dauide habuerit ib. an omnia vera fuerint & euenerint, quæ illi prædixit ibid. videtur Saul *ab ea per meram impoſturam abſque interuentu diaboli deluſus* fuiſſe ib.

Saxis duriſſimis ſæpe pretioſiſſimæ auri argentiue venæ immerſæ ſunt 741. quæ a metalliſſoſſoribus vel igne & aceto rumpuntur, vel effodiuntur 742.

Scabies humida quid ſit, & *ſicca* 341. ſcabiei ſæpe ſe aſſociat intumeſcentia cutis, ut veſtes fiant anguſtiores 765. Scabies eſt Hebræorum Miſpachath 320. *capitis* humida & ſicca 323. decernendæ in hoc morbo *munditiei aut immunditiei ſigna* ibid. ejus *puſtulæ* 324.

Scalæ templi ex veſtibulo ad contignationes ſuperiores, & ex thalamorum lateralium una contignatione ad aliam 533. fuerunt cochleares in muro ipſo occultæ ib. & forte fractæ ib.

Scarabæus arboreus num ſit Arbe vel Chaſil Hebræorum 1279. argumenta pro ſententia affirmatiua ibid.

Scarlatinus color unde conficiatur 200. affinis eſt colori coccineo ib.

Sceptra regiminis ſymbola 383. talia fuerunt Græcorum Sacerdotibus & Perſarum Magis ib.

Schamir, vermis. Fabulæ Judæorum de eo 532.

Scholaſticorum generationes animalium æquiuocæ quam ſint abſurdæ 121. 126. 131. 179. 473. 688. 1018. conceptus *de generatione hominis* 680. ſententia *de cœli cœleſtiumque corporum immutabilitate* 720. de geneſi tonitrui, fulguris, fulminis & pluuiæ 780. *de origine cryſtalli ex glacie* 811. de cordis unico uſu in conſeruando calore vel flammula vitali 851. quomodo explicent ſolem, lunam, lumen & ſtellas in deſcriptione ſenectutis Salomonea occurrentes 1046.

Sciatericorum inuentio tribuitur a nonnullis Græcis, ab aliis Babyloniis 621. Hebræis æque facile inuentu illa fuit, ac aliis ibid. quomodo *umbra ſtili erecti* in ſciaterico bis regrediatur in locis Zonæ torridæ, certa ſolis ſtatione 624. *ſciatericum Achaſi* num in tabula marmorea an ænea fuerit deſcriptum 621. *ejus forma* ſiue ſtructura num conſtiterit in gradibus ſcalæ ib. fuiſſe videtur *throni - ſeu ſcalæforme* ib. juxta Gaffarellum fuit ſcapheum ſeu hemicyclicum ib. aliis verticale, aliis horizontale 622. *ejus diuiſio in partes* num facta fuerit in horas an ſemihoras ibid. *uſus* illius ex mente Salmaſii & Gregorii Michaëlis ibid. in quo verè conſtiterit ib. *miraculum in eo patratum* ib. ex mente variorum *non in ſole ipſo*, ſed tantum *in umbra ſciaterici* ib. eorum rationes examinantur ibid. aliis *Sol ipſe cum vortice planetarum integro retroceſſiſſe* videtur 623. eorum rationes, cum addita epicriſi ib. num *umbræ retrogreſſus* fuerit *momentaneus*, & *nouus Solis progreſſus longior*, an vice verſa, aut uterque fuerit ſucceſſiuus ibid. quantus fuerit per hoc miraculum dies ibid. quomodo miraculum hoc factum fuerit, dici nequit 624. Georgii Hartmanni artefactum Sciatericum Achaſianum ibid. *Scriptores* hoc de miraculo ib.

Scincus Ægyptiacus ſiue terreſtris eſt Tſab Hebræorum, & Crocodilus terreſtris 308.

Scirpus qualis ſit planta 671.

Sciurus volans Virginienſis quomodo poſt ſomnum per totam hyemem durantem expergefieri queat 1079. alterius cujusdam deſcriptio ibid. num idem ſit cum eo *veſpertilio admirabilis* Bontii ib. 1080.

Scobe aurea ſubtiliſſima olim capilli conſpergi ſolebant 248. num in ejusmodi ſcobem Moſes vitulum aureum elimauerit ib.

Scorpionis nomina Hebræa, Græca, Arabica 409. *deſcriptio* ex Swammerdamo ib. *aculeus* in cauda formidabilis ib. 1530. qui perforatus eſt 410. 1531. non pertinet inter ſerpentes, licet ratione veneni illis jungatur ib. in calidioribus climatibus ſcorpiones in ſocietate viuunt ib. dantur loca, quæ a ſcorpionibus nomen ſuum ſortita ſunt ib. Scorpius eſt animal venenatum & noxium 1189. qualemnam hominem in ſenſu morali notet ib. Scorpiones dantur *nigri* & *albi* 1430. alii ſunt *terreſtres*, alii *alati* & *volantes* 1530. alii *marini*, venenum habentes in capite ac toto corpore ibid. non ſolum hominem, ſed & ipſum leonem aculeo ſuo interimunt 1531. quinam effectus ſequantur ictum ſcorpionis ib. noxium eſt animal æſtiuo tempore, innoxium hyemali ib. cur *flagella aculeis vel ſpinis armata* dicantur ſcorpiones 582. datur *machinarum bellicarum ſpecies* apud veteres, quæ vocabatur Scorpio 647. 648.

Scriptura Sacra num loquatur ad captum vulgi aut ſenſum vulgarem 456. probatur variis exemplis, quod ita loquatur ib. 909. *contradictiones ejus apparentes* vid. *Enantiophaniæ.* Unde metaphoras, allegorias & parabolas ſuas deſumere ſoleat 856.

Secale luxurians & temulentum quid ſit, 100. ejus cauſæ ibid.

Seculum XVII. inuentorum in ſcientiis & artibus feraciſſimum 736.

Seditioſa in populo Iſraëlitico turba deglutita fuit a terra per miraculum 380. cum illud non fortuito contigerit, ſed a Moſe fuerit prædictum ibid. in regione nullis ſubterraneis ignibus aut terræ motibus obnoxia ibid. ejus coryphæi quomodo igne fuerint conſumti 381.

Seirim quales fuerint deaſtri 336.

Selauim num fuerint *coturnices* 180. an ſpeciatim *ortygometræ* ib. an *piſces volantes* 373. quatuor dantur τῶν Selauim ſpecies ex mente Judæorum 181. videntur fuiſſe *locuſtæ* ib. rationes hujus ſententiæ 373. ſqq. quo vento fuerint adductæ 373. quanta fuerit illarum *copia* 374. quinam fuerit eas *colligendi modus* 374. 375. plaga hanc Iſraëlitarum cibationem inſecuta in quo conſtiterit 375.

Selenolatria eſt antiquiſſima, fuitque gentilibus fere omnibus communis 770. 771.

Semen totam plantæ, fruticis aut arboris ſtructuram quoad partes ejus eſſentiales in ſe continet 695. 696. habet ſe in generatione illarum inſtar *maris*, terra autem inſtar *fœminæ* ibid. ſeminibus primarum plantarum, fruticum & arborum rudimenta omnium futurarum ad finem usque mundi a DEO fuerunt indita ib. *tres ſeminum claſſes* dantur apud Judæos 338. quid *in ſatione diuerſorum ſeminum* ab illis obſeruari debuerit ib. in ſerendo ſemine opportunum

tunum quidem tempus, non tamen nimis ſcrupuloſe, eſt attendendum 1043. ſemina juxta Plinium in locis humidis citius, in ſiccis vero ſerius ſerenda ſunt 1274. *Semen terræ conditum* cur illapſa impura aqua aut cadauere non fuerit immundum redditum 312. *nondum ſatum* autem his rebus fuit impuratum ib. *diuerſo ſemine eundem agrum conſerere* cur DEUS Iſraëlitis prohibuerit 338. putreſcunt ſemina ab imbribus copioſis ac continuis 1273. vaneſcunt ac putreſcunt etiam, ſi terra nimis arida eſt ac ſicca 1274. ex ſemine quomodo planta creſcat 1353. qualem requirat terram, ſi ei utiliter immitti debeat ib. cur in agris petroſis citius germinet ib. ſed & mox germen iſtud exareſcat ib. quomodo a ſpinis ſuffocari queat 1354. cur juxta effatum CHRISTI *ſemen emori* debeat, ſi fructus ferre debet 1453. terræ commiſſum non moritur quoad *vitæ ſuæ principium*, ſed tantum quoad *cortices*, quibus inuolutum eſt 1505. quo ſenſu ſeminatum cum arbore, planta vel fructu inde naſcituro idem ac non idem dici queat ib.

Senectutis deſcriptio a malis eam comitantibus 1044. *Salomonea* a quibus fuerit ſcriptis illuſtrata 1046. *obſcuratio ſolis, luminis, lunæ & ſtellarum* in ſenectute num de oculis corporis an mentis h. e. viſûs an intellectus virium decrementis ſit intelligenda ib. *nubes poſt pluuiam* ſunt catharrales affectus ſenibus infeſti ibid. non defectus calidi natiui & humidi radicalis ib. *cuſtodes domus* ſunt artus, crura & brachia 1047. cur in ſenectute *tremant* ib. *viri validi* non tantum pedes & crura ſunt, ſed vertebræ omnes ſpinæ dorſi ib. cur & quomodo *vacillent* in ſenio ibid. *molentes* ſunt dentes, quorum defectui ſenes ſunt obnoxii ibid. *ſpeculantes in feneſtris* ſunt oculi cum tunica cornea & tribus humoribus 1048. feneſtræ illæ an ſint ſpecilla ib. *oſtia in platea* ſunt os & labia in facie ib. quomodo *claudantur* ib. intelligi quoque poſſunt obſtructiones ſenibus frequentes ibid. *ſurrectio ad vocem auis* notat ſenum ἀγρυπνίαν ib. quænam ejus ſint cauſæ ib. *filiæ cantici* ſunt aures vel ſonus in ſenectute haud facile auditu perceptibiles ib. *loca alta timent* ſenes ob vertiginem & reſpirationis defectum 1049. *flos amygdali* eſt canities ib. unde illa in ſenibus oriatur ib. *cicadam moleſtam* varii varie exponunt ibid. 1050. quid per eam probabiliſſime intelligi queat ibid. *appetitus faſtidium* in ſenibus ibid. *funis argenteus* eſt integrum neruorum ſyſtema, ſpeciatim medulla ſpinalis, vel etiam vaſa lactea & lymphatica omnia 1051. *aureus liquor* num ſit cerebrum ib. an bilis cum veſicula biliaria 1052. aut cor ib. probabiliſſime eſt ſanguinis maſſa ib. *hydria ad fontem* videtur eſſe cor ibid. *rotæ ad ciſternam* num ſint pulmones ibid. rectius intelligitur motus inteſtinorum periſtalticus ib.

Senis cujuſdam anno ætatis CIX. denati anatomia 855. ſenibus cur rigeſcant ſolidæ corporis partes 515. 585. quo modo quis ſenex fieri queat ante ſenectam ibid. rigeſcunt ſenibus fibræ & membranæ 855. imo inſenſiles plane fiunt ib. partes cartilagineæ haud raro redduntur oſſeæ ib. ſenum ætati centum annorum vel proximorum vel eâ ſuperiorum ſobolem procreantium exempla 856.

Senſus cui fini inſeruiant 774. ubi *ſedem* ſuam habeant 699. cur viſus, auditus, olfactus & guſtus ſedem ſuam habeant in capite ib. 774. 1504. tactus autem per totum corpus ſit diſperſus 700. 774. quot dentur ſenſus 700. eorum *organa externa* ib. quid illa ſint 774. cur non dentur plures ſenſus quam quinque 1483. an habeant adæquatum ſtatui noſtro præſenti perfectionis gradum ib. ſenſuum *perceptio* ſit in cerebro ab anima 700. quæ proinde ſola proprie dicitur videre, audire, &c. 699. 774.

Serakrak eſt Judæis auis fauſti ominis 296. qualis ſit ex eorum mente ib.

Serapidis cultum in Ægypto referunt nonnulli veterum ad Joſephum patriarcham, qui hoc nomine Ægyptiis venerit 246.

Serpens æneus in remedium morſus ſerpentum urentium Iſraëlitis in deſerto a Moſe erectus 387. videtur confectus fuiſſe ex ære Phunonenſi, ubi tum caſtra ſua habuerunt ib.

Serpens in hiſtoria lapſus non eſt voluptas 28. neque ſerpens mere naturalis 29. qui vel ſolo exemplo Euam ſeduxerit ibid. neque CHRISTUS aut ens CHRISTO majus ibid. neque ſerpens metaphoricus, diabolus, abſque ſerpentina ſpecie ib. neque ſerpens naturalis a Satana obſeſſus ib. ſed *diabolus ſub larua ſerpentis naturalis*, ejusdemque pulcherrimi ib. Serpentes num in pœnam ſeductionis hominum repant 30. ſeq. an in eandem pœnam puluerem comedant 31. qualis ſerpens ſit intelligendus per Sephiphon Hebræorum 110. probabiliter *Hæmorrhous* ibid. ſerpentes dantur in Oriente, qui ſunt *edules* 312. *ſerpentes urentes* unde dicantur, num a colore igneo, an a dolore urente, quam morſu ſuo excitant 386. quales ſint ib. ubi dolores urentes ab eorum morſu excitentur ib. quænam ſit ejus rei cauſa ib. variæ dantur illorum ſpecies ib. num illi, a quibus Iſraëlitæ in deſerto morſi ſunt, fuerint *hydri* ſiue *cherſydri* ib. rationes Bocharti pro iis ib. curatio Iſraëlitarum ab eorum morſibus per aſpectum ſerpentis ænei fuit plane miraculoſa 387. num dentur ſerpentes *alati* & *volantes* 386. *magni* vocantur *dracones* 434. cur in climatibus temperatis & frigidioribus non ſint adeo noxii, ac in calidioribus 434. ſerpentes *vini appetentes* ſunt, quo temulenti & facilius capiuntur, & venenum eorum intenditur 435. cur & quando incantationes nihil curent 909. quinam iſti ſint, qui incantationes non curant ibid. Serpentum *bilis* non eſt venenum 711. tali bili vulneribus infuſo potius hæc breui tempore fuerunt curata ib. juxta veteres ſerpentum *venenum* latet in capite ſub dentibus in certis veſiculis 712. illorum *morſus* tum ſunt venenati, ſi antea ad furorem uſque fuerunt laceſſiti & exaſperati ibid. num ſerpentes aliquem morſuri *linguam ejaculando acuant* ib. ſerpentum genus veneni acerrimi ſunt *aſpides* ib. eorum maximi in Ægypto ſunt aſpides 713. *ſerpentes longiores* a nonnullis vocantur dracones ib. 766. *Serpens ille vectis* a variis varie exponitur 729. *ſerpentis criſtati* in Heluetia obſeruati deſcriptio 767. 768. *ſerpentum caro* quare & ſitim excitet & nutrimentum det optimum, ſi comedatur 901. quomodo Indi ſerpentes ad tibiæ modulamen ſaltare doceant 906. num ſerpentes facilius, quam alia animalia, *conjurari* queant ib. quorum conjuratio fuit & antiquiſſima & olim frequentiſſima 907. quid de ea ſit habendum ib. impune tractari poſſunt, niſi concitentur ad iram ib. varii *conjurationis eorum modi*, per ſolum contactum ibid. per circulum, herbis quibusdam in aream ſparſis ib. per figuras taliſmanicas ib. per certas voces 908. per cantilenas & carmina ibid. cujus modi varii prætenduntur uſus ibid. quid generatim de illis omnibus ſit judicandum ibid. *ſerpens niger* num ſit Schachal Hebræorum 930. varii dantur ſerpentes nigri ibid. quinam ſerpens vocetur Hebræis Cephir, Græcis Leo 931. quomodo ſerpentes, depoſitis verno tempore exuuiis, rejuueneſcant 940. *ſerpentis lingua* qua ratione ſit ſymbo-

lum

lum calumniatoris 982. cujusnam ſerpentis venenum ſit præſentiſſimum atque acerrimum 983. in dumetis, fruticetis & ſepibus frequenter degere ſolent 1041. 1042. etiam pernicioſiſſimi raro inferunt noxam, niſi irritati 1086. ſæpe manſueſiunt 1086. 1087. Ægyptiis, Chinenſibus & aliis Orientis populis ſunt ſymbolum regiæ majeſtatis & potentiæ 1093. oua pariunt, iis incubant fœtumque excludunt 1109. ſerpentum nomen cur ſit tam odioſum 1310. 1311. quo ſenſu dicantur *prudentes* 1345. contra ſerpentum venena cur Apoſtolos ſuos præmuniuerit CHRISTUS 1429. quo reſpectu ſerpentes conferantur piſcibus 1431. olim fuerunt agniti pro vindictæ diuinæ adminiſtris 1492. ſerpentum orientalium morſus eſt admodum venenatus ibid. eum ſequitur ſanguinis obſtructio, inflammatio atque tumor ibid. Serpentum variorum *deſcriptiones & icones* ex muſeo Linckiano 1087. 1178. 1179. 1180. 1283. 1286. 1295. 1296. 1302. 1311. 1312. 1346. 1347. 1429. 1430. 1431. 1493. 1532. ſeq.

Seſeli herba num promoueat difficilem ceruæ partum 820.

Sibyllina oracula quando fuerint contexta 1305. ſunt ſpuria ac ſuppoſititia ib.

Siccitas tempore Eliæ extraordinaria plane fuit 587. quouſque ſe diffuderit ib. in frigidioribus climatibus a frigore & grandine, in calidioribus ab æſtu metuenda eſt ib. quid cauſetur ib. grauis ſiccitatis exempla 953. noxia non tantum eſt vegetabilibus, verum etiam animalibus, maxime herbiuoris 1158.

Sicera qualis ſit potus 275. contradiſtinguitur vino ibid. quare ſacerdotibus a DEO fuerit prohibita ibid.

Sicilia & ignibus ſubterraneis & fertilitate ſoli jam olim fuit celebris 739.

Siclus, moneta apud Hebræos uſitata 75. ſicli ſolebant ponderari ib. ejus *valor* in pondere & moneta ib. 1253. 1370. num duplex fuerit, *communis & ſacer* 252. 505. negatur 252. rationes Schickardi pro uno tantum Sicli genere ib. *Sicli Sanctuarii* originale in Sanctuario cuſtoditum fuiſſe videtur ibid. *Siclus Babylonicus* fuit tertia duntaxat pars ſicli Hebraici 505. an pondus cæſariei Abſalomi ad hos Siclos fuerit æſtimatum ib. Sicli Judaici conuenientia cum tetradrachmo Attico 1370.

Sidera jam primo die fuerunt creata 2. quarto autem demum die conſpicua facta in terra inque ejus uſum data 15. ſunt ſubſtantiæ nobiliſſimæ, non tamen a ſeipſis, ſed a DEO productæ 404. hinc *eorum cultus* abſurdus & impius ib. 770. *ſiderum diſtributio* quam ſapienter a DEO ſit inſtituta 404. ſidera quo ſenſu *contra Siſſeram pugnaſſe* dicantur a Debora 463. quare a gentilibus pro diis fuerint culta 625. certæ illorum *conſtellationes* 675. *influxus in terram* magnus ex mente veterum 676. quid de illo ſtatuendum ſit ib. eorum *motus proprius* ab occaſu verſus ortum quot annorum ſpatio abſoluatur ibid. quo ſenſu dicantur *laudare DEUM* 717. cur *ſtellæ DEI* vocentur ibid. immenſa illorum *altitudo* ibid. num gaudeant intellectu, & anhelent vitam æternam 798.

Signa rebus ſignatis poſteriora 618. *ſigna cœli* num mala futura portendant 1151. an proinde extimeſcenda ſint ib. quam grauiter S. S. a reformidandis illis dehortetur ib. quam male præcones verbi diuini ea in occaſionem prædicandæ pœnitentiæ rapiant, aliis motiuis ad eam ſatis inſtructi 1152.

Silicis ad cultellos & alia inſtrumenta inde conficienda uſus 119. unde & olim in circumciſione, ſacrificiis & bello adhibebatur inſtar cultri ib.

Siliquæ quid ſint 1436. ſiliquæ arboris deſcriptio ib. ſiliquæ, ejus fructus, quando comedi queant ib. ab Ægyptiis ex illis trahitur mel ib. num cibi loco fuerint filio prodigo ib. varia earum nomina ibid.

Simiæ qualia ſint animalia 576. nomina earum Perſica, Æthiopica, Græca, nomini illarum Hebræo affinia ib. num ſint Thuccijim Hebræorum 578. inhabitant ſpeluncas ib. ingens earum datur copia in Africa ibid. Simia num ſit Semamith Hebræorum 1024.

Simila, *Similago*, flos farinæ 379. 516.

Simplicitas quando cedat in laudem, & quando in opprobrium 1266. 1346. *columbarum* quo ſenſu a CHRISTO ad imitationem commendetur 1345. ſeq. in quo hæc conſiſtat ib.

Simſonis hiſtoria empæctarum & atheorum cenſuris admodum eſt obnoxia 471. Simſon *inermis diſcerpſit leonem juuenem* inſtar hœdi 472. viribus non propriis, ſed ei diuinitus collatis ibid. qua ratione poſt aliquot dies in cadauere iſtius leonis examen apum cum melle deprehendere potuerit 473. Bocharti & Clerici ſententiæ hac de re ib. Simſonis Schualim non fuerunt manipuli ſtraminis, ſed *vulpes* 475. quomodo vulpes has caudis ſuis colligatas, tædis accenſis interpoſitis, in agros Philiſtæorum emiſerit 475. 476. undenam tot vulpes deſumſerit 476. potuit & animalia Thoës dicta & ſimilia adjungere ibid. forte ſeptimanam vel medium menſis illis capiendis inſumſit ib. imo & per alios eas cepit ibid. cur vulpes ad ſcopum ſuum elegerit, non lepores aut canes ib. videntur ab hoc facto Simſonis Romanorum *Vulpinalia* originem ſuam habere 477. an & Bœotiorum ſuperſtitio ſit inde deriuanda, qua per faces dorſo animalium alligatas incendium facere pro licito reputabant ibid. Scriptores de vulpibus Simſonis ibid. Simſonis arma contra Philiſtæos, recens *maxilla aſini* 477. ſitis ejus poſt pugnam cum Philiſtæis 478. an ei a DEO in pœnam fuerit immiſſa ibid. aqua pro ſiti extinguenda num ex alueolo dentis in maxilla, an ex petra aliqua aut foſſa in illo loco profluxerit ib. an hæc maxilla aſini notet agmen militum ibid. 479. *robur* Simſonis miraculoſum a Spiritu DOMINI ei datum 480. illius ſpecimina plane miraculoſa ib. 481. quomodo ab iis differant ſpecimina roboris duorum pſeudo-Simſonum modernorum ib.

Sinai mons in latione legis diuinæ igniuomus fuit per miraculum 188. & per terræ motum tremefactus cum tota vicina regione 974.

Sinapeos ſatiui deſcriptio 1356. ſemen ejus minimum eſt omnium non abſolute, ſed relatiue ib. ſinapi cur inter olera referatur ib. quo ſenſu dicatur arbor, cum ſit planta ibid. in quantam altitudinem creſcere ſoleat ib. fabulæ Judæorum de eo 1357.

Sinopes num ſit Schaſchar Hebræorum 1162. ubi inueniatur & unde nomen habeat ib.

Sipho qualis ſit machina 156.

Sirenes num ſint Jaanah Hebræorum 290. ſunt aues fabuloſæ 291. 769.

Sitis unde oriatur in ceruo 900. 901. quare eſus carnis ſerpentinæ ſitim excitet ib. ſitis Saluatoris in cruce quænam fuerint cauſæ naturales 1406. ſeq.

Sittim videtur eſſe Senton vel Santon Arabum ſiue Acacia vera 204. quænam vaſa ſacra ex hoc ligno fuerint confecta ib. fuit ſymbolum æternitatis ib. creuit in deſerto Sittim 215.

IV. Index Rerum præcipuarum,

Smaragdus nonnullis eſt Phitdah Hebræorum 226. rectiùs illorum Bereketh ib. unde Braunius Smaragdi vocem deriuet ib. Onkeloſo eſt Nophech Hebræorum ib. Relando Schoham 228. num ſit Bahat illorum 654. qualis ſit gemma 1534.

Smiris videtur eſſe Schamir Hebræorum 1158. qualis ſit lapis ibid. in quonam conueniat cum Adamante 1159.

Sodomæ excidium quomodo euenerit 72. 444. ejus veſtigia apud Strabonem & alios Scriptores profanos 72. 459. abundauit olim Sodomæ regio vitibus præſtantiſſimis 435. cur jam poſt excidium proferat fructus amaros & male ſapidos ib.

Sol eſt centrum mundi 2. ejus ſoliditas 3. quanto major ſit planetis ibid. quo ſenſu quarto demum die in expanſione cœli factus fuiſſe dicatur 15. de *ſole duplici* Empedoclis & Eimmarti ſententia ib. cur vocetur *luminare magnum* 16. ejus *influxus* in plantas & arbores 437. *ſtatio tempore Joſuæ* 455. medium cœli, quo Sol ſtetiſſe dicitur, proprie & ad literam intelligere nequeunt Ptolemaici ibid. cur Copernicani, hanc de ſolis ſtatione loquendi formulam ad captum vulgi & ſenſum vulgarem accommodatam eſſe, dicant 456. quid hi per medium cœli intelligant ib. ſolis ſtationem eatenus literaliter intelligunt, quatenus diurna Solis circa proprium ſuum centrum gyratio ſe ſiſtere, & Sol ab hoc motu quieſcere juſſus eſt ib. *Peyrerio* non Sol ipſe ſtetiſſe, ſed partim reflexione radiorum ſuorum in occaſu ſuo a jugis montium partim refractione illorum, formato inde in aëre Parhelio, prolongatus fuiſſe videtur dies 457. ſed refutatur 458. *Spinoza* partim idem cum Peyrerio ratione Parhelii ſentit, partim miraculum hoc a Judæis ex pio dolo fictum aſſerit ib. an per hoc miraculum in Sole patratum Chronologia fuerit interrupta ib. *Clericus* quoque hoc miraculum extenuat, & ad naturales cauſas reducere nititur ib. rationes ejus futiles refutantur 459. num dentur veſtigia aliqua hujus miraculi in hiſtoria profana ib. num ex Solis phænomenis in regionibus polaribus ratio phyſica ejus, quod hic contigit, dari queat 458. 459. quo ſenſu Sol dicatur *oriri* & *occidere* 464. *ortus Solis in fortitudine ſua* quid notet ib. quid ſit *Solis exitus* ib. ejus *vires irradiatoriæ* fortiores ſunt immediate poſt lapſam pluuiam, quam cœlo calidiſſimo atque ſereniſſimo 513. quænam ſit hujus phænomeni ratio ib. unde *color aquarum* ex reflexione radiorum Solis crepuſculinorum *ruber* appareat 601. *Solis retrogreſſus in gratiam Hiskiæ* ſanitati reſtituendi miraculoſus 622. 623. quomodo Sol in Zonæ torridæ regionibus bis retrogredi videatur 624. ſingulare retrogreſſi in ipſa meridie Solis phænomenon ibid. quo ſenſu Sol, *DEO imperante*, *non oriri* dicatur 674. ſyſtematis ſolaris altitudo & magnitudo immenſa 717. Sol in regionibus ſeptentrionalibus infra horizontem demerſus, cur ſupra eum conſpiciatur 724. lumen ſolis non parum occultatur & infirmatur a nubibus ac nebulis 726. Sol aërem intra Tropicos rarefacit, & ante ſe ad occaſum pellit 751. hinc ventus ille orientalis communis ſub æquatore & in Zona torrida ibid. cur homines a Sole fiant *nigri*, ut ſub Zona torrida 766. Solis varia *nomina & figuræ*, ſub quibus cultus fuit 771. inprimis *ſolis orientis cultus* fuit antiquiſſimus ib. Sol eſt omnis lucis & caloris in terram atque planetas incidentis fons inexhauſtus 771. *lux ejus* omnibus planetis proportionate & ſufficienter ſe communicat 807. inde eſt diuerſa planetarum denſitas ibid. *radii illius* diuerſimode colorati varieque refrangibiles & reflexibiles ib. Sol quo ſenſu *occaſum ſuum noſſe* dicatur 959. ejus *gyratio centralis* omnium planetarum reuolutiones poſt ſe trahit ib. radii ſolis in climatibus calidioribus pungunt & urunt 976. Solis *diſtantia a terra* 1030. ſæpe in S. S. ſumitur non de ſuo corpore, ſed emanante lumine ac calore h. e. die 1032. 1033. cur tolerabilior ſit Solis æquatorem tranſeuntis calor, quam quem ille ad Tropicos excitat 1055. cur radii Solis infuſcent homines omnium regionum, etiam ſeptentrionalium 1056. diuerſi eorundem Solis radiorum in diuerſis corporibus effectus ibid. Sol in futura terræ deſtructione num luce ſua ſit defecturus ob denſam tunc & confuſaneam atmoſphæram, an ob magnam ſui partem tunc a maculis obducendam 1386. *Solis eclipſis*, CHRISTO in cruce pendente, extraordinaria plane fuit atque miraculoſa 1403. uniuerſalis quoque per totum terrarum orbem, & non per ſolam Judæam conſpicua ibid. quid de Dionyſii Areopagitæ teſtimonio de illa ſit habendum ibid. num Phlegontis Tralliani de extraordinaria ac uniuerſali quadam ſolis eclipſi teſtimonium hanc ipſam innuat paſſionalem 1404. hujus veritatem ut demonſtrent, prouocant Patres Eccleſiæ non ſolum ad Phlegontis & Thalli teſtimonia, ſed & ad archiua & acta publica Romanorum ibid. num & maxima illa tum temporis in China obſeruata Solis eclipſis ſit hæc ipſa paſſionalis ib. *differt paſſionalis illa a naturali* ratione obſcurationis, temporis & durationis 1405. quomodo heic miraculum a DEO fuerit patratum, dici nequit ib. Scriptores de illa ibid. Sol eſt corpus igneum propria luce fulgens 1507.

Solida quænam dicantur 914. quomodo mutentur in fluida 184. ſolidis tranſeuntibus fluida quæuis pro ratione grauitatis & denſitatis reſiſtunt 877.

Somnia inter *naturalia* & *diuina* magnum eſt diſcrimen 79. 1396. quibusnam ſomnia obtigerint diuina 79. 1396. ſomnium *Pharaonis* 100. *Archelai*, Regis Judæorum ib. *Eliphaſi* 664. Somnium quid ſit ib. naturam ſomniorum explicare admodum difficile eſt 710. variant pro temperamentorum diuerſitate ibid. eorum *obliuio* & *recordatio* unde dependeat 711. ſomnium *uxoris Pilati* 1396.

Somnus Adami profundus 28. Somnus quid ſit 664. in ſomno ordinario præſentationes nocturnæ utplurimum ſunt majores magisque terrificæ, quam quæ vigilantibus obtingunt 772. ſomnum profundum comitantur ſæpiſſime repræſentationes terrificæ ib. *ſomnus diſcipulorum CHRISTI* in horto Gethſemane quaſnam habuerit cauſas naturales 1393. cur poſt diuturnum laborem & poſt paſtum, itemque ob grauiorem triſtitiam homines obruantur ſomno 1393.

Sono magna eſt vis ad tremefaciendum 452. ſolo ſono diffracta ſæpe fuerunt vitra ib. Merſenni ratiocinium de vi ſoni ibid. an illo terra concuti queat 453. varia fortioris ſoni inſtrumenta paſſim celebrata ib.

Sophir linguâ Copticâ dicitur de tota India, ſpeciatim peninſula Malacca, 574. num ergo ſit Ophir veterum ibid.

Sorek celebris a fertilitate vini 109. 476.

Sparganii deſcriptio ex Dioſcoride 672.

Spartum quid ſit 1212. ubi creſcat ib. ejus deſcriptio ex Bauhino ib.

Spectra alii nimis fingunt, alii nimis negant 1361. pleræque de ſpectris hiſtoriæ ſunt falſæ vel ſaltim ſuſpectæ ibid. dari ſpectra, penitus negari nequit ibid.

Sphacelus

Sphacelus eſt conſectarium ambuſtionis 322.
Sphæræ armillares & aliæ ſtellarum ſitum, ordinem & motum repræſentantes 945.
Spica tritici & hordei ex quibuſnam conſtet partibus 1118.
Spinæ ſunt plantæ ſpinoſæ agris infeſtæ 32. varia earum genera ib. earum uſus & neceſſitas ib.
Spina alba ſiue *Meſpilus* 468. qualisnam ſpinæ ſpecies ſint Barkanim Hebræorum ibid. ſpina alba, qua CHRISTUS nonnullis coronatus fuiſſe videtur, eſt ex genere carduorum 1398.
Spinæ dorſi ſtructura & uſus 682. incuruatura in muliere per octodecim annos contractura laborante quam miraculoſe a CHRISTO fuerit ſanata 1434. ſeq.
SPIRITUS SANCTUS eſt ille Spiritus DEI, qui in prima creatione aquis incubuiſſe easque fœcundaſſe a Moſe dicitur 5. num in baptiſmo CHRISTI apparuerit in corporea columbæ forma, an tantum in columbina ſpecie ac figura 1313. 1314.
Spiritus fuliginis eſt antidotum contra peſtem pro hominibus & pecoribus 136. *ſpiritus acidi* cur alcalicis ſalibus affuſi efferueſcant 1010. *ſpiritus vitales* & *animales* quinam dicantur Medicis 1038. *ſpiritus ſalis acidus* quomodo obtineatur 1319. *ſpiritus vini* uſus in vulneribus &c. 1430.
Spithamæ longitudo 225.
Spongia, quæ aceto plena CHRISTO in cruce ſitienti propinabatur, ſanguine a militum manibus abſterſo imbuta fuiſſe videtur 1407. num haſtæ aut arundini fuerit impoſita ib. an ei hyſſopus fuerit circumligatus 1408. videtur cauli hyſſopi impoſita fuiſſe ib. vel arundini hyſſopi faſciculo infixæ alligata 1409.
Squamæ quem in finem piſcibus a DEO fuerint additæ 286.
Squillæ ſunt genus cancrorum edulium 1308. & cibus ex delicatioribus ib. num fuerint cibus Joannis Baptiſtæ ib.
Stacte num ſit Lot Hebræorum 98. quid ſit ib. 236. vera hodie eſt ignota, paratur autem adulterina 98. non eſt Hebræorum Nataph 242. eſt myrrha ſelectiſſima 902. quænam hodie pro ſelecta habeatur ibid.
Stadii Alexandrini ratio ad *Græcum*, & hujus ad *Italicum* 796. quanta ſit ſtadii longitudo 1361. quo modo inueniri queat ib. 1442. ſtadium quid ſit 1442. 1457. *Romanum* quot confecerit paſſus 1442. quot ſtadia conficiant milliare Germanicum ib.
Stannum ab argento & auro non facile ſeparari poteſt absque combuſtione 1078.
Statera quid ſit 998. ejus accuratio quanam fundetur lege mechanica ib.
Stateris valor 75. 1370. *aureus ſtater* quinam dicatur 635.
Statua Salis unde dicatur 72. num usque ad tempora Joſephi & Tertulliani durauerit ib. fabulæ veterum de illa ib. quo ſenſu Lothi uxor in ſtatuam ſalis conuerſa dicatur 72. 73.
Statuarum apud Græcos & Romanos genera fuerunt quatuor 539. earum in Sanctiſſimo Templi Salomonei magnitudo ib. de quarum forma ſententiæ dantur variæ ib. earum materia ib.
Statura hominis ac animalium quam proportionata ſit illorum finibus 1323. 1324.
Stella marina quot habeat pedes 965. motum habet lentiſſimum ib. ejus os ib. cui fini inſeruiant tot illius pedes ibid. ejus motus progreſſiuus per radios caudæ lacertæ ſimiles ib.
Stella, Magorum ad natum Meſſiam dux, fuit ſingulare prorſus phænomenon 1304. quid fuerit ibid. rationes, quod fuerit meteorum inſolitum & miraculoſum ib. 1305. quale fuerit meteorum, dici nequit ib. quomodo ex apparitione ejus Magi Meſſiæ natiuitatem certo concludere potuerint ib. num id ſit deriuandum ex conſeruata in Oriente prophetia Bileami de ſtella ex Jacob oritura ibid. an ex Sibyllinis oraculis ibid. aut eneruatis ipſorum artibus magicis 1306. aut arte aſtrologica ib. aut prophetiis Danielis de Meſſia per Babyloniam ac Perſiam a Judæis ibi commorantibus peruulgatis ib. videntur de eo per immediatam DEI reuelationem inſtructi fuiſſe ib.
Stellæ vid. *Sidera*. *Stellarum caſus* in futura terræ per ignem deſtructione neque de planetis neque de ſtellis fixis, ſed vel meteoris ſtelliformibus, vel de cometis intelligendus eſt 1387. 1499.
Stellio quale ſit reptile 309. num ſit Semamith Hebræorum 1024. rationes Bocharti pro ſententia affirmatiua ibid. deſcriptio τῆ Semamith Salomonea ſtellioni applicata ib. eſt animalculum minimum ib. mire ſedulum in capiendis muſcis ib. ei loco manuum duo ſunt anteriores pedes ibid. eſt animal domeſticum 1025. ubi alias degat ib.
Stercus vid. *Fimus*.
Stercorationis uſus in quo conſiſtat 1434.
Sternutationis uſus & effectus in capite 604. illa eſt ex Solis aſpectu frequentior 849.
Stibium vid. *Antimonium*.
Stoicorum ſententia de exuſtione mundi 1521. quo ſenſu mundum & æternum & corruptibilem eſſe ſtatuerint ib. ſententia eorum de innumeris mundi reuolutionibus 1522. & de nutritione ſiderum per halitus e terra exſurgentes 1523.
Strata terræ in diluuio fuerunt eleuata 47.
Strix eſt ſpecies ululæ 291. num ſit Jaanah Hebræorum ib. 769. de ſtrigibus alatis noctiuolis fabulæ poëtarum 1108.
Structuræ lapideæ cur præferendæ ſint ligneis 634. fuerunt triplicis generis apud veteres ibid. cujus generis ſtructura fuerit Templum Salomonis ib.
Struthio fœmina eſt Jaanah Hebræorum 291. 769. 1089. cur *eſus* ejus fuerit prohibitus ibid. qualis ſit auis ib. 1090. ejus *oua & caro* dura ſunt & concoctu difficilia 291. duplex ei eſt *ventriculus* ibid. carne ejus populi quidam Arabiæ & Africæ veſcuntur 292. aliis quoque illa in deliciis fuit ib. in ſtruthionum genere mari præfertur fœmina ib. *Struthio mas* eſt Thachmas Hebræorum ib. Struthionis deſcriptio ib. 770. videtur eſſe Renanim Hebræorum 823. fœminæ vox acutior, maris craſſior eſt ib. *alæ* ei inſeruiunt non ad volatum, ſed ad curſum ib. num facile capiatur ib. unde *velocitas* ejus dependeat ib. vocatur etiam *paſſer marinus* ib. *plumarum* ejus venuſtas & ſumma æqualitas ib. eſt quaſi medius inter animalia quadrupeda & volatilia 824. ad *oua* ſua ſemel deſerta nunquam redit ib. illa in arena recondit ib. varia ouorum ejus apud Arabes nomina ib. *pullorum* ſuorum eſt incuria ib. *meticuloſa* ib. quot deponere ſoleat oua 825. num ea in certas claſſes certumque in finem diſtinguere ſoleat ib. quid ei cedat in cibum ib. an ſingulari concoquendi vi gaudeat ejus ventriculus ib. quem in finem tam heterogenea deglutiat ib. num caput in frutice occultet, ut latere credatur ibid. quomodo a venatoribus ſe decipi patiatur 826. quo ſenſu ei tribuatur inſipientia ib. in quo Arabes illam apud ſtruthionem quærant ib. *procera ſtatura* aues omnes ſuperat ibid. velocior eſt equo, imo omnibus fere animantibus ib. cur non poſſit eſſe Chaſidah Hebræorum 957.

Struthium Dioſcoridi eſt herba lauandæ lanæ utilis 1140. num ſit Borith Hebræorum ib.

Styrax qualis ſit arbor 85. num ſit Necoth Hebræorum 97. num ſtyrax liquida ſit Hebræorum Lot 98. num ex ea fuerit virga Aaronis 384.

Suaſſa hodiernum Indiæ Orientalis eſt aurichalcum veterum 1187.

Subſtructio quid ſit Architectis 637. templi Hieroſolymitani fundamentalis ibid. 638. ejus anterides & ſcamilli 638. comparatio illius cum muris Babylonicis ratione altitudinis, latitudinis, lapidum & operariorum ib.

Suburbia quem in finem ab Iſraëlitis in terra ſua extrui debuerint 397. ſuburbia pro Leuitis quomodo fuerint menſuranda ib. diuerſæ, quæ ſibi contrariari videntur, eorum menſuræ quomodo ſint conciliandæ 397. 398.

Succinum eſt Græcorum electrum 1186. *aurei coloris* ſuccinum magni inprimis olim fuit habitum ibid. igni immiſſum opaceſcit & fumat ib.

Sudoris ſanguinei exempla dantur varia 1439. ſed tanquam effectus morbi & acris corporis diſpoſitionis ib. quomodo ergo ab hoc qualicunque differat *ſudor CHRISTI ſanguineus* ib. quid in eo fuerit præternaturale ac ſupernaturale ib. quænam fuerit ejus cauſa 1440. num mere naturalis fuerit ib. ſcriptores de illo ib.

Sueuiæ agri in bello Gallico A. 1703. & 1704. pedibus tot millium hominum equorumue conculcati tantam dederunt frugum copiam, quanta nunquam ſpe concepta fuiſſet 618. id quod & antea factum A. 1694 poſtquam integri exercitus in illis caſtra metati fuerant, multumque frumenti ab iis projectum & conculcatum fuerat 619.

Suffimenti ſacri ingredientia 241. Balſamum ib. Unguis odoratus 242. 243. Galbanum 244. Thus mundum ſiue maſculum ib. quibus Judæi alias addunt ſpecies ib. nec improbabiliter 245. ſuffimentorum Ægyptiorum compoſitio ib.

Sulphur ſumitur vel pro elemento Chymicorum vel pro ſucco minerali 709. poſteriori ſenſu ſumtum ex quibusnam conſtet particulis ib. *ſulphuris ſparſio ſuper habitaculo* varie explicatur ab interpretibus ib. quænam explicatio ſit optima 710. *ſulphure luſtrari* ſolebant olim apud gentiles domus & alia ib. Sulphuris uſus in depurando argento 867.

Sunamitidis cujusdam mulieris miraculoſa *conceptio & partus* 604. *filii ex ea prognati morbus*, dolor capitis & inſecuta hunc apoplexia, unde fuerit ortus ib. ejus *mors* num vera fuerit, an tantum lipothymia ſiue ſyncope ib. miraculoſa per Eliſæum *ad vitam reſuſcitatio* ibid. ſingularis prophetæ mortuum reſuſcitandi methodus ibid.

Supara, urbs Indiæ veteribus laudata 574.

Suph Nili eſt papyrus, non fucus aut alga 115.

Surdi cur plerumque etiam ſint muti 1416. quomodo illis aliorum cogitata communicari queant ib. hominis alicujus ſurdi & muti ſimul ſanatio miraculoſa 1417.

Sus vid. *Porcus*.

Suſurro quinam dicatur 1014. cur comparetur ligno & prunis ad alendum ignem aptis ib.

Sycea fabuloſus num Adamum lapſum repræſentet 30.

Sycomorus num ſit Schikmim Hebræorum 581. in Ægypto eſt arbor admodum frequens ib. ejus deſcriptio ex Dioſcoride, Veslingio & Rauwolfio ib. nomina ejus Arabica ib.

Syri in S. S. veniunt ſub nomine *Aramæorum* 1205. nullo non tempore mercaturæ fuerunt dediti ib. *purpura Syriaca* ſiue *Babylonica* ib. quasnam merces Tyro intulerint ib. Syrorum ad capiendum Eliſæum emiſſorum *viſus* per miraculum corruptus fuit & poſtea eis reſtitutus 610. illorum *exercitus*, Samariam obſidens, *ſolo ſtrepitu* diuinitus excitato *fugatus* 614.

Syrii, ſtellæ fixæ, diſtantia a terra, ſecundum calculum Hugenii 3. 717. venenato ejus influxui Romani veteres tribuerunt rubiginem frugum 1282.

Syſtemata Mundi, Copernicanum 2. Ptolemaicum 3. Tychonicum ib. Medium inter Tychonicum & Copernicanum ib.

T.

TAbanus vid. *Oeſtrum*.

Tabernaculum Moſaicum cur fuerit ſtructuræ mobilis 214. illius aulæa 210. ſeqq. atrium 221. ſitus ratione atrii & Sancti verſus ortum, ratione Sanctiſſimi verſus Occaſum 222. quod cauſa eſſe videtur, quare Judæi in precibus ſuis faciem vertant verſus occaſum ib.

Tabernaculorum feſti ritus apud Judæos 343. ſeq. qualibus in eo arboribus earumque ramis ad geſtationem & tuguriorum obtectionem uſi fuerint ib. 652. ſimiles ritus fuerunt gentilibus 344.

Tabes vid. *Phthiſis*.

Tabulæ cujusdam ex marmore menſario nigro exciſæ varieque figuratæ, ceu monumenti cujusdam diluuiani, deſcriptio 1536.

Tactu ſolo num quis a veneficio conſtringi & ad amorem cogi queat 907. num & quomodo ſerpentes conjurari queant ib. num tactus ſubtilior eo, quo gaudemus, nobis eſſet uſui 1483.

Talentum eſt Kikar Hebræorum 253. *talenti Hebraici* valor in ſiclis ibid. 208. reductio ad pondera & monetas Europæas ib. 209. 503. 1370. *Talentum Babylonicum* quot confecerit Minas Atticas 635. *Græcum* quot pependerit libras Romanas 1370. ejus reductio ad pondera moderna ibid. *Atticum* quot habuerit drachmas, & denarios conſulares ibid. quot imperiales ac ducatos conficiant *decem millia talenta* ib.

Talpa eſt Bocharto Choled Hebræorum 307. in quo conueniat cum veſpertilione 1078. *talpis objicere* quid notet ib.

Taprobana inſula, hodie Ceylon, num ſit Ophir veterum 577.

Tarandus quale ſit animal 415. an ſit Zemer Hebræorum ib.

Tarantulæ, quæ ſpecies eſt Araneæ, deſcriptio 1026.

Tarteſſus in Hiſpania triplex occurrit apud veteres Geographos, Carteja, Gades & urbs ad oſtium Bætis 1202. quænam ex illis ſit Tharſchiſch Hebræorum ib.

Tauri ſunt in S. S. ſymbolum principum & belli ducum 917. 1105. taurorum œſtro percitorum deſcriptio ex Oppiano 1263.

Taxus num ſit Thachaſch Hebræorum 203. 1195. negat Bochartus ob varias rationes ib.

Tecta Judæorum erant plana 420. 1314. 1337. hinc loricis muratis aut ambitu clathrato inſtruenda ib. in illis non deambulare modo, ſed & per noctem dormire moris erat 421. utebantur quoque illis ad conuenticula & idolorum cultum ibid. variæ inde deſumtæ S. Codicis locutiones metaphoricæ ibid. *tectum templi* num fuerit planum an acuminatum 1315. ejus conſpectus ex mente Judæorum ib. *uſus tectorum* in genere 1337. ex quanam materia antiquis temporibus fuerint ſtructa ib. quomodo paralyticus ille in lecto portatus per tectum ad CHRISTI pedes demitti potuerit 1338.

Tectorium in quem finem muris adhibeatur 1194. unde paretur ib. ingredientia ejus diu & exacte inuicem ſunt commiſcenda ib.

Tempeſtas grandine & fulminibus ſtipata 511. quam conſternatos reddat homines, etiam ſumme impios 512. ejus effectus in mari ib. num jumenta aliaque animantia futuras tempeſtates præſentiant 780. 786. earum mutationes cur in diuerſis locis varient 1433. unde ſit tempeſtas pluuia & humida ib. vera illarum prognoſtica ſunt Zephyrus & Auſter ib.

Templum Salomoneum. Ejus *ſtructura* eſt perfectiſſimum architecturæ ciuilis exemplar 519. 632. *director*, architectus Tyrius 519. admodum commendatus Salomoni a rege Hiramo 520. *operariorum* numerus ingens, ex Iſraëlitis, Tyriis, Ægyptiis ibid. quot fuerint *præfecti* operis ib. *fabri* in monte Libano, & lapicidæ & lignicidæ ib. *ædificatio* jam a Dauide intenta, ſed a DEO ipſo Salomoni reſeruari juſſa 521. a quo ipſo exemplar ſtructuræ ejus Dauidi fuit exhibitum ibid. 632. *prærogatiua* præ omnibus aliis, quotquot unquam fuere, celeberrimis ſtructuris 521. triplicis templi in S. literis ſit mentio, Salomonei, Zorobabelici & Ezechielici ib. a Secundo non differt *Herodianum* ib. quænam *ſecundo templo* defuerint ib. *tertium* nunquam actu extitit, ſed tantum myſtice & typice regnum CHRISTI ſpirituale adumbrare debuit ibid. quo anno ab exitu Iſraëlitarum ex Ægypto *templum Salomoneum ædificari cœperit* ib. ubi fuerit extructum 522. *ichnographia* & *ſcenographia* ejus generalis ib. templi κατ᾽ ἐξοχὴν ſic dicti longitudo & latitudo 523. Scenographia 524. Orthographia ib. *Veſtibulum* 525. ſeq. 632. Templum Herodianum altius fuit Salomoneo 525. hujus *feneſtræ* 529. ſeq. *thalami* ad parietem templi extructi ad meridiem, occaſum & ſeptentrionem 530. 632. 1237. cur *in extructione templi neque malleus neque ſecuris audita fuiſſe* dicatur 532. 533. *ſcalæ* ex veſtibulo ad contignationes ſuperiores, & ex una thalamorum lateralium contignatione in aliam 533. *laquear* & *tectum* templi 534. *parietes* intus tabulis cedrinis & auro obducti 535. 538. *pauimentum* auro obductum 540. quando ædificium templi fuerit abſolutum 545. *columnæ* ejus binæ, Jachin & Boas, eæque æneæ 549. ſeqq. *mare æneum* 557. ſeqq. *labra ænea* 568. præcipuæ Templi Salomonei partes 632. *lignum cedrinum* cur in ſtructura ejus fuerit adhibitum 634. quænam *ſaxa* & ubi in eadem fuerint uſurpata ib. ea fuiſſe videntur *marmora* nec ejusdem generis neque unius coloris ib. quomodo templum *monti Morijæ* fuerit inædificatum 637. *fundamenti* ejus ſubſtructio, congeſtio & complanatio ex Joſepho & Villalpando 637. 638. ſtructura hæc celebratis illis ſeptem mundi miraculis ſimul ſumtis præferenda eſt ib. templi *claui aurei* 640. num in ejus trabibus aues fuerint nidulatæ 925. 926.

Templum Ezechielis. *Murus extra atrium gentium circumductus* cujus fuerit craſſitiei & altitudinis 1213. non videtur ubique ejusdem craſſitiei fuiſſe ibid. muri hujus neceſſitas unde pateſcat ib. cur Angelus atrium gentium non menſurauerit ib. *Porta orientalis* portarum templi præcipua 1214. cur in hoc templo *clauſa*, & non aperta eſſe debuerit ib. quare per *gradus* fuerit in templum aſcendendum ib. quot numero gradus fuerint ib. cur fuerint depreſſiores & latiores ibid. quanta fuerit *liminis* portæ craſſities ib. *atriorum portæ* comparari poſſunt portis urbium 1215. *tota* enim *porta* conſtabat porta exteriori & interiori, utrâque turrita, & interjacente platea ab utroque latere ædibus ſiue cubiculis ornata ib. quanta fuerit integræ portæ longitudo & latitudo ibid. *portæ* ipſæ *turritæ* fuerunt & ab ante & a poſt apertæ & fornicatæ ibid. *cubiculorum* ab utroque latere intermediæ plateæ poſitorum, longitudo, latitudo & altitudo ibid. 1216. muri illis interjecti craſſities & retractio 1215. feneſtræ, tranſitus ſiue ſcalæ ab uno cubiculo ad alterum, & oſtiola in muro illo ib. liminis interioris portæ, ſpectantis verſus atrium exterius, craſſities ib. *veſtibulum ante portam* quomodo formatum fuerit 1216. menſura, feneſtræ ac columnæ ejus ib. latitudo *plateæ* inter portam interiorem & exteriorem 1217. totius portarum ſtructuræ latitudo 1218. & longitudo ib. *feneſtrarum* in thalamis & veſtibulis forma 1220. *Atrii exterioris* ſiue *Iſraëlis* areæ, cellæ & pauimentum 1221. longitudo & latitudo ex mente Villalpandi 1222. *porta inferior* quænam dicatur ib. tres portæ exteriores aditum ad templum pandentes 1223. his reſpondentes tres interiores, ducentes ad atrium ſacerdotum 1225. num & *ad occaſum templi porta* fuerit ib. *Menſæ* octo ad portam ſeptentrionalem interiorem pro holocauſtis 1227. 1228. & pro inſtrumentis atque vaſibus ad illa neceſſariis 1229. totidem menſæ ad portam meridionalem ib. menſarum harum atque tabularum iis ſuperimpoſitarum dimenſiones ibid. 1230. num menſæ habuerint opercula ibid. *Uncini* parietibus & columnis infixi pro ſuſpendendis holocauſtis ib. *cellæ cantorum* ubi locatæ fuerint ib. nec non *cellæ cuſtodum templi* 1230. 1231. *Atrii interioris* ſiue *Sacerdotum* dimenſio & facies 1231. *area* interſepimento quodam ab hoc atrio diſtincta quid fuerit 1232. *Veſtibuli domus* menſura juxta Villalpandum & Sturmium ib. longitudo 1233. ſcalæ ad Veſtibulum & Sanctuarium ducentis gradus quot fuerint ib. *columnæ veſtibuli* quales fuerint ib. oſtium ejus in Sanctum quam latum & altum fuerit 1234. *muri inter Sanctiſſimum & Sanctum medii* ſpiſſitudo ib. *Sanctiſſimi* longitudo, latitudo & altitudo 1235. *anterides muri* templi ib. *duplex templi murus*, externus & internus ib. inter utrumque fuerunt *cellæ* ſiue *conclauia* ibid. 1236. tres illorum contignationes, & ſuperiores inferioribus ampliores 1237. ab una contignatione ad aliam ſcalæ cochleares binæ, ad Septentrionem una, altera ad Meridiem ibid. conclauium iſtorum altitudo ib. & latitudo 1238. latitudo integri ædificii 70. & longitudo parietis 90. cubitorum, ubi quærenda & inuenienda ſit 1239. itemque longitudo 100. cubitorum 1240. latitudo totius *faciei orientalis* templi ibid. longitudo totius templi ib. oſtia & feneſtræ ubique fuerunt quadrata & angulis rectis clauſa 1241. *Oſtium Sanctiſſimi* ejusdem fuit ordinis, formæ & ornatus cum oſtio Sancti 1242. utrumque oſtium juxta Villalpandum habuit duas valuas, & quæuis valua oſtiolum minus pro ſacerdotum ingreſſu 1243. oſtia hæc cur ornata fuerint ſculpturis cherubinorum & palmarum ib. cur & quomodo tigna transuerſim per oſtia fuerint acta ib. *Altaris incenſi* materia, forma, dimenſio & proportio ad altare incenſi Moſaicum 1242. *ædificii in atrio exteriori* à latere ſeptentrionali ad occaſum ſitus, longitudo, latitudo, conclauia, murus, &c. 1244. ſeq. ambulacrum intercuſſatum inter conclauia iſta 1245. inferiora conclauia cur altiora fuerint ſuperioribus ib. & inferiores columnæ altiores ac ſpiſſiores ſuperioribus 1246. ædificii iſtius altitudo ib. ſcalæ extra illud 1247. eadem fuit architectura in ædificiis orientalibus ac meridionalibus, quæ in ſeptentrionalibus erat ib. *refectoria Sacerdotum*, in qui-

quibus comedebant oblationes 1248. *quatuor templi porticus* juxta Joſephum, earumque una ſemper ſanctior altera ib. longitudo lateris cujusuis templi hujus Ezechielici 500. calamorum quomodo ſit intelligenda & inuenienda 1249. *Altare holocauſti* in hoc templo in multis differens ab altari templi ſecundi 1250. ejus dimenſiones & forma ibid. partes illius cum ſuis dimenſionibus 1251. 1252. *Sacerdotum culinæ* 1254. *culinæ populares* in atrio exteriori 1255.

Templi ſecundi tectum num fuerit planum an acuminatum 1315. ejus conſtitutio ex mente Judæorum ib. *thronus regius* in illo quale fuerit ædificium ib. *tribunal ligneum* in atrio mulierum quouis ſeptennio in feſto tabernaculorum erigi ſolebat ib. Gaſith ſiue *conclaue templi* pro Synedrio magno ibid. quinam ex omnibus iſtis locis ſit illa *templi pinna*, in qua tentator Satanas CHRISTUM conſtituit ib. in quonam templum Iſraëlitarum diuerſum & diſtinctum fuerit a templis Ægyptiorum 221.

Tempus quo ſenſu *parere* dicatur 1019. quid ſit 1036. eſt vel *abſolutum*, verum & Mathematicum, vel *relatiuum*, apparens & vulgare ib. temporum mutationes omnes prouidentiæ diuinæ ſubſunt ibid. *temporis opportuni* verus ac legitimus uſus quam ſit neceſſarius 1043.

Tenebræ ſuper abyſſum an ſint cauſa mali moralis 6. tenebrarum uſus in terra noſtra quantus ſit 7. 8. *tenebræ Ægypti triduanæ* fuerunt extraordinariæ prorſus & miraculoſæ 146. earum cauſa non fuit Solis obſcuratio, ſed atmoſphæræ Ægyptiacæ condenſatio ib.

Teneſmus qualis ſit morbus 646.

Tentorium Tabernaculi Moſaici ubi in atrio ſteterit 222. ejus parietes tres 214. patuit ab ortu ad introitum ib. parietes componebantur ex aſſeribus 214. 215. illius aulæa 210. ſeqq.

Teraphim Labani quare ei a filia Rahele fuerint ablata furtim 95. eorum materia, forma & uſus ibid. num loco eorum DEUS Iſraëlitis ſubſtituerit Urim ejusdem muneris & figuræ ib.

Terebinthus num ſit Zori Hebræorum 98. aut illorum Lot ib. aut Bathnim ib. Terebinthus Indica qualis ſit ib. vulgaris ib. cum illa eadem ſunt Piſtacia 102.

Terra quid notet in Hiſtoria creationis 2. ſæpe intelligitur per mundum ib. ejus ſpecialiori elaborationi Hexaëmeron eſt inſumtum ib. 694. ejus, tanquam *planetæ*, ſoliditas 3. diſtantia a Sole ib. 717. 1167. periodus circa Solem 3. 1168. ſatelles ib. aphelia pro 1. Jan. 1730. ib. eccentricitas ib. *Terra puncti rationem habet* vel ad ipſum Solem, nedum ejus vorticem ibid. 694. 717. 1115. *terræ chaoticæ* varia apud veteres nomina 4. deſcriptio ib. terra an ex aqua fuerit producta 6. proportionata gaudet luce 7. lucis & tenebrarum alternatione opus habet 7. 8. *terræ primæuæ* facies ex mente Sturmii 10. ſitus & motus annuus 15. *triſtiſſima terræ conditio tempore diluuii* 45. cortex ejus in diluuio prorſus fuit diſſolutus 47. 804. ſtructura terræ per diluuium inæqualis facta in montes valleſque diuiſa fuit 47. 940. inde quoque cauitates in viſceribus terræ ortæ ſunt ad recipiendas aquas diluuii 47. terra ex naturalibus cauſis non amplius inundabitur ib. terra poſt diluuium juxta leges naturæ abſque miraculo ſenſim fuit exſiccata 59. *terræ lacti- & melliſluæ* phraſes etiam poëtis ſunt uſitatæ 255. 432. *terra ferrea* quid notet 351. 426. *terræ ſciſſio*, hominumque hinc & ædium abſorptio ſuas habet cauſas naturales 380. contingit ſæpe in Sicilia & Italia ib. at abſorptio turbæ ſeditioſæ Iſraëlitarum in deſerto a terra dehiſcente fuit miraculoſa ib. quid per *terræ columnas* intelligatur 482. 510. 673. 948. in æthere natat, ut corpora planetica omnia 482. 724. *conſiſtentia* ejus dependet a preſſione omnium vorticis ſui partium verſus centrum ipſius ibid. *radices terræ* quænam dicantur 512. quænam ſint cauſæ terræ motuum 673. terra & qua elementum & qua planeta eſt inſigne DEI opus 692. in quem finem fuerit a DEO condita & quantis bonis exornata 693. cur non ſit plana, ſed paſſim habeat partes eleuatiores ib. 804. quantæ ſit capacitatis 694. quam præciſum ſit elementorum terræ tum ſiccorum tum fluidorum æquilibrium ib. *externa facies terræ* nec nimis dura nec nimis mollis eſt, ſed fini ſuo plane adæquata 693. terra plantas, frutices & arbores non ipſa format, ſed in ſemine jam formatas tantummodo tegit, fouet & nutrit 696. quo ſenſu a Jobo dicatur *pendere a nihilo* 724. innatus terræ calor ad fertilitatem ejus eſt neceſſarius 739. terra frugifera & ſimul ab interno igne fota, qualis eſt Neapolitana, Sicula ib. terræ auri gemmarumque feraces plerumque ſunt ſteriles, ut Hiſpaniæ montes, Scythia, &c. 741. quænam ejus rei ratio ib. dantur tamen etiam terræ metalliferæ, quæ abundant vino, frumentis, &c. ut Hungaria, India Orientalis ibid. *diurnus terræ motus* ab occaſu verſus ortum, num ſit cauſa venti illius orientalis, qui per totum annum circa totam terram ab ortu in occaſum ſpirat 751. terræ deſcriptio 794. *menſuratio* & licita eſt & difficilis 795. 796. a quibus & olim & recentiori æuo ſuſcepta fuerit ib. inſtituta juſſu & liberalitate Ludouici XIV. Regis Galliæ Anno 1669. ſeqq. magna cum cura & felici euentu in Gallia ibid. qualis ſic inuenta fuerit terræ peripheriæ, diametri & ſemidiametri quantitas ib. inuenta quoque hac ratione fuit graduum terræ inæqualitas & figura terræ ſphæroidea ibid. terra in ipſa irregularitate, qua prima facie apparet, regulariſſima eſt 797. quid per *angularem terræ lapidem* intelligatur ib. duplex ejus fundatio, in prima creatione & in diluuio 800. ejus *viſcera* ſiue *cauernæ ſubterraneæ*, cujus ſint ſtructuræ 804. *diſtantia a Sole* adæquata capacitati lucis ſolaris ſufficienter adipiſcendæ 807. quanta in terram ex ordinatiſſimo cœli motu redundent commoda 814. cur & quomodo ſubinde humectetur aqua 817. *terræ ſalſuginoſæ* ſterilitas 821. 1159. terra quo ſenſu *ſuper maria & flumina fundata* dicatur 886. quo ſenſu *firma* dici queat 932. an ex fundatione terræ *quies & immobilitas* ejus colligi queat 948. quo ſenſu *non dimoueri* dicatur 949. ejus *motus* juxta Sarrauium triplex eſt, circa propriam axin, lunam atque Solem 950. ejus pro motu terræ circa lunam rationes ibid. quo ſenſu *benignitatis DOMINI plena* dicatur 961. *corticis terræ mutatio uniuerſalis* in diluuio & *particulares* variæ in his iſtisue prouinciis 970. cauſæ harum mutationum vel politicæ vel naturales 971. quo ſenſu a Salomone *perſtare* dicatur 1031. hæc locutio neque quietem neque æternitatem probat ib. *futura terræ per ignem deſtructio* quomodo ſit concipienda 1097. 1128. 1385. ſeq. jam a Prophetis fuit prædicta 1106. 1128. 1385. 1522. quænam ſit futura cataſtrophes hujus cauſa ſecunda 1385. ejus deſcriptio ex verbis CHRISTI, Petri & Joannis 1385. ſeqq. 1522. mutabitur terra, & non annihilabitur 1520. Philoſophorum veterum hac de re ſententia ibid. 1521. Scripturæ Sacræ teſtimonia 1521. deſtructio terræ per mutationem, & non per annihilationem, non repugnat ſanæ rationi

tioni ib. num ultima hæc terræ cataſtrophe *ex aſpectibus ſiderum* ſit deducenda 1523. de *tempore* conflagrationis terræ nil certi prædici poteſt 1523. ſeq. neque etiam de *cauſa ejus inſtrumentali* 1524. tunc facies rerum omnium erit triſtiſſima ibid. quot & quales ſint *terræ periodi* 1525. quomodo poſt deſtructam hanc igne terram DEUS *nouam terram* ſit formaturus, dici nequit 1138. qua ratione Burnetius futuram hanc nouæ terræ creationem ſibi imaginetur ib. *Terræ motus tempore mortis CHRISTI* num etiam alibi terrarum extra Judæam fuerit obſeruatus 1411. non fuit naturalis, ſed miraculoſus ib. num naturali conſequentia ei juncta fuerit petrarum ſciſſio ib. *terræ motus Philippis Macedoniæ ob Paulum & Silam in vincula conjectos exortus* itidem fuit miraculoſus 1478. per terræ motus variæ ortæ ſunt in mari inſulæ 1386. *terræ diſtantia a Sole, motus circa illum,* circumuolutio in eadem ſemper orbita, atmoſphæra circumflua, ſuperficies inæqualis, quomodo demonſtrent DEI exiſtentiam & prouidentiam 145. ſeq. terra num olim fuerit fertilior ac hodie, & num *de virtute ſua aliquid amiſerit* 1485. quot jam mutationes terra ſubierit, & quamnam adhuc ſubire debeat 1520.

Terrigenæ cur dicti fuerint Athenienſes 795.

Terror quid ſit 665. 781. ad illum multum confert tempus nocturnum ib. ejus effectus eſt *horripilatio* 665. magnum terrorem excitare ſolent tonitrua 781. quomodo terror excitet tremorem in lumbis, cruribus, imo toto corpore 1095.

Teſtudo num ſit Tſab Hebræorum 303. 304. fuit inſtrumentum bellicum apud veteres, ſub teſtudinis nomine notum 1191.

Tetradrachmi Attici valor 75. conuenientia cum ſiclo Judaico 1370.

Thalamorum in tribus templi lateribus ſeries tres, unius ſuper alium 530. unde ſit diuerſa eorum latitudo, ib. eorum longitudo, latitudo & altitudo juxta Joſephum eſt plane erronea 531. quot illorum fuerint in utroque templo, Salomoneo & Herodiano ib. area imorum thalamorum non eadem fuit in utroque templo ib. *oſtium & aſcenſus* ab inferiori ad ſuperiorem ibid. quanta fuerit totius eorum ſtructuræ *altitudo* ib. fuerunt intus cedrinis tabulis & auro puro obducti 532. quid in illis fuerit aſſeruatum ib. eorum *ambitus* & hydrophylacia ib. *ſcalæ* ex una thalamorum contignatione in aliam 533. thalamus toti templo ſuperexpanſus muroque inædificatus 534.

Thamca qualis ſit apud Judæos planta 152. ejus ſapor qualis ib.

Tharſis nonnullis eſt mare mediterraneum 1201. videtur eſſe certus quidam locus ſiue emporium ib. 1202. non eſt Tharſus Ciliciæ 1202. neque Africa ac ſpeciatim Carthago ib. ſed Tarteſſus in Hiſpania ib. cum veteribus triplex fuerit Hiſpaniæ Tarteſſus, quænam hic intelligatur ib.

Tharſus, urbs Ciliciæ, num ſit Tharſis Hebræorum 1202.

Theæ potus nimius ventriculum debilitat, moderatus autem præſtantiſſimum ei eſt remedium 1513.

Thebæ olim equorum cultura & multitudine celebres 1103.

Thela Aelan quale ſit animal 203. ejus ſpecies ex mente Judæorum eſt Thachaſch ibid. unde nomen ſuum habeat ib.

Theologia Naturalis quantopere exculta & commendata fuerit a viris DEI ſanctis 942. inprimis a Jobo 656. Dauide 957. ſq. Paulo 1495. ejus contemtus quam grauiter reprehendatur in S. S. 1116. 1120. cui fini inſeruiat 1119. 1123. quomodo deſcribatur a Paulo 1495. quo ſenſu a DEO gentilibus reuelata dicatur ib. quænam hominem doceat officia erga DEUM, ſeipſum & proximum 1496. 1497. *Gentilis* differt a naturali 1495. eſt rejicienda ib. quotuplex ſit juxta Varronem ib.

Theriaca num ſit Zori Hebræorum 98.

Theſauri quid notent Latinis 805.

Thogarma, num notet Scythas ac Tartaros, an Germanos 1203. notare videtur Phrygiam & Cappadociam ib.

Thos, Thoës, quale ſit animal 476. num Simſon hæc animalia vulpibus ſuis junxerit ib.

Thronus DEI quinam ſit 726. *regius* in ſecundo templo quinam dictus fuerit 1315.

Thubal notare videtur Tibarenos, Caucaſi montis accolas 1203. quibusnam rebus mercaturam olim exercuerit ibid.

Thus maſculum 244. Chalcolibanus dictum, æris habens ſpeciem 1527. ejus deſcriptio ex Dioſcoride 244. & ex Hermanno ib. datur etiam *Thus Indicum* & *mammoſum* ib. arbor ipſa Plinii ætate nondum fuit ſatis nota ib. etiam gentiles diis ſuis thus adolebant ib. *thus vino immiſtum* habet vim ſtupefaciendi 1400. quare Judæi vino, quod neci tradendis bibendum propinarunt, immiſcuerint thus ib. num *thus flauum* an *album* ſit optimum 1528. num per Chalcolibanum intelligatur thus a Joanne ib.

Thynnus hominibus in cibum venit 919. num ſit ex genere cetaceo 920. nomen ſuum habere videtur ab Hebræorum Thannin ibid. ejus piſcatura olim frequens fuit apud Phœnices ib. in quantam creſcat magnitudinem ib. refertur ab aliis ad piſces inter aculeatos & non-aculeatos medios ib. non delicatus quidem, at ſapidus tamen piſcis eſt ib. ubi hodie capiatur ib.

Thyrſi quid fuerint apud veteres 1122.

Tigris quomodo differat a pardo 1068. 1268. *montes tigridum* in Capite Bonæ Spei unde ita dicantur 1068. catulis ſuis orbata eſt admodum ſæua 1269.

Timor DOMINI eſt fortiſſimum ſocietatis humanæ vinculum 985. 986. quantam ejus defectus inferat noxam hominibus, ſiue ſint in ſtatu naturali ſiue ciuili ib.

Timotheo, qui debili laborabat ſtomacho, cur Paulus aquæ potum diſſuaſerit, modicum autem vini uſum ſuaſerit 1512. 1513.

Tinea qualis ſit morbus 320.

Tinea, inſectum, quantum noceat 666. 899. num ex lana puluerulenta naſcatur ibid. eſt ſymbolum judiciorum DEI occultorum in impios ib. 899. 1265. ejus deſcriptio 666. ex ouulis ejus prodit lupus, animalculum granariis infeſtum ib. eſt vel ligni- & frumentiuora vel lanam erodens 700. 1322. eſt ſymbolum hominis auari & injuſti, 732. *tineæ argenteæ* deſcriptio 899. quo ſenſu theſauros erodere dicatur 1322.

Tinctura auri Chymicorum Panacæa 247.

Tolutani balſami deſcriptio 1150.

Tonitrua. Qualem ſibi de iis conceptum formauerint veteres philoſophi, & qualem ſibi formet Carteſius 731. 783. incutiunt hominibus magnum terrorem 781. eorum deſcriptio ex Seneca 782. directio diuina & prouidentia circa illa ib. comparantur cum tormentorum exploſione 783. 887. vera illorum *natura & geneſis* a nobis inueſtigari nequit ib. quid ſit tonitru 887. ejus excitatio eſt ſoli DEO adſcribenda 888. quem in finem DEUS illud excitet ibid. tremunt ex ejus motu non ſolum fluida, ſed & ſolida ibid. magis terret homines in libero campo, quam in urbibus 889. quomodo partum animalium & hominum fragor ejus

jus promoueat ib. qua ratione ſyluas nudare dicatur ib.
Topaſius eſt Hebræorum Phitdah 225. 747. num inde nomen ſuum habeat ibid. male veterum nonnulli illum *rubicundum* faciunt ib. veterum Topaſius fuit *viridis* 226. 1535. & coloris vitrei, ita tamen, ut & ex auri colore aliquid traxerit ibid. Topaſius modernorum eſt Chryſolithus ibid. nomen ſuum habet ab inſula Topazio ib. 747. Arabibus eſt Bereketh Hebræorum ib. ubi inueniatur 747.
Tragelaphi animalis deſcriptio ex Bellonio 415.
Traba quid ſit 1100. ejus forma ibid.
Tribuli aquatici deſcriptio 32. alia illius genera ibid. quorum nullum quadrat ad exprimendum Hebræorum Dardar ib. *tribulus terreſtris* 1327.
Tributa olim ſolui ſolita per certum pecorum numerum 598.
Triſtitiæ effectus & ſigna in facie & corpore hominis 249. 250. 884. 995. in oculis & ſanguine 427. quomodo exprimat lacrymas 708. ejus ſymbolum eſt color ater 766. ex triſtitia hominis quoque nigror oriri poteſt ibid. quantum ſit malum 1000. quomodo conſopiatur vini potu 1029. quomodo ſomnum & inferat & prohibeat 1393.
Triticum in genere notat omne frumentum 141. 507. *hibernum ariſtis carens* deſcribitur ex C. Bauhino ib. *adeps tritici*, i. e. triticum optimum 432. Minnith, triticum præſtantiſſimum, unde ita dicatur 1206. triticum num mutetur quandoque in lolium, & vice verſa 1355.
Triturandi ſemina modi pro diuerſitate illorum diuerſi fuerunt veteribus 1100. nempe *baculo* vel virga ibid. *tabula lignea*, ferro obducta & lapidibus grauata, a jumentis tracta ib. *tribula rotata* ſiue ploſtello pœnico ib. *bobus* ib. quorſum & hodie pertinet *mola trituratoria* 1101. mos Hottentottorum triturandi *equis* ib.
Trochilus, animal paruum, eſt Crocodilo loco dentifricii 849.
Truncus arboris ex quibuſnam partibus conſtet 703.
Tſchirnhuſiana ſpecula cauſtica quantam vim exerceant in ſoluendo auro 247. majores effectus produnt, ſole poſt lapſam pluuiam radiante, quam cœlo calidiſſimo & ſereniſſimo 513. quænam ſit hujus rei ratio ibid.
Tſinnah inter & Maginnim Hebræorum quænam ſit differentia 580. utraque fuerunt a Salomone ex auro confecta ib.
Tubera ſubterranea an ſint Dudaim 81.
Tubuli marini qualia ſint animalcula 965.
Tumor pedum œdematoſus qualis ſit morbus 645. num fuerit morbus Aſæ Regis ib.
Turcarum ſuperſtitio circa lotiones unde ſit arceſſenda 332. cui uſui ſint fœminis illorum folia cypri ſiccata & pulueriſata 1059. præparatio & uſus fuci hodiernus apud eos 615. eorum goſſypia qualem referant colorem 198.
Turcoides nonnullis eſt Hebræorum Schebho 227. aliis Tharſchiſch ib. 228.
Turdus delitioſa admodum eſt auis, & talis jam habita apud veteres 181.
Turris Babelica ex qua materia fuerit extructa 63. quænam fuerint ejus extruendæ cauſæ impulſiuæ 64. num ex intentione ædificantium altitudo ejus ad cœlos usque ſtelliferos aſcendere debuerit 65. de illa fabulæ Judæorum ib. & diuerſæ variorum ſententiæ ib. ſtructura & altitudo ejus ex mente Sturmii ibid. 66. ſeqq. numerus hominum & annorum tantæ ſtructuræ perficiundæ neceſſarius 67. vera turris hujus hiſtoria anſam dediſſe videtur Poëtarum fabulis de gigantibus cœli oppugnatoribus ib.
Turtur num mortuo conjuge maneat vidua 920. & illo viuo ſe non commiſceat alii ib. aduentu ſuo eſt verni temporis nuntius 1063. num reuera autumno auolet, an tantum occultetur ib. turturis vox ib.
Typho ſeu *turbo* validiſſimus, qui Jobi filios filiasque, domo ſuper illos vi iſtius corruente, necuit 658. qualis ſit ventus 1288. ubi inprimis obſeruetur ibid. quomodo a nautis vocetur ib. ejus deſcriptio ex Schulzio ibid. talis fuit, qui Jonam cum ſociis ſuis in mari adortus eſt ib.
Tyranni deſcriptio 470. 1468. quomodo a DEO ira & furor ejus coërceatur 801. leoni comparatur 1017. & lupo 1345.
Tyrus, celebris urbs maritima ob commercia 1200. quibuſnam cum gentibus commercia habuerit 1201. ſeqq. quare Salomo Tyrium natione directorem totius templi fabricæ elegerit 519. 520.

V.

VAcca rufa ad ſacrificium apta ne duos quidem pilos albos aut nigros habere debebat 385. vaccarum fœtus monſtroſi varii in Heluetia obſeruati 414. vacca ſiue *bucula ſpecioſa* quænam dicatur 1171. vaccæ fortiore gaudent voce, quam boues 1094. *vacca triennis* viribus præſtantior eſt, quam vel ante vel poſt ætatem iſtam ib. quando ſit jugo ſubducenda ibid. vaccæ œſtro percitæ deſcriptio ex Oppiano 1263.
Vaticinandi facultate naturali an homines polleant 598. 599. refutantur Spinoza & alii id aſſerentes ib.
Vectes combinandis aſſeribus pro conſtruendo tabernaculo Moſaico inſeruientes, formati ex ligno Sittim & auro obducti 215. fuêre longiores & breuiores ib. quinque vectes per ſingulos aſſeres transmittebantur ib. præter quos unus adhuc fuit prorſus occultus, per aſſerum medium tranſiens ib. Vectes ad portandam arcam fœderis & aram holocauſti 219.
Vellus aureum Colchidarum ex lana pinnarum confectum fuiſſe videtur 202.
Vena portæ cum adjacentibus partibus commodiſſime per Peder Hebræorum intelligitur 271.
Venenum non eſt bilis ſerpentum 711. *aſpidum & ſerpentum* latet juxta veteres in capite eorum ſub dentibus in certis veſiculis 712. morſui ſerpentum tum demum adhæret, ſi prius ad furorem usque fuêre irritati ib. *acerrimum* eſt aſpidum ib. & viperæ caudiſonæ 983. venenum ſerpentum orientalium totum corpus inflammat ac tumidum reddit 1492.
Venerea lues facile tranſit in lepram 320. veſtibus inhærere illasque induentes inficere ſolet 326.
Veneris planetæ ſoliditas 3. diſtantia a Sole ib. 1167. periodus circa Solem ib. 813. 1168. aphelia pro 1. Jan. 1730. 3. eccentricitas ib. quando vocetur *phoſphorus*, & quando *Veſperus* 812. diuerſæ ejus pro vario ad Solem terramque ſitu phaſes 813. elongatio ejus ab Ecliptica, motus gyrationis circa proprium centrum ib. diameter juxta Hugenium ib. ſplendor comæ cometarum ſimilis ibid. cur major appareat nudo viſui, quam armato teleſcopiis ib.
Venter cur præ angore dolere incipiat 1088.
Ventorum uſus 11. 750. 790. 946. 1433. *ventus urens* quid ſit 367. quam infeſtus ſit peregrinantibus per Ægyptum, Æthiopiam & Arabiam ib. quodnam adhiberi ſoleat contra illum remedium ibid.

per miraculum in caſtris Iſraëlitarum in deſerto fuit exortus 368. ventus ille quinam fuerit, qui Selauim Iſraëlitis in deſerto adduxit 373. venti quo ſenſu arenam & puluerem aduehere dicantur 426. *ventus auſtr-orientalis* in Promontorio Capitis Bonæ Spei unde oriatur, & quid cauſetur 592. ventus, qui impetu ſuo domum ſuper Jobi filios filiasque dejecit, num fuerit *Typho* ſiue Ouragan, an *Ecnephias* ſiue Trauado 658. ventorum cauſæ quærendæ non ſunt in aſtris, ſed in atmoſphæra noſtra 677. *ventus orientalis*, ſi ad meridiem deflectit, *Subſolanus*, ſin ad boream, *Eurus* vocatur 706. quomodo a DEO ventis adhibeatur pondus ſub æquatore & in Zona torrida 750. *generalis ventus orientalis* per totum annum ſpirans circa totam terram ab ortu ad occaſum in quibuſnam maribus inprimis obſeruetur ibid. *cauſa illius* num a motu terræ diurno ab occaſu verſus ortum ſit deriuanda 751. rationi huic quænam obſtent ibid. juxta Hallejum potius deriuanda eſt a Sole aërem intra tropicos rarefaciente & ante ſe ad occaſum propellente ib. & *venti hujus declinatio ad auſtrum vel ad boream* a peculiari iſtarum regionum diſpoſitione ib. quacum hypotheſi facile conciliari poteſt hypotheſis Voſſii de aëre, ubi Sol eſt vel proxime fuit, altius eleuato, ac poſtea deorſum ruente verſus occaſum, ubi minor eſt aëris altitudo ibid. *venti hujus orientalis maximus uſus* eſt in nauigationibus Indicis & in ipſo Africæ & Americæ continenti ib. quales venti ſint illi, quos nautæ *motiones* ſiue *mouſſons* vocant ibid. ubinam obſeruentur ib. quænam ſint illarum cauſæ juxta Hallejum ib. qualis ventus ſpiret in littoribus Peruuianis 752. quanto ſolatio ille ſit incolis ibid. quænam ejus cauſa ib. venti certis anni & diei temporibus a continenti verſus mare, & viciſſim a mari verſus continentem ſpirantes ib. quænam ſint eorum cauſæ ib. venti in Zona noſtra temperata a DEO ponderati quoque dantur ib. ut ſunt venti *Eteſiæ* dicti ib. *venti periodici* ſiue *ſtati* in vallibus Helueticis ib. *ventorum penetralia* ubi ſint quærenda 786. *venti ſeptentrionales* diſſipant nubes, ſerenitatem inducunt cœlo, & atmoſphæræ noſtræ frigus 787. 793. ventorum pugna quid cauſetur ibid. venti boreales ſiue aquil-orientales congelant aquas, & pluuiam vertunt in grandinem 788. *periodica ventorum circulatio* obſeruatur non ſolum in Zona torrida, ſed & extra eam in climatibus Europæis 790. 1033. non eſt punctum in Horizonte, ex quo non ſpirent & ſpirare queant venti ib. trans tropicum capricorni venti aquilonares ſunt humidi, boreales frigidi & ſerenaſcentes 793. *ventorum alternatio* quam neceſſaria ſit corporum animatorum conſeruationi 1070. 1433. quomodo hæc ventorum alternatio myſtice ad Eccleſiam CHRISTI & SPIRITUS SANCTI dona applicari queat 1070. 1071. Ventus, qui Jonam & ſocios in mari adortus eſt, fuit typho 1288. *venti auſtrales* cur in Palæſtina calidiores & ſicciores ſint, quam apud nos Europæos 1433.

Ventriculus eſt organum ruminationis animalium primarium 278. *quadruplex* eſt in biſulcis ibid. *primi ventriculi* nomina, magnitudo, figura, partes, tunicæ, uſus ad ruminationem ib. *ſecundi* nomina, forma, uſus ib. *tertii* nomina, figura, uſus ad digeſtionis perfectionem ibid. *quarti* nomina ibid. quadruplex ille ventriculus egregie inſeruit chylificationi ib. *Cameli ventriculus quadruplex* qualis ſit 280. *ſtruthionis ventriculus duplex* qualis 291. *Vulturis Bætici ventriculus* qualis 416. ventriculus quid ſit in genere 687. 1512. *mala ejus diſpoſitio* in quo conſiſtat ib. & qualium morborum mater ſit 1513. cur non omnis ventriculi indiſpoſitio hominem in lectum conjiciat ib. quænam *ventriculi cura* ſit optima ib. aquæ ac theæ potus in quantum ſtomacho noceat ac proſit ibid. quam præſtans ſtomachicum ſit *vinum*, non nimis, ſed moderate hauſtum ib. tenue etiam ac dilutius, debili quippe ſtomacho amicum magis, quam generoſum ibid.

Veris tempeſtas qualis ſit ordinarie 792. ejus deſcriptio Salomonea 1062. 1063. & Ouidiana ib. aues veris nuntiæ ib.

Veritates uniuerſales & fundamentales cur vocentur æternæ & immutabiles 862. ſunt fundamentum omnis ratiocinii 863. veniunt ſub nomine Rationis ib. cur apud omnes ſint eædem ib.

Vermes quare ex Manna Iſraëlitarum in alteram diem relicta ſint nati 178. quales fuerint 179. quomodo ſint inde orti ib. *vermiculi in Ilice coccigeri* dant colorem coccineum 199. 200. hinc ipſe Coccus vermiculi nomine venit ib. quomodo illi generentur 200. ſunt omnium inſectorum genus pretioſiſſimum ibid. *vermes plantarum & vitium* 428. vermes naſcuntur in putredine 721. homo in primis ſuis rudimentis eſt vermiculus ib. ſitque domicilium vermium mox atque viuit & quamdiu viuit ibid. vermis *metaphorice* notat ſtatum abjectum & contemptum 722. vermium eſca eſt homo mortuus 1090. 1091. num vermibus corroſus fuerit Herodes Agrippa 1468. ſub Zona torrida viuentibus ſæpe creſcunt cubitales lumbrici ſub cute ib. vermicularium morborum exempla varia ib. *Verminio animato* nonnulli peſtem & hominum & pecorum adſcribunt 134. quomodo eam ex hac hypotheſi explicent 135.

Verrucæ ſpecies eſt Myrmecia 342. excluſit animalia ſecundum legem diuinam ab aris ib.

Veſpæ num metaphoricæ an propriæ gentes ante Iſraëlitas expulerint 193. quomodo differant a crabronibus 194. infeſtant homines ib.

Veſpera cur ſit apud Judæos initium diei naturalis 8. 257. *duplex veſpera* ſinguli diei eſt illis 257. quænam Rabbanitis ſit prima, quæue ſecunda ib. 258. quænam Karæis ibid. rationes Ferrandi pro ſententia Karæorum adducuntur & examinantur 258. 259. etiam gentilibus fuit veſpera duplex 258. quo ſenſu ergo agnus paſchalis inter duas veſperas mactari juſſus fuerit ib.

Veſpertilio, ambiguum inter volatilia & quadrupeda animal 299. 1078. unde apud Hebræos nomen ſuum habeat ib. in quo conueniat cum talpa ib. *veſpertilionibus objicere* quid notet ibid. *veſpertilionis admirabilis* deſcriptio ex Bontio 1079. num pertineat ad claſſem ſciurorum volantium 1080. num *felis volans* dici queat ib.

Veſtes Iſraëlitarum quo ſenſu *per totum in deſerto iter non conſumtæ* dicantur 405. an id miraculo ſit adſcribendum 406. videtur ſoli diuinæ prouidentiæ, eique ſingulari, adſcribenda eſſe illarum copia ib. num cum corporibus ipſis creuerint ibid. veſtimenta cur Dauidem ſenem non calefecerint 515. veſtes olim fuere inter theſauros relatæ 1322. *veſtium uſus & neceſſitas* 33. *veſtes pelliceæ* ſunt antiquiſſimæ & utiliſſimæ ib. *veſtium lepra* 326. cur DEUS de ea dederit leges ibid. veſtes ex lana & lino contextæ cur Iſraëlitis fuerint prohibitæ 338. veſtes proprie corpus non calefaciunt, ſed auolaturum calorem retinent 800. veſtis CHRISTI patientis purpurea ſiue coccinea 1399.

Veſtibuli templi longitudo, latitudo & altitudo 525. 1233. fuit ædificium turritum templo eleuatius ib. 525.

ib. 525. ejus quanta fuerit altitudo in templo ſecundo ib. quantopere ampliatum fuerit ab Herode ib. ejus altitudo ſecundum Joſephum ib. tempore primi Hieroſolymorum excidii nonnulli ſacerdotes turrem hanc conſcendiſſe clauesque templi verſus cœlum projeciſſe dicuntur ib. *veſtibuli conclauia* 526. quomodo aſcenſus ad ea patuerit ib. conclauia ad angulos veſtibuli meridionalem & ſeptentrionalem 632. in templo Herodiano bina fuerunt 526. in illis erant arcæ & cultri ſacerdotum ibid. *veſtibuli porta* verſus Sanctum alta & alata, eaque magnifica ibid. quam alta & lata fuerit in templo Salomoneo & Herodiano ib. habuit in templo Salomoneo non aulæum, ſed alas, in Herodiano autem non alas, ſed aulæum ib. *veſtibuli menſura* in templo Ezechielis juxta Villalpandum & Sturmium 1232. Scala ad veſtibulum & ſanctuarium ducens quot habuerit gradus 1233. *columnæ veſtibuli* quales fuerint ibid. *oſtii ejus* verſus Sanctum latitudo & altitudo 1234. ejusdem proportio ad parietes laterales Sancti ib.

Veſuuii montis igniuomi, uti ſub Veſpaſiano fuit, deſcriptio ex Dione Caſſio 1386.

Via lactea quænam dicatur Aſtronomis 729. num intelligatur per ſerpentem vectis ib.

Vicia num ſit Kæzach Hebræorum 1100. variæ dantur ejus ſpecies ib.

Victimarum bonarum criteria apud gentiles 341. illarum integritas corporis requirebatur tum apud Judæos tum apud gentiles ib. quænam vitia juxta legem diuinam animalia ex claſſe victimarum excluſerint 342.

Vigiliæ noctis quem in finem fuerint ordinatæ 1360. quot fuerint apud Judæos ib. earum nomina ib. quarta vigilia quando fuerit addita ib.

Vinea quandoque eſt ſymbolum Eccleſiæ Judaicæ 923. vineæ quantum damnum inferant porci & apri 924.

Vini cultura incolis primi orbis non fuit incognita 62. vinum cur vocetur *ſanguis uuæ* 109. nimius vini potus oculos reddit rubicundos ibid. 1004. quænam ſit hujus rei ratio ibid. alia ejuſdem uſus nimii incommoda ib. 1002. 1004. 1005. *vini uſus* in functione miniſteriali cur Sacerdotibus Leuiticis a DEO fuerit interdictus 275. etiam a Carthaginenſibus ſuis fuit lege prohibitus ibid. cur *nimius vini uſus inebriet* 274. ſerpentes ſunt vini appetentes 435. vini vires inebriantes & exhilarantes 470. 954. 1002. primi ejus effectus 470. uſus ſalubris eſt, abuſus noxius ib. 955. 1002. 1005. vinum moderate ſumtum eſt remedium triſtitiæ 470. *vini fermentatio* unde deriuanda 772. varia præſtantium vinorum genera 954. vini copia & præſtantia in Palæſtina ib. vinum eſt palato gratum & ſanitati proficuum 955. vini uſus moderatus nusquam eſt prohibitus, ſed tantum abuſus ib. *vini rubedo* unde oriatur 1005. vinum cur dicatur *lac veneris* ibid. quomodo vini potu triſtitia pellatur, & excitetur lætitia 1029. cur a nimio vini potu abſtineant reges & principes, judices & ſacerdotes ib. cur damnatis ad mortem vinum ſit porrigendum ib. quo ſenſu *in doliis matureſcere* dicatur 1172. quomodo, ne vappeſcat, per immiſſionem in alia dolia a fæcibus abſtrahatur 1173. *vinum vappidum* eſt ſymbolum populi opulenti ac ſecuri ib. *Chalybonium* olim fuit optimum & menſæ regum Perſarum familiare 1207. ubi creuerit ibid. *vinum nouum* cur rumpat utres & dolia 1339. cur & aluum moueat 1458. in *vino acido* generantur & morantur vinulæ 1378. ſeq. vinum jam olim maleficis ad ſupplicii locum ducendis fuit porrectum 1399. vinum bile mixtum notat *vinum myrrhatum* 1400. vinum quid remedii adferat vulneribus, imprimis orientale 1430. vinum factum ex aqua per miraculum 1443. quomodo quotannis naturali modo in vitibus ex aqua fiat vinum ibid. *vinum dulce* quodnam vocetur 1459. tali inebriatos empæctæ reputauerunt Apoſtolos diuinitus in die pentecoſtes inſpiratos actosque ib. vinum cur ſit tam præſtans *ſtomachicum* 1513. quale & quantum pro curando ſtomacho ſit bibendum ibid. vinum *ὀλίγον* & de qualitate & de quantitate intelligi poteſt ib.

Vinula eſt muſcæ ſpecies 1378. ubi generetur ib. vinum a vinulis percolatione ſollicite purgare ſolebant Judæi 1379.

Viola alba num ſit Dudaim Hebræorum 81.

Vipera videtur eſſe Hebræorum Epheh 713. ſubtilis ejus auditus 906. quomodo audiat, cum tamen organo auditus ſit deſtituta ibid. *viperæ caudiſonæ* venenum eſt omnium præſentiſſimum & acerrimum 983. 1493. varia ejus nomina ibid. veneno ſuo paucis momentis enecat ib. cur vocetur caudiſona ib. ejus deſcriptio ib. *Baſiliſcus ex viperæ ouo natus* eſt fabula 1134. vipera num pertineat ad animalia ouipara an viuipara ibid. cur viperarum nomen ſit tam exoſum & execrabile 1310. 1311. viperæ ſæpe latent in virgultis 1491. tempore brumali dormiunt, & quaſi mortuæ jacent ibid. vipera, quæ Pauli Apoſtoli manum in inſula Melite inuaſit, num eum quoque momorderit ibid. viperæ morſu corpus intumeſcit 1492. 1493. quando morſus ejus ſit magis venenatus ib. *Giaria* Arabum qualis ſit viperæ ſpecies ib.

Virga Aaronis per miraculum unica nocte floruit, germinauit fructusque tulit 383. qualis etiam per multa ſecula manſit, in teſtimonium rei geſtæ in Sanctiſſimo aſſeruata 384. num intra vel juxta arcam fœderis fuerit recondita ib. num fuerit ex ſtyrace arbore deſumta ib. ex amygdalo arbore decerpta fuiſſe neceſſe eſt, quæ amygdala tulit ib. in numis Judæorum repræſentari ſoluit ib.

Virgini verecundæ, venuſtæ & caſtæ eſt tenerrima cutis in labiis & genis 1067. quarum rubedo proinde eſt modeſtiæ ac verecundiæ ſignum ib. virginis intemeratæ partus eſt plane miraculoſus 1082.

Virginitatis ſigna de ſolis virginibus intra 12. & 13. ætatis annum conſtitutis juxta Judæos deſumebantur 424. in quo conſtiterint ib. ritus Muhammedanorum in Africa circa illa ibid. num diuina circa hæc ſigna lex omnes promiſcue virgines cujuscunque ætatis & temperamenti reſpexerit ib. quænam DEI circa legem iſtam fuerit intentio ib. Virginitas in quo conſiſtat, & quomodo amittatur 1304.

Viſus acutior, quam quo jam gaudemus, num nobis eſſet uſui 1483.

Vita humana miſeriarum plena 700. 701. 898. 928. ſimilis eſt flori & umbræ 701. 941. 942. 971. ſomnio 710. herbæ mane florenti, veſpere autem arefactæ 929. fumo 938. curſui nauis ad ſcopum properantis 1032. vento 1034. ejus initium, progreſſus atque finis eſt in manu DEI 805. 928. ejus terminus quam arctus jam fuerit tempore Moſis 928. eſt quaſi mors perpetua 1032. cur vitæ humanæ terminus primis a creatione ſeculis ad aliquot centenos annos ſeſe extenderit, poſtea magis magisque decurtatus ib. exactum ſeruatur inter vitam & mortem hominum æquilibrium ib. Vita auium, hominum, &c. per longum tempus absque aëre & alimento protracta 1147. vitæ in vege-

vegetabilibus principium ubi lateat 1505. Vita quo ſenſu plantis, arboribus, &c. tribuatur ib.

Vitiligo qualis ſit morbus ex deſcriptione Celſi 319. ejus tres ſpecies, Alphus, Melas & Leuce ib.

Vitis cur braſſicam juxta ſe plantatam non toleret 338. in Oriente & climatibus quibusuis calidioribus excreſcit admodum ample & alte 377. in quanta diſtantia a vitibus alia ſemina ſerere Judæis licuerit 421. vitium *vermes* 428. vitis deſcriptio 470. productum ejus, *muſtum*, quo ſenſu DEUM exhilarare dicatur ib. *vitis aurea* ab Herode rege templo ſecundo Hieroſolymitano donata 542. vitis eſt lignum debile, & ad alios uſus inutile 954. vitibus locuſtæ admodum ſunt infeſtæ 1272. quomodo rubigine afficiantur vites 1273. vitibus infeſtus quoque eſt carbunculus 1282.

Vitrum num intelligatur a Moſe per *theſauros arenæ* 438. 439. vitra ſolo vocis ſono diffracta 452. olim fuit in maximo pretio 743. inuentio vitri eſt antiquiſſima ib. unde parari queat ib. olim malleabile reddi poterat, quæ ars hodie eſt deperdita ib. annon jam tempore ædificatæ turris Babelicæ fuerit inuentum ibid.

Vitulus aureus, idolum Iſraëlitarum in deſerto, originem ſuam dedit ſuperſtitioni vitulinæ Ægyptiorum 246. qua ratione a Moſe fuerit pulueriſatus 248.

Vitulus anniculus quinam dicatur 347. cur ante octauum natiuitatis ſuæ diem ſacrificare eum non licuerit 349. vitulinæ carnis deliciæ 71. vituli ſunt ſymbolum militum gregariorum 917. 1171. *vitulus non aſſuetus* quinam dicatur 1166. modus veterum vitulos coërcendi ſub jugum ib. *vitulus ſaginatus* quinam ſit 1171. 1176. *bucula* ſiue *vitula ſpecioſa* quænam dicatur 1171. 1175. *aſſueta* quænam vocetur 1267. *indomita* quænam 1263.

Viuerra quale ſit animal 203.

Ulcera dantur varii generis & ſpeciei 321. illis æger quando mundus aut immundus ſecundum legem diuinam fuerit declaratus ib. *ulcera longæ durationis* Ægyptiis & Syris ſunt familiaria 659. *inflammatoria* Jobi ib.

Ulmi unico ex ſemine quot prognaſci queant fructus 13. 696. Ulmus num ſit Tidhar Hebræorum 1119.

Ulſin eſt vel agri vel horti 151. illud Cichorium, hoc Endiuia vocatur ib.

Ulula num ſit Jaanah Hebræorum 291. 769. ejus ſpecies eſt ſtrix ibid.

Ululatus ferarum in deſerto intelligitur a Bocharto per Ochim Hebræorum 1089.

Umbræ projectio & motus 623. num in ſola umbra ſciaterici Achaziani, an in Sole ipſo miraculum fuerit factum 622. 623. quomodo umbra ſtili erecti bis regrediatur in locis Zonæ torridæ, Sole verſante in arcu eclipticæ inter tropicum vicinum & loci parallelum intercepto 624. umbra quid ſit, & quomodo exprimat imaginem vitæ humanæ 701. 971.

Unctionum tam frequentium apud Orientales & Occidentales quænam ſint cauſæ phyſicæ 240. 481. ratione corporum inanimatorum ib. ratione hominum ib. ungi ſolebat in hominibus non caput tantum, ſed & pedes 1390. Unctio CHRISTI per Mariam, Lazari ſororem, unguento nardino 1389. num vas unguenti alabaſtrinum ab ea fuerit confractum, an tantum concuſſum, & quem in finem 1390.

Unctus belli quinam dictus fuerit apud Judæos 240.

Unguenti, quo CHRISTUS fuit a Maria, Lazari ſorore, unctus, *pretium* 1389. *materia ex qua*, nardus, ib. eaque ſincera & non adulterata ibid. *vas illud continens* fuit alabaſtrinum 1390. *quantitas*, libra ibid.

Ungues hominum quando fiant auium unguibus ſimiles 1259. cur reſecari debeant ib.

Unguiculata animalia quænam ſint 277.

Unguis odoratus ſiue *onyx* num ſit Schelcheleth Hebræorum 242. in ſcriptis Arabum frequens ejus ſit mentio 243. ejus deſcriptio ex Rumphio ibid. nouem diuerſæ ſpecies ib. ſynonyma ib.

Ungula quid ſit 277. quem in finem animalibus inſint ungulæ ib.

Ungulata animalia quænam ſint 277.

Unicornia animalia dantur varia 390. veterum de iis teſtimonia atque fabulæ 391. qualenam unicorne animal denotet Reem Hebræorum 391. 392.

Uniones, quæ præcipuæ ſunt margaritarum, unde nomen ſuum habeant 1358. quænam margaritæ ita vocentur ib.

Voluntas quantum ſit donum DEI in homine 863. unde mutationes ejus dependeant 864. in ejus libertate conſiſtebat imago DEI ib.

Vomitus unde oriatur 1008.

Vopperi, Jo. Leon. Heluetii, Vita & Fata 855. ætas ultra centenarium annorum numerum protracta ib. corporis ejus poſt mortem ſectio anatomica & detecta conſtitutio ib.

Vortex ſolaris 2. 3. 717. terra ad eum relata vix puluiſculi habet rationem in tota ſua amplitudine 1115.

Vox DOMINI ſtilo Scripturæ Sacræ ſunt tonitrua, fulminum crepitus, grandineorum lapidum fragor 511.

Upupa videtur eſſe Dukiphath Hebræorum 298. 299. ubi moretur ib.

Urbium Iſraëliticarum limitibus cur ex diuino mandato exeſſe debuerint ſtabula, horrea & fimeta 397.

Urim num loco Teraphim Iſraëlitis a DEO fuerint ſubſtituta 95.

Urinatores Sinus Perſici, oleo guttatim ex ore emiſſo, in fundo cuncta cernunt diſtincte 853.

Urſus; urſa orbata catulis ſuis cur ſit tam ferox 506. 1269. urſa urſo longe fortior eſt ac ſæuior ibid. urſi ſunt admodum piloſi 597. unde duo illi urſi puerorum Bethelicorum diſcerptores prodierint ibid. fabulæ Judæorum de illis ibid. *urſus famelicus* quantopere fremat ac ſæuiat 1017. urſi clamor quam varie in variis linguis exprimatur 1135. eſt animal aſtutum 1182. cur DEUS ſeipſum comparet urſo 1269.

Urtica in cibum quoque adhiberi ſolet 152. 760. 763. ejus amarities 152. *Urticæ marinæ*, animalis, mechaniſmus admirandus 964.

Urus num ſit Reem Hebræorum 392. an eorum Theo ſiue Tho 415.

Uſal, urbs Arabiæ Felicis, hodie vocatur Suana 1207.

Uſtilago quid ſit 100. 1282. ſecali inprimis eſt infeſta ib. ejus rei cauſæ ib.

Uſuras modicas & publice permiſſas num pro commodata pecunia accipere liceat 874.

Uterus matris quo ſenſu vocetur carcer & habitaculum hominis tenebricoſum 982. fœtus in illo exiſtens quo ſenſu dicatur informe quid ib.

Uua magna Cananæa ab exploratoribus terræ Canaan in caſtra reportata, num decerpta fuerit a ficu Indica, Mauz dicta 377. aut a Palma dactylifera ib. plurimi deſumtam illam fuiſſe ſtatuunt de vite botrifera ib. Judæorum fabulæ de illa ib. cur vecte fuerit geſtata ib. *uuæ* ſanguis quid notet in S. S. 433. quid ſint *uuæ felle tinctæ* 435.

Vulnera quare immediate ſequatur dolor 93. isque intenſior, quo magis tenduntur fibræ in loco vulnerato ib. qui tertio & quarto die adhuc magis exacuitur ibid. quare Chirurgi illo die partes vulneratas leniter tractent ib. dolor ex circumciſione tertio cumprimis die eſt maximus ibid. unde febres, conuulſiones atque deliria vulneribus accedant ib. *vulnus ad quintam coſtam* num pectus an abdomen ferierit in Aſahele 501. poſterius videtur probabilius ibid. vulnus quid ſit, & quid illud ſequatur 1430. quid remedii adferant vulneribus vinum, inprimis orientale, & oleum ibid. item ſpiritus vini & balſamum vulnerarium ibid.

Vulpes. Quid per illas Simſon ſuſceperit 475. undenam ille tot vulpes ſumſerit 476. vulpibus abundabat Palæſtina ibid. 1064. quapropter & variæ ejus urbes a vulpibus nomina ſua acceperunt 476. *vulpium captura* difficilis admodum eſt ibid. cur Simſon vulpes ſcopo ſuo exequendo elegerit ib. vulpes eſt animal frugi - & carniuorum 912. infeſtum inprimis cadaueribus humanis ib. quæ eminus odoratur & effodit ibid. vineis etiam eſt infeſta 1064. *caro ejus* quando a venatoribus tenera & pinguis habeatur ib. quanta olim ad Caſpium mare fuerit vulpium copia ib. vulpes num paratas a melibus foueas occupet 1332. non unum modo habet latibulum, ſed plura ib.

Vulpinalia, feſtum Romanorum annuum, 476. eorum origo juxta Ouidium ibid. Bocharto videtur a Simſonis facto per vulpes ſuſcepto deriuanda eſſe 477.

Vultur Bocharto videtur eſſe Racham Hebræorum 296. quænam ſit de vulturum ſexu opinio Ægyptiorum & Patrum Eccleſiæ ibid. *Vultur nigra* Bocharto eſt Dajah Hebræorum 416. ventriculus *vulturis Bæticæ* deſcribitur ib. num vultures in ſocietate viuant 1109. 1110.

Uxoris de adulterio ſuſpectæ exploratio judiciaria apud Judæos 364. num ex cauſis naturalibus an miraculoſis potus aquæ maledictæ crimen ejus detexerit ib. *uxoris caſtæ amor* cur comparetur amatæ ceruæ & capreæ gratioſæ 988. *uxor rixoſa* quantum ſit malum 1001. 1015. *uxor bona* quid in re familiari tractare debeat manibus ſuis 1030.

X.

Xylon, lana xylina, id eſt, byſſus 201.

Xylophaga inſecta quænam ſint 312. comedi ſolebant olim a nonnullis populis 313.

Z.

Zabii hordeum & uuas paſſas ſimul ſeuiſſe dicuntur 338.

Zacharias, Joannis Baptiſtæ pater, non ſolum ſurdus, ſed & mutus factus eſt poſt annunciatam ſibi filii natiuitatem 1424.

Zea dioccos veteribus vocatur far 142.

Zebzeb Arabum eſt animal feli ſimile 203.

Zecora onager Africanus 685. ejus deſcriptio ex Kolbio ibid.

Zeli ſigna in facie humana quænam ſint 250.

Zephyrus qualem indicet flatu ſuo tempeſtatis mutationem 1433.

Zibethicæ felis ſudor odoratus non eſt Schelcheleth Hebræorum 243.

Zizania ſunt herbæ æque alte ſurgentes ac triticum 1355. tritico ſuffurantur alimentum & pani immixta vertiginem & temulentiam homini inferunt ib.

Zobellæ non ſunt pelles Thachaſch 203.

Zodiacus unde nomen & partitionem ſuam habeat 625. duodecim ejus ſignorum cultus eſt antiquiſſimus ib. & inuentio Ægyptiis adſcribenda ibid. diuidebatur ab illis in duodecim domos, quarum genii, ſymbola & hodierna nomina exhibentur 625. 626.

Zonæ torridæ regiones & adjacentes terræ pluuia gaudent menſibus hibernis, æſtiuis vero cœlo ſereno 486. quænam ſit ejus rei ratio phyſica ibid. ventus orientalis communis, qui in ea obſeruatur, qualis ſit, & quænam ſint ejus cauſæ 750. 751. particulares in ea venti ſunt motiones ſiue mouſſons 751. auſter Peruuianus 752. venti a continenti ad mare & vice verſa temporibus certis ſpirantes ib. Ecnephiæ ibid. in *Zona temperata* quales dentur venti a DEO ponderati ib. ſapientiſſima in Zonæ temperatæ *regionibus ſeptentrionalibus* aquarum pluuialium & niualium per quatuor anni tempora diſpenſatio ibid. non tamen omnibus tempora anni ſunt æqualia, ſed differunt gradibus 753. quin variant quandoque annuæ conſtitutiones in eadem regione ib. in Zona temperata *meridionali* inuerſa eſt conditio tempeſtatum anni ibid. quænam ſint cauſæ conſtitutionum harum annuarum tum ordinariarum tum extraordinariarum ibid. *Zona torrida* a veteribus fuit credita æſtu torrefacta & plane inhabitabilis, nobis autem experta fructibus ditiſſima & fœcundiſſima ib. 1055. in plerisque hujus Zonæ prouinciis eſt hyems pluuioſa & ventoſa, Sole ipſis verticali, non in maxima ejus declinatione ibid. qualesnam ſint anni conſtitutiones ſub æquatore, inter æquatorem & tropicum cancri, inter æquatorem & tropicum capricorni ib. quanto ſit uſui hyems illa pluuioſa omnibus hiſce incolis in tanto Solis æſtu 754. cur ſub Zona torrida dentur homines & animalia pinguiſſimi habitus 1055.

Zonarum uſus apud orientales in ſuccingendis veſtibus 1307.

Zoophyta quænam dicantur 688.

Zoroaſtres quis fuerit 6. fuit auctor duplicis principii, boni & mali ib. quæ Perſæ de ſeceſſu ejus in montem fabulantur, ex hiſtoria Moſis deſumta fuiſſe videntur 250.

Zygæna eſt piſcis ex genere cetaceo 1097. videtur eſſe Leuiathan, ſerpens vectis ibid. unde nomen ſuum habeat ib. eſt emphaticum ſymbolum diaboli & hoſtium eccleſiæ ibid. quam formidabilis ſit nautis 1098.

Zythus, Ægyptiorum potus, unde fuerit paratus 1423.

V. INDEX FIGURARUM,

quæ in Tabulis æri inciſis repræſentantur.

A.

Abdellaui, Ægyptiorum melo, Tab. CCXCVII. Fig. B.
Abel Beth Maacha obſeſſa, Tab. CCCCXII.
Abeo ut umbra, Tab. DLXX.
Abies Tab. XXXIV. Fig. C. Tab. XXXV. Fig. C. ejus conus Tab. XXXIV. Fig. K. Abies muſicis grata Tab. CCCCV. cum ſuis characteribus, in marg. Abies pro rubo, Tab. DCXX.
Abigail Dauidi ſupplex, Tab. CCCXCIX.
Abiſag Dauidi a ſeruitiis, Tab. CCCCXVI.
Abrahami opes pecuariæ, Tab. LXXIV. ſacrificium fœderale, Tab. LXXVI. conuiuium Abrahamiticum, Tab. LXXVII. Abrahamus ſacrificans, Tab. LXXXII.
Abſalom κάλλιθριξ, Tab. CCCCVIII.
Abſinthium calamitatis ſymbolum, Tab. CCCLV. Santonicum Alexandrinum Fig. A. vulgare majus Fig. B. characteres omni abſinthio communes Fig. C. in marg.
Abundantia Camelorum obruens, Tab. DCXXII.
Acacia, Tab. CLXXVIII. Fig. I. ejus characteres, in marg.
Acarnan, Tab. XV. n. 18.
Accipiter, Tab. CCXLI. Fig. E. Tab. CCXLIV. Fig. D.
Achaſi Sciatericum, Tab. CCCCXCIV.
Acontia, ſerpens, Tab. XXVIII. n. 5. in marg. Surinamenſis, longa, prætenuis &c. Tab. DCLV. Fig. 7. Africana, capitis roſtro & ſuperciliis flaueſcentibus &c. Tab. DCLVII. Fig. I.
Acorus adulterinus C. B. Tab. DXIII. Fig. H.
Actus Romanus Tab. CCCXCII. ſimplex Fig. a e f d. quadratus Fig. a g h d.
Adamas Magni Mogolis, Tab. DXXIII. in marg. n. 1. Magni Hetruriæ Ducis, n. 2. omnium hactenus viſorum maximus, n. 3.
Ægypti Plagæ. Sanguis ex aqua, Tab. CXXIII. Plaga ranarum, Tab. CXXIV. Pediculorum, Tab. CXXVII. Muſcarum, Tab. CXXIX. Lues pecuaria, Tab. CXXX. Bubones peſtilentiales, Tab. CXXXI. Grando, Tab. CXXXII. Plaga locuſtarum, Tab. CXXXIV. Tenebræ, Tab. CXXXV. Cædes primogenitorum, Tab. CXLVII. Ægyptus fulcrum arundineum, Tab. DCXXXV.
Ægyptia Lotus, Tab. CIII. Fig. VI. Ægyptius Sacerdos cum loto in capite, ib. Fig. VII. Ægyptia numiſmata loti florem exhibentia, ibid. Fig. a. b. c. Ægyptius melo Tab. CCXCVII. Fig. B.
Ægyptiorum ſubuerſio in mari rubro, Tab. CLV. μοσχολατρεία, Tab. CCXIX.
Æſalon Tab. CCXLII. Fig. B.
Æthiopis cutis, Tab. DCXXVI.
Agallochum ſiue lignum Aloës, Tab. CCCXVII. Fig. A.
Agitur vento nauis, feritur undis, Tab. DCXLIX.
Agnus paſchalis ſelectus, Tab. CXXXVII. aſſatus, Tab. CXXXVIII. ejus comeſtio, Tab. CXLIV. agnus coram tonſore mutus, Tab. DCXIX.
Agraria lex Judæorum, Tab. CCLXXXV.
Aharonis pectorale, Tab. CCI. ornatus, Tab. CCII. Aharon μοσχόποιος, Tab. CCXVIII. ejus filii, Nadab & Abihu, igne cœlitus delapſo necati, Tab. CCXXVII. Virga Aharonis, Tab. CCCIX.
Ahaſiæ emiſſarii πυριφλεγέες, Tab. CCCCLXXIV.
Ahaſueri regia magnificentia, Tab. DV.
Akrabbim, Rhamnus, Roſa, Tab. CCCCLXV.
Alce, Tab. CCCXL. b. Fig. O.
Alga anguſti-folia vitriariorum C. B. Tab. DCL. Fig. D.
Allium ſatiuum alterum &c. Tab. CCC. Fig. M. cum characteribus, in marg. Fig. M.
Aloë ad aquas, Tab. CCCXVII. ejus lignum Fig. A. & herba Fig. B.
Altare holocauſtorum in templo Ezechielis, Tab. DCXLI.
Aluco minor Aldrouandi, Tab. CCXLVIII. Fig. C.
Ammodytes, ſerpens, Tab. XXX. n. 8. in marg.
Amphisbæna Americana, ex rubro, flauo & albido varia &c. Tab. DCXXVIII. Fig. B. ſubcinerea, lineis plurimis tranſuerſis nigricante colore ſtriatis &c. ib. Fig. D. alia capite diademato, eodem & dorſo ex albo & nigro perbelle teſſellatis &c. Tab. DCXXIX. Fig. F. Amphisbænæ ſimilis, ex pallido fuſca & nigricans diademata &c. Tab. DCXLVIII. Fig. 2. Amphisbæna ſubflaui in dorſo, in ventre carnei magis coloris, Tab. DCLII. Fig. 1. Americana nigra, atris punctis in nigro notata &c. Tab. DCLX. Fig. 3. Americana ex albo & nigro varia &c. Tab. DCLXXVIII. Fig. 2. alia dorſo ex albo & nigro, lituris innumeris &c. Tab. DCCXLVII. Fig. 4. Iſebequenſis ærei vel rubicundi coloris &c. Tab. DCCXLVIII. Fig. 6. Americana nigra variis lineis albis notata &c. Tab. DCCXLIX. Fig. 10.
Amygdalus, arbor, Tab. XCIV. Fig. F. ejus characteres, in marg. 2. 2. 2. alia Tab. CV. Fig. II. Tab. CCCIX. in marg. Fig. A. Amygdali nux germinans &c. Tab. DCCXL. Fig. 1. ſeqq.
Ananiæ triſte fatum, Tab. DCCXXVIII.
Anas, Tab. XIV. Fig. M.
Anethum hortenſe C. B. Tab. DCXCIII. Fig. III. ejus characteres, in marg. Fig. C.
Anguilla, Tab. XV. n. 7. Tab. CCXXXVIII. Fig. A.
Anguis Æſculapii niger, Tab. XXX. n. 3. vulgaris n. 6. in marg. craſſus, turgido capite ex albo flaueſcente & nigro vario &c. Tab. DCLXII. Fig. 11.
Anguria Tab. CCXCVIII. Fig. C. ejus characteres, Fig. H. in marg.
Ανθρωποφεομαχία, Tab. DXXVIII.
Animal moſchiferum, Tab. CCX. Fig. M. animalia munda & immunda, Tab. CCXXIX. munda, Tab. CCCXXXV. magnifice incedentia, Tab. DLXXXVIII. domeſtica & rapacia ſocia, Tab. DCV.
Animantium introitus in arcam, Tab. XLII. animantia cuncta DEI opus, Tab. DLI.
Annus a DEO coronatus, Tab. DLV.
Anſer, Tab. XIV. Fig. L.

V. Index Figurarum,

Aper e ſaltu, Tab. DLVIII. Calydonius in nummis & ære, Fig. A. B. C. D.

Apidis Ægyptiorum variæ repræſentationes, Tab. CCXIX. Fig. B. C. D. E. G. in nummis Fig. F. H.

Apes, Tab. DXLI. earum rex ſeu potius regina Fig. 1. fucus Fig. 2. apis communis Fig. 3. ejus roſtrum in longum extenſum Fig. 4. caput Fig. 5. crus Fig. 6. alueoli Fig. 7. 8. 12. 15. geneſis Fig. 9. 10. 11. faui Fig. 13. 14. fuci canalis Fig. 16. 17. 19. ſaccus Fig. 18. apis aculeus, Fig. 20. pleraque ſub microſcopio.

Aquæ amaræ dulcificatæ, Tab. CLVI. aqua ſale ſanata, Tab. CCCCLXXVII. aquæ eminus affluentes, Tab. CCCCLXXX. aquarum circulus, Tab. DXC. aqua miraculo vinum, Tab. DCCXXI.

Aquila, Tab. XIII. Fig. A. pullos geſtans, Tab. CLXVI. Scythica, Tab. CCXL. Fig. A. oſſifraga Fig. B. Haliætus ſiue Melanætus, Tab. CCXLI. Fig. C. Girfalco Fig. D. aquilæ ſceleton Fig. F. ventriculus Fig. G. aquila fulua ſiue aurea, Tab. CCLI. Fig. G. nidum excitans, Tab. CCCLVII. ubi cadauer, ibi aquilæ, Tab. DCXCV.

Ara holocauſti Moſaica, ſecundum Lundium, Tab. CXCI. Ezechielica vid. *Altare holocauſtorum.* Aræ templi ſecundi ichnographia, Tab. CXCII. ara eadem conſtructa, Tab. CXCIII. ejusdem proſpectus alius, Tab. CXCIV. Ara Witſii Tab. CXCV. *Ara Pacis* Romana, Tab. CXCVI. ara cum crate, Tab. CXCVII. *Ara ſuffimenti* ex Lundio, Tab. CCVII. Fig. A. juxta Scacchi, Tab. CCVIII. Fig. B. ſecundum alios, Tab. CCIX. Fig. C.

Aranea prudentiæ exemplar, Tab. DLXXXVII. ubi ſe ſiſtunt oculorum ſitus & forcipes ſub microſcopio araneæ domeſticæ Fig. 3. hortenſis Fig. 4. cellerariæ Fig. 5. Aranea vagabunda Fig. 6. caput, oculi & forcipes araneæ campeſtris Fig. 7. araneus venatorius major piloſus domeſticus Fig. 8. cancriformis major Fig. 9. cancriformis minor campeſtris Fig. 10. minor cinereus compreſſus Fig. 11. minor reticulum ſpirale texens Fig. 12. domeſticus reticulum tenue texens Fig. 13. cancriformis major reticulum ſpirale texens, e flauo & nigro varius, Tab. DCXXI. Fig. A. longipes ſiue Trojanus Fig. B. Luzonenſis longipes domeſticus Fig. C. Luzonenſis telarius, argenteo, flauo & nigro transuerſim ſtriatus Fig. D. Luzonenſis teſtaceus trilunatus, ex flauo & nigro varius Fig. E.

Arbe, locuſtarum ſpecies, Tab. CCLVI. Fig. 9.

Arbor gummifera, Bdellium dicta, Tab. XXV. Fig. III. arbor ſcientiæ boni & mali, Tab. XXVI. arbor myrrhifera, Tab. CII. Fig. IV. Tab. CCX. Fig. A. arborum dialogus, Tab. CCCLXXIX.

Arca fœderis ex Lundio, Tab. CLXXIX. & quidem arca ipſa Fig. a. propitiatorium Fig. b. corona per circuitum Fig. c. c. Cherubim Fig. d. d. columna nubis Fig. e. e. capſula arcæ adjuncta, in qua liber legis, Fig. f. alia, in qua Manna & baculus Aharonis Fig. g. alia pro Philiſtæorum clinodiis Fig. h. tabula, cui arca inſtitit, Fig. i. annulus pro vecte Fig. k. vectes Fig. l. l. arca Villalpandi, Tab. CLXXX. Fig. A. Tornielli, Fig. B. Scacchi, Tab. CLXXXI. Fig. A. B. Anonymi Angli, Tab. CLXXXII.

Arca Noachi ex Gopher, Tab. XXXIV. XXXV. ejus Architectura & Cubitus, Tab. XXXVI. *ichnographia* Sturmii, Tab. XXXVII. ubi repræſentatur cœnaculum Noachi Fig. A. conclauia ejus & conjugis Fig. A. A. Semi & conjugis Fig. B. B. Japheti & conjugis Fig. C. C. Chami & conjugis Fig. D. D. culina Fig. E. alia camera Fig. F. repoſitoria Fig. G G. H H. I I. penuaria Fig. K K. conclauia pro auibus aquaticis Fig. L. L. pro cæteris, ab M. ad N. granaria pro alimentis auium Fig. O O. ſtabula quadrupedum Fig. Y. ſpeciatim porcorum Fig. X. repoſitoria pro alimentis quadrupedum Fig. Z. Ejus *orthographia*, Tab. XXXVIII. ubi contignatio ſumma A B C A. tertia A C D D. ſecunda D D E E. prima & ima H I K H. *Scenographia* Tab. XXXIX. & XXXIX. A. quæ ſiſtit arcam aquis innatantem, contignationem mediam Fig. I. & ſummam Fig. II. Arcæ repræſentationes variæ, Tab. XL. nimirum Mureri Fig. A. Sturmii Fig. B. communiſſima Fig. D. arca collata cum nauibus hodiernis, Tab. XLI. animantium introitus in arcam, Tab. XLII. tecti arcæ remotio, Tab. LXIV.

Ardea cinerea major, Tab. CCXLVII. Fig. D. ejus ſceleton Fig. E. ſtellaris Tab. CCXLIX. Fig. F. cœrulea Tab. CCL. Fig. A.

Arenæ theſauri, Tab. CCCLXIII.

Argenti excoctio, Tab. DXXXVIII. ubi ſiſtitur catinus Fig. A. teſta Fig. B. tegula Fig. C. forceps Fig. D. catinus ferreus vel æneus Fig. E. teſta, in qua panis minutus argenti Fig. F. cochleare Fig. G. cuneus ferreus Fig. H. panis major argenti Fig. I. Argentum reprobum Iſraëlitæ, Tab. DCXXIV. ubi ſe ſiſtit fornax fuſorius Fig. A. B. os fornacis, quod pertunditur Fig. C. catinus ſiue fouea ſuperior Fig. D. ejus os Fig. E. catinus inferior Fig. F. panis argenti Fig. G.

Argus Tab. XIX. Fig. W.

Aries. DEO ex ariete ſacra, Tab. CCV.

Aries, inſtrumentum veterum bellicum Tab. DCXXXI. rudis Fig. A. compoſitus Fig. B. C. arietaria teſtudo Fig. D.

Arnebeth, lepus, Tab. CCXXXVI.

Arundo, Tab. CXV. in marg. Fig. B. ejus characteres Fig. D. graminea aculeata Alpini, Tab. DCXXXV.

Aſabelis vulnus lethale, Tab. CCCCIII.

Aſellus major, Tab. XV. n. 11.

Aſer metalliſoſſor, Tab. CCCLXIV.

Aſinus Tab. XXI. Fig. A. aſina viti alligata, Tab. CX. aſina Bileami loquens, Tab. CCCXII. aſinorum bigæ, Tab. DCIX. aſini triumpho parati, Tab. DCXC.

Aſotiis grauis DEI manus, Tab. CCCLXXXIX.

Aſpalathus arboreus ſeu Pſeudo-Ebenus &c. Tab. CCCCLXIII. a. Fig. I.

Aſpis Danis, Tab. CXI. vulgaris ex patina vinum lingens, Tab. CCCLX. Angolenſis in dorſo fuſca, in ventre cœruleo-alba &c. Tab. DCXXVIII. Fig. C.

Aſſur ferarum domicilium, Tab. DCXIII.

Aſtacus, Tab. XVIII. Fig. D.

Αςρολατρεία gentilium, Tab. CCCXXVII.

Αςρομάντοι, Tab. CCCXLIV.

Ασωτία ebriorum, Tab. DLXXX.

Atmoſphæra DEI armamentarium, Tab. DLXII.

Atrii Moſaici ichnographia, Tab. CXCVIII. ſcenographia, Tab. CXCIX. *atriorum templi Salomonei* protographia, Tab. CCCCXXII. & quidem ſeptem interiorum ſiue arearum ſubdialium Q Q. atrii Sacerdotum a b c d. ſpeciatim interioris a b e f. ichnographia, Tab. CCCCXXIII. 5. Scenographia, Tab. CCCCXXIV. m m. ſpeciatim atrii gentium h. *Atrium Sacerdotum*, Tab. CCCCXL. ubi ſiſtitur ſtatio Iſraëlitarum in ſuo atrio Fig. A. pulpitum Leuitarum Fig. B. locus annulorum pro alligandis victimis Fig. E. locus columnarum pro appendendis illis Fig. F. locus menſarum pro illis imponendis & diſſecandis Fig. G. locus ſummi Pontificis ſortem legentis pro binis hircis in

feſto

feſto expiationis Fig. H. menſæ binæ ad altare Fig. I. atrii hujus ichnographia, Tab. CCCCLVI. Scenographia ad mentem Sturmii, Tab. CCCCLVII. Sacra in atrio intimo peragenda, Tab. CCCCXL.

Atriplex latifolia, Tab. DXXVI. in marg. Fig. A. characteres ejus Fig. B.

Attagen, gallina corylorum, Tab. CCLIV. Fig. Q.

Augures, Tab. CCCXLV. nummi eos repræſentantes, ib. in marg. Fig. A. B. C.

Aulæi primi in Tabernaculo Moſaico ichnographia, Tab. CLXXXVI. aulæa e caprinis pilis, Tab. CLXXXVII. quatuor aulæis tectum tentorium, Tab. CLXXXVIII.

Auium ſtructura, Tab. DXVII. & ſpeciatim pennarum in alis Fig. 1 - 6. ſecurus ſomnus & ſeſſio in ramis arborum Fig. 7. vibratio in altum Fig. 8. volatus Fig. 9. uſus caudæ in volatu Fig. 10.

Auris fabrica ſecundum omnes ſuas partes, Tab. DLX.

Auris marina, Tab. XIX. Fig. Z.

Aurora Borealis, Tab. CXLIX.

B.

BAbelica turris. Laterum & mortarii coctio, Tab. LXVIII. illius Ichnographia generalis, Tab. LXX. & quidem areæ turris ſupremæ, Fig. I. truncorum turritorum Fig. II. Orthographia, Tab. LXXI. totius turris Ichnographia, Tab. LXXII. Scenographia, Tab. LXXIII.

Baculus Moſis ſerpens, Tab. CXVIII. baculi Magorum ſerpentes, Tab. CXXII.

Bala Malabarenſium, Tab. LXXXIX. Fig. VI.

Balani, teſtaceum marinum, Tab. XX. Fig. a.

Balæna Tab. XVI. Fig. A. de pene ejus ſegmentum, Tab. XVII. Fig. E. ejus oculus ib. Fig. A. humor oculi cryſtallinus Fig. B. papilla uberis Fig. C. Balæna Leuiathan, Tab. DXXXIII.

Balliſtæ, Tab. DI.

Balſamum, Tab. CII. Fig. II. ex Peru I. B. Tab. DCXXV. Fig. A. de Tolu I. B. Fig. B. Copaiba Fig. C. fructu racemoſo ex Hiſpaniola C. B. Fig. D.

Bananas Americanorum, Tab. LXXXIX. Fig. VI.

Bardanæ ſpinæ, Tab. XXXI. Fig. 8.

Bathnim & Schekedim, Tab. CV.

Bedolach, Bdellion, Tab. XXV. arbor vel planta gummifera ib. Fig. III. Tab. CLIX. Fig. 2.

Behemoth, Hippopotamus, Tab. DXXXII.

Benaja, heros, Tab. CCCCXCVI.

Benjamin, lupus rapiens, Tab. CXIII.

Berberis dumetorum C. B. Tab. CCCLXXVII. Fig. C. ejus characteres Fig. E. in marg.

Betheſdæ piſcina miraculo clara, Tab. DCCXXII.

Bigæ camelorum & aſinorum, Tab. DCIX.

Bilanx DOMINI judicium, Tab. DLXXIX. Fig. II.

Bileami aſina loquens, Tab. CCCXII.

Bon, arbor, Tab. CCCCXIV.

Βοοθυσία gentilium, Tab. CCXXIII. Fig. A.

Borraginis ſpinæ in caule & ſuperiori foliorum parte, Tab. XXXI. Fig. 4.

Botrus Caphuræ, Tab. DXCVI.

Boues ſubneruati, Tab. CVIII. bouini ventris primi fibræ, Tab. CCXXXI. Fig. III. ventres bouilli ſeparati, Tab. CCXXXII. bos cornupeta, Tab. CLXVIII.

Brachii muſculi, Tab. CLXV. in marg. Fig. A. B. C. D. E.

Bruchi in pœnam, Tab. DCXLVI.

Bryonia alba, Tab. CCCCLXXXIV. Fig. A. ejus characteres Fig. B. in marg.

Bubalus, Tab. CCCXXXVII. Fig. C. E.

Bubo, Tab. CCXLVI. Fig. A.

Bubones peſtilentiales, Tab. CXXXI.

Buccinum Tritonis, teſtaceum marinum, Tab. XX. Fig. P.

Bucula indomita, Tab. DCXLV.

Buena vida padre y madre oluida, Tab. CCCLIX.

Bufonis ſceleton, Tab. CCLXI. Fig. F.

Buxus arboreſcens C. B. Tab. DCXVI. Fig. B. ejus characteres, in marg. Fig. c c c. D D D.

C.

CAdauer ubi, ibi aquilæ, Tab. DCXCV.

Cadus ad fontem, Tab. DXCIV.

Cædes primogenitorum in Ægypto, Tab. CXLVII.

Cain ira feruens, inuidia pallens, Tab. XXXIII.

Calamus aromaticus veterum, Tab. CCXI. Fig. C. recentiorum, Tab. CCXII. Fig. D.

Caligæ ſiue Calcei veterum, Tab. CCCXXIX.

Camelo-Pardalis, Tab. CCCXLI. Fig. P.

Camelus Tab. XXI. Fig. I. Tab. CCXXIV. ubi repræſentatur planta pedis ima ſolida integra Fig. I. K. ungulæ pars ſuperior diuiſa Fig. L. ventriculus primus & maximus Fig. II. III. A A A. œſophagus Γ. ventriculus ſecundus B. tertius C. quartus D. pylorus E. ventriculus ſecundus in quatuor partes diſſectus O. ſacci ὑδροφόροι P P P. oſtium ex primo ventriculo in ſecundum N. Camelorum bigæ, Tab. DCIX. abundantia obruens, Tab. DCXXII.

Canaanitæ perterriti, Tab. CCCLXVI. ἐπιχαλαζόμενοι, Tab. CCCLXX. Cananæa mulier CHRISTO ſupplex, Tab. DCLXXXVI.

Cancer marinus, Tab. XVIII. Fig. E.

Canella Malabarica, Carua dicta, Tab. CCXII. Fig. E.

Canis Tab. XXII. Fig. O. exeuntibus mutus, Tab. CXXXVI. Canis Tab. CCLIX. imago ſtultorum, Tab. DLXXXI. canis ad vomitum rediens, Tab. DCCXLIII.

Cannabis, Tab. CCCLXV. Fig. B.

Caphuræ botrus, Tab. DXCVI.

Capitis bonæ ſpei Promontorium, Tab. CCCCLXXII.

Capra Libyca, Tab. CLXXVII. Fig. I. capræ ventriculi quatuor, Tab. CCXXX. cibus & veſtes e capris, Tab. DLXXXIII.

Caprea Tab. CCCXXXVI. Fig. B. capreæ cornutæ cornua, Tab. DL. Fig. B.

Capreoli caput cornibus monſtroſis inſtructum, Tab. DL. Fig. C.

Captura piſcium copioſa, Tab. DCCXIII.

Carcharias Tab. XV. n. 1. ejus rictus, Tab. DCL. Fig. A. dens Tab. DCCXXXVI. Fig. B.

Carpio Tab. XV. n. 14.

Caſia caryophyllata, Tab. CCXIII. Fig. F. ſylueſtris, Fig. G.

Caſſis cinerea læuis, Tab. XIX. Fig. K. tuberoſa prima Alpina, Fig. H.

Caſtanea Tab. XCIV. Fig. G. ejus characteres, in marg. Fig. 3. 3. 3. caſtaneæ 18. menſium orbiculus transuerſim ſectus, Tab. DXIX. Fig. IV.

Caſtella pro coërcendis tributariis, Tab. DII.

Caſtor Tab. DCVIII. Fig. B.

Caſtra pro ducentis Iſraëlitis, Tab. CCLXXXIX. pro duobus millibus & quingentis, Tab. CCXC. pro omnibus Iſraëlitis, Tab. CCXCI. Caſtra Iſraëlis ad Jordanem, Tab. CCCXX.

Cecilia, Tab. CCLXIII. Fig. A.

Cedrus, Tab. XXXIV. Fig. A. Tab. CCCXVIII. Fig. E. fructus ejus, Tab. XXXV. in marg. Fig. E. folia Fig. F. Cedrus magna ſiue Libani conifera I. B. Tab. CCCCXVIII. Fig. A. ejus fructus Fig. B. Ce-

drus Cupreſſi folio baccifera major &c. Tab. CCCCLXIII. Fig. G.
Cenchris veterum, Tab. XXVIII. n. 6. in marg.
Centurio CHRISTO ſupplex, Tab. DCLXX.
Cepe Aſcalonica, Tab. CCC. Fig. L. cum characteribus, in marg. Fig. L.
Cephus vid. *Simia.*
Cera diuinum artificium, Tab. DXLI.
Ceraſtes, coronatus ſerpens Grevini, Tab. XXVIII. in marg. n. 3. Tab. CXI. Fig. A. Libycus Aldrouandi, Tab. XXVIII. in marg. n. 4. Tab. CXI. Fig. B. Capitis bonæ ſpei ib. Fig. C. *δικέρατος* Dioſcoridis Fig. D. Hæmorrhous Fig. E.
Cercopithecus, Tab. CCCCLXII. Fig. D. ejus ſceleton Fig. d.
Ceruus Tab. XXI. Fig. E. Ceruus Naphthali celer, Tab. CXII. Ceruinum genus Tab. CCCXXXVI. Ceruus *ὑδρόδιψος*, Tab. DL. Cerua cornuta ibid. Fig. A. Cerui Africani crus Fig. D.
Cetus Jonæ, Tab. DCL.
Chagab edulis, Tab. CCLVI. Fig. 3.
Chamæ aſperæ, Tab. XX. ſubrotunda Fig. c. ſquamata Fig. d. *læues* ibid. literata Fig. e. Chama cum lingulis, Tab. DLXV. Fig. VI. B B.
Chamæleon cum ſceleto, Tab. CCLXII. D.
Chamæmelum, Tab. CXLII. Fig. IX.
Charadrias, Tab. CCLIII. Fig. M.
Chargol, locuſtarum ſpecies, Tab. CCLV. Fig. 1.
Chate, ſpecies cucumerum, Tab. CCXCVII. Fig. A.
Chazir, porcus, Tab. CCXXXVII.
Chelbnab, Tab. CCXVII.
Cherſydrus, ſerpens, Tab. XXX. in marg. n. 5. Tab. CCCXI. in marg. Fig. A.
Cherubini in templo Salomoneo, Tab. CCCCXXXVII. ex mente R. Judæ Leonis Fig. A. Joſephi Medi Fig. B. R. Moſis Maimonidis Fig. C. Villalpandi Tab. CCCCXXVIII.
Chol, Phœnix, palma vel arena, Tab. DXXIV.
Chryſaëtos, Tab. CCLI. Fig. F.
Chryſalis, Tab. CCCLIII. Fig. A. B. C.
Cibus de comedente, Tab. CCCLXXXI. e capris & ouibus, Tab. DLXXXIII.
Cicer nigrum &c. Tab. CCCCLXXXIX. Fig. C. in marg. Ciceris characteres ib. Fig. D.
Cichorium, Tab. CXXXIX. Fig. III.
Ciconia, Tab. XIV. Fig. I. alba Tab. CCLII. Fig. G.
Cicuta major C. B. cum ſuis characteribus, Tab. CCCLXI.
Cinnamomum Ceylonenſe, Tab. CCXI. Fig. B.
Cinnim, culices, Tab. CXXVI. pediculi, Tab. CXXVII.
Circumciſio Iſraëlitarum Galgalitica, Tab. CCCLXVIII.
Ciſtus Tab. CII. Fig. V. Tab. CCXV. Fig. B.
Citharæ ad ſalices ſuſpenſæ, Tab. DLXXII.
Cnicus ſylueſtris, Tab. XXXI. Fig. 3.
Coaua, Coffée-Baum, Tab. CCCCXIV.
Cobras de Capello, ſerpens Indicus, Tab. XXVIII. in marg. n. 1.
Coccigera ilex, Tab. CLXXIII. Fig. 5.
Cochinilla, Tab. CLXXV.
Cochlea lunaris, Tab. XIX. Fig. C. pennata Fig. N. umbilicata Fig. O.
Cœci vident, Tab. DCLXXVII. ſanantur miraculo, Tab. DCLXXXIX. cœcus lotione ſanatus, Tab. DCCXXIII.
Cœlum ſub DEO ſapphirinum, Tab. CLXXI. cœli enarrant gloriam DEI, Tab. DXL.
Cœna paſchalis, Tab. CXLIV.
Cœnaculorum Templi Salomonei Scenographia, Tab. CCCCXXV. gg. Sectio orthographica, Tab. CCCCXXVII. Fig. D.
Colocynthis major fructu rotundo C. B. Tab. CCCCXXXVI. Fig. A.
Colon, Tab. CCCXL. a. Fig. M. ejus cornu, in marg.
Color ruber purpureus ſiue Goſſypinus, Tab. CLXXIII. Fig. 1. cœruleus Fig. 2. purpuraceus Fig. 3. hyſginus, Tab. CLXXVII.
Coluber Americanus, venenatiſſimus, ſonorus, &c. Tab. DCCXXXVIII. Fig. 4.
Columbæ emiſſio, Tab. LXII.
Columna nubis diurna, Tab. CL. *ignis* nocturna, Tab. CLI.
Columnarum Templi Salomonei *æ nearum*, Jachin & Boas, Ichnographia, Tab. CCCCXXIII. 9. 9. Scenographia, Tab. CCCCXXIV. ſ. ſ. Tab. CCCCXXV. c c. Scenographia illarum in veſtibulo Sancti, Tab. CCCCXLVI. b. ante Sanctiſſimum, Tab. CCCCXLVI. c.
Columnæ Sacræ ordo, Tab. CCCCXLIII. ubi ſiſtitur baſis ſeu ſtylobata, ſcapus & capitulum ib. Capituli Epiſtylium, Zophorus & Coronix, Tab. CCCCXLIV. Capitulum ex Villalpando, Tab. CCCCXLV. Capitulum marmoreum Collegii Romani, Tab. CCCCXLVI. a. Fig. G. Reticulum cum malis punicis, ib. Fig. E.
Cometæ, qui ex mente Whiſtoni & Clueri fuit diluuii cauſa ſecunda, curſus integer, Tab. XLIV. Fig. I. inde dependens ruptio fontium abyſſi magnæ Fig. II. illuſtrata quodam experimento Fig. III.
Concha margaritifera, Tab. XX. Fig. O.
Conjux ſedula netrix, Tab. DLXXXIX. ſeruans fœdera lecti, Tab. DLXXVI.
Conuiuium miraculoſum, Tab. DCLXXXIV.
Conyza major vulgaris C. B. Tab. DCXX. Fig. A.
Copaiba, balſamum, Tab. DCXXV. Fig. C.
Corda omnia DEUS finxit, Tab. DXLIV. Cor *αἱμακοντιστήριον*, Tab. DXLV. In his tabulis comparent, & quidem Tab. DXLIV. Cor humanum in ſitu naturali Fig. II. A. rami venæ coronariæ B. rami arteriæ coronariæ C. auricula dextra D. rami venoſi ex ea prodeuntes E. auricula ſiniſtra F. truncus arteriæ magnæ G. truncus arteriæ pulmonalis H. truncus aſcendens venæ cauæ I. ſiniſtri cordis ventriculi interior cauitas, Fig. III. valuulæ ſemilunares Fig. IV. oſtia cordis, & fibrarum ductus Fig. V. fibræ exteriores ventriculi dextri, Fig. VI. aliæ rectis illis exterioribus proxime ſubjectæ, Fig. VII. Tab. DXLV. fibræ interiores a dextro cordis latere oblique verſus ſiniſtrum latæ &c. Fig. VIII. aliæ, quæ circa medium cordis ambitum incuruantur &c. Fig. IX. fibræ exteriores ventriculi ſiniſtri, Fig. X. fibræ interiores ventriculi ejuſdem Fig. XI. fibræ exteriores ſpirali ductu in conum coëuntes, Fig. XII.
Coriandrum, Tab. CLX. Fig. 3.
Cornix, Tab. CCXLIII. Fig. C.
Cornu Hammonis, teſtaceum marinum, Tab. XIX. Fig. B.
Coruus Tab. XIII. Fig. C. coruus euolans, Tab. LXI. coruinum genus, Tab. CCXLIII. coruus Indicus Bontii, Tab. CCCCLXVIII. corui immorigerorum carnifices, Tab. DLXXXV.
Corylus, arbor, Tab. XCIV. Fig. E. ejus characteres, in marg. 1. 1. 1.
Coſtus Arabica, Tab. CCCXVIII. Fig. C.
Coturnix, Tab. CLXII. Fig. 2.
Crabrones exercitum fugantes, Tab. CLXX.
Crates aræ, Tab. CXCVII. Fig. O.
Creatio uniuerſi, Tab. I. opus primæ diei, Tab. II. III. ſecundæ Tab. IV. V. tertiæ Tab. VI. VII. VIII. IX.
quartæ

quartæ Tab. X. XI. quintæ Tab. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. ſextæ Tab. XXI. XXII.
Cretenſium inſtrumentum pro colligendo ladano, Tab. CCXV. Fig. b.
Crocodilus Tab. XXII. Fig. Z. Tab. DXXXIV. ejus ſceleton ib. in nummis frequens ib. Fig. A. B.
Crocus, Tab. DCII. Fig. A. cum characteribus, in marg.
Cryſtallus, Tab. XXV. Fig. I.
Cuculus, Tab. CCXLIV. Fig. F. Tab. CCCCI. in marg. Fig. C.
Cucumis Ægyptiacus reticulatus, Tab. LXXXIX. Fig. V. Cucumeris characteres Tab. CCXCVII. Fig. D.
Cucurbitæ ſpinæ in caule, floribus & foliis, Tab. XXXI. Fig. 5. in marg. Cucurbita aſpera &c. Tab. CCCCLXXXIV. Fig. C.
Culicum plaga in Ægypto, Tab. CXXVI. ubi ſiſtitur culex aquaticus, & quidem vermiculus, ex quo naſcitur, Fig. A. B. nympha ex vermiculo prodiens, Fig. C. D. culex maſculus, Fig. E. F. culex fœmella, Fig. G. H. culicis theca & aculeus, Fig. I. in marg.
Cumino baculus, Tab. DCXI. Cuminum orientale ſiue fœniculum, Tab. DCXCIII. Fig. IV. ejus characteres, in marg. Fig. D.
Cuniculus, Tab. XXII. Q. Tab. CCXXXV.
Cupreſſus, Tab. XXXV. Fig. D. ejus fructus, in marg. Fig. L.
Curculio, Tab. CLX. Fig. 5. vermis, ex quo naſcitur, Fig. 4. in marg. roſtrum ejus cum forficibus Fig. 6.
Curcuma, Tab. DCII. Fig. B. cum characteribus, in marg.
Cutis ulceroſa aſperitas, Tab. CCLXX.
Cyamos leguminoſa I. B. cum ſuis characteribus, Tab. CCCCXI.
Cybele ſiue Iſis, magna Deorum mater, Tab. CCXIX. Fig. A.
Cygnus, Tab. XIV. Fig. K. Tab. CCXLVIII. Fig. A. Cygni ſceleton, Fig. B.
Cylinder Porphyreticus, Tab. XIX. Fig. X.
Cyperus rotundus orientalis major C. B. Tab. DXCVI. Fig. III.
Cypreſſinæ ædes, Tab. DXCVII.
Cyprus Dioſcoridis & Plinii, Tab. DXCVI. Fig. II.

D.

DAemoniacus in medium projectus, Tab. DCCX.
Dama platyceros, Tab. CCCXIV.
Danieli parcunt leones, Tab. DCXLIII. ejus hoſtes præda Leonum, Tab. DCXLIV.
Danis ſerpens aſpisque, Tab. CXI.
Dauid citharœdus, Tab. CCCXCIII. *λεοντομάχος*, Tab. CCCXCV. pulex Tab. CCCXCVIII. ejus coronatio, Tab. CCCCVI. filii mulis fugientes, Tab. CCCCVII. Dauid & ſocii *θυμολέοντες*, Tab. CCCCX. Dauidis donaria ab Ammon & Galaad, Tab. CCCCXI. populi numeratio, Tab. CCCCXV. Abiſag Dauidi a ſeruitiis, Tab. CCCCXVI. ignis Dauidi oraculum, Tab. CCCCXCVII.
Deboræ ſepulchrum, Tab. XCIX. B.
Decimatio menthæ & rutæ, Tab. DCXCII. anethi & cumini, Tab. DCXCIII.
Delphinus Tab. XVI. Fig. C.
Dendrites ſiue lapis Sinaiticus, Tab. CXVII. in marg. Fig. A.
Δενδροφορία Judæorum, Tab. CCLXXXIV.
Deſerti fontes, Tab. DCXVI.
Deſperatio Tab. XXXIII. in marg. n. 4.
Deuotio Tab. XXXIII. in marg. n. 2.
DEO ex ariete ſacra, Tab. CCV. DEUS fulminans, Tab. DXX. halitum vitamque dat DEUS, Tab. DXXI. Terra DEI *ἀρχιτεκτόνημα*, Tab. DXXIX. DEO, proximo, tibi ipſi, Tab. DXXXIX. gloriam DEI enarrant cœli, Tab. DXL. finxit DEUS omnia corda, Tab. DXLIV. DEI opus ſunt animantia cuncta, Tab. DLI. annus a DEO coronatus, Tab. DLV. DEUS *ὠτοτέχνης*, Tab. DLX. *ὀφθαλμοτέχνης*, Tab. DLXI. atmoſphæra DEI armamentarium, Tab. DLXII. prouidet DEUS paſſerculis, Tab. DCLXXIX.
Dii factitii, Tab. DCXVII.
Diluuii initium, Tab. XLIII. feneſtræ cœli apertæ, Tab. XLIV. ejus fatalis progreſſus, Tab. XLV. reliquiæ cataclyſmi vid. *Reliquiæ Diluuianæ*. Diluuianum quoddam monumentum, Tab. DCCL.
Dipſas, ſerpens, Tab. CCCXXXIII. in marg. Fig. E. E. Surinamenſis capite ex nigro, fuſco & albo vario &c. Tab. DCLIV. Fig. 5. Angolenſis capite ex flauo albicante veluti reticulato &c. Tab. DCLXII. Fig. 10. longa, tenuis, capite ex fuſco & albo perbelle picto &c. Tab. DCLXXVIII. Fig. 3. dipſas ex coloribus bruno & purpureo varia &c. Tab. DCCXXXVIII. Fig. 5. Zeylanica longa, tenuis, collo & cauda prælongis &c. Tab. DCCXXXIX. Fig. 8.
Δοκιμασία ſuſpectarum, Tab. CCXCIII.
Domus Saltus Libani ichnographia, Tab. CCCCXLI. Scenographia, Tab. CCCCXLII. *Domus Sacra* funiculo lineo menſurata, Tab. DCXXXVI.
Donaria Principum Iſraëlis, Tab. CCXCV. pro Sacerdotibus, Tab. CCCXLIII. Dauidis ab Ammon & Galaad, Tab. CCCCXI.
Draco marinus, Tab. XV. n. 17. draco bipes, Tab. XXX. n. 2.
Ductus thoracicus, Tab. DXCIV.
Dudaim in mandragoris, liliis, violis, terræ tuberibus quæſita, Tab. LXXXVIII. Melo, Pepo, Luffah, Tab. LXXXIX. faſciculo compacta, Tab. XC. Mauz, ficus Indica, Tab. XCI.
Δωδεκατεμοριολατρεία deleta, Tab. CCCCXCV.

E.

EBriorum ἀσωτία, Tab. DLXXX.
Echinus, Tab. XXII. Fig. S. marinus Tab. DLXVII. Fig. XXV.
Eclipſis paſſionalis, Tab. DCCVI.
Ecquid eſt homo mortalis? Tab. DXXXVII.
Edom, ferarum domicilium, Tab. DCXIII.
Effuſisque grauis decidit imber aquis, Tab. CCCXCI.
Elæochriſma ſacrum, Tab. CCX.
Elephas, Tab. XXI. Fig. H. Tab. CCCCLXI. Fig. A. Elephantis dens, Fig. B.
Elias coruorum alumnus, Tab. CCCCLXVIII. puerum reſuſcitans, Tab. CCCCLXX. ejus ſacrificium conſumtum igne *οὐρανοπετεῖ*, Tab. CCCCLXX. A. Elias tempeſtatem prænuntians, Tab. CCCCLXXI. ſub junipero, Tab. CCCCLXXIII. Emiſſarios Ahaſiæ igne delens, Tab. CCCCLXXIV. Jordanem pallio diuidens, Tab. CCCCLXXV. Eliæ currus & equi ignei, Tab. CCCCLXXVI.
Eliphas inſpiratus, Tab. DX.
Eliſæus ad Muſicam vates, Tab. CCCCLXXIX. *θαυματοῦργος* poſt mortem, Tab. CCCCXCII.
Elymas miraculo cœcus, Tab. DCCXXXIII.
Embryones variæ ætatis & magnitudinis, Tab. XXIII. in marg. Fig. I. ſeqq.
Enakim, Tab. CCCV.
Endiuium, Tab. CXXXIX. Fig. II.

V. Index Figurarum,

Equus Tab. XXI. Fig. A. equi pardis velociores, Tab. DCLVI.
Equus viridis, ſpecies locuſtarum Indica, Tab. CCLVI. Fig. 6.
Erinaceus cum ſceleto, Tab. CCLXII. Fig. A.
Eruca Tab. CCCLIII. Fig. A. B. C.
Eſauus villoſus, Tab. LXXXIV. φακοφάγος, Tab. LXXXV.
Ἑτεροζυγία prohibita, Tab. CCLXXVIII.
Euæ ex coſta Adami productio, Tab. XXVII.
Eutychus miraculo reſuſcitatus, Tab. DCCXXXV.
Exercitus irruentes, Tab. CCCLIV.
Exit ſeminator ad ſeminandum, Tab. DCLXXXI.
Expiatio mortis ſubitaneæ, Tab. CCCVIII.
Exploratores Βοτρυοφόροι, Tab. CCCIV. ſub lino, Tab. CCCLXV.

F.

FAba C. B. cum ſuis characteribus, Tab. CCCCXI.
Falco peregrinus, Tab. CCLII. Fig. L.
Felis Tab. CCLIX. Zibethica Tab. CCXVI. Fig. E. ſylueſtris Tab. DCVII. Fig. A.
Femoris os, Tab. XCVII. in marg. Fig. A B. ubi ſiſtitur capitulum Fig. a. articulatio cum iſchio Fig. D. caput acetabulo inſerendum Fig. f. ligamentum teres Fig. h.
Feneſtræ cœli apertæ, Tab. XLIV.
Feruent ſpirantibus æquora ventis, Tab. DLXIX. DCLXXII.
Ferula, quæ dat Galbanum, Tab. CCXVII. Fig. F. ejus characteres, in marg. Fig. f.
Feſtuca graminea glumis hirſutis C. B. Tab. DCLXXXII. Fig. II.
Ficedula, curuca, Tab. CLXII. Fig. 3. rubrica, Fig. 4.
Ficus communis, Tab. XXVI. ejus folium nuditatis tegmen, Tab. XXIX. fructus tum integri tum diſſecti, cum incluſis floribus & ſeminibus ib. in marg. ficus Indica maxima, Tab. CCCLXXVIII. Fig. B. Ficus maledicta, Tab. DCXCI. ubi ſiſtitur ficus Indica maxima folio oblongo &c. Fig. A. ejus fructus minor ſphæricus ſanguineus Fig. B.
Finxit DEUS omnia corda, Tab. DXLIV.
Flagellatio Judæorum, Tab. DCCII. Fig. A. Romanorum Fig. B.
Florentina iris, Tab. CCXIII. Fig. H.
Fluyte, Belgarum nauis, Tab. XLI. Fig. E.
Fœniculum, Tab. DCXCIII. Fig. IV. ejus characteres, in marg. Fig. D.
Fœnum mortalitatis ſymbolum, Tab. DXLVI.
Fœtus ſerpentis in tunicis latens, Tab. CXXII. in marg. Fig. III. explicatus, Fig. IV.
Fontes deſerti, Tab. DCXVI.
Folium oliuarum, Tab. LXIII.
Formicæ tum nudo tum armato oculo conſpicuæ ouum, Tab. XII. Fig. 1. vermiculus Fig. 2. 3. 4. ipſa formica operaria fœtum in ore gerens Fig. 5. mas Fig. 6. fœmina Fig. 7. in marg. formica maxima nigra alata &c. Tab. DLXXVII. ejus certamen cum aranea, & nidus arbori affixus ib. formica arbori ſalutaris, pulici noxia, Tab. DLXXVIII.
Fragum, teſtaceum marinum, Tab. XX. Fig. g.
Frigus DOMINI quis ſuſtinebit? Tab. DLXXV.
Frugum primitiæ, Tab. CCLXXXIII.
Fulica, Tab. CCXLIV. Fig. E. fulica major Tab. CCL. Fig. B.
Fulmen & Septum in Sinai, Tab. CLXVII. fulminea tempeſtas, Tab. CCCCXIII.
Fungi Tab. CCCCXXXVI. lamellares & pileati Fig. C. fiſtuloſi ſiue poroſi Fig. D.
Funis argenteus, Tab. DXCIII.

G.

GAbiſch & Ramoth, Tab. DXXIII.
Gaditæ λεοντομόρφοι, Tab. CCCCXCVI.
Gallina Tab. XIII. Fig. F. oui gallinacei incubati diuerſi ſtatus, in marg. n. 1. ſeqq. Tab. XIV. n. 16. ſeqq. in marg. Hieroſolyma gallinæ pullis comparata, Tab. DCXCIV.
Gallinago Tab. CCCCI. in marg. Fig. A.
Gallus Tab. XIII. Fig. G.
Gaudium Tab. XXXIII. in marg. n. 3.
Gazella ſeruans fœdera lecti, Tab. DLXXVI.
Gedeonis ſacrificium, Tab. CCCLXXIV. miracula areæ, Tab. CCCLXXV. conſignatio rebellium ad pœnam, Tab. CCCLXXVI.
Geniſtæ affinis anonyma arbor flore coluteæ buxi folio &c. Tab. CCCCLXXIII. Fig. C. geniſtæ characteres Fig. D. Geniſta ſpinoſa major &c. Tab. DLXXI. Fig. II.
Gentilium βοοθυσία, Tab. CCXXIII. A. ἰχθυολατρεία, Tab. CCCXXVI. Αστρολατρεία, Tab. CCCXXVII. Ἡλιολατρεία, Tab. CCCXXVIII.
Gingidium folio fœniculi &c. Tab. CXL. Fig. V. foliis chærefolii, Tab. CXLI. Fig. VI.
Girfalco Tab. CCXLI. Fig. D. Tab. CCLI. Fig. E.
Glis Tab. CCLX. Fig. D.
Glutæi muſculi, Tab. XCVII. Fig. I.
Γνῶθι σεαυτόν, Tab. DXV.
Γόητες, incantatores, Tab. DLII.
Goliath, gigas, Tab. CCCXCIV.
Gomer, decima pars Ephæ, Tab. CLXIII.
Gonorrhœorum purgatio, Tab. CCLXXV.
Goſſypium Turcicum, Tab. CLXXIII. Fig. 1. 2. arboreum, Tab. CLXXVI. Fig. 1.
Graculus Tab. CCLII. Fig. K.
Grana (ſub microſcopio) hordei, Tab. VIII. Fig. III. tritici Fig. I. II. in marg. ilicis coccigeræ, Tab. CLXXIV. Fig. 10. B. Fig. 12. C. Fig. 14. D. Fig. 16. E.
Grando Ægyptiaca, Tab. CXXXII.
Grœnlandicum nauigiolum, Tab. XLI. Fig. G.
Grus Tab. XIV. Fig. H. grus garriens, Tab. DCXIV. Fig. A. Balearica Fig. B. aſperæ arteriæ labyrinthei ductus in grue, Fig. C. gruis ſceleton Fig. D.
Gubernacula vectes, Tab. DCCXLII.
Gulæ muſculoſæ ſtructura cum ſuis fibris, Tab. CCXXXIII. Fig. XI.
Gummifera planta, Bdellium dicta, Tab. XXV. Fig. III. Tab. CLIX. Fig. 2.

H.

HAemorrhous, ſerpens, Tab. CXI. in marg. Fig. E.
Haliætus, Tab. CCXLI. Fig. C.
Halimus latifolius ſeu fruticoſus C. B. Tab. DXXVI. in marg. Fig. A. ejus characteres Fig. B.
Harengus Tab. XV. n. 15.
Harpa, teſtaceum marinum, Tab. XIX. Fig. T.
Harpago, teſtaceum marinum, Tab. XIX. Fig. U.
Helenam aquila liberat ſacrificio, Tab. LXXXIII.
Heliolatria gentilium, Tab. CCCCXXVIII.
Herba mortalitatis ſymbolum, Tab. DXLVI. Herbæ amaræ, Endiuium & Cichorium, Tab. CXXXIX.
Hercules Λεοντοφόνος in nummis & carneolo gemma repræſentatus, Tab. CCCLXXX. Fig. A. B. C.
Hericius vid. Erinaceus.
Hieracii floris ſpinæ, Tab. XXXI. in marg. Fig. 9.
Hierichuntis murorum lapſus, Tab. CCCLXIX.
Hieroſolymæ oppugnatio præuiſa, Tab. DCXXXII. Hieroſolyma gallinæ pullis comparata, Tab. DCXCIV.
Hin Tab. CCVI.

Hiobi

Hiobi diuitiæ, Tab. DVI. decora & pecora proſtrata, Tab. DVII. Hiobus pauper & æger, Tab. DVIII. ſenex felix, pius, Tab. DXXXV.
Hippocampus, Tab. XV. n. 10.
Hippopotamus, Tab. DXXXII. collum ejus & dentes Fig. IV. nummi eum repræſentantes Fig. I. II. III.
Hirci pedibus albi, Tab. XCII. Fig. III. hircinum caput aræ impoſitum in cultum religioſum, Tab. CCLXXVII. Fig. A.
Hirudo ex familiaribus, Tab. DLXXXIV. Fig. I. alia fuſci coloris Fig. II. ſanguine tumida Fig. III. interna ejus ſtructura Fig. IV.
Hirundo domeſtica Tab. CCLII. Fig. I. Tab. DCXIV. Fig. E.
Hœdus in lacte matris non coquendus, Tab. CLXIX.
Holocauſtorum ara, Tab. CXCI. Tab. DCXLI. holocauſta ex adipe & auibus, Tab. CCXXIV.
Homo ex humo, Tab. XXIII. homo mortalis ecquid eſt? Tab. DXXXVII. homo tinea, puluis & umbra, Tab. DXLIX.
Horcholiuos, numinis Americani, fanum, Tab. CCCXXVIII. Fig. C.
Hordei granum nono germinationis die, Tab. VIII. Fig. III. totum germen eodem die Fig. IV. Hordeum polyſtichum, Tab. CXXXIII. in marg. Fig. III. hordei characteres Fig. IV. hordeum diſtichon, Tab. CCCCLXXXV. in marg.
Hortus nucum, Tab. DCIII.
Hyacinthinum, Tab. CLXXIII. Fig. 1. 2.
Hydracontiſterium Tab. DXLIV. Fig. I. ubi exprimuntur cylindri caui a. b. embolus f. g. valuulæ d. e. ſipho h h.
Hydropicus ſanatus, Tab. DCCXVIII.
Hydrus, ſerpens, Tab. CCCXI. in marg. Fig. B.
Hyſſopus vulgaris ſpicatus &c. Tab. CXLV. Fig. I. ejus characteres Fig. II. in marg. Hyſſopi fruticulus minimus, Tab. CCCCXVIII. Fig. C.
Hyſtrix, Echini ſpecies, Tab. DCVIII. Fig. A.

I.

Jaal, ibex, rupicapra, Tab. CCCXCVII.
Jacobus patriarcha ſomnians, Tab. LXXXVI. lapis Bethele ab eo erectus, Tab. LXXXVII. Ouium varietas, Tab. XCII. Virgæ Jacobææ, Tab. XCIII. artificium paſtorale, Tab. XCIV. Jacob paſtor fidus, Tab. XCV. dona fraterna, Tab. XCVI. lucta cum angelo, Tab. XCVII. amplexus fraterni, Tab. XCVIII. genealogia Jacobi, Tab. CVII. Jacobus aromate conditus, Tab. CXIV. numeroſa ejus poſteritas, Tab. CCLXXXVII.
Jaculatrix Surinamenſis, dorſo cœruleo nigricante, capite ex cœruleo purpureo &c. Tab. DCXXIX. Fig. G. Ceylanica ſubcœrulea major, Tab. DCXXX. Fig. A. Surinamenſis variis lineis ſubcœruleis & nigris a capite ad caudam in dorſo longa & tenuis, Tab. DCCXV. Fig. 2. ſubcœrulea ex viridi major, capitis roſtro acuto &c. Tab. DCCXVII. Fig. 2.
Jairi filia reſuſcitata, Tab. DCLXXV.
Japonenſium numen ſolare, Tab. CCCXXVII. Fig. A.
Jaſminum vulgatius flore albo C. B. Tab. DIV. Fig. A. ejus characteres, in marg. Fig. B.
Ibex, Tab. CCCXXXVII. Fig. D. Tab. CCCXCVII.
Ibiboboca, ſerpens, Tab. XXVIII. in marg. n. 7.
Ibis Tab. CCXLVII. Fig. F.
Idololatrarum ſtultitia, Tab. DCXVIII.
Jejunium Moſis quadrageſimale, Tab. CLXXII.
Jeroboam paralyſi correptus & ſanatus, Tab. CCCCLXVI.
Jeſabel fuco picta, Tab. CCCCXCI.
Jeſchurun pinguis, Tab. CCCLVIII.
JESUS natus & adoratus in ſtabulo, Tab. DCLVIII. baptizatus Tab. DCLXIV. a Satana tentatus Tab. DCLXV. Medicus Tab. DCLXVI. centurio ei ſupplex, Tab. DCLXX. JESUS ſuper mari ambulans, Tab. DCLXXXV. mulier Cananæa ei ſupplex, Tab. DCLXXXVI. JESUS unguento pretioſo unctus, Tab. DCXCVIII. *περίλυπος* Tab. DCXCIX. flagellatus Tab. DCCII. ſpinis coronatus Tab. DCCIII. JESU acetum cum felle propinatum Tab. DCCIV. JESUS crucifixus Tab. DCCV. acetum JESU propinatum in ſpongia, Tab. DCCVII. JESUS ſudore ſanguineo diffluens, Tab. DCCXX. ejus latus lancea apertum, Tab. DCCXXV.
Ignis ſacer *οὐρανοπετὴς* Tab. CCXXVI. & CCCCLXX. A. igne peccantes igne necantur, Tab. CCXXVII. ignis Dauidi oraculum, Tab. CCCCXCVII.
Ilex coccigera Tab. CLXXIII. Fig. 5. ejus tubercula c c c. & Tab. CLXXIV. Fig. 6. fruſtulum cum grano adnato Fig. 7. a. Fig. 8. A. idem granum ſitu inuerſo Fig. 9. b. Fig. 10. B. pellicula nudatum Fig. 11. c. Fig. 12. C. verticaliter ſectum Fig. 13. d. Fig. 14. D. exhibens ouulorum nidos vacuos Fig. 15. e. Fig. 16. E. ouum ipſum inſecti a grano ſeparatum Fig. 17. F. ouum, e quo id prodire incipit, G. inſectum magis ex eo prominens H. idem extra ouum I. inſectum ſeu muſca in pleno ſuo ſtatu K.
Ἱματολεσία Tab. CCLVIII.
Imber Tab. CCCLVI. imber grauis Tab. CCCXCI. Sulphureus Tab. LXXXIX.
Immorigerorum carnifices corui, Tab. DLXXXV.
Immundi ex cadaueribus, Tab. CCLXIV.
Impii felices ut plantæ paluſtres, Tab. DXIII. impiorum ſymbolum laurus, Tab. DXLVII. impius eſt limax, Tab. DLIV. impiorum interitus, Tab. DLVI. impii texunt telas araneæ, Tab. DCXXI.
Incantatores, malefici, Tab. CCCXLVI. incantatores, incantatrices, Tab. DLII.
Inſecta varii generis tum nudo tum armato oculo conſpicua, Tab. XII. inſecta in granis ilicis coccigeræ, ſiue vermes coccigeri, Tab. CLXXIV. Fig. 17. F. G. H. I. K. in Opuntia maxima, quæ dant Cochenillam, Tab. CLXXV. Fig. 3. 4. 5. 6. in marg. inſecta & reptilia immunda, Tab. CCLXV. inſecta regioni infeſta, Tab. CCCLIII.
In ſomno veritas, Tab. DCCI.
Interroga aues, Tab. DXVII. piſces Tab. DXVIII.
Inuidia Tab. XXXIII. in marg. n. 6.
Johannes Baptiſta eremita, Tab. DCLIX.
Jonæ cetus, Tab. DCL. Kikajon Tab. DCLI.
Joram colicus Tab. D.
Jordanes pallio diuiſus, Tab. CCCCLXXV. Iſraelitarum caſtra ad Jordanem, Tab. CCCXX. tranſitus per Jordanem, Tab. CCCLXVII.
Joſephus patriarcha fratribus manifeſtatus, Tab. CVI. bos & rhinoceros, Tab. CCCLXII.
Joſuæ Solſtitium, Tab. CCCLXXI.
Jothami Apologus, Tab. CCCLXXVIII.
I piger ad formicam, Tab. DLXXVII.
Ira Tab. XXXIII. in marg. n. 5.
Iridis ſignum, Tab. LXV. demonſtratio Tab. LXVI.
Iris Florentina Tab. CCXIII. Fig. H. iris paluſtris lutea &c. Tab. DXIII. Fig. H.
Iſis vid. *Cybele.*
Iſraëlitæ ſtipulas in Ægypto legentes Tab. CXXI. eorum exitus ex Ægypto, Tab. CXLVIII. trajectus per littus arenoſum, Tab. CLII. tranſitus miraculoſus, Tab. CLIII. Tribuum tranſitus per duodecim hiatus, Tab. CLIV. triumphata Ægyptiorum ſubuer-

ſubuerſio, Tab. CLV. aquæ amaræ dulcificatæ, Tab. CLVI. fontes & palmæ in Elim, Tab. CLVII. CLVIII. Mannæ collectio, Tab. CLIX. Selauim, locuſtæ, Tab. CLXI. rupes aquiflua, Tab. CLXIV. Iſraëlitæ *ἐνωτιοδόται*, Tab. CCXVII. A. tribuum vexilla, Tab. CCLXXXVIII. caſtra pro ducentis Iſraëlitis, Tab. CCLXXXIX. pro duobus millibus & quingentis, Tab. CCXC. Iſraëlitarum Tactica, Tab. CCXCI. uxorum ſuſpectarum *δοκιμασίᾳ*, Tab. CCXCIII. principum Iſraëlis donaria, Tab. CCXCV. placentæ ex Manna contrita, Tab. CCCI. tumultuantium interitus, Tab. CCCVII. ſubitaneæ mortis expiatio, Tab. CCCVIII. caſtra ad Jordanem Tab. CCCXX. Iſraëlitæ ut apes fumigatæ, Tab. CCCXXIII. eorum tranſitus per Jordanem, Tab. CCCLXVII. circumciſio Galgalitica, Tab. CCCLXVIII. Iſraëlitæ Geographi, Tab. CCCLXXII. feſtum tabernaculorum, Tab. CCLXXXIV: DIV. Iſraëlitæ argentum reprobum, Tab. DCXXIV. *Σιτέμποροι*, Tab. DCXXXIV.

Judæ Leones, Tab. CIX.

Judæorum δευτεροφορίαι, Tab. CCLXXXIV. DIV. lex agraria, Tab. CCLXXXV. morbi rebellium pœnæ, Tab. CCLXXXVI. exitus ex Babele, Tab. DIII. flagellationis mos, Tab. DCCII. Fig. A.

Judas proditor *πρηνὴς*, Tab. DCC.

Jugerum Tab. CCCXCII. Fig. a b c d.

Juglans Tab. DCIII. cum characteribus, in marg.

Junci characteres Tab. DXIII. in marg. Fig. B. juncus maximus Fig. C. floridus major C. B. Fig. G. characteres ejus Fig. F.

Juniperus Tab. CCCCLXXIII. Fig. B. ejus characteres Fig. A. in marg. minor montana folio latiore &c. Tab. DLXXI. Fig. I.

Jupiter Ceraunius in nummis, Tab. DXX. in marg. Fig. A. B. C. D. *Jouis Ammonis* ſimulacrum, Tab. CCCXXVI. Fig. A.

Juſtus arbor ad riuos, Tab. DXXXVI.

Ιχθυολατρεία gentilium, Tab. CCCXXVI.

K.

KAκῦ κόρακος κακὸν ὦον, Tab. CCCLXI.

Kali Arabum primum genus Rauwolf. I. B. Tab. DCXXIII. Fig. B. geniculatum alterum vel minus C. B. Fig. C. Kali characteres ad marg. Fig. D.

Kely Bramanum, Tab. LXXXIX. Fig. VI.

Κερατία prodigo, Tab. DCCXIX.

Keſita Sichemitarum, Tab. XCIX.

Kikajon Jonæ, Tab. DCLI.

Kippod Babelis incola, Tab. DCVIII.

Kore, gallinago &c. Tab. CCCCI.

L.

LAbra ænea in Templo Salomoneo, ad mentem Villalpandi Tab. CCCCLIV. Lundii Tab. CCCCLV.

Lacerta Tab. XXII. Fig. Y. caudiuerbera Tab. CCLXIII. Fig. F. viridis cum ſceleto Fig. G. Iguana Fig. I. K.

Lactuca capitata, Tab. CXXXVIII. in marg. Fig. I.

Ladani colligendi inſtrumentum Cretenſium, Tab. CCXV. Fig. b.

Lampetra altera minor, Tab. CCXXXVIII. Fig. C.

Lapis Sinaiticus Tab. CXVII. in marg. Fig. A.

Larix, arbor, Tab. XXXIV. Fig. A. ejus fructus, Tab. XXXV. Fig. E. folia Fig. F. in marg. Larix orientalis fructu rotundiore obtuſo &c. Tab. CCCCXVIII. Fig. A. ejus fructus Fig. B.

Laterum coctio, Tab. LXVIII.

Lauro affinis Terebinthi folio &c. Tab. CCCCLXIII. a. Fig. K. Laurus impiorum ſymbolum, Tab. DXLVII. ubi ſiſtitur laurus ipſa arbor Fig. A. Laureola folio deciduo Fig. C. ejus characteres Fig. D. Laurus camphorifera, Tab. DXCVI. Fig. I.

Lazarus ex mortuis reſuſcitatus, Tab. DCCXXIV.

Lebbonah Tab. CCXVII.

Lectus Ogi ferreus, Tab. CCCXXIV.

Ledon latifolium Creticum &c. Tab. CII. Fig. V.

Lens vulgaris, Tab. LXXXV. Fig. I. major Fig. II. in marg. utriusque characteres Fig. III.

Leo Tab. XXII. Fig. L. Tab. CCLIX. leones Judæ, Tab. CIX. Leo & Leæna *ἀγέλειοι*, Tab. CCCXVI. Leo dormiens, Tab. CCCXIX. Leonis ſceleton, Tab. CCCLXXXI. Leo *προφητοκτόνος, ὀ κρεόφαγος*, Tab. CCCCLXVII. leones *ἀνθρωποκτόνοι*, Tab. CCCCXCIII. leo rex & vile inſectum, Tab. DIX. *λέουσι χάσμ᾽ ὀδόντων*, Tab. DLIII. leunculi ad prædam rugientes, Tab. DLXIV. leones parcunt piis, Tab. DCXLIII. leonum præda hoſtes Danielis, Tab. DCXLIV.

Lepra Tab. CCLXVIII. Moſis manui immiſſa & amiſſa, Tab. CXIX. lepra veſtium, Tab. CCLXXI. ædium Tab. CCLXXIV.

Leproſorum purgatio, Tab. CCLXXII. ſacrificium purgatorium, Tab. CCLXXIII. leproſus ſanatus, Tab. DCLXIX.

Lepus Tab. XXII. Fig. P. Tab. CCXXXVI. ejus ſceleton Fig. A. lepus rarior cornutus Fig. B. ejus cornua, Fig. C.

Lepus marinus, Tab. XVIII. Fig. C.

Leuiathan balæna, Tab. DXXXIII. Crocodilus Tab. DXXXIV. Leuiathan vectis Tab. DCX.

Leuitarum numerus, Tab. CCXCII. ſuburbia Tab. CCCXXI. & CCCXXII.

Lignum Rhodium Tab. CCCCLXIII. a. Fig. K. Ligno ſpes reliqua Tab. DXIX.

Liguſtrum orientale, Tab. DXCVI. Fig. II.

Lilia alba Tab. LXXXVIII. in marg. Fig. II. Lilia vallium Tab. DXCVIII. Lilia agri Tab. DCLXVIII.

Liliaſphodelus luteus, Tab. DXCVIII. Fig. B. ejus characteres, in marg. Fig. c.

Lilio-Narciſſus Japonicus, Tab. DCLXVIII. Fig. I. ejus flos expanſus cum ſuis petalis Fig. II. ſtilus Fig. III. 1. ſtamina cum ſuis apicibus n. 2. floris umbilicus n. 3. vaſculum ſeminale n. 4. pedunculus n. 5. duo petala n. 6. vaſculi ſeminalis tria loculamenta Fig. IV.

Limax communis cum ſuis ſpeciebus, Tab. DLIV. Fig. A. marina Fig. B. tertia Rumphii Fig. C. nuda cinerea terreſtris Fig. D.

Linguæ petulantia lædit, Tab. DLXXI.

Linum Tab. CXXXIII. in marg. Fig. I. ejus characteres Fig. II. ſcandens flore dilute purpureo &c. Tab. CCCLXV. A.

Locuſtarum plaga in Ægypto, Tab. CXXXIV. locuſtæ Selauim in deſerto, Tab. CLXI. locuſta talpa Capenſis pro Chargol declarata, Tab. CCLV. Fig. 1. Capenſis pro Solam habita Fig. 2. minor flauicans ſeu Chagab edulis, Tab. CCLVI. Fig. 3. fuſcogriſea Capenſis Fig. 4. Capenſis duplici ornata criſta Fig. 5. ex Batauia Indiæ orientalis Fig. 6. viridis Tunitana & Tripolitana Fig. 7. Surinamenſis omnium pulcherrima Fig. 8. Sumatrenſis pro Arbe habita Fig. 9. ex Europæis Saxonica Fig. 10. ex maximis in China & Tartaria obuia Fig. 11. Braſilienſis Gaayara Fig. 12. alia, cujus caput, crura & aluus veluti foliis ſunt tecta Fig. 13. maxima cinereo-purpurea maculis brunis Fig. 14. maxima viridis alis latiſſimis Fig. 15. viridis media Fig. 16. viridis minor Fig. 17.

Log,

Log, menſura Hebræorum, Tab. CCLXXIII.
Lolium Dioſcoridis ſiue gramen loliaceum ſpica longiore C. B. Tab. DCLXXXII. Fig. I.
Lothi uxor fit ſtatua ſalis, Tab. LXXX.
Lotus Ægyptia Tab. CIII. in marg. Fig. VI.
Lucius, piſcis, Tab. DXVIII. Fig. I. II. ejus veſica natatoria Fig. III. IV. V. cor & arteria magna cum ſuis ramis Fig. VI.
Lues pecuaria, Tab. CXXX.
Luffab Arabum, Tab. LXXXIX. Fig. V.
Lunæ facies ſub tubo, Tab. XI. Fig. II. phaſes diuerſæ reſpectu terræ Fig. III. eclipſis totalis Fig. V.
Lunaticus ſpumans miraculo ſanatus, Tab. DCLXXXVII.
Lupus rapiens Tab. CXIII. Fig. A. aureus Fig. B. τῶν ὤτων λύκον κρατεῖ, Tab. DLXXXII.
Lupus, piſcis, Tab. XV. n. 16.
Lycium Indicum alterum C. B. Tab. DCCIII. Fig. A.

M.

Majorana vulgaris, Tab. CXLV. Fig. V. ejus characteres Fig. VI.
Malefici, incantatores, Tab. CCCXLVI.
Malua vulgaris minore flore &c. Tab. DXXVI. Fig. D. ejus characteres Fig. E.
Mandragora Tab. LXXXVIII. Fig. I. in marg.
Mannæ collectio, Tab. CLIX. Manna aſſeruata σκωληκόβρωτος, Tab. CLX. placentæ ex Manna contrita, Tab. CCCI.
Mantis minor viridis, locuſta Braſilienſis, Tab. CCLVI. Fig. 12.
Manus votiua pro ſalute prolis maſculæ &c. Tab. CCXLVII. Fig. G. G. manus DEI Aſſotiis grauis, Tab. CCCLXXXIX. manus arida miraculo extenſa, Tab. DCLXXX.
Margarita in conchis margaritiferis, Tab. XXV. Fig. II. Tab. CLIX. Fig. I. omnium maxima Monarchæ Perſarum, Tab. DXXIII. in marg. n. 4. ex maximis Magni Mogolis n. 5.
Mare æneum Eduardi Bernardi Tab. CCCCXLVII. Leon. Chriſtoph. Sturmii Tab. CCCCXLVIII. ejuſdem ichnographia Tab. CCCCXLIX. & ſectio orthographica maris illius Tab. CCCCL. Villalpandi Tab. CCCCLI. Lamii & Freyeri Tab. CCCCLII. Reyheri Tab. CCCCLIII. A. Melii ib. B.
Maris reptilia, Tab. DLXV. mare æſtuans Tab. DLXIX. DCLXXII.
Marrubium album vulgare, Tab. CXL. Fig. IV.
Martes, Tab. CLXXVII. Fig. 4.
Matricaria vulgaris ſiue ſatiua, Tab. CXLII. Fig. VIII.
Mauz, ficus Indica, Tab. XCI. Fig. VIII.
Mel, diuinum artificium, Tab. DXLI.
Melanætus Tab. CCXLI. Fig. C.
Melo, Ægyptiis Abdellaui dictus, Tab. CCXCVII. Fig. B. Indicus, Tab. CCXCVIII. Fig. C. melonis characteres, Tab. CCXCVII. in marg. Fig. E.
Melopeponis characteres, Tab. CCXCVIII. Fig. G. Melopepo clypeiformis C. B. Tab. CCCCXXXVI. Fig. B.
Menſa aurea in Tabernaculo Moſaico, ſecundum Scacchum Tab. CLXXXIII. Fig. A. Torniellum ibid. Fig. B. Lundium Tab. CLXXXIV. Fig. C. panes propoſitionis illi imponi ſoliti Fig. D. patina aurea Fig. E. panis in patina Fig. F. menſa panesque Scacchi, Tab. CLXXXV. Fig. H. anonymi Angli Fig. G.
Menſtruatarum purgatio, Tab. CCLXXVI.
Mentha hortenſis verticillata ocymi odore C. B. Tab. DCXCII. Fig. I. ejus characteres, in marg. Fig. A.
Merops Tab. CCXLIX. Fig. G.
Meror, Sonchus, Tab. CXLIII.
Meſpilus apii folio ſylueſtris ſpinoſa &c. Tab. CCCLXXVI. Fig. A. ejus characteres Fig. D. in marg. Spinæ rigidæ & acutæ Tab. CCCLXXVII. Fig. F. in marg.
Miluus Tab. CCXLII. Fig. C. æruginoſus Tab. CCL. Fig. C.
Miraculum ad piſcinam Betheſdæ, Tab. DCCXXII.
Mirjam leproſa, Tab. CCCIII.
Moabum perdit fallacia viſus, Tab. CCCCLXXXI.
Mola, qua ingredientia miſcentur pro caſeo viridi Glarenenſium, Tab. CCCI.
Monedula Tab. CCLII. Fig. K.
Monoceros, piſcis, Tab. XVI. Fig. E.
Monſtrum ex valle Tellina, Tab. CCCXXXVIII. Fig. F.
Montis ſancti Ichnographia, Tab. CCCCXXI. montes in ſtatera appenſi, Tab. DCXV.
Monumentum quoddam diluuianum, Tab. DCCL.
Morbi rebellium pœnæ, Tab. CCLXXXVI.
Mori claſſicum canentes, Tab. CCCCIV. morus nigra I. B. ibid.
Mors in olla, Tab. CCCCLXXXIV. ultima linea rerum, Tab. DXLVIII. mortis ſubitaneæ expiatio, Tab. CCCVIII.
Mortarii coctio, Tab. LXVIII.
Mortuus reſurgit, Tab. DCCXIV.
Moſchiferum animal, Tab. CCX. Fig. M.
Moſes in arcula, Tab. CXV. μυλώτης Tab. CXVI. ejus baculus ſerpens, Tab. CXVIII. lepra ei immiſſa & amiſſa, Tab. CXIX. Moſes in precando ſuſtentatus, Tab. CLXV. Moſis jejunium quadrageſimale, Tab. CLXXII. Moſes μοχολέτωρ, Tab. CCXX. μαρμαρυγώδης Tab. CCXXI. circumſpiciens plagas Tab. CCCXXV.
Mulier αἱμοῤῥοοῦσα ſanata, Tab. DCLXXVI. Cananæa CHRISTO ſupplex Tab. DCLXXXVI.
Mulorum inuentio, Tab. C.
Mundi Syſtemata, Copernicanum Tab. I. Ptolemaicum ib. Fig. I. Tychonicum Fig. II. Medium inter Tychonicum & Copernicanum Fig. III. Sphæræ mundanæ diuiſio in circulos, lineas & puncta Fig. VI. VII. Mundi plagæ, Tab. DLXVIII.
Muræna Tab. CCXXXVIII. Fig. B.
Murex ramoſus Tab. XX. Fig. L.
Mus Tab. XXII. Fig. R. Tab. CCLX. Fig. C. ejus ſceleton, ib. Fig. C. Mus Alpinus, Tab. CCXXXV. ejus ventriculus Fig. A.
Muſcarum plaga in Ægypto, Tab. CXXIX. In margine ſiſtitur muſca canina Fig. 1. muſcæ equinæ aculeus Fig. 2.
Muſculi Glutæi Tab. XCVII. Fig. I. muſculi brachii Tab. CLXV. in marg. Fig. A. B. C. D. E.
Muſculus vulgaris, Tab. XX. Fig. I. fluuiatilis Tab. DLXV. Fig. I. marinus Fig. II. muſculi motus progreſſiuus Fig. III. lingula Fig. IV. ejusque ſitus internus Fig. V. A. muſculi quomodo ſe corporibus affigant, Tab. DLXVI. Fig. XVI. quomodo neant Fig. XVII.
Muſtela Tab. CCLX. A.
Muſto expleti, ſed gratiæ diuinæ, Tab. DCCXXVI.
Myricæ in deſerto, Tab. DCXXVII.
Myrrhifera arbor, Tab. CII. Fig. IV. Tab. CCX. Fig. A.
Myrtus ſylueſtris foliis acutiſſimis C. B. Tab. DIV. Fig. C. characteres ejus in marg. Fig. D. Myrtus pro urtica, Tab. DCXX.

V. Index Figurarum,

N.

NAaman ſanatus a lepra, Tab. CCCCLXXXVI.

Nabal λιθοκάρδιος, Tab. CCCC.

Naphthali ceruus celer, Tab. CXII.

Nardus ἔυοσμος, Tab. DXCV. nardi Indicæ radix piloſa Fig. A. nardus montana radice oliuari C. B. Fig. D. Gallica Fig. E. adulterina Fig. F.

Nataph, balſamum, Tab. CCXIV.

Nauigiolum Grœnlandicum, Tab. XLI. Fig. G.

Nauis, Belgis Fluyt dicta, Tab. XLI. Fig. E. triremis turrita veterum, Tab. CCLVII. Fig. 18. bellica ex maximis, Tab. DCXXXIII. nauis agitur vento, feritur undis, Tab. DCXLIX.

Nautilus, Tab. XIX. Fig. A.

Naziræorum leges, Tab. CCXCIV.

Necoth, Styrax, Tab. CI.

Nerium arboreum &c. Tab. CCXCIII. in marg. Fig. A.

Neruus cruralis, Tab. DXV. Fig. C. neruorum pars præcipua, Tab. DXCIII. nerui ophthalmici, Tab. XCVIII. Fig. A. B. C. D.

Neſcher, aquila, Tab. CCXL.

Netrix ſedula conjux, Tab. DLXXXIX.

Nigella Cretica folio fœniculi C. B. Tab. DCXI. Fig. A.

Nitrum Tab. DCXXIII.

Niuis theſauri, Tab. DXXX. dendrites niuoſi ibid. Fig. A. B.

Noa agricola & vinitor, Tab. LXVII.

Noctua Tab. CCXLIV. Fig. G. ex rarioribus minor, Tab. CCXLVI. Fig. B.

Non miſſura cutim niſi plena cruoris, Tab. DLXXXIV.

Numen Solare Japonenſium, Tab. CCCXXVII. Fig. A.

Nummi antiqui Tab. XXXII. in marg. *Judaici* Tab. LXXXI. in marg. Tab. CCXXI. in marg. Tab. CCLXXXIV. in marg. Fig. A. B. Tab. CCCIX. in marg. *Ægyptiaci* loti florem exhibentes Tab. CIII. in marg. Fig. a. b. c. *Romani* præferentes aquilam in conſecrationis ſignum Tab. CLXVI. in marg. aras Tab. CXCVI. Fig. A. B. G. alii Tab. CCCXLV. Fig. A. B. G. alii exhibentes Herculem λεοντοφόνον Tab. CCCLXXX. Fig. A. B. Orpheum muſica beſtias domantem Tab. CCCXCIII. Fig. A. *Siculi* præferentes capras Tab. CCCXXXVIII. in marg. Fig. G. H. I. alii Tab. DXXII. Fig. A. B. Nummus *Rhodiorum* ſolem cum roſa exhibens Tab. CCCXXVII. Fig. B. Nummi *Quadrati* & *Mithridatis* Tab. CCCXXVIII. Fig. D. E. Varii variorum nummi repræſentantes palmas Tab. CLVII. CLVIII. in marg. Tab. DXXV. Fig. I. II. apidem Ægyptiorum Tab. CCXIX. Fig. F. H. Βοοθυσίαν gentilium Tab. CCXXIII. Fig. A. Hiſpaniam cum cuniculo ceu ſymbolo Tab. CCXXXV. Fig. B. Gryphum Tab. CCXL. Fig. I. II. aquilam fulmigeram ib. Fig. III. coruum Tab. CCXLIII. Fig. D. Ibidem Tab. CCXLVII. Fig. H. noctuam Tab. CCXLVI. Fig. I. ciconiam, ut pietatis ſymbolum Tab. CCLII. Fig. H. H. naues Tyrias Tab. CCLVII. Fig. 19. 20. 21. hircorum & caprarum cultum religioſum Tab. CCLXXVII. Fig. C. D. E. Jouis Ammonis, Alexandri M. & Lyſimachi capita Tab. CCCXXVI. Fig. C. D. E. leonem Tab. CCCCX. Jouem Ceraunium Tab. DXX. in marg. Fig. A. B. C. D. Phœnicem auem Tab. DXXIV. Fig. A. B. C. D. dracones criſtatos Tab. DXXVIII. Fig. C. D. E. Hippopotamum cum Nilo Tab. DXXXII. Fig. I. II. III. Crocodilum Tab. DXXXIV. Fig. A. B. aprum Calydonium Tab. DLVIII. Fig. A. B. C. Pardum ſiue pantheram, Tab. DCI. Fig. B. C. D. cetum Tab. DCL. Fig. C. in gratiam Pauli ob relegationem ſerpentum ex inſula Melita, Tab. DCCXXXVI. Fig. C.

Nymphæa alba major &c. Tab. CCXCIX. Fig. I. cum ſuis characteribus, in marg. Fig. I.

O.

OBſeſſi a dæmone, Tab. DCLXXIII.

Oculus ſiniſter, Tab. CVI. in marg. Fig. I. oculus Tab. DLXI. ubi ſiſtuntur ejus muſculi in ſitu naturali Fig. I. oculus vituli ſiniſter Fig. II. muſculi oculi ouilli Fig. III. oculi tunicæ & humores Fig. IV. tunica vitrea cum ligamentis ciliaribus Fig. V. cornea humana facie poſteriore viſa Fig. VI. eadem ſub microſcopio Fig. VII. humor cryſtallinus vitulinus Fig. VIII. oculus juuenci Fig. IX. oculus humanus ſiniſter Fig. X. modus repræſentandi imagines in fundo oculi Fig. XI.

Odium Tab. XXXIII. n. 5. in marg.

Oenoplia ſpinoſa C. B. Tab. CCCLXXIX. Fig. D.

Oeſtri vermis ex cute bouina vel vaccina Tab. DCXLV. in marg. Fig. I. ventre ſupino Fig. II. per longitudinem ſectus & capite truncatus Fig. III. chryſalis, in qua conſpicitur nympha aſili nondum plene matura dorſotenus Fig. IV. eadem nympha intra chryſalidem ventretenus ſpectata Fig. V. chryſalis alia perfectior & aperta Fig. VI. vermis ſub microſcopio Fig. VII. œſtrum ipſum perfectum ſub eodem Fig. VIII.

Ogi lectus ferreus, Tab. CCCXXIV.

Ohim Tab. DCVII.

Oleæ ramus oliuis onuſtus, Tab. LXIII. in marg. Fig. A. flos arboris monopetalus cum & ſine calyce, Fig. B. C. fructus ouatus mollis Fig. D. idem oſſiculo fœtus Fig. E. ex olea oleum, Tab. CC. Olea ſylueſtris Tab. CCCLXXVIII. Fig. A.

Oleaſter ſiue olea ſylueſtris I. B. Tab. DCCXL. Fig. A.

Oleum ex olea, Tab. CC. oleum & farina Sareptanæ, Tab. CCCCLXIX. oleum ex vacuo Tab. CCCCLXXXII.

Oliuarum folium, Tab. LXIII.

Omaſus, ventriculus capræ tertius, Tab. CCXXX. Fig. I. C. bubulus externis fibris denudatus, Tab. CCXXXII. Fig. VII. ejus ſubſtantia membranacea & foliacea Fig. VIII. folia integra &c. Tab. CCXXXIII. Fig. IX. X.

Ὁμοζυγία injuncta, Tab. CCCXLIX.

Onager Tab. DXII. Africanus Tab. DXVI.

Onocrotalus Tab. CCXLVI. Fig. C.

Ononidis ſpinæ Tab. XXXI. Fig. 10. in marg.

Ophirea claſſis aurifera, Tab. CCCCLVIII. iter ad Ophir, Tab. CCCCLX.

Ophthalmici nerui, Tab. XCVIII. Fig. A. B. C. D.

Opobalſamum Tab. CCXIV. Fig. A.

Opuntia maxima, planta, Tab. CLXXV. Fig. 1. ejus folium & flos Fig. 2. inſectum ex hac planta, quod dat cochenillam, Fig. 3. in marg. ubi F. eſt chryſalis, G. Scarabeolus ipſe; idem inſectum ſub microſcopio Fig. 4. 5. 6.

Orbis muricatus Tab. XV. n. 8.

Orca Tab. XVI. Fig. B. Orcæ dens Tab. XVII. Fig. D. rictus Tab. DCL. Fig. B.

Origanum ſylueſtre, Tab. CXLV. Fig. III. ejus characteres Fig. IV.

Orion, ſidus, Tab. DXIV. DXXXI.

Orpheus Muſica beſtias & cerberum domans in nummo & gemma repræſentatus, Tab. CCCXCIII. Fig. A. B.

Ortygometra Tab. CLXII. Fig. 1.

Oryx Tab. CCCXIV. Tab. CCCXL. b. Fig. O. orygum vetus tabula, Tab. CCCXV.

Oſſa tria innominata, Tab. XCVII. in marg. Fig. C. in oſſe iſchio acetabulum d. ligamentum latum & circulare g.

Oſſifraga

Oſſifraga aquila, Tab. CCXL. Fig. B.
Oſtium Sanctiſſimi in templo Salomoneo, Tab. CCCCXXXV. CCCCXXXVIII. Veſtibulum inter & Sanctum, Tab. CCCCXXXIX.
Oſtreum echinatum Tab. XX. Fig. n.
Oua tum armato tum nudo oculo conſpicua formicæ Tab. XII. Fig. 1. papilionis ib. Fig. a. b. gallinæ incubantis, ejusque diuerſi ſtatus Tab. XIII. n. 1. ſeqq. in marg. ſerpentis tunicis tum inuoluta tum euoluta, Tab. CXXII. in marg. Fig. I. II. vermis coccigeri Tab. CLXXIV. Fig. 17. F. G. ſtruthionis Tab. CCXLV. Fig. III.
Ouis Tab. XXI. Fig. D. ouium varietas Tab. XCII. oues punctis reſperſæ Fig. I. maculatæ Fig. II. oues laticaudæ Tab. CCIV. cibus & veſtes ex ouibus Tab. DLXXXIII.
Oxyacanthæ ſpinæ, Tab. XXXI. Fig. 12. in marg. Oxyacantha C. B. Tab. CCCLXXVI. Fig. A. Dioſcoridis Fig. B. utriusque characteres Fig. D. Galeni Tab. CCCLXXVII. Fig. C.

P.

PAlæſtinæ abundantia campeſtris, Tab. CCCXXX. Palæſtina hortenſis & melliflua, Tab. CCCXXXI. ejus palmæ & metalla, Tab. CCCXXXII. terra ex omni parte beata, Tab. CCCXXXIV.
Paliurus Tab. CCCLXXIX. Fig. F. ejus characteres Fig. E.
Palma, arbor, Tab. CLVII. CLVIII. in nummis frequens, in marg. Fig. 1. ſeqq. palma dactylifera major vulgaris, Tab. CCCXXXII. Palma mas & fœmina, Tab. DXXIV. Fig. E. F. palma obtinet palmam, Tab. DXXV. ubi ſiſtitur ſpatha Fig. 1. 2. ſpadix nouellus, Fig. 4. isque turgeſcens e ſpatha prorumpens in virgulas reſolutus Fig. 3. 6. 12. ſpadicis floſculi Fig. 5. ſpadix fœmineus Fig. 6. 12. variæ fructuum formæ Fig. 7. 8. 9. 10. maturitas Fig. 11. nummi palmam exhibentes, ib. Fig. I. II.
Palpebra Tab. CVI. in marg. Fig. II.
Panax paſtinacæ folio an Syriacum C. B. Tab. DCXXXIV. Fig. A. coſtinum C. B. Fig. B.
Panes propoſitionis ex mente Lundii Tab. CLXXXIV. Fig. D. panis iſtiusmodi in patina aurea Fig. F. panes iſti ex mente Scacchi, Tab. CLXXXV. Fig. H. anonymi Angli Fig. G.
Panis pentadi, Tab. CCCCLXXXV. panis quotidianus, Tab. DCLXVII.
Panthera in nummis & achate expreſſa, Tab. DCI. Fig. B. C. D. E.
Papilionis tum nudo tum armato oculo conſpicui ouum Tab. XII. Fig. a. b. vermiculus ſiue eruca Fig. c. d. aurelia mas & fœmina Fig. e. f. papilio nocturnus, mas alatus Fig. g. fœmina impennis Fig. h. i. in marg. Papilio viti inſidens, Tab. CCCLIII. Fig. A. B. C.
Papio Tab. DCVII. Fig. B.
Papyrus Nilotica, Tab. CXV. in marg. Fig. A. papyri thyrſus Fig. C.
Paradiſi ſitus, Tab. XXIV.
Paralyticus tecto demiſſus, Tab. DCLXXIV.
Pardus Tab. DCI. Fig. A. Pardi maculæ Tab. DCXXVI.
Παροινία Sacerdotum, Tab. CCXXVIII.
Paſſer montanus, Tab. DCLXXIX. Fig. A. canarius Fig. B.
Paſtinacæ notæ characteriſticæ, Tab. DCXXXIV. in marg. Fig. C.
Paſtorale artificium Tab. XCIV.
Patella Tab. XIX. Fig. Y. Tab. DLXV. Fig. VIII. IX.
Patina aurea menſæ aureæ imponi ſolita, Tab. CLXXXIV. Fig. E.
Paulo vipera innoxia, Tab. DCCXXXVII.
Pauo Tab. CCCCLXII. Fig. E.
Pauperiores Iro, Tab. DXXVI.
Peccatoribus dignæ pœnæ, Tab. CCCLII. peccatorum vindicta, Tab. CCCLX.
Pecten vulgaris, Tab. XX. Fig. f.
Pectorale Aharonis, Tab. CCI.
Pectunculus Tab. DLXV. Fig. VII.
Pecuaria lues Tab. CXXX.
Pediculorum plaga in Ægypto, Tab. CXXVII. ubi ſiſtitur in marg. piatula Fig. A. pediculus capreoli Fig. B. cameli Fig. C. aſini Fig. D. arietis Africani Fig. E. gallinæ Guineenſis Fig. F. Cerui Fig. G. tigridis Fig. H. pediculi geneſis Tab. CXXVIII. ubi ſiſtitur in marg. lens Fig. 1. 2. nympha ouiformis Fig. 3. 4. 5. 6. pediculus a tergo conſpicuus Fig. A. inuerſus Fig. B. formæ maximæ Fig. C. ungula ejus Fig. D. unguis magnus Fig. E F G. partes, quibus crines apprehendit Fig. H I. caput Fig. K. aculeus extra papillam prolatus Fig. L. Pediculus terreſtris, Tab. DLXXVIII. ſub microſcopio Fig. I. nudo oculo Fig. II. in muſcam mutatus Fig. III.
Pelecanus Tab. CCXLVIII. Fig. E.
Pentadi panis, Tab. CCCCLXXXV.
Peponis characteres, Tab. CCXLVIII. Fig. F. in marg. Pepo clypeiformis C. B. Tab. CCCCXXXVI. Fig. B.
Perdix Tab. CCCCI. in marg. Fig. B.
Peſtilentiales bubones, Tab. CXXXI.
Peſtis laqueus, Tab. DLIX.
Petri ſocrus febricitans ſanatur, Tab. DCLXXI. piſcatura miraculoſa, Tab. DCLXXXVIII. Petrus ecſtaticus, Tab. DCCXXXI. miraculo liberatus, Tab. DCCXXXII.
Pharaonis ſomnium, Tab. CIV.
Phariſæus vipera, Tab. DCLXIII.
Phaſianus Tab. CLXII. Fig. 6.
Philiſtæorum expiatorium, Tab. CCCXC.
Phocæna Tab. XVI. Fig. D.
Phœnicum naues, Tab. CCLVII. Fig. 18.
Phœnix auis in nummis frequens, Tab. DXXIV. Fig. A. B. C. D. in marg. Chinenſium Fig. G. Japonenſium Fig. H.
Pholas, teſtaceum marinum, Tab. DLXVII. Fig. XXII. XXIII.
Piatula Tab. CXXVII. Fig. A.
Pica caudata, Tab. CCXLIII. Fig. B.
Pietas Tab. XXXIII. n. 2. in marg.
Piger, i ad formicam, Tab. DLXXVII.
Pilati uxor ſomnians, Tab. DCCI.
Pili candidæ pelluciditatis, Tab. CCLXVIII. Fig. I. II.
Pinus, arbor, Tab. XXXIV. Fig. B. ejus conus, in marg. Fig. G. flores Fig. H. folium Fig. I. pinus domeſtica, Tab. DCXVII. Fig. A.
Pinna oblonga, Tab. XX. Fig. m. concha & ab ea protenſum ſericum byſſinum, Tab. CLXXVI. Fig. 2.
Piſces varii generis, Tab. XV. piſcium captura copioſa, Tab. DCCXIII.
Pius feris ferocibus cinctus, Tab. DCXCII. piis parcunt leones, Tab. DCXLIII.
Placentæ ex manna contrita, Tab. CCCI.
Plagæ Mundi, Tab. DLXVIII.
Planeticorum corporum proportiones reſpectu Solis, Tab. I. Fig. IV.
Plantarum flores varii, Tab. IX. planta gummifera, Bdellium dicta, Tab. XXV. Fig. III. plantæ paluſtres, Tab. DXIII.
Platanus, arbor, Tab. XCIV. Fig. H. ejus characteres, in marg. 4. 4. 4.
Pleiades, ſidus, Tab. DXIV.

Pœnæ rebellium morbi, Tab. CCLXXXVI. pœna vitæ diſſolutæ, Tab. CCCLI. pœnæ peccatoribus dignæ, Tab. CCCLII.
Polypus Tab. XVIII. Fig. A.
Pontificis ſummi pectorale, Tab. CCI. ornatus Tab. CCII. nempe tunica Fig. a a. baltheus ſiue cingulum Fig. b b. tiara ſiue pileus Fig. c c. pallium Fig. d d. humerale Fig. e e. cingulum ephodi Fig. f f. pectorale Fig. g g. corona aurea Fig. h h. lapides in humeris Fig. i i.
Populus alba, Tab. XCIII. Fig. B. nigra Fig. D. characteres populi, in marg. 2. 2. 2.
Porcus, Tab. XXI. Fig. F. Tab. CCXXVII.
Porrum commune capitatum, Tab. CCXCIX. Fig. K. cum ſuis characteribus, in marg. Fig. K.
Portarum Templi Salomonei Ichnographia, Tab. CCCCXXIII. & quidem Orientalis 1. 1. Septentrionalis 2. y. Meridionalis 3. 4. *Scenographia* Tab. CCCCXXIV. portæ Orientalis Fig. l. Septentrionalis Fig. n. Meridionalis Fig. p. intimæ ad Sanctum Fig. t. *Portarum templi Ezechielis* Ichnographia, Tab. DCXXXVII. Scenographia Tab. DCXXXVIII. & interſectio Tab. DCXXXIX.
Porticuum Templi Salomonei protographia, Tab. CCCCXXII. Fig. S S.
Portulaca marina C. B. Tab. DXXVI. Fig. C.
Poſtes ſanguine ſparſi, Tab. CXLVI.
Primitiæ frugum, Tab. CCLXXXIII.
Primogenitorum cædes in Ægypto, Tab. CXLVII.
Principum Iſraëlis donaria, Tab. CCXCV.
Priſtis Tab. XV. n. 3.
Prodigo κερατία, Tab. DCCXIX.
Prouidet DEUS paſſerculis, Tab. DCLXXIX.
Pſeudo-Ebenus buxi folio &c. Tab. CCCCLXIII. a. Fig. I.
Pſeudo-Sandalum croceum &c. Tab. CCCCLXIII. a. Fig. H.
Pſittacus Tab. XIII. Fig. B. Tab. CCLIII. Fig. N. ejus ſceleton ib. Fig. O. maximus cyano-croceus Tab. CCCCLXIII. Fig. F.
Pſora Tab. CCLXIX.
Ptolemæorum, Cyrenarum Regum, cujusdam ſimulacrum, Tab. CCCXXVI. Fig. B.
Puerperarum immundities, Tab. CCLXVI. ſacrificium, Tab. CCLXVII.
Pulex Tab. CCCXCVIII. Fig. I. ejus geneſis Fig. II - VI. pes poſterior cum tendine abrupto, oculo armato ſe ſiſtens Fig. VII. coitus maris & fœminæ Fig. VIII.
Punica malus, arbor, Tab. CCCXXXI. Fig. A. ejus characteres, in marg.
Purgatio leproſorum, Tab. CCLXXII. gonorrhœorum Tab. CCLXXV. menſtruatarum Tab. CCLXXVI.
Purpura, cochlea, Tab. CLXXIII. Fig. 4. purpuraceus color, Fig. 1. 3.
Pygargus Tab. CCCXXXIX. Fig. L.
Πῦρ θεσπιδαὲς, Tab. CCXCVI. *πυρίβιοι πυρίπλεκτοι*, Tab. DCXLII.
Pythoniſſa Endorea, Tab. CCCCII.

Q.

Quercus Tab. DXIX. & quidem ejus cortex Fig. I. lignum ſiue truncus per longum ſectus Fig. II. arboris hujus horizontale ſegmentum Fig. III.
Quis ſuſtinebit DOMINI frigus? Tab. DLXXV.

R.

Radix te portat, Tab. DCCXL.
Raja, Tab. XV. n. 4.
Ramoth & Gabiſch, Tab. DXXIII.
Rana Tab. XXII. Fig. W. Tab. CCLXI. Fig. E. ranarum plaga, Tab. CXXIV. forma & metamorphoſis, Tab. CXXV. earum generatio, in marg. ubi ſiſtitur ouum rotundum & nigricans Fig. 1. ruptum Fig. 2. magis prodeunte gyrino Fig. 3. qui prorſus extricatus in aqua natare incipit Fig. 4. cujus exhibentur excreſcentiæ juxta caput Fig. 5. oculi Fig. 6. rotundum oris veſtigium Fig. 7. appendicula ſiue excrementum Fig. 8. maculæ Fig. 9. pedes poſteriores Fig. 10. & anteriores Fig. 11. cauda Fig. 12. rana perfecta Fig. 13.
Reem Tab. CCCXIII.
Reliquiæ Diluuianæ nonnullæ ex regno vegetabili & animali, Tab. XLIII. in marg. Fig. I. II. III. ratione miræ configurationis ſtratorum terræ in circuitu lacus Urii in Heluetia, Tab. XLVI. ex regno vegetabili aliæ, Tab. XLVII. XLVIII. Sceletum humanum, Tab. XLIX. ex familia quadrupedum, Tab. L. LI. LII. ex auibus, piſcibus & teſtaceis marinis, Tab. LIII. ſeqq.
Renes cum pinguedine & omento, Tab. CCXXV.
Reptilia marina varii generis, Tab. XVIII. XIX. XX. DLXV. DLXVI. DLXVII.
Reſinæ in Galaad, Tab. DCXXV.
Reſpirationis organa, Tab. DXXI. nempe thoracis oſſa Fig. I. pulmones Fig. II. vena ſine pari, caua, & arteria magna Fig. III.
Rhamnus ſpinis oblongis flore candicante, Tab. CXVII. in marg. Fig. D. foliis buxeis minimis confertim naſcentibus ſpinis longis armata, Tab. CCCCLXV. Fig. A. ejus characteres Fig. B.
Rhinoceros, Tab. XXI. Fig. G. Tab. CCCXIII.
Rhodium lignum, Tab. CCCCLXIII. a. Fig. K.
Rhombus, piſcis, Tab. XV. n. 6.
Ricinus Tab. DCLI. Fig. A. ejus characteres Fig. B. minor ſtaphyſagriæ folio &c. Fig. C. minor viticis obtuſo folio &c. Tab. DCLXVII.
Romanorum Ara pacis, Tab. CXCVI. Actus ſimplex & quadratus, Tab. CCCXCII. flagellatio Tab. DCCII. Fig. B.
Ros Tab. CCCLVI.
Roſarum ſpinæ, Tab. XXXI. Fig. 11. in marg. rubus Tab. CXVII. in marg. Fig. C. roſa campeſtris ſpinoſiſſima &c. Tab. CCCCLXV. Fig. C. Roſa Saron, Tab. DXCVIII. & quidem roſa rubra multiplex C. B. Fig. A.
Roſtrum anatis, teſtaceum marinum, Tab. XX. Fig. K.
Rubus ardens, Tab. CXVII. vulgaris ſiue fructu nigro, ib. in marg. Fig. B.
Rupes aquiflua, Tab. CLXIV.
Rupicapra Tab. CCCXXXVII. Fig. C. & Tab. CCCXCVII.
Ruſcus Tab. DCXX. Fig. B.
Ruſticola, Tab. CCCCCI. in marg. Fig. A.
Ruta hortenſis latifolia C. B. Tab. DCXCII. Fig. II. characteres ejus, ad marg. Fig. B.

S.

Sabæorum reginæ introitus, Tab. CCCCLIX.
Sabina folio Cupreſſi C. B. Tab. DXCVII.
Sacerdos Ægyptius cum loto in capite, Tab. CIII. in marg. Fig. VII. Sacerdotum initiatio, Tab. CCIII. *παρϑονία* Tab. CCXXVIII. ſacerdotii incapaces, Tab. CCLXXXI. Donaria pro ſacerdotibus, Tab. CCCXLIII. Sacra in Sacerdotum atrio peragenda, Tab. CCCCXL.
Sacrificia ex mundis, Tab. CCXXIII. gentilium ex bobus, in nummis frequentia, Tab. CCXXIII. A. ſacrificia rejicula, Tab. CCLXXXII. ſacrificium cibaria-

cibarium, Tab. CCCVI. Gedeonis Tab. CCCLXXIV. Sacrificia ad clauos & in menſis, Tab. DCXL.
Salamandra Tab. CCLXII. Fig. E.
Salix, arbor, Tab. XCIII. Fig. C. ejus characteres, in marg. 3. 3. 3. Salix folio late ſplendente &c. Tab. DLXXII. Fig. I.
Salomonis panis quotidianus, Tab. CCCCXVII. operarii in Libano, Tab. CCCCXIX. templi ſtructura vid. *Templum Salomoneum.* Domus Saltus Libani, Tab. CCCCXLI. CCCCXLII. claſſis Ophirea aurifera, Tab. CCCCLVIII. exemplar templi ei traditum, Tab. CCCCXCVIII.
Samaria obſeſſa, Tab. CCCCLXXXIX.
Samarita Medicus, Tab. DCCXVI.
Sancti in Templo Salomoneo protographia, Tab. CCCCXXII. Fig. h. ichnographia Tab. CCCCXXIII. Fig. t. ſcenographia Tab. CCCCXXV. Fig. h h. ſectio orthographica, Tab. CCCCXXVII. Fig. B. alia ichnographia Tab. CCCCXXIX. ubi ſiſtitur Sanctum ipſum, Fig. i. porta ad illud Fig. h h. in eo locus candelabrorum Fig. k k. menſarum Fig. l l. altaris incenſi Fig. m. Sanctum inter & Veſtibulum janua, Tab. CCCCXXXIX. columnæ, Jachin & Boas, in veſtibulo Sancti, Tab. CCCCXLVI. b.
Sancti Sanctorum in Templo Salomoneo protographia, Tab. CCCCXXII. Fig. S. ichnographia Tab. CCCCXXIII. Fig. u. ſcenographia Tab. CCCCXXV. Fig. i i. ſectio orthographica Tab. CCCCXXVII. Fig. C. interna ſtructura Tab. CCCCXXVIII. alia ichnographia Tab. CCCCXXIX. ubi ſiſtitur Sanctiſſimi porta Fig. n. Sanctiſſimum ipſum Fig. o. locus arcæ fœderis Fig. p. paries ejus Fig. q. Oſtium Sanctiſſimi Tab. CCCCXXXV. & CCCCXXXVIII. Cherubini in eo Tab. CCCCXXXVII. columnæ, Jachin & Boas, ante Sanctiſſimum, Tab. CCCCXLVI.
Sancti monumentis apertis prodeuntes, Tab. DCCIX.
Sanguis ex aqua, Tab. CXXIII.
Santalum lignum, Tab. CCCXVIII. Fig. D.
Saponaria lychnidis folio floſculis an Condiſi Arabum C. B. Tab. DCXXIII. Fig. A.
Sapphirinum ſub DEO cœlum, Tab. CLXXI.
Sareptanæ oleum & farina, Tab. CCCCLXIX.
Sarrauii, Alexandri, nouum motus terræ lunæque ſyſtema, Tab. DLXIII.
Satanas ſerpenti inequitans, Tab. XXX. n. 1.
Satum, tertia pars Ephæ, Tab. LXXVIII.
Saul furioſus, Tab. CCCXCVI.
Saulus fit Paulus, Tab. DCCXXIX.
Scala cochlearis in latere Sanctuarii, Tab. CCCCXXIV.
Scarabæus arboreus major &c. Tab. DCXLVI. ubi ſe præſentat ſpondylus, ex quo ille naſcitur, Fig. a. idem mutatus in chryſalidem Fig. b. Scarabæus fœmina Fig. c. mas Fig. d.
Sceleton corporis a parte anteriori, Tab. DXV. Fig. A. Myologicum Fig. B.
Schecheleth, Ciſtus, Tuſſilago, Tab. CCXV.
Schekedim & Bathnim, Tab. CV.
Schikmim, Sycomorus, Tab. CCCCLXIV.
Schittim, Acacia, Tab. CLXXVIII.
Schoham lapides acromio ſummi Pontificis affixi, Tab. CCI. A. A. B. B.
Sciatericum Achaz, Tab. CCCCXCIV.
Scincus, Tab. CCLXI. Fig. H. fuſcus maximus, Fig. I.
Scirpi characteres, Tab. DXIII. in marg. Fig. A. Scirpus ipſe Fig. C.
Sciurus volans, Tab. DCIV.
Scorpionum terra ἄνυδρος, Tab. CCCXXXIII. In marg. ſiſtitur Scorpionis aculeus Fig. A. B. Scorpio communis naturali magnitudine Fig. C. C. majori Fig. D. Scorpio, cochlea cornuta nodoſa &c. Tab. DCCXLV. Fig. A. Scorpius minor ſiue Scorpæna Rondeletii, ib. Fig. B. Scorpius, piſcis, Tab. XV. n. 19.
Sculpturæ colocynthidum & florum in Templo Salomoneo, Tab. CCCCXXXVI.
Securis innatat aquis, Tab. CCCCLXXXVII.
Selauim, locuſtæ, Tab. CLXI. coturnices aliæque aues, Tab. CLXII. Selauim in plagam, Tab. CCCII.
Seminandi modi circa vites, Tab. CCCXLVIII.
Seminator exit ad ſeminandum, Tab. DCLXXXI.
Semini cuique ſuum corpus, Tab. DCCXLI.
Senii infirmitates, Tab. DXCII.
Sepia, Tab. XVIII. Fig. B.
Sericum byſſinum, Tab. DLXXVI. Fig. 2.
Serpens Tab. XXII. Fig. a. *ſerpens ſeductor*, Tab. XXVIII. ſerpens Indicus coronatus, in marg. n. 1. coronatus Greuini n. 3. alii n. 2. 4. 5. 6. 7. *Serpentis pœna* Tab. XXX. ubi eſt in marg. ſerpens marinus ex mari Norwegico n. 4. Aëtii ex Matthiolo n. 7. *Serpens aſpisque Danis*, Tab. CXI. Moſis baculus ſerpens, Tab. CXVIII. Baculi (Magorum) ſerpentes, Tab. CXXII. ubi ſiſtuntur in marg. oua ſerpentis per tunicas unita Fig. I. ouum, cujus tunica exterior eſt ſemota Fig. II. fœtus in tunicis latens Fig. III. fœtus explicatus Fig. IV. *Serpentes urentes*, Tab. CCCXI. Serpentum & Scorpionum terra ἄνυδρος, Tab. CCCXXXIII. *Serpens Indicus Nierembergii*, Tab. CCCLX. Serpentis cujusdam criſtati caput, Tab. DXXVIII. Fig. A. Serpens craſſus capite & corpore, vertice fuſco &c. Tab. DCVI. Fig. A. ſerpens tenui capite, vertice & corpore hepatici coloris &c. Fig. B. tenuis longus ſulphurei coloris &c. Fig. C. *Serpens Surinamenſis* aquaticus, dorſo cœruleo-nigro &c. Tab. DCXXVIII. Fig. A. *Amphisbæna Americana*, ex rubro, flauo & albido varia &c. Fig. B. *Aſpis Angolenſis* in dorſo fuſca, in ventre cœruleo-alba &c. Fig. C. Amphisbæna Americana ſubcinerea, lineis plurimis transuerſis nigricante colore ſtriatis &c. Fig. D. *Vipera Iſebequenſis* ſublutea, capite craſſiore &c. Fig. E. Amphisbæna Americana, capite diademato, eodem & dorſo ex albo & nigro perbelle teſſellatis &c. Tab. DCXXIX. Fig. F. *Jaculatrix Surinamenſis*, dorſo cœruleo-nigricante, capite ex cœruleo-purpureo &c. Fig. G. Jaculatrix *Ceylanica* ſubcœrulea major, Tab. DCXXX. Fig. A. *Serpens Americanus* craſſior, ex coloribus fuſco & flauido varius &c. Fig. B. Americanus dorſo nigro, ad latus lineis albis reticulato &c. Tab. DCXLVII. Fig. 1. *Vipera Americana*, capite ex carneo & nigro vario, lituris per dorſum totum album variis nigris &c. Fig. 2. Serpens tenuis ex flauo & albo varius &c. Fig. 3. Serpens ex venenatiſſimis, cujus morſus paucis momentis vel horis hominibus & canibus vitam adimit, Tab. DCXLVIII. Fig. 1. Amphisbænæ ſimilis, ex pallido fuſca & nigricans diademata &c. Fig. 2. Amphisbæna ſubflaui in dorſo, in ventre carnei magis coloris, Tab. DCLII. Fig. 1. Serpens lato capite marmorato ex nigricante, fuſco, albo & flauido varia &c. Fig. 2. Serpens Americanus cœruleus, Tab. DCLIII. Fig. 1. Americanus ferrugineo dorſo, maculis per totam laterum longitudinem ſemilunatis nigricantibus &c. Fig. 2. Surinamenſis aquaticus ex nigro, cœruleo & albo varius &c. Fig. 3. Americanus tæniatus, tæniis latioribus cupreis & anguſtioribus ſordide albis &c. Tab. DCLIV. Fig. 4. *Dipſas Surinamenſis*, capite ex nigro, fuſco & albo vario &c. Fig. 5. Serpens Americanus, ex luteo & griſeo in

capite & collo veluti reticulatus &c. Tab. DCLV. Fig. 6. *Acontia Surinamenſis* longa prætenuis &c. Fig. 7. Serpens Americanus tæniis ſubalbidis & cupreis latis &c. Fig. 8. *Acontia Africana*, capitis roſtro & ſuperciliis flaueſcentibus, dorſo cœruleo &c. Tab. DCLVII. Fig. 1. Serpens Americanus, ex albo, lutido & fuſco pulchre variegatus &c. Fig. 2. *Vipera Surinamenſis* alba, faſciis latis vix ſemicircularibus fuſcis &c. Tab. DCLX. Fig. 1. Serpens Americanus griſei coloris &c. Fig. 2. Amphisbæna Americana nigra, atris punctis in nigro notata &c. Fig. 3. Serpens Americanus ex luteo & griſeo in capite & collo veluti reticulatus &c. Fig. 4. alius dorſo nigricante, lineolis per maximam dorſi partem albis &c. Fig. 5. Vipera Iſebequenſis toto corpore ex coloribus terreo, luteo & alba varia &c. Fig. 6. *Guineenſis* craſſa ſubcœrulea &c. Fig. 7. Americana, linea nigra per longitudinem in dorſo &c. Tab. DCLXI. Fig. 8. Surinamenſis coloris luridi &c. Fig. 9. *Dipſas Angolenſis*, capite ex flauo albicante veluti reticulato &c. Tab. DCLXII. Fig. 10. *Anguis Æſculapii* craſſus, capite turgido ex albo flaueſcente & nigro vario, Fig. 11. Serpens Americanus flauo-cinereus, ſtriis per dorſum nigris &c. Tab. DCLXXVIII. Fig. 1. Amphisbæna Americana, ex albo & nigro varia &c. Fig. 2. Dipſas longa, tenuis, capite ex fuſco & albo perbelle picto &c. Fig. 3. Vipera capite ex lurido & nigro vario &c. Fig. 4. Serpens Americanus tribus faſciis per totam dorſi longitudinem ferrugineis in collo punctatis &c. Tab. DCCXV. Fig. 1. Jaculatrix Surinamenſis variis lineis ſubcœruleis & nigris &c. Fig. 2. Serpens carnei coloris, lituris in dorſo nigricantibus &c. Tab. DCCXVII. Fig. 1. *Jaculatrix ſubcœrulea* ex viridi major &c. Fig. 2. Serpens Surinamenſis, punctis nigris, albo colore interſectis &c. Tab. DCCXXXVII. Fig. 1. *Vipera Americana*, capite & collo nigro, diademate albo &c. Fig. 2. Serpens ex fuſco, nigro & albo varius &c. Fig. 3. *Coluber Americanus* venenatiſſimus, ſonorus &c. Tab. DCCXXXVIII. Fig. 4. Dipſas ex coloribus bruno & purpureo varia &c. Fig. 5. Serpens dorſo bruno lituris albis picto &c. Fig. 6. Serpens Americanus tractibus nunc tortuoſis longis, nunc ſubrotundis nigris &c. Tab. DCCXXXIX. Fig. 7. *Dipſas Zeylanica* longa, tenuis, collo & cauda prælongis &c. Fig. 8. Vipera Americana coloribus albo, nigro, flauicante, rubro pulcherrime picta &c. Tab. DCCXLVI. Fig. 1. ſubcœrulea & nigra teſſellata, ventre flauicante, Fig. 2. Serpens capite & dorſo atro, ſed maculis albis variæ figuræ mire interſtincto &c. Tab. DCCXLVII. Fig. 3. Amphisbæna dorſo ex albo & nigro, lituris innumeris &c. Fig. 4. ſerpens tenuis dorſo fuſco, maculis nigricantibus &c. Fig. 5. *Amphisbæna Iſebequenſis* ærei vel rubicundi coloris &c. Tab. DCCXLVIII. Fig. 6. Vipera Surinamenſis capite fuſco, diademate albo &c. Fig. 7. Serpens Americanus ex coloribus nigro, albo, griſeo, flauido varius &c. Fig. 8. *Vipera Indica* ex coloribus flauo, fuſco, ſubalbido veluti marmorata, Tab. DCCXLIX. Fig. 9. Amphisbæna Americana nigra, variis lineis albis notata, Fig. 10. Serpens ex coloribus nigro, albo, flaueſcente, purpureo veluti marmoratus, Fig. 11.

Sichemitarum Keſita & vulnera, Tab. XCIX. Sichemitæ cæſi Tab. CVIII.

Siclorum diuerſitas, Tab. LXXXI.

Siliqua, arbor, ſiue Ceratia I. B. Tab. DCCXIX. Fig. A. characteres ejus, in marg.

Simia Tab. XXI. Fig. K. Tab. CCLIX. CCCCLXII. Fig. C. caudata vid. *Cercopithecus*.

Simſon λεοντοφόνος, Tab. CCCLXXX. ejus cibus de comedente, Tab. CCCLXXXI. Simſon ænigmatiſtes, Tab. CCCLXXXII. ejus vulpes, Tab. CCCLXXXIII. victoria poſt ſitim reſtinctam, Tab. CCCLXXXIV. Simſon καλωδιοδιασπάστης, Tab. CCCLXXXV. πυλοφόρταξ, Tab. CCCLXXXVI. ultima roboris Simſonici, Tab. CCCLXXXVII.

Sinaiticus lapis, Tab. CXVII. in marg. Fig. A. fulmen & ſeptum in Sinai, Tab. CLXVII.

Sinapi, ſemen minimum, olerum maximum, Tab. DCLXXXIII. ubi ſiſtitur ſinapi rapi folio C. B. Fig. A. erucæ folio C. B. Fig. B.

Smegma Tab. DCXXIII.

Σμιρνοκαμόχαρτος, Tab. DXCI.

Socrus Petri febricitans ſanatur. Tab. DCLXXI.

Sodomæ excidium per imbrem ſulphureum, Tab. LXXIX.

Sol duplex ex mente Empedoclis & Eimmarti, Tab. X. Fig. I. II. Solis maculæ ſub Tubo, Tab. XI. Fig. I. eclipſis totalis Fig. IV. Sol in fortitudine oriens, Tab. CCCLXXIII. lucis ejus influxus in terram, in marg. eclipſis paſſionalis, Tab. DCCVI.

Solam, locuſtarum ſpecies, Tab. CCLV. Fig. 1.

Solea cum ſquamis, Tab. CCXXXIX. Fig. I. II.

Solen, teſtaceum marinum, Tab. DLXVII. Fig. XXI.

Solſtitium Joſuæ, Tab. CCCLXXI.

Somnium Pharaonis, Tab. CIV. uxoris Pilati, Tab. DCCI.

Sonchus læuis laciniatus latifolius, Tab. CXLIII. Fig. X. læuis anguſtifolius, Fig. XI.

Sorbus ſylueſtris domeſticæ ſimilis, Tab. DCXVII. Fig. B.

Sorex, Tab. XXII. Fig. T.

Sparganium ramoſum C. B. Tab. DXIII. Fig. D. ejus planta Fig. E.

Sphæræ Mundi diuiſio in circulos, lineas & puncta, Tab. I. Fig. VI. VII.

Spica Tritici 15. ariſtarum, Tab. CIV. in marg. Fig. I. ſpica luxurians Fig. II.

Spinæ & tribuli, Tab. XXXI. varia ſpinarum genera, ib. in marg. Fig. 4. ſeqq.

Sponſa mecum a Libano, Tab. DCI.

Sponſus capreæ ſimilis, Tab. DXCIX. ſponſi pili ut grex caprarum, Tab. DC. Sponſus media nocte veniens, Tab. DCXCVII.

Σπόρος licitus & prohibitus, Tab. CCLXXIX.

Squatina Tab. XV. n. 4.

Statera DOMINI judicium, Tab. DLXXIX. Fig. I.

Statua ſalis, Tab. LXXX.

Stella marina, Tab. XVIII. Fig. F. Tab. DLXVI. Fig. XIV. XV. alia ejus ſpecies, Tab. DLVII. Fig. XXIV.

Stellæ innumerabiles, Tab. LXXV.

Stellio Tab. CCLXII. B. Tab. DLXXXVII. Fig. I.

Stipulæ lectæ, Tab. CXXI.

Strages in Jugeri dimidio, Tab. CCCXCII.

Strombus tympanorum, Tab. XIX. Fig. R.

Struthio Tab. XIII. Fig. E. Tab. CCXLIV. Fig. A. ejus ventriculi, Tab. CCXLV. Fig. I. ſceleton Fig. II. ouum Fig. III.

Stultorum imago canis, Tab. DLXXXI.

Styrax, arbor, Tab. XCIII. Fig. A. ejus characteres, in marg. Fig. 1. 1. 1. eadem arbor, Tab. CI. & CCCIX. in marg. Fig. B.

Subſtructio Templi Salomonei, Tab. CCCCXCIX.

Suburbia Leuitarum, Tab. CCCXXI. CCCXXII.

Suchotani ſpinis cæſi, Tab. CCCLXXVII.

Suffimenti ara, Tab. CCVII. CCVIII. CCIX.

Suna-

Sunamita miraculo ſanatus & ſuſcitatus, Tab. CCCC-LXXXIII.
Surdo ἐφφαθα, Tab. DCCXI.
Surgens ambula, Tab. DCCXXVII.
Sus ad cœnum, Tab. DCCXLIII.
Suum cuique, Tab. CCLXXX.
Sycomorus Tab. CCCCLXIV. ejus ſpecies prima Fig. A. ſecunda Fig. B.
Syri ſcotomate percuſſi, Tab. CCCCLXXXVIII. ſtrepitu θεηλάτῳ perculſi, Tab. CCCCXC.
Syſtemata mundi varia, Tab. I. Syſtematis Solaris proportio ad diſtantiam Syrii ib. Fig. V.

T.

TAbernaculorum feſtum, Tab. CCLXXXIV. DIV.
Tabernaculum Moſaicum juxta Scacchum, Tab. CLXXXIX. Lundium Tab. CXC. ejus Ichnographia, Tab. CXCVIII. Scenographia, Tab. CXCIX.
Tabitha ſurge, Tab. DCCXXX.
Talpa Tab. CCLX. Fig. B. ejus Sceleton Fig. B.
Tamarix ſiue Tamariſcus Germanica, Tab. DCXXVII. Fig. A. altera folio tenuiore ſiue Gallica C. B. Fig. B.
Tanacetum vulgare luteum, Tab. CXLI. Fig. VII.
Tarandus Tab. CCCXLI. Fig. Q.
Tarantula Tab. DLXXXVII. Fig. 2. Luzonienſis, Tab. DCXXI. Fig. B.
Taxus Tab. CLXXVII. Fig. 3.
Tecta lorica plana defenſa, Tab. CCCXLVII. tecti in templo Salomoneo lorica, Tab. CCCCXXV. Fig. ff. laqueares cedrini, Tab. CCCCXXXV.
Tekupha Tab. CCXXII.
Tellina virgata, teſtaceum marinum, Tab. XX. Fig. h.
Tempeſtas fulminea, Tab. CCCCXIII.
Templi Salomonei prima idea, Tab. CCCCXX. montis ſancti Ichnographia, Tab. CCCCXXI. templi Protographia, Tab. CCCCXXII. diductior templi Ichnographia, Tab. CCCCXXIII. Scenographia Tab. CCCCXXIV. Sanctuarii facies orientalis & ſeptentrionalis, Tab. CCCCXXV. CCCCXXVI. Sectio orthographica templi interioris & veſtibuli, Tab. CCCCXXVII. primum Sanctuarii veſtigium, Tab. CCCCXXIX. Talmudiſtarum Ichnographia templi, Tab. CCCCXXX. alia ſecundum Judæos, Tab. CCCC-XXXI. Scenographia templi ad exemplar Hallenſe, Tab. CCCCXXXII. Proſpectus cubiculorum parietibus & antis concluſorum, Tab. CCCC-XXXIII. Scala cochlearis in latere Sanctuarii, Tab. CCCCXXXIV. laqueares cedrini, Tab. CCCCXXXV. Sculpturæ colocynthidum & florum, Tab. CCCCXXXVI. Exemplar templi Salomoni traditum, Tab. CCCCXCVIII. Subſtructio templi, Tab. CCCCXCIX. Ichnographia portarum, veſtibulorum & thalamorum in *Templo Ezechielis*, Tab. DCXXXVII. Portarum Scenographia, Tab. DCXXXVIII. Interſectio portarum, veſtibulorum & thalamorum, Tab. DC-XXXIX. Templi ſecundi velum ſciſſum, Tab. DCCVIII.
Tenebræ Ægypti, Tab. CXXXV.
Tentorium tabernaculi Moſaici quatuor aulæis tectum, Tab. CLXXXVIII.
Tenues erepti, Tab. CCCLXXXVIII.
Terebinthus Tab. CII. Fig. III. Indica major fructu rotundo, Tab. CV. Fig. I.
Terræ globus ſub forma oui repræſentatus, Tab. IV. primæuæ facies ex mente Sturmii, Tab. V. terræ orthographica ſectio, Tab. VII. ſitus & motus annuus, quatuorque anni tempora, Tab. X. Fig. III. ſtatus in diluuio, Tab. XLV. Fig. I. nouus ſtatus per diluuium Fig. II. ſitus terræ tempore Solſtitii Joſuani varius, Tab. CCCLXXI. in marg. Fig. A. B. &c. terra firmata Tab. CCC-LXXXVIII. DEI ἀρχιτεκτόνημα Tab. DXXIX. ſuis fundata baſibus Tab. DLXIII. nouum motus terræ lunæque ſyſtema Alexandri Sarrauii, ib. Fig. I. II. terra frugibus felix, ubere læta, Tab. DLXXIV. terra pix ardens, Tab. DCXII. περιφλεγής Tab. DCXCVI. terræ motu ſoluuntur vincula, Tab. DCCXXXIV. ultima terræ per ignem δοκιμασία, Tab. DCCXLIV.
Teſtacea marina varii generis, Tab. XIX. XX. DLXVI.
Teſtudo Tab. XXII. Fig. X. Tab. CCLXXI. Fig. G.
Thalamorum Templi Salomonei Protographia, Tab. CCCCXXII. V. V. Ichnographia Tab. CCCC-XXIII. juxta portas A A. Sacerdotum B B. C. D D. Scenographia Tab. CCCCXXV. Fig. K. K. eorum circumcirca templo adjectorum ichnographia, Tab. CCCCXXIX. r. r. Thalamorum in Templo Ezechielis Ichnographia, Tab. DC-XXXVII. interſectio Tab. DCXXXIX.
Thannin, Thunnus, Tab. DLVII.
Theſauri in arena, Tab. CCCLXIII.
Thoracicus ductus, Tab. DXCIV.
Thunnus Tab. DLVII. Fig. A. B.
Thus, arbor, Tab. CCXVII. Fig. G.
Thynnus Tab. XV. n. 12.
Tigris Tab. XXII. Fig. M.
Tinea, morbus, Tab. CCLXIX.
Tinea (inſectum) miſeriæ ſymbolum, Tab. DXI. In marg. ſiſtitur tinea ipſa A A. Fig. 1. ejus pars poſtica Fig. 3. 4. vermiculus ex ouo prodiens Fig. 5. ouum diſruptum Fig. 6. plumæ Fig. 7. 8. 9. tinea, puluis & umbra eſt homo, Tab. DXLIX.
Topazius Magni Mogolis, Tab. DXXIII. n. 6. in marg.
Torpedo, piſcis, Tab. XV. n. 5.
Torrentes erumpunt, Tab. DXXII.
Tragelaphus, Tab. CCCXXXIX. Fig. K.
Τραγοσατυρολατρεία Tab. CCLXXVII.
Tribulus, teſtaceum marinum, Tab. XX. Fig. M.
Tribulus terreſtris, Tab. XXXI. Fig. 1. aquaticus Fig. 2. ſylueſtris Loniceri Fig. A. marinus Fig. B.
Triſtitia Tab. XXXIII. n. 1. in marg.
Tritici granum octauo & duodecimo germinationis die, Tab. VIII. Fig. I. II. accretio in genicula Fig. V. ſpicæ variæ ætatis Fig. VI. VII. VIII. IX. in marg. ſub microſcopio. Tritici ſpica 15. ariſtarum, Tab. CIV. in marg. Fig. I. Triticum hibernum ariſtis carens, Tab. CXXXIII. A. in marg. Fig. V. generales tritici notæ Fig. VI.
Trutta Tab. XV. n. 13.
Tſeri, balſamum, terebinthus, Tab. CII.
Tubera ſubterranea, Tab. LXXXVIII. in marg. Fig. IV.
Tubuli vermiculares Tab. XX. Fig. b. dentales Fig. c. marini Tab. DLXVI. Fig. XVIII. XIX. XX. Tab. DCCXXXVI. Fig. A.
Tumultuantium interitus, Tab. CCCVII.
Turba ἀκαληφόφαγος, Tab. DXXVII.
Turdus Tab. CLXII. Fig. 5.
Turris Babylonica, teſtaceum marinum, Tab. XIX. Fig. Q.
Turrium Templi Salomonei Protographia, Tab. CCCCXXII. R. R. Ichnographia Tab. CCCC-

XXIII. n. 7. Scenographia Tab. CCCCXXIV. Fig. o o.
Tuſſilago vulgaris, Tab. CCXV. Fig. C.
Tyrus, emporium maritimum, Tab. DCXXXII.

V.

VAcca, Tab. XXI. Fig. C. Vacca rufa, Tab. CCCX. *Valeriana tuberoſa I. B.* Tab. DXCV. Fig. C. alpina minor C. B. Fig. D.
Valuata, *Vitellus* dicta, Tab. XIX. Fig. E. alia lactei candoris Fig. F. ſtriata alpina Fig. G.
Ubi cadauer, *ibi aquilæ*, Tab. DCXCV.
Velum templi ſciſſum, Tab. DCCVIII.
Venenum ſub aſpidis labiis, Tab. DLXXIII.
Veneris labri ſpinæ, Tab. XXXI. in marg. Fig. 8.
Ventriculi quatuor *caprilli*, Tab. CCXXX. Fig. I. Magnus ſiue *primus* Fig. A A A. reticulum ſiue *ſecundus* Fig. B B. Omaſus ſiue *tertius* Fig. C. abomaſus ſiue *quartus* Fig. D D. Pylorus Fig. E. Gulæ Fig. G G. Vena cœliaca Fig. H. arteria cœliaca Fig. I. Ventriculus primus ſeorſim, Tab. CCXXXI. Fig. II. ubi ſiſtitur œſophagi ima portio A. magni ventris hemiſphærium dextrum B B. ſiniſtrum C C. faſtigium turbinatum dextrum D. ſiniſtrum E. ſulci F. fibroſi laterales G. H. ſinus ingens I. Sic etiam *bouis* venter primus Fig. III. magni ventris interna facies, Tab. CCXXXII. Fig. IV. Reticuli fibræ muſculoſæ interiores, Fig. V. ejuſdem interna ſuperficies cancellata Fig. VI. Omaſus bubulus externis fibris denudatus Fig. VII. Omaſi membranacea & foliacea ſubſtantia Fig. VIII. ejus folia integra cum ſuis fibris Tab. CCXXXIII. Fig. IX. X. gula Fig. XI. *Cameli* ventriculi quatuor, Tab. CCXXXIV. Fig. II. III. *muris Alpini* ventriculus, Tab. CCXXXV. Fig. A. *Struthionis* ventriculi, Tab. CCXLV. Fig. I.
Vermis cocciger, Tab. CLXXIV. in marg. Fig. 7. ouum, ex quo prodit Fig. F. inſectum ipſum ex ouo prodiens G. H. idem extra ouum I. vermis ipſe ſiue muſca K. K.
Verrucoſa Ceramica Tab. XIX. Fig. I.
Veſpertilio Tab. XX. Fig. U. Tab. CCXLVIII. Fig. D. Tab. CCLIV. Fig. S. ejus ſceleton Fig. T.
Veſtibulorum Templi Salomonei Protographia Tab. CCCCXXII. portarum v v. Sancti & Sancti Sanctorum g. & hujus Scenographia, Tab. CCCCXXV. a. & Sectio orthographica, Tab. CCCCXXVII. A. Veſtibuli alia Ichnographia Tab. CCCCXXIX. A. ubi repræſentatur ejus longitudo a b. latitudo c d. porta e f. columnæ duæ æneæ g g. ſcalæ ad veſtibulum ab oriente t. a meridie u. a ſeptentrione w. cochlea ad thalamos y. *Templi Ezechielis* veſtibulorum Ichnographia, Tab. DCXXXVII. interſectio Tab. DCXXXIX.
Veſtis corporis clypeus, Tab. XXXII. veſtium lotio Tab. CCLVIII. lepra Tab. CCLXXI. veſtes ex capris & ouibus, Tab. DLXXXIII.
Vexilla tribuum Iſraëlis, Tab. CCLXXXVIII.
Viæ quatuor imperuiæ, Tab. DLXXXVI.
Viciæ virga, Tab. DCXI. vicia Romana ib. Fig. B.
Vincula ſoluuntur terræ motu, Tab. DCCXXXIV.
Vindicta peccatorum, Tab. CCCLX.
Viola alba Tab. LXXXVIII. Fig. III. in marg.
Vipera Tab. XXVIII. n. 2. *Indica* vittata n. 1. in margine, *caudiſona* Tab. DLXXIII. Fig. I. ejus caput Fig. II. dentes Fig. III. crepitacula Fig. IV. V. VI. *Iſebequenſis* ſublutea, capite craſſiore &c. Tab. DCXXVIII. Fig. E. *Americana*, capite ex carneo & nigro vario &c. Tab. DCXLVII. Fig. 2. *Surinamenſis* alba, faſciis latis vix ſemicircularibus fuſcis &c. Tab. DCLX. Fig. 1. *Iſebequenſis* toto corpore ex coloribus terreo, luteo & albo varia &c. Fig. 6. *Guineenſis* craſſa ſubcœrulea &c. Fig. 7. *Americana*, linea nigra per longitudinem in dorſo &c. Tab. DCLXI. Fig. 8. *Surinamenſis* coloris luridi, capite perbelle maculato &c. Fig. 9. vipera capite ex lurido & nigro vario &c. Tab. DCLXXVIII. Fig. 4. vipera Paulo innoxia, Tab. DCCXXXVI. *Americana*, capite & collo nigro, diademato albo &c. Tab. DCCXXXVII. Fig. 2. *Americana* coloribus albo, nigro, flauicante, rubro pulcherrime picta &c. Tab. DCCXLVI. Fig. 1. ſubcœrulea & nigra teſſellata, ventre flauicante, Fig. 2. *Surinamenſis* capite fuſco, diademato albo &c. Tab. DCCXLVIII. Fig. 7. *Indica* ex coloribus flauo, fuſco, ſubalbido veluti marmorata &c. Tab. DCCXLIX. Fig. 9.
Virgæ Jacobææ Tab. XCIII. vel ſpirali linea vel multis lineis parallelis inciſæ, Tab. XCIV. Fig. I. K. *Virga Aharonis*, Tab. CCCIX. virga viciæ, Tab. DCXI.
Virginitas defenſa, Tab. CCCL.
Vitæ diſſolutæ pœna, Tab. CCCLI.
Vitellus Tab. XIX. Fig. E.
Vitis Tab. CCCLXXIX. Fig. C.
Viuerra Tab. CLXXVII. Fig. 2. Tab. CCLXII. Fig. C.
Ulmus campeſtris Tab. DCXVI. Fig. A. ejus characteres, in marg.
Ulula Tab. CCXLIV. Fig. B.
Umbilicus marinus, Tab. XIX. Fig. D.
Unguis odoratus, Tab. CCXVI. Fig. D.
Unguis, teſtaceum marinum, Tab. XX. Fig. i.
Uniuerſi creatio, Tab. I.
Voluta Tigerina, Tab. XIX. Fig. S.
Vopperi, Jo. Leon. ſenis Rhæti, icon Tab. DXXXV. Fig. A.
Vox DOMINI, Tab. DXLIII.
Upupa Tab. XIII. Fig. D. Tab. CCLIV. Fig. R.
Uranomachi Tab. LXIX.
Urogallus Tab. CCLIII. Fig. P.
Urſus Tab. XXII. Fig. N. Urſa catulis orbata, Tab. CCCCIX. Urſi puerorum carnifices, Tab. CCCCLXXVIII.
Urſa minor, ſidus, Tab. DXIV.
Urticæ mortuæ & urentis ſpinæ, Tab. XXXI. in marg. Fig. 6. 7. Urtica urens maxima C. B. Tab. DXXVII. Fig. A. racemoſa, fruticoſa, anguſtifolia, fructu tricocco, Fig. B. Urticæ characteres Fig. C.
Urtica marina, Tab. DLXV. Fig. X. XI. XII. Tab. DLVI. Fig. 13.
Urus Tab. CCCXIV. CCCXL. b. Fig. N.
Vulnus lethale Aſahelis, Tab. CCCCIII.
Vultur Tab. CCXLII. Fig. A. aureus Tab. CCXLIX. Fig. H. Tab. CCCXLII. Fig. B. gallinæ Africanæ facie, Tab. CCLI. Fig. D. cinereus Tab. CCCXLII. Fig. A. Braſilienſis Fig. C. vulturis Bætici caput Fig. D.
Uxorum ſuſpectarum δοκιμασία, Tab. CCXCIII.
Uzeg Alpini, Tab. DCCIII. Fig. A.

quæ in Tabulis æri inciſis repræſentantur.

X.

XIphias Tab. XV. n. 9.

Y.

YGuana Luzonenſis edulis, Tab. CCLXIII. Fig. K.

Z.

ZAcharias ſurdus & mutus, Tab. DCCXII.

Zea dicoccos ſiue major, Tab. CXXXXIII. A. in marg. Fig. VII.

Zecora Tab. DXVI.

Zibethica felis Tab. CCXVI. Fig. E.

Zibim Tab. DCVII.

Zipora circumcidens, Tab. CXX.

Zizania inter triticum, Tab. DCLXXXII.

Zodiacus Tab. CCCCXCV. ejus duodecim domus ibid.

Zygæna, piſcis, Tab. XV. n. 2. Leuiathan vectis Tab. DCX. Fig. 1. 2.

F I N I S.

13-37

Rec'd. Apr. 28. 1876

JA73
S323p
v.4
2-SIZE